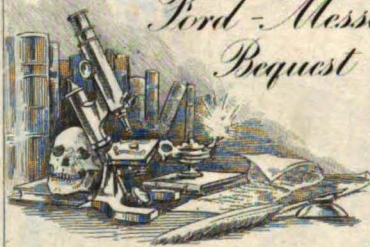






*Library of the University of Michigan*  
*Bought with the income*  
*of the*  
*Ford - Messer*  
*Bequest*



E. F. PAPER





BR  
60  
.M6



# PATROLOGIÆ

## CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,  
UNIV. SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,  
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

### RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA  
ECCLESIAE SÆCULA,

SECUNDA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGEN-  
TER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS  
OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DERENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS  
AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS  
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS  
SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFI-  
CANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN  
ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLIENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO,  
ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM  
STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES  
SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO  
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM  
UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ulla EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO  
INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COM-  
PENIRE SIT OBIIVM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS  
SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESROS  
USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,  
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS  
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ RECUSU CONSTAN-  
TIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,  
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS NIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM  
INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES  
ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM,  
ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

### SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODUUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD  
CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J. - P. MIGNE.

Bibliothecæ clerici universæ,

SIVE CURSUS COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM.  
AMBÆ PARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT : GRÆCA  
DUPLEX EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLE-  
CTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM  
EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AB 58 VOLUMINA TANTUM ATTI-  
GIT; DUM HUIUS VERSIO NEMPE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8,  
UNUMQUODQUE NEMPE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO ENITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO  
FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM  
CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA EQUABUNT. IDEO, SI QUIS TANTUM EMAT  
LICET INTEGRE, SED, SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO-LATINE VERSAM, TUM QUODQUE  
VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINET. ISTÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIÆ,  
PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS  
IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPE-  
CIALIBUS SUBIICIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CLIII.

IOANNES CANTACUZENUS IMP. CP.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J. - P. MIGNE, EDITOREM,  
IN VIA DIGTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO  
D'ENFER NOMINATAM. SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIINA.

1866





TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV. ANNUS 1375

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΟΥ

ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

JOANNIS

CANTACUZENI

OPERA OMNIA,

*HISTORICA, THEOLOGICA, APOLOGETICA.*

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

**BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,**

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS PRIOR.

VENEUNT 2 VOLUMINA 22 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,  
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'ANBOISE. PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO  
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISINA.

1866

# TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV, ANNUS 1373.

## ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CLIII CONTINENTUR.

JOANNES CANTACUZENUS IMP. CP.

Historiæ Byzantinæ libri IV. De rebus sua ætate gestis, inde a morte Michaelis Palæologi, anno 1320 extincti, usque ad annum circiter 1354. — Præmittuntur binæ epistolæ sub fictis Nili et Christoduli nominibus. Nilus Christodulum, hoc est Cantacuzenum, rogat ut quæ sua ætate acciderint velit consignare scripto, quod Cantacuzenus sub Christoduli nomine illi pollicetur. col. 17

# NOTITIA

FABRIC. HARL., Biblioth. Gr. tom. VII, p. 787.

Joannes Cantacuzenus, Cantacuzeni Peloponneso præfecti et Theodoræ Palæologinæ, imperatoris Andronici Palæologi amitæ, filius (a), distinguendus 1) a Joanne Cantacuzeno, Manuelis Comneni progenero, qui adversus Servios et Hungaros fortiter pugnavit et in bello adversus Turcos circa ann. Chr. 1174, cecidit; 2) a Joanne Cantacuzeno Cæsare, quem oculis privavit Andronicus Comnenus, et 3) a Joanne Cantacuzeno, qui despotæ dignitate usus fuit sub Joanne Palæologo circa ann. Chr. 1356; ab his, inquam, distinguendus Joannes Cantacuzenus, imperator, litteris humanioribus perinde ac sacris egregie excultus (b) et prudentia in rebus gerendis, rei que militaris peritia et animi virtute conspicuus; hic sub Andronico Palæologo seniore præfectus sacri cubiculi, sive magni Papæ munere insignis (c), deinde donatus magni domestici dignitate ab Andronico Juniore imperatore, cui a teneris peramatus et familiaris atque adeo charus fuit, ut imperii collegam sibi asciscere cogitaverit, constanterque renuentem hoc ægre tulerit, et moriens ann. Chr. 1341 filiis suis impuberibus, Joanni, novem annos nato, Theodoro et Manuelli delegerit tutorem. Cantacuzenus, cum tutorio nomine imperium cœpisset administrare, intercedentibus variis cum Anna, quam viduam Andronicus reliquerat, dissensionibus, per calumnias insidiasque æmulorum compulsus est ad bellum, quod Didymotichi ann. 1342 appellatus et cum conjuge, Irene, a Lazaro, patriarcha Hierosol. coronatus imperator, adversus Annam filiumque ejus, Joanneum, per quinquennium gessit. His, post captam 8 Jan. 1347 proditione CPolin, nihil mali intulit; sed iterum reconciliatus filiam suam Helenam Joanni, quod prius Anna, æmulis Cantacuzeni suffragata, ferre noluerat, desponsavit, atque iterum solemniter CPoli proclamatus 8 Febr. imperator, coronatusque in Blachernarum templo est a patriarcha CPol. Isidoro 13 Maii, consorte imperii ascito Joanne illo Palæologo, quindecim tum annos nato, ita tamen (d) ut junior seniori potiores deferret in omnibus, ac propter ætatem nondum firmatam, decem annos administratione cederet, quibus exactis, æquali auctoritate cum eo imperaret. Sed non diu post recrudescens dissidiis, res iterum devenit ad bellum, in quo superior Joannes CPolin cepit ann. 1355, Joan. Cantacuzenus cessit imperio, et non diu post in Manganorum monasterio monachi habitum et Joasaphi nomen induit, ut Irene, uxor, delituit in Marthæ monasterio, Eugenix appellacione ascita. Per longum tempus in monastico secessu ac quiete vixisse Cantacuzenum scribit Ducas (e), sed plane ætatem produxisse usque ad ann. Chr. 1414, 20 Nov. Lambecius ad Codinum, pag. 210, observat ex nota Demetrii cujusdam Leontarii, qui codici ms. Tacticor. Græcor. qui est in bibl. Barberina, adnotavit, filiam ejus, Lascarinam Leontariam, natam esse a. 6919 (Christi 1411), ἡμέρᾳ δευτέρᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αἰοῦρου βασιλέως τοῦ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθέντος Ἰωσήφ μοναχοῦ · die secunda post obitum inclyti imperatoris, qui in habitu monachali nomen Josephi suscepit. Sed tum centenario propior vel major etiam Cantacuzenus fuerit. Et addit ipse Lambecius, hoc forte rectius intelligi de Joanne Palæologo, Andronici Junioris filio, quem perinde, ut Cantacuzenum, et factum esse monachum et Josephi nomen post annos duos et dimidium imperii assumpsisse Codinus (f) scribit. Cantacuzenum porro, quem certe adhuc ann. Chr. 1375 superstitem fuisse Cangius observavit, non minus inter milites, ducesque bellicos et imperatores sub Cantacuzeni, quam inter monachos Joasaphi nomine omnibus sæculis celebrandum canit Simon, archiepiscopus Thebanus (g), hisce versibus :

Θυλλοῖτο νῦν δὲ τοῖς ἀπαιροῖς τῶν χρόνων  
Ὁ στρατιώτης, ὁ στρατηγὸς ὁ βρέμων  
Καρτακουζηνὸς ὡς ἀναξ Ἰωάννης,  
Σεπτοῖς τε συζῶν ἀγλοῖς Ἰωασάφ,  
Τάξει πάσῃ γὰρ ἐξέλαμψεν ἐλλόγως.

(a) Vide, quæ de Cantacuzenorum stemmate Cangius in *Familiis Byz.*, p. 258 seq. De Cantacuzeno Gregoras, Ducas, Phranza, atque in primis Cantacuzenus ipse. (FABR.) De Cantacuzeno vide G. I. Vosium, *De Histor. Græcis*, lib. II, cap. 23, p. 254; Oudin *Comm. de script. eccl.*, t. III, p. 978, et alios quos laudant Fabric., ipse mox in Nota c, *Hamberger Z. N.*, IV, p. 609 seq.; et Saxius, in *Onom.*, II, p. 375. (HARL.)

(b) Boivinus ad Niceph. Gregoram, 797.

(c) Cangius, *Famil. Byz.*, p. 260; Hanckius, *De Scriptoris Byz.*, lib. II, c. 36; Henr. Warthoni

Appendix ad Cavei *Historiam litterariam scriptorum eccles.* ad a. C. 1342; Jacobus Pontanus in Cantacuzeni Vita, historiæ ejus præmissa.

(d) Cantacuzenus, lib. III, cap. ult.

(e) Ducas, *Hist. Byz.*, cap. II.

(f) Codinus, *Orig. CPol.*, p. 82.

(g) Apud Allatium, de Simeonibus, p. 203. (FABR.) Simeonis illius carmina XIV, ad Cantacuzenum, quorum quinque postrema attulit Fabricius, sunt in cod. Veneto 151 de quo paulo post erit sermo. (HARL.)

Exstant ejus *Historiæ Byz.*, libr. iv, de rebus sua ætate gestis a morte usque Michaelis Palæologi, 15 Octob., ann. Chr. 1320. extincti, usque ad Philotheum, patriarcham CPol. anno circiter 1354 constitutum a Joanne Palæologo, Andronici Junioris filio. Argumentum operis ipse exponit his verbis, lib. iv, cap. ult., p. 910: "Α μὲν οὖν συμβέβηκε Ῥωμαίους ἐφ' ἡμῶν ἐν τε τοῖς ἄνω χρόνοις, ἤνικα τῶν βασιλείων Ἀνδρονίκων ὁ πρὸς ἀλλήλους ἐκινήθη πόλεμος, καὶ ὕστερον ὁ μετὰ τῆς βασιλείας Ἀννης καὶ Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως ἀνεβρίπισθη, καὶ τὰ τελευταία δὴ ταῦτα, ὅσα βασιλεὺς ὁ νέος Ἰωάννης πρὸς τε τὸν γυναικὸς ἀδελφὸν Μαρθαῖον διηγάθη, καὶ βασιλέα τὸν κηδεστήν, τοιαῦτά ἐστίν. Quæ igitur a Romanis nostro ævo a pluribus retro annis gesta sunt, quando inter Andronicos (avum ac nepotem) bellum viguit, et postea inter imperatricem, Annam (viduam relictam ab Andronico Palæologo Juniore) et Jo. Cantacuzenum accensum est; et postremo, quæ juniore imperatore Joanne (filio Andronici nepotis), ab uxoris (Helenæ, Jo. Cantacuzeni filiiæ) fratre (Matthæo Cantacuzeno) et socero (Joanne Cantacuzeno) dissidente, contigerunt, hæc sunt. Præmissæ sunt operi binæ epistolæ sub fictis Nili (h) et Christoduli nominibus. Nilus Christodulum, hoc est, Cantacuzenum, rogat, ut, quæ sua ætate (i) imperatoribus Byzantinis acciderint, velit consignare scripto, quod Cantacuzenus sub Christoduli nomine illi pollicetur, laudatque eum, quod a se potissimum hoc requirat, quo nemo melius id præstare valeat, et deinde subdit imperatorum CPol. geneologiam ab Alexio Angelo usque ad Michaellem Palæologum, ann. Chr. 1320 extinctum.

Reprehenditur Cantacuzenus (j), quod paulo fusior sit in narrandis rebus suis et in laudando se modum excedere, vicissim ea quæ gloriæ et famæ officiebant, silentio præterisse videatur. Neque tamen ideo fidem ei temere detraxerim in iis omnibus, ubi aliter quædam narrat Gregoras, Ducas, Phranzes, quibus universis, etiam ipso Gregora, est plerumque accuratior, ne de stylo dicam, cujus dignitatem et elegantiam omnes prædicant. Palamæ nimium favisse arguit Allatius, II, 17, 2, *De consensu utriusque Ecclesiæ*, pag. 850. *Et mentitur palam Cantacuzenus, qui narrat, Barlaamum veniam ob stulte dicta petisse — tacens contra Palamam pænas, a synodo constitutas, ne etiam ipse in posterum aliquid de dogmate pertractaret. Sed Cantacuzenus, dummodo suum tueatur Palamam, omnia invertit (k).* Quidquid vero sit de Palama, saltem imperium neque per injuriam rapuisse, neque per tyrannidem administrasse videtur, qui oblatum pridem ab Andronico Juniore accipere tam constanter recusavit, et tot testatissima alias dedit moderationis æquitatisque suæ specimina: potius credibile est, quæcunque graviora fecit, fecisse coactum æmulorum injuriis Annæque.

Opus Cantacuzeni e codice ms. Bavaricæ (l) bibliothecæ descripsit vertitque Jacobus Pontanus S. I. cujus versio Latina cum ipsius argumentis librorum capitumque et notis in totum opus atque explanatione dignitatum aule et Ecclesiæ CPol. nec minus adjunctis Adnotationibus historicis Jacobi Gretseri, S. I. prodiit Ingolstadii 1603, fol. Deinde Græca ex codice ms. bibliothecæ Petri Seguerii, Francæ cancellarii, adjuncta sunt in splendida editione regia Græco-Latina, Paris. 1645 fol., tribus voluminibus, quorum primo Vita auctoris, explanatio dignitatum et duo priores libri, secundo tertius, et tertio quartus, Gretserique ac Pontani notæ una cum duplici indice comprehenduntur. (FABR.) Rec. in corp. Script. Byzant. Venet. 1729. (HARL.)

#### Alia Cantacuzeni scripta.

*Apologiæ IV*, sive assertio pro Christiana religione adversus Muhamedanos (m), et *IV, λόγοι* sive libri adversus Mahometis errores, quibus varia Alcorani capita confutantur. Hoc opus Cantacuzenus in monasterio scripsit in gratiam amici sui, Achæmenidis, qui e Mahomedano Christianus monasticæ vitæ et ipse nomen dedit et Meletius dictus est. Eum Muselmanus, Sampsates Isphachanes, Persa, litteris scriptis ad deserendam Christianam fidem sollicitaverat, quas confutaturus Cantacuzenus non satis fuit

(h) Confer Jac. Pontani Præf. ad Cantacuzenum, et Allatium, *De Nili*, p. 85 nostræ editionis, qui observat, inde factum esse, ut a quibusdam Nilus, historicus, pro Cantacuzeno, et pro Cantacuzeni, Nili historia celebretur.

(i) Interpres Pontanus, p. 3, habet: *Quæ superiore et hac nostra ætate.* Sed in Græco tantum est ἂ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων συνέβησαν ἐφ' ἡμῶν. Nihil certe scribit Cantacuzenus, quod ætatem ipsius antecedit. Itaque et p. 910 idem Pontanus male: *Quæ nostro ævo a pluribus retro annis sunt gesta.*

(j) Vide judicia de Cantacuzeno, apud Vossium, Bonam, Hauckium, Thomam Pope Blount, etc. [et supra, de variis monumentis, cum Nicephoro Gregora edendis et editis, n. 7, (HARL.)

(k) Conf. intra, vol. X, p. 468. (HARL.)

(l) In catal. codd. Gr. Bavar., p. 72, numeratur cod.

184 hujus sententiæ: Christoduli (hoc est Joannis Cantacuzeni) historiarum libri quatuor de bellis et controversiis Andronici avi et nepotis. Præterea exstat ejus historia in cod. Coisliliano 144, atque Montlaucou, in *Bibl. Coisl.*, p. 210: *Præf.*, inquit, *epistola Nili Christodulo; nomina fictitia sunt, et epistolæ i. suis Cantacuzeni esse putantur: — Christodulus Nilo.* — *Initium historiæ — continuo et sine titulo post epistolam ponitur. — In fine quædam alio ordine locantur in ms., etc.* — Tum in bibl. Mutinensi ducati, teste Montlauc., in *Diario ital.*, p. 54. — Florentie in bibl. Laurent. Medic. cod. 9, plut. 9, præmissæ sunt binæ epp. sub fictis Nili et Christoduli nominibus: de illo cod. et discrimine ab edit. Veneta fusius disserit Bandin. in *Cat. codd. Gr. Laur.*, vol. 1, p. 405 sq. (HARL.)

(m) Primam apologiæ ait se scribere Cantacuzenus a. post Christi σταύρωσιν 1360.

r. spondere ad objectiones; sed plurima etiam addidit ad fidem religioni nostræ faciendam, et Mahomedis e plodenda commenta. Dues hujus operis codices græcos mss., quorum alterum Emmanuel Zycandyla exarasse se subscriptione fuit testatus, Theodorus Bibliander communicavit cum Rudolpho Gualthero, Tigurino, qui illud Latine vertit ediditque cum Alcorani versione et aliis Muhammedis sectæ oppositis scriptis, Basil. 1543 fol., et Græca ad calcem voluminis subjunxit (n). Notat Gualtherus, multos Judæorum errores, quos nempe cum Mahometanis communes habent, simul a Cantacuzeno r. felli: unde suspiceris, libros Cantacuzeni *Adversus Judæos*, Simlero memoratos, ab his non diversos esse. Certe editi hactenus alii nulli sunt. Sed tamen novem Sermones Christoduli, monachi, adversus Judæos memorat Labbeus, *Bibl. nova mss.*, p. 1354 (o). Alia quoque ejus monumenta inedita adhuc servantur in bibliothecis, ut Responsio duplex ad Prochorum Cydonium de lumine in monte Thaborio et de essentia atque operatione divina, in bibl. Vaticana (p), et regis Galliæ cod. 1999, ex quo locum produxit Boivinus in Trogiis, præmissis Nicephori Gregoræ Historiæ, et Allatii de Simeonibus, pag. 87 seq. (Fabr.) Secundum Catal. codd. Paris. bibl. publ. In cod. 1240, n. 1, Prochori Cydonii Disputatio de lumine Thaborio, adversus Palamitas, cujus Disputationis summam hanc esse auctor Catalogi II, pag. 262, scripsit: « Proœmium breve, testimonia undecim a Prochoro adversus Palamitas allata. » — N. 2. Joasaphi, sive Cantacuzeni, adversus Prochorum antirrheticæ Disputationes duæ, ubi brevis Narratio de origine et progressu totius controversiæ, adversarii proœmia duo illorumque refutatio, singulorum capitum examen, testimoniorum explicatio ex aliis Patrum testimoniis. Præfixum est argumentum historicum. Res autem (ut verbis utar confectoris catalogi) sic fere narratur. Anno Chr. 1369, Byzantium ex Italia venit vir eruditus, Paulus nomine, qui se patriarcham CPolitanum nuncupabat, a pontifice Rom. Urbano V, ad Joannem Palæologum legatus. Paulus iste cum multa a Barlaamitis et Acindynianis CPolitane Ecclesiæ crimina objici audisset, cupiebat admodum scire, an vera essent, que objicerentur. Id cum rescivisset Cantacuzenus, eum arcessivit et, cum ipso bis terque in palatio collocutus, ostendit eos qui a Barlaamo starent, male sentire, Ecclesiam autem CPolitanam recta et Satorum Patrum dictis consentanea sapere. » Addit vero auctor Catal. monendos esse lectores, non esse ex omni parte veram hanc narrationem, et denique ablegat eos ad epistolam Pauli, legati ad pontificem Rom. Urbanum, scriptam ea de re, et a Petro Arcudio editam. — In cod. 1241, n. 1, et cod. 1247, n. 5, J. Cantacuz. Antirrhetica ad loca Patrum, a Prochoro Cydonio allata, de lumine in monte Thaborio et de operatione divina. (N. 2.) Ejusdem ad Paulum, e Latinis patriarch., epistola, qua Barlaami et Acindyni blasphemiam everit; cod. est manu Manuclis Zycandylæ, ann. 1370, exaratus. — In cod. 1242, n. 1, J. Cantacuz. Antirrhetica adversus Isaacum Argyrum, monachum, qui Barlaami et Acindyni de lumine Thaborio sententiam acerrime defendebat. Præmittitur Præfatio, qua res, in

(n) Versio Latina Gualteri, sed sine textu Græco, in persimili scriptorum sylloge iterum edita est Basil. 1550 fol. (HARL.)

(o) Libros *Adversus Judæos* a libris *Adversus Muhamedanos* omnino esse diversos, patet ex codd. Veneto Marc. CLI atque Parisin., in Veneto enim sunt Christoduli, monachi, s. Jo. Cantacuzeni Opera, n. 1) apologiæ IV pro Christiana religione adversus Muhamedanos; 2) libri IV, s. sermones adversus Mahomedis errores; subsequuntur carmina XIV Simonis Thebani supra memorata, 3) Sermones novem contra Judæos, quorum sermonum initia posuit auctor Catal. codd. Gr. Ven., p. 85. — Duo priora opera exstant quoque *ibid.* in cod. 577. V. Cat. cit. p. 304. — In codd. Paris. bibl. publ. secundum catal. codd. Par., vol. II, exstant in 1242, n. 5, Jo. Cantacuz. Apologiæ quatuor pro Christiana religione adversus Mohammedanos in gratiam Meletii scriptæ; n. 4) Ejusd. libri quatuor adversus Mohammedis errores; n. 5) ejusd. libri novem adversus Judæos; in cod. 1243, n. 1) Cantacuz. in Judæos libri ix, 2) Apologiæ IV, etc., subsequitur argumentum operis, sive præfatio, cui subjuncta est epistola Musulmani Sampsatini, Spachani Perse, ad Meletium monachum; n. 3) Ejusd. adversus Mahometanos orationes quatuor. Præfixus index capitum Alcorani, quæ hisce orationibus refelluntur. — In cod. 1275, n. 1) Joan. Cantac., adversus Judæos libri novem, in dialogo modum conscripti. — In ap. indice in cod. 1275 adversus Muhammedis errores libri iv, in linguam Græcam vulgarem a Meletio Syrico, rogatu Jo. Basilii, Moldaviæ principis, ann. Chr. 1635, conversi.

— In cod. Bavarico 189, Jo. Cantacuz. Defensiones contra Mahomet lib. III, in tertio multæ sunt lacunæ. (Catal. codd. Gr. p. 73.) — Vindobonæ, in cod. Casaræo 30, Jo. Cantacuz. Apologiæ quatuor pro religione Christiana adversus Muhamedanos, et quatuor λόγοι, sive orationes, adversus Muhammedis errores, Kollarius in Supplem. ad Lambecii comment., p. 233 sqq., multus de illo codice, scripto ann. 1380 arbitratur, eum exaratum esse aut adhuc vivente Cantacuzeno, aut non multo ante illius mortem, et ex præbe quidem notæ exemplari descriptum. Quod vero interdum lectio codicis plenioris differt ab edito opere, Kollarius potiora discrimina indicavit. — Eadem apologiæ IV et quatuor orati. sunt in cod. 51 Casaræo, ex superiore cod. probabiliter descripto. V. Kollar. I. c., p. 236 sq., et p. 237; de cod. 52 scripto manu Michaelis Byzantii, Bukureschti, ann. 1700, in quo sunt eadem Apologiæ atque Orationes, in Græcum vulgarem sermonem conversæ a Meletio Zyrigo. Atque ad cognoscendam commutationem, quam lingua vulgaris Græca decursu trecentorum et amplius annorum sit perpessa, Kollarius subjecit initium versionis sæculi XIV, et initium illius ann. 1700. Insuper copiose agit de Joanne Basilio, Moldaviæ principe, atque de Meletio Zyrigo vel Syrigo nec non de Mich. Byzantio, etc. — Venetiis in cod. bibl. Grimani Joan. Cantacuz. contra Muhamedanum, teste Mantfaucon in *Diario ital.*, p. 40. (HARL.)

(p) Vide Allatium, *De Nilis*, p. 64, edit. a me curate.

Barlaami causa variis temporibus gestæ, exponuntur. — (N. 2.) Ejusd. colloquium cum Paulo, legato. Auctor ibi totus in eo est, ut Palamæ de divina natura Dei que operationibus sententiam variis Patrum testimoniis astruat. — In cod. 1247, n. 4, J. Cantac. Responso ad dicta Prochori de essentia et operatione divina. — (N. 6) Ejusd. ad Isaacum Argyrum liber *De operationibus Spiritus sancti*. — In codd. 1244 et 1246 sunt Philothei et Joannis Cyparissotæ scripta, ad eandem controversiam spectantia; add. not. sequentem. (HARL.)

*Adversus Isaacum Argyrum*, et de dogmate Barlaami et Acindyni *adversus Paulum*, e Latinis patriarcham CPol. Utrumque scriptum in bibl. Cæsarea et regis Galliæ. Vide Lambecium, V, pag. 206 (q), et Labbeum, p. 86, *Bibl. novæ mss.*

*Epistolæ sex ad eundem Paulum* cum duabus Pauli responsoriis, in bibl. regis Galliæ et Oxoniensi Bodleiana, n. 197.

*Edictum pro tomo Synodico*, ann. Chr. 1347, factæ excommunicationis Joannis Calecæ, patriarchæ CPol. Barlaamo et Acindyno faventis, una cum tomo ipso, in bibl. Cæsarea. Vide Lambecium VI, p. 29 [part. 1, cod. 6, n. 13, p. 63 sqq., et Kollar. et hujus not. pag. 65 sq.]

*Paraphrasis Ethicorum Aristotelis*, Simlero memorata et Labbeo, pag. 113 seq. *Bibl. novæ mss.* (FABR.) Cons. supra, vol. III, pag. 265 et 264 Bandin. de cod. Laurent. Med. 3, plut. 80; in Cat. codd. Gr. III, pag. 173 sq. et Montfaucon, *Palæogr. Græc.* lib. 1, pag. 71. (HARL.)

(q) De codd. Paris. paulo ante egimus. In cod. Cæsareo 266, n. 18 et 19, apud Lambec. V. p. 427, Kollar. sunt tantum excerpta ex Jo. Cantac. eapp. contra Paulum et contra monachum, Isaac. Argyrum. Florentiæ in cod. Laurent. Medic. 16, plut. 5, sunt: J. Cantac. 1) Liber contra Palamam, in quinque sectiones divisus; 2) Sermo de discrimine divinæ naturæ et operationis, in tres sectiones distributus; 3) Octo hymni in Verbum Dei, a Fabricio omissi. De singulis uberius exposuit Bandin. Cat. codd. Gr. Laur. I, p. 38-40. — In cod. 8 maximæ molis, plut. 8, continentur Joan. Cantacuz. scripta contra Palamam, Barlaam et Acindynum, una cum omnibus iis, quæ hac super re gesta sunt. Præcedit omnibus Proœmium, quod, cum fere totum sit historicum, Bandinius, tom. I, Cat. codd., pag. 342, 349, de illo codice admodum copiosus, integrum formulis typographicis describendum curavit. Proœmium excipit Τόμος editus a patriarcha, Joanne, et a synodo adversus Barlaami falsam opinionem, atque Bandin. l. c. typis exprimi fecit nomina episcoporum et metropolitanarum, qui subscripserunt. In nota autem observat, synodum CPolitanam, habitam pro astruendo errore Gregorii Palamæ, damnandisque Barlaamo et Acindyno, ann. Chr. 1350, sub Jo. Cantacuz. et Palæologo imp. Orientis, legi tom. XV Concilior. ed. Venetæ; eam vero posse amplissimo integro volumine optimi hujus codicis ope locupletari; item Jo. Cantacuz., in *Hist. Byz.*, lib. IV, cap. 23, referre, tres diversas synodos contra Barlaamum et Acindynum, eorumque sectatores CPoli fuisse habitas, totidemque tomos condemnationis contra eosdem editos. — N. 3, sunt Christoduli, h. e. Jo. Cantacuz. Sermones antirrhethici octavi, in plura capita divisi, eos, qui Ecclesiam Dei, unaque patriarch. Philotheum et Pala-

mam, cum ipsis autem etiam tomum, a synodo contra Barlaami et Acindyni hæresin concinnatum, impugnant, reſellentes, singulis adversariorum capitibus expositis, suaque iis statim confutatione subjecta. — N. 13, sequitur liber tertius, Sermones itidem octo, in capita distributos, contra Palamam complectens. — N. 23, sequitur liber quartus, in quo Sermones tres, capitibus pluribus distincti, contra Palamæ sectatores. Bandinius, singulis sermonibus, pluribusque illorum capitibus expositis, in fine p. 347 sq., nomina auctorum, quorum enarrationes passim afferuntur, eruit, et ordine alphabetico digessit, singulorum etiam operibus iisdem prorsus verbis, quibus in codice adnotantur, breviter subjectis. Denique, p. 349, lambicum Carmen in laudem Jo. Cantacuz. ab eodem codice scriptore exaratum, quo totum clauditur opus, Græce cum versione Latina publicavit. — In cod. Cæsareo 266, n. 15, est tomos condemnationis sectatorum Barlaami Calabri et Georgii Acindyni a synodo CPolitana compositus et editus ann. Chr. 1351, m. Aug. cui subscripserunt Jo. Cantacuzenus et Jo. Palæologus imp. cum multis metropolitans præcipuisque ministris ecclesiæ CPolit. S. Sophiæ: quorum nomina in ampla illius codicis descriptione typis repeti fecit Lamb. comm. V, p. 420 sqq. add. eundem in vol. VI, part. 1, cod. 6, n. 11, 12, 14, 15, pag. 58 sqq. — Jo. Cantacuz. subscripsit quoque tomo synodico contra Barlaami et Acindyni errorem, in synodo acta ann. Chr. 1351, teste Montfaucon, in *Bibl. Coisl. n.*, p. 173, de cod. Coisl. 100. — Præfatio ad Jo. Cantacuzeni magnum Opus contra Palamam, Barlaamum et Acindynum, una cum synodis, adversus has hæreses celebratis, exstat in Angeli Bandini *Græcæ Ecclesiæ monumentis*, Florent., 1762, 8, vol. II. (HARL.)



ΙΩΑΝΝΟΥ  
ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ  
ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΒΙΒΛΙΑ Δ'.

—  
JOANNIS CANTACUZENI  
HISTORIARUM LIBRI IV.  
—

LECTORI CANDIDO.

*Secundus et quadragesimus annus hic agitur, postquam Jacobus Pontanus Societatis Jesu Joannem Cantacuzenum Orientis imperatorem e palliato togatum fecit : de Græco, inquam, in Latinum eleganter convertit : togæque ejus notas pereruditas veluti purpuram intexuit, ne scilicet terræ Græciæ princeps in publicum sine purpura prodiret. Itaque longe optimum historicum, et veteribus rerum scriptoribus sine dubio comparandum, qua docti, qua indocti manibus versabant. Hi propter rerum gestarum memoriam auctorem laudabant et probabant : illi rerum divinarum atque humanarum scientiam in principe suspiciebant : civilem animum, prudentiam domi militiaeque, fortitudinem in rebus hostilibus : animi magnitudinem in perferendis injuriis, quas intulerant modestiæ nescii, et pudori ignari homines, quosque ex pene servis liberos fecerat, et ex infimis hominum, summos. Denique in imperatore clementiam erga hostes, dignos profecto qui hostilia paterentur, funditusque tollerentur. Postremo abdicationem imperii, despectionemque summæ rei demirabantur, cujus causa plerique jura divina humanaque violant, et secessum in monasterium, quo solitarius separatusque ex hominum frequentia puriorem et sanctiorem vitam viveret. Hi, inquam, id est, Græcæ linguæ nescii, non aliter quam Latine loquentem vellent : illi, id est, callentes utriusque linguæ diutius ferre non poterant, ut Græcus auctor aliter, quam Græce loqueretur. Quod cum intelligeret illustrissimus vir D. de Noyers regi ab intimis consiliis et secretis, cujus curæ ædificia regia, artes, ipsaque typographia regia permissa sunt, pro singulari humanitate sua, proque innato non vulgari erga litteras affectu, quarum propagationem ad summam rempublicam pertinere probe scit, statim optimum factum videri sibi significavit, ut εὐχλωτοῦ; ederetur auctor luce dignissimus, quo utrosque voti compotes faceret : utque ipse Cantacuzenus cum tinea et blattis pugnare desineret, qui tot pugnas pugnasset, totque hominum strages priusquam e virorum numero eximeretur, edidisset : quo facto egregio nemo sane sapiens ibit inficias, illustrissimum virum optime de litteris esse promeritum, eoque nomine unicam ei gratias agendas. Quin imo, si quid manes sentiunt, id ipsi Cantacuzeno acceptissimum fore credibile est, quod Latine linguæ et Græcæ quodam consortio quasi quodammodo inter veterem novamque Romam bene convenire videatur, quod ille vivus percuperat. Hoc igitur frui, lector, et beneficium agnosce viri, quo nemo ad bonas artes promovendas, et eximios ab arte viros juvandos propensior existit, si non ingratus atque ab omni humanitate alienus es. Quod si te hic æquum præbueris, primo quoque tempore omnes historiæ Byzantinæ scriptores tam editos, quam manu exaratos typis regiis edendos ejusdem illustrissimi viri ductu, et regis Christianissimi auspiciis prolaturi sumus : de cujus rei utilitate plerique omnes consentiunt. Vos qui litteras amatis, sate, et consilio juvate. Fama, virtus, et recti*

*amor eum deseruere, qui litteras non amat, aut eas incultas deserit: et penitus inglorius, vel iudicio suo nec memoria, neque litteris dignum quidquam gessit, sed quod æterno silentio magis obruendum sit, quam litterarum monumentis mandandum. Vale.*

## J. PONTANI S. J.

### AD CANDIDUM ET ERUDITUM LECTOREM PRÆFATIO.

*Interpretandi laus, occasio suscepti laboris, auctor, A*  
*æconomia, tempus, locus, præconium Historiæ*  
*propositæ: et tandem quid a nobis præstitum sit.*

Qui de Græcis in Latinum convertere aggrediuntur, et bonos scriptores veluti immortales peregrinos, atque ab exteris regionibus ad se ventitantes, hospitio humaniter ac benigne accipiunt, eosque patriæ suæ linguam, mores et instituta docere conantur, quo (contra quam olim civili Romanorum jure permittebatur, per quod duarum civitatum civis esse nemo poterat) in posterum non ininus inter Latinos, quam inter Græcos proferri queant, næ illi munus sane pulchrum, utilitatis, jucunditatisque plenum, addo etiam, nisi in eo exercitationem jam ceperint, impeditum, ac laboriosum aggrediuntur. Quid enim, amabo, cum universo genere litterarum, tum duabus hisce linguis, Græca scilicet, ac Latina, quibus divinæ, humanæque artes, et scientiæ omnes continentur, præclarius? quid elegantius? quarum in utraque versantur, qui de altera in alteram bona scripta transferre, et de doctrinarum candidatis, perque illos de hominum genere quam optime mereri (quod ipsum est in primis laudabile) annituntur. Et cum etiamnum haud pauca in Græcis codicibus, per illustriores præpotentium, ac principum viro-  
rum, et rerum publicarum bibliothecas abdita, et inclusa lateant, quibus in apertum proditis crescere, ac propagari possit in omnem partem nostra eruditio, eorum studia, qui id præstant, fructum ferre permagnum quis inficiabitur? Sed quanquam labor is adhuc tyronibus, paucorumque stipendiorum militibus operosior accidit propterea, quod permulta vitia, et peccata occurrunt, quæ vitare difficile est (cujus rei non leve argumentum, quod cum interpretes pene innumerabiles, excellentes tamen, atque perfectos admodum raros nominare possumus), nihilominus in ista quantacunque interpretandi defatigatione, ac molestia, suavitate quadam perfunditur, expleturque animus, cum sibi in sinu quodammodo nasci thesaurum videt, unde bonarum litterarum ditior evadat: quæque hactenus tot hominum, etiam eruditorum, millia ignorarunt, multoque diutius, ac perpetuo forsitan ignorassent, ea princeps cognoscit, et sollicitudines, operam, atque conatus suos spe et fiducia gratæ posteritatis consolatur.

Cæterum cum in hoc quoque tam præstanti munere elaborandi, et aliquod operæ pretium faciendi voluntas non mediocris jam pridem mihi haud defuerit, nihilominus ejus difficultates cogitatione complectentem, non quidem pudor subrusticus, sed metus quidam, ut arbitror, ingenius semper absterruit. Et nescio quomodo hæret in medullis, nec oblivisci queo, quod apud scriptorem persipientem legere memini: præstare timere, quam audere in litteris. Accessit ad me retardandum, quod qui primorum primi, signiferique, atque adeo, qui interpretem familiam ducere existimantur, vel in uno libro convertendo creberrime hallucinati, atque a lineis, quod dicitur, excidisse, diligentiorum animadversione deprehensi sunt. B Quænam ergo mihi semidocto fama speranda fuit? Verumenimvero, cunctantem, ac trepidantem sapientium virorum auctoritas commovit, ipsaque ratio confirmavit, ut aliquando in isthanc palestram descenderem: siquidem, juxta vulgatum, nemo nascitur artifex: et ars nulla est, in qua non peccando discatur: quodque nobis pueris quondam præceptores in ludo ingerebant. Qui nunquam male, nunquam bene. Factum igitur, ut cum serenissimus Boiorum princeps Maximilianus societatis nostræ domesticis potestatem liberaliter, atque ultro concessisset, e voluminibus Græcis calamo exaratis (quorum habet in bibliotheca sua nobilissima lectissimam copiam) depromendi, et ad communem usum, emolumentumque, C ejus incenso tenetur desiderio, interpretandi quæ placuisset, ego in hunc non Christodulum utique, sed in ipsissimum Joannem Cantacuzenum incidere: quo ad gustum, sententiamque meam nihil accommodatius, nihil ad prima militiæ hujus tentanda pericula, propter facilitatem quamdam ejus in scribendo opportunius nancisci potuissem.

Sic omnino est, ut dixi, in Joannem Cantacuzenum incidi: qui quidem quo commodius hujus libri sui occasionem, causasque afferret, et personam suam celaret (quod tamen haud satis caute fecit, ut mox docebo) fingit a quodam Nilo familiari se ad descriptionem per litteras sollicitari, ac sibi vocabulum Christoduli imponit. Idoneum profecto, nempe a statu, et conditione vitæ, quam hæc scribens agebat: agebat autem monasticam, et Christo serviens, merito ejus servum se appel-



lavit. Occultare porro, et tegere personam suam A  
ideo voluit, idque prudenter, quod de rebus cum  
alienis, tum suis historiis compositurus erat, et  
narraturus plurima, quibus audiendis aures qui-  
busdam dolerent, ut antea videndis oculi dolue-  
rant. Est vero tam infrequens Græcis hoc nomen,  
Christodulus, ut vel hinc isto loco fictitium, ac  
supposititium appareat. Cumque per id tempus in  
monasterio pro Joanne etiam Icasaphus mutato  
nomine diceretur, sicut non antiquum, et prop-  
rium, ita nec novum istud, et assumptitium, Joa-  
saphus inquam, ad libri auctorem indicandum  
usurpare decuit: ne monachus iuanem aucupari  
gloriam, et qui Deo militatum venerat, iterum se  
negotiis implicare sæcularibus videretur. Atque  
ita codex Græcus ἀνεπίγραφος est, sine titulo  
prorsus. Deinde ex ipsa Nili epistola Cantacuzenum  
hujus historiæ parentem, et conditorem esse per-  
spicuum fit. Illa enim verba, Καὶ ὅτε γὰρ τὰ κοινὰ  
διετέλει πρᾶττων, σωτηρία τοῖς πράγμασιν ἦσθα·  
καὶ νῦν σουτοῦ γεγονώς, ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης  
παράδειγμα τὸν βίον κατέστησας τὸν σουτοῦ· Tu  
enim et quandiu gessisti republicam, sulus imperii  
fuisi: et hodie, postquam defunctus honore, tui  
ipsius esse instituisi, vitam moresque tuos veritatis  
ac justitiæ exemplar effecisti: h. e., inquam, voces non  
ad-judicem, consulem, præfectum aliquem, sed  
ad magnum domesticum Joannem Cantacuzenum,  
cujus post Andronicum minorem, quandiu is vixit,  
suprema fuit potestas, et imperatoris proxima in C  
omnibus, et apud omnes auctoritas: imo vero ad  
ipsum nuncus imperatorium, quod idem citra no-  
men diu, postmodum et re, et nomine multis an-  
nis administravit, planissime pertinent: qui quo  
pacto σωτηρία τῶν πραγμάτων fuerit, legendo di-  
sces. et nihil verius dici potuisse constitues. Illa  
similiter in quem alium, quæso, nisi in eundem  
quadrant, quibus eum Nilus ab exemplis nostrati-  
um, exterorumque scriptorum incitat, uti acta  
sua memoriæ ipsemet prodit? Ἔστι δὲ καὶ ἐξ ἐπι-  
γράμματος τὴν ἡμετέραν ἐκεῖθεν ἀνερχομένην. Ἄντε  
γὰρ τοὺς ἐξωθεν, ἄντε τοὺς ἡμετέρους ἡγεμόνας  
ἐνθυμηθῆς, οὐδαμῶς ἀτιμάσῃς τὴν ἱστορίαν. Καὶ  
ὅσοι γὰρ κάκεινοι ἐπὶ τὸ συγγράφειν καθῆκαν ἐπι-  
τομῶς, οὐ μικρὰ τὸν ἀνορύπιον βίον ἐκ τοσούτων D  
ὠφέλειν οἰόμενοι. Nec vero caret exemplo, quod abs  
te petimus. Etenim sive ad externos, sive ad nostrates  
belli duces respicias, non poteris hoc genus scriptiois  
contemnere. Quippe tum hi, tum illi huc pariter se de-  
miserunt, non parum inde humano generi consultum  
iri arbitantes. Quod quod de sua cum Andronico  
conjunctissima fidelissimaque amicitia (de qua  
equidem cogitas, simul de Davidis et Jonathæ  
devinctissima familiaritate cogito: de quibus scri-  
ptum legimus: Anima Jonathæ conglutinata est ani-  
mæ Davidis: et dilexit eum quasi animam suam<sup>1</sup>;  
rursum: Doleo super te, frater mi Jonatha, decore

nimis, et amabilis super amorem mulierum<sup>2</sup>), non nisi  
ipsemet ita συμπαθῶς et ἐναργῶς scribere potuit?  
quod quidem sæpenumero facit. Sic solemus, frequen-  
ter, inquam, magnoque cum sensu de iis loqui, ac  
scribere, quæ aut absentia valde in desideriiis,  
aut presentia vehementer nobis in amoribus sunt.  
Nec alius tam diserte de recusato toties imperio,  
de libertate apud Andronicum sua, deque ampli-  
tudine potestatis quam obtinisset, præter ipsum  
met narrare voluisset, etiam si potuisset. Scripturæ  
sanctæ toties productæ, et monastica disciplina non  
semel tam eximie prædicata, atque etiam per totam  
historiam sparsæ tot pietatis notæ, non alium quam  
monachum olent, qualis ille tum erat, cum hæc  
chartis mandaret. Dicendi genus, quod in libris  
contra Mahometanos, et Judæos in defensione fidei  
Christianæ adhibuit, ideo dissimile est, quia illic  
disputatio quædam perpetua, et dialectica potius;  
hic narratio diffusa, et continuata suscipitur;  
proinde ut alia ibi, alia hic sit facies, necesse est.  
Illa demum lib. iv, cap. 24 et 25, adversus Nice-  
phorum Gregoram multa cum acrimonia, et fusius  
posita (ne amplius verborum in re parum ambigua  
consumamus) manifeste nobis astipulantur; ubi  
præ indignatione dissimulatæ personæ immemor,  
causam suam accuratius agit, quam alius pro eo  
egisset: tametsi id postmodum animadvertens, in  
viam redeat, rursumque qui sit, dissimulare  
studeat.

Sequitur ut de œconomia breviter te moncamus.  
Iis quatuor libris res sub utroque Andronico, avo  
et nepote, et sub Cantacuzeno filiorum nepotis  
tutore, atque imperatore gestæ explanantur: sic,  
ut primus discordiam, et bella inter Andronicos:  
alter imperium minoris: tertius bellum Cantacu-  
zeni cum obtrektoribus et inimicis, postremus  
ejusdem victoris ac triumphatoris tempora perse-  
quatur: in quo etiam subtexuntur, quæ inter  
Joannem Palæologum legitimum hæredem, et pa-  
tris sui Andronici successorem, socerumque Can-  
tacuzenum, et ejusdem filium Matthæum (cum  
quibus ambobus dissidium ei intercessit) contige-  
runt. Tametsi et in duobus prioribus tam multa de  
Cantacuzeno commemorata sunt, ut quod in epi-  
stola Nilus ait, eum αὐτοσυργὸν, hoc est, rebus ip-  
sismet coram, ut actorem, adfuisse, atque de illis,  
ut de posterioribus intelligendum videatur.

Gesta sunt autem omnia ab anno post Christum  
natum millesimo trecentesimo vicesimo primo, ad  
annum plus minus quinquagesimum nonum, an-  
nis nimirum triginta novem, aut circiter. Sic enim  
rationem subducimus. Michael Palæologus collega  
patris sui Andronici mortuus est millesimo treccen-  
tesimo vicesimo primo. Eodem ipso anno (si a Sem-  
tembri ducas anni initium, ut Græci dicunt) bel-  
lum inter avum et nepotem exarsit, Juravitque  
sexennium, et mensem unum, ut in calce libri

<sup>1</sup> I Reg. xviii, 1. <sup>2</sup> II Reg 1, 26.

primi relatum est. Victo avo, nepos solus præfuit imperio annis viginti, si verum scribit Gregoras. Quo e vivis sublato, pupillorum tutelam gessit Cantacuzenus, vix annum, ut colligere est: adversus quem deinde ut tyrannum nomine viduæ imperatricis, et liberum ejus bellum administratum est annis quinque. Eo finito Cantacuzenus, data Joanni Palæologo in matrimonium filia, decem annos ab eo paciscitur, quibus penes se imperii gubernatio cum nomine maneat: penes illum nomen duntaxat, et dignitas imperatoria, donec ætas maturescat (agebat enim Joannes annum non plus decimum quintum), postea se collegam patiatur. Hujus spatii vix dimidium videtur explevisse, rerum hujus mundi, et adversæ sortis renovatæ quodam tædio. Quæ ipso jam monacho inter Palæologum et Matthæum secuta sunt, forsitan unius, aut duorum annorum fuerunt: nam in his quod pro certo affirmem, non habeo. Hac ratione colliguntur anni historiæ hujus circiter triginta novem. Ex his patet, tempora Andronici Junioris, Cantacuzeni, et Joannis Palæologi non satis probe digessisse Onuphrium, et alios. Errant item cum Gregora, dum Andronicum Juniolem anno ætatis quadragesimo quinto extinctum tradiderunt. Nam si natus erat annos viginti septem antequam secundam uxorem duceret, ut noster libro primo narrat, et ea ducta adhuc aliquot annis cum avo bellum gessit: si eo victo annis viginti solus imperavit, sequitur quinquagenarium, aut eo majorem obiisse.

Ostendemus nunc, quo loco inter Byzantinas historias hæc nostra collocanda sit. Cantacuzenus Nicephoro Gregoræ proxime succedit, ejusque narrationes continuat: quanquam non præcise, ac simpliciter. Nam cum Gregoras in obitu Andronici Junioris desinat, noster inde non orditur: quin imo secundum historiæ suæ librum ad ejusdem Andronici mortem perducit. Verum quia Gregoras iste avo, in cujus aulam desertis studiis liberalibus se contulit, amicior, nepoti autem iniquior fuit: illumque plurimum et sæpe commendavit; hunc aperte, nec modice, et non raro insinulavit, ac vituperavit; ad hæc, quæ inter illos acciderunt, partem maximam minime comperta habuit: quæ autem comperit, ea confuse, imperfecte, quædam quoque aliter aliquanto; quid aliquanto? multo aliter, quam evenerunt, et cum mendaciis exposuit; in ipsius quoque Cantacuzeni bello, rebusque commemorandis (quæ scripta vel interierunt, vel adhuc in aliqua bibliotheca latent) parum bona fide, malevoleque versatus est. Cantacuzenus hæc vitia non ferens, longe sincerius, longeque copiosius, distinctius, integrius, certius omnia explicavit; quippe qui omnibus pene non interfuit solum, verum etiam præfuit; et quæ ipse non vidit, aut egit (qui enim potuit omnia?) ea a testibus gravissimis accepit; quemadmodum in fine libri quarti testatur.

A Sed juvat ipsius Cantacuzeni verba proferre in medium, ex libri quarti capite vicesimo quarto, unde, quomodo se gesserit in Historia scribenda Gregoras, liquido perspicitur: *Imperatorem vero Cantacuzenum, postquam ipsum per se deprimere, atque evertere non potuit, Palæologorum imperatorum bellum mutuum pro argumento sumens; et partim ignorantia rerum gestarum, partim gratia corrupta veritate, ac totis viribus velut in fabula comminiscenda mentiens, deinde ordine ad bellum, quod nostra memoria contra Cantacuzenum excitatum est, progressus, tum alia complura crimini dat, servitutes, cædes, trucidationes, populationes, et quæcunque Romanis per id bellum luctuosa incidere, illi ascribens, tum ob amorem dominandi, imperialisque fastigii cupidinem malorum illorum nullam duxisse rationem affirmat. Illud autem Cantacuzenum potissimum vellicat, et cor ejus urit, quod mentitur, eum, adhuc vivente Andronico, imperii Romani longe appetentissimum, cum id assequi non posset, ad monachos in monte Atho, qui viri sancti, et a Deo afflati futurorum prævisionem habere judicabantur, profectum esse, de futuris, et an ad se Romanum imperium perventurum esset. percunctaturum, etc.* Attamen fieri potest, ut Gregoras de moribus Andronici quædam non prorsus falsa scribat, et ea noster aut tanti non æstimet, ejusque juventuti condonanda putet, aut dissimulet, et id amicitia singulari fortasse tribuat, de quo in Notis suo loco videbimus.

Jam de excellentia, fructu, elegantia, et ornamentis historiæ hujus quid ego satis dignum commemorem? Inter recentiores quidem rerum Græcarum, seu Byzantinarum scriptores, ut sunt Zonaras, Nicetas, Cedrenus, et alii, meo quidem et quorundam bene litteratorum judicio hic primas tenet: videturque solus didicisse, quo pacto ad laudem accommodate contexenda sit historia. Mira, nova, inaudita, inusitata, occultorum Dei judiciorum plena, grandia, illustra multa hic recensentur. Et, si historia debet esse prudens, atque ornata rerum explicatio, neutra virtus in hac desideratur: quæ mihi semper a viro nobilissimo, et ingenio excellentissimo suavissimoque visa est profluxisse. Prudentia militaris, atque civilis tam eximia hic elucet, ut civitatum provinciarumque rectoribus, ac belli ducibus majorem in modum commodaturam putem. Cum autem virum politicum ad bene regendum aliis quoque virtutibus nihilominus instructum esse oporteat, næ earum quidem exempla documentaque hic frustra requiras. In quibus qualis fuerit Cantacuzenus, infra ostendemus: in præsens aliquid de Andronico dicemus, quem, qui a Clemente V pontifice maximo in Extravag. communibus ut hæreticorum et schismatis antiqui fautorem excommunicatione percussus existimat, is tempora male componit, et ἀνατροπή manifeste laborat. Qui enim tunc imperabat, et ultra adhuc annis quin-

decim post Clementis e vita discessum imperavit **A** Andronicus senior, sacro illo fulmine tactus est. Ergo in Andronico Juniore Christiani imperatoris expressum ac vivum quodammodo simulacrum hic proponitur. Est enim, ut paucis, et summatim agamus, excelsi, nec minus modesti animi, beneficus, fortis, ac generosus, adversus bene merentes gratus, humanus, injuriarum laborumque tolerans, in ignoscendo mitis, misericors, pacis cupidus, in consultando cum amicis diligens (quod contra mentitur Gregoras, dum consilia nulla admisisse, et imperium neglexisse autumat), ab odio in quemquam suscipiendo alienus, pecuniæ liberalis, ædificandi studiosus, erga Deum, cœlites, sacerdotes, avum mire pius. Insunt in his libris insuper alia in aliis præclarorum facinorum, et (quod dissimulandum non est) etiam insignium vitiorum exempla: quorum ut illa imitanda, sic ista evitanda nobis sunt. Notum est namque illud Romanæ historiæ principis: *Hoc illud est, præcipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri, unde tibi tuæque reipublicæ quod imitere capias: unde sædum inceptu, sædum exitu quod vites.* Habet hic dux, habet miles, habet privatus civis, habet magistratus, habent sacri, habent profani, habent summi, habent infimi, habent viri, habent mulieres, quod vel fugiant vel sequantur. Insunt orationes creberrimæ: quas cum hic auctor directas valde amet (sunt enim speciosiores et gravi-  
**C**ores), nos interdum brevitas gratia, et ad vitandam ex similitudine satietatem, ad obliquas, more Cæsariano redegimus. Nec possum de istis orationibus quidquam melius ac verius dicere, quam si eas prudentes, copiosas, nervorumque ac sanguinis plenas, et omnino *ῥητορικωτέρας* dixerō. Præterea hic invenire est locos communes tractatos egregie, scite dicta, paræmias non vulgares, celebrium scriptorum (ut de sacris taceam) sententias, fabellas aliquot lepidas, et ad rem demonstrandam appositas: quas, ut scis, philosophorum illi antistites, Plato et Aristoteles, neutiquam contemnendas censuerunt. Capient te item quas strictim attingit Romanæ historiæ; capient varii ritus; capient quos miscet animorum motus, tum lenes ac sedati, quos *ῥῆθῆ* Græci, tum graves illi, et concitati, quos iidem *πάθη* vocant: capient descriptiones aliquot insignes: capient alia demum plurima. Quod si rerum varietas delectat, de quo nemo dubitat, ea sane hic mirifica cernitur, ut singulorum librorum periochæ, seu epitomæ indicabunt. Episcopis debitus honos et reverentia hic tribuitur. Catholica instituta cæremoniæque ita sunt per hosce libros luculenta, ut non optes magis. In primis vero Dei Mater summa in veneratione est: cui etiam urbs tota Constantinopolis a Constantino Magno commissa ac dedicata legitur. Vita monastica est illi, *πράγμα καλὸν καὶ θεοφιλές, ἀπράγμων καὶ μεστὸς γαλήνης βίος, ἀπρόστατος βίος, καὶ*

*Ἀ τελευτάτη πολιτεία, θεῖόν τι χρῆμα καὶ ἱερὸν, φιλοσοφία, καὶ περὶ οὐρανίων πραγμάτων γνῶσις, ἔργον ὑψηλόν, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαῖνον δύναμιν, ἐπεὶ ἡσυχία.* Id est, *res honesta, et Deo amabilis, vita negotiis vacua, et tranquillitatis plena, supremum ac perfectissimum vitæ institutum, res sancta et divina, philosophia et cognitio rerum cœlestium, opus sublime et humanis viribus majus, quies sancta.* Montem porro Atho, ad quem complura ædificata monasteria, in quibus ingens monachorum multitudo, *πῶλιν οὐράνιον, cœlestem civitatem* nominat. Fucos illos scholasticos, καὶ τὰ; ληκύθους, et pigmenta Isocratea non habet hæc historia: sed ornatum quemdam matronalem virileinque, ac robustam elegantiam. Schemata quædam oratoria et Atticismi non penitus absunt. Lingua purior est, quam pro illa ætate, non cum lacte nutricis hausta, sed ex libris precepta videlicet. Nam illo sæculo (sub Andronicis nimirum, et antea) non mediocriter infuscatam, et mutationes haud leves perpessam, eruditi non nesciunt. Addamus hoc pro corollario. Genuenses et Veneti multa hic ab aliis historicis suis prætermissa, aut nunquam cognita de majoribus suis, eorumque virtute et factis legere, et quædam falso de iisdem hactenus scripta deprehendere poterunt.

Restat, ut quæ nos vel præstitimus, vel præstare contendimus, indicemus. In interpretandam eam speciem pro captu nostro consecrati sumus, quam ex eorum lectione, qui de optimo genere interpretandi præceperunt, honorumque interpretum observatione mente conceptam atque informatam tenebamus: quæ ejusmodi sit, ut potissimum intelligunt, quorum industria in eodem curriculo se aliquando explicavit. Codicem perquam mendosum, maleque interpunctum accepimus, ut divinare et conjicere frequenter oportuerit. Nomina locorum, quæ nec diligentissimus Ortelius omnia collegit, et personarum, quæ vel Græcia jam occidens et *βεβαρβαρωμένη*, vel librariorum oscitantia depravarat, alicubi de conjectura emendavimus (nam qui omnium veram et germanam scripturam conjectando possit assequi, ego quidem futurum opinor neminem), ommissa quædam supplevimus; in singulos libros periochas, seu epitomas conscripsimus: quas et lecturo ad *προπαρασκευὴν*, et ei qui jam legit, ad *ἀναμφαλλῶσιν* utiles fore confidimus: relictis sectionibus (quas in plerisque codicibus, sive scribas, sive lectores, non ipsos auctores excogitasse et adhibuisse reor) quod modo nimis crebræ, modo nimis raræ, sæpius argumentum vix ex triente comprehenderent, in capita, more Latinorum totum corpus divisimus, et ad cujusque capituli initium ejus summam apposuimus notasque, ut quantum maxime possemus, et hisce summis, et illis epitomis lectori lumen præpanderemus. Locos aliquot parum sanos, prætextis in ipso contextu animadversionibus perstrinximus, quas quidem

rogatu nostro Jacobus Gretserus, societatis nostræ theologus, et in academia Ingolstadiana professor ordinarius conscripsit. Et hæc fecimus, magis ut candorem nostrum bonis viris probaremus, quam quod illa, qualicumque sunt, hoc quidem sæculo, et in his terris ad quemquam inficiendum depravandumque vultura formidarem. Quis enim nescit, etiam qui litteras non didicit, non tum primum, propendente scilicet jam ad occasum imperio, sed multis ante annorum centuriis, pene post octingentesimum statim ab ortu Christi, Orientalem Ecclesiam a Romana secessisse? Feruntur item historici non pauci, hoc nostro partim antiquiores, partim recentiores, quos cum ad unum vel in hæreticis, vel in schismaticis jure numeremus, nullo tamen eorum sine aliquo, omnibus simul sine maximo detrimento Ecclesie Romana carere non potest. Vin' tu audire qui sint? Sozomenus et Socrates Novati perfidiam sectati sunt. Quorum hic non oblata solum, sed interdum etiam quæsitâ occasione Novatianos libenter laudat, ipsis miracula tribuit, Romanorum pontificum potentiam exagitat: quæ omnia Jacobus Billius eruditus theologus Observationum sacrarum libro primo, capite vicesimo sexto luculentè demonstrat. De Nicephoro Callisto liquet ex Genuadii Apologia pro concilio Florentino, ubi ejus non tam scripta, quam convicia contra Latinos refelluntur, ut de iis quæ sparsim in historiam suam sinistra inseruit, nihil dicam. Zonaram fuisse schismaticum, testari possunt ejus poemata aculeatissima de processione sancti Spiritus, et alia adversus Latinos composita, quæ Genebrardus dum converteret, se criminationes illas omisisse narrat. De Pachymerio idem constare potest ex adjunctis ad Gregoram Latinum. Ea sunt capita, seu loci rerum memoria dignarum, e codice Augustano, carie confecto et mutilo, per singulos libros excerpti: cujus animus in Romanam Ecclesiam qualis fuerit, ex quinto, sexto, et octavo potissimum libris deprehenditur. Nicephorum Gregoram quoque et Nicetam Choniatam eorum monumenta produunt. Adde huc Cedrenum, Glycam, Constantinum Manassem, Jeannem et Georgium, Curopalatas, et alios, si quæramus. Nam per illa tempora tam non facile monachum, aut scriptorem a Romana Ecclesia non alienissimum erat invenire in Græcia, quam hodie difficile est præconem verbi Dei, aut professorem catholicum invenire in Saxonia. Et qui tandem fieri potest, ut qui patriarchas Constantinopolitanos schismaticos, appellant sanctissimos, œcumenicos, et principes Ecclesie, ipsi ejusdem farine non fuerint? Si ego quempiam superintendentem sanctissimi vocabulo afficerem, credo, aliqui, imo plurimi, nec injuria, me Lutheranum, aut Calvinianum esse colligerent. At-

que ut ab historicis abeamus, et ad alios scriptores veniamus, Origenes et Tertullianus quales tandem fuerunt? nonne eorum hæreses exstant? Feruntur *Demonstrationes evangelicæ* Eusebii Pamphili, in quibus aperte et sæpius ἀπαρτίξει, quod doctissimus Billius *Observationum* lib. 1, cap. 27, plane ac diserte ostendit. Quid *Demonstrationes evangelicæ*? Statim in ipso principio Ecclesiasticæ ejus Historiæ (quo monumento nihil habemus in republica Christiana illustrius) arianismos aliquot observat tomo tertio *Annalium* Zonaras. Sunt in manibus Monumenta Photii, sunt Theodori Balsamonis, qui Latinos, ut pestilentissimus schismaticus, conviciis passim lacerat. Eisdem ob processionem sancti Spiritus exagitat etiam nobilis inter theologos Patres Theophylactus Bulgaricæ episcopus, et, cujus similiter magnum intersacros scriptores nomen est, Euthymius. Possum adhuc nominare homilias, et alia scripta hujuscemodi hominum, quæ in Latinum translata leguntur, et ab eruditis proferuntur. Si ergo nec superiorum historiæ, nec istorum commentarii hactenus Ecclesie incommodarunt, quin potius (quod res clamat) mirum in modum vehementerque commodarunt, ne a Cantacuzeno quidem magis damnum ullum metuendum, quam fructus, et isque non mediocris, ut ex antecessibus prout, expectandus est. Rerum gestarum, ac vetustiorum temporum, utilem, necessariamque cognitionem persequimur et inquirimus: si quid interdum in iis minus commendabile aspergitur, id tota mente aversamur atque rejicimus: et calamo etiam, cum est occasio, notamus atque confodimus. Nec vero ab hoc auctore nostro Ecclesie Romanæ, aut Romano pontifici contumeliæ dicuntur, quem *Patrem, sanctissimum Dominum, tua sanctitas, tua beatitudo* vocat, et ut apud eum opinione mala ne sit, elaborat (propter barbaros, Turcas videlicet, in auxilium accersitos, vastatamque bello civili provinciam) cum eo arma adversus infideles pro gloria crucis Christi conjungere cupit; ejus laudationem sibi amplissimo honori ducit: legatos ipsius benigne excipit: cum eodem (Clemente nimirum VI) de synodo habenda, redintegrandaque Ecclesiarum concordia sollicitè, ac reverenter agit. Non, inquam, hic probra, et maledicta jaciuntur: sed dissensio, ac dissidium illud a nobis Latinis jam lippis et tonsoribus etiam notum, aliquoties se exserit, atque a majorum exemplo defensionem, quamquam injustam, petit. Nam si majores

*Magnopere a vero, longeque errasse videntur,*

ut ait Lucretius, non ideo minoribus pedes in illorum vestigiis ponendi sunt: nisi ipsi quoque cum iisdem in idem se barathrum præcipitare studeant.

## DE VITA JOANNIS CANTACUZENI

## EX EJUSDEM HISTORIA.

*Genus et familia.*

Joannis, Manuelis, et aliorum Cantacuzenorum, ut virorum illustrium et bellicosorum meminit Nicetas. Quos hic noster Cantacuzenus in majoribus suis habet. Idem, Joannem Manuelis imperatoris neptem, alium Joannem Cantacuzenum Isaaci Angeli sororem in matrimonio habuisse. Natus est Byzantii. Patrem a natalibus modeste prædicat lib. III, cum dicit, Οὐ γὰρ τῶν πολλῶν εἶς, *Non erat unus e multis, seu vulgaris*: et alicubi matrem suam Syrgianis appellat *θεῖαν materteram, seu amitam, seu demum cognatam suam* (liberius enim hac voce utitur, ut docebimus), quam quidem feminam ex libro primo, haud longe ab initio scire licet ad imperatores genus retulisse. Puer adhuc patrem amisit: qui anno ætatis primo supra vicessimum, præfecturæ suæ Peloponesiacæ octavo, in eadem peninsula decessit. Mater dicta est Theodora, cujus avunculus magnus, id est, aviæ maternæ frater, Michael primus Palæologus imperator. Itaque eadem Michaelis soror, et Cantacuzeni proavia. Fuit Theodora mulier prudentiæ majoris, quam pro captu sexus, et tractationi rerum gravium atque magnarum idonea, quam Gregoræ recte his verbis celebravit, lib. II: *Quam assistricem conjugii imperator reliquerat, senatoria matrona, et gravitate morum conspicua, et singulari prudentia ornata, ac in rebus dubiis præsentis consilio instructa*. Ejus indignissima vexata propter filium, et mors lacrymabilis lib. III, cap. 22, 26, 36, exponitur. Nicephori Cantacuzeni, et Manuelis Tarchaniotæ, illius patruelis, hujus consobrini, aut ex sorore nepotis lib. II, cap. 8, meminit. Joannem Angelum *ἐξιδέλερον*, et *ἀνεψιδόν* similiter appellat, et ex eadem radice prodiisse scribit. Mentio autem sororis est lib. III, cap. 26.

*Uxor, liberi, nepotes.*

Conjugem habuit Irenen, Andronici Asanis viri illustrissimi, magni ducis, et cum Andronico seniore cognatione conjuncti filiam. Fuit enim Asanes e sorore Andronici natus. Ex ea sustulit liberos sex, mares tres, feminas totidem. Illis nomina fuerunt, Matthæus, Manuel, Andronicus. Atque hic postremus vix duodecimum attingens annum, cum avia paterna in custodiam datus, postmodum pestifera lue per id tempus grassante interiit: reliquorum opera domi bellicque multum usus est pater. Uterque ornatur laudibus lib. III, cap. 23. Matthæus Demetrii despote, filii

A Andronici majoris natam Irenen uxorem duxit: quæ filios ei peperit duos, Joannem et Demetrium; filias ternas, quarum primogenitæ inditum nomen Theodoræ. Matthæum pater imperatorem renuntiavit, deditque id præcibus præsertim exercitus: quem tamen Joannes Palæologus hæres legitimus imperio abire cogit. Manueli filiam Syrgis (fuit hic Cypriorum rege procreatus) despondit. Sed id connubium Syrges ante nuptias rescidit. Post, Liberus Triballorum dynastarum potentissimus, filiam suam eidem Manueli desponderi cupit, et despondetur, ut est libro III, cap. 48. Hactenus de maribus. Puellarum trium nomina sunt Maria, Theodora, Helena. Primam Nicephoro Ducæ, Joannis Despote filio, Acarnaniæ principi, nondum septennio egresso pactus est. Alteram Orchani Persæ, seu Turcæ potius, Bithyniæ domino tradidit: cujus opibus rem suam sæpenumero sustentavit atque constabiliavit. Postremam cum Joanne Palæologo imperatore, annorum quindecim adulescente conjunxit, quem laudat lib. IV, cap. 1. Ex eo matrimonio Andronicus, Manuel, Joannes, Demetrius filii, et Irene filia propagati sunt. Suam cuique trium filiarum peculiarem laudationem impertit: Theodoræ lib. III, cap. 95; Helenæ eodem libro, cap. 34; Mariæ, quæ adversis casibus propter nequam maritum jactata, tandem eo occiso cum matre monacham Byzantii egit, lib. III, cap. 45.

*Honores.*

C Principio Andronici avi cubiculi sacri præpositus fuit, deinde Andronici nepotis (cujus videtur cœvus) magnus domesticus. Thraciam præfectus, seu prætor gubernavit. Fuit item princeps militiæ imperatoriæ, sive copiarum dux summus. Auctoritas ejus, potestas et existimatio incredibilis, ita, ut eo inconsulto, aut refragante nihil gereretur, ipseque administraret omnia, et esset, non quidem vocabulo (nam id una cum habitu, licet non semel ab Andronico invitatus, et enixe rogatus, constanter fugit), sed opere ipso imperator. Lege cap. 9, lib. II. Quo defuncto, procerum ac militum votis Bilymotachi obsecutus, itemque aliis de causis (quas præfert, dum affectate tyrannidis suspicionem a se depellit: depellit autem sæpissime ac disertissime, et tam verisimiliter, ut nihil desideres) purpuram et tiaram induit. Adriano-poli a Lazaro Hierosolymorum, rursus Byzantii ab Isidoro patriarchis coronam imperialem solemni ritu accepit. Quam beate vixerit, in quantis cujusque modi opibus, in quanta hominum admi-

ratione et gloria, ipse clarissimis verbis, lib. III, A tur : digna profecto, cui vel majus committeretur imperium. Fortitudinis, magnanimitatis, ac patientiæ est, quod nusquam ferme ab exercitu, manuque sua in hostem pugnat viriliter : nec voluptatibus indulget, et adversis casibus non frangitur : injuriis (potissimum ab Apocaucho, cui tantopere benefecerat, illatis) non succumbit : et invidiam æqua mente sustinet. In bene de se merentes unus omnium gratissimus : quam virtutem in aliis etiam amat, et ideo nulla propemodum pagina gratiarum actionibus vacat. Ad moderationem continentiamque pertinet, quod imperii communionem sibi ab Andronico etiam quartum delatam, recusat. In amicitia colenda constantissimus, Andronicum minorem præcipue, et Amurium Persam Ioniæ Satrapam, sive principem dilexit, fuitque vicissim ambobus supra quam dici potest charus et jucundus. Dilexit eum etiam vehementer e proceribus Triballorum opulentissimus quidam Liberus, ut est lib. III, cap. 42. Beneficentiam ac liberalitatem coluit mirabiliter, et in exercitum de suo sumptum, imperatore vivo mortuoque, sæpius fecit : castella et oppida sua pecunia refecit et instauravit, eidemque imperatori funus amplissimum sua impensa curavit. Aurum quod habere gratis poterat contempsit. Pacis et concordia quis illo cupidior? quis Barbaris et idololatriæ inimicior? Non potest pro dignitate collaudari hujus præstantissimi principis admiranda lenitas, et ad deponendam offensionem, veniamque tribuendam suspicienda facilitas, beneficiorum altissima recordatio, et in gratiis agendis commemoranda sedulitas. Omnia his libris gratiarum actionibus referta sunt. Summa præterea in negotiis procurandis diligentia, et vigilantia, animique religio. Monachismum quantis præconiis, Deus bone, et quidem toties, cohonestat? ac tandem ipse in Manganense monasterium prope Constantinopolim se ultro ac libens includit, cum imperium retinere potuisset, ut videbis lib. IV. Tantum abest, ut eo ipsum Joannes Palæologus victor compulerit, quod quidam hujus nostræ historiæ funditus ignari nugantur. Conjux porro Irene in monasterio a Martha Michaelis primi Palæologi sorore constructo, monacham induit. 'Ρωμαίων tu quidem, ἀλλ' οὐ 'Ρωμαϊκὸν βασιλεῖα, laudas, inquis. Ego vero etiam Agesilaos, Alexandros, Julios, et Pompeios, ethnicos, et idololatrias sæpe laudavi : et virtutem vel in hoste amabilem, ejusque exempla a quocunque, et qualicunque sumenda nobis esse confirmo. Est enim cadent semper, nec ejus splendor immortalis cujusquam sordibus potest obsolescere.

*Studia, doctrinæ et mores.*

In militari disciplina, socio Syrgianne, magistro Angelo usum se narrat : in qua deinde per exercitationem lectionemque longe admodum processit, talisque prorsus extitit imperator, qualem M. Tullius in Pompeiana depinxit : siquidem in eo quoque illa quatuor, quæ in summo imperatore inesse debent, enituerunt, scientia, virtus, felicitas, auctoritas. Talis item, qualem in Strategico gravissimus præceptor militaris Onosander describit cap. 1, castus, temperans, sobrius, frugi, laboriosus, intelligens, minime avarus, nec junior, nec senior, filiorum pater, dicendi peritus, gloria illustris. Qualem præterea de bellico apparatu, cap. 2, Leo imperator. Linguam Latinam calluisse inde conjecturam capio. Etenim res Romanorum imperatorum (ut nos Romanos imperatores appellamus, hoc est eorum qui in Italia et Romæ vixerunt) aliquoties in medium adducit, quas forsitan apud historiæ Augustæ scriptores legit. Et Arego monacho Sabauda quædam Græcæ scripta non intelligenti, interpretatur lib. III, cap. 84. Si quis auditione tantum Romanorum facta accepisse, et Græca illa Italice monacho interpretatum esse credere malit, cum eo non contendam : et ita nomine Latinæ linguæ, cujus se scientem quodam loco affirmat, quaque præsiarios Italos alloquitur Constantinopoli lib. IV, cap. 54, Italica intelligenda erit : sicut per Latinos Itali, et alii, non Græci. Persice quoque, sive Turcice nosse se lib. IV, cap. 10, affirmat. Artem didicisse oratoriam, eloquentia ipsius omni prædicatione digna et in tam præclaris orationibus, totaque scriptione se exerens, demonstrat. Sane quod M. Tullius de Pompeio, idem ego verissime de hoc viro. paucis immutatis usurpavero : *Quantum consilio, quantum dicendi gravitate et copia valeat, in quo ipso inest quædam dignitas imperatoria, vos ex hisce libris sæpe cognoscetis.* Oppida complura, quæ armis resistebant, oris sui sacundia subegit : ut quod Cyneas legatus Pyrrho Epirotarum regi, hoc idem pene Andronico imperatori Cantacuzenus fuerit. Et cum oratoris sit historiam scribere, si qua alia, hæc sine controversia oratorie, hoc est prudenter, disposite, diserte, nec invenuste scripta est. Poetas diligenter legisse, Homerum præcipue, et Euripidem, crebrius ex iis prolatis versus docent. Sacrarum litterarum scientia non parum inbutum, tot loci apposite inducti argumento sunt. Sed id ex libris aliis sole clarius est, quos nempe contra Mahometanos et Judæos edidit. Fertur iasuper in quinque priores *Ethiolorum* Aristotelis Paraphrasin conscripsisse. Hæc de studiis et litteris ejus.

Quod ad mores et virtutes attinet, veritatem amavit, ut qui maxime, idque toties testatur ac proficitur. Ejus prudentia e dictis, maximeque e consiliis egregia semper et memoranda versuici-

tur : digna profecto, cui vel majus committeretur imperium. Fortitudinis, magnanimitatis, ac patientiæ est, quod nusquam ferme ab exercitu, manuque sua in hostem pugnat viriliter : nec voluptatibus indulget, et adversis casibus non frangitur : injuriis (potissimum ab Apocaucho, cui tantopere benefecerat, illatis) non succumbit : et invidiam æqua mente sustinet. In bene de se merentes unus omnium gratissimus : quam virtutem in aliis etiam amat, et ideo nulla propemodum pagina gratiarum actionibus vacat. Ad moderationem continentiamque pertinet, quod imperii communionem sibi ab Andronico etiam quartum delatam, recusat. In amicitia colenda constantissimus, Andronicum minorem præcipue, et Amurium Persam Ioniæ Satrapam, sive principem dilexit, fuitque vicissim ambobus supra quam dici potest charus et jucundus. Dilexit eum etiam vehementer e proceribus Triballorum opulentissimus quidam Liberus, ut est lib. III, cap. 42. Beneficentiam ac liberalitatem coluit mirabiliter, et in exercitum de suo sumptum, imperatore vivo mortuoque, sæpius fecit : castella et oppida sua pecunia refecit et instauravit, eidemque imperatori funus amplissimum sua impensa curavit. Aurum quod habere gratis poterat contempsit. Pacis et concordia quis illo cupidior? quis Barbaris et idololatriæ inimicior? Non potest pro dignitate collaudari hujus præstantissimi principis admiranda lenitas, et ad deponendam offensionem, veniamque tribuendam suspicienda facilitas, beneficiorum altissima recordatio, et in gratiis agendis commemoranda sedulitas. Omnia his libris gratiarum actionibus referta sunt. Summa præterea in negotiis procurandis diligentia, et vigilantia, animique religio. Monachismum quantis præconiis, Deus bone, et quidem toties, cohonestat? ac tandem ipse in Manganense monasterium prope Constantinopolim se ultro ac libens includit, cum imperium retinere potuisset, ut videbis lib. IV. Tantum abest, ut eo ipsum Joannes Palæologus victor compulerit, quod quidam hujus nostræ historiæ funditus ignari nugantur. Conjux porro Irene in monasterio a Martha Michaelis primi Palæologi sorore constructo, monacham induit. 'Ρωμαίων tu quidem, ἀλλ' οὐ 'Ρωμαϊκὸν βασιλεῖα, laudas, inquis. Ego vero etiam Agesilaos, Alexandros, Julios, et Pompeios, ethnicos, et idololatrias sæpe laudavi : et virtutem vel in hoste amabilem, ejusque exempla a quocunque, et qualicunque sumenda nobis esse confirmo. Est enim cadent semper, nec ejus splendor immortalis cujusquam sordibus potest obsolescere.

*Divitiæ.*

Incredibile memoratu est, quantæ ejus copiarum, facultates, quanti pecuniæ thesauri fuerint, de quibus variis locis ipse confitetur, et ego virum gravem, vanitatisque infensissimum, ad hæc etiam religiosum, mentiri non puto. Insulas, oppida, castella in opibus suis recenset. Pecuniam sane.

quam Byzantii, et in aliis urbibus per Thraciam apud amicos depositam habebat, nec ipsi, qui eandem diripuerunt, inimici, quam magna esset, pro certo novisse potuerunt. Tritici, hordei, frugum fructuumque infiniti illi copia, innumerabiles acervi. Bovum pascualium numerat quinquaginta millia, aratorum juga mille, equas pascuales mille quingentas, camelos ducentos, mulos trecentos, asinos quingentos, porcorum quinquaginta, ovium septuaginta millia. Ut jam non sit, cur greges et armenta illius Job miremur. Verum iste apud urbes Thraciæ non unam, sed plures possedit. Vide lib. III, cap. 24, ubi ait, sibi toto imperio Romano sparsas, easque immensas copias atque opes. Et 31 et 36. E supellectili aurea et argentea supra ducenta vasa mutuo dat palatio, capite vicesimo quarto.

*Elogia.*

Lib. I, cap. 33, Andronicus senior ejus prudentiam in dando consilio admiratur, seque in illo avi materni imaginem intueri asseverat, qui tam celeriter arripisset, tam apte explicasset, et promptissime transeisset, quæ res postulasset, ut statuerit, si absque successore ex se nato moreretur, suadere proceribus, illum ante alios imperatorem eligendum. Animadvertis igitur Cantacuzenum imperio dignum judicatum, si avum ejus judicavit, cujus in ipso expressum se intueri simulacrum confessus est.

Gregoras, libro nono, de eodem: *Ceteri illa mutatione velut multo mero ebrii insolenter fortuna*

*sunt abusi. Ille contra, naturali prudentia, et magno ingenio ornatus, se ad veterum præstantiorum virorum mores conformabat, et magnificentia morum, et animi liberalitate. Et cum tunc res ei feliciter successissent, fortunam non laceravit, neque immodice supercilium arrexit; sed retenta animi gravitate, intra modestiæ limites immotus mansit, etc.*

Rursum, lib. X: *Ilac oratione confirmati, omnes strenue ac fortiter hostes invaserunt, in primis vero magnus domesticus Cantacuzenus, qui multis ensibus, multis telis hostium petitus atque impulsus, ipse quidem plurimos hostes prostravit: sed neque clypeo, neque gladio amisso, incolumis e prælio evasit, velut agglutinus atque infixus equo, etc.*

Et libro undecimo: *Adeo magnorum operum ingeniosa effectrix magni domestici taciturnitas existit. Nam aliorum quidem verba umbræ tantum sunt operum, simul atque e lingua prodierint, morientes: viri autem hujus etiam silentium magnas res gerit. Nam ingenii magnitudine et solertia vir ille excellit, revera profundo mentis sulco fruens. Hæc Gregoras de Cantacuzeno sive amicus adhuc, sive ab ipsamet veritate coactus: nam postea evasit inimicus, ut ex libro quarto constabit, et nos supra in præfatione ipsis Cantacuzeni verbis id docuimus.*

Lib. III, cap. 52, a Cabatze Triballo, viro principe, oculus Romanorum vocatur. Eundem magifico præconio extollit in epistolis ad papam Romanum et Delfinum Viennensem Bartholomæus legatus, libro quarto, capite secundo.

Præter testimonia de Joanne Cantacuzeno quæ vir pereruditus Jacobus Pontanus Societatis Jesu ex Nicephoro Gregora protulit, ad commendationem Cantacuzeni maxime pertinere visum est fragmentum ejusdem Nicephori ex libro XI, quod edidit V. Cl. deque omni genere litterarum præclare meritis R. P. Dionysius Petavius ejusdem Societatis.

Ὁ μὲν τοι βασιλεὺς Ἀνδρόνικος περὶ τὴν πολιορκίαν ἀσχολούμενος τῆς τῶν Ἀχαρνάνων μητροπόλεως πάντα ἐξουρίας εἶχε τὰ εἰς βούλησιν αὐτῷ γελόντα κατὰ τὸ ἐφικτόν. Τοῦ γὰρ μεγάλου δομestίκου τοῦ Καντακουζηνοῦ παρασπίζοντος καὶ συνδιθύνοντος ἀριστα τὴν ἀρχὴν, οὐδὲν δεινὸν αὐτῷ τῶν παρεστώτων ἐδόκει δεινῶν. Τὴν τε γὰρ χρονίαν ἐν ὑπερορίῃ ἐκστρατεία διατριβὴν καὶ φθορὰν τῆς ἰπποῦ καὶ τοῦ στρατοῦ ζεξιῶς διετίθει, καὶ αὐτὴν ἀπὸ τῶν σπληνὸς πιέζουσαν νόσον συνετώ; αὐτῷ ἐπεκουφίσει· καὶ ἀπαντος τοῦ ἐντεῦθεν ἀπήλλαττε δέους. Καὶ εἰ τις πλήττουσα τὴν καρδίαν ὑπήρχε φρονεῖς κοσμητὴ πάσας ἐξομαλλίτων ἐτέλει βραδίως· καὶ ἐπὶ τούτοις τὰ; ἐκ τῶν συγγενῶν τηνικαῦτα παραφυσίαις ἐπιβουλὰς μάλα σοφῶς αὐτὸς ἀνείργει, συστέλλων καὶ ἀπαλλάττων εἰς τὰσφαλές, πρὶν εἰς ἀκοὰς λέναι τῷ βασιλεῖ. Πολλοὶς γὰρ κοσμούμενος ὁ ἀνὴρ τοῖς πλεονεκτημασίαι, ὅσα τε φύσις χαρίζεται, καὶ ὅσα βαθύς συνέσις εὐφυῶς πηδαιουχοῦσα κοσμεῖ, πρὸς παντὸς ἡγαπᾶτο τοῦ στρατοπέδου· καὶ τὴν οὐδεὶς ὅ; οὐ προῦτίθει τῆς ἐπ' αὐτοῦ ζωῆς τὴν ἐκείνου· τὰ τε γὰρ φιλότιμον τῆς δεξιᾶς καὶ τὸ τοῦ ἡθους καρτα-

At Andronicus imperator dum Acarnanum caput obsidet, omnia sibi ex animi sententiâ, quoad fieri poterat, succedere sentiebat. Etenim adjuvante magno domestico Cantacuzeno, optimeque imperium cum eo moderante, nullum ex iis quibus premebatur incommodis incommodum esse videbatur. Nam et diuturnam illam peregrina in expeditione moram, atque equitum peditumque cladem prudenter admodum relevabat: et illum ex liene morbum eadem solertia lenibat, omnemque inde metum abstergebat: ac si quid externa negotia sollicitudinis aspergerent, eam ille administratione sua facile componebat. Ad hæc cognatorum insidias, quæ tum contra imperatoris caput grassatæ sunt, sapienter repressit, omnibus in tuto collocatis, antequam ad aures imperatoris acciderent. Si quidem multis animi ornamentis vir ille præditus, quæ aut a natura insita sunt, aut exaggeratæ mentis, quæ vitæ nostræ moderatrix optima est, prudentia quæsitâ, apud militem gratiosus imprius erat, ut nemo esset qui non ejus vitam ac salutem anteponeret suæ. Nam cum ne in expedi-

tione quidem, tantisque negotiis quidquam de pristina liberalitate animique constantia mutaret, mutabat ille tamen in melius eorum fortunam, qui tum fame ac peste laborabant. Quare omnes una voce qui supererant milites ac duces, ordines æque atque ordinum præfecti servatorem illum, et altorem, ac largitorem appellare, tum ea prædicare, quibus Romanum imperium illustrius fecerat, et, ut summam complectar, quidquid sub idem tempus ejus viri prudentia confectum est, quæ tam propinqua quam dissita moderando continebat. Etenim dum una cum imperatore Acarnanum urbem obsidet, comprehensi sunt qui tyrannidem cogitabant ac Byzantio imminabant, nec pauci nec obscuro, de quibus plura postea dicenda sunt.

Ἀριχὸν οὐδ' ἐν ταῖς ὑπερορῶσι διατριβαῖς τε καὶ ἀσχολαῖς ἀμείδων, ἡμειθεν ὁμῶς τὰς τύχας τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις τῷ τε λιμῷ καὶ λοιμῷ προσταλαίπωροντων ἕξ γε τὴ βέλτιον· καὶ ἦσαν ὡσπερ ἐκ μιᾶς οἱ περιλειπόμενοι βῶντες ἅπαντες γλώττης στρατιῶται καὶ στρατηγοὶ, λόγοι καὶ λοχαγοὶ, σωτῆρα τοῦτον, καὶ τροφέα, καὶ πλουτοδότην, καὶ ὅσα τῆν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐνδοξοτέραν καθίστησι· καὶ ἔν' ὧς ἐν κεφαλῇ διεξέλθωμεν, ὅσα ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἡ τοῦ ἀνδρὸς εὐφυῶς κατέπραξε σύνεσις, ἐγγύθεν καὶ πόρρωθεν ὁμοίως διενεργούσα. Αὐτοῦ γὰρ ἅμα τῷ βασιλεῖ τῆν τῶν Ἀκαρνανῶν πολιορκούντος μητροπολιν, ἐάλωσαν οἱ τυραννίδα μελετήσαντές τε καὶ ἐπιθέμενοι εἰς Βυζάντιον, πολλοὶ τε ὄντες καὶ οὐ τῶν ἀφανῶν, περὶ ὧν ὕστερον πλατύτερον λέξομεν.

## DIGNITATUM AC FUNCTIONUM PALATII

### ET ECCLESIAE CONSTANTINOPOLITANÆ,

Quarum Historicus noster meminit, ex Curopalata et ejus Scholiaste potissimum dilucida explanatio.

**Δεσπότης, Dominus.** Hæc appellatio imperatori, filiis ejus, fratribus ac generis tribuebatur generatim. Proprie ab imperatoria majestate secundus sic dicebatur, quem recentiores etiam *σεβαστὸν* vocarunt. Hoc enim semel denotare convenit, imperatores illos Orientis multos titulos honorarios ad suos sibi devincendos excogitasse. In Gallis olim proximus a rege major dominus nominabatur. Græcorum imperatorum exemplo se quoque despotas vicini principes dici voluerunt, præsertim Bulgari et Servii. Qui interdum in Græcorum historiis regio quoque titulo censentur, cum pro despotis Cralæ, et uxores pro despotis Cralamæ appellantur; hoc quippe sonat nomen barbarum. Sic a Cantacuzeno Acarnaniæ et Ætolia principes despotæ dicuntur. Verum noster historicus Constantinum Andronici filium despotam vocatum scribit, qui post Michaelē fratrem genitus, per cuncta secundas obtineret. Infantem vocant Hispani. Observanda igitur alia notio. Monebimus in Adnotat

**Παρακοιμώμενοι, subaudi τοῦ κοιτῶνος, cubiculi, Accubitor cubiculi** ad verbum, id est sacri cubiculi, seu excubiarum sacri cubiculi præfectus, principi, seu imperatori a cubiculis, aut præfectus excubitorum, et custodum sacri cubiculi. Caput est puerorum qui in cœtone sunt, et cubiculariorum, habens etiam sibi subditum procubitorem sacri cubiculi. Ita Curopalata. Magnum cubicularium aliqui vocant.

Leunclavius, *Pandecte historiae Turcicae* seu ad *Anales Turcicos*: *Παρακοιμώμενοι* sunt intimi cubicularii qui augustalibus in cubiculis et ipsi propter

imperatores dormiebant. Tale nunc officium est apud Turcarum sultanum ejus cubicularii, qui Thiodar, aut Trohadar appellatur. Is enim et intra cubiculum noctu excubias agit, et pluviam Sultanī vestem gestat, ut *παρὰξίμενος*, quæ scaramangium vocatur. Ac norunt omnes, qui Portam viderunt Osmanicam, non sultanum modo comitari cubicularium, qui sereno quoque cælo scaramangium ejus gestat; sed omnes etiam quotidie bassas, et begos, quotiescumque per urbem ad portam equitant, habere pedisequum unum, qui vestem hujusmodi portat, cæteris superinjiciendam vestimentis, si aere mutato forte pluat.

**Μέγας δομέστικος, magnus domesticus.** Varia ejus officia apud Curoplata vide, variis locis. Nomen domestici ad plures dignitates pertinebat, quæ adjuncto discernabantur, ut cognosces, e quibus magni domestici præcipuum existisse, nomen ipsum *magnus* significat.

**Πρωτοστράτωρ, Protostrator.** Absente magno domestico fert imperatoris spatham. Cum itaque imperator est conscensus equum, comite equorum imperatoris adducente et tenente equum, postquam ascendit imperator, protostrator prehensens freno deducit equum ad quartam, aut quintam usque partem aule palatii. Deinde recipiens eum magnus Chartularias, deducit freno ad portam usque aule. Similiter etiam facit, cum imperator pedibus iurasset, agens videlicet a porta equum ad eum usque locum, quem ante diximus: ex quo iterum recipit eum protostrator, agens ad eum usque locum, ubi imperator pedes esse solet. Quod si forte pro-



tostratorem abesse contigerit, hoc facit a principio usque ad finem magnus chartularius. Paulo post : Protostrator etiam est defensor cursorum (cursores hoc loco sunt, quicumque nulli agmini, aut signo militari ascripti sunt, sed ipsi castra prosequuntur ultro, exspectantes dum accensi flant). His enim neque ordinem retinentibus, neque flammeolum (signum militare est, Latina origine, a colore dictum) suum, sed inordinate quodammodo dissolutis, protostrator ipse subsequens, defendit ipsos, si forte bello opprimantur. Propterea enim protostrator etiam appellatur, quod toti ipsi στρατῶ, id est exercitui praeat, et consistat primus. A cursoribus autem omnes res varias quae futilia nominantur, moris est protostratorem accipere. Nomine φυτῶν, futillum (est enim Latinum vocabulum) significantur quaecunque res, quae per se nihili sunt, aut nihil ad rem militarem faciunt, denique impedimenta belli certissima, nisi avertantur. Nam haec cursores commodius comportant quam milites, quia non haerent signis : et audacius colligunt, quia se legibus non teneri putant. Quamobrem protostratori potestas data est futilia ista auferendi.

Μέγας κοντοσταύλος, qui Gallice *connétable*, Italianice *conestabile*, Latine comes stabuli. Ubi si stabulum pro equili accipias, erit comes stabuli, vel qui praest omnibus copiis equestribus : vel qui praest equitati imperatoris aulico. Apud recentiores Graecos est dux copiarum auxiliarium, quae ex Gallia, Sicilia, Italia, facturæ stipendia Orientem petebant.

Μέγας λογοθέτης, *Magnus Logotheta*, cancellarium Latinis vocari λογοθέτην, ait Nicetas lib. vii. Munus magni logothetae his verbis Curopalata describit : Disponit mandata et bullas aureas, quae ab imperatore mittuntur ad reges, sultanos, et toparchas. Atque hoc quidem proprium est magni logothetae ministerium. Quod autem ad rem domesticam, ipsius est efficere, quod imperator mandaverit. Addunt alii esse etiam libellorum magistrum, archivi praefectum, aut tale quippiam. Λογοθέτης exponitur a quibusdam, magister rationum, qui expensas et redditus computat, oeconomus, sive procurator, quod magnum erat officium, et politicum.

Λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ, *logotheta castrensis*, *Zahlmeister*, *Pfennigmeister*, Gallice *Trésorier du camp*.

Καβαλλάριος, *caballarius* Καβαλλάριον equestrem imperatoris comitatum nominat Curopalata. Ex Italico ducta vox, quae ipsa a Latina voce manavit. Hujus ergo comitatus praefectus Caballarius dici videtur.

Μέγας παππίας, *Magnus Pappias*. Id est, magnus paterculus, summus ille iudex, ad quem commentarienses de personis reorum et numero, de qualitate delictorum, de clausorum ordinibus referre debent. In hanc sententiam accipio nomen Pappiae apud Zonaram, ubi de eo agitur,

qui Michaeli Balbo adjutor fuit, ut Leonem Armenum e medio tolleret, imperioque potiretur.

Μέγας Στρατοπεδάρχης, *magnus castrorum praefectus*. Est curator earum rerum, quae exercitui sunt opus, videlicet alimentorum, instrumentorum et necessariorum omnium. *Proviantmeister*. Exponitur etiam, princeps exercitus, ut sit idem quod στρατιάρχης; nam στρατόπεδον aliquando pro στρατῶς ponitur.

Πρωταλογάτωρ, *summus equitum praefectus*. Voce enim ἄλογον Graeci recentiores equum, aut jumentum significant, facta ex ἄλόκου, a verbo halac, quod Orientalibus erat, ire : quia maximus et praecipuus jumentorum usus ad commoditatem itinerum. Turcae etiam hodie nuntium, seu viatorem appellant hulac. Ex ἄλόκου igitur ἄλογον, id est, brutum κατ' ἐξοχὴν jumentum, aut equus, ut Itali dicunt, *la bestia mia*, pro equus meus. Ex ἄλόγου sit ἄλόγιον equitatus, seu equorum equitumve merus. Praefectus ἄλογάτωρ : summus praefectus, πρωταλογάτωρ.

Σεβαστοκράτωρ, *Augustimperator*, Tertia dignitas ab imperatore, Caesariana praestantior. Dum imperator βασιλεὺς, σεβαστής, Καῖσαρ dictus est, uno eodemque omnes hos titulos obtinente, dignitates officiis, ac non titulis, aestimatae sunt. Postea vero imperatores luserunt titulis, et honoraria dignitatum nomina sine officiis impertiti sunt arbitrato suo, ut Curopalata his verbis declarat : Despota, sebastocrator, Caesar ad nullum ministerium tenentur, nisi ad summum aliquem principatum instituantur, puta aut regendo imperio, aut gerendo bello : cujus rei exempla sunt apud Nicephorum Gregoram quam plurima. Ac primum quidem Caesar fuit secundus ab imperatore (ut hodie rex Romanorum est in Occidenti imperio), et obtinuit hoc ad Alexium Comnenum usque : postea sebastocrator secundus habitus, et Caesar tertius esse coepit, cum Alexius Comnenus Isaacium fratrem Sebastocratora diceret : auctor Zonaras. Postremo despotes, sive dominus, ab imperatore secundus est factus, nempe Alexius Palaeologus, cum idem Comnenus filiis maribus carens, irenem filiam suam primogenitam Alexio huic despondit, eumque titulo despota, id est, domini, ornavit, futurum nempe haereditem imperii, nisi morte sublatus esset, teste Gregora lib. iii.

Πρωτοψάλτης, *princeps seu primus psallentium*. Ecclesiasticum nomen est, de clero palatii. Forsitan magister chori, aut simile quiddam.

Δομέστικοι, *domestici*. In jure appellantur domestici omnes adjutores, sive administri legitime instituti a justis functionum principibus, in palatio, aut in foro, aut in ecclesia. In palatio, ut magnus domesticus, domesticus mensae, domesticus scholarum, domesticus murorum, domesticus regionum, etc. In foro, ut domestici iudicum, administri. In ecclesia, ut domesticus chori, domesticus januarum, etc., quorum omnium fun-

ctio δομειστικιον, sive δομειστικιον, id est, domesticatus dicta est.

Ῥαιφερενδάριος, *referendarius*. Ecclesiasticæ dignitatis nomen, Latine relator, qui allegatur ad imperatorem et sacerdotem maximum.

Πανυπερσέβαστος, *Augustissimus omnium*. Ab Alexio Comneno titulus inventus, ut Michaeli Taronitæ gratificaretur, quod scribit Zonaras tomo III, sub finem. Superior erat omnibus, etiam ipso protovestiario, magno duce, magno domestico, et cæteris.

Πρωτοβεστιάριος, *protovestiarus*. Hujus officium sic describitur: Ascendente igitur imperatore, ut declaratum est, ad oratorium, protovestiarus, qui pilaticia, quæ imperatoris prospectum obtegunt, aut sceptrâ judicialia tenet, ut in altum subvecta sunt, dextra manu sua educens ea, e prothyro ostendit populo, demonstrans hoc signo, ascendisse imperatorem in oratorium. Hic autem in oratorio, si imperator aut suum ipsius stemma, aut aliquod aliud gestamen suum gestaturus est, protovestiarus, inquam, sumit illud a ministris rucharii, et imperatori tradit: neque id solum in tempore ejusmodi festorum dierum, verum etiam semper ita facit. Id vero etiam proprium et singulare habet, quod si quid aliæ viderit, aut lutum, aut quid aliud ad imperatoris vestem, deponens ille umbellam, aut tegmen capitis sui, extenta manu tollit, aut purgat illud non rogatus. Ex omnibus vero aliis principibus nemo auctoritatem habet faciendi istud, sed ille solus. *Pilaticia* est opus e margaritis cum simbria, in longitudinem minus spithama, in latitudinem autem palmo, quæ rex Medorum gestabat, similiterque iudices, quemadmodum olim duces exercitus gestabant torques, honorem ipsorum demonstrantes. Τὸ ῥεῦλον suprema vestis, species vestis e Germania apportata, unde Germanicum nomen retinuit, *Rock*. Hinc ῥουχαρστων vestiarium speciali nomine a Curopalata appellatur, quia latius patet nomen vestiarii apud recentiores Græcos.

*Protovestiarus*, ut agamus dilucidius, regio vestitui præerat, quod hodie cubiculariorum videtur munus. Sæpe rebus maximi momenti adhibebantur, et res per eos non vulgares gerebantur, ut in Lecapeno et Leone Basilii filio apud Cedrenum videre est. In Constantino, Romani filio protovestiarii dignitas proxima a domestico scholarum, et accubitore, biglæ drungario superior ostenditur. Inveni, qui scriberet, protovestiarium fuisse thesaurarium, seu thesauro præfectum, quia βεστιάριον ærarium vocetur, seu thesauri repositorium, ταμειον. Quod ego quidem in aliquo vel auctore, vel glossario nondum legi.

Δικαιοφύλαξ. Ad verbum, *custos legum et juris*, de quo magistratu nihil habet Curopalata.

Λογαριάστης, *logariastes*. A Curopalata additur, τῆς αὐλῆς, aulæ, seu palatii. Rationes inquit omnium stipendiatorum qui in aula sunt, si quid deest ulli

A de stipendio ejus, aut ad servitium ejus, cujus causa stipendia facit. Apud Nicetam et φροντιστῆς καὶ λογιστῆς. Valere putant idem, quod quæstor, aut receptor generalis, aut quod Germanis est *Kammermeister*. Inde clarum quis μεγαλογαριάστης.

Ἀποκρισιάριος, *apocrisiarius*. Sic jurisconsulti Græci eum nominant, qui legationibus audiendis referendisque ad imperatorem, et responsis ab eo dandis constitutus est.

Χαρτοφύλαξ, *præfectus chartis*. Qui tabulas habet chartaceas, ad jura ecclesiæ pertinentes, chartarum custos, qui privilegia et similia æsservat, præfectus scriniorum, judex idem causarum ecclesiasticarum, et quæstionum matrimonialium, defensor in clericorum causis, veluti manus summi sacerdotis dextra. Hinc μέγας χαρτοφύλαξ.

Δομέατικός τῆς τραπέζης, *dapifer*, aut simile habens officium, ut suspicor.

Δρουγγάριος, *drungarius*. Δρουγγάς seu δρουγγός Orientale nomen, cætum hominum una commean-tium significans, et cætus illius princeps vocatur dargon, vel dorgon, ex quo drungarius facta epen-thesi τοῦ ν πρό γ geminato. Quidam vocant tribunalium militum. Drungus globum significat, ait Turnebus libro vicesimo quarto capite vicesimo quinto. Vopiscus in Probo: Triumphavit de Germanis et Blemis, omnium gentium drungos, usque ad quingenarios homines ante triumphum duxit. Vegetius libro tertio capite decimo sexto: Scire debet dux hostium, contra quos drungos (male scriptum, drunos), hoc est, globos hostium, quos equites oporteat ponere. Hinc Drungarius biglæ, Drungarius classis, qui præsumt globis vigilum et classiariorum.

De hac voce Leunclavius in *Pandecte ad Annales Turcicos*: Dico, Turcis Agelarios esse sua lingua, qui Græcis erant vel Drungarii, vel Druncarii patius. Eos Leo Sapiens Augustus in libro suo *De apparatus bellicis*, capite 5, num. 42, 43, 45, olim dictos fuisse tradit chiliarchos, quod militibus mille præessent: et druncum chiliarchiam. Latini chiliarchos vocabant tribunos, qui nunc colonelli sunt. Druncum (sic enim pronuntiabat Zygoma as, et druncarium, non drungum, vel drungarium, quod vulgo fieri solet) sic appellatum arbitror a trunco, sive baculo, sive scepro: quemadmodum hodieque regimentum vocamus tam ipsius tribuni baculum (vitem dixere puto Romani) quem ceu magistratus insigne gestat, quam illum signorum, militumque numerum, qui ad constituendum regimentum requiritur. Ideoque druncus est regimentum militum, cujus caput est druncarius, olim tribunus, nunc colonellus, aut regimenti præfectus.

Μέγας ἑταιριάρχης, *magnus sodalitatibus princeps*. Antequam e cella sua imperator exeat, protovestiarites adest in triclinio cum magno hetæriarcha et primicerio aulæ. Postquam vero egressus est, et constitit imperator, egrediens protovestiarites ac-

cersit honoratissimos principes ad circumstationem. Lege cætera, et infra. Hic vero excipit etiam perfugas advenientes ex omni parte, ac propterea etiam hetæriarches nominatur, velut *ἑταίρους*, sive amicos excipiens.

*Βαράγγιοι*, *barangi*. In festo Occursus (Purificationis) discedit imperator in Blachernarum templum, barangis quoque sequentibus. Atque hi quidem ubique imperatorem equitantem prosequuntur, ferentes humeris secures suas. Erant ergo custodes, satellites, aut stipatores imperatoris bipenniferi; eorum præfectus ante illos imperatorem sequebatur, et ideo *ἀκλόουθος* dicebatur.

*Πιγκέρνης*, *picerna*, a poculis. Quod si imperatorem oportet bibere, picerna ministrat illud: ac non diebus festis solum, verum etiam semper imperatore cibum sumentem miscet, si præsens est. Ac vetere quidem more hic extra civitatem imperatorem sequens ferebat poculum castrense, catena vinctum: ut si cum opus esset bibere, ex fonte, aut fluvio daret, ac biberet. Hoc autem in præsentia non fit.

Ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, *mensæ præfectus*. Serviebat etiam imperatori ad mensam. Præbebat missum magnus domesticus primus proxime imperatorem: post eum domesticus mensæ; et post hunc præfectus mensæ, et quæ apud Curopalatam sequuntur.

*Δομέστικος θεμάτων ἐσπερίων*, *domesticus thematum occidentalium*. Quæ florente adhuc imperio Romano τάγματα, sive legiones dictæ, postmodum imminuta Heraclii temporibus Romana potentia, et truncato imperio θεμάτων nomen acceperunt, carentes jam veteri amplitudine sua. Vide libellum Constantini Porphyrogenetæ de Thematibus, sive de agminibus militaribus per imperium orientale distributis. Hic præfectus hujusmodi agminum per Occidentis urbes distributorum intelligendus est.

*Μέγας διοικητής*, *magnus administrator, sive procurator*. Nihil de hoc Curopalata.

*Μέγας δούξ*, *magnus dux*. Quemadmodum magnus domesticus princeps, et caput ad universum fossatum (quid sit *fossatum*, suo loco explicabitur), sic etiam hic ad universum mare. Ac cæteri quidem principes aliis rebus instituti, ut capita, præferunt consuetum imperatoris flammeum, aut exercitus flammeum cum ignitis telis. Magnus dux contum præfert imperatoris insidentis equo. Habet autem subjectos sibi magnum drungarium classis, ameralium, etc. Vide Curopalatam, et scholiasten.

*Πρωτοσέβαστος*, *primaugustus*. Nullum ministerium habet, quia non functio est palatio militans: sed dignitas honoraria, quam non ministerii aut ordinis necessitas facit, sed imperatoris *εὐδοξία*.

*Μέγας χαρτουλάριος*, *magnus chartularius*. Equum imperatoris a protostratore susceptum, etc. Vide quæ supra in protostratore dicta sunt. *Stallmeister* Germanis dici putat scholiastes. Zonaras in Leone Isauro, tomo tertio *Annalium* posterioribus temporibus τὸν τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων ἐπιστατοῦνα appellatum tradit.

*Πριμικήριος αὐλῆς*, *aulæ primicerius*. Habet quidem in circumstatione administrationem, qualem ante diximus, ordine vero collocat etiam omnes qui in aula sunt. Ut enim princeps suum quisque et constitutum locum ad circumstandum habet: sic etiam ordines qui in aula sunt, singuli proprium suum locum obtinent.

*Πρωτοκυνηγός*, *venatorum princeps, jägermeister*. Imperatore conscendente equum nemo alius præter hunc stapiam tenet cum præsens est. Præest vero iis venatoribus, qui curatores canum appellantur. Quod si quando imperatoris, cum in venatione est, vestem aliquam sanguine aspergi contigerit, eam hic venator accipit ex beneficio.

*Πρατώρ δήμου*, *prætor populi*. Nullam administrationem habet in aula palatina, sed in urbe, et urbanam solum.

## LECTORI.

*Nilus et Christodulus facta nomina sunt, qualia apud veteres in dialogis et epistolis plurima. Christodulus mihi Cantacuzenus est, utpote qui curis illustribus defunctus, decursisque vitæ palatiæ malefide honoribus, Christo sibi in posterum vacare statuens, nobilem illam servitutem amplexus est, quæ mera viri sapientis libertas haberi debet. Nilus, a quo se ad scribendum impelli fingit, monachi nomen, ut cuius vis obvium est.*

### ΝΕΙΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥΔΟΥΛΟΥ.

Ἐπειδὴ σε βούλεσθαι οἶδα μὴδὲν τῶν ἡμετέρων ἀγνοεῖν, εἰ καὶ μὴδὲν τι γενναῖον ἔχοιμεν λέγειν, ἄγε ἔνεστι σιωπᾶν οὐ θέμις· οἶσθα τοὺς περιπάτους οὗς ἐκάστοτε μετὰ τῶν φίλων ποιούμεθα· ἐν οἷς πολλά, τὰ μὲν σπουδῇ, τὰ δὲ παιδιᾷ προσήκοντα λέ-

PATR. GR. C. III.

### D

### I NILUS CHRISTODULO S.

Quoniam probe scio te res nostras omnes, quales quales, etiam avere cognoscere, desiderio tuo morem geram: tacere enim non licet. In quotidianis ambulationibus, quas, quod te non fugit, cum familiaribus conficere consuevimus, multi nobis

2

aermones, et eorum partim graves ac serii, partim hilares ac jocosi incidere solent. Forte evenit, ut quibusdam de bello imperatorum disserentibus, quoniam modo primitus conflatum, ac tantis postea incrementis auctum : et quid tandem generosas illas animas ad naturam exuendam impulisset : ab utro præterea belli inferendi initium, et hic, an ille ad reconciliationem concordia: propensior paratorumque fuisset, avum hi, nepotem illi in reprehensionem vocarent. Qua ego dissertatione commotus, eos desidia: condemnavi, qui inde a primordio singula explorata percepta animoque comprehensa cum haberent, nullam eorum memoriam posteritati reliquissent. Sed et de his quoque in utraque partem ratiocinari possumus, id quod de discipulis Euclidis aiunt (1). Te porro nos hac molestia expedire, et summa cum brevitate quæque sub imperatoribus illis, quæque nostro ævo contigerunt exponendo, tanquam compendiarie via ad veritatem solam liquido percipiendam deducere, æquitatis ratio postulat. Tu enim et quandiu publico functus es munere (2), salus imperii fuisti : et hodie posteaquam decursis honoribus tulipius esse cœpisti (3), vitam et mores tuos veritatis ac justitiæ exemplar (4) effecisti.

#### Jacobi Pontani notæ.

(1) Locus tenebrosior, quem sic explicandum opinor. Qui bellum inter avum et nepotem gestum, cum haberent perspecta et comperta omnia, scriptis tamen non commendarunt, eorum consilium vel laudare licet, vel reprehendere : sicut de Euclidis sectatoribus dicitur : neque illos solitos δειλά λογίζεσθαι. Nam Euclides ille Megarensis atque Socraticus, princeps et parens philosophorum quorundam fuit, qui, quod disputatores contentiosi essent, et in contradicendo liberi, ἐρσιτικοί sunt appellati, ut docet Laetius. Est autem contentiosorum ingenium probare, quæ alii improbant, et improbare quæ alii probent. Placet enim articulum τῶν genere virili, de discipulis, non de dogmatis Euclidis accipere : ut personas cum personis potius, quam personas cum re comparare videatur. Porro τὸ ἐξέλων ad Andronicos imperatores (ut sensus sit, quæsitum esse ab illis, uter horum bello causam et originem attulerit, et in utramque partem de iis disputari posse, sicut de Euclidis placitis solet) apte referri posse arbitror.

(2) De officio magni domestici, seu megadomestici intelligendum est. In quo tantum potestatis et auctoritatis habuit (etsi id non ratione officii) ut imperium penes Andronicum Junioem nomine solo, penes ipsum re fuisse appareat, lib. II potissimum. Nec semel ipsemet suumnam rempublicam etiam Andronico superstitite ab se administratam gloriatur. Qui autem Græca vel primoribus labris attigerunt, eos non fallit, vocem πράγματα frequenter in eo solere poni, in quo respública et imperium ponuntur. Porro verbum σωτηρία etiam ei tempore tribuendum est, quo partim ut tutor impuberum Andronicis filiorum, partim ut imperator postea communi præfuit. Sed ut hæc, ita quæ sequuntur ad alium neminem, quam ad Cantacuzenum pertinent. Αὐτοῦργόν enim nominat, qui res scilicet ipsas gesserit ; et addit : Οὐκ ἀγνοήσεται, δήπου τὰ σά, non utique ignorabis res tuas.

(3) De monachismo Cantacuzeni hæc interpretor, quem se medullitus expetere toties testatur,

γεται. Ἐν τούτοις τινῶν τῶν τῶν βασιλέων διεξιόντων πόλεμον, ὅπως τε τὴν ἀρχὴν συνέστη, καὶ ἤκαθεν εἰς τοσοῦτον, καὶ τί τὸ πείσαν τοὺς γενναίους ἀγνοῆσαι τὴν φύσιν· καὶ πότερος αὐτῶν μάχη; ἤροξάτο· καὶ τίς πρὸς διαλλαγὰς ὀξύτερος, ὁ μὲν τὸν πάππον, ὁ δὲ τὸν νεώτερον αἰτίαις ἐνέχεσθαι ἤξισον. Ἐγὼ δὲ ἀκούων, ἐπλήγην τοῖς λόγοις, βραθυμίαν κατεγνωκῶς τῶν ἀνδρῶν, οἱ παρηκολουθηκότες τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀρχῆς, οὐ κατέλιπον τῷ βίῳ τὴν τῶν πεπραγμένων διήγησιν· ἀλλ' ἔστι καὶ περὶ ἐκείνων διπλά λογίζεσθαι, καθάπερ καὶ περὶ τῶν Εὐκλείδου φασίν. Ἀλλὰ οὐ δίκαιος ἀνεῖης ἀπλάττων πραγμάτων ἡμᾶς, τὰ τε ἐπὶ τῶν βασιλέων, τὰ τε ἐφ' ἡμῶν γεγονότα διδάσας. Τὸ δ' ἂν γένοιτο, ἐπιτομωτάτη χρησάμενος; ὁδῶ τινι συγγραφῆς, δι' ἧς μόνως ἔξεσται τᾶληθές εὐρεῖν· καὶ ὅτε γὰρ τὰ κοινὰ διετέλει; πράττων, σωτηρία τοῖς πράγμασιν ἦσθα· καὶ νῦν σαυτοῦ γεγονώς, ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης παράδειγμα τὸν βίον κατέστησας τὸν σαυτοῦ. Ὡς μὲν οὖν τῶν γεγονότων καὶ νομιζόμενος καὶ ὢν αὐτοῦργός, οὐκ ἀγνοήσεις δήπου τὰ σά· ὡς δὲ μηδὲν τῆς ἀληθείας διὰ βίου πρότερον ἠγησάμενος, τᾶληθές ἐρεῖς· ὡς δὲ βραθυμίαν ἐξορίσας παντάπασι τῆς ψυχῆς, οὐ λογιῆ τὸν ἐπὶ τῷ πράγματι πόνον. Ἔστι δὲ καὶ εἰς παράδειγμα τὴν ἡμετέραν ἵκετελαν ἀνενεγκεῖν.

et sub finem libri IV, cap. 42, cum conjuge amplectitur. In eo vitæ cursu maxime licet homini suum esse, secumque habitare, nec se extra querere. Libro III, ubi de eadem re agit, ἀφανεία συζήσω τὸν πάντα βίον, κατ' ἐμαυτὸν διάγων· vitam ignotus vitæ reliquam, et vitam mihimetipsi. Quinque autem argumentis fingitur Nilus quidam, amicus Christodulo (hoc est, Joanni Cantacuzeno Christi servo) hanc historicam scriptionem suadere ac persuadere. I et II, quia vir illustrissimus atque optimus est, quales scriptores ipsi historiæ auctoritati atque ornamento sunt. Bene namque Euripid. *Hecuba* :

... λόγος γὰρ ἐκτ' ἀδοξούτων ἰὼν  
Κᾶκ τῶν δοκούτων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθέσει.

... quod a levibus profecta oratio,  
Et a probatis, non idem valet eadem.

III, quia non spectator modo illarum rerum, quod satis fuisset, sed actor quoque fuit. — IV, quia veritatis amantissimus : multi enim historici multa mentiti sunt mentiunturque (memini illius Senecæ ex libro quarto *Quæstionum naturalium*, cap. 50 : *Historici cum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, unam aliquam rem nolunt spondere ; sed adjiciunt, Penes auctores fides erit*), ac proinde qui historiam conscribant, minime digni, cujus prima lex, ne quid falsum audeas, neu quid verum non audeas. — V, quia labore non oderit ; ut nonnulli, quos a præclaris negotiis segnitie præcipue deterret, cum ingenuis ipsa rerum difficultate crescat animus. Vel dicamus, Nilum tribus uti rationibus : quod rerum ipsarum actor, quod verax, quod impiger, quarum priores duæ ex illis : *Tu enim quando, etc.*, colliguntur.

(4) Veritas et justitia hic idem sonant, quod sæpissime in divinis Litteris, quarum hunc auctorem esse perstudiosum, et amare sacras illas loquendi formas, certum est : *Ambulare in veritate, Facere veritatem et justitiam*, Sic decet nos implere omnem justitiam, nihil sunt aliud, quam colere sanctimoniam, et omni virtute excellere. Aristoteles item v

Ἄν τε γὰρ τοὺς ἐξωθεν, ἂν τε τοὺς ἡμετέρους ἤγε-  
μόνας ἐνθυμηθῆς, οὐδαμῶς ἀτιμάσεις τὴν ἱστορίαν·  
καὶ αὐτοὶ γὰρ κακίνοι ἐπὶ τῷ συγγράφειν καθήκων  
ἑαυτοὺς, οὐ μικρὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐκ τοιοῦτων  
ὄνθειεν οἰόμενοι. Καὶ ἀπλῶς δὲ εἰπεῖν, οἱ μὲν ἤθικοι  
τῶν λόγων, ὅσοι ἢ ἀρετὴν ἐπήνεσαν ἢ κακίαν διέ-  
βαλον, καλοὶ τὲ εἰσι καὶ θαυμάζεσθαι δίκαιοι· εἰ δὲ  
καὶ δυνατὸν κατὰ τούτους τοὺς ἀνθρώπους βιῶναι,  
ἐνταῦθα δὴ πολὺς ὁ λόγος, τινῶν ἀξιοῦντων μὴ δύ-  
νασθαι τὰ πράγματα διὰ τέλους συμβαίνειν τοῖς λό-  
γοις. Οἷς δὲ ἐμέλεισι πράξεις ἀνδρῶν ἀναγράφειν,  
ἐξ ὧν ἀρετὴν καὶ κακίαν, τὴν μὲν ἔστιν ἐλέσθαι,  
τὴν δὲ φυγεῖν, τοῖς τοιοῦτοις ἀντιλέγειν οὐ πάνυ τοι  
ῥᾶδιον, ὅτι μὴ λογιμοῖς, ἀλλὰ πράγμασι παύθουσιν·  
οἷς ἐρίζειν μανία σαφής. Ὡς οὖν τὰ μέγιστα ὄνησων  
τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἂν μὴ κατ' ἐλπίδας τὰ παρ-  
όντα ἐκθῆ, ἐξ ὧν ἔστι τούτος τε ἄλλους εὖ ποιεῖν, καὶ  
τὸ σαυτοῦ διασώζειν ἦθος, ἔλου.

amussi (8) actiones suas dirigere, de eo magna quæstio est; consentibus nonnullis, quæ sub actionem cadunt, orationi usque ad ultimum non posse exæquari. At quibus cordi fuit res gestas et facta litteris persequi, unde cum virtute conjuncta ad imitandum eligas, cum scelere implicata devites, contra illos 3 dicere difficile est; quod non rationum conclusionibus, sed rebus ipsis persuasionem gignunt; quas impugnare aperta insania est. Quare ut plurimum vitæ humanæ commodaturus, si præsentia spem sefellerint (9), tu ea tibi sumito, per quæ et aliis beneficias, et animi ingenium conserves.

#### Jacobi Pontani notæ.

Νικημαχείων illud Theognidis in proverbium ab-  
iisse ait:

Ἐν δὲ δικαιοσύνη συλλήβδην πᾶσ' ἀρετῆ' ἐστὶ.

*Justitia in sese virtutes continet omnes.*

(5) Quod nimirum ad III et IV libros attinet, quæque et supra intellexit, illis verbis, *quæque vostro ævo contigerunt*. Quæ enim libro secundo narrantur, etsi ejus res sunt propemodum omnes, tamen non etiam ejus nomine, quemadmodum reliquæ, patratæ sunt. Omitto, multa exponi etiam in primo, a Cantacuzeno gesta magnifice, sapienter, fortiter ac feliciter, ut pene majorem partem ejus solius, quam Andronici Junioris historia censeret possit.

(6) Qui de rebus suis ipsimet historiam contexerunt, seu exercitus duxerint, seu non duxerint, proferri possunt alieni a vero Deo Xenophon, Julius Cæsar, Adrianus, ut a Spartiano traditum est, tam cupidus fuit famæ celebris, ut libros vitæ suæ a se scriptos libertis suis litteratis dederit, jubens ut eos nominibus suis publicarent. Arrianus in Periplo Rubri maris. Multa de se Judæi duo, Josephus in libris *De bello Judaico*, et libro de Vita sua; Philo, *De legatione ad Caium*; imo et antiquissimi illi Moses et Josue Israelitarum duces. Inter Christianos divus Augustinus in libris *Confessionum* non pauca de se memorat. Item Carolus IV imperator Vitam suam descripsit; multi duces navigationes suas et bella in India, quidam peregrinationes suas. Est autem prope idem, cum filii parentum res et facta conscribunt: quod Anna Alexii Comneni Imperatoris Constantinopolitani filia eruditè et eleganter præstitit. Quæ historia nondum est, quod sciam, Latine edita. Quadrat huc locus M. Tullii ex epistola ad Luceium libro quinto: *Cogar fortasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt. Scribam ipse de me, multorum tamen exemplo, et clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia, et ut verecundius ipsi de se scribant necesse est, si quid est laudandum, et prætereant, si quid forte reprehendendum*

A Quando igitur rebus gestis te non ut spectatorem, sed ut actorem interfuisse constat, quæ tibi acciderunt (5), ea profecto nescire non potes. Dein, quia in omni vita nihil duxisti veritate antiquius, nihil ab ea alienum memorabis. Ad extremum, quia tota de mente socordiam fugasti, quid laboris sit ista litteris amplecti, non reputabis. Nec vero primus, nulloque exemplo facturus es, quod abs te contendimus. Etenim sive ad extraneos, sive ad nostrates (6) belli duces animo te et cogitatione convertas, genus hoc scriptionis minime contemnes. Nam et hi et illi non parum inde humanæ societati consultum iri arbitantes, huc pariter se deniserunt. Atque ut simpliciter et ingenue dicam quod sentio, morales commentarii, quot-

B quot (7) aut virtutem efferunt, aut vitiositatem insectantur, egregii et in admiratione merito ponendi sunt: verum, possintne homines illorum amussi (8) actiones suas dirigere, de eo magna quæstio est; consentibus nonnullis, quæ sub actionem cadunt, orationi usque ad ultimum non posse exæquari. At quibus cordi fuit res gestas et facta litteris persequi, unde cum virtute conjuncta ad imitandum eligas, cum scelere implicata devites, contra illos 3 dicere difficile est; quod non rationum conclusionibus, sed rebus ipsis persuasionem gignunt; quas impugnare aperta insania est. Quare ut plurimum vitæ humanæ commodaturus, si præsentia spem sefellerint (9), tu ea tibi sumito, per quæ et aliis beneficias, et animi ingenium conserves.

est. In quem locum nominat Paulus Manutius ex Plutarcho L. Sullam, qui Commentariorum libros viginti duos de rebus suis composuit. Item M. Scaurum principem illum senatus, qui tres libros de Vita sua præscripsit, quos memorat Cicero in Bruto, et Tacitus in Vita Agricolæ soceri sui. Etiam P. Rutilius, forsitan æmulatione permotus, vitam suam litteris mandavit.

(7) Fortasse eo respicit, quod Cantacuzenus præter illas apologias Christianismi adversus Mahometanos et Judæos, quas habemus, etiam paraphrases in aliquot Aristotelis libros Ethicorum conscripsisse fertur, idque opus in Veneta bibliotheca exstare dicitur. Ut ita præterita ejus scripta cum futuris, minorâ cum majoribus, si fructuâ spectes, componantur.

(8) Hæc adversum Stoicos, ut mihi videtur, qui sapientem informant, quælis nunquam exstitit, quod quidem in Senecæ libris clarissime licet perspicere, cujus tamen vita mollior fuit, adeo facilius est magna et mirabilia dicere, quam facere. Plutarchus, quanquam et ipse Stoicus, haud æque rigidus est. Pulchre, et omnia, M. Tullius in Lælio: *Sed hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse: neque id ad vivum resedo, ut illi, qui hæc subtilius disserunt, fortasse vere, sed ad communem utilitatem parum. Negant enim quemquam virum bonum esse, nisi sapientem. Sit ita sane. Sed eam sapientiam interpretantur, quam adhuc mortalis nemo est consecutus. Nos autem ea quæ sunt in usu, vitæque communi, non ea quæ finguntur aut optantur, spectare debemus. Et Offic. 1: Vivitur enim non cum perfectis hominibus pleneque sapientibus, sed cum iis, in quibus præclare agitur, si sint simulacra virtutis. Hæc ille. Laudari debent Peripatetici, qui mediocritatem quamdam exigunt, et virtutem ponunt in medio, quod vult Horatius illo versiculo: Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum.*

(Epist. 18, lib. 1.)

(9) Quorsum istuc spectet, ex proœmio libri tertii clarebit. Sunt profecto incorruptiora posteri-

rogatu nostro Jacobus Gretserus, societatis nostræ theologus, et in academia Ingolstadiana professor ordinarius conscripsit. Et hæc fecimus, magis ut candorem nostrum bonis viris probaremus, quam quod illa, qualiacunque sunt, hoc quidem sæculo, et in his terris ad quemquam inficiendum depravandumque vultura formidarem. Quis enim nescit, etiam qui litteras non didicit, non tum primum, propendente scilicet jam ad occasum imperio, sed multis ante annorum centuriis, pene post octingentesimum statim ab ortu Christi, Orientalem Ecclesiam a Romana secessisse? Feruntur item historici non pauci, hoc nostro partim antiquiores, partim recentiores, quos cum ad unum vel in hæreticis, vel in schismaticis jure numeremus, nullo tamen eorum sine aliquo, omnibus simul sine maximo detrimento Ecclesia Romana carere non poteat. Vin' tu audire qui sint? Sozomenus et Socrates Novati perfidiam sectati sunt. Quorum hic non oblata solum, sed interdum etiam quæsitâ occasione Novatianos libenter laudat, ipsis miracula tribuit, Romanorum pontificum potentiam exagitat: quæ omnia Jacobus Billius eruditus theologus Observationum sacrarum libro primo, capite vicesimo sexto luculentè demonstrat. De Nicephoro Callisto liquet ex Gennadii Apologia pro concilio Florentino, ubi ejus non tam scripta, quam convicia contra Latinos refelluntur, ut de iis quæ sparsim in historiam suam sinistra inseruit, nihil dicam. Zonaram fuisse schismaticum, testari possunt ejus poemata aculeatissima de processione sancti Spiritus, et alia adversus Latinos composita, quæ Genebrardus dum converteret, se criminationes illas omisisse narrat. De Pachymerio idem constare potest ex adjunctis ad Gregoram Latinum. Ea sunt capita, seu loci rerum memoria dignarum, e codice Augustano, carie confecto et mutilo, per singulos libros excerpti: cujus animus in Romanam Ecclesiam qualis fuerit, ex quinto, sexto, et octavo potissimum libris deprehenditur. Nicephorum Gregoram quoque et Nicetam Choniata eorum monumenta produunt. Adde huc Cedrenum, Glycam, Constantinum Manassem, Jeannem et Georgium, Curopalatas, et alios, si quæramus. Nam per illa tempora tam non facile monachum, aut scriptorem a Romana Ecclesia non alienissimum erat invenire in Græcia, quam hodie difficile est præconem verbi Dei, aut professorem catholicum invenire in Saxonia. Et qui tandem fieri potest, ut qui patriarchas Constantinopolitanos schismaticos, appellant sanctissimos, œcumenicos, et principes Ecclesiæ, ipsi ejusdem farine non fuerint? Si ego quempiam superintendentem sanctissimi vocabulo afficerem, credo, aliqui, imo plurimi, nec injuria, me Lutheranum, aut Calvinianum esse colligerent. At-

que ut ab historicis abeamus, et ad alios scriptores veniamus, Origenes et Tertullianus quales tandem fuerunt? nonne eorum hæreses exstant? Feruntur *Demonstrationes evangelicæ* Eusebii Pamphili, in quibus aperte et sepius ἀρτυρεῖται, quod doctissimus Billius *Observationum* lib. 1, cap. 27, plane ac diserte ostendit. Quid *Demonstrationes evangelicæ*? Statim in ipso principio Ecclesiasticæ ejus Historiæ (quo monumento nihil habemus in republica Christiana illustrius) arianismos aliquot observat tomo tertio *Annalium* Zonaras. Sunt in manibus Monumenta Photii, sunt Theodori Balsamonis, qui Latinos, ut pestilentissimus schismaticus, conviciis passim lacerat. Eisdem ob processionem sancti Spiritus exagitat etiam nobilis inter theologos Patres Theophylactus Bulgariæ episcopus, et, cujus similiter magnum intersacros scriptores nomen est, Euthymius. Possum adhuc nominare homilias, et alia scripta hujuscemodi hominum, quæ in Latinum translata leguntur, et ab eruditis proferuntur. Si ergo nec superiorum historiæ, nec istorum commentarii hactenus Ecclesiæ incommodarunt, quin potius (quod res clamat) mirum in modum vehementerque commodarunt, ne a Cantacuzeno quidem magis damnum ullum metuendum, quam fructus, isque non mediocris, ut ex antecedentibus patuit, expectandus est. Rerum gestarum, ac vetustiorum temporum, utilem, necessariamque cognitionem persequimur et inquirimus: si quid interdum in iis minus commendabile aspergitur, id tota mente aversamur atque rejicimus: et calamo etiam, cum est occasio, notamus atque confodimus. Nec vero ab hoc auctore nostro Ecclesiæ Romanæ, aut Romano pontifici contumeliæ dicuntur, quem *Patrem, sanctissimum Dominum, tuam sanctitatem, tuam beatitudinem* vocat, et ut apud eum opinio mala ne sit, elaborat (propter barbaros, Turcas videlicet, in auxilium accersitos, vastatamque bello civili provinciam) cum eo arma adversus infideles pro gloria crucis Christi conjungere cupit; ejus laudationem sibi amplissimo honore ducit: legatos ipsius benigne excipit: cum eodem (Clemente nimirum VI) de synodo habenda, redintegrandaque Ecclesiarum concordia sollicitè, ac reverenter agit. Non, inquam, hic probra, et maledicta jaciuntur: sed dissensio, ac dissidium illud a nobis Latinis jam lippis et tonsoribus etiam notum, aliquoties se exerit, atque a majorum exemplo defensionem, quamquam injustam, petit. Nam si majores

*Magnopere a vero, longeque errasse videntur,*

ut ait Lucretius, non ideo minoribus pedes in illorum vestigiis ponendi sunt: nisi ipsi quoque cum iisdem in idem se barathrum præcipitare studeant.

## DE VITA JOANNIS CANTACUZENI

## EX EJUSDEM HISTORIA.

*Genus et familia.*

Joannis, Manuelis, et aliorum Cantacuzenorum, ut virorum illustrium et bellicosorum meminit Nicetas. Quos hic noster Cantacuzenus in majoribus suis habet. Idem, Joannem Manuelis imperatoris neptem, alium Joannem Cantacuzenum Isaaci Angeli sororem in matrimonio habuisse. Natus est Byzantii. Patrem a natalibus modeste prædicat lib. III, cum dicit, Ὁς γὰρ τῶν πολλῶν εἶς, *Non erat unus e multis, seu vulgaris*: et alicubi matrem suam Syrgianis appellat θείαν *materteram, seu amitam, seu demum cognatam suam* (liberius enim hac voce utitur, ut docebimus), quam quidem feminam ex libro primo, haud longe ab initio scire licet ad imperatores genus retulisse. Puer adhuc patrem amisit: qui anno ætatis primo supra vice-simum, præfecturæ suæ Peloponesiacæ octavo, in eadem peninsula decessit. Mater dicta est Theodora, cujus avunculus magnus, id est, aviæ maternæ frater, Michael primus Palæologus imperator. Itaque eadem Michaelis soror, et Cantacuzeni pro-avia. Fuit Theodora mulier prudentiæ majoris, quam pro captu sexus, et tractationi rerum gravium atque magnarum idonea, quam Gregoras recte his verbis celebravit, lib. II: *Quam assistricem conjugii imperator reliquerat, senatoria matrona, et gravitate mærum conspicua, et singulari prudentiâ ornata, ac in rebus dubiis præsentis consilio instructa*. Ejus indignissima vexatio propter filium, et mors lacrymabilis lib. III, cap. 22, 26, 36, exponitur. Nicephori Cantacuzeni, et Manuelis Tarchaniotæ, illius patruelis, hujus consobrini, aut ex sorore nepotis lib. II, cap. 8, meminit. Joannem Angelum ἑξῆς ἐλεφρον, et ἀνεψιῶν similiter appellat, et ex eadem radice prodiisse scribit. Mentio autem sororis est lib. III, cap. 26.

*Uxor, liberi, nepotes.*

Conjugem habuit Irenen, Andronici Asanis viri illustrissimi, magni ducis, et cum Andronico seniore cognatione conjuncti filiam. Fuit enim Asanes e sorore Andronici natus. Ex ea sustulit liberos sex, mares tres, feminas totidem. Illis nomina fuerunt, Matthæus, Manuel, Andronicus. Atque hic postremus vix duodecimum attingens annum, cum avia paterna in custodiam datus, postmodum pestifera lue per id tempus grassante interiit: reliquorum opera domi bellicue multum usus est pater. Uterque ornatur laudibus lib. III, cap. 23. Matthæus Demetrii despotæ, filii

A Andronici majoris natam Irenen uxorem duxit: quæ filios ei peperit duos, Joannem et Demetrium; filias ternas, quarum primogenitæ inditum nomen Theodoræ. Matthæum pater imperatorem renuntiavit, deditque id precibus præsertim exercitus: quem tamen Joannes Palæologus hæres legitimus imperio abire coegit. Manueli filiam Syrgis (fuit Iric Cypriorum rege procreatus) despondit. Sed id connubium Syrges ante nuptias rescidit. Post, Liberus Triballorum dynastarum potentissimus, filiam suam eidem Manueli desponderi cupit, et despondetur, ut est libro III, cap. 48. Hactenus de maribus. Puellarum trium nomina sunt Maria, Theodora, Helena. Primam Nicephoro Ducæ, Joannis Despotæ filio, Acarnaniæ principi, nondum septennio egresso pactus est. Alteram Orhani Persæ, seu Turcæ potius, Bithyniæ domino tradidit: cujus opibus rem suam sæpenumero sustentavit atque constabiliavit. Postremam cum Joanne Palæologo imperatore, annorum quindecim adulescente conjunxit, quem laudat lib. IV, cap. 1. Ex eo matrimonio Andronicus, Manuel, Joannes, Demetrius filii, et Irene filia propagati sunt. Suam enique trium filiarum peculiarem laudationem impertit: Theodoræ lib. III, cap. 95; Helenæ eodem libro, cap. 54; Mariæ, quæ adversis casibus propter nequam maritum jactata, tandem eo occiso cum matre monacham Byzantii egit, lib. III, cap. 45.

*Honores.*

C Principio Andronici avi cubiculi sacri præpositus fuit, deinde Andronici nepotis (cujus videtur cœvus) magnus domesticus. Thraciam præfectus, seu prætor gubernavit. Fuit item princeps militiæ imperatoriæ, sive copiarum dux summus. Auctoritas ejus, potestas et existimatio incredibilis, ita, ut eo inconsulto, aut refragante nihil gereretur, ipseque administraret omnia, et esset, non quidem vocabulo (nam id una cum habitu, licet non semel ab Andronico invitatus, et enixe rogatus, constanter fugit), sed opere ipso imperator. Lege cap. 9, lib. II. Quo defuncto, procerum ac militum votis Elymotchi obsecutus, itemque aliis de causis (quas profert, dum affectate tyrannidis suspicionem a se depellit: depellit autem sæpissime ac disertissime, et tam verisimiliter, ut nihil desideres) purpuram et tiaram induit. Adriano-poli a Lazaro Hierosolymorum, rursus Byzantii ab Isidoro patriarchis coronam imperialem solemni ritu accepit. Quam beate vixerit, in quantis ejusque modi opibus, in quanta hominum admi-

ratione et gloria, ipse clarissimis verbis, lib. III, A tur : digna profecto, cui vel majus committeretur imperium. Fortitudinis, magnanimitatis, ac patientiæ est, quod nusquam ferme abest ab exercitu, manumque sua in hostem pugnat viriliter : nec voluptatibus indulget, et adversis casibus non frangitur : injuriis (potissimum ab Apocaucho, cui tantopere benefecerat, illatis) non succumbit : et invidiam æqua mente sustinet. In bene de se merentes unus omnium gratissimus : quam virtutem in aliis etiam amat, et ideo nulla propemodum pagina gratiarum actionibus vacat. Ad moderatorem continentiamque pertinet, quod imperii communionem sibi ab Andronico etiam quartum delatam, recusat. In amicitia colenda constantissimus, Andronicum minorem præcipue, et Amurium

*Studia, doctrinæ et mores.*

In militari disciplina, socio Syrgianne, magistro Angelo usum se narrat : in qua deinde per exercitationem lectionemque longe admodum processit, talisque prorsus extitit imperator, qualem M. Tullius in Pompeiana depinxit : siquidem in eo quoque illa quatuor, quæ in summo imperatore inesse debent, enituerunt, scientia, virtus, felicitas, auctoritas. Talis item, qualem in Strategico gravissimus præceptor militaris Onosander describit cap. 1, castus, temperans, sobrius, frugi, laboriosus, intelligens, minime avarus, nec junior, nec senior, filiorum pater, dicendi peritus, gloria illustris. Qualem præterea de bellico apparatu, B Persam Ioniam Satrapam, sive principem dilexit, fuitque vicissim ambobus supra quam dici potest charus et jucundus. Dilexit eum etiam vehementer e proceribus Triballorum opulentissimus quidam Liberus, ut est lib. III, cap. 42. Beneficentiam ac liberalitatem coluit mirabiliter, et in exercitum de suo sumptum, imperatore vivo mortuoque, sæpius fecit : castella et oppida sua pecunia refecit et instauravit, eidemque imperatori funus amplissimum sua impensa curavit. Aurum quod habere gratis poterat contempsit. Pacis et concordiam quis illo cupidior? quis Barbaris et idololatriis inimicior? Non potest pro dignitate collaudari hujus præstantissimi principis admiranda lenitas, et ad deponendam offensionem, veniamque tribuendam suspicienda facilitas, beneficiorum altissima recordatio, et in gratiis agendis commemoranda sedulitas. Omnia his libris gratiarum actionibus referta sunt. Summa præterea in negotiis procurandis diligentia, et vigilantia, animique religio. Monachismum quantis præconiis, Deus bone, et quidem toties, cohonestat? ac tandem ipse in Manganense monasterium prope Constantinopolim se ultro ac libens includit, cum imperium retinere putasset, ut videbis lib. IV. Tantum abest, ut eo ipsum Joannes Palæologus victor compulerit, quod quidam hujus nostræ historiæ funditus ignari nugantur. Conjux porro Irene in monasterio a Martha Michaelis primi Palæologi sorore constructo, monacham induit. D 'Ρωμαίων tu quidem, ἀλλ' οὐ 'Ρωμαϊκὸν βασιλεῖα, laudas, inquis. Ego vero etiam Agesilaos, Alexandros, Julios, et Pompeios, ethnicos, et idololatrias sepe laudavi : et virtutem vel in hoste amabilem, ejusque exempla a quocunque, et qualicunque sumenda nobis esse confirmo. Est enim eadem semper, nec ejus splendor immortalis cujusquam sordibus potest obsolescere.

*Divitiæ.*

Incredibile memoratu est, quantæ ejus copiarum facultates, quanti pecuniæ thesauri fuerint, de quibus variis locis ipse constat, et ego virum gravem, vanitatique infensissimum, ad hæc etiam religiosum, mentiri non puto. Insulas, oppida, castella in opibus suis recenset. Pecuniam sane.

Quod ad mores et virtutes attinet, veritatem amavit, ut qui maxime, idque toties testatur ac proficitur. Ejus prudentia e dictis, maximeque e consiliis egregia semper et memoranda versuici-



quam Byzantii, et in aliis urbibus per Thraciam apud amicos depositam habebat, nec ipsi, qui eandem diripuerunt, inimici, quam magna esset, pro certo novisse potuerunt. Tritici, hordei, frugum fructuumque infinita illi copia, innumerabiles acervi. Boum pascualium numerat quinquaginta millia, aratorum juga mille, equas pascuales mille quingentas, camelos ducentos, mulos trecentos, asinos quingentos, porcorum quinquaginta, ovium septuaginta millia. Ut jam non sit, cur greges et armenta illius Job miremur. Verum iste apud urbes Thraciæ non unam, sed plures possedit. Vide lib. III, cap. 24, ubi ait, sibi toto imperio Romano sparsas, easque immensas copias atque opes. Et 31 et 36. E supellectili aurea et argentea supra ducenta vasa mutuo dat palatio, capite vicesimo quarto.

. . . *Elogia.*

Lib. I, cap. 33, Andronicus senior ejus prudentiam in dando consilio admiratur, seque in illo avi materni imaginem intueri asseverat, qui tam celeriter arripisset, tam apte explicasset, et promptissime transegisset, quæ res postulasset, ut statuerit, si absque successore ex se nato moreretur, suadere proceribus, illum ante alios imperatorem eligendum. Animadvertit igitur Cantacuzenum imperio dignum judicatum, si avum ejus judicavit, cujus in ipso expressum se intueri simulacrum confessus est.

Gregoras, libro nono, de eodem: *Cæteri illa mutatione velut multo mero ebrii insolenter fortuna*

*sunt abusi. Ille contra, naturali prudentia, et magno ingenio ornatus, se ad veterum præstantiorum virorum mores conformabat, et magnificentia morum, et animi liberalitate. Et cum tunc res ei feliciter successissent, fortunam non laceravit, neque immodice supercilium arrexit; sed retenta animi gravitate, intra modestiæ limites immotus mansit, etc.*

Rursum, lib. X: *Hac oratione confirmati, omnes strenue ac fortiter hostes invaserunt, in primis vero magnus domesticus Cantacuzenus, qui multis ensibus, multis telis hostium petitus atque impulsus, ipse quidem plurimos hostes prostravit: sed neque clypeo, neque gladio amisso, incolumis e prælio evasit, velut agglutinatus atque infixus equo, etc.*

Et libro undecimo: *Adeo magnorum operum ingeniosa effectrix magni domestici taciturnitas existit. Nam aliorum quidem verba umbræ tantum sunt operum, simul atque e lingua prodierint, morientes: viri autem hujus etiam silentium magnas res gerit. Nam ingenii magnitudine et solertia vir ille excellit, revera profundo mentis sulco fruens. Hæc Gregoras de Cantacuzeno sive amicus adhuc, sive ab ipsa met veritate coactus: nam postea evasit inimicus, ut ex libro quarto constabit, et nos supra in præfatione ipsis Cantacuzeni verbis id docuimus.*

Lib. III, cap. 52, a Cabatze Triballo, viro principe, oculus Romanorum vocatur. Eundem magnum præconio extollit in epistolis ad papam Romanum et Delfinum Viennensem Bartholomæus legatus, libro quarto, capite secundo.

Præter testimonia de Joanne Cantacuzeno quæ vir pereruditus Jacobus Pontanus Societatis Jesu ex Nicephoro Gregora protulit, ad commendationem Cantacuzeni maxime pertinere visum est fragmentum ejusdem Nicephori ex libro XI, quod edidit V. Cl. deque omni genere litterarum præclare meritis R. P. Dionysius Petavius ejusdem Societatis.

Ὁ μὲν τοι βασιλεὺς Ἀνδρόνικος περὶ τὴν πολιορκίαν ἀσχολούμενος τῆς τῶν Ἀκαρνάνων μητροπόλεως· πάντα ἐξουρίας εἶχε τὰ εἰς βούλησιν αὐτῷ γελόντα κατὰ τὸ ἐφικτόν. Τοῦ γὰρ μεγάλου δομestικού τοῦ Καντακουζηνοῦ παρασπίζοντος καὶ συνδιθύνοντος ἄριστα τὴν ἀρχὴν, οὐδὲν δεινὸν αὐτῷ τῶν παρεστώτων ἐδόκει δεινῶν. Τὴν τε γὰρ χρονίαν ἐν ὑπερορίῳ ἐκστρατεία διατριβὴν καὶ φθορὰν τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ στρατοῦ δεξιῶς διετίθει, καὶ αὐτὴν ἀπὸ τῶν σπληνὸς πιέζουσαν νόσον συνεντῶς αὐτῷ ἐπεκουφίζε· καὶ ἄπαντος τοῦ ἐντεῦθεν ἀπήλλαττε δέους. Καὶ εἰ τις πλήττουσα τὴν καρδίαν ὑπῆρχε φροντίς κοσμικῆ πάσας ἐξομαλίζων ἐτέλει βραδίως· καὶ ἐπὶ τούτοις τὰς ἐκ τῶν συγγενῶν τηνικαῦτα παραφυσείσας ἐπιβουλὰς μάλα σοφῶς αὐτὸς ἀνείργε, συστέλλων καὶ ἀπαλλάττων εἰς τὰσφαλές, πρὶν εἰς ἀκράς ἵναί τῷ βασιλεῖ. Πολλοὶς γὰρ κοσμούμενος ὁ ἀνὴρ τοῖς πλεονεκτημασιν, ὅσα τε φύσις χαρίζεται, καὶ ὅσα βλάβη συνέσις εὐφυῶς πηδαλιουχοῦσα κοσμεῖ, πρὸς παντὶς ἡγαπᾶτο τοῦ στρατοπέδου· καὶ ἦν οὐδεὶς ἐξ οὐ προύτθει τῆς ἐπ' αὐτοῦ ζωῆς τὴν ἐκείνου· τὰ τε γὰρ φιλότιμον τῆς δεξιᾶς καὶ τὸ τοῦ ἤθους καρτε-

At Andronicus imperator dum Acarnanum caput obsidet, omnia sibi ex animi sententia, quoad fieri poterat, succedere sentiebat. Etenim adjuvante magno domestico Cantacuzeno, optimeque imperium cum eo moderante, nullum ex iis quibus premebatur incommodis incommodum esse videbatur. Nam et diuturnam illam peregrina in expeditione moram, atque equitum peditumque cladem prudenter admodum relevabat: et illum ex liene morbum eadem solertia lenibat, omnemque inle metum abstergebat: ac si quid externa negotia sollicitudinis aspergerent, eam ille administratione sua facile componebat. Ad hæc cognatorum insidias, quæ tum contra imperatoris caput grassatæ sunt, sapienter repressit, omnibus in tuto collocatis, antequam ad aures imperatoris acciderent. Si quidem multis animi ornamentis vir ille præditus, quæ aut a natura insita sunt, aut exaggeratæ mentis, quæ vitæ nostræ moderatrix optima est, prudentia quæsitæ, apud militem gratusus impiis erat, ut nemo esset qui non ejus vitam ac salutem anteponeret suæ. Nam cum ne in expedi-

tione quidem, tantisque negotiis quidquam de pristina liberalitate animique constantia mutaret, mutabat ille tamen in melius eorum fortunam, qui tum fame ac peste laborabant. Quare omnes una voce qui supererant milites ac duces, ordines æque atque ordinum præfecti servatorem illum, et altorem, ac largitorem appellare, tum ea prædicare, quibus Romanum imperium illustrius fecerat, et, ut summam complectar, quidquid sub idem tempus ejus viri prudentia confectum est, quæ tam propinqua quam dissita moderando continebat. Etenim dum una cum imperatore Acarnanum urbem obsidet, comprehensi sunt qui tyrannidem cogitabant ac Byzantio imminabant, nec pauci nec obscuro, de quibus plura postea dicenda sunt.

Αρικὸν οὐδ' ἐν ταῖς ὑπερορίοις διατριβαῖς τε καὶ ἀσχολαῖς ἀμείβων, ἤμειβεν ὁμοῦς τὰς τύχας τῶν ἐν τοῖς ὄπλοις τῷ τε λιμῷ καὶ λοιμῷ προσταλαιπωρούντων ἕξ γε τὸ βέλτιον· καὶ ἦσαν ὡσπερ ἐκ μιᾶς οἱ περιλειπόμενοι βωῶντες ἅπαντες γλώττης στρατιῶται καὶ στρατηγοὶ, λόχοι καὶ λοχαγοὶ, σωτῆρα τοῦτον, καὶ τροφέα, καὶ πλουτοδότην, καὶ ὅσα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐνδοξοτέραν καθίστησι· καὶ ἔν' ὧς ἐν κεφαλαίῳ διεξέλθωμεν, ὅσα ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἢ τοῦ ἀνδρὸς εὐφυῶς κατέπραξε σύνεσις, ἐγγύθεν καὶ πόρρωθεν ὁμοίως διενεργούσα. Αὐτοῦ γὰρ ἅμα τῷ βασιλεὶ τὴν τῶν Ἀχαρνάνων πολιορκουῦντος μητροπολιν, ἔάλωσαν οἱ τυραννίδα μελετήσαντές τε καὶ ἐπιθέμενοι εἰς Βυζάντιον, πολλοὶ τε ὄντες καὶ οὐ τῶν ἀφανῶν, περὶ ὧν ὕστερον πλατύτερον λέξομεν.

## DIGNITATUM AC FUNCTIONUM PALATII

### ET ECCLESIAE CONSTANTINOPOLITANÆ,

Quarum Historicus noster meminit, ex Curopalata et ejus Scholiaste potissimum dilucida explanatio.

Δεσπότης, Dominus. Hæc appellatio imperatori, filiis ejus, fratribus ac generis tribuebatur generatim. Proprie ab imperatoria majestate secundus sic dicebatur, quem recentiores etiam σεβαστὸν vocarunt. Hoc enim semel denotare convenit, imperatores illos Orientis multos titulos honorarios ad suos sibi devincendos excogitasse. In Galliis olim proximus a rege major dominus nominabatur. Græcorum imperatorum ex mplo se quoque despotas vicini principes dici voluerunt, præsertim Bulgari et Servii. Qui interdum in Græcorum historiis regio quoque titulo censentur, cum pro despotis Crales, et uxores pro despotis Cralenæ appellantur; hoc quippe sonat nomen barbarum. Sic a Cantacuzeno Acarnaniæ et Ætolia principes despotæ dicuntur. Verum noster historicus Constantinum Andronici filium despotam vocatum scribit, qui post Michaelē fratrem genitus, per cuncta secundas obtineret. Infantem vocant Hispani. Observanda igitur alia notio. Monebimus in Adnotat

Παρακοιμώμενοι, subaudi τοῦ κοιτῶνος, cubiculi, *Accubitor cubiculi* ad verbum, id est sacri cubiculi, seu excubiarii sacri cubiculi præfectus, principi, seu imperatori a cubiculis, aut præfectus excubiitorum, et custodum sacri cubiculi. Caput est puerorum qui in cœtone sunt, et cubiculariorum, habens etiam sibi subditum procubitorem sacri cubiculi. Ita Curopalata. Magnum cubicularium aliqui vocant.

Leunclavius, *Pandecte historia Turcica* seu ad *Annales Turcicos*: Παρακοιμώμενοι sunt intimi cubicularii qui augustalibus in cubiculis et ipsi propter

B imperatores dormiebant. Tale nunc officium est apud Turcarum sultanum ejus cubicularii, qui Thiodar, aut Trohadar appellatur. Is enim et intra cubiculum noctu excubias agit, et pluviam Sultani vestem gestat, ut παρακοιμώμενος, quæ scaramangium vocatur. Ac norunt omnes, qui Portam viderunt Osmanicam, non sultanum modo comitari cubicularium, qui sereno quoque cœlo scaramangium ejus gestat; sed omnes etiam quotidie bassas, et begos, quotiescumque per urbem ad portam equitant, habere pedisequum unum, qui vestem hujusmodi portat, cæteris superinjiciendam vestimentis, si aere mutato forte pluat.

Μέγας δομέστικος, *magnus domesticus*. Varia ejus officia apud Curoplatam vide, variis locis. Nomen domestici ad plures dignitates pertinebat, quæ adjuncto discernebantur, ut cognosces, e quibus magni domestici præcipuum exstitisse, nomen ipsum *magnus* significat.

Πρωτοστράτωρ, *Protostrator*. Absente magno domestico fert imperatoris spatham. Cum itaque imperator est conscensurus equum, comite equorum imperatoris adducente et tenente equum, postquam ascendit imperator, protostrator prehensens freno deducit equum ad quartam, aut quintam usque partem aulae palatii. Deinde recipiens eum magnus Chartularias, deducit freno ad portam usque aulae. Similiter etiam facit, cum imperator pedibus iteras es, agens videlicet a porta equum ad eum usque locum, quem ante diximus: ex quo iterum recipit eum protostrator, agens ad eum usque locum, ubi imperator pedes esse solet. Quod si forte pro-

tostratorem abesse contigerit, hoc facit a principio usque ad finem magnus chartularius. Paulo post : Protostrator etiam est defensor cursorum (cursores hoc loco sunt, quicumque nulli agmini, aut signo militari ascripti sunt, sed ipsi castra prosequuntur ultro, exspectantes dum accensi fiant). His enim neque ordinem retinentibus, neque flantmeolum (signum militare est, Latina origine, a colore dictum) suum, sed inordinate quodammodo dissolutis, protostrator ipse subsequens, defendit ipsos, si forte bello opprimantur. Propterea enim protostrator etiam appellatur, quod toti ipsi στρατῷ, id est exercitui præeat, et consistat primus. A cursoribus autem omnes res varias quæ futilia nominantur, moris est protostratorem accipere. Nomine φυτῆλων, futilium (est enim Latinum vocabulum) significantur quæcumque res, quæ per se nihili sunt, aut nihil ad rem militarem faciunt, denique impedimenta belli certissima, nisi avertantur. Nam hæc cursores commodius comportant quam milites, quia non hærent signis : et audacius colligunt, quia se legibus non teneri putant. Quamobrem protostratori potestas data est futilia ista auferendi.

Μέγας κοντοσταύλος, qui Gallice *connétable*, Italianice *conestabile*, Latine comes stabuli. Ubi si stabulum pro equili accipias, erit comes stabuli, vel qui præest omnibus copiis equestribus : vel qui præest equitatu imperatoris aulico. Apud recentiores Græcos est dux copiarum auxiliarium, quæ ex Gallia, Sicilia, Italia, facturæ stipendia Orientem petebant.

Μέγας λογοθέτης, *Magnus Logotheta*, cancellarium Latinis vocari λογοθέτην, ait Nicetas lib. vii. Munus magni logothetæ his verbis Cuiuspalata describit : Disponit mandata et bullas aureas, quæ ab imperatore mittuntur ad reges, sultanos, et toparchas. Atque hoc quidem proprium est magni logothetæ ministerium. Quod autem ad rem domesticam, ipsius est efficere, quod imperator mandaverit. Addunt alii esse etiam libellorum magistrum, archivi præfectum, aut tale quippiam. Λογοθέτης exponitur a quibusdam, magister rationum, qui expensas et redditus computat, œconomus, sive procurator, quod magnum erat officium, et politicum.

Λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ, *logotheta castrensis*, *Zahlmeister*, *Pfennigmeister*, Gallice *Trésorier du camp*.

Καβαλλάριος, *caballarius* Καβαλλάριον equestrem imperatoris comitatum nominat Cuiuspalata. Ex Italico ducta vox, quæ ipsa a Latina voce manavit. Hujus ergo comitatus præfectus Caballarius dici videtur.

Μέγας παππίας, *Magnus Pappias*. Id est, magnus paterculus, summus ille iudex, ad quem commentarienses de personis reorum et numero, de qualitate delictorum, de clausorum ordinibus referre debent. In hanc sententiam accipio nomen Pappiæ apud Zonaram, ubi de eo agitur,

A qui Michaeli Balbo adjutor fuit, ut Leonem Armenum e medio tolleret, imperioque potiretur.

Μέγας Στρατοπεδάρχης, *magnus castrorum præfectus*. Est curator earum rerum, quæ exercitui sunt opus, videlicet alimentorum, instrumentorum et necessariorum omnium. *Proviantmeister*. Exponitur etiam, princeps exercitus, ut sit idem quod στρατιάρχης ; nam στρατόπεδον aliquando pro στρατῷ ponitur.

Πρωταλογάτωρ, *summus equitum præfectus*. Voce enim ἄλογον Græci recentiores equum, aut jumentum significant, facta ex ἄλδκου, a verbo halac, quod Orientalibus erat, ire : quia maximus et præcipuus jumentorum usus ad commoditatem itinerum. Turcæ etiam hodie nuntium, seu viatorem appellant hulac. Ex ἄλδκου igitur ἄλογον, id est, brutum κατ' ἔξοχην jumentum, aut equus, ut Itali dicunt, *la bestia mia*, pro equus meus. Ex ἄλδγου fit ἄλδγιον equitatus, seu equorum equitumve merus. Præfectus ἄλογάτωρ : summus præfectus, πρωταλογάτωρ.

Σεβαστοκράτωρ, *Augustimperator*, Tertia dignitas ab imperatore, Cæsariana præstantior. Dum imperator βασιλεύς, σεβαστής, Καῖσαρ dictus est, uno eodemque omnes hos titulos obtinente, dignitates officii, ac non titulis, æstimatæ sunt. Postea vero imperatores luserunt titulis, et honoraria dignitatum nomina sine officii impertiti sunt arbitratu suo, ut Cuiuspalata his verbis declarat : Despota, sebastocrator, Cæsar ad nullum ministerium tenentur, nisi ad summum aliquem principatum instituantur, puta aut regendo imperio, aut gerendo bello : cuius rei exempla sunt apud Nicephorum Gregoram quam plurima. Ac primum quidem Cæsar fuit secundus ab imperatore (ut hodie rex Romanorum est in Occidenti imperio), et obtinuit hoc ad Alexium Comnenum usque : postea sebastocrator secundus Cons habitus, et Cæsar tertius esse cœpit, cum Alexius Comnenus Isaacium fratrem Sebastocratora diceret : auctor Zonaras. Postremo despotes, sive dominus, ab imperatore secundus est factus, nempe Alexius Palæologus, cum idem Comnenus filiis maribus carens, Irenem filiam suam primogenitam Alexio huic despondit, eumque titulo despote, id est, domini, ornavit, futurum nempe hæredem imperii, nisi morte sublatus esset, teste Gregora lib. iii.

Πρωτοψάλτης, *princeps seu primus psallentium*. Ecclesiasticum nomen est, de clero palatii. Forsitan magister chori, aut simile quiddam.

Δομέστικοι, *domestici*. In jure appellantur domestici omnes adjutores, sive administri legitime instituti a justis functionum principibus, in palatio, aut in foro, aut in ecclesia. In palatio, ut magnus domesticus, domesticus mensæ, domesticus scholarum, domesticus murorum, domesticus regionum, etc. In foro, ut domestici iudicum, administri. In ecclesia, ut domesticus chori, domesticus januarum, etc., quorum omnium fun-

κτιο δομειστικειον, sive δομειστικιον, id est, domesticum dicta est.

Ῥαιφερενδάριος, *referendarius*. Ecclesiasticæ dignitatis nomen, Latine relator, qui allegatur ad imperatorem et sacerdotem maximum.

Πανυπερέδαστος, *Augustissimus omnium*. Ab Alexio Comneno titulus inventus, ut Michaeli Taronitæ gratificaretur, quod scribit Zonaras tomo III, sub finem. Superior erat omnibus, etiam ipso protovestiarario, magno duce, magno domestico, et cæteris.

Πρωτοβεστιάριος, *protovestiararius*. Hujus officium sic describitur: Ascendente igitur imperatore, ut declaratum est, ad oratorium, protovestiararius, qui pilaticia, quæ imperatoris prospectum obtinent, aut scepra judicialia tenet, ut in altum subvecta sunt, dextra manu sua educens ea, e prothyro ostendit populo, demonstrans hoc signo, ascendisse imperatorem in oratorium. Hic autem in oratorio, si imperator aut suum ipsius stemma, aut aliquod aliud gestamen suum gestaturus est, protovestiararius, inquam, sumit illud a ministris rucharii, et imperatori tradit: neque id solum in tempore ejusmodi festorum dierum, verum etiam semper ita facit. Id vero etiam proprium et singulare habet, quod si quid alienum viderit, aut lutum, aut quid aliud ad imperatoris vestem, deponens ille umbellam, aut tegmen capitis sui, extenta manu tollit, aut purgat illud non rogatus. Ex omnibus vero aliis principibus nemo auctoritatem habet faciendi istud, sed ille solus. *Pilaticia* est opus e margaritis cum simbria, in longitudinem minus spithama, in latitudinem autem palmo, quæ rex Medorum gestabat, similiterque iudices, quemadmodum olim duces exercitus gestabant torques, honorem ipsorum demonstrantes. Τὸ ῥοῦχον suprema vestis, species vestis e Germania apportata, unde Germanicum nomen retinuit, *Rock*. Hinc *ρουχαρεῖον* vestiarium speciali nomine a Curopalata appellatur, quia latius patet nomen vestiarii apud recentiores Græcos.

*Protovestiararius*, ut agamus dilucidius, regio vestitui præerat, quod hodie cubiculariorum videtur munus. Sæpe rebus maximi momenti adhibebantur, et res per eos non vulgares gerebantur, ut in Lecapeno et Leone Basilii filio apud Cedrenum videre est. In Constantino, Romani filio protovestiarii dignitas proxima a domestico scholarum, et accubitore, biglæ drungario superior ostenditur. Inveni, qui scriberet, protovestiarium fuisse thesaurarium, seu thesauro præfectum, quia βεστιάριον ærarium vocetur, seu thesauri repositorium, ταμειον. Quod ego quidem in aliquo vel auctore, vel glossario nondum legi.

Δικαιοφύλαξ. Ad verbum, *custos legum et juris*, de quo magistratu nihil habet Curopalata.

Λογαρίστας, *logariastes*. A Curopalata additur, τῆς αὐλῆς, aulæ, seu palatii. Rationes init omnium stipendiatorum qui in aula sunt, si quid deest ulli

A de stipendio ejus, aut ad servitium ejus, cujus causa stipendia facit. Apud Nicetam et φροντιστῆς καὶ λογιστῆς. Valere putant idem, quod quæstor, aut receptor generalis, aut quod Germanis est *Kammermeister*. Inde clarum quis μεγαλογαρίστας.

Ἀποκρισιάριος, *apocrisiarius*. Sic jurisconsulti Græci cum nominant, qui legationibus audiendis referendisque ad imperatorem, et responsis ab eo dandis constitutus est.

Χαρτοφύλαξ, *præfectus chartis*. Qui tabulas habet chartaceas, ad jura ecclesiæ pertinentes, chartarum custos, qui privilegia et similia asservat, præfectus scriniorum, iudex idem causarum ecclesiasticarum, et quæstionum matrimonialium, defensor in clericorum causis, veluti manus summi sacerdotis dextra. Hinc μέγας χαρτοφύλαξ.

Δομειστικός τῆς τραπέζης, *dapifer*, aut simile habens officium, ut suspicor.

Δρουγγάριος, *drungarius*. Δρουγγάς seu δρουγγός Orientale nomen, cœtum hominum una commœtantium significans, et cœtus illius principis vocatur dargon, vel dorgon, ex quo drungarius facta epenthesi τοῦ ν pro γ geminato. Quidam vocant tribunalium militum. Drungus globum significat, ait Turnebius libro vicesimo quarto capite vicesimo quinto. Vopiscus in Probo: Triumphavit e Germanis et Blemils, omnium gentium drungos, usque ad quingenarios homines ante triumphum duxit. Vegetius libro tertio capite decimo sexto: Scire debet dux hostium, contra quos drungos (male scriptum, drunos), hoc est, globos hostium, quos equites oporteat ponere. Hinc Drungarius biglæ, Drungarius classis, qui præsent globis vigillum et classiariorum.

De hac voce Leunclavius in *Pandecte ad Annales Turcicos*: Dico, Turcis Agelarios esse sua lingua, qui Græcis erant vel Drungarii, vel Druncarii potius. Eos Leo Sapiens Augustus in libro suo *De apparatus bellicis*, capite 5, num. 42, 43, 45, olim dictos fuisse tradit chiliarchos, quod militibus mille præessent: et druncum chiliarchiam. Latini chiliarchos vocabant tribunos, qui nunc colonelli sunt. Druncum (sic enim pronuntiabat Zygoma as, et druncarium, non drungum, vel drungarium, quod vulgo fieri solet) sic appellatum arbitror a trunco, sive baculo, sive sceptro: quemadmodum hodieque regimentum vocamus tam ipsius tribuni baculum (vitem dixere puto Romani) quem cum magistratus insigne gestat, quam illum signorum, militumque numerum, qui ad constituendum regimentum requiritur. Ideoque druncus est regimentum militum, cujus caput est druncarius, olim tribunus, nunc colonellus, aut regimenti præfectus.

Μέγας ἑταιριάρχης, *magnus sodalitatibus princeps*. Antequam e cella sua imperator exeat, protovestiarites adeat in triclinio cum magno hetæriarcha et primicerio aulæ. Postquam vero egressus est, et constituit imperator, egrediens protovestiarites ac-

cersit honoratissimos principes ad circumstationem. Lege cætera, et infra. Hic vero excipit etiam perfugas advenientes ex omni parte, ac propterea etiam heteriarches nominatur, velut ἑταίρους, sive amicos excipiens.

Βαράγγοι, *barangi*. In festo Occursus (Purificationis) discedit imperator in Blachernarum templum, barangis quoque sequentibus. Atque hi quidem ubique imperatorem equitantem prosequuntur, ferentes humeris secures suas. Erant ergo custodes, satellites, aut stipatores imperatoris bipenniferi; eorum præfectus ante illos imperatorem sequebatur, et ideo ἀξέλουθος dicebatur.

Πιγκέρνη; *pincerna*, a poculis. Quod si imperatorem oportet bibere, pincerna ministrat illud: ac non diebus festis solum, verum etiam semper imperatore cibum sumentē miscet, si præsens est. Ac vetere quidem more hic extra civitatem imperatorem sequens ferebat poculum castrense, catena vinctum: ut si cum opus esset bibere, ex fonte, aut fluvio daret, ac biberet. Hoc autem in præsentia non fit.

Ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης, *mensæ præfectus*. Serviebat etiam imperatori ad mensam. Præbebat missum magnus domesticus primus proxime imperatorem: post eum domesticus mensæ; et post hunc præfectus mensæ, et quæ apud Curopalatam sequuntur.

Δομέστικος θεμάτων ἐσπερών, *domesticus thematum occidentalium*. Quæ florente adhuc imperio Romano τάγματα, sive legiones dictæ, postmodum imminuta Heraclii temporibus Romana potentia, et truncato imperio θεμάτων nomen acceperunt, carentes jam veteri amplitudine sua. Vide libellum Constantini Porphyrogennetæ de Thematibus, sive de agminibus militaribus per imperium orientale distributis. Hic præfectus hujusmodi agminum per Occidentis urbes distributorum intelligendus est.

Μέγα; διοικητής, *magnus administrator, sive procurator*. Nihil de hoc Curopalata.

Μέγα; δούξ, *magnus dux*. Quemadmodum magnus domesticus princeps, et caput ad universum fossatum (quid sit *fossatum*, suo loco explicabitur), sic etiam hic ad universum mare. Ac cæteri quidem principes aliis rebus instituti, ut capita, præterunt consuetum imperatoris flammeum, aut exercitus flammeum cum ignitis telis. Magnus dux contum præfert imperatoris insidentis equo. Habet autem subjectos sibi magnum drungarium classis, ameralium, etc. Vide Curopalatam, et scholiasten.

Πρωτοσέβαστος, *primaugustus*. Nullum ministerium habet, quia non functio est palatio militans: sed dignitas honoraria, quam non ministerii aut ordinis necessitas facit, sed imperatoris εὐδοκία.

Μέγα; χαρτουλάριος, *magnus chartularius*. Equum imperatoris a protostratore susceptum, etc. Vide quæ supra in protostratore dicta sunt. *Stallmeister* Germanis dici putat scholiastes. Zonaras in Leone Isauro, tomo tertio *Annalium* posterioribus temporibus τὸν τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων ἐπιστατοῦντα appellatum tradit.

Πριμικήριος αὐλῆς, *aulæ primicerius*. Habet quidem in circumstatione administrationem, qualem ante diximus, ordine vero collocat etiam omnes qui in aula sunt. Ut enim princeps suum quisque et constitutum locum ad circumstandum habet: sic etiam ordines qui in aula sunt, singuli proprium suum locum obtinent.

Πρωτοκουνηγός, *venatorum princeps, jägermeister*. Imperatore conscendente equum nemo alius præter hunc stapiam tenet cum præsens est. Præest vero iis venatoribus, qui curatores canum appellantur. Quod si quando imperatoris, cum in venatione est, vestem aliquam sanguine aspergi contigerit, eam hic venator accipit ex beneficio.

Πραΐτωρ δήμου, *prætor populi*. Nullam administrationem habet in [aula palatina, sed in urbe, et urbanam solum.

## LECTORI.

*Nilus et Christodulus ficta nomina sunt, qualia apud veteres in dialogis et epistolis plurima. Christodulus mihi Cantacuzenus est, utpote qui curis illustribus defunctus, decursisque vitæ palatiæ malefidis honoribus, Christo sibi in posterum vacare statuens, nobilem illam servitutem amplexus est, quæ mera viri sapientis libertas haberi debet. Nilus, a quo se ad scribendum impelli fingit, monachi nomen, ut cuius obvium est.*

### ΝΕΙΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥΔΟΥΛΟΥ.

Ἐπειδὴ σε βούλεσθαι οἶδα μὴδὲν τῶν ἡμετέρων ἀγνοεῖν, εἰ καὶ μὴδὲν τι γενναῖον ἔχοιμεν λέγειν, ἄγε ἔνεστι σιωπῆν οὐ θέμις· οἶσθα τοὺς περιπάτους οὗς ἐκάστοτε μετὰ τῶν φίλων ποιούμεθα· ἐν οἷς πολλὰ, τὰ μὲν σπουδῆ, τὰ δὲ παιδιᾷ προσήκοντα λέ-

PATR. GR. CIII.

### D I NILUS CHRISTODULO S.

Quoniam probe scio te res nostras omnes, quales quales, etiam avere cognoscere, desiderio tuo morem geram: tacere enim non licet. In quotidianis ambulationibus, quas, quod te non fugit, cum familiaribus conficere consuevimus, multi nobis

2

sermones, et eorum partim graves ac serii, partim hilares ac jocosos incidere solent. Forte evenit, ut quibusdam de bello imperatorum disserentibus, quoniam modo primitus conflatum, ac tantis postea incrementis auctum: et quid tandem generosas illas animas ad naturam exuendam impulisset: ab utro præterea belli inferendi initium, et hic, an ille ad reconciliationem concordia propensior paratiorque fuisset, avum hi, nepotem illi in reprehensionem vocarent. Qua ego dissertatione commotus, eos desidiæ condemnavi, qui inde a primordio singula exploratè perocpta animoque comprehensa cum haberent, nullam eorum memoriam posteritati reliquissent. Sed et de his quoque in utramque partem ratiocinari possumus, id quod de discipulis Euclidis aiunt (1). Te porro nos hac molestia expedire, et summa cum brevitate quæque sub imperatoribus illis, quæque nostro ævo contigerunt exponendo, tanquam compendiarie via ad veritatem solam liquido percipiendam deducere, æquitatis ratio postulat. Tu enim et quandiu publico functus es munere (2), salus imperii fuisti: et hodie posteaquam decursis honoribus tui ipsius esse cœpisti (3), vitam et mores tuos veritatis ac justitiæ exemplar (4) effecisti.

γεται. Ἐν τούτοις τινῶν τῶν τῶν βασιλέων διεξιόντων πόλεμον, ὅπως τε τὴν ἀρχὴν συνέστη, καὶ ἤμασεν εἰς τοσοῦτον, καὶ τί τὸ πείσαν τοὺς γενναίους ἀγνοῆσαι τὴν φύσιν· καὶ πότερος αὐτῶν μάχη; ἤρξατο· καὶ τίς πρὸς διαλλαγὰς ὀξύτερος, ὁ μὲν τὸν πάππον, ὁ δὲ τὸν νεώτερον αἰτίαις ἐνέχεσθαι ἤξισον. Ἐγὼ δὲ ἀκούων, ἐπλήγην τοῖς λόγοις, ῥαθυμίαν κατεγνωνκῶς τῶν ἀνδρῶν, αἱ παρηκολουθηκότες τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀρχῆς, οὐ κατέλιπον τῷ βίῳ τὴν τῶν πεπραγμένων διήγησιν· ἀλλ' ἔστι καὶ περὶ ἐκείνων διπλᾶ λογιζέσθαι, καθάπερ καὶ περὶ τῶν Εὐκλείδου φασίν. Ἀλλὰ οὐ δίκαιος ἀνεψὺς ἀπαλλάττων πραγμάτων ἡμᾶς, τὰ τε ἐπὶ τῶν βασιλέων, τὰ τε ἐφ' ἡμῶν γεγονότα διδάσκει. Τὸ δ' ἂν γένοιτο, ἐπιτομωτάτῃ χρῆσάμενος; ὁδῶ τινι συγγραφῆς, δι' ἧς μόνος ἔξεσται τᾶληθές εὐρεῖν· καὶ ὅτε γὰρ τὰ κοινὰ διετέλει; πράττων, σωτηρία τοῖς πράγμασιν ἦσθα· καὶ νῦν σαυτοῦ γεγονότος, ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης παράδειγμα τὸν βίον κατέστησας τὸν σαυτοῦ. Ὡς μὲν οὖν τῶν γεγονότων καὶ νομιζόμενος καὶ ὢν αὐτοῦργός, οὐκ ἀγνοήσεις δῆπου τὰ σά· ὡς δὲ μηδὲν τῆς ἀληθείας διὰ βίου πρότερον ἠγγασάμενος, τᾶληθές ἐρεῖς· ὡς δὲ ῥαθυμίαν ἐξορίσας παντάπασι τῆς ψυχῆς, οὐ λογιστὴ τὸν ἐπὶ τῷ πράγματι πόνον. Ἔστι δὲ καὶ εἰς παράδειγμα τὴν ἡμετέραν ἐκελεῖαν ἀνεγενεῖν.

#### Jacobi Pontani notæ.

(1) Locus tenebrosior, quem sic explicandum opinor. Qui bellum inter avum et nepotem gestum, cum haberent perspecta et comperta omnia, scriptis tamen non commendarunt, eorum consilium vel laudare licet, vel reprehendere: sicut de Euclidis sectatoribus dicitur: nempe illos solitos διπλᾶ λογιζέσθαι. Nam Euclides ille Megarensis atque Socraticus, princeps et parens philosophorum quorundam fuit, qui, quod disputatores contentiosi essent, et in contradicendo liberi, ἐριστικοὶ sunt appellati, ut docet Laertius. Est autem contentiosorum ingenium probare, quæ alii improbant, et improbare quæ alii probent. Placet enim articulum τῶν genere virili, de discipulis, non de dogmatibus Euclideis accipere: ut personas cum personis potius, quam personas cum re comparare videatur. Porro τὸ ἐξείνων ad Andronicos imperatores (ut sensus sit, quæsitum esse ab illis, uter horum bello causam et originem attulerit, et in utramque partem de his disputari posse, sicut de Euclidis placitis solet) apte referri posse arbitror.

(2) De officio magni domestici, seu megadomestici intelligendum est. In quo tantum potestatis et auctoritatis habuit (etsi id non ratione officii) ut imperium penes Andronicum Juniorem nomine solo, penes ipsum non fuisse appareat, lib. II potissimum. Nec semel ipsemet suum in rempublicam etiam Andronico superstite ab se administratam gloriatur. Qui autem Græca vel primoribus labris attigerunt, eos non fallit, vocem πράγματα frequenter in eo soteri poni, in quo respublica et imperium ponuntur. Porro verbum σωτηρία etiam ei tempore tribuendum est, quo partim ut tutor impuberum Andronici filiorum, partim ut imperator postea communi præfuit. Sed ut hæc, ita quæ sequuntur ad alium neminem, quam ad Cantacuzenum pertinent. Αὐτοῦργός enim nominat, qui res scilicet ipsas gesserit; et addit: οὐκ ἀγνοῆσαι; ὁδῶν τὰ σά, non utique ignorabis res tuas.

(3) De monachismo Cantacuzeni hæc interpretor, quem se medullitus expetere toties testatur,

et sub finem libri IV, cap. 42, cum conjugem amplectitur. In eo vitæ cursu maxime licet homini suum esse, secumque habere, nec se extra querere. Libro III, ubi de eadem re agit, ἀφανεία συζήσω τὸν πάντα βίον, κατ' ἐμαυτὸν διάγων· vitam ignotus vitæ reliquum, et vitam mihi metipsi. Quinque autem argumentis fingitur Nilus quidam, amicis Christodulo (hoc est, Joanni Cantacuzeno Christi servo) hanc historicam descriptionem suadere ac persuadere. I et II, quia vir illustrissimus atque optimus est, quales scriptores ipsi historiæ auctoritati atque ornamento sunt. Bene namque Euripid. *Hecuba*:

... λόγος γὰρ ἐκ' ἀδοξούτων ἰὼν  
Κἄκ τῶν δοκούτων, αὐτὸς οὐ ταυτὸν σθένει.

... quod a levibus profecta oratio,  
Et a probatis, non idem valet eadem.

III, quia non spectator modo illarum rerum, quod satis fuisset, sed actor quoque fuit. — IV, quia veritatis amantissimus: multi enim historici multa mentiti sunt mentiunturque (memini illius Senecæ ex libro quarto *Quæstionum naturalium*, cap. 30: *Historici cum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, unam aliquam rem nolunt spondere; sed adjiciunt, Penes auctores fides erit*), ac proinde qui historiam conscribant, minime digni, ejus prima lex, ne quid falsum audeas, ne quid verum non audeas. — V, quia laborem non oderit; ut nonnulli, quos a præclaris negotiis segnitibus præcipue deterret, cum ingenuis ipsa rerum difficultate crescat animus. Vel dicamus, Nilum tribus uti rationibus: quod rerum ipsarum actor, quod verax, quod impiger, quarum priores duæ ex illis: *Tu enim quandiu*, etc., colliguntur.

(4) Veritas et justitia hic idem sonant, quod sæpissime in divinis Litteris, quarum hunc auctorem esse perstudiosum, et amare sacras illas loquendi formas, certum est: *Ambulare in veritate, Facere veritatem et justitiam, Sic decet nos implere omnem justitiam*, nihil sunt aliud, quam colere sanctimoniam, et omni virtute excellere. Aristoteles item v

Ἄν τε γὰρ τοὺς ἔξωθεν, ἂν τε τοὺς ἡμετέρους ἡγε-  
μόνας ἐνθυμηθῆς, οὐδαμῶς ἀτιμάσεις τὴν ἱστορίαν·  
καὶ αὐτοὶ γὰρ χάκεινοι ἐπὶ τῷ συγγραφῆν καθήκων  
ἑαυτοῦς, οὐ μικρὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐκ τοιοῦτων  
ὀνήσεων οἴσμενοι. Καὶ ἀπὸ τῶν δὲ εἰπεῖν, οἳ μὲν ἤθικολο-  
τῶν λόγων, ὅσοι ἢ ἀρετὴν ἐπήνεσαν ἢ κακίαν διε-  
βαλον, καλοὶ τε εἰσι καὶ θαυμάζεσθαι δίκαιαι· εἰ δὲ  
καὶ δυνατὸν κατὰ τοῦτους τοὺς ἀνθρώπους βῖωσαι,  
ἐνταῦθα δὴ πολὺς ὁ λόγος, τινῶν ἀξιοῦντων μὴ δύ-  
νασθαι τὰ πράγματα διὰ τέλους συμβαίνειν τοῖς λό-  
γοις. Οἷς δὲ ἐμέλησι πράξεις ἀνδρῶν ἀναγράφειν,  
ἐξ ὧν ἀρετὴν καὶ κακίαν, τὴν μὲν ἔστιν ἐλέσθαι,  
τὴν δὲ φυγεῖν, τοῖς τοιοῦτοις ἀντιλέγειν οὐ πᾶν τοι  
ῥᾶδιον, ὅτι μὴ λογισμοῖς, ἀλλὰ πράγμασι πείθουσιν·  
ὅς ἐρίζειν μανία σαφής. Ὡς οὖν τὰ μέγιστα ὀνήσων  
τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἂν μὴ κατ' ἐπιπέδον τὰ παρ-  
όντα ἐκβῆ, ἐξ ὧν ἔστι τοὺς τε ἄλλους εὖ ποιεῖν, καὶ  
τὸ σαυτοῦ διασώζειν ἥθος, ἐλοῦ.

amissi (8) actiones suas dirigere, de eo magna quaestio est; consentibus nonnullis, quæ sub actionem cadunt, orationi usque ad ultimum non posse exæquari. At quibus cordi fuit res gestas et facta litteris persequi, unde cum virtute conjuncta ad imitandum eligas, cum scelere implicata devites, contra illos 3 dicere difficile est; quod non rationum conclusionibus, sed rebus ipsis persuasionem gignunt; quas impugnare aperta insaniam est. Quare ut plurimum vitæ humanæ commodaturus, si præsentia spem sefellerint (9), tu ea tibi sumito, per quæ et aliis beneficias, et animi ingenium conserves.

#### Jacobi Pontani notæ.

Νικομαχεῖων illud Theognidis in proverbium abiisse ait:

Ἐν δὲ δικαιοσύνη συλλήβδην πᾶσ' ἀρετ' ἐστὶ.

*Justitia in sese virtutes continet omnes.*

(5) Quod nimirum ad III et IV libros attinet, quæque et supra intellexit, illis verbis, quæque nostro avo contigerunt. Quæ enim libro secundo narrantur, etsi ejus res sunt propemodum omnes, tamen non etiam ejus nomine, quemadmodum reliquæ, patratæ sunt. Omitto, multa exponi etiam in primo, a Cantacuzeno gesta magnifice, sapienter, fortiter ac feliciter, ut pene majorem partem ejus solius, quam Andronici Junioris historia censeri possit.

(6) Qui de rebus suis ipsimet historiam contexuerunt, seu exercitus duxerint, seu non duxerint, proferri possunt alieni a vero Deo Xenophon, Julius Cæsar, Adrianus, ut a Spartiano traditum est, tam cupidus fuit famæ celebris, ut libros vitæ suæ a se scriptos libertis suis litteratis dederit, jubens ut eos nominibus suis publicarent. Arrianus in Periplo Rubri maris. Multa de se Judæi duo, Josephus in libris *De bello Judaico*, et libro de Vita sua; Philo, *De legatione ad Caium*; imo et antiquissimi illi Moses et Josue Israelitarum duces. Inter Christianos divus Augustinus in libris *Confessionum* non pauca de se memorat. Item Carolus IV imperator Vitam suam descripsit; multi duces navigationes suas et bella in India, quidam peregrinationes suas. Est autem prope idem, cum filii parentum res et facta conscribunt: quod Anna Alexii Comneni Imperatoris Constantinopolitani filia erudite et eleganter præstitit. Quæ historia nondum est, quod sciam, Latine edita. Quadrat huc locus M. Tullii ex epistola ad Luceium libro quinto: *Cogar scribasse facere, quod nonnulli sæpe reprehendunt. Scribam ipse de me, multorum tamen exemplo, et clarorum virorum. Sed, quod te non fugit, hæc sunt in hoc genere vitia, et ut verecundius ipsi de se scribant necesse est, si quid est laudandum, et prætereant, si quid forte reprehendendum*

A Quando igitur rebus gestis te non ut spectatorem, sed ut actorem interfuisse constat, quæ tibi acciderunt (5), ea profecto nescire non potes. Dein, quia in omni vita nihil duxisti veritate antiquius, nihil ab ea alienum memorabis. Ad extremum, quia tota de mente socordiam fugasti, quid laboris sit ista litteris amplecti, non reputabis. Nec vero primus, nulloque exemplo facturus es, quod abs te contendimus. Etenim sive ad extraneos, sive ad nostrates (6) belli duces animo te et cogitatione convertas, genus hoc descriptionis minime contemnes. Nam et hi et illi non parum inde humanæ societati consultum iri arbitrantur, huc pariter se demiserunt. Atque ut simpliciter et ingenue dicam quod sentio, morales commentarii, quot-

B quot (7) aut virtutem efferunt, aut vitiositatem insectantur, egregii et in admiratione merito ponendi sunt: verum, possintne homines illorum invidiam evadere, non est in quaestione. Quædam sunt, quæ sub actionem cadunt, orationi usque ad ultimum non posse exæquari. At quibus cordi fuit res gestas et facta litteris persequi, unde cum virtute conjuncta ad imitandum eligas, cum scelere implicata devites, contra illos 3 dicere difficile est; quod non rationum conclusionibus, sed rebus ipsis persuasionem gignunt; quas impugnare aperta insaniam est. Quare ut plurimum vitæ humanæ commodaturus, si præsentia spem sefellerint (9), tu ea tibi sumito, per quæ et aliis beneficias, et animi ingenium conserves.

est. In quem locum nominat Paulus Manutius ex Plutarcho L. Sullam, qui Commentariorum libros viginti duos de rebus suis composuit. Item M. Scaurum principem illum senatus, qui tres libros de Vita sua præscripsit, quos memorat Cicero in Bruto, et Tacitus in Vita Agricolæ socii sui. Etiam P. Rutilius, forsitan æmulacione permotus, vitam suam litteris mandavit.

(7) Fortasse eo respicit, quod Cantacuzenus præter illas apologias Christianismi adversus Mahometanos et Judæos, quas habemus, etiam paraphrases in aliquot Aristotelis libros Ethicorum conscripsisse fertur, idque opus in Veneta bibliotheca existere dicitur. Ut ita præterita ejus scripta cum futuris, minora cum majoribus, si fructum spectes, componantur.

(8) Hæc adversum Stoicos, ut mihi videtur, qui sapientem informant, qualis nunquam existit, quod quidem in Senecæ libris clarissime licet perspicere, cujus tamen vita mollior fuit, adeo facilius est magna et mirabilia dicere, quam facere. Plutarchus, quanquam et ipse Stoicus, haud æque rigidus est. Pulchre, ut omnia, M. Tullius in Lælio: *Sed hoc primum sentio, nisi in bonis amicitiam esse non posse: neque id ad vivum reseco, ut illi, qui hæc subtilius disserunt, fortasse vere, sed ad communem utilitatem parum. Negant enim quemquam virum bonum esse, nisi sapientem. Sit ita sane. Sed eam sapientiam interpretantur, quam adhuc mortalis nemo est consecutus. Nos autem ea quæ sunt in usu, vitæque communi, non ea quæ finguntur aut optantur, spectare debemus. Et Offic. 1: Vivitur enim non cum perfectis hominibus pleneque sapientibus, sed cum iis, in quibus præclare agitur, si sint simulacra virtutis. Hæc ille. Laudari debent Peripatetici, qui mediocritatem quandam exigunt, et virtutem ponunt in medio, quod vult Horatius illo versiculo: Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum.* (Epist. 18, lib. 1.)

(9) Quorsum istuc spectet, ex præmio libri tertii clarebit. Sunt profecto incorruptiora posteri-

## CHRISTODULUS NILE S. (10).

Cum legissem litteras tuas, mi Nile, præclaram iudolem tuam amplexatus sum. Nam velle discere quæ superiore et hac nostra ætate (11) Romanorum imperatoribus acciderint, optantis est veri notitiam adipisci. Admirabilia siquidem et inaudita prorsus, superiorumque imperatorum casibus dissimillima eis evenerunt: in quibus præter rationem, et opinionem, tum in subitis rerum conversionibus, tum in hominum moribus plurima cernas, quando hi sese ad penitus inconcussam et immobilem (12), ac nullis mutationibus expugnabilem constantiam pulcherrime composuerunt: alii plane secus continenter huc illuc Euripi instar flutarunt (13). Enimvero si quis illi perturbatissimo statui diligenter attendere animum voluerit, divinorum quoque judiciorum profunda deprehendet. Quare cum propositæ narrationis multiplicem varietatem ob oculos ponerem, ecquid me ad scribendum darem, diu in incerto habui. Tamen quia nihil amicitia potentius, nec ad persuadenda alicui vel majora viribus onera quidquam efficacius, huic ego quoque manus **A** do et ad scribendum accedo: Deum veritatis antea comprecatus, ne verbum veritatis auferat de ore meo<sup>4</sup>. Non enim odio aut gratia, mendaciorum plerumque parentibus (14), adductus: sed unius veri memoriæ prodendi studio incensus, hoc operis suscepi, et veritatis amantibus scribere me profiteor. Ad hoc non ista a majoribus natu didici, aut famæ fabulisve ineptis (quibus non pauci temporum explicatores decepti a recto itinere aberrarunt) aures dedendo accepi: ipse ego præsens omnibus interfui (15) singulaque, si quisquam

A

## ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΝΗΛΩ.

Ἐπήνεσά σου τὸν τρόπον, ὡς φίλε Νήϊλε, τὴν σὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοῦς. Τὸ γὰρ μαθεῖν ἐθέλειν ἅ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων συνέθησαν ἐφ' ἡμῶν, τάληθέ; ἐστὶν εἰδέναι ποθοῦντος. Παράδοξα γὰρ τινα καὶ ἀλλόκοτα συνέθησαν ἐπ' αὐτῶν, καὶ οὐδαμῶς προσόμοια τοῖς ἐπὶ τῶν προτέρων βασιλείων· ἀλλὰ πολὺν τινα τὸν παράλογόν ἐστιν εὐρεῖν ἐν αὐτοῖς, ἐν τε ταῖς ἀγχιστρόφοις τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς, καὶ ἐν τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἤθεσι καὶ βίαις· τῶν μὲν εἰς τὸ πάντη εὐσταθῆς καὶ ἀκίνητος καὶ μηδαμῶς εἶκον ταῖς μεταβολαῖς τῶν πραγμάτων ἑαυτοῦς κάλλιστα ἀρμολογῶντων, τῶν δὲ τοῦναντίον ἅπαν Εὐρίπου δίκην μεταφερομένων αἰεὶ καὶ ἀστατούντων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τὸ βάθος φανεῖται· τῶν βουλομένων τοῖς πράγμασι προσέχειν ἐπιμελῶς. Τοῦτου δὲ χάριν, ὠκνουν ἐπιπολὺ τῶν λόγων ἀψασθαι τούτων, τῆς διηγήσεως ἀναλογιζόμενος τὸ πολυειδὲς καὶ ποικίλον. Ἐπεὶ δὲ φίλας οὐδὲν ἰσχυρότερον οὐδὲ πιθανώτερον καὶ τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειρεῖν, ταύτη βιασθεὶς καὶ γὰρ ἤδη ἄρχομαι λόγου· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας Θεὸς μὴ περιέλοι λόγον ἀληθείας ἐκ στόματός μου· οὐ γὰρ ἀπεχθεῖα τίνοι ἢ φίλα (ἐξ ὧν τὸ ψεῦδος ἐπιπολὺ γίνεται), πρὸς τούτους ὑπήχθη τούτους λόγους· ἀλλ' ἀληθείας ἕνεκα, καὶ πρὸς ἀληθείας ἐραστὴν τούτους ποιούμαι. Ἔτι ἐξ οὐδ' ἀκοῆ ταῦτα πρὸς τῶν παλαιότερων παρελιθῶς, ἢ φήμαις προσέχων καὶ μύθοις ὑγιᾶς οὐδὲν ἔχουσιν, (ἐξ ὧν συμβέβηκε τοῖς πολλοῖς τῶν συγγραφέων ἀποπλαγηθῆναι τῆς ἀληθείας), ἀλλ' αὐτὸς ἐφ' ἅπασι παρῶν, καὶ ὡς ἔνεστι μάλιστα τάληθῃ περὶ πάντων εἴπερ τις εἰδῶς, οὕτω δὲ ποιήσομαι τὴν περὶ αὐτῶν διηγήσιν, τὴν ἀλήθειαν προστησάμενος, καὶ πάσης ἄλλης αἰτίας αὐτὴν προτιμήσας. Εἰ δὲ σὺ μὲν ἀληθείας

B

C

<sup>4</sup> Psal. cxvii, 45.

## Jacobi Pontani notæ.

tatis iudicia: præsentia livor carpit. Horatius, Ode 24, lib. iii:

*Virtutem incolumem odimus,  
Sublatam ex oculis quærimus invidi.*

Cic. pro M. Marcello ad Cæsarem: *Servi igitur tuis etiam iudicibus, qui multis post sæculis de te iudicabunt: et quidem haud scio an incorruptius, quam nos. Nam et sine amore, et sine cupiditate, et rursus sine odio et sine invidia iudicabunt.*

(10) In hac epistola ad historiæ sequentis notitiam series superiorum imperatorum explicatur.

(11) Quamvis in Græco tantum sit ἐφ' ἡμῶν, nostra ætate, tamen quia Nilus bipartitam propositionem faciebat, τὰ τε ἐπὶ τῶν βασιλέων, τὰ τ' ἐφ' ἡμῶν γεγονότα, puto alterum quoque caput posse repeti: et seipsum etiam nomine imperatorum comprehendit, dum subjicit, *Romanorum imperatoribus acciderunt.*

(12) Hoc de Cantacuzeno ipso dictum accipe, qui in fide mansit, adversasque res omnes cum Andronico suo toleravit constantissime. Euripi autem similes, ac transfugæ, proditoresque Andronici Syrgiannes et protostrator, Cantacuzeni imperatrix, Joannes patriarcha, et alii fuerunt.

(13) Euripus fretum angustum inter Aulidem Bræotix portum, et Eubœam insulam, die ac nocte fluit, refluit septies. Propter quam vicissitudinem et inconstantiam homo multivillus, et incon-

stans Euripus audit. Legimus quoque τύχη εὐριπος, quod Ovidius hoc disticho declaravit:

*Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,  
Et manet in nullo certa tenaxque loco.*

Item εὐριπος διάνοια, humanis quippe cogitationibus nihil mobilius ac variabilibus.

(14) Non solum qui de rebus dubiis consultant (ut ait apud Sallustium Cæsar), sed etiam qui rerum gestarum memoriam produunt, eos ab odio, amicitia, ira, misericordia vacuos esse convenit. *Haud facile animus verum providet, ubi illa officunt.* Notatus est T. Livius, quod Romanis quibusdam nimium faverit. Notatus Sallustius, qui in Catilinaria conjuratione, quæ Ciceroni senatus honorifice, perbenevoleque decreverat, cum malevolentia subticuerit. Peccant gratia, qui se nimium in laudes principum effundunt. Audivi Carolum V Historiam Sleidani legentem dixisse, ipsum de se multa mentiri. Peccant odio, qui immoderate et sæpe reprehendunt. Timæus historicus, quod esset acerbior, Epitimaus dictus est: auctor Diodorus lib. v, cap. 1. Licitum est autem rerum scriptori et reprehendere ea quæ vituperanda ducet, et quæ placent exponendis rationibus comprobare, quomodo ad Luceium Cicero scripsit, epist. 12, lib. v; sed utrumque modice.

(15) In calce tamen historiæ faletur, se quædam ab aliis accepisse, quæ nimirum in adver-



δραστής, ἐμὲ τε οὐδὲν ἔστι τὸ παῖσον ταύτης ἀπο-  
σπῆναι διὰ πάσης τῆς διηγήσεως, ἔχεις ὅπερ ἐπό-  
θεις. Ἄξιον δὲ μικρὸν ἄνωθεν ἀναλαβεῖν τὴν σειρὰν  
τοῦ γένους τῶν βασιλέων· ὡς ἂν εἰδῆται, μὴ τίς ἐκ  
τίνος ἔφυ, τίνας τε αὐτὸς τετοκῶς, τίνα προέστησε  
βασιλεύειν, τοὺς ἄλλους καταστήσας τελεῖν ὑπ' αὐ-  
τῶν

μῦθος imperatoris juvat repetere : quo nimirum  
se genitis, quem imperio, reliquis fratribus antelatum,  
admovent, perspicere possimus.  
Ὁ βασιλεὺς τοίνυν Ἀλέξιος, ὁ τὴν ἐπιωνυμίαν  
Ἄγγελος, τῷ Θεόδωρῳ Λάσκαρι τὴν θυγατέρα κα-  
τεγγυήσας, τὴν βασιλείαν ἀρχὴν παρέπεμψε πρὸς αὐ-  
τόν. Οὗτος δὲ αὐτὸν πάλιν ἄρρενος παιδὸς ἀπορῶν,  
Ἰωάννη τῷ Βατάτζῃ ἐξ ἀρχοντικῆς τάξεως ὄντι,  
Εἰρήνην τὴν θυγατέρα συνέζευξεν, ἀποδείξας καὶ  
βασιλεία τὸν κηδεστήν· αὐτῷ δὲ Θεόδωρος γεγέννηται  
παῖς, Ῥωμαίων καὶ αὐτὸς βασιλεύσας· ἐξ αὐτοῦ δὲ  
γεγέννηται Ἰωάννης, ἐφ' οὗ δὴ τῆς βασιλικῆς τοῦ  
γένους διατηρήσεως σειρὰς, ἐπὶ Μηχαῆλ τὸν Πα-  
λαιολόγον ἡ βασιλεία μετέβη· ὅς δὴ παῖδας ἐγέννη-  
σεν ἄρρενας τρεῖς· Ἀνδρόνικον, ὃς καὶ τῶν βασι-  
λικῶν ἐπελάβετο σκήπτρων, καὶ Κωνσταντῖνον τὸν  
ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθέντα, καὶ τρίτον Θεόδωρον· ἄλλὰ

A alius, perspectissima habens, ut potero, ea com-  
memorabo : veritatemque, tanquam scopum in-  
tuens, quacunq; alia causa potiorum ducam.  
Quamobrem si tu, Nile, veri pernoscendi es cupi-  
dus, nihil autem erit quod me quam longa erit  
narratio ab eo avocet, siet profecto quod concupisti.  
Verum paulo supra seriem sive genealogiam do-  
muis imperatoris juvat repetere : quo nimirum  
quis à quo procreatus, et quibus ipse vicissim ex  
se genitis, quem imperio, reliquis fratribus antelatum,  
admovent, perspicere possimus.

Alexius igitur imperator, cognomento Angelus,  
filia Theodoro Lascari thalamo sociata, summum  
quoque principatum ad eundem transmisit. Lascari  
sobole virili carens Joanni Batatzæ, ex ordine  
procerum, [seu virorum principum,] Irenen ex se  
natam collocavit, generumque imperatorem nomi-  
navit. Joannis satu Theodorus editur, qui et ipse  
Romanis imperavit. Is Joannem creat, in 5 quo  
intercisa propagatione imperatoria, ad Michaelem  
Palæologum (16) ex asse republica demigravit.  
Hic ænos sustulit liberos (17), Andronicum, qui  
etiam secundum patrem in scepra successit :  
Constantinum Porphyrogenitum (18) ac Theodo-  
rum ; filias Irenen, Eudociam et Annam. Andro-

#### Jacobi Pontani notæ.

sariorum suorum conventiculis agitata sint : et alia  
utique, quibus adesse præsens non potuit. Nec Jul-  
ius Cæsar omnibus quæ narrat coram affuit ;  
affuit autem plurimis : et quæ pro illo gesta sunt,  
ejus virtute nulla et auspiciis gesta sunt omnia.  
Valet ad conciliandam historiæ fidem, scribere  
quæ videris, non quæ audieris : oculis siquidem  
certior fides est, quam auribus. Quare nonnulli,  
quo exploratiora et indubitiora possent scribere,  
ipsimet terras et regiones peragrarunt, ut Dio-  
dorus Siculus, Sallustius.

(16) Michael Palæologus Joannem puerum, Theo-  
dori filium, Joannis Batatzæ nepotem, Theodori  
Lascaris pronepotem, hæredem legitimum, cujus  
tutor erat institutus, nefarie exoculavit, vel, ut  
alii retulerunt, interfecit ; imperium Constantinopoli-  
titanum circiter annos sex et quinquaginta a  
Latinis, ab anno Domini 1203 ad 1259, seu ut alii,  
ad annos circiter tres et sexaginta, a Belgis, in-  
quam, occupatum, pulso Balduino secundo, Græcis  
restituit, sibi que usurpavit. Vide Nicephorum  
Gregoram, lib. III et IV ; Petrum Bizarum, *de bello  
Veneto*, libro primo. Docet idem Gregoras libro  
sexto, quo pacto Andronicus filius, paterni sceleris  
vindictam metuens (ne et ipse videlicet oculos cum  
imperio amitteret propter quem pater Michael legi-  
timum hæredem ita crudeliter tractaverat), ad  
eum in quodam Bithyniæ oppidulo custoditum ve-  
nerit, consolatus sit, ad virtum et cultum omnia  
quoad viveret, suppeditavit. — *Familiam Palæo-  
logorum ex Italia, et Viterbo Etruriæ civitate haud  
ignobili originem traxisse, nonnullis placet : et con-  
tinuata quâdam serie ex hac Cæsares imperio Con-  
stantinopolitano dati sunt, annis circiter centum no-  
naginta quatuor : donec tandem refrigerante pri-  
stina illa virtute pietateque Christiana, omnia segni-  
tate quadam et diversis studiis in deterius labi cæpe-  
runt : sic, ut florentissimum Græcorum imperium in  
Turcarum manus ac potestatem deveniret, anno mil-  
lesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, post-  
quam mille centum et amplius nonaginta annis in-  
colume stitisset. Ut autem imperium hoc a Constan-  
tino magno Helena matre genito, qui hanc urbem e  
rudibus et nobilissimæ antiquitatis fragmentis plane*

novam refecerat miroque ornatu exstruxerat, initium  
habuit : sic sane in Constantino octavo, cui quoque  
mater fuit Helena, desit. Quin etiam cum id tenuis-  
sent Latini quot annis supra diximus, et eorum aus-  
picia regni a Balduino Flandriæ comite cæpissent,  
sic postmodum in Balduino, secundo nimirum hujus  
nominis, conciderunt. Hæc ut perspicua et cognita  
digna ex Bizari libro I de bello Veneto inferenda  
duximus.

(17) Posteritatem Michaelis Palæologi tam dis-  
tincte, plene ac vere non facile apud alios expli-  
catam œernas. Quod ignorantiam historiæ hujus,  
quæ adhuc in tenebris jacuit, ascribendum quis-  
piam putaverit. Propter quam ignorantiam multa  
aliter ab aliis narrata et errata sunt.

(18) Verbum e verbo, et *Constantinum in pur-  
pura natum*. Hoc est, patre jam purpurato, seu  
purpuram gestante, quod solebant imperatores : id  
enim erat eorum insigne. Seu qui natus est impe-  
rator, ad quem purpura, sive imperium cujus ea  
symbolum et indicium, seu successio in imperio,  
ipso ortus jure pertinebat. Tametsi infantes quo-  
que ipsi purpureis fasciis involvi solerent, quod  
de se Anna Comnena, Alexii filia, Præfatione His-  
toriæ suæ testificatur. Unico verbo Græce dicitur  
Πορφυρογεννήτης, quod malo (nec id sine exem-  
plo) reddere *Porphyrogenitus*, quo magis latinizem,  
quam retinere Græcum, ac dicere *Porphyrogeneta*.  
Verumtamen Constantinus iste non fuit proximus  
hæres imperii, sed posterior. Etenim Michael pater  
Andronico, ante purpuram sibi nato, ut apparet,  
prios dare voluit. Poterat inter Constantinum et  
Andronicum fratres eadem lis intercedere. quæ  
inter Artemenem et Xerxem, Darii Persarum regis  
filios intercessit. Artemenes siquidem, ut natu  
maximus, ætatis prærogativa imperium ad se trahe-  
bat, quod jus et ordo nascendi, et natura ipsa gen-  
tibus dedit. Xerxes controversiam non de ordine,  
sed de nascendi felicitate referebat. Namque Ar-  
temenem primum quidem Dario, sed privato pro-  
venisse, se regi primum natum, etc., Justinus, lib.  
II, de eorumdem memorabili concordia in petitione  
regni ; Plutarchus, libro *De amore fraterno*, ubi,  
quem Justinus Artemenem, ipse Ariamencem vocat.

nico igitur Michaelis imperatoris filio dux deinceps uxores fuerunt, quarum prior Hungarorum rege orta (20), Anna audivit, ac duos mares ei peperit, Michaelē, qui cum patre imperium tenuit, et Constantinum despotam (21) cognominatum, ut qui post fratrem imperatorem generatus per cuncta proinde secundas obtineret. Ex altera, nempe Irene, marchionis Montisferrati Lombardi principis filia (22), trium filiorum factus est parens, Joannis, Theodori, Demetrii et unius puellae nomine Simonidis (23). Jam vero Michael praedicti Andronici filius, ducta regis Armeniorum filia, Andronicum imperatorem, et Manuelem despotam, muliebris autem sexus Annam et Theodoram ex ea suscepit. Quae autem supra nominatorum imperatorum temporibus a Theodoro Lascari usque ad Michaelē ex Palaeologis secundum (24)

καὶ θηλείας τσαούτας, Ειρήνην, καὶ Εὐδοκίαν, καὶ Ἄνναν. Οὗτος δὴ ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ τοῦ Μιχαὴλ βασιλέως παῖς (19), δυοὶ γάμοις προσομιλήσας, ἐκ μὲν Ἄννης τῆς θυγατρὸς τοῦ τῆς Οὐγγρίας ῥηγῶς, παῖδας ἐγέννησεν ἄρρηννας δύο, Μιχαὴλ τὸν βασιλεύσαντα τὸν αὐτῶ, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον δεσπότην ὀνομασθέντα, ὡς καὶ μετὰ τὴν βασιλεία τεχθέντα, καὶ τὰ δευτερεῖα φερόμενον ἐπὶ παῶν. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς δεύτερον γάμον ὀμιλησάσης αὐτῶ Ειρήνης τῆς θυγατρὸς μαρκήση Μουμφαρά ἄρχοντος Λουμπαρδίας, ἐγέννησεν υἱοὺς τρεῖς, Ἰωάννην, Θεόδωρον, καὶ Δημήτριον, καὶ θυγατέρα μίαν τὴν Σιμωνίδαν. Ὁ δὲ γέ βασιλεὺς Μιχαὴλ, ὁ τοῦ προῤῥηθέντος Ἀνδρόνικου βασιλέως παῖς, εἰς γάμον ἑαυτῶ συναρμόσας τὴν θυγατέρα τοῦ τῆς Ἀρμενίας ῥηγῶς, παῖδας ἔσχεν ἐξ αὐτῆς τὸν τε βασιλέα Ἀνδρόνικον, καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην, καὶ θυγατέρας,

## Jacobi Pontani notæ.

(19) Ad oram ms. ascriptum erat πατήρ. Frustra.

(20) Observo, Οὐγγρίας transferri Hungariam, tametsi spiritus non consentit, cum sit in Græca voce lenis; et Ungri populus nominantur ad Istrum. Sed tamen cum etiam e Germania, Sabaudia, Italia Byzantini imperatores sibi conjuges asciverint, cur non ex vicina Hungaria? Græci porro posteriores plurima dignitatum, magistratuum ac potestatum vocabula aut Latina prorsus, aut Latino-Græca seu ad Græcas flexiones detorta, et nonnihil immutata, seu Ἑλληνικοδόρβα ex commerciis forsitan et consuetudine cum Latinis adhibuerunt. Cum igitur Constantinopolitanum semper βασιλέα nominet, reges autem ῥήγας (excepto Mæssorum rege, quem, si memini, pene nunquam τὸ βασιλέως nomine dignatur, quam ob causam, non dispicio) videtur vocabulo βασιλεὺς quiddam amplius et majus significare voluisse, quam nos voce rex significare consuevimus. Et quoniam Græci regem βασιλέα dicunt, nihilominus eodem vocabulo imperatorem etiam Romanum et Augustum expriment. Duo duntaxat scriptores nominantur qui interdum αὐτοκράτορα appellent, Plutarchus et Herodianus. Quamobrem quoties in hac historia vox βασιλεὺς de Constantinopolitano principe occurrit (occurrit autem millies), non rex, sed imperator reddenda est. Non me latet, tria hæc nomina eundem aliquando geasisse, βασιλεὺς, καίσαρ, σεβαστός. Verum ea aliud non sunt, quam imperator. *Cæsar, Augustus.* Est ergo in hisce libris non modo Οὐγγρίας, Ἀρμενίας, Ραούνας (Ραδίνην: legendum), Κύπρου, Κατελάων, semelque iterum Μουσώνῳ, sed etiam Κάρουλος ῥήγης: ne de regulis tantummodo dictum existimes. Quin et imperatorem Occidentis apud quosdam recentiores Græcos non βασιλέα Ρωμαίων, sed ῥήγαν Ρωμαίων nominatum videbis: nam illo priore suum illum orientalem honorant.

(21) Despota hic valet, quod Hispanis et Lusitanis *infans*. Primogenitus enim, imperator, qui Gallis *delphinus*, Hispanis princeps. Ipsemet Cantacuzenus rationem affert cur despota dictus sit iste Constantinus, et affert eam quam adduximus. Imperatores Romani de filiis, aut nepotibus, aut consanguineis, quorum præstantem vidissent indolem, et ad imperandum idoneos fore censuissent, successores sibi legebant, quos initio principes juventutis nominabant: post nominati sunt Cæsares (quod retineverunt, etiam cum ad culmen imperatoris majestatis ascendissent, ut Cæsares imperatores dicerentur), tandem nobilissimi Cæsares appellati sunt. Apud Turcas Zelebis significat nobilem. Quam vocem eo-

rum monarchæ honoris causa in successoribus suis nominandis, imitatione Romanorum (ut conjici potest) usurparunt. Tamen Mahometis II et successorum filii non zelebés, sed sultani cepti sunt indigitari.

(22) Irenæ huic senatus Gennensis quatuor triremes instructas decrevit, quæ illam Byzantium Andronico nupturam devexere. Gregoras, libro sexto, scriptum reliquit, cum eo duceretur, egisse annum undecimum, Andronicum vero tertium supra vicesimum: quam et vultus et morum elegantia commendavit. Mulierem longe ambitiosissimam eandem describit libro septimo, quippe quæ omnes tres filios suos imperatores designari percipiebat, et ut modo imperantes videret. Romanas opes in Romanorum hostes profundeabat. Ibidem, quam lenis ad eam placandam Andronicus fuerit. Febri corrupta obit diem suum, in oppidulo Drama, quo animi gratia Thessalonica se conferre solebat. Est autem Græce ἄρχοντος Λουμπαρδίας. At enim non paruit huic marchioni universa Lombardia, quam Insubriam veteres dixere (proinde malui *Lombardi principis*, quam *Lombardiæ principis*, ut vitarem τὸ ἀμφίβολον), sed ea solum regiuncula, quæ inter Padum et Tanarum sita, et jampridem Montisferrati nomine vocata est. Primus marchio ejus fuit Almaranus, a socero Othone magno creatus, anno Christi 967. Inde postea marchiones propagati.

(23) Georgius Pachymerius hoc illi nomen factum tradit, quod cum plures puellæ Andronico natæ morerentur, a muliere quadam edoctus, duodecim apostolorum duodecim statuas cereas viri magnitudine statuerit, easque sub tempus partus ordine accenderit; qui cum in tempus, quo statua Simonis ardere incipiebat, incidisset, puellam ex eo Simonidem nuncupatam. Hanc, teste Gregora, pater quinquennem Crali Servisæ regulo quadragenario quartam uxorem desponsam domi, donec viro tempestiva evaderet, educandam dedit. Invita ad maritum postea, a quo discesserat, Byzantio revertitur, et monacham profitetur. Vide principium lib. viii. Sustulit et notham filiam idem Andronicus, nomine Irenen, quam Joannes Lucas, Pelasgorum et Thessalorum princeps, uxorem duxit, ut est libro vii apud eundem Gregoram.

(24) Primus ex Palaeologis Michael fuit Andronici parens. Secundus Michael Palæologus, filius Andronici senioris, et imperii consors. Tò secundum ad nomen et ordinem in imperio referendum est: nec enim post patrem Andronicum, sed cum patre imperavit. Ita non tertius a primo, sed secundus numeratur.

Ἄνναν καὶ Θεοδώραν. Ἄ μὲν οὖν συμβέβηκεν ἐπὶ τῶν ἀναγεγραμμένων βασιλέων, ἀπὸ τῶν τοῦ Λάσκαρι χρόνων, ἔχει Μιχαὴλ βασιλέως τοῦ τῶν Παλαιολόγων δευτέρου, πολλοῖς ἐγένετο συγγραψασθαι σπουδασμα οὐ μικρὸν· ἐξ ὧν αὐτός τε αὐτὸς, καὶ εἰ τις ἕτερος βούλοιοτο, δυνήθει ἂν ἀκριβῶς μαθεῖν περὶ τῶν πεπραγμένων· εἰ γὰρ μὴ κάκεινοι ταῖς προρρήθεισιν ἐνασχέθεντες αἰτίαις, τὰ μὲν ἀληθῆ λέγειν εἴασαν χαίρειν, αὐτοὶ δὲ ὅπως ποτὲ ἔτυγον διακείμενοι περὶ ὧν διελέγοντο, οὕτω δὴ καὶ τὴν διήγησιν ἀπέδωκαν τῶν πραγμάτων, ἀρκεῖν αὐτοῖς ἡγούμενοι πρὸς ἀντιμισθίαν τῶν πόνων, ἣ τὸν φιλούμενον ἔπαινεσαι, ἣ τὸν μισούμενον καθυβρίσαι, τῆς δ' ἀληθείας μηδὲν φροντίσαντες. Ἐξ ὅτου δ' ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, τῶν Παλαιολόγων ὁ δεύτερος δηλαδὴ, τοῦ παρόντος ἀπέστη βίου, ἣ οὐδεὶς συνεγράψατο τὰ τοῦ βασιλέων ἐχειρῆσμένα ἐν ταῖς εἰρήνης καιροῖς, καὶ ἐν οἷς περὶ τῆς ἀρχῆς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους· ἣ εἴγε καὶ συνεγράψατο, οὐκ ἂν οἶμαι καθαρῶς τῆς ἀληθείας αὐτὸν ἐφάπτεσθαι. ἄτε δὴ τῶν πραγμάτων ἀκριβῆ γνῶσιν οὐκ ἐσχηκότα, πολλῶν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ ποικίλων συνενεχθέντων. Διὸ σὺ τε καλῶς ἐποίησας παρὰ τοῦ σαφῶς εἰδότες ἐθελήσας μαθεῖν τῶν πραγμάτων, τῆς ἀληθείας προσηύχας μηδὲν.

#### Jacobi Pontani notæ.

(25) Georgius Pachymerius, Gregoras, et (quem penes se manu exaratum esse affirmat in Pandecte historię Turcicę Joannes Leunclavius) prætor Gręcię. Hic prætor annorum amplius sexaginta historiam, a capta nimirum Constantinopoli a Flandrīs usque ad eamdem a Michael Palęologo receptam composuit. Qui præterea illa tempora persecuti sint, nescire me fateor.

(26) Hęc contra Gregoram in primis, quem et

acta sunt, in iis scriptura consignandis complures diligentissime elaborarunt (25) : ex quorū monumentis et tu, et quibus libebit, omnia ad unguem percipietis : si modo non etiam illi prædictorum rei (26) **C** criminum [puta odii, et gratię] veritatem valere jusserunt, et prout erga eos erant animati, de quibus exponebant, ita rerum nobis memoriam tradiderunt, satis magnam suis laboribus mercedem statuentes, vel immodice commendare quos diligerent, vel despicabiles reddere quos odissent. Ab excessu Michaelis Palęologi secundi aut nemo quisquam inter duos imperatores [avum ac nepotem scilicet Andronicos] pace belloque quod super imperio habuerunt, gesta conscripsit : aut si etiam, non eum arbitror incorruptam veritatem attigisse : utpote plena et accurata gestorum cognitione destitutum, quandoquidem hanc ita longo intervallo multa et varia contigerunt. Quocirca cum tu prudenter facias ab eo accipere illadesiderans, qui ea certissime novit tum ego nihil procrastinans, eadem quam verissime explanare occipiam.

ἐγὼ τε μηδὲν μελλήσας, τὴν διήγησιν ἐκθέσομαι

lib. iv, cap. 24 et 25 ut hominem mendacissimum insecatur. Eundem paulo infra iterum tangit, cum res Andronicorum satis cognitae et exploratae habuisse, et idcirco incorruptam veritatem attigisse negat. Sane non pauca ad junioris Andronici gloriam spectantia dissimulavit, aut ignorantia, aut fide non bona. De eodem historico Præfatione ad lectorem plura disseruimus.

## ARGUMENTUM LIBRI PRIMI.

**7** Michael senioris Andronici filius, Junioris pater, filiabus in matrimonio collocatis et filiis parenti ad educandum commissis, ex oriente Byzantium rediens Adrianopolin, deinde Thessalonicam ab eodem transmittitur, ubi de morte filii Manuelis certior factus, præ luctu acerbissimo in morbum labitur, quo etiam hac vita decedit. Senex pater Andronicum adolescentem nepotem, Constantino despota filio suo, Michaelis germano fratre, in imperio surrogato, idque non tam ipsius Constantini, quam Michaelis pueri eidem Constantino ex pellice suscepti, causa abdicare constituit. Post obitum Michaelis imperatoris provinciarum præses et magistratus sacramentum novum postulatur, et juvenis Andronici nomen in conceptione juramenti præteritur : solus Joannes Cantacuzenus, cubiculi sacri præfectus, ne se scelere contaminet, jurare detrectat : veteri formula jurare sinitur. Tacitus fert injuriam nepos, quem Syrgiannes vir nobilissimus serio monet, ut sibi consulat ; et in eam rem operam fidelem spondet. Ille rem cum Contacuzeno, qui tum in Thracia prætor versabatur, ut cum amico omnium sincerissimo, prius communicandam censet. Dolet is ea necessitate, quam Syrgianni internuntio diserte explanat, calamitatemque in posterum præsentit, et juvenem in tuto collocandum, aliud nihil, nisi cogantur, incipiendum suadet. Christopolis fugæ, nepote approbante, deligitur. Cantacuzenus e Thracia Constantinopolin veniens, quid sibi cum Syrgianne convenerit, renuntiat : Apocauchum hominem obscuri generis, sed prudentem in primis (a quo postmodum diu vehementerque divexatus est, ut patebit lib. III). Syrgianni gratificans, Andronicum commendat. Causæ dissidii inter avum et nepotem aliæ antiquiores afferuntur, prolatisque exemplis, avus nimis austeritatis et importunitatis insimulatur, quam illi per patriarcham Josephum nepos exprobrat. Avus se excusat. Placatur nepos. Verum hæc Michaelæ adhuc vivente. Quo fati assumpto, cum quoddam dictum redigeret ei in

memoriam, quo honestius eum hæreditaria successione multaret, ostendit nepos quæ mente dixerit: veniam delictis suis petit; cui Cantacuzenus, ut justam causam habenti, semet et omnia sua offert. Iterum perugio Christopolis destinatur. Callinicus ad Cralem Triballorum principem de societate legatur. Spondet. Denuo de loco, ad quem salutis tuendæ 8 confugiant, deliberatur, et Adrianopolis præfertur. Injuriam avi in nepotem memorantur. Syrgiannes et Thracia revocatur. Adhuc de loco fugæ. Adrianopolis iterum eligitur. Quærunt quomodo Constantinopoli impune exeant. Protostrator senem in custodiam tradendum, Syrgiannes omnino jugulandum decernit: utrique repugnans Cantacuzenus, in prima sententia, de simplici discessu, permanendum pronuntiat, Syrgianni contra nitenti sapienter occurrit, simulque protostratorem refellit. Nepos ab omni crudelitate in avum abhorrens, Cantacuzeno subscribit. Idem Syrgiannes et protostrator faciunt: imperatricem Cantacuzenus, qui et magnus domesticus, junioris imperatoris conjugem Constantinopoli relinquendam sentit. Magnus contostaulus et magnus logotheta Metochites causam nepotis apud avum agunt: ad iudicium arcessitur: protostrator eum comitatur: domesticus supervenit postea: in palatio de servando juvene sermocinantur. Ternæ triremes a Genuensibus amicis instruuntur. Nepos magnum domesticum offendens, se desertum conqueritur: quæ maxime vult, audit. Citatur de integro ab avo ad iudicium: amicos ad fidelitatem sibi in periculo præstandam hortatur. Cantacuzenus et protostrator omnia pollicentur: ad palatium deducunt. Ibi coram episcopis ut superbus et rebellis a senæ accusatur. Negat se talem: si facinorum istorum compertus fuerit, vel capitalem pœnam libenter excepturum, et avum ut contumeliosum redarguit. Amici duo foris clamorem audientes, succurrere parant. Senex quiescit, et nepoti condiciones fert quatuor: ad singulas respondet: pedem ejus pronus osculatur. Fingit ille se reconciliatum: inani gaudio exsultatur. Jubetur in Peloponnesum præfectus abire magnus domesticus; quæ jussio quoniam fraudem olebat, quid agat, cum sociis consultat. Conjicitur mens senis hæc, ut ipsis specie præfecturarum, distractis, nocere liberius ac facilius possit: non esse salutem negligendam. A juniore ad senem pro impunitate sociorum legatio decernitur, quam Metochites certis de causis obire detrectat. Sequitur frivola domestici excusatio, cur a Peloponneso abhorreat. Objurgatus ab imperatore, in Thessaliam jubetur proficisci; quam conditionem similiter subterfugere studens dissimulat, et extra urbem milites pecuniamque exspectat. Protostratori Prillapi præfectura mandatur. Scriptura ad lectulum inventa, nepos Byzantio decimo tertio Kalendas Maias, comitatus protostratore, paucisque famulis, cum canibus et avibus venatoriis (ad fugam tegendam scilicet) egreditur: Adrianopoli comiter accipitur. Hoc intellecto, imperator Tagarim magistrum militiæ ad fugitivum reducendum mittere vult: a quo docetur, laborem inanem fore. Interdicitur omnibus, ne de cætero nepotem nomine imperatoris afficiant, declaraturque hostis, et cum factione sua a piorum communique secluditur. Ab eo deinde pacem senex petit. Legati in discrimen veniunt: et ibi alterius præsens atque inconcussus animus. Benigno cum responso dimittuntur. Postridie in concilio pax recusatur, ni senior imperio cedat: datur tamen opera, ut is imminens periculum declinare possit. Exercitus mire avet Byzantium petere, nec ei persuaderi potest, ut libens in occidentem tendat. A Sphentisthlabo Mæsorum rege insidiæ. Lente Constantinopolin pergit junior, morbum prætexens; senem præmonet, ut sibi caveat. Magnus domesticus ab oppugnatione urbis dehortatur. Palæologa monacha super induciis rogatum accedit. Nepos respondens, se in avum officiosissimum demonstrat. Avus jusjurandum dat, et anathematismum rescindit: irascitur, hominem de infima plebe ad se juramenti exigendi missum: factum excusatur. Adrianopolin se recipit nepos, co uxorem evocat. Syrgiannes ad senem deficit; objectum perfidiæ crimen negat. Itur infestis signis Byzantium; optimates et duces exercitus ad avum de pace scribunt. Xena mater Andronici minoris Thessaloniciæ a templo avulsa, pro captiva adducitur Constantinopolin. Pax petitur. Morbus junioris, a quo stratopedarcha desciscit. Beneficentia magni domestici, ejusque matris Theodoræ magnanimitas. Oppida Apri, Garella, Rhædestum, Sergentium occupantur, Sacci exuruntur. Stratopedarchæ perfidia, Syrmpani pastoris fidelitas in dominum, et charitas in inimicum admirabilis. Nepotis in hostem lenitas. Constantinus despota captivus in vincula 9 conjicitur. Qui Xenæ imperatrici manus violentas attulerant, puniuntur. Leniorum ad nepotem defectio: quem formidantes Persæ deserto avo, cui auxilio veniebant, in orientem turpiter refugiunt. Poscitur pacem, quam dare cogitat, ita ut ipse, exercitus, urbes, tota imperii administratio penes seniore[m] sint de cætero. Conciones imperatoris et Cantacuzeni ad principes et duces exercitus. Actum gratias, et pacem confirmatum Xena ad filium mittitur. Condiciones senex accipit, ad quem salutandum nepos Byzantium concedit: ille obviam se fert. Ibi consuetudo quædam imperatoria declaratur. Una in urbem ingrediuntur. Die sequenti Deiparæ de confecta pace nepos gratias agit. In palatio cum avo degit aliquandiu: ad eum spectandum frequentes undique concursus fiunt. Didymotichum redit. Sphentisthlabus morbo interit, Tertere filio successore, a quo Philippopolis capitur. Nepos Mæsiam incursans, prædas ingentes agit, et Byzantii Syrgiannem in senem conjurationis reum in carcere invenit: in quem facta licet potestate, sententiam ferre abnuat. Moritur Terteres. Complura Mæsiæ oppida Andronico minori se dedunt: reliqua Boesilas, defuncti regis patruus, sibi asserit. Avi comisso nepos Philippopolin,

sed frustra, oppugnat. Machina, cujusdam Germani opus, depingitur. De Boesilæ socii et amici morte falsus rumor. Philippopolis fortuito recuperatur. Bellum in Barbaros decernitur, incassum dissentientibus senioris consiliariis, a quo magnus domesticus commendatur. Pax et fœdus inter imperatores, et Mœsum, quicum junioris nupta erat soror. Mos Romanorum imperatorum, quo sibi per matrimonia Scytharum satrapas devinciebant. De Scytharum binis in Thraciam irruptionibus, quorum partem Romani trucidant. Cum Scytharum quodam duce nepotis ex altera ripa colloquium. Irene conjux diem obit; Anna Sabaudicæ comitis filia juniore ad connubium petitur; ipse a patriarcha Isaia solemnem cæremoniam (quam auctor accurate explicat) coronatur. Annæ e Sabaudia illustris adventus, Quæ Byzantii splendide peractis nuptiis, ipsa quoque corona induitur. Nobiles Sabaudi complures quasi per successionem manent Constantinopoli, et imperatorem juvenem ludicris artibus instituunt. Persæ prædones cæduntur. Imperator pedem sagitta vulneratur. Magni domestici in pugna virtus. Michael Mæsorum rex Zernæ cum nepote dies aliquot hilares agit. Didymotichum reversus, de avo ab se sine causa alienato nuntium accipit. Panhypersebastus regnum affectat, cui magni logothetæ filii student: quorum litteræ intercipiuntur, et eorum pater officii sui admonetur. Protovestiarius logothetæ extrema minitans, a nepote compescitur, et apud avum excusatur. Amho ingratisimam inveniuntur, eorumque instigatione bellum recrudescit. Nititur senex memoriam junioris e sacris tollere: cujus patrocinium patriarcha suscipit. Avum placare Andronicus conatur, et a bello dehortans se ad causam dicendam offert. Orat idem per litteras magnus domesticus, et in extremis terret, si monita contempserit. Responso avi mœstus juvenis, patriarchæ et episcoporum fidem appellat, qui eum in avi gratiam conatur restituere. Mittuntur Rhegium ex tribus delecti ordinibus, qui crimina exponant, ejus defensionem audiant, et judicent. Ille avum in odium rapit, sibi benevolentiam judicum colligit, et sigillatim objectis respondet. Sequitur oratiuncula, qua suam innocentiam adversus criminationem de perjurio in fœdere violando tuetur. Avi et Cocaæ litteras contra se profert, quibus ab ipsis fœdus violatum convincere contendit. Cocaæ impudentia. Episcopi damnare accusatum verentur. Respondens avo de se, ut in eum officioso, prædicat, illum ut sycophantis credulum perstringit, pacem pro republica orat, se subjicit, et ni bene monenti obsecundet, minatur. Cocaas acta Rhegii renuntiat seni omnia: reliqui non audiuntur. Eum patriarcha castigans, a juniore se statutum profitetur: Cum episcopis idcirco habetur sub custodiis. Magnus domesticus et protostrator ad procedendum Constantinopolin nepotem incitant: cui spem reliquam pacis domesticus eripit. Litteræ amicorum Byzantio. Imperat ei avus uti se ab urbe amoliat. Marci Caballarii convicium. Memorat, quo officio in avum fuerit, cujus pertinaciam accusat. Selybriæ rempublicam ordinat. Rürsum nepos Didymotichum rediit. **10** Andronicus Tornices et Manuel Lascaris factionis cum satrapis Scytharum suspecti, et Thracia exacti, quæ protostratori cum parte copiarum committitur. In Macedoniam junior contra hostes abit, Pheris eos provocat. Iis se excusantibus, quominus postulata præstent, removetur inde exercitus. Thessalonicam vocatur: urbe dedita, arx oppugnatur, cui Pherenses eventu infelici subsidium mittunt. Miraculum sancti Demetrii martyris in imperatore. Arx traditur. Deliberatur, quo eundem. Probatur consilium magni domestici. Edessa et Berrhœa se dedunt. Ingens Occidentis defectio. Duces senioris ad Triballum fugientes, a Pheræis militibus capti ad nepotem adducuntur. Cum uxoris eorum benigne agitur. Deditio Castoriæ et Archridis. Protovestiarius cum sociis Triballum ad arma in imperatorem juniorem sollicitat. Uxor ejusdem protovestiarii mendacium. Domestici in contemptu auri argentique apud protovestiarium reperti excelsus animus. Imperatoris beneficentia. Voluntaria agrestium Albanorum deditio, Triballorum procerum in dissuadendo bello æquitas. Viæ ad fugitivos juvandos complures. Casus eorumdem. Strombitza et Melenicus nolunt se dedere. Protostrator ad fluvium Nigrum seniore vincit: nec lætatur victoriæ nuntio junior. Fœdus cum Mæso senex facit; ad urbem junior accedit, pacem iterum iterumque petit. Duo plebei Constantinopolin produnt. Pulchrum exemplum Christianæ mansuetudinis Andronicus minor. Proditoribus præmium condignum promittitur. Mæsus ad confinia copias adducit. Nepos abire Logos decernit. Queritur cur tria millia equitum a Mœsis Byzantium missa. Avus monitionem de periculo vilipendit. Interrogatur Mæsus, quid sibi velit cum exercitu. Post conterritus minis, jurat se fœdus non rupturo, nec contra imperatorem venire: fidei pignus sacram crucem mittit. Ibanem, seu Joannem, ducem cum equitibus ex urbe revocat. Scalæ et alia ad eam capiendam parantur. Die Pentecostes Logis progrediuntur: a domestico et imperatore agmen oppugnationi disponitur. Extremo capite, quomodo urbs capta sit, et humanitas nepotis erga avum, et patriarchæ e monasterio liberatio describuntur. In hoc libro præcipua animadversione digna, et tanquam potissima capita hæc observanda: varii naturæ motus in avo et nepote, ac memorabile exemplum illius in hunc odii, hujus in illum observantiæ. Deliberationes et legationes multæ, in quibus multa prudenter dicta. Pacis mentio, et desiderium frequens, et incredibile. Assentatorum et sycophantarum studium. Ritus coronationis imperatorum. Singularis eventus in capiendâ Constantinopoli. Mira commutatio imperatoris senioris in privatum, contra junioris privati propemodum et exsulis in monarcham

## LIBER PRIMUS.

## CAPUT PRIMUM.

*Michaelis Palæologi II obitus, avi in nepotem impietas, et in spurium filii propensissima voluntas.*

Michael imperator, senioris Andronici et patris A in imperio socius et collega, cum generasset, sicuti antea demonstravimus, filios duos, filias item duas, Annam quidem filiarum alteram Thomæ despotæ, Nicephori despotæ filio, principi Acarnaniæ (27) in conjugium tradidit, Theodoram autem Sphentisthlabo Mæsozum regi (28) connubio junxit: puerosque ambos; Andronicum imperatorem et Manuelem despotam, avo regali disciplina educandos concredens, ipse in Orientem transmisit, ut qui illic in Romanorum ditione ac potestate erant, et à Persis vexabantur, ils pro copia auxilium portaret. ¶ Ubi cum non ita diu commoratus esset, Constantinopolin revenit, et a patre Adrianopoli in missus diutius ibidem ætatem habuit. Ab eodem denuo jussus, Thessalonicam profisciscitur, quo illi tristes nuntii afferuntur, Annam filiam, cum Thoma despota conjunctam, lucis usuram reddidisse. Parvo intervallo alii prioribus etiam tristiores, Manuelem despotam junio- rem filium vivere desiisse (29). Sive autem morbum quempiam intestinum et acutum dolor acceptus veluti flamma succensum exaggeravit, sive ipsa per se luctus immensitas tantum valuit, post diem octavum ipse similiter apud Thessalonicam naturæ concedit, annum agens tertium ultra quadragesimum, ab orbe condito sexies millesimo octingentesimo vicesimo nono (30), quarto

Ο τὸννυ βασιλεὺς οὗτος(ι) Μιχαήλ), συμβασιλεύων Ἀνδρονίκῳ τῷ βασιλεῖ καὶ πατρὶ, καὶ παῖδας ἐσηκῶς, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν, ἀρρένας δύο, καὶ θυγατέρας τσσαύτας, τὴν μὲν ἑτέραν τῶν θυγατέρων τὴν Ἄννην Θωμᾷ τῷ δεσπότη, τῷ τοῦ Νικηφόρου τοῦ δεσπότην παιδί, ἀρχοντι τῆς Ἀκαρνανίας πρὸς γάμον ἐξέδωκε· τὴν Θεοδώραν δὲ τῷ βασιλεῖ Μυσῶν Σφεντισθλάβῳ· τοὺς υἱοὺς δὲ αὐτοῦ τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον καὶ Μανουὴλ τὸν δεσπότην, παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ αὐτῶν ἀφείς ἀνάγεσθαι βασιλικῶς, αὐτὸς ἐπεραιώθη πρὸς ἑω, τοῖς ὑπηκόοις ἐκείσε τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων τὴν δυνατὴν εἰσοίσων βοήθειαν, πάσχουσι κακῶς ὑπὸ τῶν Περσῶν· ὄλιγον δὲ τινα χρόνον ἐνδιατριψάς ἐκεῖ, καὶ πρὸς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν ἐπανελθὼν, πέμπεται παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ βασιλέως τῇ Ἀδριανοῦ πόλει ἐνδιατρίθειν· καὶ διετρίψεν ἐκεῖ χρόνον τινὰ συχόν· εἶτα τοῦ πατρὸς πάλιν προσηταχότος, πρὸς Θεσσαλονίκην ἀπήρην. Ἐν τούτοις ὄντος αὐτοῦ, ἤκουσι κακῶν ἀγγελοὶ πρὸς αὐτὸν, τὴν τῷ δεσπότη συνοικουσαν Θωμᾷ θυγατέρα αὐτοῦ λέγοντες τεθνηκέναι· καὶ μετὰ μικρὸν ἕτεροι τῶν προτέρων βαρυτέρας φέροντες ἀγγελίας, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μανουὴλ δεσπότην ἐφασαν τεθνηκέναι. Εἶτε δὲ καὶ νόσημά τι τῶν ὀξείων ἐνδον οἰκουροῦν ἐτι ἢ τῆς ἀθυμίας ὑπανήψε φλῆξ, εἶτε καὶ αὐτὴ καθ' αὐτὴν ἢ ἀμετρία τῆς λύπης ἤρκεσε πρὸς θάνατον αὐτῷ, μετὰ ὀγδόην ἡμέραν τῆς ἀγγελίας τῆς τελευταίας τοῦ παιδὸς τελευταίᾳ

## Jacobi Pontani notæ.

(27) Parva Epiri regio Acarnania. Epiri et C Ætolie principem facit Gregoras lib. viii, et Annam post mariti necem Conto ejus nepoti ac percussori nupsisse commemorat.

(28) Gregoras ait, *Bulgarorum principi*. Mæsiam enim superiorem, cujus creberrima in his libris mentio, sunt qui Valachiam, sunt qui Moldaviam aut Bulgariam fuisse dicant. Ita Mæsi erunt, qui recentioribus Valachi aut Moldavi, aut etiam Bulgari. Quo tamen nomine, Bulgarorum, inquam, alii Triballos, Mæsiæ inferioris populos intelligunt, qui Nicetæ dicuntur Servi, de quibus similiter in hac historia sæpissime agitur. Cum autem historicus noster perpetuo et constanter scribat Μυσοῦς et Μυσαίαν, ego Mæsos et Mæsiam potius existinavi.

(29) De genere mortis ejus Gregoras in limine libri octavi. Si verum est quod narrat, miserabiliter interit bonus adolescens. Confirmat etiam hic locus notionem vocis *despota*, de qua supra egimus, ubi Constantinus Andronici senioris filius secundum Michaellem natus, sic nominabatur. Primogenitus enim dicebatur βασιλεὺς, ut Andronicus quoque junior, frater Manuelis, semper dicitur.

(30) Qui tandem? Hodie ab orbe condito non plures 5564 numerantur; quomodo igitur ante an-

nos abhinc plus ducentos sexaginta, cum ista gererentur, sexies mille octingenti novem et viginti numerari poterant? Hac de re cum consulissem D. Marcum Velserum, hujus reipub. duumvirum, et omnis antiquitatis peritissimum, sic mihi ad verbum rescripsit: *Re accuratius perpensa, Cantacuzenum eorum ætatem sequi video, qui Christum anno mundi 5508 natum existimant. Ilanc autem usu ab Ecclesia receptam esse ait Antonius-Contius in Notis Chronol. Nicephorianæ, cap. 9, et testimonio comprobat, ut videre est in secunda editione Bibliothecæ sanctorum Patrum, tomo VII, colum. 984 Annus itaque 6829, quo Michael mortuus est, erit Christi 1521, quo sane currebat indictio quarta, quam Cantacuzenus in calce lib. i annotat Quod inde potest ostendi. Datæ anni Christi, si annos 312 auferimus, et reliquos per 15 dividimus, quidquid provenit, indicationis numerum indicat. Jam si a 1521 auferas 312, remanent anni 1009, qui per quindecim divisi ostendunt orbem indicationum sexagesies septies absolutum, et quatuor annos indicationis sexagesimæ octavæ esse reliquos Hoc est quod ponebatur, indicationem quartam numerari. Annus 6855 est Christi 1527 et indictio decima, quod cum superiori supputatione demonstrari potest, tum inde manifestum est, quod sexto ante anno ipse Cantacuzenus quartam*

καὶ αὐτὸς ἐν Θεσσαλονικίᾳ, τρίτον πρὸς τεσσαρά-  
κοντα χρόνον ἄγων τῆς ἡλικίας, ἔτους ἐννάτου  
πρὸς τοὺς εἰκοσι καὶ ὀκτακοσίους καὶ ἑξακισχιλίους,  
δωδεκάτῃ μηνὸς Ὀκτωβρίου, ἡμέρᾳ πρώτη τῆς  
ἑβδομάδος. Τούτων οὕτω συνεγενθέντων, ἀγγέλλεται  
τῷ βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ τῷ τοῦ τετελευτηκότος πα-  
τρὶ ἢ τῷ βασιλέως καὶ υἱοῦ τελευτῆ. Καὶ χρόνον  
μὲν τινα συχνὸν ἐπέβησεν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ καὶ  
παιδί· οὐ γὰρ ἄκρας ἔψαυσεν αὐτοῦ καρδίας ἢ τοῦ  
καλοῦ παιδὸς τελευτῆ. Ἐἴτα δαίμονός τινος τῶν  
ἐξητασμένων ἐπὶ φόρῳ, βαρὺ καὶ ἀγριον κατὰ τῆς  
Ῥωμαίων πνεύσαντος εὐτυχίας, ἢ, τάληθέστερον  
μᾶλλον εἰπεῖν, αὐτοῦ τοῦ τὰ πάντα οἰκονομοῦντος  
Θεοῦ πρὸς ἔκτισιν τῶν ἐπὶ πλήθει καὶ μεγέθει τὸ  
μέτρον ὑπερβαινόντων ἡμετέρων σφαλμάτων τὰ  
τοιαῦτα παραχωροῦντος, ἐπὶ νοῦν ἔρχεται τῷ βασι-  
λεῖ Ἀνδρονίκῳ, τὸν μὲν καθιστώτα βασιλεῖα τὸν ἔκ-  
γονον αὐτοῦ τὸν νέον Ἀνδρόνικον ἀποστερῆσαι τῆς  
βασιλείας, καὶ εἰς ἰδιώτου μεταστῆσαι σχῆμα· τὸν  
οὖν δὲ αὐτοῦ τὸν Κωνσταντῖνον δεσπότην ὄντα τῷ  
διαδήματι τῆς βασιλείας κοσμήσαι· οὐ μᾶλλον αὐ-  
τοῦ τοῦτο γε ἕνεκα διανοηθεὶς τοῦτο τοῦ Κωνσταν-  
τίνου, ἢ ὥστε τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα, καὶ εἰς τὸν  
ἐκ παλλακῆς αὐτῷ δὴ τῷ Κωνσταντίνῳ πρόσοντα  
παῖδα μεταβῆναι τὸν Μιχαῆλ, ὡς πατρόςθεν καὶ ἐξ  
ἁρμονίας αὐτῷ προσήκον· ὅς δὴ καὶ Καθαρός ὠνό-  
μαστο μητρὸθεν λαχὼν τὴν κλησίν· οὗτος δὴ ὁ Μι-

A Idus Octobres, primo die hebdomadis [quem Do-  
minicum appellitamus.] Cum hæc ad istunc mo-  
bum evenissent, Andronicus senior de ejus obitu  
certior factus, in diuturno mœrore jacuit (31); in  
pectus enim penitissimum tam boni filii occasus  
descenderat (32). Exitu quoque malo dæmone, de  
iis qui in exitio hominibus machinando sunt exer-  
citatī (33), adversus Romanorum felicia tem-  
pora (34) dirum et immane spirante, quinimo (ut  
verius loquar) ipso universam naturam procurante  
Deo ad delictorum nostrorum, qua multitudine, qua  
gravitate infinitorum pœnas expetendas permit-  
tente (35), Andronicus decretum jam imperato-  
rem nepotem suum Andronicum juniorem, im-  
perio spoliatum, in ordinem redigere, ac pro eo  
B Constantinum filium despotam imperiali diademate  
exornare meditatatur. Neque id tam ipsius Constan-  
tini causa, quam ut amplitudo imperatoria etiam  
ad Michaelē puerum, ipsi Constantino ex Ca-  
thara pellice (36) natum, (a qua et Catharus cogno-  
men invenit), tanquam debita a patre hæreditas  
et quasi ex compage, perveniret. Hic igitur Michael  
generis sui fontem ex matre vili et ignobili traxit,  
fuitque cætera quoque nullius pretii. Nam neque  
illi ingenium prudentia munitum erat, neque libe-  
ralium disciplinarum peritiam ullam (37), neque  
militaris scientiæ exercitationem vel mediocrem,

Jacobi Pontani notæ.

indictionem nominat. Verumtamen, anno 1327 post  
mensem Septembrem, quo Græci indictiones auspi-  
cabantur, undecimam indictionem cepisse. Sed quia  
in scheda tua dies 14 Kalendas Junias ascripta erat,  
rationem qua Cantacuzenum, sive librarium excu-  
sem, non invenio, siquidem codex ita præfert. Hactenus  
ille. Solent ergo Græci tempora ab annis mundi  
conditi numerare: in numero autem a nobis ipsa  
multitudine plurimum discrepant.

(31) Gregoræ verba recitabo. Senex autem impe-  
rator Andronicus ex mœrore et sollicitudine consec-  
tus est, cuius vix exemplum reperiat. Sic ille. Ex  
quo scire licet, patri fuisse charissimum, quia  
filius optimus, ut sequitur in Cantacuzeno.

(32) Verba sunt Ulyssis in Hecuba Euripidis.  
Autumat enim, Hecubæ beneficium sibi maneræ  
alta mente repositum. Erasmus sic convertit, *hæud  
enim hæc res summa strinxit pectoris*. Ad verbum,  
*non enim summum seu superficiem cordis ejus  
boni filii mors tetigit*. Id est, in pectus ejus quam  
altissime descendit. Dolor ille de filii charissimi  
obitu cor ejus intimum penetravit. Germanice,  
*Esi ist ihm tief zu Herzen gegangen*. Aut. *ἐμφατικώτε-  
ρον, Das grosse Leid hat dem guten Allen sein Herz,  
seine Seele durchdrungen*.

(33) De numero eorum, qui in nocendo hominibus  
sæpe magna documenta dederunt. Aut sic: *Quorum  
detrimentis humano generi inferendis, jam multis  
experimentis probata et explorata cognita maligni-  
tas*. Scimus dæmones hominum esse hostes sem-  
piternos, idque ex incredibili quadam invidia. Sed  
historicis sentit quoddam esse genus, cui nocere  
hominibus per calamitates ingentes palmarium est:  
quales, opinor, ii quibus mulierculæ sagæ seu ven-  
edificæ totas se consecrant. Ab illis enim qua pri-  
vata, qua publica damna, perniciemque hominibus  
dare compelluntur.

(34) In historia Byzantina rudiores illos quoque  
Orientales populos intelligant Romanos vocari, et

C imperium illud Romanum, et imperatores Roma-  
nos, ex quo Constantinus Magnus communis Ori-  
entis et Occidentis, Romanorumque imperator sedem  
Constantinopoli posuit, et eo ex Italica Roma tan-  
quam coloniam deduxit, quam et novam Romam  
dixit, et sic passim a Græcis scriptoribus appella-  
tur, νέα Ῥώμη, ut illa altera προσβυτέρα Ῥώμη,  
indeque se Græci Ῥωμαίους, populos autem Occi-  
dentis Λατίνους et Φράγκους appellare cœperunt.  
Successores porro Constantini hoc nomen ut glo-  
riosum sibi suisque retinuerunt, et se quoque  
Romanos dici haberique voluerunt. Sciendum in-  
super, a Græcis posterioribus nonnunquam Græ-  
ciam Europæam, nonnunquam provincias illas  
Asiæ minoris Romaniam vocari.

(35) Hujuscemodi piæ Christianæque sententiæ,  
et hæc præ aliis ab hoc scriptore frequentantur.  
Nisi enim essent hominum scelera et flagitia, non  
essent pestilentia, bellum, fames, eluviones, aliaque  
mala atrocissima et plurima, quibus Deus nos  
punit, vel admonet potius, ut respiscamus, si  
pœnas æternas velimus effugere. Ergo in Deum  
mala nostra ob hanc causam, quasi videlicet in  
animæ adversorem punirentque referri, pium est,  
et id sancta Scriptura passim docet: *Omnia quæ  
fecisti nobis, Domine, in vero judicio fecisti, quia  
peccavimus tibi, et mandatis tuis non obedivimus*.  
(Dan. 11). Mittam locos alios, quia sapienti pauca,  
ut dicitur.

(36) Muzalonis protovestiarii filiam uxorem ha-  
buit, ex qua nullos genuit liberos. Ea post de-  
functam, ex ancilla formosam, Cathara nomine, pue-  
rum suscepit, quem Michaelē Catharum dixit: et  
postmodum novis cuiusdam Eudociæ amoribus  
(quam et viro ejus mortuo uxorem duxit) veterem  
ei concubinæ, et filii ex ea sibi procreati amorem  
ex animo eiecit, ut pluribus, lib. VIII, ipso sermo  
initio a Gregora proditur.

(37) Græce est, ὁστ' ἐγχο λίου πείραν ἔσχε πα-

neque demum quantamcunque indolem ad ullum adolescentiæ decus et ornamentum præ se tulit. Nihil tamen secius vehemens libido Andronicum imperatorem invasit, ut omnimodis ab omni laude inopem splendidissimo, et altæ cujusdam mentis indigo **12** principis Romani prædicendum existimaret. Ergo ubi consilium expedit, nihil morandum ratus, Michaelē a consuetudine convictique matris segregatum, domesticum suum et contubernalem fecit (58); a latere suo nusquam discedere passus est, et quæcunque legitime generatis honorifica tribuerentur, in his eundem primas ferre voluit. Insuper enixe operam dedit, ut in responsis ad legationes unde unde missas, et in congressibus cum episcopis, aut alioqui cum viris sapientibus, aliisque in sermonibus et colloquiis, quæ auscultatorem semetipso prudentiorem effectura viderentur, coram præsens adesset atque attenderet. Sin imperatore disceptante cum quopiam forte fortuna abesset, pluribus continuo dimissis, ut magnum operæ pretium faciens, eum advocabat. Ac scopus quidem ejus in speciem erat, ut si his rationibus illi honorem auctoritatemque comparasset, Romanis velut nepotem imperatoris colendum observandumque persuaderet: re autem vera, ut eum ad destinatum imperii fastigium præpararet atque præcoleret, et ad imperialis functionum experientiam eveheret. Quamquam ipsummet post pacificationem cum juniore Andronico, quo a se culpam removeret, affirmare solitum ferunt, quæ Michaeli facta essent, non aliqua vafritie aut dolo malo, sed incuriose, nullo fuco, et casu facta esse. Ac propter altitudinem quidem gradus quem tenebat (59), amoremque veritatis, cui in omni antea vita studuerat, firmam fidem ejus reperisset oratio, nisi rerum exitus postea declarasset, earum exordia non fortuito et inconsulto, sed ex callido commento potius et insidiosis cogitationibus existitisse: id quod procedens narratio mox demonstrabit.

ἄρχη εἶλκε μὲν καὶ τὰς τοῦ γένους πηγὰς ἐκ φαύλης καὶ ἀσφίμου μητρὸς ἦν δὲ καὶ τὰλλα ἀξίως οὐδενός· οὔτε γὰρ φύσεως ἔτυχεν εὐρώστου πρὸς τὸ φρονεῖν, οὔτε ἔγκυκλίου πείραν ἔσχε παιδείας· οὔτε πρὸς στρατείας ἡσκητο τὸ παράπαν οὔτε πρὸς τι τῶν ὅσα νέους κοσμεῖ εὐφυῶς εἶχε κἂν ἐπ' ὀλίγον· ἀλλ' οὕτω παντάπασιν ὄντα παντὸς ἐστερημένον καλοῦ, δεινὸς ἔρωσ εἰσῆλθε τὸν βασιλέα, τῆ λαμπρᾷ ταύτῃ καὶ βαθείας δεομένη φρονὸς ἐπιστῆται βασιλείᾳ Ῥωμαίων. Οὕτω δὴ διανοηθεὶς, καὶ ἔργου ἤπτετο ἤδη, καὶ τὸν Μιχαὴλ ἐκ τῆς παρὰ μητρὶ διατριβῆς ἀφελών, σύννοικον ἀπέδειξε ἐαυτῷ καὶ συνδιτρίβοντα· αὐτῷ τε ἀεὶ παρακαθήμενον καὶ παριστάμενον, καὶ τὰ πρῶτα τῶν γησιῶν ἀποφερόμενον, ὅσα γε εἰς τιμὴν. Ἔτι τε διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο πάσης, ἐν τε τοῖς πρὸς τοὺς ὀθενδήποθεν πρέσβεις χρηματισμοῖς, κἂν ταῖς πρὸς ἀρχιερέας ἢ τινὰς τῶν σοφῶν ὁμιλίαις, ἢ καὶ ἄλλοις τισὶ λόγοις τὸν ἀκροατὴν δοκοῦσαι συνετώτερον ποιεῖν ἑαυτοῦ, παρῆναι καὶ ἀκροᾶσθαι τὸν Μιχαὴλ· εἰ δὲ ποτε συμβεθῆκει τὸν Μιχαὴλ μὴ παρῆναι τὰς ἀγωνιστικὰς ὁμιλίαις τοῦ βασιλέως, μετεκαλεῖτο τοῦτον διὰ πολλῶν ὡς δὴ τι προὔργου ποιῶν· σκοπὸς δ' ἦν αὐτῷ, τὸ ἐμφανὲς μὲν, ὡς ἂν αὐτῷ περιποίησθαι τιμὴν, καὶ Ῥωμαίους πείσθαι ὡς ἐγγόνῳ βασιλέως αὐτῷ προσέχειν· τῇ δ' ἀληθείᾳ, πρὸς τὸ μελετώμενον αὐτὸν τῆς ἀρχῆς ἐξασκῆσαι ὕψος, καὶ πρὸς πείραν ἀναγαγεῖν διοικήσεως πραγμάτων βασιλικῶν· καίτοι τε αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος, μετὰ τὰς συμβάσεις, ὅς ἐποίησατο πρὸς τὸν ἔγγονον καὶ βασιλέα τὸν νέον Ἀνδρόνικον, ἑαυτὸν ἐξαιτιώμενος περὶ τοῦτου, οὐκ ἐκ περινοίας τινὸς ἢ κακούργου σκέψεως ἔλεγε τὰ κατὰ τὸν Μιχαὴλ γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἀπεριέργως οὕτω καὶ ἀπλῶς ἐκ τοῦ συντυχόντος· καὶ ἦν ἂν τοῖς τοιοῦτοις λόγοις ἰσχυρὰ πίστις, τότε τοῦ βασιλέως ἀξίωμα, καὶ τὸ, διὰ βίου παντὸς αὐτὸν τῇ ἀληθείᾳ προσέχειν, εἰ μὴ τὰ τῶν πραγμάτων τέλη τὰς ἀρχὰς ἀπέδειξαν ἑαυτῶν οὐχ ὡς ἔτυχεν οὐδ' ἐκ τοῦ συμβεθῆκότος, ἀλλ' ἐκ περινοίας καὶ σκέψεως οὐ δικαίας γεγεννημένας· σκοπεῖτον δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων.

#### Jacobi Pontani notæ.

δαίας. De orbe illo doctrinarum loquitur, qui septem artibus liberalibus definitur. Quæ alioqui etiam juncto verbo ἐγκυκλοπαίδεια vocari solet. Verum a me nomen ipsum orbis exprimi haud necesse fuit, quando res clara est.

(58) Gregoras alias causas duas affert, quæ tamen huic a nostro allatæ nihil repugnant: *Eum, inquit, annum ætatis 15 agentem accersitum, inter aulica ministeria assumit: primum; ne ab omnibus neglectus, fame periret; deinde fortasse, ut sanguine imperatorio oriundus, affinitate cum aliquo ex finitimis hostibus jungeretur, pacemque conciliaret, et Romanos, Romanamque rem adjuvaret.* Pergit deinde paucis indicare, quo loco apud senem fuerit, in quo noster est copiosior: *Cum autem, inquit, in palatio versaretur, brevi tempore imperatoris animus ita sibi conciliavit, ut et ipsi imperatoris filii ei inviderent, Andronicus vero Junior imperator irasceretur, molestæque ferret, insignem illum sui amorem*

*D* apud avum languescere, erga novitium vero illum et subditium vehementer crescere. Ostendit præterea, quomodo annos natum 25 cuidam Macedoniae provinciæ præfecerit, et ejus encomium textit. *Legge lib. viii. paulo post principium.*

(59) Plinius Vespasianum alloquens Præfatione Historiæ suæ naturalis, imperatorem ait in excelssimo humani generis fastigio positum. Nobiles, ac præsertim principes, reges, imperatores non est verisimile mentiri velle, quia id summa eorum ingenuitas non permittit: et quia nulli hominum generi sædius est mendacium. Nam cum ob duas plerumque causas mortales mentiantur, vel ut jocentur scurriliter, vel ut aliquam sibi utilitatem, compendiumque pariant, in viros tales neutrum convenit, quos et summa gravitas decet, et qui magis habent quod aliis dent, quam indigent quod ab aliis accipiant. Nec minus odit Deus divitem mendacem, quam pauperem superbum.



## CAPUT II.

*Origo dissidii inter Andronicos imperatores. Cantacuzeni in recusatione juramenti libertas. Nepotis cum Syrgianne colloquium de salute et dignitate retinenda, mutuusque inter nepotem et Cantacuzenum amor. Hujus et Syrgiannis in Thracia consultatio.*

Ἔθους γὰρ ἐπικρατοῦντος παρὰ Ῥωμαίοις, ἐπει- δὴν ἀπολλῆν τὸν βίον ὁ βασιλεὺς τοὺς μὲν ἐπιτρόπους τῶν ἐπαρχιῶν ἅπαντας παραλύεσθαι τῆς ἀρχῆς· εἰς ἔν δὲ συνιδόντας, ὄρκους βεβαίου τὴν πίστιν τῷ ὑπολειπομένῳ βασιλεῖ, εἰ γε εἰς ἔπτιν ἢ καὶ δύο· εἴτ' αὖθις ὡς ἂν αὐτῷ δόξειε τὰς ἀρχὰς ἐγγειρίζειν, ὤριστο καὶ τότε παρὰ τοῦ βασιλέως, μετὰ τὴν τοῦ υἱοῦ καὶ βασιλέως τελευτὴν Μιχαήλ, τοὺς τε ἐν τέλει καὶ τοὺς ἐν ἀξιώμασι πάντας, μέλλοντας καθίστασθαι πρὸς ἀρχὰς, ὄρκους ἐμπεδοῦν τὴν πίστιν τοῖς βασιλεῦσιν. Ἐτελοῦντο τοίνυν οἱ ὄρκοι, οὐ κατὰ τὸν πρότερον συνήθη τύπον· ἔτι γὰρ καὶ Μιχαήλ ἐν ζῶντι ὄντος τοῦ βασιλέως, εἴπερ ἐδέησέ τινα ὄρκω δοῦναι πίστιν τοῖς βασιλεῦσι, προαπαριθμησάμενος τὰ ἄγρια ἐν οἷς ὤμνουν, εἶτα στίργειν ἔλεγε καὶ βασιλεία, πρῶτον μὲν Ἀνδρόνικον τὸν καὶ πρεσβύτερον τῷ χρόνῳ καὶ πατέρα τῶν βασιλέων, καὶ τὴν αὐτοῦ γαμετήν· εἶτα μετ' ἑκείνον, τὴν υἱὸν αὐτοῦ Μιχαήλ ἑμοῦ τῆ συζύγῳ· καὶ τρίτον τὸν νέον Ἀνδρόνικον, υἱὸν μὲν ὄντα τοῦ Μιχαήλ υἱωνὸν δὲ Ἀνδρόνικου· τοῦ τοιοῦτου ἔθους ἀπὸ τῶν χρόνων ἀρχαίου τοῦ πρώτου βεβασιλευκότος Παλαίολόγου τοῦ Μιχαήλ· πρότερον γὰρ οὐκ ἔξην τῷ παιδί τοῦ βασιλέως ὄρκους ἀποδιδόναι· ἀλλ' οὐδὲ παρασήμοις κακοσηθῆσθαι βασιλικοῖς, εἰ μὴ τοῦ πατρὸς αὐτῷ μεταστάτος τοῦ βίου, τὸ κράτος τῆς βασιλείας ἤδη καθαρῶς πρὸς αὐτὸν μεταβαίη. Ὡσπερ ἔφημεν τοίνυν ἔτι τοῦ Μιχαήλ ζῶντος, τελομένων τῶν ὄρκων, μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ὤριστο τοὺς ὀμνύοντας πρὸς μόνον τὸν πρεσβύτερον Ἀνδρόνικον ποιείσθαι τοὺς ὄρκους, καὶ ὃν ἂν αὐτὸς βασιλεία Ῥωμαίων καταστήσῃ, τὸ τοῦ νέου βασιλέως ὄνομα Ἀνδρόνικου παντάπασιν ἐκβαλόντας· τοῦτο πάντας μὲν ἰγνίσε τοὺς συνεταίρους Ῥωμαίων, καταστοχαζομένους ἤδη τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι τῶν Ῥωμαϊκῶν πραγμάτων φθορὰν ἐκ τῆς ἀναφρομένης μεταξὺ τῶν βασιλέων στάσεως καὶ διαφορᾶς. Τῷ δέει μέντοι τοῦ κρατοῦντος ἄκοντες πάντες ὤμνουν ὡς ἐκελεύοντο πλὴν ἐνὸς μόνου τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἀνδρόνικου τῆ τοῦ παρακοιμωμένου τετιμημένου ἀξία· οὗτος γὰρ χρησάμενος παρῆρησι κατὰ καιρὸν, ἀθέτησιν ἔλεγεν εἶναι τοῦ θεοῦ φανερὰν, εἰ μὴ καὶ τὸν νέον βασιλεία Ἀνδρόνικον συμπαραλάβοι τοῖς ὄρκοις· τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον καὶ πρότερον ὀμωμοκέναι. Διὸ καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ὄρκωμοσίας τεταγμένοι, συνιδόντες τὴν ἐνοστασιν τοῦ ἀνδρὸς ὡς δικαία, ἄκοντες μὲν, ὅμως δ' οὖν συγχώρησαν αὐτῷ τὸν πρότερον τύπον ἐκθέσθαι τοῦ ὄρκου. Τοῦτο δὲ παρ' αὐτῶν γνωρίσας καὶ βασιλεὺς, βαρέως μὲν ἤνεγκε τὴν τοῦ ἀνδρὸς παρῆρησιαν, τοῦ δὲ μὴ τινα ταραχὴν ποιῆσαι τὴν πρὸς

Cum increbuisse apud Romanos consuetudo, ut demortuo imperatore provinciarum praesides omnes magistratu vacarent et in unum coeuntes imperatori supersiti, si unus esset, aut etiam duobus, fidelitatis sacramentum dicerent, deinde, quos ille delegisset, praefecturas reciperent, edixit etiam tum imperator, ut extincto Michaelis filio collega, quicumque magistratus gereret et dignitates obtinerent, si eas sibi confirmari optarent, novo sacramento imperatoribus sese obstringerent. Ex quo jusjurandum dabatur illud quidem, non tamen veteri ac solemniori more dabatur. Nam vivo adhuc Michaelis, percensitis antea sanctis quae testabantur, tum se agnoscere et amplecti profitebantur imperatorem, primum quidem Andronicum (utpote annis grandiore imperatorumque parentem) et imperatricem: deinde filium ejus Michaelis item cum conjugis: tertio loco Andronicum Michaelis prognatum, Andronici nepotem: hac consuetudine a temporibus Michaelis ex Palaeologis primi imperatoris introducta. Ante illam siquidem aetatem imperatoris filio non jurabatur, neque eum insignibus imperatoris cohonestare licebat, nisi patre jam lumine casso, imperialis ad eum potentia citra controversiam devolveretur. Itaque juramentis, eo modo quo diximus, Michaelis superante conceptis, post ejus e vita discessum lata lex est, ut Andronico seniori tantum et quem is sibi consortem allegisset, nomine Andronici junioris penitus ejecto, jurato fides firmaretur. Quae res prudentioribus Romanorum universis pestem et exitium in Romanam rempublicam ex suboriente inter imperatores dissidio distractioneque incubiturum, suspitione praecipientibus luctuosa accidit. Nihilominus dominantis timore subacti, omnes iuxta praecipitum juramenti religionem se devinxerunt, extra unum tantummodo Joannem Cantacuzenum. Qui honore praefecti sacri cubiculi (40) ab Andronico insignitus, tempestita loquendi libertate adhibita, Deum a se manifeste contemptum iri dixit, nisi item junioris imperatoris Andronici jurando meminisset: ad eum quippe modum etiam prius juravisse. Quamobrem qui adjurabant, seu qui juramentum deferebant, non injuria virum acrius obniti ac repugnare cernentes, ut se ex antiqua formula sacramento constringeret volentes nolentesque permiserunt. Id simul ex eis senior rescivit, hominis confidentiam iniique passus, ne tamen si illum premeret urgeretque severius, turbarum aliquid efficeretur, conniven-

## Jacobi Pontani notæ.

(40) Παρακοιμώμενος Græce, Latine *accubitor*, et usu verbi liberiore, *custos*. Sed sine controversia ea dignitas designatur, quam tribus vocibus expressimus. Paulo infra, μέγας δομέστιχος, et ita

deinceps semper nominatur (minoris Andronici intelligi): quæ tamen dignitas, quando in eum collata sit, nusquam indicatur.

¶ dum et ipse censuit. Nepos comperto quid ageretur, illico animum graviter vulneratus, procemiaque hujuscemodi ad eversionem atque interitum suum spectare auguratus, dolorem silentio dissimulat cor suum comedens, ut Homerus ait (41), ac ne verbis quidem tenus in avum 14 contumax, ac superbus videri studens. Atque ille quidem sic tacitus sedebat, cum quidam perillustri prosapia oriundus, cui maternum genus e sanguine imperatorio (42), pater autem apud Comanos (qui Joanni Batatzæ imperium capessenti se dederant [43]) nobilissimus, barbæ Sytzigan, nomine vero ejus, qui ipsum e sacro fonte susceperat (44), Syrgianes nuncupatus; hujus itaque Syrgiannis filius patri cognominis, noctu imperatorem nepotem cum convenisset, istiusmodi verbis eum affatus est: Credo equidem, imperator, novas hæc machinationes tibi plane auditas esse: te autem, ut minime stultum, quoniam res tali exorsu evasura sit, conjectura providere decet. Illud profecto dici non potest, avum tuum dementia quadam, aut imperitia rerum huc prorupisse, cum se prudentissimum experientissimumque multis antehac exemplis probaverit. Nam nisi prius constabiliisset et communiisset, quem splendida purpura induturus est (45),

Α ἔκείνον ἐνστασιν, συνεχώρησε καὶ αὐτός. Ὁ μέντοι νέος Ἀνδρόνικος ταῦτα μαθὼν, ἐπλήγη μὲν σφοδρῶς τὴν ψυχὴν, τὴν ἀρχὴν τῶν τοιούτων πραγμάτων εἰς αὐτοῦ καταστροφὴν ἀποβλέπουσαν ἐνοοῦν, ἔφερε δὲ τὸ ἄλγος σιγῇ, θυμὸν ἔδων, καθ' Ὁμηρον, καὶ οὐδὲ λόγῳ γούν ἐθέλων δεῦν ἀπαυθαδιάζειν πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα. Ἐκείνος μὲν οὖν οὕτω καθήστο σιγῇ· εἰς δὲ τις τῶν ἐπ' εὐγενεῖα λαμπρυνόμενων, καὶ τὰς σειρὰς ἔλκόντων τοῦ γένους μητρόθεν μὲν ἐξ αἱμάτων βασιλικῶν, πατρός δὲ ὢν παῖς τοῦ παρὸ τοῖς Κομάνοις εὐγενεστάτου (οἱ προσεχώρησαν Βατάτζῃ τῷ βασιλεῖ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας ἐπειλημμένῳ), Συτζιγὰν βαρβαρικῶς καλουμένου, ἐκ δὲ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἁγίου φωτισματος αὐτὸν ἀναδεξαμένου Συργιάνῃ ἐπικληθέντος· τούτου δὲ τοῦ Συργιάνῃ παῖς Συργιάνης, νυκτὸς τῷ νέῳ βασιλεῖ προσελθὼν, Πάντως ἤκουστα! σοι, βασιλεῦ, ἔφη, τὰ καινουργήματα ταυτὴ ταῦτ' ἐκείνη καὶ στοχάζεσθαι τὸ τέλος τῶν πραγμάτων ἐκ τῆς ἀρχῆς ὄντι συνετῷ σοι προσήκει. Οὐ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν ὡς ὁ σὸς πάππος καὶ βασιλεὺς, ἐξ ἀνοίας ἢ ἀπειρίας τοιαῦτα προήχθη δρᾶν· ὁ παρελθὼν γὰρ χρόνος καὶ ἐμπειρίαν πολλὴν καὶ φρονήσεως αὐτῷ μέγεθος μαρτυρεῖ, ἀλλ' εἰ μὴ πρότερον ὄν μέλλει τῷ τῆς ἀλουργίδος ἀνθεὶ κοσμήσειν κατέστησεν ἐν βεβαίῳ, οὐκ ἂν ἀπιστέρει σε ταύτης

#### Jacobi Pontani notæ.

(41) Locus est de Bellerophonte *Iliad.* ζ, qui ab Antia, Præti Argivorum regis uxore, apud virum falso accusatus, quod se de stupro appellasset, ab eodem cum litteris ad Jobaten Lyciorum regem socerum missus, et ab illo periculis magnis objectus est, quæ tamen vicit. Postmodum diis exosus factus, in locis solis oberrabat, hominum congressus fugiens, ac se tristitia et dolore maceraus. Versus Homeri cum Latina M. Tullii interpretatione apponam:

Ἦτοι δ' ἀκαπέδιον τὸ ἀλήθινος ἄλατο,  
Ὅν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

*Qui miser in campis mærens errabat Aleis,  
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.*

Germani istuc, cor suum comedere, ἐμφατικῶς exprimiunt, *er frisst sich selbst*, hoc est, comedit, absumit se ipsum. Mæror enim vehemens, ac diuturnus, seu immensa et longa animi ægrotudo corpus labefacit, ad cutemque et ossa redigit: quod Artemisæ reginæ Carinæ Mausolum maritum ἀπαρλυθῆτος lugenti contigit, de qua Cicero in Tuscul. : *Ut Artemisia illa Mausoli Carinæ regis uxor, que nobile illud Halicarnassi fecit sepulcrum, quandu vixit, vixit in luctu, eodemque etiam connecta contabuit.*

(42) E familia imperatoria erat hæc femina, quæ dynastæ barbaro et Comano nupsit, Cantacuzeni cognata. Nam et Seythis principibus, ut audiemus, imperatores Constantinopolitani locabant filias suas, et Cantacuzenus Orchani Persæ, seu Turcæ potius Theodoram filiam nuptum dedit.

(43) Hoc ἐν παρενθέσει dictum, quam Græci notare non solent: quo attentioreni oportet esse interpretem. Verisimile fit, Sytziganum istum barbarum cum uxore Constantinopolim migrasse, ibidemque susceptis Christianorum sacris habitasse, et in eadem urbe Syrgianem filium genuisse.

(44) Hos quidam susceptores, alii compadres vocant: debent enim cura paterna, pro quibus in baptismo spondent, in Christianis institutis eru-

diendos suscipere, et in eo paternam illorum curam gerere. Nisi quis malit ab eo dici susceptores, quod infantem vel abluendum salutari fonte, vel ablutum suscipiunt in ipsa brachia. Græce est. ἀπὸ τοῦ ἁγίου φωτισματος αὐτὸν ἀναδειξιμένου, qui eum a sancta illuminatione suscepit. Quod Latini dicunt, voce e Græco fonte cadente, baptizari, a βαπτίζεσθαι, id Græci præterea aliis tribus efferrunt, φωτίζεσθαι, σφραγίζεσθαι, καθαρῶσθαι, illuminari, obsignari, purgari. Quæ tamen, si verborum ipsorum vim et sensum velimus exprimere, non sic reddenda sunt, sed, *baptismo ablui, sacro fonte tingi, salutari aqua perfundi, sacro rore tingi, celesti fonte lustrari*, et aliis compluribus modis, quos Latinitatis studiosi haud ignorant. Dies autem ille, quo Christi baptizati memoria celebratur, et in diem Epiphaniæ in Latina Ecclesia incidit, a Græcis Patribus φῶτων ἡμέρα nominatur, *dies luminum*: siquidem φωτισμὸν ἀντὶ βαπτίσματος; frequenter accipiunt. Ita Gregorius Nazianzenus orationem eo die habitam inscripsit, *Εἰς τὰ ἅγια φῶτα, In sancta lumina*. Qui ergo festum luminum apud Græcos esse festum Purificationis Mariæ volunt, falluntur. Fons autem in basilicis, ut notavit Brissonius commentario de feriis Christianis, proprio et baptismi officio specialiter dicato loco concludebatur, cujus appellationem Latini verborum inopes a Græcis mendicantes, locum eum baptisterium nuncupant. Græci suum illud Latinis commodatum verbum intempesive repetere nolentes, φωτιστήριον dicunt, Ambrosius, *regenerationis sacrarium*. Et recens baptizati tum νεόφυτοι, tum νεοφώτιστοι appellabantur.

(45) *Quem ornaturus est ornatu purpureo.* Ἄνθος quippe etiam ea notione est, qua κόσμος: sed μεταφορικῶς, ut Latinum, flos, sæpe decus, elegantiam, pulchritudinem, et ornamentum quoddam significat. At certe ἀνθεῖ, hic potius ipsum κάλλος τοῦ βάρματος, tincturæ, sive coloris purpurei nitorem ac venustatem quandam declarat.

ἀναφανδόν. Τὸ γὰρ σε μὲν ἐκβαλεῖν τῶν ὄρκων, ἀν-  
εισαγαγεῖν δὲ ἄν ἀν αὐτὸς καταστήσῃ, οὐδὲν ἄλλο  
δύνασθαι μοι δοκεῖ. Δεῖ δὴ σε βουλευσασθαι περὶ  
τοῦ πράγματος συνετῶς· οὐ γὰρ περὶ μικρῶν καὶ  
εὐκαταφρονήτων βουλευσῆ· ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ μὴ  
ἀτίμως ἀποθανεῖν. Ἐγὼ δ' ἐμαυτὸν παρέξω σοι  
προθυμώτατον πρὸς ἅπαν τὸ προσταττέμενον ἐτοί-  
μως ἔχοντα μὴ πράγματα μόνον καὶ κτήματα, ἀλλὰ  
καὶ αὐτὴν ζωὴν ὑπὲρ τῆς σῆς προσέσθαι τιμῆς. Τοῦ-  
των τῶν λόγων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, τῆς μὲν εἰς ἐμέ  
σου φιλίας ἕνεκα καὶ προθυμίας, ὁμολογῶ σοι χάριν,  
ἔρη, πολλήν· ἐπεὶ δ' ὁ μέγας δομέστικος ὁ Καντα-  
κουζηνὸς Ἰωάννης καὶ σοι μὲν οἰκειῶς διάκειται  
πάνου καὶ φιλικῶς, ἐμοὶ δὲ συνδέεται δεσμοῖς φι-  
λίας ἀρρήκτοις ἐκ βρεφικῆς ἡλικίας ἄχρι καὶ δεῦρο  
συνηυξημένης ἡμῖν, καὶ εἰς βάθος προκοφάσης  
τοσοῦτον ὡς δοκεῖν τὴν μὲν ἐμὴν ψυχὴν τὸ ἐκείνου  
σῶμα κινεῖν, τὴν δ' ἐκείνου ψυχὴν ἐν ἐμοὶ κινεῖσθαι,  
καὶ ταῦτα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἄπερ ἂν ἐγὼ  
βούλωμαι, καὶ τρόπον τινὰ τὰς ἀμφοτέρων ψυχὰς  
συντακίσας εἰς μίαν, ἀμφοτέρα τὰ σώματα κινεῖν.  
Ἐπεὶ τοίνυν συμφυῶς οὕτως ἔχομεν πρὸς ἀλλήλους,  
οὐκ ἀνεκτὸν ἡγοῦμαι μόνος τι βουλευσασθαι περὶ  
ἐμαυτοῦ κἂν ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις συμβαίῃη περι-  
πέσειν. Ἄλλ' ἐπεὶ σὺ πρὸς Θράκην ἀπέρχῃ τῆς  
ἐκείνου διάδοχος ἐσόμενος ἀρχῆς, γράμματα πρὸς  
αὐτὸν λαθὼν τῆς ἐμῆς χειρὸς ὡς ἂν πιστεύσῃ πρὸς  
λόγου· σοι συναλθεῖν, (ἄλλως γὰρ οὐ θαρρήσειεν ἂν),  
ταῦτ' ἐπίδοσ' αὐτῷ. Καὶ συναλθόντων ὑμῶν εἰς ἕν,  
καὶ βουλευσαμένων περὶ τῶν προκειμένων, ἄπερ ἂν  
ὑμῖν δόξῃ λυσιτελεῖν καὶ ὠφέλιμα, ταῦτ' ἔσται συν-  
δοκοῦντα κάμοι. Πέπεισμαι γὰρ ἀκριβῶς, ὡς εἰ μὴ  
θεὸς οἷς οἶδε τρόποις τὴν ὑμῶν σφῆλειε γνῶσιν, οὐκ  
ἂν ἀμάρτοι τοῦ καλοῦ καὶ λυσιτελοῦντος καὶ ὠφέ-  
λιμου, καὶ φρονήσεως ὀφείας ἕνεκα, καὶ πείρας  
πραγμάτων πολιτῶν, καὶ τῆς περὶ ἐμέ φιλίας  
ἄκρας καὶ συναφείας. Τοῦτων οὕτω βηθέντων, τὰ  
γράμματα λαθὼν ἐκ βασιλείως ὁ Συργιάννης, ἐχώ-  
ρει πρὸς Θράκην· ἐνθα δὴ τῷ μεγάλῳ συγγενόμενος  
δομestίκῳ, καὶ τὰ τε συμβάντα γνωρίσας αὐτῷ,  
καὶ τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα ἐγχειρίσας, ἐβου-  
λεύοντο περὶ τῶν παρόντων, καὶ δύο καὶ τρισὶν  
ἡμέραις. Καὶ ποικίλης καὶ πολυειδοῦς  
τῆς βουλῆς γενομένης (ἐπεὶ περὶ τῶν μεγίστων  
ἦν ὁ ἀγών), καὶ πολλῶν βηθέντων παρ' ἀμφο-  
τέρων (ἐπεὶ καὶ φρονήσεως ἕνεκα καὶ πείρας  
στρατηγικῆς τοῖς μάλιστα πρώτοις τῶν Ῥωμαίων  
συνημιλλῶντο), τέλος ὁ μέγας δομέστικος εἰπε  
τοιοῦτος·

A non te eadem palam privatam iret. Etenim quid  
aliud sit, nomen tuum formula jurandi exclusisse,  
ejus contra, quem ipse cooptaverit, inseruisse,  
ego non intelligo. Quoniam igitur non parvæ et  
floccifaciendæ res aguntur, sed quo pacto vel cum  
honestate vivas, vel citra dedecus ignominiam-  
que pereas, tute tibi sapienter consulas, atque  
prospicias necesse est. De me hoc tibi habeo pol-  
liceri, ad omnia mandata tua conficienda, nec ad  
facultates modo omnes, sed ad vitam quoque pro  
dignitate tua contemnendam paratissimum fore.  
Finierat, cum sic excepit imperator : Quod ni  
tantopere diligit, et in mea causa tantam alacri-  
tatem præ te fers, immortales tibi gratias ago.  
Cæterum quia Joannes Cantacuzenus magnus do-  
mesticus et in intima familiaritate tua versatur,  
et irruptis mecum amicitia vinculis conjungitur,  
quæ inde ab infantibus (46) usque ad hanc diem  
nobiscum accrevit et tantis auctibus est cumulata,  
ut utriusque anima in alterius corpore habitare,  
scu animæ duæ in unam conflatae amborum artus  
regere videantur, vigetque inter nos sermonum et  
actionum summa consensio : quia, inquam, nos  
duo animis usque adeo coaluimus, scelus conscii-  
cerem, si, quanquam in extremum periculum  
præcipitatus, de rebus meis sine illo consultarem.  
Sed cum tu in Thraciam pro illius successore  
adeas, manu mea exaratam epistolam ei redies,  
quo fide facta tecum congregiatur : alioqui enim  
fortasse non audebit. 15 Quæcunque autem vobis  
super præsentī statu meo deliberantibus conducere  
et expedire videbuntur, apud me quoque in simili  
æstimatione futura sunt. Prorsus enim ita sentio,  
nisi Deus, modo quo ipse novit, mentibus vestris  
caliginem offuderit, vos ut intelligentia pollentes,  
non mediocri reipublicæ usq̄ præditos, mihique  
omnibus necessitudinibus conjunctissimos, ab eo  
quod honestum, frugiferum et conducibile est,  
opinionē et sententiā nequaquam abituros. His inter  
se dictis, Syrgiannes cum litteris in Thraciam  
discedens eas Cantacuzeno reddit, et in colloca-  
tione quæ Constantinopoli acciderint enuntiat. Tri-  
duum deinceps in consultationem impendunt. Cum  
diversa et multifaria in medium allata essent (de  
negotio quippe in primis magno et arduo laboraba-  
tur) et uterque non pauca dixisset (prudētia enim  
civilī et experientia militari cum laudatissimis  
quibusque Romanorum certabant), tandem Canta-  
cuzenus sic cœpit :

## CAPUT III.

*Cantacuzeni ad Syrgiannem oratio. Dolet de re tam ancipiti et periculosa dicendam sententiam; ne-  
potem laudat et miseratur: futuram calamitatem præsentit: amicitiam justitiæ se prælaturum negat:  
elabendum potius aliquid, quam armis, citra ultimam necessitatem, decertandum affirmat.*

Πολλῶν ἂν ἡλλαξάμην πραγμάτων, ὧ βέλτεστε  
φίλων, ἢ μᾶλλον καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς οὐκ ὀλίγου

Multa ego, amicorum optime, imo enimvero non  
parum de reliqua vita mea præoptarem amittere,

Jacobi Pontani notæ.

(46) Cantacuzenus cognatus imperatori Andro-  
nico juveni æqualis et amicissimus ab ineunte ætate,  
et ob animi candorem sermonumque veritatem

et morum commoditatem charissimus. Gregoras  
lib. VIII.

quam ut esset ad nos delata hujusmodi consultatio, ubi utrumvis evenerit, citra grande periculum evenire non potest. Qui de aliis rebus in consilium veniunt, iis ratiocinando licet concludere, tali modo rebus euntibus, bene, alio male omnino eventuras. In hac vero, qua de in præsens quærimus, si pars deterior meliorem vicerit, moriendum erit: sin, quæ apparet melior, deteriorem superaverit, quas non calamitatum Iliadas subire oportebit? Etenim si exitum sortita fuerint quæ imperator noster adversus nepotem coquit, ad malorum perferendorum magnitudinem accedere nihil poterit. Hominem namque pluribus æquiparandum (47) prudentia, cum prudentissimis de palma contendentem, fortitudine animi post se alios longe relinquentem, ingenuitate, et naturæ habilitate ad tantam imperii molem suis humeris sustinendam idoneum, amicitia et scientem, et conservantem leges, et ut universe dicam, commune humani generis **16** ornamentum (48) sic indicta causa gravissimorum criminum damnari (49), atque aut vitam omni morte acerbiorum exigere (qui enim heri et nudius tertius (50) ut imperator adorabatur et colebatur ab omnibus (51), hodie despicitur, et injuriose tractatur, atque unus de circumforaneis seu ex infima plebe reputatur), aut contra jura omnia, contraque præscriptum rationis ad mortem nulli continget. Quod si qua via discrimen capitis effugerit, tum jam poeta quopiam tragico indigebimus, qui clades et ærumnas a Romanis vicissim importandas cum gravitate ac miseratione decantet. Quis enim vel lignis ac lapidibus stupidior non cogitatione præcipit, inter imperatores flagrante discordia, neces-

A μέρους τινός, μή τήν βουλήν ἡμῖν περὶ πραγμάτων προκείσθαι τοιούτων, ὥστ' ἀμφοτέρωθεν εἶναι τὸ ἐπικινδυνόν οὐκ ὀλίγον, ὅπως ἂν ἀποβαίη. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων πραγμάτων βουλευομένοις, ἔστι συνάγειν ἐκ λογισμῶν, ὡς, ὅτι μὲν ἀπαντησάντων, στήσει καλῶς· μή οὕτως δέ, τούναντίον ἅπαν ἂν ἀποβαίη. Ἐφ' οὗ δὲ νῦν βουλευόμεθα, εἰ μὲν νικήσει τὰ χεῖρω, τῆς ζωῆς ἔστιν ἐκπεσεῖν· εἰ δὲ τὰ δοκοῦντα βελτίω γένηται κρείττω, κακῶν ἐστὶν προσδοκᾶν ἀνάγκη. Τοῦ βασιλέως γὰρ ἡμῶν τοιαῦτα βουλευομένου περὶ τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλέως, εἰ μὲν εἰς πέρας ἔλθῃ τὰ μελετώμενα, οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἔλλειψαι κακῶν. Ἄνθρωπον γὰρ πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων, φρονήσει μὲν τοῖς πρώτοις τῶν πρωτείων ἀμφισβητοῦντα, ἀνδρῶν δὲ ψυχῆς πολλῶ τῶ μέτῳ τοὺς ἄλλους ὑπερνικῶντα, ἐλευθερίᾳ δὲ γνώμῃ, καὶ φύσεως ἐπιτηδεϊότερι τῶ τοσοῦτω μέθει προσήκοντα τῆς ἀρχῆς, φιλίας δὲ εἰδῶτα καὶ τηροῦντα θεσμούς, ὅπως δὲ κοινὸν ἄγαλμα τῆς φύσεως ὄντα, οὕτως ἐρήμην ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἄλωνα συμβαίνει· καὶ ἡ ζῆν παντὸς θανάτου βαρυτέραν ζωὴν (ὁ χθὲς καὶ πρῶν ὡς βασιλεὺς καὶ προσκυνούμενος καὶ τιμώμενος, σήμερον καταφρονούμενος καὶ περιυβριζόμενος, καὶ τῶν ἀγοραίων καὶ τοῦ δήμου νομιζόμενος εἶς), ἡ τεθνάναι παντὸς ἕξω καὶ δικαίου καὶ λόγου. Εἰ δὲ δυνηθεῖ τρόπῳ δὴ τι κίνδυνον ἐκφυγεῖν, τὸς' ἤδη τραγικοῦ τινος δεησόμεθα ποιητοῦ τὰς συμβησομένης παρ' ἄλλῶν Ῥωμαίοις ἐκτραγηδίσοντος συμφορᾶς. Τίς γὰρ οὐκ ἔννοει καὶ ἀψύχων ἀναισθητότερος ἢ, ὡς διαστάντων τῶν βασιλέων, ἀνάγκη συνδιαστῆναι καὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ μάχας συρράγειν παρ' ἀμφοτέρων μερῶν· καὶ ὡς περ ἐν νυκτομαχίᾳ συμπεσόντας ἀ-

Jacobi Pontani notæ.

(47) Ad Andronicum suum accommodat, quod de medico Homerus protulit *Iliad.* A :

Ἰητροῦς γὰρ ἀνὴρ, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων,

quo versiculo poetæ sapientissimi jure gloriatur medici: cujus sensus, medicus instar multorum, seu pro multis est, seu, multis æquiparari potest. Hoc vult, Andronicum multorum virtutes unum complexum, ita ut in singulis nemini cedat. Nota egregiam laudatiunculam ex verbis, quæ continenter subjiciuntur.

(48) Vocem φύσεως de humana natura, id est, de hominibus ipsis prolatam accipio, quorum communiter decus et ornamentum fuisse (propter animi præstantiam videlicet) Andronicum suum testatur. In quovis rerum genere illud aliarum decus, gloria et ornamentum est, quod supra alias excellit. Et quia ἄγαλμα etiam exponitur oblectamentum, parum aberat, quin hoc totum, κοινὸν ἄγαλμα τῆς φύσεως, converterem, amor ac delicia humani generis, recordatus ita Titum imperatorem Vespasianum filium nominatum esse, teste Suetonio, in ejus Vita, cap. 4.

(49) In Græco subaudienda est vocula, δίκη, cum illa, ἐρήμη. Est autem δίκη causa, judicium, ut ἐρήμη δίκη sit desertum judicium, seu desertum vadimonium. Composita vox est ἐρημοδίκιον, quando quis ad dicum non se sistit in judicio. Et ἐρήμη καταδικασθῆναι, vel, ut apud nostrum est, ἐρήμην ἄλωνα, est, ob desertum vadimonium damnari. Potest etiam verti, *indicta causa damnari,*

quod nos fecimus; neuter enim, et qui vadimonium deseruit, et qui causam non dixit, ad judicium comparet; ita uterque videtur deseruisse, etsi alter reus est, qui vadimonium se obligavit; alteri sit injuria. Seneca *Medea* :

*Qui statuit aliquid parte inaudita altera,  
Æquum licet statuerit, haud æquus fuit.*

(50) Hac proverbiali hyperbole utitur non raro. Licet etiam reddere, *pronuper, nuperrime, paulo ante, heri.*

(51) Verbum προσκυνεῖν, *adorare*, in sacrosanctis profanisque litteris creberrime ad homines, qui dii non sunt, accommodatur, dicunturque προσκυνεῖσθαι, *adorari*, id est, singulari quadam veneratione, corpore ad terram incurvato, affici. *Summissi petinus terram*, inquit *Æneas* lib. iii *Æneid.* Quem adorandi modum et gestum expressit pulcherrime Themistocles, dum regem Persarum per simulationem adoravit. Annulum enim cadere permisit, quem, cum se inclinans levasset, visus est suo munere perfunctus. Noster quoque satis clare libro ii cap. 5, ubi Tamerchanes Phrygiæ satrapa ad imperatorem venit. Nam de ejus comitibus Persis, *Ὅτι μὲν ἄλλοι πάντες ἀπῶθεν τὸν βασιλέα προσκύνουσι τὰς κεφαλὰς ἐρείσαντες ἐπὶ τὴν γῆν· Ἄλλοι δὲ ἅπαντες imperatorem, antequam appropinquarent, capitibus humi submissis venerabantur.* Ista adoratio etiam hodie Barbaris in more est. Non igitur verebor προσκυνεῖν exponere, *adorare*, cum res tam aperta sit.

λήλοις συγγενικῶν αἱμάτων ἐμπέτησθῆναι καὶ φιλικῶν; Καὶ ἐὼ ληλασίας καὶ πραγμάτων φθοράς, ἐν αἷς διαφθερούμεν τὴν οἰκελίαν ὡς πολεμίαν. Τί οὖν ἂν τις βουλευέσαιο πρὸς τοσαύτην ἀνακύπτουσαν βλάβην κακῶν; Τὸ μὲν γὰρ τὸν νέον βασιλέα περιιδεῖν οὕτως ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας προπηλακισθέντα καὶ τὴν βασιλείαν ἀφαιρηθέντα, ἴσω; δὲ καὶ περὶ τὸ ζῆν κινδυνεύουσα, οὐδὲν ἔμοιγε ἤττον θανάτου. Τὸ δ' αὖ πάλιν πρὸ τοῦ προσήκοντος χρόνου πρὸς πόλεμον ἐτοίμους ὀφθῆναι, ὡς δοκεῖν καὶ τοῖς ἐξωθεν αὐτοῦς ἡμᾶς ἐξεπίτηδες τὸν βασιλέα παρορμηθῆναι πρὸς ἀποστασίαν τοῦ πάππου καὶ βασιλέως, ἀδουλίαις εἶναι μοι δοκεῖ τῆς ἐσχάτης. Ἐγὼ γὰρ τοσοῦτου δέω πρὸς ἀποστασίαν τοῦ βασιλέως τὸν ἔγγονον αὐτοῦ καὶ βασιλέα παρακινεῖν, ὥστε, καὶ τοι τοῦτον πάνυ φιλῶν, καὶ ὡς ὀρθῶς ἔτοιμος ὢν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῆν ὑπὲρ αὐτοῦ προέσθαι, εὖ ἴσοι σαφῶς, εὐκ ἂν αὐτῷ συνέπραξα πρὸς οὐδὲν, εἰ γε τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἑώρων προθυμούμενον ἀποστρεφῆσαι τὸν βασιλέα χρησάμενον πλεονεξίᾳ καὶ ἀρπαγῇ. Ἦν γὰρ ἂν ἐκεῖνος μὲν οὐδὲν διαφέρων Ἀβεσσαλῶμ, Ἀχιτόφελ δ' ἔγωμ. Τοιγαροῦν ἐπειδὴ περ εἰς τοιαύτην συνηλάθημεν ἀνάγκην πραγμάτων, δεῖν εἶναι νομίζω τὸ μέσον ἐλομένους, ἑκατέρων ἀποσχέσθαι τῶν ἄκρων· καὶ μὴτ' ἀμελῶς πάνυ καὶ βῆθύμως διάγειν, ὡς μηδενὸς προσδοκωμένου δεινοῦ, μὴτ' αὖ πάλιν ἀπερισκέπτως οὕτω καὶ θρασέως τὰ δοκοῦντα συμφέροντα πράττειν. Τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν, εἰ γε τὴν μὲν προσδοκωμένην φλόγα τῶν πειρασμῶν σβεννύομεν ὅση δύναμις, συνέσει χροῦμενοι καὶ εὐβουλίᾳ τὸν νέον δὲ βασιλέα καταστήσομεν ἐν ἀσφαλείᾳ, ὡς μηδὲνα κίνδυνον ὑφορᾶσθαι, ἂν τῆς θαλάσσης ἑκταραχθείσης τὸ κλυδώνιον ὑπερξέτῃ. Εἰ μὲν οὖν τὰς ἡμετέρας τε καὶ πάντων Ῥωμαίων ἀμαρτίας ὑπεριδῶν ὁ Θεὸς ἔνωθεν κατασβέσει τὴν πρὸ οσοκωμένην φλόγα τῶν πειρασμῶν, τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως εὐθείαν ἀπεργασάμενος πρὸς βασιλέα τὸν νέον, συχνὰ; αὐτῷ προσήκει χάριτας ὁμολογεῖν ῥυσαμένῳ τῶν συμφορῶν. Εἰ δ' αὖ, ὃ μὴ γένοιτο, ἵνα πολλῶν κακῶν πείραν Ῥωμαῖοι λάδωσιν, ἡ ψυχὴ σκληροῦνθεῖσα τοῦ βασιλέως ἀνήκεστόν τι βουλευέσεται περὶ τοῦ ἐγγόνου, τότε ἤδη τῇ προκατασκευασθείσῃ ἀσφαλείᾳ τὸν νέον θέμενοι βασιλέα, οὕτω χωρησομεν πρὸς τὸ πράττειν, τὸν Θεὸν προστησάμενοι μάρτυρα τῆς ἀδικίας, καὶ τῶν πραττομένων ἐξεταστήν.

<sup>1</sup> II Reg. xv et seqq.

Jacobi Pontani notæ.

(52) Ad locum Pauli alludit, Actor. xvii, in concione ad Areopagitas Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδῶν ὁ Θεός. *Et tempora quidem hujus ignorantis despiciens Deus.* Subjungit noster, τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως εὐθείαν ἀπεργασάμενος, *cor imperatoris rectum præstans*, ubi alium locum in mente habuit, qui est Actor. viii. Sic enim sanctus Petrus ad Simonem, oblata pecunia per manuum impositionem Spiritus sancti communicandi po-

sario seditionem in imperio exorituram, arma armis concursura : atque laud aliter quam per eandem noctem conserto prælio, sublatoque in tenebris discrimine, mutuum invasuros, ex cognatorum amicorumque trucidationibus multo sanguine sese cruentantes? Mitto direptiones ac vastitates, quibus provinciam nostram periude ut hostilem regionem deformabimus. Quid ergo adversus enascentem tam multorum incommodorum propaginem remedii excogitabimus? Mihi sane junioere imperatore nulla sua culpa tam ignominiose habitum, et cum imperio vitam quoque ipsam fortasse amissurum negligere, mortis instar est. Rursum ante tempus ad bellum comparatos apparere, ut ab extæris quoque de compacto nepotem ad defectionem ab avo sollicitare existimemur, id ego in summa temeritate numero : et ab ea mente tantum absum ut, quamvis adolescentem valde amem charumque habeam, et ut vides, ipsum insuper corpus meum ejus causa projicere non recusem, tamen (pro certo credas velim) non ei me uspiam adiutorem ac socium præberem, si ad avum principatu per avaritiam et rapinas depellendum incumbere animadverterem. Sic enim ipse Absalonem, ego Achitophelem indueram <sup>1</sup>. Quoniam igitur in istam necessitatem devenimus, ad officium pertinere judico, vitatis extremis, in medio consistere : et neque dissolute admodum ac desidiöse vitam transire, quasi nihil grave formidandum sit : neque ita inconsiderate et audacter provisas utilitates persequi. Id consequemur, si imminenti tentationum flammæ consilii prudentia, quantum in nobis est, occurrerimus, juvenemque imperatorem in tranquillo ac tuto portu constituerimus : ut, quamvis iratum pelagus vastos ad littora fluctus volverit, ipse cujusque periculi timore vacet. Quod si Deus nostra Romanorumque omnium admissa despiciens (52) ac dissimulans, formidatum hoc malorum incendium cælitus compresserit ; si, inquam, cor senis erga nepotem rectum et sedatum præstitit, crebras ei gratias pro calamitatum amolitione debemus. Sin contra (quod idem Deus averruncet), ad Romanos multis malis atterendos animus ejus obduruerit, et immanis in nepotem consuluerit, tum jam eo in præparata loci securitate collocato, divinum numen impietatis injuriæque testem, factorumque interpretem et judicem nobis proponentes, operi accingemur.

## CAPUT IV.

*Syrgiannes magni domestici censusilium probat. Duæ urbes ad fugam deliquuntur : Christopholis Adrianopoli præferitur. Cantacuzenus uxore Calliopoli relicta Byzantium venit, Andronicus Juniori, quid decreverint, renuntiat : Alexium Apocauchum, obscurum hominem, sed prudentem, in gratiam Syrgiannis ei commendat. Andronicus consulta amplectitur, magnanimitatemque et æquitatem suam ostendit.*

Postquam magnus domesticus hoc maxime modo A  
disserruit, Syrgiannes eadem, quæ ipse cum animo  
agitaret locutum, seque omnibus, ut probe dictis,  
astipulari confessus est. Sed adhuc paulum requiri  
quo verbis effectus respondeat : quomocunq̄ue  
enim locum inveniendum, ubi Andronicus Junior  
tuto se teneat. Super quo communiter inquirenti-  
bus, visum ambobus, alterius horum solutam ei  
optionem esse : sive ut Adrianopoli, amplæ urbi  
et frequenti (53), præterea militare agmen haud  
modicum habenti, se crederet : cum præsertim et  
parens ejus Michael imperator, illic potius longin-  
quo tempore degens, plurimorum amicitiam fami-  
liaritatemque adeptus esset, qui pro ejus filio summa  
voluntate dimicaturi viderentur : sive si is locus mi-  
nus placeret (quia metueret ne, si avus spreta  
pietate exacerbat, bellum quam pacem mallet,  
manum validam Constantinopoli ad se oppugnandum  
emitteret, quod propter vicinitatem facile  
posset), Christopholin se conferret, oppidum simul  
natura loci et muris firmum ac munitum : simul  
velut quoddam claustrum in medio utriusque cli-  
matis, Occidentales copias, quamvis ingentes et  
præliis assuefactas, **18** ab Orientalibus ac Threiciis  
secludeis (54) : adhæc maritimum, et ad auxilia  
undecunq̄ue e mari accipiendâ situ commodum.  
Sic demum finita deliberatione, valeque invicem  
dicto (55), Syrgiannes in Thracia, ejus administrandæ  
causa remansit : Cantacuzenus Constantinopolin  
iter intendit, uxore Calliopoli relicta, in qua urbe  
ut plurimum commorabatur ; partim quod ea pro-  
pter munitionem ad Barbarorum irruptiones pro-  
hibendas idonea, partim quod cum tota classis  
ibidem staret, essentque triremes et classarii  
multi, indigenæ regionis exspoliabantur ac pre-  
mebantur, nemine eos terreat, eorumque impetus

Jacobi Pontani notæ.

(53) Orestiadem antea dictam hanc urbem qui-  
dam auctores sunt. Solebant sultani Turcici re-  
gnum auspiciari in ea civitate, quæ sedes esset  
imperii. Principio Turcis (capta Constantinopoli  
videlicet) fuit Prusa Bithyniæ, paulo ante mortem  
Osmanis ab Urchane filio capta, quæ licet hono-  
rem hunc non diu retinuit, ex pristina tamen  
prærogativa meruit, ut longissimi temporis spatio  
sultani Turcarum mortui, paternis et avitis istis  
monumentis, etiam diu post captam Constanti-  
nopolim, inferrentur. Postquam vero transvectis  
in Europam copiis, Murates I, Urchanis fil. Osma-  
nis N. Hadrianopolim cepisset, eodem et regni  
sedes ex Asia commigrasse videtur, quod recte  
se facturos sultani ducerent, si rebus Anatolicis  
jam tranquillioribus, præcipuum militiæ robur  
jam Hadrianopoli velut in excubiis haberent :  
unde, momentis rerum ex usu suo gerendarum  
animadversis, progredi paulatim latius, et in  
Europæ viscera grassari possent. Leunclavius.

Οὕτω τοῦ μεγάλου δομestικού διαλεχθέντος, πάν-  
τα μὲν ἐφῆσεν ὁ Συργιάννης πρὸς γνώμης αὐτῶ  
εἰρησθαι, καὶ πᾶσιν ὡς καλῶς ἔχουσι συμφωνεῖν,  
πλὴν ὀλίγου τινὸς ἐνδεῖν ἔτι τοὺς λόγους ἐλθεῖν πρὸς  
πέρas. Δεῖ γὰρ ἐξευρεῖν ὅπως ποτὲ καὶ ἦτις ἔσται  
ἡ τοῦ βασιλέως ἀσφάλεια. Κοινῇ δὲ συνδιασκεψα-  
μένοις περὶ τούτου, ἔδοξεν ἀμφοτέροις αἰρεῖσιν προ-  
θεῖναι τῶ νέῳ βασιλεῖ τῶν δύο τουτωνὶ ἐτέρου · ἡ  
πρὸς τὴν Ἀδριανουῦ μεταβῆναι πόλιν, ἃτε μεγάλην  
οὖσαν καὶ πολυάνθρωπον, καὶ στρατιάν οὐκ εὐκατα-  
φρόνητον ἔχουσαν ἰδρυμένην ἐν ἑαυτῇ · ἄλλως ἔ  
ὅτι καὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ πατρὸς αὐτῶ (56)  
χρόνον ἐκεῖ διατρέψαντος μάλα συχόν, πολλοὶ προσ-  
εγένοντο αὐτῶ οἰκεῖοι καὶ φίλοι καὶ βουλευσόμενοι  
μάλα προθύμως ὑπὲρ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ διακινδυ-  
νεύειν · ἢ εἰ μὴ τούτο βούλοιο (δεδιώς ὡς εἰ μὴ  
πρὸς συμβάσεις ὁ βασιλεὺς καὶ πάππος αὐτῶ, ἀλλὰ  
πρὸς πόλεμον μάλλον ὑπὲρ τὸ δέον χωρήσει ἐκπε-  
φυθεὶς, ῥαδίως σχήσων στρατιάς συχῶς ἐκπέμ-  
πειν πρὸς μάχην, οἷα δὴ πλησίον οὖσης τῆς Κων-  
σταντινου, πρὸς τὸ τῆς Χριστουπόλεως φρούριον  
ἀφικέσθαι · ἅμα μὲν ὡς ὄν καρτερὸν ἐκ τε τῆς φύ-  
σεως τῆς κατασκευῆς, τούτο που καὶ τῶν τειχῶν,  
ἅμα δ' ὅτι καὶ ὡς περ εἴτι κλειθρον κείται τῶν κλι-  
μάτων ἐκατέρων μέσον, τὴν δυτικὴν στρατιάν πολ-  
λὴν τινα οὖσαν καὶ πρὸς μάχας ἐξησχημένην τῆς  
ἐκ τῆς ἑω καὶ τῆς Θράκης διεῖργον · καὶ τρίτον,  
ὅτι παράλιον ὄν, καὶ τὴν ἐκ θαλάττης θθενδήποθεν  
εὐκαίρως ἂν παράσχοιτο συμμαχίαν. Τούτο πέρα,  
ἐπιθέμενοι τῇ βουλῇ, ἀλλήλους τε συνταξάμενοι, ὁ  
μὲν ἔμεινεν ἐν Θράκῃ ταύτῃ · ἐπιτροπεύων. Καντα-  
κουζηνὸς δ' ὁ μέγας δομestικός τῆς πρὸς τὴν Κων-  
σταντινου φερούσης εἶχετο, τὴν σύννευον αὐτῶ  
καταλιπὼν ἐν τῇ Καλλίου πόλει · ἐν ταύτῃ γὰρ διέ-  
τριβε τὸ πλείστον τοῦ χρόνου · τούτο μὲν ὡς ἐπικαί-  
ρως ἔχοντος τοῦ χωρίου πρὸς τὰς ἐφόδους ἀνθίστα-

(54) Arbitror ad hunc locum pertinere, quod  
scribitur a Gregora libro septimo, Andronicum  
seniorem longum murum ad Christopholim a mari  
usque ad vicini montis cacumen exstruxisse, ut  
locus is se invito prorsus inaccessus esset iis, qui  
vel e Thracia in Macedoniam, vel e Macedonia in  
Thraciam iter haberent.

(55) Ἀλλήλους τε συνταξάμενοι. Vox συντάσσεσθαι  
sacris scriptoribus idem valet, quod ἀποτάσσεσθαι,  
in digressu salutem dicere. Quare συντακτήριος λόγος  
Gregorii Nazianzenī centum quinquaginta episcopis  
presentibus habitus, est ea oratio, quam primo  
quoque tempore discessurus pronuntiavit, et epi-  
scopis illis valedixit. Item apud Damascenum, libro,  
Quod mortui viventium beneficiis juventur, συντα-  
κτήριον θρηνεῖν, est in ultimo digressu flere ac  
lamentari. Plura Billius, *Observat. sacrar.* lib. 1,  
cap. 22.

(56) Ita sæpius pro αὐτοῦ, ut infra.

σθαι τῶν βαρβάρων, τοῦτο δ' ὅτι καὶ τοῦ ναυτικοῦ παντὸς ἐν ταύτῃ κατωκισμένου, πολλῶν ὄντων τρητῆρων πληρωμάτων, τοὺς ἐγγυρῶν συνδέαινε ἀρπαγὰς ὑπομένειν καὶ βίας, τοῦ φοβούντος οὐκ ὄντος καὶ τὰς ὁρμὰς ἐπέχοντος. Ναυτικὴ γὰρ ἀναρχία κρείσσων, τίς ἔφη, πυρός. Κατέλιπε δ' ἕκαὶ τὴν γυναικα, τῷ δοκεῖν μὲν, ὡς οὐ βλάβως ἔχων ἐπισύρῃσθαι τὴν γυναικωνίτιν, τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὅπως αὐτῷ πρόφασιν εὐπρόσωπον ὑπολίπηται· εἰ δέοι τῷ Συργιάννῃ συγγενέσθαι πάλιν καὶ εἰς λόγους ἔλθειν. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Κωνσταντίνου, καὶ τῷ νέῳ βασιλεὶ προσελθὼν, καὶ τὰ τῆς βουλῆς ἀπαγγελίας, εἶπε δὲ καὶ τὸν Ἀπόκαυχον, ἄνδρα γένους μὲν ἀφανοῦς ὄντα, καὶ ταῖς τῶν δημοσίων πράξεσιν ἡσυχολημένον (τῶν δημοσίων γὰρ ἄλῶν τότε τὴν διάθεσιν ἐποιεῖτο), ἄλλως δὲ βαθείας ὄντα φρονός, καὶ δυνάμενον καιροῖς καὶ πράγμασι χρῆσθαι, προσοικειώσας τῷ βασιλεῖ, χάριν ἐν τούτῳ πλείστην τινὰ τῷ Συργιάννῃ κατατιθέμενος (ἦν γὰρ αὐτὸς τὸν μέγαν δομέστικον περὶ τούτου πολλὰ παρακεκληκώς), ἐν πᾶσιν εἶχεν ἐπινεύοντα καὶ συνευδοκοῦντα τὸν βασιλέα. Τοῖς βεβουλευμένοις δὲ καὶ τοῦτο προσέθηκεν ὁ βασιλεὺς, ὅτι, τὸ μὲν ἡμῖν αὐτοῖς τὴν ἀσφάλειαν προετοιμάσαι, ὥστ' ἔχειν ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν ἐπιόντων, καὶ τῶν πάνυ συμφερόντων εἶναι μοι δοκεῖ καὶ τῶν ἀναγκαίων· διὸ καὶ τοῦτο χρῆσθαι πρὸς τὸν βασιλέα προύργου παντὸς εἰς πέρας ἰδεῖν ἔλθον· μεγαλοφυχίας δὲ καὶ καρτερίας οὐδὲν ἔλλείπειν, ἀλλ' ἄχρι καὶ αὐτῆς διακαρτερῆσαι τῆς ἀκμῆς τῶν κινδύνων μένοντας ἐπὶ τῶν προτέρων· κἂν μὲν τινα σχώμεν τῆς καρτερίας καρπῶν, τὸν βασιλέως ἴσως μεταβαλόντος. καὶ τῶν μελετωμένων καθ' ἡμῶν παυσαμένων, πάντοθεν ἂν ἔχοι καλῶς. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τοῦτο γε ἡμῖν περιέσται πάντως, τὸ μὴ δοκεῖν εὐθαδεῖα καὶ θρασύτητι τρόπων μηδὲ πλεονεξία γνώμης καὶ φιλαρχία, τοῦ βασιλέως καὶ πάππου κατεξάνιστασθαι· ἀλλ' ἀδικουμένους καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένοντας, τὸν προὔπτον κίνδυνον ἀποδιδράσκειν. Καὶ ταῦτα μὲν βασιλεὺς ὁ νέος.

### 19 CAPUT V.

*Dirus ab avo nuntius. Altera, et antiqua causa inter imperatores dissidii, solutior videlicet vita nepotis, et avi in illum contumeliæ.*

Ὁ δὲ γε πρεσβύτερος τῷ πρὸς τὸν ἔγγονον μῖσει τὴν καρδίαν μᾶλλον οἰδαίνων, ἀγγέλλει διὰ τινος αὐτῷ τῶν συγκλητικῶν· Οἴσθα πρὸ καιροῦ τινος αἰτησάμενός με τὸ βασιλικὸν ἀποθέσθαι σχῆμα, καὶ

Cæterum senior odio in nepotem crudeliore concepto, per senatorem quemdam (59) hæc ei nuntiat: meminisse ipsum, quomodo alias ab se contenderit, uti ejus bona venia liceret posito or-

Jacobi Pontani notæ.

(57) Genus hominum valde improbum nautæ, perjurum, mendax, naves alienas et homines despolians: quos apologo quodam notavit Æsopus, dum eos dicit in tempestate multa diis vovere, quæ cum in litus salvi pervenerint, minime solvant; et cum quibus Bias navigabat impii, quibusque in sæva tempestate deorum opem implorantibus dicebat. *Tacele, ne vos illi hic navigare sentiant, nautæ potissimum erant.* Laertius, Euripid. *Hecuba*, ubi illa misera mulier captiva jam et serva mittit famulam, quæ petat a Græcis, ne quid in corpus filię Polyxenæ jam ad Achillis tumulum mactatæ designent illiberalius ac petulantius: *Ἐν γὰρ μυρίῳ στρατεύματι ἀκόλαστος ὄχλος, ναυτικὴ τ' ἀναρχία, κρείσσων πυρός. Nam in numeroso exercitu indomita, seu infrenis turba est, nauticaque licentia, est*

*Digne violentior.* Sumpsit ergo ab Euripide Cantacuzenus, ut vides.

(58) In ms. hæc ætiologia non est.

(59) Nomina σύγκλητος et συγκλητικὸς, *senatus* et *senator*, quod mihi videor observasse, noster scriptor varie usurpat. Nunc enim proceres aulicos conciliumve aulicum, seu senatum imperialem, sive imperatorium, nunc belli duces conciliumve bellicum, et utrobique optimates, ac viros illustres primariosque sic appellat. Itaque raro transtulimus *senatus, senatores*, ne quis de civili senatu et senatoribus rem intelligendam putaret: fugienda est enim ὁμωνυμία. Hoc etiam loco, si placet, *senatorum*, virum nobilem Palatinum, aut consiliarium imperatoris, *einen Kammerherrn*, interpretare.

natu imperatorio privatam vivere, ac tum quidem A  
 se, quæ decuissent, respondisse : nunc autem peti-  
 tione illa examinata statuisse, ex æquo et bono  
 factam, petitaque concessuram, idque in præsens  
 ei significatum velle, nihilominus successorem  
 ejus præcipuo ipsum honore et amore dignaturum.  
 Solio quidem haud assurrecturum accedenti, quando  
 id privatis præstare imperatores morem non ha-  
 bent; quoties tamen accederet, stantem et erec-  
 tum inventurum; qua ratione utriusque dignitatem  
 et jus summi conservatum iri. Hoc animo suo fixum  
 immotumque sedere sciret. Respondit Andronicus  
 nepos ea quæ paulo infra (60) ascribemus; verum  
 prius memorandum est, unde quibusve momentis  
 imperator ad hunc nuntium allegandum indu-  
 ctus sit. Nepos primo anno supra vicesimum de  
 curso, intra Byzantii fines (61) omne tempus con-  
 terebat, nec quoquam ultra sinebatur progredi.  
 Qui juvenili inflatus spiritu, et naturæ acrimonia  
 effrenator, longioribus sibi peregrinationibus in-  
 terdictum indigne ferebat; nec illi secus erat,  
 quam si carcere clausus teneretur. Nihilominus  
 necessitati se submittere, avi imperata faccescebat,  
 intereaque, prout res ferebat, solatiola sibi qua-  
 rens, captandis per venatum feris in agro Byzan-  
 tino, et decursionibus equestribus ita vacabat, ut  
 præ hac cura et sollicitudine putaretur nec  
 somnum posse capere. Hoc genus occupationum  
 Illius ægerrime ferens avus (62), adolescentem aspe-

εις ιδιώτου τάξιν τελείν· ἐγὼ δὲ τότε μὲν ἀπεκρι-  
 νάμην ὅσα προσῆκε· νῦν δ' ἐξετάσει τὸ πρᾶγμα  
 δούς, καὶ καλῶς ἔχειν ἠγησάμενος ὅπερ αἰτεῖς, καὶ  
 βούλομαι τοῦτο καὶ σοὶ δῆλον ποιῶ. Ὁ μὲν τοὶ τῆν  
 βασιλείαν διαδεξόμενος, ἐν τῇ πρώτῃ σε τιμῇ καὶ  
 ἀγάπῃ τηρήσει, καὶ οὐχ ὑπαναστῆσεται μὲν σοῦ  
 προσιόντος, τοῦ ὀρθοῦ· οὐδὲ γὰρ ἔθος βασιλευῖν  
 ἐξνίστασθαι ιδιώταις· εὐρήσεις μὲν τοὶ προσῶν,  
 ὀρθὸν ἐπιτηκότα ὡς ἂν καὶ σοὶ τὸ τῆς τιμῆς, καὶ  
 κείνῳ τὸ τῆς βασιλείας δίκαιον περιώζοιτο. Ταῦτ'  
 ἔδοξε, καὶ ἔσο ταῦτα εἰδώς. Πρὸς ταῦτ' ἀπεκρίνατο  
 μὲν ὁ νέος Ἀνδρόνικος, ἃ μετὰ μικρὸν ἐρούμεν·  
 νυνὶ δὲ ἄξιον ἱστορήσαι, ὅθεν κατὰ τίνος αἰτίας εἰς  
 τούτους προήχθη τοὺς λόγους ὁ βασιλεὺς. Ὁ νέος  
 Ἀνδρόνικος, ἐν ποῦ καὶ εἰκοσι γεγονώς ἔτη, περὶ  
 τὸ Βυζάντιον ἀεὶ διέτριβε μηδαμῇ συγχωρούμενος  
 περαιτέρω προβαίνειν· ὅσα δὲ σφριγῶν νεότητι, καὶ  
 φύσεως ὀξύτητι τὸ ἀκάθεκτον ἔχων, ἐδυσχέραινε  
 μὲν εἰργόμενος μικροτέρας τὰς ἀποδημίας ποιεῖ-  
 σθαι, καὶ οὐδὲν ἄμεινον διέκειτο τῶν κατακεκλει-  
 σμένων φρουρᾶ· ἔστεργε δὲ ὁμοῦ, τοῖς τοῦ βασι-  
 λείῳ; καὶ πάππου προστάγμασι πειθόμενος ἀναγ-  
 κάτως. Ὅμως δὲ αὐτῷ τινα παραμυθίαν ἐκ τῶν  
 ἐνότων κατασκευάζει, κωνησάσεις ἐσχόλαζε καὶ  
 ἱπποδρομίας, ὡς δοκεῖν μηδὲ ὑπνοῦ μεταλαγχά-  
 νειν τῇ ἀσχολίᾳ τῇ περὶ ταῦτα. Ἐν οἷς ὑπεραχθό-  
 μενος ὁ πάππος καὶ βασιλεὺς, τραχύτερον ἐπέ-  
 πλητετε τὸν νέον, ὀνειδιστικοῖς τοῖς σκώμμασι βέλ-  
 λων, οὐκ ἰδίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν παρόντων

Jacobi Pontani notæ.

(60) Cap. 6.

(61) Urbs hæc nobilissima duo nomina habuit,  
 antiquius Byzantium, recentius Constantinopolis;  
 de utroque dicendum. Vetus fuit oppidum in Thra-  
 cia ad Propontidem, quod Byzantes classis Mega-  
 rensium, eo coloniam deducendum dux condidit,  
 quod conditum Pausanias Spartanus instaurasse  
 et amplificasse dicitur. Tradit Zonaras, Constans-  
 tinum Magnum parantem urbem sui nominis ædi-  
 ficare, primo Sardiæ agrum, post Sigæum pro-  
 mo-torium, tandem Chalcedonem et Byzantium  
 delegisse. Cedrenus auctor est, Thessaloniciæ fe-  
 cisse initium; sed peste interpellatum, reliquisse  
 locum, et Chalcedonem profectum. Quam a Persis  
 eversam cum restituere inciperet, ab aquilis ad-  
 monitum fuisse, ubi Constantinopolim conderet,  
 quod illæ architectorum regulas et funiculos sæp-  
 ius raperent. Byzantiumque deportarent. Sozo-  
 menus et Zosimus narrant, cogitantem urbem D  
 sui nominis condecere, quæ honore Romam æquaret,  
 inter Ilium et Hellespontum spatium invenisse  
 commodum, ibi fundamenta jecisse, partem muri  
 in altitudinem eduxisse, post sedem commodio-  
 rem visum Byzantium. Quam cum Severus impe-  
 rator superioribus annis, occiso Pescennio Nigro,  
 qui imperium Orientis invaserat, diruisset, et in  
 vici formam rede-gisset, ipse Licinio devicto, ejus  
 ambitum dilatavit, muros extulit, ædificiis publi-  
 cis privatisque ad usum et decus explere insti-  
 tuit. Postea utroque imperio in multas portiones  
 diviso, Occidentalis Romam, Orientalis domicilium  
 Byzantium esse voluit, vœtatisque Orientis episco-  
 pis, magna cæremonia urbem novam Deo ac Vir-  
 gini Matri consecravit, eamque novam Romam et  
 Constantinopolim indigitavit, et ad dignitatem  
 urbi addendam, ecclesiam ejus ad honorem pa-  
 triarchatus evexit, eiusque episcopum Metropha-

C nem post Alexandrinum sedere instituit. Hactenus  
 illi. Si libet, vide etiam de conditoribus, et nomine  
 urbis hujus quæ affert Petrus Bizarus, *Historiæ  
 Genuensis*, lib. xii, in anno 1453. Vocatur sæpe a  
 Græcis βασιλις τῶν πόλεων, *regina urbium*, seu  
*urbis imperatrix*. Noster infra, cap. 24, en quam  
 honorifice de ea: Πόλιν αὐτῶν μεγάλην, καὶ πολυάν-  
 θρωπον, καὶ χρήμασι, καὶ ὅπλοις, καὶ στρατιωτικῆς  
 δυνατοῦτάτην, *urbem adeo amplam, et frequentem,  
 pecuniaque, et armis, et militibus potentissimam.*  
 Locum haud inelegantem ascribam ex epistola  
 Matthæi Camariotæ, qua Constantinopolim a Tur-  
 cis subactam lamentatur: *Cuncta nobis præsidia et  
 ornamenta simul uno impetu erepta sunt. Patria  
 capta est; cujus urbs in terris similis nulla, sed  
 ejusmodi quæ non humana potuerit extrui manu.*  
*Eadem magnitudine, et pulchritudine præstabilis,  
 situ et venustate splendens, quam affirmare omnium  
 uspiam urbium maximam pulcherrimamque ausim;  
 quam unam omnes sperabant et credebant in perpe-  
 tuum ab omnibus mansuram iuexpugnabilem; cui  
 secundum Deum universi salutem credebant suam;  
 quæ si oculus appelletur orbis terræ, aut cor, a vero  
 non aberretur; de qua nemini non gloriari licebat;  
 in qua civem ascriptum esse, non parum argumenti  
 ad commendationem gloriæque habebat.* Hactenus  
 ille. Vide etiam Nicetam ad finem Annalium. In-  
 venio hanc urbem dictam Χριστούπολιν, quemadmo-  
 dum Antiochiam Θεοῦπολιν.

(62) Venari, aucupari (nam et aucupio delectab-  
 tur juvenis, ut videbis), equestribus vacare lusibus,  
 non sunt illiberales occupationes, nec principem  
 præsertim adolescentem, dedecent. Quare cause  
 nihil erat, cur senex morosus his vacanti adeo  
 irasceret, adeoque innocentem duriter increpa-  
 ret. Videntur aliæ quædam fuisse occupationes  
 illius, nempe in scortis, comessionibus, noctur-



καὶ τῶν τῆς συκλήτου καὶ τῶν κατὰ γένος προσ-  
 ηρόντων αὐτῶ. Πάντα μὲν οὖν ἐλύπει τὴν τοῦ νέου  
 ψυχὴν οὕτως ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς δοκοῦντος;  
 περιουδρίζεσθαι. Ὁ δὲ τῶν ἄλλων μᾶλλον ἦν!α,  
 τοῦτ' ἦν, ὅτι πρὸς τοὺς παρόντας μαρτυρόμενος  
 τὸ τοῦ ἐγγόνου διάστροφον δῆθεν ὁ βασιλεὺς, ἔλε-  
 γεν· Εἰ πρὸς τι τῶν ἀναγκαίων χρήσιμος οὗτος  
 ἀποδειχθῆ, ζῶν μὲν ἄξιος βληθῆναι λίθοις ἐγὼ  
 ἀποθανὼν δὲ, ἀνορυχθῆναι καὶ παραδοθῆναι πυρὶ.  
 Μεταξὺ δὲ τῶν σκωμμάτων τούτων, (καὶ τί τοιοῦτον  
 συνηνέχθη γενέσθαι;) ἤλθε ποτε βασιλεὺς ὁ νέος  
 τὴν συνήθη προσκύνεισιν ἀποδώσων τῷ πάππῳ.  
 Εἰσιὼν δὲ τοῦ οἰκίσκου τὴν θύραν, ἐν ᾧ καθῆστο  
 συνήθως ὁ βασιλεὺς, ἐκ μαρτύρων οὖσαν τὴν  
 φλοῖαν ἠρμωμένην, συμδέθηκε τὸν ἐπὶ τῆς κεφα-  
 λῆς λίθον τῷ μαρμάρῳ προσαρῥαχθῆναι. Ἐφ' ᾧ  
 διαταραχθεὶς οὐκ ὀλίγον ὁ βασιλεὺς, καὶ σιγῇ μὴ  
 δυναθεὶς καρτερῆσαι, Ὁρῶ, εἶπε μεγάλη τῇ φωνῇ,  
 ὦ, ὅπερ ἐγὼ λέγω, καὶ Θεὸς ἐπιμαρτυρόμενος  
 ἄνωθεν, ἀνάξιον κέκρικε σε τῆς βασιλείας, καὶ διὰ  
 τοῦτο σε τὸ σύμβολον αὐτῆς τῇ πέτρᾳ προσαρῥάξει  
 παρακεχώρηκε; Τοῦτο παντὸς βέλους πικρότερον  
 ἐλυμήνατο καὶ κατέτρωσε τὰ σπλάγχνα τοῦ νέου.  
 Καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τὴν ἑαυτοῦ ἀπελθὼν, ἔκειτο  
 βαρῆα στενάχων, ψυχὴν ἔρυσγόμενος; ποιητικῶς  
 εἰπέιν.  
 Hinc se domum capessens, lectulo  
 poetice dicam, animam ipsam eructans (64).

A rius castigat, et probris conscondit, non in secreto  
 modo ac sine testibus, sed pluribus etiam proceribus  
 et propinquis presentibus. Adolescens vehemētissimo dolore angī, qui videret ante ora om-  
 nium sibi tantas imponi contumelias. Præ cæteris  
 vero eum excruciat, quod audientibus aliis, ingenium  
 ejus perversum ac distortum his verbis testificaretur;  
 Si hic ad ullam rem conducibilem efficiendam  
 reperietur idoneus, ego me dignum deputo, qui vivens  
 lapidibus obruar, mortuus refodiar et, ignibus exustus,  
 in cineres redigar.

20 Media inter talia scommata (quid aliquando  
 simile factum meminimus?) forte adest die quodam  
 juvenis, senem consueta adoratione impertiturus.  
 Eo introeunte per humilem januam domunculæ,  
 ubi avus pro consuetudine considebat, marmore  
 incrustatos postes habentem, accidit pileum seu  
 tiaram gemmatam, quam in capite ferebat (63),  
 ad marmor allidi. Quo casu mire conturbatus  
 imperator, nec voci iræque parcere potis, sublato  
 clamore, Jamne intelligis, inquit, Deum dictis  
 meis de cælo perhibere testimonium, et te indignum  
 judicari imperio; ideoque, quod est imperii  
 symbolum [corona videlicet] in marmor impingi  
 sustinuisse? Hoc verbum intima juvenis præcordia  
 quovis telo dirius læsit, et acerbius recumbebat,  
 flebiles effundens genitus, et, ut

## CAPUT VI.

*Mittit legatum ad avum nepos: ejus viri virtus prædicatur. Summa legationis, secum atrocius agi, quam delicta mereantur; et illum oblivisci se patrem esse. Si pergat odisse, alium imperatorem designet. Avus memorans, quanto amore nondum etiam natum dilexerit, severitatem et rigorem excusat. Ad superiore[m] narrationem reditur, et interrupta contextuntur.*

Ὁμως δ' ἑαυτὸν τῆς πολλῆς ἀθυρίας ἀναλαβὼν

Porro ut se ex ingenti ægritudine collogit, legi-

## Jacobi Pontani notæ.

nis obambulationibus, in ære profundendo, et C  
 nominibus faciendis, cum inobedientia et contumacia  
 erga avum, quæ Gregoras, nihil quidquam veritus  
 memorat, infensor et iniquior eidem, ut apparct.  
 At noster hic vel digna hæc non putat, ob quæ  
 juvenis imperio privetur, quia scilicet peccata  
 juventutis sint: *Dum ætas, dum tempus talit*  
*(ait ille senex in Andria) sivi. animum ut ex-pleret*  
*suum; et alius ille in Adelphis, plus æquo indulgens:*  
*Amet, scortetur, potet, faciat quod libet;*  
 vel propter summum amorem, credo, ut famæ et  
 honori ejus consulat, artificiose dissimulat, ac  
 præterit. Etiam non semel jurantem inducit, nihil  
 se tanta ira et odio avi dignum commisisse, sed  
 a calumniatoribus se falso apud illum deferri.  
 Quedam excusari possit, si Gregoras vera loquitur,  
 equidem haud scio. Ac tanto minus fortasse potest,  
 quod initio historiæ se veritatis tam amantem  
 ostenderit. Verumtamen non ita dissimulat, quin  
 quem toties defendit et excusat, propemodum  
 manifeste prodatur. Infra enim ipsum adolescentem  
 se flagris digna perpetrasse confitentem facit.  
 Atqui venatus et decursus equestris flagris digna  
 non sunt. Quamquam vero modum in his excedere  
 potuit (imo excessit, cum præ studio rerum istarum  
 somnum capere non potuerit, ut audisti, et mira  
 narrat in hoc genere de canibus et avibus  
 ejus Gregoras, etiam imperatoris), tamen non hanc,  
 sed aliam quamdam intemperantiam esse putarim,  
 quam in se flagris puniendam confessus est. Nihilominus  
 ista vitia magnis ac splendidis postea vir-

tutibus emendata sunt, et cum Cantacuzenus amore,  
 tum Gregoras odio peccare. et ille quædam  
 vera omisisse, hic multa non vera in medium  
 attulisse potuit.

(63) Græce est, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λίθον, lapidem  
 supra caput, lapidem utique pretiosum, quilibet  
 pileus ille distinguebatur. Et fortassis hic λίθος  
 in apicem coronæ ejus insertus, visendæ magnitudinis  
 erat. Certe etiam lib. iv dicitur λίθῳ κεκοσμημένος  
 πῖλος. Subjicit mox, imperii esse symbolum.  
 Unde patet συνεκδοχικῶς locutum; nam non lapis,  
 quantumvis pretiosus, sed corona, tiara, aut diadema  
 symbolum ac signum est imperii. *Cassidis formam  
 hodieque retinent uscuſiæ Turcarum,* inquit in  
*Punctate historiæ Turcicæ Leonclavius, instar pileoli  
 rotundi, ovalis figuræ, vel rotundi culicis, absque  
 pedunculo factæ: cujusmodi coronas ovales ex auro  
 solido gestare solebant imperatores Græci, planeque  
 talis etiam imponebatur Theolepto patriarche, cum  
 nos Constantinopoli essemus, a duobus aliis tunc  
 ibidem presentibus patriarchis, Sylvestro Alexandrino,  
 et Michaelæ Antiocheno, die 10 Martii, anno  
 Christiano 1588, quo tempore ab eis inaugurabatur,  
 quod Græci vocant, in thronum collocari. Solent  
 hodieque Genitzari et alii ditiores ex auro solido  
 factas uscuſias gestare. Brevis ipse vidi sic  
 ornatus, qui sultani Turcarum cursores sunt,  
 circum ipsum semper obambulantes, cum e saratio,  
 seu palatio prodit.*

(64) Præcedit, βαρῆα στενάχων, quomodo  
 Homerus loquitur. Ψυχὴν ἔρυσγόμενος; ipse  
 nec sinit, an-

tionem ad avum decernit, cum ut furorem ejus A mitiget, eumque ad lenitatem ac mansuetudinem traducat, tum ut causam cognoscat, ob quam ille sibi tam infensus atque infestus sit. Legat igitur Josephum quemdam, virtute et doctrina conspicuum (65), et per omnium ora volitantem. Qui, quanquam lucernam sub modio abscondere pro virili niteretur, nihil tamen promovebat, quando effatum Domini<sup>a</sup> non potest ullo modo intercidere. Eo siquidem claritudinis pervenerat, ut communibus imperatoris, sacrae synodi, universi senatus suffragationibus in pontificia hujus novae Romae cathedra collocandus censeretur: etsi ipse, ob modestiam animi moderationemque singularem repugnans, fastigium et magnitudinem dignitatis religiose declinaret. Ergo [hujus oratoris B ore] imperatorem avum sic alloquitur (66): Quandoquidem parentibus singulis, (67) praecipuum quemdam amorem erga liberòs natura ingeneravit, rationi consentaneum est utique, ut ii errata etiam eorumdem obtegere et occultare velint. Quod si pater unus aliquis filium copiose 21 atque honorifice laudaverit, non effugiet, quin auditores illas laudes ementitas, et laudatorem ob charitatem propensionemque naturalem deceptum magnopere suspicentur. Contra ea, si filium vel levi reprehensione perstrinxerit, rursus ex diametro nimium fuisse reprehensum interpretantur, et adaeque arguunt. Igitur cum tu, pater meus, tam valde mihi irascaris, multaque et varia in me convicia et maledicta assiduo jactes, quodque omnium durissimum, et a quo non solum dicendo lingua, sed etiam audiendo aures meae abhorrent, cum capiti tuo frequenter malam pestem imprecatus sis, si ego unquam ad ullum operae pretium faciendum habilis et appositus viderer: quodque vel ipsa morte amarius est, cum minuta quaedam et fortuita eventa celestes significationes, divini que consilii demonstrationes existimes, quibus ad populos imperio regendos ineptus ostendar, quis, quaeso, Romanorum haec audiens, non te maria tota improborum facinorum (68) mecum de me conscire arbitrabitur? Ideo autem modica quaedam ad

<sup>a</sup> Math. v, 15.

#### Jacobi Pontani notæ.

ab Homero, aliove poeta sumpserit, et an priorem D vocem mutaverit, si forsitan μήην fuit, ignoro.

(65) Philosophia non semper est illa divinarum humanarumque rerum cognitio: sæpe enim liberalem doctrinam, seu eruditionem ingenuam, seu φιλολογίαν Græci hoc verbo exprimunt. Isocrates in primis (ex quo plura testimonia Budæus proferi) qui etiam oratione περί τῆς εἰρήνης in fine, φιλοσόφους vocat homines litterarum studiosos, quia et φιλοσοφῆν, σπουδάζειν significat. Sacri scriptores Græci studium vitæ innocenter et sancte agenda frequentius φιλοσοφίαν nominant, quia nimirum timor Domini disciplina sapientiæ, Proverbiorum capite decimo quinto.

(66) Amat noster historicus orationes, quæ directæ vocantur, hoc est, per primam personam et indicativum modum conceptas (quod in præfatione lectorem monianus), et hoc etiam in lega-

Εγὼ δεῖν πρεσβεῖα χρῆσασθαι τινι πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα, ἅμα μὲν καὶ τὴν ὀργὴν ἐκμειλιζόμενος τὴν ἐκείνου καὶ παρότερον καταστήσω, ἅμα δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἐθέλων μαθεῖν δι' ἣν πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς οὕτως ἐκπεπολέμητο. Πέμπει δὲ ἡ τινα τῶν ἐπ' ἀρετῇ καὶ φιλοσοφίᾳ γνωρίμων, καὶ παρὰ τοῖς ἀπάντων στόμασι κείμενον Ἰωσήφ. Ὁς ἐφιλονείκησε μὲν, τὸ γε εἰς αὐτὸν ἦγον, τὴν λύχρον ὑπὸ τὸν μῦθον κρύψαι, οὐκ ἠδυνήθη δὲ, τοῦ δεσποτικού λόγου πάντως μὴ δυναμένου διαπεσεῖν. Ἀλλ' εἰς τοσοῦτον ἤθετο περιφανείας, ὡς ψήφῳ κοινῇ βασιλέως τε καὶ συνόδου τῆς ἱερᾶς, ἔτι δὲ καὶ συγκλήτου πάσης, τῶν ἐκκλησιαστικῶν θρόνων τῆς νέας ταυτησὶ Ῥώμης ἀξίως ἀποδειχθῆναι, κἄν αὐτὸς τῷ λίαν ταπεινῷ καὶ μετρίῳ τοῦ ἡθους ἀπόσαστο τὴν ἀξίαν, τὸ τῆς καθέδρας ὕψος, καὶ τὸ μέγεθος εὐλαβηθεὶς τῆς ἀρχῆς. Τοῦτ' αὖ δὴ χρῆσάμενος πρεσβευτῇ, ἀναφέρει δι' αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ τοιάδε· Τῶν γεγεννηκότων πάντων πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῶν φυσικῇ τινι κεκρατημένων στοργῇ, εἰκόσ' ἔστι δῆπου καὶ τὰ τῶν παίδων ἐλαττώματα συσκιάζειν ἐθέλειν. Κἄν τις ὑπὲρ τοῦ παιδὸς πολλοὺς τινὰς διεξέλθῃ καὶ θαυμασίους ἐπαίνους, ὑπόψιαν οὐ μικρὰν τοῖς ἀκούουσι παρέχει, ὡς οὐ τοῦ παιδὸς ὄντος τοιοῦτου, ἀλλὰ πολλῶ τῷ μέτρῳ λειπομένου τῶν ἐπαίνων, αὐτοῦ δὲ ἀπατωμένου διὰ τὴν σχέσιν τὴν πρὸς αὐτόν. Ἄν δ' ὁ πατὴρ τῷ παιδί τινι καὶ μικρὸν προστριψῆται ψόγον, πάλιν ἐκ διαμέτρου πολλαπλασίου τὸν ψόγον ὑπονοοῦσι, τὴν ἴσῃν προστιθέντες αἰτίαν. Σοῦ τοίνυν τοῦ πατρὸς κατ' ἐμοῦ τοῦ παιδὸς οὕτως ἐξωργισμένου, καὶ πολλὰς καὶ ποικίλας ὀσημέραι καταχέοντος τὰς λοιδορίας καὶ τὰ ὄνειδη, καὶ τὸ πάντων ἐμὸν βαρύτατον, καὶ ὃ μήτ' ἀκούειν, μήτε λέγειν ἀνεκτὸν ἐμοί, κατὰ σεαυτοῦ πολλάκις τὰ δεινότατα ἐπαρωμένον, εἴποι' ἐγὼ πρὸς τι τῶν χρησίμων εὐφύως ἔχων φανείην τὸ δ' ἔτι ὄν θανάτου πικρότερον, τὸ καὶ μικρὰ τινὰ συμδάματα ὡς ἔτυχεν ἐκ τοῦ συμπεσόντος γεγεννημένα, θεοσημείας καὶ Θεοῦ βουλῆς ἀποκαλύψεις ἡγεῖσθαι, ἐμὲ τῆς βασιλείας οὐκ ἀξίον ἀποδεικνύοντος, τίς ἔσται Ῥωμαίων δε ταῦτα ἀκούων, οὐ θαλάσσης ὄλας κακῶν ἐμοῖ συνειδέναι λογιέται τὸν πατέρα; Καὶ διὰ τοῦτο καὶ

tionibus servat: ubi legati personam mittentis in dicendo induunt. Primum exemplum est hoc Josephi. Quo res fieret planior, illas voces, *hujus oratoris ore*, de nostro attendas duximus.

(67) Sæpius avum patrem nominat; vere enim pater est, quamvis non proximus, sed major, hoc est, antiquior. Unde Germanis, *Grossvater*: et defuncto Michaelæ patre naturali, avus erat ei patris loco. Diligebatur item ut a patre filius, et reverebatur eum vicissim ut filius patrem; hoc enim de se credi vult.

(68) Cum proverbio dicamus, mare bonorum, sicut, mare malorum, pro innumerabilibus bonis ac malis, sententia postulat, ut κακῶν hic non malorum, sed vitiorum, aut malorum facinorum interpretemur. Auxit rem valde, cum adjecit ὄλας, tota, dixitque θαλάσσης τῶν κακῶν.

μικρά τινα προχέσθαι τοῖς ἔξω, δέγμα τοῦ κεκρυμμένου πλήθους τῶν ἀφορήτων κακῶν καὶ σοὶ τῷ πατρὶ· ὅπου γε καὶ θαυμάζοντός σου καὶ πολλοὺς ἐπαινοὺς διεξίοντος, καὶ πλέον σεμνύνοντος ἢ προσήκε, τούτοις δὲ εἰκὸς ἦν τὸν ἐπαινον ὑποπιεῦναι, τῇ πρὸς τὸν παῖδα διαθέσει τοῦτο λογιζομένους. Ταῦτ' ἔστιν ἅ με λυπεῖ, καὶ τὴν ζωὴν ἀηδαστέραν ποιεῖ θανάτου. Ἀμαρτάνειν μὲν οὖν ὁμολογῶ καὶ πληγῶν ἄξια καὶ μαστίγων· καὶ ἦν ἂν ἐμοὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἡ μεγίστη, εἰ γε ἐν τῷ κεκρυμμένῳ παρὰ σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν σφαλμάτων χάριν ἐμαστιγούμην· τὸ δ' εἰς τούτων ἐξάγεσθαι τὴν ὄργην, ὡς καὶ πολλῶν παρόντων οὕτω προπηλακίζεσθαι, πάντων ἀνιαρώτερον. Ἄν τοίνυν ἴδωμαι ἐπιβλέψα; ὁ Θεὸς ταῖς ἐμαῖς ἀμαρτίαις, ὁδηγήσει καὶ σε πραότερόν μοι γενέσθαι καὶ συμπαθεῖν ὡς υἱῷ. τοῦτ' ἂν εἴη βέλτιστον· εἰ δ' ὁμοίως ὡσπερ νῦν κἀν τοῖς ἐφεξῆς τελείσθαι μέλλει, ἕτερος προβληθήτω σοὶ βασιλεὺς, ὃς ἂν σοὶ δόξη χρήσιμος καὶ καλός. Ταῦτα διπρσεθευσάμενος Ἰωσήφ ἐξ Ἀνδρονίκου βασιλέως πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα. Εἶτα καὶ παρ' ἑαυτοῦ συχοῦς τινὰς ἐγκωμίων λόγους τοῦ νέου βασιλέως διεξελθόντος, καὶ πρῶτος πῶς καθαφαμένου τοῦ βασιλέως, ὡς τραχύτερον ἢ προσήκει προσφερομένου τῷ νέῳ, ἀντεμήνυσε καὶ αὐτὸς τοιαῦτα. Τῶν ἄλλων πάντων πατέρων ἅμα τῇ τῶν παίδων γεννήσει τὸ πρὸς αὐτοὺς φίλτρον κτωμένων καὶ συνυξυζανόντων αὐξανομένοις, αὐτὸς οὕτως ἐφίλησά σε καὶ πρὶν εἰς φῶς προσελθεῖν, ὡς καὶ πολλοὺς τῶν διαβεδομημένων ἐπ' ἀρετῇ, καὶ Θεῷ προσεγγίζοντα βίον ζώντας μάρτυρας ἔχειν τοῦ φίλτρον. Οὐ γάρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὃν οὐ πολλὰ πολλὰκις ἰκέτευσα, θερμότερας καὶ συχνὰς ὑπὲρ σοῦ Θεῷ προσάγειν εὐχάς, ὡς μὴ μόνον μηδὲν δυσχερὲς ἀπαντῆσαι τῇ σῇ γεννήσει, ἀλλὰ καὶ τεχθέντα, πάντα ἄριστον καὶ τῶν τοσοῦτων εὐχῶν ἄξιον ἀποδειχθῆναι. Καὶ αὐτὸς δὲ ἐγὼ, προπετώς μὲν διὰ τὸ μὴ τὸ θαρβῆναι ἔχειν ἐκ τῆς τοῦ βίου διαστροφῆς, ἐπραττον δ' οὖν ὁμως, πολλὰ πολλὰκις ἐδάκρυσα προτευχόμενος τῷ Θεῷ, ὥστε σε καὶ γεννηθῆναι, καὶ γεννηθέντα τῶν ἐμῶν εὐχῶν ἄξιον ἀποθῆναι. Ὅν οὖν ἔτι τοῖς μητρικοῖς θαλάμοις ἐνδιατρίβοντα οὕτως ἐφίλησα καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον, πῶς εἰς τοσοῦτον ἡλικίας προσήκοντα νῦν, μισεῖν ἔχον καὶ ἀποσεῖσθαι; οὐκ ἔστι σὺν λόγῳ φθέ-

A allos abs te profundi (69), ut argumento sint, quam multa adhuc et intolerabilia, etiam tibi patri, crimina mea conscientia tua constricta te neantur; cum te nepotem admirante, et multis laudibus plus æquo efferente ac honorante, illos ipsos prædicationem eam suspectam habere, paternoque affectui attribuire magis decuisset. Hæc sunt quæ me torquent, vitamque mihi morte ipsa insuaviorem reddunt. Peccasse me, et plagis ac flagris expianda commisisse non ibo inficias, summique beneficii loco numerarem, si in abdito tua manu, pater, pœnas a me repeteres (70) : verum usque eo laxare habenas iracundiæ ut, quamvis in præsentia multorum ita maledice me laceres, id est quod mœrorem mihi parit, incredibilem. Si itaque Deus misericordibus oculis delicta mea respiciens, te quoque ad humanitatem, et misericordiam mihi, utpote filio tuo, impertiendam inflexerit, nihil acciderit mihi optabilius. At si in posterum nihilominus tam aversa a me voluntate futurus es, quem probaveris, hunc imperatorem pro me designes licet. Hæc Josephus legatus nepotis apud avum exposuit. Postea cum eumdem nepotem sua sponte affatim collaudasset, verbisque mitioribus senem molliiter arguisset, qui inclementiam, quam pro æquo et hono se in adolescentem gereret, ille vicissim talia referenda dedit : Cum patres reliqui omnes, quando cælo frui cœperunt liberi, tum primum 22 eos amare incipient, quem amorem ipsis crescentibus adaugent et amplificant, ego te adeo miris modis amavi (71), etiam antequam in auras luminis exires, ut non paucos quoque spectata vitæ sanctimonia hujus rei testes habeam. Non enim est, non est, inquam, illorum ullus, quem non sæpe impensius rogaverim, ardentes et crebras Deo preces fundere, non tantum, ut ne quid sinistri in ortum tuum incideret, verum etiam ut natus unquamque optimus, votisque tam multis dignus redderetur. Quin ego ipse, temere quidem, fateor, quando a moribus meis parum sanctitatis norma directis, impetrandi fiduciam petere nequibam, tua causa complura feci, nec raro lacrymans Deum oravi, ut et nasci posses, et natus talis evaderes, qualem ego te ab ipso poposcissem. Quem ergo

Jacobi Pontani notæ.

(69) Manet in metaphora, quod tamen non semper est necessarium. Dixerat enim, θάλασσα κακῶν. Ideo nos quoque non, *proferr*, quod poteramus, sed *profundi* transtulimus; mare enim, quoniam aqua constat, funditur. Et alioqui etiam sic loquimur, aliquid effundere, pro, cum affectu, vel ex affectu aliquo proloqui. Nem simpliciter, ut Cicero *De orat* I, *Effudi vobis omnia*. Et poetice, *Hæc effudit pectore dicta*.

(70) Vel quia forsitan pro magno peccato paululum supplicii satis erit patri, ut Terentius ait. Vel quia naturale est malle a propinquis quam alienis vapulare, quod misericordiam speramus ab iis, qui in nos crudeles propter sanguinis comunione esse non possunt. David quoque a Deo tanquam a

patre, quam ab hominibus puniri malebat : *Coarctor nimis. Sed melius est, ut incidam in manus Domini* (multæ enim misericordie ejus sunt) *quam in manus hominum* (II Reg. xxiv).

(71) Gregoras principio lib. viii : *Andronicum tanto amore prosecutus est avus, ita ejus aspectu gavisus, ut omnes et ante et post natos filios, filias, nepotes multo minoris faceret, omnesque quam hunc unum perire mallet, si optio daretur, tum ob firmiorem imperii successionem, tum propter ingenii præstantiam, tum propter vultus majestatem; forsitan et similitudo nominis aliquid ad benevolentiam contulit. Quibus de causis eum apud se regia disciplina instituendum, ejusque conspectu noctu atque interdium fruendum esse, lætandamque censuit.*

etiam tum in materni uteri penetralibus latitan-  
 (cm (72) sic effuse et immense dilexi, eum ad  
 hunc ætatis florem provectum odisse, et a me re-  
 pellere, qui tandem potui? Haud istuc cum ratione  
 dicitur. Quod autem in te emendando rigidior, et  
 in objurgando aculeator fui, non id potius in odii,  
 quam in perfectæ charitatis et paternæ sollicitu-  
 dinis indicium certissimum trahi debet: ut qui  
 studuerim filium meum omnibus florere laudibus,  
 præsertim jam ad tanti imperii culmen ascenden-  
 tem, in quo et parvissima labes sapientibus videri  
 maxima queat (73): siquidem omnis honestatis  
 exemplum universis propositus, ea propter ad  
 splendorem virtutum omnium merito expoliendus  
 sit. Hac tam placida et benigna responsione deli-  
 nitus adolescens, per certum hominem festive  
 gratias egit. Ac toto biennio insequente a malo  
 quies, et respiratio fuit, avo nepotem amicus  
 intuentem, et si quando res tulisset, parcius incre-  
 pante: ut et ipse nepos, quasi tantummodo com-  
 monefactus, id gratum sibi evenire confirmaret.  
 Sed et ita antea faciebat vivente imperatore Mi-  
 chaele, verum eo mortuo, et ad cætera quod atti-  
 net offeratum gessit animum in juvenem, et illius,  
 cujus supra mentionem fecimus, recordatione  
 tactus (quomodo scilicet ex iniquis ejus increpa-  
 tionibus mæstior, per internuntium ei dixerat:  
 Siquidem amaritudinem adversus me deponis (74);  
 sin autem, alium pro arbitratu imperatorem creato)  
 desiderabas, ejus nunc saxo compos fias; alius enim in locum tuum imperator aseiscetur, qui te  
 potissimis honestabit honoribus. Tunc quidem Andronicus 23 hunc in modum responsum reddidit:

## CAPUT VII.

*Purgat se de verbo suo nepos; dolentem, et conturbatum dixisse, sperantemque paternum animum ad misericordiam ita commoveri posse. Veniam petit. Magnus domesticus e Thracia reversus acta cognoscit: fidem et operam suam usque ad aras spondet. De perfugii loco deliberatur. A Cræte Triballorum principe legatio, et Cullinici legati astus.*

Qui ira, dolore, aut alio quopiam graviore affectu  
 concitantur, neque quid dixerint in illa perturba-  
 tione, neque quid fecerint, meminisse solent. Nec  
 mirandum eos dictorum oblivisci. Cum enim non  
 sentiant vel ad exiguum tempus, quid agant, multo  
 minus verborum præteritorum recordari queunt.  
 In quos vero seu verbo, seu re aliquid officii col-  
 latum est, illi vel in multos annos acceptorum

γερθαι ταῦτα. Τὸ δὲ με τραχυτέρας γρῆσθαι ταῖς  
 διορθώσεσι, καὶ δάκνουσι καθάπτεσθαι λόγοις, οὐ  
 μίλους τεκμήριον γρῆ ποιείσθαι, ἀκρας δὲ μᾶλλον  
 ἀγάπης, καὶ κηδεμονίας πατρὶ προπούσης, βουλομέ-  
 νῳ τὸν υἱὸν διὰ πάντων ἀριστον εἶναι, καὶ μάλιστα  
 πρὸς ὄγκον τηλικαύτης ἀρχῆς ἐπιβαλόντα ἦδη. Ἐν  
 ἐκείνῳ γὰρ καὶ τὸ φαυλότατον τῶν ἀμαρτημάτων  
 παρ' εὔ φρονουσίσι μέγιστον ἂν κριθεῖη, ὡς μίμημα  
 παντὸς καλοῦ πᾶσι κειμένῳ, καὶ διὰ τοῦτο εἰς κἄλ-  
 λος ἀπεξέσθαι διὰ πάντων δικαίῳ ὄντι. Ταύταις  
 ταῖς ἀποκρίσεσιν οὕτως ἡμέροις οὖσαις καὶ προσ-  
 ἠνέσι καὶ ὁ νέος χαριετέρας ἀντέπεμπε τῷ βασιλεῖ  
 τὰς εὐχαριστίας. Καὶ δυσὶν ἔτεσιν ἐφεξῆς ἐλιώθηε τὸ  
 κακόν, τοῦ βασιλέως εὐμενέστερον ἐπιθιλέποντος τῷ  
 ἐγγόνῳ· εἰ δὲ ποτε καὶ ἐπιπλήττειν ἔδει, συμμέ-  
 τρωσ· τοῦτο ποιούντος, ὡς καὶ τὸν νέον, οἷα δὴ νοθε-  
 τούμενον, χάριν ὁμολογεῖν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐτι πε-  
 ριούτος βασιλέως τοῦ Μιχαήλ· ἐπεὶ δ' ἐτεθνήκει, τὰ  
 τε ἄλλα ἐκπεπολέμητο πρὸς τὸν ἔγγονον ὁ βασιλεὺς,  
 καὶ δὴ καὶ ὁ μικρῷ πρόσθεν εἴρηται μεμνημένος (ὡς  
 ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἀλγυνόμενος ταῖς πέρα τοῦ δέον-  
 τος ἐπιπλήξεσι μεμνήσκει πρὸς αὐτὸν, ὡς εἰ μὲν  
 μεταβάλοις τῆς εἰς ἐμὲ πικρίας· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἕτερος  
 δ' ἂν ἐθέλης προβεβλήσθω σοι βασιλεὺς), ἀντεμήνησεν  
 αὐτῷ νῦν καὶ αὐτὸς, ὡς Ὁ πρόσθεν ἐζήτει, γενήσε-  
 ται νῦν, καὶ ἕτερος ἀντὶ σοῦ προβληθήσεται βασι-  
 λεὺς, σοῦ τὰς πρώτας παρ' αὐτοῦ τιμὰς καρπούμενου.  
 Πρὸς ταῦθ' ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἀπεκρίνατο τοιαῦτα·

renuntiari eidem hæc verba jussit: Quod aliquando  
 reddidit:

Τοῖς ἐξ ὀργῆς ἢ λύπης ἢ τινοσ τῶν τοιούτων τε-  
 παραγμένοις τοὺς λογισμοὺς, ἀκόλουθόν ἐστι μῆθ'  
 ὦν λέγουσι μῆθ' ὦν δρῶσιν ἐν τοῖς τῆς παραγῆς  
 καιροῖς παρακατέχειν τὴν μνήμην. Ὅπου γὰρ μῆθ'  
 ὦν πράττουσιν αἰσθάνονται κἂν πρὸς βραχὺ, σχολῆ  
 γ' ἂν μεμνήσονται λόγων παρεβρύχητός χρόνου.  
 Οἱ δὲ γε παρά τινοσ λόγοι· ἢ πράγμασιν εὐεργε-  
 τούμενοι, καὶ εἰς πολλοὺς ἑνιαυτοὺς τὴν μνήμην

## Jacobi Pontani notæ.

(72) Non opinor quemquam scriptorem uterum  
 mulieris, seu parentis uterum vocasse thalamum.  
 Recordor autem in sacris Litteris de Salvatore  
 nostri ortu legi, *tanquam sponsus procedens de tha-  
 lamo suo*. Ubi consensu theologorum sanctissimæ  
 Virginis Mariæ uterus intelligitur, in quo velut  
 thalamo eam sibi Filius Dei, carne ex ea indutus,  
 sponsam copulavit. Et quoniam Cantacuzenus li-  
 enter vocibus divinarum Scripturarum utitur, de  
 matre Andronici et partu ejus cogitanti, hoc  
 verbum, seu hunc Scripturæ locum occurrisse exi-  
 stitemus licet.

(73) Juvenalis Satyra 8:

*Omne animi vitium tanto conspectius in se  
 Esse solet, quanto major qui peccat habetur.*

Bene, sapientibus, nam hi longe cernunt acutus  
 quam vulgus, et judicant verius. Ergo sapientes a

regibus perfectionem maximam, requirunt, eorum-  
 que peccatis non facile ignoscunt. Ipsemet Canta-  
 cuzenus extremo quarto, cap. 48, en quam præclare,  
 dum filium Matthæum a cupiditate imperandi abs-  
 terret: *Non enim quemadmodum aliis, si vitam so-  
 lute transegerint, sic etiam imperatoribus usvenit,  
 ut dominum ad ipsos modo pertineat, sed et bona  
 et mala ipsorum subditis communia sunt: et impera-  
 toris animam omnis virtutis speculum atque archet-  
 ypum esse oportet: alioqui non solum sua, sed et  
 aliorum sequitiei pœnas persolvat.*

(74) In Evangelio, si quidem fructum fecerit: sin  
 autem, succides eam. Genus loquendi ἑλληστικόν.  
 Subauditur, bene res habebit, aut tale quiddam.  
 Latini quoque sic loquuntur, atque adeo ipse Ci-  
 cero. Notatum est alicubi a Budæo in Pandectas.

παρακατέχουσι τῶν εὐεργετημάτων. Ἡμέρου γὰρ ἄ  
 ούσης τῆς ψυχῆς καὶ καθεστηκυίας, καὶ ταῖς εὐεργε  
 γεσίαις ἐνηδομένης, ὡς ἐν χαλκῷ συμβαίνει καὶ τῶν  
 λόγων καὶ τῶν ἔργων ἐγκολάπτεισθαι τὰς μνήμας.  
 Καὶ αὐτὸς τοίνυν, ὦ βασιλεῦ, ὧν μὲν ἐφθεγγάμην  
 ἐν οἷς ἠγανάκτου, ἐπιλέλησμαι παντελῶς· ὧν δ'  
 ἠκτικῶσειν εὐεργετούμενος παρὰ σοῦ, οὕτως ἔχω τὴν  
 μνήμην ἀνθούσαν καὶ νεαράν, ὡς δοκεῖν οὐπω χθές  
 καὶ πρώην ἠκτικῶσαι. Καὶ σὲ δὲ αὐτὸν ἐλογιζόμενον,  
 τὸν ἴσον ἐμοὶ διακείσθαι τρόπον· καὶ ὧν μὲν ὀργι  
 ζόμενος ἐφθέγγω, τὴν ταχίστην τὴν μνήμην ἀπο  
 θαλεῖν· ὧν δὲ εὐτργέτηκας, ἀσφαλῶς παρακατέ  
 χειν. Νῦν δὲ τοῦναντίον ἅπαν ὀρῶ συμβαίνον. Τοὺς  
 γὰρ τῆς εἰρήνης λόγους βυθῷ Ἀθήνης φέρεσθαι παρα  
 δοῦς, τοὺς ἐξ ἀμετρίας ἐξεννεγεμένους λύπης εἰς  
 μέσον ἄγεις. Ἐγὼ δ' ὅτι μὲν εἰρήκειν ἀνεμνήσθην  
 ἀκτικῶς· οὐ μὴν ὡς δὴ τι τῶν αἰσχίστων τὴν βασι  
 λείαν ἀποποιούμενος, τοιαῦτ' εἰρήκειν. Ἡ γὰρ ἀν  
 ἦν παντάπασιν ἐστερημένος φρενῶν, καὶ ἀχαριστίας  
 ὑπερβολὴν καταλιπὼν οὐδεμίαν, εἰ ἂν Θεὸς ὁ βασι  
 λεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ σὺ αὐτὸς ὁ κύριος καὶ  
 πατήρ, πᾶσαν εὐεργεσίαν ὑπερβαίνοντα ἐχαρίσασθε,  
 ταῦτ' αὐτὸς ἀνοήτῃ καὶ παραδόλῳ φρενὶ ὡς τι τῶν  
 ἀκτικῶν ἀπεβαλόμην. Ἄλλ' ἐκ λίαν ἐνωδύνου καὶ  
 τεταραγμένης ψυχῆς τοὺς τοιοῦτους λόγους προσην,  
 λογιζόμενος ὅτι τὸ λίαν ἐνωδύνον καὶ αἶον πικρίας  
 γέμον τοῦ παιδὸς φθέγμα, πρὸς συμπάθειαν κάμψαι τὰ  
 σπλάγχνα τὰ πατρικά· ἃ δὴ καὶ κατὰ γνώμην ἐμήν  
 οπιθη, καὶ πολλῆς ἀπέλαυσα μέχρι δεῦρο τῆς εὐμενείας  
 τῆς πατρικῆς. Νῦν οὖν εἰ μὲν ἐστὶ τις ἐξελέγγων  
 ἀξία μὲν τινα εἰργασμένον θανάτου, οὐ παραιτήσομαι  
 τὸ δικαίως ἀποθανεῖν. Εἰ δ' ἄρα τοιαῦτ' ἐστὶ τὰ  
 ἐγκλήματα ὡς παιδείας δεῖσθαι καὶ μάστιγος πα  
 τρικῆς, τὰ μὲν ἀφήσεις, ὡς καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ  
 μεγάλου Βασιλέως καὶ θέσει Πατρὸς τὴν τῶν πλημ  
 μελημάτων συγχώρησιν ἐξαιτούμενος ὁσμέραι·  
 ὑπὲρ δὲ τῶν, ἔξεστί σοι δίκας λαμβάνειν τῶν  
 πλημμελημάτων ἀξίας, τοὺς τοιοῦτους ἐπαχθεῖς  
 καὶ παντὸς βαρυτέρου φορτίου μακρὰν ἡμῶν ἀπε  
 λαύοντι λόγους. Τοιαῦτα καὶ Ἄνδρονίκου τοῦ νέου  
 ἀποκρινάμενου τῷ πάππῳ, αὐτὸς μὲν πρὸς τὴν ἀπα  
 λογίαν ἀντείπειν οὐδὲν· βαρεῖαν δ' ἦν τῇ σιγῇ καὶ  
 τοῖς ἤθεσι τὴν ὀργὴν ἐνδεικνύμενος τῷ ἐγγόνῳ. Ὁ  
 μὲν τοι μέγας δομέστικος ἐκ Θράκης ἐλθὼν ἐπέλ  
 ἐπύθετο τὰ συμβάντα παρὰ βασιλέως τοῦ νέου. D

memoriam custodiunt. Quia namque mitis eorum  
 beneque compositus est animus, et beneficio de  
 lectatur, sit, ut cum verba tum benefacta illi tan  
 quam in æs insculpta altissime hæreant. Ac me  
 sane eorum quæ locutus sum, dum stomacho et  
 indignationi serviebam, funditus cepit oblivio:  
 quæ autem abs te mihi benefaciente audivi, ita  
 vigent, itaque recentia sunt in pectore meo, ut ea  
 nec heri quidem ac nudius tertius, sed, quod ampli  
 us est, hodie primum his auribus hausisse me  
 putem. Te vero perinde affectum rebar, quæque  
 per iram exprumpsisses, eorum citissime abje  
 cisse memoriam: quæ autem merita in me collo  
 casset, ea te etiam atque etiam recordari. Atqui  
 aliter multo rem evenisse intelligo. Nam ser  
 mones meos de pace Lethæis volvendos aquis per  
 mittens (75), quæ immodico dolore stimulatus  
 effuderam, ea nunc in medium adducis. Quæ ego  
 audiens, dixisse me veni in memoriam! Verum  
 tamen non quod imperium, ut quidpiam turpitu  
 dinis et infamiae plenum repudiarem, illa dixi.  
 Profecto enim nullam partem mentis possiderem,  
 nec esset quidquam me ingratus, si quæ Deus rex  
 regum, et tu ipse dominus ac parens meus, ultra  
 omnem beneficentiæ modum donavistis, ea insi  
 pienter ac temere ceu inutilia rejicerem. Quid  
 igitur? animi acerbius dolentis, et perquam con  
 turbati, confidentisque ægritudine et amaritie  
 refertam nati vocem paterna viscera ad sympa  
 thiam emollituram, illa fuit oratio; idque factum,  
 ut volui. Nam hucusque patria mihi abs te bene  
 volentia tributa est. Nunc si quis est, qui me ca  
 pitalia designasse convincet, merita mortis sup  
 plicium non deprecabor. Quod si 24 talia sunt  
 crimina mea, ut paterna duntaxat castigatione  
 verberibusque expianda videantur, eorum mihi  
 gratiam facies, cum ipse quoque a magno Impera  
 tore (76), qui nos æqualiter omnes adoptavit, pec  
 catorum tuorum veniam preceris quotidie. At  
 quæ ego in te comissi, digna pœna vindicabis,  
 si molestas hasce omnique onere intolerabiliores  
 voces procul a me abstinueris. Hac defensione  
 explicata, avus eam nec verbo refellit, silentio  
 vero ipso et gestibus contra nepotem ira æstuare  
 visus est. Cæterum (77) magna domesticus e

#### Jacobi Pontani notæ.

(75) Lethe palus inferorum, ab oblivione nomi  
 nata, quod mortui omnium rerum hujus vitæ obli  
 viscantur. Quin autem historicos iterum, ut alibi,  
 poetice loquatur, nullus dubito; et est hæc quoque  
 una historiæ proprietas, uti poeticis loquendi ge  
 neribus, in qua apud Latinos conspicuus est Livius.  
 Ovidius in Ibis:

*Et tua lethæis acta dabuntur aquis.*

Et i Trist., eleg. 7:

*Cunctane in æquiores abierunt irrita ventos?*

*Cunctane lethæis mersa feruntur aquis?*

(76) Agapetus diaconus ad Justinianum impera  
 torum libello pulcherrimo, quo imperatorem præ  
 ceptis format: Συγγνώμην αιτούμενος ἀμαρτημά  
 των, συγγνώσασθε καὶ αὐτὸς τοῖς εἰς σὲ πλημμελοῦ  
 σιν, ὅτι ἀφίσαι ἀντιδίδονται ἄφεσις, καὶ τῇ πρὸς

ὁμοδούλους ἡμῶν καταλλαγῇ, ἢ πρὸς Θεὸν φιλία  
 καὶ οἰκείωσις: Cum delictorum tuorum veniam  
 a Deo petas, ipse quoque te offendentibus igno  
 sce, quoniam remissioni retribuit remissio,  
 nostræque cum conservis reconciliationi, Dei ami  
 citia et familiaritas. Simili sententia usum inveni  
 D. Epiphanium, ad Eudociam Augustam, Arcadii  
 conjugem, cum illa de injuriis sibi a Joanne Chry  
 sostomo illatis, eidem conquereretur, ut est legere  
 in Vita ejusdem Chrysostomi apud Metaphrastem.

(77) Hæc alia deliberatio est. Illa prior inter  
 domesticum et Syrgianem in Thracia fuit, hæc  
 inter domesticum, et juniorem Andronicum susci  
 pitur. Et intelligitur rediisse in Thraciam ma  
 gnum domesticum, siquidem Constantinopolim re  
 versus dicitur.

Thracia reversus auditis ex juniore imperatore quæ contigerant, impendio miratus humanam naturam tot- tantisque subjectam miseriis, et de invidia conquestus, quæ semel a se occupatos ipsi naturæ bellum inferre cogit, Optime imperator, inquit, malum esse atrocissimum hinc satis liquet. Fidem porro erga te meam et amorem sincerissimum, coævunque inter nos amicitiam, et cum utrisque corporibus quodam modo auctam, antegressa tempora abunde docuerunt. Itaque verbis inter nos opus esse non arbitror, quibus nostrum uterque alterum sibi conciliet et adjungat. Ventura autem tempora, fidelissimorum amicorum opem imploratura, ut auguror, non minores qui sim erga te declarabunt. Si quidem igitur viderem te, malignitate et arrogantia corruptum, avo imperium eripere, et ad te solum transferre attentare, persuadeas tibi velim, quanquam tui sum cupidissimus, nollem tamen in tam infando negotio ad tuas rationes me adjungere. At quia te immerente prorsus hujusmodi adversum te mala emergere cerno, ut, nisi Deus illa desuper discusserit, metuendum sit ne in altitudinem immissam excrescant, en ego uliro ac libens pro salute tua non pecunias tantum, fortunas, servos, amicos, sed meipsum præterea offero, ut quacunquē in re et quomocunquē me uti possis. Gratias diserte agit imperator, atque hoc insuper addit : Cum ipsa die veterascant paulatimque dilabantur omnia, instituta mihi tecum amicitia vetustatem vincit : quippe quæ tempore procedente validior semper atque virentior apparet, arbori perpetua baccarum ubertate incurvescenti, ac præsentī auctumitate præteritam superantī similis. Dehinc ad consultantū conversis, primum omnium complacitum est, deligendum esse, qui ad se confugientes reciperet, locum munitum, situque tum ad tuendos receptos, tum ad arcendos oppugnantes haud incommodum. Nominabatur **25** in Odyssis ab Adriano Augusto vocabulum sortita Adrianopolis, idque multis et pernecessariis de cansis. Sed cum illud eis timorem faceret, ne infesto agmine per vestigiā insecutus senior (qui militem in promptu haberet, quemque viæ brevitatis, duorum nimirum, aut trium dierum itinere minor adjuvaret) fugientes opprimeret : quandoquidem ipsi a tergo instantes propulsare nequirent, in irritum cadente sententia, Christopholin Thraciæ urbem petere constituerunt. His hoc modo inter se consiliantibus, a Crale Stephano, Triballorum principe (78), ad imperatorem avum (cujus filiam Simoniam habebat in matrimonio), advenit legatio, ex causa hujusmodi. Imperator de ejus exercitu mutuatus circiter duo Comanorum millia, eos non restituerat, sed ad remanendum plectos, ita retinebat. Quare ar-

πολλά θαυμάσια τῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κατορχουμένων κακῶν, καὶ τὴν ἀδικίαν καταμεμφόμενος ὡς καὶ κατ' αὐτῆς τῆς φύσεως ὀπλιζουσάν τοὺς ἀλόντας αὐτῇ καθάπαξ, Κράτιστε βασιλεῦ, ἔφη, τὸ μὲν κακὸν κατάδηλον αὐτόθεν ὡς ἐστὶ τῶν ἀνηκέστων. Τὴν δὲ πρὸς σέ μου πίστιν καὶ δόλου παντὸς ἀμιγῆ φιλίαν, καὶ ὁ παρελθὼν μὲν χρόνος βεβαιώσασθαι ἱκανὸς, ἡλικιωτὶν καὶ τοῖς σώμασιν ἡμῖν συναυξανομένην ἀπέδειξας τρόπον τινά. Διότι οὐδὲ λόγων θεῖν πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς ἡγοῦμαι, ἐαυτῶ τὸν ἕτερον ἐκκτέρους οἰκειουμένους. Καὶ ὁ μέλλων δὲ οὐκ ἔλαττον δεῖξει, φίλων πιστοτάτων δεησόμενος ὡς ἄρῳ. Εἰ μὲν οὖν ἐύρων σε κακοῦθεις χρώμενον καὶ ἀσθαλεῖ πρὸς βασιλεῖαν τὸν πάππον, τῆς ἀρχῆς ἐκείνου μὲν ἀποστρεφείν, σεαυτῷ δὲ μόνῳ περιποιεῖσθαι βούλεσθαι, εἰ ἴσθι, καί τοι λανφίλων, οὐκ ἔν οὕτως ἀτόπου πράξεως εἰλόμην σοι κοινωεῖν. Ἐπεὶ δ' ἐξ οὐδεμῆδ' αἰτίας τοιαῦθ' ὄρῳ φυόμενα κακὰ κατὰ σοῦ, ὥστ' εἰ μὴ θεὸς ἀνωθεν αὐτὰ διαλύσει, οὐδὲ πᾶν πόρρω προσδοκίας εἰς ὕψος ἀρθῆναι βαθῖ, ἐκὼν αὐτὸς ἐπιδίδωμι τοῖς κινδύνοις τοῖς ὑπὲρ σοῦ, οὐ χρήματα μόνον καὶ κτήσιν καὶ οἰκίταις καὶ φίλους, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτὸν ἐμὲ, ὥστε ἔχειν, ὃ τι βουλήσῃ χρῆσθαι. Ἐπὶ τούτοις τοῦ βασιλέως δομestικῶ τῷ μεγάλῳ πολλὴν χάριν ὁμολογήσαντος, καὶ προσθέντος, ὡς Ὁ πάντ' ἀμδύλων χρόνος, καὶ κατὰ μικρὸν ὑπορβείν ποιῶν, τῆς ἡμετέρας ἡττηται πρὸς ἀλλήλους φιλίας, ἐρρωμενεστέρας δὲ καὶ ἀμαιοτέρας προϊόντος φαινομένης, καὶ δένδρῳ προσεἰκάσαντος δὲ βριθόντι τοῖς καρποῖς, καὶ τὸν παρεληλυθότα τῷ ἐνεστώτι νικῶντι χρόνῳ, ἐτράποντο πρὸς τὸ βουλευέσθαι περὶ τῶν παρόντων. Καὶ πρῶτον ἐδόκει πάντων, ἐκλογὴν ποιήσασθαι τοῦ μέλλοντος αὐτοῦς ὑποδέξασθαι φεύγοντας φρουρίου ἐπικαίρως κεισομένου, καὶ πρὸς τὸ φυλάξαι διαδράντας, καὶ πρὸς τὸ τοῖς μαχομένοις ἀντεπιχειρεῖν ῥαστώνην παρέχειν. Ἐδόκει μὲν οὖν ἐλέσθαι τὴν ἐν Ὀδρυσσὶς ἐπώνυμον Ἀδριανῶ πόλιν, πολλῶν ἕνεκα καὶ ἀναγκαιοτάτων αἰτιῶν. Δεδιώτες δὲ μὴ καταπόδας τῆς φυγῆς ἐπιστρατεύσαντος αὐτοῖς τοῦ βασιλέως, ἄτε καὶ στρατιάν ἔχοντος ἐξ ἐτοίμου, καὶ τῆς ἑδοῦ δισοῖν ἢ τριῶν ἡμερῶν ἔλαττον οὐσης ἀλώσιν, ἀμύνασθαι μὴ δυνάμενοι τοὺς ἐπίδοντας, ἐξέκρουοντο τῶν λογισμῶν. Συνετίθεντο δὲ μάλλον πρὸς τὴν ἐν Θράκη Χριστούπολιν ἀπελθεῖν. Οὕτω περὶ τῶν καθ' ἑαυτοῦς βουλευομένων αὐτῶν, ἀφικνεῖται παρὰ τοῦ Τριβαλῶν ἀρχόντος Κράλη Στεφάνου πρὸς βασιλεῖαν πρεσβεία, ὃς ἦν γεγαμηκῶς τὴν βασιλέως θυγατέρα τὴν Σιμωνίδα. Ἡ δὲ τῆς πρεσβείας πρόφασις ἦν, ὅτι ἐκ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς Κομάνων ὀλίγων δέοντας διαχιλίων λαθῶν, οὐκ ἀπέδωκε τοὺς στρατιώτας, ἀλλὰ πείσας μένειν, παρακατεῖχεν. Ἐφ' οἷς ὁ Κράλης παροξυνόμενος, διεπρεσβεύετο πρὸς τὸν κηδεστήν. Ὁ πρεσβευτῆς δὲ μοναχὸς ἦν, Καλλινικὸς κεκλημένος, τὸ γένος μὲν καὶ αὐτὸς Τριβαλός, εἰ

Jacobi Pontani notæ.

(78) Nomen Κράλης regem sonat Hungaris, Bulgariis sive Serviis, Sclavonibus, Boemis, Polonis, a Kiral, et contractione Kral. Inde positione Græca

factum Κράλης a nostro historico, et muliebri Κράλινα.

δὲ εἰδὼς καιροῖς καὶ πράγμασι πολιτικοῖς χρῆσθαι ἄνθρωποι ἐμπειρίαν. Ὅς δὴ τὴν μεταξὺ τῶν βασιλείων ἀναφυομένην στάσιν μὴ ἀγνοήσας, καὶ συνιδὼν ὡς ἡ τοιαύτη διχοστασία καιρὸν ἂν παράσχη τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ παρὰ βασιλείῳ ὧν ἡδίκητο περὶ τὴν στρατιῶν δικὰς λαβεῖν, ἐβούλετο κρύφα τῷ νέῳ βασιλεῖ συντυχεῖν. propter militem non redditum iniuriam, cum juniore imperatore clandestinum voluit inire colloquium.

## CAPUT VIII.

*Callinicus ad Cralem de societate legatus, rem feliciter conficit. Andronici junioris propositum. Theodorus Synadenus protostrator consiliorum periculorumque socius asciscitur. De trium Genuensium fide ac promissis. Adrianopolis ad fugam denuo eligitur. Avi in nepotem inhumanitas et importunitas. A magno domestico solatium. Syrgiannis e Thracia revocatio. De ratione Byzantio se educendi consultatio.*

Τὸ δ' αὐτὸ καὶ βασιλεὺς ὁ νέος σὺν δομestικῷ τῷ B  
μεγάλῳ λυσιτελεῖν αὐτοῖς ἡγησάμενοι, πρὸς τὸν Κράλην διαπρεθεύσασθαι περὶ συμμαχίας, τὸν Καλλίνικον μετακαλεσάμενοι, καὶ περὶ τῆς τοῦ Κράλη συμμαχίας καὶ φιλίας διαλεχθέντες, καὶ πείσαντες ἐκ τοῦ βῆστος διὰ τὸ καὶ αὐτὸν τὴν πρεσβεῖαν ταύτην τῷ Κράλῃ νομίζειν λυσιτελεῖν, ἄλλως δ' ὅτι καὶ πρὸς Συργιάννην αὐτῷ φιλίας ἐνέχυρα καὶ πρότερον ἦσαν, ἐξασπαστέλουσιν. Ὁ δὲ, σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ πολλῇ τὴν ὁδὸν τάχιστα διανύσας, τῷ Κράλῃ τε συγγενόμενος, καὶ τὴν τοῦ νέου βασιλείῳ ἀπαγγελίας πρεσβεῖαν, εὔρε καὶ αὐτὸν ὡσπερ ἔρμαον ἡγησάμενον τὸν καιρὸν, καὶ παντὶ σθένει συμμαχῆσιν ὑπισχνούμενον τῷ νέῳ βασιλεῖ, πρὸς τῷ καὶ χάριν εἰδέναι, εἰ μόνον τοῦ πάππου καὶ βασιλείῳ ἀποστάς, πρὸς τοῖς μέρεσι γένοιτο Μακεδονίας. C  
ῥετο γὰρ τὴν πρὸς αὐτὸν συμμαχίαν κάκωσιν εἶναι τῶν τοῦ κηδεστοῦ καὶ βασιλείῳ πραγμάτων. Λαβὼν τοίνυν ὁ Καλλίνικος τὰς ἐπαγγελίας, ἐπάνεισι πρὸς τὸ Βυζάντιον κατὰ τάχος, καὶ χαίρων ὄφθεις τῷ βασιλεῖ χαίροντι ἀπήγγελλέ τε τὰ τῆς πρεσβεῖας, καὶ τὴν συμμαχίαν αὐτῷ τοῦ Κράλη ἐν βεβαίῳ κείσθαι διςχυρίζετο, ἦν μόνον πρὸς τοῖς μέρεσι γένηται Μακεδονίας. Οὕτω μὲν καὶ περὶ τῆς τοῦ Κράλη συμμαχίας ὁ νέος Ἀνδρόνικος κατεπράξατο. Τὸν μὲντοι βασιλέα καὶ πάππον ὁρῶν τοῖς ἤθεσι καὶ τοῖς λόγοις τῆς προτέρας δυσμενείας οὐχ ὑφιέμενον, τὰ πρὸς τὴν ἰδίαν φυλακὴν ἐξηρτυέτο καὶ αὐτός, τοῦτο διανοούμενος, ὡς, εἰ μὲν τρέπῃ δὴ τινα διαλυθεῖ τὰ δυσχερῆ, ὑπὸ τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ τελέσων ἄχρις ἂν ἀποστῆ τοῦ ζῆν. D  
εἰ δ' ἐπὶ τὰ πρόσω προῖοι καὶ ἡδὴ πρὸς τέλος ἐγγίξοι κακὸν, τότε ἤδη τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων ἀποστὰς, ἑαυτὸν τε διασώζοι καὶ τοὺς συνόντας. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις δὴ τριβομένου τοῦ χρόνου, καὶ ὁ Συναδηνὸς; Θεόδωρος ὁ καὶ πρωτοστράτωρ ἦκεν εἰς Βυζάν-

Jacobi Pontani notæ.

(79) Ἐρμαῖον dicitur pro lucro insperanti objecto seu inopinato, et adventitio; ut cum quis in itinere aliquid fortuito invenit (quod etiam εὐρημα propterea appellatur, quasi dicas, inventum). Hinc, quidquid boni nobis contingit (presertim, si præter opinionem atque spem), id εὐρημα vocatur. Budæus a Platone in *Phædone* poni ait pro bono inexpectato, ac pro sorte exoptanda, que forte fortuna nobis oblata sit. Ratio nominis est a Mercurio, qui Græcis Ἐρμῆς et viis, nuntiis,

dens iracundia Crales ad socerum Callinicum monachum, natione Triballum, mittit. Qui cum non male didicisset uti occasionibus, et in rebus civilibus tritus esset, exortam præterea inter imperatores discordiam non ignoraret, nec non etiam prospiceret, hanc dissensionem domino suo peropportunam fore, ad animadvertendam a socero

Is et magnus domesticus e re sua futurum statuentes, si legationem de coeunda secum belli societate ad Cralem mitterent, Callinicum arcescentes, et cum eodem de amicitia et armis cum Crale conjungendis sermonem niscentes: facileque homini consradentes, quod ipse hoc etiam æque Crali conducturum sentiret, tum etiam quod vetus ei cum Syrgianne necessitudo esset, legatum eum mittunt. Missus Callinicus festinatione et alacritate mira celerrime confectio itinere, cum Crale congressus, legationem junioris imperatoris exponit. Ille similiter de oblata commoditate, tanquam de inexpectato lucro (79) sibimet gaudet, gratias insuper agit, atque ad nepotem adjuvandum vires 26 suas omnes spondet: dummodo ab avo remotus, juxta Macedoniam consideat; sic enim expeditionem suam auxiliariam soceri rebus damnosam fore confidebat. Cum tali pollicitatione Callinicus magnis itineribus Byzantium se recipit, successumque legationis suæ læto imperatori lætus edisserit: certam et indubitam esse Cralis societatem asseverat, tantum propter Macedoniam se collocet. De Crale quidem ad suas partes adiungendo Andronicus minor hoc fecit. Animadvertens autem avum de pristina malevolentia nec moribus, nec verbis remittere, securitati suæ prospiciebat, proponens apud animum, si quo modo tam turbida tempestas sedaretur, in avi arbitrio manere, quandiu illi vita suppeditaret: sin ulterius progredederetur, meditatusque furor ad effectum inclinaret, imperatricem urbium deserere, et se cum suo grege conservatum ire. Dum in his tempus ponitur, Theodorus Synadenus protostrator vacatione accepta ab Occidente Byzantium venit: Prillapum siquidem, finitimaque loca, et inferiora Macedonia oppidula procuraverat, vir domo nobilis, et amplis-

lucro præest, et in *Amphitryone* Plauti est ita loquens:

*Nam vos quidem id jam scitis concessum et datum. Mihi esse ab diis aliis, nuntiis ut præsim et lucro.*

Si plures iter facerent, et unus boni quidpiam in via jacens repererat, alii, qui id secum dividi, seu commune vellent esse, dicebant κοινὸς ἐρμῆς, Latine, in commune. Observat Turneb. lib. xxvi, cap. 14.

simo genere natus. Nam qua de matre, imperatores attingebat, quod ea fratre Michaelis primi imperatoris Palæologi procreata esset: pater in Occidente apud Dalmatas Pologum toparchiam obtinebat. Quam quia una secum Michaeli jam dicto obtulerat, ejusque ditioni subjecerat, eximios apud Romanos honores adeptus, et consobrinæ imperatoris copulatus, superboque conjugio dignatus fuerat. Hic ut Byzantium intravit, seniorisque ad juniorem pessumdandum et evertendum dicta factaque omnia percepit, cum detestatione tantæ iniquitatis incredibilem animo dolorem pensit. Quamobrem juvenis et magnus domesticus majorem in se concipientes audaciam (præsertim quod et antea protostratorem bene sibi cupientem habuissent, plus tamen magnus domesticus, ex eo quod Adrianopoli cum Michaeli imperatore ambo vixerant, temporis longinquitate amicitiam confirmante) faciendum sibi existimarunt, ut cum eo provinciam suam communicarent: non solum qua amicus, sed etiam qua vir fortis, qua belli gerendi peritus, qua consideratus: quæ virtutes talibus in negotiis maxime expetuntur. Igitur quæ imperator nepoti denuntiasset, quid responsi redditum esset, quamnam ipsi adhuc deliberassent, illi aperiant. Ea protostrator omnia comprobans, se perpetua communitate qua consiliorum, qua periculorum cum eis devinxit. Convenit etiam illis cum nepote, nemini Romanorum ullo pacto arcana detegenda, præterquam tribus hisce, nempe magno domestico, Synadeno protostratori, Syrgianui: adhæc Latinis Genuensibus tribus, quorum erat imperatori perspecta fides, qui quæ illis ad fugam Byzantio Christopolin magno possent esse adjumento. Ternas quippe triremes suo, septenas imperatoris sumptu armatos promiserant: ut numerus earum denarius et ad fugam, si fugiendum, ei subserviret, et apud Christopolin simul bellum toleraret, quoad res suas ordinasset. Nomina eorum fuerunt, e gente quidem Auriarum Raphou Auria (80), e Spinularum, Fredericus Spinula (81), ex Temarensium, Raphon Temar (82). Denuo cum his

τιον ἐκ τῆς ἐσπέρας παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς· ἐπιτρόπευ δὲ Πριλλᾶπου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν χωρῶν τε καὶ πολυχνίων κατωτέρω Μακεδονίας. Ἦν δ' ὁ Συναδηνὸς οὗτος ἐξ εὐπατριδῶν, καὶ τὸ γένος περιφανῆς· μητρόθεν μὲν γὰρ εἰς βασιλείας ἀνήγε τὰς τοῦ γένους σειρὰς, ἐξ ἀδελφοῦ τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων βασιλευσάντος Μιχαῆλ τῆς μητρὸς αὐτοῦ γεννηθείσης· ὁ δὲ γε πατήρ, τοῦ πρὸς ἐσπέραν κατὰ τὴν Δαλματίαν λεγομένου Πολόγου τοπάρχης ἦν, ἦν δὲ τοπαρχίαν σὺν ἑαυτῷ τῷ πρώτῳ τῶν βασιλέων προσαγαγὼν Παλαιολόγῳ τῷ Μιχαῆλ, καὶ ὑποχέειρον ἀποδείξας αὐτῷ, τιμῶν τε ἡξιώθη μεγάλων παρὰ Ῥωμαίοις, καὶ γάμου κοινωνίας ἐπιφανοῦς, τῇ βασιλεύσῃ ἀνεψιᾷ συναφθείς. Οὗτος τοίνυν ὁ πρωτοστράτωρ ἐκ τῆς ἐσπέρας, ὡς περ ἔφημεν, εἰς Βυζάντιον ἀφικόμενος, καὶ ὅσα πρὸς βασιλεύς εἰρηταί τε καὶ πέπρακται ἐπὶ τῇ καταλύσει τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλεύς ἀκηκῶς, ἡγανάκτει τε οὐκ ἀνεκτῶς, καὶ πολλὴν κατεγίνωσκε τοῦ πράγματος ἀγνωμοσύνην. Διὸ δὴ καὶ θυβρήσαντες ὁ νέος βασιλεὺς· σὺν δομestikῷ τῷ μεγάλῳ (ἄλλως θ' ὅτι καὶ φιλικῶς πρὸς αὐτοὺς δέκεται καὶ πρότερον ὁ πρωτοστράτωρ, τῷ μεγάλῳ δὲ μάλιστα δομestikῷ ἐκ τῆς πρὸς Ἀδριανούπολιν παρὰ τῷ βασιλεὶ Μιχαῆλ διατριβῆς, χρόνῳ πολλῷ τῆς φιλίας αὐτοῖς ἰσχυρᾶς γενομένης), δεῖν ᾤθησαν κοινωνῶν καὶ αὐτὸν τῶν πραττομένων παραλαβεῖν, φιλίας τε τῆς πρὸς αὐτοὺς ἕνεκα καὶ ἀνδρίας, καὶ πολεμικῆς ἐμπειρίας καὶ φρονήσεως, ἧς αἱ τοιαῦται μάλιστα τῶν πράξεων δέονται. Ἀνακαλύπτουσιν αὐτῷ τοιγαροῦν ὅσα τε ὁ βασιλεὺς μηνύσει τῷ ἐγγόνῳ, ὅποιον τε τύχοι τῶν ἀποκρίσεων, ἔτι τε ὅσα καὶ αὐτοὶ περὶ τῶν καλῶ ἐαυτοῦς βουλευσάντο πραγμάτων. Ἄ δὴ πάντα καλῶς ἔχειν ἐπιψηφισάμενος καὶ αὐτὸς, κοινωνεῖν αὐτοῖς εἴλετο καὶ τῶν βουλευμάτων καὶ τῶν κινδύνων μέχρι παντός. Ἐδέδοκτο δὲ τούτοις ἅμα τῷ βασιλεὶ, πρὸς μηδένα μηδαμῶς ἕτερον τῶν Ῥωμαίων ἐκφανῆ γενέσθαι τὰ βουλευόμενα, ὅτι μὴ τουτοιοῖ τοῖς τρισὶ, δομestikῷ δηλαδὴ τῷ μεγάλῳ καὶ τῷ Συναδηνῷ πρωτοστράτορι καὶ Συργιάνῳ, καὶ Γεννοῦταις Λατίνοις ἑτέροις τρισὶ, φίλοις μὲν οὖσι δεδοκιμασμένοις τῷ βασιλεὶ, δυναμένοις δὲ μέγιστα πρὸς τὴν εἰς

Jacobi Pontani notæ.

(80) Ab Ansaldo Auria gens Auriarum clarissima originem habuit. Ansaldo natus est ex quadam matrona nobili, cui nomen Oria fuit, ex prisca familia, Volta dicta, quæ nunc, ut diximus, Cataneorum est; quam posteaquam Arduinus ex provincia Narbonensi regulus orinudus, propter venustatem formæ atque familiæ nobilitatem ambivisset, in matrimonium tandem accepit. Nam cum professionem in Palæstinam religionis ergo instituisset, casu Genuam delatus in hujus præstantissimæ femine ex occasione, ut fit, familiaritatem et consuetudinem incidit, adeo, ut formæ pulchritudine illectus, postmodum in Voltarum familiam receptus, ad nomen, et familiæ aviæ differentiam, Oriæ uxoris suæ nomen retinuerit. Bizarus in Historia Genuensium, lib. 1.

(81) Familia Spinularum celeberrima et laudatissima, a Guidone Spinula Beli vicecomitis filio, viro egregio animi corporisque dotibus originem traxit. Bizarus. Φρεσίγω ex Italoelism pro Φρεδέριχο.

(82) Plurimas Genuensium antiquas familias re-

censet Bizarus libro 1, inter quas bujus nulla mentio, sed bene additum ab eodem his verbis: *Et pleræque aliæ, quarum hac tempestate exsolvit memoria, et vix aliqua earum exstant ullius antiquæ nobilitatis indicia. Verum interea non me latet, atque omnino verisimile est, plurimas familias, successu temporis, mirum in modum extenuatas et inclinatas, cum aliis familiis, suo tempore integris et florentibus couluisse, et quasi in eas insitas, et translatus fuisse, adeo ut postmodum abolito et antiquato pristino nomine illius familiæ, in quam transivissent, nomen assumpserint.* Cum suspicatur porro, Raphon ex Raphaelæ corruptum esse, viri clarissimi Marci Velseri sententia opinionem meam confirmavit. Visum, inquit, monere, Raphones quidem haud dubie Raphaelæ videri, depravato in hanc faciem vocabulo, Genuensi idiotismo, qui inter Italicas dialectos crassissimus est. Et Raphaelæ sane Doriani maritimus præfecturis illa ætate clausisse, historie ostendunt, neque Foheta in



Χριστούπολιν ἐκ Βυζαντίου συγκαταπράξασθαι φυγὴν αὐτοῖς. Ἐπηγγέλαντο γάρ αὐτοί, τρεῖς μὲν τριήρεις οἰκείους ἀναλώμασι πληρώσειν, ἑπτὰ δ' ἑτέρας ἐκ βασιλέως λαθόντες χρήματα· ὡς δέκα τὰς συμπάσας γενομένας, καὶ πρὸς τὴν ἀπόδρασιν, εἰ δεήσει, συνάρασθαι τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς τῇ Χριστούπολει συμμαχοῦσας καρτερῆσαι, ἄχρις ἂν ὁ βασιλεὺς εὖ διάθοιτο τὰ κατ' αὐτόν. Ὀνόματα δ' αὐτοῖς, ἀπὸ μὲν τοῦ τῶν Ὀρίων γένους, Ῥάφων τε Ὅρια· ἀπὸ δὲ τοῦ Σπινουλιῶν, Φρερίγῳ Σπινουλα· ἐκ δὲ τῶν Ντεμάρ, Ῥάφων Ντεμάρ. Αὐθις δ' ἔμα τῶν δυοῖν βουλευομένων τῷ βασιλεῖ περὶ τοῦ ποτέραν χρῆ τῶν πόλεων ἀποδιδράσκοντας ἐλίσθαι, ὡς ἂν καὶ ὁ πρωτοστράτωρ τὴν δοκοῦσαν αὐτῷ τὸ νικᾶν ἔχειν εἰσενέγκῃ ψῆφον, καὶ τὴν μὲν Χριστούπολιν τῇ παρὰ τοῦ Κράλη συμμαχίᾳ παραζευγύοντος, τῇ Ἀδριανοῦ δὲ τὴν πολυανθρωπίαν καὶ τὴν ἐγκαθιδρυμένην ἐκεῖ στρατιάν, καὶ τὸ πλείστους εἶναι τῶν οἰκούντων ἐκεῖ τὰ τοῦ νέου βασιλέως ἡρημένους· ὁ πρωτοστράτωρ μὲν τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν ἤρειτο. Οὕτω δὲ πέρας τῆς βουλῆς λαβούσης, ἀνέστησαν. Ἐξ' αὐθις ἔμα δομαστικῶν τῶν μεγάλων μόνων καὶ βασιλεῖ περὶ τῶν αὐτῶν τούτων βουλευομένων, καὶ συνιδόντων ὡς Συργιάνῃ μὲν καὶ τῷ μεγάλῳ δομαστικῶ τῇ Θράκη τῶν γαμετῶν ἐνδιατριβουσῶν, ῥάδιον ἔστιν ὅποι βούλονται ταύτας ἀπαγαγεῖν, πρωτοστράτορι δὲ τῆς γαμετῆς ἔμα δυοῖν θυγατρίδοις τῇ Ἀδριανοῦ πόλει ἐγκαθιδρυμένης, πολὺ τὸ δύσκολον μετακινεῖσθαι· εἶτα καὶ τοῦτο προσεπινοομένων, ὡς καὶ τὸ τσαούτην ἀνάγκην τῷ πρωτοστράτορι ἀπαγαγεῖν, ἀγνωμοσύνης ἂν εἴη πολλῆς· καὶ τὸ δυσκόλως ἔχοντα πρὸς ταῦτα τῆς κοινωρίας ἀπωθεῖσθαι, καὶ ἀβουλίας ἄμα καὶ ἀδικίας· τοῦτο μὲν, εἰ πρὸς πάντα βέλτιστον ἄνδρα μικρᾶς ἀπόσιαντο αἰτίας ἕνεκα· ἀδικίας δ', ὅτι αὐτοὶ προσκαλεσάμενοι καὶ προσεταιρισάμενοι, καὶ σπουδῆν πολλὴν καὶ προθυμίαν πρὸς τὸ σὺν αὐτοῖς κινδυνεύειν εἰσνεγκόντα νῦν ἀπωθοῦνται, ἔδοξε Θεῷ Οὐαρήσαντας, καὶ ὑπόψιαν κινδύνου μικρὰν τοῦ ἐταίρου χάριν ἀναδεξαμένους, τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν μάλλον ἐπιψηφισασθαι. Οὕτω πέρα· ἐπιθέντες τῇ περὶ τούτου βουλῇ, καὶ τῷ πρωτοστράτορι δῆλα καταστήσαντες τὰ τῆς γνώμης, ἀνεπτέρωσάν τε πρὸς τὸ πράττειν, καὶ προθυμότερον ἀπέδειξαν ἑαυτοῦ.

Ἀλλὰ τὰ μὲν κατ' αὐτοὺς τοιαῦτα. Βασιλεὺς δ' ὁ πρεσβύτερος τῇ πρὸς τὸν ἔγγονον ὀργῇ λίαν παρωξυμμένος, οὔτε προσόντα καθημέραν προσηγόρευε τὸν ἔγγονον, οὔτε μὴν πρὸς τὴν οἰκίαν ἀπιδόντα πάλιν προσρήσεως ἤξίον τινός. Ἄλλ' οὐδὲ βέλτιον· ἢ φαύλου λόγου ἐπὶ τέσσαρσιν ὅλοις μηνὶ μετέδωκε, πλὴν ὅτι τοῦ νέου βασιλέως ἐξέπιτηδες ὁσημέραι τοῖς βασιλεῖσι· καὶ ὑπὲρ τὸ δέον προσκαρτερούντος, ἔρων ὁ βασιλεὺς τῆς προσεδρείας τὴν ἀκαίριαν, ὡσπερ ὑπ' ἀνάγκης συνωθούμενος, Ἄπελθε λοιπὸν πρὸς τὴν σὴν οἰκίαν, ἔλεγε τῷ ἔγγονῳ, μηδὲν τι τούτου προστιθεῖς πλέον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ἐν ἀξιώμασι τοῦ νέου βασιλέως τῶν πάππων παρισταμένου, οὐδέποτε ἐπέτρεψε

A duobus [puta cum magno domestico et Syrgianne] consultante imperatore, utram urbium confugio constituere oportueret, quo et protostrator, quam pro meliore duceret, sententiam proferret, et cum Christopoli quidem auxilia a Crate exspectanda, cum Adrianopoli vero populi frequentiam, ibidemque locatam militarem copiam, ac civium denique multitudinem sibi faventium conjungente, et protostratore Adrianopolin præoptante, antequam certum quid decernerent, surrexerunt. Post iterum domestico et imperatore solis super eadem questione inter se agentibus, nec ignorantibus, Syrgianni et domestico facile factu esse, uxores in Thracia manentes, quo placeret, abducere, protostratori contra, Adrianopoli conjugem cum duobus filioliis habenti, sedem mutare perdifficile fore: deinde et hoc secum volentibus, nec tantam necessitatem, nisi admodum injuste illi imponi posse: et reluctantem a communione repellere, non injustum modo, verum etiam stolidum videri: illud quidem, quia virum omnimodis optimum adeo levi de causa excluderent, hoc vero, quia eum nunc removerent, quem prius invitassent, et ad numerum suum allegissent, quique ad discrimina communiter adeunda 28 prouptam et alacrem animi voluntatem attulisset: hæc, inquam, reputantibus complacuit, divina bonitate confisos, eum nonnulla suspicione periculi, ob majus bonum Adrianopolin potius decernere. Finita deliberatione sensum suum protostratori indicant, qui ad rem aggrediendam mirabiliter excitatus semetipso evadit erectior.

Et horum quidem ejusmodi status et conditio fuit. Senior autem imperator iracundia percitus in nepotem, neque in dies singulos ad se ventitantem, recedentemve salutatione, neque totis quatuor mensibus ullo vel dextro, vel sinistro sermone dignari: nisi quod eo de industria citra decorum quotidie palatium obeunte, importunam assiduitatem intuens, veluti vi adactus in hanc vocem aliquando erupit, nullo præterea verbo addito: Mane de cætero domi tuæ. Enimvero nec cum senatoribus suis et magistratibus sibi assistentem unquam sedere jussit, sed aliis ejus jussu considentibus, ipse quoque necessario considerabat, omnibus ad illum respicientibus, quassæ quoque capite

#### Jacobi Pontani notæ.

elogiis dissimulat. Verum Temar familiæ quod vestigium reperiemus? In Genuensium Annalibus sæpius obvii Uso di mare, sive antiq.que Uso de mare, et Uso de mar, quos Folieta Usus marios appellat. Illos ipsos, al-jecia prima vocula, ut a vulgo brevi-

tatis amante fieri solet, Demar, atque inde Temar dictos fuisse, admodum apparet probabile. Hæc Velserus. Raphon Temar sine dubio est Raphael Temar.

significantibus, se stante ipso non sessuros; quod adolescentem mordebat acrius, ut et quibus fidebat, diceret, velle se domino et imperatore (hoc etenim modo avum semper nominabat) cæteris sessionem mandante, sibi autem minime, stare diutius; hortantibus autem (83) ad sedendum, responderet: Vobis, non mihi, facultas ab imperatore domino data est. Quapropter vos jussa implentes, sedere convenit, me autem stare, donec similiter sedere jubeat. His apud eos, quibus audebat fidere, dolorem suum testabatur. Itaque magnus domesticus eum consolans, cum alia tanquam carmina ad leniendam ægrimoniam accinebat, tum illi Salomonis (84) obtemperandum aiebat, præcipientis patientiam et tolerantiam ostendendam in tempore. Secundum hæc junior imperator et amici per familiarem quemdam Syrgiannem certiores faciunt, cupere se, ut Constantinopolin, reversionis suæ honestam aliquam causam commentus, advolet; res enim hac melius, illac deterius ire. Qui multo cum studio celeriter adit, et cum imperatore ac sociis collocutus, intelligit quod dictum fuerat: res melius procedere, ad protostratorem, alterum, res deterius ire, ad imperatorem avum pertinere, qui nepotem odisset 29 implacabilis. Edoceatur nihilominus aliâ, quæ post ejus in Thraciam discussum evenerant. Tum quid res tempusque postulet, et quinam ex urbe regina urbium se queant subducere, disquirunt. Primus itaque protostrator in hæc verba disserit:

ἔγγονη τὸν βασιλέα, καὶ τὰλλα ἐκδιδάχθεις ὅσα δὴ τοῦ τὴ χρῆ πράττειν ἐβουλεύοντο κατὰ σφᾶς· καὶ ὅπως ἂν αὐτοὺς γένοιτο τῆς βασιλείδος τῶν πόλεων ἀκινδύνως ὑπεξελθεῖν. Πρῶτος τοίνυν εἶπεν ὁ πρωτοστράτωρ Συναδηνός·

## CAPUT IX.

*Protostrator imperatorem seniozem in custodiam dandum, Syrgiannes interficiendum, magnus domesticus in priore sententia consistendum suadet. Reprehensus a Syrgianne de pertinacia, sapienter se tuetur, et utrumque refellit.*

Magnum ego et manifestum periculum huic negotio inesse animadverto. Si enim nos quomodocumque clam hac urbe egressos, imperator senex armis continuo fuerit persecutus, quibus tandem machinis præsentissimo discrimini elabemur? Est autem, uti reor, virorum prudentium, et incolumitatis suæ amantium, certa pericula salutis suæ non anteponeere (85). Ex urbe igitur clam exire, imperatore potentissimo adversario a tergo relicto, et ita gravem suspiccionem commovere, non longe ab extrema pernicie abesse judico (86): et securitatem multam adepturos, si comprehensum, quod facile poterimus, custodiæ mandemus; sic enim nemine adversante, nullo plane negotio

καθεσθῆναι· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους τῆς ἐπιτροπῆς γινομένης, ἐξ ἀνάγκης ἐκαθέζετο καὶ αὐτὸς, πάντων πρὸς αὐτὸν ἐρώντων, καὶ τοῖς νεύμασι δηλούντων, ὡς οὐδ' ἂν αὐτοὶ καθεσθίεν ἐστηκότος αὐτοῦ. Ὁ δὲ καὶ μᾶλλον τὸν νέον ἔδακνε βασιλέα, ὡς καὶ πρὸς οὗς εἶχε λέγειν θαρρῆν, ὡς βούλοιο τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως (τοῦτον γὰρ αἶε τὸν τρόπον τὸ τοῦ βασιλέως καὶ πάππου προσέφερον ὄνομα), τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέποντος τὴν ἀνάκλιτιν, αὐτῷ δὲ μὴ. Ἐστάναι ἐπιπόλῳ. Ἐπιτρεπομένων δ' αὐτῶν, Ἄλλ' ὑμῖν μὲν, εἰπεῖν, πρὸς τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως τὴν καθέδραν ἐπιτετράφθαι, ἐμοὶ δὲ μὴ. Διόπερ ὑμᾶς μὲν καθεσθῆναι προσήκει, τὸ προσταττόμενον ἐκπληροῦντας· ἐμὲ δ' ἐστηκέναι ἄχρις οὗ τὸ ἐπίταγμα φθάσῃ καὶ πρὸς ἐμέ. Τοιαῦτ' ἔλεγε πρὸς οὗς ἐθαύρει, τὴ τῆς ψυχῆς ἀλγος ἀνακαλύπτων· ἐφ' οἷς αὐτὸν ὁ μέγας δομῆστικός παραμυθούμενος, ἄλλα τε κατεπέθε τῆς λύπης, καὶ τὸ Σολομώντειον ἔλεγε δεῖν ἐκπληροῦν, ὑπομονὴν ἐνδεικνύμενον καὶ καρτερίαν κατὰ καιρὸν. Τὸ δ' ἔξης ὁ νέος βασιλεὺς καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν, διὰ τινος τῶν οἰκείων μηνύουσι Συργιάννη πρὸς τὴν Κωνσταντινίου ταχέως ἐπανελθεῖν, εὐπρόσωπόν τινα πλάσάμενον αἰτίαν τῆς ἐπανόδου. Τὰ γὰρ κατ' αὐτοὺς πράγματα, πῆ μὲν ἐπὶ τὸ βέλτιον, πῆ δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον χωρεῖν· ὁ δὲ σὺν σπουδῇ πολλῇ κατὰ τάχος ἐπανελθὼν, καὶ συγγενόμενος βασιλεῖ καὶ τοῖς ἐταίροις, καὶ τὸ μὲν ἐπὶ τὸ βέλτιον προκεχωρηκέναι σφίσι τὰ πράγματα, τοῦ πρωτοστράτορος Συναδηνοῦ χάριν εἰρησθαι μαθὼν· τὸ δ' εἰς τὸ χεῖρον, διὰ τὸ μᾶλλον ἐκπεπολεμῶσθαι τῷ συμβεβῆκει μετὰ τὸ εἰς Θράκην αὐτὸν ἀπάραι, περὶ

συμβεβῆκει μετὰ τὸ εἰς Θράκην αὐτὸν ἀπάραι, περὶ τῶν πραγμάτων ἐστὶ συνορῶν. Εἰ γὰρ ἡμῶν ὅπως ποτὲ ταυτησὶ τῆς πόλεως ὑπεξελθόντων, ἐπιστρατεύσει καταπόδας ὁ βασιλεὺς, τίς μηχανῆ μὴ οὐκ τὴ παραυτίκα πρὸς ἔσχατον ἔλθειν κινδύνου; Ἔστι δὲ ἀνθρώπων, οἶμαι, σφρονοῦντων καὶ βουλομένων σώζεσθαι, μὴ τοὺς προδῆλους ἀνθαιρεῖσθαι κινδύνου τῆς ἐν βεβαίῳ κεισομένης σωτηρίας. Τοῦ τοίνυν τῆς πόλεως ὑπεξελθεῖν, δυνατώτατον ἀνταγωνιστὴν ὀπίσω καταλιπόντας τὸν βασιλέα, οὕτως ὑποψίαν δεινὴν παρέχοντας, μακρὰν ἀφροστηκέναι παντὸς κακοῦ, καὶ πολλὴν τὴν ἀσφάλειαν ἡμῖν παρέχειν, τὸ τοῦτον κατασχόντας, ὃ δυνήσασθαι δοκῶ βραδίως, κατακλιεῖσθαι φρουρᾷ. Οὕτω γὰρ οὐδενὸς ἀνταγωνισ-

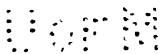
## Jacobi Pontani notæ.

(83) In Græcis lego, προτρεπομένων, perspicue id postulante sententia.

(84) Ecclesiastici cap. xviii: Ante languorem humilia te, et in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam. Græce sic legitur in Septuaginta: Πρὶν ἀβρῶσθησθαί σε ταπεινώθητι, καὶ ἐν καιρῷ ἀμαρτημάτων δειξὸν ἐπιστροφῆν. Græca illa Cantacuzeni Latini potius respondent.

(85) Cic. 1 Off. Nunquam omnino periculi fuga committendum est, ut imbelles timidique videamur. Sed fugiendum etiam illud, ne offeramus nos periculis sine causa, quo nihil potest esse stultius.

(86) Necessario ante μακρὰν particula negans in Græco adjicienda est, prætermissa a librario. Itaque interpretando adjecimus. — Interpres legit οὐ μακρὰν. Frustra, quippe aliter vertere debuit.



μένου, ῥᾶστα κρατήσομεν ἀπάντων. Συργιάννης δὲ μετ' ἕκείνον εὐθύς, Καὶ τοῦθ' ὅπερ εἰρηκας, ἔφη, πολλοὺς ἔχον ἐξετάζοντι φανείναι τοὺς κινδύνους. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ μικρὸν ἔργον τὸ κατασχεῖν, πολλῶν περὶ αὐτὸν εὐνοϊκῶς διαχειμένων κατ' τῶν τῆς συγλήτου, καὶ τῶν ἐν τέλει, καὶ μισθοφόρων αἰ πολλῶν διατριβόντων ἐν βασιλείοις. Ἐπειθ' ὅτι καὶ τοῦς' εἰ μετὰ πολλῶν τῶν κινδύνων κατορθωθείη, τότε ἤδη χαλεπωτέροις περιπεσοῦμεθα κινδύνους, πολλὰς ὑποπτεύοντες ἐκ τῶν φυλάκων καὶ τῶν πραγμάτων τὰς μεταβολάς. Ὅτε τοίνυν καὶ ἀφοτέρωθεν ὑποψία δεινὴ, βέλτιον βραχεία καιροῦ ῥοπή τῆς ζωῆς ἀποστερήσαντας, βεβαίως ἄρχειν αὐτοῦ τε οὐκ ἀμυνομένου, καὶ τῶν ἄλλων οὐδενὸς διακινδυνεύειν ὑπὲρ αὐτοῦ κειμένου βουλευσομένου. Τὴν δὲ τοιαύτην βουλὴν ἐξήνεγκε μὲν κατὰ βασιλέως ὁ Συργιάννης, ἐξ ἑαυτοῦ μὲν, ἐνήγε δ' εἰς αὐτὴν μάλιστα καὶ Ἀπόκαυχος, ἐκσπόνδως πρὸς βασιλέα ἐξ αἰτιῶν διακείμενος παραλόγων· μὴ δι' αὐτοῦ δὲ δυνάμενος εισάγειν τὴν γνώμην (οὐπω γὰρ ὤκειωτο βασιλεὺς τοσοῦτον ὡς καὶ μετέχειν βουλῆς), φίλῳ δυνεὶ τῷ Συργιάννῃ τὰς βουλὰς ὑπετίθει ὡς αὐτῷ παρόρησθα βουλευσομένην. Πρὸς ταῦθ' ὁ μέγας δομῆστικος, Ἐμολ τὸ πρῶτον, ἔφη, τῶν βουλευμάτων τῶν ἀπανθρώπων κρίνονται, τὸ δεύτερον, οὐδ' ὠμόδητος καὶ ἀπανθρωπίας ὑπερβολὴν ἐλλείπειν οὐδεμίαν φίνεται. Διὸ συμφέρειν ἡγοῦμαι τούτων ἀποστάντας ἀπάντων, τῶν προτέρων ἔχειν βουλευμάτων, καὶ σκοπεῖν οὐχ ὅπως βασιλεὺς κακῶν ἀνηκέστων αἰτίαι φανῶμεν, ἀλλ' ὅπως ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπαθείς διατηρήσωμεν κακῶν (εἰς τοῦτο γὰρ καὶ συνελθύθειμεν, ὅπως τῷ μὲν τῶν βασιλέων ἀδικουμένην, Θεοῦ συναιρομένου, καὶ τὴν ζωὴν διατηρήσωμεν καὶ τὴν τιμὴν)· τῷ δὲ, μηδεμιᾶς ἀκολουθοῦσης ἀνάγκης, μηδ' εἰς τὴν τιμὴν παρενοχλήσει, μήτοι γε τὴν ζωὴν. Τούτων οὕτως ἀλλήλοισ ἐναντία βουλευομένων, ὁ μὲν βασιλεὺς καθήστο σιγῆ, τῶν λεγομένων ἐπακροῶμενος· ὁ Συργιάννης δὲ τὸν λόγον ἀναλαβὼν, ἐκ τῶν ἐναντίων ἀντιλέγων πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικόν ἔφη· Τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὸ ἐνδεὲς ἔχουσης, καὶ τῆς τελείας τῶν δυνεων γνώσεως ἀπολειπομένης, οὐδένα δεῖν οἶμαι τοῖς ἀπ' ἀρχῆς δεδογμένοις ἐμμένειν, ἀν μετὰ ταῦτα βελτίω τάναντια φαίνεται, ἢ εἰ τοῦτο κρατήσῃ, οὐκ ἂν φθάνοι πάντ' ἄνω καὶ κάτω γενόμενα. Ἄν γὰρ μήτ' ἔμπορος, μήθ' ὁ γεωργός, μήθ' ὁ κυβερνήτης πρὸς τὰ δοκοῦντα λυσιτελεῖ μεθαρμόζηται, ἀλλ' ἀναγκαίως ἐμμένῃ τοῖς ἀπ' ἀρχῆς δεδογμένοις, ταχέως ὁ μὲν κυβερνήτης ἑαυτῷ συκατεδύσῃ τὴν νῦν ἐναντίων κινήθεντων πνευμάτων· ὁ δ' ἔμπορος ἐπανήξει κενὸς χρημάτων· ὁ γεωργὸς δὲ πρὸς τῆ τῶν πόνων ἀποστερήσει, καὶ βαθὺν ὀφλήσει γέλωτα. Προσθήσομεν δὲ τι καὶ τῶν οἰκείων παραδειγμάτων. Οὐκ ἂν οὐδὲ στρατηγὸς τοῖς ἀπ' ἀρχῆς

rerum summa potiemur. Tum Syrgiannes exi-  
piens, Et hoc quod dixisti, inquit, si quis cogita-  
tione perulstrarit, multis obnoxium periculis in-  
veniet. Primum enim arduum opus est illum com-  
prehendere, quando et ex proceribus, et ex magistra-  
tibus, et ex meritoriis militibus, qui frequentes in pa-  
latio semper visuntur, multi suam in eum benevo-  
lentiam navant. Deinde ut hoc fauste transigamus  
(quamvis non sine pluribus periculis) in discrimen  
sævius incidemus, cum e custodibus plures  
suspectos habere et rerum vicissitudinem metuere  
cogemur. Quoniam igitur utrinque male metuen-  
dum est, præstat, ut mea fert opinio, seni quod  
restat vitæ momentum præcidere, atque ita cer-  
tum et constans imperium indipisci, quando-  
quidem nec ipsum se ulciscetur, et qui pro mor-  
tuo aliquid periculose inceperit, nullus exsistet.  
Tale consilium Syrgiannes contra avum ex se qui-  
dem dabat; sed in primis Apocaucho sollicitante,  
qui ob causas quasdam non legitimas, ab impera-  
tore seniore alienior, quia ore suo sententiam di-  
cere non poterat, quod in junioris familiaritatem  
necdum adeo penetraverat, **30** ut etiam in con-  
sillium adhiberetur, et Syrgiannem diligebat, eidem  
istuc, ut liberrime consulturo suggesserat. Contra  
hæc sic ingressus est magnus domesticus: Et  
prima sententia mihi inhumana, et altera sævitæ  
atque immanitatis modum omnem exsuperare vi-  
detur. Quamobrem spectata utilitate, ab hisce  
consiliis recedendum, ac prioribus adhærescendum  
constituo, providendumque, non quonam pacto  
imperatorem atrocissime multemus, sed qua ratione  
a nostris ipsorum cervicibus exitium prohibeamus  
(hujus enim ergo convenimus, ut alterius quidem  
injuria læsi vitam honoremque, Deo nos bene  
adjuvante, tueamur); alterius autem, nulla impel-  
lente necessitudine, ne honori quidem, quid di-  
cam vitæ? incommodemus. Illis isto modo judicis  
sententiaque discrepantibus, junior imperator se-  
dens, tacitus quæ dicebantur auscultabat. Tum  
Syrgiannes magno domestico sic occurrit: Cum  
ingenii humani imbecillitas perfectam rerum co-  
gnitionem simul (87) assequi nequeat, nemini in  
his quæ ab initio ei visa sunt, conquiescendum  
puto, si postmodum contraria meliora apparuerint;  
alioqui aliud alio ferri, miscerique ac perturbari  
omnia necesse est. Si enim nec mercator, nec agri-  
cola, nec gubernator perspectæ commoditati se  
accommodaverit, verum in suscepto semel propo-  
sito perseyerare obstinate imbiberit, hic ventis  
adversis surgentibus cito navem secum summer-  
get, negotiator crumena vacua redibit; arator præ-  
ter laboris frustrationem publica etiam irrisioe

Jacobi Pontani no. æ.

(87) Verissimum est, quod ait i Off. M. Tullius, omnes homines trahi et duci ad cognitionis et scientiæ cupiditatem, et veri videndi a natura nobis ingeneratum desiderium. Sed quia cognitio nostra necesse est per sensus ad animum veniat,

quomodo nec simul omnia sensibus percipere, sic nec omnia eodem tempore simul cognoscere possumus. Itaque perfectam cognitionem quasi gradatim acquirimus.

ludetur. Quin etiam exempla e re nostra adjiciamus. Nullus ductor placitorum priorum tenax, de hostibus tropæum eriget; imo turpiter et effeminatus victus seque militemque perditum ibit. Nam si copias suas adversariis longe majores, et bello exercitiores cœnsens, idcirco prælio dimicandum decreverit, deinde in conspectum hostium veniens, eos et numero, et usu, et armorum apparatu multis partibus superiores viderit, et quia anticipatam opinionem deserere non vult, inconsiderate ac temere signis illatis conflixerit, ecquid talem ducem insano parum interesse negabimus? Certe nequam. Itaque et tu mihi in præsens admirationem commoves, homo a pueritia usque ad hoc ætatis in militia et militaribus versatus laboribus, dum affirmas, quæ a principio statuerit quispiam, iis affixum esse oportere, nec scis vel uno temporis puncto **31** rerum plurimarum commutationes solere fieri. Adhæc magnus domesticus sic respondit: Ego vero mortalium adhuc nullum, saltem paululum monte valentem, ita perpetuam in prima aliqua voluntate permansionem sibi indixisse credo, ut eam postea, tametsi meliora se offerrent, immutare detrectaverit. Te quoque ipsum arbitrator non potuisse tam immodice mihi conviciari, aut de rebus adeo commode ac vere loqui, nisi pariter necum sentires. Tantum autem ab illo disto, quem tu me describis, ut tam in publicis quam privatis deliberationibus, cum sententiam probabilem et rei propositæ utilitatem opinione mea maxime attingentem sæpenumero protulissem, deinde ubi ad facta ventum fuerit, aut ab alio, quem minus prudentem judicarem, aut a memet persnasus, in alia omnia discesserim. In hoc autem negotio, de quo nunc disceptamus, non quæ vobis, sed quæ mihi videntur, probanda existimo, idque pluribus de causis. Primum enim manus in imperatorem, et unctum Domini (83) injicere, eique animam extinguere, non apud homines solum universos venia carere, sed, uti credimus, etiam a Deo hujusmodi facinora acerbissima mercede pensantur. Deinde non istuc nobis a principio proposuimus, ut alterum imperatorem neci daremus, alterum in solio collocarem: sed sollicito ad justitiam respectu, studiosius ad ei opitulandum incubuimus, qui et de imperio, et de vita conservanda laboraret. Absurdum est igitur, huic juste imperium vindicare, illi injuste etiam spiritum, et sanguinem eripere: et quæ, si in alium designarentur ab aliis, crudelissima duceremus, iis multo crudeliora nos ipsos in imperatorem machinatos videri: et velut in trutina, rebus in una lance divergentibus, ad similem inæqualitatem ex contra-

**A** ἑμμένων βεδολευμένοις, τρῖπαιον ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀναστήσει· ἀλλ' αἰσχρῶς καὶ ἀγεννῶς ἠτηθεις, συγκινδυνεύσει τοῖς στρατιώταις. Ἄν γὰρ συμβῆ τυχὸν τὴν μὲν ἑαυτοῦ στρατιάν πολλαπλασιῶνα τῶν πολεμίων καὶ πρὸς τὰ πολεμικὰ μᾶλλον ἡσκημένην ἡγεῖσθαι, καὶ διὰ τοῦτο δεῖν βουλευέσθαι μάχην συνάπτειν, εἴτ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐλθὼν, τὴν τῶν ἐναντίων ἴσῃ καὶ τῷ πλήθει καὶ τῇ ἀσκήσει καὶ τοῖς ὅπλοις ὑπερέχουσαν πολλῶ τῷ μέτρῳ· διὰ δὲ τὸ μὴ λῦσαι τὰ δεδογμένα, ἀλογίστως συμπλέκεται καὶ παραθόλως, οὐκ ἂν ἐγγὺς τοῦ μαίνεσθαι φαίμεν τὸν στρατηγὸν ἐκείνον; Παντὶ που δῆλον. Διὸ μοι καὶ σὲ νῦν ἔπεισι θαυμάζεις, οὕτως ἀποφηνάμενον ὡς χρεὶ τοῖς ἐξ ἀρχῆς δεδογμένοις ἐμμένειν, ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐς τὴν δὲ χρόνον, στρατείαις καὶ τοῖς ἐκ στρατείας ἐνδιατρίψαντα πόνοις, τοῦτο δὲ ἡγνοηκότα, ὡς μία καιροῦ ῥοπή πολλῶν ποιήσει πραγμάτων μεταβολάς. Ἐπὶ τούτοις ὁ μέγας δομestικός εἶπε τοιάδε· Οὐδένα νομίζω τῶν καὶ ὄπισθεν μεταειληχότων φρονῶν οὕτως ἑαυτὸν οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐβουλεύσατο πεπεικέναι βεβαίως ἐμμένειν, ὥστε μὴ μεταβάλλειν, ἐτέρων ἐν ὑτέρῳ φαινόμενων βελτιόνων. Καὶ σὲ δὲ αὐτὸν οὐκ ἂν εὐπορήσειν ἐπ' ἐμοὶ λοιδόριας ὑπερβολῆς, ἣ οὕτω περὶ τῶν πραγμάτων λέγειν ἔχειν, ἐν διαφορᾷ καταστάντα. Ἐγὼ δὲ τοσοῦτου δέω ὅποιον εἶναι φατε, ὥστε κἀν τοῖς δημοσίοις, κἀν τοῖς ἰδίοις, ψῆφον ὡς καλῶς ἔχουσαν, καὶ τοῦ λυσιτελοῦντος τὸ δοκεῖν ἐς τὰ μάλιστα ἐφικνουμένην περὶ τινος πολλάκις ἐξενεγκῶν, ἤδη δὲ καὶ πρὸς τὸ πράττειν χωρῶν, ἔπειτ' ἡ ἐτέρῳ τὸ ἦσον ἔχειν ἐπὶ τῷ φρονεῖν δοκοῦντι, ἢ αὐτὸς ἐμαυτῷ τὴν ἐναντίαν πεισθεὶς εἰλόμην. Ἐφ' οἷς δὲ νυνὶ σκοποῦμεν, μάλιστα μὲν ὧν ὑμεῖς βουλευέσθε, ἀποσχέσθαι, ὧν δ' ἐμοὶ δοκεῖ, δεῖν ἔχασθαι νομίζω πολλῶν ἔνεκεν αἰτιῶν. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸ χεῖρα κινῆσαι κατὰ βασιλείῃς καὶ τῷ θεῷ κεχρισμένου, καὶ σωτηρίαν ἀποστερησαι ψυχῆς, οὐ μόνον πάσης ἐν ἀνθρώποις ἀπεστέρηται συγγνώμη; ἀλλὰ καὶ παρὰ θεῷ τὰς ἐσχάτας πῶν τοιούτων ἔργων πεπίστευμεθα κείσθαι τὰς ἀντιδόσεις. Ἐπειτα δὲ, οὐδὲ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα, ὥστε τὸν μὲν ἀνελεῖν, τὸν δ' ἐγκαθιδρῦσαι τοῖς θρόνοις τῶν βασιλείων· ἀλλὰ πολὺν τινα τὸν δικαίου ποιούμενοι λόγον, ἀμύνειν τῷ νέφ προὔθυμήθημεν βασιλεῖ, ἀδικουμένῳ τε περὶ τὴν ἀρχὴν, καὶ δεδοικότι περὶ τὸ ζῆν. Ἄστοπον οὖν, τῷ μὲν σὺν τῷ δικαίῳ τὴν ἀρχὴν κατακτᾶσθαι, τὸν δ' ἀδίκως ἀφαιρεῖσθαι καὶ τὴν ζωὴν· καὶ ἂ περὶ τὸν ἕνα πραττόντων ἐτέρων, τῶν ἀστοπώτων ἐδόκει, τοῦτων χαλεπώτερα περὶ τὸν ἕτερον ἐξείργασμένους αὐτοὺς ὀφθῆναι· καὶ ὥσπερ ἐν ζυγοῖς τῶν πραγμάτων ἐφ' ἐτέρῳ μέρει βαρυνόμενων, ἐπὶ τὴν ἴσῃ ἀμετρίαν πρὸς τοῖναυτίον αὐτοὺς καταπιέσαι, δέον ἐπὶ τὸ ἴσον ἀναγαγεῖν. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸ δῆσαντας φρουρεῖν, τοῦ ἀπαξ

Jacobi Pontani notæ.

(83) Loquitur, ut David de Saule consuevit, lib III Reg 1. Interpretes Bibhorum frequentissime vocem Græcam χριστός retinuerunt, ut I Regum: Loquimini e ram Deo et christo ejus. In Psalmis: Nolite tangere christos meos. Salvavit Dominus

christum suum. Apud Lucam de Simeone: Non v. surum se mortem, nisi prius videret christum Domini; et sexcenties alibi. Dicitur autem, τὸ unctus Domini, aut, christus Domini, cum significatione maxima, est et verbum gravissimum.

ἡμερώτερον ἀποκτείναι. Τοῖς γὰρ ἐν ἔθει τοῦ θερα-  
 πεύεσθαι καὶ θορυφῶρεῖσθαι, φοβερώτερον τοῦ ἀπο-  
 θανεῖν, τὸ παρ' ἀξίαν κακοπραγεῖν. Διὸ καὶ πολλοὶ  
 τῶν ὄμνουμένων παρὰ Ῥωμαίοις αὐτοκρατόρων  
 μᾶλλον εὖλοστο ἀποθανεῖν, ἢ ζῶντας αἰσχρῶς δου-  
 λεύειν ἀτυχῆσαντες περὶ τὰς μάχας· καὶ χωρὶς δὲ  
 τούτων, τὸ παρὰ τῶν φυλάκων ὡς δεσμώτῃ προσε-  
 χίντων περιυβρίζεσθαι καὶ λοιδορεῖσθαι, παντὸς ἂν  
 εἴη πικρότερον ὕδατος Στυγός. Ἐτι δ' οὐδ' ἀσφάλειαν  
 ἡμῖν παρέχει τὸ δῆσαντας φρουρεῖν. Ἄν γὰρ ἐπι-  
 δήτην τρόπῳ δυνηθεῖ τὰ δεσμὰ διαφυγεῖν, ὅπερ  
 ἡμῖν πρόσεστι νῦν, τὸ δοκοῦντας ἀδικεῖσθαι καρ-  
 ποῦσθαι τὴν ἀπάντων εὐνοίαν, ἐκείνῳ περιστήσεται·  
 καὶ τοῖς περὶ οὖτοις βαρβάροις καὶ Ῥωμαίοις χρώ-  
 μενος. Ὅτε τοίνυν, τὸ μὲν ἀποκτείναι ἀλαστόρων  
 καὶ ἀνδροφόνων ἐπιτιμίαν, οὐ μόνον ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ  
 παισὶν ἡμετέροις ἔπειτα προζάπτει, τὸ δ' ἐξεχίντας  
 φρουρεῖν, μετὰ τοῦ αἰσχροῦ καὶ τοῦ ἐσχάτου ὑπο-  
 πτεῦει κινδύνους, καὶ λυσιτελεῖ ἅμα καὶ δίκαιον εἶ-  
 ναι νομίζω, τῶν προτέρων ἐχομένους λογισμῶν, τὸν  
 ἡμέτερον βασιλέα διασώζειν ἀμυνομένους ἂν τις  
 ἐπίη. Ἄλλ' ἔρεῖς, τί οὖν; ἂν ἐπιστρατεύῃ βασιλεὺς  
 ἡμῖν, οὐ μαχοῦμεθα αὐτῷ, οὐδ' ἀποκτενοῦμεν, ἂν  
 οὕτω συμβαίῃ; Μάλιστα μὲν οὖν ἀμυνοῦμεθα πάση  
 δυνάμει· ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν ἔχει τὸ τε κατάρχειν  
 καὶ τὸ ἀμύνασθαι τινα, λόγον. Τῷ μὲν γὰρ πρὸς τῷ  
 αἰσχροῦ πρόσεστι καὶ τὸ ἀδικεῖν· τὸ δ' ἀμύνασθαι,  
 πρὸς τῷ δικαίῳ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων εὐκλείαν  
 ἔχει. Ἄν γὰρ συμβῇ τὸν προκατάρχοντα παθεῖν κα-  
 κῶς, οὐ τῷ ἀμυνομένῳ τὴν ἀπόβασιν, ἀλλὰ τῷ ἐπιόντι  
 λογίζεσθαι, τῶν ἔργων δίκαιον. Ἡμῖν μὲν οὖν ἐπ'  
 ὁμφίτερα γυμνάζουσι τὸν λόγον ἑκατέρους εἴρηται  
 πολλά. Βασιλεῖ δὲ πάντων ἀκρωμένῳ ἐξέσται τὸν  
 τῶν ἀλλείων τρόπον τῆς σαγήνης πολλὰ περισχούσης  
 τὰ χρήσιμα ἐκλεξαμένῳ, τῶν ἀχρήστων ἀποσχέσθαι.  
 Ἐπὶ τούτοις καὶ τῶν ἄλλων συνθεμένων, καὶ τὴν  
 διάκρισιν τῶν λόγων ἀναθεμένων τῷ βασιλεῖ, εἶπε  
 καὶ αὐτὸς τοιαῦτα·

lationalis causa satis dictum est. Restat ut imperator  
 quasi e sagena multos pisces concludente, utilia deligat, inutilia rejiciat. Hoc ipsum ubi et reliqui  
 duo assensu firmarunt, et dijudicationem controversiæ eidem detulerunt, sic profatus est :

Jacobi Pontani notæ.

(89) Id præcipue tragici poetæ nobis egregie  
 ponunt ante oculos, dum heroas et heroinas sua  
 infortunia, tristissimamque, et beatæ quondam,  
 ac felici longe disparem conditionem deplorantes  
 inducunt. Exempla multa suppeditabit nunc Euripides.  
 Nec tam jucundum est, ex afflictio ac perditio  
 beatum, quam acerbum ac luctuosum, ex  
 beato miserum et calamitosum evadere. Seneca,  
*De tranquillitate animi*, cap. 8 : *Tolerabilius est, faci-*  
*liusque non acquirere, quam amittere. Ideoque læ-*  
*tiores videbis quos nunquam fortuna respexit, quam*  
*quos deseruit.*

(90) Enumerat Valer. Max. lib. iii, cap. 2, *De*  
*fortitudine*, P. Crassum, qui cum Arstonico bel-  
 lum in Asia gessit, Scipionem Pompei socerum,

ria parte alteram lancem deprimere, cum ambas  
 potius ad æquamentum, seu æquilibrium compo-  
 nere debeamus. Nec vero mitius eum habebimus,  
 si vincunt in custodiam tradamus, quam si semel  
 jugulaverimus. Qui enim tam officiose coli, satellitioque  
 semper stipari consueverunt, iis (89) ampli-  
 tudine et dignitate sua orbatis adversos casus  
 volvere, letho ipso horribilius est. Hinc plures  
 Romanorum imperatores, quorum celebris est  
 apud posteros memoria, præliis usi adversis, mori,  
 quam indignam hostibus servitutem servire, malue-  
 runt (90). Præterea a custodibus, ut ad vincunt  
 attentis, probra et contumelias perpeti, tales  
 animos quavis aqua Stygia cruciat amarius (91).

(91) Ipsa Styge est illis odiosius, nam et ab odio  
 palus illa fabulosa nomen habet. Impatiens est in-  
 jurix contumeliæque nobilis animus, et nobilium  
 illustriumque hominum plerumque etiam nobiles  
 animi.

## CAPUT X.

*Nepos insignem observantiam in avum ostendit, et crudelia potius ab ipso pati, quam in eum facere paratus est. Quæ fortuna dabitur, ea se usurum. Si se deserant socii, acerbè latuim. Ejus voluntate collaudata, protostrator et Syrgiannes, dum licet, Byzantio discendum statuunt. Quæritur ecquid imperatrix assumenda, an Constantinopoli relinquenda sit.*

Qui de rebus gravioribus consilii capiendi causa A deliberant, eos etiam numerum conficere oportere autumo. Unde olim Romani et Græci, quique sub populari, quique sub optimatum potestate et imperio degebant, consilia e pluribus congregabant, recte sentientes, hoc modo ab honesto et conducibili haud facile deflexum iri. Quin et de veteribus quidam, et e nostro ovili sapiens (92), salutem esse dicit, ubi multa consilia : sibi met 33 autem inimicum pronuntiat hominem inconsultum. Cum itaque vos et plures sitis, et in dando consilio excellatis, deque præsentī negotio multa disserueritis, licitum erit et mihi, quemadmodum piscatoribus, ut dixistis, e plena sagena delectis melioribus, cætera foras mittere. Proferam ergo ipse quoque meo judicio optima : vestrum unicuique integrum erit, quæ probaverit amplecti. De rebus expetendis ac fugiendis, jucundis et injucundis nequaquam unus et idem est omnium hominum sensus, sed ut quisque iis allicitur, ita de illis judicat. Fas sit igitur mihi quoque nunc in consultatione ita proloqui, ut affectus sum. Usque eo nihil dirum, et immane vel vitæ, vel dignitatis meæ gratia in dominum meum et imperatorem perpetrari velim, ut si forte districto ense in me jugulabundus irrueret, pedibus salutem meam expedire contenderem. Sin quippiam fugienti obstaret, adeo me non delectaret ad defensionem converti, ut velata facie, cum silentio plagam mallem accipere ; metuens ne aspectu illius vehementius turbatus, ac velut de statu mentis dimotus insidirem, ferrumque ei extortum longius projicerem : cum hoc ipsum scelesti facinoris loco ducam, quoquo modo contra parentem manus tollere. Sic me de avi honore sentire, Deum omnia perspicientem testor. Eodem animo vos esse desidero, certos plane, ne mutire quidem super hac re amplius, neque conari, me in diversum trahere : nec enim hilum proficietis. Si ergo priora consulta vestra, eaque salutaria sequentes, instantia pericula fugiendo declinare vultis, bene est, et ego ad numerum vestrum me aggrego, nec discriminum communionem recuso. Sin autem illa, ut ex timiditate et ignavia profecta improbant, in secundis cogitatis nulla interposita dubitatione consistere decrevistis, ac me in alia omnia discendente, vos, quæ mihi placent haud profutura ducitis, ego sane hujusmodi factorum consortium nunquam cupiverim : vos quæ securitati vestræ conducere creditis, quoniam potestas est, amplectimini. Deo

Jacobi Pontani notæ.

(92) Salomon est iste, Proverb. cap. 11, 24. Vides quemadmodum tangat sacras Scripturas? Nam e nostro ovili est, ex tñs ημετέρας αὐλῆς, apud

Τοῖς περὶ μεγάλων πράγματων βουλευομένοις ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω, καὶ πολλοῖς εἶναι τὸν ἀριθμὸν. Διδὸν καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες τὸ παλαιὸν, καὶ δημοκρατούμενοι, καὶ τῶν ἀρίστων ἀρχόντων, ἐκ πλείονων τὰς βουλὰς συνεκρότουσιν τοῦ καλοῦ καὶ συμφέροντος, οὕτως· οὐκ ἂν οἰόμενοι βραδίως ἀμαρτεῖν ὀρθῶς φρονούσας. Καὶ τῶν παλαιῶν δὲ τίς σοφὸς τῆς ἡμετέρας αὐλῆς ἐν πολλῇ βουλῇ τὴν σωτηρίαν εἴρηκεν εἶναι, καὶ πολέμιον ἑαυτῷ τὸν ἀσύμβουλον ἀπεφύγατο. Καὶ ὑμῶν τοίνυν καὶ πολλῶν καὶ περὶ ταῦτα ἀρίστων ὄντων, καὶ λόγῳ, οὐκ ὀλίγοις περὶ τοῦ πράγματος χρησαμένων, ἐξέσται κάμοι, ὃν εἰρήκατε τῶν ἀλλείων τρόπων, πολλὰ τῆς σαγήνης καταγαγούσης, τὰ χρήσιμα ἐκλεξαμένῳ ἀπορρίψαι τὰ μὴ τοιαῦτα. Ἐρῶ τοίνυν καὶ αὐτὸς ἃ μοι δοκεῖ βέλτιστα εἶναι· ὑμῖν δ' ἐξέσται ἐκάστῳ ἃ δοκεῖ συμφέροντα ἐλέσθαι. Οὐ πᾶσιν ἀνθρώποις τὰ αὐτὰ αἰρετὰ καὶ φευκτὰ, καὶ ἴδῃα καὶ μὴ τοιαῦτα δοκεῖ, ἀλλ' ὅπως ποτὲ ἔχουσι περὶ αὐτὰ, τοιαῦτα καὶ περὶ αὐτῶν ἐξάγουσι τὰς κρίσεις. Ὡς ἔγωγε τοίνυν καὶ αὐτὸς περὶ τῶν προκειμένων ἐρῶ. Τοσοῦτου δὲω τοῦ τι τῶν ἀνηκέστων καὶ ζωῆς ἕνεκα καὶ τιμῆς περὶ τὸν ἐμὸν κύριον καὶ βασιλέα γενέσθαι βούλεσθαι, ὥστ' εἰ συμβέβηκε τὸν αὐτὸν ξίφος ὡς ἀποκτενοῦντά με σπασάμενον ἐπιέναι, φυγῇ μὲν ἂν ἐπραγματευσάμην τὴν σωτηρίαν· εἰ δὲ κώλυμά τι μεταξὺ φεύγοντι συμβέβηκε τῆς φυγῆς, τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ συστραφεῖς ἀμύνεσθαι βούλεσθαι, ὥστ' ἐγκαλυφάμενος, ἐδεχόμενός μιν σιγῇ τὰς πλιγγὰς, δεῖσας μὴ πρὸς ἐκεῖνον ὄρων, καὶ οἷον τῷ πάθει, τῶν φρενῶν ἐκκρουσθεῖς, πρὸς τὸ λαβεῖν ἐξ αὐτοῦ κινήθῃ, καὶ μακρὰν ἀπορρίψαι τὸ ξίφος, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο τῶν ἀνδρίων κρίνω, καὶ ὄντινα τρόπον χεῖρας ἀνασχεῖν τῷ πατρί. Τοιαύτην ἔχω γνώμην περὶ τῆς εἰς τὸν πάππον τιμῆς τὴν πάντα ἐφροῦντα μαρτύρομαι ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ. Διδὸν δὲ καὶ ὑμᾶς βούλομαι οὕτως ἔχειν σαφῶς πεισθέντας, μηδένα περὶ τούτου λόγον κινεῖν, μηδὲ μεταπέθειν ἐπιχειρεῖν· ἔσεσθε γὰρ ἡνυκότες πλέον οὐδέν. Εἰ μὲν οὖν ἐθελήσατε τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐχόμενοι λογισμῶν, τὴν σωτηρίαν. ἑυτοῖς προριζομένους φυγῇ τὸν ὑφωρόμενον κίνδυνον διαδιδράσκειν, εὖ ἂν ἔχοι, καὶ τὴν κοινωρίαν αὐτὸς ἀσπάζομαι τὴν ἡμετέραν, καὶ συγκινδυνεύειν ὑμῖν αἰρούμαι· εἰ δὲ τῆς προτέρας ἀτολίαν καὶ ἀνανδρίαν καταγόντες βουλῆς, ἐμμένειν ἀσφαλῶς κεκρίκατε τοῖς δευτέροις, μὴ πειθόμενοι δ' ἐμοῦ, οὐδ' αὐτοῖς λυστέλειν ἑαυτοῖς ἄπειρ ἐγὼ βούλομαι ἡγεῖσθε, ἐγὼ μὲν τῶν τοιούτων ἔργων κοινωρίαν ὑμῖν οὐκ ἂν ἐλοιμήην ποτέ. Ὑμᾶς δὲ τὸ οἰκεῖον ἀσφαλῶς ἐξεσι περισώζοντας, ἃ συμφέρον ὑμῖν αἴεσθε ἐλέσθαι. Χάριν

Joannem cap. x. Salomon est ex nostro ovili, quia Deum verum, quem nos agnoscimus et colimus, ipse quoque agnovit et coluit.

δὲ πολλὴν ἐμολογῶ τῷ Θεῷ, ὅτι τῆς εἰς ἐμὲ εὐνοίας οὐδὲν οὐδέπω καὶ νῦν ὑμῖν ἀπήνηγε τῶν δυσχερῶν, οὐδὲ περὶ ὧν ἐβουλευσάμεθα κατὰ δῆλον οὐδὲν γέγονεν οὐδὲν πλὴν ὑμῶν. Ἐγὼ δὲ ὡς ἂν οἶδ' ἡμεῖς, καὶ ὡς ἂν ὁ Θεὸς διδῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμευτοῦ κίνδυνον διακυβερνήσω. Οἶδα μὲν οὖν ὡς ἂν συμῆ μαχόμενόν με πεσεῖν, πολλὰ μὲν ἐπιθρηνηστέα κειμένῳ, πολλὰ δὲ πολλάκις ἀνακλαύσεσθε τὸν φίλον, εἰ δὴ τι καὶ μνήμης ἄξιον ἐνεδειξάμεθα φιλίας εἰς ὑμᾶς. Εἰ δ' ἔτι περιόντι πάλιν ἐθειλήσετε προσελθεῖν, μηδαμῶς ὑμῖν ἐμπόδιον τὸ νῦν ἡμᾶς χωρίζεσθαι καταστήτω· εὐρήσετε γὰρ αἰετὸν αὐτὸν ὄντα καὶ φιλικῶς ὡσπερ καὶ νῦν διακειμένον πρὸς ὑμᾶς. Μὴ νομίσητε δὲ ἐμὲ μῆτε ἀλύπως ἐπὶ τῷ χωρισμῷ ὑμῶν διακείσθαι, μῆθ' ὡς τοῦ μηδεὸς ἄξιους ὑμᾶς οὕτως ἐκ τοῦ παραυτίκα ἀπωθεῖσθαι. Ἐξ οὗτου γὰρ περὶ τῶν τοιούτων ἠρξάμην λέγειν, πολλῶν τὴν διάστασιν ὑμῶν ἐννοῶν αἰσθάνομαι τῶν ἀλγυθόνων· οἶδα δ' ἐν τῷ μετὰ ταῦτα καὶ πλειόνων αἰσθησόμενος καὶ σφοδρότερον. Φέρεται δὲ ἀνάγκη, τὸν πραγμάτων ἀσυμμάτως ἐχόντων. Εἰ μὲν οὖν, ὡσπερ εἶπον, ἐθειλήσετε τῶν προτέρων ἐχομένους λογισμῶν, ὑπὲρ μὲν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας φροντῆσαι, μηδὲν δὲ κατὰ βασιλέως βουλευσάσθαι τῶν ἀπεικόντων, καὶ ἐμὲ κοινωνῶν ἔξετε τῶν πραττομένων· εἰ δ' ἐτέρως ὑμῖν δοκεῖ, οὐδὲν ἄλλο λοιπόν, ἢ πολλὰ τῆς εἰς ἐμὲ φιλίας ἐπευξάμενον ἀγαθὰ, καθ' ἑαυτὸν ἃ μοι δοκῶ συμφέροντα πράττειν. Τοιαῦτα καὶ τοῦ βασιλέως εἰπόντος, ἐπὶ πάλιν μὲν πρὸς ἀλλήλους εὐρων, τὴ τῆς γνώμης· θαυμάζοντες ἐπὶ τὰ κατὰ βεβηχός, ὡς μηδὲν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάππον αἰδοῦς ὑφείναι, καί τοι πολυλοῖς αὐτὸν τοῖς λυποῦσιν ἀμειβομένου. Εἶθ' ὁ πρωτοστράτωρ ἀπεκρίνατο τοιαῦτα· Ἡμῖν, ὦ βασιλεῦ, τὸ συμφέρον σοὶ τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς σκοποῦσιν, ἃ λυσιτελεῖν ἐδοκῶμεν, ἐφθεγγάμεθα. Ἄ δὲ περὶ βασιλέως ἐφθεγγάμεθα, οὐκ αὐτὸ τοῦτο μόνον ὅπως κακόν τι πάθοι σκοποῦντες ἐβουλευσάμεθα, ἀλλ' ὅπως μὴ μετὰ τὸ φανερῶς εἰς τὸν πόλεμον καταστῆναι, τίς ὑπολείπεται μετὰ σοῦ προσδοκία δεινοῦ· τοῦτο γὰρ ἡμῖν περὶ πλειστοῦ σκοπεῖται· ἐπεὶ δ' ὡς ἠκούσαμεν τῆς εἰς τὸν βασιλέα καὶ πάππον ἀσφαλείας τε καὶ τιμῆς τὴν οἰκίαν σωτηρίαν καὶ ἀσφάλειαν ἐν δευτέρῳ λογίζη, θαυμάζειν μὲν ἔπεισι τῆς μεγαλοψυχίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, πείθεσθαι ἐξ οἷς ἂν ἐθέλη, καὶ ταῦτα νομίζειν καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα, ἅπερ ἂν καὶ σοὶ συνδοκῆ. Εἰ δέ τι καὶ πρότερον διηγήθημεν περὶ τοῦ λόγου, οὐκ ἄλλοις ἐναντία βουλευόμενοι, ἀλλ' ὅπως μηδὲν τῶν δεόντων ἀνεξέταστον διαφυγῆ. Τοιγαροῦν ἐπεὶ τῆς ἀμφιβολίας παυσάμενης εἰς ἐν συνήλθομεν ταῖς γνώμαις, οὐδὲν ἄλλο λείπεται ἢ τοὺς λόγους καταλιπόντας, χωρεῖν ἐπὶ τὸ πράττειν τὰ δεδογμένα. Καὶ Συργιάνῃ κατὰ γνώμην αὐτῷ εἰπόντος εἰρησθαι, καὶ τοῦτο προσθέντος· ὡς τῆς εἰς τὸν βασιλέα καὶ πάππον αἰδοῦς καὶ κηδεμονίας, ὦ βασιλεῦ, πολλάκις παρὰ τῷ μεγάλῳ καὶ οὐρανίῳ βεβηχέεισιν· χάριτες· καὶ ἡ μεταβαλεῖ τὰς γνώμας τῶν ἐπιβουλευόντων, ἢ κακοῦν ὠρμημένων, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν πολυμήσει· τοῦ τε βασιλέως τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας

singulares ago gratias, quod usque ad hanc diem nulli vestrum sua in me inclinatio voluntatis quidquam creavit incommodi : neque extra vos ulli mortalium nostrarum consultationum arcana patefacta sunt. Quod ad me attinet, ut potero, et ut Deus annuerit, in periculo meo me tractabo. Equidem non ignoro, si in pugna occubuerim, vos morti neque illacrymaturus affatim, frequentique ac longo fletu amicum persecuturos, si modo aliquod amicitiae meritum memoria haud indignum in vos collocavi. Quod si ad superstitem denuo vos adjungere volueritis, non erit ullo impedimento ista quae nunc fit inter nos dissociatio : eundem quippe me semper, atque ut nunc, vestri amantem invenietis. Ne vero arbitremini, aut hanc separationem mihi non molestam accidere, aut vos, ceu homines nauci a me rejici in praesentia. Ex quo enim hunc sermonem orsus sum, ex cogitatione distractionis nostrae doloribus multis cumulat est mihi animus : etsi me in posterum plura et vehementius doliturum sciam. Sed quoniam res in tranquillum conferri non possunt, quod ferre oportet, feramus. Ergo si, ut dicebam, antegressis cogitationibus insistentes, salutem nostram prospicere, et adversus avum nihil inconveniens meditari institeritis, rebus agendis comitem me profitebor : sin alia vobis mens, hoc unum relinquitur, ut multa bona ob declaratum in me benevolentiam vobis a Deo precatus, ipse mihi ad utilitatem meam promus condus flum. His auditis illi diu inter se aspicere, et admirari ingenium juvenis, adeo ad honestatem grassantis, ut de pudore et reverentia erga avum nihil diminueret, quamvis ille tristia multa remetiretur. Dein protostrator sic incipit : Nos, imperator, de tuis atque nostris commodis solliciti, quae eo facere putabamus, edisseruimus. Quod autem de avo consulimus, in eo non hoc unum spectavimus, ut malo multaretur, verum ut ne ad bellum apertum veniretur, tuoque capiti casus aliquis gravior impenderet : id enim est, quod omnium minime velimus. Et cum securitatem honorumque avi tuae salutem incolumitatemque praeferas, quod intelleximus, subit nos hujus magnanimitatis et justitiae admiratio, et quae voles praestabimus, justaque et utilia tuo iudicio metiemur. Quod vero antea oratione discrepuimus, non id studio dissentiendi factum est, sed ut ne quid eorum quae tempus postuleret, nisi indiscussum praerieret. Proinde cum omni ambiguitate sublata sententiis congruamus, hoc solum restat, ut omissis sermonibus, ad id quod datur, aggrediamur. Postquam Syrgiannes deinde ex sua mente locutum protostratorem pronuntiavit, et hoc ad commendationem nepotis adjecit, ob hanc reverentiam atque curam avi multa illum apud magnum, caelestemque imperatorem manere praemia, qui aut malevolorum consilia mutaturus, aut ad nocendum prorumpentibus pro defensore obviam iturus esset : ubi nepos quoque de bene-

volentia et obsequio sibi præstitis gratias amplas egit, fugiendum esset nec ne quesiverunt. Et quia semper diem supervenientem malum aliquod majus parere videbant, et iram avi magis magis que corroborari, ex eo ducta conjectura videlicet, quod nunquam vel verbo appellare nepotem dignaretur : et quia in timore erant, ne si quid inopinatum de repente exstisset, id ipsum effugere nequirent, dum tempus ad capi rem sineret, et libertas supeditaret, Byzantio excedendum statuerunt. Imperator quanquam eos id quod res esset dixisse, et scopum tetigisse fateretur, tamen excelso et patienti animo usque ad ipsum discriminis articulum expectandum esse monuit, cum senem aliam mentem induturum, et a conceptis maleficiis destitutum confideret. Nunc autem de conjuge mea decernendum est, inquit, utrum eam fugientibus nobis pone sequi oporteat. Hæc e Germanis erat principis Brunsvicensis (95), apud suos eminentissimi et splendore generis inter omnes sui ordinis facile præcipua filia. Protostratori igitur et Syrgianni faciendum videbatur, uti imperatoris conjugem assumerent, quando et ipsi suas secum haberent : quæ omnem lapidem movendum, ut et imperatrix cum imperatore esset.

Α καὶ εὐπειθεῖας πολλὴν ὁμολογήσαντος χάριν αὐτοῖς, εἰ φευκτέα ἢ μὴ, ἐσκόπων. Ὅρῶντες δὲ ἀεὶ τὴν ἐπιούσαν μείζον τι φύουσαν κακὴν, καὶ τοὺς κατὰ βασιλείῃς, τοῦ πάππου καὶ βασιλείῃς θυμοὺς ἐπὶ μᾶλλον αὐξήσαντες ἐκ τοῦ μηδαιμοῦ τεκμαιρόμενοι μὴδὲ λόγου τινὸς ψιλοῦ τούτῳ μεταδιδοῦναι· καὶ δεδοικότες μὴ τινος τῶν ἀδοκῆτων ἐκ τοῦ αἰφνιδίου συμβάντος, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο διαδρᾶναι δυνήσειν, ἐδόκει νῦν ὡς κληρὸν ἔχουσι καὶ ἀδείας εὐποροῦσιν, ἀφίστασθαι τοῦ Βυζαντίου. Βασ.λεὺς δὲ αὐτοὺς ταῦτα μὲν ἢ ἔχουσιν εἰρηκέναι καὶ καλῶς στοχάσασθαι· ἔφη, ἔτι μέντοι γε καρτερίας καὶ μεγαλοψυχίας προσδεῖν, ἄκρι καὶ αὐτῆς τῶν κινδύνων τῆς ἀκμῆς. Ἡλιπίς γάρ ἀεὶ μεταβαλεῖν, καὶ τῶν μελετωμένων ἀποστήσεσθαι τὴν βασιλέα. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, περὶ τῆς βασιλείδος, ἔφη, τῆς ἐμοῦ συνοίκου σκεπτέον εἰ χρῆ καὶ ταύτην ζεύγουσιν ἡμῖν συνέπεσθαι. Ἦν δ' ἐκ Γερμανῶν αὐτῆ θυγάτηρ δουκὸς ντιμ προζούηκ τοῦ παρ' αὐτοῖς ἐπιφανεστάτου, καὶ λαμπρότητι πάντας τοὺς ὁμοφύλους ὑπερβάλλοντος τοῦ γένους. Τοῖς μὲν οὖν δυοῖν τῶν ἀναγκαίων ἐδόκει καὶ τὴν τοῦ βασιλέως· γαμετὴν συμπαραλαβεῖν, διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς τὰς γυναῖκα· ἔχειν μὲθ' αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο δέον εἶναι πάση μηχανῇ χρῆσασθαι ὥστε καὶ τὴν βασιλέα συνεῖναι τῷ βασιλεῖ.

## CAPUT XI.

*Cantacuzeni rationes, cur imperatrix Constantinopoli relinquenda. Syrgianne ad præfecturam suam in Thraciam dimisso reliqui hærent Byzantii. Magnus constaulus, et magnus logotheta Metochites viri clarissimi imperatorem senem frustra ab incepto dimovere nituntur.*

At enim Cantacuzenus magnus domesticus seorsum ab iis sentiens, opinionis suæ momenta his verbis explicavit : Primum discessio nostra clandestine, et anxie nobis satagentibus futura est ; id feminis ad hujusmodi operum laborem infirmis, et natura nequaquam idoneis, summum periculum conflabit ; et nos ipsi non mediocre habemus formidare discrimen, si facto in ipso deprehensi fuerimus. Adhæc, etiamsi fortuna favente hoc operis bene processerit, tamen posteriora non perinde evenient. Nam si ab avo manus ad nos inscquendos 36 mittatur, alterum e duobus cogemur, aut uxoribus relictis porro fugere, quod nos timiditatis, ignavie, dementiae, temeritatis criminibus maculabit (ut omittam quod imperatrici dedecoris auctores erimus, quæ pro captiva abducetur), aut ejus, imperatricis inquam, causa pauci cum multo pluribus pedem conferentes interfici : quorum utrumvis eligere, a prudentia abhorret plurimum. Præterea neque ad quos proficiscimur, constantem erga nos fidem gerunt. Quod cum ita sit, non

Καντακουζηνὸς δ' ὁ μέγας δομῆστικος τάναντια φρονῶν ἦν, καὶ τὰς αἰτίας προσετίθει· Πρῶτον μὲν γὰρ, ἐφοσκε, τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῶν λαθραίας γινόμενης καὶ κατεσπουδασμένης, ἐπικινδυνότατον γυναιξὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων ἀσθενῶς ἐχούσας καὶ ἀφυῶς· καὶ ἡμῖν δὲ αὐτοῖς οὐ μικρὸς ὁ κίνδυνος ὑποπτεύεται, ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων καταφύροις γινόμενοις· ἔπειτα εἶτε καὶ τύχη χρησαμένοις τοῦτο πρὸς τὸ βῆδιον ἀποδαῖν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἀπαντήσει καὶ τὰ μετὰ ταῦτα. Εἰ γὰρ πρὸς βασιλέως στρατιὰ πρὸς δίωξιν ἡμῶν ἀποσταλῆ, δυοῖν ἀνάγκη θάτερον ἐλεῖσθαι, ἢ τὰς γυναῖκας καταλιπόντας χρῆσασθαι φυγῆ, ὃ δειλίας καὶ ἀνανδρίας, εἰ τε ἀνοίας καὶ ἀβουλίας ἡμῖν ἐγκλημα περιάψει, πρὸς τῷ καὶ ἀδοξίας αἰ. λους τῆ βασιλείῃ γεγονέναι δίκην ἀγομένην δοριαλώτου, ἢ ταύτης. Ἐνεκα πολλὰ πλάστοις ὀλίγους συμπλεκομένους ἀποθνήσκειν, ὧν οὐδέτερον ἐλεῖσθαι προσήκει σωφρονούντας. Πρὸς δὲ τοῦτοις, οὐδὲ πρὸς οὓς ἀπερχόμεθα βίβαια τὰ τῆς πίστεως ἡμῖν· καὶ διὰ τοῦτο οὐ μέλλειν οὐδὲ κατατρίβειν τὸν καιρὸν ὁμαλῶς βαδίζοντας καὶ ἀνεμῆ-

Jacobi Pontani notæ.

(95) Quis neget hic nomen proprium corruptum esse? Divinet igitur lector vocabulum hujus principis; nam quod sequitur, nomen est provincie Brunsvicensis, et dicitur lib. II, cap. 5, Germanis cum imperatoribus Constantinopolitanis fuisse hospitium et amicitiam. Hæc autem mulier, Irene dicta, sine liberis decessit, de quo infra, cap. 40. — In Græco δουκὸς ντιμ προζούηκ, ubi nil omnino corruptum est, quod ait interpres, sed

ita scribendum : δουκὸς ντι Μπροζούηκ, id est, Italice, *duca di Brunzvic*, nam ejus lingue magnus usus Constantinopoli, ut conjicere est ex locorum appellationibus, ut Φράντζα, et Σαβωία, etc., litteræ autem ντ valent δ apud Græcos inferiores, ut infra patebit sæpius : πτ valent β ut παλῶτα pro βαλῶτα, et Μπαῖτουλοζ, *Bailus*, nomen Venetum.



ως, ἄλλὰ κατεσπουδασμένως καὶ σὺν τάχει πολλῶν χρη· ἵνα μὴ πρὸ τοῦ ἡμᾶς ἀφικέσθαι, τὴν ἀφίξιν ἡμῶν πυθόμενοι, βουλευσονται κατὰ σφᾶς, μὴ εἰσδέξασθαι ἡμᾶς τῇ πόλει, καὶ γέωνται παράδειγμα καὶ ταῖς ἄλλαις τὰ Ἰσα δρᾶν, ἀλλ' αὐτοὺς ἡμᾶς ἀγγέλλειν τε τὴν ἀφίξιν ἡμῶν, καὶ κατέχειν τὴν πόλιν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ γαστρίδος ἔχειν τὴν βασιλίδα, οὐ μικρὸν κώλυμα πρὸς τὸ ἀνδράσι φεύγουσιν ἀκολουθεῖν. Δι' ἃ δὴ πάντα προσήκειν ἡγοῦμαι. ταύτην μὲν ἔβαν καθ' ἡσυχίαν μένειν, ἡμᾶς δὲ διακινδυνεύειν· κἄν μὲν ἡμῖν τὰ πράγματα χωρήσῃ κατὰ νοῦν Θεοῦ βουλομένου, τότε ἦδη καὶ τὴν βασιλίδα μετακαλεῖσθαι ὅπου περ ἂν ἡ βασιλεὺς, εἰ δ' ἐναντίως ἢ ἐπιζόμεν ἀποβαίη, αὐτὴν γοῦν ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι. Τούτοις τοῖς λόγοις ὡς καλῶς ἔχουσιν ἐπιψηφισάμενος· ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐσκέπυντο περὶ τοῦ πότε καὶ ὅπως τὴν ἀναχώρησιν χρῆ πο εἶσθαι. Ὑπῶντες δὲ καὶ τοὺς ἐπιλοίπους τῆς συγκλήτου καὶ τοὺς ἐν τέλει ἐν δεινῷ τιθεμένους τὴν τῶν βασιλέων διαφορὰν, καὶ κακῶν νιφάδας τῷ κοινῷ τῶν Ῥωμαίων οὐ μετρίως προσδοκῶντας καὶ περὶ τούτων πρὸς ἀλλήλους ἀεὶ διαλεγόμενους, καὶ προσδοκίμους ἔντα· καὶ βασιλεῖ διαλέξεσθαι περὶ τοῦ μὴ δεῖν νωτερίζειν, ἀλλ' ἔβαν τὸν ἔγγονον ἐπὶ σχήματος εἶναι, ὡς μεγάλων κακῶν αἰτίας ἐσομένης καὶ ταραχῆς τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως, ἐπεὶ ἔδοξε καρτερεῖν τὸ μέλλον ἀποθήσεσθαι σκοποῦντας, ἐξαποστέλλουσι πρὸς Θράκην τὸν Συργιάνην τῆς ἀρχῆς ἐπιμελησόμενον, αὐτοὶ δὲ προσεκαρτέρουν τῇ Κωνσταντίου. Ἐν τούτοις δὲ τῶν πραγμάτων ὄντων, ὁ μέγας κονσταύλος Μιχαὴλ ὁ Τορνίκης (μητρὸθεν μὲν κατὰ γένος προσήκων τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν βασιλέων, καὶ πολλῆς εὐμενείας ἀπολαύων παρ' αὐτῷ καὶ τιμῆς, οὐ μόνον διὰ τὴν συγγένειαν, ἀλλ' ὅτι καὶ φρονὸς ἦν βαθείας, καὶ τοὺς τρόπους ἀγαθός, καὶ πρὸς τὰς ἐπαρχίας ὧν ἤρξε βασιλέως διδόντος, εὐνομώτατος καὶ σπουδαϊότατος ἐράνη), οὗτος δὴ τῇ πρὸς αὐτὸν εὐμενείᾳ τοῦ βασιλέως θαρβήσας, προσῆλθέ τε καὶ διελέθη κρύφα περὶ βασιλέως τοῦ νέου, τὸ ἄστοπον, ὡς εἰκός, τῶν μελετωμένων ὑποδεικνύς, καὶ ὡς πολλῶν ἔσονται συμφορῶν αἴτιον τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων, ἂν τε κατορθωθῇ τὸ μελετώμενον, ἂν τε μὴ. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ Μετοχίτης λογοθέτης ὁ μέγας, ὃς μεσιτεύων μὲν τότε τῇ διοικήσει τῶν βασιλικῶν πραγμάτων ἦν, ἄλλως δὲ ἀγγίλους, καὶ οὐ μόνον τῆς καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἔξω σοφίας εἰς ἄκρον ἐληλακῶς· τὴν γὰρ ἀστρονομίαν ἀπὸ τίνος Βρυεννίου φαύλας τινὰς καὶ οὐκ ἀκριβεῖς πάνυ παραλαβὼν ἀρχάς, αὐτὸς ἰδίους πόνοις ἐξηκριβώσατο,

A cunctandum, neque æquabili et lento passu bonum tempus conterendum : sed enixe et accelerato gradu ambulandum est, ne antequam perveniamus, incolæ adventu nostro præcepto, unanimi consensu urbe nos arceant, reliquisque urbibus ad similem audaciam exemplo suo præeant ; sed ut ipsimet nuntium adventus nostri apportemus, urbemque occupemus. Illud insuper imperatrici ad comitandam virorum fugam non levi impedimento est, quod ulterum fert. Ob hæc omnia æquum judico, ut illa se non moveat ; nos autem fortunam subeamus, et, si quidem res, Deo bene juvante, ad voluntatem fluxerit, tum jam ipsa quoque eo accersatur, ubi conjux fuerit ; sin secus, ipsa saltem segura degat. His ut præclare dictis, B imperator et reliqui suffragantes, quando, quove pacto secederent, circumspiciebant. Cæterum cum perspicerent, etiam reliquos tum proceres, tum magistratus dissidio imperatorum graviter offendi, calamitatumque densissimos imbres communi Romanorum inde metuere, et eas crebris usurpare sermonibus, expectarique ut iidem cum imperatore agerent, ne quid novi et inusitati inceptaret, sed nepoti ornamenta imperatoria permitteret ; quod alioqui molitio senis ingentium incommodorum ac motuum futura esset materia, durandum, et quo res evaderet, observandum esse censuerunt. Itaque Syrgianne in Thraciam ad præfecturæ suæ munus dimisso, cæteri Constantiopolis hæere perseverant. In hoc rerum statu magnus constotaulus Michael Tornices (qui materno genere imperatorem seniore attingebat, nec postremum gratiæ et auctoritatis locum apud eum tenebat, non tantum quia cognatus, sed quia non vulgari prudentia, et morum probitate egregius, atque a provinciis, quas imperatoris concessu administrarat, æquitatis et integritatis laudem maximam reportaverat), 37 hic igitur fretus ea gratia qua valebat, clam aliis ad imperatorem accessit, et cum eo super nepote collocutus, quam aliena a ratione tentaret, non immerito ostendit, quamque varias in imperium Romanum calamitates inveheret, sive meditata feliciter, sive contra irent, demonstravit. Id ipsum et magnus logotheta D Metochites (94) præstitit, qui tum domum imperatoriam, sive aulam regebat (95), vir alioqui solers, et non Christianis modo, sed externis etiam litteris politissimus. Etenim cum astronomiæ principia a quodam Bryennio minuta et imper-

#### Jacobi Pontani notæ.

(94) *Erat tum potens apud imperatorem ac rerum omnium moderator Metochites Theodorus, logotheta generalis. Sic autem ab imperatore umabatur, tantique fiebat, ut nullum ejus arcanum ignoraret, etc.* Gregoras lib. vii.

(95) Græcè sic est, ὃς μεσιτεύων μὲν τότε τῇ διοικήσει τῶν βασιλικῶν ἦν, quod rerum omnium pro imperatore moderatorem, seu vicarium imperatoris transferri posse non puto. Etenim isti μετᾶζοντες, seu μεσιτεύοντες τοῖς πράγμασι τοῦ βασιλέως, seu

τῆς βασιλίδος (nam et illa suum μεσίτην habuit mediatorem, ad verbum) videntur non alii fuisse quam magistri aulae, Hoffmeister, curatores, præfecti et administri rerum domus imperatoris, quos jureconsulti vocant comites rerum privatarum, qui quidem assidui erant apud principes, eorum jussa excipientes et exsequentes. Πράγματα igitur βασιλικὰ quæ fuerint hoc loco, jam, ut reor, perspicis.

fecta accepisset, ipse in eo studio accuratissima diligentia sua tantos processus effecit, ut deinde quoque permulti in eadem scientia ipso præceptore progressus eximios adepti sint. Quod cum imperator admirans, Gregoram ejus auditorem percunctaretur, qui tandem Metochites a tam tenuibus profectus initiis, ad plenam hujus disciplinæ cognitionem aspirare potuisset, audivit ab eo, nihil esse mirum, ex parva lampade luculentam faciem accendi. Laudavit respondentis acumen imperator (96), et imagine obvia, ac familiari naturam rei ante oculos ponente delectatus est. Ergo hic magnus logotheta cum propter intelligentiam atque doctrinam liberalem, et in negotiis obeundis dexteritatem ab imperatore familiariter admodum diligeretur, ausus est et ipse de nepote illum admonere, suadereque ne semel fixa et rata convelleret, neve imperium eidem ablatum, alteri, cui minime deberetur, transditum vellet: si non ob aliud, at certe ne tanti tumultus inde cicerent. Hæc et similia imperatori occinentes illi duo, lapides videbantur loqui (97): nam quod a primordio decreverat, ab eo deduci nullis machinis poterat, suamque malignitatem in nepotem rebus ipsis exerebat. Aiunt, hoc tempore in seipsum descendisse, et quasi cura altiore defixum, neminem quidem allocutum, sibimet autem frequenter interrogantem dixisse: Ergone natura ipsa potentius erit istuc odium? Quod verbum aliorsumne, an ad nepotem pertineret, scire pro certo nemo potuit; omnes tamen in hanc partem potius, quam in aliam interpretati sunt, et pro argumento futurarum miseriarum habuerunt. In his hiems desiit.

### 38 CAPUT XII.

*Ab avo citatur nepos, et a protostratore de illius versutia monetur. Iterum citatus, in palatium valet, protostratore prosequente et foris exspectante. Supervenit magnus domesticus; quid actum sit cognoscit; consilium suum edicit. Hos Genuensium et Venetorum, Dominico die imperatorem venerandi. Genuenses ternas triremes celeriter armant. Protostratoris ad pugnam ardor.*

Vere novo, Nonis Aprilibus (98), Dominica ante diem Palmarum, avus nepoti per ministerium mandat, ne quoquam concedat, sed ad se confestim accedat. Qui secum animo versans, et curiosius indagans, quidnam ista denuntiatio sibi vellet, cum causam accitus nullam posset conjicere, interroga-

Jacobi Pontani notæ.

(96) Animadvertite laudari obiter Gregoram, propter scite dictum. Lib. iv reprehenditur acerrime, sed a moribus. Ipse tamen Gregoras non semel Cantacuzeni honorifice meminit, ut præfatione ad Lectorem ostendimus. Quod dicit paulo ante, Gregoram fuisse Metochitæ discipulum, id ipsemet libro viii testatur his verbis: *Nam postquam in recens ædificato monasterio Choræ me collocavit, maximi fecit, et pene in germani filii loco me dilexit: adeo, ut astronomicam disciplinam, quam solus eo tempore perfectissime noverat, mihi traderet, nec tantas opes invideret, et sæpe apud imperatorem ac proceres gloriaretur, me a se hæredem doctrinæ suæ institutum esse.*

(97) Peccatum est forte a librario, et scriptum εἶπειν pro εἰπεῖν. Si non est, tum inanem operam

ὡς καὶ μετὰ τὰυτὰ πολλοὺς ἐν ἐπιστήμῃ τοῦ μαθη-  
ματος σὺν ἀκριβείᾳ γενέσθαι παρ' αὐτοῦ διδασχθέντας.  
Ὁ καὶ θαυμάζωντος βασιλέως, καὶ πρὸς τινὰ τῶν  
ἐκείνων φοιτησάντων ἐρωμένου, ὁ Γρηγορᾶς οὗτος  
ἦν, πῶς ὁ Μετοχίτης ἐκ φαύλων τῶν ἀρχῶν ὠρμη-  
μένος, οὕτως ἠδουνηθὼς πρὸς τελείαν ἐξεύρεσιν τοῦ  
μαθήματος; ἔλθεῖν, Οὐ θαυμαστὸν, φάναι, βασιλεῦ,  
τὴν ἐρωτηθέντα, ἐκ λαμπάδος μικρᾶς πυρρὸν ἀνα-  
φθῆναι μέγαν, ἐπαινεῖσαι τε τοῦτον τῆς ἀγχινοίας  
τὸν βασιλέα, καὶ τὸ οἰκεῖον τῆς εἰκόνας θαυμάσαι.  
Οὗτος δὲ ὅν ὁ μέγας λογοθέτης, διὰ τε τὴν σύνεσιν  
καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν ἦν εἶχεν ἐπιτηδεσιότητα πρὸς  
τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων πολλῆς ἀπολαύων  
παρὰ βασιλέως οἰκειότητος καὶ εὐμελείας, ἐθάρσητε  
καὶ αὐτὸς τῷ βασιλεῖ προσελθὼν περὶ τοῦ ἐγγόνου  
διαλεχθῆναι, πείθειν ἐπιχειρῶν ὡς οὐ δεῖ τὰ καθο-  
στῶτα κινεῖν, οὐδὲ τὸν ἔγγονον τῆς βασιλείας ἀπο-  
στεροῦντα, ἐτέρῳ μηδαμῶς προσήκοντι παρέχειν,  
εἰ μὴ τι ἄλλο. τὰς ἀπὸ τούτου ταραχὰς συμβησο-  
μένας εὐλαβοῦμενον. Ἐκείνου μὲν οὖν τοιαῦτα, καὶ  
ἕτερ' ἅττα διελέχθησαν βασιλεῖ· ἐδόκουν δὲ λίθους  
ἔχειν. Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἀνεπιστρέφως εἶχετο τῶν  
ἀπαρχῆς δεδογμένων, καὶ τὴν πρὸς τὸν ἔγγονον  
δυσμένειαν αὐτοῖς πράγμασιν ἐπεδείκνυ. Λέγεται  
δ' ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς καὶ βασιλεὺς εἰ; ἑαυτὸν  
συννευκῶς, καὶ περὶ τινος δοκῶν φροντίζειν, πρὸς  
μηδένα δὲ διαλεγόμενος, αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν πολλά-  
κις εἰπεῖν ὡς περ ἐπερωτῶν· Καὶ τῆς φύσεως ἐπι-  
κρατεστέρα φανεῖται ἡ ἐχθρὰ ἄρα; εἴτε δὲ πρὸς τι  
τῶν μελετωμένων ἄλλο ὁ λόγος ἀπεταίνετο, εἴτε  
περὶ τῆς εἰς ἔγγονον ἐχθρας ἦν, οὐδαὶς σαφῶς ἠδυ-  
νήθη μαθεῖν· πάντες μέντοι πρὸς τοῦτο τὸν λόγον  
ἐξέλαβον, καὶ τεκμήριον ἐποιούντο τῶν μελλόντων  
κακῶν. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ χειρῶν ἐτελεύτα.

Ἄρτι δ' ἔαρὸς ἀρχομένου, Ἀπριλλίου μηνὸς πέμπτη  
Ἰσταμένου τῆς πρὸ τῶν Βιτῶν Κυριακῆς, ὁ βασιλεὺς τῷ  
βασιλεῖ καὶ ἐγγόνῳ μηνύει ἐτέρῳ μηδαμῶς πορευθῆ-  
ναι, πρὸς αὐτὸν δὲ ἀφικέσθαι, καὶ τὸ νῦν εἶναι. Ὁ  
δὲ τί ποτ' ἂν εἴη τὸ λαχθῆν ἐν νῶ στροφῶν καὶ πε-  
ριεργαζόμενος, καὶ μηδαμῶς τὴν αἰτίαν συμβαλεῖν

significabit; non enim mollescit lapis, dum coquitur, ignibus tamen ad calcem redigitur. Sed malo legere εἰπεῖν, ut sensus sit, nimis dura videbantur loqui, ut est lapis. Itaque et Plautus Aulularia: *Cerebrum mihi dicta tua excutiunt, soror: lapides loqueris.*

— In Græco nihil mutandum. *Lapides coquere*, proverbium pro nihil aut incassum agere.

(98) Quomodo tam sero novum ver? Græce enim est, ἄρτι δ' ἔαρὸς ἀρχομένου. Adultum est potius Nonis Aprilibus. Ita sane secundum cæli cursum. Sed potest tunc novum esse, si tum primum verna tempestas incipiat, quam hoc anno 1601 et superiore experti sumus cum Martio mense haud incepisse. Quo præto aliter locus explicetur, non dispicio.

ἔχων, ἤρετο τὸν μνησύναντα, καὶ ἀξίωσιν προσθεῖς, **A** εἴ τι σύνοιδεν ἀπαγγέλλειν· ὁ δ' εἰλεγε βέβαιον μὲν οὐδὲν εἰπεῖν ἔχειν, στοχάζεσθαι δὲ, τὸν πάμπαν βούλεσθαι καὶ βασιλέα τοῦ πατριάρχου καὶ ἀρχιερέων παρόντων λόγους· τινὰς πρὸς· σὲ διελθεῖν· οἱ τινες δὲ οἱ λόγοι καὶ πρὸς τί φέρουσι, σαφῶς εἰδέναι μηδαμῶς. Ἔπειτα μικρὸν ἐπισχῶν· "Ὅσπερ μὲν ἔφην, ἀκριβῶς οὐκ οἶδα, εἶπε, περὶ ὧν οἱ λόγοι· εἰκάξειν μέντοι μὴ προσηγεῖς τινὰς ἔσεσθαι καὶ ἡμέους, ἀλλ' ὡς ἐπὶ δίκῃ καλεῖσθαι· εἰδείτό τε μικρὸν ἀναμείναντα, καὶ μέλετ' ἡ μικρὰ προσασχοληθῆντα, ὡς εὐθύνα· ὑπέξοντα, πρὸς ἀπολογίαν ἔτοιμον ἔχειν. Ὁ βασιλεὺς δὲ χάριν αὐτῷ τῆς καλοκαγαθίας ἐμολογήσας, καὶ ἀγαθῶν ἀμοιβῆν προσεπευξάμενος παρὰ Θεοῦ, εἶτα καὶ τοῦτο εἰπὼν, ὡς κατὰ γνώμην **B** εὐτῷ γένοιτ' ἂν τὸ πολλῶν παρόντων δικαζόμενον ἀπολύσασθαι τὰ ἐγκλήματα, ἀπαγγέλλειν ἐκέλευε τῷ πάμπαν καὶ βασιλεῖ, ὡς ἀφίξεται ὅσον οὕτω. Ἐκεῖνος μὲν οὖν τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν ἐπευξάμενος ἐν τοῖς παρούσι τῷ βασιλεῖ, καὶ προσκυνήσας ἐπήλαε. Βασιλεὺς δ' εὐθύς τοῦς ἐταίρους μετεκαλεῖτο. Ἄλλ' ὁ μὲν μέγας δομέστικος, θεοῦ αὐτῷ τοῦ **T**αρχανειώτου, ἀδελφῆς τοῦ πρώτου βασιλέως **M**ιχαὴλ υἱοῦ τεθνηκότος, παρῆν ἐκεῖ πενθήσων ἐπὶ καίμην τῷ συγγενεῖ. Ὁ πρωτοστράτωρ δὲ διατριβῶν οἶκοι, ἀφίκετό τε πρὸς βασιλέα εὐθύς, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς κλήσεως ἴσχυα μαθεῖν. Βασιλεὺς δὲ τὰ τε παρὰ βασιλέως μνησθέντα, καὶ ὅτι δίκης ἔνεκα καλοῖτο γνωρίζει, καὶ ὡς ἔξῃ ἐπηγγελατο κατὰ **C** τόχος, προσθεῖς καὶ τοῦτο, ὡς κατὰ γνώμην ἂν αὐτῷ γένοιτο δικασθῆναι, δυνησομένην ῥηδῖως αὐτὸν μὲν οὐδὲν τῶν ἐγκαλουμένων ἐνεχόμενον ἀποδείξαι, τὸν δὲ κύριον καὶ βασιλέα, ψυχῆς ἰδίας θάλλῃσιν ἐκδικεῖντα. Ὁ πρωτοστράτωρ δὲ, Πάνυ μοι δοκεῖς ἀμαρτάνειν, ἔφη, τοῦ ὄντος, ὦ βασιλεῦ· καὶ ὡς εἰσικεν, ὧν πρὸς σὲ περὶ τῆς τοιαύτης κρίσεως ὁ μέγας δομέστικος εἰρηκεν ἐπελάθου, ἀ δὴ που καὶ σὺ κληθῆσθαι τότε καὶ ἡμεῖν ὀρθῶς ἐδόκει. Σοῦ γὰρ εἰρηκότος, ὡς βουλομένη ἂν ἐπὶ τοῦ βασιλέως καὶ πάμπαν δίκης τυχῶν, ἢ τὰ ἐγκλήματα ἀπολύσασθαι, ἢ τοῦτο μὴ δυνθῆναι, μὴ τὴν βασιλείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀφαιρεθῆναι ζῶν, ὃ δ' ἠβῆατο μὴ ζῶν ἰδεῖν τοιαύτην ἡμέραν ἐν ἣ γενήσεται σοι τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ πάμπαν δικαζόμενον ἰδεῖν, οὐ γὰρ δίκης, καταδίκης δὲ μᾶλλον ἐστὶν ἀληθὲς τὴν ἡμέραν προσεῖπαι ἐκείνην. Ἐνδὲ γὰρ ὄντος τοῦ δικάζοντος καὶ τοῦ κατηγοροῦντος, οὐδὲν ἄλλο λείπεται συνάγειν. Ἄλλως τ' οὐδὲ τῶν ἀνοήτων ὁ βασιλεὺς, ὡσθ' οὕτως ἀπερισκέπτως ὀρμηθῆναι πρὸς τὴν δίκην, ὡς καὶ καίρῳ ἀπολογίας σοι παρασχέειν, καὶ ἢ τὰ ἐγκλήματα ἀπολύσασθαι, ἢ καὶ ἀδικούμενον ἑαυτὸν ἀπειδείξει· ἀλλὰ βαθείας ὧν καὶ συνετῆς, ὡς ἴσμεν, φρενὸς, καὶ δεινὸς πράγμασι χρῆσθαι, τότε ἐπὶ τῆς δίκης σε καταστήσει, ὅτε πρὸς τὸ αὐτῷ δοκεῖν πάντα προκατασκευασάμενος, οὐδενὸς ἄλλου λεί-

**B**at, et precibus orabat nuntium, ut si quid nosset ne celaret. Tum ille, nihil se exploratum habere quod affirmaret; in suspicionem autem delabi, avum patriarcha et episcopis presentibus eum constituisse alloqui. Verum quidnam, et quo sine dicturus sit, sibi nuntquam liquido constare; et parumper conticescens, Sicut narraui, inquit, satis perspectum non habeo, quid verborum sit facturus; auguror tamen, molle ac mansuetum nihil locuturum, sed te velut in iudicium arcessi. Quare aliquandiu praemeditaris licet, ut rationem respiciendus, paratus ad respondendum venias. Nepos ut bono viro gratias agens, et praemium a Deo comprecans, atque hoc iusuper addens, sibi optatum fore, coram multis iudicio contententem crimina objecta refellere, renuntiare avo iubet, mox se affuturum. Apparitor divinam ei operam tali statu precatus, et ut imperatorem veneratus, recedit. Extemplo socios convocat. Porro magnus domesticus, Tarchaniota sororis primi Michaelis imperatoris, et maioris materterae suae filio rebus humanis erepto, ad exanime corpus luctus causa abierat: protostrator domi manens illico adest, cur vocatus sit quaerit. Nepos et quid sibi ab avo mandatum, et se reum citari, ac sine mora se stitutum refert. Addit etiam, se iudicium ex animo subiturum, cum nihil negotii sit ostendere, tum se vacare omni crimine, tum dominum et imperatorem semet de maligna voluntate sua ulcisci (99). Subiecit protostrator: Longe mihi a vero lapsus videris, imperator, atque ut verisimile sit, quae de tali iudicio a magno domestico audivisti, **39** quaeque tum et a te, et a nobis, ut recte dicta accipiebantur, eorum te occupavit oblivio. Nam cum tu ita praedicasses, velle te, si apud avum causam diceret, aut objecta diluere, aut, si id minus posses, non imperio tantum, verum etiam vita carere, ille emori optabat potius quam videre diem illum, quo tu iudicio cum avo contenderes: non enim iudicii, sed condemnationis diem revera appellare convenit. Cum enim idem sit futurus iudex, qui accusator, aliud ratiocinando colligi nihil potest. Praeterea non ita est insipiens, ut tam inconsiderate ad iudicium feratur, tibique tempus etiam ad **D** responsonem concedat, quo aut innocentem te ostendas, si bene, aut nocentem, si male responderis; sed cum sit, quod scimus, praestanti prudentia, et rerum gerendarum callidus, tum demum in iudicium te adducet, quando ejus arbitratu praestructis omnibus, unum hoc restabit, ut sententia de te, tanquam de sceleratissimorum facinorum manifesto, et ob id quibusvis suppliciis excarnificando (ut sic apud externos etiam iustitiae opinionem auferat) pronuntietur. Haec illis in colloquio agitantibus, ecce alius ab imperatore apparitor,

Jacobi Pontani notæ.

(99) Ut facit senex apud Terentium, in *Heautontimorumenos*:  
*Interea usque illi de me supplicium dabo.*

Sed aliam ob causam ille, et ob aliam iste. Praeterea, ille volens ac prudens, hic iuvitus.

qui nepotem urgeret ad regiam. Quia ergo aliter A nequibat, quo vocabatur, ivit, multa plenus maestitudine propter magni domestici absentiam, quicquam consilia sua conferre potuisset. Haud multo post domesticus quoque palatium ingreditur, junioremque imperatorem apud avum intus, protostratorem foris sedentem invenit, ipso vultu perturbationem ac sollicitudinem intimam ostentantem. Tum sic eum compellat: Aspectus tuus meditando similis te in re quāpiam magni ponderis cogitationem defixisse significat. Uic protostrator, Maxime, inquit, et cogitatione defixus, et gravissimo casu afflictus sum. Quam ob causam tandem? Quod, inquit, Andronicus ab avo in iudicium vocatus, cum vehementer cuperet prius tecum colloqui, ea facultate exclusus est. Et quoniam moras interponere non licebat, ipse ad imperatorem introivit, me timore non levi de se suspensum reliquit: cum praesertim recogito, quid tu nobis de istoc iudicio dixeris. Rursum querente magno domestico, quid interea loci rationibus suis appositum, et tempori accommodatum praestitissent: Nihil, ait protostrator; nam quia inter binos vocatus intervallum permodicum intercessit, **40** et ad imperatorem festinato abeundum fuit, haud quidquam quod in rem esset effecimus. Quid de famulitio tuo aut nepotis cur hic nemo visitur? Visebantur vero, inquit, at ego formidans, ne eorum praesentia, aliis secus ratiocinantibus, aliquid suspicionis et damni afferret, eos domum remisit. Hoc loco domesticus eorum imprudentia magnopere incusata, quod nullum tempus periculosius et ad vim faciendam opportunius existere posset, quo proinde famuli velut ansam haberent, minime fucati benevolentiam amoremque suum erga juniorem imperatorem declarandi, ipsum quibus cingeretur discriminibus eripiendo: Age, inquit, tu coactis de ministris et amicis tuis quotquot poteris, hic praestolari jube; ego hinc digressus, ipsius nepotis nihilominus meosque congregabo. In unam deinde multitudinem conglobati, adjuncto item imperatore, quod opinor nos posse, ad Sophiae Dei Verbi sacrosanctam aedem (1) nos

Jacobi Pontani notæ.

(1) Filio Dei, qui est Verbum, et sapientia Patris, a Constantino primum excitatum est hoc templum, ut scribit Nicephorus Callistus, lib. vii, cap. 49. Laudatur a nostro historico lib. iv, cap. 4, ubi terræ motu quassatum, et ex parte collapsum narratur. Procopius de aedificiis Justiniani: *Totum templum in cineres redactum, Justinianus, quanquam multo post, ita reparavit et expolivit, ut quisquis de priori templo audiverit, is monstrata praesentis veñustate, optare possit, illud jamdudum perisise, ut in praesentem faciem mutatum cernat.* Paulo infra: *Exstructa igitur ecclesia est in spectaculum plane pulcherrimum, iis quidem, quos videre contigit, stupendum: illis vero qui audiunt, incredibile prorsus.* Lege cætera. In Turcogræcia, ubi Constantinopolis capta et vastata describitur, templum hoc verbis istis deploratur: Πώς κατεδέξατο ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ Λόγου κτισθεῖσα ἁγία Σοφία;

ποιτο, ἢ τὴν ἀπόφασιν ἐξεργασθῆναι κατὰ σοῦ καὶ τοῦτο, ἵνα καὶ τοῖς ἔξω δίκαια δοκοῖν ποιῆιν, ὡς ἐπὶ τοῖς ἀνοσιωτάτοις σοῦ φανερώς ἐαλωκότος καὶ διὰ τοῦτο δικάως πάσχοντος ὄντιον. Τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ὁμιλοῦντων, αὐθις ἤκε μηνυτῆς ἕτερος ἐκ βασιλέως, ἐπισπεύδων τὴν ἐν βασιλείῳ ἀφίξιν τῷ ἐγγόνῳ· ὁ δ' (οὐ γὰρ ἐξῆν ἐτέρως δρᾶν) ἀφικνεῖται πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάππον, λύπη πολλῇ τηκόμενος τὴν ψυχὴν, διὰ τὸ τὸν μέγαν ἀπόντα δομέστικον μὴ περὶ τῶν παρόντων ἐσχηκέναι συνδιασκεψασθαι. Εὐθὺς δὲ μετὰ μικρὸν καὶ ὁ μέγας δομέστικος ἤκην ἐν βασιλείῳ, καὶ τὸν μὲν βασιλέα παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ ἔνδον εὗρισκεν ὄντα· τὸν πρωτοστράτορα δ' ἔξω καθήμενον, καὶ τῇ ὄψει τὴν ἔνδον ταραχὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν φροντίδα ὑποδεικνύοντα· εἰπέ τε πρὸς αὐτόν· Δοκεῖ μοι περὶ τίνος σκέπτεσθαι τῶν μεγάλων τῆ ἔξωθεν ὄψει καὶ τῇ συννοίᾳ. Ὁ δ' ἔφη καὶ σκέπτεσθαι, καὶ περιστάσει προσομιλεῖν ταῖς ἐσχάταις· τοῦ δ', Ὅτου χάριν; ἀντερομένου, Ὁ βασιλεὺς, ἔφη, παρὰ βασιλέως τοῦ πάππου κληθεὶς ἐπὶ δίκην, σοὶ μὲν συντυχεῖν πολλὰ ζητήσας, οὐκ ἠδυνήθη· τοῦ καιροῦ ἐκ οὐκ ἐπιτρέποντος διαμέλλειν, αὐτὸς μὲν εἰσῆλθε πρὸς βασιλέα, ἐμοὶ δὲ φόβον οὐ μικρὸν ἐπέθηκε περὶ αὐτοῦ, μάλιστα τῶν σῶν λόγων ἐνθυμουμένην, οὐς πρὸς ἡμᾶς περὶ τῆς δίκης ταυτησὶ διεξῆλθες. Τοῦ δ' αὐθις ἐπανερομένου. Τί δ' ἔμιν ἀχρὶ νῦν ἀρμόζον τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασιν εἰργασται; Οὐδὲν, εἶπεν ὁ πρωτοστράτωρ· βραχυτάτου γὰρ ὄντος τοῦ μεταξὺ τῶν ἀγγελίων χρόνου, καὶ τὴν ὡς βασιλέα ἀφίξιν κατεπαίγοντος, οὐδὲν ἐπράξαμεν τῶν δεόντων. Πῶς δ' οὐ πάρεσιν ἐνταῦθα τῶν βασιλέως οἰκετῶν, ἢ καὶ τῶν σῶν τιες, ἐρομένου, Παρήσαν μὲν, εἶπεν ὁ πρωτοστράτωρ· δάσας δ' ἐγὼ μὴ παρόντας ὀρώντων, καὶ ἄλλων ἄλλα λογιζομένων, ἐκ τούτου συμβῆτις ὑπόψια καὶ βλάβη, ἐκέλευσα ἀπίεναί. Ὁ δὲ πολλὰ καταμαρψάμενος τῆς ἀθουλας, καὶ μηδένα καιρὸν ἄλλον εὐρήσειν ἐπικινδυνότερον ἢ βιαιότερον εἰκὼν ὥστε τὴν ἀδολον αὐτῶν εὐνοῖαν καὶ ἀγάπην ἐνδεικνυμένους πρὸς βασιλέα τῶν περισχίντων ἀπαλλάττειν κινδύων, Σὺ μὲν, ἔφη, τῶν σῶν οἰκετῶν ὁπόσους ἂν ἐξῆ καὶ τῶν φίλων συναγαγῶν, ἐνταῦθα κέλευσον μένειν· ἐγὼ δ' ἐξελθὼν αὐθις

ὁ ἐπίγειος οὐρανός, ἢ νέα Σιών, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος τὸ καύχημα πάσης τῆς οἰκουμένης τῆς ἀγαθῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἢ ὑπερέχουσα πάντων τῆς γῆς κτισμάτων. Ὁ τοῦ θαύματος! Ὁ τοῦ Θεοῦ περιώνυμος ναὸς ἐγένετο ναὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν, τῶν ἀθέων Φριξόν, ἤλιε, στέναξον, ἢ γῆ, καὶ κλονουμένη βόησον, ἀνεξίτακε Κύριε, εἶδε σοι· *Quomodo contumeliam ferre tantam potuit, quæ de nomine Logi condita fuit sancta Sophia? Illud terrestre cælum: nova illa Sion, quam construxit ipse Dominus, non homo; gloria illa universi orbis terrarum; illud decus ecclesiarum; eminentissimum illud omnium per totum mundum aedificiorum. O rem miram! Nobilissimum Dei templum templum factum est Ismaelitarum, impiorum illorum et infidelium. Horresce, sol, ingemisce, tellus, et concutere. Exclama, Gloria, tibi tolerantissime malorum Domine.*

τοὺς βασιλέως συναθροίσω καὶ τοὺς ἐμούς· εἰ ἐν δὲ συνελθόντες, καὶ τὴν νέον βασιλέα παραλαβόντες, (ὅπερ οἶμαι δυνήσεσθαι) πρὸς τὸν τῆς Σοφίας ἀπελευσόμεθα τοῦ Θεοῦ Λόγου θεῖον νεών, τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς ἀσυλίας τῆς ἐκείνου πραγματευόμενοι, εἴτα διαπρεσβευσόμενοι πρὸς βασιλέα, ἀμνηστίαν αἰτήσομεν τῶν τολμηθέντων· τὸν δὲ, δέισαντα τὴν στάσιν, ὡς περ εἰκός, ὄρω καὶ βασιλεῖ καὶ ἡμῖν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν πιστώσασθαι καὶ τὴν ἀμνηστίαν τῶν εἰργασμένων. Τοῦ νέου δὲ βασιλέως ἀπαλλαγέντος τοῦ περισχόντος νῦν ἐξ ἀπληθῆς κινδύνου, τότε ἤδη βουλευσαμένους ὅπερ ἂν δοκῆ βέλτιον, ἐξέσται πράττειν κατ' ἐξουσίαν. Ἡ γὰρ ἐκ τῆς ἡπείρου μίαν τῶν τῆς πόλεως τῶν διατεμόντες ἐκπετούμεθα νυκτὸς, ἢ τῶν ἐκ Γεννοῦσας τοῦ βασιλέως φίλων τριήρη μίαν, ἢ καὶ δύο πληρωσάντων ἐπιθησόμεθα, καὶ πρὸς τὰς παραλίους τῆς Θράκης πόλεις (αὗται δ' εἰσὶν ἡμέτεραι διὰ τὸ τὸν Συργιάννην αὐτῶν ἐπιτροπέειν) διασωθόμεθα· καὶ οὕτω μακρὰν γενόμενοι τῶν κινδύνων, ἀδοκεῖ συμφέρειν ἐν ὑστέρω πράξομεν. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, πάση δεῖ χρῆσασθαι καὶ ἀνδρίᾳ καὶ προθυμίᾳ, καὶ αὐτῇ, εἰ δέοι, τὴν ζωὴν προθύμως προτιμένους, ὥστε τῶν περισχόντων ἐξαρπάσαι κινδύνων τὸν βασιλέα, καὶ μὴ περιῖδεν αὐτὸν ἅμα τῷ δικαίῳ διαφθάρεντα· καὶ λατρῶν γὰρ τοὺς ἑμπειροτέρους ὀρώμεν καὶ στρατηγῶν, πρὸς τὰ κατεπειγόντα μάλλον Ἰσταμίνοσιν τῶν νοσημάτων καὶ τῶν πολέμων. Ταύτης τῆς βουλῆς καὶ πρῶτοστράτορι βελτίστης εἶναι κριθείσης, ἐδέδοκτο πρὸς τέλος ἐξάγειν· καὶ πρωτοστράτωρ μὲν εὐθύς πέμψας, μετκαλίσσας τῶν οἰκετῶν καὶ τῶν φίλων ὄσους ἐνήν· οἱ δὲ παρήσαν σὺν τάχει· ὁ μέγας δὲ δομῆστικὸς ἀπελθὼν, ὄσους ἐνήν τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν ἰδίων συναγαγὼν, τοὺς δὲ διασκαδαμένους ὕταν ἐπανήξωσι παρὰ γαλακίας ἰέναι πρὸς τὰ βασίλεια, ἐπανήλασεν σὺν τάχει. Τούτων δ' οὕτω σπουδῆ πρᾶτομένων, ἐπεὶ Κυριακῆ ἦν, ἔθος δ' ἐπεκράτησεν ἐκ πολλοῦ ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ Γεννοῦσας τε καὶ τοὺς ἐκ Βενετίας Λατίνους ἀπικνουμένους εἰς τὰ βασίλεια τιμῆς τε ἕνεκα καὶ ὁμολογίας τοῦ ὑπὸ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων τετάχθαι, ἄλλο μὲν οὐδὲν, μόνῃ δὲ προσκύνησιν ἀπονέμοντας, πάλιν οἰκαδὲ ἀπέναι. Ἦχον καὶ τότε οἱ ἐκ Γεννοῦσας πράξοντες τὰ εἰωθότα, ἐν οἷς ὁ μέγας δομῆστικὸς τοὺς δύο τῶν εἰρημένων τοῦ

recipiemus : ibi denique ut in asylo (2) tuenda ac legendæ salutis nostræ incumbemus. Postmodum missis ad avum oratoribus, ut ausus in se nostros oblivione sempiterna delect (3) rogabimus. Et quia seditionem, quod credibile est, timeat, ut jurejurando nepoti nobisque tum securitatem, tum commisit-orum illam oblivionem promittat. Postquam ex hoc tam subito periculo evaserit, tum deinde ubi consuluerimus, quod præstare videbitur, ejus agundi libera potestas erit. Aut enim a continente una urbis porta (4) effracta noctuabundi erumpemus, aut Genuates nepoti amicos, triremem unam, binasve instructas auxilio posecimus, et ad maritimas Thraciæ civitates (quæ, quoniam a Syrgianne reguntur, a nobis sunt) incolumes profugiemus. Atque ita procul periculum, quæ in rem nostram existimaverimus, de cætero exsequemur. Nunc animis opus et pectore firmitate : nunc, si res flagitabit, ipsa quoque anima intrepide impendenda, quo imperatorem juniorem e medio discrimine extrahamus ; nec eum in causa justa rapi ad interitum patiamur, siquidem et melicos, et belli duces experientiores, morbis ac pugnis ingravescentibus acrius instare videmus. Hoc consilium ubi et protostrator pro optimo amplexus est, visum ad effectum perducendum. Et ille quidem protinus famulos, et amicos quotquot potuit coegit, quos cito pedes attulerunt. Idem magnus domesticus in suis et nepotis, quantum licuit, contrahendis præstans, absentesque, cum primum domum 41 revertissent, ad palatium occurrere jubens, brevi eodem rediit. His studiose ac sedulo peractis, quia Dominica agebatur, et mos longinquitate invaluerat, principe hebdomadis die, Genuenses, ac Venetos Latinos, honoris et subjectionis proflendæ gratia in regiam ventitare, adoratoque imperatore domum regredi, venerunt et tum Genuenses, solemne officium persoluturi. Inter hos magnus domesticus, duobus ex illis tribus, quorum supra mentionem faciebamus, nepotis fautoribus repertis, promissa eis rededit in memoriam, atque insuper de summa auxilii necessitate edoctos ad triremes instruendas dimisit. Illi abeuntes, et pro tempore diligentiam adhibentes, intra horas viginti, ternas omnibus rebus ornant. Quæ intuens protostator, multosque

#### Jacobi Pontani notæ.

(2) Ἄσυλος, cui necesse non est timere, ne spoliatur, ne, quæ habet, prælia fiant. Item, quem spoliare nefas est, tutus a violentia, sacrosanctus. Templâ porro asylo dicuntur, ex quibus nefas est abstrahi eum, qui ad illa confugit. Servius in II Æneid. vocari putat asyllum, quasi asyrum, a non abstrahendo. Multa asylo recenset Alexander ab Alexandro, lib. III, cap. 20.

(3) Ἀμνηστία, id est, injuriarum offensionumque oblitio. Hoc verbo Athenienses in sedandis discordiis usus affirmat Cicero, I Philippica. Et Thrasylbulus, auctore Emilio Probo, legem tulit, reconciliata pace, ne quis anteactarum rerum accusaretur, neve multaretur : eamque illi legem oblitio appellarunt. Sed legem quidem ἀμνη-

στίας appellatam concedit Muretus : verbo autem usos μὴ μνησικαχεῖν, hoc est, non esse retinendam injuriæ memoriam, seu, animum malevolum ob injuriam illatam non suscipiendum, et hoc idem fuisse in lege positum probat, Variar. lect. lib. II, cap. 15.

(4) De viginti tribus portis urbis Constantinopolitanæ, vide Joannis Leunclavii Pandecten historiæ Turcicæ, quo libro Annales sultanorum Othmanidarum, seu Osmanidarum illustravit, nobisque ad hæc notas plurimum commodavit : quando bonam partem Turcici imperii peragravit, et curiose, imo vero diligenter accurateque omnia inquisivit. Vide item Petrum Gyllium in Thracio Bosphoro.

tam de nepotis, quam de suis domesticis circumstantes conspiciens, spe bona confirmatus mirifice lætabatur, et amore magno pugnan̄di exardescendat. Verumtamen præter Apocauchum nemo causam evocationis noverat : illi enim soli quod agebatur patefecerant : alii ob aliquid singulare convenisse suspicabantur, eo argumento, quod qui equos haberent, eos ad palatium mittere jussi essent, nisi quod quæ de Michaelæ Catharo fama jactabat (quæ jam omnium aures compleverat), ea se ut novum quiddam et audituros, et visuros etiam sperabant. Et illi quidem in his erant.

ἄλλοι, τινὸς μὲν ἕνεκα μεγάλην τὴν μετάκλησιν ὑπενόουν εἶναι, καὶ τεκμήριον ἐποιοῦντο τὸ τοῦ ἵππου ἔχοντος εἶναι πρὸς τὰ βασιλῆα κελουσθῆναι, εἶχον δὲ εἰδέναι σαφὲς οὐδὲν, πλὴν τὰ περὶ τοῦ Καθαροῦ τῆς φήμης διαθρολλούσης (διεδέδοτο γὰρ ἤδη πρὸς πάντας), ἰδεῖν τι καὶ ἀκούσαι καινότερον ἤλπίζον. Οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν.

## CAPUT XIII.

*Junior imperator egressus, magnum domesticum requirit. Quid utrinque actum mutuo indicant. Historia inseritur de dilato senioris consilio. Denuo per eunuchum, et ad iudicium quidem, cum magna vocantis miseratione et lacrymis arcessitur nepos. Ad officium tuli tempore sibi præstandum socios cohortatur. Promittunt omnia, ipsimumque ad palatium comitantur.*

Imperator minor ad exteriora palatii alvi dolore simulato egressus, magnum domesticum investigabat. Quo invento dolens ac mœstus, Tu vero, bone vir, inquit, ubi hactenus fuisti? Ille contra magno cum affectu, Quo me nolentem rei necessitudo compulit. Deinde narrat quæque statuerint hactenus, quæque egerint. Nepos gratias agit, et interrogatus quid ipsis porro faciendum sit, de iudicio futuro ait nullum relinquere dubium : hucusque autem avum nihil cuiquam **42** ex iis qui affuissent verborum fecisse, posseque nihilominus adhuc fieri, ut meditata, suo adventu videlicet dissipata, etiam nunc differat : quomodo nimirum paucis ante diebus usvenerit, cum veteri instituto magni canonis officium cænebatur (5) : quem even-

Β βασιλέως φιλῶν εὐρῶν, καὶ τῶν τε ὑποσχέσεων ἀναμνήσα; ἔτι δὲ τὴν ἀναγκαιωτάτην τῆς βοήθειας χρείαν ἀναδιδάξας, ἐξαπέστειλε τὰς τριήρεις ἐφ' ὀπλίξειν. Οἱ δ' ἀπελθόντες καὶ σπουδῆ χρησάμενοι τῷ καιρῷ προσηκούση, ἐντὸς ὥρῶν εἴκοσι τρεῖς πηροῦσι τριήρεις. Ταῦτα καὶ πρωτοστράτωρ ὄρῶν, καὶ ἐν ἐλπίσιν ἤδη χρησταῖς γενόμενος, ὑπερήθετό τε, καὶ ὀρμῆς ἐπληροῦτο, πολλοὺς περὶ αὐτοὺς τῶν τε βασιλικῶν καὶ τῶν ἰδίων ἀθροισζομένους ὄρῶν. Οὐδὲς μὲντοι τῶν συναθροισζομένων τὴν αἰτίαν τῆς συνόδου συνήθει πλὴν Ἀποκαύχου· ἐκεῖνῳ γὰρ μόνῳ τὴν αἰτίαν ἐκοινῶσαντο τῶν πραττομένων· οἱ δ'

Β βασιλεὺς δ' ὁ νέος νύξιν ὑποκριθεὶς τῆς γαστρὸς καὶ πρὸς τοὺς ἐξωτέρῳ τῶν βασιλείων ἐξεθίων οἴκους, τὸν μέγαν δομέστικον ἀνεζήτησε· εὐρῶν δὲ, σὺν ἀλγεί καὶ ἀθυμίᾳ ψυχῆς, Σὺ δ', ὦ ἀγαθὲ, ἤρετο, ὅπου μέχρι νῦν ἦς; Ὁ δὲ περιπαθέστερον ἀπεκρίνατο· Ὅπου μὲν οὐκ ἠβουλόμην, ἢ δ' ἀνάγκη τῶν πραγμάτων συνῶθει. Εἴτε' ἐξαγγελίας ὅσα τε ἐβουλεύσαντο καὶ ὅσα ἐπραξαν ἄχρι τότε, τῆς μὲν βουλῆς αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ τῶν πραττομένων χεῖρας ὠμολόγει· ἐρωτηθεὶς δ' ὁ τι δεῖσι πράττειν αὐτοὺς, τὴν μὲν δικὴν ἐφησε γενήσεσθαι μέλλειν ἀναμφιβόλως, μέχρι δὲ νῦν μηδὲν εἰρησθαι· πρὸς μὲν δὲ τῶν ἀφικνουμένων τῶν πάπτω καὶ βασιλεῖ. Ἐνδέχεσθαι γὰρ μὴν καὶ νῦν ὑπερθέσθαι τὸν βασιλεῖ τὰ μελετώμενα, τῇ παρουσίᾳ τῇ ἐμῇ διασχεδα-

## Jacobi Pontani notæ.

(5) Ex Triodio quodam libro rituali Græcorum de magno canone describemus, quæ interpretatus est noster Jacobus Greiserus, Notis in orationes Patrum de sancta cruce : Eodem die (quinta scilicet quintæ hebdomadis in Quadragesima) canimus officium magni canonis. Hunc vere ex omnibus canonicis maximum optime et ingeniose composuit et conscripsit sanctus Pater noster Andreas, archiepiscopus Crætæ, cognomento Hierosolymitanus, ex Damasco oriundus, qui decimo quarto ætatis sue anno grammaticæ studia aggressus, et in omni disciplinarum genere probe excultus, Hierosolymam pervenit, vitamque monasticam inivit, qui sancte et pie vitam peragens, in quieto illo et a turbis remoto vivendi instituto, multa quidem cum alia Ecclesiæ Dei fructuosa ingenii sui monumenta reliquit, tum varias orationes et canones, crebrior tamen et copiosior in panegyricis orationibus exstitit. Ex nullis autem aliis hunc quoque magnum canonem, infinita contritione animique compunctione refertum, elaboravit. Collecta enim in unum universa Veteris et Novi Testamenti historia, canticum hoc composuit, ab Adamo videlicet, usque ad Christi ascensionem apostolorumque prædicationem : quo quidem omnium animam cohortatur, ut ea quæ in historia videt esse bona et laudabilia, pro viribus sectetur; quæ vero mala, fugiat et aversetur, semperque ad Deum recurrat, per pœnitentiam, per lacrymas, per confes-

sionem, et per alia hujusmodi Deum placandi eique placendi media. Quin adeo canon hic canorus est, et in animas tam facile insuit, ut et mentem, etsi præduram, satis emolliat, et ad recipiendum id quod bonum et honestum est, excitet : dummodo corde contrito et debita cum attentione psallatur. Fecit autem hunc canonem eo tempore, quo magnus Sophronius patriarcha Hierosolymitanus Vitam Mariæ Ægyptiacæ litteris mandavit : quæ et ipsa compunctionis plenissima est, lapsisque et peccatoribus multum consolationis offert, si modo a pravus operibus desistere velint. Lege autem receptum est, ut hac die legatur hac de causa. Cum enim sancta Quadragesima ad finem tendat, ne homines seqniores effecti spiritalia certamina negligentius ineanit, vitamque sobriam et temperantem valere jubeant, maximus adest Andreas, qui, velut aliptes, per historiam magni canonis, enumerando insignium virorum virtutem, et improborum casum et everisionem, eos qui laboribus insistent, alacriores, et ut ita dicam, generosiores facit, ut viriliter ea, quæ supersunt, capessant. Sanctus vero Sophronius oratione sua sobrios et ipse reddit, et ad Deum excitat, ne corruant, neve desperent, licet aliquibus peccatis irretiti fuerint. Quanta enim sit Dei humanitas et clementia in illos, qui ex toto corde præterita vitæ noxas relinquere cogitant, narratio de Maria Ægyptiaca abunde docet. Appellatur

σθέντα, ὡσπερ δὴ καὶ πρότερον ὀλίγαις ἡμέραις  
 συμβέβηκεν, ὅτ' ἔθοι; ἡμῖν τὴν τοῦ μεγάλου κανόνος;  
 ψάλλεσθαι ἀκολουθίαν. Ἄξιον δὲ διεγῆσασθαι καὶ  
 τὸ τότε συμβάν. Τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Μετε-  
 χίτου ἐν ὧρᾳ μάλιστα χειμῶνος διὰ τὴν σμικρότητα  
 τῆς ἡμέρας, οὐ δις τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἀπαξ εἰωθό-  
 τος τοῖς βασιλεῦσι ἐπιδημεῖν καὶ διημερεύειν, καὶ  
 αὐτὴν τὴν τοῦ μεγάλου κανόνος ἡμέραν διημερεύ-  
 σαντος τοῖς βασιλεῦσι, καὶ ἤδη νυκτὸς ἐπελθούσης  
 οἴκαδε ἀπελθόντος, ὁ βασιλεὺς κατὰ τάχος μετεκα-  
 λίστατο παρὰ τὸ πρότερον εἰωθός. Τοῦτο δὲ οἱ τοῦ  
 μεγάλου λογοθέτου παῖδες, Δημήτριος καὶ Νικη-  
 φίρος ἰδόντες, καὶ περὶ τινῶν καινοτέρων τὴν τοῦ  
 πατρὸς ἀήθη μετάκλησιν ὡς εἰκὴς ὑπολογισάμενοι  
 (ὡδὲ γὰρ οὐδ' αὐτοὶ τῶν μελετωμένων κατὰ τοῦ  
 νέου βασιλείω; ἀνήκοι ἦσαν), ἤκουσι πρὸς βασιλεῖα  
 τὸν νέον, καὶ τὸ συμβάν ἀπαγγέλλαντες, ἃ δέοντα  
 ἀν νομίζοι περὶ ἑαυτοῦ ἐδέοντο δρᾶν. Ὁ βασιλεὺς  
 δὲ τούτους μὲν ἀπέπεμψεν ἐπαινεσάσ; μετὰ δὲ τῶν  
 φίλων διασκεψάμενος, ἐδόκει δεῖν, ἐπεὶ καὶ μετ' οὐ  
 πᾶν τῆς ἑορτῆς χάριν καιρὸς ἀφικεσθαι πρὸς τὰ  
 βασίλεια (ἄλλως γὰρ εἶχεν ἀν ὑποψίαν ἢ ἀφίξις),  
 εἰθεῖν καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ. Κἂν μὲν περὶ τινῶν  
 ἄλλων ἢ διάσκεψις ἦ, τῆς ἑορτῆς χάριν δόξομεν  
 ἀφικέσθαι· ἀν δὲ περὶ ἡμῶν, παυθῆσεσθαι τὴν  
 βουλήν ἡμῶν παρόντων· ὃ δὴ καὶ συμβέβηκε. Τοῦ  
 πρῆσθυτέρου γὰρ βασιλείω; πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην  
 περὶ ὧν ἐδεῖτο διαλεγόμενου, καὶ τοῦτο μόνον εἰπόντος,  
 περὶ μὲν τοῦ τίνα χρὴ τρόπον γενέσθαι βουλήν ζητεῖν,  
 περὶ δὲ τοῦ γενέσθαι ἡ μὴ, μὲν [leg. οὐ] ζητεῖν (ὡς  
 ὕστερον ἐκ τῶν ἐκεῖ παρόντων πρὸς ὑπηρεσίαν τῆ  
 βασιλείᾳ μαθεῖν ἀκριβῶς ἐξεγένητο)· καὶ ὁ νέος πα-  
 ρὴν βασιλεὺς, καὶ ἡ βουλή διελέλυτο· εἴτε περὶ τῶν  
 προκειμένων ἢ τινῶν ἄλλων ἦν, οὐδαμῶς φανεροῦ  
 γεγεννημένου. Τοῦτου δὴ τότε καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς  
 μνήμην ἄλθων, εἶπε πρὸς τοῦ; ἐταίρους, ὡς Ἴσω;  
 ὡσπερ τότε τὰ τῆς βουλῆς, οὕτω δὲ καὶ νῦν τὰ τῆς

A lum non erit alienum exponere. Cum magnus logo-  
 theta Metochites hibernis mensibus potissimum,  
 propter dierum brevitate non bis, sed semel dun-  
 taxat ad palatium accedere, ibique luce: totam  
 transigere consuisset, et magni canonis diem ipsum  
 ibi consumpsisset, jamque nocte se domum rece-  
 pissæt, imperator senior præter consuetudinem re-  
 pentino cum vocat; cujus filii, Demetrius et Ni-  
 cerphorus insolito huic æcersitui quippiam novum  
 subesse verisimillimum cogitantes (nec enim ipsos  
 quoque latebant quæ adversus juniorem imperato-  
 rem pararentur), eundem juniorem aleunt, quod-  
 que acri lerat exponunt, orantes, ut quæ necessa-  
 ria factu pro seipso censuerit, ea ne prætermittat.  
 B Ille laudibus affectos dimittit, æque cum amicis  
 communicata, placuit, quandoquidem paulo post,  
 festi diei causa, palatium ingrediendum esset (alio-  
 qui enim suspicionem moveret ejus eodem ad-  
 ventus), tempus antecapere. Et si quidem aliis de  
 rebus consulat, diei festi gratia venire vidibemur,  
 inquit; sin de nobis, nostra præsentia consultatio-  
 nem disturbabit; quod etiam evenit. Etenim cum  
 imperator senior magno logothetæ, de quibus ro-  
 gabat respondisset, et hoc tantum adjecisset, quo  
 pacto consultaretur quærendum: an consultaretur,  
 non quærendum (id quo postea ex apparitoribus  
 probe cognitum est); et junior imperator aderat,  
 et consilium ad nihilum recidit; sive id de re præ-  
 senti, sive de quibusdam aliis esset; id enim haut  
 rescitum est. Hujus itaque eventus memor tunc  
 imperator dicebat cæteris, fortasse quomodo tum  
 consultationem, sic nunc judicium avum esse dila-  
 turum. Sed aliter fuit; nam judicium certo cer-  
 tius constitutum ac paratum erat. Adhuc enim eo  
 cum magno domestico sermocinante, numerumque  
 congregatorum exquirente, illoque respondente,  
 nunc quidem esse centum, brevi ad trecentos fore;

Jacobi Pontani notæ.

autem magnus canon, ut forte quispiam dixerit,  
 propter sententiarum pondus et gravitatem, quarum  
 feracissimus est canonis hujus auctor, in his com-  
 ponendis præclare exercitatus. Cuique cæteri cano-  
 nes triginta aut paulo amplius, troparia contineant,  
 iste ad ducenta et quinquaginta progreditur, quo-  
 libet ex illis ineffabilem stillante dulcedinem et vo-  
 luptatem. Jure igitur optimo et convenienter sanc-  
 itum est, ut magnus iste canon et compunctionis  
 plenissimus in magna Quadragesima psallatur.  
 Hunc præclarissimum et maximum canonem, et  
 orationem in Mariam (Ægyptiacam) ipsemet Pater  
 noster Andreas primus Constantinopolim tulit,  
 quando ab Hierosolymorum patriarcha Theodoro ad  
 sextam synodum subsidio missus est. Tunc enim  
 monasticam vitam adhuc profertens, cum adversus  
 Monothelitas fortiter decertasset, Ecclesiæ Constanti-  
 nopolitanæ clero ascriptus est, deinceps in eadem  
 diaconus et pupillarum curator et altor constituitur,  
 et non longo post tempore archiepiscopus Cretæ or-  
 dinatus est. Postea proxime apud locum, qui Hieris-  
 sus dicitur, cum Mitylenem pervenisset, migravit ad  
 Dominum, cum sedis suæ fructum copiosum percepisset.  
 Ejus intercessione miserere nostri, Deus.

Cæterum quinta hebdomas fuit Græcis ea, quæ  
 nobis quarta. Nam Græci auspiciantur Quadrage-

simam die lunæ post Dominicam, quam vocant  
 τυρινήν, seu τυροφάγον, quæ est Dominica Quin-  
 quagesimæ apud nos. Et prima Quadragesimæ heb-  
 domas finitur Dominica orthodoxiæ, seu prima  
 Quadragesimæ, quæ apud nos est *Invocavit*. Si ergo  
 a Dominica τῆς τυροφάγου numeres hebdomadas  
 usque ad quintam feriam, post quartam Domini-  
 cam Quadragesimæ, invenies eam de qua loquimur  
 esse quintam, non quartam Quadragesimæ hebdo-  
 madem. Quæ omnia liquent ex lituali Græcorum  
 libro, qui Typicon Sabæ inscribitur, in quo titulus  
 cap. 35, talis est: Ἐλθῶσις τοῦ τύπου τῆς τετάρτης,  
 Κυριακῆς τῶν νηστειῶν, καὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἑβδο-  
 μάδος. Est autem hæc hebdomas quinta. Subjun-  
 gitur enim τῆ δευτέρᾳ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος, καὶ  
 εὐθὺς ἀρχόμεθα τοῦ μεγάλου κανόνος. Et ut rem  
 exemplo illustrem. Hoc anno 1600 agunt Græci,  
 qui fastos Gregorianos sequuntur, festum magni  
 canonis feria quinta post *Lætare*, qui est quintus  
 Aprilis, et quinta hebdomas Quadragesimæ Græcæ,  
 ducto initio a die lunæ post Dominicam Quinqua-  
 gesimæ. Et hæc omnia sunt certissima ex libris ri-  
 tualibus. Nam Græcorum Quadragesima septem  
 hebdomadibus constat, et sex duntaxat Dominicis.  
 Hac me his ipsis verbis idem Gretserus noster  
 monuit, quibus necum utaris licet.

ad unum viros fortes, et ad præliandum exercitatos, si abundum sit, etiam plures, et ignotos accursuros : de his, inquam, illis sermonem miscerentibus, Deumque precantibus. **43** Judicium ampliare, quoad coissent, qui pro ipsis decertaturi sperabantur, missu avi adest eunuchus Michael Callicrenites ; et priusquam vocem edat, lacrymis gemitibusque infaustum se apportare nuntium ostendit. Deinde præfatus, maluisse se tellure ima sibi dehiscente ad Manes descendere (6), et hac jucundissima luce privari, quam adeo mala nuntiare : Dominus, inquit, et imperator avus tuus te ad causam dicendam vocat. Tum ille : Haud aspernandum tuæ in me propensionis testimonium, quas fundis lacrymas : Jamen, quid ita fles, cum necdum eventus pateat? Fieri siquidem potest, ut cum albo calculo (7) discedam. Ipsa res, suscipit Callicrenites, me in fletum solvit. Etenim cum avus pro more in throno, patriarcha ad latus in sella, arbitri dextra sinistra sederent, tibi soli scamillum e regione et remotius mandatu imperatoris positum est. Quo viso, condemnationis tuæ locum illam sedeculam interpretans, optavi, ut dicebam, hodie mihi terram dehiscere. Verum Deus, qui prophetam suum Danielem de lacu leonum liberavit, et tres pueros a Babylonia fornace intactos præstitit, collatasque in Susaniam scelestorum judicium calumnias detexit, idem te nunc qua premeris necessitate superiorem reddat, angelum suum mittens, qui te antecedit, et sapientiam tibi atque intelligentiam largiatur, qua objecta facile, ceu telas arancarum dissolvas. Hæc ubi precatus est eunuchus, Dei voluntas fiat, ait imperator ; jubetque avo renuntiari, se imperata facturum ; et conversus ad amicos, sic eos compellat : Si unquam alias, nunc tempus venit, quo virtutem, diligentiam, prudentiam, tolerantiamque vestram, tam formidoloso tempore declaretis. Enimvero cum multis sæpe et numero, et aliis rebus vobis impares, animorum facta conspiratione, admirabilia et obstupescenda prospere gesserint, vos ita frequentes ac tales longe utique justius est, præclaris et laudabilibus facinoribus efficiendis vobismet ipsis dignos apparere, et aut vitam honestam vivere, aut gloriosam mortem oppetere, hanc solam mentem vos decere arbitrantur. Ego ad tribunal vado ; quod si divino munere rursus conjungemur, interque nos amabiliter iterum intuebimur, erit cur gratias Numini persolvamus. Sin quid aliud illi de nobis complacitum est, ego his verbis postremum vos salutatos volo : vos **44** autem nobilitati virtutique vestræ paretote. Ad ista cum uterque dicere aliquid percuperet, protostratore cunctante, magnus

A δίκης ὁ βασιλεὺς ὑπερβήσεται. Τὸ δ' οὐκ εἶχεν οὕτως· ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἠτοίμαστο τὰ τῆς δίκης. Ἔτι γὰρ δωματικῶν τῶ μεγάλῳ διαλεγόμενου βασιλέως, καὶ τὸν ἀριθμὸν ζητούντος μαθεῖν τῶν συνηγμένων ἀνδρῶν, καὶ τούτου πρὸς αὐτὸν ἀποκρινάμενον, Ὡς νῦν μὲν εἰσιν ἑκατὴν, μικρὰς δὲ παρελθούσης ὥρας συνελθούσται· καὶ μέχρι τριακοσίων, πάντες ἄνδρες καὶ μάχεσθαι ἵσχυροί· εἰ δεήσει δὲ ἀπέρχεσθαι, καὶ ἄλλοι πλείονες συνδραμούνται καὶ οὐδ' οὐκ ἴσμεν· περὶ τούτων δὲ διαλεγόμενων, καὶ Θεοῦ δεομένων τὴν τῆς δίκης ὥραν παραταθῆναι, ὥστε συναθροισθῆναι τοὺς ἐπιζυγόμενους ὑπὲρ αὐτῶν μαχεῖσθαι. ἦκεν ἐκ βασιλέως τοῦ πρεσβυτέρου πρὸς τὴν νέον ἀπεσταλμένος ὁ Καλλικρηνίτης Μιχαὴλ ἑκτομίας· καὶ πρὶν φθέγγασθαι, τοῖς δάκρυσι καὶ τοῖς στεναγμοῖς κακῶν ἀγγελος ἦκειν σημαίνων· πρότερον δ' ἑαυτῷ τὴν γῆν χανεῖν μάλλιν, καὶ τῆς ἡδίστης ἀπεστερηθῆναι ζωῆς ἀνεκτότερον εἶναι, ἢ τοιοῦτων κακῶν ἀγγελος ἦκειν εἰπῶν, Ὁ κύριος, ἔφη, καὶ βασιλεὺς ὁ σὸς πάππος, ὦ βασιλεῦ, ἐπὶ δίκην καλεῖ. Τοῦ βασιλέως δ' ἐπὶ τούτοις εἰπόντος, Ὡς τῆς μὲν εἰς ἐμέ σου εὐνοίας ἀξιόχρεως τὰ δάκρυα μάρτυς· ἀνὸς τοῦ δ' οὕτω θρηνεῖς, ἐν ἀδύῳ κειμένης τῆς δίκης ; ἐνδέχεται γάρ με καὶ τὴν νικῶσαν ἐνεγκάμενον ἀπελθεῖν. Ὁ Καλλικρηνίτης, Αὐτὰ τὰ πράγματα θρηνεῖν πειθούσιν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ· τοῦ γὰρ βασιλέως καὶ πάππου τοῦ σοῦ ἐπὶ θρόνου καθεσθέντος, ὡς ἔθος, καὶ τοῦ πατριάρχου παρ' αὐτῷ ἐπὶ δίφρου, τῶν δ' ἀπροσσομένων τὴν δίκην ἐξ ἐκτιέρων μερῶν, σοὶ μόνῳ, τοῦ βασιλέως προσεταχότος, σκίμπτου ; ἐπέθη κατὰ πρόσωπον βασιλέως· καὶ οὕτως ἀπώτέρω. Ὁπερ ἰδὼν, ἠδύσαμην, ὅπερ εἶπον, σήμερον τὴν γῆν χανεῖν μοι, καταδίκης τόπον τὴν καθέδραν λογιζαμένην. Ἀλλ' ὁ Δανιὴλ τὸν αὐτοῦ προφήτην ἐκ τοῦ λάχου τῶν λείντων ἀβλαβῆ διασώσας, καὶ τῆς Βαβυλωνίας καμίνο τοὺς θρεῖς πειθὰς κρείττονας ἀποδείξας Θεός, καὶ Σωσάνναν, τῶν ἀδίκων κριτῶν τὴν συκοφαντίαν ἐλέγξας, αὐτὸς τῆς ἐφεστῶσης ἀνάγκης κρείττονα καὶ σὲ νῦν ἀποδείξει, καὶ ἀποστελεῖ τὸν ἄγγελον αὐτοῦ προπορεύεσθαι σοι, καὶ σοφίαν παράχοι καὶ σύνεσιν, ὥστε τὰ προβαλλόμενα λυεῖν εὐκόλως ὡς ἀράχης ἱστῆος. Οὕτως εὐξαμένου τοῦ ἑκτομίου, ὁ βασιλεὺς, D Τὸ τοῦ Χριστοῦ θέλημα γενέσθω, εἰπῶν, καὶ τῷ πάππῳ μνηστὰς ὡς ἑτοιμός ἐστι τὸ προστατόμενον ἐκπληροῦν, πρὸς τοὺς φίλους ἐπιστραφεὶς, Νῦν καιρὸς, ἔφη, ἀνδρῶν ἕνα καὶ σπουδῆν καὶ σύνεσιν καὶ καρτερίαν ἐν τοῖς δεινοῖς ἐπιδείξασθαι ἡμᾶς. Καίτοι γε πολλοὶ πολλὰκις καὶ τὸν ἀριθμὸν ἑλάσσουσ, καὶ τὰλλα ἡμῶν ἠττώμενοι, ὁμόνοιοι κτησάμενοι, θαυμάσια τε καὶ ἀκοῆν ἐκπλήττοντα κατώρθωσάν τινα· ἡμᾶς δὲ τοσοῦτους ὄντας καὶ τοιοῦτους

#### Jacobi Pontani notæ.

(6) Ex Homero, quod expressit Virgilius in *Aeneid.* ubi sic Dido :

*Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat.*

Quoniam Homerus τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθῶν.

(7) Τὴν νικῶσαν vocat auctor, *vincentem.* Album

calculum addere, est approbare. Olim enim calculis in urnam missis ita ferebantur a iudicibus sententiæ, ut albis absolverent, pluribus scilicet, atris damnarent. Quod si æquales numero fuissent, reus nihilominus liberabatur. Plura Chliastes.



π.λὺ δῆπου δικαιότερον ἀξίους ἑαυτῶν κἀπὶ τῶν ἔργων φανῆναι, ἐγκωμίων ἄξια δράσαντάς τινα καὶ γενναῖα, ὡς ἢ καλῶς ζῆν ἢ ἀποθανεῖν εὐκλεῶς· καὶ ταύτην μόνην ἠγγησασθαι διάνοιαν ἄξιαν ἑαυτῶν. Ἐγὼ μὲν οὖν ἤδη πρὸς τὴν δίκην χωρῶ· ἀλλ' εἰ μὲν καὶ αὔθις γένοιτο Θεοῦ, διδόντος, ἀλλήλους τε συγγενέσθαι, καὶ τὴν ποθεινὴν ἀλλήλων ἔψιν ἰδεῖν, αὐτῶ χάρις· εἰ δ' ἕτερόν τι δέδοκται περὶ ἡμῶν, ἐγὼ μὲν ἀσπάζομαι ὑμᾶς τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα· ὑμεῖς δ' ἄξιοι φαίνητε καὶ τῆς εὐγενείας καὶ τῆς ἀνδρείας. Ἐπὶ τοῦτοις ἀμφοτέρων ἀποκρίνασθαι ὠρμημένων, τοῦ πρωτοστράτορος ἐπισχόντος, ὁ μέγας δεμέστικος ἔφη· Τῶν λογικῶν ἀνθρώπων κατὰ τοῦτο τῶν ἀλόγων ὑπερεχόντων, ὅτι λόγῳ χρώμενοι τὰ δεόντα αἰροῦνται, οὐδὲν ἀναγκαιότερον οὐδὲ ὠφελιμώτερον τοῦ φίλιαν αἰρεῖσθαι ἡγοῦμαι. Τοῖσιν καὶ αὐτοῖς, ὡ βασιλεῦ, τὴν σὴν φιλίαν ἐκ παιδὸς ἠρημένως, καὶ εἰς τὸδε χρόνον διατηρήσας αὐξανομένην, καὶ μέχρι ζωῆς ὄρων ἀπαιρητὴν καὶ καθαρὴν ἐλπίζω φυλάξειν. Θάρσει τοιγαροῦν, ὡ βασιλεῦ, ὡς οὐ πρότερόν σοι τῶν ἀβουλήτων τι συναντήσῃ, πρὶν ἐμὲ πεσεῖν τῶν ἰδίων αἱμάτων ἐμπεπλησμένον. Σὺ μὲν οὖν ἔχου τῆς προκειμένης ὁδοῦ, τῇ παρὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτῶν τεκούσης βοηθείᾳ. Ἐτι δὲ καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ πρὸ μικροῦ παρὰ βασιλείως ἀπσταλμένου τετειχισμένος. Ἡμεῖς δ' ἐν τῷ ἐξωτέρῳ τοῦ ἐν ᾧ ἡ δίκη γένησεται μενούμεν οἴκῳ, τὰς ψυχὰς ὑπὲρ τῆς σῆς ὠφελείας ὄντες ἔτοιμοι προέσθαι, βίαις ἐπαγομένης. Τοῖς αὐτοῖς δὲ τοῦτοις καὶ ὁ πρωτοστράτωρ εἰπὼν ἀρκεῖσθαι, ἀλλήλους συνταξάμενοι, καὶ ὡσερ περιπτυσάμενοι τελευταῖον, τῷ σταυρῷ τε καθοπλίσαντες ἑαυτοὺς, ἐχώρου ἐπὶ τὴν δίκην, ἀτρέπτῳ καὶ βεβηχότι καὶ σχήματι καὶ φρονήματι.

## CAPUT XIV.

*Enumerantur assessores Andronici senioris in iudicio. Ponitur ejus in juniorem accusatio, et hujus defensio. Status est absolutus; negat enim se objecta crimina conscivisse; leviora commisisse fatetur. Acerbitatem in se nimiam avo exprobrat. Ille in contumeliam prorumpit, quam nepos repellit.*

Οἱ μὲν οὖν ἑταῖροι τοῦ βασιλέως ἔμεναν ἕξ· αὐτὸς δ' εἰσελθὼν τὸν οἶκον τῆς δίκης, τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενου, αὐτὸς ἐπὶ τοῦ προσηρημένου σκίμπεδος ἰκαθέσθη. Καὶ οἱ προκληθέντες δὲ τῆς δίκης ἀκραταί, ἐφ' ᾧ προσῆκεν ἕκαστος ἰκαθέσθησαν. Ἦσαν δ' οὗτοι· Γεράσιμος τε ὁ πατριάρχης, χαρίτων μὲν θείων πεπληρωμένος καὶ τῆς μοναδικῆς πολιτείας εἰς ἄκρον ἐλληλακῶς πολιτικῶν δὲ πραγμάτων καὶ δημοσίων παντάπασιν ἀπειρώς ἔχων. Καὶ ὁ τὸν τῆς Φιλαδελφείας θρόνον κοσμῶν Θεόκλητος, καὶ αὐτὸς μὲν εἰς ἄκρον ἀρετῆς ἦκων, καὶ πολιτείας ἀκρίθειαν μοναδικῆς οὐ μόνον κατωρθώκως, ἀλλὰ καὶ ἑτέρουσ ἰκανῶς ἔχων διδάξαι· ἔτι δὲ καὶ φρονήσεως εὖ ἔχων, καὶ παιδείας τῆς ἐξωθεν οὐκ ὀλίγον μεταλαθῶν. Ἀπὸ δὲ τῶν τῆς συκλήτου παρήσαν ὁ τε μέγας λογοθέτης ὁ Μετοχίτης, ὃν ἐδήλωσε φθάσας ὁ λόγος, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Κανικλείου Νικηφόρος ὁ Χοῦμνος, σοφός

Amicis ergo extra remanentibus ipse locum iudicii introgressus, et avum in solio (8), arbitros autem sive assessores pro sua quemque dignitate considerentes reperiens, in scamno humili, de quo dicebamus, consedit. Porro arbitri illi erant Gerasimus patriarcha, divinis cumulatus muneribus; et ut in vita solitaria ipsum fastigium perfectionis attigerat, sic civilium publicarumque rerum longe ignorantissimus erat. Deinde insignis Philadelphie episcopus Theoleptus, qui et ipse ad culmen virtutis ascenderat, nec solum omnes vite anachoretice numeros adeptus erat, sed aliis quoque ad eandem disciplinam idoneum se magistrum præbere poterat. Adde quod vir prudens, et in externis doctrinarum studiis versatus non mediocriter. De senatu palatino præsentibus aderant magnus 45 logotheta Metochites, cujus antea meminimus, et Nicophorus, qui Canicleo præerat, et vehi solebat,

Jacobi Pontani notæ.

(8) Quæ scribit Gregoras libro octavo cum his quæ paulo ante dicta sunt quæque sequuntur, parum consentiunt. Audi, si libet: *Sexta porro hebdomade sanctæ Quadragesimæ imperator Gerasimo patriarcha, et aliis pontificibus, qui in urbe erant, accersitis, nepotem adducit, palam objurgaturus: et moniturus, ut fugæ consilium mutaret, quo coram*

*tan is testibus pudefactus, aut in officio esset, aut non sine causa probabili multatus videretur. Ingressus est igitur Andronicus junior, adductis secum nonnullis, qui occulta arma et pugiones gerebant, nec ipse plane inermis. Convenerat enim inter eos, si avus paternis et lenibus admonitionibus erga ipsum uteretur, etc.*

admirabili (9) sapientia consilioque præditus, et ab imperatore benevolentia honoreque singulari dignatus, ita ut etiam Irenen filiam ejus Joanni despotæ filio suo nuptiis conjungeret. Hic Nicephorus prius imperatoris domestica administrabat: tum autem, podagra conflictatus, functione illa abiecit. Nihilominus summo eum honore imperator prosequeretur. Præter hos autem aderat et Constantinus Acropolita, ipse quoque magni logothetæ dignitate ornatus. Facto igitur paulisper silentio, Andronicus major inquit: Domine patriarcha, quique coram adestis, hic homo (nepotem designans) est moribus intractabilis, et arrogans, atque inobediens, neutiquam mihi cedit, sed pro libidine agit omnia, nostræ voluntatis nec parvum rationem ducens. Propterea. Hactenus junior tacitus sequebatur. Illud autem verbum, *Propterea*, initium ferendæ adversum se sententiæ ratus, Obsecro te, exclamat, sacratissime domine imperator, paulillum subsiste, mihi que medium spatium ad loquendum ne denega; et ubi summam, quæ voluntas fert, explicavero, reliquum orationis tuæ absolvito. Sinente sene ut diceret quæ vellet, hunc in modum disseruit: Deum testem invoco, me quorum accusator criminum, nullius mihi conscium esse. Quod ipsum et alias majestati tuæ per virum excellentem Josephum legatum meum indicavi, et nunc rursus assero: et ut verbis meis apud te fides sit, jusjurandum interpono, conscientiam meam nec hodie impediri atque convinci, nec tum impeditam atque convictam fuisse ullius horum scelerum, quorum nunc reus peragor. Verumtamen peccasse me talia quædam peccata libenter crediderim, ut si te invito venatum ierim; si diutius quam tu forsitan velles, equestribus ludis indulserim; aut si quid aliud hujusmodi injussu tuo perpetrarim, et postea mandatum quoque tuum pro nihilo putans, nihilominus facere perrexerim. Atqui ego in his peccare me nesciebam, tibi autem delinquere forsitan videbar. Sic mihi persuadens, nihil me indignum admittere, dicebam iis, quibuscum mihi sermo, velle magnopere apud dominum et imperatorem causam dicere; ita namque nullius, quorum arguerer, convictum iri, et ipsum imperatorem flagitiorum meorum abjecta suspicione iram remissurum. **46** Negare non potes, te ab obitu parentis mei imperatoris usque hodie tam implacabilem adversus me iracundiam aluisse, ut tanto intervallo non verbo saltem uno dignatus sis: quod cum considero, morte ipsa dirius videtur. Talia occurrebant quæ dicerem, sperabamque tempus aliquod defensionis

ἀνὴρ καὶ θαυμάσιος ἐν φρονήσει, πολλῆς; τε ἀπολούων πρὸς βασιλέως εὐνοίας τε καὶ τιμῆς· δι' ἣν καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα Εἰρήνην τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ δεσποτῇ Ἰωάννῃ πρὸς· γάμου κοινωνίαν ἤγαγεν ὁ βασιλεὺς. Ὅς δὲ ἄριστον μὲν ἦν μεσάζων καὶ αὐτῶς πρὸς τὰ πράγματα βασιλεῖ· τότε δὲ ὑπὸ νόσου, ποδαλγία δὲ ἦν, τῆς μὲν ὑπερησείας ἐπέπαυτο, τιμῆς δ' ἀπέλαυε τῆς παρὰ βασιλέω; πολλῆς. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ὁ Ἀκροπολίτης ἦν Κωνσταντίνος, μέγας λογοθέτης ὢν καὶ αἰτός· ἐπὶ δλίγον δὲ σιγῆς γενομένης, ὁ τῶν Ἀδρονίκων πρεσβύτερος λόγιος ἤπειτο βασιλεὺς τοιοῦτος· Δέσποτα πατριάρχη, καὶ ὑμεῖς οἱ παρόντες, ὁ ἄνθρωπος οὗτος (περὶ τοῦ ἐγγόνου δηλῶν) ἐστὶ μὲν σκληρὸς καὶ τοὺς τρόπους αὐθάδης· ἐτι δὲ καὶ παρήκοος, καὶ οὐδαμῶς ὑπέκων ἐμοί, ἀλλ' ἂ βούλοιο πράττων, τοῦ ἡμετέρου λόγου θελήματος ποιούμενος οὐδ' ὀλίγον. Διὰ τοῦτο. Μέχρι μὲν οὖν τοῦτου σιωπῶν βασιλεὺς ὁ νέος καθῆστο, τὸ Διὰ τοῦτο δὲ ἀρχὴν ἀποφάσεως εἶναι νομίσας, Δέομαι σου, θειότατέ μοι καὶ κύριε βασιλεῦ, εἶπε, μικρὸν ἐπιαχόντα, λόγου χρόνον δλίγον ἐμοὶ χάρισσασθαι· ἂ δὲ βούλομαι διεξεληθόντι ὡς ἐν βραχεῖ, τοῦ λόγου τὸ λοιπὸν αὐτῆς περναίης. Τοῦ δ' ἐπιτρέψαντος ἂ βούλοιο λέγειν, Τὸν θῆδν, ὁ νέος Ἀδρόνικος ἔφη, τῶν παρόντων λόγων μάρτυρα προκαλοῦμαι, ὡς οὐδὲν ὦν ἐγκαλοῦμαι ἐμαυτῷ σύνοιδα εἰργασμένῳ· τὸ δ' αὐτὸ καὶ πρῶτον ἐδήλωσα τῷ σῷ κράτει, τῷ θαυμασίῳ Ἰωσήφ χρησάμενος πρεσβευτῇ. Τοῦτο δὲ καὶ νῦν αὐτοῖς διισχυρίζομαι, καὶ ἂ ἄριστος πιστούμενος τοὺς λόγους; ὡς οὐτε νῦν οὐτε τότε τῶν ἐγκαλουμένων ἐμαυτῷ τι σύνοιδα εἰργασμένῳ. Ἐξαρμαρτάνειν μένοιγε, καὶ πάντο πείθομαι τοιαῦτα, οἶον, εἰ γέ σοι μὲν οὐκ ἤρεσκε πρὸς κωνηγεσίαν ἀπελθεῖν, ἐγὼ δὲ ἀπύθον· εἰ ἐπὶ πλείονα χρόνον ἐχρησάμην ἔπιπυ, σὺ τοῦτου ἴσω; οὐ καλῶ; ἔχειν δοκούντος· ἢ εἰ δὲ τι τοιοῦτον ἔτερον· καὶ τοῦτο δὲ, οὐ προστατόμενος παρὰ σοῦ, ἔπειτ' εἰς οὐδὲν τὸ ἐπίταγμα τιθέμενος ἐποιοῦν· ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐποιοῦν μηδὲν εἰδώς· σοὶ δ' ἴσως ἂν ἐμὲ ἀμαρτάνειν ἐδόκει· ἢ δὲ καὶ πείθων ἐμαυτὸν ἀδικεῖν μηδὲν, Κατὰ γνώμην, ἔλεγον, ἐμοὶ γένοιτ' ἂν ἐπὶ τοῦ κυρίου καὶ βασιλέω; δίχης τυχεῖν, πρὸς οὐ; ἐποιοῦμην τοὺς λόγους· εἰ γὰρ τοῦτο γένοιτο, πρὸς οὐδὲν μὲν τῶν ἐγκαλουμένων ἐλεγχόμενος αὐτῆς φανεῖσθαι· τὸν βασιλέα δὲ τὴν περὶ τοῦ ἀμαρτάνει ἐμὲ ὑπόνοιαν ἀποθέμενον, τῆς ὀργῆς ἂν ὑφείναι. Οἶσθα γὰρ αὐτῶς, ὦ βασιλεῦ, ὅτι μετὰ τὴν τοῦ ἐμοῦ βασιλέως καὶ πατρὸς τελευτὴν ἄχρι καὶ νῦν, τσαυτῆ χρώμενος ἐφαίνου τῇ μῆνιδι· κατ' ἐμοῦ, ὡς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον οὐδὲ λόγου γού· ἀξιοῦσαι τινος· ὁ καὶ θανάτου βαρύτερον ἐμοὶ λογιζόμενος, τοιαῦτ' ἐπέη λέγειν, οἰομένῳ καιροῦ τινος

#### Jacobi Pontani notæ.

(9) *Curopolata*. Ἐπὶ τοῦ Κανικλείου ἦν ὁ συμπύθηρος τοῦ βασιλέως ὀχούμενος. *Canticleo* *soror imperatoris præerat, atque vehebatur*. Erat autem *Canicleo* arx, et monasterium Constantinopoli in urbe, cujus præfectura illastris admodum, fuitque alterum palatium Constantinopoli, quod socio imperatoris, si esset, honoris ergo dabatur inco-

lendum. Et is coram imperatore genero vehebatur, nec tenebatur coram eo in pedes procidere, et ire pedibus, ut alii omnes, qui in dignitate erant, imperatoris beneficio. Ita scholiastes *Curopolatæ*. — *Interpres legit ὀχούμενος, male; nam est ὁ Χούμνος. Itaque lege. Nicephorus Chumnus qui Canticleo præerat, admir., etc.*

πρὸς ἀπολογίαν τυχεῖν κατὰ τὴν ἐπικριτοῦντα νόμον ταῖς δίκαις. Καίτοιγ' ἔρασκον ἐμὲ πρὸς οὓς διελεγόμην, παντάπασιν ἀμαρτάνειν περὶ τῶν πραγμάτων γνώμης ὀρθῆς, εἰ τοῦ αὐτοῦ δικάζοντος, καὶ ἐγκαλοῦντος ἐρήμην οὐκ οἴομαι ἀλώσεσθαι· ἀλλ' ἐλέγχων δεήσεσθαι καὶ ἀποδείξεων πρὸς τὴν καταδίκην. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπειθόμην. Νυνὶ δ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ὡς περ' ἔλεγον, συμβαλῶν ὄρων (πρὶν γὰρ εἰς λόγους ἤκειν, παρὰ σοὶ κριτῆ ταῖς ἀπάσαις ἐάλων, καὶ τεκμήριον ἀφευδῆς, εἰς τὴν κατεδιδόθη καθέδραν). νῦν μὲν ἔσχον μάλιστα συνετωτέρους ἐκείνους ἐμαυτοῦ κρίνειν. Βέλτιον δ' ἦν, ὡς περ' ἐπειθον ἐμαυτὸν ἐγὼ, οὕτω καὶ τὴν ἀπόδοσιν ὀφείηται γενομένην τῶν πραγμάτων· ἐγὼ γὰρ εἰπεῖν δίκαιον. Ἐπεὶ δ' αἱ δυσπραγαῖαι τοσοῦτον ἐπνευσαν βαρὺ κατ' ἐμοῦ, ὥστε μοι καὶ τὰ πατρὸς σπλάγχνα τοσοῦτον ἐκπεπολεμῶσθαι ὥς μηδὲ τῆς ὀψοῦν προσηκούσης ἐλευθερίας τυγχάνειν ἐπὶ τὸ τὰ ἐγκλήματα ἀπολύσασθαι, δέομαι τοῦ σοῦ κράτους, ὡ βασιλεῦ, μὴ πρότερον ψῆφον ἐξενεγκεῖν, πρὶν ἂν τὰ ἐγκλήματα, ἄπερ' ἐμοῦ κατηγορήσῃς, βασιάνῃ δοκιμασθῆ. Κἂν μὲν τι φαίωμαι τούτων ἐξεργασμένος, τὴν ἐσχάτην δοῦναι δίκην ἀποθανόντα· ἂν δ' ἐλεύθερος ἐκ πάντων τούτων ἀποδειχθῶ, ὅπερ οἶμαι καὶ τὸ βούλεσθαι καὶ εἰ εὐχῆς ποιῆσθαι, τότε ἐξέσται πάλιν πατρὶ γενεῖ σοι καὶ κυρίῳ, πράττειν τὰ κατὰ γνώμην. Τούτοις τοῖς λόγοις εἰς ὀργὴν ἐξαφθεῖς ἐπιπλέον ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς τραχυτέρῃ τοῦ δέοντος χρησάμενος· τῆ φωνῆ, μὴ οἴεσθαι αὐτὸν ἔλεγε τῶν καλουμένων ἀπὸ Χριστοῦ. Ὁ νέος δὲ Ἀνδρόνικος εὐθύς πρὸς τὸν τοιοῦτον ἀπαντῶν λόγον, Κράτιστε βασιλεῦ, ἔφη, τῶν ἐμῶν νῦν ἐπαναχθέντων ἐγκλημάτων πολλῶν ὄντων καὶ χαλεπῶν, ἔτι καὶ πλείω καὶ χαλεπώτερα σοῦ προτάξαντος ἤνεγκα ἂν σιγῆ· εἰ δὲ νῦν ἔφης, μὴ οἴεσθαι με Χριστιανόν, τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ σιγῆ φερεῖν ἢ πρὸς ἐμὲ εἰρησθαι νομίζειν, ὥστ' ἐμπέδος ἢ τινος τῶν φαυλοτέρων τὴν φωνὴν ταύτην νομίζω [νομίζειν]. Ἄλλ' εἰ καὶ αὐτὸς, φημί, οὐκ ἤγγε με Χριστιανόν, ἀλλ' ὄγε τὸ σαφάτιον αὐτοῦ αἴμα ὑπὲρ ἐμοῦ φιλανθρώπως ἐκχέας Χριστὸς, ὑπὲρ οὗ καὶ αὐτὸς ἔτοιμος εἶναι τὸ ἴδιον ἀπεδοῦναι καιροῦ χαλοῦντος, θαρβύοντως φημί, ἐκλυτοῦ καὶ οἴεται με καὶ ὀνομάζει. Καὶ τίς χρεῖα

nacturum ex lege, quæ judiciis ipsis dominatur (10). At enim desipere me aiebant quibuscum agebam (11), si putarem eodem accusatore et iudice non potius iudicia causa me damnatum, quam probationes et argumenta mea quamorem damnatus non sim, requisitum iri. Quorum orationi fidem non habebam, quam nunc re ipsa comprobata videns (antequam enim verbum emisi, apud te iudicem omnibus calculis condemnatus sum (12): cujus rei evidens iudicium sedes humilis, in quam damnatus sum [13]), vix tandem intelligo, illos quam me iudicasse prudentius. Mihi vero melius (mitto dicere justius) persuadebam fore, eo modo rerum eventum videre. Quoniam autem adversa sors ita me horribiliter afflavit, ut paterna quoque viscera odio mei imbuerit, adeo ut nec quocumque modo mihi debitam libertatem ad respondendum criminibus obtineam, oro maiestatem tuam, impetrator, uti prius sententiam ne feras, quam quæ obiectisti, explorata et probata fuerint: ut si quid eorum admisisse deprehendar, capite pœnas exsolvam, sin autem per omnia liber et innocens inveniar (quod te quoque desiderare et votis optare existimo), ut tibi rursus patri ac domino meo quod libuerit facere liceat. Illis verbis majore inflammatus ira senior, asperiore voce quam fas erat exclamans, arbitrari se, illum non esse Christianum dixit. Cui verbo junior statim sic occurrit: Cum multa et gravia de me crimina prædicaris, impetrator optime, si plura adhuc et graviora prædicasses, silentio sustinuissem, sed quia nunc me Christianorum numero eximis, tantum abest, ut hoc tacitus feram, aut in me convenire ducam, ut calcicis, aut si quid est eo contemptius hanc vocem dicere non verear. Sed ut tu me pro Christiano non habeas, at certe Christus, qui pretiosum sanguinem suum (14) pro me benigne effudit, pro quo vicissim meum, causa postulante, effusurum fidenter aio, pro suo habet, suumque nominat. Verum quid ista verborum velitatione opus est? Si iudicas, secundum leges iudica; si autem ante condemnas, 47 quam iudicas, restat, uti supplicium quoque de me sumas. Proinde fac delicias animæ tuo. Gratias autem tibi maximas ago, quod his

Jacobi Pontani notæ.

(10) Nam iudices secundum leges, non contra leges iudicare debent. Præterea sicut magistratus dicitur lex loquens, sic et mutus magistratus, qui procul dubio ipsis etiam magistratibus imperat. Cicero, *Offic. II: Leges sunt inventæ, quæ cum omnibus una atque eadem voce loquerentur*. Cum omnibus, inquit, ergo etiam cum iudicibus et magistratibus.

(11) Magnus domesticus, et protostrator, ut patet ex superioribus.

(12) In Græco subaudi ψήφοις. Hoc loquendi genus frequentat, de uno loquens, ut perfectam damnationem sententiæque plenitudinem ἑμαρτυρικῶς exprimat. Nam unus non potest nisi uno calculo, una sententia, unove suffragio damnare, aut probare aliquid. Sed potest hoc facere eo sensu, atque iudicio, et voluntate, ut unus instar

D omnium videatur.

(13) Forte, in qua *concedi*, ut pro κατεδικάσθην legamus καθήσθην, a καθέζομαι. Nam menda istiusmodi huic librario inusitata non sunt, ut totis nimirum syllabis, non tantum litteris simplicibus peccet.

(14) Mos loquendi spectandus est, non verba singula, aut certe non suis et propriis significatis semper exprimenda singula. Non solemus nos dicere, venerandum, vel augustum sanguinem, cum de Jesu Christi Servatoris nostri sanguine loquimur, quamquam revera venerandus est, ut nihil supra: sed pretiosum appellamus, quod significantius est, quia totum mundum quasi persoluto pretio, et eo immenso e diaboli servitute exemit. *Quem in mundi pretium rex effudit gentium*, caute Ec lesia.

præsentibus ista et dicis, et facis. Nam si quipiam etiam improvisum ex hoc die me incurserit, non vehementer contristabit, quando plures iniustitiæ tuæ testes habeo.

τῷ καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἐπὶ τῶν παρόντων τούτων ἃ δὴ καὶ λέγεις καὶ πράττει· Ἐμοὶ γὰρ ἂν τι καὶ τῶν ἀδοκῆτων ἀπὸ γε τοῦ νῦν ἐπίη, οὐ σφόδρα λυπήσει, πολλοὺς ἔχοντι μάρτυρας τῆς ἀδικίας.

## CAPUT XV.

*Magnus domesticus et protostrator nepoti volunt opem ferre, et frustra placantur. De instanti periculo avis monetur, qui juveni quatuor condiciones proponit, si veniam impetrate velit; ille omnes præter duas recusat.*

Intus hæc ab imperatoribus dicebantur. Magnus porro domesticus et protostrator foris expectantes, ut docuimus, et senem tumultuosius clamantem audientes, eamque rem malo esse nepoti opinantes, loco se repente movent, et ad ferendum auxilium concitati, aliquantum procedunt. Sed strepitu illo conquiescente, etiam ipsi quiescunt. Aderant illis tres, avo imperatori familiarissimi, Joannes Melitenensis, Andronicus Exotrochus, et Bardas, qui hujuscemodi impetum pro Andronico juniore suscipere coniectantes, sic eos aggressi sunt, ut dicerent, imperatoribus sermonem arcanum conferentibus, decere eos inde se removens, in atrium palatii secedere. Quibus torvo lumine intuentibus, conceptaque in præcordiis iram non vultu modo, sed voce quoque prodentibus, eosque facessere jubentibus, duo quidem conticuerunt, ac resederunt, Melitenensis autem ad imperatorem adiens, in aurem illi insurravit: Videret quid ageret; ad fores conclavis quosdam astare de vris principibus, pro juniore imperatore paratos facere et pati omnia (15). Hoc nuntio commotus, e solo nil cunctatus surgit, et in domunculam interiorem se recipiens, foris nepotem cum assessoribus relinquit: advocatoque magno logotheta Metochite, et cum eo quæ volebat collocutus, adolescenti per eum hæc significat: Esse quidem illum iis quæ audisset, et pluribus sceleribus obstrictum; se tamen omnia in minimis numeraturum, et veniam reo impetiturum, si quæ postularet, efficere in animum inducat, nempe hæc: primum, ut sacramento firmet, se Christum fidem puram, et sanctam servare. **48** Tum, nihil mali in avum moliturum. Adhæc, eorum nomina, qui se ipsi satellites ac ministros facinorum volentes libentesque præbuerint, ad ipsum delaturum. Postremo, non se ullo modo fugiturum. Ad ista junior hoc responsum dedit: Quod de fide in Christum confirmanda sacramenti a me religionem exigis, imperator optime, præterquam quod durum videtur, mentemque meam majorem in modum percellit, etiam non cohæret, et in seipsum corrui. Si enim me per sacra Evangelia et venerandas sanctorum imagines fideliter jurare jubes, hoc ipso utique Deo fidelem me, et Christum induisse ostendis. Sin aliud

Ἐνδον μὲν οὖν τοιαῦτα παρ' ἀμφοῖν τῶν βασιλείων ἐλέχθη. Ὁ μέγα; δὲ δομῆστικός καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἐν τῷ ἐξωτερῷ, καθάπερ ἐφθήμεν εἰπόντες, διατρέποντες οἴκῳ, καὶ τοῦ πρῶτου βασιλέως; τραχύτερον ἀκούσαντες φεβγαζόμενοι, ἐπὶ κακῷ τε τοῦ νέου βασιλέως τὴν τραχύτητα τῆς φωνῆς οἰηθέντες εἶναι, ἐκινήθησαν μὴν ὄθεν ἐκάθητο, καὶ προῆλθον ἐπὶ μικρὸν ἀμύνειν ὠρμημένοι τῷ νέῳ βασιλεῖ. Τῆς ταραχῆς δὲ πεπαυμένης, αὖθις ἠσύχασαν καὶ αὐτοὶ· τρεῖς δ' αὐτοῖς ἐκεῖ συμπρόντες τῶν οἰκειοτάτων τῷ πρῶτῳ βασιλέω, ὁ τε Μελιτηνιώτης Ἰωάννης, Ἀνδρονικός τε ὁ Ἐξώτροχος; καὶ τρίτος ὁ Βάρδας, καὶ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν ὑποπεύσαντες ὡς ὑπὲρ Ἀνδρονίκου τοῦ νέου γεγενημένην, λέγουσιν αὐτοῖς προσελθόντες, Ὡς τῶν βασιλέων πρὸς ἀλλήλους περὶ τινῶν ἀδῆλων διαλεγόμενων, θεὸν ὁμᾶς ἀποστάντας τῶν ὧδε, πρὸς τὴν ἐν βασιλείῳ αὐτῶν χωρεῖν. Τῶν δ' αὐτοῖς δριμύτερον ἐνιδόντων, καὶ τὸ θυμοῦσθαι καὶ ὀφθαλμοῖς καὶ λόγοις ἐνδεικνυμένων, ἐξίστασθαι τε καὶ μὴ παρενοχλεῖν κελεύσαντων, οἱ δύο μὲν πάλιν ἠσύχασαν καθεσθόντες, ὁ Μελιτηνιώτης δὲ ἔνδον πρὸς τὸν πρῶτον τῶν βασιλέων ἐλθὼν, Σκεπτέον σοι, πρὸς οὓς εἶπεν, ὅ τι μέλλεις δρᾶν, ὦ βασιλεῦ. Πρὸς γὰρ οὐραὶ ταῖς σαῖς ἐπεστήκασιν: τῶν τῆς συγκλήτου τινῶν, πάντα δρᾶν ὑπὲρ τοῦ νέου βασιλέως ἔτοιμοι: καὶ πάσχειν ὄντες. Τούτων ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἀνέστη τε αὐτίκα τοῦ θρόνου, καὶ πρὸς τὸν ἐνδοτικὸν οἰκιστὴν ἐχώρει, τὸν νέον βασιλεῖα τοῖς ἀκρωμένους ἅμα παρὰ τὸν ἔξω καταλιπὼν. Τὸν μέγαν δὲ μετακαλεσάμενος λογοθέτην τὸν Μετοχίτην, καὶ ὅσα ἦν αὐτῷ βουλομένη διαλεχθεὶς, εἶτα δι' αὐτοῦ μηνύει τῷ ἐγγόνῳ καὶ βασιλεῖ· Σὺ μὲν, οἷς περ εἶπον καὶ πλείουσιν ἐνέχη κακοῖς. Ἐγὼ δ' ἅπαντα παριδὼν, ἀξιώσω συγγνώμης, ἂν ἃ λέγω ποιήσης αὐτό. Ταῦτα δ' ἐστὶ πρῶτον μὲν ὄρκῳ πιστώσασθαι τὴν πίστιν καθαρὰν τῷ Χριστῷ τηρεῖν· ἔπειτα κατὰ τοῦτο, μὴδὲ περὶ ἐμῆ κακῶν ὀφθῆσθαι γεγενημένων. Τρίτον μετὰ τοῦτο, καταδέχου; ἐμοὶ ποιῆσαι τοὺς σοὶ συμπράττειν καὶ προσκεῖσθαι προσηρημένους. Τέταρτον δὲ, ὄρκῳ πιστώσασθαι ὁρμητῶ χρησεῖσθαι μηδὲ μῶς. Πρὸς ταῦτα βασιλεὺς ὁ νέος ἀπεκρίνατο τοιαῦτα· Κράτιστε βασιλεῦ, τὸ τὴν πίστιν ὄρκῳ ἀπαιτεῖν βεβαιοῦν, πρὸς τῷ σκληρὸν ἐμοὶ

## Jacobi Pontani notæ

(15) Duobus verbis multa exprimentur, omnia nempe officia, quæ amicus polliceri ac præstare queat, et quibus amplius desiderare quisquam ni-

hil possit. Sæpius hac forma loquendi usum reperio.

φαινεσθαι καὶ τὴν ψυχὴν δεινῶς ἐκταράττειν, ἔτι ἄ  
καὶ ἑαυτῷ περιπίπτει. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἱεροῖς  
τὸν ὄρκον εὐαγγελίοις καὶ ταῖς σεβασμαῖς εἰκόσι  
κελεύεις πιστὸν ποιεῖν, αὐτῷ τούτῳ περὶ τὸν Θεὸν  
πιστὸν, καὶ τὸν Χριστὸν ἀποδεικνύεις ἐνδεδυμένον  
ἐμέ. Εἰ δ' ἄλλῳ τινὶ σεβάσματι προσέχειν ἐμὲ νομί-  
ζεις, τῶν ἀνοητῶν καὶ περιττῶν, ὧν ἠθέτησα τὴν  
πίστιν, ταῦτ' εἰς ὄρκον ἐμοὶ προβάλλειν ῥαδίως  
γὰρ ἂν καταφύεσθαι τῶν μὴ τιμωμένων. Διὸ δὴ  
σοι δέομαι, βασιλεῦ, μὴ περὶ τῶν τοιούτων λόγους  
κινεῖν ἡ χάριτι γὰρ Χριστοῦ καὶ Χριστιανός εἰμι  
καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἡ κατὰ σοῦ δὲ μήτε δρᾶσαι  
μήτε βουλεύεσθαι τι κακὸν, καὶ νῦν μὲν ἔμνημι  
τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν, ὧς οὔτε πρότερον  
εἰς λογιζομένους ὑπήχθην τοιούτους, οὔτ' ἐν τῷ μέλ-  
λωντι κακὸς ὀφθῆναι βούλομαι περὶ σέ ὅσον δ' ἐπί-  
ταγμα ἐκπληρῶν, καὶ ἀθίσι ὁμοῦμαι. Περὶ δὲ τοῦ  
καταδῆλους τοῦς ἐμοὶ συνόντας καὶ ταῦτά βουλομέ-  
νους σοὶ θέσθαι, ἕκαστον λέγω, ὡς αὐτὸς ἀνεπίδεικτος μάλ-  
λον ἐμοῦ, ὅποιους τινὰς εἰκόσιν εἶναι τοὺς προσκειμέ-  
νους ἐμοί. Ὅπου γὰρ χρημάτων μὲν μοι πόρος οὐδεὶς  
εἰς ἂν ἴσως πείσαιμι τῶν ἀξίων μοι λόγου τινὰς  
προσέχειν, παρῆρησις τε πρὸς σὲ μέτεστιν οὐδεμιᾶς  
δι' ἧς εὐεργετῶν ἐμαυτῷ κτήσομαι φίλους τινὰς τῶν  
δεομένων ὠφελείας, συνορᾶν ἔστιν ἐκ τῶν πραγμά-  
των τῷ βουλομένῳ παντὶ τοῦς ἠθροισμένους περὶ  
ἐμέ. Εἰ δ' ἄρα καὶ τινες εἰεν εὐνοϊκῶς, ἐμοὶ διακεί-  
μενοι, οὐκ ὀφείλοντες τὴν εὐνοίαν, ἀλλὰ μᾶλλον χά-  
ριτος κατάρχοντες εἶσιν ὧν οὕτω βελτίστων περὶ  
ἐμὲ προῖκα γεγενημένων, οὐκ ἂν ἐλλίπη μοχθηρίας  
ὑπερβολὴν τὸ κακίστον αὐτῶν καὶ προδοτὴν ὀφθῆναι  
περὶ αὐτούς. Καίτοι γε καὶ αὐτοὶ οὐδὲν ἄλλο μοι προ-  
σιόντες πείθειν ἐπιχειροῦσιν, ἢ σοὶ τῷ βασιλεῖ καὶ  
πατρὶ ὑπέχειν ἐμαυτὸν καὶ καταδουλοῦν καὶ μὴ παρέ-  
χειν αἰτίας ὡστ' ἐμαυτῷ τὴν σὴν γαληνότητα ἐξοργί-  
ζειν. Ἐμοῦ δ' ἰσχυριζομένου τοιούτων ἐμαυτῷ συνει-  
δέναι μηδὲν, καὶ πολλοὺς εἰς ἀπολογίαν συνείροντος  
λόγους, οὐδὲν αὐτοῖς εἰς πειθῶ νομίζεται ἀξιοχρεῶν,  
ὅπερ ἔστιν εἰκόσιν λογιζομένοις, ὡς οὐκ ἂν οὕτως ἢ  
φύσει πρὸς ἑαυτὴν ἐκπολεμωθεῖη μὴ τῶν αἰτίων  
ὄντων ὑπερφῶν ὁυδὲ γὰρ οὐδὲ τῶν θηρίων τὰ  
χελυτώτατα τοῖς τέκνοις ἐπαδούλευσάν ποτε τοῖς  
ἰδίοις. Εἰ δὲ τινες ἐν αὐτοῖς εἰεν καὶ μὴ τοιοῦτοι,  
οὕτω δεκεῖς ἐμὲ κακὸν καὶ ἀγνώμονα εἶναι περὶ  
τοῦς φίλους, ὡστε τῆς εἰς ἐμὲ φιλίας προδοσίαν πα-  
ρασχέιν ἀντιμισθίαν; Οὐκ ἔστιν οὐδαμῶς ῥᾶρον γὰρ  
ἂν αὐτὸς, οὐκ ὑπὲρ πάντων ὁμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνὸς  
αὐτῶν τὴν ἐμὴν προήσομαι σωτηρίαν, ἢ ταύτην  
περιποιούμενος ἐκείνους ἐθελήσω καὶ μικροῖς τισι  
προσομιλήσει κακοῖς. Ἐτι πρὸς τούτοις, καὶ ὄρ-  
κοις ἐπέταξας τὸ μὴ δρασαμῶ χρήσασθαι ἀσφαλίσα-

pro numine adorare me credis inutile et super-  
vacaneum est, quorum fidem irritam feci, per ea  
iurandum a me exigi: facile siquidem contra  
illa mentiar, quæ colere desii. Quocirca te rogatum  
volo, imperator, ne quid super hoc negotio verbo-  
rum facias; gratia enim Christi et Christianus, et  
orthodoxus sum. Adversus te autem nihil mali vel  
designavi vel cogitavi; et nunc cæli terræque con-  
ditorem ultro testor, me neque antehac istiusmodi  
consilia coxisse, neque de cætero improbum ali-  
quid in te machinaturum; tuis vero iussis parens  
denuo iurabo. Jam, quod vis ut adutores et socios  
tibi meos indicem, illud dico, te potius, quam me  
scire posse quales consentaneum sit esse, qui me  
sequuntur. Cum enim pecuniæ faciendæ ratio nulla  
suppeditet, qua forsitan quosdam non infimæ con-  
ditionis ad meas partes allicerem, libertate au-  
tem apud te nulla uti liceat, quo ope aliena indi-  
gentibus benefaciens, amicos comparem, discere  
hinc, quivis potest, si vult, quales se ad societatem  
meam aggregaverint. Quod si forte nonnulli me non  
oderunt, at in eo non illi debitum pro gratia præ-  
stant, sed gratia me antevortunt: qui cum nulla  
expectata mercede mei sint quam studiosissimi,  
nihil posset fieri scelestius, si ego in illos contra  
ingratissimus ac proditor existerem. Quanquam  
et ipsi me adeuntes, non aliud mihi persuadere  
nituntur, quam ut tibi imperatori, ac parenti meo  
dicto sim audiens, tibi que serviam, occasiones fu-  
giam, quibus serenitas tua adversum me turbari  
et irritari queat. Dum autem constanter affirmo,  
nihil hujusmodi conscire mihi, verbaque ad de-  
fensionem acervo, haud illis quidquam ad fidem  
satis videtur: probabiliter ratiocinantibus, non po-  
tuisse naturam tantam in semetipsam hostilitatem  
induere, nisi causæ fuissent, et quidem tales, 49  
quæ ipsas naturæ metas excederent: quando neque  
truculentissimæ ferarum in catulos suos (16) un-  
quam sese insidiosas ac malignas præbuerunt. Et  
ut aliqui inter eos tam solliciti non sint, an me  
adeo nequam in amicos, et officii immemorem pu-  
tas, ut eorum charitatem proditiōne remunerare  
velim? Oh! neutiquam; citius non pro omnibus  
modo simul, sed pro singulis etiam caput meum  
D devovere non dubitabo, quam ut ejus servandi vel  
leve eos patiar subire incommo- dum. Præterea de  
fuga non suscipienda iurisdictionis testimonium  
mihi imperasti: Per universorum igitur Dominum,  
et principem Deum juro tibi, si te quidquam ini-  
micus contra me molientem cognovero, nervic  
omnibus, et toto, quod aiunt, pede fugiam (17).

#### Jacobi Pontani notæ.

(16) Omne animal diligit sibi simile, et canis canis, bos bovi, asinus asino pulcherrimus est. Sed maxime unumquodque animal, quantumvis immane, ac ferum, diligit catulos suos, ut pro iis etiam propugnet, tantum abest, ut iis noceat. Appositum est illud Ciceronis, *De orat.* 11: *Si fera partus suos diligunt, qua nos charitate erga*

*liberos nostros esse debemus? Truculentissimæ ferae sunt ursæ (quæ mirum quantum raptis catulis sæviunt) leonæ, tigres, lupæ.*

(17) Proverbium est, omni, sive toto pede, pro eo quod est, summa vi summoque nisu. *Adi Chilias*

σθαλ· δμνυμι ἐξ σοι τὸν ἀπάντων κύριον καὶ βασιλέα Θεόν, ὡς ἂν τι φωράσω περὶ ἐμὲ βουλευόμενον κίνδυνον ἀπειλοῦν, πάσῃ δυνάμει· καὶ ὄψῃ ποδὶ χρῆσθαι πρὸς φυγὴν.

## CAPUT XVI.

*Invelitur in nepotem senex cum minis. Nepos veniam petit delictis suis; pedem illi, quanquam renitenti, exosculatur, et osculum ab eo recipit. Ficta reconciliatio, et ob id inane gaudium. Magnus domesticus in Peloponnesum ire jussus, nepotem et protostratorem certiores facit. De ea re consultant.*

Hæc juniore disserente, sub janua domunculæ consistens senior auscultabat omnia. Et ad cætera quidem mutus, ubi fugæ illata est mentio: Tu, inquit, tunc ut fugias? Atqui jamjam comprehensus, et vinculis constrictus abducere, et ad captivi fortunam redigere. Ego vero nec tribus obolis, si possim, te e servitute exemerim. Dehinc paululum progressus: Cernitis, inquit ad præsentem, quemadmodum iste verbis meis fidem conciliet, contumax videlicet, se magnifice circumspiciens, et immodice arrogans? quod ex re ipsa vobis licet discere. Subjicit junior: Equidem neque contumax sum, neque mibimet tantopere plaudo: sed multitudini peccatorum meorum acceptum refero, quod talis tibi videar. Testor Deum, quem nihil latet, haud me ullam culpam ira tua tam atroci dignam commersisse. Quapropter potentiam tuam obsecro, seu noxius, seu innoxius sum, mihi ignoscas: ad tuos enim pedes mori cupio (insinuans hac ambage, non nisi coactum ab eo recessurum). Et simul cum hoc dicto ad terram procumbebat, avi pedem osculaturus; quem ille humeris ejus obnitens abstinēbat, ac voce item prohibebat, tandemque amplius luctantem capillis retinebat. Cum etiam sic, sibi met non parcens, 50 vi summa pergeret, metuens avus, ne illa violentia crines a vertice abstraherentur, terram petere, et pedi osculum figere permisit, surgentemque capite apprehendens, oculos ejus deosculatur est (18). Quo conspecto, patriarcha, quique aderant proceres, hoc minime dubium redintegratæ inter imperatores amicitia argumentum rati, ingeminatis vocibus, Deo pacis largitori gratias agere. Quin et junior imperator cum magno domestico, et protostratore seniore placatum arbitrati, lætitia exsultare, diemque illum candidissimum judicare. Et rediens domum, nepos, inquam, sermones in judicio habitos necessariis suis memorabat; qui omnes una diem festum communibus gaudiis exigebant; Syrgianni insuper acta perscribentes, ut et ipse gauderet cum amicis gaudentibus, neque se ulla in posterum cura maceraret; utpote abjectis jam prioribus consiliis, et stabili inter imperatores concordia revocata confectis omnibus ex sententia. Hoc enim erat quod votis sæpenumero petiverant, ut avus odium contra nepotem deponeret, ipsique periculorum metu soluti ac liberi, vitam placidam et quietam dege-

ταῦτα τοῦ νέου βασιλέως διεξίοντος, ὁ προσδύ-  
τερος ὑπὲρ τὰς θύρας ἰστάμενος τοῦ οἰκίσκου, πάν-  
των ἐπηκροῶτο, καὶ τὰλλα μὲν ἤνεγκε σιωπῶν·  
τὴν φυγὴν δὲ ἀκούσας, Σὺ δ', ἔφη, φεύξη γέ σοι·  
'Ἄλλ' ὅσον οὐπω σὺ μὲν συλληφθεὶς ἀπαχθήσῃ δε-  
σμώτης, καὶ πρὸς δοριαλώτου καταστὰς τύχην.  
'Ἐγὼ δ' οὐδὲ τριῶν ὀβολῶν ἐθέλησω λύσασθαι τῆς  
δουλαίας. Ἐἶτα μικρὸν προβάς, 'Ὁρᾶτε, ἔφη πρὸς  
τοὺς παρόντας, ὅπως τοῖς ἐμοῖς λόγοις οὗτος συμ-  
μαρτυρεῖ, σκληρὸς ὢν καὶ αὐθάδης, καὶ πέρα τοῦ  
δέοντος ἀλαζών; ἤδη καὶ ὑμῖν ἔστι σαφῶς ἐκ τῶν  
πραγμάτων καταμαθεῖν. 'Ὁ νέος δ' 'Ανδρόνικος, 'Ἐπ'  
ἀληθείας, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, οὔτε σκληρὸς εἰμί τις,  
οὔτε αὐθάδης· ἀλλὰ τῶν ἐμῶν ἀμαρτιῶν ὁ σωρὸς  
τοιοῦτον εἶναι φαίνεσθαι σοι ποιεῖ· ἐγὼ δ' ἐπὶ μάρ-  
τυρι λέγω τῷ εἰδότε πάντα Θεῷ, ὡς οὐδὲν τοιοῦτον  
ἐμαυτῷ συνοῖδα ἐργασμένῳ ὡς ἄξιον εἶναι τῆς το-  
σαύτης ὀργῆς. Διὸ δὴ καὶ δέομαι τοῦ σοῦ κράτους  
συγγνώμης κἄν τε ἡμαρτον τυχεῖν, κἄν τε μὴ.  
Πρὸς τοῦ; πόδας γὰρ ἐπίεμαι τοὺς σοὺς ἀποθανεῖν  
(ζίνιττόμενος, ὡς οὐκ ἂν αὐτοῦ βουλήσοιτο ἀπο-  
στῆναι χωρὶς ἀνάγκης). Ἄμα δὲ τούτοις τοῖς λό-  
γοις καὶ πρὸς γῆν κατεκλίετο ἀσπασόμενος τὸν  
πόδα τοῦ βασιλέως. 'Ὁ δ' ἀνέχετο λαθόμενος τοῦ  
ᾧμου, ἅμα καὶ λόγοις τὸ ἔργον ἀπαγορεύων. 'Ὡς δ'  
ἑώρα βιαζόμενον, ἀφείξ τὸν ᾧμον, ἐλάθετο τῶν τρι-  
χῶν. 'Ὡς δὲ καὶ οὕτως ἐδιάζετο, ἀφειδῶν ἑαυτοῦ,  
δεῖδασ ὁ πάππος μὴ τῆ βίᾳ τῆς κεφαλῆς διαστῶσιν  
αἱ τρίχες, ἐνέδωκε τὴν κατάκλισιν· ὁ δὲ κατακλι-  
θεὶς ἱσπᾶσατο τὸν πόδα τοῦ βασιλέως. Εἶτ' ἀναστάν-  
τος τῆς κεφαλῆς λαθόμενος ὁ βασιλεὺς, κατεφίλει  
τὰς ὀψεις. Τοῦτο δὴ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ τῆς συγ-  
κλήτου παρόντες ἰδόντες, καὶ διαλλαγῆς ἀπόδειξιν  
νομίσαντες ἤδη βεβαίας τῶν βασιλέων, πολλὰς ἀφή-  
καν φωνὰς εὐχαριστοῦντες Θεῷ τῷ χορηγῷ τῆς εἰρή-  
νης. Καὶ αὐτὸς δὲ βασιλεὺς ὁ νέος καὶ οἱ περὶ αὐ-  
τὸν, διηλλάχθαι νομίσαντες τῷ ἐγγόνῳ τὸν βασιλέα,  
ἔχαίρον τε αὐτοὶ, καὶ εὐτυχίας ἄκρα; ἠγοῦντο τὴν  
ἡμέραν ἐκεῖνην. Ἐκ τῶν βασιλέων οἵκαδε ὁ νέος  
βασιλεὺς ἀπελθὼν, διηγείτο τε τοῖς φίλοις τοὺς κατὰ  
τὴν δίκην λόγους, συνεόρταζόν τε καὶ συνέχαιρον  
ἀλλήλοις· μνηύουσι δὴ καὶ Συργιάννη τὰ γεγονότα,  
ὡς ἂν καὶ αὐτὸς συγχαίρη τοῖς φίλοις χαίρουσι,  
καὶ μηδεμίαν ἔχη φροντίδα τήκουσαν τὴν ψυχὴν,  
ὡς τῶν προτέρων ἦδη βουλευμάτων διαλυθέντων,  
καὶ βεβαίας εἰρήνης γεγεννημένης τοῖς βασιλεῦσι,  
καὶ κατ' εὐχὴν αὐτοῖς τῶν πραγμάτων κειωρηκό-

## Jacobi Pontani notæ.

(18) Monet me numerus multitudinis, ut de oculis accipiam: tametsi paulo infra dicit πρόσωπον, faciem osculatum esse, nam et oculi sunt in facie. Labia, genas, oculos, frontem, collum, osculari mos fuit, vario fine, seu diversa de causa. Sed oculos, quod cum sint indices animi, ipsi-

osculandis animum ipsum contingere sibi viderentur. De osculorum generibus vide Lipsium Elector., lib. 1, cap. 6, et symbolas nostras in illud i *Æneid.*:

*Cum dabit amplexus, atque oscula dulcia figet.*

των. Τοῦτο γὰρ ἤγνοντο, τὸν μὲν βασιλέα τῆς εἰς Ἀ τὸν ἔγγονον ἀπεχθείας μεταβαλεῖν, αὐτοῖς δὲ κινδύ-  
νων ἔξω χαταστάνας, ἡσυχίαν ἀγειν. Οὕτω μὲν  
οὖν αὐτοῖς ἔχειν ἐδόκει τὰ γεγενημένα· τὰ δ' ἦσαν  
ἕτερον γρόπον, ὡς ἔδοξε τοῖς πολλοῖς ἐκ τῶν μετὰ  
ταῦτα· ἐκρίθη γὰρ διανοία γεγενῆσθαι τοιαύτη.  
Ἔθος ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων,  
ἐπειδὴν τις τῶν καθ' αἶμα προσηκόντων, ἢ καὶ  
ἄλλως τῶν ἐν τέλει, προσκυνήσας ἀσπάσεται τὸν πόδα  
τοῦ βασιλέως, ἀντασπάσεται καὶ αὐτὸν αὐτὸν εἰς  
τὴν ὕψιν. Καὶ τότε δὴ τοῦ νέου βασιλέως ἀσπασαμένου  
πρὸς τὸν πόδα τὸν πάππον, ἵνα μὴ εἰς ἄκρον ἀπεχ-  
θείας ἐληλακέναι δοκῆ, οὐδὲ τῶν ἰδιώταις προση-  
κόντων ἀξίων τὸν ἔγγονον καὶ βασιλέα ἀντεφίλησεν  
εἰς τὸ πρόσωπον καὶ αὐτός. Ἄλλα τὰ μὲν τῆς πρῆς  
ἀλλήλους διαλέξεως τῶν βασιλέων ἐπὶ τῆς δίκης  
ἐνταῦθα ἐτελεύτησε. Δυοὶ δὲ ὑπερον ἡμέραις μετὰ  
τοῦτο, ὁ πρεσβύτερος τῶν βασιλέων τῷ μεγάλῳ  
διὰ τινος δηλοῖ ἑομεσίῳ πρὸς Πελοπόννησον  
ἀπελθεῖν ἐκείνης· ἐπιτροπέουσιντα. Τὸ δ' εὐθὺς  
ἐδόκει μὲν εἶναι τῶν ἀριστερῶν οἰωνῶν. Ὅπως  
δ' ἀνακωχὴ γένηται καὶ βασιλεῖ τῷ νέῳ τὰ τῆς  
ἀγγελίας δῆλα γενέσθαι, ἀντεμύησσε καὶ αὐτὸς  
τοιαῦτα· Τῆς εἰς ἐμὲ εὐμενείας καὶ προμηθείας,  
ὡ βασιλεῦ, πολλάς μὲν καὶ ἄλλας ἔχω τὰς ἀποδεί-  
ξεις· μάλιστα δὲ τὸ ἐξ ἡλικίας, ὡς εἰπεῖν, πρῶ-  
της εἰς ἀρχὰς ἐκλέγεσθαι καὶ διοκῆσεις ἐπιτρέ-  
πειν πόλειν τε καὶ στρατιῶν, οἰκοθεν ὠρμημένον.  
Καὶ τὸ νῦν δὲ τοῦτο πολλάς τῷ σὺ κράτει· πεῖθει  
χάριτας ὁμολογεῖν, βασιλεῦ. Δέομαι δὴ καὶ ταύτην  
ἐπιθεῖναι τὴν χάριν, τὴν παρούσαν ἐπιτρέψαι πρὸς  
διάσχεψιν ἡμέραν ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐπιτέταγμαί  
τὴν ἀπολογίαν ἀποδώσουσι. Πρὸς μὲν δὴ τὸν πρεσβύ-  
τερον τῶν βασιλέων ἀπεκρίνατο τοιαῦτα. Ἡ δὲ τάχος,  
ἀπειθῶν πρὸς τὸν νέον, τὸ τοῦ βασιλέως ἐπίταγμα  
ἀναγγέλλει, καὶ Συναδηνοῦ παρόντος τοῦ πρωτο-  
στράτορος. Τοῖς δ' ἐδόκει βουλευτέα πάλιν ἐξ ἀρχῆς  
εἶναι περὶ τῶν ὄλων πραγμάτων· οὐδὲ γὰρ πρὸς ἕνα  
φέρειν τὸν κίνδυνον, πρὸς πάντας δέ. Ἦρχε δὲ ὁ βα-  
σιλεὺς τῆς βουλῆς οὕτω διαλεχθεῖς· Αὐτοὶ μάρτυρες  
ἡμεῖς, καθεστῆκαμεν ἑαυτοῖς, ἔχοντες καὶ θεὸν ἐφ'  
οἷς βεβουλευμένα συνειδόμεθα, ὡς οὐθ' ἠτήθεντες λύ-  
πη, οὐτ' εἰζαντες ἀκαίρῳ θράσει καὶ παραθόλῳ, οὐτ'  
ἐπράξαμεν οὐτ' ἐβουλευσάμεθα τι τῶν μὴ δεόντων.  
Ἄλλὰ τοσαύτην ἐνεδειξάμεθα μεγαλοψυχίαν καὶ  
καρτερίαν πρὸς τὸ μηδηντινοῦν αἰτίαν ἐφ' οἷς ὁ βα-  
σιλεὺς βεβούληται καθ' ἡμῶν αὐτὸ παρασχεῖν, ὥστ'  
εἰ μὴ θεὸς ἀνωθεν ὑπέρσχε χεῖρα, οὐδὲ πᾶν πορῶν  
τῶν θανάτου κατηντήκαμεν πυλῶν. Ἄχρι μὲν οὖν  
δεῦρο τὸ τοῖς δεινοῖς ἔχαρτερεῖν, αὐτό· τε ἐπήνουν,  
καὶ συνεβούλευον ὑμῖν (εἶτι γὰρ ὄντων ἐν ἀδῆλῳ τῶν  
καθ' ἡμᾶς, πρὸς ἐμὲ μόνον ὤρετο τὴν διαφορὰν ἔχειν  
ὁ βασιλεὺς, καὶ μαλακώτερον ἤπτετο τῶν πραγμά-  
των, εὐχερῶς νομίζων ὅταν θελήσῃ πρὸς πέρας  
ἀγαγεῖν ἢ προήρητο δρᾶν), νυνὶ δὲ φανεροῦ γεγενη-  
μένου τοῦ τινος εἶναι τοὺς συναιρομένους ἐμοί, οὐ-  
κέτι τῶν ὁμοίων ἔξεται λογισμῶν. Ἄλλὰ πρότερον  
ὑμᾶς ἐν ἀρχῶν προσήματι διαστῆσας ἐμοῦ, καὶ  
τῆς παρ' ἀλλήλων ἡμᾶς ἐπικουρίας ἀποστερήσας,

renf. Quæ igitur gesta fuerant, hunc in modum  
habere se illis videbantur : aliter tamen habuisse,  
multi ex iis quæ postea consecuta sunt, iudicium  
fecerunt. Hac enim mente gesta fuisse, quam expli-  
cavimus. More Romanis imperatoribus receptum  
erat, cum quispiam consanguineorum, aut aliqui  
gratia apud eos florentium, secundum adorationem,  
pedem imperatoris osculo contigisset, ut imperator  
vicissim ejus faciem deoscularetur. Cum itaque tum  
nepos avi pedem osculatus fuisset, ille, ne inexpia-  
bili odio flagrare crederetur, si nec iis nepotem, et  
imperatorem dignaretur, quæ privati tribuerentur,  
faciem ejus contra et ipse osculo libavit. Ac impe-  
ratorum quidem lis, et controversia in iudicio hunc  
finem tulit. Tertio post die senior magno domestico  
per certum hominem mandat, uti in Peloponnesum,  
ei præfutura discedat : id quod statim pro sinistro  
augurio fuit. Sed quo res tantisper extraheretur,  
dum super hoc mandato nepos certior fieret, hæc  
illi per internuntium respondit : ejus erga se bene-  
volentia curæque cum alia non levia argumenta  
proferre posse, tum illud in primis, quod ultro, et  
sua sponte sibi pene adhuc puero magistratus des-  
disset, civitates, et exercitus regendos commisisset.  
51 Et hoc ipsum quod modo imperaret, ad singu-  
lares ipsius majestati gratias agendas stimulum sibi  
addere. Rogare autem, hanc unam gratiam adjice-  
ret, præsentem diem ad deliberandum sibi conce-  
deret : crastina luce, quæ occurrissent, responsu-  
rum. Hæc ad avum. Ad nepotem vero sine mora  
abiens, præsentem etiam protostratore, quid in man-  
datis accepit, narrat. Tum rem a capite arcessen-  
dam, et de integro consultandum videri : neque  
enim ad unum, sed ad omnes communiter pericu-  
lum pertinere. Initium fecit junior imperator, lo-  
quens verba hujuscemodi : Testes ipsi nobis sumus,  
et Deum habemus conscium, eorum quæ in consiliis  
agitavimus : quodque nec mæstitudini succumben-  
tes, nec intempestivæ, et inconsideratæ audaciæ  
cedentes, quidquam injustum vel egimus, vel con-  
sulimus : sed ideo tantam animorum altitudinem,  
ac tolerantiam præ nobis tulimus, ne imperatori in  
nos secus statuendi minimam causam daremus.  
Quod nisi Deus desuper manum suam extendisset,  
haud longe admodum a porta mortis abfuimus.  
Hucusque igitur in rebus afflictis perdurare ego et  
laudavi, et vobis, ut id faceretis, auctor fui. Quippe  
nondum patente consociatione, et conspiratione  
nostra, mecum solo putabat imperator sibi esse ne-  
gotium, et segnius agebat, confusus, parvo labore,  
cum libuisset, meditata opere perfecturum. Nunc,  
quoniam constat, esse qui me adjuvent, aliter sen-  
tiet : et postquam vos prætextu præfecturarum a  
me divellerit, mutuisque nos auxiliis spoliaverit,  
omnibus propter disjunctionem, solitudinemque  
jam imbecillimis pœnam pro arbitrato irrogabit.  
Hodie tibi, domestice, imperavit Peloponnesum ca-  
pessere : cras protostratorem ad aliam quamdam  
provinciam, in ultimis Romani imperii finibus

amandabit celeriterque proficisci compellet. Ubi vos illustriores, et ipsa capita e medio removerit, iam jam et reliquos, si qui sunt, investigabit, totaque re antea ex sua sententia bene constituta, tandem pro catastrophe ad me quoque, ut superatu facilem, se convertet (19). Dicet quispiam, Si, ut ais, te horum virorum praesidio nudare volens, provincias in remotissimis Romani imperii oris illis describit, expeditius erat sine dubio, multoque utilius, si iis apprehensis, et custodia clausis, curis se hisce exuisset: quid enim est, quod istuc facere prohibeat imperatorem? Recte, quod illum prohibeat, nihil est; **52** Sed callidum, usque rerum doctum imperatorem nequaquam fallit, haud conducere, priusquam exquisite norit, quot et quales sint, qui mecum societatem coiverint, ad pugandum cominus aggredi. Timendum enim, ne si multi sint, ac potentissimi, unum quidem, alterumve in vincula tradere queat; caeteris autem iam necessario conjurantibus, cogitata perficere non possit. Probabile porro est, eam existimare, multos et opulentos nostrarum esse partium. Nam quod in judicio nudius tertius ego solus interceptus, et conclusus non concidi, neque timiditate aliqua concussus, multa cum fiducia, constantique animo, et ingenio contradixi; quodque accessit, ut Melitenensis veniens nuntiaret, foris stare quosdam potentes, mea causa paratos ad omnia, non parum ejus consilia turbavit: unde statim throno exiliens, securitati suae consuluit. Nunc sibi concludere censuit, vos delatos, per speciem beneficentiae a me distrahere. Postea iterum rebus ipsis docentibus, quibus se operae pretium futurum putabit, nos aggredietur. His omnibus de causis non amplius tergiversandum, nec, quasi praemalorum magnitudine de potestate exissemus, salutem nostram usque ad ipsum periculi nobis praecipiti ac praevisi punctum negligendam, sed eam pro viribus conservandam opinor. Volo tamen, si vobis placet, super eo de quo agimus, et aliam sententiam proponere. Quam illam? Avus socios meos qui essent scire studuit; ego pro tempore tum respondi, neque socios mihi esse ullos, neque si essent, me ipsos nominaturum. Atqui modo futurum sentio, legatione missa constiteri, habere me socios, et poscere ab eo iuramentum, mea causa non fore injuriae memorem, neque malum ipsis daturum. Si pacate et mansuete petitionem excipiens, impunitatem illis sacramento promiserit, evidens erit indicium, et mecum citra fucum in gratiam rediisse, et vos sine astu, et insidiis, candidaque in provincias mittere cogitasse. Si indignatus, legationem rejiciet, nulla erit hac ipsa firmiter probatio, omnia haec subdole contra nos insti-

Α πασι διὰ τὴν μόνωσιν οὖσιν ἀσθενεστάτους, ἦν ἐν βούλοιοτο δίκην ἐπιθῆσαι. Νῦν μὲν οὖν σοὶ τὴν πρὸς Πελοπόννησον ἐπέταξεν ἀπιέναι. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ πρωτοστράτορι ἐτέραν δῆθεν ἀρχὴν τινα πρὸς ταῖς ἐσχαιαῖς τῆς Ῥωμαίων γῆς ἐγχειρίσει, καὶ καταναγκάσει πρὸς τάχος γε ἀπιέναι· ὑμᾶς δ' ἐκποδῶν ποιήσας τοὺς περιφανεστέρους, τότε ἤδη καὶ περὶ ἐτέρων εἰ πέρ εἰσὶν ἀνερευνήσει. Πάντα δ' ὡς ἂν αὐτῷ καλῶς ἔχοι πρότερον διαθέμενος, ὡς ἤδη πρὸς καταστροφὴν εὐεπιχείρητον ὑστερον χωρήσει· καὶ πρὸς ἐμέ. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις, ὡς εἰ γε κατὰ λόγον τὸν οὖν σὲ τῆς ἀπὸ τούτων ἐπικουρίας ἀποστερήσαι βουλόμενος ἀρχὰς αὐτοῖς ἐγχειρίσει τὰς ἐν ἐσχαιαῖς τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ῥᾶον ἢν δεῖται καὶ λυσιτελέστερον πολὺ συλλαβόντα καὶ κατακλείσαντα φρουρὰ τῆς ἀπὸ τούτων ἀπηλλάχθαι φροντίδος· τί γὰρ ἔσται τὸ κωλύσον τοῦ ταῦτα καταπράξασθαι τὸν βασιλέα; Καὶ νοῦν ἔχοντα λόγον ἐρεῖ, τὸ κωλύσον μὲν οὖν οὐδέν. Συνετὸν δὲ ἔσται καὶ πολλῶν πραγμάτων ἐμπειρον τὸν βασιλέα τοῦτο λέληθεν οὐδαμῶς, ὡς ἀλυστελεῖ, πρὶν ἀκριβῶς ἐκμαθεῖν ὅποσοι τινὲς καὶ οἳοι τὴν πρὸς ἐμέ προελίοντο κοινωνίαν, ὁμοσε πρὸς τὸ πολεμεῖν. Δέος γὰρ μὴ πολλῶν τιῶν καὶ δυνατωτάτων ἔντων ἓνα μὲν ἢ καὶ δύο καθείρηται, τῶν δὲ λοιπῶν ἤδη πρὸς ἀνάγκην συνισταμένων, οὐ κατὰ νοῦν χωρήσει τὰ πράγματα αὐτῷ. Εἰκὸς δὲ αὐτὸν καὶ πολλοὺς τινὰς καὶ δυνατοὺς τοὺς τὰ ἡμέτερα εἶναι οἰεσθαι προηρημένους· τὸ γὰρ ἐν τῇ δίκῃ πρὸς τῆς χ' ἔμε μόνον ἐναπειλημμένον, μὴ καταπεσεῖν μηδὲ δειλῆς συσχεθῆναι τι, ἀλλ' ἀτρέπτω καὶ φρονήματι καὶ ἤθει μετὰ ἀσφαλείας ἀντιλέγειν πολλῆς, τὸ καὶ τὸν Μελιτηνιώτην ἐξωθεν ἐστάναι τινὰς τῶν δυνατῶν ἀπαγγεῖλαι ὑπὲρ ἐμοῦ πάντι πράττειν προσγενόμενον προθυμουμένους, οὐκ ἐπὶ μικρὸν κατέσεισε τοὺς λογισμοὺς τοὺς βασιλικούς. Δὴ τότε μὲν εὐθύς ἔπερ ἀσφάλειαν ἐδίκει παρέχειν ἔπραττε, τῶν ὀρόνων ἐξαναστάς. Νυνὶ δὲ καλῶς ἔχειν ἔδοξεν αὐτῷ τοὺς καταδήλους γενομένους ὑμᾶς, ἐν εὐεργεσίᾳ προσήματι ἀποστῆσαι· καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν αὐτῶν διδασκόντων τῶν πραγμάτων οἷς οἴησεται λυσιτελεῖσιν ἐπιχειρήσει. Τούτων ἕνεκα πάντων, οὐκέτι διαμέλλειν οἴομαι δεῖν, οὐδὲ πρὸς προὔπτον κίνδυνον αὐτοὺς ἀμελεῖν, ὥσπερ ὑπὸ μεγέθους τῶν δεινῶν ἐστάντας τῶν λογισμῶν, ἀλλ' αὐτοὺς διασώζειν ὡς ἂν οἳοί τε ὤμεν. Ἔτι γε μὴν καὶ γνώμην ἐτέραν περὶ τῶν προκειμένων, εἰ γε καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ, βούλομαι ἐξενεγκεῖν. Πόταν δὲ ταύτην; Ὁ βασιλεὺς καὶ πάππος ὁ ἐμὸς, καθάπερ ἴσως ὅη καὶ αὐτοὶ, καταδήλους τοὺς ἐμοὶ συνόντας ἐζήτησεν αὐτῷ ποιῆσαι, τότε μὲν οὖν ἀρμόζοντας ἀπεκρίθη ἄμην τῷ καιρῷ λόγους, μήτ' εἶναι εἰπὼν τοὺς συνόντας ἐμοὶ τινὰς, μήτ' εἰ περ εἰσὶ, καταδήλους αὐτοὺς ποιήσειν. Νῦν δὲ μοι δοκεῖ λυσιτελεῖν, πρεσβεῖα χρυσάμενον πρὸς αὐτὸν, ὅτι τε εἰσὶν ὁμολογήσαι, καὶ

#### Jacobi Pontani notæ.

(19) Cujuslibet rei exitus dicitur catastrophe, proverbiali figura. Sumptum a comicis. Fabula enim omnis in tres partes distribuitur, in πρότασιν, ἐπίστασιν, καταστροφὴν. Protasis est primus

ille tumultus, quasi gliscens. Epitasis turba fervidissima. Catastrophe subita rerum commutatio. Plura apud Chiliasteu.



ὄρκους αὐτὸν ἀπαιτῆσαι πιστώσασθαι μὴ μνησικαχῆ- A  
σιν αὐτοῖς μὴ δ' ἀμυνεῖσθαι τῆς εὐνοίας τῆς εἰς  
ἐμέ. Εἰ μὲν οὖν ἡμέρωσ καὶ προσηνῶσ τοὺσ παρ'  
ἐμοῦ δεξάμενοσ λόγουσ, ὄρκουσ πιστώσῃται τὴν ἀπά-  
θειαν τοῖσ ἐμοῖσ φίλοισ, ἐναργεῖσ ἂν εἴῃ τεκμήριον  
ὡσ αὐτοῖσ τε καθαρῶσ διήλλακται πρὸσ ἐμέ, καὶ τὸ  
ὕμῶσ εἰσ ἀρχῶσ ἐκπέμπειν, οὐ περιέργωσ οὐδ' ἐπι-  
θούλωσ, ἀλλ' ἀπλῶσ αὐτῶ οὐτωῖ ἐπιτινόνῃται· εἰ δ'  
ἀγανακτήσει καὶ ἀποσεισεται τὴν πρεσβείαν, μη-  
δεμίαν ἀλλήν ἀπόδειξι ἐναργεστέραν ζητεῖν τοῦ πάντα  
συσκευάζεσθαι καθ' ἡμῶν. Χρήσομαι δὲ πρε-  
σβευτῇ τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Μετοχίτῃ, ἅτε δὴ καὶ  
τότε μεσιτεύσαντι πρὸσ τῶσ ἀγγελλίασ ἐμοὶ καὶ  
τῷ βασιλεῖ, καὶ παρῆρσιαν ἔχοντι πρὸσ αὐτὸν, ὥσπερ  
θαρῆρσαι περὶ τοιούτων πρεσβεύειν.

## 53 CAPUT XVII.

*Magnus logotheta legationem nepotis pro impunitate sociorum ejus recusat : causam addit, quam nepos, melius sentiens (ut postea intellectum est) refellit. Magnus domesticus Peloponnesum ne petat, conficiam et inanem causam obtundit. Ab imperatore pusilli animi reprehensus in Thessaliam jubetur ire : sufficientes copias, et pecuniam postulat. Protostratori Prillapi præfectura committitur.*

Τοιαῦτα τοῦ νέου βασιλέωσ βουλευσαμένοσ, καὶ B  
τοῦ μεγάλου δομestίκοσ καὶ πρωτοστράτοροσ ὡσ  
καλῶσ ἔχει συνεπιψηφισαμένοσ, αὐτοῖσ μὲν ἕκαστοσ  
οἰκαδὲ ἀπεχώρουν· βασιλεὺσ δ' ὁ νέοσ τὸν μέγαν  
μετακαλεσάμενοσ λογοθέτην, οὕτω διεπρεσβεύετο  
πρὸσ τὸν πάππον· Ἡ εἰσ ἐμέ πρὸ τῆσ χθὲσ γεγενη-  
μένη παρὰ τῆσ σῆσ γαληνότητοσ, ὡ βασιλεῦ, εὐερ-  
γεία πολλὰσ καὶ δικαίασ· ὁμολογεῖν χάριτασ τῷ σῷ  
πειθεὶ κράτει. Κἂν γὰρ ἀπὸ ταραχῆσ καὶ ὀργῆσ  
ἤρξαν οἱ λόγοι, ἀλλ' εἰσ τέλος ἡμεροσ καὶ συμπα-  
θείασ γέμον ἀποκαταστάντεσ, μᾶλλον εὐφραναν, ἢ  
κ·θ' ὅσων πρότεροσ ἐλύθοουν. Διὸ δὴ καὶ τῶν μὲν  
πρωτέρων ὡσ πατρικῆσ ὄντων καὶ παιδείασ καὶ κη-  
δεμονίασ, οὐδ' ἀναμιμνήσκεισθαι ἀξίῳ· ἀ δ' ἐν ὕστε-  
ρω πέπρακται, ὡσ· δέξια καὶ μεγαλοφυχίασ καὶ εὐ-  
μενείασ καὶ πατρικῆσ καὶ βασιλικῆσ, ἀνεξάλειπτα C  
δεῖν ἔγνωσ φυλάττειν ἐν τῇ ψυχῇ. Ἐπει δ' ἐν τι τῶν  
τότε ρηθέντων ἐμέ τε δεινῶσ ἐκταράττει, καὶ φρον-  
τίδασ οὐ παρέχειται μικράσ, καὶ ἑτέροισ ἐνέσεισεν οὐ  
τὸν τυχόντα φόβον, δέομαι τῆσ σῆσ γαληνότητοσ,  
λάττασθαι καὶ ταύτην τὴν ἀλγηδόν· Ἔστι δ' ὁ λέγω  
τοιούτοσ· Σοῦ, βασιλεῦ, ἐμοὶ διὰ τοῦ μεγάλου λογο-  
θέτου προστάξαντοσ σουτοῦ καταδῆλοσ σοὶ θέσθαι  
τοὺσ συνόντασ καὶ συναιρομένουσ ἐμοὶ, τότε μὲν παν-  
τάπασι μὴ εἶναι οὐκ ἡρνησάμενην, πλὴν ἀπὸ λογισμῶν  
εἰκότων ἐπεχείρουν ὡσ οὐκ ἂν εἶεν ἀποδεικνύναι·  
οἷδ' ἦσαν· τὸ μήτε πόρον ἔχειν ἐμέ χρημάτων οἷσ  
ἂν ἴσωσ πεῖσαιμὶ τινασ προσέγειν ἐμοὶ, μήτ' ἐξου-  
σίασ ἀπολαύειν παρὰ σοὶ καὶ παρῆρσιασ· βασιλέωσ  
παιδὶ πρεπούσῃσ, δι' ἣν ἂν καὶ θεραπευθεῖην παρὰ  
τῶν τῆσ ἐμῆσ ὠφελείασ δεησομένων. Νυνὶ δὲ αὐτό  
τε τὸ πρᾶγμα φανεροῦσ ἠνάγκασε γενέσθαι τοὺσ  
προσκειμένουσ ἐμοὶ, καὶ αὐτοῖσ δὲ ἐγὼ εἶναι ὁμολο-  
γῶ. Πλὴν, ὅπερ καὶ τότε ἔφην, οὐκ ὀφείλοντεσ χάριν,  
ἀλλὰ προκατάρχοντεσ μᾶλλον χάριτόσ εἶσαι. Διὸ δὴ  
καὶ ἀντιβολῶ τὴν σὴν ἡμερότητα, βασιλεῦ, ὄρκουσ  
ἐμοὶ τε καὶ αὐτοῖσ πιστώσασθαι, τὸ ἀπαθεῖσ κακῶν  
μέχρι παντὸσ διατηρηθῆναι. Οὕτω γὰρ ἐμοὶ τε καὶ  
αὐτοῖσ θαρῆρσαισιν, ἀφόδωσ τε βιοῦν, καὶ τῷ σῷ κρά-  
τει χάριτοσ· ὁμολογεῖν πολλὰσ περιέσσαι. Τοιαῦτα  
μὲν ὁ νέοσ βασιλεὺσ πρὸσ λογοθέτην διεξῆλθε τὸν  
μέγαν, ὡσ ὀπαγγελοῦντα τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ,  
συνάρασθαι καὶ αὐτὸν ἀξιώσασ πρὸσ τοῦτο, καὶ τὴν  
τῶν ὄρκων ἐκπλήρωσιν ὑποθέσθαι τῷ βασιλεῖ ὡσ

Hoc consilio a juniore Andronico explanato,  
a magno autem domestico, et protostratore appro-  
bato, singuli domum concesserunt, atque Androni-  
cus magno logotheta accito, cum hac oratione ad  
eum illum mittere instituebat : quo beneficio ante  
hesternum diem serenitas tua me ornavit, id me  
ad amplas, meritaque gratias agendas impellit.  
Quanquam enim sermo a perturbatione, et ita prin-  
cipium caperet, tamen in finem suavem, mutuaque  
affectionis plenum desinens, delectationis copia an-  
tecedentem molestiam obruit. Quare priorum, ut a  
paterna castigatione, ac sollicitudine profectorum,  
meminisse nolo : quæ autem posterius abs te facta  
sunt, ut digna magnanimitate imperatoria, paterna-  
que charitate, ea mihi in medullis infixæ semper  
manebunt. Cæterum quia tum quiddam prolatum  
graviter me angit, et cura non levi sollicitat, nec  
aliis quoque exiguum timorem incutit, oratam volo  
serenitatem tuam, ut huic etiam dolori medeatur.  
Quod dico, tale est : Cum mihi per magnum logo-  
thetam præceperis, ut administros atque socios  
meos tibi indicarem, tunc ego quidem non omnino,  
et absolute eos habere me negavi : verumtamen ra-  
tionibus verisimilibus demonstrare contendi, eos  
esse nullos posse, qui erant : quod nec viam, et  
modum adipiscendæ pecuniæ nossem, qua fortasse  
quosdam ad obsequiam meam inducerem : nec  
possem apud te frui eo jure, eaque licentia, quæ im-  
peratoris filio deberetur ; propter quam etiam ob-  
servarer, et colerer ab iis qui operam meam deside-  
raturi essent. Nunc dies ipsa consortes meos qui  
sint aperuit, et ego de iis confiteor. Attamen, quod  
et tum dicebam, non mihi gratiam referunt ; scilicet  
potius gratia me anteverunt. Quocirca tuæ man-  
suetudini supplex fio, nobis jurejurando fidem fa-  
cias, non id illis unquam fraudi futurum. Sic nam-  
que mihi iisdemque fidentibus, metus expertes vi-  
vere, tuæque majestati amplissimas agere gratias  
licebit. 54 Hæc ad magnum logothetam nepos, ut  
avo imperatori ea expositurum, et sibi quoque in  
ea re operam daturum, quod cupiebat, eumque de  
juramento concipiendo, ut pluribus inde commodi-  
tibus promanaturis, admoniturum videlicet. Lo-  
gotheta continuo : Ego me boni alicujus ergo ad te

vocatum interpretator (20), nempe ut avo subjectionem tuam, plenamque obsequii voluntatem tuo nomine indicarem : quo pacto eum placidiorum tibi, mitioremque efficeret. Atqui me sefellit augurium, et contrarium evenit. Quapropter nec nuntiare hæc, nec ejus animum talibus verbis exacerbare volo ; quando usque hodie inauditum est, dominos jurare servis, quemadmodum illi dominis ; quod insolens et absurdum est. Ego vero anceps hæreo, dubitogue vehementer, si quæsierit imperator, cur ad te ierim, quid honeste respondeam. Sed causam aliquam protectionis ad te meæ comminiscar : te autem hortor, et obsecro, ut de reliquo taceas de his penitus : prospicio enim, horribili exitu conclusum iri, si ad aures avi pervenerint. At mihi plane contra sentire, dicereque in mentem venit, excipit nequus ; non enim inala, sed innumerabilia bona, hanc orationem, si ita, ut cupio, habeatur, parituram nobis confido. Porro quædam istius generis etiam sub antecessoribus imperatoribus usu venerunt. Non longe abierit ; meus proavus Michael Imperator adhuc privatus, et Joanni Batatzæ imperatori subjectus, quod ab eo atrocius quiddam sibi paratum suspicaretur, ad Persarum principem sultanum confugit. Inde per legatum juramentum eum poposcit, quo testaretur, et fugam se illi condonare, et nihil in posterum gravioris velle in ipsum statuere. Imperator legatum libenter audiit : et quamquam esset dominus, juramento, quod subditus petebat, se obstrinxit. Nec solus ille, verum ante illum complures alicujus emolumenti spe, subjectis juraverunt. Dic, amabo, per ipsam veritatem, si vel hoc tempore illi ipsi, quorum causa ego istuc juramentum exposco, timore periculi ad aliquem finitimorum barbarorum se conferrent, post mitterent, et adjurare imperatorem postularent, reversis nihil inflicturum nihil, nunquid recusaturum censes ? Equidem ego non censeo. Ergo quod te iudice necessitas alioqui exprimeret, id in præsens multorum commodorum expectatio impetret. **55** Ubi nepos conticuit, magnus logotheta dicta sua iterans, altaque multa accumulans, omnique ratione postulatum inutile, nec fieri posse demonstrans : præterea se in ista re

Α πολλῶν ἀγαθῶν ἐκ τούτου συμβησομένων. Ὁ δ' εὐθύς, Ἐγὼγε, εἶπεν, φήθην, ὦ βασιλεῦ, τὴν ἐμὴν παρὰ σοῦ κλῆσιν πρός τι φέρειν τῶν ἀγαθῶν· ἐνδομίζον γὰρ ὡς ὑποπεπτωκότας τινάς καὶ θεοῶπιετικούς λόγους δι' ἐμοῦ μηνύσεις τῷ βασιλεῖ, ἐξ ἧν ἡμερωτέρων ἀπεριγάτη καὶ πραεῖαν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν. Τὸ δ' ἐναντιῶς ἔχει μᾶλλον ἢ αὐτὸς προσεδόκων. Ὅθεν οὐδ' αὐτὸς ἀγγέλος εἶναι βουλήσομαι τοιούτων, οὐδ' εἰς ὄργην ἐξέσθαι μᾶλλον διὰ τούτων τοὺς τοῦ βασιλέως θυρούς. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἀκοφὴν παρ-εὶλήψαμεν ἀχρι καὶ νῦν τοὺς δεσπότης ὁμνῦναι τοῖς δούλοις, τούναντίον δὲ μᾶλλον· ἢ εἰ τοῦτο γένοιτο, καὶ ὁ δεσπότης ὀφλήσει τοῖς ὑπηκόοις, ὅπερ ὀφλουσιν αὐτοὶ τοῖς δεσπότηται· ὅπερ ἀνοπίας οὐκ ἀνεῖη μακράν. Ἐγὼ δὲ καὶ ἀπορίᾳ δεινῇ συνέχομαι, ἂν ὁ βασιλεὺς ἐρηται ὅπου χάριν πρός σε ἀφίγμαι, τίνα ἂν ἀπολογίαν εὐπρόσωπον ἀποδοίην. Πρὸς ἐκείνον μὲν οὖν αἰτίαν ἐνὶ πλάσσομαι τῆς ἀφίξεως, σοὶ δὲ παραινῶ καὶ προσέτι καὶ ἰκετεύω, μὴ κέτι μηδαμῶς περὶ τοιούτων λόγον κινεῖν. Συνοροῦ γὰρ αὐτὸς, ὡς εἰς κακὸν ἀνήκεστον τελευτήσει, ἂν εἰς ἀκοὴν ἔλθῃ τῷ βασιλεῖ. Ἐμοὶ δὲ τούναντίον ἅπαν ἔπεισι καὶ νοεῖν καὶ λέγειν, ὁ νέος εἴρηκε βασιλεὺς· οὐ γὰρ κακῶν αἰτίους τουτουοῖ τοὺς λόγους, ἀλλὰ μυρίων ἀγαθῶν, ἂν περ ὡς αὐτὸς ἀξιώ γένηται, νομίζω. Ὅτι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων βασιλείων γένηται τοιαῦτά τίνα, ἐγγύθεν παρασχῶμαι τὴν ἀπόδειξιν. Ὁ γὰρ ἐμὸς πρόγονος ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, ἔτι τὴν ἰδιωτικὴν στέργων τύχην, καὶ ὅπῃ χεῖρα τελῶν Ἰωάννη Βατάτζῃ τῷ βασιλεῖ, κινδυνόν τινα ὑπονοήσας ἐς αὐτὸν ἤξεν ἐκ βασιλείως, πύτομοδίησε πρός τὸν τῶν Περσῶν ἡγεμόνα Σουλτάν. Ἐἴτ' ἐκείθεν πρὸς τὸν βασιλέα πέμψας πρεσβείαν, ὄρκους ἀπήτει τὸν βασιλέα, ὡς τοῦ τε δρατμοῦ συγγνώσεται, καὶ εἰς τοῦτιον οὐδὲν κατ' αὐτοῦ βουλεύσεται δυσχερές. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἀσμενὸς τε προσέδεξάτο τὴν πρεσβείαν, καὶ τοὺς ὄρκους εἰδίδου δεσπότης ὢν, ὥσπερ ὁ ὑπὸ χεῖρα τελῶν ἤξισι. Οὐκ αὐτὸς δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο πολλοὶ ὠφέλειά· ἐνεκά τινος ὁρωμώκεισαν τοῖς ὑπηκόοις. Πρὸς αὐτῆς δὲ τῆς ἀληθείας, εἰ γε καὶ νῦν αὐτοὶ οὗτοι περὶ ὧν ἐγὼ τοὺς ὄρκους ἀπαιτῶ, δέσαντες τὸν κινδύνον, τινὲ προσχωρήσωσι τῶν παρικαιμένων ἡμῶς βαρβάρων, εἴτ' ἐκείθιν πέμψαντες ὄρκους ἀπαιτῶσι τὸν βασι-

#### Jacobi Politani notæ.

(20) Gregoras Andronicum junioem egressum, conjuratos circumstetisse ait, indignantes, et in eum vociferantes, ut qui sanctissimum jusjurandum violasset, ac fidem fregisset : *Quid enim, inqueiebant, ad istius injuriæ magnitudinem accedere queat, cum tu per nos formidabilis, et invictus, omnia ex animi sententia facile confeceris, si nos jugulandos in orci faucibus deserueris?* Tum de recusata legatione a Metochite hæc subjungit : *Hæc et hujusmodi gestibus, et vocibus fractus, et pudefactus magnum Logothetam ad se venire jussit, ab eo que petiit, ut apud avum efficeret, ut suæ factioni jurejurando impunitatem daret. At ille ne audire quidem sustinens : Tu vero, inquit, non bene tecum actum esse putas, nec immortales Deo gratias agis, quod præter expectationem ex orci faucibus ereptus, incolumis et salvus es? An ignoras te et mihi,*

D *et liberis meis, quoad vixeris, magnam debere gratiam, quod consilium contra te initum averti meo interventu, quodque meo beneficio solem hunc intueris?* etc.

(21) Exempla logothetam ita sentientem deinceps refellit nepos. Sed logotheta abutitur nomine servorum, et per contemptum socios Andronici junioris sic nominat : vere autem subditi erant senioris. Et nepolis exempla non de servis, sed de subditis sunt. Jure Romano dominus servus non jurat, nec servi dominis, quia nec persona servi ulla esse intelligitur jure civili, nec jurando quidquam agit, nisi quæ juret servus, eadem liber juret post manumissionem. Et hoc est quod jureconsulti aiunt, servum nullum jus habere. Subditos principibus, et principes subditis utiliter jurare, haud dubium est.

λία ὡς τε μὴ κακῶς παθεῖν αὐθι; ἐπανελθόντες, A οὐκ ἂν οἶε βουλήσεσθαι παρασχεῖν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ. Ὁ τοῖνον ἐν ἐτέρῳ χρόνῳ γενήσεται, φαίης ἂν, δι' ἀνάγκην γενέσθω κἂν τῷ παρόντι διὰ τὰ συμβησόμενα ἐκ τούτου πολλά αγαθά. Ἐπὶ τούτοις λογοθέτης ὁ μέγας, τού; τε προτέρους λόγους ἀναλαθῶν, καὶ πλείονα; ἐτέρους συνείρας, καὶ πανταχόθεν ἀλυσιτελή καὶ ἀδύνατον τὴν αἰτησιν ἀποδείξας, καὶ πρὸς τὸ γενέσθαι τοσούτων ἄγγελος παντελῶς ἀνανεύσας, ἀπῆλθεν (ἔφασκε δ' ἐν ὑστέροις χρόνοις εἰρήνης γενομένης ὁ προεσδύτερος βασιλεὺς, ὡς εἰ περὶ τῶν ὄρκων αὐτῷ ἀπηγγέλη, ὁμωμόκει τε ἂν, καὶ οὐδὲν ἐτολμήθη τῶν τετολμημένων, διὰ καὶ τὴν αἰτίαν ἄπασαν τοῦ πολέμου εἰς λογοθέτην ἀνετιθεῖται τὸν μέγαν). Τοῖ; φλοῖσι δ' εὐθύ; αὐτῷ παραγενομένοις, ἃ τε εἴρηκε καὶ ὧν ἔτυχε ἀποκρίσεων B διηγησάμενος ὁ νέος βασιλεὺς, καὶ τέλος τούτου ἐπιφθεγγάμενος· Θεοῦ δὲ τίς ἔγνω βουλήν τε νέον τέ; ἔτι μέχρι τινὸς ἐκέλευε τῇ μέγαλοφυλί; προσκαρτερεῖν· Ἡ σήμερον γὰρ ἐκδιδάξει τι τῶν ἀγνοουμένων. Προθεσμία γὰρ οὐσα τῆ; πρὸς τὴν βασιλέα τοῦ μεγάλου δομῆστικῆ; ἀπολογίας, δι' αὐτῆ; τῆ; ἀπολογίας πρὸς τὸ τί χρῆ βουλευέσθαι καὶ δρᾶν ὀδηγήσει. Οὗτοι μὲν οὖν τοιαῦτα βουλευσάμενοι διελέλυντο. Πρὸς δὲ τὸν μέγαν δομῆστικὸν ὁ χθὲς ἄγγελος ἀφικνεῖται πρὸς βασιλέα, ἀπειτῶν τὴν ἀπολογίαν· ἐποίησατο δὲ τοιαύτην· Ἐμοὶ, κράτιστε βασιλεῦ, τῆ; εὐμενεία; τῆ; σῆ; πολλὰ; ἔχοντι τὰς ἀποδείξεις, ὡσπερ ἔφη, ἔτι καὶ τὸ νῦν τούτου πλείους καὶ μετ- C ζους πείθει τὰς χάριτας ὁμολογεῖν· ἐπὶ πάσαι; δὴ ταύται; καὶ ταύτης αἰτῶ τυχεῖν τῆ; εὐεργεσίας, ἐλάττονος οὐδαμῶ; ἐμοὶ τῶν ἄλλων νομιζομένη; τὸ μὴ πρὸς Πελοπόννησον ἀπελθεῖν· οὐκ ἔκνην εἰκων, ἢ τὴν ἀρχὴν ἤτι; τῆ; ἐμῆ; ἀξίας νομίζων, ἀλλ' ὡς ἐκεῖ τοῦ ἐμοῦ πατρὸ; τετελευτηκότος, οὐκ ἂν οἴσων τοῖ; χωρίοι; ἐκείνοι; ἐνδιατριβῆσιν. Οἶσθα γὰρ αὐτὸ; ἐμοῦ βέλτιον, ὧ βασιλεῦ, ὡς ἔτος ἐν ἐπὶ τῆ; εἰκοσι γεγενημένος τῆ; ἡλικίας οὐμῆ; πατήρ, ὅτε παρὰ σοῦ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐξεπέμφθη Πελοποννήσου, ὁκτῶ τοῦ; ἐφεξῆ; ἐπὶ τούτοι; ἐνδιατριψας, τὸν βίον ἐτελευτήσεν ἐκεῖ. Οὐ δὴ χάριν καὶ πρὸς τὴν μνήμην μόνην ἀηδῶ; διάκειμαι Πελοποννήσου· πολλὰ καὶ τῆ; μητρὸ; πολλάκι; πρὸς ἐμὲ διελεγμένη; ὡ; οὐκ ἂν αὐτῇ γένοιτο καθ' ἡδονὴν ἐμὲ τῆ; χώρα; ἐκείνη; ἢ τοιοῦτου πατρὸ; ἀπέδειξεν ὄφρανον; ἄρξαι. Διὰ ταῦ- D τα συγγνώμης αἰτῶ τυχεῖν ἐκεῖ μὴ βουλόμενο; ἀπέλθεῖν. Τοῦτο δ' ἦν σκήψι; οὐκ ἀληθῆ; αἰτία τοῦ τὴν ἀρχὴν τῆ; Πέλοπος διωθεῖσθαι. Τούτων ἀκούσα; ὁ βασιλεὺς, καὶ πρῶτο; εἰς αὐτὴν ἀποσκήψας ὡ; οὐκ ἀνόρθο; συνετοῦ κεχρημένον λόγοι; οὐδ' ἀνδράσι πρέποντα φρόνον πεφοδισμένον, διὰ τὴν τοῦ πατρὸ; τελευτην τὸ χωρίον ὀρθῶ; δοῦντα, διὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν

nuntium interponere prorsus abnuens, discessit. (Pace postmodum constituta; imperatorem avum autumasse ferant, si de juramento intellexisset aliquid, juratum fuisse, et ita tam audacibus facinoribus supersederi potuisse; hinc et totam belli culpam in magnum logothetam conjiciebat.) Mox junior amicis supervenientibus, quæ ipse dixerit, quæ logotheta respouderit cum memorasset, et ad extremum adjecisset: Dei mentem consiliumque quis cognovit? uti adhuc paulisper tolerando viros se præstarent, eos est cohortatus: hodiernum quippe diem docturum, quod hucusque fuisset ignoratum. Nam cum magnus domesticus ad respondendum præstitutus sit, eum ipsam responsionem et consilli, et actionis ducem fore. Atque hi quidem [nepos, inquam, et amici], hoc deliberato a se invicem digressi sunt. Ad magnum verò domesticum hesternus nuntius revertens, responsam ad imperatoris jussa exegit. Respondit in hæc verba: Cum præpensi ejus in se animi documenta complura habeat, ut ante fassus sit, insuper ista provincie delatione ad gratias uberiores agendas se compelli. Orare tamen, post omnia etiã istuc sineret imperari ab se beneficium, quod reliquis neutiquam inferius duceret, ut ne in Peloponnesum mitteretur: non quod ignavia succumberet, aut præfecturam hanc dignitati suæ imparẽ conseret, sed quod illis in locis versari nequeat, ubi patrem amisit (22). Scire enim melius ipsum, quo pacto patrens ejus, unum et viginti natus annos, ab eo Peloponneso præfectus, octo continuis ibidem consumptis, vitam reliquerit. Quo factum deinde, ut Peloponnesi memoriam nunquam sine dolore usurpet. Quin et matrem sæpe ac multum sibi dixisse, permolestè laturam, si ei regioni præsesset, quæ ipsum tali patre orbasset. Huic igitur detractioni suæ veniam daret. Sed enim hoc velamentum quoddam erat, non verã causa repudiandæ provincie. His intellectis imperator molliter hominem castigat, qui imprudenter locutus esset: qui quæ timorem viro minime decorum concepiisset, dum propter patris mortem illi obitam, a regione abhorreret; perque eundem nuntium ei significat, 56 consultius facturum fuisse, si non repugnanter mandatis statim paruisset. Quia vero excusationem de Peloponneso non quidem necessariam prætexeret, sed tamen prætexeret, se illum eo munere liberatum velle: in Thessaliam autem jubere proficisci, quæ vicinorum Catalanorum incursionibus afflictata (23), exercitati, ac prudentis alicujus ducis auxilio indigeat. Suscepit magnus domesticus provinciam, cum quod opponeret, non haberet. Cæterum ut inopinatum ali

#### Jacobi Pontani notæ.

(22) Mirum tam levem recusationis, et detractionis provincie causam ab homine prudente afferri. Sed idoneam bonus vir non reperiebat. Certum est tamen nos illa loca natura horrere, aversaque, in quibus nos, nostrive damno aliquo majore multati sumus: multo magis, si etiam ibi aut

interfecti, aut morbo consumpti.

(23) De origine et nomine Catalanorum, vide quid scribat initio libri quinti *Historiæ Genuensis* Petrus Bizarus. Malo autem cum multis Catalani, quam cum Græco *Catalani*: prima, inquam, vocali, quam secunda.

quod lucrum imperatoris verba arripiens, dicentis A Catalanos incursare Thessaliam, ideo se egere non parva copia vicissim significat, si eo, quemadmodum imperetur, discedendum sit. Oportere autem, quæ sibi considerantium ad hostes propulsandos, tum ad munus suum tuto fungendum requisita viderentur rogantem, ab imperatore consequi : sic secum ratiocinans, eum aut propter difficultatem petitionis deficiente consilio, missionem istanc missam facturum : aut, quod proximum esset, dum tempus longius in apparatu consumitur, interea junioris imperatoris conveniendi, et rebus nimio opere fessis quid agendum sit, cum eo deliberandi facultatem fore. Jussus petere quæ animus hortaretur, per litteras exercitum justum, ac valentem, et pecuniæ in alimenta militum, quod satis sit, petit ; hæc enim esse, quibus indigeat. Utrique annuit imperator, et ut quamprimum omnia conficiantur, mandat. Cumque illum ad profectionem urgeret adeo, ut respirare non sineret, magnus domesticus post diem quintam se profecturum recepit (qui dies erat secundus magnæ, quæ dicitur, hebdomadis [24]) : eo imperator contentus siluit. Eadem luce protostrator quoque Prillapum ire, et præfecturam iterum capessere jubetur. Qui obtemperturum se pollicitus, et quo die proficisci cogitaret interrogatus, sextum ejus hebdomadis nominavit. Ac cum seniore quidem imperatore sic egerunt.

Α αντιμηνύει, ὡς Ἦν μὲν ἄν βέλτιον μὴδὲν ἀντιλέγοντα, τὸ προσταττόμενον εὐθὺς ἐκπληροῦν. Ἐπει δ' ἔστι σοί τις πρόφρασις ἐν τῇ Πελοποννήσῳ, οὐκ ἀναγκαία μὲν, ἔστι δ' οὖν ὁμῶς, ἐκείνης μὲν ἀπεφίθης τῆς λειτουργίας, πρὸς Θετταλίαν δὲ ἀπελθεῖν ἐπιτάττω, καὶ ταύτης ἐπιτροπεύσαι, τῶν προσίκων Κατελάνων ἐπιχειμμένων αὐτῇ καὶ δεινῶς πιεζόντων, καὶ διὰ τοῦτο δεομένην ἐπικουρίας, καὶ δεινοῦ καὶ σώφρονος στρατηγοῦ. Ἐπὶ τούτοις ὁ μέγας δομέστικος οὐδὲν ἀντιλέγειν ἔχων, ὑπεδέξατο μὲν δῆθεν τὴν ἐγγεiriζομένην ἀρχὴν· πλὴν ὡς ἐρμαίου τινὲς λαβόμενος τοῦ λόγου τοῦ βασιλέως, ὅτι δὴ παρὰ Κατελάνων ἡ Θετταλίαν πᾶσιζοιτο, καὶ διὰ τοῦτο συχῆς πρὸς ἐπικουρίαν δεῖται χειρὸς· πάλιν ἀντεμήνυσεν ὡς πρὸς Θετταλίαν μὲν ἀπαλειύεται καθὰ προστατάθῃ, δέον δὲ σκεψάμενον ἅ λυσιτελεῖν νομίζοι καὶ πρὸς ἄμυναν τῶν πολεμίων, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἀρχῆς ταῦτ' αἰτήσαντα παρὰ βασιλέως λαβεῖν· τοῦτο θέμενος ἐπὶ νοῦν, ὡς ἡ πρὸς τὴν δυσχέρειαν τῶν ζητημάτων ἰλιγγίασα· ὁ βασιλεὺς, ἀπέξετα τοῦ πέμπειν ἐκεῖσε, ἡ τὸ γε δευτέρον, πολλοῦ πρὸς τὴν παρασκευὴν τριδομένου χρόνου, ἐξέσται καὶ βασιλεὶ συντυχεῖν τῷ νέῳ, καὶ περὶ τοῦ τί χρὴ πράττειν συνδιασκεψασθαι, οὕτως εἰς στενὸν κομιδῆ τῶν πραγμάτων συνωθούτων. Τοῦ πρεσβυτέρου δὲ βασιλέως ἅ βούλοιο αἰτεῖν κελεύσαντος, καὶ τοῦ μεγάλου δομεστίκου διὰ γραμμάτων ὦν δέοιτο δηλώσαντος βασιλεὶ (ταῦτα δ' ἦν, ἀξίωμα-χός τε στρατιὰ, καὶ χρήματα εἰς τροφήν ἀρκέσοντα τοῖς στρατιώταις), πρὸς οὐδὲ ἐν τῶν ζητημάτων ἀνένευεν ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' εὐθὺς ἐκέλευε πάντα πρὸς πέρας ἀγαγεῖν. Ἐπιταχύνοντος δὲ τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ τὴν ἐξοδὸν βασιλέως καὶ οὐδ' ἀντιπνεῖν ἀνίεντο, ὁ μὲν μετὰ πέμπτην ἡμέραν ὑπέσχετο ἐξελθεῖν (ἦν δ' αὕτη δευτέρα τῆς παρ' ἡμῖν μεγάλης ἐβδομάδος ὠνομασμένης), βασιλεὺς δὲ ἡσύχασεν ἀρκεσθεῖς. Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας, καὶ πρὸς πρωτοστράτορα παρὰ βασιλέως ἀφίκτο πρόσταγμα πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Πριλλάπου, ἧς καὶ πρότερον ἦρχε, πάλιν ἐπιτροπεύοντα ἀπελθεῖν. Ὁ δὲ, τὸ ἐπιτάγμα τοῦ βασιλέως ἐπαγγειλάμενος, ἐκπληρώσειν, καὶ προδουσίαν αἰτηθεὶς τῆς ἐξόδου, τῆς αὐτῆς μεγάλης ἐβδομάδος, ἐπηγγείλατο τὴν ἕκτην. Πρὸς μὲν δὴ τὸν πρεσβύτερον τῶν βασιλέων τοιαῦτα εἰπόν τε καὶ ἐπηγγείλαντο.

### 57 CAPUT XVIII.

*Cunctatur Byzantio exire magnus domesticus, et ad urbem postea manens, pecuniam et militem expectat. Protostrator quoque discedere cogitur. Libellus ad lectulum junioris imperatoris inventus. Ejusdem ex urbe egressus; Adrianopolin faustus ingressus. Mandat duci suo senior, fugitores insecutatus, nepotem vinctum adducat. Ille vanam fore persecutionem docet.*

Cum juniore autem verba miscentes, quæque C accidissent commemorantes, comparatis necessariis, Byzantio excedere decreverunt. Monent item per litteras Syrgiannem, uti cum suo agmine die Paschæ, quo die egredi pepigerant, paratus prope Byzantium adsit. Ad egrediendum igitur sese instruebant. Postquam alter dies magnæ hebdomadis illuxit, quo magnus domesticus exiturum sese sponderat, acrius promissa reposcunt, quos huic curæ imperator præposuerat. Ille commentitiis quibusdam causis exitum differre. Sequenti luce uti moras tollat, et exeat, imperatur. Respondet,

Εἰς ταῦτὸν δὲ συνελθόντες τῷ νέῳ, καὶ πάντα διηγησάμενοι τὰ συμπετόντα, οὐκέτι μένειν ἐδόκει, ἀλλὰ παρασκευασμένους ἐξελθεῖν Βυζαντίου. Γράφουσι δὴ καὶ Συργιάνῃην παρασκευασάμενον ἅμα τῇ ὕπ' αὐτὸν στρατιᾷ, τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα ἐγγὺς εὐρεθῆναι διατριβόντα Βυζαντίου (τότε γὰρ καὶ αὐτοῖς ἐδέδοκτο ἐξελθεῖν)· οὗτοι μὲν οὖν παρεσκευάζοντο πρὸς τὴν ἐξοδὸν. Τῆς μεγάλης δὲ ἐβδομάδος καταλαβούσης δευτέρας, καθ' ἣν ὁ μέγας δομέστικος τῆς πόλεως ἐπηγγείλατο ἐξελθεῖν, ἠναγκάζετο μὲν παρὰ τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων τὴν ὑπόσχεσιν ἐκπληροῦν· ὁ δ' αἰτίας τινὰς πλασάμενος, τὴν ἐξοδὸν ἀνεβάλλετο.

### Jacobi Pontani notæ.

(24) Magna, propter magnæ mysteria, quæ per dies illos nobis in memoriam cantibus, et cæremoniis sacratissimis rediguntur : cruciatus videlicet, ac mors Domini nostri Jesu Christi, quibus

humanum genus expiatum est. Alexander monachus, oratione de inventione sanctæ Crucis, τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους ἐβδομάδα nominat.

τῆ δ' ἐπιούσῃ μὴνύεται παρὰ βασιλέως ὡς τάχιστα ἄ  
 ἐξελθεῖν. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο μὴ πρότερον δύνασθαι,  
 πρὶν ἂν τὰ χρήματα δοθῇ πρὸς αὐτὸν, οἷς ἂν πρὸς  
 τὸ μισθοφορικὸν χρῆσθαι τῆς στρατιᾶς, καὶ πρὸς  
 τὰς τῶν πολιχνίων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ φρουρᾶς. Εἰ γὰρ  
 τοῦτο γένοιτο, μηδεμίαν ἀναβολὴν ἔτ' εἶναι πρὸς τὸ  
 τειχῶν ἔξω τῶν Βυζαντιῶν εἰς τὴν ἐπιούσαν ὀφθῆ-  
 ναι. Τὰ μὲν οὖν χρήματα βασιλέως προστάξαντος,  
 αὐθημερὸν παρέσχον οἱ τῶν βασιλικῶν χρημάτων  
 ταμίαι, μυριάδας ὄντα χρυσοῦ πέντε· ἃ καὶ παρα-  
 λαβόντες οἱ τοῦ μεγάλου δομestικοῦ ταμίαι, πάλιν  
 εἶασαν πρὸς τῷ βασιλικῷ ταμείῳ φρουρεῖσθαι (οὕτω  
 προστεταγμένον αὐτοῖς παρὰ τοῦ δεσπότου), προσ-  
 θέντες αἰτίαν τῆς καταλείψεως, ὡς ἐν τῶν ζυστρα-  
 τεύειν τάγμα τῷ μεγάλῳ προστεταγμένῳ δομestι-  
 κῷ ἐκ στρατιᾶς ἐτέρας ἐπαυῆκον ἄρτι, καὶ δεόμενον  
 μικρὰ ταῖς οἰκίαις προσδιατρέψαι, ἐπεὶ πολλὰ κατ-  
 αναγκάσας ὁ στρατηγὸς οὐκ ἠδυνήθη τῶν οἰκιῶν  
 ἐξελάσαι ἄλλον ἄλλοσε διαδιδράσκοντα, συνεχώρησε  
 καὶ ἄκων τὴν τοῦ Πάσχα ἑορτὴν οἴκοι διατρέψαντα·  
 μετ' αὐτὴν εὐθύς ἔχεισθαι τῆς ὁδοῦ· οὐδ' εἶ καὶ τὰ  
 χρήματα μεθ' αὐτῶν ἔχοντα, πρὸς τὸν στρατηγὸν  
 ἀφικέσθαι. Τὸ δ' ἦν πρόφασις πεπλάσμενῃ· κατελέ-  
 λειπτο δὲ τὰ χρήματα, ἅμα μὲν ὅπως εἴη πρόφασις  
 εὐπρεπῆς τοῦ περὶ τὸ Βυζάντιον διατρέψειν (διέτριψε  
 γὰρ μετὰ τὴν ἔξοδον ἡμέρας πέντε περὶ αὐτὸ), τὴν  
 τοῦ νέου βασιλέως ἀφίξειν ἐκδεχόμενος, ἅμα δὲ καὶ  
 ἀγεννὲς καὶ μηδαμῶς αὐτῷ προσήκον χρημάτων  
 ἡσσησθαι δοκεῖν, νομίζων ὡς ἀπάτη καὶ κλοπῇ σχε-  
 δὸν ἀφαιρούμενος βασιλέως· ὁ μάλιστα αὐτῷ πρὸς  
 τὴν εὐκλειαν καὶ τὴν εὐδοξίαν τὸν εἰσέπειτα χρόνον  
 πάντα οὐκ ὀλίγα λυμανεῖσθαι ὤπτετο. Ὁ δὲ καὶ πολ-  
 λοῖς τῶν περὶ χρήματα ἡ-τημένῳ ἔδοξεν ὑπερφυῆς,  
 τὸ τοσοῦτον χρημάτων, καὶ οὕτως ἐν ἐπιχαίρῳ τῆς  
 χρεῖας ῥῥήϊως ὡς οὐδενῶν καταφρονῆσαι, εἶδεν, εἰ-  
 περ ἐβούλετο, σὺν ῥαστώνῃ πάσῃ λαθεῖν. Ὁ μὲν οὖν  
 μέγας δομestικὸς τῇ τετάρτῃ τῆς μεγάλης ἔβδομά-  
 δος ἐξῆλθε τῆς Κωνσταντινου, καὶ διέτριψε περὶ  
 αὐτὴν, τοὺς στρατιώτας ἐκδεχόμενος καὶ τὰ χρέ-  
 ματα δῆθεν. Κατὰ δὲ τὴν ἕκτῃ τῆς αὐτῆς καὶ ὁ  
 πρωτοστράτηγος ἠνάγκαστο ἐξίεναι· οὐ μὴν ἐξῆλθεν·  
 ἀλλὰ τὸ τε ἀπαράσκευον αἰτιώμενος, καὶ ἄλλας τινὰς  
 αἰτίας συνείρων, ἐπηγγεῖλατο μετὰ τρίτην ἡμέραν  
 καὶ αὐτὸς ἐξελθεῖν. Τῆ δ' αὐτῆ τῆς μεγάλης ἔβδο-  
 μάδος ἕκτῃ, εὐρηγο πρὸς τῇ κλίτῃ βασιλείῳ· τοῦ  
 νέου βιβλίον, τάδε ἔχον γεγραμμένα· Ὡς μὲν γρά-  
 φας ὁποῖος ἂν εἴη τις, ἢ ὁ τι ὀνομάζοιτο, οὐκ ἂν  
 μάθοις ἐν τῷ παρόντι· λέγω μέντοι πρὸς ἀλήθειαν,  
 ὡς σήμερον ἐκπληροῦται τὸ εἰρημένον τὸ, εἰ Ἐλή-  
 λυθεν ἡ ὥρα ἵνα σκορπισθῆτε ἕκαστος, καὶ ἐμὲ  
 μόνον ἀφήτε· συνετὸς δ' ὢν, οὐκ ἀγνοήσεις τὰ λεγό-  
 μενα δῆπου. Ὁ μὲν οὖν ἐνόςαι τὸ γράμμα, τοῦτ' ἦν  
 ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐστοχάζετο βασιλεὺς, ὡς ὁ τῶν περὶ  
 αὐτῶν διασκευασμῶς, οὐδενὸς ἐτέρου χάριν, ἢ ὅπως  
 αὐτὸς γένηται εὐεπιχείρητος, εἴη. Τὸν μὲντοι γε-

<sup>1</sup> Joan. xvi, 32.

Jacobi Pontani notæ.

(25) De indictionibus qui volet, legat Covarruviam *Variarum resolutionum* lib. 1, cap. 10, nuni. 6 et 7.

non ante id posse, quam pecunia sibi in stipendia mercenariorum ac præsidiorum per oppida Thessaliæ præstetur. Id si fiat, citra tergiversationem postridie extra mœnia se appariturum. Pecuniam eo ipso die jussu imperatoris, quinquaginta nummum aureorum millia quæstores numerant. Quam summam accipientes magni domestici quæstores, rursum ærario imperatoris aservendam, domino ita præcipiente, relinquunt, rationem facti hanc afferentes, unam earum cohortium, quæ cum magno domestico militatum abire deberent, ex alia expeditione recens reversam orasse, ut sibi pauxillo tempore domi hædere concedatur. Eam quamvis duce impensius urgente, non potuisse domiciliis suis, aliis alias latebras quærentibus, et se occultantibus, expelli. Unde invitum etiam eis dedisse, ut diem Paschæ domi consumentes, postero lumine confestim egrederentur, et in viam se darent; quos necesse esset, numerato sibi stipendio, ad ducem pervenire. Sed istuc merum commentum erat. Ideo namque pecuniam reliquerat, ut et apud Byzantium temporis ducendi honesta esset occasio (trivit autem illic dies quinos post egressum, imperatorem juniorem prætolans); et quia haud liberale, sibi que penitus indecorum existimabat, videri captum pecunia, quam ab imperatore senec fallacia, et furto propemodum averteret, quod gloriæ, celebritati que. **58** suæ frædam, ac sempiternam labem aspergeret. Id multis quodque pecuniæ servientibus supra modum admirabile fuit, tam ingentem ejus viam, et ad usum præsentem adeo opportunam (quam, si voluisset, habere facillime poterat) perinde ac si nulla esset contemneret. Magnus itaque domesticus quarto die magnæ hebdomadis Constantinopoli excedens, ad urbem mansit, milites videlicet, et pecuniam exspectans. Die sexto [sen Parasceves], etiam protostrator exire compellebatur: quanquam non exivit, sed tum imparatum se, tum alia quædam impedimenta causatus, se item post diem tertium exiturum confirmavit. Cæterum die illo sexto, propter lectum junioris imperatoris libellus inventus est, conscriptus his verbis: Qui sim, aut quis vocer qui hoc exaravi, non cognosces modo. Dico autem vere, hodie impleri illud: *Venit hora, ut dispergami unusquisque, et me solum relinquatis*<sup>1</sup>, ni stultus sis, assequeris utique quid dicatur. Ejus scripti sententia hæc erat, quam et nepos ipse conjiciebat: amicorum suorum dispersionem non alius gratia fieri, quam ut ipse commodius invadi opprimique posset. Auctorem scripturæ hujus postmodum in pace quoque diu indagatum non invenit: interea mortem obiisse creditus est. Et hæc quidem ejus modi fuerunt. Eodem vere xiii (25) Kalendas Maias indictione quarta anni sexies millesimi

oclingentesimi vicesimi noni (26), post noctis mediam, sole iam ad apportandum diem novæ hebdomadis secundum (27) surgere parante, porta, quæ ad Gyrolimnen appellatur, reserata (28), tanquam ad venatum junior imperator excessit, paucis quibusdam famulis, canibus item, et avibus venatricibus comitalis. Quod quia facitabat quoties placuisset, nemo ejus fugam sensit, nec quidquam tumultus inde natum est. Majorem porro ministrorum, amicorumque partem cum impedimentis pridie per omnes portas urbis sparsim exire, et in loco a se definito collectam expectare jussit (29). Quo cum venisset, juncti omnes, protostratore etiam presente, viam Adrianopolin carpebant. Ad Nigrum [Melanem] autem flumen (30), quod vocatur, appropinquans, juxtaque magnos equorum greges late campum tendentes reperiens (ii erant partium militum Constantinopoli degentium, partium optimatorum ac magistratum), nihil injuriarum inferre voluit, veterique comites novum aliquid **59** moliri, et pastores equarios hortatus est, arma in urbem agerent, ne forte a tumultuantibus diriperentur. Deinde magno domestico, et Syrgianne quoque conventis, quantum poterant, iter pergere maturabant : ac secundum meridie diei sequentis Adrianopolin intrantes, ab incolis adventam hanc velut Dei cuiuspiam faustum sibi interpretantibus (31), jucunde accepti sunt. Avus nepotis fuga audita consternatus aliquandiu, ut primum lux, menti reddita est, parvique rem negotii judicavit, eum captivum ducere (quandoquidem totum sibi se imperium, et exercitum haberet) quendam de proceribus suis Manuelem Tagarin magnum stratopedarcham, vili et obscuro genere ortum, seu strenuitate et audacia militari a semetipso ad summam gloriam provectum (nam Philadelphicæ Lydorum (32) contra Persas multa præclaræ virtu-

A γραφότα καὶ ὕστερον ἐν τοῖς τῆς εἰρήνης καιροῖς πολλὰ ζητήσας ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἔσχεν εὐρεῖν ἐνομισθῆ δ' ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἀποθανεῖν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ᾧδὲ πη ἔσχεν. Τοῦ δ' αὐτοῦ ἦρος, ἐννάτην ἀγοντος Ἀπριλλίου πρὸς ταῖς δέκα, Ἰνδικτου τετάρτης τοῦ ἐννάτου καὶ εικοστοῦ πρὸς τοὺς ὀκτακοσίους καὶ ἑξακισχιλίους ἔτους, μετὰ μέσας νύκτας τοῦ πρὸς τὴν δευτέραν τῆς νέας ἑβδομάδος ἀνίσχοντος ἡλίου, τὰς πρὸς τὴν Γυρολιμνὴν λεγομένας ὕπανοίξας πύλας, ὡς πρὸς θήραν δῆθεν ὁ νέος ἐξῆλθε βασιλεὺς, ὀλίγους τινὰς τῶν οἰκετῶν ἐπαγόμενος, κύνας τε καὶ θρῆνεις ἡσχημένους θηρᾶν. Ἦν δ' ἐξ ἔθους αὐτῷ τοῦτο ποιεῖν ὅτε βούλοιο, καὶ διὰ τοῦτ' ἀσθεσιν οὐδεμίαν οὐδὲ παραγῆν ὁ δρασμὸς παρείχε. Τοὺς δὲ γε πλείους τῶν οἰκετῶν καὶ τῶν φίλων αὐταῖς σκευαῖς τῇ πρὸ τῆς δευτέρας διεσκεδασμένους κατὰ πάσας τὰς τῆς πόλεως πύλας ἐκέλευσεν ἐξιθόντας, ἐν ὠρισμένῳ τινὶ χωρίῳ συναθροισόμενος περιμένειν. Οὐ δὲ καὶ γενόμενος, καὶ τοὺς οἰκετοὺς συμμίξας, τῆς εἰς τὴν Ἀδριανοῦ πόλιν φερούσης εἶχετο, συνόντος καὶ πρωτοστράτορος. Γενόμενος δὲ πρὸς τὸν Μέλινα καλούμενον ποταμὸν καὶ ἵππων πολλῶν ἀγέλας παρ' αὐτῷ νεμομένας εὐρῶν (ἦσαν δ' ἵπποι τῆς Ἰδρυμένης ἐν Βυζαντιῷ στρατιᾶς, καὶ τῶν ἄλλων συγκλητικῶν καὶ πολιτικῶν), οὐδὲν ἠθέλησεν ἀδικῆσαι· ἀλλὰ τοῖς τε συνεπομένοις ἀπέπε νεωτερίζειν μηδὲν, καὶ τοῖς ἵπποφοροῖς ἐκέλευσε τοὺς ἵππους λαθόντας πρὸς τὴν πόλιν χωρεῖν, μὴ παραγῆς τινοσ γενομένης διαρπασθῶσιν. Ἐφεξῆς δὲ συνελθὼν καὶ τῷ μέγῳ δομῆστικῷ καὶ Συργιάνῃ, ὡς εἶγον ἦνυσον τὴν ὁδόν· καὶ μετὰ μέσῃ τῆς μετὰ τὴν δευτέραν ἡμέρας, εἰς τὴν Ἀδριανοῦ φθάσαντες· εἰσεληλύθασιν, ἠδῶς ὑποδεξαμένων τῶν οἰκόντων τὴν πόλιν, καὶ τῶν κρειττόνων τινὸς τὴν βασιλέως οἰθηέντων ἐπιδημίαν. Ὁ μόντος πρῆσβυτερος βασιλεὺς τὸν τοῦ ἐγγόνου δρασμὸν γνωρίσας, διαπέπεστο μὲν ἐπ' ὀλίγον τοὺς λογισμοὺς, εἰτ'

Jacobi Pontani notæ.

(26) Cœptum hoc bellum ab egressu Constantinopoli Andronici junioris, qui fuit, ut nos annos a Christo nato numeramus, 1521. Quo eodem oblerat Michael ejus pater, quamvis Octobri mense obierit ; Græci enim annum suum a Septembri inchoabant. Finitum 1527.

(27) Νέα ἐβδομάδα noster vocat, quam quidam ἑβδομάδα διακαινησιμου, hebdomadam renovationis, id est, hebdomadem paschalem, qua Resurrectionis Domini memoriam colimus. Nam Christo in vitam redeunte, renovata et instaurata sunt omnia, ut canit Venantius in carmine de Pascha. In quo declarata rerum renascentium varietate Christo ꝑ mortuis resuscitato, addit.

*Ecce renascentis testatur gratia mundi,  
Omnia cuius domino dona reddisse suo.*

(28) Dum illustri resurrectionis dies illuxisset, ait Gregoras, vespereque decreta exsequenda essent, de more petiit, et accepit claves Gyrolimnicæ portæ : hoc enim propter matulinam venationem facere consueverat. Igitur sub mediam noctem, cunctis dormientibus, cum omnibus conjuratis egressus, postquam in Syrgiannis, et Cantacuzeni castra pervenit. Ii enim cum illustri apparatu jugam illius Adrianopolim præstolabantur.

(29) Quasi illud Æneæ diceret, in Æncid. :

*Vos famuli, quæ dicam, animis advertite vestris,  
Est urbe egressis tumulus, templumque vetustum  
Desertæ Cæretis : juxtaque antiqua cupressus,  
Hanc ex diverso sedem veniemus in unam.*

(30) Μέλις ποταμὸς appellabatur, propter aquam forsau nigricantem. Græcorum interpretes reddidit Maurum flumen ; nam recentibus Græcis μαύρον est nigrum. Sic pontum Euninum μαυροβάλασαν vocant, propter tempestates fœdas, et nimbos, eosque subitos, quibus cælum serenum ac placidum tenebris repente nigrescit : nam aqua est limpidissima ; de fluvio autem eadem appellantis causa afferri non potest.

(31) Vocem hanc κρείττων, de Deo dictam, ex Platonis Sophista. Platarchi Pyrrho, item ex Hierodoro ostendit Thesaurus Græcæ linguæ ; crediturque hoc loquendi genus explicari isto Xenophontis loco, Pædiæ viii, κρείττων τις ἢ κατ' ἀνθρώπων, homine major, augustior, etc.

(32) Eam obsederat Orchanes II, Turcarum imperator, cui postea Cantacuzenus filiam suam in conjugem dedit. Egregiam ibi operam navarunt Cætelani, et Theocleptus episcopus. Meminit Gregoras lib. vii, et Chalcocondylas lib. i ; nullis autem post annis capta est a Bajazete, Orchanis nepote, V imper.

ἀναλαβὼν ἑαυτὸν, καὶ οὐ μὲγα ἔργον ἠγησάμενος τὸ  
 τὴν ἔργον χειρώσασθαι, ἅτε καὶ στρατιᾶς καὶ τῆς  
 ἀρχῆς ἀπάτης ὑπ' αὐτῷ ὕβρις, ἕνα τῶν συγκληρι-  
 κῶν Μανουὴλ Τάγαριν τὸν μίγα στρατοπεδάρχην,  
 γένους μὲν ὠρμημένον ἐκ φαύλου καὶ ἀφανοῦς, ἀν-  
 δρῆς δὲ καὶ τόλμης τῆς περὶ τὰς μάχας ἐπὶ πλεῖστον  
 βίβης αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ προελθόντα (ἐν γὰρ Φιλαδελ-  
 φείᾳ τῆς κατὰ Λυδίαν πολλὰ καὶ χειρὸς καὶ τόλμης  
 καὶ στρατηγικῆς ἐμπειρίας κατὰ Περσῶν ἐνεδείξατο  
 ἔργα, ὡς ἐκ τούτων θαυματοθέτα καὶ γάμου τυχεῖν  
 ἐπιφανοῦς· τῆς γὰρ ἀνεψιᾶ συνέζευκτο βασιλέως  
 Θεοδοῦρα τῆς Ἀσανίην), τοῦτον δὲ μετακαλεσάμενος  
 ὁ βασιλεὺς, Ὁ ἐμὸς ἔγγονος, ἔφη, νυκτὸς ψηχτο  
 ἐποδρῆς τῆς πόλεως ταυτησίην. Ὅπου μὲν οὖν ἂν  
 διατριβῆ, οὐκ ἔστιν εἰδέναι σαφῶς. Τοῦτο δὲ πέ-  
 πεισμαι ἀκριθῶς, ὡς ὀλίγων ἀχθῆσεται δεσμῶτης  
 ἡμερῶν ἔστω. Τὸ δὲ νῦν ἔχον αὐτὸς ἀναλαβὼν στρα-  
 τῖάν ἑσπὴν οἰεῖ πρὸς τὸ ἔργον ἀρκέσειν, ἐπιστρά-  
 τεύσον αὐτοῖς καταπέδαι· καὶ μόνον ἐγγένηται  
 συντύχειν, οὐδὲν λοιπὸν ἢ δοριαλώτους ὑποστρέψαι  
 λάθοντά πάντας· ἐκείνοις γὰρ οὐκ οἶτι ἀμύνασθαι,  
 ἀλλ' οὐδ' ἀντιβλέψαι ἂν ποτε παρασταίη. Ὁ Τάγαρις  
 μέντοι συντεὸς ὦν καὶ πρὸς μάχας ἐξησκημένος,  
 σοὶ μὲν, ὦ κράτιστε βασιλεῦ, ἔφη, τῶν ὀλίγου πόνου  
 δεομένων ἔργων εἶναι δοκεῖ τὸ τὸν σὸν ἔγγονον  
 ἀχθῆναι συλλυθόντα δεσμῶτην· ἐμοὶ δὲ τούναντιον  
 ἄπαν· βούλομαι δὲ ἐμὲ ψεύσασθαι καὶ μὴ σὲ τῆς  
 ἐλπίδος, ὦ βασιλεῦ. Τοῦτο μὲν οὖν ὅποιον ἂν ποτε  
 ἀποβαίη, αὐτὸ φάσι δείξει. Ἐπεὶ δ' ἐπέταξας στρα-  
 τῖάν ἀναλαβόντα καταδιώκειν αὐτούς, ὡς ἂν ἐγ-  
 γένηται συντύχειν, οὐ μόνον οὐκ ἀμυνουμένων, ἀλλ'  
 οὐδ' ἀντιβλέψαι τολμησόντων, ὡς ἔχω καὶ περὶ τού-  
 των γνώμης, ἔρω. Τὸν ἀριθμὸν τῆς παρουσίας ἐν-  
 ταυθοῖ στρατιᾶς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμπειρίαν  
 καὶ τόλμαν ὁ σὸς ἔγγονος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν σαφῶς  
 εἰδότες, οὐκ ἂν ἐτόλμησαν τραπέσθαι πρὸς τὴν φυ-  
 γὴν, εἰ μὴ πρότερον ἐπ' ἀκροῖς δόρασι ἐξαμτήσαν-  
 τές τὴν ζωὴν, οὕτω παρέθηξαν ἑαυτούς, ὡς πᾶσιν  
 οἷ ἂν ἐπίωσιν ἀμυνόμενοι μέχρι τοῦ πεσεῖν. Ἰσασί  
 γὰρ σαφῶς ὡς ἂν ἀλώσιν, ἥμισυ τοῦ ἀποθανεῖν  
 κείσονται μετριώτερα. Διόπερ ὡς τεληζόμενοι μα-  
 χοῦνται καὶ ὑπὲρ δύνανται ἀφειδούντες ἑαυτῶν.  
 Θανατώσιν οὖν ἀνθρώποις ἐξ ἔστου τοῦ ἀριθμοῦ συμ-  
 πλέκεσθαι τινα, οὐδὲ πόρρω μανίας δόξειεν ἂν. Ἐπὶ  
 γὰρ τῶν τοιούτων τοὺς ἀντιτεταγμένους καὶ τῷ  
 πλῆθει πολλῷ τῷ μέτρῳ χριῶν ὑπερέχειν, καὶ ταῖς  
 προθυμίαις ἴσους εἶναι· ἃ δὲ καὶ ἀμφοτέρα ἡμῖν  
 ἐν ἀμφιλόλῳ κείται. Τῶν τε γὰρ συνόντων αὐτοῖς  
 οὐκ ἴσμεν τὸ πλῆθος, καὶ τῶν ὑφ' ἡμῖν τεταγμένων,

#### Jacobi Pontani notæ

(33) Gregoras tradit, ante fugam voluisse eum capere, et consilium Gerasimo patriarchæ aperuisse. Quod ille ad nepotem deserens, fugæ accelerandæ auctor ei fuerit.

(34) Proverbiij speciem habet, αὐτὸ δείξει, quod indicat verbum φάσι, aiunt.

(35) Summum conatum, et desperationem pugnantium hæc, ut videtur, paræmia declarat; quando nimirum dici potest:

*Unus salus victis nullam sperare salutem.*

Quid enim tam facile militi potest excidere, quam

tis, et imperatoris ejusmodi peritiæ facinora ediderat, et ob admirationem inde partam, uxorem illustri loco progenitam Theodoram Asaninam imperatoris consobrinam acceperat; hunc inquam, Manuclum accersens: Meus nepos, ait, præterita nocte aufugit. Ubi moretur, pro certo haud scio. Hoc quidem mihi exploratissimum est, intra paucos dies in vinculis ad me adductum iri (33). Nunc adjunctis tibi militibus, quot sufficere putabis, fugitores per vestigia insequere. In quas simul incideris, nihil erit quod agas amplius, quam ut captis omnibus domum revertare: quippe quibus non solum se defendere, sed vos contra aspicere nunquam in mentem veniet. At enim Tagaris homo prudens, et bellator minime rudis: tibi quidem, imperator optime, inquit, minime negotiosum videtur, nepotem comprehendere, vinculumque adducere: ego vero diversum plane sentio: tametsi eupio sane, me opinione potius aberrare, quam spem tuam decipi. Sed hujus consilii eventum res ipsa docebit (34). Quoniam autem mandasti, ut delecta manu eos persequerer: nam si eos assequar, nec resistere, nec nos aspicere ausuros; etiam in hoc quid mei judicii sit, eloquar. Quantæ hic nobis copiar, quam exercitatar et animosæ sint, nepos tuus, et amici ejus luculenter scientes, non se in fugam tradidissent, nisi prius vita in hastarum mucronibus suspensa (35), adeo semetipsos excacuisent, ut adversus quorumlibet impressionem usque ad mortem præliaturi sint. Norunt enim perbene, si in potestatem venerint, **60** nihilo se mitiora ipsa morte perpressuros. Quamobrem animarum suarum prodigi, et tanquam morituri, supra vires etiam pugnabunt. Cum hominibus igitur vitæ aleam subeuntibus æqua manu pugnam conserere, parum distat ab insania: multo siquidem majore numero, parique alacritate in eos pugnandum est: quæ ambo nobis in incerto sunt. Nam quanta se ad illos multitudo aggregaverit, ignoramus: et nostrorum militum animi in te, an in illum propendeant, incompertum habemus. Præterea cum illi sub gallicinium sese extulerint (id quod portarum custodes retulerunt), nos autem insequendo usque ad conticinium insistere non possumus, ipsis securis nos captabimus quæ capere nequibimus: et horum alterum continget, ut aut eos non assecuti domum frustra redeamus (quod ipsum nos inferiores arguet), aut si eos adepti adoriâmur, certamine victi concidamus. His ego de causis non in

Itinere persequendos, sed alio quodam modo **A** ὁποτέροις πρόσκεινται τὰ γνώμας ἀγνοοῦμεν. Ἄλλο bellum cum iis gerendum existimo. **Λ**ως τε καὶ περὶ μέσας νύκτας αὐτῶν ἐξελοθέντων, ὡς παρὰ τῶν φυλάκων τῶν πυλῶν ἐξεγένετο μαθεῖν, ἡμῶν δ' οὐ μέχρι βαθείας ἐσπέρας δυνησομένους ἂν πρὸς τὴν δίωξιν καταστῆται, ἐκείνοις μὲν τὸ ἐν ἀσφαλεῖ περιστήσεται εἶναι, ἡμῖν δὲ τὸ ἀνεφίκτους ἐπιχειρεῖν καὶ δυοῖν ἕτερον συμβῆσεται, ἢ ὑστερήσαντας ἀπράκτους ἐπανελθεῖν (ὃ καὶ αὐτὸ σημείον ἂν ἤττης εἴη), ἢ καταλαθόντας, ἤττηθέντας πεσεῖν. Τούτων δὴ ἕνεκα, οὐ καταδιώκειν ἐξ ἐφόδου ἀλλ' ἐξέρῶν τινα τρόπον πρὸς αὐτοὺς πολεμητέον εἶναι μοι δοκεῖ.

## CAPUT XIX.

*Andronicus minor imperatoris nomine privatur, hostis judicatur, crescit potentia. Legati ad eum de pace Miles tumultuatur. Praeclarum fortitudinis, et excelsi animi exemplum in Theolepto episcopo. Iterum testatus innocentiam suam juvenis, legatos cum spe pacis dimittit. Senis potentia extenuatur.*

Cum his etiam assentirentur, qui de primoribus palatinis praesentes aderant, imperator fugitivos persequendi voluntatem abiecit: subditos autem omnes sacramentum poposcit (36), non se ab Andronico Palaeologo juniore facturos (quo ipso **B** edicebatur, ne quis posthac imperatorem nominaret), sed hostis loco haberet, quandoquidem ab imperatore avo descivisset. Ergo jurabatur quidem, sed actum agebatur: quippe non solum Byzantio e senatu, et militibus quotidie complures ad nepotem transibant: verum ex aliis aequae provinciae et civitatibus Romani imperii turmatim confluabant (37), ut brevi spatio circum se justum teneret exercitum (38). Nec tamen studio novarum rerum direptiones, et vastitates crebrae inferebantur. Tributorum coactores ab occurrentibus despoliabantur (39), nisi ipsi praesentientes, pecuniam tutis locis abcondissent: ipsique insuper defraudato imperatore non parum sibi, quasi ab obviis **C** spoliati, retinebant: ac si quis cum quopiam **61** seniori studentium privatas exerceret controversias, seque data opportunitate ulcisceretur, fructus, boves, et oves pro poena adversario auferebat. Senior postquam rem secus ire vidit atque speraverat, coactis qui per id tempus Constantinopoli visebantur episcopis (patriarcha enim Gerimus morti concesserat ea ipsa nocte, qua nepos urbem deseruerat), expromptisque apud eos, quae jure expromenda ducebat, persuadet, ut anathema contorqueant in omnes (40), quique nunc a ne-

Τούτοις τοῖς λόγοις καὶ τῶν παρόντων συνειπόντων συγκλητικῶν, ὁ βασιλεὺς τῆς μὲν πρὸς τὴν δίωξιν βουλῆς ἀπέστη, ὁμνύσαι δ' ἐκέλευσε πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν, ὡς οὐδεὶς ἂν ἔλοιτο τὰ Παλαιολόγου τοῦ Ἀνδρονίκου (οὕτω γὰρ προσετέτακτο μηκέτι βασιλεὺς κατονομάζειν), ἀλλὰ πολέμιον ἡγεῖσθαι ὡς τοῦ βασιλέως ἀφροσύνη. Οἱ ὄρκοι μὲν οὖν ἐτελοῦντο, ἦνυσεν δὲ πλέον οὐδέν. Οὐ μόνον γὰρ ἐκ Βυζαντίου καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῆς στρατιᾶς ὁπμῆρα: πολλοὶ πρὸς τὸν νέον Ἀνδρόνικον ἡτύομλου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπαρχῶν τε καὶ πόλεων τῶν ὑπηκόων Ῥωμαίοις συνέβηον κατὰ συστάσεις, ὡς ἐν ὀλίγῃ περὶ αὐτὸν στρατιᾶν ἀξίωμαχον ἀθροισθῆναι. Ἐγένοντο μὲντοι πρὸς τὸν νεωτερισμὸν ἀρπαγαὶ καὶ φθοραὶ πρὸς τὰ οὐχὶ συχναί. Τοὺς τε γὰρ πράττοντας τοὺς δημοσίους φόρους ἀπεστέρησαν τῶν ὄντων οἱ προστυχόντες, εἰ μὴ που καὶ αὐτοὶ προαισθημένοι, κατέκρουσαν ἐν ἀσφαλεῖ καὶ αὐτοὶ δὲ πολλὰ ἑαυτοῖς περιποίησαντο ἀποστερησαντες βασιλεῖα, ὡς δὴθεν ἀφηρημένοι παρὰ τῶν προστυχόντων καὶ εἰ τις πρὸς τινα τῶν τῷ προστύτῳ βασιλεῖ πρόσκειμένῳ, διαφορὰν ἔχων ἰδίῳ ἕνεκα ἐγκλημάτων, ἡμύναντο τοῦ καιροῦ συμμαχοῦντος, εἰς ἀρπαγὴν καρπῶν καὶ βοῶν καὶ προβάτων περιστήσαντες τὴν ζημίαν. Ὁ δὲ πρεσβύτερος βασιλεὺς, ὡς ἐναντίως ἢ αὐτὸς προσεδόκα, τὰ πράγματα ἐχώρει, συναγαγὼν τοῖς ἐν τῇ Κωνσταντίνου τότε διατρίβοντας ἀρχιερέας (ὁ πατριάρχης γὰρ Γεράσιμος ἐφθασε τελευταῖος ἐν ἡ νυκτὶ καὶ ὁ νέος βασιλεὺς ἐξῆλθε τοῦ Βυζαντίου), καὶ διαλεχθεὶς

## Jacobi Pontani notæ.

(36) Gregoras: *Passim sacrosanctum Evangelium in palatiis, in viis, in foris circumferri cernens, et populum sacramento adigi, ut et a junioris imperatoris societate recederent, et seniori arctioribus obedientiæ vinculis astringerentur.*

(37) Opes Romani imperii hoc tempore parum florentes fuerunt, tot et jam regnis, provinciis, urbibus, per Barbaros ereptis. Ex hac historia colligimus, habuisse adhuc imperatores Constantinopolitanos, quamvis non omnia integra, Thraciam, Macedoniam, Bithyniam occidentalem, Thessaliam, Atticam, Bœotiam, Acarnaniam, insulas Peloponnesum, Lemnum, Thasum, Chium, Lesbum, Principis, Tenedum, Maurium, Sanctum Andream. Passum est autem hoc quantumcumque imperium, in Thracia praesertim, incursionses et latrocinia Barbarorum multorum plurima, Turcarum, Scytharum, Triballorum, Mæsozum, Albanorum. A Germanensibus item propter Chium et Galatam magna accepit incommoda.

(38) Στρατιᾶν ἀξιωμαχὸν existimo reddi posse,

**D** *justum exercitum; is enim dignus est, qui cum alio exercitu congrediatur, quoniam viribus ei par videtur. Huic loco illustrando faciunt verba Gregoræ: Quæ cum ad hunc modum in urbe imperatrice gererentur, Andronicus junior libertate et immunitate in Thraciis pagis et urbibus pronuntiata, statim omnes ad quodvis paratos habuit; statim in armis fuerunt Thracæ omnes, pro juniore imperatore Christopolim usque senem imperatorem cupide invasuri.*

(39) Gregoras: *Ac primum passim in provincia vagantibus publicanis, et exactoribus inclementer excruciatibus, ereptam quam circumferebant pecuniam, nulla modestia inter se partiuntur.*

(40) Anathema enim, seu execratio est, quod ait χωρισμὸν ἀπὸ Θεοῦ ἐκφωνῆσαι, ad verbum separationem a Deo pronuntiare. In quos enim anathema torquetur, a Deo separantur, et Satanæ traduntur. Itaque definitio pro eo quod definitur posita est. Semp̄er autem potius χωρισμὸν ἀπὸ Θεοῦ, quam vel



αὐτοῖς δ' ἐδόκει δίκαια εἶναι, παῖθει χωρισμὸν ἀπὸ Θεοῦ ἐκφωνῆσαι: κατὰ παντὸς ἀνθρώπου τοῦ τε νῦν τῶ ἐγγόνῳ συνόντος, τοῦ τ' ἐσομένου. Ὡς δὲ μηδὲ τοῦτ' ἐπισχεῖν ἠδυνήθη τὰς τῶν ἀφισταμένων ὀρμὰς, δέισας ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς μὴ καὶ εἰς πέρας ἀφίκεται τὰ πράγματα κακόν, οὕτως ἐναντίως ἢ αὐτὸς προσεδόκησε χωροῦντα, τὸν Φιλαδελφείας θεόληπτον, καὶ τὸν τοῦ κοιτῶνος προκαθήμενον Καλλικρηνίτην, πρέσβεις πρὸς τὸν ἔγγονον ἀποστείλας, πρὸς ξυμβάσει: ἐχώρει, ἐπαγγειλάμενος ὡς ὅπερ ἂν ὁ ἔγγονος ἐθέλοι, γράμματα δηλώσας, αὐτὸς ἂν εἰς πέρας ἀγάγοι. Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις εἰς Ἀδριανούπολιν ἐλθόντες, ἐπεὶ καὶ βασιλεὺς ὁ νέος ἔτυχε πρὸς τῆς πόλεως ἐπισκεπτόμενος τὴν στρατιάν, προσήεσαν ὡς προσηκούντες, καὶ τὰ τῆς πρεσβείας ἀπαγγελοῦντες. Τὸ δὲ πλῆθος περιστάνας αὐτοὺς γυμνοῖ: τοῖς ξίφεσιν ὡς ἐπύθοντο ὑπὲρ εἰρήνης ἀφιγμένου; , ἐκέλευον ἀλλήλοις ἀποκτινύναι. Ὁ μὲν οὖν Καλλικρηνίτης τῶ δέει κατασεισθεὶς τὴν ψυχὴν, τοῦ ἔκπου τε ἀπεπῆδησε, καὶ ἀμφοτέρας περισχὼν τὸν βασιλέως πόδα, ἴστατο περιδεής, ὅσον ὀπω νομίζων ἀποθανεῖσθαι. Ὁ Φιλαδελφείας δὲ ὡσπερ δὲ ἀψύχων τινῶν παριῶν, καὶ ψόφῳ κενῶν ἀκούων, ἀκατάπληκτος ἦν πρὸς πᾶν ὀτιοῦν. Ἰδὼν δὲ τὸν Καλλικρηνίτην ὡσπερ ἀποτεθνηκότα τῶ δέει, Οὐ δέον, εἶπεν, ὦ θαυμάσιε, σὲ οὕτω κατὰ κράτος πρὸς τὸν θάνατον κατεπηχῆναι, μέλλοντα, εἰ μὴ νῦν, ἀλλ' οὖν ὑστερόν ποτε ἀποθανεῖσθαι. Εἰ οὖν τοῦτο πᾶσα ἀνάγκη, βέλτιον ὅτε καὶ πρόφασίς τις; κέρδους, ἢ ὅτε μὴ τούτου ὅ' οὕτω; ἔχοντες, ποῖα πρόφασίς; εὐλόγω-τέρα, ἢ ὑπὲρ εἰρήνης πρεσβεύοντας τελευτήσαι; Εἰτ' ἐπιστραφεὶς πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον καὶ Συργιάνην καὶ πρωτοστράτορα (οὗτοι γὰρ αὐτὸν περιέστησαν ὅπως μὴ τι περὶ αὐτὸν τολμηθῆ), Εἰ μὲν ἔξεστιν ὑμῖν, ἔφη, τοὺς ἀνοήτους τουτουσί καὶ θρασεῖς καταστῆλθαι, πράττετε δ' προσήκει· εἰ δ' οὖν, οὗτοι γε δρώντων δ' προθυμοῦνται· πάντως οὐδὲν ἂν εἴη τῶν ἀβουλήτων Θεῶν. Ἐπὶ τούτοις ὁ ἀνὴρ ἐθαυμάζετο τῆς μεγαλοψυχίας ἕνεκα καὶ καρτερίας πρὸς τὰ δεινά. Μέχρι μὲν οὖν τινος βοή τις θορυβώδης ἐξηχέτο διὰ τοῦ πλῆθους· εἶτα κατεστα-

pole sint, quippe postea futuri sint. Sed cum ne sic quidem deficientium impetus coerceretur, timens, ne, quoniam res tam contra expectatum procederent, extrema pernicies sequeretur, Philadelphix episcopum Theoleptum (41), et Callicreniten sacri cubiculi procubitorem (42) legatos ad nepotem mittit, pacificationem offeri, facturumque se, quod is litteris scriptis a se optaret, pollicetur. Igitur legati Adrianopolin veniunt: juniorem imperatorem ante urbem copias recensentem offendunt: eum adoraturi, et legationem expositura adeunt. Tum militibus magna eos frequentia districtis ensibus circumfundunt, atque ut de pace adventasse audiunt, ad illos contrucidandos inter se hortantur. Itaque Callicrenites ex equo desiliens tremulus, et imperatoris genua complexus, magno cum timore astat, jamjam se interfectum iri arbitratus. At Philadelphiensts, ut si per inanima transiret, et vanos quosdam strepitus exaudiret, et ad omnia imperterritus manet, et Callicreniten metu prope exanimatum cernens: Heus tu, inquit, non te horrore inmortis tantopere perfundi decet, cum, si non modo, aliquando quidem certe moriturus sis. Si ergo mors est inevitabilis, præstat utique mori, cum se commodi alicujus ostendit occasio. Quod cum ita sit, quæ tandem convenientior occasio, quam pro pace legationem obeuntem mori (43)? Dehinc ad magnum domesticum, Syrgiannem, et prostratorem conversus (hi enim proxime circumstabant, ne quid ei noceretur): Si vobis fas est, inquit, stolidos istos ac temerarios reprimere, vestri officii munus implete; sin minus, faciunt quod facere gestiunt; invito Deo nihil fiet. Tam sublimis, et ad quæque gravia toleranda promptus viri animus admirationem habuit. Aliquandiu igitur multitudo clamore fremebat: quo sedato, legatos seducens imperator, 62 cujus ergo venissent cognoscit, et per eosdem avo in hanc sententiam respondet: Adversis casibus cedere, et illiberale quidpiam aut agere, aut eloqui, minorum angustorumque quorundam hominum:

Jacobi Pontani notæ.

ἀνάθεμα, vel ἀναθεματισμὸν nominare gaudet. Vult enim significantius, et evidentius loqui, quod Greci dicunt ἐμπατικώτερον, καὶ ἐναργέστερον.

(41) Elegans hujus Theolepti hymnus exstat in Græcorum Horologio, quem in appendicem Simeonis theologi a nobis Latine conversum addidimus. Est autem κατανυκτικὸς, ad compunctionem pertinens, ex consideratione ultimi judicii.— Cur legatos mitteret senex, causam refert Gregoras fuisse multitudinem peditum, equitum, sagittariorum, funditorum pene innumerabilem, Byzantium versus proficiscentem. qui primo impetu urbem expugnatos se rebantur, seditione laborantem, populo inter se discordante. De Theolepto autem principe legationis ait: Vir non tantum omnibus virtutibus ornatus, et rev-rendus, sed et singulari prudentia præditus. Porro Orestiadem, non Adrianopolim legatos missos, et inter eos fuisse etiam Syrgiannis matrem, quæ filium potissimum placaret (erat enim in illo exercitu) eique persuaderet, ne ad mœnia urbis accederet, et quæ sequuntur.

(42) Alius hic videtur a παρακοιμωμένῳ. Vestitum ejus explicat Curpalata, dignitatem non item.

(43) Hinc tam diserte et magnifice laudat Servium Sulpitium Cicero, ix Philipp., qui in legatione ad Antonium obeunda, se pro republica devovit: Quod si cuiquam justus honos habitus est in morte legato, in nullo justior, quam in Servio Sulpitio reperietur. Ceteri qui in legatione mortem obierunt, ad incertum vitæ periculum, sine ullo mortis metu profecti sunt; Servius Sulpitius cum aliqua perveniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla revertendi. Qui cum ita affectus esset, ut, si ad gravem valetudinem labor vitæ accessisset, sibi ipse diffideret, non recusavit, quominus vel in extremo spiritu, si quam opem rei publicæ ferre posset, experiretur. Itaque non illum vis hiemis, non nives, non longitudo itincriis, non asperitas viarum, non morbus ingravescens retardavit, cumque jam ad congressum colloquiumque ejus pervenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura, et meditatione obeundi mun. ris sui excessit e vita, etc.

secunda fortuna intumescere, et nimium sapere, imperitorum et aulicorum: æquabilem vero in prosperis et adversis servare constantiam, fortium atque prudentium sibi videri. Se neque cum apud ipsum causam diceret, timore aliquo affectum, simulataque veritate dixisse quæ dixerit: neque nunc, quando se tutum existimet, priorum alienam dicturum: sed furas Deum testem appellare, nullius conspiciendum esse, quæ sibi objecta sint criminum; neque tam immane ullum facinus admisisse, ut ira tam insanabili ejus serenitatem exasperare potuerit. Quare concordiam resarciri, paternamque benevolentiam restitui, optatum sibi et charum accideret. Verum quia in præsens adeo tumultuantis milite, opportunum dici, aut nigi nihil queat, ut ipsimet legati testaturi sint, se ejus voluntate jam perspecta, et animo suo in consilium adhibito, ea facturum, quæ ipsum quoque avum summa jucunditate compleant. His dicitis, legatos spe bona erectos Byzantium remittit. Qui ut seni exercitus universi alacritatem, et studium erga juniorem, in ipsos vero incitatum furorem, et insaniam narraverunt, vehementer illum conturbarunt, moxque responso nepolis explicato, ad meliora speranda permoverunt. Porro in ipsa quoque urbe Byzantio partes junioris et augebantur mirifice, et corroborebantur eximie; senioris contra sensim minuebantur, et debilitabantur. Byzantii status rerum erat hujuscemodi.

αὐτῶν ὄρμη καὶ μανίαν ἀπηγγελοῦτες, οὐκ ὀλίγην ἐνεποίησαν ταραχήν. Ἐπὶ αὐτοῖς καὶ τοῖς τοῦ νέου βασιλέως χρησόμενοι λόγοις, περισκεύασαν χρηστότερα ἐλπίζειν. Ἐνδον μέντοι καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου, τὰ μὲν τοῦ νέου βασιλέως ἤβριζαν σφόδρα καὶ ἰσχυρὰ προσελάμβανον οὐ τοι μετρίαν· τὰ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου ὑπέβριζεν τε κατὰ μικρὸν, καὶ ἀσθενέστερα ἀπεδείκνυτο. Ἄλλα τὰ μὲν κατὰ Βυζάντιον τοιαῦτα.

## CAPUT XX.

*Nepos in consilio de hesterno tumultu conqueritur: petitionem avi proponit, quam omnes uno ore respuunt. Et quoniam avus facturum spondeat quæ nepos velit, velle debere, sibi imperio cedi, aut armis Byzantium invadendum. Concio dimittitur, et cum tribus amicis amplius deliberatur. Placeet seni dare spatium, quo se ad resistendum comparet, ne improviso opprimatur. Junior exercitui protectionem in occidentem persuadere nequit.*

Postera luce junior imperator primoribus universis, et ordinum ducibus convocatis, ubi de exercitu, et hesternis turbis, ut de re parum laudabili et decora querelam habuit (neque enim e malo boni quidpiam exsistere posse [44]), et se nunc quidem turbarum **63** illarum auctoribus ignoscere, tanquam nesciis, sibi talia displicere: si quid in posterum simile attentaverint, pro dignitate in eos animadversurum professus est, quo de consultandum esset, exposuit. Avus noster, inquit, pacem se amplexurum declaravit, pollicitus se, quod voluerimus, libenter præstiturum. Restat ut quisque vestrum dicat, quod futurum

Jacobi Pontani notæ.

(44) Sententia est hæc fortasse. Cum ita tumultuari miscereque omnia malum sit, non posse inde quippiam boni expectari: seu, nihil profuturum, cum mala non dent bona, nisi per accidens, ut loquuntur philosophi. Atque ita merito se illos reprehendere. Mala quidem certe facienda non sunt, ut inde bona veniant. Effectus enim ex

Α μένης, ὁ βασιλεὺς τοὺς πρέσβεις ἰδίᾳ παραλαβὼν, καὶ περὶ ὧν ἤκουσιν ἐκμαθὼν ἀντεμήνυσε δι' αὐτῶν τῷ βασιλεὶ καὶ πάππῳ τοιάδε· Τὸ καταπίπτειν ἐν τοῖς δεινοῖς, καὶ ἀγεννή τινὰ καὶ τράττειν καὶ φθέγγεσθαι, φαύλων τινῶν καὶ μικροψύχων καὶ αὐτῆς εἶναι κρίνω· τὸ δ' ἐν ταῖς εὐτυχίαις φουσᾶσθαι, καὶ μείζον ἢ προσήκει φρονεῖν, ἀμαθῶν καὶ θρασέων. Ὅμοιους δὲ ἐν τε τοῖς δεινοῖς εἶναι καὶ τοῖς ἐναντοῖς, ἀνδρείων καὶ νοῦν ἐχούτων. Οὐθ' ὄτ' ἐδικαιζόμεν παρὰ σοὶ κριτῆ, βασιλεῦ, δεῖλία τινὲ ληφθεὶς ἔλεγον ἅπερ εἶπον, ὑποκρινόμενος τὴν ἀληθεῖαν, οὔτε νῦν, ὄτ' ἐν τῷ ἀσφαλεῖ δοκῶ καθεστάναι, ἔτερα φθέγγομαι τῶν προτέρων, ἀλλ' ἐπὶ μάρτυρι πάλιν φθέγγομαι τῷ Θεῷ, ὡς οὐδὲν ἑμαυτῷ σύναιδα τῶν ἐγκαλουμένων, οὐδέ τι τοιοῦτον ἡμαρτήκατι, ὥστ' εἰς τοσαύτην ὑπερβολὴν ὀργῆς τὴν σὴν γαληνότητα ἐρεθίσαι. Τὸ μὲν οὖν εἰς διαλλαγῆς χωρῆσαι, καὶ τὴν πατρικὴν εὐμένειαν αὐθις ἀνακαλέσασθαι, εὐχῆς ἔργον ἐμοί. Νῦν δὲ ἀδυνάτου φαινομένου τοῦ εἰπεῖν τι καλύτερον ἢ καταπράξασθαι διὰ τὴν ἀταξίαν τῆς στρατιᾶς πολλὴν τινὰ γεγεννημένην, ὡς ἀπὸ τῶν πρέσβειων μαθήσῃ, κατ' ἑμαυτὸν διασκεψάμενος, ἐπεὶ καὶ τὴν σὴν βούλησιν ἐπιθόμην, ταῦτα καταπράξομαι ἅπερ ἂν ἤδιστα καὶ αὐτῷ σοὶ φανεῖν. Τοῖς μὲν δὴ πρέσβεις τοιαῦτα διαλεχθεὶς ὁ βασιλεὺς, καὶ χρησταῖς ἐλπῖσι μετεωρίσας, ἐς Βυζάντιον ἐκέλευεν ἀναστρέφειν. Οἱ δὲ καὶ ἀφικόμενοι πρὸς βασιλέα, καὶ τὴν τε τῆς στρατιᾶς ὑπὲρ τοῦ νέου βασιλέως σπουδὴν τε καὶ προθυμίαν καὶ τὴν κατα

Οὐ νέος δὲ βασιλεὺς εἰς τὴν ὑστεράταν τοὺς ἐν τέλει πάντας καὶ τοὺς τῶν ταγματῶν ἡγεμόνας συγκαλεσάμενος, ἐτι δὲ καὶ τὴν στρατιάν καὶ τὴν χθὲς ἀταξίαν καταμεψάμενος, ὡς οὐ καλῶς οὐδὲ προσηκόντως γεγεννημένην (μηδὲ γὰρ ἐκ φαύλων ἀγαθὸν τι δύνασθαι ἐκθῆναι), εἰτα ἐπεισῶν, ὡς νῦν μὲν ἂν συγγνοίη τοῖς αἰτίοις τῆς παραχῆς ὡς οὐκ εἰδόσιν αὐτὴν ἀηδῶς ἔχοντα πρὸς τὰ τοιαῦτα· ἂν δ' αὐθις παραπλήσια τολμῶσι, δίκην ἐπιθήσει πρέπουσαν τοῖς ἀτακτοῦσιν· εἰς μέσους παρέθηκε τὴν βούλην, φήσας, ὡς οἱ μὲν παρὰ βασιλέως τοῦ μου πάππου λόγοι καὶ ἡ ἀξιολογία, ὡς αὐτὸς τε ἀσπάζοιτο εἰσι (45), τὴν εἰρήνην, καὶ ἡμᾶς βούλοιο·

D causa mala commedari non solet.

(45) Hæc vox suo loco, ut videtur mota est, subjiciendaque est post ἡ ἀξιολογία, et ita totus locus legendus: ἀσπάζοιτο τὴν εἰρήνην. Καὶ τοῦτου χ. ἡ. μ. ἄ β. αἰ., etc., repudiato illo, καὶ ἡμᾶς βούλοιο, quod per oscitantiam forsitan irrepserit.

καὶ τούτου χάριν ἡμᾶς μὲν ἃ βουλοίμεθα αἰτεῖν, ἔκείνον δὲ ἡδέως ἔχειν εἰς πέρας ἄγειν. Λοιπὸν τοίνυν ὑμᾶς ἕκαστον ἃ ἂν οἴηται συνοίσειν λέγειν. Πρὸς ταῦθ' ἅπαντες ὡσπερ ἀπὸ συνθήκης μία γενόμενοι γλώσσα, μὴ δέχεσθαι ἔφασαν τὴν εἰρήνην, μηδὲ βούλεσθαι ὄλωσ βουλευέσθαι περὶ τούτου. Ἰδοὺ γάρ, ὡς ἄκούομεν, βασιλεῦ, εἰς ἔσχατον ἀφιγμένος κινδύνου, καὶ μόγις Θεοῦ συναιρομένου τὸ ἀποθανεῖν διαφυγῶν, τοῖς αὐτοῖς ἢ καὶ χεῖροσι κακοῖς περιπεσεῖν φιλονεικεῖς. Ἀσόμεθα δὲ σου τοῦ τοιοῦτα λογιζεσθαι ἀποτρέψομαι· ὁμως ἐπέπερ, ὡς σὺ φης, ὁ σὸς πάππος εἴρηκε καὶ βασιλεὺς ὡς ὅπερ ἂν αὐτὸς ἐθέλης αἰτεῖν ἔκείνον ἐκπληροῦν παρεσκευάσθαι, τῆς βασιλείας λέγομεν ἀποστάντα, καθ' ἑαυτὸν ὅποι βούλοιο διάγειν· σὲ δ' ἔβῃ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἰθύνειν· ἂν δὲ μὴ βούλοιο, πρὸς Βυζάντιον ἰτέον ἐπ' αὐτόν. Οἴόμεθα γὰρ οὐδὲ μέχρι τειχῶν περιμενεῖν ἡμᾶς τοὺς Βυζαντίους· ἀλλ' ἔτι πορρωτέρω ὄντων, εἰς ὑπάντησιν τε σὴν ἐξελεθεῖν, καὶ τὴν πόλιν ἂν παραδοῦναι. Εἰ μὲν οὖν ὅσπερ βουλευόμεθα πείθῃ καὶ αὐτὸς, ὡ βασιλεῦ, μηκέτι μέλλωμεν, ἀλλ' ἔργου ἐχώμεθα ἤδη. Εἰ δ' ἄλλως αὐτὸς βεβούλευσαι, ἀλλ' ἡμῖν γε φανερώς φράσον ὅπως ἕκαστος ὡς ἂν οἴσῃς τε ἢ διασώζῃ ἑαυτόν. Τούτων οὕτως ἀπὸ πάντων ὡσπερ ἀπὸ μιᾶς εἰρημένων γλώττης, πολλὴν ὄρων ἀκαιρίαν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ μεταπεθεῖν ἐπιχειρεῖν (ἢ τε γὰρ στρατιὰ ἀκάθεκτοι ταῖς ὁρμαῖς ἦσαν, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ Γερμανῶν μισοφόροι Λατῖνοι, ἐν οἷς ἦσαν καὶ τινες τῶν εὐπατριῶν παρ' αὐτοῖς, αὐτὸς τε ἀθήτως ἔτι εἶχε πρὸς ἅπαντα, πλὴν ὀλίγων τινῶν, καὶ οὐκ ἦν ἐκ τοῦ βῆστος πρὸς ἀγνώτα, διαλέγεσθαι, ὡσπερ ἦν χρησίμων τῷ καιρῷ), πολλὰς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας αὐτοῖς χάριτας ὁμολογήσας, καὶ δεῖν εἶναι εἰπῶν πλεῖστον διασκέψαι δοῦναι τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ ἐφ' οὕτω μεγάλην πρᾶξιν ἀπεριοκέπτως χωρεῖν (οὐ γὰρ περὶ μικρῶν τιῶν βουλευόμεθα, ἀλλὰ περὶ τοῦ σύμπαντος σχεδόν), διέλυσε τὸν σύλλογον, εἰς τὴν ὕστεραίαν τὸ πέρας τῆς βουλῆς ἐξαπέστειλε. Τούτων δὲ διαλυθέντων, ἅμα τοῖς τρισὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύετο περὶ τῶν προκαιμένων, ἃ συμπέρειν ἕκαστος οἰεταὶ κελεύσας εἰπεῖν. Εἶπεν οὖν πρῶτος ὁ Συργιάννης· Ἥμεῖς ἃ καὶ πρότερον ἐβουλεύσαμεθα, βασιλεῦ, ὄντες ἐν Βυζαντίῳ, οὐκ ἰδίᾳ τι ἐγθραίνοντες ἐφθεγγάμεθα τῷ σῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ, οὐδὲ περὶ πλεῖστον τὸ κακῶς αὐτὸν ποιούμενοι παθεῖν, ἀλλὰ τῆς σῆς κηδόμενοι σωτηρίας, ἀναγκαίως ἐφερόμεθα πρὸς τοῦτο· ἢ γὰρ τοῦ ἐνδὸς εὐδοκίμησις, τοῦ ἐτέρου εἶναι φαίνεται καταστροφῆ· ὁ δὲ καὶ νυνὶ συμβαίνει. Τῆς γὰρ στρατιᾶς ἀπάσης ἐπ' αὐτὸν ἰέναι προθυμούμενης, (ἔχονται δὲ ὄρθων λογισμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδένα νοῦν ἔχοντα ἀντειπεῖν,) εἰ τι καὶ περὶ ἔκείνον συμβαίῃ τῶν δυσχερῶν, οὐκ ἡμῶν τῶν ἠναγκασμένων, ἀλλ' ἔκείνων ἂν εἴη τῶν εἰς τὴν

Α e republica senserit. Hic omnes velut ex composita, et uno ore clamare, neque accipere se pacem, neque super hoc negotio consuli velle. Ecce enim tu, imperator, in extremum, ut fama est, devolutus discrimen, et vix morti, Deo opitulante, elapsus, in eadem et deteriora mala te præcipitare contendis. Quare rogamus, uti cogitationem istam a tua mente repudies. Verumtamen quoniam avus, ut autumas, præstare paratus est quod tibi petere placuerit, censemus, uti se abdicet, et ubi locorum voluerit, sibi vivat: tu Romanum imperium capessas. Si detractaverit, Byzantium adversus illum infestis signis procedendum. Et arbitramur Byzantinos usque ad muros adventum nostrum haud exspectaturos: sed procul adhuc distantibus B occursuros, urbemque dedituros. Si itaque nostro consilio flecteris, ne differamus, sed ad opus vel jam aggrediamur. Sin alia tibi mens, aperte enuntia, ut quisque nostrum quomodo poterit salutis suæ provideat. His ita ab omnibus tanquam una lingua dictis, perspicuus imperator, valde intempestivum esse, aliorum eos conari deducere (cohiberi enim militum furor non poterat, præcipue conductitiorum Latinorum e Germania, in quibus erant quidam domi nobiles: et ipse, paucis exceptis, omnium adhuc erat insolens, nec dabatur, quemadmodum tempus postulabat, Græcæ linguæ ignaros alloqui) amplis de benevola erga se eorum voluntate gratiis actis, et rem accuratius considerandam, nec ad tanti momenti negotium inconsulto accedendum (siquidem non de nugis, sed de summa rerum propemodum agatur) præfatus, in diem alterum rejecta sententia concilium dimisit. Quo dimisso, cum tribus illis rursus consilii capiendi deliberat; et præcipit, ut quod expedire videatur, ne taceant. Primus Syrgiannes sic incepit: Quæ jam ante Byzantii in congressu diximus, non privato aliquo in avum tuum odio, neque quod in maximo lucro ejus calamitatem poneremus, locuti sumus; sed quia de salute, et incolumitate tua solliciti eramus. 64 eo necessario deveniebamus: unius enim claritas et illustratio, alterius videtur eversio (46): quod et nunc usu venit. Quod enim exercitus universus ejus oppugnandi desiderio fervet, æquum desiderat, nec eum quisquam prudens reprehendet: et si quid odiosum, atque grave illi contigerit, non id nostra qui cogimur, sed illorum qui cogunt, culpa contigerit. Proinde quia communiter omnibus ea visa sunt conducere, et nos eorum consilium vituperare nullo modo possumus; quæ universis probantur, ad rem conferenda sunt. In hanc sententiam pedibus ivit etiam protostrator. Cumque addidisset magnus domesticus, non se intelligentia omnes

Jacobi Pontani notæ.

(46) Quod senis potentiam, et auctoritatem hostis tui videbamus, salutis tuæ timebamus, et idcirco dabamus illius vel constringendi, vel occidendi, vel etiam fugiendi consilia. Nunc vicissim tua potentia

sit illius imbecillitas, tua gloria illius contemptus; idque jure optimo, quia ipse te ad hæc coegit. Hanc istorum, et mox sequentium verborum sententiam esse judico.

vincere, ut ipse solus communi iudicio adversaretur, surrexerunt. Ubi plerumque noctis processit, imperator cum magno domestico solo iisdem de rebus deliberationem habet. Statuunt anibo, nou male cogitare milites. Quod enim molitio novitatis jam quasi magnum incendium clare luceret, omnes a fama suspensi, mutationem domini, tametsi temere appetebant. Verumtamen expeditionem hanc avo perniciem allaturam, quando ad nepotem omnes statim se applicaturi sint. Quod, qua ratione impediretur, illis circumspicientibus, et multa secum varie agitantibus, Thessalonicam potius eundum est visum, ut intermisso tempore senex paulatim firmatis opibus, adversariis obsistere posset, nec de improvise oppressus interiret. Hac sententia comprobata, quieti corpora mandaverunt. Die sequenti nobilibus, ducibusque omnibus congregatis (47), præsentiibus item Latinis, quorum ante mentionem fecimus, quæsitum est ab imperatore, ecquid præter ea quæ heri voluissent novi quippiam aliquis commentatus fuisset. Nam cum decretum nihil fuerit, et omnes eadem cogitatio occupatos tenuerit, verisimile fieri, meditando præterea quempiam aliquid invenisse. Magno autem stratopedarcha Palæologo dicente, nec sibi reputanti aliud occurrisse, nec ab alio novum aliquid audivisse, et caballario (48) tanquam ex persona Latinorum affirmante, die hesterno dictis nihil esse neque verum magis, neque magis necessarium, cæterisque ordine omnibus eadem asseverantibus, et expeditionem in Byzantium festinantibus, quod simul apparuissent, deditum iri aiebant: et postremo in preces, ut eo sibi liceret ire, desinentibus, imperator paulum moratus: At mihi, inquit, Salomonis illud præclare scriptum videtur, salutem esse, 65 ubi multa sunt consilia (49). Et cum sæpius, ac multum super iisdem rebus consultaverim, aliquid præter hactenus dicta amplius iuveni quod in medium afferendum existimavi, ut a vobis quantum valeat, ponderetur. Postquam Adrianopolin veni, et cives cuncti benevole me acceperunt, et reliqua Thraciæ oppida universa usque Christopolin, in fidem, auctoritatemque nostram sese contulerunt: quod et manipuli militares in vicis habitantes fecerunt, quibus gratuito

Α ἀνάγκην συνελασάντων. Τοιγαροῦν ἐπεὶ κοινῇ πᾶσι τὰ αὐτὰ ἐδοξε λυσιτελεῖν, ἡμεῖς τε οὐδεμίαν τοῖς βεβουλευμένοις μέψιν ἔχομεν ἐπιφέρειν, τὰ κοινῇ δοκοῦντα πράττειν ἀνάγκη. Τοῦτοις συνεῖπε καὶ ὁ πρωτοστράτωρ. Τοῦ μεγάλου τε domestικοῦ μὴ συνειτώτερον ἑαυτὴν εἶναι νομίζειν τῶν ἄλλων ἀπάντων εἰπόντος, ὥστε τοῖς κοινῇ δοκοῦσιν αὐτὸν μόνον ἐναντία λέγειν, ἀνέστησαν. Βαθείας δὲ νυκτὸς τὴν μέγαν domesticon ὁ βασιλεὺς μόνον παραλαβὼν, καὶ αὐθις ἐβουλευετο περὶ τῶν αὐτῶν· ἐδόκει δὲ καὶ αὐτοῖς ὀρθῶν μὲν ἔχεσθαι τὴν στρατιανὴν λογισμῶν. Τοῦ νεωτερισμοῦ γὰρ ἤδη λαμπρῶς ἐξαφθέντος, πάντες ἦσαν μετέωροι πρὸς τὰς φήμας καὶ μεταβολῆς ἀτόπως ἤρων. Κίνδυνον μέντοι τὸν ἔσχατον τὴν εἰς Βυζάντιον αὐτῶν ἄριξιν φέρειν τῷ βασιλεῖ ὡς πάντων εὐθὺς τῷ νέῳ προσθησομένων. Ὁ δὲ καὶ σκοποῦμενοι αὐτοῖς ὅπως ἂν μὴ γένηται, καὶ πολλὰς ἐλλείψεις λογισμῶν διελευσέν, ἐδόκει βέλτιστον εἶναι πρὸς Θεσσαλονίκην μᾶλλον ἐλθεῖν, ὡς ἂν ἐν τῷ μεταξύ χρόνῳ τὰ κατ' αὐτὸν κατὰ σχολὴν εὖ διαθέμενος ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὸν πόλεμον ἀντίσχη καὶ μὴ ἀπόληται ἐπιχειρούμενος ἐκ τοῦ αἰφνιδίου. Ταύτην δὲ κυρώσαντες τὴν βουλὴν, ἐτράποντο εἰς ὕπνον. Τῆς δὲ ἐπιγενομένης ἡμέρας, τῶν τε ἐν τέλει πάντων καὶ τῶν τῆς συγκλήτου συνελθόντων, παρόντων καὶ τῶν εἰρημένων Λατίνων, εἰ τι καινότερον τῶν ἠθὲς βεβουλευμένων ἐξεύρηται τι, ὁ βασιλεὺς ἐπυθάνετο κοινῇ. Ἀτελοῦς γὰρ τοῦ βουλευματος καταλειφθέντος, καὶ ὕμῶν πάντων περὶ αὐτὸ ἡσυχολημένων, εἰκό· τινα καὶ προσεπινοῆσαι τι πλέον. Παλαιόλογον δὲ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου μὴτ' αὐτὸν τι προσεπινοητέον· πλέον, μὴτ' ἄλλου ἀκηκοέναι φερόμενον, καὶ καθ' ἑαυτοῦ φραμπερίν τεμπινιόλ, ὡς ἐκ προσώπου τῶν Λατίνων μηδαμῶς εἶναι τῶν ἠθὲς εἰρημένων μὴτ' ἀληθέστερα, μὴτ' ἀναγκαιότερα εἰπόντος, καὶ τῶν ἄλλων ἐξῆς ἀπάντων τοῖς εἰρημένοις ἐπιψηφισαμένων, καὶ τὴν εἰς Βυζάντιον ἄριξιν ἐπισπευδόντων, ὡς ἄμα τῷ φανῆναι προσχωρήσον, καὶ τέλος εἰς ἱκετεσίαν ὑπὲρ τοῦ ταῦτα πράττειν καταληξάντων, ὁ βασιλεὺς μικρὸν ἐπισχῶν, Ἄλλ' ἔμοιγε, εἶπε, τὸ Σολομώντειον καλῶς εἰρηθεῖν δοκοῦν, τὸ, εἶναι σωτηρίαν ἐν πολλῇ βουλή, καὶ πολλὰ πολλὰς περὶ τῶν αὐτῶν βουλευσαμένων, ἐξεύρηται τι καὶ τῶν εἰρημένων πλέον, ὁ δὲ καὶ δεῖν ἐδοξεν εἰς μέσον θεῖναι, ὡς ἂν,

#### Jacobi Pontani notæ.

(47) Quos supra, initio capituli τοὺς τῶν ταγμάτων νεμενάς, eos hic τοὺς τῆς συγκλήτου appellat. Scire igitur licet, σύγκλητον et συγκλητικούς late usurpari a nostro auctore, ut supra ad caput quintum docui. Sicut et ἐν τέλει apud eum idem sæpe valet quod εὐγενεῖς, ἐπιφανέστεροι, ἀριστοί. Quare nec illud semper Latine est senatus, civicus inquam; nec hoc semper habet notionem magistratus, sed sæpe primores, proceres, optimates, et nobilitatem significat. Interdum cum τῷ συγκλητικῷ confunditur.

(48) Hujus Caballarii nomen Græce sic positum est φραμπερίντε τεμπινιόλ. Quid hoc monstri? Tu conjice, si vis. Sunt et alia propria mirabiliter corrupta in hac historia, quod tamen non semper vitio librariorum attribuendum. — Ex Græco forsan ita

queat restitui quod hic videtur corruptum seu confusum; et equite fratre Petro de Pignolo, nam ista vox καθ' ἑαυτοῦ, ut in C. Florentino observavi, significat equitem honorarii aut pii ordinis. Græca autem sic divido; φραῖ id est Italice frater, (dicunt et frate) Μπέριν, id est Petrus, nam Græci inferiores μ litteram plerumque in propriis præponunt litteræ π; quod viris doctis Meursio et Gretsero observatum. Istud autem Μπέριν, a Perrino deluxit, quo et familiaris aliquot honorarios Galliarum nostrarum usarunt; νεῖ, id est de, nam vt litteræ valent δ, ut in ντάμα, pro δαμα. Πινιόλ, Piniolo; familiam quærant quibus ovium est. Hæc nobis monuisse sufficit.

(49) Proverb. ii. Trahit hoc noster etiam ad unum, qui sæpius de iisdem rebus secum consultat.

εί καλῶς ἔχει, δοκιμασθῆ. Ἐμοὶ πρὸς τὴν Ἀδρια-  
 νου τῆνδε πόλιν ἀφιγμένῳ, αὐτοὶ τε πολλὴν ἐπε-  
 δεΐξαντο τὴν εὐνοίαν κοινή πάντες περὶ ἐμὲ, καὶ αἱ  
 ἄλλαι πᾶσαι κατὰ τὴν Θράκην ἄχρι Χριστουπόλεως  
 προσεχώρησαν πόλεις. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσον ἦν  
 στρατιωτικὸν ἐν ταῖς Θρακικαῖς κώμαις καθιδρυ-  
 μένον· οἷς καὶ πολλὴν ὀφείλειν τὴν χάριν ὁμολογῶ  
 ὡς ἀγαθοῖς περὶ ἐμὲ προῖκα γεγενημένοις. Αἱ  
 μέντοι κατωτέρω Χριστουπόλεως πολλαὶ καὶ περι-  
 φανεῖς οὖσαι πόλεις ἄχρι καὶ Ἀκαρνανίας καὶ Δαλ-  
 ματίας ὑπήκοοι· Ῥωμαῖοις, καὶ στρατιᾶν οὐκ εὐκα-  
 ταφρόνητον ἔχουσαι καὶ στρατηγούς πολλούς τε καὶ  
 ἀγαθοὺς, οὐδεμίαν προσεχώρησεν ἡμῖν. Ὅπερ ἐμὲ  
 ταραχῆς ἐνέπλησεν, οὐκ ἀπαντήσαν κατὰ γνώμην,  
 οὐδ' εἶναι νομίζω λυσιτελεῖς ὡς οὐδενῶν καταφρονή-  
 σαι, ἀλλὰ περὶ πλείστου ποιήσασθαι καὶ τὴν ἐκεῖ-  
 νων συμμαχίαν καὶ κοινωνίαν. Τοῦτου χάριν ἀναγα-  
 καῖον εἶναι μοι δοκεῖ τὴν πρὸς ἐκεῖνα φέρουσαν  
 πρῶτον ἐλθεῖν. Προσχωρησάντων δὲ ἐκεῖνων, πρὸς  
 τὴν Κωνσταντίνου βασιτοῦμεθα θαρρόντες, οὐτ'  
 ὀπίσω πολεμίου καταλιπόντες, καὶ διπλασίω τὴν  
 δύναμιν προσκτησάμενοι. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε,  
 τὴν πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐλθεῖν ἐπι-  
 χειρῶν. Οἱ δ' αὖθις τῶν προτέρων ἐχόμενοι λογισμῶν,  
 πρὸς Βυζάντιον ἔλεγον ἀπιέναι δεῖν καὶ  
 ἄλλοσε μηδαμῆ, ὡς οὐδὲν ὄν ἔργον αὐτὸ κατασχέειν,  
 καὶ μὴ παρατείνειν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ συναρεῖν.

## CAPUT XXI.

*Magnus domesticus quoque, oppugnationem Byzantii dissuadens, ad occidentalem expeditionem hortatur. Quare uterque simulaverit, in extremo capite causa disseritur. Exercitus se ex parte aliqua pariturum, sed ingratis ostendit. Permittuntur ire Constantinopolin. Occulte mittitur epistola purgatoria ad avum a nepote, qua etiam monet, uti se communiat.*

Ἐν τοῦτοις τοῦ μεγάλου δομεστικού φεγγομένου  
 μηδὲν, Σὺ δ', ἔφασαν, ἀνθ' ὅτου μὴ καὶ αὐτὸς περὶ  
 τῶν παρόντων γνώμην εἰσάγεις, ἀλλ' οὕτως ὡς και-  
 νῷ μηδενὸς γινομένου σιωπῆν ἀσκεῖς; Ὅτι γε,  
 εἶπεν, οὐ βουλευομένους, ἀλλὰ τὴν βουλὴν ἐπικου-  
 ρούντας ὀρώ. Εἰ γὰρ ἐβουλεύεσθε, τάχ' ἂν τι καὶ αὐ-  
 τὸς εἶπον τῶν συμφερόντων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπέπερ  
 ἐπίθεσθε, ἃ νομίζω συμφέροντα εἶρω. Καὶ πρῶτον  
 μὲν ἔπεισά μοι θαυμάζειν ὅθεν οὕτω πεπελάκατε ἑαυ-  
 τοὺς σὺν οὐδενὶ πόνην καταλιφθεῖν τὴν Κωνσταν-  
 τίνου μόνον ὀφθέντες. Εἰ μὲν γὰρ τι πλεόν ἴστε ἢ  
 ἐπίθεσθε ὧν καὶ αὐτὸς ἐπίσταμαι, ὃ τί ποτ' ἂν εἴη  
 μαθεῖν ἐβουλόμην. Εἰ δ' οὐδὲν, τάναντία παντάπα-  
 σιν ἐμοὶ φρονεῖτε. Ἐγὼ γὰρ πόλιν οὕτω μεγάλην  
 καὶ πολυάνθρωπον, καὶ χρήμασι καὶ ὄπλοις καὶ  
 στρατιώταις δυνατωτάτην, καὶ βασιλέα ἔχουσαν ἐγ-  
 καθεστῶτα οὕτω μὲν συνετόν, ἐπὶ τοσοῦτοις δ' ἄρ-  
 ξαντα χρόνοις, καὶ πολλὴν ἔχοντα περὶ αὐτὴν εὐνοϊ-  
 κῶς διακειμένων, καὶ χρήμασι ἐρρωμένων, οἷς αὐτῷ  
 πέσει προσέχειν τὴν στρατιάν, οὐ τῶν βῆστων,  
 ἀλλὰ τῶν δυσκολωτάτων εἶναι νομίζω κατασχέειν.  
 Καὶ χωρὶς δὲ τούτων, τῶν παλαιῶν τις Ἑλλήνων  
 σοφὸς μὴ τὰ τοιαῦτα βῆδως ἐλπίζειν πέθει, πολλὰ  
 τὰ μεταξὺ χειλέων καὶ κύλικος εἶναι εἰπῶν. Ἔστι  
 δὲ τις καὶ στρατηγὸς νόμος, ἐπίσης ταῖς εὐσυχλαῖς

A mihi commodantibus, magnum a me beneficium  
 deberi confiteor. Sed quæ infra Christopolin  
 usque ad Acarnaniam et Dalmatiam sunt, urbes  
 complures et florentes, Romanis subjectæ, in qui-  
 bus cohortes minime aspernandæ, cum multis  
 strenuisque ducibus, earum nulla hactenus dedi-  
 tionem nobis fecit. Quod quia secus accidit, quam  
 cupiebam, mihi magnopere molestum est. Nec  
 fructuosum fore credo, illas ut imbelles et abje-  
 ctas despiceret; sed societatem et communionem  
 illarum æstimandam maximi. Quare meo iudicio  
 ante omnia iter eo intendamus necesse est. Ubi  
 se illæ nobiscum conjunxerint, tum denique neque  
 hoste jam a tergo relicto, et viribus altero tanto  
 auctis, ad Constantinopolin oppugnandam sicuter  
 B accedemus. Hactenus imperator, profectioem illis  
 in Occidentem persuadere laborans videlicet. Ast  
 illi in sententia pristina perseverantes, Byzantium,  
 alio nusquam iter conferendum dicere, quod eo  
 potiri nihil sit negotii, bellumque contrahere po-  
 tius quam producere oportere.

εἶπε, τὴν πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐλθεῖν ἐπι-  
 χειρῶν. Οἱ δ' αὖθις τῶν προτέρων ἐχόμενοι λογισμῶν,  
 πρὸς Βυζάντιον ἔλεγον ἀπιέναι δεῖν καὶ  
 ἄλλοσε μηδαμῆ, ὡς οὐδὲν ὄν ἔργον αὐτὸ κατασχέειν,  
 καὶ μὴ παρατείνειν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ συναρεῖν.

## CAPUT XXI.

*Magnus domesticus quoque, oppugnationem Byzantii dissuadens, ad occidentalem expeditionem hortatur. Quare uterque simulaverit, in extremo capite causa disseritur. Exercitus se ex parte aliqua pariturum, sed ingratis ostendit. Permittuntur ire Constantinopolin. Occulte mittitur epistola purgatoria ad avum a nepote, qua etiam monet, uti se communiat.*

Inter hæc tacente magno domestico, Quid tu,  
 inquit, cur non etiam profers, de proposita re  
 quid sentias? cur, quasi nihil agatur novi, ita si-  
 les? Quod vos, occurrit ille, non consilia agentes,  
 sed consulta jam rata facientes video. Etenim si  
 consultaretis, forsitan ego quoque utile quiddam  
 in medium protulissem. Nihilo minus quia sciscita-  
 mini, non celabo, quæ conductura decerno.  
 Principio miror, unde in eam opinionem veneritis,  
 labore nullo, sed conspectu 66 solo Constanti-  
 nopolin esse capturos. Nam si vos amplius ali-  
 quid nostis, auditioneve accepistis, quam ego  
 scio, quid illud tandem sit, nosse velim. Sin nihil,  
 tum vos longissime ab opinione mea disceditis.  
 Ego siquidem civitatem adeo amplam et frequen-  
 tem, pecuniis, armis, militibus potentissimam,  
 imperatorem sinu suo continentem, eumque tam  
 prudentem, tot annis imperitantem, multorum  
 benevolentia septum, pecunia abundantem, qua  
 exercitum sibi obligabit, occupare, multo difficil-  
 limum esse constituo. Præterea e veteribus Græcis  
 vir sapiens (50) monet, ne hujusmodi temere  
 speremus; ait enim, multa cadere inter calicem  
 supremaque labra. Est autem et ducum lex, com-  
 moda paribus exæquare incommodis (51): illeque

Jacobi Pontani notæ.

(50) Quis sit ille vir sapiens, me latet. Refertur  
 a Gellio hoc adagium his verbis:  
 Πολλὰ μεταξὺ πελεὶ κύλικος καὶ χεῖλος ἀφρου.  
 Multa cadunt inter calicem supremaque labra.

Quo monemur, vix etiam iis credendum quæ vide-  
 mus, et manibus tenemus: usque adeo futura in-  
 certa esse. Simile, inter os et offam. Vide Chiliasten.

(51) Sensus est, ni fallor: debere duces paratos

habendus optimus, qui aut voti compos vincit, aut voto frustratus, quæ tenet, non amittit. Animadvertite igitur, si Constantinopolin moverimus, eaque potiri nequiverimus, in quot nos difficultates induemus. Illico enim oportebit, stantes a seniore imperatore nobis obsidionem solventibus spiritus sumere, et spe victoriæ elatos, recedentes cupidius invadere, cum ipsi nosmet de consilio male capto accusabimus. Habentes autem ultrinque hostem (ex urbibus quippe Romanis in Oriente, et ex ipso Byzantio comparari exercitus nostro nihilo inferior potest, et ex Occidente alius æque similis) nos in medio conelusi aut interibimus, ex utraque parte non valentes resistere, aut hostibus hinc et inde incumbentibus, sociis autem metu interitus nostri deficientibus (52), pessima clade multati evademus. Adde quod armis et sumptu egebimus: illis, ut desertores oppugnemus: hoc, ut in fide manentibus, ne ipsi quoque desciscant, præsidia imponamus. Hæc in quantas angustias nos conjectura sint, intelligendum est. Illud iusuper mecum revolvi, et Triballorum principem, et Mæсорum regem Sphenisthlabum imperatoris avi alterum generum, alterum progenerum, privatas cum eo simulates modo exercere. Quod si propter bellum istuc composita lite, ad se adjuvandum illos invitaverit, hostes eos in primis formidabiles patiemur. Ista et alia intolerabiliora mala nobis exorientur, nisi, quemadmodum vos futurum dicitis, urbem primo statim impetu (53) capiamus. At vero si ad Occidentem nos convertamus, primum nihil vetabit, quominus brevi totum in potestatem redigamus: 67 occidentales enim sumpte ingenio ad defectionem propendent, et ut rebus novis gaudentes, non difficulter juniori imperatori sese tradent. Urbium vero præfecti, unusquisque a civibus suis coacti, incertosque cæsus metuentes, nec liquido scientes, utrius futurum sit imperium, qui in præsens potentior videbitur, et ipsis institerit, ei urbes addicent. Neque hic consistetur: sed imperator præterea partim argento, partim honoribus, partim aliis congiariis ad se transeuntes remunerans, etiam prius a se alienos alliciet. Deinde quoque finitimarum gentium principes, quos diximus, aut præ ignavia resistere nobis, ut bello potentibus, non audebunt, aut arma consociantes, nobis opitulabuntur. Sic enim Barbarorum est ingenium: quo adversarium ad se ulciscendam prævalentiorem vident,

καὶ τὰς δυσπραγίας μετρεῖν, καὶ οὗτος ἀριστὸς στρατηγῶν, ὅστις ἐπιτυγχάνων νικᾷ, ἢ ἀποτυγχάνων οὐκ ἀποβάλλει τὰ ἔντα. Σκέψασθε δὴ, εἰ γὰρ νῦν ἐπιστρατεύσαντες τῇ Κωνσταντινίου οὐχ οἶοί τε γυνώμεθα ἔλπειν, ὅποσα συμβήσεται τὰ δυσχερῆ. Εὐθὺς μὲν γὰρ ἀνάγκη τοὺς τῷ πρᾶσθαι βασιλεὶ προσκειμένους ἡμῶν ἀπράκτων ἐπανελθόντων, ἀναθαρσῆσαι τε καὶ εἰς ἐλπίδα τοῦ νικῆσειν γενομένων, προθυμότερον ἂν ἡμῖν ἐπιλθεῖν, οὐκ ἄρα αὐτοῖς ἡμεῖς ἂν φανείημεν αἰτιώτατοι βουλευσάμενοι κακῶς. Ἐχόντες δὲ ἐκατέρωθεν τοὺς πολεμίους (ἐκ τε γὰρ τῶν κατὰ τὴν ἑω τοῖς Ῥωμαίοις ὑπηκόων πόλεων, καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου, δυνατὸν ἀξιόμαχον ἡμῖν ἀθροισθῆναι στρατιὰν καὶ ἐκ τῆς ἐσπέρας ἐτέραν ὁμοίαν), αὐτοὶ ἐναπειλημμένοι μέσοι, ἢ διαφθαρησόμεθα μὴ δυνάμενοι ἀντέχειν πρὸς ἀμφίβολον τὸν πόλεμον, ἢ κακῶς ἀπαλλάξομεν. τῶν μὲν πολεμίων ἐκατέρωθεν ἐπικειμένων, τῶν προσχωρησάντων δὲ ἀρισταμένων, διὰ τὸ ἐν ἐλπίσει ἡμᾶς· εἶναι διαφθαρησεσθαι. Καὶ προσέτι τοῦτοις, ὅπλων δεησόμεθα καὶ χρημάτων· τοῖς μὲν ἤδη ἀφροσύνην πολεμοῦντες, τοῖς δ' ἔτι μένουσι φρουρὰς ἐγκαθιστάντες, ὅπως μὴ ἀποστῶσιν. Ἄ εἰ ὅσας ἀνάγκας ἡμᾶς καταστήσει, συνορῶν χρῆ· ἔτι δὲ κάκεινο ἐνεθυμῆθη, ὡς ὁ τε τῶν Τριβαλῶν ἡγεμὼν, καὶ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Σφεντισθλάβος, κηδεσται βασιλέως ὄντες, νῦν μὲν διαφέρονται πρὸς αὐτὸν ἰδίων τινῶν ἑνεκα αἰτιῶν· ἂν δὲ διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς πόλεμον διαλύσεται πρὸς αὐτοὺς καὶ κλειύση βοηθεῖν, πολεμίους αὐτοῖς χρῆσόμεθα φοβερωτάτοις. Ταῦτα μὲν καὶ ἕτερα δυσχερέστερα ἀναφυήσεται ἡμῖν κακὰ, ἂν μὴ αὐτοβοῦν τὴν πόλιν ἔλωμεν, καθάπερ αὐτοί φατε. Ἄν δὲ τραπήμεθα πρὸς τὴν ἐσπέραν, πρῶτον μὲν τὸ κωλύσον οὐδὲν, ἄπασαν ὑφ' ἑαυτοῦ ποιήσασθαι ἐν βραχεῖ· οἱ τε γὰρ ἐσπέριοι, αὐθόρμητοι πρὸς τὰς ἀποστασίας, καὶ προσχωρήσουσι βῆδως τῷ νέῳ βασιλεὶ, χαίροντες πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς, οἱ τ' ἐφεστηκότες ταῖς πόλεσιν ἡγεμόνες, ὑπὸ τῶν ἰδίων ἑκάστος πολιτῶν ἐκδιαζόμενος, καὶ τὴν ἀθλιὰν δεδοικότες τῆς τύχης, οὐκ εἰδότες πρὸς ὀπότερον τῶν βασιλέων τὸ κράτος χωρήσει, τῷ δυνάτωτέρῳ τὸ νῦν ἔχον φαινομένῳ καὶ αὐτοῖς ἐπικειμένῳ παραδώσουσι τὰς πόλεις. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς καὶ χρήμασι καὶ τιμαῖς καὶ δωρεαῖς ἄλλοις ἀμειβόμενος τοὺς προσιόντας πρὸς ἑαυτὸν, καὶ τοὺς μὴ βουλομένους πρότερον ἂν ἐφευχόμενος· ἔπειτα δὲ καὶ οὗς εἴπεμον ἡγεμόνας τῶν ὁμίρων ἡμῖν ἔθνῶν, ἀποκνήσουσιν ἡμῖν ὡς δυνατοῖς ἀντικαθίστασθαι πρὸς πόλεμον ἢ συμμαχῆσαι. Τὸ

#### Jacobi Pontani notæ.

esse, ut æqualiter secundam et adversam fortunam ferant. Propemodum huc valet illud notum: *Qui alteri exitium struit, eum scire oportet, sibi quoque paratum pestem, ut participet, parem.*

(52) Vox ἐλπίς, quemadmodum et ἐλπίζειν ponitur in vitio quoque, pro metu scilicet ac timore, ut Latinis sperare. Est autem sensus ambiguus. Utrum quia ipsi formident nos interituros; an quia nos formidemus, nos interituros? Ego priorem secutus sum. Quomodo enim auxilia perseverent,

si metuant cæsum iri, quibus opem forebant? Valet tamen eadem ratio in alterum quoque sensum. Nam quid cordi sit auxiliariis, si, quorum sunt auxiliarii, desperent?

(53) Αὐτοβοῦν, cum ipso clamore. Hoc nihil est aliud, quam primo impetu, primo incursu, im *ersten Sturm*: quomodo urbes aliquando capiuntur. Ad cujusque actionis celeritatem significandam, verbum Græcum est idoneum.

γὰρ δυνατὸν εἰς ἀντίδοσιν ποιεῖ τοὺς βαρβάρους μᾶλλον πρὸς φιλίαν τρέπεσθαι. Ποιησάμενοι δὲ ὑφ' ἐαυτοῦς τὴν ἐσπέραν ἀντίδροπον οὖσαν ἡμῶν καὶ διπλασιάσαντες τὴν δύναμιν, ἀσφαλῶς ἤδη πρὸς Βυζάντιον βαδιούμεθα. Κἂν μὲν προσχωροῖη, εὖ ἂν ἔχοι· εἰ δὲ μὴ, περικαθεσθέντες ἐκπολιορκήσομεν τῷ χρόνῳ, οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἀπανίστασθαι καταναγκάσαντος. Τοῦτων δὲ ἕνεκα τὴν βασιλείως γυνάμην λυσιτελεῖν οὐόμενος ἐς τὰ μάλιστα, αὐτῇ συνεῖπον· καὶ πλείω δ' ἕτερα τούτων ἔχων παρήρημι εἰπεῖν ἐκών. Εἰ μὲν γὰρ οἱοί τε ἔσται τὴν βουλήν μεταβαλεῖν, ἀρκέσει καὶ ταῦτα. Εἰ δ' οὐχ οἱοί τε, εὖ καὶ ἀκείνη λέγοιτο ἄν. Τοιαῦτα μὲν καὶ βασιλεὺς ὁ νέος, καὶ δομέστικος ὁ μέγας μετ' αὐτὸν διειλέχθησαν πρὸς τὴν στρατιάν, οὐχ οὕτω καὶ λυσιτελεῖν φρονούντες· ἤδεσαν γὰρ ἀκριβῶς ἕκ τε τῶν αὐτομόλων καὶ ἐκ τῶν ἐκ Βυζαντίου πρὸς αὐτοὺς κρήφα διαλεγόμενων, ὡς ἅμα τῷ φανῆναι αὐτοὺς ἐσθλῶντα Βυζάντιοι, διάραντες τὰς πύλας, ἅμα μὲν ἐκπεσληγμένα τῶν νέων βασιλέα, ὡς ἐν ὀλίγῳ καὶ τῆς ἄνω Θράκης καὶ τῆς παραλίου μέχρι καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου κύριον γεγεννημένον, καὶ πολλὴν ἐπαγόμενον στρατιάν, ἅμα δὲ καὶ εὐνοικῶς διακείμενοι πρὸς αὐτόν. Δεδοκότες δὲ μὴ ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς εἰς κλίβυνον καταστῆ ἀλούσης τῆς Κωνσταντινίου, ἐπλάττοντο τὴν πρὸς ἐσπέραν ἐκστρατεῖαν λυσιτελεστέραν οἰεσθαι· φανεροὺς γὰρ εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὐ βούλοιντο ἄρτι ἐπιστρατεύειν αὐτῷ, οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι ἰδοῦναι διὰ τὸ τὴν στρατιάν ἔτι πρὸς βασιλέα τὸν νέον ἀδέσθαιον εἶναι, καὶ διαλυθησομένην, εἰ τι πύθοιντο τοιοῦτον. Πρὸς ταῦτα οἱ τε λογάδες καὶ σύμπασα στρατιὰ, εὖ μὲν εἰρῆσθαι πάντα καὶ στρατηγικῆς ἐμπειρίας ἀξίως, οὐδ' αὐτοὶ ἀρνηθεῖσθαι ἄν, εἶπον, ὦ βασιλεῦ· ἦ τε γὰρ ἐσπέρα πολλὴ καὶ πόλεις ἔχουσα πολλὰς καὶ περιφανεῖς, καὶ στρατιάν ἅμα στρατηγῶν βελτίστοις οὐκ εὐκαταφρόνητον, καὶ ῥαδίως προσχωρήσει, καθάπερ ἔφητε καὶ αὐτοί. Ἐκεῖνο μέντοι θαυμάζειν ἡμῶν ἐπὶ τῆς τοῦ μεγάλου δομεστίκου, ὅπως τὸ μὲν τὴν ἐσπέραν ὑφ' ἑαυτοῦς ποιήσασθαι τῶν πάντων ῥαδίον ἀπέφηνεν· εἶναι, τὸ δ' εἰσελεῖν δύσκολον ἐλθόντας εἰς τὴν Κωνσταντινίου. Ἐκεῖνον γὰρ ὄντος ῥαδίου, ἦ δὴ καὶ αὐτὸς ἔφη, τοῦτο πολλῷ τῷ μέτρῳ τῇ βασιλῆϊ διαφέρειν αὐτοῖ οἰόμεθα. Ἐπεὶ δ' ἀπάσαις ταῖς ψήφοις τὸ πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατεύειν παρὰ σοί, βασιλεῦ, κερρατικῶς ὀρώμεν, συστρατεύσασαι μὲν καὶ ἡμῶν, ἐπίταγμα σὸν ἐκπληροῦντες, ὅσοι δὴ καὶ βουλήσονται· πλὴν οὐ μετὰ τῆς ἰσῆς προθυμίας, ἤναγκασμένως δέ. Ἄν δ' ὡσπερ ἀξιοῦμεν αὐτοὶ τὴν ἐκ Βυζαντίου ἰωμην, πάντες δὲ ἅμα ἐψόμεθα καὶ προθυμίᾳ σὺν πολλῇ. Διὸ δὲ σου δεόμεθα, πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἡμῶν ὑπαίξαι, δικαίαν τε οὖσαν, καὶ ἐς τὰ παρόντα λυσιτελεστέτην. Τοιαῦτα μὲν καὶ οἱ τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνες εἶπον. Ὅρων δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον αὐτοῖς ὀρμὴν οὐκ ἀμβλυνομένην, βιάζεσθαι τε οὐκ ἔχων, τῆς εὐνοίας ἅμα καὶ τῆς

eo magis se illi amicos esse student. Subactam Occidente, qui nobis pro Oriente erit, exercitumque duplicato, tum secure Byzantium movebimus. Et si quidem se dederit, bene; sin alia omnia maluerit, circumsessum ipsa diuturnitate expugnabimus, cum, quod nos depellat, nihil erit. His de causis imperatoris sententiam ut utilissimam probo, eique subscribo: et cum plura habeam dicere, libens omitto. Nam si consilium mutare potestis, etiam ista sufficient: si non potestis, in ventum et illa loqueremur. Nunc in modum et imperator nepos, et magus domesticus, contra quam expedire arbitrabantur, cum militibus agebant: optime enim cum ex transfugis, tum ex occultis Byzantium litteris didicerant, simul atque B coepti essent conspici, populum portas ad eos intromittendos patefacturum: partim quod juniori bene vellent, partim quod eum obstupescerent, qui brevi tempore et superiorem et maritimam Thraciam sibi subdidisset, tamque ingentes copias adduceret. Verumenimvero cum timerent, ne capta urbe in senem imperatorem inhumanius aliquid designaretur, expeditionem occidentalem sibi fructuosiorē videri comminisci voluerunt. Nam sine integumento causam edere, ob quam per id tempus Constantinopolin adoriri nollent, parum fortutum credebant, quando fides exercitus erga imperatorem juniorem adhuc nutaret, et si quid tale audiret, dilaberetur. Ad hæc nobiles universusque exercitus responderunt, non se negare, convenienter et ex usu artis imperatorie dicta esse omnia: late enim patere occidentem orbem, multas et inclytas sustinere urbes, copias habere SS haud aspernabiles, cum ductoribus fortissimis, levi que momento, ut ambo affirmassent, se dediturum. Mirari tamen, quomodo magnus domesticus Occidentem sub ditionem subjici facile admodum posse, Constantinopolin autem intrare cum exercitu esse difficile asseveraverit. Quia enim illud prius, ejus sententia, difficile non sit, hoc suo iudicio multis partibus esse facilius. Et quoniam occidentalem expeditionem apud animum imperatoris velut omnibus suffragiis obtinuisse cernebant, ituros secundum mandata quotquot velint, non tamen æque alacriter, sed ingratis. Si, quod cuperent, Byzantium peteretur, mira voluptate neminem non secuturum. Quare se illum orare majorem in modum, justæ ipsorum præsentique statui opportunissimæ postulationi obsequeretur (54). Idem duces aiebant. Imperator videns eorum Constantinopolis invadendam libidinem nihil prorsus languescere, cum cogere non posset, de benevolentia obedientiaque commendatos, qui etiam a quibus abhorrerent, studio sibi obtemperandi facere annuissent, Constantinopolin ire permisit. Vocem ejus milites gratulabundi excipiunt,

Jacobi Pontani notæ.

(54) Scribendum in Græco ὑπαίξαι, *cedere*: rogant enim ut sibi justa potentibus mos geratur.

et Byzantium tantum non in manibus jam se habere opinantes, iter parant. Ergo quoniam ab exercitu impetrare nequissent, ut Thessalonicam duci mallet, intelligebantque seniore imperatore venire in periculum, ipse et magnus domesticus clam illum per epistolam de hoc adventu admonere decernunt. Id si miles comperisset, tanquam a principibus suis proditus, quas non turbas excitasset? Eam epistolam dictante imperatore juniore domesticus exarat in hæc verba: Ut antehac sæpius, sic nunc Deum dictorum testem appello, sacratissime imperator, neque cum illic degerem, stimulatam me conscientia admissi alicujus, quo tuum odium provocarim: neque ideo inde abiisse, ut omni ratione detrimenta tibi inveherem, sed ob id solum, ut impendens cervicibus meis discrimen effugerem, quod quidem loco securo constitutus effugi, te contra, me quamvis penitus nolente, discrimen involvit. Ecce enim, cum nihil non tentarim, ut exercitui in Occidentem transitum persuaderem, nihil egi. Nos igitur contra te venire necesse est omnino. At ego excusatione valetudinis simulate utens, lentius castrametabor, et post primum incursum dabo æperam, ut citissime recedam. Tibi interea palatium præsidio firmare licebit, 69 portisque urbis, quos habes tui studiosissimos præficere; attributis cuique tot mercenariis militibus bene armatis, quot ad retundendam irruentium vim (55) requiruntur. Modo ingressui nostro obstat aliquid, continuo exercitum, ut ab urbe inexpugnabili revocabo. Itaque rogo te, ne verba mea, velut abs te alieni suspectans, in tutela arparanda segnior sis. Nam quo animo cives tuos esse audio, simulatque nos oculis usurparint, plane intromissuros credo. Hæc nepos avo, quemdam de famulis magni domestici fidelissimum adhibens tabellarium. Dehinc ex Odrysis excedens, cum quinquaginta equitum millibus (56), aut aliquanto paucioribus, ut conjicere licebat (nec enim ad unguem iniri numerus poterat, quod multi non conscripti, imperatori gratificantes, una militabant), Byzantium castris quam creberrimis, ac si male valeret, procedere perrexit.

Ἰππεῦσιν ἢ ὀλίγῳ δέουσιν, ὡς εἰκάζετο (οὐ γὰρ ἐξῆν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν εἰδέναι, οἷα δὲ πολλῶν καὶ τῶν μὴ πρὸς στρατιὰν τεταγμένων συστρατευομένων πρὸς χάριν τῷ βασιλεῖ), ἦει τὴν ἐς Βυζάντιον πυκνάς καὶ συνεχεῖς τὰς στρατοπεδείας ποιούμενος οἷα δὲ νοσῶν.

## CAPUT XXII.

*Insidiæ in Andronicum minorem a Sphenthisthlabo Mæсорum rege. Legatio avi de adventu ad urbem paulum differendo. Concio nepotis ad exercitum de armis deponendis, et pace complectenda. Omnium assensus.*

Inter hæc a Sphenthisthlabo, Mæсорum rege af- D Ἐν τούτοις δὲ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν καὶ παρὰ Jacobi Pontani notæ.

(55) Non ἐπιβουλευόντων, sed ἐπιβαλόντων lego, — Interpres legit ἐπιβαλόντων, quanquam nil mutandum. Intell. gi enim potest de iis qui intra urbem quid molirentur.

(56) Expresse sic habet Græcus codex, ἅμα πενταχισμυριοῖς Ἰππεῦσιν. Et quamvis subjiciatur, aut aliquanto paucioribus, subjungaturque causa,

εὐπειθείας ἐπαίνεσας αὐτοὺς, ἔτι καὶ ἂ μὴ βούλοιντο διὰ τὴν εἰς αὐτὸν εὐπειθειαν συνέθεντο δρᾶν, τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἐφῆκε πορεῖαν. Οἱ δὲ ἄσμενοι δεξάμενοι τὸν λόγον, καὶ μονοουχὶ Βυζαντίου δέξαντες κεκρατηγῆναι, παρεσκευάζοντο πρὸς τὴν πορεῖαν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἠδυνήθησαν τὴν πρὸς Θεσσαλονίκην ἐλθεῖν πείσαι τὴν στρατιάν, συνεώρων τε ἦδη τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἐς κίνδυνον τὰ πράγματα χωρήσοντα, ἅμα τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύσαντο τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ διὰ γραμμάτων κρύφα τὴν ἔροδον αὐτῶν δηλῶσαι. Ὅπερ εἰ κατάδηλον συνηνέχθη γενέσθαι τῇ στρατιᾷ, τάρaxον ἀνέποιήσεν οὐκ ὀλίγον, ὡς ὑπὸ τῶν σφετέρων ἀρχόντων καταπροδομένοις [καταπροδομένη]. Γράφει δὲ βασιλεὺς ὁ νέος τοῦ μεγάλου δομεστικού τὰ γράμματα ἐγχαράττοντος τῷ πάππῳ τοιαῦτα · Ὡ θεότατε βασιλεῦ, ὡσπερ πολλάκις, καὶ νῦν θεὸν ἐπιμαρτύρομαι τοῖς λεγομένοις, ὡς οὐτ' αὐτόθι παρῶν ἐμαυτῷ τι σύνοϊδα πρὸς σὴν ἐχθραν ἐξεργασμένῃ, οὐτ' ἐπὶ τούτοις ἀπέστην ὡς τρόπῳ παντὶ κακῶσων τὰ σά· ἀλλ' ἵνα μόνον τὸν ἐπηρημένον ἐμοὶ κίνδυνον δυνηθῶ διαφυγεῖν · νυνὶ δὲ τοῦτο μὲν ἐμοὶ περίεστιν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ὄντι · σὲ δ' ἐκ τοῦ ἐναντίου παρὰ πᾶσαν ἐμὴν βούλησιν ὁ κίνδυνος περιέστηκεν. Ἰδοὺ γὰρ πάσῃ χρυσάμενος μηχανῇ ὡς τε τὴν στρατιάν πρὸς τὴν ἐσπέραν τραπέσθαι πείσαι, ἀδυνάτως ἔσπον. Ἀνάγκη δὴ πᾶσα ὑμῖν ἐπελθεῖν. Ἐγὼ μὲν οὖν σχολαίτερον βαδιοῦμαι νοσεῖν πλαττόμενος. Εἰσβαλὼν δὲ πειράσομαι τὴν ταχίστην ἀναχωρεῖν. Σοὶ δ' ἐν τοσοῦτῳ φρουρᾷ τε ἐξέσται ἀσφαλισσῆσθαι τὰ βασίλεια, καὶ ταῖς τοῦ Βυζαντίου πύλαις τοὺς μάλιστα εὐνουστάτους σοὶ ἐπιστῆσαι μισθοφόρους ἔχοντας ὀπλίτας· ἱκανοὺς ταῖς τῶν ἐπιβουλευόντων ὀρμαῖς ἀντιστῆναι. Κἂν τι μόνον πρὸς τὸ εἰσδέξασθαι ἡμᾶς κώλυμα εὑρεθῆ, ὡς πρὸς ἀδύνατον τὴν ἐπιχείρησιν ἀπάξω τὴν στρατιάν. Δέομαι δὲ μὴ τοὺς λόγους ὑποπτέυσαντα ὡς ἐμοῦ διαφερομένου ἀπορρήθρυμῆσαι πρὸς τὸ τὴν ἀσφάλειαν ἐξαρτύσασθαι. Πέπεισμαι γὰρ αὐτὸς ἀκριβῶς ἐκ τῶν αὐτόθι, ὡς ἅμα τῷ φανῆσαι εἰσδέξονται ἡμᾶς. Τοιαῦτα μὲν ὁ νέος βασιλεὺς ἐπέστελλε τῷ πάππῳ, τῶν πιστοτάτων οἰκετῶν τινι τοῦ μεγάλου δομεστικού χρησάμενος διακομιστῇ.

Αὐτὸς δὲ ἄρας ἐξ Ὀδρουσῶν ἅμα πενταχισμυριοῖς

quia etiam non conscripti se adjunxerint, voluntarii videlicet, seu volones plurimi, tamen pro exiguitate imperii quæ tunc erat, vix est credibile. Rursum, ex tanta defectione ad juniorem, quantam supra audivimus, non fit tam incredibile. — Forte legendum πενταχιχιλλοῖς.



Σπεντισθλάβου τοῦ Μυσῶν βασιλέως (ὃς ἦν αὐτῷ Α κηδεστὴς ἐπὶ Θεοδώρα τῇ ἀδελφῇ) πρέσβις Μαρτίνος, τριακοσίους ἄγων ἱππέας καταφράκτους Μυσσοὺς, πρόφασιν μὲν ὡς συμμαχήσοντας αὐτῷ ἐπικουρίας δεομένῳ διὰ τὸν πόλεμον τὸν πρὸς τὸν πάππον· ἐπηγγέλλοντό τε, ὡς εἰ εἴδοιτο καὶ πλείονος στρατιᾶς, ἐτοιμῶς παρέξοντος τοῦ κηδεστοῦ· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὡς ἂν ἴδωσι τὸν βασιλέα στρατιᾶς ἀποροῦντα, συλλαβόντας πρὸς αὐτὸν ἀπαγαγεῖν. Ἀλλοὺ δὲ γέγονεν ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα· ἴδων γὰρ ὁ Μαρτίνος τὴν ἐπομένην τῷ βασιλεῖ στρατιάν, ἀνεχώρησεν εὐθύς ἐπ' οἴκου. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὴν ὁδὸν διανύων κατὰ μικρὴν, τῇ πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς ἐστρατοπέδωσε παρὰ τὸν Μέλανα ποταμόν. Ἐνταῦθα δὴ ἀφικνεῖται πρὸς τὸν νέον βασιλέα Εὐγενία μοναχῆ Παλαιολογίνα, ἡ βασιλέως ἀδελφῆς Μιχαῆλ, τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων, παῖς, μεγάλη διμεστίκισσα. Διεπρεσβεύετο δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως τοιαῦτα· Περὶ μὲν τῶν προγεγενημένων πρὸς ἡμᾶς· διαφορῶν ἐκ τίνων ἤρξαντο λέγειν αἰτιῶν, οὐ τοῦ παρόντος εἶναι καιροῦ νομίζω· ἐφ' οἷς δὲ πρότερον ἐπέσταλκας πολλὴν χάριν ὁμολογῶν, καὶ τῆς εἰς ἐμὲ κηδεμονίας καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἐπαινῶν, ἐτι μίαν παρὰ σοῦ ταύτην ἀπαιτῶ χάριν, τὴν στρατιάν αὐτῷ μόνουσαν κατασχεῖν, ἄχρις ἂν εἰς ἐν τῶν φροντιστηρίων, ὅπου περ ἂν ἐθέλῃς αὐτὸς καταδύς τὸν κίνδυνον διαφύγω· ἂν γὰρ ἐτι σε μετὰ τοῦ στρατοπέδου ἀπάραντα πρὸς ἡμᾶς βαδίζειν ἀγγελοῦ, οὐδεμία πρὸς τὸ μὴ διαφθορήσεσθαι ἡμᾶς ἐλπὶς. Καίτοι γε οὐδὲν αὐτὸς ἀπέλιπον ὧν ὑπέθευ τὸ μὴ οὐ καταπράξασθαι· ἐλέγχονται δ' ἅπαντα σπουδαζόμενα εἰκῆ. Ἐμοῦ δ', ὡσπερ ἔφη, ἐν ἀσφαλείᾳ γενομένου τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, αὐτὸς ἐλεύσῃ παραληψόμενος τὴν πόλιν· ποῖα γὰρ τίς βῆσις ἐκ τοῦ ἐμὲ ἀποθανεῖν; Τούτοις τοῖς λόγοις ἐπὶ μᾶλλον ὁ νέος ἐπικαμφθεὶς βασιλεὺς, καίτοι καὶ πρότερον πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ὑπὲρ τοῦ μὴ τὸν βασιλέα καὶ πάππον κακῶς παθεῖν οἰκοθεν ὠρμημένος, πρὸς μὲν τὴν πρεσβείαν ποιουμένην μηδὲν καταδήλους ἐκέλευς ποιεῖν τοὺς παρὰ βασιλέως λόγους, ὅτι μὴ μόνῳ τῷ μεγάλῳ δομestικῷ, αὐτὸς δ' ὡς ἂν οἴηται συμφέρειν οἰκονομήσει τοὺς λόγους. Ἐκκλήσαν δὲ κελύσας γενέσθαι, καὶ τῶν ἐν τέλει πάντων, καὶ τῶν

A sine suo (propter Theodoram sororem cum eo nuptam), legatus venit Martinus, cum Mœsis equitibus cataphractis trecentis, in speciem quidem, ut auxilium adversus avum, si indigeret, laturus; et promittebat, si majoribus copiis opus haberet, regem libenter missurum: sed revera, ut si eum paucitate laborantem inveniret, injectis manibus ad regem captivum perduceret. Quod ex eo mox claruit, quia Martinus exercitu imperatorem sequente conspecto, unde venerat, subito se recepit. Parvis itineribus progrediens imperator pridie Pentecostes supra Melanem flumen castra posuit. Hic eum Eugenia Palæologina monacha, e sorore Michaelis· primi Palæologi imperatoris progenita (57), magna domestica (58) convenit. Legatio hæc complectebatur: De prioribus controversiis inter eos, e quibus causis natæ sint, dicere, nihil ad præsens tempus pertinere. Quæ nuper scripserit, ob ea avum illi magnas agere gratias, et sollicitudinem istam ac bonam voluntatem laudare. Unam insuper gratiam cupere, ut nimirum tam diu militem ibi detineat, quoad in unum aliquod monasterium (59) a nepote nominatum, periculi declinandi 70 se addiderit. Nam si e castris eum porro ad urbem viam moliri nuntietur, actum esse de vita sua: tametsi nihil eorum prætermiserit, quæ nepos suggesserit, sed ea omnia inani studio comparata fuisse deprehensum iri. Ubi vitam suam loco tuto mandaverit, ipse urbem possessurus ingrediatur. Quid enim ex morte sua emolumenti caperet? Hac oratione magis emollitus junior, cum antea sponte sua dicere et facere quidvis cupiisset, ne quid seni noceretur, legato præcepit, ne cum quoquam (magno duntaxat domestico excepto) legationem communicaret, se in ea curanda utilitatis rationem habiturum. Edicto igitur conventu, jamque in cœtum coactis et primoribus et flore exercitus, in medium progressus, talibus eos dictis affari exorsus est: Neminem vestrum nescire opinor, quo pacto inter me avumque meum nato dissidio, multa partim foris committerentur, partim adhuc animo inclusa agitentur, quæ me in extremam miseriam præcipitent. Quocirca non magis ab avo, quam a præsentibus

#### Jacobi Pontani notæ.

(57) Nobilitas, senectus, vitæ sanctitas, prudentia in hac femina spectabantur, cum ei legationis munus imponeretur. Fuit ergo Andronici majoris amitina; amitini quippe sunt fratrum et sororum filii. Quod autem infra minoris Andronici θείαν, id est, *amitam*, seu *matertem* nominat, hoc utique verum non est, cum nec avi quidem θεία fuerit. Sed tenendum, hunc auctorem vocibus θείας, θεία, ἀνεψιάς, ἀνεψιά, ut laxius, seu abuti potius, ad cognationem etiam minus propinquam indicandam.

(58) Utrum quod parentem habuerit magnum domesticum, an quod tali functa esset munere apud imperatricem, quali apud imperatorem magnum domesticus? Uxor quidem non fuit alicujus magni domestici, fuisset enim conubium valde impar. Præterea monacha dicitur. Sed quo pacto

D monacha, si aulica? an abutitur voce *monacha*, propter pudicitiam vitæque sanctimoniam, qua instar monachæ etiam in palatio clarebat? *Eine Betschwester*. Quid si illud *magna domestica* honorarius tantum titulus fuit, sine functione, ut alii multi per id tempus? de quo in explicatione dignitatum ac functionum palatii diximus, post Præfat. ad lectorem.

(59) Si veriloquium spectes verbi, φροντιστήριον, locus est cogitationum, seu commentationum, id est, ubi cogitationes commentationesque nostras explicamus, atque ad audientes proferimus, qualis est, qui ab otio schola dicitur. Julius Pollux, καὶ τὰ διδασκαλεῖα, οὐ παιδαγωγεία μόνον καὶ φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ φροντιστήρια. Valet etiam monasterium, sive cœnobium. Suidas, φροντιστήριον, διατριβή, ἡ μοναστήριον, ὅπερ οἱ Ἄγιοι καὶ σεμνεῖον καλεῖται.

me periculis sejunxi; et vos confluxistis, ut injuriosius tractato opitulemini. Modo autem, quando quidem mihi jam in manu est, quod ab initio constitui, et vobis, quali opus erat, auxilium accessit, si quid ultra desideramus, id erit, ut ego reponam injurias, vos reponentem adjuvetis. Constitui porro inde a principio avum nec vita exuere, etiamsi liceret, nec imperio multare: verum memet conservare, ipsique de principatu nullum negotium facessere. Periculum, Deo bene propitio, evasi: securitatem autem et pacem in futurum, ab imperatore oblatam, male repulimus. Tenetis enim memoria, quomodo Adrianopoli legatos ab eo de compositione missos, seditione concitata, rebus imperfectis, necem illis intentantes remisistis. Quod cum illico facinus teterrimum judicasset, altera luce in concione multa verba feci, confusionemque et effrenatam licentiam vestram, ut malorum istorum causas castigavi: et ne quid amplius ejusmodi auderetis, severe imperavi. Nunc cum super eodem cognatam (60) meam legaverit, delicti gratiam fecerit, redintegrari concordiam petiverit, neque justorum; neque prudentium est, pacem aspernari. Tria enim cum sint, quæ bellis omnibus finem imponunt (61): sua in tuto statuisset, hostium opes sibi subjecisse, **71** hostes ipsos perdidisse, duo horum non sine gloria nobis contigerunt: tertium absit ut unquam nobis adipisci, aut etiam optare contingat! Otium et securitatem Deus concessit, et imperator jurejurando eam confirmabit; quæ si prius data fuisset, armis prorsus abstinuissemus. Romanum principatum simul ac in lucem susceptus sum, imperator parens meus mihi, imperatore me creato, destinavit; quem nunc tuto habere licet, hæreditaria successione ad alium omnino neminem, præter me perventurum. In hostibus autem neque duxi aliquando avum meum, neque adeo insani-verim, ut quidpiam in eundem tetrum ac nefandum vel cogitem, vel deliberem. Sed neque vos amicos meos æquo animo laturos opinor, tanta eum calamitate circumveniri, ut ego ab omnibus quos sol videt mortalibus, pro conscelerato et parricida condemner. Quando igitur quæ bello sopiendo faciunt, penes nos sunt (cui non interesse, maxima est felicitas), atque hoc ipsum, bellum,

λογάδων τῆς στρατιᾶς· εἰς ἔν γενομένων, παρελθὼν εἰς μέσους, ἔλεξε τοιαῦτα· Οὐδένα ὑμῶν ὀφμαι ἀγνοεῖν ὡς διαφορᾶς ἔμοι πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάππον γεγεννημένης, πολλὰ τὰ μὲν ἐπράχθη, τὰ δὲ καὶ ἐν μελέτῃ ἔτι ἦσαν, ἐμὲ πρὸς ἔρχατον κινδύνου καθιστῶντα. Δι' ἄπερ αὐτὸς τε ἀπέστην οὐ μᾶλλον τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ κινδύνου· καὶ ὑμεῖς πάρεστέ βοθηήσοντες ἀδικουμένων. Νυνὶ δὲ ἔμοι τε παρόντες, ὁ προϋθέμην ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὑμῖν τῆς βοθηείας ὅποιας ἐχρῆν γεγεννημένης, ἂν τι περαιτέρω τοῦτων ζητῶμεν, ἔμοι μὲν τὸ ἀδικεῖν, τὸ ἀδικοῦντι δὲ συμπράττειν ὑμῖν ἂν περισταίῃ· προϋθέμην δὲ ἐξ ἀρχῆς, οὗτ' ἐν πολεμίου μοίρῃ τὸν πατέρα κατασφάττειν, ἂν περ ἐξῆ, οὔτε τὴν ἀρχὴν ἀφαιρεῖσθαι, ἀλλ' ἔμαυτὸν διακωλύοντα τοῦ κινδύνου, μηδὲν ἐκείνῃ τῆς ἀρχῆς ἐνεκα παρενοχλεῖν. Τὸ μὲν οὖν τὴν κίνδυνον διαφυγεῖν, θεὸς αὐτὸς συναράμμενος παρέσχε· τὴν δ' εἰς τὸ ἐξῆς ἀσφάλειαν καὶ εἰρήνην βασιλέως παρεχομένου, ἀπεωσάμεθα αὐτοὶ κακῶς. Μέννησθε γὰρ δὴ που ὡς ἐν Ἀδριανοῦ τοὺς ἐλθόντας ἐκ βασιλέως ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ πρέσβεις, στασιάζαντες ἀπεπέμψατε ἀπράκτους καὶ τὸν περὶ τοῦ ζῆν κίνδυνον ἐπιχερμάσαντες αὐτοῖς, ὁ ἐμοὶ εὐθύς τε ἐδόκει τῶν δεινοτάτων, καὶ ἐξῆ τὴν ὀστρακίαν ἐν ἐκκλησίᾳ γενομένην λόγος ἐγένετο πολὺς, τὴν τε ἀταξίαν καὶ ἀναρχίαν ὡς κακῶν αἰτίαν αἰτιωμένων, καὶ περὶ τοῦ μηκέτι τολμᾶν τοιαῦτα παραγγέλλοντι πολλά. Αὐθις δὲ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς τὴν ἐμὴν νῦν πέμψαντος θείαν, συγγνώμην τε ἐφ' οἷς ἡμάρτομεν παρεχομένου καὶ διαλλαγᾶς αἰτοῦντος, οὐθ' ὄσιον οὔτ' ἀνθρώπων ἐχόντων νοῦν τὴν εἰρήνην ἀπωθεῖσθαι. Τριῶν γὰρ ὄντων ἅπασι [ἅ πασι] πολέμοις πέρα· ἐπάγει, τοῦ τε τὰ οἰκεία ἐν ἀσφαλείᾳ θέσθαι τινά, καὶ τοῦ τῶν πολεμοῦντων ἀρχὴν ὑφ' ἑαυτὸν ποιήσασθαι, καὶ τρίτου τοῦ αὐτοῦς τοὺς πολεμοῦντας ἀποκτείνειν, τὰ δύο μὲν ἡμῖν πάρεσι μετὰ εὐκλείας· τοῦ τρίτου δὴ μήτε τυχεῖν γένοιτο, μήτ' ἐπιθυμησάι ποτε. Τὸ μὲν γὰρ ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, ὁ θεὸς τε παρέσχετο, καὶ αὐτὸς ὄρκοι· πιστώσεται βασιλεὺς· ὅπερ εἰ καὶ πρότερον ἡμῖν ἐξῆν, οὐδ' ἂν τὴν ἀρχὴν ὄπλα ἐκινούμεν. Τὴν Ῥωμαίων δὲ ἡγεμονίαν καὶ ἅμα μὲν τῷ προελθεῖν εἰς φῶς ὁ πατήρ παρέσχετο καὶ βασιλεὺς, βασιλέα χειροτονήσας, καὶ νῦν δὲ ἀσφαλῶς ἔστιν ἔχειν, πρὸς οὐδένα ἕτερον, ἢ ἐμὲ ἐκ διαδοχῆς πάντως ἐλευσομένην. Πολέμιον δὲ οὐθ' ἤχημα

Jacobi Pontani notæ.

(60) Non fuit proprie *θελα*, id est, patris aut matris soror, et Cantacuzenus verbi hujus licentia liberior est. Forsitan, cum proprio uti vellet, nec inveniret, vicinum accepit, et id eidem in ἀνεψιδὸν contingere potuit. Nec, ut verum fatear, Latinum proprium mihi occurrit, quo, inquam, filiam sororis proavi mei appellem, nisi majorem amittinam velis appellari, quia ipsa soror proavi est major amita. Ideo cognatam nominavi, in quo errare non potui. Possis etiam consobrinam interpretari; nam hodie latius patet hæc vox, nec tantum modo in sororum aut fratrum, sororumque filiis demicilium habet. Infra appellabitur ἀνεψιά.

(61) Primum horum, sua nimirum in tuto sta-

tuere, sæpe sine aliis duobus, aut altero saltem non contingit. Non potest sæpe rex, aut respub. esse tuta, nisi hostes vel subiciat sibi, vel perdat. Suscipienda bella ait 1. Off. M. Tullius, ob eam causam, ut sine injuria in pace vivatur; parta autem victoria conservandos, qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt: *Ut majores nostri, inquit, Æquos, Volcos, Sabinos, Hernicos in civitatem etiam acceperunt, at Carthaginem et Numantiam funditus sustulerunt. Nollem Corinthum, sed credo illos secutos opportunitatem loci maxime, ne posset aliquando ad bellum faciendum locus ipse adhortari.*

ποτε τὸν ἔμβον πάμπαν καὶ βασιλεία, μὴθ' οὕτω  
 μανθῆν ὥστε ἢ νομίσει ἢ βουλευσασθαι τι τῶν  
 ἀνηκέστων κατ' αὐτοῦ. Οὐ μὴν ἄλλ' οὐδὲ ὑμᾶς  
 ὀλομαι φιλοῦντας τοιαύτη συμφορᾷ περιθεῖν ἂν  
 ἠδέως περιπεσόντα ὥστ' ἀλάστορος καὶ πατροφό-  
 νου δίκας πᾶσι τοῖς ὄφ' ἦλιον ὀφείλειν. Ὅτε τοίνυν  
 τῶν καταλυόντων τοὺς πολέμους τὰ μὲν ἡμῖν πε-  
 ρισσι, τὸ δ' ἐν εὐτυχίας μεγίστῳ μέρει μὴ παρῆ-  
 ναι, καὶ προσέτι πρόσσεσιν εὐκλεία τοῖς πραττο-  
 μένοις, καταθέσθαι τὸν πόλεμον προσήκει, ἔτι δὲ  
 οὐδ' ἂν εὐφρονοῦντων ἀνθρώπων ἔργον πράξομεν  
 μὴ βουλόμενοι τὸν πόλεμον καταλύειν. Εἰ μὲν γὰρ  
 μὴν ἐπελθόντες παραληψόμεθα τὴν πόλιν, πλέον  
 οὐδὲν ὢν νῦν ἔχομεν ἔχειν ἐξέσται· ἃ δ' ἔχομεν  
 μετ' εὐκλείας ἔμα καὶ δικαιοσύνης καὶ πατρικῆς  
 εὐχῆς, ἀρπάξειν καὶ ἀδικεῖν, καὶ μοινοῦχι πα-  
 τροκτονεῖν ἔχοντας δοκεῖν, ὃ παραφρονοῦντων ἢ  
 φρονοῦντων (62) ἂν εἴη. Εἴπερ δὲ οὐ δυνησόμεθα  
 παραλαθεῖν, πρὸς τῷ πᾶσιν ἀνθρώποις μισεῖσθαι τε  
 καὶ διαβέλλεσθαι δικαίως (ἔτι πρὸς εἰρήνην προ-  
 καλούμενοι, ἀδικία καὶ πλεονεξία γνώμης οὐχ  
 ὑπηκούσαμεν) καὶ πρὸς κινδύνους ἀνοήτους ἑαυ-  
 τοὺς ὑποβαλοῦμεν, καὶ πολλὰς πόλεις καὶ χώρας  
 αἰετοῖς καταστησόμεθα κακῶν ἀνηκέστων. Τούτων  
 ἕνεκα, αὐτὸς τε ἀσπάζομαι τὴν πρὸς βασιλεία εἰρή-  
 νην, καὶ ὑμῖν λυσιτελεῖν νομίζω συμβεβούλευκα.  
 Ἔσσεθε γὰρ ἀπειληφότες δόξαν ἀνδρίας ἅμα καὶ  
 δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης, ὄπλοις μὲν κρατήσαν-  
 τες τῶν ἀντιτεταγμένων, καὶ τὰς γνώμας παραστη-  
 σάμενοι, ἀμυνόμενοι τε ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ οὐκ  
 αὐτοὶ ἀδικούντες· καὶ τῷ μὴ ὑπὲρ τὰ μέτρια φρο-  
 νεῖν μηδὲ ταῖς εὐτυχίαις φουδασθαι, τὴν σωφροσύ-  
 νην ἐπιδεικνύμενοι. Τοιαῦτα τοῦ νέου βασιλείου  
 ὑπὲρ τῆς εἰς βασιλεία εἰρήνης διαλεχθέντος, ὃ  
 μέγας δομέστικος μετ' αὐτὸν, Καὶ δίκαια καὶ συμ-  
 φέροντα, εἶπε, καὶ πολλῆς αἰτίας δόξης ἐσόμενα  
 ἡμῖν εἰρηκας, ὧ βασιλεῦ. Αἰδ' οὐδὲ ἀντιλέγειν οὐ-  
 δένα τῶν πάντων ὡς οὐχ ἢ προσήκεν εἰρηται. δυ-  
 νῆσσεσθαι νομίζω. Ἐγὼ γὰρ αὐτὸς εἰ τι συνεῶρων  
 εἰρημένον τῶν μὴ δεόντων, ἀντείπων ἂν. Ἐπεὶ  
 δ' ἅπαντα εἰρηται καλῶς καὶ δικαιοσύνης ἐχόμενα  
 καὶ ἔμπειρίας στρατηγικῆς, οὐδὲν ἔτι τὸ λείπον,  
 ἢ εἰς πέρας ἄγειν τὰ βεβουλευμένα. Ἐπὶ τοῦτοις  
 τῶν ἐν τέλει τινῶν καὶ τῆς στρατιᾶς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πρότερον ὑπὸ τε βασιλέως καὶ τοῦ μεγάλου παρ-  
 σευασμένοι δομῆστικῶ ὥστε συνειπεῖν τοῖς εἰρησομένοις, τὴν βουλὴν τε ἐπήνεσαν, καὶ τὴν εἰρήνην  
 ὡς αἰτίαν ἐσομένην πολλῶν ἀγαθῶν ἔφαταν δεῖν αἰρεῖσθαι. Καὶ Συργιάννου δ' εὐθύς καὶ πρωτο-  
 στρατόρος τοῖς λεγομένοις προσθεμένων, καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν ἐπηκολούθησε, καὶ ἐκεκώρωτο ἡ εἰρή-  
 νη. Εἰ γὰρ καὶ τινες ἦσαν ὑπὲρ τοῦ τὸν πρεσβύτερον βασιλεία διαφραρῆναι τὸν πόλεμον αἰρούμε-  
 νοι, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ βρέματος καὶ αὐτοὶ συναπήχθησαν τοῦ πλῆθους.

Jacobi Pontani notæ.

(62) Fortasse, ὄλως ἀφρονοῦντων, vel potius ante  
 ἢ, potuit esse vocula μάλλον.

(63) Pulcherrima et gravissima, vereque impe-  
 ratoria γνώμη, quales in hac historia complures.  
*Melior est qui dominatur animo suo, expugnatore  
 urbium.* (Prov. xvi.) Poeta quidam :

*Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit.*

Seneca *Natural. quaest.* lib. III : *Innumerabiles  
 sunt, qui urbes, qui populos habuere in potestate,  
 paucissimi qui se.*

(64) Sic reddo, quod Græce est, ἢ ὑπὲρ τὰ

A Inquam, ponere, cum illustri laude conjunctum  
 est, ab armis recedere nos convenit. Quod si nolue-  
 rimus, imprudenter ac stulte facimus. Si enim  
 nunc urbem adoriamur et occupemus, nihilo  
 plus habebimus, quam nunc habemus. Quæ autem  
 gloriose, juste, cum paternis votis habemus, ea  
 per rapinas, injurias, et tantumnon per parrici-  
 dium habere existimari velle, hoc vero desipere ac  
 delirare est. Si occupare non poterimus, præter-  
 quam quod in omnium odia calumniasque incur-  
 remus (quia ad pacem invitati, improbitate et  
 cupidine irretiti recusaverimus), etiam in discrimi-  
 na sine ullo fructu nos conjiciemus, multisque  
 urbibus et regionibus cladem pestemque creabi-  
 mus. His rationibus ego impulsus, pacem cum avo  
 complector, eamque vobis tanquam utilem suadeo :  
 inde enim a fortitudine, justitia et moderatione  
 commendabimini, si, cum adversarios armis sub-  
 egeritis (63), nunc ipsi animos vestros subigatis, et  
 pro jure propugnetis, non ipsi injuriam inferatis :  
 vestroque vos pede metientes (64), nec successi-  
 bus intumescetes, modeste ac submisse vos ge-  
 ratis. Ubi hæc pro pace disputavit imperator, ex-  
 cipiens magnus domesticus, Et æqua, inquit, et  
 conducibilia, et gloriam non mediocre nobis  
 conciliatura dixisti, imperator. Quare te ita locu-  
 tum ut decuit, haud quemquam inficiaturum opi-  
 nor. Equidem ipse ego, si quid aliter dictum senti-  
 rem, id refellerem. 72 Sed quoniam bene, juste  
 ac pro scientia imperatoria prolata sunt omnia, su-  
 perest hoc unum, ut quæ mentibus probata sunt,  
 opere ipso administrentur. Posthæc nonnulli de  
 proceribus ex exercitu, ad hoc ipsum prius ab  
 imperatore et magno domestico subornati in-  
 structique, ut assensu firmarent audita, consilium  
 verbis extulerunt, pacemque ut multarum commo-  
 ditatum conciliatricem, suscipiendam prædicarunt.  
 Mox Syrgianne et protostratore sententias suas  
 eodem aggregantibus, tota agmina secuta sunt, et  
 pax constabilita est. Etsi enim non deessent, qui  
 ad exitium senioris imperatoris militare elegissent,  
 tamen cum multitudine velut impetu quodam flu-  
 minis abripiebantur.

D μέτρια φρονεῖν. Est item in illos qui secundis re-  
 bus prosperisque successibus inflantur et intumescunt,  
 aliud adagium, umbram suam metiri. Nam cum  
 Philippus Macedo victis apud Chæroneam Atheniensibus  
 arrogantius de se sentiret, litterasque ad Archidamum  
 Agesilai filium superbe et asperè scriptas dedisset,  
 respondit ille : Εἰ μετρήσεις τὴν σαυτοῦ σκιάν, οὐκ ἂν εὔροις αὐτὴν  
 μεζζονα γεγενημένην, ἢ πρὶν νικᾶν. Si umbram  
 tuam metieris, non reperies eam vel tantulo majorem  
 esse, quam fuerit ante victoriam.

## CAPUT XXIII.

*Responsum nepotis ad avum plenum officii. Partem imperii ab eo petit. et juramentum. Jurat senex, anathema rescindit, nomen imperatoris ei restituit, ejus virtutem magnifice commendat. Quod Apocauchum ad juramentum exigendum ad se miserit, id fert agrivus, et hominem illum vituperat. Excusat factum Palæologina; excusat etiam nepos, se hominem illum obscurum non pro legato, sed pro tabellario misisse affirmans.*

His ita gestis, consobrinam suam legatione perfunctam Constantinopolin dimisit. Quæ autem avo renuntianda dedit, hæc fuerunt : Oportebat, imperator optime, nihil prorsus eorum incipere quæ incepta sunt. Ego siquidem, quod sæpe jam dixi, testem facio illum oculum intuentem omnia, me nullius sceleris, sed levium duntaxat pueriliumque delictorum mihi esse conscium. Quia vero propter innumerabilia peccata mea Deus hoc permisit, rursum ei etiam atque etiam gratias ago, quod non ante vitam finivi, quam tempus idoneum nanciscerer, quo et candorem animi mei, et obediendi studium ac subjectionem meam tibi declarare possem. Tu igitur legata ad me amitina tua eademque cognata mea (65), petivisti, quæ nosti. Atqui ego a magno imperatore Deo suppliciter contendo, ut in longos annos vitam extendas, imperium Romanum gubernes, et ego instar servi et filii imperata tua exsequar; procedente autem tempore, quæ illi placuerint, de nobis constituat : et, si prius obeam, ut in te totum recumbat imperium, quo, quæ factu utilia censueris, ea præstes. Sin tu ad mansiones illas sempiternas fueris evocatus, ut mihi denuo principatus Romanus relinquatur. **73** Sed ista quidem, ut Deo placitum erit (66), ita se habeant. Nunc necessitate reverentiaque dissidentibus, necessitas vicit, et indecore imperiteque dicere facereque compulsi. Cum namque et nos ipsos, et civitates, et pecunias, et simul omnia in manus tuas tradere decuisset, duabus de causis secus agere coacti sumus. Una, quod meam tibi gratificandi voluntatem (67), observantiam, pudorem erga te Deus novit, cui occulta patent, et ipse quoties occasio tulit, evidentibus argumentis hæc ostendi. Confisus itaque sum, te pari in me animo fore, paternamque propensionem et naturalem illam charitatem erga me sinceram incorruptamque servaturum. Sed cum rerum conditio isthæc constanter demonstrandi facultatem tibi nondum obtulerit, nolim idcirco alicujus diffidentia a quoquam reprehendi. Altera, in qua plus momenti est ac ponderis; postquam de exercitu

Α Τούτων οὕτω γεγενημένων, τὴν πρὸς τὴν πρεσβείαν ἀπεσταλμένην θεῖαν αὐτοῦ πρὸς Βυζάντιον ἐξέπεμψε βασιλεὺς, μνηύσας τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ τοιαῦτα· Ἐδεῖ μὲν, ὡς κράτιστε βασιλεῦ, μηδὲν τῶν γεγενημένων μηδὲ τὴν ἀρχὴν κινήθῃναι. Ἐγὼ γάρ, ὅπερ πολλὰκις εἶπον, τὸν πάντ' ἐφορῶντα μαρτύρομαι ὀφθαλμῶν, ὡς οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοῖδα, πλὴν εἰ μὴ μικρὰ τινα καὶ παιδίοις πρέποντα ἡμαρτηχότι. Ἐπεὶ δ' οὕτω συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἐμῶν ἕνεκα πάντως ἀπειρῶν ἀμαρτημάτων, πάλιν αὐτῷ χάριτας ὁμολογῶ πολλὰς, ὅτι μὴ πρότερον κατέλυσα τὴν ζωὴν, πρὶν ἐπιτηδέου καιροῦ τυχεῖν οὕτως, ὥστε δυνηθῆναι καὶ τὸ ἄδολον τῆς γνώμης καὶ τὴν εἰς σὲ εὐπειθειαν καὶ δουλοῦντα φανεράν καταστήσαι. Σὺ μὲν οὖν, ὡς βασιλεῦ, τῆς σῆς μὲν ἀνεψιᾶς, ἐμῆς δὲ θείας, διαπρεσβευομένης ἤτησας ὅσα οἶδας. Ἐγὼ δ' ἐν ἰκεσίας μέρει παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως αἰτῶ καὶ Θεοῦ, σὲ μὲν ἐπὶ πολλοῖς ἔττειν ἐν ζωῶν εἶναι, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἰθύνειν· ἐμὲ δὲ οἷα δοῦλον οὖν καὶ υἱὸν ἢ κελεύεις αὐτὸς τὸ προσταττόμενον ἐκπληροῦν, τοῦ χρόνου δὴ προϊόντος, ἃ φίλον ἐστὶ Θεῷ τοιαῦτ' οἰκονομηθῆναι περὶ ἡμᾶς. Εἰ μὲν οὖν πρότερος αὐτὸς ἀποστῶ τοῦ ζῆν, ἐπὶ σοὶ τὴν ἀρχὴν κείσθαι πᾶσαν, ὡσθ' ἃ σοὶ δοκεῖ συμφέρειν, ποιεῖν. Εἰ δ' ἔρα σύ γε πρὸς τὰς αἰωνίους μετακληθῆση μονὰς, ἐμοὶ πάλιν τὴν ἡγεμονίαν Ῥωμαίων καταλειφθῆναι. Ταῦτα μὲν οὖν ὅποι τῷ Θεῷ φίλον, ἀγέσθω. Νυνὶ δὲ ἀνάγκης τε καὶ αἰδοῦς μεριζομένης, ἰσχυσεν ἢ ἀνάγκη, καὶ τι τῶν μὴ προσηκότων καὶ ἀπαίδουτων καὶ λέγειν καὶ πράττειν βιαζομένη. Δέον γὰρ καὶ ἡμᾶς αὐτοῦς καὶ πόλεις καὶ χρήματα καὶ ὁμοῦ πάντα σοὶ ἐγχειρίζειν, δυοῖν ἕνεκα αἰτιῶν ἐτέρως ἡναγκάσμεθα ποιεῖν. Ἐν μὲν, ὅτι τὴν μὲν ἐμὴν εἰς τὸ τὰ σοὶ φίλα πράττειν προαίρεσιν καὶ τὴν περὶ σὲ τιμῆν τε καὶ αἰδῶν, Θεός τε οἶδεν ὁ τὰ κεκρυμμένα εἰδῶς, καὶ αὐτὸς τῶν πραγμάτων παρασχόντων ἐναργῆ τὴν ἀπόδειξιν ἐποίησάμην. Πίποιθα μὲν οὖν, ὡς καὶ αὐτὸς διατεθῆση τὸν Ἰσὸν τρόπον περὶ ἐμὲ, καὶ τὴν πατρικὴν εὐμένειαν καὶ τὴν φυσικὴν στοργὴν ἄδολον ἐμοὶ τηρήσεις καὶ καθαρὰν. Οὕτω δὲ τὴν ἀπόδειξιν βεβαίαν τῶν πραγμάτων

## Jacobi Pontani notæ.

(65) Necessario propter distinctionem diversis vocibus hic ista duo transferenda sunt, quorum utrumque latius significatum habere supra monuimus. Vere autem Eugenia Andronici majoris amitina fuit, si amitini sunt fratrum et sororum liberi. Michael enim Palæologus Andronici pater, idem matris Eugeniæ frater, quam, respicientes Andronicum juniorem, senioris nepotem, consobrinam vocemus licet, aliud enim magis proprium non suppeditat.

(66) Verba sunt Gregorii Nazianzeni in epita-

phio Basilii, ταῦτα μὲν οὖν ὅπη τῷ Θεῷ φίλον ἀγέσθω, cuilibet bono Christiano sæpius usurpanda. Ut et illa, ἐάν Θεὸς θέλη, Θεοῦ θέλοντος, σὺν Θεῷ, et similia.

(67) Cur secus agere quam decuisset et voluisset compulsus sit, primam causam esse ait, quod avus erga se affectum paternum exuerit. Sed rem valde civiliter et eleganter proponit, ne avum verbo duriore offendant; et quod objici de se poterat, ei a principio occurrit, affirmans, scese partes filii boni non omisisse.

παρασχομένων, οὐδείς ἂν καταμέμφαιτο δειλίᾳ κατεχόμενον. Δεύτερον δ', ὃ καὶ ἰσχυρότερον τοῦ προτέρου, ἐπειδὴ τοὺς σὺν ἐμοὶ πάντας, τοὺς μὲν ὑπὸ δειλίας, τοὺς δ' ὑπὸ κακοβουλίας, ἔστι δ' οὗς καὶ διὰ τὴν τοῖς κακοῖς χαίρειν, ἐρώων τὸν πόλεμον αἰρουμένους, εἰρήνης δὲ μὴ μέχρις ἄκρων ὧτων ἀνεγομένους, ἠναγκάσθην τι μικρὸν καὶ τοῦ ὄντος καλοῦ καὶ δικαίου παραλιπεῖν, ὡς ἂν ποιήσω πᾶσιν ἀνεκτήν τὴν εἰρήνην. Ἔστι δὲ τοῦτο, τὸ ἐμὲ μὲν ἐκ Σηλυβρίας ἄχρι καὶ Χριστουπόλεως τῶν μεταξὺ χωρῶν τε καὶ πόλεων καὶ στρατιᾶς, ἔτι δὲ καὶ δημοσίων φόρων τὴν διοίκησιν ἔχειν· σὲ δὲ, βασιλεῦ, αὐτῆς τε τῆς Κωνσταντίνου μέχρι Σηλυβρίας, καὶ τῶν κατὰ τὴν ἔω τοῖς Ῥωμαίοις ὑπηκόων πόλεων· ἔτι δὲ καὶ νήσων πασῶν, καὶ τῶν ἀπὸ Χριστουπόλεως Μακεδονικῶν τε καὶ ἑσπερίων ἐπαρχιῶν ἄχρις Ἐπιδάμνου καὶ Δαλματίας τῶν ἄκρων ὄρων τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας. Ἐλπίζω δὲ τοῦ χρόνου προϊόντος, ἐμὲ τε αὐτὸν, καὶ ἅ δοκῶ νυνὶ σφετερίζεσθαι, ὑπὸ τῆν σὴν ἐξουσίαν παραδώσειν ἀγαγῶν, ἐπειδὴ καὶ νῦν οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἀνάγκῃ συνουθούμενος, προῆγμαί ποισίν. Τοιαῦτα πρὸς τὸν βασιλέα βασιλεῦς ὁ νέος μηνύσας, ἀπέστειλε, καὶ ὄρκους ἐν δυοῖ βιβλίοις ἔγγεγραμμένους ἐξ ἑκατέρου πρὸς τὸν ἕτερον βασιλέα τὸν μερισμὸν περιέχοντας ὧν ἄρξουσι πόλεων καὶ τοῖς ὁμωμοσμένοις ἐμμενεῖν ἑκάτερον ἰσχυριζομένους, ὡς ἂν εἰ ἀρεστὰ δοκοῖ ταῦτα κάκειν, τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις τοὺς ὄρκους πιστοῦς ποιήσας, καὶ ὑπογορφαῖς τῆς οικείας χειρὸς ἐρυθραῖς, πέμψῃ πρὸς αὐτὸν αὐθις τὰ ἴσα κάκεινου δράσοντος. Ἐπεὶ δὲ ἔδει καὶ τῶν ἐκ τοῦ νέου βασιλέως τινὰ περῖναι τοὺς ἐγγράφους ὄρκους ἀποκομίσοντα, ὁ παρακοιμώμενος Ἀπόκαυχος ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ μεγάλου δομαστικοῦ τοῦ Συργιάννου πρὸς τοῦτο πείσαντος. Τῆς μὲντοι βασιλέως ἀνεψιάς πρὸς βασιλέα εἰς Βυζάντιον ἀφιγμένης, καὶ τοὺς τε λόγους τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλέως, ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰρήνην τὴν ἐφ' οἷς ἐγένετο ἀπαγγειλιάσης, πρῶτα μὲν ἐκπληξίς ἔειχε τὸν βασιλέα, καὶ σχεδὸν ἠπίσται τοῖς λεγομένοις. Ἐπεὶ δὲ ἐπειθετο ἀληθῆ εἶναι, ἠθέως τε ἐδέξατο τὴν εἰρήνην, καὶ τῷ ἐγγόνῳ χάριτας ὠμολόγει πολλάς· συναγαγὼν δ' ἐν βασιλείῳς εὐθύς τοὺς ἐν τῇ Κωνσταντίνου εὐρεθέντας ἀρχιεράς, τοὺς τε ὄρκους ἐπετέλει, καὶ τὸν πρότερον ἐκφωνηθέντα κατὰ τοῦ νέου βασιλέως καὶ τῶν συνόντων διέλυεν ἀφορισμὸν, βασιλέα πάλιν τὸν ἐγγονον κελύσας καὶ

meo alios timore quodam, alios perversitate, alios, quod alienis incommodis gaudeant, bello se credere animadverti (pacis vero mentionem auribus aversari), ut omnibus eam facerem tolerabilem, ab justo et honesto paululum declinare necesse habui. Est autem hoc, ut ego a Selybria usque Christopolin (68) locorum interjacentium, oppidorum, militarium copiarum, vectigalium administrationem obtineam: tu a Constantinopoli omnia usque Selybriam, et urbes Orientis, quæ quidem Romanis parent: præterea insulas omnes, et a Christopoli Macedonicas atque occidentales provincias usque Epidamnum (69), et Dalmatiam (quæ sunt Romani imperii metæ ultimæ) possideas. In spe sum, me aliquando et memetipsam, et quæ nunc mihi vindicare videor, in arbitrium potestatemque tuam contraditurum: quandoquidem et istuc jam haud consulto et cogitato, sed necessitati cedens facio. Hujusmodi responsum junior seniori imperatori misit, simulque libellos duos, in quibus inscripta juramenta, et urbes, quas alter alteri per partitionem attribueret continentia, et utrumque jurata præstiturum affirmantia: ut si eadem illi probarentur, adhibitis sacris Evangeliiis, et iniata manus suæ subscriptione fide sacramento conciliata, sibi eosdem idem facturo remitteret. Cæterum quia de amicis junioris imperatoris oportebat esse, qui conscripta juramenta deportaret, suasu Syrgiannis a magno domestico cubiculi sacri præpositus Apocauchus (70) deligitur. Ubi Byzantium reversa Palkæologina imperatori dicta nepotis, et pacem cum conditionibus admissam exposuit, ille primum sic obstupuit, ut quæ dicebantur vix crederet. Tamen ut fidem adjunxit, libenter pacem accepit, et nepoti gratias non vulgares habuit, statimque episcopis, qui Constantinopoli tum inveniebantur, in palatium accitis, jusjurandum dedit; et nuper in nepotem, ejusque factionem pronuntiatam devotionis sententiam retractans, rursus imperatorem et esse et nominari jussit. Eandem porro amitinam iterum ad illum, ejus adjurandi missurus, dolens, non aliquem honestiore loco natum, sed Apocauchum ad juramentum deferendum venisse, sic eam compellat: Quod nepos meus adeo me veneratur et colit, meaque causa tam est sollicitus,

Jacobi Pontani notæ.

(68) De hac conditione, seu pactione Gregoras ita libro octavo: *Tandem inter eos convenit, ut junior imperator Thraciam, quæ a Christopoli usque ad Rhégium, et Constantinopolis suburbana pertinet, pro auctoritate obtineret, simulque ea prædia, quæ suæ factioni assignasset in Macedonia, quorum multa erant, quæ singulis multa millia quotannis penderent: senior vero tum Constantinopolin, tum urbes et provincias omnes Macedonicas ultra Christopolin sitas.*

(69) Epidamnum, seu Epidamnum, alias Dyrrachium, urbs Macedoniæ versus mare Adrianum, quæ Ciceronem exsulem excepit, eumque officiose humaniterque totis sexdecim mensibus tractavit.

Stephanus de urbibus docet duas esse Epidamnos, alteram in Illyrico, alteram in sinu Ionio. Vocatum porro Dyrrachium a Romanis, qui nomen ominosum et quasi a damno deductum vitarent. Sic oppidum et coloniam suam Beneventum, bene ominandi causa, nominarunt, cum antea a Græcis Maleventum diceretur. Sed Dyrrachus Herculis ex filia nepos, quod portum urbi adjecerat, jam antea ab se Dyrrachium appellarat.

(70) Qui ergo senex paulo infra queritur, hominem inilium ad se missum? Respicit ibi ad originem et natales Apocauchi, qui fuerunt obscuri et ignobiles, ut docetur initio libri hujus cap. 4.

multa ei vicissim bona, non in hac tantum, verum etiam in illa imortalis vita a Deo comprecor. Adhæc moderatum ejus ingenium probosque mores, atque in omni honestate progressus admiror; quod juvenis, et imperator, multoque adversariis superior; unde probabile sebat, subnixe ambulaturum, arrogantiaque tumidum, aut ingratum in nos futurum, aut certe, quæ nos petebamus evulgatis, deinde quæ ipsi collibuisse largiturum, ut sibi plauderetur ab omnibus; nihil horum perpetravit, sed petitionem meam uni magno domestico aperiens, prudenterque ac modeste admodum respondens, duplicem nobis gratiam persolvit, non solum quod Romano imperio jam toto in eum inclinante, partem retinet, reliquum omne nobis cedit; verum etiam, quod rebus nostris tam vehementer laborantibus, nullo fastu inolesevit. Ex quo penitus ita sentio, nunquam ei venisse in mentem, vel particulam despicientiæ nostri præ se ferre, sed reverentiam ac pietatem antiquam erga nos custodire. Illud tamen maxime cruciat animum, quod cum apud se plures et probos et sanguinis necessitudine conjunctos haberet, per quos juramentum a nobis reciperet, horum nullum, sed Apocauchum, obscurum ex obscuris natum misit, qui nuperrime exactionum coactoribus scriptum faciebat. Quanquam quasi quiddam singulare dicerem, quod absurdus est omisi. Idem enim Apocauchus cum multis me promissis circumduxisset, mea auctoritate rei salariorum præfectus est. Deinde promissa posthabens, cum simul omnes e sale 75 reditus devorasset, et ego idcirco de multis pauca requirerem, occasione usus, ad nepotem meum profugit. Quis igitur hunc hominem tantopere ab illo honoratum cernens, ut in negotiis, etiam nobilissimis hominibus defendendis, ejus opera utatur, non id de industria a nepote ad dolorem mihi inurendum fraudulenter esse comparatum existimet? Et ut istuc hac mente non fecerit, multi tamen hac mente factum cogitabunt. Respondente Palæologina, non sibi videri Apocauchum a nepote contemptus gratia legatum, quandoquidem ejus tot erga ipsum antea reverentiæ, et ingenui timoris documenta essent; imperator protosecretarium Bardalen et Callicreniten cum ea ad nepotem mittit. Qui ubi senis super Apocauchum sermonem audivit, Procul a me sit ista insania, inquit, ut vel parvum vel magnum quidpiam ad molestiam contemptumve domini mei et imperatoris designem: in quem scientem peccare, magna omnino culpa tenetur, me iudice, etiamsi peccatum non magnum fuerit (71). Apocauchus non ut legatus, neque ut pacis confirmator (hæc

εἶναι καὶ ονομάζεσθαι. Μέλλον δ' αὖθις τὴν αὐτὴν ἀνεξίτην αὐτοῦ πρὸς βασιλέα τὸν νέον πεμπειν ὡς τοὺς παρ' ἐκείνου ληψομένην ὄρκους, ἀνιῶμενος ὅτι μὴ τῶν εὐ γενομένων τις, ἀλλ' Ἀποκαυχὸς ἐπὶ τὸ τοὺς ὄρκους παραλαβεῖν ἀπέταλτο, ἔφη πρὸς αὐτὴν· Τῆς μὲν εἰς ἐμὲ αἰδοῦς καὶ προμηθείας τε καὶ τιμῆς, πολλῶν ἀμοιβῶν ἀγαθῶν εὐχομαι τῷ βασιλεῖ καὶ ἐμῷ ἐγγόνῳ παρὰ Θεοῦ, οὐ μόνον κατὰ τὸν τῆδε βίον, ἀλλὰ καὶ κατὰ ἐκείνον τὸν ἀτελεύτητον. Ἐπὶ δὲ μοι καὶ θαυμάζειν ἔπεισι τό τε μέτριον αὐτῷ τοῦ ἤθους, καὶ τὴν εὐθύτητα τοῦ τρόπου, καὶ τὸ πρὸς τὰ κατὰ βεσηχὸς, ὅτι νέος ὢν καὶ βασιλεὺς, καὶ παρὰ πολὺ τῶν ἀντιπάλων κακρατικῶς ἐξ ὧν εἶδος ἦν πρὸς φιλοτιμίαν ἐπαρῆθαι καὶ φουσηθῆναι, καὶ ἀγνωμονῆσαι περὶ ἡμᾶς, ἣ τότε δεύτερον, ἅπερ ἠτούμεθα αὐτοὶ ποιήσαντα φανερὰ, εἶτα ἅπερ ἠθέληεν αὐτὸς χάρισσαι, ἵνα θαυμάζοιτο παρὰ πάντων. Ὁ δ' ἐποίησε τοιοῦτον οὐδὲν· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐμοὺς λόγους διετήρησεν ἐν ἀδήλῳ, οὐδενὸς ἐγνωκότος ἐτέρου πλὴν τοῦ μεγάλου δομωστικῆς μόνου· αὐτὸς δὲ τοὺς λόγους συνετώς ἄγαν καὶ κοσμίως οἰκονομήσας, διπλὴν ἡμῖν κατέθετο τὴν χάριν, οὐ μόνον τῷ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας πάσης ἡδὴ πρὸς αὐτὸν κλινοῦσης μέρος μὲν τι παρακατασχέιν, τῆς λοιπῆς δ' ἀπάσης ἡμῖν παραχωρῆσαι, ἀλλὰ καὶ τῷ μῆδ' οὕτως εἰς στενὸν κομιδῆ τὰ ἡμέτερα ἐληλακῶτα ἐκπομπέουσαι θελήσαι. Ἐξ ὧν ἐμὲ πεπεσθαι σαφῶς συμβαίνει, ὡς οὐδ' ἔχνο· καταφρονήσεως ἐπὶ νοῦν ἦλθαν αὐτῷ ἐνδείξεσθαι εἰς ἐμὲ, ἀλλὰ τὴν προτέραν αἰδῶν καὶ εὐλάβειαν ἀποσώζει. Ἐκείνο δὲ οὐχ ἤκιστα λυπεῖ, ὅτι μὴ πρὸς τὴν παράλτησιν τῶν ὄρκων, πολλῶν τε καὶ ἀγαθῶν καὶ τῶν καθ' αἷμα προστηκόντων αὐτῷ συνόντων, τούτων μὲν ἀπέσταλκεν οὐδένα, τὸν δὲ Ἀποκαυχὸν, ἀσημον μὲν ὄντα καὶ ἐξ ἀσήμων, καὶ οὐπω χθὲς καὶ πρῶτον τοῖς τῶν δημοσίων φόρων πράκταις ὑπογραμματούοντα. Καίτοι τὸ δεινότερον ἀφείλον, ὡς δὴ τι θαυμαστὸν λέγων. Ὁ γὰρ αὐτὸς ἐμὲ πολλὰς ὑποσχέσεσιν ἐξαπατήσας, τῶν δημοσίων ἄλλων ἔφορος ἀπεδείχθη. Εἶτα τῶν μὲν ὑποσχέσεων ἐκπεπληρωκεν οὐδὲν· ὁμοῦ δὲ πᾶσαν τὴν ἐκ τῶν ἄλλων πρόσοδον καταφαγῶν, καὶ διὰ τοῦτ' ἐκ πολλῶν ὀλίγα ζητούντος ἐμοῦ λαβεῖν, τῷ καιρῷ χρησάμενος, πρὸς τὸν ἐμὸν ἔγγονον ἔρχετο ἀποδράς. Τίς οὖν τοῦτον ἰδὼν οὕτω τιμώμενον παρ' αὐτῷ, ὥστε καὶ ἐπὶ τοῖς, τοῖς εὐγενεστάτοις προσήκουσιν, ἔργοις αὐτῷ χρῆσθαι, οὐκ ἂν ἐξέπληττος νομίσει εἰς ἀνίαν ἐμοῦ παρὰ βασιλέως τοῦ ἐγγόνου συνεσκευασθαι; Εἰ γὰρ καὶ τῷ ὄντι μὴ παρ' ἐκείνου τοιαύτη πέπρακται γῶμη, ἀλλ' οἱ πολλοὶ οὕτω γε νομοῦσιν. Ἀποκριναμένη δὲ καὶ αὐτῆς, Οὐδ' ἂν αὐτῇ δοκεῖν καταφρονητικῶς παρὰ βασιλέως τοῦ νέου τὸν Ἀποκαυχὸν ἀπεστάλθαι, πολλὰς τῆς εἰς σὲ, βασιλεῦ, αἰδοῦς τε καὶ εὐλαβείας δεδωκότος τὰς ἀποδείξεις·

#### Jacobi Pontani notæ.

(71) Num paradoxon illud Stoicorum insinuat, ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα, omnia peccata esse æqualia? de quo Cicero, ut de aliis disseruit: *Parva, inquis, res est; atqui magna culpa. Nec enim peccata rerum eventus, sed vitia hominum metienda sunt*, etc. Verum ita loquitur, ut quantum veneretur avum, intelli-

gatur. Quos enim multum reveremur, aut diligimus, aut saltem multum revereri ac diligere debemus, eos etiam parum offensos, quasi indignis modis violatos dolemus, atque irascimur. Nec id immerito.

ὁ βασιλεὺς τὸν τε πρωτασηκρήτις Βαρδάλην καὶ τὸν Καλλικρήνητην ἄμα σὺν αὐτῇ πρὸς τὸν ἔγγονον ἀποπέλλει. Ἀφικομένων δὲ πρὸς αὐτὸν, πρὸς μὲν τοὺς περὶ τοῦ Ἀποκαύχου λόγους ὡς ἐπίθετο τοῦ βασιλέως, Μὴ οὐδὲν μανεινὴν, ὁ νέος εἰρηκε βασιλεὺς, ὡς ἢ μικρὸν ἢ μέγα ἐπὶ λύπη ἢ καταφρονήσει τοῦ ἐμοῦ ποιῆσαι κυρίου καὶ βασιλέως. Τὸ γὰρ ὅλως πρὸς αὐτὸν ἁμαρτεῖν ἐκόντα, τῆς Ἰσῆς ἀξίον ἐστὶν αἰτίας παρ' ἐμοὶ κριτῆ, ἂν τε μεῖζον ἂν τ' ἔλαττον ἁμάρτημα ἦ. Ἀποκαυχος δὲ οὐχ ὡς πρέσβις, οὐδὲ τῆς εἰρήνης βεβαιωτής, (ταῦτα γὰρ τῇ ἐμῇ θεῖᾳ προσήκειν), ἀλλ' ὡς γραμματοκομιστῆς ἀπεστάλη μόνον. Ἴσμεν δ' ὅτι καὶ μεγάλων ἕνεκα καὶ ἀναγκαιοτάτων πέμποντές τινι γράμματα, καὶ τοῖς φαυλοτάτοις τῶν οἰκετῶν χρώμεθα πρὸς μετακομιδὴν. Ὅμως εἰ καὶ τινα ἔχει μέμψιν, παρὰ τοῦ μεγάλου δομestίκου τὰς εὐθύνας ἀπαιτεῖν, οὐ παρ' ἐμοῦ, προσήκει τὸν βασιλεῖα (παρ' αὐτοῦ γὰρ ἀπέσταλτο), τοὺς ὄρκους δὲ βεβαιώσας καὶ τοῖς πρέσβεσιν ἐγχειρίσας χαίροντας ἐξαπέστειλεν.

## CAPUT XXIV.

*Junior imperator Adrianopolin reversus, eo uxorem vocat. Ætatem in lustrandis et ordinandis urbibus ponit. Syrgiannes ad senem perfidiose deficit. Eam defectionem nepos illi exprobrans, ad fidem porro colendam hortatur. Negat Syrgiannes objecta; sed litteris Byzantinis convincitur. Iterum de officio monetur. Pernegat, et Byzantium proficiscitur. Bellum recrudescit, nepos exercitum ad arma in adversarios exsuscitat. Mira omnium pugnandi cupiditas.*

Αὐτὸς δὲ μετὰ τὴν Πεντηκοστήν Ἰουλίῳ μῆνι· Β Ἰσταμένου ἀνέζηυξεν εἰς Ἀδριανούπολιν· πέμψας δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινου, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Εἰρήνην ἤγαγε πρὸς αὐτὸν, ἧς καὶ μετὰ τὴν πρὸς βασιλέα ἀφιξίν παιδίον ἄρρεν τεκούσης μετὰ μῆνας ὀκτώ τὸ παιδίον ἐτεθνήκει. Ὁ βασιλεὺς δὲ τὰς ὑπ' αὐτὸν πόλεις περιτῶν, καὶ τῶν αὐτῷ συνόντων τοὺς ἐπιφανεστέρους τιμαῖ; τε καὶ δωρεαῖ; καὶ ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων ἐπιτροπαις, τοὺς δ' ἄλλους χρήμασι καὶ ἐτησίαις θεραπεύσας προσόδοις, διέτρυψε τὸ θέρος. Ἦδη δὲ τοῦ θέρους τελευτῶντος, κατὰ τὰς ἀρχὰς μάλιστα τοῦ Αὐγούστου μηνός, οἱ πρὸς τῇ Κωνσταντινου τοῦ βασιλέως φίλοι δηλοῦσι διὰ γραμμάτων αὐτῷ, ὡς ὁ Συργιάννης συμπάσσει πρὸς τὸν σὸν πάππον θέμενος, ἀφιξεται πρὸς αὐτὸν ὅσον ὄβρω. Βασιλεὶ δ' ἄμα καὶ μεγάλῳ δομestικῷ τὰ γράμματα ἀναγνοῦσιν ἐδοκεῖ λυσταλεῖν πρὸς μὲν τὸ παρὸν ἐν ἀπορρήτῳ τὰ μηνυθέντα τηρεῖν· πέμψαντας δὲ πυνθάνεσθαι παρὰ τῶν φίλων εἰ ὅλως ἀληθῆ τὰ περὶ Συργιάννη μηνυθέντα. Σχέτιον γὰρ φετο καὶ βαρὺ πρὶν ἀκριβῶς τάληθες ἐμαθεῖν πρᾶξαι τι τῶν οὐ δεόντων ἢ φθέγγασθαι. Πέμψας οὖν εὐθύς ἐπυνθάνετο· οἱ δ' ἔφασαν πάνυ τε ἐξηταχέναι καὶ σὺν ἀκριβείᾳ μαθεῖν ὡς μέγала βασιλεὺς τε καὶ Συργιάννης ἀλλήλοισ ἐπαγγειλάμενοι ἐποίησαντο τὰς συνθήκας. Διὲ καὶ σφόδρα περιαλγῆσαντες μεμνηυχέναι. Σοὶ δὲ μελήσει τὰ λυσταλοῦντα

Secundum Pentecosten, ineunte Junio, cum exercitu Adrianopolin regressus. Irenen uxorem Constantinopoli adducendam ad se curat. Illa post adventum suum prolem masculam parit, quæ post octo menses obiit. Imperator urbes suas invisens, et suorum nobiliores honoribus, muneribus, provinciarum oppidorumque præfecturis, alios pecuniis et annuis pensionibus sibi demerens, in his ætatem consumit: qua præcipiti, initio 76 Augusti mensis, qui erant Constantinopoli amici, per litteras eum docent, Syrgiannem avo fœderatum (72), brevi ad illum profecturum. Epistola perlecta, imperatori et magno domestico visum est faciendum, ut perscripta silentio In prærens tegerent, mittebant autem amicos illos percontatum, verane essent, quæ de Syrgianne significassent. Veritate enim nondum explorata cognita, agere aut loqui quod minus conveniret, grave et inhumanum judicabant. Illi responderunt diligenter se inquisivisse, liquidoque didicisse, imperatorem avum et Syrgiannem magna mutuum pollicitos fœdus pepigisse. Id se ex animo dolentes, significatum voluisse; videret quæ pacto semet consilio et opera juvaret. His de Syrgianne intellectis, solum in secretum adducens nepos, sic ait: Renuntiatum est mihi, te societate pacta eum avo meo, ad ipsum transiturum. Tunc prior te in eandem insinuaris,

## Jacobi Pontani notæ.

(72) Quænam causa hunc Syrgiannem impulerit, ut ad seniore imperatorem a juniore turpiter descisceret, narrat hunc in modum Gregoras: Cæterum magnus dux Syrgiannes, rebus non ex sententia succedentibus (putabat enim se velut consortem imperii fore, et suo arbitrato moderaturum omnia, neque parvum, aut magnum quidquam se nesciente actum iri), cum præter omnem expectationem cerneret, imperatoris animum Cantacuzeno magno domestico prorsus esse devinctum, dolore atque invidia astuabat, ac mæstus secum meditabatur, quomodo ulcisceretur imperatorem, qui eorum, quæ verbis

antea promisisset, nunc re ipsa nullius meminisset, sed contraria potius omnia faceret; quippe a quo ut unus e multis despiceretur, nec ulli consultationi adhiberetur. Decrevit igitur se ad veterem imperatorem conferre, ac brevi tempore omnia consilia, res omnes novitii evertere. Neque enim quidquam ad Deum referbat; sed quo ipse inclinasset, eodem etiam negotia omnia necessario inclinatura putabat. Pergit deinde docere, quam et seni imperatori, et populo Byzantino grata et jucunda illa transitio acciderit. Perit autem misere, ut suc loco dicitur.

sperans majus aliquid inventurum, an ab eo multis A  
 pollicitationibus in fraudem illectus sis, haud satis scio. Si vana sunt quæ audivi, et qui nuntiarunt merito accusari debent et ego minime laudandus sum, qui sycophantis fidem commoda<sup>2</sup> verim (73). Si, ut dicebam, aut plus te consecuturum arbitratus, aut indidem persuasus huc devenisti, et his cogitationibus monitu meo excussis, fidem mihi amoremque pristinum sinceriter ac puriter præstare volueris, æque ut ante benevolam me et amicum tibi faxo experiare: nec præterita, prius ac si nulla fuissent, reputabo, quandoquidem præter meas magnifici domestici nullius aures tetigerunt. Si vero ut iniquum et nequam me fugis, mecumque vivere ac versari intolerandum putas: sed ab avo divina quædam bona te adepturum credens, ad illum te adjungere deliberatissimum habes, doleo ista discessione tua, cum me amico et familiari privatum videam, vim tamen non intentabo, neque invitum retinebo: quando neque a principio vel lege bellica, vel alia quadam violentia, ut mihi servires, te compuli: verum ultro me secutus, mihi adhærescere, mecum caput obiectare periculis, meaue causa quidvis facturum passurumque promisisti, idque re ipsa etiam præclare demonstrasti (74). Verum tamen nec ego ingratus meritorumque immemor fui. Nam cum Deus ardenti voluntati meæ in amicos etiam facultatem tribuisset, cum alios, tum te quoque, ut decebat, donis honoribusque ob laborem ac studium erga me tuum remuneratus sum.

77 Et quoniam volens ac libens mecum te conjunxisti, turpe est clanculum, ac non potius aperte valedicentem recedere. Neque tamen avum meum bello accinctum, te ad vexandas fortunas meas asciscere, sed pacem ac fœdus inviolatum servare, et te subesse sibi sine dolo malo velle opinor. Quanquam et hoc mirari satis nequeo, cum factis ipsis benevolæ mentis et obedientiæ significationes ita luculentas dederim, qui tandem ille (quod nunquam veritus essem) nullo indicio mihi se amicum ostendat. Quod si forte armis mecum decertare apud animum proposuit, nos Deo cordi erimus. Recordare verborum tuorum, cum Byzantii de statu rerum consultaremus. Cum enim tu et protostrator super avo, quæ meministi, elocuti essetis (75), me longe aliud sentiente, tu hunc animum meum suspiciens, fidere Deo te di-

καὶ βουλευέσθαι καὶ πράττειν σαυτῷ. Τοιαῦτα περὶ Συργιάνῃ πωθόμενος ὁ βασιλεὺς, κατ' ἴδιον μόνον παραλαβὼν, Ἰκκηκοῖεν, ἔφη πρὸς αὐτὸν, περὶ σοῦ ὡς συμβάσεις θέμενος πρὸς τὸν ἐμὸν πάππον καὶ βασιλέα μέλλεις μεθίστασθαι πρὸς αὐτόν· εἴτε δὲ αὐτὸς τοὺς λόγους ἐποίησω πρῶτος, ἐλπίσας τι πλεῖον εὐρήσειν, εἴτ' ἐκείθεν πολλαῖς ὑποσχέσεσιν ἀπατηθεὶς ἐπέισθης, εἰδῆναι σαφῶς οὐκ ἔχω. Εἰ μὲν οὖν οὐκ ἀληθῆ τὰ εἰρημμένα, αὐτοὶ τε οἱ εἰπόντες δίκαιοι κατηγορεῖσθαι, ἐγὼ τε ἄξιός οὐκ ἐπαίνου τοῖς συκοφάνταις πιστεύσας· εἰ δ', ὅπερ ἔφη, ἢ αὐτὸς τι πλεονεκτῆσειν ἐλπίσας, ἢ ἐκείθεν πεισθεὶς ὑπήχθης πρὸς τοῦτο, εἰ μὲν ἐθελήσεις τῶν τοιοῦτων ἀποστῆναι λογισμῶν, ἐμοὶ βουλευομένῃ πεισθεὶς, καὶ τὴν εἰς ἐμὲ πίστιν καὶ φιλίαν ὡσπερ καὶ πρότερον ἀδολον καὶ καθαρὰν τηρεῖν, τῆς αὐτῆς ἧς περ καὶ πρότερον ἀπολαύσεις παρ' ἐμοὶ καὶ φιλίας καὶ εὐμενείας, οὐδὲν τῶν τοιοῦτων ὑπολογιζομένῃ, ὡσπερ οὐδ' ἂν εἰ μὴ τὴν ἀρχὴν ἐγεγόνει. Ἐπεὶ οὐδ' ἐτίρω τι πλὴν ἐμοὶ καὶ τῷ μεγάλῳ δομestικῷ μόνῃ τὰ τοιαῦτα ἦλθεν εἰς ἀκοάς. Εἰ δ' ὡς ἀγνώμονά τινα καὶ πονηρὸν ἐμὲ ἀποτρέπη, καὶ τὸ συνεῖναι καὶ συνδιατρέφειν οὐκ ἀνεκτὸν ἦγῃ, ἀλλ' ὑπερφυῆ τινα καὶ μέγала παρὰ τοῦ ἐμοῦ πάππου καὶ βασιλέως οἰόμενος εὐρήσειν, ὅλη προθέσει προσχωρήσει· αὐτῷ προεἰλου, ἀνιώμαι μὲν ἐπὶ τῇ διαστάσει τῇ σῆ, φίλου καὶ συνήθους ἀποστεροῦμενος· βίαν δὲ οὐκ ἐπάξω, οὐδ' ἄκοντα κατασχεῖν ἐθέλησω· ἐπεὶ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν οὔτε πολέμου νόμῳ, οὔτ' ἄλλῃ τινὶ βίῃ πρὸς τὸ ἐμοὶ δουλεύειν ὑπηγαγόμην, ἀλλ' ἔκοντὶ προσεχώρησας αὐτὸς, ἐλόμενος ἐμοὶ συνεῖναι καὶ συγκινδυνεύειν, καὶ πᾶν ὅτιον ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ ὑφίστασθαι καὶ πράττειν ἐπαγγειλάμενος, ὃ δὴ καὶ καλῶς ποιῶν, ἀληθῆς ἀπέφηνας ἐπὶ τῶν ἔργων. Οὐ μὴν οὐδ' αὐτὸς ἀχάριστος οὐδ' ἀμνήμων ἐφάνην τῶν ἀγαθῶν. Ἀλλὰ θεοῦ τῇ περὶ τοὺς φίλους προθυμίᾳ καὶ δύναμιν παρασχομένου, τοὺς τε ἄλλους καὶ σὲ, ὡπερ ἔδει, τιμαῖς τε καὶ ἑωραταῖς ἀξίαις τῶν πόνων ἡμεψάμην καὶ τῆς προθυμίας τῆς εἰς ἐμὲ. Ἐπεὶ οὖν ἔκοντὶ προσῆλθε, οὐκ ἀγαθὸν λαθραῖως ἀναχωρεῖν, ἀλλ' εἰς ζανερὸν συνταξάμενον ἀπιέναι. Οἴομαι μὲν οὖν οὐδὲ τὸν ἐμὸν πάππον καὶ βασιλέα πρὸς πόλεμον ἐτοιμαζόμενον, ἐπὶ κακώσει τῶν ἐμῶν πραγμάτων σε προσλαμβάνεσθαι βούλεσθαι, ἀλλὰ τῆν μὴν εἰς ἐμὲ εἰρήνην καὶ τὰς σπονδὰς ὕγιανοῦσας τηρεῖν· ἐφίεσθαι δ' ἀπλῶς οὕτω καὶ σὲ τηρεῖν ὑπ' αὐτόν. Καίτοι μοι καὶ τοῦτο λίαν ἐπεισι θαυμάζειν ὅπως αὐτῶν τῶν

#### Jacobi Pontani notæ.

(73) Olim σῦχα *ficus* ex Attica tanquam fructurum, et ideo carum, exportare non licebat. Qui exportantes curiosius et inquirerent, et indicarent, eos συκοφάντας nominabant. Postea hoc vocabulum ad eos translatum est, qui amarent accusare alios, seu qui quacunq; de causa, etiam levi, aliorum nomina deferrent. Ad calumniatores denique, qua voce Andronici minoris et Cantacuzeni criminatores, illius apud avum, hujus apud Annam Augustam creberrime in his libris appellantur

(74) Quod Græce interponitur, καλῶς ποιῶν (quodque aliter etiam, εὖ ποιήσας dicitur) expressi adverbio *præclare*; quandoquidem aliud ista non sunt, quam sermo, rei eventum, vel factum aliquod approbantis, ac proinde his modis, *et merito, et recte, ac bene quidem*, similibusque commode transferuntur.

(75) Protostrator imperatorem senem in carcere tradendum, Syrgiannes occidentum suadebat capite nono. Ab utroque consilio abhorruit junior Andronicus, cum Cantacuzeno faciens, cujus sententia ad fugam duntaxat pertinebat.



πραγμάτων τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἐμοῦ καὶ εὐπει-  
θείας ἐναργεῖς παρασχομένων τὰς ἀποδείξεις, ὅδε,  
ὅπερ οὐκ ἂν ποτε ἠλιθία, οὐ φιλοῦντος ἔργον οὐδὲν  
ἐνδείκνυται εἰς ἐμὲ. Εἰ δ' ἄρα καὶ πολεμεῖν ἐμοὶ  
προήρηται, Θεῶ μὲν μελήσει περὶ ἡμῶν. Ἀναμι-  
νήσκω δὲ σε καὶ ὧν αὐτὸς ἐφθέγγω λόγων ἡμῶν  
περὶ τοῦ τί δεῖ πράττειν ἐν Βυζαντίῳ βουλευομένου.  
Σοὺ γὰρ καὶ πρωτοστράτορος περὶ τοῦ βασιλείου  
ὄσα καὶ αὐτὸς οἶσα εἰπόντων, ἐμοῦ δὲ τάναντία  
βουλευσαμένου, θαυμάσας αὐτὸς, Πέποθα σαφῶς,  
ἔφη, ἐπὶ Θεῶ, ὡς σοῦ τοῦτον τὸν τρόπον περὶ τὸν  
πάππον καὶ βασιλεία διακειμένου, αὐτὸς ὁ Θεὸς πο-  
λεμήσει ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμᾶς δὲ ἀμελείμους ποιήσει.  
Σκέψαι τοῖνον ὁ μέλλεις δρᾶν. Σοὶ γὰρ ὁ λόγος ἐφ-  
ρηται οὐτοσί. Τοιαῦτα τοῦ βασιλέως εἰπόντος, ἐν-  
στατο μὲν ὁ Συργιάννης σεσυκοφαντῆσθαι φάσκων,  
καὶ ὧν κατηγορεῖται μηδὲν ἀληθὲς εἶναι, τῷ δὲ μὴ  
βεβιάσι παρέχουσαι μηδ' ἐναργεῖ, τὰς ἀποδείξεις  
ὑπὲρ ὧν κατηγορεῖτο, ὑποψίαν οὐ μικρὰν τῷ στοχά-  
ζεσθαι τὰ πράγματα παρείχετο δυναμένου ἐκ τῶν  
λόγων, ὡς πονηρὰ σύνοιδεν ἐαυτῷ. Τοῦ μὲντοι βασι-  
λέως τοὺς αὐτοὺς λόγους πάλιν ἀναλαθόντος, καὶ  
θάραους ἐμπλήσαντος ὡς οὐδὲν ἦεν ἢ πρότερον  
εὐμενῶς διακίεσται πρὸς αὐτὸν, ἀπήλθεν. Ἐκ μὲν-  
τοι Βυζαντίου παρὰ τῶν τοῦ νέου βασιλέως ἀγγε-  
λίας ὅσημέραι ἀφικνοῦντο φθῶν, τὰ τε περὶ Συργιάν-  
νην πείθουσαι ὡς εἶη, ἀληθῆ, καὶ ὅτι βασιλεὺς ὁ  
πρεσβύτερος τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρτῆται πάντα,  
ὡς ἅμα τῷ Συργιάννην ἀφικέσθαι ἀναβῆλαισόμε-  
λου. Ἄρτι δὲ τοῦ χειμῶνος ἀρχομένου, Ὀκτωβρίου C  
μηνὸς πέμπτη ἰσταμένου, πάλιν ὁ βασιλεὺς ἰδια-  
ζόντως ἔφη πρὸς Συργιάννην· Οὐκ οἰμαι σε ὧν πρὸ  
χρόνου μικροῦ πρὸς σὲ διελεχθῆν ἐπιλελῆσθαι. Ἐκ  
τότε δ' ἄχρι καὶ νῦν ὡσημέραι μοι ἀγγέλλεται περὶ  
σοῦ ὡς ἀποστῆναι πρὸς τὸν ἐμὸν πάππον παρασκευά-  
ζῃ. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸ, τὰ πρὸς πόλεμον ἐξα-  
ρτῆται, ὡς ἅμα τῷ σὲ παραγενέσθαι πρὸς ἐμὲ  
πολεμήσων. Ὅσοι δ' ἐπιτηδείως ἔχουσιν ἐμοί, καὶ  
εἰρξάι σε παρουνοῦσιν, ὡς ἅμα τῷ σὲ εἰρχθῆναι καὶ  
τοῦ πολέμου παυσόμενον. Ἐγὼ δ' ἂ πρότερον εἰρή-  
κειν, καὶ αὐθις ἐρῶ, ὡς εἰ μὲν τοῖς ἐμοῖς λόγοις  
πεισθεῖς, τοῦ τριαῦτα καὶ βουλευέσθαι καὶ δρᾶν  
ἀποστῆς, καλῶς ἂν ἔχοι· εἰ δ' ἀδυνατῶς ἔχεις με-  
τθουλεύσασθαι, ἂ βούλει πράττει· ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον  
οὐκ εἰρξάι σε προθυμοῦμαι, καίτοι πάνυ βραδύως D  
ἔχων, ὡς καὶ αὐτὸς φαίης ἂν, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἀρχῆς  
παρὰ λύσω. Τοῦτου δ' ἕνεκα σοὶ ταῦτα προλέγω, ὡς  
ἂν εἰδείης ἀπελθῶν, ὡς οὐ λαθῶν, ἀλλὰ φωραθεῖς  
ἂ προελίου παρῶψθης δρᾶν. Ἐπὶ τούτοις ὁ Συργιάν-  
νης συκοφαντῆσθαι πάλιν ἰσχυρισάμενος, καὶ μηδὲν  
τοιούτων ἐαυτῷ συνειδέναί, τοῦ βασιλέως ἐπιτρέψαν-  
τος, πρὸς ἅς ἐπετρόπευε τῆς Θράκης πόλις ἀπήλθε.  
Δύο δ' ἐξ αὐτῶν τὸν Ἄπριον καὶ τὴν Γαρέλλαν φρου-  
ραῖς κατασχών, καὶ τ' ἄλλα ἀσφαλισάμενος ὡστ'  
ἔχειν πρὸς πολιορκίαν ἀντέχειν, ἀπέστη πρὸς τὸν  
πρεσβύτερον βασιλεία Νοεμβρίου μηνός. Ἄμα δὲ τῷ  
τούτου ἐπιβῆναι Βυζαντίου, καὶ ὁ τῶν βασιλέων  
πόλεμος φανερώς αὐθις ἀνεβρίβητο. Ὁ νέος γὰρ  
βασιλεὺς τὴν ὑποτεταγμένην αὐτῷ στρατιὴν ἅπασαν

A cebas, qui me tam clementer in avum affecto, pro  
nobis pugnaturus, nosque omni cura et sollici-  
tudine liberaturus esset. Quare quid agas dispice,  
tua quippe causa hæc dicta sunt. Simul finem  
loquendi dedit imperator, Syrgiannes adversari,  
ac se per calumniam delatum, totamque accusa-  
tionem esse commentitiam affirmare. Attamen  
quod asseverationis hujus neque solidas, neque  
claras probationes adducebat, cum conscientia  
labem in animo habere, bonus rerum æstimator  
non leviter suspicari poterat. Ast imperatore ea-  
dem iterante, ac spem maximam injiciente, non  
minus quam antehac sibi charum fore, e con-  
spectu abiit. Byzantio autem quotidiani ab amicis  
veniebant nuntii, Syrgiannem proditorem esse, et  
quampriimum ille adfuisset, avum in bellum, quod  
omnimodis jam parasset, erupturum. Hieme ap-  
petente, ante diem tertium Nonas Octobres Syr-  
giannem junior imperator separatim denuo sic est  
affatus : In memoria tibi esse autumo, quæ nu-  
per tecum egi. Ex eo usque hodie in dies singulos  
mihi nuntiat, te defectionem ad avum partu-  
rire : nec id tantum, sed ipsum præterea bellum  
instruere, quo me simul ac tu veneris, iacessat.  
Quotquot vero mihi bene cupiunt, ut te coerceram  
hortantur : sic enim bellum quieturum ; si tu quæ  
antea ex me audivisti, iterum audies. Si, inquam,  
monitis meis obtemperans, ab his meditandis et  
agendis abstinueris, bene certe : sin aliam men-  
tem induere non est ut possis, fac quæ libido fert ;  
ego enim non modo coercere et comprimere te  
non aveo, tametsi parvo id negotio queam, ut tute  
constitere, sed neque præfecturam 78 tibi adimo ;  
ut intelligas non me inscio, sed potius negligente,  
ea te egisse, quæ tibi ante deliberata sunt. Hic  
Syrgiannes rursus falso in se tantum crimen  
conferri, ac nullius esse sibi conscium affirmans,  
libente imperatore, ad urbes Thraciæ, quarum  
præfectum agebat, discessit, ac duas, Apros vide-  
licet et Garellam, præsidii impositis, cæteroque  
apparatu ita communiens, ut obsidionem tolerare  
valerent, mense Novembri Byzantium venit, mox-  
que bellum inter imperatores de integro et ma-  
nifesto ardere cœpit. Junior enim brevi copiis suis  
in unum coactis, sic ad eas concionatus est :  
Pacis honestas et utilitas non iis tantum qui re-  
guntur, sed rectoribus etiam ipsis : sicuti et belli  
calamitates vobis quoque omnibus notæ sunt. Ego  
vero quæ privatim possideo, eorum omnium ja-  
cturam, pacis retinendæ gratia haud recusem.  
Postquam autem avus meus (quod nunquam cre-  
didissem), spreto fœdere, nullam nobis hujus per-  
fidia causam sive ansam præbentibus, ad apertum  
bellum prosiluit, et nos invito necessitateque ad-  
acti ad arma imus, et omnibus potius suffragiis pa-  
cem eligimus, nihil restat aliud quam ut Deo testo  
jurisjurandi invocato, perjuros invadamus, provi-  
deamusque, quomodo non magis ipsis malum de-  
mus, quam ut ne ipsi malum aliquod accipiamus.

Nam eo usque procrastinare, dum in loca nostra irruant, quasi tam demum vim propulsaturi, id parum abesse non dico ab ignavia, sed etiam ab insipientia videatur. Spe bona sumi, Deum ipsum, per quem conceptum sacramentum sancte colimus, adfuturum, ac pro nobis depugnaturum. Dixit; et velut uno ore totus exercitus: Gratias agimus, exclamat, Deo universorum imperatori, cum non injusto et avaro militamus domino, sed ei, qui quæ omnes jure illum tenere fateantur, propter pacem civilem pro nihilo putet (76). Porro justus Deus, et qui justitias dilexit, ut Vates ait<sup>1</sup>, neque te injustitiæ obsistentem, neque nos pro justitia bellantes despiciet. Itaque nobis omnibus pro te, si fieri possit, etiam sæpius mori non recusaturis, ne cunctemur diutius, neu tempus eximamus, sed Deo nixi, rem aggrediamur. Imperator de tam benevolis animis et incitatis studiis, ut decebat, gratias egit, concionemque dimisit: ac seorsum cum niagno domestico et protostratore collata sententia, cum et ipsi oratio militum placuisset, nihilque desiderari videretur, eam confirmarunt. **79** Die sequenti protostrator Adrianopolin petiit, Annam filiam cum Manuele Asene, fratre uxoris magni domestici nuptiis conjuncturus.

ἀδίκῳ τινὶ καὶ πλεονεκτικῷ τὸν τρόπον ἐπέμβαθαι δεσπότη· ἀλλὰ μάλλον καὶ ἅ πάντες ἂν αὐτῷ συμφαιεῖν εἶναι δίκαια ὑπὲρ τῆς πρὸς δημοφύλους εἰρήνης προτεμέγῳ· δικαίος δ' ὢν ὁ Θεὸς καὶ δικαιοσύνας ἡγαπηκῶς, ἢ φησιν ὁ Προφήτης, οὕτε σε πρὸς τὴν ἀδικίαν ἀντικαθιστάμενον, οὐθ' ἡμᾶς ὑπὲρ τοῦ δικαίου περιόψεται στρατευομένους. Ἡμῶν τοίνυν ἰπάντων ὑπὲρ σοῦ κἂν ἐξῆ πικράκις ἀποθανεῖν ἐτόλμων ὄντων, μηκέτι μέλλωμεν μηδ' ἀναβαλλώμεθα τὸν καιρὸν· ἀλλ' ἐχώμεθα ἔργου Θεῷ θαρρόυντες. Ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς τῆς εὐνοίας ἕνεκα καὶ τῆς προθυμίας τῆς εἰς αὐτὸν τὰ εἰκότα εὐχαριστήσας, τὸν μὴ κοινὸν διέλυσε σύλλογον· ἰδίᾳ δ' ἅμα δημοτικῷ τῷ μεγάλῳ, καὶ πρωτοστράτορι βουλευσάμενοι περὶ τῶν αὐτῶν, ἐπεὶ καὶ αὐτοῖς ἐδόκει καλῶς ἔχειν τὰ εἰρημένα, καὶ οὐδενὸς ἐνδεῖν εἶναι, ἐπεψηφίσαντο καὶ αὐτοί. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ὁ πρωτοστράτωρ πρὸς τὴν Ἀδριανου πόλιν ἐχώρει, Ἄνναν τὴν αὐτοῦ θυγατέρα τῷ Ἀσάνῃ Μανουῆλ τῆς τοῦ μεγάλου δημοστικού γαμετῆς ἀδελφῷ πρὸς γάμον συνάψων.

## CAPUT XXV.

*Imperator junior Theodora matri magni domestici feminae prudentissimæ administratione urbium commendata, Byzantium movet. Nobiles, et duces exercitus, eodem non repugnante, epistolam ad seniores mittunt, pacemque exposcunt. Tumultus in palatio.*

Imperator, jussis militibus ad expeditionem se parare, semet ipsoque ad eam comparabat, tum reliquis recte compositis, tum (77) in oppido Didymoticho, conjuge sua et Theodora Palæologina (78),

Βασιλεὺς δὲ πρὸς τὴν ἐκστρατεῖαν παρασκευάζεσθαι παραγγείλας τὴν στρατιάν, ἡτοιμάζετο καὶ αὐτός· τὰ τε ἄλλα δὲ εὐ θέμενος, καὶ ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ τὴν τε γαμετὴν αὐτοῦ καὶ τὴν Παλαιολο-

<sup>1</sup> Psal. ix, 3.

## Jacobi Pontani notæ.

(76) Vox δημοφύλοι in hac historia occurrit sæpissime, cui hæc subjecta vis, ejusdem tribus, generis, gentis. Indicare autem vult, Thracas, cum sint δημοφύλοι, non debere propter duos imperatores, quorum pars uni, pars alteri servit, mutuis armis concurrere. Verum quia ista circuitione, cum ejusdem gentis hominibus semper uti, incommodum, putidum ac fastidiosum foret, cum aliquo modo cives inter se sint, qui in eadem gente procreati sunt, frequenter δημοφύλους transferrimus cives: et nonnunquam vocem Græcam retinemus. Auctor aliquoties etiam bellum hoc ἐμφύλιον civile, et συγγενικὸν cognatum, seu cognatorum vocat. Quia igitur civile quodammodo, non dubitavimus etiam interdum intestinum reddere.

*Gentile bellum interpretari non conceditur, quia in gente una, cujus plures familiæ bellum gestum significaretur.*

(77) Mentio hujus oppidi, inter oppida Thraciæ per id tempus celeberrimi his libris frequentissima. A geminis muris, seu moenibus nomine habet. Ad Hebrum flumen situm est. Turcis hodie dicitur mutilate *Dimotuc*: nec hisce temporibus ejus nomen obscurum est, præsertim propter elegantissimos urceolos, qui ab incolis elaborati, cum alia in loca, tum etiam Constantinopolim deportantur. Solent enim ex eis tam ipse Turcarum sultanus, quam alii magnates aquam haurire. Leunclavius in *Pandecte historię Turcicæ*.

γίγαν Θεοδώραν, τὴν αὐτοῦ μὲν θείαν, μητέρα δὲ Α  
 τοῦ μεγάλου δομestίκου ἀντι φρουρᾶς ἀπάσης κα  
 ταλιπῶν (ἦν γὰρ δὴ καὶ πρὸς διοίκησιν ἐμπειρος  
 πολιτικῶν πραγμάτων, καὶ φρονήσεως ἐβρώμενε-  
 στέρας ἢ κατὰ φύσιν γυναικειαν τυχοῦσα), καὶ πᾶσι  
 τοῖς πόλεων ἀρχουσι καὶ διοικηταῖς τῶν πραγμά-  
 των αὐτῇ πειθεσθαι πᾶν ὅτι ἂν κελεύῃ προστάξας,  
 καὶ τῶν περὶ αὐτῶν φροντίδων ἀπολύσας ἑαυτὴν,  
 ἐπεὶ καὶ ἡ στρατιὰ ἡμέραις ὀκτὼ παρεσκευάστο  
 ὦν ἔδειτο, ἄρας ἐκείθεν, ἦλθεν ἄχρι Τζουρούλης·  
 στρατοπεδευσάμενος δ' ἐκεῖ, ἔμεινε ἡμέρας τινάς·  
 τοῦτο μὲν ὅτι καὶ χειμῶν ἐξαιτίας ἐπεγένετο (ἐπεὶ  
 καὶ χειμῶνος ἦν ὥρα, κατὰ μῆνα γὰρ ἑσρατοπε-  
 δεύοντο Δεκέμβριον), τοῦτο δ' ἵνα καὶ τὸ λείπον τῆς  
 στρατιᾶς ἀθροισθῇ· τὸ δ' ἔτι τούτων αἰτιώτερον, B  
 ὅτι τῆς κατὰ Θράκην Ἡρακλείας τοῦ νέου βασιλέως  
 πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἀποστάσης, ὁ Συργιάννης τὴν  
 Βυζαντινὴν στρατιάν παραλαβὼν, ἐνήδραυεν ἐν  
 αὐτῇ. Ἔδοξεν οὖν αὐτῆς πρῶτον ἀποπειράσθαι. Χρό-  
 νου δὲ αὐτοῦ τινας τριβόμενος, ἔδοξε τοῖς ἐν τέλει  
 πᾶσι καὶ τοῖς ἡγεμόσι τῆς στρατιᾶς συνελθοῦσι,  
 πρεσβείαν ὡς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον ἀποστεῖλαι  
 ἐξαιτήσουσαν εἰρήνην. Ὅ καὶ τοῦ νέου βασιλέως πυ-  
 θομένου, ἐπεὶ κατὰ γνώμην αὐτῶν ἦν, πέμπουσι  
 τινα τῶν τῆς στρατιᾶς Καλοχαιρέτην ὀνομασμένον,  
 τὰ γράμματα ἐγχειρίσαντες (ἐπεὶ διὰ γραμμάτων  
 ἦν ἡ πρεσβεία· αὐτὸς δὲ μόνον διακομιστοῦ τάξιν  
 ἐπέειχεν). Ἐδήλου δὲ τὰ γράμματα τοιαῦτα· Κράτι-  
 στε βασιλεῦ, ἡμεῖς ἀνωθεν ἐκ προγόνων ὄντες Ῥω-  
 μαῖοι, καὶ τὴν εὐπραγίαν τῶν Ῥωμαίων οικείαν C  
 νομιζόμεν εὐδαιμονίαν, καὶ τὴν κακοπραγίαν ὡσαύ-  
 τως ἐν ἰδίᾳ τιθέμεθα δυστυχίᾳ· οὗ δὴ ἕνεκα καὶ τοὺς  
 βασιλέας ἡμῶν ὀνομασθέντων ἀλλήλοισι, ἀλλὰ μὴ  
 πολεμίοις εἶναι, ποιούμεθα περὶ πλείστον, ὅπερ  
 ἐστὶν ἀληθὲς ἐνοουόντες, ὡς ὁμῶν μὲν φιλικῶς πρὸς  
 ἀλλήλους διακειμένων, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἀυξάνειν,  
 ἢ τόγε δεύτερον μὴ ἐλασσοῦσθαι εἰκός· πολεμίων δὲ  
 ἀλλήλοισι ὄντων, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν προσοίκων βαρ-  
 βάρων, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ὁμῶν αὐτῶν τὴν ὀμότηραν  
 ἡγεμονίαν καταλυθήσεσθαι. Πρὸ χρόνου μὲν οὖν τι-  
 νος τῆς διαφορᾶς κινήσεισης, καὶ τοῦ νέου βασιλέως  
 ἐπιστρατεύσαντός σοι, ἄμα τε ἐνήθηθης εἰρήνης,  
 καὶ ὁ σὸς ἐγγονος, ὡσπερ ἂν αὐτὸς ὦν ὁ αὐτῶν  
 (καίτοι δοκῶν ἐν τῷ πολέμῳ πλεονεκτεῖν), προσε-  
 δέξατο ἀσμένως, καὶ διελέλυτο εὐθύς, ὡσπερ ἂν εἰ  
 μὴ δὲ τὴν ἀρχὴν ὁ πόλεμος συνέστη· ὁ δὲ ὁμῶν τε  
 καὶ τῶν ὁμῶν ὀπτηκῶν παντὶ ἡδονῆς αἴτιον καὶ εὐθυ-  
 μίας κατέστη, εὐτυχίας τοῖς Ῥωμαίοις ἀρχὴν τὴν  
 ἡμέραν ἐκείνην λογισαμένοις. Νυνὶ δὲ ἐρῶντές σε  
 τὸν μᾶλλον ὄντα δίκαιον εἰ τι καὶ προπετῶς παρὰ  
 τοῦ ἐγγόνου τοῦ σοῦ ἐπράττετο, ὅλα νέου, τὸν πόλε-  
 μον καταπέλλειν, ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας προφανοῦς τάς  
 τε σπανθὰς λευκῶτα καὶ πολεμουῦντα φανερώς, ἀθυ-  
 μοῦμέν τε, ὡς εἰκός, καὶ συμφορῶν ἀρχὴν ἡγού-  
 μεθα τὴν λύσιν τῶν σπονδῶν. Οὐ δὴ ἕνεκα καὶ δεό-

sua quidem cognata, magni autem domestici matre,  
 loco omnis praesidii ac tutelae relictis. Erat siqui-  
 dem perita Palaeologina gubernandae reipublicae et  
 solidiore prudentia, quam cadat in naturam mulie-  
 brem. Ejus mandatis omnibus, et urbium magi-  
 stratus omnes, et rerum administratores parere-  
 cum edixisset, et se curis exonerasset, praeterea-  
 que exercitus per octiduum, uti rogaverat, se in-  
 struxisset, Tzurulum inde profectus, castra fecit, et  
 dies aliquot ibi mansit: simul propter frigorum  
 acerbiteriam (hiems enim erat, et mensis Decem-  
 ber), simul ut et caetera pars exercitus interea con-  
 veniret: quodque majoris utique momenti erat, ut  
 quia Heraclea Thraciae civitas fide rupta ad senio-  
 rum defecisset, et Syrgiannes cum copiis Byzantio  
 acceptis eam insideret, ejus recuperandae periculum  
 prius fieret. Nonnullo tempore illic consumpto, opti-  
 mates ac duces omnes coeuntes, legationem ad se-  
 niorem de pace decreverunt. Re cognita, cum et  
 nepos eo propenderet, gregarium quemdam, Calo-  
 charetem nomine, cum literis mittunt: per litte-  
 ras enim legatio conficiebatur, ipse tabellarii tan-  
 tummodo locum tenebat. Earum litterarum haec  
 fuit sententia: Nos, imperator optime, inde usque  
 a majoribus Romani et felicitatem Romanorum  
 beatitatem nostram, et miseriam eorumdem in-  
 fortunium nostrum esse opinamur. Quamobrem  
 vos imperatores nostros non ut hostes dis-  
 cordare, sed ut amicos concordare maximo pere-  
 cupinus: vere cogitantes, concordiam vestram in-  
 crementum, aut certe, ut verisimile est, nullum  
 ejusdem detrimentum esse: contra inimicitias vestris  
 non modo a barbaris finitimis, verum etiam a vobis-  
 ipsis principatum vestrum destructum atque ever-  
 sum iri. 80 Aliquanto igitur antehac suborta dis-  
 sensione, et nepote in te arma moliente, cum pri-  
 mum pacis mentionem fecisti, illico is, non secus  
 quam si ipse pacem peteret, quamvis armorum po-  
 tentia antecelleret, petitioni libenter locum dedit,  
 reconciliatus est statim ac si bellum conflatum  
 prorsus nunquam fuisset: id quod nobis, vestro-  
 que imperio contentis omnibus, diem illum Ro-  
 manae felicitati auspiciatissimum reputantibus sin-  
 gulari laetitiae fuit. At nunc, cum videamus te, quem  
 aequum erat, si quid etiam temere atque inconsi-  
 derate a nepote ob fervorem aetatis gereretur, bel-  
 lum sedare, nulla de causa manifesta, fracto foedere,  
 bellum propalam inferre, animo, ut par est, con-  
 cidimus, et violationem istam foederis calamitatum  
 exordium fore arbitramur. Quae cum ita sint, te,  
 imperator, per illum ipsum juramentorum praesi-  
 dem, qui est et dicitur Deus pacis, obsecramus,  
 uti arma deponas, neve subjectos populos propter  
 discordiam vestram malis terribis affligi, patiave.  
 Si tu nobis obsecundans, bello repudiato pacem

Jacobi Pontani notæ.

(78) Etiam hanc θείαν junioris appellat, quæ ex  
 filia sororis Michaelis primi Palaeologi nata fuit.  
 Hæc autem nihilo minus feminis Palaeologum no-

men, honoris causa, tanetsi patres Palaeologos  
 non habuerint.

et cum nepote concordiam communionemque ini-  
 veris, vicissim pro utroque vestrum, si occasio fuerit,  
 impigre nos ipsos trademus, et animas nostras laud  
 gravate letho offeremus. Sin (quod Deus averruncet)  
 malo dæmone invidente, quæ petimus aspernatus,  
 improbis impellentibus, et in afflictis aliorum for-  
 tuna exsultantibus aurem commodans, ad arma  
 descenderis, per omnia contemplantem et actio-  
 nes hominum dijudicantem Deum juratum esto,  
 nos aut in prælio omnes pugnando occubituros,  
 aut factis ipsis declaratos dignos fuisse qui pacem  
 rogantes exaudiremur. Tum tu ipse ad nos legat-  
 os mittes, quando præstitisse judicabis, si bello a  
 principio abstinuisses. Ad hoc, neque per te ipse,  
 neque aliis narrantibus, animum inducas credere,  
 aut donis ac promissis, aut terrore ac timore, aut  
 callida fraude, aut alia quadam via quosdam de  
 nobis posse te a nepote tuo ad tuas partes pellicere.  
 Malam enim pestem capitis nostris imprecati sum-  
 mus, ni, quæ juravimus, usque ad extremum spi-  
 ritum servemus, et a juniore imperatore stemus,  
 ac ut qui secus ager imprecationibus obligatus te-  
 neatur. Itaque cum hi sint nostri sensus, precamur,  
 ut ipse quoque tum consulendo, tum faciendo præ-  
 stes, quæ officio tuo respondent, et ne inani suspi-  
 cione delusus committas, cujus te in futurum pœ-  
 niteat. Hæc per epistolam a seniore imperatore pro-  
 cerum senatus **81** omnis et duces petiverunt;  
 quoque major fides fieret, manu sua quisque sub-  
 scripserunt, eamque Calochætæ, quem diximus,  
 Byzantium ferendam tradiderunt. Eo aulam intro-  
 gresso, tumultus et clamor existere ab aulicis omni-  
 nibus: Palæologum nepotem (iterum enim dedigna-  
 lantur imperatorem nominare) per legatum ab avo  
 veniam petere, quam non sit consecuturus, nisi  
 semet vincitum sistens, ad pedes se imperatoris pro-  
 jiciat: quin etiam hoc modo vix consecuturum.  
 Imperator causa strepitus percepta, turbantibus et  
 clamantibus silentium indicit. Tum mittit, qui Calo-  
 chætæ significet, quoniam sibi necessariis nego-  
 tiis impedito otium ad colloquutionem non suffi-  
 ceret, velle nepotis litteras videre. Ille nulli mor-  
 talium eas, præterquam ipsi imperatori, quemad-  
 modum in mandatis haberet, in manibus redditu-  
 rum refert.

ρίψιτε βασιλέως· οὕτω γὰρ ἂν μόλις τυχεῖν. Ὁ βασιλεὺς δ' ἦ τις ἦν ἡ αἰτία πυθόμενος τοῦ θορύ-  
 βου, τοῖς μὲν ἀτάκτοις καὶ κεκραγόνσιν ἐπέταττε σιγᾶν. Τῷ δὲ Καλοχαιρέτῃ μὲν, ὡς ἀναγκάσιον  
 τινῶν περὶ ἀσχολουμένῳ ἐπέειπε μὴ καιρὸν εἶναι συντυχεῖν αὐτῷ, τὰ τοῦ ἐγγόνου γράμματα ἀποστεῖλαι.  
 Ὁ δ' ἀπεκρίθη, ἐτέρῳ μηδεὶ ἂν τὰ γράμματα ἐγχειρῆσαι εἰ μὴ αὐτῷ βασιλεῖ· οὕτω γὰρ εἶναι  
 προστεταγμένον αὐτῷ.

## CAPUT XXVI.

*Xena Andronici junioris mater Thessalonica Byzantium captiva adducitur. Calochæretes seniori pacem  
 vehementer atque etiam suppliciter suadet.*

Per id tempus imperator in eam curam et cogi-  
 tationem incumbens, ut filium Constantinum de-  
 spotam navibus longis in Occidentem mitteret, præ-  
 torem Thessaloniciæ, reliquarumque urbium, et ut  
 is imperatricem Michaelis imperatoris conjugem,  
 minoris Andronici matrem Thessalonica Constan-

μεθά σου, βασιλεῦ, πρὸς αὐτοῦ τοῦ τῶν ὄρκων  
 ἐφόρου Θεοῦ, οὗ καὶ ὄρκος εἰρήνης καὶ καλουμένου,  
 τὸν πόλεμον καταθεῖναι, καὶ μὴ περιδεῖν τὸ ὑψη-  
 κοον διὰ τὴν ὑμετέραν φιλονεικίαν ἀνηκέστους κα-  
 κοῖς περιπεσόν. Εἰ μὲν οὖν πεισθεὶς τοῖς ἡμετέροις  
 λόγοις τὴν εἰρήνην ἀντὶ τοῦ πολέμου μᾶλλον ἀσπάσῃ,  
 καὶ τὴν πρὸς τὸν ἐγγονὸν τὸν σὸν ὁμόνοιαν καὶ κοι-  
 νωνίαν, καὶ αὐτοὶ προθύμους παρέξομεν ἑαυτοὺς,  
 καὶ τὰς ψυχὰς αὐτὰς, εἰ ὁδὸν τε, ὑπὲρ τῶν σοὶ τε  
 καὶ τῷ ἐγγόνῳ τῷ σῷ συμφερόντων βραδύως προῖε-  
 μένους. Ἄν δ' (ὅ μὴ γένοιτο) πονηροῦ τινος βασκί-  
 ναντος δαίμονος, τὴν ἡμετέραν μὲν ἀπίσσην πρεσ-  
 βείαν, τοῖς δ' ἐνάγουσι πονηροῖς καὶ χαίρουσι τοῖς  
 κακοῖς, πρὸς τὸν πόλεμον πείσθῃς, τὸν πάντ' ἐφο-  
 ρῶντα Θεὸν καὶ τοῖς πραττομένοις; πᾶσιν ἐπάγοντα  
 δίκην, δμνυμέν σοι ὡς ἡ πεσοῦμεθα μαχόμενοι  
 πάντες, ἢ ποιήσομεν καταφανὲς ἔργους αὐτοῖς ὡς  
 δίκαιοι ἤμεν περὶ εἰρήνης πρεσβεύοντες εἰσακουέ-  
 σθαι. Τότε γὰρ αὐτὸς πρεσβεύσεις πρὸς ἡμᾶς, ὅτε  
 εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἐκίνεις πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον  
 βέλτιον κρίνεις. Ἔτι δὲ μὴν μῆτ' οἰκοθεν αὐτὸς,  
 μῆτε παρ' ἐτέρῳ ἀκούων πεισθῆς, ὡς ἡ δώριος καὶ  
 ὑποσχέσειν ἢ εκπλήξει· τε καὶ δειλίᾳ, ἢ ἐτέρῳ τινὶ  
 τρόπῳ ἢ περινοῖᾳ τινὰς ἡμῶν παρασπάσαι καὶ τοῦ  
 νέου βασιλέως ἀποστῆσαι δυνήσῃ. Αὐτοὶ γὰρ ἡμεῖς  
 ἀρὰ; ἠρασάμεθα καθ' ἑαυτῶν τὰς παλαμναϊστάτας,  
 ἢ μὴ ἐμμενεῖν τοῖς ὁμωμοσμένοις ἀχρι θανάτου,  
 καὶ μὴ ἀποστῆσθαι τοῦ νέου βασιλέως, ἢ τὸν τοῦτο  
 δράσοντα ἐνέχεσθαι ταῖς ἀραῖς. Ὡς οὖν οὕτω γνώ-  
 μης ἡμῶν ἔχόντων, καὶ αὐτὸν σε καὶ βούλεσθαι καὶ  
 πράττειν τὰ θέοντα παρακαλοῦμεν, καὶ μὴ ταῖς μὴ  
 οὐσαις ὑπονοῖαι; ἐξαπατηθῆντα πράξει τι τῶν ἐν  
 ὑστέρω μετὰ μελλον παρασχησόντων. Τοιαῦτα πρὸς  
 βασιλέα τὸν πρεσβύτερον οἱ τῆς συγκλήτου πάντες  
 καὶ οἱ τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνες ἐγγράφως διαπρεσ-  
 βευσάμενοι, εἰτα καὶ ὑπογραφαῖς οἰκταῖς ἐν' ἡ πι-  
 στὸν ἐπιθεβαιώσαντες τὸ γράμμα, καὶ ἐγχειρῆσαν-  
 τες τῷ εἰρημένῳ Καλοχαιρέτῃ, πέμπουσιν εἰς  
 Βυζάντιον πρὸς βασιλέα. Ἀφικομένου πρὸς τὰ  
 βασίλεια δ' αὐτοῦ, θροῦς ἦρθη παρὰ πάντων καὶ  
 βοή συμμιγῆς, ὡς Παλαιολόγος ὁ τοῦ βασιλέως  
 ἐγγονος (οὗ γὰρ ἤξιον αὐτὸς αὐτὸν βασιλέα  
 καλεῖν), πρὸς βασιλέα πέμψας πρεσβείαν, συγ-  
 γνώμης δεῖται τυχεῖν· ἀλλ' οὐκ ἂν τύχοι, εἰ μὴ

Δ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποδείξας δεσμώτην, πρὸς τοὺς πόδας  
 αὐτοῦ ἐκείνου κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ὅπως τὸν μὲν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον τὸν δε-  
 σπότην τριήρσει μακρᾶς πρὸς ἑσπέραν ἐκπέμψῃ,  
 Θεσσαλονίκης καὶ τῶν ἄλλων ἑσπερίων πόλεων ἐπι-  
 τροπεύσοντα. Βασιλίδα δὲ, τὴν Μιχαῆλ μὲν τοῦ βασι-  
 λέως γαμετὴν, Ἀνδρονίκου δὲ τοῦ νέου μητέρα,

ἐκείθεν εἰς Βυζάντιον ἀναγάγῃ· ὁ δὲ καὶ γενοῦς, κατὰ τὸ ἐπίταγμα βασιλέως, ἐλύπησεν οὐ μετρῶς τὴν υἱὸν αὐτῆς· Ἀνδρόνικον τὸν βασιλέα βίβη τὴν μητέρα ἐλυκυθεῖσαν ἀνηκούστα. Ὡς γὰρ ἡ βασιλὴς τὴν αἰτίαν ἐπέθετο δι' ἣν ὁ δεσπότης ἀφίκοτο, καὶ ἡ κυρία παρῆν ἐν ἣ ἡ πρὸς τὸν πλοῦν ἔδει καλεῖσθαι, εἰσελθούσα τὸ ἱερὸν καὶ τῆς τοῦ Θεομήτορος εἰκόνης προσφύσα, οὐδ' ἂν εἴ τι γένοιτο μεθήσειν ἔφρασκεν. Ὁ δεσπότης δὲ ἐλθὼν, πρῶτα μὲν λόγοις ἐπεχείρει πείθειν· ὡς δ' οὐκ ἐπειθεν, ἐβιάζετο καὶ χερσίν. Ὡς δ' ἦνυε καὶ οὕτως οὐδὲν, τῷ μεγάλῳ παππίῳ Παλαιολόγῳ, καὶ τῷ πρωταλλαγάτορι Σενναχηρίμ, καὶ Ἰωάννῃ Ζαριδῇ τὸν ἐλυκυθῶν ἐπέτρεπε τῆς βασιλίδος. Οἱ δὲ καὶ βίβη τῆς εἰκόνης ἀποσπάζαντες, εἰς θάλασσαν τε καταγαγόντες ἐπέτρεψαν τοῖς τριηράρχαις ἀχθησομένην ὡς βασιλέα. Ἐδόκει μὲν οὖν τῷ τῆς βασιλίδος υἱῷ βραχίλει τῷ νέῳ καὶ τοῦτο δεινὸν τὸ καὶ αὐτὸν δεσπότην χεῖρα βίβησαν ἐπενεγκεῖν τῇ μητρὶ· εἰ γὰρ καὶ ἀδελφοῦ γαμετῆ, ἀλλὰ τῷ βασιλικῷ νόμῳ καὶ δεσπότης ἦν αὐτοῦ. Τὸ δὲ καὶ ἐτέροις ἐπιτρέψαι τὸ ἔργον, οὐδὲν ἐνομήθη δεύτερον εἰς ὑβρεως ὑπερβολὴν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑστερον. Βασιλεὺς δ' ὁ πρεσβύτερος ὡς ἀπηλλάγη τῶν περὶ τῆς ἐσπέρας φροντιδῶν, τὸν Καλοχαιρέτην μεταπεψάμενος, ἐζήτηι τε τὰ γράμματα τοῦ ἐγγόνου, καὶ εἰ τι διὰ στόματος ἔχει λέγειν ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν. Ὁ δ' ἔλεγε μῆτις γράμματα μῆτις λόγους τοῦ νέου βασιλέως κομίζειν, ἀλλὰ τῶν αὐτῶν συνόντων συγκλητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς. Ἐπεδίδου δὲ ἅμα καὶ τὸ βιβλίον. Διελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ ἐγγεγραμμένα, καὶ ἅμα καὶ τὰς ἐπογραφὰς ἰδὼν, ἔειπεν ἄπειλοῦσιν ἕμῳ ὅσα δὴ βούλονται· ἐγὼ δ', ἀνθ' ὧν τολμῶσι δίκαις τίσασαι, φημί, τὰς ἐσχάτας. Οὐκ ἀπειλοῦσιν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὁ Καλοχαιρέτης, ἀλλὰ δέονται πρῶτον. Ἄν δ' ἐφ' οἷς ἰκετεύουσι μὴ εἰσακούωνται, τὰ μέλλοντα συμβῆσθαι ἀπαγγέλλουσι. Καὶ ἐγὼ δὲ αὐτὸς καὶ δέουμαί σου καὶ συμβουλεύω, κράτιστε βασιλεῦ, μὴ περιθεῖν αὐτῶν τὴν ἰκετείαν, ἀλλ' ἀσπάζασθαι τὴν εἰρήνην, οὐ μόνον τῷ ὑπηκόῳ λυ-

tinopolin (79) reducendam curaret. Qua re pro desiderio senis administrata, Andronicus mirifice indoluit : quippe qui parentem suam fuisse vi abstractam audierat. Nam perspecto qua gratia despota venisset, et praesente jam praestituto die, quo navim conscendere deberet, ad templum confugiens, et Deiparæ simulacro affusa (80), si quid de se fieret, non id dimissuram asserebat. At despota accensus, primum bonis verbis ut discedat efficere nititur; ubi frustra fuit, manus in eam violentas injicit. Cum sic quoque actum ageret, magno pappiæ Palæologo (81), protallagatori (82) Sennacherim, et Joanni Zaridæ negotium dat. Illi per vim abstractam ad littus deducunt, trierarchis ad imperatorem deportandam credunt. Visum hoc etiam juniore imperatori immane facinus, despota ipsam manus attulisse matri suæ, eidemque uxori fratris ejus, et imperiali lege etiam dominæ ipsius. Quod autem aliis insuper avellendam commisisset, id vero longe contumeliosissimum factum censuit. Sed de his postea. Perfunctus sollicitudine 82 de Occidente senior, Calochæreten accersit, nepotis litteras requirit, si quid coram velit, loquendi copiam dat. Ille se nec litteras, nec verba nepotis afferre, sed qui cum eo essent nobilium ac ducum exercitus. Quo dicto libellum porrexit. Eo perlecto, visisque suscriptionibus, Isti, inquit, minas mihi proponunt pro arbitratu; at ego ipsos, si quid tentaverint, poenas acerbissimas persoluturos aio. Immo, occurrit Calochæretes, minas non proponunt, sed primum rogant; si precibus nihil obtinuerint, consecutura denuntiant. Quod ad me atinet, ego quoque hortari te obtestarique non dubito, imperator optime, uti eorum supplicationem ne despicias, pacemque populis non modo tuis, verum tibi meti nihilo minus profuturam, et nomen tuum apud omnes a dedecore et infamia plurimum defensionem obvisis ulnis excipias. Etenim ubi nepos te deserto Adrianopolin venit, pars hujus defectionis causas in illum, pars in te confere-

#### Jacobi Pontani notæ.

(79) Xena vocabatur, rege Armeniorum prognata, pia mulier, sed ambitiosior, et quæ regnare cuperet, ut audiemus. De hac autem re Gregoras sic : Postea despota Constantinus statim mari Thessalonicam mittitur, ut Macedoniam gubernaret, et Xenam junioris imperatoris matrem Byzantium mitteret. Et infra : Cæterum Thessalonicam profectus, Xenam cum omnibus ministris comprehensam, nulla modestia triremi impositam, Byzantium misit. Quo cum illa invita pervenisset, in orientali palatii parte custodiebatur.

(80) Προσφύσα, adhærescens ei, complexa statuam Mariæ Virginis. Subit mentem illud ex II Æneid. de Hecuba et filibus, nocte illa suprema et fudētissima :

*Ædibus in mediis nudoque sub ætheris axe  
Ingens ara fuit, juxtaque veterissima laurus.  
Incumbens aræ, atque umbra complexa penates.  
Hic Hecuba, et natæ nequidquam altaria circum,  
Præcipites aræ cœu tempestate columbæ,  
Condensæ, et divum amplexæ simulacra tenebant.*

PATROL. GR. CLIII.

Aliter ethnici hoc faciēbant, ut calamitate in magna deorum suorum statuas supplicabundi amplecterentur; aliter nos idem sanctorum imaginibus, signis, statuis, reliquiis facimus cum ad ea genua flectimus, ipsa amplectimur, et exosculamur; sicut alia multa exercemus, si non alio modo, alio certe sine, ac religione, quam ipsi facitarent: in quibus frustra ab insipientibus et indoctis mortaliibus pro idololatriis reprehendimur.

(81) Vere Palæologus fuit paterna origine, ut liquebit ex cap. 50. At Andronicus Palæologus protovestiarius, ut ex cap. 43 constabit, matrem habuit Annam, sororem senioris Andronici Palæologi, patrem vero Michaelē e Thessaliæ ducibus. Ergo honoris ergo, quia maternum genus inde duceret, hoc illi nomen datum, sicut feminis quibusdam, ut Eugeniæ Palæologæ, et matri ipsius Cantacuzeni Theodoræ Palæologæ.

(82) Ms. interpretis πρωταλλαγάτωρ, qui erat praefectus alogii, sed hic noster constanter ubique habet πρωταλλαγάτωρ, qui nullus alius est, quam is quem hodie vocamus général des postes.

bant : nec certa cognitione res tenebatur. Post cum arma contra te sumpsisset, tuque pacem obtulisses, et ille citra cunctationem accepisset, foedusque sancitum esset, omnes consilii vestri prudentiam, et conversas ad meliora voluntates collaudantes, diem illum festum exegerunt, sese malis omnibus ex civili bello emergentibus levatos existimantes. Nunc vero, quando nepos imperii sui partem lustravit, exercitui perdiligerenter providit ; mœnia oppidorum vetustate laborantia ac fatiscientia refici et instaurari jussit ; ad firmandam reipublicæ disciplinam, ad universam ejus amplificationem atque incrementum, quantum in se fuit operæ contulit, rursus et repente bellum, nulla vel ipsius, vel ipsi studentium, culpa exsuscitatum est. Quare is qua superiora, omni crimine absolvetur ; qua recentiora, laudem adipiscetur, ut qui bellum non prior inferat, sed illatum repellat : omniumque sibi animos conciliabit, qui cum injuriose tractato una dolent ; tu contra universorum sententiis ut et antea, sic nunc pro injurioso condemnabere. Tecum igitur expende, quantum te propter exorituras calamitates et apud Deum poena, et apud homines insectatio maneat. Quocirca iterum oro, imperator, miserere subjectorum, miserere filii tui, ac denique tui ipsius, cujus apud Romanos tanta est laus, quemque ut aliquem de caelo delapsum intuentur (83) : et pacem complexus, bello nuntium remitte, neve populos tuos inde manaturis cladibus ad exitium vocari, **83** neve nepotem tuum aut victorem turpius vincere, quam si victus esset (patrem enim suum vincet), aut victum injuste simul et a patre interfici, tuumque nomen passim cum faustis acclamationibus decantatum, ex adverso in invidiam adduci sinas. Hæc cum disseruisset Calochæretes, et ad imperatoris atque astantium interrogata objectionesque sapienter respondisset, tandem pedibus imperatoris provolutus, omni contentione rogare cœpit, ne pacem rejiceret, neu illum ab initio homicidam, et invidum illum [puta diabolum], sed Christum pacificatorem, qui fecit utraque unum, potiores ferre vellet. Hominem levat imperator, et gratias agit, quod eos satis de officio docuisset, jubetque iis quorum missu advenerat renuntiare, quia stulta legatione usi essent, non se responsum dare : daturum, si prudenti uterentur. Sic Calochæretes frustra discessit. Junior imperator Zurulo motis castris, Heracleam Thraciæ processit, ubi Syrgianum cum præsidio Byzantino concludens, diem unum in obsidione posuit. Inde recedens, prope Daonium castrametatus est, et sequenti luce Constantinopolin tendere perrexit. Rhegii Calochæretes ei obviis nihil se effecisse narrat.

#### Jacobi Pontani notæ.

(83) Non intelligo quare ad hæc interpretanda non optime, et pulcherrimo quadrent hæc M. Tullii ex Pompeiana, de ipso Pompeio, magno imperatore, quem ut aliquem caelo delapsum intuentur. Simile est illud ejusdem ad Quintum fratrem,

σιτελοῦσαν, ἀλλὰ καὶ σοὶ καὶ μὴ παρὰ πάντων κακῶς ἀκούειν τὰ μέγιστα συναυρομένην. Ὅτε γὰρ ὁ σὸς ἔγγονος βασιλεὺς ὁ νέος σου τὸ πρῶτον ἀποστάς εἰς Ἀδριανούπολιν ἀφίκτο, οἱ μὲν αὐτῷ τὰς αἰτίας ἀνετίθεσαν τῆς ἀποστασίας, ἕτεροι δὲ σοὶ καὶ ἦν τοῖς ἀνθρώποις ἀμφίβολος ἡ περὶ τούτων γνώσις. Ὡς δ' ἐπιστρατεύσαντος ἐκείνου σὺ τε ἐμνήσθης εἰρήνης, ἐκείνός τε ἄσμενος προσεδέχετο μηδὲν μελλήσας, καὶ ἐγεγέννητο αἱ σπονδαί, πάντες μὲν ἐπήνεσαν ὑμᾶς τῆς τε εὐβουλίας καὶ τῆς πρὸς τὰ βελτίω μεταβολῆς ἐφορτῆς δὲ ἡμέραν ἦγον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τῶν ἐκ τοῦ ἐμφυλίου κακῶν πολέμου νομισαντες ἀπηλλάχθαι. Νῦν δ' ὅτε βασιλεὺς ὁ σὸς ἔγγονος τὴν ἀποτεταγμένην αὐτῷ τῆς ἀρχῆς μοῖραν περιῶν, τὴν τε στρατιὰν ἤξίωσε προνοίας οὐ τῆς τυχοῦσης, καὶ τὰ πεπονηκότα τῶ χρόνῳ τείχη τῶν πόλεων ἐπέταξεν ἀνακτᾶσθαι, καὶ τῆς πολιτικῆς εὐνομίας καὶ τῆς ὅλης τῶν πραγμάτων ἐπιδόσεως, ὅσον ἐξῆν, ἐπεμελήθη, αὐθις ἐξαφνης ὁ πόλεμος ἀνεβράγη, μηδεμίαν μὴτ' ἐκείνου μῆτε τῶν συνόντων αἰτίαν παρασχομένων. Ὅστ' ἐκείνῳ μὲν συμβῆσεται καὶ ἐπὶ τοῖς προτέροις αἰτίας πάσης ἀπολειῦσθαι, καὶ τῶν νῦν ἕνεκα ἐπαινεῖσθαι ὡς ἀμυνόμενῳ καὶ οὐ κατάρχοντι πολέμου, καὶ τὴν παρὰ πάντων εὐνοίαν καρπούσθαι ὡς ἀδικουμένῳ συναλγούτων, σὲ δ' ἀπάσαις ψήφοις καὶ νῦν καὶ πρότερον ἀλίσκεσθαι ἀδικοῦντα. Ἐννόητον οὖν ἦλίκη τῶν συμβησομένων κακῶν καὶ πρὸς θεοῦ τίσις καὶ πρὸς ἀθρώπων ἔψεται μέμφις. Διὸ δὴ καὶ αὐθις σοῦ δέομαι, βασιλεῦ, καὶ τῶν ὑπηκόων εἶσον σχόντα, καὶ τοῦ βασιλέως τε καὶ παιδὸς καὶ αὐτοῦ δὲ σοῦ, οὕτω παρὰ Ῥωμαίοις πᾶσιν ἐπαινουμένου, καὶ ὡς τιος τῶν κρειττόνων θαυμαζομένου, τὸν πόλεμον καταλύσαι, προσδεξάμενον τὴν εἰρήνην καὶ μὴ περιδεῖν τὴ μὲν ὑπήκουον ὑπὸ τοῦ πολέμου διαφάρην τὸν δὲ σὸν ἔγγονον καὶ βασιλέα, ἡ νικήσαντα πάσης ἡττης αἰσχίῳ νικήσαι νίκην, (πατέρα γὰρ νικήσει), ἡ ἡττηθέντα ἀδικῶς τε ὁμοῦ, καὶ παρὰ πατρός ἀποθανεῖν, τό τε σὸν νόμον τὸ παρὰ πάντων ἄδόμενον σὸν εὐφημία, διαβαλλόμενον ἐξ ἀντιστροφῆς. Τοιαῦτα εἰπὼν ὁ Καλοχαιρέτης, καὶ πρὸς τὰς ἐκ βασιλέως καὶ τῶν παρόντων πεύσεις καὶ ἀντιθέσεις συνετῶς ἄγαν τὰς ἀποκρίσεις ἀντυπνεγχῶν, τελευταῖον ἑαυτὸν πρὸς τοὺς βασιλέως καθακλίνας πόδας, ἐδέετο μεθ' ὅσης σπουδῆς μὴ ἀπώσασθαι τὴν εἰρήνην, μηδὲ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνον καὶ φθονερόν, ἀλλὰ τὸν εἰρηνοποιὸν Χριστὸν τὸν τὰ διεστῶτα συνάφαντα, σχεῖν τὸ πλέον. Ἀναστήσας δὲ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐχαριστεῖν εἰπὼν, ὅτι ἐλθὼν ἐδίδαξας ἡμᾶς ἀρχούντως, τοῖς ἀπεσταλκόσιν ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν, ὡς ἀσύνετα διαπρεσβευσμένοι οὐδ' αὐτὸς ἂν ἀπόκρισιν δοίη ἀποκρινεῖσθαι δ' αὐθις, ἂν καὶ αὐτοὶ πρεσβεύσωνται συνετῶς.

epist. 1, lib. 1: *Nam Græci quidem sic te ita viventem intuebuntur, ut quemdam ex Annalium memoria, aut etiam de caelo divinum hominem esse in presentiam delapsum putent.*

Οὐτω, μὲν ὁ Καλοχαιρέτης ἀπρακτος ἀπῆλθεν ἐκ Βυζαντίου. Ὁ δὲ γε βασιλεὺς ὁ νέος ἄρας ἐκ Τζου-  
ρουλλῆς εἰς Ἡράκλειαν ἀφίκετο τὴν τῆς Θράκης, καὶ Συργιάννην ἐκεῖ κατακλείσας ἅμα τῷ ἐκ Βυζαν-  
τίου στρατῷ, ἐπολιόρησεν ἐφ' ἡμέρα μίῃ. Κάκειθεν αὐθις ἀπαναστάς, ἔστρατοπέδευσε περὶ Δά-  
νειον (84)· ἐς τὴν ὑστεραίαν δ' ἐχέτο τῆς φεροῦσης πρὸς τὸ Βυζάντιον. Καὶ γενομένη κατὰ τὸ Ῥήγιον,  
ὁ Καλοχαιρέτης ἐνέτυχεν ἀπαγγέλλων ὡς ἀπρακτος ἐπανήκει.

## CAPUT XXVII.

*Legatio nepotis ad avum de pace; quam rursus non procul a mœnibus Byzantii petit, sed frustra. Ejus febris, et profusivum sanguinis e naribus. Magni stratopedarchæ defectio. Syrgiannis facinora.*

Στρατοπεδευσαμένη δὲ αὐτοῦ, ἔδοξε δέον εἶναι Α καὶ αὐτὸν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πάππον ἀποστελεῖται πρεσβεῖαν περὶ εἰρήνης. Πέμπει δὴ τὸν μέγαν κονο-  
σταύλον Ἰωάννην Παλαιολόγον τὸν πρωτοστράτορος ἀδελφόν, καὶ Ἰωάννην τὸν Ἀπλησφάρην, γράψας τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ τοιαῦτα· Τῶν ἐμοὶ συνόντων συγλητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς κάμου συνειδότης πρὸς σὲ περὶ εἰρήνης διαπρεσ-  
δευσαμένων καὶ μὴ τυχόντων, νοὶ καὶ αὐτὸς σὺν αὐτοῖς αὐθις περὶ τῶν αὐτῶν πρεσβεύομεν, ὡ βα-  
σιλεῦ, καὶ δεόμεθά σου πάντες κοινῇ, μὴ ὡς τι τῶν ἀτίμων ἀπορριφῆναι, ἀλλ' εὐμενεῖς καὶ συγγνώμης τοῦ σοῦ κράτους τυχεῖν, ἐφιεμένους πάνυ σοῦ καὶ εἶναι δούλους καὶ ὀνομάζεσθαι, καὶ τὴν εἰρήνην ἀντὶ πολλῶν ἀγαθῶν ἄλλῳ ἐν εὐεργεσίας αἰτουμένους μέρει. Τούτους μὲν οὖν ἀπέστειλεν ὡς βασιλέα ἐν Β  
ἡμέραις ὅκτω κελεύσας ἐπανελθεῖν, ἄρκειν πρὸς τὸ βασιλέα βουλευσασθαι περὶ τῆς εἰρήνης τὸ διάστημα νομίσας τοῦ χρόνου· αὐτὸς δ' ἔμεινε ἐν Ῥηγίῳ. Δύο δὲ ἡμερῶν παρεληλυθειῶν πρὸς ταῖς δέκα, ὡς οἱ πρέσβεις οὐκ ἐπανήκον, ἄρας ἐκ Ῥηγίου, ἦλθεν ἐγγὺς τῶν Βυζαντίου τειχῶν ὅσον μὴ βάλλεσθαι το-  
ξείαις τοὺς στρατιώτας. Πέμφας δ' ἐγγὺς τῶν ἐπο-  
μένων τινᾶς, λέγειν ἐκέλευε τοῖς ἐπὶ τοῦ τείχους ἀπαγγέλλειν τῷ βασιλεῖ, ὡς Ὁ σὸς ἔγγονος, ἐπεὶ κατὰ τὴν προθεσίαν οὐκ ἤκον οἱ πρέσβεις, ἐλθὼν αὐτὸς συγγνώμης δεῖται τυχεῖν. Οἱ δὲ, μὴδ' ἄκροισ ὡσὶ παραβοξάμενοι τοὺς λόγους, βάλλοντες ἀπὸ τοῦ τείχους ἠνάγκασαν φυγεῖν. Βασιλεὺς δ' ὁ νέος αὐτόθι διακαρτερήσας μέχρι κλινοῦσης ἡμέρας, ὀλίγον ἀ-  
νιζεύσας, ἔστρατοπέδευσε ἐγγὺς Κοσμιδίου ἐν τοῖς Λυμπιδαρίου, καὶ τρεῖς μὲν ἔμεινε ἡμέρας ἐκεῖ. Χειμῶνων δ' ἐξαισιῶν καὶ δρυῶν ἐπιγενομένων, ὡς καὶ δύο τῶν στρατιωτῶν ὑπὸ φύχους ἀποθανεῖν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐπεὶ περὶ τε εἰρήνης ἠλπίζετο μὴδὲν ἔτι, ὅτε χειμῶν ἐπέκειτο σφοδρῶς, καὶ ἡ στρατιὰ τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἠπόρει, οὐκ ἐπιτρε-  
πόμενοι πρὸς τοῦ νέου βασιλέως τὴν χώραν κακοῦν (ἦσαν δὲ τάγματα τεσσαράκοντα), ἀναστρέψας ἦλθεν εἰς Διδυμόσειχον, καὶ διέλυσε τὴν στρατιάν. Ἐτι δὲ ἔστρατοπεδευμένου πρὸς Βυζαντίῳ, Βοησίας ὁ

Castris ibi locatis, subit animam nepotis, sua-  
rum quoque partium esse, legationem ad avum  
mittere. Deligit itaque Joannem Palæologum ma-  
gnum contostaulum, protostratoris fratrem, et Joan-  
nem Aplespharēn, quibus epistolam committit hæc  
continentem : Quandoquidem quos mecum habeo  
nobiles atque illustres, et ductores ordinum, me  
conscio de pace ad te miserunt, nec impetrarunt,  
ego ipse nunc, illis pariter volentibus, rursum eam-  
dem peto ; et te oramus communitur, ne nos ut  
despicabiles refutes, verum majestatis tuæ gratia  
et venia impertias : cujus servi plane et esse, et  
nominari optamus, pacem præ multis aliis bonis in  
beneficii loco abs te flagitantes. Ergo hos ad impera-  
torem legavit, diebus octo redire jussos, tantum  
intervallum avo ad capiendum de pace consilium  
ratus sufficere, ipse interea Rhegii exspectabat. 84  
Duodecim diebus elapsis, legatis minime redeun-  
tibus, Rhegio prope Byzantii muros (ut esset extra  
teli jactum tamen) accessit. Deinde aliquot de suis  
mittit, qui de muro propugnaturis dicerent, nun-  
tiatum irent imperatori nepotem ejus, quoniam ad  
diem præfixam legati non rediissent, adesse ipsum,  
veniam rogitantem. Qui ne summis quidem auri-  
bus eorum verba excipientes, tela superne deji-  
ciunt, et eos fugere cogunt. Junior imperator  
cum ibidem constitisset, quoad dies jam occumbe-  
ret, paulum retrocedens, juxta Cosmidium in Lim-  
pidario castra fecit, ac triduum illic hæsit. Immo-  
dicis porro imbribus cum intolerando frigore au-  
pervenientibus (adeo ut duo milites algore obri-  
gescerent [85]), cum spes pacis evanesceret, hiems  
se vehementer intenderet, exercitus populatione  
prohibitus commentu egret (et censebatur cohori-  
tibus quadraginta [86]), converso itinere Didy-  
motichum veniens, militem dimisit. Adhuc prope  
Byzantium erat, cum Boesilas Mœsorum regis fra-  
ter ab ipso ad avum transfugit. Didymotichi quo-  
tidiana febris diebus quadragenis jactatus est. Qua  
depulsa diebus duodecim continuis incredibilis co-  
pia sanguinis de naribus profluxit (87). Eo affectu

Jacobi Pontani notæ.

(84) Ἀλ. Δαόνιον· ita et Nicetas. Thraciæ urbs est.

(85) Quia frigidissima regio est Thracia, recte appellatur a Catullo *horrida*, ab Horatio, Ode vigesima quinta libri tertii, *nive candida*. Quidam ob id ἀνέμων ἐργαστήριον, *ventorum officinam, seu domicilium* nominarunt. Euripides *Hecuba*, χιονώδη, *nivosam*. De ejus frigoribus immensis multisque militibus eorum vi enectis, libro tertio exponetur.

(86) Τάγμα ut *cohortem* quam *legionem* interpre-

temur potius, res ipsa cogit. Etiam alibi ma.o cohortem : parvi enim exercitus fuere, quos Andronici, et Cantacuzenus duxerunt, nec multas legiones confecerunt. Magna tamen auxilia ab Amurio et Orchane aliquoties venerunt. De cohortibus Romanorum quot militibus constarent, vide Vegetium, libr. II, cap. 5 et 6, et Alexand. ab Alexand., lib. I, cap. 5, et lib. VI, cap. 13.

(87) Αἷματος ἀπιστόν τι χρῆμα. Propria Græcorum hæc elegantia, seu elegans hic loquendi

profligat, quartana eum mensibus undecim divexit. Post istud malum ex intestinis et splene, quoad vixit, laboravit. Veruntamen aliquid operis faciendo, et assiduis exercitationibus conseqnebatur ut spiritum ducere posset. At enim senior imperator, quanquam excellenti prudentia ornatus, et quid tali tempore agendum esset, scire posse videretur, cum nepotem numero copiarum, alacritate, virtuteque multum superare cerneret, ac proinde pacem accipere merito debuisset (idque bono colore, quia rogatus esset videlicet), diu legatos responso nullo dignatus, tandem re infecta abs se dimisit. Bellandi autem cupiditatem Syrgiannis accessio augebat, a quo singularia quædam et memorabilia expectabat: potissimum vero quæ in Rhodopes provinciis novabantur. Etenim Andronicus Palæologus magnus stratopedarcha a juniore imperatore missus, ut Stenimachi et Zepænes urbium (88) et castellorum non paucorum, quique in iis erant multorum fortissimorumque militum præsidium ad eum ageret, alios donis ac promissis permulso, alios vi et minis **85** coactos, ad senioris auctoritatem fidemque traduxerat. Quod illi spem victoriæ non exiguum injecit. Nepos Didymotichi in hibernis erat, cum Syrgiannes Heraclea Byzantium excurrens, et quidquid ibi inveniret militum assumens, Thraciæ oppida, quæ se juniore subdiderant, invasisit. Ac primum quidem Apros et Garellani (veritus ne illius amicitiam sequerentur) equitatum pediatumque misit, qui excursionibus e Didymotichio resisterent. Postea Rhædestum adortus, corrupto præsidio (ut erat harum artium callidus) eam occupavit. Hinc Bizyensem agrum depopulatus, Sergentium contendit, oppidumque per ditionem recepit. Post Byzantium abiit: ubi diebus aliquot exactis, Selybriam infestum agmen deduxit. Selybrianis portas claudentibus, vicinum urbi oppidum, Saccos appellatum, et ab aratoribus habitatum, ipsis deditibus accepit: relictaque ibi manu, quæ Selybrianos incursando premeret (quod illi maxime, tam occulte quam aperte, fecerunt), Byzantium rediit. Interim hiems exivit, indictione quinta. Vere jam incipiente [A. 1322], principio Martii a juniore imperatore per ditionis ejus provincias litteræ mittuntur, quibus milites ad diem decimum quintum Didymotichium evocantur. Omnes die præfinita adfuere.

περὶ αὐτὴν, ἤλθεν εἰς Σεργένζιον, καὶ κατέσχε καὶ

τοῦ Μυσῶν βασιλείῳ; ἀδελφῶς, τοῦ νέου βασιλείῳ; ἀποστάς πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἠτομολόησεν. Ὁ νέος δὲ βασιλεὺς μετὰ τὴν εἰς Διδυμότειχον ἀφίξειν, ἐνόησε βίγος καθημερινὸν ἐν ἡμέραις τεσσαράκοντα ἐφεξῆς· τοῦτου δὲ πεπαυμένου αἵματος ἀπιστόν τι χρῆμα διὰ τῶν μυκτῆρων ἐβρύη ἐν ἡμέραι; δυοκαίδεκα συνεχῶς. Λωφῆσαντο; δὲ καὶ τοῦτου τοῦ κακοῦ, αὐθις ἐβρίγωσε τεταρταῖον ἐν ἐνὶ καὶ δέκα μηνί. Ἀπὸ δὲ τοῦ τοιοῦτου κακοῦ, τὰ τε σπλάγχνα καὶ ὁ σπλῆν κακῶς διατεθέντα, ἄχρι καὶ τελευτῆ; αὐτοῦ τῆς κακώσεως οὐκ ἴσχυσαν ἀπαλλαγῆναι. Ἀλλὰ πόνοις καὶ καθημερινοῖς γυμνασίοις μεθώδευε τὸ κακὸν ὅπως ἀναπνεῖν εἴη. Ὁ δὲ γε πρεσβύτερος βασιλεὺς, καίτοι θαυμαζόμενος; ἐπὶ συνέσει, καὶ δεινῶς δοκῶν ἐκ τῶν πραγμάτων συνέειναι τὸ δέον, ὄρων τὸν ἔγγονον πληθεῖν τε στρατιᾶς καὶ προθυμῆ; καὶ ἀνδρίᾳ τῇ πρὸς τὰς μάχας ὑπερέχοντα πολλῶ τῶν αὐτοῦ, καὶ δίκαιος ὢν προσδιέξασθαι τὴν εἰρήνην (ἐπεὶ καὶ μετὰ καλοῦ τοῦ σχήματος ἐγένετο δεομένων ἐκείνων), ὁ δὲ ἐπιπολὺ μὲν ἤξιώσεν ἀποκρίσεως οὐδεμιᾶς τοῦς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἀφιγμένους πρέσβεις, χρόνου δὲ παρωχηκότος πολλοῦ ἀπέπεμφεν ἀπράκτους. Ἐνῆγε δὲ αὐτὸν πρὸς τὸ μᾶλλον τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι μάλιστα μὲν καὶ ἡ τοῦ Συργιάνῃ ἀφίξει πρὸς αὐτὸν, μέγα τι καὶ ἀξιώλογον ἦντος προσδοκίμου πράττειν· οὐκ ἤκιστα δὲ καὶ τὰ νεωτερισθέντα ἐν τῇ Ῥοδόπῃ. Ὁ γὰρ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος ὁ μέγας στρατοπεδάρχης παρὰ βασιλείῳ τοῦ νέου τῶν κατὰ τὴν Ῥοδόπην ἐπαρχῶν **C** Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης πόλεων καὶ τῶν ἄλλων φρουρῶν οὐκ ὀλίγων ὄντων, καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς στρατιᾶς πολλῆς τε καὶ μαχηωτάτης οὖσης ἡγεμῶν ἀποσταλεῖς, τοῦς δὲ δώροισ; καὶ ὑποσχέσεσι πείσας, ἔστι δ' οὐς καὶ βιασάμενος, τῷ πρεσβυτέρῳ προσεποίησε βασιλεῖ. Ὁ δὲ οὐ φαύλας ἐνεποίησεν αὐτῷ ἐλπιδας τοῦ περιγενήσεσθαι ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ νέος βασιλεὺς ἐν τῷ διδυμοτείχῳ διήγε, τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος; ὁ Συργιάννης εἰς Ἡρακλείας εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν, καὶ τὴν στρατιὴν πᾶσαν παραίσθων, εἰς τὰς ἐπὶ Θράκης ὑπάρχουσ; τῷ νέῳ βασιλεῖ πόλεις ἐξήλθε. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς Ἄπρω καὶ τὴν Γαρέλλαν, μὴ ἀποστῶσι δεδοικῶς πρὸς βασιλέα τὸν νέον, φρουρὰν ἀπέστειλε πεζὴν ἄμα καὶ ἱππικὴν, ὡς ἂν ἀντέχοιεν πρὸς τὰς ἐκ Διδυμοτείχου ἐφόδους. **D** Ἐπειτα εἰς Ῥαιδεστόν ἐλθὼν, κατέσχεν αὐτὴν πείσας τοῦς φρουροῦς (ἦν γὰρ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινός;)· ἐκείθεν δὲ Βιζύην καταδραμὼν καὶ ληϊτάμενος τὰ αὐτὸ προσχωρῆσαν. Εἶτα εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν, καὶ

#### Jacobi Pontani notæ.

modus, sanguinis incredibilis quædam res. Id est, multum, seu magna copia sanguinis. Euripid. Phœnissis :

Φιλόλογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν ἔφυ.

Res mulierum, id est, mulieres, natura sunt querula. Herodotus, lib. iii, Πολλὸν τι χρῆμα τῶν ζῴων ἐκλείπουσι, multos serpentes excludunt. Mitto Xenophontem, et Aristophanem ita loquentes. Imitatus est Plautus in Amphitruone, cum dixit

Satin' parva est res voluptatum in vita atque otiose  
[ugunda

Præ quod molestum est ?

Græci dicerent τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν. Hæc a Muræto, lib. vi Variarum, cap. 9.

(88) Thracia in certas regiones, provincias, præfecturas distributa fuit, ex quibus a monte Rhodope nomen una sortita est, quæ novem complura urbes in duas rursum præfecturas divisa fuit; hæc Stenimachi, et Zepænes, a duabus videlicet urbibus de illo numero appellantur sæpius.



δι:ατρίδας· ημέρα; τινάς, ἐξελθὼν αὐθις ἅμα τῇ στρατιᾷ, ἀπῆλθεν εἰς Σηλυβρίαν. Μὴ προοδεύμενων δὲ τῶν Σηλυβριανῶν, φρούριόν τι Σηλυβρίας ἐγγύς, Σάκκους ὀνομαζόμενον, τῶν κατοικοῦντων γεωργῶν παραδόντων, κατέσχε. Στρατιάν δὲ ἐκείσε καταλιπὼν ὥστε τὰ Σηλυβριανῶν ἐπεκδρομαί; κακοῦν, εἰς Βυζάντιον ἐπανῆλθεν. Ἐκάκωσε δὲ Σηλυβριανούς ὁ ἐκ τῶν Σάκκων πόλεμος ἐς τὰ μάλιστα, λαθραλαί; τε καὶ φανεραί; ἐφόδοι;. Καὶ ὁ χειμῶν ἐν τούτοι; ἐτελεύτα πέμπτης Ἰνδικτιῶνος. Ἄρτι δὲ ἔαρὸς ἀρχομένου περὶ τὰς ἀρχάς Μαρτίου μηνός, γράμματα παρὰ τοῦ νέου πέμπονται βασιλέω; πρὸς τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχί;α; κελεύοντα τὴν στρατιάν εἰς Διδυμόταιχον ἄχρι πεντεκκιδεκάτης; αὐτοῦ παρ-εἶναι. Καὶ πάντες ἐν ἧ; παρήσαν ἐπετάχθησαν ἡμέρα;.

## CAPUT XXVIII.

*Sollicitudo Andronici minoris. Magni domestici et matris ejus in eundem beneficentia præclara omnino et singularis. Ejusdem matronæ prudens et festiva oratio.*

Ἄπορων δὲ χρημάτων οἷ; ἂν θεραπεύσειε τὸ μι- A  
σθοφορικὸν ὁ βασιλεὺ; (τὰ γὰρ δημόσια οὐκ ἐπρά-  
χθησαν, ἅμα μὲν διὰ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου ταραχὴν,  
ἅμα δ' ὅτι καὶ οὐ γεωργοί;, ἐξ ὧν μάλιστα οἱ φόροι  
πράττονται, τῶν ἰδίων ἀνέστησαν κωμῶν, τῶν τε  
παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέω; στρατιωτῶν ληϊζο-  
μένων, καὶ τῶν παρὰ τοῦ νέου πρὸς φυλακὴν ἐκ-  
πεμπομένων ἀγόντων τὰ αὐτῶν καὶ φερόντων πλεονε-  
ξί;α; στρατιωτικῇ;, καὶ οὐδὲν ἄμεινον διατιθέντων τῶν  
πολεμίων), ἦνιδετο καὶ κατετριβέτο φροντισίν, ὅθεν  
ἂν εὐπορήσειε χρημάτων σκοπῶν. Ὅρων δὲ αὐτὸν ὁ  
μείγας δομέστικος σύννου, τὴν δὲ αἰτίαν ἀγνοῶν,  
ἤρετο ἀνθ' ὅπου φροντίζοι;. Τοῦ δὲ τὴν ἀπορίαν τῶν  
χρημάτων εἰπόντος, διὰ τὸ μὴ τὰ δημόσια εἰσπεπρά-  
χθαι, καὶ τὴν εἰς τὴν στρατιάν ἀπαραίτητον τῶν  
ἀναλωμάτων χρεῖαν, Ἄλλ' ἔγωγε, ὁ μέγας δομέστι- B  
κος εἶπε, τὴν τοιαύτην ἀπορίαν τῶν χρημάτων σα-  
φῶ; εἰδῶ;, ἅμα τῷ σὲ τὰ γράμματα ἐκπεπομφέναι,  
ἀθροίζεσθαι κελεύοντα τὴν στρατιάν, καὶ χρήματα  
ἐκ τῶν ἰδίων συναπορ:σάμην ἀρκέσοντα πρὸς τὴν  
χρεῖαν· καὶ οὐδὲν ἐστίν ἐνδέον ἔτι, ἧ; τῶν στρατιω-  
τῶν ἕκιστον τὸν ἀποτεταγμένον ἀριθμὸν τῆ; μι-  
σθοφορά; ἐρχόμενον λαμβάνειν. Ὅ δὴ καὶ γενήσεται  
εἰς δευτέραν ἧ; καὶ τρίτην ἡμέραν, καὶ τούτου γε  
ἔνεκα φρόντιζε μηδέν. Ὁ βασιλεὺ; δὲ, Τῆ; μὲν εἰς  
ἐμέ σου, εἰρηκεν, ἀγάπης ἔνεκα, οὐδὲν χρὴ λέγειν  
ὅσα τι; ἂν εἴποι; πάντων ἐλαττόνων ἐσομένων.  
Δυσχεραίνω δ' οὐ μετρίως καὶ πρὸς τοῦτο, ὅσα τε τῶν  
ἰδίων ἐξ ὅτου πρὸς Ἀδριανούπολιν ἤλθομεν, εἰ; τὰς  
κοινὰς χρεῖ;α; ἐξανάλωσας, σκοπῶν, καὶ ἂ νῦν ἐξ- C  
αναιώσεις οὐκ ὀλίγας ἐσόμενα χρυσίου μυριάδας,  
ὡ; καὶ αὐτὸ; οἶδα σαφῶ;. Διὰ καὶ τῆ; ἀπορίας οὐχ  
ἤσοον τῶν χρημάτων, τὸ ἐν τοσούτοι; σε χρήμασι  
ζημιουῖσθαι καθικνεῖται μοι τῆ; ψυχῆ;. Παρούσα δὲ  
αὐτοῖ; διαλεγόμενοι; καὶ ἡ τοῦ μεγάλου δομεστικου  
μήτηρ ἡ Παλαιολογίνα Θεοδώρα, Ἄλλ' ἔγωγε, εἶ-  
πεν, οὐ ζημίαν ἤγημαι τὸ ἀναλίσκειν ἐν τοῖ; τοιοῦ-  
τοι;, ἀλλὰ πάντων κερδῶν λυσσετέλεστατόν τε ἅμα  
καὶ σωφρονέστατον. Εἰ γὰρ λύττρον ψυχῆ; ἀνδρός ὁ

Cum deficeretur argento imperator quo condu-  
ctitium militem dæmeretur (pensiones enim pu-  
blicæ exactæ non erant, partim propter tumultus  
bellicos, partim quia et agrestium, qui plurimum  
pendere consueverunt, alii suis sedibus pulsī, alii a  
militibus senioris direpti erant : et quos junior ad  
custodiam miserat, militari avaritia res eorum fe-  
rebant agebantque (89), a quibus nihilo mitius,  
quam ab hostibus tractabantur), mœrorem capiebat,  
et sollicitudine exedebatur, circumspiciens unde  
sumptum nancisceretur. Meditabundum ac tri-  
stem intuens magnus domesticus, et causæ ne-  
scius, quid eum angat sciscitatur. Inopia pecu-  
niæ, inquit, propterea quod vectigalia coacta non  
sunt, et quam deprecari non licet, stipendiorum  
persolvendorum necessitas. Atqui ego (excipit ma-  
gnus 86 domesticus) hujus inopiæ probe conscius,  
simul ac litteras ad evocandum exercitum misisti,  
pecuniam necessariam de meis comparavi (90), et  
amplius nihil opus est, quam ut miles unusquis-  
que veniat, destinatumque mercedem tollat : id  
quod vel cras, vel perendie fieri poterit. Quare  
hac de causa ne te excrucies. Tum imperator :  
Quid tandem satis de tuo in me amore dici potest ?  
Ægre autem mihi est valde ob hoc quoque, quod  
quantum de facultatibus tuis inde ab adventu no-  
stro Adrianopolim ad communem usum impende-  
ris, et quas nunc impendes mnltas aureorum my-  
riadas, considero. Idcirco non secus quam ipsa  
pecuniæ difficultas, pungit ac vellicat animum  
meum, te tantum rei nummarie dispendium mea  
causa perpeti. Huic colloquio Theodora Palæolo-  
gina, magni domestici mater, præsens intererat,  
quæ sic orsa est : Equidem ego talibus in rebus  
sumptum impendere nullum dispendium, imo  
vero omnium quæstum quæstuosissimum atque  
prudētissimum judico. Si enim pretium redem-  
ptionis animæ hominis sunt ipsius divitiæ (91),  
sive quis pro peccatis suis, sive pro vita sua quid-

Jacobi Pontani notæ.

(89) II *Æneid.* :

... alii rapiunt incensa feruntque  
Pergama. ....

Vide quæ in eum locum habeant nostræ symbolæ.  
Similia sunt illa in Maniliana : *Atque hoc etiam  
magis, quam cæteros, quod ejusmodi in provinciam  
homines cum imperio misimus, ut, etiamsi ab hoste  
defendant, tamen ipsorum adventus in urbes socio-*

*rum non multum ab hostili expugnatione differat.*

(90) Fuit enim ditissimus, et pecuniosissimus,  
ut patebit lib. III, et nos id ipsum ex eodem libro  
in Vita ejus jam docuimus; fecitque in ista benefi-  
centia veri amici officium.

(91) Locus est Proverb. XIII : *Redemptio animæ  
viri divitiæ sue.* Hoc ad animam Theodoræ bila-  
riam accommodat, ut vides.

piam erogaverit, haud in damnis sua erogatio, sed A in lucris deputanda est. Adhoc, cum divinæ Scripturæ doceant<sup>1</sup>, ubi thesaurus noster sit, ibi cor nostrum esse, apud te, imperator, quoniam tu thesaurus magni domestici es, etiam cor ejus erit. Quod cum ita sit, cæteram pecuniam ut rem nihili contemnet. Sed hæc mittamus. Si nummis parcentes, in vitæ discrimen incidatis, an non clarum est, vobis cum dedecore mortuis vestras ad alios, et forsitan ad inimicissimos translatum iri pecunias? Proinde ne vel corporibus, vel pecuniæ parcitote, quoad bellum hoc ad emolumentum vestrum accommodaveritis.

## CAPUT XXIX.

*Apri obsidentur et expugnantur. Ad captivos milites admonitoria imperatoris oratio, et in eosdem humanitas. Kursum ad suos, de moderanda victoria et misericordia in victos, Christiana conciuncula.*

Gratias matronæ actis, egreditur imperator, et cum B primoribus in consilium venit, priusne Apros, et Galliam, an exercitum ad ulteriores civitates desertrices adducat: quod hæc minus nocerent, et capi facilius possent, illæ et plus nocerent, et cum structura mœnium, tum militarijntus præsidio essent validissima. Stetit sententia, prius Apros aggrediendos. Paratis omnibus, et pecunia in stipendia numerata, Didymoticho illuc movent: ubi castris communitis, 87 caduceatorem mittit imperator, qui pro muris stantes salutet, et ad urbem sine dimicatione dedendam impellat, dicitque, non eos deliquisse quidquam, nec imperatorem ipsis irasci: sed culpam defectionis penes eum esse, qui deficere coegisset, non penes illos, qui coacti fuissent. Quamobrem si positis armis ad fidem officiumque redirent, multa beneficia promerituros. At enim qui in muris erant, ne totum quidem quod dicebatur audire sustinentes, maligne ipsum venire suclamabant, et cantilenam istanc non sibi, qui omni essent expertes metu, nec dolis deludi facile possent, sed aliis potius debere occinere: se creditori suo fidem, et oppidum tuto servaturos. Iterato mittuntur alii, qui suadeant, ne consilio malo pravoque maleficia quam beneficia, cum possint, experiri malint. Quibus contumeliose respondentibus, lapidibusque et jaculis caduceatores appetentibus, ac de cætero quemquam ad se mitti vetantibus, nisi eum occisum vellent, quia se verbis nihil proficere videbat imperator, scalas ad mœnia postro die conscendenda parari jussit. Quod cum cernerent, qui in mœnibus stabant, hostium conatum ut inanem irridebant, murorum excelsitate ac firmitate, propugnatorumque multitudine se inexpugnabiles fore confidentes. Nam auxiliares Byzantio equites erant ducenti et viceni, pedites sagittarii ducenti, iique peritissimi: gravis armaturæ, qui e machinis tela torquebant triginta: e quibus unus a dexteritate destinata ferendi præ aliis celebrabatur. Equites indigene cataphracti centum, sagittarii non

ἴδιος πλούτος, ἀνθ' ὑπὲρ τῶν ἰδίων τις ἀμαρτημάτων, ἀνθ' ὑπὲρ τοῦ ζῆν ἀναλώσει, οὐ ζῆμιαν τὴν δαπάνην, ἀλλὰ κέρδος ἡγεῖσθαι χρή. Ἄλλως τε καὶ τῶν ἱερῶν διδασκόντων λογίων, ὡς Ὅπου ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν· παρὰ σοί, βασιλεῦ, ἐπειδὴ σὺ θησαυρὸς αὐτοῦ, καὶ ἡ καρδία τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἔσται. Τοῦτου δὲ ὄντος ἀληθοῦς, τῶν ἄλλων πάντων χρημάτων ὡς οὐδενῶν καταφρονήσει. Καὶ χωρὶς δὲ τούτων, ἀν φειδόμενοι τῶν χρημάτων κινδυνεύσητε περὶ τὸ ζῆν, οὐκ εὐδῆλον ὅτι θανόντων ὑμῶν ἀτίμως παρ' ἄλλοις ἔσται τὰ χρήματα, ἴσως δὲ καὶ πολεμιωτάτοις; Φείδεσθε τοιγαροῦν μῆτε σωμάτων μῆτε χρημάτων, ἀχρις ἀν τὸν κινηθέντα πόλεμον ἤ λυσιτελεῖ διδάθησθε ὑμῖν.

Ἐπὶ τούτοις αὐτῇ χάριτας ὁμολογήσας ὁ βασιλεὺς, ἐξεληθῶν ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἐν τέλει, εἰ χρή πρότερον ἐπὶ Ἄπρω καὶ Γαρέλλαν, ἢ ἐπὶ τὰς ἀφροστηκίας. πορρωτέρω τῶν πόλεων ἔλθειν· ὡς τῶν μὲν ἀπωτέρω τὴν μὲν βλάβην ἤσωνα παρεχομένων, εὐαλωτοτέρων δὲ τῶν δὲ μετὰ τοῦ μᾶλλον βλάπτειν καὶ καρτερωτάτων ἀπὸ τε τῆς τῶν τειχῶν κατασκευῆς καὶ τῆς ἐγκαθιδρυμένης δυνάμεως οὐσῶν. Ἐδόκει δὲ ἐπὶ Ἄπρω ἔλθειν πρῶτον. Καὶ ἄρα ντες ἐκ Διδυμοτείχου, ἐπεὶ πάντα παρεσκευάστο, καὶ πρὸς τὸ μισθοφορικὸν τὸ χρυσίον διενεμήθη, ἦλθον ἐπὶ Ἄπρω. Στρατοπεδευσασμένων δὲ ἐκεῖ, πέμψας ὁ βασιλεὺς, ἠσπάζετο τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν· καὶ πρὸς τὸ μάχης χωρὶς αὐτῷ ἐπεχείρει παραδίδοναι τὸ πόλισμα πείθειν, ὅτε ἡμαρτηκίαι φάσκων αὐτοὺς οὐδὲν, οὐτε αὐτὸν ὀργίζεσθαι πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἐπὶ τὸν βίβ κατασχόντα, οὐκ ἐπ' αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἡναγκασμένους. Διόπερ καὶ εἰ προσχωρήσαιεν ἀμαχεῖ, πολλὰς εὐεργεσίας ἀμειβεσθαι εἶναι δίκαιος. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ τείχους εὐθύς οὐδ' ἄλλοις ἀναμειναντες ἀκοῦσαι τοὺς παρὰ βασιλέως λόγους, κακῶς τε ἐφασκον ἦκειν αὐτὸν· καὶ τοὺς ἀπάτης γέμοντας τούτους λόγους οὐκ ἐκείνοις, οὐτε δεδοκίμισιν, οὐτε πρὸς ἀπάτην οὐσιν εὐκόλοις, ἀλλ' ἑτέροις μᾶλλον προσήκειν λέγειν. Αὐτοὶ δὲ τῷ τε πεπιστευότι τὴν πίστιν τηρήσειν, καὶ τὸ φρούριον φυλάξειν ἀσφαλῶς. Ὁ βασιλεὺς δ' αἰθὺς πέμψας ἑτέρους, μὴ τὸ κακῶς παθεῖν συνεβούλευεν ἔλθεσθαι μᾶλλον ἐξ ἀβουλλας, ἐνδὸν ἔξω τε κινδύνων εἶναι καὶ παθεῖν εὖ. Τῶν δὲ ὑβριστικῶς ἀποκριναμένων, καὶ λίθους καὶ βέλεσι τοὺς ἀπεσταλμένους βαλόντων, ἑτέρον τε μηδένα πρὸς αὐτοὺς ἦκειν παραγγειλάντων ὡς αὐτὸν ἀποκτενοῦντων, ἐπεὶ μὴ λόγοις ἑώρα πείθειν δυνατὸς ὢν ὁ βασιλεὺς, κλιμακας ἐκέλευεν ἐτοιμασθῆναι, ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐσομένης τειχομαχίας. Ὁρῶντες δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ τείχους τὰς κλιμακας κατασκευαζομένους, ὡς ἀνηνύτοις ἐπιχειρούντων κατεγέλων, οὐ μόνον τῇ ἀσφαλείᾳ τῶν τειχῶν, ἀλλὰ καὶ τῷ πλήθει τῶν στρατιωτῶν οἰόμενοι περιγενήσεσθαι τοῦ πολέμου. Ἦσαν γὰρ οἱ τε

<sup>1</sup> Matth. vi. 21.

ἐκ Βυζαντίου κατὰ συμμαχίαν ἀφιγμένοι, ἰππεῖς μὲν εἰκοσι καὶ διακόσιοι, καὶ περὶ τοξόται τούτων εἰκοσὶν ἐλάσσους ἀγαθοὶ τοξοῦναι, ὀπλίται τε οἱ ἐκ μηχανῶν ἀφιέντες βέλη, τριάκοντα. Ἐξ ὧν εἰς ἐπὶ τῷ εὐστόχως τῶν ἄλλων μάλλον διαβεβόητο βάλλειν. Ἐγχώριοι τε ἰππεῖς ἑκατὸν ὀπλισμένοι· τοξόται τε οὐκ ὀλίγοι καὶ σφενδοῦνται, οὐ μόνον ἐγχώριοι, ἀλλὰ καὶ τῶν περιόχων πλείους διὰ τὸν πόλεμον συνελθόντες, καὶ γυμνητεία πολλή· οἷς ἐθάρβουν εἰ μήτι ἄλλο, ἐδ γούν ἀλῶναι ῥάδιως διαφυγεῖν. Ἄμα δὲ πρῶτ' εἰς τὴν ὑστεραίαν, οἱ τε ἐξῴθεν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν τειχῶν παρετάττοντο πρὸς μάχην· καὶ γενομένης καρτερωτάτης τειχομαχίας, μέχρι μὲν ἑβδόμης ὥρας ἀντίστοιχοι οἱ ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀμυνομένοι προθύμους. Ἐπειτα οἱ τοῦ νέου βασιλέως ἀνδρῶν τε καὶ τόλμῃ τῶν ἀντιτεταγμένων ὑπερσχόντες, καὶ τὰς κλίμακας τοῖς τείχεσι προσερείσαντες, τὸ πόλισμα εἶλον καὶ οὐκ ἠρῶσαν αὐτό. Δείσας δὲ ὁ βασιλεὺς, μὴ πάντων χρημάτων διαφθαρέντων, ἀνάστατος γένηται ὁ Ἄπρωι, ἐκέλευσε τοὺς καρπούς μὴ διαφθεῖρειν, ὅπως ἔχοντες ἀφορμὰς οἱ Ἄπριοι τοῦ ζῆν, μὴ ἐκλίπῃσι τὸ ἄστυ. Ἀπέθανον μάλιστα ἐν τῇ τειχομαχίᾳ πλὴν ἑνὸς ὀπίτου τῶν ἐκ Βυζαντίου ἐξ ἑκατέρων μερῶν οὐδείς (καὶ τούτου μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ Δατίνου τινὸς ἀποκτανθέντος, οὗ αὐτὸς τε καὶ πλείους ἕτεροι ἐτραυματίσθησαν ὑπ' αὐτοῦ), τραυματῆται δ' ἐγένοντο καὶ ἑκατέρωθεν οὐκ ὀλίγοι. Τούτους δὲ ἐκ Βυζαντίου ἰππεῖας τε καὶ περὶ τοξοὺς δήσαντες οἱ στρατιῶται εἶχον. Εἰς τρίτην δὲ ἡμέραν τοὺς αἰχμαλίτους στρατιώτας ὁ βασιλεὺς καλεῖσας αὐτῶν παραστήναι, διελέκτα· οὕτως· Οὐτε συντεῶς οὐτε συμφερόντως πεπράχατε ὑμῖν αὐτοῖς ὄφ' ἡμῶν προσ αγορευόμενοι φιλίως, εἰς λοιδορίας αὐτοὶ τραπέμενοι καὶ ὕβρεις. Τὸ μὲν γὰρ μὴ καταπλήττεσθαι τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἀλλ' ἐγκαρτερεῖν ἀμυνομένους, ἰσχυρίας ἀντι τῆς τιθείᾳ· τὸ δὲ ὕβριζεῖν τε καὶ κομπάζειν ἀπὸ τῶν τειχῶν, καὶ θράσους καὶ παρανοίας. Διὸ καὶ συμβουλεύομαι ἂν ὑμῖν εἰ γε πεθίγηθε, ἀνδρῶν μὲν καὶ τόλμῃ καὶ χειρὸς ἔργου ἀνδριστασθαι τοῖς πολεμοῦσι, λόγοις δὲ σφραγισθῆναι. Οὐ γὰρ ἡ ἀπὸ τῶν λόγων ἀκόλασις, ἣ δὲ τῶν ἔργων δὲ ἐμπειρία καταπλήττει τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν. Δοραλώτους μὲν οὖν γενομένους ὑμᾶς, ἢ βουλοίμεθα ἔξεστι χρῆσθαι νόμφ πολέμου. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐπὶ κακῶ τῶν Ῥωμαίων στρατευῶν, ἀφήμι ἐλευθέρους. Εἰ μὲν οὖν ὑπ' ἐμοὶ στρατεύεσθαι βούλεσθε, προνοίας τε ἀξιώσω τῆς προσήκουσας καὶ τοῖς οικειοτάτοις ἐντάξω· εἰ δ' οὐκ ἔστιν ἀπελθεῖν, καὶ οὕτως εὖ ποιήσας ἀποπέμψω. Προσκυνησαντες δὲ οἱ στρατιῶται καὶ τῆς εὐεργεσίας χάριν εὐφημήσαντες πολλά, καιρὸν ἐξήτησαν εἰς διάσκηψιν. Διασκεψάμενοι δὲ, τῶν ἰππέων μὲν

Jacobi Pontani notæ.

(92) Timidi homines, et imbelles, cum longe absunt a periculo, aut se tutos vident, audacissimi fiunt, et martem crepant. Notavit hos ille sapiens Æsopus. Nam de superiore loco hædus lupum prætereuntem conspiciens, eum conviciis liberrime insectabatur. Tum lupus, Non tu, inquit, mihi conciliaris, sed locus.

(93) Eadem sententia Dido apud Maronem,

A pauci, et funditores non indigenæ modo, sed etiam e finitimis locis quamplurimi, quos bellum exciverat, et levis armaturæ multi, quibus omnibus, si nihil aliud, certe ne caperentur se facile consecuturos sperabant. Postridie albente cælo quique foris, quique intus in mœnibus erant, ad pugnam instruebantur. Et cum usque ad horam septimam acerrima fieret oppugnatio, oppidani se strenue tuebantur. Ad extremum imperatorii fortitudine et audacia adversariis superiores, scalis applicitis oppidulum capiunt ac diripiunt. Ibi timens imperator, ne rebus omnibus disperditis, Aprus ad solitudinem redigeretur, frugibus cavuit : ut habentes vitæ subsidium Aprii, ne diffugerent. In ea oppugnatione ex neutra acie quisquam, præter unum,

Byzantinum armaturæ gravis desideratus est (et eum a Latino quodam secundum pugnam interemptum, quippe a quo ipse cum aliis multis esset vulneratus), utrinque tamen vulnerati non pauci. Victores Byzantinis equitibus juxta ac pedibus vincula injecerunt. Tertio die captivis militibus in medium produci jussis, imperator ad eos hujuscemodi verba locutus est : Neque prudenter, neque e re vestra factum, quod a nobis amice appellati, convicia et injurias reposuistis : Nam hoste instante non percelli, sed constanti animo se defendere, hoc virtuti : alios autem maledictis incessere, et crepare magniloqua de mœnibus, confidentiæ et audentiæ ascribitur (92). Quare si me

C audiat, fortiter audendo et manu prompta hostem reprimetis, verbis moderabimini : quando non verborum petulantia, sed ipse factorum et impressionis sensus invadentem terret. Jam in vos captivos statuere lege bellica licet. Vtrum ego, qui meis armis officere Romanis minime quaero, vos libertate dono. Si sub signis meis militare vultis, mihi, ut decet, curæ eritis, et vos inter familiarissimos recipiam. Sin domum redire, etiam sic benigne dimittam (93). Milites imperatorem venerati, ejusque meritum laudibus prosecuti, spatium ad deliberandum petiverunt. Re deliberata, pauci equites manserunt ; pedites ferme omnes sub eo merere instituerunt : quos annuo decreto stipendio, in album suorum retulit, et discedentibus aliis aurum in vaticum contulit.

D Cum autem conspiceret Apriorum turbam, viros simul ac mulieres, item pueros pene nudos, omnium egenos ambulantes, seque bonis suis despoliatos lamentantes, decibus et nobilibus advocatis, Justum est, inquit, cum hodierno die tot et tam insignibus a Deo beneficiis ornati simus, ut tisdem

I *Æneid.* humanissime ad Trojanos :

*Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaque arva,  
Sive Erycis fines, regemque optatis Acestem :*

*Auxilio tutos dimittam, opibusque juvabo.*

*Vultis et his mecum pariter considere regnis ?*

*Urbem quam statuo, vestra est ; abducite naves.*

*Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.*

digni videamur. Etenim quod neque tam magna, et nostro Marti conferenda manus intus, neque tam alta ac tuta mœnia, neque aliud quidquam impedimento nobis fuit, quo minus arrogantes istos et protervos ulcisceremur, nullius, nisi divini Numinis liberalitati jure tribuendum est. Rursus in tam infesta oppugnatione, et urbis occupatione nostrum neque quemquam (ut consentaneum erat) cecidisse, neque per eandem ullius captivorum civili sanguine pollutum esse, egregiam erga nos Dei providentiam curamque significat. Itaque et nos victores miserorum **89** calamitatibus ad misericordiam inflecti oportet (contra Barbaros sane bello internecino pugnandum: contra populares autem usque dum vincas), et pars de præda captivis a quolibet, quantam voluerit, restituenda est. Tria enim bona maxima hinc vobis lucro apponentur: Deum propitium habebitis, qui in afflictos navatam misericordiam tanquam sibi præstitam reputat: atque in hac vita longe pluribus, et post obitum promissa felicitate remunerabimini. Deinde nostram quoque amicitiam assequemini; quibus nihil est antiquius, quam de captivis bene mereri. Postremo fortitudinis et magnanimitatis gloriam vobis ipsi parietis. Illius quoniam hostes debellastis: hujus, quoniam ingenua et excelsa mente non ut hostes, male multastis, sed tanquam civibus, et cognatis, quam licuit, curam adhibuistis. Hac cohortatione adeo permotus est miles, ut nemo non aliquid de præda redderet. Qui vero benefacere gloriosum sibi ducebant, inquisitis dominis quidquid adepti fuissent spoliòrum, nihil sibi retinentes, fideliter restituebant.

τῶν αἰχμαλώτων· καὶ τρίτον ὑμῖν ἑαυτοῖς ἀνδρίας ἀμα καὶ μεγαλοφυχίας δόξαν περιποιούμενοι, ἀνδρία νικήσαντες τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἐλευθερία δὲ γνώμης καὶ μεγαλοβυχία, οὐχ ὡς πολεμίοις, ἀλλ' ὡς ὁμοφύλοις καὶ ἀτυχοῦσι τὴν ἰδουατὴν πρόνοιαν εἰσενεγκόντες. Τοιαῦτα παραινέσαντος τοῦ βασιλέως, οὕτω διετέθησαν ἡ στρατιὰ, ὡς πάντας μὲν ἐκ τῶν λαφύρων μεταδοῦναι τοῖς Ἀπρίοις. Ὅσοι δὲ καὶ πρὸς τὸ ἀγαθοεργεῖν ἐφιλοτιμοῦντο, τοὺς δεσπότης ἀνερευνήσαντες, τῶν παρ' αὐτοῖς λαφύρων ἀπέδωσαν πάντα, μηδενὸς ἀποστέρησαντες.

## CAPUT XXX.

*Garella, Rhædestum, Sergentium oppida deditionem faciunt. A Saccensibus rusticanis maledictis laceratur imperator; ipsum castellum miserabili incendio conflagrat. Insigne exemplum fidelitatis in dominum, et charitatis in hostem cujusdam pastoris, per quod stratopedarcha reus majestatis absolvitur.*

Diebus omnino sex ab oppido recepto Apris **D** commoratus, septimo ad Garella castra posuit. Cives sive quod cæteroqui imperatorem diligenter, sive quod Apriorum malo docti saperent, simul invitati sunt, in ejus fidem pacifice transierunt. Quibus ample gratis relatis, Rhædestum perrexit. Deditibus se perinde Rhædestinis, declarato illis quoque ardenti benefaciendi studio, Sergentium progressus est. Quo etiam se tradente, iter Selybriam convertit, Selybrianis propter fidem erga se, a militibus Byzantinis per biennium fines eorum incurstantibus, detrimentis affectis, gratias acturus, et beneficia remensurus. Urbi appropinquantibus placuit ab equis descendere, et super herba viridi paululum requiescere.

Ἐξ δὲ ἡμέραις μετὰ τὴν ἔλωσιν ἐνοστρατοπέδευοι Ἀπρίων, τῇ ἑβδόμῃ ἀραντες ἐνοστρατοπέδευσαν ἐν Γαρέλλῃ. Οἱ ταύτην δὲ οἰκοῦντες, εἴτε καὶ εὐνοικῶς διακείμενοι πρὸς τὸν νέον βασιλέα, εἴτε καὶ παρὰ τῶν Ἀπρίων διδαχθέντες σωφρονεῖν, ἀμα τῷ προσκληθῆναι προσεχώρησαν τῷ νέῳ βασιλεῖ, καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς ἀμαχεῖ. Πολλοὶ δὲ ἀμειψάμενος αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς εὐεργεσίαις, ἀρας ἐκαίθεν, ἦλθεν εἰς Ῥαιδεστόν. Προσχωρησάντων δὲ καὶ Ῥαιδεστηνῶν, ἐπεὶ καὶ πρὸς αὐτοὺς τὴν εἰς τὸ εὖ ποιεῖν ἐπέδειξαι φιλοτιμίαν, ἦλθεν εἰς Σεργέντζιον προσχωρήσαντος δὲ καὶ αὐτοῦ, τὴν πρὸς Σηλυβρίαν ἦεν Σηλυβριανούς ὧν ἕνεκα τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας παρὰ τῆς ἐκ Βυζαντίου στρατιᾶς ἐξημῶνται τοῦ χειμῶνος τὴν χώραν κατατρεχόντων, εὐεργεσίαις,

καὶ εὐχαρισταί; ἀμειψόμενος. Ἐγγὺς δὲ Σηλυβρίας A Juxta castellum igitur Saccos castrametantur, hostile quidem (nam a Syrgianne stabat, Byzantinumque militem ad Selybrianos per eruptionem vexandos susceperat), 90 cætera contemnendum, quod ipsum per se exiguum, quod incolæ rudes ac imperiti (omnes siquidem erant rustici, cum terra rationem habentes), quod muri humiles ac demissi. Qui igitur intus se incluserant, uti semet ignorantes, imminentes sibi ut nullius pretii mortales in contemptum vocabant, ac de muro cum insolentia voces contumeliosas identidem contra imperatorem, ejusque copias effundebant. Qui renidens ad convicia (94), ab astantibus quærebat, multumne apud eos vini esset (95). Illis respondentibus: Ne aquæ quidem satis: Itaque, subjicit, herbis iqsaniam generantibus se ingurgitarunt. Tum eos admoneri jubet, uti se modeste gerant, et linguas continent; et cum principibus exercitus ad metas speculandas digreditur (96) At infelices illi Saccii nihilo magis de protervitate et maledictis remittere: sed quasi id palmarium foret, omnem in eo facultatem suam experiri. Injuriarum magnitudinē offensâ gravius militum servitia (97) [ut sunt calones et lixæ] dominos rogant, uti ipsis negotium vindicandi committant. Impetrant, et primo impetu, truncis ac trabibus obvius loco scalarum usi, muros, quod facile fuit, occupant, et ad diripiendos indigenas discurrunt. Forte in casa quadam ignis luculentus ardebat: quam cum multi conscendissent, tectum ex cespite arefacto contextum in focum cecidit: ex quo casu de subito exsuperantibus flammis, ad contiguas ædes similem in modum ædificatas incendium pervasit. Unica erat oppidulo porta, qua propter metum obstructa, et quia domus primo incensa prope erat, nonnulli qui irruperant, et quidam de colonis ipsis, cum murum fugiendi causa, ut poterant, ascendissent, inde se semiustulati precipites foras dabant. Alii simul cum incolis et iumentis ab ignibus intercepti, nescientes quo se converterent, in gemitus et lamentabiles voces prorumpabant. Et erat profecto res digna lacrymis, acerbitate ustionis hominibus et pecudibus

Jacobi Pontani notæ.

(94) Cur non, cum, ut sequitur, pro insanis eos haberet? Etiam Socrates hominem parum sanum sibi conviciantem, non magis in judicium, quam asinum, si calces sibi illisset, vocandum arbitrabatur. In contemnendis maledictis animi altitudo mire elucet. Unum hoc, quod laudari possit de Nerone apud Suetonium legi, cap. 39: *Mirum, inquit, et vel præcipue memorabile, nihil eum patientius quam maledicta et convicia hominum tulisse, neque in ullos leniorem, quam qui se dictis aut carminibus lacessissent, exstitisse.*

(95) Τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν πρῶταλον, vinum non habere clavum dicebatur proverbio, ut refert Athenæus, lib. x. Ebrietas namque nihil consulte, nec moderate vel dicere, vel facere consuevit, cum per eam ratio, quæ sobrios regere tanquam clavus debet, obruatur. Ibidem hoc profertur:

Οἶνος καὶ φρονέοντας ἐς ἀφροσύνην ἀναβάλλει.

D *Insanire facit sanos quoque copia vini.*

Plato lib. i *De legibus*, non solum senem, sed etiam temulentum bis puerum fieri affirmat.

(96) In Græco est σκοπούς, quod quid illic sit, non satis liquet, etiam si metas transferas. Fortasse *speculas* appellare debui.

(97) Adjecimus de nostro per parenthesis (ut sunt calones et lixæ) explicationis causa videlicet. Habuisse autem milites suos servos, etiam ex hac historia pluribus locis cognoscitur. Et erant servi, ut equi saginarii, ferendis armis, annonæ, et sarcinis, quos ad restituendam disciplinam militarem removerunt P. Scipio Africanus apud Numantiam, Metellus in Africa. Valerius, lib. vii, cap. 7; Frontinus, lib. iv, cap. 4. Vide Joan. Antonii Valtriani, *De militia veterum Romanorum*, lib. iii, cap. 8, quod est de generibus hominum, qui castra sequerentur.

confuse vociferantibus. Totus exercitus, ipseque imperator cum ducibus, cæteris posthabitis, oppidulum circumstabant, ad succurrendum parati. Quod cum requirerent (jam siquidem ignis omnia ædificia depascebatur), ipsi quoque præ commiseratione fletum non tenebant. Flammis absumpti sunt de iis qui deforis per murum se ingesserant, sex: ex habitatoribus autem feminæ, pueri, et grandiores natu tres et viginti supra centum; insuper animantes, et reliqua res familiaris 91 quantacunque.

Non mediocriter hoc alieno infortunio mœstus imperator, Selybriam ire institit, ubi transactis quorum causa venerat, Chariopolin remeavit, missionemque dedit exercitui, mille apud se retentis: mandans ut præfinitis diebus, quanquam non accessiti, rursus adessent. Verum magnus stratopedarcha Palæologus, Rhodopæ præfecturarum dux, creditas sibi urbes omnes exercitumque, ut supra demonstravimus, a juniore ad seniore imperatorem avertere, animosque subigere, et ad hujus obsequium inclinare potuit: unum autem quemdam genere Dacum, pecuarium (98), Sympanium vocabulo, fortunis exutum, quod nepoti faveret, postquam sæpe illum fustuario multavit, duos etiam dentes radicitus excussit, maxillamque ferro candenti inurendam curavit, nec eum tamen a fide transversum agere valuit, cum manibus in custodiam dedit. Inde cum aliquando effugisset, aliosque pastores armis militaribus nudos (99), magno sibi numero ascivisset, et copiis ad Palæologum coerendum eo missis se immiscuisset, in Rhodopeios ferebatur. Qui erant in oppidis, cernentes agrestes universos contra se conspiratos, et instantem ac prementem imperatoris exercitum, timentesque ne intestina seditione excitata pessumderent, commutata sententia ad eum se contulerunt, vincinque ducem in custodia tam diu habuerunt, quoad re intellecta imperator de eo certum statueret: ipsi cum Sympiano ad illum profecti sunt; pars ut præstitæ benevolentiæ præmium adipisceretur: pars (quotquot nimirum a seniore prius steterant) ut delicti gratiam impetraret. Quos imperator ut adversus se bene meritum ingratos verbis mollibus castigavit: et præcipiens, ne de cætero ad defectionem et sacramentum violandum faciles essent, offensio-namque oblivionem promittens, venia est imperti-

Jacobi Pontani notæ.

(98) Νομάδα. Vox Numida Latinis non eos tantum populos, qui certam Africæ partem, Numidiam vocatam, tenuerunt, significat, qui quod initio pastoritiam vitam colebant, hoc nomen obtinuerunt: verum etiam alios populos, qui pecuarii erant. Ac Numidæ vocabulum Græco deflexum est, hi enim populi Νομάδες dicuntur. Sic etiam Vitruvius Arabes vocat, his verbis: *Item Joppæ in Syria, Arabiaque Numidarum, lacus sunt immani magnitudine*: Nicander:

Τῶ μὲν Γεργάιοι Νομάδες χαλκήρεα; αἰχμὰς.

ὄλοφυρομῶς ἐτράποντο καὶ οἰμωγὰς· καὶ τὴν διακρίων ἄξιον τὸ γινόμενον, ἀνθρώπων ὁμοῦ καὶ βοσκημάτων ἐπὶ τῇ καύσει βοώντων τε καὶ ὄλοφυρομένων. Ἡ στρατιὰ δὲ πᾶσα καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἅμα τοῖς ἐν τέλει τῶν ἄλλων ἀμελήσαντες, περιέστησαν τὸ φρούριον προθυμούμενοι βοηθεῖν, μὴ δυνάμενοι δὲ (πάντων γὰρ ἤδη ἐπελάβετο τὸ πῦρ), εἰς θρήνους ὑπὸ συμπαθείας ἐτράπησαν καὶ αὐτοί. Ἀνέλιωνται δὲ ὑπὸ τοῦ πυρός, ἀπὸ μὲν τῶν ἐξωθεν εἰσελθόντων, ἐξ ἑνὸς γυναικῶν δὲ καὶ παίδων καὶ οἱ ἐξωροὶ τῶν τὸ χωρίον κατοικούντων, τρεῖς καὶ εἰκοσι καὶ ἑκατὸν, καὶ βοσκήματα καὶ ἡ ἄλλη περιουσία, ὅσα ἦν.

Ἐλύπησε μὲν οὖν οὐ μετρίως τὸ τοιοῦτον πάθημα τὸν βασιλέα. Ἀναστὰς δὲ ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς Σηλυβρίαν· καὶ ὧν ἕνεκα ἦλθε διαπραξάμενος ἐκεῖ, ἐπανέστρεψε εἰς Χαριούπολιν, καὶ διέλυσε τὴν στρατιάν πλὴν χιλίων οὐς ἐπέταξεν αὐτῷ συνείναι, ἐν ἡμέραις ῥηταῖς κελεύσας πάλιν ἀκλήτους πρὸς αὐτὸν ἐπανελθεῖν. Ὁ μὲντοι τῶν κατὰ τὴν Ῥόδον ἐπαρχῶν στρατηγὸς Παλαιολόγος ὁ μέγας στρατοκεδάρχη, τὰς ὑπ' αὐτὸν πόλεις καὶ τὴν στρατιάν, ὡς περ ἔφημεν, ἀπὸ τοῦ νέου βασιλέως πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἀποστήσας, πάντων μὲν ἴσχυσε καὶ τὰς γνώμας παραστήσασθαι, καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ πείσαι προσέχειν. Ἔνα δὲ τῶν ἀπὸ τοῦ Δακικοῦ γένους νομάδα Συρμπάνον ὠνομασμένον, τῶν ὄντων ἀποστέρησας ὅτι τῷ νέῳ προσέκειτο βασιλεῖ, πολλὰς τε αἰκίας ὀποδάλων, δύο τε τῶν ὀδόντων ἐκρίζωσας, καὶ τὴν παρεῖν κατακαύσας σιδήρῳ, ὡς οὐκ ἴσχυτεν ἀποστήσαι τοῦ νέου βασιλέως, καθελθὼν εἶχεν ὑπὸ κλοιῶς. Οὗτος δὲ τοῦ δεσποτηρίου τότε διαδράς, καὶ πολλοῦς ἑτέρους προσεταιρισάμενος νομάδας φίλους, καὶ τῇ παρὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐνταυθοὶ πεμφθείσῃ τῷ Παλαιολόγῳ πολεμεῖν συμμίξας στρατιᾶ, ἐπέθετο τοῖς ἐν τῇ Ῥόδῳ. Ὁρῶντες δὲ οἱ ἐν ταῖς πόλεσι τοῦς τε ἀγρότας ἐκπολεμωθέντας αὐτοῖς ὁμοῦ πάντας, καὶ τὴν στρατιάν ἐπιχειμένην, καὶ δεῖσαντες μὴ καὶ τῶν ἐνδοῦ ἀπόλωνται στασιασάντων, μεταβαλόντες προσέθεντο τῷ νέῳ βασιλεῖ. Καὶ δέξαντες τὸν στρατηγὸν εἶχον ἐν φρουρᾷ, ἄχρις ἂν ὁ βασιλεὺς πυθόμενος περὶ αὐτοῦ ψῆφον ἐνέγκῃ. Αὐτοὶ δ' ἅμα Συρμπάνῳ ἦγον ὡς βασιλέα, οἱ μὲν ἀποληψόμενοι γέρα τῆς εἰς αὐτὸν ἐννοίας, ὅσοι δ' ἦσαν πρότερον τῷ πρεσβυτέρῳ προστεθειμένοι βασιλεῖ, ἐξαιτήσοντες συγγνώμην. Ὁ βασιλεὺς δὲ τῶν μὲν ἀφεστηκότων καθαψάμενος μετρίως ὡς ἀγνωμόνων περὶ αὐτὸν εὖ δράσαντα φανέντων, παραγγείλας τε μὴ εἴχερεῖς εἶτι πρὸς τὰς ἀποστασίας καὶ τὰς παραδά-

Hæc Turnebus, lib. 1, cap. 27. Jam igitur qua notione hunc Dacum Νομάδα nominet intellexisti. Nomadum sæpius faciet mentionem.

(99) Ψιλοῦς qui scilicet præter gladium, aut arcum nihil habent armorum; hoc enim valet vox Græca, et ὀπλίταις ψιλοὶ opponuntur. Puto autem hos nec leviter quidem fuisse armatos, sed rem gessisse stipitibus duris, *sudibusve præcuttis*, ut in ix *Æneid.* pastores Latini contra Trojanos advenas.

σεις τῶν ὄρκων εἶναι· αὐτός τε ἀμνηστῆσιν ὧν χύ- A  
 τοις ἡμάρτηται εἰπὼν, ἤξιως συγγνώμης, μετὰ  
 μικρὸν δὲ καὶ εὖ ποιήσας, οἷκαδὲ ἐπέταξεν ἀπι-  
 ναι. Τοὺς δὲ τῆ εἰς αὐτὸν ἄμειναντας πῖστει ἐπαι-  
 νέσας τε ἄμα καὶ δωρεαῖς ἀμειψάμενος ἀξίως,  
 ἐξαπέστειλε μὲν αὐτοὺς, στρατηγὸν αὐτοῖς ἐπιστή-  
 σας τὸν Ταρχανειώτην δομέστικον, ᾧ ἐπετέτραπτο  
 τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην δεσμώτην ὡς βασιλέα  
 ἀποστελεῖται. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ὁ Συρμπάνος ἐπὶ  
 τοῦ βασιλέως ἐστηκώς, ἐδόκει βούλεσθαι τι πρὸς  
 βασιλέα εἰπεῖν· συνελθὲ δὲ ὁ βασιλεὺς, εἰ τι βούλοιο  
 ἐκέλευε λέγειν. Ὁ δ' ἄμα τῆ προσταθῆναι πρὸς  
 τοῦδαφος ἑαυτὸν καταβαλὼν, συγγνώμης ἦται τυ-  
 χεῖν, εἰ τυδότης ὧν καὶ βάρβαρος καὶ ἀγροίκος,  
 ἐτόλμησε φθέγγεσθαι τι πρὸς βασιλέα. Τοῦ βασι-  
 λέως δὲ προστάξαντος λέγειν δεδιωκόμενος, μὴδὲν B  
 ἔπερ τοῦ μεγάλου ἰδεῖτο στρατοπεδάρχου, ὥστε καὶ  
 αὐτὸν ἐφ' οἷς εἰς βασιλέα ἤμαρτε τοὺς κατὰ τὴν  
 Ῥοδόπην ἀποστήσας, τυχεῖν συγγνώμης. Τοῦ βασι-  
 λέως δὲ ἐρομένου εἰ πρὸς εἰρωνεῖαν ἢ πρὸς ἀλή-  
 θειαν τυχεῖν δεῖται· ὁ δ' ἔφασκε, Πρὸς ἀλήθειαν·  
 καὶ ὄρκον προσετίθει πῖστεως χάριν· δῶν δ' εἶναι,  
 εἰ τι καὶ ἡμαρτα, προσήκοντα πρὸς γένους ἀξιώσαι  
 συγγνώμης. Ἐπιλέησαι δ', εἴρηκεν αὐθις ὁ βασι-  
 λεὺς, ὅσα σε εἰργασται κακὰ, ἀποστερήσας μὲν  
 τῶν ὄντων, καὶ παίδων καὶ γυναικῶν, ἔτι δὲ καὶ  
 ἰδόντων αὐτῶν, πολλὰς τε αἰκίας καταξάνας τὸ  
 σῶμα, καὶ τέλος· ὡσπερ τινα τῶν ἐπὶ δεινότητος  
 ἐαλωκότων τὴν παρειὰν κατακαύσας σιδήρῳ ὡς  
 μὴδὲ τὰς οὐλὰς ἐξαιλεφθῆναι δύνασθαι; ὡς δὲ C  
 τί σε τὸ πείσαν ἐστίν, ὑπερ ἐκείνου δεῖσθαι; Τί δ'  
 ἂν εἴη μείζον, ἔφασκεν, ὃ βασιλεῦ, ἢ τὸν οὐπω  
 χθὲς καὶ πρῶην ἐν τοῖς δουλεύουσιν ἐκείνῳ τεταγ-  
 μένον, νῦν εἰς τοσοῦτον ἦκειν περιφανείας, Θεοῦ  
 καὶ σοῦ, βασιλεῦ, εὐηργετηκότος, ὡς καὶ τοὺς βα-  
 σιλεῖ προσήκοντας κατὰ γένος ἐξαιτεῖσθαι δύνα-  
 σθαι, καὶ τῶν προσδοκωμένων ἀπαλλάττειν κακῶν;  
 Θαυμάσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τοῖς κακοῖς ἀμνη-  
 στίαν τοῦ βρῆδάρου, Εἰ σύ γε, ἔφη, τοσαῦτα ὑπ'  
 αὐτοῦ ἀδικηθεὶς καὶ κακῶς παθὼν, βάρβαρος ὧν  
 καὶ φαῦλος τὴν τύχην, τοῖς ἐναντιοῖς ἀμείβῃ ὅσον  
 ἔξεστι ποῖων εὖ, οὐδ' ἐμὲ δίκαιον μετριώτερα ἀδι-  
 κηθέντα, βασιλέα τε ὄντα, ἀπαραίτητον ὀφθῆναι  
 πρὸς ὄργην. Τοῖνον καὶ τῆς σῆς ἐκτελείας ἐνεκα  
 τὰ ἡμαρτημένα παροῶν, ἀξίως συγγνώμης. Εὐχα-  
 ριστήσας δὲ ὁ βάρβαρος ἐπὶ τούτοις, καὶ πολλάκις  
 ἐπυρωμῆσας τὸν βασιλέα, καὶ δευτέραν δέησιν  
 προσετίθει, τὸ τὸν αὐτὸν μήτε τῆς ἀξίας ἀποστε-  
 ρηθῆναι μήτε τῶν προσόδων καὶ τῶν δωρεῶν τῶν βασιλικῶν. Ἐτι δὲ μάλλον τὴν ὑπερ τοῦ ἡδικηκότος  
 σπουδὴν θαυμάσας ὁ βασιλεὺς καὶ ταύτην τὴν δέησιν ἐπλήρου. Ἐτι δὲ αὐτοῦ πρὸς τοὺς πόδας βασιλέως  
 κειμένου, τὰ τῆς συγγνώμης γράμματα διαχαραχθέντα, καὶ τῆ βασιλικῆ πιστωθέντα χειρὶ ἐπεδύ-  
 θησαν αὐτῷ· ὁ δὲ λαβὼν, καὶ τὴν γῆν κατασπασάμενος· ἐφ' ἧς ὁ βασιλεὺς εἰστήκει, χαιρῶν ἀπῆλθε.

## 93 CAPUT XXXI.

*De Thessalonica et Constantino despota felices nuntii. Ad imperatorem monachi habitu indutus perducitur; in carcerem datur. Qui Xenam imperatricem violaverant, puniuntur publice. Lemnus ad juniorem arctificis. Persæ seniori auxilio venientes, metu junioris percussis, domum turpiter revertuntur. Fugiunt etiam Byzantii.*

Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας ἐκ Θεσσαλονίκης ἀγγελος  
 ἔλθων ἀπήγγειλε βασιλεῖ, ὡς στάσεως ἐν αὐτῇ γε-

was, et paulo post humaniter domum abire jussit.  
 Qui autem in fide persistisset, eos quoque pro  
 dignitate collaudatos et donis donatos dimisit,  
 duce illis præfecto Tarchaniota domestico, cui  
 mandatam erat, uti magnum stratopedarcham im-  
 peratori vinculum mitteret, coram quo altero die  
 astans Sympanus, quidpiam illum velle videba-  
 tur. Quo animadverso, Dic, ait, si quid habes.  
 Sympanus statim se humi abiciens petere, ut sibi  
 ignosceretur, 92 si subulcus, et barbarus, et  
 rusticus imperatorem verbo appellare auderet.  
 Jussus ut omni timore deposito loqueretur, pro  
 magno stratopedarcha orare ocepit, ut ei ipsi,  
 quod Rhodopeios a fide in dominum suum ab-  
 duxisset, ignosceretur. Percunctante imperatore,  
 simulatene, an vere et ex animo ita rogaret,  
 Vere, inquit; et ad confirmationem juramentum  
 adjecit; addiditque, ex officio esse, quanquam  
 peccasset, tamen ut cognata veniam non negare.  
 Rursum imperator: An tu oblitus es, quibus, et  
 quot malis ille te mactaverit? Bona tibi, liberos,  
 et uxorem eripuit, dentes excussit, plagis multis  
 corpus tuum dilaceravit, ad extrema maxillam  
 ferro, ut atrocissimorum scelerum damnato, ustu-  
 lavit, ac perpetua cicatrice deformem reliquit. In  
 summa, cedo, quid te movit, ut ejus causam ag-  
 res? Quid vero majus, inquit, quam qui paulo  
 ante in servis illius censebatur, eum nunc Dei  
 concessu, ac tuo munere in tantam claritatem  
 venire, ut deprecatione sua etiam cognatos impe-  
 ratoris formidato supplicio eximat? Admirans im-  
 perator, sic eum doluisse injuriarum memoriã :  
 Si tu, ait, tam iniqua et infanda ab illo passus,  
 homo barbarus, sorte infimus, nihilo minus quan-  
 tum in te est, mala bonis compensas, me ininera  
 passum, et imperatorem, inexorabilem iram fovere  
 non decet. Igitur vel te deprecatore in me com-  
 missa negligens, ecce veniam illi tribuo. Actis  
 gratiis, et iterumque dictis imperatori lau-  
 dibus, barbarus denuo petit: nempe ut idem strato-  
 pedarcha nec honore, nec redivitibus, nec bonis  
 imperatoris excidat. Tantum studium erga vixitum  
 amplius suspiciens imperator, etiam hoc annuit;  
 et adhuc ad pedes ejus jacenti, testimonium da-  
 tæ veniæ in pittacio exaratam, et ut mos est, si-  
 dei ergo imperatoris manu addita præbetur: quo  
 accepto, vestigia imperatoris exosculatus, cum læ-  
 titia recessit.

Eodem die Thessalonica veniunt nuntii, fa-  
 ctionibus ibidem natis, ab eo stantes vicisse, ur-

demque illi subiecisse. Constantinum despotam in A monasterium Chortætum, civitati vicinum confugisse. comprehensum custodia detineri. Imperator confestim Thessalonicam mittit, qui hominem adducant; prius jurejurando astrictos, neque se despotam occisuros, neque aliis occidendum permissuros. Profecti, in schemate monastico, quo se mortis metu velaverat, antequam illi Thessalonicam aspirarent, Didymotichum perducant (1). Proque se habentur eum Thessalonicensium et de senatu, et de militibus complures, atque etiam ecclesiæ illius antistes Jeremias, item Gerasimus lauræ (2), quæ est in Atho sancto monte (3) præfectus. Parum vero abfuit, quin stipulatore imperatoris audacia ac furore militari despotam in frusta concidisset, nisi illum præsentia sua imperator conservasset. Precepit autem in carcerem tradi. Præteritis diebus aliquot, despota hominem certum ad imperatorem allegans gratias agit, quod se e faucibus fatieripuerit: et simul rogat, quoniam modo quodam et occasione monachi habitum cepisset, etiam legitima monastices instituta sibi exsequi liceret, ne coactus, sed libens cum cepisse videretur. Imperator suspicione tactus, non desiderio vitæ commutandæ, sed carceris evadendi hoc ab se peti, metropolitanum et lauræ præfectum Gerasimum mittit, qui dicant, illum in præsens haud convenientia petere. Nam, ne a custodibus habeatur male, sed quiete potiarum, hoc illi concessum iri: dimitti nunc e carcere neuti quam posse. Proinde id rogare parcat. At despota C viros illos sacrosatos prehensans, idem enixius orare, ut qui non hypocrisi, aut necessitate, sed sincero potius animo hoc vitæ genus delegisset. Quæ cum ad imperatorem referrent, ipsorum arbitrio eum permisit. Eodem tempore Thessalonica 94 adducti sunt in vinculis, qui Xenam, impe-

νομένης, οἱ τῷ νέῳ βασιλεὶ προσκαίμενοι ὑπερσχόντες, Θεσσαλονικῆν περιποίησαν αὐτῷ, τὸν δεσπότην δὲ Κωνσταντῖνον εἰς τὸ περὶ αὐτὴν φροντιστήριον τὸ Χορταίτου διαδράντα καισαρχήντες ἔχουσιν ἐν φρουρᾷ. Ὁ βασιλεὺς δὲ εὐθύς τοὺς ἄξοντας αὐτὸν ἐπεμφεν εἰς Θεσσαλονικῆν, ἕρκους πρότερον αὐτοὺς κατασχών, ὡς οὐτ' αὐτοὶ ἐκόντες, οὐθ' ἐτέροις παραχωρήσουσι τὸν δεσπότην ἀποκτεῖναι· οἱ καὶ ἀπελθόντες ἤγαγον αὐτὸν εἰς Αἰδυμότειχον μοναχῶν ἡμψισμένον σχῆμα. Περιεβάλετο δὲ αὐτὸ καὶ πρὶν αὐτοὺς εἰς Θεσσαλονικῆν ἐλθεῖν δεῖν τοῦ μὴ ἀποθανεῖν. Συνῆλθον δὲ αὐτοῖς πρὸς τὸν νέον βασιλέα τῶν Θεσσαλονικέων καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῆς στρατιᾶς πολλοὶ, καὶ ὁ τῆς κατ' αὐτὴν Ἐκκλησίας πρῶτος Ἱερεμίας, καὶ Γεράσιμος ὁ τῆς κατὰ τὸ ἱερὸν ὄρος τὸν Ἄθω ἐξηγούμενος λαύρας. Ἡ μὲν τοι περὶ τὸν νέον ἡθροισμένη βασιλεία στρατιᾶ, ἀταξία στρατιωτικῆ χριστάμενοι, ὀλίγου δεῖν κατέκοψαν ἂν τὸν δεσπότην, εἰ μὴ αὐτὸς ἐβρύσατο παρῶν ὁ βασιλεὺς· ἐκέλευσε δὲ εἰργθῆναι. Τισὶ δὲ ὕστερον ἡμέραις ὁ δεσπότης διὰ τινος ἐδείκτο τοῦ νέου βασιλέως, ἅμα καὶ πολλὰς χάριτας ὁμολογῶν, ὅτι ἴδι' αὐτὸν οὐκ ἐτεθνήκει, ὡς ἐπέ· καθ' ὅποιονδῆτινα τρόπον τὸ τῶν μοναστῶν περιεβάλετο σχῆμα, καὶ τὰ νενομισμένα ἐπ' αὐτῷ τελεσθῆναι πάντα, ὡς ἂν μὴ δοκῶν βία, ἀλλ' ἐκὼν περιεβλήθη. Ὁ βασιλεὺς δὲ ὀπορευόμενος μὴ βίου μεταβολῆς ἐπιθυμῶν, ἀλλ' ὅσα ἀπολυθεῖ μὴ εἰργεθῆαι, τοιαῦτα αἰτεῖν, τὸν Θεσσαλονικῆς πέμψας μητροπολίτην, καὶ τὸν τῆς λαύρας ἐξηγούμενον Γεράσιμον, οὐχ ἀρμόζοντα αἰτεῖν αὐτὸν μεμήνυκεν ἐν τῷ παρόντι. Τὸ μὲν γὰρ μὴ κακῶς ὑπὸ τῶν φρουρούτων πάσχειν, ἀλλ' ἀναπαύλης ἀπολαύειν, ἐξέσται· ἐδὲ δὲ ἀπολυθῆναι τῆς εἰρηχῆς, ἀδύνατον τὸ νῦν εἶναι. Διὸ μὴδὲ τοιαῦτα δεῖσθαι. Ὁ δ' ἔτι μᾶλλον ἰδεῖτο περὶ τῶν αὐτῶν, τῶν ἱερῶν ἐκείνων ἐπιλαβόμενος

Jacobi Pontani notæ.

(1) De perductione ista Constantinii despotæ Thessalonica Didymotichum. et causa ejus, militum in eum fremitu, et carcere, de quibus principio hujus capituli fusi agit Gregoras, lib. viii: *His, inquit, sub hiemis exitum actis, veris initio a seniore imperatore triremis, cum arcanis litteris ad Constantinum despotam mittitur, quibus jubebat, ut eadem navi viginti quinque seditiosos, qui Thessalonicensem populum ad res novas molientes incitarent, vinclos mitteret. At illi, priusquam hoc fieret, periculo suo cognito, clam populo concitato, et turribus conscensis, sacra tintinnabula pulsant, inchoandæ seditionis signum. Stultim igitur concursu ad ædes despotæ facto, ipsum quidem non repperunt (præmonitus enim in arcem se receperat), sed obvios quosque partim occiderunt, partim bonis ereptis in carcerem conjecerunt, dejectisque domibus, et omnibus opibus direptis, arcis portas incenderunt. Lege quæ sequuntur.*

(2) Ommissis lauræ significatis quæ in vitio ponuntur, e quibus unum illo in proverbio, *Samiorum Lauræ*, Suidas in hac voce *Lauræ*, docet significare quoque στενωπὸν et angiportum. Videtur ergo idem nomen ad monachorum habitacula, seu monasteria translatum fuisse ob vilitatem, et angustias ædificii, et cellarum. Hinc subdit Suidas, καὶ λαύρα ἢ στενὴ κατοικία τῶν μοναχῶν. Et apparet nomen hoc monasteriis tributum, cum SS. Sabbas

et Euthymius floruerunt, crebro enim in illorum historiis occurrit: nec satis scio an antea usurpatum sit. Vocat quidem Metaphrast s monasteria lauras in Vita Andronici tomo primo, qui sub Theodosio Magno, vel paulo post vixit; sed id facit Metaphrastes ex more sui sæculi, non ejus de quo scribit. Sicut autem ex modestia et submissione domicilia sua vocarunt mandras a cavernis et stabulis armentorum, ita fortasse humilitatis causa hoc vocabulum angustam habitationem denotans, ad suas sedes transtulerunt: et forte ipsa appellatione invocare sibi in memoriam voluerunt illud, ἐσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης: *Intrate per angustam portam*. Est enim via in cælum laura, hoc est, στενωπός. Hæc noster Jacobus Gretserus.

(3) Mons hic Macedoniae notissimus e scriptoribus non semel in hachistoria nominatur. Etiam hodie ὄρος Ἰγίου dicitur, ubi 23 supersunt monasteria, singula quondam ducentis aut trecentis calogeriis habitata (calogeros, id est, bonos senes, monachos illos nominat Græcum vulgus) contraque vim prædonum ac piratarum munita. Nunc diminuto licet numero, adhuc eorum est magna ibi copia. A Turcis vocatur Monastir, ut refert Leunclavius. Et quicumque alio venirent hujus montis monachi, propter arctiorem disciplinam, majoremque opinionem sanctimoniam, majori erant in honore ac pretio.



ἀδρῶν, ὡς ἐν πρὸς ὑπόκρισιν, οὐδὲ πρὸς ἀνάγκην, ἀλλ' ἄληθειᾶ μᾶλλον τὴν πρὸς τὸν τοιοῦτον βίον αἰρούμενος μεταβολήν. Ἄ δὴ καὶ πυθόμενος πρὸ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς, ἐπέτρεψεν ἃ βούλοιο ποιεῖν περὶ αὐτοῦ. ἤχθησαν δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν καιρῶν ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς βασιλέα δεσμῶται καὶ οἱ τὴν βασιλῖδα Σένην τὴν τοῦτου μητέρα, ἕπερ ἔφθηνεν εἰπόντες, ἐλύσαντες βίᾳ, ὃ τε Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης ὁ Ζαρίδης, καὶ ὁ πρωταλλαγᾶτωρ Σαναχρηῖμ· ὧν τοὺς μὲν δύο, βασιλέως προσεταχότος, ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐθεάτριζαν ἀγορᾶς ἀφηρημένους· τὸ γένειον, καὶ τὰς τρίγας τῆς κεφαλῆς. Τὸν Παλαιολόγον δὲ ὁ πρωτοστράτωρ ἐξητήσατο, ἀνεψιδὸν αὐτοῦ ὑπάρχοντα, μὴ ταῦτ' ἐν παθεῖν εἰς δεσμοτήριον δὲ ἐνεβλήθη· ὁ δὲ ὑπερῶν αὐτῶν τε καὶ τοὺς ἄλλους ὁ βασιλεὺς ἠξίωσε συγγνώμης. Ἐν τοῖς αὐτοῖς δὲ καιροῖς καὶ οἱ Λήμνιοι τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ἀποστάτες, ἤχον ἐπὶ τὸν νέον, ἅμα τε τὴν ἀποστασίαν αὐτῶν ἀπαγγελοῦντες, καὶ τὸν ἄρξοντα αἰτήσαντες τῆς Λήμνου. Εὐεργετηθέντες δὲ παρὰ βασιλέως καὶ ἡγεμόνα λαβόντες ὡσπερ ἤθουντο, οἴκαδε ἐπανῆλθον. Τούτων γινομένων, ἐκ Σηλυθρίας ἠγγέλθη τῷ βασιλεῖ ὡς Περσικῆ στρατιᾷ κατὰ συμμαχίαν τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐκ τῆς ἔω διαβάσα, ἅμα τῇ ἐκ Βυζαντίου στρατιᾶ ὅσον εὐπω ἐλεύσονται κατ' αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἐπίθετο τὴν μὲν κατὰ τῶν ὁμοφύλων τῶν Περσῶν ἐπαγωγὴν, ἐθαύμασε τῶν ἀντιτεταγμένων. Αὐτὸς δὲ ὀρμητὶν ἀσκέτω κατὰ τάχος ἄρας ἐκ Διδυμοτείχου, εὐθὺς τῆς ἐπερχομένης ἦει στρατιᾶς, ὡς μαχοῦμενος ἦ ἂν συντύχοι. Εἰς τρίτην δὲ ἡμέραν ἦ τε ἐκ Βυζαντίου στρατιᾷ ἅμα τοῖς Πέρσαις, καὶ βασιλεὺς ὁ νέος μεταξὺ Τζουρουλῆς καὶ Σηλυθρίας συνῆλθον. Συνιδόντες δὲ οἱ Πέρσαι, καὶ αἱ ἐκ Βυζαντίου Ῥωμαῖοι ὡς οὐδὲ ἀντιδίστασι δυνήσονται· πρὸς τὴν μετὰ βασιλέως στρατιάν, οὐδὲ παρὰ τῆς ἀποστασίας οὐδὲ πλησίον ἐλθεῖν, ἀλλ' ἔτι πορρωτέρω ὄντες, μεταστραφέντες· ἐφευγον κατὰ κράτος· ἰδίᾳ μὲν οἱ Πέρσαι, ἰδίᾳ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι. Ὁ βασιλεὺς δὲ φεύγοντας ἰδὼν, καὶ αὐτὸς εἰς δύο τὸ στράτευμα διελὼν, ἐκέλευε διώκειν. Ἐπιπολὺ δὲ τῆς διώξεως

ratoris matrem, ut supra diximus, per vim a Deiparæ statua temploque abstraxerant, Constantinus Palæologus, Joannes Zaridas, et Sennacherim protallagator: quorum duo, imperatoris mandatu abrasa barba et capillis (4), publice in foro, velut in theatro ad spectandum omnibus ignominie causa sunt propositi: Palæologum protostrator ut consobrinum precibus suis dedecore prohibuit: sed in carcerem datus est, cui post breve tempus, ut duobus aliis, imperator ignovit. Paulo post et Lemnii ad juniorem desciscentes, venerunt, simul ut eam rem illi nuntiarent, simul ut insulæ præfectum ab eo poscerent, simul ut insulæ præfectum ab eo poscerent, qui benefice tractati, et præsidem, uti rogaverant, adepti, domum revertentur. Dum hæc aguntur, Selybria nuntiatur, Persas ex oriente ad avum adjuvandum trajecisse (5), et cum Byzantinis conjunctos, mox contra juniorem venturos. Audito Persas, alioqui inimicos, ad subsidium adversus homophylos a senec ascitos, incitatissimo impetu, et celeriter Didymoticho movens, adventantibus recta obviam procedit, manus conserturus, ubicunque occurrissent. Tertio die Byzantini cum Persis Zurulum inter et Selybriam in eum incidunt. Cum scirent autem se ne intueri quidem imperatoris exercitum ausuros, nec aciem contra instituire, nec propius ferre gradum sustinerunt: sed procul adhuc distantes, totis viribus in pedes hac Persæ, illac Romani se conjecerunt. Conspicte fuga, imperator ipse quoque divisis copiis fugientibus instare jussit. Quod cum diu esset factum, et nihil tamen effectum (fugitores enim illi alas in pedibus habebant (6)), hi cum tribus Persis. illi cum quinque Romanis, quos vivos ceperant, regrediebantur. Equis vectariis, qui agmen fugiens sequi non poterant, impedimentis, atque etiam servis militum in magno numero potiti sunt. Progressus imperator prope Selybriam tentoria fixit. Persæ et Romani fugæ beneficio servati, Byzantium cum venissent, seni imperatori sese victos narrabant, ac Persæ naves simul ad trajiciendum petebant: quos ille ut Byzantii manerent flectere non poterat, opponentibus, se frustra contritum

#### Jacobi Pontani notæ.

(4) Verbis Græcis puto rasuram, non attonsiōnem, seu detonsionem significari. Alibi tamen bis, ter verbo περιετραπὴν utitur, et semel περιελαίειν. Quare liceat fortasse transferre detonsa barba, et capillis. Genus ignominie, Græcis, ut apparet, usitatum, Romanis minime, quos non delectabat καρνηκωμίας, aut πωγωνιάτας esse: nisi sordidatos et reos, tum enim barbam impexam, et squalentem, capillumque submittebant. At Græcis id honori fuit: quapropter magni apud eos dedecoris loco habitum, ita deformatum in foro spectandum, et irridendum exhiberi. Videtur autem mos admodum antiquus ludibrii causa. Nam I Paralip. cum David legatos misisset ad consolandum Hanaanem filium Naas, regis Ammonitarum, ille suorum suasu pueros David decalvavit, et rasil. Hinc David præcepit, ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum. Quia id apud Hebræos in luctu fieret, contra quam apud

D Romanos, multis e locis sacræ Scripturæ constat.

(5) Observa, pro Turcis, qui jam tum Asiam minorem obtinebant, et in fines Romanos sæpe grassabantur, id quod in progressu discas, semper a nostro Persas, nunquam Turcas appellari, ut facit Gregoras. Idque vel propter odium Turcici nominis, vel propter religionis communionem: ambæ siquidem gentes, Turcæ et Persæ, sectæ Mahometanæ.

(6) Non erat, ut fugientes possent assequi. Cur? quia nimis celeriter fugiebant. Cur tam celeriter? quia multum timebant: timor autem pedibus addit alas, ut magnus vates ait. Ergo sensum commode, ut reor, expressimus, tametsi a verbis discessimus, quod bono et laudabili interpreti sæpe faciendum est. Nos si id rarius fecimus, timori nostro, qui primum in hoc curriculum ingredimur, aliquid condonetur.

Iri, et cum aliis Byzantiis obsessos, nihil ei profu-  
tuos; nam extra moenia non sese tantum, 95 ve-  
rum nec ipsum eorum archisatrapam cum toto  
exercitu suo in acie adversus juniorem imperato-  
rem consistere posse. Romanis qui aderant vera  
eos dicere attestantibus, conscensis navibus in Orien-  
tem trausmiserunt.

Σηλυβρίας. Οἱ μέντοι διασωθέντες τῇ φυγῇ Ῥωμαῖοι καὶ Πέρσαι, εἰς Βυζάντιον πρὸς τὸν πρεσβύ-  
τερον βασιλέα ἐλθόντες, ἀπήγγελλον τὴν ἤσταν. Ἄμα δὲ καὶ ναῦς οἱ Πέρσαι πρὸς τὴν διάβασιν  
ἤτοῦντο· βασιλεὺς δὲ ἐπεχειρεῖ πείθειν αὐτοὺς μένειν ἐν Βυζαντίῳ ὡς δὲ οὐκ ἐπιθόντο, αὐτοὶ τε  
φάσκοντες κατατριβήσεσθαι μάτην, καὶ βασιλεὶ μὴδὲν λυσιτελήσειν ἅμα ταῖς ἄλλοις πολιορκούμενοι  
Βυζαντίοις· μὴδὲ γὰρ ἂν ἐξω τευχῶν μὴ ὅτι γε αὐτοὺς, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸν ἂν τὸν ἀρχισατράπην αὐτῶν  
ἅμα τῇ ὕπ' αὐτὸν πάσῃ δυνάμει πρὸς τὸν νέον ἀντιτάξασθαι δυνήσεσθαι βασιλέα, καὶ τῶν παρα-  
τυχόντων ὡς ἀληθῆ λέγουσιν ἅμα συνειπόντων Ῥωμαίων, ναῦς λαβόντες, ἐπεραιώθησαν πρὸς τὴν ἔω.

## CAPUT XXXII.

*Legatio senioris ad nepotem. Dolat se defusum; ad pacem inclinat. Respondetur, pacem cordi futuram. Cum magno domestico decernitur ad obturandum os sycophantis omnia in manus avi tradenda. Qua de re cum principibus totoque exercitu agit imperator, magno domestico et protostratote palam approbatibus ejus sententiam; in quam tamen nobilitas et duces ægre concedunt.*

Postquam Persici auxilii spes decollavit, et in-  
sularum auditi motus, Lemno jam aperte alium do-  
minum colente, reliquis in fide labascentibus, et  
prope diem defectionem minitantibus: urbibus  
item continentis pluribus simul ad junioris impe-  
rium aggregatis, omni ex parte anxius animi se-  
nior, rursus legationem mittendam judicavit. Huic  
muneri Isaacium sacri montis Atho præpositum, vi-  
rum alioqui intelligentem, et virtutis multo studio-  
sissimum deligit, illique in legatione dicenda hæc  
injunxit: Si homines aut ab initio ad malum in-  
flexibiles a Deo fabricati essent, aut cum voluntate  
libera fabricati, in innocentia, quemadmodum oport-  
tebat, perseverassent, nulla fuissent, quæ postea  
plurima in vita hominum perperam commissa sunt.  
Quia vero propter primam transgressionem natura  
humana in deterius labilis evasit, ex eo usque ad  
hoc momentum temporis, illo, qui fuit ab orbis  
primordio noster adversarius, admitente, omnia  
sursum ac deorsum feruntur permisceturque:  
quale quiddam nunc et in nobis experimur. Cum  
enim debuissim tuum in me propensum animum  
quæque filium decet erga patrem reverentiam, ac  
venerationem ex ipsis factis tuis didicisse, calu-  
mniatores apud me tuos, quasi adversum me dolos  
et fraudes machinarere, ut inimicos repellere, ego  
circumscriptus, quemadmodum rebus ipsis te mihi  
probare conarere, non attendi: sed fictis eorum  
sermonibus præoccupatus, in pace bellum exci-  
tavi. Jam rerum experientia temeritatem, et de-  
nientiam meam cognoscens, memet jure incuso. Tibi  
ut bene morato, meique ut antea cupido, et obser-  
vanti, quinam ab armis ad otium redeamus, curæ  
erit. Hactenus senior. At nepos in hunc mo-  
dum: Gratias iugentes 96 ago regum regi Deo,  
quod bonitate sua etiam in me usus, neque sivit  
ut ipse quidpiam contra dominum meum et im-  
peratorem vel cogitatione, vel actione molirer;  
neque obtrecciatores meos non tandem redarguit,

Ὡς δ' ἦ τε ἐκ τῆς Περσικῆς συμμαχίας τοῦ  
πρεσβυτέρου βασιλέως περιηρόθη ἐλπίς, τὰ τε  
κατὰ τὰς νήσους πονήρως εἶχε, τῆς μὲν Λήμνου  
ἤδη καὶ φανερώς ἀφροστηκυίας, τῶν ἄλλων δὲ κλο-  
νουμένων, καὶ ὅσον οὕτω τὴν ἀποστασίαν καὶ αὐ-  
τῶν ἀπειλοῦσάν, καὶ αἱ κατὰ τὴν ἡπειρον πρὶν  
ὑπήκοοι τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεὶ πλείους τῶν πό-  
λεων ἤδη συναπέστησαν πρὸς τὸν νέον, ἀπορίξ  
πάντοθεν περιτρεχέας, πρεσβυσίαν δεῖν ἔγνω πρὸς  
βασιλέα αὐθις τὸν ἔγγονον πέμπειν. Πέμπει δὴ τὸν  
κατὰ τὸν Ἄθω τοῦ ἱεροῦ θρόνου πρῶτον τὸν Ἰσαάκ,  
καὶ ἄλλως μὲν ὄντα συνेतὸν, οὐχ ἤκιστα δὲ ἀντι-  
ποιούμενον καὶ ἀρετῆς, τοιαῦτα πρὸς βασιλέα τὸν  
ἔγγονον πρεσβεύμενος δι' αὐτοῦ· Εἰ μὲν ἦ κατ'  
ἀρχὰς ἀκίνητοι πρὸς τὸ κακὸν οἱ ἄνθρωποι ἐδη-  
μιουργοῦντο παρὰ Θεοῦ, ἢ ὡς περ ἦν δέον αὐταξού-  
σιοι γεγονότες ἔμειναν ἐν τῷ ἀγαθῷ, οὐδὲν ἂν τῶν  
μετὰ ταῦτα παραβαθέντων ἐτολμήθη. Ἐπεὶ δὲ διὰ  
τὴν παράβασιν εὐόλισθος πρὸς τὸ χεῖρον ἢ τῶν  
ἀνθρώπων γέγνηται φύσις, ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ  
νῦν πάντ' ἄνω καὶ κάτω καὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἀντικει-  
μένου γίνεται συνεργούντος, ὁποῖόν δὴ τι νῦν συμ-  
βέβηκε καὶ ἡμῖν. Δέον γὰρ ἐμὲ τὴν πρὸς ἐμὲ σου  
εὐνοίαν καὶ πρὸς πατέρα πατρί (πρέπουσαν, αἰδῶ  
τε καὶ τιμὴν αὐτοῖς ἔργοις καταμαθόντα, τοὺς σὲ  
διαβάλλειν ἐπιχειροῦντας ὡς κατ' ἐμοῦ συσκευζό-  
μενον δόλους, ὡς ἐχθραίνοντας ἀπωθεῖσθαι, ἐγὼ δὲ  
ἀπατηθεὶς, ταῖς μὲν διὰ τῶν ὧν ἔργων ἀποδείξεσιν  
οὐ προσέσχον, λόγοις δὲ πεπλασμένοις παρὰ τῶν  
συκοφαντῶν κεισθεὶς, ἤγειρα πόλεμον οὖσης εἰρή-  
νης· νυνὶ δὲ αὐτοῖς ἔργοις τὴν ἀδουλίαν καταμαθὼν,  
ἐμαυτὸν μὲν ὡς περ δίκαιον καταμέμφομαι· σοὶ δὲ  
τοὺς τε τρόπους ἀγαθῷ ὄντι, καὶ τὴν εἰς ἐμὲ αἰδῶ  
καὶ εὐνοίαν ἴσῃ διατηροῦντι, ὅπως εἰς εἰρήνην ἐκ  
πολέμου ἄλιν τὰ πράγματα ἡμῖν ἤξει μελῆσει. Ὅ  
μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος, Χάριτας,  
εἶπεν, ὁμολογῶ πολλάς τῷ βασιλεὶ τῶν βασιλευσό-  
των Θεῶν, ὅτι τῇ αὐτοῦ χρηστότητι χρῆσάμενος καὶ  
περὶ ἐμὲ, οὐτ' αὐτὸν τι κατὰ τοῦ ἐμοῦ κυρίου καὶ

βασιλέως ἢ βουλευσασθαι συνεχώρησεν ἢ πράξει. ὅτε τοὺς συκοφάντας ἀνελέγχτους ἄχρι τέλους διατελεῖν· ἀλλ' αὐτὴν βασιλέα μάρτυρα ἔχειν παρέσχεν, ὡς οὐτ' αὐτὸς ἀδικῶ, οὐθ' οἱ συκοφαντοῦντες ἀδικίας ἐνέλιπον οὐδεμίαν ὑπερβολήν. Εἰ δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ὅπῃ διεφθαρμένων ἀνθρώπων ἀπατηθεὶς εἰργασται ἃ μὴ δεόν, ἀλλ' ἡμεῖς γε γονέας τε εἰδότες τιμῶν, καὶ ἂν τι καὶ ἀδικώμεθα ἀνέχεσθαι, ὅσον ἂν παράσχοι Θεὸς βουλευσάμενοι δράσσομεν περὶ τῶν προκειμένων. Ὁ μὲν οὖν πρόσβις, τοιαύτης ἀποκρίσεως παρὰ βασιλέως τυχὼν, ἀπῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὡς ἐκεῖ περιμενῶν, ἄχρις ἂν ὁ βασιλεὺς βουλευσάμενος ἀποκρίνηται περὶ τῆς εἰρήνης. Ὁ βασιλεὺς δ' ἅμα τῷ μεγάλῳ δομωστίκῳ, ὃ τι χρῆ ἐβουλευόντο πράττειν περὶ τῶν προκειμένων, ὅπως ἢ εἰρήνην γένοιτο τοιαύτη, σκοποῦντες ὡς μηδέμιαν πρόφασιν ἔχειν τοὺς συκοφάντας πρὸς ἀλλήλους διαβάλλειν τοὺς βασιλέας, καὶ πόλεμον ἐπὶ λύμῃ τῶν κοινῶν πραγμάτων κινεῖν. Ἐδόκει δὴ λυσitelεῖν αὐτοῖς τε ὁμοῦ καὶ τὴν στρατιάν καὶ πόλεις πάσας καὶ τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν πραγμάτων τῷ βασιλεὶ ἐπιτρέψαντας, αὐτοὺς ὅπ' ἐκείνον ἄγεσθαι, καὶ εἰς ὑπηκόους τελεῖν τὰ προστατόμενα ἐκπληροῦντας. Οὕτω γὰρ τοὺς διαβάλλοντας χώραν εὐδελίαν ἂν σχεῖν, πάντων ὁμοῦ χρημάτων ὑπὸ τοῦ πρῶτον βασιλέως διοικουμένων. Εἰς τὴν ὑστέρῃαν δὲ ὁ νέος βασιλεὺς τοὺς ἐν τέλει πάντας καὶ ἡγεμόνας καὶ τοὺς λογάδας τῆς στρατιᾶς εἰς ἐκκλησίαν συναγαγὼν, εἶπε τοιαύτως. Τὰ ἐκ τοῦ πολέμου φόμενα κακὰ καὶ μάλιστα τοῦ ἐμφυλίου, καὶ πολλαχόθεν μὲν ἄλλοθεν ἔξεσι καταμαθεῖν· μάλιστα δ' ἂν τις αὐτὰ κατῆλοι καὶ ἀπὸ τοῦ νοῦ ἐμοῦ τε μεταξὺ καὶ βασιλέως κινήθηεντος πολέμου. Ἐν γὰρ ὀλίγῳ χρόνῳ τοσούτον αὐτοῖς ὅπ' αὐτῶν διεφθάρμεν τῆς δυνάμεως ἡμῶν, ὅσον οὐδ' ὁμοῦ πάντες οἱ πρόσβιες ἡμῖν βάρβαροι ἐπιστρατεύσαντες ὁμονοοῦσι κατεργάσασθαι ἰσχυρῶν ἂν. Ὁ δὲ καὶ αὐτοὶ καλῶς συνιδόντες ἐν ἀρχαῖς μάλιστα τοῦδε τοῦ πολέμου, προσέβησαν ἀποστειλαντες πρὸς βασιλέα περὶ εἰρήνης, ἐδεισθε καμῶν συνειδότος. Ὡς δ' ἠνύετε ὑμεῖς οὐδὲν, ἐπρεσβεύομεν καὶ αὐτὸς περὶ τῶν ἰσων, πολλὰ δέχομενος βασιλέως μὴ περιιδεῖν ἡμᾶς αὐτοὺς ὅπ' αὐτῶν ἐν τῷ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους πολέμῳ διαφθαρέντας, καὶ τὴν εἰρήνην ὡσπερ τι μέγιστον τῶν εὐεργετημάτων ἵκουν. Τότε μὲν οὖν ἡμῶν δεομένων ἐκείνος οὐ προσεδέξατο τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης λόγους· νοῦ δὲ εἰς τοῦτο Θεὸς περιέστησε τὰ πράγματα, ὥστ' αὐτοὺς τοὺς μὴ προσδεχομένους τότε τὴν εἰρήνην, ἦκειν παρ' ἡμᾶς δεομένου; περὶ τῶν ὁμοίων. Οὐ δὲ ἕνεκα πρῶτον μὲν ἡγοῦμαι προσήκειν ἡμᾶς πολλὰς τῆς εὐεργεσίας χάριτας ὁμολογεῖν Θεῷ κρείττους ἀεὶ τῶν ἀντεταγμένων ἀποδεικνύντες· ἔπειτα δὲ ἀσμένως προσδέχεσθαι καὶ τὴν εἰρήνην· καὶ μὴ διὰ τὴν μικρὰν ταύτην εὐτυχίαν αὐθάδεις φαίνεσθαι καὶ θρασεῖ· ἀλλ' ἐκείνον εἶναι νομίζοντας τὸν καιρὸν, ἦν ἕνα βουλομένο; ἡμῖν ἀναγκαῖα ἐδόκει ἢ εἰρήνη, οὕτω πάλιν καὶ βουλευσασθαι καὶ ψηφίζεσθαι περὶ αὐτῆς. Οὕτω τοῦ βασιλέως εἰρηκότος, ὁ μέγας δομέ-

A quando ipsi imperatorem mihi testem apposuit, nec me ullam illi irrogasse injuriam, et criminales ad me injuriis onerandum nihil fecisse reliqui. Et quamvis ille a perditis hominibus deceptus ab officio discessit, tamen nos, qui parentes honorare, et licet ab iis etiam indignè habeamur, sufferre ac perpeti novimus, rem perpendemus, et quantum Deus concesserit, faciemus. Legatus adeptus hoc responso in castra abiit, expectaturus ibi, dum post consultationem certi aliquid acciperet. Imperator cum magno domestico, quid in re presentis agere conveniat exquirat, et considerat quam ratione ejusmodi pax constituatur, qua imperatoribus de altero apud alterum detrahendi, bellumque cum pernicie reipublicæ commovendi sy-cophantis omnibus occasis præcidatur. Statutum, conducere, si simul seipsos, exercitum, urbes universas, totius imperii gubernacula seni committant, a quo pro subjectis regantur, et cujus jussa faciant. Sic, illo solo rerum domino, materiam obtrectandi nullam fore. Die postero imperator coactis in concionem optimatibus ac ducibus universis, cum flore exercitus, hoc maxime modo disseruit: Quæ incommoda bello, ac præsertim civili, importantur, cum aliunde multis exemplis, tum præsertim ex eo perspicere datur, quod nunc inter me avumque in eum flagrat. Brevi enim tempore tantum ipsi potentiam nostram attrivimus, quantum nec omnes simul circumfusi barbari, nobis concordibus atterere et immolare potuissent. Quod cum vos haud fugeret, exordio statim belli hujus legatione ad imperatorem, me non inscio missa, pacem petivistis. Quia vos nihil impetrabatis, ego legationem iteravi, impense avum orans, ne nos ejusdem gentis homines mutuis armis deleri pateretur, et pacem pro munere summo exposcens. Tum igitur nos rogantes ille audire noluit: nunc, divino nutu, qui pacem tum repudiabat, eandem a nobis impetrare satagunt. Quare primum par esse duco, nos de tanto beneficio grates Deo persolvere, qui hactenus semper inimicis nos superiores reddidit. 97 Deinde etiam non invito pacem admittere, nec propter hoc nescio quid felicitatis in superbiam et confidentiam delabi, sed existimare, nunc illud esse tempus, quo consultantibus nobis pax necessaria apparebat; proindeque similiter in presentia de ea deliberare atque statuere. Mox ut finem loquendi fecit imperator, magnus domesticus his verbis secutus est: Quid officium a nobis postulet, imperator perfecte docuit: nec est quod quisquam addere dictis possit. Nam rebus prosperis non efferrī atque inflari, modestorum ac fortium virorum: et parentes revereri, ac honorare, jussum pariter ac necessarium esse ostendit. Præterea ejusdem gentis societate nobis devinctorum curam gerendam, eorumque salutem in primis diligendam, ut ea non solum propter simulationem non contemnat, sed ejus tuendæ causa, si ita necesse sit, etiam de propriis aliquid libenter amit-

tatur, idque bonorum ac prudentium munus videri. Quibus enim incommoda quispiam necessarios snos et homophylos conflictari patitur, iisdem ipse nescius conflictatur: et solum cives suos vicisse, non vicisse, sed turpissimè victum esse arbitremur licet. Caput ac summa horum est, Deum universorum inspectorem, quia nos oblata prosperitate probe, atque, ut convenit, ac sine fastu uti, nec inde sævos et immanes evasisse videt, multis hujuscemodi ac majoribus etiam beneficiis prosecuturum. Si igitur justa et necessaria, si cum salute et gloria vestra consociata sunt quæ consuluntur, hoc unum superest, ut nos quoque assentiamini. Ego ipse quæ dicta sunt approbo, idemque sonito: pacem accipiendam pronuntio, et pro mea parte ratam habeo. Hæc illo prolocuto protostrator censuit, quod imperator de pace accipienda verba fecisset, et magnus domesticus ei suffragatus esset, recte factum, et cæteri omnes, ingratum quidem, statim tamen manus dederunt. Pace omnium sententiis decreta, rursus quæsit imperator, ecquid pacem componi talem oporteret, quæ firma ac certa semper maneret, et posthac suspicione prætextuque belli careret omnimodis. Tum magnus domesticus, ut qui antea cum eo commentatus esset, de genere pacis dixit, e quibus non de industria venire, sed necessitate quadam ad pacta et conditiones, pacis causa subeundas compelli videretur. Sic ergo fatus est: Pacificatio, imperator, non amplius ejusmodi suscipienda est, ut calumniatoribus speciosis occasionibus facultas suppetat, vestrum utrumvis apud alterum insimulandi, et bellum incendendi: quod non solum vobis cum ignominia vestra inaximas opportunitates corrumpat, sed etiam universis, qui in ditione vestra, ac potestate sunt, genus omne malorum inferat. Quod enim duabus animantibus robore et magnitudine corporum insignibus acciderit (7), hoc vobis usuenit. Nam quomodo illis in se mutuo irruentibus, ac præliantibus, quæ intra pedes sunt, omnia conteri ac disperdi consentaneum est, cum tamen illa nihil quemquam læserint: sic vobis invicem belantibus, subjecti innocentes pereant oportet. Quocirca non modo uti pax componatur, sed ut composita ne vacillet ac dissolvatur videndum est. Etenim si, quemadmodum antehac, non pacem stabilem, sed tanquam inducias facturi sumus, omnino nullam fieri satius est. Quid namque aliud expectandum, quam ut qui sædus priores perdidisse ruperunt, scelere se obstringant? Hæc ubi principes ac milites auribus hauserunt, talia eum

Α στικός ἐπέφη, Οὐδὲν ἐνέλιπεν ὁ βασιλεὺς, ἔφη, τοῦ μὴ διδάξει τῶν δεδόντων ἡμᾶς ὡσθ' ἕτερόν τινα ἔχειν τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι. Τό τε γὰρ ἐν ταῖς εὐτυχίαις μὴ φουρήσθαι, σωφρόνων καὶ ἀνδρείων ἀπέδειξεν ὃν ἀνδρῶν· καὶ τὸ τοῦ γεγενηθέντος αἰδεῖσθαι τε καὶ τιμᾶν, καὶ δίκαιον ἅμα καὶ ἀναγκαῖον. Καὶ τὸ τῶν ὁμοφύλων κήδεσθαι καὶ περὶ πλείστου τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ποιεῖσθαι, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν φθειρομένοις περιτρεῖν, ἀλλ', εἰ δεῖ, τι καὶ τῶν οἰκείων προῖσθαι τοῦ σώζεσθαι ἐνεκα αὐτοῖς, οὐ μόνον ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ συνέσει κερημένων ἀνθρώπων εἶναι. Οἷς γὰρ ἂν τις τοὺς οἰκείους καὶ ὁμοφύλους φθειρομένους περιορήσῃ, τοῖς αὐτοῖς τοῦτοις αὐτὸν ἐστὶ φθείρεσθαι ἀγνοοῦντα· καὶ μόνην τὴν κατὰ τῶν ὁμοφύλων νίκην, ἤτταν ἀσπίστην ἀλλ' οὐ νίκην νομίζειν χρή. Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τούτου ὡς ὁ πάντα ἐφορῶν θεὸς τῇ περιούσῃ εὐτυχίᾳ ὀρθῶς καὶ ὡς προσήκε καὶ μετὰ ἀτυφίας ὀρθῶν χρωμένοις ἡμᾶς, καὶ μὴ ὡμούς τινας, καὶ ἀπανθρώπους γεγενημένους καὶ τὴν φύσιν ἀγνοήσαντας, ἐτέρων πολλῶν τοιούτων, ἢ καὶ πλείονων καὶ θαυμασιωτέρων εὐεργετημάτων ἀξιώσειεν ἂν. Εἰ οὖν δίκαιά τε ἔμοῦ καὶ ἀναγκαῖα τὰ βεβουλευμένα, καὶ πρὸς τὸ εὐδοξεῖν καὶ τὸ σώζεσθαι λυσιτελοῦντα, οὐδὲν ἐτι λείπον ἢ ἐπιψηφίζεσθαι καὶ ὑμᾶς. Αὐτὸς γὰρ ὀρθῶς τε οἰόμενος ἔχειν τὰ εἰρημένα καὶ ἔμοιως περὶ τῶν αὐτῶν φρονῶν, γνῶμην διδῶμι δέχεσθαι τὴν εἰρήνην, καὶ τὸ ἐμὸν μέρος ἐπικυρῶ. Τοιαῦτα καὶ τοῦ μεγάλου δομestίκου εἰρηκότος, ὃ τε πρωτοστράτην ἐπιψηφίζετο δέχεσθαι τὴν εἰρήνην, ὀρθῶς τὸν τε βασιλέα εἰρηκέναι, τὸν τε μέγαν δομestικὸν συνειπεῖν αὐτῷ, εἰπῶν. Καὶ οἱ λοιποὶ πάντες εὐθύς, ἀκοντες μὲν, ἐπεψηφίζοντο δ' οὖν ὅμως πάντων δὲ ἐπιψηφισαμένων τὴν εἰρήνην, ἐκυνθάνετο αὐθις ὁ βασιλεὺς, εἰ τοιαύτην θέοι τὴν εἰρήνην γενέσθαι ὡστε βεβαίαν εἶναι ἐστὶ, καὶ μηδεμίαν ὑποψίαν ὑστερον ἢ πρόσασιν τινα πολέμου ἔχειν. Ὅ δὲ γε μέγας δομestικός, οἷα δὴ πρότερον ἅμα βασιλεὶ ὅποιαν τινὰ δεῖ εἰρήνην γενέσθαι βεβουλευμένος, τοιούτους ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, ὡς δοκεῖν οὐκ ἐξέπιτηδες, ἀλλ' ἀνάγκη τινὲ πρὸς τὰς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ὁμολογίας συνωθεῖσθαι. Δέον γὰρ, ἔλεγεν, εἶναι, ὦ βασιλεῦ, μὴ πάλιν ἡμῖν τὰς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ συμβάσεις τοιαύτας γενέσθαι, ὡστε τοὺς συκοφάντας ἐγχωρεῖν πρόσασων εὐπροσώπων εὐποροῦντας ὑμᾶς τοὺς βασιλέας πρὸς ἀλλήλους· διαβάλλειν καὶ τὸν πόλεμον κινεῖν, οὐ μόνον ὑμῖν ἀδοξίαν ἅμα καὶ εἰς τὰ καιριώτατα ζημίαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ὑπηκόῳ παντὶ παντοίων προξενοῦντα φορὰν κακῶν. Παραπλήσιον γὰρ συμβαίνει καὶ ἐφ' ἡμῖν, ὅποιον ἂν καὶ ἐπὶ δυσὶ τῶν ἐπὶ ῥώμῃ καὶ μεγέθει θαυμαζομένων συμβαίῃ ζῶων.

#### Jacobi Pontani notæ.

(7) Ἐτικῶν et parabola festiva, qua nocumenta subjectorum ex discordiis et bellis principum ac dominorum breviter depinguntur. Animantia magna et robusta accipe, verbi gratia duos tauros, qualium pugnam Virgilius describit lib. xv.

Ac velut ingenti Sylæ, summove Taburno,  
Cum duo conversis inimica in prælia tauri  
Frontibus incurrunt, pavidi cessere magistri :

Stat. pecus omne metu mutum, mussantque juvenicæ,  
Quis pecori imperiet, quem tota armenta sequantur.  
Illi inter sese multa vi vulnera miscent,  
Cornuque obnixi infingunt, et sanguine large  
Colla, armosque lavant : gemitu nemus omne remugit.  
Huud aliter Tros Æneas, et Daunius heros  
Concurrunt clypeis : ingens fragor æthera complet.

Ἐκείνων τε γὰρ ἀλλήλοις ἀντεπίπνυτον καὶ συρρή-  
 γνυμένον, τὰ ἐν ποσὶ πάντα συντριβεσθαι καὶ δια-  
 φθεῖρασθαι εἰκός, ἀδικοῦντα μὲν δὲ καὶ ὁμῶν ἀπό-  
 λυσθαι τοὺς ὑπάρχους μαχομένων. Οὐ δὲ ἔνεκα, οὐ  
 μόνον οὐ εἰρήνην γενέσθαι δεῖ σκοπεῖν, ἀλλ' ὅπως  
 καὶ βεβαία καὶ ἀκατάλυτος μενεῖ. Ὡς εἰ γε μέλλοι-  
 μεν ὡσπερ καὶ πρότερον, οὐκ εἰρήνην, βεβαίαν,  
 ἀλλ' ὡσπερ ἀνακωχᾶς τοῦ πολέμου ποιεῖν βέλτιον  
 μᾶλλον γενέσθαι τὴν ἀρχήν. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἢ ἐπιου-  
 ρίας ἐγκλήμασι τοὺς πρότερου παρασπονδίσαντας  
 ἐνέχεσθαι περιέσται. Τῶν τοιούτων δὲ λόγων οἱ τε  
 τῆ, συγκλήτου καὶ τῆ στρατιᾶς ἀκούσαντες ὅτι  
 μὲν κατασκευάζων τοιαῦτα ὁ μέγας δομέστικος  
 ἐδημηγόρει, ἤθοντο οὐδ' ἐπὶ μικρῶν. Νομίσαντες  
 δὲ οὐκ ἄλλοθεν ποθεν αὐτὸν αἰνίττεσθαι βεβαίαν  
 εἶσεσθαι τὴν εἰρήνην, ἢ ἀπὸ τοῦ βασιλέα τὸν νέον ἦν  
 τε κατεῖχε πρότερον πόλιν τῆς ἀρχῆς καὶ ὧν προσ-  
 εἴληφεν ἐν τῷ νῦν πολέμῳ τὰ πλείω κατασχόντα ἐς  
 τὰ μάλιστα α γενέσθαι ἐναντὶν, τὸν δὲ πρεσβύτερον  
 ἡσθενηκότα διὰ τὴν ἀρχῆς ἀφηρησθαι πολλὰ, ἀτολ-  
 μότερον πρὸς τὸ νεωτερίζειν ἂν γενέσθαι, καὶ δίκαια  
 καὶ συμφέροντα πάντες εἶπον τὸν μέγαν δομέστικον  
 εἰρηκίαι, καὶ τοιαύτην δεῖν ἐθορύβησαν τὴν εἰρή-  
 νην εἶναι. Ὁ βρασιδεὺς δὲ ἤδη τοῖς οἰκείοις λό-  
 γοις πάντας προκατελιημένους συνορῶν, Κάμοι τὰ  
 ἴσα, εἶπε, συνδοκεῖ τὸ, τε γὰρ πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς  
 πολεμεῖν, καὶ αὐτοῖς ἡμῖν καὶ τοῖς ὑπάρχουσι ἀδικοῦ-  
 τέλες· καὶ τὸ παράδειγμα οἰκείον μάλα σὺ προσ-  
 εἶκασεν ὁ μέγας δομέστικος τὸν πρὸς ἀλλήλους  
 πόλεμον ἡμῶν. Ἀνάγκη γὰρ ὑμᾶς τε τοῖς ὑπ' ἄ-  
 μφοτέροις στρατευομένους ἐν ταῖς μάχαις ὑπ' ἄλ-  
 λήλων ἀποθνήσκειν, καὶ τὰς κτήσεις ἐξ ὧν αἱ τε  
 ἰδιωτικαὶ καὶ οἱ δημόσιοι διασφθεῖρασθαι πρόσοδοι.  
 Καὶ τὸ μὴ βεβαίαν αὐτίς, ἀλλ' ὑφ' ὅπου οὐδὲν διαλυθῆ-  
 σεσθαι προσδοκωμένην γενέσθαι τὴν εἰρήνην, μάλα  
 ἀσύμφορον ἡμῖν. Διὸ δεῖ σκεψαμένους αὐτοὺς,  
 πᾶσαν πρότερον πολέμου πρόφασιν περιελεῖν· πολέ-  
 μου δὲ πρόφασιν πᾶσιν ἀνθρώποις, ἢ οἰόμενον ἀδι-  
 κῆσθαι ἀμύνεσθαι ἐθέλειν, ἢ πολέμου ἀρχεῖν αἰρού-  
 μενον ἀδικεῖν· ἐὰν δὲ τις ἀγαθῶν ἑαυτὸν ἐγχειρήσῃ  
 τῷ πολεμοῦντι, πᾶσαν πρόφασιν πολέμου περιελεῖν.  
 Ἐἴτε γὰρ ἦτο ἀδικεῖσθαι, τὸν ἀδικοῦντα ἔχων ἡσυ-  
 χάσει, εἴτε προὔθουμειτο πλεονεκτεῖν, πλεόν ἔχων οὐ  
 προσεδύχῃσεν καὶ οὕτω παύσεται τοῦ πολεμεῖν. Διὸ  
 δεῖ καὶ ἡμᾶς βεβαίαις εἰρήνης ἐπιθυμοῦντας θεῶν τε  
 θαρσύνεσθαι, καὶ τῇ σφετέρᾳ αὐτῶν πράξει ὡς  
 ἀγαθῇ, πᾶσαν τὴν ἀρχήν ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ πόλεων  
 καὶ προσόδων, ἐγχειρήσαι τῷ βασιλεῖ· οὕτω δὲ πρά-  
 ξαντες, πᾶσαν πρόφασιν τῶν συκοφαντῶν διαβολῆς  
 περιελοῦμεν· ἐκείνων δὲ πεπαυμένων κακούργειν,

A moliri non parum gavisi sunt. Cumque opinaren-  
 tur, verborum quodam involucre indicare voluisse,  
 plane non aliter pacem perpetuam constare posse,  
 quam si junior, retenta quam obtinebat parte im-  
 perii, illis quæ hoc bello acquisierat adjunctis, pos-  
 sessionem amplificaret, atque ita potentia summa  
 polleret, senior contra imperio suo magnopere di-  
 minuto enervatus, res novas minus auderet, cum  
 ita, inquam, cogitarent, justam et utilem domes-  
 tici oratio em fuisse omnes autumarunt, et istius-  
 modi pacem ineundam succlamarunt. Imperator  
 familiari oratione jam præoccupatos omnium ani-  
 mos intelligens: Et mihi eadem sententia est, in-  
 quit, quæ magno domestico. Nam belligerare mag-  
 cum avo, ipsis nobis populisque nostris incommodat;  
 et parabola e medio sumpta, qua ille bellum  
 nostrum expressit, rem maxime ante oculos ponit.  
 Necessè est siquidem et vos alterutri militantes, in  
 pugna mutuum interficere: et agros, ac prædij  
 unde publica privataque vectigalia, devastari, et  
 pacem denuo nec constantem et validam, sed qua-  
 libet occasione frangendam, ac nobis prorsus inu-  
 tilitem fieri. Idcirco rem nos discutere, ac prius  
 omnem belli fomitem, ac materiam amputare  
 fas est. Materiam porro, et causas belli hæc  
 omnes mortales habent, vel cum se læsos pu-  
 tant, (8) 99 ut injurias ulciscantur, vel, ut quibus  
 avaritia stimulati injurias inferre constituerunt,  
 eosdem armis priores læssant. Quod si quis bel-  
 lum moventi se ultro tradiderit, jam bellum omne  
 sustulerit. Sive enim ille se lædi arbitratur, læ-  
 dentem habens in potestate, quiescet, sive re-  
 su: cum injuria augendæ studebat, plus adeptus  
 quam sperabat, etiam sic arma deponet. Quare et  
 nos opus est, pacem inconcussam expetentes, et  
 Deo, et æquitati causæ innitentes, omne imperium  
 et in nosipsos, et in urbes et in vectigalia avo tran-  
 scribere. Si ita fecerimus, criminatioribus quo obiu-  
 rabitur, quibus malitia supersedentibus, nihil im-  
 pediet, quin omnes firmissima pace perfruamur,  
 Sin rursus ad partiendum imperium aggrediemur,  
 primum isthuc ipsum, totis duobus et sexaginta  
 annis imperitasse omnibus, et nunc imperii hujus  
 imminutionem pati, ad tumultum sufficit, et avum,  
 ut obtrectatoribus nos sibi insidias struere men-  
 tientibus credat, impellere potest. Deinde his  
 ipsis hominibus ad consuendas sycophantias ausam  
 multam præbebimus: qui si nequitia exercendæ  
 facultatem nacti fuerint, non multum intercedet  
 temporis, cum arma repelere cogemur: nullam

Jacobi Pontani notæ.

(8) Causas belli duas ponit, ultionem injuriæ, et avaritiam, sive cupiditatem bonorum alienorum. Multos etiam bella sæpe propter gloriæ cupiditatem quæ- sisse dicit: *Offic. M. Tullius: Atque id in magnis animis ingenisque plurimumque contingit; eoque magis, si sunt ad rem militarem animi, et cupidus bellorum gerendorum.* Verumtamen cum idem Tullius in hoc ordine eos numeret, qui de imperio decerant, ut Carthaginenses, et Romani, potest dici, eos

avaritiam sive cupiditatem belli causam, eamque injustam habuisse. Præterea cum idem affirmat, *nullum bellum esse justum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum ante sit, et dicitur,* videtur divisione parum proba usus. Nam quamvis antea denunciatur, et indicatur, potest tamen injuste iudici ac denunciari; justæ igitur causæ duæ hæc relinquuntur: vel ut injuria persequamur, vel ut nostra tuamur.

quippe partem quietis capient, donec pluribus et variis criminationibus imperatori bellum persuaserint. Ne autem miremini, si cum ab istis rerum nostrarum cupidis ac pestiferis mortalibus avum in fraudem inductum iri dicam, me hinc eximo, quasi non idem mihi queat contingere: tametsi ita paratus, et animatus sum, ut neque si quid vere fieret, nedum ob calumniam, ne si vera, inquam, ad me deferrentur, ad bellum ante prosilire velim, quam re ipsa cogar arma capessere, bellumque mihi illatum defendere. Hoc enim ideo a me dicitur, quod obtreectatio multa velut pignora apud eum habet. Qui enim imperat, cum imperii amittendi metum conceperit, huic etiam, sibi insidias tendi, fides fieri poterit: qui vero paret, ei isthuc persuaderi non facile poterit. Ob hæc ipsa igitur quæ commemoravi, mihi diu multumque cogitanti, non iterum ad divisionem imperii veniendum; sed nobisipsis cum rebus omnibus in imperatoris auctoritatem imperiumque concedendum visum est: sic enim desideratam pacem, eamque immutabilem prorsus adipisci licebit. His a juniore imperatore super pace disputatis, diu altum fuit in concilio silentium, cunctis ea oratione attonitis: **100** nunquam enim in mentem illis venisset, tali modo pacem compositum iri. Cum nihil responderetur, conversus ad magnum domesticum: Non jam silendi tempus, inquit, tibi ipsi, si quid potes, et altis ad verba mea respondendum est. Tum ille sic inquit: Siquidem, imperator, contra barbaros natura hostes bellum nobis susceptum esset, nihil erat considerandum aliud, nisi quomodo victores loca omnia populabundi, et jugulabundi percursaremus, usque dum omnes cædibus et medio tolleremus, aut saltem in servitutem redactos, tributarios nostros faceremus. Sin æquo Marte paria rerum momenta essent, quomodo ad eorum usum ipsi quoque nos accommodaremus. Quoniam vero neque adversum tales pugnamus, neque adversum eos, qui sacrorum socii, cætera hostes suum principatum tenent, quos fortasse potentioribus opprimendos condones: sed contra homophylos, et conjunctissimos, quis prudens, obsecro, et vel tantulum sollicitus, ne apud inferos inter damnatos referatur, bellum hoc paci anteponat? Atqui ne sic quidem vobis imperatoribus distributum est imperium, ut alter vestrum exercitu ex oriente, alter ex occidente collecto militet: esset enim id tolerabilius, Romanis etiam sic concurrentibus, et inter se perimentibus. Qui tamen illa consolatione mulcerentur, quod perempti nulla eos cogitatione attingerent. Nunc in communi Romanorum calamitate ita se res habet, ut ipsæ domus, nedum urbes in se divisæ sint, et fratres cum fratribus, et filii cum parentibus, et amici cum amicis germanissimis non suo ipsorum, sed imperatorum inter se odio depræhiantur. Verisimile porro est, quosdam interfectorum a se parum

οὐδὲν εἶναι ἐμποδῶν ἔσται βασιλείᾳ ἀπολαύειν πάντα εἰρήνης. Εἰ δ' αὖθις χωρήσομεν εἰς μερισμούς, πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο τὸ δυσὸν ἔσται καὶ ἐξ' ἄκοντα ὁμοῦ πάντων ἀρχόντα αὐτὸν νῦν τῆς κατὰ πάντων ἐξουσίας ἀποστρεφίσθαι, ἱκανὸν πρὸς ταραχὴν καὶ δυνατὸν τοῖς συκοφάνταις πείσαι προστέχειν ὡς ἐπιβουλεύεται παρ' ἡμῶν καταψευδομένοις. Ἐπειτα δὲ καὶ τοῦτοις αὐτοῖς ὡστ' ἔχειν βιάσθαι τὰς διαβολὰς, ὕλην ἂν παράσχοιμεν πολλήν, ἐχόντων δὲ ἐκείνων δύναμιν κακοουργεῖν, οὐκ ἐν πολλῶν χρόνῳ ἀναγκασθησόμεθα αὐθις πολεμεῖν· οὐκ ἠρημύσουσι γὰρ ἄχρις ἂν ποικιλίαι καὶ πολλαῖς διαβολαῖς ἐξορμήσῃσι πρὸς πῆλεμον τὴν βασιλίαν. Μὴ θαυμάσητε δὲ εἰ παρὰ τῶν νεωτεροποιῶν τούτων καὶ φθόρων ἐξαπατήσεσθαι τὴν βασιλείαν λέγουσι, ἐμαυτὸν ἐξαίρω τοῦ λόγου ὡς μὴ τὰ ἴσα δυνάμενον παθεῖν. Καίτοι γε οὕτως ἔχω παρασκευῆς καὶ γνώμης, ὡς οὐδ' ἂν εἰ τι γένοιτο, μήτοιγε ἐκ διαβολῆς, ἀλλ' οὐδ' εἰ ἀληθῆ τὰ λεγόμενα εἴη, πρὸς πόλεμον πρότερος αὐτὸς ἐξορμήσων πρὶν ἂν αὐτοῖς ἔργοις ἀναγκασθῶ ὡς ἐπίοντα ἀπωσόμενος τὸν πόλεμον, τὰ ὄπλα ἀναλαμβάνειν, ἀλλ' ὡς ἐνέχυρα ἱκανὰ πρὸς ἐκείνῳ τῆς διαβολῆς ἔχούσης. Ὁ γὰρ ἄρ.ων μὴ τὴν ἀρχὴν ἀφαιρηθεῖη δεδουκῶς, καὶ ἐπιβουλεύεσθαι πεισθεῖται· ὁ δουλεύων δὲ, οὐκ ἂν πειθῶντο βράβις. Τούτων δὲ ἕνεκα ὡν εἶπον, μὴ πάλιν πρὸς μερισμούς τῆς ἀρχῆς ἐπὶ πολὺ σκεψαμένῳ ἔδοξε δεῖν χωρεῖν· ἀλλ' ἡμᾶς τε αὐτούς καὶ πάντα χρήματα ἀγαθόντας, ἐγχειρῶσαι βασιλεῖ· οὕτω γὰρ ἦν ποθυούμεν εἰρήνην βεβαία περιέσται. Τοιαῦτα περὶ τῆς εἰρήνης διελεγμένου τοῦ βασιλέως, ἐπὶ πολὺ μὲν τὸ βουλευτήριον σιωπῆ κατέσχε βαθεῖα, πάντων πρὸς τοὺς λόγους ἐκπεληγμένων. Οὐ γὰρ ἂν ἐπὶ τοιούτοις ψήθησάν ποτε γενέσθαι τὴν εἰρήνην. Ἀποκριναμένων δὲ οὐδὲν, ἐπιστραφείς ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον, Οὐ σιωπῶν, ἔφη, χρεῶν· ἀλλ' αὐτὸν τε ὡς ἔχεις περὶ τῶν εἰρημένων καὶ τοὺς ἄλλους λέγειν. Ἐπὶ τούτοις ὁ μέγας δομέστικος εἶπε τοιαῦτα· Εἰ μὲν πρὸς βαρβάρους, ὧ βασιλεῦ, τοὺς φύσει πολεμίους ὁ πόλεμος ἡμῖν ἦν, οὐδὲν ἕτερον ἔδει σκοπεῖν, ἢ ὅπως ἦν μὲν περιγεγνώμεθα τῷ πολέμῳ, ἐπεξίναμι καὶ διαφθεῖρειν, ἄχρις ἂν ἡ ἐκτριψάντες ποιήσωμεν ἐκποδῶν, ἢ τότε δεύτερον δουλωσάμενοι ποιήσωμεν ὑποφόρους. Εἰ δὲ ἰσόβροτα ἡμῖν τὰ πράγματα ἦν, πρὸς τὴν αὐτῶν χρεῖαν μεθαρμόζεσθαι καὶ αὐτούς. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶν οὕτε πρὸς φύσει πολεμίους βαρβάρους, οὕτε πρὸς τὴν αὐτὴν μὲν ἡρημένους θρησκείαν ἡμῖν, ἀλλῶς δὲ πολεμίους καὶ ὑπὸ ἰδίαν τεταγμένους ἡγεμονίαν, οὐδ' ἂν τις ἴσως καὶ βιάσθαι συγχωρήσειε δυναμένοις, ἀλλὰ πρὸς ὁμοφύλους καὶ οικειοτάτους, τίς ἂν νοῦν ἔχων, καὶ μικρὰν τινα ποιούμενος φροντίδα τοῖς ἐν ἄδου καταδίκαις μὴ συνεῖναι, μᾶλλον ἂν ἀνθέλοιτο τὸν πόλεμον τῆς εἰρήνης; καίτοιγε οὐδ' οὕτω συμμεμέρισται ὁμῖν τοῖς βασιλεῦσι τὰ τῆς ἀρχῆς, ὡς τὸν μὲν τῆς ἐκ τῆς ἔω στρατιᾶς, τῆς ἐσπερίου δὲ τὸν ἕτερον στρατηγεῖν (ἦν γὰρ οὕτω τὴν μετριώτερον). Ῥωμαῖοις μὲν καὶ οὕτω Ῥωμαίων συμμιπτόντων καὶ κτεινομένων. Ὅμως δ' οὖν τινα παραμυθίαν τὸ μὴ προσ-

ἴκων αὐτοῖς καθ' αἶμα τοὺς ἀποσφαττομένους Ἀσιω-  
 οισμέων· νυνὶ δ' οὕτως ἡ κοινὴ τῶν Ῥωμαίων  
 συνεσκέυασε δυστυχία, ὡς αὐτὰς τὰς οἰκίας πρὸς  
 ἀλλήλας μερισθείσας, μήτοιγε πόλεις, καὶ ἀδελφοὺς  
 ἀλλήλους, καὶ παῖδας πατράσι, καὶ φίλους γνησιω-  
 τάτοις φίλοις οὐ τῷ σφετέρῳ αὐτῶν, ἀλλὰ τῷ τῶν  
 βασιλείων ἔχθει πολεμεῖν. Εἰκὸς δὲ καὶ παρ' αὐτάς  
 τὰς μάχας τὸν πατέρα τὸν οἰκεῖον ἢ τὸν ἀδελφὸν  
 ἀποκτείναντά τινα ἢ τὸν φίλον, ἐν τῷ σκυλευεῖν τὴν  
 δυστυχιστάτην ἐπιγινῶναι νίκην, οὐ τί σχετικώτερον  
 γένοιτο ἄν; ὣν δὴ ἕνεκα, αὐτὸς τε ἡγοῦμαι τὴν  
 εἰρήνην λυσιτελεῖν, καὶ οἱ ἄλλοι συνεπιψηφίζονται  
 πάντες. Ἐπειδὴ δὲ νῦν καὶ ἐφ' ὁποίοις δὴ τισι τὴν  
 εἰρήνην γενέσθαι δεῖ πρόκειται σκοπεῖν ὥστε μένειν  
 βεβαίαν, καὶ μὴ πάλιν προφάσεων πρὸς πόλεμον  
 εὐπορεῖν, εἰ μὲν ἕτερον ἄττα ἢ αὐτὸς εἰρηκας, ὧ  
 βασιλεῦ, λυσιτελεῖν ἐλογιζόμεν, εἶπον ἂν ἐνδοίσας  
 μηδὲν· ἐπειδὴ δὲ ἅμα τε δίκαια καὶ τῷ κοινῷ συμ-  
 φέροντα Ῥωμαίων, καὶ πρὸς εὐδοξίαν οὐδενὸς δεύ-  
 τερα σαυτῷ τε εἰρηκας καὶ ἡμῖν, Θεῷ τῷ τῶν ἀγαθῶν  
 θαρσύναντες ἐφόρων, εἰς ἔργα πράσσωμεν τοὺς λό-  
 γους. Τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ μέγας, δομestικός εἶπεν·  
 ἐπιτραπεῖς δὲ καὶ ὁ πρωτοστράτωρ, ἃ δοκεῖ συμ-  
 φέροντα εἰπεῖν, τὴν μὲν εἰρήνην ὡς ἀγαθὴν καὶ λυ-  
 σιτελὴς ἡμῖν τε καὶ τῷ κοινῷ Ῥωμαίων παντὶ, οὐδ'  
 ἂν αὐτὸς ἀρνηθεῖν· μὴ καὶ οἴεσθαι καὶ πεπεισθαι,  
 εἶπε, παρ' ὑμῶν. Τοιαύτην μέντοι οἶαν αὐτὸς εἰρη-  
 κας γενέσθαι, βασιλεῦ, οὐδὲ ὑπονοῆσαι ποτε ὁμο-  
 λογῶ. Ἐλογιζόμεν γὰρ ὅτι πρὸς οἷς κατείχομεν  
 πρότερον καὶ ἐκ τῶν νῦν προσχωρησάντων οὐκ ὀλίγα  
 κατασχόντες, τὰς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ποιήσομεν σπονδάς.  
 Διὸ καὶ προθυμίᾳ σὺν πολλῇ τῶν περὶ τῆς εἰρήνης  
 εἰχόμεν λόγων· ἐπειδὴ δὲ σοι οὕτω βέλτιον δοκεῖ,  
 κάμοι πάσα συνδοκεῖν ἀγάγκη. Ἐξ οὗτου γὰρ σοι  
 φέρων ὑπέταξα ἑμαυτὸν, οὕτω πέπεισμαι, ὡς ἅμα  
 σοι καὶ ἀποθανούμενος καὶ βιώσων. Διόπερ εἰ καὶ  
 αὐτὸς ἐτέρως ἐλογιζόμεν ἔσεσθαι τὴν εἰρήνην· ἀλλ'  
 ἐπειδὴ νυνὶ σοι τοῦτον τὸν τρόπον δοκεῖ, ὡς ἂν αὐ-  
 τὸς βέλτιον ἡγῆται τελεῖσθαι. Τοιαῦτα καὶ πρωτοστρά-  
 τωρος εἰπόντος· εὐχαριστήσας ὁ βασιλεὺς, ἐπυθάνετο  
 τῶν ἄλλων. Ἐπισχόντες δὲ μικρὸν, Παρὰ σοὶ τὴν  
 ἐξουσίαν, ἔφασαν, εἶναι τοῦ πράττειν· δεσπότης δὲ  
 ὢν, ἃ βούλει πράττει· τὴν τοιαύτην δὲ ἀπολογία, οὐ  
 πεισθέντες τοῖς εἰρημένοισι, ἀλλ' ἄτηδω; μάλλον  
 εἶπον διατεθέντες. Ὁ μέντοι βασιλεὺς, τὴν ἀπολο-  
 γίαν ὅτι νοεῖ ὑποκρινάμενος ἀγνοεῖν, εὐχαριστήσας  
 καὶ αὐτοῖς, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. Ἐξ ἐκείνης δὲ  
 καὶ εἰς μέδδομην ἡμέραν ὁ βασιλεὺς τῷ μεγάλῳ δομestικῷ ἅμα καὶ πρωτοστράτωρι τοὺς τε ἐν τέλει  
 καὶ τοὺς λογάδας πειθόντες τῆς στρατιᾶς, καὶ δι' αὐτῶν ἅπαν τὸ πλήθος, ἴσχυσαν μόλις εὐπαράδεκτον  
 πᾶσι τὴν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοισι εἰρήνην καταστήσαι. Ἐξῆν μὲν οὖν καὶ βασιλεῖ σὺν ὀλίγοις τῶν ἐπιφα-  
 νῶν τισι τὴν εἰρήνην κυροῦν. Ἐδόκει δὲ βέλτιον γενέσθαι ψήφῳ κοινῇ, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τοιαῦτα ὠκο-  
 νομεῖτο.

Jacobi Pontani notæ.

(9) Imo recusavit, et defecit turpiter, ut videre est libro tertio, quemadmodum et Syrgiannes, de quo supra. Solus ex tribus amicissimis Cantacu-

zenus, aut fratrum, aut amicorum spolia legentes, infelicissimam victoriam agnituross: quo quid tandem miserabilius? Ob has res ego, cæterisque omnes omnino pacem conducere sentimus. Quia ergo nunc certas ob causas eam constituere oportet, dispiciendum, quo pacto inviolabilis permaneat: ne rursus occasiones armorum renovandorum exoriantur. Si aliud quam abs te dictum est, utile arbitrarer, non dubitasset, id in medium afferre. Sed quoniam et justa et Romanorum communi frugifera, et tibi, nobisque gloriosissima disseruisti, Deo bonorum præside freti, ad opus verba conferemus. Hæc magnus domesticus; secundum quem et protostrator quod putaret fore e re publica eloquendi copia facta: Pacem, inquit, **101** nobis, totique imperio Romano honam ac salutarem me judicare, et ita a vobis persuasum esse haud inficiabor: talem autem conficiendam esse, qualem tu, imperator, descripsisti, nunquam me suspicatum confiteor. Mecum enim cogitabam, nos ad ea quæ prius tenebamus recenti accessione facta, non parva auctoris potentia, pacis fœdus icturos. Unde aliis de ea disserentibus, cupidissime auscultabam. Cæterum quia hæc via tibi magis probatur, mihi quoque ut probetur, prorsus necesse est. Ex quo namque ad auctoritatem tuam me contuli, sic me institui, ut tecum vivere juxta ac mori non recusem (9), Quare etsi aliter pacem confectum iri ratiocinabar, nihilo minus cum hæc tua mens sit hodie, quod rectius censes, id fiat sane. Imperator protostratori hæc prolocuto gratias egit, et alios interrogavit. Qui se colligentes responderunt: Cum dominus sit, in manu ejus esse facere quæ velle. Responsum hocce perturbato ac tristi animo reddiderunt; non enim illos orationes antegressæ commoverant. Nihilo minus imperator, quod sciebat nescire simulans, eis similiter gratias egit, conventumque solvit. Inde usque ad diem septimum ipse, magnus domesticus, et protostrator optimates ac selectos, perque illos totam multitudinem ut pacem propter rationes ante dictas amplecti vellent, ægre induxerunt. Et imperatori quidem cum paucis quibusdam de nobilibus pacem ratam facere licebat; verum id communi suffragio fieri consultius visum est; quæ causa fuit, ut res ad hunc modum administraretur.

zenus in fide perstitit usque ad extremum. Ὡ φίλοι, οὐδεὶς φίλος, aiebat Socrates.

## CAPUT XXXIII.

*Responsum nepotis ad avum de pace admissa, et deditione in ejus potestatem, sui, rerumque omnium. De agro militibus assignato. De stipendio illis persolvendo. De domo sua. De patruo nespolita. Admiratio senis, et communis lætitia Constantinopoli, de legationis eventu felicissimo.*

Pace omnium consensu et approbatione accepta, præfecto Sacri Montis, qui tum apud se legati munere fungebatur, accersito, imperator: Quantopere exercitus paci repugnaverit, inquit, quantumque studium, quos modos, et commenta nos adhibuerimus, quibus omnes ad eam complectendam adduceremus, ut tute coram vidisti, domino meo, et imperatori renuntia. Ex me vero hoc illi dicito, me divinos oculos omnia pervidentes, **102** incorruptumque conscientiam meæ judicium testari, neque alias, neque modo quidquam tale designasse, quod illum dominum ac parentem meum tam hostili in me odio imbueri merito debuerit. Quamobrem et antea ut primum pacis meminerit, me nihil contradicentem, neque curiosius perscrutantem, sed beneficium id existimantem, ejus jussa peregrisse; et nunc quoque quamvis exercitu multum aversante concilium (quod tu illi accurate declarabis) quæ voluerit, Deo bene juvante, exitum esse consecuta. In scedere itaque, propter bellum quod antecessit, omittendum quod inter Christopolim et Selybriam ærarium oppidorumque interjacet, non quia egerem, sed ob rationes necessarias, quas tunc aperui, mihi in principatum asserui. Hoc autem tempore, dum perspicio pacem illis conditionibus conciliatam, bello novo dedisse initium (calumniatores enim, et communes inimici, occultæque Romanæ fortunæ pestes occasionem nacti, multis criminibus confictis, illum contra me inflammaverunt, et ad arma citra ullam causam manifestam instigarunt) timere me, ne si iterum pristinam partem imperii, aut ea plus etiam mihi ut propriam vindicarem, rursus dem sermonem criminari volentibus, et illi mendaciis suis ad bellum in nos de integro ipsum proritent, quod quidem morte ipsa amarius foret: ideo sub ejus potestatem subijcere me omnia, non urbes duntaxat, et regionem, et vectigalia (9) sed me ipsum insuper cum toto quem duco exercitu: et ex hoc tempore illi singulis exploratis, universorum administrationem curæ futuram. Verumtamen stipendia mercenariorum militum (10) auxisse me, et assignasse cuilibet agri modum, unde aurei capiantur decem. Verum de aucto stipendio quid fieri debeat, ipsum sciturum: agri ut sine injuria mili-

Ἐπεὶ δ' ἔκεκέρωτο παρὰ πάντων. τὸν τοῦ Ἀγίου Ὁρους πρῶτον, ὅστις καὶ ἐπρέσβευε τότε μετακαλεσάμενος ὁ βασιλεὺς, τὴν μὲν πρὸς τὴν εἰρήνην ἔνστασιν, εἶπε, Τῆς στρατιᾶς, τὴν τε ἡμετέραν πρὸς τοῦτο σπουδὴν καὶ τοὺς τρόπους καὶ τὰς περινοίας; δι' ὧν αὐτὴν εὐπαράδεκτον πᾶσι πεπεικάμεν γενέσθαι, αὐτὸς ἰδὼν ἀπαγγελεῖς τῷ ἐμῷ κυρίῳ καὶ βασιλεῖ· ἐξ ἐμοῦ δὲ πρὸς αὐτὸν, τοιαῦτα ἐρεῖ· ὡς μάρτυρα τῶν ἐμῶν ποιούμαι λόγων ἐν πάντ' ἐφορῶντα ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκ τοῦ συνειδότος ἀδέκαστον κρίσιν, ὡς οὔτε πρότερον οὔτε νῦν ἐμαυτῷ τι οὐνοῖα εἰργασμένῳ ὄϊον ἄξιον εἶναι σε τὸν ἐμὸν κύριον καὶ πατέρα οὕτως ἐκπολεμηθῆναι ποιῆσαι πρὸς ἐμέ. Δείπερ πρότερόν τε ἄμα τε ἐμνήσθης εἰρήνης, καὶ αὐτὸς μηδὲν ἀντειπὼν μηδὲ πολυπραγμονήσας, ἀλλὰ καὶ νομίζων εὐεργετίζεσθαι, τὸ ἐπίταγμα ἐπλήρου πρὸ σὸν· καὶ νῦν, καίτοι γε τῆς στρατιᾶς πολλὰ δυσχεραίνόντων, ἐφ' οἷς ἐπεχείρουν πείθειν, ὡς ἀκριεῶς παρὰ τοῦ πρέσβους μαθήσῃ, ὃ προστέταχας, καὶ Θεοῦ συναϊρομένου ἡγαγόν πρὸς πέρας. Ἐν μὲν οὖν ταῖς ἐπὶ τῇ τοῦ προτέρου πολέμου καταθέσει σπονδαῖς, τὸ ἀπὸ Χριστουπόλεως ἄχρι Σηλυβρίας εἰς ἰδίαν ἀρχὴν περιεποισάμεν, οὐ δεόμενος αὐτὸς, ἀλλὰ δι' ἧς εἶπον αἰτίας τότε οὕσας ἀναγκαίας. Νῦν δὲ συνιδὼν ὡς ἡ ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις εἰρήνην, ἀρχὴ κατέστη δευτέρου πολέμου (οἱ γὰρ συκοφάνται καὶ κοινοὶ πολέμιοι, καὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης ἀφανεῖς λυμεῶνες, ὕλης εὐπορήσαντες, καὶ πολλὰς αἰτίας πλασάμενοι καὶ διαβολὰς, ἐξώργισαν κατ' ἐμοῦ καὶ πρὸς πόλεμον ἐξώρμησαν ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας ἐμφανοῦς), δεύσας μὴ καὶ αὐτὸς τὴν προτέραν μοῖραν τῆς ἀρχῆς ἢ καὶ πλείον τι ἰδιοποισάμενος, ἀφορμὰς πάλιν τοῖς συκοφαντεῖν ἐθέλουσι παράσχω, καὶ πλασάμενοι διαβολὰς, πρὸς τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον σὲ ἑρεθίσωσιν αὐτὸς (ἔπερ ἐπαχθέστερον ἐμοὶ θανάτου), φέρων ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν παραδίδωμι πάντα, οὐ πόλει μόνον καὶ χώραν καὶ δημοσίους φόρους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐμὲ μετὰ πάντων ὧν ἄγω· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε σοὶ περὶ τῆς διοικήσεως πάντων μελήσει ἕκαστα σκεψάμενον. Τοῦ μέντοι μισθοφορικοῦ τῆς στρατιᾶς τὸν μισθὸν αὐξήσας, παρέσχον καὶ γῆς ἕκαστῳ πλεῖθρα χρυσίων δέκα. Περὶ μὲν οὖν τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ αὐτὸς ἂν εἰδείης ἢ χρὴ γενέσθαι. Τῆς μέντοι γῆς τοῦ στρατιώτας δέομαι μὴ ἀφαιρεθῆναι· τοῦτο μὲν, ὅτι στερήσις οὐδεμία ταῖς δημοσίαις προσόδοις ἀπὸ τῆς

## Jacobi Pontani notæ.

(10) Duplex genus militum; quidam mercenarii, qui non suis stipendiis militabant; alii agros habebant sibi assignatos, in quorum numerum aut se etiam mercenarios retulisse, quamvis eis tantum agri modum non assignarit; sed ad stipendium tantum augendum. Apud Romanos veteranis militibus, et ducibus, ne senectute viribus exhaustis, et corpore debilitato cum uxoribus, et liberis egere egerentur, capti ab hostibus agri dis-

tribuebantur, vel aliquot jugera, vel quantum quis uno die circumarare posset. Cum igitur Cremenensium, qui a Cassio et Bruto steterant, agri non sufficerent, Augustus victor, Mantuanorum, tanquam vicinorum addi jussit, in quibus et ægelius Maronis erat. Hinc illa querimonia Tityri 1, Ecloga. et illud Ecloga 9.

*Mantua vae miseræ nimium vicina Cremenæ.*



επινομήσ γεγένηται ταύτης· τούτο δ' ὅτι καὶ διὰ τὴν Ἀλιγότητα, οὐδεμίαν ἀσχυλίαν παρέχουσα τοῖς στρατιώταις πρὸς τὸ εἰς τὰς ἐκστρατείας εὐκόλους εἶναι ὠφέλειαν τινα δοκεῖ παρέχειν. Πρὸς τοῖς, καὶ τὸ ἀποτεταγμένον εἰς τὴν αὐτῶν μισθοφορὰν χρυσίον πρὸς ἐμὲ πρότερον ἀποκαθιστάμενον, παρ' ἐμοῦ διανεμέσθαι τοῖς στρατιώταις· οὕτω γὰρ ἐπηγγελάμενη αὐτοῖς ὅτε τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς αὐτοὺς ἐποιούμην λόγους οὐ βράδιως πειθόμενοις. Περὶ γὰρ μὴν τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς ὅπως διοικηθήσεται, ὡς ἂν αὐτὸς κρίναις εὐ ἔχειν, ἐμοὶ πεῖθεσθαι ἀνάγκη. Ὁ δὲ γὰρ θεὸς ὁ ἐμὸς ὁ δεσπότης, νῦν μὲν οὐκ ἀπολυθῆσεται τῆς εἰρήνης, οὕτως ἐμοῦ λυσιτελεῖν δι' αἰτίας οὐκ ἀπολύμενου τινός· μετὰ δὲ χρόνον τινα μικρὸν, ἀπολυθήσεται τε, καὶ σὺν ἐμοὶ διάξει θεραπευόμενος. Ἀλλὰ καὶ δεῖμαι τούτου χάριν τυχεῖν συγγνώμης. Τοιαῦτα πρὸς τὴν βασιλέα καὶ πάππον ὁ νέος βασιλεὺς τὸν προσθεύοντα πρῶτον Ἰσαὰκ κελεύσας εἰπεῖν, ἀπέστειλεν εἰς Βυζάντιον. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκτο, τὴν τε εἰρήνην ὅτι κακώρωτο, καὶ ἐφ' ὁποίοις τισὶν ἐπήγγειλε, τὴν τε ἐυστασίαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις τῆς στρατιᾶς, καὶ τὴν τοῦ νέου βασιλέως σπουδὴν, καὶ τὴν οἰκονομίαν οἷς ἔσχεσε πάντας πείσαι τὴν εἰρήνην ἐπιψηφισσάσθαι. Ἀκούων δὲ ὁ βασιλεὺς, πρῶτον μὲν ἐξεπέπληκτο καὶ ἠπίστευε διὰ τὸ μέγεθος τοῖς ἀπιγγελλομένοις. Μὴ γὰρ ἔτι τῆς ἀπάτης ἀρχῆς, τὸν νέον ᾤετο αὐτῷ ἐκστῆσθαι βασιλέα, ἀλλ' εἴγε καὶ ἐκ Β. βόας ἦ καὶ πορρωτέρω ἄκρι Σηλυβρίας αὐτῆς κατασχῶν παρεώρησεν αὐτῷ τῶν ἄλλων, ἠγάπησεν ἂν· καὶ αὐτὸ δὲ ὅλως τὸ παραδέξασθαι τὴν εἰρήνην, οὐ τῆ τοῦ πράγματος φύσει, ἀλλὰ τοῖς ἀγαθοῖς, τρόπος τοῦ βασιλέως καὶ ἐγγόνου θαυρῶν, διεπρεσβαύετο πρὸς αὐτὸν· ἀγαπητὸν ἠγοῦμενος ἂν ὁπίσσωπε πεισθεῖν μόνον, τὸν πόλεμον καταθέσθαι. Ἐπειτα δὲ ἡδονῆς ἦν καὶ θυμηδίας μετὰς αὐτό· τε καὶ οἱ προσέχοντες αὐτῷ τῶν ἐπιφανῶν, καὶ οἱ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἑορτὴν ἤγον τὴν χαριστάτην πατρῶν.

## CAPUT XXXIV.

*Xenam mater ad filium Andronicum gratias actura et juramentum delatura, mittitur. Jurat in conditiones etiam senex. Nepos ad avum salutandum Constantinopolim progreditur. Occurrit avus. Inducitur consuetudo salutandi inter imperatores obvius. Ad visendum juvenem undique concursus fit.*

Εἰς τόχος τε ἐκέλευε τριηρεῖς δύο πληροῦν· ἐπεὶ δὲ ἐπεπλήρουντο, σὺν τάχει καὶ προθυμίᾳ πολλῇ τὴν βασιλέα Ἐσένην τὴν Ἀνδρονίκου μητέρα τοῦ νέου πέπεισεν πρὸς τὸν υἱόν· ἅμα μὲν τῆς εἰς αὐτὸν καλοκαγαθίας καὶ τῆς τιμῆς καὶ εὐπειθείας προποῦσας ἐπαδύσασαν εὐχαριστίας, ἅμα δὲ καὶ τὴν κυρωθεῖσαν εἰρήνην ἐγγράφοις β. βαύσασαν ὄρκους. Ἐλοῦσαν δὲ εἰς τὸ περὶ Σηλυβρίας Ἐπιβάτας προσγορευόμενον χωρίον ἔτι τότε ἀτελείστον ὄν, βασιλεὺς ὁ υἱὸς αὐτῆς ἔλθων, προσεκύνησέ τε ὁμοῦ τὴν μητέρα· καὶ ἐθρήνησεν ἐφ' ἱκανόν, ἢ μὲν, τὴν χιρραῖαν, ἢ δὲ, τὴν ὄρφανίαν ὀδύρομενος τοῦ πατρός· (ὁὕτω γὰρ ἄκρι τότε μετὰ τὴν βασιλέως τελευτήν εἰς τὸν βασιλεὺς ὁ νέος τῆς μητρὶ καὶ βασιλίδι συνῆλθεν) Ἐπειτα ἢ βασιλεὺς τῷ βασιλεὶ καὶ υἱῷ τὰς τὸν βασιλέως καὶ πάππον ἀπαγγελίας εὐχαριστίας, καὶ ἔπειτ' ἅτα ὁμιλήσασα ὅσα ἦν αὐτῇ βουλομένη, τα ὁμωροσμένα παρὰ βασιλέως τοῦ υἱοῦ ἐγγράσας

tibus conserventur, me orare, tum quia pensiones publicas ista distributione non minuerim, tum quia propter ruris angustiam unius scilicet jugeri, milites parum occupatos habens, hæc ratione ad expeditiones faciles illos expeditosque reddiderim. Ad hæc, aurum in eorum stipendia sepositum, mihi prius restitutum, cupere a me illis numerari: quemadmodum cum de pace ad eos concionans, et difficulter inflectens, me facturum receperim. Domus vero mea, ut ad illius arbitrium procuraretur, mihi ferendum necessario. Patruus despota ut quibusdam de causis diutius in custodia retineatur, utile videri; **103** brevi tamen emissum iri, et cum dignitate ac honore mecum victurum, et hanc veniam me ab eo petere. Hæc legatum Isaacum referre ad avum Constantino-polim voluit. Quo cum venisset, de pace confirmata, et causis confirmationis, de exercitus pertinacia, de junioris imperatoris diligentia, et invento, quoad pacem comprobendam omnes adduxisset, narravit. Quæ audiens senex imperator primum admiratione obstupefactus, fidem dictis adjungere ob rei magnitudinem non potuit. Non enim nepotem totum imperium sibi cessurum opinabatur, sed si vel a Berrhæa, aut ultra, usque Selybriam ipse retineret omnia, cetera sibi relinqueret, æqui bonique facturus erat. Et sane hoc ipsum, quod de pace legationem misit, non id fecit, quod bonitati suæ causæ, sed quod probitati nepotis confideret: satis habiturus, si quoquo modo, ut bello parceret, eum commovisset. Deinde ubi fides habita, ipse cum proceribus suis et aliis Romanis exsultare lætitia, diemque festum agere, omnium festorum jucundissimum.

Porro senior imperator quamprimum tiiemes binas, ornari præcipiens magna cum libentia imperatricem Xenam, junioris Andronici matrem, ad filium mittere præperat. Primum ut ei de ista integritate, deque honore et prompta obedientia sibi exhibitis debitas gratias agat. Post, ut pacem jam ratam scripto juramento constabiliendam curet. Progressam ad castellum, cui Epibatæ vocabulum est, non longe a Selybria dissitum, quodque tum muris adhuc carebat, filius occurrens, proclinato corpore veneratus est; fluxeruntque ambobus diu lacrymæ, illa viduitatem, hoc orbitatem suam dolentibus (nam ab obitu Michælis imperatoris nondum convenerant). Postquam verbis avi filio gratias egit, et alia quæ libuit cum eo collocuta est, sacramentumque scripto comprehensum accepit, ad soverum rediit. Qui ut vicissim juravit. **104** se pacem insolubilem constanter servaturum, in

his conditiones factam, uti omne imperium, et gubernatio universa ad se pertineret, nepoti stipendiorum duntaxat solutio daretur, prout in pactis scriptum esset : et uti iisdem mercenariis militibus propter agros distributos a magistratibus nihil molestiarum exhiberetur, sed intacti illis servarentur : item uti pro familia ejus et con-  
 juge (11) triginta sex aureorum millia ex aërio Imperatoris præberentur. Cum jurasset hæc, inquam, scripto mandata ad nepotem misit. Is motis castris Byzantium viam tenuit, ut avum salutaret; qui se quoque obviam ei tulit. Cum mutuo appropinquassent, nepos ab equo desiluit, ut humi stans, tanquam servus imperatorum salutaret (12). Ille conversis habenis retrocedere. Qua ambrage insinuabat, decere imperatorem (uti nepos erat) non humi stantem, sed in equo sublimem salutatione fungi. Vetus enim consuetudo apud Romanos imperatores vigeat, ut cum alter alteri obviam fieret, qui utrumque sequerentur, a jumentis descendentes, pedibus ambularent; ipsi in equis manentes congregarentur, et junior aperto prius capite, eoque inclinato, senioris dexteram cum osculo arriperet, indeque suspicientem pater vicissim oscularetur (13). Tum itaque non insectia moris hujus, sed ut avo maximum, et plusquam debitum consuetumque obsequium ac reverentiam tribueret, nepos imperator ab equo descendit. Cumque pedibus obfirmatus sequeretur, senior coactus subsistit, et prope accedens junior, pedem illius in omnium conspectu complexus osculo contingit. Quo facto gaudium, et ex gaudio lacrymæ (ut in summa et inexpectata felicitate) æqualiter per exercitum ciebantur; aut etiam tam ab omni fastu alienum, modestumque juvenem imperatorem aspicientes, ad hunc solum movebantur. Igitur equo denuo consensu, ad urbis portas pervenerunt. Ibi, permittente seniore, uti ad castra rediret, junior recusavit, et sequentibus suis manu innuens, ut extra muros manerent, ipse cum aliquot nobilibus civitatem ingressus, et usque ad medium viæ in palatium avum comitatus, vale-

α παραλαβούσα, ἐπανῆκεν αὐτοῖς ὡς βασιλέα τὸν κηδεστήν. Ὁ μωμοκότος δὲ καὶ αὐτοῦ τὴν εἰρήνην ἀκατάλυτον καὶ βεβαίαν τηρήσειν ἐπὶ τούτοις γεγεννημένην, ὥστε τὴν μὲν ἀρχὴν πῶσαν καὶ τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων αὐτῷ προσήκειν· πρὸς δὲ βασιλέα τὸν ἔγγονον τὴν μισθοφορὰν τῆς στρατιᾶς, δίδουσαι μόνον, ὥσπερ ἦν αὐτοῖς ἐν ταῖς συνθήκαις γεγραμμένον, ὡς ἂν παρ' αὐτοῦ χορηγοῖτο τοῖς στρατιώταις. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς διανεμηθείσης γῆς τοῖς αὐτοῖς τούτοις μισθοφόροις παρὰ τῶν τὰ δημόσια διοικούντων ἐνομλεῖσθαι μηδὲν· ἀλλ' αὐτοῖς ἀνεπηρέατον διατηρεῖσθαι, καὶ τῆς ἰδίας οἰκίας ἕνεκα καὶ βασιλίδος τῆς αὐτοῦ γυναικὸς παρὰ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου ἐξαχισηχιλοῦς ἐπὶ τρισμυριοῖς χορηγεῖσθαι χρυσοῦς. Καὶ τῶν τοιούτων ἐγγράφων ἔρχων πρὸς βασιλέα τὸν νέον ἀπεσταλμένων, ἀρχὴ ἐξ ὅσπερ ἐστρατοπεδεύετο τόπου, εἰς Βυζάντιον ἤκει τὴν βασιλέα προσκυνήσων. Ἐξῆλθε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλίδος. Πλησίον δὲ ἀλλήλων γενομένων, βασιλεὺς ὁ νέος ἀπεπλήθησε τοῦ ἵππου, ὡς ἀπὸ γῆς οἶα δοῦλος τὸν βασιλέα προσαγορεύσων. Ὁ δὲ γε πρεσβύτερος τὰς ἡνίας ἀναστρέψας, ἤλαυνεν ὀπίσω· ἐβούλετο δὲ αὐτῷ τὸ τοιοῦτο, μὴ περὶ τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἐφιππον εἶναι δίκαιον τὴν προσαγορεύσειν ποιεῖσθαι. Ἔθος γὰρ ἐπεκράτησεν ἀρχαῖον παρὰ τοῖς Ῥωμαίων βασιλεύσιν, ὅταν μέλλωσιν ἀλλήλοις συντυγχάνειν, τοὺς μὲν ἐπομένους ἑκατέρους, τῶν ἵππων καταβάνας ἔπεσθαι περὶ αὐτοῦς δὲ συμμίζαντας ἐφιππου· τὸν μὲν νεώτερον κύψαντα, τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως περιπτύσσουσαι τὴν χεῖρα, τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πρότερον περιελάμενον πῖλον ἀνακύψαντα δὲ ἐκείθεν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν τὸν πατέρα ἀντιπλεῖν. Τότε δὲ οὐκ ἀγνοῶν τὸ ἔθος ὁ νέος βασιλεὺς κατέβη τοῦ ἵππου· ἀλλ' ὡς ἂν μάλιστα καὶ πλέω τοῦ δικαίου καὶ συνήθους αἰδῶ καὶ εὐπειθεῖν τῷ πάππῳ ἀποδῶ. Ἐπομένου δὲ αὐτοῦ περὶ καὶ μὴ ἐνδιδόντος, ἀναγκασθεὶς περιμένειν ὁ βασιλεὺς· πλησίον δὲ γενόμενος ὁ νέος, περιπτύξατο τὸν πῶδα τοῦ βασιλέως πάντων ὀρώντων. Τούτου δὲ γενομένου, ὀρθνός ἐφ' ἱκανὸν ὁμαλῶς ἤρετο διὰ πάσης τῆς στρατιᾶς, ἅμα καὶ χαρὰ, ὅπερ ἐπὶ ταῖς παρ' ἐλπίδα μεγίσταις εὐ-

Jacobi Pontani notæ.

(11) Cur separat conjugem? an quia reginæ in mundum, et ornamenta, et pedissequarum reges peculiari sumptu egent? Unde etiam iis oppida in hunc usum attributa fuisse legitimus. Circa in Frumentaria : Solere aiunt Barbaros reges Persarum ac Syrorum plures uxores habere; his autem uxoribus civitates attribuere, hoc modo; hæc civitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines, etc.

(12) Hanc historiam lego apud Gregoram his verbis : Intra paucos vero dies, et ipse cum avo imperatore ante urbis mœnia congregitur, sene insidente equo : cum ipse amplius uno stadio ex equo descendisset, ac, quamvis avo multum refragante, et vetante, tamen pedes accessit, ejusque equo insidentis, et manum, et pedem osculatus est. Deinde equo rursus conscenso, eum amplexus est, et osculantum parum osculatus; statimque pauca, atque obiter colloqui, accesserunt, sene in urbem reverso, ad obsecuta vero juxta eadem sacra sanctæ Lei Genitricis

D *Pegæ castrametato. Ubi dies plures commoratus, interdiu etiam Constantinopolim ingrediebatur, et rursus egrediebatur. Tum enim etiam mater ejus, partim ob infirmitatem quamdam, partim propter charissimi filii consuetudinem ad eandem ædem commorabatur. Ibi cum illa etiam Simonis agebat Cræna, imperatoris filia, modo e Servia defuncto marito reversa, quæ patri ea quæ hinc inde susurrabantur, planius exponebat. Conferat nostra cum his lector, videbit Gregoram tacuisse, quæ ad junioris Andronici honorem faciebant.*

(13) Ergo filius, seu junior prior osculabatur. V. I. pro eo quod dexteram junior complecteretur, senior ejus faciem deosculabatur. Ita enim sonant Græca, etsi Gregoras dicat, ambos inter se osculari solitos, idemque de osculo pedis ineminit ubi tamen Noster, sicut de dextera, habet περιπτύσσουσαι. Sed osculum subaudiendum puto utrobique. Itaque addidi, quo res fieret clarior.

τυχίας γίνεσθαι φιλεῖ· ἢ καὶ τὸ ἄτυφον καὶ μέτριον τοῦ νέου βασιλείως ὀρώντες; ἐπεκάμπτοντο πρὸς οὐμωγίας. Ἐπειτα ἐφίππου καὶ τοῦ νέου βασιλείως γενομένου ἦλθον ἄκρι πολῶν. Ἀναστρέφειν δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ἐπιτρέποντος τῷ νέῳ, οὐκ εἴξεν· ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις; ἔξω τειχῶν περιμένειν σημήνας τῇ χειρὶ, αὐτὸς ἅμα τισὶ τῶν εὐπατριδῶν, ἐντὸς γενόμενος τῶν τειχῶν, καὶ συνοδεύσας τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ μέχρι μέσης ὁδοῦ, συνταξάμενος; ἐπανήλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ εἰσελθὼν, πρῶτα μὲν εἰς τὸ τῆς θεομητορος τέμενος τῆς Ὀδηγητρίας ἐλθὼν, εὐχαριστίας ἀπεδίδου πολλὰς τῷ χορηγῷ τῆς εἰρήνης Θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ πανάγῃ μητρὶ. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπανήλθεν εἰς τὰ βασιλεία, καὶ συνδιήγε τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ. Ἐκ μέντοι τῶν πέριξ χωρῶν τε καὶ πόλεων καὶ αὐτοῦ Βυζαντίου, εἰς τὰ βασιλεία ἐφοίτων πανδομεῖ, ἅμα μὲν συνεορτάζοντες καὶ αὐτοὶ τὴν εἰρήνην, ἅμα δὲ ὀφόμενοι καὶ βασιλεία τὸν νέον, ὃς αἰτιώτατος; ἐδόκει τῆς ἐν τῷ παρόντι εὐτυχίας εἶναι. Θαυμάζοντες δὲ αὐτοῦ τὴν τε εὐπειθειαν πρὸς βασιλεία, καὶ τὸ τοῦ φρονήματος μέτριον καὶ κατεσταλμένον, οἴκαδε χαίροντες; ἐπανήεσαν. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἅμα τῷ πρεσβυτέρῳ πέντε πρὸς ταῖς δέκα τῷ Βυζαντίῳ ἐνδιατρίψας; ἡμέρας, καὶ τὰς ὑπ' αὐτῷ τελούσας; ἐπαρχίας τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ παρὰ δωκῶς, αὐτὸς; ἐπιτρέψαντος; βασιλέως. εἰς Διδυμότειχον ἐπαγγέθηεν, ἔνθα καὶ ἡ σύνεσις; αὐτῷ βασιλεὺς ἦν, Αὐγούστου μηνὸς Ἰσταμένου τῆς αὐτῆς πέμπτης; ἰνδικτιῶνος.

## CAPUT XXXV.

*Senioris imperatoris providentia ac diligentia in constituendis magistratibus. Sphentisthlabo Mæсорum regi Terteres filius succedens, Philippopolin capit; oppida quædam incurSAT. Andronicus junior Mæsie fides deprædatur. Judicium Syrgiannis, ut rei majestatis.*

Βασιλεὺς δὲ ὁ πρεσβύτερος; πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν Ῥωμαίων ποιητάμενος; ὑπ' αὐτῷ, τοῦ ἐγγόνου καὶ βασιλέως παρακεχωρηχότος; ἐπιτρόπους; τε ἀπέστειλε κατὰ πᾶσαν ἐπαρχίαν ὡς; ἂν αὐτῷ ἐδόκει βέλτεστα; ἔχειν καὶ ταῖς τῶν δημοσίων προσόδων πρῶξις; τοῦς ἐπιμελησομένους; ἐφίστη; καὶ ἀπογραφάς; δὲ ἀποστείλας; τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν ὅσον ἦν ἐκ χωρίων ἀποστειχόμενον; τὰς προσόδους; ἔχειν. Ἔτι δὲ; καὶ τοῦς συγκλητικούς; ἐξέταξε (15) καὶ δῶκε δι' αὐτῶν τὴν ἡγεμονίαν; ὑπὲρ δὲ τοῦς αὐτοῦς χρόνους; Σφεντισθλάδος; ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς; ὃς ἦν τὴν βασιλεία τοῦ νέου ἀδελφὴν γεγαμηχῶς; ἐτεθνήκει; νεοσήσας; διεδέξατο τὴν ἀρχὴν Μυσῶν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος; ὁ Τερτερής;. Ἔτι δὲ τῶν πρὸς ἀλλήλους; τῶν βασιλέων; συνεστῶτος; πολέμου; ὅτε καὶ; Παλαιολόγος; Ἀνδρόνικος; τῶν κατὰ τὴν Ῥοδόπη D τοῖς Ῥωμαίοις; ὑπηκόων; ἄρχων; ἐπαρχῶν; ἀπέστεισε

## Jacobi Pontani notæ.

(14) Fuit Constantinopoli monasterium quod appellabatur μονή Ὀδηγῶν. Via ducum, seu monasteriorum, et in templo ejus Deiparæ imago celeberrima, quæ Deipara idcirco dicta Ὀδηγήτρια, non quod viarum dux esset, seu viatoribus præesset; sed a loco, in quo ejus hæc imago servabatur. Ad ædem ergo θεομητορος; τῆς Ὀδηγητρίας; ire, nihil aliud fuit, quam ad templum se conferre, ubi illa quam diximus Mariæ imago manebat, quæ ab illo monasterio Ὀδηγῶν dicto, nomen hoc accepit (a). Vide Notas Jacobi Gretseri in orationem

(a) Hædogorum monasterium, Deiparæ sacrum, ita dicebatur quod imperatores Græci, expeditionem suscipiendi in hostes, Deiparam prius deprecari consueverent,

A dixit; deinde ad exercitum se recepit. Altero die primum ingressus Deiparæ Hædogæriæ templum (14), amplissimas Deo pacis auctori, et castissime ejus Matri gratias egit. 105 Hinc palatium petens, cum avo versabatur. Ex locis porro, et oppidis circumjacentibus, atque ex ipsa Constantinopoli ingenti frequentia populi in aulam, communem de pace lætitiā demonstraturi, juvenemque imperatorem visuri ventitabant; quem istam præsentem felicitatem sibi unum læge ante alios peperisse judicabant: et promptam ad avijussa voluntatem, moderatumque, et frenis parentem ejus animum admirantes, domos lætabundi revertebantur. Dies quindenos apud avum commoratus, traditis quas obtinebat provinciis, ejus bona Didymotichum regressus est, ubi et conjux degebat, mense Augusto ineunte, ipsa indictione quinta videlicet.

C Imperator senior concessu junioris totius Romani imperii dominus, in omnes provincias, ut maxime opportunum censebat, prætores mittere, quæstores diligentes constituere, et notarios legare, qui in indices referrent, quantum militum indigenarum ad reditus capiundos destinatum esset. Insuper et consiliarios inlagare, quorum opera in principatu administrando uteretur. Sub idem tempus Sphentisthlabo Mæсорum rex, qui cum nupta erat Andronici minoris soror, morbo interiit; quem filius ejus Georgius Terteres excepit. Porro etiamnum bello inter imperatores durante, cum Andronicus Palæologus, provinciarum Rhodopes, Romanis subditarum præfectus, a nepote ad avum descivisset, Terteres urbes illas invadens, alias ferro ignique vastarat, Philippopolin amplam et populosam (16), equite pediteque mu-

Germani patriarchæ in primam Jejuniorum Dominicam. Templum hoc Pulcheria Augusta Arcadii filia ædificavit, et in eo imaginem Verbi matris Antiochia missam dedicavit, quam D. Lucas suis ipse manibus depinxit, illa adhuc vivente, et tabulam ipsam videntem, gratiamque adeo illi formæ suæ immittente, etc. Nicephorus, lib. xv, cap. 14.

(15) Interpres legit ἐξ᾽ ἐπιπέρας; istud autem ἐξ᾽ ἐπιπέρας; forte etiam spectat eos quos Latini peræquatores dicunt.

(16) Urbs hæc a nostro describitur, lib. iv, ut esset illis via comes vel potius ductrix. Vide Du Cange in *Cpali Christiana*, lib. iv, sect. 2, num. 21.

nitam, idoneo regionis loco sitam, et seu paci seu bello inter omnes continentis urbes oppositam ceperat. Cepit vero isto modo : A quodam studio-  
 morum sui, quos habebat Byzantii, ex odio in imperatorem juniorem occulte certior erat factus, Philippopolitanis quibusdam illi militantibus, aliis in frugibus colligendis, comportandisque occupatis, **106** si ex inopinato superveniat, facile in tanta virorum paucitate urbem subacturum. Hac suggestione allectus, improvisus advenit, et ob solitudinem a defensoribus nullo eam negotio subegit. Profecto post pacem factam Didymotichum juniore imperatore Terteres oppidulis circa Adrianopolin depopulationem intulit. Persecutus depopulatores imperator et in finibus Mœsiæ assecutus, insperato irruit, aliisque trucidatis, alios vivos comprehendit : paucis fugientibus nox saluti fuit ; castra quoque miles diripuit, et prædam reduxit. Post hanc pugnam imperator Mœsos non incursantes modo repellendos, sed etiam armis ultro appetendos existimavit. Quare justo exercitu conscripto, secundum diem tricesimum in Mœsiam incubuit, et complura loca deprædatus, captivum nullum fecit (nec enim vel Mœsis, vel Romanis in more fuit, incursionibus mutuum capere) præcora, aliamque prædam multam abstulit. Inde Byzantium, victoriam avo gratulaturus revenit : hanc enim, in barbaros duceus, primam impressionem fecerat. Syrgiannem autem ab eo in carcerem conjectum invenit (17), paucisque diebus interjectis, iudicio instituto, et una secum pro tribunali sedente nepote, in præsentia omnium procerum Romanorum, illum ad criminibus respondendum prodire jussit. Accusabatur, quod cum aliquot Romanis conjurationem fecisset, ut imperatore interfecto, ipse imperator Romanus crearetur. Accusatores premebant vehementer, vera se

τοῦ νέου πρὸς τὴν πρεσβύτερον βασιλέα, ὁ Τερτερῆς ταῖς πόλεσιν ἐκείναις ἐπιστρατεύσας, τὰς μὲν ἄλλας ἐδῆωσε· Φιλίππου πόλιν δὲ εἶλε, μεγάλην τε καὶ πολυάνθρωπον οὖσαν, καὶ περὶ καὶ ἱππικῶν στρατευμάτων ἐρύωμένην, καὶ ἐν ἐπικαίρῳ μάλιστα χωρίου κειμένην ὡς αὐτάρκη εἶναι καὶ πρὸς πόλεμον καὶ εἰρήνην τῶν ἄλλων μάλιστα ἡπειρωτῶν. Εἶλε δὲ τῶν τοιῶνδε παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ τινῶν αὐτῶν τῶν ἐπιτηδίων, ἔχει τῷ πρὸς βασιλέα τὸν νέον κρύφα ἐμνηύθη ὡς τῶν Φιλιππουπολιτῶν τῷ νέῳ βασιλεὶ συστρατευμένων, τῶν τε ἄλλων ἐγγωρίων περὶ τὴν τοῦ σίτου συγκομιδὴν ἀσχολουμένων, ἐπελθὼν ἐκ τοῦ αἰωνιδίου βῆρον ἂν κρατήσειεν διευανθορύσης. Κατὰ δὲ τὴν τοιαύτην ὑφήγησιν ἐπελθὼν, ἀπορίᾳ τῶν ἀμυνομένων, παρεστήσατο βῆδιω : ἀφικόμενος δὲ μετὰ τὴν εἰρήνην εἰς Αἰδουμίτιχον τοῦ νέου βασιλέως, ὁ Τερτερῆς ἀποστειλὰς στρατιάν, τὰ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν κατέδραμε πολλήν τε καὶ ἐληίστατο· ἐπιστεύξας δὲ ὁ βασιλεὺς, κατέλαθεν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Μυσίας. Καὶ ἀπροσδοκῆτως ἐμπεσὼν, τοὺς μὲν διεφθείρεν αὐτῶν, τοὺς δὲ εἶλε ζῶντας, πλὴν ὀλίγων ὅσοι διεσώθησαν ἐπιγεομένης νυκτός· καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν διήρπασαν οἱ στρατιῶται, καὶ τὴν λείαν ἐπανάγαγον. Μετὰ δὲ ταύτην τὴν μάχην, ἔγνω δεῖν ὁ βασιλεὺς, μὴ ἀμύνεσθαι μόνον ἐπαρχομένους τοὺς Μουσούς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν αὐτοῖς ἐπιστρατεύειν. Καὶ συναγαγὼν ἀξιόμαχον στρατιάν, μετὰ τριακοστὴν ἡμέραν, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Μυσίαν καὶ ἐδῆρυσεν τὰ πολλὰ αὐτῆς. Ἦν ἔραποδίστατο δὲ οὐδένα· οὐδὲ γὰρ εἶθε· οὔτε Μουσούς οὔτε Ῥωμαίους ἐν ταῖς καταδρομαῖς ἀνδροποδίζεσθαι ἀλλήλους· βοσκήματα δὲ καὶ ἄλλην ἀπροσκευτὴν εἶλον αἰχμάλωτον πολλήν. Ἐκείθεν δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπανήκε τῷ βασιλεὶ καὶ πάμπαν συνηθροσόμενος ἐπὶ τῇ νίκῃ (ταύτην γὰρ ἐποίησατο πρώτην εἰσοβολὴν βαρβάροις ἐπιστρατεύσας)· εὖρε δὲ ἐλθὼν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως τὸν Συργιάννην εἰς

#### Jacobi Pontani notæ.

cap. 45. Hodie e Turcis dicitur Philibe : quam qui a Philippo Mæcedone Alexandri patre conditam cum vulgo existimant, falluntur. Nam Philippi Cæsaris opus est, ut aliæ complures Thraciæ civitates ab imperatoribus fuere conditæ, quod ipsa quoque nomina testantur, ut Trajanopolis montis Ἠιόδοπος, Adrianopolis Ἠæμι montis, ut Arcadiopolis, ut Anastasiopolis. Id expresse scriptum reperit in quodam *Historiæ Græcæ* libro, cujus et principium et nomen auctoris perierat, cum cæteroqui multa scitu digna contineret : *Philippus imperator urbem in Europa condidit, quam Philippopolim appellavit.* Leunclavius.

(17) De scelere ob quod in vincula traditus fuerit Syrgiannes, Gregoras ad hunc modum : *Syrgiannes imperatorum concordia minime lætus, antimo æger, et tristi vultu obambulabat : maxime quod tranquillis rebus nullus ejus usus in republica esse videbatur. Quare in consensibus, et circulis, et viis libenter cum illis loquebatur, quibus communia negotia incommodarant : et imperatoribus convitiabatur, ut a quibus summis affectus esset injuriis, cum adversissimis temporibus nunc huic, nunc illi maximo usui fuisset. Cum autem Asanem Andronicum mœrore plenum obambulantem conspexisset, cui tempore discessionis, Peloponnesium Romanorum*

*prætura mandata fuerat : deinde vero per ignominiam a juniore imperatore depulsus, et ad seniore profectus, nihil ejusmodi impetravit, quo dolor ejus levaretur, quamvis magnis honoribus dignus esset, ut Sebastocratoris, et majoribus etiam, cum ob rei militaris usum, quo tum alios superabat, tum ob illustre genus. Quibus de causis ad illius amicitiam, quæ simili mœrore excitabatur, sese adjungit, ut amico fretus, omnia quæ dolor fert, sine ulla dissimulatione eloquitur. Asan vero singulari prudentia tractans virum, verbis haud dissimilibus ut ipse imperatoribus maledicebat scilicet : omnia vero quæ a Syrgianne dicebantur animo recondebat. Ejus enim ambitionem prius etiam oderat ; tum vero mole te se rebat, cum genero suo Cantacuzeno magno domestico, qui apud juniorem imperatorem potentissimus erat, et spe subinde bona ipsam solabatur, inimicum esse. Cum autem tota fabula instructa esset, Asan imperatorem avunculum clam adit, et, Nisi Syrgiannem, inquit, imprimum affectantem primo quoque tempore in vincula conjeceris, primo quoque tempore ab eo occideris. Statim igitur Syrgiannes in vincula conjicitur, domum ejus cum omnibus opibus plebs evertit, ac diripit : solum ædium cum vineis in ovium pascua convertitur.*

δεσποτῆριον ἐμβληθέντα. Ὑστερον δὲ ὀλίγαις ἡμέ- A  
ραις ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς δικαστήριον καθίσας,  
συνδικάζοντας αὐτῷ καὶ τοῦ νέου βασιλέως, καὶ  
τῶν ἐν τέλει πάντων Ῥωμαίων παρόντων, ἐκέλευσε  
τὴν Συργιάννην εἰς μέσους ἔλθειν, ὡς ὧν κατηγορεῖτο  
τὰς αἰτίας ἀπολοσόμενον. Κατηγοροῦντο δὲ αὐτοῦ,  
ὡς εἴη συνωμοσίας ἅμα Ῥωμαίων οὐ πολλοὺς πε-  
ποιτημένοι, ἐπὶ τῷ τὸν πρεσβύτερον βασιλέα ἀποκτείνον-  
τας, αὐτὸν ἀποδειχθῆναι βασιλεύοντα Ῥωμαίων.  
Οἱ μὲν οὖν διώκοντες ἐπέκειντο σφοδρῶς ἀληθῆ δὲ  
αὐτοῦ κατηγοροῦντο διςχυριζόμενοι εἶναι. Ἐλέγχον  
μέντοι ἐναργῆ τῶν κατηγορουμένων οὐκ ἠδύνατο  
παρεῖχειν· αὐτὸς τε ἐκ τοῦ ὁμοίου, δὲ μὲν κατηγο-  
ρεῖτο, συκοφαντίας διετινέτο εἶναι. Οὐ μέντοι καὶ  
ἀποδείξει παρεῖχεν ἰσχυρὰ; ἐξ ὧν ἂν τὴν δικὴν  
διαφύγοι· ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτοῦ τε καὶ τῶν διωκόντων ἢ  
πρὸς ἀλλήλους ἀντικαθισταμένων, ὡς ἰσοπαλεῖς ἦσαν αἱ δίκαι, ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς ἐπέτρεπε  
τῷ νέῳ ψῆφον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἐξενεγκεῖν. Τοῦ δὲ ἀπαγορεύσαντος δέει τοῦ μὴ διὰ τὴν ἀποστασίαν  
καιροῦ παρασχόντος δοκεῖν ἀμύνεσθαι αὐτὸν, ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς πολλὰ αὐτοῦ κατηγορήσας, καὶ  
τοὺς διώκοντας ἀποφηκόμενος ἀληθεύειν, τὸ δεσποτῆριον κατέκρινεν οἰκεῖν ὑπὸ κλοισὶς ἐνὶ κλίονι συ-  
νηρμοσμένοι; φρουρεῖσθαι καλεῖσας· ἐλέγγο μέντοι ὡς ἐπὶ ταῖς τοῦ νέου βασιλέως πρὸς τὸν αὐτοῦ συμ-  
θάσει πάππον, καὶ τοῦτο εἴη συνθεθεῖμένον, τὸ ἐκ παντὸς τρόπου τὴν Συργιάννην εἰρχθῆναι τοῦ νέου  
βασιλέως ἡτηκίτος· ἦν δὲ σαφὴς καὶ ἀναντίρρητος συκοφαντία.

## 107 CAPUT XXVI.

*Terteres Mæсорum rex moritur. Multa oppida Mæsiæ se Romano dedunt; quædam Boesilas sibi vindicat. Philippopolis frustra obsidetur. Cujusdam machinæ oppugnationis descriptio. Mæсорum principes Michaelē dymasiæ cuiusdam filium regem creant. Boesilæ dymasiæ et Romanorum amici mors falso nuntiata. Causæ cur conflictus cum Michaelē abstinendum.*

Ἐτι δὲ βασιλέως τοῦ νέου διατεθέντος ἐν Βυ- C  
ζαντίῳ, Τερτερῆ; ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς ἐτελεύ-  
τησε τὸν βίον. Τελευτήσαντος δὲ αὐτοῦ, αἱ ἀπὸ  
Μεσημβρίας ἄχρι Σιθωνίου τοῖς Μυσαῖς ὑπήκοοι  
πόλεις, ἐκοντὶ τοῖς Ῥωμαίων προσχώρησαν βασι-  
λεῦσι· καὶ ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς ταῖς προσχω-  
ρησάσαις πόλεσιν ἀπέστειλεν ἐπιτρόπους οὓς ἐκρι-  
νεν αὐτό;. Βοησίλας δὲ ὁ τοῦ πρεσβερασιλευκότος  
Μυσῶν ἀδελφός, αὐτόμολος ὧν ἐν Ῥωμαίοις τότε,  
ὡς ἐπύθετο τὴν τελευτὴν τοῦ βασιλέως Μυσῶν,  
ἀπελθὼν καὶ αὐτὸς προσεποιήσατο καὶ αὐτῷ τὰς ἀπὸ  
Σιθωνίου μέχρι Κόφωας ἐπιλοῖπου; τῆς Μυσίας πό-  
λεις προσχωρησάσας ἀμαχεῖ διὰ τὴν οικειότητα τοῦ  
γένους. Πέμψας δὲ ὡς βασιλέα, καὶ ἐπαγγεῖλάμε-  
νος ὅπ' αὐτὸν τελεῖν, αὐτὸν τε καὶ πόλεις καὶ τὴν  
συνεπομένην στρατιάν, δεσπότης Μυσίας ὑπὸ βασι- D  
λέως ἐπιτέτραπται ὀνομάζεσθαι. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος  
ἅμα καὶ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐπιτετραφότος  
τὴν ἐκ Βυζαντίου καὶ τὴν Θρακίαν στρατιάν ἀθροί-  
σας, εἰς Φιλιππούπολιν ὡς ἐκπολιορκήσων ἦλθε.  
Γενομένη δὲ ἐκεῖ, ὁ Βοησίλας ἅμα τῇ ὅπ' αὐτὸν  
στρατιᾷ τοῦ πολέμου συνεφαφόμενος συνῆλθε· καὶ  
περιστρατοπεδευσάμενοι, ἐπολιόρχουν· οὕσης δὲ  
ἐντὸς ἀξιωμαχοῦ στρατιᾶς ἦνυσον οὐδὲν, ἀλλὰ ἐκακο-  
πάρου;. Ὁ γὰρ Τερτερῆ; ἅμα τῷ τὴν Φιλιππούπο-

abjicerē asseverantes : nec tamen evidentibus ar-  
gumentis id probare poterunt. Similiter ipse ac-  
cusationem meras esse calumnias contendebat :  
quanquam firmam probationem, quæ pœnas effu-  
geret, non afferet. Post longam partium altercatio-  
nem, quod paria causarum momenta erant, senior  
juniori serendæ sententiæ arbitrium detulit. Quo  
recusante, ne propter defectionem hominis ulcisci  
se videretur, senior in Syrgiannem asperius inve-  
hens, et accusatores vera dicere pronuntians, car-  
cere damnatum, vinculisque ad columnam aptatis  
costrictum custodiri mandat. Rumor fuit, pro-  
pter pacificationem cum avo rogasse nepotem, ut  
quam arctissime in custodia haberetur, et ex com-  
posito ita factum : sed erat manifesta, et refuta-  
tione indigna calumnia.

Aducc Byzantii morabatur junior imperator,  
cum Terteres Mæсорum rex supremum diem vidit.  
Quo extincto urbes Mæсорum a Mesembria Stilb-  
num usque ad Romanos imperatores sponte acces-  
serunt; quibus senior delectos a se præfectos de-  
signavit. Boesilas demortui regis patruus, qui tum  
ad Romanos transfugerat, audito regia obitu, reli-  
qua Mæsiæ oppida a Stilbno ad Copsin, citra pu-  
gnam, propter generis propinquitatem se deditiam  
recepit, mittensque ad imperatorem, ac se cum  
oppidis et exercitu in ejus arbitrio fore pollicens-  
despotam Mæsiæ se appellandi auctoritatem accep-  
pit. Nepos avi commissus, Byzantio, et e Thracia  
contractis copiis, ad Philippopolin obsidione pre-  
mendam abiit. Eodem cum suo milite Boesilas,  
operam Romanis navaturus se contulit. Cineta, et  
obsessa jam urbe, non solum nihil efficiebant, sed  
male multabantur etiam quod multi erant intus,  
et pari virtute milites. Terteres namque, simul ac  
Philippopoli potitus est, timens, ne vicissim inopi-  
nato adorientes Romani, ob penuriam propugnato-  
rum eam occuparent, quemadmodum ipse occu-  
parat : et quia in confinis erat sui, Romanorum-  
que imperii, selectos ex Alanis et Mæsis equites  
mille, et duo peditum cetratorum millia (18), qui

## Jacobi Pontani notæ.

(18) Πελασταὶς vocat Græcus : cetratos magis  
novi Latinitas, quod tamen scuti genus rotundum  
fuit, ut ex Varrone apud Nonium discimus, cum  
pelta dimidiatam lunam referret. Verum hæc, et  
similia confundi apud auctores, nemo tam peritum

litteratus est, qui nesciat. Imo enimvero Livius  
lib. 1, *De bello Macedon.* idem esse dicit cetratam  
quod peltam : *Nocte cetratos, quos peltastus vocant,  
loco opportuno, intra bina castra in insidiis abdi-  
derat.*

ipsos labentur bellicosissimi, custodiae, seu praesidii causa eo miserat. Eorum duces liles et Terneris ex Alanis oriundi, et Inas ex Hungaris, summus imperator Ibanes (19) Rossus, manu promptus, et artis imperatoriae scientissimus Hi post fata regis nihilominus urbem tuebantur. Caeterum tunc circumsessi, instructis velut ad praestium ordinibus nequaquam egrediebantur: obstructis autem portis, de mœnibus se fortiter defensabant, nec parum obsessores vexabant. Ob sedit eos imperator mensibus continuis quatuor, quotidie muris oppugnationem admoventes. **108** Sed cum expugnationem desperaret, Germanus quidam machinarum muralium egregius artifex, quia urbs ad aggressionem commode sita videbatur, spe magna illum complevit; cujus jussu machinationem fabricatus est, domum ligneam, suppositis rotis sedecim, capacem hominum centuum, qui intus eam propellerent. Supra domum turrim ligneam addidit, habentem tabulata quinque: in quorum singulis octo starent, qui e Latinis arcibus (tzangra vocant [20]) sagittis jaciendis propugnatores a muro fugarent. Qua absoluta, et sagittariis, quique ad eam protrudendam delecti erant, ingressis, sublatis signis, et clangente tuba, lotus exercitus mœnia oppugnabat, turris sensim, et iustus animalis cujusdam procedebat: nemo enim intus delitentiis ulla ex parte apparebat: ita nec tangi de loco superiore poterant. Ut intra teli jactum venit, qui in turri erant, oppidanos sagittis appetere. Hi nescientes quid contra inciperent, ac tot tela propter summam vim atque impetum arma quævis penetrantia, in mediumque corpus subeuntia excipientes, partim moribundi concidere, partim vulnerati restare. Nec diu restantes, stationibus decedere, ac mœnia deserere; quibus cum turris jamjam admovenda esset, res interim miranda contigit. Ante urbem antiquitus cisterna aquæ recipiendæ condita, et lignis tabulisque cooperta, paulatim eo terra accumulata apparere desierat; et jam pridem incolarum nemo ejus ullah notitiam habebat. Asseres illi, seu tabulæ, currus, et quidquid onerum transportaretur, sustentabant. At vero turris cum desuper impelleretur, confractis tabulis in cisternam decidens, pene obruta est; eorum tamen qui intus erant nemo periit. Ac Philippopolis quidem quamquam huc redacta, nihilominus servata est. Praesidarii namque redeunte virtute in praecordia, rursus muros ascendere, ac propugnare, et hostis oppugnationem intermittere.

Α λιν κατασχεῖν, δεῖσας μὴ αἰδοῖς οἱ Ῥωμαῖοι ἐπιβήν-  
τες, διὰ τὴν ὀλιγανθρίαν ὡσπερ καὶ αὐτὸς ἔλωσιν  
αὐτὴν, ἅμα δ' ὅτι καὶ ἐν ὀρίοις ἦν τῆς ἐκείνου καὶ  
Ῥωμαίων ἡγεμονίας, χιλίους μὲν ἱππέας λογάδας  
ἐξ Ἀλανῶν καὶ Μυσῶν. Καὶ δις τοσούτους πεζοῦς  
πολιταστὰς, οἱ δοκοῦσι μαχιμώτατοι εἶναι παρ' αὐ-  
τοῖς, τὴν πόλιν ἐπεμψε φρουρεῖν. Ἀρχοντες δὲ  
ἦσαν αὐτῶν, ὁ τε Ἰτίλης καὶ ὁ Ἑμμερῆς τὸ γένος  
Ἀλανοί· καὶ Ἰνάς ὁ ἐξ Οὐγκρων, στρατηγὸς δὲ ἐπὶ  
πᾶσιν Ἰδάνης ὁ Ῥῶς κατὰ τε χεῖρα γενναῖος καὶ ἐμ-  
πειρότατος στρατηγὸν· οἱ καὶ τετελευτηκότος τοῦ  
βασιλέως αὐτῶν, οὐ κατέλιπον τὴν πόλιν, ἀλλ'  
ἐφρουρον μένοντες. Τότε δὲ πολιορκούμενοι ὑπὸ  
βασιλέως, ἔξω μὲν πολῶν ὡς ἐς μάχην παραταξό-  
μενοι προήεσαν οὐδαμῶ· τὰς πύλας δὲ ἀποικοδο-  
μήσαντες, ἀπὸ τῶν τειχῶν ἠμύνοντο καρτερῶς, καὶ  
ἐκάκουν πολλὰ τὴν βασιλέως στρατιάν. Ἐπολιόρ-  
κησε μὲν οὖν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τέσσασι μῆσι  
συνεχῶς ὁσημέραι τειχομαχῶν. Ἀπαγορευόμενος  
δὲ τὴν παράλυσιν ἤδη, ἐκ Γερμανῶν τις περὶ τει-  
χομαχικὰς μηχανὰς ἐξησκημένος, ὡς ἐν ῥαδίῳ τῆς  
ἐπι εἰρήτῳς ἐδόκει ἡ πόλις κείσθαι, ἐλπιδας τῆς  
κλίσεως οὐ φαύλας ὑπετίθει τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐδη-  
μιούργει τὸ μηχανήμα προστάξαντο· βασιλέως. Ἦν  
δὲ τοιοῦδε· ἐπὶ τροαῖς ἐκκαίδεκα οἰκίαν κατεσκευά-  
σασε ξυλίνην, δυναμένην ὑποδέξασθαι ἀνδρας ἑκατὸν,  
οἱ ἐμελλον τὴν μηχανὴν κινεῖν ἐνδοθεν ὠθοῦντες.  
Ἰπεράνω δὲ τοῦ οἰκήματος, ξυλίνον πύργον κατα-  
στρώματα ἔχοντα πέντε, ὡς ἐν ἐκάστῳ δὴ καταστρώ-  
ματι τῶν ἐκ τόξων λατινικῶν τῶν λεγομένων τζαγγ-  
ρῶν, ἀφιέντων βέλη ἐσομένων ὀκτὼ, οἱ ἐμελλον τοὺς  
ἐπὶ τοῦ τείχους βαλλόντας ἀπώσασθαι. Τελεσθεῖσης δὲ  
ἤδη τῆς μηχανῆς, καὶ τῶν τε ὀπλιτῶν καὶ τῶν ἐπὶ τῷ  
κινεῖν τὴν πύργον τεταγμένων, ἡ μὲν ἄλλη πᾶσα στρα-  
τικὰ τῶν σημαίων ἀρθέντων, καὶ τῆς σάλπιγγος σημη-  
νάσης ἐτειχομάχου· πύργος δὲ ὑπὸ τῶν ἐνδοθεν ὠθοῦν-  
των κινούμενος, ἦει βάδην, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐμπνεύοντα  
κινεῖσθαι· οὐδὲ γὰρ ἐωρατὸς τις τῶν ἐνδοθεν οὐδαμῶ-  
θεν. Διὸ οὐδὲ βάλλῃσθαι δυνατόν, ἦν. Ὡς δὲ ἐν ἐφικτῷ  
ἐγίνοντο τοῦ τοξεύειν, οἱ μὲν ἀποτοῦ ξυλίνου πύρ-  
γου, ἐβαλλον τοὺς ἀπὸ τῶν τειχῶν. Αὐτοὶ δὲ μῆτε  
τι ἀντιδρᾶν ἔχοντες, καὶ τῶν ἀπὸ τῶν τζαγγρῶν  
ἀφιεμένων βελῶν διὰ κραταιότητα καὶ βύμην διὰ  
παντὸς ἔπλου χωροῦντων καὶ διαδυσμένων, τραυ-  
ματιζόμενοι ὑπ' αὐτῶν. Οἱ δὲ καὶ ἀποθνήσκοντες,  
μικρὴν μὲν ἐκαρτέρησαν, ἔπειτα ἀπέστησαν, τὸ  
τείχος ἔρημον καταλιπόντες. Μέλλοντος δὲ ὅσον οὐπω  
τοῦ ξυλίνου πύργου τοῖς τεῖχεσι τῆς πόλεως συμ-  
μλινῆσθαι, τοιοῦτόν τι συνέβη. Πρὸ τῶν τῆς πό-  
λεως τειχῶν ἦν ἐκ παλαιοῦ κατεσκευασμένη στοά

## Jacobi Pontani notæ.

(19) *Ibanes* nomen Scythicum pro *Jouannes*; Blachi autem Ἰβζχλν dicebant, ut auctor Nicetas.

(20) Nomine Latinorum intellige non Græcos, hoc est Italos, sed Gallos, Germanos: et quicumque nimirum Ecclesiam Romanam audiunt. Queramus ergo ab his, utrum genus quoddam arcus sic appellent. Τζαγγάτορες genus militum pedes-  
trium, quod conferunt possunt, quamvis justo a nomine procedere, a verbo orientali saga, quod est

copiosum, densum, confertum, quasi dicas spissigrados. Facit hos spatharios scholiastes Curopalata, et a tzæconibus, id est, sagittariis distinguit; qui tamen, si tzangri sunt arcus, videntur etiam ipsi fuisse sagittarii, indeque potius, quam ab orientali verbo saga nominati. — A *tzangra* tzangratores, arcubalistarii fuerunt, quorum usus in bellis tunc temporis plurimus.

πρὸς ὑποδοχὴν ὑδατος· ξύλιος δὲ καὶ σσίνισι στε-  
 γασθεῖσα, ἐπιτεθείσης ἀνωθεν καὶ γῆς, ἦν ἐν τῷ  
 ἀφανεί, καὶ οὐδεὶς οὕτε τῶν ἐγγυρῶν ἐκ χρόνων  
 ᾤδρι παλαιῶν κατακεκρυμμένην. Ἀμάξας μὲν οὖν  
 καὶ ὅσα δι' αὐτῆς διήρχετο βάρη, ἔστειγον τὰ ξύλα·  
 ὡς δὲ ὁ πύργος ἐγένετο κατ' αὐτῆς, διαθραυσθέντων  
 τῷ βάρει, κτεχέωσθη ἐν τῇ στοᾷ. Τῶν μὲν οὖν ἐν-  
 δον ὄντων, ἀπέθανεν οὐδεὶς, ἀλλὰ διεσώθησαν πάν-  
 τες. Ἡ μὲντοι Φιλιππούπολις, παρὰ τοσούτον ἐλ-  
 θούσα δέφυγεν ἀλώνας. Οἱ γὰρ ἐνδον ἀναθαρσῆσαν-  
 τες, ἀναβάντες ἡμύοντο ἐπὶ τῷ τείχῳ, καὶ ἡλοιπῆ  
 στρατιὰ ἐπαύσαντο τειχομαχοῦντες. Ὑπὸ δὲ τοὺς  
 αἰτούς καιροῦς οἱ τῶν Μυσῶν δυνατοὶ τοῦ βασιλεύ-  
 σαντος αὐτῶν Τερτερῆ ἀδιადόχου ἀποθανόντος, τὴν  
 τῆς Βεθύνης ἀρχοντα Μιχαὴλ τοῦ παρ' αὐτοῖς δε-  
 σπότη τοῦ Στρεαντζιμήρου υἱὸν ἐκ Μυσῶν καὶ Β  
 Κομάνων τῆς τοῦ γένους ἔλκοντα σειρὰς προσκα-  
 λεσάμενοι ἀπέδειξαν βασιλεῖα αὐτῶν, καὶ τὴν Τίρ-  
 νοβον (ἐν ᾧ καὶ τὰ βασίλεια αὐτῶν ἐστί) παρέδο-  
 σαν, καὶ τὴν ἄλλην ἀρχῆν. Ὁ δὲ τὴν τε ἰδίαν στρα-  
 τιὴν συναγαγὼν καὶ ἐξ Ὀγκροβλάχων κατὰ συμμα-  
 χίαν οὐκ ὀλίγην, ἐτι δὲ καὶ Σκυθικῆν παραλαβὼν,  
 βασιλεῖ μὲν τῷ Ῥωμαίων Φιλιππούπολιν πολιορ-  
 κούντι ἐπιέναι οὐκ ἐγνώθει. Ἦδει γὰρ ἀξιόμαχος  
 οὐκ ὦν· κατὰ δὲ τῶν μετὰ τὴν Τερτερῆ τελευτη-  
 τοῖς Ῥωμαίοις προσθεμένων πόλεων ἐχώρει ἐν τοῖς  
 ὄρεινοις· κειμένων ἀσφάλειαν περιέχουσι τοῖς συστρα-  
 τευομένοις αὐτῷ Σκυθαῖς καὶ τοῖς ἄλλοις συμμά-  
 χοις οὕτι τοξόταις, καὶ καθήμενος ἐδήου τὴν γῆν  
 καὶ τὰς πόλεις ἐπολιόρκει. Ὡς δὲ ἠγγέλθη ταῦτα C  
 τῷ βασιλεῖ, μετὰ τῶν ἐν τελεί βουλευσαμένων ἐδόκει  
 τὴν μὲν πολιορκίαν Φιλιππούπολεως καταλιπεῖν.  
 Κατὰ δὲ Μιχαὴλ, ὡς αὐτῷ μαχουμένοις χωρεῖν.  
 Οὕτω δὲ βουλευσαμένοις, τὸν μὲν τῶν Μυσῶν δεσ-  
 πότην Βοησίλαν οἰκαδε ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς ἀπελ-  
 θόντα, ἐπεὶ πλησίον ἦν, καὶ αὐτὸν καὶ τὴν ὑπ' αὐ-  
 τὸν στρατιάν, ὣν ἂν δέοιτο πρὸς τὴν μάχην παρα-  
 σκευασάμενον, εἰς τρίτην ἡμέραν εἰς Ποτούκαν  
 ἐλθεῖν· (ὁ πόλιςμα ἦν κατεσκευασμένος ἐκ τινος ὡς  
 εἶπε πολέμου. Ἀπεῖχε δὲ τοῦ τόπου οὗ ἐστρατοπε-  
 δεύετο Μιχαὴλ, μίαις ἡμέραις ὀδῶν) ὡς ἐκεῖ τοῦ βα-  
 σιλέως οὕτην περιμενοῦντος. Ὁ μὲν οὖν οἰκαδε εἰς  
 Κόψιν ἀπῆλθεν ἐξαρτυσόμενος τὰ πρὸς μάχην.  
 Βασιλεὺς δὲ, Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης Βρυέννιον  
 τὸν Γεώργιον στρατηγὸν καταστήσας, στρατιάν τε D  
 ὄρχουσαν πρὸς φυλακὴν καταλιπὼν ὥστε μὴ κακῶς  
 ὑπὸ τῶν Φιλιππουπολιτῶν ὑπεκθεόντων τὴν χώραν  
 πύσαι, αὐτὸς ἄρας παντὶ τῷ στρατεύματι, ἦλθεν  
 εἰς Ποτούκαν, ὡς ἐκεῖ τὸν Βοησίλαν κατὰ τὴν σύν-  
 θηκα περιμενῶν· στρατοπεδουομένου δὲ ἐκεῖ ἀπήγ-  
 γαιε τίς ἐλθὼν, ὡς ἐτεθήκει Βοησίλας· ἐξαπίνης·  
 τότε μὲν οὖν ἐδόκει ψεύδασθαι ὁ ἀνθρώπος, καὶ οὐ-  
 δὲν λέγειν ὕψις· μετὰ μικρὸν δὲ καὶ δεύτερος ἐλ-  
 θὼν ἀπήγγελε τὰ ἴσα, καὶ οὐδ' αὐτὸς ἀξιώχρως

A Sub idem tempus Morsorum principes rege Ter-  
 tere sine herede mortuo, Michaelē Streantzimeri  
 apud eos dynastæ cujusdam filium, Bidynæ præfe-  
 ctum, e Mœsis, et Romanis (21) per avos trahentem  
 genus advocant, regemque suum declarant, Tri-  
 nobo sede regia (22), cum reliquo principatu ei  
 tradito. Hic copiis suis in unum conductis, cum  
 non spernendis Ungroblachorum Scytharumque  
 auxiliis Romanorum imperatorem **109** Philippo-  
 polin obsidentem, læcessendum, quod se illi im-  
 porem sciebat, non putavit. Urbes autem quæ post  
 obitum Terteris se Romanis dederant, in montanis  
 situs (quæ loca Scythas aliosque socios sagittarios  
 tuebantur) obsidebat, et earum agros devastabat.  
 Quæ cum imperatori nuntiarentur, adhibitis in  
 consilium optimatibus, Philippopolis obsidionem  
 solvendam, Michaeli occurrendum, et bello cum eo  
 experiendum constituit. Deinde Boesilæ Mæsorū  
 despote, cum manu quam ducebat domum abire  
 (haud enim procul distabat), comparatisque ad  
 pugnam necessariis, tertio die ad Potucam adesse  
 mandavit (id erat oppidulum bello, ut apparebat,  
 eversum, et a castris Michaelis unius diei itinere  
 distabat); se enim illic eum expectaturum. Boe-  
 silas ita facturus, domum, Copsin videlicet, dis-  
 cessit. Imperator Georgio Bryennio Stenimachi, et  
 Zepænes urbium duce instituto, et quod satis esset  
 militum ad præsidium relicto, ne a Philippopolita-  
 nis furtim excurrentibus regio infesta haberetur,  
 ipse cum toto exercitu Potucam, Boesilam ibi  
 ex condito expectaturus, proficiscitur. Castris ibi-  
 dem locatis, Boes iam repentino mortuum intelligit.  
 Visus mentiri nuntius, ac nihil pro sano dicere.  
 Paulo post alter advolat. Sed neque hic fide di-  
 gnus existimatus. Accessit tertius, qui et revera  
 mortuum, et se e prærupto loco corpus exanime  
 Copsin ad exsequiarum honores reportari con-  
 spexisse affirmavit. Hic, quia Romanus, quia oculo  
 (qua nulla est indubitatio probatio) testes  
 adhibebat, fidem meruit. Placuit igitur conflictu  
 cum Michaelē abstinendum; quandoquidem id  
 temporis non erat cum hostibus conferendus Ro-  
 manorum exercitus; et quia illi montuosis locis  
 tendebant, et altis cingebantur vallibus, habebant-  
 que sagittariorum magnam vim, quæ in locorum  
 illis difficultatibus et angustiis nocere quampluri-  
 mum posset. Præterea, quia non parvum agmen  
 Romani exercitus ad pugnam desiderabatur. Nam  
 qui sub Boesila merebant circiter tria millia, pro-  
 pter ejus mortem redituri desperabantur; et in  
 oppugnatione Philippopolitana vulnerati multi  
 (amplius enim tres non occubuerunt), domum  
 quisque suam ad cutationem petiverant; et apud  
 Bryennium ad Stenimachi aliorumque oppidorum

## Jacobi Pontani notæ.

(21) Ma'è aute Romanis. Fuerunt autem origine Scythæ ad Istri ostia. Gregoras lib. II.

(22) Tripliciter hujus urbis nomen scriptum reperio, Trimobus, Ternobus, Tornobus. Nicetas om-

nium Hæmi urbium munitissimam et præstantis-  
 simam, firmis circumdatam mœnibus, ante in-  
 ceptum, in vertice montis ædificatam scribit  
 lib. I; Gregoras lib. 3, Bulgarorum regiam facit.

**110** præsidium non pauci relicti erant. His omnibus de causis prælio temperare ac reverti imperator conducibilis judicavit. Reversus est itaque Adrianopolin, agræ forens, quod sibi hostes ulcisci non licuisset. Post diem octavum litteræ ad eum perferuntur, in quibus scriptum erat, Basilam vivere. Fungos comederat: exinde præcordiis frigore nimio obstupefactis, veterinus cum sensibus oppressis adeo o cuparat toto iriduo, ut pro mortuo duceretur. Tandem amicis theriacam, et quæ medicis antidota dicuntur, exhibentibus, tandem sensum recepit.

καὶ τῆς παρῆναι πρὸς τὴν μάχην στρατιᾶς Ῥωμαίων ὀφειλοῦσης, ἀπελείπετο οὐκ ὀλίγη. Οἷτε γὰρ ὑπὸ Βοηθίαν τεταγμένοι περὶ τρισχιλίου ὄντες, διὰ τὴν Βοηθία τελευτην οὐκ ἦσαν περισσόκιμοι παραγνησέσθαι, καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὴν Φιλιππούπολιν τειχομαχίαις πολλοὶ γινόμενοι τραυματῆται, (ἀπέθανον γὰρ οὐ πλείους τῶν τριῶν,) οἴκαδε ἕκαστος ἀπῆλθεν θεραπευθησόμενος· καὶ παρὰ Βρυέννιον διὰ τὴν Στενιμάχου καὶ τῶν ἄλλων πύλων φυλακὴν κατελείποντο ἱκανοί. Δι' ἃ δὲ πάντα λυσίτελει μᾶλλον ἐδόκει τῷ βασιλεῖ μὴ μαχεσάμενον ἀναστρέφειν· ἐπανήκεν οὖν εἰς Ἀδριανούπολιν βαρέως ἐνεγκών, ὅτι οἷα ἐξέγενετο αὐτῷ τιμωρῆσασθαι τοὺς πολεμίους. Μετὰ δὲ ὄγδην ἡμέραν ἀφίκετο πρὸς βασιλέα γράμματα Βοηθία λέγοντα ὅτι ζῆ. Μήκητας δὲ φαγῶν, τῶν περὶ τὴν καρδίαν μορίων νεκρωθέντων, κάρψα κατασχευθῆναι καὶ ἀναισθησιᾷ βαθεῖα ἐφ' ἡμέραις τρισίν, ὡς δοκεῖν ἦδη ἀπῆλλασθαι τοῦ ζῆν. Μετὰ δὲ ταύτας, τῶν περὶ αὐτὸν θηριακῆ καὶ τοῖς παρὰ τῶν ἰατρῶν λεγομένοις ἀντιδοτοῖς χρησαμένων, μόλις εἰς αἰσθήσιν ἐπαναγαγεῖν.

## CAPUT XXXV: I.

*Philippopolis casu recuperatur. Michael Boesilum obsidet, qui a suis proditur. Michael Romanorum fines depopulatur; ei imperator duellum offert, quod facere abnuvit. Veniens Constantinopolin imperator, eum ad bellum Barbaris inferendum sollicitat, cujus consilium magnus domesticus confirmat, et contra Mæsos omnia sua pollicetur.*

Atque hæc juniorem imperatorem impediverunt, B ut dixi, quo minus cum Michaele et auxiliariis ejus congregaretur. Ipse autem Michael quæ obsidebat urbes, subsidia Romanorum desperantes, ad deditiōnem adigebat, et Philippopolin præsidium receas cum novo duce transmittens, Ibanem cæterosque duces ac milites ad præmia pro laboribus in obsidione tolerantis. et virtute ostentata revocabat. Dux novi præsidii, jam urbi vicinus, ad Ibanem super adventu suo mittit, et cur veniat, adjungit. Ibanes cum ducibus sibi subservientibus militibusque universis, venientibus obviam foras prodit, et una pernoctat postridie urbem illis traditurus. Sub eamdem noctem etiam Bryennius Philippopolin veniens, in insidiis subsedit, die nimirum illucescente, prædam pecoris abacturus. Is ut Ibanem cum ducibus, et præsidio ad successores excipiendos oppido egressum inaudivit, ad moenia gradum fert. Urbani tempus venisse rati, quo Mæsos jugum excuterent, portis reclusis illum cum Romanis introducunt. Sic quod imperator diuturna obsidione, multisque et assiduis oppugnationibus non potuit, id Bryennius, Deo opitulante, citra laborem transactum **111** reddidit, ac Philippopolin Romanis restituit. Ibanes dituculo urbem captam cognoscens, cum reliquis suis domum repedavit. Postea Michael Basileam, Copsin, et alia quatuor oppidula possidentem vehementer urisit, missoque milite obsedit, qui plus annum, imperatore, et pecunia, et equitibus ac peditibus fœrente suppetias, viriliter restitit. Tandem cum

α εἰ: πίστιν ἐδόκει, τρίτος δὲ μετ' ἐκείνους ἐλθὼν. ὅτι τε ἐπεθνήκει ἔλαγεν ἔντως καὶ ὡς αὐτὸς αὐτὸν ἴδαι ἀπὸ τοῦ κρηνοῦ εἰς Κόψιν ἀναγκάμενον ἐπὶ κλίνας τεθνηκότα ἐπὶ τῷ τυχεῖν ὀσίας· καὶ ἐπιστεύτο οὗτος· ὅτι τε Ῥωμαῖος ἦν, καὶ ἀπόδειξιν ἐναργῆ περιείχετο τὴν ὄψιν. Ἐδόκει δὲ οὖν διὰ ταῦτα τῷ βασιλεῖ οὐ μαχητέα εἶναι πρὸς Μιχαήλ. Οὐ γὰρ ἦν ἀξιόμαχος τοῖς πολεμοῖς τότε ἢ τῶν Ῥωμαίων στρατιᾶ, ἅμα μὲν διὰ τὸ τοῖς ὀφειλοῖς ἐνστρατοπεδεύειν αὐτοῦς, καὶ φάραγγας βαθείας περιβεβῆσθαι: τοξίαν ἔχοντας πολλὴν μέγιστα βλέπειν ἐν ταῖς δυσχωρίαις δουκμένην. Ἄμα δ' ὅτι

τοιαῦτα μὲν ἐγένετο κωλύματα τῷ νέῳ βασιλεῖ τοῦ μὴ πρὸς Μιχαήλ τὸν Μισῶν βασιλέα διαγωνίσασθαι καὶ τοὺς συμμάχους. Αὐτὸς δὲ Μιχαήλ, τῆς μὲν πολιορκουμένης πόλεως παρεστήσατο ὑμολογία τὴν ἐκ βασιλέως Ῥωμαίων ἀπηγορευτικὴς ἐπικουρίαν. Πρὸς δὲ τὴν Φιλιππούπολιν, στρατιάν τε ἀμάζουσαν ἐτέραν ὡς τε φρουρεῖν αὐτὴ ἀπέπεισε καὶ στρατηγόν. Τὸν δὲ Ἰβάνην καὶ τοὺς πολιορκηθέντας στρατιώτας ἅμα τοῖς σφετέροις στρατηγοῖς, μετεκαλεῖτο ὡς ἀμειψόμενος τῶν πόλων ἕνεκα καὶ τῆς ἀνδρίας, ἣν ἐν τῷ πολιορκεῖσθαι ἐπεδείξαντο. Ὁ δὲ τῆς πεμφθείσης στρατιᾶς στρατηγός, ἐπειδὴ ἔγγυς Φιλιππουπόλεως ἦν, πέμψας πρὸς Ἰβάνην, τὴν τε ἀφίξιν αὐτῶν καὶ ἐφ' ὅ, τι ἤκοιεν ἐδῆλου.

Ἰβάνης δὲ ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀρχουσι τῆς στρατιᾶς, καὶ τοῖς φρουροῖς ὅσοι ἦσαν παραλαβὼν, εἰς ὑπάντησιν ἐξῆλθε τῶν ἐρχομένων, καὶ διενυκτέρευσεν ἕξω μετ' αὐτῶν ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν αὐτοῖς τὴν πόλιν παραδώσειν. Ὑπὸ δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ ὁ Βρυέννιος εἰς Φιλιππούπολιν ἐντῆρυσεν ἐλθὼν· ὡς ἅμα ἐπὶ τὰ τῆς πόλεως βοσκήματα διαρπάσσειν. Πυθόμενος δὲ ὡς ὁ Ἰβάνης καὶ ἡ φρουρὸς στρατιᾶ ἅμα τοῖς σφετέροις στρατηγοῖς εἰς ὑπάντησιν ἐξῆσαν τῶν διαδεχομένων, ἀναστὰς ἦλθεν ἔγγυς τειχῶν. Οἱ δὲ κατοικοῦντες τὴν πόλιν νομίσαντες καιρὸν εἶναι τῶν Μισῶν ἑαυτοῦς ἐλευθεροῦν, ἀοῖξαντες τὰς πύλας, τὸν Βρυέννιον ἅμα τῇ Ῥωμαίων εἰσεδέξαντο στρατιᾷ. Καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς χρονίου πολιορκίας καὶ τῶν πολλῶν καὶ συνεχῶν οὐκ ἔδυνθη καταπράξασθαι τειχομαχίῶν, τοῦτο Βρυέννιος Θεοῦ συναρμυμένου κατώρθωσεν ἀπόως καὶ



την Φιλίππου πόλιν ἀνεστράσαντο Ῥωμαῖοι. Ὁ δὲ Ἰβάνης ἄμα ἐπὶ τὴν ἀλωσιν τῆς πόλεως πυθόμενος καὶ οἱ ἄλλοι, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου. Μετὰ δὲ τοῦτο Μιχαήλ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς τῷ Βοησίῳ, τῆς τε Κόψεως καὶ ἐτέρων τεττάρων κρατοῦντι φρουρίων, ἐπέκειτο σφοδρῶς καὶ ἐπολιόρχει πέμπων στρατιάν. Μῆχρι μὲν οὖν ἐνιαυτοῦ καὶ περαιτέρω ὁ Βοησίλας πρὸς τὸν πόλεμον ἀντεῖχεν ἰσχυρῶς, καὶ τοῦ βασιλίου βοηθούντος, καὶ χρήμασι καὶ ἔπῳ καὶ πελῆ στρατιᾷ. Μετὰ δὲ τοῦτο διὰ τὰς συνεχεῖς ἐφόδους καὶ τὸ πανταχόθεν ἀποκεκλεισθῆναι τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμάς, τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὄρων τῷ Μιχαήλ ταῖς γνώμας προστιθεμένων, καταλιπὼν αὐτοὺς, ἀφίκετο πρὸς βασιλέα. Οἱ δὲ, ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ φρούρια παρ' ἴδουσαν Μιχαήλ. Μετὰ δὲ τὸ ταύτην καταρχειν, πανστρατιᾷ εἰσέβαλεν ἐς τὴν Ῥωμαίων· καὶ τὰ ἄνωτερικὰ μέρη τῆς Θράκης ἐληίστα πάντα ἄκρι Πήρας ἐπελθὼν, ἐν ἡμέραις μάλιστα εὐσκαίδεκα ἑκράτησε δὲ λείας οὐ πολλῆς διὰ τὸ τοὺς γεωργούς ἐκ προνοίας τοῖς φρουρίοις καὶ ταῖς πόλεσιν ἐγκατακλιθεῖναι. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐν Διδυμοτείχῳ διατρίβων, οὐκ ἀντεπεξῆλθε Μυσοῖς διὰ τὸ μὴ στρατιάν ἰθροισμένην ἀξιομαχῶν ἔχειν. Αὐτῆ δὲ συνέχετο χλιπετῆ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀμύνασθαι τοῖς πολεμίοις. Σφαδάζων δὲ καὶ ἐκκαίμενος τῷ θυμῷ, ἐπνιόντι μνησεί τῷ Μιχαήλ, Ὡς σὺ μὲν ἐκ παρασκευῆς τὴν ὑπὸ τὰ ἀθροίσας στρατιάν, εἰσέβηεις εἰς τὴν ἡμετέραν, καὶ ἐκάκωσας ὅσον ἐξῆν. Ἐμοὶ δὲ τὸ νῦν ἔχον ἀδυνάτως ἔχοντι ἐκ παρατάξεως διαγωνίσασθαι, ἤδιστ' ἂν μόνῳ γένοιτο διαγωνίσασθαι πρὸς μόνον. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίνατο, μήτε ἐγκέφαλον ἂν σχεῖν χαλκία, εἰ ἐνδὸν τοῦ πεπερακτωμένου τῆ πυράγρα ἀπεισοῖα σιδήρου, ὃ δ' ἀντὶ ταύτης τῆ χειρὶ χρωτῶ· αὐτὸν τε γέλωτα πολλὸν ὑφλήσιν, εἰ μὴ τῆ στρατιᾷ πολλῆ τε καὶ ἀγαθῇ οὖσῃ, ἀλλὰ τῷ ἰδίῳ σώματι διακινδυνεύοι. Αὐτὸ οὐδὲ πράξιν ἂ προκαλεῖται παρ' αὐτοῦ. Αὐτὸν δὲ τῷ ὑπερβάλλοντι πρὸς τοιαῦτα ἐξίγεσθαι τοῦ θυμοῦσθαι· μετὰ μικρὸν δὲ φίλιας αὐτοῖς γεννησομένης ἰσχυρᾶς, ἄμα ἀλλήλοισ ἐτέροις μαχούνται πολεμίοις. Τοιαῦτα ἀποκρινάμενος ὁ Μιχαήλ, ἐπανέστρεψεν εἰς Μυσίαν. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐκ Διδυμοτείχου εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν, λυπῆς ἀνάπλευς ὢν διὰ τὴν εἰσβολὴν, οὐ δίκαιόν ἐστιν, ἔλεγε, πρὸς τὸν πάππον πολλῆν τε καὶ ἀγαθὴν ἔχοντα στρατιάν, καὶ δυναμένους καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν πολεμίων ἐσβαλλόντας ἐκ τοῦ οἴκου τὴν

Asnos propter assiduos impetus, et undique praeclusa vitae subsidia in Michaelē animis propendere cerneret, iis relictis ad imperatorem perfugit: tum oppidula illa se statim Michaeli dederunt. Qua reginē enclausa, toto cum exercitu in provinciam Romanam incubuit, superioremque Thraciam ad Beram usque universam diebus duodecim depopulatus est: tametsi praedas ita optimas non egit, quod agricolae id praesentientes, in urbes et castris se receperant. Imperator Didymotichi se tenens, propter copias non sufficientes, exire contra Mæcos non audebat: dolensque vehementius, quod hostibus paria reponere non posset, et pede terram feriens (23), atque ira succensus, Michaeli revertenti significat, ipsum quidem deducta opera coactis copiis in Romanorum provinciam irrupisse, eique incommodasse quantum potuerit: sibi vero perijcundum fore, quando a quo campo adversa acie nequeat, singulari certamine cum eo depugnare. Respondit Mæsus, cerebro carere sabrum, qui, cum ferrum ignitum forcipe fas sit contingere, ipse id nuda manu contrectet. Similiter se ludos, ac jocum futurum, si non per exercitum, et praesertim genere, ac numero tam firmum, sed per suum ipsius corpus periculum subierit. Quare nec se facturum, quo ab illo provocetur, et illum huc immoderata ira provehi, brevi arcta consociatos amicitia, junctum cum hostibus praeliuros. Hoc responso dato Michael in Mæsiā perrexit. Imperator Didymoticho Byzantium veniens, propter eam incursionem mæroris plenus sic avum compellavit, ut diceret, iniquum esse, cum in promtu haberent copias non modicas, et virtute egregias, possintque hostium fines aequè incursare cum maleficio, aut desides, et otiosos prorsus sedere (24): aut missu legatorum foedera petere: atque ita re ipsa confiteri, ad injurias tantummodo accipiendas idoneos, ad remediandas autem debiles, et impotentes esse. Rogare igitur avum, **112** uti expeditionem sibi in illos committeret: de quibus ubi ob illata detrimenta poenas sumpsisset, tum denique, si fructuosum videatur, laedus posse cum illis percuti; edoctis jam satis, non sibi expedire, Romanos invadendo antevertere. His verbis junior seniores ad bellum barbaris faciendum excitabat, quorum sermoni praesens magnus domesticus;

#### Jacobi Pontani notæ.

(23) Indignantium gestus. Cic., *Tuscul.* II, de Cleanthe Stoico, qui Heracleoten Dionysium aequè Stoicum a disciplina Zenonis idcirco defecisse audiens, quia nihil esset dolor, contra quam Zeno docuisset: malus autem, quia ipse, qui plurimos annos in phisiochia consumpisset, eum ferre non potuisset, pede terram percutiens, versum ex Epigonis protuli. *Audisne hæc Amphiorae sub terram abdite?* Zenonem significabat, a quo illum degenerare dolebat. Idem I, *De Orat.* Quid multa? Pedem nemo in illo iudicio supposit. Laudatur a Contificio, lib. III, rara suppositio pedis in oratore. Quintil., lib. II, cap. 3, pedis suppositio, ut loco est opportuna, ut ait Cicero (in Bruto) in contentiouibus incipiendis, aut finiendis; ita cre-

bra et inepti est hominis, et desinit iudicem in se convertere.

(24) Καθῆσθαι idem est Græcis, quod nobis est sedere, vel potius idem nobis est sedere, quod illis καθῆσθαι, pro, negligentem, pigrum, cunctantem, remissum esse in aliquo negotio, nihil agere. Demosthenes, I, Olynthiaca oljurgans Athenienses de segnitie, qui se a Philippo cingi undique non viderent, nec tanto malo remedium quærent, καὶ κύκλῳ τε πανταχὺ μέλλοτας ὑμᾶς, καὶ καθήμενους περιστοιχίζεσθαι. Cic. in Pisoem, *an potest ulla esse excusatio, non dicam male sentienti; sed sedenti, sed cunctanti, dormienti in maximo republicæ motu consuli?* Virgilius III, *Georg.*

...et meliora d. os sedet omnia poscens.

Injurias inquit, accipere, et incommoda injuste per-  
peti a quocunque, cum æque malum sit in omnibus,  
pro lædentis persona tamen plus minusve cru-  
ciat (25). Hinc est quod mortales præstantioribus  
haud gravate se subjiciunt, illisque serviunt: de pa-  
ribus autem, si nocuerint, vindicare se postulant ma-  
luntique etiam discrimen gloriæ incurrere, ne ser-  
viant, quam in præsentia florentem statum, dum hor-  
ribiliora pertimescunt. Jam qui nos lacessunt Mæsi,  
non solum non majores, sed multis etiam partibus  
inferiores nobis sunt. Nam et vos principes nostri  
illorum regis prudentia, virtute, bellicis artibus  
longe antecellit, melioresque ac plures quam illi  
duces habetis: et ei regioni imperatis, quæ et  
frequentia copiarum, et amplitudine, ac numero  
civitatum, et annuis vectigalibus, et omni genere  
apparatus illorum regionem longo intervallo superat.  
Nefas est igitur eos, quamquam infirmiores,  
spiritus nihilo minus concipere ut nobis nocent,  
vos autem potentia vestra uti nolle, sed impune eos  
vagari sinere. Hoc ergo, imperatores, munus vestrum  
esse arbitror, eos compescere. Quod ad me  
attinet, fateor, alioqui non invitum (et merito) vol-  
untati vestræ inservire: ad hoc autem bellum  
quod instat, non solum manus, sed etiam impem-  
sam, et quidquid mihi servorum est, et quantum  
maximum queo studium, alacritatemque, pro luen-  
dis civium commodis, et pro gloria nominis vestri  
conferre paratus sum. Quem animum item reliquis  
genere illustrioribus inesse mihi persuado. Ac si  
vobis videtur, jubeatis licet, et nos qui de consilio  
sumus, conventum agentes, inter nos de isto bello  
deliberationem habebimus.

Βασιλευσιν. Ἐγὼ δὲ, καὶ ἄλλως μὲν πρόθυμος πρὸς τὸ τοῖς προσηγασίαις ὑμῶν ἐξυπηρετεῖν δίκαιος· εἶναι ἔμολογῶ· πρὸς δὲ τὸν ἐνεστῶτα νυνὶ πόλεμον τοῦτον οὐκ αὐτοχειρῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ χρήμασιν ἐίοις καὶ οἰκέταις ὑπὲρ τε τῆς τῶν ἐμοφύλων ὠφελείας, καὶ τῆς εὐδοξίας τῶν βασιλείων ὑμῶν, τὴν δυνατὴν ἐπιμέλειαν· εἰμι εἰσφέρειν καὶ σπονδὴν καὶ προθυμίαν. Οἴομαι δὲ οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίως ἐμοὶ τῶν ἐπιφανεστέρων διαχεισθῆναι. Εἰ δ' ὑμῖν δοχεῖ καὶ προστάττετε τοῦτο, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὑμεῖς οἱ τῆς συγκλήτου ποιήσαντες ἐκκλησίαν ὁ, τι χρὴ πράττειν βουλευσόμεθα περὶ τοῦδε τοῦ πολέμου.

### 113 CAPUT XXXVIII.

*Consultatio de bello in barbaros suscipiendo. Præclara magni domestici oratio, qua bellum a necessario, ab honesto et facili suadet. Additur pro epilogo liberalissima promissio. Protostrator, et comites junioris imperatoris idem sentiunt. Consiliiarii senioris dissentiunt, privatam utilitatem præ communi spectantes. Laudat alteram partem, et magnum domesticum senior; suos vituperat, et cum nepote porro deliberat.*

Laudata viri sententia, senior imperator ha-  
bendi seuatus dat negotium. Tum et qui cum ne-  
pote advenerant, et qui penes avum Byzantii erant,  
homines nobiles, jussu imperatorum in aula me-  
dio ad consulta dum considunt; silentioque pau-  
lisper facto, Byzantii hortabantur junioris comites,

Α ἐκείνων κακοῦν, ἢ ἀργού; καὶ ἀπράκτους καθίσθαι· παντελῶς, ἢ πρὸς σπονδὰς χωρεῖν πέμψαντας πρέσβει· αὐτοῖς ἔργους ἐμολογούντας ὡς πάσχειν μόνον ἐπιτρέπεται κακῶς, οὐκέτι δὲ καὶ ἀντιδρῶν ἐς μὲν τοῦ; πολεμίους δυνατοί. Οὐ δὴ ἔνεκα δέσματ σου, βασιλεῦ, τὴν ἐπ' ἐκείνοις καὶ ἡμῖν ἐκστρατεῖαν ἐπιτρέψαι· τιμωρησαμένοις δὲ τοὺς πολεμίους τῆς ἀδικίας τῆς εἰς ἡμᾶς, τότε ἤδη εἶγε φαίνοιο λυσιστελεῖν, τὰς πρὸς αὐτοὺς ποιήσομεν σπονδὰς ἐγνωκότας ἀκριβῶς ὡς ἀλυσιτελεῖ; αὐτοῖς τὸ προσπιχειρεῖν ἡμῖν. Τοιαῦτα μὲν ὁ νέος εἴρηκε βασιλεῦς τὸν πρεσβύτερον πρὸς τὸν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον ἐξορμῶν. Παρῶν δὲ καὶ ὁ μέγας δομέστικος αὐτοῖς διαλεγόμενοις, τὸ ἀδικεῖσθαι, εἶπε, καὶ κακῶς πάσχειν ὑφ' ἑτουσῶν ἐν πάσιν ἴσον ὄν, μεῖζω ἢ ἐλάττω τὴν ὁδὸν παρὰ τὸ ἀξίωμα τῶν ἀδικούντων φέροι. Διὸ καὶ πάντες ἄνθρωποι τοῖς κρείττοσι μὲν δουλεύουσιν ἀνεπαχθῶς· ἀμύεσθαι δὲ ἀξιοῦσι τοὺς ἴσους ἂν ἀδικῶνται· καὶ μᾶλλον τοὶ αἰρούνται τὸν κίνδυνον ὑπὲρ τοῦ μὴ δουλεύειν, καὶ τῆς εὐκλείας ἢ τὴν ἐν τῷ σὺτίκα βραδυτῶν δέει τῶν μὴ φοβεριώτερα παθεῖν. Οἱ νυνὶ δὲ πολεμοῦντες; ἡμῖν Μυσοί, οὐχ ὅπως μεῖζους, ἀλλὰ καὶ ἐλάττους ἡμῶν εἰσι· πολλῶ τῷ μέτρῳ. Οἱ τε γὰρ βασιλεύοντες ἡμῶν ὑμεῖς, τῶν ἐκείνων βασιλείων καὶ φρονήσει καὶ ἀνδρίᾳ καὶ ἐμπειρίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πολέμους ὑπερέχετε πολλῶ· καὶ στρατηγού; ἔχετε χρῆσθαι καὶ πλεοσι καὶ βελτίοσιν ἐκείνων· χώρας τε ἄρχετε κατὰ πάντα ὑπερέχουσας, καὶ πλήθει στρατιᾶς καὶ μεγέθει πόλεων καὶ ἀριθμῷ, καὶ προσόδοις ἐτησίαις, καὶ τῇ ὀλλῃ κατασκευῇ. Ἄτοπον οὖν ἐκείνους μὲν ἐκ τοῦ ἐλάττονος ἕρμαιμένους ἡμᾶς κακοῦν, ὑμᾶς δὲ μὴ χρῆσθαι τῇ σφετέρᾳ αὐτῶν δυνάμει, ὅλλ' ἔῃν αὐτοὺς ἀτιμωρήτου. Τοῦτο μὲν οὖν ὑμῖν προσήκειν ἡγοῦμαι τοῖς

Β Ἐπαινέσαντος δὲ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέω; καὶ ἐπιτρέψαντος τὴν βουλὴν, οἱ τε μετὰ τοῦ νέου βασιλέω; ἐλθόντες καὶ οἱ τῷ πρεσβυτέρῳ συνόντες ἐν Βυζαντίῳ τῶν ἐπιφανῶν, προσεταχότων τῶν βασιλέων, ἐν μέσαις ταῖς βασιλείαις ἐκαθέσθησαν αὐλαῖς, βουλευσόμενοι περὶ τοῦ πολέμου. Σ:γῆς δὲ

### Jacobi Pontani notæ.

(25) Honori est quodammodo a potentioribus, et illustrioribus accipere injuriam, sicut interfici quoque a viris fortibus et inclivis: videmur enim tunc nos quoque in aliquo pretio esse, sine quibus majores nobis quæ velint, consequi non possint.

Sed lædi a contemptis, et abjectis ideo dolet amplius, quia cum injuria ad nos quoque contemptus intervenit, utpote qui despecti fuerimus a validissimis.

γενομένης· ἐπὶ μικρὸν, οἱ ἐν Βυζαντίῳ τοὺς μετὰ Α τοῦ νέου προὔκαλοῦντο βασιλέως ἐλθόντας ἐφ' οἷς συνήγαγον τὴν ἐκκλησίαν λέγειν, ὡς αὐτῶν ἅττα ἂν λέγωσιν ἀκουσομένων. Ἐκείνων δὲ τὸν μέγαν δομέστικον προτρεπομένων λέγειν ὡς καὶ αὐτῶν τὰ ἴσα καὶ βουλομένων καὶ φρονούντων, ὁ μέγας δομέστικος εἶπε τοιαῦτα· Ἄνδρες συστρατιῶται, ἐν ἴσῳ πάντες ἄνθρωποι δικαιοῦσι, τῷ τε τῆς ὑπαρχούσης δόξης ὑφιεμένῳ μέμφεσθαι διὰ μαλακίαν, καὶ τὸν τῆς μὴ προσηκούσης θρασύτητι ἐφιέμενον μισεῖν. Διὸ καὶ αὐτὸς, οὐ τῆς μὴ προσηκούσης ἡμῶν δόξης ἀντέχεσθαι παρελήλυθα συμβουλευσάντων, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῶν προγόνων εἰς ἡμᾶς ἀγῶσι καὶ πόνοις διασωθεῖσαν, ἀτολίᾳ τῇ πρὸς τὰ θειὰ ἐλάσω μὴ ποιεῖν. Μὴ θαυμάζητε δὲ εἰ βασιλεῦσι περὶ τῶν τοιούτων βουλευέσθαι προσήκον, αὐτὸς ὑμῖν προσῶνκα Β τὴν βουλήν. Ἠγοῦμαι γὰρ καὶ πόλιν αὐτονομουμένην καὶ βασιλείαν πλείω τοὺς ἰδιώτας ὠφελεῖν σύμπασαν ὀρθομένην, ἢ κακῶς πάσχουσαν ἀθρόαν, καθ' ἕκαστον δὲ εὐπραγοῦσαν τῶν πολιτῶν. Δυστυχῶν μὲν γὰρ ἐν εὐπραγίᾳ τῇ πατρίδι μάλιστ' ἂν τις διασώζοιτο· εὐ δὲ φερόμενος· ἐν ἀτυχίᾳ, οὐδὲν ἦν σὺν συναπόλλυται. Ὅποτε οὖν καὶ πόλις καὶ βασιλεία πρὸς μὲν τὰς ἰδίας συμφορὰς οὐκ ἀντέχειν, εἰς δὲ ἕκαστο· ἀδύνατος· πρὸς τὰς ἐκείνης, πῶς οὐ χρὴ παντὶ τρόπῳ πάντας ἀμύνειν αὐτῇ; ἃ μὲν οὖν εἰς ἡμᾶς ὁ τῶν Μυσῶν ἐξῆδρισε βασιλεὺς, πᾶν εἰς ἀκρήστα καὶ αὐτοί. Τῶν ἄλλων γὰρ ληστείας χρωμένων, ἢ εἴποτε καὶ ἐσθάλλοιν στρατιᾶ, ἄχρῃ τῆς ἄκρα; ἀφικνουμένων, καὶ ἅμα τῷ αἰσῶσιν παρασχεῖν, ἀπειθοσκότων εἰ; τὴν ἰδίαν, αὐτὸς ὡσπερ οὐκ εἰς πολεμίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδίαν ποιούμενος; τὰς στρατοπεδείας, ἀσφαλῶς καθήμενος ἐξῆρτο τὴν γῆν ἡμῶν ἐπὶ δεκάδεκα ἡμέρας. Καὶ προῆλθε γε ἄχρῃ Βήρας καὶ Τριτινουπόλεως, τέμνωσαν αὐτήν. Εἰ τῷ δὲ δοκεῖ διὰ τὸ ἐκ προνοίας ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς φρουροῖσι τὰ τε βροχίματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἔγκατακλεισθέντας ἐλάσω ἢ ἐχρῆν γενέσθαι τὴν ζημίαν ὀνεκτὸν εἶναι, ἴστω ἐξαπατῶν ἐκυτόν. Ἐὰν γὰρ μὴ νῦν τιμωρησώμεθα αὐτοὺς ἀξίως, καὶ δευτέραν ἐσβολὴν ποιήσονται καὶ τρίτην· καὶ οὐ μόνον τοὺς τῶν πόλεων ὄχμους ἀπ' ἐλασσάνων ὀρμυμένους ἀποστερήσουσι καὶ τούτων, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς τοὺς δυνατοὺς πολλὰ κατὰ κτήματα ἔγοντας κατὰ τὴν χώραν ζημιώσουσι πολλὰ. Διὸ δὴ καὶ παραινῶ ὑμῖν, ὁμῶς χωρεῖν τοῖς πολεμίοις, μὴ φρονήματι μόνον τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ καταφρονήματι χρωμένους. Ἐκεῖνοι τέ γὰρ ἐκ τοῦ ἀεὶ νικῶν τοὺς Μυσοὺς, ἐχυρωτέρων ἔχοντες τὴν τόλμαν, καταφρονητικῶς ἐπήεσαν αὐτοῖς, καὶ ἡμῖν ἐὰν τῆς ἐκείνων ἀρετῆς καὶ προθυμίας φανώμεν ζηλωταί, τὸ αὐτὸ ἐξίσταται. Ἐχομεν δὲ καὶ πολλὰ ἐνέχυρα ἀσφαλῆ τοῦ περιγενέσθαι ἂν αὐτῶν ἐν τῷ πολέμῳ· ἢ τε γὰρ ἡμετέρα στρατιὰ πλείων, καὶ τὰ πολέμια κραταιότερα· ὑμῶν τε τῆς συγκλήτου πολλοὶ τῶν ἐκείνων βασιλέων, οὐ φρονήσῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρία καὶ πείρα τῇ πρὸς στρατηγίας ὑπερέχετε πολὺ· χρήμασι δὲ οὐκ ἐκ τῶν κοινῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἐρρώμεθα μᾶλλον ἐκείνων. Οἷς εἰ μὴ χρῆσαιμεθα ἡνῶν, ὅποτε

ut de iis quorum causa venissent, dicerent, se quæcumque dixerint audituros. Cum illi has partes ad magnam domesticum deferrent, quicum eadem vellent ac sentirent, exorsus est ille hunc in modum: Omnes homines, viri comilitones, adque justum rentur, et de præsentis gloria sua propter irfractionem animi decedentem reprehendere, et laudem sibi minime congruam confidenter appetentem aversari. Quocirca non ego in medium prode, ut vobis gloriæ non debite asserendæ auctor sim; sed ut ejus, quam majores vestri magnis contentionibus laboribusque partam ad vos transmiserunt, per ignaviam ad res duras et periculosas non obscurandæ consilium impertiam. Ne vero mihi rum accidat, si cum talis deliberatio imperatores deceat, ego eam vobis proponam. Sic enim statuo, et civitatem liberam, et regnum plus privatis commodaturum, si universum felix sit ac beatum, quam si civibus interea singulis felicibus, ipsum totum simul affligatur. Nam infortunatus quispiam in patria fortunata servari facillime queat: fortunato autem in patria misera nihilominus cum aliis pereundum est. Quando igitur civitas, aut regnum suas ab se calamitates prohibere potest, et per se unusquisque proprias non potest, qui tandem ei non omni ratione ab omnibus succurrendum est? Jam quæ Mæсорum rex insolenter in nos admiserit, nec vos utique latent. Nam cum prædones alii, quamvis nonnunquam etiam turmatim irruerint, simul ad fines pervenerunt, et ad sese animadversi sunt, in sedes suas refugere soleant; iste perinde quasi non in hostium, sed in suis terris haberet sub signis exercitum, nullo metu fines nostros insedit diebus duodecim agris usque Beram, 114 et Trajanopolin depopulationem hostiliter intulit. Quod si quis putat, quia re provisā agrestes se cum pecoribus, castellis atque urbibus incluserint, minus detrimenti acceptum esse quam potuisset, et ideo tolerabile videri, næ ille vehementer errat. Nisi nunc ego pro eo ac meentur puniverimus, iterum ac tertium irruerint: neque solum tenuiores cives suis facultatibus spoliaverunt; sed nos quoque opulentos, qui multas ac nobiles tota regione possessiones habemus, damnis non qualibuscumque afficiet. Quamobrem hortor vos, ut non modo qua altitudine animi, verum etiam qua illorum despicientia majores vestri consueverunt, in hostes feramini. Nam illi quod Mæсорs semper vincerent, tutius audentes, contemptim in eos invadebant: et nobis, si eorum virtutem alacritatemque æmulabimur, idem licebit. Multa porro ac non dubia victoriæ pignora suppeditant. Primum enim copię nostræ majores sunt. Deinde apparatus bellicus validior; multique de hoc consessu nostro regibus ipsorum et prudentia, et fortitudine, et rei militaris usu præstant. Adde, quod pecunia qua publica, qua privata plus illis possumus: ea si hoc tempore non timuerim, num quando cum emolumento nostro usuri simus, equidem dubito. Quo-

riam ergo rebus omnibus antesumus, doceamus illos, non in alienam provinciam irruere fructuosum, sed sua secure perfrui, jucundum esse : et in hoc bello imperatores nostros et sumptu, et servis, et laterum nostrorum oppositu adjuvemus, honoremque et decus Romani principatus, quo gaudemus, a contemptu Barbarorum omnes, nullum laborem detrectantes, conservemus. Quæ igitur de bello impigre capessendo a me dicta sunt, ea nec hostes ipsos (si justis rerum æstimatores esse volent), reprehensuros puto. Me vero eodem ardore alacriter adjuvandi incensum esse, facta ipsa documento erunt. Fortitudine enim, intelligentia, et bellandi scientia plerosque vestrum priores ferre, haud ægre concesserim : verum alacri ad opus voluntate, et conferendis insuper ad utilitatem civium, ad imperatorum dignitatem, ad nostram ipsorum celebritatem sumptibus, et servis domesticis, et hoc ipso corpore meo, nemini me secundum numerari volo. Ergo quasi non de gloria solum, verum etiam de futura securitate consullemus, ita sententias dicamus, et ad bellum accingamur : neve a majoribus nostris **115** degeneremus, quorum opera periculisque effectum est, ne ab istis contemni possemus : sed multo formidabilius arbitremur, partam claritudinem per desidiam posse acquirere, quam in ea retinenda casus adversos experiri. Hactenus magnus domesticus, quem excipias protostrator : Nolim cogitatis, inquit, vos, qui præses estis, hæc tantummodo magnum domesticum consulere, et ad eo promptum afferre studium ; nobis quoque universis idem videri scitote ; nec unquam res nostras feliciter ituras, ni diligentiam et animos majoribus nostris, nostroque et ipsorum nomine dignos susceperimus. His junioris imperatoris comitatus ad unum assensit. At senioris optimates non duxerunt pro necessariis quæ dicebantur, tametsi ea palam ut inutilia coarguere non auderent : sed multa deinceps acervantes, quibus etiam, et quietem potius eligendam astruerent, discordes surrexerunt ; non quod in tam perplexo negotio certum consilium, ut apparebat, reperire nequirent, sed revera, quod communi posthabito sua ipsorum compendia se tarentur. Non procul inde ex occulto imperatores hos sermones auscultabant ; tacenteque juniore, senior suos valde effeminatos atque inconsultos judicabat : nepotis contra ut consilio bonos, publicorumque commodorum cupidos suscipiebat atque commendabat. In primis vero magnum domesticum prudenter admodum, et ad tempus accommodate, studioseque consuluisse pronuntiabat : et se in illo avi materni expressam intueri imaginem, qui tam celeriter arripisset, et iam idonee explicasset, et promptissime confecisset, quæ res postulasset : ut decreverit, si absque successore ex se nato de vita exiret, Romanis suadere, illum potissimum sibi imperatorem præficerent. Hunc in modum senior illos ammonabat, hos laudibus extollebat, et cum nepote

ἂν ἀπολαύσαιμεν τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας ἀπορῶ. Ὡς οὖν ἐν πᾶσιν ὑπερέχοντες αὐτῶν διδάξωμεν αὐτούς οὐ τὸ ἐς τὴν ἡμετέραν εἰσβάλλειν δι' ἡμετέρας, ἀλλὰ τὸ τὴν ἰδίαν ἀσινῆ καρποῦσθαι ἀγαπητόν· καὶ προθύμως συναγωνισώμεθα κατὰ τὸνδε τὸν πόλεμον τοῖς ἡμετέροις βασιλεῦσι καὶ χρήμασι καὶ οἰκείτοις, καὶ τοῖς σώμασιν αὐτοῖς, ἧ τε τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας τιμῆ, ἀπὸ τοῦ μὴ ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταφρονεῖσθαι, ἧ δ' ἀλλόμεθα πάντες, βοιωθῶμεν καὶ μὴ φεθῶμεν τοὺς πόνοις. Ἄ μὲν οὖν εἶπον, προθύμως ἔπιτεσθαι τοῦ πολέμου παραιῶν ἡμῖν, οὐδὲ αὐτοῖς ἂν λογισαμένους ὡς οὐ καλῶς ἔγρουσιν ἀντειπεῖν δοκῶ. Ὅτι δὲ πρὸς τὴν ἰσὴν παρεσκευάσμεθα καὶ αὐτὸς καὶ σπουδῆν καὶ προθυμίαν, ἐξ αὐτῶν ἔσται [ad oram ms. ἐξέσται] τῶν ἔργων τὴν ἀπόδειξιν παραλαβεῖν. Ἀνδρῆς μὲν γὰρ καὶ συνέσεις καὶ ἐμπειρία τῇ πρὸς τοὺς πολέμους, πολλοῖς ἂν ἡμῶν συγχωρησάμε τὸ πλεόν ἔχειν· τῇ προθυμίᾳ δὲ τῇ κατὰ τὰ ἔργα, καὶ τῷ ὑπὲρ τῆς τῶν ὀμοφύλων ὠφελείας καὶ τῆς βασιλείων τῶν ἡμετέρων τιμῆς καὶ τῶν αὐτῶν εὐδοξίας, καὶ χρήματα καὶ οἰκείτας καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἐπιδοῦναι, οὐδενὸς εἶναι δεύτερος ἀξιώ. Ὡς οὖν οὐχ ὅπερ εὐδοξίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσέπειτα ἀσφαλείας βουλευόμενοι, οὕτω καὶ ψηφισώμεθα καὶ ἀψώμεθα τοῦ πολέμου· καὶ μὴ χείρους φανώμεθα τῶν προγόνων, οἱ μετὰ πόνοιον καὶ κινδύνων τὸ μὴ ὑπὸ τῶν τοιοῦτων περιφρονεῖσθαι παρεδοσαν ἡμῖν· ἀλλὰ πολὺ φοβερώτερον νομίζωμεν τὴν οὖσαν εὐδοξίαν ἀπραγμοσύνην ἂν ἀφαιρηθῆναι, ἢ κτώμενοι ἀτυχῆσαι. Τοιαῦτα μὲν ὁ μέγας δομέστικος εἶπεν. Ὁ πρωτοστράτωρ δὲ μετ' αὐτῶν, Μὴ νομίζετε, εἶπεν, ὧ παρόντες, τὸν μέγαν δομέστικον μόνον τοιαῦτα καὶ βουλευέσθαι καὶ προθυμείσθαι· ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἅπασιν ταῦτα συνδοκεῖν. Καὶ μὴ ἂν τὰ ἡμέτερα ὀρθωθῆναι εἰ μὴ καὶ σπουδῆν καὶ τόλμαν ἀξίαν καὶ τῆς τῶν προγόνων καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἀναλάβωμεν εὐδοξίας. Τὰ ἴσα δὲ καὶ οἱ τῷ νέῳ βασιλεῖ συνόντες συνεπιψήφισαντο πάντες. Τοῖς δ' ἐν Βυζαντίῳ τῷ πρεσβυτέρῳ συνοῦσι βασιλεῖ, ἀναγκαῖα μὲν οὐκ ἐδόκει τὰ εἰρημένα, οὐ μέντοι καὶ ὡς ἀλυσιτελῆ ἐτόλμησαν φανερώς ἀντειπεῖν. Ἀλλὰ πολλὰ ἐφεξῆς συνείραντες ἐξ ὧν κατεσκευάζον ἐδήλωσαν, ὡς δεῖ τὴν ἀπραγμοσύνην μᾶλλον αἰρεῖσθαι, ἀνέστησαν ἀσύμφωνοι τῆς γνώμης· τὸ μὲν δὲ κείνῃ ἐξ ἀποριῶν τι τῶν εἰς ἀμηχανίαν καθιστάμενοι, τὸ δ' ἀληθές, οὐχ ἂν τῷ κοινῷ λυσίτελεῖ, ἀλλ' ἂν αὐτοῖς ἰδίᾳ διαφέρει σκοποῦντες. Ἐπηκροῶντο δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς ἐνδοθεν τῶν λεγομένων, ὅντες οὐ μακρὰν. Βασιλεὺς μὲν οὖν ὁ νέος ἐφθέγγατο οὐδὲν· ὁ δὲ γε πρεσβύτερος τῶν μὲν αὐτῷ συνόντων ἀναδρῆσαν τὴν πολλὴν κατεγίνετο καὶ ἀβουλίαν· τοὺς δὲ τῷ ἐγγόνῳ συνόντας ἐθαύμαζε τῆς εὐβουλίας, καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντος σπουδῆς ἐπήγει. Μάλιστα δὲ τὸν μέγαν δομέστικον συνετῶς ἄγαν καὶ καιρίως βεβουλευμένον, καὶ ἀκριβεῖς ἔλεγεν αὐτῷ τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου χαρακτήρας ἐνορᾶν, ὅς οὕτως ἦν τὰ τε δέοντα συνείνα· ὁ δὲ, καὶ ἐρμηνεύσει ταῦτα ἰκανῶς, καὶ καταπράξασθαι δραστηριώτατος, ὡς παρ' ἐμοὶ κριτῆ, εἶγε ἐτελεύτων ἐξ ὄψεος οὐκ ἔχων διάδοχον τῆς

μαίους προσήσασθαι ἑαυτῶν. Οὕτω μὲν ὁ βασιλεὺς τῶν μὲν κατέγνω, τοὺς ἐτέρους δὲ ἤξιωσεν ἐπιτίμων. Αὐτὸς δ' ὅ τι χρὴ πράττειν ἅμα τῷ νέῳ βασιλεὶ περὶ τοῦ προκειμένου ἐβουλεύοντο πολέμου. Ἐξείτιζοντες δὲ τὸν λόγον ὃν πρὸς βασιλέα τὸν νέον ὁ βασιλεὺς Μυσῶν μαμήνυκε Μιχαῆλ (ὡς εἶπω ὀλίγου χρόνου διὰ τὴν ἰσομένην αὐτοῖς φιλίαν συστρατευόμενοι πρὸς τοὺς ἐτέρωθι που μαχοῦνται πολεμίους), καὶ μηδὲν ἕτερον στοχάζεσθαι δυνάμενοι, ἢ ὅτι Μιχαῆλ τὴν βασιλέως ἀδελφὴν, ἢ τῷ προβασιλευκῷ Μυσῶν συνῆκει, βούλεται γυναῖκα ἀγαθέσθαι, ἐπαψήριζοντο τὸν μὲν βασιλέα τὸν νέον ἐξελθόντα Βυζαντίου, στρατιὰν συναθροίζειν ὡς ἐς τὴν Μυσίαν ἐσβιλοῦντα. Εἰ μὲν οὖν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πρᾶσκειν τῶν Μυσῶν πρεσβεῖαν πέμψας βασιλέως χωροίη πρὸς σπονδὰς ἐπὶ τῷ τὴν βασιλέως γῆ-μαὶ ἀδελφῆν, τὴν στρατιὰν πάλιν κατὰ πόλεις διαλυθῆναι· εἰ δὲ μὴ ἐπιχρηκεύοιτο, εἰς τὴν Μυσίαν ἐσβαλεῖν. Ἐπὶ τούτοις μὲν οὖν ὁ νέος βασιλεὺς ἐξῆλθε τοῦ Βυζαντίου, καὶ συνήθροξε τὴν στρατιάν.

A de bello suscipiendo cogitationes suas communica-  
bat. Cum autem verba perpenderent, quæ Michael  
Mæсорum rex imperatori juniori renuntiare jus-  
serat (propter futuram inter eos amicitiam sociatis  
armis alicubi cum hostibus belligeratos), quoniam  
aliud divinare nihil poterant, quam eundem Mi-  
chaelem Andronici minoris germanam sororem  
Theodoram Sphentisthabet regi defuncto antea nup-  
tam statuisse uxorem ducere, convenit uti junior  
extra Byzantium copias colligeret, **116** in Mæ-  
siam irrupturus. Si interea dum id molirentur,  
Mæsus per legatos ob sororem ejus ducendam ad  
foedus se offerret, milites oppidatim dimitterentur;  
si id non faceret, in incepto pergeretur. Posthæc  
junior imperator Byzantio exiens militem cou-  
gebat.

## CAPUT XXXIX.

*Legatio Mæсорum regis ad Andronicum juniorem de amicitia ob ductam ejus sororem instituenda. Mit-  
tuntur vicissim legati, qui pacem confirmant. Mos imperatorum, quo Scytharum satrapas sibi devincunt.  
De aliquibus eorum incursionibus in Thraciam, et felici cum iisdem conflictu. Alios persequitur imperator;  
et flumine intercedente ab utraque ripa fit colloquium.*

Μεταξὺ δὲ συναθροισμένου, ἐκ Μυσῶν βασιλέως ἀφίκοντο πρὸς βασιλέα τὸν νέον πρέσβεις, ὁ Γρίδος καὶ ὁ Πάντζος, λέγοντες ὡς ὁ βασιλεὺς αὐτῶν βασιλευσὶ Ῥωμαίων ἐθέλων εἶναι φίλος, τὴν βασιλέως Ἐρμεν ἀδελφῆν, ἢ τῷ πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκῷ Μυσῶν συνῆκει, καὶ τὰ νενομισμένα ἐτελέσθησαν ἐπὶ τοῖς γάμοις. Προσῆκειν οὖν τὰς μὲν διαφορὰς ἀπάτας καὶ προφάσεις τοῦ πολέμου ἐκποδῶν γενέσθαι· αὐτοὺς δὲ εἰρηνικὰς θεμένους σπονδὰς, τὸν ἐς αἰὶ χρόνον ἀναμίγνυσθαι Ῥωμαίους Μυστοῖς καὶ μηδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ὅπῳ μιαν ἡγεμονίαν πάντας τελεῖν. Ἀσμένως δὲ αὐτοὺς δεξάμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ δῶροις ἀμειψάμενος βασιλικῶς, καὶ τὴν γεγενημένην ἐπιγάμιαν κατὰ γνώμην αὐτῷ γεγενῆσθαι εἰπὼν, εἶτα καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν Μυσῶν βασιλέα καὶ κηδεστὴν, τὸν Παλαιολόγον Ἀνδρόνικον τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην, καὶ Ἰωάννην τὸν Ἀπλησφάρην πρέσβεις ἅμα συνεξέπεμψεν αὐτοῖς βεβαιώσοντας τὴν εἰρήνην, καὶ διήγον ἔνσπονδοι οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Μυσοὶ μέχρι πολ-  
λοῦ. Τὴν τε στρατιάν ἐκέλευσεν ἐπ' οἴκου ἕκαστον διαλυθῆναι, καὶ τῷ πάππῳ καὶ βασιλεὶ διὰ γραμμάτων τὰ γεγενημένα εἰδῆσαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τοῦτον συννέχθη τὸν τρόπον. Τὸ δὲ ἐξ Ὑπερβορέων Σκυθικῶν, πλήθει τε ἀναρίθμητον σχεδὸν ὄν, καὶ δυνατώτατον τῶν ἑκασταχοῦ ἔθνων, ἐν μὲν τοῖς παλαιότεροις χρόνοις ἐτησίως εἰς τὴν Ῥωμαίων εἰσβάλλον, τὰ μέγιστα ἐκάκου, τὸ προστυχὸν ἐξανδραποδίζονον ἔπαν. Συνιδόντες δὲ οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων, ὡς μάχῃ πρὸς αὐτοὺς διαγωνίζεσθαι ἀδύνατοι εἶεν, δῶροις καὶ φιλοφροσύναις τοὺς αὐτῶν θεραπεύοντες

Dum exercitus conquiritur, adsunt oratores e  
Mæsia, Gridus et Pantzus, quorum oratio hæc con-  
tinebat: Regem ipsorum expetentem Imperatorum  
Romanorum amicitiam, sororem imperatoris in  
matrimonium accepisse, solemnique nuptiarum  
consummata esse. Decere igitur discordias omnes  
et belli prætextus tolli e medio; Romanosque Mæ-  
sis percusso pacis foedere in perpetuum conjungi,  
et mutuum temperare ab omni injuria, et omnes  
velut sub uno principatu censer. Exceptit eos li-  
benter Imperator, donavitque regaliter, et affinita-  
tem istam sibi optabilem accidisse testificatus est.  
Deinde ad eundem regem jam sororis maritum  
cum iisdem oratoribus Andronicum Palæologum  
magnum stratopedarcham, et Joannem Aplespha-  
rem ad pacem sancendam misit: perstiteruntque  
Romani et Mæsi in foederis communionem diu. Mi-  
litibus item domum redire jussis, de tota re ad  
avum perscripsit. Et hæc quidem isto modo even-  
erunt. Scythæ autem ad montes Hyperboreos in-  
colentes, infinita propemodum gens, et omnium  
ubique gentium potentissima, prisca memoria au-  
niversaliter fines Romanorum incursantes, plurimam  
cladem dabant, quidquid occurrisset in servitutem  
abripientes. Imperatores Romani ad certamina cum  
illis miscenda parum se posse animadvertentes,  
muneribus et humanitate quadam eorum satrapas  
demulcendo, vastitatem ab iis redimebant: quos  
præcipue emolliebat, et Romanis conciliabat, quod  
ex imperatoria familia uxores nanciscerentur: hoc  
enim etiam **117** decertatione dignum ducunt (26).

Jacobi Pontani notæ.

(26) Apud Caropalatam ita scriptum est: Καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος τῶν Μακεδόνων Βασιλεὺς ἦν, ἢ δὲ Μακεδονία ὑπὸ τὴν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων χεῖρα

εὐρίσκειται, τὰ μὲν ἔφα ἔθνη διδοῦσαι μεγάλην τιμὴν τῷ βασιλεὶ, ὡς διαδόχῳ πατρικοῦ ὀπτητίου τοῦ Ἀλεξάνδρου: τὰ δ' αὐ ἐσπέρια ὡς τοῦ μεγάλου Κων-

propterea quod imperatorem Romanum Alexandri Macedonum et Persarum regis successorem esse arbitrantur. Scientes id Romani imperatores eximia pulchritudine virgines, non generosas tantum, sed plebejas quoque in palatio alebant, et plenis jam annis nobiles Scytharum satrapis collocabant: qui hujuscemodi commento et tali ratione deliniti, perdiu quieverunt. Sed quo anno Michael imperator Palæologorum secundus e rebus humanis excessit, partem Mæsiæ et Odrysos usque Adrianopolin incursarunt, haud magna cum pernicie, quod numero pauci erant. Anno sequenti, juniore imperatore causa belli adversus avum juxta Constantinopolin considente, ingens eorum multitudo Thraciam populabunda pervasit. Sed ideo parum nocuit, quod præfecti rem subodorati, per agros sparsim habitantes in oppida coegerant. Septima demum indictione [a. 1324] inchoata, duodenæ myriades [id est, centum viginti millia] se intulerunt, cum myriar. his et chiliarchis suis Tatach et Toglu Torgan, duobus summis imperatoribus. Et hanc depopulationem, castris in mediâ Thracia positis, diu, nempe ad quadraginta dies exercuerunt, multisque mortalibus servitute multatis, et immani præda capta, eam quammaxime attriverunt. Imperator nepos universum exercitum congregare non potuit, quod ejus bona pars in diversis urbibus præsidarios agebat: congregato autem quantum licuit, circumveundo manipulos hostium investigabat, ut injurias pro viribus persequeretur. Quod cum diebus quinidennis continenter frustra fecisset, Adrianopolin concessit; ubi, quoniam ea urbs comæatu abundabat, militem multum reliquit, paucisque et magno domestico assumptis, Dilymotichum se convertit, Inter quam urbem et Adrianopolin, apud Promusulum castellum, in Scytharum globum, cum captis mancipiis et ingenti præda venientem incidunt; quos pro natura loci videbant ipsi quidem, sed ab illis minime videbantur. Consulto prius magno domestico, visum in eos impetum dare, tamen amplius triplo plures apparebant: erant autem plures decies. Nam et alii juxta tendebant, qui prope Hebrum latitabant (27), et pugna cœpta eos

Jacobi Pontani notæ.

σταντίνου διαδόχῳ, id est, *Quoniam Alexander Macedonum rex fuit, et Macedonia in potestate imperatoris Romanorum est, gentes Orientales magnum ei honorem tribuunt, tanquam successori videlicet ac hæredi patriæ Alexandri. Eundem populi Occidentis ut magni Constantini successorem venerantur. Ex his puto huic loco lucem factam. Pro fornicosis quidem uxoribus certatum esse consiat. Et Assyrii conspecto Judithæ adeo præstanti corpore, aiunt Holoferni, cui eam sistebant: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus?* Judith, c. x. Quod ad filias, sive nepotes imperatorum Constantinopolitanorum barbaris principibus desponsas attinet, potest id multis exemplis probari. Pauca apponam. Theophilus Alexio Masoli Armenio filiam nuptam dedit. Michael Paphlago Pancratio Abasgiæ principi neptem.

σατράπας, τὸ μὴ ὑπ' αὐτῶν διαφθερῆσθαι ἐκαρπουντο. Μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἐξημέρου καὶ φιλικῶς διετίθει πρὸς Ῥωμαίους τὸ ἐκ τῶν βασιλικῶν οἰκων γυναικας ἀγεσθαι ἐκ τούτοις· περιμάχητον γὰρ αὐτοῖς τὸ τοιοῦτο, διὰ τὸ τὸν βασιλεῖα Ῥωμαίων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνων καὶ Περσῶν βασιλείῳ; οὐσεσθαι διάδοχον εἶναι. Ὁ δὴ καὶ οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖ; εἰδότες, παρθένους τὴν ὄψιν διαπρεπεῖς, οὐκ εὖ γεγυυίας μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀσήμεων γενῶν, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐκτρέφοντες, ὡς θυγατέρας ἑαυτῶν ὁπότε δέοι τοῖς Σκυθῶν σατράπαις καταγγύων. Καὶ διὰ τοιούτων ἑτεσιν οὐκ ἐσέβαλον εἰς τὴν Ῥωμάλων. Τοῦ δὲ ἑτους οὗ Μιχαὴλ ὁ Ῥωμάλων βασιλεὺς, τῶν Παλαιολόγων ὁ δεῦτερο, ἐτεθνήκει, τὴν Μυσίαν Σκυθικὴν καταβρομόντες στρατιὰ, μέρος τι αὐτῆς καὶ τὴν Ὀδρυσσῶν ἄχρι Ἀδριανουπόλεως ἐπήλθε, καὶ ἐξημίωσεν οὐ πολὺ, ἄτε καὶ τῆς στρατιᾶς ἐδαρθήθητο ὄσης. Τοῦ δὲ ἐπιόντος ἑτους, τοῦ νέου βασιλείῳ; διὰ τὸν πρὸς τὸν πάππον πόλεμον περὶ Βυζάντιον ἐστρατοπεδευμένου, Σκυθικὴ στρατιὰ οὐκ ὀλίγη ἐς τὴν Ῥωμάλων ἐσβαλοῦσα, πᾶσαν μὲν ἐπέδραμε τὴν Θράκην, ἐξημίωσε δὲ οὐ πολλὰ διὰ τὸ τοὺς ἀρχοντας τῶν κατὰ Θράκην πόλεων τὴν ἐφοδον προγγόντας, τοὺς κατὰ τὴν χώραν ἐσκεδασμένους ἀνθρώπους συστειλαι εἰς τὰς πόλεις. Ἐβδόμη; δὲ ἰνδικτιῶνος ἰσταμένης, ἐκ τῶν Σκυθῶν δυοκαίδεκα μυριάδες ἐσέβαλον εἰς τὴν Ῥωμάλων. Ἐστρατήγουν δὲ αὐτῶν μυρίαρχοι τε καὶ χιλίαρχοι κατὰ τὴν ἀριθμὸν· καὶ αὐτοκράτορες στρατηγὸι δύο, Ταϊτάχ καὶ Τογλού Τοργάν. Ἐχρόνισαν μὲν οὖν οἱ Σκύθαι μάλιστα ἐν τῇ ἐσβολῇ ταύτῃ· τεσσαρακοστῇ γὰρ ἡμέρᾳ μετ' αὐτὴν ἐν μέσῃ καθήμενοι τῇ Θράκῃ αὐτὴν ἐδύον· καὶ πλῆθος τε ἀνδραπόδων εἶλον καὶ λείαν ἑτέραν οὐκ ἀριθμητὴν, καὶ τὰ μέγιστα ἐκάκωσαν τὴν βασιλείῳ; γῆν. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος τὴν μὲν ὑπὸ Ῥωμαίους ἄπασαν οὐκ ἴδυνήθη συναθροῖσαι στρατιὰν (δισκεδασμένοι γὰρ κατὰ πόλεις ἐφύλακτον ἕκαστος τῆς αὐτῶν)· ὅσους δὲ ἐντὴν μάλιστα συναθροίσας ἀνιχνεύων περιήκει, εἰ που μέρει τινὶ τῆς Σκυθικῆς στρατιᾶς ἐντυχῶν, ὅσον ἂν ἐξῆ ἄμύναιτο αὐτοῦ. Ἐπὶ πεντεκαίδεκα μὲν οὖν ἡμέραις τὸ αὐτὸ ἐποίει συνεχῶς· μηδὲν δὲ ὦν ἡβούλετο ἀνύων, εἰς Ἀδριανούπολιν ἐλθὼν, τὸ μὲν πολὺ

D Zonaras III. *Annal.* Similiter neptem Alexius Comnenus Imano Barbaro, Nicetas lib. III, cap. 2. Idem in Balduino testatur Fudociam Alexii filiam Stephano Triballorum principi nupsisse. De Simone Andronici senioris filia a Stephano Crate Triballorum principe ducta jam audisti. Ipsemet Andronicus minor filiam Mariam dabit regi Mæsorum, ut lib. II narrabitur. Hujus affinitatis conjungendæ causa metus fuit, quod nec Cantacuzenus dissimulat, quam ob causam et ipse Theodoram filiam Orchani Turcarum principi conjunxit.

(27) Apud Romanos præter milites alia multa hominum genera legebantur, qui vel militiam honestarent, vel militibus ministrarent, ut armorum machinarumque opifices et fabri, accensi, cornicines, tubicines, etc., sequebantur item agasones, muliones, calones, lixæ, et reliqui militum ministri.

κατέλιπεν ἐκεῖ τῆς στρατιᾶς· διὰ τὸ τῶν ἐπιτηδείων ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ παραλαβῶν τὴν ἐς Διδυμότειχον ἦει. Μεταξὺ δὲ τῆς τε Ἀδριανοῦ καὶ αὐτοῦ, ἐν χωρίῳ τινὶ Προμουσοῦλου προσαγορευμένῳ, στρατιᾷ περιέτυχον Σκυθικῆ, ἀνδράποδά τε καὶ λοιπὴν λείαν ἀγοσῆ πολλῆν. Οὕτω δὲ τοῦ τόπου παρασχόντος, τοῖς μὲν Ῥωμαίοις ἡ τῶν Σκυθῶν στρατιὰ ἦν καταφανής· οὐκ εἶ δὲ καὶ ἡ Ῥωμαίων αὐτοῖς. Βυλευσαμένῳ δὲ τῷ βασιλεῖ ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ ἐδόκει ἐπιχειρεῖν αὐτοῖς, εἰ καὶ τριπλασίους ἦ καὶ πλείους τῶν σφετέρων ἐνομίζοντο στρατιωτῶν. Ἦσαν δὲ οὐ τρίς, ἀλλὰ καὶ δεκάκις τόσοι· ἦσαν γὰρ ἑγγὺς αὐτῶν καὶ ἕτεροι ἐστρατοπεδευμένοι· οὐδὲ ἀφανεῖς ὁ Ἔθρος ἐποίει κειμένους παρ' αὐτῷ, οἱ προσεδοῦθον γενομένης τῆς συμβολῆς. Οὕτω δὲ ὄδξαν, καὶ τοῖς στρατιώταις τὴν γνώμην ἐκοινεύοντο. Ὡς δὲ καὶ αὐτοῖς ἐδόκει μαχητέα εἶναι, καὶ μᾶλλον ἦσαν προθυμότεροι τοῦ βασιλέως, τῶν ἑπικων ἀποθάντες, καὶ Θεὸν ἐπικαλεσάμενοι, τοὺς μὲν ἀδίκως ἐπιστρατεύσαντας κολάσασθαι τῆς ἀδικίας, αὐτοῖς δὲ τιμωρῆσαι δικαίως ἀμυνομένους. Σταυρῷ τε καθοπίσαντες ἑαυτοῦς, ἐφιπποὶ γενομένοι ἐπήσαν τοῖς βαρβάροις· ἀτρέπτῳ καὶ παραδόλῳ φρονήματι· καὶ οἱ Σκυθαὶ ἰδόντες, ἀντεπήσαν καὶ αὐτοί. Προσεδοῦθον δὲ καὶ οἱ ἑγγὺς ἐστρατοπεδευμένοι. Καὶ γενομένης μάχης καρτερᾶς, Θεοῦ συμμαχοῦντος τοῖς Ῥωμαίοις, ἐτρέψαντό τε τοὺς βαρβάρους, καὶ ἐνίκησαν κατὰ κράτος· καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέπειζαν εἰς τὸν Ἔθρον ἐμβαλόντες· διεσώθησαν δὲ οὐ πλείους ὀκτώ καὶ εἰκοσιν αὐτῶν, οἵτινες ἰσχυσαν διανήξασθαι τὴν ποταμόν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς τε νεκροὺς σκυλεύσαντες τῶν πολεμίων, καὶ τὴν ἄλλην διαρπάσαντες ἀποσκευὴν, καὶ τὴν λείαν καὶ τοὺς ἀλχηλώτους λαβόντες, ἦγον εἰς Διδυμότειχον ἅμα τῷ βασιλεῖ. Τῶν δὲ διασωθέντων βαρβάρων εἰς τὸ μέγα στρατόπεδον ἐλθόντων, ὡς τοῖς στρατηγοῖς ἠγγέλη τὸ συμβᾶν, στρατιάν ἐκ τῶν ἀρίστων οὐκ ὀλίγην ἐπιλεξάμενοι, ἀπέστειλαν καθ' ὅν ἡ μάχη τόπον ἐγεγόνει, ὡς ἂν εἰ μὲν ἐντύχοιεν τοῖς νικήσασιν Ῥωμαίων, ἀναμαχέσωνται τὴν ἦσαν· εἰ δ' οὐδ', ἀλλὰ τοὺς τε σφετέρους θάψωσι νεκροὺς, καὶ εἰ τινες ἐν αὐτοῖς εὐρεθῶσιν ἐμπνέοντες τραυματῆαι, ἀνελθόμενοι ἀξιώσωσιν ἐπιμελείας. Ἐλθόντες δὲ καὶ ταφῆς τῆςιωκότες τοὺς νεκροὺς (ζῶντα γὰρ οὐδένα εὕρον), πρὸς μὲν τὸ στρατόπεδον ὑπέστρεψαν οὐκέτι, τὴν δὲ πρὸς τὰ οἰκεία φέρουσαν ἦνυσαν ὁδόν. Ὡς δὲ ἠγγέλη βασιλεῖ περὶ Μόρραν εἶναι Σκυθικὴν στρατιάν, Διδυμοτείχου ἐξελθὼν, ἤλαυνεν ὡς εἶχε τάχους ἐπ' αὐτούς. Διαθάντων δὲ αὐτῶν τὸν Ἔθρον κατὰ τὴν Τζερνομιάνου λεγομένην πόλιν, ἐπεὶ καὶ ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν αὐτὴν διεβίβασε πόρον ἣν ἦγε στρατιάν, ἡ κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καταλειφθεῖσα παρὰ βασιλέως στρατιὰ ἅμα τοῖς σφετέροις ἀρχουσιν ἐνταῦθα προσέμι-

A adjuvabant. Consilio **118** militibus patefacto, cum congrueret illorum voluntas et sententia, seque imperatore ipso pugnandi cupidores ostenderent, de equis descenderunt, Deum suppliciter orantes, ut tam iniquos prædatores punire, et injurias juste se defendentium ulcisci vellet. Tum signo crucis eommuniti, rursum equos ascenderunt, constantique ac fidenti animo in barbaros se incitarunt. Scythæ cum his qui una veniebant, viso Romano contra gradum inferebant. Pugna atrox conseritur; Romani, Deo auxiliante, vi et virtute victores evadunt, partimque hostium mactant, partim in fugam vertunt, partim in flumen Hebrum compellunt ac submergunt: quorum octo et viginti tantum tranando vitam retinuerunt. Romani cadaveribus spoliatis, vasisque et sarcinis direptis, cum præda et captivis, ipsoque imperatore Didymotichum ingressi sunt. Barbari superstites ad exercitum reversi, infortunium suum ducibus narrarunt. Ii fortissimorum delectam manum in eundem locum, ubi prælium erat factum, miserunt: ut si Romanos repèrissent, pugnam instaurarent, victoresque vincerent; sin minus, certe corpora suorum exanimata tumulis mandarent, et si quos inter eos adhuc spirantes offenderent, relevatos cura diligenti tractarent. Illi sociis sepultura donatis (vivum enim nullum invenerunt) ad exercitum non redierunt, domum suam quisque abeuntes. Imperator, ut Scytharum copias juxta Morrbam consistere didicit, Didymoticho quam potuit festinato in eos duxit. Qui cum Hebrum prope urbem Tzernomianum transjecissent, et imperator suos eodem loco transjiceret, relictis ab eo Adrianopoli una cum ducibus suis hic se cum illo conjunxerunt, reportatam de Barbaris victoriam gratulantes; verumtamen dolentes, non se in tempore pugnae huic affuisse, cum commilitonibus fugientes persecuti sunt. Ubi ad Tuntzam fluvium pervenerunt (28), Scythas modo transiisse significatum est. Ibi ob situm loci idem quod ante contigit. Quippe cum ipsi totum agmen Scythicum intuerentur, ab illis tamen (exceptis paulo minus centum primanis, in quibus ipse imperator) non conspiciebantur. Visis Romanis etiam ipsi pedem represserunt, sed ad certamen non processerunt, **119** quod fluvius vere jam procedente restagnaret, tum **119** quod hostibus nondum omnibus conspectis metuerent, ne, si numero superati essent, parum honeste prælio defungerentur. Romani similiter cladem timebant, si plures decem partibus et amplius aggredierentur. Cæterum imperator cum primis illis Romanis, et Taspugas unus e Scytharum ducibus cum totidem Barbaris ex altera ripa fluminis brevem quemdam dialogum habuerunt. Interrogante Scythæ, quinam mortales essent, imperator per quemdam Græcæ

Jacobi Pontani notæ.

(28) In Græco est, Ντζάν, corrupte utique, pro τουντζαν, et is fluvius Maritzam, sive Mariscam, olim Hebrum, illabitur. In Romanicæ sive Thra-

cicæ tabula tertii additamenti Theatri Ortelianij describitur.

et Scythicæ linguæ gnarum respondit, homines esse, qui quærent, quemadmodum et ipsi, quod caperent. Eos autem non recte, neque vitiliter facere, sed latrones imitari, qui adventu suo celato, hostilem in modum grassarentur, et agricolis belli inuictis seruitutem imponerent. Oportuisse impressionem suam denuntiare, et cum militibus pugnare, assuetis pedem conferre; quos si vincerent, tum mirum non esse si et hos imbelles præmium virtutis abducerent. Tum Taspugas, nihil hoc ad ipsos, qui sub aliena essent potestate, ut proinde jussi vel incursarent, vel abirent, vel manerent etiam. Percunctabatur deinde, ipsine nuperrime Scythicam manum congressi devicissent ac deleuissent. Ad hæc imperator, neque ipsos esse, neque hac de re quidquam audivisse (29). Fieri tamen potuisse ut in alios incidentes, pugna victi perierint: quod idem nunc ipsi paterentur, nisi fluvius in medio veteret. Assensit Barbarus, ut verisimili, crudeles nihilo minus fuisse, qui neminis miserati, alios undis præfocarent, alios jaculis nullo discrimine confixerint. Hæc locutus abscessit, nescius Romanum imperatorem verba secum fecisse. Pars autem magna Scytharum multis insuper diebus Thraciæ immorata, tandem suis sedibus se reddidit. Fama communis percrebuit, seniore[m] imperatorem prius quoque illos contra juniorem in provinciam induxisse, et nunc occulta legatione idem ausum, quo Thraciam, utpote illius studiosam, vastitati subijceret. Sed ea fama nihil probabile continebat, et quamvis a multis jactata, purum putum mendacium erat: nec antea enim, nec postea in causa fuit, ut Scythiæ irrumperent.

ἄλλοι τῆς ἀρετῆς. Τασπούγας δὲ οὐδὲν ἐφασκε τούτων εἶναι πρὸς αὐτούς· ὑπ' ἐξουσίαν γὰρ ὄντες, προσταττόμενοι ἐπέρχεσθαι καὶ ἀπιέναι ἢ μένειν· ἠρώτα δὲ εἰ αὐτοὶ εἶεν οἱ χθές καὶ πρόωην τῆς Σκυθικῆς στρατιᾶς μάχη κρατήσαντες καὶ ἀνελόντες. Ὁ βασιλεὺς δὲ μὴτ' αὐτοὶ εἶναι, μὴτ' ἀκηκόεσθαι ἐφασκε περὶ τούτων· ἐνδέχεσθαι γὰρ μὴν ὥσπερ νῦν αὐτοῖς ἔν, εἰ μὴ κώλυμα ἦν ὁ ποταμὸς, συνέδη, ἐτέροις περιτυχόντας τοὺς κρατηθέντας μάχη διαφθάρῃναι. Οὕτως εἰρηκεν ὁ βάρβαρος εἰκός· ἀδικίαν μέντοι τοὺς στρατιώτας ἐκείνους, οὐδενὸς φεισάμενους, ἐργάσθαι, ἀλλὰ τοὺς μὲν, ἀποπνίξαντας ἐν τῷ βέλθῳ, τοὺς δὲ, κατακοντίσαντας ἀφειδῶς. Τοιαῦτα διαλεχθεὶς ἀπῆλθεν, ὅτι Ῥωμαίων εἴη βασιλεὺς ὁ διαλεγόμενος αὐτοῖς ἡγροηκῶς. Τὸ δὲ πολὺ τῆς στρατιᾶς ἔτι τῆ Ῥωμαίων ἰκανὸς ἐνδιαιτρίψαντες ἡμέρας, ἐπανέξευσαν καὶ αὐτοί. Φήμη μέντοι τις ἤρετο διὰ πάντων ὁμαλῶς, ὡς πρότερόν τε βασιλεὺς ὁ πρῶτος, ἔχῃ τῷ πρὸς τὸν ἕγγονον Σκύθας ἐπάξαι Ῥωμαίους· καὶ νῦν οὐδὲν ἤτιον, κρῦφα διαπρεσβευσάμενος πρὸς αὐτούς, βουλόμενος ἀναστήσασθαι Θράκην, ὅτι προσέκειτο τῷ νέῳ βασιλεὶ· εἶχε δὲ ὕγιᾶ· οὐδὲν· ἀλλὰ καίτοι ὑπὸ πολλῶν φημισθεῖσα, τὸ ψεῦδος ἀκρατον εἶχεν· οὔτε γὰρ πρότερον οὐδ' ὕστερον τῆς Σκυθικῆς αἰτίας ἐφόδου ἐγεγόνει.

## 120 CAPUT XL.

*Obitus Irenes imperatricis, conjugis Andronici minoris. Consultatio avi cum nepote de altera ducenda. Legatio ad Sabaudie comitem pro Anna sorore ejus, quam frater, præterito rege Francia, imperatori despondet, et desponsam honorificentissime tractat.*

Imperator nepos Didymotichi et Adrianopolis agebat, cum sub messem ejus conjugem morbus invasit; quam quod et ipse Byzantium cogitaret,

Ὁ Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος κατὰ τὸ Διδυμοτείχον καὶ τὴν Ἀδριανοῦ διέτριβε πόλιν· περὶ δὲ τὴν τοῦ σίτου μάλιστα συγκομιδὴν ἢ αὐτοῦ γαματῆ νόσφ κατεσχέθη.

### Jacobi Pontani notæ.

(29) Quid? mentiturne imperator? Sed quia Adrianopoli milites novi accesserant, ex parte verum est; illi enim pugnae haud affuerunt. Tamen audierunt. Quo igitur artificio imperatorem a mendacii culpa excusabimus? An Barbaris non

est servanda fides, nec dicenda veritas? *Dolus an virtus, quis in hoste requirat?* Vide quid in eundem locum in symbolis Virgilianis attulerimus, in *Æneid.*



Διανοούμενος δὲ καὶ αὐτὸς εἰς Βυζάντιον ἀπελθεῖν, προέπεμψεν αὐτὴν, ἅμα καὶ διὰ τὴν νόσον γενομένην δὲ ἐν Ῥαιδεστώ, ἐπεὶ μὴ ἰδύνατο ἀντέχειν, ἐπεθνήκει ἐκκαίδεκάτῃ κατὰ Αὐγουστον μῆνα ἐβδόμης Ἰνδικτιῶνος, οὐδένα ἔχουσα ἐκ βασιλέως παῖδα. Τὴν μὲν οὖν νεκρὸν αὐτῆς κομίσαντες εἰς Βυζάντιον, ἐν τῇ τοῦ Λιθὸς ἑθαίῳ μονῇ μεγαλοπρεπῶς καὶ βασιλικῶς. Βασιλεὺς δὲ ὁ ταύτης ἀνὴρ τὴν ἐς Βυζάντιον βαδίζων, ἐνόσησε καὶ αὐτὸς κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας γενόμενος ἐν Βιζύῃ, καὶ προσέμεινεν ἡμέρας τινὰς ἐκεῖ διὰ τὴν νόσον. Ἐπεὶ δὲ ἐβράβασεν, ἔρχετο τῆς ὁδοῦ καὶ γεροντῶς κατὰ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θράκης, συμβάν οὖτω, τὴν τῆς βασιλίδος ἐπιύθετο τελευταίην, καὶ ἐπένησεν ἐκεῖ ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἡμέραις. Ἐπειτα ἦκεν εἰς τὴν Κωνσταντινου, καὶ συνδιήγεν αὐτόθι τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἄχρῃ Νοεμβρίου τῆς ὀγδόης Ἰνδικτιῶνος. Τῷ δὲ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἐδόκει δεῖν εἶναι γυναίκα μνηστεύσασθαι τῷ ἑγγόνῳ· τοῦτο μὲν, ὅτι καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡλικίαν ἀκμαϊότατον ἦν (ἐπεὶ γὰρ ἐπὶ τοῖς εἰκοσι μέχρι τότε γέγονεν ἔτη), ἄλλως ὅτι οὐδὲ παιδὸς ἦν πατρός, ὃ τοῖς βασιλεῦσι τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐπὶ τῷ διάδοχῳ τῆς ἀρχῆς ἔχειν δοκεῖ. Ἐκονοῦτο δὴ καὶ τῷ νέῳ βασιλεῖ τὴν γνώμην, καὶ ἐπεχείρει πείθειν, ἅμα μὲν τὴν ἐπὶ τῇ τετελευτηκυῖα λύπῃν ὑφαίρων, ἅμα δὲ καὶ τὰς αἰτίας ὡς ἀναγκαίας τοῦ δευτέρου γάμου προσιθείς. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐπὶ πάντι ἐπέτρπε τὴν κρίσιν τῷ πάππῳ, ὡς ἐφ' οἷς ἂν αὐτῷ δόξῃ λυσιτελεῖν αὐτοῦ πεισθησομένου πάντως. Σκοπούμενοι δὲ αὐτοῖς ὅθεν ἂν ἀγάγοιντο τὴν βασιλίδαν, ἐπέθοντο ὡς τοῦ τῆς Σαβωίας ἀρχοντος, ὃν κόντον ἢ Λατινῶν γλώττῃ καλεῖ, ἐπὶ οὗ τῷ τελευταίῳ καὶ θυγατρὶ, ὃ μὲν υἱὸς αὐτῷ τὴν ἀρχὴν διεδέξατο τοῦ πατρὸς, ἢ θυγάτηρ δὲ ἀμνήστουτος εἰς θαλαμῆται παρὰ τῷ ἀδελφῷ. Αὐτίκα γοῦν ἐπιλεξάμενοι πρέσβεις, τὸν τε παρακοιμώμενον Ἀνδρόνικον τὸν Τορνίχην, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ στρατοῦ Τζουτάν [Ντζουτάν] τε Τζεπλέτ, Κύπριον μὲν ὄντα τὸ γένος,

#### Jacobi Pontani notæ.

(30) Peperit tamen, sed ὠκταμνηστὸν, qui statim obiit, supra cap. 24.

(31) Latinam linguam hic intellige Italicam, sicut Italos et alios populos præter Græcos, Latinos. Nam Latinos vocabant populos omnes ad imperium et Ecclesiam Romæ veteris pertinentes, quod et antea monui, cum sibi appellationem Romanorum tanquam propriam peculiaremque vindicarent. Conto ex comes, vox Itolorum est. Principes autem Sabaudia tum comites dicti sunt. Vide Lamberti Vanderburghii Sabaudorum ducum principumque gentilitiam historiam. — *Conton*. Ita et in Græco legitur, et in cod. Florentino animadverti; quippe sic Græci plerumque nomina μετασχηματίζουσιν, et pro suo jure faciunt; sed mirum unde Meursius, Gretserus et Pontanus acceperint comitem dici *conto* apud Italos.

(32) Hic fuit Amadeus IV, qui ex secunda uxore, Maria Brabanta, Joannis Brabantia ducis ejus nominis primi filia, sustulit feminas quinque, Mariam, Catharinam, Joannam, seu Janam (quam Andronicus junior duxit, et Annam appellavit, teste Gregora), Beatricem, Blancam. Ex priore autem, Sibylla Bressana, præter quatuor filias, Eleonoram, Margaretam, Agnem, Bonam, filios tres,

etiam ob invaletudinem præmisit. Cum Rhædestum venisset, defecta viribus, xvi Kalendas Septembris, indictione septima [a. 1324], nulla relicta sorole (30), in fata concessit. Corpus Byzantium deportatum in Libis monasterio magnifice et regia pompa funeratum est. Maritus in itinere per eosdem dies Bizie minus belle habuit, ut ea propter aliquandiu ibi subsisteret. Refectus in viam se rursus dedit, et Heracleæ præter opinionem de obitu uxoris certior factus, ad dies quindecim illic luctui vacavit. Post, Constantinopoli cum avo ad Novembrem usque indictionis octavæ [a. 1325] mansit; qui secundam uxorem ei committendam censuit, et quia ipsum ætatis ver agitabat (septimum supra vicesimum natus annum), et præsertim quia liberos adhuc nullos susceperat, id quod imperatoribus propter successionem continuandam etiam atque etiam necessarium videri solet. Aperiebat igitur illi quod mente volutabat, et cum rationibus probabilibus mœrorem ob defunctam uxorem ei detrabere, tum necessariis alterum matrimonium persuadere conabatur. Nepos totam rem ejus judicio permittebat, obtemperaturus per omnia, quæ ille profutura statuisset. Circumspicientes unde imperatricem sortirentur, comperit principem Sabaudia (quem Latinorum lingua *conton* (31) [hoc est comitem] vocat) filio filiaque superstibus e vita migrasse (32), et filium quidem parenti in principatu successisse, filiam autem a viro integram domi adhuc apud fratrem diversari. Mox lecti legati, Andronicus Tornices magnus cubicularius, et dux militaris Joannes de Tzeplet (33) Cypriota, qui regio sanguine oriundus, tum imperatoribus in obsequio erat, in Sabaudiam mittuntur (34), qui puellam, nisi alteri pacta sit, et si frater approbet, juniore imperatori nupturam adducant. **121** Nulli etiamnum promissam inveniant. Ac tametsi paulo ante alii e Francia legati

Eduardum, Amadeum, Joannem. Mirum vero e tot liberis omnes tum præter marem unum, et unam feminam fuisse mortuos. Certe infra in nuptiis Joannæ nullius sit mentio.

(33) Ntzuian ex Italico *Giouan*, corruptum ex corrupto mutavi in *Joannes*, hoc enim verum ejus nomen fuit. Invenio et alia similiter ex Italicis jam e Latino depravatis, a recentioribus Græcis magis depravata, quæ qualia primum fuerint, conicere non semper potui. Tzeplet loci nomen est, fortassis in Cypro. Exempla propriorum, ut apparuit, corruptorum sunt, Mpenetus, pro quo scribo Benedictus. Nam recentes Græci *b* mutant in *p* et præponunt *m*; ex *Benedetto* igitur Italico faciunt *Mpenetus*. Quid sint Mpoqitamus, Mpelaoux, Mpratilis, Mpozices, Mpouit, nescio. Sic amant et in aliis consonantes *n*, *l*, *z*, proponere. *Ntzuian*, *Ntuardus* (puto rectum esse *Eduardus*) *Tzeprhralis*, etc. — *Tzeplet*. Legitur etiam apud scriptores Italos *Ziblet*.

(34) *Hoc tempore*, inquit Gregoras; cum *Alemanna Irene*, junioris imperatoris *uxor*, absque liberis decessisset, alteram e *Longobardia* accersit. Quam falsum! Lombardia et Sabaudia differunt.

venerant, qui eam regi suo in connubium posce-  
rent, nibilo minus Sabaudia comes sororem im-  
peratori despondere maluit. Quare humanissime  
et honorificentissime acceptis legatis, eam se mis-  
surum pollicetur : simulque cum nomine, impera-  
trix Romanorum, quo illam indignat. totam vite  
rationem ad illustriorem ei magnificentiam insti-  
tuit; nec de cætero, ut antea se erga ipsam gerit.  
Etenim ante id tempus, quod ætate antecederet,  
essetque princeps ipse, credebatur etiam sorori suæ  
his de causis imperare debere; verum ubi eam  
imperatori despondit, tum dominam suam et  
agnoscere et appellare cœpit; legatisque gloria-  
bundus dixit, et ætatis et principatus prærogativa  
spectata, decere quidem ipsum primas vindicare;  
quia tamen soror Dei nutu et decus splendidius, et  
imperium majus adeptæ sit, ex officio esse, in di-  
vina voluntate conquiescere, Romanorumque im-  
peratricem dominam suam ducere. Sane non Bar-  
bari tantum, sed Itali quoque, et alii, quibus impe-  
ria sunt, Romanorum imperium et suis, et alio-  
rum imperiis majus longeque clarius existimant.

μὲν καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἑλλην ἀρχὴν προσήκει τῶν πρωτείων ἀντιποιεῖσθαι· ἐπεὶ δὲ βου-  
λομένου Θεοῦ, καὶ μισίζονος δόξης καὶ ἀρχῆς ἐπελάβετο ἡ ἀδελφὴ, δέον εἶναι καὶ αὐτὸν στέργειν τὰ ἐπι-  
φισμένα παρὰ Θεοῦ, καὶ κυρίαν ἑαυτοῦ τὴν βασιλῖδα Ῥωμαίων ἡγεῖσθαι· καὶ γὰρ οὐ βάρβαροι  
μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἴταλοι, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἄρχουσι τιμῶν, τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν καὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν  
ἄλλων ἑκάστος καὶ μισίζονα καὶ περιφανεστέρην οὐκ ἔχουσι.

## CAPUT XLJ.

*Hoc capite coronatio junioris Andronici describitur, et tota illa cæremonia, Constantinopoli in coronandis  
imperatoribus servari solita, diligentissime explicatur; estque res ad cognoscendum perjurcunda, nec  
infrugifera.*

Per idem tempus, eadem indictione octava, C  
quarto Nonas Februarias, nepos imperator ab avo  
in æde Sophiae (35), Esaia patriarchatum obtinente,  
coronatus est, quæ quidem imperatoria initiatio  
tali modo peragitur (36). Instante die præfinita,  
qua constitutum est sacro unguento imperatorem  
inungere, omnes qui aliqua dignitate funguntur,  
et proceres, et milites, quin etiam ad sacra Ec-  
clesiæ hujus Novæ Romæ gubernacula sedentem,  
populum insuper universum oriente luce ad pala-  
tium convenire oportet. Sub horam porro dici  
maxime secundam, imperatore inungendo super  
scutum elevato (37), imperator parens renuntiati

Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, δευτέρᾳ ἰσταμένου  
Φεβρουάριου τῆς αὐτῆς ὀγδίδης Ἰνδικτιῶνος, ὁ νέος βα-  
σιλεὺς παρὰ τοῦ πάππου καὶ βασιλέως ἐν τῷ τῆς  
τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἐστέφθη νῆφ, Ἡσίου πατρ. ἀρχοῦν-  
τος. Ἡ τοιαύτη δὲ βασιλικὴ τελετὴ τοῦτον γίνεται  
τὸν τρίτον. Τῆς προθεσμίας ἐνστάσης κατ' ἦν ἤδη  
τέτακται τῷ θεῷ μύρω χρίειν τὸν βασιλέα, τοὺς ἐν  
ἀξιώματι πάντας, καὶ τοὺς ἐν τέλει καὶ τὴν στρα-  
τιάν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας  
τῆς Νέας ταυτησὶ Ῥώμης οἰάκων ἐπισημμένον, ἔτι  
δὲ καὶ πανδημεὶ τὴν πόλιν τοῖς βασιλεῖσι ἅμα ἔν-  
πάντας παρεῖναι δεῖ. Περὶ δὲ δευτέραν ὥραν μάλι-  
στα τῆς αὐτῆς ἡμέρας τοῦ μέλλοντος χρισθῆσθαι

## Jacobi Pontani notæ.

(35) Accidit autem ut utroque imperatore ea de  
causa (ob coronationem) in magnam divini Verbi  
Sapientiæ templum abeunti, senior lapsa equo in cæno  
ex aqua pluvia collecto consideret in via : qui casus  
ei ominosus esse videbatur. Gregoras.

(36) Scripsit etiam Curopalata de coronatione  
imperatoris, sumpsitque ad verbum pleraque ex  
Cantacuzeno. Vixit enim illo posterior, nempe sub  
Manuele Andronici junioris nepote. Ex quo non-  
nulla ad hæc nostra illustranda et declaranda  
petemus.

(37) Quomodo exercitus Romanus quempiam  
imperatorem salutans, ei supra scutum sublato  
fauste acclamaret, aliquot e locis historicorum  
est discere. Carolus Sigonius, lib. vi De imperio  
Occident., ubi de Juliano agit : Inde clamantibus

D universis (proceribus militum) ut Augustus esset,  
assentire coactus est : impositusque scuto pede-  
stri, et in altum sublatus, populo silente, Augustus  
renuntiatus, etc. Zónaras in *Annal.* in Justiniano,  
ubi agit de seditione populari, orta Constantinopoli :  
Deinde in foro discursantes, de alio imperatore  
creando deliberarunt. Et quidam imperatoris  
Anastasio cognatum Hypatium nacti, partim invi-  
tum, partim etiam persuasum, in M. Constantini  
forum adducunt, atque clypeo in sublime elatum,  
imperatorem consulant, et occupato curriculi  
equestris teatro, faustis omnibus prosequuntur.  
Satis hinc patet, morem fuisse hæc cæremonia  
creandi imperatores, in quo populus hic exercitum  
est imitatus.

βασιλέως ἐπὶ ἀσπίδος καθεσθέντος, ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ πατὴρ τοῦ ἀναγορευομένου, εἴ γε περίεστι, καὶ ὁ πατριάρχης, τῶν ἐμπροσθίων μερῶν ἐπιλαμβανόμενοι τῆς ἀσπίδος, τῶν δ' ἐπιλοιπίων οἱ ἐν ἀξιωμασίν ὑπερέχοντες δεσπόται τε καὶ σεβαστοκράτορες, εἰς τὸ εἶσιν, ἢ οἱ ἐπιφανέστατοι μάλιστα τῶν συγκλητικῶν, καὶ μεταωρίσαντες ὡς ἐνὶ μάλιστα αὐτὴν ἄμα τῇ ἀσπίδι, τοῖς πληθεσίν ἐπιδικνύουσι τὸν βασιλέα πάντοθεν περισταμένους. Ἐπευφημησάντων δὲ αὐτῶν, καταθέντες, ἄγουσιν εἰς τὸν ναὸν, ἐνθα δεῖ τὴν τελετὴν γενέσθαι. Οἰκίσκου δ' ἐν αὐτῷ ξυλίου τῆς τοιούτης ἕνεκα χρείας προκατασκευασμένου, τὸν νέον εἰσάγουσι βασιλέα, καὶ τὴν πορφύραν καὶ τὸ διάδημα ἐνδιδύσκουσι, πρότερον τὸν ἀρχιερέων εὐλογοῦντων αὐτά. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐ νενομισμένον περιτίθεται τι, ἀλλ' ἡ στέφανος, ἢ ὁ τι ἄν ἄλλο ἕκη. Τούτων δὲ γινομένων, ἡ θεία τελετὴ μυσταγωγία. Ἐχόμενα δὲ τοῦ εἰρημένου οἰκίσκου, καὶ ἀναβάθρα ἐκ ξύλων προκατασκευάζεται καὶ αὐτῇ, καὶ περιελοῦσιν αὐτὴν πάντοθεν πέπλοις σηρικῶς ἐρυθροῖς· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς, κατὰ τὸν ἄρθρον τῶν βασιλέων τίθενται θρόνοι χρυσοὶ οὐ κατὰ τοὺς εἰωθότας, ἀλλ' ἐπηρμένοι μάλιστα τῷ ὕψει, τέτταρας ἢ καὶ πέντε ἔχοντες ἀναθασμούς, ἐφ' οὓς ἐξιώντες τοῦ οἰκίσκου, ἀναβαθνοντες καθίζουσιν οἱ βασιλεῖς, ἢν γε μὴ εἴς, ἀλλὰ πλείους ὥσι. Συναναβαθνοῦσαι δὲ αὐτοῖς καὶ αἱ βασιλίδες, καθίζουσιν ἐπὶ θρόνων, αἱ μὲν προσεμεμένοι, τὰ στέμματα περικείμεναι, ἡ μέλλουσα δὲ στεφανηφοροῦσα. Πρὸ δὲ τῆς τοῦ τρισαγίου θείας ὕμνολογίας, ἀνεῖται ἐπὶ τὴν ἀμβωνα ὁ πατριάρχης τῶν ἀδούτων ἐξιών. Συνανέρ-

A imperatoris, si superest, et patriarcha anteriora scuti apprehendentes, latera autem et posteriora, qui dignitate antistant despotæ et Sebastocratores. **122** si sunt, alioqui principum nobilissimi, ipsumque cum scuto in altum quantum possunt tollentes, undique circumfuso populo ostentant. Post faustam ac lætam acclamationem (38) eum deponunt, atque in templum, in quo solemnī ritu coronandus est, deducunt, ubi parvula domus, ad hunc usum e ligno præparata, in quam introducitur novus imperator: ibi eum purpura et diademate (39) prius per episcopos consecratis induunt. Capiti mos non est quidquam nisi coronam imponi, atque aliud quod videtur. Dum hæc fiunt, sacrosancta mystagogia [seu missa] habetur (40). B Proxime domunculam jam dictam anabathra [id est ascensus. seu tabulatum, seu pulpitum] æque e ligno paratur, quod undique velis, seu tapetibus sericis rubris (41) circumdatur et consternitur. Super illo throni collocantur aurei pro imperatorum numero, non quales alii eorum throni sunt, sed excelsi admodum, cum quatuor aut quinque gradibus, quos domicilio egressi imperatores, si plures fuerint, conscendunt, et in iis considunt. Ascendunt tabulatum simul imperatrices, et suos item thronos occupant; quæ prius coronatæ fuerant, insigne suum in capite gestantes (42), coronanda autem aliam quampiam coronam [sive sertum] ferens. Jam vero antequam divinus trisagii hymnus (43) decantetur, ex adyis egrediens patriarcha (44), ambonem [sive sacrum suggestum]

Jacobi Pontani notæ.

(38) Ponam exemplum acclamationum militarium in creando imperatore. Capitolinus postquam narravit, quemadmodum Macrinus imperator senex filium Diadumenum militibus commendasset, et sibi successorem nominasset, acclamationem, inquit: *Macrine, imperator, dii te servant. Antonine Diadumene, dii te servant. Jupiter optimus maximus Antonino vitam. Antoninum habemus, omnia habemus. Antoninum nobis dii dederunt. Antoninus dignus imperio.* Monet autem Brissonius lib. *Formulae*, hanc acclamationem, *dii te servant*, militibus cum populo et senatu communem fuisse, lib. xii Cod. leg. I *De veteran.* Imperator Constantinus cum introisset principia, et saluatus esset a præfectis, et tribunis, et viris eminentissimis, acclamationem est: *Auguste Constantine, Deus te nobis servet; vestra salus, nostra salus; vere dicimus. jurati dicimus.*

(39) Curopalata, ἐνδύουσι τὸν σάκκον, induitur sago.

(40) Græci sacrificium Missæ vocant μυσταγωγίαν, λειτουργίαν, τελετὴν, ἱεροτελεστείαν, προσφορὴν, θυσίαν, et cum adjuncto, ἀναίμακτον θυσίαν, ἱερὸν, καὶ φρικτῶδες μυστήριον, ἀγάπην, σύναξιν, εὐχαριστίαν. Unde autem Missæ vocabulum fluxerit, plurimi adhuc igitur. Post lectum Evangelium, Levita catechumenos exire e templo jubebat clara voce. Testis Isidorus, *Etymolog.* lib. vi, cap. 16: *Missæ, inquit, tempore sacrificii est, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Levita, Si quis catechumenus remansit, exeat foras: et inde Missæ, quia sacramentis altaris interesse non possunt, qui nondum regenerati noscuntur.* Dionysius quoad libro *De eccles. hierarch.* post Psalmio-

rum cantus et sacræ Scripturæ lectionem ait, *ἔξω γίνεσθαι τῆς ἱερᾶς περιοχῆς τοὺς κτητούμενους.* Ergo a missione catechumenorum Missa dici cœpta est.

(41) Curopalata, καὶ ἐνδύουσι ταύτην πάντοθεν διὰ βλαστῶν ἐρυθρῶν, quam undequaque induunt bracteis rubris. Quid sibi nomine bractearum velit, haud assequor.

(42) Imperatoris mater fert τὸ αὐτῆς στέμμα, suam coronam imperatoriam, nova autem regina nondum coronata sertum gestat, φοροῦσα στέφανον, ut habet Curopalata. Cogit quippe sententia ipsa, hic inter στέμμα et στέφανον discrimen facere. Nam quæ corona insignienda erat, eam antequam coronaretur, ferre utique non poterat.

D (43) Quem nos in Missa nostra sanctus appellamus: quod cum tertio recitetur, canteturve (quemadmodum ab angelis in celo factum propheta Isaias audivit) in honorem trium sanctissimarum Divinitatis personarum, merito ὕμνος τρισαγίου, hymnus ter sancti dicitur. In Liturgiis divorum Basilii et Chrysostomi τὸ χειροδικῶν et ὕμνος χειροδικῶς vocatur. Est et aliud τρισάγιον sive alius hymnus τρισάγιος, nempe hic ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, de quo Nicephorus, lib. xiv, cap. 46, ac de hoc forsitan verba auctoris accipienda sunt.

(44) Curopalata, ἐξερχόμενος ὁ πατριάρχης τοῦ βήματος. Interpres, *Exiens patriarcha e solio suo.* Refutat hunc Cantacuzenus, qui adyta appellat. Ecclesia Græcorum in quinque partes dividitur. Prima pars dicitur ἅγιον βῆμα, sanctum tabernaculum, quod gradibus in eam scandatur, ubi duo sunt altaria: majus in medio, quod appellatur

ascendit (45), cum illustrioribus Ecclesie principibus, qui et ipsi sacris stolis cooperti sunt, quos ad imperatores accersendos mittit. Illi confestim eosolii surgentes, ad ambonem vadunt; populus universus altam quiescissime silet. Patriarcha preces ad imperatorum unctionem compositas, alias submissa, alias clara voce, omnibus audientibus ordine recitat, ac Deum ei qui unguendus est, propitiat. Tum novus imperator tegmen capitis quodcumque fuerit, deponit, et quotquot in templo adsunt, solemniter nudatis verticibus astant. Patriarcha in formam crucis verticem imperatoris sacro unguento perlinat, et elata voce addit, « Sanctus. » Quam excipientes qui in ambone stant, ter pronuntiant; quod deinde populus similiter facit. Postea coronam quam in adytis tenent (nec enim, ut quidam aiunt, super mensam sacram (46) reponitur) ad ambonem portant. Quod si adest imperator antea coronatus, cum patriarcha novo imperatori coronam imponit, **123** et exclamat patriarcha, « Dignus. » Idem tertium exclamant qui in ambone sunt, et post eos populus, perinde ut post unctionem fiebat. Tum rursus patriarcha preces recitat, descenditque ex ambone imperator, non qua parte ascenderat, sed versus solem (47). Si forte illo tempore carnerit uxore, recta conscenso throno, iterum sedet; si habet, omnino et illam corona insigniri necesse est. E throno itaque surgentem, duo e propinquis dextra laevaque eam pressantes, aut si illi desint, eunuchi de anabathra [seu ascensu] deducunt, et ante solem constituunt. Tum descendit de ambone imperator, et paratam illi coronam (48) a propinquis, aut eunuchis, eam similiter tenentibus accipiens, uxoris capiti imponit: quæ maritum imperatorem adorans, ita se

χονται δὲ αὐτῷ καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων οἱ ἐπιφανέστεροι, τὰς ἱερὰς καὶ αὐτοὶ ἐνδεδυμένοι στολάς· οὓς ἀποπέλλων προσκαλεῖται τοὺς βασιλέας. Οἱ δ' εὐθὺς ἐξανιστάμενοι τῶν θρόνων, ἐπὶ τὸν ἀμβωνα χωροῦσι· σιωπῆ δὲ βαθεῖα καὶ ἀταρξία τὸ πλῆθος κατέχει πᾶν. Ὁ δὲ πατριάρχης τὰς ἐπὶ χρίσει τῶν βασιλέων συνθεθεμένας διεῖδεν εὐχὰς· τὰς μὲν ἡσυχῆ καθ' ἑαυτὴν, ἔστι δ' ἄς καὶ εἰς ἐπιχοον πάντων, καὶ τῷ χρισθησομένῳ ἐξιλίσσεται τὸ θεῖον. Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ μέλλων χρισθῆσθαι βασιλεὺς τὸ ἐπιχειμενον, ὃ τι ἂν ἦ, τῇ κεφαλῇ ἀφαιρεῖ. Νενόμισται δ' αὐτίκα πάντας ὅσοι παρέσιν ἐν ὄχῳ τοῦ ναοῦ, γυμναῖς καὶ αὐτοὺς ἰσθάναι κεφαλαῖς. Ὁ πατριάρχης δὲ τῷ θεῷ μύρω σταυροειδῶς χρίει τὴν βασιλέως κεφαλὴν, ἐπιλέγων μεγάλη φωνῆ· « Ἄγιος. » Διαδεχόμενοι δὲ οἱ ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος ἰστάμενοι τὴν φωνὴν, ἐκ τρίτου καὶ αὐτοὶ λέγουσιν, « Ἄγιος. » Ἐξεξῆς δὲ καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τὸ αὐτὸ ἐπιφωνοῦσι τοσαυτάκις. Μετὰ τοῦτο, τῶν αὐτῶν ἐντὸς παρὰ διακόνων τὰς ἱερὰς ἐνδεδυμένοι στολάς κατεχόμενον τὸ στέμμα (οὗ γὰρ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς, ὡς τινὲς φασί, τραπέζης κεῖται), ἀγοῦσιν ἐπὶ τὸν ἀμβωνα. Καὶ εἴ γε παρέσιν προσεπεμμένοι βασιλεὺς, ἕνα τῷ πατριάρχῃ τὸ στέμμα λαβόντες, ἐπιτιθέασιν τῇ κεφαλῇ τοῦ νέου βασιλέως· καὶ ἐκφωνεῖ ὁ πατριάρχης, « Ἄγιος. » Διαδεχόμενοι δὲ οἱ ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος, ἐκ τρίτου λέγουσιν αὐτοὶ τε καὶ πᾶν τὸ πλῆθος, ὃν τρόπον ἐπὶ τοῦ μύρου. Ἐἶτα ἐπιλέγει πάλιν ὁ πατριάρχης εὐχὰς, καὶ κατέρχεται τοῦ ἀμβωνος ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἐξ οὐπερ ἀνήλθε μέρους, ἀλλ' ἐκ τοῦ πρὸς τὴν σωλῆαν τετραμμένου. Εἰ μὲν οὖν συμψῆ μη κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἔχειν γυναικα τὴν βασιλεία, εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν ἀνιῶν, ἐπὶ τοῦ θρόνου καθίζει πάλιν. Εἰ δ' ἔχει, τότε καὶ αὐτὴν ἀνάγκη στεφθῆναι πᾶσα. Διὸ καὶ ἐξανισταμένην τοῦ θρόνου δύο τῶν γνησιωτάτων ἐκατέρωθεν λαβόμενοι συγγενῶν, ἢ εἰ μὴ γνησίους

#### Jacobi Pontani notæ.

Θυσιαστήριον, *sacra mensa, sancta sanctorum, locus Dei requietis, cathedra, propitiatorium, magni sacrificii officina, Christi monumentum, et ejus gloriæ tabernaculum.* Minus altare, in quo sacerdos sacra præparat, dicitur πρόθεσις, quasi *propositio*, quod panis consecrandus in eo primum ponatur. Secunda pars templi dicitur *λεπατεῖον, chorus, locus clero et cantoribus deputatus.* Ubi tabulatum, duo habens ostia, et vela utriusque ostio oppansa. Tertia pars ἀμβων, *pulpitum*, ubi recitantur Evangelia et Epistolæ, et verba fiunt ad populum. Unde εὐχὴ ὀπισθάμβωνος, *oratio pone ambonem, seu suggestum.* Quarta pars ναὸς, *templum seu navis ecclesie*, ubi populus orat, in qua viri a mulieribus sejuncti sunt per tabulata. Quinta est *baptisterium*, prope πρόναον, prope *vestibulum templi*, ubi hærent penitentes. Hæc Genebrardus in *Liturgicis*.

(45) Ambonem quidam eruditus putat fuisse *porkirchen*, id est, templi partem editam, quales columnis suffulta, aut parietibus allixæ, vel in adytorum vestibulo in altum extructæ, hominibus recipiendis in templis visuntur. Majus igitur, longius et latius quiddam erit, quam suggestus. Verum optime describitur ab Onuphrio, libello, quo voces quasdam ecclesiasticas obscuras interpretatus est: *Ambo*, inquit, dicitur *suggestus, seu pulpitum marmoreum, ex quo lector seu diaconus*

*lectionem, seu Evangelium recitabat: quos multos, et magnos, et pulcherrimis tabulis marmoreis ornatos per urbis ecclesias, et præsertim apud Sanctum Paulum videmus; quem locum Cyprianus libro III, epist. 5, honoris causa tribunal quoddam ecclesie appellavit. Ab ambiendo dictum volunt, quod locus ille utriusque gradibus ambiatur.* Nam in quibusdam ecclesiis duo graduum ordines visuntur, unus a sinistris, quo fit *ascensus versus orientem*, alter a dextris, *occidentem spectans, quo fit descensus.* In quibusdam vero aliis ecclesiis diaconus una, subdiaconus altera in *pulpitum seu ambonem conscendit.* Est ergo vox Græca ἀμβων ἀμβωνος, quæ inter cætera significat *ascensum et locum editum*, a verbo ἀναβαίνω, quod est *ascendo.* Cap. 15 concilii Laodicensis, quod Græce est. τῶν ἐπὶ τὸν ἀμβωνα ἀναβαινόντων, Latine legitur, *qui pulpitum ascendunt.*

(46) Super *θυσιαστήριον*, ut supra.

(47) Seu, *versus solem.* Latina vox partem interioriorem templi, quæ solem orientem spectat, significans, inquit scholiastes *Curopalata.*

(48) *Curopalata*: Οὐχ ὅμοιον τῷ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἕτερον τι σχῆμα προητοιμασμένον ὑπάρχον. *Non eam quidem similem coronæ imperatoris, sed alia quadam forma arte comparatam.*

ἔχοι, ἔκτομαι τοσοῦτοι τῆς ἀναβάθρας τε κατάγουσι, A καὶ φέροντες ἰστώσι πρὸ τοῦ σωλέου. Κατερχόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ δι' αὐτὴν ἡτρεπισμένον στέμμα λαμβάνων ὑπὸ γνησίων τιῶν ἢ ἔκτομιῶν κατεχόμενον, καὶ αὐτὸ ἐπιτίθεισι τῇ κεφαλῇ τῆς γυναικός. Ἡ δὲ τὸν ἄνδρα καὶ βασιλέα προσκυνεῖ, δουλείαν ὁμολογοῦσα. Ὁ πατριάρχης δὲ παρὰ τὸν σωλέαν ἰστάμενος καὶ αὐτὸς ἐπιλέγει εὐχὴν ὑπὲρ τε τοῦ βασιλέως καὶ βασιλίδος, καὶ τοῦ ὑπάρχοντος παντός. Οὕτω μὲν οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν ἰδίαν γυναῖκα στέφει. Εἰ δὲ συμβῆ προσεστεμμένον εἶναι τὸν βασιλέα, ἐπὶ τῆς τῶν γάμων τελετῆς ὁ βασιλεὺς τὴν ἰδίαν ὠσαύτως στέφει γυναῖκα. Αὐτοὶ δὲ ἀμφοτέρω ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν ἀνερχόμενοι, κάθηνται ἐπὶ τῶν θρόνων, τῆς ὀλλῆς μυσταγωγίας τελομένης· φθομένου μὲν τοῦ τρισηχίου, ἢ τῶν ἀποστολικῶν γραφῶν, ἢ B τῶν θείων Λογίων ἀναγινωσκομένων, ἀνίστανται καὶ αὐτοί. Ἐξ ἑκατέρων δὲ τῶν τοῦ ναοῦ μερῶν ἐπὶ ξυλίνων ἀνασθῶρων εἰς αὐτὸ τοῦτο πεποιημένων, οἱ πρωτοφάλατοι ἰστάμενοι καὶ δομέστικοι λεγόμενοι, καὶ ἔτεροι τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, ἄδειν εἰδότες, οὓς ἐπὶ τῆς τοιαύτης τελετῆς κράκτας ἴθος ὀνομάζειν ἐστὶ, μέλη τινα ἄδουσι ἐξεπίτρηδες συνθεθειμένα, ἀρμόζοντα τῇ ἑορτῇ· τῆς μεγάλης δὲ εἰσόδου ἐπὶ τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας λεγομένης, ἥδη ἀρχομένης, οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιφανέστεροι τῶν διακόνων ἐρχόμενοι προσκαλοῦνται τὸν βασιλέα. Ὁ δὲ εἰς τὴν λεγομένην πρόθεσιν, ἔθρα τὰ ἅγια καίται, ἐρχεται μετ' αὐτῶν. Ἐξω δὲ ἰστάμενος τῆς προθέσεως, περιβάλλεται μανδύαν χρυσοῦν ἐπὶ τὸ διάδημα καὶ τὴν C πορφύραν. Καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ κατέχει σταυρὸν ὃν ἴθος κατέχειν, ὅσον ἂν χρόνον τὸ στέμμα φορῇ. Τῇ δὲ λαεῖ νάρθηκα φέροντες ἔγχευον, ὥστε τάξιν ἐκκλησιαστικὴν τὴν τοῦ δεποτάτου [αἰ. διποτάτου, εἰ δεποτάτου] λεγομένου ἐπέχειν· ἃ ἀμφοτέραις ἔχων, τῆς εἰσόδου πάσης ἡγεῖται τῆς ἱερᾶς. Ἐξ ἑκα-

illi subjectam profitetur. Patriarcha vero ad solem consistens, pro imperatore, imperatrice, et eorum populis, preces pronuntiat. Hoc igitur modo imperator conjugem suam coronat. Si antea corona ipse indutus fuit, inter sacra nuptiarum id facit. Coronati ambo, qua dictum est cæremonia, deus anabathram ascendentes, in thronis resident. Dum reliquum missæ absolvitur, et trisagion cantatur, aut de apostolicis litteris sacrivse Scripturis aliquid recitatur, et ipsi assurgunt. Ex utraque vero templi parte, super ligneis anabathris [seu ponticalis], ad hoc ipsum comparatis, stant protopsalte, et qui domestici (49) vocantur, et cæteri ordinis ecclesiastici, qui cantare norunt (quos in talibus sacris κράκτας [id est clamatores] appellari mos est), cantica quædam de industria ad hujus diei festi celebritatem confecta modulantur. Quando autem in sacra mystagogia jam tempus est ut instituat in templum supplicatio (50), sive processio, quæ μεγάλη εἰσόδος appellatur, qua panis et vinum consecranda in Sancta sanctorum [sive in tabernaculum], ad altare primarium inferantur, honoratiore Ecclesie diaconi accedentes, imperatorem, vocant, et is cum illis ad propositionem, quæ dicitur, ubi sancta sunt posita, accedit. Stans autem adhuc foris, mandyam aureum (51) supra diadema, et purpuram induitur; ac dextra quidem gestat crucem, quam gestare solet, quandiu coronam gestat; sinistræ ferulam tradunt, ut ordinem seu locum ecclesiasticum teneat ejus, qui deputatus (52) appellatur. Hæc manibus tenens, toto iucessu seu pompa sacra præcedit. Ad utrumque latus barangi (53) cum securibus, 124 et claro sanguine juvenes armati, aut etiam inermes, circiter centum composite sequuntur, rectaque post ipsum linea diaconi et sacer-

Jacobi Pontani notæ.

(49) Dicebantur isti domestici cantorum.

(50) Totum hoc, et quæ sequuntur, περιφραστικῶς declarant, quid sit, quæ in Missa Græcorum dicebatur μεγάλη εἰσόδος, quod ad verbum, *magnus ingressus* interpretari nolui, ne lector inereret, et tamen quod tot verbis per circumventionem explicatur, in contextu apponendum duxi. Hæc autem supplicatio, seu iste circuitus *der Umgang*, in ipso templo in quavis liturgia lecto Evangelio, et dimissis catechumenis peragebatur, ut ex Nicolao Cabasila in exposit. Liturgiæ cap. 25 et 24 liquet. A prothesi initium procedendi erat. Omnia enim circa sacra mysteria peragunt Græci in prothesi. Sic altare minus vocant, ex quo panem ad consecrationem destinatum et alia sacerdos et diaconus accipientes, templum circumveniunt, adjuncto toto ministerio ecclesiastico, cui etiam adjungebatur imperator coronandus, tenens locum τοῦ δεποτάτου, ut inquit Cantacuzenus. Et hæc processio vocabatur μεγάλη εἰσόδος, eo quod dona in sacrificio offerenda (panis scilicet et vinum) inferrentur ad sancta sanctorum, seu ad altare summum et principale, in quo sacrificium Missæ peragebatur, et Eucharistia conficiebatur. Itaque μεγάλη dicitur respectu altaris, ad quod dona perferebantur, quia erat μέγα, *primarium*, et ipsi sacrificio proprie destinatum. Et fortassis habetur

etiam respectus ad εἰσόδον πρὸς τὴν πρόθεσιν, quæ minor dici poterat, ob altare minus augustum et religione venerandum. Etsi hæc εἰσόδος non fiebat templo prius undequaque obito. Et videtur hæc appellatio talis, qualis apud nos appellatio canonis minoris et majoris. Hæc Gretserus noscer, quæ tecum communico.

(51) Genus Persicum vestis, non solum militaris, verum etiam in foro et pace usitata, ex eo dictum, quod corpori junctum, pressum, non autem laxum et ei admensum esset. A Latinis penulam appellari putat Turneb. lib. xxv, cap. 17. Nam quod Dio scribit in Commodio, καὶ ἐν ταῖς μανδύαις εἰς τὸ θέατρον εἰσέλθῃν, Lampridius scribit, *penulatos jussit spectatores, non togatos ad munus convenire*. Quanquam a Græcis etiam φανόλη usurpatur.

(52) Curopalata in ecclesiasticis hunc ordinem ponit, apud quem scriptum est διποτάτος, apud nostrum autem δεποτάτος. Scholiastes, quoniam Chartulario adjungatur, ἀντιγραφῆς, et ex Budæo contrarotulatore interpretatur, quem vide. Αποτάτος et δαιπωτάτος in militia quid sint, habes in Glossario Rigaltii.

(53) Barangi, milites prætoriani ex Anglia, ut patet ex libro *De officiis aulæ Cpolitaneæ*.

dores ordine incedunt, sacra vasa et instrumenta cum reliquiis, et omnium sanctissima [eucharistiam] inferentes. Templo de more circuito, ubi ad spleam veniunt (54), alii quidem omnes foris manent, imperator solus ingressus, patriarcham ad sanctas fores stantem (55) invenit. Postquam consalutarunt, patriarcha intus, imperator foris inclinatis capitibus, stantes exspectant. Protinus qui pone imperatorem alios diaconos antecedit, dextra tenens thuribulum, sinistra humerale patriarchæ (56), quod dicitur, accedens imperatorem thure vaporat. Quo caput inclinante, diaconus sublata voce inquit, « Memor sit Dominus Deus potentiae imperii vestri, in regno suo ubique, nunc et semper, et in sæcula sæculorum, » addens, « Amen. » Deinceps et reliqui diaconi. ac sacerdotes, adeuntes, idem comprecantur. Hoc perfecto, imperator rursus salutato patriarcha, mandyam [seu penulam] deponit (quam, pro consuetudine, ecclesiæ referendarius aufert); denuoque anabathram ascendens, in throno considit, sub symbolo fidei, oratione Dominica, et elevatione Dominici et sacri corporis exurgens. Facta elevatione, imperator si ad sacram communionem paratus non est, usque ad finem sacræ mystagogiæ in throno sedet. Si paratus, venientes diaconi eum rursus accersunt: quibuscum statim in adyta ingreditur, traditoque sibi thuribulo, sacræ inense suffitum, facit, primum quidem ad orientem, tum ad septentrionem, post ad occidentem, et tandem ad meridiem respiciens. Dumque iterum ad orientem thuris fumum spargit, in ipsum quoque patriarcham id facit, qui imperatorem salutans, deque ejus manu thuribulum capiens, illum vicissim suffitu honorat. Post hæc coronam de capite suo auferens imperator, diaconis tradit: cui patriarcha in manum dat partem corporis Dominici; factusque ejus particeps, etiam de sanguine vivifico (a) commu-

τέρων δὲ αὐτοῦ μερῶν κατὰ τὰ πλάγια, οἱ τε τοὺς πελέκεις ἔχοντες βάραγγοι προσαγορευόμενοι, καὶ νεοὶ τῶν εὐπατριδῶν περὶ ἑκατὸν ὠπλισμένοι διαπρεπῶς παρέπονται ἢ καὶ ἄνοπλοι· κατ' εὐθείαν δὲ μετ' αὐτὸν, οἱ τε διάκονοι ἐφεξῆς ἔπονται καὶ οἱ ἱερεῖς, ἐπιπλά τε καὶ σκευὴ τῶν ἱερῶν καὶ αὐτὰ τὰ ἀγιώτατα ἐπιφερόμενοι. Τὸν δὲ ναὸν περιελθόντες κατὰ τὸ ἔθος, ἐπειδὴν γένοιτο ἐν τῷ σωλῆα, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἐστῶσιν ἐκτός, αὐτὸς δὲ μόνος εἰσερχόμενος τὸν σωλῆαν, τὸν πατριάρχην ἐπὶ ταῖς ἱεραῖς κυκλίαις [κυγκλίαις] ἐστηκότα εὐρίσκει. Προσαγορευόμενοι δὲ ἀλλήλους, ὁ πατριάρχης μὲν ἐσωτέρω, ἔξω δ' ὁ βασιλεὺς, περιμένουσιν ἐστῶτας· εὐθὺς δὲ ὁ μετὰ τὸν βασιλέα τῶν ἄλλων ἡγούμενος διακόνων, τῇ δεξιᾷ μὲν κατέγων θυμιατῶν, τῇ δ' ἑτέρα τὸ τοῦ πατριάρχου λεγόμενον μαφόριον, τὸν βασιλέα παριὼν θυμιᾷ· κλίναντος δὲ αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ὁ διάκονος εἰς ἐπήκοον πάντων, « Μνησθεὶς Κύριος ὁ Θεός, » λέγειν, « τοῦ κράτους τῆς βασιλείας ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, » ἐπιλέγων καὶ τὸ, « Ἀμήν. » Ἐφεξῆς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ διάκονοι παριόντες, καὶ ἱερεῖς, λέγουσι τὸ αὐτό. Τούτου δὲ τελεσθέντος, ὁ βασιλεὺς τὴν πατριάρχην προσαγορεύσας, ἀποδύεται τὸν μανδύαν. Καὶ τὸν μὲν ὁ τῆς Ἐκκλησίας ραιφερονδάριος ἀποφέρεται· οὗτω γὰρ ἔθος. Ὁ βασιλεὺς δ' ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν ἀναρχόμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθηται πάλιν, τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως τῆς τε προσευχῆς τοῦ, « Πάτερ ἡμῶν, » λεγομένου· καὶ τῆς ὑψώσεως γινομένης τοῦ Δεσποτικῆ καὶ ἁγίου σώματος ἀνιστάμενος, τῆς ὑψώσεως δὲ τελεσθεῖσης, εἰ μὲν ἀνεπιτηδεῖως πρὸς τὴν τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίαν ὁ βασιλεὺς ἔχει, μέχρι συμπληρώσεως τῆς θείας μυσταγωγίας κάθηται ἐπὶ τοῦ θρόνου. Εἰ δὲ παρεκκείσεται πρὸς τοῦτο, πάλιν αὐτὸν οἱ διάκονοι ἐρχόμενοι προσκαλοῦνται. Καὶ μετ' αὐτῶν εὐθὺς εἰσεσιιν εἰς τὰ ἄδυστα· καὶ θυμιατοῦ αὐτῷ ἡδομένου, τὴν ἱερὰν τράπεζαν πρώτα μὲν κατὰ ἀνατολῆς θυμιᾷ· εἶτα πρὸς ἄρκτον, καὶ

#### •Jacobi Pontani notæ.

(54) Nomine soleæ hic videtur chorus accipien-  
dus, qui proxime cum tabernaculo jungitur.

(55) Quæ nimis ad tabernaculum, et ad præ-  
cipuum templi partem ducunt.

(56) Scribendum utique ὠμόφοριον, de quo ita  
est in libro, qui Ἄρθος inscribitur, et Græco vul-  
gari compositus est: Τὸ ὠμόφορον ὅπερ βασιλεὺς ὁ  
ἀρχιερεὺς εἰς τὸν ὦμον οὗ, δηλοῖ τὸ πρῶτον τὸ  
πεπλανημένον, ὅπου ὁ Χριστὸς ἐκέρδησεν, καὶ ἐδά-

λετο ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ, καὶ ὑπῆρτο εἰς τὴν ζωὴν  
τὴν αἰώνιον. Καὶ διὰ τοῦτο εἶναι τὸ ὠμόφορον ἀπὸ  
τοῦ μάλλου τοῦ πρῶτον γινόμενον, εἰς τύπιν τοῦ  
πρῶτον τοῦ πεπλανημένου· Vestis quam gestat  
pontifex in humero suo, significat illam aberrantem  
ovem, quam Christus repertam imposuit humero suo,  
et in vitam æternam portavit. Ideo confecta est ex  
lana ovis, ut figura sit illius erraticæ ovis. — Ma-  
φόριον. Nihil mutandum.

#### Jacobi Gretseri notæ.

(a) Apud Græcos populus sub utraque specie eu-  
charistiam percipit æque ac sacerdotes cum sacris  
operantur, diverso tamen modo: nam sacerdotes  
et clericus etiam extra liturgiam sanguinem Christi  
hauriunt ipso sacro calice ad os adunato, eo modo,  
quo in nostris ecclesiis a sacerdotibus sacrifican-  
tibus id fieri consuevit; at plebs tubulo in calicem  
inmisso sanguinem eductum bibit, ut docent cum  
alii, tum Meletius Protosyngelus Alexandrinus  
quæst. II, de Eucharistiæ sacramento; nec intra  
ἄλλα seu ἄδυστα, sed extra. Hunc ritum hoc loco  
exprimit Cantacuzenus: Ὁ δὲ πατριάρχης εἰς τὰς  
χεῖρας αὐτῷ τοῦ Δεσποτικῆ σώματος ἐπιδίδωσι  
μερίδα. Μετασχῶν δὲ αὐτῆς, καὶ τοῦ ζωοποιῶν αἵ-

ματος κοινωνεῖ, οὐ λαβίδι, καθάπερ οἱ πολλοὶ, ἀλλ'  
αὐτῷ κρατῆρι, τὸν τῶν ἱερομένων τρόπον. Qui-  
bus verbis indicat, imperatorem sacerdotibus cle-  
ricisque hac in re exæquatam fuisse, idque ob  
imperatoriam majestatem. Quod totidem ferme  
verbis testatur Cuiropalata: Ὁ δὲ πατριάρχης μετὰ  
τὸ κοινωνῆσαι τοῦ τιμιῶ σώματος, δίδωσι καὶ τῷ  
βασιλεῖ εἰς τὰς χεῖρας μερίδα τοῦ Δεσποτικῆ σώ-  
ματος, οὗ καὶ μετασχῶν κοινωνεῖ ὁμοίως· καὶ τοῦ  
ζωοποιῶν αἵματος, κοινωνεῖ δὲ τοῦ μὲν πατριάρχου  
τὸν ἅγιον κρατῆρα κατέχοντος, αὐτὸς δὲ προσάγων  
τῷ κρατῆρι τὸ στόμα, ὡσπερ καὶ οἱ ἱερεῖς. Cetera  
quæ duo nonenda duximus, quæ forsitan imperi-  
tiori scrupulum moveant: alterum est de consue-

μετὰ τοῦτο πρὸς ἑσπέραν, καὶ τέταρτον πρὸς μεσημέριον βλεπόντων· πάλιν δὲ πρὸς ἀνατολὰς θυμιάσας.

A nical, non quomodo vulgus e vasculo, sed ipso cratere seu calice, sacerdotum more. Corona in

Jacobi Gretseri notæ.

in fine tradendi Eucharistiam sumpturo in manus; alterum de more præbendi sub utraque specie. Prius non est a recentioris Græciæ abusu, sed a præscito ævo, quod duplici argumento liquet. Nam sub ipsa quasi Ecclesiæ incunabula, dabatur Eucharistia fidelibus domum ferenda, ut cum opportunitum judicarent, privatim sumerent. Tangebant ergo Eucharistiam, et in manus sumebant. Ritus hujus testes habemus Tertullianum, lib. II *Ad uxorem*, cap. 5; sanctum Cyprianum libro *De spectaculis*, et libro *De lapsis*; Gregorium Nazianzenum oratione in funere Gorgoniæ sororis; sanctum Basilium, Epistola ad Cæsariam patriciam; Anastasium Nicænum, sanctum Hieronymum in Apologia pro libris adversus Jovinianum; sanctum Ambrosium Oratione in fun. fratris; sanctum Gregorium, lib. III *Dialog.*, cap. 36, et alios. Secundo, multa etiam existant veterum testimonia, quæ Eucharistiam, in ipso quoque templo percipiendam, non in os communicantis a sacerdote insertam, sed in manus datam demonstrant, ut ipse postea sacram hostiam ori admoveret. Quare sanctus Cyrillus *Cateches. mystagog. 5*: *Accedens ad communionem non expansis manuum volis accede, neque disjunctis digitis, sed sinistram veluti sedem quamdam subjicias dextræ, quæ tantum regem susceptionura est, et concava manu suscipe corpus Christi, dicens, Amen. Sanctificatis ergo oculis tam sancti corporis contactu communica: cave, ne quid excidat tibi.* Sexta synodus, can. 102: *Antequam fiat communio, Eucharistiam percipiturus manus in crucis formam figurans, sic accedat, et gratiæ communionem accipiat. Eos enim, qui ex auro vel ex alia materia quædam loco manus resectacula efficiunt ad divini muneris susceptionem, minime admittimus, ut qui inanitati subjectamque materiam Dei imagini præferant.* Si quis autem deprehensus fuerit, immaculatam communionem eis impartiens, et ipse segregetur, et is qui offert. Quem canonem Balsamon scholiis illustrans eundem morem firmat. Etsi indicat, sua ætate aliquibus Ecclesiis (Græcicis videlicet, de his enim loqui videtur) alium usum fuisse in usu. Nec satis mihi compertum, an et hodie eadem consuetudo in Græcia perseveret. Apud Latinos certe desijt proscripta circa tempora Hormisdæ papæ hoc concilii Cæsaraugustani decreto: *Eucharistiæ gratiam, si quis probatur acceptam non consumpsisse in ecclesia, anathema sit in perpetuum.* Quod postea approbatione omnium receptum, vim roborque legis generalis acquisivit. Nec minus exolevit mos alter ob reverentiam tanto sacramento debitam; par enim est, ut res omnium sacratissima non nisi consecratis manibus attingatur, licet Latina Ecclesia nullam hitem Græcæ ob contrariam consuetudinem moverit, ut nec Græca Latinæ. Huc enim vel maxime spectat præclara illa divi Augustini admonitio, epist. 418, ad Januarium: *Faciât unusquisque neuter secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhorat corpus et sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt; neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus et ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam susceperit Dominum: alter dicit: « Non sum dignus, ut intres sub tectum meum, »ambo Salvatorem honorificantes, diverso et quasi contrario modo.*

Quod attinet ad communionem sub utraque specie, illud constat, nec Græcos a Latinis ob duplicem, nec Latinis a Græcis ob simplicem speciem damnatos esse, sed quamlibet Ecclesiam suas rationes secutam, salva pace et charitate, id exis-  
quod optimum factu existimabat. Quapropter caput

hoc Græcis et Latinis, tametsi sæpius, præsertim in Florentina synodo congressis, nunquam ut dubium aut controversum in disceptationem venit: quæ res certum argumentum suppeditat, Græcos non ea mente utramque speciem usurpasse, quasi ill simpliciter ex præcepto et præscripto Christi facere oporteat, sitque absolute et ad integritatem sacramenti, et ad salutem hominum necessariam; quo consilio illi, qui a Romana et catholica Ecclesia desciverunt, hodie calicem urgent; nunquam enim id Græci in omnem occasionem Latinos carpendi nimis quam intenti dissimulassent. Et quis vel obiter in antiquitatis memoria versatus ignorat, morem sumendi unam speciem vetustissimum esse: et variis locis modo huic, modo alium, nunc utrumque viguisse, licet ab octingentis annis occiduis orbis magis ad unam speciem propenderit, novisque postea hæreticis Wiclephi et Hussi schola exortis, et magno clamore calicem, tanquam ad salutem necessarium, deposcentibus, decreverit ut laicis species duntaxat panis præbeatur. Quæ novatorum malesana contentio illud etiam effecit, ut ministris, qui pontifici rem divinam, solemniter apparatu facienti inserviunt, panis tantum species data sit, licet longa temporis diuturnitate inveteratus usus obtinisset, ut utraque species diacono et subdiacono porrigeretur: imo, ut videtur, etiam imperatori, si Romam venisset, inaugurationis gratia. Quare Augustinus Patricius in libello de Friderici tertii imperatoris in urbem adventu (quem citat Franciscus Turrianus libro octavo apostolicæ Constitutionum Clementis Romani) tanquam insolitum quid referens: *Communicavit, inquit, summus pontifex altaris sacramentum cum imperatore, diacono et subdiacono de pane tantum. De calice autem etsi consuetudo est, communicantes cum pontifice participare, propter insurgentem tamen Hussitarum et Boemorum damnatam hæresin, quæ calicis potum ad salutem necessarium putat, præter pontificem bibi nemo. Hæc Patricius, qui dicit se communioni pontificis interfuisse. Nec plura de his. Cui hæc satis non sunt, is illustrissimum cardinalem Bellarminum adeat, qui antiquitatem unius speciei, et jus Ecclesiæ, summamque æquitatem, qua dum calicem vetat utitur, copiose omni argumentorum genere demonstrat, tom. quarto, libro quarto *De Eucharistia*, capite vicesimo et sequentibus. Illud tantum adjecerim, hodiernos Græcos si non omnes, certe aliquos, ut ætate ita et eruditione majoribus suis inferiores, videri transitionem fecisse ad castra Hussitarum et confœderatorum. Id adeo ut mihi persuadeam, facit Jeremias patriarcha Constantinopolitanus in censura ad Tubingenses, quos ita affatur: *Φατέ οὖν πρῶτον ὅτι μεταλαμβάνειν δεῖ καὶ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν, καὶ καλῶς λέγετε. Οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐκτελοῦμεν τῶν φρικτῶν μεταλαμβάνοντες μυστηρίων. Dicitis igitur primum utraque specie accipiendas esse. Et recte dicitis. Id enim et nos agimus, cum tremenda mysteria sumimus. Clarius Protosyngelus, ejus supra mentio facta: *Non defraudatur, inquit, apud nos populus Dei, hereditas Christi altissimi semisse sacramenti: utraque enim species ex æquo omnibus offertur ad participandum, etc. Filius enim Dei, qui hoc fieri jussit, ita jussit fieri, etc. Utraque specie ad communionem necessario pertinet.* Hæc et id genus alia Græcus ille Hussitarum et similium spiritu afflatus, quem Bellarminus vero, hoc est Dei spiritu diffat, perspicue demonstrans, usu unius speciei nihil adversus ullum præceptum divinum committi. Quod, ut prius dictum, superioris ævi Græcis, et illis ipsis, qui Cantacuzeni ætate vivebant, minime**

caput reposita, ex adytis progreditur. Mystagogia finita, distributa populo sanctificationis rursus particeps effectus, et a patriarcha præsentibusque episcopis benedictione **125** impertitus, et dexteris eorum apprehensas osculatus, in locum, qui catechumena vocatur, ascendit, ut ab omnibus repente conspectus, faustis acclamationibus excipitur. Hoc etiam consummato, descendit, ipseque et Augusta soli equis insidentes, cæteri omnibus pone ambulantes, in palatium portantur. Ibi instructa mensa, magno domestico, aut si ille non est, despota ministrante, coronati epulantur. Per dies item consequentes, plus minus decem (neque enim numerus dierum festorum lege præscribitur, sed in arbitrio imperatoris est), diademate, corona et purpura in regio vestilario depositis, pretioso nihilo minus et regali cultu (57) splendide ferias agunt. Prandis sumptuose apparatis, proceres omnes coram imperatoribus convivantur, ipsis quoque separatim, præfecto regie mensæ ministrante, accumbentibus. Magnus domesticus locum sibi convenientem tenens, cum iisdem in epulas. Sed memorabile est in hac caeremonia, quod omisimus. Die quo imperator unctus e templo exit, ab aliquo ejus optimatum, quem ad hoc delegerit, in populum jaciuntur quæ vocant epicombia (58). Sunt autem fasciculi, segmenti: lineis illigata habentes numismata aurea imperatoria tria, totidem argentea aut plura, et obolos æreos totidem. Sparguntur hujusmodi fasciculi circiter decies mille, in vestibulo templi præcipue. Sub ipso vero diem in palatio populo toto congregato, ab eodem ex optimatibus tot pluresve jaciuntur fasciculi. Postero die de populo adest nemo; adest autem quicquid est militum et famulorum, seu ministrorum aulicorum imperatoris. Tum in atrium palatii descendens, astante quæstore suo, gerenteque laciniam vestis plenam imperatoria pecunia eaque aurea, manu plena sumens, in orbem dispergit. Qua tota dispersa, quæstor laciniam iterum, et tertium, et quartum, et sæpius implet. Causa hujus distributionis auri hæc est, quod imperator de suo sumptum faciens, omnes secum lætari unaque festum diem celebrare cupit. Ritus igitur in coronatione imperatorum servari solitus talis est, et servatus est etiam in Andronico juniore imperatore, indictione octava, ineunte mense

Februario.

ἀπόδεσμοι. Εἰς τὴν ὑστεραὴν δὲ τῶν δημοτικῶν μὲν πάραισιν οὐδένας· τοῦ στρατιωτικοῦ δὲ καὶ τοῦ περὶ τὴν βασιλικὴν ὑπηρεσίαν τεταγμένου παρόντος παντός, ἐν ταῖς τῶν βασιλείων αὐλαῖς ἐξερχόμενος ὁ

#### Jacobi Pontani notæ.

(57) Cuiusmodi, τὰς συνήθεις καθημερινὰς στόλας λαμπράς, καὶ πολυτελεῖς οὐσας φέροντες, consuetas, et quotidianas vestes, easque splendidas, et sumptuosas gestantes.

(58) Quid sit hoc verbis statim sequentibus ex-

#### Jacobi Gretseri notæ.

ignotum erat. Verum justo Dei judicio contingere solet, ut qui se ab Ecclesiæ concordia segregarunt,

θεμιὰ καὶ τὸν πατριάρχην, προσαγορεύσας δὲ αὐτὸν ὁ πατριάρχης, καὶ τῆς χειρὸς αὐτοῦ λαβὼν τὸν θυριατὸν, ἀντιθυμιὰ καὶ αὐτὸν αὐτός. Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ στέμμα τῆς κεφαλῆς περιελόμενος ὁ βασιλεὺς, ἐγχειρίζει τοῖς διακόνους· ὁ δὲ πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος· ἐπιδίδωκε μερίδα. Μετασχὼν δὲ αὐτῆς, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ αἵματος κοινωνεῖ οὐ λαβίδι, καθάπερ οἱ πολλοὶ, ἀλλ' αὐτῷ κρατῆρι τὴν τῶν ἱερομένων τρόπον. Τὸ τε στέμμα περιθέμενος αὐθις, ἔξεισι τῶν ἀδύτων· τελεσεθείσης δὲ τῆς μυσταγωγίας, τοῦ διαδομένου τοῖς πλήθεισιν ἀγιάσματος αὐθις μετασχὼν, καὶ παρὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν παρόντων ἀρχιερέων εὐλογηθεὶς, καὶ περιπτυσάμενος αὐτῶν τὰς χεῖρας, εἰσεῖσι εἰς τὰ λεγόμενα κατηχούμενα, ὡς ἀνὲς ἀπόπτου παρὰ πάντων ὁρώμενος εὐφρημηθείη. Τελεσθέντος δὲ καὶ τούτου, κατελθὼν ἐκείθεν αὐτῆς καὶ ἡ βασιλις μόνος, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπομένον περὶ, ἐπιπτοι χωροῦσι πρὸς τὰ βασιλεία. Τραπέζης δὲ ἡτοιμασμένης ἐκεῖ στεφφοροῦντες καθήμενοι εὐωχοῦνται. Διακονεῖται δὲ αὐτοῖς ὁ μέγας δομέστικος· τὰ πρὸς χρῆσιν, ἀν δὲ μὴ ἢ μέγας δομέστικος, ὁ δεσπότης. Τὰ δ' ἐφεξῆς ἡμέρας δέκα, πλείους ἢ ἐλάττους (οὐ γὰρ ἀριθμὸς νενομίσται τῶν τῆς ἑορτῆς ἡμερῶν, ἀλλ' ὅπως ἂν βασιλεὶ δοκῆ), τὸ μὲν διάδημα καὶ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύραν ἐν τοῖς βασιλικῶν ἀποτίθενται ταμιεῖς· ἐβῆτας δὲ ἐτέρας περιβεβλημένοι λαμπράς· καὶ βασιλικὰς ἑορτάζουσι λαμπρῶς, ἀρστων τε παρασκευαζομένων πολυτελῶν, οἱ συγκλητικὸι πάντες καθήμενοι ἀριστῶσιν, ὁρώντων τῶν βασιλέων καὶ εὐωχομένων καὶ αὐτῶν ἐν ἰδίᾳ τραπέζῃ· διακονεῖται δὲ αὐτοῖς ὁ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς τεταγμένος τραπέζης· ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ τοῖς ἄλλοις συνανακείμενος συγκλητικῶσι. Ἄξιον δὲ καὶ ὁ παρελπίσμενος τῆς τελετῆς ταύτης ἐπιμνησθῆναι· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς χρῆσθαι ἔξεισι τοῦ ναοῦ, παρὰ τινος τῶν συγκλητικῶν, ὃν ἂν ὁ βασιλεὺς ἐθέλῃ, εἰς τὸν δῆμον ῥίπτονται ἃ λέγουσιν ἐπικόμδια. Δύναται δὲ τοῦτο, ἀποδέσμους τινὰς εἶναι ἐν ἔθονων τμήμασι δεδεμένους ἔνδον ἔχοντας νομίσματα χρυσᾶ τῶν βασιλικῶν τρία καὶ εἴς ἀργύρου τσσαῦτα, ἢ καὶ πλείω· καὶ ὄβολους ἀπὸ χαλκοῦ τσοσούτους· ῥίπτονται δὲ ἀπόδεσμοι τοιοῦτοι χιλιάδιον ἕλαττον ἢ πλείον δέκα ἐν τοῖς προαυλοῖς μάλιστα τοῦ ναοῦ. Ὑπὸ δὲ τῆν αὐτῆν ἡμέραν, ἐν τοῖς βασιλείοις τοῦ δήμου συνηθροισμένου παντός παρὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν συγκλητικοῦ, τῶν προτέρων ἰσοῖ ἢ καὶ πλείους ῥίπτονται

planatur. Vides originem moris spargendæ pecuniæ in nostrorum imperatorum seu electionibus, seu coronationibus? Infra etiam causa adducitur, quam et nostros propositam habuisse certum est.

in plures et graves errores semper delabantur, nisi eo, unde exierint, revertantur.



βασιλεὺς, τοῦ τῶν βασιλικῶν ταμίου παρεστῶτος· χρημάτων· καὶ τὴν ἀκραν τῆς ἐσθῆτος πλήρη φέροντος νομισμάτων χρυσῶν ἐκ τῶν βασιλικῶν, δραττόμενος ὁ βασιλεὺς κύκλῳ διασκεδάξει· κενωθέντων δὲ, ὁ ταμίης αὐθις τὴν ἐσθῆτα ἀναπληροῖ. Καὶ οὗτο γίνεται οὐ τρίς· καὶ τετράκις μόνον, ἀλλὰ καὶ πενεάκις. Ἄξιον δὲ τῆς τοιαύτης διαδόσεως τοῦ χρυσοῦ, τὸ πάντας βούλεσθαι τὸν βασιλέα ἐκ τῶν αὐτοῦ διαπανῶντας αὐτῷ συνευφραίνεσθαι καὶ συμπανηγυρίζειν. Τοιαύτη μὲν ἡ ἐπὶ τοῖς βασιλεῦσι στεφομένοις γινομένη τελεστὴ· ἢ δὴ γέγονεν ὁμοία καὶ ἐπ' Ἀνδρονίκῳ τῷ νέῳ βασιλεῖ, Φεβρουαρίου Ἰσταμένου τῆς ὀγδόης Ἰνδικτιῶνος.

## 126 CAPUT XLII.

*Cum magno et nobili comitatu Anna imperatrix adducitur Byzantium. Nuptiæ fiunt; ipsa coronatur. Sabaudii nobiles commendantur; imperatorem ludicras artes docent. Cum Persis prædonibus dimicatur cum victoria. Imperator in pede vulneratur. Cum Michaele Mæssorum rege colloquium. Senioris imperatoris ira et alienatio a nepote recrudescit.*

Τοῦ δὲ ἐπιόντος ἔτους κατὰ μῆνα Φεβρουαρίου Ἰνδικτιῶνος, ἐκ τῆς Σαβωίας εἰς Βυζάντιον ἦκεν Ἄννα ἡ βασίλισ, πολλὴν ἐπαγομένη καὶ βασιλικὴν θεραπείαν, ἐκ τε ἀνδρῶν ὁμοίως καὶ γυναικῶν. Ἐκ τε γὰρ τῶν παρὰ Λατίνοις καθάλαριων καὶ σκουερῶν λεγομένων ἦγε πολλοὺς, καὶ τῶν ἄλλως παρ' αὐτοῖς εὐπατριδῶν· καὶ τὰς ἐν ἑτέροις χρόνοις εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐξ ἀλλοδαπῶν ἀφικνουμένας βασιλίδας ὑπερεῖχε πολυτελεῖ. Προσεδέχθη τε ὁμοίως παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ κηδεστοῦ βασιλικῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς, καὶ ὡσπερ ἦν εἰκόσ· τὴν βασιλέως καὶ υἱοῦ γαμετήν. Συμβέβηκε δὲ καὶ βασίλειά τὸν νέον τῷ Βυζαντίῳ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐνδιαιτρίβειν. Ἡ δὲ βασίλισ Ἄννα τῇ τε κατὰ τὸν πλοῦον ταλαιπωρίᾳ, καὶ τῇ τῶν ἀέρων ἐναλλαγῇ τὸ σῶμα πεποννηκυῖα, ἐνόσησεν ὀλίγαις ἡμέραις ὑστερον τῆς ἀφίξεως αὐτῆς. Ὁ τε νέος Ἀνδρόνικος, τοῦτο μὲν καὶ διὰ τὴν τῆς βασιλίδος νόσον, ταῦτο δ' ὅτι καὶ χρεῖα τις ἀπαραίτητος ἐκάλει, πρὸς τὰς ἐπὶ Θράκης ἐξῆσι πόλεις, καὶ διέτριψεν ἄχρι φθινοπώρου ἐν ἐκεῖναις. Ὀκτωβρίου δὲ Ἰσταμένου τῆς δεκάτης Ἰνδικτιῶνος, εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκε. Καὶ ἡ γαμήλιος ἐτελεῖτο ἐσπῆ λαμπρὰ καὶ περιφανῆ· ὡσπερ δὲ ἔθος τοῖς βασιλεῦσι μετὰ τὸ ἐπὶ τοῖς γάμοις τὰ νενομισμένα τελεσθῆναι, καὶ Ἄνναν τὴν βασιλίδα βασιλεὺς ἔσπεφεν ὁ ταύτης ἀνήρ. Μετὰ δὲ τὸ τὴν τῶν γαμηλιῶν ἐσπῆν παραδραμεῖν, τῶν μετὰ τῆς βασιλίδος ἐκ Σαβωίας ἐλθόντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, οἱ πολλοὶ μὲν εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανῆλθον· ἔμειναν δὲ μετ' αὐτῆς ὀλίγον τινὲς, καὶ Ζαμπέα μία τῶν γυναικῶν ἅμα τοῖς υἱοῖς φρονήσαι τε ὑπερέχουσα τὰς ἄλλας, καὶ βασιλικοῖς οἰκοῖς διὰ τε παιδείαν καὶ τὴν ἄλλην ἐπιτηδεύματα πρέπουσα ἐνδιαιτρίβειν. Ἐκ μόντοι Σαβωίας· οὐκ ὀλίγοι τῶν εὐπατριδῶν εἰς τὴν Ῥωμαίων

Anni sequentis [1326] mense item Febuario, indictione nona, e Sabaudia Byzantium venit Anna imperatrix, frequenti et regio virorum feminarumque comitatu. Nam et ex caballariis et scutariis (ut apud Latinos dicuntur) (59) multi sequebantur: luxuque et magnificentia domi suae nobilium, ipsas quoque e locis externis aliquando in Romanum solum adductas nuptum imperatoribus reginas superabat. A socero imperatore perinde, et ut imperatoris ac filii sponsam conveniebat, regali apparatu accepta est. Belle autem cecidit, ut is eodem tempore Byzantii moraretur. Anna ex insolentia navigationis et caeli mutatione afflictata, paucis ab adventu diebus ægrotavit. Junior Andronicus partim propter ejus morbum, partim propter quoddam negotium prorsus necessarium ad urbes Thraciæ excurrit, in quibus usque ad autumnum hæsit, et initio Octobris, indictione decima, Byzantium revertit. Nuptiis secundum omnia, et quidem singulari et illustri apparatu peractis, Annam conjux ejus ex more coronavit. Post ferias nuptiales multi qui cum illa e Sabaudia venerant, utriusque sexus, in patriam redierunt, paucis remanentibus, et Zampea cum filiis, femina omnium prudentissima, et ob eruditionem liberalem, cæteramque habilitatem imperatorum idonea contubernio. Ex nobilitate Sabaudica complures quoadiu voluerunt, apud imperatorem vixerunt, ab eoque perhumaniter habiti sunt. Erant quippe non solum viri fortes, et bello intrepidi, sed præterea ad jucunde colludendum natura accommodati. Proinde et cum imperatore venationes celebrabant, et tzustriam [ludi genus (60)] et torneamenta ipsi Romanos, ante id temporis penitus ignaros, primi docuerunt. Iis domum revertenti-

## Jacobi Pontani notæ.

(59) Si quando Latinas voces adducit, plerumque eas corrumpit hic noster; aut jam ante a populo corruptas ponit. Quis dubitet, quin a scuto facta sit vox, legendum σκουαριῶν, scutariorum? Scutarii autem sunt armigeri.— In Græco σκουερῶν, et ita etiam legebatur in codice; interp. corrigit autem σκουαριῶν, sed nihil opus, cum potuerit elidi ex scudieri Italorum, aut escuyer Gallorum; nam utrique, ut etiam Alamani, Latini promiscue dicuntur apud Græcos inferiores.

(60) *Ludi genus*, addidi de meo. Cinzustram appellat Gregoras, lib. x, atermum torne, quidam torneamenta, unde noster depravate τερνεμένα. De-

scribuntur ab eodem Gregora non longe ab initio illius libri. *Deinde duo etiam certamina celebravit, Olympicorum ludorum imitatione, quæ cum antea quoque sæpe edidisset, nunc tamen majore apparatu exornavit*, etc. Torneamentum a *Turnier* credo factum, quod equestrem decursionem nobis significat, seu hastiludium. Italicæ linguæ periti aiunt, tzustriam esse vocem Italarum, quam illi tamen aliter scribunt, nimirum *giostra*, et corruptius, *zostra*. Nam et *gi sibilum* apud Italos habet ζ affinem. Et significat ludos equestres, quibus adversis hastis concurritur, ut *torneamentum* illius exhibitione videatur.

bus, alii veluti successores indidem adveniebant; ac fere semper Sabaudi aliqui in imperatoris commercio erant. **127** Sic porro honoris quodam desiderio plurimi Romanorum in his ludis excellere laborarunt (supraque omnes imperator, qui et magistris palmam præripiebat (61)) ut non Sabaudi modo, sed et Franci, Alemanni, Burgundi, apud quas gentes potissimum harum rerum studia vigent, hi, inquam, omnes, qui tum debebant Constantinopoli, victos sese faterentur, imperatoremque, agnam quamdam in iis dexteritatem ejus admirati, apud suos vel laudatissimis superiorem evasisse non negarent. Cæterum non multo post nuptias valedicens avo, cum Augusta Didymotichum profectus est. Cum venisset ad locum Magna Carya dictum, ad montem Lipicis appellatum, didicit Persas pedites viciniam hostiliter diripere. Milites igitur imperatorem sequentes, prima luce viam capessendo, ut poterant, pergebant, eo (quoniam cum magno domestico paucisque aliis ad feras simul ex itinere captandas declinaverat) a tergo relicto. Verum ubi de irruptione cognovit, ad pugnam cum Barbaris ineundam eos revocavit, statueruntque ipse et magnus domesticus, oportere cum globo quem haberent, eo ubi Persas esse audiebant, occurrere, rati, utrovis modo se tutos fore. Sive namque in vasu faciles reperirentur, opus nullo labore confectum iri, sive Romanis multo numerosiores viderentur, ut ad manus cum iis venire haud tutum esset, ipsos in equis impune Persis peditibus elabi posse. Itaque præmissis speculatoribus armati sequebantur. At enim Barbari trita itinera omnimodis fugientes, per inviaque gradientes, ut in illorum locorum incolas involarent, et ab exploratoribus præteriti, subito ac præter opinionem suam in imperatorem incidunt. Pugnatur summa vi; Barbari temere et confuse dimicantes ad unum omnes cadunt; imperatorii ipsique et equi, paucis demptis, vulnerantur omnes, nullas occumbit, equos multos amittunt. Imperator quoque in pede sagitta ictus (62): cujus equus septenis confossus vulneribus secundum pugnam interiit. Magnus domesticus parum absuit, quin eodem prælio oppeteret. Barbari enim cum frequentibus circumdedissent, sic ejus equum consueciarant, ut movere se amplius nequiret; sessorum vero telis, contis et lapidibus crebris feriebant, sed armis omnia sustinentibus nihil eorum, **128** quamvis et femora et brachia nudum, læsit; acinacem modo a cingulo

ἀφικνούμενοι, ἐφ' ὅσον ἐβούλοντο συνῆσαν τῷ βασιλεῖ, πολλῆς ἀξιοῦμενοι φιλοφροσύνης. Ἦσαν γὰρ δὴ οὐκ ἀνδρείοι μόνον καὶ τολμηταὶ κατὰ τὰς μάχας, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἐν ταῖς παιδείαις εὐφροεῖς συνεῖναι. Κυνηγεσίῳ καὶ γὰρ συμμετείχον τῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν λεγομένην τζούστριαν καὶ τὰ τερνεμένα αὐτοὶ πρῶτοι εἰδότες οὐδέν. Αὐτῶν δὲ ἀπερχομένων εἰς τὴν οἰκίαν, ἕτεροι ὡσπερ ἐκ διαδοχῆς ἐφοίτων ὡς βασιλέα· καὶ σχεδὸν ἐκ Σαβωθίας ἀεὶ τῷ νέῳ βασιλεῖ συνῆσαν τινες. Οὕτω δὲ ὑπὸ φιλοτιμίας; περὶ τὰ τοιαῦτα ἐξησκήθησαν οὐκ ὀλίγοι Ῥωμαίων, μάλιστα δὲ πάντων ὁ βασιλεὺς, καὶ τοὺς διδάξαντας ὑπερέσχευεν, ὡς μὴ τοὺς ἐκ Σαβωθίας μόνον τὴν ἤτταν ὁμολογεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ Φράντζας καὶ Ἀλαμανίας καὶ Μπουργουνίας, ἐν οἷς μάλιστα σπουδάζεσθαι τὰ τοιαῦτα, τὴν τε τοῦ βασιλέως θαυμάζειν εὐφροίαν, καὶ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα παρ' αἰσίοις εὐδοκιοῦντων κρείττω ὁμολογεῖν. Μετὰ μὲντοι τοὺς γάμους ὀλίγον τινὰ χρόνον τῇ Κωνσταντίνου ἐνδιατρίψας ὁ νέος βασιλεὺς, τῷ βασιλεῖ συνταξάμενος καὶ πάμπαν, ἅμα τῇ βασιλείᾳ ἐξῆει Βυζαντίου, ὡς εἰς διδυμότειχον ἀφιεζόμενος· γενομένης δὲ ἐν χωρίῳ, Μεγάλῃν προσταγορευομένης Καρύαν, κατὰ τὸ τοῦ Λίπηκος λεγόμενον ὄρος, Πέρσας ἠγγέλη πεζοὺς τὰ ἐκεῖ κατατρέχοντας χωρὶα ὀρῶν. Οἱ μὲν οὖν τῷ βασιλεῖ συνόντες στρατιῶται, ἅμα ἐφ' τῆς ὁδοῦ ἐχόμενοι, ὡς εἶχον ἦνυσον αὐτήν. Βασιλεὺς δ' ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ καὶ τισὶν εὐαριθμητοῖς ἑτέροις, ὑπελάπετο κατόπιν θηρεῶν ἅμα μεταξὺ τῆς ὁδοπορίας. Ὡς δὲ ἡ ἐφοδος ἠγγέλη τῶν βαρβάρων, πρὸς μὲν τοὺς στρατιώτας ἐπεμψε εἰς τὴν ἐρούνητα ἀναστρέφειν ὡς μαχομένους τοῖς βαρβάροις. Αὐτὸς δ' ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ δεῖν ἔγνωσαν μετὰ τῶν συνόντων ἐν οἷς ἐπίθοντο τοὺς Πέρσας εἶναι χωρῖοις γενέσθαι· ἐκατέρωθεν λογισάμενοι ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἔσεσθαι, ἐὰν αὐτοὺς συμβῇ τοῖς βαρβάροις συντυχεῖν. Ἐάν τε γὰρ εὐεπιχειρήτοι φανῶσι, ἔβαν ἂν κατεργάσθαι τὸ ἔργον· ἐάν τε ὑπερέχοντες φαίνωνται πολὺ αὐτῶν ὡς μὴ ἀσφαλὲς εἶναι καθίστασθαι εἰς μάχην, μετὰ ἀδείας ἀπαλλάξεσθαι αὐτῶν ἔριπποι δυντες πεζῶν. Προπέμφσαντες δ' αὐτῶν τινὰς ὥστε τὰ εμπροσθεν σκοπεῖν, ἐβάδιζον αὐτοὶ κατόπιν ἐπιλασμένοι. Οἱ Βάρβαροι δὲ τὰς μὲν τετραμμένας παντάπασιν ἐξέκλιναν ὁδοὺς· δι' ἀδύτων δὲ χωρίων ἰόντες ὡς ἐπιθησάμενοι τισὶ τῶν αὐτῶν κατοικοῦντων, τοὺς μὲν σκοποῦ; ἔλαθον παρελθόντας. Ἐξείσθη δὲ μὴτ' αὐτοὶ προϊδόντες συνέμειξαν βασιλεῖ· γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶ;

Jacobi Pontani notæ.

(61) Satis ad ludicra propensus fuit Andronicus; quia tamen imperator, parcior esse debuit in hoc genere. Philippus Macedo filio Alexandro cithara canenti, *Non te pudet, inquit, cum tam bene cithara ludis?* M. Tull. *Offic. i.* *Neque enim ita generati a natura sumus, ut ad ludum et jocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, et ad quadam studia graviora atque majora.* Sed Græcorum levitatis ignoscamus, tum hic, tum alibi.

(62) Cum aliquando in Chersoneso ornationibus vacaret, ait Gregoras, accidit ut septuaginta Turci naufragio facto in litus ejicerentur; qui satellitibus imperatoris longo tempore fortiter restiterunt, adeo, ut priusquam ibi occiderentur, non Romanos modo multos, sed imperatoris etiam pedem vulnerarent, cujus ictus dolore diu est affectus. Vides, lector, quemadmodum in loco diserepet? et ait in venatione vulneratum, quod æque falsum est.

οὐ μὲν βάρβαροι μαχόμενοι παραδόλως ἔπεσον πάντες· οἱ βασιλικοὶ δὲ αὐτοὶ καὶ οἱ ἵπποι πλὴν ὀλίγων ἐτραυματίσθησαν πάντες· ἀπέθανε δὲ οὐδεὶς. Ἴππους δὲ ἀπέβαλον πολλοὺς· ἐτρώθη δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τὸν πόδα οἰστῶ, ὃ τε ἵππος αὐτοῦ πληγῆς ἐπάκις, μετὰ μικρὸν ἀπέθανε τῆς μάχης. Ὁ δὲ μέγας δομέστικος ὀλίγον ἐδέησε μαχόμενος πεσεῖν. Περισχόντες γὰρ αὐτὴν πολλοὶ τῶν βαρβάρων, τὸν μὲν ἵππον κατετραυμάτισαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὡς μηκέτι δύνασθαι κινεῖσθαι. Αὐτὸν δὲ οἰστοῖς τε καὶ κονταῖς καὶ λίθοις ἐπληξαν πολλάκις· οὐδὲν δὲ αὐτῶν ἠδυνήθη καθικέσθαι, τῶν ὄπλων ἀντισχόντων, καίτοιγε τῶν μηρῶν καὶ βραχιόνων ὄντων γυμνῶν· τὸν τε παρὰ τὴν ζώνην ἀκινάκην ἤρπασαν τοῦτο, καὶ τὰ τῶν ἱματίων ἀκρα διέβρῆξαν τοῖς ἔλκυσμοῖς. Αὐτὸς δὲ παραδόξως ἀμυνόμενος διεσώθη μὴ δὲ τραυματισθεῖς. Μετὰ τε τὴν νίκην πολλοὺς ἔλεγεν ἀγῶνας καὶ μεγάλους ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διηγουμένους, οὐδὲ ἀπαξ δὲ ἐν χροῖ κινδύνου παρὰ τοσοῦτον γεγενησθαι. Οὕτω μὲν οὖν οἱ Βάρβαροι πάντες ἔπεσον παρὰ τὴν μάχην. Ὁ βασιλεὺς δὲ εἰς Διδυμότειχον ἔλθων, πονήρως ἀπὸ τοῦ τραύματος ἐπὶ πολὺν διετέθη χρόνον. Περὶ δὲ συγκομιδῆν τοῦ αἵτου· μάλιστα τοῦ αὐτοῦ ἔτους· ὃ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Μιχαὴλ τῷ νέφῳ βασιλεῖ Ἀνδρόνικῳ ἠθέλησε συγγενέσθαι· τῷ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἦν κατ' ἠδονὴν διὰ τὸ τὸν πόδα εἶναι ἀπὸ τοῦ τραύματος ἀλγεῖν· ὅμως μέντοι τῷ βασιλεῖ καὶ πάππῳ τὰ τοῦ πράγματος ἀναθεῖς, ἐπεὶ ἐπέτρεπεν ἐκεῖνος, εἰς Τζερνομιάνους ἅμα γυναῖκα ἔλθόντι τῷ Μιχαῆλ, συνεγένετο τε καὶ συνδιέτριψεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς ἐφ' ἡμέραις ὀκτώ· συνησθέντες δὲ ἀλλήλοις οἱ βασιλεῖς, μετὰ τοῦτο διελύθησαν ἑκάτερος ἐπ' οἴκου. Εἰς Διδυμότειχον δὲ Ἀνδρόνικος ὁ βασιλεὺς ἔλθων, παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ φίλων εὖρεν ἄγγελον ἀφιγμένον, ὅτι βασιλεὺς ὁ πρῶτος ἀπὸ τινῶν τεκμηρίων καὶ λόγων εὐδελὸς ἐστὶ πολεμῶν, ἀπαγγέλλοντα πρὸς αὐτόν. Ὅπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐξεπέπληκτο μὲν εὐθύς τὴν ἀτοπίαν τῆς ἀγγελίας· τοῖς δὲ φίλοις ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν ὡς αὐτὸς μὲν πολλὴν ἂν αὐτοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας εἰδέη χάριν, διὰ δὲ τὸ σφόδρα μὴ βούλεσθαι τὰ τοιαῦτα, τοῖς λεγομένοις ἀπιστεῖν. Δέον δὲ αὐτοὺς πάνυ φιλοῦντας ἀκριβεστάτῃ βασάνῳ τὸ πρᾶγμα δοῦναι, καὶ ὃ τι ἂν φανῆ σαφῆς ἀπαγγέλλειν. Τοῖς μὲν οὖν ἐν Βυζαντίῳ φίλοις ὁ βασιλεὺς ἐπέσκηπτε τοιαῦτα. Ἄμα δὲ δομῆστικῷ τῷ μεγάλῳ καὶ πρῶτοστράτορι συνελθόντες, ἀνηρέων ἐἶπε συνειδεῖν ἑαυτοῖς ἄξιον πολέμου εἰργασμένοις, ὃ καὶ τὸν βασιλέα τὴν εἰρήνην ἂν πείσειε καταλύσαι· πολλὰ τε καὶ πολλάκις τὸν ἀχρι τότε χρόνον ἐξετάσαντες ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ βασιλεῖ μὴ, οὐτ' ἐκ προφανοῦς, οὐτ' ἐξ ἀδήλου προφάσεως· εὕρισκον προσκεκρουμέναι. ὦρθησαν δὲ ὅμως ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἐνδέχσθαι πρόφασιν τὸν πόλεμον ἂν σχεῖν.

### 129 CAPUT XLIII.

*Joannes Palæologus panhypersebastus tyrannidem affectat. Litteræ filiorum magni logothetæ ad eumdem panhypersebastum interceptæ, Andronico juniore redduntur, a quo logothetæ officii admonetur; cujus responsum arrogans refertur. Protovestiarium minæ in logothetam a juniore imperatore coercentur; quem apud iratum avum excusat, et pœnam ejus deprecatur. Utriusque in benemeritum ingratus animus. Bellum se aperit. Andronicus et socii ex innocentia sua spem vincendi concipiunt.*

Τῷ πρῶτῳ βεβασιλευκῷ Ῥωμαίων Παλαιολόγῳ τῷ Μιχαῆλ ἄρρηνες τρεῖς γεγέννηται παῖδες, οὗτός τε ὁ μετ' αὐτὸν βεβασιλευκῷ· Ἀνδρόνικος, καὶ

pendentem ei abstulerunt, vestiumque oras huc illuc raptando dilacerarunt; ipse dum se strenue defendit, absque ullo vulnere admirabiliter servatus est. Parta victoria, multis et magnis inde usque ab adolescentulo certaminibus se perfunctum narravit, verumtamen nec semel tam prope ab exitio abfuisse. Sic ergo Barbari omnes illo conflictu occisione occisi sunt. Imperator Didymotichi ex vulnere diu laboravit. Eodem anno, quo tempore frumenta horreis conduntur, Michael, Mæsurum rex, Andronicum imperatorem convenire voluit: cui adhuc pedem propter vulnus dolenti id parum amicum accidit, et avum super ea re certiore fecit. Avus id ad ejus arbitrium rejecit. Michael cum conjugē Tzernomianum venit; ibi dies octo cum ipsius imperator versatus est. Inde, post mutuam hilaritatem lætitiāque digressis, imperator Didymotichi nuntium ab amicis Byzantio missum invenit, avum (quod e quibusdam indicis et sermonibus ejus liceret colligere) bellum ei moturum. Qua rei novitate statim obstupescens, credere distulit, amicisque renuntiari jussit, se illis de benevolentia magnas habere gratias: dictis ideo fidem non tribuere, quod ea quæ dicerentur, vehementer nollet (63); decere ipsos, ut amicissimos rem accuratissime indagare, quodque haud dubie verum comperissent, super eo monere. Hæc ille amicis Byzantium. Congressi deinde ipsi, magnus domesticus et protostrator, scrutabantur, si culpam commeruissent aliquam, quæ avum rupta pace ad bellum jure provocaret. Post longam et crebram inquisitionem, usque a fœdere composito ad illum diem, nec aperta nec occulta occasione se ejus iram meruisse inveniebant. Existimabant nihil ominis a tali causa bellum nasci posse.

Ὅπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐξεπέπληκτο μὲν εὐθύς τὴν ἀτοπίαν τῆς ἀγγελίας· τοῖς δὲ φίλοις ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν ὡς αὐτὸς μὲν πολλὴν ἂν αὐτοῖς τῆς εἰς αὐτόν εὐνοίας εἰδέη χάριν, διὰ δὲ τὸ σφόδρα μὴ βούλεσθαι τὰ τοιαῦτα, τοῖς λεγομένοις ἀπιστεῖν. Δέον δὲ αὐτοὺς πάνυ φιλοῦντας ἀκριβεστάτῃ βασάνῳ τὸ πρᾶγμα δοῦναι, καὶ ὃ τι ἂν φανῆ σαφῆς ἀπαγγέλλειν. Τοῖς μὲν οὖν ἐν Βυζαντίῳ φίλοις ὁ βασιλεὺς ἐπέσκηπτε τοιαῦτα. Ἄμα δὲ δομῆστικῷ τῷ μεγάλῳ καὶ πρῶτοστράτορι συνελθόντες, ἀνηρέων ἐἶπε συνειδεῖν ἑαυτοῖς ἄξιον πολέμου εἰργασμένοις, ὃ καὶ τὸν βασιλέα τὴν εἰρήνην ἂν πείσειε καταλύσαι· πολλὰ τε καὶ πολλάκις τὸν ἀχρι τότε χρόνον ἐξετάσαντες ἀπὸ τῶν σπονδῶν, τῷ βασιλεῖ μὴ, οὐτ' ἐκ προφανοῦς, οὐτ' ἐξ ἀδήλου προφάσεως· εὕρισκον προσκεκρουμέναι. ὦρθησαν δὲ ὅμως ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας ἐνδέχσθαι πρόφασιν τὸν πόλεμον ἂν σχεῖν.

### Jacobi Pontani notæ.

(63) Vere Cæsar, lib. iii *Civil. Quæ volumus, et credimus libenter: et quæ sentimus ipsi, reliquos sentire speramus.* Ergo contra, quæ volumus, et

credimus illibenter; et quæ ipsi non sentimus, nec reliquos sentire speramus.

tus, et Theodorus, ac filias item tres. Aliis igitur alii fuere liberi, id quod in vestibulo hujus historiae demonstratum est (64). Porphyrogenitus Joannem habuit unigenam, cui Metochites magnus logotheta Irenen filiam matrimonio conjunxit: eundem imperator patruus panhypersebasti dignitate coonestaverat. Hic panhypersebastus etiam tertium Thessalonicae aliarumque urbium Occidentalium praefecturam gerens, tum alia constituit, ut unumquodque rectissimum censuit, tum Stephano Crale, Triballorum principi, Mariam filiam uxorem dedit. Quo facto ad genus se adjungere decrevit (65), cujus viribus adjutus, quotquot posset urbibus ad suam praefecturam pertinentibus praesidia imponeret, et illis sub potestatem subjectis, ab imperatore desciscens, peculiarem sibi dominatum compararet. Talia meditabatur, et jam ad rem conferre occipiebat, cum tota quippe domo ad Triballos transierat; sed eventus spem destituit. Nam omnes urbes, quibus praerat, defectione ejus intellecta, hostis eum loco habuerunt. Ex hujusmodi igitur causa Occidentis oppida non mediocriter perturbata sunt. Sub idem tempus e filii magni logothetae Demetrius, cognomento Angelus, Strumbitzae, Michael vero Lascaris Melenico Macedoniae civitatibus praesidebant. Ii fratres uxoris panhypersebasti, litteras ad eum sororemque mittunt, quibus illorum defectio non quidem aperte arguebatur, occasio tamen suspicandi non levis praebatur. Erant siquidem refertae verbis ambiguis, veterisque amicitiae et consuetudinis memoriam reficabant; ac de mutua benevolentia praestanda admonebant, cum aliis pluribus de causis, tum ob vinculum affinitatis videlicet. **130** Milites, propter bellum eum panhypersebasto, viis custodiendis praepositi, tabellarios intercipiunt, litteras auferunt: nec tamen ad imperatorem senem perferre audent, quod a magno logotheta, qui apud eum plurimum valebat, metuerent. Ergo Didymotichi juniori eas reddunt. Quos ille, ut debuit, tanquam prudentes et consultos laudavit ac dimisit. Epistolam vero Byzantium ad magnum logothetam transmittens, amice monuit ac suavit ut quoniam filii ejus has litteras suspiciosissimas ad affinem portandas dedissent, ipse tanquam eorum parens, omniaque summa officia publicae Romanae debens (quando per eum ejus res administrarentur) et illis a malo caveret, et imminenti huic detrimento mature obviam iret. Id effici

Κωνσταντίνος ὁ ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθεὶς, καὶ Θεόδωρος τρίτος, καὶ θυγατέρας τριαυτῆται. Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἄλλοι γεγέννηνται παῖδες, καθάπερ ἐν ἀρχῇ τῆς ἱστορίας ἐδήλωσε φθάσας ὁ λόγος· τῷ Πορφυρογεννήτῳ δὲ Κωνσταντίνῳ ὁ Παλαιολόγος Ἰωάννης μονογενῆς γεγέννηται παῖς, ᾧ Μετοχίτης ὁ μέγας λογοθέτης ἐξέδωκε τὴν θυγατέρα Εἰρήνην πρὸς γάμον, τῇ τοῦ πανυπερσεβάστου πρὸς τοῦ θεοῦ καὶ βασιλέως ἀξία τετιμημένην. Οὗτος δὲ ὁ πανυπερσεβάστος οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρίς Θεσσαλονικῆς τε καὶ τῶν ἄλλων ἐσπερίων πόλεων ἐπιτροπεύσας, τὰ τε ἄλλα διώκει ἢ αὐτῷ ἐδόκει ἀριστερὰ εἶναι, καὶ τῷ τῶν Τριβαλῶν ἀρχοντι Στεφάνῳ τῷ Κράλῃ Μαρίαν τὴν αὐτοῦ κατηγγύησε θυγατέρα· οὗ δὲ γενομένου, νοῦν ἔλαχε τῷ τῶν Τριβαλῶν ἀρχοντι προσχωρησάει δύνει κηδεστῇ, ὡς ἂν τῇ ἐκείνου δυνάμει χρώμενος συμμαχοῦντος, ὧν ἐπετρόπειε πόλειν ὅσας ἂν εἶδεν τε ἢ φρουραῖς κατασχῶν καὶ ἰδιοποιησάμενος, ἰδίαν ἑαυτῷ καταστήσει δυναστείαν, ἀποστῆσθαι βασιλείως. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτά τε διενεοῖτο καὶ εἰς ἔργον ἐξῆγε, καὶ πανοικεῖα μὲν ἐχώρησε πρὸς Τριβαλοῦς, καταπράξασθαι δὲ ἔσχευεν ὧν ἤλπισεν οὐδέν. Αἱ γὰρ ὑπὸ αὐτὸν πᾶσαι πόλεις τὴν ἀποστασίαν συνείσαι, οἷα δὲ ἐχρῶντο πολεμίῳ. Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ αἰτίας, ταραχῆς οὐ φαύλης τινὸς αἱ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐνεπλήσθησαν πόλεις. Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τῶν τοῦ μεγάλου λογοθέτου υἱῶν, Δημήτριος μὲν ὁ Ἄγγελος, Στρομβιτίτης ἐπιτροπος ἦν, Μιχαὴλ δὲ ὁ Λάσκαρις, Μελενίκου, πόλεων Μακεδονικῶν· οἳ δὲ γυναικὸς ἀδελφοὶ ὄντες τοῦ πανυπερσεβάστου, γράμματα πέμπονσι πρὸς τε ἐκεῖνον καὶ τὴν ἀδελφήν, προφανῶς μὲν αὐτῶν ἀποστασίαν οὐ κατηγοροῦντα, πρόφασι μὲντοι οὐκ ἀγεννή τινα παρεχόμενα ὑποφίας. Λέξω δὲ τε γὰρ εὐπόρου ἀμφιθόλων, καὶ φιλίας ἀνεμίμνησκον ἀρχαίας καὶ συνδιτριβῆς, καὶ τοῦ εἶναι ἀλλήλοισ ἐνόσειν, ἄλλων τε ἕνεκα πλειόνων, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τῆς συγγενείας ἐνεχύρων. Τοὺς τὰ τοιαῦτα τοῖνον γράμματα κομίζοντα; στρατιῶται συλλαβόντες κατὰ τὴν ὁδὸν (οἳ ἦσαν ἐπ' αὐτὸ τοῦτο τεταγμένοι φυλάττειν τὰς ἰδοὺς τοῦ πρὸς τὸν πανυπερσεβάστον ἕνεκα πολέμου), καὶ τὰ γράμματα ἀφελόμενοι, πρὸς μὲν Βυζάντιον ὡς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον τὰ γράμματα κομίσαι οὐκ ἔγνωσαν δεῖν, τὸν μὲν λογοθέτην τὰ μέγιστα παρὰ βασιλεῖ δυνάμενον δεδοικότες, εἰ; Διδυμότειχον δὲ ἤλθον φέροντες τῷ νέῳ βασιλεῖ. Ἐπαινέσας δὲ αὐτοὺς τῆς συνέσεως καὶ εὐδουλας,

#### Jacobi Pontani notæ.

(64) Hinc patet historiae hujus primum caput assignari debuisse ad hæc verba epistolæ Christoduli pag. 4: Ὁ βασιλεὺς τοῖνον Ἀλέξιος, ὁ τὴν ἐπωνομήσαν Ἄγγελος, etc.

(65) Hac de re Gregoras in hunc modum: *Sequenti anno panhypersebasti filia Crali Serviae principis nuptura abbat; paulo post et mater, ejus vivendi gratia, eodem se contulit; quam mox et panhypersebastus est consecutus, nolens imperatori diutius obnoxius esse, sed sibi ipsi quærere imperium, quod hæreditario jure ad se vertimeret.* Re-

*licta igitur Thessalonicae cura et administratione, et ipse ad Cralem generum suum abiit, a quo ad exsequenda destinata adjungeretur. Ab eo igitur susceptus, et una cum eo egressus, omnem regionem usque ad Strymonem et Serris populatur. Quamobrem senior imperator majorum malorum metu, legatos ad eum cum Caesaris insignibus misit. Que cum ille Scopiis oppidulo accepisset, gestavit, seque deinceps quieturum esse promisit, neque quidquam amplius petiturum. Sed jam Thessalicam rediturus, gravissimo morbo affectus; intra paucos dies decessit*

ἀπέλυσεν αὐ ποίησα; ὁ βασιλεὺς. Τὰ μέντοι γράμματα εἰς Βυζάντιον τῷ μεγάλῳ πέμψας λογοθέτῃ, παρῆναι τε καὶ συνεβουλευέτο αὐτὰ φιλικῶς, ὡς τὰ μὲν γράμματα ταυτὶ τῷ κηδεστῇ πέμψειαν οἱ υἱοὶ γέμοντα πολλῆς ὑπόψιας. Αὐτὸν δὲ ἐκείνων τε θντα πατέρα καὶ τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ τὴν δυνατὴν ὑφέλειαν ὑφείλοντα εἰσφέρειν, οἷα τῶν κατ' αὐτὴν πράγματα δι' αὐτοῦ διοικουμένων, χρεῶν ἐκείνου τε ἀπαθεῖς κακῶν τηρεῖν, καὶ τὴν προσδοκωμένην ἀπ' αὐτῶν προναστελλεῖν βλάβην. Τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν, εἰ αὐτοὺς μὲν τοῦ τῶν πόλεων ἐκείνων ἄρχειν ἀποστήσας, ἑτέρους ἀνυπόπτους ἐπιστήσῃ, αὐτοῖς δὲ ἑτέρας ἀρχὰς ἢ ἂν αὐτῷ δοκῇ λυσιτελεῖν ἐγχειρίσει. Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐκ ἀγαθὸν ἔδοξεν, εἶπε, τῷ βασιλεῖ τὰ τοιαῦτα γράμματα ποιῆσαι δῆλα, ἀλλὰ μόνῳ σοι· ὡς ἂν συνετὸς ὢν, τὰ τε δέοντα ὑπὲρ τῶν κοινῶν οἰκονομῆσῃ πραγμάτων, καὶ τοῖς πασι τὰ λυσιτελοῦντα. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα τῷ μεγάλῳ συνεβούλευε λογοθέτῃ· ὁ δὲ, πείσθεσθαί τε δέον, καὶ χάριτας τῆς τῶν υἱῶν κηδεμονίας ὁμολογεῖν, τούναντιον ἐποίει πᾶν. Τραχέως γὰρ ἀποκρινόμενος καὶ σκληρῶς, ἐπὶ τέλει προσέθηκε καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τοῖς θνοῖς ἡ πειρομῖα δίδωσι τὸν ξέοντα ἀντιξέειν. Ταύτην μὲν οὖν ἑαυτοῦς ἀνερευῶντες ὑπεβδον αἰτίαν εἰς τὸ πολεμῆσθαι παρεσημένους, τὸν μέγαν ὑπολογιζόμενοι παροξυνθέντα διὰ ταῦτα λογοθέτῃ εἰς τὸ πολεμῆν παρακαλέσαι τὸν βασιλέα· σαφὲς μὲντοι εἶχον οὐδὲν εἰδέναι. Ἄξιον δὲ καὶ οἷας εὐεργεσίας πρὸς τε λογοθέτῃ τὸν μέγαν, καὶ πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον Ἀνδρόνικον τὸν Παλαιολόγον τοῦς τοῦ τρίτου τουτουὶ πολέμου μάλιστα αἰτιωτάτους γεγενημένους; βασιλεὺς ὁ νέος ὑπῆρξε, διηγῆσασθαι διὰ βραχέων, ὡς ἂν πρὸς οἷον ἴγνωμόνον εἰδείημεν εὐεργέτην. Ὁ γὰρ πρωτοβεστιάριος οὐτῶσι Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, τῆς τοῦ πρεσβυτέρου βασιλείως Ἀνδρονίκου παῖς ὢν ἀδελφῆς τῆς Ἄννης, ἢ συνψύχει Μιχαὴλ τῷ δευτέρῳ τῶν Πάτρως ἀρχόντων ἐνὶ καὶ τῆς κατ' αὐτὴν Θεσσαλίας, ἐκ τινος διαφορᾶς πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην ἀπεχθῶς διατεθεῖς, πρὸς τὸν νέον βασιλέα ἐλθόν, πολλὰ τε καὶ ἄκοσμα διεξῆκει κατ' αὐτοῦ, καὶ τελευταῖον προσέθηκε, ὡς ἦδη πρὸς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπεχθειαν ἀπειρηκῶς, βούλοιστ' ἂν αὐτὸν συγκόπτειν πολλαῖς ταῖς πληγαῖς, καὶν δέη διὰ τοῦτο καὶ ἀποθυήσκειν. Δι' ὃ καὶ ἀμύνειν αὐτῷ, εἴτι μετὰ ταῦτα διὰ τὸ τόλμημα ἐποίει δεῖνόν, ἔδειτο. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς, λόγοις τε πολλοῖς καὶ παραινήσεσι τὸν πρωτοβεστιάριον ἀπάγειν τοῦ τολμήματος ἐπεχειρεῖ, ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε, καὶ διαθήσειν ἱπέλησε τὰ χαλεπώτατα, εἰ μὴ παύσοιτο τοιοῦτοις ἐπιχειρῶν. Ἐφη γάρ· Εἰ μὲν, πρὶν μηδὲν πρὸς αὐτὸν τοιοῦτον εἰπεῖν, τί εἰργάζετο τῶν ἀτόπων, δεῖνόν μὲν ἂν ἦν, οὐδὲν δὲ αὐτῷ διαφέρειν. Ἐπεδὴ δὲ αὐτῷ φανεράν κατέστησε τὴν γνώμην, ἀδύνατον εἰς τὸν μέγαν λογοθέτην παροῦσαν, διοικητὴν τῶν βασιλείως θντα πραγμάτων, εἰς ἐκείνον ἀγειν τὴν ὕβριν, ἃ μὴ δέον αὐτὸν συγχώρεῖν. Τούτοις μὲν οὖν ὁ πρωτοβεστιάριος ἐπαίθετο δέσας,

A posse, si iis ab earum urbium procuracione avocatis, alias praefecturas ut expedire videbitur, committat, et nunc alios non suspectos surroget. Sibi visum, has litteras imperatori exhiberi non expedire: sed ipsi patri duntaxat, ut cum prudentia praestet, quae reipublicae rationes postulent, ea provideat atque administret, et filiorum saluti det operam. Istae imperator junior magno logothetae suasit; quem cum auscultare ac pro filiorum sollicitudine gratias agere oportuisset, omnino secus egit; aspere enim, et acerbe respondens, in extremo adjecit etiam hoc: Juxta proverbium, licere et asellis mutuum scabere. Hanc itaque, in semet inquierentes, causam bello renovando se attulisse suspiciabantur, reputantes hinc irritatum magnum logothetam, imperatorem ad arma sollicitasse: nihil tamen certum scire poterant. Operae pretium est porro paucis attingere, quae beneficia junior imperator in Andronicum Palaeologum protovestiariam, et in magnum logothetam longe praecipuos hujus tertii belli auctores ultro contulerit: ut in qualem quantumque bene merentem ingrati exstiterint, cognoscere possimus. Protovestiarius matrem habuit Annam, sororem Andronici senioris, quae Michaeli duci, uni ex principibus Patrae et Thessalicae circumjectae nupsit; qui nescio ob quam controversiam magnum logothetam exosus, apud imperatorem juniorem multa adversus illum confusius effudit, cum hac clausula, se jam ejus odio fessum, velle hominem plagi multis concidere, etiamsi **131** propterea sibi moriendum sit. Quare eum rogabat, ut si propter tam audax facinus quidpiam gravius sibi impenderet, opem afferret. Imperator longosermonem admonitum a tam praecipiti consilio abducere nitentur. Cum surdo loqueretur, inclementissime illum se accepturum minatus est, nisi tali conatu desisteret; et addebat: Si me celasses, et interim velitum aliquid in ipsum designasses, grave id quidem fuisset, mea autem nihil retulisset: at jam quia mentem tuam mihi aperuisti, quae vis opere compleri neutiquam possunt. Quod enim in magnum logothetam imperatoris avi vicarium petulantiam committetur, id quasi a me commissum homines interpretabuntur; quod quidem mihi patiendum non est. His commotus protovestiarius timuit, et in magnum logothetam exemplum pessimum moliri cessavit. Paucis diebus intermissis, senior imperator, an calumnia, an alia ratione inductus, sic in protovestiarium exarsit, ut eum in carcerem compingere cogitaret. Mittit igitur magnum logothetam ad nepotem, et hominem eum de aliis criminibus multis accusat, tum quod sibi maledica lingua obtreptare non desinat: ob quae sola extremum supplicium mereatur. Praeterea quod ab ipsis deficere meditetur. Ob haec existimare se illum conjiciendum in custodiam: et hanc sententiam suam ipsi indicare voluisse, ut pariter sciret seque ad eum comprimendum adjuvaret. Nepos ita respondit, se quoque protovestiarium magnum amicum suae fi-

lium (66) intemperanti lingua et ad convicia facilius esse, libenter consiteri : quocirca et suo iudicio pœnæ commeritæ subjiciendum. Etenim cæteris illustriores, et imperatoribus cognatione devinctos, inquit, etiam prudentes ac modestos, et ad omne genus virtutis habiles, et lingua præ aliis bene ominata esse condecet, inferioribus velut communia quædam exemplaria formasque propositos, in quas plebeii intuentes, vitam ac mores suos quasi ad certos numeros componant. Verumtamen defectionem illum agitare animo, neque ego unquam iudicavi, neque ab alio, cui id constaret audivi. Non itaque justum est, qui verbis duntaxat peccavit, eum rebus pœnam lurre (67), imo potius erratorum veniam adipisci, et sermonibus suis de cætero moderari. Minæ quoque inteniendæ, nisi talibus modum fecerit, simul omnium, etiam quæ nunc illi dimittuntur, in futuro sæculo supplicia subiturum. Sic protovestiarium 132 probiorem fore, et virum nobilitate conspicuum, ac sanguine imperatori conjunctum, haud male multatum iri. Hoc consilium nepes dabat, et ut audiretur iraque poneretur, rogabat. Sin ad veniam inexorabilis maneret, ipsi ut rerum omnium domino licere facere quod liberet (68). Se quoque ad injuriosum ac protervum illum puniendum adiutorem esse voluisse, si videret deesse facultatem ei, cui voluntas non deesset (69). Nunc quia quæcumque vellet præstare posset, saceret quod vellet.

τὴν κίλασιν ὑποσχέιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐφ' οἷς ἡμαρτε καὶ ἀπειλεῖν εἰ μὴ παύοιτο τοιαῦτα ἀμαρτάνων, ὡς καὶ ὧν ἀφίεται νῦν, ὁμοῦ πάντων ἐν τῷ τότε ὑπέχοντα τὰς δίκας. Οὕτω γὰρ πρωτοβεστιάριόν τε ἂν σωφρονέστερον γενέσθαι, αὐτόν τε οὐ ζημιώσασθαι. Ἄνδρα τῶν ἐπιφανῶν καὶ καθ' αἶμα προσηκόντων. Τοιαῦτα συμβουλευῶν ἰδεῖτο πείθεσθαι, καὶ τὴν ὀργὴν πρωτοβεστιάριῳ ὑφεῖναι. Εἰ δ' ἄρα ἀνανδότης ἔχει, καὶ μὴ βούλοιο συγγνώμης ἀξιῶν, κύριον δευτὰ πάντων, ὅ τι ἂν ἐθέλῃ, ἰξείναι ἔλεγε ποισίν. Συνήρατο δ' ἂν καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ τιμωρῆσασθαι τὸν ὕβριστήν, εἰ γὰρ ἐνδεῆ τῆς βουλῆσεως ἑώρα τὴν δύναμιν κεκτημένον. Ἐπεὶ δὲ ὅσα ἂν ἦ βουλομένη καὶ δυνατὸς ἔστι καταπράξασθαι, παραινέτω τὴν βουλήν.

Hæc postquam magnus logotheta seni renuntiavit, ille sive eo consilio tanquam utili persuasus,

καὶ ἀπέσχετο τοῦ τὸν μέγαν λογοθέτην τὰ ἀσχετὰ διαθεῖναι. Ὀλίγαις δὲ ὑστερον ἡμέραις, βασιλεὺς ὁ πρεσβύτερος, εἴτ' ἐκ διαβολῆς, εἴτε καὶ ἄλλως, τοσοῦτον ἐξώργιστο κατὰ πρωτοβεστιάριου, ὡς καὶ εἴρξει θελήσαι. Πέμπας τοιγαροῦν πρὸς βασιλέα τὸν νέον τὸν μέγαν λογοθέτην, ἄλλα τε πολλὰ τοῦ πρωτοβεστιάριου κατηγορεῖ, καὶ ὅτι λοιδορούμενος αὐτὸν οὐ παύεται καὶ διασύρον' δι' ἃ δὴ καὶ μόνον δίκαιος εἶναι τὴν ἐσχάτην δοῦναι δίκην, οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀποστασίαν ἀπ' αὐτῶν ἐνοεῖ· τούτων οὖν ἕνεκα πάντων, εἰς δεσμοπύργον αὐτὸν ἐμβαλεῖν ἕξον εἶναι οἰηθεῖς, καὶ αὐτῷ τὴν γνώμην δηλοῦν, ὡς ἂν εἰδείη τε καὶ αὐτὸς ἅμα καὶ συνεπιλαμβάνοιτο πρὸς τὸ ἔργον. Πρὸς ταῦθ' ὁ νέος ἀπεκρίνατο βασιλεὺς τοιζῦτα· Θεοδέτατε βασιλεῦ, τὸ μὲν πρωτοβεστιάριον τὸν ἐμὸν θεῖον ἀκόλαστον τε εἶναι περὶ τὴν γλῶτταν καὶ πρὸς λοιδορίας εὐχερῆ, καὶ αὐτὸς συνομολογήσαιμι ἂν. Δὲ καὶ αὐτὸς συνεπιψηφίζομαι τιμωρίας ἀξιῶν εἶναι τῆς προσηκούσης. Τοὺς γὰρ ἐπιφανεστέρους μᾶλλον τῶν ἀνδρῶν καὶ προσήκοντας βασιλεύσει, τὰ τε ἄλλα συνετούς καὶ κοσμίους εἶναι δεῖ, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν ἐπιτηδέους, καὶ τὴν γλῶτταν πρὸ γὰρ τῶν ἄλλων εὐφύμους, οἷα δὴ τοῖς ὑποδεεστέροις; ὡς τινα παραδείγματα κοινὰ καὶ τύπους κεκτημένους, πρὸς οὓς ὄρωντες οἱ πολλοὶ βυθμίζουσιν; ἂν πρὸς τὸ βέλτιον. Ἀποστασίαν μέντοι οὐτ' αὐτὸς κατέγνων αὐτοῦ ποτε, οὔτε παρ' ἄλλου σαφῶς ἀκήκοα εἰδότες. Οὐ δὲ δίκαιον λόγοις ἀμαρτάνοντα, ἔργῳ τυχόντα συγγνώμης, λόγοις σωφρονίζειν τοῦ λοιποῦ

Ταῦτα τοῦ μεγάλου λογοθέτου πρὸς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον ἀπαγγέλλαντος, εἴτε τοῖς βαβουλαυμῶ-

Jacobi Pontani notæ.

(66) Τὸν ἐμὸν θεῖον. Jam ante monui, auctorem καταχρηστικῶς ponere verba θεῖος, et ἀνεψιός. Est enim θεῖος proprie matris, aut patris frater, id est, avunculus, aut patruus. Protovestiarius autem fuit filius sororis avi. Quemadmodum porro patris soror vocatur amita, sic avi soror magna matertera. Quocirca amitæ magnæ ἄλιον recte vocabit protovestiarius junior Andronieus.

(67) Nonne paulo ante dicebat, suo quoque iudicio puniendum videri? Verum ibi ex justitia locutus est, quæ etiam verba mala punit: hic autem, dum negat defectionem meditatam, quamvis lingua peccaverit, vult illum rebus ipsis pœnam non suscipere, quia re non peccaverit, et id ipsum quod verbis commisit, ignoscendum censet, officio clementiæ fungitur.

(68) Usque ad aras tamen. Nam illud impudicæ novæ ad Caracallam non est verum, Si libet licet. An nescis te imperatorem esse, et leges non accipere, sed dare? Et si quis est, cui fas sit dicere, Omnia mihi licent, is meminerit semper ejus quod adjungitur: sed non omnia expediunt. Nicetas in Joanne Batatzte imperatore. ubi narravit

C sacrilegia et nefanda ejus scelera, hæc subjicit: Et graviter succensebat iis a quibus monebatur, ea facta non expedire religioso imperatori, qui pietatem a majoribus accepisset, nec aliud esse quam sacrilegium, eosque ut manifeste deliros et honestatis ignaros arguebat. Licere enim imperatoribus omnia; et inter Deum et regem, quod ad terrenarum rerum gubernationem attineret, non eam esse repugnantiam. Quæ inter negationem et affirmationem, contendebat.

(69) Librarium fugit ratio, ut puta, cum ita scripsit, et γὰρ ἐνδεῆ τῆς βουλῆσεως ἑώρα τὴν δύναμιν κεκτημένον. Sic enim debuit, mutato verborum ordine: Et γὰρ ἐνδεῆ τῆς δυνάμεως; ἑώρα τὴν βουλήσιν κεκτημένον. Quomodo enim juvaret avum nepos, si ille voluntate puniendi protovestiarii careret? Et supra requisivit opem nepotis, cum diceret, ut pariter sciret, et se ad eum (protovestiarium puta) compescendum adjunxerat, ubi Græce est, καὶ συνεπιλαμβάνοιτο πρὸς τὸ ἔργον. Convenit etiam nostra emendatio cum sequentibus. Nunc, quia quæcumque vellet, præstare posset, etc.

νοίς ὡς λυσιτελέειν ὁ βασιλεὺς πεισθεὶς, εἶτε τὴν τοῦ νέου καλοκαγαθίαν αἰδεσθεὶς, τοῦ κακῶς ποιεῖν τὴν πρωτοβεστιαρίου ἀπέστη. Οὕτως μὲν ἀμφοτέροις ὁ νέος βασιλεὺς, τῷ μὲν τοῦ μὴ πληγαῖς πρὸς τῷ ἀτιμασθῆναι συγκαπηῖναι, τῷ δὲ τοῦ μὴ διὰ βίου δεσμοτῆριον οἰκεῖν, αἰτιώτατος ἐγεγόνει. Αὐτοὶ δὲ μετὰ μικρὸν ἐκ τοῦ ἄκρω ἐκπεπολεμῶσθαι εἰς φιλίαν συνελθόντες, καὶ ὄρκους ἐμπεδώσαντες ἀλλήλους ἢ μὴν φρονήσειν ταῦτά πρὸς τὴν κατὰ τοῦ νέου βασιλείῳ πόλεμον, αὐτοὶ τε ἐξήρτύνοντο, καὶ τὸν βασιλέα παρεκάλουν, ἀπάταις χρώμενοι καὶ διαβολαῖς· καὶ τῆς εὐεργασίας ἀπέδιδον χάριν τὸ μέχρι θανάτου πολεμεῖν. Ἄλλ' ἐκείνοι μὲν οὕτως βασιλεὺς δὲ ὁ πρεσβύτερος τὸν πρωτοβεστιαρίον ἄρχοντα κτασθήσας Βαλαγράδων, προσηνῶς· τε καὶ ἡμέρας ὀμίλησας, καὶ πολλὰ ἐπαγγελάμενος εὖ ποιήσειν, ἐξέπεμψεν, ὅσων ἂν δοίη πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι παρασκευασμένον παραγγεῖλαις· ὡς ἅμα τῷ δέξασθαι γράμματα παρ' αὐτοῦ, βασιλεὶ τῷ νέῳ τὴν ἐκ τῆς ἐσπέρας ἐπάξιον στρατιάν. Ἐπὶ δὲ Βυζαντίου πρὸς τὸν νέον Ἀνδρόνικον ἦγον γράμματα παρὰ τῶν φίλων σαφῶς ἀπαγγέλλοντα τὸν πρεσβύτερον βασιλέα πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευάζεσθαι. Διὸ καὶ ἐδόκει δεῖν αὐτῷ ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ καὶ πρωτοστράτορι βουλευτέα εἶναι περὶ τοῦ πολέμου. Βουλευσαμένοις δὲ μεγαλοφυχίᾳ ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων πολέμων ἐδόκει χρησθαι, καὶ μὴ προξαναστασθαι, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῶν πρῆγματων ἕλεγχον περιμένειν· ἅμα καὶ ἐλπίζοντες περιγενήσεσθαι τοῦ πολέμου, ἀμύνοντες αὐτοῖς καὶ τοῦ θεοῦ παρασπονδουμένοις. Αὐτοὶ γὰρ οὕτε λόγῳ αἰτίαν παρασχεῖν τοῦ λελῦσθαι τὰς σπονδὰς. Πείρις δὲ χάριν ἐδόκει πρὸς Βυζάντιον ἀπελθεῖν ὡς ἡ φανεροῦ γενησομένου ἅμα τῷ αὐτοῖς ἀφικέσθαι τοῦ πολέμου, ἢ διαλυθησομένου, τῶν κινούντων καταπληξάντων. Βασιλεὶ μὲν οὖν τῷ νέῳ καὶ τοῖς φίλοις οὕτως ἐδόκει.

### 133 CAPUT XLIV.

*Per legatos avus nepotem monet, ne Byzantium ingrediatur. Ille dolens ea denuntiatione, Deum testem innocentiae suae appellat; nec recusat, si legitime accusatus se defendere nequiverit, quin poenas det. Ejus memoriam e sacris per omnia templa tolli vult avus; patriarcha diserte nepoti patrocinatus, refragatur.*

Καὶ ὕστερον οὐ πολλὰς ἡμέραις κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου τῆς δεκάτης Ἰνδικτιῶνος, ἐκ Διδυμοτείχου ἦλθον εἰς Σηλυβρίαν, στρατιάν μὲν οὐκ ἐπαγόμενοι, τοῦ μὴ δοκεῖν ἐξεπίτηδες πρὸς πόλεμον χωρεῖν· ἅμα δὲ οἰκείαις καὶ τῶν φίλων οὐκ ὀλίγοις. Ὡς δὲ ἐπίθετο ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς, τὸν τε δικαιοφύλακα Γρηγόριον τὸν Κλειδῶν, καὶ Νίφωνα τὸν ἐπίσκοπον Μογλαίων πρὸς τὸν ἕγγονον ἀπέστειλεν εἰς Σηλυβρίαν, εἰς Βυζάντιον κελεύων μὴ ἐλθεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἂν αὐτῷ τὴν εἰσοδὸν παραχωρήσειν, ὅτι τὰς πρὸς αὐτὸν σπονδὰς παραλύσειε καὶ τοὺς ὄρκους· κἀν τι περὶ αὐτὸν συμβῆ τῶν ἀβουλήτων, οὐκ ἐκείνῳ, ἀλλ' ἐαυτῷ τὴν αἰτίαν λογίζεσθαι παροεσπονηκότι. Τούτων ἀκούσας ὁ νέος

Jacobi Pontani notæ.

(70) Σπονδὰς, καὶ τοὺς ὄρκους. Cum fœdere sæpe jungit ὄρκος. Sed quia fœdus sine juramento nullum est, aut certe perfectum non est, non habeo necesse, semper vocem *juramentum* addere, quod nomen fœderis occurrit, ut dicam, *fœdus et*

A sive nepotis probitatem reveritus, in protovestiarium animadvertere supersedit. Ita junior imperator uni maxime profuit, ne cum infamia et dedecore verberibus contunderetur; alteri, ne æternis vinculis mandaretur: qui non diu post ex infestissimis odiis in gratiam mutuam redierunt. Cumque iater se ad idem sentiendum jusjurandum confirmationis ergo adhibuissent, ipsi bellum instruxerunt, dolisque et calumniis senem adversus nepotem incenderunt, et beneficia bene meritum usque ad mortem oppugnando pensaverunt. Atque hi quidem ita se gesserunt. Imperator avus protovestiarium Balagradorum præsidem creavit, benigneque ac mansuete tractatum, cum multorum beneficiorum pollicitatione emisit: cum præcepisset ut quibuscunque ad bellum opus esset, parata haberet, quo statim atque a se litteras accepisset, ex Occidente copias in nepotem duceret. Cui scriptum est ad amicis Byzantio, avum propalam bellum adornare. Quamobrem ei, et magno domestico, nec non protostratori de bello in consilium ire placuit, visumque adhibendam, ut prioribus bellis, animi magnitudinem: nec prius insurgendum, sed quid tempus moncat, exspectandum. Spes etiam victoriæ præclara illos sustentabat, quod Deum sibi fracto fœdere læsis succursurum considerent: ad quod frangendum ipsi nec re, nec verbo in causa ullo modo fuissent. Experiundi tamen gratia, Constantinopolin procedendum, quod belli moltio, simul ac eo accessissent, clare apparitura, aut perterrefactis qui illud suscitarent, in nihilum recasura esset. Hæc consiliantium sententia fuit.

Dies pauci intercesserunt, cum ineunte Octobri, indictione decima, Didymoticho Selybriam sine exercitu (ne dedita opera in bellum viderentur proficisci), servorum amicorumque stipati catervis venerunt. Quod ut comperit senior, Gregorium Clidam dicæophylacem, et Niphonem Moglænorum episcopum Selybriam mittit, suis veris nepoti mandatum, ne Byzantium adeat: non enim ingredi permissurum, quandoquidem fœdus in postremis habuisset (70). Proinde si quid ei obveniret mali, non illi, sed sibi culpam ascriberet, qui fœdus violasset. Doluit magnopere hæc denuntiatione nepos, paulumque cunctatus, Voluisssem, inquit, dominum meum et imperatorem obedientiæ et sub-

*juramentum, seu jusjurandum.* Græca copia, seu loquacitas crebro sine causa verba multiplicat. Latini severiores sunt, et quæ ex dictis satis intelliguntur, aut necessario conjuncta sunt, tacent.

jectionis meæ, quam erga eum factis ostendi, non usque adeo deposuisse memoriam. Sed quia peccatis meis factum est, ut huc prolaberetur, meque perjurum et pactorum conventorumque contemptorem judicaret ac diceret, cum probum potius, patris amantem, sibi que subjectissimum reputare debuisset, primum quidem opportune vos huc venisse arbitror, viros prudentes, quique facillime ex oratione mea veritatem et officium intellecturi sint. Deinde interrogo, ecquid ab avo meo in mandatis acceperitis, ut de injuriis illi a me illatis mecum expostuletis, meamque contra defensionem audiat. Etenim ad objecta depellenda quod dicam, superfuturum, necdum defuturum spero. Respondentibus, non plus sibi præceptum, quam ut ei denuntiarent, ne Byzantium ingrederetur, statimque reverterentur: Renuntiate igitur, ait, domino meo et imperatori, me Deum veritatis vindicem, atque adeo ipsam veritatem (ipse enim et est, et nominatur veritas) testari, me nequeant ea, neque modo bello tam inique appetitum, mihi alicujus in ipsum criminis, seu re, seu verbo admissi conscium esse, aut fuisse. Quare illumper Deum immortalem obsecro, ut iram deponat, 134 seque ad lenitatem det, ac ne quid præter æquum et bonum attentet. Quod si cacodæmonis malignitas, propter quam multas toties ærumnas pertulit, paratam ad ejus nutum voluntatem meam (quam, quotiescunque occasio fuit, præ me tuli) ex animo illi excussit, obtrectatoribus autem et sycophantis aures dare, et armis me persequi persuasit, iterum oro, ne indicta causa me condemnet, sed crimina proferat, defendendi locum relinquat. Si refutatis illis damnationem effugero, bene habet: sin perfidus et sædifragus inventus fuero, ne veniam consequar, et vel me iudice, quantumvis magno supplicio multer. Hæc nepos avo. Quærentibus adhuc legatis, ecquid juramentum, quod avo jurarit, nullam partem violarit: rati, non difficile reconciliatum iri senem, si jurisjurandi tenacem esse audierit; confirmanteque illo, se ad id tempus usque nihil fœderi contrarium egisse, lætantes ac bene sperantes, bellum sopitum iri, Byzantium repetivere. Verum aliter accidit quam sperabant. Expositis namque quibus junior rupti fœderis culpam ab se amolitus esset, nihilo magis senior iram posuit. Et legatis quidem nihil respondit, patriarchæ vero Esaiæ præcepit, ut inter sacrorum solemnitas, neque in Sophiæ, neque in aliis templis ejus nomen edi sineret; nam et in palatio ejus memoriam e sacris ejectam esse. Patriarcha hujus rei causam sciscitari. Nam si vel in dogma aliquod ab Ecclesiæ placitis diversum præcipitasset, ne sic quidem, citra admonitionem et conatum ejus sanandi, e sacris ejectum illius nomen oportuisse. Quin seipsum, a Deo sacrorum Ecclesiæ dogmatum antistitem animarumque procuratorem institutum, non Rhegium modo, ubi junior esset, sed ad ultimas terras etiam pro anima in

βασιλεὺς, ἤλασσε μὲν οὐχ ἥκιστα ἐπὶ ταῖς ἀγγελαις· μικρὸν δὲ ἐπισχῶν, Ἐβουλόμην, εἶπε, μὴ τοσοῦτον ἀμνήμονα τὴν ἐμὴν κύριον καὶ βασιλέα ἢς ἔργοις αὐτὸς εὐπειθείας καὶ δουλείας πρὸς αὐτὸν ἐνδειξάμην ὀφθῆναι νῦν· ἐπεὶ δ' ἡ τῶν ἐμῶν ἀμαρτημάτων πληθὺς ἐπίσκορον καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν συμβάσεων ἀθετητὴν καὶ οφείθει ἀνέπεισε καὶ λέγειν, δέον εὐγνώμονα καὶ φιλοπάτορα καὶ αὐτῷ ὑπαίκοντα λογιζέσθαι πάντα, πρῶτον μὲν ἐν καιρίῳ ὁλομαι τὴν πρὸς ἐμὲ ὑμῶν θφίξιν γεγενῆσθαι συνεισῶν ὄντων καὶ δυναμένων μάλιστα ἀπὸ τῶν λεγομένων τὰ ἀληθῆ καὶ τὰ δέοντα συνεῖναι· ἔπειτα, ἐρωτῶ εἰ καὶ παρὰ τοῦ ἐμοῦ κυρίου καὶ βασιλέως ἐπιτέτραπται ὑμῖν, ἄτε ἡδίκηκα ἐγκαλεῖν, καὶ τούτων τὴν ἀπόλογον δέχεσθαι ἐιςξένους. Ἐλπίζω γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀποδύσασθαι τὰ ἐγκλήματα. Τῶν δὲ εἰπόντων μὴδὲν πλέον ἐπιτετραφῆσθαι ἢ ἕσον μὴ εἰς Βυζάντιον ἀπαγγελλάντας ἦκειν, αὐθις ἀναστρέφειν, ἀπαγγεῖλατε τοῖς, ἔφη, τῷ ἐμῷ κυρίῳ καὶ βασιλεῖ, ὅτι τὸν ἔφορον τῆς ἀληθείας ἐπιμαρτύρομαι θεῶν, καὶ αὐτὴν ἀληθειαν καλούμενον καὶ ὄντα, ὡς οὕτε πρότερον, οὗτ' ἐν τῷ νῦν ἀδίκως κατ' ἐμοῦ κινουμένη πολέμῳ, οὗτ' ἔργοις οὕτε μὴν ἐν βήμασιν ἐμαυτῷ τι σύνοδα πεπραγμένον κατὰ σοῦ. Διὸ καὶ ἰκέτης γίνομαι σοῦ πρὸς αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, τὸ ἐργιζέσθαι ἀποθέμενον, συμπαθεῖα χρήσασθαι καὶ πραότητι, καὶ τοῦ δικαίου καὶ λυσιτελοῦντος ἔξω ποιεῖν μὴδὲν. Εἰ δ' ἄρα τοῦ θαύματος ἢ δυσμένεια, δι' ἣν πολλάκις ἐν κακοῖς τεταλαιπώρηκα, τῆς μὲν δουλείας καὶ εὐπειθείας ἦν ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδειξάμην ἐν παντὶ τῷ παρασχόντι παρεσκευάσαν ἐπιλελῆσθαι, τοῖς διαβάλλουσι δὲ καὶ συκοφαντοῦσιν ἀνέπεισε προσέχειν, καὶ τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον κινεῖν, δέομαι αὐθις μὴ ἐρήμην οὕτω καταψηφισασθαι· ἀλλὰ τὰ τε ἐγκλήματα δηλώσαι, καὶ τόπον ὁπολογίας παρασχέιν. Εἰ μὲν οὖν διαφύγω τὴν δίχην, τὰ ἐγκλήματα ἀπολυσάμενος, εὖ ἂν ἔχοι· ἂν δ' ἐπιπορῶν ἄλλῳ καὶ παρασπονδῶν, οὐδεμιὰς ἀξίῳ τυχεῖν συγγνώμης, ἀλλὰ πᾶν ὅτι οὖν πάσχειν αὐτὸς τιμῶμαι. Βασιλεὺς μὲν οὖν ὁ νέος τοῖς πρέσβεισι τῷ πάππῳ τοιαῦτα ἐκέλευεν ἀπαγγεῖλαι· οἱ δ' ἐπυθάνοντο αὐθις εἰ μὴδὲν ἑαυτῷ σύνοδα τοῖς πρὸς βασιλέα τὸν πάππον γεγενημένους· ὄρκους παραθεβηκῶς, οἰόμενοι πεῖσαι ἂν βασιλέα ραδίως διαλύσασθαι πρὸς τὸν ἔγγονον, εἰ μὴδὲν ἐπιπορῶντα πύθοιτο αὐτόν. Τοῦ δὲ ἰσχυρισμένου ἄχρι τότε παρεσπονθηκέναι μηδαμῶς, χαίροντες εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκον, ἐλπίζοντες τὸν πόλεμον τῶν βασιλέων καταλύσειν· τὸ δ' ἐναντίως ἀπέβη ἢ προσεδόκων. Ἀπαγγεῖλάντων γὰρ ἔσα βασιλεὺς ὁ νέος πρὸς τὸ μὴ παρεσπονθηκέναι παραιτεῖται, οὐδὲν μᾶλλον ὁ πρεσβύτερος ὑφῆκε τῆς ὀργῆς. Ἄλλ' ἐκέλευεν μὲν ἀπεκρίνατο οὐδὲν, τῷ πατριάρχῃ δὲ Ἡσαίῳ τὸ μνημονεύειν ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις τοῦ ἐγγόνου, μήτ' ἐν τῷ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας νεψ, μήτ' ἐν τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς· ἐκέλευε συγχωρεῖν. Καὶ αὐτῶν γὰρ τῶν ἐν βασιλείῳ ἱερῶν ἀπεληλακέναι τὴν τοῦτου μνήμην. Ὁ πατριάρχης δὲ τὴν αἰτίαν ἡρώτα δι' ἣν ἂν ἐκβάλλοιτο τῶν ἱερῶν



ἡ μνήμη τοῦ βασιλέως. Εἰ μὲν γὰρ εἰς τι τῶν ἄλλοτρίων τῆς Ἐκκλησίας ἐξώκειλε δόγμα, οὐδ' οὕτω πρὸ πάσης παραινέσεως καὶ πείρας τῶν ἱερῶν ἐκβάλλειν χρῆ, ἀλλ' αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας προστάτην ἀποδειχθέντα δογμάτων καὶ κηθεμόνα ψυχῶν, οὐκ ἄχρι Ῥηγίου μόνον, ὅπου βασιλεὺς ὁ νέος διατρίβει, ἀλλὰ καὶ εἰς ἑσχατίας γῆς ὑπὲρ ψυχῆς κινδυνευούσης ὀφείλειν τε καὶ προθυμείσθαι βαδίζειν διὰ τοῦτο δέον εἶναι πρῶτον πρὸς αὐτὸν ἀπειθεῖν. Κἂν μὲν Θεοῦ συναϊρομένου, πολλὰ διδαχθεὶς καὶ νοθετηθεὶς, τὴν κακοδοξίαν ἀπόσθῃται, τὴν ἀλήθειαν ἀσπασάμενος καὶ τὸ ὑγιαῖνον τῶν δογμάτων ἐπεγνωκώς, πανταχῶθεν ἂν ἔχει καλῶς, τῇ τε Ἐκκλησίᾳ τοῦ κατὰ πνεῦμα, καὶ σοὶ τοῦ σωματικοῦ παιδός, τοῖς τε Ῥωμαίοις, τοῦ βασιλέως σεσωσμένου. Ἄν δ' ἐθελουκαῶν φανεῖ, καὶ πρὸς τὰς αὐγάς τῆς ἀληθείας καμμύων ἐκοντὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ οὐδὲ μικρὰν τινα παρέχων ἐλπίδα τοῦ λατρευθῆναι ἂν ποτε, οὐ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἱερῶν μόνον αὐτοῦ τὴν μνήμην ἐκβαλῶ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁποιδῆποτε γῆς Χριστιανοῖς ἐκκήρυκτον αὐτὸν ποιήσω. Ἀποκρινάμενος δὲ τοῦ βασιλέως· οὐ διαστροφῆν τῆς πίστεως τῷ ἐγγόνῳ ἐγκαλεῖν, ἀλλὰ τῶν εἰς αὐτὸν ὄρκων ἀθέτησιν καὶ τῶν συνθηκῶν, ἔτι τε αὐθάδειαν καὶ ἀπειθειαν, καὶ διὰ τοῦτο νοθεσίας καὶ παιδείας χάριν τὸ τοιοῦτον ἐπιανενοχέειν, πάλιν δὲ αὐτοῦ τὴν διόρθωσιν ἄξιαν ἐπιδειξαμένου τῶν ἡμαρτημένων αὐτὸν τὰ δέοντα ποιήσειν. Οὐκ οὖν, εἶπεν ὁ πατριάρχης, δέομαί σου, κράτιστε βασιλεῦ, μίαν ἐμοὶ χάριν ταύτην καταθεῖναι μεγίστην, τὸ πρὸς αὐτὸν ἐπιτρέψαι ἀπειθεῖν. Ἐλπίζειν γὰρ βασιλέα τὸν νέον πείσειν, εἴ τι τε ἡμάρτηται πρότερον, ἐπανορθώσασθαι, καὶ ἀσφαλῶς εἰς τὸ ἐξῆς τὰ δέοντα ποιεῖν· τὰ τε μεταξὺ προσκόμματα καὶ τὰς αἰτίας τοῦ πολέμου ποιήσειν ἐκποδῶν. Ἀηδῶ; δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ταῖς εἰρημένους διατεθεὶς, Ἐχρῆν, εἶπε, τοῖς ἐμοῖς ἀπολυπραγμόνως πέθεσθαι λόγους, καὶ τὸ κελυθόμενον, ἀντιλέγοντα μηδὲν, ποιεῖν· ἔπει δ' οὐκ οἶδ' ὅστις χρώμενος λογισμῶ τάναντία καὶ λέγειν καὶ πράττειν προήρησαι, ἐμοὶ δέον συνεργεῖν, αὐτὸς ἂν εἰδείης ἃ δέον ποιεῖν. Οὕτω μὲν οὖν βασιλεὺς τε καὶ πατριάρχης ἀσύμφωνοι ταῖς γνώμαις ἦσαν. Διὸ καὶ ἐν μὲν βασιλείῳ τὴν τοῦ νέου βασιλέως ἀπειρητο ποιεῖσθαι μνήμην· ἐν δὲ τοῖς κατὰ Βυζαντίον λοιποῖς ἱεροῖς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ τεμένει τῷ ἱερῷ, ὡς ἔθος ἦν ἡ μνήμη τῶν βασιλέων ἐτελεῖτο.

## CAPUT XLV.

*Rogat avum nepos, ne novo istoc bello imperium Romanum cladibus cumulet, iterumque se ad dicendum causam offeri. Magnus domesticus per litteras idem contendit, nepotem tuetur, ab audiendis zycophantis dehortatur. Terrorem in extremo adjungit, si secus fecerit.*

Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἐν τῷ περὶ τὸ Ῥήγιον Ἐν-  
D  
νακῶσια προσαγορευομένῳ χωρίῳ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς  
μάλιστα Ὀκτωβρίου ἄχρι καὶ Δεκεμβρίου διατρί-  
βων μηνός, εἶδετο τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως, μὴ  
αὐθις τὰ Ῥωμαίων πράγματα εἰς φθορὰν καὶ τα-  
ραχὴν ἐμβαλεῖν· ἀλλ' ἔλεον τῶν ὑπηκόων σχόντα,  
μὴ ἐπὶ πλέον τὸν πόλεμον ἐξάγειν. Ὡς ἂν δὲ  
αὐτὸν τὴν εἰρήνην πείσῃ μᾶλλον ἐλίσθαι, καὶ  
κοιτοῖσδε πρὸς αὐτὸν διὰ πρέσβων ἐχρήτο λόγους·

salutis periculo versante et debere, et velle ala-  
criter proficisci. Quare faciendum ut primum adea-  
tur; et si quidem, Deo favente, longa disputatione  
ac monitis victus, dogmatum nostrorum sinceritate  
perspecta, pravam opinionem deseruerit, veritatemque  
amplexatus fuerit, quid melius optari  
posse? Cum et Ecclesia secundum spiritum, et is  
secundum carnem filium, et Romani imperatorem  
suum recuperaverint. Sin se **135** in improbitate  
obfirmaverit, atque ad radios veritatis oculos  
clauserit, nec qualemqualem spem futuræ sani-  
tatis fecerit, non solum e sacris Byzantinis ejus  
nomen expuncturum, sed Christianis per orbem  
universis etiam, ut palam piorum communione se-  
clusum, promulgaturum. Tum imperator, non se  
pravitatem in fidei capitibus nepoti objicere,  
sed jurisjurandi fœderumque contemptum, su-  
perbiam insuper et contumaciam. Atque idcirco  
illius commonefaciendi et castigandi causa istue  
excogitasse. Si rursus emendationem pro portione  
peccatorum ostenderit, se quod sui muneris sit,  
non neglecturum. Ergo, subjicit patriarcha, oro  
te, imperator optime, uti hoc maximum apud me  
beneficium ponas, inque ad illum abire sinas.  
Etenim effecturum me divinam animus, et ut ne-  
pos, si quid antehac peccavit, id corrigat, atque  
in posterum quod suarum est partium fideliter  
præstet, et offendicula bellique irritamenta e me-  
dio auferantur. Hic sermo imperatorem pupugit.  
C Atqui oportebat, inquit, omissa hac supervacanea  
in negotio alieno sollicitudine verbis meis obtem-  
perare, et jussa non repugnanter exsequi. Sed  
quoniam nescio quomodo ratiocinatus, contra et  
dicere et facere maluisti, necesse est me tibi non  
reluctari; tu noveris quid conveniat. Hoc itaque  
modo imperator et patriarcha sententiis disside-  
bant. Unde in palatio quidem interdita erat ne-  
potis mentio; in reliquis autem per urbem By-  
zantinam sacris, etiam in ipsa æde Sophiæ, sacro-  
rum tempore solemniter uterque imperator no-  
minabatur.

Junior imperator in castello Ennacosia, non  
procul Rhegio, a principio Octobris usque ad De-  
cembrem sedens, avum precabatur ne rem Ro-  
manam rursus in tumultum perniciemque conji-  
ceret, sed misericordia suorum civium motus,  
bellum inhiheret. Quo autem illum ad pacem fle-  
cteret, **136** sic per legatos egit: Sedulitatis et  
incitæ voluntatis meæ, imperator, ad providenda  
ac tuenda Romani imperii commoda, præter te

idoneum testem laudare alium non queo. Manet enim in memoria tibi, quo pacto, cum Pruseni a Persis obsidione vallarentur, et jam inibi esset, ut penitus defecti cibariis, in hostium manus venirent, ego, re comperta, Byzantium non vocatus advolarim, teque rogando et hortando impulerim, ut qua posset providentia victus importaretur. Poterat autem sic, ut ego cum militibus Trigliam Prusæ vicinam trajicerem, Barbaros, si liceret, invaderem, et Prusenis alimenta inferrem. Quo quidem modo obsidionem diu toleraturam sperabatur, quando undeque firmiter communita est. Cum igitur ego Prusenis, quamvis cum capitis mei discrimine, succurrendi desiderio arderem, tu me invitum cohibuisti: id quod potissimum videtur in causa fuisse, cur Prusenorum Barbari poterentur. Hæc narraui, non ut gloriarer tantummodo, sed ut ex ea quæ mihi suppeditat copia, quod volo, uno argumento demonstrarem. Si enim propter unicam urbem tantum cruciabar, eique aut ferendum auxilium, aut cum ea omnes casus mihi subeundos existimabam, quanto magis nunc cruciarer, si universum imperium Romanum simul in discrimen vocatum aspicerem? Nam quod nos, qui pro eo adversum externos propugnare summo jure debebamus, bello concurrimus, hoc profecto non aliud, quam ultimum illius exitium par est arbitrari. Quare te magnopere quaeso, imperator, si potes, inimicitias depone, et pacem bello antepone. Sin calumniatorum vocolæ apud te tantum valuerunt, ut quam sæpius petivi pacem, nondum obtinuerim, saltem hoc mihi largire, precor, ut duobus, aut tribus comitatus, apud te causam dicam (71). Si crimina refellero, bene habebit; si perjurii injustitiæque damnatus fuero, tu diuturna molestia liberaberis, reum manibus tenens: cui ut ne parcas, sed pro eo ac scelera ejus merentur illum punias, per Deum te oro. Sin autem non placet, ut ipse præsens abs te præsentem judicet, at magno domestico sit fas se loco meo sistere. Qui si et ipse damnabitur, atrocissimam pœnam exsolvat; qua plane non minus dolebo, quam si corpore meo illam excepissem (72). Hæc imperator junior ad avum scripsit, quibus germana etiam magnus domesticus **137** his verbis: Utrumque tibi, imperator optime, persuasissimum credo, et benevola atque amico esse me erga te animo, ad obsequia tua paratum, ut nullum magis (quod rebus sæpenumero clare demonstravi) et pro communi Romanorum felicitate non facultates duntaxat meas, verum et ipsam animam perlibenter impensurum. Nunc quia cerno te sine causa fœdus

Τῆς ἐμῆς ὧ βασιλεῦ, σπουδῆς τε καὶ προθυμίας ὑπὲρ τῶν κοινῆ τῆ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ συμφερόντων, οὐχ ἕτερόν τινα ἀξιοχρεῶν ἢ σε μάρτυρα ἔσσει παρασχέιν. Οἶσθα γὰρ ὅπως Προυσηῶν ὑπὸ Περσῶν πολιορκουμένων, καὶ ὅσον οὐ πῶ ἀλώσεσθαι προσδοκωμένων διὰ τὸ τὸν σίτον παντάπασι ἐπιλειοιπέσθαι, πυθόμενος αὐτῶν, αὐτόκλητος εἰς Βυζάντιον ἦγον, δεόμενός τε ἅμα καὶ συμβουλευέων τοῖς πολιορκουμένοις τὴν δυνατὴν πρόνοιαν εἰσενεργεῖν· αὕτη δ' ἦν τὸ ἐμὲ ἅμα τῆ στρατιᾷ, ναυσὶ πρὸς τὴν Τρίγλειαν περαινοθέντα (ἐπεὶ οὐ πολὺ Προύσης διέχευ), τοῖς τε βαρβάροις ἦν δύνωμαι ἐπιθέσθαι, καὶ Προυσηοῖς τὰ ἐπιτήδεια ἰσχομίσαι. Τοῦτου δὲ γενομένου, ἐλπὶς αὐτοῖς χρόνον πολὺν πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀντιχρήσειν· τὰλλα γὰρ ἢ πῶλις ἅπαντα κατεσκευάσται καρτερῶς. Ἐγὼ μὲν οὖν οὕτω προθυμίας εἶχον πρὸς τὸ Προυσηοῖς βοηθεῖν αὐτῶν διακινδυνεύων· σοῦ δὲ μὴ ἐπιόντος, ἄκων κατεσχέθην· ὃ καὶ μάλιστα αἰτίον ἔδοξε γεγενῆσθαι τοῦ Πρύσαν ὑπὸ τοῖς πολιορκουοῖσι βαρβάροις γεγενῆσθαι. Ταῦτα δὲ διῆλθον, οὐχ ἴν' ἀπλῶς οὕτω φιλοτιμηθῶμαι, ἀλλ' ἴν' ἐπιδείξαιμι ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος, ὅτι εἰ μὴ εἰς ἕνεκα πόλεως κινδυνεύουσης οὕτω περιεκαίωμην, καὶ δεῖν ἐνόμιζον ἢ βοηθεῖν αὐτῆ, ἢ καὶ αὐτῶν συγκινδυνεύειν, πολὺ μᾶλλον ἂν ἀλόγηον νῦν, ὁμοῦ Ῥωμαίων σύμπασαν τὴν ἡγεμονίαν κινδυνεύουσαν ὄρων. Τὸ γὰρ ἡμᾶς τοῖς ὑπὲρ αὐτῆς πρὸς τοὺς ἔξω πολεμίους πολεμεῖν δικαίους ὄντας, συρρήγνυσθαι ἀλλήλοισι, οὐκ ἄλλο τι ἢ καταστροφὴν αὐτῆς τελεωτάτην οἶσθαι χρῆ. Διὸ δὴ καὶ σφόδρα σου δέομαι, βασιλεῦ, εἰ μὲν οἶδόν σε καταλύσαι τὴν ἔχθραν, καὶ τὴν εἰρήνην μᾶλλον ἢ τὸν πόλεμον ἐθέσθαι. Εἰ δ' ἐπὶ τοσούτου οἱ τῶν συκοφαντῶν ἰσχυρῶν λόγοι, ὥστ' ἐμὲ πολλὰ περὶ εἰρήνης δεόμενον ἀνύειν μηδὲν, τότε δευτέρον ἱκετεύω, ἐπὶ σοῦ ἅμα δύο ἢ καὶ τρισὶν ἐλθόντα δικασθῆναι· κἂν μὲν ἀπολύσωμαι τὰς αἰτίας, καλῶς ἂν ἔχοι· ἂν δ' ἀδικῶν ἀλῶ καὶ ἐπιορκῶν, τῶν μακρῶν ἀπαλλαγῆσθαι πόνων, ἔχων ἐν χερσὶ τὸν ἀδικούντα, καὶ μὴ φείσῃ πρὸς αὐτοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κόλασον ἀξίως τῶν ἀμαρτημάτων. Εἰ δὲ μὴ τοῦτό σοι ἀρεστὸν, τὸ αὐτὸν ἐμὲ ἐπὶ σοῦ ἐλθόντα δικασθῆναι, ἀλλ' ὁ μέγας δομῆστικός γοῦν ἐλθὼν δικαζέσθω ὑπὲρ ἐμοῦ. Κἂν καὶ αὐτῶν ἀλῶ, τὰ ἔσχατα ὑπομένειν· πάντως δὲ οὐδὲν ἤττον ἀλήσω ἢ εἰ αὐτῶν ἐν τῷ σώματι ὑφίσταμην τὰ δεινά. Τοιαῦτα μὲν βασιλεῦς ὁ νέος ἐπέστειλε πρὸς τὸν πάππον καὶ βασιλέα· καὶ ὁ μέγας δὲ δομῆστικός τοιαῦτα ἔγραψε, δεόμενος περὶ τῶν αὐτῶν· Κράτιστε βασιλεῦ, ἀμφοτέρᾳ σε ὁλομαι σαφῶς πεπεῖσθαι περὶ ἐμοῦ, ὅτι τε εὐνοϊκῶς διάχειμαι καὶ φιλικῶς περὶ σέ, καὶ οἰθενός σοι δουλεύειν ἤττον αἰρούμαι· τοῦτων ἀποδείξει:

Jacobi Pontani notæ.

(71) Audiamus Gregoram libro nono: Cum autem res ita se haberent, ad Rhegium pervenit imperator, atque inde legatos ad seniores mittit, ut alterutrum sibi concedatur, aut per inducias ingressus in urbem, aut ut aliquibus e senatu, ex Ecclesiæ principibus, et e populo eruditus ad se egredi liceret, qui suam orationem imperatori, et toti Byzantio renuntiare pos-

sent. Senior vero, cum ea postulata plena doli esse judicaret, diu siluit, etc.

(72) Atqui supra per legatos egisse dixit. Sed in hac historia legati mittuntur, qui simul litteras afferant, et consilii eorum quæ scribuntur, ea postea suis verbis prosequantur. Non igitur sunt hic pugnantia.

σαφῶς τῶν πραγμάτων ἐν πολλοῖς παρασχομένων. Α solvere, et ad arma prorumpere, incredibilis me  
καὶ διὰ τὴν κοινὴν τῶν Ῥωμαίων εὐδαιμονίαν, οὐ τῶν  
δυνάμεων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ζωῆς προθύμως ἀλλα-  
ξείμην ἂν. Nisi δέ σε ὄρων ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας λύοντα  
μὲν τὰς σπονδὰς, ὠρμημένον ἢ πολεμεῖν, σφόδρα  
μὲν ἀλγῶ, καὶ παρακλήσιον θανάτου τὰς συμφορὰς,  
αἷ περιστήσονται Ῥωμαίους ἐκ τοῦ πρὸς ἀλλήλους  
ἐννοῶν πολέμου. Δέομαι δέ σου μὴ τοιοῦτοις κακοῖς  
τοῦς ὑπηκόους περιπεσόντας περιῖδειν, ἀλλὰ στήσαι  
τὴν συμφορὰν, βασιλεῖ τῷ ἐγγόνῳ διαλλαγέντα, οὐ-  
δὲν, ὅσα γὰρ ἐμὲ εἰδέναι, οὔτε ἐν πράγμασιν οὔτε ἐν  
λόγοις, οὔτε πρότερον προσκεχρυσάσθαι, οὔτε νῦν.  
Οἶσθα δὲ σαφῶς ὡς οὐδὲν οὔτε φθέγγεται οὔτε πράτ-  
τει, μὴ συνειδότες ἐμοῦ, μὴ δὴ τὰς συκοφαντίας τῶν  
ἐπ' ὀλέθρου ἡδουμένων τῷ κοινῷ τῆς κοινῆς προθεῖναι  
σωτηρίας· μηδ' αὐτοῖς πεισθῆναι πρὸς τὸ πολεμεῖν Β  
ἐνάγουσιν, ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἀκριβῶς δεδιδαγμέ-  
νος ὡς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι, καὶ ἄχθος ἄραι τὴν  
δύναμιν αὐτῶν ἐθέλουσιν ὑπερβαίνειν. Καταλύων μὲν  
οὖν τὸν πόλεμον, τὰ δέοντα βουλευσῆ καὶ σαυτῷ καὶ  
ἡμῖν· τούναντιον δὲ ποιῶν, οὐκ οἶδα ὀπιότεροις μᾶλλον  
ἄλυσαι τελέστερον βουλεύσῃ. Βασιλεὺς μὲν οὖν ὁ σὸς  
ἐγγονος, δίκῃ διαλύεσθαι τὰ ἐγκλήματα προκαλεῖται  
καὶ παρὰ σοὶ δικαστῆ· ὁ πάντες ἂν αὐτῷ συμφραῖεν,  
ὡς δικαία ἢ ἀξίως. Ἡ τὸ γὰρ δεύτερον, εἰ μὴ εὐ-  
τόν σοι κατὰ γνώμην πρὸς τὴν δίκην ἀπαντῆσαι,  
ἀλλ' αὐτὸν ἐμὲ ὑπὲρ τῶν αὐτῷ διαφερόντων τὰς εὐ-  
θύνας παρασχεῖν. Εἰ μὲν οὖν αὐτὸν ἐλθεῖν κελεύσεις,  
πέπεισμαι σαφῶς ὡς ὀφθαλμοὶ μόνον, ἀραχνίων ἰστῶν  
ἀδρανεστέρας ἀποδείξει τὰς συκοφαντίας. Εἰ δὲ τὸ γὰρ  
δεύτερον, ἐμὲ, ἐλπίζω καὶ αὐτὸς οὐ μόνον οὐδὲν ἡδι-  
κητότα, ἀλλὰ καὶ φιλοπάτορα, καὶ τὴν προσήκουσαν  
αἰδῶ καὶ εὐπειθειαν μέγρι παντὸς ἐπιδειχόμενον  
ἀποδείξει. Εἰ δ' ἀμφοτέρων τούτων καταφρονήσεις,  
πεισθεὶς τοῖς συκοφαντοῦσιν, ἡμᾶς μὲν ὁ θεὸς οὐ  
περιόψεται ἀδικουμένους. Ὑμῖν δὲ ὅποι τὰ πράγματα  
τελευτήσει, ἐμοὶ μὲν ἀμεινον σιωπᾶν, ἢ πείρα δὲ διδάξει σαφῶς. Πλὴν τὰ παρόντα μοι γράμματα τρεῖς-  
σθαι δέομαι ἐν ἀσφαλείᾳ, ὅπως ἐκ τῶν ἀποθησομένων, εἰ ἀγαθὸς σύμβουλος ἐγὼ, φανῆ.

### 138 CAPUT XLVI.

*Responso avi contristatur nepos. Patriarchæ calamitatem suam per litteras exponit; ejus et episcoporum  
opem ad conciliandam pacem implorat. Faciunt illi quod rogantur. Quatuor et viginti diversorum  
ordinum ad eum mittuntur, a quibus quid ei objiciatur intelligat, quique controversium dijudent.  
Archiepiscopus quo fine advenerint edictat.*

Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα τῷ πρεσβυτέρῳ ἐπέστελλον D  
β. σιλεῖ, ὁ δὲ, τὰ γράμματα ἀναγνούς, οὐδὲν ἀπεκρί-  
νατο πλέον, ἢ ὡς οὐ ῥάδιον ἐπὶ δίκῃ οὔτε τὸν  
ἐγγονον, οὔτε τὸν Καντακουζηνὸν ἐν Βυζαντίῳ δέ-  
χεσθαι. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἀκούσας τὴν βασιλέως  
ἀπάκρισιν, ἤλγησε μὲν σφοδρῶς ἐπ' οἷς οὕτω παρὰ  
πάντα δικαίου λόγον καὶ αὐτῆς εἰργετο ἀπολογίας,  
ἀπαγορεύσας δὲ τὸ βασιλέα πείθειν ἐπιχειρεῖν, τῷ  
πατριάρχῃ γράφει τοιαῦτα· Δέσποτα πατριάρχα, καὶ  
ἢ περὶ αὐτὸν θεῖα σύνοδος καὶ ἰερὰ, ἴσως σαφῶς ὅσα  
βασιλέως μεταξὺ καὶ ἐμοῦ πρὸ χρόνου συμβέβηκε

Hæc ambo ad imperatorem seniore scripserunt,  
quibus ille perfectis, aliud non respondit, quam,  
difficile esse vel nepotem, vel Cantacuzenum ad  
causam dicendam Constantinopolim admittere (73).  
Ex quo responso junior magnum dolorem acceperat,  
cum se præter omne jus fasque defensione excludi  
cerneret: fessusque conatibus ad persuadendum  
irritis, patriarchæ scribit hoc exemplo: Non sunt  
inaudita vobis, domine patriarcha, et qui cum eo  
estis sacrosancti episcopi, quæcumque inter me  
avumque meum, haud ita pridem, peccatis meis

#### Jacobi Pontani notæ.

(73) Causam asseri Gregoras: Senior cum ea  
postulata plena esse doli judicaret, diu siluit, secum  
deliberans, utrum præstaret. Nam nepotis in urbem  
ingressum perniciosum, nec incruentum fore; para-

tos enim Byzantios, ut ad illum deficiant, statim  
intra portas conspectum, et se per cruciatum e vita  
tollant. Et Byzantium ad illum egressum non  
sine seditione fore, etc.

fortasse id exigentibus, contigerunt. Quæ omnium rerum sapiens moderator Deus facile dissipavit, concordiamque summam largitus est. Cum jam remotis e medio obstaculis impedimentisque omnibus tranquillissima quiete fruemur, belli civilis obliiti funditis, derепente vastus quidam fluctus et turbulenta tempestas exstitit, quæ Romanum imperium velut navim (74) cum ipsis vectoribus summersuram se minaretur. Ac nobis idem quod ægrotis usuvenit. Illi namque in primo morbi accessu, quantumvis rapido, potenter resistunt. Sin recreatos iterum forte ac tertium occupavit, viribus jam debilitatos inveniens, cito interficit. Sic nos superioribus bellis civilibus, et externis, quæ Barbari intulerunt, propemodum confecti, adversus surgentia mala ne oculos quidem tollere poterimus, sed mutuis cædibus peribimus. Quæ omnia cum et ipse animadvertam, et periculum non privatum (esset enim id ferendum), verum publicum considerem, jam sexagesimum omnino diem, ut nostis, prope Rhegium sedeo, quotidianis precibus, qua par est reverentia, modestia, et subjectione, veniam ab imperatore flagitans, tametsi nihil mali facinoris in me reperio, quod ejus ira dignum sit. Postquam vero multum laborem frustra consumpsi, alia expertus sum via, rogans, ut mihi cum paucissimis in ejus conspectum venire, **139** ibidemque criminibus respondere liceret: aut si id non placeret, magnus domesticus meo nomine idem facturus veniret. Rejēcta utraque conditio, atque ita contra omnium legum jura, quasi deserto vadimonio, et indicta causa damnationem subeo. Atqui si avus pænas certas pro arbitrato suo pendere me jussisset, pro iis quæ mihi objectantur, non æquo tantum, sed etiam promptissimo animo pependissem. Nunc cum ejus in me furorem Romanis universis pestiferum fore prævideam, angor vehementissime. Quocirca ad sanctitatem vestram seribo, rogoque, si ex Deo estis, ut paci redintegrandæ navetis operam. Ne permittite nos cognatorum sanguine incestari: sed imperatorem eo permovete, ut aut me illic ad vos proficisci, et in præsentia vestra pro me causam orare, aut vobis huc profectis, id ipsum hic facere concedatur. Sic patriarcham et pontificis per epistolam de pace obtestatus est junior imperator. Qua a tabellario patriarchæ in manus reddita, et in consensu episcoporum recitata, ut visa est æqua petitio, omnes protinus ad seniorum adeunt, eam monstrant, et ut justa cupienti suffragantur. Nam hoc

Α τινος, διὰ τὰς ἀμαρτίας φαίην ἂν ἔγωγε τὰς ἐμά·. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ πάντα σοφῶς οἰκονομῶν. Θεὸς διέλυσε τε βραβίως, καὶ βαθείαν ἐχορήγησεν εἰρήνην. Ὅτε δὲ πάντα τὰ ἐν μέσῳ σκόλα καὶ προσκόμματα περιηρέθη, καὶ βαθείας ἀπελαύομεν γαλήνης, οὐδ' ἄκρι λογισμοῦ ἐμφυλίου πέρι μηδὲν πολέμου ἐννοοῦντες, αἰφνίδιον ἀνεβράβη κλύθων βαρῦς, καὶ χαλεπὴ τριχομαία τὴν Ῥωμαίων ἀντανδρον ἡγεμονίαν ἀπειλοῦσα καταδύειν, καὶ συμβέθεκέ τι παραπλήσιον ἡμῖν ὡσπερ καὶ τοῖς νοσοῦσιν. Ἐκεῖνοί τε γὰρ κατὰ μὲν τὴν πρώτην μάλιστα τῆς νόσου προσβολῆν, κἂν σφοδρὰ τύχη οὖσα χαλεπὴ, ἀντέχουσιν ἰσχυρῶς· ἂν δὲ βραῖσασι δέυτερον αὖθις ἢ καὶ τρίτον ἐπιθῆται, εἰ τύχοι, ἀσθενεστέροις περιτυχοῦσα, κατεργάζεται βραβίως τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἡμῖν τὸ αὐτὸ συμβέθεκε νῦν. Ὑπὸ τε γὰρ τῶν πρότερον ἐμφυλίων γεγεννημένων πολέμων, καὶ τῶν ἐξῆθεν ἡμῖν ὀπὲρ τῶν βαρβάρων ἐπενεχθέντων τῷ πλεονεξῶν κατεργασμένοι μέρει, οὐδὲ ἂν τι βλέψαι δυνήσομεθα πρὸς τὰ ἀναφύομενα κακὰ, ἀλλὰ διασφαρησόμεθα αὐτοὶ ὅφ' ἑαυτῶν· Ἄπερ ἅπαντα ἴσσομεν καὶ αὐτοῖς, καὶ τὸν κίνδυνον οὐκ ἔλιον· (ἦν γὰρ ἂν ἀνεκτὸν), ἀλλὰ κοινὸν τῶν Ῥωμαίων ἀπάντων ὄντα σαφῶς ὄρων, ἐν ἐξήκοντα ἡμέραις ἤδη μάλιστα περὶ Ῥήγιον κάθημαι, καθάπερ ἴσπε καὶ αὐτοὶ, βασιλέως δεόμενος ὁσημέραι μετὰ τῆς προσηκούσης αἰδοῦς, ἐμοὶ καὶ μετριότητος καὶ δουλείας, συγγνώμης τυχεῖν, καί τινας μὲν ἑαυτῷ συνειδὼς ὀργῆς ἄξιον πεπραγμένῳ. Ὡς δὲ πολλὰ μοχθήσας, εὐρισκὸν οὐδεμίαν ὄνησιν ἀπὸ τῶν πόνων, ἐτραπόμην ἐτέραν· μετὰ κομιδῆ τινων εὐαριθμητῶν ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐλθεῖν αἰτῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦμαι εὐθύνας ταύτη παρασχεῖν· ἢ εἰ μηδὲ τοῦτο κατὰ γνώμην εἴη βασιλεῖ, τὸν μέγαν δομέστικον ἐλθόντα, ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπολογεῖσθαι. Καὶ ἐπ' οὐδεμίᾳ προκλήσει εἰσηκούσθην, ἀλλ' οὕτως ἐρήμην περὶ πάντα τοῦ δικαίου νόμον καταδικάζομαι. Ἐγὼ δὲ εἴ γε βασιλεὺς αὐτὸς ῥητὴν τινα δίκην ὀποιῶν ἂν αὐτῷ ἐδόκει ἐκέλευεν ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦμαι δοῦναι, ἡγάπησα ἂν, καὶ σὺν προθυμίᾳ πολλῇ παρέσχον· νυνὶ δὲ ὄρων τὴν εἰς ἐμὲ ὀργὴν κατὰ πάντων Ῥωμαίων ἐξάγουσαν τὴν βλάβην, οὐκ ἀνεκτῶς ἀλγῶ. Διὰ τοῦτο καὶ δεόμενος τῆς ὑμῶν ἀγιότητος, γράφω, εἴγε τοῦ Θεοῦ ἔστε ὑμεῖς, σπουδάσαι ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, καὶ μὴ περιιδεῖν ἡμᾶς· τοῖς ὁμοφύλοις αἵμασι καταχρανθέντας· ἀλλ' ἢ πείσαι βασιλέα πρὸς ὑμᾶς, ἐμὲ γενόμενον ὑπὸ ὧν ἐγκαλοῦμαι λόγον ἔποσχεῖν, ἢ ἐνταῦθα γενομένων ὑμῶν ὑπὲρ τῶν ἴσων τὴν ἀπολογίαν θέσθαι. Τοσαῦτα μὲν βασιλεὺς ὁ νέος, πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων δέομος ἀρχιερέων, ἔγραψεν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης· ἃ καὶ φέρων ὁ διακομιστὴς, ἐνεχείρισε τῷ πα-

#### Jacobi Pontani notæ.

(74) Non est vox navis in Græco; sententia tamen exigit, cum belli tumultum tempestati et fluctui comparat, et imperio summersionem iniuari affirmet. Sane cum navi sæpius respública confertur. Horat.

O navis, referent in mare te novi fluctus, etc.

Ode 14, lib. 1. Cicero quoque in perturbationibus reipublicæ ante oculos ponenda, tempestati-

bus et fluctibus, his, inquam, vocibus translate eleganter est usus lib. 1, De Orat. Et hoc tempus omne post consulatum obiectum iis fluctibus, qui per nos a communi peste depulsi, in nosmetipsos redundarunt. Pro Milone: Equidem cæteras tempestates et procellas in illis duntaxat fluctibus concionum semper putavi Miloni esse subeundas, quod semper pro bonis contra improbos senserat.

ερίαρχη. Καὶ τῶν ἀρχιερέων συνεδρᾶζόντων, ἀνα-  
γνωσθέντων δὲ τῶν γραμμάτων, ὡς ἐδόκει ἡ ἀξίωσις  
δικαία τοῦ νέου βασιλέως, πάντες εὐθύς πρὸς βασιλέα  
τὸν πρεσβύτερον ἐλθόντες, τὰ τε γράμματα ἐδείκνυσαν  
τοῦ ἐγγόνου, καὶ συνηγόρουν αὐτῷ ὡς δίκαια ἀξιούντι.  
Καὶ αὐτὸ γὰρ ἔφασαν τὸ περὶ πλείστου ποιέσθαι, ἢ  
αὐτὸν ἐνταῦθα ἐλθόντα, ὑπὲρ ὧν ἐγκυβερταίται παρέχειν  
ἐθέλειν εὐθύνας, ἢ τοῦ πατριάρχου ἔχει γενομένου τὸ  
αὐτὴ ποιεῖν, τεκμήριον ἂν εἴη μέγιστον ἢ τοῦ μηδὲν  
ἡμαρτηκένοι, ἢ εἰ καὶ ἡμαρτε, τοῦ βούλεσθαι ἂν  
διορθωθῆναι. Τοῦτου δὲ οὕτως ἐξ αὐτῶν πραγμάτων  
ἀποδεικνυμένου, δίκαιον ἂν εἴη καὶ ἅμα λυσιτελεῖς  
καὶ ἀναγκαῖον, ἐκ δύο τῶν ζητούμενων γενέσθαι θά-  
τερον. Ὁρῶν οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς, τὸ τε ἀναντιβῆ-  
τον τῆς ἀξιώσεως, καὶ τὴν τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν  
ἀρχιερέων πρὸς τοῦτο σπουδὴν, τὸ μὲν τὸν νέον βα-  
σιλέα πρὸς ἐκεῖνον ἦκειν ἀπηγόρευεν, ὡσπερ καὶ τὸ  
τὸν πατριάρχην ἔχει γενέσθαι, οὐδὲν εἶναι προύργου  
φάμενος ἐκάτερον. Ἐπένευσε δὲ τῶν τε ἀρχιερέων  
καὶ τῶν τῆς συγκλήτου τινάς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν  
τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχιμανδριτῶν πρὸς  
τὸν ἔγγονον παραγομένον, τὰ τε ἐγκλήματα κο-  
μιζέειν, καὶ ἀπολογίαν ζητεῖν ὑπὲρ αὐτῶν. Πέμπον-  
ται τοίνυν ἀπὸ μὲν τῶν ἀρχιερέων, ἐξ· καὶ τοσοῦτοι  
συγκλητικοί· ἕκ τε τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων καὶ  
τῶν ἀρχιμανδριτῶν λεγομένων ἀνδρῶν εἰλαδῶν, ἴσοι  
τὸν ἀριθμὸν ἐξ ἐκατέρων. Σὺν τούτοις καὶ οἱ παρὰ  
βασιλέως πρότερον ἀποσταλέντες, ὁ τε τῶν Μογλαί-  
νων ἐπίσκοπος Νίφων, καὶ Κλειδᾶς ὁ δικαιοφύλαξ.  
Οἱς δὴ καὶ τὰ κατὰ τοῦ νέου βασιλέως ἐγκλήματα ὁ  
πρεσβύτερος ἐνεχείρισε βασιλεὺς. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι  
καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Γρηγόριος, ἀνήρ  
σοφὸς τε εἰς λόγους, καὶ θαυμάσιος ἐν συνέσει, καὶ  
τῆς ὄντως σοφίας ἄκρως· ἐπιεικῆμενός. Καὶ σὺν αὐτῷ  
Θεόδωρος ὁ Σανθόπουλος, καὶ αὐτὸς ἀρστή τε καὶ  
συνέσει καὶ παιδείᾳ κεκοσμημένος. Οὗτοι μὲν οὖν  
εἰ· Ῥήγιον πάντες ἦλθον, τὰς τοῖν βασιλείων ἐξετά-  
σοντες διαφορὰς. Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς βασιλεὺς ὁ νέος,  
εὐθύς μὲν ἡδονῆς ἀνάπλεως καὶ θυμηδίας ἦν, ἅτε δὴ  
μέλιων ὑπὲρ ὧν κατηγορεῖτο διδόναι λόγον. Προσ-  
αγορεύσας δὲ αὐτοὺς, ἐπέλευσε ἀναπαύλης ἀπολαθεῖν,  
ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἅμα πρῶτῷ τοῦ συλλόγου γενησο-  
μένου. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἐποιοῦν· βασιλεὺς δὲ ἅμα  
ἔφ τῶν τε ἰδίων τοὺς ἐπιφανεστέρους καὶ τοὺς ἐκ  
βασιλέως ἀφιγμένους εἰς τὸν σύλλογον ἐκάλει. Ὡς δὲ  
πάντες παρήσαν, σιωπῇ μὲν τὸ θέατρον κατέσχευεν ἐπὶ μικρὸν· καὶ πάντες ὡς ἐπὶ καινοῖς τισι παρεῖχον  
μετεώρους τὰς ἀκοάς. Ἦρξατο δ' ἀρχιεπίσκοπος οὕτως εἰπὼν· Κράτιστε βασιλεῦ, τῶν μεταξὺ τῶν  
βασιλέων ὑμῶν κεκινημένου νῦν ἕνεκα διαφορῶν, αὐτὸς μὲν ἤτησας εἰς Βυζάντιον ἐλθὼν ἐπὶ τοῦ βασι-  
λέως τὰς εὐθύνας παρέχειν· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, τοῦ πατριάρχου ἐνταυθοῖ γενομένου, δίκην διαλύεσθαι τὰ ἐγκλη-

A ipsum aiebant firmissimum argumentum, aut nihil  
eum deliquisse, aut si quid deliquerit, id velle  
corrige, quod in beneficio numeraret, si aut hic,  
aut ibi, patriarcha præsente, posset intentata sibi  
scelera depellere. Quoniam igitur res ipsa clamaret,  
justum pariter et utile, ac necessarium sibi videri,  
ex duobus quæ desiderarentur, alterum concedi.  
Imperator postulatum irrefutabile, et patriarchæ  
episcoporumque in eo urgendo studium perspicuens,  
nepotem ad se venire, aut patriarcham ad illum  
abire vetuit; neutrum enim esse operæ prætiūm.  
Ut ex episcopis et proceribus, item ex Ecclesiæ  
principibus, et archimandritis religiosis, ut fere-  
batur, hominibus irent aliquot, qui accusationem  
illi proponerent, ab eoque responsionem require-  
rent, id annuit. Mittuntur itaque seni de singulis  
quos nominavi ordinibus, omnes simul quatuor et  
viginti (75). Adduntur, quos imperator ante lega-  
verat, Niphon Moglænorum antistes, et Clidas di-  
cæophylax, quibus accusationis capita transduntur.  
140 Post hos omnes Gregorius Bulgariæ archi-  
episcopus, vir et disciplinis eruditus, et admirabili  
prudencia præditus, et in sapientia divina plano  
perfectus (76): cumque eo Theodorus Xanthopus  
ipse quoque virtute, intelligentia et doctrina  
ornatissimus. Hi omnes Rhegium, controversias  
imperatorum disceptaturi, venerunt: quorum e  
conspectu magnam lætitiæ voluptatem persensit,  
quod esset tandem ad objecta responsurus. Salu-  
tatos igitur quietem capere jussit, et in diem po-  
sterum usque a matutino conventum indixit. Illi  
ita fecerunt. Initio lucis nobiliores de suis, et eos  
qui avi missu advenerant, in cætum cogit. Ubi  
omnes affuerunt, consederunt, paulisperque con-  
ticerunt, et singuli ut novi quippiam audhuri,  
aures arrexerunt, archiepiscopus his vocibus usus  
est: Propter natum inter te avumque dissidium,  
imperator optime, rogasti ut tibi Byzantium pate-  
ret ingressus, quo illic apud eum causam tuam  
ageres: aut saltem ut patriarcha ad te mitteretur,  
quo iudice id ipsum præstares. Neutrum erat con-  
cessu facile. Auctoritate tamen imperatoris et pa-  
triarchæ nos advenimus, defensionem tuam audi-  
turi. Te æquum est afferre, si quid habes dicere  
D ad ea quæ tibi objectantur. Tum imperator:

#### Jacobi Pontani notæ.

(75) Gregoras hunc locum negligenter tractavit.  
Duos, inquit, senatores, duos pontifices, duos selec-  
tos sacerdotes, et quatuor selectos e plebe ad eum  
misit. Decem homines numerat, cum noster ad  
triginta numeret.

(76) Viden Deum nominari τὸν ὄντα; idque aucto-  
ritate sanctæ Scripturæ. Nam Exod. cap. iii, cum  
quæsisset a Deo Moses ad filios Israel mittehdus,  
Si dixerint mihi, quod est nomen ejus? quid dicam  
ei? audivit responsum, Ego sum qui sum. Et ait,  
Sic dices filiis Israel, Qui est, misit me ad vos. In

Septuaginta est, Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Καὶ εἶπεν· Οὕτως  
ἔρατ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ὁ ὢν ἀπεσταλκὸς με πρὸς  
ὑμᾶς. Seneca, epist, 58, τὸ ὄν non satis bene reddi  
putat, quod est, quia, inquit, cogor verbum pro vo-  
cabulo ponere. Idem censendum de voce virili,  
nam melius dicitur Deus ὢν Græcæ, quam, qui est,  
Latine. Justinus Martyr, Exhort. ad gentes, docet  
erudite, cur Deus Moysen ad Hebræos mittens, ac  
de se loquens, participio usus sit, et Platonis τὸ  
ὄν cum Mosis ὁ ὢν confert.

ματα. Τούτων μὲν οὖν ἐκάτερον οὐ βῆδιον ἦν ἢ αὐτὸς ἡζήωκας γενέσθαι. ἰσοστάξας δὲ βασιλεύς καὶ πατριάρχου, ἤκομεν ἡμεῖς, ὑπὲρ ὧν ἐγκαλῆ τὰς ἀπολογίας ἀκουσόμενοι. Σὺ τε δίκαιος ἂν εἴης εἰ τε περιούτων ἔχει; λέγειν, διεξιέναι. Εἶπεν οὖν ὁ βασιλεὺς·

## CAPUT XLVII.

*Oratio junioris ad synodum. Adversarium avum rapit in odium; iudices sibi benevolos facit; fiduciam causæ pro se fert; et est hoc velut iudicii præmium. Deinde breviter quedam objecta diluit.*

Et summa voluntate mea advenistis, et perquam optabile est, ut ego sentio, quomodocunque tandem sui adversus criminationes defendendi tempus adipisci. Porro injustum et a ratione abhorrens duco, cum factis ipsis multa frequenter, et minime dubia observationis et obedientiæ erga avum documenta dederim, me pari benevolentia nec verbis quidem tenuis ab ipso dignatum. At enim oportebat facta mea cum obtrectatorum sermonibus comparantem, aut eorum improbitatem condignis vindicare supplicis (ut ne quid et ipsi auderent tale posthac, et alii ex eorum eventu modestiam discerent), aut certe, quod alterum est, iisdem de audacia severe objurgatis ac reprehensis firmam constantemque erga me benevolentiam conservare: ut qui evidentibus exemplis docere possim, me in ipsum affectum esse suavissime, et quemadmodum bono filio pulchrum est, erga patrem reverentiam, obedientiam, subjectionemque retinere. Sed quia hæc secus quam dignum fuit evenerunt, quæque fecimus, ex animo avi penitus effluerunt: quorum autem industria in eo consumitur, ut alterum nostrum apud alterum in invidiam vocando, communi Romanorum fortunæ ac felicitati perniciem struant, eorum mendaciis prorsus subactus ac irretitus est, quid relinquebatur, nisi ut vel angori me dederem, in miseriam immerito meo præcipitatus, veniamque a patre, quanquam meris calumniis oppugnatus, peterem? aut certe, propter ea quæ mihi falso affinguntur, examen ac iudicium? quod etiam concupivi, jam plus sexagesimum diem nudo sub ætheris axe cum his omnibus quos duco, hibernis mensibus labores et incommoda perferens, quod nec vos nescitis. Fuisset optimum, imperatore, patriarcha, totoque Romano populo præsentibus defensionem peragere, ut vel absolutus declararem omnibus, me ab istis sycophantis indignissime violari, vel sceleris omnium calculis condemnatus, non ultra ampliationem quærerem: nec quasi a iudicibus aut ad gratiam, aut ex æmulatione damnatus, provocarem, sed quas commerissem pœnas sustinerem. Sed quia sic placitum imperatori, magnas universorum imperatori Deo, qui defensionis meæ hanc opportunitatem obtulit, nec minus ipsi avo et patriarchæ gratias ago. Huic, quod auctor fuit ut res in inquisitione poneretur, illi, quod sibi id passus est persuaderi, vobis item, qui huc iter suscepistis, de labore vestro. Velim autem rogatos, ne in hoc iudicio mihi tanquam imperatori assentiamini, neve aliquid eorum quæ damnanda senseritis, propter dignitatis amplitudinem condonetis, sed ad ignoscendum inexorabiles sitis. Si

Καὶ βουλομένῳ μοι πάντῃ ἡ πρὸς ἐμὲ ἀφίξεις γένεται ὁμῶν, καὶ εὐχῆς ἔργον ἡγοῦμαι τὸ καὶ ἐπιθεῶν ὑπὲρ ὧν κατηγοροῦμαι καιρὸν τινα εὐρήσειν ἀπολογίας. Οὐ δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι, οὔτε μὴν τινα λόγον οὔζον, ἐμὲ μὲν πολλάκις τῆς εἰς τὸν βασιλέα αἰδοῦς καὶ εὐπειθείας αὐτοῖς ἔργοις ἐναργεῖς παρέχεσθαι τὰς ἀποδείξεις, τῆς ἰσῆς δὲ εὐνοίας οὐδὲ λόγοις γούν ψλλοῖς ἀξιοῦσθαι παρ' αὐτοῦ. Καίτοιγε ἐχρῆν πρὸς τὰς πράξεις τὰς ἐμὰς τοῦς τῶν συκοφαντῶν παραβάλλοντα λόγους, ἢ κολάζειν αὐτοῦς ἀξίως τῆς κακούργιας ἐκωτῶν (ὡς ἂν αὐτοὶ τε πάύοιντο συκοφαντοῦντες, καὶ τοῖς ἄλλοις εἴην παράδειγμα σωφροσύνης), ἢ τότε δεύτερον, αὐτοῖς μὲν σφοδρῶς ἐπιπλήττειν καὶ ἐπιτιμᾶν τοῦ τοιαῦτα ἕνεκα τολμᾶν· βεβλιάν δὲ καὶ ἡδρασιμένην τὴν εἰς ἐμὲ εὐνοίαν τηρεῖν, ὅπερ ἔφη, ἐκ τῶν ἔργων σαφεῖς ἔχοντα τὰς ἀποδείξεις, ὡς εὐνοῦστατος ἐγὼ περὶ αὐτῶν, καὶ τὴν παιδί πρίπουσαν ἀγαθῶ πρὸς πατέρα αἰῶν τε καὶ εὐπειθεῖαν καὶ δουλείαν ἀποσώζων. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν τὴν ἐναντίαν ἢ προσῆκεν εἴληξε τάξιν, καὶ τὰ μὲν ἡμέτερα ἔργα τῆς βασιλείας ἐξεβρόνυχε μνήμης παντελῶς, οἷς δὲ ἔργον ἐπιμελὲς ἡμᾶς ἀλλήλοισ διαβάλλοντα τῇ κοινή λυμαίνεσθαι: Ῥωμαίων εὐδαιμονίᾳ, τοῖς λόγοις κατακράας ἐάλω, τί λοιπὸν ἢ σφόδρα μὲν ἀλγῆσαι ἐφ' οἷς παρ' ἀξίαν ἀτυχῶ, συγγνώμην δὲ πρὸς πατρός καὶ τῶν διαβολῶν ἕνεκα αἰτεῖν; ἢ τότε δεύτερον, βῆσανον καὶ δίκην ἐφ' οἷς ἀδίκως ἐγκαλοῦμαι; ἢ δὴ καὶ διετέλεσα ποιῶν εἰς ἐξηκοστὴν τῆνδε ἡμέραν ἢ καὶ μάλλον, ὑπαίθριος ταλαιπωρῶν μετὰ τουτοῖσι πάντων ὧν ἄγω ἐν ὥρᾳ μάλιστα χειμῶνος, καθάπερ δὴ ἴστα καὶ αὐτοί. Ἦν μὲν οὖν κράτιστον ἐπὶ βασιλείᾳ αὐτοῦ παρόντος καὶ πατριάρχου, καὶ τοῦ κοινῶ τῶν Ῥωμαίων παντός, ποιῆσθαι τὰς ἀπολογίας· ἢ ἢ διαφυγῶν τὰς αἰτίας, πᾶσι καταστήσω ἐμφανῆς, ὡς βιαῖοτατα καὶ ἀδικα ὑπὸ τῶν συκοφαντοῦντων ὑπομείνω· ἢ ἀλοῦς ταῖς ἀπάντων ψήφοις ἀδικῶν, μηκέτι δύνωμαι πρὸς ἀναβολὰς χωρεῖν, μηδ' ἔρρειν ζητεῖν, ὡς ἢ πρὸς χάριν, ἢ πρὸς φιλονεικίαν ὑπὸ τῶν δικασάντων καταψηφισθεῖς, ἀλλὰ τὴν ἀξίαν δίκην δῶ. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω δεῖν εἶναι κίερικεν ὁ βασιλεὺς, χάριτας μὲν πολλὰς ὁμολογῶ τῷ πάντων βασιλεύοντι θεῷ, ὅτι καιρὸν παρέσχεον ἀπολογίας· οὐχ ἔπειτον δὲ βασιλεὶ τε καὶ πατριάρχῃ, τῷ μὲν πείσαντι τὴν ἐξέτασιν, τῷ δὲ πεισοθέντι, καὶ ὑμῖν τοῖς ἀφικμένοις, ἕνεκα τῶν πόνων. Δέομαι δὲ ὁμῶν, μὴ ὡς βασιλεὶ μοι προσέγειν ἐπὶ τῆς δίκης ταυτησί, μηδὲ τι ὧν ἂν καταγνώσθησε, διὰ τὸ ἀξίωμα συγχωρεῖν, ἀλλ' ἀπαιτητῶς ἐφ' οἷς ἂν οἴσθητε καταψηφίσεσθαι ἀδικεῖν. Ἄν μένοι μεταξύ ἀπολογοῦμενος ἀνάγκη γε (οὐ γὰρ ἔκοντι πρὸς τοιοῦτους ἂν ποτε ἦλλον λόγους) τὸν βασιλέα καὶ πάππον τὸν ἐμὸν ἀποφαίνω ἀδικούντα καὶ ἐπιπορκοῦντα, μήτ' ἐμοὶ λογί-

ῥεσθαι, ἀλλ' αὐτῇ τῇ τοῦ πράγματος δίομαι φύσει τοὺς λόγους, μήτ' αὐτοὺς ψῆφον ἐξάγειν· ἀλλ' ἐμοὶ μὲν κριτὰς καθῆσθαι, ἐκείνῳ δὲ ἀχροατὰς καὶ μόνον. Ἐπεὶ δὲ με ἐκαλεύσατε ἀπολογεῖσθαι, ἀναγκαῖον τοὺς κατηγοροῦντας πρῶτον τὰ ἐγκλήματα εἰς μέσον ἄγειν, ὡς ἂν ἐφεξῆς αὐτὸς ποιῶμαι τὰ ἀπολογίας. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν· οἱ δίκασται δὲ ἐπαινεσάντες τοὺς λόγους, τὰ ἐγκλήματα ἐκέλευον τοὺς ἐπιτετραμμένους εἰς μέσον ἄγειν. Καὶ παρελθόντες εἰς μέσους ὁ τε δικαιοφύλαξ καὶ ὁ τῶν Μογλαίνων ἐπίσκοπος, διεξήρισαν πάντα καθ' ἑν. Ἀπολογουμένου δὲ βασιλέως, βέβαιον μὲν οὐδὲν ἐδόκουν εἶναι· οὐδ' ἀπόδειξιν ἔναργῃ οὐτ' ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, οὔτε μὴν ἐκ μαρτυρίας· τινὸς· ἐδόκουν δὲ ἐξ ὑπόψιας μᾶλλον ἢ ἀληθείας συνειλέχθαι. Τελευταῖον δὲ τόδε εἶπον· Ἐν τοῖς ὄρκοις τοῖς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ γεγραμμένοις γέγραπται καὶ τοῦτο· τὸ τὸν μὲν βασιλεὺς τὸν πάππον τὸν σὸν τὴν διοίκησιν πᾶσαν εἶχειν καὶ ἡγεμονίαν τῆς ἀρχῆς· σὲ δὲ ὅπ' αὐτὸν τελεῖν, καὶ τὰ προσταττόμενα ἐκπληροῦν· τὸν δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶντα ἐπίορκον καὶ ἄδικον εἶναι. Σὺ δὲ μήτ' ἐπιτρέψαντος, μήτε μὴ εἰδότες βασιλέως ἀπὸ τῶν τοῖς δημοσίοις πραττόντων φόρου· ἀφελίου βίη χιλιάδας τέτταρας χρυσίου. Ὅτι μὲν τὰ χρήματα ἀφειλόμην, οὐδ' αὐτὸς ἂν ἀρνηθεῖν, εἶπεν ὁ βασιλεὺς· οὐκ ἐπιωρηκέναι δὲ, οὐδ' ἀναίσχυντος καὶ καταφρονητῆς διὰ τοῦτο δίκαιο; κρῖνεσθαι βασιλέως. Αἰνίγματι λέγεις ὁμοιον, εἰ δικάζοντες εἶπον, εἰ μὴδὲν πράττειν ἐπὶ τῶν ὄρκων παρὰ γνώμην βασιλέως; γεγραμμένου, αὐτὸς τὰ χρήματα βασιλέως ἄκοντος λαθῶν, μηδὲ τοὺς ὄρκους παραβεθκέναι φαίης. Ἡ γὰρ οὐ γέγραπται τὴν διοίκησιν πᾶσαν τῶν πραγμάτων βασιλεὺς εἶναι, σὲ τε μὴδὲν παρὰ γνώμην ποιεῖν ἐκείνου, ἢ τούτου δοθέντος, οὐκ ἂν διαρῦγοις τὸ ἐπιωρκεῖν, ἄκοντος βασιλέως τὰ χρήματα εἰληφέναι ὁμολογῶν. Ξανθόπουλος δὲ τῶν ἐκ Βυζαντίου ἀφιγμένων εἰς, Ὁ δὲ δικαίον, εἶπε, καταψηφίζεσθαι, πρὶν ἂν ὁ βασιλεὺς παρὶ τῶν κατηγορουμένων λόγον δῷ. Τότε γὰρ, εἰ δικαιοῦν ἢ καταψηφίζεσθαι ἐκ τῶν λεγομένων δέοι, γνοίη μὲν ἂν. Συνθεμένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων, ὁ βασιλεὺς ἀπολογεῖτο τοιαῦτα·

tamen interim dum me defendo, avum meum iniquum et perjurum ostendero (quod non nisi necessario faciam, nunquam enim volens aliquid tale dicerem), ne eam orationem mihi, sed conditioni hujus negotii attribuendam putetis: neve ex illa decernatis, verum mihi iudices, illi tantummodo auditores sedeatis. Et quia me respondere jussistis, res postulat 142 ut accusatores crimina prius in medium adducant, quo ad singula ordine respondeam. Hactenus imperator. Iudices dicta probaverunt, mandaveruntque Niphoni et Clidæ, accusationis capita sibi a seniore tradita depromerent (77). Illi prodeuntes in medium, sigillatim omnia percensuerunt. Ad quæ cum respondisset imperator, infirma, incerta, non ex rebus ipsis deducia (78), nullo teste nitentia, sed ex inani potius suspicione, quam ex vero collecta apparuerunt omnia. Ad extremum hoc allatum est, in jurejurando, quo pax sancita sit, hoc etiam scriptum fuisse: penes avum imperatorem esse debere totum imperium et rectionem ejus; ipsum ei subjici, et ejus jussa facessere oportere. Qui contra fecerit, perjurum ac injustum fore. Tu autem, inquit, neque sciente avo, a quæstoribus per vim abstulisti quatuor aureorum millia. Ad hoc ille: Abstulisse me pecuniam confitebor: at idcirco me vere asinum esse perjuri, aut impudentiæ, aut avum desperasse, id pernego. Rursum iudices: Quasi ænigmata loqueris, si, cum scriptum sit, ne tu qui præter voluntatem avi perpetres, ipse eo invito pecuniam avertas, et nihilo minus te jusjurandum haud transgressum prædices. Aut enim scriptum non est, ut avus plenam rerum omnium administrationem habeat, et tu nihil eo nolente audeas: aut, hoc dato, nondum perjuri crimen effugisti, cum avo ignorante pecuniam te intervertisse confiteare. Hic Xanthopulus, qui cum cæteris Byzantio venerat, sibi haud æquum videri reum damnare, antequam ad accusationem respondisset. Tunc enim cognosci posse, albo an atro lapillo dignus esset. Reliquis assentientibus, imperator nepos apologiæ suæ hoc habuit exordium:

## CAPUT XLVIII.

*Culpa omnem calamitatis in avum confert, non sine commendatione sui. Nititur probare se fœdus sanctum habuisse, avum non habuisse; cujus litteræ hujus rei testes ad protovestiarium, et aliæ cujusdam Coculæ recitantur. Docet etiam, non idcirco fœdus se rupisse, nec perjurium incurrisse, quumvis pecuniam acceperit.*

Καὶ δίκαιον εἶναι νομίζω, καὶ κατὰ γνώμην ἦν ἂν ἐμοὶ εἰ τὰ πραττόμενα βασιλέως μετὰ τῆς προσ-

Si imperator avus (79), quod justitia requirit et ego maxime vellem, convenienti accuratione acta

Jacobi Pontani notæ.

(77) Tria præcipua recenset Gregoras, quæ tamen non Rhegii a legatis, seu delectis illis, sed in medio itinere ab iis objecta sint, quos senior miserat, ut ei urbis ingressum interdicerent. Ea vocat occasiones rupii fœderis. Una, quod imperatoris quæstoribus omnibus pecuniam eripuisset, cujus nunquam major penuria fuisset: cum ea essent tempora, quæ ob divisionem imperii sumptus maximos postularent. Altera, quod a se missis urbium rectoribus ejectis, alios suo arbitratu ibi collocaret. Tertia,

quod Cralænam amitam snam, et monastico indutam habitu, indignantem et reluctantem, ad incestum coitum compulsisset. Hæc a nostra historia, quod vides, plurimum dissentiunt.

(78) Indicat hoc idem Gregoras: *Accedebant, inquit, et aliæ causæ, propter quas ei urbis ingressum interdiceret, plurimæ illæ quidem, sed non ita firmæ.*

(79) Recitatur etiam a Gregora oratio ad iudices habita, lib. ix, verum longe alia, multumque huic nostræ dissimilis, plena fellis, et plane de-

perpenderet examinaretque, non me, **143** non, inquam, me nunc impudentiæ et projectæ audaciæ, quodque minime tolerandum, perjurii reumi faceret. Nam iudex tum demum vere et incorrupte iudicat, cum ejus mentem non obsidet anticipata opinio : alioqui ut plurimum falli ac decipi necesse est. Itaque si quibus de causis, et unde unde natis fœdus prioribus bellis compositum, et jurejurando stabilitum sit, meam quoque in bello profligando ac tollendo sedulitatem, contentionem, alacritatem, præterea quam antehac præ me semper tuli ac declaravi erga ipsum sollicitudinem, obsequiam, amorem respiceret, non ego talium criminum modo accusarer, essemque ipse præsentibus, Romani futuris ærumnis liberi, imperator extra omnem tumultum viveret, nec infamia conflagraret, cum bellum ad perniciem Romanorum sciens volensque introducere videatur. Nunc horum oblitus omnium, complurium, nec levium me accessit, ut ipsimet audistis. Ego vero quamvis gravia sint omnia, tamen continerem me, tum ob reverentiam, tum ne in defensione mea edere cogerer aliquid, quod ei vituperationem afferret. Ast perjurii notam nihimet inurere tacendo, cum abunde absolvi possim, nec fas, nec tolerabile duco. Quod si dum me insontem doceo, ipsum contra egisse probavero, ne id temeritati, neve linguæ incontinentiæ, sed rei ipsius necessitati ut ascribatis, a vobis peto. Hoc itaque primum dico non me solum, sed illum quoque in fœdus juravisse, eandemque ambobus ejus sancte servandi necessitatem impositam : et alterum, si in fœdifragum vindicavit, nullo scelere astringi : id quod etiam ipsemet imperator pro bono approbavit. Etenim si ego fœdus violassem, et is de me perfidiæ pœnas sumeret, nulli ob id culpæ obnoxius haberi vellet ; et vos, ut arbitror, id ei, et recte ac merito, assentiremini. Perjucundum porro mihi accidit, una vobiscum et Cocalam magnum logariastem venisse : qui tametsi protovestiarii proamitini mei socer sit, non parvam defensionis meæ fidem conciliabit, cum moleste feret, quæ sum dicturus. Et quia accusationi responsionique meæ interest, poterit genero, quod res est, integre perscribere. Quod utinam protovestiarius quoque ipse afforet. **144** Dispicate igitur, uter nostrum prius religionem fœderis exuerit. Utar autem non fucata oratione ad me tuendum, nec testes producam corruptos, quibus fidem negare, et quos exceptione submovere fas sit, sed ipsas avi litteras (80), quæ luculento erunt testimonio, illum jampridem arma contra me studiose diligenterque meditatam esse.

ηκούσης ἐξήταζεν ἀκριβείας · ἥ γὰρ ἂν οὐκ ἂν ἐμὲ νῦν ἀναιδείας καὶ ἀφοβίας, καὶ, τὸ μέγιστον, ἐδύοκον ἐπιτορκίας. Τὸ μὲν γὰρ μὴ προκτατελιῆσθαι τὸν δικαστὴν τὴν γνώμην, ἐξάγειν μάλιστα ὀρθὰς ποιῆσαι τὰς κρίσεις. Ὁ δὲ μὴ τοῦτον τὸν τρόπον, σφάλαισθαι ὡς τὰ πολλὰ ὑνάγκη. Ἐὰν γὰρ τὰς τε κατὰ τοὺς προτέρους πολέμους αἰτίας γεγενημένας δι' ἃς αἴτε συνθήκαι προὔχωρησαν καὶ οἱ ὅρκοι, ὅθεν τε κακίς συνεώρα καὶ τὴν ἐμὴν πρὸς τὴν τοῦ πολέμου κατάλυσιν ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν καὶ προθυμίαν, ἐτι τε ἦν ἐνεδειξάμην ἐν τῷ παρασχόντι παντὶ κηδεμονίαν καὶ εὐπίθειαν καὶ στοργὴν πρὸς αὐτόν, οὐκ ἂν νῦν τοιαῦτα ἐφευγον ἐγώ. Ἄλλὰ τῶν τε παρόντων ἂν αὐτὸς ἐγὼ καὶ τῶν προσδοκωμένων οἱ Ῥωμαῖοι κακῶν ἦμεν ἀπληλλαγμένοι, βασιλεὺς τε αὐτὸς θορύβου τε παντὸς ἐξω, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ἔκοντι Ῥωμαίοις ἐπὶ φθορᾷ δοκεῖν τὸν πόλεμον ἐπάγειν δυσκλείας γινομένης. Νυνὶ δὲ, ὡς ἔοικεν, ἐκείνων ἀπάντων ἐπιλελησμένος, ἃ ὅμεις πάντες ἀκηκόατε, κατεγόρηξέ μου πολλὰ καὶ δεινὰ. Ἐγὼ δὲ καίτοι δεινῶν ὄντων τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἠνεσχόμην ἂν σιγῇ αἰδοῦν τε τῇ πρὸς βασιλεία, καὶ τοῦ μὴ τῆς ἀπολογίας ἕνεκα τῶν μέμψιν τινὰ αὐτῷ οἰσόντων εἰπεῖν εἰς ἀνάγκην τι ἰλθεῖν. Τὸ δὲ ἐπιτορκίαν ἑμαυτῷ προστρίψασθαι, ἔδον ἀσφαλῶς καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος τὴν δίκην διαφυγεῖν, οὐθ' ὄντων ἡγήμαι, οὐτ' ἀνεκτόν. Διὸ καὶ πειράσομαι ἑμαυτὸν ὡς ὄδον τε τὰς τε σπονδὰς καὶ τοὺς ὅρκους ἀκρατοῦς ἀχρὶ νῦν μάλιστα διετηρηηκότα ἀποδείξαι· ἂν δ' ἐκείνον διὰ τούτων ἀποφαίλω καὶ τοὺς ὅρκους λελυκότα καὶ τὰς σπονδὰς, μηδεμίαν ἐμοῦ καταγιώσκων ἰταμότητα μήτε προπέσειαν ἀξιώ, ἀλλὰ τῇ τοῦ πράγματος λογίζεσθαι ἀνάγκῃ τὴν κατηγορίαν. Πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο ἂν εἰποιμι ὡς τοὺς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ὅρκους, οὐκ αὐτὸς ὁμώμοκα μόνος, ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς, καὶ τὴν αὐτὴν ἀνάγκην ἑκατέροισι ἀπαρθάτους τηρεῖν εἶναι· ἂν δὲ ἐξ ἑνὸς παραπαθῶσι, μηκέτι τὸν ἕτερον ἂν ἀμύνηται ἐνέχεσθαι ταῖς αἰτίαις· ὃ δὴ καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἐδίκασε καλῶς φθάσας. Δελυκτός γὰρ ἐμὸν τοὺς ὅρκους καὶ τὰς σπονδὰς, οὐδεμίᾳ φησὶν αὐτὸς ἐνέχεσθαι αἰτία, ἂν τι βλάβητι ἀμυνόμενος· καὶ ὅμεις δὲ, ὑπολαμβάνω, τὸ αὐτὸ συμφαίητε, ὀρθῶς ἂν ἐγώ γε εἰποιμι καὶ δικαίως. Πάνω δὲ ἡδέως ἐδειξάμην ὅτι καὶ Κωνσταντῶς ὁ μέγας λογαριαστῆς συμπάρεστιν ἡμῖν. Συμβαλεῖται γὰρ ἐμοὶ πρὸς τὴν ἀπολογίαν εὐμικρὰ τινα ἐπὶ μαρτυρίαν, ἀχθησόμενος ὡν μέλλω λέγειν. Καίτοιγε αὐτὸς κηδεστῆς ὡν πρωτοβεστιαρίου τοῦ θεοῦ τοῦ ἐμοῦ, ὃ τι τε κατηγοροῦμαι, καὶ ὅποιας ποιήσομαι τὰς ἀπολογίας παρεγένετο ἀκοῦσαι, ὡς ἂν εἰδέναι ἐξ ἡπρὸς τὸν κηδεστὴν γράφων, ἀπαγγέλλειν τὰλη-

#### Jacobi Pontani notæ.

clamatoria, et conflictæ, sine dubio. Solet enim Gregoras ille ita ludere, et poetam magis agere, quam historicum.

(70) Quo pacto nactus sit hasce litteras, ita docet Gregoras : Cæterum litteræ, quas ad Crælem Serviæ, ad despotam, ad alios præfectos scriptas esse diximus, partim ab itinere custodibus exceptæ

sunt, eæ nimirum, quæ chartæ inscriptæ fuerunt ; partim iis deceptis, perlatæ sunt tenui linteo, et albo inscriptæ, tabellariorum vestibus solerter insultæ. Nam imperator junior cum in aliis angustiis, tum circa Christopolim custodes collocarat, qui omnes prætereuntes excutiebant, num litteras Byzantio afferrent, suos sulere veridifficile erat.



θές· ἐγὼ δὲ τὸ καὶ αὐτὸν παρῆναι μάλιστα ἀπεδεξά-  
 μην. Σκέψασθε τοίνυν, ὁπότερος παραβέθηκε τοὺς  
 ὄρκους· Παρέξομαι δὲ οὐ λόγους εὐπρεπεῖς πρὸς  
 τὴν ἀπολογία·ν. οὐδὲ μάρτυρας ἀνθρώπους διεφθα-  
 ρένους, οἷς ἂν τι καὶ ἀπιστεῖν καὶ παραγράφου-  
 σθαι ἐξέιναι, ἀλλ' αὐτὰ τὰ βασιλέως γράμματα  
 μαρτυρήσιν ἐκ πολλοῦ καὶ μετ' ἐπιμελείας καὶ  
 φροντίδος· τὸν πρὸς ἐμὲ πόλεμον κεκινήχοντα. Καὶ  
 πρῶτον ἀναγνωσθήτω ἡμῖν τὸ τοῦ βασιλέως πρὸς-  
 ταγμα, ὃ πρωτοβουστιαριῷ ἀπέστειλε πῶ ἐμῷ θεῖω,  
 'Ιουλίῳ μηνὶ τῆς δεκάτης Ἰνδικτιῶνος, ἔχον ἐπὶ λέ-  
 ξειος οὕτως· Περιπόθητε ἀνεψιὲ τῆς βασιλείας μου  
 πρωτοβουστιαριε, κύριε Ἀνδρόνικε Παλαιολόγε, ἡ ἀνα-  
 φορὰ ἦν ἀνέφερες τῇ βασιλείᾳ μου, ἀπεσώθη, καὶ  
 ἐξ αὐτῆς ἐγνώρισα ὅσον ἐγραψες καὶ ἀνέφερες.  
 Ἀπεδεξάμην γοῦν πολλὰ τὴν σπονδὴν καὶ ἐπιμέ-  
 λειαν καὶ τὸν εἰς τοῦτο ἀγῶνά σου· καὶ πάλιν εἰς  
 τὸ ἔμπροσθεν ἐπιμελήθητι ἵνα τελεσθῆ. Καλὰ γὰρ  
 γινώσκεις ὅτι οὐ δι' ἄλλο τι ἀπεστάλης εἰς τὸ αὐτόθι  
 κεφαλατικῶν παρ' ὃ διὰ τὴν δουλείαν αὐτήν. Ἐπεὶ  
 γοῦν καὶ πρὸ τῆς σῆς ἀναφορᾶς ἀπέστειλε καὶ ὁ  
 Κράλης ἀποκρισιάριον αὐτοῦ ἐνταῦθα, καὶ ἐδήλωσε  
 πρὸς τὴν βασιλείαν μου ὅπως ἤδη κατεστάθη μετὰ  
 σοῦ, καὶ εὐρίσκεται ἕτοιμος ἵνα κατὰ πᾶσαν τὴν  
 αὐτοῦ δύναμιν βοηθήσῃ ἡμῖν, μὴ μόνον μετὰ τοῦ  
 φασάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς παρῶν, πάλιν ἐπι-  
 στήθη ταῦτο ἡ βασιλεία μου εἶτι πλέον ἀπὸ τῆς σῆς  
 ἀναφορᾶς. Ποῖσι γοῦν τὴν δουλείαν σου μετὰ πολλῆς  
 συντομίας, ὅτι καὶ ἡ βασιλεία μου ἐπιμελῶς πράτ-  
 τει, καὶ πρόσκειται μὴ πως προλάβωμεν ἡμεῖς ὑμᾶς.  
 Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Ἐγὼ καὶ δευτέραν παρέξομαι  
 μαρτυρίαν, πρὸς τὸν αὐτὸν πρόσταγμα βασιλέως  
 Σεπτεμβριῷ γραφὴν ἑνδεκάτης Ἰνδικτιῶνος· Περι-  
 πόθητε ἀνεψιὲ τῆς βασιλείας μου πρωτοβουστιαριε  
 κύριε Ἀνδρόνικε Παλαιολόγε, οἶδας ὅσον διωρίσατο  
 πρὸς σὲ ἡ βασιλεία μου περὶ τῶν δουλειῶν ὧν ἀνε-  
 τέθης· καὶ ὅτι δέον σε σπουδάσαι μήπως προλάβῃ  
 ἡμεῖς ἡ βασιλεία μου· καὶ ἰδοὺ ὡς βλέπω οὕτω  
 μέλλει γίνεσθαι. Ἐγὼ γὰρ ἄλλο οὐδὲν ἐκδέχομαι  
 ἢ ἀπὸ τῶν αὐτόθι μήνυμα. Ποῦ γοῦν ἔστιν ἡ ἐπι-  
 μελεία σου; ποῦ ἔστιν ἡ σὴ ὑπόσχεσις; ἀπὸ γὰρ  
 τοῦ 'Ιουλίου μηνὸς οὐδὲν ἐγνώρισά τι ἀκριβῶς ἀπὸ  
 τῶν αὐτόθι, ἀλλ' ἡ μόνον ἀπὸ τῆς φήμης, καὶ ἄς (84)  
 γνωρίσω κατὰ πᾶσαν συντομίαν, ὅτι, ὡς ἀνωτέρω  
 εἴρηται, οὐδὲν ἄλλο ἐκδεχόμεθα, ἢ τὸ μήνυμα ὑμῶν·

A Primum recita Patribus ad verbum, quod mense  
 Julio, indictione decima mandatum ad protovesta-  
 rium misit : Desideratissime nostræ majestati mi-  
 nepos, domine Andronicus Palæologe, (82) proto-  
 vestiarie, quam ad nos misisti relationem, tuto per-  
 venit, ex qua quæ voluisti, cognovimus omnia,  
 tuumque in hoc studium, diligentiam, contentio-  
 nemque vehementer probavimus. Rursum cura se-  
 dulo, ut perficiatur. Probe enim intelligis, non alia  
 de causa illuc ad gerendam præfecturam te missum  
 esse (83), quam ut huic rei inservires. Quoniam  
 igitur et ante relationem tuam Crales apocrisia-  
 rium suum huc misit, nostræque majestati significa-  
 vit, quo sitis jam inter vos animo, et ad nos omni  
 qua val't potentia adjuvandos paratus est, non fos-  
 tato tantum, sed sua quoque præsentia, ex rela-  
 tionem tua denuo major rei fides nobis facta est.  
 Præsta igitur officium tuum quam citissime, nam nos  
 nos opere parcemus, et cave ne forte a nobis ante-  
 vertamini. Et hoc quidem hujusmodi. Exhibebo et  
 alterum mandatum loco testimonii, scriptum ad  
 eundem mense Septembri, indictione undecima. Re-  
 cita : Desideratissime majestati nostræ cognate mi,  
 Andronice Palæologe protovestiarie, meministi, quid  
 ad te scribentes statuerimus de negotio admini-  
 strando, et quomodo monuerimus, dares operam  
 secundo, ne posses a nobis anteverti. Et ecce ita fu-  
 turum est, ut video. Ego enim aliud non exspecto,  
 quam ab iis qui illic sunt, signum aliquod. Ubi di-  
 ligentia tua? Ubi promissa? A mense enim Julio  
 nihil expresse cognovimus ab iis qui ibi versantur,  
 nisi e fama tantum. Et tibi quam brevissime indi-  
 camus, ut supra didimus, non aliud quam signum  
 a vobis exspectare. Et Coccalas hic protovestiario  
 genero suo scribens, eum de magna negligentia et  
 inertia accusat, deque promissis non servatis re-  
 prehendit; atque imperatorem ex eo tristitiam  
 cepisse, et se erubescere, quia pollicitus sit ipsum  
 quam studiosissime celerissimeque promissa con-  
 feciturum. Ne autem quæ recitata sunt litteræ, quia  
 145 obscuriores sunt, ad alios quosdam pertinere  
 videantur, alias afferam, unde et superiores illas de  
 me conscriptas, et bellum contra me quasi præconis  
 voce promulgatum fuisse constabit. Datæ sunt men-  
 se Octobri, indictione undecima. Recita : Deside-

#### Jacobi Pontani notæ.

(81) Imitamur morem Romanum; ipsi enim ora-  
 tores non recitabant leges, edicta, aut similia. Nec  
 ipsemet Andronicus hic videtur legisse litteras  
 istas; non enim dicit ἀναγνώσω, sed ἀναγνωσθή-  
 τω, *legantur*. Facimus ergo a notario, seu tabel-  
 lionem legi, id enim decentius est.

(82) Nepos, quia sororis Annæ filius, etsi cum  
 adjuncto solemus dicere de fratrum aut sororum  
 filii, ex fratre, ex sorore nepos.

(83) Quos a capite capitaneos, et Germani qui-  
 dam *Hauptmann* vocant belli duces, a recentiori-  
 bus Græcis κεφαλᾶσαι παρὰ τὴν κεφαλὴν dicuntur;  
 unde κεφαλατικῶν capitaneatus, *Hauptmannschaft*.  
 Jam quemadmodum apud Germanos capitanei no-  
 men non illis tantum tribuitur, qui habent sub  
 se milites, sed præfectis quoque totius regionis,

etiam extra militiam, ut in Austria præfectus Lin-  
 censis appellatur *Landshauptmann*, et in Tyrol  
 præfecti multis locis idem nomen habent; sic apud  
 Græcos præfecti urbium, seu territoriorum κεφαλᾶ-  
 δαι nominabantur, et ditio, cui præerant, κεφα-  
 λατικῶν, *die Hauptmannschaft*. Sicut nos vulgo no-  
 men præfecturæ Germanicæ, *die Pflège*, ad totam  
 regionem referimus, cui quis præfectus est. Glos-  
 sarium a Rigaltio editum κεφαλατικῶν exponit,  
 ἡγεμονία. Hactenus Gretserus,

(84) Quamquam istud ἄς sit Græcum, si modo  
 integer Hesychius, sitque hæc particula in Græco  
 vulgari, nil tamen integri sensus facit. Interpres  
 autem legisse videtur καὶ σοὶ γνωρίζω κατὰ πᾶσαν,  
 etc.

raissimie majestati nostræ in nepos, domine Andronice Palæologe protovestiariæ, relationes omnium vestrum ad nos perlatæ sunt ac perfectæ, gratissimumque nobis factum est a singulis secundum omnia quæ retulistis. Respondimus et explicavimus mentem nostram et separatim omnibus, per Calergum (85), seu potius per amatissimum cognatum nostrum dominum Michaelē Asanem, consobrinum tuum. Ex eo quisquē vestrum latius cognoscet, quid majestas nostra statuerit. Ne fortassis autem a mari in terram bello translato ignoretis quid generatim censuerimus, en censemus et vobis significamus etiam per aridam, tot et tales illic inveniri, ut si vel unus duntaxat vestrum ibidem viseret, sufficere posset ad prælium cum nepote nostro in eundem: quanto magis cum tam multi, tam pugnares inveniamini, nihil dicendum est amplius? Et nunc parvum nostrum e catenis emittimus. Vos quod prudentia hortabitur facite: nos jam erumpimus. Hæc mandavit avus sororis suæ filio, nihil habens, in quo me accusaret, sed prior ipse a sacramento fœderis desciscens. Ut porro videatis, cum ministris usum pluribus ad bellum adversum me adornandum, et jampridem se ad idem comparasse, alia proferet adhuc epistola, nempe Cocalæ hujus ad protovestiarium generum data. Recita: Graviter molesteque ferebat ante dominus noster imperator, nos, ac te præsertim, nihil litterarum mittere nec referre quid ageremus, et quo in statu versaremur. Nunc, quoniam scripsistis, laudat factum: reprehendit tamen, quod ita improvide relationes vestras miseritis. Nam si eæ in manus nepotis forte incidissent, in confesso est, cognosci potuisse, multo ante et sollicita cura hoc bellum inchoatum fuisse. Haud recte vos quidem, sed quemadmodum in præsentis nos mandatum et epistolam in puclum conjecimus (87) (in quo inesse quippiam quis cogitaret?). Sic vos facite, et jam nunc incipite. Nam ecce et imperator (id quod ex mandato discedis) opus aggreditur. Quanquam, ut mihi videtur, vos prius finem videbitis, quam de principio audietis. **146** Omnes enim qui cum nepote sunt duces et præfecti (88) ab imperatore stant,

καὶ Κωκαλά; δὲ οὗτοι πρωτοβεστιαρίῳ τῷ γαμβρῷ γράφων, ἀμέλειαν αὐτοῦ πολλὴν καὶ βῆθυμIAN καταγινώσκει, καὶ ὡς μὴ τὰς ἐπαγγελίας ἐκπληροῦντι ἐπιπλήττει, ὡς λυποῦμένου μὲν βασιλέως διὰ ταῦτα, αἰσχυνομένου δὲ αὐτοῦ, ὃς ἐπιγγεῖλατο μετὰ πάσης ἐπιμελείας αὐτὸν καὶ ταχυτῆτος πληρώσειν τὰ ἐπηγγελμένα. Ἴνα δὲ διὰ τὸ μὴ καθαρῶς τὰ ἀναγνωσθέντα προστάγματα γράφειν περὶ ἐμοῦ περὶ τινῶν ἄλλων τίσι δόξωσι γεγράφθαι, ἕτερον παρέξομαι, τὰ τε πρότερα ὡς περὶ ἐμοῦ εἶψαν γεγραμμένα βεβαιοῦν, καὶ τὸν πρὸς ἐμὲ πόλεμον κηρύττον ἐμφανῶς, γραφὴν Ὀκτωβρίῳ τῆς ἐνδεκάτης ἰνδικτιῶνος· Περιπόθητε ἀνεψιὲ τῆς βασιλείας μου πρωτοβεστιαρίε, κύριε Ἀνδρόνικε Παλαιολόγε, αἱ ἀναφοραὶ ὑμῶν πάντων διεκομίσθησαν εἰς τὴν βασιλείαν μου, καὶ ὑπανεγνώσθησαν, καὶ ὑπεραπεδεξάμην πάντας ὑμᾶς περὶ πάντων ὧν ἀναφέρετε. Ἀπελογήσατο καὶ διορίσατο καὶ ἡ βασιλεία μου κατὰ μέρος πρὸς πάντας ὑμᾶς μετὰ τοῦ Κατέργου· μᾶλλον δὲ μετὰ τοῦ περιποθήτου ἀνεψιοῦ τῆς βασιλείας μου τοῦ Ἀσάνη κυρίου Μιχαῆλ τοῦ ἐξαδελφοῦ σου· καὶ ἐξ ἐκείνου μέλλετε γνωρίσειν εἰς ἕκαστος ἀπ' ὑμῶν πλατυκώτερον τὸν ὄρισμὸν τῆς βασιλείας μου. Μήπω; δὲ γενομένης (86) τινὸς ἀργίας παρὰ τῆς θαλάσσης εἰς τὸ κάτεργον, ἀγνοῆτε τὴν καθόλου ὄρισμὸν τῆς βασιλείας μου, ἰδοὺ καὶ διὰ τῆς διορίζεται καὶ δηλοποιεῖ ὑμῖν ἡ βασιλεία μου, ὅτι τόσους καὶ τοιοῦτοι εὐρίσκεισθε αὐτόθι, ὅτι εἴπερ εἰς καὶ μόνος ὑμῶν ἦν εἰς τὰ αὐτόθι μέρη, ἀρκετὸς ἐμελλεν εἶναι εἰς τὴν τοῦ ἐγγύου μου μάχην· πόσῳ μᾶλλον ὅτι εὐρίσκεισθε τοσοῦτοι καὶ τοιοῦτοι ὅσοι εὐρίσκεισθε, λόγος οὐδεὶς; Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν λύω τὴν πάρεσθον μου τὸν δεδεμένον, καὶ ποιεῖτε ἢ ἂν ὑμῖν ἡ σύνεσις ὑφηγήται, ὅτι καὶ ἐγὼ ἤδη ὄρμῳ. Τοιαῦτα μὲν βασιλεὺς ἐπέταττε τῷ ἀνεψιῷ, οὐδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν ἐμοί, ἀλλ' αὐτὸς πρῶτος λύων τὰς σπονδὰς καὶ τοῦ ὄρκου. Ἴνα δὲ εἰδῆτε ὅτι καὶ πολλοῖς ἐχρήστο συνεργοῖς πρὸς τὸν πόλεμον τὸν κατ' ἐμοῦ, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου παρεσκευάζετο πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐτέραν παρέξομαι γραφὴν τοῦ Κωκαλά τουτου? πρὸς τὸν γαμβρὸν πρωτοβεστιαρίον ἀπεσταλμένην ἔχουσαν οὕτως· Πρῶτον μὲν ἐθαρονέτο καθ' ὑμῶν ὁ αὐθέντης ἡμῶν ὁ βασιλεὺς, μᾶλλον δὲ κατὰ σοῦ,

#### Jacobi Pontani notæ.

(85) In Gr. *Catergum*. Cæterum Calergorum familia Cretensis fuit.

(86) Locus intricatior, et, ut videtur, corruptus.

(87) Quid πούκλος aut πούκλον sit divinemus. Gregoras quidem supra quasdam linteas litteras vestibus tabellariorum insutas scribit. Noster Gretserus mallet legere, εἰς τὸν κούκουρον, sive κούκρον. Est autem κούκουρο; apud recentiores Græcos pharetra, *ein Köcher*. Usurpatur a Cedreno *fol.* 563, notatque Xylander nostrum illud germanicum aut a Græco illo descendere, aut Græcum a Germanico. Alia conjectura occurrit. Quid si legendum κούκλον? facilis enim lapsus a x in π. Est autem κούκλιον per syncopen κούκλον cucullus, cucullio. Utiur Sozomenus lib. III, cap. 13, Latinæ editionis, Græcæ, cap. 14: Σκέπασμα τῆς κεφαλῆς, ἢ κούκλιον καλοῦσι: ut proinde voluerit Cocallas) iustas abduendas fuisse in cucullo, seu cucul-

lione. Fuisse autem cucullos Constantinopolitanis etiani usitatos, liquet ex Curopalata, qui nominat κατασία a cappa, eratque proprius habitus Tzaco-num, eumdemque tribuit Cortinariis etiam extra aulam, p. 71. Glossarium Rigaltii interpretatur κούκουρον non niode pharetram, sed etiam bulgam, marsupium; quæ notio an huic loco særviat, videndum est. Hæc idem quem paulo ante nominavi, et cujus ope subsidaria me multis locis adjutum, initio testificatus sum canlide. Cæterum notio illa verbi κούκουρο; pro bulga, seu marsupio ideo hic locum habere subsidiaria me multis locis adjutum, in bulgis et marsupii litteræ quæeruntur; et superiores notiones tandiu amplectar, donec melius ac verius, aut certe probabilius de πούκλω invenero.

(88) Ἀρχοντες, καὶ ἀρχοντόπουλα. Sententia coyit discrimen facere, tametsi altoqui recentibus

πῶς οὐδὲν γράφετε καὶ ἀναφέρετε τί ποιεῖτε καὶ ἄ-  
 πῶς πράττετε. Τὰ νῦν δὲ ἀπεδέξατο μὲν ὅτι ἐγρά-  
 φαστε ἐπέμψατο δὲ ὑμῖν ἔπεισ οὕτως ἀπερισκέπ-  
 τως ἐπέμψατε τὰς ἀναφορὰς ὑμῶν, καὶ ἔπειρ συν-  
 ἔθιζεν ἐμπεσεῖν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐγγόνου τοῦ  
 βασιλέως, ὁμολογουμένως γνωσθῆναι ἐμέλλεν ὅτι  
 πρὸ καιροῦ καὶ μετὰ μεμεριμημένον σκοποῦ ἐχι-  
 νήθη ἢ παρούσα μάχη. Ὅπερ οὐ γέγονε καλῶς·  
 ἀλλὰ ὡσπερ κατὰ τὸ παρὸν ἡμεῖς τὸ πρόσταγμα  
 καὶ τὴν παρούσαν γραφὴν ἐβάλομεν ἐντὸς πούκλου,  
 (καὶ τίς δύναται ἐνθυμηθῆναι ὅτι ἐστὶ τι ἐντὸς  
 τοῦ πούκλου;) οὕτως ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς· καὶ ἀπὸ  
 τοῦ νῦν ἀρξασθε· ὅτι καθὼς καὶ ἀπὸ τοῦ προστά-  
 γματος μέλλεις μαθεῖν, ἰδοὺ καὶ ὁ βασιλεὺς ἀρχε-  
 ται. Ὅμως δοκεῖ μοι ὅτι πρὸ τοῦ ἀκούσαι τὴν ἀρ-  
 χὴν μέλλετε ἰδεῖν τὸ τέλος. Πάντες γὰρ οἱ μετὰ  
 τοῦ ἐγγόνου τοῦ βασιλέως εὐρισκόμενοι ἀρχόντες  
 καὶ τὰ ἀρχοντόπουλα κατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ βασι-  
 λέως, καὶ τὰς αὐτοῦ εὐεργεσίας ἔχουσι διὰ τε οἰκο-  
 νομιῶν, διὰ τε χρυσοδοῦλλον καὶ πάντες εἰσὶν ἔτοι-  
 μοι καὶ ἐκδέχονται ὀρισμὸν τοῦ αὐθέντου ἡμῶν  
 τοῦ βασιλέως τοῦ ἀγίου, ἵνα ἐάνπερ ὀρίσῃ αὐ-  
 τοῦς (ἢ αὐτοῖς ἢ αὐτῆς), φέρωσι πᾶν ἔγγονον αὐτοῦ  
 δεδεμένον εἰς τὰς χεῖρας· καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ νῦν  
 ἐπιμελήθητι καὶ σὺ, ἵνα δείξῃς ἔργον τῆς γνώσεως  
 καὶ τῆς πείρας ἧς ἔχεις πρὸς τὸ πράττειν. Ἐκ  
 τούτων μὲν οὖν ἀπάντων, ἑπόμερος λέλυκε τοὺς  
 ὄρκους, αὐτοὶ κρινεῖτε· ὥστ' εἰ καὶ αὐτὸς μετὰ  
 τὴν οὕτω περιφανῆ παράθεσιν τῶν ὁμωμοσμένων  
 ἔξω τι εἴργασμαι τῶν συνθηκῶν, οὐ δίκαιον οὐδὲ  
 λόγον ἔχον ἐπιόρκιαν ἐγκαλεῖν. Ὅστε εἰ καὶ χρή-  
 ματα εἴληφα, ὡς αὐτοῖ φασί, παρὰ τὰς συνθήκας,  
 οὐκ ὀφείλειν δίκην λελυμένον τῶν συνθηκῶν. Ἐγὼ  
 δὲ καὶ τούτων χωρὶς εὐορκεῖν ἀποδείξω ἡμαυτὸν, τὰ  
 χρήματα εἴληψάς. Ἐν τοῖς ὄρκοις γὰρ γέγραπται  
 ὡς ἂν ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων τῶν τε τῆς  
 ἐμῆς οἰκίας ἕνεκα ἀναλωμάτων καὶ βασιλίδος τῆς  
 ἐμῆς γυναικὸς, εἴ τι δὲ καὶ τῆς μισθοφόρου στρατιᾶς  
 χρήματα ἐμοὶ χορηγεῖσθαι ὅσα γέγραπται ἐν ταῖς  
 συνθήκαις. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀπλῶς, ἀλλὰ δι' ὄρων  
 ἐγγράφων, ὡς πάρεστιν ὄρᾳν ἐκ χρυσοδοῦλλου βασι-  
 λέως τοῦ πρὸς ἐμέ. Ἐκ τούτων τῶν καιρῶν ἐκείνων  
 ὅτε ἐγεγένητο οἱ ὄρκοι ἀχρι καὶ νῦν, τέτταρες ἐπ'  
 ἔτεσι τέτταρσι παρῆλθον μῆνες, ἐν οἷς ἐκ τῶν γρα-  
 μμείνων ὀφείλονται μοι λογιζομένων πέντε καὶ  
 τριᾶκοντα χρυσοῖοι μυριάδες. Καὶ τοῦτο ἔξεστι  
 ἀποδεικνύειν ἑναργῶς ἐκ τῶν γραμματείων τῶν  
 εἰς ἀπόδειξιν γινομένων παρὰ τῶν τὰ χρήματα  
 εἰσχομιζόντων προστάττοντας βασιλέως. Τί τοίνυν  
 ἀδικῶ, εἰ τοσούτων ἐμοὶ χρημάτων ὀφειλομένων,  
 ὀλίγα ἄλλα εἴληφα ἐκ πολλῶν; ἤπου δίκαιον, βασι-  
 λέα μὲν ἐμὲ τοσούτων ἀποστεροῦντα μὴτ' ἀδικεῖν  
 οἴεσθαι, μὴτε μὴν ἐπιόρκειν; ἐμὲ δὲ εἰ τι τῶν  
 ὀφειλομένων πολλοστὴν ἀπέληφα μέρος, εἰς δικα-  
 στήρια ἔλκεσθαι καὶ ἐπιόρκιαν ἐγκαλεῖσθαι καὶ  
 ἀπελαύνεσθαι καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένειν; καίτοι, εἰ

ejusque beneficiis fruuntur, partim in administra-  
 tionibus, partim in bullis aureis; paratique sunt,  
 et quid dominus noster sanctus imperator decernat  
 exspectant; ut quando illi placuerit, nepotem vin-  
 ctum in manus ei tradant. Tu quoque hinc satage,  
 cognitionisque et experientiae quam in agendo ha-  
 bes, exemplum aliquod prode. Ex his ergo omni-  
 bus, uter foedus transgressus sit, vos eritis iudices.  
 Quod si ipse post jusjurandum adeo palam viola-  
 tum quippiam contra foedus patravi, non potest  
 merito et cum ratione in perjurio numerari. Quare  
 etiamsi pecuniam contra foedus accepi, ut ipsi  
 dicunt, non idcirco poenam rupti foederis debeo.  
 Ego vero et aliter, quamvis pecuniam acceperim,  
 me nihilominus secundum jusjurandum pactis stare  
 convincaam. Perscriptum quippe stat in juramento,  
 ut mihi de publico pecunia in sumptum domus, ac  
 familiae, et uxoris meae, item ad stipendia militum  
 erogetur, quanta ibidem exprimitur: id quod ex  
 aurea bulla avi ad me missa perspicitur. Jam  
 ex quo concepta sunt juramenta, ad hunc diem  
 quatuor anni cum mensibus totidem interfuxerunt,  
 quibus mihi (ut rationem subduco) trecenta et quin-  
 quaginta aureorum millia debentur. Et hoc perspi-  
 cum fit ex tabellis, quas ad testificandum vectiga-  
 lium exactores conficiunt. Quod igitur nefas admisi,  
 si cum tam multa mihi debebantur, de multis pauca  
 sumpsi? An vero justum et aequum est, avum, qui  
 me tanta summa privavit, neque injustitiae, neque  
 perjurii insimulari? me, quia ex meis debitis quo-  
 tamcumque partem decerpsi, ad tribunalia rap-  
 tari, ut perjurum accusari, in exsilium pelli, et in  
 extremas miserias devolvi? Atqui si ea tantum pen-  
 sione fraudatus essem, quae domui meae erat  
 constituta, parum juste fuisset actum mecum:  
 siluisse tamen, cum imperatorem reveritus,  
 tum quia existimassem qualescumque tandem a  
 patre crearentur molestiae, filio aequa mente sufe-  
 rendas; neque accusandum, neque turbas illi cien-  
 das, sed rogandum duntaxat, ut placido lumine  
 filium dignaretur aspicere, malaque iustifica t-  
 lere. Nunc ablatis simul iis quae in annua militum  
 stipendia erant conferenda, et ex quibus solis vi-  
 tam sustentare habebant, improbum duxi alienas  
 calamitates excelso animo velle 147 intueri.  
 Perpendite paulum, quanta illis fiat injuria. Primum  
 siquidem neque mercatura, neque agricultura, ne-  
 que aliarum rerum studiis, de quibus victum sibi  
 pararent, a nobis sinuntur occupari: propterea  
 quod ad expeditiones et militiam semper parati  
 esse coguntur, neque ulla impedimenta praetexere,  
 ob quae domi maneat. Deinde ab imperatore des-  
 tinata mercede fraudati sunt, quam ille non simpli-  
 citer, sed interposito sacramento in annos singulos  
 se persoluturum spondit. Accedit tertium, ne-  
 glecti sunt a me tandiu, ne avo onerosus ac mo-

Jacobi Pontani notæ.

Græcis idem sit ἀρχοντόπουλον, quod ἀρχων. Quid autem melius sit, quam, *duces et præfecti*, ut nos fecimus, haud video.

leatus viderer : quanquam in causa domestica magnum et pecuniæ contemptorem animum gerere, omninoque ad paternam voluntatem me conformare debui : horum autem in egestate procurationem suscipere, nec ab eo instituto cuiusquam precibus dimoveri, sed cogitare tentareque omnia, ne stipendia sua amitterent : neque dum in avum me æquum ac pium præstare nitior, teterrimis eos calamitatibus involvi sinerem. (Non enim est ita æquanimitas, sed inhumanissima crudelitas, aliis ob extremam invidiam tantum non animam agentibus, ipsum interea in magnis spiritibus acquiescere.) Non tamen destiti imperatorem orare assiduo, ut militibus nomina persolverentur. Sic enim ad iucitas plerique redacti erant ut ne fame morerentur, mulieres suas noctu ( ne a notis agnoscerentur) circum domos ad paucillum escarum precario conquirendum mitterent. Quos dolore et commiseratione fractus, subducta, de qua nunc accusor, pecunia, qualicunque solatio delinivi. Nunc, an ideo perjurus, improbus, patris contemptor sucrim, iudicate. Primum itaque docui me fœdus neutiquam violasse, sed cum ille, quod claret, id mihi fecerit, et probationes ipsas ejus perjurii apud me habeam, sicut vidistis, nihilominus pacem retineo, et tam diuturnis precibus illum fatigo, uti bellam ne moveat. Si quis me juramento priorem defecisse potest ostendere, age, procedat, ostendat. Tum deinde vos, si de trecentis quinquaginta nummum aureorum millibus quæ debentur, tantillum accipiens, peculatus me alligavi, ut peculatorem damnatote.

γε τῶν τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς ἕνεκα μόνον ἀποστεταγμένων ἀπεστερουμένην, δίκαιον μὲν οὐκ ἂν ἦν· ἐγὼ δὲ ἤνεγκα ἂν σιγή, αἰδοί τε τῇ πρὸς βασιλεία, καὶ τῷ νομίζειν τὰ παρὰ πατρὸς ἐπαγόμενα ἀλγεῖν ἀποτίττα ἂν ἦ, δίκαιον εἶναι τὸν πατέρα φέρειν, καὶ μήτε ἐγκαλεῖν, μήτε θορυβεῖσθαι, ἀλλὰ δεῖσθαι μόνον ἠπιώτερον ἐμοὶ καὶ ἡμερον ἐπιβλέψαι τὸν πατέρα, καὶ τὰ λυποῦντα λύσαι δεῖνά. Νυνὶ δὲ καὶ τῆς στρατιᾶς ἀπεστερημένων τῆς ἐτησίου μισθοφορᾶς, ἣν μόνην ἔχουσι τοῦ βίου ἀφορμὴν, οὐκ ἀνεκτὴν ἡγησάμενην μεγαλοφύχως τὰς ἀλλοτρίας φέρειν συμφορᾶς. Καίτοι οὐκ ἔστιν ὡς ἀδικοῦνται. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐτ' ἐμπορίας οὔτε γεωργίας οὐθ' ἐτέρας ἐπιτηδεύμασι τισιν, ἐξ ὧν ἂν πορίζοντο τὰ ἐπιτήδεια, παρ' ἡμῶν συγχωροῦνται χρῆσθαι ἕνεκα τοῦ πρὸς τὰς ἐκστρατείας αἰεὶ ἔτοιμοι εἶναι, καὶ μὴ κωλύματά τινα ἔχειν ὥστε ἀναγκάζεσθαι οἴκοι μένειν· ἔπειτα δὲ παρὰ βασιλέως, καὶ αὐτοῦ τοῦ τεταγμένου ἀπεστερήνται μισθοῦ, ὃν οὐκ ἀπλῶς, ἀλλ' ὄρκιοις ἐπηγγεῖλατο ἀποδιδόναι, ἐτησίως. Καὶ τρίτον, ἡμέληται παρ' ἐμοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ἕνεκα τοῦ μὴ βασιλεῖ δοκεῖν φορητικὸς καὶ ἐπαχθὴς. Καίτοι γε ἐχρῆν ἐμὲ πρὸς μὲν τὰ οἰκεῖα φαίνεσθαι μεγαλόφρονα καὶ καταφρονητὴν χρημάτων, καὶ πάντα τῇ τοῦ πατρὸς ἐξακολουθοῦντα γνώμῃ. Πρὸς δὲ τὰ τοῦτον κηδεμονικὸν καὶ ἀπαραίτητον, καὶ πάντα καὶ ἐπινοοῦντα καὶ πράττοντα ὥστε μὴ ἀποστερεῖσθαι τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ;· μηδὲ εὐγνωμοσύνη τῇ πρὸς τὸν βασιλέα, κακοῖς τοῖς ἐσχάτοις περιβάλλειν. (Ὁ γὰρ εὐγνωμοσύνη τοῦτογε, ἀλλ' ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία ἐσχάτη, τὸ ἐτέρων ὑπὸ τοῦ λιμοῦ κινδυνεύοντων ἀπολεῖσθαι, μεγαλοφύχην αὐτόν.) Οὐ μὴν παρέλιπον τὸ μὴ βασιλέως δεῖσθαι αἰεὶ τῇ στρατιᾷ χορηγεῖσθαι τὸν μισθόν· ἐξ τοσοῦτον γὰρ ἀπορίας ἤλασαν πολλοὶ αὐτῶν, ὡς ἀποκαρτήσαι τὰς γυναῖκας αὐτῶν νυκτὸς ἐπιγενομένης, ὡς ἂν μὴ κατάδηλοι ὦσι τοῖς γεωρμίμοις, τὰς ἐτέρων οἰκίας περιούσια; ἐκταῖς καὶ ἀνδράσι τροφῆς τινος αἰτούσας γλισχρως ἐκπορίζειν. Οἷς ἐπικλασθεὶς καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν, τὰ χρήματα ὑπὲρ ὧν ἐγκαλοῦμαι ἀφελόμενος, μικρὰν τινα παρέσχον παραψυχὴν. Εἰ τοίνυν διὰ τοῦτο ἐπιόρκος ἐγὼ καὶ ἄδικος καὶ τοῦ πατρὸς καταφρονητὴς, κρίνατε ὑμεῖς. Πρῶτον μὲν οὖν ἀπέδειξέμαυτον μὴδὲν μηδαμῶς παραβεβηκότα τὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ φανερώς παρασπονδηθεὶς· καὶ τὰς ἀποδείξεις τοῦ λελυκέναι βασιλέα πρῶτον τοὺς ὄρκους, ἔχων παρ' ἐμαυτῷ καθάπερ εἶδατε, αὐτὸς μὲν τὴν εἰρήνην ἀσπαζόμενος, καὶ δεόμενος ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον βασιλέως, μὴ τὸν πᾶλεμον κινεῖν. Εἰ δέ τις ἔχει με ἀποδεικνύειν παραβεβηκότα πρότερον τοὺς ὄρκους, παρτω καὶ δεκνύτω. Ἐπειτα καὶ περὶ τῶν χρημάτων, εἰ ἐκ πέντε καὶ τριάκοντα μυριάδων τῶν οφειλομένων τσαῦτα λαβὼν ἀδικῶ, καταψηφίζεσθε ὑμεῖς.

#### 148 CAPUT XLIX.

*Cocalas impudens calumniator aperte coarguitur. Jocus amari in eumdem. Episcopi imperatorem juniorem damnare non audent, rempublicam ei commendant. Is avi pertinaciam accusans, medicinam quamdam malorum proponit, ac de jure suo munus remittit. Ejus ad senem responsum officii sui commemorationem, senis molestam reprehensionem, pacis petitionem, subjectionem humilem plene, et terrorem, ni cedat, complectitur.*

Hactenus causam pro se dixit junior imperator; D cui Cocalas, antequam ejus ad protovestiarium epistola recitaretur, importune instabat, affirmabatque ab ipso belli profectum initium, qui sycophantis, avum, protovestiarium, cæterosque principes de agitato inter se belli consilio apud se criminantibus credidisset. Ubi vero litteris palam lectis patuit, non minus ipsum, quam cæteros pacem labefactare, cum tam evidentem convictus, contra

Τσαῦτα μὲν βασιλεὺς ὁ νεὸς ἀπολογούμενος εἶπε· Κωκαλάς δὲ μεταξὺ βασιλέως ἀπολογούμενος, πρὶν μὲν τὰ πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον γράμματα ἀναγνωσθῆναι, πολὺς ἦν ἐγκείμενος αὐτῷ, αὐτὸν τοῦ πολέμου φάσκων αἰτίον εἶναι, ἀνθρώποις πειθόμενον συκοφάνταις, τὸν τε βασιλέα διαβάλλουσι πρὸς αὐτόν, καὶ πρωτοβεστιάριον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐν τέλει ὡς βεβουλευμένους πόλεμον κινεῖν. Ἐπει δὲ τὰ τε γράμματα ἀνεγνώσθη, καὶ ἀπεδείχθη καὶ

αὐτὸς ἢ τῶν ἄλλων οὐχ ἤττον τὴν εἰρήνην κατα-  
 λύων, αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἔχων ἀντειπεῖν οὕτως ἐξελθη-  
 λεγμένος φανερώς, καθῆστο σιωπῶν. Βασιλεὺς δὲ  
 ἐπιστραφεὶς πρὸς αὐτὸν, Ὡ μέγα λογαριζοῦμαι, εἶπε,  
 τὸ μὲν ἀμαρτάνειν τινὰ καὶ τὸν πλησίον ἀδικεῖν καὶ  
 πλεονεκεῖν, θαυμαστὸν οὐδὲν· ἀνθρώποι γὰρ ἅπαν-  
 τες τοῖς ὁμοίοις ὑποκείμεθα πάθεσι· καὶ πρὸς κα-  
 κίαν πρόχειροι μᾶλλον ἢ πρὸς ἀρετὴν ἔσμεν· τὸ δ'  
 ἀδικεῖν καὶ ἐπαρκοῦντα καὶ ψευδόμενον, ἔπειτα  
 ὄλους ῥάπτειν καὶ σχοφαντίας, καὶ παντὶ σθένει  
 περιᾶσθαι τὰς αἰτίας εἰς τοὺς ἀθώους περιτρέπειν,  
 ὡς ἂν πρὸς τῷ ἀποκτεῖναι, καὶ δίκαια δοκῆ ποιεῖν,  
 οὐκ ἀνθρώπου πάντως, ἀλλὰ τοῦ ἐξ ἀρχῆς ἔργον  
 ἀνθρωποκτόνου. Παρῶν δὲ καὶ ὁ λογοθέτης τοῦ  
 στρατιωτικοῦ Θεόδωρος ὁ Καθασίας, συνετὸς μὲν  
 ὡν καὶ σοφός, καὶ παρὰ τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ πολ-  
 λῆς ἀπολαύων εὐμενείας καὶ οικειότητος (οὐδὲν δὲ  
 ἤττον καὶ παρὰ τῷ νέῳ), ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων  
 παρὰ βασιλέως ὦν, καὶ φίλος ἐς τὰ μάλιστα Κωκαίῳ,  
 τὸν νέον βασιλέα ἰδὼν πρὸς τοὺς διαβάλλοντας δια-  
 τραχθέντα, καὶ βουληθεὶς εὐτραπέλια λόγων τὸ  
 βασιλέως ἦθος εἰς ἡμερότητα μεταβλεῖν, Οὐ θαυ-  
 μάζειν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, χρεῶν· τοιαῦτα γὰρ τὰ  
 τοῦ πλάνου ἐνεῖρα καὶ σκάμματα. Ἦν γὰρ δὴ ὁ  
 Κωκαίῳ ἐν ταῖς παιδείαις ὑπὸ τῶν ἡλικιωτῶν πλά-  
 νως ὀνομασμένος. Καὶ ἔδοξε κωρίως εἰρηθεῖν· μετέ-  
 βαλε γὰρ τὸ τοῦ βασιλέως ἦθος ἐκ τοῦ ἐμβριθοῦς πρὸς  
 μετρίτητα σεμόν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.  
 Τοῖς δ' ἀρχιερεῦσιν ἐκέλευεν ὁ βασιλεῦς, εἰ ἀδικῶν  
 αὐτὸς καὶ ἐπισηκῶν φαίνοιτο, καταψήφισθαι. Οἱ  
 δ' ἔφασαν, ἔχειν μὲν αὐτοῦ καταψήφισθαι μὴδὲν,  
 δεῖσθαι δὲ μόνον αὐτοῦ, τρίτους τινὰ καὶ ἐπινομίας  
 ὥσπερ καὶ πρότερον ἐξευρεῖν, ἐξ ὧν ἂν τὰ προσδο-  
 κώμενα κακὰ διαλυθείη. Καὶ σφόδρα γε, εἶπεν ὁ  
 βασιλεὺς, μηδὲ τὴν ὄρχην ἐβουλόμην τὸν πόλεμον  
 κενεῖσθαι· ἢ κινηθέντα, τάχιστα καταλυθῆναι· ὅτι  
 δὲ οὐχ ὑπὲρ κρισίως οὐδ' εἰρωνεία τὰ τοιαῦτα, ἐξ αὐτῶν  
 τῶν πραγμάτων ἐναργῆ πάρεστι τὴν ἀπὸδειξιν λα-  
 βεῖν. Τρίτον γὰρ ἦδη μῆτιν κἀνήματα ἐνταῦθα δεῖ-  
 μεν; βασιλέως τὸν πόλεμον καταθέσθαι, καὶ μὴ  
 δεῖξαι φιλονεικίαν τῆ· Ρωμαίων ἡγεμονίαν περιτεθεῖν  
 ἀνηκέστοις κακοῖς περιπεσοῦσάν· ἀλλ' οὐδέ τις ὁ εἰσα-  
 κούων καὶ ταῦτα πεπεισμένος φανερώς, ὡς ἐπι-  
 βουλεύομαι, μὴδὲν ἀδικῶν. Οὐ γὰρ πάνυ ἀγνοῶ δεῖ-  
 μη ταῦτα μόνον, ἀπερ ἀκηκάτε, γράμματα ἐπέμ-  
 φθησαν κατ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐκ πολλῶν τῶν διασωθέντων  
 ἔσλωσαν ὀλίγα. Τῷ σφόδρα δὲ βούλεσθαι τὴν εἰρή-  
 νην, τὴν τε ἑμαυτοῦ καὶ τῶν συνόντων ἀσφάλειαν·  
 οὐ μέγας ἐν δευτέρῳ, Θεῷ δὲ μόνῳ τὴς ἐλπίδας  
 ἰναθελί, ὃν εὐορκῶ, κατὰ τὴ ἐνὸν ἐμοὶ τὰ προσδο-  
 κώμενα κακὰ ἐκ μέσου ποιεῖν περιῶμαι. Ἦγοῦμαι

Afferre nihil posset, recedit, et obmutuit. Ad quem  
 conversus imperator : Nihil mirum, magne lo-  
 rias, inquit, peccare quemquam, et alium lædere,  
 potioraque affectare; homines enim iisdem pertur-  
 bationibus subiecti, ad vitia quam ad virtutem  
 omnes propensiores sumus. Cæterum injuriam in-  
 ferrè, pejerare, mentiri, ac deinde dolos consuere,  
 et sycophantias comminisci, conarique remis et  
 velis innocentium caudorem falsorum criminum  
 maculis aspergere, ut vidcare, quantum in te est,  
 homines occidere, id non cujusvis, sed ejus est qui  
 fuit homicida ab initio. Aderat in consessu judi-  
 cum Theodorus Cabasilas logotheta militaris, vir  
 cordatus et sapiens, seniori imperatori in primis  
 charos ac familiaris (nec minus nepoti) et præ-  
 terea Cocalæ amicissimus. Is cum imperatore  
 juniore ob calumnias commotiorem cerneret,  
 velletque urbanitatis quodam sale eum mitigare :  
 Noli mirari, inquit, imperator, hæ enim sunt plani  
 hujus insidiæ atque fossæ (nam inter ludicia que-  
 rilia Cocalas a coævis planus [hæc est, imposto:]  
 appellabatur). Visum tempestive dictum; nam  
 imperator nonnihil remissa gravitate, modeste risit  
 (89). Sed de his satis. Deinde hortatus est episco-  
 pos, si injustus ac perfidiosus appareret, ut sen-  
 tentiam ferrent. Illi responderunt non habere ac-  
 cur eum condemnarent : 149 solium rogare, ut  
 quemadmodum antehac, modos et vias inveniret,  
 quibus imminentiæ mala in irritum caderent. Ad  
 hæc imperator : Vellem ego omnino hoc bellum  
 non esse natum, aut certe priusquam convales-  
 ceret, restinctum fuisse. Hoc me nulla simulatione,  
 aut dissimulatione dicere, ipsæ res evidenti argu-  
 mento sunt. Tertium siquidem mensem hic desideo,  
 neque avum pacem poscendi finem facio, ne ob  
 nostram discordiam Romanum imperium incom-  
 modis longe gravissimis concutiat. Sed surdo  
 fabulam, ut aiunt. Certum interim sum ejus insidiis  
 me peti (90), quamquam in eum nil molitus sum.  
 Nec enim ignoro, non hæc modo quas audistis, sed  
 plures insuper contra me missitasse litteras, e qui-  
 bus hæc perpaucæ interceptæ sunt. Quia tamen  
 pacis sum cupidissimus, meam meorumque secu-  
 ritate in posterioribus ducens, solique Deo spes  
 meas committens, quem sancte juravi, quantum in  
 me est, ingruentes clades avertere annitor. Opinor  
 autem, si et avus dimidium debitæ pecuniæ mili-  
 tibus numerare velit, boni consulentes, nihil  
 deinceps molestiarum exhibituros, et vos casibus,  
 quos e bello metuitis creptum iri. Occurrentibus  
 episcopis : Difficile futurum, hoc tempore, exhausto

## Jacobi Pontani notæ.

(89) *Fatuus in risu exaltat vocem suam; vir autem sapiens vix tacite ridebit.* Ecclesiast. xxi. Atqui principem oportet esse virum sapientem. Virg. de Jove. i. *Æneid.*

*Olli subridens hominum sator atque deorum.*

(90) Gregoras quidem affirmat, principio lib. ix, quia vitam senis in longissima spatia extendi cer-

neret junior imperator, et totum imperium in se quamprimum translaturum vellet, inde decrevisse ei dolis quibusdam, et technis aut imperum aut eum eotiam vitam auferre. Verum hæc Cantacuzenicis narrationibus dissimilima sunt, et mendacia mera videri possunt.

ærario tantum æs dissolvere : proinde pro copia nunc acciperent, reliquum ad diem præfinitam accepturi. Si hoc difficile putatis, excipit imperator, etiam dimidio remisso, quarta parte, pacis et concordiae causa, contenti erimus. Quo audito, episcopi eum ut a pecunia invictum commendarunt, sponponderuntque citra controversiam partem dictam solutum iri. Imperator, ut in hoc secum facientes vidit, volens constare omnibus, se libenter belli tollendi causa de jure suo etiam in iis quæ essent omnium confessione moderatissima, decedere : Oportet, inquit, et vobis, Patres, de via fessis et totius diei inedia vexatis, gratiam aliquam rependere. Itaque et quartam partem debitæ pecuniæ in gratiam vestram remitto ; et ab avo nihil exigo, nisi quod quæstores confictis quibusdam causis imperatore defraudato sibi retinent, id quod probari perspicue potest, ut hanc summam ad quaecunque solatium in militem disperdiam. Ne tamen vos admiratio capiat, quomodo, cum ante affirmarim, non oportere in alienis miseriis magnanimitatem ostentare. **150** nunc adeo non repugnanter debita militibus stipendia condonem. Si namque de cætero ex fœdere constituta stipendia persolventur, quæ ex antegresso tempore illis debentur, pro eximio amore quo me diligunt, mihi remittent. Præterea timeo, ne propter hæc pax differatur, videamurque consulto bellum trahere. Quare etiam idcirco quæstionem et ambiguitatem omnem rescindendam putavi, potiusque meis gravis et incommodus videri, quam bello ansam dare volui. His dictis missi a seniore episcopi, ac proceres tantam animi altitudinem admirati, et ob tam præclarum pacis desiderium gratis actis singularibus, hilares domum redeundi veniam petiverunt; rati, simul acta avo renuntiassent, pacem nihil remoraturum. Ergo reditionem illis permittit, et ad avum hæc ferenda committit : Quam studiose atque impigre elaborem ut tu principatum Romanum teneas, Deus novit, quem nihil latet ; et tu ipse, si voles, testaberis. Nam cum potuissim, si libuisset, bellis superioribus aut toto imperio, aut majore illius parte potiundo, tibi mœrorem dare nolui, justumque existimavi, tibi eo ut parenti, quandiu in vita maneres, cedere. Neque vero sine laboribus periculisque cessi. Cum enim commilitones mei omnes belli alcam ac labores subiissent, præmiis autem et honoribus carerent ( quod ego tua jussa secutus, pacem libens complecterer, tibi que relinquere omnia, quæ ipsi armis acquisierant, utrinque conturbabar. Nam adducere illos ad arma depouenda difficile erat, cum se justa prædicare asservarent, et in hosten ire lege bellica semper postularent. Invidis autem illis quidpiam facere, metu non vacabat. Ex amicitia etenim pluribus mihi militantibus, et spe, principem beneficio responsurum, si quemadmodum ipsi volebant pax facta non esset; consentaneum erat eos, malis cedentes, ad adversarios pro sociis accessuros : quæ

A δὲ ἂν καὶ βασιλεὺς ἐθελήσῃ τῶν ὀφειλομένων χρημάτων τὰ ἡμίση ἀποδοῦναι τῇ στρατιᾷ, ἐκείνους τε μὴδὲν πλέον πολυπραγμονήσῃιν, ἀγαπήσαντας, καὶ ὑμᾶς τῶν ἐκ τοῦ πολέμου προσδοκωμένων ἀπαλλάξεσθαι κακῶν. Εἰπόντων δὲ τῶν ἀρχιερέων ὡς νῦν μὲν οὐκ ἂν εἴη ῥάδιον ἀπορίᾳ χρημάτων τοσαῦτα ὄντα ἀποδοθῆναι, ὅσα δ' ἂν ἐξῆ λαθόντας νῦν, τὰ λιπόμμενα κομισασθαι χρόνῳ ῥητῶ. Οὐκοῦν, ὁ βασιλεὺς εἶπῃ, εἰ τοῦτο δυσχερὲς δοκεῖ, καὶ τὰ ἡμίση καταλιπόντες τοῦτων, τῷ τετάρτῳ μορῶι τοῦ ὄλου ἀρκουσι, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμοιοῖας χάριν. Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐπήνεσάν τε ὡς κρείττω χρημάτων τὸν βασιλέα, καὶ ἀναμφιβόλως ἔφασκον ἀποδοθῆσεσθαι τὰ εἰρημένα· ὡς δὲ εἶδεν ἐπὶ τούτοις συνθεμένους, βουλόμενος ὁ βασιλεὺς, ὡς καὶ τῶν πᾶσι B δοκούντων μετριωτάτων διὰ τὸ τὸν πόλεμον καταλυθῆναι, ἐξίσταται ἐκῶν, ποιῆσαι φανερόν. Λέον, εἶπῃ, καὶ ὑμῖν κατὰ τε τὴν ὀδὸν πεπονηκόσι καὶ ἀσπίδα προτραταίπωρήσαντι ὄλην τὴν ἡμέραν χάριν καταθεῖναι τίνα· οὐκοῦν καὶ τὸ τέταρτον τῶν ὀφειλομένων χρημάτων ἀφήμι ὑμῶν χάριν, καὶ οὐδὲν παρὰ βασιλείας ἀπαιτῶ πλέον ὅσα οἱ τὰ δημόσια διοικοῦντες αἰτίας τινὲς πλάσσαντες ψευδεῖς, ἀπιστηρήσαντες βασιλέως ἔχουσιν αὐτοὶ, ἀποδείξαις γενομένης ἐναργούς, ταῦτα λαθόντα διανεῖμαι τῇ στρατιᾷ μικρὰς ἕνεκά τινος παρχυθίας. Μὴ θαυμάσητε δὲ εἰ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπὶ ταῖς ἐτέρων κακοπραγίαις ἔτερον μεγαλοψυχεῖν καὶ φιλοτιμισθῆναι, πολλὰ πρότερον εἶπων, νῦν οὕτω ῥάδιος τὰ τοῖς στρατιωταῖς ὀφειδόμενα χρήματα πρόβειμαι. Ἐὰν γὰρ εἰς τὸν ἐξεξῆς χρόνον κατὰ τοὺς ὅρους καὶ τὰς συνθήκας ἡ τετραγμένη μισθοφορὰ παρέχηται αὐτοῖς, τὰ ὀφειδόμενα ἐπὶ τῷ προτοῦ, πᾶν φιλοῦντες ἐμοὶ χαροῦνται χρόνῳ. Ἄλλως τε ἔδεισα μὴ τίς καὶ διὰ ταῦτα γένηται ἀναβολὴ πρὸς τὴν εἰρήνην, καὶ δόξωμεν μᾶλλον ἐξεπίτηδες τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο δεῖν ὤφθη, πᾶν ζήτημα καὶ ἀμφιβολίαν ποιῆσαι ἐκποδῶν, καὶ μᾶλλον τοῖς ἡμετέροις φανεῖναι φορτικὸς καὶ ἐπαχθῆς, ἢ πρὸς τὸν πόλεμον αἰτίαν παρασχεῖν. Τοιαῦτα βασιλέως εἰπόντος τοῦ νέου, οἱ παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀπεσταλμένοι ἀρχιερεῖς καὶ συγκλητικοί, θαυμάσαντες τῆς μεγαλοψυχίας τὸν βασιλέα, καὶ τοῦ σφόδρα οὕτω τὴν εἰρήνην αἰρεῖσθαι, χάριν ὁμολογήσαντες πολλὴν, χαίροντες ἠτοῦντο D τὴν ἐπάνοδον ἐπιτραπῆναι, νομίζοντες ὡς ἅμα τῷ τὰ πεπραγμένα ἀπαγγεῖλαι βασιλεῖ, κώλυμα οὐδὲν ἔσται τῇ εἰρήνῃ ὥστε εἶναι. Ἐκείνοις μὲν οὖν ὡς περ ἠτοῦντο ἐπέτρεπεν ἐπαυθελθῆναι· δι' αὐτῶν δὲ πρὸς βασιλέα τὸν πάπαν ἐπρεσβεύετο τοιάδε· Τὴν μὲν ἐμὴν πρὸς τὸ σὲ τὴν Ῥωμικῶν ἔχειν ἡγεμονίαν σπουδῆν τε καὶ προθυμίαν, Θεός τε οἶδος καλῶς ὁ πάντα εἰδώς, καὶ αὐτὸς ἂν ἐπιμαρτυρήσῃς. Ἐνὸν γὰρ, εἶγε ἐθουλόμην, σὲ λυπεῖν καὶ κατὰ τοῦ προτέρου πολέμου; ἢ συμπάσης ἡ τῆς πλειονος ἀρχῆς κρατεῖν, οὐκ ἠθέλησα ἐκῶν· ἀλλὰ σοὶ νομίζω εἶναι, εἰκαὶ ν ἐξίστασθαι ταύτης ὄντι πατρὶ ἔω; ἂν περιττῶ, δυνάμενος κατασχεῖν, παρεχώρησα ἐκῶν εἶναι καὶ τοῦτό γε οὐκ ἄνευ πόνων καὶ κινδύνων. Τῶν γὰρ σὺν ἐμοὶ πολεμουμένων πάντων τοὺς μὲν πόνους καὶ τοὺς

κινδύνους ἐν τῷ πολεμῆν ὑφίσταμένων, τῶν ἄλλων ἅ  
 δὲ καὶ τῶν γερωῶν ἀποστερουμένων (διὰ τὸ ἐμὲ σοῦ  
 προστάττοντος εὐθύς ἀσμενον χωρεῖν πρὸς τὴν εἰ-  
 ρήνην, καὶ πάντων σοὶ παραχωρεῖν ὧν ἐκτήσαντο  
 αὐτοὶ κρατοῦντες ἐν τῷ πολέμῳ), ἀμφοτέρωθεν ἐμοὶ  
 συνέβαινε τὸ θορυβεῖσθαι. Τὸ τε γὰρ πείθειν κατα-  
 θέσθαι τὸν πόλεμον, ἐπίπονον ἦν, αὐτῶν δίκαια λέ-  
 γειν ἰσχυριζομένων, καὶ μέχρι παντὸς ἐπεξίεναι  
 τοὺς πολεμοῦντας ἀξιούτων πολέμου νόμῳ· τὸ τε  
 ἀκόντων αὐτῶν τι ποιεῖν, οὐκ ἀδέξ. Φιλίᾳ γὰρ ξυ-  
 στρατευόντων τῶν πλειόνων, καὶ ἐλπιδὶ τοῦ ἄρξαν-  
 τα ἀντευποιήσειν, εἰ μὴ γνώμη αὐτῶν ἐπράττετο τὰ  
 τῆς εἰρήνης, εἰκὸς ἦν αὐτοὺς περικακῆσαντας χω-  
 ρεῖν πρὸς τοὺς ἐναντίους, ὅπερ ἀκινδύνως οὐκ ἂν  
 ἐπράττετο ἐμοί. Ἐγὼ δὲ τοῦ τὰ φίλα ἕνεκα πρᾶτ-  
 τειν σοὶ, τοὺς τε πόνους ὑφίστάμην ἐν τῷ πείθειν  
 ἐνός τινος ἢ καὶ δύο συναιρομένων, καὶ τῶν ὑφορω-  
 μένων κινδύνων κατεφρόνουν, νομίζον ἂν αὐτοῖς  
 ἔργοις ἀποδειχθῶ εὐνοὺς ἐς τὰ μάλιστα σοὶ καὶ ἐν  
 τοῖς κατεπέφουσι καιροῖς οὐ πελεμῆως, ἀλλὰ φιλίως  
 διακειμένος, θαρβῆσαι ἂν ἐμοὶ καὶ τὴν ἐχθρὰν κατα-  
 λῦσαι τὸ δ' ἐναντίως ἔχον νῦν ἢ προσεδόκων αὐτῆς  
 ὄραται. Πάντα γὰρ ἔκείνα, καὶ τὸ μέγιστον, αὐτὴν  
 ἀλθῆειαν θέμενος ἐν οὐδενί, ἀνθρώποις δὲ διεφθορῆσαι  
 καὶ ψευδομένοις καὶ μηδὲν ἐξ ὧν ἂν τὰ κοινὰ βέλτιον  
 σχυῆν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν ἰδίᾳ τι ὠφελῆθῃεν αὐτοὶ, σκο-  
 ποῦσι πεισθεῖς, εἴλου μᾶλλον πολεμῆν ἐμοί· ἐγὼ  
 δὲ καίτοι δίκαιος ὢν, οἷα προεπιβουλεύμενος καὶ  
 παρασπονδούμενος, ἵετοιμότερον πρὸς τὸν πόλεμον  
 χωρεῖν, αἰδοί τε τῇ περὶ σὲ καὶ πόθῳ ἀγέτω τῷ  
 πρὸς τὴν εἰρήνην, τρίτον ἤδη μῆνα κἀθημαί· ἐν-  
 ταῦθα, ἰκετεύων καὶ παραιτούμενος τὴν σὴν ὀργήν.  
 Νυνὶ δὲ τῶν ὑπὸ σοῦ ἀρχιερέων καὶ τῶν ἄλλων συγκλη-  
 τικῶν ἀπεσταλμένων, ἐπεὶ τὸ τὰ ἐγκλήματα τὰ ἐμὰ  
 ἐξετάσει ἡκόντων, αὐτῆς μὲν πολλῆς ἐνεπλήσθη  
 ἴδουτος, ὡς καιρὸν ἀπολογίας εὐρηκώς· ἐκκλησίας  
 δὲ γενομένης, τὴν ἀπολογίαν ἐφ' οἷς ἐνεκαλοῦμένην,  
 ἀληθῆ καὶ δικαίαν ἐποίησάμην. "Ἄ μὲν οὖν εἶπον  
 πρὸς τὰ ἐγκλήματα, αὐτοὶ ἐλθόντες ἀπαγγέλοισιν·  
 ἐγὼ δ' αὐθις σοῦ δέομαι, βασιλεῦ, μήθ' ἡμᾶς, μήτε  
 τοὺς ἄλλους περιδεῖν Ῥωμαίους διὰ τὸν πρὸς ἀλλή-  
 λους ἡμῶν πόλεμον φθειρομένους· ἀλλ' ἐν ἡμέραις  
 ὀκτώ, τὰ τε δέοντα σκέψασθαι, καὶ ἡμῖν ὡς ἔχεις  
 γνώμης δηλώσαι. "Ἄν μὲν οὖν καὶ Θεοῦ τοῦ χορηγοῦ  
 τῆς εἰρήνης συνευδοκοῦντος πρᾶότερον ἡμῖν διατε-  
 θῆς, καὶ μᾶλλον ἔλοιο τὴν εἰρήνην, πανταχόθεν ἂν  
 ἔχοι καλῶς. "Ἄν δ' ἡ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων  
 πληθὺς, καὶ τὸ μάλιστα βούλεσθαι διαφθαρέντας  
 ἡμᾶς ἰδεῖν, πρὸς τὸ πολεμῆν μᾶλλον παρασκευάσω-  
 σιν ὀρμησάσαι, καὶ οὕτως ἐγὼ σοὶ τρόπον ὑφηγήσομαι  
 ἰσχυρότατον τοῦ πρὸς ἐμὲ πολέμου· ὡς ἂν τάχιστα  
 τε καὶ χωρὶς κινδύνων πραγμάτων ἀπαλλαγῆ. Θεὸς  
 ὁ χορηγὸς πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὁ Πατὴρ πάντων,  
 καὶ Κύριος τῶν βασιλείων, ἀμαχὸν τινα καὶ θαυμασίαν  
 παρέσχετο δυνάμιν σοὶ· πρὸς ἣν οὐκ ὅτι γε ἀντιστῆ-

res discrimen mihi periculumque attulisset. Ego  
 vero ut tibi gratificarer, persuadere illis enisus  
 sum, uno aut duobus adjuvantibus (91), et quæ  
 timebam contempsi, arbitratus, si factis tibi me  
 benevolentissimum, perturbatissimisque tempori-  
 bus non hostilem, sed amicum in te animum osten-  
 dissem, confidere posse etiam odium in me tuum  
 sanaturum. **151** Quod nunc secus, quam rebar,  
 videtur evenisse. Omnia siquidem illa, quodque  
 summum est, veritate ipsam pro nihilo du-  
 cens, hominibus autem perversis, et mendacilo-  
 quis, non reipublicæ emolumenta, sed sua ipso-  
 rum compendia sectantibus fidem habens, bello  
 me tentare voluisti. Ast ego quamvis jure optimo,  
 tanquam prior insidiis appetitus, temeratoque  
 fœdere violatus, promptius ac prius arma capessere  
 poteram; tamen pudore erga te, et pacis desiderio  
 incredibili, tertium jam mensem hic contero, sup-  
 plicans, et iram tuam deprecans. Nunc cum venis-  
 sent, quos ad exercendam de me quæstionem mi-  
 sisti, gaudio exsilui, quod tempus mei defendendi  
 nactus essem. In conventu porro ad capita accu-  
 sationis vere ac juste respondi; de quo ipsi apud  
 te memorabunt. Rursum te oro, imperator, ut neve  
 nos, neve Romanos alios, nostri causa acerba perpeti  
 ac perdi sinas; sed diebus octo quid opus sit consi-  
 deres, tuamque nobis sententiam declares. Si Deo,  
 pacis auctore, approbante placidam in nos mentem  
 indueris, pacemque susceperis, bene facies modis  
 omnibus. Sin peccatorum nostrorum multitudo, et  
 incensa videndi interitus nostri cupiditas potius in  
 bellum te præcipitem agent, etiam sic modum te  
 docebo validissimum me armis oppugnandi, ut  
 citissime, citraque periculum molestiis absolvare.  
 Deus bonorum omnium suppeditator, Pater et  
 Dominus regum omnium, admirabilem tibi et in-  
 expugnabilem potentiam dedit, cui non solum re-  
 sistere, sed contra quam ne intueri quidem ne  
 posse fateor. Est autem hæc, quod tu dominus et  
 pater, ego filius, et servus omnino. Hac usus po-  
 tentia, brevi quæ volueris omnia feliciter efficies.  
 Si enim jusseris, ut pater, me boia, seu [collaria]  
 in collum injecta venire, et illic carcerem habitare,  
 imperata promptissime exsequar. Quid autem dico  
 de carcere, et collaria? si quid aliud etiam vel  
 ignominiosissimum mandaveris, perferam hilariter.  
 Si hac potentia omissa, ad alteram te converteres,  
 quam pridem tibi, credens te latere, et sperans  
 bello me confecturum, paravisti, vereor dicere,  
 sed dicam tamen, vereor, ne ut alias, sic modo  
 male tibi consuluisse ipso eventu deprehendere.  
 Tunc igitur et Deo in primis, et his amicissimis  
 meis adjuvantibus, **152** multis sudoribus ac labo-  
 ribus, non quod tu singulare, et ad perficiendum  
 difficillimum opus existimabas, sed quod in cogi-

Jacobi Pontani notæ.

(91) Magno domestico, et protostratore. Vide supra cap. 33. Sed eos propter invidiam avo no-  
 minare non audeo.

tationem tuam nunquam ceciderat, mihi que in A desiderii erat, prospere perfectum est. Nunc metuo, si aliter quam confidis, res ceciderint, ne spes tuas fallaces et inanes fuisse appareat. Quocirca iterum te hortor, atque rogo, pacem ne aspernere; aut si belli cupidine adeo ferves, utare iis et magnis viribus quibus vales ut pater, et quæ tibi totum hoc quod cupis, facili felicitate successu præstabunt (Deum testor, vera me proloqui), et ne siculneo nitare auxilio, nempe ducibus illis, quos in Occidentem ad bellum contra me apparandum emisisti. Multis enim illis et insignibus (ut quidem tu opinaris) longo intervallo scias velim me, quique mecum sum, antecellere. Quare si monitis meis locum relinquens pacem decreveris, Deum ipsum et bonos angelos ejus exhilarabis, nosque a bellicis istis incommodis tutos concitabis. Si in diversum abis, Deum, cujus oculus intuetur omnia, et cælestes illas virtutes, rerum nostrarum administratrices invoco testes, me quamquam affectum injuria, et perfidiose violatum, nihilo minus pacem servare: quam tu quoque servares, si et cogitare, et facere nosses, quod ad tuam Romanorumque utilitatem pertinet. Hæc junior ad seniore per legatos.

Ισχυῆ, ἣν ἔχεις ὡς πατήρ, δι' ἧς ῥαδίω: ἅπαν ἂν σοι τὸ βουλούμενον κατορθωθῆι (ἴστω δὲ θεὸς ὡς ἀληθῆ λέγω), καὶ μὴ τῇ σικίνη θαρβῆν ἐπικουρῆ, τοῖς ἐκπεμφθεῖσιν ἐπὶ τὴν ἐπέραν ἔρχουσιν ἐπὶ τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον ἐξαρτύσασθαι. Πολλῶν γὰρ ἦντων, ὡς αὐτὸς οἶσι, καὶ θαυμασίων στρατηγῶν, πολλῶν τῶν μέτρῳ διαφέροντα; ἴσθι ἐμὲ καὶ τοὺς μετ' ἐμοῦ. Ἄν μὲν οὖν ἐμοὶ πεισθεῖς, ἐπιψηφίσῃ τὴν εἰρήνην, θεὸν τε εὐφρανεῖς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἡμᾶς πολέμων καὶ κινδύνων ἀπαλλάξεις. Ἄν δ' ἐτέρως βουλευσῇ, ἐγὼ μὲν ἐπιμαρτύρομαι τὸν πάντα ἐφορῶντα ὀφθαλμῶν, καὶ τὰς διοικούσας τὰ ἡμέτερα πράγματα δυνάμεις οὐρανίους, ὡς καὶ ἀδικούμενος; καὶ παρασπονδούμενος, ὁμῶς ἀσπάζομαι τὴν εἰρήνην· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης ὅτι καὶ σεαυτῷ συμφέρον καὶ τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις καὶ βουλευσάσθαι καὶ πράξαι. Τοιαῦτα μὲν βασιλεὺς ὁ νέος διεπρεσβεύσατο πρὸ βασιλέα τὸν πάππον.

## CAPUT L.

*Coccalas narrat seniori omnia; episcopi, et cæteri tacere jubentur. Patriarchæ urgenti audientiam, acrius respondetur. Sequitur ejus oratio, qua cum summa libertate se nepotis patrumque contra avi iniquitatem fore pollicetur. Internuntii patriarchæ in carcerem trudentur; ipse in monasterio, episcopi in aediibus suis includuntur. Magnus domesticus pace desperata, non ultra desidendum suadet. Item sentit protostrator. Junioris imperatoris consilium a domestico improbat.*

Iis Byzantium reversis, antevertens alios Coca- C las omnia particulatim imperatori edisserit, quæcunque nimirum nepoti objecissent, et quoniam ille singulis occurrisset, et tandem quæ avo renuntianda cominisisset; visumque, haud utiliter episcopos, cæterosque illuc profectos fuisse. quandoquidem necesse jam sit, aut pacem admittere, aut ad arma prosiliendo, palam malefaciendi voluntatem prodere. Paulo post, accedentes reliqui, imperatoremque adorantes, de legatione quam haberent **153** a nepote, tacere, domum quisque suam redire, et quiescere jussi sunt, donec illius mandatu eam exponerent. Hoc nihil aliud, quam honestum quoddam velamentum erat. Commodius enim statuebat, rem silentio dissimulare, cum timeret ne si publice narrarent quæ debebant, aut cogeretur ab omnibus pacem accipere, utpote jam persuasis, nepotem imperatorem justa et utilia petere: aut si recusaret, aperte contra æquum et bonum agere censeretur. Jam dics seni

ΕΙ; Βυζάντιον δὲ τῶν πρέσβων ἀφικομένων, πρότερος ἐλθὼν ὁ Κωκαλάς, πάντα κατὰ μέρος διεξήκει πρὸς βασιλέα, ὅσα τε αὐτοὶ ἐγκαλοῦντες εἶποιεν τῶν νέου βασιλεῖ, καὶ οἷαις αὐτὸς πρὸς ἕκαστα χρησάμενος ἀπολογίαις, καὶ τελευταῖον ὅσα διαπρεσβεύσατο πρὸς αὐτόν. Καὶ ἔδοξεν οὐ κατὰ καιρὸν τὴν ἐκείσε τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἄλλων ἀφίξιν γεγενῆσθαι, ὡς ἀνάγκης ἦδη οὖσης ἢ πρὸς τὴν εἰρήνην χωρεῖν, ἢ ὠρμηθένους πολεμεῖν, προδῆλως ἦδη πάντιν ἀδικεῖν δοκεῖν. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐλθόντες καὶ προσκυνήσαντες, τὸν βασιλέα, οὐδὲν ἐπετρέψαν εἶπαι τῶν κατὰ τὴν πρεσβείαν, ἀλλ' ἕκαστον οἰκαδὲ ἀπελθόντας ἠρμειν, ἄρχις ἂν βασιλέως προστάξαντος ἀπαγγέλλωσι τὰ τῆς πρεσβείας. Τοῦτο δὲ ἦν σκῆψις εὐπεπέης. Ἐδοξε γὰρ βασιλεῖ μάλλον **D** λυσιτεῖν σιωπῇ τὸ πρᾶγμα παρελθεῖν, δεδοκῆτι μὴ δημοσίᾳ ἀπαγγελλομένης τῆς πρεσβείας, ἢ ἀναγκάζοιτο παρὰ πάντων εἰρηνεύειν, πεπεισμένων ἦδη τὸν νέον βασιλέα καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα ἀξιούν, ἢ εἰ μὴ πείθοιτο, δοκοῖτε φανερώς ἀδικεῖν. Ἐξ μὲν



ὄν ἡμέραι παρῆλλον, καὶ τῆς πρεσβείας λόγος ἦν οὐδαίς. Ἀχθόμενος δὲ ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει, μεμήνυκε πρὸς βασιλέα, ὡς Ἐξ ἡμερῶν παρελθουσῶν, οὐδὲν παρὰ τῶν πρὸς βασιλέα τὸν ἔγγονον τὸν ἐν ἀπεσταλμένων ἀρχιερέων ἐπέβου. Δίον οὖν, ἐπεὶ καὶ ὁ χρόνος πρὸς διάσχεψιν ἱκανός. πυθίσθαι αὐτῶν ὁ τι λέγουσιν. Ὁ δὲ ἐπηγγείλατο πειθήσειν. Ὡς δ' ἔτεροι τοσαῦται διετλήθησιν ἡμέραι, καὶ λόγος οὐδαίς ἐγένετο αὐτῶν, πάλιν πέμψας ὁ πατριάρχης, ἔδειτο τοῦ βασιλέως μὴ οὕτω τρέφισθαι τὸν καιρὸν· ἀλλὰ τὰν τε ἀρχιεπίσκοπον μετακαλεσάμενον καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς ὁ τι τε ὁ ἔγγονος ἀπολογεῖται ἀκοῦσαι, καὶ αὐτὴν σκεψάμενον ἐξ αὐτῶν τὰ λυσιτελοῦντα Ρωμαίοις ποιεῖν. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἀπεκρίνατο, μηδὲν αὐτὸν ἐξείναι ἀνερσουφῆν, ὅπως· τὰ κατ' οἶκον πράγματα διεξάγει· αὐτῷ γὰρ μελήσει ὅποτε καὶ ὅπως αὐτὰ δέοι οἰκονομεῖν. Αὐτὸν δὲ πατριάρχην ὄντα, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκέλευεν ἔχειν φροντίδων, τῶν κοινῶν δὲ καὶ τῶν βασιλικῶν ἀπέχουσαι πραγμάτων. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς εἰρηκεν, οἰόμενος τὸν πατριάρχην καταπτήξαντα τοὺς λόγους, μᾶλλον ἂν ἀσπάσασθαι τὴν σιωπῆν. Ὁ δὲ, εἰς τὴν ὑστεραίαν τοιαῦτα καὶ αὐτὸς μεμήνυκε πρὸς βασιλέα· Κράτιστε βασιλεῦ, τὸ τὰ δέοντα παραινέειν καὶ συμβουλεύειν καὶ ἐτι προσαναγκάζειν πράττειν, οὐθ' ἐκὼν προήσομαι αὐτὸς, οὐτ' ἄκων, δεῖε ληφθεῖς. Εἰ δ' αὐτὸς τοιαύτη συζῆν ἐμὲ ἀπραγμοσύνη ἀξίως, ὥστε μὴ φθέγγεσθαι μήτ' ἀκούειν μήτε ὁρᾶν, ἐχρῆν πρὶν τῆς Ἐκκλησίας προστάτην προβαλέσθαι, εἰπεῖν· κἂν μὲν καὶ αὐτῷ μοι καὶ δίκαια ταῦτα καὶ λυσιτελοῦντα ἐδόκει, στέργειν ἦν ἀνάγκη νῦν· ἂν δ' ἔτερα ἐνόμιζον προσήκειν πατριάρχῃ, παρεχόμενον ἂν ἐτέρω τῶν θρόνων, οὕτω ζῆν προηρημένω. Ἐπεὶ δὲ Θεοῦ χάριτι οὐ τῶν ὁρθῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων προδέβλημαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδικουμένων προισταθαι καὶ ὑπερμαχεῖν ἀνάγκη ἔχω. τοῖς ἀδικεῖν ἐθέλουσι καὶ πλεονεκτηεῖν οὐ παύσομαι διαφερόμενος καὶ ἀντιλέγων, ἂν τε τῶν φαυλοτάτων τινὲς ὦσιν, ἂν τε τῶν ὑπερλάμπρων καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἀκρότατον ἀφικνέμενων τῆς εὐτυχίας, καὶ μᾶλλον πρὸς ἐκείνους, ὅσῳ καὶ τὰ ἀδικήματα μελίζω, καὶ πρὸς πλείονας ἐξάγοντα τὴν βλάβην. Εἰ γὰρ μέλλοιμεν τοῖς μὲν μικροῖς μικρά τινα ἀδικουσι μόνον ἐγκαλεῖν καὶ τὴν ἀδικίαν ἀναιδίζειν, πρὸς δὲ τοὺς μεγίστους καὶ τὰ μέγιστα βλάπτοντας ἐκόντες ὄντες διὰ τὸ ἀξίωμα σιωπᾶν καὶ μηδὲ γρύζειν τολμᾶν, οὐδὲν διοίσωμεν ἱερῶν τῶν περὶ τριῶν μὲν καὶ δυοῶν ἡσυχολημένων, καὶ τὴν τέχνην ἐν αὐτοῖς ἐπιδεικνυμένων, ἐὰν δὲ τι νόσημα παρεμπέσῃ τῷ ζῶντι λυμαινόμενον ὄλω, τούτου δὲ μηδεμίαν πρόνοιαν ποιουμένων, ἀλλ' ἡγουμένων ἀρκεῖν εἶγε καὶ αὐτοὶ καθήμενοι μετὰ τῶν ἄλλων ἀπολλύμενον ὁρῶν. Ἐγὼ δὲ καὶ πάνυ θαυμάζω μεμνημένος ὡς ἐκέλευσας ἐμὲ μὲν τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράττειν καὶ περὶ αὐτὰ ἡσχολῆσθαι

effuxerant, nulla interim legationis mentione facta, cum patriarcha diem proferri ægre ferens, admonet, diem sextum jam præterisse, nec adhuc quidquam ab episcopis ad nepotem missis eum audivisse. Oportere igitur, quando satis diu deliberasset, audire quid dicerent. Facturum se promittit. Totidem diebus elapsis, rursus mittit patriarcha, rogans ne ita temporeret: sed archiepiscopo et episcopis accersitis, quo pacto se nepos defendisset, cognosceret, indeque videret quid in rem Romanam esset. Respondet, nulli eorum licere inquirere quonam modo ipse domum suam, seu res domesticas moderetur; sibi enim curæ fore, quando, quave ratione illas administret: ipsum, ut patriarcham, ecclesiasticas curas versare, et a politicis imperatorumque negotiis abstinere debere. Talia denuntiavit imperator, quod patriarcham ea denuntiatione terrefactum, libentius taciturnum consideret, qui sequenti luce per internuntium sic respondit: Ego, imperator optime (92), hortari, suadere, et cogere insuper ad officium neque volens, neque invitus (nimirum si comprehendar) prætermittam. Quod si id in tali otio mihi degendum opinare, ut nec lingua utar, nec auribus, nec oculis, id mihi antequam Ecclesiæ hujus antistes legerer, significare debuisti. Si tum ego quoque id pro æquo et bono probavisset, nunc necesse haberem boni consulere: sin aliud patriarcham decere judicasset, alteri, cui talis vita proposita fuisset, thronum cecissem. Quoniam autem divino munere non solum germanam Ecclesiæ doctrinam defendo, sed etiam injuriam passis patrocinari, eorumque tutelam gerere debeo, adversari et contradicere his non cessabo, qui deserta æquitate, plus nimio sibi arrogant, sive illi infimi, sive 154 summi ordinis et beatissimi fuerint. Atque istis quidem vehementius, quanto videlicet eorum injuriæ majores, et pluribus detrimentosæ sunt. Si enim obscuros tantummodo et modice injuriosos in jus vocabimus, et injuriam illis exprobrabimus, adversum summos autem summe nocentes, eorum splendorem dignitatemque reveriti, mutire non audebimus, nihil a medicis differemus, qui in capillis et unguibus occupati, suam ibi scientiam ostentant. Sin morbus arripuerit, qui totum animal perdat, ei depellendo nihil faciunt; sed, si una cum aliis sedentes, ejus interitum aspiciant, sufficere arbitrantur. Nec mediocriter miror, dum recordor, jussisse te, ut res Ecclesiæ curem, illisque solis vacem, te pro libidine imperium regere sinam. Simile enim est, ut si corpus animæ diceret: Communionem et conjunctionem tuam non indigeo, neque in rebus agendis administram et adjutricem sustineo, verum per me, ut potero et voluero, negotia mea pro-

Jacobi Pontani notæ.

(92) Oratio patriarchæ libertatis ecclesiasticæ plenissima est, in hique illam divi Ambrosii adversus Theodosium libertatem in mentem revo-

cat, qua illum tot cædibus innocentium apud Thessalonicam contaminatum, aditu templi ausus est prohibere. Nicæphor., lib. xi, cap. 41.

curabo; tu tibi tua curato. Omnibus itaque peccantibus commune remedium dolor de peccatis præscribitur, sive in Deum, sive in homines offensum sit. Atqui nemo resipiscet, ni prius culpa agnita seipso moderatior evaserit, illi se submittens, qui se ab ipso læsum putat. Hoc est, quod nepotem tuum et prius plus æquo, et nunc cumulatissime fecisse constat. Nam cum potuisset tunc parem principatus Romani partem tibi ablatam possidere, tamen noluit, sed tibi se subjecit, idque cum bello ulciscendum nihil peccavisset: quodque caput est, pace conciliata ad te veniens, in equo, ut erat, propius adequitare, ut imperatores solent, pepercit: pederest autem te adoravit, tuumque pedem, expresso subjectionis indicio, osculatum est. Et nunc post bellum hoc excitatum tandem sedet, suppliciter orans, ne pacem velis irritam. Episcopis et primoribus abs te missis primum quidem copiose ostendit, nihil se injuriarum intulisse, quin potius accepisse, et obrectationibus exagiatum fuisse. Deinde pacis conservandæ multa dixit fecitque memorabilia, et multa ad te perfrenda commisit; quibus auditis, et Deo gratias egi, qui tali eum prudentia ornasset, et de probitate eundem commendavi: ac te iisdem auditis Deo gratias egisse opinabar, **155** missisque certis hominibus, filium ad te quamprimum adducendum curavisse, mala imminencia profligasse, omnes lætitia et jucunditate propter futuram inter vos concordiam complevisse. At tu non modo horum nihil præstitisti; sed insuper frugifera me consulentem repulisti, et tacere, alienisque negotiis non immiscere jussisti. Cum autem muneris ac officii mei sit oppressos tueri atque adjuvare quantum queam, idipsum pro nepote tuo imperatore præstabo, tantoque magis præstabo, quanto abs te iniquius tractatus est: quam iniquitatem non ille modo, sed Romanorum universitas sentit. Quem ego (minus istuc quam cætera silere possum) tuo mandato paulo ante meis manibus imperatorem, adeo legitime et juste, te libentissimo unxi et consecravi, cum nunc abs te sic nulla sua culpa expelli, quomodo justum est? aut quomodo non multis perdendus essem fulminibus, si in tanto scelere linguam oclusum gererem? Quare denuo te per ipsam veritatem obsecro, ut in viam, unde persersorum mortalium opera detortus es, cito redeas; neve mendacium veritati præponderare sinas. Hæc patriarcha imperatori, internuntiis Gregorio Cutala chartophylace, et monasteriorum præside Cybériota. Quæ cum audisset, intolerabili ira efferbuit, præcepitque illos in carcerem statim abduci, Macarium Serrarum metropolitam in palatio sub custodia teneri, patriarcham patriarchio ejectum, in Manganensi monasterio manere (93), et ad eum neminem prorsus admit-

μόνα, σὲ δὲ ἔξιν ὅπως ἂν δοκῇ τὰ τῆς βασιλείας διοικεῖν. Παραπλήσιον γὰρ ἔστιν ὡσπερ ἂν πρὸς τὴν ψυχὴν εἴποι τὸ σῶμα, Οὐ δέομαι τῆς κοινωνίας καὶ τῆς συναφείας τῆς σῆς, οὐδὲ συνεργὸν πρὸς τὰ πραττόμενα βούλομαι ἔχειν. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν ὡς οἶόν τε ἦ καὶ βούλωμαι, διοικήσου τέμα· σὺ δὲ φρόντισε περὶ τῶν ἰδίων. Πᾶσι μὲν οὖν ἀμαρτάνουσι ὡσπερ τι κοινὸν φάρμακον τὸ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς πεπλημμελημένοις ἐδόθη, ἂν τε πρὸς Θεὸν ἂν τε πρὸς ἀνθρώπους ἢ πλημμέλεια ἦ. Οὐκ ἂν δὲ μεταγνοῆ τις ἂν μὴ πρότερον ὑπεύθυνον νομίσας ἑαυτὸν μετριώτερός τε γένηται ἑαυτοῦ, καὶ φέρων ἑαυτὸν τῷ παρ' αὐτοῦ δοκοῦντι ἡδικῆσθαι ὑποχείριον ποιήσῃ. Τοῦτο τοίνυν βασιλεὺς ὁ σὸς ἔγγονος πρότερόν τε φαίνεται ποιήσας, καὶ μᾶλλον ἢ προσῆκε, καὶ νῦν οὐκ ἤκιστα. Καὶ γὰρ τότε δυνάμενος εἴπερ ἠθούλετο τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας οὐκ ἔλαττον μέρος παρασπάσας ἔχειν, οὐκ ἠθέλησεν· ἀλλὰ φέρων ἑαυτὸν ἐπέταξι σοι, καὶ ταῦτα μηδεμίαν αἰτίαν πρὸς τὸν πόλεμον ἔκεινον παρασχών. Καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι τῆς εἰρήνης, γενομένης, πρὸς σὲ ἔλθων, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιπέσει προσελθεῖν, ὡσπερ νόμος τοῖς βασιλευσίν, ἀλλὰ περὶ τὴν προσεκύνησιν καὶ ἡσπάσατό σου τὸν πίδα, ὅπερ δουλείας ἀκριβοῦς τεκμήριον ἦν. Καὶ νῦν τοῦ πολέμου κινουμένου τουτοῦ, τοσοῦτον χρόνον καθήμενος δεῖται σου μὴ τὴν εἰρήνην καταλύσει. Ἐλθόντων δὲ καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ συγκλητικῶν οὐς ἐπεμψας πρὸς αὐτόν, πρῶτον μὲν ἀπέδειξεν ἑαυτὸν μηδὲν ἀδικούντα μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος, ἀλλ' ἀδικούμενον καὶ συκοφαντούμενον, ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ μὴ λυθῆναι τὴν εἰρήνην εἰπέ τε πολλὰ καὶ ἐπραξεν ἄξια λόγου· καὶ πρὸς σὲ μεμήνυκε πολλὰ, ὅπερ αὐτὸς τε ἀκούσας Θεῷ τε εὐχαρίστησα τῷ τοιαύτην αὐτῷ σύνεσιν χαρισταμένῳ, καὶ ἔκεινον ἐπήνεσα τῆς καλοκαγαθίας, καὶ σὲ ἐλογιζόμενην ταῦτα πυθόμενον. Θεῷ τε χάριν ὁμολογήσαι καὶ τὸν υἱὸν πέμψαντα διὰ τάχους ἀγαγεῖν πρὸς σεαυτὸν, καὶ τὰ προσκοκώμενα δυσχερῆ λύσαι, καὶ εὐφροσύνης ἀπαντας καὶ θυμηδίας ἐμπλήσαι τῆς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ τῶν βασιλέων ἡμῶν γενησομένης. Σὺ δ' οὐ μόνον οὐκ ἐποίησας τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ τὰ δέοντα συμβουλευόντα ἀπώσω, καὶ σιωπᾶν ἐκέλευσας, καὶ μὴ περιεργάζεσθαι τὰ μὴ προσήκοντα. Ἐμοὶ δὲ ἀνάγκην ἔχοντι τῶν ἀδικουμένων προϊστασθαι καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς ὅση δύναμις, καὶ ὑπὲρ βασιλέως τὸ αὐτὸ ποιήσω· καὶ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦτου, ὅση καὶ τὰ μέγιστα ἀδικεῖται· καὶ οὐκ εἰς αὐτὸν μόνον, ἀλλ' εἰς πάντας Ῥωμαίους τῆς εἰς αὐτὸν ἀδικίας διαβαλῶσης· ὃ δὲ με τῶν ἄλλων μᾶλλον οὐκ ἔξ σιωπᾶν, ὅτι σου προσταξάντος ὀλίγω πρότερον αὐτὸς αὐτὸν ἔχρισσα βασιλεῖα. Τὸν οὖν οὕτω νομίμως καὶ δικαίως καὶ κατὰ γνώμην σὴν γεγενημένον βασιλεῖα νῦν ἀπελαύνεσθαι, καὶ ταῦτα ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει, ποῦ δίκαιον; ἢ πῶς οὐκ ἂν νομισθεῖν ἄξιος πολλῶν κεραυνῶν, ἐπὶ τοιαύτη παρανομίᾳ σιωπῶν αὐτός; Ἀὰ τοῦτο σοῦ καὶ αὐτοῖς δέομαι πρὸς τῆς

Jacobi Pontani notæ.

(93) Hoc ipsum narrans Gregoras lib. ix, conjunctionem patriarchæ et episcoporum in senio-

rem imperatorem præmittit, in quam etiam nobiles adduxerunt. Præterea patriarcham sacris inter-

ἀληθείας αὐτῆς, εἴ τι καὶ παρεσύρης πεισθεὶς ἀνθρώποις διεφθορόσι, ταχέαν ποιήσασθαι τὴν διόρωσιν, καὶ μὴ τῷ ψεύδει κατὰ τῆς ἀληθείας ἰσχύσαι δοῦναι βροχήν. Τοιαῦτα μὲν ὁ πατριάρχης μεμήνυκε πρὸς βασιλέα, μηνυταὶς χρησάμενος τῷ τε χαρτοφύλακι Γρηγορίῳ τῷ Κουτλίῳ, καὶ τῷ τῶν μοναστηρίων ἄρχοντι τῷ Κυβεριοίτῳ. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς, θυμῷ τε ἐλήφθη οὐκέτι ἀνασχετῶς, καὶ προσέταξεν εὐθὺς τοὺς μὲν μνηστᾶντας τοὺς λόγους εἰς δεσμοτήριον ἐμβληθῆναι. Μακάριον δὲ τὸν μητροπολίτην Σεβρόν ἐν τοῖς βασιλείοις καὶ αὐτὸν ὑπὸ φρουρᾷ εἶναι. Τὸν μὲντοι πατριάρχην, τοῦ πατριαρχείου ἐκβληθέντα, ἐν τῇ μονῇ τῶν Μαγκάων ἀπρόδιτον μένειν. Τοὺς δὲ πρὸς τὸν νέον βασιλέα παραγενομένους ἀρχιερεάς, μήτ' αὐτοὺς προΐεναι τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, μήθ' ἐτέρους παρ' αὐτοὺς φοιτῆν. Ταῦτα μὲν οὖν ἢ προσέταξεν ἐγένετο ὁ βασιλεὺς. Μετὰ δὲ τὴν ἐκ τοῦ νέου βασιλείως τῶν πρέσβειων ἀναχώρησιν, πάντε πρὸς ταῖς δέκα ἡμερῶν διηυσμένων, ἐπεὶ μήτε παρὰ βασιλέως τοῦ πρεσβυτέρου, μήτε τοῦ πατριάρχου ἀπολογία τις ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τεκμαιρόμενος εἶναι τὴν σιγήν, ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ καὶ πρωτοστράτῳ ἐβουλεύοντο τί δεῖο ποιεῖν. Εἶπεν οὖν ὁ μέγας δομestικός, Οὐκέτι δεῖον, ὡ βασιλεῦ, ἀπράκτους καθῆσθαι, ἀλλ' ἔργου ἔχεισθαι. Οὐδὲ γὰρ ἐτι τινὸς ἐνδεῖν, ὃ πρᾶξαντας ἐλπὶς τὸν πόλεμον καταλῦσαι. Ὅ τε γὰρ χρόνος ὃν ἐνταῦθα καθήμενοι δεδμεθα βασιλέως, τοσοῦτον ὑπερήλασε καὶ τὸ δεῖον, ὥστ' ἤδη οὐ μεγαλοψυχία καὶ καρτερία ἢ ἐπιπλέον παράτασις, ἀλλ' ἐκπληξίς πρὸς τὰ δεινὰ καὶ ἀτολμία δέξαι ἂν τις δικαίως πρὸς τε βασιλέα οὐδὲν ὃ τι παραλέλοιπας τῶν δεόντων. Ἀλλὰ πρότερόν τε πολλάκις ἐπρεσβεύσω πρὸς αὐτὸν δεόμενος, μὴ καταλῦσαι τὴν εἰρήνην, καὶ νῦν πρὸς τοὺς ἐκείθεν ἀφικμένους πρέσβεις ὅσα ἦν ἐπιθυμοῦντος τὴν εἰρήνην, ἐνταῦθά τε εἶπας, καὶ πρὸς ἐκείνον δεπρεσβεύσω. Ὅ τε παρελθὼν χρόνος, μετὰ τὸ τοὺς πρέσβεις ἐνταῦθεν ἀπελθεῖν, ἱκανὸς καὶ περὶ τοῦ πράγματος βασιλέα διασκέψασθαι καὶ ἀπολογίαν δοῦναι, εἴ τι μετριώτερον διενεοῖτο. Τὸ δ' ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ παρὰ βασιλέως τινὰ ἀπολογίαν μὴ ἔλθειν, τεκμήριον ἐναργὲς τοῦ μὴ προσδέξασθαι τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἤδη φανερῶς χωρεῖν. Καὶ τοῦτο ἂν τις καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος στοχάσασαιτο ἀσφαλῶς. Ὅ γὰρ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρτούμενος, καὶ τοσοῦτους ἐς αὐτὸ τοῦτο πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐκπέμψας ὡς ἂν ἐξη χρησθαι μεγάλην πρᾶσκειν πρὸς αὐτὸν καταστῆς, οὐκ ἂν βραδίως τὰς ἐκείθεν πρόηται ἐλπίδας. Δι' οὐδὲ ἡμᾶς ἀπράκτους δεῖ καθῆσθαι, ἀλλὰ πανταχόθεν ἀπεγνωκότας τὴν εἰρήνην, πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι παρασκευάζεσθαι τοὺς ἐπόντας. Τοιαῦτα τοῦ με-

ti (94): profectos vero ad nepotem episcopos, neque ipsos ædibus suis pedem efferre, neque ad illos quemquam ventitare. Facta ad ejus arbitrium omnia. Diebus quindecim a recessu legatorum transactis, cum neque ab avo, neque a patriarcha responsum afferretur, nihil boni ex hoc silentio conjiciens junior, cum magno domestico et protostratore quid agendum esset, deliberationem instituit. Ibi magnus domesticus, non ultra sedendum, sed manus operi admoliendas; nihil enim restare amplius, quo ab ipsis præstito, bellum quieturum spes sit. Nam et tempus quo hic morarentur, imperatorem avum rogantes, usque eo terminum excessisse, ut jam longior exspectatio non magnanimitati ac tolerantiae, **156** sed consternationi in rebus arduis, et ignaviae merito tribuenda videatur; et omnes officii partes erga illum explicitas esse, cum et antea toties per legatos, ut pactis conventis staret, ab eo petiverit, et nunc cum iis qui illinc venerant legatis, quæcunque potuit quispiam pacis cupidus et hic coram locutus sit, et per eodem eum ipso adhuc egerit. Tempus elapsum post illorum discessum, ad capiendum in hoc negotio consilium, dandamque responsum (si quid moderatum cogitaret) sufficere potuisse. Sed tanto intervallo tacere, argumento esse manifesto, pacem repudiari, bellum apertum cogitari: id quod etiam ex re ipsa non dubia conjectura quispiam assequatur. Qui enim tantum temporis in apparatu militari consumpsit, tam multos ea gratia in occidentem emisit, ut cum venisset, omnia affatim suppeditarent, spes sibi inde injectas haud facile projecturum. Quare nec ipsis bonum tempus inertis otio transigendum, sed pace jam desperata, ad propulsandam adversariorum vim undique subsidia comparanda. Excipiens magnum domesticum protostrator eadem hortatus est. Si, inquit, imperatorem contra nos bellum pridem machinatum, et undique copias in illud contrahere ignorarem, circumspiciendum fuisset diligenter, ne ipso pacem capessente, nos stulte bellum inceptaremus. Sed quoniam multa nobis liquidum faciunt, nec ipsemet inficiari possit, se armis istis causam et caput esse, nos quoque undecunque utilitas aliqua affulserit, ea uti convenit. Ipsi quoque imperatori juniori de cautro non cunctandum, sed e loco abeundum videbatur, belloque gerendo insistendum. Admonebat tamen, spem pacis non funditus abjiciendam, sed ipsi per semet, cum Byzantium pervenissent, eam peterent. Ac siquidem eos reveriti adversarii ab armis discederent, inventum esse quod quærebatur: si minus, testati Deum ipsosque Byzantios, se enixe

Jacobi Pontani notæ.

disiisse omnibus, qui junioris imperatoris nomen tacerent, ac debitum imperatori honorem habere recusarent. Excommunicasse etiam adversæ partis sacerdotes, a quibus vicissim cum factione sua excommunicatus sit. Ibidem querimonia senioris

de patriarcha.

(94) Interpres legit ἀπρόδιτον, sed hic et apud Gregoriam est ἀπρόιτον, id est, foras prodeundi licentiam non habentem.

pacem poscentes, ab ipsis repulsam tulisse, recederent. Hic magnus domesticus: Byzantium quidem, imperator, ibimus, ut jubes; miror autem summo opere, cum tot et tanta pacis tuendæ conati simus, nihilque promoverimus, quid ita tu pudorem et reverentiam solam hoc tibi confecturam speres. Ignosco porro huic sermoni tuo, quando ideam tibi accidit, quod ardentissima feбри correptis solet. 157 Illi enim perpetuo fontes et flumina somniantes, vellent omnia sibi aquis scaturire; et hoc non fieri, moleste patiuntur, tametsi certo norint, cupere se quæ fieri nequeant. Sic tibi tam valde desperateque cum pace conflictanti, nihil mirum si ad quæ pertingi prorsus nequit, ad ea perveniri posse existimas, et viam per invia, quod dicitur, excogitas. Equidem ego cum ob alias causas pacem in perditis habeo, tum quod spatio tot dierum nihil tibi a patriarcha significatum video. Suspiciari licet, quoniam portæ urbis sedulo custodiuntur, nec ipsi concessum, quemquam foras ad nos transmittere. Verumtamen arbitror eum non magis ob hoc silere, quam ne malorum nuntius fiat. Sermones consultantium hi erant.

Θέν, τὴν αἰδῶ ἡλιπίαις μόνῃν τοῦτο ἂν ποτε θυνηθῆναι. Συγγνώμη δ' ὅμως τοῦ λόγου, τοῖς ὑπὸ πυρρετοῦ λαύρου κατεχομένοις πάσχοντι ταῦτόν. Ἐκεῖνοί τε γὰρ ἀεὶ κρήνας διᾶβει καὶ ποταμούς τῶ νῦ καὶ πάντα χρήματα ὕδωρ ἀναβλύζειν αὐτοῖς ἀξιοῦσι, καὶ δυσχεραίνουσι τούτου μὴ γινομένου. Καίτοι γε εἰδότες σαφῶς ὡς ἀδύνατα ἀξιοῦσι, καὶ σοὶ τῆς εἰρήνης σφόδρα περικαῶς ἐχομένῳ, οὐδὲν θαυμαστὴν καὶ τὰ πάντα ἀνέφικτα ἡγεῖσθαι δυνατόν, καὶ ἐξ ἀπόρων, τὸ λεγόμενον, πόρου; ἐπινοεῖν. Ἐγὼ δὲ ἄλλοις τε πολλοῖς ἀπηγόρευκα τὴν εἰρήνην καὶ τῶ ἐπὶ τῶσαῦταις ἡμέραις μηδὲν τὸν πατριάρχην σοὶ μεμνησκέναί. Ἔστι μὲν γὰρ ὑπονοεῖν διὰ τὸ τῆς πόλεως πύλας ἀσφαλῶς φρουρεῖσθαι, μὴδ' αὐτῶ ἐξεῖναι τίνα πέμψαι πρὸς ἡμᾶς. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ οὐ διὰ τοῦτο μᾶλλον, ἢ διὰ τὸ μὴ κακῶν ἕγγελοι γενέσθαι, ἀσπάσασθαι τὴν σιωπῆν. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους βουλευόμενοι εἶπον.

## CAPUT II.

*Rhegio Byzantium iter intendunt. Litteræ amicorum, acta nuntiantes. Imperator paucis comitibus ad moenia procedens, avium ad colloquium invitat: si nolit, marchionem Montisferrati, putrum ad se mitti rogat. Jubeitur ab urbe discedere. Marci Caballarii de muro in imperatorem convicia. Rursum de officio suo, cum insectatione inexplugnabilis avi pertinaciæ. Selybriæ rebus constitutus Apocauchum relinquit. Copiæ ad Didymotichum convenire jussæ. Andronicus Tornices, et Manuel Lascaris de proditione inimiculati, Thracia in exilium pulsæ.*

Ut primum statuerunt Byzantium petere motis Rhegio castris eo intenderunt, cum mille trecentis, quos ducebant, selectis militibus. Ponte transito, ab amicis ex urbe veniunt litteræ, speciatim omnia recensentes, quomodo avus legatos reversos ne interrogare quidem dignatus fuisset, et curam patriarcha ob id succensens ei dixerit, quid responsum sit, ac postremo ut ipse et socii respondere imperatori juniore prohibiti sint. Ei igitur a quo litteras acceperat, per illum ipsum qui attulerat de benevolentia declarata gratias ingentes egit, suos arma induere jussit, ratus nec tutum nec usui militari consentaneum per hostilia loca inermes incedere (95). Ut muri Byzantii in

Ἰός δὲ ἐδόκει πρῶτον εἰς Βυζάντιον ἐλθεῖν, ἀρᾶν τεκ ἐκ Ἐρηίου ἄμα τριακοσίοις καὶ χιλίοις λογάτιν οὐς ἤγον, τὴν ἐς Βυζάντιον ἐπορεύοντο. Νετὰ δὲ τὸ τὴν αὐτόθι γέφυραν διελθεῖν, παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ βασιλέως φίλων ἤκε γράμματα πρὸς βασιλέα, πάντα κατὰ μέρος διεξιόντα, ὅπως τε οἱ ἀφιγμένοι πρέσβεις οὐδ' ἐρωτήσεως πρὸς βασιλέως ἀξιώσειεν τοῦ πρεσβυτέρου, ὅσα τε δυσχεράνας ὁ πατριάρχης τούτου ἐνεκα εἶποι πρὸς βασιλέα, καὶ ὧν τύχοι τῶν ἀποκρισεων, καὶ τελευταῖον, ὡς αὐτός τε καὶ οἱ συμμασχοῦντες αὐτῶ τῆς πρὸς βασιλέα ἀπολογίας εἰργάσειεν. Τῶ μὲν οὖν πέμψαντι τὰ γράμματα βασιλέως διὰ τοῦ καχομικέτος τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἀντέπεμπε χάριτας πολλὰς, τοῖς δὲ ἀμφ' αὐτὸν ἐκέλευε τὰ

## Jacobi Pontani notæ.

(95) Iphicrates, Atheniensium dux, si bene meminimus, aiebat, etiam per amicorum regionem transeunt, castra communicanda; quia videlicet semper est incerta securitas, propterea quod nulla est amicis certa spes. Huc item pertinet præce-

ptum Onosandri lib 1, cap. 8, Strategici. Imperator si in hostili solo castra ponat, statim vallo fossaque cingat, licet ibi ad breve tempus considere voluerit. Hæc enim castrens ratio nunquam prænitenda, semperque tuta adversus repentinas et

δὲλα περιθέσθαι, νομίζων οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι ἄμπειρίας στρατιωτικῆς διὰ πολεμίας ἰόντας ἀφράκτους χωρεῖν· καὶ ὑπλιζόντο πάντες ἢ προσε-τάχθησαν. Ὡς δὲ πλησίον ἐγένοντο τῶν Βυζαντίου τειχῶν, τὴν στρατιὰν μὲν ἔστησε βασιλεὺς ἀπωτέρω· αὐτὸς δ' ἅμα τῶν μεγάλων δομestικῶν καὶ πρωτοστράτορι καὶ στρατιώτας ἐτέρους τριάκοντα παραλαβὼν ἦλθεν ἐγγύς· τειχῶν παρὰ τὴν τῆς Γυρολίμνης προσαγορευομένην πύλην. Ἐφ' ὧν ἄλλοι τε ἦσαν ὑπλισμένοι πολλοὶ, καὶ ἄρχων αὐτῶν ὁ τῆς βασιλικῆς τριπέζης δομestικός Φωκᾶς ὁ Μαρούλης, ὃν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ προσηγόρευεν ὁ βασιλεὺς. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο μὲν οὐδὲν, προσεκύνει δὲ μόνον σιγῇ. Τὸ τε γὰρ ὡς βασιλέα καὶ δεσπότην ἑαυτοῦ δέος οὐ μικρὸν ἐνεποίει προσαγορευαί, τὴν ἐκ βασιλέως τοῦ προσυτέρου βλάβην ὑφορωμένῳ· καὶ τὸ ὡς ἰδιώτη προσενεχθῆναι, οὐ μόνον ἱταρὸν δεινῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ μηδαμῶς προσῆκεν, ἅτε πεπαιδευμένῳ περὶ τὰ τοιαῦτα ἱκανῶς. Βασιλεὺς δὲ ἐκέλευεν αὐτὸν πρὸς βασιλέα τὴν πάππον ἐλθόντα ἀπαγγεῖλαι· Ὡς δ' ἴται σοῦ, βασιλεὺς, ὁ σοῦ ἕγγονος, ἢ αὐτὸν κελεύσαι πρὸς σὲ ἔλθειν, ἢ εἰ τοῦτο δυσχερὲς, ἀλλὰ τὸ γε δευτερον, ἐν εὐεργεσίας μεγάλῃ μέρει ταύτην αὐτῷ χάριν καταθεῖναι, τὸ ἐλθόντα αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πύργου τουτουί, μικρὰ ἄτα διαλεχθῆναι πρὸς σὲ· ἢ εἰ μὴδὲ τοῦτο δυνατὸν, τὸ γε τρίτον, τὸν θεῖον αὐτῷ [αὐτοῦ, ut supra] μαρκέσην πρὸς αὐτὸν ἀποστείλαι ἀρτίως ἦκοντα ἐκ Λουμπαρδίας, ἅμα μὲν ἐπιθυμίας ἔχοντα αὐτῷ συγγενέσθαι χρόνον ἥδη συγχιν ἀποδιδούμι, ἅμα δ' ἵνα χρῆσται αὐτῷ καὶ προσθευτῇ πρὸς αὐτόν. Ὁ μὲν οὖν Μαρούλης εἰπὼν ὡς ποιήσει τὸ κελευσθὲν, ἀπῆλθεν. Ὁ μὲντοι μαρκέτης Θεόδωρος υἱὸς βασιλέως ἦν τοῦ προσυτέρου ἐκ βασιλίδος Εἰρήνης τῆς θυγατρὸς Μαρκέση Μούντες Φαράντες (97) τοῦ Λουμπαρδίας ἄρχοντος μέρους γεγεννημένος. Κατὰ δὲ μητρῶον κληρὸν εἰς Λουμπαρδίαν ἀπελθὼν, ἦρχεν ἐκεῖ τὴν μητρόθεν αὐτῷ προσηκούσαν ἀρχήν. Τότε δὲ εἰς Βυζάντιον ἔτυχεν ἔλθων, ἅμα μὲν δ' ὀμμενος τοὺς συγγενεῖς, ἅμα δ' ἵνα καὶ παρὰ βασιλέως τοῦ πατρὸς εὐεργετηθῇ. Τοῦτο δ' ἦν αὐτῷ ποιεῖν ἐξ ἔθους κατὰ τινας περιόδους εἰπών. Ὁ δὲ Μαρούλης μετὰ μικρὸν ἐκ βασιλέως ἔλθων, ἀπήγγειλε τῷ νέῳ βασιλεὶ ὡς εἶη μεμνηκῶς αὐτῷ βασιλεὺς ὁ πάππος τῶν ἐνθίνδε ἀνχωρεῖν, μὴδ' ἰστέμενον αὐτοῦ, τὴν

A conspectu fuerunt, exercitum imperator ultra procedere vetuit; ipse, magnæ domesticæ et protostrotatore comitibus, præterea triginta militibus, quam proximè juxta portam Gyrolimniam accessit. In muris cum alii multi conspiciabantur, tum dux eorum Phocas Marules, mensæ imperatoriæ domesticæ, quem ore suo salutavit imperator. **158** Ille nihil respondens, capite tantummodo inclinato honorem habuit. Etenim ut imperatorem ac dominum suum salutare, ne seniori pœnas daret, admodum reformidabat: et gerere se velut erga privatum, non solum impudens factum erat, sed etiam, ut in hujusmodi morum civilitate egregie instituto, nequaquam conveniebat. Jubet igitur nepos, ad avum abiens, ei suis verbis hæc **B** dicat: Orat te nepos tuus, imperator, ut aut ipsum ad te accersas, aut si hoc difficile, ipse progressus, de turri hac paucis te alloquentem audias; et hoc beneficium, quod illi pro magno erit, ne deneges. Quod si neque hoc fieri potest, saltem patruum ejus marchionem, recens ex Insubria præsentem ad eum mittas, quicum post longam absentiam sermonem conferre desiderat, et quo etiam legato ad te utatur. Marules se rem curaturum recipiens, abiit. Marchio hic Theodorus senioris imperatoris filius erat, ex Irene marchionis Montisferrati, qui partem [Insubriæ, seu] Lombardiæ tenebat, filia procreata. Qui in Lombardiam profectus, illic materna sorte (96) ad se devolutum principatum regebat. Per id vero tempus (uti post aliquot annorum curriculum semper solebat) Byzantium venerat, simul ut consanguineos viseret, simul ut a patre munus beneficiumque acciperet. Paulo post Marules ab imperatore regressus nuntiat avum mandare inde abscedat, neve nitatur ejus urbem sibi asserere, dum obvium quemque decipit, et fallaci persuasionem deludit. Neque enim fieri posse ut ipse in mœnia procedat, inde illum auditurus, neque ut ingressum illi concedat, sed neque patruum missurum. Stabat propter Marulem Marcus quidam, cognomento Caballarius (98), Bardæ Caballarii filius, unus de imperatoris domesticis, qui stolidè et imperite imperatori juniori: Recederet, priusquam suum

· Jacobi Pontani notæ.

improvisas irruptiones. Collocet etiam custodias **D** ac speculatores, quasi prope adsint hostes, etsi longius abesse putet.

(96) Si placeat, audi hac de re scribentem Gregoram lib. vi. in hunc modum: *Sed ea spe frustra (Irene) Theodorum alterum filium cum pecunia maxima in patriam suam Lombardiam mittit; maluit enim ut Latinorum ibi religionem coleret, et peregre minore dignitate esset, quam ut domi illustris, in viso privigno (Andronico juniori, qui avi sui filius toties appellatur), ejusque posteritas illius posteritati serviret. Atque ita incitata suam cupiditatem in uno saltem filio, Theodoro marchione, explevit.* Paulo ante, Spinuke cujusdam Genuensis filiam cepisse uxorem dicit, non magnæ auctoritatis, aut nobilitatis viri. *Latinis enim nobilibus hand fere studio est cum Romanis, imo ne cum ipsis qui-*

*dem imperatoribus affinitates jungere. Nam nec ipsa si illustri nata genere suisset, Romano facile nupsisset.* Sed refutant Gregoram ducis Braunsuicensis, et Sabaudia comitis filia, quæ ambæ cum Andronico juniore nuptæ fuerunt. Et cap. 40, ostenditur, quantopere frater Annæ de hoc matrimonio lætatus sit, quantopereque sororem idcirco honorarit.

(97) Superius vocaverat Μουμφαρά. Nicetas autem, μαρκέσιον Μόντης Φεράντης.

(98) Multo inhumanius habitum dicit Gregoras: *Sed neque ipse, neque verba ejus ulla ex parte admittabantur; sed et lapidibus superne ab iis qui propugnacula mœnium tuebantur, fugabatur; qui ne vocem quidem ejus ferebant, eumque contumeliosis dictis impune incessabant; et ignominiosæ dimittebant, dolo plenam esse et cogitationem et orationem ejus dictitantes.*

ipse caput devoraret. Ad hoc verbum subridens A ille : Atqui, Marce, inquit, non est ut hoc possit. Nam vivus meum ipsius caput devorare nequeo, et mortuus multo minus quivero, ut te utrimque mentitum appareat. Ac Marco quidem ludens talia respondit : Marulæ autem suo nomine avo hæc referenda dedit : Scire Deum ipsum, scire etiam se, quod res ipsæ testentur, nihil se studii alacritatisque ad ea quæ ille mandasset, sibi que placere ostendisset, exsequenda prætermisisset. **159** Existimasse porro eum quoque hæc præ aliis scire, ut oportebat. Sed quoniam dæmonis alicujus invidia ita comparatum sit, ut amoris atque obedientie antehac suæ erga ipsum argumenta ventis tradiderit, sycophantisque ac perditis hominibus auscultans (multa prius adversum se meditatus, insidiosaque molitus, ut pateat ex interceptis litteris, quas per episcopos revertentes illi miserit) bellum renovavit; et cum sæpe multumque rogans, uti pacem acciperet, non impetravit, et nunc cum huc veniens, genua ejus amplexus sit, et ut pax constitueretur, nihil non tentarit, ipse tamen se nondum fregerit, sed supplicem re infecta dimiserit, et tanquam vas inutile abjecerit, spemque suam in pardali collocavit, quam solutam contra se immiserit, ideo pacem et dicta propter illam sacramenta Deo se committere (per quem jurata religiose adhuc servet) et omnes res suas in justum omnium judicem referre, jamque necessitate constrictum bello manum implicare. Confidere se ipsum quoque amentiam suam brevi cogniturum, et ex eventis perspecturum, ea elegisse quæ vitare in primis, ea reliquisse quæ toto pectore consecrari complectique debuisset. Hæc fatus de equo descendit, et quanvis absentem avum, ritu consueto veneratus est : ac Marules perinde ut prius, cum silentio de mœnibus caput ei submitit. Aliis deinde in muro stantibus salutatis, discessit; veniensque Selybriam, republicam suo judicio formavit, et præfecto ibidem declarato, Didymotichum abiit, relicto Selybriæ Apocaucho magno cubiculario, ut si quid opus esset securitatis causa id constitueret, et ad se veniret; quod cis paucos dies factum est, Exercitus ad Didymotichum congregari jussus. Non ita multis interjectis diebus, qui erant in Thracia affuerunt omnes, extra Comanorum paulo minus duo millia, qui e Dalmatia Michaelis secundi castra secuti fuerant. Edicto imperatoris senioris Andronicus Tornices, et Manuel Lascaris Thracia pulsi, in insulis Lemno, Thaso et Losbo se collocaverant. Exsilii hujus causa manifesta non exstabat. Ferebatur, eos cum Scytharum satrapis clandestina habuisse colloquia, uti in Thraciam copias mitterent, unaque cum cætera præda ipsos cum conjugibus **160** atque liberis se illis dedentes secum abducerent. Hujus criminis nulla erat probatio. Quare junior imperator eos exsilio multatos non parum indignabatur; ferebat tamen tacitus, ne quid ab avi sententia discrepare videretur.

αὐτοῦ πόλιν περιποιεῖν ἑαυτῷ ἑξαπατῶντα καὶ παραπειθόντα τὴν προστύχοντα. Οὐτε γὰρ αὐτὸν δυνατὸν ἐπὶ τὸ τεῖχος ἔλθειν, οὐτ' αὐτῷ τὴν εἰσοδὸν συγχωρῆσαι, ἀλλ' οὐδὲ μὴν τὸν θεῖον αὐτῷ τὸν Μαρκέστην ἀποστειλεῖν πρὸς αὐτόν. Πλησίον δὲ αὐτοῦ Μαρούλη καὶ Μάρκο; τὸς Καβαλλάριο; ὠνομασμένους, ἕ Καβαλλάριου τοῦ Βάρδα ἑστῶς, ἐκ τῶν οἰκετῶν τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ὦν, σκαιῶς καὶ ἀπειθεύτως πρὸς βασιλεῖα τὸν νέον εἶπεν, ἀποχωρεῖν τῶν ἐνθόνδε, πρὶν κατεθδοκίναται τὴν κεφαλὴν τὴν ἑαυτοῦ. Ἡδὺ δὲ γελᾶσας ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῷ λόγῳ, Ἄλλ' οὐκ ἂν εἴη δυνατὸν, εἶπεν, ὦ Μάρκε, τοῦτο. Ζῶν τε γὰρ οὐκ ἂν καταφάγοιμι τὴν ἰδίαν κεφαλὴν. Καὶ ἀποθανόντα ὁμοίως ἀδυνατώτερον τοῦτο πράττειν ὥστε σε συμβαλεῖν καὶ ἀμφωτέρωθεν ἐψεῦσθαι. Πρὸς μὲν οὖν Μάρκον τοιαῦτα παιζῶν εἶρηκεν ὁ βασιλεὺς, τὸν Μαρούλην δὲ ἐκέλευεν ὡς ἐξ αὐτοῦ τοιαῦτα ἀπαγγέλλειν βασιλεῖ, Ὡς αὐτὸς ἂν εἰδείη θεός, οἶδα δὲ καὶ αὐτὸς, καὶ αὐτῶν ἐμοὶ συνεπιμαρτυρούντων τῶν πραγμάτων, ὡς οὐδὲν ἐνέλιπον προθυμίας οὐδὲ σπουδῆς εἰς τὸ πράττειν ἃ τε προσέταττες καὶ ἦν σοι κατὰ γνώμην, ἐλογιζόμεν ὅτι καὶ σὺ μᾶλλον ἂν εἰδείης αὐτὰ τῶν ἄλλων, ἐχρῆν γάρ. Ἐπεὶ δ' οὕτω τὰ πράγματα φθονερός τις συνεσκεύασε δαίμων, καὶ ὦν μὲν ἐν τοῖς παρασχούσι κριτοῖς εὐνοίας ἄμα καὶ εὐπειθείας τῆς πρὸς σὲ ἐπιδείξειμαί ἐργῶ ἐπελάθου, ἀνθρώποι; δὲ συκοφάντας καὶ φθόροι; πεισθεῖς κεκλιηκας αὐθις τὸν πόλεμον τὸν πρὸς ἐμὲ (πολλὰ πρότερον καὶ βουλευσάμενος καὶ συσκευάσας κατ' ἐμοῦ, ὡς ἐγένετο καταφανὲς; ἐμοὶ ἐκ τῶν ἐλιωκότων γραμμάτων, ἃ καὶ μετὰ τῶν πρὸς ἐμὲ ἐλθόντων ἀρχιερέων ἐπεμψά σοι), καὶ πολλὰ πολλὰκις ἐμοῦ δεηθέντος; οὐ προσεδέξω τὴν εἰρήνην, καὶ νῦν ἐλθόντος ἐνταυθοὶ καὶ ἀποτομένου σου τῶν γονάτων, καὶ πάντα πράττοντος ὥστε τὴν εἰρήνην εἶναι, οὐδὲν μᾶλλον ὑφῆκας τῆς ὀργῆς, ἀλλ' ἀπρακτον ἀπεπέμψω, ὥσπερ τι σκευὸς ἄχρηστον ἀποδύψας. Ἡλικιας δ' ἐπὶ τὴν δεδεμένην πάροβαλιν ἦν ἔλυσας κατ' ἐμοῦ, ἰδοὺ τὴν μὲν εἰρήνην καὶ τοῦ; δι' αὐτὴν γεγεννημένους ὄρκους παραδίδωμι θεῷ, ὃν αὐτὸς εὐορκῶ, πάντα δὲ τῷ πάντα δικαίως κρῖνοντι ἀναθεῖς τὰ κατ' ἐμὲ, ἀναγκαίως ἦδη πρὸς τὸν πόλεμον χωρῶ. Πέποιθα δὲ ὡς ὀλίγου παρελθόντος χρόνου, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοήσεις τὴν ἀβουλίαν τὴν νυνί; ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν μαθήσῃ σαφῶς, ὡς ὦν μὲν ἀποσχέσθαι ἔδει, ταῦτα προσίλου, ἃ δὲ ἐκρίνας καταλιπεῖν, τούτων ἦν βέλτιον ἔχσθαι παντὶ σθένει. Τοιαῦτα βασιλεὺς ὁ νέος εἶπεν, καταβὰς τοῦ ἵππου, προσεκύνει καὶ ἀπόντα τὸν πάππον καὶ βασιλέα. Καὶ ὁ Μαρούλης δὲ ὁμοίως ὥσπερ καὶ πρότερον ἀπὸ τοῦ τεύχους σιγῇ τὴν προσκύνησιν παρείχε τῷ νέῳ βασιλεῖ. Εἶτα καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπὸ τοῦ τεύχους ἀσπαραμένους ὁ βασιλεὺς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς Σηλυβρίαν. Καὶ διοικήσας τὰ ἐκεῖ ἢ αὐτῷ ἐδόκει ἀριστὰ ἔχειν, καὶ ἄρχοντα ἐπιστήσας Σηλυβριανοῖς, ἦλθεν εἰς Διδυμότειχον, καταλιπόν ἐν Σηλυβρίᾳ παρακοιμώμενον τὸν Ἀπόκρυχον, ὡς ἂν εἴ τι ἀτφαλεία; ἐνέδει Σηλυ-

ερίας ἕνεκα καταστησάμενος, ἀφίκηται πάλιν πρὸς αὐτὸν, ὃ καὶ ἐποίησεν ὀλίγων ἡμερῶν εἴτω. Βασιλεὺς δ' ἐν Διδυμοτείχῳ προσέταξεν ἀθροίζεσθαι τὴν στρατιάν· καὶ οὐ πολλὰς ὕστερον ἡμέρας, οἱ κατὰ Θράκην συνῆλθον πάντες πλὴν τῶν Κομάνων, οὓς ὀλίγῳ ἐλάσσους ὄντας διασχίλους τὸν ἀριθμὸν (ἦσαν δ' οὗτοι οἱ ἐκ Δαλματίας τῷ βασιλεὶ προσελθόντες Μιχαὴλ τῷ δευτέρῳ) προστάξαντος τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ὁ Τορνίκης Ανδρόνικος καὶ ὁ Λίτκαρις Μανουὴλ ἀνέστησάν τε ἀπὸ Θράκης, καὶ ταῖς νήσοις Λήμνῳ καὶ Θάσῳ ἐγκατέψισαν καὶ τῇ Λέσῳ. Αἰτία δὲ ἦν τῆς ἀναστάσεως αὐτῶν, εὐδηλοῦς μὲν, οὐδεμία· ἐλέγετο δὲ ὡς βασιλεὺς πύθοιτο περὶ αὐτῶν ὡς κρύφα διαλεχθεῖεν πρὸς τοὺς σατράπας τῶν Σκυθῶν, ἵνα στρατιάν πέμψαντες ἐκείθεν μετὰ τῆς ἄλλης λείας ἀπαγάγῃσι καὶ αὐτοὺς πρὸς τὴν Σκυθικὴν προσχωρήσαντας ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις. Ἀπίδειξις δὲ ἦν τῆς αἰτίας ταύτης οὐδεμία. Διὸ καὶ βασιλεὺς ὁ νέος ἐδεσχεραίνεν οὐ μετρίως αὐτῶν ἀνισταμένων. Ἦνεγκε δὲ οἱγῆ, τῷ μὴ δοκεῖν ἐναντία βούλεσθαι τῇ βασιλείῳ γνώμῃ.

## CAPUT LII.

*Protostrator Thraciæ prætor creatur. Andronicus nepos cum magno domestico et parte copiarum in Macedonia cum hostibus conficiendus abit. Matrem apud Gratianopolin invenit. In hostes itur : qui timentes sibi. Pheras concedunt. Zichnæ deditio. Hostes Pheris ad pugnam elici non possunt. De postulatis præstandis se excusant ; Domesticus recedendum suadet. Zichnam redeunt.*

Ἐπεὶ δὲ συνῆθοιστο ἡ στρατιὰ, τὸν μὲν πρωτο- A  
στράτορα βασιλεὺς τῆς Θράκης ἀπέδειξεν ἐπίτροπον πάσης, καταλιπὼν αὐτῷ καὶ μέρος τῆς στρατιᾶς ὥστε δύνασθαι πρὸς τοὺς ἐκ Βυζαντίου ἀντέχειν. Αὐτὸς δὲ ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestikῳ τὴν ἐπιλοιπὸν παραλαβὼν πρὸς Μακεδονίαν ἐχώρει, ὡς ἐκεῖ μαχόμενος τοῖς ἐκ τῆς ἐσπέρας τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως στρατηγοῖς. Ἐπίθετο γὰρ αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐσπερίων πόλεων στρατιάν οὐκ εὐκαταφρόνητον συνηθροικίας, ἅμα δὲ καὶ Τριβαλῶν οὐκ ὀλίγην συμμαχίαν ἐπαγομένου; χωρεῖν κατ' αὐτοῦ. Βασιλίδα δὲ τὴν αὐτοῦ γαμετὴν ἐν Διδυμοτείχῳ καταλέλοιπεν ἅμα τῇ αὐτοῦ θεῖζ Θεοδώρα τῇ Καντακουζηνῇ τῇ τοῦ μεγάλου δομestikοῦ μητρὶ. Γενόμενος δὲ ἐν Γρατζιάνου πόλει περὶ ἐκβολὰς τῆς Θράκης κειμένην, Σένην αὐτοῦ μη- B  
τέρα τὴν βασιλίδα τὴν ἐκ Βυζαντίου ἐπάνοδον αὐτοῦ περιμένουσαν εὔρεν. Αὕτη γάρ, ἐτι τῶν πρὸς ἀλλήλους τοῖς βασιλεῦσι σπονδῶν οὐσῶν, πρὸς βασιλέως ἠτήσατο τοῦ κηδεστοῦ πρὸς Θεσσαλονίκην ἐν ᾧ φροντιστηρίῳ τὸ μοναχικὸν ἡμφιάσατο σχῆμα πάλιν ἐπανειθεῖν· καὶ ἐπετρόπη. Ὡς δὲ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ ὁ πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλείων πόλεμος ἀναβρόπισθη, ἔμεινεν ἐν Γρατζιάνου δεισασα τὴν ἀτάξιν τῶν ἐσπερίων. Ὡς γὰρ ἠγγέλθη αὐτοῖς ὅτι διελέλυτο αἱ σπονδαί, τοὺς τῷ νέῳ βασιλεὶ προσκειμένους εἰρξάν τε πάντας καὶ εἶχον ἐν φρουρᾷ· ἡμέρας δὲ ὀλίγας ἅμα τῇ μητρὶ διατρίψας αὐτοῦ, ἐπεὶ ἡ ἐκ τῆς ἐσπέρας στρατιὰ ἠγγέλθη περὶ Δράμαν καὶ τὴν Φιλίππου πόλεις Μακεδονικὰς ἐστρατοπεδευκέναι, Θεῶν καὶ τῇ C  
πανάγῳ αὐτοῦ μητρὶ εὐξάμενος, καὶ θυσίαν αἰνέσεως αὐτοῖς θύσας, τοὺς ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς γεγενημένους τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ὄρκους, οὓς αὐτὸς ᾤετο εὐορκεῖν, ἐκέλευσεν ἐπὶ τῆς σημαίας ἀναθέντας εὐθὺς χωρεῖν τῶν πολεμίων. Ἐστρατήγουν δὲ αὐτῶν ὃ τε τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως ἀνεψιὸς Ἀσάνης Μιχαὴλ, καὶ ὁ ὑπαρχος Μονομάχος, καὶ ὁ πρωτοδεστιάριος Παλαιολόγος; Ανδρόνικος, καὶ ἐπὶ τούτοις; Δημήτριος ὁ δεσπότης ὁ τοῦ βασιλέως υἱός. Τοῦ δὲ ἐκ τῶν Τριβαλῶν συμμαχικοῦ δυοκαίδεκα ταγμάτων ὄντων, ὁ Χρέλης ἐστρατήγει, τῶν τε παρὰ Τριβαλοῖς εὐπατριῶν καὶ ἀνδρίας καὶ ἐμπειρίας; στρατηγικῆς τὰ πρῶτα φέρων παρ' αὐτοῖς. Ἄμα δὲ τῷ ἄψασθαι τῆς ἐπ' ἐκείνους ὁδοῦ, ὁ βασιλεὺς πρόσταγμα

Exercitu jam congregato, imperator protostratorum universæ Thraciæ præficit; partem copiarum ad Byzantinis erumpentibus resistendum ei attribuit; cum altera parte et magno domestico in Macedoniam tendit, ibi cum ducibus senioris ex occidente signa collaturus, quos ex urbibus occidentalibus non contemnendo collecto agmine, et cum Triballorum non modicis auxiliis se oppugnatum venire intellexerat. Uxorem Augustam cum consobrina Theodora Cantacuzena, magnei domestici matre, Didymotichi relinquit. Postquam Gratianopolin in sinibus Thraciæ positam attigit, Xenam matrem imperatricem, suam Byzantio reditum præstolantem, invenit. Nam etiamnum durante sædere, a prosovero imperatore contenderat, ut sibi ad monasterium Thessaloniciæ, in quo monasticum induisset habitum, redire fas esset; quo voto potita est. Dum autem proficiscitur, bello inter imperatores concitato, Gratianopoli, Occidentalium tumultum et insolentiam metuens substitit. Statim enim atque nuntiatum est, sædus periisse, quotquot rebus junioris bene cupiebant, in custodiam dati sunt. Paucis porro diebus cum matre consumptis, ubi nuntius allatus est, exercitum occidentalem circa Dramam et Philippas Macedoniæ oppida castrametari, Deum ejusque Parentem castissimam comprecatus, et sacrificium laudis iisdem sacrificans, jussit jusjurandum, quod avus in sædere sanciendo jurasset et servare se putabat, in vexillo suspendi, et recta in hostes procedere, quorum duces, imperatoris senioris ex sorore filius, Michael Asanes, et Monomachus præfectus, 161 et Andronicus Palæologus protovestiarius, ac post eos Demetrius despota, imperatoris filius; Triballorum duodecim cohortibus Chreles præerat; qui inter nobiles suæ nationis fortitudine et bellicis laudibus antecellebat omnibus. Simul autem viam ingressi sunt, imperator junior hujusmodi mandatum ad eos mittit: Mi patre despota, et vos cognati mei, reliquique principes exercitus, quantam venerationem, obedientiam, et amorem avo meo hactenus impenderim, et quomodo bellum a me nequaquam ortum

sit, sed o unem potius in eo cogitationem locarim, A  
 omnemque machinam moverim, ut id omnino  
 nullum esset, Deus, quem nihil fugit, novit, et  
 egomet mihi sum conscius. Imperatorem quidem  
 ad fœdus servandum, quanquam crebris obsecra-  
 tionibus flectere non potui, fretum promissis, quæ  
 vos ei in caput meum dedistis. Auditus autem et  
 vos rebus occidentalibus pro summa commoditate  
 vestra ordinatis nunc usque Dramam et Philippos  
 venire, suspicatus sum id quod est, huc me quæ-  
 situm adventare. Quia vero ætate sum inferior,  
 laud fas judicavi, in Thracia manendo plures la-  
 bores vobis creare, sed vexillo meo imperatoris  
 sacramentum, quo in fœdere mihi se obligavit,  
 suspendens, viam ad vos ducentem capessivi, ma-  
 num ubi occurrissem conserturus. Id cum sciatis  
 modo, ad pugnam vos expedite. Ista in litteris  
 imperator. Illi se infirmiores judicantes, quam ut  
 acie decertarent, audientesque imperatorem Xan-  
 thiam accessisse, consultum fore decreverunt,  
 motis castris alio se transferre. Igitur Pheras pe-  
 tunt, et quod urbs ea firmissimis septa mœnibus  
 esset, tantoque exercitui commeatum suppeditare  
 largiter posset, et quia sperabant, imperatorem,  
 ubi intellexisset eos urbem illam pro castris ha-  
 bere, annonaque et reliquo commeatu affluere,  
 metuentem ne e castris adeo munitis erumperent,  
 Christopoli mansurum. Qui ut Christopolin venit,  
 et eos Pheris se credidisse accepit, persequi insti-  
 tuit, et ad oppidum Zichna appellatum, prope  
 Pheras, exercitum adduxit. Zichnii jam ante, im-  
 pulsore Alexio Zamplacone magno pappia, qui e  
 Christopoli occulte cum ipsis egerat, animis ad  
 juniorem imperatorem defecerant. Et quia tum  
 non spe, sed oculis ipsis certum videbant auxi-  
 lium, propalam **162** ad eum dedita urbe transie-  
 runt. Transacto ibi biduo ad reficiendum, re-  
 creandumque ex itineris labore, ex pluviarum et  
 frigidis injuria militem (quippe mense Januario),  
 die tertio bene mane signum ad arma capienda  
 dari jussit. Tum instructis velut ad pugnam ordi-  
 nibus, composite et cum silentio incedentes, non  
 procul Pheris, fluviolo Libobisto transmissis, in  
 procinctu, tanquam cum hoste jam jam dimicaturi,  
 per diem constituerunt. Ut nemo contra exiit, ca-  
 stris ibidem positis noctem duxerunt. Quia ipsa  
 nocte copiarum Occidentalium duces, adjuncto  
 etiam Chrele Triballorum ductore, de pugna com-  
 mittenda disceptarunt. Decretum, id neque Ro-  
 manis, neque sociis bene casurum. Etenim tam  
 ratus ordo, silentium, et tolerantia adversariorum,  
 non parvum eis timorem incutiebat; arbitran-  
 tibus, non eos tam mirifico impetu ad pugnandum  
 cum pluribus, et suam ipsorum urbem insidentibus  
 ferri potuisse, ni prius secum plane constituis-  
 sent, in prælio aut vincere, aut occumbere. Placuit  
 igitur intra muros se continere, urbem custodire,  
 et obsidionem tolerare, ac si imperator diu illic  
 hæsurus non esset. Postridie exortia luce imperator

πέπομε πρὸς αὐτοὺς περιέχον τοιαῦτα· Θεὸς μου  
 δεσπότη καὶ ὑμεῖς θεοὶ μου καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες  
 τῆς στρατιᾶς, ὅποῖαν τινα εὐπίθειαν καὶ αἰδῶ καὶ  
 φιλίαν πρὸς τὸν ἐμὸν πάππον καὶ βασιλέα ἐν παντὶ  
 τῷ παρασχόντι ἐπεδεικνύμην, ὅπως τε οὐδεμίαν  
 αὐτῷ παρέσχον ἀφορμὴν πολέμου, ἀλλὰ μᾶλλον πεί-  
 σαν ἐκίνησαν ἐκίνησα καὶ μηχανῆν ὥστε μηδὲ τὴν  
 ἀρχὴν κινηθῆναι τὸν πόλεμον τούτον, θεὸς τε οἶδεν  
 ὁ πάντα εἰδῶς, καὶ αὐτὸς σύννοιδά ἐμαυτῷ. Βασιλέα  
 μὲν οὖν πείσαι ταῖς συνθήκαις ἐμμένειν οὐκ ἔδυνά-  
 σθην, πολλὰ δεηθεὶς, ταῖς ἐπαγγελίαις πεποιθότα, ἀ-  
 αὐτῷ ἐπηγγέλασθε ὑμεῖς κατ' ἐμοῦ. Πυθόμενος δὲ  
 καὶ ὑμᾶς τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν ὡς ἂν ὑμῖν ἄριστα  
 εἶχεν οἰκονομησαμένους νῦν ἤκειν ἄχρι Δράμας καὶ  
 τῆς Φιλίππου, ὅπερ ἐστὶν ὑπενόησα, ἐμὲ ζητοῦντας  
 ἄχρι τούτου ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ νεώτερος ὑμῶν ἐγὼ τῆν  
 ἡλικίαν οὐ δέον ἔλογισάμην αἰτίας ὑμῖν πλειόνων  
 γενέσθαι πόνων ἐπὶ τῆς θράκης μένων, ἐπὶ τῆς ση-  
 μάλας τῆς ἡμῆς τοῦς τοῦ βασιλέως ὄρκους ἀναλεῖς,  
 οὗς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ὁμώμοκεν ἐμοί, τῆς πρὸς  
 ὑμᾶς φερούσης ἡψάμην, ὡς ὅπουπερ ἂν ἐντύχω μα-  
 χούμενος ὑμῖν· ὁ δὲ καὶ ὑμεῖς εἰδότες ἤδη, παρα-  
 σκευάσασθε πρὸς μάχην. Τοιαῦτα μὲν ἐδήλου τὰ  
 γράμματα. Οἱ δ' ἔπει ἐγώσων ἀδύνατοι εἶναι ἀντι-  
 παρατάξασθαι πρὸς μάχην, ἐπύθοντο δὲ μέχρι Σαν-  
 θείας βασιλέα ἐφθακέναι, οὐκ ἰδοῦναι λυσίτελεν ἐπὶ  
 τῆς αὐτῆς μένειν στρατοπεδείας, ἀλλ' ἄραντες ἐκεί-  
 θεν, ἦλθον εἰς Φεράς· ἅμα μὲν καὶ διὰ τὴν πόλιν  
 ὄχυρὸν εἶναι καρτερωτάτων τειχῶν περιβολαῖς, καὶ  
 ἀφθονίαν τῶν ἐπιτηδείων δυναμένην χορηγεῖν τῇ  
 στρατιᾷ τοσαύτη ὄσση, ἅμα δὲ ἐλπίσαντες καὶ βασι-  
 λέα, ἂν αὐτοῖς πύθῃται ὡςπερ στρατοπέδῳ τῆ Φε-  
 ραίων χρωμένους, καὶ ἀφθονίαν ἔχοντας σίτου, ὡςπερ  
 ἀποδεικνύσαντα τὸ ἐξ ὄχυρῶ αὐτοῖς ἐρμᾶσθαι στρα-  
 τοπέδου, πρὸς Χριστοπόλιν μενεῖν. Βισσιεύς δὲ ὡς  
 ἐγένετο ἐν Χριστοπόλει, ἐπεὶ ἐπύθετο αὐτοῦς ἀφι-  
 γμένους εἰς Φεράς, ἦξε καὶ αὐτὸς αὐτῶν κατόπισιν.  
 Καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν πολυχνήῳ τινὶ Ζίχνα προσα-  
 γορευομένῳ ἐγγὺς Φερῶν. Οἱ δὲ Ζίχνιοι, καὶ πρότε-  
 ρον μὲν ἀφεστηκότες ἤδη ταῖς γνώμας πρὸς βασι-  
 λέα τὸν νέον, Ἀλεξίου Τζαμπλάκωρος τοῦ μεγάλου  
 παπίου ἐνάγοντος πρὸς τοῦτο, ἐκ Χριστοπόλεως  
 κρύφα πρὸς αὐτὸν διαλεγόμενου, τότε δὲ οὐκ ἐν ἐλ-  
 πίσιν, ἀλλ' ἐν βεβαίῳ ἤδη τὴν βοήθειαν ὀρῶντες,  
 ἀπέσπῃσαν ἀναφανδόν, καὶ βασιλεὶ προσεχῶρσαν  
 τῷ νέῳ, καὶ τὸ πόλισμα ἐνεχείρισαν. Στρατοπεδεύ-  
 σας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν Ζίχνᾳ ἡμέρας δύο, ὡς ἂν ἐκ τε  
 τῶν τῆς ὀδοιπορίας πόνων καὶ τῶν ὑετῶν καὶ τῶν  
 χειμῶνων ἡ στρατιὰ ἀνακτῆσθαι ἐκυτῆν· ἦν γὰρ  
 ὁρὴ κατὰ μῆνα Ἰανουάριον ἡ τοῦ χειμῶνος ὥρα· τῇ  
 τρίτῃ ἅμα ἐψὲς ἐπὶ τὴν στρατιὰν τῆ σάλπιγγι  
 ἐκέλευσε σημῆναι. Ἐπεὶ δὲ περιέθεντο τὰ ὅπλα,  
 ταξάμενοι ὡς ἐς μάχην, ἤσαν εὐκόσμως ἅμα καὶ  
 μετὰ σιγῆς. Οἱ δὲ ἐγένοντο ἐγγὺς Φερῶν, διαβάντες  
 ποτάμιον τι λεγόμενον Λιθοβιστόν, ἐστησαν περατε-  
 ταγμένοι ὡς τοῖς ἐναντίοις συμβαλοῦντες. Καὶ διη-  
 μερεύσαντες ἐκεῖ, ἐπεὶ οὐδὲς αὐτοῖς ἀντεπεξῆλθεν,  
 ἐστρατοπεδεύσαντό τε καὶ διενυκτέρευσαν ἐκεῖ. Οἱ  
 δὲ τῆς ἐσπερίου στρατιᾶς ἡγεμόνες ἐκκλησιάσαντες



τῆς αὐτῆς νυκτὸς ἅμα Χρῆλῃ τῷ τῶν συμμάχων Τριβαλῶν στρατηγῷ, ἐβουλεύοντο εἰ δεῖ μάχεσθαι βασιλεῖ. Καὶ ἔδοξεν ἀλυσιτελεῖς καὶ Ῥωμαίοις καὶ τοῖς συμμάχοις. Ἡ γὰρ εὐταξία καὶ ἡ σωπῆ καὶ ἡ καρτερία τῆς βασιλείας στρατιᾶς, δέος αὐτοῖς οὐ μετρίως ἐνεποιεῖ, ὡς οὐκ ἂν αὐτοῖς οὕτως ὀρμὴ παρέστη διμονία πλειοῖ τε μάχεσθαι ἑαυτῶν, καὶ παρὰ πόλει τῇ σφετέρᾳ στρατοπεδευομένοις, εἰ μὴ πρότερον οὕτω παρεσκευάσαν ἑαυτοὺς, ὡς ἡ νικῆσοντες μαχόμενοι, ἢ πεσοῦμενοι παρὰ τὴν μάχην. Ἔδοξε δὲ αὐτοῖς λυσιστελεῖν, τειχῆρῃ κατέχοντας τὴν στρατιάν, φρουρεῖν τὴν πόλιν, καὶ ὑπομένειν τὴν πολιορκίαν ὡς τοῦ βασιλέως οὐ περιμενοντος ἐνταυθοῖ, ἀλλ' ἐπικναστρόφοντος ταχέως. Ἄμα δὲ ἔψ εις τὴν ὕστεραν ὁ βασιλεὺς τὴν στρατιάν ὀπλισμένην παρατάξας ὡς ἐς μάχην, ἄχρι μεσημβρίας ἔμεινε πρὸ τῶν τειχῶν, ἐλπίζων ἐς μάχην προκαλέσασθαι τοὺς ἔνδοξον. Ὡς δὲ οὐδεὶς αὐτοῖς ἀντεπέβη, τὸν Λουκᾶν Γεώργιον πέπομφε πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, ἐκ τῶν οἰκετῶν μὲν ὄντα τῶν αὐτοῦ, συνειδὼν δὲ ἄλλως καὶ πρὸς πρᾶσβειας ἔχοντα ἐπιτηδεύει. Ὅν γενόμενον πρὸς ταῖς πύλαις, οἱ μὲν δεῖν ἔρασαν δέχεσθαι εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ ἀντέλεγον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ τῶν Τριβαλῶν στρατηγὸς ὁ Χρῆλης τῶν ἀξιούντων ἦν δέχεσθαι τὸν βασιλέως πρᾶσβευτὴν, εἰσεδέξαντο αὐτόν, τοῦ μὴ δοκεῖν ἐξεπίτηδες τὸν σύμμαχον ἀνίστηναι. Γενόμενος δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ Λουκᾶς, πάντας προσηγόρευεν ἐκ βασιλείας. Ἐλεγέ τε πρὸς αὐτοὺς, Ὡς βασιλεὺς ὁ ἐμὸς δεσπότης πολλὴν ὕμῶν ἀναληγίαν κατεγνωκώς, ὅτι χειμῶνος ὥρα ἐν ἡμέραις ἤδη δευα πρὸς ταῖς πύλαις ἐστηκώς ὕμῶν, καὶ πολλὴν ὡς εἰκὸς ἐν ὥρᾳ τοιαύτῃ τάλαιπωρίαν ὑπὸ χρῆστος ὑπομένων, οὐδεμιὰς ἔξισται προνοίας παρ' ὕμῶν, ἐπεμψεν ἐμὲ τὴν μικρολογίαν ὑμῖν ὀνειδιούντα· καὶ ἅμα ἀξιώσονται, ἢ βασιλέα τὸν ἐμὸν δεσπότην ἐντὸς τειχῶν αὐτοὺς φιλοφροσύνης ἕνεκα καλεῖν, ἢ αὐτοὺς ἔξω πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν τῆς αὐτῆς ἕνεκα αἰτίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐμοὶ παίζοντι μάλλον, ἔφη, λέλεκται βρασιώνης χάριν· βασιλεὺς δὲ ὑμῖν μνησθεῖς, Ὡς ὁ ἐμὸς πάππος καὶ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν ἐμῶν πρὸς αὐτὸν διαβαλλόντων ἐναχθεῖς, τὰς μὲν συνθήκας, αἱ πρὸς ἀλλήλους τῆς εἰρήνης ἕνεκα ἐθέμεθα, διαλύσας, τὸν πόλεμον τοῦτον ἐκίνηκε κατ' ἐμοῦ, μηδὲν μῆτε ἀδικήσαντος· μῆτε παραβηκότος τὰς συνθήκας. Καὶ πολλὰ πολλάκις ἐμοῦ διεθόντος, καὶ πάντα κάλων κινήσαντος ὥστε μὴ λυθῆναι τὴν εἰρήνην, οὐκ ἤνείσχετο αὐτὸς, ἐμοὶ δοκεῖν ἀποβλέπων πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐλπίζων βραδίως ἂν ἐμὲ καταργάσασθαι ἐν τῷ πολέμῳ δι' ὑμῶν. Ἐπεὶ δὲ ὡς ὁρᾶτε οὐχ ἢ αὐτὸς προσεδόκα τὰ πράγματα ἀπέβη, ἀλλὰ καὶ ἦν εἰς πρὸς ὑμᾶς ἡδὴ βεβαίως περιήρηται ἐλπίς, θεομαί ὑμῶν, τοῦ κοινῶν παντὸς τῶν Ῥωμαίων ἔλεον λαθόντας, οὕτω δεῖν ὡς ὑπ' ἀλλήλων φθειρομένων διὰ τὸν πόλεμον ὑμῶν τὸν πρὸς ἀλλήλους, πέμψαι πρὸς βασιλέα τινὰ διδάξοντα περὶ τῶν ἐνταυθοῖ πραγμάτων τάληθές. Οἴωμαι γὰρ ἂν πύθεται τὰ ἐνταῦθα πράγματα οἱ κεχώρηκε, μάλλον ὑφίσσιν τῆς πρὸς ἐμὲ ὀργῆς, καὶ τὸν πόλεμον ἐβελήσιν καταθέσθαι, οὐκέθ' ὁμοίως ὡσπερ καὶ πρότερον τὰς πρὸς τὸν πόλεμον ἐλπίδας ἔχων. Ἐγὼ δὲ, πρῶτον μὲν

A armato et disposito quasi ad pugnam milite, ad meridiem usque spe hostis eliciendi ante muros perseverat. Nullo prodeunte, Lucam Georgium de familiaribus ministris, virum catum et legationibus obeundis idoneum ad eos mittit. Ad portam ut accessit, pars intromittendum dicere, pars negare. Tamen auctoritate Chrelæ moti, ne socium de industria contristare viderentur, Lucam intromiserunt. Ille omnes imperatoris nomine salute imperit; narrat dominum suum eorum stuporem admirari; quod cum hiberno tempore ad portas urbis biduo steterit, multamque, ut tali temperate, molestiam frigidis pertulerit, nulla ab eis cura dignatus sit. Ideo se nunc ad sordes istas et inhumanitatem illis exprobrandam misuum esse; et simul rogatum ut aut imperatorem humaniter intra moenia vocarent, aut ipsi ad illum eadem de causa exirent. Sed hæc, inquit, joco potius ad animum relaxandum dixerim. **163** imperator hæc vobis significat: avum suum ab obtrectatoribus ad pacis foedera dissuena inductum, hoc bellum contra se immerentem, nec foedus violantem suscepisse. Crebro atque omnibus precibus orasse, et rudentem omnem movisse ut ne faceret; nihil profecisse; quia is, ut apparet, ad vos respectum habens, illum non difficulter armis vestris vita et fortunis exuturum sese confidat. Quoniam autem conspicerent, rem contra atque is opinaretur, evenisse, et quam de ipsis spem firmam concepisset, nunc periisse, observare ut miserati Romanam rempublicam, quæ propter mutuum avi et nepotis bellum sic a semetipsa dilaceretur, aliquem mittant, senem veræ edocturum, quo pacto se res hic habeant. Sperare enim, si cognoverit quo infelicitatis illæ devenerint, parcius irasciturum, amissaque præterita fiducia, bellum valere jessurum. Se interim, quandiu sibi cum illis convenerit (donec nimirum nuntius redierit), nihil incepturum. Si imperator pacem non admiserit, Martem invadendum; si divino approbante Numine bello abstinere voluerit, se fidem illis jurejurando obstricturum, in neminem, tametsi armorum istorum auctorem maximum, offensum, injuriarumque memorem **D** animum gesturum, sed iis oblivione sepultis, universis securitatem donaturum. Hæc Lucas; quem ducis paulisper submotum ut sententia conferret, revocant; aiunt, nihil penitus horum, ad quæ imperator hortetur ac provocet, præstare posse. Nam ipsum intra moenia recipere, haud tempestivum esse; ad pugnam vero cum illo miscendam, non exituros; quod si libuisset, heri statim ac venisset, facturos fuisse. Si oppugnetur, de mœnibus necessario se defensuros. Legare autem quempiam Byzantium, qui de his rebus imperatorem doceat, indecens videri. Nam cum subditi sint, et nunc quæ ille imperaverit sese exsequi, et in posterum quæcumque res tempusque suaserint, transacturos. Licitum esse

ipsi facere quæ velit, quæque sibi fructuosa putaverit. Hæc duces imperatoris senioris responderunt. Quibus e Luca perceptis, junior proceres suos coegit omnes, et quid agendum, in consultatione posuit. **164** Magni domestici consilium fuit, recedendum, et cum nullum operæ pretium consequerentur, non esse temere frustra laborandum; neque enim Pheras expugnatos, et obsessos milites cum ducibus nec ipsos iufficiaturos, nunquam se directa scie nobiscum ausuros congruere. At enim, objiciet quispiam, non est habenda fides verbis hostium, qui semper iis contraria loquuntur, quæ facere machinantur. Ego vero ex re ipsa, non ex verbis eorum conjecturam capio, illos obsideri malle, quam æquo se campo credere. Igitur quando neque vi capi possunt intra muros delitentes, neque ulla machina, aut stratagemate ab iis divelli, et ad prælium cogi, nihil necesse est, tempus bonis rebus efficiendis commodum hic male perdere, exercitumque infrugiferis defatigare molitiis: sed hinc eo abducere, ubi victus commoditas. Tum deinde quæ pro tempore utilia videbuntur, ea conficere. Laudavit consilium imperator, et id nobilitas consensu confirmavit. Inde Zichnam duobus diebus reversi sunt.

βασιλέως ἀπεκρίναντο στρατηγῶν. Ἐπεὶ δὲ ὁ Λουκάς ἐλθὼν ἀπήγγειλε ταῦτα τῷ νέῳ βασιλεῖ, συναγαγὼν τοὺς ἐν τέλει πάντας, ἐβουλεύετο ὃ τι δεῖο ποιεῖν αὐτοῦς. Συνεβούλευε δὲ ὁ μέγας δομεστικός ἀναχωρεῖν, καὶ μὴ ποιεῖν εἰρήνην καὶ μάτην, τῶν ἐδόντων πράττοντας οὐδέν. Οὕτε γὰρ αὐτοὺς Φερὰς δυνατὸν παραστήσασθαι τειχομαχίᾳ, ἥτις ἐνδὸν ἅμα στρατηγοῖς πολιορκουμένη στρατιὰ οἷδ' ἂν αὐτοὶ ἀρνηθεῖεν τὸ μὴ οὐκ ἐκ παρατάξεως τολμήσαι ἂν ποτε εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἵναί. Καίτοι γε εἴποι τις, ἂν, ὡς οὐ χρεὴ πιστεύειν τοῖς τῶν πολεμίων λόγοις ἀεὶ τάναντία λεγόντων ὧν διανοοῦνται πράττειν· ἐγὼ δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐξ ὧν ἐκείνοι λέγουσι στοχάζομαι πολιορκεῖσθαι μάλλον ἢ μάχεσθαι ἡμῖν αἰρουμένους. Ὅτε τοίνυν οὕτε βίβ' ἐλθὼν αὐτοὺς ἐγχωρεῖ τειχήρεις ὄντας, οὕτε μηχανῆ τινι καὶ στρατηγίᾳ τῶν τειχῶν ἀποστήσαντας ἀναγκάσαι μάχεσθαι ἡμῖν, οὐκ ἀναγκαῖον ἐνταῦθα τὸν τε χρόνον παραναλίσκεν ἐν ᾧ τῶν δεόντων ἐξέσται τι πράξει, καὶ τὴν στρατιὰν ἀνοητοῖς κατατίθειν πόνοις. Ἀλλ' ἀπαγαγόντα· ἐντεῦθεν ὅπου τῶν ἐπιτηδείων τὴν ἀποκομιδὴν ἔξουσι βρόβιν στρατοπεδεῦσαι· εἴθ' ἐξῆς ἂν δοκεῖ λυσιτελεῖν, ἐκ τῶν παρόντων πράττειν. Τοιαῦτα τεῦ μεγάλου δομεστικοῦ βουλευσαμένου, ὃ τε βασιλεὺς τὴν βουλὴν ἐπήκει, καὶ οἱ ἐν τέλει συνεψηφίζοντο πάντες. Καὶ ἀναστρέψαντες ἐκεῖθεν, ἱστρατοπεδεύσαντο πάλιν ἐν Ζίχνα, ἐν ἡμέραις δισί.

## CAPUT LI'I.

*Ad occupandam Thessalonicam imperator nepos vocatur. Partium studia et conatus. Portis apertis recipitur. Pherenses subsidium ad arcis propugnatiōnem mutant; sed cedunt, fuganturque subsidiarii. Miraculum de sanato pede imperatoris ope sancti Demetrii martyris. In arce factiones duæ, quæ impunitate concessa imperatori transiunt.*

In hoc statu res erant, cum Thessalonica adest Philommates, allegatu eorum, qui illic partes imperatoris tuebantur. Is et alia bono esse loco, et si modo veniret, urbem nullo labore occupatum nuntiabat. Itaque dossuaria jumenta et impedimenta cum militibus, quibus non essent equi valentes et bellatores, secernit, et Zichnæ cum Zimplacone magno pappia, aliisque practerea paucis relinquit; ipse cum magno domestico, et ducibus reliquis, selectoque milite Dramam, ejus obsidendæ causa visus est proficisci. Sed nocte ipsa viam relegens, per Strymonem Thessalonicam petiit, transitoque flumine juxta Marmarium (oppidi nomen

ἀπρακτος καθοδοῦμαι μὴδὲν κινῶν ὅσον ἂν συμβῶμεν χρόνον, ἕως ἂν ὁ πεμφθεὶς πρὸς βασιλέα ἐπανήξῃ. Κἂν μὲν αὖθις ὁ βασιλεὺς μὴ προσδέξηται τὴν εἰρήνην, ἄπτεσθαι τοῦ πολέμου, ἂν δὲ Θεοῦ συνευδοκοῦντος τὸν πόλεμον ἐθελήσῃ καταθέσθαι, παρεξομαί ἡμῖν ἐγὼ πιστεῖς ἰσχυράς δι' ὄρκων τοῦ μηδὲν μνησι:κακῆσειν, εἰ τις καὶ τοῦ παρόντος; ἔδοξεν αἰτιώτατος γενέσθαι πολέμου, ἀλλὰ πᾶσιν εὐμενῶς διατεθεῖς, ἀσφάλειαν καὶ ἀμνηστίαν παρέξειν τῶν κακῶν. Τοιαῦτα μὲν πρὸς αὐτοὺς ὁ Λουκάς ἐκ βασιλέως εἶπε τοῦ νέου. Οἱ δὲ μεταστῆσαντες αὐτῶν ἐπὶ μικρὸν ὥστε βουλεύσασθαι ἐφ' ἑαυτῶν, πάλιν μετὰ καὶ ἐσάμαρτοι, μὴ δύνασθαι μηδὲν εἶπον ὧν βασιλεὺς προκαλεῖται πράξει. Τό, τε γὰρ ἐκείνων εἰς τὴν πόλιν δέξασθαι, παντελῶς ἔξω καιροῦ, αὐτοὶ τε οὐκ ἐξελεύσονται μάχῃ διακρίσθαι πρὸς αὐτόν. Εἰ γὰρ ἐμελλον, τῇ προτεραίᾳ ἂν ἅμα τῷ αὐτῶν ἐλθεῖν ἢ μάχῃ συνήφθη, ἂν δὲ τις αὐτοῖς ἐπέη, ἀμυνοῦνται ἀναγκάτως ἀπὸ τῶν τειχῶν. Τό γε μὴν εἰς Βυζάντιον πρὸς βασιλέα ἀποστέλλαι τὸν ἀπαγγελοῦντα περὶ τῶν ἐνταυθοῖ πραγμάτων, οὐ προσήκειν αὐτοῖς. Ὑποχείριοι: γὰρ ὄντες βασιλέως, νῦν τε ἂν προσετάχθησαν ποιεῖν, καὶ εἰς τοῦτιδον, ἅττα ἂν τὰ πράγματα καὶ ὁ καιρὸς ὑψηγέται πράξειν, αὐτῷ τε ἐξελθῆναι ἂν βούλοιο καὶ νομίξειο λυσιτελοῦντα ἑαυτῶν, ταῦτα καὶ ποιεῖν. Τοιαῦτα μὲν οἱ τοῦ πρεσβυτέρου

ἔλεγον· ἔπειτα δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν ἀπαγγελοῦντων ἔμαρτο, ὅτι ὁ Λουκάς ἐλθὼν ἀπήγγειλε ταῦτα τῷ νέῳ βασιλεῖ, συναγαγὼν τοὺς ἐν τέλει πάντας, ἐβουλεύετο ὃ τι δεῖο ποιεῖν αὐτοῦς. Συνεβούλευε δὲ ὁ μέγας δομεστικός ἀναχωρεῖν, καὶ μὴ ποιεῖν εἰρήνην καὶ μάτην, τῶν ἐδόντων πράττοντας οὐδέν. Οὕτε γὰρ αὐτοὺς Φερὰς δυνατὸν παραστήσασθαι τειχομαχίᾳ, ἥτις ἐνδὸν ἅμα στρατηγοῖς πολιορκουμένη στρατιὰ οἷδ' ἂν αὐτοὶ ἀρνηθεῖεν τὸ μὴ οὐκ ἐκ παρατάξεως τολμήσαι ἂν ποτε εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἵναί. Καίτοι γε εἴποι τις, ἂν, ὡς οὐ χρεὴ πιστεύειν τοῖς τῶν πολεμίων λόγοις ἀεὶ τάναντία λεγόντων ὧν διανοοῦνται πράττειν· ἐγὼ δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐξ ὧν ἐκείνοι λέγουσι στοχάζομαι πολιορκεῖσθαι μάλλον ἢ μάχεσθαι ἡμῖν αἰρουμένους. Ὅτε τοίνυν οὕτε βίβ' ἐλθὼν αὐτοὺς ἐγχωρεῖ τειχήρεις ὄντας, οὕτε μηχανῆ τινι καὶ στρατηγίᾳ τῶν τειχῶν ἀποστήσαντας ἀναγκάσαι μάχεσθαι ἡμῖν, οὐκ ἀναγκαῖον ἐνταῦθα τὸν τε χρόνον παραναλίσκεν ἐν ᾧ τῶν δεόντων ἐξέσται τι πράξει, καὶ τὴν στρατιὰν ἀνοητοῖς κατατίθειν πόνοις. Ἀλλ' ἀπαγαγόντα· ἐντεῦθεν ὅπου τῶν ἐπιτηδείων τὴν ἀποκομιδὴν ἔξουσι βρόβιν στρατοπεδεῦσαι· εἴθ' ἐξῆς ἂν δοκεῖ λυσιτελεῖν, ἐκ τῶν παρόντων πράττειν. Τοιαῦτα τεῦ μεγάλου δομεστικοῦ βουλευσαμένου, ὃ τε βασιλεὺς τὴν βουλὴν ἐπήκει, καὶ οἱ ἐν τέλει συνεψηφίζοντο πάντες. Καὶ ἀναστρέψαντες ἐκεῖθεν, ἱστρατοπεδεύσαντο πάλιν ἐν Ζίχνα, ἐν ἡμέραις δισί.

Ἐν τούτοις δὲ τῶν πραγμάτων ὄντων, ἔκειν ἐκ Θεσσαλονίκης ὡς βασιλέα ὁ Φιλομάτης ὑπὸ τῶν ἐκεῖ τὰ βασιλέως τοῦ νέου πρατιόντων πεμφθεὶς, τὰ τε ἄλλα ἀπαγγέλλον ὡς ἔχει καλῶς, καὶ ὡς εἰ νῦν ἀφίκοιτο, σὺν οὐδενὶ παραληφόμενος πόνῳ τὴν πόλιν. Ἐπεὶ δὲ ἐτύθετο ὁ βασιλεὺς, τὰ τε ἀχθοφόρα τῶν ζῶων καὶ τὰς ἀποσκευὰς, καὶ στρατιωτῶν ὅσοι μὴ εὐπόρου ἐπιπῶν εἰρήστων καὶ τὰ πολέμια ἀγαθῶν, κατατέλλοιεν ἀπολεξίμενοι; ἐν Ζίχνα ἅμα Τζαμπλάκωνι τῷ μεγάλῳ πατρίᾳ καὶ τισιν ἑτέροις ὀλίγοις. Αὐτὸς δ' ἅμα δομεστικῷ τῷ μεγάλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἡγεμόσι τὴν ἀπολεγεῖσαν στρατιὰν παραλαβὼν, ἔδοξεν ἐπὶ Δράμαν ὡς πολιορκήσων ἀπείνα.

Ἐπει δὲ ἐπαγένετο ἡ νύξ, ἀναστρέφας ἀφ' ἧς ἐπορεύετο ὁδοῦ, ἤλαυνεν ἐπὶ Θεσσαλονίκην διὰ Στραμίνος. Καὶ διαβὰς τὸν ποταμὸν κατὰ τὸ Μαρμάριον προσαγορευόμενον, μικρὴν ἐκέλευσε τὴν στρατιάν τυχεῖν ἀναπαύλης καταβάντας ἀπὸ τῶν ἵππων, ἀναπαυσάμενοι δὲ εἶχοντο πάλιν τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, καὶ τὴν τε ἐπιούσαν καὶ τὴν νύκτα τὴν μετ' αὐτὴν ἰδεύσαντες, ἅμα ἔψα κατὰ τὴν τρίτην ἦσαν ἐν Χορταίτου. Τῇ προτεραίᾳ δὲ αὐτῆς, φήμη τις διὰ Θεσσαλονίκης διήκει, ὡς βασιλεὺς ὁ νέος, τὸ τε Ζίχνα εἶλε προχωρῆσαν, καὶ εἰς Φεράς ἐλθὼν τὴν ἐκ τῆς ἐσπέρας στρατιάν ἅμα Τριβαλλοῖς τοῖς συμμάχοις ἐγγατέκλεισεν ἐντὸς τειχῶν, μηδὲ ἀνοφθαλμήσαι θυνηθέντας· ἀναζεύξας δὲ πάλιν εἰς Ζίχνα, τὸν τε παρακοιμώμενον Ἀπόκαυχον, καὶ Ἀλέξιον τὸν Παλαιολόγον πέποιθεν ἐνταῦθα, πρόφασιν μὲν ὡς πρὸς τὸν ἐπιτροπεύοντα Θεσσαλονίκης μέγαν στρατοπεδάρχην τὸν Χοῦμον, καὶ τὸν μητροπολίτην διαπρεβευομένους. Τῇ δ' ἄληθεία τοῖς τὰ αὐτῶν πράττουσι κρύφα διαλεξιμένους, καὶ ἅμα κατασκοπεύοντας· εἰ Θεσσαλονίκην ὑπαγαγέσθαι δυνατόν. Παρὸ μὲν οὖν τῆς φήμης τοιαῦτα διεθροῦλετο. Πολλὰ δὲ ἀνερευνήσας ὁ Χοῦμος, ὥστε τὸν ἀπαγγείλαντα τὰ τοιοῦτα ἐξευρεῖν, οὐκ ἔδυνήθη. Ὅμως δὲ ἐδόκει λύσιτελεῖν αὐτῷ τε καὶ μητροπολίτῃ, εἰς τὴν ὑστεραίαν εἰς Χορταίτου, τὸν μητροπολίτην ἐλθόντα, τὸν τε Παλαιολόγον Ἀλέξιον καὶ τὸν παρακοιμώμενον τὸν Ἀπόκαυχον, εἶγε ἀληθῆ τὰ περὶ αὐτῶν διεθροῦληθέντα εἶη, ὡς βασιλεία ἀναστρέφειν κελεύειν, ὡς οὐ συγχωρηθισμένης αὐτοῖς τῆς εἰς Θεσσαλονίκην εἰσόδου. Εἰ δ' ἀπειθοῖεν καὶ βιάζοιντο τὴν ἀφιξίν, προαναφωναίν αὐτοῖς, ὡς εἰρχθῆσονται ἐπιβουλεύοντες αὐτοῖς, καὶ βουλόμενο· Θεσσαλονίκην ἀποστῆται βασιλέως. Τοιοῦτα οἱ μὲν περὶ τῶν ἀκουσθέντων ἐβουλεύσαντο πράττειν. Ἄμα δὲ ἔψα εἰς τὴν ἐπιούσαν ὁ μητροπολίτης μὲν κατὰ τὸ σύμβημα, τὴν εἰς Χορταίτου ἦει, ὁ δὲ γε Χοῦμος ἅμα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, τῆς προαναγορευομένης τῶν Ἀσωμάτων πύλης ἐξελθὼν, ὃ τι ἀνἀποδίκη ἴστατο ἀποσκοπῶν, καὶ ἡ πόλις πᾶσα μετέωρος πρὸς τὰς φήμας ἦν. Τοῖς μέντοι δοκοῦσι τὰ βασιλέως τοῦ νέου πράττειν, πρᾶξοι μὴτε ὅπλοις μὴτε ἵπποις χρῆσθαι, ἀλλ' ἢ οἰκος διατρέθειν ἢ πεζῇ καὶ ὅπλων προΐεσθαι χωρὶς. Τότε δὲ καὶ αὐτοί, ἐπει πανταχόθεν τὰ βασιλέως διεθροῦλετο, ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς αὐτῆς πύλης ἀνελθόντας ἄνοπλοι τὴν ἐκδοχασιν περιέμενον τῶν πρυμμάτων. Ὁ μὲντοι μητροπολίτης, ἐπει ἐγγὺς ἐγένετο Χορταίτου, ἀπροδοκῆτως ἐντυχὼν τῷ νέῳ βασιλεῖ, ἐξεπέληκτό τε καὶ τῆς ἀξίσεως κατεμέμεφετο τὴν ἀκαιρίαν. Προαγορευόντο; δὲ αὐτὸν βασιλέως, αὐτὸς πρὸς τὸν ἐκ τοῦ αἰφνιδίου κίνδυνον θοροθηθεὶς, μηδὲ ἀντιπροσειπῶν, ἤλαυνεν ὡς εἶχε τάχους πρὸς τὴν πόλιν, τὴν ἐφθον μὴνύτων βασιλέως. Εἶπετο δ' αὐτῷ καὶ ὁ βασιλεὺς συντονώτερον βαδίζων· οἱ δὲ τὰ αὐτοῦ πράττειν τοῖς τείχεσιν ἐρεσιώτες, ἐπει ἀπὸ τῶν σημαίων ἔγνωσαν βασιλεία προσελαύνειν, ἀναθαρσῆσαντες ἐπι-

A est) exercitui ab equis descendere, paulumque requiescere præcepit. Ubi requieverunt, rursum **165** cæpto instantes itineri, sequentiq; die ac nocte pergentes, tertia luce difuculo Chortæti fuerunt. Pridie autem rumor per Thessalonicam distulerat, imperatorem juniorem et Zichnam se dedentem recepisse; et Pheras cum adventasset, occidentales corias, cum Triballorum subsidio muros conclusisse, quæ nec aspectum ejus sustinissent; reversum Zichnam, Apocauchum a cubiculis, et Alexium Palæologum eo misisse; in speciem quidem, ut ad præfectum Thessalonicæ Chumnum inagnum stratopedarcham, et metropolitanum legatos, reipsa ut cum suarum partium studiosis clandestinum sererent colloquium, simulque specularentur possetne sub ditionem subjungi civitas. Hæc quidem fama disseminabatur; cujus auctorem Chumnus, tametsi multa inquisitione adhibita, invenire non potuit. Nihilominus ex re sua et metropolitani futurum censuit, si ille postero die Chortatum profectus, Alexium Palæologum et Apocauchum (si verus esset dissipatus rumor) ad imperatorem retrocedere hortaretur; non enim Thessalonicam admissum iri. Si refragantes eo summa vi contenderent, prædiceret, tanquam insidiatores, et urbem ab imperatore avertere studentes, in carcerem contradendos. Hæc illi super auditis facere in animum induxerunt. Die altero, sole recenti, metropolitanus ex condicto. viam Chortætum versus arripuit; Chumnus cum comitatu suo porta quæ Ἀσωμάτων [Incorporeum] vocatur, egressus, rerum eventum observabat. Ac tota urbs a fama pendebat. Cæterum iis qui ab imperatore videbantur esse, indictum erat, neve armis, neve equis uterentur; sed aut intra parietes se continerent, aut sine equis, ac sine armis in publicum prodirent. Qui et ipsi, quandoquidem adventus imperatoris omnium sermonibus celebrabatur, muris portæ jam dictæ conscensis, rerum exitum inermes expectabant. Metropolita ut Chortæto propinquavit, improvise in imperatorem incidens obstupuit, et intempestivam protectionem suam incusavit. Salutatus ab imperatore, ipse repentino periculo exterritus, nihilque respondens, quam celeriter potuit, se proripuit, ejus ad urbem accessum nuntiaturus. Sequetur **166** contentiore gressu imperator. cujus fautores in muris stantes, postquam e vexillis ipsum adequiare dilicerunt, sumpta audacia, in eos qui extra portam erant, lapidationem faciebant. Hi hostibus foris ingruentibus, et qui intus erant ajerte inimicis atque infestis, nescientes quid agerent, intro se recipiunt, portas occludunt. Et quia de muro saxa jacentibus resistere nequibant, in fugam conversi, arcem, ut inde se defensuri, occupant (99). Arci Georgius Lyzicus præerat,

Jacobi Pontani notæ.

Ἀκρόπολιν duobus verbis expressit Latinus poeta VII Æneid.:

Urbe fuit summa Laurentis regia Pici.

Ἀκρόπολις, inquit Etymologicon, καρπόλις τις

Qui in mœnibus stabant, descendere, portas recludere, imperatorem recipere, et urbs simul universa in ejus potestatem abire, populus turmatim ad eum salutandum accurrere. Ille veritus ne Pheris submissa in arcem manus ejus expugnationem remoraretur, copiam quantam sufficere arbitrabatur, delegit, eamque foris, ne cui introitus daretur, custodiri mandavit. Qui Pheris manebant, cognito imperatore Thessaloniam pergere, timentes, id quod accidit, ne se illi dederet, trecentorum virorum delecta corpora mittunt, qui et arcem tenent, et civibus in urbe ad resistendum imperatori animos faciant. Eos, qui ad arcis aditus servandos selecti erant, collato pede, vi et virtute in fugam compulerunt; et alios quidem occiderunt, alios vivos ceperunt. Constitutis quæ ad arcis custodiam pertinebant, imperator ad sanctum Demetrii martyris et myroblytæ (b) con-

Jacobi Pontani notæ.

οὐσα. ἡ κεφαλὴ τῆς πύλης· ἔστι καὶ τόπος ὑψηλὸς Ἀθήνησι· τὰ δ' ὑπ' αὐτῆν ὑπόποιος ὀνομάζεται. *Acropolis quasi urbs in vertice, vertex seu caput urbis; est etiam Athenis locus editus, et quæ sub eo sunt, inferior urbs vocantur.* Gregoras lib. ix: *Concursu facto, a tota fere civitate adoratus et solutus, et faustis acclamationibus acceptus. Erant tum*

Jacobi Gretseri notæ.

(b) Celebris est apud Græcos pariter et Latinos sanctus Demetrius martyr, cujus anniversariam memoriam colunt illi 26 Octobris, isti 8 die ejusdem Octobris: de quo Græci multa et præclara in Menæo, et Metaphrastes apud Surium tomo V, Menologium Græcum a Sirleto cardinale in Latinam linguam translatus, et non ita pridem Ingolstadii editum, et Manuel imperator, constituit. *De feriis.* In honorem ejus conditum est Constantinopoli a Palæologis in insigne monasterium, in quo die natali martyris imperatores Constantinopolitani rei divinæ, veteri et solemniori ritu, operam dabant, ut scribit Curopalata, *De officiis aulæ Constantinopolitanæ.* Ex duodecim famulis, quæ imperatori præferebantur, unum effigie sancti Demetrii insignitum erat una cum imaginibus sancti Procopii et utriusque Theodori martyrum, ut idem Curopalata auctor est. Appellatur *μυροβλύτης*, quia ex sacro ejus corpore variis languoribus morbisque salutaris liquor manabat, cujusmodi *μυροβλύται* divi sunt sanctus Andreas apostolus, ut toti orbi notum, exemplumque exstat apud Gregorium Turonensem, libro *De gloria martyrum*, cap. 31, sanctus Nicolaus Myrensis, quem Manuel imperator in sua constitutione vocat *μυροβλύτην*. Quatuor illi milites duodecimæ legionis, de quibus Procopius, lib. 1 *De adificiis Justiniani*; sancta Catharina, sancta Walpurgis, sanctus Bercharius abbas, de quo Surius, tomo V, die 16 Octobris, ex *Speculo* Vincentii. Plurima edebantur ad sepulcrum sancti Demetrii miracula. Quamobrem in Menæo *θαυματοργῶν* cognomento honestatur. Et certe miraculum, quod hoc loco Cantacuzenus commemorat, longe illustrissimum est dignissimumque quod omnes imamente reponant. Nec mirandum tam eximium beneficium in hominem a Romana, hoc est vera Ecclesia, alienum collatum esse, cum historiarum monumentis proditum sit, ingentia miracula aliquando in ethnicos, et a Christiana religione prorsus alienos a viris sanctis, vel jam in cælum receptis, vel adhuc vitam nobiscum agitantibus patrata esse. Imitantur nimirum benignitatem Patris, qui

τίθενται τοῖς ἐξω τῶν πυλῶν, λίθοις βάλλοντες ἀπὸ τῶν τειχῶν. Οἱ δὲ, τῶν τε πολεμίων ἐξωθεν ἐπιόντων, τῶν τε ἔσωθεν φανερώς ἐκπολεμωθέντων, οὐκ ἔχοντες ὁ τι χρῆσθαι, ἔνδον μὲν εἰσῆλθον τῶν τειχῶν, καὶ ἀπέκλεισαν τὰς πύλας· μὴ δυνάμενοι δὲ ἀντίχειν πρὸς τοὺς βάλλοντας ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, καὶ τὴν ἀκρόπολιν κατέσχον ἐλθόντες ὡς ἐμυνόμενοι ἐκεῖθεν. Ἦρχε δὲ αὐτῆς Λυζικὸς Γεώργιος ἐκ Βερόβοις. Οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ τείχους κατελθόντες καὶ τὰς πύλας ἀνοίξαντες, εἰσεδίξαντο βασιλέα· ἅμα δὲ καὶ ἡ πόλις πᾶσι προσετίθετο τῷ νέῳ βασιλεῖ, καὶ ἠσπάζοντο ἐλθόντες πανδημίαι. Βασίλειος δὲ μὴ ἀπὸ Φερῶν εἰς τὴν ἀκρόπολιν στρατεύμα ἐλθὼν δυσάλωτον ἀπεργάσθηται δέσας, στρατιᾶν ἀπολεξάμενος ὅσων ἦσαν ἀρχαίων πρὸς τὸ ἔργον, τὴν ἀκρόπολιν προσέταξεν ἐξωθεν φρουρεῖν, ὅπως μηδεὶς εἰσέλθοι εἰς αὐτήν. Οἱ δὲ ἐν Φεραῖς ὅτι εἰς Θεσσαλονίκην ἔρχεται πυθόμενοι ὁ βασιλεὺς, δι-

*perauci, qui eum odissent, et seniori imperatori vere studerent, qui arcem propterea occuparunt et munierunt. Unde imperatorem et factiosos forster propulsabant, multosque saxis et telis vulnerabant, quorum multa imperatoris scuto sunt infixa. Postridie vero magno sarmentorum cumulo circumposito, portis exiis, arcem ceperunt.*

in cœlis est: *Qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super jus os et injustos (Matth. v. 45).* Super illos quidem, ut in bonitate et justitia perseverent, in diesque majores progressus faciant; super hos autem, ut a malitia et injustitia, et a pravis persuasionibus, quibus circa Christianæ fidei dogmata inbuti sunt, revocentur. Neque enim miraculum hoc per martyrem Demetrium editum est, ut aut Andronicus, aut alii in sua a vera Ecclesia secessione confirmarentur: sed ut invocatio, cultus sanctorum et reliquiarum mortalibus commendaretur, utque a vero tramite aberrantes, hoc velut lumine divinitus misso illustrati, ad Ecclesiam illam revertentur, in qua pro Christi nomine Demetrius sanguinem luderat. Quid enim aliud sunt aut sancti martyris Demetrii miracula, aut illa, quæ in templo divinæ Virginis Constantinopoli ad Fontes dicto, aut alibi per res sacras, ut per reliquias, oleum benedictum, aquam Iustalem, signaculum sanctæ Crucis, imagines, etc., in schismaticos, hæreticos, Judæos, et ethnicos facta sunt, quam invitamenta quædam et incitamenta ad verum, imo et stabilimenta veri; neque enim fieri potest, ut Deus ulla miracula confirmandæ falsitati aut per se aut per alios edat, cum testis falsus et falsi esse nequeat.

Verum multi turbantur, cum audiunt extra Ecclesiam unam, sanctam, catholicam, et apostolicam miracula fieri; at causæ nihil est, cur aut se aut alios turbent. Nam si fiunt extra Ecclesiam, fiunt tamen aut ab eis, qui dum viverent Ecclesie militantis membra erant, aut per res veræ Ecclesie, aut in confirmationem dogmatum veræ Ecclesie, etiamsi parentur in illos qui veræ Ecclesie non sunt cives; nemo enim unquam dixerit nullum miraculum fieri posse, nisi erga illum qui sit veræ Ecclesie pars. Ergo si qui hinc ad alteram vitam in catholicæ Ecclesie communionem migraverunt, miracula operentur, sive per ipsam sui corporis, sive invocati per preces, sive respectu ad reliquias, sive alio modo, non schismaticam, hæreticam, aut ethnicam perfidiam et superstitionem, sed eam confirmant fidem et Ecclesiam, cujus beneficio ex

σαντες, οπερ εγενετο, μη αυτω προσχωρηση. τρια-  
κοσιους επεμψαν λογαδας, ως τε την τε ακροπολιν

A ditorium (1) processit, simul ut precibus eum ve-  
neraretur (quippe quem a puero præ aliis mar-

Jacobi Pontani notæ.

(4) Thessalōnicensis fuit hic Demetrius, et pro-  
consul; qui cum plurimos ad Christi fidem per-  
duceret, Maximiani imperatoris jussu lanceis con-  
fossus, martyrium consummavit. Ita Romanorum  
martyrologium. Leo imperator encomium in eum-  
dem scripsit. Ad ejus sepulcrum Thessaloniam  
frequens Christianorum concursus fuit, ex quo

unguentum medicum scaturire consuevit, de quō  
Glycas in *Annal.*, Cæren. in *Compend. Historia*,  
et plura Baronius in Notis. Meminit etiam Nicetas  
hujus unguenti in Andronico Comneno. Breviter  
ejus martyrium describit Photius patriarcha in  
*Bibliotheca* sua, quæ nuper Græce Augustæ excusa  
est.

Jacobi Gretseri notæ.

fluctibus hujus vitæ ad æternæ beatitudinis tran-  
quillissimum portum pervenerunt. Pari modo cum  
apud segregatos ab Ecclesia miracula eduntur per  
signum sanctæ crucis, per aquam lustralem, per  
oleum benedictum, per exorcismos, perque alia  
hujus generis mirabilium effectuum organa, non  
alienæ, sed nostræ fidei et Ecclesiæ robur et aucto-  
ritas accedit. Hæc enim licet ab alienigenis usur-  
pentur, Ecclesiæ tamen catholicæ propria sunt, ac  
proinde ubicunque vim suam exerunt, eam non  
nisi ut catholicæ Ecclesiæ instrumenta, et orna-  
menta exerunt, etiam in non catholicos, quia gra-  
tia Dei dives in omnes, his quoque, qui extra septa  
Dominici ovilis vagantur, liberalitatis suæ fontes  
non occudit. Quapropter quando, ut Socrates scribit  
lib. vii, cap. 17, aqua baptismi evanuit, cum Judæus  
quidam impostor, jam ante baptismate a catholico  
episcopo tinctus, denuo a Novatiano antistite bap-  
tizari vellet, miraculum illud non accidit, ut No-  
vatorum hæresis firmaretur, sed ut veritas cat-  
holicæ Ecclesiæ de baptismo non iterando demon-  
straretur. Sic cum per signum sanctæ crucis, per  
imagines, per lipsana divorum, per aquam precibus  
Ecclesiæ consecratam, per exorcismos et per cætera  
ejusdem classis, aut cælitis alicujus singulari favore  
et patrocinio, apud hæreticos, schismaticos, et  
ethnicos opera quædam naturæ vim et facultatem  
superantia eveniunt, ea alio fine non eveniunt,  
quam ut a catholicæ Ecclesiæ fide et commu-  
nitione aberrantibus ejusdem integritas, sanctitas et  
sinceritas pateant.

Sed quid dicendum, si miracula non modo in  
schismaticos, hæreticos, et ethnicos a sanctis in  
cælo, per reliquias, imagines, et id genus alia,  
verum etiam ab ipsis schismaticis aut hæreticis  
patentur, sine rerum ad Ecclesiam veram proprie  
pertinentium ministerio. Equidem non ignoro  
multos pietate et doctrina præstantes viros esse,  
qui putent, Deum nunquam ullo hæretico, aut  
schismatico uti in effectione miraculorum: ac  
proinde quidquid in hoc genere jactent, id totum  
commentitium, vanum, et frivolum esse. Prædica-  
bant Donatistæ varia miracula, sed ea omnia vel  
ut inania commenta, vel ut vana ludibria rejecit  
sanctus Augustinus, verorum miraculorum alioquin  
observantissimus, et severissimus vindex, ut ex  
lib. xxii *De civitate Dei* liquet. Ab hac sententia  
stare videtur experientia; cum enim innumeri  
prope hæretici a primo Evangelii ortu exstiterint,  
vix tamen ullum reperimus, quem miraculorum  
gratia claruisse veterum annales testentur, aut si  
aliqua miracula nonnulli fecisse visi sunt, illi post  
diligentem investigationem et inspectionem, non mi-  
raculorum effectores, sed seductores, et impostores  
deprehensi sunt, cum in Ecclesia catholica et  
Romana perenni serie nunquam defuerint, qui res  
extra omnem naturæ potestatem, Omnipotentis  
deus adjuvi, efficerent. Nec obstat illud Matth. vii:  
*Multī dicent mihi in illa die: Domine, nonne in no-  
mine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia  
ejecimus, et virtutes multas fecimus?* etc. Quibus dic-  
tetur: *Nunquam novi vos;* non enim intelligitur  
de hæreticis et schismaticis, sed de orthodoxis illis,

qui vita improbe transacta, hinc extra gratiæ sta-  
tum migrant. Videat lector cardinalem Bellarmi-  
num, libro iv *De Ecclesia*, cap. 14.

Quod si hæc opinio alicui minus arrideat, con-  
tendatque Deum aliquando etiam hæreticis, et  
schismaticis res supra naturam agendi facultatem  
largiri, is ita sentiat licet: auctores enim, quibus  
se defendat, habere videtur sanctum Chrysosto-  
mum et Euthymium, in cap. vii Matthæi, Bedam et  
Theophylactum, in cap. ix Marci, et sanctum Au-  
gustinum, lib. iv *De consensu evangelist.*, cap. 5, qui  
arbitrantur illum, qui Marci ix, et Lucæ ix in nomine  
Christi dæmonia ejiciebat, et ab apostolis prohibi-  
tus fuit, nec fide nec corpore Christi disciplinam  
secutum esse. Utcumque sit, hoc fixum ratumque  
maneat, eam potestatem non concedi in confirma-  
tionem falsitatis, vel in testimonium sanctitatis  
hæretici aut schismatici, qui ea opera perficit, cum  
nulla sanctitate sit præditus, sed dari a Deo ad  
aliquam publicam utilitatem, ut est gratia sanitatis,  
nominatim illa curandi strumas, concessa regibus  
Franciæ et Angliæ, quæ adhuc, etiam apud non  
catholicos Britannicæ reges durare dicitur, ut scribit  
Wilhelmus Tooceker in libro cui titulus *Charisma*,  
sive *Donum sanationis*, licet Genebrardus in *Chro-  
nologia* dicat, donum hoc aliquot duntaxat regum  
esse, non omnium. Sed sit omnium: non ideo  
falsa religio erit vera, aut vera falsa, cum donum  
hoc a Deo non concedatur eo consilio, ut errori  
fidem conciliet, quod præcipue inde colligimus,  
quia multis sæculis antequam Calvini, aut Lutheri,  
aut Wicleffi secta nasceretur, donum hoc conces-  
sum fuit regibus, quos catholica, et Romanæ Ec-  
clesiæ studiosissimos et observantissimos fuisse,  
ne ipsi quidem, qui a vera Ecclesia defecere, infi-  
ciari possunt. Quo igitur sine Deo olim regibus  
catholicis donum hoc concessit, eodem durat ad-  
huc. Si durat apud hæreticos, nempe ut in misero-  
rum solatium et subsidium cedat; quid si in testi-  
monium veræ et catholicæ religionis, ita ut inimici  
nostri, licet nolentes et inviti, pro nobis testimo-  
nium dicant? Si enim in eum finem olim Deus  
donum hoc regibus pietate et catholicæ Ecclesiæ  
studio excellentissimis largitus est: utique eodem  
fine hoc etiam ævo apud non catholicos, catholico-  
rum tamen in solio successores, perseverat; neque  
enim finem miraculi mutat Deus, ut quod antea  
erat pro stabilienda fide, sit postea pro perfidia,  
ut proinde ipsi sua vinceta cadant, et adversus se  
testimonium ferant, cum talia opera faciunt, quibus  
religionem majorem suorum quam aspernantur,  
confirmant.

Verum, ut intra lineam nos recipiamus, absimile  
vero non est, fieri interdum, tametsi raro, ut a recta  
religione alieni opera quædam supra naturæ vires  
edant, vel potestate accepta ab officio, pro successio-  
nem aut electionem legitime comparato, cui  
Deus gratiam aliquam contulerit, vel peculiari nutu  
Dei, dividendis dona sua prout vult, et quibus vult;  
qui nunquam tamen ita dividit, ut per ea præ-  
væ doctrinæ vim roburque addat, aut addi velit; et si  
quis hæreticus aut schismaticus diceret, donum  
faciendi miracula sibi divinitus obtigisse ad hære-

tyribus honorabat, et plus in eo spei reponerat quam in cæteris, impenseque illum diligebat), simul ut eidem gratias de oblata felicitate rependeret. Peracto utroque, quoniam etiam pedem in conflictu cum Persis vulneratus, quatuordecim mensibus curari non poterat, multa medicis auxilia frustra experientibus: sed eo paulatim tabescente, doloribus intolerandis cruciabatur, soluto calceo, sancti unguento illum parabat perlinere, ita secum volvens, quæ ars humana, et studium nequirent. ea Deum sanctis martyribus posse concedere. Ablatis fasciis, nudatoque pede, linamentum illud carptum, quod vulneribus inditur (o magnam Dei ad martyres suos honorandos curam et providentiam!) extra vulnus apparuit: **167**

pes autem adeo sanus, ut nec vulneris, nec cicatricis ullum restaret vestigium, et vulneratusne aliquandò fuisset, ignoraretur. Hoc viso miraculo, magis quam de acquisita Thessalonica exsultavit imperator, ferventioresque et majores ob hoc be-

κατασχέιν, καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει θάρτος παρασχέιν, ἀντιστῆναι βασιλεῖ. Συμβαλόντες δὲ αὐτοῖς οἱ παρὰ βασιλέως προστεταγμένοι τὴν ἀκρόπολιν φρουρεῖν, ἐτρέψαντο κατὰ κράτος, καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ εἶλον ζῶντας. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὰ πρὸς φυλακὴν τῆς ἀκροπόλεως ἐξηρτύσατο, ἤκεν εἰς τὴν ἁγίαν σορὴν Διμητρίου τοῦ μάρτυρος καὶ μυροδύτου, ἅμα μὲν προσκυνήσων αὐτὸν (ἦν γὰρ ἐξ ἡλικίας πρώτης τιμῆν αὐτῷ καὶ πίστιν πλεῖω ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους; μάρτυρας παρέχων, καὶ ὡς περ ἑραστής αὐτοῦ ὢν), ἅμα δὲ καὶ τῆς παρούσης ἕνεκα εὐτυχίας ἀμειψόμενος εὐχαριστήσας. Προσκυνήσας δὲ καὶ εὐχαριστήσας, ἐπεὶ καὶ τὸν πῆδα ἐκ τῆς πρὸς Πέρσας μάχης τραυματισθεὶς, ἐν τέταρσι καὶ δέκα μισοθεραπευθῆναι οὐκ ἠδυνήθη πολλά τῶν ἰατρῶν πραγματευσαμένων, ἀλλὰ σφακελιζῶν ἅει οὐ φορητῶς παρεῖχε τὰς ὀδύνας, τὸ ὑπόδημα λύσας, τῷ μύρῳ χρεῖν ἐμελλε τοῦ ἁγίου, ἐνθυμηθεὶς, ὡς ἂ μὴ δύνατο ἀνθρωπινῆ τέχνῃ καὶ σπουδῇ, ταῦτα θεῶς τοῖς ἁγίοις μάρτυσι δύνασθαι παρέσχεν. Ἐπεὶ δὲ τὸν

### Jacobi Gretseri notæ.

seos aut schismatis sui confirmationem (quod Calvinianus Toecker de charismate illo curandi strumas ridicule dicit), is nulli, nisi improvido et inconsiderato, erroris discrimen crearet; nam si quis mentem vel paululum advertat, remque accuratius secum perpendat, semper deprehendet hujusmodi miraculorum effectiorem ad alium anem, quam talis ferat, referri; aut si mendacium abstrusius est, quam ut facili negotio ad ejus cubilia perveniri queat, ad preces confugiendum erit, petendaque lux a Deo, ne impostorum fallacis circumventiamur. Quo casu, divinæ Providentiæ munus est, ut recte docet Franciscus Soarez, non permittere, ut qui ad hunc modum se suasque rationes componit, decipiatur. Lege Soareztium, tom. II, in in part. divi Thomæ, disp. 31, sect. 2, sub finem. Nullum ergo, dicit aliquis, ad probandam veram doctrinam ex veris miraculis argumentum sumi potest. Non sequitur omnino nullum, sed non omnino necessarium sumi posse, inquit Joannes Maldonatus, in cap. viii Matthæi. Probabile fidei argumentum est, quod ex miraculis sumitur, quia per fidem sæpe, sine fide raro admodum fieri solent, et cum fiunt, non ad probandam eorum qui faciunt, sed eorum qui veram fidem habent, fieri solent. Nec enim Balaam futura prædicendo suam ipsius, sed populi potius Dei, adversus quem conclusus fuerat, fidem confirmavit; et fere omnia miracula, quæ per hæreticos facta legimus, quæ paucissima sunt, hujusmodi esse constat, qualia ea, quæ in ecclesiasticis historiis, et apud Anastasium in quæstionibus Scripturæ recensentur. Est etiam argumentum a miraculis ductum una saltem ex parte necessarium; nam etsi non necessario sequitur, eum qui miracula faciat, veram habere fidem, tamen necessario sequitur, eam, in qua frequentia, et quasi ordinaria miracula fiant, veram esse Ecclesiam; quia etsi aliquando Deus per privatos extra Ecclesiam suam homines miracula fieri permittat, sicut et asinam fecit Balaam, quæ in Ecclesia certe non erat; tamen nulli generaliter hominum societati, nisi Ecclesiæ suæ ordinariam faciendi miracula concessit potestatem. Hæc Maldonatus.

Huic sententiæ adstipulari videtur Justinus martyr, seu quis alius, apud quem orthodoxi hanc quæstionem ponunt, et est quæstio quinta, Et ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῶν ἀρετικῶν δυνάμεις ἐνεργ-

γούνται, ὅσων νοσημάτων λάσεις, καὶ πνευματικῶν διωγμῶν ἀκαθάρτων, καρπῶν γῆς φροῦ, καὶ ἐλαίου ἀναβλύσεις, πῶς οὐκ ἀνάγκη ἐκ τούτων ἐν τῇ πλάνῃ βεβιωθῆναι ἐκείνους; Si in Ecclesiis hæreticorum virtutes seu miracula eduntur, utputa morborum sanationes, et immundorum spirituum expulsionones, fructuum terræ proveniunt, et olei scaturigines. quomodo non necesse est per hæc illos in errore confirmari?

Respondet Justinus: Ὅσπερ τὸ ἀνατέλλειν τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς, καὶ βρέχειν ἐπὶ δικαλοῦς καὶ ἀδίκους, οὐκ ἔστι βεβιωτικὸν πονηρῶν καὶ ἀδίκων ἐν τῇ πονηρίᾳ καὶ ἀδικίᾳ, ἀλλὰ παρασκευαστικὸν εἰς δικαλὰν τιμωρίαν· οὕτως οὐκ ἔστι βεβαιωτικὸν τῶν ἀρετικῶν ἐν τῇ πλάνῃ τὸ ἐνεργεῖν τινος ἐν αὐτοῖς δυνάμεις. Εἰ γὰρ ἦν ἀπόδειξις καὶ σημεῖον εὐσεβείας τὸ ἐνεργεῖν δυνάμεις, οὐκ ἂν ὁ Κύριος ἀδοκίμους τε καὶ ἀναξίτους τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως ἀποφαίνετο τοὺς εἰρηκότας, « Κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι προεφίτευσαμεν, etc. » Sicut id quod sol oritur super malos et bonos, et id quod pluit super justos et injustos, non eo fit, ut malitia et injustitia sua constabliantur, sed ut via ad justum supplicium præparetur: ita hoc ad hæreticos confirmandos non fit, quod nonnulli inter eos miracula patranti; nam si miraculorum effectio probatio et indicium esset pietatis, minimè Dominus eos reprobbasset, et indignos familiaritat sua pronuntiasset eos, qui dixerunt: « Domine nonne in nomine tuo prophetavimus, » etc.

Quæstione tamen centesima contrarium videtur asserti. Sic enim respondet ad quæstionem propositam Justinus: Εἰ μὲν διὰ τῶν ἀρετικῶν ζῶντων ἢ ἀποθανόντων ἡ θεία χάρις ἐνεργεῖ τὰ χαρίσματα, εἴχεν ἂν τὸ γινόμενον εὐλογον ἀπορίαν. Εἰ δὲ οἱ τὰ θεία θαύματα ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐνεργούντες ἅγιοι εἰσιν ἀπόστολοι, προφήται τε καὶ μάρτυρες, ὧν τοῖς θεοῖς ἔργοις διαμαρτύρεται τῷ κόσμῳ ὁ Θεὸς ἐκείνων εἶναι τὰς Ἐκκλησίας, οἱ ὧν θαύματα ἐκτελεῖται, τουτέστι των ὀρθοδόξων. Si divina gratia per hæreticos vivos vel mortuos miracula ederet, justa et probabilis esset dubitatio: si vero qui in Ecclesiis miracula edunt, sancti sunt apostoli, prophetae, et martyres, ipsorum scilicet divinis operibus testimonium mundo perhibet Deus, eorum esse Ecclesias, per quos miracula efficiuntur, hoc est, orthodoxorum.

καὶ πόδα ἀπεγύμνου, καὶ τὰς ὀθόνας, αἷς ἐδεσμεῖτο, ἅπερ περιήρει (ὡ τῆς πολλῆς τοῦ Θεοῦ περὶ τοὺς μάρτυρας φιλοτιμίας!), ὁ μὲν μοτὸς ἔξω εὐρητο ἐρρόμιμος· ὕγιης δὲ ὁ πούς ἐς τοσοῦτον, ὡς μὴδὲ ἴχνος οὐλλῆς ἢ τραύματος ὑποφαίνειν, ἄλλ' ἀγνωστοῦ εἶποτε καὶ ἐτρώθη. Ὁπερ ἰδὼν ὁ βασιλεὺς μάλλ' ἄνθετο διὰ τοῦτο, ἢ ὅτι Θεσσαλονικῆν ὑπεποιήσατο ἑαυτῷ· καὶ θερμότερας τούτου ἔνεκα καὶ πλείους τὰς εὐχαριστίας ἀπέδιδου. Καὶ ἡ πόλις δὲ πᾶσα τὴν εἰς τὸν βασιλέα πυθόμενοι θανατούργιαν, πολλοὺς ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν ἔδον, καὶ Δημήτριον τὸν ἐκεῖνου θεραπευτὴν. Ἐκείθεν δὲ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, κλινοῦσης ἤδη τῆς ἡμέρας, εἰς τὰ βασιλεία ἠύλισατο τὴν νύκτα ἐλθὼν. Ἄμα δὲ ἔφ' εἰς τὴν ὑστεραίαν αὐτό; τε ὀπλισάμενος καὶ ἡ στρατιὰ, καὶ τοῦ Θεσσαλονικέων δὴμου προθύμους συσθευομένους, ἦσαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὡς εἰ μὴ προσχωροῖεν ἔκοντι οἱ κατασχόντες, βιάσαιντο τοῖς ὄπλοις. Πρῶτα μὲν οὖν πέμψας ὁ βασιλεὺς, προσηγόρευε τε τοὺς ἔνδον, καὶ προέκαλετο αὐτοὺς ἀμαχεῖ τὴν ἀκρόπολιν παραδιδόναι, ἀμνηστίαν τε παρέχων, καὶ ἐπαγγελλόμενος ποιήσιν εὐ. Ὡς δ' οὐκ ἐσῆκουον, ἀλλὰ ἐσκλητύοντο, καταστάντες ἐταιχομάχουν. Καὶ μέχρι μὲν τριῶν ἢ τεττάρων ὥρων καὶ αὐτοὶ ἠμύοντο καρτερῶς ἀπὸ τῶν τειχῶν. Ἐπειτα οἱ τε τὴν ἀκρόπολιν κατοικοῦντες καὶ ὅσοι τῶν Θεσσαλονικέων ἦσαν μὴ πάνυ προσκείμενοι τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ, διεστasiaσάν τε ταῖς γνώμαις πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ ἀνακωχὴν αἰτήσαντες πρὸς βασιλέως τοῦ πολέμου, εἰς λόγους κατέστησαν τοῖς συμπολιορχουμένοις. Καὶ Λυζικῶ μὲν τῷ τῆς ἀκροπόλεως ἄρχοντι οὐκ ἔφασαν περὶ τῆς σφετέρως πατρίδος· βουλευεῖν συγχωρήσειν, ἐτέρας δὲ πόλεως πολιτῆν, ὃν βασιλεῖ προσχωρησάσης Βεβρόλας οἱ συγγενεῖς, ἂν τι καὶ προσκρούσῃ, ἐξαιτήσονται. Τοῖς δ' ἄλλοις οὐ δίκαιον εἶναι ἔλεγον οὐδὲ λυσιτελεῖς τῆς ἄλλης ἀπάσης πόλεως προσχωρησάσης· βασιλεῖ, αὐτοὺς ἀνθίστασθαι καὶ πολεμεῖν· οὕτως γὰρ δυνήσονται ἑαυτοὺς τε καὶ τὴν ἄκραν περισῶσαι· μόνοι ἐναπειλημμένοι, τῶν τε ἐκ Φερῶν κατὰ συμμαχίαν ἀφιγμένων ἠττημένων, καὶ οὐκ ἂν ἐτέρων τολμησόντων ἐλθεῖν· ἢ τε βασιλέως στρατιὰ πολλὴ τε καὶ ἀξιόμαχος. Καὶ προσέτι πᾶσα ἡ πόλις πανδημεῖ προσκαθήμενοι ἐκπολιορχήσουσιν ἡμᾶς. Εἰ δὲ καὶ ἀντισχεῖν δυνήσομεθα πρὸς ὀλίγον, ἀμφοτέρωθεν ζημιωσόμεθα. Ἄν τε γὰρ νικῶμεν, φίλους καὶ τοὺς οἰκιστάτους ἀποκτενοῦμεν· ἂν τε ἠττώμεθα, ἀνάγκη ἀποθνήσκειν. Ἄ δὲ ἅπαντα οὐ πρὸς ἡμῶν. Εἰ μὲν οὖν καὶ ὑμῖν ταῦτα συνδοκεῖ· εἰ δ' οὐκ, ἀλλ' ἡμεῖς γε ἡμᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐγχειρίσομεν βασιλεῖ. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπον. Λυζικός δὲ καὶ ὅσοι ἦσαν τῷ πρεσβυτέρῳ προσκείμενοι βασιλεῖ, οὐκ ἔχοντες ὅτι δράσαιεν, ἅμα τοῖς ἄλλοις ἀμνηστίαν αἰτήσαντες, εἰ τι προσκεκρούκασι πρὸς βασιλέα, καὶ τυχόντες, παρέδωσαν τὴν ἀκρόπολιν.

## CAPUT LIV.

*Queritur quo sit eundem. Magnus domesticus Edessam et Castoriam suadet. Omnes approbant consilium. Mittuntur litteræ; promptas inveniunt ad deditionem. Quid senioris duces egerint. Ingens Occidentalium ad juniores defectio. Protovestiarius, et despota, aliique ad Tribullum confugiunt; sed intercepti ad imperatorem adducuntur. Pecunia omnis uxoris eorum donatur, ut sit quod in viros exsules impendant.*

Καὶ παρελθὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅσοι ἦσαν τῶν τὰ (1) τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως παραλαβὼν, ἐξῆλ-

nefscium gratias egit, ac tota civitas intellecto in eum edito tam admirabili opere, multis Deo, et Demetrio, a quo curatus fuerat, laudes decantavit. Inde egressus, inclinante jam in noctem die, in regia somno se dedit. Ubi diluxit, ipse, et milites armis induti, comitante etiam alacriter in armis Thessalonicensi populo, ad arcem prodierunt, ut nisi sponte eam traderent qui retinebant, vi eo adigerentur. Primum igitur imperator eos salutatum, et ad arcem sine cæde et sanguine dedendam invitatam mittit, oblivionem offensionum, et beneficentiam pollicitus. Ubi obdurantes oratorem dimiserunt, quibus datum negotium, ad horas tres aut quatuor, muros adversariis intus viriliter se defendentibus, oppugnarunt. Post, tum arcis ipsius incolæ, tum quotquot e Thessalonicensibus perfugis seniori imperatori parum bene volebant, sententiis et animis ab aliis per seditionem discrepantes, et inducias a juniore imperatore poscentes, illos alios una secum obsessos allocuti sunt. Et Lyzico quidem arcis præfecto, ut de patria ipsorum statueret, non se permissuros aiebant, cum esset civis alterius civitatis, Berrhœæ nimirum, qua ad imperatorem adjuncta, quod putabant, si quid ille offendisset (quia senis scilicet partium fuisset), cognatos ejus pœnam prececauros. Alteri factioni dicebant nec justum esse, nec utile, cum reliqua urbs omnis in fidem imperatoris concessisset, ipsos obniti, et belligerare. Non enim cum simus interclusi, soli et nos, et arcem servare possumus; et qui Pheris auxilio venerunt, victi sunt, et alii venire non audebunt. Copiæ imperatoris magnæ et bellicosæ præterea, totus populus assidebunt et expugnant nos. Atque ut aliquandiu resistamus, utrimque tamen plectemur. Sive enim vincamus, amicos et propinquissimos interimemus, sive vincamur, moriendum erit necessario; quæ omnes a nobis aliena sunt. Si itaque et vobis probatur; sin minus, at certe nos cum arce nosmet in manus imperatoris dedemus. Hactenus illi. Lyzicus autem, et qui a seniore faciebant, consilii inopes, **168** una cum aliis impunitate petita, si quid imperatorem offendissent, et ea adepta, arcem tradiderunt.

Ingressus imperator, adscriptisque ad suos, quotquot avo cupiebant, mox abiit, et in palatio

Jacobi Pontani notæ.

(1) Fortasse μετὰ aut post βασιλέως adde πραττόντων

cam primoribus quos secum adduxerat, quique A Thessalonicæ erant, quo potissimum iret consultavit, quando res cogeret non quiescere. Omnes Berrhœam eundum suadebant. Magnus domesticus Berrhœam omittendam, Edessam, et inde Castoriam iter dirigendum censebat, causis adjunctis, nempe Demetrium despotam, et Monomachum præfectum, et Raulem Isaacum habere Edessæ uxores suas cum liberis, esseque consentaneum ut omni studio conatuque adhibito, et horum causa eam subigerent, et quia, cum sit parvum oppidum, natura et operibus firmum, facile contra hostem delendi posse. Et quamvis eam illi præoccuparint, ne sic quidem effugituram, quin ab ipsis recipiatur; multas tamen in ejus obsidione difficultates, ac labores, et diu, subeundos fore. Si vero nunc advenerimus, inquit, qui illic sunt, opibus, et auctoritate principes, plebeiosque ac tenuiores versant quo lubet, cum jam pridem sint in amicis meis, promptissime oppidulum tradent. Imo vero etiam antequam eo venerimus, si imperatoris mandata cum litteris meis acceperint, omni ratione iis parere enitentur: et si quis de prædictis ducibus ad eos accesserit, eum haud intromittent. Castoriam autem et ipsam, propter lacum quo eingitur munitissimam, Angelus, protovestiarii gener, procurat; qui mihi et cognatione propinquissimus est, et ut educatori ac magistro suo in re bellica gratiam, obedientiamque non vulgarem debet: ac propter necessitudinem mutuum protovestiarium, quamvis socerum, facillime deserens, nobis oppidum detet. Cum ista obtinuerimus, Berrhœitæ ultro se dederunt; quos etiam **169** priusquam hæc peragantur, cras, aut perinde urbem suam transitum venturos existimo. Huic consilio subscripsit statim imperator, aliique idipsum laudantes approbarunt. Jamque fixum, ac ratum erat Edessam petere, et illico tam ipsius imperatoris mandata, quam magni domestici litteræ per citatissimos equites eo, et simul Castoriam mittebantur. Atque Angelus quidem Castoriæ præfectus, mox urbi custodes adhibuit, utpote imperatori adventanti deditionem facturum. Sed qui Edessæ potentia eminebant, Angeli Rhadipori cognominati, fratres trigemini, et Lascaris, acceptis mandatis, citra procrastinationem, quod et populus Edessenus ab eorum nutu auctoritateque pendeat, uxores trium eorum quos supra nominavimus ipsarum ædibus circumscripserunt, et excubiis circumdederunt. Paulo post advenientes mariti, cum Edessenos in se insurrexisse, suasque mulieres conclusas invenissent, fugam ad Triballorum principem fecerunt. Nam cum adhuc Pheris audisset, imperatorem Thessalonicam iter suscepisse, non levem in timorem venerant, urbem se illi permissuram: ad arcem tamen tutius retinendam trecentos submiserunt. Deinde ubi Thessalonicam se sub imperatoris potestatem subjecisse, et illos trecentos partim occisos partim captos in-

θεν εὐθύς. Καὶ εἰς βασιλεία ἐλθόν, ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἐν τέλει τῶν τε ἀφιγμένων σὺν αὐτῷ, καὶ οἱ ἦσαν ἐν Θεσσαλονίκη, ὅποι χρῆ τραπέσθαι, ἐπειδὴ τὰ πράγματα ἠνάγκαζον μὴ ἡρμεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες εἰς Βεβρότιαν ἐβουλεύοντο ἐλθεῖν, ὁ μέγας δὲ δομestικός Βεβρότιαν μὲν ἔλεγεν ἔαν, εἰς Ἐδεσσαν δὲ ἐλθεῖν, κἀκεῖθεν εἰς Καστορίαν. Προστίθει δὲ καὶ τὰς αἰτίας, λέγων ὡς, ὅτε δεσπότης Δημητήριος, καὶ ἐπαρχὸς ὁ Μονομάχος, καὶ ὁ Ῥαοὺλ Ἰσαάκιος, τὰς γυναῖκας καὶ παῖδας ἔχοντες ἐν Ἐδεσσηνοῖς, εἰκὸς πάση σπουδῇ χρῆσασθαι καὶ μηχανῇ ὥστε κατασχεῖν αὐτά. Ἄμα μὲν καὶ τῶν γυναικῶν ἕνεκα καὶ τέκνων, ἅμα δ' ὅτι μικρὸν τε ἔν τῷ πόλισμα καὶ καρτερόν ἀπὸ τε τειχῶν καὶ τῆς τοῦ τόπου κατασκευῆς, ῥῥῶδιόν ἐστιν εἰς φυλακὴν. Κἀν φθάσωσιν αὐτὸ προκατασχεῖν, διαφεύξετα: μὲν οὐδ' οὕτω τὸ μὴ ἀλῶναι παρ' ἡμῶν. Παρέξει δὲ πολλὴν τὴν δυσχέρειαν καὶ τὴν τριβὴν καὶ τὸν πόνον ἐν τῷ πολιორκεῖσθαι. Ἐάν δὲ νῦν παραγενώμεθα ἡμεῖς, οἱ αὐτόθι δυνατώτατοι καὶ τοὺς ἄλλους ἄγοντες καὶ φέροντες οἱ ἂν βούλωνται, ἐκ πολλοῦ προκειμένοι ἐμοὶ ῥῥῶστα παραδώσουσι τὸ πόλισμα ἡμῖν. Μᾶλλον δὲ καὶ πρὶν ἡμῶν ἦκειν ἐκεῖ, ἂν βασιλέως τε προστάγματα καὶ γράμματα ἐμὰ πρὸς αὐτοὺς ἦξει, ἐκ παντὸς τρόπου σπουδάσουσι τὰ κελεύόμενα ποιεῖν. Κἀν τις καὶ τῶν εἰρημένων ἀφίκηται πρὸς αὐτοὺς, οὐκ ἂν εἰσδέξωνται. Καστορίας δὲ καὶ αὐτῆς ὀχυρωτάτης οὐσης διὰ τὸ πανταχόθεν περικλύζεσθαι τῇ λίμνῃ, ὁ τοῦ πρωτοβεστιαρίου γαμβρὸς ὁ Ἄγγελος, ἄρχει· ὅς ἐμοὶ τε ἔγγιστα προσῆκει κατὰ γένος, καὶ πολλὴν ἐμοὶ τῆς εὐνοίας καὶ τὴν εὐπέθειαν ὀφείλει, ἐκθρεψαμένον τε αὐτὸν, καὶ τὰ πολέμια διδάξαντι· καὶ διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ φιλίαν, ῥῥῶστα πρωτοβεστιάριον ἂν πρόηται τὸν κηδεστήν, καὶ ἡμῖν τὴν πόλιν παραδοίη. Ταῦτα δὲ ἡμῖν κατασχούσιν, αὐτόκλητοι προσχωρήσουσιν· οἱ Βεβρότιῶται· δοκῶ μοι δὲ αὐτοὺς καὶ πρὶν ταῦτα εἰς πέρας ἦκειν, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἢ καὶ τρίτην ἡμέραν ἂν ἐλθεῖν παραδίδοντα τὴν πόλιν. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομestίκου βουλευσαμένου, ὁ τε βασιλεὺς συνέθετο εὐθύς, καὶ οἱ ἄλλοι συνεπεψηφίζοντο, ἐπικίνεσαντες τὴν βουλὴν, καὶ ἐκκύρωτο τὴν ἐπὶ Ἐδεσσαν ἵναί. Αὐτίκα τε προστάγματα βασιλέως καὶ τοῦ μεγάλου δομestίκου γράμματα διὰ ταχυδρόμων ἰπέτων πρὸς τε Ἐδεσσαν ἐπέμφθησαν καὶ Καστορίαν. Καὶ Ἄγγελος μὲν ὁ Καστορίας ἐπίτροπος· εὐθύς τὴν πόλιν εἶχε διὰ φρουρᾶς, ὡς βασιλεὺς τῷ νέῳ, ὅταν ἀφίκηται, παραδώσω. Οἱ δ' ἐν Ἐδεσση δυνάτοι, οἱ τε Ἄγγελοι Ῥαδίποροι ἐπικεικλημένοι, τρεῖς ὄντες ἀδελφοί, καὶ ὁ Λάσκαρις, ἐπεὶ τὰ προστάγματα εἰδέξαντο βασιλέως, μηδεμίαν ποιησάμενοι ἀναβολὴν, ἐπεὶ καὶ ὁ δῆμος Ἐδεσσηνῶν τῆς αὐτῶν ἐξήρητο γνώμης, τὴν τε βασιλίσσαν τὴν Δημητρίου τοῦ δεσπότης γαμετήν, καὶ τὴν ἐπίρχου τοῦ Μονομάχου καὶ τὴν Ῥαοὺλ περιώρισαν ἐν οἰκίᾳ καὶ ἐφύλαττον, περιστήσαντες φρουράν. Μετὰ μικρὸν δὲ οἱ ἄνδρες αὐτῶν ἐλθόντες, ἐπεὶ εὐρισκον Ἐδεσσηνοῦς τε αὐτῶν ἀπεστράχτας, καὶ ἠχθείσας τὰς γυναῖκας, τραπέ-



μενι ἔφευγον πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν Τριβαλῶν. Ὡς γὰρ ἐπύθοντο, ἔτι ἐν Φεραῖς ὄντες, ὡς βασιλεὺς τὴν πρὸς Θεσσαλονικίην φέρουσαν ἐπράπη, ἤλπισαν μὲν οὐδ' ἐπὶ μικρὸν αὐτῷ τὴν πόλιν προσχωρήσειν· ἀσφαλείας δὲ ἔνεκα, τοὺς τριακοσίους ἐπεμψαν ὡς τὴν ἀκρόπολιν καθέζοντας. Ἐπεὶ δὲ ἐπύθοντο ὡς ἦ τε Θεσσαλονικὴ προσεχώρησε βασιλεῖ, καὶ οἱ τριακόσιοι, οἱ μὲν ἀπέθανον, οἱ δ' ἐξωγρήθησαν ὑπὸ τῶν βασιλικῶν, πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας ἤδη περιαιρέθοντες, πρὶν ἔκπυστα τοῖς πᾶσι γενέσθαι τὰ συμβάντα, τὴν στρατιάν ὅση ἦν ἀναλαβόντες, προσήματι μὲν ἦσαν ὡς ἐπὶ Θεσσαλονικίην, ὡς οὐπω ἑαλωκυῖαν περιποίησαντες (ἵνα μὴ δοκοῖεν ἐκλιπόντες Φεράς, καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις φεύγειν)· τῇ δ' ἀληθείᾳ ὡς ἕκαστος χωρήσοντας οἱ ἄν αἱ τε γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα ἦ. Ἐπεὶ δὲ ἐξεληθόντες ἀπὸ Φερῶν εἶχοντο ἰδοῦ, ἔσοι τε ἐκ Θεσσαλονικῆς συνεστρατεύοντο αὐτοῖς, ἐπεὶ ἐπύθοντο ἑαλωκυῖαν, ἀποστάντες αὐτῶν ἐχώρησαν πρὸς βασιλέα. Καὶ οἱ Βεβροῦται τὴν ἐν Βοδηνοῖς πυθόμενοι συμβάντα, ταῦτά τοῖς ἐκ Θεσσαλονικῆς ἔπολουν· τότε συστρατεύομενον αὐτοῖς ὑπήκοον Ῥωμαίοις στρατεύμα Μυσῶν, ἤδη καὶ ἐνεωτέρισε φανερώς. Ἐντυχόντες γὰρ τοῦ πρωτοβεστιαρίου βοσκήμασι πολλοῖς, διήρπασαν αὐτὰ αὐτοῦ παρόντος, καὶ προσποίησαν ἑαυτοῖς. Ἐπιχειροῦντι δὲ ἀνασῶζειν τὰ διαρπασθέντα, οὐ μόνον οὐκ ἐλείποντο, ἀλλὰ καὶ τῶν σκευοφόρων αὐτοῦ τινα ἀφείλοντο τὸν ἵππον, ἔργῳ διδάσκοντες ὡς εἰ μὴ ἀγαπῶν, χωρήσοντας καὶ κατ' αὐτοῦ. Ἡ τε λοιπὴ ἅπανα στρατιὰ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐσπερίων πόλεων παρόντες δυνατοὶ, τῶν βασιλέως πραγμάτων ἤδη φανερῶν γεγενημένων, ἐκλιπόντες τοὺς στρατηγοὺς πάντες ἤλθον ὡς αὐτόν. Δείσας δὲ ὁ πρωτοβεστιαρίος εἰς Ἀχρίδα ἐλθεῖν (ἔκει γὰρ ἦν καταθέμενος τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα), ὄτε κατὰ βασιλέως ἅμα τῷ στρατεύματι ἐχώρει, ἅμα δεσπότη καὶ τοῖς λοιποῖς, εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὴν ὄντες, ἐχώρησαν πρὸς Κράλην, τὸν ἄρχοντα τῶν Τριβαλῶν. Φεραῖοι δὲ, ὅσοι ἦσαν ἐκ Βυζαντίου δεσπότη καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπόμενοι στρατηγοῖς, ἐπεὶ ἐλείποντο ἐκεῖ ἀναχωρούντων, πάντα συσχόντες τὰ ὄντα μὲν διήρπασαν αὐτοῖς· αὐτοὺς δὲ ὑπὸ δειμοῖς ἤγαγον ὡς βασιλέα. Βασιλεὺς, δὲ ἐπεὶ ἐδέδοκτο τὴν ἐπι: Ἐδεεσαν ἵνα, ἐξελθὼν Θεσσαλονικῆς, δευτεροῦτος ἦλθεν εἰς αὐτά. Οἱ Ἐδισσηνοὶ δὲ, ἐξελθόντες πανδημει, προσεκύνησάν τε βασιλέα καὶ τὸ πᾶσιμα παρέδωκαν. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ἢ αὐτῷ εἰδοῖται διψῶσι ὁ βασιλεὺς· ὅσα δὲ ἦν αὐτόῃ χρήματα δεσπότη καὶ τοῖς ἄλλοις στρατηγοῖς, ἃ μὲν ἂν ἦ ἴδια ταῖς γυναῖξι, ταῦτ' ἔχειν προσέταξεν αὐτάς, καὶ μηδένα ἀδίκειν· ἃ δ' ἂν ἦ τῶν ἀνδρῶν, αὐτῷ μνησθῆναι,

Attellexerunt, omni jam spe salutis deplorata, priusquam evulgarentur, quæ omnibus contigissent, copiis quantæ erant assumptis, simularunt quidem se Thessalonicam ire, quasi nondum captam asserturni (ne Pheris, et aliis Macedoniæ urbibus relictis, fugam inire putarent); sed revera quisque, ubi uxor, et liberi erant, abituri. Posteaquam Pheris egressi viam invaserunt, quotquot Thessalonicenses sub iis militabant, urbem occupatam resciscentes, ab eis ad imperatorem transierunt; idemque Berrhoitæ, cognitis quæ Edessæ contigerant, facere non dubitarunt; et qui sub illis merebant Mæsi Romanis subjecti, jam libere novas res audebant. Nam cum in magnos protovestiarii greges incidissent, ipso inspectante ad usum suum eos abigebant. Qui cum rapta recuperare contenderet, non modo non cessarunt, sed cuidam præterea ejus caloni equum farcinarium abstulerunt facto monentes, ni boni consuleret, se illum quoque invasuros. **170** Reliqua insuper copia, quique ex occidentalibus oppidis opulenti et illustres aderant, fortuna imperatoris jam conspicua, universi desertis ducibus, ad ejus rationes se adjungebant. Protovestiarius, formidans Achridem ire, ubi uxorem cum prolibus deposuerat, quando exercitum adversus imperatorem ducebat, item despota, cæterique ad Cralem, Triballorum principem, discesserunt, numero quinquaginta supra centum. Pheræi porro quicumque Byzantio despotam, aliosque duces secuti fuerant, cum ab aliis ibi abeuntibus desererentur, comprehensis omnibus, ac despoliatis, ad imperatorem eos in vinculis adduxerunt. Qui Thessalonica egressus, posttridie, ut decreverat, Edessam venit: cui extra portam obviam procedentes incolæ, eumque adorantes, urbem dederunt. Ac cætera quidem qua illi ratione collibitum est, instituit; de rebus autem despota, et ducum cæterorum, quæ essent uxorum propriæ (2), eas illis citra injuriam dimitti jussit, quæ autem virorum ad so referri, ut de iis ipse decerneret. Aliæ igitur omnia, regina despota conjux, verita ne privaretur, pauca de summa indicavit, majore parte apud monachum quemdam deposita. Et latuerunt sane ad tempus. Deinde monacho ab illorum locorum præfectis deprehenso, alio alia direpta sunt. Ubi vero de rebus illorum imperatori significatum est, et suas et maritorum res ipsas feminas sibi habere jussit, ut in viros locis exteris viventes, quod erogarent, ne decisset; ipsas autem Edessa (3) Thessalonicam, inde Didymotichum abduci, illic cum

Jacobi Pontani notæ.

(2) Χρήματα ait Græcus: quod, quamvis significet pecunias, valet tamen aliquid etiam latius patens, nempe bona, opes, facultates. Et ego ma- lui voce generali, res, quia hoc aptius ad feminas, quibus alia potius, quam pecuniæ in deliciis sunt, ut mundus ipsarum. Movet me, quod paulo post de mundo uxoris protovestiarii dicitur, æstimatum

duobus aureorum millibus, ubi iterum usurpatur χρήματα. Et rursum de ejusdem protovestiarii suppellectili aurea et argentea.

(3) In Græco est ἐκ Βοδηνῶν, quippe Edessa ista hoc etiam nomen sortita est; unde et in Græcia Sophiani dicitur Vodena, et in tabulis Georgicæ Chrysococce Βόδανα.

imperatrice victuras. Quod quidem ita factum **A** ὡς ἂν αὐτὸς διαγυῖν περὶ αὐτῶν. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι  
est.

τὰ ἴδια μεμνηύκεται καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν, βασιλίσει  
δὲ, ἢ τοῦ δεσπότητος γαμετή, δεῖσασα μὴ τὰ χρήματα ἀφαιρεθεῖη, ὀλίγα μὲν ἐκ τῶν ἐνόντων ἐποίησε  
φανερὰ, τὰ πλεῖα δὲ μοναχῶ τινι παρακατέθετο φυλάττειν. Καὶ διέλαθόν γε ἄχρι καιροῦ· ἔπειτα  
φωραθέντος τοῦ μοναχοῦ μετὰ χρόνον τινὰ ὑπὸ τῶν ἐπιτροπευόντων ἐν ἐκείνοις τοῖς χωρίοις ἄλλοτε  
ἄλλα διηροπάθη. Ἐπεὶ δὲ ἀνηνέθη τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν χρημάτων, τὰ τε ἴδια καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν  
προσίταξεν ὁ βασιλεὺς ἔχειν τὰς γυναῖκας, ὡς ἂν ἔχοιεν καὶ τοῖς ἀνδράσι χορηγεῖν ἐπὶ τῆς ξένης·  
αὐτὰς δὲ ἐκ Βοδηγῶν ἀχθῆναι εἰς Θεσσαλονίκην, κάκειθεν εἰς Διδυμότειχον, ἐν' ἐκεῖ συνδιόγειν ἢ  
βασίλιδι. Καὶ ἐπληροῦτο τὰ κεκελευσμένα.

## CAPUT LV.

*Castoria et Achris se dedunt; protovestiarius et alii Cralem adversus imperatorem ad bellum exstimulant. Dolus uxoris protovestiarii in mundo muliebri celando. Proditur protovestiarii supplex aurea et argentea. Donat eam imperator magno domestico; sed ab eo contempta, in militem distribuitur, quoad nummos aureos; reliqua nobilibus et ærario donantur. Agrestes Albani se dedunt ultro. Chreles Triballo pacem suadet. Romani fugitivi tertio Cralem ad arma sollicitant, et a procribus Triballis increpantur. Variæ rationes, quibus juventur, a Crole eis proponuntur.*

Postera luce Edessa excedens, Castoriam init, **B**  
cujus præfectus Angelus cum lætitia illum exci-  
pit, et **171** urbem tradit. Nam ex quo Thessa-  
lonica ejus mandatum cum magni domestici litte-  
ris acceperat, adventum opperiebatur, oppidumque  
ea gratia custodiebat. Castoriam iter agens, Boe-  
silam, Mæsurum despotam, et Bryennium magnum  
drungarium, et Exotrochum, magnum heteriar-  
cham, cum duobus selectorum equitum millibus  
Achridem mittit, si qua possent protovestiarius  
antevertentes eam ingredi. Qui continenter equi-  
tantes, quia priores venerant, ab Achrideno popu-  
lo portis apertis intronissi sunt; jam enim omnes,  
quamquam nullius coactu, ad juniorem im-  
peratorem desciverant. Protovestiarius serius ad-  
veniens, oppidumque receptum audiens, spē qua  
sustentabatur abjecta, cum reliquis ad Cralem  
profugit: cui bellum contra imperatorem persua-  
dere instituit, si forte per ipsum sua damna re-  
parare possit. Crales eorum verbis impulsus, ad  
confinia sua Romanorumque ingentem exercitum  
adducit. Imperator unum diem Castoriæ commo-  
ratus, Achridem venit, uxoremque protovestiarii  
cum omni re sua Thessalonicam ire, inde cum  
cæteris feminis Didymotichum profecturam jus-  
sit. Illa suspicata sibi verba dari, et gazæ suæ  
metuens, amicis asservendam concredidit, affir-  
mavitque, nullam se habere, atque ita Thessalo-  
nicam deducta est. Haud diu post, ejus mundus,  
et alia nonnulla, vicenis aureorum millibus æsti-  
mata, apud nescio quem reperta sunt. Pauci dies  
abierant, cum quidam ad magnum domesticum  
adiens, veteris ejusdam meriti, quod ille in se  
collocasset, memoriam ei renovavit; dixitque  
æquum videri ut bene merito beneficium redderet  
pro viribus; se nosse ubi protovestiarii magna vis  
pecuniæ lateret. Misso de famulis uno et fidelis-  
simo, indice illo præmonstrante, allatæ sunt arcule  
duæ, in quibus vas æneum, et in eo aureorum  
nummum duodena millia, et zonæ, et pocula au-  
rea, argentum præterea non signatum, et orna-  
menta muliebria, et alia quædam quorum omnium  
pretium ad quadraginta milia ascendebat. Indici  
**B** Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἑπάρας ἐξ Ἐδέσσης, ἦλθεν  
εἰς Καστορίαν, καὶ εἰσεδέξατο αὐτὸν ὁ ταύτης ἐπι-  
τροπεύων Ἄγγελος χαίρων, καὶ παρέδωκε τὴν  
πόλιν. Ἦν γὰρ δὴ καὶ πρότερον τὴν ἀφίξιν προσ-  
δεχόμενος αὐτοῦ, ἐξ ὅτου πρὸς αὐτὸν ἐκ Θεσσαλονί-  
κης προστάγματα τε ἐκείνου καὶ τοῦ μεγάλου δο-  
μεστίκου γράμματα ἐπέμφθη, καὶ τὴν πόλιν εἶχεν  
ἐν φυλακῇ ἕνεκα αὐτοῦ. Μεταξὺ δὲ τὴν πρὸς Κα-  
στορίαν ὁδεύων ὁδόν, τὸν τε Βοησίλαν, τῶν Μυσῶν  
δεσπότην, καὶ Βρυέννιον, τὸν μέγαν δρουγγάριον,  
καὶ Ἐξώτροχον, τὸν μέγαν ἑταιρειάρχην, ἅμα δι-  
σχίλοις ἵππευσι στρατιώταις ἀπολεξάμενος, τὴν  
πρὸς Ἀχρίδα ἐκέλευσεν ἵναί, ἐπὶ πως δυνηθεῖεν τὸν  
πρωτοβεστιάριον φθάσαντες παρελθεῖν εἰς αὐτήν.  
Καὶ βαδίσαντες συντόμως, ἐπεὶ προτεραιὰ ἦλθον,  
εἰσεδέξαντο αὐτοὺς οἱ Ἀχριδινοὶ ἀνοιξαντες τὰς  
πύλας. Ἦδη γὰρ ἅπαντα ἀφίσταντο πρὸς βασιλέα  
τὸν νέον καὶ ἀναγκάζοντος μηδενός. Πρωτοβεστιά-  
ριος δὲ ἐπεὶ ὑστέρησε, πυθόμενος ἐαλωκυῖαν τὴν  
Ἀχρίδα, τὰς τωζούσας ἐλιπίδας ἀπογνοὺς, ἠύσο-  
μόλησε μετὰ τῶν ἄλλων εἰς Κράλην. Καὶ ἐπεχεί-  
ρουν πείθειν αὐτὸν πόλεμον ἄρασθαι πρὸς βασιλέα,  
εἰ πως δι' αὐτοῦ δυνηθεῖεν ἀνακαλέσασθαι τὴν  
ἦσαν. Καὶ πεισθεὶς αὐτοῖς, ἦλθεν ἄχρι μεθορίων  
τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων γῆς, στρατὸν ἐπιγόμενος  
πολύν. Βασιλεὺς δὲ ἡμέραν μίαν αὐλισόμενος ἐν  
Καστορίᾳ, ἄρας ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἀχρίδα. Καὶ  
ἐκέλευσε τὴν πρωτοβεστιάριου γαμετὴν ὅσα ἔχει  
χρήματα λαβοῦσαν εἰς Θεσσαλονίκην ἔλθειν, ὡς  
ἅμα ταῖς ἄλλαις ἀφιζομένην εἰς Διδυμότειχον. Ἦ  
δὲ, ὑποπτεύσασα μὴ οὐκ ἀληθῆ τὰ λεγόμενα ἦ, καὶ  
δεῖσασα περὶ τοῖς χρήμασι, ταῖς φίλοις παρακατέ-  
θετο φυλάττειν, αὐτὴ δὲ ἰσχυρίζετο μηδὲν ἔχειν.  
Ἐκείνη μὲν οὖν ὡς εἶχεν ἅμα καὶ ἑτέρας γυναί-  
ξιν, ἦχθη εἰς Θεσσαλονίκην. Καὶ μετὰ μικρὴν εὐ-  
ρηγνται αὐτῆς παρὰ τινι πεχυρμμένα, κόσμοι τε  
γυναικείοι, καὶ ἑτέρ' ἄλλα, χρυσίων διαμυρῶν  
ἄξια τιμῆς. Ὀλίγαις δὲ ὑστερον ἡμέραις, προσ-  
ελθὼν τις τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ, καὶ ἀναμνήσας  
παλαιῶς τινος εὐεργεσίας, ἦν ὑπ' αὐτοῦ ἦν πεπον-  
θῶς, ἔλεγε δίκαιον εἶναι καὶ αὐτὸν εἶναι ἂν δύνατο  
ἐντευποιεῖν καὶ ἐμψύσεν αὐτῷ, ὡς εἶδεν τοῦ πρω-  
τοβεστιάριου χρήματα ἔπου κρύπτοισι πολλὰ Πέμ-

φας δὲ ὁ μέγας δομέστικος τῶν πιστοτάτων οἰκων τινὰ, ὑφηγομένου τοῦ μεμηνοκτός τὰ χρήματα, ἤχθη πρὸς αὐτὸν ἐν δυσὶ κιδωτοῖσι, ἐν οἷς ἦν ἀγγεῖόν τι ἐκ χαλκοῦ πεποιημένον διαχιλίους καὶ μυρίους ἔχον χρυσοῦς· καὶ ζῶναι, καὶ ἐκτώματα ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα· καὶ ἀργυρος ἀσημος, καὶ γυναικεῖοι κόσμοι, καὶ ἕτερ' ἅττα τετρακισμυρίων ἄξια χρυσίων. Τῷ μὲν οὖν τὰ χρήματα μεμηνοκτός, λόγους τε ὁ μέγας δομέστικος ὡμολόγει χάριτας, καὶ ἔργους ἐποίησε εὖ. Βασιλεῖ δὲ προσελθὼν, τὰ τε χρήματα ἐμήνυεν ὡς εὑρήνται, καὶ ἐδήλου καὶ τὸν ἀριθμὸν. Βασιλέως δὲ, Οὐκοῦν, εἰπόντος, σὲ τὸν εὐρηκῆτα δίκαιον ἔχειν. Ἄλλ' οὕτε πρότερον, εἶπεν αὐτὸς, ἐν τοῖς τοῦ πολέμου καιροῖς οὕτε πλείω οὐτ' ἐλάττω χρήματα ἀφειλόμην τινός, ὡς περ οἶσθα καὶ αὐτὸς· οὕτε τούτων ἂν ὀφθεῖν ἤτερον νῦν. Ἄλλ' οὐδὲν, ἔφη, θαυμαστὸν, ὁ βασιλεὺς, εἰ πολλὰ ὑπ' αὐτῶν ἀφηρημένος, καὶ μάλιστα πρωτοεστιάριου τουτουῖ, ὄλγία ἅττα ἐκ τῶν αὐτοῦ ὠφελήθησθαι. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μᾶλλον, εἶπε, θαυμαστὸν, εἰ πολλὰ ὑπ' αὐτῶν, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν δεύτερον πόλεμον ζημιωθεὶς, καιροῦ παρασχόντος οὐκ ἠθέλησα ἀμύνασθαι τοῖς ἴσοις, νυνὶ δὲ ὀλίγων ἕνεκα χρημάτων, τό τε ἐξ ἀρχῆς ἦθος διαφθερῶ, καὶ ἤτιον ἀδίκου λήμματος καὶ κέρδους ἂν φανῶ· ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὰ στρατιώταις καὶ ἄλλοις οἷς ἂν ἐθέλῃς κέλευσον διανεμηθῆναι. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐπέθετο εἰπόντι, καὶ τὸν χρυσὸν ὅσος ἦν ἐκέλευσε διανεμηθῆναι τῇ στρατιᾷ. Ὅσα δὲ ἦν ἐπιπλεα, καὶ τίνα ἐκ τῶν σκευῶν, τῶν εὐπατριδῶν διεδόθη τισί· καὶ τὰ λειπόμμενα τῷ βασιλικῷ προσήχθη ταμείῳ. Ὅκτω δὲ ἡμέραις τῇ Ἀχρίδι ἐνδιὰ τριψαντα βασιλείᾳ, εἰ τε τὰς Δεαβόλους νεμόμενοι Ἄλθανοι νομάδες, καὶ οἱ τὰς Κολοινείας, ἔτι δὲ καὶ οἱ Ἀχρίδος ἐγγύς, προσεκύνησαν ἐλθόντες, καὶ δουλεύειν ἐπηγγεῖλαντο προθύμως. Τοὺς δὲ πόρρω κατευκασμένους πρὸς ἐσχάτιας τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας, γράμματα ἐκάλει βασιλικά πρὸς Θεσσαλονίκην ἐλθεῖν, ὡς προσκυνήσαντας ἐκεῖ. Καὶ οὐ πολλῷ ὑστερον ἦλθον. Ὁ μόντοι Κράλης ἄμα στρατῷ παντὶ τῷ ὑπ' αὐτὸν, ἐν μεθορίαις τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὦν, ὑπὸ μὲν τῶν φυγάδων Ῥωμαίων ὁσημέραι παρεκαλεῖτο κατὰ βασιλέως ἐλθεῖν, καὶ μάχην συνάπτειν· ὑπήκουε δὲ οὐδαμῶς, δεδῶς μὴ οὐ κατὰ γνώμην αὐτῷ τὰ πράγματα χωρήσῃ· περιέμενε δὲ τὸν Χρέλην, ὃς ἦν ἐν Φεραῖς, Ῥωμαῖοις κατὰ τοῦ νέου βασιλέως συμμαχῶν (ἔτι γὰρ ἀπῆν), παρ' αὐτοῦ περὶ βασιλέως καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς βουλόμενος πωθέσθαι εἰ ἐπιχειρήσει εἴη, ἢ μὴ. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκτο, ἐπυθάνετο αὐτοῦ ὁ Κράλης εἰ πρὸς βασιλείᾳ πολεμητέον εἴη. Ὁ δὲ συνεβούλευεν, εἰρήνην μᾶλλον ἄγειν, καὶ μὴ τὸν οὐκ ὄντα πόλεμον ἐαυτῷ καὶ ὑπήκοοις ἐπάγειν. Βασιλεὺς γὰρ αὐτὸς ἔλεγεν ἐν Φεραῖς ἐωρακέναι ἄγοντα μὲν στρατὸν οὐ πάνυ πολλόν, τοσούτον δὲ τὰ πολέμια

A igitur magnus domesticus et verbis gratias egit, et rebus benefecit. Convento imperatore, de pecunia, quomodo inventa, et quam grandis esset, narravit. Tum imperator : **172** Ergo tu inventor ista tibi habeas (4), ut justum est. Atqui, inquit domesticus, nec antea belli tempore vel multam, vel modicam cujusquam tuli pecuniam, quemadmodum tute nostri, nec ab ista modo vinci velim. Haud mirum ac novum, subjicit imperator, cum multa alii tibi abstulerint, præcipue protovestiarius, si vicissim pauca quædam ex ejus rebus ad tuam utilitatem redeant. Rursum domesticus : Hoc vero mirum foret, si tot, præsertimque altero bello, detrimentis ab illis affectus, quamvis oblata occasione par referre noluisse, nunc pecuniolæ causa antiquos mores suos in pejus immutaret, et iniquo munere ac lucro minor appareret; imo enimvero potius militibus, et aliis, quibus placeret, juberet distribui. Morem gessit imperator, et nummum aureorum quantum esset in militem dispertiri mandavit; supellex, et vasa aliquot nobilibus quibusdam donata, reliqua in fiscum imperatoris illata sunt, quem post octiduum Achridem adoratum venerunt agrestes Albani, quique Deaboles, quique Colonias, et qui juxta Achridem habitant, se prompte ei parituros promittentes. Longius autem, in ultimis videlicet Romanorum finibus incolentes, litteræ imperatoris Thessalonicam, ibi obsequia sua honorifice delaturos accersiverunt, qui brevi adfuerunt. Jam vero Crales cum toto agmine suo in confiniis consistens, a fugitivis Romanis quotidie ad prælium cum imperatore committendum sollicitabatur; qui, infaustum formidans exitum, nequaquam eos audiebat; Chreles illi in expectatione erat, qui Pheris adversum imperatorem juniorem Romanis auxilium ferens, nondum redierat. Ex eo, de imperatore ejusque exercitu, invadendus esset nec ne, intelligere cupiebat. Præsentem jam percunctatur, ecquid conflegendum putet. Ille pacem potius agitandam, nec bellum, quod adhuc nullum sit, sibi, suisque accersendum hortatur: imperatorem ipsum Pheris se vidisse, ducentem copias exiguas, verum in arte militari tantopere exercitatas, equisque, et armis tam eximie instructas, ut solo aspectu terrorem incuterent. Ad hoc, tam sedate, et ordinate duces suos sequentes, ut non multos sed unum duntaxat esse credas. Præcipientes item audire, et præcepta conficere. Tantum autem fortitudine et audacia excellere, ut quamvis numero adversariis multo inferiores, **173** eos ad urbem ipsorum nulla penitus consternatione, aut formidine sequerentur, et prope Pheras, quo acie cum illis dimicarent, diem totum sub signis starent, pleni Martio spiritu hostem ad

Jacobi Pontani notæ.

(4) Observa præclarum exemplum grati animi in imperatore; magni autem in magno domestico, qui pecuniam totam repudiat, quam accipere juste

poterat. Non quivis tantum auri acervum irretectis oculis spectavisset.

certamen provocantes. Quos contra eum efferre pedem auderet nemo, declinasse paululum, et in campis pernoctasse. Postridie, orto sole, rursus armatos et dispositos ad congregiendum hostes per internuntium elicere voluisse. Qui cum eorum ne vultum quidem ferrent, pugnamque præcise detrectarent, quanto dici potest ordine, et modestia Zichnam repetivisse. Itaque cum exercitu sic omnimodis composito et instructo, ac duces habente complures atque egregios, sine necessitate ut depugnetur, nunquam se auctorem futurum. Adde quod incidentiæ copiæ ipsæ quoque nec parvæ, et non instantiæ, cum imperatoris agmen adauxerint, ut ipsi ab hoc bello abhorreere ac refugere magis debeant, effecerint. Hæc oratio Crali, cæterisque ducibus fidem fecit. Et quanquam belli gerendi voluntatem deponerent, in iisdem castris nihilominus permanebant. Imperator Achride post diem octavum discedens, relicta Castoria in Pelagoniam venit: et ut oppida illa cæteramque regionem reciperet, et ut ne, quia Cralem in sibi imperii sui castrametari accēperat, ejus timore iter illud devitasse videretur. Romani fugitivi, ut imperatorem Pelagoniam pergere compererunt, Crale convento, eum ad conflictum cum illo jam vicino acuebant. Respondit Crales, nisi ille se adriatur, neque nunc, neque posthac eum eo depugnaturum. Ipsi quanta potuerit auxilia, duodecim cohortes cum tribunis Pheras misisse. Nunc se id etiam idcirco factum nolle, quod eum armis offendendum susceperit, a quo ipse nullam senserit injuriam. Romanorum imperatores inter se discordes, scituros utique per se, quomodo bellum mutuo gerant, et quatenus consentiant, se a neutro læsum, donec injuste lædatur, neutrum armis persecuturum. Romani hoc responso, spe quæ sola supererat cadente, turbas eiere insolentius, nec desinere multa et acri contentione urgere atque impellere principem, obstestarique, ne inulti relinquerentur. **174** Quibus Triballi proceres tum præsentēs: Neus, inquit, quid opus est et vos frustra ac temere defatigari, quæ fieri nequeunt attentant; et nos obtundere, quæ præstari fas non est, obsecrantes? Bello inter imperatores dominos vestros excitato, vos omnem offensionis occasionem tollere, pacemque vobis, et aliis omni ratione conciliare oportebat, scientes id ipsum et imperatoribus, et vobis, et communi Romanorum conducturum. Atqui contrarium prorsus et ipsi designabatis, et alios hortabamini. Omnes siquidem civitates obeundo, arma cum seniore imperatore adversus juniorem conjungentes, cum mirificis quibusdam promissionibus laudabatis: eos autem qui pacem præferrent, et alios ad eam allicerent, velut a juniore stantes æque in hostibus ducebatis, ac bellum per fas et nefas ascendere eonabamini. Ut igitur tunc studiose sementem fecistis, ita nunc messem gravidam metite. Nos Crali despotæ nostro denuntiavimus, ut imperatorem bello prior ne offendant, secumque repuerit, hominibus

ἐξητρημένον, καὶ ἴππους τε καὶ ὄπλους διακκοσμημένον ἐκπρεπῶς, ὡς ἐκπληξῆν καὶ ἀπὸ μόνῃ ἕψει παρέχειν. Οὕτω δὲ ἀθορύβως καὶ εὐτάκτως ἐπόμενον τοῖς ἡγεμόσιν, ὡς δοκεῖν οὐ πολλοῦς, ἀλλ' ἓνα ὄντα, τῶν τε παραγγελεμάτων ἀκούειν, καὶ σπουδῆ τὰ κελεύμενα ποιεῖν. Ἀνδρίας δὲ τοσοῦτον αὐτοῖς περιεστὶ καὶ τόλμης, ὡς καίτοι τῶν ἀντιτεταγμένων ὄντες, ἐλάσσους πολλῶν, καὶ ἐπιόντες αὐτοῖς παρὰ πόλιν οἰκίαν στρατοπεδευομένους, οὐτε εἶδισαν οὐτε ἐθορυβήθησαν οὐδαμῶς. Ἀλλὰ ἐγγὺς γενόμενοι Φερῶν ὄτον συναναμίγνυσθαι αὐτοῖς, ἔστησαν ἀνάπλεω ὀρμῆς διὰ πάσης τῆς ἡμέρας προκαλούμενοι ἐς μάχην. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς αὐτοῖς ἀντεπέστη, μικρὸν ἐκκλίναντες, ἠύλισαντο τὴν νύκτα. Καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν πάλιν φραζάμενοι ἅμα ἕω, ὡς ἐς μάχην ἔστησαν παρατεταγμένοι, καὶ πέμψαντες, ἡμᾶς προύκαλοῦντο ἐς τὴν μάχην. Ἡμῶν δὲ οὐδὲ ἀντιβλέπειν ὑπομενόντων, καὶ φανερῶς τὴν συμπλοκὴν ἀπειπαμένων, ἀναστρέφαντες μεθ' ὄσης ἂν εἰποις τῆς εὐτοσῆας, ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν Ζίχνη. Τῇ δὲ οὕτω πνυταχόθεν συγκεκροτημένη στρατιᾷ, καὶ ὑπὸ στρατηγῶς ἀγομένη πολλοὶς τε καὶ ἀγαθοῖς, ἀνάγκης χωρὶς οὐκ ἂν συγχερῆσαιμι συμπλέκεσθαι ἐγώ. Νυνὶ δὲ καὶ τῆς ἑσπερίου στρατιᾶς ἀπάσης πολλῆς τε καὶ αὐτῆς καὶ ἀγαθῆς οὐσης προσκεχωρηκυίας βασιλεῖ, ἐτι μᾶλλον ἀπορώτερα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον αὐτῶν καθέστηκε. Τοιαῦτα εἰπόντος τοῦ Χρῆστη, ὁ τε Κράλης ἐπειθετο καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες τῆς στρατιᾶς, καὶ ἤδη ἀπέσχοντο ταῖς γνώμας τοῦ πρὸς βασιλέα πολεμεῖν, ἔμενον δὲ ὁμῶ, ἐπὶ τῆς αὐτῆς στρατοπεδείας. Βασιλεὺς δὲ ἐκ τῆς Ἀχρίδος μετὰ ὀγδόην ἡμέραν ἄρας, ἦλθεν εἰς Πελαγονίαν, τὴν εἰς Καστορίαν ἐκλιπὼν ἔδον, ἅμα μὲν ἵνα καὶ τὰ ἐκεῖ περιποιήσῃται πολλίχνα καὶ τὴν ἄλλην χώραν, ἅμα, δ', ἐπεὶ καὶ τὴν Κράλην ἐν ὄροις πύθοιο τῆς σφετέρας ἀρχῆς εἶναι, ἵνα μὴ δοκοῖ φέβῃ τῷ πρὸς αὐτὸν ἀποχεῖσθαι τῆς ὁδοῦ. Οἱ μὲν τοὶ Ῥωμαίων φυγάδες ὡς ἐπύθοντο διὰ Πελαγονίας εἶναι βασιλέα, τῷ Κράλη προσίντες, ἠνάγκαζον συμπλέκεσθαι βασιλεῖ ἤδη οὐ πολὺ ἀπέχοντι αὐτῶν. Ὁ Κράλης δὲ ἀπεκρίνατο, μήτε νῦν μήτε εἰσαυθὶς ἐκὼν πολεμήσειν βασιλεῖ, ἐὰν μὴ αὐτὸς ἐπὶ αὐτοῖς δὲ τὴν ὕνατὴν βοηθεῖεν εἰσηνέχθαι, δυοκαίδεκα τάγματα ἅμα στρατηγῶς παρασχόμενος ἐν Φεραῖς αὐτοῖς ἐπικουρεῖν. Νυνὶ δὲ αὐτῷ καὶ τούτου ἕνεκα μεταμέλειν, ὅτι πρὸς οὐδὲν ἰδικηκότα πόλεμον ἤρατο ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς. Βασιλέα δὲ Ῥωμαίων πρὸς ἀλλήλους διαφερομένους, αὐτοὺς ἂν εἰδέναι, ὅπως τε πολεμήσουσιν ἀλλήλοις, καὶ καθότι συμβήσουσιν, ἐμὲ δὲ μηδὲν ὑπ' οὐδενὸς ἡδικημένον, οὐδ' αὐτὸν πολεμήσειν οὐδενί, ἕως ἂν μὴ ἀδικῶμαι. Οἱ μὲν οὖν τοιαύτης τυχόντες τῆς ἀπολογίας, καὶ τῆς μόνης ὑπολειπομένης ἐλπιδος σθενυμένης, ἐθορυβοῦντο σφοδρῶς. Οὐ μὴν ἀπέσχοντο τοῦ μὴ σφόδρα μετὰ σπουδῆς πολλῆς πρὸς τὸν κατὰ βασιλέως πόλεμον τὸν Κράλην ἐξορμᾶν πείθειν δὲ ἐπιχειροῦσι καὶ θεομένοις μὴ ἔξιν αὐτοῦ; ἀτιμωρήτους. Ἐπεὶ καὶ τῶν Τριβαλιῶν παρήσαν οἱ ἐν τέλει. Οὐ δέον, εἶπον, ἢ οὗτοι, αὐτοὺς τε εἰκῆ καὶ

μίτην κατατρίβεσθαι: ἐπιχειροῦντας ἀνηνύτοις, καὶ ἡμᾶς ἀποκναίειν, ἃ μὴ προσήκει δεομένους. Πρῶτερον γὰρ ἐχρῆν τοῦ πρὸς βασιλέως τοὺς ὑμῶν δεσπότης πολέμου κινουμένου, αὐτοὺς πᾶσαν πρόφρασιν σκανδάλου περιαιρεῖν, καὶ τὴν εἰρήνην ἐκ παντὸς τρόπου ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκπορίζειν, εἰδότες ὡς τοῦτο αὐτὸ βασιλεῦσαι τε καὶ ὑμῖν καὶ τῷ κοινῷ λυσιτελεῖ Ῥωμαίων. Ὑμεῖς δὲ τούναντιον ἅπαν αὐτοῖς τε ἐφαίνεσθε ποιοῦντες καὶ τοῖς ἄλλοις παραινούντες. Τὰς γὰρ πόλεις ἀπάτας περιτόντες, τοὺς μὲν τῷ πρῆσβυτέρῳ βασιλεῖ τὴν πρὸς βασιλέα εἶν νέον πόλεμον συναιρομένους, ἐπηρεῖτέ τε καὶ ἐπηγγέλλεσθε θαυμάσι' ἄττα. Τοὺς δὲ τὴν εἰρήνην ἄγειν αἰρουμένους, καὶ τοὺς ἄλλους πείθοντας ὡς τὰ τοῦ νέου βασιλέως πράττοντας ἐπίσης ἐχρῆσθε πολεμίοις, καὶ τὸν πόλεμον ἐγείρειν ἐσπουδάξετε τρόπῳ παντί. "Αὐν ἐσπουδάξετε τότε, στέργουσι' ἂν παρόντα νῦν δικαίως. Ἡμεῖς δὲ Κράλη τῷ ἡμετέρῳ παραγγέλλομεν δεσπότη, μὴ πρὸς βασιλέα πόλεμον κινεῖν, μηδὲ ἀδικεῖν ἐθέλειν προεπιχειροῦντα, λογιζόμενον ὡς καὶ παρὰ Θεῶν τίσις ἐστὶ τοῖς ἀδίκως πραττομένοις τοῖς ἀνθρώποις. Ἐὰν δὲ αὐτὸς ἐπίη, ἀμύνεσθαι παντὶ σθένει: εἰ μὲν οὖν πείθοιτο ἡμῖν βουλευομένοις, καλῶς ἂν ἔχοι: εἰ δ' οὖν, ἄλλ' αὐτὸς ἀπελθὼν διαφερέτω τὸν πόλεμον μόνος συμπαραλαβὼν ὑμᾶς: ἡμῶν γὰρ ἀφίξεται οὐδεὶς. Τοιαῦτα εἰπόντων τῶν Τριβαλῶν, ὁ Κράλης τε ἐπέθετο, καὶ πρὸς Ῥωμαίους φυγάδας εἶπε: Τὴν μὲν διάνοιαν τῶν παρ' ἐμοὶ δυνατῶν ἔρατε ὅταν ἔχουσι περὶ τοῦ πολέμου. Ἐγὼ δὲ καὶ εἰ διὰ σπουδῆς τὸν πόλεμον ἤγρον, ἰδίῳν τινῶν ἕνεκα πρὸς βασιλέα διαφορῶν ἀπασχόμεν ἂν, ὄρων αὐτοὺς οὕτως ὡσπερ νῦν διαχειμένους. Νυνὶ δὲ καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἤττον αὐτῶν τὴν ἴσῃν ἔχω γνώμην περὶ τῶν πραγμάτων, διὸ οὐδὲ ἐλόμην ἂν, ἐξὴν ἔξω τε κινδύνῳ εἶναι, καὶ βεβαίως ἄρχειν τῆς σφετέρας, ἀδικεῖν τε δοκεῖν, καὶ ἐν ἀδῆλῳ καθίστασθαι κινδύνῳ, ἄλλως τε, οὐδὲ τοῦ στρατεύματος ἐμοὶ παντὸς συνθηροισμένου. Ὑμῖν δὲ πρὸς τὴν σωτηρίαν βοήθειαν εἰσενέγκοιμι ἂν ὅση δυνατὴ, καὶ εἰ γε βούλεσθε, πρὸς βασιλέα πρῆσβεῖν πέμψας παρατήσομαι ὑπὲρ ὑμῶν αὐτοῦ τὴν ὀργὴν ἐγὼ. Πρῶτος δὲ ὢν, ὡς ἀκούω, καὶ τοῖς προσκεκρουκόσιν ἔτοιμος πρὸς διαλλαγὰς, συγγνώμην τε ἂν παράσχοι, καὶ τὰς

A injustis etiam apud Deum paratum esse supplicium. Si ab illo viā inferatur, tum se quantum potest defendat. Illis monitis nostris si obsecundarit, recte faciet. Sin minus, eat, bellum vobis assumptis toleret, de nobis quidem nullus eum sequetur. Motus Graecis, fugitivos in hunc modum compellat: Quæ sit dynastiarum meorum mens et sententia de bello, ipsi videtis. Ego quidem, etiamsi propter privatas quasdam controversias imperatori arma molirer, tamen eos ita ut nunc affectos cernens, cœpto desisterem. Verum idem mihi qui illis super hoc negotio sensus, nec cum abesse a periculo, provinciamque meam tuto possidere liceat, malim injustus videri, et in anceps me discrimen offerre, cum præsertim copias meas conjunctas non habeam. Interea ad salutem vestram tuendam, quantum in me est, auxilium vobis non negabo; et si placet, missa ad imperatorem juniorum legatione, ejus iram a vobis deprecabor; qui cum sit miti clementique natura præditus, et reconciliatu facilis, ut perhibent, veniam dabit, et onus miseriarum vestrarum magnam partem allevabit. Si hoc displicet, ad Michaeleni, Mæsurorum regem, affinem meum, vos mittam, cujus ope Byzantium incolumes perducamini. Si nec isthuc arridet, adhuc alia prædiemur via. **175** Nam Venetias profectis, non difficile erit triremibus, aut onerariis Byzantium revenire. Quin et aliam vobis spem salutis suggeram. Cum Proscacum, Prillapum, et Strumbitzam (5) præsidii teneatis, distributis inter vos hisce oppidis, propter murorum soliditatem vix expugnabilibus, in iisdem perdurate, quoad bello inter imperatores finis aliquis imponatur. Fugitivi quid super his consilii caperent, in incerto habebant, et malorum nusquam se ostendebat exitus. Tamen circumspicatis rebus præsentibus, prædictis oppidis includi, et obsidionem perferre præoptarunt. Protovestiario cum nonnulla Prillapus cessit; Proscacum Michael Asanes obtinuit; reliqui Strumbitzam iverunt. Sub idem tempus Nicephorus Basilicus Melenici præfectus (6) eam urbem sibi propriam asseruit, cum neutro imperatore se facturum profitens, donec bellum finiretur. Συμφορὰς οὐ μετρίως κουφιεῖ. Εἰ δὲ τοῦτο ὑμῖν οὐκ ἀνεκτὸν, ἀλλ' ἐγὼ πρὸς Μιχαὴλ τὸν βασιλέα Μουσῶν κηδεστήν ὄντα ἐμὸν ὑμᾶς πέμψω, ὡς ἂν

#### Jacobi Pontani notæ.

(5) Vel Strumitzam. Cedrenus Στρώμπιτζαν. De hoc oppido ita Gregoras: *Oppidulum Strumitzam intravimus, quod pene supra nubes eminet, adeo prærupto et excelso monti impositum, ut homines in propugnaculis sedentes e valle suspicientibus aviculae videntur.*

(6) Gregoras: *Tum autem Melenici castello, et circumjacentibus locis Basilicus Nicephorus præerat, vir nobilis ille quidem; sed qui nullo judicio, simpliciter ingenio, et ad res gerendas inepto esse creditur. Is vero tum omnium prudentissimus existit: quorum alii ex desperatione, atque inopia consilii misere mortui, alii inriti capti sunt, et infinita mala perpessi, alii ultro se ipsos prodiderunt. Ille vero solus spe in Deum collocata, ad extremum usque se-*

*nioris imperatoris spiritum tantæ rerum perturbacioni se opposuit, sincerumque animum, et fidem illi præstitit. Neque enim junioris imperatoris vel magnificis pollicitationibus cessit, vel sævissimas minas et obsidiones pertimuit; sed casum Seras sibi commissum munit, in eoque contemptis illis rebus omnibus sedit, donec senioris imperatoris obitum audivisset. Ad eum enim usque contentionem æquam judicavit, ultra vero iniquam, et minime probandam. Quapropter statim pacione cum juniore imperatore facta, ab eoque magnifice donatus, castellum dedit, ac deinde illius voluntate etiam ei præfuit, etc. Hæc nostris neutiquam consultiæ sunt.*

δι' αὐτοῦ πρὸς Βυζάντιον διασωθῆτε. Καὶ τούτου δὲ ὑμῖν οὐ κατὰ γνώμην ἔντος, καὶ ἑτέραν ἔξεστι τραπέσθαι· εἰς Βενετίαν γὰρ ἀφιγμένοι, βράδιως ἐξέσται τριήρεσιν ἢ ὀκτάσι ἐπανόδου πρὸς Βυζάντιον τυχεῖν. Καὶ ἑτέραν δὲ ἐπὶ τούτοις ὑποθήσομαι ὑμῖν ἐλπίδα σωτηρίας. Ἐπεὶ γὰρ Πρόσεκόν (7) τε καὶ Πρίλλαπον καὶ Στρίμβιτζαν κατέχετε φρουραῖς, διανεμῆμενοι τὰς πόλεις ταύτας δυσαιώτους οὐσας διὰ καρτερότητα τειχῶν, καρτερεῖτε ἐν αὐταῖς, ἄχρις ἂν ὁ πρὸς ἀλλήλους τῶν βασιλέων εἰς τι πέρας πόλεμος ἀφίκηται. Ἐπὶ τούτοις ἀμχανίζετε εἶχε τοὺς φυγάδας, καὶ ἀπαλλαγὴ κακῶν ἐφαίνεται ἐκ τῶν πραγμάτων οὐδεμία. Ὅμως δὲ σκεψάμενοι ἐκ τῶν παρόντων εἶλοντο μᾶλλον ταῖς προειρημέναις ἔγκατακλεισθῆναι πόλεσι, καὶ τὴν πολιτοκρίαν ὑπομένειν. Καὶ πρωτοβεστιάριος μὲν ἅμα τισὶ τὸν Πρίλλαπον κατέσχε, τὸν δὲ Πρόσεκον Ἀσάνης ὁ Μιχαήλ, οἱ δὲ λοιποὶ Στρίμβιτζης ἐκράτουν. Καὶ Βασιλικὸς ὁ Νικηφόρος Μελενίκου ἐπιτροπεύων, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἑαυτῷ περιεποίησεν εἰς ἀρχὴν, φάσκων οὐδεὶ προσθίσεσθαι τῶν βασιλέων, ἄχρις ἂν ὁ πόλεμος καταλυθῇ.

## CAPUT LXI.

*Protovestiarius moritur, Prillapus deditur, Asanes Prosaco spoliatur. Imperator Strumbitza et Melenoci frustra tentatis, Thessalonicam redit. De victoria nuntius a protostratore; quo se parum letari imperator pro concione testatur; victores remuneratur. Alius nuntius de sœdere a seniore cum Mæsorum rege inito. Denuo Byzantium movet; pacem ut antea sæpius, petit; jubetur abscedere. Abscedit, ac rediens eandem petit. Duo Byzantii occasionem urbis capiundæ ostendunt, et suam in id operam pollicentur.*

Protovestiarius igitur inopinata quadam, ut ferebatur calamitate oppressus (8) nec miseriam sufferre potis, paucis post diebus e vita migravit. Quo extincto, comites ac socii semet cum Prillapo imperatori permiserunt. Asanem Triballi Prosaco per dolum exuerunt (9). Imperator e Pelagonia Thessalonicam profectus, ob gravia negotia diebus aliquot ibi positus, militem rursus in necessariam, ut visum est, expeditionem ad Strumbitzam eduxit. Cumque civibus deditionem suaderet (cogere enim armis ob murorum firmitudinem non poterat) et illi non flecterent, affirmarentque se oppidum retenturos, quo ad bellum inter imperatores sedaretur, inde se Melenicum transtulit; ubi Nicephoro Basilico eadem respondente, quia rebus majoris momenti urgentibus obsidere eam non datur, Thessalonicam se recepit. Eo 176 a protostratore Thraciæ prætore affertur, imperatorem avum quam habuisset Byzantii manum, et aliam non spernendam, aliunde collectam, duce Constantino Asane contra ipsum (10) juxta flumen Melanem, ut vocatur, castra habentem misisse. Pugnatum esse diu ancipiti victoria; tandem junioris imperatoris militem superiorem evasisse, hostesque terga dantes usque Byzantium insecutum, alios interfecisse, alios cum ipso duce cepisse, paucos in urbem salvos penetrasse, victores cum triumpho certissimo domum rediisse. Ob hunc nuntium im-

## Jacobi Pontani notæ.

(7) Apud Gregoram legitur *Prosiacam*. Nicetas C habet *Proscacum*. Mire in his locorum appellationibus variant inferiores Græci.

(8) Quænam calamitas illa fuerit, et genus mortis ejus, Gregoras his verbis aperit: *Protovestiarius autem Andronicus ad tempus et ipse despotam secutus, non potuit perpetuo parasiti more aliena quadra vivere, ut ille; sed quantas modo opes, jumenta, possessiones, gloriam cum omni spe subito amisisset secum reputans, et illa etiam de uxore suspicatus probra, quibus captivæ mulieres affici ab hostibus solent, præ desperatione, et immenso mœnore, in locis alienis et desertis oberrans exspiravit. Stuprum ergo uxoris fuit, quod Cantacuzenus ait. τῷ ἀπροδοκῆτῳ πληγῆς τῆς συμφορᾶς, ὡς ἐλέγετο.*

(9) Pugnania his scribit Gregoras: *Michnel Asan, inquit, Prosiaci oppidulo festinanter occupato, ejectisque oppidanis firmato, tutum ibi receptum habuit. Paulo vero post, proditionem veritus, a Serviæ Crate præsidium accessit: cui oppidulo commisso, et ipse ad Cratem abiit.*

(10) Gregoras: *Sexto die sanctæ hebdomadis Quadragesimæ, prælium commiserunt utriusque imperatoris exercitus, prope Maurum flumen, hinc Constantino Asane. inde protostratore duce. Sed adversarii vicerunt; e nostris autem ceciderunt milites non amplius decem, tribuni plerique una cum duce Asane capti, cæteri spoliati, infeliciter Byzantium pervenerunt. Non plures decem occisos, vix est credibile. Et magis semper seni, quam juveni imperatori laetæ hæc Gregoras.*

ὑπερσχίντες, ἐπέφαντό τε τοὺς ἀντιτεταγμένους, καὶ τὴν θῶξιν ἐποιήσαντο ἄχρι Βυζαντίου. Καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ καὶ εἶλον ζῶντας πλὴν ὀλίγων ὅσοι διεσώθησαν εἰς τὴν πόλιν· εἰλω δὲ καὶ ὁ στρατηγός. Καὶ νικήσαντες περιφανῶς, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου. Τοῦτων δὲ ἀγγελοθέντων, τῆς μὲν νίκης ἕνεκα ὁ βασιλεὺς εὐχαριστηρίου· εὐχὰς ἀπεδίδου Θεῶ· ἐπιστραφεῖς δὲ πρὸς τοὺς παρόντας, πολλοὶ δὲ ἦσαν, οὐ μᾶλλον ἡδεσθαι ἔφη κριτησάντων τῶν σφετέρων, ἢ ὅσον ἀνιάται ἐπὶ τῇ τῶν ἀντιτεταγμένων ἡσση. Οὐ γὰρ μόνον ὅτι Ῥωμαῖοι οἱ πεινότες, οὐδ' ἐχρῆν οὐ πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ὑπὲρ ἀλλήλων βαρβάρους μαχομένους ἀποθνήσκειν, δίκαιον ἀλεῖν, ἀλλ' ὅτι δέος μὴ καὶ τῶν οἰκειοτάτων τινὲς ἢ τῶν φίλων ἦσαν οἱ ἀποθανόντες, καὶ τρίτον, ὅτι οὐχ' ὑπὸ βαρβάρων τῶν φύσει πολεμίων, ἀλλ' ὑφ' ἡμῶν ἀνάλωνται τῶν πάντων φιλοῦντων. Καὶ εὐκίεμαι ἡμᾶς νομίζω τοῖς ὑπὸ μανίας τῶν ἰδίων σαρκῶν ἐμφορουμένοις, οἳ οὐκ ἐπαινεῖσθαι, ἀλλ' ἐλεεῖσθαι δίκαιοι τῆς ἀτόπου τροφῆς. Καὶ τὸ δὴ μείζον, ὅτι οὐχ' ὑπὸ Ἑλλήνων μόνον καὶ βαρβάρων τῶν ἀκουόντων δίκαιοι μετεῖσθαι τῆς εἰς ἀλλήλους παρανομίας, ἀλλ' ἄδηλον εἴ τι καὶ τῶν γινομένων ὀρέσκει Θεῶ, καὶ μὴ ἐπίσης οἳ τε ἀμυνόμενοι καὶ οἱ ἐπιόντες ἄξιοι τιμωριῶν παρ' αὐτῷ κριτῇ. Ἐβουλόμην μὲν οὖν μὴ ἀπὸ Ῥωμαίων, ἀλλ' ἀπὸ βαρβάρων ἐστηκέναι τὰ τρίπιον τοῖς ἡμετέροις, ἵνα εἶχον τῆς νίκης· καθάραν τὴν ἡδονήν. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω τὰ ἡμέτερα ὑπὸ φθινοροῦ τινος δαίμονος συνεσκευάσθη, ὡς καὶ τὴν νίκην ἀλγηδόνος αἰτίαν φαίνεσθαι ἡμῖν, χάριτας ὁμολογῶ τῷ Κρείττονι πολλὰς, οὐ μόνον ὅτι τοῖς ἡμῶς συνήρατο πρὸς τὴν νίκην, ἀλλ' ὅτι καὶ μηδεμίαν αἰτίαν αὐτὸς ἐν τῷ νυνὶ πολέμῳ οὐ μόνον παρεσχόμεν, ἀλλὰ καὶ κινουμένου τὴν ἀρχὴν, πολλὰ καὶ ἔπραξα ἄξια καὶ εἶπον λόγου, δεόμενος τὸν πόλεμον καταθέσθαι τοὺς κινουήσας, εἰ καὶ καθ' ὁδῶν, τὸ τῆς παροιμίας, ἐδόκουν γράφειν. Οἱ μὲν οὖν ἀκούσαντες, οὐ μόνον τῆς ἀγγιχούσας ἐθαύμασαν τὸν βασιλέα, ἀλλὰ καὶ τοῦ μὴ φασθῆναι μὴδ' ἐπαίρεσθαι ἐν ταῖς εὐτυχίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν πραγμάτων μεταβολαῖς ἵτον καὶ ὁμοίον παρέχειν ἑαυτόν. Βασιλεὺς δὲ τὸν τε πρωτοστράτορα γράμμασιν ἡμείβετο εὐχαριστηρίοις, καὶ τοὺς συνόντας αὐτῷ τῶν συγκλητικῶν, τιμαῖς τε καὶ ἄλλαις εὐεργεσίαις, καὶ τοὺς στρατιώτας, τοὺς μὲν ἐπιδόσει τῆς μισθοφορᾶς, τῶν ἐτησίων δὲ προσδῶν τοὺς λοιποὺς μᾶλλον ἐπέβρωσε, καὶ προθυμότερους πρὸς τὸ πολεμεῖν εἰργάσατο ὑπὲρ αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἐν Θεσσαλονικῇ ὑπογραφῆας καταστήσας, δι' αὐτῶν διώκει καὶ ἐξίταξεν τὴν ἐσπέραν, καὶ καταλόγους ἔτασεν ἐτέρους πρὸς τοῖς οὖσιν, ὅπως πλείων γίγνοιτο ἡ στρατιὰ. Ἐν τούτοις δὲ αὐτοῦ ἀσχολουμένου, πάλιν ἔχε γράμματα ἐκ πρωτοστράτορος μηνύοντα ὡς ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς τῷ τῶν Μυσῶν βασιλεῖ Μιχαῆλ διάφορος πρότερον ὢν, νῦν πρὸς αὐτὸν τίθεται εἰρηνικὰς σπονδὰς καὶ συμμαχίαν· ἀγορεῖν μέντοι τὰς συμβάσεις ἐφ' οἷς γίνονται αὐτοῖς, καὶ διὰ τοῦτο δέον ἐγνωκέναι τὴν μήνησιν αὐτῷ ποιήσασθαι τῶν πραττομένων.

A perator' Deo gratias egit, conversusque ad astantium frequentiam, non magis se victoria suorum exultare confessus est, quam contistari, adversarios superatos esse. Non enim ob hoc tantummodo justo dolore tangi, quod qui cecidissent Romani fuissent, non inter se, sed pro se mutuo adversum Barbaros decertando occumbere oportuisset; sed quod timendum, ne quidam in eorum numero aut amici, necessitudine conjunctissima fuerint. Postremo, aut quod non a Barbaris natura hostibus, sed ab amicissimis deleti sint. Et opinor, inquit, nos eorum similes, qui insania ac furore perciti, suas ipsorum carnes commanducant, quos ob alimoniam tetterimam non laudare, sed miserari æquum est. Et quod majus profecto, quia non Græcorum solum, et Barbarorum, ad quos rei fama pervaserit, odio, propter mutuum scelus digni erimus; sed dubitari potest, an quidquam horum Deo placeat, et non æque se tuentes, ut in vadentes apud ipsum judicem pœnas commeruisse videantur. Nostros igitur non de Romanis, sed de Barbaris tropæum crexisse vellem, ut e victoria sua liquidum sincerumque gaudium perciperent. Sed quoniam dæmonis alicujus invidentia factum est, ut ipsa etiam victoria dolendi materiam nobis porrigeret, Numini gratias magnas ago, non modo quod meis ad vincendum præsto fuit, verum etiam quod bello hinc auctor nulla ex parte exstiterim. Exstiterim autem? imo et eo a principio conflato multa memoratu digna et dixi, et feci, majores obsecrans, ut eo temperarent, tametsi in æqua, quod dicitur, videbar scribere. Qui hæc audiebant, imperatorem non de solertia solum, sed de moderatione quoque, quod prosperis eventis non inflaretur, neque efferretur, sed in ipsa rerum commutatione eandem et æquabilem servaret animi constantiam, admirabantur. **177** Imperator litteris protostratori gratias egit, et qui cum eo erant de nobilitate, honoribus eos, ac donis remuneratus est: militesque alios aucto stipendio, alios annuorum censuum incremento ad bellum pro se confirmavit, animosioresque reddidit. Ipse vero Thessalonice ratiocinatos, et scribas instituit, per quos occidentem digerebat, et adæquabat: et alios insuper centuriabat, ut cresceret exercitus. Eo in his versante, rursum a protostratore litteræ, indicantes, seniores imperatorem a Michaele Mæsoꝝ rege prius dissidentem, nunc cum eo pacis fœdus et belli societatem coivisse, nesciri tamen, ob quem finem, et idcirco hoc ad eum perscribendum censuisse. Nepos avum cum Mæso propter bellum adversus se societatem istam pepigisse animadvertit. Statuit autem non subito ad primam auditionem abducendum ex occidente exercitum, sed hærendum adhuc, illique et rebus aliis providendum, donec certiora nuntiarentur. Diebus aliquot præteritis, scripsit protostrator, fœdus imperatoris et societatem cum Mæsis jam constitutam, ejusque conciliatores, et interpretes ex transfugis ad Mæsos, Romanos adhuc

Byzantii degere. Imperatori, concilio cum primoribus habito, visum non diutius Thessalonicae cunctandum, sed antequam novaretur quidpiam, Byzantium properandum. Itaque Syrgentiano (11) Cyprio, qui postea rex Armeniae factus est, consobrino suo, duce occidentis creato, Thessalonica cum copiis proficiscens, Didymotichum venit; inde post paucos dies Byzantium. Cum ad portam Gyrolimnae esset, et Pepanum quemdam ante palatium in Blachernis sedentem reperisset, qui illic custodem murorum ageret (siquidem ob hostilem nepotis adventum imperator mœnia Byzantia servabat), jussit ire nuntiatum se prope muros esse, ipsaque veniam ac pacem poscere. Propter ea quæ in occidente contigissent, non esse malorum desperandum remedium; nam et nunc, si mitigetur, bellum licere omittere, et secum agere pro arbitrio. Plane autem tenere et illum memoria, quantopere nuper ipse eodem veniens pacem flagitasset, eamque bello anteferendam admonuisset: **178** nec obsequendum ad arma exstimulantibus, quando nihil utilitatis allaturi sint in rebus, quarum ipse, vates inveniri noluisse; nihilo minus evenisse ut prædixisset. Nunc si bona voluntate arma missa fecerit, quæ facta sint, pro non factis reputatum iri; et se ita comparatum, ut quæ ipse jusserit, exsecuturus sit omnia. Pepanus commissam nuntiatum vadit, parvoque intervallo reversus, refert mandare avum, uti hinc quo libeat se auferat, neve incassum ac frustra tempus terat, cum nihil eorum quæ somniet, consecuturus sit. Rogante illo, Nunquid aliud? Nihil, ait Pepanus. Ergo imperatoris jussibus parebo, ait, et quo me duxerit Deus, ibo. Inde regressus, in pratis juxta pontem Cameli pernoctavit. Postridie ad easdem portas rediens, orat, uti pace bellum mutaretur. Non exauditus, ad Nigrum flumen retrocedit, ubi protostator cum cætera parte exercitus castra fixerat. Ibat igitur imperator ducens militem. Domesticus nescio quo negotio præpeditus, sequebatur. Ad quem accedens homo veste lacera (12), ut pauper habere se ait, quod clam diceret. Progressus igitur a mœnibus tanto spatio, quantum oculi amplius non ferrent, edicere mysterium jussit. Ille alium quemdam consilii participem advocat. Tum insuper nemine præsentem incipiunt: Se jam olim inter se amare, ut qui maxime, et contiguus habi-

A Βασιλεὺς δ' ἐπεὶ ἐπέθετο, συνῆκε μὲν τοῦ πρὸς αὐτὸν ἕνεκα πολέμου τὴν συμμαχίαν τῷ πάππῳ γεγενῆσθαι πρὸς Μυσοῦς. Ἐγὼ δὲ μὴ ἐκ πρώτης ἀκοῆς ἐκ τῆς ἐσπέρας ἀπανίστασθαι, ἀλλὰ μένειν τε ἔτι, καὶ τῶν πριγκμάτων καὶ τῆς στρατιᾶς πρόνοιαν ποιεῖσθαι, ἀχρις ἂν τι βεβαιότερον διδαχθῆ. Ἡμέραις δὲ ὕστερον ὀλίγαις πάλιν ἐκ πρωτοστράτορος ἀρκενέεται γράμματα πρὸς βασιλέα, μνηνόντα ὡς αἱ πρὸς Μυσοῦς βασιλείως σπονδαὶ καὶ ἡ συμμαχία πέρας ἦδη ἔσχον, καὶ οἱ πράξαντες τὴν συμμαχίαν ἐκ τῶν πρὸς Μυσοῦς αὐτομόλων Ῥωμαῖοι ἐν Βυζαντίῳ εἰσὶν ἔτι. Βουλευσαμένῳ δὲ μετὰ τῶν ἐν τῷ βασιλεῖ, οὐκέτι διαμέλλειν ἐδόκει ἐν Θεσσαλονίῃ, ἀλλὰ τάχιστα εἰς Βυζάντιον ἀπιέναι πρὶν τὴν νεωτερισθῆ. Καὶ τῆς ἐσπέρας στρατηγὸν Συργηντελεζιάνῳ, τὸν Κύπριον, δὲ ὕστερον ῥῆς Ἀρμενίας ἐγεγονέει ἐξάδελφον αὐτῷ ὄντα μητρὸθεν, καταστησάμενος, ἄρας ἐκ Θεσσαλονίκης αὐτὸς ἅμα τῇ στρατιᾷ, ἦλθεν εἰς Διδυμότειχον ὀλίγαις δὲ αὐτῷ ἐνδιατρίψας ἡμέραις, ἐξελθὼν ἐκεῖθεν, ἦκεν εἰς Βυζάντιον. Γενόμενος δὲ πρὸς τὰς πύλας τῆς προσαγορευομένης Γυρολίμνης, καὶ Πεπανόν τινα τῶν ἐν Βλαχέρναις προκαθήμενον βασιλείων, τῶν τῆδε τειχῶν τὴν φυλακὴν πεπιστευμένον εὐρών, ἐπεὶ διὰ τὴν ἐκείνου ἔφοδον ἐν φυλακῇ εἶχεν ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς τὰ Βυζαντίων τείχη, ἐκέλευεν ὡς βασιλέα τὸν πάππον ἐλθόντα, ἀπαγγέλλειν ὅτι τε γένοιτο ἐγγὺς τειχῶν, καὶ δεοίτε συγγνώμης τυχεῖν τῆς παρ' αὐτῷ. Μὴ δὲ διὰ τὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν συμβάντα, ἀθεράπευτα λογίζεσθαι εἶναι τὰ κακὰ. Ἐξεστὶ γάρ, εἶπερ καὶ νῦν ἐθελήσεις, τὸν τε πόλεμον καταθέσθαι, καὶ ὅτι βούλει χρῆσασθαι αὐτῷ. Πάντως δὲ οὐκ ἐπιλεῖσθαι, ὀλίγου τοῦ παρῳηκότος ὄντος χρόνου, ὅσα ἐλθῶν ἐδεῖτο περὶ τῆς εἰρήνης, ταύτην ἀντὶ τοῦ πολέμου μάλλον ἐλέσθαι συμβουλεύσει καὶ μὴ τοῖς ἐνάχουσι μείβεσθαι πολεμεῖν, ὡς οὐδὲν ὀνήσουσιν ἐπὶ τῶν ἔργων, ὧν αὐτὸς μὲν οὐκ ἐδοῦλετο προφήτης εὐρεθῆναι ὁμοῦς δὲ ἐξέθη ἢ προεῖρηται αὐτῷ. Ἐὰν δὲ νῦν καταθέσθαι τὸν πόλεμον πάλιν ἐθελήσῃ, ἐκεῖνά τε ὡς μὴδὲ τὴν ἀρχὴν γεγενημένα λογισέται, καὶ γνώμης οὕτως ἔχει καὶ παρασκευῆς, ὡς πάντα πράξων, ἅττα ἂν αὐτὸς κελεύῃ. Ὁ μὲν Πεπανὸς τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ ἀπήγγελλεν ἐλθῶν ὅσα ἦν παρὰ τοῦ νέου προτεταγμένος βασιλέως. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἐπανελθὼν, ἀπήγγελλε τῷ νέῳ βασιλεῖ ὅτι βασιλεὺς κελεύει τῶν τῆδε ὅποι βούλοιο ἀποχωρεῖν

#### Jacobi Pontani notæ.

(11) In Græco Συργηντελεζιάνῳ, unde satis infeliciter eduxit suum Syrgentianum interpret. Restituo fidenter, Συρ Γουτ ντὲ Ασζινάνῳ, id est sire Guy de Lezignan.

(12) De duobus Byzantii proditoribus libro nono scriptum a Gregora in hæc verba: Quæ cum ita se haberent, duo custodes mœnium urbis ad juniorem imperatorem in eo quem diximus loco castra habentem, transfugiunt, nomine alter Camaris, alter Castollanus, fabrilem artem exercentes: qui seducto imperatore, omnibus arbitris remotis, Cantacuzeno magno domestico excepto, de prodicione verba faciunt, et scriptas pollicitationes pecuniarum, et pos-

sessionum divitum postulantes. Quibus facile imprætratis, et hora, et ratione rei gerendæ indicatis, ipsi quidem veriti, ne vicinis suspecti essent, postridie redeunt. Imperator vero quatuor dies cunctatus ibi, scalas e fœnibus confecit, qualibus in maximis onerariis utuntur. Cum destinata nox adesset, proditores vesperi multo vino empto, vicinis excubiitoribus merum ad bibendum dederunt, ut somno gravissimo oppressi, respiratione excepta, nihil differrent a mortuis, etc. Quod dicit, eos ingenus pretium postulasse, id prorsus a nostri narratione abhorret. Verum quæ ad laudem junioris pertinent, Gregoras libenter dissimulat, quod jam sæpe dictum est.



καὶ μὴ κατατρέβειν τὸν καιρὸν εἰκῆ καὶ μάτην, ἄλλοι οὐδὲν ἀνύειν ὧν διανοεῖται. Ἐρομένου δὲ τοῦ νέου βασιλέως εἰ μὴδὲν αὐτῷ πλέον προστάξειε βασιλεὺς, οὐδὲν, εἶπεν ὁ Πεπανός. Οὐκοῦν, ἔφη, τὸ βασιλέως πρόσταγμα πληρῶν, ὅποι ἂν ὁ Θεὸς ἤγοιτο βαδούμαι. Καὶ ἀναζεύξας ἐκείθεν, ἐν τοῖς λειμῶσι τοῖς παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Καμήλου ἠύλισατο τὴν νύκτα, καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν πάλιν παρὰ τὰς αὐτὰς πύλας ἐλθὼν, ἐδεῖτο βασιλέως προσδέξασθαι τὴν εἰρήνην, καὶ τὸν πόλεμον καταλύσαι. Ὡς δ' ἐσήκουεν οὐδεὶς, ἀναστρέφας ἤλαυνε πρὸς τὸν Μέλανα ποταμὸν, ἐνθα πρωτοστράτωρ ἦν μετὰ τῆς ὑπολοίπου στρατιᾶς ἐστρατοπεδευμένος. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἦει ἠγούμενος τῆς στρατιᾶς· ὁ μέγας δὲ ὑπελείπετο δομέστικος, χρεῖας τινὸς ἕνεκα, ὄπισθω. Προσελθὼν δὲ αὐτῷ τις ἐν ἐνδύμασι διεβρώγασιν, οἷα τὰ τῶν πενήτων, κρύφα τι ἔλεγεν ἔχειν αὐτῷ διαλεχθῆναι. Προελθὼν δὲ ἐφ' ἱκανὸν ὄσον μὴ ὀρθῶσαι ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἐκέλευεν ὃ τι φη βούλοιο φράζειν. Ὁ δὲ καὶ ἑτερόν τινα προσκαλεσάμενος τὸν κοινωνοῦντα αὐτῷ τῶν βουλευμάτων, οὐδενὸς αὐτοῖς· ἑτέρου συμπάροντος, φίλοι μὲν ἔφασαν αὐτοὺς ἐς τὰ μάλιστα ἀλλήλοις εἶναι ἐκ παλαιῶν, καὶ τὰς οἰκίσεις ἔχειν γειτονοῦσας· ὀρώντες δὲ ὅσα ἀδικεῖται καὶ ἀπελαύνεται ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ προφάσει οὐδεμιᾶ, ἀλγεῖν τε οὐκέτι ἀνεκτῶς, καὶ προθυμείσθαι ἂν ἐξῆ, ἀμύνειν τὰ δυνατὰ ἀδικουμένων. Καὶ μάλιστα ἐξ ὅτου κατὰ τὴν Ῥήγιον ἀπολογούμενος ὁ βασιλεὺς, πάσης ἀπέλυσε αἰτίας ἑαυτὸν, παρεῖναι γὰρ τότε καὶ αὐτοῦς, καὶ ἐταῦθα ἀρπικόμενος πολλαῖς ἐχρήσατο δεήσεσι καὶ ἰκεταῖς πρὸς τὸν πάππον, μὴ τὸν πόλεμον κινεῖν. Γνώμης μὲν οὖν οὕτως ἔφασαν ἔχειν καὶ παρασκευῆς. Ἐνδεστέρας δὲ οὖσης τῆς δυνάμεως, αὐτῶν ἦ κατὰ τὴν προθυμίαν, καιρὸν ζητεῖν καθ' ὃν ἂν αὐτοῖς ἐγγένοιτο καὶ ἔργω ἃ προεἰλοντο δρᾶν, ὃν δὴ καλῶς ποιοῦντα ἦκειν. Μετὰ γὰρ τὸ βασιλεῖα τὸν νέον πρὸς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατεῦσαι, τοὺς τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως ἐπιτετραμμένους, οὕτω τοῦ Θεοῦ πόρρωθεν τὰ λυσιτελοῦντα προκατασκευαζομένου, τοῖς ἐπιταῖς πύλαις τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ καλουμέναις τεύχεσιν ἐπιστήσαι, ὥστε νύκτωρ ἔχειν ἀγρυπνοῦντας φυλακὴν ἅμα καὶ ἑτέροις ὁκτῶ ἐκ διαδοχῆς· αἰταῖς μὲν οὖν εὐθύς τούτου γενομένου, ἔννοια εἰσελθεῖν τοῦ δυνήσεσθαι ἂν ποτε βασιλεῖ χρήσιμους εἶναι. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπύθοντο ὅσον οὐδέπω εἰς Βυζάντιον ἀφίξεσθαι αὐτὸν, τοῖς ἐταίροις, ὃ φασί, κύβον ρίψαντες, διειλέχθαι περὶ τοῦ βασιλεῖ τῷ νέῳ τὴν πόλιν προδιδῶναι· πεπεικῆναι τε δίκαιά τε ἅμα δόξαντας λέγειν, καὶ συμφέροντα πάσι Ῥωμαίοις. Καὶ νῦν εἶναι ἐν ἐτοιμῷ κλίμαξιν τὸν βασιλεῖα ἀνάγειν εἰς τὸ τεῖχος νύκτα φυλάξαντας· καθ' ἣν αὐτοῖς ἡ διαδοχὴ ἔστι τῆς φυλακῆς. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπον. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος, τὸν μὲν ἀπαγγελοῦντα βασιλεῖ περιμένειν ἐπεμψεν εὐθύς· τοὺς δὲ διελεγμένους ὃ τι τε καλοῖντο ἡρώτα, καὶ εἰ τε παρὰ βασιλέως αἰτοῖεν, ὡς δίκαιοι ὄντες εὐ παθεῖν τῆς εἰς βασιλεῖα ἕνεκα εὐνοίας. Οἱ δ' ἔφασαν, Κάμαρις μὲν καλεῖσθαι καὶ Καστελιάνος, μὴδὲν δὲ αἰτεῖν, ἀλλὰ προῖκα τοῦ καλοῦ ἕνεκα καὶ τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος τὴν ἐπιχείρησιν ὑπελθεῖν. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτοῖς ἐπιτρέψαντος ὁ βούλοιντο αἰτεῖν ἰσχυρίσαντο αἰτεῖν μὴδὲν, παραλθὼν αὐτοῦς ἦγεν ὁ βασιλεῖα. Συμμίξας δὲ αὐτῷ, Ὁ Θεὸς, εἶπεν, ᾧ σὺ πρὸ μικροῦ παρέσχηκας ἃ εἶχες, ἃ βούλεται· νῦν αὐτὸς εὐεργετῆ. Ἀνεμίμνησσε δὲ αὐτὸν ἔργου τινὸς, ὃ ἦν εἰργασμένος πρὸ μικροῦ.

## CAPUT LVII.

*Illustre exemplum mansuetudinis Andronici junioris. Proditores pene coacti, petunt viginti jugera; majora promittuntur. Mæsonum rex adest cum copiis. Logos abire decernunt. Quaritur quo fine idem rex ter mille equitum Byzantium miserit. Ibanes, dux Mæsus, a finibus jubetur recedere. Ejus responsum fraudulentum. Monetur avus a nepote de periculo a Mæsis vitando; monitionem contemnit.*

Ἔτι γὰρ ἐνδιατρέβοντος Θεσσαλονίκῃ, τῶν ἐν

Eteñm cum adhuc Thessalonice moraretur, ex

optimatibus avi sex, conspirantes, cum eo occulte egerunt, si placeret occupare Byzantium, ipsis tradentibus, quod poterant, primum se illis jurejurando obstringeret, munere quo nunc fungeretur, magnum logothetam amicturum, atque illi in perpetuum succensurum, neque unquam ignoturum. Deinde alia quaedam quæ postulerent, præstiturum. Ita si fecisset, sine mora veniret: simul enim venturum, et urbem in potestatem accepturum. Super quibus respondit imperator, neque se huic bello caput fuisse, neque ab aliis potissimum id suscitari voluisse ab initio; et eo suscitato, modum, viamque omnem excogitasse, quibus id posse dissipari arbitraretur; ac Deum nosse, qui norit omnia antequam fiant, **180** resque ipsas tantum non missa voce testificari idipsum; quin et eos ipsos, si vera dicere velint, testimonium sibi latorum. Quia vero ea conditio rerum sit, ut avo pacem funditus rejectante, necessario sit alter illorum imperio depelli, aut subjecti dissidiis intestinis ad perniciem vocari debeant, velle se, idque ex necessitate, aut ipsorum aut aliorum ope sub jus suum redigi Byzantium; quod nisi fiat, nunquam bellis civilibus defuturam materiam. Ob ea autem quæ rogassent, non Byzantio duntaxat potiri nolle, sed neque tot urbibus, quot sunt Byzantii turres. Magno logothetæ dignitatem qua nunc fungeretur, non solum quia illi peterent, sed alioqui etiam ut molestiis liberaretur, abrogaturum fuisse, si penes se summa imperii fuisset. Ut autem iram inexorabilem in omni vita adversus eum retineret, id esse unum, quod omnium minime fieri posset. Egone ita delirem, inquit, ut per implacabilem iram adversus illum, mihimet divinæ bonitatis benigna viscera præcludam? siquidem qua mensura conservis nostris mensi fuerimus, eadem se nobis remensurum pronuntiavit: idque cum peccata nostra contra Deum infinitis partibus ea superent, quæ ab hominibus contra nos peccantur. Proinde Byzantium sibi pro communi utilitate subjectum percipere; hac autem petitione excepta, si qua alia ipsis petenda viderentur, auditurum. Hoc illi magnus domesticus in memoriam revocabat, et plura cum eo disserens, viros producebat, qui eadem apud imperatorem loquebantur, asseverantes se illi urbem tradere posse. Quibus collaudatis quæsit, num quid ab se peterent. Il nihil petere constituerant; sed cum imperator instaret sæpius, viginti jugera petiverunt. Tum ridens ille: At ego, inquit, divino concessu candori probitatieque vestrae digna præmia persolvam. Medio in sermone advolat Scopelo (13) a præfecto nuntius, Michaellem Mesorum regem in suis et Romanorum confiniis apud urbem suam, nomine Diampolin, castra locasse, Scytharum comitatum auxiliis, qui juxta Rhosocastrum tentoria haberent. Imperator quid faciendum,

**A** Βυζαντίω βασιλεῖ τῷ πρῶτῳ τῶν συνόντων συγκλητικῶν ἐξ συμφωνήσαντες ταῖς γνώμαι; πέμψαντες εἰς Θεσσαλονίκην, διειλέγοντο κρύφα τῷ βασιλεῖ, ὡς εἰ βούλοιο Βυζάντιον κατασχεῖν αὐτῶν παραδόντων, ἦσαν γὰρ οὐκ ἀδύνατοι ποιεῖν, πρῶτων μὲν αὐτοῖς πιστώσασθαι δι' ὄρκου, τῆς τε ὑπηρεσίας ἐφ' ἣν νῦν τελεῖ τὸν μέγαν ἀποστῆσαι λογοθέτην, τὸν Μετοχίτην, καὶ διὰ βίου παντὸς δι' ὀργῆς ἔχειν, καὶ συγγνώμην μηδέποτε παρασχεῖν. Ἐπειτα δὲ καὶ ἕτεροῦ ἄλλα, ὅσα αὐτοὶ ἤτοῦντο ἐκπληροῦν. Κἂν ταῦτα αὐτοῖς πιστώσῃται δι' ὄρκου, μηδὲν ἀναβαλλόμενον ἦκειν, ὡς ἅμα τῷ ἔλθειν παραληφόμενον τὴν πόλιν. Ἐφ' οἷς ἀπεκρίνατο ὁ βασιλεὺς· Τοῦ μὲν μήτε αὐτὸν ἐν τῷ νυνὶ πολέμῳ αἰτίαν παρεσχῆσθαι, μήθ' ὑφ' ἑτέρων μάλιστα ἐθέλειν κινήθῃναι τὴν ἀρχὴν, καὶ κινήθentos δὲ, πάντα τρόπον ἐπινοηκέναι καὶ μηχανῆν δι' ἧν ἴετο αὐτὸν δυνηθεῖσθαι καταλύειν, Θεὸν τε εἰδέναι, τὸν πάντα καὶ πρὶν γενέσθαι εἰδῶτα, καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα μονονουκίφων ἄφιέντα μάρτυρων, καὶ ὑμεῖς δ' αὐτοὶ συμμάρτυρῆσθε ἂν ἐμοί, ἐάν θέλητε λέγειν τάλῃθῃ. Ἐπεὶ δ' οὕτω τὰ ἡμέτερα πράγματα συνεσκευάσθη, ὥστε ἀνάγκην εἶναι μηδ' ὀλιγῷ βασιλείῳ παραδεχόμενον τὴν εἰρήνην, ἢ τὸν ἕτερον ἐκπεσεῖσθαι τῆς ἀρχῆς, ἢ διαφθεῖρεσθαι τὸ ὑπῆκοον διίστάμενον πρὸς ἑκατέρους, βούλομαι ἀναγκαιῶς ἢ ὑμῶν πρατόντων, ἢ τινων ἑτέρων, ὑπ' ἑμαυτὸν ποιήσασθαι Βυζάντιον, ὡς ἂν μὴ τοῦτο γένῃται τῶν ἐμφυλίων οὐ παυσομένων πολέμων. Ἐπὶ τοιοῦτοις μένοι οἷα αὐτοὶ αἰτεῖσθε, οὐ Βυζάντιον μόνον, ἀλλ' οὐδ' εἰ τόσα πόλεις ἦσαν ὅσοι πυργοὶ Βυζαντίου, ἴθελῃσα ἂν κατασχεῖν. Τὸ μὲν γὰρ τὸν μέγαν λογοθέτην ἀποστῆσαι τῆς ὑπηρεσίας ἐφ' ἣν νῦν τελεῖ, οὐ μόνον διὰ τὸ αἰτεῖν ὑμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἄλλως πρὸς τὸ ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, ἔπραξα ἂν ὑπ' ἐμοὶ γενομένων τῶν πραγμάτων. Τὸ μένοι γε αὐτοῦ καταψήφισασθαι διὰ βίου ἀπαραίτητον ὄργην, ἀδυνατιώτατον τῶν πάντων. Μὴ γὰρ οὕτω μακρίν ὥστε διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον ἀπαραίτητου ὄργῆς ἑμαυτῷ ἀποκλείσαι τὰ φιλάνθρωπα σπλάγχνα τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ᾧ μέτρῳ μετρήσομεν τοῖς συνδούλοις, ἀντιμετρήσειν ἀπεφῆνατο ἡμῖν. Καὶ ταῦτα οὐκ ἐξέλιξεν τῶν ἡμῖν ἡμαρτημένων ὄντων, ἀλλ' ἀπειροπλασίῳ τινὶ ὑπεροχῇ τῶν ἐμοὶ πρὸς Θεὸν ἡμαρτημένων διαφερόντων. Τοιγαροῦν τὸ μὲν ὑπ' ἑμαυτῷ ποιήσασθαι Βυζάντιον καὶ πάνυ βούλομαι τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος ἕνεκα. Τοῦτου δὲ τοῦ αἰτήματος ἀπόντος, καὶ εἰ γε καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ, τότε ἤδη καὶ περὶ τῶν ἐπιλοίπων ὑμῶν ἀκούσομαι αἰτημάτων. Τοῦτων μὲν οὖν ὁ μέγας τότε δομέστικος ἀνεμνήσκει βασιλέα· καὶ ἕτεροῦ ἄλλα πρὸς αὐτὸν διαλεχθεῖς, προσῆγε τοῖς ἀνδράσιν. Οἱ δὲ καὶ πρὸς βασιλέα διειλέχθησαν τὰ ἴσα. Καὶ ἡ μὴν διῆχυρίζοντο αὐτοὶ δυνηθεῖσθαι τὴν πόλιν παραδώσειν. Ἐπαινέσας δὲ αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰ τι ἐπυθάνετο αἰτοῦσθαι· οἱ δ' ἐπειθόντο αἰτεῖν οὐδέν· πολλὰ δὲ πολλὰκίς

Jacobi Pontani nota.

(13) Hæc Scopelus Thraciæ urbs est.

παρὰ βασιλέως ἐκδοισθέντες, ἤτησαντο γῆς εἰκοσι  
 πλέθρα. Γελάσας δὲ πρὸς τὴν αἰτησιν ὁ βασιλεὺς,  
 Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπε, Θεοῦ διδόντος, ἀξίαν ὑμῖν ἀποδώσω  
 τῆς εὐγνωμοσύνης τὴν εὐεργεσίαν. Ἔτι δὲ αὐτῶν  
 περὶ τῶν τοιούτων διαλεγομένων, ἐκ Σκοπέλου παρὰ  
 τοῦ ἄρχοντος ἀγγελοῦ ἦκε μηνύων ὡς ὁ τῶν Μυσῶν  
 βασιλεὺς Μιχαήλ, ἐν μεθορίοις τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥω-  
 μαίων ἡγεμονίας ἐλθὼν παρὰ πόλιν αὐτῶ ὑπήκοον,  
 διαμπολιν προσαγορευομένην, ἐστρατοπέδευσε, καὶ  
 συμμαχίαν ἐπαγόμενος ἐκ Σκυθῶν, οἱ παρὰ Ῥωσο-  
 χάστρω (15) εἰσὶν ἐστρατοπεδευμένοι. Ἄν ἀκούσας  
 ὁ βασιλεὺς, ἐβουλεύετο ἅμα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ ὁ  
 τι δεοὶ ποιεῖν· καὶ ἐδόκει χρῆναι ἐλθεῖν παρὰ τὴν  
 Λόγους οὖσαν ὄρεινῃν· ἅμα μὲν καὶ διὰ τὸ ἐγγὺς  
 εἶναι Βυζαντίου, ὅπως τὰ πρὸς τὴν παράληψιν  
 πράττηται αὐτοῖς· ἅμα δὲ καὶ διὰ τὸ μὴ κύκλωται  
 παρέχειν τὸ χωρίον δυσπρόσοδον ὅν, ὥστε ἔχειν, ἂν  
 τις ἐπιή, ἀμύνεσθαι τε, ἂν ἐξῆ, καὶ ἡσυχίαν ἀγειν.  
 πρὸς τὰ καρτερώτατα ἀποχωρήσαντας. Οἱ μὲν οὖν  
 οὕτω βουλευσάμενοι, τὸν Κάμαριν μὲν ἐκέλευον  
 ἔπεσθαι αὐτοῖς ὡς ἂν εἰδέναι ἔχρη τὸ στρατόπεδον  
 βασιλέως ὅπη εἴη, τὸν δ' ἕτερον εἰς Βυζάντιον ὡς  
 καὶ τοῖς ἑτέροις τὰ πεπραγμένα ἀπαγγελοῦντα  
 ἀπίεναί. Ἐλθόντες δὲ παρὰ τὸν Μέλανα ποταμὸν,  
 ἔνθα καὶ ἡ λοιπὴ στρατιὰ ἅμα πρωτοστράτορι  
 ἐστρατοπεδευμένη ἦν, τὰ τε περὶ τῶν πραττόντων  
 τὴν ἄλλωσιν αὐτῶ ἐκοινοῦντο Βυζαντίου, καὶ ὅσα  
 πύθοιντο περὶ τῶν Μυσῶν καὶ περὶ τῆς εἰς Λόγους  
 στρατοπεδείας, προστιθέντες καὶ τὰς αἰτίας. Καὶ  
 ἐπειδὴ καὶ αὐτῶ ἐδόκει καλῶς ἔχειν, ἄραντες ἐκεῖ-  
 θεν ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν Λόγοις. Καὶ ἐς τὴν ὑστε-  
 ραίαν ἠγγέθη αὐτοῖς ὡς στρατεύματα Μυσῶν περὶ  
 τριχιλίους ἵππους ἦκεν εἰς Βυζάντιον κατὰ συμμα-  
 χίαν τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ· ἠγείται δὲ αὐτῶν  
 Ἰβάνης ὁ Ῥώ· ἐθορύθησε μὲν οὖν οὐ μετρίως  
 τοῦτο τὸν νέον βασιλέα. Ἐξετάζοντι δ' αὐτῶ ἅμα τῷ  
 μεγάλῳ δομestικῷ καὶ πρωτοστράτορι ὁ τι τὸ πείσαν  
 τὸν βασιλέα Μυσῶν τὰς μὲν πρὸς αὐτὸν σπονδὰς  
 ἡθετηκέναι καὶ τοὺς ὄρκους, ἀδελφῆς οὖτα σύνοικον,  
 τῷ πρεσβυτέρῳ δὲ βασιλεῖ συμμαχεῖν, ὑπενόουν μὴ  
 ἀληθεῖς εἶναι τὰς γεγενημένας συνθήκας καὶ τὴν  
 συμμαχίαν, ἀλλὰ συνιδόντα τὸν Μυσὸν ὡς ὁ πρε-  
 σβύτερος βασιλεὺς ἅμα μὲν ἔχθει τῷ πρὸς τὸν ἔγγο-  
 ν, ἅμα δὲ καὶ δεῖε τοῦ μὴ τοὺς συνόντας αὐτῶ  
 Ῥωμαίων διεφθάρθαι ὑπ' ἐκείνου καὶ ἐπιβουλεύειν  
 αὐτῶ ῥῆον ἂν παραδέξαιτο ἐν βασιλείοις φρουρὰν  
 Μυσῶν, οἰόμενος οἷα ξένους καὶ συμμαχοὺς αὐτῶ  
 μᾶλλον εὐνοεῖν, πέμψαι τὸν στρατὸν, πρόφασιν μὲν  
 ὡς μαχομένους ἡμῖν ὑπὲρ αὐτοῦ· τῇ δ' ἀληθείᾳ, εἰ  
 δύναιντο τῶν βασιλείων κρατῆσαι κατ' ἄλλοιους

A magni domestici consilium exquirat : ad castellum  
 Logos (14), in montanis situm, progrediendum de-  
 cernunt : **181** tum quod Byzantio propinquum,  
 et ad ejus occupationi paranda necessaria oppor-  
 tunum ; tum quod locus accessu difficilis, hosti-  
 bus cingendi facultatem eriperet, ut et invadentibus  
 resistere, et in secessu natura munitissimo, tuto  
 possent quiescere. Hoc deliberato, Camarin sequi,  
 ut sciret ubinam imperator se teneret ; alterum  
 Byzantium abire, et sociis acta referre jubent.  
 Cum ad Nigrum flumen venissent, ubi reliquum  
 copiarum cum protostratore manebat, cum eodem  
 de iis qui se Byzantium prodituros pollicentur, et  
 quæ de Mæsis cognovissent, ac de castrametatione  
 in Logos, causis etiam recensitis, communicarunt.  
 B Cum et ille assentiretur, eo perrexerunt. Die al-  
 tera intellectum est, circiter tria millia equitum  
 Mæsurum (16), imperatori avo Byzantium, ducente  
 Ibane Russo auxilio mitti, id quod nepotem non  
 modice perturbavit. Investigantes autem causam  
 ipse, magnus domesticus, et protostrator, qua ad  
 actus Mæsurum rex, quamvis sororis maritus, sæ-  
 dus secum sancitum violaret, seniorique suppet-  
 tias adveniret, suspicati sunt non vere illos, et ex  
 animo fœderatos, nec verum esse auxilium, sed  
 cum sciret Mæsus, seniore partim odio in nepo-  
 tem, partim metu, ne qui secum essent proceres  
 Romani, ab illo corrumpentur, sibique insidie  
 struerentur, facilius Mæsurum custodiam in pala-  
 tium admissurum, ratum, se tanquam hospites,  
 atque commilitones perbenevolos experturum,  
 turmas misisse, sub obtentu quidem, ut contra  
 ipsos pugnaret, re autem vera ut si possent pala-  
 tium occuparent, pauci ingressi ; deinde ipse  
 toto agmine superveniens, Byzantios subigeret, et  
 sic reliquum quoque Romanorum principatum in-  
 vaderet. Pro indicio erat, quod Scytharum secum  
 subsidia duceret ; quia timeret, ne, si quid tale  
 fieret, Mæsi adversus Byzantium operam confer-  
 ret. Hæc illi de ista societate probabili-  
 ter suspicabantur, veramque fuisse suspicionem  
 postea perspicue patuit. Atque istuc Mæso qui-  
 dam transfuga Romanus suasit, pollicitus se ei  
 rem effectam daturum : quocirca etiam pro inter-  
 prete societatis hujus delectus est. Periculi porro  
 faciendi imperator junior (17) mittens ad Ibanem,  
 Romanorum finibus ut excederet imperavit. Junxisse  
 enim se sælus cum rege Mæsurum, quicum sua  
 soror sit, atque ideo ipsum **182** cum exercitu  
 fines Romanorum ingredi non debuisset. Si opem

#### Jacobi Pontani notæ.

(14) In ms. ad hanc vocem ascriptum erat ;  
 Φρούριον τι παρὰ τὸ στόμα τοῦ Εὐξεινίου Πόντου. id  
 est, Castellum quoddam ad ostium Ponti Euxini  
 situm.

(15) Gregora : Ρουσόχαστρον dicitur.

(16) Gregoras : Bulgarorum princeps seniori con-  
 tra juniorem tria equitum millia subsidio ex pacto  
 misit, quibus mandatum, nescio quibus auctoribus,  
 sergebatur, ut data opportunitate, res novas moliren-

tur. Sed cum venissent, urbem ingressi non sunt,  
 duce eorum tantum excepto. Quare in latus decli-  
 narunt, castris ad stadiu ab urbe v et xc positis.

(17) Plane diversum Gregoras. Logis ad Bulga-  
 rorum ducem, qui castra in propinquo habebat, te-  
 gatos cum muneribus mittit, et plura ei pollicetur,  
 si copias suas domum reduceret. Assensum ad epu-  
 las invitavit cum tribunis, eosque postridie latos da-  
 mum versus abeuntes prosequitur.

sibi laturus veniat, in Mœsiam recedat, non enim A ope ejus indigere. Si pugnaturus, se illum ad pugnam exspectare. Hæc tentandi causa dicebat; non enim tum expedire putabat cum Mœsis confligere. Ibanes juramento scripto confirmare, neque dominum suum contra fœdus egisse, neque se huc cum exercitu contra ipsum advenisse. Lecto juramento, imperator tanto magis de Mœsorum societate suspicionem suam esse veram credidit, et confestim Georgio Pepagomeno ad avum misso, rogavit ne verba sua veluti hostis suspecta haberet; quin, ut Romanis, et ipsi utilia suadenti pareret; et Mœsis quidem ipsi auxilio venientibus adversum se in bello pro arbitrio uteretur; in palatium vero neque simul plures, neque armatos acciperet, sed si quando ingrederentur, paucos, et per vices B (ne exclusi probro affici videantur, cum sint socii), et sine armis ingredi sineret; præcipue tamen prandii hora majorem diligentiam custodiæ adhiberet. Neque hoc solum, sed etiam intra palatium cohortem Romanorum collocaret, quæ posset se pugnae opponere, et omni ratione ipsum, urbemque defendere; se ex ipsa re suspicionem ducere, Mœsis ab rege mandatum, palatium, si queant, dolo occupent; atque idcirco ipsum quoque cum toto exercitu, et auxilio Scythico in confinibus sedere, ut si Ibani imperata bene procedant, paulo post cum subsidio superveniant. Avus, his auditis, Pepagomenum nepoti renuntiare jussit, uti suas res curaret, et ne ambitione quadam captus, aliis niteretur magister fieri; non enim minorem rerum usum sibi esse, quam ille se adeptum existimaret. Tum illico custodes palatio apposuit, tutatusque est diligenter, fecitque omnia quæ nepos consulerat.

μήτε ὠπλισμένους· ἀλλ' εἴ ποτε καὶ ἐσίοιεν, ὀλίγους τε καὶ κατὰ διαδοχὰς, ἵνα μὴ δοκοῖεν προπηλακίζεσθαι σύμμαχοι ὄντες· καὶ ἕπλων χωρὶς, μάλιστα δὲ ἐν ἀρίστου τῆ ὤρᾳ πλείω ποιεῖσθαι φυλακὴν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ βασιλείων ἐντὸς στρατιᾶν ἐγκαθιδρῦσαι ἀξιόμαχον Ῥωμαίων, καὶ ἐν φυλακῇ πάσῃ ἑαυτὸν τε καὶ τὴν πόλιν τηρεῖν. Ὑπονοεῖν γὰρ ἐκ τῶν πραγμάτων ὡς τῆ στρατιᾶ Μουσῶν πρὸς τοῦ σφετέρου βασιλέως εἶη προστεταγμένον τὰ βασιλεία, εἰ δύναιτο, δόλῳ κατασχεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸν πανστρατιᾶ καὶ συμμάχοις ἅμα Σκύθαις ἐν μεθορίοις τῆς αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀστρατοπεδεῖσθαι, ὡς εἰ κατορθοῖτο ἂν προσετέταχτο Ἰβάνη, ἐν ὀλίγῳ ἐπιβυθισθῆ καὶ αὐτός. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἂν μηνύοιτο παρὰ βασιλέως τοῦ ἐγγόνου, τῷ Πεπαγωμένῳ μὲν ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν αὐτῷ τὰ ἴδια εὖ τιθεσθαι, καὶ μὴ ἐτέροις ὑπὸ φιλοτιμίας εἶναι βούλεσθαι διδάσκαλον. Οὐχ ἤσσαν γὰρ αὐτὸς εἶναι ἔμπειρος πραγμάτων, ἢ ἑαυτὸν οἶεται ἀτός. Αὐτίκα δὲ τοῖς βασιλείοις ἐπίστησε φρουρὰν, καὶ εἶχε διὰ φυλακῆς ἀσφαλούς, καὶ πάντα ἐπραττεν ὅσα ὁ ἔγγονος παρήγει.

## CAPUT LVIII.

*Legatio junioris Andronici ad Mæsorum regem, qua quaeritur, quid veniat; et minæ intentantur. Mæsus jurat, non se contra illum venisse, et ad confirmandum e sacris reliquiis crucem de collo mittit. Timet ne suis noceatur; Ibanem revocat. Scala et reliqua ad urbem occupandam parantur. Die Pentecostes Logis abeunt versus Byzantium. Sequitur magni domestici et imperatoris in milite digerendo et principiando labor.*

Imperator junior ad Michaellem Mæsorum regem D Joannem Rhuntzerium 183 legat, se comperisse, ipsum in sinibus Romanorum habere militem, nescire tamen quando affuturus sit. Avere igitur

Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος πρὸς Μιχαὴλ τὸν βασιλέα Μουσῶν τὸν Ῥουντζέριον Ἰωάννην πέμψας πρεσβυτήν, ἀκηκοέναι ἔφασκεν αὐτὸν ἐν ὄριοις τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀστρατοπεδεῖν, ἀγνοεῖν μὲν τοῖς

Jacobi Pontani notæ.

(18) Videtur accessu ὑπολαμβάνειν, vel quid ejusmodi.

τὴν ἀφιξίν αὐτοῦ ὅ τι εἴη. Εἰ μὲν οὖν λύσας τοῦς ἄρχουσι καὶ τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν, πολέμον ἄρασθαι βούλεται, μαθεῖν ἐθέλειν, ὅπως καὶ αὐτὸς παρασκευάζοιτο ἐκ τοῦ ἑμοίου. Εἰ δὲ του ἐτέρου ἕνεκα ἢ ἐκατρατεία εἴη, μὴ ἀγνοεῖν. Ὅμως μέντοι γὰρ τὸ τε ἀκλήτων ἦκειν τεκμήριον ποιῆσθαι τοῦ κατ' αὐτοῦ χωρεῖν, καὶ τὸ Βυζαντιοῖς συμμαχίαν ἄμα Ἰθάγη ἐς τρισχιλίους στρατιώτας πέμψαι οὕσι πολεμίοις, φανερώς αὐτῷ πολεμοῦντος εἶναι. Θαυμάζειν δὲ αὐτοῦ εἰ πυθόμενος περὶ Βυζάντιον διατρίβοντος αὐτοῦ, τοσούτους πέμψει στρατιώτας συμμαχῆσοντας τοῖς πολεμίοις ἢ ἀγνοεῖν ὡς οὐ στρατεύεται χρήσεται πρὸς αὐτοῦς εἰδὸς πολεμεῖν, ἀλλὰ τοῖς γεωργοῖς κελεύσας, ἀδυνατωτέραν θήσουσι τὴν ἐπάνοδον αὐτοῖς ἢ ἐξ ἕδου πυλῶν. Βασίλευς μὲν οὖν τοιαῦτα ἐπρεσβεύετο. Μιχαὴλ δὲ ἐπεὶ τὴν τε βασιλείαν ἐπέθετο πρὸς τὸ Βυζάντιον ἀφιγμένον, καὶ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς οὐ μακρὰν ἐστρατοπεδευμένον, ἐθρουδέθη τε σφοδρώς, τῶν σφετέρων ἕνεκα στρατιωτῶν, καὶ σωτηρίας αὐτοῖς ἐλπίδα οὐδεμίαν συνῶρα, εἰ μὴ τάχιστα πείσειε βασιλεία ὅτι τε οὐ λύσειε τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν, καὶ τὴν στρατιάν οὐκ αὐτῷ πολεμησείουσιν, ἀλλ' ἐτέρου του ἕνεκα εἰς Βυζάντιον ἐλθεῖν. Ἀτέλικα τε ἂν εἶχεν ἐν τοῖς κόλποις ἅγια ἐξενεγκῶν ἐπὶ τοῦ πρεσβευτοῦ, καὶ ὅς ἦν ἐν αὐτοῖς σταυρὸν ἐγγειρίσας, τοῦτ' εἶπεν, κομίσας πρὸς βασιλείαν, θμύνειν ἡμᾶς εἰς τὸν ἐν αὐτῷ παγέντα σαρκὶ δι' ἡμᾶς εἰπέ, ὡς οὐτ' ἀέλουκα τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν, οὐτε κατ' αὐτοῦ πέπομφα τὴν στρατιάν. Διὸ καὶ δέομαι μὴ κακῶς αὐτοῦς παθεῖν. Ὅτι δὲ οὐ τῶν πολυτελῶν ἐγκολπίων πολλῶν ἐμοὶ παρόντων, ὡς ἐρᾶς, ἀλλὰ τουτονι τὸν σταυρὸν, ἐξ ἐύτελους πεποιημένον ὕλης (ἦν γὰρ χαλκοῦς), πέπομφα, μὴ θαυμάση. Ἐπὶ θαύμασι γὰρ παρὰ πᾶσι διαθεσθῆναι Μουσούς, ἂν πολλὰ μὲν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ περιόντες ἐτι πατρὸς, πολλὰ δὲ καὶ ἐπ' ἐμοῦ παρ' αὐτοῦ τελεῖται νυνί· ὡς οὖν μᾶλλον ἀξιοχρεῶν εἰς πίστιν ἐπεμψα αὐτὸν. Ἐἴην με φωράση ἀπατῶντα ἢ ψευδόμενον, ἐμοὶ τοῦτον λαβὼν ἐπέτω, ὡς αὐτοῦ συμμαχοῦντος νικῶσων καὶ διαφθερῶν. Ὅτι δὲ οὐ σκῆψις ταῦτα οὐδὲ πρῶφασις· εὐπρεπῆς, τὸν ἀπάγοντα τὴν στρατιάν ἐκ τῆς Ῥωμαίων, ἐξ αὐτῆς ἀποσταλῶ. Καὶ αὐτίκα τῷ μὲν πρεσβευτῇ παρεῖχεν ἵππους τῶν τ.ε.φομένων ταχυδρόμων παρ' αὐτῷ, κελεύσας ὡς τάχιστα ἀνύειν τὴν ὁδὸν πρὶν φθάση κακώσας

A nosse, an rupto foedere bellum sibi intentet, ut similiter se comparet. Sin aliam ob causam suscepta sit expeditio, se id quoque ignorare nolle. Verumtamen cum non vocatus veniat, documento sibi esse contra se venire, et Byzantiis hostibus suis duce Ibane ad ter mille equites misisse, manifesti hostis indicium esse. Mirari autem quomodo, cum audierit se juxta Byzantium versari, interim tantum numerum adversariis suis opitulatum miserit. Nescisse forsitan se non exercitata copia in illum usurum, sed rusticis negotium daturum, qui ei redditum difficiliorem, quam ab inferorum portis efficiant. Hæc imperator. At Michael, ubi eum prope Constantinopolin esse, nec longe ab exercitu suo distare cognovit, suorum causa sane quam conturbatus, nullam aliam spem salutis videbat, nisi quam citissime se foedus servare, et copias illas non contra eum, sed alium quemdam Byzantium adductas, imperatori persuaderet, statimque sine sanctorum reliquias coram legato proferens (19), et ex iis crucem ei in manus tradens : Istuc ad imperatorem portabis, inquit, et me per illum, qui in eo propter nos suffixus est, jurare, nec milites nec foedus cum ipso percussum solvisse, nec milites contra illum misisse. Quocirca orare me, ne quid illis noceat. Quod autem non de multis ac pretiosis monilibus suis quæ cerneret (20), sed hanc crucem e vili materia confectam (erat enim ex ære fabrefacta) illi mitteret, mirari non debere : esse enim apud Mæsos ob miracula percelebrem, quæ multa adhuc parente suo superstite ediderit, multa se regnante edat. Tanquam igitur fidelissimam testem, se illam mittere. Si ipsum fallacem, mendacemve deprehenderit, ea cruce correpta se invadat, qua adjutrice victoriam sit consecuturus. Ut autem intelligat, non esse hæc prætextum, neque speciosum quoddam velamentum, protinus missurum, qui e finibus Romanorum suos continuo abducat. Moxque legato imperatoris equos ex cursoribus quos alebat attribuit, jubens celeritate summa iter prius conficere, quam imperator exercitui suo incommodaret. Præterea unum de familiaribus ministris cum eodem mittit ferentem litteras, quibus 184 Ibani præcipiebat uti exercitum reduceret et alaur flammantem, quod apud Mæsos velocitatis signum est (21). Postquam ad imperatorem venerunt, qui

#### Jacobi Pontani notæ.

(19) Ἅγια ἐν κόλποις hujus regis non erant, nisi sanctorum reliquiæ procul dubio, et iis etiam crucicula ærea, miraculis nobilitata. Itaque illud, qui in eo propter nos suffixus, referendum est ad prototypum. Tu pietatem nota veterum Christianorum, etiam principum, qui de collo gestabant res hujusmodi sacras, sibi que inde cœlestis auxilium, et in periculis tutamen sperabant. Vide Gretseri *De S. Cruce*, tom. 1, lib. 1, cap. 77 et cap. 60.

(20) Ἐγκόλπια vocat, quæ præter illam parvam crucem foris fortasse a collo pendentia, eaque auro et gemmis insignia, inclusis sanctorum reliquiis gestabat.

(21) Videtur ala proprium fuisse symbolum

eorum nuntiorum, quos ταχυδρόμους vocabant, eo modo, quo notarios seu scribas quosdam nominabant ταχυγράφοις, ob celeritatem scribendi. Hinc etiam statua τῶν ταχυδρόμων erant πτερωταί, seu alatae, quales visabantur olim Constantinopoli, teste Codino in sua *Constantinopoli*, fol. 53, ubi tamen Dousa inepte veritit στήλας, columnas, cum vertendum sit, *statuas*. Mabavit autem mos ταχυδρόμους alis instruendi ab ethnico Mercurio, qui et ipse alatus, tanquam celer nuntius. Et flammæ illæ pictæ fuerunt : nam et ignis celeritatis hieroglyphicum est. Ita Jacobus Gretserus. Per hujusmodi alam ardentem et pictam, quam Mæsi tradebant nuntii, quos ambulare quam celerrime vel-

crucem ferebant, Michaelis responsum nuntiarunt; qui ad Ibanem et Mæsos regis ipsorum litteras cum ala misit. Iis conspectis, domum statim abire cœperunt. Et hæc quidem hunc finem nacta sunt. Imperator autem quibus diebus legatus apud Mæsos erat, iis ipsis scalas, et alia ad oppugnandum Byzantium accommodata apparabat. Paratis omnibus, Camaris eo regressus, sociis rem indicavit. Et nocte de compacto observata, qua ipsi excubias in muris erant acturi, prima die hebdomadis, quæ sancti Spiritus descendens memoria celebris est, [hoc est, ipso die Pentecostes], rediens ad imperatorem Camaris, ad opus eum vocat. Absoluta ergo divina mystagogia, præterea hymnis vespertinis, castra Logis moventes, ac per reliquum diei, plurimumque noctis gradientes, et ad locum ab indigenis Clepta nominatum pervenientes, usque ad claram lucem ibi quieverunt. Inde rursus usque ad noctem ambulantes, Amblyopum (loci vocabulum est, haud procul Byzantio) venerunt. Illic morantes, in ordinem exercitum digerebant. Et quidem scalas binas, tum e funibus, tum e ligneis gradibus (22), quarum unis præerat imperator, alteris magnus domesticus, duodenis militibus utramvis imposuerunt: quorum octo Romani, reliqui ex Alemanis Latini. Intelligens porro imperator etiam Alemanos huic labori delectos, advocato magno domestico eos jubet eximi, eorumque loco Romanos suffici, et ex nobilibus nullum inter primos murum ascendere, ut neque hi supra humiliores se extollerent, neque gloria ad Alemanos derivaretur, sed Romanorum duntaxat opus esset. Fiebant jussa. Cum itaque et has, et illas scalas e media conditione Romani duodecim traditas sibi acceperunt, præceptum datur illis ut ubi proximo ad murum accessissent ab iis qui intus pro ipsis laborabant, scalis per funem attractis, primi ascenderent, et si quis se contra ferret, eum repellent, ut reliqui deinceps paulatim ascenderent. Cæterum post illos haud longo spatio centum electos agens, incidebat pedibus imperator, post quem, ne permiscerentur, totidem magnus domesticus. **185** Qui vero ducentorum illorum equos ducebant, quisque unum, ipsi quoque in equis, non pauciores ducentis, consequebantur: quamquam non prope, ne hi qui in mœnibus erant, strepitum sentirent, sed ut, si quid improvisum accideret, accurrerent, ac ducentis illis equos

ὁ βασιλεὺς τὴν στρατιάν. Καὶ τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ συνέξεπεμφεν ἓνα τῷ πρεσβευτῇ γράμματα ἔχοντα κελεύοντα Ἰβάνη ἀνάγειν τὴν στρατιάν· καὶ πτερόν πυρὶ περιπεφλεγμένον, (τοῦτο γὰρ παρὰ Μυσοῖς ταχυτῆτος σημεῖον.) Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς βασιλέα, τὸν τε σταυρὸν φέροντες, καὶ ἀπαγγέλλοντες ὅσα ἀπολογῆσαιτο ὁ Μιχαὴλ, βασιλεὺς μὲν πρὸς Ἰβάνην καὶ τοὺς Μυσοὺς τὰ τοῦ σφετέρων βασιλέως γράμματα πέμπει καὶ τὸ πτερόν. Οἱ δὲ ἰδόντες ἀνεχώρησαν εὐθὺς ἐπ' οἴκου. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοῦτο ἐτελευτα· βασιλεὺς αἷς ἡμέραις αἱ πρεσβεῖαι ἐγίνοντο πρὸς τοὺς Μυσοὺς, κλίμακας τε καὶ ὅσα ἄλλα ἐπιτέθεικα ἦν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν παρεσκευάζετο Βυζαντίου. Καὶ ἐπειδὴ πάντα ἐπεπύριστο εἰς Βυζάντιον ὁ Κάμαρις ἔλθων, ἀπήγγειλε τοῖς ἐταίροις. Καὶ νύκτα τηρήσαντας ἀπὸ συνθήματος ἐν ἧ τῶν τειχῶν αὐτοῦ ἐμελλόν ἔσεσθαι ἐν φυλακῇ ἡμέρᾳ πρώτῃ τῆς ἑβδομάδος καθ' ἣν ἡ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθόδος τελεῖται ἑορτῇ, πρὸς βασιλέα αὐθις ὁ Κάμαρις ἔλθων, ἐκάλεσε πρὸς τὸ ἔργον. Τελεσθείσης δὲ τῆς θείας μυσταγωγίας, ἔτι δὲ καὶ τῶν ὕμνων ἑσπερινῶν, ἄραντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐν Λόγοις, καὶ τὸ τε ἐπίλοιπον βαδίσαντες τῆς ἡμέρας καὶ τὸ πλεόν τῆς νυκτός, γενόμενοι ἐν χωρίῳ Κλέπτα ἐγχωρίως προσαγορευομένη, τὸ τε ἐπίλοιπον τῆς νυκτός καὶ ἄχρι δῆλης ἡμέρας, ἠύλισαντο ἐκεῖ. Καὶ μετὰ τοῦτο ἄραντες ἐκείθεν ἕως ἐπεγένετο ἡ νύξ, ἦλθον εἰς τι χωρίον οὐ πολὺ ἀπέχον Βυζαντίου, τοῦ Ἀμβλυόπου προσαγορευόμενον. Καὶ καρτερήσαντες ἐκεῖ, διεκίσμουσαν τὴν στρατιάν· καὶ τὰς μὲν κλίμακας οὖσας δύο, ἕκ τε κάλων καὶ θυλίνων βαθμίδων πεποιημένας, ὧν τῆς μὲν ἤρχεν ὁ βασιλεὺς, ὁ μέγας δὲ δομέστικος τῆς ἐτέρας, δυσκαίθεκα στρατιώταις ἐπέθηκαν ἑκατέραν. Ὅν ἦσαν ὀκτώ Ρωμαῖοι· οἱ λοιποὶ δὲ ἐξ Ἀλαμανίας Λατινοὶ Ἀκούσας· δὲ ὁ βασιλεὺς ὅτι καὶ Ἀλαμανοὶ εἶσιν ἐπὶ τῷ ἔργῳ τεταγμένοι, τὸν μέγαν δομέστικον προσκαλεσάμενος, τοὺς τε Ἀλαμανοὺς ἐκέλευεν ἀπὸ τῶν ἐν κλίμαξι τεταγμένων ἐξαλλάττειν, καὶ Ρωμαίους εἰσάγειν αὐτῶν. Ἀπὸ τε τῶν εὐγενῶν μηδένα εἶναι ἐν τοῖς μέλουσι πρώτως ἀναθῆσθαι ἐπὶ τὰ τεῖχη· ὡς ἂν μήτε οὗτοι καταπαύωνται τῶν ταπεινοτέρων, μήθ' ἡ εὐδοξία πρὸς Ἀλαμανοὺς διαδαίνη, ἀλλὰ μόνων ἢ Ρωμαίων τὸ ἔργον. Ταῦτα μὲν οὖν ἢ προσετέτακτο ἐτελεῖτο, καὶ Ρωμαίους τῶν μέσων δυσκαίθεκα ἑκατέρας ἐγχειρισθείσης τῶν κλιμάκων, προσετέτακτο αὐτοῖς, ἐπειδὴν ἐν χρῶν γένοιτο τοῦ τεύχους ὑπὸ

#### Jacobi Pontani notæ.

lent, dici et hoc forsitan potest, simul ad Mercurium alatum, simul ad ludos alluisse, qui Athenis fiebant, et ἀγῶνες λαμπραδοῦχοι dicebantur. In iis qui currebat, lampadem ardentem tenebat, eamque deinceps cursuro tradebat. Eo cursu, et lampade humanae vitæ brevitatem indicabant. Propius ad aliam nostram flammantem accedit Cornificius, libro octavo ad Herennium: *Non enim, inquit, quemadmodum in palæstra, qui lædas ardentem accipit, celerior est in cursu continuo, quam ille qui irudit: ita melior imperator novus, qui accipit exer-*

*citum, quam ille qui decedit; propterea quod defatigatus cursor integro facem, hic peritus imperator imperito exercitum tradit. Lege præterea, si libet, epistolam 69 Lipsii, Centuria III, ubi multa disserit de hemerodromis, seu cursoribus diariis, qui uno die pedibus spatium ingens conficiunt.*

(22) Lipsius, Poliorcectici libro 1, dialogo 6, ex Herone reticulatas vocat, e stuppiis funibus, instar retis, contextas, ad quarum summitates laniæ adjecti, ut murorum pinnas apprehenderent.

τῶν ἐνδοθεν πρασσόντων καλωδίους τῶν κλιμάκων ἀνελευθερωσίων, αὐτοὺς ἀναβαίνειν πρῶτους, καὶ ἀμύνεσθαι ἂν τις ἐπίη, ὡς ἂν οἱ μετ' αὐτοῦ ἀναβαίνοιν κατὰ σχολήν. Μετ' ἐκείνους δὲ οὐ πολὺ ἀπέχων ἑκατὸν λογάδας ἄγων ἐβάδιζεν ὁ βασιλεὺς παρ' αὐτῶν καὶ μετ' αὐτῶν ἕσση μὴ συμμίγνυσθαι ἀλλήλοις ἑτέρους τοσοῦτους ὁ μέγας δομέστικος εἶχε.

Τούτῳ γὰρ μὴ τῶν διακοσίων ἵππους, ἕτεροι ἐφιπποὶ τοσοῦτοι ἄγοντες, ἕκαστος ἕνα παρείποντο οὐκ ἐγγύθεν, ὡς ἂν μὴ τοῖς ἀπὸ τοῦ τείχους ἀσθησιν παράσχοιεν τοῦ φόβου, ἀλλ' ἦν τι ἀδόκητον συμβῆ, τοὺς τε ἵππους παράσχοιεν τοῖς διακοσίοις ἐπιδραμόντες, καὶ ἐπιδοκίμοιεν αὐτοὶ τὰ δυνατά. Ἐτεροὶ τε πεντακόσιοι ἦσαν ἀπέχοντες οὐ πολὺ αὐτῶν, τῆς αὐτῆς καὶ αὐτοὶ ἕνεκα αἰτίας. Ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀμβλυοποῦ ὁ πρωτοστράτηρος ἦν τὴν ἄλλην ἄπασαν ἔχων στρατιάν ἐν ὄπλοις παρατεταγμένην. Οὕτω δὲ διακοσμήσαντες τὴν στρατιάν, ἦσαν ἡσυχῇ, ὅπως μὴ τοῖς φυλάττουσιν ἀσθησιν παράσχοιεν ἀπὸ τῶν τειχῶν.

## CAPUT LIX.

*Ostenditur explicate, quo pacto Constantinopolis capta sit. Portis apertis ingreditur imperator, et post eum protostator cum reliquis copiis. Mira humanitas nepotis in avum. Patriarcha e monasterio tanquam carcere liberatur.*

Οἱ μὲν οὖν τὰς κλίμακας ἔχοντες τέσσαρες καὶ εἰκοσι λαθόντες τοὺς φύλακας βραδίως τοῖς τείχεσι προσέμειξαν τοῦ Καμάριδος ἡγουμένου, κατὰ τοὺς πρῶτους τὴν ἄλωσιν. Καὶ ἐπεὶ αὐτοὺς προσδοκῶντας οὐκ ἦν λαθεῖν, τὰς κλίμακας ἀνελευθερωσίων, καλωδία καθίεντες, καὶ ἀπὸ τῶν ἐπάξεων ἐξήψαν. Καὶ οἱ δυοκαίδεκα πρῶτον ἐπ' ἑκατέρας κλίμακας ἀνῆλθον. Βασιλεὺς δὲ καὶ ὁ μέγας δομέστικος ἄμα οὖς ἦγον, ἐπεὶ πανσέληνος ἦν, καὶ ἡ σελήνη διέφαινε λαμπρῶς, ὁμοίως δὲ τὴν ἀπὸ τῆς πληρώσεως μεταβολῆν νεφέλων οὐ κατὰ τὸ συνεχές, ἀλλὰ διεσπασμένως τὸν ἀέρα ὑποτρικούσων, ὅτε μὲν ἦν ἡ νεφέλη κατ' αὐτοὺς, ἐβάδιζον ὑπὸ τῆ σκιᾷ· ἐπειδὴ δὲ παρελθόντες, κατακλινομένοι εἰς γῆν, ἑτέραν περιέμενον νεφέλην· καὶ οὕτω βαδίζοντες κατὰ μικρὸν ἦλθον ἐγγὺς τειχῶν· ἐπεὶ δὲ ὅσον ἐφικέσθαι τόξῳ ἀπείχον, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν τειχῶν αἰσθόμενοι βοῆ τε ἔχρῶντο καὶ ἀλαλαγμοῖς, καὶ Βυζαντιοὺς ἐκάλουν ἐπὶ τὰ τείχη, ὡς παρόντων πολεμίων· οἱ δὲ ἐξωθεν ἐπιδραμοὶ ἐπὶ τὰς κλίμακας ἀφειδούντες ἤδη τῶν φέφων, ὡς τῶν ἐνδοθεν ἡσθημένων, καὶ ἐπεὶ ἐγένοντο ἐν αὐταῖς, αὐτὸς τε ὁ βασιλεὺς προθύμειτό πρῶτος ἀναβαίνειν, καὶ τὸν μέγαν δομέστικον ἔπεισθαι οἱ παρεκάλει, οἰόμενος, ὡς ἂν αὐτοὶ γίνωνται ἐπὶ τὰ τείχη, κἄν τις ἐπίη τῶν πολεμίων, οὐκ ἂν ποτε τολμήσων εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἰλθεῖν· ἀλλ' ἀποσχέσεται γνωρίμων γενομένων. Καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τοῖς σφετέροις ἔσειθαι ἀντὶ πολλῶν. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος οὐκ ἐπέτρεπεν, ἀλλ' ἀμαρτάνειν αὐτοὺς ἔφασκε τοῦ δέοντος, ἂν ταῦτα ποιῶσι. Τῶν γὰρ ὑπολειφθέντων ἀναβήσεται οὐδαίς, οὐκ ἀτολμῆ τῆ πρὸς τὰ θεία, οὐδὲ κακονοίᾳ, ἀλλ' ἕκαστος πρῶτος ἀναβαίνειν ἀξίων, ὑπὸ φιλονεικίας πάντες ὑπ' ἀλλήλων κωλυθήσονται. Καὶ οὐ μόνον ἀναβήσεται οὐδαίς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ συστραφέντες ἀλλήλοις συμπεσοῦνται καὶ διασφραξίωσιν ἀλλήλους, ἀμελήσαντες τῶν πολεμίων. Οὕτω δὲ ἕνεκα ἡμᾶς κάτω μένειν δέον ἀναβιβάζοντας αὐτοὺς ἐν τάξει καὶ τὴν ἔριν διαλύοντας. Ταῦτα τῷ μεγάλῳ εἰπόντι δομestικῷ ἐπέειπε ὁ βασιλεὺς, καὶ τὴν ἄνοδον ἐπέτρεπε τοῖς περὶ αὐ-

Qui igitur scalas habebant, quatuor et viginti, fallentes custodes, facile ad murum Camaris ductu proxime accesserunt eo ubi ipsorum studiosi excubabant, a quibus agebatur ut urbs caperetur. Et quia ipsos, utpote expectantes, latere non poterant, submissis funibus, quos ex pinnis murorum aptaverant, scalas sursum attrahebant: ita duodecim illi utrinque primi ascenderunt. Imperator autem, et magnus domesticus cum suis centuriis, quamvis luna pleno lumine tum luceret, tamen propter densam interpositionem nubium, non continenter, sed sparsim, ac divulsim coelum permeantium: quando lux occultabatur, sub tenebris incedebant; quando ejus aspectus reddebatur, recubantes humi, aliam nubem quae lunam tegebat, expectabant. Sic sensim gradientes mœnibus successerunt: a quibus adhuc spatio quo telum adigi potest, remotos sentientes qui in muro erant, inconditos clamores sustulerunt, civesque ad mœnia ut hostibus praesentibus advocarunt. Qui foris erant, ad scalas, non jam caventes tumultum, utpote ab oppidanis auditi, accurrebant. Interea imperator ipse alacrius primus ascendebat, magnumque domesticum ad sequendum hortabatur, ratus, si ipsi in muros evasisissent, etiamsi quis hostium contra iret, non ausuros manum conserere, sed velut a notis refugiturum, atque hac ratione suis instar multorum fore. Verum magnus domesticus id non permittebat, aciebatque se et illum ab officio discessuros, si hoc facerent; nam ex reliquis nominem ascensurum, non quia ad res arduas periculosasque ignavi essent, sed neque malignitate aliqua, sed cum uniusquisque primus ascendere cupiet, ex amulatione omnes invicem impeditum iri. Neque solum nullum ascensurum, sed ibi condensatos inter se pugnatorios, dissidentesque ac litigantes, hostem neglecturos. Quare nos infra manentes, inquit, ut illi ordine ascendant, facere, et contentionem praecidere oportet. Obtemperavit monitis imperator, et iis qui circum se erant, ascen-

sum concessit. Cum autem multi adhærescentes simul ascendere conarentur, scalæ imperatoris ponderi impares, ruptis funibus quibus attraherantur, deciderunt, solæque relictæ sunt magni domestici, per quas sigillatim et paulatim ascenderunt, ambobus astantibus, nec minis tantum, sed plagis quoque se impellentes cohærentibus. Ubi paulo minus centum ascenderunt, præfectus vigillum Synadenus, Marulæ filius, ad clamorem properare cum ducentis subsidio accurrens, nondum hostes in mœnibus esse, sed foris adhuc oppugnare cum paucis quos ducerent, arbitratus, in murum ascendit, volens noscere quid ageretur. Captus est autem ipse cum sociis, qui simul ascenderunt, ab iis qui jam super muro visebantur. Qui ut didicerunt, ipsum præfectum cohortes ad opem adducere, cœperunt acclamare his qui adhuc infra erant, cederent, nec repugnarent imperatori, qui jam intra muros esset, præsertim duce jam eorum capto; non enim die crastina pœnam vituros, si quid hostile auderent. Qua voce commoti infirmi, statim mutatis animis imperatori faustis acclamationibus gratulati sunt, parati cum adjuvare quantum possent; serpebatque per reliqua mœnia inter milites in imperatorem læta acclamatio. Quod ipse, et magnus domesticus audientes, non jam scalis hærendo laborandum dicebant, et ut qui ascenderant, portas reserarent, succlamabant (23). Quibus apertis, cum reliquo agmine introivit imperator, pauloque post protostrator eum toto qui restabat exercitu. Progressus ad palatium nepos, avum consueto more venerandus salutavit (24); et cum aliquandiu consedissent, avus velut propter ea quæ acciderant semet incusans bene se meminisse aiebat verborum ejus (innuens se utilia et necessaria suadenti non obtemperasse). Ab initio autem idem et simile semper diabolo esse studium nocendi hominibus, semperque eum malefacere. **187** Et cum fallatur decipiaturque sæpius, in quibusdam tamen voto suo potiri, ut in his quæ nunc evenerint. Hæc nepos assensu confirmavit. Tum magnus logaritheta Metochites, qui eorum sermoni intererat: Quousque tandem hæc patiemur? inquit. Nisi enim vos in concordiam redieritis, nihil fiet e republica.

τόν. Πολλῶν δὲ ἐν ταύτῃ προσφύτων, καὶ ἅμα ἀναβαίνειν πειρωμένων, ἢ τοῦ βασιλέως κλίμαξ τὸ βάρος οὐκ ἐνεγκούσα κατέπεσεν τῶν κάλων βαγόντων. Καὶ μόνη καταλείπειτο ἢ τοῦ μεγάλου δομestίκου· καὶ δι' αὐτῆς ἀνήσαν καθ' ἓνα καὶ σχολῇ πρὸς τὴν ἀνάβασιν ἀμφοτέρων ἐφεστῶτων, καὶ οὐκ ἀπειλαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πληγαῖς ἐπεχόντων τὸν ἄγαν ὠθιμόν. Ἐπεὶ δ' ὀλίγῃ δέοντες ἀνήλθον ἑκατὸν, ὃ τὴν τῶν φυλάκων ἐπιμέλειαν ἐπιτετραμμένος Συναδηνός, ὃ τοῦ Μαρούλη, πρὸς τὴν βοήθην ὀξέως ἅμα διακοσίοις ἐπιδοθήσας, εὖπω νομίζων ἐπὶ τοῦ τείχους εἶναι τοὺς πολεμίους, ἀλλ' ἐξωθεν ἐπιχειρεῖν, ἅμα ὀλίγοις ὧν ἦγεν, ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸ τεῖχος, ὃ τι εἴη τὰ δρώμενα βουλόμενος μαθεῖν. Καὶ αὐτὸς τε ἐλίω καὶ οἱ συναναβάντες ὑπὸ τῶν ἐφεστῶτων. Μαθόντες δὲ ὅτι αὐτὸς ἄγει τὴν στρατιάν, τοῖς κάτω ἐπεφύων ὑπέκεινεν καὶ μὴ ἀνθίστασθαι: τῷ νέῳ βασιλεὶ ἤδη ἐντὸς ὄντι τειχῶν· μάλιστα δ' ὅτι καὶ τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν ἐλαχκώτες, οὐκ ἂν διαφύοιεν τὸ δοῦναι δίκην ἐς τὴν ὑστεραίαν, ἐάν τι ἐπιχειρῶσι βλάπτειν. Ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ κάτωθεν ὅτι αὐτῶν τε ὁ στρατηγὸς ἐλίω, καὶ ὁ νέος βασιλεὺς ἐντὸς εἴη τειχῶν, μεταβαλόντες εὐθύς, εὐφήμεον τε τὸν νέον βασιλέα, καὶ ἔτοιμοι ἦσαν συναίρεσθαι τὰ θυνάτα. Καὶ κατὰ τὸ ἐπιλοιπὸν τοῦ τείχους ἠρέμα ἤδη διὰ πάντων ἦει ἢ τοῦ νέου βασιλέως εὐφημία. Ὁ δὲ βασιλεὺς τε καὶ ὁ μέγας δομestικός ἀκούοντες, οὐκέτι ἔφρασαν δεῖν τῇ κλίμακι προσέχοντασ ταλαιπωρεῖσθαι· ἀλλὰ τοὺς ἀναβάσι προσέταττον σφίσι τὰς πύλας ἀνοίγειν. Καὶ ἐπεὶ ἀνεώχθησαν ἅμα τοῖς ἐπιλοίποις, εἰσῆει καὶ ὁ βασιλεὺς, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἅμα σὺν παντὶ εἰσῆλθε τῷ στρατῷ· καὶ πρὸς τὰ βασίλεια ἐλθὼν ὁ νέος βασιλεὺς, τὸν βασιλέα καὶ πάμπαν προσεκύνησεν, ὡσπερ ἦν ἔθος αὐτῷ· καὶ καθεσθέντες μικρὸν, ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς, ὡσπερ ἐπὶ τοῖς συμβῆσι καταμεμφομένος ἑαυτὸν, μεμνησθαι ἔλεγε καλῶς τῶν λόγων τῶν αὐτοῦ, αἰνιτόμενος ὡς τὰ λυσitelῆ καὶ δέοντα συμβουλεύοντι οὐκ ἐπέθετο αὐτῷ. Ἐς ἀρχῆς μέντοι ἴσῃν καὶ ὁμοίαν τῷ διαδόλῳ εἶναι τὴν σπουδὴν περὶ τὸ βλάπτειν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αἰεὶ κακῶς ποιεῖν ἐπιχειρεῖν. Καὶ σφάλλεσθαι μὲν τὰ πλείω· ἔστι δὲ ἐν οἷς καὶ ἐπιτυγχάνειν ὡσπερ καὶ ἐπὶ τοῖς νυνὶ συμβεδηκόσι. Καὶ ὁ νέος βασιλεὺς συνετίθετο

#### Jacobi Pontani notæ.

(23) Quid imperator senex ad secundum nuntium de ingressu nepotis in urbem fecerit, exponit Gregoras sic: *Imperator solus relictus, nec quemquam habens, quicum dolorem suum communicaret, in suum lectulum et ipse incubuit, nulla veste exuta, sed una cum iis extrema desperatione induta, animo crebris, et diversis cogitationibus æstuante jacebat, corpus huc atque illuc crebro revolvens. Interim magnus ad palatii fores tumultus auditur, junioris imperatoris ingressum nuntians, et plausus armorum magnus. Erant enim milites amplius octingenti cum imperatore ingressi, simul etiam faustis undique acclamationibus junior imperator salutabatur, etc.* Ex nostro historico constat ad nougentos ingressos. Vides igitur hyperbolen Gregoræ.

(24) Antequam id faceret, teste Gregora, omni-

bus ducibus, et tribunis suis convocatis, graviter edixit, ne avum imperatorem vel manu, vel ullo contumelioso dicto violarent, nec quemquam prorsus omnium: *Hanc enim victoriam, inquit, Deus nobis dedit, non ipsi paravimus, et quæ sequuntur in eam sententiam. Recitat etiam declaratione verba flebilis, quibus senex a nepote vitam sibi donari precatur, quæ tamen pugnant cum humanitate juvenis in avum toties declarata. Et addit in extremo: His verbis junior Andronicus delinitus, avique salutis diligenti cura suscepta, viz etiam a lacrymis temperans, palatium ingreditur, ac primum venerabili Dei Genitricis imagine, ut decet, adorata, deinde avum illi inhærentem abductum salutavit, amplexus est, et blandis verbis recreavit, etc.*



οὕτως ἔχειν. Παρῶν δ' αὐτοῖς διαλεγόμενοις καὶ Μετοχίτης ὁ μέγας λογοθέτης, Ἄλλ' ἔως τότε, ἔφησεν, ἔσονται τοιαῦτα; ἴαν γὰρ μὴ αὐτοὶ ὁμονοήσητε, τῶν δεόντων γενήσεται οὐδέν. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος ἀπεκρίνατο μὲν οὐδέν, ἐθαύμαζε δὲ ὁ ταῦτα βούλονται αὐτῷ, ὥσπερ ἂν εἰ μὴ παρῆν αὐτὸς τοῖς γινομένοις, καὶ τὰ πραττόμενα σαφέτερον τῶν ἄλλων μάλλον ἦδει. Ἡρὸς μέντοι βασιλέα καὶ πάππον εἰς προσκύνησιν τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς τῆς Ὁδηγητρίας; ἀπελθεῖν ἐπυθάνετο, εἰ κελεύοι. Ἐπεὶ δὲ ἐπέτρεπεν, εἰς τὸ τῆς Ὁδηγητρίας τέμενος ἰλθῶν, προσεκύνει τε, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς αὐτὸν πολλὰς εὐχαριστίας ἀπεδίδου. Ἐκείθεν δὲ εἰς τὴν τῶν Μαγνάνων ἀφίκετο μονὴν, καὶ τὰ τε ἐν αὐτῇ τῶν τοῦ Χριστοῦ σωτηρίων παθῶν τεθησαυρισμένα σύμβολα προσκυνήσας, καὶ πατριάρχη τῷ Ἡσαΐα δι' αὐτὸν ἐγκκληισμένῳ, ὅσον τε ὁ καιρὸς ἐδίδου, εὐχαριστήσας, καὶ εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐφ' Ἰππου βασιλικῶς κεκοσμημένου ἀγαθῶν, ἐπανῆκεν αὐθις εἰς τὰ βασιλεία, καὶ ἐν τοῖς τοῦ Πορφυρογεννήτου οἰκοῖς τῶν βασιλείων ἠύλιστο ἐγγύς. Ἡ μέντοι στρατιὰ, ἣ μὲν, ἔνδον ἐσκήνωσε Βυζαντίου, ἣ πλείων δὲ, προστάξαντος βασιλέως, ἐν τοῖς παρὰ τῆν τῆς Καμήλου γέφυραν λειμῶσιν ἑστρατοπεδεύσατο ἰλθαῦσα. Ἀρπαγὴ δὲ πραγμάτων ἐγένετο οὐδεμία, πλὴν εἰ μὴ τῆς μεγάλου λογοθέτου οἰκίας, καὶ τοῦτο παρὰ γνώμην βασιλέως. Οὕτω μὲν ὁ κερὸς ἀλλήλους τῶν Ῥωμαίων βασιλέων πόλεμος συνέστη τὴν ἀρχὴν, καὶ τοσαύτας ἔσχε τὰς μεταβολὰς, καὶ τελευταῖον εἰς τοιαῦτα ἐξέβη· καὶ οὕτω συνεγράφησαν ὡς ἐγένετο μετὰ ἀκριβεῖας ἀπάσης καὶ ἀληθείας, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἐπηγγελάμεθα. Ἐπολέμησαν δὲ ἐν ἐνὶ μηνὶ καὶ ἑσσεῖν ξξ, ἀρξαμένων ἀπὸ τοῦ ἐνάτου καὶ εἰκοστοῦ ἔτους ἐπὶ τοῖς ὀκτακισίοις καὶ ἑξακισχιλίοις ἐν τετάρτῃ ἰνδικτιῶνι, ἐνεακαίδεκάτῃν ἄγοντος Ἀπριλλίου ἄχρι τοῦ πέμπτου καὶ καὶ τριακοστοῦ ἔτους ἐπὶ τοῖς ὦ καὶ χ' ἐν πρώτῃ ἐπὶ δέκα ἰνδικτιῶνι Μαΐου ἐνάτῃ ἐπὶ δέκα.

## Jacobi Pontani notæ:

(25) Cum levitate nescio qua restitutum tradit Gregoras, cui qui cito credit, is profecto levis est corde: Inde in Manganium monasterium abit, ubi patriarcham Esaiam in libera custodia sedisse diximus, quem inde abductum, et in unum imperatorium currum sublatum, ita ut purpura ornatus erat, in patriarchicum solium restituit, nullis presbyteris, aut episcopis sequentibus, aut antecedentibus, sed libicinibus, et libicinis, etc.

(26) Hoc etiam narrat Gregoras, sed illud quoque secus quam noster: Eo die a mane ad vesperam omnes opes a splendidissimis aedibus ablatas, et ipsas dirutas cerneret, vulgique ludibrium. Magni logothetæ in primis, et omnes opes, tam quæ in iis relictæ, quam quæ apud amicos depositæ fuerant, rapiuntur: nec omnium rerum quidquam est re-

Junior imperator lacere, mirari autem, quid sibi, cum his verbis vellet, quasi non adesset ipse illis quærebant, et quæ agerentur nosset melius omnibus. Deinde ex avo quærebat, num se ad Dei Matrem Hodegetriam adorandam abire permitteret. Eo annuente, ingressus templum, eam precibus veneratus, pro collatis beneficiis amplas gratias egit. Inde in Manganense monasterium se contulit, et pie cultis quæ in ea salutaris mortis Christi monumenta pro thesauro asservabantur, ac patriarchæ Isaiæ sua causa incluso, pro tempore gratiis actis, eoque super equo regie instrato (25), et ornato in patriarchium reducto, ad palatium rediit, et in ædibus Porphyrogeniti palatio vicinis noctem egit. Exercitus pars intra Byzantium mansit; major pars, jussu imperatoris, in pratum juxta pontem Cameli recessit, ibique castra posuit. Domus nulla, præterquam magni logothetæ, idque nescio imperatore, direpta est (26). Hoc modo bellum inter imperatores Romanos a principio erupit, tot mutationes habuit, et tandem in hunc finem desiit. Sic autem omnia uti contigerunt, verissime accuratissimeque conscripta sunt: id quod in exorsu historiae nos facturos promissimus. Belligerant annos sex, mensem unum, incipientes nimirum anno ab orbe condito, vicesimo nono supra sex millia et octingentos, Indictione quarta, decimo tertio Kalendas Maias, et ad annum quintum et tricesimum supra mille octingentos, ad indictionem undecimam, et decimum quartum Kalendas Junias perducentes.

lictum, sed alia in fiscum relata, alia populo in prædam cesserunt. Ita subito cum liberis ad egestatem redactus est, qui post imperatorem omnium felicissimus habebatur. Nam per multos annos successibus usus, uno die in extremam calamitatem incidit. Ibi homines querulos dicere audires tum alia, tum, opes illas pauperum esse sanguinem, et lacrymas, suppeditatas ei ab iis quibus Romanarum provinciarum et urbium administratio commissæ fuisset, etc. Eundem ait, cum sine ulla modestia in exilium abduceretur, in stranguriam incidisse, quæ molestior ei fuerit, quam cætera omnia, quæ perperus esset, carcere, jactura dignitatis, opum ereptione, vilium omnium obrectatione, et convicio.

## 188 ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI.

Quid superiore libro memorarit, quidque proxime sequenti memorandum sit, per transitionem significat. Nepotis occupato Byzantio in avum cura, reverentia, honos, liberalitas. Magno logothetæ ignoscitur: in protostratorem urbis præfectura confertur. Petit imperator a patriarcha uti in gratiam redeat cum episcopis, a quibus fuerat vehe-

menter offensus. Quo pacto Marcus Caballarius, maledicentiæ in ipsum reus, ejus conspectu tremefactus fuerit, et corruerit. Mittit suo loco magnus domesticus, qui patriarcham flectat. Frustra. Dies synodo dicitur. Domesticus, episcoporum patronus, supplicibus verbis patriarcham expugnat. Imperatori de beneficio gratias actum eunt. Ejusdem imperatoris in bene meritos, totamque civitatem munificentia. Mœsorum in Thraciam superiorem, vicissim Romanorum in Mœsiam impressio, et capta Diampolis, Alia Mœsorum in Thraciam irruptio, Buceli occupatio, Probatii obsidio. Romani fœdus violatum obiciunt, minas intentant. Mœsus causam indicat, cur partem de imperio Romano sibi cupiat. Ostenditur magnitudo Romani exercitus, qua territus Mœsus pacem promittit. Quare tam audacter in Thraciam Mœsi prædabundi irruerent. Romanus miles, spoliis ægre carens, pugnam non commissam dolet. Redintegratur inter Mœsum, et imperatorem amicitia. Magnus domesticus Syrgianni tolerabilem carcerem, dehinc libertatem exorat. Amor mutuus imperatoris, et domestici, qui divisæ petitionis rationem reddit. Magistrum suum militarem celebrat. Syrgiannes custodia liberatur. Xena imperatoris mater a magno domestico se celatam irascitur. Germani pecuniarum egentes, propter vetus hospitium cum imperatoribus Constantinopolitanis subsidium petunt, sed ob exhaustum ærarium nihil impetrant, copiasque accipere (quarum causa pecuniam petere videbantur) nolunt. Domesticus parte onerum suorum Apocauchio humeros supponente levatur. Pluribus de causis imperator Cyzicum vadit. Pax cum Zamerothane satrapa, urbes Orientis infestante. Res adversum Barbaros in Bithynia vario eventu, nec sine Romanorum gloria administrata. Nuntius ad protostratorem Byzantium. Naves ut sint paratæ jubetur. Castra custodiuntur. Laus Romanorum ex ore hostium. Senes Persarum proceres loci mutationem dissuadent, et qua cautione in eodem infamiæ vitandæ causâ manendum, edisserunt. Rumor de imperatoris obitu, fugâ militum. Imperator Constantinopolin lembo transducitur. Apud 189 Philocrenen Romani cladem accipiunt. Amor imperatoris in Cantacuzenum *εὐεργῆς* declaratus: et quo pacto per se, perquæ alios laborarit, ut eum imperii collegam haberet. Ille tamen singulari modestia oblatam dignitatem semper repudiat. Zacharias Gennensis Chium ab imperatore seniore concessam, sibi posterisque suis propriam facit. Caloethus dynasta matri magni domestici ejus recuperandæ viam pandit, et in eam rem auxilium suum pollicetur. Consilium domestici, quomodo agendum cum Martino, qui tunc insulam obtinebat. Quanto navium numero, et qualibus epibatis eodem navigatum. Navarchorum in apparatus pompa æmulfatio. Conditions, quibus imperator Martino insulæ præfecturam relinquere voluit. Benedictus castellum tradit. Martinus quoque se dedens, beneficio domestici mortem evadit: ipse in carcerem ducitur, uxor, et familia solum vertunt, milites ejus data venia, ex duabus conditionibus posteriorem eligunt. Imperator etiam benevolentibus, non benemeritis tantum, gratiam referendam putat, et populo Chio onus tributarium imminuit. Benedicti insignis pertinacia, et arrogantia intolerabilis, omnes conditiones, quamvis honestissimas asperrant, nisi insula sibi in peculium detur. Imperator apud Phocæam veterem a Persis satrapis colitur; Phocæa nova ei transdatur. Benedictus denuo Chium subjugare infelici successu aggreditur. Sequitur locus perelegans, et patheticus de morbo, et instante imperatoris obitu apud Didymotichum, ubi magnus domesticus sibi jam tertio delatum imperium abnuvit; cui ipsu, et una imperatrix a moribundo imperatore commendatur. Omnibus ordinibus valet dicit. Ingens exoritur comploratio. Palatium ad extremam morituro salutem dicendam patet cuilibet. Ante mortem habitum monasticum postulat. De Xena matre, quamvis semel iterumque admonitus, nihil constituit. Magnus domesticus pro consuetudine in morte imperatorum solemne juramentum exigit. Constantinum despotam, quamvis multum rogatus, nec vita, nec oculis privare sustinens, occulte liberum dimittit. Constantinopolitani jurant. Andronicus senior timens, ne extincto nepote ipse habeatur pessime, ultro ad monachos se aggregat. Junior a monastico schemate per magnum domesticum impeditur: qui cum medicis expostulat, imperatorem terret. Mandatum ultimum imperatoris de exanimi suo corpore. Ob imperii pondus, et molestiarum molem magnum domesticum miseratur. Mortis indicia. Aqua de fonte Matris Dei cum omnium incredibili gaudio sanatur. Narrantur ei quæ interim gesta sint; probat omnia, præter missionem Syrgiannis in occidentem, quam tamen postea non improbat. Syrgiannis a domestico alienatus animus. Recensetur, quid despotæ Constantino acciderit; e carcere eximitur. Nepos Andronicus avum induisse monachum tristatur, cui domesticus solatium suggerit. Pœnitet, non ei reddidisse imperium, quemadmodum cogitarat; qua de re cum domestico consultans, ab eo pœnitentiam deducitur, argumentis partim quæ movere potuerint, partim quæ moverint dissolutis. Deiparæ de recepta sanitate gratias agit. Persæ populosos vincuntur. Achris a Triballis obsidentibus asserrit. Mœsus et imperator in Triballorum fines irrumpunt, Mœsus ex vulnere interit. Regina Michaelis conjux, imperatoris soror cum liberis pellitur. Mœsia ab imperatore vastatur: quædam oppida deditioem faciunt. In locum Isaiaë patriarchæ Joannes presbyter, magni domestici suasu ab episcopis surrogatur. Persæ vastatores male mutantur. Syrgiannis sociorumque in domesticum et imperatorem conjurato. Majestatis a Zamplacone accessitus, crimen negat. In summo discrimine ad misericordiam domestici confugit: qui ei ingratum animum exprobrans, aliquatenus auxilium promittit, stultitiamque facti ipsius apologo festivissimo ante oculos ponit. Nicææ ab Orchane Persa obsessæ succurritur: pax componitur. De Syrgianne iudicium exercetur; ampliationem petit; Galatam

fugit, ubi diligenter quæsitus, non invenitur. Inde Eubœam, inde ad Cralem abit, cui adversus Romanos dat operam. Sphranzes senator, sive aulicus, contra Syrgiannem se imperatori offert, qui quæ ratione vivus ac sine pugna in potestatem veniat, consulatur. Negotium Sphranzi datur. Persæ in Macedonia victi. Sphranzes Syrgiannem astu occidit; ab imperatore **190** præmio afficitur. Cum Crale concordia resarcitur; civitates ab eo captæ ad fidem redeunt: eidem auxilium ab imperatore mittitur. Regina Mœsiæ per duos proceres regno exigitur. Alexander Michaelis ex sorore nepos rex declaratur; qui urbes quæ se imperatori dederant, magno collecto exercitu recuperare contendit. Persæ Nicomediam obsessuri terrentur. Imperator Mœsiam invadit. Pax sancitur. Pro urbibus ablatis digladiatio, Anchiato Diampolis permutatur. Alexander Scythas sibi auxilio contra patrum venientes, dolo in Romanos mittit, vel præmittit potius. Atrociter pugnatur. Matrimonium cum Maria imperatoris filia bis petitur, bis recusat. Fedus feritur. Convivium initur, et de strenuitate Romani commendantur. Amurius Joniæ satrapa Thraciam incursans, illæsus abit. Senior imperator, et mater junioris hac luce defunguntur, Monachus Thessaliæ gubernator rebellat, Montani Thessali imperatori salutem dicunt, obsequia sua ei deferentes. Cum Crale imperator aliquot dies hilariter, et in epulis consumit. Lesbus a Genuensibus occupatur: eo imperator cum classe magna proficiscitur. Delii a Genuensibus deficiunt, nec ii cum Romanis configere audent. Pincerna ad Mitylenen oppugnandam relinquitur, cætera oppida Romanis se dedunt. Contra Phocæam, et Mitylenen imperator Sarchanis satrapæ auxilium invocat. Phocæensium in se defendendo constantia. Tres filii satrapæ Joniæ imperatori fidem suam pollicentur. Nobilium Romanorum clandestina in imperatore perfidia: ingens eidem a Persis auxilium. Magni domestici cum Amurio Persa colloquium, et epulatio, et quantum gratia apud eum potuerit. Domesticus anicum quemdam Genuensem ad tabernaculum suum invitat, cui Phocææ dedicationem egregia oratione suadet. Ille de suorum obstinatione conqueritur, consilium poscit. Magnus domesticus auctor est, ab imperatore veniam orent; Persas obsides ei donent; Phocæam, et Mitylenen reddant; multa item bona enumerat, quibus ab eo afficiendi sint. Urbes cum obsidibus redduntur, ita Lesbus recipitur. Albani tumultuantur, civitatibus vicinis depopulationes inferunt, domantur, immensaque præda congeritur. Acarnanum procerum de imperatore recipiendo dissensio; reginæ sententia approbatur. De nuptiis cum principe Nicephoro, et domestici filia assentitur imperator; libertatem negat. Dedit se provincia, imperatorisque mansuetudinem, ac beneficentiam commemorabilem experitur. Puer Nicephorus a malevolis ad dominam Tarenti transfertur. Rebus confectis imperator Thessalonicam redit. Alexander, rex Mœsorum, super matrimonium legatos mittit, cui quamvis barbaro, publici causa commodi filiam suam despondet. Persæ raptores a domestico et imperatore creduntur, capiuntur, fugantur. Nuptiarum apud Adrianopolin celebritas. Acarnanum defectio. Nicephorus a rebellibus repetitur, atque a Tarentina principe filiarum altera ei desponsa dimittitur. Quenam et qualis illa mulier fuerit, exponitur. Duo duces in Acarnaniam cum copiis mittuntur, imperator sequitur, et ibi ejus acta. Artæos domesticus ut præfractos reprehendit; quantum damni fecerint, ostendit; gravia comminatur; Rhogios contra eorum contumelias defendit. Quo jure Acarnania Romanorum sit, demonstratur. Artæi se dedunt. Imperator, et milites morbo affliguntur. Thomocastriorum obsidio, et eorum superbia atque contumacia. Ad dedicationem eos domesticus cohortatur, et eo scopo cum pædagogis quoque principis pueri, viro prudente ac nobili, agit. Ad concilium res refertur. Deditio decernitur. Laudantur a magno domestico, et ab imperatore honorifice accipiuntur. Magni domestici filius Matthæus Thessalonicæ Demetrii despote filiam uxorem ducit; Apocachus monachismi profitendi facultatem rogat; ejus voluntas exploratur. Classem contra Persas piratas petit. Esse ignavum et improbum hominem, imperator domesticum monet. Datur classis; apparet ejus fraus, et calliditas. Urbes et castella, quæ partim construxerit, partim instauravit imperator, recensentur. Barlaamus monachus Calaber turbas Thessalonicæ dat. Gregorii Palamæ, et fratrum ejus virtus. Monetur Barlaamus, ne monachorum institutum conviciis laceret. De lumine, quod aliquando sanctos viros circumfundit. Item de lumine Christi transfigurati in monte Thabor, cum oculis corporeis conspectum sit, an **191** increatum fuerit. Barlaamus negat, et bene quidem. Contra eum synodus cogitur, cui respondet. Canit palinodiam Barlaamus, cui petenti venia datur, et datur cum significatione charitatis egregia. Novas turbas ciet ejus discipulus Gregorius Acindynus, qui altera synodo coacta damnatur. Imperatoris morbus. Apocachus magnum domesticum sollicitat, ut insignia imperatoria assumat, et ut filium eo inducat, matrem quoque tentat, sed ab utrisque rejicitur. Sermo domestici cum Anna imperatrice, et imperatoris ex hac luce emigratio. Singularia et in primis notabilia in hoc libro sunt hæc: Exempla charitatis, ac veniæ in inimicos, qualia libro primo in pecuario Syrmano, et imperatore juniore adversus panhypersebastum mirifica duo vidimus, et rursus libro tertio quædam eximia videbimus. Tot Persarum irruptiones, quibus res semper male cessit. Testificatio crebror, et ἀναγγελία amoris incomparabilis inter imperatorem, et magnum domesticum. Imperatoris morbus gravissimus, et divina per Deiparam sanatio. Syrgianni conjuratio, judicium, trucidatio. Chius, Lesbus, Acarnania recuperatæ. Monachismi præclarum aliquoties encomium, ut etiam sæpe in tertio, et quarto potissimum. Contentio Barlaami cum monachis Gæcis, et synodi duæ. Imperatoris e vita discessus.

## LIBER SECUNDUS.

## CAPUT PRIMUM.

*Post transitionem docet, 'quam avo providerit, et quam reverenter eum tractarit. Magnum logothetam venia, protostratorem urbis præfectura donat. A patriarcha ut episcopis adversariis offensam remittat, obtinere nequit. Aliis de se bene meritis gratias agit. De Marco Caballario quaesito, et in conspectum imperatoris adducto, historia; ex qua et vis conscientiae in illo, et in imperatore divina quaedam clementia elucet.*

Quæ ab imperatoribus bello mutuo paceque ite-  
rum redintegrata gesta sint, superiore libro expla-  
navimus. Sequitur ut quæ junior Andronicus, to-  
tius jam potens imperii seorsum patriverit, pro-  
denda memoriæ videantur. Die altera a capto By-  
zantio antequam ullam partem administrationis at-  
tingeret, rationes avi in posterum sibi constituen-  
das existimavit (27). Ac principatum quidem, ejus-  
que moderationem ipse sumpsit, reliquorum nullo  
eum multavit, sed Romanos quotquot ditione sua  
continerentur, illi non secus quam imperatori obe-  
dire, eundem quem sibi honorem tribuere, et quo-  
ties eum adire adoratum vellent, ne a quoquam ar-  
cerentur edixit. Præterea ipsius liberos, aliosque  
cognatos palatium celebrare, totos dies cum eo  
consumere, et quandiu placeret versari; de num-  
bero, et obsequiis ministrorum nihil mutari, et  
licere illi quæ liberent omnia. Deinde in sumptus  
ejus, et familiæ de publicis vectigalibus, quam  
τοπιχὴν vocant (28), ferentem in annos singulos  
duodena aureorum millia, et alterum tantum e-  
fisco decrevit. Hujus pecuniæ dispensandæ modum  
penes illum reliquit: cui palatio quoque cedens  
quandiu superfuit, in ædibus 192 seu palatio  
Demetrii despota, patri sui, habitavit. Sæpius il-  
lum visens, extra simulationem, sincereque sermo-  
nes et consilia cum eo conferebat, nihiloque infe-  
riore quam antea reverentia, ut decebat, et honore  
illum prosequabatur. Verumenimvero, quanquam  
imperator non fecte, sed ex animo mandaverat, ut  
liberi essent ad avum aditus ac salutationes, ac-  
cedere tamen Romani non audebant, quod formi-  
darent, ne ob id, quasi rerum novarum cupidi,  
suspicione laborarent. Magnum logothetam Didy-  
motichum abduci, et in aliquo monasterio vitam  
agitare jussit. Et agitavit quidem ibi ad tempus,  
donec etiam ipse veniam consecutus, Byzantium-  
que postliminio reversus (29), illic reliquum ætatis

A "Α μὲν οὖν πολεμοῦσι τε ἀλλήλοισι τοῖς βασιλεῦσι  
καὶ μεταξὺ διαλλαττομένοις ἐπράχθη μετ' ἀλλήλων,  
τοιαῦτα ἐστὶ· νῦν δὲ εἶναι μοι δοκεῖ λοιπὸν διεηγη-  
τέον καὶ ἂ τῷ νέῳ Ἀνδρονίκῳ ἤδη τὴν πᾶσαν ἀρχὴν  
Ῥωμαίων ὑποποιησαμένῳ ἐπράχθη καθ' αὐτόν.  
Ἐς γὰρ τὴν ὑστεραίαν μετὰ τὴν τοῦ Βυζαντίου  
λῆψιν, πρὶν ἄλλης τινὸς ἀψασθαι διοικήσεως πραγ-  
μάτων, ἐν ὅποιοις τισὶ χρῆ τὸν βασιλέα καὶ πάπ-  
πον κατέστησε διάγειν. Καὶ τὴν μὲν ἀρχὴν καὶ τὴν  
διοίκησιν τῶν πραγμάτων ἀπένειμεν αὐτῷ· τῶν  
ἄλλων δὲ οὐδὲν ὄρεται βασιλέως· ἀλλὰ τοὺς τε Ῥω-  
μαίους ὅσων ἤρχε προσέταξεν αὐτῷ ὡς βασιλεῖ  
προσέχειν, καὶ τὴν ἴσῃ ἀποδίδόναι τιμὴν. Καὶ  
ἐπότε βούλοιστο παρ' αὐτὸν ὡς προσκυνήσοντες  
λέναι, κωλύεσθαι παρ' οὐδενός. Καὶ παῖδας καὶ  
B τοὺς ἄλλους συγγενεῖς βασιλέως εἰς τὰ βασιλεῖα  
εἰσιόντας αὐτῷ συνδιημερεύειν καὶ συνεῖναι καθόσον  
βούλοιστο· καὶ τὴν θεραπείαν πᾶσαν ἀκίνητον μέ-  
νειν ὅση ἦν· καὶ ἐπ' αὐτῷ εἶναι ὃ τι ἂν κελεύη  
ποιεῖν. Καὶ ἀναλωμάτων ἕνεκα αὐτοῦ τε καὶ οἰκε-  
τικῆς, ἀπὸ τε τῶν δημοσίων φόρων τὴν λεγομέ-  
νην παρέσχετο τοπιχὴν, φέρουσαν ἐπ' ἐνιαυτὸν  
δισχιλίους ἐπὶ μυρίοις χρυσοῦς, καὶ ἕτερα χρήματα  
ἴσα ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ἐκέλευσε χορηγεῖσθαι ταμίειον.  
Καὶ ταῦτα εἶναι ἐπ' ἐκείνῳ ἢ ἂν ἐθέλοι χρῆσθαι·  
τῶν τε βασιλείων παρεχώρησεν αὐτῷ· αὐτὸς δὲ  
εἰ ποτε ἐπιδημοίῃ τῇ Κωνσταντίνου ἕως ὃ πάππος  
περιτῆν, ἐν τοῖς Δημητρίου τοῦ δεσπότητος διέτριβεν  
οἴκοις καὶ πρὸς βασιλέα ἐρχόμενος συχνῶς, ὥμλει  
C αὐτῷ γνησίως, καὶ ἐβουλεύετο περὶ τῶν πραγμά-  
των, καὶ οὐδὲν ἥττον ἢ πρότερον αἰδῶ καὶ τιμὴν πα-  
ρεῖχε τὴν προσήκουσαν αὐτῷ. Οἱ δ' ἄλλοι Ῥωμαῖοι,  
καὶ τοὶ παρὰ τοῦ νέου βασιλέως οὐ πρὸς εἰρωνείαν,  
ἀλλ' ἀληθῶς προσεταγμένον, τὸ πάντα τὸν ἐθέλον-  
τα πρὸς βασιλέα ἐρχεσθαι καὶ ἀκωλύτως προσκυ-  
νεῖν αὐτόν, ὅμως οὐ προσήεσαν, δεδοκότες μὴ τι  
διὰ ταῦτα ὑποπτειθῆ ἡγεωπεριζεῖν. Τὸν μέγαν δὲ  
λογοθέτην ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς εἰς Διδυμότειχον

Jacobi Pontani notæ.

(27) Nimum quantum ab his aliena, longeque di-  
versissima Gregoras, lib. ix, de conditione avi  
Andronici, qua fuerit, capta a nepote Constanti-  
nopolis: vixisse miserrime, et in extrema demum  
egestate vitam finivisse. Gregoras mendacia sequuntur  
continuator Glycæ, et alii, Andronicumque  
juniorum tyrannum, et parricidam faciunt. Tu ipse  
leges, si voles, me enim illa huc afferre piget pro-  
fecto. Sed omnium falsidicorum illorum, antequam-

D bulo est Gregoras.

(28) Gregoras libro nono [de eadem re loquens,  
ait Andronicum juniorem assignasse avo τὴν ἐπί-  
τειον πρόσδοτον τῆς ἀλιευτικῆς, annum redditum  
piscationis, πρὸ τοῦ Βυζαντίου τελεῖται δέκα χιλίο-  
δων τῶς ἔγγιστα οὖσαν. Vide not. ad cap. 42,  
libri iv.

(29) Gregoras. Magnus autem logotheta ab exsilio  
reversus, non domi sua divertit, quæ, ut jam dizi-

ἐλθόντά, ἐν ἐνὶ τῶν αὐτόθι φροντιστηρίων διατρι-  
 βειν· καὶ ἦν ἄχρι τινός· ἔπειτα συγγνώμη; καὶ  
 αὐτὸς τυχῶν, εἰς Βυζάντιον ἐπανελθὼν διέτριβεν  
 οἰκοί. Τὴν Βυζαντίου δὲ ἀρχὴν τῷ πρωτοστράτορι  
 παρέσχεν ὁ βασιλεὺς. Ἐπεὶ δὲ καθ' ὃν ἐπολέμου  
 ἀλλήλοισ χρόνον αἱ βασιλεῖς, πολλὰ τῶν προσόντων  
 τοῖς συνοῦσιν ἐκατέρω ὑπ' ἀλλήλων διηρπάσθη,  
 ἵνα μὴ διαφθῆραι γίνοιτο μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν  
 μερῶν τὰ οἰκεία ἐπανασῶζειν πειρωμένων, προμη-  
 θούμενος ὁ βασιλεὺς, περὶ μὲν τῶν κινουμένων ἐκέ-  
 λευσε μηδένα ἐξεῖναι μηδὲν ὀχλεῖν, ἀλλ' ἔφην τοὺς  
 ἔχοντας καρποῦσθαι. Τὰ δ' ἀκίνητα ἐπανασῶζεσθαι  
 τοῖς; ἐξ ἀρχῆς κυρίοις. Καὶ τούτου ἐπιμελητὴν τὸν  
 πρωτοστράτορα τοῦ Βυζαντίου ἄρχοντα ἐκέλευσεν  
 εἶναι. Μετὰ τοῦτο ἀπῆλθεν εἰς πατριάρχην, ἅμα  
 μὲν εὐχαριστήσων αὐτῷ, καὶ οἰκείως καὶ φιλικῶς  
 προσομιλήσων. Κατὰ γὰρ τὴν πρώτην συντυχίαν,  
 τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων οὐκ ἐόντων, ὅσον  
 ἀφοσιώσασθαι μόνον ἐποίησαντο τὴν ὀμίλιαν, ἅμα δ'  
 ἵνα καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσιν, οἱ αὐτοῦ ἐκβαλλομένου  
 τοῦ πατριαρχείου, καὶ εἰς δεσμοτήριον οἰοῖται ἀπα-  
 γομένου, οὐ μόνον ἀντέστησαν οὐδὲν ὑπὲρ αὐτοῦ,  
 ἀλλὰ καὶ συνακατεργάσαντο, τὸ γὰρ εἰς αὐτοὺς ἦγον,  
 τὴν κάθειρξιν ἐκείνου, δοῦναι συγγνώμην δεηθῆναι  
 αὐτοῦ. Ἦν γὰρ κατ' αὐτῶν πολλὸς φερόμενος ὁ  
 πατριάρχης, καὶ δίκαιος ἀξίῳ λαβεῖν παρ' ἐκείνων  
 τῆς προδοσίας τῆς εἰς αὐτόν. Καὶ δεηθεὶς αὐτοῦ  
 πολλὰ περὶ αὐτῶν, οὐκ ἠδυνήθη πείσαι συγγνώμην  
 παρασχεῖν αὐτοῖς, τὰ ἔσχατα λέγων ἡδικῆσθαι ὑπ'  
 αὐτῶν, καὶ δεῖν αὐτοῖς δίκην λαχεῖν τῆς προδοσίας.  
 Ἐπεὶ δὲ ἐπανήκεν εἰς βασιλεία ὁ βασιλεὺς, τὸν  
 μητροπολίτην μετακαλεσάμενος Φερῶν, καὶ χαρτο-  
 φύλακα τὸν Κουτάλην, καὶ τὸν τῶν μοναστηρίων  
 ἄρχοντα Κυβεριώτην, οἷα δ' αὐτὸν δεσμοτήριον

A exegit. Praefectura urbis protostratorem cohonestavit. Et quoniam bello durante, utrarumque partium sequaces multa invicem diriperant, ne lites et controversiae noscerentur (30), dum sua recuperare et hi et illi student, provide statuit ut de mobilibus nemini cuiquam liceret exhibere negotium, sed habentibus relinquerentur: res soli autem ad veteres possessores redirent eamque procurationem protostratori dedit. Post haec ad patriarcham adiit, tum ut ei gratias ageret, familiariterque et amanter cum eo colloqueretur (id enim priore congressu, quia tempus et res non sinebant, perfunctorie fecerant), tum ut veniam episcopis impetraret (31), qui, dum ipse e patriarcho ejectus velut in carcerem concluderetur, non modo se non opposuerant, verum etiam pro virili sua, ut concluderetur, adjuverant. Stomachabatur enim patriarcha magnopere, et ut proditoribus supplicia irroganda (32), arbitrabatur. Verum enimvero precibus quamvis multis locum nullum relinquebat, quod dictaret, indignissima se ab ipsis affectum injuria, et proditionem eos locum oportere. Ubi domum rediit imperator, metropolitam Pherarum cum Cutale chartophylace, et Cyberiota monasteriorum praeside (qui quod ab eo stetissent, aliquandiu in custodia fuerant), accivit, de officio praestito gratias retulit, et honoribus eos ornavit. Chartophylaci, quia majores honores capessere nolebat, munus effecit splendidius, magnumque chartophylacem nominavit; quod epitheton chartophylaci usque hodie manet. Deinde Marcum Caballarium, Bardae filium, 193 qui de muro in ipsum contumeliam torserat, ad se adducendum curavit (33). Is haud immemor, quae blaterasset, antequam investiga-

Jacobi Pontani notæ.

mus, imperatore urbem ingresse, pridem erat diruta, et vastata prorsus a populo: sed in ejus vicino, in Choræ monasterio, quod ipse antea magnis sumptibus, vetustate ruinorum, instaurarat, etc.

(30) Aliter, et quidem justius fecit Aratus Sicyonius; nec mirum, quia longius intervallum 50 quam 6 annorum, majores mutationes effecerat. Ergo is cum ejus civitas quinquaginta annos a tyrannide teneretur, profectus Argis Sicyonem, clandestino introitu urbe est potitus. Cumque tyrannum Nicoclem improviso oppressisset, sexcentos exules, qui fuerant ejus civitatis locupletissimi, restituit remque publicam adventu suo liberavit. Sed cum magnam animadverteret in bonis, et possessionibus difficultatem, quod et eos quos ipse restituerat, quorum bona alii possederant, egere iniquissimum arbitrabatur, et quinquaginta annorum possessiones movere, non nimis æquum putabat, propterea quod tam longo spatio multa hæreditatibus, multa emptionibus, multa dotibus tenebantur siue injuria; judicavit neque illis adimi, neque his non satisfieri, quorum illa fuerant, oportere. Cum igitur statuisset opus esse ad eam rem constituendam pecunia, Alexandriam se proficisci velle dixit, remque integram ad reditum suum jussit esse; isque celeriter ad Ptolomæum suum hospitem venit, qui tum regnabat alter, post Alexandriam conditam. Cui cum exposuisset patriam se liberare velle, causamque docuisset, a rege opulento vir summus facile impetravit, ut grandi pe-

cunia adjuvaretur. Quam cum Sicyonem attulisset, adhibuit sibi in consilium quindecim principes, cum quibus causas cognovit, et eorum qui aliena detinebant, et eorum qui sua amiserant; perfecitque æstimandis possessionibus, ut persuaderet aliis, ut pecuniam accipere mallent, et possessionibus cederent; aliis, ut commodius putarent, numerari sibi quod tanti esset, quam suum recuperare. Ita perfectum est, ut omnes constituta concordia sine querela discederent. Hæc: Cic. in de Off.

(31) Gregoras: Proinde non multis diebus post Isaiam patriarcham convenit, ac primum ei suadet ut iram adversus episcopos deponat, et populum interdito solvat. Neque enim par esse, cum ipse omnibus omnia condonaret, ad quem publica delicta spectarent, illum patriarcham, et pacis doctorem alere simultates, nec ejus iram occidere tot solibus occidentibus, cum ne unus quidem, durante illius ira, occidere deberet.

(32) Gregoras: Deinde ad ultionem et persecutionem episcoporum, et presbyterorum se convertit, eorumque aliis sacerdotio ad certos annos interdixit: aliis usque ad obitum. Sunt etiam quos lenius multavit. Sed ut paucis absolvam, nemini veteris imperatoris studio pepercit.

(33) Notabis exemplum admirabile, in reo conscientiae, in iudice misericordiae, in spectatoribus non vulgaris et salutiferi motus.

retur. simul imperatorem Byzantium invisse audivit, in foveis quibusdam, locisque subterraneis abscondit, ut ad conquirendum delecti multo tandem labore eum invenerint, quem in palatium perduxerunt. Fama disseminata, petulantem illum conviciatorem imperatoris in palatium ad poenas abduci, urbs tota ad spectandam miseri necem concursat. Ut intra palatium venit, ipso conspecta imperatoris tremore ac vertigine correptus, in terram collabitur; quem erigentes qui ducebant, imperatori sistunt, oppletum lacrymis, et oculos humi dejectum, nec audentem illos contra tollere, sed sine mora exquisitissimis tormentis se interimendum cogitantem. Altum silere universi, et qua poena Marcus plecteretur, suspensi expectare. Cernentes porro adeo pavitantem ac tremulum astare, alii solo ejus aspectu in magnam commiserationem versi lacrymas et gemitus cohibere non poterant: alii prudentiores, ex praesenti re illius magni quondam, ut audimus, futuri iudicii quamdam imaginem concipiebant, et apud animos suos inexplicabilem illum coram terribili et incorrupto tribunali peccatorum pudorem depingebant. Si enim coram rege mortali, ubi etiam non possunt esse diuturna supplicia, tanta fuit in reo consternatio, ut ejus magnitudine ante prolatam sententiam pene appareret mortuus (quia nimirum quorum coarguebatur, ad ea quid responderet non habebat), quid tunc illis fiet qui sibi improbe factorum sunt consci? Ex hujusmodi paradigmate intelligentiores illi seipais meliores evadebant, vitamque suam ad normam probitatis accommodabant. Imperator, cum neque prius Marcum puniendi gratia quaesisset, et tunc omnes hoc exemplo velut in scena castigatos emendatosque videret (34), paulum conticescens: Quid hoc, Caballari, inquit, quod tam contumeliosus etiam in praesentem me fuisti? nam contumeliis absenti impositis ignosci possit. Hac voce Marcum animus relinquit, humi repente cadit, et eam capite pulsans, praeter timore spiritum editurus putabatur. Imperator, post longius silentium, jacentem jubet surgere. At ille, sive quia non audiebat quod dicebatur, sive quia solutis pavore membris surgere e terra non valebat, volutabatur, nec oculos aperiens, nec verbum emittens. 194 Imperator apparitoribus manu signum dat, uti eum attollant; sub-

Α οικήσαντας ἐπὶ χρόνον τινὰ, τὰ τ' ἄλλα ἠδ' χαριστήσῃ, καὶ εὐεργεσίαις ἡμεψατο πολλαῖς· τὸν δὲ χαρτοφύλακα, ἐπεὶ μὴ ἠδούλετο ἀπὸ τῆς τοῦ χαρτοφύλακα; ἀξίας εἰς ἑτέραν μετενεχθῆναι, αὐτὴν αὐτοῦ ἐποίησεν ἐντιμωτέραν, μέγαν χαρτοφύλακα προσαγορεύσας· καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰς δεῦρο τῷ χαρτοφύλακι διασώζεται τὸ Μέγας. Μάρκον δὲ Καβαλλάριον, τὸν τοῦ Βάρδα, ὃς ἦν ἀπὸ τῶν τειχῶν πρότερον πρὸς ὕβριν βασιλεῖ διειλεγμένος, ἐκέλευσεν ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς. Ὁ δὲ, καὶ πρὶν ζητηθῆναι, οἶα ἐφθέγγατο εἰδῶς, ἅμα τῷ πυθέσθαι ἐντὸς εἶναι Βυζαντίου βασιλεῖα, ἐν ὑπονόμοις καὶ ἀδύτοις τισὶ κατέκρυψεν ἑαυτόν. Πολλὴν δὲ τὴν περὶ τὴν αὐτοῦ ζήτησιν οἱ προστεταγμένοι εἰσενεγκότες σπουδῆν, ἐδρίσκουσι τε καὶ ἀγρουν εἰς βασιλεῖα. Φήμης δὲ διαδραμοῦστος ὡς ὁ ὕβριστῆς ἐκεῖνος βασιλέως εἰς τὰ βασιλεῖα ἀγεται κολασθὸς ὁμοιος, συνέδραμεν ἢ πρὸς πανδημει, ὅποισιν τρόπον ὁψόμενοι ἀποθανεῖται. Βασιλεὺς δὲ ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι. Καὶ ἐπειδὴ τῶν τοῦ οἴκου θυρῶν ἐγένετο εἰσω, εἰς βασιλεῖα ἰδὼν, τρόμῳ τε ἐλήφθη, καὶ περιδινθεῖς, κατέπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν. Ἀναστήσαντες δὲ οἱ ἀγόντες, ἐγγὺς ἤγαγον βασιλέως, δακρῶν τε ὑπόπλεων, καὶ πρὸς τὴν γῆν νενευκότα, καὶ μὴ δυνάμενον ὄλωσ εἰς βασιλεῖα ἰδεῖν, ἀλλ' αὐτίκα προσδοκῶντα πείσεσθαι τὰ δεινότερα. Σιωπῆ δὲ βίβει κατέσχε τὸ πλῆθος πᾶν. Καὶ πάντες ἦσαν μετέωροι πρὸς τὴν ἐπενεχθσομένην τῷ Μάρκῳ καταδίκην. Ὑρῶντες δὲ αὐτὸν οὕτως ἰστάμενον ὑπέρτρομον καὶ περιδεῖ, οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ἀπὸ τῆς θείας μόνης περιαλοῦντες, εἰς δάκρυα καταφέροντο καὶ οἰμωγὰς. Ὅσοι δὲ καὶ συνετώτεροι τῶν πολλῶν ἦσαν, τῆς μελλούσης κρίσεως ἦν ἀκούομεν ἐλάμβανον ἀπὸ τῶν γινομένων εἰκόνα. Καὶ ἀνεζυγράφουν ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀρρήτον ἐκείνην τῶν ἀμαρτωλῶν αἰσχύνην ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀδεκάστου δικαστηρίου. Εἰ γὰρ ἐπὶ θνητοῦ βασιλέως, ἐνθα καὶ αἱ τιμωραὶ ὀλιγοχρόνιοι, τὸσαῦτα τὸν κρινόμενον ἐκπληξίς εἶχεν, ὡς ἦδη καὶ πρὸ τῆς ἀποφάσεως τῷ πλειστῳ μέρει ἀποτεθνηκέναι ὑπὸ δέους, ὅτι μηδεμίαν ἀπολογίαν εἶχεν ἐφ' οἷς κατηγορεῖτο ἐνεργεῖν, τί οὐκ ἂν πάθῃσι τότε οἱ πονηρὰ συνειδότες ἑαυτοῖς; καὶ βελτίους αὐτῶν ἐκ' τοῦ παραδειγματος ἐγίνοντο καὶ πρὸς σωφρονέστερον μετεββουμίζοντο βίον. Βασιλεὺς δὲ πρότερόν τε οὐκ ἐπὶ τῷ τιμωρησασθαι τὸν Μάρκον ζητῶν, καὶ τότε πάντας ὁρῶν τῆ σκηπῆ ταύτῃ σωφρονοθέντας, μικρὸν ἐπισχῶν, Τί παθὼν

#### Jacobi Pontani notæ.

(31) In scena tragica, seu in tragœdia. Apud Stobæum Timocles comicus quid prosint tragicorum scripta satis declarat his verbis,

*Qui pauper est, dum non minus quam Telephum  
Se egere sentit, fert malum quietius.  
Insanit aliquis? Alcæonem respicit.  
Cæcutit? OEdipi levat damno suum.  
Orbus quis est? lamenta Niobes cogitat.  
Claudus? reminiscitur Philoctete pedum.  
Habet OEnæum, quisquis senex est, et miser.  
Quicumque aliis quid accidit repataverit,  
Erit in suis atrocior periculis.*

Et cum vera sit sapientia, humanas res penitus perceptas ac pertractatas habere, nihil admirari cum acciderit, nihil antequam evenerit, non posse evenerit arbitrari, valet eo plurimum tragœdia: ubi exemplis evidentibus ostenditur, in rebus hominum nihil esse stabile, diuturnum, ac perpetuum: omnia fluxa, caduca, inania. Et omnino plus virium habet ad vitam recte instituendam tragœdia, quam nuda philosophorum præcepta autem prodest viris præpotentibus; ut dum illi Polymnestores, Agamemnonas, Hercules, Polynices legunt, se quoque homines, et fortunæ casibus subjectos esse recordentur.

ὦ Καβαλλάρια, εἶπε, τοσαῦτα ὑβριστικὰ καὶ πρὸς Ἀ παρόντα; ἦν γὰρ ἂν τις πρὸς ἀπόντα γινομένων τῶν ὑβριῶν συγγνώμη. Ὁ δὲ, ὑπὸ τῆς τοῦ βασιλέως φωνῆς καταπλαγείς, εἰς γῆν τε κατέπεσεν εὐθύς, καὶ τῇ γῇ τὴν κεφαλὴν προσάρασαν, προσδοκίμος ἦν καὶ τὴν ψυχὴν ἀφείναι ὑπὸ δέους. Πάλιν δὲ ὁ βασιλεὺς σιγήσας ἐφ' ἱκανῶν, τὸν Μάρκον ἐκέλευεν ἀναστῆναι. Ὁ δὲ, εἶτε καὶ τῶν λεγομένων οὐκ αἰσθνόμενος, εἶτε καὶ μὴ δυνάμενος ἀναστῆναι, ὑπὸ τοῦ δέους ἐκλυθεὶς, τῇ γῇ προσκυλινοῦετο, μὴθ' ὄρων μῆτε φεγγόμενος μηδὲν βασιλεὺς δ' ἐσημαίει τῇ χειρὶ τοὺς κατέχοντας ἀνίσταίν. Ἐπειδὴ δὲ ἀνέστη, ἐπανερχοσθαι τὴν ἐκέλευεν εἰς ἑαυτὸν, καὶ προσέχειν τοῖς λεγομένοις. Εἶπέ τε πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς. Τὸ μὲν δεδιχέναι καὶ τρέμειν, καὶ τὰ δεινότατα πείσασθαι προσδοκᾶν, δίκαιόν τε ὁμοῦ καὶ σοὶ προσήκον. Ἄξια γὰρ ἐφθέρξω πολλῶν τιμωριῶν. Ἐγὼ δὲ ἑμαυτῷ πολλά συνειδώς πρὸς τὸν ἀπάντων Κύριον καὶ βασιλέα ἡμαρτημένα, καὶ θεόμενος συγγνώμης, ὡσπερ καὶ σὺ νῦν, μᾶλλον δὲ καὶ πλείονος πολλῶν, ὅσῳ καὶ τὰ ἡμαρτημένα χεῖρω, καὶ οὐ πρὸς σύνδουλον, ὡσπερ σὺ, ἀλλ' εἰς τὸν ἐκ μὴ ὄντων παραγαγόντα προσκεκρουκώς, καὶ δεόμενος καὶ αὐτὸς ἐλέου, ἀφιήμι τε τὰ ἡμαρτημένα σοι, καὶ συγγνώμην παρῆχω. Δουλοῖν δὲ ἕνεκα τὸ σέ τε εὐρεῖν καὶ ἐνθάδε ἀγαγεῖν ἐποιήσαμην περὶ κλείστου. Ἐνὸς μὲν, ἐν' ἐκ τῶν γινομένων οἱ πολλοὶ σωφρονισθῶσι μὴ ἀκρατεῖς εἶναι περὶ τὴν γλώτταν, μηδὲ ῥαδίως ἐκφέρεσθαι πρὸς ὑβρεῖς, καὶ ταῦτα, πρὸς ὑπερέχοντας καὶ τιμῆς ἀξίους γινομένας. Καὶ τὸ κρείσσον ἀπὸ ὑψους ἢ ἀπὸ γλώσσης πεσεῖν, ὑπὸ τῶν σοφῶν τινος καλῶς εἰρημένον ἔργῳ δαδαχθῶσιν, ἐρωῶντες εἰς οἶον βάραθρον ἐξ ἀκρασίας περιπέπτωκας αὐτός. Δεύτερον δὲ, τοῦ σε διὰ βίου φόδων καὶ κινδύνων ἀπαλλαγῆναι. Εἰ γὰρ μὴ νῦν ἐνθάδε ἀχθεὶς ἐτύγχανες συγγνώμης, κατ' οὐδὲν ἀνεκτικότερον ἂν ἐξῆς τοῦ Κάλιν βλον, στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ παρὰ παντὸς τοῦ προστυχόντος οἰόμενος αὐτίκα ἀπολεισθαι. Νυνὶ δὲ συγγνώμης; τυχῶν, ἡδέως βιώσεις, καὶ ἀδεῶς, οὐδενὸς εἶτι δυναμένου τῶν εἰς ἐμὲ ἡμαρτημένων εὐθύνας ἀπαιτεῖν. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς πρὸς Μάρκον εἶπεν. Οἱ παρόντες δὲ, ἀλλόκοτον μὲν τινα ὑφασθαι ἰδέαν θανάτου προσδοκῶντες, ἔπειτα ἐξαίφνης παρὰ θύξαν τὸν εἰς τὸν Μάρκον τοῦ βασιλέως ἔλεον, καὶ τὴν σώζουσαν ψῆφον ἰδόντες ἐξενηγεμένην, ἐθαύμαζόν τε τῆς συμπαθείας τὸν βασιλέα, καὶ τῷ Μάρκῳ συνέχαιρον τῆς σωτηρίας, καὶ οἰκείαν ἕκαστος οἰόμενοι τὴν εὐεργεσίαν, Σοὶ προσέκειν ἔλεγον, βασιλεῦ, πατέρα τὸν Θεὸν ἐπικαλεῖσθαι, καὶ μετὰ παύσεως τῶν ἡμαρτημένων τὴν συγγνώμην αἰτεῖν, ὡς ἀφιέντι τῷ προσκεκρουκῶτι τὰ ὀφειλόμενα. Τούτων καὶ τινῶν ἐτέρων τοιούτων ὑπὸ τοῦ πλήθους εἰρημένων σὺν ἐκπλήξει καὶ χαρᾷ ὁ σύλλογος διελύθη.

## 195 CAPUT II.

*Magnus domesticus ad patriarcham episcopis reconciliandum missus, nihil agit; dies iudicio præstituitur. De mente domesticæ quaestio inter episcopos. Pro reis ipse orationem habet deprecatoriam, et patriarcham flecit. Absoluti gratias imperatori agunt, qui amicos separatim remuneratus, communiter civitati benefecit.*

Βασιλεὺς δὲ τὸ καὶ τοὺς τῷ πατριάρχῃ προσκεκρουκώτας ἀρχιερέας μὴ τυχεῖν συγγνώμης ἡγούμενος οὐκ ἀνεκτὸν, τὸν μέγαν δομέστικον ἐπέμφε πρὸς τὸν πατριάρχῃν διαλεξόμενον μὲν αὐτῷ, καὶ ὡς ἐξ αὐτοῦ ὑπέο τῆς πρὸς τοὺς ἀρχιερέας δαλλαγῆς, καὶ ἀφ'

blatum ut se colligat, et dictis mentem adhibeat, hortatur, et sic eum alloquitur: Quod pavitas, et tremis, gravissimaque tormenta exspectas, id quod æquum et te dignum est, facis; multis namque cruciatibus luenda exprompsisti. Ego vero ipsi mihi multorum adversus universorum Dominum, imperatoremque admissorum conscius, illum veniam, quemadmodum tu nunc me rogans, ac tanto quidem majorem, quanto magis deliqui, ego, inquam, qui non conseruum uti tu, sed eam qui me e nihilo condidit, offendi, et mihi quoque ut ignoscat obsecro, tua tibi peccata condono, et ignosco. Duabus porro de causis conquisitum huc adduci maxime concupivi: una, ut multo tuo exemplo linguæ imperare discerent, nec facile ad probra se effunderent, ilque contra superiores, quos colere ac venerari debent; et quod a quodam sapiente præclare dictum est, præstare ab alto, quam a lingua cadere, reipsa docerentur, intuentes, in quale barathrum tu ex intemperantia linguæ præcipitasses; altera, ut te per omnem vitam timore periculoque liberarem; etenim nisi modo huc pertractus, veniam et pacem esses consecutus, tibi perpetuo gementi, trementique super terram, et a quovis obvio ictum lethiferum metuenti, nihilo tolerabilior vita, quam ipsi Caino fuisset. Nunc venia donatus jucunde secureque annos traduces, cum nemo amplius posnas in me commissorum abs te repetere possit. Hactenus Marco imperator. Qui præsentem aderant, cum se novum quoddam, et peregrinum genus mortis visuros crederent, viderent autem præter opinionem misericordiam Marco tribui, eumque absolvi, et imperatorem de istac sympathia admirabantur, et Marco salutem gratulabantur. Cumque singuli in eo beneficium sibi accepisse viderentur, exclamabant: Tibi, imperator, Deum patrem appellare convenit, et ab eo libere peccatorum veniam poscere, qui debitori tuo debita dimisisti. His ac similibus jactatis, conventus cum stupore et gaudio solutus est.

Cæterum imperator indignum ratus, non etiam a patriarcha ignosci episcopis, a quibus erat offensus, magnum domesticum mittit, qui velut suo nomine cum eo de reconciliatione ageret; ac per se, quantum fieri posset, paci iungendæ operam

daret. Domesticus, magnis, et iteratis precibus pro episcopis orans, nihil effecit. Tenebatur enim ira irrevocabili, proftebaturque, non se ante ignotum, quam illi audaciæ suæ pœnas persolvissent, etiamsi cœlum rueret. Neque se idcirco scelus facere, si ad judicium eos provocaret. Tum magnus domesticus : Atqui impar erit in hoc judicio litigantium conditio, si tu judex simul et accusator sedeas, ipsique eundem experiri adversarium, et arbitrum cogantur. Sin fidem das, te jus eorum non neglecturum, neque ex ira potius quam ex æquitate res judicaturum, die dicta se sistent. Contra patriarcha : Causarum hujusmodi cognitionem meam, reliquorumque fratrum episcoporum esse, ne te quidem latet. Tamen quia nunc ipsos tanquam læsus in judicium pertraho, non ut judex, sed ut reus, aliis episcopis jus reddentibus sedebo. Quod si vel ipse judicium exercerem, nunquam eo insanix, insolentixve progrededer, ut iram magis, quam rectam rationem in judicando ducem sequer : nunc potissimum, quando non pro alio (esset enim aliqua venia), sed pro me sententiam laturus essem. Die igitur præfuito, quo episcopi judicium obirent, magnus domesticus valedixit, ac discessit. Tum patriarcha presentibus ait, nescire se, quid sibi velit, quod domesticus ad judicium condicat : aut qua re consilis, episcopos adeo suo ipsorum judicio jam damnatos, ad causam dicendam occurrentibus promittat, nisi novi quidpiam fabricetur. Pars respondere, ne se quidem prospicere, quorum sum eat ; pars, se suspicari, haud illi rem vere nuntiatam esse, sed variis **196** assiduisque negotiis, et curis circumfluentem, quæ audisset, diligenter examinare, ac perpendere non potuisse. Neque enim probabile apparere, si accepisset, quomodo nullam patriarchæ culpam, sed mandatum duntaxat imperatoris prætendentes venerint, eumque per se a grege, contra omne jus et fas abegerint, et non secus, quam dirrissimo scelere notiatum, in carcerem condiderint ; in Ecclesiam sibi auctoritatem arrogarint, et cum essent ipsi injustissimi atque avarissimi, populum perfricta fronte de virtute docuerint ; quin etiam ob rapinas suas gloria se, et prædicatione extulerint, tales in judicium venturos promissurum, ac non potius ipsum omnibus prius calculis eos condemnaturum fuisse. Excepit patriarcha, haud absurde locutus ; se nihilominus nondum adduci, ut credat, ita se rem habere ; sed illum cumulatæ prudentiæ virum (quod sciant omnes) aliquid excogitasse, quod in præsens ipsi non perspiciant. Quia vero compromiserint, episcopos omnes die præstituta adfuturos, id facto complere oportere. Ubi dies habendæ synodo nominata illuxit, qui in patriarchio erant, præsto fuerunt. Magnus autem domesticus assumptis episcopis reis, jussisque ne nutire quidem, quandoquidem ipse eorum causam acturus esset, cum illis veluti se defensurus adventavit. Congregatis jam eodem in loco universis, patriarcha

Α εαυτοῦ δὲ καθ' ὅσον ἂν εἶδόν τε ἢ ἐπιμελησόμενον τῆς εἰρήνης. Ὅς πρὸς πατριάρχην ἐλθὼν, καὶ πολλὰ πολλὰκις ὑπὲρ τῶν ἀρχιερέων δεηθείς, ἐπεὶ ἦνευ μὴδὲν, ἀλλ' ἀπαραιτήτως ὁ πατριάρχης εἶχε τῆς ὀργῆς, καὶ οὐδ' ἂν, εἰ τι γένοιτο, συγγνώμην ἔλεγε παρσχεῖν, εἰ μὴ δίκην δοῖεν πρῶτον τῶν τετολυμένων, καὶ οὐδὲ ἀδικεῖν ἔλεγεν εἰ ἐπὶ δίκην προκαλεῖται ὑπολαβὼν ὁ μέγας δομέστικος. Ἄλλ' οὐκ ἂν εἴη σοὶ τε κἀκείνοις ἐξ Ἰσοῦ τὰ τῆς δίκης, εἶπη, εἰ σὺ μὲν καθεδρῆ δικάζων τε ἕμα καὶ ἐγκαλῶν, αὐτοὶ δὲ τῷ αὐτῷ διαιτητῆι τε ἕμα ἀναγκάζονται χρῆσθαι καὶ κατηγόρω. Εἰ δὲ μὴ πρόψεσθαι τὸ δικαίον αὐτῶν, μήτε μὴν ὀργῆ μᾶλλον ἢ αὐτῆι τῆι δυνάμει τοῦ δικαίου τὰ πράγματα δικάσειν ἐπαγγέλλη, ἀπαντήσουσιν ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἡμέρᾳ τακτικῆι. Ὁ πατριάρχης δὲ. Τὸ μὲν ἔμοι τὴν δίκην προσηκῆναι τῶν τοιούτων καὶ τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἀρχιερεῦσιν, οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς, εἶπεν, ἀρνηθείης. Ὅτι δὲ αὐτὸς ὡς ἡδικημένος εἰς δικαστήριον ἔλκω νῦν, οὐ δικαστής, ἀλλὰ κρινόμενος καθεδουμαι τῶν ἄλλων δικαζόντων ἀρχιερέων. Εἰ δ' ἄρα δικάζοιμι καὶ αὐτὸς, μὴ ποτε τοσοῦτον μανεῖην, μὴδ' ἀτοπίας εἰς τοσοῦτον ἐξελάσαιμι, ὥστε ὀργῆ δικάζειν καὶ μὴ τοῖς ὀρθοῖς περὶ τῶν πραγμάτων λογισμοῖς, καὶ μάλιστα νυνί, ὅτ' οὐκ ὑπὲρ ἐτέρου, (ἦν γὰρ ἂν τις συγγνώμη), ἀλλ' ὅτε περὶ ἑμαυτοῦ τὴν ψῆφον ἐξάγειν μέλλω. Καὶ τάξαντες ἡμέραν ἐν ἣ παρόνται πάντας ὁ ἀρχιερεῖς, ὡς τῆς δίκης ἐσομένης, ὁ μέγας μὲν δομέστικος τῷ πατριάρχῃ συνατάξάμενος, οἰκᾶδε ἀπεχώρει. ὁ πατριάρχης δὲ πρὸς τοὺς παρόντας ἀγοεῖν εἶπη ὅτι τῷ μεγάλῳ δομestικῷ τὴν πρὸς τὴν δίκην ἐπαγγελίαν νοεῖν, ἢ τίνοι θαρρόντα πρὸς τὴν δίκην ἀπαντήσεσθαι τοὺς ἀρχιερέας φάναι, οὕτως αὐτοκατακρίτους ὄντας, εἰ μὴ τι καινότερον ἐπινοησῆται αὐτῷ. Οἱ παρόντες δὲ, οἱ μὲν οὐδ' αὐτοὶ ἔφασαν εἰ δύνασθαι συνεῖναι. Οἱ δὲ ὑπώπτειον μὴ οὐκ ἀληθῆ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων ἔσχεν ἀπαγγελίαν. ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν καὶ συνεχῶν περιβρέμενος φροντιδῶν, οὐκ ἀκριδῆ τὴν ἐξέτασιν ἐποίησατο τῶν ἀκουσθέντων. Οὐ γάρ ἐστιν εἰκόσ πυθόμενον περὶ αὐτῶν ὡς ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει, ἀλλὰ μόνῃ τῆι προτάξει πυθόμενοι βασιλέως, αὐτοὶ τε ἐξήλασαν ἐλθόντες τῆς ποίμνης δι' ἑαυτῶν παρὰ πάντα τὸν τοῦ δικαίου λόγον, καὶ κατέκλεισαν ἐν φρουρᾷ, ὥσπερ τινὰ τῶν ἐπὶ δεινοτάτοις ἐκλωκῶτων, αὐτοὶ τε ὑφ' ἑαυτοῖς ἐποίησαντε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὰ μέγιστα ἀδικούντες καὶ πλεονεκτοῦντες ἐδίδασκον τὸν λαὸν περὶ ἀρετῆς, μὴδὲ ἐρυθριῶντες, ἀλλὰ καὶ σεμνυόμενοι τῆι ἀρπαγῇ, ἐπαγγέλλεσθαι αὐτοὺς ἀπαντήσειν εἰς τὴν δίκην. Αὐτὸς γὰρ ἂν αὐτῶν ἀπάσαις πρότερον κατέγρω. Ὁ πατριάρχης δὲ, νοῦν μὲν αὐτοὺς εἶπη λόγον ἔχοντα εἰρηχεῖναι, αὐτὸν δὲ μὴ πειθεσθαι οὕτως εἶναι. ἀλλὰ τι τὸν μέγαν δομestικὸν ἐπινοησῆναι, βαθείαις, καθάπερ ἴσμεν, κεχρημένον ταῖς φρεσίν, ὃ νῦν ἡμᾶς μὴ δύνασθαι νοεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἐπηγγελάμεθα τοὺς ἀρχιερεῖς πάντας εἰς τὴν τεταγμένην ἡμέραν συνελθεῖν, ὃ ἐπηγγελάμεθα, καὶ ἔργοις ἀναγκαῖον ἐκπληροῦν. Τῆς προθεσμίας δὲ ἐλθοῦσης ἐν ἣ τῶν ἀρχιερέων τὴν



σύνοδον ἔδει εἶναι, οἱ μὲν ἐν πατριαρχεῖᾳ παρῆσαν πάντες. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος τοὺς ὑπευθύνους τῶν ἀρχιερέων παραλαβὼν, καὶ παραγγεῖλιας αὐτοῖς σιωπᾶν, καὶ φθέγγεσθαι μηδὲν ὡς ὑπὲρ αὐτῶν αὐτοῦ τοῦ λόγου ποιησόμενου, ἦλθε σὺν αὐτοῖς ὡς ὑπὲρ ὧν ἐνεκαλοῦντο ἀπολογησόμενος. Πάντων δὲ γενομένων ἐν ταύτῃ, τοὺς ἐγκαλουμένους ἀρχιερέας ὁ πατριάρχης ἤτιθέτο ὑπὲρ τοῦ τῶν θρόνων ἀπελασθῆναι ὑπ' αὐτῶν, ἀδικήσαντα μηδὲν· καὶ προσέτι γε εἰρχθῆναι. Οἱ μὲν οὖν ἐγκαλουμένοι ἀπεκρίνατο οὐδὲν· σιωπῆς δὲ βαθείας γενομένης ἐπὶ πολὺ, ὁ μέγας δομέστικος εἶπεν· Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελλίοις εἶπεν· Ἐὰν μὴ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν περισσεύσῃ πλέον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, οὐ δύνασθε εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Τὸ δέ, Πλέον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, ὡς ὑμῶν ἀκούω διδασκόντων ἐγὼ, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ τὸ, μὴ μόνον τὸν ἀδικούντα μὴ ἀμύνεσθαι ἐκ τοῦ ἰσού, ἀλλὰ καὶ εὖ ποιεῖν καθ' ὅσον ἂν οἶδόν τε ἦ. Διὲ καὶ τοὺς σωτηρίους νόμους τιθεῖς, τὴν ἐλκόμενον εἰς δικαστήριον ὑπὲρ τοῦ τὸν χιτῶνα ἀφαιρεθῆναι, καὶ τὸ ἱμάτιον προσέταξέ προσαποθύσασθαι. Καὶ τὸν πατάξαντα ἐπὶ κόρβης, μὴ μόνον εὐθύνας οὐκ ἀπαιτεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐτέραν ἐμπιπέειν· καὶ ἄλλα ὅσα τῆς αὐτῆς ἐξέχεται διανοίας. Παραθήγων δὲ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν σωτηρίων νόμων, ποτὲ μὲν εἶπε· Μὴ γινώτω ἡ ἀριστερὰ σου τὴν ἡ δεξιὰ σου. Καὶ, Εἰσελθὼν εἰς τὸ ταμειεῖόν σου, πρόσσυσσαι τῷ Πατρὶ σου, τῷ ἐν οὐρανῷ· καὶ προσέτι, Κλείσας τὴν θύραν σου, ποτὲ δὲ ὅτι, Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα. Καίτοι γε τῷ δοκεῖν τὰ τοιαῦτα παραγγέλματα ἀνέκεινται ἀλλήλοις. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖν, τοῖς μὲν ἀτελέσιν ἡμῶν καὶ δυναμένοις· ἐκ τῆς ἐπιδείξεως τῶν καμάτων τὰ ἐπαθλα ἀποστειρεῖσθαι, τὰ ἐπικρύπτεσθαι αὐτὰ, εἰρησθαι παντὶ σθένει· τοῖς διδασκάλοις δὲ ὑμῖν, καὶ κοινὸν παράδειγμα ὀρθοῦ καὶ σώφρονος βίου προκειμένοις, τὸ λάμπειν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, ὅπως οἱ πολλοὶ ὀρώμετες, τὸν πατέρα ἡμῶν δοξάζωσι τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἐὰν τοίνυν ὑμεῖς οἱ φῶς ἡμῶν τῶν μαθητευομένων, καὶ ταῖς ἀπάταις τοῦ βίου καὶ μερῖναις καὶ ἡδοναῖς προσιχομένων δικαιοὶ ὄντες εἶναι, δεινοὶ καὶ ἀπαραίτητοι, καὶ μηδεμίαν παρέχοντες συγγνώμην τοῖς ἀδικήσασιν καὶ κακῶς ὑμᾶς διαθεῖσαι φανῆτε, οὐ θηρίων ἀνημέρων ἀγριωτέρους ἡμᾶς καὶ ὠμότερους παρασκευάσετε γενέσθαι; καὶ συμβῆσεται ὑμῖν ὡς περ τοῦ καλοῦ παράδειγμα γινόμενοις ὑπὲρ τῆς πάντων ὠφελείας πρὸς τοῦ φιλοφρονήτου καὶ δικαίου βραβευτοῦ στεφάνου ἀγίου· οὐθι καὶ γερῶν, οὐτω νῦν ὄφρα ἐν τῶν τυχούσας δικαιοῦ ὑπὲρ τοῦ πατρὸς βλάβης ἀφορμῆν παρεσχηθῆναι. Ἐγὼ δὲ παράδειγμα φιλοφρονήτου καὶ ἀπὸ τῶν τῷ βίῳ προσηλωμένων ἡμῶν παρέξομαι ὑμῖν, οὕτω χθὲς καὶ πρόφην γεγεννημένον. Ὁρᾶτε γὰρ τὸν βσιλέα, τοσοῦτο μὲν ἀρχῆς μέγεθος περιεβλημένον, οὕτω δ' ἐν αὐτῷ τῷ τῆς νεότητος ἄνθει, ὅτε

episcopos accusare, quod immerens de throno ab ipsis depulsus, et insuper carceri mandatus esset. Accusati nihil respondere. Post altum et longum silentium magnus domesticus ita intulit: Dominus noster Jesus Christus in Evangeliiis: « Nisi iustitia vestra abundaverit plusquam scribarum, aut pharisarorum, non intrabitis in regnum caelorum ». Illud autem (plusquam scribarum aut pharisarorum) ut vos docentes audio, nihil est aliud, quam non solum injurias inferenti par non referre, sed eidem etiam quantum possis benefacere. Quocirca idem dum salutare leges conderet, trahenti in iudicium propter auferendam tunicam, pallium quoque dimitti iussit; et percipienti unam maxillam, citra vindictam porrigendam et alteram; et alia demum quae in eandem sententiam sequuntur. Exacuens porro nos ad reverentiam praecipit salutifera, aliquando dixit, 197 « Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua »; et: « Ingressus cubiculum tuum, clauso ostio, ora Patrem tuum, qui in caelis est ». Aliquando autem: « Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona ». Haec leges quamvis secum pugnare videantur, tamen nisi aberrat opinio, nobis imperfectis, et qui possumus ex ostentatione laborum nostrorum praemia amittere dictum est, uti ipsos totis viribus abscondamus; vobis autem magistris, et communibus rectae inculpataeque vitae exemplaribus, ut luceant opera vestra, quo multi, dum ea intuentur, Patrem nostrum qui in caelis est, glorificent. Si itaque vos qui lux nostra, nostra, inquam, qui discipuli sumus, et fallacis, sollicitudinibus, ac voluptatibus hujus vitae implicati tenemur, merito esse debetis, duri et inexorabiles eritis, et mala irrogantes venia nulla prosequemini, nonne feris inmitibus immitiores, ac saviores nos facitis? Quare quemadmodum si ad omnium fructum prohibitatis exemplaria fieretis, a pio et justo certaminis arbitro coronis et praemiis dignaremini: sic nunc, quia omnibus nocendi aliis occasionem datis, non vulgaribus poenis condemnabimini. Atqui ego exemplum humanitatis de nobis, huic vitae ceu clavo affixis proponam vobis, quod recentissime contigit. Videtis imperatorem, quanquam in tanto tamque amplo imperio collocatum; nihilo minus in ipso aetatis flore, quando quia, etiam plurimum de vita recte instituenda sollicitus, facillime et a voluptatibus pessundari, et ad iram immoderatam impelli solet, adversus protervitatem Marci, omnium mortalium scelestissimi, quali, quamque omnibus inopinata mansuetudine et clementia usus sit. Si ergo ille et aetate juvenis, et imperator, ut diximus, et negotiis hujus vitae involutus, tam libenter offensam condonavit, tu communis praecipitor et tanquam sanctoris vitae speculum propositus, fratribus ignavia quadam male de te meritis nonne ignosces? an ita obfirmatus in reprecendis a son-

<sup>1</sup> Matth. v, 20. <sup>2</sup> Matth. vi, 3. <sup>3</sup> Ibid. 6. <sup>4</sup> Matth. v, 16.

tibus pœnis, neque nostris precibus inflexus, neque ulla infelicitum miseratione captus persistes? qui dementiæ suæ pretium condignum jam tulerunt, tali tempore ad tribunal pertracti, et ab omnibus despecti, et ultima supplicia se passuros formidantes? Ah! noli, obsecro. Redigam autem tibi in mēoriam **198** promissum quoddam, quod mihi dedisti. Ut primum ad te pro his episcopis oratum accessi, quia vehementer iudicium urgebas: Vide, inqueiebam, ne tu iudex, et accusator simul firmamenta reorum negligas. Ac tunc quidem te id minime facturum recipiebas. En tempus adest, ut quod promisisti, id reipsa præstes; nam præsidia causæ ipsorum ego mecum affero. Cum dicto surgens (surrexerunt autem et patriarcha, et reliqui omnes), episcopos accusatos accipit (et alios illos quoque ad preces secum conjungendas hortatur), atque ita simul omnes ad pedes patriarchæ procidunt, clamantes: Ignosce Japsis nobis, pater, ut et tibi a Patre cœlesti debita ignoscantur. Hæc illi faciebant. Patriarcha vero: Inextricabili, inquit, reti abs te comprehensus, magne domesticæ, quia aliud facere non licet quam quod tibi studio est, omittam repugnare, tibi que parebo. Mox veniam largitur, et crimine absolvit, a quibus fuerat violatus, et a Deo illis impunitatem poscit; magno domestico pro cohortatione multa bona comprecatur, singulosque episcopos a quibus offensus erat, complexus, eam benedictione (argumento utique non fucate reconciliationis) impertit. Post hæc pauca effatus, cœtum dimittit. Episcopi absoluti imperatorem adeunt, de cura et diligentia in ipsorum causa declarata gratias amplissimas agunt; divinatorum ei munerum copiam exoptant; cui separatim primores, milites, aliosque amicos ac necessarios munifice remuneranti, visum est non committendum, quominus etiam populo, civitatique universæ publice aliqua gratia referretur. Itaque vectigalia onerosiora sustulit; et quicumque vineas, aut domicilia in locis publicis tributaria possidebant, iis pensionem remisit; et beneficium istuc data aurea bulla constabiliavit.

στίκω πολλά ἐπηύχετο ἀγαθὰ τῶν λόγων ἕνεκα, ὧν διεξήλυθε πρὸς αὐτούς. Ἠσπάζετό τε τοὺς λελυπηκότας ἀρχιερέας καθ' ἓνα, καὶ εὐλογίας ἤξιου, δείγμα καθαρῆς διαλλαγῆς. Μετὰ δὲ τοῦτο πατριάρχης μὲν διέλυσε τὸν σύλλογον, βραχέα τινὰ διαλεχθεὶς· οἱ αἰτιαθέντες δὲ ἀρχιερεῖς εἰς βασιλεῖα ἐλθόντες, πολλὰς ὠμολόγουν χάριτας αὐτῷ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς, καὶ ἐπηύχοντο πολλὰ ἀγαθὰ. Βασιλεὶ δὲ ἰδίᾳ τοῖς τε ἐν τέλει, καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδεῖσι; πολλὰς παρεχόμενῳ τὰς εὐεργεσίας, οὐκ ἔδοκει δεῖν μὴ καὶ δημοσίᾳ τῷ δήμῳ καὶ πάσῃ τῇ πόλει χάριν καταθέσθαι τινὰ, καὶ τὰς τε βιαιοτέρας ἐκώλυσε συνεισφορὰς, καὶ ὅσοι ἀμπέλους ἢ οἰκήματα ἐν δημοσίοις χωρίοις εἶχον, ἐφ' οἷς συνετέλουν πρόσδοδόν τινα τακτὴν εἰς τὸ κοινόν, τούτους ἐκέλευσε μηδὲν παρέχειν, ἀλλ' ἀνευ φόρων καρποῦσθαι, καὶ χρυσόδουλλον δικαίωμα ἐπὶ τῇ εὐεργεσίᾳ παρασχῶν.

### 199 CAPUT III.

*Mæсорum rex Thraciam superiorem devastat. Imperator cum eo depugnaturus Bizyam abijt. Mæsus clam domum recedit, usus strategemate. Imperator incursans Mæsiam, Diampolim cupit. Iterum irrumpens in Thraciam Mæsus Bucelum occupat; Probatum obsidet. Exprobratur ei perfidia cum minis. Causam præ-tendit, uxoris jus in paternum imperium. Prolata lege refutatur, territorique magnitudine et fidentia Romani exercitus, Bucelum redditurum, pacemque servaturum promittit. Causa audaciæ Mæсорum. Milites se spoliis privari dolent. Amicitia renovatur. Uterque domum redijt.*

Sub idem tempus Mæсорum rex Michael cum

Ἰπὸ δὲ τοῦς αὐτοῦς χρόνου; καὶ ὁ τῶν Μωσῶν

βασιλεὺς Μιχαὴλ πανστρατιᾷ ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ῥωμαίων, ἄγων καὶ Σκυθαί· συμμάχους, καὶ τὰς ἄνω τῆς Θράκης ἐδήλωσε πόλεις ἐφ' ἡμέραις ἱκαναίς. Ἐπεὶ δὲ ἐπύθετο ὁ βασιλεὺς τὴν εἰσβολὴν, ὄσσην ἐξῆν ἀθροίσας στρατιάν, ἦλθεν εἰς Βιζύην κατὰ τάχος, καὶ κεῖ παρασκευάζετο πρὸς μάχην. Μιχαὴλ δὲ ἐπεὶ πρὸς τῶν σφετέρων μάθοι κατασκόπων ἐν Βιζύῃ παρασκευάζεσθαι τὸν βασιλέα (ἐτι γὰρ ἐν τῇ Ῥωμαίων καθήμενος ἐδήου), δαίσας μὴ ἐπελθόντα· οὐχ οἶός τε ἀμύνεσθαι ἤ, ἔγνω δεῖν ἐξαπατηῆσαι· καὶ πέμψας πρεσβευτὴν, ἀκηκοέναι ἔφασκεν εἰς Βιζύην ἀφιγμένον· στοχάζεσθαι γὰρ μὴ ἐκ τῶν εἰκότων μάχεσθαι οἱ ὠρμημένον ἐπιέναι· οὐ δαῖν οὖν κατατρίβειν τὴν στρατιάν μακρὰν ἀνύοντα ὁδόν· αὐτὸν γὰρ ἐς τὴν ὕστεραίαν ἄμα ἐφ' ἀφίξεσθαι ἐς Βιζύην ὡς ἐς μάχην. Ὁ μὲν οὖν πρεσβευτὴς τοιαῦτα εἰπὼν ἀπῆλθε. Μιχαὴλ δὲ ἄρας τῷ στρατῷ τῆς τε ἡμέρας τὸ λοιπὸν καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκτα βαδίσας συντόμως, ἐς τὴν ὕστεραίαν ἐν ὁρίοις τῆς ἰδίας ἡγεμονίας ἦν· βασιλεὺς δὲ ἄμα πρῶτ', τὴν τε στρατιάν κελύσας ἐν τοῖς ὅπλοις εἰναί, καὶ τὴν ἐφοδὸν τῶν βαρβάρων περιμένειν, ἐξηρτύετο καὶ αὐτὸς τὰ πρὸς τὴν μάχην. Καὶ στρατιώτας ἐπαμψέ τινας ὡς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων κατασκευασμένους. Περὶ μεσημβρίαν δὲ οἱ κατάσκοποι ἦγον στρατιώται, ἄγοντες καὶ Μυσοῦς δοριαλῶτους· ἔξ· οἱ ἀνερευνώμενοι, τὸν βασιλέα ἔφασαν σφῶν τῇ προτεραίᾳ ἄρανα τῇ στρατιᾷ ὀχεσθαι εἰς τὴν οἰκίαν, αὐτοῦς δὲ ἀραπαγῆς ἕνεκα περιλειφθέντας, ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀλῶναι. Οὕτω μὲν Μιχαὴλ κατεστρατήγησε βασιλέα. Οὐ πολλὰς δὲ ὕστερον ἡμέραις καὶ αὐτὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μυσίαν, καὶ τὰλλα τε ἐκάκωσεν αὐτήν, καὶ Διάμπολιν εἶλεν ἐξ ἐφόδου· καὶ πορθήσας αὐτήν, ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ὁ Μιχαὴλ δὲ μετὰ ἐξηκοστὴν ἡμέραν τῆς βασιλείας εἰσβολῆς, πάλιν καὶ αὐτὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ῥωμαίων. Καὶ γενόμενος ἐν Ὀδρυσσῶς, τὸ Βουκῆλου προσαγορευόμενον πόλισμα εἶλε προδοσίαν, τῶν φυλάκων νυκτὸς καταπροδόντων· καὶ ἔστρατοπέδευσεν ἐν αὐτῷ ἀδικήσας μηδέν. Βασιλεὺς δὲ Διδυμοτείχῳ ἐνδιατρίβων, ἐπεὶ ἐπύθετο τὴν εἰσβολὴν, εἰς Ἀδριανούπολιν ἦλθε κατὰ τάχος, καὶ συνήθροισε τὴν στρατιάν ὡς μαχόμενος Μυσοῖς. Καὶ ὁ Μιχαὴλ ἐν Βουκῆλου ἔστρατοπεδευόμενος, παρασκευάζετο καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς οἰκίας στρατιάν μεταπεμπόμενος. Καὶ ὕστερον ἡμέραις ὀλίγαις τὸ Προδάτου καὶ αὐτὸ πόλισμα ἔγγυς ἔν περιστρατοπεδευσάμενος ἐπολιόρκει. Οὕτω μὲν οὖν ἀλλήλοις ἀντεστρατοπεδεύον· οἱ ἐπὶ τριάκοντα ἡμέραις ἐξαρτούμενοι τὰ πρὸς τὴν μάχην. Ἐπεὶ δὲ ἦδη πάντα ἐπεπύριστο καὶ ἔδει ἔπιέναι, πρεσβείαν πέμψας ὁ βασιλεὺς πρὸς Μιχαὴλ, οἴεσθαι ἔλεγεν ἐπιληθῆσθαι αὐτὸν τῶν τε ὄρκων, καὶ τῶν συνθηκῶν, οἱ ἐγένοντο αὐτοῖς συγγενομένοις ἐν Τζερνομιάνου, καὶ διὰ τοῦτο τῇ τε Ῥωμαίων πρῶτον ἐσβεδληκέναι, καὶ τὸν πόλεμον κεινηκέναι, αὐτὸν δὲ μεμνησθῆναι τε τῶν συνθηκῶν, καὶ ἐμμένειν ταῖς σπονδαῖς· ἀδικούμενον δὲ

A omnibus copiis suis et Scytharum auxiliis, in fines Romanos irrupit, superiorisque Thraciæ oppida diebus multis depopulatus est. Eo comperto, imperator quam maximos potuit delectus egit, et Bizyam properans, ibi se ad prælium instruxit. Quod cum ex speculatoribus suis Michael didicisset (adhuc enim Romanam provinciam devastabat), metuens, ne adventantem sustinere non posset, ad fraudem confugiendum censuit. Misso igitur legato, dici jussit, audisse se eum Bizyam advenisse. Ducere conjecturam e verisimilibus, hostili animo vellet, secum præliandi ardore inflammatum. Ne igitur militem suum longo itinere delasset, se cum dilliculo crastino Bizyam ad manum conserendam accessurum. His nuntiatis legatus discessit. At Michael, inde se movens, et per reliquum diei, noctemque continenter ambulans, die altero fines sui principatus attigit. Imperator suis præcepit, uti mane in armis hostem expectarent, et ipse conflictui necessaria curans, nonnullos ad castra Mæsorum exploranda dimittit, qui sub meridiem cum sex Mæsis captivis revertuntur. Ii interrogati, regem pridie cum exercitu domum regressum, se prædandi causa relictos et ita captos memorant. Sic Michael strategemate imperatorem delusit. Non multi dies intercesserunt, cum ipse quoque imperator Mæsiam incursans, et cætera infestam habuit, et Diampolin ex itinere, seu primo impetu, expugnavit, atque ita in provinciam suam reversus est. Die ab hac incursione sexagesimo, rursus Michael in Romanos prædabundus invadit, et in Odrysis Bucelum oppidulum per proditionem excubitorum capit, ibique castra sine maleficio ponit. Imperator **200** Didymotichum incursione perlata, Adrianopolin festinat, ubi militem ad pugnam colligit. Michael quoque domo cohortes Bucelum evocat, seseque ad certamen comparat. Post paucos dies Probatum, vicinum oppidulum, obsidione cingit. Sic usque in tricesimum diem castra castris opposuit, ad prælium sese instruebant. Paratis jam omnibus, cum ad manus veniendum esset, mittit legationem ad Michaelē imperator, cujus hæc summa fuit: Videri ipsam fœderis, et jurisjurandi, quod inter se apud Tzer-nomianum dedissent, oblivione captum, atque ideo et Romanam regionem incursasse, et bellum commovisse, se pactorum meminisse, nec ea temerare, sed inique læsum, prioremque insidiis appetitum, velle a se vim arcere ac depellere, et iuvitum ad hoc prælium adigi: et quia uterque exercitus Thracæ sint (35) (quos non se mutuo, sed junctim impios in Deum Barbaros armis lacessere oportet), et quia soror sua cum eo nupta sit; quem proinde amicum sibi, non hostem cupiat; si tamen oppidum proditione occupatum restituat. Sim minus, cum cruce, quam alias ab eo missam ac-

Jacobi Pontani notæ.

(35) Imo, uterque exercitus eandem religionem sectetur. Mendose in ms. interpretis, Θράκης πρῶ ὀρθοσκέλας.

ceperit, in summo vexilli collocata, illum in vasu-  
rum. Michael per legatos in hanc sententiam re-  
spondet, ipsum imperatorem, et sororem ejus  
ejusdem patris esse liberos. Decere igitur, et ju-  
stum esse, quando ipse paternum imperium omne  
teneat, sororem quoque portionem aliquam pater-  
næ hæreditatis cernere. Ad hæc imperator, id se  
percipere, nec Bucelum tantummodo, sed alias  
urbes insuper ei tanquam paternorum bonorum  
consorti tradere; salva tamen ipsa jam vetustate  
corroborata Romanorum lege, quæ sic habeat :  
Ex filiis imperatoris qui ætate antecesserit, im-  
peratorem salutantis, et is fratribus imperato, et hi  
seniori cedunt, seduloque serviunt. Quamobrem  
si ei placeat, juxta hanc fixam et confirmatam  
legem imperatoris ærvum et esse et appellari, se  
vicissim paratum esse illi, velut ex proprio ac de-  
bito principatu, urbes et regiones addicere. Mi-  
chael, quia cum copiis haud longe distabat, statim  
respondit, cum ipse quoque rex sit, absurdum  
videri, in alterius regis arbitrio esse. Si Bucelum  
recipere velit, Sozopolin (ad Pantum Euxinum  
amplam et populosam urbem) contra dedat. 201  
Imperator, tum nihil respondens, legatos in cas-  
tris corpora cibo, somnoque curare jussit. In  
diem sequentem omnibus suis arma imperat, nec  
ipsi solum, sed equi etiam splendide ornati (36)  
instructique : et alii quidem e corio, alii hamatis  
thoracibus induti apparebant (37). Erat porro vi-  
dere Romanum exercitum non tantum qua armis,  
qua equis instructum sumptuosissime, sed etiam  
numero tantum, quantus jam pridem nunquam in  
unum convenerat. Occidentalis quippe totus ad-  
erat cum Macedonibus, et Thracibus, et ex Orientis  
partibus, quæ quidem Romanis subessent, atque  
etiam e Byzantio equitatus, et peditatus multus,  
gravisque armaturæ et sagittarii. Postquam vero  
per phalangas (38), tanquam ad certamen obeun-

καὶ προεπιβουλεύμενοι ἀμύνεσθαι, καὶ ἀνοῦτα; ἐς  
τὸν πόλεμον καθίστασθαι. Τοῦτο μὲν, ὅτι καὶ ἡ ἑκα-  
τέρωθεν στρατιὰ τῆς αὐτῆς εἰσι θρηνηκείας, οὐδ' οὐ  
πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ μετ' ἀλλήλων ἔδει τοῖς ἀσεβοῦ-  
σι περὶ τὸν Θεὸν βαρβάρους ἐπιέναι. Τοῦτο δ' ὅτι καὶ  
αὐτὴν ἀδελφῆς οὕτα σύννοιον τῆς ἑαυτοῦ οὐ βούλοιο  
πολέμιον, ἀλλὰ φίλιον ἔχειν. Πλὴν ἐὼν τὸ πόλισμα  
ἀποδῶ, ὃ λαδὼν ἔχει προδοσίᾳ. Ἐὰν δὲ μὴ ἀποδιδῶ,  
τὸν σταυρὸν οὐ πρότερον πάτομπε πρὸς αὐτὸν ἐπι  
τῆς σημαίας ἀναβεί, ἐλευσεται ἐπ' αὐτόν. Ὁ Μι-  
χαὴλ δὲ καὶ αὐτὸς ἀντεπρὸςθεύετο πρὸς βασιλέα,  
τὸν ἴσον τρόπον αὐτὸν τε εἶναι καὶ σφετέρου παῖδα  
πατρός καὶ τῆν αὐτοῦ ἀδελφὴν. Προσῆκειν οὖν αὐτὸν  
τὴν πατρῶαν ἔχοντα πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ τὴν ἀδελφὴν  
κατὰ τὸν τοῦ δικαίου λόγον μέρος τινὸς τῶν πα-  
τρῶων κληρονομεῖν ὁ βασιλεὺς δὲ, καὶ πάνυ βούλε-  
σθαι τοῦτο ἔφη· καὶ μὴ μόνον τὸ Βουκέλου πόλισμα,  
ἀλλὰ καὶ πόλεις ἑτέρας ὡς τοῦ πατρῶου κλήρου καὶ  
αὐτῷ συμμετέχοντι παρασχεῖν, πλὴν, κατὰ τὸν ἄνω-  
θεν ἐπικρατήσαντα Ῥωμαίοις νόμον. Οὗτος δὲ ἐστὶ,  
τὸ, τῶν παίδων βασιλέως, τὸν μὲν προήκοντα τῷ  
χρόνῳ βασιλέα τε ἀναγορεύεσθαι, καὶ τῶν ἄλλων  
ἀρχεῖν. Τοῦς δ' ἄλλους ἀδελφοὺς ὑπέσκειν τε τῷ  
πρώτῳ καὶ δουλεύειν ἀκριβῶς. Εἰ οὖν ἀρεστὸν αὐτῷ  
κατὰ τὸν ἐπικρατήσαντα τούτου Ῥωμαίων νόμον,  
δούλω καὶ εἶναι καὶ ὀνομαζέσθαι βασιλέως, καὶ αἰ-  
τὸς ἔτοιμος εἶναι ὡς ὑπὸ τὴν οἰκειάν ἀρχὴν τελούντι  
καὶ πόλεις καὶ χώρας παρασχεῖν. Μιχαὴλ δὲ ἐπεὶ  
ἐγγὺς ἐστρατοπεδεύετο καὶ αὐτῆς, δι' ὀλίγου τὰς  
ἀποκρίσεις ποιούμενος, οὐκ ἔφη προσῆκειν καὶ αὐτῷ  
βασιλεῖ εἶναι, ὑφ' ἑτέρον βασιλέα τελεῖν· ἀλλ' εἰ  
βούλοιο τὸ Βουκέλου πόλισμα ἀπολαβεῖν, τὴν Σω-  
ζόπολιν κατὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, πολυάνθρωπον  
οὔσαν καὶ μεγάλην πόλιν, ἀντ' ἐκείνου δοῦναι. Βασι-  
λεὺς δὲ τότε μὲν ἀπεκρίνατο οὐδὲν, ἀλλ' ἐκέλευσε  
τοὺς πρέσβεις εἰς τὸ στρατόπεδον ἀναπαύλης τυχεῖν.  
Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἅμα ἐπὶ τὴν στρατιάν ἐκέλευ-  
σεν ὀπλιζοσθαι πᾶσαν, καὶ ἦσαν ἐν τοῖς ὄπλοις πάν-

## Jacobi Pontani notæ.

(36) Virgilium amare, delectarique armis pul-  
chris et elegantibus, eaque non ducibus tantum, sed  
militibus quoque concedere, docuimus in symbolis  
nostris ad III *Æneid*. Narravimus de Xenophonte,  
ex Eliano lib. III, cap. 24, qui aiebat, si  
vicisset hostes, elegantissimo quoque ornatu se  
dignum esse, et, si vitam in aëre amitteret, cum  
quodam decore oppetiturum in armatura splen-  
dida. Memorat item Curtius, lib. V, Alexandrum  
scuta laminis argenteis operuisse, equos frenis  
ornavisse. Vide causam ibi. Præcipit item Orosian-  
der imperatori, curet ut exercitus armis splendi-  
dis instructus fulgeat. Quod facili negotio fiet,  
si gladiatorum mucrones probe acuantur, et galeæ  
loricæque frequenter abstergantur. Milites enim  
quasi micantibus armorum scintillis terribiliores  
apparent, multaque per oculos species in animos  
delapsæ, perterrere adversarios solent. Addimus  
et istuc pro corollario: Leo imperator, *De apparatu  
bellico*, cap. 6: Quanto decentior in armatura sua  
miles est, tanto magis illi alacritus, et hostibus for-  
tius vehementior aderit.

(37) Virgilius III *Æneid*. vocat lorica *conser-  
tam amis*. Explicat Lipsius hæc genus lorice, *De  
militia Rom.* hb. V, dial. 6: *Loricæ hamatas dixe-*

runt Latini, inquit, quia circuli, et catenæ nexæ ha-  
muli speciem dimidiati referebant; vel quia et homi-  
catenulas jungebant. Lorica quidem hamata versa  
a veteri bibliorum interprete. I *Reg.* cap. XVII, ubi  
in Græco, θώραξ ἀλυσιδωτός, ad verbum *lorica ca-  
tenata*. Et non aliud fuit, quam circuli, sive annuli  
ferrei inter se nexi, more quem hodie Galli, et  
Germani servamus, etsi exolescentem.

(38) Vegetius lib. II, cap. 2: *Macedones, Græci,  
Dardani phalanges habuerunt*. Vide Stevechii com-  
ment. Alexander ab Alexandro lib. VI, cap. 13:  
*Quod legio quondam apud Romanos fuit, id pha-  
langem Græcis, Macedonibus, et Dardanis, exteris-  
que nationibus valuisse, monumentis proditum est.*  
*Ea enim in libero campo, et si quando exspatiari  
licuit, magno usui fuit. Cum vero arctis faucibus,  
et præruptis saxis, aut inter angusta viarum premi-  
tur, non est ea vis potestasque: quippe Macedonia  
phalangæ immobilis, semper ex stabili peditum  
agmine, nec partiri, nec dividi facilis erat, quod in  
Romana legione longe secus, etc.* Optime Phalangem  
explicat Curtius, lib. III, cum de Macedonibus lo-  
quitur: *Sed Macedonum acies torva sane et inculta,  
clypeis hastisque immobilis curæ, et conserta ro-  
bora virorum legit. Ipsi phalangem vocant peditum*

τες, οὐ μόνον αὐτοὶ λαμπρῶ; καὶ διαπρεπῶ; κα-  
κοσημένοι, ἀλλὰ καὶ Ἴπποι, οἱ μὲν ὠραξίν ἐκ βύρ-  
σης πεποιημένοι, οἱ δὲ ἄλυσειδωτοῖς. Καὶ ἦν ἰδεῖν  
οὐ μόνον ὄπλων καὶ Ἴππων ἕνεκα πολυτελῶ; μάλιστα  
παρασκευασμένην τὴν Ῥωμαίων στρατιάν, ἀλλὰ καὶ  
πληθεῖ ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου ὄπῳ ἄχρι καὶ τότε  
σοσάυτην συνελθοῦσαν εἰς ἓν. Ἡ τε γὰρ ἐκ τῆς  
ἐσπέρας πᾶσα παρῆν, καὶ Μακεδόνες καὶ Θρᾶκες,  
καὶ ὅσοι ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἔω τοῖς Ῥωμαίοις ὑπη-  
κόων πόλεων ἦσαν· καὶ ἐκ Βυζαντίου δὲ αὐτοῦ οὐ  
μόνον Ἴππει; ἀλλὰ καὶ πεζο; πολυ; ὑπλῖται τε καὶ  
τοξόται ψιλοί. Ἐπεὶ δὲ κατὰ φάλαγγας ὡς ἐς μάχην  
παρετάξαντο, τοὺς Μυσῶν μεταπεμφάμενος πρέσβεις  
ὁ βασιλεὺς, Τὴν μὲν στρατιάν ὄρατε τὴν ἐμὴν, ἔφη,  
ὡς παρεσκευάσται πρὸς μάχην· ἀπελθόντες δὲ  
ἀπαγγεῖλατε βασιλεῖ τῷ ὑμετέρῳ, ὡς ἐγὼ μὲν ἀσπα-  
ζόμενος τὴν εἰρήνην πρότερον πολλὰκις διεπρεσβευ-  
σάμην πρὸς σὲ περὶ αὐτῆς· σοὺ δὲ οὐδὲν ἐπιεικῆ;  
ἀποκρινόμενος, τῇ τοῦ σταυροῦ δυνάμει θαρρῶν, ὃν  
αὐτὸς ἐγγυητὴν ἐμοὶ παρέσχου τοῦ μηδέποτε παρα-  
σπονδῆσαι, βαδιοῦμαι ἐπὶ σέ. Βασιλεὺς μὲν οὖν  
τοιαῦτα εἶπεν. Οἱ πρέσβεις δὲ ἧ τάχους εἶχον, πρὸς  
βασιλέα ἀφιγμένοι τὸν ἐκυτῶν, τοὺς τε λόγους ἀπήγ-  
γελλον βασιλέω; καὶ ὡς ἡ στρατιὰ τοσαύτη τε οὖσα  
καὶ οὕτως ὠπλισμένη ἐν ὀδῷ εἰσιν ἤδη τῇ πρὸς αὐ-  
τοῦ;· Μιχαὴλ δὲ πρότερον μὲν οὐκ ἂν οἴομενος εἰς  
χειρας αὐτοῖς ἵναί· Ῥωμαίους ὑπομείναι, τότε δὲ  
ἤδη ὀρῶν αὐτοὺς ὠρμημένους πρὸς τὴν μάχην, τό  
τε πληθὸ; καὶ τὴν παρασκευὴν πυθόμενος ὄση ἦν,  
οὐκ ἔγνω δεῖν ἐν πολεμῖα εἰς προὔπτον κίνδυνον  
καθιστᾶν ἑαυτόν. Καὶ πέμψας πάλιν τοὺς πρέσβεις  
ἧ ἐδύνατο τάχιστα πρὸς βασιλέα, τό τε πόλισμα  
Βουκέλου ἐπηγγέλλετο παραδώσειν καὶ εἰρήνην  
ἄξιον τοῦ λοιποῦ, καὶ ἔδειτο βασιλέω; εἰς τὸ οἰκεῖον  
στρατόπεδον ἀπαγαγεῖν τὴν στρατιάν. Βασιλεὺς δὲ  
ὀρῶν αὐτοῖς ἐν καλῇ τῷ σχήματι τὴν ἀναχώρησιν  
γινόμενῃν, καὶ τὴν νίκην ἀναιμιῶ; προσγινόμενῃν,  
ἄσμενος ἀνεχώρησε πρὸς τὸ στρατόπεδον. Τότε γὰρ  
πρότερον μὴ λόγους καὶ τῇ τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου  
κρίσει τὸν Μιχαὴλ πεισθῆναι τὸ Βουκέλου ἀποδοῦ-  
ναι, ἀλλὰ νῦν, καὶ τὸ ἤδη πρὸς μάχην παρατεταγ-  
μένη; τῆ; Ῥωμαίων στρατιᾶ; τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν  
οὐκ ὑπομείναι, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆ; συμβολῆ; ἠετῆσθαι  
ταῖ; γνώμαι; καὶ δεῖσαντα; ἀπαγορεύσαι τὴν μάχην,  
τὸ Ῥωμαίων ἠετῆσθαι φανερώ; ὁμολογούντων ἦν·  
καὶ διὰ τοῦτο καὶ βασιλεῖ ἐδόκει χρῆσθαι τῷ καιρῷ,  
καὶ μὴ πέρα τοῦ προσήκοντος φιλονεικεῖν. Ἐν γὰρ  
τοῖ; προτέροι; χρόνοι;· Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου  
βασιλέω; ἄρχοντος, πολλὰ; ἐς τὴν Ῥωμαίων  
ἐσβολά; τῶν Μυσῶν ποιησμένων, ἐπεὶ οὐδεῖ; αὐ-  
τοῖ; ἀντιπεσῆθην, ἀλλὰ πρεσβείαι; καὶ λόγοι; πι-  
θανοῖ; διελύετο τὰ; πρὸς αὐτοὺ; διαφορὰ; ὁ βασι-

dem fuerunt dispositi, accitis Mæсорum legatis  
imperator: Exercitum meum ut sit ad dimicatio-  
nem paratus videtis, inquit. Itote ergo, regique  
vestro nuntiate, me jam antea pacis cupidissimum,  
non semel ad illum super ea legatos misisse; eum  
nihil æquum ac tolerabile respondisse. Itaque  
crucis virtute fretum, quam sibi velut pignus ac  
sponsorem constantiæ suæ in fœdere servando de-  
derit, adversus illum processurum. Hæc imperator.  
Legati ad regem celerrime reversi, quid imperator  
dixerit, quomodo ingentes copiæ, et sic armatæ  
contra ipsum in via sint, retulerunt. Michael, qui  
antea rebatur Romanos secum decertare haud  
ausuros, intelligens eos jam non parvo exercitu et  
magno apparatu ad prælium procedere, statuit non  
debere in aliena regione præviso discrimini sciet  
objectare. Quapropter denuo missis legatis, idque  
cum celeritate maxima, Bucelum redditurum, et de  
cætero pacem servaturum spondet; rogatque ut  
militem in castra reducat. Imperator animadver-  
tens hunc receptum sibi fore honorificum, cum  
incruenta victoria libens castra repetit. Nam nuper  
nec verba, nec æqui bonique sensus ut Bucelum  
restitueret, ej persuadere potuissent, quod nunc  
restitueret, quodque Romani exercitus per ordines  
ad pugnam distributi accessum non tulisset, sed  
ante conflictum animo victus, et timore percussus  
pugnam recusasset, confessio manifesta erat, Ro-  
manos superiores esse. Quare et imperator occa-  
sione utendum, nec ultra quam fas contendendum  
judicavit. Etenim ante 202 id tempus, Andronico  
seniore imperante, cum in Romanorum provinciam  
scæpius impressionem fecissent, nemoque illis oc-  
currisset, sed legationibus et sermonibus duntaxat  
fuisent diremptæ controversiæ, opinabantur Ro-  
manos imperatores eorum, ut bello insuperabilium,  
ne aspectum quidem laturos esse. Tum vero  
magno atque strenuo exercitu tendentem in se  
imperatorem cernens Michael, aliter sensit, et  
pedem omnino referendum duxit. Tale nimirum  
universe Barbarorum ingenium est, effrenato impetu  
instare cedentibus (39), intrepidus et in acie  
stantes aggredi non audere. Romani milites quod  
concurrere et hostium spolia (quæ tantum non de  
manibus sibi erepta putabant) legere non licuisset  
tristabantur; tanta dimicandi cupido omnes cepe-  
rat. Tamen, pace constituta et fœdere novo con-  
firmata, Michael Bucelum reddidit; et die sequenti  
in equis convenientes, amicitiam renovarunt; nec  
deinde inter Romanos et Mæсорs bellum, sed per-  
petua pax fuit. Cumque pepigissent, in posterum  
conventuros quo loco complacisset, ille in Mæ-

#### Jacobi Pontani notæ.

*stabile agmen. Vir viro, arma armis conserta sunt, ad nutum monentis intenti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt; obsistere, circumire, discurrere, in cornu mutare pugnam non duces magis, quam milites callent.*

(39) Etiam bestiæ quædam fugientes persequuntur, persequentes fugiunt. Et quoniam barbari pa-

rum differunt a brutis animalibus, quia barbari, hoc est, inculti, agrestes, inhumani sunt, non mirum eos in hoc quoque bestias imitari, sensuque potius duci, quam ratione regi, cum quid virtutis, atque adeo fortitudinis sit, non vident, et gustum veræ laudis et gloriæ nullum habeant.

siam, imperator Byzantium iter arripuit, et miles A λεύς, ὄντο ὡς τισιν ἀμάχοις μὴ δὲ προσβλέπειν ἐτι ὀρπιδάτιμ διμfluxit.  
 δυνήσεσθαι τοὺς Ῥωμαίων βασιλέας. Τότε δὲ ὁ Μιχαήλ ὄρων ἤδη βασιλέα ἐπιόντα πολλῇ τε καὶ ἀγαθῇ τῇ στρατιᾷ, οὐ τὰς αὐτὰ· εἶχε γυνώμας, ἀλλ' ἐδύκε, δεινὸν ὑποχωρεῖν. Τοιοῦτον γὰρ τὸ βαρβαρικὸν ἄπαν, τοῖς τε οὐχ ὑπομένουσιν ἐπελαύνον ἀκρατῶς καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιχειμενον ὀρμῆς, καὶ τοῖς μὴ ἐκπληττομένοις, ἀλλὰ μένουσιν ἐν τῷ πολεμείν, οὐκ αὐτοὶ ἀντεπιόντες. Ἡ μὲν τοι στρατιὰ Ῥωμαίων μονονουχὶ τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων σκύλα οἰόμενοι ἀποστερεῖσθαι, ἡνιωόντο ὅτι μὴ συνέβαλον Μυσοῖς· τοσαύτῃ προθυμίᾳ κατέσχε πάντας πρὸς τὴν μάχην. Ὅμως τῶν περὶ τῆς εἰρήνης συνθηκῶν γεγενημένων, τὸ τε Βουκέλου ἀπέδωκεν ὁ Μιχαήλ πρὸς βασιλέα, καὶ ἐφιπποῖ εἰς τὴν ὑστεραίαν ἐνωθέντες, τὴν τε φίλαν ἀνενώσαντο, καὶ Ῥωμαίους καὶ Μυσοὺς οὐκέτι πόλεμος ἐκινήθη, ἀλλ' εἰρήνην ἤγον τοῦ λοιποῦ. Συνθέμενοι δὲ ἀλλήλοις ὡς εἰς τοῦτιόν ἐν ταύτῳ γενήσονται ὅποι ἂν δοκῇ, ὁ μὲν εἰς Μυσίαν, βασιλεὺς δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπανήκον, καὶ ἡ στρατιὰ διελύθησαν κατὰ πόλεις.

## CAPUT IV.

*Magnus domesticus Syrgianni mitiorem carcerem impetrat. Postea libertatem eidem petit. Imperator miratur eam non statim petivisse, cum ejus amori daturus sit omnia, cujus magnitudinem declarat. Domesticus ipse quoque suum amorem in imperatorem pradicat, et rationem facti reddit. Angelus magnus strategarcha pro egregio duce commendatur. Imperatoris mater Xena se de Syrgianne celatam a domestico irascitur. Syrgiannes e custodia dimittitur.*

Syrgiannes, ut supra docuimus, a seniore An- B Τοῦ Συργιάνη δὲ ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως Ἀνδρονίκου, καθάπερ ἐφθήμεν εἰπόντες, ἐν δεσμο-  
 dronico in vincula compactus fuit. At postquam τηρίφ φρουρουμένου ὑπὸ κλοιοῖς, ἐπεὶ ὁ νέος βασι-  
 junior Byzantio potitus, totum imperium obtinuit, λεύς Βυζάντιον ἐλθὼν, τῆς ἀπάσης ἀρχῆς ἤδη ἐγκρα-  
 magnus domesticus ejus viri recordatus, et ad eum της ἦν, ὁ μέγας δομέστικος Συργιάννη μνησθεῖς,  
 in carcerem ingressus, ubi loci pædorem squalo- καὶ πρὸς αὐτὸν εἰς τὸ δεσμοτήριον ἐλθὼν, ἐπεὶ τὴν  
 remque, et bojarum in primis cervici ejus indu- τε ἀλλήν ἀπὸ τοῦ δεσμοτηρίου κάκοπάθειαν, καὶ  
 ctam pondus aspexit, imperatorem oravit, pri- μάλιστα τὴν ἀπὸ τῶν κλοιῶν πιέζουσιν αὐτὸν ἐώρα,  
 mum quidem ut iis levaretur, deinde ut etiam ex βασιλέως ἐδεήθη πρῶτα μὲν ἀφεθῆναι τῶν κλοιῶν·  
 ipso quo tenebatur carcere in arcem Anemæ vo- ἐπειτα δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ δεσμοτηρίου ἐν ᾧ ἐφρουρεῖτο,  
 catam (40), cum uxore liberisque victurus dimit- εἰς τὸν τοῦ Ἀνεμᾶ καλούμενον πύργον γυναικί καὶ  
 teretur. Et valuerunt preces. Nihilominus adhuc τέκνοις συνδιάγειν, καὶ κατεπράξατο αἰτήσις. Ἐτι  
 custodiebatur. In reditu autem e Thracia Byzan- μέντοι ἐφρουρεῖτο· κατὰ δὲ τὴν ἐκ Θράκης πρὸς  
 tium, iterum imperatorem rogavit ut Syrgiannes Βυζάντιον ἐπάνοδον αὐτῶν, αὐθὶς βασιλέως ὁ μέγας  
 e custodia prorsus ac perfecte eximeretur. Impe- δομέστικος ἐδεῖτο, τελέως τῆς εἰρκετῆς ἀπολυθῆ-  
 rator se colligens, 203 modo ab illo summa se C ναὶ Συργιάννην. Μικρὸν δὲ ἐπισχὼν ὁ βασιλεὺς,  
 affectum molestia dixit, causamque adjunxit, λελυπησθαι ἔλεγε καὶ πάντῳ παρ' αὐτοῦ νοῦν, καὶ τὴς  
 quod nempe suo erga ipsum amore domesticus αἰτία· προσετίθει, ἀναξίας φάσκων τῆς πρὸς αὐτὸν  
 indigna cogitaret. Adeo quippe excellenter se illum φιλίας τὰς διανοίας ἔχειν αὐτόν. Τοσοῦτον γὰρ  
 umare (41), ut si is quacunq̄ tandem de causa αὐτῷ περιεῖναι τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας, ὥστ' εἰ  
 propinquis, amicis, omnibus fortunis, pretiosis- καθ' ἡντιναοῦν αἰτῶν οἰκελοὺς ἐδοξεν αὐτῷ καὶ φίλου·  
 simis atque charissimis quibusque relictis in pere- καὶ περιουσίαν πᾶσαν, αὐτὰ τε τὰ τιμιώτατα καὶ τὰ  
 grino solo potius degere vellet, conaturus esset ut φιλτατα καταλιπόντα, ἐπὶ ξένης οἰκεῖν ἐλέσθαι,  
 rem illaudabilem dissuadere; si id nequirit, αὐτὸν μὲν πείθειν ἀποσχέσθαι τοῦ πράγματος ἐπι-  
 disjunctionem corporum non ferentem, similiter χειρεῖν, τὴν ἀτοπίαν ὅση ἐκιδιάσκοντα. Εἰ δὲ μὴ  
 omnia valere jussurum, et cum eo potius incertis δύναιτο κωλύειν, μὴ βῆστα τὴν διάζευξιν ἂν ὑπε-  
 sedibus vagaturum. Insuper si optionem daret is νεγχεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ ὁμοίου πᾶσιν εἰπόντα  
 qui hæc absolute potest, ut alter pro altero more- χεῖρειν, τὸ σὺν αὐτῷ πλανᾶσθαι μᾶλλον ἐλέσθαι.  
 retur, se pro illo hujus lucis usura libentissime Ἐτι τι [προσέτι· εἰ vel ἐτι καὶ εἰ] εἰ ἀφραῖς αὐτῷ  
 cariturum. Quin imo, si stricto ense, occidendi προὔτεθη παρὰ τοῦ τὰ τοιαῦτα πάντα δυναμένου  
 causa in se euntem videret, ac deinde impedimento ὥστε τὸν ἕτερον αὐτῶν ἀπαλλάττεσθαι τοῦ ζῆν, ἀπά-  
 aliquo, licet maxime repugnans prohiberetur, ne σαι· ἂν εἴλετο τὸ πρὸ αὐτοῦ ἀποθανεῖν. Ἀλλὰ μὴν

## Jacobi Pontani notæ.

(40) Quamvis Græce sit, εἰς τὸν τοῦ Ἀνεμᾶ κα-  
 λούμενον πύργον, tamen existimo, non tam turrim  
 solam, quam locum quempiam munitum, seu arcem  
 συνεχδοκικῶς indicari: et ita nomen πύργος  
 videtur alibi quoque usurpare, quod observavi.  
 Germani dicent, in die Burg, in die Vestung. Sed  
 prius illud a Græco fluxit, ut alia hujus linguæ  
 quæ plurimæ.

(41) Amor imperatoris in domesticum, seu Can-

tacuzenum, et hujus in illum, multis locis, præ-  
 sertim per hunc et tertium librum memoratur;  
 fuit enim singularis, et possunt hi inter illa paria  
 numerari, quorum ob amicitiam immortalis est  
 memoria, Rursum cap. 9, lib. III, c. 3, 4, 6, 14,  
 22, 24, 53, 74, 82, 99, lib. IV, cap. 1, 5, 24.  
 Omitto locos libri primi, et insignem illum ex te-  
 stimonio matris domesticici, cap. 28, ejusdem libri.

εἶγε καὶ οἰκεῖοις ὄμμασιν ἐώρα ξίφος ἔχοντα αὐτῷ ὡς ἀποκτενοῦντα ἐπιένει, εἶθ' ὕπ' ἄλλης τινὸς αἰτίας, καὶ πάνυ μὴ βουλόμενον συμβέβηκε κεκωλύσθαι, μηδ' οὕτω δυνηθῆναι ἄν ποτε ἀπεχθῶς διακείσασθαι αὐτῷ. Καὶ ὅλων μὴδὲν εἶναι ὁ καθ' ἡδονὴν ὅν αὐτῷ πρᾶχθῆναι, μὴ αὐτὸν σὺν πάσῃ προθυμίᾳ παρασχεῖν, ὡς ἅπαντα ἄν αὐτῷ ἀρέσκη, καὶ αὐτῷ ἡδέων φαινομένων. Τούτων οὖν οὕτως ἔχόντων, ὥσπερ καὶ αὐτὸν σαφῶς οἶσθαι πεπεισθαι, θαυμάζειν ὅτι μὴ κατὰ γνώμην ὅν αὐτῷ Συργιάνην ἀπολυθῆναι τῆς εἰρκτῆς, ἐλευθέρως καὶ ἀπεριέργως εἶπεν ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ὥσπερ τινὰς τιθέμενον ἀναθασμούς, πρῶτα μὲν εἰπεῖν, τῶν κλοιῶν αὐτὸν ἀνεθῆναι, εἰτ' ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου πρὸς ἕτερον ἐπιεικέστερον μετενεχθῆναι, ὥστε δύνασθαι αὐτῷ καὶ τὰ τέκνα συνεῖναι καὶ τὴν γυναῖκα, νυνὶ δὲ παντάσῃν ἀπολυθῆναι τῆς εἰρκτῆς. Δέον γάρ μετὰ τῆς σοι προσηκούσης παρβρῆσις εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸ βούλημα ποιῆσαι φανερόν, καὶ μὴ διατεμόντα εἰς πολλά, κατὰ μέρος ποιεῖσθαι τὰς αἰτήσεις. Σὺ δ' ὥσπερ ἡ ἐμοῦ πολλὴν μικρολογίαν καὶ ἀφιλοτιμίαν κατεγνωκῶς περὶ τοὺς φίλους, ἡ σαυτῷ ἀδυναμίαν συνειδῶς, οὕτως ἐποιήσω τοὺς λόγους· οὐ δὴ ἔνεκα καὶ ἀχθεσθῆναι εἶπον. Νυνὶ δ' ἐπέε σοι φίλον ἀπολυθῆναι Συργιάνην, τὸ καλῶν οὐδέν. Ἄπαντα γὰρ ἄν αὐτῷ σοι καὶ βέλτεστα δοκῆ καὶ ἡδέα, οὐκ ἔσθ' ὅπως μὴ ἐκ τοῦ Ἰσού ὁμοία κόμοι δοκεῖν. Ὁ μέγας δὲ δομῆστικός, Ἀληθῆ γε εἰρηκας, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ· οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὐδέν, ὁ θελήσαντος ἐμοῦ πρᾶχθῆναι, ἐναντίαν ὁσεῖς ψῆφον αὐτός. Καὶ τοῦτο, οὐκ ἀπὸ τῶν πρὸς ἐμὲ εἰρημένων νυνὶ λόγων, ἀλλὰ πολὺ πρότερον ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων, ἐμοῖ τε πρῶτον καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐστὶ καταφανές. Ὅτι δὲ τὸν Ἰσὸν τρόπον ἔχω καὶ αὐτὸς πρὸς σέ, οὐδ' ἀποδείξω δεικνῶσθαι δοκῶ· αὐτὸς γάρ μοι φάσας πρότερον συνεμαρτύρησας καλῶς. Ἐγὼ δὲ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν φιλίαν παραβάλλων, τῷ μὲν ὅγκῳ τῆς ἀρχῆς καὶ τῷ μεγέθει ἐλασσούσθαι νομίζω καὶ παρὰ πολὺ, τοῖς λοιποῖς δὲ ἅπασιν ἀεὶ λείπεσθαι οὐδὲ ποσσούν. Οὐ μόνον γὰρ ἂ προείρηκας αὐτὸς, ἀλλ' εἰ τι καὶ τούτων μείζον καὶ ποιεῖν καὶ ὑπομένειν ὑπὲρ τῆς πρὸς σέ φιλίας ἔτοιμος εἶναι. Καίτοιγε κατ' ἐμαυτὸν πολλὰκις τοὺς παρὰ ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐπὶ φιλίᾳ ὁμονουμένους ἐξετάζων καὶ παραβάλλων τοῖς ἡμετέροις τὰ ἐκεῖνων (καίτοιγε δοκούντων τῇ φιλοτιμίᾳ τῶν ποιητῶν καὶ πέρα τοῦ ἀληθοῦς καὶ προσήκοντος ἠύξῃσθαι), ὁμῶς κατ' οὐδὲν ἀποδέοντα, εἰ μὴ καὶ μείζω τὰ ἡμέτερα εὐρίσκω. Εἰ δὲ ποτε συμβαίῃ τοιοῦτοις λογισμοῖς περιπεσεῖν ὥστε ἀμφιβάλλειν εἰς τὴν ἰδέαν φιλίας ἢ τρόπος ἕτερος ὅν ἡμεῖς οὐκ ἐπεδειξάμεθα ἀλλήλοις, ἢ εἰ μὴ πρὸς τὸ ἀκρότατον ἀφίγμεθα αὐτῆς, ἢ ἀποπύγεσθαι ἀνάγκη καὶ

A que quidquid charum et jucundum sibi præstari velit, id se quam cupidissime præstiturum. Nam quæ ejus animo placeant, eadem et sibi suavia atque amœna videri. Quæ cum ita sint, quemadmodum et ipsemet certo sciat, mirari se, cum Syrgianem custodia liberatum desideraret, quomodo id non a principio ingenue simpliciterque aperuerit, sed gradatim ascenderit, ac primum collarium detrahi petiverit, dein hominem in carcerem tolerabiliorem transferri, ubi nati et conjux cum eo degere queant, nunc autem omnino e carcere dimitti. Par fuisse, pro ea qua apud se gratia auctoritateque valeat, statim a principio voluntatem suam declarare liberrime, nec ea divisa in partes, sic pro reo precari. Eum autem perinde verba fecisse, ac si vel in amicos sordidum et honoris eorum negligentem ipsum judicaret, vel se parum posse sentiret; atque hoc esse quod sibi molestum accidere testatus sit. Nunc quoniam optet Syrgianem e carcere educi, educeretur; quæcumque enim ipse in bonis et jucundis numeraret, fieri non posse, quin ab se quoque numerarentur. Tum magnus domesticus: Vera sunt hæc, imperator; nihil enim est, nihil, inquam, est, quod si fieri velim, tu non concedas; idque non ex hac oratione tua, sed ex factis ipsis mihi in primis, deinde aliis omnibus pridem constat. Me autem eodem esse in te animo, pluribus demonstrandum non opinor; tu enim alias mihi præclarum hujus rei testimonium impertivisti. 204 Ego vero cum multum amorem nostrum comparo, magnitudine et majestate imperii multum superari, cæteris rebus nec tantillum abs te vinci me existimo. Neque enim ea solum quæ commemorasti, sed si quid iis majus excogitari potest, pro eo quantum te diligo, et facere, et perpeti me paratum habes. Et quamvis sæpenumero per me ipse consideravi, atque cum nostra conjunctione contuli, quos in omni memoria a poetis et historicis ab amicitia celebratos (42) invenio (et: i poetæ ambitiosius, supraque verum, et plusquam decet rem exaggerasse videantur), nihilominus charitatem nostram si non majorem, certe haud minorem illorum charitate invenio. Quod si aliquando in eam cogitationem venirem, D ut dubitarem ecquid esset alia quædam species, aliusve modus in amicitia, quem inter nos non usurpassemus; an ad summum ejus fastigium pervenissemus, aut ægre spirare, ac peno suffoca i me præ angore et æstu animi, vitamque acerbam putare me oporteret, si in re tam honesta, tamque liberali alicui secundus inveniretur: aut resilire ab hujusmodi cogitatis, et animum firmioribus, quam

#### Jacobi Pontani notæ.

(42) A poetis quidem celebratur amicitia Pyladis et Orestis, Thesei et Pirithoi, Achillis et Patrochi, Nisi et Eurypali. Ab historicis et aliis scriptoribus Alexandri Magni et Hephæstionis, Pythiæ et Damonis, Epaminondæ et Pelopidæ, Scipionis et Lælii. Nec ignobilis est in divinis litteris Davidis et Jonathæ arctissima familiaritas et irrupta copula.

Quod autem amicus dicitur *alter ego*, Plutarchus, commentario περὶ πολυφιλίας, nihil aliud sibi velle ait, quam *binarium esse amicitiae mensuram*. Paulo post: *Itaque valde amare et amari inter multos locum non habet: sed sicut amnes in multos divisi alveos imbecilli fluunt ac tenues, sic vehemens amor in animo, si dissipetur in multos, enervatur.*

quod dicunt, geometricis demonstrationibus convincere (43), non esse, non fore ullam amicitiae formam perfectionemque quam inter nos non expresserimus, ita ut accedere nihil possit. Hoc et Joannes evangelista videns, uti optinor, hominibus praecepit, talem erga Deum charitatem ostendere, qualem erga amicos (44). Si enim ego quemadmodum a tua voluntate totus pendeo, omniaque praeter tuo cultu et observantia parvipendo, sic erga Deum afficerer, quo non virtutis processissem? aut quod studium, quam cupiditatem ad mandata ejus hilarissime obeunda non adhibuissem? Si porro tu, sicut dixisti, omnia amori nostro postponis, et vicissim in amore tui mihi sunt omnia, ut quae tu vis ea et cogitem, et agam, qui potui quae molestiam tibi paritura crederem, ea de industria facere? Jam quis status Syrgiannis fuerit, edicam. Quorum criminum compertus, ab avo tuo carcere damnatus sit (45), tu quoque nosti. Atqui ego subacto a nobis Byzantio, vehementer durum et a commiseratione alienum censui, non aditu saltem et collocutione ejus aeternam aliquantum allevare, et consolatione aliqua miserum delineare, si aliud non liceret; sperantem ita se non penitus contemptum ab amicis et abjectum.

**205** Cum venissem autem in carcerem, vidissemque quantopere cum ipso loco perquam horrido, tum vinculis collo injectis affligeretur, ejus vicem etiam atque etiam dolui, et solatium ei, si quod possem, impertire studui, teque adiens, de vinculis tantum detrahendis oravi, quod in his malis hoc levamentum sufficere arbitrabar. Ubi crebrius ad eum ventitans, familiarius agere coepi, ille ne sic quidem liberationis mentionem apud me intulit, non solum tuae ad inimicis ignoscendum incitatae voluntatis nescius, sed etiam sibi nefandorum facinorum conscius, ob quae effectum deprecationis desperabat. Ast ego ex illa consuetudine magis sortem hominis miseratus, in carcerem mitiorem transferendum, matris, uxoris, charissimorumque liberorum convictum ei permittendum existimavi: ratus, nos etiam sic ab ejus insidiis tutos fore, ipsumque perinde ac si custodia omnino liber esset, vitam placidam et jucundam victurum. Hoc igitur illi precibus apud te meis impetravi. Hic mater ejus eademque consobrina mea factum videns, quod nunquam speravisset, idque per me, sollicitatum a nemine, magna spe in futurum quo-

πνευστιαν ὑπὸ τῆς ἀγωνίας, καὶ μὴ ἐ ζῆν ἐθέλειεν εἰ περὶ τὸ οὕτω καλὸν δεύτερός τινος φαίνομενη, ἢ ἀποκηδῆν τῶν τοιούτων λογισμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν πείθειν ἰσχυροτέροις ἢ, ὃ φασιν, ἀνάγκαις γεωμετρικαῖς, ὡς οὔτε ἔστιν, οὔτε γεγένηται τις ἰδέα φιλίας, ἣν οὐ πρὸς ἀλλήλους αὐτοὶ ἐπεδειξάμεθα καὶ μεθ' ὑπερβολῆς, καὶ τοῦτο συνιδόντα καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἐνωῶ τοῖς ἀνθρώποις παραγγέλλειν, τὴν ἑσθὴν ὡσπερ πρὸς τοὺς φίλους, οὕτω δὲ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνδεικνυσθαι ἀγάπην. Εἰ γὰρ ὡσπερ αὐτὸς ἐξήρηται τῆς σῆς γνώμης, καὶ πάντα δεύτερα ἤγημαι τῆς θεραπειας τῆς σῆς, οὕτω διεκέμεν καὶ πρὸς τὸν Θεόν, ποῦ οὐκ ἂν προῆλθον ἀρετῆς, ἢ ποῖαν οὐκ ἂν εἰσήνεγκα σπουδὴν καὶ προθυμίαν ὑπὲρ τοῦ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ σὺν πάσῃ προθυμίᾳ ἐκπληροῦν; Εἰ δὲ σὺ μὲν, ὡσπερ εἰρηκας, πάντα δεύτερα τῆς πρὸς ἐμὲ ἡγῆ φιλίας, ἐγὼ τε τοῦ παντὸς τιμῶμαι τὰ σοὶ φίλα καὶ λογίζεσθαι καὶ πράττειν, πῶς ἂν ἔχοι χώραν, ἃ ἐνόμιζον ἀνίσθ, ταῦτ' ἐξέπιτηδες λογίζεσθαι ποιεῖν; ὃν δὲ τρίπον ἔσχε τὰ περὶ Συργιάννην, αὐτὸς ἐρῶ. Τὰς μὲν αἰτίας ἐφ' αἷς ἀλοὺς κατεκρίθη δασμωτήριον οἰκεῖν ὑπὸ βασιλείᾳ τοῦ πάππου τοῦ σου, οἶσθα καὶ αὐτὸς· ἐγὼ δὲ, μετὰ τὸ Βυζάντιον ἡμᾶς ποιήσασθαι ὑφ' ἑαυτοῖς, ἀσυμπαθὲς ἔκρινα καὶ δεινῶς ἄγωνιμον, εἰ μὴ τινα ἄλλῃ, τῇ πρὸς αὐτὸν γοῦν ἐπιδημίᾳ τὴν συμφορὰν εἰς ὅσον οἶόν τε ἐπικουφίσαι, καὶ παραμυθίαν παρασχεῖν τινα, μὴ παντελῶς ἀπερρίφθαι ἐλπίσαντα παρὰ τῶν φίλων, γενόμενος δὲ ἐν τῷ δασμωτηρίῳ πρὸς αὐτὸν, καὶ τὴν τε ἄλλην κάκωσιν τὴν ἀπὸ τοῦ δασμωτηρίου, καὶ μάλιστα τὴν ἀπὸ τῶν κλοιῶν ἐωρακῶς, δεινῶς τε ἤλγησα ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ παραμυθίαν τινὰ εἰ οἶόν τε αὐτῷ προῦθυμήθην ἐξευρεῖν. Καὶ σοὶ προσελθὼν, περὶ τῶν κλοιῶν ἐδεδόμεν μόνων, ἀρκούσαν ἡγούμενος εἶναι ὡς ἐν δεινοῖς παραμυθίαν. Ἐπεὶ δὲ ἐγενόμην ἐν συνηθείᾳ, καὶ συχνῶς ἐφοίτων πρὸς αὐτὸν, ἐκεῖνος μὲν οὐδ' οὕτω πρὸς ἐμὲ ἐμνήσθη τῶν κακῶν ἀπαλλαγῆς, οὐ μόνον τὴν σὴν περὶ τὸ συγγινώσκειν τοῖς προσκεκρουκῶσι φιλοτιμίαν οὐκ εἰδῶς, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῷ τὰ δεινότερα συνειδῶς, καὶ διὰ τοῦτο τὴν κραίτησιν ἀπαγορεύων. Ἐγὼ δ' ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς συνηθείας ἐπικαμπτόμενος πρὸς τὴν αὐτοῦ κακοπραγίαν, ψῆθην δεῖν ἀπὸ τε τοῦ δασμωτηρίου εἰς ἕτερον ἐπιεικέστερον μεταγαγεῖν, καὶ τὴν τῆς μητρὸς καὶ γυναικὸς καὶ τῶν φιλότατων συνδιαγωγῆν αὐτῷ ἐφεῖναι, νομίζων οὕτως ἂν ἡμῖν τε εἶναι ἀσφάλειαν τοῦ μὴ τι ἐπιβουλεύεσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν οὐδὲν ἤστων ἢ εἰ παντάπασι τοῦ

#### Jacobi Pontani notæ.

(43) Vocantur ἀνάγκαι Græcis probationes illæ, quæ necessario concludunt, quas contra afferri nihil potest, quæ intellectum convincunt. Anacreon dixit, τῶν ῥητόρων ἀνάγκαις, ubi puto rhetorum nomine dialecticos accipiendos, seu esse commune nomen ad rhetores proprie dictos et dialecticos; præsertim cum dialectica Ciceroni dicatur stricta et contracta quædam eloquentia, ut vicissim rhetoricam latiore et fusam dialecticam appellare liceat. Sunt enim ambæ in disse-rendo posite.

(44) Forte illum locum Joannis intelligit, cap. xv :

*Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Certum est majorem charitatem ab hominibus Deum non requirere.*

(45) Indicat hæc crimina Gregoras, lib. viii: *Syrgiannes vero imperatorum concordia minime læsus, animo æger et tristi vultu obambulabat, maxime quod tranquillis rebus, nullus ejus usus in republica esse videbatur, et quæ sequuntur. Vide etiam pagina antecedente: Cæterum magnus dux Syrgiannes rebus non ex sententia succedentibus, etc.*



δεσμεῖσθαι ἀπολέλυτο, ἡδέως βιώσασθαι καὶ ἀνε-  
 μένωσ. Τοῦτο μὲν οὖν αἰτήσας παρὰ σοῦ, ἔπραξα  
 αὐτῷ· ἡ δὲ μήτηρ μὲν αὐτοῦ, θεὰ δὲ ἐμῆ, ὅπερ  
 οὐδ' ἂν ποτε ἤλπισεν ὀρώσα γεγεννημένον, καὶ ταῦτα,  
 ὑπ' οὐδενὸς ἐμοῦ παρακεκλήμενον, εὐελπίς καὶ  
 πρὸς τὰ λείποντα γεγεννημένη, προσῆλθέ τε καὶ  
 ἐδεήθη περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ ἐλευθερίας. Ἐγὼ δὲ ὅτι  
 τε συγγενῆς ἐστὶν ἐμὸς ἐνθυμηθεὶς καὶ τὴν ἀρχαίαν  
 φίλαν, καὶ τὴν ἐν ταῖς στρατείαις συνδιατριβὴν  
 (ὑφ' ἐνὶ γὰρ καθηγεμόνι τῷ ἡμετέρῳ θείῳ Ἀγγέλῳ  
 τῷ μεγάλῳ στρατοπεδάρχῃ τὰ πολέμια ἐδιδασκόμε-  
 μεθα, ὃς οὐ μόνον τοὺς νῦν ἐν ταῖς στρατηγίαις  
 παρήλασε πολλῶν τῷ μέτρῳ, ἀλλὰ καὶ τοὺς πάλαι  
 ὀνομαζομένους ἐν ταῖς συγγραφαῖς Ῥωμαίων στρατη-  
 γοῖς, ἤρισεν ἂν περὶ πρωτείων), καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ  
 τῇ αὐτῇ πολεμίοις πρώτοις (Πέρσαι δὲ ἦσαν) συνή-  
 θομεν εἰς χεῖρας. Τὸ δὲ με πάντων μάλιστα πείσαν,  
 ὅτι εἰ τοσαῦτα ὅσα σὺνοιδεν αὐτῷ προσκεκρουκότες,  
 συγγνώμην παράσχους αὐτὸς, πάσης αἰτίας ἀπολύ-  
 σας, μεταβαλεῖν ἂν νομίσαντα καὶ αὐτὸν, ἐκ τῶν  
 πραγμάτων αὐτῶν διδαχθέντα περὶ οἷον ἠγνώμωνε,  
 καὶ τοῦ λοιποῦ μενεῖν εὖνον καὶ φίλον πιστόν· ὡς  
 ἐντεῦθεν δύο τὰ μέγιστα ἐξεργάζεσθαι, σοὶ τε φιλι-  
 θρωπίας καὶ ἡμερότητας παρασχόντα ἀφορμὴν, καὶ  
 προσέτι χρήσιμον ἐν πολλοῖς ἄνδρα προσαγαγόντα,  
 ὃς δι' οἰκείαν ἀγνομοσύνην ἀπολώλει· καὶ αὐτῶν  
 μεγίστων ἀγαθῶν αἰτιώτατον ὀφθέντα, ἐπειθόμεν  
 τε αὐτοῖς δεομένοις, καὶ σοὶ προσελθὼν περὶ τῆς  
 παντελοῦς αὐτοῦ ἐλευθερίας διειλέχθη. Ἐπει ἄλ-  
 λως γε εἰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μοχθηρίας καὶ τοῦ λοιποῦ  
 αὐτὸν ὑπενόουν μενεῖν, οὐχ ὅτι γε αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ  
 ἐτέρου πρῶτοντος ἐκώλυσα ἂν τὴν ἐλευθερίαν. Τοῖς  
 γὰρ εὐνοοῦσι σοὶ φίλος εἶναι οὐ μᾶλλον προήρημαι  
 ἐξ ἀρχῆς, ἢ πολέμιος τοῖς ἐπιβουλεύουσι. Τοιαῦτα  
 μὲν πρὸς ἀλλήλους διειλέχθησαν αὐτοί· ἐπει δὲ  
 ἐκεκύρωτο τὴν Συργιάννην τοῦ δεσποτηρίου ἀφε-  
 θῆναι, ἡ τοῦ βασιλέως μήτηρ βασιλις ἡ Ξένη, πυ-  
 θομένη ὅτι βασιλεῖ τοιαῦτα ἔδοξε περὶ αὐτοῦ, ἐδυσ-  
 χεραίνε τε οὐκέτι ἀνεκτῶς, καὶ τὸν μέγαν δομέστι-  
 κὸν εἶχεν ἐν αἰτίαις, οὐ μόνον ὅτι πολεμίῳ ὄντι  
 βασιλέως, καὶ διὰ τοῦτο δικαίῳ ἔντι δεσμοῖς ἀφύ-  
 κτοις διὰ βίου ἔχεσθαι παντὸς, αὐτὸς συνεῖπε πρὸς  
 τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὅτι μήτε πρότερον αὐτῇ μηδὲν  
 δὲ δομέστικος αἰτίας ἀπολύων ἑαυτὸν, ἀγνοεῖν τε

que subnixæ, de reliqua libertate filio impetranda  
 mecum egit. Ego meum consobrinum esse cogi-  
 tans, veterisque amicitia et commiliti memor  
 (sub uno enim magistro avunculo nostro Angelo  
 magno stratopedarcha militiæ rudimenta posui-  
 mus (46) : qui non modo hujus ætatis ductores  
 longo intervallo superavit (47), sed etiam cum pri-  
 scis Romanorum ducibus, quos historiarum mo-  
 numenta loquuntur, de palma contenderit), et in  
 memoriam regrediens quo pacto eodem die pri-  
 mum cum hostibus (erant autem Persæ) pedem  
 contulerimus, quodque me præcipue movebat  
 confusus, si tam multa, quorum sibi in te commis-  
 sorum esset conscius, ignosceres, et omni crimine  
 absolveres, ipsum quoque mores mutaturum, re  
 ipsa doctum videlicet in qualem virum adeo pec-  
 cavisset, ac de cætero in fide et benevolentia man-  
 surum, ut hinc duo quædam eximia conficerem, et  
 tibi nimirum humanitatis ac mansuetudinis exer-  
 cendæ occasionem darem, prætereaque virum ad  
 multa idoneum conciliarem, quem scelus suum  
 perdiderat, et ipsi maximorum honorum summus  
 auctor fierem, illius rogatu, matris, inquam, de  
 ejus plena liberatione te allocutus sum. Alioqui  
 206 si in eadem pravitate perseveraturum sus-  
 picatus fuisset, non modo non ipse libertatem  
 ei petivisset, sed quovis alio petente ne libera-  
 retur impedivissem. Haud enim magis tibi bene-  
 cupientes amare, quam insidiantes odisse ab initio  
 fixum certumque habui. Hæc illi inter se sermo-  
 cinabantur. At Xena imperatoris mater, filium  
 Syrgiannis dimissionem decrevisse audiens, id  
 passa est ægerrime; accusabatque magnum dome-  
 sticum, non solum quod hosti imperatoris, et  
 idcirco sempiternis vinculis jure constringendo  
 ipse ad libertatem patrocina-retur, sed quod se  
 rem celasset penitus, neque super illo se consu-  
 lisset. Domesticum culpam ab se removens, nec-  
 scisse respondit, id eam nolle, ideo nihil prius  
 cum ea communicasse. Cæterum Syrgiannes car-  
 cere pro decreto solutus (48), imperatorisque huma-  
 nitatem ac beneficentiam expertus est.

μήτε προεῖπε μήτε ἐβουλεύσατο περὶ αὐτοῦ. Ὁ μέγας  
 δὲ ἔφασκεν ὅτι μὴ εἴη κατὰ γνώμην τὰ πραττόμενα

#### Jacobi Pontani notæ.

(46) Virgilius VIII *Æneidos*, de Pallante, quem  
 Evander parens Æneæ, ut magistro militari  
 commendat ac tradit,

— *sub te tolerare magistro  
 Militiam, et grave Martis opus, tua cernere facta  
 Assuescat, primis et te miretur ab annis.*

(47) Quadrant huc verba M. Tullii ex Maniliana,  
 de Cn. Pompeio : *Utinam, Quirites, virorum for-  
 tium atque innocentium copiam tantam haberetis,  
 ut hæc vobis deliberatio difficilis esset, quemnam  
 potissimum tantis rebus, ac tanto bello præficiendum  
 putaretis. Nunc vero cum sit unus Cn. Pompeius,  
 qui non modo eorum hominum qui nunc sunt, glo-  
 riam, sed etiam antiquitatis memoriam virtute su-  
 peravit, etc.* Nihil igitur ad hunc Angelum Asanem  
 ex Græcis illis, quorum vitas scripsit Æmilius  
 Probus, Miltiades, Themistocles, Chabrias, Epa-

minondas et alii; nihil ex Romanis Fabii Maximi,  
 Scipiones, Marcelli, omnes denique belli duces,  
 quos Cicero i *De orat.* præstantissimos, ac pene  
 innumerabiles ex una civitate (Roma) proferre  
 posse affirmat. Sed Græci genus hominum in laudes  
 suas effusum et φιλόδοξον.

(48) Narrat etiam Gregoræ in hæc verba : *His  
 temporibus Syrgiannes carcere educitur, scripto  
 prius jurejurando dato, et atrocissima quæque sibi  
 imprecat, si quid contra imperatorem moliretur.  
 Sin quovis modo apud integros judices mendacii  
 convinceretur, præter diras illas ut etiam capite  
 plecteretur. Non tamen mansit in fide, et interfe-  
 ctus est, tanquam perfidus, ut docebitur cap. 25.  
 Et quem Xena jam devoratum vult, postea adoptat,  
 eique se totam committit, ut est apud eundem  
 Gregoræ.*

αὐτῆ, καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἐν περὶ τοῦτου πρότερον αὐτῆ διαλεχθῆναι. Ὅμως ἐπεὶ ἔδοξεν, ἀπελύετό τε τῶν δεσμῶν ἡ Συργιάννης, καὶ εὐμενείας ἀπέλαυε καὶ εὐποιίας τῆς παρὰ βασιλείας.

## CAPUT V.

*Germani jure hospitii ab imperatore pecunia adjuvari petunt. Magnus domesticus respondet ærarium exhaustum esse, militem illis suppeditaturos. Germani recusant; abundare se militibus. Dimittuntur cum honore. Exponitur calliditas domestici. Item quomodo approbante imperatore partem onerum et curarum suarum in humeros Apocauchi rejecerit. Cause quare imperator Cyzicum profectus sit. Cum Zamernchane satrapa, qui Orientales Romanorum urbes vexabat, pacem facit. Mæsus cum imperatore perenne sædus icit.*

Sub idem tempus ex Alemania ad seniore[m] imperatorem legati veniunt, pecuniam petentes, quod ex veteri societate et amicitia, quæ ipsis cum Romanis intercederet, consentaneum videretur, alteros ab alteris, si quo egerent, adjuvari. Germanis (49) enim omnibus cum Romanis imperatoribus hospitium esse: qui Germani studiosè curarent, quæcunque Romanis emolumentum ac decus afferrent. Nunc pecuniæ egentes, ad imperatorem compulsos confugere; suæ inopie ab ipso consultum iri confidentes. Sed cum Andronicum seniore[m] imperio motum reperirent, ad juniorem adierunt. Is causa adventus eorum percepta, magno domestico quæ convenientissima putaret, respondendi partes dedit. Ille vocatis ad se legatis, sibi et imperatori quamobrem adessent, intellectum esse, et vetustam eorum cum Romanis societatem amicitiamque haud se ignorare dixit; **207** et utrumque imperium quedammodo unum principatum sibi videri; justum item et cum officio conjunctum esse, ambos invicem utilitates asserere. Quod ad pecuniam attineret, si venissent antequam bellum inter imperatores gereretur, quantum pro necessitate voluissent, accepturos fuisse. Nunc idem bellum exhaustis ærarium. Verumtamen alia vi posse huic ipsorum sumptuariæ difficultati occurrere; exercitum enim magnum ac fortem contra hostes militiæ socium præbituros Sic namque se existimare, non alius, quam exercitus causa ipsos quærere pecuniam. Hunc ergo si adipiscantur, quod tam diligentia opera conarentur invenire, jam inventum habere. Contra legati, se pecuniæ, non exercitus causa missos; regionem ipsorum multos alere strenuosque milites, quibus uti eorum regi liceat, si sumptus tantum in stipendia non desit. Hunc in modum legatos imperator dextre, et donis quam potuit magnificis humaniter donatos ab se dimisit; auditoque quid respondisset iis magnus domesticus, opinari se affirmavit, apte et convenienter Latinis respondisse, cum tanquam amicis subsidium aliquod promissum esset, qui si voluissent promissa exigere, non videre se quid responderi potuisset. Et magnus domesticus, sibi quoque inter respondendum eandem dubitationem exortam. At enim quod pecuniam dellicere dixerit, pudori minime futurum, quando et ipsi ea careant, atque aliunde petant. Copias autem datum iri pollicitum, quantumvis

ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἐξ Ἀλαμανῶν ἀφίκετο πρὸς βασιλέα τὸν πρεσβύτερον πρεσβεία, χρήματα αἰτοῦντες, λέγοντες, κατὰ παλαιὰν συμμαχίαν καὶ φιλίαν τῆς σφετέρως τε καὶ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας; ὅταν τοῦ δέονται προσήκειν ἐκατέρωθεν κομίζεσθαι παρ' ἀλλήλων. Γεμπίνοις γὰρ πᾶσι φίλων εἶναι πρὸς τοὺς Ῥωμαίων βασιλέας, καὶ σπουδάζεσθαι αὐτοῖς ὅσα ὠφέλειάν τε καὶ τιμὴν Ῥωμαίοις περιποιεῖ· νοὺν δὲ χρημάτων δεομένου, ἀναγκαίως πρὸς βασιλέα ἔχειν, θαρρόντως ὡς ληφόνται ὅτου ἂν δέωνται. Ἐπεὶ δὲ Ἀνδρόνικον τὸν πρεσβύτερον βασιλέα εὔρον τῆς ἀρχῆς ἐκθεβλημένον, πρὸς τὸν νέον ἐποιούοντο τὴν πρεσβείαν. Βασιλεὺς δ' ἐπεὶ ἐπέυθετο περὶ ὧν ἤκουεν, ἐπέτρεπε τῷ μεγάλῳ δομestικῷ, πρὸς αὐτοὺς ποιήσασθαι ἀπολογίαν ἢ ἂν δόξετε μάλιστα τὸ εὐλογον ἔχειν. Ὁ δὲ μετακλιεσάμενος τοῦ, πρέσβεις, βασιλέα τε ἐφασκεν ἀκηχόνεαι περὶ ὧν ἤκουσι πρεσβεύοντες καὶ αὐτὸν· καὶ τὴν μὲν παλαιὰν συμμαχίαν καὶ φιλίαν αὐτῶν πρὸς τοὺς Ῥωμαίων βασιλέας καὶ αὐτὸν εἰδέναι· καὶ ὡς περὶ μίαν ἡγεμονίαν ἀμφοτέρως τὰς βασιλείας νομίζειν· καὶ δίκαιον ἅμα καὶ προσήκον ἡγεῖσθαι, ὅτου ἂν δέωνται ἐκατέροι, ὠφελείσθαι παρ' ἀλλήλων. Χρήματα δὲ ἂ αἰτοῦσι νῦν, εἰ πρὶν τὸν πρὸς ἀλλήλους τῶν Ῥωμαίων βασιλέων πόλεμον κεινησθαι ἤκον, ἐχομίσαντο ἂν ἢ ἐδοῦλοντο ἀρχοῦντα πρὸς τὴν χρείαν. Νῦν δὲ ἀναλωθέντων εἰς τὸν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, χρημάτων μὲν τὸ νῦν εἶναι οὐκ εὐπορεῖν· ἔτερον δὲ τρόπον δύνασθαι λάσασθαι τὴν ἀπορίαν τῶν χρημάτων. Στρατιὰν γὰρ ἂν παρατρίβει πολλὴν τε καὶ ἀγαθὴν, συμμαχῆσουσαν ἐπὶ τοῦς πολεμίου· οἴεσθαι δὲ μὴδὲ αὐτοὺς ἑτέρου τοῦ ἕνεκα, ἢ τῆς στρατιᾶς, δεῖσθαι τῶν χρημάτων· καὶ εἰ τοῦτου τύχοιεν, τὸ σπουδαζόμενον αὐτοῖς ἠνύσθαι. Οἱ πρέσβεις δὲ χρημάτων ἕνεκα ἔχειν ἐλεγον, οὐ στρατιᾶς. Τὴν γὰρ αὐτῶν πολλοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς τρέφειν οἷς ἔξεστι χρῆσθαι τῷ σφετέρῳ βασιλεὶ ἀναλωμάτων εὐποροῦντι. Τοὺς μὲν οὖν πρέσβεις οὕτως εὐφυνῶς ὁ βασιλεὺς ἀπεπέμψατο, δώροις φιλοφρονησάμενος εἰς ὅσον ἐξῆν μεγαλωπρεπῶς. Τὴν δὲ πρὸς τοὺς πρέσβεις τοῦ μεγάλου δομestικού πυθόμενος ἀπολογίαν, νῦν μὲν ἔλεγε πρὸς αὐτὸν ἀρμόζουσαν φαίνεσθαι τὴν πρὸς τοὺς Λατίνους ἀπολογίαν πεποιήσθαι δοκούσαν φίλοις αὐτοῖς οὖσιν ἐπαγγέλλεσθαι τινα ὠφέλειαν παρέξειν. Ἐὰν δὲ αὐτοῖς ἐδόκει τὴν ἐπηγγελμένην στρατιὰν ζητεῖν, ἀπορεῖν ἢς ἂν εὐπόρησεν ἀπολογίας. Ὁ μέγας δὲ δομestικός καὶ αὐτὸς μὲν εἶπεν ἐπὶ νοῦν ταύτην ἐσχηκέναι

## Jacobi Pontani notæ.

(49) Græce Γεμπίνοις, qui nil aliud sunt quam Gublini sive Gubelini. Cæterum senior Andronicus

subsidia Gibelinis misit contra pontificios, ut ex Joanne Villani Florentino lib. ix patet.

ἀπορίαν, πρὸς ἐκείνους ποιούμενος τοὺς λόγους. Πλὴν ἂν φέροιεν αἰσχύνην, ἅτε δὴ καὶ αὐτῶν ἀποροῦντων, καὶ δεομένων παρ' αὐτῶν στρατιᾶν δὲ παρέχεσθαι ἐπηγγέσθαι, μάλιστα μὲν ὅπερ ἦν καὶ αὐτὸν οἰόμενον οὐ στρατιᾶς εἶναι, ἀλλὰ χρημάτων δεῖσθαι. Εἰ δ' ἄρα καὶ πρὸς τὰ δεύτερα χωροῖεν, νῦν μὲν εἰπεῖν οὐ βῆδιον παρασκευῆν, καιροῦ δεομένην πρὸς παρασκευῆν, ἄλλως τε οὐδ' ἀκριβῶς εἰδότας εἰ κατὰ γνώμην εἴη τῷ σφετέρῳ βασιλεῖ. Εἰ δ' ἀπελθόντες πρὸς τὴν οἰκίαν, ἀπαγγέλλωσι περὶ τῆς στρατιᾶς καὶ δέοιτο αὐτῆς, τότε ἦδη τοὺς παραληψομένους ἦκειν. Χρονίου γὰρ οὕσης καὶ ὑπερβολῆς τῆς στρατείας, καὶ χρόνου δεῖσθαι συχνού πρὸς τὴν παρασκευῆν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν τοιαῦτα. Ἐξ ἐκείνου δὲ τοῦ χρόνου ἐξ ὅτου βασιλεὺς ὁ νέος τοῦ πάππου καὶ βασιλέως διαστάς, εἰς Ἀδριανούπολιν ἦκν ἄχρι καὶ τότε τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν τοῖς πρᾶττομένοις, καὶ δὴ καὶ τοῖς βασιλικῶν γράμμασιν ἃ ἐπὶ βεβαιώσει βγινετό τινος δι' ἑαυτοῦ τοῦ μεγάλου δομestίκου ἐπιστατοῦντος, δεῖε τοῦ μή τι τῶν μὴ προσηκόντων γενέσθαι ἢ διὰ βραθυμίας, ἢ διὰ κακόνοιαν τῶν ἐπιτετραμμένων, καὶ οὐ μικρὸν τινα διὰ ταῦτα τὸν πόνον ὑφισταμένου, ὅμως ἀναγκαίαν τὴν πρόνοιαν, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσι φροντίδα λογιζομένου, καὶ φέροντος τὸν κάματον σιγῇ, τότε δὲ τῶν ἐμφυλίων πολέμων λυθέντων, καὶ πεπαισμένων τῶν ἐπιβουλῶν καὶ ὑπονοιῶν, ἔγωγε δεῖν καὶ αὐτὸς τῶν πόνων ἑαυτὸν ἀνεῖναι μικρὸν. Καὶ βασιλεῖ προσελθὼν, τὸν τε ἐπὶ τοῦ προτέρου χρόνου πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων διηγέτο πόνον, καὶ ὡς τῶν ἐμφυλίων κακῶν ἦδη πεπαισμένων, καὶ ὑποφίας οὕτης οὐδεμῆς, δέον πρόνοιαν τινα ποιήσασθαι ὥστε τὰ τε πράγματα ὡσπερ πρότερον καλῶς καὶ ὡς δέον διοικεῖσθαι, καὶ αὐτὸν ἀναπαύλης τινὸς τυγχάνειν. Τοῦτο δὲ γένοιτο ἂν, εἰ τὴν τε τῶν βασιλικῶν γραμμάτων ἐπιστάσιαν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ τῶν βασιλικῶν χρημάτων ταμείου, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τῶν εἰσπραττόντων τοῦ δημοσίου φόρους ἀναθεῖεν ἐτέρῳ τινί, ὃν ἂν ἐκλέξεται αὐτός. Βασιλεὺς δὲ οὐδὲ αὐτὸς ἔφασκεν ἀγνοεῖν ὅσον ἐπὶ τοῦ προτέρου χρόνου ὑφίστατο τὸν πόνον, πᾶσιν αὐτὸς ἐφεισθηκώς· ἀλλὰ εἰδέναι τε καλῶς, καὶ οὐχ ἥκιστα θαυμάζειν, εἰ πρὸς τῶσαυτῆν διοίκησιν πραγμάτων εἰς ὧν αὐτὸς ἔφαρκε· ἔτι δὲ καὶ ἀλγεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν κάματον ὃν ὑπέμενεν ἔννοῶν. Ὅπερ δὲ αὐτὸς ἔφησεν λογιζόμενος καὶ αὐτὸς, ὡς τῶν ἐμφυλίων ἕνεκα πολέμων καὶ τῶν ἐπιβουλῶν ἀναγκαῖον ἐφ' ἅπασί σε παρεῖναι, καὶ πάντα πράττεσθαι διὰ σοῦ, καὶ ἄκων παρῆειν σιγῇ τὸν χρόνον. Νυνὶ δὲ ἢ ἐβούλετο τοῦ θεοῦ τὰ πράγματα καταστήσαντος, ὃν ἂν αὐτὸς ἐθέλῃς μᾶλλον πρὸς τὴν διοίκησιν ὧν ἔφησεν πραγμάτων ἔλοῦ· οὐ μὲν ἐκείνῳ παντάπασιν ἐπιτρέψαι τὰ πράγματα χρή· ἀλλὰ καὶ αὐθις αὐτὸν ἐφίστασθαι τοῖς ἀναγκαίοις, καὶ πάντα πράττεσθαι σοὶ κατὰ γνώμην· οὕτω γὰρ ἂν τὰ τε πράγματα

#### Jacobi Pontani notæ.

(50) Τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικητής. est apud nos Cancellarius, itaque explicationis causa pene hoc verbum adjeci. Qui fuerint μεσιτεύοντες, με-

perbene sciret, id quod erat, non militem illos desiderare, sed nummaria paupertate laborare. Si tamen ad alterum etiam processissent, dicturum fuisse, nunc difficulter dari posse quod mora ac tempore ad colligendum opus foret. Ad hæc nondum liquido seiri, an id ipsorum regi placitum sit. Reversi igitur domum, super exercitu certiores facerent, et siquidem indigeret, tum venirent qui eum abducerent, quippe cum lentum ac longum negotium sit copias peregrinas et e locis remotissimis contrahere. Et hæc quidem isto modo acta sunt. Ex quo autem nepos ab avo dissidens Adrianopolin venit, usque ad illum diem rebus omnibus agundis, atque etiam imperatoris diplomatibus, quæ ad aliquid confirmandum scriberentur, per se magnus domesticus præfuerat; ne quid per socordiam malignitatemve aliorum, quibus ea committerentur, sinisterius fieret: nec leves in eo labores sustinuerat, quos nihilominus, quia curam sollicitudinemque in omnibus necessariam judicabat, silentio perferebat. Tunc vero, sepultis jam bellis civilibus, insidiisque ac suspicionibus nullis, sibi quoque occupationes aliquantum minuendas esse constituit. Quocirca imperatori præteriti temporis laboriosam administrationem suam exponit, ac monet malis civilibus et suspiciosis temporibus jam præteritis providendum, uti res quemadmodum ante, bene decenterque procurarent, et sibi quietem ac remissionem aliquam concedendam. Concessurum autem, si imperatoriarum litterarum, et fisci, et exactionum præfecturam in alterum transferat, quem suo arbitratu delegerit. Respondit imperator, nec se ignorare quantos ille labores hactenus subiisset, cum unus omnibus præesset; sed probe nosse, et summopere admiratum, solum tantæ negotiorum moli sustinendæ parem esse potuisse. Præterea doluisse fortunam ejus, cum quibus premeretur oneribus, secum cogitaret. Sed cum ipse quoque consideraret, quod dixerat, quomodo propter bella civilia et insidias eum adesse omnibus, et per eum fieri omnia oporteret, etiam nolentem tempus extraxisse. Nunc quoniam Deus republicam ordinasset atque constituerat, ipse potius ad ea quæ nominasset munera obeunda quem vellet deligeret, cui tamen non omnimodis absoluteque res committendæ sint; sed eum rursus necessariis præesse, et omnia ex ejus judicio administrari debere. Sic enim negotia præclare curatum iri, et ipsum sat quietis consecuturum. Assentitur magnus domesticus, et Apocauchum sacri cubiculi præfectum his functionibus deligit, et imperator assentitur. Apocauchus creatus rerum communium administrator (50), quæcunque erant necessaria seu majoris momenti, et judicem magnum dome-

σάζοντες τοῖς πράγμασι, τῶν πραγμάτων τοῦ βασιλέως, ut his libri persæpe nominantur, infra dicetur.

sticum requirebant, ea ad illam referens, quatenus ipse committeret, aut solus conficiebat, aut cum imperatore quædam discutiebat. Quæ hujusmodi non erant, ejus arbitrio transigenda permittebat. Sub idem tempus Imperator Cyzicum trajecit, simul ut Deiparæ signum non manufactum, in templo apud Hyrtacium asservatum veneraretur, simul ut regionem nondum visam lustraret, 209 et, quod caput erat, ut [satrapam, seu] principem Phrygiæ (51) Tamerchanem Giaxe filium, orientibus ad Hellespontum urbibus Romanorum in-eumbentem, ad pacificationem adduceret: quod etiam ex sententia successit. E Cyzico enim Pegas ad Hellespontum profectus, eum accersivit. Qui ceteriter præsens, magna moderatione et quodammodo subjectione cum imperatore congressus est. Nam cum propius abesset, ut jam ipsum videre et ab ipso videri posset, cum Persis suis ab equis descendit, paulumque progressi, cæteri quidem omnes imperatorem, antequam appropinquarent, capitibus humi submissis adorabant; ipse ad eum pedibus accedens et adorabat, et pedem illius osculabatur. Deinde equo conscenso, solus cum solo verba miscuit. Imperator ubi multis eum eo de pace egit, et gratiam relaturum promisit, Pegas, ille in castra sua rediit. Postridie revertens, salutato imperatore pacem in posterum, et Romanis in oriente non amplius molestum futurum promisit: donisque ab eo pro dignitate cultus, ad suos se recepit, et promissa ad rem conferens, nunquam deinde Romanis nocuit. Imperator Byzantium remeavit. Ibi cum esset, Michael Mæsonum rex ei significat, si placeret, cupere se illum convenire, et fœdus instaurare. Adrianopoli enim temporibus non sinitibus (propter tumulus videlicet bellicos) brevem et perturbatum fuisse congressum. Cum placuisset imperatori, Sozopolin inter et Anchialum apud Κρημνούς, [id est, præcipitia] quæ dicuntur, convenerunt, ibique fœdus et societatem perennem invenerunt, digressique domos recesserunt.

καίαν ἄπερ ἐπηγγείλατο, ἀληθῆ ἐπὶ τῶν ἔργων ἀποδεικνύς· οὐκέτι γὰρ οὐδὲν ἠδίκησε Ῥωμαίους. Βασιλεὺς δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκεν. Ἐνθα διατρίβοντι ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Μιχαὴλ μεμῆνυκεν εἰ ἄρεστον αὐτῷ εἶναι, συνελθεῖν τε αὐτῷ, τὸ τὰς σπονδὰς ἀνανεώσασθαι καὶ τὴν εἰρήνην. Τὴν γὰρ πρότερον ἐν Ἀδριανουπόλει γενομένην συντυχίαν, τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων οὐκ ἔωντων διὰ τὸν συμβεβηκότα τότε πόλεμον, ἐπὶ ὀλίγων τε γεγενῆσθαι καὶ τετραγμένως. Καὶ ἐπεὶ κατὰ γνώμην ἦν καὶ βασιλεῖ, μεταξὺ Σωζοπόλεως καὶ Ἀγχιάλου ἐν τοῖς λεγομένοις Κρημνοῖς ἐποιήσαντο τὴν συντυχίαν, καὶ σπονδὰς ἔθεντο θεθείας διὰ βίου καὶ συμμαχίαν· καὶ διαλυθέντες, ἀνεχώρησαν ἐπὶ οἴκου.

#### Jacobi Pontani notæ.

(51) Turcæ, non e Tartaria, sed e Perside pulsa a Tartaris, in Asiam minorem commigrarunt, quam nunc Anatoliam vocant. Septem duces cum subactam inter se dividerunt, ut ait Laonicus. Caramano obtigerunt mediterranea Phrygiæ majoris cum Cilicia, cujus a nomine quæ prius Cilicia postea Caramania fuit dicta, et usque hodie dicitur. Sarchani sors maritimam Ionie regionem, Suiyram usque tribuit: unde Sarchania nomen

διοικηθῆσθαι καλῶς, καὶ αὐτὸν ἀναπαύλης τυγχάνειν οὐ μικρὰς τινας. Ὁ δὲ μέγας δομestικός τοῖς τε λεγομένοις ἐπέβητο πρὸς βασιλέως, καὶ παρακοιμώμενον τὸν Ἀπόκαυχον ἐπὶ τῇ διοίκησει τῶν εἰρημένων ἤρπειτο πραγμάτων· καὶ βασιλεὺς συνεψηφίζετο αὐτὸς· ἀποδειχθεὶς δὲ τῶν κοινῶν πραγμάτων ὁ παρακοιμώμενος διοικητῆς, ὅσα μὲν ἦν ἀναγκαῖα, καὶ τῆς τοῦ μεγάλου δομestικού κρίσεως ἔδειτο, ταῦτα πρὸς αὐτὸν ἀνάγων, ἢ αὐτὸς ἐπέτρεπεν ἐπράττετο, ἢ μόνος, ἢ καὶ μετὰ βασιλέως ἐνια ἐξετάζων· ἀδὲ οὐ τοιαῦτα, παρακοιμωμένῳ ἐφείτο πράττειν. Ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ βασιλεὺς εἰς Κύζικον ἐπεραιώθη, ἅμα μὲν τὴν τῆς θεομήτορος ἀχειροποίητον εἰκόνα, ἢ πρὸς τὸν ἐν Ὑρτακίῳ ναὸν ἦν, προσκυνήσων, ἅμα δὲ κατοφόμενος καὶ τὴν χῶραν, οὐπω πρότερον ἰδῶν. Τὸ δ' ἐτι τούτων αἰτιώτερον, ἵνα τὸν Φρυγίας ἄρχοντα Ταμηρχάνην τὸν τοῦ Γιαξῆ ταῖς κατὰ τὴν Ἑλλησποντον ἕφαις πόλεσιν ἐπιχειμένον οὕσας ὑπηκόους βασιλεῖ, πρὸς συμβάσεις πείσῃ χωρῆσαι· ὁ καὶ κατὰ γνώμην ἐτελείτο βασιλεῖ. Ἀπὸ γὰρ Κυζίκου εἰς Πηγὰς πόλιν τὴν κατὰ τὸν Ἑλλησποντον ἐλθὼν, μετεκαλεῖτο τὸν Ταμηρχάνην. Καὶ ἔς ἀφικτό τε κατὰ τάχος, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς μετριότητος, καὶ οἶον εἰπεῖν, δουλείας συνεγένετο τῷ βασιλεῖ. Ὡς γὰρ ἐγγὺς ἐγένετο ὅσον ὄραν τε τὸν βασιλέα καὶ ὄρασθαι παρ' αὐτοῦ, αὐτὸς τε καὶ ἄλλοι Πέρσαι τῶν ἵππων καταδάντες, καὶ προσελθόντες ἐπὶ μικρὸν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἀπωθεν τὸν βασιλέα προσκύνουν, τὰς κεφαλὰς ἐρσιδάντες ἐπὶ τὴν γῆν. Αὐτὸς δ' ἄχρι βασιλέως ἐλθὼν περὶ, προσκύνει τε καὶ ἡσπάζετο τὸν βασιλέως πόδα. Ἐπειτα ἐφιππος γενόμενος, μόνος μόνῳ συνεγένετο τῷ βασιλεῖ. Πολλὰ δὲ πρὸς αὐτὸν περὶ εἰρήνης διαλεχθέντος βασιλέως, καὶ εὖ ποιήσων ἐπαγγειλάμενος, αὐτὸς μὲν εἰς τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον, βασιλεὺς δ' εἰς Πηγὰς τὴν πόλιν ἐπανῆλθε. Καὶ ἔς τὴν ὑστεραίαν πάλιν ἐλθὼν ὁ Ταμηρχάνης καὶ προσκυνήσας βασιλέα, καὶ ἐπαγγειλάμενος εἰρήνην ἀξέειν τοῦ λοιποῦ, καὶ τοῖς κατὰ τὴν ἔω Ῥωμαίοις μηδέποτε ἐπιστρατεύσειν, δώροισι τε ἀμειψαμένου βασιλέως ἀξίως ἑαυτοῦ, ὁ μὲν ἐπανεζευξεν εἰς τὴν οἰ-

est adepta. Calami, et filio Carasi obvenerit Lydia usque ad Mysiam, quæ regio Carasia fuit appellata. Osman Etrucialis filius Bithyniam, cum regionibus Olympum versus spectantibus, et cum Te Kie nactus est. Ab hoc Ostmania, vel Othmania (quemadmodum hactenus alii scribunt) dicta. Amuræ filios tradit Laonicus accepisse Paphlagoniam, cum iis quæ ad Euxinum vergunt. Vide plura apud Leunclavius in Pandecte historie Turcicæ.

## CAPUT VI.

*Imperator Barbaros in Bithynia invadere cogitans, Contophris praefecti consilio incitatur, et docetur. Barbari ad editoria loca se recipiunt. Orchanes satrapa in locis montosis et impeditis tendit. Quibus conspectis, placet Romanis non ultra progredi. Postridie tamen acie in campo instructa eos exspectant. Orchanes contra suos instruit, partemque in insidiis collocat. Describitur pugna, cujus mira varietas; victoria penes Romanos stat; ad quam plurimum egreigia imperatoris concio valuit.*

Βασιλεὺς δὲ ἐν δεινῷ τιθέμενος τὸ Πέρσας μὲν ἀεὶ Ἀ  
 Ῥωμαίοις ἐπιστρατεύειν, αὐτοὺς δὲ ἐκείνοις μηδα-  
 μῶς, ἔγνω δεῖν πρὸς τὴν ἑω κεραιωθείς, τοῖς κατὰ  
 Βυθηνίαν (52) βαρβάροις ἐπιθέσθαι· ἔτι γὰρ ἐσκή-  
 νουν ἐν τοῖς πεδίοις ἕαρος ἦδη μεσοῦντος κατὰ μῆνα  
 Μάϊον· καὶ μετακαλεσάμενος τὸν τῆς Μεσοθηνίας  
 ἄρχοντα τὸν πρωτοκύννητον Κοντοφρῆ, ἐβουλεύετο  
 περὶ τῆς κατὰ τῶν βαρβάρων εἰσβολῆς. Ἦν γὰρ δὴ  
 ὁ Κοντοφρῆ, οὐ διὰ τὸ Μεσοθηνίας ἐπιτροπεύειν μό-  
 νον, πείραν ἔχων τῶν κατὰ τοὺς βαρβάρους πραγμά-  
 των, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἀνὴρ ἀγαθός, καὶ πολλῶν πολέ-  
 μων ἔμπειρος καὶ μάλιστα τῶν Περσικῶν, οἷα δὴ ἐκ  
 πρώτης ἡλικίας τοῖς ἦθεσι τε καὶ ταῖς διατριβαῖς  
 αὐτῶν ἐντραφεῖς. Κοντοφρῆ δὲ ἐπέβρωσέ τε τὸν βα-  
 σιλέα πρὸς τὸν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον, καὶ  
 ἡδέως ἔλεγεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἂν ἰδεῖν, ἐν ᾗ ἀπὸ  
 τῶν βαρβάρων ἐξέσται· Ῥωμαίοις, ὧν εἰς αὐτοὺς  
 ὑπέβησαν, πολλῶν ἀδικιῶν δίκας λαβεῖν. Ὑπετίθει τε  
 μὴ μέλλειν, ὡς ὅσον οὕτων τῶν βαρβάρων ἀπὸ τῶν  
 πεδινῶν ἐπὶ τὰ ὀρεινότερα ἀναχωρησόντων, τὴν  
 ἄλεαν ἐκκλινόντων τὴν ἀπὸ τοῦ θέρους· οὕτω γὰρ  
 εἶναι αὐτοῖς ἔθος οὕσι νομάσι. Ἐπεὶ δὲ ἐδέδοκτο  
 ἐπιστρατεύειν τοῖς βαρβάροις καὶ μὴ μέλλειν, τὴν  
 ἐκ Βυζαντίου καὶ Διδυμοτείχου, καὶ Ἀδριανουπό-  
 λεως καὶ Θράκης συναθροίσας στρατιάν· οὐ γὰρ  
 ἐξῆν τὴν τε ἐκ Μακεδονίας καὶ τῆς ἄλλης ἐσπέρας  
 μετακαλεῖσθαι· κατήπειγε γὰρ ὁ καιρὸς, καὶ ὁ Κον-  
 τοφρῆ πάλιν ἐκ Μεσοθηνίας ἐλθὼν καὶ φάσκων νῦν  
 εἶναι καιρὸν ἐπιθέσθαι τοῖς βαρβάροις, ὡς ὅσον οὕτω  
 πρὸς τὰς δυσχωρίας ἀποχωρήσουσι τῆς ὀρεινῆς· τὴν  
 ἡθροισμένην στρατιάν λαθὼν ὁ βασιλεὺς, ἐπεραιώθη  
 πρὸς τὴν ἑω λήγοντος ἦδη ἕαρος, κατὰ τὸ Σκουτά-  
 ριον προσαγορευόμενον. Ἐπεὶ δὲ ἠγγέλθη τοῖς βαρ-  
 βάροις ἡ τοῦ βασιλέως ἐφοδος, ὅσοι μὲν ἦσαν νομά-  
 δες κατὰ τὴν Βυθηνίαν διεσκηδασμένοι, σκηνάς τε  
 ἀναλαβόντες καὶ βοσκήματα, καὶ τὴν ἄλλην ἀπο-  
 σκευὴν, ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἀνήλθον τῶν ὄρων, καὶ  
 πορρωτέρω ἢ ἐξ ἔθους ἦν αὐτοῖς. Ὀρχάνης δὲ ὁ τῶν  
 αὐτῶν Περσῶν σατράπης, ὅση ἦν αὐτῷ περὶ καὶ  
 ἰππικῆ δύναμις ἀναλαθὼν, ἐπεὶ ἐπύθετο τὸν βασιλέα  
 διὰ Μεσοθηνίας μέλλοντα εἶναι, πολλὰς ἔχουσης δυσ-  
 χωρίας καὶ ὄχυρότητας αὐτοφρεῖς, οὐ τῆ σφετέρᾳ  
 δυνάμει μάλλον, ἢ τῆ θέσει θαρβήσας τοῦ τόπου,  
 εἰς Μεσοθηνίαν ἐλθὼν, ὑψηλοῖς χωρίοις καὶ δυσπροσ-

Imperator porro indignatus, Persas toties Ro-  
 manis praedatorem inmittere exercitum, cum ab  
 iis nihil patientur mali, in Orientem trajiciendum,  
 et Barbaros in Bithynia adoriundos sibi **210**  
 duxit; adhuc enim, adulto vere, mense, inquam,  
 Maio, in tabernaculis per campos habitabant; de  
 qua impressione advocatum Contophrum Mesothet-  
 niae praefectum, venatorum principem, consuluit;  
 quandoquidem is non solum ob praefecturam Me-  
 sothentiae res Barbarorum noverat, sed et vir bo-  
 nus alioqui, et bellicae disciplinae, praesertim Per-  
 sarum, minime rudis erat, utpote a pueritia mor-  
 ribus et institutis eorum innutritus. Is imperato-  
 rem ad Barbaros armis coercendos confirmare, et  
 libenter diem illum visurum autumare, quo liceret  
 B. Romanis tot injurias sibi illatas rependere. Admo-  
 nebat autem ne procrastinaret, quod Barbari e  
 campestribus in editiora loca, aestivos calores decli-  
 nantes propediem successuri essent; sic enim  
 illos consuesse, cum sint νομάδες [hoc est, qui  
 cum pascuis mapalia mutant]. Ut animo stetit in-  
 festo petendos agmine, Byzantio, Didymoticho,  
 Adrianopoli, et e Thracia coactis copiis (non enim  
 Macedonicas reliquasque orientis licebat cogere,  
 quod tempus urgebat: et simul Contophrus e Me-  
 sothentia reversus, nunc esse maturum confirma-  
 bat Barbaros aggredi, antequam ad impedita mon-  
 tium loca recederent, quod mox facturi essent)  
 in Orientem, exeunte jam vere navigans (53), ad  
 Scutarium, ut appellatur, naves appulit (54). In-  
 tellecto hostili imperatoris adventu, quotquot erant  
 C. nomades per Bithyniam dispersi, cum tabernacu-  
 lis et pecore, caeteraque suppellectili ad alta mon-  
 tum, et longius quidem, quam pro consuetudine  
 sua properarunt. Orchanes Persarum in Bithynia  
 satrapa [sive princeps], assumptis quas habebat  
 pedestribus equestribusque copiis, postquam rescivi-  
 vit imperatorem per Mesothentiam venturum, lo-  
 cum multis difficultatibus et naturalibus muni-  
 mentis impeditum, non magis suis viribus, quam  
 hac re fretus, in Mesothentiam veniens, in excelsis  
 et pene inaccessis exercitum collocavit. Imperator  
 Scutario bidui itinere profectus, cum tertio die  
 mane pergeret, Persas procul in edito sedentes

Jacobi Pontani notæ.

(52) Ita scriptum in manuscripto, nescio an er-  
 rore librarii, an ævi; quanquam apud Gregoram,  
 qui Cantacuzeno coævus, et apud Codinam, qui  
 etiam inferior est, legatur Βιθυνία.

(53) De hac expeditione legas censeo, quæ  
 libro ix narrat Gregoras, et cum nostra narratione  
 conferas, quam multo uberiorem ac distinctiorem,  
 ad lo, etiam veriorum invenies.

(54) Angulo Sultanini Saraii (id est, palatii) re-  
 spondet e regione Scutarium in Asia, disjunctis a

se invicem locis hisce duntaxat uno milliari Græco.  
 Ante vero, quam hic trajectus superetur, occurrit  
 in ipsis aquis exstructa quædam arx parva, quam  
 turrim Scutariam Græci vocant, Turci Kisculam,  
 hoc est, arcem virginis. Distat a continente Asiana  
 Scutarium centum passibus. Nomen oppido vicino  
 dedit, ut id Græcis hodie Scutarium, Turcis Isco-  
 dar dicatur: olim non Chalcedon, ut quidam magni  
 viri falso putaverunt, sed Chrysopolis. Leunclavius  
*Pandecte historie Turcicae.*

conspexit, paulumque ultra progressus, et ipse in loco, cui Pelecano nomen est, castra fecit, coactisque primoribus, quid factu opus exquisivit. Sententia fuit non esse ulterius progrediendum, tum quod Persæ nomades in quos tendebant, velut in servitute abrepturi, id sentientes fugerent : **211** tum quia locis, per quæ essent transituri, iuviis et angustis, pedestrique et equestri exercitu contra occursuro, non videbatur necessarium nullo cum fructu adire periculum. Ne tamen metu Barbarorum regredi putarentur, postridie matutini in planitie, velut ad pugnam disperstiti viri, disperstiti ordines, e regione consisterent. Et si quidem hostes e locis arduis digressi, æquo campo cum ipsis vellent concurrere, virtutem suam contra ostentarent; sin aulem, Byzantium viam ordinatim capesserent, re docentes, non quia timerent, sed quia quibuscum pugnarent non haberent, domum reversos. Hoc illi decreverunt, et apud Pelecanum pernocrant. Posteaquam pulsus tenebris diurna lux affulsit, laudibus Deo de more dictis, imperator militibus tuba signum ad arma capienda dari jussit. Armati igitur, juxta hesternum decretum contra Barbaros in acies dispositi, tanquam ad prælium conserendum procedunt. Eo viso Orchanes suos item instruit, partemque in insidiis occultat : ut si Romani in hos prævalentes irruerent, illi derepente prosilientes, eos perterrefacerent, atque in fugam compellerent. Reliquis itaque sibi adjunctis, in sublimi stabat. Secretis porro trecentis equitibus sagittariis pugnacissimis, in equis velocissimis, imperavit eis, ne cominus et stantaria pugna, sed ex incursu invadentes (55), cum Romanis depugnarent, rursusque fugerent, et tela in tergum torquerent (56); deinde conversi, redirent, hostemque denuo lacerarent. Contigit autem, ut spatium medium versus Romanos æquale, et equiti idoneum; versus Persas non acclive solum, accessuque laboriosum, sed et fossis nativis undequaque interceptum esset. Qua commoditate Barbari potissimum fidentes, in Romanos audacius se inferebant. His igitur trecentis, ut hoc modo cum Romanis dimicarent, mandavit, alios mille a tergo eorum ad fossas et angustias, qui Romanos insequentes exciperent, et eadem de causa mille in utroque latere locavit. Imperator ubi Persas de colle descendisse conspexit, etiam ipse trecentos de suis elegit, a quibus stiparetur, eosque talibus verbis accendit : Quam gloriam, milites, quod decus Romani inde ab initio ex eo sibi compararint, quod hostibus formidabiles fuerunt, nec vobis est ignotum. Hi enim sunt, qui totum pene

ἄδοις ἔγκαθίδρυσεν τὴν στρατιάν. Βασιλεὺς δὲ ἀπὸ Σκουταρίου δουεῖν ἡμερῶν ὄδον ἀνύσας, τῇ τρίτῃ ἡμέρῃ ἐπὶ πάλιν τῆς αὐτῆς εἰχοντο ὄδοῦ, καὶ ἡ Περσικὴ στρατιὰ ἐφάνη ἀπωθεν ἐν χωρίοις ὑψηλοῖς ἔγκαθιδρυμένη. Ὀλίγον δὲ προελθὼν ὁ βασιλεὺς, ἐστρατοπέδευσε καὶ αὐτὸς ἐν χωρίῳ Πελεκάνῳ προσ-αγορευομένη· καὶ τοὺς ἐν τέλει συναγαγὼν, ἐβουλεύοντο ὅ τι δέοι ποιεῖν. Ἐδόκει δὲ περαιτέρω μὴ προβαίνειν, ἅμα μὲν καὶ διὰ τὸ τοὺς νομάδας Πέρσας οὐκ ἐπῆρσαν ὡς ἐξανδραποδισόμενοι, τὴν ἐφοδὸν αἰσθημένους διαδράναι· ἅμα δ' ὅτι τῶν τε χωρίων δυσβάτων καὶ στενῶν ὄντων δι' ὧν ἐμελλον διέταται, καὶ στρατιᾶς ἀντιστρατοπεδευομένης πεζῆς τε καὶ ἵππικῆς, οὐκ ἀναγκαῖον διακινδυνεύειν ἐπὶ κέρδει οὐδενί. Ἴνα δὲ μὴ δοκοῖεν τῷ δέει τῶν βαρβάρων ἀναστρέφειν, εἰς τὴν ὑστεραίαν ἅμα ἐπὶ ὀπλισαμένων ἐπὶ τοῦ πεδίου κατέναντι τῶν βαρβάρων παρατάξασθαι ὡς εἰς μάχην. Καὶ μὲν αὐτοὶ τῆς δυσχωρίας ἀποστάντες, ἐπὶ τοῦ ὀμαλοῦ θελήσωσι διαγωνίσασθαι αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἐπιδείξασθαι τὴν οἰκείαν ἀρετὴν· ἐὰν δὲ μὴ αὐτοὶ τῆς δυσχωρίας ἀφιστῶνται, τῆς εἰς Βυζάντιον ἔχθεσθαι φεροῦσης τεταγμένως· ἔργῳ δείξαντας ὡς οὐ διὰ δειλίαν, ἀλλὰ τὸ μὴ ἔχειν οἴσισι συμβαλοῦσιν, ἀνέξευξαν εἰς τὴν οἰκίαν. Οὕτω μὲν δὴ ἐδέδοκτο· καὶ ἠύλλισαντο τὴν νύκτα ἐκείνην κατὰ τὸν Πελεκάνον. Ἄμα δὲ ἐπὶ μετὰ τοὺς εἰωθότας ὕμνουσ' ἄδον, τῇ σάλπιγγι ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς τῇ στρατιᾷ τὴν ἐφόπλισιν σημαίνειν. Ἐπεὶ δὲ ὤπλισαντο, κατέναντι τῶν βαρβάρων ἤλθον, παρατεταγμένοι ὡς εἰς μάχην, ἣ ἐδέδοκτο τῇ προτραίᾳ. Ὀρχάνης δὲ καὶ αὐτὸς ἰδὼν τὸν βασιλέα ἐπιόντα, ἀντιπρέτατε καὶ αὐτὸς τὴν στρατιάν. Καὶ μέρος μὲν τι κατέκρυψεν ἐν λόχοις· ὡς ἂν εἰ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπερσχόντες ἐπίωσιν αὐτοῖς, οἱ ἐν ταῖς ἐνέδραις ἐκ τοῦ ἀλφνιδίου ἐπαλθόντες ἐκπλήξωσι τε διὰ τὸ ἀπροσδόκητον, καὶ τρέψονται αὐτούς. Τὴν δ' ἄλλην ἀπασαν δύναμιν ἀναλαθὼν, ἔστη ἐπὶ μετεώρου. Τριακοσίους δὲ ἀπολεξάμενος τοὺς παρ' αὐτῷ μαχημώτατους ἵπποτοξότας, ἵππους ἔχοντας τῶν μάλιστα θείειν ἀγαθῶν, ἐκέλευσεν αὐτοῖς οὐ κατὰ συστάδην, ἀλλ' ἐξ ἐφόδων συμπλέκεσθαι τῇ βασιλέως στρατιᾷ· καὶ ἐπιόντας μὲν μὴ ὑπομένειν, ἀλλὰ φεύγοντας τοξείαις χρῆσθαι, ἀναχωροῦσι δὲ αὐθις ἐπιτίθεσθαι. Συμβέβηκε δὲ τὸ μεταξὺ τῶν στρατευμάτων ἀφοτέρων, ὅσον μὲν ἦν κατὰ τοὺς Ῥωμαίους ὀμαλὸν τε εἶναι, καὶ βῆδιον πρὸς τὰς ἱππηλασίας· τὸ δὲ κατὰ τοὺς Πέρσας, οὐ μόνον ἀναντες καὶ δυσπρόσοδον, ἀλλὰ καὶ τάφρους αὐτοφύσει πανταχόσε διατετηγμένον· ᾧ καὶ μᾶλλον οἱ βάρβαροι πεποιθότες ἐπῆρσαν Ῥωμαίους. Τοῦτοῦ μὲν οὖν τοῖς τριακοσίοις προσετέτακτο τὸν τρόπον τοῦτον συμπλέκεσθαι Ῥωμαίους. Ἐτέρους δὲ χιλίους ὀπισθεν αὐτῶν ἐπέστησε

## Jacobi Pontani notæ.

(55) Tale genus pugnae habes apud Maronem lib. II.

*Bis Thusci Rutulos egere ad moenia versos,  
Bis rejecti armis respectant terga legentes :  
Tertia sed postquam congressi in praelia, etc.*

(56) Sic Parthi pugnare consueverant. Unde Ho-

rat. Ode 19, lib. I.

*Et versis animosum equis Parthum.*

Fugientes, inquam, ex equis pugnabant. Virgilius 3. Georg.

*Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis.*

κατὰ τὰς τάφρους καὶ τὰς δυσχωρίας, ὡς ἂν εἰ A  
διώκοιντο οἱ τριακόσιοι πρὸς τῶν Ῥωμαίων, αὐτοὶ  
πρὸς τὰ στενὰ ἐστῶτες ἀμύνωιν αὐτοῖς· ἐκατέρω-  
θὲν τε αὐτῶν χιλίους ἐφ' ἑκάστῃ μέρει τῆς αὐτῆς  
ἕνεκα αἰτίας. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ εἶδρα τοὺς Πέρσας  
ἀπὸ τοῦ λόφου κατιόντας, τριακοσίους καὶ αὐτὸς  
ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν ἰδίων, καὶ περιστησάμενος  
ἑαυτῷ, τοιαύτην τινὰ παραίνεσιν ἐποίησατο πρὸς  
αὐτούς· Ἄνδρες στρατιῶται, τὴν μὲν εὐκλειαν τῶν  
Ῥωμαίων καὶ τὴν δόξαν, ἣν ἀπὸ τοῦ φεβροῖ τοῖς  
πολεμοῖς εἶναι ἐκτέσαντο ἐξ ἀρχῆς, οὐδ' αὐτοὶ  
ἀγνοεῖτε· οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ μικροὶ δεῖν πᾶσαν παρα-  
στησάμενοι τὴν οἰκουμένην, καὶ πάντα γένη καὶ  
Εὐρωπαϊα καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἀναγκάσαντες  
αὐτοῖς δουλεύειν· οἱ δὲ ἡμᾶς οὐκ ἐπὶ πολὺν τινα  
χρόνον οὐκ ὀλίγα τινὰ τῶν βαρβάρων συμβέβηκεν B  
ἐλαττωθῆναι, οὐ γὰρ διὰ ταῦτα καὶ πρὸς τὰ ὑπόλοιπα  
ἀπαγορεύειν. Οὐδὲ γὰρ κατὰ τὴν ἡμετέραν κακίαν  
τὸ ἡσθησθαι προσεγένετο· ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἕ-  
κτισιν ὧν προσεκερούκαμεν αὐτῷ, διὰ τῶν βαρβάρων  
τιμωρουμένου· οὐ δὲ δίκαιον τοὺς τὴν γνώμην μὴ  
κατὰ κράτος νικηθέντας, ἔχοντας δὲ τινα εὐθι-  
κρεΐττονα ἐλπίδα τῆς συμφορᾶς τῆ ἀποβάσει ἀμ-  
βλύνεσθαι· νομίσει δὲ ἐν μὲν ταῖς πράξεσιν ἐνδέ-  
χεσθαι σφάλλασθαι τοὺς ἀνθρώπους· ταῖς δὲ γνώμαις  
ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς ἀνδρείους ὀρθῶς εἶναι, καὶ μὴ διὰ  
τὴν προτέραν ἦσαν τοῦ ἀνδρείου παρόντος, εἰκότως  
ἂν ἐν τινι κακοῦς ὀφθῆναι. Ὑμεῖς δὲ οὐτε ἐμπειρία  
τῆ πρὸς τὰς μάχας λείπεσθε τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ  
καὶ τῆ τόλμῃ πολὺ προέχετε αὐτῶν. Ὅρατε γὰρ αὐ- C  
τούς κατεπηχότας καὶ καταδυομένους πρὸς τὰ κοίλα  
τῶν ὀρῶν, καὶ μηδαμοῦ τῆς δυσχωρίας ἀποστῆναι  
βουλομένους, μηδὲ ἐκ τοῦ ἴσου διαγωνισασθαι ἡμῖν  
τολμώνας. Γίνεσθε δὲ ἄνδρες ἀγαθοί, καὶ τὴν κα-  
ταπεσοῦσαν ἤδη δόξαν τῶν προγόνων ἀνορθώσατε  
αὐτοί· καὶ μὴ νομίσητε ὑπὲρ μηδὲν προσηκούσης  
γῆς ὑμῖν διαγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς βαρβάρους, ἀλλ'  
ὑπὲρ ἐλευθερίας μάλιστα, καὶ τῆς οἰκείας ἑκαστος  
πατρίδος. Ἐὰν γὰρ ἐνταῦθα ἀξίως ἑαυτῶν ἀγωνι-  
ζόμενοι νικῆσωμεν αὐτούς, πρὸς οἷς ἀφηρήμεθα  
πρότερον ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὴν οὖσαν καρπωσόμεθα  
ἀδεῶς. Πρὸς τούτοις δὲ, εἰ μὲν καὶ αὐτῆς συνηγω-  
νιζόμεν ὑμῖν ἐν τῷ παρόντι, πρόφασις ἂν ἦν τινι  
κακῷ γενέσθαι λήσειν οἰομένῳ· ἐπεὶ δὲ αὐτὸς ἐξω  
ἴσθηκα τῶν ἄλλων βραβευτής, ἐξέστι σκοπεῖν ἑκάστῳ

A orbem, 212 omnesque gentes subegerunt (57), et  
Europæ Asiæque jugum imposuerunt. Quod autem  
nos brevi tempore non pauca a Barbaris detri-  
menta accepimus, non propterea de cætero animis  
frangi debemus. Haud enim ignavia, sed peccatis  
nostris, Deo nos per Barbaros ulciscente, victi  
sumus. Non igitur fas est, quorum spiritus nulla  
vis devicit, et quos rursus melior spes alit, eos  
eventu calamitatis hebetari atque languescere;  
cum rectius sit arbitrari, in actionibus homines  
frustrari ac decipi, animis vero semper æque ac  
vere generosos esse posse; nec quia prius manus  
dederint, ideo in præsens merito imbelles videri  
debere. Quin vos Barbaris nec usu militari ce-  
ditis, et audendo multum antecellit. Cernit's,  
quemadmodum trepidantes in cava montium se  
abdant, et ab illis anfractibus atque angustiis lo-  
corum sejungere se nusquam audeant, nec æquo  
campo nobiscum congregi. Quamobrem estote  
viri fortes, et collapsam majorum vestrorum  
gloriam instaurate: neve cum Barbaris pro re-  
gione ad vos nihil attinente, sed pro libertate in  
primis, et unumquemque pro patria sua dimica-  
turum existimatote. Si enim hic, ut nobis dignum  
est, pugnantes eos debellaverimus, præter ea quæ  
prius ipsi nobis abstulerunt recuperata, etiam  
nostra regione tuto fruemur (58). Ad hæc, si  
quidem ego nunc vobiscum una in hostem pugna-  
rem, daretur imbelli alicui occasio, dum se posse  
latere existimaret. Sed quoniam extra prælium  
arbitr et iudex certaminis sum, licet quisque  
secum cogitet, si ignavus fuerit, pœnas debitas  
luitarum, strenuos autem paribus virtuti suæ  
præmiis honoratos iri. Sed qua ratione cum Bar-  
baris pugna pugnanda sit, ipsi etiam a pueritia  
bellicis assuefacti operibus non ignoratis: tamen  
adnonebo. Si ipsi in acies distributi prælium ini-  
bunt, nos quoque acie ordinata illis occurramus  
necesse est. Quia vero, quantum conjectura pro-  
video, non dextras conserere, sed jacula eminus  
spargere, et ubi in nos incursarint, non subsistere,  
sed ad loca impedita, ibidemque in insidiis subsi-  
dentes refugere meditantur, et vos extra teli con-  
jectum sitis, lenteque servatis ordinibus incedatis  
oportet. Ubi autem propiores fueritis, omnem

Jacobi Pontani notæ.

(57) Jovem pollicitum esse, e Trojanis nascitu- D  
ros Romanos.

Qui mare, qui terras omni dititione tenerent,

ait Venus i Æneid. Postea Jupiter de Romanis,

His ego nec metas rerum, nec tempora pono:

Imperium sine fine dedi. Quin aspera Juno,

Quæ mare nunc terrasque metu, cœlumque fatigat,

Consilia in melius referet, mecuniquæ sovebit

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Sic placitum: veniet lustris labentibus ætas,

Cum domus Assaraci Pthiam, clarasque Mycenas

Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.

Vide quæ in symbolis nostris ad hunc locum adno-  
tavimus, in quibus illa ex Cicerone Philipp. 3:

Nos principes terrarum, omniumque gentium. Phi-

lipp. 6: *Pópuli Romani victoris, dominique omnium  
gentium.* Agit etiam de magnitudine Romani impe-  
rii Appianus, præfatione Strategici præclare:  
*Romanos neque rex, neque civitas, neque gens ulla  
imperii amplitudine superavit. Imo nec tantam at-  
tingere unquam potuit, nec tot sæculorum ætates  
mansuram firmare potentiam, etc.*

(58) Demosthenica plane sententia, ex i Olyn-  
thiaca. Πρὸς οἷς ἀφηρήμεθα πρότερον ὑπ' αὐτῶν,  
καὶ τὴν οὖσαν καρπωσόμεθα ἀδεῶς. Valeat eadem  
sententia, imo tota oratio Olynthiaca illa hodie  
magnopere ad Christianos in Turcam exhortandos,  
et ea usus est olim ad verbum, in eodem argu-  
mento, pauculis nonnunquam de suo interjectis,  
Bessarion cardinalis eruditissimus ac celeberrimus.

acrimoniam et virtutem animi expromatis, simul A spatium in medio contrahentes, ne per morantibus crebris seriamini: simul Barbaros receptu prohibentes, 213 et ipsos male multantes. Ne porro illis fugientibus valde instate (59), neve confidentia elati, in discrimen vos conjicite, sed postquam ad triarios seu subsidiarios eorum veneritis, in campum revertimini, servatisque ordinibus, eos incursantes propulsate. His imperator suos hortatus, et a Deo auxilium ipsis victoriamque precatus est. Qui vicissim eum venerati, et se aut honeste victuros aut cum laude occubituros (60) professi, signoque crucis obarmati (61), in hostem lento passu et ordine, Exotrocho magno hetæriarcha ducente, procedebant. Similiter Barbari gradum inferebant. Cum spatio jam distarent, quo telum adjici potest, Romani ut imperatum erat, immissis penitus habenis quam acerrime in Persas incurrebant. Illi aliquandiu persistentes, tela in Romanos contorquebant, sperantes se illorum incursum ita repressuros. Sed ubi eos constanter premere, sagittarumque securos viderunt, tum in fugam se penetrarunt, in qua circiter quadraginta ceciderunt: reliqui ad angustias locorum et subsidiarios retro collocatos pervenerunt; Romanorum nemo neque occubuit, neque vulnus accepit; pauci equi consauciati. Regressi, in planitie rursus hostem, quasi intra carceres expectantes consisterunt. Persæ aliquantisper inter suos morati, pluribus quam oppetierant assumptis, in Romanos denuo vadunt. Sed illis parem priori impetum alacritatemque adhibentibus, iterum fugam arripiunt, in qua circiter triginta cadunt; Romanorum nullus desideratus, nec vulneratus est, vulnerati tamen equi aliquot. Orchanes e tumulo suos jam bis victos conspiciens, animos addit, manumque auxiliariam submittit. Imperator quoque suos de magnanimitate ac fortitudine commendat; hortaturque ne quid de ea, utpote semper Barbaris superiores futuri, deminuant; mittitque contra illos parem copiam. Ut sibi appropinquarunt, Persæ denuo acrius resistunt; sed Romanorum

ὡς εἰ μὲν κακὸς ὄφθειν, κολασθήσεται τῇ προπούσῃ ζήμει· οἱ δὲ ἀγαθοὶ τιμηθήσονται τοῖς προσήκουσιν ἄλλοις τῆς ἀρετῆς. Τὴν δὲ συμπολοκὴν ὁποῖαν τινὰ χρὴ ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς βαρβάρους, καὶ αὐτοὶ μὲν ἴστε ἐκ παιδὸς πολεμιοῦς ἔργους ἐντεθραμμένοι· παραινέσω δὲ καὶ αὐτός. Εἰ μὲν γὰρ τεταγμένοι κατὰ φάλαγγας ἐκ τοῦ ὁμοίου καὶ αὐτοὶ ἐμάχοντο ἡμῖν, ἦν ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς τὴν τάξιν φυλάττοντας αὐτοῖς ἐπιέναι· ἐπεὶ δὲ, ὅσον ἀπὸ τῶν γινομένων ἔστιν εἰκάζειν, οὐκ εἰς χεῖρας ὑμῖν ἴεσαι διανοοῦνται, ἀλλ' ἀπωθῆναι τε βάλλειν, καὶ ἐπιόντας οὐχ ὀφίστασθαι, ἀλλ' ὑπαναχωρεῖν πρὸς τὰς δυσχωρίας καὶ τοὺς τεταγμένους ἐν αὐταῖς, θέον καὶ ὑμᾶς, μέχρι μὲν τοῦ ἐν ἐφικτῶ τῶν τοξευμάτων γίνεσθαι, σχολῇ βαδίζειν καὶ τεταγμένως· ἐπειδὴν δὲ γένησθε ἐγγύς, ὀξύτητι πάσῃ χρῆσθαι καὶ εὐφυλίᾳ. Ἄμα μὲν τὸ μεταλίχιον συναιροῦντας ὡς ἂν μὴ κατὰ σχολὴν βάλλησθε τοῖς βέλεσι συχνοῖς, ἅμα δ' ἵνα καὶ τὴν ἀναχώρησιν τῶν βαρβάρων φθάνοντες αὐτοὺς κακῶς ποιῆτε. Τὴν δὲ ὄξιν δὲ μὴ ἐπιπολὺ ποιεῖσθαι· μηδὲ θρασυτέτη ἐπαίρομένους, ἑαυτοὺς εἰς τοὺς κινδύνους εἰσθεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴν ἐν τοῖς ἐπιτάκτοις γένησθε ἐκείνοις, πάλιν ὑπαναχωρεῖν πρὸς τὸ πῆδιον, τὴν τάξιν τε φυλάττειν, καὶ ἐπιόντας ἀμύνεσθαι τοὺς βαρβάρους. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς παρεκελεύσατο τοῖς στρατιώταις, ἅμα καὶ βοήθειαν τὴν ἐκ τοῦ κρείττονος, καὶ νίκην περὶ εὐξάμενος αὐτοῖς. Οἱ δὲ προσκυνήσαντές τε βασιλέω, καὶ ἡ καλῶς νικήσειν, ἡ εὐκλεῶς τεθνῆξασθαι εἰπόντες, σταυρῶ τε καθοπλίσαντες ἑαυτοὺς, ἐχώρουν κατὰ τῶν βαρβάρων τεταγμένως καὶ κατὰ σχολὴν. Ἐστρατήγη δὲ αὐτῶν Ἐξώτροχος ὁ μέγας ἐταιρειάρχης· ἀντεπήσαν δὲ καὶ οἱ βάρβαροι αὐτοῖς ὁμοίως. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐγγύς ἀλλήλων ὅσον ἐφικνεῖσθαι τοῖς τοξεύμασιν, οἱ Ῥωμαῖοι μὲν ἦ αὐτοῖς προσετέτακτο πρὸς βασιλέως, ὄλους ἀνέντες χαλινούς, ὅσον ἐνῆν ὀξέως ἐπεφέροντο τοῖς Πέρσαις· οἱ βάρβαροι δὲ καρτερήσαντες μὲν ἐπὶ μικρὸν, καὶ βέλη κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἀφέντες οἰόμενοι οὕτως ἂν ἀποτρέψαι τῆς ὀρμῆς, ἐπεὶ ἐώρων αὐτοὺς ἀτρέπτως ἐπιόντας καὶ οὐδὲ ὀλίγα φροντίζοντας τῶν οἰστῶν, εἰς φυγὴν ἐτρέποντο εὐθύς. Ἐν δὲ τῇ φυγῇ ἀπέθανον περὶ

#### Jacobi Pontani notæ.

(59) Onosander cap. II, *Hostium discessionibus*, inquit, *semper suspectæ, nec unquam susque deque habendæ. Et considerandi potius locorum, quam hostium situs; nec solum qua via ducatur exercitus prosneciendum; sed etiam ut eadem reduci possit, providendum. Et vel copias non immittat, sed coercet ac reprimat, vel si immittat, caveat diligenter et montium cacumina, angustiarumque fauces, relictis custodiibus, occupari a suis curet, ut tutum iter receptui præstetur.* Sic ille. Pyrrhus Epirotarum rex præcepit, non esse pertinaciter instandum hosti fugienti; non solum ne fortius ex necessitate resistat, sed ut postea quoque facilius acie cedat, ratus, non usque ad perniciem fugientibus iustaturos victores.

(60) Quod profitentur, se honeste victuros, indicant, non fugituros, et hostem superaturos potius quam se illi dedituros. Nam qui a prælio fugit,

non vivit honeste, nec qui se timore fractus hosti dedit. Instituto quidem Lacedæmoniorum, apud quos aut vincere oportebat, aut mori, nihil dabatur tertium. Lacedæmoniorum igitur spiritus et animos milites isti gerebant.

(61) Christianæ pietatis est, omnia in nomine Domini, et cum fiducia cœlestis auxilii facere: cujus voluntatis ac spci signum est, formatum in fronte, aut in aere ante nos expressa manu sanctæ crucis figura: per quam bona omnia, et salus nobis per Filium a Deo Patre impetrata est. Credo etiam hos milites fuisse memores illius, quod in vita Constantini legimus, *In hoc signo vinces.* Sunt et alia exempla, et unum illustre sancti Martini, cui cum timiditas objiceretur, propter quam missionem peteret, *Ego*, inquit, *signo crucis, non clypeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus.* Sulpitius, in ejus Vita.



τεσσαράκοντα αὐτῶν οἱ λοιποὶ δὲ διεσώθησαν πρὸς ἅ  
 τὰς δυσχωρίας καὶ τοὺς τεταγμένους ἤπισθεν  
 καταφυγόντες· Ῥωμαίων δὲ ἀπέθανον οὐδεις ὅτε  
 ἐτρώθη ἵπποι δὲ ἐγένοντο ὀλίγοι τραυματῆται· ἀναχω-  
 ρήσαντες δὲ ἀπὸ τῆς διώξεως ἕστησαν ἐπὶ τοῦ  
 πεδινοῦ πάλιν ὡς ἐπὶ βαλθίδος, τὴν ἐφοδὸν τῶν  
 βαρβάρων περιμένοντες· οἱ Πέρσαι δὲ μικρὸν ἐν-  
 διατρίψαντες τοῖς οἰκείοις, καὶ πλείους τῶν πεσόντων  
 προσλαθόμενοι ἐτέρους, ἤσαν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους.  
 Καὶ ἐπεὶ πάλιν ὡσπερ καὶ πρότερον ἐγένοντο ἐγγὺς  
 τῆ Ἰση καὶ ἰδρύτητι καὶ προθυμίᾳ τῶν Ῥωμαίων  
 χρῆσασμένων, ἐτράπησάν τε αὐτὴς εἰς φυγὴν οἱ βάρ-  
 βαροι, καὶ περὶ τριάκοντα αὐτῶν ἀπέθανον ἐν τῇ  
 διώξει. Ῥωμαίων δὲ οὐδεις, οὔτε ἐτρώθη, εἰ μὴ  
 ἔνοι τῶν ἵππων. Ὀρχάνης δὲ ὄρων ἀπὸ τοῦ λόφου  
 τοὺς ἰδίους ἤδη ἡσσημένους εἰς, παρεθάρρυνέ τε  
 τοὺς βαρβάρους, καὶ ἐπεδοῆθει πέμψας στρατιάν.  
 Βασιλεὺς δὲ ἐπήνει τε τοὺς ἰδίους καὶ αὐτὸς τῆς  
 εὐψυχίας ἕνεκα καὶ τῆς ἀνδρείας, καὶ παρεκάλει μὴ  
 ὑπίσθαι τῆς τόλης ὡς αἰεὶ κρείττους τῶν βαρβάρων  
 ἐσομένους· ἐπεπέ τε καὶ στρατιάν ἀξιόμαχον  
 πρὸς τοὺς βαρβάρους. Καὶ γενομένων ἐγγὺς τῶν  
 στρατευμάτων, πάλιν ἀντέσχον μὲν οἱ Πέρσαι ἐπὶ  
 πλεον· ἐκδισθέντες δ' ὅμως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων,  
 ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πρὸς τοὺς οἰκείους, καὶ ἔπεσον  
 ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν. Τοιαύτας μὲν δὴ τὰς συμπλοκὰς  
 καὶ τὰς ἀναχωρήσεις οἱ Πέρσαι πρὸς τοὺς Ῥωμαίους  
 ἐποιούοντο, ἀχρι δελιῆς τῆς ἡμέρας ἐν ἀρχαῖς μά-  
 λιστα τοῦ θέρους, Ἰουνίου μηνὸς ἐνισταμένου· καὶ  
 κατὰ πάσας μὲν τὰς συμβολὰς ἐνίκων οἱ Ῥωμαῖοι·  
 κατὰ κράτος δὲ αὐτῶν περιγενέσθαι οὐκ ἠδύνατο,  
 ἅμα μὲν διὰ τὸ φάραγγας βαθείας περιβεβληῖσθαι  
 τὴν Περσῶν στρατιάν, καὶ μηδεμίαν κύκλωσιν  
 παρέχειν τοῖς Ῥωμαίοις, ἅμα δ' ὅτι καὶ τὸ πεδῖον,  
 ἐν ᾧ κατιόντες διεγωνίζοντο οἱ Πέρσαι, τάφρους  
 αὐτοφύσαι καὶ αὐτὸ διατεταμημένον ἦν πανταχοῦ· ἐν  
 οἷς τοσοῦτα ἰστάμενοι πολλοί, τὴν τελευταίνικην ἀφη-  
 ροῦντο Ῥωμαίους, βάλλοντες ἐκ τῶν ὄχυρωμάτων  
 τὴν τε στρατιάν αὐτοῖς πᾶσαν βασιλεῖα οὐκ ἐξῆν  
 ἐπαγαγεῖν διὰ τοῦ τόπου τὴν ἀνωμαλίαν. Ἐξ ἐκεῖ-  
 νου δὲ ὁ Ὀρχάνης νομίσας καιρὸν εἶναι καὶ σφο-  
 δροτέρας προσβολῆς, χιλίους ἐτέρους ἀπολεξάμενος  
 τῶν Περσῶν, ἐκέλευσεν εἰς τὸ πεδῖον καταβάντας  
 ἅμα τοῖς τριακασίοις προσβαλεῖν Ῥωμαίους. Βασι-  
 λεὺς τε ἐπεὶ ἐκεῖνους ἐώρα κατιόντας, τοῖς τε πρό-  
 τερον μαχομένους στρατιώταις τῆς ἀνδρείας ἕνεκα  
 εὐχριστήσας τὰ εἰκότα, καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν  
 Ἐξώτροχον ἐπαινέσας καὶ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς

A virtuti succumbentes, ad suos refugiunt; pauci in  
 fuga animas amittunt. Hujusmodi pugnae Persa-  
 rum cum Romanis et refugia usque ad diei vespe-  
 ram producebantur, principio maxime ætatis,  
 Junio mense ineuntæ, et in omnibus congressibus  
 Romanus vincebat; summo autem prælio idæo ne-  
 quibat eos vincere, quod exercitus Persarum pro-  
 fundis vallibus 214 cingeretur, nec circumveniri  
 posset; quodque campus, in quem certaturi de-  
 scendebant, fossis naturalibus ubique intersectus  
 erat, in quibus magno numero stantes sagittarii,  
 plenam Romanorum victoriam impediabant, inde  
 ut ex munitionibus jaculantes, cum propter inæ-  
 qualitatem loci universum exercitum in eas immit-  
 tere imperatori non liceret. Ex illo Orchanes ve-  
 hementioris impressionis tempus esse statuens,  
 rursum delectis mille Persis in æquor campi de-  
 scendere, et cum aliis illis trecentis in Romanos  
 se inferre jussit. Imperator eos descendisse con-  
 spicatus, militibus, qui prius dimicaverant, propter  
 fortitudinem, ut par fuit, gratis actis, et Exotro-  
 cho eorum duce ob experientiam interritamque  
 mentem laudato, aliam cum ipsis manum, ad Bar-  
 baros excipiendos misit, cui Manuelem Tagarim  
 magnum stratopedarcham præposuit. Cum utrin-  
 que animose diuque pugnatum esset, multis Ro-  
 manorum equis, paucis militibus vulneratis, unus  
 vitam reliquit, Persæ obruncati quinquaginta.  
 Orchanes porro dum pugna committitur, omnem  
 exercitum suum in fronte locat (cum prius magnam  
 ejus partem in insidiis occultasset), ut a Romanis  
 atque Barbaris cerneretur, confusus, his animos fa-  
 cturum, illis terrorem incussurum. Quo commento  
 cum nihil se proficere animadverteret (Romani  
 siquidem nihilominus acriter præliabantur, hos-  
 temque devincebant), Pazarlo fratri mandat, totis  
 copiis cum Romanis confligat, pauloque post et  
 ipse e tumulo paucis comitatus descendens, rur-  
 sum constitit, quo res evaderet observans. Impe-  
 rator ut Barbaros quotquot erant in pugnam  
 ruere vidit, reliquas acies omnes manere, ac bonum  
 habere animum jubet: cum tribus turmis pugna-  
 tum prodit, dextroque cornu magno domestico,  
 sinistro Joanni Angelo ejus consobrino commisso,  
 ipse medium tenet (62). Collatis signis, Barbari  
 nec primum impetum sustinentes, vi ac virtute in  
 fugam vertuntur, quos Romani per invia quæque  
 usque ad verticem collis, ubi Orchanes stabat, in-

Jacobi Pontani notæ.

(62) Locus imperatoris in exercitu, quod vidit  
 poeta noster, cum sic de Turno cecinit, principio  
 libri ix.

*Jamque omnis campis exercitus ibat apertis,  
 Dives equum, dives pictæ vestis, et auri.  
 Messapus primas acies, postrema coercent  
 Tyrrhidæ juvenes, medio dux agmine Turnus  
 Vertitur, arma tenens.*

Libro item X de Ascanio, qui personam patris,  
 ac summi proinde ducis referebat, in obsidione  
 sustinenda.

*Ipse inter medios Veneris justissima cura  
 Dardanius caput ecce puer delectus honestum.*

*Aquila circa medium totius legionis locabatur,*  
 inquit Lipsius, *De milit. Rom. libro iv, dial. 4,*  
*ibi enim imperator ut sit oportet, unde prospiciat,*  
*et mandat facillime in omnes partes. Is autem locus*  
*medius est, sed paulum tamen ad finem magis*  
*admotus. Nam inter principes, et triarios, ante*  
*aquilas stetit censeo imperatorem. Argumento,*  
*quod is ejus situs in castris, ante principia dico et*  
*aquilas.*

secuti sunt. In eo conflictu Persarum centum A  
quinquaginta caesis, e Romanis nec miles, nec  
equus vulneratus est. Imperator inde se recipit,  
cum ad collem occupandum eniti non arbitraretur  
conducere, et in campum veniens edixit, ut  
quisque servaret ordinem suum, quem ab initio  
obtinuisset. 215 Barbari in prominentia, seu  
crepidine montis stantes, prodire ulterius haud  
tutum opinabantur.

(πρότερον γὰρ μέρος τι αὐτῆς πολὺ ἐν ταῖς ἐνέδραις κεκρυμμένον ἦν) ὡς εἶναι καταφανῆ καὶ Ῥωμαίους καὶ βαρβάρους, οἰόμενος· ἐκεῖνοις τε προθυμίαν καὶ Ῥωμαίους ἐκπληξιν τὸ τοιοῦτον ἐμποίησεν. Ὡς δὲ ἔώρα τῆς ἐπιβολῆς ἀπονάμενος οὐδὲν (οἱ Ῥωμαῖοι γὰρ οὐδὲν ἤττον ἐμάχοντο εὐψύχως, καὶ ἦδη περιγίνοντο τῶν πολεμίων), Παζαρλοῦν τὸν ἀδελφὸν πανστρατιᾶ ἐκέλευσε τοῖς Ῥωμαίοις συμβαλεῖν· μικρὸν δὲ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ λόφου καταβάς, πάλιν ἔστη μετ' ὀλίγων ὃ τι ἂν ἀποβαλῆ σκοπῶν. Βασιλεὺς δ' ἐπεὶ ἔώρα πανστρατιᾶ πρὸς τὴν μάχην τοὺς βαρβάρους ὠρμημένους, τὰς μὲν ἄλλας ἐκέλευε τάξεις μένειν πάσας ἀτρεμούσας· αὐτὸς δὲ τρία τέλη ἀναλαβὼν, ἐχώρει πρὸς τὴν μάχην. Ἐτέτακτο δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ δεξιοῦ κέρως ὁ μέγας δομέστικος· τὸ ἀριστερὸν δὲ εἶχεν ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης ἐξ ἀδελφῶν αὐτῶν βασιλεῦς· δὲ ἐπέιχε τὸ μέσον· καὶ συμβαλόντες τοῖς βαρβάρους, ἐτρέψαντό τε κατὰ κράτος μηδὲ ἀντισχεῖν τὴν πρώτην δυνηθέντας ὁρμήν· καὶ τὰς δυσχωρίας πάσας ὑπερβάντες, ἄχρι τῶν ἄκρων κατεδῶσαν τοῦ λόφου, ἔνθα καὶ Ὀρχάνης ἦν ἑστῶς. Ἐπεσον δὲ παρὰ τὴν μάχην, Περσῶν μὲν πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν, Ῥωμαίων δὲ οὐδέ τις· ἀλλ' οὔτε ἐτρέθη οὔτε στρατιώτης οὔτε ἵππος. Βασιλεὺς δὲ ἀνεχώρησεν ἐκείθεν, τὸ βιάζεσθαι πρὸς τὸν λόφον οὐχ ἠγούμενος λυσिताλεῖν· καὶ πρὸς τὸ πεδίον ἰθὺς, ἐκέλευσεν ἕκαστον, τὴν ἣν εἶχεν ἐξ ἀρχῆς τάξιν φυλάττειν. Οἱ βάρβαροι τε ἐπὶ τοὺς πρόποδας ἔστησαν τοῦ ὄρους, τὸ περαιτέρω προβαίνειν οὐχ ἠγούμενοι λυσिताλεῖν.

## CAPUT VII.

*Consilium magni domestici, quia hostes se victos fatebantur, in castra redeundum, et Byzantium postridie revertendum. Placet; in castra reditur; triumphus canitur. Pars Persarum insequitur abeuntes; configitur in via, cum quidam ordines suos deseruissent; quos et domesticus, et imperator reductum eunt; sed uterque summo cum periculo. Sebastopolus cum trecentis fugatur. Byzantium nuntius ad protostratorem mittitur; castra custodiuntur.*

Desperationem Barbarorum intelligens imperator, B  
ad proceres quid faciendum esset retulit. Progres-  
sus in medium magnus domesticus ita disseruit :  
Res nobis, sicut ab initio inter nos optabamus,  
exitu felici terminatae sunt. Acie enim instructa,  
priors, ut ad praelium prodiiimus, ne metu Bar-  
barorum recedere videremur : qui aperte aciem  
contra dirigere non sunt ausi, quo se nobis cedere  
manifeste docuerunt; non tamen quieverunt, quin  
totas copias suas experirentur. Et quamvis Or-  
chanes ipse praelio non interfuerit, ut timorem  
aliquem haberemus, plus ipsum praesentem posse,  
tamen ipsius praesentiam nihilo plus effecturam re  
ipsa cognovimus. Quando igitur palam certamen  
victoriam retulimus (pro trecentis enim Bar-  
baris unus duntaxat de Romanis occubuit), quam,  
quaeso, demonstrationem quisquam luculentiorē  
desideret, et corporibus et animis nobis succu-  
buisse Barbaros? Illud quoque pro indicio certis-  
simo haberi potest, eos nos sibi ut potentiores an-  
teponere, quod cum militum nostrorum servitia  
toto die prope ipsos, equis pabula legerent  
(quamquam alioqui et belli, et lucri incredibiliter  
cupidi), prohibere ea aggressi non sunt. Et quia sol  
occasui proximus est, consultissimum puto in  
castra reversos, ibi noctem agere, crastinoque  
diluculo captis armis, et agmine composito Byzan-  
tium viam inire. Et si quidem Barbari impeditiora

Βασιλεὺς δὲ, ὁρῶν τοὺς βαρβάρους, οὐκέτι δια-  
νουμένους εἰς χεῖρας αὐτοῖς λείναι, ἐβουλεύετο μετὰ  
τῶν ἐν τέλει ὃ τι δέοι ποιεῖν αὐτούς. Παρελθὼν δὲ  
ὁ μέγας δομέστικος, ἐβουλεύετο τοιάδε· Τὰ μὲν  
πράγματα ἡμῖν, ἣ αὐτοὶ τε ἐβουλεύεσθε ἀξίως ἀρ-  
χῆς καὶ πρὸς πέρας· ἐχώρησεν ἀγαθόν. Παρεταξάμεθά  
τε γὰρ αὐτοὶ ἐλθόντες ὡς πρὸς μάχην πρότεροι, ὡς ἂν  
μὴ δοκοῦμεν τῷ δέει τῶν βαρβάρων ἀναχωρεῖν, οἱ  
τε πολέμιοι, φανερώς μὲν ἀντιτάξασθαι οὐκ ἐτόλ-  
μησαν ἡμῖν· μαρτυρήσαντες ἐναργῶς, ὡς οὐκ  
ἀξιομάχους ἑαυτοὺς ἐνόμισαν ἡμῖν, οὐκίτι δὲ ἀπέ-  
σχοντο τοῦ μὴ καὶ πείραν λαβεῖν συμπάσης τῆς δυ-  
νάμει; αὐτῶν. Εἰ γὰρ μὴ καὶ Ὀρχάνης αὐτὸς παρε-  
γένετο πρὸς τὴν μάχην ὅπως τινὰ ἡμῖν ἐτι ὑπολιποῖται  
ἐλπίδα τοῦ δυνησεσθαι τι πλέον αὐτὸς παρῶν, ἀλλ'  
ἡμῖν γε δῆλον ἐξ αὐτῶν κατέστη τῶν πραγμάτων,  
ὡς οὐδὲν ἂν ἔσοιτο πλέον αὐτοῦ παρόντος. Ὅτε τοῖ-  
νον τὸ μὲν εἰς χεῖρας ἡμῖν λείναι φανερώς ἐξέκλι-  
νεν αὐτὸς, ἐν δὲ ταῖς κατὰ μέρος συμπλοκαῖς αἰεὶ τὸ  
πλέον ἔσχομεν ἡμεῖς (ὕπερ τετρακοσίους γὰρ πε-  
σόντων βαρβάρων, Ῥωμαίων τέθηκε μόνος εἷς),  
ποῖαν ἂν τις ἀποδείξιν ζητοῦν μείζονα καὶ περὶ φανε-  
ροτέρων τοῦ καὶ ταῖς γνώμαις τοὺς βαρβάρους· καὶ  
τοῖς σώμασιν ἡμῶν ἡσθησθαι; Κάκεινο δὲ τις μέγι-  
στον ἂν τεκμήριον τιθεῖ τὸ οἰεσθαι ἡμᾶς τοῦς  
βαρβάρους δυνατωτέρους· ἐαυτῶν· τοῦ γὰρ ὑπηρετε-  
κοῦ τῆς στρατιᾶς διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ἐγγίς αὐ-  
τῶν τρὶ φῆν τοῖς ἵπποις συλλεγόντων, οὐδὲ ἐπεχέ-  
ρησαν οἱ βάρβαροι κωλύσαι (καίτοιγε τὰ ἄλλα ἐν-

τες τοῦ δέντος μᾶλλον φιλοπτολεμοι καὶ φιλοκερδεῖς). Ἐπειδὴ δὲ ὅσον οὐπω καὶ ὁ ἥλιός ἐστι πρὸς δυσμάς, ἄριστον εἶναι μοι δοκεῖ, εἰς τὸ στρατόπεδον ἐλθόντας, ἀλλίσασθαι τὴν νύκτα, καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἅμα πρῶτ' τὰ ὄπλα ἔχοντας, τεταγμένως τὴν ἐς Βυζάντιον ἵεσθαι. Κἂν μὲν οἱ βάρβαροι τῆς δυσχωρίας ἀποστάντες ἐπὶ τοῦ πεδίου ἐθελήσωσι διαγωνίσασθαι πρὸς ἡμᾶς, Θεῶν μελήσει τὴν νίκην ὁποτέρους ἂν παράγοι. Ἄν δ' ἐπὶ τοῦ λόφου μένοντες, ἀπίσχωνται τῆς μάχης (ᾧ καὶ μοι μᾶλλον ἔπεισι πείθεσθαι, ὡς διὰ πεδίου μέλλομεν ἵεσθαι ἐνθυμουμένην), μετὰ βελτιστοῦ τοῦ σχήματος ἢ ἐπάνοδος κείσεται ἡμῖν, ἀμφοτέρωθεν ἔχουσι τὴν νίκην, ἔκ τε ὧν τῇ προτεραιᾷ ἀγωνισάμενοι τὸ πλεον ἔσχομεν αὐτῶν, καὶ ἐξ ὧν εἰς τὴν ὑστεραίαν αὐτοὶ μὲν ἔργῳ προὔκλου-  
 μεθα εἰς μάχην· ἐκείνοι δ' οὐκ ἀξιοχρεως αὐτοὺς νομίζοντες, ἔμειναν ἐστῶτες ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομειστικοῦ βουλευταμένου, ὃ τε βασιλεὺς ἐπέθετο αὐτίκα, καὶ τοῖς ἄλλοις ἄριστα ἐδόκει. Καὶ τῶν σημείων ἀρθέντων ἅμα καὶ τῆς σάλπιγγος ἀνάσσειν σημηνάσης, πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐχώρου, παιωνίσαντες ὡς ἐπὶ νίκην. Ὀρχάνης δὲ αὐτὸς μὲν ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ λόφου τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς ἔχων, μέρος δὲ τι πέμψας, παρέπεσθαι ἐκέλευσε Ῥωμαίοις ἄχρι στρατοπέδου. Ἐκ δὲ τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς οἱ μάλιστα ἠθῶντες, οὐ τῶν εὐγενεστέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης στρατιᾶς, τοὺς Πέρσας αὐτοῖς ὀρώντες ἐπομένους, οἷα νέοι καὶ δυσκᾶθηκτοι ταῖς ὀρμαῖς, τῶν τάξεων ἐξίοντες τῶν σφετέρων, ὑπελείποντο ὀπίσω, καὶ τοῖς βαρβάροις συνεπλέκοντο ἐξ ἐφόδων. Ὁ μέγας δὲ δομειστικὸς τὴν τε ἀκαιρίαν ὑποπτεύων, ἤδη γὰρ ὄψ' ἦν, καὶ δεδιὼς περὶ τοῖς στρατιώταις μὴ τι τοῖς βαρβάροις κακουργηθῆναι περὶ αὐτοὺς, ἄλλως τε καὶ δι' ὀργῆς αὐτοὺς ποιούμενος ὅτι μῆτε βασιλέως· προστεταχότος, μὴ' αὐτοῦ, τῆς Ῥωμαίων συμπάσης στρατηγούντος στρατιᾶς, ἀτάκτως, καὶ συνθήματος χωρὶς τοῖς βαρβάροις συμπλέκονται λειπόμενοι ὀπίσω, τὴν μὲν σημαίαν καὶ τὸ τάγμα τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐν τῶν ὑποστρατηγούντων αὐτῶ παραδοὺς, εἰς τὸ στρατόπεδον ἐκέλευε χωρεῖν· αὐτὸς δὲ ὀλίγους λογάδας παραλαβὼν, ἐχώρει πρὸς τοὺς μαχομένους τοῖς βαρβάροις, ἅμα μὲν τῆς μάχης ἀποστήσων, καὶ ἄξων μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν στρατιάν, ἅμα δὲ καὶ δίκην ἐπιθήσων τὴν προσήκουσαν τοῖς ἀτάκτοις. Τοῖς ἴσοις δὲ λογισμοῖς χρησάμενος καὶ βασιλεὺς, τὸ ἴδιον τάγμα καὶ αὐτὸς καὶ τὴν σημαίαν τὴν βασιλικὴν Ἀσάνη Μανουῆλ τῷ Ἀνδρονίκου υἱῷ ἐξαδέλφῳ ὄντι αὐτοῦ παραδοὺς, καὶ χωρεῖν πρὸς τὸ στρατόπεδον κειεύσας, λογάδας καὶ αὐτὸς παραλαβὼν τινας, ἐβᾶδιζεν ὀπίσω. Οὕτω δὲ συμβάν, γενόμενοι ἀλλήλοισ ἐν ταύτῃ, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ὑποστροφῆς πυθόμενοι εἶναι τὴν αὐτὴν, ἐπεὶ ἐδόκουν καιρίως πεποιθῆσθαι,

illa loca deserentes, in planitie configere nobiscum voluerint, Deo curæ erit, utris victoriam largiatur. Sin restantes in tumultis, pugnam reformidaverint (quod magis futurum credo, jam incessum nostrum per campum cogitatione concipiens), **216** honestissima nobis relinquitur reversio, utrinque scilicet victoribus : tum quod hesternæ luce manus cum ipsis conserentes vicerimus, tum quod postridie ad certamen eos provocaverimus, illi vero se impares judicantes, in illis locorum claustris hæere perrexerint. Huic consilio imperator statim assensit, cæterique ut optimum amplexi sunt; sublatisque signis, cum tubæ clangore in castra, triumphum canentes redierunt. Orchanes cum corpore exercitus in collibus subsistens, partem aliquam dimisit, quæ Romanos usque ad castra insectaretur. Ex Romanis autem qui ætate vigeabant maxime, non de nobilioribus modo, sed gregariis etiam, Persas sequi conspicientes, ut juvenes et impotentes animi, ordinibus desertis, retro ex itinere cum iis concurrerant. At magnus domesticus, ob tempus incommodum (serum enim diei erat) formidans, ne quid milites a Barbaris acciperent mali, iratus insuper, quod neque imperatoris, neque sua, qui totum Romanum exercitum duceret, auctoritate, confuse et incomposite cum Barbaris retro subsistentes dimicarent, vexillum et agmen suum uni sub se ducum tradens, in castra ut pergeret mandavit; ipse cum paucis delectis ad eos qui cum Barbaris pugnant prope-  
 ravit, et ut cœpto revocatos secum ad reliquum exercitum reduceret, et ut pœnam ordinum desertoribus debitam imponeret. Eadem cogitatio imperatoris fuit, qui, suas cohortes et signum imperiale Manuelli Asani, Andronici filio, cognato suo (63) committens, et in castra abducere jubens, ipse similiter cum selectis aliquot retro concessit. Ita contigit, ut alter in alterum incideret, et eandem sibi retro redeundi causam fuisse intelligerent factumque probarent, ad pugnantem accederent, eosque abstrahentes, ipsi quamvis nolentes cum Barbaris præliarentur. Nam Barbari, cum exercitum Romanum jam non modico ab ipsis intervallo distantem cernerent, et relictos esse paucos, conserentem maturum esse eos invadere et inactare, quod et ipsi selecti essent, et aliquot tantis plures, in summum illos discrimen adduxerunt. Magnus quippe domesticus, equo in tot cursibus et recursibus præcipitante, ferme periisset, nisi ab imperatore, aliisque proximis in alium equum continuo sublatus fuisset. **217** Et imperatoris quidem jumentum licet lethali confossum vulnere, non tamen cecidit, quoad a Barbaris se eriperet. Ac-

Jacobi Pontani notæ.

(63) Quamvis Græce sit ἐξαδέλφῳ, quod *patruelem* interpretantur, tamen certum est, Manuelem Andronici Asanis filium, imperatoris hujus patruelem minime fuisse; nisi ipse Asanes senior Michaelis patris imperatoris frater fuerit. Atqui

non fuit. Verumtamen cum Andronicus Asanes ex sorore senioris Andronici imperatoris natus sit (siquidem is θεῖος ejus dicitur), Manuel hic cum minore Andronico, ut patet, cognatione conjunctus fuit.

cepit etiam luculentam plagam fortissime cum iis dimicans imperator, adacto per femur telo; verum sine periculo, post decimum namque diem consanuit femur, ut si nunquam vulneratum fuisset. Jam vero cum viriliter generoseque decertassent, et paucos quidem Barbaros, illustres tamen occidissent, nullo obturbante ad exercitum redierunt, et ad castra ambularunt. Persæ Romanis amplius non magis quam igni appropinquare, eosque tangere ausi sunt. Porro quidam Sebastopulus (64) imperatori parens, genere Mæsus, trecentorum militum, non valde armatorum, neque bonos equos habentium præfectus, et in extremo agmine curans, omnibus suis assumptis, et pedibus aliquot in auxilium ascitis, reliquo exercitu deserto, cursim in Persas tendebat. Illi hanc incitationem ad suam perniciem pertinere rati, et longius eos ab exercitu volentes abstrahere, perinde ut victi fugam simulabant (65). Sebastopulus temere et inconsulto insequitur. Tum Barbari de improvviso conferti, latos clamores tollere, et in Romanos violentè irruere. Qui impressionem non sustinentes in fugam se effuderunt. Trucidati equites plusquam supra viginti, pedites totidem: cæteros subitum nec exiguum ab exercitu missum subsidium conservavit. Imperator rursum in Pelerano castrametatus, confestim Byzantium protostratori acta nuntiatum misit, cum mandatis, uti naves ad transducendum post unum alterumve diem exercitum parate essent. Et cum vereretur, ne (quod accidit) alia quam pro vero de vulnere suo fama divulgaretur, de eo quoque protostratorem certiore esse voluit, vulneratum se quidem in femore, at non periculose, neque idcirco se redire, sed quod etiam ante vulnus ita e re fore statuisset. Magnus vero domesticus commode castris constitutis, sumptis quot voluit militibus, in eorum aditu natura pulchre angusto, et isthmo simili, lato a. modum interiore spatio, per noctem excubias egit.

δὲ μὴ ἐνεγκόντες τῶν βαρβάρων τὴν ὄρμη, ἐγράποντό τε καὶ κατέστησαν εἰς φυγὴν· καὶ εἰκοσι μὲν ἀπέθανον ἐκ τῶν ἵππεων, πέντε δὲ καὶ ἕτεροι τοσοῦτοι πεζοί. Οἱ δ' ἄλλοι διεσώθησαν ἐκ τῆς στρατιᾶς πολλῶν ὀξέως ἐπιβοηθησάντων· βασιλεὺς δ' ἐπεὶ ἐστρατοπεδεύσατο πάλιν κατὰ τὸν Πελεκάνον, εἰς Βυζάντιον εὐθύς τοὺς μηνύσοντας ἐπεμπε πρωτοστράτορι τὰ γεγενημένα, ἐκέλευε τε ναὺς ἔχειν παρεσκευασμένας πρὸς τὸν πόρον, ὡς τῆς στρατιᾶς μετὰ μίαν ἡμέραν ἢ δευτέραν περαιωθησομένης.

Jacobi Pontani notæ.

(64) Quidam Sebastus nomine, nam *πouλος*, et *πouλον* syllabæ sunt adjectivæ recentium Græcorum, idque tam in appellativis, quam propriis nominibus, nihil significantes. Apud quos legas *ἀετόπουλα* pro *ἀετοί*, *ἀρχοντόπουλον* pro *ἀρχοντα*, *στρατηγόπουλος* pro *στρατηγός*, *τουρκόπουλος*, *οὐμπερτόπουλος* pro *τούρκος*, et *οὐμβέρτος*. Sic *Οθιονούλος*, *Francopulus*, etc. Α *πέλεσθα* videntur ducta ambo, et pro *πόλις* dici. Pura scholiastes *Cyropalata*.

(65) Genus doli militaris, quo usi sunt Israelitæ contra Benjamitas lib. Judicum cap. xx. Nam fugam arte simulantes, consilium inierunt, ut abstraherent eos de civitate (Gaba) et quasi fugientes, ad supradictas semitas perducerent, etc.

ἄχρι τῶν μαχομένων ἦλθον· καὶ τῆς συμβολῆς μὲν ἀπέστησαν ἐκείνους· αὐτοὶ δὲ καὶ ἄκοντες τοῖς βαρβάροις συνεπλέκοντο. Οἱ γὰρ βαρβαροὶ τὴν μὲν στρατιάν ὀρώντες ἦδη οὐκ ὀλίγων αὐτῶν ἀφεισηκυῖαν, τοὺς ὑπολειπομένους δὲ ὀλίγους, καὶ νομίσαντες καιρὸν εἶναι αὐτοῖς ἐπιθεμένους διαφθεῖραι, λογάδες καὶ ἐξ αὐτῶν, καὶ πολλάκις τόσοι ἐπιθέμενοι, ἐν χρῶ κατέστησαν αὐτοὺς κινδύνου. Δομέστικός τε γὰρ ὁ μέγας τοῦ ἵππου αὐτῷ ἐν ταῖς ἐκδρομαῖς καὶ ἀναστροφαῖς πεισόντος, μικροῦ ἐδέησεν ἀποθνεῖν, εἰ μὴ βασιλείως καὶ τῶν ἄλλων περιστάτων ἐπ' ἕτερον ἀνηρέθη. Καὶ τὸν βασιλεὺς ἵππον ἔτρωσαν μὲν τραύμασι καιροῖς, ἐπέζησε δὲ ὅσον ἀπλλάξει τῶν βαρβάρων. Ἐτρώθη δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς βέλει τὸν μηρὸν, ἄγαν εὐψύχως μαχομένους τοῖς βαρβάροις· καὶ διεῖλθε τὸ βέλος ἀμφοτέρως τὰς ἐπιφανείας. Κίνδυνον δὲ τὸ τραῦμα οὐδένα ὑπένεε, ἀλλὰ μετὰ δεκάτην τῆς πληγῆς ἡμέραν αὐθις ὑγίης ἦν, ὡς ἂν εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἐτρώθη. Πλὴν εὐψύχως καὶ γενναίως ἀγωνισάμενοι, καὶ βαρβάρους, ὀλίγους μὲν, τῶν ἐπιφανῶν δὲ ἀνελόντες, καὶ διαλυθέντες ἀπ' ἀλλήλων, οἱ μὲν ἀπελείποντο ὀπίσω, ὡς περ πύρρος τῆς Ῥωμαίων ἀπεχόμενοι στρατιᾶς, καὶ μὴδ' ἐγγὺς ὑπομένοντες γενέσθαι. Βασιλεὺς δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν, ἐνοχλοῦντος μηδεὸς, πρὸς τὸ στρατεύμα γενόμενοι, τὴν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐχώρουν. Σεβαστόπουλος δὲ τις τῶν ὑποτεταγμένων βασιλεῖ, τὸ γένος μὲν Μυσοῦς, τριακοσίων δὲ ἄρχων στρατιωτῶν, οὐ πάνυ ὠλισμμένων, οὐδὲ ἵπποις χρωμένων ἀγαθοῖς, ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην χώραν ἐπεχόντων ἐν τῇ στρατιᾷ, τοὺς τε ἰδίους ὅσοι ἦσαν παραλαβὼν, καὶ πεζοὺς προσεταιρισάμενός τις, τὴν ἄλλην στρατιάν ἀπολιπὼν δρόμῳ κατὰ Περσῶν ἐχώρει. Σύνιδόντες δὲ οἱ Πέρσαι ὡς ἐπὶ κακῷ τῷ σφετέρῳ τὴν ἐφοδὸν ποιοῦνται ταυτην, καὶ ἀποστῆσαι τῆς στρατιᾶς βουλόμενοι ἐπιπολὺ, τὴν ἡττάν τε προσεποιούντο, καὶ φεύγειν ἐδύκουν· οἱ δ' ἐφείποντο ἀνοήτως. Εἴτ' αἰφνίδιον οἱ βαρβαροὶ συστραφέντες, βοῆ τε ἐχρῶντο καὶ ἀλαλαγμοῖς, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπεφύροντο ὀξέως· οἱ

D Tale narrat Zonaras tomo III *Annal.* in Constantino, Constantio, et Constante fratribus imperatoribus. Nam qui missi erant (a Constante contra Constantinum, qui paterna partitione non contentus, fratris provincias invadebat) cum parum a Constantino abessent, insidias locant, pugnaque inita fugam simulant. Quos dum Constantini milites persequuntur, qui in insidiis collocati fuerant, a tergo invadunt. Sic fugientibus etiam conversis, in medio duorum exercituum intercepti, magna ex parte cadunt, ipso etiam Constantino interfecto. Vide in hoc genere strategema Gorgiæ contra Phœdibam apud Polyænum, lib. II.

Δείσας δὲ μὴ, ὅπερ ἐγένετο, περὶ τοῦ τραύματος αὐτοῦ ἐτέρως ἢ ὡς ἔχει φημισοῦν, ἐδήλου καὶ περὶ αὐτοῦ, ὡς τρωθεὶν μὲν τὸν μηρόν, οὐδεμίαν δὲ τὸ τραῦμα ἔχειν ὑποψίαν, οὐδὲ διὰ τοῦτο τὴν ἐπάνοδον ποιεῖσθαι, ἀλλ' οὕτω δόξαν λυσιστελεῖν καὶ πρὶν τρωθῆναι. Ὁ μέγας δὲ δολερὸς, ἐπεὶ τὰ περὶ τὴν στρατοπέδου καταστήσαστο καλῶς, ὅσους ἔδοξεν αὐτῷ τῆς στρατιᾶς παραλαβῶν, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ στρατοπέδου, ἐπεὶ ἐπεφύκει καλῶς καθάπερ ἰσομῶς οὐσα στενὴ, τοῦ ἔνδοθεν ἐπιπολὺ πλατυνομένου, ἠύλισσαστο τὴν νύκτα, φυλακῆς ἕνεκεν τῆς στρατιᾶς.

## 218 CAPUT VIII.

*Laudat pro concione Romanos Orchanes vel hostis; in locum tutiorem abscedendum suadet. Dissuadent senes, et qua ratione in eodem loco manendum sit, edocent. Duplex de imperatore per castra rumor et militum trepidatio; quorum fugam domesticus inhibere nequit. Imperatorem lembo vectum Constantinopolin frustra quaerit. Exercitus fugiens in qualior oppida se disperit. Apud Philocrenen accepta calamitas.*

Ὁρχάνης δὲ, ἐπεὶ ἐπελάθετο ἡ νύξ, τοὺς ὑπ' αὐ- A τὴν σατραπίας πάντας συναγαγὼν, τὴν μὲν ἐμπειρίαν, εἶπε, καὶ τὴν τόλμαν τῶν Ῥωμαίων τὴν κατὰ τὰς μάχας, οὐδένα σήμερον ὑμῶν ὀλομαι ἠγνοηκέναι. Δοκῶ δέ μοι καὶ αὐτοὺς ἂν ἐμοὶ συνομολογήσῃ, ὡς οὐτ' ἐφ' ἡμῶν, οὐτ' ἐπὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων ἕτεροι τινες Ῥωμαίων οὕτως εὐκλεῶς ἔγαν ἠγωνίσαντο καὶ μετὰ πάσης ἐμπειρίας. Διὰ πάσης γὰρ ἡμέρας ἡμῶν, ἢ ἀπάτη, ἢ ἐκπλήξει, ἢ ὄρμη καὶ θρασυτηρίᾳ παραδόλῳ, ἢ ἐν γέ τῳ τρόπῳ εἰς ἀταξίαν αὐτοὺς πειρωμένων ἐμβάλειν, οἱ δ' οὐδὲν μᾶλλον ἐκινήθησαν τοῦ προσήκοντος φρονήματος αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμπειρία μὲν ἐφύλαξαν τὴν τάξιν, ἀνδρία δὲ καὶ εὐφυχία κρείττους αἰε φαινόμενοι ἡμῶν, ἀπέκτειναν μὲν πολλοὺς ἡμῶν· ἐκείνων δὲ ἀπέθανον οὐδὲ ὀλίγοι· καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι καὶ μετὰ B τὴν ἀνάξουξιν τῆς στρατιᾶς ὀλίγων τινῶν ὀπίσω ὑπολιπομένων, πολλαπλασίους ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐπιπέμμενοι αὐτοῖς, οὐ μόνον οὐ περιεγένοντο αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκειῶν ἀπέβαλον τοὺς ἀνδρῖα μάλιστα προέχοντας καὶ τόλμη· καὶ μετ' αὐτοὺς πάλιν ἐτέρων, καίτοιγε ἀνοήτως, προσβαλόντων καὶ φαύλως ἀγωνισαμένων, τὸ δοκεῖν, ὡς ἐμὲ οἰηθῆναι πάντας αὐτοὺς διαφθερεῖν ἡμᾶς, ὅμως πλὴν ὀλίγων τῶν πεσόντων, οἱ ἄλλοι πάντες παρὰ δόξαν διεσώθησαν. Ὡς μοι καὶ δοκεῖ τὸν στρατηγὸν ὁ βασιλεὺς τῆς ἀταξίας ἕνεκα εἰς τὴν σωτηρίαν ζημιώσῃν. Ἐκ τοίνυν τούτων πάντων εἰκὸς τὸν βασιλέα ὀλεσθαι εἰς τὴν ὑστερίαν μᾶλλον ἢ πρότερον θαρβρόντα ἡμῖν ἐπιστρατεύσειν· ἡμᾶς δὲ μὴ δυναμένους πρὸς τὴν μάχην ἀντισχεῖν, φεύγειν ἀνάγκη ἤττηθέντας αἰσχρῶς καὶ ἀγεννῶς. Εἰ δὲ παρὸν ἀκινδύνως σώζεσθαι, καὶ προσεῖτι καὶ τὴν ἐκ τῆς ἤττης ἀδοξίαν διαφυγεῖν, (οὐδεὶς γὰρ ἂν ἡμῖν μέμψαιτο τῶν νοῦν ἔχόντων τὸν προὔπτον παραιτησαμένους κίνδυνον), ἔπειθ' ὑπὸ φιλονεικίας εἰς τοὺς ἐσχάτους ἑαυτοὺς καταστήσομεν κινδύνους, οὐκ ἄρα δέξομεν ἀνοηταίνειν καὶ ἐπιβουλεύειν ἑαυτοῖς; Διὸ δὴ μοι καὶ δοκεῖ, τουτὶ μὲν τὸ στρατόπεδον καταλιπεῖν, ἐτέρας δὲ πολλὰς ἀναχωρήσεις ὄχυρωτάτας καὶ δυσπροσόδους ἔχοντας τοῦ τόπου, εἰς τινα αὐτῶν ἐλθεῖν, κακεὶ τὸ ἀποθησόμενον περιμένειν. Βέλτιον γὰρ μετὰ ἀδείας ἀναχωρεῖν, ἢ φεύγειν τῶν Ῥωμαίων διωκόντων. Τοιαῦτα μὲν Ὁρχάνης μετὰ τῶν ἐν τέλει ἐβουλεύετο Περσῶν, καὶ ἔδοκει ἀριστα εἶναι καὶ λυσιστελοῦντα C ἑαυτοῖς, καὶ ἐπεψηφίζοντο πάντες. Κολαούζης δὲ

Orchanes, postquam conteneravit, coactis satrapis suis, talia verba disseruit: Quam sint belli scientes, manuque prompti Romani, neminem vestrum hodie nescire opinor, novique pro certo, et vos mihi assensuros, neque nostris, neque majorum nostrorum saeculis Romanos alios cum tanta nominis sui gloria, tamque singulari peritia decertasse. Cum enim per totum diem aut fallacia, aut terrore, aut impetu audaci ac repentino, aut alio denique modo ordines eorum disturbare conaremur, ipsi nec tantillum a propria sibi altitudine animi deflexerunt, sed qua valent disciplina, stationes servarunt. fortitudine autem animique praestantia semper nobis meliores, complures nostrum Orco demiserunt, ne paucis quidem de eorum numero desideratis. Quodque mirabilis est, etiam in castra se recipiente exercitu, cum haud ita multi rediissent, eosque de nobis multo plures invasissent, tantum abest, ut eos vicerint, ut etiam de suis virtute et alacritate longe praecipuos amiserunt. Post eos cum alii, tametsi imprudenter, in nos incurrisserint infausteque, ut apparebat, pugnassent (ut crederim omnes ad unum manibus nostris interfectum iri), tamen demptis non ita multis, caeteri omnes praeter opinionem evaserunt: quorum etiam ducem imperator, propter ordinem non servatum, salutariter multaturus videtur. Ex his verisimile sit, illum majoribus quam antea spiritibus luce crastina nos aggressurum. nos autem utpote ad resistendum imbecilles et victos, illiberali ac turpi fuga salutem volentes nolentesque petituos. Quod si, cum vitato discrimine salvus esse et ignominia quae victos sequitur, carere liceat (nemo siquidem prudentium reprehendet, si praevium periculum a nobis detestemur), ex aemulatione extrema pericula nobismet creavimus, an non desipere, et ipsi capitibus nostris pestem struere censebimur? 219 Quamobrem hinc discedendum, et quoniam regio alios complures, munitissimosque, et impervios recessus habet, aliquem occupandum, et illic eventum exspectandum iudico. Impune enim, et cum securitate recedere, quam persecutibus Romanis fugere, praestat utique. Haec Orchanes ad Persas proceres: quae ut recta valde et utilia omnium suffragiis confirmabantur. Caeterum Colauses Salingeris, et Catagialus Pachaturus aetate

confecti, et Osmani (66) patri Orchanis coævi, multis expeditionibus periculisque bellicis exerciti, non sibi probari aiebant hanc sententiam: neque cum adhuc Romanos tentare cum securitate liceat, perverso consilio incruentam illis victoriam concedendam; castra namque relinquere, nihil videri aliud, quam aperte victos, ac superatos esse. Imperatori ab ipsis resisti non posse, ne se quidem negare; et omnia excogitanda potius, quam ut Romanis sermonem dent. Fugam vero, cum fugiendi necessitas nulla sit, ne paulum quidem profuturam, sed quæcumque supervacanea, et militum supellectilem in tuto collocaret, ubi placeret, ipse cum exercitu leviter instructo et expedito eodem in loco persisteret, sic ut se nequaquam ostenderet, verum in saltibus et vallibus occultaret, loci ingenio ad id mire apposito. Præterea milites centum diligeret, qui, ubi ipse pridie constitisset, pro speculatoribus starent. Si imperator castris suis se contineret, ipsi quoque tandiu ibi laterent, donec constaret, quo ille venteret. Si in ipsos latitantes moveret, primum quidem directo itinere venire non posse, difficultate et impedimentis locorum naturalibus prohibitum, esseque peritiæ imperatoriæ, non modo exercitum bene disponere, verum etiam tempora et loca conjicere, unde hostibus plurimum noceat, et amicis plurimum prosit (67). Si a recta ratione adeo discesserint, ut tam confidenter ac temere in præruptos montes et profundissima vallium semet intrudant, hoc et ipsos vehementer velle, nec posse quidquam opta-

Α Σαλιγγαρι, και Καταγλαος Πατατοῦρης ἔξωρι μὲν ἤδη τὰς ἡλικίας ὄντες, και Ἀτουμάνω τῷ Ὀρχάνη πατρὶ ἡλικιωταί, πολλῶν δὲ ἔμπεροι πολέμων και κινδύνων, οὐκ ἔφασαν αὐτοῖς ἀρέσκειν τὰ βεβουλευμένα· οὐδὲ ἐξὸν ἀκινδύνως ἀποπειραῖσθαι· Ῥωμαίων, ἔτι ὅπῃ κακοβουλίας ἀναίματῳ τὴν νίκην αὐτοῖς παραδιδόναι. Τὸ γὰρ τὸ στρατόπεδον ἐκλιπεῖν, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἡττηθῆναι προφανῶς. Τὴ μὲν οὖν μὴ ἀντιστεῖναι δύνασθαι πρὸς βασιλέα οὐδ' αὐτοὶ ἀρνηθῆίμεν, εἶπον, ἂν· και πάντα μᾶλλον διανοητέον, ἢ κατὰ στόμα προσυπαντῆν Ῥωμαίοις. Τὸ δὲ φεύγειν ἀνάγκης μὴ παρουσίας, μηδ' ἐπὶ μικρὸν λυσιτελεῖν· ἀλλ' ὅσα μὲν περιττά, και τὴν ἄλλην τῶν στρατιωτῶν ἀποσκευὴν, ἐν ἀσφαλείᾳ καθίσταῖν ὅποι ἂν δοκῇ· αὐτὸν δὲ εὐσταλῆ και κούφην ἔχοντα τὴν στρατιάν, ἐπὶ τῶν αὐτῶν τόπων μένειν, ἐμφανῆ μέντοι μηδαμῶς ποιεῖν τὴν στρατιάν, ἀλλ' ἐν νάπαις και ταῖς κοιλάσι κατακρύπτειν, ἐπεικῶς πρὸς τοῦτο ἔχοντος τοῦ τόπου εὐφυῶς. Ὅσπερ δὲ τινὰς σκοποῦ· ἐκατὸν ἀπολεξάμενον στρατιώτας, ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐστάναι τόπων κελεύειν, οὐ αὐτὸς παρετάττετο τῇ προτεραιᾷ, και εἰ μὲν βασιλεὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἡσυχάζοι, και αὐτοὺς ἐν ταῦθα κρύπτεσθαι ἄχρις ἂν ἡμῖν ἐμφανὲς καταστῆ πρὸς ὃ τι τράπηται κάκεινος. Ἐὰν δὲ ἡμῖν ἐπιτή, πρῶτον μὲν οὐ δυνατὸν αὐτοὺς κατὰ πρόσωπον ἔλθειν τὰς δυσχωρίας παραιτουμένους και τὰς ὀχυρότητας τὰς ἐκ τῶν τόπων. Ἐμπεριῆς γὰρ ἴδιον στρατηγικῆς, οὐ μόνον τὴν στρατιάν διατάττειν κοσμίως, ἀλλὰ και καιρῶν στοχάζεσθαι και τόπων ἐξ ὧν

#### Jacobi Pontani notæ.

(66) Ita scribo, pro Atumano, quod habet Græcus codex. Vulgus Othmanum, seu Othomanum nominat, et ejus posteros Othomanidas pro Osmanidis; postulat id Arabicæ et Turcicæ linguæ pronuntiatio, et Græca prolatio nominis per θ scripti, non adversatur; quando istæc littera non Latinæ t vel th respondet, sed ex usu Græcorum gemino potius ss cum sibilo quodam expresso. (Leunclavius). De origine autem hujus Osmani seu Osmanis, et propagatione imperii Turcici, ex Sultanorum Osmanidarum, seu Turcicis Annalibus, audi somnium, non dissimile illi, quod Astyages rex Medorum de filia sua Cyrum genitura vidit, quodque Herodotus et Justinus retulerunt: Accidit aliquando, ut Etrucules sessus interdiu, semet ad quietem componeret. Ibi tum ei somnium se quoddam obtulit: quo viso fuit expectatus. Mox hinc et inde rem cogitabundus expendens, corpus abluvit, preces suas absolvit, habitusque mutato, Coniam profectus, urbem ingreditur. Agebat istic vir auctoritatis et doctrinæ maximæ, cui nomen Edebales, operum et prodigiorum mirabilium effector, in quem conjecti erant omnium oculi, quod eos in lege Mahometana instituerat, ac facultates cæteroqui amplissimas possideret. Etiam sultanus ipse, quem diximus, Aladines plurimum ei tribuebat. Hunc ubi convenisset Etrucules, ut somnium illi suum exponeret: Venerande vir, ait, per quietem visus sum videre splendorem lunæ prodeuntem e sinu tuo, qui meum in sinum penetraret. Eo cum delatus esset, ex umbilico meo mox enatam fuisse arborem, quæ regiones aliquot, ac præaltos montes, latosque campos umbra sua tegetet. Ad ipsas autem radices arboris perennes aquas emanasse, quibus vineæ passim, et horti irrigantur: ac secundum hæc expectatus fui. Posteaquam diu multumque

semet Edebales, qui a suis vir sanctus habebatur, ob interpretationem somnii torsisset, tandem oratione ad Etruculem conversa: Nascetur tibi filius, inquit, vir optime, cui nomen erit Osman. Is bella plurima geret, ac posteri tui deinceps reges terrarumque principes erunt. Mea quoque filia nuptura est Osmani, ex qua procreabit ille liberos, qui ad dignitatem regiam pervenient, ac populis cum imperio præerunt. Secundum illa natus fuit Osman, qui cum adolevisset, Mahometani illius filiam duxit uxorem, de qua natus est ei filius Urchan (quem Orchanem nostra historia vocat). Cum Osman provinciis aliquot occupatis principatum sibi constitueret partem ditiorum inter duces militares, qui ea in loca cum Etrucule patre venerant, liberaliter distribuit; a quibus illæ regiones hodieque nomina sua sortitæ sunt. Idem Urchani filio ditunculam, cui nomen Chisard Saugagi, et cognomen Inunge, concessit.

(67) De idoneo loco eligendo Vegetius, lib. III, cap. 13. Bonum ducem convenit nosse, magnam partem victoriæ ipsum locum, in quo dimicandum est, possidere. Elabora ergo, ut conserturus manum, primum auxilium captes ex loco, qui tanto utilior judicatur, quanto superior fuerit occupatus. In subjectos enim vehementius tela descendunt, et majore impetu obnitentes pars altior pellit. Qui adverso nititur clivo, duplex subit, et cum loco, et cum hoste certamen. Sed illa distantia est, quod si de peditibus tuis victoriam speras contra equites hostium, loca aspera, inæqualia, montuosa debes eligere. Si vero de equitibus tuis contra adversarii pedites victoriam quæris, sequi debes paulo quidem editiora loca, sed plana ac patentia neque paludibus impedita.

πλείστα τοὺς τε πολεμίους δυνήσονται βλάψαι, καὶ τοὺς φίλους ὠφελῆσαι. Εἰ δ' ἄρα τοσούτων ἐκστήσονται τῶν ὀρθῶς ἐχόντων λογισμῶν, ὥσθ' ἑαυτοὺς θρασείως οὕτως καὶ παραβόλως ἐπὶ τὰ κρημνὰ τῶν ὀρῶν καὶ τὰς χαράδρας εἰσθεῖν, τοῦτ' ἂν μάλιστα βουλοίμεθα ἡμεῖς, καὶ εὐχῆς ἂν ἔργον ἰδεῖν γεγενημένον εἴη. Τὴν νίκην γὰρ ἡμῖν παραδώσουσιν ἀπονητὶ διαφθαρέντες. Τοῦτο μὲν οὖν τοιοῦτον ἔν, οὐδὲ αὐτοὺς οἰόμεθα ἀγνοῆσαι, πείραν ὡς ὀρώμεν πολεμίων ἔργων ἔχοντας. Λείπεται δὴ περιελθόντας τὴν ἄκραν τῶν ὀρῶν ἐκ θατέρου μέρους προσβαλεῖν ἡμῖν, πεδινόῦ τε ἔντος, καὶ βράδιαν παρέχοντος τὴν ἐπιχειρήσειν αὐτοῖς. Στοχάζεσθαι δὲ ἔξεστι παντὶ τῷ βουλομένῳ, ὡς ἄχρις ἂν αὐτοῖς ἡ ὁδὸς διανυσθῆ, δυνατὸν ἡμῖν ἔξω τε κινδύνων καὶ φόβου παντὸς ἑαυτοὺς καθιστᾶν πρὸς τὰ καρτερώτατα ἀναχωρήσαντας, καὶ προσέτι προσέσται τὸ μὴ διὰ τὴν ἐκείνων ὀρώδιαν φεῦγειν δοκεῖν, ἐν δὲ μάλιστα ἐστὶ τὸ αἰσχρὸν, ἀλλ' ἐμπερίεσθαι στρατηγῶν χρωμένους, τὴν ἀσφάλειαν τοῖς οἰκείοις ἐκπορίζειν. Οὐδὲ μόντοι ἐφημεν ὥσπερ σκοποὺς ἐστάναι ἐκάνθον, τὸν βασιλέα περιμεινάντας ἄχρις ἂν ἐγγὺς γένηται. αὐτῶν, τότε ἤδη καὶ αὐτοὺς ἀσφαλῶς ἀποχωρεῖν, οὐδενὸς ἂν ἐπιθησομένου διὰ τὸ εὐσταλεῖς εἶναι καὶ κούρους, καὶ ἱπποῖς χρῆσθαι ἀγαθοῖς. Τοιαῦτα τῶν βαρβάρων βουλευσαμένων, Ὁρχάνης τε ἐπέβητο καὶ οἱ ἄλλοι· καὶ ἐδέδοκτο μένειν ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν τὰ βεβουλευμένα ἐκτελέσσοντας. Εἰς δὲ τὴν Ῥωμαίων στρατόπεδον διήει φήμη, ὡς βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ τραύματος πονίρωσ ἔχει, καιρίως πληγείς. Ὅσοι δὲ ἦσαν ἐτι καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ βασιλεῖ προσκειμένοι τὰς γνώμας, διεφήμισαν ὡς τεληνξόμενον ὄσον οὐδέποτε βασιλέα· εἶτε δὲ καὶ ἀληθῶς οὕτως ἔχειν οἰηθέντες, εἶτε καὶ πρὸς ἔχθραν τὰ τοιαῦτα διεθρύλησαν, ἐν ἀδήλῳ κατελείφθη, τοῦ βασιλέως ὕστερον διὰ τὸ μὴ δοκεῖν τῆς εἰς τὸν πάππον ἕνεκα εὐνοίας ἀμύνεσθαι αὐτοὺς ἀδασάνιστον καταλιπόντος τὸ τοιοῦτον. Τέως οὖν διεθρυλήθη παρ' αὐτῶν καὶ τοῖς ἐκ Βυζαντίου στρατιώταις συνεβούλευον, τοῦ στρατοπέδου πρὸς τὰς παρακειμένας τῆς Βιθυνίας ἀναχωρεῖν πόλεις· ὡς εἰ τι συμβαίῃ περὶ βασιλέα πάντων αὐτῶν ὑπὸ Περσῶν διαφθορησόμενον· ἔνιοι δὲ αὐτῶν, καὶ πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικόν ἐλθόντες, οἷα δὲ εὐνοὶ συνεβούλευον ἀπαγαγεῖν τὴν στρατιὴν πρὸς τὰς πλησίον πόλεις ὡς ἤδη τεταραγμένην ὑπὸ τῆς φήμης, καὶ ὅσον οὕτω καὶ ἀταξίᾳ χρησομένην Ὅ δὲ ἀνένευσ τε πρὸς τὸν λόγον, καὶ μὴ λυσιτελοῦντα ἐφασκε βουλεύεσθαι αὐτοὺς. Ὡς δὲ οὐκ ἐπειθον πολλὰ δεόμενοι, καὶ βασιλεῖ κοινοῦσθαι τὴν γνώμην ὑπέτιθεντο, ὡς ὅ τι ἂν αὐτῷ δοκοῖ πρᾶχθησόμενον. Τοῦτο μὲν δὴ ἐπειθον οἰ-

lius evenire; victoriam enim nullo labore interceptos, quasi in manum tradituros. Hæc ita se habere, ne illos ipsos quidem Romanos, usu belli doctos videri ignorare. Relinqui igitur, ut ubi montium crepidines seu extrema circumierint, ex altera parte, qua planities est, et ad aggrediendum commoditas, invadant. **220** Conjectare autem cuiusvis licere, si volet, donec illi circumierint, posse eos ad munitissima loca interim secedentes, omni vacare timore atque periculo. Accedere hoc etiam, quod non illorum timore perculti fugere (in quo summa insit turpitudine) sed peritia ducis usi, securitatem suis quærere videbuntur. Quos vero centum tanquam in specula stare debere dixerint, imperatorem dum accederet observantes, tum quoque ipsos secure secessuros, quos ut levi armatura præditos, et in equis expeditis nemo sit aggressurus. Hac oratione Orchani cæterisque manendi voluntas injecta est, decreveruntque die sequenti consulta præstare. Interea Romanorum castra rumor pervasit, imperatorem ex lethali vulnere laborare. Quicumque autem adhuc seniori favetant, jamjam animam exhalaturum dictitabant. An quia sic esse putarent, an ex odio famam istam spargerent, in ambiguo mansit; nam imperator postmodum, ne quod avo bene vellent eos punivisse existimaretur, rem indiscussam reliquit. Dum hæc per ora volverentur, etiam Byzantinos milites impulerunt, uti e castris in urbes Bithyniæ vicinas se conferret: alioqui, si quid humanitus imperatori accidisset (68), omnes a Peris trucidandi. Quidam insuper amici ad magnum domesticum adeuntes hortabantur, militem in oppida propinqua deduceret, tanquam malis nuntiis conterritum, et illico tumultuaturum. Domesticum eos repellente, multis precibus rogare insiterunt, uti sententiam eorum cum imperatore communicaret, fieretque quod illi placuisset. Hoc obtinuerunt, quando et ille imperatorem quid ageretur, omnino monendum sentiebat. Protinus vadit, ut ei nuntiet, quid optimates e republica futurum arbitrentur. Imperator id ipsum fore damnosissimum ducere, nec leviter stomachari, ac præcipere quamprimum se ad portam castrorum objiceret, milites cohiberet, ac nequiquam tumultuari omniaque confundi sineret, ne sine hostibus ipsi semetipsos perderent. Ubi ad aditum castrorum venit (venit autem, uti mandatum erat, festinus), totum exercitum ad fugam in urbes incumbentem invenit. Nam Byzantini ne exspectato quidem ejus redite ab imperatore (quem obiisse putabant), **221** tabernaculis cum omni instrumento sublati, ad

## Jacobi Pontani notæ.

(68) Demosthenes, εἰ παθεῖν τί μοι συνέθη, *si quid mihi contigerit*, id est, si mortuus fuisssem, quomodo et Cicero loquitur, pro Milone: *Si quid mihi acciderit prius, quam hoc tantum mali videro.* Et II, De inventi: *Si quid pupillo accidisset.* In I autem Philippica: *Si quid mihi humanitus accidisset*, id est, ut homini. Ea est autem naturæ hu-

manæ conditio, ut a morte nunquam tuta sit. Habet ergo verbum πάγω Græcis modo optativo, particulis εἰ τι præcedentibus singularem quamdam patiendi significationem videlicet mortem. In IV Catilinarie dixit: *Si quid mihi obigerit, æquo animo paratoque moriar.* Et in Maniliana: *Si quid eo (Pompeio) factum esset.*

urbes quas diximus iter capessebant. Quo conspecto, alii ne ipsi quidem manere poterant, sed cuncti jam fugam moliebantur. Magnus domesticus rei indignitatem iniquo passus animo, principes fugitores ad reditionem inducere nitebatur. Cum nihil obtineret (totum quippe agmen jam seditione fervebat), reliqua in postremis ponens, omni studio curaque ad salutem imperatoris se dat; et quam celerrime potest, ad ejus tabernaculum accurrens eum non reperit, quod ministri, dum exercitum ad fugam efferri, castra deserere, ipsum propter illatum vulnus equo insidere non posse cernerent, ejus saluti metuentes, tapeti impositum, ac lembo forte fortuna occurrenti creditum. Constantinopolin perveniendum curaverant. Reversus ipse quoque Philocrenen concessit. In quatuor autem agmina divisit militibus, unum Philocrenen, alterum Nicetiatum, tertium Diacibizam, quartum Rhitzium discessit. Orchanes horum omnium ignarus nihilo minus Parzalum fratrem cum Persis aliquot ire, exercitumque imperatoris speculari jussit; nam eos ne somnum quidem placatum ea nocte visuros, sed ad cladem ipsorum quippiam machinatos opinabatur. Ille tenebris quam maxime dabatur tectus, et castris vicinus, ubi milites turbare sensit, e vestigio nuntium ad fratrem mittit; quo ille nuntio percussus, motus hosce nihil suis apportare boni est auguratus. Paulo post per secundum nuntium eum docet Romanos perturbate ac mistim castris consurrexisse, nec Byzantium, sed versus supradictas urbes aufugisse. Quo cognito, sub auroram ipse quoque motis castris, circa horam ab orto sole secundam, Philocrenen venit. Romani, qui eo se receperant, quoniam claves portæ casu perditæ fuerant, confuse cum calonibus et lixis, vasa et onera portantibus stantes, cum jam Persæ certo in ipsos graderentur, in ordinem redigi ad resistendum non poterant, a bajulis serviitiisque aliis intermistis impediti. Ubi clavibus inventis portæ patefactæ sunt, plures confertim intro rumpebant. Cumque se in ipso introitu vehementius contruderent, ac mutuam comprimerent et conculcarent, tres obriti, 222 foris autem a Barbaris duo et triginta ferro perempti sunt; e quibus duo illustres, Manuel Tarchaniota, et Nicephorus Cantacuzenus, ambo cognati magni domestici; capti item centum quinquaginta; majorem partem servi militum. Equi ablati quadringenti. Reliqui facto globo cum Barbaris confixerunt, et ex illis paulo minus ducentos occiderunt. Orchanes cernens Romanos jam se defendere, cum aliud non posset, copias a mœnibus abducens in proximo castra fecit. Qui igitur illic partim occisi, partim capti sunt, numero tot fuerunt. Postridie (69) in

μέντοι καὶ αὐτὸν ἀναγκαῖον τὰ γινόμενα γνωρίσαι βασιλεῖ. Καὶ δὴ πρὸς βασιλέα ἀπελθὼν, ἀπήγγειλεν ὅσα οἱ ἐν τέλει εἶπον περὶ τοῦ λυσιτελεῖν δοκοῦντος. Βασιλεὺς δὲ ἀσυμφωρότατόν τε ἤγειτο, καὶ ἐδυσχέραινε οὐ μετρίως. Ἐκέλευε τε ὅτι τάχιστα πρὸς τοῦ στρατοπέδου τὴν εἰσολὴν ἐλθόντα, κατέχειν τὴν στρατιάν, καὶ μηδαμῶς ἀτακτεῖν ἐξ ὧν ἀνευ πολεμίων αὐτοὺς ἐφ' ἑαυτοὺς διαφθορασομένους. Τοῦτο μὲν οὖν ἢ προσετέτακτο ἐποίηε κατὰ τάχος. Ἐλθὼν δὲ παρὰ τὴν εἰσολὴν, τὴν στρατιάν εὔρε πᾶσαν ἤδη ὠρμημένην πρὸς τὰς πόλεις φεύγειν. Οἱ γὰρ ἐκ Βυζαντίου, μὴδὲ τὴν ἐκ βασιλέως ἐπάνοδον περιμένοντες αὐτοῦ, ἀλλὰ νομίσαντες τεθνηκέναι βασιλέα, σκηνάς τε καὶ ἄλλα ὅσα ἐπέφεροντο ἀράμενοι, ἐχώρουν πρὸς τὰς εἰρημένους πόλεις. Ὁρῶντες δὲ καὶ οἱ λοιποὶ, οὐκέτι μένειν οὐδὲ αὐτοὶ ἐδύνατο ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου, ἀλλὰ κεκίνητο ἤδη πᾶσα πρὸς φυγὴν ἡ στρατιά. Ὁ μέγας δὲ δομῆστικὸς ἐν δεινῷ μὲν τὰ γινόμενα ἐποιεῖτο, καὶ ὠρμητοὺς πρῶτους τῆς φυγῆς ἀρξασμένους ἀναστρέφειν· ὡς δὲ οὐδὲν τῶν προσηκόντων ἴσχυε πράττειν (πᾶσα γὰρ ἤδη κεκίνητο ἡ στρατιὰ), τῶν ἄλλων ἀμελήσας, διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο πάσης καὶ φροντίδος τὴν βασιλέως σωτηρίαν· καὶ ἡ τάχιστα εἶχε, πρὸς τὴν βασιλέως σκηνὴν ἐλθὼν, τοῦτον μὲν οὐχ εὔρεν. Ἡ γὰρ θεραπεία ἡ περὶ αὐτὸν, τὴν μὲν στρατιάν ἤδη πᾶσαν ὀρῶντες ὠρμημένην πρὸς φυγὴν καὶ τὸ στρατόπεδον ἔρημον καταλειφθὲν, τὸν τε βασιλέα ἀδυνάτως ἔχοντα διὰ τὸ τραῦμα ἴππου χρῆσθαι, δεισάντες περὶ αὐτῷ, ἀρᾶντες ἐπὶ τάπητος, ἐν τῶν παρατυχόντων ἐπέβαλον λέμβω· καὶ ἐκέλευον τοῖς ναύταις εἰς Βυζάντιον ἐλαύνειν. Ἀναστρέφας δὲ ἔχώρει καὶ αὐτὸς εἰς Φιλοκρήνην. Εἰς τέτταρα δὲ ἡ στρατιὰ διαιρεθεῖσα, τὸ μὲν αὐτῆς ἐχώρησεν εἰς Φιλοκρήνην· εἰς Νικητιάτου δὲ τὸ λοιπὸν· εἰς Δακιδίτζαν δὲ τὸ τρίτον, καὶ τὸ τέταρτον εἰς τὸ Ῥιτζίου. Ὁρχάνης δὲ τῶν γινόμενων μὴδὲν εἰδὼς, ὅμως Παρζαλοῦν τὸν ἀδελφὸν μετὰ τινων Περσῶν ὀλίγων ἐκέλευσεν ἐλθόντα κατασκέψασθαι τὴν βασιλέως στρατιάν. ἦτο γὰρ αὐτοὺς οὐδὲ τὴν νύκτα καθεδῆσειν ἀμερίμους, ἀλλ' ἐπιχειρήσειν τι πρὸς κάκωσιν αὐτῶν. Ὁ δ' ὑπὸ τὸ σκίτος ὡς ἐτὴν μάλιστα λαθὼν, καὶ γινόμενος; ἐγγὺς τοῦ στρατοπέδου ἐπεὶ ἤσθάνετο τὴν στρατιάν κεκινήμενην, ταχέως Ὁρχάνῃ τῷ ἀδελφῷ ἐδήλου. Τῷ δ' ἐδόκει μὲν εὐθύς οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τῷ σφετέρῳ κίνησι; τῆς στρατιᾶς, καὶ διεσέεστο τοὺς λογισμοὺς, μετὰ μακρὸν δὲ, Παρζαλοῦν καὶ δεύτερον πέμψας ἀγγελοῦ, ἐδήλου τὴν Ῥωμαίων στρατιάν ἀτάκτως καὶ πεφυρμένως ἀναστᾶσαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου μὴ τὴν εἰς Βυζάντιον τραπέσθαι, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰς εἰρημένας; τῆς Βιθυνίας πόλεις. Ὁ δ' ἐπεὶ ἐπύθετο, ἐπεὶ καὶ περὶ ὄρθρον ἦν ἡ νύξ, ἄρας καὶ αὐτὸς πανστρατιᾶ, ἦλθεν εἰς Φιλοκρήνην, περὶ ὄραν τῆς ἡμέρας; μάλιστα δευτέραν. Ῥωμαῖοι δ:

Jacobi Pontani notæ.

(69) Codex Græcus habet, τῆ δὲ προτεραίᾳ, pridie. Sed quando huc venerint isti equites ac pedites, et a quibus Barbaris interempti sint, non quo conjicere; certe Orchanes mane venit Phi-

locrenen, hora altera post ortum solis. Existimo loco τῆ δὲ προτεραίᾳ, legendum τῆ δὲ ὑστεραίᾳ, postridie pro pridie. Consideret lector.



οὐ εἰς αὐτὴν, ἐλθόντες, ἐπεὶ συνέβη τὸ κλειθρὸν τῆς A pugna equites ac pedites simul omnes septem supra quadraginta occubuerunt, et ad extremum magnus heteriarcha Exotrochus, quem non a barbaro, sed Romano aliquo ictum ferebatur; sive quod eum non agnosceret (jam enim nox intervenerat), sive quod ob dissidium nescio quale se ulcisci vellet, tenobris maleficium occultantibus. Suspicio fuit a Romano vulneratum, quia Persæ tum recesserant, quando ipse caput gladio diffissus, ac cerebro patente, etiamnum in equo, sine voce inventus est, nec diu post animam exhalavit. Per alia porro oppida dispersus Romanus exercitus, eodem die velut ex composito Philocrenen convenit, indeque non procul a castris Orchanis transeuntes, Scutarium accesserunt, et Byzantium libere trajecerunt, unde ad suos quisque lares remeavit. Imperator eos qui de morte sua in castris fabulam disseminarant, criminis damnabat ille quidem, magnopereque accusabat, non tamen pro merito multabat, veritus scilicet, ne odio avi id facere videretur.

οὐ εἰς αὐτὴν, ἐλθόντες, ἐπεὶ συνέβη τὸ κλειθρὸν τῆς A pugna equites ac pedites simul omnes septem supra quadraginta occubuerunt, et ad extremum magnus heteriarcha Exotrochus, quem non a barbaro, sed Romano aliquo ictum ferebatur; sive quod eum non agnosceret (jam enim nox intervenerat), sive quod ob dissidium nescio quale se ulcisci vellet, tenobris maleficium occultantibus. Suspicio fuit a Romano vulneratum, quia Persæ tum recesserant, quando ipse caput gladio diffissus, ac cerebro patente, etiamnum in equo, sine voce inventus est, nec diu post animam exhalavit. Per alia porro oppida dispersus Romanus exercitus, eodem die velut ex composito Philocrenen convenit, indeque non procul a castris Orchanis transeuntes, Scutarium accesserunt, et Byzantium libere trajecerunt, unde ad suos quisque lares remeavit. Imperator eos qui de morte sua in castris fabulam disseminarant, criminis damnabat ille quidem, magnopereque accusabat, non tamen pro merito multabat, veritus scilicet, ne odio avi id facere videretur.

οὐ εἰς αὐτὴν, ἐλθόντες, ἐπεὶ συνέβη τὸ κλειθρὸν τῆς A pugna equites ac pedites simul omnes septem supra quadraginta occubuerunt, et ad extremum magnus heteriarcha Exotrochus, quem non a barbaro, sed Romano aliquo ictum ferebatur; sive quod eum non agnosceret (jam enim nox intervenerat), sive quod ob dissidium nescio quale se ulcisci vellet, tenobris maleficium occultantibus. Suspicio fuit a Romano vulneratum, quia Persæ tum recesserant, quando ipse caput gladio diffissus, ac cerebro patente, etiamnum in equo, sine voce inventus est, nec diu post animam exhalavit. Per alia porro oppida dispersus Romanus exercitus, eodem die velut ex composito Philocrenen convenit, indeque non procul a castris Orchanis transeuntes, Scutarium accesserunt, et Byzantium libere trajecerunt, unde ad suos quisque lares remeavit. Imperator eos qui de morte sua in castris fabulam disseminarant, criminis damnabat ille quidem, magnopereque accusabat, non tamen pro merito multabat, veritus scilicet, ne odio avi id facere videretur.

## CAPUT IX.

*Amor imperatoris in magnum domesticum incredibilis exprimitur denuo. Docetur quomodo contendit, ut eum imperii consortem haberet; quem tamen honorem ille constanter toties repudiavit, cum aliqui se ipsa parum omnino ab imperatore differret, quandoquidem penes eum erat tota imperii administratio. Sed certis de causis a nomine et insignibus abstinuit; quæ tamen, ut videimus libro tertio, etiam certas ob causas postea admisit.*

Ὀλίγας δὲ ἐνδιατριψὰς ἡμέρας Βυζαντίῳ, ἐπεὶ C καὶ ὁ μηρὸς αὐτῷ ἀπὸ τοῦ τραύματος εἶχεν ὑγιῶς, ἐξεληθὼν ἦλθεν εἰς Διδυμοτείχον καὶ τὰ περὶ Ἀδριανουῦ. Διατριβῶν δὲ ἐκεῖ, καὶ πάντοτε μὲν ἡδέως εἶχε τῷ μεγάλῳ δομestικῷ συνεῖναι καὶ ὁμιλεῖν, ὡς καὶ διημερεῦειν αὐτοὺς πολλάκις καὶ διανυκτερεῦειν ἐν ταῖς ὁμιλίαις· καὶ τότε δὲ ὁμιλῶν αὐτῷ τῆς ἀρχαίας τε ἀνεμίμνησκεν αὐτὸν πρὸς ἀλλήλους φιλίας, καὶ τῆς κατάκρας συναφείας, οὐκ ἐν παρέργῳ, ἀλλὰ μετὰ τινος φροντίδος καὶ σπουδῆς, καὶ ὡν μικρῶ πρόσθεν εἰρήκει πρὸς αὐτὸν, ὅτε περὶ Συργιάνῃ εἶδετο τῆς εἰρηκτῆς ἀπολυθῆναι, ὡς οὐτ' ἂν εἶη τι τῶν πάντων ὃ κατὰ γνώμην αὐτῷπραχθῆναι ὃν αὐτὸν ἐβελῆσαι ἂν ποτε κωλύσαι, ἀλλὰ συγκατεργάσεσθαι πάση σπουδῇ· οὕτε εἰ κατὰ δὴ τινα τρόπον δόξειεν αὐτῷ τῆς οἰκίας ἀποστάντα καὶ φιλάτων καὶ γυναικῶς, καὶ συμπάντων εἰπεῖν χρη-

Diebus non adeo multis Byzantii commoratus, femore jam persanato Didymotichum et Adrianopolin excurrit. Ibi, cum antea semper cum magno domestico tam jucunde in sermone versari soleret, ut 223 sæpe dies, sæpe noctes confabulando consumerentur, dum colloctioni vacant, veteris amicitiae et arcissimæ conjunctionis, non per transennam, sed cogitato, et de industria eum commonefacit; illorum præterea, quæ nuperrime pro Syrgianne e carcere liberando roganti responderat, nihil penitus fore scilicet, quod si ille factum vellet, non idem ipse vellet, et in quo efficiendo non etiam omni studio elaboraret, neque si quo modo relicta patria, uxore, liberis, et ut semel dicam, rebus omnibus, in solo peregrino ævum traducere institueret, posse unquam ab eo divelli, sed prius eum docturum, quam id intempestive atque insolenter

faceret. Si ab ista cupiditate avertere mentem ejus non posset, se quoque, rebus universis remisso nuntio, vitam cum illo vagam in locis exteris victurum. Deinde, si a Deo, in cujus unius manu id est, optio sibi daretur ut pro illo hac luce decederet (70), se omnimodis de annis suis ad illius annos additurum. Ad hæc, si quacunque tandem de causa, contingeret ipsum stricto ense inse ad cædem ipsam rucere, ac invitum reprimi, facinus quidem, ut malum reprehensurum; eum tamen idcirco nunquam odio prosecuturum. Hic cursum orationis interrumpens magnus domesticus, omnium bonorum magis quam aliorum quorumdam meminisse dixit, et arbitrari, si quis unicus post fata rerum humanarum sensus et memoria restet (71), omnia potius, quam sermonem hunc, menti suæ nobis indelebilibus inculptum, oblivioni traditurum. Quid autem nunc ista sibi velint, et quorsum spectent, haud assequi. Tum imperator, Recte, hactenus enim ipsum eorum vim celasse, quam nunc manifeste proditurus sit. Quam sincere ac pure illum corde suo amet, jampridem multis argumentis cognovisse; cupere autem nunc eundem amorem suum exterioris quoque omnibus et Romanis et barbaris per terras ultimas clarum conspicuumque reddere; quod quidem futurum sit, si et ipse purpuram indutus, et imperatoris insignibus ornatus una secum Romanis imperitet, sibi palam assideat, secum more imperatorio respondeat. Et quanquam hoc extra, inquit, singulare quiddam et eximium, ut sane est, videbitur, tamen si cum interiore mea erga te affectione comparetur, multo illa inferius reperietur. Nam et alii ante nos consortem imperii (72) elegerunt, majestatemque communicarunt;

μάτων, ἐπ' ἄλλοτρίας διατρέθειν, δυνήσεσθαι ἂν ποτε ἀποστήσεσθαι αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀκαίριον τοῦ πράγματος· καὶ τὴν ἀτοπίαν ὅση ἐκδιδάξειν. Ἐὰν δὲ μὴ δύναίτο τῆς ὀρμῆς ἀφιστῆν, καὶ αὐτὸν εἰπόντα πᾶσι χαίρειν, ἀλήσεσθαι τὴν ἐπὶ ξένης πλάνην· ἔτι τε εἰ αἴρεσις αὐτῷ δοθείη, πάντως δὲ παρὰ τοῦ τὰ τοιαῦτα δυναμένου Θεοῦ τὸν ἕτερον αὐτῶν παρὰ τοῖς πλείοσι γενέσθαι, ἀπάσαις ψήφοις αὐτὸν ἂν ἐλέσθαι τὴν ἐν Ἰδίου διατριβὴν, ὑπὲρ τοῦ αὐτὸν μακροῦ βίου ἀπολαύειν· καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις, εἰ καθ' ἴντιναοῦν αἰτίαν ξίφος αὐτὸν γυμνώσαντα συνέθη κατ' αὐτοῦ χωρῆσαι ὡς ἀποκτενοῦντα πάντως, ἔπειτα ἄκοντα εἰς τέλος ἀγαγεῖν τὴν ἐπιχειρήσιν κωλυθῆναι, μέμψασθαι μὲν ἂν τὴν πράξιν, ὡς οὐκ ἀγαθὴν, αὐτὸν δὲ δυνήσεσθαι μηδέποτε μισῆσαι. Μεταξὺ δὲ τῶν τοιοῦτων λόγων ἐπικόπων τὴν ὀρμὴν, πάντων μὲν ἔλεγε τούτων ὁ μέγας δομέστικος μεμνησθαι, καὶ μᾶλλον ἢ τινων ἄλλων ὄσεσθαι δὲ καὶ ψυχᾶς εἰ τις ἀσθησις καὶ μνήμη τῶν κατὰ τὸν βίον μετὰ τὴν ἐνθῆνδα ἀπαλλαγῆν, πάντων μᾶλλον αὐτὸν ἐπιλέσσεσθαι τῶν ἄλλων ἢ τῶν λόγων τουτωνὶ ἀνεξήλαίεπτα τῇ διανοίᾳ ἐγκωλαμμένων. Ὅτι δὲ αὐτῷ τὰ τοιαῦτα δύναται νοεῖν, νῦν ἀγνοεῖν. Εἰκότως, εἰρηκεν ὁ βασιλεύς· ἔτι γὰρ ἑαυτῷ τῶν τουτωνὶ τὴν δύναμιν ἄδηλον παρακατέχειν, νυνὶ δὲ ποιήσῃ φανεράν· τὴν γὰρ ἐνδολεν πρὸς αὐτὸν ἀκραιφνῆ καὶ καθαρὰν φιλίαν αὐτῷ μὲν εἶναι καὶ πάλαι δῆλῃν ἐκ πολλῶν· βούλεσθαι δὲ νῦν καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οὐ Ῥωμαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ἑσχατιαῖς γῆς βαρβάρους· ἔνδηλον καὶ φανεράν ποιῆσαι· τοῦτο δὲ γένοιτο· ἂν εἴγε καὶ αὐτὸς πορφύραν ἐνδοῦς, καὶ παρασήμους κοσμηθεὶς βασιλικούς, συμβασιλεύσει Ῥωμαίων, καὶ συνεδριάζων αὐτῷ φανείται καὶ χρηματίζων βασιλικῶς.

#### Jacobi Pontani notæ.

(70) In Græco est, *παρὰ τοῖς πλείοσι γενέσθαι, apud plures esse*. Sic rursus cap. 16, *Ἄν τε γὰρ ἀπέλθω πρὸς τοὺς πλείονας, sive enim abiero ad plures*. Loquitur eodem modo Plautus Trinunmo.

*Lacrymas hæc mihi, cum video, Eliciant, quia ego ad hoc genus hominum duravi,*  
[quin prius

*Me ad plures penetravi?*

Plures vocant mortuos, quoniam revera plures sunt mortui, quam vivi. Aristides Sophista: Ταῦτα εἰπόντας ἂν αὐτοὺς οἶμαι ῥαδίως πάλιν πορεύεσθαι παρὰ τοὺς πλείονας, εἰ δὴ χἀκείνους μετὰ τῶν πλείωνων χρῆ νεῖσθαι δοκεῖν, ἔπερ ἔγωγε οὐκ οἶμαι. Id est: *Hæc eos locutos, arbitror facile ad plures, (hoc est, ad mortuos, seu ad inferos) redituros, si modo quidem etiam illi cum pluribus jacere existimandi sunt, quod mihi sane non videtur*. Verumtamen sensum verbis aliis paulo clarius expressi, cum dixi. *hæc luce decederet*.

(71) Sulpitius ad Ciceron. in illa consolatoria epistola super obitu Tullii: *Quod si quis etiam inferis sensus est, qui illius in te animus fuit, hoc certe illa te facere non vult*. Isocrates in laudatione Evagoræ tali quodam principio usus est, eum dixit putare se, si quis eorum quæ hic fiunt sensus ad mortuos perveniret, nihil posse ipsi Evagoræ accidere optatius, quam ut res ab ipso præclare ac fortiter gestæ eloquentis alicujus hominis voce, ut ipsarum dignitas posceret, cele-

brarentur. Eum imitatus M. Tullius, *Philipp. ix*, ubi de Servii Sulpitii statua erigenda agitur: *Mihi autem recordanti, inquit, Servii Sulpitii multos in nostra familiaritate sermones, gratior illi videtur, si quis est sensus in morte, aenea statua futura, et ea pedestris magis, quam inaurata equestris*. Pluribus hæc Muretus Variar. lect. lib. 7, cap. xix. Porro quas res de nostris rebus cognoscant beati, consulendi sunt theologi. Idem asserunt absque peculiari revelatione permissuque Dei damnatos rerum nostrarum nihil cognoscere. Idem sentiunt de his qui purgatorio igne detinentur, quibus Deus de his quæ apud nos aguntur, crebrius quam damnatis, quando opus est et illi placet, revelat.

(72) Michael pater ejus cum Andronico seniore, et is cum Michaelo primo Palæologo, et superiores quoque Constantinopolitani cum liberis suis imperarunt. Apud Romanos imperatores, a Dioeletano. qui primus imperium cum Maximiano commilitone suo communicavit, et in ea re moderationis summam laudem promeruit, usitatum fuit habere consortem imperii: non modo ut unus Orientis, aliter Occidentis esset imperator, sed etiam, ut plures Occidenti imperarent: tametsi hoc interdum per tyrannidem potius factum est. Notanda ambitio, et φιλαρχία Alexandri Magni, qui Dario majorem partem regni usque ad Euphratem, et alteram filiam uxorem, pro reliquis capti vis triginta millia talentum offerente.

Καίτοι τοῦτο δοῦναι μὲν ἂν τοῖς ἔξωθεν ὑπερφύεσσι ὡσπερ δῆτα καὶ ἔστι, τῆδε ἔνδοθεν πρὸς σέ μου διαθέσει διαβάλλων τις, ἡττώμενον εὐρήσει παρὰ πολὺ. Τὸ μὲν γὰρ κοινῶν ἐλέσθαι τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς εὐδοξίας μεταδοῦναι, καὶ ἄλλοις ἂν τισὶν εὐροὶ τις εἰργασμένον πρὸς ἡμῶν· τῇ δὲ φιλίᾳ καὶ τῇ συμποσίᾳ, ἣν ἐν ἀλλήλοις ἐκτητάμεθα ἡμεῖς, καὶ τοὺς παρὰ πηγαῖς καὶ συγγραφεῦσιν ἐπιφιλίαις ὑμνουμένους οὐκ ἐπ' ὀλίγον νομίζω παρηκοντικέναι. Ὅθεν εἴ τι καὶ τῶν θαυμασίων δοκεῖ εἶναι τοῖς ἄλλοις πᾶσι, τῶν μετρίων ἔμοιγε φαίνεται καὶ ὀλίγων, οὗ διὰ τὸ μάλιστα βούλεσθαι μόνον καὶ ὡσπερ τι δεῖγμα οἰεσθαι μικρὸν τῆς ἔνδοθεν στοργῆς τῆς περὶ σέ, ἀλλ' ὅτι καὶ Ῥωμαίους οὐ μικρὸν εἰς τὰ πράγματα λυσिताλήσει. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐκ τούτων ἐπιχειρεῖ τὸν μέγαν δομέστοκον πείθειν αὐτῷ συμβασιλεύειν καὶ συνδιέπειν τὴν ἀρχήν· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς μὲν ἔλεγε τὴν Ἰσθμὴν καὶ ὁμοίαν ἔχειν περὶ τὸ πρῶγμα δόξαν· καὶ μέγα μὲν αἰεσθαι καὶ θαυμαστὸν καθ' ἑαυτὸ τε εἶναι καὶ δοκεῖν τοῖς ἄλλοις ὡσπερ τις κορωνῆς τῶν ἐν ἀνθρώποις εὐτυχημάτων ὄν, τῇ φιλίᾳ δὲ αὐτῶν παραβαλλόμενον τῇ πρὸς ἀλλήλους, οὐδὲν τῶν θαυμασίων εἶναι, οὐδὲ τῶν εἰκότως ἂν ἐκπληξῆσαι δυναμένων. Ὁ γὰρ τὴν αὐτοῦ ζωὴν τῆς οἰκείας προτιθεῖς, καὶ μεθ' ὧν ἂν ἡδονῆς τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀνθελόμενος ἀποθανεῖν τί θαυμαστὸν εἰ καὶ βασιλείας μεταδοίη, ἢ εἴ τινας καὶ τοῦτου θαυμασιωτέρου; τῆς δὲ εὐεργεσίας ἕνεκα ταυτησί πολλὰ; μὲν ὀφείλειν χάριτας ὁμολογεῖν, καὶ λόγους τε καθόσον οἶδόν τε τὴν ὑπὲρ αὐτῆς χάριν ἀφοσιοῦν, ἔργοις τε ἀμείβεσθαι τοῖς ἴσοις, τὴν ὁμοίαν καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς καρδίας αὐτῷ προσάγοντα καὶ φιλίαν καὶ στοργήν. Ὁ δὲ αὐτῷ προστάττει νῦν δέχεσθαι τε, καὶ ὡς τετελεσμένον νομίζειν ἤδη· τὸ γὰρ εἰς αὐτὸν ἦκον, οὐδὲν ἔλλειπειν τοῦ πεπράχθαι· ἔργῳ δὲ τελεῖν μήτε δύνασθαι μήτε κατὰ γνώμην αὐτῷ εἶναι, μήτε καθ' ἡδονήν. Διὸ αὐτὸν τε παύεσθαι πείθειν ἐπιχειροῦντα περὶ τούτου, καὶ αὐτῷ παραιτουμένῳ συγγινώσκειν. Βασιλεὺς δὲ οὐχ οὕτως ἔφασκεν ἀπροφασίστως παραιτεῖσθαι χρῆναι· ἀλλὰ τὰς αἰτίας διδάξαντα πρῶτον, καὶ τὴν ἀξίωσιν πείσαντα ὡς παράλογον, οὕτως ἤδη ἀπολύεσθαι αἰτίας· πρὶν δὲ ταῦτα ποιεῖν οὐ συνετόν, οὐδ' ἄγαν φιλοῦντος οὕτως ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας ἰσχυρίζεσθαι τὸ μὴ πεισθῆναι ἂν ποτε. Καίτοιγε εἰ μὴ τι ἄλλο, τὸ γοῦν αἰεὶ διαθεσθαι οὐδεὶς εἶναι μὴτε μεῖζον μὴτε ἕλαττον ὁ θελήσαντος ἐκείνου, μὴ ἂν εἰς πέρας ἀγαγεῖν αὐτὸν ἀξίον καταναγκάσειν πείθεσθαι αὐτῷ. Εἴ δ' οὐχ οὕτως ἔχεις, δίκαιον διδάσκειν ὡς ἂν εἰδείην τὸν πρότερον ἡπατημένος χρόνον. Οὕτως ἔφασκεν ὁ

Jacobi Pontani notæ.

respondit, præstaturum se ea, si secundus sibi, non par haberi velit. Cæterum nempe mundum posse duobus solibus regi, neque orbem summa duo regna salvo statu terrarum habere. Justinus lib. II.

(73) Pugnancia videtur loqui, si sequentia consideres. Sed hæc ad animum, quæ sequuntur, ad habitum, et insignia, et nomen pertinent, quæ

ab 224 amicitia autem et voluntatum conspiratione etiam a poetis historicisque prædicatos, non parum a nobis superatos opinor. Quamvis igitur aliis omnibus mirabile, mihi tamen mediocre et exiguum quiddam apparet; non solum quia maxime tibi volo, et id tanquam parvum aliquod documentum intrinseci summi que amoris erga te meci existimo, sed etiam quia id Romanæ reipublicæ majorem in modum proderit. His rationibus imperator magnum domesticum promovere nitēbatur, ut imperii collega simul ad clavum sederet. Ille vero idem se prorsus sentire respondit, et magnum quiddam ac suspiciendum esse imperium Romanum per se, et aliis humanarum felicitatum quasi coronidem quamdam et fastigium quoddam videri; si tamen cum eorum mutua charitate conferatur, nec admirabile, nec merito obstupescendum esse. Qui enim alterius vitam suæ antetulit, et pro eodem summa cum voluptate emori elegit, quid mirum, si cum hoc imperium, aut si quid imperio præstantius est, dividat? De hac autem beneficentia multum se illi debere, idque ingenue confiteri, et verbis quam religiosissime possit gratias agere, re ipsa referre, cum animo eandem illi benevolentiam amorisque magnitudinem remetiat. Quod vero nunc sibi imponat, id se admittere, et pro confecto ducere [73] (quod enim ad se attineat, nihil deesse, quominus confectum sit), re tamen nequire perficere, neque allubescere sibi, neque ullam jucunditatem parere. Quamobrem cæptis desistat, sibi que recusanti ignoscatur. Tum imperator: Non ita præcise, nulloque prætextu recusandum, verum causas afferendas, et quod postuletur, cum ratione non congruere demonstrandum, atque ita demum culpam ab se amovendam: alioqui nec prudentis, nec valde amantis esse, asseverare simpliciter, nunquam sibi persuasum iri. Ac si non aliud, hoc unum certe, quod semper præ se ferat, nihil esse tam parvum aut magnum, quod eo volente non sit facturum, jure ad dandas manus posse compellere. Si aliter sit, par esse, ut demonstrat, quo se hactenus dolis ductatum fuisse intelligat. Tum magnus domesticus: Non aliter esse, et semper sese affirmare facturum: quæ ille velit omnia, et in præsens nihilo minus ad hoc ipsum paratum esse. Cæterum quod modo a se conetur impetrare, in eo non dici cohærentia. 225 Omnia enim propter me executurum dixerim, inquit, sed propter te fiant. Cum porro id, de quo nunc sermonem habemus, propter me sit, neque justitia sinit, neque necessitas flagitat quidquam te verborum amplius persuasionis ergo proloqui. Nam quia tu

sibi ait non allubescere, neque ullam jucunditatem parere. Adhibet etiam ista recusatione argutias. Demum infra, ex illis, *exteriore quidem habitu vestituque non eo* etc., patet, non tam officia ac munera imperatoria recusasse, quam propter externam illam majestatem, cum non deessent Andronico liberi, etsi impuberes, invidiam fugisse.

ita affectus es erga me, ut ego erga te, et idem quod ego profiteris, non est secundum rationem existimare, orationem tuam apud me valere debere, meam apud te non item. Si igitur in utroque eandem vim habet idemque valet, decet ut tu quoque quod ego malim id præstes, cum præsertim de me sit negotium. His, et pluribus ultro citroque dictis, Imperatore id agente, ut eum ad imperii societatem capessendam induceret, magno vero domestico prorsus abnuente, in præsens digressi sunt: cum nec ille spem omnino abjiceret, nec hic tantum valeret ut a sententia illum detorqueret. Videns ergo adeo retractarium imperator, alios insuper in partem laboris hujus vocare statuit, si forte per eos quod volebat consequeretur. Andronicum Asanem, ipsius socerum, et protostratorem Synadenum assumit, domesticoque coram præsentem, postquam super aliis nonnullis eos compellavit, rem propositam exorsus est. Domesticus divitiis quo de argumento texeretur oratio, e concilio imperatorem, ac si quiddam necessarium haberet dicere, evocat; et seducens eum, per Deum obtestatur, ne quid eorum quæ decrevisset ad præsentem proferret, utpote utilitate nulla inde consequutura. Nam si ab ullo mortalium eo percelli potuisset, ab ipso potuisse. Et quia multis assiduisque congressibus actum egisset, mirari se, quomodo alios id sibi effecturos speraverit. Imperator, quoniam conatum suum fore inanem cernebat, magno in dolore per dies complures fuit, deque magni domestici inobedientia et parum honesta pertinacia querimoniam habuit. Verumtamen precibus obsecutus, de re tantopere cupita conticuit. Illi alii, quid imperator voluisset, non eatis norant, nisi quod verisimiliter conjectabant de arduis negotiis cum ipsis acturum, a domestico impeditum fuisse: quam rem ei vitio vertebant, secumque iniquissime actum contendebant. Porro nemo qui ista audit, nullo argumento probata nos scribere ac mentiri putet, quod hæc usque hodie non publice innotuerunt. **226** Testor enim omnia inspectantem et universis quæ sunt semper præsentem incertumque et occultorum nihil nescientem Deum, me neque in cæteris omnibus, quæ narraui, vel odium, vel gratiam, vel aliud quidquam veritati præposuisse, et nunc rem gestam ut gesta est vobis tradidisse. Neque vero semel, bisve quaterve, sed sæpius Andronicus junior imperator Cantacuzenum magnum domesticum toto pectore et omni conatu ornamentis imperatoris condecorare, sibi que assessorem et collegam cooptare contendit. Quo nimio-pere detrectante, confirmanteque, quo res cumque caderet, nunquam se obtemperaturum, diu in gravi ægritudine versatus est, et immodicam ejus obstinationem in reprehensione posuit. Exteriores quidem habitu vestituque non eo incedebat, quo imperator postulabat, sed actionibus propemodum nihil ab eo differebat. Nam et rerum tota administratio per illum erat, et edictis imperatoris æque ut ipse imperator in nio seu cinnabari subscribebat: quæ iue

Α μέγας δομῆστικός ἔχειν, καὶ αἰετὸ διττοχουρίζεσθαι πάντα πράττειν θέλειν, ἅττα ἂν βούλοιο αὐτός, καὶ νῦν οὐδὲν ἦτοον πρὸς τοῦτο παρεσκευασμένος εἶναι. Ἐφ' οὗ δὲ πείθειν νῦν ἐπιχειρεῖς, οὐ σώζειν τὴν ἀκολουθίαν τὸν λόγον. Πᾶν γὰρ θέλειν ποιεῖν φαίην ἂν, ἢ οὐ δι' ἐμὲ ἂν γίγνοιτο, διὰ σὲ δέ. Περὶ οὗ δὲ νῦν ὁ λόγος δι' ἐμὲ ὄντος, οὐ δίκαιον οὐδ' ἀναγκαῖον εἰς πειθῶ τῷ λόγῳ χρῆσθαι· ἄλλως τε καὶ αὐτὸν ὡσαύτως διακειμένον περὶ ἐμὲ, καὶ τοῖς ὁμοίοις καὶ αὐτὸν χρώμενον λόγοις, οὐκ εὐλογον πρὸς ἐμὲ μὲν ἰσχυρὸν τὸν λόγον ἡγεῖσθαι, πρὸς σὲ δὲ μὴ δύνασθαι τὰ ἴσα. Εἰ δ' ἐν ἀμφοτέροις ὅμοιαν ἔχει τὴν ἰσχὺν, δίκαιον καὶ σὲ, ὃ μᾶλλον ἐγὼ βούλομαι ποιῆσαι, ἄλλως τε καὶ περὶ ἐμοῦ τοῦ ζητουμένου ὄντος. Τοιοῦτων δὲ τινων καὶ πλειόνων ἐτέρων πρὸς ἀλλήλους εἰρημένων, βασιλέως μὲν ἐπιχειροῦντος πείθειν δεχέσθαι τὴν βασιλείαν, τοῦ μεγάλου δομῆστικού δὲ μήτε βουλομένου μήτε πειθόμενου, τὸ νῦν μὲν ἔχον, διελύθησαν, οὐτ' ἀπαγορεύσαντος εἰς τέλος βασιλέως, οὐτε τοῦ μεγάλου δομῆστικού ἀποσχέσθαι τοῦ πράγματος πείσαι δυναθέντος βασιλέα. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν οὕτως ἀνθιστάμενον ἔρων, δεῖν ἔγνω καὶ ἐτέρους πρὸς πειθῶ παραλαβεῖν, εἴπως δυναθῆι δι' αὐτῶν πείσαι δεχέσθαι τὴν βασιλείαν, καὶ παραλαβὼν Ἀνδρόνικον τὸν Ἀσάνην, ὄντα τοῦ μεγάλου δομῆστικού πενθερὸν, καὶ τὸν πρωτοστράτορα Συναδηρὸν, καὶ αὐτοῦ μεγάλου δομῆστικού παρόντος, μετὰ τὸ διαλαχθῆναι περὶ τινων ἐτέρων πρὸς αὐτοὺς, ἤδη καὶ περὶ τοῦ προκειμένου προοιμιαζομένου, ὁ μέγας δομῆστικός περὶ ὧν ἔσονται οἱ λόγοι συμβαλὼν, ἀνίστη τε τὸν βασιλέα τοῦ συνεδρίου, ὡς περὶ τίνος ἀναγκαίου μέλλων διαλέξεσθαι: καὶ μόνον παραλαβὼν, ὥρχις τὸν Θεὸν, μηδὲν πρὸς τοὺς εἰρημένους περὶ ὧν βούλοιο εἰπεῖν, ὡς ὠφέλειας οὐδεμιᾶς ἐκ τῶν λόγων ἐσομένης. Εἰ γὰρ ἐνῆν ὑπὸ τινων πεισθῆναι, μᾶλλον ἂν τῶν ἄλλων πάντων ἐπιθετο αὐτῷ. Αὐτοῦ δὲ ἐκ πολλῶν καὶ συνεχῶν ὁμιλιῶν πλείον ἠνυκτός οὐδὲν, θαυμάζειν εἰ ἐτέροις τίσιν ἡλίσις τοῦτο γενέσθαι δυνατόν. Βασιλεὺς δὲ ἡγήσασθαι μὲν οὐκ ἐπ' ὀλίγον, ὄρων ἤδη τὴν ἐπιχειρήσιν οὐκ ἐσομένην ἀνυσθῆναι δυνατῆν. Καὶ διετέλεσεν ἡμέρας οὐκ ὀλίγας, ἀλγῶν τε καὶ πολλὰ τὸν μέγαν δομῆστικὸν καταμεμφόμενος τῆς ἀπειθείας καὶ τῆς οὐ καλῆς φιλονομίας. Ὅμως μέντοι τοῖς ἐκείνου πειθόμενος λόγοις ἀπέσχετο τοῦ λέγειν περὶ ὧν ὤρητο πρὸς τοὺς εἰρημένους. Καὶ αὐτοὶ δὲ ὅτι μὲν ἐμελλεν εἶρεῖν, οὐκ ἤδεισαν ἀκριδῶς, ὁ βασιλεὺς, ὅμως δὲ ἐκ τῶν εἰκότων στοχαζόμενοι ὡς περὶ τινων μεγάλων διαλέξεσθαι μέλλοντος αὐτοῖς, ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομῆστικού κωλυθείη, ἐν αἰτίαις τε αὐτὸν ἐποιοῦντο, καὶ τὰ ἔσχατα ἡδικῆσθαι διετεινόντο ὑπ' αὐτοῦ. Μηδεὶς δὲ ταῦτ' ἀκούων, ἀνεξέλεγκτα οἰέσθω ψευδεσθαι ἡμᾶς διὰ τὸ μὴ πᾶσι μέχρι νῦν τὰ τοιαῦτα κατὰ δήλα γενέσθαι. Ἰστω γὰρ Θεὸς ὁ πάντα ἐφορῶν, καὶ πᾶσι τοῖς γινόμενοις αἰετὸ παρῶν, καὶ τῶν ἀδελφῶν καὶ κεκρυμμένων ἀγνοῶν μηδὲν, ὡς οὐτ' ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς συγγεγραμμένοις ἄπασιν, οὐτ' ἔχθραν οὐτε φιλίαν, οὐτ' ἄλλο τῶν πάντων οὐδὲν.

τῆς ἀληθείας προεθέμεθα, νῦν τε οὕτως ὡς ἐγένετο ἅπερ τοῦ πράγματος τὴν διήγησιν ἀποδιδόμεν ὑμῖν, ὡς οὐχ ἅπασι οὐδὲ δις καὶ τετράκις, ἀλλὰ καὶ πολλάκις βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ νέος Καντακουζηνὸν τὸν μέγαν δομῆστικον ὅλην γνῶμην καὶ πάσῃ σπουδῇ τοῖς βασιλικοῖς ἠθέλησε κοσμηῆσαι πρᾶσῃμοις, καὶ συγχάθεδρον αὐτῷ καὶ συμβασιλεύοντα ἀποδειξάι. Αὐτοῦ δὲ παραιτουμένου ἰσχυρῶς, καὶ μηδ' ἂν εἴ τι γένοιτο πεισθῆσασθαι ἰσχυριζομένου ἡλγησέ τε σφοδρῶς ὁ βασιλεὺς ἐπιπολῶν, καὶ τῆς ἀκαίρου κατεμέμψατο φιλονεικίας. Τῷ μὲν δὴ ἐξωθεν σχήματι καὶ τῇ περιβολῇ, οὐχ ἢ ἤξίον ἐγεγόνει ὁ βασιλεὺς, ἔργοις δὲ οὐδὲν ἦν σχεδὸν διαφέρων βασιλέως. Ἦ τε γὰρ διοικήσεις τῶν πραγμάτων πᾶσα ὑπ' αὐτῷ ἦν, καὶ τὰ βασιλέως προστάγματα, οὐχ ἦσαν ἢ αὐτὸς βασιλεὺς, ἐρυθραῖς ὑπεσημαίνετο ὑπογραφαῖς; καὶ ἅ ἐξεφέρετο παρ' αὐτοῦ, τὴν ἴσῃν καὶ ὁμοίαν δύναμιν τοῖς βασιλέω; εἶχε καὶ τὰλλα ὅσα βασιλέως ἔργα ἦν, καὶ αὐτῷ ἐξῆν. Στρώμασι τε γὰρ ἐφύπνυτε βασιλέως, εἴποτε στρατευομένη συνέβαινε τοῖς αὐτοῦ σκευοφόροις μὴ παρῆναι. Καὶ τῇ βασιλέως κλίνῃ ἢ μηδὲ υἱῷ καὶ βασιλεῖ, εἰ μὴ ἐπιτραπέει, ἔξεστιν, αὐτὸς ἀνεκλίνετο ἀκωλύτως ὁμοίως τε ἀπόντος καὶ παρόντος βασιλέως. Ἐμβάσι τε ἐχρήτο ταῖς βασιλικαῖς ἀδεέστερον τοῖς ἰδίοις, ὅποτε συνδιενυκτέρευε βασιλεῖ, καὶ πάντα ἔπραττε βασιλικῶς, ὡς καὶ βασιλέα ὄρωντα τὰ τοιαῦτα ἤθεσθαι τε ἄγαν ὑπερφυῶς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐνδείκνυσθαι ὡς εἴη αὐτῷ καθ' ἡδονήν. Τὰ τοιαῦτα δὲ οὐδὲ τῇ βασιλίδι Ἄννη ἀγνωστα ἦν, ἀλλὰ παρούσης καὶ αὐτῆς ἐπράττετο πολλάκις, ὡς καὶ βασιλέα πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικον λέγειν, ὅτι τί δ' ἂν εἴη δευδόν, εἰ ἅ ἰδίᾳ, ταῦτα καὶ δημοσίᾳ πράχθει, καὶ τοῖς πᾶσι γένοιτο καταφανῆ; Ὁ δ' οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον ἀπευθεῖτο, ἀρκεῖσθαι τοῖς παροῦσι φάσκων. Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων, τῆς ἀληθείας ἕνεκα, τοσαῦτα εἴρηται ἡμῖν.

## 227 CAPUT X.

*Quomodo Benedictus Zacharias Genuensis, posterique Chium insulam sibi propriam fecerint. Ejus recuperandæ occasionem Calothetus dynasta Chius, matre magni domestici conventa, ostendit; a qua filius et imperator Didymotichum ob id Byzantio evocantur. Cum Calotheto præsentibus colloquuntur. Consilium magni domestici, quo pacto cum Martino, qui tum Chium obtinebat, agendum sit.*

Οὐ πολλοῖς δὲ ἔτεσι πρότερον, Ζαχαρίας Μπε- νέτος ὁ ἐκ Γεννοῦσας τῇ Χίῳ ἐπιθέμενος ἐκράτησεν αὐτῆς. Βασιλεῖ δὲ Ῥωμαίων τῷ πρεσβυτέρῳ Ἀνδρόνικῳ, διὰ τὰς συχὰς ἐφόδους τῶν Περσῶν κατὰ τῶν πρὸς ἔω τοῖς Ῥωμαίοις ὑπάρχων πόλεων, οὐ

Non multis ante annis Benedictus Zacharias (74) Genuensis Chium invadens, ea potitus est (75). Cum vero seniori Andronico propter frequentes, et infestas Persarum in urbes orientales Romanorum incursiones difficile esset insulam recuperare,

## Jacobi Pontani notæ.

(74) Propria solet postponere, quod apud nos inusitatum est. Itaque pro Zacharias Benedictus, scripsi Benedictus Zacharias. Erat autem Μπένετος. Recentes enim in hujusmodi Italicis et Latinis vocibus, ut est Benedetto, pro littera b ponunt π, et quidem πρᾶξια εἰ μ. Hic pro Benedictus, scribitur μπενεδικτους, et Beato exprimitur his litteris, μπεάτο. Lege Henrici Stephani libellum, de infidis Græcæ linguæ magistris, pag. 137. Hic autem ex μπενεδικτους factum depravate μπένετος, non dubito.

(75) Quæ deinceps de insula Chio a Genuensibus per vim occupata, et vi retenta, ab hoc nostro memorantur, vehementer discordant ab iis quæ Petrus Bizacus memoriæ prodidit lib. iv Historiæ Genuensis, et post eum Ubertus Folieta, lib. vii, dum Sinyrnam et Chium a Michaelē I Palæologo Genuensibus donatas esse affirmant. Locum ad verbum describemus: Circa hæc tempora (1261) Michael Palæologus orientis imperium obtinebat. Qui ob privatus similitates et inimicitias, quæ illi cum Venetis

intercedebant, singularem benevolentiam, et animi propensionem in Ligures manifestis argumentis præ se ferebat. Et cum multum reipublicæ interesset, tam potentis principis in Oriente, ad navigationes Atticas conficiendum, amicitia atque favore adjuvari, sub initium proximi anni Jordano Raalungo cive Astensi prælore, senatus nomine Gulielmus vicecomes, et Guarnerus, judex, prudentissimi atque integerrimi viri, optimeque de patria semper meriti, ad eum legati missi sunt, quorum opera atque industria respública assecuta est, ut initio cum ipso fœdere atque amicitia, res orientales longe meliori loco, quam antea essent. Ipse etiam, ut aliquò recenti beneficio sibi rempublicam arctius, ut nonnullis placet, Chium Ionii maris insulam dono dedit, etc. Si donata fuisset, credo equidem, Andronicus ejus filius, Michaelis, inquam, non postulasset quæ hic postula legitur, nec ipse nepos ista contra jus fasque fecisset. Libro tertio, cap. 95, iterum capitur a Genuensibus.

pacem cum Zacharia composuit, sub ea conditione ut is Chium retineret per decennium, nec esset tributarius, tantum ut insula imperatoris vocaretur, et in muris signa ejus figeretur; eo tempore finito, Romanis restitueretur. Hoc fœdus primum cum Zacharia percussit imperator. Intra eosdem annos Zacharias, Chiis subactis, insulam sui juris fecit; Ochyrum oppidum, et alia vetustate ruinosa instauravit; et sicubi opus erat, muros in altitudinem majorem eduxit; fossas item et alia adornavit, quæ usui essent, si bello peteretur. Elapso hoc decennio cum videret imperator Chium sic munitam haud sine magno labore posse recipi, et accessisset præterea legatio a Zacharia, qua rogabatur, ne sibi propter insulam negotium exhiberet, quinqueannium sub iisdem conditionibus adjecit, rursusque aliud quinqueannium. Zacharia enim mortuo, filii ejus, ut Chii, ita paternæ calliditatis hæredes, et imperatorem instar pueri tractantes, priusquam anni concessi finirentur, alios paciscebantur: et cum re quidem ipsi insula fruerebantur, solo nomine imperatorem esse dominum sinebant. Jam fœdus exibat, cum Calothesus unus de Chiis dynastis maximarum opum, cui cum domo magni domestici vetus et summa erat necessitudo (avi enim ejus, domestici majoribus amicissimi, conunctissimique fuerant, ut et ipse domesticus), hic igitur Calothesus ad matrem ejus, per id tempus Didymotichi manentem adiit, Latinorum scelus ei indicavit, qui Romanos insula spoliassent, quam per fraudem tandiu occuparent; et rem haud contemnendam, neque temere e manibus dimittendam videri, cum in annos singulos 228 centum viginti aureorum millia pensitet. Benevolentiam quoque suam et conjunctionem consuetudinis cum ipsa, et ejus filio in medium attulit, ac tandem auctor fuit ut si posset imperator classem subsidariam in Chium mitteret; ipse vero qui per se plurimum opibus et gratia valeret, multosque alios tum amicos tum cognatos ad societatem aggregaturus esset, ad insulam vindicandam vires suas conjungeret. Præclaram autem occasionem belli contra Martinum fore, tum quod fœderis tempus jam exspiraret, tum quod imperatore inscio, arcem ad Chium vi subjugandam exstrueret. Orabat tamen illam, negotium prius perpenderet diligenter, ne ipse caput et fortunas suas in periculum adduceret, si imperator cum copiis non justis eo adnavigaret. Sibi quidem nihil esse optatius, quam Chium quoque non medioeriter intractuosam sub Romanorum ditionem succedere; nihilominus se sibi ac propinquis suis prospicere. Si namque res secus evenirent, cum tota stirpe vita et facultatibus exutum iri, nempe Latinis resciscentibus ejus impulsu imperatorem cum hostili classe advenisse. Ideo porro se ipsi ante omnes mentem suam aperire, quod imperator per omnia ex ejus judicio arbitrioque acturus sit. Hæc matri magni domestici clam de Chio Calothesus; quæ stimulos ei majores sub-

βρδῖως ἔχοντι πολέμῳ τὴν νῆσον Ῥωμαίοις ἀνακτῶσθαι, ἔδοξε λυσιτελεῖν εἰρηνικῶς πρὸς Ζαχαρίαν σπονδὰς θέσθαι, ὥστε Χίον μὲν ἐπὶ δέκα ἔτεσι κατέχεσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ μηδένα βασιλεὺς παρέχειν φόρον, ὀνομάζεσθαι δὲ μόνον βασιλέως, καὶ σημαίας ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀνάγεσθαι βασιλικῶς· μετὰ δὲ τὴν δεκαετίαν, πάλιν Ῥωμαίοις τὴν νῆσον ἀποδιδόναι. Τοιαύτας μὲν βασιλεὺς τὴς πρώτας σπονδὰς ἔθετο πρὸς Ζαχαρίαν· ἐν τοῖς αὐτοῖς δὲ ἔτεσιν αὐτὸς περιεποιεῖ τε τὴν νῆσον ἐκτυπῶ ὑποποιούμενος τοὺς Χίους, καὶ Ἀγχύρου τὴν πόλιν, τὰ τε πεπονηκότα ἀνοικοδομῶν, καὶ εἰπου δέοι, τοῖς τεύχεσιν ὕψος προστιθείς· καὶ τάφρους τε καὶ τᾶλλα ἐξαρτυόμενος· ἃ ἔμελλε λυσιτελήσειν εἰ καστασταίῃ πρὸς τὴν πλεμον. Μετὰ δὲ ταύτας τὰς δεκαετίς, οὐ βρδῖαν ὄρων ὁ βασιλεὺς τὴν παράληψιν τῆς Χίου διὰ τὸ ὠχυρωσθαι, ἄλλως τε καὶ Ζαχαρίου πρεσβεῖαν πέμψαντος, καὶ βασιλέως δεομένου μὴ περὶ τῆς νῆσου ἐνοχλεῖν, ἑτέρας ἔθετο πενταετείς ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις, καὶ μετ' αὐτάς, ἑτέρας πάλιν· καὶ τετελευτηκότος Ζαχαρίου, τῆς τε Χίου καὶ τῆς πανουργίας οἱ παῖδες καταλειφθέντες· κληρονόμοι, οὕτω διαπαιδαγώγουν βασιλέα, πρὶν τὰς οὐσας ἐξικέσθαι ἑτέρας τιθέμενοι· καὶ ἔργῳ μὲν αὐτοὶ καρπούμενοι τὴν Χίον, ψιλῇ δὲ προσηγορίᾳ βασιλεὶ παρέχοντες αὐτῆς κυρίῳ εἶναι. Τῶν σπενδῶν δὲ αὐτοῖς τότε πρὸς ἔξοδον ἤδη οὐσῶν, Καλόθεος τῶν παρὰ Χίοις δυνατῶν ὁ μάλιστα διαφορώτατος, τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ οἴκῳ προσωκωμμένος ἐκ πολλῶν ἐτῶν (πατέρες τε γὰρ ἐκείνου τοῖς μεγάλῳ δομestίκῳ πατράσιν ἐς τὰ μάλιστα ἦσαν φίλοι καὶ οἰκεῖοι, καὶ αὐτὸς αὐτῷ), οὗτος δὲ ὁ Καλόθεος τῇ τοῦ μεγάλῳ δομestίκου μητρὶ τότε προσελθὼν Διδυμοτελίῳ ἐνδιατριβοῦσῃ, καὶ τὴν τε κακουργίαν τῶν Λατίνων ἀπαγγέλλας ἢ χρώμενοι ἀπεστέρησάν τε Ῥωμαίους τῆς Χίου τὴν ἀρχὴν, καὶ νῦν ἐπὶ τοσοῦτον κατέχουσιν ἑξαπατῶντες, πρῶγμα οὐκ εὐκαταφρόνητον, οὐδ' οἷον βρδῖως τινὰ αὐτὸ καταπροέσθαι· δύο γὰρ πρὸς ταῖς δέκα μυριάσι χρυσίου ἐτησίους τελεῖ φόρους, τὴν τε εὐνοίαν αὐτοῦ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν συνήθειαν τὴν τε πρὸς αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν, τελευταῖον συνεβούλευεν ὡς εἰ εἴη δυνατὸν βασιλέα στόλῳ εἰς τὴν Χίον βοηθῆσαι, αὐτὸν τὰ μέγιστα ἂν συνάρασθαι πρὸς τὸ ἀνακτήσασθαι τὴν νῆσον, τὰ πρῶτὰ τε δυνάμενον παρὰ Χίοις καὶ πολλοὺς ἑτέρους προσεταιρισάμενον καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν συγγενῶν. Εἶναι δὲ καὶ ἀφορμὰς οὐκ ἄγενοις· τοῦ πρὸς Μαρτίνου πολέμου, τότε πρὸς ἔξοδον ἔξει εἶναι τὰς σπονδὰς, καὶ τὸ βασιλέως ἀνοοῦντος ἀκρόπολιν ἐπὶ τῷ Χίον βίβη κατασχέειν οἰκοδομῆν, ἰδεῖτό τε αὐτῆς σκέψασθαι περὶ αὐτοῦ πρότερον καλῶς, ὅπως μὴ αὐτῷ ἐς κίνδυνον τὰ πράγματα χωρήσει, βασιλέως οὐ μετὰ τῆς προσηκούσης δυνάμεως ἐκεῖ ἐλθόντος. Περὶ πλείστου μὲν γὰρ ποιεῖσθαι καὶ τὸ Χίον Ῥωμαίοις προσχωρήσαι ὠφέλειαν παρέξουσιν οὐ τὴν τυχοῦσαν. Οὐδὲν δὲ ἤτιον καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων προνοεῖσθαι, ὡς εἰ μὴ κατὰ γνώμην αὐτῷ τὰ πράγματα χωρήσει, πανοικισίᾳ διαφθορησόμενον, εἰ

κατάδην γένοιτο Λατίνοις, ὅτι αὐτοῦ πράττοντος ἐπεστράτευσεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς. Οὐ δὲ ἕνεκα αὐτῆ τὴν γνώμην ἀναθεῖναι πρώτη ὡς ἄττα ἂν αὐτῆ δοκοῖη ἐκείνου διαπραξομένου. Τοιαῦτα μὲν ὁ Καλόθετος τῆ μητρὶ τοῦ μεγάλου δομαστικού κρύφα περὶ Χίου διετέλεθη· ἡ δὲ ἐπέβρωσέ τε μᾶλλον πρὸς τὸ ἔργον αὐτὸν, καὶ καλῶς ἔφρασκε καὶ λυσυτελοῦντως βεβουλευσθαι καὶ Ῥωμαίοις καὶ ἑαυτῷ. Ἐπεὶ δὲ αὐτῆ τὴν πρᾶξιν ἀναθεῖναι πρώτη διὰ τὴν ἀρχαίαν οικειότητα καὶ τὴν εὐνοίαν ἦν ἔσχηκεν ἐκ παλαιοῦ πρὸς αὐτὴν καὶ υἱὸν, αὐτῆ καὶ διαπράττεται ὅπως ἄριστα αὐτῷ ἔξει. Ἐκείνη μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε· πέμψασα δὲ ἐκ Βυζαντίου βρασιλία καὶ τὸν υἱὸν εἰς Διδυμότειχον ἐκάλει, ὡς ἀναγκαίων περὶ διαλεξομένη. Οἱ δ' εὐθὺς τῶν ἄλλων ἀμελήσαντες, εἶχοντο ὁδοῦ· γενόμενοι δὲ ἐν Διδυμοτείχῳ, ἐπεὶ ἐπίθοντο περὶ ὧν καλοῖντο, ἠδῆως τε ἐδέξαντο τοὺς λόγους, καὶ ἐδόκει δεῖν ὡς περὶ ἀναγκαίου τῆς Χίου παρασκευάζεσθαι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον προθύμως. Τὸν τε Καλόθετον ἰδίᾳ μετακαλεσάμενοι, ἐκάτερος αὐτῶν λόγοις τε ἐπέβρωσαν πρὸς τὸ ἔργον ἐπαγωγῶς, καὶ δώροις φιλοφρονησάμενοι ἀξίως ἑαυτῶν, ἔτι δὲ ἐπαγγειλάμενοι αὐτὸν τε καὶ γένος εὖ ποιήσειν, ἐξέπεμψαν πρὸς Χίον ὡς ὧν ἂν δέοιτο παρασκευασόμενον πρὸς τὸ Λατίνους, ἦν δέη, ἐπιθέσθαι. Αὐτοὶ δὲ εἰς Βυζάντιον ἐπαναστρέψαντες, τριήρεις τε ἐναυπηγοῦντο, καὶ τὰλλα παρασκευάζοντο ὡς πλευσούμενοι ἐς Χίον. Σκεπτομένοις δὲ αὐτοῖς ἦντινα ἐξέσται τοῦ πολέμου εὐπρόσωπον ἀρχὴν λαβεῖν, ὁ μέγας δομέτικος συνεβούλευε τὰς μὲν τριήρεις ναυπηγεῖσθαι, καὶ τὰ ὅπλα ὧν δέονται παρασκευάζεσθαι, καὶ ναυτικὴν συλλέγειν οἱ ἐπιθήσονται, καὶ ὀπλιτάς. Ἐπεὶ δὲ αἱ τε σπονδαὶ τῷ Μαρτίνῳ ἐν ἐξόδῳ εἶσιν ἤδη, καὶ ἄκραν βασιλῆως μὴ ἐπιτρέψαντος οἰκοδομεῖ ἐπὶ τῷ καταδουλώσασθαι τὴν νῆσον, πρόσταγμα πρὸς ἐκείνον αὐτοῦ πεμφθήναι, ἅμα μὲν αὐτὸν αἰτιωμένον ὡς τὴν ἄκραν αὐτοῦ μὴ συνειδότες οἰκοδομοῖη, κελεύοντός τε τὸ οἰκοδομεῖν ἔξιν, καὶ περαιτέρω μὴ προβαίνειν· ἅμα δὲ καὶ τὰς σπονδὰς ὡς εἰ βούλοιο ἐτέρας θέσθαι τῶν οὐσῶν ἤδη ἐξηκουσῶν, εἰς Βυζάντιον ἐλθεῖν· καὶ μὲν παύσεται τε οἰκοδομεῖν, καὶ γενόμενος ἐν Βυζαντίῳ περὶ ἐτέρων δέοιτο σπονδῶν, ὅ τι ἂν εἴη σκεψάμενοις βέλτιον ποιεῖν. Ἡ γὰρ μηκέτι Χίου Μαρτίνον ἀρχεῖν δίκαιον ἔξιν, ἀλλ' ἕτερον τρόπον εὖ ποιεῖν· τὴν νῆσον δὲ τελεῖν ὑπὸ Ῥωμαίοις, ἢ σπονδὰς οὐ κατὰ τὰς προτέρας, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἂν αὐτοῖς βέλτιον δοκοῖη τίθεσθαι, ὥστε αὐθις Μαρτίνον Χίου ἀρχεῖν ἐπὶ χρόνον τινὰ ῥητόν· ἐὰν δὲ μήτε παύηται οἰκοδομῶν, σπονδῶν τε μὴ δέοιτο ἐτέρων, ὡς ἤδη βεβαίως τῆς νήσου ἐχομένης, τότε παρασκευασμένων τῶν τριήρων οὐσῶν, τὴν ταχίστην ἐπιπλεῖν· πέμπειν δὲ καὶ ἕτερα γράμματα Χίοις, κελεύοντα καὶ αὐτοῖς ἀποσχέσθαι τοῦ οἰκοδομεῖν, ὡς ἢ παύοιτο καὶ ἄκρων οὐκ ἔχων τοὺς συναιρομένους, ἢ εἰ βιάσονται καὶ ἄκοντας, μᾶλλον ἐκπολεμηθεῖεν πρὸς αὐτόν. Οὕτω βουλευσαμένοις ἐδόκει δεῖν τὰ τε γράμματα εἰς Χίον πέμπειν, καὶ τριήρεις τὰς τε οὐσας

A jecit, bonumque et utile tum Romanis tum sibimet quoque consilium dedisse affirmavit. Et quia ad se primum pro antiqua familiaritate ac benevolentia quæ illi secum, et cum filio inde a majoribus intercessisset, referendum putavisset, se rem quam optime conjecturam. Hæc illa. Inde imperatorem et filium Byzantio Didymotichum, ut de necessariis quibusdam cum ipsis actura, accersit; qui, mox aliis posthabitis, in viam se dederunt. Audita causa ob quam essent evocati, lætitiā ceperunt bellumque pro Chio ut rem præcipui momenti prompte comparandum decreverunt. Accitum quoque Calothetum verbis efficacibus in proposito confirmarunt, et pro dignitate sua humaniter munerarunt; datisque promissis, se ipsi et generi suo benefacturos, Chium dimiserunt, ut quibus opus foret ad Latinos in tempore adoriundos præpararet; ipsi Byzantium reversi, triremes fabricandos locarunt, et cætera tanquam Chium navigaturi curaverunt. Dum vero circumspicerent, et honestum aliquod belli principium quærerent, magnus **229** domesticus, triremes et arma necessaria conficienda, copiamque navalem, et gravis armaturæ militem, qui conscenderet, colligendum suadebat. Et quoniam fœderis cum Martino terminis adesset, ipseque inconsulto imperatore arcem ad insulam servitute opprimendam exædificaret, mandatum illi mittendum, quo tum de facto incusaretur, et exstructione desistere juberetur; tum si fœdus novum cuperet, priore jam exacto, Byzantium venire moneretur. Si ædificare cessarit, et Byzantium profectus, pacta conventa nova rogaverit, quod re considerata melius censebitur, se facturos. Etenim aut justum esse, non pati de cætero Martinum Chio imperare, sed alio modo de illo bene mereri, insulamque Romanis parere: aut fœdus non in eas conditiones, in quas antea, sed quibus ipsis libuerit, ineundum, nempe ut Martinus rursus ad tempus certum præsit: et si neque ædificare destiterit, neque fœdera nova quæsierit, ac si jam firma sit et stabilis insulæ possessio, tum instructis trieminibus primo quoque tempore illuc contendendum; mittendasque insuper litteras, quæ Chios in ædificando pergere vetent, ut hac ratione aut invitus desinat, ab operis desertus; aut si etiam nolentes coegerit, sibi infensiores reddat. Itaque consilium ceperunt, ut Chiiis scriberent, et quæ essent paratæ triremes, eas armarent, aliasque novas adderent. Ac epistola quidem imperatoris Martino redita frustra fuit: ea siquidem lecta, operi magis institit, summa ope enitens ut arx absolveretur; et ut quibus esset opus, iis adventum imperatoris, quem jam suspicione et ipse præcipiebat, anteverteret. Benedictus porro cum Martino fratre litigans de sex aureorum millibus, quæ sibi in annos singulos hæreditario jure de publicis vectigalibus debebantur, quibusque ab eodem fraudatus erat, ad imperatorem se contulit, fratris iniquitatem accusans et auxilium flagitans: quin etiam litteras

exhibens, quibus magna illius injustitia improbitasque coarguebatur. Imperator et se, ubi eo venisset, scelus vindicareturum, et Benedictum nihilominus pecuniam interversam recepturum promisit.

ἀκρόπολιν ἀπαρτίσαι ὧν ἂν δέοιτο τὴν βασιλείῳ φθάσας ἐφοδόν. Ἦδη γὰρ ὑπόπτειε καὶ αὐτός. Μπενέτος δὲ ὁ Μαρτίνου ἀδελφός, ἐν διαφορᾷ πρὸς ἐκείνον καταστάς, ὅτι χρυσίων ἐξαχιχίλων ἀποστεροῖτο παρ' αὐτοῦ, ἃ ἐχρῆν αὐτὸν ἐκ τῶν δημοσίων τῆς Χίου φόρων λαμβάνειν ἐτησίως, προσήκοντα ἐκ πατρῶου κλήρου, ἦκεν ὡς βασιλέα τὴν ἀδικίαν ἐγκαλῶν τῷ ἀδελφῷ καὶ τυχεῖν δεόμενος ἐπικουρίας. Γραμματεῖά τε ἐδείκνυ ἃ σαφῶς πολλὴν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὴν ἀδικίαν κατηγορεῖ καὶ τὴν ἀγνομοσύνην. Βασιλεὺς δὲ ἐπηγγέλλετό τε τιμωρήσειν αὐτῷ ἐφ' οἷς ἰδικεῖται ἀφικόμενος ἐκεῖ, καὶ αὐτός οὐδὲν ἤττον ἢ παρὰ Μαρτίνου ἀδικεῖται ἀπολήψεσθαι.

### 230 CAPUT XI.

*Numerus navium in Chium proficiscentium : trierarcharum ambitiosa contentio. Qua conditione imperator Martino insulae praefecturam relinquere statuerit. Ejus contumacia. Calothetus adjuvare Romanos metuit. Benedictus castellum imperatori tradit. Martinus rebus desperatis se dedit, et Chiorum manibus a magno domestico eripitur. Martinus in vincula ducitur : uxor, liberi, famuli exsilio multantur. Ejus militibus duplex conditio proponitur. Imperatoris non tam in bene mereri cupientes gratus animus.*

Itaque classis centum et quinque navium comparabatur, e quibus paulo pauciores erant duorum generum, biremes et triremes videlicet, et ex his hippagogi [quibus nimirum equi transvehuntur] octo, in iis equi trecenti, reliquæ uniremes. His paratis equitatum et cibaria impositus. Tum non levis contentio trierarchis incidit, dum quilibet ceteros sumptuoso splendidoque apparatu superare nititur, et cum alia magnifice instruit, tum classiariorum arma, et clypeos suis insignibus exornat : nec enim de infima plebe, sed viri nobiles et admodum copiosi erant. Navigabant porro cum imperatore non modo gravis et levis armaturæ multi, verum etiam de proceribus non pauci, et præter equites multitudo item non spernenda. Omnibus rite ac perfecte paratis, Byzantio vela in altum dantes, cursum in Chium dirigunt (76). Statuerat vero imperator ut si Martinus, adventu classis audito, priusquam in insulam descendere-tur, pro ea rogatum veniret, reliquum arcis ædificare, et pro securitate in futurum, præsidium illi imponere : Martino, restituenti Benedicto certorum annorum, quam ei detraxerat pecuniam, reliquæ insulae præfecturam committere. Qui tamen non solum nihil eorum fecit, quæ debuit, sed ubi appropinquare classem intellexit, ternas triremes suas, easque vacuas in mare demersit, Romanisque insulam habitantibus, mortis pœna proposita, armis interdixit, urbis portas communiit, et cætera quam visum est optime constituit, octingentosque armatos quos habebat, in muris ad imperatoris impetum repellendum collocavit; jam enim non dubie rebellabatur, nec signa imperatoria in mœnibus, pro consuetudine, sed Martini duntaxat

Παρσκευάζετο μὲν οὖν στόλος πέντε καὶ ἑκατὸν νεῶν· ὧν ἦσαν ὀλίγη ἐλάσσους εἰς τὰς δύο μοῖρας διήρεις καὶ τριήρεις· ἐξ ὧν ἦσαν ἰππαγωγοὶ ὀκτώ ἄγουσαι τριακοσίαν ἱππον· αἱ λοιπαὶ δὲ μονήρεις ἦσαν. Ἐπεὶ δὲ παρεσκευασμένοι ἦσαν, τὴν τε ἱππον ἐσεκόμενον, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτεθήσασα, ἦν τε ἄμιλλα πολλῇ τοῖς τριηράρχαις, ἐκάστου φιλονεικοῦντος πολυτελεῖα καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς τοὺς ἄλλους ὑπερβαλέσθαι. Καὶ τὰ τε ἄλλα ἐξηρτύοντο πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον, καὶ τὰ πληρώματα ἐκόσμου ἰδοῖς παρασήμοις, ἐν τε ὅπλοις καὶ ἀσπίσιν· ἦσαν γὰρ οὐ τῶν τυχόντων, ἀλλὰ τῶν τε εὐγενῶν καὶ μεγάλα δυναμένων. Συνέπλεον δὲ τῷ βασιλεῖ οὐ μόνον ὀπίλται καὶ ψιλῶς πολὺς, ἀλλὰ τῶν τε συγκλητικῶν οὐκ ὀλίγοι, καὶ στρατιωτῶν οὐ μόνον οἱ χρυσόμενοι τοῖς ἱπποῖς, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ὄμιλος πολὺς. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἤδη ἐπεπόριστο, καὶ οὐδὲν ἐνδέει· ἔτι, ἄραγτες ἐκ Βυζαντίου ἔπλεον ἐπὶ Χίον. Γνώμην δὲ εἶχεν ὁ βασιλεὺς, ὡς ἦν ὁ Μαρτίνος τὸν ἐπίπλου πυθόμενος, πρὶν εἰς τὴν νῆσον κατᾶραι, ἀφίκτητα· πρὸς αὐτὸν καὶ δεηθῆ περὶ αὐτῆς, τὴν μὲν ἀκρόπολιν, ἣν αὐτὸς ὑποδόμει, τὰ ἐλλείποντα ἐπισκευάσας, κατασχεῖν φρουρᾷ, τῆς εἰσπέιτα ἀσφαλείας ἕνεκα· Μαρτίνῳ δὲ τῆς ἄλλης νήσου ἐπιτρέψαι ἄρχειν, ἀποδιδόντι ἐτησίως Μπενέτιπ ἃ πρότερον χρήματα ἀπεστέρει. Ὅδ' οὐ μόνον ἐποίησε τῶν δεόντων οὐδὲν, ἀλλ' ἐπεὶ ἐπύθετο ὅσον οὐδέπω ἐπιπλέοντα τὸν στόλον, τὰς μὲν τριήρεις ἃς εἶχε, τρεῖς δὲ ἦσαν, εἰς τὴν θάλασσαν κατέδουσε κενὰς· Ῥωμαίων τε τοῖς τὴν νῆσον κατοικοῦσι μηδὲν ἐκέλευσεν ἐξεῖναι ὅπλοις χρῆσθαι, θάνατον δὲ εἶναι τὴν ζημίαν τῷ χρωμένῳ. Αὐτὸς δὲ τὰς τε πύλας τῆς πόλεως ἀσφαλίσάμενος, καὶ τὰ ἄλλα καταστήσας· ἣ αὐτῷ ἄριστα ἐδόκει ἔχειν, ἅμα

### Jacobi Pontani notæ.

(76) De hoc bello tam memorabili, et causis ejus pauca perstringit Gregoras, lib. ix. Nam quæ ad gloriam junioris Andronici faciunt, libenter vel extenuat, vel omittit : *Sub autumnum omnibus triremibus Romanorum, quæ Byzantii, Lesbi, atque in cæteris insulis, et maritimis urbibus erant, nec non uniremibus, et quatuor auxiliariis triremibus a Cy-cladium insularum principè accersitis, e portu sol-*

*vit, etc. Rem totam, de qua noster tam multa et insignia, deinceps versibus circiter viginti tribus absolvit. Quamquam et illud verissimum est, paucorum admodum notitiam habuisse Gregoram, quod et noster Cantacuzenus initio historię suæ, quamquam tacito ejus nomine affirmavit, et ego narrationibus utriusque conferendis persæpe experitus sum.*



ὄκτακοσίοις ὡς εἶχε, φραξάμενοι ἀνῆλθον εἰς τὰ **A** τεῖχη, ὡς ἀμυνόμενοι ἐπιόντα βασιλεῖα. Ἦδη γὰρ ἀνθίσταντο ἀναφανδόν. Καὶ οὐδὲ σημαίας τὰς βασιλικὰς ἤξίωσαν ἀναγαγεῖν ἐπὶ τὰ τεῖχη, ὡσπερ ἦν ἔθος, ἀλλὰ τὰς Μαρτίνου μόνας, ὡς βεβαίως ἦδη τῆς νήσου ἐχομένης. Καλόθετος δ' ἅμα τοῖς περὶ αὐτὸν, ὅπλοις μὲν οὐκ ἐτόλμων χρῆσθαι τῷ δέει τῶν Λατίνων· παρεσκευασμένοι δὲ ἦσαν ὡς ἐπιθροσόμενοι αὐτοῖς, ἐπειδὴν ὁ βασιλεὺς εἰς τειχομαχίαν καταστῆ. Μαρτίνος μὲν οὖν οὕτω τοῖς ὄκτακοσίοις πεποιθώς, ἀντικατέστη πρὸς τὴν μάχην. Βασιλεὺς δὲ τῇ νήσῳ ὡς προσέσχευεν, ἀπόβασιν τε ἐποιοεῖτο, τῆς γῆς εὐθύς κρατῶν, καὶ τὴν ἵππον ἐξάγειον παρεσκευάζετο πρὸς τὴν τειχομαχίαν. Μπενέτος δὲ ὁ Μαρτίνου ἀδελφῶς φρούριόν τι καὶ αὐτὸς κατέχων οὐ μακρὰν τῆς ἄλλης πόλεως ἐκκοδημένον, ἀλλ' ὅσον ἀφ' ἑκατέρου πρὸς τὸ ἕτερον λίθῳ σχεδὸν ἐξικνεῖσθαι, ἐνεχείρισεν ἐλθὼν τῷ βασιλεῖ, πολλὰ τοῦ ἀδελφοῦ κατηγορῶν ὡς καὶ ἀνόητα καὶ ἄδικα πράττειν ἐγνωκότος· τοῦτο μὲν, εἰ πρὸς τοσαύτην δύναμιν ἀντιστήσειν ἤλπισε μὴ αὐτὸς ἐξ ἴσης ὀρμώμενος παρασκευῆς· ἀδικίαν δὲ κατεγίνωσκεν αὐτοῦ, εἰ πολλὰ πρὸς βασιλέως εὐεργετηθεὶς, Χίον διανοήθη αὐτοῦ ἀποστερηθῆναι. Βασιλεὺς μὲν οὖν εἰς τὸ φρούριον εἰσῆλθε, Μπενέτον τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἐπαίνεσας. Καὶ μετὰ μικρὸν ἐξελθὼν διεκόσμησε τὴν στρατιὰν ὡς ἐς τειχομαχίαν. Μαρτίνος δὲ πρὸς τε τὴν βασιλείου στρατιὰν ἦδη αὐτὸν οὐκ ἀξιόμαχον ὄρων, ἐκ τε τῶν Χίων ἐπικουρίαν οὐδέμῃαν προσδοκῶν διὰ τὸ οὐχ ἦσσαν αὐτοῦ ἀρεστηκέναι ταῖς γνώμασι ἣ καθ' ὅσον εὖνοι ἦσαν βασιλεῖ ὑπωπευκέναι, ἀλλως τε καὶ Μπενέτου προσχωρήσαντος, καὶ τὸ φρούριον παραδόντος ὃ οὐκ ἐλαττον ἠδύναιτο ἀποτειχισμοῦ οὕτω πλησίον ἐκκοδημένον, σφοδρῶς τε ἐθρουθεῖτο, καὶ τὰς σωζούσας ἀπεγίνωσκεν ἐλπίδας. Ἐπὶ δὲ τὰ τε σημεῖα ἦδη ἤρητο καὶ ἤρχον μάχης οἱ Ῥωμαῖοι, πρεσβείαν πέμψας ὁ Μαρτίνος, ἐδίδοτο βασιλέως συγγνώμης τυχεῖν, καὶ πρὸς συμβάσεις χωρήσειν ὅσας ἂν δοκῆ βασιλεῖ. Βασιλεὺς δὲ ἀπέωσατό τε τὴν πρεσβείαν, καὶ οὐκ ἔφασκε δεῖν τῆς στρατιᾶς πρὸς τὴν μάχην παρατεταγμένης, διαλέγεσθαι περὶ συμβάσεων. Πρότερον γὰρ αὐτῷ ἐξῆν πρὶν ἐνθάδε ἔκκειν, συγγνώμην τε αἰτεῖν, καὶ σπονδὰς τίθεσθαι εἰρηνικὰς, νῦν δὲ ὅπως ἂν αὐτῷ δοκῆ ποιεῖν, ἐπεὶ τῇ σφετέρῃ πεποιθώς δυνάμει ὅπλα αὐτῷ ἀντήρηε. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε· Μαρτίνος δὲ ἦδη πᾶσαν ἐλπίδα περιρηγμένος σωτηρίας, δεῖσας μὴ καὶ τὸ ζῆν ἀφαρεθεῖν, ἑαυτὸν ἐνεχείρισε βασιλεῖ καὶ τὴν στρατιὰν τῆς πόλεως ἐξελθὼν. Οἱ Χίοι δὲ αὐτὸν ὄρωντες ἦδη πρὸς αἰχμαλώτου τύχην καταστάντα, ὠρμησαν ὡς ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἀποκτενεῖντες. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἀπειλήσας αὐτοὺς τὰ δεινότατα διαθήσειν εἰ τι νευτερίζοιεν περὶ αὐτὸν, ἀπαθῆ διετήρησε κακῶν. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν πολλὰ καταμεμφάμενος τῆς ἀβουλίας, ὁμως οὐ διεθήκεν αὐτὸν κακῶς, ἀλλὰ τὴν μὲν γυναῖκα αὐτοῦ ἐκέλευσε καὶ παῖδας, ἔτι δὲ καὶ Θεραπεινίδας ὅσαι ἦσαν, αὐτὰς μὲν ἐπιφορτίσασθαι ὅσον ἀνῆσαι δυνατόν ἐκ τῶν

sigebantur : quasi insula ab eo certo jam acquisita, et mancipio obtenta esset. Calotheus cum **231** suis Latinorum metu corripere arma ultro non audebant, sed ad operam præstandam, ubi imperator oppugnare urbem cœpisset, parati erant. Martinus octingentis illis confusus, se defendere instituebat. Imperator ad litus appulsus, et excensione facta, terra statim politus, producto equitatu ad oppugnationem accingebatur. Benedictus Martini germanus castellum jactu lapidis ab oppido dissitum tenens venit, illudque imperatori tradit, et fratrem ut injustum ac stolidum accusat, si quidem apparatu multo inferior, tantis copiis resistere se posse speravisset, et pluribus ab imperatore beneficiis obligatus, Chio ipsum spoliare **B** meditatus esset. Imperator castellum ingreditur, Benedictum de officio commendat : pauloque post exercitum ad oppugnandam urbem ordinar, ac disponit. Martinus jam se illi imparem aspiciens, et nullum a Chiis subsidium expectans, quod eorum animos non minus a se aversos, quam in imperatorem conversos conjectabat, cum etiam Benedictus deditione castelli facta (quod quidem muro valido cinctum et firmatum, urbiq; vicinum, æque resistere poterat), ejus fidei potestatiq; se permisisset, medullitus conturbatus, de spe qua se adhuc consolabatur, decedit. Cum Romani jam signa vellent, pugnamque ordirentur, missis legatis Martinus veniam precari, et pactis, quæ vellet imperator se staturum promittere. Ille legatos repudiare, ac dicere, stante jam in prociectu milite, importunum esse de pactis agere, integrum ei fuisse antequam huc iretur et veniam rogare, et de pace secum convenire. Nunc facere se quod liberet, quando ipse sua fretus potentia, contra se arma capere non dubitasset. Martinus omni jam spe deperdita timens ne insuper morti dederetur, urbe egressus, seque, exercitumque suum imperatori transdidit. Chii hominem nunc ad captivi fortunam redactum cernentes, insurgens, ut eum ante oculos imperatoris maclarent. At magnus domesticus se pessimis modis illos accepturum comminatus, si quid ei nocuissent, vivum incolumemque servavit. Imperator de **D** amentia objurgatum, nulli supplicio subjecit, sed uxorem, liberos, et famulas quotquot erant tollere jussit quantum ferre **232** possent de illius rebus, pretiosaque suppellectilibus : famulos autem toralia, tapetes, ac reliqua omnia ad nocturnam quietem requisita, et Chio excedentes ire, quo voluntas duceret, Martinum autem in vincula duci. Et hæc quidem hoc modo patrata sunt, ac ferme omnia quæ Martinus habebat, ministræ et uxor in humeros sublata extulerunt. Octingentos autem illos, qui eidem militabant, venia et impunitate dignatus est ; tali optione data, ut qui vellent, cum re familiari sua libere insula demigrarent ; qui manere mallent, iis nemo esset molestus, et imperatoris militiam mercede tolerarent. Paucis Chium

deserentibus, cæteri omnes aut ibidem æra merere perrexerunt, aut in ministros ejus domesticos relati sunt. Hac ratione Chius in Romanorum jus mancipiumque rediit. Imperator deinde et Benedicto pro navata benevolentia ac prompta voluntate, et Chiorum principibus populoque gratiam rependi æquum judicavit. Qui quanquam ad bellum contra Martinum nihil contulissent, tamen is erat eorum sensus atque animus, ut necessitate flagitante, omnem operam ad imperatorem strenue adjuvandum collaturi fuerint. Quare et Calothetum, et genus ejus tum iis quæ apud Didymotichum de Chio clandestino secum disserenti promiserat, tum aliis præterea pluribus remuneratus est; atque alios donis et honoribus auxit, populum vero tributorum onere, quo gravissime premebatur levavit.

αὐθις γέγονεν ὑπὸ Ῥωμαίοις· βασιλεὺς δὲ Μπένετον τε δίκαιον ἔκριεν ἀμειβεσθαι τῆς εὐνοίας καὶ τῆς προθυμίας τῆς εἰς αὐτόν· καὶ τῶν Χίων τοὺς δυνατοὺς καὶ τὸν δῆμον. Εἰ γὰρ καὶ μηδὲν εἰς τὸν πρὸς Μαρτίνον πόλεμον εἰσῆνεγκαν αὐτοὶ, ἀλλὰ ταῖς γνώμαις οὕτως ἦσαν παρεσκευασμένοι, ὡς ἦν δέη, πῶσαν ἐπιδειξόμενοι σπουδὴν καὶ προθυμίαν ὑπὲρ βασιλείας. Διὸ καὶ Καλόθετον μὲν καὶ γένος, τὰ τε ἐν Διδυμοτείχῳ προσπηγγελμένα, ὅτε περὶ Χίου κρύφα διειλέχθη, καὶ προσέτι πλείω εὐργεῖται. Καὶ τοὺς ἄλλους καὶ τιμαῖς ἡμειβετο καὶ δωρεαῖς. Τὸν δῆμον δὲ τῶν δημοσίων ἀνῆκεν εἰσφορῶν, ὅσα μάλιστα ἐπέζον.

## CAPUT XII.

*Imperator ad gratiam Benedicto referendam, Chii præfectura illum ornare vult, cum redditibus amplissimis. Homo avarus, et ambitiosus totam insulam pro peculio audet prætere. Conatur eum sanare imperator. Datur spatium ad deliberandum. Manet in sententia pertinaciter. Galatam triremes petit, quas illi negat imperator. Iterum spatium deliberandi datur, et Benedictus pro salute habetur. Consilium magni domestici de infamia imperatori effugienda. A Latinorum conventu Benedictus pro insano damnatur. Honores illi exquisitissimi, cum viginti aureorum millibus promittuntur: spernit omnia. Imperatoris virtus laudatur: Benedictus Galatam navigat.*

Accersitum quoque Benedictum Martini fratrem accusationis admonet, quam ei Byzantium veniens intenderat de sex aureorum millibus, quæ pro paterna sorte de publicis Chii redditibus capere debuisset, ab illo autem, qui insulam sibi vendicasset, privatus fuisset. Et quo pacto auxilium, si quod posset, afferri petivisset; quæ ipse promississet, **233** quam severe nimirum in Chium delatus, et sibi, et illi injuriam illatam ulturus foret. Quod quoniam feliciter, atque ut par erat, evenerit, et Martinus insula exactus sit, consentaneum sibi videri promissa persolvere, et castello sponte dedendo declaratam erga se propensionem compensare. Quocirca se illi præfecturam Chii deferre. Cumque reditus insulæ centum ac viginti millium aureorum summam plane conficerent, ad ejus procuracionem, ad præsidia, usqueque necessarios, quantum re perspecta merito requiri putaret, impenderet; de reliquo dimidium unum in imperatoris fiscum inferret, altero ipse frueretur. Et quoniam suus quemque dies lalet, æquum se et utile arbitrari, arcem a Martino inchoatam perfici, et a se cum præsidio occupari; quo, si quid, ut sunt res humanæ, sibi acciderit, et inter homines esse desierit, Romani Chium, cui multi et remoti, et vicini, præsertimque Delii Hospitalenses (77) insi-

Μπένετον δὲ μετακαλεσάμενος τὸν Μαρτίνου ἀδελφὸν, ἀνεμίμησκέ τε ὦν πρὸς Βυζάντιον ἐλθὼν τοῦ ἀδελφοῦ κατηγγέρι, ὡς ἀποστεροῖη μὲν τῶν ἐξακισχιλίων χρυσίων, ἃ προσῆκεν αὐτῷ ἀπὸ τῶν δημοσίων προσόδων τῆς Χίου λαμβάνειν, αὐτὸς δὲ τὴν νῆσον σφετεριζόμενος; ἀποστεροῖη τοῦ πατρῷου κλήρου, καὶ ὡς ἐδεῖτο τῆς δυνατῆς τυχεῖν ἐπικουρίας, ὦν τε αὐτὸς ἐπηγγεῖλατο, ὡς ὅσον ἤδη γενόμενος ἐν Χίῳ τῆς τε εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν ἀδικίας εἰσπράξεται Μαρτίνου δίκας. Ὡν δὴ νῦν καλῶς καὶ ὡς προσῆκεν ἀποθάντων, καὶ Μαρτίνου Χίου ἐξεληλαμένου, δίκαιον ἡγεῖσθαι εἶναι τὰς τε ἐπαγγελίας ἐκπληροῦν τὰς εἰς αὐτόν, καὶ τῆς εὐνοίας ἀμειβεσθαι ἧς πρὸς ἐλθόντα ἐνεδείξατο, τὸ φρούριον παραδοῦς. Οὐ δὲ ἕνεκα τῆς τε Χίου ἐπιτρέπειν τὴν ἀρχὴν, καὶ τῶν προσόδων αὐτῆς τῶν δημοσίων οὐκ ἐλαττον χρυσίου μυριάδων δυοκαίδεκα οὐσῶν, εἰς μὲν ἐπιμείλειαν τῆς νήσου καὶ φυλακῆν, ἔτι τε λοιπὴν ἀναγκάλων ἀναλωμάτων χρεῖαν ὅσα ἂν αὐτῷ σκεψαμένῳ βέλτιον δοκοῖη ἔχειν ἀναλοῦν· τὰ δὲ ὑπολειφθέντα γρήματα, τὰ ἡμίση μὲν τῷ βσιλικῷ ταμείῳ εἰσκομίζειν, αὐτὸν δὲ τὰ ἐπιλοιπα καρποῦσθαι. Ἄδελφον δὲ ὃν ἀνθρώπων παντὶ ὅποτε ἀπροσδόκητον ἐξεῖ τὸ τέλος τῆς ζωῆς, δίκαιον ἅμα καὶ λυσιτελεῖς ἡγεῖσθαι εἶναι τὴν ἀκρόπολιν, ἣ πρὸς Μαρτίνου ψοδομεῖτο,

Jacobi Pontani notæ.

(77) Delus tum Hospitalensium erat, quomodo et Græcus codex illos nominat. Σπιτάλη enim in Græco

ἐπισκευασθεῖσαν ὦν δέοιτο, φρουρᾷ κατασχεθῆναι· Α παρ' αὐτοῦ, ὡς εἴ τι περὶ αὐτοῦ, ὅσα τὰ ἀνθρώπινα, συμβαίη καὶ γένοιτο ἐξ ἀνθρώπων, μὴ τὴν Χίου Ῥωμαίους ἀποστρεφθῆναι, πολλοὺς ἔχουσιν οὐ πύβρωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγγύθεν ἐπιβούλους, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ Δήλου Σπιταλιώτας. Τοιαῦτα πρὸς Μπενέτον διεξιόντος βασιλέως, καὶ μικρᾶς εὐνοίας χάριν μεγάλην κατατιθεμένου, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες κατεπλήττοντο τὴν περὶ τὰς εὐεργεσίας τοῦ βασιλέως φιλοτιμίαν, ὅτι μικρᾶς ἔνεκα εὐνοίας τοσαύτην ἀντιπαρέσχε χάριν, μῆτε ὦν ἀνάλωσε χρημάτων πρὸς τὴν παρασκευὴν τοῦ στόλου καὶ τῆς συνεπομένη ἄλλης στρατιᾶς ὑπολοισάμενος τὸ πῆθος, μῆτε ὦν ἐκ Χίου ἐμελλεν ἐτησίως ὁ Μπενέτος ἀποφέρεσθαι, καὶ ταῦτα, ὀλίγα ἤ οὐδὲν πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς Χίου πόλεμον εἰσενεγκών. Μπενέτω δὲ Β τὸ δὲν ἄρα ἤρκει, ἀλλ' ἀδικεῖσθαι ἤγειτο καὶ ἀποστρεφῆσθαι μὴ μειζόνων ἀξιοῦμενος. Διὸ καὶ τὴν βασιλέως δωρεάν ἀπεωθείτο μὴ δεῖσθαι φάσκων μῆτ' ἐπιτροπέειν Χίου, μῆτ' ἐφ' ὅς ὁ πατήρ αὐτοῦ, μῆθ' ὁ ἀδελφὸς Μαρτίνος καὶ αὐτὸν κατέχειν· ἀλλ' εἰ μὲν αὐτῷ παντάπασι τῆς Χίου βασιλεὺς παραχωροίη, ὡστ' ἴδιαν αὐτῷ ἀρχὴν εἶναι, καὶ μηδαμῶς τελεῖν ὑπὸ Ῥωμαίους, πολλὴν ἂν εἰδείη τῆς εὐεργεσίας χάριν. Εἰ δὲ μὴ τοῦτον βούλοιο τὸν τρόπον, μηδεμίᾳ· ἐτέρας εὐεργεσίας μεμνησθαι ὡς πρὸς τῆδον ἢ αὐτῷ οὐκ ἐσομένης· ἀλλ' αὐτὸν ὅ, τι ἂν δοκῇ δεσπότην ὄντα περὶ τῆς νήσου πράττειν. Βασιλεὺς δὲ εὐ δίκαια αἰτεῖν ἔφρασκε Μπενέτον, οὐδ' ὅσα τυχεῖν. Ἐχρῆν μὲν γὰρ εἰ καὶ τοὺς ἑξακισχιλίους ἐλάμβανε C χρυσοῦς, ὦν παρὰ Μαρτίνου ἤδικεῖτο, ἀγαπᾶν, καὶ πολυπραγμονεῖν μηδέν. Εἰ δὲ οὐ τοσαῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασίω τούτων, καὶ προσέτι τὴν ἀρχὴν ἔχειν ἔξεστι τῆς νήσου, πῶς ἂν εἴη δίκαιον ἐνδεᾶ τὴν χάριν τοῦ προσήκοντος νομίζειν; ἔτι δὲ εὐδὲ ἑαυτῷ τὸ παντάπασιν αὐτῷ παραχωρῆσαι Χίου, ἐν καλῷ τοῦ σχήματος ἔφη κείσεσθαι ὁ βασιλεὺς, οὐδὲ φιλοτιμίαν καὶ μεγαλοψυχίαν, ἀλλὰ παραπληξίαν καὶ ἀκρισίαν περιάψειν ἑαυτῷ. Εἰ γὰρ ἔδει τοσοῦτον πόνον αὐτὸν τε καὶ Ῥωμαίους ὑπομείναντα, καὶ τοσαῦτα κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ στόλου χρήματα οὐκ αὐτὸν μόνον ἐκ τῶν βασιλικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων τῶν ἐπιφανῶν πολλὰ ἀναλωκότων ὡς τε κρατῆσαι Χίου, ἔπειτα αὐτῷ παραχωρῆσαι ἐς τοσοῦτον ὥστε μῆτε νῦν μῆθ' ὕστερον μὴ μόνον D μὴ μετεῖναι Ῥωμαίους τῆς ὠρελείας τῆς αὐτῆς, ἀλλὰ μηδὲ προσηματι φιλιῶ κυρλοὺς ὀνομαζέσθαι αὐτῆς, πολλῶ τῷ μέτρῳ βέλτιον καὶ λυσιτελέστερον ἦν, τὴν ἀπραγμοσύνην καὶ τὴν ἡσυχίαν αἰρεῖσθαι, Μαρτίνόν τε ἔξιν κατέχειν καὶ μὴ παρενοχλεῖν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ πρὸς τῷ μὴ κόπτεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖν ἐν στρατείαις, καὶ ταῦτα, διαποντίας, καὶ τὰ ἀναλωθέντα χρήματα ἐξῆν κερδαίνειν· καὶ προσέτιγε εἰ μὴ νῦν, ἀλλ' ὕστερόν ποτε δύναμιν

Jacobi Pontani notæ.

barbaro hospitium est. Genus religiosorum sub Hygino pontifice notum. Idem qui Rhodii, seu Rhodienses, et Melitenses hodie quorum historiae Latinis et Italicis litteris exstant. De origine Hos-

dientur, ne amittant. Hæc cum imperator diceret, parvoque officio illius ingenti beneficio suo responderet, reliqui omnes ejus tam fervens beneficiendi studium obstupescabant, quando tam modica tam magnis pensaret: non reputans, neque quantos sumptus in ædificanda ornandaque classe, et in classiariis fecisset: neque quam grandem pecuniam Benedictus anniversarie reportaturus esset, idque cum parum aut nihil bello pro Chio commodasset. Sed Benedicto nihil sufficiebat: qui se etiam injuria affici, et suis spoliari censebat, quod majoribus dignus non haberetur. Quare donationem imperatoris rejiciebat, profitebaturque, non se iis indigere: nec Chium procurare velle, nec retinere iis conditionibus, quibus aut parens, aut frater retinuisset. Si imperator eam totam omnimodis pro peculiari principatu, a Romanorum imperio prorsus exemptam sibi cedit, tum demum illi ut beneficio gratiam magnam habiturum. Si nolit, ne ullius beneficii mentionem faciat, aulire enim non posse. Verum cum ipse insulæ dominus sit, ageret pro arbitrato. Respondit imperator, Benedicti petitionem nec æquam, nec impetrabilem esse: oportuisse enim sex aureorum millibus a Mart. no recipiendis contentum, alienis se non implicare. Cum vero non tantum modo, sed multo etiam plura, et insuper insulæ præfecturam consequi liceat, 234 qui tandem munus hoc ejus meritis impar juste videri queat? Ad hoc, si totam insulam ei in mancipio det, id sibi neutiquam laudi fore: neque gloriæ cupidum, et magnanimum, sed vesanum, et nullius cerebri visum iri. Si enim necesse erat tot laboribus et a se susceptis, et a Romanis, atque in classe instruenda non a se duntaxat, e fisco suo, sed ab illustribus quoque separatim impensa non meliori facta, ut Chius reciperetur, deinde eam illi relinquere, adeo ut Romani neque nunc, neque posthac quidquam inde emolumentum perciperent, ino nec verbo saltem illius domini appellarentur, longe utique melius, et conducibilis fuisse, procul negotiis quietem per-equi, Martinumque eam retinere perpetui, et nihil turbarum excitare. Sic namque et defatigatione ac labore expeditionis hujus, et quidem maritimæ et præterea consumptæ pecuniæ supersederi potuisset. Adde, quod, si non hoc tempore, at aliquando Romanis, ut injuriam passis, comparato exercitu insulam recuperare licebit; et vel ea potitis jus suum obtinere, vel potentia adversariorum superatis, neque perpetam egisse, neque fœdus violasse existimari. Sin, quod tu nunc postulas, insulam tibi cessero, præterquam quod tempus, et impensa perit, nulla spes ejus unquam recipiendæ Romanis relinquetur;

pitalensium Hierosolymæ scripsit in Historia sua Oriental. cap. 61, Jacobus de Vitriaco, episcopus Tusculanus et cardinalis.

aut contra fas agere, et fœdifragos haberi oportebit, sive eam obtinuerint, sive non obtinuerint. His de causis nec tu justa et quæ fieri possunt petis, nec ego possum concedere. Quæ autem prius a me statuta sunt, ea fieri queunt, et cum ex Romanorum, tum etiam ex re tua sunt. Ille Benedictus, audisse attente omnia, quæ dixisset imperator; sed iis nec hilum commoveri, perstareque in prima sententia, et ita sentire, nisi tota insula detur, nulla posse meritis suis digna præmia rependi. Solent, excipit imperator, de re aliqua deliberantibus jam hæc, paulo post contraria in mentem venire, quæ aut meliora, aut deteriora appareant. Quare nec ipsum decere, primis ab se auditis sermonibus, adeo inconsiderate desperare; verum cum amicis ac propinquis biduo triduo ubi consuluerit, tum demum venire, et quid probetur exponere; fortassis enim ea consultatione, quid facere par sit, inventurum. Benedictum adhuc parantem contradicere, imperator solio exurgens cohibuit, testificans non se ante aures illi daturum, **235** quam communicato cum amicis negotio redierit. Sic ille domum perturbatissimus abiit. Tertia luce vocatum imperator et dictorum admonuit, et alia quædam adjecit, quibus et animum suum erga ipsum, et quantopere de hominè bene mereri cuperet, declaravit, hortatusque est, ut sibi utile danti consilium obsecundaret. Benedictus a pertinacia non discedere, imperatoremque monere, ne dum aliud suadere conatur, oleum atque operam perdat, sed siquidem plenum totius insulæ principatum sibi det: sin autem, rogare se, tritremes quot indigeret daret, quibus facultates suas imponeret, Galatamque trajiceret (78). Imperator odio-

ακησαμένοις τοῖς Ῥωμαίοις, τὴν νῆσον ἀνέβη ἀνακαλεῖσθαι ὡς ἀδικουμένοις, καὶ ἡ αὐτῆς τῶν ἀδικούντων κρατήσασσι τυγχάνειν, ἢ ἐλάσσασσι τῶν ἀντιπάλων γενομένοις μὴ ἀδικεῖν νομίζεσθαι, μὴ δὲ παρασπονδεῖν. Εἰ δ' ὡς περὺν ἄξιοις αὐτοὺς, σοὶ παραχωρήσομεν τῆς νῆσου, οὐ μόνον εἰκὴ καὶ μάτην τὸν τε πόνον ἐσόμεθα πεπονηκότες καὶ τὰ χρήματα ἀναλωκότες, ἀλλ' οὐδ' ἐλπῖδα ὑπολειψόμεθα Ῥωμαίοις τοῦ ἀναστῶσθαι ἀν ποτε τὴν νῆσον· ἢ δοκεῖν ἀδικεῖν καὶ παρασπονδεῖν ἐάν τε κρατήσωσιν, ἐάν τε μὴ. Δι' ἃ βῆ πάντα μὴτ' αὐτὸν μῆτε δίκαια μῆτε δυνατὰ αἰτεῖσθαι, μὴτ' αὐτὸν δύνασθαι παρέχεσθαι. Ἄλλ' αὐτῷ αὐτοῦ πρότερον ἐκρίθη δυνατὰ τε εἶναι, καὶ Ῥωμαίοις καὶ αὐτῷ λυσιτελεῖν. Μπενέτου δὲ πάντων μὲν φάσκοντος ἀκηκοέναι τῶν βασιλέω; λόγων, καὶ προσεσηκέναι αὐτοῖς, μηδενὶ δὲ πεφθεοῖαι αὐτῶν, ἀλλὰ τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐμμένειν δεδογμένοις, καὶ μηδεμίαν ἡγεῖσθαι χάριν προσήκουσαν αὐτῷ, ἢ τὴν παντελῆ παραχώρησιν τῆς νῆσου. Οὐδὲν, ἔφη, θαυμαστὸν, ὁ βασιλεὺς, εἰ τι περὶ πράγματός τινος βουλευομένῳ, νῦν μὲν τοιαύδε τινα λογίζεσθαι παρασταῖ, μικρὸν δὲ ὑστερον τάναντία ἢ βελτίω ἢ χεῖρω σχεπομένῳ φανόιτο ἐκ τῶν πραγμάτων. Διόπερ οὐδ' αὐτὸν δίκαιον νῦν πρῶτον τῶν πρὸς αὐτὸν ἀκηκόετα λόγων, ἀπερισκέπτως οὕτως ἀπαγορεύειν· ἀλλὰ δεῖν εἰς δευτέραν καὶ τρίτην μετὰ τῶν φίλων σχεψάμενον ἡμέραν, οὕτως ἦκειν ἀπαγγέλλοντα ὅσα ἔδοξεν. Ἴσως γάρ τι τῶν δεόντων ἢ μετὰ τῶν φίλων καὶ οικέων συνδιάσκεψις εὐρήσει. Ἐπιχειροῦντος δὲ αὐτοῦ ἀντιλέγειν τοῦ Μπενέτου, ἐπέσχεν ὁ βασιλεὺς, τῆς καθέδρας τε ἐξῆναστάς, καὶ πρὸς αὐτὸν εἰπὼν, ὡς οὐκ ἀκούσεται πρὶν μετὰ τῶν φίλων βουλευσάμενον ἦκειν. Μπενέτος μὲν οὖν οὕτως οἰκᾶδε ἀπέηλθεν, ἀνάπλωος ταρχῆς.

Jacobi Pontani notæ.

(78) Galata (cujus per hanc historiam mentio erit plurima, et res ejus gestæ memorabiles afferentur) urbs e regione Constantinopolis sita trans sinum, quem Ceras sive Cornu, et Ceratinum, sive Cornutum veteres etiam vocarunt; quod instar cornu cervini sparsim ramis quasi quibusdam litus utrumque amplectatur. Eadem et Pera dicitur, et Peræa Nicææ historico, quod ultra sinum posita sit. Veteres ab arborum ficos ferentium copia Sycas nominabant, quæ vox apud Zosimum quoque legitur. Colonia est Genuensium, etiam hodie majori ex parte a Christianis inhabitata, præsertim mercatoribus (Leunclavius.)

Placet insuper ejus descriptionem, quamvis longiusculam, ex Petri Gylii topographia Constantinopolitana apponere, quod me utiliter fecisse lectores, ut spero, judicabunt, cum majorem historix hujus partem evolverint. *Sycena regio, jam vulgo nominata Galata, sive Pera, rectius nominanda Peræa, ut Josephus Judæam trans Jordanem nominat Peræam. Cur autem appelletur Galata, Constantinopolitani omnes jam prædicant, ex eo, quod illic olim lac venderetur, aut mulgeretur, decepti nominis allusione; nec dubito, si scirent, Galatam appellatam olim Syecam, quin etiam auderent eam dicere a ficuum lacte ita appellatam esse, suamque tum aberrationem a vero tueri possent auctoritate Dionysii Byzantii, scribentis, Sycam appellatam a multitudine et pulchritudine arborum ficuum ibi proventium. Quanto rectius conjectassent, si a Galatis populis*

*eam Galatam nominatam fuisse arbitrati essent, adducti Joannis Tzetæ, civis Constantinopolitani et diligentis grammatici varia Historia, abhinc fere quadringentos annos conscripta, quæ tradit, Brennum Gallum, ducem Gallorum, quos Græci Galatas appellant, profectum Byzantium, illinc trajecisse: indeque Byzantii locum appellatum fuisse Peram ex trajectione Galatarum. a quibus postea arbitror etiam Galatam appellatam. Hæc autem sita est partim in colle, partim in planitie subjecta sub ipsum collem, quem duæ valles efficiunt, una ab oriente, altera ab occidente, utraque longa circiter unum milliare. Collis dorsum procedit a septentrione ad meridiem, latum ubique non minus ducentis passibus, tam longum, quam volles, quibus utrimque clauditur: deinde jungitur cum reliqua continentis planitie. Collis meridianum latus, et planitiem sub ipsum subjectam continentes Galatam, circumscribit sinus Ceratinus, Isthmumque, et peninsulae fere semicircularem efficit, ut si lineam muceres ab ore et faucibus sinus ad medium recessum, quem sinus Ceratinus insinuat in vallem, quæ collem Galatinum ab occasu claudit, inclusum videres intro semicirculum, quem designaret ducta linea Galatum accedentem ad figuram arcus intenti, nisi ejus cornu vergens ad occasum, dimidio largius quam orientale esset, et minus longum. Galatæ circuius muro circumdatus patet quater mille et quadringentos passus; latitudo varia: nam menia est sexcentorum passuum, quorum viginti intercedunt inter sinum et muros. Jam*

Εἰς τρίτην δὲ ἡμέραν μεταπεμφάμενος αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, τῶν τε πρότερον ἀνεμίμνησκεν εἰρημῶν, καὶ ἕτεροῖς ἅτα προσετίθει· τὴν τε εὐμένειαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνδηλον ποιῶν, καὶ ὅσην ἔχει περὶ τὸ εὖ ποιεῖν αὐτὸν τὴν προθυμίαν· συνεβούλευε τε πείθεσθαι αὐτῷ ὡς λυσιτελοῦντα βουλευομένῳ· ὁ δὲ τῆς τε ἐξ ἀρχῆς εἴχετο γνώμης, καὶ βασιλεὺς παρήγει μὴ εἰκὴ πονεῖν, μηδ' ἄλλο τι πείθειν ἐπιχειρεῖν· ἄλλ' εἰ μὲν αὐτῷ τῆς νήσου πάσαν παραδοίην τὴν ἀρχήν. Εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τότε δεύτερον, τῶν τριήρων ὄσων δέοιτο εἰδείο παρασχεῖν, ὡς ἂν εἰς Γαλατῶν ἀφίκηται, ἐνθήμενος τὰ θύγα. Βασιλεὺς δὲ ἐδόκει δεινόν, εἰ μήπω πᾶσι φανεράς τῆς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας καθεστῆκυίας, ἢ τάλιθδὲς αὐτῶς ἐθέλων ἀποκορύπτειν, ἢ ἕτεροὶ τινες τῶν γινόμενων ἐπιμηθὲν εἰδότες, οἴησονταὶ τὸν βασιλεῖα βούλεσθαι μὲν ἀπελαύνειν Μπενέτον Χίου, εὐπροσώπου δὲ προφάσεως οὐκ εὐπορεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἀσμένως λαθόμενον τοῦ λόγου, τὰς τε τριήρεις παρέχειν, καὶ τὴν ἔξοδον ἐπιτρέπειν. Διὸ καὶ αὐθις ἐφ' ἑτέρας τρισὶν ἡμέραις περὶ τοῦ πράγματος; ἐκέλευε διασκέψασθαι, δίκαιον δὲ εἶναι μὴ πρὸς τὴν ἐκείνου μικροψυχίαν ἀπιθεῖν, ἀλλὰ τὴν αὐτῷ προσήκουσαν ἐνδείξασθαι μεγαλοψυχίαν καὶ κριτερίαν. Ἰσως γὰρ ἐν αὐταῖς τῶν δούλων τι βουλευσασθαι δυνήσῃ. Μπενέτος δὲ μηδὲν ἔτι προσθεῖς, θυμοῦ γέμων,

A sum arbitrari, si cum de sua in illum beneficentia nondum constaret palam, aut ipse veritatem celare vellet, aut quidam alii, rei transactæ prorsus ignari existimarent, imperatorem Benedictum Chio expulsum cupere; verum causa aliqua in speciem honesta non suppetente, libenter ex ejus verbis occasionem arripuisse, et triremibus suppeditatis, abitionem illi permittere. Itaque rursus alio triduo rem deliberationi jussit committere (æquum censens, non ad ejus illiberalem animum respicere, sed personæ suæ convenientem inentis celsitatem patientiamque præ se ferre), forsitan enim illo spatio quidpiam opportunum posse statuere. Benedictus verbum non amplius addens, et ira æstuans, quasi intoleranda vexatus injuria, domum recessit.

B Imperator facto indignatus, præsentibus Romanos percontatur, num Benedicto meritis gratias non retulerit, qui tamen ad bellum Chium tenui, aut nullo auxilio fuerit; et, nunquid non justa, et ad præscriptum rationis ab eo requireret: se enim non percipere, quid ejus verba significent. Aliis igitur in hominem invehentibus, et ut insigniter recordem condemnantibus, magnus domesticus ita disseruit: Quam a ratione alienum ac delirum sit Benedicti desiderium, omnes perspectum habent. Ideo quid spectans tam rigidus in eo et præfractus perse-

Jacobi Pontani notæ.

vero planities procurrrens inter sinum et collem, dilatatur in centum octoginta passus, clivus vero in quadringentos. Latus Galatæ orientale patet in latitudinem primo quadringentorum passuum, deinde contrahitur in ducentos sexaginta passus. Latus perlinens ad occasum extra veterem Galatam situm, habet mollem clivum, et fere totum ad meridiem tendentem, præter exiguum proclivitatem subsidentem ad solis occasum juxta muros veteris Galatæ sitam; clivi enim collis Galatini duplici devertitate inclinatur, una in valles, altera in sinum. Unde fit prona triplici proclivitate, una a septentrionibus ad meridiem, altera ad ortum solis, tertia ad occasum. Declivitas per medium Galatæ latitudinem decurrens, tendit a septentrionibus ad meridiem, ita prona, ut multis locis clivi gradibus molliatur, ut domus ex parte infera scalis ascenduntur, ex supra adeantur plano pede usque ad primam contignationem. Latus vero tam vergens ad solis ortum, quam ad occasum, duplicem devertitatem habet, unam a septentrionibus ad meridianum cardinem, alteram ad orientem, aut occidentem: ut non modo sic rectæ, sed etiam transverse proclivitatem habeant, sed orientale latus proclivius in utramque devertitatem, occidentale molles clivos habet tam rectos, quam transversos. Denique Galata sic prona est, ut si eadem altitudine omnes essent, superiores contignationes aspectu maris fruerentur, ex eisque, velut ex theatris, naves ultra citraque trajicientes spectarentur: neque modo Galata, sed tota fere Constantinopolis maris aspectu frueretur, si lex a Zenone constituta, et a Justiniano sancita servaretur, jubens intra centum passus neminem posse Constantinopoli impedire maris aspectum, neque rectum, neque obliquum. Plana urbis pars discurrens inter imos collis clivos, et sinum nusquam minus stricta ducentis passibus, in cornibus quadringentorum passuum, oppidum triplo longius, quam latus; latitudo tendit a septentrionibus ad meridiem, longitudo ab oriente ad occasum, latus occi-

dentale latius quam orientale, et fere eadem latitudine, qua media urbs; nam per longitudinem quingentorum passuum nusquam minus lata quingentis passibus orientale latus contrahitur mollior, quoad ejus extremitas ad formam cunei reducitur, ubi lata est ducentos sexaginta passus. Totum litus, quod circum Galatam portuosum est, naves admittens usque ad meridiem contingant oram maritimam. Inter mœnia et sinum intermissum est spatium, ubi tabernæ, et officinæ mercatorum, et cauponæ frequentes, et vacua intervalla ad exonerandas naves. Portas habet maritimas sex quarum tres trajectorym frequentem habent ad Constantinopolim. Ita enim contra Constantinopolim jacet Galata a septentrionibus, ut primo, secundo, tertio collibus, et valli primæ et secundæ Constantinopolitana sit adversa, præ se habens sinum et Constantinopolim, a tergo suburbanæ ædificia. Nam supra Galatam multæ domus suburbanæ partim in collis Galatini dorso; partim ejus lateribus triplicibus. Nam Galata non attingit summum verticem collis, imo ex summa urbe, ubi est excelissima turris, adhuc restat extra urbem ascensus trecentorum circiter passuum, plenus ædificiis, inde jugum planum tendens a meridie ad Aquilonem, longum circiter ducentos passus, longum duo millia passuum, per quod medium discurrens via lata, utrinque ædificiis cincta hortorum, et vinetorum, neque est ulla pars amœnior: ex qua ejusque lateribus videtur sinus Geratinus, et Bosphorus, et Propontis, et septem colles Constantinopolis, et Bithyniæ, et æniver nivosus Olympus. Denique ædificia non modo in colle Galatino, sed etiam in collibus et vallibus circumvicinis sitis in littore Galatino posito contra Constantinopolim, tot colles et valles habente, quot Constantinopolis, ut jam longe dimidio majorem, quam sit Galata, urbem efficere possint, ac si centum annos felicitas imperii Byzantini duraverit. altera Constantinopolis futura est Galata. Hæc Gyllius. Porro quibus temporibus hæc gerebantur multis partibus minor et infrequentior fuit Galata.

veret, non est curiosius inquirendum. Censendam vero furiosorum esse similem, qui neque quid neque apud quos loquantur, norunt, sed quatenus a cacodæmone exagitantur, cogitationibus humanis abhorrentia effutiant. Ut autem in posterum nec ipse, nec alius veritatem mendacio obscurare queat, et inanes comminisci fabulas, quo nobis labem aliquam improbitatis inurat, **236** quæ mihi videantur, si forte eadem tibi probabuntur, eloquar. Quia in præsens non Romani duntaxat, sed et Genuenses et Veneti in hac insula negotiantur, et Nicolaus Sanutus Cycladum præfectus, qui amicitia ergo te salutatum venit: item ex Latinis episcopus, cui a papa Chii pontificatus (79), et aliquot Ferrariensis (80), qui terram hanc lustrare, et mores hominum cognoscere student; conventum omnibus istis indicito, et in eorum præsentia Benedictum compelli jubeto: qui si quod offers, mutatus admiserit, optatissimum acciderit; si in priore adhuc obstrictus amentia, quæ in manibus habet bona abjecerit, quæ autem nulla sunt, neque erunt, concupierit, et nos illi fidem facere æquibimus, ea ipsum postulare, quæ dari non possint, certe præsentibus quidem non solum testes, verum etiam integritatis tuæ ac studii in benefaciendo, et illius insaniam præcones habebimus: et hinc præcipuam, camque bipartitam utilitatem hauriemus, quod nos ipsos nimirum ab immerita infamia servabimus, et aliis a nocumento mendacii cavebimus. Hæc ubi effatus est magnus domesticus, imperator protinus in ejus sententiam ivit, et rei conficiendæ negotium illi dedit: atque hoc amplius, nisi Benedictus ex priori decreto Chium administrare vellet, ut aliam ei ex liberalitate conditionem, prima nequaquam deteriores proponeret. Die præstituta cum magnus domesticus ex Romanis et Latinis advenis conventum coegisset; præsentibus etiam Benedicto, et non paucis, qui antea cum Martino fratre ejus familiariter vivebant, ad verba ventum est; aliusque repetito principio, domesticus narravit, quo pacto Benedictus Byzantium ad imperatorem confugiens, fratrem injuriarum postulasset, quidque imperator supplicii respondisset, et qua is benevolentia postea eundem imperatorem in Chio complexus esset; atque hanc esse causam, quare imperator tantam ei gratiam referret. Benedictum autem iterato, quasi se indignam rejecisse; ac nisi Chio a Romano imperio avulsa sibi penitus cederet, nullo se alio ejus beneficio egere jactasse: et ne irritus ac temerarius labor impossibilibus sibi suadendis susciperetur, monuisse. Qui aderant, Latini præsertim, fatuum adeo Benedicti judicium insectabantur, et damnabant æpertissime; atque

A οὐκ ἄρα ἀπεχώρει ὡς τὰ ἔσχατα τῶν κλημένων. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τοῖς γινομένοις δυσχεραίνων, τῶν παρόντων ἐπιθυνοῦντο Ῥωμαίων, εἰ μὴ τὴν προσήκουσαν εὐεργεσίαν κατατίθεται Μπενέτω, μικρὰ ἢ οὐδὲν πρὸς τὸν ὑπὲρ τῆς Χίου πόλεμον συναρπόμενῳ, ἢ εἰ δικαία ἢ ἀξίως αὐτοῦ καὶ σὺν λόγῳ γινομένη. Αὐτὸν γὰρ μὴ δύνασθαι συνεῖναι, ὃ τι ταῦτα αὐτῷ τὰ βήματα νοεῖ. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Μπενέτον τε κατητιῶντο, καὶ πολλὴν κατεγίνωσκον αὐτοῦ ἀβελτηρίαν· ὁ μέγας δὲ δομέστικος, τὴν μὲν ἀλόγιστον, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, καὶ τὴν παράνοιαν τῶν Μπενέτου ζητημάτων πάντες τε ἴσασι σαφῶς, καὶ τὴν ὁμοίαν ψῆφον φέρουσι περὶ αὐτοῦ. Διὸ οὐδὲ πολυπραγμονεῖν ἐξετάζοντες, χρὴ ὃ τι βουλόμενος ἀνευδότης, ἔχει περὶ αὐτά. Οἴεσθαι δὲ αὐτὸν τοῖς μαινομένοις προσεικέναι, οἱ μὴ τε περὶ ὧν λέγουσι, μὴ τε πρὸς οὓς ποιοῦνται ἴσασι τοὺς λόγους, ἀλλ' ἢ ἂν τὸ δαιμόνιον κινούη, φθέγγονται ἀδιανόητα τοῖς πᾶσιν. Ὡς ἂν δὲ μὴ ὕστερον αὐτὸς ποτε μὴδ' ἕτερός τις τὴν ἀλήθειαν ἐθέλων ἀφανίζῃεν δύνατο τῷ ψεύδει χρῆσθαι καὶ τὰ οὐκ ὄντα λογοποιεῖν, κακίαν δὲ θεν προστριβόμενος ἡμῖν τινα, ἃ μοι δοκῶ ποιητέα, εἶγε καὶ αὐτῷ σοι συνδόξειεν εἶναι, ἔροι. Τῇ Χίῳ οὐκ ἴσασιν πολλῶν ἐπιθυμούντων, οὐ Ῥωμαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ Γενουῶν καὶ Βενετίας κατ' ἐμπορίαν, καὶ Νικολόου Σανούτου τοῦ τῶν Κυκλάδων ἄρχοντος, ὃς ἔχε κατὰ φιλίαν ἄνευ προσκυνήτων, ἔτι δὲ καὶ ἐκ Λατίνων ἀρχιερέως, ὃς τὴν τῆς Χίου παρὰ τοῦ πάπα ἐπιτέτραπτο ἐπιτροπήν, καὶ Φρερίων τινῶν καθ' ἱστορίαν, κέλευσον ἐκ πάντων ἐκκλησίαν ἀθροισθῆναι· πάντων δὲ παρόντων γενέσθαι τοὺς λόγους πρὸς Μπενέτον. Κἂν δὲ ξηται πεισθεὶς τὴν εὐεργεσίαν, πανταχόθεν ἂν ἔχει καλῶς· ἐάν δὲ τῇ προτέρᾳ παρανοίᾳ χρώμενος, τῶν μὲν ἐν χερσὶν ἀπόσχηται ἀγαθῶν, τῶν δὲ μὴ τε ὄντων μὴ τε ἐσομένων ἐπιθυμοῖη, εἰ μὴ αὐτὸν ὡς ἀδύνατον ἀξιοῖη πεῖσαι δυνήσόμεθα, ἀλλὰ τοῦ γε παρόντος οὐ μάρτυρας μόνον ἔσομεν, ἀλλὰ καὶ κήρυκας, καὶ τῆς σῆς καλοκαγαθίας καὶ φιλοτιμίας περὶ τὰς εὐεργεσίας, βασιλεῦ, καὶ τῆς ἐκείνου παρακλησίας καὶ δύο τὶ μέγιστα ἐντεθεῖθεν κερδανόμεν, ἡμᾶς τε αὐτοὺς ἀπολλάττοντες ἀδοξίας οὐ προσηκούσης, καὶ τοὺς ἄλλους τῆς ἐκ τοῦ ψεύδους ἐλευθεροῦντες προσγεννησομένης βλάβης. Τοιαῦτα μὲν ὁ μέγας δομέστικος· εἶπε βασιλεῦς δὲ ἐπειθετό τε εὐθύς τοῖς εἰρημένοις ὡς καλῶς ἔχουσι, καὶ αὐτῷ ἐπέτρεπε τὴν πρᾶξιν, προσθεὶς, ὡς εἰ μὴ βούλοιο κατὰ τὰ διατεταγμένα πρότερον ἄρχειν ὁ Μπενέτος Χίου, καὶ δευτέραν αἴρεσιν εὐεργεσίας αὐτῷ προθεῖναι, ἐλάττονος· ἢ κατὰ τὴν προτέραν οὐδαμῶς. Τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐκκλησίαν ὁ μέγας δομέστικος ἔχε τε Ῥωμαίων καὶ τῶν ἐπιχωριαζόντων Λατίνων συναγαγῶν, παρόντος καὶ αὐτοῦ Μπενέτου, καὶ τῶν Μαρτίων τῷ ἀδελφῷ πρότερον συνόντων οὐκ ὀλίγων, εἰς λόγους τε καθίσταντο, καὶ διεγείτο ἀνωθεν ἀπαρχῆς, ὅπως τε εἰς Βυζάντιον ἀφίκοιτο πρὸς

Jacobi Pontani notæ.

(79) Hunc episcopum Genuenses induxerunt, catholicum utique, pro schismatico.

(80) In Græco Φερρίων, qui non sunt Ferrarienses; quo enim? nam et Ferraria Græcis, ut in cod.

Florentino, dicitur Φερρία; sed est vox Gallica, freres; erant autem equites Hierosolymitani, testante Niceta pag. 145 primæ editionis. Πρὸς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν λυθείς. οὗ Φερρίου; ἡσεία.

βασιλέα ὁ Μπενέτος κατηγορῶν τοῦ ἀδελφοῦ ἐφ' αὐτῷ ἠδικοῦτο παρ' αὐτοῦ ὅσα τε αὐτῷ λεχθεῖα πρὸς βασιλέως, καὶ τὴν εὐνοίαν ἣν ἐνεδείξατο πρὸς αὐτὸν ἀφικόμενον πρὸς Χίον, καὶ ὡς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἕνεκα ὁ βασιλεὺς ἀμείβεται τοιαύταις εὐεργεσίαις. Μπενέτος δὲ αὐτοῖς τὴν τε δωρεάν ἀπεωφεῖτο τὴν βασιλέως, ἀναξίαν κρίνων ἑαυτοῦ· καὶ εἰ μὴ παντάπασι αὐτῷ παραχωρήσει Χίου τῆς Ῥωμαίων ἀφαιδόμενος ἡγεμονίας, μηδεμίαν ἐτέρα· εὐεργεσίας γὰρ ὅσων δεῖσθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ μὴδὲ τριβεσθαι εἰκὴ καὶ μάτην ἀδύνατα ἐπιχειροῦντας πείθειν. Οἱ μὲν οὖν παρόντες, καὶ μάλιστα οἱ ἐκ Λατίνων, πολλὴν ἀκρισίαν κατεγίνωσκον Μπενέτου, καὶ ἠτιῶντο φανερώς, καὶ τὴν βασιλέως θαυμάζοντας φιλοτιμίαν, καὶ τὴν αὐτοῦ κακοδολίαν, καὶ συνεβούλευον πείθεσθαι βασιλεῖ, ὡς εἰ μὴ πεισθεῖν ἔθελον, πολλὰ κολάκεις ὑπερὸν μεταμελήσοντες αὐτῷ ὅδ' οὐδὲν ἄλλο ἐπίθετο αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῖς πρότεροις ἐνέμενε λογισμοῖς. Ὅρων δὲ αὐτὸν ὁ μέγας δομέστικος οὕτως ἔχοντα ἐφ' αὐτῷ ἠξίου ἀμεταμελήτως, Οὐκοῦν, εἶπεν, εἰ μὴ σοι ταῦτα ἀρεστά δοκῶν, ἀλλ' εἰ μὴ τύχοις ὧν αὐτὸς ἀξιοῖς, καὶ τῆς Χίου παντάπασι κέρχικας ἀποστήναι δεῖν, καὶ δευτέραν αἴρεσιν σοι προθῆσθαι εὐεργεσίας, ἣν αὐτὸς ἐκέλευσε βασιλεὺς. Οἰκίας γὰρ σπυλαμπρὰς καὶ πολυτελεῖς χαρίζεται ἐν Βυζαντίῳ, καὶ τῶν συγκαλητικῶν, Ῥωμαίων ἕνα καλεῖται εἶναι, καὶ ἀξιώματα τῷ προσήκοντι τιμῆσαι, καὶ ἀρχὴν ἐγγυριεῖται τῶν παρὰ Ῥωμαίους νενομισμένων, καὶ τάλλα ὅσα τοῖς εὐγενεστέροις Ῥωμαίων, καὶ αὐτῷ προσήκοντα ἔσται· καὶ τούτων πάντων χωρὶς προσόδων ἐτησίων ἕνεκα ἐκ τῶν τῆς Χίου φόρων μυριάδας χρυσοῦ λαμβάνειν δύο. Τούτων ἀκούσας ὁ Μπενέτος, οὐκέτι οὐδὲ καθεκτό· ἐδόκει εἶναι, ἀλλ' ὥσπερ τὰ μέγιστα ἀδικούμενος, ἀχθόμενος καὶ δυσανασχετῶν, καὶ ὄρωις ἑαυτὸν κατελάμβανε, καὶ ἀραίς ταῖς παλαμναιοτάταις, εἰ τι παραδέξατο τῶν λεγομένων, εἰ μὴ ἄπερ ἐξ ἀρχῆς ἠτήσατο παράσχοι βασιλεὺς. Τρεῖς δὲ ἠτέτο τριήρεις ἐκ τῶν βασιλικῶν ὡς πανοικισίᾳ πλεουτούμενος ἐς Γαλατᾶν. Ὁ μὲν οὖν τοιοῦτους παραπληξίᾳ γέμοντας προφει λόγους· οἱ δ' ἀκρωμένοι τῶν εἰρημένων, βασιλέα μὲν ἐθαύμαζον καὶ ἐπῆνον, καὶ τῆς μεγαλοφυχίας καὶ τῆς φιλοτιμίας. Μπενέτου δὲ πολλὴν κατεγίνωσκον ἀγχιμωσύνην, καὶ ὁ σύλλογος διελέλυτο ἐπὶ τούτοις. Πυθόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ὅσα τε εἶποι καὶ ὧν ἀκούσειε Μπενέτος, ἐπεὶ μηδὲν ἐτι συνεώρα λειπόμενον τῶν προσηκότων, ἐκείνῳ μὲν τρεῖς παρέσχετο τριήρεις, ὥσπερ ἠτέτο, αἱς ἐνθέμενος ὅση ἦν αὐτῷ περιουσία, ἦλθεν εἰς Γαλατᾶν.

## CAPUT XIX.

*Imperator Phocæam veterem veniens, a duobus Persarum satrapis, colitur. Phocæam novam in ditionem accipit, quam Arego Cœnensis in præfecto committit. Persæ Trojanopolin et Beren depopulantes, partim occiduntur, partim capiuntur. Benedictus cum octo triremibus Chium ultionis ergo, et insulæ subjundendæ infelici eventu appellitur.*

Αὐτὸς δὲ ὅσα ἐξῆν πρὸς φυλακὴν ἐξαρτυσάμενος τῆς νήσου, ἀραίς ἐκείθεν ταῖς λοιπαῖς ναυσίν, ἦλθεν εἰς Φοκαίαν τὴν παλαιάν, ὅσων ὑπήκοον Ῥωμαίοις· καὶ ἀπέβασιν ποιησάμενος ἐφ' ἡμέρας τινας συνεγένετο Σαρχάνῃ, τῶν κατὰ τὴν Ἰωνίαν ἀρχόντι Περσῶν ἐκεῖσε γενομένῳ, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αὐτῷ προσελθόντι μετριότητος, καὶ, ἔον εἰπεῖν, δουλείας. Ὅν καὶ ὄρωις φιλοφρονησάμενος ὁ βασιλεὺς μεγαλοπρεπῶς, ἀπέστειλεν ἑνσπονδον Ῥωμαίοις· Αἰτίνης δὲ καὶ αὐτὸς Καρίας ὧν σατράπης, πρὸς βασιλέα μὲν οὐ παρεγένετο ὑπὸ

Imperator quantis potuit præstatis in insula constitutis, Phocæam antiquam, Romanis parentem, navibus delatus, ibi dies aliquot cum Sarchane Persarum in Ionia satrapa familiariter versatus est: qui cum qua par erat modestia, et ut ita dicam, subjectione humili convenerat. Quem splendidis muneribus amice donatum, et Romanis fœdere sociatum dimisit. Ætines porro Cariae satrapa, morbo diuturno prohibitus, ad imperatorem ipse non venit, sed Persarum quibus præerat missa non parva manu cum donis, valetudini...

excusavit, qua detentus ad eum salutandum proficisci nequivisset. Imperator gratis aetis, vicissim dona ei portanda dedit. Inde Phocæam novam accessit, quam Romani habitabant quidem: ex quadam veto causa, ut Zacharis Chio, sic ipsi Andreas Catanias Genuensis subjugata, arceque constructa, et præsidio firmata, secure dominabatur. Ac per id tempus quidem negotii curandi Genuam peregre abierat. Interim Aregus (81) Andree patruus pro eo cum potestate præerat. Is ut imperatorem adventantem conspexit, portis apertis civibus ad occurrentem urgere institit: ipseque simul exiens, venerabundus cum salutavit. Ubi intra moenia ventum est, præsidarios egressos (erant autem Latini et Genuenses) arcem imperatori transdere jussit. Illi egredientes, capita venerabundi submitunt arcemque dedunt. Duobus diebus in arce exactis, die tertio mane Arego accersito securigeros barangos claves urbis afferre (hos enim urbium claves imperatore præsentate custodire solemne erat) et Arego tradere imperavit, eum in hac sententiam alloquens: Nunc quidem Phocæam mihi subjectam veni mansique quam diu volui: rursum discedens, urbem tibi commendo, et per te Andree, uti eam quemadmodum prius ceu præfectus gubernet, quandiu mihi volenti erit. Deinde donis illum ac præsidium humaniter auxit, singularesque de liberalitate gratias agentes relinquens, cum tota classe Byzantio successit, ac militi missionem dedit. Brevi tempore illic posito, Didymotichum inivit. Eo nuntiatur, ex oriente Persarum peditatum navibus septuaginta transjecisse, agrumque Trajanopolis et Beres deprædari. Evenit autem, propter reditum e Chio omnibus domum ad requiescendum dimissis, cum imperatore magnoque domestico paucos esse milites. Veruntamen quotquot licuit, quam maturime ex finitimis oppidis cogentes, improvise in Persas feruntur, eosque facillime victos partim 239 occidunt, partim captivos ducunt. Qui cõfugere potuerant, conscensibus navibus (tunc enim Romani a navali manu et apparatu instructi non erant) in orientem recurrerunt, et imperator parva victoria Trajanopolin se retulit. Benedictus Martini frater e Chio Galatam appulsus, imperatorem ulcisci volens, si posset, inventis in portu octo Genuatium triremibus, constitutis rebus suis omnibus, mercede persuadet trierarchis, uti secum contra Chium navigent; sperans, se eam levi negotio subacturum, quod imperator dispersis classariis, tarde opem insularis esset allaturus. Postquam Chium naves tetigerunt, excensione facta, armati ad oppidum, veluti periculum murorum facturi processerunt. At Chii erumpentes quam multi erant, Latinos congressu devicerunt, lethoque datis paulo plus tre-

νόσου χρονίου κωλυθείς· τῶν ὑπ' αὐτὸν δὲ Περσῶν οὐκ ὀλίγους πέμψας ἅμα δώροις πρὸς βασιλέα, τὴν νόσον, ὡς ὑπ' αὐτῆς κεκλυμένους, ἤπειτο, προσκυνῆσαι βασιλέα. Βασιλεὺς δὲ λόγους τε εὐχρηστήσας, καὶ δώροις ἀμειψόμενος αὐτὸν, ἀπέστειλε τοὺς ἐλθόντας. Ἐκείθεν δὲ ἐξελθὼν, εἰς Φώκαιαν τὴν νέαν ἦλθεν. Αὕτη δὲ Ῥωμαίους μὲν οἰκοῦντας εἶχεν· ἐξ αἰτίας δὲ τινας ὡσπερ Ζαγυρίας Χίου, οὕτω δὴ καὶ αὐτῆς Ἀνδρέας Κατανίας ἐκ Γεννοῦσας κρατήσας, ἀκρόπολιν τε οἰκοδομησάμενος καὶ κατασχὼν φρουρᾷ, τῆς ἄλλης πόλεως ἤρχεν ἀσφαλῶς. Τότε μὲν οὖν Ἀνδρέας; οὐ παρῆν, ἀλλ' εἰς Γέννοουαν κατὰ τινα χρεῖαν ἀπεδήμει. Ἀρήγος δὲ Ταρταρῶ, ὃς ἦν Ἀνδρίου θεῖος, Φωκαίας ἤρχεν ἀντ' αὐτοῦ· ὃ; ἰδὼν τὸν βασιλέα προσίοντα, Φωκαίας τε ἐπέσπευδεν εἰς ὑπάντησιν βασιλείως ἐξελθεῖν, ἀνίστας τὰς πύλας, καὶ αὐτὸς ἅμα σὺν αὐτοῖς ἐξῆλθε καὶ προσεκύει βασιλέα. Ἐπεὶ δ' ἐγένετο ἐντὸς τειχῶν, τοὺς τὴν ἀκρόπολιν φρουροῦντας (ἦσαν δὲ ἐκ Γεννοῦσας Λατίνοι,) ἐξελθόντας ἐκέλευε βασιλεὶ παραδίδουαι. Οἱ δὲ ἐξήρχοντό τε προσκυνούντες, καὶ παραδίδοσαν τὴν ἄκραν. Βασιλεὺς δ' ἐν αὐτῇ δύο αὐλοσάμενος; ἡμέρας, εἰς τὴν τρίτην ἅμα ἔρω τὸν Ἀρήγον μεταπεψάμενος, καὶ τὰ κλειθρα τῆς πόλεως τοὺς τοὺς πελέκους ἔχοντα; Βαράγκους (82) κελεύσας ἀγαγεῖν (τούτους γὰρ ἔθος τὰ κλειθρα τῶν πόλεων ἔνθα ἂν ἐπιδημοῖ βασιλεὺς κατέχειν,) Ἀρήγῳ ἐκέλευε παραδίδουαι, πρὸς αὐτὸν εἰπὼν, ὡς Νῦν μὲν εἰς Φώκαιαν ἐμὸι ὀπήκοον οὖσαν ἐλθὼν, ἔμεινα ἐφ' ὅσον ἠδουλόμην. Αὐτίς δὲ ἐξερχόμενος, τὴν πόλιν παραδίδομι σοι· καὶ διὰ σοῦ τῷ Ἀνδρέῳ ὡστε ἄρχειν αὐτῆς ὡσπερ καὶ πρότερον ἐπιτροπεύοντα καθ' ὅσον ἂν χρόνον ἐμὸι βουλομένῳ ἢ δώροις τε αὐτὸν καὶ τοὺς τὴν ἄκραν φρουροῦντας φιλοφρονησάμενος, καταλιπὼν ἐκεῖ πολλὰς αὐτῷ τῆς εὐεργεσίας χάριτας ὁμολογούντας, ἄρας σὺν ἅμα πάντι τῷ στόλῳ ἦλθεν εἰς Βυζάντιον, καὶ διέλυσε τὴν στρατιάν. Ὀλίγον δὲ ἐνδιατρέψας Βυζαντίῳ χρόνον, ἐξελθὼν ἐκείθεν, ἦλθεν εἰς Αἰδυμότειχον. Ἐνθα διατρέποντι, ἠγγέλη ὡς ἐκ τῆς ἑω στρατιᾶς Περσῶν περὶ πειραιωθεῖσα ἐβδομήκοντα ναοὶ, τὰ περὶ Τραϊανούπολιν ληΐσεται καὶ Βῆραν. Σμῆθηκε δὲ διὰ τὸν εἰς Χίον ἀπόπλουον πάντων οἰκᾶδε διαλυθέντων ἀναπαύλης χάριν, βασιλέα ἅμα δομεστικῷ τῷ μεγάλῳ σὺν ὀλίγοις τισὶν εἶναι στρατιώταις· ὅσους δὲ ἐνῆν ὡς τάχιστα συναγαγόντες ἐκ τῶν πέριξ πόλεων, ἀπροσδοκῆτως ἐπεθεντο τοῖς Πέρσαις· καὶ μάχῃ κρατήσαντες παρὰ πολλῷ, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοὺς δὲ καὶ εἶλον ζώντας. Ὅσοι δὲ ἠδυνήθησαν διαφυγεῖν, ἐμβάντες εἰς τὰς ναῦς (ἐπεὶ τοτηνικᾶδε ναυτικὴ δύναμις οὐκ ἦν Ῥωμαίοις παρεσκευασμένη), ἐπεραιώθησαν πρὸς ἑω. Καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τὴν νίκην εἰς Ἀδριανούπολιν ἐπανῆλθεν. Μπενέτος δὲ ὁ Μαρτίνου ἀδελφός ἐκ Χίου κατασχὼν εἰς Γαλατῶν, γνῶμην ἔχων ὡς ἦν

Jacobi Pontani notæ.

(81) In Græco est Ἀρήγος Ταρταρῶ. Civem suum agnoscant Genuates.

(82) Aliis scriptoribus Βάραγγοι dicuntur; erant-

que Angli, ut ex his Codini verbis discere est: πολυχρονίζουσι καὶ οἱ Βάραγγοι κατὰ τὴν πάτριον καὶ οὗτοι γλώτταν αὐτῶν ἔχουν Ἰγκλινισί.



δύνηται ἀμυνούμενος βασιλέα, τριήρεις ἐκ Γενούσας A centis, turpiter ad naves fugere compulerunt. Qui restabant, ora soluta a litore recedentes, ancoris navibus fundabant. Postridie, cum de insula potiunda nihil bonæ spei haurirent, domum viam potius invasi, et ante diem septimum vita defunctus est.

Χίω, ἀπέθανόν τε τῶν νεῶν, καὶ ὀπλισάμενοι ἐχώρουν πρὸς τὴν πόλιν ὡς τῶν τειχῶν ἀποπειράσοντες. Χίοι δὲ ἐξεληθόντες πανδημείᾳ ἐκράτησάν τε μάχῃ τῶν Λατίνων, καὶ φεύγοντας ἀισχυρῶς ἐπέβαλον εἰς τὰς ναυς· ἀπέκτειναν δὲ αὐτῶν ὀλίγη πλείους τριακοσίων. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀναχθέντες, ὠρμίζαντο ἐπ' ἀγκυρῶν. Καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν, οὐκέτι ἀγαθὰς ἔχοντες τὰς ἐπιβὰς περὶ Χίου, ἐπ' οἴκου ἀνεχώρουν. Μπενέτω δὲ ὡς πᾶσα ἑλπίς περιηρέτω, ἐπιληψία κατεσχέθη· καὶ πρὶν ἐβδόμεν ἤκειν ἐτελεύτησεν.

## CAPUT XIV.

*Periculose ægrotns imperator tertium magno domestico imperium desert; tertium recusat. Oratio imperatoris am morituri, ut putabat, sane pathetica; qua convocatis ordinibus præsentē etiam uxore valedicit, et preces exiatorias petit. Magnum domesticum pro se administratorem nominat, cui imperatricem commendat. Excutiuntur omnibus lacrymæ, laniantur crines, feriuntur pectora. Flentes ei valedicunt. De populo cui libet palatium ingredi eique salve et, vale licet dicere. Medicos obtestatur, uti se ante mortem cacullo monachi induant.*

Ὀλίγου δὲ παρωχηκότος χρόνου, συμβέβηκε βα- B σιλέα Διδυμοτείχῃ ἐνδιατρίβοντα, ὄζει νοσήματι περιπεσεῖν, ὃ παιδὸς λατρῶν κεφαλικὸν σύμπτωμα καλοῦσιν. Ἰατροὶ μὲν οὖν ἐκ πρώτης προσβολῆς τὴν ὀξύτητα δέισαντες τῆς νόσου, οὐκ ἀγαθὰς εἶχον τὰς ἐπιβὰς· καὶ βασιλεὺς δὲ αὐτῆς, τὴν ἀθρόαν καταβολὴν ὑπώπτειε μὴ οὐκ ἄνευ κινδύνου τελευτήσῃ. Δευτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν προσβολὴν, τὴν μέγαν δομέστικον μετακαλεσάμενος, Σὺ μὲν, εἶπεν, ὁσθὰ ὁσάκις ἐμοῦ πέλειεν ἐπιχειρήσαντος παρασήμοις σε κοσμηθῆναι βασιλικούς, ὥς τι πλεόν αὐτὸς εἶδῶς, τοὺς μὲν ἐμοὺς διεκρούσω λόγου, καί τοι λυσιτελοῦντα πᾶσιν ἀξιοῦντο; ἃ δὲ αὐτὸς ὄρου βελτίω εἶναι, ταῦτ' ἔθου διὰ ἀπουδῆς ἀκατάλυτα τηρεῖν. Νῦν δὲ αὐτὸς ἔοικα μᾶλλον ἢ σὺ στοχάζεσθαι τῶν συμφερόντων. Εἰ γὰρ ὅσα αὐτὸς ἤξλου C ἐτελείτο, νῦν οὐκ ἂν ἐν θορυβῷ πῶλλῃ καὶ ταραχῇ αὐτὸς τε ἦν, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα τοὺς ἐσχάτους ὑπώπτειε κινδύνους. Εἰ γὰρ με συμβαίη νῦν ὑπὲρ τῆς νόσου κατεργασθέντα τελευτήσῃαι, ὅπερ οὐδὲ πύρρῳ προσδοκίᾳ, ἀδελόν εἰ μὴ εἰς πράγματα ἑμῖν καὶ ταραχὰς ἢ ἐμῇ τελευτῇ χωρήσει· διὸ καὶ δεῖν εἶμαι αὐτῶν νυνὶ σαφῶς τὰ δέοντα τῶν πραγμάτων διδασκόντων, τὴν μὲν ἀκαιρὸν φιλονεικίαν καὶ τὴν οὐ προσήκουσαν ἐνστασιν καταλιπεῖν· αὐτὸν δὲ ὑπ' ὀφθαλμοῖς ὄσαι πάρεσις Ῥωμαίων, ὑποδήμασί τε βασιλικούς καὶ πῶν ἐμῶν (ἃ δοκεῖ βασιλείας σύμβολα εἶναι) κοσμηθῆναι ἐπ' ἐμοῦ. Κἂν μὲν καὶ αὐτὸς περιγένωμαι τῆς νόσου, καινὸν οὐδὲν ἂν εἴη εἰργασμένον. Ἄ γὰρ προὔθεμην ἐξ ἀρχῆς καὶ διὰ σπουδῆς εἶχον ἐλθεῖν εἰς πέρας, ταῦτα ἔσται εἰργασμένα. Εἰ δ' ἐξ ἀνθρώπων γένωμαι, τὴν ἡγεμονίαν πᾶσαν ἀναδέξασθαι Ῥωμαίων σε· καὶ μὴ διὰ τὴν ἀναρχίαν, εἰς στάσεις καὶ πολέμους χωρήσῃαι, ἐξ ὧν διαφραθήσονται. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα

Non multum temporis intercessit, cum imperator Didymotichi in morbum acutum incidit, quem cephalicum symptoma nominant medici (85). Igitur ex prima ejus accessione gravitatem metuentes, parum bene sperabant: et imperator ipse crebriores accessiones interitum sibi allaturas formidabat. Postero igitur die, post accessionem magnum domesticum advocans, his eum verbis alloquitur: Memoria tenes, quo pacto, cum ego sæpius te flectere enisus sim, ut insignia imperatoria ne recusares, tu velut longius quam ego prospiciens, dicta mea quanquam ad communem fructum spectantia, repudiaris: quæ autem ut meliora probasses, ea studiosè constanterque servare constitueris. At nunc quid e re publica sit, melius quam tu conjicere videor. Nam si tunc obtinuisse, quæ jure postulabam, nec ego jam in tantis curis ac perturbatione, 240 nec Romanum imperium in extremorum periculorum metu versaretur. Si enim modo vi morbi confectus emoriar (id quod ante fores est), forsitan mors mea molestias vobis et turbas creabit. Itaque cum jam res ipsa officium satis doceat, valere jubenda intemperantia pertinacia et indecens in repugnando perseverantia: patiendumque, ut te in conspectu quotquot adsunt Romanorum, sandaliis imperatoris et tiara mea (quæ imperii habentur symbola) exornem. Et si quidem convalero, nihil novi factum fuerit: sed quod a principio mihi erat in animo, quodque studebam ad opus perducere, hoc jam opere ipso perfectum conspicietur. Quod si ab hominibus demigravero, tu totum imperium susceperis, neque (ut solet, cum nullus est princeps) Romani seditionibus et bellis ad mutuum perniciem miscerentur. Hæc imperator hortaba-

Jacobi Pontani notæ.

(85) De causa morbi hujus, et quod noster dicit cephalicum symptoma, Gregoras sic: *Paucis diebus elapsis, imperator Didymotichi agens, in morbum gravissimum incidit. Nam cum lavisset, et in summo rigore hiemis frigus a balneo non cavisset, cum reli-*

*quum corpus est densatum, tum vero et caput ita afflictum, maxima parte mali eo inclinante, ut non modo gravissimis doloribus cruciaretur, sed et mentis alienaretur.*

tur, addebatque, si se, et quidem nunc ægrotum contristare nollet, ne detractaret, quo invitaretur. Sed domesticus semel susceptæ sententiæ affixus, omnia potius velle experiri, quam ornamenta imperatoria capessere. Sentiens porro imperator fieri non posse, ut in habitus mutationem consentiret; non ultra quam fas cum eo contentendum, rebus in tantas angustias redactis, sed factis ipsis imperii successorem relinquendum censuit: et astantibus præcepit, principes primum aulicorum procerum et alioqui nobilitate præstantes, deinde alios ordine Romanos qui aderant accire. Ubi adfuerunt, lectulumque circumsteterunt, etiam Augustam vocari jussit. Qua præsentem, ut maxime potuit, se confirmans, pauca ad eos his verbis locutus est: Meum erga vos propensum animum, amici, et quomodo me felicissimum judicasset, si non solum in omnes communiter, sed in unumquemque vestrum seorsum potuissem quamplurimum benignitatis conferre: nec leviter, sed summo conatu reipublicæ Romanorum, vobis adiutoribus, prodesse aliquid apud animum certum ac fixum habuerim, ratus omni vita suavius ac beatius, si pro iis contra barbaros decertans oppeterem, ipse, qui occulta et abscondita hominum perspicit, quique corda ac penes scrutatur Deus, novit. Quia vero is hoc fieri non debere statuit (quo iudicio, ipse scit), sed ut aspiciatis, morte nos circumdedit, omnes manifesto exemplo commonens, nec pecuniæ, nec reliquis quibuscunque fluxis ac pereuntibus incumbendum, verum uni tantum Deo servendum, 241 eique quandiu supersis adherendum, et ad illam cælestem vitam cuique mores suos corrigendos aptandosque, primum quidem hoc sermone extremum vobis valedico, cum dubitem, ecquid vos de cætero allocuturus sim: rogoque, si quid me amatis, ut Numen toties et tam graviter a me offensum, precibus vestris mihi tali tempore potissimum tali auxilio indigenti propitiæ. Deinde ducem ac præsidem loco meo magnum domesticum vobis relinquo. Hæc fatus, comprehensam ejus dexteram dexteræ imperatrici, tum Mariam filiam utero gestantis, quæ postea Michaeli, Alexandri Mæsorum regis filio nupsit, implicuit, et ante illius imaginem, quæ supra naturam ad salutem humani generis Deum Jesum Christum peperit: Tibi, inquit, hanc, et Romanos omnes trado atque commendo; tibi ex hoc curæ erunt. Illico se omnes in lamenta et gemitus effundere; nec videre licebat, nisi pectora ferientes, et crinem laniantes. Tollebatur ad æthera communis ejulatus, et confusæ omnium voces exaudiebantur, nec quisquam in tanto luctu, nisi e silice natus esset, a fletu temperare poterat. Hiotide igitur universi plorantibus indulgebant; nec ad ea quæ audierant, respondere valebant. Ubi sero se collegerunt, præcepta imperatoris servare inter se decreverunt, eique ultimum vale singuli multis cum lacrymis dicentes recesserunt.

Α συνεβούλευς, καὶ προτεθίθει, ὡς εἰ μὴ ἀνίψιν βούλοιο αὐτόν, καὶ ταῦτα νοσοῦντα νῦν, τὸ κελευόμενον ποιεῖν. Ὁ δ' οὐδὲν ἕλαττον τῶν ἐξ ἀρχῆς εἶχετο λογισμῶν, καὶ γνώμην εἶχεν, ὡς οὐδ' ἂν εἰ τι γένοιτο εἰς βασιλείᾳ σχῆμα καταστρέψῃ. Συνιδῶν δὲ ὁ βασιλεὺς ὡς οὐκ ἂν δύναίτο πείθειν αὐτὸν ἀμείβεσθαι τὸ σχῆμα, ἔγνω δεῖν μὴ πέρα τοῦ δέοντος φιλονεικεῖν ἐν οὕτῳ στενῇ κομιδῇ τῶν πραγμάτων καθεστῶτων, ἀλλ' αὐτοῖ; πράγμασι διάδοχον αὐτὸν τῆ; βασιλείας καταλιπεῖν· καὶ τοῖς παρεστῶσιν ἐκέλευε τοὺς τε προὔχοντας τῆ; συγκλήτου πρῶτον, καὶ τοὺς ἄλλοις εὐγενεῖα διαφέροντας, ἔπειτ' ἐρεψῆ; καὶ τοὺς ἄλλοις ὅσοι παρῆσαν Ῥωμαίων συγκαλεῖν. Ἐπεὶ δὲ συνήλθον καὶ περιέστεισαν αὐτόν, καὶ Ἄνναν τὴν βασιλῖδα ἐκέλευε παρεῖναι. Ὡ; δὲ καὶ αὐτὴ παρῆν, ὡς μάλιστα εἶχεν ἐπιβρόσας ἑαυτὴν, ὀλίγα ἅττα διειλέχθη πρὸ; αὐτοῦ;· ἔφη γάρ· Τῆν μὲν εὐνοίαν, ὧ φίλοι, τῆν περὶ ὑμᾶ; καὶ ὡς τοῦ παντός· ἂν ἐτιμησάμην. οὐ μόνον κοινῇ πάντας, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον ὑμῶν ἰδίᾳ τὰ μέγιστα εὐεργετῆσαι, καὶ ὡς οὐκ ἐν παρέργῳ, ἀλλὰ πάσῃ σπουδῇ τῇ κοινῇ Ῥωμαίων τι λυσιτελέησειν ὑμῖν χρώμενος συνεργοῖ; προῦθέμην, νομίζω εἰ ἀποθανοῦμαι τοῖ; βαρβάροι; μαχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν, πάσῃ φθίδι καὶ μακαριώτερον ζωῆ; αὐτός· ἂν εἰδεῖ; Θεός, ὁ τὰ ἀδύατα καὶ τὰ κεκρυμμένα τῶν ἀνθρώπων εἰδώς, καὶ καρδιῶν καὶ φρενῶν ἐταστή;· Ἐπεὶ δὲ, οἷ; οἶδε κρίμασιν αὐτός, τοῦτο μὲν οὐ κέρρικε δεῖν, ἀλλ' ὡ; ἔρπτε περιέστεισαν ἡμῖν τῆν τελευτῆν, πάντα, πείθων ἔργοι; αὐτοῖ;· ὡς οὐτε χρήμασιν οὐτε δόξῃ οὐτε τοῖ; λοιποῖ; ἕσα τῶν βέβητων καὶ φθειρομένων χρεῶν προσέχειν, ἀλλ' ἐνός μόνου γίνεσθαι τοῦ διὰ βίου παντός· προσέχειν Θεῷ καὶ πρὸ; τῶν ἐκεῖθεν βίον ἑαυτὸν ἕκαστον μεταρρυθμίζειν καὶ μεταρμόζειν, πρῶτον μὲν ὑμᾶ; ἀπάζομαι τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα, ἀδύατον δ' εἰ εἰ προσφθέγξομαι ὑμῖν· καὶ δέδομαι ὑμῶν εἰ τις ὑμῖν κεί;ται χάρι; ἐμοῦ, ἰκασίαι; ἰλωσασθαι τὸ κρείττον ἐμῷ τῷ πολλὰ πολλάκι; αὐτῷ προσκεκροῦκότε;· μάλιστα νυκτὶ δευμένῳ τῆ; ἐπικουρίας ταυτησί· Ἐπειτα δὲ ἔγχεμόνα καὶ προστάτην ἀντ' ἐμοῦ τὸν μέγαν δομέστικον ἀφίημι ὑμῖν. Μετὰ δὲ τοῦτο, τῶν αὐτοῦ λαθόμενος χειρῶν, καὶ ταῖ; χειροῖ; τῆ; βασιλῖδος περιγαγῶν, ἐχούσης ἐν γαστρὶ Μαρίαν τὴν θυγατέρα, ἣ καὶ ἕσπερον Μιχαῆλ πρὸ; γάμων ἐξεδόθη τῷ Μουσῶν βασιλείῳ Ἀλεξάνδρῳ· καὶ τῆ; εἰκόνο; ἐφεστηκυίας τῆ; ὑπερφουῶ; διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν τετοκυίας Θεῶν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, Σοὶ ταύτην, ἔφη, παραδίδωμι καὶ πάντας Ῥωμαίους, καὶ τοσαυτοῦδὲ σοι μελήσει περὶ αὐτῶν. Θρήνος μὲν οὖν εὐθύ; ὑπὸ πάντων ἤρω λαμπρός, καὶ πάντε; ἐτρόποντο πρὸ; οὐμωγᾶ;· καὶ οὐδὲν ἦν ὀρᾶν εἰ μὴ κοπιτομένους καὶ κατατιλλομένους, καὶ ὁ διὰ πάντων ὄλοφυρμός ἐπιπολὺ τοῦ ἀέρο; ἐχώρει, καὶ πάντα ἐξηκούετο συμμαγῆ· καὶ οὐδεῖ; εἰ μὴ αὐτολιθίνην εἶχε ψυχῆν, ἰσχυρὸν ἂν ἐγκρατῆ; ἑαυτοῦ γενέσθαι καὶ μὴ ἐπιδακρῦσαι τοῖ; γινομένοι;· Ἐφ' ἱκανὸν μὲν οὖν πάντε; ἐκέμειναν τοῖ; ὄλοφυρμοῖ;· οὐδενός· ἰσχύσαντος ἀπολο

γίαν πρὸς τὰ εἰρημένα παρῆσχειν. Ὅψὲ δὲ ἀναλα-  
θύντες ἐκ αυτοῦς, συνέθεντο τὰ διατεταγμένα ἐκπλη-  
ροῦν, καὶ προσαγορευόντες τὰ τελευταῖα ἕκαστος  
βασιλέα, δάκρυσι περιβρέμενοι ἀνεχώρουν. Διὰ  
πάσης δὲ τῆς ἡμέρας ταυτησιν οὕτω προστεταγ-  
μένον ὑπὸ βασιλέως τῶν ἐν τοῖς βασιλείοις θυρῶν  
ἀναπετασθειῶν, πῖντας εἰσιόντες ἀκωλύτως προσ-  
ηγόρευον βασιλέα, καὶ ἠπάζοντο τὰ τελευταῖα·  
καὶ αὐτὸς ἀντασπαζόμενος αὐτοῦς, τὰ διατετα-  
γμένα ὑπὸ αὐτοῦ παρηγγύα στέργειν. Οὕτω μὲν  
οὖν διὰ πάσης τῆς ἡμέρας τοῖς πᾶσι συντατά-  
μενος διετέλεσεν ὁ βασιλεύς. Μετὰ δὲ τοῦτο προσ-  
καλεσάμενος τοὺς ἱατροὺς, ὤρριζεν αὐτοῦς, Θεὸν  
τὸν ζῶντα κρινούοντα καὶ νεκροῦς, μὴ ἀποστερη-  
σαι τοῦ σχήματος τῶν μοναχῶν, ἀλλ' ἐπιτρέψαι οἱ  
τούτου ἀξιωθῆναι. Ἐφασκε δὲ μὴ ὡς ἡδὴ τελευ-  
τῶν ἐπιεσθαι τοῦ τοιοῦτου βίου μὴδ' αὐτοῦ; πρὸς  
ἐκείνο ἀποβλέπειν, ὡς εἰ μὲν μηδεμία εἴη τοῦ  
περιγενήσεσθαι αὐτὸν ἐλπίς, ἐπιτρέπειν, τούναν-  
τιον δὲ κωλύειν, ἀλλ' ἡδὴ πράττειν μηδὲν ἀνα-  
βαλλομένους, τοῦτο γὰρ αὐτῷ μᾶλλον εἶναι πρὸς  
ἡδονήν· καὶ ὄρκους ἰσχυρίζετο, ἥ μὴν αἰρεσθαι  
μᾶλλον ἐν τούτῳ τῷ σχήματι ὅσα δήποτε ἔτη  
ἐπιθιοῦς ὑπὲρ τῶν πρότερον πεπλημμελημένων εὐ-  
θύνοιεν ἐκ αὐτῶν, καὶ διὰ μετανοίας Θεῷ προσοικτιοῦν,  
ἢ ἅμα τῷ περιβαλλέσθαι ἀπειθόντα μὴ προσεπεργάτασθαι τῷ χρισματι. Ἀσκληπιάδης δὲ πρῶτα  
μὲν παρεμβούοντο ὡς μηδενὸς δεινοῦ συμβησομένου· ἔπειτα ὡς ἐπέκειτο σφοδρῶς, καὶ ἂ  
ἐκεῖτο ὑπισχυνοῦντο πράττειν, ὁ δ' οὐδὲν μᾶλλον ἐπιείθετο, εἰ μὴ καὶ ὄρκους αὐτοῦς καταλά-  
βοι, ἢ μὴν αὐτῶν τῆς καλῆς ἐπιθυμίας μὴ ἀποστερέσειν.

## CAPUT XV.

*De Xena matre imperator nihil statuit. Magnus domesticus juramenta excipit; præfectos urbium decernit; insipientia imperatoria quartum repudiat; ut Constantinum despotam occidat, aut oculos ei eruat, adduci nequit, eumque occulte liberum dimittit. Protostrator Byzantii præfectus de statu imperatoris fit certior; iubetur ipse jurare, et aliis juramentum deferre.*

Ἡ νόσος δὲ ἐπετείνετο μᾶλλον καὶ προέκοπτεν ἐπὶ  
τὸ χεῖρον· ἡ Θεία δὲ αὐτῷ Παλαιολογίνα παρούσα, ἡ  
Καντακουζηνή, ἤρετο περὶ τῆς μητρὸς τῆς βασιλι-  
δοῦ Ξένης, εἰ τι διατάττειτο περὶ αὐτῆς. Ἀποκρινά-  
μενος δὲ, Μηδὲν, νομίτασα ὑπὸ τῆς νόσου μὴ ἐπαι-  
σθάνεσθαι τῶν λεγομένων, αἰδοῖς περὶ τῶν αὐτῶν  
ἐπανήρετο καὶ τρίτον. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο, μὴ δύνα-  
σθαι δύο τοῖς πράγμασι ἐπιστάναί, καὶ ταῦτα γυναῖ-  
κα; οὐσας. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἐξελθὼν, ὄρκους  
προσέταξε γίνεσθαι κατὰ τὸ ἐπικρατήσαν ἐξ ἀρχῆς  
ἔθου; ἐπὶ τῇ βασιλείῳ τελευτῇ· καὶ ἐγίνοντο ἐπὶ  
τοῖσδε· Στέργειν Ἄνναν τὴν βασιλίδαν, κυρίαν καὶ  
δεσπόζουσαν τῶν πραγμάτων, καὶ τὴν πίστιν αὐτῆς

Ingravescente morbo, et in deterius profi-  
ciente, Paleologa Cantacuzena ejus cognata  
astans interrogabat, quid de Xena matre de-  
cerneret (84). Cum responderet, Nihil, exi-  
stimans illa, sævitia morbi non percepi-se quæ  
dicebantur, interrogationem iteravit, et quæ-  
sivit etiam tertium. Tum ait, non posse duos  
imperare, idque feminas. Magnus autem do-  
mesticus egressus, pro inveterata consuetudine in  
morte imperatorum sacramenta indixit, super his  
capitibus scilicet: Se Annam imperatricem domi-  
nam ac rerum principem agnoscere (85), eique  
fidem integram ac sinceram præstituros. Magno

## Jacobi Pontani notæ.

(84) Gregoras lib. ix: *Nulla vero tum facta est  
mentio. nec avi imperatoris, nec dominæ matris,  
quæ Thessalonica tunc agebat, gravi affecta dolore  
et sollicita, ac desperata etiam vita sua, si de-  
functo filio, se præterita, imperii cura aliis manderet.  
Negabat enim, posse fieri, ut sibi, quæ domina  
esset, vita concederetur a magno domestico Canta-  
cuzeno, et matre illius, præter omnem expectationem  
summe rerum præfectis, et longo jam tempore sibi  
amicis, etc.* Vides quomodo bonum virum Can-  
tacuzenum cum matre adducat Gregoras in invidiam?  
Cur enim Xenæ ambitiosæ feminae esset ini-

micus, ipse ab ambitione remotissimus? quoties  
enim delatum sibi imperium fugit?

(85) Gregoras: *Ore porro mandavit, ut omnes Ro-  
mani jurarent, se conjugem ipsius ut dominum ve-  
neraturos esse, et (ipsa enim aderat gravida, eaque  
verba audiebat) puerum, si filius nasceretur, ut impe-  
ratorem, cujus tutor esset Cantacuzenus magnus  
domesticus, quæ sola in litteras relata, vim testa-  
menti habuerint.* Sic ille. Dum porro tutorem filii  
Cantacuzenum instituit, sine dubio etiam imperium  
ei regendum commisit. Viduam ipse in manum illi  
tradit.

domestico in omnibus libenter obtemperatos. Sic juramenta concepiebantur, dabanturque ordine ab omnibus. Ipse porro in regunda republica quod optimum judicabat, id sequebatur : et urbium præfecturas mandabat, quibus mandandæ, et auferebat, quibus auferendæ videbantur. Quot quot vero Romanorum tunc Didymotichi debebant, non optimatum modo, verum etiam de ducibus exercitus, ad illum accedentes urgebant ad usurpanda insignia imperatoria, asserebant, et aliis de causis id justum esse, et quia imperator ita decrevisset. Renuerat domesticus, petebatque, ne postulantes quæ ipse facere nequiquam posset, molestiam sibi exhiberent. Constantinus despota, quem non longe a principio hujus historiarum Thesalonica in vinculis, cultu monachi adductum, et Callistum appellatum demonstravimus, adhuc Didymotichi in carcere atlinebatur. Timentes igitur qui aderant primores et principes exercitus, ne imperatore defuncto, despota e custodia elapsus (86), novam inter Romanos seditionem concitaret, civilique bello sato imperium sibi ascisceret, et rempublicam perderet, **243** magnum domesticum aducentes precantur, uti hominem e medio tollat : id enim communi maximopere profuturum. Illi res plena inhumanitatis et crudelitatis visa ; idque ipsum alii ut crederent, perficere nitebatur, autumans, nunquam se cogitatum fuisse, eos in despotam istiusmodi anuros meditari ac proloqui. Nam si ipsi per se, C quid officii ratio exigeret, videre non possent ; at imperatore licuisse pro magistro uti, qui usque nunc factis eos docuisset, Deo se fidere, qui etiam de cætero adfuturus, et in longinquum tempus eos docturus esset, ne sævi et ad civilem potissimum sanguinem fundendum proclives sint. Quem enim mortis damnasset imperator, quamvis non paucos sibi insidiatos, et tantum non sua manu eum jugulare cupientes invenerit? Quare si ipse pro se ipso tanta est usus humanitate, inquit, nec nos æquum est in nostra ipsorum causa belluarum immanitatem superasse existimari, sed his cogitationibus depositis, mansuetius ac moderatius in illum consulere. Tum Romani, haud se volentes imminuentia bella civilia, seditiones, rerumque omnium perturbationes passuros ; nosse enim, quam diram cladem patratum inter imperatores bellum

Jacobi Pontani notæ.

(86) Gregoras : *Constantinus despota cum cæteris vinculis solutus, ut diximus (captivos jussisse dimitti imperatorem supra dixit, Constantinum despotam, magnum logothetam Metochiten, omnes denique eodem crimine damnatos), cum paulum se ostendisset, rursus in obscuras latebras noctu a proceribus aulicis est abditus. Veritatis enim, ne imperatore defuncto turba in populo oriretur, cum ob alia, tum propter C. litteram, et olim temere de illo jactatam rumorem sic illum tractarunt. Vulgaris enim fama erat, imperium veteri imperatore defuncto, ei esse destinatum, cujus nomen C. littera inchoaret. Unde cum et ipse Constantinus dicretur, suspectus*

καθαράν καὶ ἄδολον τηρεῖν· κείθεσθαι δὲ πάντα καὶ μέγαλον δομῆστικῶν, καὶ τὰ κελεύμενα ὑπὸ αὐτοῦ μηδὲν ἀντιλέγοντας ποιεῖν. Οὕτω μὲν οὖν ἐγίνοντο οἱ ὄρκοι, πάντων ὀμνυόντων ἐφεξῆς. Αὐτὸς δὲ τὰ πράγματα διέφκει ἢ αὐτῷ ἄριστα ἐδόκει ἔχειν, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐπέτερετε τῶν πόλεων οἷς ἔκρινε εἶναι, τῶν δὲ ἀφῆρεῖτο. Ὅσοι δὲ Ῥωμαίων εἰς Αἰδυμότειχον ἔτυχον τότε παρόντες, οὐ τῆς συγκλήτου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς στρατιᾶς, τὸν μέγαν δομῆστικὸν ἠνάγκαζον συνελθόντες τὰ βασιλικὰ σύμβολα περιθέσθαι· τὰ τε ἄλλα ἰσχυρίζομενοι δίκαιον εἶναι, καὶ ὅτι οὕτω διατάξαιτο βασιλεὺς. Ὁ δὲ ἀνένευέ τε, καὶ ἐκέλευε μὴ παρενοχλεῖν ὡς ἀδύνατα ἀξιοῦσι. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ δεσπότης, ὃν ἐν ἀρχαῖς τῆς ἱστορίας μάλιστα ἐκ Θεσσαλονίκης ἐφημεν ἀθῶναι δεσμώτην, σχῆμά τε ἡμιοπισμένον μοναχῶν, καὶ Κάλλιστον ὀνομασμένον, εἶτι μὲν ἐν δεσμοτηρίῳ κατὰ τὴν Αἰδυμότειχον ἐφρουρεῖτο. Ἀείσαντες δὲ οἱ παρόντες τῶν συγκλητικῶν καὶ τῆς στρατιᾶς μὴ τοῦ βασιλέως τελευτήσαντος ὁ δεσπότης τοῦ δεσμοτηρίου διαδράς, στάσιν πάλιν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγερεῖ, καὶ τὰ πράγματα διαφθαρεῖ, πόλεμον ἐμφύλιον κινήσας, τὴν βασιλείαν αὐτῷ περιποιούμενος, πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικὸν ἐλθόντας· ἐδόκοντο αὐτὸν ἀποκτινύνασι (τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῖς πράγμασι λυσιτελεῖν). Ὁ μέγας δὲ δομῆστικός, δεινῶς τε ἀπένθρωπον ἔμετο τὸ πρᾶγμα καὶ ὤμῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπεχειρεῖ κείθειν, μηδέποτε λέγων παραστῆναι ἂν αὐτῷ περὶ αὐτῶν τοιαῦτα καὶ βουλευσασθαι καὶ εἰπεῖν περὶ δεσπότητος. Εἰ γὰρ μὴ καὶ ἀφ' αὐτῶν αὐτοῖς συνέβαιναι τὰ δέοντα ἦσαν ἱκανοί, ἀλλὰ τῷ γε βασιλεῖ ἐξῆν χρῆσθαι διδασκάλῳ αὐτοῖς πράγμασι παιδεύοντι ἄχρι νῦν, θεῶν δὲ θαρβεῖν ὡς καὶ εἰς τοῦτον συνεσομένῳ καὶ παιδεύοντι ἄχρι πολλοῦ, μὴ ὤμους μηδὲ φονικούς εἶναι, καὶ ταῦτα πρὸς ὀμοφύλους. Τίνας γὰρ κατεφθέρσασθαι θάνατον ὁ βασιλεὺς, καὶ ταῦτα οὐκ ἄλλοις αὐτῷ ἐπιβουλεύοντας εὐδρῶν, καὶ αὐτοχείρας μονονουχί ; εἰ δὲ αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ τοσαύτη ἐχρήσατο φιλανθρωπίᾳ, οὐδ' ἡμᾶς ὑπὲρ αὐτοῦ δίκαιον θηρίων ἀγριωτέρους ὑφῆθαι, ἀλλ' ἀποστάντας τῶν τοιοῦτων λογισμῶν, ἡμερώτερα καὶ μετριώτερα βουλευσασθαι περὶ τ' ἀνθρώπου. Οἱ δ' ἔφασαν οὐ περιόψεσθαι ἐκόντες εἶναι εἰς πολέμους ἐμφύλιους καὶ στάσεις καὶ ταραχὰς τὰ πράγματα χωρήσοντα Ῥωμαίοις. Αὐτοὶ γὰρ εἰδέναι ὅτι ὅσα ἐλυμήνατο τοῖς πράγμασιν ὁ τῶν βασιλέων πρὸς ἀλλήλους πόλεμος. Διὸ μάλιστα μὲν αὐτοῦ δεῖσθαι τὰ ὑφορμούντα κακὰ ἐκποδῶν ποιεῖν· καὶ μὴ τοὺς

erat. Pergit deinde, ac docet, quo pacto iidem proceres seniore Andronicum male multaverint : quæ tamen cum nostra narratione pugnant mirabiliter. Sed cur Gregoras singularem humanitatem et clementiam magni domestici in Constantinum istum prætermittit, qui nullis precibus flecti potest, ut ei oculos eruat, ne dum ut illum (quod in primis volebant proceres) occidat? nescio quæ malignitas hominis se prodit non raro : nam ut multa ignorarit, quod aliquoties jam diximus ; tam illustria qui tandem ei inaudita et incomperta esse potuerunt?

περὶ βασιλείας ἐρίζοντες ζῆν ἐβν. Εἰ δὲ μὴ, τὰ τε δευτέρα, ἐκτυφλοῦν ὡς ἂν μήτ' αὐτοὶ στερίσκονται τοῦ ζῆν, μήτ' αὐτοὶς αἵτιοι γίνονται πολλῶν κακῶν. Οἱ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπον· καὶ παρεσκευασμένοι ἦσαν ὡς εἰ μὴ παθεῖτο ὁ μέγας δομέστικος αὐτοῖς, καὶ ἄνοτος· ἐν δεσποτηρίῳ τὸν δεσπότην ἀποκτενοῦντες. Ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν λόγων συνορῶν, καὶ βουλόμενος αὐτοὺς ἀποτρέψαι τῆς ὁρμῆς, τὸ μὲν ἀποκτινύουσαι, εἶπεν, οἷδεὶν ἐξέσται τρόπω, οὐδὲ περιθεῖν ἂν αὐτῆς τὴν βασιλείω ψυχὴν φόνω συγγενικῇ δι' αὐτὸν κατακρανθεῖσαν. Τὸ δὲ ἀποστερεῖν τῶν ὀφθαλμῶν, μάλιστα μὲν οὐδὲ αὐτῷ βούλεσθαι ἐκὼν εἶναι· ὡς ἂν δὲ μὴ ὑποψίαν παρέχη στάσεως καὶ ταραχῆς, σκεψαμένω τῆς νυκτὸς, ὃ τι ἂν λυσιστελοῖη τοῖς πράγμασι ποιήσῃεν εἰς τὴν ὕστεράν. Οἱ μὲν οὖν ἐπέθοντο τοῖς λόγοις, οἰόμενοι ἀπαλλάξεσθαι πραγμάτων, ἐὰν τῶν ἕψεων ὁ δεσπότης ἀποστερηθῆ. Αὐτὸς δὲ νυκτὸς τριεὶ τῶν πιστότατων οἰκετῶν, τὸν δεσπότην ἐκέλευεν ἐκ τοῦ δεσποτηρίου λαθόντας, ἐν μυχοῖς κατακρύψαι γῆς ἀσφαλέστατα εἰς ὅσον μάλιστα ἂν ἐξῆ. Κατὰ δὲ τὸν παραβρόντα ποταμὸν, ὃς Ἄδρα καλεῖται, ἀνάγειν ἀνατρέψαι, φῆμην δὲ κρύφα διαδοῦναι, πρῶτα μὲν ὡς διαδράσειε τοῦ δεσποτηρίου ὁ δεσπότης· ἔπειτα δὲ ὡς ἀποκτινείη κατὰ τὸν ποταμὸν. Οἱ μὲν οὖν ἐποίουν κατὰ τὰ κεκελευσμένα· καὶ ὁ δεσπότης ἐκέκρυπτο ἐν ἀδύτοις γῆς. Ἄμα δὲ πρῶτ' τοῦ ἔρπου φῆμη διεδόθη, ὡς διαδράσειε τοῦ δεσποτηρίου ὁ δεσπότης· καὶ πάντες ἦσαν ἐν θυρόδῳ καὶ ταραχῇ, οἰόμενοι ἤδη τὰ πράγματα εἰς στάτιν χωρεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἐπέθοντο περὶ τοῦ ἀνατετραμμένου ἀκατίου κατὰ τὸν ποταμὸν, λογισάμενοι αὐτὴν ἐκ προνοίας ἀποπεπνίχθαι, κατεστέλλοντό τε θορυβοῦντες, καὶ οὐκέτι περὶ στάσεως προσδοκίαν οἰδεμῶν εἶχον. Ὁ δεσπότης μὲν οὖν οὕτω διέφυγε τὸ ἀποθανεῖν πρὸς τῷ μὴδὲ τῶν ἕψεων ἀποστερηθῆναι. Λάσκαριν δὲ τὸν Καλαμάνον ὁ μέγας δομέστικος εἰς Βυζάντιον πέμψας πρωτοστράτορι, ἐπιτροπεύοντι αὐτοῦ, τὰ περὶ βασιλείω ἐβήλου· ἐκέλευε τε αὐτὸν τε θμύειν τὸν προειρημένον ὄρκον, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέπειν τῶν συγλητικῶν, καὶ τοῖς δυνατοῖς τῶν τεταγμένα.

## CAPUT XVI.

*Andronicus senior vitæ suæ timens, sicut monachus. Junior iterum flagitat monasticum habitum, et cum ingenti gaudio impetrat. Domestico subirascitur, per quem stet quominus puter spiritualis, quod maxime cupiebat, ad se in tali tempore veniat. Domestici lacrymæ. Medicus quoque ejus stropham agre fert; et domesticus cum eodem expostulatio. Notebat enim cucullo indui imperatorem quod eum speraret posse convalescere, timeretque ne oppressus gaudio, quod quibusdam accidit, moreretur, aut in posterum inter monachos vivere obstinaret. Quomodo eumdem medicum terruerit. Mandatum ultimum imperatoris de corpore suo exanimi.*

Ἄνδρόνικος δὲ ὁ πρεσβύτερος βασιλεὺς πυθόμενος περὶ βασιλείω τοῦ ἐγγόνου ὡς νοσήματι ὀζει κατασχεθεῖς, προσδοκίμῳ ἐστὶν ἀποθανεῖν, ὄρων δὲ καὶ τοὺς τελομένους ὄρκους, ὃς ἐπὶ βασιλείω; ἦδει γι-

## Jacobi Pontani notæ.

(87) Vide proverbium ἐν νυκτὶ βουλή, in nocte consilium. Tempus nocturnum propter silentium, cum quiescant voces hominumque canumque, idoneum est captandis consiliis. Quare sapientissimus poeta etiam Æneam suum per noctem plurima volventem, secumque deliberantem inducit. *Æneid.*

*At pius Æneas per noctem plurima volvens.*

A communi invexerit. Idcirco vehementer etiam atque etiam orare, malis impendentibus obviam eat, nec imperii æmulos vivere sinat; aut saltem oculis illis effodiatur, ut hac ratione nec ipsi vitam amittant, et alii multorum incommodorum auctores ne fiant. Hæc fuit eorum postulatio. Quod nisi magnus domesticus annueret, vel invito ipso, despotam in carcere contrucidare constituerant. Id cum et ipse ex eorum sermone animadverteret, et eos ab hoc turbulento animi motu avocare cuperet, occidi illum nullo modo permissurum dixit; nec passurum, imperatoris animam cognati cæde sua opera contaminari. Ut autem vel lumina ei effodiatur, etiam hinc adigi neutiquam posse. Verum ut ne seditionis ac tumultus materiam ministrare videatur, noctu se capturum consilium (87), et die crastino facturum, quod e republica fuerit. Quibus illi verbis factati, omni jam molestia defunctos se arbitrabantur, si despotam exocularetur. Ea nocte famulis tribus, iisque fidissimis mandat, despotam carcere educant, loco subterraneo quam licet altissime abscondant, in Adra præterlabente fluvio naviculam evertant, rumorem clanculum serant, primum quidem e custodia profugisse, deinde in flumine submersum perlissee. 244. Famuli jussa facessunt, despotam sub terra locis secretissimis occultant. Simul atque luxit, fama diditit, despotam e carcere evasisse. Ingens statim tumultus ac turbae, et res omniuni judicio ad seditionem spectare. C Sed ubi de subverso actuariolo auditum est, divinitus aquis præfocatum rati, turbas facere et seditionem aliquam timere desierunt. Despotam igitur hunc in modum et mortem, et oculorum orbitatem effugit. Domesticus Calamanum Lascarim Byzantium ad protostratorem præfectum, super statu imperatores significando misit; præcepitque ut et ipse, de quo supra dictum est, juramentum oderet, atque eo optimates et principes civitatis obligaret, qui quam matarrime paruit.

Βυζαντίων· καὶ ὃς μελλήσας μὴδὲν, ἐποίησε τὰ προ-

se ferret (88) : et reperirentur, qui sibi animam extorquerent, quod ipsum rursus imperium invasurum putarent, rogavit in numerum monachorum referri : quod ita demum se vitam retenturum consideret, et protostratoris permissu vestem detritam induit, multoque nomine, pro Andronico Antonius appellatus est. At imperator cum ob morbi magnitudinem spiritum ultimum jamjam se ducturum crederet, coactis medicis : Probe recordamini, inquit, quæ vobis ad monasticam vestem obtinendam dixerim, non quia de vita prorsus desperassem, sed quia arbitrarer, etiamsi firmam spem sospitalis haberem, in utramque partem id mihi bono fore. Sive enim vivorum numero exemptus fuero, **245** proderit mihi coram incorrupto iudice in terribili illo iudicio cum pœnitentium habitu apparere (89) : sive convalesco, multo melius erit, concessum vivendi spatium in peccatis meis per pœnitentiam expiandis consumere. Cæterum vos, qui jurati promisistis, non me tali bono privaturos, nunc omnino pugnantia facitis, ut video. Nam cum ego paulum distem a mortuis, vos alia potius omnia, quam quæ mihi utilia et jucunda sint, cogitatis. Quamobrem oro, ne diutius negligentes, me non mediocri, sed summo detrimento multetis, et quod hactenus omissum est, nunc resarcire studeatis, priusquam finis vitæ superveniat. Hactenus imperator. Medici erumpentes in lacrymas, multumque ac sæpe optantes, artem medendi nunquam didicisse, ne talia intuerentur, imperatorem suo sibi arbitrio permisissent : qui præ lætitia vix mente constans, ac velut dona beata consecutus, magnum domesticum accessit. patremque suum spiritualem vocatum (90) celeriter ire jubet. Ille ignarus omnium, quam ob

νομένους τελευτή, δείσας μή τελευτήσαντος αὐτοῦ νεωτερισθῆ τι περὶ αὐτὸν καὶ ὑπὸ τινῶν ἀποστερηθῆ τὸ ζῆν, αἰησομένων ἐπιθέσθαι πάλιν τῇ ἀρχῇ Ἰωαννίου, ἠτήσατο γενέσθαι μοναχῶν, οἰόμενος οὕτως ἂν διαφυγεῖν τὸ ἀποθανεῖν, ἂν ὁ ἔργονος τελευτήσῃ. Ἐνδόντος δὲ καὶ πρωτοστράτορος βάρη τε ἐνέδου, καὶ Ἀντώνιος ἐξ Ἀνδρονίκου μετωνομάθη. Ἀνδρόνικος δὲ ὁ βασιλεὺς τῇ νόσῳ συναχόμενος δεινῶς, καὶ ὅσον οὐπω νομίζων αὐτὸν ἀπολείψαι καὶ τὸ ζῆν, τοὺς ἰατροὺς προσκαλεσάμενος, Ἰμεῖς, εἶπεν, ἴστε σαφῶς ὅσα τε διειλέχθην πρὸς ὑμᾶς αὐτὸς, τοῦ τῶν μοναχῶν ἐξέμενος σχήματος ἐπιτυχεῖν, οὐχ ὡς ἤδη παντάσῃσιν ἀπηγορευκῶς τὸ ζῆν, ἀλλ' εἰ καὶ βεβαίως ἔχοιμι τοῦ περιέσθαι τὰς ἐλπίδας, οἰόμενος ἔχειν ἀμφοτέρωθεν καλῶς. Ἄν τε γὰρ ἀπέλθω πρὸς τοὺς πλείους, ἐν καλῶ μοι κείσεται τῷ ἀδεκάστῳ κριτῇ τὸ μετανοίας ἔχοντα σχῆμα ὀφθῆναι ἐπὶ τῆς δίκης ἐκείνης τῆς φοβερᾶς. Ἄν τε περιγένομαι τῆς νόσου, μᾶλλον βέλτιον, ὅσω καὶ χαίρῳ εὐρήσω μετανοίας ἀπολούσασθαι τὰ πεπλημμελημένα. Ὅσα τε ἐπηγγείλασθε αὐτοῖ, καὶ ὄρκους ἐπιθεβαλιώσαντες τοὺς λόγους, μή τοῦ τοιοῦτου καλοῦ ἀποστερήσειν, νυνὶ δὲ τοῦναντίον ἅπαν ὅρῳ γινόμενος· αὐτὸς τε γὰρ ἤδη ὀλίγον ἀποδέω τοῦ ἀψύχους εἰκέναι, καὶ ὑμᾶς πάντα μᾶλλον ἢ τὸ τὰ συμφέροντα καὶ φίλα ἐμοὶ διασσωμένους πράττειν ὀρῶ. Διὸ δὴ καὶ δέομαι ὑμῶν, μή ἐπὶ πλείων καταχρησασθαι τῇ ἀμελείᾳ, οὐ μέγιστα τινά, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τὰ κρισιώτατα βλαπτοῖσθ· ἀλλ' ὃ μὴ πρότερον, νυνὶ σπουδάσαι καταπράξασθαι πλὴν τὸ τέλος ἐπιστῆ. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ ἰατροὶ μέγα ἀνοτιμώξαντες, καὶ πολλὰ πολλάκις ἐπευξάμενοι, εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἐν ἐπιστήμῃ τῆς θεραπευτικῆς ἐγένοντο, ὥστε τοιαῦτα ἐπίδειν, ἐπέτρεπον ὅ τι ἂν βούλοιο βασιλεὺς πράτ-

#### Jacobi Pontani notæ.

(88) Quæ timuerit senex, ne sibi fierent nepote mortuo, ea facta esse nepote adhuc vivo, audacter narrat Gregoras, lib. ix : *In seniore vero imperatore plures malorum vias excogitarunt, quæ omnes eodem ducerent. Optionem ei dederunt, malletne monasticum habitum induere, an aliud malum subire. Id vero esse aut eadem, aut acerbissimum exsilium, aut violentam in oblivionis castellum abductionem : quorum omnium vehementissimus minister esset Theodorus Synadenus. Imperator vero tanta periculorum tempestate subito oppressus, diu sine voce in lecto jacebat. Quid enim faceret aliud, nisi ferreus esset, aut corde adamantino? multis barbaris et efferatis militibus circumjusus, domesticis vero omnibus extrusis : cum nemo esset, qui hominem luminibus orbatum duceret, ubi vel stare, vel transiret? Sed ne longum faciam, volentem nolentem tondent, et cucullo induunt, atque Antonium nominant. His tu, lector, quantum fidei tribuas, cogita. Valde amicum hic Gregoras seniori Andronico se ostendit : ex quo sequitur, ut juniori valde amicus esse vix po sit.*

(89) Duo hic observa, unum, homines religiosos, sive monachos securius coram tribunali illius æterni ac justissimi iudicis apparere ; alterum habitum monasticum esse pœnitentium habitum. *Μετανοίας ἐνδύματα* rursus infra nominat. Ex quo sequitur religionem esse statum pœnitentiæ, quod noster Hieronymus Platus in volumine aureo *De bono status religiosi* erudite ac diserte docuit, lib. i,

cap. 14. De Manuele Comneno jam morituro, Nicetas lib. vii : *Τὸ μοναδικὸν σχῆμα ἤτησε· καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὄθεν οὖν εὐπορήσαντες (in manuscripto εὐρόντες) τινὸς μοναχοῦ βῆσα περιδύουσι μὲν αὐτὸν, καὶ ἀπεκδύουσι τὰ μαλακὰ καὶ ἀρχινὰ (τὰ βασιλικὰ) ἄμφια· ἐπενδύουσι δὲ τὸ τραχὺ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας ἐνδυμα, εἰς ἑλπίτην νηστημεφόδες πνευματικῶν· κρᾶνει τε θειοτέρῳ, καὶ θώρακι σεμνοτέρῳ τῷ οὐρανῷ στρατολογήσαντες ἡγεμόνι· Μονasticum postulavit habitum. Ac ministri cucullam, nescio unde nacti, mollibus et regis vestibus detractis, asperoque illo diviniæ vitæ indumento illi inducto, in spiritualem illum mutant militem ; et galea diviniore, thraceque honestiore in caelestis imperatoris album referunt. Wolfius cum illa ex manuscripto codice converteret, cucullam, seu vestem monachalem, ut hæreticus, ferre non potuit, transtulit enim spiritualem vestem nigro panno, omnis ornatus expertem, ministri nescio ubi nacti. Illud autem quod præcedit, τὸ μοναδικὸν σχῆμα ἤτησε, penitus omisit. Fideliter, si superis placeat. Et adhuc projiciemus margaritas ante porcos?*

(90) Ille erat episcopus Didymotichensis, de quo multa dicuntur infra. Cui ego animæ meæ salutem credidi atque commendavi, qui suis præceptis viam mihi ad coelum munit, paternamque pro me curam gerit, cur ego illum non patrem nominem? Animadvertite quam reverenter et honorifice de patre spirituali loquatur noster historiographus.

τειν περι εαυτου · ο δε ακουσας, ενθους τε εγενετο A causam accersendus sit quærit, qua intellecta, se facturum recipit, rem indigne fert, medicos acer-  
 υφ' ἰδουνης, και ως ηδη λαμπρα τινα ευτυχως, rime increpat. Hora propemodum transacta, et  
 τὴν μέγαν δομέστικον μετακαλειτο, και μετὰ σπου- patre spirituali nondum veniente, imperator ut  
 δης εκέλευε πατέρα τὴν πνευματικὴν καλεῖν τὸν adveniret instabat, et ex medicis causam cuncta-  
 εαυτου · ο δε τὸν γεγενημένον ειδως μηδεν, ἐπυ- tionis sciscitabatur. Sed cum nihil sincerum ac  
 θάνετο τὴν αἰτίαν τῆς κλήσεως ηἴτις εἴη · ἐπεὶ δὲ simplex responderetur, a magno domestico moras  
 μάθοι, βασιλεῖ μὲν ὑπισχεῖτο τὰ κελυόμενα obijci, negotiumque impediri conjiciebat. Quem  
 ποιεῖν · τοι; λατροῖς δὲ ἐπιτίμα τε οὐ μετρίως, και adesse jussum amicitia a parvis instituta admo-  
 αὐτὸς ηἴνεκεν οὐκ ἀνεκτῶς. Τριβορένης δὲ ἐπιπολὺ nuit; et quomodo nunquam in omni vita alter  
 τῆς ὥρας, και τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς οὐ παραγο- alteri aut turbationi, aut offensionis fuisset. Nunc  
 μόμενου, αὐτὸς τε ἐπέσπευδε τὴν ἀφιξιν, και τοὺς autem nescire se, quo impulsu sic de industria se  
 λατροῖς τὴν αἰτίαν τῆς μελήσεως ἠρώτα. Συνεῖς δὲ tan'o gravatum pondere ad inferos velit transmit-  
 ἀπὸ τῶν λεγομένων ὑγιᾶς μηδὲν αὐτοῦς λέγειν, ἔστο- tere. Ne, inquit, amicorum optime, tanto malo me  
 γόρετο παρὰ τοῦ μεγάλου δομαστικού κωλύεσθαι τὴν mactaveris, neve salutis meæ spem prodideris, sed  
 πρῶξιν · και μετακαλετάμενος αὐτὸν, τῆς τε ἐκ quemadmodum crebro pro hoc misero corpore  
 πρώτης ηλικίας πρὸς ἀλλήλους αὐτὸν ἀνεμίμησε cupidissime studiosissimeque in discrimina te  
 φίλις, και τοῦ μηδέπω μηδαμῶς παρὰ πάντα τὸν obtulisti : sic nunc multo in majore periculo ver-  
 βιον οὐδέτερον ἐτέρω παραχῆ; και σκανθάλου ἀφορ- santem animam meam defende, idque non propter  
 μὴν παρεσχέκιναι. Νυνὶ δὲ ἀπορεῖν ὄθεν ὀρμώμενος amicitiam nostram solum, verum etiam ne univer-  
 οὕτως ἐξεπίτηδες ἐβουλήθη ἀχθόμενον αὐτῷ εἰς sororum Judex pœnas abs te reposcat, qui, quantum  
 ἕδην παραπέμψαι. Μὴ δὴ τοιαυτὰ με ἐργάση κακῶ, in te fuit, animam illi abstuleris, pro qua ipse in  
 ὦ φίλων, ἔλεγεν, ἀριστε, μηδὲ καταπρή μοι τὴν cruce suffusus necem pertulit. Noli hoc tempus,  
 ἐλπίδα τῆς σωτηρίας · ἀλλ' ὡσπερ πολλακίς ὑπὲρ quaso, tam necessarium, quodque in multis pre-  
 τοῦ δυστήνου σώματος τουτουῖ πάση σπουδῇ και cibus cum studio singulari ponendum est, negli-  
 προθυμίᾳ σεαυτὸν ἐνέβαλες εἰς τοὺς κινδύνους, εὐτω gere atque conterere : quod si nunc præterierit,  
 νῦν πολλῶ πλέον κινδυνεύοντος κατὰ ψυχὴν, πρὶ frustra requiretur. 246 Ego vero quod hoc quan-  
 στησι πάσῃ προθυμίᾳ, οὐ μόνον διὰ τὴν φίλιαν, ἀλλ' tumennique intervallum tecum loquens consumo,  
 ἵνα μὴ καὶ δικας ὑπόττης τοῦ πάντων κριτῆ, τὸ γε mihi damnosissimum judico. Ad hæc inagnus do-  
 εἰ; σὲ ἤκον ἀποστερήσας; αὐτὸν ψυχῆς ὑπὲρ ἧς αὐ- mesticus dolore absorptus obmutuit; egressusque  
 τὸς θάνατον εἴλετο και σταυρόν · μηδὲ κατάρριξε foras, amici nomen inter amaras lacrymas ingemi-  
 τὸν καιρὸν, οὕτως ἀναγκαῖον ὄντα, ὃν αὐθις εὐρεῖν navit; quas tam largiter profudit, ut cum ipsis  
 οὐκ ἐξέσται διαφυγόντα νῦν · ἀλλ' εὐχῶν τε πολλῶν pene animam profunderet. Veruntamen se colle-  
 δεόμενον και σπουδῆς οὐ τῆς τυχοῦσης. Ἐγὼ γὰρ git iterum, ablutaque facie, imperatori, velut alio  
 και ὃν ἀνάλισκω σοι δαλεγόμενος χρόνον, ζημίαν quopiam, non se ægrotante, nec flevisse quidem  
 ἤγημαι τὴν ἐσχάτην. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἀπο- visus est. Qui cum nuntios duplicans, spiritualem  
 κρινάσθαι μὲν ἴσχυσον οὐδὲν, τῆς ψυχῆς ἡδὴ τῇ λύπη patrem ad se accelerare juberet, inagnus domesti-  
 καταθεσπτισμένης · ἐξω δὲ ἐλθὼν ἀνώμωξ τε πι- cibus per certum hominem patrem illum monuit, ut  
 κρῶς, και τὸν φίλον ἀνεκαλειτο · και μικροῦ μὲν Didymoticho exiens, in suburbio tantisper maneret,  
 ἐδέησεν ἀφεῖλαι και τὴν ψυχὴν ἐπὶ τοῖς θρήνοις. quoad ipse ingressum illi permetteret : citius cave-  
 Ὅμο; δ' ἀνελάμβανε τε πάλιν εαυτὸν, και τὰς ἡψεις ret ingredi, quamvis id omnes mortales ei deman-  
 ὕδατι τῶν δακρῶν ἀποκαθαίρων, ὡσπερ ἄλλου πά- darent. Alium vero in ejus locum subornatum ad  
 σχοντος ἀδάκρυτος ὡρεῖτο βασιλεῖ. Ὡς δὲ ὁ βασι- imperatorem introducit, narrans, ordinarium  
 λεὺς συχοῦς ἀγγέλους ἐπιπέμπων, τὴν τοῦ πνευ- abesse peregre, et addit juramentum, se vera loqui.  
 ματικοῦ πατρὸς ἀφιξιν ἐπέσπευδεν, ὁ μέγας δομέ- D Hunc autem, etsi minime consuetum, ejus coactu  
 στικος πέμφας, τὸν μὲν πνευματικὸν εκέλευεν ἐξω ab se invito ac nolente, adduci. Imperator eo salu-  
 Διδυμοτείχου χωρεῖν, και διατρίβειν ἐν προστείοις; tato : Tempus est, inquit, pater, ut spiritualem  
 ἀχρὸς ἂν αὐτὸς τὴν εἰσοδὸν ἐνδῶ, πρότερον δὲ μὴ mihi medicinam facias, scientiamque in me exer-  
 εἰσεῖναι, μηδ' εἰ πάντες ἀνθρωποι ἐπιτρέποιεν · ἕτε- ceas omnium humanissimam, animamque multis  
 ρον δὲ ἀνθ' ἐκείνου παραλαβὼν, εἰσήγαγεν ὡς βασι- molestiis discruciatam et affictam sanes, atque in  
 λέα, ἐξαπέ τε τὸν μὲν εἰωθότα τῆς νόλεως ἀπο salutarem semitam deducas, et pœnitentiæ indu-  
 δημεῖν, και ὄρκους προστιθεὶς ὡς ἀληθεῖς, τουτουῖ δὲ mentis operibusque judicem illi ad misericordiam  
 δὲ εἰσχαγεῖν οὐδαμῶς ὄντα σοι ἐν συνθεσίᾳ και πά- præpares. Ille imperatorem resalutans, non ei lici-  
 ῶν ἀκοντα διὰ τὸ βιάζεσθαι ὑπὸ σοῦ. Βασιλεὺς δὲ tum esse dixit, vivo etiamnum patre, cui se in spi-  
 αὐτὸν προσαγορεύσας, Ὅρα σοι, πάτερ, ἔλεγε, τοῖς ritualibus subjecisset, alium pro eo deligere : tali  
 πνευματικοῖς γρη῏σας φαρμάκοις, και τὴν ἐπιστή- præsertim articulo, quo hinc migraturus et inter  
 μὴν ἐπιδείκνυσθαι τὴν πασῶν φιλανθρωποτάτην, ordines angelicæ reipublicæ collocandus esset :  
 και ψυχὴν ὀδυνωμένην και κακῶς πάσχουσαν ὑπὸ quandoquidem et in omni vita eo præceptore uti,  
 πολλῶν τραυμάτων και πταισμάτων ἀνακαλεῖσθαι, et tanquam Deo alicui auscultare justum sit; nec  
 και πρὸς σωτηρίους τρίβους καθοδηγεῖν, και μετα-

ita obiter et temeritate quadam a quocunque his sacris initiari; hujusmodi enim ut loqueretur, edoctus erat. His verbis non parum irritatus imperator magnum domesticum in crimen vocavit, ab eo salutem suam impediri affirmans. Qui cum suffragaretur his, quæ spiritualis dixerat, testareturque abesse illum, cui oporteret talia committere, et insuper polliceretur, si quando rediret, sine procrastinatione adfuturum, credens imperator, quievit. Cæterum Barys medicorum longe experientissimus indignari, viderique haud passurus, imperatorem, cujus vita in extremo discrimine esset, a magno domestico delusum, salutem amittere. Quare ipsum [puta imperatorem] docere instituit, quæ circa patrem spiritualem per technam conflictata essent: **247** nihilque impedire, quominus alius absentis munus fungeretur, cum omnium opifex omnibus patribus spiritualibus æquo eandem potestatem condonaverit. Domesticus odoratus, quid Barys coqueret, eum extra conclave educit, et, Quantum conjectura percipio, inquit, imperatorem dementare vis, ut habitum monasticum e cujuscunque patris spiritualis manibus induat, ad quod illum jam pridem exstimulasti. Ac tunc quidem quod expertus tale quidquam non esses, conditionemque rei ignorares, a supplicio excusabare; si denuo quidpiam hujusmodi, aut deterius aliquid conabere, scito tibi non sic abiturum. Primum enim, si hoc imperatore orbemur, non dabitur nobis in foro rerum venalium emere alium. Atque ut daretur, in talem, id est, omnimodis optimum, non incidemus. Nam quorum in manus tantum imperium tradendum est, eos omnia prospiciens Deus, pro rata portione ad principatus magnitudinem condere atque aptare consuevit. Ad hoc, quam multi cum periculosis morbis luctantes, et a medicis desperati, atque ad extremum, ut apparebat, halitum redacti, ab eo qui regit commutatque omnia prout vult, integritati vitæ ac valetudinis restituti, præteritis annis non pauciores supervixerunt? Nihil ergo novum, si Dei nutu imperatori nostro idem contigerit. Quam ob causam prædico tibi, quiescas, nec illum obturbes, sed hunc quem gerit habitum gerere sinas. Et si quidem Deus Romanos propitio lumine respiciens, imperatorem illis redonavit, et quantas mens nostra capit gratias agemus, et sanitatem ejus in maxima felicitatis parte numerabimus. Sin, quod absit! occulto Dei judicio ab hisce fluxis ætternisq; ad meliora ac durabiliora palatia evolarit, qui est justus iudex, et cordium cogitationumque scrutator, de ejus proposito sententiam feret: eumque non sua sponse, sed aliena fraude hoc bono privatum, pari cum monachis præmio dignabitur. Hæc ubi dicta domesticus dedit, Barys impotenter erumpens, ait, non se in extremo periculo versantem imperatorem deserturum, sed quam posset opem ei allaturum: non modo, quia nisi salutaria suaserit ut prædicæ gravissimas pœ-

νοίας ἐνδύμασι καὶ πράγμασι τὸν κριτὴν ὄλων αὐτῆ προκατασκευάζειν. Ὁ δ' ἀντησπάζετο μὲν βασιλέα καὶ αὐτὸς, μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ ἔλεγεν ἔτι ζῶντος τοῦ πατρὸς ᾧ φέρων ἑαυτὸν ὑπέταξας πνευματικῶς, ἕτερον ἀνθαιρεῖσθαι, καὶ ταῦτα, ἐν καιροῖς μάλιστα τοιοῦτοις, ὅτε βούλει μεταλλάξασθαι τὸν βίον, καὶ πρὸς ἀγγελικὴν μετατάξασθαι πολιτείαν. Ἐπεὶ καὶ διὰ βίου παντὸς, τούτῳ χρῆσθαι δίκαιον διδασκάλῳ, καὶ ὡς τῶν κρείττωνων τιμὴ προσέχειν, ἀλλὰ μὴ ἀπλῶς οὕτω καὶ ἀπερισκέπτως ὑπὸ τοῦ τυχύοντος τὰ τοιαῦτα μυσταγωγείσθαι. Τοιαῦτα γὰρ ἦν δεδιδαγμένον λέγειν. Βασιλεὺς δὲ ἐδυσχραίνει μὲν οὐ μετρίως πρὸς τοὺς λόγους; καὶ τὸν μέγαν δομέστικον ἐν αἰτίαις ἐποίητο, ὑπ' αὐτοῦ φάσκων κωλύεσθαι σωτηρίας τυχεῖν. Συναγορῶντος δὲ αὐτοῦ τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ, καὶ διαβεβαιουμένου μὴ παρῆναι ἐκείνον, ᾧ δίκαιον τὰ τοιαῦτα ἐπιτρέπειν ἔτι τε ἐπαγγελλομένου ὡς εἶποτε ἐπανήξει, μηδὲν ἀναβαλλόμενος παρέσται. ἤσυχασε πεισθεὶς ὁ βασιλεὺς. Βαρὺς δὲ, τῶν λατρῶν ὁ μάλιστα ἐμπειρότατος, δεῖνὰ ἐποίητο, καὶ οὐδὲ ἀνέξεσθαι ἐδόκει, εἰ βασιλεὺς ἀποστερήσοιτο τῆς σωτηρίας ἐν χρῶ κινδύνου καθεστῶς; ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομεστικού παραχθὲς, ὠρμητὸ δὲ δῆλα βασιλεὺς ποιεῖν ὅσα τε περὶ τὸν πνευματικὸν πατέρα συσκευασθεῖη, καὶ ὡς οὐδὲν ἂν εἴη κώλυμα, εἰ μὴ παρῆη ὁ πνευματικὸς ἐκείνος, ἕτερον τὰ ὅμοια ποιεῖν τῆς αὐτῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ παντοῦργου πνεύματος πᾶσι πνευματικοῖς πατρᾶσιν ἐξίσης κεχορηγημένης. Συνιδὼν δὲ ὁ μέγας δομέστικος ὃ τι βούλεται ὁ Βαρὺς, εἰς τὸ ἐξώτερον ὄκημα παραλαβὼν, Στοχάζομαι σε, εἶπε, βούλεσθαι βασιλέα παρακινεῖν τὸ μοναχῶν ἐνδύσαι σχῆμα ὑφ' ὅτου ἂν τύχοι πατρὸς πνευματικοῦ. Σὺ δ' αὐτὸς καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς τοῦτο παρῶρησας βασιλέα. Τότε μὲν οὖν ἡ ἀπειρία καὶ ἡ ἀγνοία παρητήσατό σε μὴ κακῶς παθεῖν. Ἄν δ' αὖθις τοῖς αὐτοῖς ἡ καὶ χεῖροσιν ἐπιχειρήσῃς, ἴσθι μὴ ἄνευ τιμωρίας ἀπαλλέξων. Πρῶτον μὲν γὰρ, οὐκ ἐξ ἀγορᾶς ἐστὶν ὠνήσασθαι βασιλέα, ἂν τοῦ δντος ἀποστερηθῶμεν. Ἐπειτα εἰ καὶ τοῦτ' ἐξῆν, ἀλλ' οὐκ ἂν τοιοῦτῳ γε ἐνετύχομεν τὰ πάντα βελτίστῳ. Τοὺς γὰρ μέλλοντας τοσαύτην προστασίαν ἐγχειρησθήσεσθαι πραγμάτων ὃ τὰ πάντα προορώμενος θεὸς ἀναλόγους πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος δημιουργεῖ. Ἄλλως τε, πόσοις τῶν νοσημασι δεῖνοίς παλαιόντων, ὑπὸ μὲν τῶν λατρῶν συμβέβηκεν ἀπαγορευθῆναι, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἔσχατον δοκοῦν κατηντηκῆναι τῆς ζωῆς, ὑπὸ δὲ τοῦ τὰ πάντα οικονομούντος καὶ μετασκευάζοντος ἡ βούλεται, ἀνεβίωσάν τε αὐθι: καὶ βράσαντες, οὐκ ἔλασσω τῶν προτέρων ἐτη ἐπεβίωσαν; Τί οὖν θαυμαστόν, εἰ θεοῦ βουλομένου, τοιαῦτα παραπλήσια καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου συμβῆσεται βασιλέως; οὐ δὴ ἐνεκά σοι λέγω ἡρμεῖν, καὶ μὴ βασιλέα παρενοχλεῖν, ἰλλ' ἐᾶν οὕτως ὅπως ἔχει σχήματος. Κἂν μὲν θεὸς Ῥωμαίοις ὄλων ἐπιβλέψας, τὸν σφέτερον χαρίσεται βασιλέα, αὐτῷ τε τὰς δυνατὰς ἀποδώσομεν εὐχαριστίας, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἀντὶ μεγίστης εὐτυχίας τὴν ὕψισταν λογιούμεθα βασιλέως ἂν δ', ὃ μὴ γένοιτο, κρίμασιν οἷς οἶδεν αὐτὸς, ἐκ τῶν προσκαιρῶν καὶ ἐπιγείων πρὸς τὰ



βελτίω καὶ μονιμώτερα βασιλεία καταστήσῃ, δίκαιος ὢν κριτῆς, καὶ καρδιῶν καὶ λογισμῶν ἑτασθῆς, τὴν τὴν πρόθεσιν κρινεῖ, καὶ τῶν ἰσῶν ἀξιώσει γερῶν τοῖς μοναχοῖς, ὅτι μὴ προθέσει τῇ σφετέρῃ, ἀλλ' ἀπατηθεὶς ἀπεστέρηται τοῦ τοιοῦτου καλοῦ. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου δομestίκου εἰρηκότος, ὁ Βαρὺς οὗ καθεκτὸς ἦν, ἀλλ' οὐ περιόψεσθαι ἔφασκε βασιλεῖ οὕτως ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις ὅντι μὴ τὴν δυνατὴν βοήθειαν εἰσενεγκεῖν· οὐ μόνον ὡς ἱατρὸς ὢν, εἰ μὴ τὰ δέοντα παραινεῖσαι, τὰς ἐσχάτας τίσων δίκας, ἀλλ' ὅτι καὶ ἔρχοις πρὸς βασιλέως κατελήθηθ' ἐνδὴλα αὐτῷ ποιῆσαι τὰληθῆ περὶ ἑαυτοῦ. Νυνὶ δὲ ἡδὴ οὐδὲν τρόπον βασιλέως ἐν τοῖς ζώσιν ἐσομένου, τί χρὴ τῆς ψυχῆς τῆς σωτηρίας ἀμελεῖν ἕλπισαι κενὰς αἰωρουμένους; Τοιαῦτα λέγοντι Βαρζὲ, καὶ ἡδὴ ὠρμημένῳ βασιλεῖ δῆλα ποιεῖν, ὁ μέγας δομestικός ἠπειλήσεν ἀποκτενεῖν, εἰ μὴ παύοιτο τοιαῦτα δρῶν. Εἰδὼς τε αὐτὸν δειλότατον ὄντα, καὶ θορυβῆσαι διανοηθεὶς, ἐξαγαγὼν ἔξω, τοῖς παροῦσι Ῥωμαίων εἶπεν· Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ἱατρὸς οὗτος! ἐμοὶ μὲν πειθεσθαι βούλεται οὐδαμῶς, ἑαυτῷ δὲ πεποιθὼς ὡς δὴ τις ὢν τῶν τε τὰ ἔντα καὶ τὰ ἐσόμενα εἰδόντων, ὠρμηται ἡμῖν τὸν βασιλεία μονάζοντα ἐκ βασιλέως ἀποδειξαι. Εἰ δὴ τὰ πραττόμενα ὑμῖν κατὰ γνώμην, εἰδείητε ἂν αὐτοί. Οἱ δ' αὐτίκα περιστάντες τὸν ἱατρὸν, ἐθορύβησαν τε οὐ μετρίως, καὶ καινὴν τινα αὐτῷ ἠπειλήσαν ἰδέαν ἐξυρῆσαι θανάτου εἰ μὴ παύοιτο τοιοῦτος ἐγγχειρῶν. Ὁ δὲ εἰσεῖτε τε καὶ ἐπειθετο τοῖς ἀπειλοῦσι. Παντιλεὺς δὲ, καίτοι τοῦ νοσήματος ἀξαναμένου, καὶ προσθήκη οὐ μικρὰν ὁσημέραι δεχομένου, ὅμως εἶχεν ὕγιως τὰς φρένας. Καὶ οὐδὲν ὑπὸ τοῦ νοσήματος, καίτοι περὶ τὴν κεφαλὴν ὄντος παρεθλάπτετο· καὶ τὸν πνευματικὸν πατέρα συνεχῶς ἀνεκαλεῖτο, καὶ ἐρωτικῶς εἶχεν ἀτόπως περὶ τὸ Ναζιραίων σχῆμα, τῷ τε παρόντι· ἐπέτερεπε πνευματικῷ τὸ ἔργον· οὐδὲν εἶναι λέγων θαυμαστὸν, εἰ ἀπόντος ἐκείνου τοῦ συνήθους, αὐτῆς τὰ ἴσα δρῶν. Ὁ δὲ ἀνεβάλλετο τε ἰσχυρῶς, καὶ ἔφασκεν οὐκ ἐγγχειρήσειν, εἰ μὴ βούλοιο καὶ αὐτῆς ἱερωσύνης ἐκπεσεῖσθαι, ὡς ἐκθέσμιος καὶ παρανόμως ἐγγχειρῶν τοῖς ἱεροῖς. Οὕτω γὰρ εἶναι τοῖς θεοῖς Πατράσι νουμοθετημένον. Ὁ δ' ἐπειθετο μὲν, βαρέως δὲ ἤνεγκε τοῦ σχήματος τὴν ἀποτυχίαν. Σιωπήσας δὲ ἐπὶ μικρὸν, καὶ τῶν τε πεπλημμελημένων εἰς ἔννοιαν ἔλθων, καὶ ὡς πάντων ἐκείνων ὑπέξει δίκας ἐπὶ τοῦ ἀδεκάστου καὶ φρικτοῦ δικαστηρίου, δάκρυά τε ἤφιει τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἐθρήνησεν αὐτὸν ἐφ' ἱκανόν. Ἔτα τῇ περὶ αὐτὸν ἐπέσκηπτε θεραπείᾳ τελευταίας ἐντολᾶς· καὶ ὠρμι-

nas luiturus sit; sed etiam, quia sacramento ei sponderit, veritatem de ipso non celaturum. Nunc cum nequaquam vita illi de cætero suppeditatura sit, cur ab inani spe pendendum, et salus animæ illius negligenda? 248 Hæc loquentem Baryn, et jam imperatori parantem quod res erat patefacere, magnus domesticus nisi facto superederet, se interfecturum minabatur. Cumque sciret hominem esse timidissimum, et qua via eum perterreret mente agitaret, foras educit, præsentisque Romanos ipso audiente sic alloquitur: Medicus iste, viri Romani, mihi morem gerere omnino recusat, sibi que multum tribuens, perinde quasi unus sit eorum qui præsentia et futura norunt, id agit, ut nobis imperatorem monachum reddat. Quod num animis vestris iucundum accidat, ipsi noveritis. Illi repente medicum circumfundunt, tumultuosius fremunt; ac nisi cæpta deserat, inaudito genere mortis se illum deleturos comminatur. Quibus minis perterritus, sententia decessit. Verumenimvero imperator, etsi morbus quotidie non parvis incrementis augesceret, tamen animo valebat, et is ad illo, quanquam capitis, affectu nihil lædebatur, spiritualemque patrem sine intermissione inclamans, habitum Nazaræorum, velut quispiam amores suos efflictim, et indecore deperibat, præsentique spirituali negotium committebat; nihil esse absurdum dicens, si in absentia consueti et ordinarii illius, ipse eas partes impleat. At enim is differendo contra niti, seque id facturum negare, alioqui sacerdotio motum iri, ut qui sacra sibi vetita iniquè usurparit: sic enim a sanctis Patribus lege sancitum esse (91). Accepit excusationem imperator, et se habitu frustratum acerbe tulit, paulisperque conticescens, et peccata sua secum reputans, pro quibus omnibus apud inflexible illud, et horribile tribunal iudicium esset subiturus, manantibus per ora lacrynis semet diu deploravit. Deinde famulorum turbæ astanti ultima mandata dedit; per Deum obtestans, ut ubi corpus anima vacuum cum funere extulerint, ad ædes magni domestici primum efferant, ibique aliquandiu depositum denuo tollant, et sub lapide recondant, quo omnes intelligant, nec ipsam mortem, quæ omnium istarum rerum oblivionem affert, suum erga illum amorem hebetare potuisse. Quotquot igitur præsentem aderam, dictis ejus illacrymantes, incredibilem inter eos charita-

#### Jacobi Pontani notæ.

(91) Spiritualis iste pater, quia non erat ordinarius et consuetus, noluit imperatorem habitu monastico induere, et quasi consecrare, testificans id sacris canonibus adversari. Nempe concilii Constantinopolitani I, can. 2, juxta ordinem Balsamoniis, et canone 3, ut quidem citat Gratianus, licet Balsamo conjugal. Item concilii Antiocheni, cap. 13. Exstat apud Gratianum Græce et Latine in editione Gregoriana, in volumine quod appellatur decretum, causa 9, quæst. 2, ubi et alii plures canones in hanc sententiam. Sed Cantacuzenus

respexit ad canones Græcos tanquam Græcus. Cæterum ut ordines conferre non licebat in aliena diœcesi, ita nec monachismo initiare, de quo agit Cantacuzenus. Nam monasticis mysteriis aliquem initiare, non censebatur minus, quam diaconatu, aut sacerdotio insignire, quod ex Areopagita intelligi potest, *Ecclesiast. Hierarchie* parte II, cap. 6; et parte II, cap. 6, ita enim Ambrosii Camaldulensis Lutetiana editio distinguitur. Hæc Jacobus Gretserus.

tem admirabantur, quæ etiam usque ad obitum Α ζεν αυτοῖς τὸν θεόν, ὡς ἐπειδὴν ἀνιλύσαντα τοῦ σώματος ἐπὶ τῷ ὄσσει ἀπάγωσιν ἀξιώσαι, ἐπὶ τὴν μεγάλην δομῆστικὸν οἰκίαν ἀγαγόντας πρῶτον, καὶ καταθέντας χρόνον τινά, οὕτως ἐκεῖθεν ἀρραμένους, ὑπὸ λίθου κατακρύψαι, ὡς ἂν γένοιτο πᾶσι καταφανές, ὡς οὐδ' αὐτὸς ὁ τῶν τῆδε πάντων θάνατος ἐπιλανθάνεσθαι ποῦν, ἴσχυσεν αὐτοῦ τὴν πρὸς ἐκεῖνον φιλίαν ἐμβλῦναι. Οἱ μὲν οὖν παρόντες ἐθρήνησάν τε ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, καὶ τὴν ὑπερβολὴν ἐθαύμασαν τῆς πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν φιλίας, ὅτι καὶ ἄχρι τελευτῆς οὕτως ἐν ἀκρῇ διετηρήθη.

## 249 CAPUT XVII.

*Miseratur magnum domesticum, famjam moriturus, ut putabat, imperator ob molestias ex imperio illi suborituras. Amorem suum rursus testatur. Effusa domestici lamentatio et lacrymæ. Nocte proxima moriturus respondit medici. Adiunt mortis omnia indicia; Libitina paratur; aqua de fonte Matris Lci sanatur. Omnes miraculum agnoscant, Deoque factis se gratos demonstrant.*

Postea imperator accito magno domestico, Equidem præclare scio, inquit, amicorum optime, præsentem diem non solum quovis nefasto die odiosorem tibi visum iri, sed molestias quoque et afflictiones ingentes pariturum. Necesse namque erit, propter administrationem Romani imperii animum nunc huc, nunc illuc per varias sollicitudines dividere, formidantem, ne propter excessum meum quidpiam meorum constitutorum violeetur: et quia me orbaris, tristitiam tantam capere, ut ad eam addi nihil queat; cogitantem, et merito, longe charissimum, et quem neque tempus, quo omnia defluunt ac deflorescunt, neque mutabilis, et inconstans rerum natura, neque ulla necessitudo ab amicitia tua vel ad momentum sejungere potuit, nunc per mortem ipsa natura potentior abs te crudeliter abrumpi ac separari. Ac tibi quidem corpus exanimis relinquit, meam autem animam bonis operibus vacuam, et ista diremptione etiam atque etiam dolentem aufert. Sed quid agas? leges a naturæ conditore latas æquiboniquè faciāmus necesse est. Verum quia modicum tempus vivendi superest, cæteris curis omnibus sepositis, super lectulo meo reside, et tibi charissimum caput genibus tuis, et manus oculis meis impone, forsitan hoc animæ solatium aliquod conciliabit: quæ dum a corpore discedit, multum, ut prædicant, dolorem sustinet (92). Imo vero, ut duplicem dolorem sentiat, quæ et abs te, et a tabernaculo suo divellitur, ne apud inferos quidem poterit non meminisse tui, si quis animis, ubi hinc emigrarint, eorum quæ hic fiunt sensus restat (93). Ad hæc magnus domesticus flevit miserabiliter, quod illi eo usque coram imperatore nunquam acciderat; sed etsi foris aliquando lacrymas daret ac plangeret, intus tamen maxime studebat, ut se in potestate haberet. Tum vero affectus immensitate prorsus devictus, et imo

Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς, τὸν μέγαν δομῆστικὸν μετακαλεσάμενος, Οἶδα μὲν, εἶπεν, ὦ φίλων ἄριστε, σαφῶς ὡς ἡ νῦν ἡμέρα, οὐ μόνον ἀποφράδος πάσης ἐχθίων σοι φανέται, ἀλλὰ καὶ μεγάλας εἰσει τὰς δυσχερείας καὶ περιστάσεις. Ἀνάγκη γὰρ πρὸς τὴν πρόνοιαν τῆς ἀρχῆς μερίζεσθαι Ῥωμαίων, δεδοκότε μὴ διὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν τῶν καθεστηκότων τι κινήθῃ, καὶ πρὸς τὴν ἐμὴν ἀποστέρησιν οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀθυμίας ἀπολείπειν· λογιζόμενον εἰκότως ὅτι τὸν πάνυ φιλότατον, καὶ ὃν οὐτε χρόνος ὁ πάντ' ἀπορρέειν καὶ ἀπανθῆναι ποῦν, οὐθ' ἡ τῶν πραγμάτων ἄστατος καὶ ἀθέβητος φύσις, οὐτ' ἀνάγκη τις οἰδεμία τῆς σῆς ἴσχυος φιλίας ἀποστήσῃ καὶ πρὸς βραχὺ, νῦν ὁ καὶ αὐτῆς φύσεως ἰσχυρότερος θάνατος ἐπελθὼν, ἀποτέμνει τε καὶ διαζεύγνυσιν ἀνημέρωσ. Καὶ σὲ μὲν ἀπολείπει σῶμα χωρὶς ψυχῆς, ἐμὲ δὲ ἀνεπέργητον ψυχὴν παραλαμβάνει πικρῶς ὀδυνωμένην τὴν δάξουσιν. Ἀλλὰ τί ἂν τις πάθοι; στέργειν γὰρ ἀνάγκη τοῦσ παρα τοῦ δημιουργοῦ τῆς φύσεως κειμένους θεσμούς. Οὐ μὴν ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ λεπίμενον ὀλίγον τῆς ζωῆς, τοῖς ἄλλοις πᾶσι χαίρειν εἰπὼν, ἐπὶ τῆς κλίνης ἀνακλίθητι τῆς ἐμῆς· καὶ τὴν σοι φιλότατην κεφαλὴν τοῖς γόνασιν ἐπίθεις, καὶ χεῖρας ἐπίθαις τοῖς ὀφθαλμοῖς· ἴσως τοῦτο παραμυθίαν τινὰ προξενήσῃ τῇ ψυχῇ τοῦ σώματος χωριζομένη, πολλὰς, ὡς λέγουσιν, ὑφισταμένη τὰς ὀδύνας. Μᾶλλον δ' ἐν αἰσθάνηται διπλῶν τῶν ὀδυνῶν σου τε καὶ σώματος χωριζομένη, καὶ μὴδ' ἐν ἄδου σου δύνῃται ἐπιλαθέσθαι, εἰ τις αἰσθησὶ τῶν τῆδε ψυχῆς μετὰ τὴν ἐνθὲνδε ἀπαλλαγὴν. Τοῦτον ὁ μέγας δομῆστικὸς ἀκούσας, ἀνὸμωξὲς τε πικρῶν, οὕτω πρότερον ἄχρι τότε τοῦτο παθὼν ἐπὶ τοῦ βασιλείως, ἀλλ' αἰεὶ μὲν ἐξω κοπτόμενος καὶ θρηνητῶν, ἐνδον δὲ μάλιστα σπουδαίων ἐγκρατῆς εἶναι ἑαυτοῦ. Τότε δὲ ὑπὸ τοῦ πάθους ἦδη λαμπρῶς νενικημένος, ἕστενέ τε βύθιον ἐκ καρδίας, καὶ τὸν ἐταῖρον ἀνεκλάετο, ὡς καὶ τοῦς ἐξῴθεν αἰσθημένους τῆς ὀλωλυτῆς, τετελευτηκέναι νομίσαι βασιλέα.

## Jacobi Pontani notæ.

(92) Cicero i Tuscul. *An quod ipse animi discensus a corpore non fit sine dolore? Ut credam ita esse, quum est id exiguum? Et falsum esse arbitror; et fit plerumque sine sensu, nonnunquam etiam cum voluptate; totumque hoc leve est, qualecunque est. Fit enim ad punctum temporis.* Sed ista est oratio mortem contemnētis, quod est illius libri argumentum. Nam ut mortem senum concedamus esse levissimam, adolescentium certe ple-

rumque dolorem habet. Et cum illi ut poma vieta ultro ab arboribus decidant, hi velut cruda avelluntur, et tanquam ignis aqua superfusa non sine multo stridore exstinguuntur. Si mors dolorem non habet, aut ad punctum temporis tantum, unde ergo clamores, jactationes corporum, membrorum distortionem in rehibundis?

(93) Hac de re dictum supra, not. 71, quantum satis est.

Ἐπιπολὺ μὲν οὖν ὁ θρῆνος παρετάθη, καὶ τῶν ἄλλων τῶν παρόντων πάντων συνθρηνούτων. Ἐπεὶ δὲ ἰκανῶς εἶχεν, σὺτῶ ὁ βασιλεὺς αὖθις, τὸ μὲν θρηνεῖν, εἶπεν, ἔβην, οὐκ ἂν κατὰ καιρὸν, ἐπὶ τῆς κλίνης; δὲ ἀνεληθόντα, τὸ προσεταγαμένον ποιεῖν. Ἐπειδὴν δὲ ὁ τοῦ θρηνεῖν ἀφίχεται καιρὸς, σὺ τε κλαύσῃ πολλὰ πολλάκις, καὶ αὐτὸς ὡς νεκρὸς ἀπὸ κάρδιας ἐπιληθῆσθαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Εἴθε δὲ καὶ τῆς σῆς μέρος τι μικρὸν τῆς μνήμης τῆς ἐμῆς ἡδυνήθην ἐκβαλεῖν. Ἀνῆλθε μὲν οὖν ὁ μέγας δομέστικος ἐπὶ τῆς βασιλείας κλίνης· καὶ τῆς κεφαλῆς ἡμμένους, τὸ μέλλον ἀποσκοπεῖ, δάκρυα προχέων ἀφοφῆτι. Ἦδη δὲ ἡργμένης τῆς νυκτὸς, τὸ τε σφύζειν παντελῶς ἀπέλιπε βασιλέα, καὶ οὐκέτι ἀμφιδάλλειν ἦν περὶ τῆς τελευτῆς. Περὶ δὲ ὥραν αὐτῆς τετάρτην, ἐπυθνάνετο τῶν ἱατρῶν ὁ βασιλεὺς τὸν χρόνον ὅπως ἂν αὐτῶ νομίζοιεν διαρκέσειν τὴν ζωὴν· καὶ ἐκέλευε σὺν ἀληθείᾳ ἀπαγγέλλειν. Οἱ δ' ἅμα καὶ θρηνοῦντες, ἄχρι νύκτα ἐλεγον οἴεσθαι ἐξήκειν. Οὐ πολλοῦ δὲ χρόνου διαλιπόντος, τὰ τε ἄκρα φύχασθαι ἤρχετο, ἀπολείποντος τοῦ ζωτικοῦ· καὶ αὐτῆς ἦδη καὶ τὰ μέλη παρῆτο καὶ τὴν φωνήν. Καὶ κνήμαι μὲν ἐμειλιόντο ἄχρι γονάτων· πήχεις δὲ χερῶν οὐδὲν ἦσαν ἀψύχων ἀποικυῖαι· βλέφαρά τε τῶν φυσικῶν ἐκλυθέντα τόνων, καθίσεντο τοῦ μέτρου πλέον· καὶ ρί; ἀπιεζόνετο ἐπιπολὺ· καὶ χροτάροι συνεπεπτώκεσαν, καὶ πάνθ' ὅσα τελευτῆς τεκμήρια παύει; ἴσασιν ἱατρῶν γινόμενα ἦν ὄρα, ὡς καὶ αὐτοὺς καὶ τῆς προθεσμίας οἰηθῆναι πρότερον τελευτήσεσιν. Ὅσα μὲν οὖν ἦν ἀναγκαῖα πρὸς ταφήν, πάντα ἡδη ἐπεπόριστο, καὶ οὐδὲν ἦν ἕτερον οὐδένα προσδοκᾶν πλὴν ταφῆς. Βασιλεὺς δ' ἀμυδρᾶ φωνῆ, καὶ οἶον ἡδη ἐκλειπούση εἰ τῶν ἱερῶν ὑδάτων τῶν ἐκ τῆς ἀενάου καὶ σωτηρίου πηγῆς τῆς θεομήτορος; ἐκλυθόντων, εὐρεθῆναι ἡρώτα δυνατόν. Φακρασίνη δὲ τῶν τῆ βασιλίδε συνουσιῶν μετὰ γυναικῶν εὐγενῶν

A pectore trahebat gemitus, et amicum tanto fletu ejulatuque lugebat, ut cum id exaudirent qui extra locum erant, imperatorem jam excessisse arbitrantur. **250** Duravit diu hæc lacrymatio, aliis etiam, quotquot coram erant, collacrymantibus. Postquam finem fecit, rursus imperator, desinere ab intempestivis lamentis, ad lectulum autem ascendens, imperata perficeret. Quando flendi tempus advenerit, inquit, tum sæpe ac multum flebis, et ego, ut mortuus a corde, aliorum hominum oblivioni tradar (94); utinam autem et de tua memoria partem aliquam memoriæ meæ possem ejicere. Ascendit itaque domesticus ad lectulum, et contacto ejus capite, quid futurum esset prævidebat, tacitus emittens lacrymas. Ut nox serpere cœpit, venarum pulsus imperatorem penitus destituit: nec erat cur de ejus morte amplius dubitaretur. Sub horam quartam medicos interrogat, quandiu se victurum adhuc putarent, jubetque verum dicere. Qui non sine lamento, cum nocte vivere desitutum respondent, ut ipsi quidem existiment. Non longo spatio intermisso, extrema corporis, deficiente spiritu vitali (95), frigore corripri cœperunt; et jam membra resolvebantur, vox tenuiatur, tibiarum genuum tenuis nigrescebant, et brachiorum cubiti nihil differebant mortuis. Supercilia naturali intentione laxata, nimium demittebantur: nasus multum acuebatur; tempora recesserant, et omnia demum, quæ medicis indicia mortis sunt, apparebant, ut et ipsi ante horam prænuntiatam moriturum opinarentur. Jamque parata erant funeralia, cum alius præter sepulturam non exspectaretur. Imperator autem exili, et velut jam deficiente voce quærit, si quid de laticibus illis sacris (96) ex perenni salutiferoque fonte Dei Matris habere liceat (c). Ibi Phacrasina femina

#### Jacobi Pontani notæ.

(94) Ad Scripturam alludit. Sed nescio quomodo se mortuum a corde aliorum obliturum dicat, cum potius aliis obliviscendum se dicere debuerit.

(95) Signa mortis prænuntia, ut et paulo ante quædam. Plura afferunt medici, et experientia quotidiana docet.

(96) Gregoras his verbis rem totam perstringit: *D* His ita gestis, imperator Didymotichi, nullo alio vitæ signo apparente, præter exiguam et tenuissimam respirationem. vitalibus instrumentis immotis, et extremitatibus corporis emortuis, plane mortuus totum biduum jacebat. Tertio vero die, velut e pro-

fundo somno nonnihil expectatus, divinam satiem castissimæ Dei Genitricis Pægæ postulavit; quo statim allato, et capiti affuso, recreatus est, et cibum cepit, et pristinam valetudinam recuperavit. Templum hoc ad fontem Dei Matri erexit Leo Thracæ imperator ejusdem monitu. Occasio, locus seu regio, et ipsa templi structura, et fons iste in medio ferme templi, diserte a Nicephoro describuntur lib. xv, cap. 25 et 26. De miraculis, quæ ad fontem plurima sunt edita, librum se conscripsisse testatur.

#### Jacobi Gretseri notæ.

(c) De hoc fonte, cujus hic Cantacuzenus meminit, et de templo divæ Virginis, quod ad fontem hunc a Leone Thracæ ædificatum, a Justiniano aut instauratum, aut ampliatum, aut de integro constructum est, præter auctores in Notis ad hoc caput adductos, vide etiam Procopium, lib. 1 *De ædificiis Justiniani*. Fons hoc itidem tempore exstat, templum Barbarorum immanitate perit, de quo hæc auctor *Pandectæ histor. Turcicæ*, cap. 200: *Jude pervenit ad decimam septimam, videlicet Silyvriæ vel Selybriæ portam, quæ a Priscis χρυσῆ πύξτα, vel aurea porta nominabatur, et porta fontis. Nam extra portam hanc est hodieque fons, qui χρυσο-*

*πηγή, vel aureus fons a Græcis antiquo nomine dicitur, celebris in eorum historiis, quæ sæp. numero palatii πηγῆς, sive fontis mentionem faciunt, et templi Deiparæ Virginis ad πηγῆν, sive fontem. Ædificia nunc diruta sunt, fundamentis adhuc exstantibus, et ipso fonte, quem hodieque Græcorum vulgus χρυσοπηγήν appellat, et invisere magno concursu, certo anni tempore, veluti si Deiparæ templum adhuc in columæ staret, consuevit. Aurea porta nunc etiam reliqua conspicitur, sed obstructa. Hæc ille. Galatæ seu Peræ e regione Constantinopoleos celebratur hoc quoque rerum statu, τῆ; χρυσοπηγῆς templum, quæ appellatio forte a veteri illo ad fontem, eo*

nobilis, e gynæceo imperatricis, ad vesperam unum de famulis suis Bysantiō venisse, et de aqua illa apportasse, curriculoque affert, ac bibendam porrigit. Quam visus est hausisse, omnibus admirantibus, quod cum extremam pene animam duceret, a fide honoreque rebus venerabilibus exhibendo non abstinuisset. Tamen ad portas mortis nihilo secus appropinquare cernebatur. Deinde ea lymphæ ejus corpore perlito, secuta est quies tranquillissima, ut exinde usque ad auroram nec vocem mitteret, nec se quoquam commoveret, et vitam sola respiratione testaretur. Diluculo autem, ac si a mortuis existeret: Gloria tibi, Deus, exclamat. **251** Tum percontante magno domestico, ut se haberet, nescire se dixit; Deum scire, qui nihil nesciat. Accedit medicus primarius, tactaque manu sentit venam micare exiliter, et se tam inopinata re deceptum veritus (in desperatissimis enim salutem ejus posuerat) venæ pulsam manu iterum contractatæ diligenter et curiose explorat. Ut se minime deceptum vidit, obstupescit miraculo, clara voce, Magnus est Deus, inquit, qui solus potest ad inferos deducere, et reducere. Et quia præ stupore nondum sibi met plane credebat, aliorum medicorum turba convocata lectulum circumdans quærit, eequid idem de imperatore ipsis videatur. Quibus assentientibus, omnes obstupere, immortalique gaudio exsiluere. Cœpit vero imperator e mortio recreari ac refici, et quasi a portis inferi redire; et ab hora diei tertiæ pulsus, motusque, tenues illi quidem, et languiduli, pariter tamen, aequaliterque et manifeste sentiebantur, ipseque levabatur, et malis omnibus dissipatis, ab illo die magis ac magis se confirmans, perfectam et integram valetudinem recuperavit. Tanta porro erat rei admirabilitas, ut omnes, non audientes solum dictis diffiderent, obliisse imperatorem credentes: sed propemodum etiam intuentes non facile oculis suis fidem contradarent. Quicumque porro Roma-

της ἐσπέρας, ἐφάσκειν ἤκουσα ἐκ Βυζαντίου τῶν αὐτῆς τινα οἰκιστῶν, τῶν ἱερῶν ὑδάτων κεκοιμῆται· ἄμα δὲ καὶ φέρουσα, παρείχετο σὺν σπουδῇ. Προσαχθέντων τε τῷ στόματι βασιλέως, ἐδόκει μὲν καταδροχθῆσαι, καὶ ἐθαυμάζετο πρὸ πάντων, ὅτι καίτοι τὰ τελευταία πνέων, οὐκ ἀπέσχετο τῆς περὶ τὰ σεβάσματα καὶ πίστεως καὶ τιμῆς. Ὅμως δὲ οὐδὲν ἤτον ἐγγίζειν ἐδόκει ταῖς ἄδου πύλαις. Χρισθείσης δὲ αὐτῇ καὶ τῆς σαρκὸς ἐξ ἐκείνων τῶν ὑδάτων, ἡσύχασέ τε παντελῶς, καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας, ἀφωνός τε καὶ ἀκίνητος· ἔμεινεν ὄρθρου ἕχρι παντελῶς· ἤν μόνω πιστευόμενος τῷ ἀναπνεῖν. Περὶ ὄρθρον δὲ ὡσπερ ἐκ τεθνεώτων ἀναβίου, Δόξαι σοι, ὦ Θεέ, εἶπεν. Ἐρομένου δὲ ὅπως ἔχει τοῦ μεγάλου δομαστίκου, αὐτὸς μὲν εἶπεν οὐκ εἶδέναι· εἰδείη δ' ἂν ὁ πάντα γινώσκων Θεός. Προσελθὼν δ' ὁ τῶν λατρῶν προέχων, καὶ τῆς ἀφάμενος τῆς βασιλείας, ἐδόκει μὲν σφύζειν ἀμυδρῶς· τῷ παραλόγῳ δὲ τοῦ πράγματος οἰόμενος ἠπατηθῆσαι (οὐδεμία γὰρ ὑπελείπετο ἐλπίς τοῦ ζῆσθαι αὐτὸν) ἀνηρεῦνα τε αὐθις ἐπιμελῶς καὶ περιειργάζετο τοὺς σφυγμοὺς, καὶ τὰς χεῖρας περιέβα. Ὡς δὲ ἐπέθετο οὐκ ἠπατημένος ὢν, ἐξεπέπληκτό τε τοῦ πράγματος τῷ παραδόξῳ, καὶ, Μέγας ὁ Θεός, ἀνεδόθησεν, ὁ μόνος δυνάμενος εἰς ἄδου κατάγειν πύλας καὶ ἀνάγειν αὐθις ἐκείθεν. Περισησάμενος δὲ καὶ τὸν ἄλλον ὄμιλον τῶν λατρῶν ὡσπερ ὑπ' ἐκπλήξεως οὐδ' ἑαυτῷ θαρρῶν, εἰ καὶ αὐτοῖς τὰ ἴσα περὶ βασιλείας ἐπυθόνατο δοκεῖ. Συνθεμένων δὲ καὶ αὐτῶν, ἐκπληξίς μὲν πάντας εἶχε καὶ χερά οὐδεμίας δευτέρᾳ. Ἀναλαμβάνειν δὲ ἤρξατο αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡσπερ ἀναστρέφειν ἐξ ἄδου πύλων· καὶ μέχρι τρίτης τῆς ἡμέρας ὥρας· οἱ τε σφυγμοὶ διεφαίνοντο ἡδὴ καθαρῶς, ἐξίτηλοι μὲν καὶ ἀτονῶντες, ἴσοι δὲ ὅμως καὶ ὀμαλοί. Καὶ αὐτὸς ῥῶν ἦν, καὶ πάνθ' ὁμοῦ διεκλύτο τὰ δεινὰ. Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἀνακτιόμενος ἑαυτὸν κατὰ μικρὸν, εἰς τελευταίτην καὶ καθαρὰν ἦλθεν ὑγίαν. Τραυλὴ δὲ πρὸ πάντων ἦν ἡ τῆς ἐκπλήξεως ὑπερβολή, ὥστ' οὐ μόνον ἀκούοντες ἠπίστουσαν τοῖς λεγομένοις, οἰ-

Jacobi Gretseri notæ.

translata est. Ut ut sit, hoc itidem loco duo nobis catholicis adversus avitæ fidei desertores et oppugnatores argumenta proponuntur: I. Callus et invocatio sanctissimæ Virginis, non sine fructu in hac quoque vita; si enim Mater misericordiæ tam beneficia fuit in hominem extra ovile Domini obruantem, quid de eadem cœli Regina sibi polliceri non poterit, qui eam pie in vota vocat, debitaque veneratione prosequitur in atrii domus Domini, in medio tui Jerusalem, hoc est, in Ecclesia Christi? II. Cultus et observantia in illas res, quæ divæ Virginis favore et beneficio consecratæ inter profanas numerari desierunt, ut erant sacri illi latices ex Virginis fonte hausti, quorum non minori desiderio tenebatur Andronicus imperator, atque olim rex David aquæ de cisterna, quæ erat in Bethlehem juxta portam, II Reg. xxiii. Quanta veneratione colebatur olim non modo a Christianis, sed et a Judæis et Sarracenis sors apud Nicopolim Palæstinæ, Christi contactu ita sanctificatus, ut non modo ægritudinibus hominum, sed et brutorum morbis salutaris esset, ut Sozomenus et Cedrenus scribunt: quemadmodum et arbor Persica Hermopoli, quæ ejusdem Servatoris nostri transitu et

sui tegmine ejus quiescente similem vim medicam accipit, ut taceam fontem illum infantis Jesu in Ægypto, de quo Borcardus in *Descriptione Terre sanctæ*, et alia innumera, per quæ cœlites ingentia olim miracula fecerunt in omni generis et conditionis homines, ut omnes ad agnitionem veritatis, quæ una est, adducerentur. Neque enim miraculis a quocunque divo, quocunque loco aut tempore patris nlla alia fides probata et confirmata est, quam illa, qua ipse dum hanc vitam viveret, claruit, hoc est, catholica et Romana, ut lib. i copiosius dictum: *Cui, nisi huic fidei attestantur ista miracula?* utar enim verbis sancti Augustini, lib. xxii *De civitate Dei*, cap. 9, *nam et ipsi martyres* (et cæteri cœlestium sedium incolæ) *hujus fidei martyres, id est, hujus fidei testes fuerunt, huc fidei testimonium perhibentes mundum inimicissimum et crudelissimum pertulerunt, eumque non repugnando, sed moriendo vicerunt. Pro ista fide mortui sunt, qui hæc a Domino impetrare possunt, propter cujus nomen occisi sunt. Pro hac fide præcessit eorum mira patientia, ut in his miraculis tanta ista potentia sequeretur. Hæc sanctus Augustinus.*

μενοι θεθνάναι βασιλέα, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ὄρωντες, ἄ οὐ βράβιω; ἑαυτοῖς πιστεύειν εἶχον. Ὅσοις μέντοι Ῥωμαίων εὐνοία πρὸς βασιλέα καθαρὰ καὶ ἀδόλος ἦν, οὐδ' ἡ χαλεπὴ νόσος ἐκείνη καὶ ἡ παρὰ δόξαν ὑγίει, ἀκερδῆς διέμενει πανταλῶς· ἀλλ' οἰκείαν ἔκαστος λογιζόμενος τὴν εἰς βασιλέα παραδοξοποιῶν, ἔργοις ἀγαθοῖς ἡμεῖοντο τὸν Θεόν· οἱ μὲν ἀφιστάμενοι εἰς συνείχοντο κακοί;· οἱ δ' ἐλεημοσύνας καὶ λύτροις αἰχμακῶτων, καὶ ἐγκρατεῖς βρωμάτων ἐπὶ καιρῶν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐνδείκνυμενοι καὶ τὴν εὐχαριστίαν. Οὕτω μὲν ὁ βασιλεὺς εἰς αὐτὸ τὸ ἀκραιβ-  
τατον ἐφθάσε τοῦ κινδύνου· οὕτω δ' αὐθις παραδ-  
ξως διεσώθη.

## CAPUT XVIII.

*Magnus domesticus gestorum rationem reddit. Syrgiannem cum copiis in occidentem missum non probat, et revocari tamen vetat. Qui delatorum litteris a domestico alienatur. Despotæ tragœdia narratur, et in carcere liberatur. Avum monachum factum cognoscit imperator. Causam quærit: Domesticus quid rumore feratur indicat, doloremque imperatoris consolatur. Eum imperator præteritæ cogitationis admonet, de qua sequenti cupite.*

Ἐπεὶ δ' ἐβράβισεν, ἕκαστα καθ' ὃ τι πραχθεῖν Β παρὰ τοῦ μεγάλου διεπυθάνετο δομestikou· καὶ αὐτοῦ διηγουμένου κατὰ μέρος, πᾶσιν ὡς λυσιστελῶς καὶ προσηκόντως εἰργασμένοις ἐπεψηφίζετο ὁ βασιλεὺς. Ἐπεὶ δὲ ἀπαγγεῖλαι τῆς καὶ Συργιάννην τῆς ἐσπέρας ἐκπέμφσει στρατηγὸν, οὐκέτι εἶχον ἀπαιεῖν· ἀλλ' ἤτις τοῦ τοῦ οὐ μόνον ὡς οὐ διαπραχθένον συνετώς. Βέλτιον γὰρ εἶναι Συργιάννην ἐπὶ τοῦ προτέρου μένειν σχήματος, καὶ μὴ πρὸς κακίαν ἐναγούσης ὕλης εὐπορεῖν. Ὁ δ', Οὐκοῦν, ἔφασκεν, εἰ σοι βέλτιον δοκοῖ, γράμμασι μὲν αὐτὸν τῆς ἐσπέρας παραλύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπὶ δὲ τῶν προτέρων πάλιν καταστήσω. Ἐπειὶ ἰνέσαντος δὲ τοῦ βασιλέως, ὁ μὲν ἐχώρει πρὸς τὰ κεκλευσμένα ἐκπληροῦν. Μεταμεληθεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς, ἐκέλευε τε ἀναστρέφειν, καὶ Συργιάννην ἐφ' ἧς ἐτέτακτο ἀρχῆς, ὡς οὐ δίκαιον θν οὐδὲ καθ' ἡδονὴν αὐτῷ, τῶν ἄλλων πάντων ἂ αὐτῷ πέπρακται στεργομένω, ταύτην μόνην τὴν πρᾶξιν ἀκυρον ὀφθῆναι. Ὁ δ' ἐπέθετο εὐθύς· τῶν παρόντων δὲ ἐκεῖ τινὲς κρύφα Συργιάννην ἐδίηλουν γράψῃ ὡς βουληθεῖ μὲν ὁ μέγας δομestikos παραλύσαι τῆς ἀρχῆς, μεταγνοὺς δὲ ἐνεχειρῶσε καὶ τὴν ἀρχὴν, κωλυθεῖ δὲ ὑπὸ βασιλέως· καὶ, τὸ μὲν εἰς ἐκεῖνον ἦχον, ἦδη τῆς ἀρχῆς ἐκδεδλημένον εἶναι, βασιλεὶ δὲ ὀφείλειν χάριτας κεκωλυότι. Τοιαῦτα πυθόμενος ὁ Συργιάννης, τῶν μὲν ὑπεργμένων αὐτῷ παρὰ τοῦ μεγάλου δομestikou ἡμνημόνησεν ἀγαθῶν, διὰ ταῦτα δὲ, καίτοι γε οὐκ ὄντα ἀληθῆ, ὀργῇ φερόμενος εἰργάσατο ἂ δηλώσει προτῶν ὁ λόγος. Τότε δὲ πάντα ἀπαγγέλλων ὁ μέγας δομestikos βασιλεῖ, καὶ περὶ δεσπότητος τοῦ Καλλίστου διηγείτο, ὡς κινήθει μὲν ἡ στρατιὰ κατ' αὐτοῦ, δέσαντες μὴ τοῦ δεσποτιρίου διαδράς μετὰ τὴν σὴν τελευτήν τι νεωτερίσῃ· καὶ ὡς βουληθεῖν ἀποκτεῖναι, αὐτὸς δὲ μηχαναῖς χρῆσάμενος καὶ ἀπάταις, διασώσειε τε αὐτὸν, καὶ νῦν ἐν ζῶσιν εἶναι. Ἡδέως δὲ ἄγαν ἐπὶ τοῦτοις διατεθεὶς ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν μέγαν δομestikον ἐπαινεσας, καὶ συγγνώμης ἤξιωσεν ἐκεῖνον ἀπολύσας τῆς εἰρητῆς, καίτοι γε καὶ πρότερον πολλάκις ἠβουλήθη τοῦ

ΠΑΤΡΟΙ. GR. CLIII. .

norum in imperatorem candido erant sinceroque animo, iis morbus hic sævus, insperataque sanitas non usquequaque infructuosa fuerunt, cum unusquisque tanquam suo corpori præstitum hoc miraculum ducens, pia facta Deo rependeret; et alii quidem vitia, quibus constricti tenebantur desererent; alii egentibus largiendi, et lytro captivis redimendis, ciborumque ad tempus abstinentia, agnitionem accepti beneficii gratumque animum demonstrarent. Ergo imperator ita in summum periculum delapsus, et ita rursum præter opinionem elapsus est,

Ubi ex tam perditâ valetudine emersit, quâ pacio interim gesta sit 252 respublica, ex magno domestico sigillatim sciscitatur. Illo distincte narrante omnia, imperator recte et ordine gesta confirmavit. Sed cum referret de Syrgianne, quem copiis occidentalibus ducem misisset, illi laudare non potuit, tantummodoque ut minus prudenter factum reprehendit; præstare enim Syrgiannem in sua pelle quiescentem, idoneam facultatem ad improbe agendum nunquam adipisci. Tum domesticus: Si hæc tua mens est, datis litteris præfecturam Occidentis ei adimam, et in ordinem redigam. Probante imperatore, ille ut jussa confecturus abibat; cum imperator factum mutans, abeuntem revocat, et Syrgianni mandatam præfecturam relinqui jubet: quod nec æquum, nec sibi jucundum sit, cætera ejus, domestici inquam, acta confirmasse omnia. hoc solum rescidisse. Obtemporatum subito. Verum ex iis qui adierant, nonnulli clam Syrgianni scribunt, magnum domesticum semet accusare, et absque imperatore iussisset, traditam præfecturam illi adimere voluisse. Quare quod ad ipsum attineret, Syrgiannes jam dignitatis sua se dejectum sciret. Imperatori gratias debere, qui id impedivisset. His cognitis Syrgiannes collatorum in se a magno domestico beneficiorum memoriam deposuit, atque ob ea. (quamquam falsa erant) ira transversim actus perpetravit quæ procedens narratio declarabit. Dum omnia imperatori recenset magnus domesticus, etiam de despotâ Callisto injicit, nempe ut milites in illum insurrexerint, quod timerent, ne e custodia fugitivus, imperatore defuncto res novas moliretur; et quomodo eum neci dedissent, nisi ipse machinis et dolis adhibitis hominem conservasset. Hoc sermone mirum in modum delectatus imperator, et magno domestico laudem impertivit, et Callistum venia dignatus, custodia liberavit, tametsi et antea sæpius liberare voluit, fide cum jurejurando ab exacta, Thessalonicenses, a quibus male habitus

17

et vincius fuisset, etiam oblata opportunitate non ulturum. Sed frustra illi canebatur; quin palam affirmavit, se vires nactum, talibus meritis par pretium redditurum. Quam ob causam adhuc custodēbatur. Verum tunc imperatore quantum oportebat admonente, illoque promittente, se a quibus esset offensus, eorum injurias oblivione contritum, e carcere dimissus est. Sed Andronici senioris memor nepos, **253** interrogat magnum domesticum, quem is animum se ægrotante præ se tulisset. Respondet, monachi habitu coopertum, et pro Andronico Antonium appellatum. Attonitus imperator causam hujus mutationis, et spontene suæ an ab alio coactus genus vitæ mutarit, percontatur. Ille, nondum se veritatem rei comperire potuisse; neque enim quemquam adhuc induntiatum venisse, cuius magni sit facienda fides, neque protostratorem quidquam super eo scripsisse; hoc solum a Constantinopolitanis rumigergulis audivisse, avum de morbo ejus, esse videlicet mortiferum, accepisse: formidantemque, ne eo mortuo in se atrocissimum aliquid designaretur, monachum induisse. Hic nuntius imperatori ægrimonis atque indignationi fuit non mediocri, ac voce ipsa, non sibi placere factum indicavit. Magnus domesticus illum tali eventu dolere cernens, sollicitusque ne quid hic dolor ad morbum renovandum momenti afferret, admonere, et consolari, dicereque, se melius omnibus nosse et una testificari posse, quanta reverentia honoreque avum semper coluerit, et quanto redemisset, ne istuc evenisset, sed vestitum pristinum senex retinisset. Quia vero facta infecta fieri nequirent, cur ob ea multis curis angeretur, quæ nec ipsis proficerent, et animis non levi documento essent? Ego vero, inquit, si per te liceret, non vulgari me pœna afficerem, quod tam imprudenter, seu, ut rectius dicam, tam insipienter et inutiliter hoc nuntio te perturbarim contristarimque, quod huic tempori minime omnium congruebat. Etsi enim mortis metu suspicioneque liber, nondum tamen consummata incolumitate securus es. Imperator autem quid paulo ante de avo facere cogitarit, domestico in memoriam redigens, dicebat, si illud ad rem collatum fuisset, quæ nunc evenerunt, eventura non fuisset. Et domesticus: Hujuscemodi quidem, non; alia vero multo deteriora, minusque commoda fortassis evenissent.

ὦ; Εἰ γε ἐκεῖνα, λέγων, εἰς ἔργον προῦθη, νῦν οὐκ ἂν συνέβαινε τοιαῦτα. Ὁ δ' ἔφασκε καὶ αὐτὸς, ὡς τοιαῦτα μὲν οὐκ ἂν ἐδράτο· ἕτερα δὲ πολλῶ χεῖρονα καὶ ἀλυσιτελέστερα ἴσως ἂν συνέβη.

**A** δεσποτηρίου ἀπολύειν ὄρκοις πιστωσόμενον ὡς τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ κακῶ, διαθέντας καὶ δεσμώτην ἀπιδείξαντας οὐκ ἀμυνεῖται καιροῦ τυχόν· ὁ δὲ, οὐκ ἐπέθετο, ἀλλ' ἰσχυρίζετο φανερώς, ὡς ἀμυνόμενος αὐτοὺς ἀξίως, ἂν τὴν δύναμιν προσλάβηται τοῦ ἀντιδρᾶν. Παρὰ ταῦτα δὲ ἐτι ἐφρουρεῖτο· τότε δὲ βασιλέως βαρβαρὸς ὄσα ἐχρῆν, καὶ συνθεμένου καὶ αὐτοῦ ἀμνηστῆσειν τοῖς προσεκκρουκόσι, τοῦ δεσποτηρίου ἀπηλλάττετο. Περὶ γε μὴν Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως βασιλεὺς ὁ ἔγγονος ἐνθυμηθεὶς, ἐπυθάνετο τοῦ μεγάλου δομestίκου ὄπως περὶ τὴν αὐτοῦ διατεθειτὴ νόσον. Ὁ δ' ἔφασκε μοναχῶν τε ὑποδύναμι σχῆμα, καὶ Ἀντώνιον ἐξ Ἀνδρονίκου προσαγορευθῆναι. Ἐκπλαγεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς, τὴν αἰτίαν τε ἠρώτα τῆς μεταβολῆς, καὶ εἰ ἐκὼν εἶναι μεταλλάττετο τὸν βίον ἢ παρὰ του βασιθεῖς. Ὁ δ' ἔφασκεν, εἰδέναι μὲν τᾶληθες; οὐκέτι ἔχειν· μήτε γὰρ ἀξιόλογόν τινα ἀπαγγελοῦντα ἐκεῖθεν ἀφίχθαι, μήτε πρωτοστράτορα γράμμασι δεδηλωκέναί. Τοῦτο δὲ μόνον τῶν ἐκεῖθεν ἀφικνουμένων ἀγγελιαφόρων ἀκηκοέναι, ὡς πύθοιτο μὲν ὁ βασιλεὺς περὶ τῆς νόσου τῆς σῆς; ὡς εἴη τῶν πρὸς θάνατον ἀγουσῶν. Δείσας δὲ μή μετὰ τὴν τελευτὴν τῶν ἀνηκέστων τι τολμηθῆ περὶ αὐτὸν, ὑποδύσαιτο τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν. Βασιλεὺς δὲ ἤχθετό τε πρὸς τὴν ἀγγελίαν καὶ ἐδυσχέαινεν οὐ μετρίως, οὐ κατὰ γνώμην αὐτῶ λέγων εἶναι τὰ γεγενημένα. Ὁ μέγας δὲ δομestικός ὄρων αὐτὸν ἀλγοῦντα ἐπὶ τοῖς συμβεθεκόσι, καὶ δείσας μή τι πρὸς τὴν νόσον ὑπὸ τοῦ ἀλγεῖν παραβλαθῆ, ἀνελάμβανε τε αὐτὸν καὶ παρεμυθεῖτο, τὴν μὲν αἰδῶ καὶ τιμὴν ἦν αὐτὸς ἔχων περὶ βασιλεία διατελεῖ, καὶ ὡς πολλοῦ ἂν ἐτιμησάτο μὴ τοιαῦτα περὶ αὐτὸν συμβεθεκέναι, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ προτέρου διαμείνειν σχήματος πάντων μάλλον αὐτὸς εἰδέναι καὶ συνεπιμαρτυρεῖν, εἰπὼν· εἰ δὲ ἀδύνατον τὰ γεγενημένα ἀναλῦσαι, τί χρὴ περὶ αὐτῶν πολλὴν ποιούμενον φροντίδα, ἐκεῖνοις μὲν οὐδεμίαν ἐξευρίσκειν δνησιν, ἡμῖν δὲ αὐτοῖς οὐ τὴν τυχοῦσαν βλάβην προσενεῖν; Ἐγὼ δὲ, εἰ γε ἐξῆν, ἐμαυτῶ δίκας οὐ μικρὰς ἐτιμησάμην, ὅτι οὕτως ἀπερισκέπτως ἢ ἀνοήτως, μᾶλλον εἰπεῖν, ἐπ' οὐδενὶ κέρδει ταραχὴν σοι προσήγαγον καὶ λύπην οὐδαμῶς ἐν τῷ νυνὶ προσηκούσαν καιρῷ. Κἂν γὰρ τῶν πρὸς θάνατον ἀπηλλάγημεν φόδων καὶ ὑπνοῖων, ἀλλ' οὕτω καθαρὰς ὑγείας οὐδ' ἀσφαλείας ἀπολαύειν ἔξεστι. Βασιλεὺς δὲ, ἃ μικρῶ πρὸσθεν περὶ βασιλεία τὸν πάππον διεννοεῖτο δρᾶν ἀνεμῖμνησκεν αὐτὸν,

ὡς τοιαῦτα μὲν οὐκ ἂν ἐδράτο· ἕτερα δὲ πολλῶ χεῖρονα καὶ ἀλυσιτελέστερα ἴσως ἂν συνέβη.

## 254 CAPUT XIX.

*Andronicus minor avo imperium redditurus, rem cum magno domestico communicat; qui postquam intellexit voluntatem esse seriam, monet ut prius secum diligenter cogitet quid agat. Proponuntur causæ tres quæ moverint imperatorem, et rejulantur. Ipse imperator negans se illis motum, duas aīas offert, quibus impellatur*

Et quoniam eorum mentio facta est, quæ de avo imperator mente volutasset, res poscit, ut pauca de his separatim dicamus, ne totius histo-

Ἐπὶ δ' ὧν περὶ βασιλεία τὸν πάππον ὁ νεός διεννοεῖτο, ἐμνήσθημεν, βασιλεὺς, ἀναγκαῖον βραχέα καὶ περὶ αὐτῶν διαλαθεῖν, ὡς ἂν μὴ λυμαινόντο

τῷ σώματι τῆς ἱστορίας ἡ τῶν δοκούντων τινῶν Ἀ  
 παράλειψις ἀναγκαίων. Ὡς γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἄνδρ  
 νικος ὁ νέος, καθάπερ ἐφθήμεν εἰπόντες, τῆς  
 βασιλείας διανοήθη κοινωὸν τὸν μέγαν δομέστικον  
 παραλαβεῖν, καὶ τῷ τῆς ἀλουργίδος ἄνθει καὶ  
 βασιλικῷ; κοσμήσαι παρασήμοις, καὶ πολλὰ πολ-  
 λάκις περὶ τοῦτου γε αὐτῷ διαλεχθεῖς, οὐδὲν  
 ἰδουήθη πλέον, ἀλλ' ἀμετάθετον τὴν γνώμην  
 ἔχοντα ἑώρα πρὸς; τὸ μηδέποτε αὐτῷ πεισθέντα  
 πράττειν ἃ ἤξιοι, ἐκείνου μὲν ἀπέσχετο καὶ αὐτὸς,  
 ἀνηγνύοις οἰόμενος ἐπιχειρεῖν. Ὑστερον δὲ οὐ  
 πολλῶν, τῷ πάππῳ καὶ βασιλεῖ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν  
 καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὥσπερ  
 καὶ πρότερον παρέστη ἐγχειρίσαι. οὕτω δὲ δια-  
 νοηθέντι ἐδόκει δεῖν προάγειν καὶ εἰς ἔργον. Καὶ  
 τῷ δομestίκῳ ἐκοινοῦτο τὰ τῆς γνώμης, ὡς  
 εἰ λυσitelοῖα καταπραξόμενος. Τῷ δ' εὐθύς μὲν  
 ἐδόκει παῖραν αὐτοῦ ποιεῖσθαι βασιλεία, οἰόμενον ὡς  
 ἂν τοιαῦτα περὶ βασιλείας τοῦ πάππου πύθηται  
 βουλλόμενον, ῥᾶδίως ὑπέλξει πρὸς; τὸ ὑπ' αὐτοῦ  
 γενέσθαι βασιλεὺς, ὅπερ ἀνεβάλλετο πρὶν, καὶ  
 ἐδήλου ἃ ὑπενόει βασιλεῖ. Ὡς δὲ ἐκεῖνος τοιοῦτον  
 μὲν ἔφρασκε διανοηθῆσθαι μηδὲν, ἀπλῶς δ' οὕτως  
 καὶ πανουργίας τινὸς χωρὶς, καλὸν τε οἶεσθαι καὶ  
 βούλεσθαι προάγειν καὶ εἰς ἔργον, ὁ μέγας δο-  
 μέστικος ὑπολαβὼν. Ἄλλ' ἔμοιγε, εἶπεν, οὐκ ἀγαθὸν  
 εἶναι δικεῖ. οὐδὲ, τό γε εἰς ἐμὲ ἤκον, ὡς λυσitel-  
 λῶν βουλεύεσθαι πραχθῆναι ἂν. Εἰ δὲ σοὶ γε  
 ἔδοξε τοιαῦτα περὶ βασιλείας, καὶ παντὶ τρόπῳ  
 βούλει ἐκτελέσαι, βέλτιον δὲ παρὰ σοὶ κέκριται  
 καλὸν τοῦ πρ' ἐμοὶ μὴ τοιοῦτου φαινομένου τὸ  
 πλέον εἶναι. εἰ μὲν γὰρ σαυτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις  
 καὶ προσήκοντα καὶ λυσitelοῦντα ἐβουλεύσω (96'),  
 Θεὸς ὁ πᾶσιν ἀγαθοῖς ἔργοις ἐνδόμενος, καὶ τὴν  
 σὴν ἂν ἐπιβρώσει πρὸς τοῦτο ψυχὴν. καὶ οὐδ' εἰ  
 πάντες ἄνθρωποι κωλύειν ἐπιχειροῖεν, πείσαι δύ-  
 ναιεντ' ἂν σε ἀποσχέσθαι. Εἰ δ' ἄρα ταῦτα μὲν  
 ἀσύμφορα πάντη καὶ Ῥωμαίοις καὶ σαυτῷ, Θεῷ  
 δ' ἔδοξε τοιαῦτα πείσαι ὥστε πρόφασιν πολέμων  
 ἐμφυλίων καὶ στάσεως καὶ ταραχῆς Ῥωμαίοις  
 εὐρεθῆναι, τίς οὕτως ἂν εἴη παντάπασιν ἔρημος  
 φρενῶν, ὡστ' ἃ ἔδοξε Θεῷ, ταῦτ' αὐτὸν ἂν ποτε  
 δυναθῆναι ἀναλῦσαι νομίσει; σκέψαι τοίνυν παρὰ  
 σαυτῷ. καὶ ἰδῆς ἀπάσαις ψήφοις πρὸς τοῦτο βέ-  
 πουσαν τὴν σὴν ψυχὴν, τί χρὴ καὶ βουλεύεσθαι  
 περὶ αὐτοῦ; εἰ δ' ἄρα τοιοῦτον μὲν οὐδὲν κέκριται  
 παρὰ σοὶ, σαυτῷ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπηκόοις λυ-  
 σitelῆ τε ὁμοῦ καὶ δίκαια ποιεῖν ἐθέλων τὸ πάλιν  
 ἀνακαλεῖσθαι βασιλεία καὶ τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων  
 ἐγχειρίσειν διεσκέψω, οὐκ ἀπλῶς οὕτω καὶ ἀπε-  
 ρισκέπτως ὡς τι τῶν μηδενὸς ἀξίον πράττειν χρὴ.  
 ἀλλὰ πρότερον πολλὰ πολλὰκις σκεψάμενον περὶ  
 αὐτοῦ καὶ διακωδωνίσαντα ἀκριβῶς, οὕτω χωρεῖν  
 ἐπὶ τὸ πράττειν. μήπως τι τῶν ἀδοκῆτων ὕστερον  
 συμβῶν (πολλὰ δ' ἂν γένοιτο τοιαῦτα) τοῖς τε ἄλλοις

riae corpus vitiosum ac multum reddat quorum-  
 dam, ut videtur, necessariorum prætermissio.  
 Posteaquam, ut supra commemoravimus, magnum  
 domesticum imperii consortem sibi adjungere,  
 eumque purpura et imperatoriis ornare iusignibus  
 meditatatus, crebrius et pluribus cum eo agens nihil  
 obtinuit, et in voluntate nunquam cedendi hac in  
 parte obduruisse vidit, ne contra torrentem nite-  
 retur, urgere non perrexit. Non diu post totum  
 imperium et administrationem Romani princi-  
 patus, ut et antea, avo restituere in mentem venit.  
 Sic igitur sentienti visum ad opus procedendum.  
 Tamen prius cum magno domestico sententiam  
 contulit, ut si ille expedire putaret, cogitata ex-  
 queretur. Cui statim occurrit se ab imperatore  
 tentari, qui existimaret hac de avo deliberatione  
 audita, sine mora facile se ab ipso imperatorem  
 rennuntiari passurum, continuoque suspicionem  
 suam aperuit. Autumante imperatore, nihil tale  
 animo versasse; sed sic candidè, nullaque vofritie  
 bono id fore censere, et velle in rem deducere,  
 magnus domesticus excipiens, Atqui mihi, ait,  
 secus videtur; neque quod ad me attinet, tan-  
 quam utile, velim fieri. Quod si ita de illo statuisti,  
 modisque omnibus exsequi vis; præstat vincet  
 quod tu bonum interpretaris, quam quod mihi  
 tale non apparet. Nam si ego quæ tibi et Romanis  
 decora et utilia essent suasi, Deus qui omni-  
 bus egregie factis delectatur, animum tuum ad ea  
 aggredienda corroboret; et si omnes mortales  
 conentur, ne te ab his avertere queant. Sin autem  
 ad hæc tibi et Romanis prorsus incommoda, Deo  
 tamen placuit te impellere, ut tumultus ac sedi-  
 tionis, bellorumque civilium nasceretur occasio,  
 quis ita penitus a ratione desertus invenietur, ut  
 se unquam dissolvere ac retexere posse confidat,  
 quæ Deus ipse texerit? 255 Circumspice igitur  
 sollicitè, et si mentem tuam omnibus veluti suf-  
 fragiis eo ferri ac propendere videris, aliorum judi-  
 cium ne exquiras. Si autem tale nihil statuisti,  
 sed rem justam, tibi et sub ditione tua constitutis  
 frugiferam efficere volens, avum in imperium revo-  
 care deliberasti, haud istuc ita temere et incon-  
 siderate, ut nugatorium aliquid conficiendum est;  
 sed ubi antea multum ac frequenter omnia per-  
 penderis, accurateque exploraveris, sic demum ad  
 opus veniendum: ne, si postmodum inopinatum  
 quidpiam acciderit (multa autem accidere queant)  
 id et aliis, et ante alios nobismetipsis ad temerita-  
 tatem inertiamque nostram condemnandam fiet  
 occasio. Dicta approbavit imperator, et negotium  
 consultationi permisit. At magnus domesticus mo-  
 menta prius nosse desideravit, quibus motus in  
 hanc voluntatem descendisset; quæ si sibi quoque  
 haud absurda et ad fidem valida videbuntur, ultra

Jacobi Pontani notæ.

(96') Ἐβούλευσα, nam id de se magnus domesticus dicit.

non fore, cur in consultando opera frustra consumatur; nihil enim obstatorum, quin quæ bene habere visa sint, peragantur. Si vero talia non reperientur, tum vicissim ex altera parte se rationes, propter quas factum non profuturum arbitretur, expositurum: quas si a recto et justo aptas judicarit, obtemperet, et contra officium committere poterat. Quod si satis virium ad persuadendum non habebunt, fueritque pugna anceps, tum se victoriam illi cessurum, quomodo Athenienses solere fama est, cum Minervæ calculis accesserit (97). Cum igitur tria sint potissimum, quæ te ad cœnitudinem facti possint inducere, quod non cum utilitate reipublicæ, quod nonnulla necessaria negligantur, quoniam avus non imperet, unumquodque eorum, quantum valeat dispiciamus. Ac primum quidem nemo mihi non assentietur, justissime abs te factum. Tu enim bellum non incepisti, sed ab illo inceptum coactus es gerere. Et tum quidem invitus, tamen secessisti, periculum fugiens, quod ad illo tibi impendebat, et postea te necessario defendisti. Et postquam Deo opitulante omnium evasisti potens, quamvis liceret cum justitia retinere imperium, quod ab illo bellum esset inchoatum (nulla quippe lex vetat, ne victores hostium bona, tanquam virtutis præmia possideant), non prior pacem petivit, et tu justus injusto imperium reddebas. Itaque dum 256 neque propter ea quibus antea privatus es, quidquam contra fas egisti, neque propter eam quam postmodum de adversariis consecutus es, victoriam, quemquam spoliasti, utrinque justitia tibi superat. Quod autem et cum utilitate reipublicæ, demonstrandum non opinor. Quis enim nescit, nisi forte extra mundum habitet, bellum civile cladem et perniciem esse civibus, sicut contra pacem et concordiam norunt omnes esse utilitatem et incrementum reipublicæ? Porro nos nullum officii munus prætermittere, quamvis ipse non moderetur imperium, conabor ostendere. Cum enim duo sint imperatorum munera, unum rebus bellicis occupari (98), prædones arciendo, et subjectis habitationem tutam præstando, et si ferro opus sit, hostibus cum exercitu occurrendo; alterum, tempore pacis juri et legibus intendere animum, urbanaque recte administrare, in neutro ipse nobis superior videri queat: imo vero in altero nihil illi cedere, in altero longo intervallo illum ante-

καὶ πρό γε αὐτῶν ἡμῖν ἀβουλίαν καὶ ἀπραγμοσύνην καταγινώσκειν αὐτῶν πρόφατιν παρίσχη. Τούτων οὕτως εἰρημένιον, ἐπέθετο ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡς κελῶς ἔχοντα ἐπήγει· ἐπέτρεπέ τε βουλευέσθαι περὶ αὐτοῦ. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος τὰς αἰτίας πρότερον ἔφρασε μαθεῖν ἐθέλειν, ἐξ ὧν εἰς τοῦτο ἐναχθεῖη. Κἂν μὲν καὶ αὐτῷ λόγον ἔχουσαι δοκοῖεν, καὶ πείθειν ἰσχυραὶ, τί χρῆ πραιτέρω πονεῖν εἰκῆ βουλευομένους; τὸ κωλύον γὰρ οὐδὲν τὰ καλῶς δοκούντα ἔχουν ποιεῖν. Ἄν δ' ἄρα μὴ τοιαῦται φαίνοντο, πάλιν αὐτὸν ἐξ ἀντιστρέφου δι' ἃ μὴ λογιζοῖτο αὐτὸς λυσιτελεῖν, τὴν πρᾶξιν προθέσθαι. Κἂν μὲν ταῦ ὀρθῶς καὶ δικαίως ἔχοντος φηθήσεται ἡμμέναι, πείθεσθαι τε αὐτὸν, καὶ ἀφίστασθαι τοῦ μὴ τὰ δέοντα ποιεῖν· ἐάν δὲ ἐνδεῶς ἢ ὥστε δύνασθαι πείθειν ἔχουσι, καὶ ἀγχύματος ἢ μάχη καταστῆ, τότε αὐτὸν τῆς νίκης αὐτῷ προχωρεῖν, ὥσπερ τοὺς Ἀθηναίους τῆς Ἀθηνᾶς προστιθεμένης ψήφου λόγος ποιεῖν. Τριῶν δὲ ὄντων ἃ ἔν σε μάλιστα δύναται πρὸς μεταμέλειαν τῶν γεγενημένων ἐνάγειν, τοῦ τε μὴ δικαίως δοκεῖν πεπραχθαι, καὶ τοῦ μὴ τοῖς πράγμασι λυσιτελοῦντος, καὶ τρίτου τοῦ τινὰ τῶν δεόντων γίνεσθαι ἀμελεῖσθαι διὰ τὸ μὴ βασιλεῖα τοῖς πράγμασιν ἐφεστάναι, σκεψόμεθα ἕκαστον αὐτῶν. Καὶ πρῶτόν γε πάντες ἂν ἐμοὶ συμφαῖεν ὡς μάλιστα πέπρακται δίκαια. Πρότερόν τε γὰρ αὐτὸς οὐκ ἤρξας πολέμου, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐκβιάσθεις. Καὶ τότε μὲν ἄκων, ἀνεχώρησας δ' οὖν ὁμῶς, βασιλέως τὸν κίνδυνον ἀποδιδράσκων· καὶ ὕστερον ἀμυνόμενος ἀναγκαιῶς καὶ τοῦ Θεοῦ συναιρομένου, ἐπεὶ τὰ πράγματα γεγένηται ὑπὸ σοι, καίτοι γε ἐξὸν τῆν σύμπασαν ἀρχὴν ἔχειν, καὶ προσεῖναι τὸ δικαίως διὰ τὸ ἐκείνον πολέμου ἄρξαι (οὐδεὶς γὰρ ὁ κωλύων νόμος τὰ τῶν πολεμίων τοὺς νενικηκότας ἄλλα τῆς ἀρετῆς κεκτεῖσθαι), οὐκ ἔφθασε μνηστειεὶς εἰρήνης, καὶ σὺ τὰ δίκαια ποιῶν, ἀπεδίδους τὴν ἀρχήν. Ὡστε καὶ ἐξ ὧν πρότερον ἀπεστεροῦ μηδὲν ὀδικῶν, καὶ ἐξ ὧν ὕστερον κρατῶν τῶν ἀντιπάλων οὐκ ἀπεστέρεις τῶν δικαίων, ὁμοίως σοὶ τὸ δικαίον εἶναι περιέσται. Ὅτι δὲ καὶ τοῖς πράγμασι λυσιτελῶς, οὐδ' ἀποδείξω; δεήσεσθαι οἴμαι. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν ἀπάντων, εἰ μὴ τῶν πραγμάτων ἔξω κατοικεῖ, τὸν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους πόλεμον λύμην οἴσαν τοῖς χρωμένοις καὶ φθορὰν, ὥσπερ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν τὸνναντίον ἅπαν, ὠφέλειαν, καὶ πρὸς τὸ βέλτιον ἐπίδοσιν τῶν κοινῶν; ἀλλὰ μὴν ὅτι γε οὐδὲ τῶν δεόντων οὐδὲν παραλείπομεν ἡμεῖς διὰ τὸ μὴ

Jacobi Pontani notæ.

(97) Opinoꝛ tangi judicium Areopagitarum apud Athenas, quod fuit severissimum, et causam Orestis, quam de matricidio ibidem dixit, accedenteque Minervæ suffragio absolutus est. Qua de re in Miloniana M. Tullius: *Itaque hoc, judices, non sine causa fictis doctissimi homines memorie præciderunt, eum qui patris ulciscendi causa matrem necavit et, variatis hominum sententiis, non solum divina, sed etiam deæ sapientissimæ sententiâ liberatus.* Hanc porro versum qui est apud Ennium in *Luce* remissis pronuntiasse videtur Minerva.

*Dico vicisse Orestem, vos ab hoc facessite.*

Lege Petrum Victor. *Variar. lect.* lib. xiii, cap. 25, et lib. xxvii, cap. 6.

(98) Hæc duo complexus est Homerus illis verbis de Agamemnone,

*Βασιλεὺς τ' ἀγαθός, καὶ τε, ὅς τ' ἀλχημής.*

*Bonus rex, in pace videlicet, fortis pugnator, in bello.* Bonus autem non est qui reipublicam non bonis institutis ac legibus temperat; nec fortis, qui castra nunquam vidit.



ἐκείνων τῶν πραγμάτων ἐξηγεῖσθαι, περιέρχεται ἀποδεικνύουσαι. Δύο γὰρ ὄντων ἂ προσήκει βασιλευσιν ἔργων, τοῦ τε περὶ τὰ πολέμια διατρέχειν, ἀμυνομένον μὲν τοὺς ἐπιόντας πολεμίους καὶ τὴν οἰκίαν παρέχοντα τοῖς ὑπηκόοις ἀσφαλή, εἰ δέ που δέοι, καὶ ἐπιστρατεύοντα τοῖς πρότερον ἐπελθοῦσι, καὶ τοῦ περὶ δίκας ἀσχολεῖσθαι καὶ θεσμούς ἐν τῆς εἰρήνης τοῖς καιροῖς, καὶ τὰ οἰκεία εὖ τίθεσθαι, ἐν οὐδετέρῳ τὸ πλέον ἔχων ἡμῶν ἐκεῖνος ἂν φανεῖται, μᾶλλον δὲ τῷ μὲν οὐδαμῶς λείπεσθαι βασιλείῳ· τῷ ἑτέρῳ δὲ σοὶ συμβέβηκε νικᾶν παραπολύ. Τῆς γὰρ ἄλλης τῶν πραγμάτων διοικήσεως οὐδὲν ἕλιπτον ἢ πρότερον ὡς προσήκον γινομένης, ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ταῖς στρατείαις πολὺ πρόχεις, αὐτὸς ἐφ' ἅπασιν παρών, καὶ στρατηγῶς χρώμενος βελτίστῳ ἦ ἐκείνος, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων ἐγένετο καταφανές, αὐτοῦ τὰ πολλὰ καὶ πρότερον οἰκουροῦντος ὡς περ νῦν. Ἔτι δὲ τὴν λόγον βουλομένου τοῦ μεγάλου συνείρειν δομestικῶν καὶ διὰ πολλῶν ἀποδεικνύουσι μὴ ὄν λυσιτελεῖς πρὸς τῶν πραγμάτων τὴν ἀρχὴν αὐθις ἐπανάγειν τὸν πρεσβύτερον Ἀνδρόνικον, ὃ νέος· ἐπικόπτων βασιλεὺς, ταῦτα μὲν ἔργη καὶ αὐτὸς οἶσθαι ὀρθῶς ἔχειν· καὶ τούτων ἕνεκα οὐδεὶς τῷ πάπῳ ἐδέλγειν ἐγχειρίζειν τὴν ἀρχήν. Ἀλλὰ πρώτου μὲν, τοῦ μὴ τοὺς πάντα εὐχερεῖς καὶ φαύλους καὶ διεφθορότας ὡς ἐκ προνοίας αὐτὸς καὶ σκέψας ἐπιδοῦλου τὴν ἀρχὴν παρελθόντην, βασιλεὺς μηδεμίαν πρόφρασιν πρὸς τὸν πόλεμον παρεσχημένου, δύνασθαι λογοποιεῖν καὶ πείθειν τοὺς πολλοὺς. Δευτέρου δὲ, τοῦ μάλιστα βούλεσθαι καὶ διὰ ἴσπουδῆς ἔχειν, ἕττα ἂν ἢ μάλιστα πρὸς ἡδονὴν καὶ τιμὴν τῷ βασιλεῖ, ταῦτα καταπράξασθαι ἐμέ. Οἶμαι δὲ μηδὲ βασιλέα πρὸ τοῦ ἄρχειν τῶν πραγμάτων ἑτέρον τι μήτε βούλεσθαι μήτε ἀγειν.

## 257 CAPUT XX.

*Hæc oratione domesticus duas causas ab imperatore allatas, quibus ad imperium avo reddendum moveretur, confutare nititur; obreccationem improborum, et honorem ac voluptatem avi. Agit autem valde oratorie. Euzantiam se confert imperator dixit Matri pro recepta sanitate gratias acturus. Hominum ad eum visendum concursus. Thracie urbes lustrat.*

Αὐθις δὲ ὁ μέγας δομestικὸς τὴν λόγον ἀναλαβὼν. Τὴν μὲν ἐμὴν, εἶπεν, εὐνοίαν πρὸς βασιλεία καὶ σπουδὴν, καὶ ὡς ἐποιούμην περὶ πλείστου μὴ μόνον ἀνήκεστον οὐδὲν εἰς αὐτὸν ἰδεῖν ἐλθόν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχῆς κρατεῖν, καὶ παρὰ πᾶσι καὶ θαυμάζεσθαι καὶ ἐπαινεῖσθαι, οὐδένα μοι μᾶλλον ἢ σὲ οἶμαι συνειδέναι. Καὶ ὅτε γὰρ τοῦ πρὸς ἀλλήλους ὑμῶν μάλιστα φουμένου πολέμου ἐβουλεύομεθα περὶ τοῦ ἢ ἡσυχίαν τὸν πόλεμον διατρεῖσθαι, τῶν ἄλλων παραινούντων εἶργειν, ἢ καὶ ἀποκτείνουσαι, καὶ ὀλίγω χρόνῳ πολλῶν ἀπαλλάττεσθαι πραγμάτων, οἶσθα ὁπόσα φιλόανθρωπα αὐτὸς τε ἐβουλεύσω (1) περὶ αὐτοῦ, κἀγὼ συνείπον προθύμως, καὶ τὸ μέρος συγκατειργασάμην. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τὸν πόλεμον καταστάντες περιεγνόμεθα αὐτοῦ καὶ ἀπαξ καὶ δις, οἶσθα ὅσῃν ἐπέδειξάμεθα περὶ αὐτὸν καὶ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν αἰδῶ, ἐκ μέσων ἐξαρπάσαντες τῶν κινδύνων, καὶ οὐ μόνον ἐν ἀσφαλείᾳ κατασκήσαντες, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὶν εὐδαιμονίαν, ὅσα γε ἐξῆν, φυλάξαντες αὐτῷ, τῶν ἄλλων ἀπάντων βουλομένων τάναντία, καὶ θεομένων πείθεσθαι αὐτοῖς. Διὸ με οὐδὲ δεῖσθαι χρὴ τίνα ἀπεχθίσαι τῇ πρὸς αὐτὸν τοὺς λόγους

A gredi contigit. Nam cum civilis tua administratio æque proba sit, ut illius ante fuit, virtute prudentiaque militari multum antecellis, ipse præsens omnibus et præstantiores duces habens, quam ille habuit: id quod rebus ipsis patuit, cum ipse, quemadmodum nunc, ita antea domi plerumque delituerit. Voluit domesticus sermonem continuare, ac pluribus docere, incommodum fore, seniori Andronico imperium reddere, cum interpellans junior se his astipulari dixit ob nullam tamen harum causarum avo decrevisse imperium restituere, sed primum, ne levissimi, improbissimi, atque corruptissimi homines ipsum velut de industria, et cum insidiosa machinatione, avum insontem imperio exuisse (99) comminisci, et aliis commentum suum persuadere possint. Deinde quia impense concupiscat, et studiose conetur ut, que illi jucunditati et honori sint, ea præstet, credat autem, eum nihil neque malle, neque melius ducere, quam imperare.

C Excipiens magnus domesticus sic ait: Benevolentiam atque studium meum erga Imperatorem avum, et quomodo nihil optarim ardentius, quam cum videre non solum nihil immane perpeti, sed etiam tenere imperium, esseque in ore et admiratione omnium, nemo melius te uno juxta mecum novit. Nam et cum maxime bello inter vos exorto, quo pacto illud gereretur, consilia conferebamus, hortarenturque nonnulli ut eum carcere clauderemus, aut etiam necaremur, et brevi tempore multis nos molestiis eximeremus, scis quam multa humanitatis plena super eo disseruerim, tibi que perlibens assenserim, teque pro parte quoque adjuverim. Bello flagrante, cum semel iterumque vicissemus, recedaris quanta in ipsum inclinatio atque observantia nostra fuerit: quando e mediis ereptum periculis, non tutum modo præstitimus, verum etiam pristinam, quantum licuit, felicitatem ei conservavimus, cæteris omnibus reclamantibus, et ut ipsis in contrarium obsequeremur, flagitantibus. Quod cum ita sit, non me odio aliquo stimulatam, sed communes utilitates intuentem, hæc effari existimandum est,

Jacobi Pontani notæ.

(99) Hoc quidem duce Gregora Chronographi quidam volunt, sed nos bujus historici fidem sequi

malumus.

(1) Interpres ἐβουλεύσα legit.

præsertim cum nec callidissimus calumniator hoc in me consuere possit mendacium, ideo ne impedire ne ei tradatur imperium, quia id mihi studeam acquirere. Nam et prius copia erat, si libuisset, et adhuc mei arbitrii est sumere, quod tu cupide mecum communicaturus es. Non igitur ut inde privata ad me redeat utilitas, hoc dabo consilium. Et quia ex rebus ipsis liquet, me neque mihi ad gratiam, neque illi ad invidiam verba facere, æquum est, si frugifera consulere judicabor, mihi auscultare. Aiebas quibus potissimum de causis te ad hoc incitari, et ne male tibi dictarent improbi corruptique mortales, et quod maximopere præstare velles, quantum quidem posses, quæ ad reverentiam, honorem et lætitiâ avi pertinerent. Colere igitur et observare illum ego quoque et justum, et ex officio tuo esse **258** affirmarim. Sed cultum istum et observantiam multis aliis rationibus declarare conceditur. Nam et illum honorare ut parentem oportet, et providere quam diligentissime, ut cum ipsi, tum ejus familiæ res ad vitam sustentandam necessariæ affatim suppeditent. Ergo si separatim ei decreta pecunia ejus necessitates exple non putatur, haud recusandum, quin alterum tantum, aut etiam plus duplum tribuatur, et adjiciantur alia, quæ illi voluptati, cæteris nullo detrimento fuerint. At vero rerum dominum illum instituire, hoc est quod reipublicæ interesse, nec quisquam mihi persuaserit, nec ego cuiquam suadere velim. In proborum autem voces contemnendas opinor: aut rem nefariam designabimus, si bonorum spreto judicio, malis tantopere gratificabimur, ut etiam quæ commoda et justa numeramus, ea volentes propter ipsos abjiciamus. Age enim, per Deum immortalem, si boni omnes cocant, nosque ad judicium vocatos accusent hunc in modum: Injuste et violenter agitis, dum nobis bellum civile excitatis. Mox enim a principio, simul atque senior imperator arma in vos movit, iniquam conditionem vestram cernentes, mirifice vobiscum doluimus, alacriterque auxiliati sumus. Ubi autem, Deo favente, hostium labore nullo potiti sumus, cum gradu depellendi et puniendi essent, qui facere cœpissent injuriam, nosque molestiis exsolvendi, vos nolulistis: sed quasi malorum sitiennes, imperatore mediocria petente, et vitam tantummodo orante, vos cum subjectorum, vestroque ipsorum damno, stulta quadam gloriæ cupiditate totum ferme imperium, nobis deprecantibus et amentiam vestram testantibus ei dedistis. Ille non longo post tempore eadem tentavit, ac veluti oblitus, in quod se antea periculum objecisset, bellum non ante in ictum nobis intulit. Tum nos perspicientes, quo malorum res procederet, ac Romanorum reipublicam funditus perituram, legationem non pro vobis duntaxat privatim, sed pro communi quoque ad imperatorem suscepimus, suppliciter rogantes, ne nos mutuis cœdibus interire pateretur. Sed si quod etiam crimen vobis intentaret, in judicio dissoluturos. Is

ποιεῖσθαι τουτουςι, ἀλλὰ τῷ κοινῷ προσέχοντα λυσιτελεῖ· ἄλλως τ' οὐδὲ τῷ μάλιστα τοὺς τρόπους ουκοφαντικῶ διαβολὰς ἐξέεται βάπτειν, ὡς ἑμαυτῷ περιποιούμενος· τὴν βασιλείαν κωλύω τοῦ μὴ ἔγχειρῆσαι ἐκεῖνῳ τῶν πραγμάτων τὴν ἀρχήν. Πρῶτερόν τε γὰρ ἐξῆν, εἴπερ ἐβουλόμην, καὶ νῦν ἐτι κείται ἐπ' ἐμοί, σοῦ παρασχόντος ἂν προθύμως, εἰ βουλήθειν· ὡστ' οὐδὲ τοῦ ξυνοίσοντος ἰδίᾳ τι ἐμοὶ τοιαῦτα συμβουλεύω. Ὅτε τοῖσιν ἐξ αὐτῶν ἀποδεικνύονται τῶν πραγμάτων, μήτε πρὸς χάριν ἑμαυτῷ μήτε πρὸς ἀπέχθειαν ἐκεῖνῳ λέγειν, δέον ἦν τι τῶν δεόντων πεθεσθαι, φαίνομαι συμβουλεύων. Ἐφης τοιγαροῦν δυοῖν ἕνεκα μάλιστα ἐνάγεσθαι πρὸς τοῦτο· τοῦ τε μὴ κακῶς ἀκούειν παρὰ φύλων ἀνθρώπων καὶ διεφθορότων, καὶ τοῦ μάλιστα βούλεσθαι τῶν πρὸς αἰδῶ καὶ τιμῆν καὶ ἡδονὴν ἐσομένων βασιλεῖ, ὃ τι ἂν ἐξῆ ποιεῖν· τὸ μὲν οὖν θεραπεύειν βασιλέα, δίκαιόν τε φαίην ἂν καὶ αὐτὸς καὶ σοὶ προσήκον. Ἐξέστι δὲ πολλοὺς τρόπους ἐπιδείκνυσθαι τὴν θεραπείαν. Τὸ τε γὰρ τιμᾶν ὡς πατέρα ἀναγκαῖον· καὶ τὸ πρόνοιαν αὐτοῦ τὴν δυνατὴν ποιεῖσθαι ὡστ' αὐτὸν τε καὶ οἰκετικὸν διάγειν ἐν ἀφθόνοις. Εἰ δὲ τὰ ἀποτεταγμένα χρήματα αὐτῷ τῆς χρείας δοκεῖ ἐλάττω εἶναι, φθόνος οὐδεὶς καὶ ἕτερα τσαῦτα ἢ καὶ διπλάσιω προστιθέναι· καὶ ἕτερ' ἅττα δ' αὐτῷ μὲν ἂν εἴη καθ' ἡδονήν, βλάβην δὲ ἐτίροις μὴ παρέχῃ. Ἀρχοντα δὲ ἀποδεικνύουσι τῶν πραγμάτων, οὗτ' ἂν αὐτὸς πεισθεῖν τῶν κοινῇ λυσιτελοῦντων εἶναι, οὗθ' ἐτίρω συμβουλεύσασθαι. Τῶν κακῶν δὲ οὐδένα λόγον οἴομαι ποιεῖσθαι δεῖν· ἢ σχετλίον ἂν εἴη, εἰ τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα ποιησόμεθα λόγον, τοὺς δὲ κακοὺς τοσοῦτον χαιρούμεθα, ὥστε καὶ ἂ λυσιτελεῖ καὶ δίκαια δοκοῦμεν εἶναι, ταῦθ' ἐκόντες ὄντες προησόμεθα αὐτοῖς. Φέρε γὰρ πρὸς Θεοῦ, εἴ γε πάντες οἱ τοῦ τρόπου ἀγαθοὶ ἐκκλησίαν συναθροίσαντες, ἡμᾶς ἐπὶ δίκῃ προκαλοῖντο, λέγοντες, Ὁ· ἀδίκᾳ καὶ βίαιᾳ ποιεῖτε, πολέμους ἡμῖν ὁμοφύλοις ἐπεγείροντες, εὐθύς τε γὰρ ἐξ ἀρχῆς, ἅμα τῷ βασιλεῖ καθ' ὁμῶν τὸν πόλεμον κεινηθέναι ὄρωντες ὡς ἀδίκᾳ πάσχετε ὑμεῖς, συνηγλήσασμέν τε μάλιστα ὁμῖν καὶ συνηγωνισάμεθα προθύμως. Καὶ ἐπειδὴ Θεοῦ συναιρομένη, βῆστα κεκρατήκαμεν τῶν πολέμων, δέον ἀπελαύνειν καὶ κακῶς ποιεῖν τοὺς πρότερου ἀρξάντας τῆς ἀδικίας, καὶ ἡμῶς πραγμάτων ἀπαλλάττειν, οὐκ ἠθελήσατε ὑμεῖς, ἀλλ' ὡσπερ κακῶν ἐπιθυμοῦντες, βασιλέως μέτρια αἰτούντος, καὶ σώζεσθαι μόνον δεομένου ὑμεῖς ἐπὶ κακῶ τῶν ὑπηκόων καὶ ὁμῶν αὐτῶν ἀτοπα φιλοτιμούμενοι, τῆς ἀρχῆς δόλιγος δεῖν ἀπάσης παρεχωρήσατε αὐτῷ ἡμῶν ἀπναίνομένων καὶ τὴν ἀβουλίαν ἐπιμαρτυρομένων. Ὅ δ' οὐ πολλοῦ χρόνου παρεβρυηκότες, αὐθις ἐπεχείρησε τοῖς Ἰσίοις, ὡσπερ ἐπιελησμένος εἰς ὅσον ἦλασε κινδύνου, καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον ἐπήνεγκεν ἡμῖν. Ὅρωντες δὲ ἡμεῖς οἱ κακῶν τὰ πράγματα χωρήσει, καὶ ὡς ἀρδὴν ἀπολείται τὸ Ῥωμαϊκόν, πρεσβείαν οὐκ ἰδὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ κοινήν ὁμῖν ἐποιησάμεθα πρὸς βασιλέα, δεόμενοι, μὴ περιθεῖν ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου διεφθορησόμενους· ἀλλ' εἴ τι καὶ ἐγκαλεῖν ὁμῖν

ἔχει, δίκη διαλύσθαι. Ὁ δ' οὐδ' ἄκροις ἠνέχετο ἅ-  
 ὡς τῶν περὶ τῆς εἰρήνης λόγων. Πάντοθεν δὲ ἡ-  
 μεις ἀπὸ πρῶτα συσχεθέντες αὐθις ἐνεβάλλομεν ἑαυτοὺς  
 εἰς τοὺς κινδύνους, καὶ πόλεμον ἀράμενοι δεύτερον  
 πρὸς αὐτὴν, νενικηκήμεν αὐθις καὶ πρὸς τὴν προ-  
 τέραν ἢ καὶ μείζω συνηλάσαμεν ἀπορίαν. Ὁρῶν  
 δὲ ἐκεῖνος ὡς οὐκ ἄνευ κινδύνων ὁ πόλεμος αὐτῷ  
 τελευτήσει, αὐθις ἐπροσθεύετο ἡμῖν περὶ εἰρήνης,  
 ὁ μὴδ' ἔχνος πρότερον ἀνεχόμενος αὐτῆς. Ὑμεῖς  
 δὲ οὐκ οἶδ' ὅ τι παθόντες, δέον ἐκ τῶν προτέρων  
 διδραχθέντας πωφρονεῖν, ὑμεῖς δὲ τάναντι τῶν  
 εἰπόντων ἐποιοῖτε, καὶ τὴν ἀρχὴν παρεδίδοτε αὐτῷ  
 πᾶσαν, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν πραγμάτων καὶ προ-  
 σίτι φέροντες ὑμᾶς αὐτοῦς, (ἔω γὰρ λέγειν καὶ  
 ἡμᾶς τοὺς ὑπάρχουσας, πολλὰ δυσανασχετοῦντας καὶ  
 μονοῦ τὴν ἀδικίαν ὀδυρομένους), δίκαιοι καὶ προ-  
 δόται· σχεδὸν περὶ ἡμᾶς γεγενημένοι, οἰόμενοι κἄν  
 αὐτὴν πᾶσαν πολέμου πρόφασιν περιαιρήσειν. Ὁ δ'  
 ὡσπερ στενὴν αὐτῷ τῆς γῆς τὴν οἴκησιν παρεχού-  
 σης εἰ ταύτην οἰκείῃ μεθ' ἡμῶν, αὐθις ἐπολέμησε·  
 καὶ τρίτην μὴδὲν ἔχων ἐγκαλεῖν, οὐκέθ' ὡσπερ πρό-  
 τερον ἀπαρασκευάως καὶ ἐξ ἐφόδου, ἀλλὰ πολλὰ  
 πρότερον συνεσκευασμένος περὶ τὴν ἐσπέραν, καὶ  
 στρατιῶν ἐπαγαγῶν ἡμῖν πλήθει οὐκ ὀλίγον ὑπερέ-  
 χυσασι ἡμῶν οὐκ ἐξ Ἑλλήνων μόνον τῶν αὐτόθι  
 κατοκούντων, ἀλλὰ καὶ τῶν προσέκων βαρβάρων  
 συμμαχίᾳ. Ὁρῶντες δὲ ταῦθ' ὑμεῖς, ἐλθόντες εἰς  
 Βυζάντιον, ἐδείξατε βασιλέως περὶ εἰρήνης. Ὁ δ'  
 οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον, ἦν ἀδύνατος πεισθῆναι·  
 καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκασίως πρὸς τὴν πόλεμον καὶ τρί-  
 τον ἐχωρήσατε ὑμεῖς. Καὶ ἡμεῖς τὴν ὑπερβολὴν  
 βδελυζόμενοι τῆς ἀδικίας, προθυμῶς συνηράμεθα  
 ὑμῖν, καὶ πολλοὺς κινδύνους ὑπεμείναμεν καὶ πό-  
 νους. Εἴτε αὐθις μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην πλάνην  
 καὶ τοὺς περιδρόμους τοὺς πολλοὺς, καὶ τὴν ἐκ τῆς  
 χρονίου κακοπάθειαν στραταίας, καὶ τῆς κρείττο-  
 νος δυνάμεως ἡμῖν τὸν πόλεμον συγκατεργαζομέ-  
 νης, τῶν τε πολεμίων κεκρατήσαμεν ἤδη καθαρῶς,  
 καὶ τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν συγκατεκτεταμέθα  
 ὑμῖν. Νυνὶ δ' αὐθις τῶν πολέμων πεπαυμένων, καὶ  
 εἰρήνης τὰ Ῥωμαίων κατεχούσης πράγματα, ὀρῶν-  
 τες ὑμᾶς τῶν προτέρων μείζονσι κακοῖς ἐπιχει-  
 ρούντας ἡμᾶς ἐμβάλλειν, παραγγέλλομεν ὑμῖν μὴ  
 αὐθις καινὰ διανοεῖσθαι, μηδ' ἀφορμὰς παρέχειν  
 τῷ κάκιστ' ἀπολουμένῳ πολέμῳ πρὸς τοὺς ὀμοφύ-  
 λους. Εἰ ταῦτ' ἔβλεπον, καὶ ὡσπερ κορωνίδα προσε-  
 τίθεσαν, ὅτι εἰ μὲν δέχεσθε ἐπὶ τούτοις, εἰ δὲ μὴ,  
 σκοπεῖτε μὴ οὐχ ἡμῖν μᾶλλον ἢ ὑμῖν αὐτοῖς αἴτιοι  
 μεζόνων γενήσεσθε κακῶν. Εἰ δὲ ἤ καὶ προσέθη-  
 καν, ἔω γὰρ εἰπεῖν, Ὅτι εἰ μὲν βασιλεὺς οὕτως  
 ἔχει γνώμησιν ὡστ' ἐφ' ἐκείτερα βῆδισι μεταβάλλε-  
 σθαι, καὶ μικρὰς ἔνεκα ἢ καὶ οὐδεμιᾶς αἰτίας,  
 πολέμου ἄρχειν, τί δεῖ τῷ τοιοῦτῳ ἀφορμὰς ταρα-  
 χῆς καὶ στάσεως; ἐπὶ λύμῃ καὶ φθορᾷ τοῦ κοινοῦ

mentionem pacis nec ad summās aures admisit.  
 Nos undique difficultatibus coarctati, rursus discrimen  
 adimus; et altero adversus illum bello iterum  
 vincimus, et ad priores eum, aut majores etiam  
 angustias redigimus. Qui **259** bellum citra sum-  
 mum periculum suum haud finitum iri animadver-  
 tens, de pace vos per legatos appellat, cum alias  
 nec nomen ejus sustinuisset. Vobis autem nescio  
 quid mali objectum est manu (2). Nam cum  
 debulssetis ex antegressis sapere, desipuistis; im-  
 periumque totum, et administrationem rerum, et  
 vosmetipsos insuper ei in manus tradidistis (omitto  
 enim dicere, et nos subditos, ægre admodum istuc  
 patientes, et injuriam tantum non lamentantes),  
 injusti et propemodum proditores nostri effecti,  
 dum saltem ista via omnem vos belli occasionem  
 amputaturos creditis. At ille, perinde ac si tellus  
 ei non sufficeret, si hanc vobiscum habitaret, de  
 integro ac tertium ad arma venit, cum nihil esset  
 quod loco criminis objectaret. Nec jam imparatus,  
 et velut ex itinere ut alias, sed multo antea instru-  
 ctus in Occidente, exercitumque contra nos, non  
 ex Græcis solum illic incolentibus, sed ex vicinis  
 quoque barbaris auxiliarium, nostro non paulo nu-  
 merosiore adduxit. Quo comperto, Byzantium  
 profecti, pacem rogavistis, cum postulata æque ut  
 ante rejecta sunt; unde vos ad bellum tertium com-  
 pulsus descendistis, nosque sceleris magnitudinem  
 execrati, per multa discrimina laboresque impi-  
 gre vos succurrimus. Postmodum denuo post longam  
 illam vagationem, variasque ambages, et afflic-  
 tionem diuturnæ expeditionis, cum etiam divina  
 nos virtus adjuvaret jam de hostibus perfecte trium-  
 phavimus, et Romanum principatum vobiscum  
 recuperavimus. Nunc hostibus quiescentibus, pa-  
 cemque agitante republica cum cernamus vos ite-  
 rum laborare, ut in mala prioribus graviora præci-  
 pitetis, jubemus ne rursus nova meditemini, neve  
 bello infelicissimo, hoc est civili, materiam sug-  
 geratis. Si hæc dicerent, inquam, et tanquam co-  
 ronidem adlerent hæc: Si quidem propter has ra-  
 tiones dicta nostra admittitis, et approbatis, bene  
 est; sin autem, videte ne vobis potius quam nobis  
 perniciem accersatis. Quod si adderent etiam, non  
 dicam tale quid: Si imperator eo sit ingenio, ut in  
 utramque partem facile mutetur, et propter causam  
 vel parvam, vel nullam bellum incipiat, quid huic  
 perturbationis ac seditionis ad pestem et interitum  
 reipublicæ opportunitatem porrigere opus est? Si  
 autem sycophantis, perversisque hominibus, ac ni-  
 hilo melioribus mancipiis pessimis obsequitur, nec  
**260** sic justum atque utile censemus, sic affectis,  
 ut Cares nos subjicere (3), non dicam, si istuc, sed  
 si orationi suæ illud unum modo adjungerent, di-

Jacobi Pontani notæ.

(2) Sic, verbis inquam Plantinis, reddi posse opinor, quod Græce est, οὐκ οἶδ' ὅτι παθόντες.

(3) Cares fuerunt barbaro ac servili ingenio, et proposita mercede parati ad quodvis malum perfe-

rendum. Testis Herodotus in *Euterpe*. Indicat et Aristophanes in *Avibus*: Εἰ δὲ δοῦλος, καὶ Κἄρ, quod si servus est, et Car. Plura Paræmiographus proverbio *In Care periculum*

etiamque : Si vobis ea mens est ac imperatore, A  
 vobis certe juste utiliterque consulere non vide-  
 taini; ac si quid præter expectatum contigerit, nos  
 periculis nosmet subtrahentes, ut otiosi spectatores  
 tragædiarum vestrarum sedebimus; num eorum  
 postulato ut iniquo adversari, aut eorum verba ut  
 intempestiva vilipendere possemus? Non solum  
 enim quod omnium bellorum occasio ab eo manar-  
 rit, et natura sit inconstanti ac mutabili, imperium-  
 que Romanum bellis civilibus nimio opere attritum,  
 et nemo mutationem æquo animo passurus sit; sed  
 et omnia in utroque essent æqualia, alterque ab al-  
 tero in nullo differret, oporteretque rerum statu  
 considerato, aptiorem ad imperandum eligere, non  
 esset justitiæ consentaneum, tibi quemquam ante-  
 poni: non ob mansuetudinem animique altitudi-  
 nem solum, quæ toto belli tempore in te eluxerunt,  
 sed etiam ob fortitudinem strenuitatemque belli-  
 cam; et præcipue quod Romana res nunc non tan-  
 tum perito et acri, sed et probo etiam exercitato-  
 riue duce indiget. Mihi itaque omnia perpendenti  
 nulla causa satis idonea videtur, ob quam te ab  
 imperio removeas et in avum illud transferas.  
 Quare boni communis ergo id fidenter dissuadere  
 non dubitavi. Tibi licitum est, si quæ dixi, non  
 sufficiant, aliis item et peritoribus uti consilia-  
 rii, ut a recta semita ne declines. Adhæc impera-  
 tor, more suo paulum cunctatus, Non negaverim,  
 Inquit, prudenter dicta omnia; nihilominus de his  
 per otium deliberatum mihi videtur, si forte  
 mora temporis meliora suggererit. Quod cum et  
 magnus domesticus probasset, ita discessum est.  
 Post diem tertium congressi, vicissim percontan-  
 tur, num aliud interea occurrerit. Cum uterque  
 negaret, consilium ratum fecerunt. Sic quod pene  
 factum erat, ut imperator senior imperium recipe-  
 ret, a magno domestico impeditum est. Quorum in  
 memoriam postea rediens imperator, ubi avum  
 monasticam vitam sectari audivit, magno domestico  
 ea sub hoc verborum integumento significata vol-  
 uit: Si quæ prius volebamus, opere perfecta fuis-  
 sent, ista nunc non evenissent. Quibus 261 ille  
 respondit: Ista quidem non; fortassis autem alia de-  
 teriora longaque magis incommoda evenire po-  
 tuisse. Imperator confirmata jam valetudine, Didy-  
 motico Byzantium abiit, ut castissimæ Deiparæ  
 vitali fonte sanitates magis quam aquas eman-  
 hanti (4), quibus et ipse lethali illo morbo levatus  
 esset, gratias ageret. Venienti frequentissimus By-  
 zantium populus, et ex locis vicinis atque urbi-  
 bus permulti ejus videndi causa obviam usque Rhe-  
 gum processerunt (5) (erat quippe aspectus ejus

πρέχειν; Εἰ δ' ἑτέροις πείθεται συκοφάνταις καὶ  
 διεφθορῶσι καὶ οὐδὲν ἀμείνωσιν ἀνθρώποις ἀνδραπέ-  
 δων, οὐδ' οὕτω δίκαιον οὐδὲ λυσιτελεῖς τοῖς οὕτως  
 ἔχουσιν, ἐν μοῖρᾳ Καρῶς ἡμᾶς ὑποτάττειν ἑαυτούς,  
 ἀλλ' εἰ προσέθηκαν τοῖς λόγοις ἐκεῖνο μόνον, Ὅτι  
 εἰ νῦν τοιαῦτα περὶ βασιλείως ἐγνώκατε ὑμεῖς, ἀλλ'  
 ἡμῖν οὐ δίκαια οὐδὲ λυσιτελεῖν βουλευέσθαι δοκεῖτε,  
 κἄν τι συμβαίῃ τῶν ἀδοκίμων, ἡμεῖς ἔξω κινδύων  
 καὶ πραγμάτων καταστάντες ἑαυτοῦ, ὡς περ θεα-  
 τὰ καθεδούμεθα τῶν γινομένων. Ἄρ' ἢ πρὸς τὴν  
 ἀξίωσιν ὡς οὐ δίκαια δυνήσμεθα ἀντειπεῖν; ἢ ἐν  
 οὐδενὶ θησόμεθα τοῖς λόγοις ὡς ἀκαίρως εἰρημέ-  
 νους; μὴ γὰρ ὅτι πάσης μὲν προφάσεως πολέμων  
 ἐκ βασιλείως ἐξ ἀρχῆς κεινημένης, ῥαδίον δὲ ὄντος  
 φύσει πρὸς μεταβολάς, τῆς Ῥωμαίων δὲ ἡγεμονίας  
 πολλὰ τοῖς ἐμφυλοῖς τετραχωμένης πολέμοις, ἀπά-  
 ντων δὲ οὐκ ἂν οἰσόντων ῥαδίως τὴν μεταβολὴν,  
 ἀλλ' εἰ πάντων μὲν ἀμφοτέροις μετὴν ἐπίσης, ἐν  
 μηδενὶ δὲ διενήνοχεν ἄτερος; ἐτέρου, εἶδε δὲ ἐκ τῶν  
 ὑπαρχόντων σχεψάμενους τὸν προσήκοντα ἐλέσθαι  
 μᾶλλον ἄρχειν, οὐ σοὶ προστίθεσθαι προσήκον πάντα  
 ὄντινούν· οὐ μόνον διὰ τὴν πραότητα καὶ μεγαλο-  
 ψυχίαν, ἣν παρὰ πάντα ἐπέδειξω τὸν τοῦ πολέμου  
 χρόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐψυχίαν καὶ τὴν τόλμαν τὴν  
 ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ τὸ μάλιστα εἶσθαι τὰ Ῥω-  
 μαίων πράγματα νυν, οὐκ ἐμπεῖρου καὶ δεινοῦ  
 μόνον στρατηγού, ἀλλὰ καὶ σπουδαίου καὶ τὰ πολέ-  
 μα ἐξήσχημένου; Ἔμοι μὲν οὖν πανταχόθεν ἐξετά-  
 ζοντι, οὐδεμίᾳ τις αἰτία φαίνεται ἀρκούσα πείθειν  
 ὡς λυσιτελεῖς αὐτὸν ἀποστάντα τῆς ἀρχῆς τῷ πάππῳ  
 ἔγχεριζέειν. Αὐτὸ καὶ συμβεβούλευκα προθύμως τοῦ  
 κοινῆ λυσιτελοῦντος ἕνεκα. Σε δὲ εἰ μὴ τὰ λελεγ-  
 μένα πείθειν ἴκανά, ἔξεστι καὶ ἑτέροις ἅμα καὶ συ-  
 νετωτέροις καὶ ἐμπεροτέροις συμβούλοις χρησα-  
 μένω, μὴ τοῦ δόοντος ἀμαρτεῖν. Τοιαῦτα μὲν ὁ  
 μέγας δομεστικός εἶπε· βασιλεὺς δ' ὡς περ εἶθε  
 μικρὸν ἐπισχῶν, Συνετώως μὲν εἰρησθαι τοὺς λόγους,  
 εἶπαν, οὐκ ἂν ἔξαρνος γανοίμεν· ἐτι δὲ μοι δοκαῖ  
 καὶ κατὰ σχολὴν εἶνα· βουλευτέον περὶ αὐτῶν, εἰ  
 πῶς τι βέλτιον ὁ μεταξὺ χρόνος ἐξερῆσει. Ἐπαι-  
 νέσαντος δὲ καὶ τοῦ μεγάλου δομεστικού, τὸ νῦν  
 μὲν ἔχον διελύθησαν, ἐς τρίτην δὲ ἡμέραν πάλιν  
 συνελοῦντες, ἐπυθόσαντο ἀλλήλων ἐτι πλέον ἐν τῷ  
 μεταξὺ ἐξευρηκότες εἶεν χρόνω· μηδὲν δὲ ἀμφοτέ-  
 ρων εἰρηκίτων ἐπεψήφισαντο τὴν βουλήν, καὶ οὕτω  
 παρ' ὀλίγον ἐλόθον τοῦ βασιλέα τὸν πρεσβύτερον αὐ-  
 θι; ἄρχοντα γενέσθαι τῶν πραγμάτων, ὑπὸ τοῦ  
 μεγάλου δομεστικού ἐκωλύθη. Ἐν ὕστερον εἰς μνη-  
 μὴν ἐλόθον ὁ βασιλεὺς, ἐπει: ἐπύθετο αὐτὸν τὴν μο-  
 νήρη βίον ἀνηρημένον, ἠντίτετο τῷ μεγάλῳ δομε-  
 στικῳ, Ὡς εἰ ἂ πρότερον ἐβουλευόμεθα εἰς ἔργον  
 ἔχον, νῦν οὐκ ἂν συνέβαινε τοιαῦτα, πρὸς ἂ ἐκεῖνο;

Jacobi Pontani notæ.

(4) Græce, festivus, μᾶλλον λάματα, ἡνάματ, ἐν τοπῳ aliquoties orationem aspergit. Παρήχη-  
 σιν figuram vocant Græci. Vide quæ paulo ante de  
 hoc fonte diximus, vel potius vide ipsummet Ni-  
 cephorum. Facies operæ pretium.

(5) Hæc mihi reditum ab exilio M. Tullii Ci-

ceronis revocant in memoriam, cui, teste Plutar-  
 cho, tanta municipiorum omnium lætitia et favore  
 hominum proditum est obviam, ut quod jactavit  
 postea, minus esset vero. Ait enim, Italiæ se hu-  
 meris reportatum, oratione post reditum ad Quiri-  
 tes, si memini.

ἀπεχρίναντο, ὧς τοιαῦτα μὲν οὐκ ἂν συνέβη, ἴσως δ' ἕτερα χεῖρα καὶ ἀλυσιτελέστερα πολλῶν Βασιλεῦς δ' ἐπεί τῆς νόσου ἤδη ἀπῆλλεγγη καθαρῶς, ἐκ Διδυμοτείχου εἰς Βυζάντιον ἦκειν, ἀποδώσων τὰς εὐχαριστίας τῇ πανάγνω μητρὶ τοῦ Θεοῦ τῇ ζωοδόχῳ πηγῇ τῇ μᾶλλον λάματα ἢ νάματα βρουόσῃ· ἧς τυχῶν ἀπῆλλακτο καὶ αὐτὸς τῆς χαλεπῆς ἐκείνης νόσου. Βυζάντιοι δὲ πανδημει πρὸς ὑπάντησιν τοῦ βασιλέως ἐξεληθόντες, ἐπὶ δὲ καὶ οἱ τῶν πέριξ χωρῶν τε καὶ πόλεων κατὰ θεῶν βασιλείως (πᾶσι γὰρ οὐκ ἐπέραστος μόνον, ἀλλὰ καὶ θαύματος ὄξια ὄψις ἦν, ὡς περ ἐκ νεκρῶν ἐγγηγερμένος), ἄχρι μὲν Ῥηγίου προήκον ὑπ' ἀλλήλων συνωθούμενοι καὶ ἡσπάζοντο βασιλεία προσκυνούντες. Ἐκεῖθεν δὲ δι' αὐτῶν ἰῶν ὁ βασιλεὺς ἄχρι τοῦ πρὸ τῆς πόλεως τεμένους τῆς ἀεννάου πηγῆς ἦλθε συνωθούμενος ὑπὸ τοῦ πληθους· ἀπιδούς δὲ τὰς εὐχαριστίας Θεῷ, ἦλθεν εἰς τὰ βασιλῆα ἐκεῖθεν, καὶ διέτριψεν ἐν Βυζαντίῳ ἐξ ἐκεῖνης, εἰς ἐξηκοστὴν ἡμέραν. Αὐθις δὲ ἐξελθὼν, περιήει τὰς τῆς Θράκης πόλεις.

## CAPUT XXI.

*Persæ prædatores cæduntur; Achris Triballorum obsidione liberatur. Mæсорum rex, et imperator pacta societate in Triballorum regionem irruunt. Triballus Mæσο copias integris occurrit, hostes partim cædit, partim fugat. Rex vulneratus moritur. In imperatorem Crates nihil molitur. Michaelis conjux, soror imperatoris, cum liberis pellitur. In concilio decernitur in Mæsiam proficiscendum, ubi magnæ spes ostentarentur, et ex pulsa imperatoris soror justa esset belli occasio. Vastatur Mæsia; aliquot oppida se dedunt. In locum Isaiæ patriarchæ magnus domesticus Joannem presbyterum subrogandum suadet, et episcopus quodam callido commento ad id permovet.*

Ἦπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ στρατιὰ Περ- B  
σῶν ἱππικὴ τὸν Ἑλλησποντον περαιωθεῖσα, ἐληλί-  
ζετο τὴν Θράκην. Πυθόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς, συνή-  
θοριζε τὴν στρατιάν ὡς ἀμυνόμενος αὐτοῦ. Ἐν ᾧ  
δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο, οἱ μὲν πολλοὶ τῶν Περσῶν, ἀνα-  
στρέψαντες ἐπεραιώθησαν πρὸς ἔω. Πεντακῶσιοι δὲ  
αὐτῶν καὶ χίλιοι λο, ἴδες ἔμειναν ἐπὶ τῆς Θράκης·  
βασιλέως δὲ αὐτοῖς ἐπιστρατεύσαντος, ἔπεσον πάν-  
τας μάχῃ νικηθέντες. Οὐ πολλὰς δὲ ὕστερον ἡμέραις  
ἐκ τῆς ἐσπέρας; ἠγγέθη βασιλεῖ ὡς παρασκευά-  
ζοιτο στρατιὰ Τριβαλῶν τῇ Ἀχρίδι ἐπιθέσθαι πόλει  
ἐσπερίῳ ὑπὸ τὴν Πιερίαν τὴν ὄρος κειμένη, καὶ μετὰ  
μικρὸν οἱ Τριβαλοὶ δρωσαντες τὰ περὶ αὐτήν, περι-  
κατήμεινοι ἐπολιόρχουν· βασιλεὺς δὲ ἐβοήθει κατὰ  
τάχος. Αἰσθόμενοι δὲ οἱ Τριβαλοὶ, τὴν πολιορκίαν  
ἐκλιπόντες, ἀνεχώρησαν εἰς τὴν οικίαν· καὶ ὁ βα- C  
σιλεὺς εἰς Ἀχρίδα παρελθὼν, πρόνοιάν τε ἐποίησατο  
τῆς πόλεως· ὅση δυνατὴ· καὶ ἐκ τῶν παρακειμένων  
αὐτῇ φρουρῶν τινὰ δυνάμιν ὑπηκόων Τριβαλοῖς, εἶπεν  
ἐξ ἐφόδου· τῶν τε ἐσπερίων ἐτέρων πόλεων προση-  
σάμενος, αὐτοῖς εἰς Διδυμοτείχον ἐπανῆκε. Μιχαὴλ  
δ' ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς ἐκ τινῶν διαφορῶν πρὸς  
Κράλην τὸν Τριβαλῶν ἄρχοντα ἐκπολεμωθεὶς, πα-  
ρεσκευάζετο ὡς αὐτῷ ἐπιστρατεύων. Εἰδὼς δὲ καὶ  
βασιλεία πολέμιον αὐτῷ δυνάμιν, πέμψας πρεσβείαν  
πρὸς αὐτὸν, ἐδείκτε αὐτοῦ ἐπιθέσθαι Κράλην, ὡς ὑπ'  
ἀμφοτέρων βλάβει; ἐκτριθεσομένη. Ἐπει δὲ ἐδόκει  
καὶ βασιλεῖ καιρὸν εἶναι δικαῖα παρὰ Τριβαλῶν  
λαβεῖν ὧν ἠδίκησαν Ῥωμαίους, Μιχαὴλ μὲν ὑπέσ-

Sub id tempus equestris Persarum manus Hel-  
lespontum transducta, Thraciam depopulabatur.  
Quod ubi rescivit imperator, delectum ad eos pro-  
pulsandos habuit. Interea de Persis multi in orien-  
tem renavigarunt. Selecti, qui in Thracia remane-  
rent, mille quingenti: quibuscum pugna congressus  
imperator, omnes ferro concidit. Diebus pau-  
cis ex occidente affertur, Triballos ad Achridem  
urbem occidentalem, sub monte Pieria sitam, ar-  
mis adoriundam sese comparare: quam paulo post  
agro circumcirca devastato, obsidio circumdederunt.  
Imperator cum subsidio adest celeriter.  
Quod Triballi sentientes, obsidione soluta domum  
recedunt. Imperator urbi quantum potest providet,  
et ex finitimis ei castellis, Triballorum ditioni sub-  
jectis, quædam primo impetu capit; reliquis item  
occidentis urbibus prospiciens, 262 Didymotichum  
revertitur. Michael Mæсорum rex ob quasdam lites  
Triballorum principi infensus, ad bellum ei infe-  
rendum se instruebat (6). Cumque imperatorem  
quoque illi hostem esse non nesciret, per legatos  
rogat uti Cralem invadat, ut ita amborum viribus  
laud ægre contereretur. Ubi imperatori maturum  
visum est, a Triballis injurias Romanis irrogatas  
persequi, Michael expeditionem promisit, addens  
etiamsi illum ad istam societatem non invitasset,  
per se in Triballos, a quibus intolerabilia damna  
accepisset, ducturum fuisse. Imperator contracto  
exercitui, omnibusque necessariis comparatis, per

Jacobi Pontani notæ.

(6) De hoc bello Gregoras. lib. ix: *Sequenti vere, cum Servia Cratem appareret non quieturum, nisi Michael em ob injuriam, et contumeliam sorori factam ultus esset, quod ea legitima conjugo, post susceptos ex ea liberos, regni hæredes, nulla de causa repudiata, imperatoris sororem duxisset, Michael legatos ad imperatorem mitti, ab eo postulans ut*

*D per Romanas provincias transiens, in Triballorum terram impressionem faceret; nam et se illi arma infesta illaturum, ut duobus bellis impar, fieret imbecillior, multis utrinque agris amissis. Proinde ad expeditionem usque ad veris exitum sese parant. Lege reliqua.*

Pelagoniam profectus, Triballorum provinciam infestam habet; partem aliquam conculeatis et succisis segetibus arboribusque deformat; Butzunin oppidulum ex itinere capit, Deuritzā, Dubrunin, Caballarium, Siderocastrum, et ipsa oppidula, se dedunt. Michael ipse quoque per Pæoniam totis copiis in Triballos tendens, in loco quem indigenæ Belmadin vocant, castra facit, despectis hostibus, ut ei resistere non aucturis. Stephanus Crales Triballorum princeps cum hinc et hinc hostilibus flammis circumdatum se videret, nec putaret divisionis copiis utrumque regem sustinere posse, iis integris contra Mæsum ire maluit, juxtaque eum castra fixit; loco autem opportuno, ubi angustus et asper transitus, ne quis irrumperet, custodiæ causa peditum globum collocavit. Cæterum ultro citroque missis de pace caduceatoribus, cum transigi nihil posset, et placeret configere, illo die manus mutuum abstinere pacti sunt, ut postridie concursuri. Mæsis com meatu jam defectis, Michael rex illo die de exercitu delegit, quos ad victum quaerendum dimisit; majorque pars militum ad prædas agendas per agros adjacentes se effudit. Cernens Crales dissipatum Mæsurum exercitum, et arbitratus adesse tempus aggrediendi Michaelis ejusque astu bellico opprimendi, armato milite, et cum trecentis ex Alemania gravis armaturæ, pactorum securus in Mæsos graditur. Michael venientes Triballos conspiciat, sibi data verba intellexit; verumtamen et ipse celeriter ad pugnam **263** contendit occurrere. Triballi, priusquam ille instrueret aciem, impressionem faciunt, vi devincunt, Mæsurumque partem in fugam compellant, partem congressi occidunt, captos armis nudant ac dimittunt. Nam quoniam homophyli sunt, inter se captivos facere, et in servitutem redigere, moribus eorum nefas est. Michael lethali tactus vulnere, et ad castra hostium perductus, brevi exspiravit. Mæsurum castra Triballi diripiunt. Qui prædæ intenti vagabantur, audito, regem suum esse victum, alii alibi comprehensi contrucidabantur; plures fuga salutem adipisciebantur. Crales politus victoria, in imperatorem Romanum, ipsum quoque ad urbes in confiniis expugnandas intentum, nihil molitus est; sed renotius castris se continuit: utrum quod majores copias conduceret, quando quas habebat, Romanis impares viderentur; an quod aliud quiddam in pectore voluaret, cognosci non potuit. Paulo post imperator nuntiatur dynastas Mæsurum, rege illorum mortuo, seu quia Stephanum Cralem hoc officio sibi devincere conarentur, seu alius ergo, imperatoris sororem, Michaelis conjugem, una cum liberis expulisse: sorori autem Stephani, quæ prius cum Michael nupta fuerat, ipsi liberisque ejus regiam Mæsurum regnumque reddidisse. Imperator optimatum concilio convocato, quid ageret disceptare instituit. Judicatum, rebus præsentibus, aut parvo, aut nullo fructu responsuris (cum Crales bello

Α χετο τὴν ἐκστρατείαν, προσθεὶς ὡς εἰ μὴ παρεκάλει καὶ αὐτὸς, ἀλλ' αὐτὸς διενόετο στρατιᾷ ἐπὶ Τριβαλοῦς ἔλθειν ὡς τὰ μέγιστα ἠδικημένος ὑπ' αὐτῶν· αὐτὸς δὲ ἀθροίσας τὴν στρατίαν καὶ πάντα ἐκπορισάμενος ἦν ἐδεέτο, διὰ Πελαγονίαν ἐσέβαλεν ἐς τὴν γῆν τῶν Τριβαλῶν, καὶ ἑτεμέ τινα αὐτῆς· καὶ Βουτσοῦνιν μὲν τι φρούριον προσαγορευόμενον εἶλεν ἐξ ἐφόδου· Δεῦριτζαν δὲ καὶ Δουβρουσίαν, καὶ Καβαλλάριον, καὶ Σιδηρόκαστρον, φρούρια καὶ αὐτὰ, πρρεστήσατο ἠμολογῆσαι. Μιχαὴλ δὲ καὶ αὐτὸς διὰ Παιονίαν πανστρατιᾷ ἐπιστρατεύσας Τριβαλοῖς, ἐστρατοπέδευσεν ἐν τόπῳ Βελμάσδιν ἐγγχωρίως προσαγορευομένῳ, περιοριώμενος τοὺς πολεμίους, ὡς οὐκ ἂν τολμήσουσας προσβαλεῖν αὐτῷ. Στέφανος δὲ Κράλης ὁ τῶν Τριβαλῶν ἀρχων, ἐπεὶ ἐκτέθειθεν συνεώρα τῷ πολεμῷ πυρὶ περισχεθεὶς, ἐκατέροις μὲν ἀντιτάξασθαι τοῖς βασιλεῦσι, διελόμενος τὴν στρατίαν, οὐκ ἤξετο εἶναι δυνατός. Ἐβλετο δὲ μᾶλλον τὸν Μυσῶν βασιλεῖα ἀνταγωνιστὴν, καὶ πανστρατιᾷ καὶ αὐτὸς ἔλθων, παρεστρατοπέδευσε μὲν αὐτῷ. Ἐν ἐπικαίρῳ δὲ χωρίῳ στενὴν ἔχοντι τὴν διόδον καὶ σκληρὰν ἢ ἐπέστησε στρατίαν πεζὴν φρουρεῖν, ὡς μὴ τις δύναιτο δι' αὐτῆς λέναι ἐπ' αὐτόν· ἐπικηρυκυσάμενοι δὲ ἀλλήλοις, ἐπεὶ ἀσυμβάτως εἶχον, καὶ ἐδόκει πολεμητέα εἶναι, ἐκχειρίαν ἀγειν συνέθεντο ἐκείνην τὴν ἡμέραν ὡς μαχοῦμενοι ἐς τὴν ὑστέραιαν. Ἐπιλελοπόστος δὲ ἦδη σίτου τῷ στρατοπέδῳ τῶν Μυσῶν, ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἔγνω δεῖν καθ' ἣν τὴν ἐκχειρίαν ἦγον, στρατίαν ἀπολεξάμενος, πέμψαι ἐπὶ σίτον· καὶ διεσκεδάστο τὸ πλεῖον τῆς στρατιᾶς; ἐπὶ τὰ παρακείμενα χωρία ἐφ' ἀρπαγῆν ὄρων δὲ ὁ Κράλης τὴν Μυσῶν διεσκεδασμένην στρατίαν, καὶ νομίσας καιρὸν εἶναι ἐπιθέσθαι Μιχαὴλ καταστρατηγηθέντι ὑπ' αὐτοῦ, ὡς εἶχε τάχους, ὠπλισμένην τὴν στρατίαν ἀναλαθὼν, καὶ τριακοσίους ἐξ Ἀλαμανῶν ἐπαγόμενος καταφράκτους, ἕλιξα τῶν συνθηκῶν φροντίσας, ἐπὶ Μυσοῦς ἐχώρει· Μιχαὴλ δὲ ὄρων τὴν Τριβαλῶν στρατίαν ἐπαγομένην, ἔγνω μὲν ἠπατημένος, πλὴν ὡς εἶχε τάχους καὶ αὐτὸς τὴν στρατίαν ὀπίστας, ἐξῆγεν ὡς ἐς μάχην· καὶ πρὶν εἰς τάξιν καταστῆναι, οἱ Τριβαλοὶ ἐπ' ἐπεσόντες, ἐτρέφαντό τε τοὺς Μυσοῦς, καὶ ἐνίκων κατὰ κράτος, καὶ τοὺς μὲν ὀπέκτειναν αὐτῶν παρὰ τὴν μάχην· ὅσοι δὲ ἐάλωσαν ζῶντες, γυμνούμενοι τῶν ὀπλιῶν, ἀπελύοντο· οὐ γὰρ ἔξεστιν αὐτοῖς ἀλλήλους ἀνδραποδίζειν ὄντας δημοφύλοις. Βασιλεὺς δὲ ὁ Μιχαὴλ τραυματίας γενόμενος καιρίως ἐάλω μὲν ἐτι ζῶν καὶ ἀπήχθη παρὰ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμιῶν. Ἐτελεύτησε δὲ μικρὸν ἐπιβιούς. Τὸ δὲ στρατόπεδον τῶν Μυσῶν ἐπέροθησαν οἱ Τριβαλοὶ· ἡ δ' ἐπὶ τὸν σίτον διεσκεδασμένη στρατιὰ, τοῦ σφετέρου βασιλέως πυθόμενοι τὴν ἦσαν, οἱ μὲν αὐτῶν ἄλλοι ἄλλοι καταλαμβανόμενοι διεφθέρωντο, οἱ πλείους δὲ αὐτῶν, φυγῇ ἐπορίσαντο τὴν σωτηρίαν. Ὁ Κράλης δὲ μετὰ τὴν νίκην, βασιλεῖ μὲν οὐκ ἐπιστρατεύσει· Ῥωμαίων ἐπικειμένῳ ὁμοίως καὶ πολιορκούντι, τὰς ἐν τοῖς μεθορίοις αὐτοῦ τε καὶ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας πόλεις· ἀλλ' ἔμεινεν ἐστρατοπεδευμένος οὐκ ἐγγύς. Ἐἴτε δὲ μετῴνα συναθροίζων στρατίαν, ὡς τῆς οὐστῆς

οὐκ ἀξιμάχου Ρωμαίοις δοκούσης εἶναι, εἴθ' ἕτερον τι διανοούμενος, ἔμεινεν ἐν ἀδελφῷ. Μετὰ μικρὸν δὲ ἤγγελλετο τῷ βασιλεῖ, ὡς οἱ δυνατοὶ παρά Μυσοῖς τοῦ σφετέρου βασιλέως Μιχαὴλ ὀποθανόντος, εἶτε Στέφανον θεραπεύοντες τὸν Κράλην, εἴθ' ὁ τι ἕτερον διανοούμενοι, τὴν μὲν βασιλείω ἀδελφὴν ἀπῆλθαν μετὰ τῶν τέκνων, τῇ δὲ ἀδελφῇ Στεφάνου ἢ πρότερον συνώκει Μιχαὴλ, ἅμα τέκνοις τὰ τε βασιλεία παρέδωσαν τῶν Μυσῶν καὶ τὴν ἀρχήν. Βασίλευς δὲ ἐκκλησίαν συναθροίσας μετὰ τῶν ἐν τέλει, ὅτι δεῖ ἐθουλεύετο ποιεῖν, καὶ ἐδόκει δεῖν τὰ ἐν ταῦθα μὲν καταλιπεῖν, ὡς ὀλίγα ἢ οὐδὲν δυνασομένου ἐαυτοῖς περιποιήσασθαι, τοῦ Κράλη ἦδη τοῦ πρὸς Μυσῶν πολέμου ἀπηλλαγμένου, καὶ δυναθέντος ἀβδῶς ἀμύνεσθαι αὐτοῦ; κακοῦντας τὴν αὐτοῦ πρὸς δὲ τὴν Μυσίαν ἀπαίρειν τὴν ταχίστην, ὡς ἐλπίδων ἐκεῖ μεγάλων ὑποφαινομένων· πρόφασιν δὲ πολέμου εἶναι οὐ μικρὰν, τὸ τὴν βασιλείω ἀδελφὴν ἀπελαθῆναι τῆς ἀρχῆς, δικαιοτέρων οὖσαν ἄρχειν ἕτε τῆς Κράλη ἀδελφῆς ὑπὸ περιόντος ἔτι ἐκβλήθεισης Μιχαὴλ. Ἐπεὶ δὲ ἐξέδοκτο ἀναχωρεῖν τοῖς τε προσχωρήσασιν ἀρτίως πολιχνίοις φρουρὰς ἐγκαταστήσασθαι ὁ βασιλεὺς, τῶν τε λοιπῶν περὶ τὴν ἄκραν πόλεων ὅσας ἐδέοντο πρόνοιαν ποιητάμενος, καὶ στρατιὰν ἅμα στρατηγῷ Συργιάνῃ καὶ τῆς ἄλλης ἐπιέρας δυνατοὶ καταλιπεῖν ὥστε ἀμύνεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν ἀν ἐπίωσιν οἱ Τριβαλοὶ τὴν ἄλλην στρατιὰν ἀναλαβόν, εἰς Ἀδριανούπολιν ἐπανήλθον· οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις καὶ τὴν ἐπιλοποῦν Ρωμαίων στρατιὰν ὅση ἦν συναγαγών, ἐσέβαλεν εἰς τὴν Μυσίαν, καὶ τὰ τε ἅλλα μάλιστα τὴν χώραν ἐρήσας, καὶ ἐκ τῶν ὑπηκόων πόλεων Μυσοῖς, τὴν Ἀρχιἄλον καὶ Μεσημβρίαν, καὶ Ἀσιτὸν, Κτένιά τε καὶ Ρωσόκαστρον, καὶ Διάμπολιν παραστήσασθαι ὁ βολογία, εἰς Βυζάντιον ἐπαίχε. Διατρίβοντα δὲ ἐκεῖ, ἐπεὶ καὶ ἡ Βυζαντίων Ἐκκλησία χηρεῦσθα ἦν ἀρχιερέως, τοῦ πατριάρχου Ἡσαίου οὐ πολλῶ πρότερον χρόνῳ τετελευτηκότος, ἐδόκει τῶν ἀναγκαίων τοῖς πατριαρχικοῖς θρόνοις τινὰ ἐγκαθεδρῶσαι. Πολλῆς δὲ ζητήσεως περὶ τούτου γινομένης, καὶ ἄλλων ἄλλοις προβαλλομένων, ὁ μέγας δομέστικος συνεβούλευε βασιλεῖ, τὸν πρεσβύτερον Ἰωάννην ἀποδείξει πατριάρχην· ὃν τῆς Ἀπρίων μὲν ὄντα πόλεως πολίτην καὶ ἐξ ἀσήμεων, περὶ δὲ τὴν ἱερατικὴν λειτουργίαν μάλιστα δοκοῦντα ἔχειν ἀφύως, ὁ μέγας δομέστικος ἐνέγραψε τοῖς οἰκείοις, καὶ περὶ τὴν ἱερὰν ἐχρήσατο τούτῃ λειτουργίαν. Ὑστερον δὲ οὐ πολλῶ χρεῖα; γενομένης, τῷ βασιλικῷ ἐνέγραψε κλήρω μὴδὲν τῶν παρ' αὐτοῦ χορηγουμένων προσέδωκε ἀποστερήσας, ἀλλ' ἐκείναις τὰς βασιλικὰς

A contra Mæsos jam liber, suam provinciam vexantibus levi opera posset obsistere) supersedendum, et in Mæsiam, ubi magnæ spes ostentarentur, quamprimum discedendum. Occasionem belli gravem offerri, sororem scilicet imperatoris regno depulsam, quæ justius imperaret, cum soror Cralis a Michaele adhuc vivente matrimonio multata fuerit. Postquam igitur recedere complacitum fuit, tum oppidulis, quæ recens in ejus se potestatem tradiderant, præsidii impositis, tum reliquis urbibus in confiniis, cura quanta egebant curatis, parteque exercitus cum Syrgianne etiam, reliqui Occidentis duce relicta, ut illas adversus Tribalorum vim tueretur, cum altera parte Adrianoopolin rediit. Diebus aliquot præterlapsis, allectis quantæ erant copiis, in Mæsiam irrupit, **264** et cum cætera regionem vastat maxime, tum Anchialum, Mesembriam (7), Aeton, Ctenia, Rhosocastum et Diampolin civitates per deditionem accipit, Byzantiumque revertitur. Quia vero tum Ecclesia Byzantina episcopo suo viduata erat, quod Isaias patriarcha nuper de vita exierat, visum omnino faciendum, ut alius in ejus throno locaretur. Cum igitur diutius domroversando alii alium nominarent, magnus domesticus imperatoris auctor fuit, uti Joannem presbyterum designaret: quem quanquam apud Apros obscuris ortum natalibus, tamen ut in sacerdotali ministerio dexterrimum, et ad id accommodatissimum, idem domesticus inter suos domesticos ascripserat, qui sibi a sacris esset. Non diu post cum ita usus posceret, in clerum imperatoris eundem cooptavit, pensionem suam ei relinquens, et insuper imperatoria pensione cumulans. Ibi quoque semper bene audiit, et imperatoris gratiam est consecutus: qui consilium probavit, et ita faciendum dixit, si modo perfici possit. Ubi ad episcopos super eo retulit, illi statim quasi conspirassent, ad unum omnes reniti, neque audire velle. Imperator usque adeo repugnantes cernens, negotium magno domestico committit, qui nihil cunctatus, episcoporum in sanctorum apostolorum (8) templo conventum agit; ibi exorsus loqui, impetrare ab illis laborat, uti Joannem pro patriarcha suscipiendum decernant. Illi contra asserere id neque justum, neque Ecclesiæ Dei frugiferum fore. Multis ab utraque parte dictis, tandem surgunt, discrepantibus sententiis, dum hi nequaquam ferendum existimant, vitæ curis implicitum, uxori et filiis cohabitantem (d), in excelsissimam magisterii

#### Jacobi Pontani notæ.

(7) Gregoras: Proximo anno, cum audivisset imperator, Bulgaricum principatum (Triballos vocat Bulgartos) et a priore uxore, a cognatis Michaelis divelli (nam imperatoris soror agre fuga salutem quaesierat) in ea multorum contentione de regno, justis copiis delectis, oppidula Aemo vicina invasit, et fere omnia citra negotium cepit, habitatoribus

ultra sese ad eum conferentibus. Inter cætera vero etiam urbem munitam, et frequentem Mesembriam, ad mare sitam, etc.

(8) Petri et Pauli. Templum illud Constantini opus, in eoque, ut et Helena mater, sepultus est. De eo sapius Zouaras lib. III.

#### Jacobi Gretseri notæ:

(d) Græcorum sacerdotes uxoratos esse notius est, quam ut admonitione egeat, et si cui ignotum

esset, id ex hujus Joannis exemplo, de quo hoc capite Cantacuzenus, planum testatumque redde-

cathodram evehere. ille sic eos refellit : Si alioqui A *προσθεῖς· καὶ διετέλεσέ γε κάκει πρὸς τὰ τοιαῦτα*  
ad hanc functionem idoneus et habilis sit, hoc ei *μάλιστα εὐδοκίμων· καὶ διὰ τοῦτ' ἀπέλαυε τῆς β-*

Jacobi Gretseri notæ.

reitur, ut etiam ex primo responso Jeremiae patriarchæ Constantinopolitani ad Wirtenbergenses. Multum tamen differunt Græci ab illis qui Evangelicarum nomen hodie sibi arrogant, quæ discrimina speciatim enumeranda sunt, ne isti nostri libidinem suam Græcorum licentia honestare et excusare tentent. Ac primo apud Græcos piarulum censetur, si monachus uxorem ducat, aut cum ducta consuetudinem habeat. Par scelus si monialis nubat. Ὁ δὲ ἐπαγγελιάμενος παραβενεῦσιν, inquit Jeremias patriarcha. *παρβενεῦτω, καὶ ἀδείαν αὐτῷ γαμεῖν μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν οὐ παρέχομεν. Οὐδέ, γὰρ θεὸς τὴν γέτρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτον, καὶ στρασεῖς, εὐθετό; ἔστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἄν δὲ τι παθῆ ἀνθρώπων, σφραγίζομεν διὰ μετάνοιαν καὶ ἱερολογήσεως, καὶ λοιπῆς νακοπαθείας, καὶ ἀπογῆς κακῶν ἀποπέμπομεν. καὶ τὸ εἶπε; τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀποδοκιμάζει αὐτόν· Ille autem, qui semel virginitatem professus est, virgo permaneat, nec jam illi ullam amplius licentiam post votum susceptum nubendi damus. Nemo enim mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, idoneus est consequendo caelesti regno. Si vero huic humanitus quid contigerit, hunc ecclesiastica disciplina coercemus, ac ad moderationem vitæ, per pœnitentiam, atque confessionem, carnis item mortificationem, ac omnem vitæ continentiam, revocamus, ac veluti lustratione quadam exptimus, nihil dubitantes misericordiam benignissimi Dei humane ejus infirmitati non defuturam. Hæc Jeremias patriarcha. Immane quantum a Græcis hac in re distent, qui a Romana Ecclesæ secessionem fecerunt, quibus nihil usitatis, quam monachorum et monialium inupte nuptiæ, nec forte mirum, cum tota illorum doctrina ex hujusmodi nuptiis sit progenerata, cujus pater monachus, mater monialis.*

Secundo, Græci nullum ad episcopi dignitatem evehunt, nisi aut callibem, aut talem, qui conditioni uxoris renuntiet. Quocirca cum episcopi uxorem ac liberos presbyteri hujus magno domestico obijcerent, tanquam impedimenta ad patriarchæ honorem obtinendum, respondit domesticus, fore ut patriarcha creatus, uxori valeat. At hæretici superintendentes, qui alicubi episcoporum quoque appellationem usurpant, tum primum ad hoc munus aptissimi existimantur, si uxorio jugo devincti sint, sobolemque numerosam in circuitu mensæ suæ numerent. Tertio, si quis celebs apud Græcos sacris ordinibus initiatur, expers thori vita porro quoque agenda est, imo dum spiritus regit artus. Si post ordinationem presbyter aut diaconus, aut subdiaconus uxorem duxerit, ejiciatur ex clero, et curiæ civilitatis, in qua clericus erat, cum bonis suis tradatur, inquit Justinianus, Novell. 123. Qui et Novella 6 : Si presbyter aut diaconus, aut subdiaconus postea ducat uxorem, aut concubinam, aut palam, aut occulte, sacro statim cadit ordine, et deinceps idiota sit. Nec in hoc conveniunt sectarii cum Græcis. Forte libentius se conformarent cum more quodam Græcorum, qui si non hoc tempore, olim certe in Græcia vigeat; nam ut testatur Humbertus Cenomanensis, Leonis noni ad Constantinopolitanos legatus, ordinandi prius interrogabantur num uxores haberent; si abnuerant, jubebantur ducere, et tum ad manuum impositionem reverti. Quæ forte consuetudo hodie desiit in Græcia, cum canon Trullanus, de quo postea, hoc non exigit, aut præcipiat. Mirum tamen non renovari hoc arvo ab illis, qui in Joviniani et Vigilantii disciplinam nomina sua dederunt, præsertim cum si non Nicolaum, unum ex septem primis diaconi, certe Vigilantium auctorem habeat. In quem sanctus Hieronymus :

*Episcopus sui sceleris dicitur habere consortes, si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli calibei credentes pudicitiam, imo ostendentes quam sancte vivant, qui male de omnibus aspicantur, et nisi prægnantes uxores viderint clericorum, infantesque de ulnis matrum vagantes, Christi sacramenta non tribuunt.*

Quarto, Græci nulli bigamo aditum ad sacros ordines patefaciunt. Quod eos qui alteram duxerunt uxorem, inquit Justinianus novell. 123, *sacri canones clericos esse prohibeant, sanctus Basilii his verbis docet : Eos qui nuptias iteraverunt, canon exclusit ministerio.* Hæretici a sua storum ministrorum chirotonia vix excludunt polygamum, uedum bigamum. Quinto, Græci olim, et nunc quoque, adegerunt ad professionem perpetuæ castitatis eum qui celebs ordines suscipere vellet. Si is qui ordinandus est diaconus, inquit Justinianus loco citato, *uxorem sibi junctum non habeat, non aliter ordinetur, nisi prius ab eo qui ipsum ordinat, interrogatus profiteatur, posse se post ordinationem, v. l. sine legitima uxore caste vivere : nequeunt eo, qui ordinat, ordinationis tempore diacono permittere, ut post ordinationem uxorem ducat. Sin vero hoc fiat, episcopus, qui id permisit, episcopatu deficiat.*

Sexto, apud Græcos, si uxor ante ordines ducta, post mariti ordines hinc excedat, alterum matrimonium inire nequaquam licet. In quo itidem a Græcis discedunt Lutherani nuptiatores : quorum præconibus meta nulla, consortes in thalamum adsciscendi.

Porro nos quem Græci ab alijsot sæculis servant, saniori et sanctori Græciæ inusitatus fuit; statim enim cum tradita et vulgata Christi doctrina, calbatus inter Ecclesiæ ministros invaluit. Nolo repetere, quæ hæc de re doctissime disputant Turrianus, lib. 11, *De dogmaticis characteribus verbi Dei*; et lib. 11, *Adversus Magdeburgenses* per canonibus apostolorum cap. 1 et 2; et lib. v ejusdem operis, cap. 12, et aliquot seqq. et in scholis super caput 15 lib. vi *Constitut. apostolicarum* Clementis Romani; Cardinalis Baroniæ, tom. 1 *Annal.* anno Christi 58, et tom. VIII, anno 692; et cardinalis Bellarminus lib. 1 *De clericis*, cap. 19 et seq. Nos contenti erimus uno vel altero testimonio, quo planum fiat, quid in Ecclesiæ lege et consuetudine receptum fuerit. Audiamus ergo sanctum Hieronymum, qui postquam recensisset, qua mente essent episcopi, Vigilantii fermento infecti, nulli præterquam conjugato clericatum impertire consueti, mox subjungit : *Quid facient Orientis Ecclesiæ, quid Egypti et sedis apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desierunt.* Et ad Pammachium : *Episcopi, presbyteri, diaconi; aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in ætrium pudici.* Sanctus Epiphanius hæresi 53 : *Adhuc viventem et liberos gignentem unius uxoris virum Ecclesiæ non suscipit, sed eum, qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, diaconum, et presbyterum, et episcopum, et hypodiamonum; maxime ubi sinceri sunt canones ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros, et diaconos, et hypodiamonos; at hoc non est juxta canonem, sed juxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit.*

Nicæna synodus : Ἀπηγόρευσε καθ' ἑαυτὸν ἡ μεγάλη σύνοδος μήτε ἐπισκόπων, μήτε πρεσβυτέρων, μήτε διακόνων, μήτε ὄλων τῶν κλήρων τὴν ἐξέσιναι συνεύσακτον ἔχειν, πλην ἢ ἀρα μητέρα, ἢ υἱά, ἢ ἀ μὴνὰ πρόσωπα ὑποψίαν διαφεύγει. Hunc canonem citat Justinianus, Novell. 123. Qui Latine sic redditur a Turriano : *Prohibuit in universum magna*



αὐτῶς εὐμενέας· βασιλεὺς δὲ ἐπῆρει τε τὸν λόγον καὶ ἐπιχειρήσειά εἰλεγειν εἶναι εἰ γε ἀνυσθῆναι δυνατόν. Ὡς δὲ τοῖς λοιποῖς ἀρχιερεῦσι τὸν περὶ τοῦτου προσήγωνα λόγον, οἱ μὲν εὐθὺς ὡς περὶ ὄπλ συνθήματος πάντες ἀπωθῶντο, καὶ οὐδὲ θηλείοντο τῶν περὶ τοῦτου λόγων.

A impedimento non futurum, quandoquidem illo se penitus extricabit. Tandem cœtu soluto quemque redire domum, et non parum defatigatos, corpus recreare jussit; iterumque super eadem deliberatione concilium indixit. Illi domos redeunt M-

Jacobi Gretseri notæ.

synodus, ut neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli prorsus clerico liceret habere concubinatam mulierem, nisi forte matrem, aut sororem, aut materteram, aut avitam, aut eas solum personas, quæ ab omni suspitione aliena essent. Quidam vertunt illud concubinatam extraneam; nonnulli, subintroductam; alii introductam; alii ascititiam. Turrianus aliquando ad verbum, cointroductam. Item absolute, mulierem, et quidem quæcumque, exceptis his quas canon excipit. Antiocheni enim (quorum vocem canon Nicænus usurpat) quælibet mulieres, sive uxores, sive non uxores libere et familiariter non sine suspitione consuetudinis illicitæ cum viris versantes vocant συνεσάχτους, ut ex Eusebio lib. vii *Histor. ecclesiast.*, cap. 23, liquet, quæ inde hoc nomen adeptæ videntur, quod in eodem conclavi aut cella cum viris versentur, quas synodus Ancyrana nominat συνερχομένας, hæc est, congregatæ, eujusmodi sunt, quibus ministrandi gratia ingredi licet, quocumque dominus domus ingreditur, et cum eo simul ire per omne conclave domus. Frustra ergo est cum sua explanatione Balsamon, qui in scholiis ad tertium canonem Nicænum, συνεσάχτους tantum restringit ad mulieres non uxores, cum canon loquatur de omnibus. Plura Turrianus Idem de cælibatu ministrorum Ecclesiæ decretum quoque est in aliis synodis, ut in Eliberitana, Arelatensi, Agathensi, Turonensi prima et secunda, etc., quæ omnes synodi non novum morum introduxerunt, sed veterem ab apostolica traditione manent in denuo sauxerunt: semper enim synodis hoc curæ fuit, ne, ut inquit Vincentius Lirinensis, aliquid posteris traderent, quod ipsæ a patribus non accepissent, utque non solum in præsentem rem bene disposerent, verum etiam post futuris exempla præberent, ut et ipsi scilicet sacratæ vetustatis dogmata colerent, profanæ vero novitatis adinventâ damnarent.

Cæterum hodierna Græcorum consuetudo fluxit a pseudosynodo, quam Græci vocant πενθέκτην, Quintæctim, in mine novo et monstruoso, ut ipsa appellatio monstrum synodi, non synodum indicet: eujus architecti et auctores carni fibulam laxarunt cum sempiterno Græciæ dedecore, facta conjugatus ordines accipiendi, et conjugio imito, etiam post initiationem utendi potestate, contra tot sæculorum consensionem, et ab apostolis derivatam consuetudinem. Nimirum ubi decrevit virtus, ut tunc fiebat in Græcia, eo irrepit venus. Est autem canon (decimus tertius inter Trullanos) quem hæc de re considerunt, plenus inscitia et mendaciis, ut Baronius luse demonstrat, tom. VIII. Si enim ideo ministri Ecclesiæ debent esse mariti, quia honorabile conubium in omnibus, et thorus immaculatus; item, quia, quod Deus conjunxit, ab homine non est separandum; denique, quia Aposto us monet, ut qui uxorem habet, solutionem non querat, cur non patiuntur iidem Trullani legislatores, ut episcopi aut monachi uxores retineant? Si nihil in sacras litteras committitur, quando episcopi et monachi a conjugibus sejunguntur, cur sacrilegium sit, si mariti a sacris ordinibus repellantur, aut si admissi sunt, a matrimonii usu abstinere jubeantur, et pœnis quoque ecclesiasticis, si ita necessitas exigat, compellantur? Verumenimvero perpulchram profecto hujus impuri canonis et moris rationem reddit Jeremias patriarcha: Non ignora-

mus, inquit, turpitudinis germina multa suscipi inter eos, qui sacerdotes uxores accipere prohibent. Quæ ratio, si quid valet contra cælibatum sacerdotum, valebit etiam contra cælibatum episcoporum, monachorum, et eorum qui mortua uxore, cælibem vitam agere coguntur apud Græcos, sive sint sacerdotes, sive diaconi, sive subdiaconi. An isti ex carne et sanguine non sunt commentati? Si isti sine hujusmodi maculis castam integramque vitam vivere queunt, cur non et illi, qui recens ad sacerdotis, diaconi aut subdiaconi officium accedunt? An non et his, si in flagitia labantur, adhibere licet ea medicamina, quæ castitatem professis adhibere iste Jeremias refert, nosque supra commemoravimus. *Episcopum nullam omnino mulierem habere, aut cum ea habitare concedimus*, inquit imperator Justinianus, Novell. 123, *sed si id minus comprobasse visus fuerit, episcopatu deficiatur. Ipse enim seipsum episcopatu indignum demonstrat.* Cur hoc vel similia emplasmate non curant iidem Græci suos sacerdotes, diaconos, et subdiaconos, si quando extra honestatis limites evagentur? Si Græci totam antiquitatem respuebant, par saltem erat, ut audirent suum Justinianum, qui mentem suam de cælibatu ministrorum Ecclesiæ, diu ante Trullani conciliabuli tempora explicarat his verbis, Novell. 6: *Nihil sic in sacris ordinationibus diligitur, quam cum castitate viventes, aut cum uxoribus non cohabitantes, aut unius uxoris virum, qui sive fuerit, sive adhuc sit, et ipse castitatem eligat secundum divinas regulas, primum principium et manifestum fundamentum residuæ virtutis constitutum.* Sed venter aures non habet, multo minus libido; et forte patrocinium a Justiniano quærent, etsi imprudenter, ne dicam impudenter. Nam Photius in *Nomocanone* titulo 8, hæc ex *Novellis Justiniani* sanctionem citat: *Nullus clericus, qui uxorem non habet, habeat in domo sua introductitiam, præterquam matrem, et filiam, et sororem, et alias non suspectas;* ubi imperator in iure videtur, esse clericis matrimonium permittitum, quandoquidem monet, ut qui uxores non habent, ab ἐσάχτους abstineant. Quo ipso existimare quis posset, ab eo significatum, clericos, si voluissent, potuisse uxores ducere. Verum si quis integra verba Justiniani, non ut a Photio decurtata sunt, consideret, aliam longe mentem Justiniano fuisse intelliget. Verba edicti hæc sunt, Novell. 123: *Τοῖς δὲ πρεσβυτέροις, καὶ διακόνοις, καὶ ὑποδιακόνοις, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν κλήρῳ τεταγμένοις μὴ ἔρως γαμετὰς κατὰ τοὺς θεοὺς κανόνας ἀπαγορεύομεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τῆς τῶν ἁγίων κανόνων δύσαμιν γυμνακὰ τινα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπέσχεον ἔχειν. Presbyteris, diaconis, subdiaconis, et omnibus aliis in clerum ascriptis, qui secundum divinos canones uxorem non habent, interdiximus et nos, ex sacrorum canonum præscripto, ne mulierem introductitiam domus sue habeant, excepta matre, etc.* Quo loquendi modo manifeste docet imperator, presbyteros, diaconos, subdiaconos cælibem vitam agere debuisse, sacris canonibus id ita præcipientibus: licet nonnullis ex clericorum numero nuptiæ permissæ essent, lectoribus nimirum et cantoribus, de quibus apostolorum can. 23, vel juxta aliorum divisionem, 26, et ipsemet Justinianus, Novell. 6 et 123, qui mulierem, quam Nicæna synodus vocat συνεσάχτων, eadem notatione ἐσάχτων appellat, eoque vocabulo idem, quod Nicæna synodus intelligit.

gnus domesticus imperatori exponit, et quæ ipse A ut episcopis persuaderet, dixerit, et quomodo illi contradixissent, postremoque convenerit, ut altero caetu super eadem questione coirent.

λων Χριστοῦ ναῶ· καὶ καταστάς εἰς λόγους, ἐπεχειρεῖ πείθειν, ὡς δεῖ τὸν πρεσβύτερον Ἰωάννην ἐπὶ τὸ πατριάρχην δέχεσθαι ψηφίζεσθαι· οἱ δ' ἀντεπεχειροῦν, ὡς εὔτε δίκαιον, εὔτε λυσιτελεῖ, ἂν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἴη τοῦ Θεοῦ. Πολλῶν δὲ ἐξεκατέρου μέρους λόγων εἰρημένων, τέλος ἀνέστησαν ἀσύμφωνοι ταῖς γνώμαις, τῶν μὲν, οὐδαμῶς οἰσμένων εἶναι ἀνεκτὸν, τὸν ἐπιτοῦς τοῦ βίου πράγμασι συνισχημάτων, καὶ γυναικὶ καὶ τέχνῳι συνοικοῦντα, εἰς τὸν ὑψηλότερον τῆς διδασκαλίας ἀνάγειν θρόνον· τοῦ δ' ἀντεπεχειροῦντος ὡς οὐδὲν ἂν εἴη τοῦτο κώλυμα κατὰ πάσας ἀποστραμμένου ἂν· τὰλλα ἱκανό, τε καὶ ἁρμόζων πρὸς τὸ ἔργον ἦ. Τέλος δὲ ὁ μέγας δομῆτικος τὴν ἐκκλησίαν διαλύων, νῦν μὲν ἕκαστον ἐκέλευεν οἴκαδε ἀπελθόντα, ἀναπαύλης τυχεῖν οὐκ ὀλίγον πόνον ὑπομείναντας· αὐθις δὲ συνελθόντας περὶ τῶν αὐτῶν ποιήσασθαι τοῦς λόγους. Οἱ μὲν οὖν ἕκαστος ἐπ' οἴκου διελύοντο. Ὁ μέγας, δὲ δομῆτικος, ἀπήγγελλε τῷ βασιλεὶ ἐλθόν, ὅσα τε λέξει τοὺς ἀρχιερέας πείθειν ἐπιχειρῶν, καὶ ὧν παρ' αὐτῶν ἀκούσειεν ἀντιλεγόντων· καὶ τέλος, ὡς συνταθείη καὶ δευτέραν ἐκκλησίαν συναθροῖσαι τοῦτου ἕνεκα.

**265** Post decimum itaque diem in eodem templo omnibus jam ejus jussu congregatis, non iisdem usus est argumentis, cum se nihil consecuturum sciret; sed unum potissimum voluit per cuniculum eorum animis obreperet; sic enim aiebat: Sua-dere quemquam Joannem presbyterum in sedem patriarchicam extollendum, ne sibi quidem placere, qui ipsis summopere gratificari vellet: et ad nihil quod quidem eorum animis injucundum esset, quodque nollent, cogere. Considerandum vero, an is alius Ecclesie pastor merito creetur, quod quominus fiat nihil omnino vetare, quaudiu in sacerdotium commissum piaculum nemo illi obiectare possit. At episcopi non praevidentes quorsum ille collinaret, neque hoc cogitantes, suis se laqueis irretitum iri, libenter istuc audierunt, rati se jam vicisse: suffragiaque extemplo inierunt, ut Joannes Thessalonicensis hierarcha crearetur. Ut omnes sententia congruerunt, etiam chirographo decretum suum eos confirmare voluit. Illi decretum statim conscripserunt. Quod simul in manibus habuit: Pulchre, inquit, decenterque factum, et vobis in circo amplas ago gratias. Velim autem mihi dicatis, si imperator sic loquatur: Si episcopis re diligenter perpensa, et praestito quod debent officio visum est Joannem presbyterum in collegium episcoporum asciscere, nullaue causa apparuit, quae impedire posset: sed ab omnibus concorditer sacra liturgia dignus est judicatus, cur non etiam me volente ad patriarchicum thronum ascendat? Si hoc, inquam, dixerit, quid respondimus, quæso, aut quod velum honeste obtendemus? Docentis licet. Cum illi, satis esse, quod decreto suo effecissent, ut Joannes Thessalonicensis, aut alterius Ecclesie episcopus, non autem patriarcha, institui posset: Hoc, inquit domesticus, demonstrare oportet. Si enim patriarcha aliquam aliam gratiam, virtutemve ex caelestium donorum promptuario accipit, quam aliis antistibus accipere non licet, valeret aliquid oratio: si autem secus est, omnesque et majorum et minorum urbium episcopi aequaliter gratiae participes sunt

Μετὰ δεκάτην δὲ ἡμέραν αὐθις ἐκέλευεν ἀθροῖζεσθαι ἐν τῷ αὐτῷ ναῶ· καὶ ἐπειδὴ πάντες ἠθροισμένοι ἦσαν, οὐκέτι μὲν ἐκ τῶν ὁμοίων ἐπεχειρεῖ πείθειν, ἤδει γὰρ οὐ πείσων, ἀλλ' ἐξ ὧν μάλιστα ἤμετο ὑποκλιέσθαι τὴν πειρῶ αὐτοῖς. Ἔφη γὰρ τὸ μὲν περὶ Ἰωάννου τοῦ πρεσβυτέρου πείθειν εἰς τὸν πατριάρχικον ἀνάγειν θρόνον, οὐδ' αὐτῷ δοκεῖν εἶναι δεῖν, μάλιστα βουλομένου τὰ κατὰ γνώμην αὐτοῖς ποιεῖν, καὶ μηδὲν ἀτρεῖς μὴτ' ἀβούλητον προσαναγκάζειν· ἐτίρας δὲ ἐκκλησίας σκεψασθαι εἰς δίκαιον προστάτην ἀποδείξαι· πάντως δὲ οὐδ' ἂν εἴη τοῦ τοιοῦτου κώλυμα ἔω; ἂν μηδεὶς αὐτῷ ἐξη περὶ τῆς ἱερωσύνης ἔγκλημα ἐπιαναγκεῖν. Οἱ δὲ μηδὲν τῶν μελλόντων ὑποπεύσαντες, μηδὲ τοῦτο ἐνοήσαντες, ὡς τοῖς σφετέροις αὐτῶν ἀλώσονται βρόχοις, αὐτοὶ ἡδέως τε ἐδείξαντο τοὺς λόγους οἰόμενοι κεκρατηκέναι, καὶ ἐπεψήφίζοντο προθύμως, Θεσσαλονίκῃ; ἱεράρχην ἀποδείξαι τὸν Ἰωάννην. Ἐπεὶ δὲ εἰς ἐν συνήθον ἅπαντες ταῖς γνώμαις, ἐκέλευε γράμμασι τὰ ἐψηφισμένα ἐπιθεβαῖν· οἱ δ' ἔγραψον τὸ ψήφισμα αὐτίκα. Ἐπεὶ δ' ἐν χειρὶ τοῦτου εἶχεν ὁ μέγας δομῆτικος λαβὼν, τοῦτο μὲν, εἶπε, καλῶς καὶ ἡ προσήκεν ἐγεγόνει· καὶ χάριν ἂν ὑμῖν εἰδείην καὶ αὐτὸς τοῦτου ἕνεκα πολλήν. Πυθέσθαι δὲ ὑμῶν βούλομαι ἐκεῖνο· ἂν ἐρηται ὁ βασιλεὺς ὅτι εἰ τοῖς ἀρχιερεῦσι πολλὰ σκεψασμένοις καὶ τὰ δίκαια ποιούσιν, ἔδοξε τὸν πρεσβύτερον Ἰωάννην ψηφισθαι ὀρχιερέα, καὶ οὐδεμία τις ἐφάνη αἰτία κωλύσαι δυνατή, ἀλλὰ πᾶσιν ἔδοξε ἐμοῦ ψήφῳ κοινῇ τῆς ἱερᾶς ἀξίας λειτουργίας ταυτησίαν, αὐτῷ ὅτου μὴ καὶ πρὸς τὸν πατριάρχικον ἐμοῦ βουλομένου ἀναχθεῖν θρόνον; ἂν ταῦτα λέγη. τί ἐροῦμεν; ἢ τίνα εὐπρόσωπον ἀπολογίαν ἀποδώμεν ἂν, διδάξατε αὐτοί. Τῶν δὲ φασμένων, ὅτι Ἐπειδὴ τὸ ψήφισμα ἐπὶ τοῦτο: ἐποίησάμεθα, ὅτι Θεσσαλονίκῃς μὲν ἦ τις ἄλλης Ἐκκλησία; ἡγεμόνα δέχεσθαι τὸν Ἰωάννην, πατριάρχην δὲ μὴ. Οὐκοῦν ἔδει, εἶπε, καὶ ἀνάγκην τινὰ προσεῖναι τῷ λόγῳ. Εἰ μὲν γὰρ ἄλλην τινὰ χάριν ἢ δύναμιν ἀνωθεν ἐκ ταμίου δωρεῖν δεχεται ὁ πατριάρχης ἢν οὐκ ἔξεστι λαμβάνειν καὶ τοῖς ἄλλοις ἱεράρχαις ἔχει· ἂν τίνα πρόφασιν ὁ λόγος; εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἔστι, πᾶσι δὲ ἐπίσης καὶ τῆς ἐλάσσονο, πόλει; ἐπισκόποις

μέτεστι δωρεάς, αὶ τιμὰ δὲ καὶ αὶ λαμπρότητες A (9) (e) : honor autem ac splendor sedium (f) penes imperatorem est, licetque ipsi parvæ urbis episcopatu dignum iudicatum ad majorem provehere (10), quid necesse est sine modo ita putidas solutisque faciles responsiones congerere ; viderique temere imperatorem offendere, 266 in quibus non solum non contradicere, sed nec paulum adversari, verum quæ ei ut a justitia et recta ratione non adeo abhorrentia, probantur, decernere oportet? De me nihil dico, si quis honos mei vestrum tangit animum. Hæc ubi profatus est, etsi

Jacobi Pontani notæ.

(9) Potestate ordinis pares sunt omnes episcopi, non jurisdictionis : ea enim metropolitanus episcopus, et patriarcha utrisque antecellit.

(10) Nimum auctoritatis dederunt imperatori episcopi et patriarche Græci, postquam se ab Ecclesia Romana abruperunt et illi delata sibi po-

testate usi sunt egregie. Patet per omnes historias Byzantinas ista subjectio, et quædam indigna profecio servitus, quam volentes suis imperatoribus servierunt. Ne itaque mireris, si et apud hunc ejus rei exempla videas.

Jacobi Gretseri notæ.

(e) Quod Cantacuzenus ait, omnes episcopos pares esse gratia, id accipi debet de gratia et potestate late ordinis, non jurisdictionis : quia alios esse majores certum est et in ubitatum apud omnes illos, quibus ecclesiasticæ hierarchiæ gratia respecti sunt.

(f) Cum legis honorem splendoremque sedium penes imperatorem esse, et licere parvæ urbis episcopatu dignum iudicatum ad majorem provehere, id ne mireris : postquam enim Græci a Romani pontificis obedientia se subtraxerunt, omnia suo imperatori per adulationem detulerunt, et pro jugo leni et levi Romanæ Ecclesiæ, cervicibus suis ferream asciverunt. Semel enim in hanc provinciam imperatores admissi, nihil in ecclesiasticis, inque ipsos patriarchas sibi non permisere, quod testantur tot constitutiones Græcorum imperatorum de rebus ecclesiasticis, et commentarii Balsamonis in *Nomocanonem* Photii, et in canones conciliorum, omnesque historici, quotquot post natum dissidium a Latinis res Græcicæ litterarum monumentis commendantur. Quocirca arbitrato suo episcopos ponebant, deponebant, reponebant, transferabant, et in ordinem, quoties collibitum erat, religebant : privilegia et immunitates, titulos et dignitates augebant, minuebant, tollebant, ipsarumque diocæson fines ampliabant, aut contrahabant liberrime sine ullius metu aut reverentia : ipsisque Constantinopolitanæ Ecclesiæ presertim exiguum sane honorem habebant; id vel hinc colligas, quod, ut inquit Innocentius tertius cap. *Solutæ*, extravag. De major. et obed., illos juxta *scabellum pedum suorum in sinistra parte sedere aut jacerebant, aut permittebant; cum, ut inquit Innocentius, alii reges et principes archiepiscopis suis (sicut debent) reverentes assurgant, et eis juxta se venerabilem sedem assignent.* Quid quod et patriarchale pedum seu scætrum ex manu imperatoris accipiebant, et tantum non ab iisdem consecrabantur; ut planum, ex Curopalata, qui in libello *De officiis vultæ Constantinopolitanæ, περι προβλήσεως, de patriarchæ designatione seu inauguratione ab imperatore fieri solita copiose scribit : quem et ait traditioni τοῦ δικανίκου, seu sceptri patriarchalis hæc solemnia verba adhibuisse : Ἡ ἁγία Τριάς διὰ τῆς παρ' αὐτῆς δωρεῶσεως ἡμῶν βασιλείας προβαλλεται σε ἀρχιεπισκοπον Κωνσταντινουπόλεως; νέας Ῥωμαῖς, καὶ οἰκουμένην πατριάρχην. Sacrosancta Trinitas per imperium nobis concessum, constituit te archiepiscopum Constantinopolitanos, novæ Romæ, et œcumenicum patriarcham. Ita quousque a Romano pontifice tanquam ab univer-*

sali Christi vicario, pastorumque pastore accipiendum erat, accipere coacti sunt (in pœnam, opinor, conflati schismatis) ab imperatoribus, qui dabant, quod dare nequibant : et quia ad ovile reverti non nuerunt, adhuc in longe magis duros et immites initiatores inciderunt, in ipsos inquam truculentissimos Turcas, a quorum tyranno primus post captam Constantinopolim *δικανίκιον*, hoc est, pedum episcopale accepit Genadius patriarcha : et hæc etiam tempestate nullus patriarcha munus obire potest, nisi prius *γροσόβουλλον*, seu, ut vocant hodierni Græci *παράτιον*, hoc est, diploma et litteras confirmationis et potestatis ab impio imperatore impetraverit : nec impetrat nisi largo *Πεσεσιό* (hoc enim nomen esse tributo, quod a novo patriarcha initio sæe functionis in a rariu Turcicum inferri debet) comitatus veniat eis τὸ *δικανίη*, ad senatum Turcicum, tum astitus a tyrannum, imo et ad osculum manus patet, grandi scilicet beneficio, tum præclarus ille mystagogus dat patriarchæ *πάσαν ἐξουσίαν καὶ δεσποσίαν εἰς πάντας τοὺς ἐσθελίς Χριστιανούς, ἱερομένους καὶ λαϊκοὺς. Omnem potestatem et auctoritatem in omnes pios Christianos clericos et laicos* ut pro itum est in historia quadam mistobarbara de patriarchis Constantinopolis Turco Græciæ inserta. Ex eodem fonte manavit, ut imperatores episcoporum synodis præsiderent, primique subscriberent (cujus aliquot exempla in hac nostra historia extant) a v r us omnem antiquitatis morem, et cujusvis recte sentientis rationem. Quid enim indecens, quam ut ovis pastoribus præsit? Quantum distat istorum arrogantia a Magni Constantini submissione, qui in concilio Nicæno sedere noluit, nisi in sede humiliori, quam essent episcoporum scellia : nec nisi episcopis annuentibus, ut colligitur ex Theodor. to, lib. 1, cap. 7 *Histor. ecclesiast.* et ex Eusebio lib. 11 *De vita Constantini.* Item Constantinus post omnes episcopos subscripsit, ut testatur Basilius imperator in fine octavæ synodi. Quam igitur degeneres Græci posteri a Constantinopoleos conditore Constantino, qui, proh nefas! imperatricibus quoque hunc presertendi honorem in conciliis detulerunt. Non longe abundum est; sub finem libri tertiæ suæ Historiæ subministrat nobis Cantacuzenus præclari hujus facti præclarum specimen. Sed supervacaneum fuerit pluribus de hoc argumento disserere velle. In promptu est Bellarminus, qui copiose docet, cujus sit præsidere conciliis, et quis hæcenus quoque præsedere, libro primo de concil., cap. 19 et 20, ut et illud, cujus sit congregare concilia, cap. 12 ejusdem libri.

vix, tamen suis se pennis captos intellexerunt (11), decretaque revocari non posse; et inter se ut circumducti aspiciebant. Nihilominus, quamvis inviti, Joannem patriarcham renuntiabant, cum ante magnus domesticus, et cum singulis seorsum, et cum omnibus commuaiter mulum egisset, flexissetque hos, quia prius propenso erant in illum animo: illos, quod et ipsi ejus, utpote summi rerum præsidiis, ope indigerent, et in futurum sibi ejus amicitiam conciliarent. Hoc igitur modo Joannes contentione magni domestici patriarcha decretus, (quod sine eo nullus potuisset) pauloque post consecratus est.

πρὸς αὐτούς, μόλις μὲν, νουὺν δὲ ὁμοίως ἔσχον, ὡς τοῖς οἰκείοις ἐάλωσαν περὶς, καὶ ἀναλύσαι οὐκ ἔστι τὰ ἐψηφισμένα· καὶ πρὸς ἄλλήλους μὲν ἐώρων ὡς ἠπατημένοι· ὁμοίως δὲ καὶ ἄκοντες ἐπεψηφίζοντο τὸν Ἰωάννην πατριάρχην, πολλὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου πρότερον καὶ πρὸς ἕκαστον ἰδίᾳ καὶ πᾶσι κοινῇ διελεγμένοι καὶ περὶοντος, τοὺς μὲν, ὅτι ἦσαν εὖνοι πρότερον αὐτῷ, τοὺς δ' ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐδέοντο αὐτοῦ τοῖς πράγμασιν ἐφραστηκότος, τὴν εἰς τὸ μέλλον οἰκείωσιν προμνωμένοι· αὐτοῖς. Οὕτω μὲν δὴ ὁ Ἰωάννης σπουδῇ πολλῇ τοῦ μεγάλου δομεστίκου πατριαρχῆς ἐψηφίσθη, οὐδενὸς ἂν ἐτέρου πείσαντος, εἰ μὴ αὐτὸς παρῆν, καὶ ἐχειροτονήθη μετὰ μικρόν.

## CAPUT XXII.

*Persæ prædones occiduntur, fugantur, capiuntur. Pars his auditis in orientem refugit. Syrgiannes contra domesticum conjurationem facit. Aequanimitas domesticæ. Zampiaso Syrgiannem apud imperatorem accusat; ille infuciatione se defendit.*

Imperator postquam Byzantii diu satis mansisse sibi visus est, Thraciæ urbes obire instituit. Quod dum facit, nuntiatur equitatum Persicum transito Hellesponto bipartito divisum, alios circum urbes Cisson, Polybotum, Aconiten, urbes Thracias, agros depopulari; alios Rhædestum invadere. Eo quanta poterat coacta manu opitulatum occurrit, collatoque pede, prædones illos vincit, paucisque fuga se eripientibus, cæteros partim interfecit, partim capit. Pars altera apud Polybotum, audiens imperatorem captis sociis in se movere, statim cum præda et captivis in orientem trajecerunt, atque ita imperator iis frustratus est Syrgiannes porro dux Occidenti a magno domestico præfectus, cum imperator ægrotaret morbo illo gravissimo, amicum præ se ferebat animum, et agebat gratias. Quo jam sospite, ut didicit, domesticum sibi magistratum abrogare voluisse, sed imperatorem intercessisse (quod tamen falum et commentitium erat) omnium beneficiorum, quibus fuerat **267** ab ipso affectus, obliterata memoria, et ira impotenti subactus, sodalitiū contrahere ac parare cœpit; existimans, si ex amicis plurimis servisque domesticis sufficientem numerum conflasset, futurum ut magnus domesticus, quando vellet, incommo- dare sibi non posset. Hoc igitur illi tanto studio erat, quanto maximo poterat, arcano tamen, et familiarissimis tantum consciis. Ac latuit quidem res ad tempus ignorata, donec a quodam de illis magno domestico patefacta est. Qui quamquam Syrgiannem ingrattissimum meritorumque immemorem judicaret, nihilominus soltam in malis æquabilitatem atque constantiam servare stu-

Β Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἡ κατὰ Βυζάντιον αὐτῷ διατριβὴ εἶχεν ἱκανῶς, ἐξῆει πρὸς τὰς κατὰ Θράκην πόλεις· ἔνθα διατρίβοντι ἡγγέλθη ὡς τὸν Ἑλλησποντιν διαβάσα στρατιὰ Περσῶν ἰππικὴ, καὶ εἰς δύο διατρεθείσα, οἱ μὲν αὐτῶν περὶ Κισσὸν καὶ Πολύβοτον καὶ Ἀκονίτην, πόλεις Θρακικὰς, ἐπαρχόμενοι δηροῦσιν· ἡ δ' ἐχώρησε πρὸς Ραιδεστόν. Συναθροίσας δὲ στρατιάν ὅσῃν μάλιστα ἐνῆν ἐπὶ Ραιδεστόν ἕξω; ἐβοήθει· καὶ συμβαλὼν τοῖς τὰ ταύτη χωρὶα ληϊζομένοις; ἐκράτησε μάχῃ, καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτεινεν αὐτῶν, τοὺς δὲ ἠνδραποδίσαστο, διαδράντων τιῶν εὐαριθμητῶν. Ἡ δὲ κατὰ τὸ Πολύβοτον ἑτέρα μοῖρα τῶν Περσῶν πύθομενοι ὡς βασιλεὺς τοὺς ἐτέρους ἀνδραποδισάμενος χωρεῖ καὶ κατ' αὐτῶν, τὴν λεῖον τάχιστα καὶ ὅσοι ἦσαν αἰχμάλωτοι λαβόντες, ἐπειραιώθησαν πρὸς ἕω. Βασιλεὺς δὲ ἐλθὼν, ὑπέστησεν αὐτῶν. Συργιάννης δὲ ἐσπέρας στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἐπιτραπέζι, ἠνίκα ὁ βασιλεὺς ἐνόσησε τὴν νόσον ἐκείνην τὴν σφοδρὰν, πρῶτα μὲν ἐδόκει εὖνος εἶναι, καὶ χάριτας ὠμολόγει· ἔπειτα ὡς ἐπέθετο ὡς βαίαντος ἀπὸ τῆς νόσου βασιλέως, ὄρμητο μὲν ὁ μέγας δομεστικός αὐτὸν παραλύειν τῆς ἀρχῆς, ἐπέσχε δὲ ὁ βασιλεὺς, ψευδῶς οὕτως εἰρημένου, τῶν μὲν προτέρων ἀγαθῶν, ὧν ἦν παρ' αὐτοῦ τετυχηκῶς, οὐδενὸς μεμνημένος ἦν, ὀργῇ δὲ φερόμενος πρὸς αὐτὸν διὰ τὰ εἰρημένα, ἐταρείαν ἤρξατο συναθροίσειν, καὶ ἑαυτῷ περιποιεῖν· οἰόμενος, ὡς ἐὰν δύναμιν ἑαυτῷ ἐκ φίλων μάλιστα πολλῶν καὶ οἰκετῶν συστήσεται ἀρκοῦσαν, οὐ δυνήσομένου τοῦ μεγάλου δομεστίκου κακῶς αὐτὸν ἔταν βούληται ποιεῖν. Τοῦτο μὲν οὖν ὡς μάλιστα ἐνῆν ἐσπουδάξω αὐτῷ, ἐν ἀπορρήτῳ δὲ καὶ τῶν μάλιστα οἰκαιοτάτων συνειδότην. Καὶ διέλαθέ γε ἀγνοοῦμενος

## Jacobi Pontani notæ.

(11) Suis se laqueis irretire sæpius legi; suis pennis se capere, nunquam. Forsitan hoc vult, quemadmodum aviculæ dum viscatis virgis insident, quo magis alarum concussu se laborant eripere, eo magis etiam ipsis pennis implicatæ hærescunt: sic istos episcopos suo ipsorum sermone

contra se tulisse suffragium, dum Joannem Constantinopolitanum episcopum esse noluerunt, Thessalonicensem fieri concesserunt, cum ordo episcopalis unus idemque sit, nec propter hanc vel illam sedem varie ur.

ἐπὶ καιρὸν· ἔπειτα ὑπ' αὐτῶν τινος τῶν συνειδῶτων τῶν μεγάλῃ δομῆστικῶ ἐμνησθῆ· καὶ κατέγνω μὲν πολλὴν αὐτοῦ ἀχαριστίαν καὶ ἀμνημοσύνην τῶν καλῶν· ὁμοίως δὲ σπουδάζων ἴσος εἶνα· ἑαυτῶ καὶ ὁμοίως ἐπὶ τῷ ἀτρεπτος μένειν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς, οὕτε ἐβουλεύσατο αὐτῶ τι δυσχερὲς, οὕτε ἐφραστο, ἀλλὰ τὰ τε ἄλλα ἦν προσκεκρουκῶς αὐτῶ οὐδὲν, καὶ τῆς ἐσπίρας τὴν ἀρχὴν ἐφ' ἱκανὸν παρῆγε χρόνον ἄρχειν· ὁ δ' ἔτι μᾶλλον βουλόμενος βεβαίους αὐτῶ τοὺς φίλους εἶναι, καὶ ὄρκους καταλάμβανε, καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ ὁμοίου παρῆγεν. Ἐγίνοντο δὲ οἱ ὄρκιοι ἐπὶ τοῦτο· Συργιάννην καὶ αὐτὸν τινὰ φίλους εἶναι βεβαίους καὶ μηδένα ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀνάγκης τὸν ἕτερον προδιδῶναι· ἂν δ' ἐνὶ γέ τῃ τελευτήσῃ τῷ τρόπῳ ὁ βασιλεὺς, μὴ ἕκαστον ὁ τι ἂν οἴηται δίκαιον καὶ λυσιτελὲς ποιεῖν, ἀλλὰ κοινῇ βουλευσαμένους ὁ τι ἂν δοκῇ Συργιάννην πράττειν, καὶ μηδένα ἀντιλέγειν, ἀλλὰ πειθεσθαι αὐτῶ ὡς τὰ κοινῇ συμφέροντα βουλευσομένῳ. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον· ἕστερον δὲ οὐκ ὀλίγῳ χρόνῳ διατρίβοντι βασιλεὶ κατὰ τὴν Χαλκιδικὴν τὴν ἐν τῇ Θράκῃ, συνῆσαν μὲν τῶν ἐν τῇ αἰεὶ πολλοὶ, παρῆν δὲ καὶ Συργιάννης· Ἀρσένιος δὲ Τζαμπλάκων ὁ μέγας παπίας παρελθὼν ἐπὶ τοῦ βασιλείως, ἐδίωκε τὸν Συργιάννην ἀπιστίας· διῆχυριζόμενος ὡς ἀπελέγξαι ἐπὶ τῇ δίκῃ. Συργιάννης δὲ εὐθὺς πρὶν βασιλεῖα φθίγγεσθαι τι, καταψεύδεσθαι τε ἐφασκεν αὐτοῦ Τζαμπλάκωνα, καὶ ἀποδείξει· παρέξειν τοῦ ψεύδους ἰσχυράς. Ὁ δ' οὐ δεῖν ἐφασκεν εἰκῆ λογομαχεῖν ἀλλήλοισι ἀντεπάγοντας τὸ ψεύδεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τῇ δίκῃ καταστάντας ἑκάτερον ὧν ἀξιοὶ παρέχεσθαι τὴν ἀποδείξεις· βασιλεὺς δὲ πρότερον μὲν ἠσῆχασεν ἐπὶ μικρὸν πρὸς τὰ εἰρημένα· οὐδὲ γὰρ ἦν πῶ πρότερον οὐδὲν ἀκηκοῦς περὶ Συργιάννη· ἔπειτα ἀχθῆσθαι μὲν εἶπε καὶ πᾶν πρὸς τοὺς τοιούτους λόγους· οὐ γὰρ βούλεσθαι αὐτῶ τοὺς ὑπάρχους, τοὺς μὲν ἀπιστίας φεύγειν, τοὺς δὲ διώκειν· ἀλλὰ πάντας τε αὐτῶ εὐνοῦς εἶναι, καὶ μηδένα μὴδ' ὑφ' ἐνὸς κατηγορεῖσθαι· ἐπὶ δὲ εἰρημαί τοιαῦτα, οὐθ' οὕτω· ἔχειν ὥστε πᾶν πιστεύειν δεῖ, οὐθ' ὥστε ἀπιστεῖν, ἀλλὰ βασιλεὺς τὸ πρᾶγμα δόντας, τάληθες ἀνερευνᾶν. Ἐβόχουμι δὲ Τζαμπλάκωνα παρῆχθέντα μᾶλλον τὰ μὴ ἔντα λέγειν, ἢ σὲ τοιούτους οἷσι· αὐτὸς φησιν ἐνέχεσθαι κακοῖς. Συργιάννης δὲ ἔδειτο βασιλείως μόνον τῶν δικαίων τυχεῖν, καὶ μὴ διὰ συκοφαντίαν ἐρήμην ἀλῶναι· τοὺς δὲ ψεύδει· τουτοῦσι καὶ πεπλασμένους· λόγους, ἠγείσθαι τε μηδὲν, καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ ὁ περ εἰσι· βράδιως ἀποδείξειν. Βασιλεὺς δὲ καὶ αὐτὸς ἐφασκε κατὰ γνώμην αὐτῶ εἶναι μᾶλλον ἀπολύσασθαι τὰς κατηγορίας καὶ μὴδ' ἐπὶ μίᾳ αὐτῶν ἀλῶναι ἀληθῶς· ἀδικον δὲ ψῆφον οὐκ ἂν ποτε αὐτῶ ἐπενεγχεῖν, οὐ μόνον ὥσπερ νῦν περὶ ψυχρῆς ἀγωνιζομένῳ, ἀλλ' οὐδ' εἰ περὶ τῶν φαυλοτάτων τινῶ· ἐλάγχανε τὴν δίκην. Τζαμπλάκωνι δὲ ἐκέ-

A dens, nihil ei vel faciebat, vel meditabatur molestius, sed et alioqui nihil ei iratus, Occidentis praefecturam diu indulsit. Ille volens sibi amicos stabilire, iusjurandum poscebat, idemque ipse praestabat. Jurabatur autem verbis conceptis, Syrgiannem et illum amicos in fide permansuros, neminemque ulla necessitate adactum, alterum proditurum. Quod si forte moreretur imperator, nullum quod sibi, sed quod habito consilio, Syrgianni pro aequo et bono placuisset, id facturum, et neminem repugnaturum: verum illi ut communitati fructuose consulturo obedituros. Sed haec prius gesta sunt. Non multo post imperatore apud Chalcidicem (12) Thraciae commorante, aderant ibidem qui magistratibus fungebantur complures, inter quos et Syrgiannes. Arsenius autem Zamplaco magnus rappias ejus nomen ut perfidi ad imperatorem detulit (13), affirmans, se eum judicio convicturum. Syrgiannes confestim imperatoris verba praeveniens, Zamplaconem mentiri, seque mendacium illius firmis argumentis probaturum dixit. Tum Zamplaco, non opus esse inanibus verborum pugnis, dum alter alterum mentiri clamat, sed in judicium veniendum, et ab utroque ad id quod velit ostendendum, rationes in medium adducendas. Ad haec imperator primum quidem aliquantisper siluit; nihil enim hactenus de Syrgianne audierat: deinde permolestos sibi hos sermones esse dixit, quoniam nollet subjectos suos alios quidem infidelitatis crimen intendere, alios causam dicere, sed amari ab omnibus, et neminem ab ullo ullius sceleris accusari. Quae vero dicta sunt, nec talia esse, ut valde credenda, nec talia, ut omnino credenda non sint, 268 quocirca examinanda, et veritatem inquirendam. Optare autem se, Zamplaconem potius quae non sint objicere, quam Syrgiannem obiectorum criminum reum esse. Syrgiannes rogare imperatorem, tantum ut jure secum agatur, ne per calumniam indicta causa damnetur. Falsis autem hisce et conflictis sermonibus nihil se turbari, nulloque labore id quod essent demonstraturum. Tum imperator, Sibi quoque probari magis, uti crimina diluat, et ne unius quidem vere conviciatur. Iniquam autem sententiam nunquam in eum iaturum, non solum, ut in praesens, de vita in periculum vocatum, sed neque de aliqua re abjectissima judicium suum subeuntem. Tum Zamplaconi mandavit exponere, quorum Syrgiannem insinularet; adhuc enim ea nesciebat. Ille altius repetens, accusationem sic ordiri: Syrgiannes hic, imperator, Occidenti praefectus, primum quidem studiose fecit, atque omni ope elaboravit, ut sodalitiū sibi constitueret: ac, si posset, omnes eo impelleret, uti se ad ipsum

#### Jacobi Pontani notæ.

(12) Ad oram ms. legebat: "Ο νῦν καλεῖται Βολερὸν, quæ nunc dicitur Voleum.

(13) De ista accusatione Syrgiannis a Zamplacone Gregoras lib. x: Syrgiannes prius etiam ob exactum a Thessalonicensibus iusjurandum magi-

stratui suspectus; et quia a matre imperatoris adoptatus fuerat, cum imperator Didymotichi capitali morbo laboraret; tum a Zamplacone læsæ majestatis reus actus, sui defendendi causa Byzantium ad imperatorem venit.

applicarent, et inter amicissimos numerarent. Quod cum a principio statim videremus, arbitrati eum gloriae laudumque cupiditate (quas homines beati praeipue admirantur, et obstupescunt) isti occupationi se dedisse, rem haud indigne serebamus. Cum autem tempore procedente ejus in his diligentiam ultra æquum crescere observarem, incidit nobis suspicio, non gloriae, sed cujuspiam occultioris rei desiderio in hoc eum operam ponere, et accuratius ad ea quæ agitabantur attendebamus. Ut vero negotio indagato comperimus, aggregantes se ad illum non inconsulte in amicitiam recipi, sed fidem suam juramento astringere, ipsumque vicissim suam illis sacramento obligare, tum nobis aucta est suspicio, hominem magna quædam scelera moliri, diligenterque conditiones et capita in quæ juratum esset, inquisivimus. Narrabatur autem a consociis, primum jurasse Syrgianni amicitiam, et Syrgiannem illis, et omnimodis inter se profuturos. Deinde si quid imperatori humanitus contigisset, non unumquemque quod sibi conducibile appareret, sed quæ post communem deliberationem Syrgiannes pro utilibus haberet, hæc a me vere asseverari testes dabo. Tu igitur, imperator, quid de his pronunties monitore non eges; mihi quidem insolentissimum est visum, **269** aliquem imperatori parentem, subjectumque se constituentem, talia machinari. Audivi etiam a majoribus meis subditorum hujusmodi usus nefarios maxime omnium eorum perfidiam defectionemque arguere. Proinde cum tacere non possem, horum ipsum apud te accusavi, opinatus, perinde esse atque si mala simul perpetres, nisi ea consociis accusando detegas. Ubi Zamp'aco conticuit, Syrgiannes affirmare, injuriam sibi fieri, et se calumniose oppugnari, mentirique Zamp'aconem, qui ista ex odio inveterato confinxerit; quia scilicet filios ejus, Zamp'aconis, inquam, qui ab imperatore defecerant, dux contra eos missus, captos et victos ad imperatorem adduxerit. Zamp'aco sibi filios parvæ, aut nulli curæ dixit esse, quod nec profuturi sint quidquam, si meliores (14), nec maculam sibi aspersuri, si mali fuerint; imperatori cordi fore, quo pacto eos tractet, cum illi subsint. Odio autem commotum accusasse, non inficiaturum; nec enim posse, qui se improbe erga imperatorem gresserit, non odisse: orabatque eumdem, ne eorum quemquam domum dimitteret, donec ipse testibus evocatis, nihil se calumniandi libidine fictum, sed ipsissima ejus facta in accusatione sua posuisse manifeste ostenderet. Imperator Zamp'aconem æquum petere censens, ita facere jussit. Mox et Syrgiannes oravit acciri quosdam, qui secum per calumnias inique actum testarentur. Concessum est, quæ ad veritatem demonstrandam liceret, experiretur omnia. Subito itaque missi, qui

λευσεν ἃ Συργιάννη ἐγκαλοῖη εἰς μέσον ἔγειν· οὐδὲ γάρ πω ἦδει περὶ αὐτῶν οὐδέν. Τζαμπλάκων δὲ ἄνωθεν ἀρξάμενος, οὕτως ἐποιεῖτο τὴν κατηγορίαν· Συργιάννης οὕτως, λέγων, ὦ βασιλεῦ, τὴν τῆς ἐσπέρας ἀρχὴν ἐπιτετραμμένος, πρῶτα μὲν ἐποιεῖτο διὰ σπουδῆς, καὶ ἔργον ἦν αὐτῷ τῶν πάντων περισπουδαστότατον ἑταιρείαν συστήσασθαι περὶ αὐτὴν, καὶ πάντας εἰ δύναίτο αὐτῷ πείσαι προσέχειν, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τῶν φίλων ἄγειν· ἡμεῖς δὲ τὰ τοιαῦτα ὀρώντες μάλιστα ἐν ταῖς ἀρχαῖς, οἴμενοι αὐτὸν δόξης ἐπιθυμοῦντα καὶ ἐπαίνων, εἰς ἃ μάλιστα ἐπτόγηται οἱ δοκοῦντες εὐτυχεῖν τοῖς τοιοῦτοις ἡσυχοληθῆαι, ἐποιούμεθα τὰ πραττόμενα οὐκ ἐν δεινῷ· ὡς ἔξ τοῦ χρόνου τριβομένου, τὴν ἐν τοῖς τοιοῦτοις σπουδῆν μείζονα τοῦ προσήκουτος γινομένην ἐρωῶμεν, ὑποπτέυειν ἐπιφέρει, μὴ οὐχὶ εὐδοξίας ἕνεκα τὰ τοιαῦτα αὐτὸν ἐπιτηδεύειν, ἀλλὰ τινος ἑτέρου χάριν ἀπορρήτοτέρου· καὶ περιεργότερον προσείχομεν τοῖς γινομένοις· ὡς δὲ τὰ τοιαῦτα ἐρευνῶσιν ἐμηνύετο ὡς οὐδὲ ἀπλῶς<sup>9</sup> καὶ ἀπεριέργως αἱ φίλαι γίνονται τῶν συνισταμένων πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ὅρκος διδόντων πίστις ἰσχυρὰς καὶ λαμβανόντων παρ' αὐτοῦ, τότε ἤδη ἐν πλείονι ἤμεν ὑποψία τοῦ μεγάλου τινὰ κακουργεῖν αὐτὸν· καὶ τοὺς ὅρκους ἐφ' ὁποίοις γίνονται ἀκριβῶς διηρευνῶμεν. Ἐμηνύετο δ' ὑπ' αὐτῶν τῶν τὰ τοιαῦτα συνειδόντων, ὡς πρῶτον μὲν γίνοντο οἱ ὅρκοι ἐπὶ τῷ αὐτοῦ φίλῳ· εἶναι Συργιάννη, καὶ αὐτὸν αὐτοῖς· καὶ τὰ συνοίσοντα ἀλλήλοις ἐκ παντὸς τρόπου πράττειν ἐκατέρους· ἔπειτα ἂν συμβῆ βασιλεῖα τρόπῳ ἢ τινι τελευτῆσαι, μὴ ἕκαστον ἐφ' ἑαυτοῦ ὃ τι ἂν δοκῆ συνολίσσον πράττειν, ἀλλὰ κοινῇ σχεψαμένους, τὰ δοκούντα Συργιάννην λυσιτελεῖν· ποιεῖν· ὅτι δὲ ἀληθῆ, μάρτυρας παρέξομαι τῶν λεγομένων. Σὺ μὲν οὖν ἂν εἰδείης, ὦ βασιλεῦ, ὃ τι χρὴ ἀποφαινεσθαι περὶ αὐτῶν· ἐμοὶ δὲ ἐδόκει τῶν ἀποπεισμάτων, ὑπὸ βασιλεῖα τινὰ τελοῦντα, καὶ δουλεύειν ὁμολογοῦντα ὀφείλειν, τοιοῦτοις ἐγχειρεῖν. Ἐπιθόμην δὲ καὶ τῶν πρώτων τῶν ἐμῶν ἐγώ, ὡς τὰ τοιαῦτα τολμώμενα παρὰ τῶν ὑπὸ κλειῶν ἀποστασίαν καὶ ἀπιστίαν πάντων μάλιστα ἂν αὐτῶν κατηγοροῖη. Διὸ οὐδὲ ἠνεσχόμην σιγῇ φέρειν· ἀλλ' ἐπὶ σοῦ τὰ τοιαῦτα κατηγοροῦμαι αὐτοῦ, νομίζων οὐκ ἔλαττον εἶναι τὸ συμπράττειν πρὸς τὰ φαῦλα τοῦ συνειδόμενου μὴ ἐλέγχον εἰς κατηγορίας λόγον. Τοιαῦτα Τζαμπλάκωνος διεξιόντος, ἀδικεῖσθαι καὶ συκοφαντεῖσθαι διετείνετο ὁ Συργιάννης καὶ καταψεύδασθαι Τζαμπλάκωνα αὐτοῦ, πλασάμενον διαβολὰς ἔχθει παλαιῶν τῷ πρὸς αὐτὸν, ὅτι τοὺς υἱοὺς, βασιλέως ἀποστάνας, στρατηγὸς κατ' αὐτῶν ἐκπεμφθεὶς χειρώσαι· ὅτε καὶ δεσμώτας πρὸς βασιλεῖα ἀπαγάγοι. Τζαμπλάκων δὲ τῶν μὲν υἱῶν αὐτῷ μέλειν ἔλεγεν ὀλίγα ἢ οὐδὲν, ὡς οὕτως ἀνησούντων οὐδὲν ἂν βελτίους ὦσιν, οὕτε προστριφόμενων τινὰ αἰσχύνῃ ἂν φαίνονται

Jacobi Pontani notæ.

(14) Videndum, quomodo vera sit hæc sententia. Cere filii, et nepotes boni ad decus et gloriam famulæ suæ prosunt; et filius sapiens est gloria

patris sui; et nequam filii, eidem ignominiam ac dedecus inurunt, quod exemplis probare nihil attinet.

κακοί· βασιλεῖ γὰρ μελήσειν ὅπη ἂν διάθηται τὰ A testes in iudicio utriusque adfuturos adducerent; κατ' αὐτοῦς, ὄντα; ὑπηκόους. Ἐχθροὶ δὲ τῷ πρὸς ἐκεί- ipsi interea apud imperatorem bærentes, ad actio- νον κατηγορηκέναι, οὐκ ἂν ἔξαρνος γενέσθαι. Οὐ nem se comparabant.

γὰρ ἂν δύνοιτο κακῶ γενομένην περὶ βασιλέα μὴ ἔχθραίνειν. Ἐδεῖτό τε βασιλέως μηδένα αὐτῶν ἐᾶν οἴκαδε ἀναχωρεῖν, ἀλλ' αὐτῷ συνδιατρίβειν, ἄχρως ἂν μεταπεμφθέντος τοὺς μαρτυρήσοντας τοῖς εἰρη- μένοις, ἀπελέγη διαβρότην, ὡς οὐδὲν ἂν εἴη ὢν κατηγορήκε πλάσμα καὶ συκοφαντία, ἀλλ' αὐτὰ τὰ γεγενημένα ὑπ' αὐτοῦ. Βασιλεὺς δὲ δίκαια τε Τζαμπλάκωνα ἐπεψηφίζετο ἀξιοῦν, καὶ προσέταττεν οὕτω πράττειν. Ἀξιοῦντος δὲ καὶ Συργιάννη προσκαλεῖσθαι τινὰς οἱ ἀδικοῦμενον αὐτὸν καὶ συκοφαντούμε- νον ἀποφανοῦσιν, ἐπέτρεπε καὶ αὐτῷ πᾶν ὅπερ ἂν ἦ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας; ἐξεῖναι' πράττειν. Τοὺς μὲν οὖν συμμαρτυρήσοντας αὐτοῖς ἐπὶ τῆς δίκης αὐτίκα ἐπεμφαν τοὺς κομιούοντας· αὐτοὶ δὲ συνόντας βασιλεῖ, παρεσκευάζοντο ὡς ἐπὶ δίκην.

## CAPUT XXIII.

*In discrimine suo magni domestici opem salutarem Syrgiannes implorat, culpamque confitens, meliora pollicetur. Domesticus eum merita sua in illum merita, ingrattissimum fuisse convincit, et cum conditione promittit auxilium. Præterea quid fecerit Syrgiannes, et quid nunc facere debeat, eleganti apologo docetur.*

Τῆς ἡμέρας ἐξ ἐκείνης παρελθούσης, ἐπεὶ ἐπεγέ- B Sub medium noctis sequentis, Syrgiannes in veto ἢ νύξ περὶ μέσην, ὁ Συργιάννης εἰς τὴν οἰκίαν ἰσάμινου δομestikίου ἀπελθὼν, ἐδεῖτο μὴ περι- τὴν μεγάλου δομestikίου ἀπελθὼν, ἐδεῖτο μὴ περι- ριθεῖν ὑπὸ συκοφαντίας τὰ ἔσχατα προσδοκῶντα πείσεσθαι δεινὰ, ἀλλὰ χεῖρα σώζουσαν παρασχεῖν· καὶ μὴ διὰ τὸ προσκεκροῦκέναι ἀφειδῆσαι κινδύ- νεύοντος, ἀλλὰ πρόνοον τινὰ ποιήσασθαι αὐτοῦ. Αὐτῷ μὲν γὰρ ὁμολογεῖν προσκεκροῦκέναι, πει- σθέντα φαύλους ἀνθρώπους καὶ διεφθορῶσι, καὶ ψευ- δομένως ὡς τὰ πολλά· καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν τε ἐκυ- τοῦ κατηγορεῖν πολλὴν ἀγνωμοσύνην, καὶ αὐτῷ ἐφίναται ἦν ἂν ἐθέλοι δίκην λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ. Ἰερεὶ βασιλέα δὲ μηδὲν ἑαυτῷ κακῶ γενομένην συν- ειδέναι, ἀλλ' ἄκρατον εἶναι τὴν διαβολήν. Οὗ δὲ ἔνεκα αὐτοῦ δεῖσθαι συγγνώμην τε αὐτῷ τῆς περὶ αὐτὸν ἀδικίας καὶ ἀγνωμοσύνης, καὶ τὴν προσδο- κωμένην λύειν συμφορὰν· αὐτὸν δὲ ὄρκους οἷς ἂν ἐθέλοι τὸ μὴ διὰ βίου παντὸς κακὸν ὀφθῆναι περὶ αὐτὸν, ἀλλὰ πάντα αὐτῷ πιστώσασθαι ὑπέεικεν. Συργιάννης μὲν οὖν τοιαῦτα ἐδεῖτο. Ὁ μέγας δὲ δομestikος αὐτῷ ὑπέτιθετο, θαρρῶν ὡς οὐκ ἀπο- στερήσοιτο τῶν δικαίων· οὐδὲ διὰ συκοφαντίαν αὐτῷ ἀπαντήσει δυσχερῆ; οὐδὲν· οὔτε γὰρ βασιλέα ἀνα- σχέσθαι ἂν ποτε καταψηφίσασθαι συκοφαντούμενον, μήτ' αὐτὸν περιθεῖν. Τὸ δ' ὄρκους παρασχέσθαι ἐπηγγέλλομαι, ἂν σοι νῦν περὶ τὰς προσδοκωμένας τύχας χήσιμος ὀφθῶ, ὥστε διὰ βίου παντὸς ἐμὸι ὑπέεικεν καὶ μηδέποτε ἀγνωμονησῆαι, μηδὲ εἰς λή- θην τῶν εὐεργεσιῶν ἰλθεῖν, ἐν ἰσῶ μοι δοκεῖς καὶ ἀδύνατα ἀξιοῦν. Ὁ γὰρ μήτε πρότερον μήθ' ὕστε- ρον ἀγαθὸς γενόμενος περὶ τοὺς φίλους, ἀλλὰ μι- κρῶς καὶ φαύλης τινὸς ἔνεκα αἰτίας ἢ οὐδὲ μικρῶς, Εὐρύπου δίκην μεταφερόμενος καὶ ἀστατῶν, πῶς ἂν εἴης δίκαιος πιστεύεσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος παρεχόμενος τὰς πίστει; Οἶσθα γὰρ ὡς φύλας ἡμῖν ἄνωθεν ἐκ παίδων προσγεγεννημένης, ἐγὼ μὲν ἐσπούδασα ἀεὶ μηδεμίαν πρόφασιν δικαίαν σοι δια- στάσεως παρασχεῖν ταραχῆς, καὶ διετήρησά γε ἐμαυτὸν ἄχρι νῦν ἐπὶ τῆς ὁμοίας προαιρέσεως καὶ τοῦ Θεοῦ συναιρομένου· σὺ δὲ καὶ ἀπαξ καὶ δις μη- δὲν ἔχων ἐγκαλεῖν, ἀνεὶ φίλου καὶ συνήθους πολέ- μιο; ἐξάφνης ἀνεφάνης· καὶ οὐδενός, τὸ γε εἰς σὲ ἔχον, τῶν λυπεῖν ἀπέσχου δυναμένων· ἂ νῦν ἔρο· γε

Sub medium noctis sequentis, Syrgiannes in ædes magni domestici adventans, orat ne se ob- f isam criminationem atrocissima pertimescentem supplicia despiciat, sed salutarem sibi manum porrigat: neve propter offensationem animi sui pe- riculo 270 jacturam aspernetur, sed aliqua sui cura tangatur. Fateri, se nequam et perditis homi- nibus, et ut plurimum mentientibus nimis credu- dulum, in eum deliquisse. Ideo semet magnæ im- probitatis condemnare, et æstimationem pœnæ in ejus arbitrato ponere. Ast in imperatorem nullius facinoris sibi conscium, necamque calumniam esse. Quamobrem rogare ut iniustitiæ et ingrattitudinis suæ calamitatem avertat, per omnem deinceps æta- tem nihil in eum mali attentatum, ejus auctori- tati in omnibus obsecuturum, atque hujus promissi fidem, si velit, dicto sacramento facturum. Hæc Syrgiannes. Quem magnus domesticus admonet bo- num habere animum, salva illi esse jura sua: nec propter sycophantiam quidquam incommodorum ei nasciturum. Neque enim imperatorem, ut calum- niis tantummodo oppugnatus damnetur, unquam passurum, neque ejus res neglecturum. Quod au- tem juraturum promittis, inquit, si nunc afflicto tibi succurrero, te in omni reliqua vita in aucto- ritate mea permansurum, nihil adversum me im- probe admissurum, neque beneficiorum immemo- rem futurum, videris eadem oratione impossibilia petere. Qui enim amicis nunquam fidus, sed ob causam modicam et inanem, imo ne modicam quidem, ut Euripus variabilis et inconstans fuit, quomodo hic, quanvis fidem dederit, de cætero si- dem mereatur? Certe nosti, quo pacto, cum inde usque a pueris inter nos amaverimus, ego semper studuerim, ne tibi justam dissidii, ac perturbatio- nis occasionem darem: et in hunc usque diem, Deo adjuvante, in suscepto consilio perstiti. Quid tu? Cum semel atque iterum non haberes, quod nos accusares, pro amico et familiari repente hos is evasisti: et quantum in te fuit, nihil ad dolorem nobis ingenerandum omisisti, quæ nunc expro- brandi tempus non est, cum ea semel condonariim.

Denique cum imperante seniore in custodia vinculis constrictus tenerere, nulla spe evadendi, sceleris tui immemor, et amicitiae nostrae consuetudinisque, ut soleo, recordatus, quae tu nec speravisses, nec ab alio narrata credidisses, ea ego tua causa et cogitavi, et feci : nec solum e carcere et vinculis te eripui (quanquam imperator's mater eam tui curam in me reprehenderet, et imperator non ob aliud, **271** quam quod ego ita vellem, hanc licentiam daret), verum etiam de publico haud parum tibi profui, annuos tibi reditus e locis certis suppeditans, urbiumque praefectum te constituens; nec minus de meis facultatibus tibi consulens, quae nuac sigillatim recensere, nec ingenuum, et moribus meis alienum esset. Res enim ipsae docere te possunt, qualem amicum cum tuo vitio perdidisses, ipsius bonitate recuperaveris. Postremo o tenui ignobilique praefectura ad totius Occidentis procuracionem te provexi. At tu, pro istis omnibus admirabilem quamdam et ingenio tuo convenientem in privati gratiam rependisti. Cum enim me bene merentem, servatoremque, ac tutorem tuum dictis et factis profiteri debuisses, prorsus contra egisti, tanquam in hostem nocentissimum te instruens, et multos in sodalium aggregans, ut si iterum vexare te vellem, posses te comparatis ad id viribus tueri atque defendere. Unde, ut accusatores tui dicitant, in barathrum longe deterius atque exitiosius temet deturbasti. Jam vero intelligens, quo miseriarum tua te amentia adegerit, quae sola ad levandam praesentem calamitatem suffectura judicasti, haec ut diceres, meditatus advenisti. Atqui ego nihil te celans, quo sim in te animo, et quid decreverim, enuntiabo. Neque ita affectus sum, ut aliquando te in amicos referre, tuoque causa quid de officii amantium praestare cogitem, neque hostis loco te habere, quantaque possim detrimenta tibi injungere velim. Sed cum te in judicio stiteris, et ad capita accusationis responderis, ego longum silebo. Et si quidem confutatis accusatoribus absolveris, placebit id mihi quoque : nec tibi jus tuum adepto invidere. Sin multo adversariis inferior, causa cecidisse videre : et aut imperitia dicendi, aut iniquitate calumniatorum, aut alio quodam modo jure tuo excidere contigerit, patrociniū tui perlibens arripiam, et injusta te feriri sententia non sinam : neque id tibi magis, quam aequitati dabo. Sin jure damnaberis, nullam a me defensionem exspectabis. Ex quo enim tu amicitiam meam projecisti, hostesque imitari maluisti, ex eo ego quoque te amicum agnoscere desii, et vetus quoddam vitae institutum mihi custodiens, ut nemini scilicet inimicus sim, neque tibi haecenus fui, neque in posterum ero ; et quomodo inique laesum, ut promisi, non deseram, sic inique laedentem discrimine haud expelliam. **272** Igitur cum prudentia, et rerum verborumque exercitatione valeas, quemadmodum tibi videtur, sic age. Syrgianem illico non parum haec contur-

όνειδιζειν οὐ κατὰ καιρὸν δοκεῖ, περὶ οὐδὲν ἀπει-  
 συνηγώνων· τὰ τελευταία δὲ νῦν ταῦτα ὑπὸ κλοιῶν  
 ἐν δεσμοτηρίῳ ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου βασιλέως κατε-  
 χομένῳ, καὶ μηδεμίαν ἐλπίδα ἔχοντι τῆς τῶν δει-  
 νῶν ἀπαλλαγῆς. τῆς μὲν σῆς ἀγνωμοσύνης οὐδὲ  
 ἐπεμνήσθη· τῆς δὲ ἐμῆς πρὸς σὲ φιλίας καὶ συν-  
 ηθείας, ὡς περ εἰπωθα, μεμνημένος, ἀπερ οὐδ' ἂν ποτε  
 αὐτὸς ἠλπιδίαι, οὐδ' ἂν ἐτέρου λέγοντος ἐπειθού ὡς  
 εἴη ἀληθῆ, τοιαῦτα καὶ διειροθῆν καὶ εἰργασάμεν  
 ὑπὲρ σοῦ· καὶ οὐ μόνον τοῦ δεσμοτηρίου ἀπὸ τῆς λαβῆς  
 καὶ τῶν κλοιῶν, καίτοιγε πολλὰ καὶ βασιλέως  
 τῆς βασιλείως μητρὸς τῆς εἰς· σὲ προνοίας ἕνεκα  
 αἰτιωμένης, καὶ βασιλείως αὐτοῦ δι' οὐδὲν ἕτερον  
 ἢ διὰ τὸ ἕμὲ βούλεσθαι μόνον τὴν ἀδελφείαν παρεσχη-  
 μένου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κοινῶν ὠρέλησα πολλά.  
**B** προσδούς τε παρέχων ἐτησίους ἐκ χωρίων, καὶ  
 ἄρχοντα πόλεων καθιστάς, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων οὐδὲν  
 ἔλαττον· ἂ νῦν ἕκαστα ἀπαριθμεῖν, ἀγενὲς ἂν εἴη,  
 καὶ οὐδαμῶς ἐγγὺς τοῦ ἡμετέρου τρόπου· ἐκείνο  
 ἔνοον, ὡς αὐτὰ τὰ πράγματα διδάξει· δυνατὰ οἷον  
 φίλον ἰδίᾳ φαυλότῃ τρώπων ἀπολιωλέεσθαι, τῆ σφε-  
 τέρ' αὐτοῦ καλοκαγαθίᾳ πάλιν ὑπῆρξεν ἀναστάσα-  
 σθαι· καὶ τελευταῖον ἀπὸ μικρᾶς τινοῦ καὶ εὐτελοῦς  
 ἀρχῆς ἐπὶ πᾶσαν τῆς ἐσπέρας ἀνήγον τὴν ἡγεμονί-  
 αν. Σὺ δ', ἀντὶ πάντων τούτων θαυμασίαν τινα  
 καὶ μάλιστα σοὶ προσήκουσαν ἀπεδίδους τὴν ἀντι-  
 μισθίαν. Δέον γὰρ ἔργους τε καὶ λόγους εὐεργέτην  
 ἀναγράφεσθαι καὶ σωτῆρα καὶ κηφέμονα, πᾶν  
 ἐπίεικτος τούναντιον· ὡς ἐπὶ πολέμιον καὶ πολλὰ δει-  
**C** νὰ εἰργασμένον παρασκευαζόμενος, καὶ προσεται-  
 ριζόμενος πολλούς, ὡς ἂν εἰ βουληθείη ὡς περ δὴ  
 καὶ πρότερον ἀδικεῖν καὶ κακῶς ποιεῖν, αὐτὸς εἰς  
 δυνατὸς ἀμύνεσθαι τῇ προπαρασκευασμένῃ χρώμε-  
 νος δυνάμει. Ἐξ ὧν, ὡς περ αὐτοὶ λέγουσιν οἱ κατη-  
 γοροῦντες, εἰς πολλῶν χαλεπώτερον καὶ χεῖρον βά-  
 ραθρον κατεκρημνίσθη· σὺ δὲ ἦδη συνορῶν οἱ κα-  
 κῶν ὑπὸ δόουλίας συνηλόθη, ἃ σοὶ εἶδοξε μόνα δυ-  
 νατὰ πρὸς τὴν παρουσίαν ἀνάγκην ἀποχρήσειν,  
 ταῦτα ἤχεις ἐσκεμμένος λέγειν. Ἐγὼ δὲ μηδὲν  
 ἀποκρυψάμενος, ὅπως τε διάκειμαι πρὸς σὲ, καὶ  
 ὅσα ποιήσω, ἐρῶ. Οὐθ' οὕτως ἔχω ὡς τε ποτὲ τοῖς  
 φίλοις σε συντάττειν τοῖς ἐμοῖς, καὶ ὑπὲρ σοῦ τῶν  
 προσηκότων τοῖς φιλοῦσι πράττειν τι, οὐθ' ὡς πο-  
**D** λεμίῳ χρῆσθαι βλάπτων ὅσα δυνατὰ· ἀλλ' ἐπὶ τῆς  
 δίκης γενομένου, καὶ ὑπὲρ ὧν κατηγορητὰς ἀπολο-  
 γίας ποιουμένου, αὐτὸς μακρὰν ἐξασκήσω σιωπὴν,  
 φθεγγόμενος μηδέν· κἂν μὲν τῶν κατηγορῶν περι-  
 γνήν καὶ τὴν δίκην διαφύγη, ἀγαπήσω καὶ αὐτὸς,  
 καὶ οὐ φθονήσω τυχόντι τῶν δικαίων· ἂν δ' ἤτις  
 φθίνῃ παρὰ πολὺ καὶ ἀλίσκεν ἀδικῶν, ἂν μὲν ἀπει-  
 ρία λόγων ἢ ἀδικία τῶν συκοφαντῶν, ἢ τρώπη δὴ  
 τινι ἐτέρῳ ἀποστειρεῖσθαι συμβαίῃ τῶν δικαίων,  
 προστήσομαι προθύμως, καὶ οὐ περιύψομαι ἀδικον  
 ψῆφον ἐνεχθεῖσαν κατὰ σοῦ, οὐ σοῦ γε ἕνεκα μᾶλλον,  
 ἢ αὐτοῦ δικαίου· ἂν δὲ προσῆ τὸ δικαίον τῆ κατὰ  
 σοῦ ἐξαγομένη ψήφῳ, μηδεμίαν ἐπικουρίαν προσ-  
 δόχα παρ' ἐμοῦ. Ἐξ ὅτου γὰρ αὐτὸς ἀπίσω τὴν  
 φιλίαν τῆν ἐμὴν, καὶ πολεμίου ἔργα εἶλου πράτ-  
 τειν, καὶ αὐτὸς τοῦ νομίξειν φίλον ἀπεσχέτην·



ἐραυτῶν δ' ὡσπερ πολίτας ἀρχαίαν τὸ μὴ ἐν πολέμῳ εἶναι συντηρῶν, οὔτε σοι μέχρι νῦν, οὐδ' ὕστερον γενέσθαι· ἀλλ' οὐτ' ἀδικούμενον περιφρομαι, ὡσπερ ἔφην, οὐτ' ἀδικούντα ἐξαρκάσω τῶν κινδύνων. Πρὸς δὴ ταῦτα ὅπη ἂν σοι δοκῆ τοῖς πράγμασι χρῆσθαι, συντόξ τε ὧν καὶ πείραν ἔχων καὶ λόγων καὶ πραγμάτων. Συργιάννην μὲν οὖν εὐθύς οὐκ ὀλίγον ἐθορύθησαν οἱ λόγοι, νομίσαντα ἤδη ἐν χρῶν κινδύνου καθεστάναι. Ὅμως δὲ ἐτι περὶ ῥώμενος αὐτοῦ, εἰ δύναται ἀποθέμενος τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργὴν στήσαι τὴν προσδοκωμένην συμφορὰν, Ἐγὼ μὲν ἔμην, εἶπε, μέχρι λόγων μοι σε τὴν τιμωρίαν τῶν ἡμαρτημένων στήσαι, καὶ μὴ διὰ μικροφυλίαν ἐφ' ἣ μοι καὶ πρότερον πολλὰ πολλὰς συνέγνωσ, προήσθεσθαι τοῖς συκοφαντοῦσι νῦν. Ὅρῳ δὲ ἤδη τὸν θλιβρόν κατ' οὐδὲν ἐλλείποντα ἐμοί. Ἐάν γὰρ πεσθῶ σαφῶς ὅτι σε οὐ πείσω δυνατὸν δεηθεῖς ὑφεῖναι μοι τὴν ὀργὴν καὶ ὁμοίως ὡσπερ πρότερον κτηδεμονίας ἀξιοῦν, οὐδὲν λοιπὸν ἢ κακοῖς τοῖς ἐσχάτοις περιπεσεῖσθαι προσδοκῶν. Ὁ δ' ἔφασκεν, οὐ χρεῖαν εἶναι λόγων περιττῶν· αὐτὸς δὲ πρότερόν τε λόγοις ὀλίγοις τὴν διάνοιαν δεδηλωκέναι, καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον τὸ αὐτὸ ποιήσειν· ἀνεπίφθορον δὲ εἶναι, εἰ διὰ παραδειγμάτων τὴν ἀπίδειξιν ποιήσομαι τοῦ λόγου. Ἐοικέναι γὰρ νομίζεις, ἐμὲ μὲν γαλήνῳ τινι λιμένι προσερηρισμένην πύργον, σὲ δὲ νηῖ, κάλων ἐξ αὐτῆς ἀναψαμένην, καὶ πολλῆς ἀπολαύουσῃ τῆς εὐδίας, νομίσαντα δὲ ἂν αὐτῆς ἀπολυθῆσθαι, πλεόν τι καὶ καρδαλιώτερον εὐρήσειν, ἀζειναι ἐπὶ τοῦ πελάγους ἀποστάντα· κλυδωνίῳ δὲ περιπεσόντα, καὶ σαφῶς τὴν ἀβουλίαν ἐγνωκότα τῆς πέτρας δεῖσθαι τοῦ κλυδωνοῦ ἐπὶ τοῦ πελάγους ἐλθοῦσιν ἐξαρκάσαι· τὴν δὲ ἀποκρίνασθαι, οὐ δύναται αἰτεῖσθαι· ἀλλ' εἰ τι δέοιτο τῆς παρ' αὐτῆς γαλήνης, αὐτὸν μάλλον ἐλθόντα πρὸς αὐτήν, τὰ πρυμνήσια ἀνάψαι. Τοῦτο δὲ οὐ λόγοις, ἀλλὰ μάλλον ἔργοις ἐπιδείκνυσθαι· οὐδεμίαν γὰρ ἔσται τις ὠφέλεια ἀπὸ τῶν λόγων ἐάν μὴ αὐτὸς ἔργῳ προσορμηθῆσθαι λιμένι. Τὸ νῦν μὲν οὖν ἔχον, μηδένα παρ' αὐτοῦ μήτε κίνδυνον ὑφορᾶσθαι, μήτ' ἐπικουρίας τυχεῖν ἐλπίζειν, Ἐάν δὲ ἔργοις εἰς τὸ ἐπὶ ἐπιδειξῆται τὴν πρὸς αὐτὸν στοργὴν (λόγοις γὰρ οὐ πιστεῖσιν, ἤδη δις καὶ τρις ἀποδεδειγμένοις ἔχειν ὑγιᾶς οὐδὲν), τότε ἤδη τὰ παρ' ἑαυτοῦ καὶ αὐτὸν προσήσειν. Συργιάννης μὲν οὖν τὸσαῦτα εἰπὼν καὶ ἀκούσας ἀνεχώρησεν ἐκείθεν, οὐκ ὀλίγα ἀνώμενος ὅτι μὴ δυναθείη πείσαι τὸν μέγαν αὐτῷ δομῆστικόν προτέχειν.

## 273 CAPUT XXIV.

*Testibus jam presentibus, Nicæa obsidio nuntiatur. Cum classe eo proficiscitur imperator. Ad pugnam non venit, sed pax certis conditionibus componitur. Judicium Syrgiannis exercetur; ampliationem petit: magni domestici opem denuo flagitat, et Byzantio clandestina fuga se Galatam proripit. Ab ipso imperatore quæsitus non invenitur. Eubæam inde, postmodum ad Cralcm fugit, eique contra Romanos operam navat. Imperator exercitum adversus illum conscribit.*

Βασιλεὺς δὲ ἐκ τῆς Χαλκιδικῆς ἔρας, ἤλθεν εἰς Βυζάντιον· συνείποντο δὲ καὶ Συργιάννης καὶ Τζαμπλάκων, ὡς ἐκεῖ γεννησομένης δίχης. Οὐ πολλῶν δὲ ὕστερον καὶ οἱ παρ' ἐκατέρου προσκεκλημένοι μάρτυρες παρήσαν. Ἐπεὶ δὲ ἐπέυθετο ὁ βασιλεὺς, ἐκέ-

habuit oratio, existimantem se jam velut in ipsis periculi faucibus versari. Tamen iterum experiens, si posset efficere ut ille ira deposita, formidatum a se malum depelleret: Equidem putabam, inquit, te peccata mea verbis tenuis puniturum: nec ob animum generosum (15), ob quem alias toties mihi ignovisti, calumniatoribus modo objecturum. Sed jam me nihil perditius. Si enim plane credam, tibi persuaderi non posse ut iram adversum me remittas, perindeque ut antea curæ habeas, quid superest, nisi ut extrema exspectem? Nil opus est, inquit magnus domesticus, supervacaneis sermonibus. Nam et ante complusculis verbis mentem meam explicavi, et nunc nihilominus idem faciam. Non erit porro absurdum, si rem exemplo declaravero. Me petrae, tranquillissimo portui adhærescenti, te navigio funibus eidem alligato, et placidissimo caelo quiescenti similem arbitror: teque, quoniam, si inde solvereris, majus quiddam et lucrosius inventurum somniasses, in vastum pelagus processisse, et in fluctus incidisse. Cumque perspicue stultitiam tuam agnovisses, nunc rogare petram, uti in altum mare veniat, et e fluctibus te educat; illam respondere, ab se peti, quod in manu sua non sit; verum si ejus securâ tranquillitate frui desideres, uti tu potius ad se accurras, et retinacula a se aptes, id quod non verbis, sed opere magis ostendendum; nihil enim verba proderunt, nisi reipsa ad portum hunc confugeris. In præsens itaque nec a me ullum timebis periculum, neque ullum sperabis auxilium. Quod si posthac factis tuum erga me, et eximium quidem amorem demonstraveris (verbis namque non credo, quæ jam bis terque falsitatis comperta sunt), tum ego quoque officium meum non prætermittam. His a se dictis, et a domestico auditis, Syrgiannes admodum mæstus discessit, quod eum precibus ad se tuendum flectere nequivisset.

Imperator Chalchidice Byzantium venit, Syrgianne et Zampacone sequentibus, ad judicium illic obfendum: brevique vocati ab utroque testes affuerunt. Quod ut rescivit imperator, uti ad tribunal omnes præsto adessent, mandavit. Cum

Jacobi Pontani notæ.

(15) Καὶ μὴ διὰ μικροφυλίαν Fœdum erratum; plane enim flagitante sententiâ scribendum, μεγαλοφυλίαν. Profecto enim propter μεγαλοφυλίαν Syrgianni alias quoque ignovit. Sicut ergo hoc officium est τῶν

μεγαλοφύων, ita et innocentem non pati calumniis opprimi. — Interpres corrigit μεγαλοφυλίαν, sed melius μικροφυλίαν, quod Nicetae verbum est.

inibi res esset, nuntiatur e Bithynia Persarum A  
ill'c satrapam Nicomediam in sinu Astaceno urbem  
amplam et frequentem, frequenti exercitu circum-  
sedere, admotisque machinis oppugnare; cui ma-  
ture opem ferendam imperator statuit. Ergo non  
in triremes duntaxat, sed in onerarias quoque  
pedibus et equibus impositis, eo cursum in-  
tendit. Verum antequam classis Nicomediense lit-  
tus teneret, Orchanes missa legatione primum im-  
peratori salutem dicere, tum indicare, se arma  
positurum, si illi quoque eadem sit voluntas; si  
decertare aveat, se non recusaturum. Resalutat  
eum imperator, significatque, negare non posse,  
se ad pugnam instructum adventare, quod ipsa res  
loquatur, sed si ipse pacem amplectatur, se quo-  
que non repudiaturum. Collocutis inter se legatis B  
(nam principes non convenerunt), consensu pax  
foedere constituta est, cum his conditionibus, ut  
Orchanes imperatoris esset amicus, et urbes per  
Orientem, quotquot adhuc Romanis parebant, nullo  
maleficio incommodaret. Postea inter se donave-  
runt, Orchanes equos, et canes ad venandum (16),  
tapetas, et pelles pardalinas (17); imperator ar-  
gentea pocula, textilia non lanea modo, sed et se-  
rica, et unum ex imperatoriis amiculis: quod sa-  
trapæ Barbarorum plurimi æstimant, et honoris ac  
benevolentie argumentum interpretantur; quo et  
ipse tum Orchanes supra cætera letatus, impera-  
tori gratias egit, et in sedes suas recessit. Impera-  
tor excensione facta, et diebus septem 274 locis C  
illis, quæ nondum viderat, immoratus, quantum  
erat in navibus commeatu, Nicomediensibus dil-  
argitus, cum tota classe Byzantium relegit; ni-  
hilque procrastinans, de causa Syrgiannis iudex  
velit. Et Zamplaco quidem accusationem iterans,  
testibus præsentibus dicta sua astruebat. Syrgian-  
nes vicissim testes pro se inducebat. Atenim nihil  
solidum afferre, sed ambagibus uti in refutando,  
deterioremque causam habere visus est. Quare im-  
perator, et qui ei aderant in consilio, utriusque par-  
tis dicta discententes inter sedisquirendo veritatem  
indagare conabantur, magno domesticum cum silentio,  
quæ dicebantur, audiente. Cum terque quaterque  
super eodem conveniretur (18), videretque Syr-  
giannes victoriam ad Zamplaconem inclinare, am- D

λευεν εις τὸ δικαστήριον ἀπαντᾶν. Μελλόντων δὲ  
ἤρῃ, ἠγγέλλετο ἐκ Βιθυνίας ὡς Ὀρχάνης ὁ τῶν αὐτῶν  
Περσῶν σατράπης τὴν κατὰ τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον  
Νικομήδειαν, πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον,  
στρατιάν πολλὴν περικαθίσας, καὶ μηχανήματα  
ἐπιστήσας, πολιορκεῖ. Ἐδέκει δὴ βασιλεὶ βοηθητέον  
εἶναι κατὰ τάχος. Καὶ στρατιάν ἐνθέμενος, οὐ μόνον  
τριήρεσιν, ἀλλὰ καὶ φορητοῖς ναυσὶ περὶ τὴν τε  
καὶ ἱππικὴν, ἐπλεῖ πρὸς τὴν Νικομήδου, ὡς ἐξαι-  
ρησόμενος τῶν κινδύνων. Ἐτι δὲ ὄντος μετεώρου  
τοῦ στόλου, καὶ μείλοντος εἰς Νικομήδειαν κατα-  
ρεῖν, Ὀρχάνης πρεσβείαν πέμφας, πρῶτα μὲν ἠσπά-  
ζετο βασιλέα· ἔπειτα ἐμήνυεν ὡς βούλοιο τὸν πόλε-  
μον καταθέσθαι, ἐὰν καὶ αὐτῷ κατὰ γνώμην ἦ· ἐὰν  
δὲ μάχην συνάπτειν προθυμοῖτο, μαχεῖσθαι καὶ αὐ-  
τὸν. Ὁ δ' ἀνησπάζετο μὲν καὶ αὐτὸς αὐτὸν, ἐδύλου  
τε ὡς τοῦ μὲν ἦκειν πρερσευεασμένος ὡς ἐς μάχην,  
οὐκ ἂν δύναιτο ἔξαρτος γενέσθαι, ἐξ αὐτῶν τῶν  
πραγμάτων ὄντος φανεροῦ, ἐὰν δὲ αὐτὸς βούλοιο  
τὸν πόλεμον καταθέμενος εἰρήνην ἔχειν, οὐδ' αὐτὴν  
ἀπόστασθαι αὐτὴν. Καὶ λόγων γενομένων περὶ σπον-  
δῶν διὰ τῶν πρέσβειων (οὗ γὰρ αὐτοὶ συνήλθον γε  
ἀλλήλοις), συνέθεσάν τε καὶ ἔθεντο σπονδὰς εἰρη-  
νικὰς, ὥστε Ὀρχάνην βασιλέως εἶναι φίλον, καὶ τὰς  
κατὰ τὴν ἑω πόλεις ὅσαι ἔτι ἦσαν ὑπήκοοι Ῥωμαίοις,  
ἀδικεῖν μηδὲν· ἔπειτα ἀλλήλους ἡμεῖσθον δώροισι,  
Ὀρχάνης μὲν ἵππους πέμφας καὶ κύνας θηρευτι-  
κὰς, τάπητάς τε καὶ παρθάλεων δοράς· βασιλεὺς δὲ  
ἐκπώματά τε ἀργυρᾶ, καὶ ὑφάσματα οὐκ ἐξ ἐρίων  
μόνον, ἀλλὰ καὶ σηρικὰ, καὶ τῶν βασιλικῶν ἐπιβλη-  
μάτων ἓν, ὃ περὶ πλείστου παρὰ τοῖς βαρβάρων  
σατράπαις ἀγεται ἀεὶ, καὶ τιμῆς εἶναι δοκεῖ τεκμη-  
ριον καὶ εὐμενείας· ἐφ' ᾧ τότε καὶ αὐτὸς ὑπερήσθη  
τε τῶν ἄλλων μάλλον, καὶ χάριτας ὠμολογεῖ βασιλεῖ.  
Μετὰ τοῦτο Ὀρχάνης μὲν ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν οὐ-  
κειαν, βασιλεὺς δὲ ἀπόβασιν ποιησάμενος καὶ ἐφ'  
ἡμέραις ἑπτὰ περὶ τὰ ἐκεῖσε χωρὶα διατρέψας (οὕτω  
γὰρ ἄχρι τότε ταῦτα ἦν ἑωρακῶς), καὶ τὸν στόνον  
δοῦναι τὰς ναυσὶν ἐνήν, Νικομηδεῦσι παρταχῶν, ἅμα  
παντὶ τῷ στόλῳ εἰς Βυζάντιον ἐπανήκε· καὶ μηδὲν  
ἀναβαλλόμενος εὐθύς τὴν περὶ τοῦ Συργιάννη δίκην  
ἐποιεῖτο. Καὶ Τζαμπλάκων μὲν ὅσα καὶ πρότερον  
αὐδὺς κατηγορεῖ· καὶ μάρτυρας παρεῖχετο τῶν λε-  
γομένων. Συργιάννης δὲ καὶ αὐτὸς μὲν ἐκ τοῦ δικαίου  
παραστήγει τοὺς συεροῦντας αὐτῷ περὶ ὧν ἀπελο-

#### Jacobi Pontani notæ.

(16) Gravissimum donum venationis perstudioso, sicut militi arma, cupido litterarum libri.

(17) Heroicum donum; animalium enim gen-  
erosorum ac nobilium, ut ursorum, pardorum,  
leonum, tigridium pelles seu exuvias gestare pro  
indicio virtutis, heroibus in more fuit. Id pluribus  
locis ex solo Marone cognoscimus. Acestes, lib. v,  
occurrit Æneæ.

*Horridus in jaculis, et pelle Libystidis ursæ.*

Ibid. Salio Æneas donat tergum Getuli immane  
leonis, villis onerosum atque unguibus aureis. Lib. vii,  
de Aventino:

*Ipse pedes tegmen torquens immane leonis,*

*Terribili impexum seta, cum dentibus albis*

*Indutus capiti: sic regia tecta subibat,*

*Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.*

Lib. viii, de Evandro:

*Demissa ab lava pantheræ terga retorquens.*

(18) Hæc ex Gregora illustrantur: *Semel atque ite-  
rum, et tertio causa apud omnes iudices dicta, plane  
reus peragi non potuit, adeo, ut jam a plerisque judi-  
cibus absolveretur. Lite autem adhuc pendente, vades  
ab eo imperator petiit, ne clam profugeret, priusquam  
omnes iudices de eo suffragia tulissent. Quæ res ejus  
animum valde turbavit, et in carceris metum conje-  
cit; gravissima illa et in tolerabilia, quæ prius per-  
pressus erat recordantem, quorum vestigia recentia  
adhuc et evidantia in animo circumferebat. Cum au-  
tem vades minus alacres videret, graviore metu  
urgebatur. Quas ob res fuga clam arrepta, cum sta-  
tim sollicitè quæreretur, nusquam est inventus, etc.*

γίτο· ἔδοκει δὲ οὐδὲν προφέρειν ἰσχυρὸν, ἀλλ' ἔπλανᾶτο περὶ τὰς ἀποδείξεις, καὶ ἀδύνατος ἔδοκει εἶναι. Βασιλεὺς μὲν οὖν καὶ οἱ ἄλλοι παρόντες τῶν συγκλητικῶν ἐβασάνιζόν τε τὰ λεγόμενα περὶ ἑκατέρων, καὶ ἐπειρῶντο ἀπὸ τῆς συζητήσεως τάληθῆ ἀνερευνῆν· ὁ μέγας δομestικός ἐφθέγγετο οὐδὲν· ἀλλὰ καθῆστο μόνον ἀκρωμένως τῶν λεγομένων. Τρὶς δὲ καὶ τετράκις γενομένου συλλόγου περὶ τῶν αὐτῶν, ἐπεὶ ὁ Συργιάννης συνῶρα τὴν νίκην πρὸς Τζαμπλάκωνα χωροῦσαν, ἔδοκει δεῖν διακρούσασθαι τὴν δίκην, καὶ ἔδειτο βασιλέως προθεσμίαν αὐτῷ ἐπιπρῶσαι ἐπὶ τῷ μάρτυρας ἑτέρους ἀγαγεῖν οἱ δύνησονται αὐτῷ συνάρασθαι πρὸς τὸ διαφυγεῖν τὴν καταδίκην. Βασιλεὺς δὲ παρέσχετο προθύμως καὶ ὅτι ἂν ἕτερον δικοῖν δυνάμενον αὐτῷ ἐπικουρίαν παρῶσαι τινὰ μηδὲν ἀναβαλλόμενον κελύσας ἐκπορίζειν αὐτῷ. Τζαμπλάκων δὲ καταβόα τοῦ δικαστηρίου καὶ δεῖνὰ ἐποιεῖτο, εἰ προφάσει χρώμενος τοῖς μάρτυσι Συργιάννης διαφυγοῖ τὴν ἐπὶ τῇ δίκῃ τιμωρίαν διαδράς. Οὐ γὰρ ἄλλο τι δύνασθαι αὐτῷ τὴν προθεσμίαν· μάρτυρας γὰρ αὐτῷ οὔτε πλείους οὔτε βελτίους εἶναι τῶν παρηναγμένων· ἔδειτό τε βασιλέως, εἰ μὴ πλείστα βούλοιο χαρίζεσθαι Συργιάννη, δεσποτηρίῳ ἀμφοτέρους ἐμδληθέτας φρουρεῖσθαι τὴν ἀφίξιν τῶν μαρτύρων περιμένοντας. Δίκαια δὲ φάσκοντος βασιλέως τὸν Τζαμπλάκωνα ἀξιοῦν, Ἄλλ' οὐ καλὸν, εἴπεν ὁ Συργιάννης, εἰκὴ καὶ μάτην εἰργόμενος τάλαιπωρεῖσθαι, ἐξὶν ἐγγυητὰς παρασχομένους ἀμφοτέρους τοῦ μὴ ἀποδρᾶναι ἀναπαύλης ἀπολαύειν, οἴκοι διατρέθοντας. Ὡ· δὲ καὶ τοῦτο ἀσφαλείας ἐνέχυρον ἀξίον ἔδοκει εἶναι, τὸν σύλλογον μὲν διέλυσεν ὁ βασιλεὺς, τοὺς ἐγγυητὰς δὲ ἐκέλευς παρέχειν τοῖς δικαζομένοις. Ἐς τὴν ὕστεραίαν δὲ ὁ Συργιάννης, γενομένος ἐν τῇ τοῦ μεγάλου δομestικού οἰκίᾳ, τὰ μὲν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ, ἔφη, εἰρημένα πρὸς ἐμὲ, πέρας ἤδη ἔσχεν· ἃ καὶ πρότερον πιστευόμενα, νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον ἐπὶ τῶν ἔργων βέβαια ἐφάνη. Πρὸς οὐδὲν γὰρ ἐπὶ τῆς δίκῃς ἐναντία πράττειν ἢ φερόμενος ἐμοὶ ἐφάνης· ἔδει δὲ μηδ' οὕτω παντάσῃ κινδυνεύοντα ἀβοήθητον καταλιπεῖν. Νῦν δὲ μάλιστα ἀναγκαίως ἐπικουρίας δεομένη μὴ περιδεῖν παρακαλῶ, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς πρότερον ἡμαρτημένοις συγγνώμην παρῶσαι, βοηθεῖν τὰ δυνατόα. Ἡτέρο τε ἐγγυὰς παρασχεῖν ὅπερ αὐτοῦ, ἀχρὶς ἂν πέμψας ὧν δέοιτο μάρτυρας ἀγάγοι. Ἐπαγγεῖλαμένου δὲ προθύμως ἃ ἤτεῖτο ἐκπληρῶσαι, ἐκεῖθεν μὲν πολλὰς αὐτῷ χάριτας ἀνεχώρησεν ὁμολογῶν. Ἐπιγενομένης δὲ νυκτός ἐκ Βυζαντίου ὡς μάλιστα ἐνήνλαθῶν, πρὶν ἐγγυὰς παρασχεῖν, εἰς Γαλατᾶν ἐπεραιώθη, καὶ κατέκρυψεν αὐτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ. Ἐπεὶ δὲ διεθρυλλήθη ἀποδεδρακέναι Συργιάννην, πάντα χρήματα ἐξ-

plian dum censuit, rogans imperatorem, sibi diem praestitiret, ad quem alios testes apponeret, quorum opera damnationem effugeret : quod imperator prompse fecit, hortans insuper, ut si quid praeterca putaret auxilio esse posse, id sibi prope pararet. Zamplaco iudicium fidem implorare, et indignum ducere, si Syrgiannes testium praetextu evaderet, ac supplicio jure infligendo se eximeret ; nam diem praestitutum nihil ei adjumenti allaturum ; testes enim neque plures, neque meliores habiturum iis, quos introduxisset. Orabat igitur imperatorem, nisi plurimum Syrgianni gratificari vellet, uti utrumque in custodiam tantisper mitteret, dum testes advenirent. Imperatore Zamplaconis petitionem pro justa agnoscente, Syrgiannes occurrit, non esse aequum, frustra ac sine causa carcere afflictiari, cum ab utroque sponsores exigere liceat, non fugituros, sed interim domi quieturos. Ubi et hoc conveniens securitatis pignus apparuit, imperator reis, ut sponsores darent, imperavit, conventumque dimisit. Postridie in aedibus magni domestici Syrgiannes, Quae apud Chalcidicen mihi dicta sunt, inquit, jam evenerunt ; quae tametsi prius credita, nunc tamen certiora, utpote re ipsa comprobata, evaserunt ; quandoquidem in iudicio nihil quidquam pro me aut egisti, aut locutus es, cum ne sic quidem periculis undique circumventum deserere oportuerit. Nunc ut me opis tuae maxime egentem ne abjicias, sed priora delicta ignoscens, quantum potes **275** me adjuves, etiam atque etiam te oro. Contendebat vero ut pro se sibi daretur donec vocati quibus egebat, testes adessent. Promisit magnus domesticus libenter facturum quae peteret ; ille singularibus actis gratias discessit. Caeterum noctu, priusquam satisfacere, Byzantio quam potuit occultissime Galatam trajiciens, tuto se abscondit. Ubi rumor dissipatus est, Syrgiannem aufugisse, omnibus locis pervestigatis, inquietabatur. Cum angulus nullus restaret ubi amplius quaeretur, ratus imperator indagatorum negligentia elapsus, per semet hominem quaerere instituit, Galatamque cum Romanis obviis profectus, quoniam Latini id recusare non poterant, domos singulas perscrutatum misit. Ille vero quasi Orci galeam subiisset (19), nusquam inveniebatur. Tamen Galatae in vili casa latitabat, atque idcirco ibi non est quaesitus : etsi dum per caeteras domos vestigaretur, ad eam imperator venisset. Simul atque Galata inventionem penitus desperata discessit, Syrgiannes conscensa navi, quae Eubaeam solvebat, eo primum portatus est (20). Dein per Locros et

Jacobi Pontani notae.

(19) Orci galea proverbium in eos qui se arte quadam occultant. Simile, Gygis annulus Plauto lib. x. *De republica*, dixit semper honesta propter se sequi oportere, etiamsi quis Gygis annulum, vel Plutonis haberet galeam. Origenes libro i *adversus Celsum* haereticum docet, magis convenisse, ut

Christus in Aegyptum fugiens subduceret sese Herodis insaniae, quam si sub Plutonis casside latitans, eundem sefellisset. Vide Chlilstastem.

(20) Gregoras : *Post annum autem supplices literas ex Euboea ad imperatorem misit, quibus veniam petebat, et locum aliquem in extremis Macedoniae*

Aearnaues ad Albanos (qui circum Thessaliam habitantes, homines agrestes et pastoritii, suis utuntur legibus) pro veteri amicitia, quam adhuc praetor occidentis cum illis iniverat, confugit Inde via duces ab ipsis nactus, ad Cralem Triballorum principem profugus venit, cui multa Romanorum oppida acquisiturum recepit. Crales ut supplicem, et quia per eum Romanis vehementer nociturum sese sperabat, haud nolens suscepit: et cum caetera honorificentissime illum tractavit, tum exercitum ei ad subjugandas Romanorum urbes attribuit. Ergo et alia oppida, et Castoriam urbem magnam Botiaë Crali subiecit. Imperator intelligens quas res novas Syrgiannes in occidente machinatus esset, quiete posthabita, Didymotichum abiit, illucque exercitum in Occidentem ducturus contraxit.

ras ἐστρατήγει· κάκειθεν ἀγωγῶν παρ' αὐτῶν τυχῶν, ἤλθεν εἰς Κράλην ἀρχοντα τῶν Τριβαλῶν φυγάς· καὶ ἐπηγγέλλετο πολλὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπήκοα αὐτῷ ὑποποιήτειν· Κράλης δὲ ὑπεδέξατο αὐτὸν ἀσμένως, ἅμα μὲν ἰκέτην γεγενημένον, ἅμα δὲ ἐλπίσας δι' αὐτοῦ τὰ Ῥωμαίων πράγματα ὡς μάλιστα κακῶσιν. Καὶ τὰ τε ἄλλα φιλοτιμῶς μάλιστα προσεφέρετο αὐτῷ, καὶ στρατιάν δοῦναι ἐδέετο παρεῖχεν ἐπὶ τῷ τὰς ὑπηρεσίαις τοῖς Ῥωμαίοις πόλεις καταδουλοῦσθαι. Καὶ ἄλλα τε μάλιστα πολιέματα προσεποιήσατο, καὶ Καστορίαν πόλιν μεγάλην κατὰ τὴν Βοττιαίαν φεικτιμένην. Πυθομένῳ δὲ βασιλεὶ ὅσα κατὰ τὴν ἐσπέραν Συργιάνην νεωτερισθεῖη, ἤρμεϊν οὐκ ἦν· ἀλλ' ἐκ Βυζαντίου εἰς Διδυμότερον ἐλθὼν, συνέλεγε τὴν στρατιάν, ὡς εἰς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατεύσων.

ρευνᾶτο καὶ ἐζητεῖτο πανταχοῦ· ἀπόρου δὲ ἦδη τῆς εὐρέσεως γινομένης, οἰηθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀμελεῖν τῶν ζητούμενων αὐτὸν διαδιδράσκειν, ἐκτουτο αὐτὸς τὴν ζήτησιν ἐποιεῖτο· καὶ παρελθὼν εἰς Γαλατῶν ἅμα ὄσοις ἔτυχε Ῥωμαίων, ἐπεὶ μηδὲν εἶχον οἱ Λατῖνοι ἀντιλέγειν, τὰς οἰκίας πέμπων διηρουνᾶτο καθ' ἐκάστην, ὁ δ' Ἰσα καὶ Ἰδου ὑποδύοντι κυνῆν, ἀνεύρητος ἦν· ὁμοῦ δὲ ἐκέκρυπτο ἐν Γαλατῶν, ὑπὸ φαύλου τινὰ οἰκίαν, ἣ διὰ φαυλότητα οὐδὲ ἀνηρουνῆθη· καίτοιγε βασιλέως ἐπ' αὐτῆς ἐστῶτος καθ' ὅσον χρόνον αἱ λοιπαὶ διηρουνῶντο. Ἐπει δὲ ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ὁ βασιλεὺς ὡς ἀδύνατον ἀπαγορεύσας τὸ ζήτησιν, ὁ Συργιάνης ἐπιβὰς νεὸς ἐπ' Ἐβδοίαν πλεούσης, ἐκίε ἀπεκομίσθη πρῶτων· ἔπειτα ἐκεῖθεν διὰ Λοκρῶν καὶ Ἀχαρνάνων εἰς Ἀλβανούς, οἱ περὶ Θετταλίαν οἰκοῦσιν αὐτόνομοι νομάδες, διεσώθη κατὰ φίλαν παλαιάν ἦν πρὸς αὐτοῦς ἦν πεποιημένος ὅτε τῆς ἐσπέρας ἐστρατήγει· κάκειθεν ἀγωγῶν παρ' αὐτῶν τυχῶν, ἤλθεν εἰς Κράλην ἀρχοντα τῶν Τριβαλῶν φυγάς· καὶ ἐπηγγέλλετο πολλὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπήκοα αὐτῷ ὑποποιήτειν· Κράλης δὲ ὑπεδέξατο αὐτὸν ἀσμένως, ἅμα μὲν ἰκέτην γεγενημένον, ἅμα δὲ ἐλπίσας δι' αὐτοῦ τὰ Ῥωμαίων πράγματα ὡς μάλιστα κακῶσιν. Καὶ τὰ τε ἄλλα φιλοτιμῶς μάλιστα προσεφέρετο αὐτῷ, καὶ στρατιάν δοῦναι ἐδέετο παρεῖχεν ἐπὶ τῷ τὰς ὑπηρεσίαις τοῖς Ῥωμαίοις πόλεις καταδουλοῦσθαι. Καὶ ἄλλα τε μάλιστα πολιέματα προσεποιήσατο, καὶ Καστορίαν πόλιν μεγάλην κατὰ τὴν Βοττιαίαν φεικτιμένην. Πυθομένῳ δὲ βασιλεὶ ὅσα κατὰ τὴν ἐσπέραν Συργιάνην νεωτερισθεῖη, ἤρμεϊν οὐκ ἦν· ἀλλ' ἐκ Βυζαντίου εἰς Διδυμότερον ἐλθὼν, συνέλεγε τὴν στρατιάν, ὡς εἰς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατεύσων.

276 CAPUT XXV.

Sphranzes quidam ad referendam imperatori pro meritis gratiam, se illi adversus Syrgiannem offert. Cum domestico consultat, quo pacto sine pugna hostem vivum, et vincitum adipiscantur: Sphranzi res mandatur, et praefectura eidem committitur. Imperator in Macedoniam ducit. Persarum incursio, et infortunium. Dolus, quo Sphranzes Syrgiannem jugulavit. Praemia in eum collata. Pax cum Crale. Urbes a Syrgianne subactae ad fidem imperatoris redeunt. Crali adversus Ungrorum regem mittuntur auxilia, et cum honore domum remittuntur.

Huic rei dum impendit operam, Sphranzes Pa- C  
kologus, unus ex optimatibus (21), non ita conspiciens genere, ad imperatorem nocte adit, multa se in eum piacula admisisse confitetur: pro iis tamen veniam ab eo consecutum, et beneficiis auctum. Quocirca se vicissim velle, et gestire beneficiis dignum, et erga tam bonum dominum non ingratum videri. Quia vero hactenus occasio defuerit, promptam voluntatem hucusque effectu caruisse: quam cum nunc res ipsae porrigant, ministrisque fidelibus ac benevolis indigeant, venire se quoque, suique ad bellum contra Syrgianem pro arbitrio utendi imperatori potestatem facere: et paratum esse, non solum multis laboribus, idque cum omni alacritate, et quam studio-

Ἀσχολουμένου δὲ αὐτοῦ περὶ τοῦ στρατεύματος τὴν συλλογὴν, Σφραντζῆς ὁ Παλαιολόγος, τῶν συγχλητικῶν εἰς, οὐ πᾶν δὲ τῶν ἐπ' εὐγενεῖα λαμπυρομένων, βασιλεὶ νυκτὸς προσελθὼν, προσεκρυμέναι τε ὠμολόγει πολλὰ καὶ δίκης ἀξία, συγγνώμης τε καὶ εὐεργεσίας ἀνθ' ὧν ἔδει τυχεῖν τιμωριῶν· ἀνθ' ὧν βούλεσθαι μὲν καὶ αὐτὸν, καὶ προθυμεῖσθαι θξιοῦ φανῆναι τῆς εὐεργεσίας καὶ εὐγνωμονα περὶ τὸν οὕτως ἀγαθὸν δεσπότην· καιροῦ δὲ μὴ παρασχόντος, ἀπέλη μέχρι νῦν καταλείπεσθαι τὴν προθυμίαν· νυνὶ δὲ μάλιστα τῶν πραγμάτων ἐνδιδόντων, καὶ θεομένων εὐνων οἰκετῶν καὶ πιστῶν, ἤκειν καὶ αὐτὸν πρὸς τὴν κατὰ Συργιάνην πόλεμον, διδόντα ὅτι βούλοιοτο χρῆσθαι βασιλεῖ. Ἐτοιμὸν δὲ εἶναι μὴ μόνον πόνους πολλοῖς καὶ προθυμίᾳ καὶ

Jacobi Pontani notae.

fnibus, in quo cum uxore et liberis consideret. Nam cum aulicorum invidia, ut diximus, obnoxius esset, procul ab illis esse voluit, ne per insidias ab eis occideretur. Addebat et iurandum, quo se imperatori perpetuo fidem fore testabatur. Sed cum nihil impetrasset, Eubœa digressus, ad Servia Cralem proficiscitur; ab eoque cupidissime susceptus, summa et gratia, et auctoritate floruit, assessor concors, amicus consentiens; consiliarius acceptus, intimorum fidelissimus, exterorum occupatissimus, alter Themistocles Artaxerxi Persæ. Nam cum fama eum jam pridem cognovisset, tum adventum ejus in luculento lucro deputabat. Et quia pollicebatur, si illius opibus ad Romanum imperium occupandum adjuva-

D retur, se Macedoniam Triballis subjecturum, omni studio eum juvabat.

(21) Historiam hanc Gregoras quoque persequitur, lib. x, quam cum hac nostra contendas licet: Imperatorem autem in hanc curam intenuum. senator quidam Sphranzes Palæologus adit, et sine arbitris alloquitur, illoque opes et honores pollicente, vicissim eadem Syrgiannis pollicetur, fuga simulata, etc. Vides quemadmodum imperatorem hujus cordis insimulet? Sphranzes ex Francisco depravatam puto Nam et multo ante id sæculum Græci Latinorum quoque, et ex Latinis vocibus facta nomina sibi indebant, homines præsertim nobiles.

σπουδή, ἀλλὰ καὶ ἀζύμῳ τῷ σφραγισμῷ ἀλλαττόμενον, καταπράττεσθαι τὰ κατὰ γνώμην βασιλεῖ. Βασιλεὺς δὲ τῶν μὲν προτέρων ἕνεκα ἀμαρτημάτων, ἔφη, καίτοιγε μεγάλων ὄντων, μηδεμίαν εἶναι δίκαιον παραίτησιν ποιεῖσθαι νῦν, ἐκ πολλοῦ συνεγνωσμένον· εὐνοίας δὲ ἕνεκεν τῆς πρὸς αὐτὸν πράττειν τῶν δεόντων τι, καὶ μάλιστα βούλεσθαι οὐ μόνον ὅτι δίκαιον εὐνοῦν εἶναι καὶ πρόθυμον περὶ αὐτὸν, ἀλλ' ἵνα καὶ μᾶλλον ἐπισπάσῃται τιμὰς τε παρέχειν, καὶ προσηκούσας τὰς εὐεργετίας· ἃ δὲ νῦν ἔφησ' εἰς τὴν κατὰ Συργιάννη πόλεμον χρήσιμος ὑφ' ἡμεῖς εἶναι, βούλεσθαι μαθεῖν ὅποι' ἄττα, ὡς ἂν ἐκ τῶν λεγομένων ἢ διαγινώσκων ἂν τε λυσιτελοῦντα τὰ βεβουλευμένω εἶη, ἂν τε μή. Σφραντζῆς δὲ οὐδὲν μὲν ἤκειν ἔφρασκεν οἰκοθεν αὐτῷ; βεβουλευμένω πλήν τοῦ προθυμότατον ἑαυτὸν ἐφ' οἷς ἂν κελυσοθεῖη παρασχεῖσθαι· ἐπ' αὐτῷ δὲ εἶναι ἐφ' ὅτι ἂν δοκῶν λυσιτελεῖν σκεψαμένω χρήσθαι. Βασιλεὺς δὲ ἐπῆνεν τε αὐτὸν τοῦ βουλευματος, καὶ οἴκαδε ἐκέλευεν ἀναχωρεῖν, ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἄττα ἂν δοκῶν βέλτεστα ὑποθησόμενος. Τὸν μέγαν δὲ δομῆστικὸν παραλαβὼν, ἐβουλευόντο ὅπως δέοι τὸν κατὰ τοῦ Συργιάννη πόλεμον διαθέσθαι· ὤντο δὲ πρὶν παρασκευασαμένους ἤκειν ἀντιπάλω στρατιᾷ οὐ μέμψιν τινὰ δικάσαν εἶναι, εἴγε χωρὶς ὀπλων καὶ κινδύνων ἀπάτη τὸν πολέμιον συσχόντες, δυνήσονται τὸν πόλεμον πρὶν συστήναι καταλύσαι. Τὰ γὰρ τοιαῦτα κλέμματα καλλίστην δόξαν ἔχειν, ἃ μάλιστα ἂν τις τὸν πολέμιον ἐξαπατήσας, ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς ὑπακόους ὑφελήσῃ. Διὰ ταῦτα δὲ ἰδοὺ Σφραντζῆ τῶν παρεκκεμένων τῇ Καστορίᾳ πολιχνίων ἐγχειρίζειν τὴν ἀρχὴν, καὶ ἐπειδὴν γένηται ἐκεῖ, Συργιάννην μὲν οὐκ ἀνέξασθαι· εὐθὺς μὲν προσπέμψαι πρὸς αὐτὸν καὶ παρακαλεῖν αὐτῷ προσθέσθαι ἀποστάνα βασιλείω· τὴν δὲ ὑπακούσαντα προθύμως, φίλιαν θέσθαι πρὸς αὐτὸν καὶ συμμοχλίαν· καὶ ἐπειδὴν γένηται ἐν συνηθείᾳ, καὶ φοιτῶσ. παρ' ἀλλήλους ἀδελφῶς, τότε ἔδη φυλάσσοντα κειρὸν ἐν ᾧ μὲν ἐτέρων ἂν εἶη πολλῶν ὁ Συργιάννης (πάντως δὲ τοιοῦτους πολλοὺς εὐρήσειν), εἰς ἕν τῶν φρουρίων κατασχόντα δεῖσαι· φρουρεῖν τε ἀσφαλῶς ἄχρῃς ἂν ἐλθόντι ἐγχειρίσῃ βασιλεῖ· οἴεσθαι δὲ ἔσεσθαι αὐτοῦ βῆδριαν καὶ τὴν φυλακίαν, ἅτε τῆς ἐπομένης στρατιᾶς οὐκ οἰκείας, ἀλλ' ἐξ Ἀλβανῶν καὶ Τριβαλῶν οὐσης συμμάχους· οἳ οὐ βουλήσονται ὑπὲρ Συργιάννη διακινδυνεύειν, τὸ φρούριον πολιορκούντες, ἀλλὰ διαλυθήσονται ἐπ' οἴκου, ἄσμενοι τῶν ἐκ τῶν πολέμων κακῶν ἀπηλλαγμένοι. Τοιαῦτα μὲν ἰδοὺ ἀμφοτέρους ἐπ' ἐπιτηδεῖν εἶναι· καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν, τὸν Σφραντζῆν μεταπεμφόμενος ὁ βασιλεὺς, τὰ βεβουλευμένα τε διηγείτο, καὶ ἐπυθόαντο αὐτοῦ, εἰ καὶ αὐτῷ λυσιτελεῖ τε καὶ δυνατὰ ἦγοιτο· ὁ δ' ἔφρασκε

A sissime, verum etiam cum profusione sanguinis, quod illi placeat, efficere. At imperator, priorum quidem delictorum quanquam grandium, nunc veniam peti non debere, quæ jampridem ipse ignoverit. Pro isto autem in se animo cupere vehementissime quidpiam in eum officii conferre: quod in talem virum non solum amicum, et promptum gerere animum, sed etiam, quo magis eum sibi devinciat, honoribus ac donis congruentibus ejus dignitatem amplificare justum sit. Cupere porro scire, in quibus se modo operam sibi in bello contra Syrgianicem navaturum profiteretur, ut eo indicante, utile necne consilium ceperit, cognosci possit. Tum Sphranzes, haudquaquam per se meditatum venire, nisi ut se quam promptissimum ad imperata præbeat. In ipso situm esse, ubi re circumspecta operæ pretium facturum putaverit, ibi potissimum suo labore uti. Imperator de sententiâ laudatum redire domum jussit; se die sequenti, quid optimum fore judicasset, eum edoctrum. Post magnum domesticum in consilium de bello adversus Syrgianem instituendo adhibuit; visumque factum justa reprehensione cariturum, si priusquam instructo exercitu contraheretur, absque armis et periculo, per dolum aliquem hoste capto et constricto, bellum ante finire possent, quam incipere. Hujusmodi namque furta belli (22) gloriosissima sunt, quibus hoste circumvento, sibi quispiam ac subditi plurimum comodat. Quapropter Sphranzi oppidorum Castoriæ vicinorum præfecturam dandam censuerunt. Quo cum venerit, Syrgianem non temperaturum, quin sine mora mittens, ab imperatore eum ad suas partes transire hortetur. Sphranzem aures præbiturum libenter, et cum illo amicitiam societatemque conjuncturum. Ubi jam nata consuetudo, et familiaritas alterius ad alterum aditus liberos, ac securos præstiterit, tum capto articulo, quo Syrgianem pauci stipabunt (omnino enim talem occasionem sæpius futuram), oppressum et vinctum in castellum aliquod abducturum, ibique, donec venienti imperatori tradat, tuto custoditurum. Facilem autem illius fore custodiam: quippe quem non proprius, sed ex Albanis et Triballis auxiliarius sequatur exercitus: qui pro Syrgiannis capite castelio obsidendo vitæ aleam experiri nequitiam volent, sed bellicæ miserice immunes, domum cupide repedabunt. Tali arte rem aggrendendam ambobus placuit. Ergo postridie imperator Sphranzen vocat, quid placeat enuntiat, et num ipse quoque id fieri, et utiliter fieri posse arbitretur, exquirat. Respondet, prorsus non hæc, sed alia quædam multum

Jacobi Pontani notæ.

(22) Sic Virgil. lib. II :

*Furta parò belli.*

ΕΙΧ :

*Hic furto servidus instat.*

Sermo est de cæde et strage nocturna. Statius ix Thebaid. :

*Ausus erat furto dextram injectare Leonteus.*

Curtius, lib. IV : *Parmenio, peritissimus inter duces artium belli, furto, non prælio, opus esse censebat: incepta nocte opprimi posse hostes.* Sic furtivi amores, Veneris furta poetæ. Velleius lib. II : *Pont. max. in C. Cæsaris locum furto creatus. Furtum siquidem appellabant, quidquid occulte fieret.*

diversa sibi in mentem venisse. Eorum porro consulti non utilia modo, sed etiam effectu expeditissima sibi videri; quare nihil cunctandum, sed opus urgendum. Stabilita hac sententia, Dromoræ cuidam, Sphranzi amicissimo, eo petente, imperator hoc munus imposuit, ut postquam Sphranzes palam ad Syrgiannem defecisset, quidquid haberet possessionum, quidquid pecoris, et reliquas facultates proscriberet, easque, ne direptæ perderentur, custodiret: et verbo quidem imperatori eas servaret, re autem vera in amicum Sphranzen hujus tutelæ gratiam conferret: traditoque diplomate, quo oppidorum Sosci, Deures, Staridorum, et Chlereni præfectus declarabatur, Didymoticho cum mature dimisit: ipse post dies paucos, quot Sphranzen velut per inducias ante facinoris aggressionem consumpturum putabat, lento itinere Thessalonicam petiit. Ad Sphranzen præfecturæ jam potentem Syrgiannes 278 continuo mitiit qui eum ad defectionem sollicitent. Is ira ingenti in imperatorem, et antiqua jam in Syrgiannem benevolentia simulata, sancito scelere, statim se cum illo conjungit. Qua conjunctione Syrgiannes mirum in modum gavisus cum eodem ad Cralem proficiscitur, tum ut ostenderet rem belle procedere (utpote jam etiam consiliariis imperatoris ad se transeuntibus), tum ut per eum commotus cum omnibus copiis suis bello interesset. Metuebat siquidem ne superveniente imperatore, cum ad resistendum haud satis valeret, victus cum suis periret. Et persuasit monuitque, si profecti apud Thessalonicam castrametarentur, occidentales urbes, quæ se nondum dedidissent, auxilium imperatoris desperantes, cernentesque ipsos [Syrgiannem et Cralem] ante se positas urbes jam armis domuisse (23), interclusas in medio statim se dedituræ. Crale igitur cum totis copiis assumpto, juxta flumen Axium castra ponunt (24). Imperator per Macedoniam adducens partem exercitus (25) (propter festinatam quippe expeditionem plures adhuc se comparabant, inter Thessalonicam et Rhetinen, castellum quoddam, juxta Bolben palu-

Α τοιαῦτα μὲν αὐτὸς οὐδὲ ἐνθυμηθῆναι τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἔτερ' ἄττα πολλῶ ἀποδόοντα αὐτῶν· ἃ δὲ ἔβουλεῦσαντο αὐτοὶ οὐ λυσιτελοῦντα μόνον, ἀλλὰ καὶ ῥῆστα καὶ αὐτὴς νομίζειν· διὸ μηδὲ μέλλειν, ἀλλ' ἔργον ἄπτεσθαι ἦδη ἀναγκαῖον. Ἐπεὶ τοίνυν ἐκεκέρωτο ἡ βουλή, Δρομορᾶν μὲν τινα ἐς τὴν μάλιστα φιλον τῷ Σφραντζῆ, αὐτοῦ δεηθέντος προσέταξεν ὁ βασιλεὺς· ὡς ἐπειδὴν ἐμφανῶς ὁ Σφραντζῆς εἰς Συργιάννην ἀποστῆ, κτήματά τε ὅσα πρόσσει, καὶ βοσκήματα καὶ τὴν ἑλλην περιουσίαν δημοσιώσαντα φυλάττειν, ἵνα μὴ ὑπὶ τινῶν ἀρπασθέντα διαφραγῆ· λόγῳ μὲν ὧ· διαφέροντα βασιλεῖ, τῇ δ' ἀληθείᾳ τῷ φίλῳ Σφραντζῆ τὴν χάριν κατατιθέμενον τῆς φυλακῆς· αὐτῷ δὲ γράμματα παρασχόμενος βασιλικὰ ἃ τῶν φρουρίων Σουτοῦ τε καὶ Δεύρης καὶ Σταριδῶλων καὶ Χλερηνοῦ ἐπέστρεπε τὴν ἀρχήν, ἐξέπεμψεν ἐκ Δουμοστῆλου κατὰ τάχος· αὐτὸς δὲ περιμείνας οὐ πολλὰς ἡμέρας, ἀλλ' ὅσα ὤρετο Σφραντζῆ ἀναχωρῆν πρὸς τὴν ἐπιχειρήσιν παρέξειν, ἄρας καὶ αὐτὸς τὴν πρὸς Θεσσαλονικίην ἦσει σχολῆ βαδίζων. Σφραντζῆ δὲ ἐπεὶ τῆς ἐγκεχειρισμένης ἀρχῆς ἐγκρατῆς ἦν, προσέπεμψεν εὐθύς τοὺς ἀποστῆσοντάς· ὁ Συργιάννης δὲ, ὄργῃ τε φέρεσθαι δοκῶν πρὸς βασιλεία καὶ αὐτῷ εὐνοῦς εἶναι ἐκ πολλοῦ συνθήκας θέμενος καὶ ὄρκους πρὸς αὐτὸν· προσεχώρησεν εὐθέως. Συργιάννης δὲ ὑπερήσθη τε τῇ πρὸς αὐτὸν ἀποστασίᾳ τοῦ Σφραντζῆ, καὶ μηδὲν μελλήσας, παραλαβὼν αὐτὸν, ἀφίκετο πρὸς Κράλην, ἅμα μὲν ἐνδεικνύμενος ὡς τὰ πράγματα αὐτῷ ἐπὶ τὸ βέλτιον χωροῖη· ὡς καὶ τῶν συγκαλητικῶν ἦδη βασιλέως πρὸς αὐτὸν ἀφισταμένων· ἅμα δ' ἴν' ἐφελκυσθηταὶ καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν παρῆναι καὶ αὐτὸν πανστρατιᾷ καὶ συμμαχεῖν. Ἐδεδείκει γὰρ μὴ βασιλέως ἐπελθόντος, ἀδύνατος εἶναι ἀνθίστασθαι αὐτὸς, διαφραγῆ καὶ ἀπόληται καταπολεμηθεῖς· καὶ ἐπεισέ γε ὑποτιθέμενος, ὡς ἀνελθόντες αὐτοὶ στρατοπεδεύσονται ἐν Θεσσαλονικίᾳ, αἱ μὴπω προσεχωρηκυῖαι τῶν ἐσπερίων πόλεων ἀπογνοῦσαι τὴν ἐκ βασιλέως ἐπικουρίαν, ὄρωσαι τε ἦδη αὐτοῦ· τὰ ἔμπροσθεν αὐτῶν πολέμῳ κτωμένους, αὐτοὶ ἐναπειλημμένοι μέσῃ προσχωρήσουσιν εὐθέως· καὶ παραλαβόντες αὐτὸν

#### Jacobi Pontani notæ.

(23) Gregoras: Veris initio Crales suas copias coegit; Syrgiannes vero clandestinas litteras per omne imperium Romanum dimisit, a provincia finitima Triballis auspiciatus, et per omnem oram maritimam, et mediterraneas urbes ac provincias Byzantium usque progressus, quibus et agrorum assignationes, et pecunie largitiones, et honorum fastigia, et id genus alia pollicebatur, etc. Infra: Æstate vero jam media Crales cum suis copiis Syrgiannem sequitur, recta Thessalonicam petentem, levi opera interjectis urbibus et prorinciis in deditionem acceptis, partim desiderio veteris administrationis, partim vastationis segetum metu, tempus enim messis erat.

(24) De hoc fluvio Gregoras: Post Strymonem esse maximum, et iisdem quibus ille montibus, erumpere, ab ipsa quidem origine non tantum, sed in decursu montium multis torrentibus actum, et nomine in Bardarium mutato, aliquando et quibusdam

D in locis navigabilis. Ad cram ms.: Τὸν νῦν Βερέαρῶν καλούμενον, ἢ μᾶλλον Βιστριτζα. Id est, quod Bardarium dicunt, seu potius Bistritzam. Ceterum legitur et Ἀξείος.

(25) Gregoras: Deinde in Macedoniam abiturus, ut sua presentia eos qui defectionem spectabant, in urbibus terreret, patriarchici solii post Isaiæ obitum Joannem Apris oriundum, imperatorii collegii tum sacerdotem, successorem deligit: cuius fidei, Deum testatus, in maximo divini verbi Sapientie templo conjugem et liberos suos mandavit, ut eorum curator et custos post Deum esset, si quid forte respublica detrimenti cepisset. His aculis prope in Macedoniam contendit, nullo secum adducto exercitu. Jam enim omnes suspectos habebat, præter fidelissimos domesticos suos, et magnum domesticum Cantacuzenum, quem ejus studiosissimum et amantissimum, cæteris vero omnibus comtem et hilarem tempus declaravit.

πανστρατιῶν ἐλθόντες, ἐστρατοπεδεύσαντο παρὰ τὸν Ἰξον ποταμόν. Καὶ ὁ βασιλεὺς διὰ Μακεδονίας μέρος τῆς Ῥωμαίων ἐπαγόμενος στρατιᾶς· οἱ πλείους γὰρ ἔτι ἐν περσικαῖς ἦσαν διὰ τὸ ταχεῖαν γεγενῆσθαι τὴν στρατείαν· μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ῥεντίνης φρουρίου τιῶς, ὃ παρὰ τῆς Βόλῃ λίμνης καίεται ἐπὶ λόφου ἰδρυμένον, ἐστρατοπέδευον ἐν χωρίῳ τιῶ τῶν Κρητῶν προσαγορευομένῳ, ὅτι στρατιᾶ ἐκ Κρήτης αὐτὸ κατέφρουον, δι' αἰτίαν τιῶ ἐκ τῆς νήσου ἀναστάντες. Ἐκεῖσε δὲ ἐστρατοπεδευόμενος ἠγγέλλετο ὑπὸ τινος δρόμῳ πρὸς τὴν ἀγγεῖαν ἑρμημένου, ὡς περὶ τὴν Σερμυλίων πόλιν, πάλαι μὲν ὤκισμένην, νυνὶ δὲ ὑπὸ τινος, ὡς ἔοικε, πολέμου κατασκευασμένην, μεταξὺ Χαλλήνης καὶ Ἄθω, ἐξηκῆτα πρὸς ἄστρον νῆας Περσικαί, καὶ ἐκεῖσε χωρία περὶ τοὺς ἀποδόντας. Τὸν μέγαν δὲ δομέστικον μετακαλεσάμενος· ὁ βασιλεὺς, περὶ τῆς στρατιᾶς ἐπισυθάνετο τῆς ἐκεῖ ἐστρατοπεδευόμενης, εἰ ἄρκοῦσα πρὸς τὴν τῶν βαρβάρων δοκοίη συμπλοκήν. Ὁ δ' ἔφασκεν, ἀκριδῶς μὲν οὐδὲ αὐτὸς τὸν ἀριμόν εἰδέναι. Διὰ γὰρ τὸ ἐγγὺς Θεσσαλονίκης ἦδη γεγενῆσθαι, πολὺ προτερβήκηκαί αὐτῇ στρατιᾶς περισμοῦ τῶν ἐπιτηδείων ἕνεκα· παρῆγει δὲ εἰ καὶ αὐτῷ βέλτιον δοκοίη, τὴν οὖσαν παραλαβόντα στρατιάν, τῆς πρὸς Πέρσας φερούσης ἔχσθαι ὁδοῦ· ὡς αὐτοῦ τάχιστα ἐκ τῶν παρακειμένων χωρίων συλλέξοντος; καὶ ἐτέρων ἄρκοῦσαν πρὸς τὸ ἔργον. Ἐπειθετο μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς εὐθύς, καὶ τῆς πρὸς Πέρσας εἴχετο ὁδοῦ. Ὁ δὲ, ὡς μάλιστα ἐνῆν, ὀξέως ἀθροίσας στρατιάν, συνέμιξε τῷ βασιλεῖ· καὶ μετὰ μέσην ἡμέραν, καθ' ἣ οἱ Πέρσαι ἐληίζοντο ἐγένοντο χωρία. Καὶ γενομένης αὐτόθι συμβολῆς, ἐπὶ πολὺ μὲν ἀντέσχον οἱ Πέρσαι διὰ τὸ δυσπρόσοδα εἶναι τὰ χωρία, καὶ ὕλῳθι ἐφ' ἧ ἐγεγένητο ἡ μάχη· ὅπερ οὐκ ὀλίγον συνεβάλλετο στρατιᾶ τῇ Περσικῇ οὕτῃ περὶ. Τέλος δὲ κατὰ κράτος νικηθέντες διεφθάρσαν, οἱ μὲν ἀλόντες ζῶντες, οἱ δὲ πεσόντες; πρὸς τὴν μάχην· ὅσοι δὲ εἰς τὴν ὕλην ἠδυνήθησαν διαφυγεῖν, εἰς τὴν ὑπεραίαν γενομένην πρὸς τὰς ναῦς τὰς ἑαυτῶν, τὰς μὲν λοιπὰς; ἀπέσας ἐνέπρησαν πυρὶ· δύο δὲ πληρώσαντες; (μόνοι γὰρ τοσοῦτοι ὑπελείποντο) ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου. Ῥωμαίων δὲ κατὰ τὴν μάχην ἔπεσον μὲν ὀλίγοι, τραυματίαι δὲ ἐγένοντο καὶ ἀνθρώποι καὶ ἵπποι πλείστοι. Ἐκεῖθεν δὲ ὁ βασιλεὺς εἰσελθὼν εἰς Θεσσαλονίκην, ἠύλιστο ἐκεῖ ἐφ' ἱκαναῖς ἡμέραις. Συργιάννης; δὲ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τῶν οἰκείων ἕξ παραλαβὼν καὶ Σφραντζῆν, τριάκοντα καὶ αὐτὸν ἐπαγόμενον τῶν οἰκείων, εἰς ποταμόν τινα οὗ τῶν ἀενάων Γαλυκὸν ὠνομασμένον οὐ μακρὰν Θεσσαλονίκης βέοντα,

A dem in colle situm, castrametatur, in loco Cretensium appellato, quod illic e Creta insula, nescio quam ob causam, pulsī milites habitaverant. Ibi a quodam curriculo ei nuntius perfertur, prope urbem vetustam Sermylionum, nunc bello, ut apparet, subversam, inter Pallenen (26) et Atho, Persas sexaginta navibus appulsos, agro vastitate inferre. Advocato igitur magno domestico, de praesenti copia percunctatur, num ad confiligendum cum Barbaris sufficiat. Negat ille explore se nosse quanta sit; nam quia Thessalonicae jam appropinquant, ob facilitatem commeatus frequentes affluxisse. Hortabatur igitur ut, si placeret, viam contra Persas capesseret, quod e locis adjacentibus brevissimo tempore aliam manum, quanta rei sufficeret, collecturus esset. Paret actutum imperator, in Persas viam molitur. Domesticus quam potest celeriter ad eum milites congregat; ac secundum meridiem ubi in ea ipsa loca devenerunt, quae Persae depopulabantur, commisso praelio hostes diu se defenderunt; propterea quod ea regio propter nemorum densitatem difficiles habebat aditus, id quod Persis, cum essent pedestres, non parum proleat.

**279** Tandem vi summa victi, partim ceciderunt, partim capti sunt. Quotquot autem in silvas se abdere potuerunt, postera luce ad naves suas reversi, reliquis inflammatis, duas compleverunt (tot enim de praedonibus illis tantummodo restabant) ac domum properarunt. Romanorum pauci desiderati, plurimi et milites et equi vulnerati. Inde imperator Thessalonicam ingressus, dies ibi complures agitavit. Syrgiannes cum sex de suo exercitu assumptis, et Sphranze, quem et ipsum triginta comitabantur, ad fluvium quemdam non perennem, Galycum vocabulo non procul a Thessalonica, animi levandi accessit. Sphranzes solum jam et interceptum videns, eumque comprehendere baud esse facile (quod timeret, ne si id in castris sentiretur, cum suis sibi perendum esset), trucidare autem facillimum, imperatoriae praecipionis immemor, cum satellitibus de nece Syrgianni afferenda secreto colloquitur. Quibus persuasis (nondum enim consilium suum cuiquam aperuerat), hominem huiusmodi insidiarum prorsus ignarum interficiunt (27), et Thessalonicam perfugiant. Imperator Sphranzen ut imbellem castigat; malebat enim vivum et vincetium potius ad se perducere, quam jugulari. Sed quoniam facta infecta nequibant fieri, caedem rerum necessitudini ascribens (28), ipsi et adminis:ris ejus ob

#### Jacobi Pontani notæ.

(26) Ad oram ms, τῆς Κασανδρείας, id est, quae nunc Cassandria dicitur.

(27) Longe aliter de nece Syrgiannis Gregoras: Ceterum Sphranzes imperatori quid ageretur nuntiaturus, simulque Syrgianni non suspectus esse volens, callidissimo et mirifico commento illum aggressus, se cum duobus cubiculariorum principibus peripigisse ait, qui affirmassent, se, data opportunitate, imperatorem occisuros. Eos igitur commonefa-

ciendos esse conventorum. Sic potestate data, imperatori quid ageretur significat: quae erant huiusmodi. Deesse sibi facultatem simul et facinoris pultrandi, et vitae conservandae. Magnam enim Syrgianni turbam noctu atque interdiu circumfusam esse, neque unquam relinquī solum, etc.

(28) Fatum videtur indicare, quam σιμαμένην vocant, id est, ordinem, seriemque causarum, cum causam causa ex se gignit. Scū id, quod est apud di-

imperterritam animi fortitudinem, et quod se periculis manifestis pro ipso objecissent, gratiam rependit. At Sphranzen quidem magni stratopedarchæ dignitate condecoravit, reditusque respondentes e certis locis in annos singulos illi destinavit: ceteros quoque, unumquemque pro persona et merito muneravit. Crales Syrgiannes percussum, in castra adhuc spirantem deportandum curavit. Paulo post extinctum, diu ut amicum deslevit, et splendide funeravit, missisque legatis, sœdus et societatem cum imperatore pepigit (29): et die altero, haud procul a Galyco flumine cum eodem sermone collato, domum rediit. Urbes quotquot sub Syrgianne fuerant, eo cæso veniam et amnestiam a' imperatore consecutæ, ad illius auctoritatem et obedientiam redierunt. Sub idem tempus etiam Ungrorum princeps, quem Latina lingua regem nominat, magno cum exercitu Cralem, quicum ei de finibus erat controversia, appetivit. Formidans Crales, ne se adversus illum tueri non posset, 280 imperatorem subsidium per legatos rogavit. Qua petitione delectatus imperator, delectu confectio, ingens et animosum agmen confecit, eique auxilio misit. Ungriæ autem rex, cum in confiniis regni sui ac Triballorum tenderet, priusquam in hostilem regionem irrueret, propter submissas Triballo ab imperatore copias (ut fama fuit) converso itinere domum rediit: quod utrum hac, an alia de causa fecerit, incertum mansit. Crales certe idcirco eum abiisse ratus, imperatori summas gratias egit: et duces exercitumque dignis donis humaniter donatos, domum lætabundus remisit. Imperator illius anni hiberna Thessaloniciæ egit.

Ἰπὸ δὲ τούτων αὐτοῦ χρόνους καὶ ὁ τῶν Οὐγκρων ἄρχων, ὃν ῥήγα καλεῖν οἶδεν ἡ Λατίνων φωνή, στρατιὰ μεγάλη ἐστράτευσεν ἐπὶ Κράλην, περὶ γῆς ὄρων πρὸς αὐτὸν διενεχθεῖς· δεῖσα δὲ ὁ Κράλης μὴ ἀδύνατος εἶη ἀμύνεσθαι αὐτὸν, πρὸς βασιλέα πέμψας, ἤπειτο συμμαχίαν. Ἡσθεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν πρὸς βασιλέα, στρατιάν ἀπολεξάμενος πολλήν τε καὶ ἀγαθὴν, ἐπεμψεν εἰς Κράλην συμμαχίαν. Ὁ ῥήξ δὲ Οὐγκρίας, ἐπεὶ ἐγένετο ἐν μεθορίοις τῆς αὐτοῦ καὶ Τριβαλῶν ἀρχῆς, πρὶν εἰς τὴν πολεμίαν ἐσθλαῖν, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν οἰκίαν. Λόγος δὲ ἦν ὡς θυβόμενος ἐξ βασιλέως ἦκεν συμμαχίαν ἀνεχώρησεν· εἴτε δὲ τούτου ἕνεκα εἴτε καὶ ἑτέρου τινός, ἐμενεν ἐν ἀδελφῷ. Καὶ ὁ Κράλης δὲ τῆς αὐτῆς ἕνεκα αἰτίας οἰόμενος ἀναχωρηθῆναι ῥήγα, βασιλεὶ τε ὡμολόγει χάριτας πολλὰς, καὶ τοῦ στρατηγού ἅμα καὶ τὴν στρατιάν ὁμοίως φιλοφρονησάμενος ἀξίως, χαίροντας ἀπέστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν. Καὶ ὁ βασιλεὺς τὸ ἔτος ἐκείνο διεχειράσεν ἐν Θεσσαλονίκη.

#### Jacobi Pontani notæ.

vum Augustinum *Civilitatis divinæ* libro v, cap. 8: *Qui vero, inquit, non astrorum constitutionem, sicuti est, cum quidque concipitur, vel nascitur, vel inchoatur, sed omnium connexionem, seriemque causarum, qua fit omne quod fit, fati nomine appellant, non multum cum eis de verbi controversia laborandum atque certandum est: quandoquidem ipsum causarum ordinem, et quamdam connexionem Dei summi triuunt voluntati et potestati, qui optime et veracissime creditur et cuncta scire antequam fiunt, et nihil inordinatum relinquere, a quo sunt omnes potestates, quamvis ab illo non sint omnium voluntates, etc.* In quod caput scribens Ludovicus Vives, ex Pico Mirandulano, *Contra astrologos*, lib. 1, refert quatuor sententias veterum de fato. I. Alii dixerunt fatum esse naturam, ut quæ electionis

D sint vel casus, extra fatum sint. Ut Virgilius de Didone, quæ semet occiderat dixit, eam non mori fato. Et Cicero i. Phil. pp.: *Si quid mihi humanitus accidisset; multa enim impendere videbantur præter naturam, præterque fatum.* II. Pontii æternam seriem causarum necessario nexarum. III. Sidera facit fata. IV. Divini consilii executionem fatum vocat.

(29) Contrarium scribit Gregoras: *Postridie vero, inquit, Crales, re desperata, imperatori petenti pacem dedit: cumque eo egresso colloctus, muneribus quibusdam acceptis, domum se recepit.* Scilicet Syrgiannis cædes Crale profuit, ut pacem non ipse petere, sed petitam potius dare deberet. Mentitur ergo, ut apparet, Gregoras, et laudem Andronici Junioris, ubi potest, aut dissimulat, aut elevat.



## CAPUT XXVI.

*Factione duorum principum regina, Michaelis prima conjux, regno pellitur, Alexander Stranzimero filius rex creatus, cum Mæsis et Scythis auxiliariibus urbes imperatori deditas recuperat. Protostrator præfectus Mesembriam mittitur. Persæ Nicomediam obsessuri, imperatoris adventu audito domum refugiunt. In Mæsiam irruptio. Mæsurum ignavia. Pax ea conditione fit, ut Romani pro recipienda Anchialo Diampolin Mæso reddant.*

Ἄμα δὲ ἦρι ἀρχομένῳ γράμματα ἦκε βασιλεῖ ἐκ Α Βυζαντίου ἀγγέλλοντα, ὡς δύο τῶν παρὰ Μυσοῖς δυνατῶν, Ῥαξίνας ὁ πρωτοβεστιάριος, καὶ Φιλίππος ὁ λογοθέτης, πρὸς τὴν βασιλεύουσαν αὐτῶν τοῦ Μιχαὴλ γαμετὴν, θείαν οὖσαν Κράλην τοῦ Στεφάνου, διαστασιάσαντες ἐξήλασαν τῆς ἀρχῆς· καὶ αὐτὴ μὲν φεύγουσα ἅμα τέκνοις, πρὸς Κράλην τὴν ἀδελφίδου ἦκει. Ἐκείνοι· δὲ ἅμα καὶ τοὺς ἄλλους πείσαντες δυνατοὺς τῶν Μυσῶν, τὸν ἀδελφίδου τοῦ προβεστιάριου Μιχαὴλ, Ἀλέξανδρον τὸν Στρεαντζιμήρου ἀπέδειξαν βασιλεῖα αὐτῶν· ὃς ἅμα τῷ ἔγκρατῆ; γενέσθαι τῆς ἀρχῆς, τὴν τε στρατιὴν ὅση ἦν Μυσοῖς παραλαβῶν, καὶ ἐκ Σκυθῶν κατασυμμαχίαν οὐκ ὀλίγην, ταῖς πρότερον ἐπεστράτευσεν πόλεσι προσχωρησάσις βασιλεῖ· καὶ πλὴν Μεσημβρίας, τὰ μὲν τῶν ἄλλων τοῖς ὅπλοις, Β παρὰ Μεσημβρίας, τὰ δὲ παρεστήσατο ὁμολογίᾳ. Τοιαῦτα δὲ πυθόμενῳ βασιλεῖ οὐκέτι ἀνεκτὸν ἐδόκει μένειν ἐν Θεσσαλονίκῃ· ἀλλ' ἄρας ἐκέλευεν, εἰς Βυζάντιον ἀφικνεῖται. Καὶ πρῶτα μὲν Συναδητῶν τὸν πρωτοστράτορα εἰς Μεσημβρίαν ἀρχόντα ἐπέμπευ· δεισας μὴ καὶ Μεσημβριανοὶ ἄχρις ἀν' ἡ στρατιὰ ἀποστῆεν παρασκευασθῆ. Ἐκέλευε τε εἰς Βυζάντιον ἀθροίζεσθαι τὸν στρατιῶν· καὶ αὐτὸς παρεσκευάζετο ὡς τοῖς Μυσοῖς πολεμησεῖων. Μεταξὺ δὲ παρασκευαζομένου, ἠγγέλλετο ἐκ τῆς ἑω, ὡς στρατιὰ Περσῶν εἶη παρεσκευασμένη ἐπιθέσθαι Νικομηδεῦσι. Νικομηδεῖα δὲ ὅπλοις μὲν ἀνάλωτος ἦν καὶ βίᾳ χειρῶν, τειχῶν τε καρτερωτάτων περιβολῆ, καὶ τῇ ἄλλῃ τοῦ τόπου φύσει εὐφρῶς πρὸς ὀχυρότητα ἐχούσῃ· C ἐδέδεικε δὲ τὴν ἐνδοίαν τὴν ἐκ τοῦ σίτου. Ὁ δὲ καὶ εἰ βάρβαροι συνιδόντες, τῶν τειχῶν μὲν ἡμέλου ὡς ἀναλώτων ἐσομένων ἐκ τειχομαχίας, τῆς πόλεως δὲ ἐσπούδαζον κρατῆσαι, δι' ἧς ἐτρέφετο ἡ πόλις. Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ ὁμολίως ὃ τι διανοοῦνται οἱ βάρβαροι σαφῶς εἰδὼς, διὰ σπουδῆς ἀπάσης τροφῆν παρέχειν Νικομηδεῦσιν ἐπιόντων τῶν βαρβάρων ἐποιεῖτο· ὡς εἰ τοῦτο παρῆν, ῥᾶστα τὴν λοιπὴν οἰσόντων πολιορκίαν. Καὶ τότε οὖν πυθόμενος ἐστρατοπεδεῦσθαι τοὺς βαρβάρους παρ' αὐτὴν, τῆς μὲν κατὰ τῶν Μυσῶν ἡμέλει εἰσβολῆς, στόλον δὲ ἐξαρτυσάμενος ἐκ τε τριήρων καὶ φορτίων νεῶν ἐτέρων, στρατιῶν τε ἐνθέρμενος καὶ σίτον, ἔπλει ἐπὶ Νικομηδείαν. Πρὶν δὲ κατῆραι, οἱ βάρβαροι αἰσθόμενοι, σκηνὰς ἀναλαβόντες, καὶ τὴν D ἄλλην ἀποσκευὴν, ἀνεχώρουν εἰς τὴν οἰκίαν, δεισάντες τὴν βασιλείως ἐφοδόν. Ὀρχάνης γὰρ αὐτῶν ὁ σατράπης ἐστὶ οὐ παρῆν. Ἀπόβασιν δὲ ποιησάμενος ὁ βασιλεὺς καὶ Νικομηδεῖας λόγους τε καὶ ἄλλας

(30) Incunte vere, Byzantio accipiuntur litteræ, duos Mæsurum dynastas. Raxinam protovestiarium, et Philippum logothetam, reginam suam, defuncti Michaelis uxorem, et Cralis Stephani materteram, regno per seditionem expulisse : quæ cum liberis ad Cralem sororis suæ filium se contulit. Illi et aliis Mæsurum principibus in suam sententiam adductis, Alexandrum Stranzimero (31), et Michaelis sorore natum, regem sibi legunt. Is simul ac regnum inivit, quidquid erat in Mæsia copiarum, adjuncto præterea Scytharum non exiguo numero, contra civitates, quæ se imperatori tradiderant, eduxit ; ac præter Mesembriam alias armis, alias deditione occupavit. Hæc ut ad imperatorem perlata sunt, Thessalonice minime hærendum censens, Byzantium discessit. Principis protostratorem Synadenum Mesembriam pro præfecto mittit : timens ne et Mesembriani, dum exercitus cogitur, deficerent. Copias Byzantium congregari jussit, et ipse ut in Mæsos pugnaturus se comparabat. In ipso belli apparatu sit certior Persarum copias ad Nicomediam adoriendam paratas esse. Quæ urbs, manu et armis inexpugnabilis, mœniumque firmissimorum ambitu et 281 reliqua ipsius loci natura munitissima, frumento et cætero comæatu haud abundabat. Quo perspecto Barbari muris desperatis vias nitentur obsidere, quibus cibaria in urbem importabantur. Imperator exploratum habens, quid illi conarentur, omnimodis vicissim laborabat, ut premente barbaro Nicomediensibus alimenta submitteret : quibus suppeditantibus, deinceps eos obsidionem commodissime toleraturos confidebat. Cum itaque didicisset hostes prope urbem castra constituisse, expeditione in Mæsos ommissa classeque ex triremibus et onerariis adornata, et militibus comæatuque impositis, Nicomediam solvit. Sed antequam portum subiret, Barbari ejus adventu cognito præ formidine correptis tentoriis et impedimentis, Orchane eorum duce nondum presente, in sedes suas reverterunt. Exsurgens imperator Nicomedienses tum alloquio, tum omni genere humanitatis confirmavit, et comæatu eos impertivit, mansitque apud eos biduum. Die tertio in ipso lucis primordio Constantinopolin cum tota classe remeavit : unde diebus haud ita multis, exercitu jam presente, et necessariis instructus omnibus, in Mæsiam irrupit, ac loca quædam devastavit, hæcunque prætergressus, alia quidem oppidula,

Jacobi Pontani notæ.

(30) Ad oram ms. ascriptum erat: Ταῦτα πρὸ τῶν εἰρημῶν περὶ Συργιάνης συνέθη. Id est : Hæc prius acciderunt quam quæ de Syrgianne supra me-

morata sunt. Quod ita videtur ex lib. ix et x Nicephori Gregoræ.

(31) In Græco, *Streantzimero*.

quæ prius habuerat per deditionem recepit: Anchialum autem adhuc Mœsi præsidiarii tuebantur. Alexander siquidem Mœsorum, rex imperatoris impressionem sentiens, cum exercitu quantus erat ad arcendum accurrit, juxta aque Actum, non procul ab imperatore, qui apud Rhosocastrum tendebat, castra locat, angusto quodam et aspero transitu ambos exercitus dirimente: quem Alexander pedibus aliquot ibi dispositis custodire occuparat. Imperator Alexandrum in vicino castrametari intelligens, postridie diluculo suos capere arma jussit. Armatos deinde veluti pugnatos, et per acies digestos, ad transitum illum deduxit, ac Mœsos ad manum conserendam provocavit. Nam quia transitus ille salebrosus et arctus erat, et ab ipsis servabatur, in castra irrumpere commode nequibat. Toto igitur die ibi transacto, quia nemo hostium contra exibat, in sua castra pedem retulit: paucisque diebus, instructis ad prælium militibus, rediit, ac eodem modo ad introitum angustiarum die quam longa est constitit, cum Mœsi ne tum quidem in planitiebus se dare foras, et æquo campo lacessere Martem audent. **282** Imperator itaque perterrefactis audacia sua Barbaris, ut antea, castra subiit. Alexander cernens, si acie congregaretur, fore impari, per legatos oravit ut facta pace sua uterque retineret. Respondit imperator, neque se priorem arma movisse, neque quidquam Mœsis abstulisse: verum ab ipsis prius lacessitum, compelli resistere, et ablata recuperare. Insuper Anchialum sibi eripi, qua reddita, pacem scedere firmaturum. Atqui oportuisse, si in rebus suis pertinax et implacabilis esset, nervos omnes ad pari referendum intendere, et armis sibi vicissim quædam de illorum rebus vindicare. Quoniam vero utriusque eamdem religionis sanctitatem colant, et pax cuilibet bello præponderet (32), ipsam se bello huic autepone: modo sua sibi restituantur. At Alexander, nec se injuste agere: Anchialum enim, cæteraque oppidula, quæ adempta sibi quæretur, non Romanis potius quam Mœsis deberi; nam regibus antecedentibus perditum subdita fuisse. Idcirco imperatorem esse injurium, qui præter ea quæ abstulerit, etiam Anchialum postulet. Tum imperator, injustitiæ non inponendum nomen justitiæ: neque quia ad tempus alios spoliaverunt, ideo existimandum licere perpetuo spoliare. Has urbes non solum ex antiquo tempore Romanorum ditioe contineri, sed etiam complures earum ab ipsis esse conditas, deductasque colonias. Mœsos vix heri et nudius tertius eas sub imperium suum redegiisse, a regno Sphendistilabi sororis suæ mariti videlicet, dum Romanis cum Persis et Catalanis bellum esset (33), qui rex Romanos vehementer auxiliavit:

Jacobi Pontani notæ.

(32) Pulchre M. Tullius, quod hanc sententiam, ut verissimum, confirmat, ad Atticum epistolam 14, lib. VII: *Equidem ad pacem hortari non desino, quæ vel injusta utilior est, quam justissimum bellum.*

φιλοφροσύναις ἐπιβρώσας, τὸν τε οἶτον παρασχών, ἠύλισατο ἐκεῖ ἐπὶ δυσὶν ἡμέραις. Ἄμι δὲ ἐφ' εἰς τὴν τρίτην παντὶ τῷ στόλῳ ἐπανέπειεν εἰς Κωνσταντίνου. Καὶ διατρέψας ἐν αὐτῇ ἡμέρᾳ οὐ πολλὰς, ἐπεὶ καὶ ἡ στρατιὰ πᾶσα ἤδη παρήν, καὶ ὅσα εἶδε ἐπεπόριστο, ἄρας ἐκ Βυζαντίου, οὐ πολλὰς ὑστερον ἡμέραις ἐπέβαλεν εἰς τὴν Μυσίαν, καὶ ἐδήλωσέ τινα αὐτῆς ὑπερβάς τε τὸν Ἀΐμον, τὰ μὲν ἄλλα ποίηματα ὅσα ἦν καὶ πρότερον ἔχων, παρεστήσατο ὁμιολογία πάλιν· Ἀγγιλάου δὲ ἐτι ἐφρουρεῖτο παρὰ τῶν Μυσῶν. Ἀλέξανδρος γὰρ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς, αἰσθόμενος τὴν βασιλείῳ εἰσβολὴν, ἐδόθηθε κατατάχος πανστρατιᾶ ἄγων τοὺς Μυσσοῦς· καὶ ἐλθὼν ἐστρατοπεδεύσατο παρὰ τὸ Ἄετιν, οὐ πολὺ ἀπέχων βασιλείῳ, παρὰ τὸ Ῥωσόκαστρον ἐστρατοπεδευμένου, πλὴν ὅτι στενὴ τις καὶ ἀπόκροτος διόδος τὰ στρατεύματα ἀμφοτέρω διείργεν· ἦν φθάσας ὁ Ἀλέξανδρος, ἐφρουρεῖ περὶ τὴν ἐπιστήσας στρατιάν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἐπόθετο Ἀλέξανδρον ἐγγὺς ἐστρατοπεδευκέναι, ἐς τὴν ὑστεραίαν ἔμα ἐφ' ἐκέλευεν ὀπίσσεισθαι τὴν στρατιάν· καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ὀπλισμένοι, παραλαβὼν αὐτοὺς ὡς μάχην παραταγμένους, ἐγγὺς τῆς διόδου ἦλθεν, ἥ παρὰ Ἀλεξάνδρου ἐφρουρεῖτο· καὶ προουκαλεῖτο ὡς ἐς μάχην τοὺς Μυσσοῦς. Προσβάλλειν γὰρ αὐτῶν τῷ στρατοπέδῳ οὐκ ἐνήν· διὰ τὴν διόδον οὕσαν τραχεῖν καὶ στενὴν καὶ φρουρουμένην ὑπ' αὐτῶν. Διημερεύσας δὲ ἐκεῖ ἐν ὄπλοις, ἐπεὶ οὐδεὶς ἀντεπέβη, εἰς τὴν οἰκίον στρατοπέδον πάλιν ἐπανήθη. Καὶ ὑστερον ἡμέραις οὐ πολλὰς, πάλιν ἦκεν ἄγων ὀπλισμένην τὴν στρατιάν ἐπὶ τὴν μάχην, καὶ διημέρευεν ὡσπερ καὶ πρότερον πρὸς τῶν στενῶν τὰς εἰσβολὰς. Μυσσοὶ δὲ οὐδ' οὕτως ἐτόλμησαν εἰς τὴν εὐρυχωρίαν ἐξελθόντες ἐκ τοῦ Ἰσου διαγωνίσασθαι πρὸς βασιλέα. Ὁ δὲ εἰς τὸ στρατοπέδον τὸ οἰκίον πάλιν ἐπανέβηθε, καταπλήξας τῇ τόλμῃ τοὺς βαρβάρους. Ἀλέξανδρος δὲ ἔρων ἤδη ἀδύνατος ὢν ἐκ παρατάξεως ἀντιστήναι βασιλεῖ, πρεσβείαν πέμψας διελέγετο περὶ εἰρήνης. Ἠξίου τε ἔχοντας ἐκείτην ἔχουσι, πολέμου ἀποσχίσθαι. Βασιλεὺς δὲ, οὔτε πολέμου ἐφασκεν αὐτὸς ἄρξει, οὔτε ἀποστερήσει τινα τῶν Μυσσοῖς διαφερόντων· ἀλλ' ἀδικούμενος ὑπ' αὐτῶν πολέμου ὑπαρχόντων, ἀμύνεσθαι τε ἀναγκαίως, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀφηρημένα ἀνασώζεισθαι. Ἀποστερεῖσθαι δὲ ἐτι Ἀγγιλάου· ἦν εἰ ἀπολήψεται, σπονδὰς θέσει· εἰτοιμος εἶναι πρὸς αὐτοὺς εἰρηνικός. Καίτοιγε ἔχρηγ' εἰ φιλόδοικος ἦν καὶ ἀπαράιτητος πρὸς τὰς ἀντιδύσεις, πᾶσαν ἐπειδείσασθαι σπουδὴν, ὥστε καὶ αὐτὸν ἐκ τῶν αὐτοῦ διαφερόντων τινὰ κτήσασθαι πολέμῳ· διὰ δὲ τὸ τὰ στρατεύματα ἀμφοτέρω τῆς αὐτῆς ἔχεισθαι ὀρθοκείας, ἄλλως δ' ὅτι καὶ ἡ εἰρήνη παντὸς πολέμου εἶναι δοκεῖ αἰρετωτέρα, μᾶλλον αὐτὴν αἰρεῖσθαι εἰ τὰ οἰκία μόνον ἀπολήψεται. Ἀλέξανδρος δὲ ἰσχυ-

(33) Sub Andronico seniore; de quo bello Gregoras in septimo. Obiit autem Sphandistilabus, qui Sphendostilabus, eodem anno quo in juniorem Andronicum anathema pronuntiatum est.

ρίζετο ἀδικεῖν οὐδὲ αὐτός· Ἀγχιάλον τε γὰρ καὶ τὰ ἄλλα πολιέματα, ἃ ἦν ἀφῆρημένος, οὐ Ῥωμαίοις προσήκειν μᾶλλον ἢ Μυσοῖς. Τοῖς γὰρ πρὸ αὐτοῦ βεβασίλευκούς ἐξικανοῦ εἶναι ὑποχέρια τοῦ χρόνου. Διὸ καὶ μᾶλλον βασιλέα ἀδικεῖν πρὸς οἷς ἀφῆρηται· ἀπαιτοῦντα καὶ Ἀγχιάλον. Βασιλέως δὲ ἀποκριναμένου μὴ δεῖν τὴν ἀδικίαν ἐν δικαιοματίας ποιεῖσθαι λόγῳ, μηδὲ ὅτι ἐπὶ χρόνον ἀπεστέρησαν, οἴεσθαι διὰ τοῦτο δίκαιον εἶναι καὶ διηνεκῶς ἀποστέρειν· τὰς γὰρ τοιαῦτας πόλεις οὐ μόνον ἄνωθεν ἐκ παλαιῶ ὑπάρχουσ· Ῥωμαίοις εἶναι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸς πλείους ὑπ' αὐτὸν τε ἐκτίσθαι καὶ κατοικεῖσθαι ἀποικίας πεπομφότων· οὐκω δὲ χθὲς καὶ πρῶην ὑφ' αὐτοῦς πεποιθῆσθαι Μυσοὺς ἐκ τῶν Σφεντισθλάθου τοῦ βασιλέως χρόνων, ὃς ἦν τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν γεγαμηκῶς, τοῦ πρὸς Κατελάνους καὶ Πέρσας τοῖς Ῥωμαίοις πολέμου κεινημένου· ὃς πλείστα δὴ ἐκάκωσε τὰ πράγματα αὐτοῖς, ὅτι ὄν οὐδὲ ταῦτα ἀνασῶσθαι ἠδυνήθησαν ἐξ αὐτῶν. Νυνὶ τε αὐτὸν ἀδικεῖν οὐδὲν, ἀλλὰ τὰ τε ὄντα ἔχειν καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀπαιτεῖν, ἃ εἰ μὲν εἰρήνης ἐπιθυμοίη ἀποδόναι· εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' αὐτόν γε μὴ δύασθαι πρῆσθαι τρόπῳ δὲ παντὶ, πειράσσεσθαι διασῆσαι τὴν ἀρχὴν, ὃ Ἀλέξανδρος· (ἐπὶ ἑγγύς· ἐστρατοπεδεύοντο ἀλλήλων καὶ δι' ἐλαχίστου τὰς ἀποκρίσεις ἐποιοῦντο) οὐκ ἔφατκε δεῖν περὶ ἀρχῆς τινα διαλεγόμενον ἀποδείξει· χρῆσθαι καὶ λόγοις πιθανοῖς, ἀλλ' ὄπλοις καὶ χειρὶ βρασιότερα τὰ δίκαια βραβεύειν. Οἷς καὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ ὑπερέχοντος χρώμενον νυνὶ, περὶ γῆς ὄρων διαλέγεσθαι ἀσφαλῶς· ἐγὼ δὲ παρεχώρησα ἂν καὶ Ἀγχιάλου ἐκ τοῦ ῥάστου, εἰ μὴ πολλὴν ἐμοὶ τε καὶ στρατιᾷ τὴν ἀτολμίαν καὶ τὴν μέμψιν ἐπῆγε. Πρὸς γὰρ τῷ μὴ ἀντιεπῆναι τολμησάει μηδὲ ἐκ παρατάξεως διαγωνίσασθαι ὄμειν, καίτοι γε ἄπασα καὶ ὅς πρῶτος ἐπελθούσιν, εἰ καὶ Ἀγχιάλου ἐπ' οὐδεμιᾷ παραχωρήσομεν ἀντιδῶσει, σαφέστατα δὴ ἐν πάσιν ἀνθρώποις ὁμολογήσομεν τὴν ἦτταν. Ἀλλὰ τινος ἕνεκα αἰσχύνῃς προκλύμματο, εἰ βούλοιο, Διάμπολιν ἀποδόντα, τὴν Ἀγχιάλον ἀπολαμβάνειν. Πάντως δὲ εἰδέναι ἀκριβῶς, ὡς, ὃ φασι, χάλκεα χρυσείων ἀνταλλάττεται. Τοῦτου δὲ γενομένου, αὐτόν τε ἔχειν ἃ συμβήσεται αἰτεῖ καὶ αὐτὸν αἰσχύνῃ· ἀπηλλάχθαι, γὰρ ἂν ἴσων δοκοῦντα ἔχειν. Βασιλέως δ' ἐπὶ εἰδίκουν οἱ λόγοι προσηγεῖς τε εἶναι καὶ ἀξιοὶ παραδέχεσθαι, τοῦτο μὲν Ἀγχιάλου Διάμπλιω· οὐδὲσον εἰπεῖν διαφερούσης, τοῦτο δ' εἶτι καὶ πρόοιο τῆς εἰρήνης ἕνεκα, οὐδεμίαν αὐτῷ μέμψιν ἂν οἴηθαι· ἐπαγαγεῖν· ἄλλως τε καὶ οἰτίων τῆ στρατιᾷ ἐπιλιπόντων, καὶ ἐνδεῆς οὐσης κῆρη λαμπρᾶς τῷ στρατοπέδῳ καὶ δεομένων ἢ διαγωνίσσεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἢ ἀναχωρεῖν, ὥστε καὶ αὐτὸν τὴν ἐνδεῖαν συνορῶντα πολλοὺς τὴν ἐς τὰ οἰκεία ἐπιτρέψαι ἀναχώρησιν, προσδέξασθαι σπονδὰς, καὶ μὴδὲν ἀλλήλους ἀδικεῖν· ἀλλ' Ἀγχιάλον μὲν ἀπολαβεῖν Ῥωμαίους· ἀποδοῦναι δὲ Διάμπολιν, καὶ τοῦ λοιποῦ εἰρήνην ἄγειν ἔχοντες ἃ ἔχουσιν ἑκατέρους. Τοιαῦτα μὲν ἀμφοτέροις τοῖς βασιλεῦσιν ἐγεγέννητο αἰ σπονδὰς ἐβδόμη καὶ δεκάτῃ μηνὸς Ἰουλοῦ ἰσταμένου· καὶ οἱ ἀποληψόμενοι τὰς πόλεις καὶ τοὺς ὄρκους παρήσαν ἑκατέρους παρ' ἀλλήλων.

Jacobi Pontani notæ.

(54) Atqui sapientem omnia prius, quam armis experiri decet, ut ait Terentius. Et Cicero i Offic. : Eum sint duo genera decertandi, unum per disciplina-

propter quem hæc ipsi tum extorquere non poterint. Nunc se citra cujusquam injuriam et sua tenere. et quæ suis desunt repetere; quæ, si pacem cupiat, restituat, sin minus, se ea non posse relinquere, moturumque omnem lapidem, uti principatum tneatur atque conservet. Alexander (castris erant propinqui, et per minimum interval- lum responsabant) non oportere dixit quemquam de imperio litigantem demonstrationibus et probabili- bus conclusionibus, sed ferro et manu fortiore de jure statuere (54) : quibus cum ipse nunc plus satis polleat, de imperiorum finibus secure disse- rat : se porro et Anchialo non gravate cessurum fuisse, ni ea res et sibi, et exercitui magnæ timi- ditalis reprehensionem pareret. Nam si præter hoc, quod resistere et acie contra certare, quanquam semel iterumque ab ipsis accedentibus provocati, non fuissent ausi, etiam Anchialo absque compensatione cederent, apertissime omnibus mortalibus sese victos ostensuros. Verumtamen pro tegumento quodam dedecoris sui, si velit, traditurum Anchialum, et Diampolin recepturum; quamvis certissimo sciat se, ut est in proverbio, aurea æreis permutare. Ita futurum ut et imperator habeat quod petit, et ipse probri expers sit, cum aequalia pro æqualibus possidere videbitur. Imperator, quoniam orationem non inhumanam, et admittendam censebat, et quia Anchialus Diampoli præstat, quantum dici non potest; deinde quia si quid etiam pacis gratia de suo jure remitte- ret, non id sibi vitio datum iri opinabatur : cum præsertim et commcatus exercitum defecisset, et luculenta penuria in castris laboraretur, militesque aut cum hoste committi, aut reduci obsce- rarent; ut et ipse misericordia impulsus, multis missionem daret, legationi locum reliquit, pacem- que in has condiciones fecit, ut Romanis et Mæsis sædus esset, ac nihil vicissim injuriarum inferrent, illi Anchialum reciperent, et pro ea Diampolin re- ponerent, ac de cætero utrique suum sibi ha- bentes, pacem concordiamque colerent. His legi- bus sædus inter reges sexdecim kalendas sextiles junctum est, cum uterque et urbi, et sacramento pro se recipien- tis vicarios dedi- set.

tionem, alterum per vim, cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad poste- rioris, si uti non licet superiore.

## CAPUT XXVII.

*Scythæ veniunt Alexandro contra patrum suppetias, quos per fraudem in imperatorem immittit; quibus cum et una cum Mæsis prælio acerrimo contenditur. Mæsi superiores sunt. Alexander sædus et filiam imperatoris filio suo uxorem petit. Differtur affinitas, sædus vaitatur. Compranditur, et a Mæsis Romani egregie prædicantur.*

Ea porro nocte, cui dies jurisjurandi illuxit, A Scythæ Alexandro suppetias venerunt, contra patrum Belarum ab eo invitati, qui seditione concitata, parteque regni ad se avulsa, et reliqua divexanda importunus erat. Existimans autem se ista commoditate opportune usurum, si eos fallacia quadam in imperatorem immitteret, patrum prope adesse dixit, et cum improvise aggrediendum sit verisimile, 284 sed a multo pluribus facillime superatum et interfectum iri: et ita ipsos a labore longi itineris adhuc emetiendi fore liberos. Isto modo Barbaris fucum fecit; nam si scissent, propter sædus recenter cum imperatore initum, nunquam in eum se intuli sent. Die igitur exoriente, armis induti, angusto calle in Romanos procedunt. Speculatores ibi collocati celeriter hostium adventum in castra nuntiant. Imperator arma expedire jubet, et cum sedecim dispositis phalangibus occurrit. Dextrum cornu protostrator, Zamplaco magnus pappias sinistrum tenebat; medio aguine imperator ipse emicabat. Scenæ phalanges frontem totam implebant; post eas reliquæ decem, singulæ cum ducibus suis erant dispositæ. Imperator vero delusum se ideo dolebat, quod bonæ parti militum propter spem sæderis missionem concesserat. Veruntamen cum solis Mæsis sibi pugnandum ratus, fidenter in eos gradiebatur. Et ecce dum incedunt, tubam Scythicam exaudiunt, quæ non instar aliarum tubarum, sed horridum quiddam et absoum sonat: quale Barbaris ad Martem accendendum sufficit. Quare quanvis procul audiatur illud tubæ genus, statim agnoscitur. Putans tamen imperator, non esse Scythas (neque enim pacem secum pactam dissolvisse), sed trans Istrum Getas, qui iisdem quibus Scythæ armis utentes, plerique omnes sunt sagittarii, Getas, inquam, qui Mæsis ad auxilium adessent, et ad terrorem incutiendum Scythica tuba clangerent, quorum virtute nixus Alexander, hilariter ad certamen prodiret, ipse quoque bona spe plenus contra ingreditur. Postquam autem inter se conspexerunt, et sol altius supra finitorem elatus, rerum discrimina clarius ostendit, tum liquido apparuit, adventantium agmen Scythas esse; nam Mæsis non intermisit, suos ordines obtinebant. Cum jam facienda esset impressio, Scythæ imperatorem, cum iis qui erant in fronte, paulum declinantes, succenturiatos invadere; quos parum resistentes in fugam dederunt, et usque Rhosocastrum fugientibus inhaeserunt. Ibi conversi Romani facto cuneo Barbaros a muris abstinerunt. Imperator licet posteriores fugam se mandassent, cum sex primis phalangibus nihilo magis se abducens, recta

Tῆς αὐτῆς δὲ νυκτὸς καὶ ἦν ἐμελλον εἰς τὴν ὑστεραίαν τελεσθῆσθαι οἱ ὄρκοι, ἦγον πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ συμμαχίαν στρατιὰ ἀπὸ Σκυθῶν. Ἦν γὰρ δὴ αὐτοῦ προσκεκλημένος ἐπὶ Μπελαούρον τὸν θεῖον, ὃς διαστασιάζας πρὸς αὐτὸν καὶ μέρος τῆς ἀρχῆς παρασπασάμενος, λυπηρὸς ἦν, καὶ κακῶς ποιῶν τὴν χώραν. Νομίσας δὲ εἰς δέον χρήσθαι τῷ καιρῷ, εἰ τούτους ἐξαπατήσας ἐπαγάγοι βασιλεῖ, τὸν θεῖον ἔλεγεν αὐτοῖς ἐγγὺς παρῆναι· ὧ δέον πρὶν αἰσθῆσθαι ἐπελθεῖν· ἐκείνον δὲ μηδὲν εἰδὼτα τῶν γεγεννημένων προθύμως καταστῆναι εἰς τὸν πόλεμον εἰκόσ· τοῦτου δὲ γενομένου, ἐκείνῳ τε διαφθορήσασθαι βῆστα κρατηθέντα ὑπ' ἡμῶν ὄντων πολλαπλασιῶν καὶ ἡμᾶς πόνων ἀπαλλάξασθαι μακρὰν ἀνύειν μέλλοντας ὁδόν. Καὶ ἐπεισέ γε τοὺς βαρβάρους μὴ συνιδόντας τὴν ἀπάτην· βασιλεῖ γὰρ οὐκ ἂν ἐπῆλθον εἴπερ ἔγνωσαν, διὰ τοὺς ὄρκους καὶ τὰς σπονδὰς οὓς ἦσαν νεωστὶ πρὸς αὐτὸν πεποιημένοι· ἅμα δὲ ὄρθρω ὄπισσάμενοι, ἐχώρουν δὲ τῶν στενῶν ἐπὶ Ῥωμαίους. Αἰσθόμενοι δὲ οἱ βασιλεὺς σκοπὸν (αὐτοῖσι γὰρ ἦσαν τεταγμένοι), ἀπήγγελλον τὴν ἐρῶδον κατὰ τάχος· καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκέλευεν ὄπισσασθαι τὴν στρατιάν. Ἐπεὶ δὲ ὠπίσαντο, ἐξήσαν τεταγμένοι κατὰ φάλαγγας ἐξ οὐσας πρὸς ταῖς δέκα. Ἦρχε δὲ τοῦ μὲν δοξιοῦ κέρως ὁ πρωτοστράτωρ, τοῦ δὲ ἀριστεροῦ Τζαμπλάκων ὁ μέγας παπίας· τὸ μέσον δὲ αὐτὸς ἐπέχευ ὁ βασιλεὺς. Ἐξ δὲ φάλαγγας τὸ μέτωπον ἐπῆλθον ἅπαν· καὶ μετ' αὐτοὺς ἦσαν αἱ δέκα τεταγμένοι ὡς ἕκαστοι μετὰ τῶν στρατηγῶν. Βασιλεὺς δὲ ἤνιδτο μὲν ἠπατημένος ὡς πολὺ τῆς στρατιᾶς διὰ τὴν τῶν συνθηκῶν ἐλπίδα ἐπιτρέψας οἰκὰς ἀναχωρεῖν· ὁμοῦ δὲ πρὸς μόνους τοὺς Μυσοὺς τὸν ἀγῶνα εἰσεσθαι νομιζῶν, ἐπήγει ὑαβρῶν αὐτοῖς. Ἀπίουσι δὲ ἠκούετο σάλπιγγος ἠχοῦσα Σκυθικῆ. Ἦχει γὰρ οὐ κατὰ τὰς ἄλλας, ἀλλ' ἀγρίοι, τι καὶ ἀπηγές, ὅτι οἶον ἰκανὸν εἶναι τοὺς βαρβάρους ἐρεθίζειν πρὸς θυμόν. Διὸ καὶ γνώριμός ἐστι καὶ πόρρωθεν ἀκουσμένη. Νομίσας δὲ ὁ βασιλεὺς οὐ Σκύθας εἶναι (οὐδὲ γὰρ ἂν ἤβστηκέναι τὰς σπονδὰς τὰς πρὸς αὐτὸν), ἀλλὰ τοὺς πέραν Ἰστρου Γέτας, οἱ ἐμόσκεινοι τοῖς Σκυθαῖς ὡς τὰ πολλὰ εἰσιν ἰπποτοξόται, κατὰ συμμαχίαν παρόντας πρὸς ἐκκλησίαν τῆ Σκυθικῆ σάλπιγγι χρῆσθαι, οἷς θαύρουντα καὶ Ἀλέξανδρον προθύμως πρὸς τὸν πόλεμον χωρεῖν, ἄντεπῆει καὶ αὐτὸς ὑαβρῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἀλλήλων ἦσαν ὄσον ὀραῖσθαι, ὃ τε ἥλιος τὸν ὀρίζοντα ὑπερβὰς, ἐνεργεστέραν ταῖς ὄψεσι τὴν δύναμιν παρεῖχε, τότε ἤδη καθαρῶς ἐφαίνετο Σκυθικῆ εἶναι ἡ ἐπιούσα στρατιὰ· οὐ γὰρ ἦσαν τεταγμένοι μετὰ τῶν Μυσῶν, ἀλλ' ἰδίαν αὐτοῖς ἐπέχον τάξιν. Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἦσαν ὄσον ἐμβαλεῖν, οἱ Σκυθαῖ τὸν μὲν βασιλέα μετὰ τῶν προτάκτων παρεξέκλιαν, ἐπὶ δὲ τοὺς ἐπιτάκτους ἐχώρουν· καὶ ἐτίσαντο ἀντιστόντας· π' ὀλίγον· καὶ τὴν διώξιν ἐποιήσαντο ἄρχοι Ῥωσοκάστρου. Ἐκεί

δὲ συτραφέντες· οἱ Ῥωμαῖοι, ἡμύοντο τοὺς βαρβά-  
 ρους ἔξω τῶν τοιχῶν. Βασιλεὺς δὲ ἄμα ταῖς προτε-  
 ταγμέναις ἔξ φάλαγγι, καίτοι τῶν ὀπίσω τετραμ-  
 μένων εἰς φυγὴν, οὐδὲν μᾶλλον ὑπεχώρησεν. Ἄλλ'  
 ἦει κατευθῶ Μυσῶν, καὶ συνέβαλον ὀλίγοι πρὸς  
 πολλαπλασίους. Μάχη δὲ καρτερωτάτης ἐφ' ἱκανὴν  
 γεγενημένης, καὶ χειρὸς ἔργα καὶ τόλμης ἄξια πολλὰ  
 τῶν Ῥωμαίων ἐπιδειξαμένων, τέλος ὑπὸ τοῦ πλήθους  
 τῶν Μυσῶν ἐκβισζόμενοι καὶ ἐν κινδύνῳ ἤδη κα-  
 θεστώτερες, ὑπεχώρησαν ὀπίσω. Βασιλεὺς δ' ἄμα τῷ  
 μεγάλῳ δομestίκῳ καὶ Ἀσάνῃ τῷ Μανουῆλ τῷ τῆς  
 μεγάλου δομestίκου γυναικὸς ἀδελφῷ (ὅς τῆς βασι-  
 λευκῆς τάξεων ἦρχε, καὶ ἑτέρους ἄγων πενήκοντα ἐκ  
 τῶν ἐπιφανῶν λογάδας) πρῶτα μὲν ἐπέψαντο τοὺς  
 κατ' αὐτούς. Ἐπειτα σφοδρῶ προσεβρυχότος τοῦ  
 πολέμου καὶ πολλῶν περιχυθέντων, οὐκ ἠδυνήθη-  
 σαν τηρῆσαι τὸν συνασπισμὸν, ἀλλὰ διαλυθέντες ὡς  
 ἠδύνατο ἕκαστος, ἀναχώρουν· τῶν δύο μόνων ὑπο-  
 λελειμμένων, βασιλέως καὶ μεγάλου δομestίκου ἐν  
 ταύτῃ· κάκεινοι δὲ διαιρεθέντες ἐπ' ὀλίγου, πάλιν  
 τάχιστα εἰς ἓν συνήλθον, ὡς καὶ τὸν μέγαν δομέ-  
 στικὸν εἰπεῖν πρὸς βασιλέα· Καίρῳ εὐψυχίας καὶ  
 τόλμης, ὧ βασιλεῦ· χρῶ τὸν ὄν τῆ χειρὶ, καὶ ἄξια ἔργα  
 ἐπιδείκνυστο σαυτοῦ· τὸν δ' ἀποκρίνασθαι, Μηδὲν ὄφελος  
 εἶναι τῆς ἀνδρίας καὶ τῆς τόλμης τῆς αὐτοῦ, τῶν  
 ἄλλων ἀπάντων τετραμμένων εἰς φυγὴν ὄμως βασι-  
 λεὺς τε καὶ ὄσοι εἰς χεῖρας ἦλθον τοῖς Μυσοῖς, καίτοι  
 καὶ γενομένης τῆς τροπῆς οὐ νῦτα βάλλεσθαι παρέ-  
 σχον φεύγοντες ἀμεταστρεπτί· ἀλλ' ἀμυνόμενοι καὶ  
 περιώζοντες ἑαυτούς, ἦλθον ἄχρι Ῥωσοκάστρου· ἐκεῖ  
 δὲ τῇ λοιπῇ στρατιᾷ γενόμενοι εἰς ἓν, ἡμύοντο ὁμοῦ  
 προθύμῳ· πρὸς τε Σκυθὰς καὶ Μυσοὺς ἄχρι τρίτης  
 τῆς ἡμέρας ὥρας· μηδὲν δὲ πλέον οἱ βάρβαροι δυνά-  
 μισασθαι ἐλθεῖν, διαλυθέντες εἰς στρατόπεδον τὸ  
 οἰκεῖον ἐπανήλθον. Ἐπεσον δὲ παρὰ τὴν μάχην καὶ  
 ἐζωγράφθησαν, Ῥωμαίων, ἀπὸ μὲν τῶν ἰππέων, ἑπτὰ  
 καὶ τριάκοντα, ἂν ἦσαν ἔξ τῆς τάξεως τῆς βασιλικῆς·  
 πεζοὶ δὲ, πέντε πρὸς τοὺς ἑξήκοντα· καὶ τούτων  
 οἱ πλείους, ἢ σύμπαντες σχεδὸν ὑπὸ τῶν Σκυθῶν  
 ἐάλωσαν ἢ ἀπέθανον. Ἀπέθανον δὲ καὶ ἀπὸ τῶν Μυ-  
 σῶν ὀλίγη πλείους τῶν Ῥωμαίων. Πλὴν ἡ νίκη φα-  
 νερώς προσεγένετο τοῖς Μυσοῖς διὰ τὸ μὴ τοὺς  
 Ῥωσοκάστρου ἀντιστεῖν, ἀλλὰ τραπέντας ἀτάκτως εἰς  
 Ῥωσοκάστρον ἐλθεῖν. Περὶ δὲ μεσομβρίαν τῆς αὐτῆς  
 ἡμέρας, Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς, τῶν  
 παρ' αὐτῷ ἐπιφανῶν τὸν Ἰδάνην πέμψας πρὸς βασι-  
 λέα προσθευτήν, ἠξίω τὰς γεγενημένας τῆ προτεραίας

in Mæsos ibat, cōnfligebantque pauci cum multo  
 pluribus. Cum in longa et acerrima pugna Romani  
 strenue dimicassent, multaque virilia facinora  
 edidissent, postremo Mæsorū multitudinē vehē-  
 mentius instante, et præsentī periculo cogente,  
 285 retrocesserunt. Ast imperator cum magno  
 domestico, et Manuele Asane fratre uxoris dome-  
 stici (qui imperatoriam regebat aciem, et alios de  
 nobilibus quinquaginta selectos ducebat) primum  
 quidem in se irruentes fugaverunt. Post ingraves-  
 cente certamine, multis circumfusis, cum testudinē  
 servare amplius nequirent (35), dispersi,  
 quisque ut potuit fugerunt, imperatore et magno  
 domestico simul relictis, qui paulum disjuncti,  
 rursus et celerrime coierunt, ut domesticos impē-  
 ratorem sic compellaret: Nunc tempus est audendi  
 viriliter; nunc utere dextra, imperator, et quæ tua  
 persona digna sunt, perpetra. Qui virtutis suæ  
 nullum fore fructum respondit, quandoquidem  
 cæteri omnes in fugam se dedissent. Nihilominus  
 et ipse, et quotquot cum Mæsis manus contulerant,  
 et quæquam fugerent, non tamen sine ulla  
 conversione terga ad vulnēra insequentibus præbe-  
 bant: verum a fronte nihilo minus se tuentes (36),  
 Rhosocastrumque pervenientes, conjuncti cum  
 reliquis, simul contra Scythas atque Mæsos usque  
 ad horam tertiam præliabantur alacriter. Barbari  
 quia nihil agebant (nec enim per vim Rhosoca-  
 strum irrumpere poterant) palantes in tentoria sua  
 revertentur. Ceciderunt captique sunt de Romanis  
 equites quidem septem et triginta, et hi ex turma  
 imperatoria: pedites quini et sexageni, paucis oc-  
 cis, pene omnes a Scythis capti sunt. E Mæsis  
 paulo plures Romanis occubuerunt. Cæterum victoria  
 sine controversia penes Mæsos stetit, pro-  
 pterea quod Romani non resistentes, vage et spar-  
 sim Rhosocastrum fugerunt. Circa meridiem Ale-  
 xander Mæsorū rex de proceribus suæ gentis  
 Ibanem seu Joannem ad imperatorem legat, et ut  
 fœdus pridie susceptum valeat, atque ad amicitiam  
 securitatemque augendam filiam suam ipsius filio  
 despondeat, precatur. Cui imperator, manere fœ-  
 dus sibi quoque non displicere, siquidem et prius  
 non necessitatis, sed utilitatis causa compositam  
 pacem existimaret, affinitatis conjunctionem in  
 præsentia nolle; neminem enim aliter iudicaturum,  
 quam vel necessitate, vel timore, quia ab  
 illo victus sit, conciliatam: etsi non ob aliud fu-

#### Jacobi Pontani notæ.

(35) Συνασπισμός, quasi dicas, *conscutatio*, est, quam nos testudinem appellamus in oppugnationibus urbium. Interpretatur idem Turneb. 7, cap. 8, his verbis: *Faciebat eam exercitus, se tegumentis scutorum undique operiens, at testudo est suo obducta tutamine, eaque specie referebat tectum ædificiorum: sic autem se operiant crate perpetua clypeorum aduersus sagittas Parthorum, et aduersus omnia missilia superne cadentia, cum urbem oppugnabant.* Plura in symbolis nostris ad illud in *Æneid.*

.....obsessumque acta testudine limen.

(36) Genus fugæ, retrocedere, interimque contra

hostem insequentem se defendere, in qua fuga plus animi quam timoris inest. Sic Trojanis instantibus fugit Turnus, in *Æneid.* et in eo leonem imitatur.

*Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,  
 Et glomerare manum, ceu sævum turba leonem  
 Cum telis premū infensis; at territus ille,  
 Asper, acerba tuens, retro redit; et regæ terga  
 Ira dare, aut virtus patitur, nec tendere contra  
 Ille quidem, hoc cupiens, potis est, per tela virosque:  
 Haud aliter retro dubius vestigia Turnus  
 Improperata refert, et mens exarsuat ira.*

gerint, quam quod pauci pluribus pares esse non potuerint. In amissione autem suorum nullum esse discrimen; imo ipsos plures amisisse. Sed ne victus ab illis habeatur, nolle nunc affinitatem contrahere; pacem **286** duntaxat et foedus non recusare; ubi domum redierit, legationem super matrimonio missurum, et quod sibi re discussa expedire visum fuerit, in tranquillitate et requie facturum. Ibanes cum hoc responso ad regem suum reversus, paulo post cum socio, Alexandri patruo Synadeno rediit. Caput legationis idem quod ante, disserueruntque de affinitate ista multa probabiliter, quibus se imperatorem flexuros opinabantur. Verum is deuvo in eandem sententiam respondet, pacem quidem se amplecti, eamque foedere interposito confirmaturum, affinitatem autem non modo, sed cum sibi placuerit ingressurum. Si igitur eadem sit illorum voluntas, quaerendum de Scythia, cur illi videlicet pacem ruperint. Sin alia quaedam cogitent, eant, et se quatenus libuerit comparent. Legati ut imperatorem nihil a primo immutatum animadverterunt, affinitatem ejus dixerunt regem ipsorum exoptare summopere, sicutique imperasse, ut in ea concilianda nullam diligentiam praetermitterent. Sin iret in alia omnia, tum de ea sermonem in aliud tempus opportunius rejicerent, interim pacem foedere sancirent. Paucis utrinque dictis, res convenit, eademque die inter reges foedus jurejurando solemnii more firmatum, et captivi Romanorum, ut in conditionibus expressum erat, absque pretio dimissi. Diem sequentem totum comprandendo, et de pugna pridiana confabulando exegerunt. Alexander et Mæsi Romanorum virtutem cum stupore praedicabant, qui non multi cum longe pluribus decertassent, et cum postremum agmen manus plane dedisset, nihil tamen animo fracti, quasi nihil contigisset novi, constantissimo spiritu cum hostibus concurrissent, compulsique postea ab instantium catervis, ita recessissent, ut non fugam spectarent, sed abeuntes se defenderent, quod illis ad salutem sane multum profuit. Et asseveravit Alexander, sacramento addito, si adhuc aliquantisper in eo statu res durasset, nec fugissent Romani, sustineri non potuisse, sed Mæsos eorum virtute ac tolerantia,

**D** praecipueque imperatoris attonitos, fugam arrepturos fuisse. Haec et alia toto die colloquiis agitantibus, ad vesperam inter se valedixerunt. Et Alexander quidem in regnum suum discessit, imperator Rhosocastri diebus aliquot moratus, Didymotichum inde profectus, militem dimisit. ζέμενοι, καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς τεταγμένων ἡττημένων ἤδη λαμπρῶς, οὐδὲν μᾶλλον ὑψήκαν τῆς ἀνδρίας καὶ τῆς τόλμης· ἀλλ' ὡσπερ μηδενὸς καινοῦ γεγονότος, ἀτρέπτω φρονήματι συνέβαλον τοὺς πολεμικοῦς· καὶ βιασθέντες ὑπὸ τοῦ πλήθους μετὰ ταῦτα ἐπεὶ ἀνεχώρουν, οὐ πρὸς φυγὴν παντάπασιν ἀπειθόν, ἀλλ' ἡμύοντο ἀπίοντες, ὅπερ καὶ μάλιστα διέσωσεν αὐτούς. Διεσβηαιούτῳ τε Ἀλέξανδρος καὶ ὄρκους προστιβείς, ὡς εἰ χρόνον τινὰ ἔτι ἐνέμειναν μικρὸν ἐπὶ τοῦ χρήματος, καὶ μὴ ἐγένετο ἡ τροπή, οὐκ ἂν ὑπέμειναν αὐτοί· ἀλλ' ᾤχοντο φεύγοντες, ἐκπεληγμένοι τὴν τόλμαν αὐτῶν καὶ τὴν καρτερίαν καὶ μάλιστα βασιλέως. Τοιαῦτα καὶ ἕτερά ἄλλα διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ὁμιλήσαντες, πρὸς ἑσπέραν συνταξάμενοι ὁλλή-

**A** συνθήκας ἀλύτους μένειν, καὶ πλείονος ἕνεκα φιλίας καὶ ἀσφαλείας τῆς πρὸς τὰς σπονδὰς τὴν θυγατέρα τὴν αὐτοῦ τῶ ὑπὸ αὐτοῦ κατεγγυῆσαι. Βασιλεὺς δὲ τὸ μὲν τελεσθῆναι τὰς γεγενημένας σπονδὰς καὶ αὐτῶ εἶναι ἀπεκρίνατο κατὰ γνώμην, ἐπεὶ καὶ πρότερον, οὐ πρὸς ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ τὸ λυσιτελεῖν νομίζειν τὴν εἰρήνην γεγενῆσθαι· τὴν δὲ συγγένειαν μὴ βούλεσθαι· δοῖαι γὰρ ἂν πᾶσι δι' ἀνάγκην ἢ φόβον τοιαῦτα πράττειν οἷα δὴ νενικημένον ὑπὸ σοῦ· καίτοι τὸ μὲν τραπῆναι συμβέβηκεν ἡμῖν μίνους ὑπὸ πλείονων βιασθῆσθαι. Ἀποστερήσει δὲ τῶν οικείων οὐδὲν διενηνόχμεν ἀλλήλων. Πλείους γὰρ ἀπεβάλατε ὑμεῖς· ὁμοῦ αὐτοῦ γε ἕνεκα τοῦ ἡσοῦσθαι δοκεῖν ἡμᾶς, οὐ βούλομαι τὴν συγγένειαν ποιήσασθαι νοῦν, ἀλλ' εἰρήνην μόνον καὶ σπονδὰς ἀναστρέψαντι δὲ εἰς τὴν οἰκείαν, πρᾶσθαι περὶ τῆς ἐπιγαμίας ποιῆσθαι· καὶ σχεψάμεν ὃ τε ἂν λυσιτελεῖν δοκοῖ καὶ ἡσυχίαν πράττειν. Ἰβάνης μὲν οὖν ἐπανήλθεν ὡς βασιλέα τὸν οἰκείον, τὰς ἀποκρίσεις τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἄγων· καὶ μετὰ μικρὸν ἐπανήλθε πάλιν ἄγων καὶ συμπρᾶσθαι τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως θεῖον Συναδηνόν, τὰ ἴσα πρᾶσθαι καὶ αὐθις, περὶ τε τοῦ κήδους πολλὰ διαλεγόμενοι ἐπαγωγὰ, ἐξ ὧν ᾤοντο τὸν βασιλέα πείσαι· ὁ βασιλεὺς δὲ τοῖς προτέροις καὶ αὐθις ἐχρήτο λόγοις, καὶ τὴν μὲν εἰρήνην ἔφασκεν αἰρεῖσθαι, καὶ θέσθαι βούλεσθαι περὶ αὐτῆς σπονδὰς, τὴν συγγένειαν δὲ οὐ νοῦν ποιῆσειν, ἀλλ' ἐς ὕστερον ἢν αὐτῶ δοκῇ. Ἄν μὲν οὖν καὶ αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα κατὰ γνώμην ἢ διαλεγῆσθαι περὶ τῶν συνθηκῶν, ἂν δ' ἕτερα τινὰ διενοῦνται, ἀπελθόντας παρασκευάζεσθαι καθ' ὅτι ἂν δοκῇ. Οἱ δ' ἐπεὶ ἐῶρων βασιλέα ἀμεταστρεπῆ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐχόμενον λογισμῶν, τὴν μὲν συγγένειαν τὸν αὐτῶν ἔφασαν βασιλέα περὶ πλείστου ποιῆσθαι, καὶ αὐτοῖς προστεταχέναι περὶ ἐκείνης πᾶσαν ἐπιδείξασθαι σπουδὴν· ἂν δὲ μὴ προσχωροῖ μὴδὲ παίθοιτο ὁ βασιλεὺς, τότε ἤδη τοὺς μὲν περὶ ἐκείνης λόγους εἰς τὸ μᾶλλον ὑπερθέσθαι ὡς καιρῶ τῶ προσήκοντι γενησομένους· αὐτοὺς δὲ περὶ τῆς εἰρήνης ποιῆσθαι τὰς συνθήκας. Καὶ γενομένων παρ' ἀμφοτέρων λόγων οὐ πολλῶν, συνέβησάν τε, καὶ τὰς σπονδὰς ἐποίησαντο αὐθιμερόν· καὶ ὄρκους ἐποίησαντο ἐπ' αὐταῖς οἱ βασιλεῖς κατὰ τὸ ἔθος, καὶ τοὺς περιόντας τῶν Ῥωμαίων δοριαλώτους ἔλυσαν ἀνευ λύτρων· οὕτω γὰρ ἦν ταῖς συνθήκαις εἰρημένον. Εἰς τὴν ὕστεραιαν τε γενόμενοι ἐν ταῦτῶ συντηρήσθησαν τε ἀλλήλοις καὶ συνδιέτριψαν διὰ πάσης τῆς ἡμέρας· περὶ τῶν γεγενημένων τῇ προτεραίᾳ κατὰ τὴν μάχην ὁμιλοῦντες. Ἐκπλήξεις γὰρ εἶχεν Ἀλέξανδρον τε καὶ Μυσσοὺς τῆς Ῥωμαίων τόλμης καὶ τῆς εὐψυχίας, ὅτι ὀλίγοι πρὸς πολλὰ πλάσιους ἀγωνιζόμενοι, οὐδὲν μᾶλλον ὑψήσαντες, πρὸς ἑσπέραν συνταξάμενοι ὁλλή-

λαίς, Ἀλέξανδρος μὲν ἐπανεΐτευξεν εἰς τὴν οἰκειαν, βασιλεὺς δὲ Ῥωσοκάστρω ἡμέρας ἐνδιατρίψας οὐ πολλὰς, ἄρας ἐκαίθεν, ἤλθον εἰς Διδυμότειχον, καὶ διέλυσε τὴν στρατίαν.

## 287 CAPUT XXVIII.

*Amurium satrapa Persicus in Thraciam irruit. Romanus occurrit; a neutris tamen pugnae fit initium. Persae domum abeunt. Andronicus senior, et Xena imperatoris mater vita decedunt. Monomachus Thessaliae gubernator ad principatum grassatur. Thessali montani imperatori obedientiam deserunt. Ad Cralem, ut amicus, inopinato venit, quicum dies septem jucunde exigit.*

Καὶ μετὰ πεντεκαίδεκάτην ἡμέραν ἠγγέλλετο αὐτῷ ὡς ὁ Σμύρνης καὶ Ἐφέσου καὶ ἄλλων τῶν κατὰ τὴν Ἰωνίαν πόλεων σατράπης Ἀμοῦρ, πέντε ἄγων καὶ ἑβδομήκοντα στόλον νεῶν, τὸν Αἰγαίον διαβαλῶν Σαμοθράκη προσέσχε πρῶτον· κάκειθεν πρὸς τὴν ἀντιπέρας ἤπειρον περνωθεὶς, τὰ ἐκεῖ παράλια τῆς Θράκης παραπλεῖ, ἄθλος ὧν ὄποι· ἀποθήσεται. Αὐτίκα τε ἐκ τῶν παρόντων ὄσους ἐνῆν συναγαγῶν, πρὸς τὰ παράλια ἐχώρει τῆς Θράκης, ὡς τῷ Περσικῷ στόλῳ κώλυμα ἐσόμενος τοῦ μὴ ἀποδάντας κακοῦν τὴν χώραν. Συμβέθηκε δὲ βασιλεία τε κατὰ τὰ Κουμουτζηνὰ πόλισμα τῆς Θράκης οὐ πολὺ ἀπωκισμένον τῆς θαλάσσης αὐλίσασθαι τὴν νύκτα, καὶ Ἄμοῦρ κατὰ τὴν Ποροῦν παράλιον τῆς Θράκης ἡμέραν καταντικρῶ Κουμουτζηνῶν τὴν ἀπόθεσιν ποιήσασθαι. Ἐξεληθόντα τε αὐτὸν πανστρατιᾷ ὡς ἐπὶ λεῖαν καὶ βασιλεία ἐπὶ τὸ κωλύσαι προελθεῖν, συντυχεῖν ἀλλήλοις κατὰ τὴν χωρίον ὠνομασμένον Παναγίαν, ὃ ἔπιτιον μὲν ἦν καὶ Ἰομαλὴν, καὶ μάλιστα ἐπικαιρότατον ἵππεῦσι πρὸς πεζοῦς διαγωνίζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο βασιλεὶ παρείχε προθυμίαν συμπλέκεσθαι τοῖς βαρβάροις. Ἀπέτρεπε δὲ αὖθις τὴν πληθυσίαν τῶν Περσῶν, οὐ τρεῖς καὶ τετράκις οὐδὲ δεκάκις, ἀλλὰ καὶ πλεονάκις τοσοῦτων ὄντων ἢ ὄσους ἤγεν αὐτοῦς, καὶ διὰ τοῦτο οὕτε ἀφίστασθαι αὐτῶν ἡδύνατο ὄρων οὐκ ἀνέλπιστον τὴν ἐπιχειρήσιν αὐτῶν· τό τε συμπλέκεσθαι ἐποιεῖτο ἐν δεινῷ, εἰ ὀλίγους ἄγων πρὸς τοσοῦτους διακινδυνεύσει. Ἐπιπλῶν δὲ ἀφίξεσθαι καὶ ἄλλην στρατίαν ἣ ἦν προσεταγμένη πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, περιέμενον ἐκεῖ, ὡς εἰ ἀφίξειτο τοῖς βαρβάροις συμβαλῶν. Οὕτω γὰρ ὃ τε μέγας δομέστικος καὶ ὁ τοῦτου πενθερὸς Ἀσάνης συνεβούλευεν ἐκεῖ παρῶν· οἱ τε βάρβαροι τῆ φύσει μὲν τοῦ τόπου οὐκ ἐθάρρουν διὰ τὸ μηδεμίαν εἶναι ἀναχώρησιν πρὸς τι καρτερὸν εἰ βιάζοντο ὑπὸ τῶν ἵππεων· τῷ πληθεὶ δὲ ὄρωντες ἑαυτοὺς ὑπερέχοντας πολὺ τῶν πολεμίων, ἐκαρτέρουν, μήτε ἄρχοντες αὐτοὶ πολέμου, μήτε ἀναχωροῦντες, ἵνα μὴ θάρσος παρέχωσι Ῥωμαίοις ἐπιφέρεισθαι αὐτοῖς. Οὕτω μὲν οὖν ἀμφοτέρω τὰ στρατεύματα εἰστήκει ἀλλήλοις ἀντιπαρατεταγμένοι, γνώμην ἔχοντες ἑκάτεροι μὴ προσεπιχειρεῖν, ἀλλ' ἀμύνεσθαι τοὺς ἐπιόντας. Ἐπεὶ δὲ ἦδη περὶ δείλην ἡ ἡμέρα ἦν, οἱ βάρβαροι πρότερον Ἑλληνιστὶ πρὸς Ῥωμαίους εἶπον· Ὡς οὐ δέον ἀργοὺς οὕτω διὰ πάσης ἐστάναι τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἡ μάχην συνάπτειν, ἢ ἀναχωρεῖν σπονδὰς θεμένους. Μηδὲν δὲ ἀποκριναμένων τῶν Ῥωμαίων, οἱ βάρβαροι μικρὸν διαλιπόντες, ἐπυνθάνοντο πάλιν, ὕβενεῖν τε ἡ στρατιὰ, καὶ τίς ὁ ἐξηγούμενος αὐτῆς. Κελεύσαντος δὲ βασιλέως, ἀπεκρίναντο, τὴν μὴ στρατίαν ἐκ τῶν παρακειμένων πόλεων ἐγγωρίων εἶναι συνειλεγμένην, στρατη-

Post diem quintum decimum nuntius venit, Amurium Smyrnae, Ephesi, aliarumque urbium Ioniae satrapam cum classe quinque et septuaginta navium Aegaeo pelago transmissio, primum ad Samothracen appulsum, deinde ad oppositam continentem advectum, illic oram Thraciae legere, esseque incertum, ubi descensurus sit. Extemplo igitur cum praesenti copia quanta quanta erat, ad Thraciae littora, Persas populatione prohibitus imperator contendit: quem Cumutzenis oppido non procul a mari pernoctare contigit, et Amurium apud Porum, locum maritimum e regione Cumutzenorum descendit. Dumque is ad praedas agendas cum omnibus suis, et imperator ad praedones cohibendos procedunt, in loco Panagia appellato, sibi occurrunt, regione plana et aequali, equitique contra peditem aptissima: id quod imperatori cupiditatem cum barbaris depraeliandi injiciebat. Sed rursus ab ea mente eorumdem multitudo, non ter, quater, sed decies, imo pluries sua major, ipsum revocabat. Atque idcirco abscedere non poterat, cum in abscedentes impetum factoros credibile fieret: et consigere haud aequum judicabat, quod exiguo numero tam multis periculose objiceret. Aliam vero manum, quam venire jussisset, exspectans, illuc manebat, ut ubi ea adfuisset, cum Barbaris congregaretur; id enim et magnus domesticus, et ejusdem domesticici socer Asanes illic praesentes suadebant, Barbarique naturae loci non fidebant, quod nihil erat munitum, quo se recipere, si ab equitibus urgerentur. Cum poro se hostibus longe numerosiores viderent, durabant, neque pugnam auspicantes, neque discedentes: ne Romanis in tergis haerendi ansam porrigerent. Sic igitur ambo exercitus sibi stabant oppositi, et utrique mens eadem non prius invadere, sed invadentes repellerent. Sole in occasum vergente, 288 Barbari Romanos Graece compellant: non oportere ita inertes totum diem stare, sed vel manum miscere, vel icto saedere abire. Quibus tacentibus, Barbari parvo interjecto spatio rursus percunctantur: Unde exercitus, et quis ejus ductor. Imperatoris jussu responsum est, indignam esse, ex oppidis in circuitu collectum. Duci autem ab eo quem imperator earumdem urbium praefectum creavisset. Tum illi, ducem se approbasse, quem ipsorum satrapa Amurium certiore faciat, eos illum sua lucra quaesitum venisse, putasseque nihil sibi ad explendum desiderium impedimento fore. Et quoniam ab ipsis impediuntur, ea propter ibi totum diem consistentes re docere se

illos non timere, sed si vellent initium facere, se pugnuros. Jam autem, quia lucis extremum esset, ad naves et ad castra redeundum. Si ipsis prestare videatur pugna abstinere, idem sensuros; si pugnare velint, pro viribus concertaturos. His dictis composito agmine ad naves recesserunt. Imperatori et comitibus visum sufficere tanta vastitate regionem prohibere: nec per æmulationem dum pauci cum multis dimicant, sese in discrimen conjicere, sed cum Barbari vacuis manibus discedant, amicis etiam de suis aliquot, quos Romani per agros dispersis occurrentes interemerant, ipsos quoque incruenta victoria contentos esse debere. Quocirca tanquam ex fœdere a pugna se represerunt; et Amurios Pecis (37) naves conscendens, in Asiam, imperator Didymotichum revertit, annoque integro neque ab occidentalibus, neque ab orientalibus bello petitus est.

καὶ μὴ διὰ φιλοεικίαν ἑαυτοὺς εἰς κίνδυνον ἐμβάλλειν, ὀλίγους συμπλεκομένους πρὸς πολλοὺς. Ἄλλ' ἐπεὶ κεναῖς χερσὶν οἱ βάρβαροι ἀπήλλαξαν καὶ τῶν ἰδίων τινὰς ἀποβαλόντες (τινὰς γὰρ αὐτῶν ἀπέκτειναν οἱ Ῥωμαῖοι, περὶ τι χωρίον ἐσεδασμένους ἐντυχόντες), ἀγαπῶν καὶ αὐτοὺς ἀναιμωτῶν τὴν νίκην καρπούμενους. Διὸ καὶ ὡσπερ ἀπὸ συνθήκης ἀπέσχοντο τῆς μάχης. Καὶ Ἀμούρπεικί μὲν ταῖς ναυσὶν ἐμβλῆς, ἀπέπλει πρὸς Ἀσίαν· βασιλεὺς δὲ μήτε ἀπὸ τῶν ἐσπερίων, μήτε τῶν ἐφῶν βαρβάρων πόλεμον μηδένα ἔχων.

Post hæc mense Februario, indictione quinta decima, anno quadragesimo supra sexies millesimum et octingentesimum, Antonius imperator avus diem clausit ultimum (38), natus annos septuaginta duos (39). Deinde anno et dimidio post Xena mater Andronici junioris vitam explevit. Sub idem tempus Thessaliæ qua Botiææ confinis est, despotæ Gabriel Stephanus sebastocrator mortem obiit. Thessalonica autem tum præfecturam gerens Monomachus, vir prudentia et usu rerum insignis, in armis exercitatus, et dux egregius, occasionem Thessaliæ invadendæ et imperatori subducendæ oblatam videns, Thessalonica cum delectu quam maximo in eam principis obitu perturbatam incursavit; 289 ejus oppidula Golum, Castrin, Lycostomum cepit. Siagos vero, Tricala, Phanarium, Damasin, Elasonem, quæ in ditone Gabrielis erant, et alia quædam castella, Acarnaniæ despotæ Joannes dux antea per deditionem occuparat, iisque præsidio firmatis in Acarnaniam reverterat. Imperator rerum Thessalicarum nuntiis excitus eo proficiscendum statuit; pauloque post veniens omnia quæ dux subegerat recepit, ejectosque præsidarios inoffen-

Δ γείν δὲ αὐτῆς τὸν ἐκ βασιλείως ἐπιτετραμμένον τὴν τῶν πόλεων ἡγεμόναν. Αὐτοὶ δὲ τὸν μὲν στρατηγὸν ἀπεκρίναντο οὐκ ἄγνοεῖν, ἀλλὰ σαφῶς εἰδέναι ὅστις εἴη· μηνύειν τε αὐτῶν αὐτῶν σατράπην Ἀμούρ, ὡς αὐτοὶ μὲν ἤχουεν κέρδους ἕνεκα ἐνταῦθα, οἴομενοι κώλυμα οὐδὲν εἶσθαι αὐτοῖς πρὸς τὴν ὁρμήν. Ὑμῶν δὲ ἐμποδῶν γεγενημένων, διὰ πάσης μὲν ἡμέρας ἐστάναι ἐνταυθοῖ, ἔργῳ δεικνύοντας, ὡς οὐκ ὀρθῶδοῦμεν τὴν μάχην τὴν πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ' οὕτω παρεσκευάσμεθα, ὡς διαγωνιούμενοι ὑμῖν ἂν πρώτοι ἀρχήτε πολέμου, κλινοῦσης δὲ ἤδη τῆς ἡμέρας καιρὸν εἶναι πρὸς τὰς ναῦς; καὶ τὸ στρατόπεδον ἀναχωρεῖν· κἂν μὲν καὶ ὑμῖν δοκοῖη βέλτιον ἀποσχέσθαι μάχης, ἀγαπήσειν καὶ αὐτοὺς· ἂν δ' ἐθέλητε συμπλέκεσθαι, ἀμυνεῖσθαι καὶ αὐτοὺς τὰ δυνατά. Β Τοιαῦτα εἰπόντες, ἀναστρέψαντες ἦσαν τεταγμένοι πρὸς τὰς ναῦς. Βασιλεὶ δὲ καὶ τοῖς συνοῦσιν ἀρκεῖν ἐδόκει τὸ φθορᾶς τοσαύτης τὴν χώραν ἀπαλλάττειν,

Μετὰ δὲ τοῦτο, μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἰδικτιῶνι πέμπτῃ ἐπὶ δέκα, ἔτει τεσσαρακοστῷ ἐπὶ ὀκτακοσίαις καὶ ἑξακισχιλίοις, Ἀντώνιο; ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς, δύο καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονώς. Καὶ μετὰ ἡμισυ καὶ ἕνα ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῆς βασιλείας; τελευτῆς, ἡ Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως μήτηρ βασίλισ; ἡ Ξηνὴ ἐτελεύτησεν. Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους μετὰ μικρὸν καὶ ὁ Θεσσαλίας δεσπότης τῆς ὁμοῦ τῆ Βοτταίᾳ Γαβριηλόπουλος Στέφανος ὁ σαβαστοκράτωρ ἐτεθνήκει. Θεσσαλονίκης δὲ ἐπιτροπεύων ἐν τῷ τότε ὑπαρχος ὁ Μονομάχος, συνέσει τε ἀγαθὸς καὶ πράγμασιν εἰδὼς χρῆσθαι, τὰ τε κατὰ τὰς στρατείας ἐξηγησμένος, καὶ στρατηγεῖν ἱκανὸς, συνιδὼν καιρὸν εἶναι ἐπιθέσθαι Θεσσαλίᾳ, ὡς ἂν ὑπαγάγοι βασιλεῖ, στρατιάν ὅσην ἐνὴν ἀθροῖσας ἐκ Θεσσαλονίκης, ἐσέβαλεν εἰς αὐτήν, οὖσαν τεταραγμένην διὰ τὴν τοῦ δεσπότητος τελευτήν. Καὶ εἶλε τὸν τε Γόλον, καὶ Καστρίν, καὶ Λυκόστομον πολιέματα αὐτῆς. Σταγὸς δὲ, καὶ Τρίκαλα, καὶ Φανάριον καὶ Δαμάσιν, καὶ Ἐλασῶνα, ἃ ὑπὸ Γαβριηλόπουλον ἐτέλουν, καὶ ἕτερα φρούριά τινα, ὁ τῆς Ἀκαρνανίας ἀρχὼν ὁ δεσπότης Ἰωάννης ὁ δευτέρου φθάσας παρεστῆσατο ὁμολογίᾳ; καὶ κατασχὼν φρου-

Jacobi Pontani notæ.

(37) In Græco est Ἀμούρπεικίς unico verbo.

(38) Anno Domini, ut vult Onuphrius, 1552. De morte ejusdem multa Gregoras. Etiam prodigia non pauca quæ antecesserint recenset, ex quibus minime omnium fidem meretur, quod de solis defectione narrat, tot dierum, quot annos vixerit, id est, septuaginta duorum, nam tot annos habet noster historicus: Gregoras quatuor supra septuaginta. Quis non putaret tanto prodigio mundum interiturum? Annos imperii ejus quidam 50, alii 60 numerant, noster 62. Næmiam in obitum senioris lege, si placet, apud eundem Gregoram. Xena

autem Thessalonica defuncta, ibique sepulta est. cui declamatorius ille historicus similiter næmiam textit.

(39) In ms. sequentia annotarat quispiam studiosus: Τρισακιδεκάτῃ Φεβρουαρίου περὶ ὥραν εἰς τῆς νυκτὸς, ἐν μοναχῶν σχήματι διαγαγὼν ἐνιαυτοῦς δύο παρ' ὀλίγον, προπεσόντικῶς καὶ τὰς κόρας ἀπὸ φυσικοῦ τινος πάθους. Id est, Decimo tertio Februarii, circa horam noctis duodecimam [obiit] peractis duobus circiter annis in veste monastica, oculisque morbo quodam ante corruptis. Vide Gregoram, lib. ix.



ραϊς, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀχαρνανίαν. Βασιλεὺς δὲ ἐπέ-  
 ἐπέθετο τὰ κατὰ Θετταλίαν, ἔγνω δεῖν ἐκεῖ παρα-  
 γενέσθαι. Καὶ ὀλίγω ὕστερον ἑλλῶν, εἶπε πάντα ὅσα  
 ὑπεποιήσατο ὁ δοῦξ. Καὶ τοὺς φρουροὺς ἐκβαλὼν,  
 ἤδραξεν οὐδὲν, ἀλλ' εὖ ποιήσας, ἀπέπεμψεν εἰς  
 τὴν οἰκίαν. Διατρίβοντα δὲ ἐν Θετταλίᾳ βασιλέα  
 οἱ τὰ ὀρεινὰ τῆς Θετταλίας νεμέμενοι Ἀλβανοὶ ἀβα-  
 σιλευτοὶ Μαλακάσιοι καὶ Μπούϊοι καὶ Μεσαρίται  
 ἀπὸ τῶν φυλάρχων προσαγορευόμενοι περὶ δισχι-  
 λίους καὶ μυρίους ὄντες, προσεκύνησαν ἐλθόντες  
 καὶ ὑπέσχοντο δουλεύσειν. Ἐδεδοίκασαν γὰρ μὴ  
 χειμῶνος ἐπιθόντος διαφθαρήσιν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων,  
 ἅτε πόλιν οἰκοῦντες οὐδεμίαν, ἀλλ' ὄρεσιν ἐνδιατρί-  
 βοντες καὶ χωρίοις δυσπρόσοδοις, ὧν ἀναχωροῦντες  
 τοῦ χειμῶνος διὰ τὸ χρῆμα καὶ τὴν χίνα ἀπιστὸν τινα  
 ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐκεῖνοις νιφομένην, εὐεπιχείρητοι  
 ἔσεσθαι ἐδόκουν. Βασιλεὺς δὲ ἔκειθεν ἀναζεύξας  
 ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην. Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας  
 προσεβίβαν πρὸς αὐτὸν ὁ Κράλης πεπομφῶς, ἡξίου  
 κατ' ὄν ἂν δοκοῖν τὸν γενόμενον ἐν ταύτῃ φιλίας  
 ἔνεκα, ἀλλήλοισ τε συντησθῆναι καὶ ἐμιλίας τῆς  
 ἀλλήλων καὶ συντυχίας ἀπολαῦσαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ βα-  
 σιλεὶ τοῦτο ἐδόκει κατὰ γνώμην, καὶ ἐπένευε πρὸς  
 τὴν ἀξίωσιν, συνέθεντο μετὰ τῶν πρέσβων ἐν  
 Βαῖμι τὴν ἔνωσιν γενέσθαι χωρὶς Μακεδονικῆ.  
 Ὁ Κράλης μὲν οὖν, ἐπεὶ ἐπέθετο τὸ σύνθημα, ἐκ  
 τῆς οἰκίας ὀρμηθεὶς πρὸς τὸ συντεθεμένον χωρίον  
 ἦει. Βασιλεὺς δ' ὡσπερ ἐκπληξίην τινα βουληθεὶς τῷ  
 Κράλῃ ἐμποιῆσαι, ἣ μᾶλλον ἀδόλου καὶ καθαρᾶς φι-  
 λίας πίστεως παρασχεῖν, τὸ μετὰ παρασκευῆς καὶ  
 ἀντιβρόχου στρατιᾶς εἰς τὸν ὄρισμένον τόπον ἐλθεῖν  
 καταλιπὼν, τριακοσίου; τῶν ἰδίων ἀπολεξάμενος,  
 καὶ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν τινὰς ὀλίγους χωρὶς τῶν πρὸς  
 ὑπηρεσίας τεταγμένων, ἔτι περὶ μέσσην τὴν οἰκίαν  
 διατρίβοντι τῷ Κράλῃ κατὰ τὸ Ῥαδοθόσδιον προσα-  
 γορευόμενον, ἠγγέλλετο ὁ βασιλεὺς ἐξαίφνης προσ-  
 ῶν. Πρῶτα μὲν οὖν ἐθοροῦσθη δεισας τὴν βασι-  
 λέως ἐφοδὸν μὴ οὐ κατὰ φίλαν εἶη· ὡς δὲ ἐπέθετο  
 τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπομένων, καὶ τὴν γνώμην βασι-  
 λέως ἣν ἔχων μετὰ τοσοῦτων ἦκει, ὑπερηγάσθη τε τὸν βασιλέα  
 τῆς ἀδόλου γνώμης καὶ τῆς πρὸς τοὺς  
 φίλους ἐλευθερίας, καὶ συνήθετο ἑαυτῷ τοιοῦτον κτησαμένην φίλον. Εἰστίασέ τε αὐτὸν φιλοτίμως μάλα  
 καὶ βασιλικῶς, καὶ παρακάτεσχεν ἑαυτῷ ἐφ' ἡμέραις ἑπτὰ. Πολλὴν τε ἐπιβειξάμενος φιλοφροσύνην,  
 καὶ μετρίως ἐς τὰ μάλιστα καὶ οἷα δεσπότη προσενεχθεὶς τῷ βασιλεὶ μετὰ τὴν ἐδόμην, αὐτὸς μὲν  
 ὑπελείπετο εἰς τὴν οἰκίαν, βασιλέα δὲ χαίρων χαίροντα οἰκαδὲ ἀπέπεμπε. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν συν-  
 τυχίαν καὶ μεγάλῃ δομesticῶν ἐγένετο πρὸς Κράλην φίλα ἰσχυρὰ πείραν ἑαυτοῦ παρασχομένην.

## CAPUT XXIX.

*Dominicus quidam Genuensis Lesbum insulam occupat. Facinus Galatensibus imperator exprobrans cum classe eo contendit. Delii a Dominico deficiunt: reliqui configere cum Romanis pertimescunt. Pincerno ad Mitylenen oppugnandam relinquitur; cætera oppida se Romanis dedunt. A Sarchane Satrapæ ad Phocæam et Mitylenen obsidendas petitur auxilium, cum promissione liberandorum obsidum. Phocæenses acerrime se defendunt. Cheter, Amur et Sulaimasas filii satrapæ Ionie fidem ei suam pollicentur. Nobilium Romanorum clandestina perfidia.*

Βασιλεὺς δὲ ἔκειθεν εἰς Θεσσαλονίκην ἑλλῶν,  
 καὶ οὐ πολὺ ἐνδιατρίψας, ἦκεν εἰς Βυζάντιον. Καὶ  
 οὐ πολλὰς ἡμέρας ὕστερον ἠγγέλλετο, ὡς Δομένι-

A sos, et recte quidem, domum remisit. Versantem  
 in Thessalia imperatorem, qui montana ejus nullo  
 rege incolunt Albani (40), Malacasii, Bovii, et  
 Mesaritæ a tribunis sic cognominati, ad duodecim  
 millia, salutatum venerunt, et sua eidem obsequia  
 detulerunt; timebant enim ne per hiemem præ-  
 sentem a Romanis delerentur, utpote urbem nul-  
 lam habitantes, sed in montosis et inviis victi-  
 tantes, a quibus per hibetna propter frigus et  
 nives in montibus illis altissimas digressi, facile  
 opprimi se posse arbitrabantur. Imperator inde  
 Thessalonicam repetiit. Brevi intervallo Crales  
 per legatos petit, ut in quo placeret loco, amicitie,  
 hilaritatis, et commercii, collocutionumque  
 causa convenirent. Cum idem optaret imperator,  
 petitioni annuit, et cum legatis Bainam (41) castel-  
 lum Macedoniæ nominavit. Ita convenisse intelli-  
 gens Crales, eodem e sua provincia proficisci ma-  
 turavit. Imperator velut terrefacere Cralem, seu  
 potius germanæ ac sinceræ amicitie argumentum  
 exhibere volens, in locum definitum cum apparatu  
 et comitatu se digno venire omittens, delectis tre-  
 centis, et paucis de nobilitate (præter ministros et  
 caculas videlicet) adhuc prope in medio regionis,  
 Rhadobosdii repentino adventu suo eum oppressit.  
 Crales hujus inexpectati adventus nuntio primum  
 conterritus timuit ne fide non bona secum agere-  
 tur. Ut autem de numero qui sequeretur, et quo  
 sine cum tam paucis advenisset, cognovit, impe-  
 ratorem de candore et libertate erga amicos ma-  
 gnopere admirans, sibi que de tali amico gratu-  
 latus est; epulisque splendide et regaliter accep-  
 tum dies septem apud se detinuit, humanissime-  
 que, et summa cum submissione, ac tanquam do-  
 minum suum tractatum, **290** ipse domi manens  
 a se gaudens gaudentem dimisit. In hoc conventu  
 etiam magnus domesticus cum specimen ingenii ac  
 morum suorum præbisset, firma cum Crale ami-  
 citia copulatus est.

Jacobi Pontani notæ.

(40) De his Albanis et aliis inferioribus Chalcocondylas, lib. vii.

(41) In hoc ms. est Baimi.

(42) Gregoræ dicitur Catanæ.

novam obtinebat (43), patre divite mortuo hæreditatem crevisse; et opibus inflatum, Lesbo Romanis erepta, proprium sibi principatum instituere meditatum (44). Is Genua undecim triremibus sumptu suo adornatis (45), e Sicilia una sibi adjuncta, et a Delis quinque impetratis, bello non indicto, Lesbum adnavigabat. Ac Mitylenæos quidem, utpote imparatos insperatoque casu perterritos expugnavit, et reliqua quotquot erant per insulam oppidula in potestatem redegit. Kressum et Methymnam tentavit ille quidem, sed respecta suarum imbecillitate virium abstinuit; hodieque hæc sola oppida in fide et subjectione imperatoris manent. His itaque de Lesbo ad se perlatis, imperator Galatæis Genuensium colonis improbissimum facinus et rerum novarum molitionem exprobrat: Neum hominesque testes appellans, eos pacta inter Romanos et ipsorum populum ac senatum privata nequitia calliditateque violare: unde non detrimenta solum, sed etiam labores et pericula Romanorum imperatoribus creent. Quibus ne ipsi quidem, quasi immerito accusarentur, habebant quod opponerent. Ipse vero totis viginti diebus, quatuor et octoginta navium classem instruxit, quarum quatuor et viginti biremes et trimeres, cæteræ unimes erant; onerariæ item, peditem, commeatum, et alia exercitui necessaria portantes sequebantur. Paratis plane omnibus, Byzantio Lesbum solvunt. **291** Ubi Callipolim juxta Hellespontum delati sunt, præsentibus ibidem e Lesbo Latinorum speculatores, longa et celeri nave imperatoris adventu explorato, per eam celeritatem et summam in navigando festinationem primi adfuturum nuntiarunt. Genuensibus navium numerum nescientibus, placuit cum imperatoria classe fortunam experiri; jamque se ad nauticum certamen accingebant. Id aspicientes Delii, navarcho suo sensum suum aperiunt, affirmantque, contra quemvis mortalem potius, quam contra Romanorum imperatorem arma ferre posse. Quare ante pugnam se illi voluntatem suam delegere, ut quamprimum quæ in rem sint decernat, et ne turpiter atque

Α κος ὁ Ἀνδρέου τοῦ Κατάνια, ὃς τῆς νέας Φωκαίας ἤρχε, βασιλέως παραδότος κατὰ χάριν, τοῦ πατρὸς αὐτῷ ἀποθανόντος, κληρονόμος τῆς οὐσίας καταστάς, πλούσιος δὲ ἦν, τοῖς χρήμασι φουσηθείς, Λέσβον διανοηθεὶς Ῥωμαίων ἀφελόμενος, ἰδίαν αὐτῷ περιποίησθαι ἠγεμονίαν. Μίαν καὶ δέκα ἐκ Γεννούσας οἰκελοῖς χρήμασι πληρώσας τριήρεις, καὶ ἐκ Σικελίας μίαν προσεταιρισάμενος, Δηλίους τε πείσας πάντες παρασχεῖν, ἀκηρύκτως ἐπέπλευσε Λεσβίους, καὶ Μιτυληναίους μὲν εἰς τειχομαχίαν, ἀπαρασκευάστους προσπεσόν, καὶ καταπλήξας τῷ ἀπροσδοκῆτῳ ἐκράτησε δὲ καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων συμπάντων ἰδὸσα ἦν κατὰ τὴν νῆσον. Ἐρεσσῶ δὲ καὶ Μηθίμνης ἀπειράσαν μὲν, ἤττους δὲ ὀφθέντες τῶν τειχῶν, ἀπέσχοντο, καὶ νῦν ταῦτα μόνον τὴν πρὸς βασιλείαν εὐνοίαν καὶ δουλείαν ἀποσώζει. Τοιαῦτα περὶ Λέσβου πυθόμενος ὁ βασιλεὺς, Λατινίους μὲν τοῖς κατὰ Γαλατῶν ἀπολοιχοῖς οὗσι Γεννουῖτῶν πολλὴν ὠνεΐδισα τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ναυτεροποιίαν, καὶ διεμαρτύρατο ὅτι παρὰ τὰ συγκείμενα Ῥωμαίοις καὶ αὐτῶν τῆ βουλή καὶ τῷ δήμῳ, οἰκεία χρώμενοι μοχθηρίαν καὶ πανουργίαν πράττουσιν, ἐξ ὧν οὐ ζημίας μόνον, ἀλλὰ καὶ πόνους καὶ κινδύνους τῶς Ῥωμαίων βασιλεύσι προξενούσιν. Οἷς οὐδὲ αὐτοὶ εἶχον ἀντεπεῖν ὡς δικαίως οὐ κατηγοροῦνται· αὐτὸς δὲ ἐν ἡμέραις εικοσι ταῖς πάσαις τεττάρων καὶ ὀγδοήκοντα νεῶν στόλον ἐξηρτύετο, ὧν ἦσαν αἱ τέσσαρες καὶ τετραράκοντα διήρεις καὶ τριήρεις· αἱ λοιπαὶ δὲ μονήρεις ἦσαν. Ἐπιποντο δὲ καὶ νῆες φορτηγῶν ἄγουσαι τε στρατιώτας πεζομάχους, καὶ σίτον καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτήδεια τῆ στρατιᾶς. Καὶ ἐπεί πάντα παρεσκευασμένη ἦν, καὶ οὐδὲν ἐνέδει ἔτι, ἄραντες ἐκ Βυζαντίου ἐπλεον ἐπὶ Λέσβον. Γενόμενοι δὲ αὐτοῖς κατὰ τὴν Καλλιούπολιν τὴν πρὸς Ἑλλάσποντον, οἱ ἀπὸ τῆς Λέσβου τῶν Λατινῶν σκοποὶ οἱ παρήσαν αὐτοῖσι μακρᾶ νηὶ ταχυναυτοῦση, φυλάσσοντες τὴν βασιλείως ἐφοδον, πρότεροι ἐλθόντες, διὰ τὴν ταχυτητα τῆς νηὸς καὶ τὸ μάλιστα ἐπισπεύδειν τὸν πλοῦν, ἐμήνυσον βασιλέως τὸν ἐπιπλοῦν ὡς οὐ πολὺ ὑστερον ἐσόμενον. Ἐκείνοις δὲ τὸ πλῆθος μὴ εἰδῶσι τῶν βασιλικῶν νεῶν, εἰδῶκει μαχητέα πρὸς βασιλείαν εἶναι, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς ναυμαχῶντες. Οἱ Δῆλιοι δὲ ὀρῶντες αὐτοὺς παρεσκευα-

Jacobi-Pontani notæ.

(43) Phocæam hæreditario jure a majoribus acceperant, ab avo imperatore eis datam, procurationis et reditus cujusdam ergo. Quamobrem certis temporibus, qui procurationem ejus accipiebant, perpetuo imperatoris litteris confirmabantur, ne qui temporis diuturnitate imperatorum dominatum detrederent. Ita Gregoras. Intelligis igitur, quomodo obtinuerit Phocæam Dominicus.

(44) Hanc insulam diserite describit Bizarus, historiæ Genuensis lib. xvii, qui, quod Francisco Catalusio propter fidelem sibi adversus Cantacuzenum navatam operam ab imperatore donatam Lesbum, et sororem ab eodem in matrimonium illi datam scribit, ab Ænea Sylvio hausit. Dnas sorores habuit, Annam et Theodoram, quorum illa Sphentisthlabo Mæsorum regi nupta, patre Michaelē adhuc vivo extincta est; altera prius Nicephoro Acarnaniæ despotæ uxor, postea Michaeli æque Mæsorum regi nupsit, ut ex nostra historia patet, in qua de auxilio Francisci Catalusii adver-

D sus Cantacuzenum nec verbum reperitur.

(45) Gregoras lib. x, initio: Rhodii vero, et maritimæ Phocææ non procul a Smyrna accolæ, et Cycladum insularum princeps, consilio fraude mutato pepigerant, se Romanas insulas clam oppressuros, et ipsas imperatoris copias: veriti fortasse, ne is aliis rebus omissis, se invaderet. Itaque cum navibus quindecim Lesbum profecti, tota insula potiri non potuerunt: sed subito Mitylenæ portum ingressi, urbem proditione ceperunt. Cum autem Rhodii, et Cycladum princeps, et opes diripere, et insulæ ditio- nem partiri vellent, Phocæensium princeps Catalus, per astum et dolum, suum presidium in urbem induxit, illisque deceptis, eam sibi vindicavit; inde enim totius insulæ vel sine sociis facile se possiturnum esse putabat: quippe qui solus illos ambos copias vinceret. Is enim solus octo irremes adduxerat, quas Genuæ compleverat, Rhodii vero quatuor, reliquas tres Cycladum princeps. Vide reliqua.

ζομένους, ναυάρχῳ τῷ σφετέρῳ τὴν γνῶμην κατά-  
 δῶλον ἐποιοῦν, φάσχοιτες ὡς πᾶσι μᾶλλον ἀνθρώ-  
 ποις ἢ βασιλεῖ τῷ Ῥωμαίων ὄπλα ἀνταίρειν εἰεν  
 δυνατοί. Οὐ δὴ ἔνεκα καὶ πρὶν καταστῆναι ἐς τὴν  
 μάχην, φανερὰν αὐτῷ τὴν βουλήν ποιεῖν ὅπως τά-  
 χιστα τὰ θέοντα βουλευσῆται καὶ μὴ ἀναγκασθῆ  
 φεύγειν ἀσχυρῶς καὶ ἀγεννῶς, μήτε ὄπλα ἀνταιρόν-  
 των αὐτῶν μήτε ἀμυνομένων. Ὁ δὲ αὐτοὺς μὲν τῆς  
 ἀληθείας ἔνεκα ἐπήνεσε, καὶ χάριν ὠμολόγησε  
 πολλήν. Δομηνίκῳ δὲ τῷ παντὸς ἀρχοντι τοῦ στό-  
 λου, καὶ τοῖς ἄλλοις ναυάρχοις τῶν Λατίνων προσελ-  
 θὼν, οὐκ ἔφασκε θεόντως βεβουλεύσθαι πρὶν ἀκριβῶς  
 ἐκμαθεῖν ὁπόσας ἀγοὶ τριήρεις ὁ βασιλεὺς, ἀπερι-  
 σκέπτως πρὸς τὴν ναυμαχίαν οὕτω καὶ θρασέως  
 χωρεῖν. Ἐὰν γὰρ συμβαίῃ ἴτηθηναί, οὐδὲν ἄλλο  
 λείπεται ἢ παντάπασι διαφθαρήναι, πάντων τῶν  
 ἐνθάδε πολεμίων ὄντων καὶ συνεπιθησομένων. Οὐ  
 δὴ ἔνεκα ἐχρῆν πρότερον τὴν δύναμιν βασιλέως  
 ἐρευνᾶν ὁπόσῃν ἄγει, καὶ μὲν οἷοί τε ἦτε διανα-  
 μαχεῖν, ἀν δὲ μὴ, καταφυγὴν τινα ὅπῃ σωθήσεσθε  
 ζητεῖν. Ἐγὼ δὲ προθύμως μὲν ἂν πρὸς τὴν ναυμα-  
 χίαν συνηγωνισάμην παρῶν ὑμῖν. Δηλοῦς δὲ οὐδὲν  
 ἔστι τὸ πείσον ὄπλα ἀνταίρειν βασιλεῖ, ἀλλὰ πάντα  
 μᾶλλον αἰρετέα, ἢ πρὸς βασιλέα αὐτοῖς πολεμητέα  
 εἶναι λέγουσι. Βιάζεσθαι μὲν οὖν οὐκ ἔξεστιν αὐ-  
 τοὺς πάντας ἐπίσης τὴν ὁμοίαν γνῶμην ἔχοντας.  
 Ἔδοξε δὲ μοι βέλτιον σκεψαμένῳ, πρὶν βασιλέα  
 ἔχειν, ἀναχωρεῖν. Ἐὰν γὰρ ὀφθέντος φεύγωμεν,  
 αἰσχύνῃ οὐ τὴν τυχοῦσαν προστριφόμεθα Σπιτα-  
 λιώταις. Μελήσει δὲ ὑμῖν ὅπως ἂν βέλτιστα διάθη-  
 σθε τὰ καθ' αὐτοῦ. Ὁ μὲν οὖν τῶν Δηλίων ναύαρ-  
 χος, τοιαῦτα εἰπὼν καὶ συναξάμενος αὐτοῖς, ἀπέ-  
 πλευσεν εἰς Δῆλον. Δομηνίκῳ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς  
 ὑπολειφθεῖσιν, οὐκίτι ἐδόκει ναυμαχεῖν· ἀλλὰ πέντε  
 μὲν τῶν τριήρων ἐπεμφαν εἰς Καλλονὴν φρούριόν  
 τι κατὰ τὴν Λέσβον ἐπὶ τῷ οἴτῳ τε εἰσαγαγεῖν καὶ  
 φρουράν. Ἐβέδισαν γὰρ περὶ αὐτοῦ μὴ ὑπὸ βασιλέως  
 ἐξ ἐπιδρομῆς ἀλφ· αὐτοὶ δὲ ταῖς λοιπαῖς ἐφρούρου  
 Μιτυλήνην. Βασιλεὺς δὲ ἅμα παντὶ τῷ στόλῳ ἦλθεν  
 εἰς Ἐρεσόν· ἐπαινέσας δὲ Ἐρεσιόους τῆς εἰς αὐτὸν  
 εὐνοίας ἔνεκα, καὶ προνοίας ὄσης ἐδέοντο ἀξιώσας,  
 θρασὲς ἐκέλευεν ἐπλεῖ ἐπὶ Χλον. Ἀπὸ σκοπιᾶς δὲ τις  
 μέγα βοῶν, ἐπυθάνετο περὶ στόλου ὄτων εἶναι. Ἀπο-  
 κριναμένων δὲ, ὡς εἶναι βασιλέως, αὐτὸς τε πάρεστιν  
 ὁ βασιλεὺς· Αἱ δὲ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Καλλονῆς, ἔφη,  
 τριήρεις τίνο; Ἐκ τοῦ λόγου δὲ συνεῖς ὁ βασιλεὺς  
 ἐκ τῶν εἰς Μιτυλήνην οὐσῶν εἶναι φρουρούσας Καλ-  
 λονῆν, ἀναστρέψας ἤλαυνεν ἐπ' ἐκείνους. Ἦδη δὲ  
 ἐπελάθετο ἡ νύξ. Λατίνοι δὲ ὡς εἶδον βασιλέα προσ-  
 ελαύνοντα, τό τε φεύγειν ἀπυρον ὀρώντες, καὶ τὸ  
 διαγωνίζεσθαι ἀδύνατον, ἐξῶσαν εἰς τὴν γῆν τὰς  
 ναῦς, καὶ αὐτοὶ κατεκρύβησαν ὑπὸ τὴν ὕλην, συνη-  
 ρεφού; τοῦ τόπου πεφυκότας, ἅμα δὲ συνεργούντες  
 καὶ τοῦ σκότους. Καὶ τὰς μὲν τριήρεις εἰλκυσαν  
 κενὰς οἱ βασιλικοί. Ἀποθάντες, καὶ τὰ διερευνησά-  
 μενοι τὴν λόχμην, ὑπὲρ ἡμίσεις αὐτῶν τοὺς μὲν  
 ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ καὶ εἶλον ζῶντας. Ὅσοι δὲ ὑπὸ  
 σκότος ἠδυνήθησαν διαφυγεῖν, εἰς Μιτυλήνην διεσώ-  
 θησαν πρὸς τοὺς οἰκείους. Βασιλεὺς δὲ ἐκεῖ πιγκέρ-

A ignaviter cogatur fugere, ipsis nec vim illaturis,  
 nec illatam repulsuris. Navarchus eos de confes-  
 sione veri collaudat, gratias magnas agit, ad Do-  
 minicum totius classis imperatorem ceterosque  
 Latinorum navarchos accedit; non eos bonum ce-  
 pisse consilium dicit, priusquam exacte didicerint,  
 cum quot triremibus Romanus adveniat, ita im-  
 provide confidenterque navale cum ipso praelium  
 committere. Nam si vinci contigerit, nihil super-  
 esse quam disperire funditus, cum omnes qui in  
 insula sint, ipsorum hostes sint, unaque cum Ro-  
 manis ad eorum exitium incubituri videantur.  
 Quare imperatoris vires et potentiam prius inda-  
 gandam: et si se contra non infirmos sentiant,  
 tum demum configendum: sin minus, salutis  
 B aliquod perfugium quaerendum. Quod ad me atti-  
 net, inquit, cupide vobiscum ad hanc navalem  
 pugnam aggrederer: Delios autem, ut imperatori  
 armis resistent, nemo adducet: qui citius omnia  
 sibi perpetienda, quam adversus eum pugnandum  
 testantur. Cogere igitur illos fas non est, quando  
 ex aequo omnes ita sentiunt. Mibi porro re consi-  
 derata conducibilis apparet, antequam adsit im-  
 perator, recedere. Si enim ante ejus conspectum  
 fugerimus, non qualemcunque labem Hospitalen-  
 sibus inuremus. Vobis curae erit, ut illis optime  
 consulatur. Haec postquam dicta dedit, eos valere  
 jussit, ac Delum cucurrit. Dominico ceterisque  
 ducibus non amplius fuit sententia navibus de-  
 certare, sed triemes quinias quidem in ca-  
 C stellum quoddam Lesbi, Callonem vocabulo, ad  
 commeatum et praesidium importandum mittunt,  
 quod ab imperatore per incursionem captum iri  
 metuebant: ipsi cum reliquis Mitylenen tueban-  
 tur. 292 Imperator cum tota classe Eressum te-  
 nens, civium erga se studium commendavit, et  
 eorum rebus pro necessitate prospexit: inde  
 Chium navigavit. E specula porro quidam altum  
 vociferans, quaesivit, cujusnam classis esset; re-  
 sponsum, imperatoris esse, et eum praesentem  
 adesse. At enim quae in sinu Callones sunt trire-  
 mes, inquit, cujus sunt? E quibus verbis colligens  
 imperator de iis esse, quae apud Mitylenen erant,  
 ad Callonem tuendam missae videlicet, reversus in  
 D ipsas ferebatur. Jam nox rebus incubuerat, cum  
 Latini illi imperatorem allabi cognoscentes, quia  
 fuga nusquam patebat, et contra pugnare non daba-  
 tur, naves ad terram appellunt, et ipsi se in silva  
 proxima, loco natura umbroso et opaco, tenebris  
 etiam eos adjuvantibus abscondunt. Ac triemes  
 quidem vacuas Romani trahentes, descendunt: lo-  
 caque insidiosa perscrutati, supra dimidium eorum  
 partim trucidant, partim capiunt. Qui per tenebras  
 effugere potuerunt, Mitylenen ad suos salvi perve-  
 nerunt. Imperator, pincerna Philanthropeno ad  
 Mitylenen pedestri et equestri manu obsidendam  
 relicto, Phocæam cursum intendit, cui tunc Odoar-  
 dus praerat. In Lesbo igitur relicti, oppida cae-  
 tera ad unum in deditionem recipiunt: Mitylene

terra marique obsidetur; imperator missis legatis ad Sarchanem (46) orienti circum Phocæam imperantem, sœdus et societatem cum eo pepigit, ut ipse pedestri et navali subsidio se ad Phocæam et Mitylenen obsidendas adjuvaret; imperator vicissim Sulimanum Sarchanis, et reliquos Persarum filios, qui nomine obsidum apud Phocæam tenerentur, libertate donaret. Nam qui erant Phocææ Genuates, cum Sulimanum atque alios quatuor et viginti nobilium Persarum filios dolo cepissent, non se illos servitutis causa, sed ut pacis obsides haberent, cepisse aiebant. Sarchanes cum aliud non posset, ingratam pacem accepit, propter charitatem filiorum videlicet. Cum autem imperatoris promissio de libertate illis reddenda accederet, si se in bello contra Latinos prompte adjuvaret, spe libertatis id fecit, ac Phocæam per se cum pedestri et equestri copia veniens, imperatorem venerabundus salutavit, et cum eo urbem obsedit, subjectisque sibi urbibus et locis mandans, ut cibaria Phocæam adveherent, imperatoris exercitui forum uberrimum præbuit. 293 Jam quintum mensem Phocæensium ac Mitylenæorum obsidio duraverat, et Phocææ præsertim tormentis muralibus machinisque oppugnatoriis crebra erat et valida mœnium adhibita oppugnatio: nec tamen propter soliditatem, et quod Latini fortiter constanterque se tuerentur, expugnari poterat. Sed cum obsidio produceretur longius, quoniam eos commeatus jam destituebat, et hostes ab oppugnatione non ante desituros suspicabantur, quam ipsi fame, aut armis subigerentur, quiddam machinati sunt, quo se tueri diutius possent. Romanos quotquot Phocæam incolebant, unumquemque tota cum domo exegerunt: annonam corporique sustentando requisita, in arcem, præsidio a se munitam collegerunt et comportarunt: quibus victitantes, obsidionem tolerarent. Ad imperatorem apud Phocæam filii Aitinis Ionix (47) satrapæ, Cheterus et Armurius (quem supra in Thraciam classe devectam docuimus) et tertius Solaimasas appellatus, amicitix ergo veniunt, eumque venerati, benevolentiam ac fidem pollicentur. Quos ille donis ac muneribus affectos donum remisit. In hoc rerum statu Byzantio nuntiatur, Genua sexdecim triremes alia quadam de causa Galatam appelli; quorum cum navarcho et trierarchis quidam nobiles Romani clam collocuti, donis et promissis multis eos pellexerent, ut adjunctis etiam sex aliis, quas Galatæ reperirent, et illis item sex apud Mitylenen, Phocææ ipsum imperatorem adorirentur. Talia Romanos struxisse, non ut Genuensibus consulerent, sed insidiosos et proditores factos, et imperium affectantes, unde

την τὸν Φιλανθρωπηῶν καταλιπὼν ἄμα στρατιᾷ περὶ τε καὶ ἱππικῇ τὴν Μιτυληνὴν πολιορκεῖν ἀπέπευσεν εἰς Φώκαιαν ἧς ἤρχε τῷ τότε Ντουάρδος. Οἱ μὲν οὖν εἰς Δέσβον καταλειφθέντες, τὰ μὲν λοιπὰ φρούρια πάντα παρεστήσαντο ὁμολογίᾳ, Μιτυληνὴν δὲ ναοὶ τε καὶ περὶ περικαθήμενοι ἐπολιόρχουν. Βασιλεὺς δὲ προσέειπεν πρὸς Σαρχάνην πέμψας, ὅς ἤρχε τῆς ἑω τῆς κατὰ τὴν Φώκαιαν, σπονδὰς ἔθετο πρὸς αὐτὸν καὶ συμμαχίαν, ὥστε Σαρχάνην μὲν ἐπικουρίαν βασιλεῖ παρασχεῖν περὶ τὴν τε καὶ ναυτικὴν πρὸς τὴν τῆς Φωκαίας καὶ Μιτυληνῆς πολιορκίαν, βασιλεὺς δὲ τὸν παῖδα Σαρχάνη Σουλιμάν καὶ τοὺς λοιποὺς παῖδας τῶν Περσῶν, οἱ κατὰ Φώκαιαν ἐν προσήματι ὁμήρων ἐφρουροῦντο, ἐλευθεροῦν. Οἱ γὰρ εἰς Φώκαιαν ἐκ Γεννοῦσας Λατῖνοι δόλω Σουλιμάν τὸν παῖδα Σαρχάνη καὶ τέτταρας καὶ εἴκοσι ἐτέρους τῶν παρὰ Πέρσις εὐγενῶν κρατήσαντες παῖδας, ἔφασαν οὐκ ἐπὶ δουλείᾳ κεκρατηκέναι, ἀλλ' ὥστε ὁμήρους ἔχειν βεβαίως ἕνεκα εἰρήνης. Σαρχάνης δὲ μὴ ἔχων ὅ τι δρᾶν, ἠσπάζετο καὶ ἄκων τὴν εἰρήνην διὰ τὸ πρὸς τοὺς παῖδας φιλοτρῶν. Τότε δὲ ἐπιγγελαμένω βασιλεῶς ἐλευθεροῦν, ἂν συναγωνίσηται προθύμως πρὸς τὸν πόλεμον τὸν κατὰ τῶν Λατίνων, ἐλπιδί τῆς τῶν παίδων ἐλευθερίας συνήρατο πρὸς τὸν πόλεμον τῷ βασιλεῖ, καὶ εἰς Φώκαιαν καὶ αὐτὸς ἐλθὼν ἄμα στρατιᾷ περὶ τε καὶ ἱππικῇ, προσεκύνησέ τε καὶ ἠσπίαστο βασιλεῖα, καὶ συνδιήγεν αὐτῷ Φώκαιαν πολιορκῶν, παρεῖχέ τε ἀφθονον ἀγορᾶν τῇ βασιλεῶς στρατιᾷ ταῖς ὑπ' αὐτὸν κελεύσας πόλεις καὶ χώρας τὰ ἐπιτήδεια εἰς Φώκαιαν κομίζειν. Πέμπτος μὲν οὖν ἦν ἔτος μὴ Φωκαίων καὶ Μιτυληναίων πολιορκουμένων· μάλιστα δὲ κατὰ τὴν Φώκαιαν συχναὶ τε καὶ καρτεραὶ ἐγένοντο τειχομαχίαι, καὶ ἐλεπτοῖς προσήγοντο καὶ ἄλλαι μηχαναὶ πρὸς ἄλωσιν πόλεων ἐξευρημέναι. Ἐκπολιορκήσας δὲ οὐκ ἠδύνατο αὐτοὺς διὰ τὴν καρτερότητα τειχῶν, καὶ τὸ εὐρώστως ἀμύνεσθαι Λατίνους καὶ μὴ ἐνδιδόναι. Μηκρομένης δὲ τῆς πολιορκίας ἐπὶ πλεόν, ἐπεὶ ὁ τε σίτος αὐτοῖς ἐνέδει ἤδη, καὶ τὴν πολιορκίαν ὑπώπτειον οὐ ταχέως λύσειν βασιλεῖα πρὶν ἢ λιμῶ ἢ τειχομαχίᾳ παραστήσεται αὐτοὺς, μηχανώμενοι τὸ ἐπὶ πλείονα χρόνον ἀντιστήσειν, τοὺς μὲν Ῥωμαίους ὅσοι Φώκαιαν κατέκρου ἐξήλασαν πανοικεσίᾳ, αὐτοὶ δὲ τὸν σίτον καὶ ὅσα ἕτερα ἦν ἐπιτήδεια συναγαγόντες, εἰσήγαγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἣν αὐτοὶ ἐφρούρουν, καὶ χρώμενοι αὐτοῖς ὑπέμενον τὴν πολιορκίαν. Διατρίβοντι τε κατὰ τὴν Φώκαιαν βασιλεῖ οἱ τοῦ Αἰτίνης παῖδες, ὅς ἦν σατράπης Ἰωνίας, Χετήρ καὶ Ἀμούρ, ὃν φθάσαντες πρότερον εἰρήκαμεν σὺ δὲ καταπελευκέναι εἰς Θράκην, καὶ τρίτος Σουλαϊμάσας ὠνομασμένος, προσῆλθόν τε κατὰ φιλίαν, καὶ προσεκύνησαν, καὶ ἐπηγγείλαντο εὖνοι ἔσσεσθαι καὶ φίλοι βασιλεῖ· βασιλεὺς τε αὐτοῦς τῆς εὐνοίας ἕνεκα δῶροισ ἀμειψά-

Jacobi Pontani notæ

(46) Fuit hic satrapæ Turca, cui obtigerunt quæ a Philadelphia et Antiochia Meandri per maritimam Ioniam præsent. Grægoras, lib. vii in-

cunt.

(47) Eam infestarat Aladino etiamnum vivente.

μενος και εὐεργεσίαις, οὐκ ἔδει ἀπέστειλεν. Ἐν τού- A se ipsum imperatorem vita spoliare posse arbitra-  
τοις δὲ βυτων τῶν πραγμάτων ἠγγέλλετο ἐκ Βυζαν- tentur, id agere ac moliri.  
τιοῦ βασιλείῳ ἐκ Γεννοῦσας κατὰ τινα ἐτέραν χρισίαν τριήρεις ἐκχαίδεια προσέσχον Γαλατᾶ. Ὡν τῶ  
ναυάρχη και τοῖς τριηράρχαις τινές τῶν παρά Ῥωμαίοις ἐπιφανῶν κρύφα διαλεχθέντες, ἔπεισαν δώ-  
ροι; και ὑποσχέσαι πολλαῖς προσεταιρισμένους και τὰς λοιπὰς ἐξ αἱ εἰσιν ἐγγύριοι, ἔπειτα και τὰς  
κατὰ τὴν Μιτυλήνην ἐξ παραλαβόντας, ἐπιθέσθαι αὐτῶν κατὰ τὴν Φώκαιαν. Ταῦτα δὲ τοῦ; Ῥωμαίους  
συνεσκευακάναι, οὐ τῆς τῶν Γεννοῦτιῶν προνοία; ἕνεκα, ἀλλ' ἐπίβουλοι και προφῶται βασιλέως γεγε-  
νημένοι, και τῆς ἀρχῆς κρατῆσαι βουληθέντες ἐξ ὧν ὄντο δυνήσεσθαι διαφθεῖραι ἔπραττον.

## CAPUT XXX.

*Ingens Persarum auxilium. Magni domestici et Amurii Persæ satrapæ colloquium et amicitia, et illius apud hunc auctoritas. Domesticus invitatum in tabernaculum suum quemdam nobilem, Joannem Spinulam Latinum, longiore oratione allocutus, deditiōnem urbis suadere conatur.*

Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἐπύθετο τοιαῦτα, τὴν τε οὔσαν  
πρὸς κελεύει δύνανται ὡς ἦν δὲ νηυμαχίῶν, και  
ἐτέραν ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἰωνίαν βαρβάρων πρὸς B  
ἐπορίζετο ὁση δυνατῆ. Καὶ Σαρχάνης μὲν τέτταρες  
και εἰκοσι παρέσχετο ναῦς, και στρατικὴν πολλὴν  
περὶ τὴν καὶ ἱπτικὴν ἢ ἑλλθοῦσα, ἐστρατοπεδεύετο  
παρὰ τὴν Φώκαιαν. Ἄμοῦρ δὲ ὁ τοῦ Ἀϊτίνης, τοῦ  
μεγάλου δομestikou πείσαντος, τριάκοντα ναυὰς συνε-  
μάχει βασιλεῖ. Ὁ γὰρ μέγας δομestikos και πρό-  
τερον μὲν εἶχε πρὸς Ἄμοῦρ φιλίῳς, και γράμμασιν  
αὐτῶν ὠμίλει και τὴν εὐνοίαν ἐπεδείκνυτο, συνεγέ-  
νετό τε και ἐπὶ μικρὸν διλίγῃ πρότερον ὅτε κατὰ  
Φώκαιαν πρὸς βασιλέα ἦκε. Τότε δὲ τῆς χρείας κα-  
λοῦσης, πρὸς βασιλέα πέμψας πρὸς αὐτὸν, οὐ δίκαιον  
ἔφασκεν εἶναι οὐδὲ καθ' ἡδονὴν αὐτῶν γράμμασι και  
ἀγγελίαις ὡσπερ πρότερον και αὐτὸς ὠμίλει. πρό-  
τερον γὰρ αἰτίαν εἶναι τῆς τοιαύτης συντυχίας τὸ  
πολὺ ἀλλήλων διστάσαι. Νυνὶ δὲ ἐγγύς διατριβόν-  
των δίκαιον εἶναι εἰ γε και αὐτῶν κατὰ γνώμην εἴη  
ἐν ὠρισμένῃ τινὶ τόπῳ συγγενέσθαι και τῆς ἀλλή-  
λων ὠμιλίας ἀπολαῦσαι και τὴν οὔσαν ἐπιθεδνιούσα-  
σθαι φιλίαν. Ὁ μέγας μὲν οὖν δομestikos τοιαῦτα  
ἔπρῳθεύετο. Ἄμοῦρ δὲ, ὡς ἤκουσεν, εὐτυχία; οὐ-  
δεμιᾶ; ἐνόμισε δευτέραν τὴν περὶ τῶν τοιοῦτων  
ἀγγελίαν· ἀλλὰ τὰ μέγιστα οἰόμενος εὐεργετῆσθαι,  
τῶν ἄλλων πάντων ἀμελήσας; κατὰ τὰς Κλαζομενάς  
γενόμενος; συνεγένετο αὐτῶν, και ἀποδάντα τῶν  
ναῶν εἰσίσασέ τε φιλοτιμίῳς, και πολλὴν ἐπεδείξατο  
φιλοφροσύνην. Ἐπὶ τέσσαροι δὲ ἡμέραι; ὁ μέγας  
δομestikos αὐτῶν συνδιατρίψας, βασιλεῖ τε ἔπεισ  
προσέχειν ὡς δεσπότη, και τῶν ὑπ' ἐκείνῳ τελούντων  
ἐπιφανῶν Ῥωμαίων νομίζειν ἕνα, και ἑαυτῶν συνέδη-  
σεν ἀρρήκτοις φιλίας δεσμοῖς· τὰς τε ναῦς παρήγει  
πέμπειν ὡς τάχιστα βασιλεῖ δομένῳ συμμαχίας, αἱ  
και ἐπέμψθησαν μετ' οὐ πολὺ. Καὶ Φιλαδέλφεινοῖς  
ἐκέλευσε φίλον εἶναι και σύμμαχον ἀντὶ πολεμίου,  
και μηδένα φόρον λαμβάνειν ὃν παρῆγοντο αὐτῶν  
ὅτε ἦσαν ἐν σπονδαῖς, και οὐδὲν ἦν ὃ καλεούσαντο;  
τοῦ μεγάλου δομestikou μὴ καθ' ἡδονὴν αὐτῶν πράτ-  
τειν ἦν πρὸς τῶν και χάριν εἶδέναι, και τὰ μέγιστα  
οἰεσθαι εὐεργετῆσθαι. Ἐκείθεν δὲ ὁ μέγας δομesti-  
κος συνταξάμενος Ἄμοῦρ, ἦκεν ὡς βασιλέα. Καὶ  
ἔπει και αἱ παρὰ τοῦ Σαρχάνη παρήσαν νῆες, παρε-  
σκευάσαντό τε πρὸς τὴν ναυμαχίαν, και ἠνιῶντο ὅτι  
οὐ παρήσαν οἷς ναυμαχοῦνται. Λατίνοι δὲ, εἴτε τὴν  
παρασκευὴν βασιλέως δείσαντες, εἴτε και δὲ τὸ

His auditis imperator et quas secum habebat  
copias ut ad pugnam navalem instruebat, si opus  
foret, et alias insuper a Barbaris ex Ionia quantas  
poterat conquirebat. Ac Sarchanes quidem naves  
quaternas et 294 vicenas, peditumque et equitum  
magnam vim subministravit, qui prope Phocæam  
tetenderunt. Amurius vero Aitinis filius, impulsu  
magni domestici, cum triginta navibus imperatori  
auxilium venit. Domesticus enim et ante Amu-  
rium diligebat, amoremque suum crebris ei litteris  
declarabat, et cum eodem ad imperatorem Pho-  
cæam veniente paulo ante familiariter congressus  
fuerat. Tum autem re ita jubente, legatos ad eum  
misit, qui dicerent, nec justum, nec sibi jucun-  
dum esse, rursum duntis et litteris cum eo velut  
ante colloqui. Nam hujuscemodi colloquiorum  
causam prius fuisse, quod inter se longius dista-  
rent. Nunc quoniam viciniore sint, æquum esse,  
si idem illi probetur, in loco aliquo certo conve-  
nire, mutuaque consuetudine frui, et susceptam  
confirmare amicitiam. Hæc fuit legatio magni do-  
mestici. Amurius hosce nuntios summam felicita-  
tem interpretari, et in maximo beneficio ducere:  
relictisque cæteris omnibus, Clazomenis cum eo  
miscere colloquium, ubi de navi descendente  
convivio delicatissimo adhibuit, et perhumaniter  
habuit. Quatriduo cum illo versatus magnus do-  
mesticus, persuasit ut imperatori non secus ac  
domino deditus, se unum de nobilibus Romanis  
ei subjectis duceret, et sibi vinculis insolubilibus  
hominem astrinxit. Naves autem ut quamprimum  
mitteret hortabatur, quod imperator suppetiis in-  
digeret; quæ brevi missæ sunt; præterea ut Phi-  
ladelphiensibus amicus et pro hoste socius esset,  
nullumque ab iis tributum acciperet, quod illi  
pendebant, cum fœderati essent. Demum nihil  
erat, quod hortante magno domestico non cum  
voluptate præstaret; quin etiam gratias habebat,  
et se beneficiis ornari putabat. Amurio igitur  
valedicens domesticus, ad imperatorem se recepit.  
Cum naves a Sarchane jam venissent, ad nau-  
machiam se comparabant, dolebantque, quod qui-  
buscum pugnarent nondum adessent. Latini vero  
an quod apparatu imperatoris terreverentur, an  
quod Romanis, a quibus incitabantur deprehensis,  
pavore tenerentur (magnum quippe domestici mater.

et imperatrix (48) præcipientes insidias, quam maxime poterant palatium reliquumque imperium communiverant, depositis cogitationibus illis, dissipati sunt. Quod ut accepit imperator, submissos ab Amurio cum donativo dimisit, ipse obsidioni contentius instare cœpit; jam enim et dies urgebat, autumno appetente scilicet. **295** Dum ita per obsidionem tempus labitur, forte magnus domesticus propter portam quamdam Joannem Spinulam (49) sibi antea notum ac familiarem stare videt, hominem inter Latinos nobilissimum, et Romanis tinctum litteris. Hunc uti ad se nihil metuens accedat, invitat. Ille fidem habens accedit. Salutatur eum domesticus, factumque inhumanum exprobrat, quod ad veterem amicum et familiarem, et tanto tempore ad portas eorum commoratum, ne semel quidem adisset, nec pro amicitia salutare voluisset. Alia demum tempori accommodata subjungens, in præsentia domum (jam enim dici serum erat) remittit. Postridie ut redeat, si placuerit, hortatur, quo per otium de hoc bello quæ justa censuerint colloquantur. Joannes reversionem pollicitus abit.

ἡμέρας ἦν· τὸ νῦν μὲν ἔχον οὐκ ἄνευ ἀπέπεμπεν, εἰς ἡδονὴν εἶη, πρὸς αὐτὴν πάλιν ἔλθειν, ὡς ἂν κατὰ σχολὴν καὶ περὶ τοῦ παρόντος πολέμου διαλεχθῶσιν ἅττα ἂν ἐκάστῳ δοκοῖη δίκαια ἔχειν πρὸς αὐτόν. Ντζουάν μὲν οὖν ἀποδεξάμενος τοὺς λόγους, οὐκ ἔπειθε ἀπῆλθεν.

Altera luce mane in magni domestici tabernaculum venit. Facta consalutatione, solum domesticus sic aggreditur: Quavis occasione bellum gerere, aut in pace vivere, nemo sanæ mentis commendaverit, cum utriusque laus et vituperatio ex causis merito spectanda sit. Quod si quis bellum ordiens viribus suis majora suscipit, præterquam quod injustus est, prudentium iudicio etiam stultus habebitur. Consideremus igitur et istuc bellum, quod contra imperatorem nulla in re ab eo hesi suscepistis, num honeste et utiliter a vobis geratur. Primum enim nullam passi injuriam Lesbium ei subjectam invasistis, vexastis, ac diripuistis; quod nec ipsimet negare poteritis. Deinde temeritatis et vecordiae modum nullum tenuistis. Nam qui bellum incipit, non hoc solum providere

τοὺς ἐνάγοντας Ῥωμαίους καταφώρους γενομένους ὑποπτεῖσθαι (ἡ γὰρ τοῦ μεγάλου δομῆστικοῦ μήτηρ ἅμα βασιλεῖδι αἰσθόμεναί τὴν ἐπιβουλήν, ὡς μάλιστα ἐνῆν ἠσφαλίσαντο τὰ τε βασιλεία καὶ τὴν ἄλλην ἀρχήν), ἀποσχόμενοι ὧν διεννοοῦντο, διελύθησαν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἐπέθετο διαλυθέντας, τοὺς μὲν παρὰ τοῦ Ἄμουρ παρόντος κατὰ συμμαχίαν ἀπέστειλεν εὐεργετήσας· αὐτὸς δὲ συντονώτερον εἶχετο τῆς πολιορκίας· ἤδη γὰρ καὶ ὁ καιρὸς ἤπειγε, περὶ φθινόπωρον ὧν. Τριβομένοιο δὲ τοῦ χρόνου κατὰ τὴν πολιορκίαν, συμβέβηκε τὸν μέγαν δομῆστικὸν παρὰ τὴν τῆς Φωκαίας πόλιν ἰδεῖν ἐστῶτα Ντζουάνν ντὲ Σπινιά τινὰ ὠνομασμένον, ὃς ἦν αὐτῷ γνώριμος πρότερον καὶ συνήθης, ἐκ τε τῶν παρὰ Λατίνους ἐπιφανῶν ὄντα, καὶ παιδείας τῆς παρὰ Ῥωμαίους ἱκανῶς μετεσχηκῶτα. Καὶ πέμψας αὐτὸν μετεκαλεῖσθαι, κελεύων ἤκειν πρὸς αὐτὸν μηδὲν ὑποπτεῦσθαι δεῖνόν. Ὁ δ' ἤκειν εὐθύς πεισθεὶς. Προσαγορεύσας δὲ ὁ μέγας δομῆστικὸς αὐτόν, καὶ ἀγνωμοσύνην ἐγκαλέσας, ὅτι φίλον ἀρχαῖον ὄντα καὶ συνήθη, καὶ τοσοῦτον ἤδη χρόνον διατριβόντα πρὸς ταῖς πόλεις ταῖς αὐτῶν οὐδὲ ἅπαξ πρὸς αὐτὸν ἠθέλησεν ἔλθειν, οὐδὲ ἀσπᾶσθαι· ὅλα ἔπειρα, καὶ ἔπειρα ἅττα ὅσα ἦν ἀρμυζόντα προσθεὶς τῷ χρόνῳ· ἤδη γὰρ ὄψε τῆς ἡμέρας αὐτῶν δὲ ἐκέλευσεν, εἰ γε καὶ αὐτῷ καθ' ἑαυτὸν πράγμασιν ἐπιχειροῖη, πρὸς τῷ ἀδικεῖν καὶ ἀνομίαν προσοφλήσειεν ἂν παρ' εὐφρονοῦσι κριταῖς. Σκεψόμεθα δὲ καὶ περὶ τοῦ νυνὶ παρόντος πολέμου ὃν ἤρασθε πρὸς μηδὲν ἀδικούντα βασιλέα, εἰ μετὰ βελτίονος τοῦ σχήματος προσγενήσεται ὑμῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ μηδὲν ὑπὸ βασιλείῳ ἀδικούμενοι, πρῶτοι ἐπήλθετε τῇ Λέσβῳ οὕση ὑπηκόω, βασιλεῖτα [ἢ βασιλέα] ἀδικούντες καὶ πλεονεκτοῦντες, οὐκ ἔπειθε

Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἅμα πρῶτ' εἰς τὴν μεγάλου δομῆστικοῦ ἤκει· σκηρὴν καὶ προσηγόρευεν αὐτόν. Ἄντιπροσειπῶν δὲ καὶ αὐτὸς αὐτόν, καὶ μόνον παραλαβὼν, λόγου ἤρχε πρὸς αὐτόν τοιοῦδε· Οὐτε τὴ ἐπιπροφάσει πάση πολεμεῖν τῶν ἐπαινετῶν ἂν τις τιθεῖη σωφρονῶν, οὔτε τὴ εἰρήνην ἀγειν· ἀλλ' ἐκάτερα βελτίω ἢ χεῖρον παρὰ τὰς αἰτίας νομίζοιτε ἂν δικαίως. Ἐάν δὲ τις πολέμου ἀρχῶν μελίζοιεν ἢ καθ' ἑαυτὸν πράγμασιν ἐπιχειροῖη, πρὸς τῷ ἀδικεῖν καὶ ἀνομίαν προσοφλήσειεν ἂν παρ' εὐφρονοῦσι κριταῖς. Σκεψόμεθα δὲ καὶ περὶ τοῦ νυνὶ παρόντος πολέμου ὃν ἤρασθε πρὸς μηδὲν ἀδικούντα βασιλέα, εἰ μετὰ βελτίονος τοῦ σχήματος προσγενήσεται ὑμῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ μηδὲν ὑπὸ βασιλείῳ ἀδικούμενοι, πρῶτοι ἐπήλθετε τῇ Λέσβῳ οὕση ὑπηκόω, βασιλεῖτα [ἢ βασιλέα] ἀδικούντες καὶ πλεονεκτοῦντες, οὐκ ἔπειθε

Jacobi Pontani notæ.

(48) Gregoras: Cæterum cum imperator cum classe diutius abesset, et in palatio magna impunitas et licentia vigeret, adolescentes aliquot seditionem moverunt, se Latinos quoque, ob intercedentes simullates, socios esse habituros rati. Scopus autem seditionis fuit, ut postea cognitum est, imperatoria potestas, si dominum imprimis, et filium ejus Joannem imperatorem, et eos denique omnes, qui adversari possent, occidissent. Sed dum id facinus adhuc parturiunt, et seditiosi rem clanculum vehementer urgent, Cantacuzena magni domestici mater, quid ageretur animadvertit, quam imperator assistricem conjugii sue discessurus reliquerat; quippe senatoriam matronam et gravitate morum conspicuum, et singulari prudentia ornatam, et in rebus dubiis præsentis consilio instructam. Ea ergo una cum domina, priusquam seclus auctum erumperet, motum illum prudentissime

compescuit, etc. De insidiatoribus autem istis quid actum sit, idem Gregoras sic exponit: Paulo post (ubi Byzantium rediit) comprehensis insidiatoribus, singulis seorsum interrogatis, verum ab omnibus perquisivit. Mox toto senatu convocato, et episcopis qui tum in urbe agebant, una cum patriarcha accersitis, populique Byzantini proceribus, seditionis auctores, et eorum conjuratos, et testes in medium produxit. Hi vero inter sese jurgantes, et alii alios arguentes, certissimis argumentis conjugationem, et immaniam ac perniciosam consilia demonstrabant, ut et ipsi absque ulla tergiversatione parricidium suum futuri cogerentur. Ac discerpti statim essent a populo, nisi excellens imperatoris humanitas et clementia impetum illum repressisset.

(49) In Græco, Joannem de Spinia.

αὐτοὺς οἶμαι ἐξάρνους δυνήσεσθαι γενέσθαι· ἔπειτα δὲ οὐδὲ ἀνοίας καὶ ἀβουρίας κατελίπετε ὑπερβολῆν. Τὴν γὰρ ἄρχοντα πολέμου οὐ χρὴ τοῦτο μόνον σκοπεῖν ὅπως ἀδικήσῃ, ἀλλὰ πρῶτον μὲν εἴ γε μάλιστα αὐτῷ τοῦτο δυνατόν, ἔπειτα δὲ, εἰ καὶ ἄρκοῦσαν δύναμιν ἔχει πρὸς τὸ τὰ ἀδικηθέντα διασώζειν. Ὑμῶν δὲ πρὸς τε τὸ τὰ ἀλλότρια ἀρπάζειν ἢ δύναμις ἐνδεής, καὶ πρὸς τὸ τὰ ἠρπασμένα διασώζειν ἐλαχίστη. Λέσβω μὲν γὰρ ἐπιόντες, Δηλίου· ἐπέλασσε καὶ Σικελιώτα· συμμαχεῖν· βασιλεύς δὲ ἐπιστρατεύσαντος ὑμῖν, οἱ σύμμαχοι ὦροντο ὑμᾶς ἀπολιπόντες, οὐδὲ ὄπλα ἀνταίρειν δυνηθέντες. Ὑμῶν δὲ μόνον ὑπολειμμένων, οἱ μὲν ἀπόλωντο κατὰ τὴν Καλλονὴν ἐν πέντε τριήρεσι διαφθαρέντες, οἱ δὲ κατὰ τὴν Μιτυλήνην καὶ Φώκαιαν ἀππεκλεισμένοι πολιορκησθε, οὐδεμίαν ἔχοντες ἐλπίδα βεβαίαν σωτηρίας. Μὴ θαυμάσης δὲ εἰ μηδεμίαν εἶπον ἐλπίδα βεβαίαν σωτηρίας ὑμᾶς ἔχειν, καίτοι καρτερώτατα ἀμυνομένους ἀπὸ τῶν τειχῶν, καὶ μηδεμίαν ἢ ὀλίγην βλάβην ὑπομένοντας ἀπὸ τε τῶν ἐκπιπτόντων τῆς μηχανῆς λίθων, καὶ τῶν κλιμάκων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν τῶν κατὰ τὰς συχνὰς τειχομαχίας προσαγομένων. Ἀποδείξω γὰρ σαφέστατα ὑμᾶς οὐ πολὺ ἀπέχοντας τοῦ ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις εἶναι. Τριῶν γὰρ ὄντων ἂν μάλιστα διασώζειν δύναίτο τοὺς πολιορκουμένους, τοῦ τέ ποθεν ἐξῴθεν ἐπελθοῦσαν δύναμιν τοὺς πολιορκοῦντας ἀνιστᾶν, καὶ τοῦ ἀφθονίαν σίτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδεῶν ἔχοντας, μετὰ βραδύνης τὴν πολιορκίαν διαφέρειν, καὶ τρίτου τοῦ τὸν πολιορκοῦντα ἀδύνατον εἶναι προσκαθεζέσθαι ἢ δι' ἀπορίαν ἀναλωμάτων, ἢ διὰ μικροψυχίαν, ἢ τινα αἰτίαν ἄλλην, ἐγὼ ὑμῖν προσὸν ἀποδείξω τούτων οὐδὲ ἓν. Τὴν μὲν οὖν ἴσως ἂν ἐπελθοῦσαν ἐξῴθεν βοήθειαν ὑμῖν οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν ἂν τις οἴησθαι ἢ ἐκ Γεννοῦς οἷα δὴ ὁμοφύλων ὄντων ὑμῖν καὶ συγγενῶν. Τοῦτο δὲ τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ εἶναι ἀληθές, ἢ ὑμᾶς οἰεσθαι ἐλπίζειν, ὥστε τοῦναντίον μᾶλλον ἐφ' ὑμᾶς ἐλεύσονται ἐκεῖνοι ἐκπολιορκήσοντες ὡς πολεμῶν τῷ κοινῷ, ἂν κελεύῃ βασιλεύς. Ἰστε γὰρ δὴ σαφέστατα ὁμῆς ὡς ἐν ταῖς συνθήκαις καὶ τοῖς ὅροις, οὐ· πρὸς τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων ἢ βουλῆ καὶ ὁ δῆμος ἔθετο Γεννοῦς ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ, πρὸς τοῖς ἄλλοις περιελλήπται καὶ τοῦτο, τὸ μὴ μόνον τὸ κοινὸν αὐτῶν μηδεμίαν βλάβην ἢ ζημίαν ἐπάγειν τῇ Ῥωμαίων βασιλείᾳ πρόφασιν πολέμου οὐ παρεχομένη, ἀλλὰ καὶ ἂν τις ἰδιώτης Ῥωμαίων ἀδικήσῃ, ἀπὸ τῶν προσόντων αὐτῷ κτημάτων ἢ πραγμάτων τὴν ζημίαν ὁπολαμβάνειν τὸν Ῥωμαίων. Ἄν δὲ καὶ τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων τὴν ζημίαν προξενῇ, ἢ νῆσον διαρπάξων, ἢ πόλιν τινα παράλιον ἢ τι ἕτερον, τὸν ἴσον τρόπον ἀπὸ τῶν ἐκείνων κτημάτων καὶ πραγμάτων, εἰ πολλοὶ εἶεν ἢ εἷς, τὴν ζημίαν ἀποτίγγυσθαι βασιλεῖ, αὐτὸν δὲ ψηφίζεσθαι πολέμιον τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ, καὶ στρατεύειν ἐπ' ἐκεῖνον ὡς ἀπιστον καὶ προδότην τοῦ κοινοῦ. Οὐδὲ ἕνεκα καὶ βασιλέα πρεσβείαν πρὸς Γέννοσαν ἀπεσταλέναι, ὥστε μὴ μόνον τὰ κτήματα ὑμῶν τῶν χρημάτων ἕνεκα ὧν ἀνάλωσε πολεμῶν ὑμῖν παραλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τριήρεις καλεῖσθαι πέμψαι καθ' ὑμῶν κατὰ τὰ

debet, quomodo per nefas aliena occupet : sed primum quidem, satisne istuc commode possit; tum an ad ea quæ per vim occupavit conservanda sufficiens ei facultas adsit. Vobis autem et ad aliena rapienda vires sunt parvæ, et ad rapta conservanda parvissimæ. Etenim Lesbum invasuri, Deliorum Siculorumque auxiliis indignistis; et imperatoria classe adventante, socii imbelles diffugerunt; et alii quidem vestrum apud Callonem in quinque triremibus perierunt; alii intra Mitylenen et Phocæam conclusi cum incerta spe salutis obsidemini. Ac nolim te mirari quod dixerim nullam vos salutis certam spem **296** fovere, tametsi vos e moenibus fortissime defendatis; nec ullam aut leve damnum accipiatis a saxis quæ et tormentis jaciuntur, a scalis, cæterisque machinis, quæ in tam crebris oppugnationibus ad muros admoventur; demonstrabo enim luculentissime vos ab extremo discrimine haud longe abesse; nam cum tria sint quæ obsessos servare tuerique potissimum queant: primum aliunde superveniens auxilium, quo obsessi erigant animos; alterum frumenti ac reliqui commeatus abundantia, unde facile perferatur obsidio; tertium, quando hostis dintius assidere aut sumptibus defectus, aut animo fractus, aut alia de causa non potest: ego docebo nihil horum vobis adesse. Forsitan igitur auxillium vobis submissum, et non aliunde quam Genua (utpote a civibus cognatisque vestris) submissum quis existimaverit. Atqui hoc tam remotum est a veritate, tantumque abest ut id sperandum vobis sit, ut timendum potius ne contra vos illi venturi, et hortante imperatore ut inimicos reipublicæ obsessuri sint. Scitis enim planissime pactis et fœderibus, quæ cum Romano imperio senatus populusque Genuatium pacis causa fecit, præter alia hoc etiam contineri, ut commune ipsorum non modo nullum Romano imperio detrimentum damnumve importet (si nullam belli occasionem dederit), sed si quis etiam privatus Romanum quempiam læserit, ut de possessionibus aut facultatibus ejus Romano multa solvatur. Sin imperio Romano detrimentosus exstiterit, aut insulam, aut maritimam urbem, aut aliud diripiens, ut eadem ratione de eorum possessionibus, aut facultatibus, seu plures, seu unus duntaxat fuerit, imperatori satisfiat, ipseque a senatu populoque Genuensi hostis judicetur, et arma in illum ut periculum ac reipublicæ proditorem capiantur. Cujus rei gratia et imperatorem ad Genuenses legationem misisse nostis, non solum ut fundos et villas vestras ad reficiendos sumptus, dum vobiscum belligerat, toleratos recipiat, sed eos insuper ad triremes secundum conventa et juramenta contra vos mittendas impulsisse. Quamobrem non subsidium Genua, sed bellum et hostilis adnavigatio magis exspectanda vobis est. Porro et victus inopia vos laborare, pauloque post quod hæsitetis non habituros, ex re ipsa duci argumentum certissimum potest. Quos enim urbe

exegistis Romani, 297 quorumque alimentis frui-  
 mīni, mensuram alimonīæ cum obsessorum multitu-  
 dine contententes, intra breve tempus omnimodis  
 commeatu vos carituros affirmant. Ergo hæc una spes  
 salutis restat, si imperator deses factus, aut pro-  
 pter impensæ magnitudinem, aut propter attritum  
 laboribusque confectum exercitum, aut propter  
 imminentem hiemem obsidionem solvat. Ego vero  
 et in his nostri ipsorum factus proditor, omnem  
 rei veritatem gratuito expromam: quanquam vos  
 vel talentum fuisse numeraturos sciam, si quæ de  
 vobis taciti cogitamus, vere cognoscere licuisset.  
 Sed enim vobis hoc gratis dabo. Imperator, nos,  
 exercitusque magnam partem domum discedemus,  
 ne hic temere ac frustra maceremur: præsertim  
 cum et illic respublica officium industriamque  
 nostram desideret, quam ei nisi præsentem præ-  
 stare non possumus. Hic ad continuandam obsi-  
 dionem triremes denas et uniremes vicenas re-  
 linquemus: præterea de navibus Sarchanis qua-  
 tuor et viginti, adnumerato quantum usque ad  
 vernam tempestatem sufficit stipendio. Atque hi  
 vos et Mytilenæos, a mari facto impetu, certo op-  
 pugnant: a continente Sarchanis copiæ auxi-  
 liares satis prement. Mytilenæis vero Romanorum  
 conductitii ingressum in insulam intercludent,  
 ut ambo terra marique victum invehere prohi-  
 beamini. Vere novo magna classe revertemur, eo  
 animo, ut tandiu vos oppugnemus, quoad vel fame,  
 vel armis domitos, in servitutem redigamus. Præ-  
 ter hæc alias adhuc imperatoris cogitationes oc-  
 cultas non habeo. Vult enim vobis obsessis  
 omnibus alterius optionem esse juratis, aut intra  
 mœnia manentes, ipsi et Genuensium reipublicæ  
 hostes haberi, aut egressos, et a vobis secedentes,  
 non ab imperatore duntaxat commissorum ven-  
 niam et ἀμνηστίαν, sed etiam apud commune  
 Genuensium impunitatem ejus auctoritate conse-  
 qui. Quod quam multis inter obsessos ad defec-  
 tionem incitamento futurum sit, non te fugit.  
 Quando igitur et ab initio præter fas hoc bellum  
 suscitastis, et nunc rebus contra spem cadentibus  
 non insipientiæ solum audaciæque culpam sus-  
 tinetis, verum etiam in gravissimum discrimen  
 devenistis, qui tandem conducet, aut quomodo  
 mente sua constantium erit, mala consilia non  
 permutare melioribus. et aliquid inde ad salutem  
 idoneum elicere, 298 sed per stolidam contentio-  
 nem et arrogantiam semetipsos ire perditum, et pro-  
 pinquis ac necessariis non inopiam et amissionem  
 facultatum tantummodo parere, verum etiam igno-  
 miniam perpetuam inurere? Adhuc præter isthæc  
 omnia cum imperatore bellum ducere, nequaquam  
 vobis prodesse ostendam. Etsi enim neque armis,  
 neque fame, neque alia quacumque via ad deditio-  
 nem vos compellere poterimus, tamen ne sic quidem  
 vobis conducet obsideri. Primum, non ut semper  
 obsideremini, et penuria victus cæterisque bel-  
 lorum incommodis premeremini, Lesbi tanto cum

συγκείμενα καὶ τοὺς ὄρκους. Ὅστε ἐκ Γεννοῦσας οὐ  
 μόνον ἐπικουρίαν οὐδεμίαν, ἀλλὰ καὶ πόλεμον καὶ  
 ἐπιπλοὺν προσδοκᾶν χρή. Ὅτι δὲ καὶ τῶν ἐπιτη-  
 δείων νῦν τε ἐνδεεῖς ἐστέ, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιλείψει  
 παντελῶς ὑμᾶς, ἐξ αὐτῶν ἂν τις τῶν πραγμάτων  
 ἀληθέστατα τεκμηραίτο. Οἱ γὰρ ἐξελαθέντες τοῦ  
 ἀπτεος ὑφ' ὑμῶν Ῥωμαῖοι, ὧν αὐτοὶ τὰ ἐπιτήδεια  
 λαβόντες χρήσθε, τὸ μέτρον τῆς τροφῆς πρὸς τὴν  
 τῶν πολιορκουμένων πλῆθος λογιζόμενοι, ἐντὸς ὀλί-  
 γου χρόνου παντάπασί φασι ὑμᾶς τὰ σιτία ἐπιλεί-  
 ψειν. Λεῖπεται δὴ μιαν ὑπολείπεσθαι ἐλπίδα σωτη-  
 ρίας, τὸ βασιλεία βραχυμήσαντα ἢ διὰ τῶν ἀναλι-  
 σκουμένων πλῆθος χρημάτων, ἢ διὰ τὴν κατὰ τὴν  
 στρατείαν κακοπάθειαν λύσειν τὴν πολιορκίαν, ἢ διὰ  
 τὸ χειμῶνα ἐπιγίνεσθαι ἤδη προσδοκᾶν. Ἐγὼ δὲ  
 καὶ περὶ τούτου προδότης γενήσομαι ἡμῶν αὐτῶν,  
 καὶ μηνύσω προῖκα ἅπαν τὰληθές. Καίτοι γε πολ-  
 λοῦ ἂν ἐπείρασθε αὐτοὶ, εἴ οἶδα, εἰ δὲ διανοοῦμεθα  
 περὶ ὑμῶν ἀληθῶς· ἐξεγένετο μαθεῖν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν  
 καὶ τοῦτο χαρίζομαι. Βασιλεὺς μὲν γὰρ καὶ ἡμεῖς  
 καὶ τὸ πολὺ τῆς στρατιᾶς οἴκαδε ἀπελευσόμεθα, ἵνα  
 μὴ εἰκῆ καὶ μάτην κατατριβώμεθα ἐνταῦθα, ἄλ-  
 λως τε καὶ τῶν ἐκείσε πραγμάτων ἐπιμελείας δεο-  
 μένων, ἦν οὐκ ἐξδὸν ποιεῖσθαι μὴ ἐκεῖ ἐπιδημοῦντας.  
 Ἐνταυθοῖ δὲ πρὸς τὴν πολιορκίαν δέκα καταλείψο-  
 μεν τριήρεις, καὶ μονήρεις εἴκοσι, καὶ ἑτέρας τέτ-  
 ταρας καὶ εἴκοσι τὰς τοῦ Σαρχάνη ναῦς, μισθὸν πε-  
 ρατάρχοντες διαρκέζοντα ἄχρι ἤρας. Οἱ ὑμᾶς τε καὶ  
 Μιτυληναίους ἀσφαλῶς πολιορκήσουσιν ἐφορμοῦντες  
 ἐκ θαλάσσης· ἐκ δὲ ἠπείρου ὑμῖν μὲν ἀρκέσουσιν  
 ἢ τοῦ Σαρχάνη παρακειμένη στρατιά. Μιτυληναῖοις  
 δὲ οἱ Ῥωμαίων μισθοφόροι τὴν εἰς τὴν Λέσβον ἔξο-  
 δὸν ἀπείρξουσιν, ὥστε καὶ ἀμφοτέρους ἐκατέρωθεν  
 ἀπείργεσθαι ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης τοῦ μηδὲν  
 εἰσάγειν τῶν ἐπιτηδείων. Ἄμα δὲ ἦρι ἀρχομένου,  
 σὸλιμ μεγάλη αὐθι: ἐφ' ὅμας πλευσούμεθα, γυνώμη  
 ἔχοντες μέχρι παντὸς διακαρτερεῖν, ἄχρις ἂν ἡ λιμῆ  
 ἢ ὄπλοις παρασησάμενοι, ἐξανδραποδισώμεθα ὑμᾶς.  
 Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἑτέραν βασιλέως ἐπίνοιαν οὐκ  
 ἀποκρύψω. Βούλεται γὰρ τοῖς συμπολιορκουμένοις  
 ὑμῖν πᾶσι δι' ὄρκων ἀρεσίην προθεῖναι ἢ μένοντας  
 ἐντὸς τειχῶν πολεμίους αὐτῶν τε εἶναι καὶ τῶ κοινῷ  
 Γεννοῦσας, ἢ ἔξω γενομένους καὶ καταλιπόντας ὑμᾶς,  
 μὴ μόνον παρὰ βασιλέως τυχεῖν συγγνώμης καὶ  
 ἀμνηστίας ὧν ἐξημαρτήκασι, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν  
 κοινῶν Γεννοῦσας ἀζημίους εἶναι, βασιλέως τὴν ὀδειαν  
 παρσχομένου. Ὅπερ ὅτι πολλοὺς τῶν ὑμῖν συμπο-  
 λιορκουμένων πείσει: ἀποστῆναι, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖ.  
 Ὅτε τοίνυν ἐξ ἀρχῆς τε οὐ δίκαια ποιοῦντες τὸν  
 πόλεμον κενιήκατε τούτον, νῦν τε τῶν πραγμάτων  
 ἐναντίως ἢ αὐτοὶ προσεδόκατε χωρησάντων, οὐ μόνον  
 ἀβουλίας καὶ ἀσυνεσίας ὀφλετε κατηγορεῖν,  
 ἀλλὰ καὶ ἐν ἐσχάτοις κατέστητε κινδύνοις, ποῦ λυ-  
 σιτελεῖς ἢ σωφρονούντων ὄλω; ἀνθρώπων μὴ μετα-  
 βουλεύεσθαι περὶ τῶν κακῶς βεβουλευμένων, καὶ  
 σωτηρίαν τινὰ αὐτοῖς ἐκ τῶν ἐνόητων ἐκπορίζειν,  
 ἀλλὰ διὰ φιλονεικίαν καὶ ἀλαζονείαν νεῦν οὐκ ἔχου-  
 σαν, αὐτοὺς τε ἀπόλλυσθαι κακῶς, καὶ τοῖς οἰκείοις  
 οὐ πένιαν μόνον καὶ ἀποστέρησιν τῶν ὄντων, ἀλλὰ



καὶ ἂν εἶεν προστριβεσθαι διὰ βίου; Ἐγὼ δὲ καὶ τούτων ἀπάντων χωρὶς, οὐδαμῶς λυσitteλοῦντα τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον ὑμῖν ἀποφανῶ. Εἰ γὰρ καὶ μῆτε ἔμποιοις, μῆτε λιμῶ, μῆθ' ἑτέρα μηχανῆ τινι πραστῆσασθαι δυνασόμεθα ὑμῶς, οὐδ' οὕτω τὸ πολιορκεῖσθαι λυσitteλήσειεν ἂν ὑμῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἐπὶ τῷ διηνεκῶς πολιορκεῖσθαι καὶ ἐνδεῖα καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκ τοῦ πολέμου κακοῖς πιεῖσθαι Λέσθου κρατῆσαι ὑμῖν ἐπῆλθε τσσαῦτα χρήματα ἀναλωκόσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ πολλαπλασίῳ τῶν ἀναλωμένων κτησαμένους, καὶ τῆς νήσου ἔχειν τὴν ἀρχήν. Γούτο δ' ἐναντίας ἢ αὐτοὶ συμβέβηκε προσδοκᾶτε. Τὰ τε γὰρ χρήματα ἀνάωνται εἰς τὰς τριήρεις· καὶ ἡ νῆσος ὑπὸ βασιλέα αὐτῆς τελεῖ πλὴν Μιτυλήνης, ἣν δεῖ καὶ Φωκαίαν φρουρεῖν μισθοφόρους τρέφοντας χιλίων οὐκ ἐλάσσους. Πόθεν οὖν παρισέθε τὴν τροφήν αὐτοῖς; Οὕτε γὰρ χρήματα εἴχετε ἐν ταῖς ναυσὶν ἢ διαρκέσει πρὸς τὴν πολιορκίαν, οὕτε ἐκ Γεννώας ἐλπίς ἐλθεῖν. Τὰ γὰρ ἐκεῖσε κτήματα ὑμῶν ἢ παρῶγε τὰς προσόδους, ὑπὸ βασιλέα ἔσται· αἱ τε ἐκ Φωκαίας προσγιγνώμεναι πρότερον πρόσοδοι ὑμῖν ἀφῆρηται διὰ τὸν πόλεμον. Ἐμπορία τε γὰρ ἐκκλείοιτε πᾶσα, θαλασσοκρατούντων ἡμῶν, καὶ γεωργίας ἀπείργομεν, οὐδὲ τὸ πυλῶν προβαίνειν ἀκίνδυνον ἂν ὑμῖν. Ὡστε πάντοθεν συμβαίνει περιστασθαι τὸν κίνδυνον, ἂν τε κρατῆσθε τοῖς ἔμποιοις, ἂν τε μὴ· ὡς οὖν περὶ σωτηρίας ὑμῖν βουλευσομένοις οὐκ ἐν παρέργῳ χρῆ ποιεῖσθαι τὴν βουλήν, ἀλλὰ μετὰ τῶν φίλων σχεψαμένους τὰ δέοντα ἐλέσθαι.

## CAPUT XXXI.

*Spinula culpam fatetur, consilium a domestico petit. Suadet, veniam ab imperatore petendam, et obsides Persas ei condonandas; Mytilenem et Phocæam resituenendas. Quam multis bonis eos remuneraturus sit imperator docet, et, ut maturent, hortatur. Phocæa et Mytilene redduntur. Filios obsides Persæ latè accipiunt: Lesbos tota recuperatur.*

Τοιούτα τοῦ μεγάλου δομestίκου εἰρηκότος, Ντζιουῶν ἐπιπολὺ μὲν ἦν σιωπῶν, ἐκπεπληγμένος δειλεχθῆ, συνεώρα τε ἦδη καὶ αὐτὸς τὸν κίνδυνον ὡς ἐν χρῶ. Ἐπειτα ἀνευγκῶν, Ὡς μὲν ἀδικουμένον πολέμου ἀρχόντες, ἔφη, οὐδὲ αὐτοὶ δυναμέθα ἀντειπεῖν. Πλὴν ἐλπιδὶ ἐπαρθέντες τοῦ τε ἐγκρατεῖς γενῆσθαι τῆς Λέσθου, τοῦ τε ἀμυνεῖσθαι βασιλέα ἂν ἐπῆ (οὐ γὰρ τσσαῦτην γε φόμεθα δύναμιν ἀθροῖσαι ναυτικῆν) ἠράμεθα· νυνὶ δὲ ἦδη τὰ τε χρήματα ἀνάλωται ἡμῖν, καὶ αὐτοὶ πολιορκούμεθα, οὐκ ἀγαθὰς ἔχοντες ἐλπίδας περὶ τῶν μελλόντων. Ἐπει δὲ, ὡς ἐρῶ, τοῦ Θεοῦ κεκινηκός ἐς τοὺς περὶ τούτων προήχθη; λόγους, δέομαι ἢ λυσitteλῆ δοκεῖ καὶ δέοντα βουλευσασθαι περὶ τοῦ μέλλοντος. Τὰ γὰρ παρελθόντα οὐκ ἔστιν ἄλλως διαθῆσθαι ἢ ὡς ἔτυχε γεγενῆσθαι. Ὁ μέγας δὲ δομestικός, Εἰ μὲν καθ' ἑαυτοῦς αὐτοὶ περὶ τῶν ὑμετέρων, ἔφη, ἐβουλεύεσθε πραγμάτων, οὐδὲν ἂν ἐκώλυεν εἰρήνην ἢ τὸν πόλεμον ἐλέσθαι. Ἐπει δὲ ἐμοὶ περὶ τῶν ὑμετέρων ἐπιτρέπετε βουλευεσθαι πραγμάτων, ἔ μοι δοκῶ ὑμῖν συμφέροντα ἐρῶ· ὑμῖν δὲ ἐξέσται ἢ αἰρεῖσθαι τὰ βουλευμένα ἢ διαθεῖσθαι. Οἶμαι δὲ οὐδὲ πολλῶν δεήσει λόγων περὶ τῶν ὑμῖν κείθοντα δοκούντων λυσitteλεῖν. Ἄ γὰρ διειλέχθη πρότερον, πολλῶν κακῶν ὑμῖν τὸν πόλεμον αἰτιώτατον γεγενῆσθαι ἀποφαίνων καὶ εἰς μέλλοντα, τοῦτοις ἐξῆσσι κατασκευάζειν ὡς

A impendio potius cupido vobis incessit, sed ut impensas multo majoribus divitiis consolanti, insula quoque dominatum obtineretis: in quo multum plane vestra vos delusit opinio. Nam pecuniam in triremes absumpsistis, et insula (Mitylene excepta) imperatorem rursus principem suum agnoscit, quam (sicut et Phocæam) præsidarios mercede conductos non pauciores mille oportet alere. Unde igitur alimenta illis suppeditabitis? Neque enim in navibus tantum pecuniæ habebatis, quantum obsidioni tolerandæ sufficeret; neque Genua missum iri sperandum est. Nam quæ illic possidetis, et unde vectigalia capiebatis, imperatori adjudicabuntur; et quæ prius Phocæa vobis pendebat bellum sustulit. Etenim mercatura omnis, nobis in mare tentibus, conquievit; et agricultura per nos usque adeo arcemini, ut ne porta quidem urbis secure pedem efferre possitis. Quare sive armis subjugemini, sive non, unde unde periculis cingimini. Ergo quoniam salus vestra agitur, non obiter et velut per transennam, sed cum amicis res perpendenda, et utilitati consulendum est.

B Hactenus maguus domesticus; cujus sermone percussus Joannes, diu siluit, quod suorum conditionem disertissime explicatam videbat, et jam ipse quoque periculum esse in cervicibus intelligebat. Postquam se deinde collegit, ita fari exorsus est: Perperam nos agere, dum ad arma priores prosilimus, nemo vel nostrum inficias ire potest. Cæterum Lesbi insulae adipiscendæ, et imperatorem, si impedire conaretur, depellendi fiducia elati (haud enim tantam classem comparaturum credebamus) bellum hanc ausi sumus. Nunquam et pecuniis exhausti, et insuper ipsi obsessi, lonas spes omnes perdidimus. Quia vero divino, ut arbitror, afflatu de his rebus disseruisti, te oro, ut quæ utilia nobis in posterum et necessaria duxeris, ea consulas, quando præterita corrigere non licet. Ad hæc unagnus domesticus: Si, inquit, vobiscum ipsi de re vestra consultuissetis, nihil ad pacem bello præferendam obtulisset. Sed quis mihi in causa vestra iudicium omne permittitis, quæ profutura opinor, non tacebo: vobis aut parere consilio meo, aut id repudiare integrum erit. Existimo autem explicationem consilii mei longæ oratione haud egere. Nam quæque prius a me dicta sunt, quibus bellum hocce præcipuum et solum complurium malorum vestrorum fontem fuisse probavi, quæque adhuc dicturus sum, his

dem pacem complectendam esse, confirmari potest. Modum porro, quo id fructuosissime faciatis, exponam. Antequam eo necessitatis compellamini, ut etiam inviti ad imperatorem vos adjungere videamini, præsenti benevolentia præteritam injuriam exæquate, ac per legatos bellicarum istarum offensarum veniam flagitate. Qui cum sit mitis ingenio, et in se peccantibus promptus ignoscere, si ejus iram fuerint deprecati, etiam vobis, meo insuper accedente impulsu, libenter ignoscet. Ubi eum placaveritis, Sarchanis Persarumque aliorum filios, quos obsidum nomine custoditis, eidem in muneris loco offertote: Mitylenen præterea et Phocæam restituite. Ille vero vestrum hoc erga se studium compensans, una cum venia, qua vos impertiet, etiam sumptus a se in hoc bellum collocatos, et Lesbiiis per vos damna irrogata, quæ respublica Genuensis ex sædere de facultatibus et bonis vestris resarcire debet, benigne remittet. Neque hoc tantum, sed et tanquam hostibus reipublicæ declaratis, ac proscripitis, et perfidæ pœnam commertis, impunitatem impetrabit, senatum ad veniam tribuendam cohortatus: quo nulla re spoliatis, denuo in republica libere negotium suum agere liceat. Adde quod Phocææ Romanorum propriæ principatum, et usumfructum sicut prius, quandiu voluerit, vobis permittet.

**300** Quin et vestra causa cum Sarchane sædus feriet, ut ex ejus provincia pristinos fructus percipiat: perque omnes insulas ac civitates Romanorum mercaturæ faciendæ licentiam dabit. Dispicite igitur, quot infortuniiis hoc bellum vos mactaverit, ac forsitan deterioribus mactabit: et quot vicissim bona vobis pax suppeditatura sit, si me audiveritis. Quod autem suadeo, id vel hodie, vel cras exsequi poteritis. Etenim si quasi non necessarium distuleritis, imperatorem deinde ad reconciliationem non perinde promptum invenietis. Nam si stipendia remigibus et aliis mercenariis, qui vos per hiemem obsidebunt, numerata fuerint, quæ jam quæstoribus imperavit, ego vero propter ea quæ dixi, ne darent prohibui, timeo ne postea legationem non admittat, illud secum reputans, ut est credibile, posse vos ad conditionem mancipiorum redigere, dum tempus merendi exeat, et cum modo, tum alias impensam pecuniam recipere. Itaque ut de necessariis deliberaturi, et tempore moras non ferente, quam primum concilium celebrate, et nobis quid statueritis significate. Sic magnus domesticus Latinos admonuit. Joannes tam sero se cum illo in colloctionem venisse doluit; multis enim profecto malis carere, et aliis carendi auctorem esse potuisse. Veruntamen præterita non revocari: oportere autem se postmodum in urbem reversum aliis quoque hoc indicare consilium, et omnium sententiis communiter exquirere. Annuente magno domestico, Phocæam regressus, Odoardo et cæteris quid is consuleret exposuit. Quod cum et ipsis ut optimum, atque

αἰρετὴ ἡ εἰρήνη· τὸν τρόπον δὲ ὃν ἂν ὑμῖν μάλιστα λωσιτελήσειεν ὑψηλῆσομαι ἐγώ. Πρὶν εἰς τοσοῦτον κινδύνου ἦκειν ὥστε δοκεῖν καὶ ἀκοντας προσιέναι βασιλεῖ, ἐνδείξασθε εὐνοίαν τινα ἀγτιρόσοπον πρὸς τὴν προτέραν ἀδικίαν, καὶ πρεσβείαν πέμψαντες πρὸς βασιλέα, συγγνώμην αἰτήσατε ἐφ' οἷς προσεχρούκατε κατὰ τὸν πόλεμον. Φύσει δὲ ὢν ἐκεῖνος πρῶτος, καὶ τοῖς ἀδικούσιν ἔτοιμος παρέχειν συγγνώμην, ἂν παραιτῶνται τὴν ὀργήν, καὶ ὑμῖν συγγνώμην ῥαδίως, καὶ ἐμοῦ πρὸς τοῦτο μάλιστα ἐνάγοντος. Ἐπειδὴν δὲ τὴν βασιλείω; ἐκμειλίξθητε ὀργήν, τὸν παῖδα Σαρχάνην καὶ τῶν ἄλλων Περωσῶν οἱ ἐν ἀμῆρων προσχῆματι φρουροῦνται παρ' ὑμῖν, λαβόντες ὥσπερ δῶρα, προσκομίσατε τῷ βασιλεῖ, καὶ Μιτυλήνην καὶ Φωκαίαν παράδοτε. Κάκεινος ἀμειβόμενος ὑμᾶς τῆς εὐνοίας ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν, μετὰ τῆς συγγνώμης ἦν παρέξεται, καὶ τὰ τε ἀναλωθέντα χρήματα εἰς τὸν πόλεμον τὸν καθ' ὑμῶν καὶ ἂ ἐξημῶσατε Ἐσθίου, ἃ τὸ κοινὸν Γενουᾶς ἐκ τῶν ὑμετέρων κτημάτων κατὰ ζῆας συνθήκας ὀφείλει ἀποτίνειν χαριεῖται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πολεμίου ἀναγεγραμμένους τῷ κοινῷ, καὶ δίκας ὀφείλοντας τῆς ἀπιστίας, ἀπάθειαν κακῶν καταπράξεται ὑμῖν, τῇ βουλῇ συγγνώμην κελεύσας πρῶσχεῖν, ὥστε ἀδεῶς πάλιν ἐμπολιτεύεσθαι αὐτοῖς ἀποστερηθέντας τῶν οἰκειῶν μηδενός. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ Φωκαίας ὥσπερ πρότερον καὶ αὐθις ἀρχεῖν ἐπιτρέψει, ὡς ὑπῆκόου μὲν Ῥωμαίοις οὕσης, ὑμῖν δὲ παρέχοντος βασιλέως τὴν ἀρχήν, ἄχρις ἂν αὐτὸς ἐθέλῃ. Καὶ σπονδὰς ὑμῖν πρὸς Σαρχάνην θήσει, ὥστε καὶ αὐθις τὰς προσόδους αὐτοῦ καρποῦσθαι. Καὶ κατὰ πάσας νήσους καὶ τὰς πόλεις, αἱ ὑπῆκοοί εἰσι Ῥωμαίοις, ἀκώλυτον ὑμῖν τὴν ἐμπορίαν κελεύσει εἶναι. Σκοπεῖτε οὖν ὅποσα μὲν ὑμῖν ὁ πόλεμος ἐπήνεγκε κακὸν, ἴσως δὲ καὶ χεῖρονα ἐπάξει, ὅπως δὲ ἀγαθῶν ἡ εἰρήνη γενήσεται· ἀξία, ἂν πεῖθησθε ἐμοί. Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἡ σήμερον πράττειν ἢ εἰς τὴν ὑστεραίαν ἐξέσται. Ἐὰν γὰρ οὐκ ἀναγκαῖα λογισόμενοι ὑπέρθησθε, οὐκέθ' ὁμοίως εὐρήσατε βασιλέα ῥάδιον πρὸς τὰς καταλλαγὰς. Ἐὰν γὰρ τὰ χρήματα διαδοθῇ τοῖς τριηρίταις καὶ τοῖς ἄλλοις μισθοφόροις οἱ μέλλουσι τοῦ χειμῶνος ὑμᾶς πολιορκεῖν, ἃ νυκτὶ βασιλεὺς μὲν ἐκέλευσε διαδιδόναι τοῖς ταμίαι; ἐγὼ δὲ ἐκώλυσα τούτων τῶν λόγων ἕνεκα, δέδοικα μὴ οὐ προσδέξεται τὴν πρεσβείαν μετὰ ταῦτα, λογισόμενος ὥσπερ εἰκόσ, ὡς παραστήσεται ὑμᾶς ἐν ἀνδραπόδων μοῖρᾳ, ἄχρις ἂν ὁ χρόνος τῆς μισθοφορᾶς ἀναλωθῇ, καὶ τὰ χρήματα ἀπολήψεται πρὸς τοῖς νῦν καὶ τὴ πρότερον ἀναλωμένα. Ὡς οὖν ἀναγκαίων περὶ ἐσομένης τῆς βουλῆς, καὶ τριθὴν τοῦ χρόνου οὐκ ἐνδοχομένου, παχέως τε αὐτοὶ βουλευέσθε καὶ ἡμῖν τὰ βεβουλευμένα γνώριμα ποιεῖτε. Τοιαῦτα μὲν Λατῖνοις ὁ μέγας δομέστικος ὑπετίθετο ποιεῖν. Νεζιωτῶν δὲ ὡς ἤκουσε περὶ τοῦ παρελθόντος ἡνῆστο χρόνου, ὅτι μὴ πρότερον μεγάλῳ δομestικῷ συναγέμετο· ἢ γὰρ ἂν αὐτός τε πολλῶν ἀπήλλακτο, κακῶν, καὶ τοῖς ἄλλοις αἰτίος κατέστη. Ὅμως μέντοι ἔφασκε, τὰ μὲν γεγενημένα ἀναλῦσαι οὐκ εἶναι δυνατόν, δεῖν δὲ

ολεσθαι εἰς Φώκαιαν ἐλθόντα καὶ τοῖς ἄλλοις δῆλην τὴν βούλην ποιεῖν, καὶ ἐς τὴν ὕστερασαν ἐλθόντα, ἃ πᾶσιν ἂν κοινή δόξειεν ἀπαγγέλλειν. Καὶ ἐπεὶ ἐπατέθραπτο, εἰς Φώκαιαν ἐλθὼν, Ντεάρδω (50) τε καὶ τοῖς λοιποῖς ὅσα ὑπόβοιτο ὁ μέγας δομέστικος ἀπαγγέλλας, ἐπειδὴ κάκεινοις ἄριστα καὶ λυσitteλόντα ἑαυτοῖς ἐδόκει τὰ βεβουλευμένα, καὶ ἔτοιμοι ἦσαν πράττειν, αὐθις πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἐλθὼν, Ντεάρδω μὲν καὶ τοῖς λοιποῖς ὅσοι κατὰ Φώκαιαν πολιορκουῦνται, ἀρέσκειν ἔφασκε τὰ βεβουλευμένα, καὶ μάλιστα ἐθέλειν ὡς βασιλέα ἐλθόντα; ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων δεῖσθαι συγγνώμην παρασχεῖν. Δεῖν δὲ καὶ Δομενίκω τῷ κατὰ τὴν Μιτυλήνην πολιορκουμένῳ τὰ πρῶτα μάλιστα φερομένην παρ' αὐτοῖς, κοινήν ποιήσασθαι τὴν γνώμην· μηδὲ γὰρ ἂν δύνασθαι πράττειν μηδὲν, ἐκείνου μὴ συνεπιψηφισομένου. Καὶ παρασχεθείσης αὐτῷ νεώς, εἰς Μιτυλήνην ἦλθε· συγγνώμην τε Δομενίκω, καὶ περὶ τῆς εἰρήνης διαλεχθεὶς, ἐπεὶ κάκεινῳ ἀσμένως ἐγίνοντο οἱ λόγοι, καὶ πολλὰς χάριτας ὠμολόγει βασιλεῖ τῆς ἀνεξικακίας, ἀναστρέψας ἐκεῖθεν, εἰς Φώκαιαν ἐπεραιώθη ἄγων καὶ ἕτερόν τινα ὁ ἔμελλεν ἐκ προσώπου Δομενίκου βασιλέα προσκυνῆσειν. Ὅσοι δὲ τῶν ἐπιφανεστέρων ἦσαν ἐν Φωκαίᾳ πολιορκούμενοι, καὶ τὸν υἱὸν Σαρχάνη καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι ἦσαν σὺν αὐτῷ, ὥσπερ δῶρον ἐπαγομένοι, ἤκουσιν εἰς βασιλέα προσκυνήσαντες τε, καὶ περὶ ὧν κατὰ τὸν πόλεμον ἐξήμαρτον τυχεῖν συγγνώμης δεηθέντες. Βασιλεὺς μὲν ἡμέρως προσεδέξατο καὶ προσηνῶς, συγγνώμην τε παρέσχετο εὐθύς, καὶ ὅσα πρότερον ἐπηγγείλατο αὐτοῖς; ὁ μέγας δομέστικος ἔργω ἐπληρῶτο, καὶ αὐτῶν Μιτυλήνην παραδόντων βασιλεῖ, ἐκδηθέντων τῶν φρουρῶν, Σαρχάνη τε ὁ βασιλεὺς τὸν παῖδα ἀποδοῦς, καὶ τοῖς ἄλλοις Πέρσαις χάριτας αὐτῷ πολλὰς τῆς ἐλευθερίας τῶν παίδων ἕνεκα ὁμολογούσιν, αὐτὸς εἰς Βυζάντιον ἀπέπλευσε, Λέσβον δὲ Λατίνοις ἤδη γεγεννημένην Ῥωμαίοις ἀνασῶσας.

## CAPUT XXXII.

*Albanorum rebellio et incursiones. Spes Acarnaniæ recuperandæ. In Albanos cum Persico supplemento expeditio; victoria et prædæ immensitas. Civitates ante ab Albanis vexatæ, diem festum agunt. Persæ domum redeunt. Acarnanum procerum de imperatore admittendo pugnantibus sententiæ; ipsius reginæ consilium.*

Ὀλίγου δὲ παρελθόντος χρόνου, ἠγγέλλετο ἐκ τῆς Ἑσπερίας παρὰ τῶν ἐπιτροπευόντων ἐκεῖ, ὅτι οἱ περὶ Βαλλάγριτα καὶ Κάνινα νεμόμενοι Ἄλβανοι, εὐχερῆς ὄντες; πρὸς μεταβολὰς καὶ φύσει νεωτεροποιοὶ, ἃς πρὸς βασιλέα ἐποίησαντο συνθήκας παραβαίνοντες, ταῖς ἐκεῖσε πόλεσιν ἐξ ἐφόδου ἐπιόντες, κακῶς διατιθέασιν καὶ λεηλατοῦσιν. Οἱ καὶ πρότερον τοιαῦτά τινα ἐτόλμων, καὶ συνιστάμενοι πολλοὶ καὶ ἄποροι, τὰς πόλεις κακῶς ἐποίουν, ἄχρις ἂν στρατιᾶν ἐπ' ἐκείνους πέμψας βασιλεὺς, ἀναγκάσειεν εἰρήνην ἄγειν, καὶ τοὺς ἑσπερίους ἀδικεῖν μηδέν. Ἐπειδὴν

Jacobi Pontani notæ.

(50) Idem qui supra Ντουάρδος.

(50<sup>a</sup>) De deditione Phocææ sic Gregoras: Sub brumam autem, cum Phocæenses Latini perseverantia imperatoris neque hiemis rigore frangi, præsertim cum omnes navales copias oppugnationem noctu atque interdum sub dio continenter urgerent, nec longa absentia a suis, nec ulla penuria urgeri cernerent, præsertim cum ipsos jam commeatu deficere inciperet; desperatis rebus, legatos Rhodum mittunt, precantes, ut in tanto discrimine subvenirent. Rhodii ergo apud imperatorem pro eis intercedentes, obsidionem

A utilissimum probaretur, seseque obscuros ostenderent, ad magnum domesticum rediens narrat, Odoardo et obsessis omnibus placere sententiam, et omnino ad imperatorem accedere, ab eoque admissorum veniam petere constituisse. Tamen cum Dominico nihilominus qui Mitylenæ obsideretur, et inter eos principis locum dignitatemque obtineret, rem communicandam; nihil enim citra ejus assensum confici posse. Itaque data sibi nave Mitylenen volavit, congressusque cum Dominico, et apud eum de pace locutus, et suffragantem atque etiam imperatori de patientia gratias agentem nactus, Phocæam revertit alio secum adducto, qui pro Dominico imperatorem venerabundus salutaret. **301** Quotquot autem nobilitate clari (50<sup>a</sup>) inter Phocæenses obsidebantur, filium Sarchanis, aliosque obsides, velut donum secum adducetes, ad imperatorem adeunt, eumque adorantes, veniam super bello male sumpto comprecantur. Eos ille placide ac leniter accepit, venia statim donavit, et promissa magni domestici re complevit. Cumque educto presidio Mitylenen reddidissent, Sarchani aliisque Persis filios, gratias pro eorum libertate amplissimas agentibus restituit; et Lesbo a Latinis recepta atque ad imperium Romanum denuo adjuncta, Byzantium navigavit.

B Brevi post tempore a præfectis ex occidentē adest nuntius, Albanos ad Balagrita et Canina habitantes, instabiles animis, et natura rerum novarum cupidos, fracto fœdere urbes illas ex itinere adorientes male multasse ac diripuisse. Qui et alias hujusmodi facinus ausi, magno numero homines egestate perditū coiverant, civitatesque attriverant, donec imperator misso contra eos exercitu, a vexandis occidentalibus desistere cogeret. Quo exercitu domum regresso, in ipsa jam æstate quiescere amplius non poterant, sed populationibus et incursionibus

D solvunt. Phocæenses enim Turco Romanos adjuvanti, filios statim restituerunt, quos multo ante furati, in vinculis habebant. Fidem præterea imperatori firmanunt, Rhodiis testibus, Mitylenen statim restitutos, et imperatori dicio audientes fore ut prius moria fuisset, atque a patribus acceptum esset. Sic imperator navalibus copiis inde reductis, iræ quidem Mitylenen voluit; sed propter tumultum Byzantium, et defatigationem exercitus, ex frigore male affecti, Byzantium cum tota classe rediit.

urbes occidentis palam infestabant. Tunc porro multi eadem male faciendi voluntate præditi, facta manu Balagrita et Canina, Sereparium et Clisuram (51), castella vehementer affigebant, Timorumque et ipsum prope Balagrita oppidum occidentis jam ad deditionem compulerant: et deprædandi incursandique suum nullum faciebant. In illos igitur movendum imperator censuit. Et quia sub idem tempus Joannes duras Acarnaniæ princeps in fata concesserat, hoc magis ad occidentalem expeditionem evasit, sperans se Arcarnaniam ad fidem et imperium suum reducturum. Hac secum meditantem etiam auxilium Persicum, et pedestre quidem, propter Albanos, ex Ionia visum est accersendum.

**302** Nam quia montes incolebant magnos, accessusque difficiles, in quibus multa latibula atque perugia, haud facile ab equitibus kedebantur, æstivis præsertim mensibus, cum juga summa conscenderent, ubi peditatus ob loci nativa munimenta, et quod subeuntium capita saxis e superiore loco a propugnatoribus petuntur, adversam aciem explicare nequit. Quare Amurium pedestre subsidium rogat. Is legatum audit humaniter (nihil siquidem ei optabilius, quam imperatori gratum facere) et militem protinus Thessalonicam mittit. Postquam et ipse imperator Romanos ducens eo venit, Persico supplemento assumpto, per Thessaliam contra Albanos contendit, eosque vicissim depopulando Epidamnum accessit; nec pauci ex eis interempti sunt. Audito enim imperatoris adventu, rati tantummodo equitatum Romanum esse, ad montes et loca impedita confugerunt, ubi se ab exitio tutos fore confidebant. Verum supervenientes Persæ: levis armaturæ et sagittarii (quibus pugnare in locis inivis promptissimum est) nullo eos negotio devicerunt: non solum quod cum inermes essent, procul icti concidebant, sed etiam quod ut Barbari rei insolentia in stuporem vertebantur. Ac plurimos partim occiderunt, partim ceperunt. Quibus fuga patuit, liberis, uxoribus, ac fortunis relictis, nescio ubi terrarum se absconderunt. Persæ uxores et filios in servitatem rapiebant: quorum partem contribules, quod imperatorem non offenderant, dato Persis pretio asseruerunt. Nec non complures et ipse imperator, propinquis eorum venientibus et suppliciter rogantibus, sua pecunia redemit: redempturus plures, ac fortassis omnes, si citius ad se ventum esset, dum adhuc nimirum Persæ cum reliquo milite sequebantur. Sed quia post eorum discessum veniebant, misit et liberavit quotquot omnino licuit; major pars servitum in orientem abducta Romani neminem captivum traxerunt (id

δὲ ἡ στρατιὰ ἐπ' αἰκῶν διαλυθεῖσα καὶ τὸ θέρος ἐπιγένοιτο, οὐκέτι οἱοί τε ἦσαν ἔρμεναι, ἀλλὰ ληστεία καὶ φανεραῖς ἐπιδρομαῖς ἐπέεζον τὰς πόλεις τὰς ἐκεῖ. Τότε δὲ πολλοὶ τε καὶ ὁμοίως περὶ τὸ ἀδικεῖν τὰς γνώμας ἔχοντες, συστάντες Βαλάγριτὰ τε καὶ Κάνινα ἐκακούργουν πάνυ. Καὶ φρούριόν τι Σερεπάριον ὀνομασμένον καὶ τὴν Κλεισοῦραν, Τίμωνος δὲ φρούριόν τι καὶ αὐτὸ ἐσπέριον περὶ Βαλάγριτα ψικισμένον, παρεστῆσαντο ἤδη, καὶ βεβαίως εἶχον πρὸς τε τὰς ληστείας καὶ τὰς συγχὰς ἄπειρηκός ἐπιδρομὰς. Διὰ ταῦτα οὐν ἐδόκει βασιλεὶ αὐτὸ εἰς ἐπιστρατεύειν. Προσεπιγενομένη δὲ ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις καὶ ἡ Ἰωάννου τοῦ Δούκα τῆς Ἀκαρνανίας ἄρχοντος τελευτή, μᾶλλον ἐξώρμησε τὸν βασιλεῖα πρὸς τὴν ἐσπέραν, ἐλπίσαντα Ἀκαρνανίαν ὑποποιήσασθαι ἑαυτῷ. Τοιαῦτα δὲ βουλευομένων, καὶ συμμαχίαν ἐδόκει δεῖν ἐξ Ἰωνίας μεταπέμπεσθαι Περσικὴν ἕνεκα τῶν Ἀλβανῶν πεζῶν. Ὅρη γὰρ δυσπρόσδοξα νεχόμενοι καὶ μεγάλα, καὶ πολλὰς ἔχοντα ἀποφυγὰς καὶ καταδύσεις, οὐ βραδίως ὑπὸ τῶν ἰππέων βλέπτεσθαι ἐδύνατο. Καὶ μάλιστα ἐν θέρει εἰς τὰ ἀκρότατα ἀνιόντες τῶν ὄρων ὅπου καὶ πεζοὶς ὄντετάξασθαι οὐκ εὐχερὲς διὰ τὴν ὄχυρότητα τοῦ τόπου, καὶ τὸ ὑπερ κεφαλῆς τοῦ ἐπιόντα: τοῦ ἀμυνομένου βάλλειν. Καὶ πέμψας πρὸς Ἀρούρ, ἤπειτα συμμαχίαν πεζῶν. Ὁ δὲ ἀσμενός τε προσεδέξατο τὴν πρεσβείαν βασιλέως (ἦν γὰρ ἄγων περὶ πλείστον τὸ κατὰ γνώμην τι βασιλέως πράττειν), καὶ τὴν στρατιάν εὐθὺς ἔπεμπεν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν Ῥωμαίων ἄγων στρατιάν ἀφίκετο ἐκεῖ, καὶ τὴν Περσικὴν παραλαβὼν διὰ Θεσσαλίας ἐπὶ Ἀλθανοῦς ἐχώρει, καὶ μέχρι Ἐπιδάμου ἦλθε ληϊζόμενος αὐτοῦς, διεφθάρησάν τε ἐξ αὐτῶν πολλοί. Πυθόμενοι γὰρ τὴν βασιλέως ἐφοδῶν καὶ νομίσαντες μόνην ἐκ Ῥωμαίων ἰππικὴν εἶναι στρατιάν, πρὸς τὰ ἦρη κατέφυγον καὶ τὰς δυσχωρίας, οἰόμενοι διαφευέσθαι τὸν διελθόν. Ἐπελθόντες δὲ οἱ Πέρσαι, ψιλοὶ τε ὄντες καὶ τοξόται, οἷς μάλιστα ἐστὶ βραδία ἡ πρὸς τὰς δυσχωρίας μάχη, βῆσσι τε ἐκράτησαν αὐτῶν οὐ μόνον διὰ τὸ ἀσπίου: ὄντας πόβρωθεν βαλλομένους πίπτειν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀθηεὶ καταπλαγέντας τῶν βαρβάρων. Καὶ πλείστοις τε ἀπέκτειναν αὐτῶν, καὶ εἶλον αἰχμαλώτους. Ὅσας δὲ ἤδυνήθησαν διαφυγεῖν τέκνα καὶ γυναῖκας καὶ τὴν ἄλλην κτήνιν ἐκλιπόντες, ὅση γῆς ἐκρύπτοντο ἦσαν ἀφανεῖς. Γυναῖκας δὲ καὶ παῖδας ἠδραπόδισαν οἱ Πέρσαι, ὧν μέρος μὲν τι οἱ ὀμόφυλοι ἐλύσαντο, ὅσοι μὴ προκεκρουκότες ἦσαν βασιλεὶ λυτρὰ παρασχόμενοι τοῖς Πέρσαις. Ἐλυσε δὲ οὐκ ὀλίγους καὶ ὁ βασιλεὺς λυτρίους τῶν οικείων προτελόντων καὶ δετηθέντων. Ἐλυσε δ' ἂν καὶ πλείους ἢ σύμπασας εἰ πρότερον προσῆλθον, ἕως ἔτι οἱ Πέρσαι συνε-

Jacobi Pontani notæ.

(51) Castellum hoc Clisura inde nomen accepit, ut reor, quod ibi via, seu transitus angustus admodum, per loca videlicet montuosa; Latini furcas et fauces nominabant. Quanquam et hoc Græcum a Latino, est, a claudendo videlicet. Testatur Suidas. Κλεισοῦραν οὕτω καλοῦνται τὰ ὄχυράματα τῶν διαβάσεων τῇ πατρίῳ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ. Patria

Romanorum lingua clisura transituum munitiones appellantur. Clisura, clusa, clausa ad fines, seu limites imperii, quæ propugnaculis quibusdam munitur, quæ et castra, et castella, unde et castellanus miles alicubi. Dicuntur et burçi, a quibus olim Burgundiones, inquit Pithæus. Adversar., lib. 1, cap. 14.

ποντο μετὰ τῆς ἄλλης στρατιᾶς. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν Α  
 ἐκείνων ἀναχώρησιν προσῆλθον, ἔλυσεν ὁ βασιλεὺς  
 πέμψας ὄσους μάλιστα ἐνῆν. Τούτους πλείους δὲ εἰς  
 ἕω ἤγαγον ἐπὶ δουλείᾳ. Ῥωμαῖοι δὲ ἀνθρώπου; μὲν  
 οὐκ ἐξηνδραποδίζοντο. Οὐδὲ γὰρ ἐξίστιν αὐτοῖ; εἰ  
 μὴ ἀπὸ βαρβάρων εἰεν τῶν τῆ Σωτῆρος; Χριστοῦ  
 ὑπὲρ; ἡμῶν οἰκονομία μὴ πεπιστευκότων. Βοσκη-  
 μάτων δὲ ἐκράτησαν σχεδὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνόντων,  
 ἐπίπλων τε καὶ ἄλλων τινῶν χρημάτων οὐκ ὀλι-  
 γων. Ἐλέγετο δὲ, καὶ ἦν ἀληθὲς, ὡς ὕστερον ἐξ  
 αὐτῶν τῶν κακῶς παθόντων βασιλεῖ; προσελθόντων  
 μετὰ τὴν συμφορὰν ἐκείνην τὴν μεγάλην ἀριθμού-  
 των τὰ αὐτῶν ἐγένετο καταφανὲς ὡς κρατήσεται οἱ  
 Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν λείαν βοῶν μὲν τριάκοντα μυ-  
 ριάδων, πεντακισχιλίων δὲ Ἰππων, προβάτων δὲ μυ-  
 ριάδων εἰκοσι καὶ ἑκατόν. Τοσαῦτα δὲ ὄντα τὸ πλῆ-  
 θος, ἀγειν μὲν οὐκ ἠδύνατο ἡ στρατιὰ, ἀλλὰ τοὺς  
 ἔχοντας μόνον ἀπελάσαντες, κατέλιπον φέρεσθαι  
 ἀνόμειτα ὡς ἔτυχεν. Αἶ τε πόλεις ὄσαι πρότερον  
 κακῶς πάσχουσαι ἦσαν ὑπὸ Ἑλλαντῶν, ἐξερχόμενοι  
 ἦγον ὄσα ἕκαστος ἐθούλετο κωλύοντες οὐδενός, αὐτοῖ  
 τε οἱ ἔχοντες, μετὰ τὸ ὑπὸ βασιλείᾳ γενέσθαι καὶ  
 ἐπαγγελισθαι δουλείαν, πολλῶν ἐγένοντο αὐθις κύ-  
 ριοι, κατὰ νόπας καὶ τὰς φάραγγας εὐρόντες διεσκα-  
 δασμένα, ὠνήσαντό τε καὶ ἀπὸ τῆς στρατιᾶς; πολλὰ  
 ὑπὲρ πεντακοσίων ἕνα παρέχοντες; χρυσοῦν προβά-  
 των, ὑπὲρ βοῶν δὲ, ἑκατόν. Ἐθους δὲ ὄντος πρότε-  
 ρον τῆ στρατιᾶς; ἐπειδὴν τινος κρατήσωσι λείας, ἡ  
 πλείονος ἡ ἐλάσσονος, τὴν πέμπτην μοῖραν παρέχιν  
 ἀριστεῖον βασιλεῖ, καὶ μετ' ἐκείνων τῆ; μεγάλη; δο-  
 μεστικῆ; Ἰσὴν οἶα δὴ τῆς συμπάσης ἡγουμένῳ στρα-  
 τιᾶς, τότε οὐδὲν ἐποιοῦν τῶν εἰωθόντων. Οὐδέ τις  
 ἠνώχλει αὐτοῖς περὶ τῆς πέμπτης. Ἄλλ' ὡσπερ ἐξ  
 ἀενάων ποταμῶν ἐξῆν ἕκαστος ὄσων ἂν βούλοιοτο  
 κύριος γενέσθαι. Τοιαῦτα μὲν Ἑλλανοὶ πρότερον  
 τοὺς ἐσπερίους ἠδίκουν· τοιαύτην δὲ ἔδοσαν τὴν δί-  
 κην ὑπὲρ ὧν ἠδίκουν ὕστερον. Πόλεις δὲ αἱ πρότε-  
 ρον πάσχουσαι κακῶς διπλῆς ἀπήλαυσαν εὐεργεσίας·  
 ἐπηρείας τε τῆς παρὰ Ἑλλαντῶν ἀπῆλλαγμένοι καὶ  
 τῆς βασιλείως ἀπολαύσαντες ἐπιδημίας καὶ προνομίας.  
 Ὁ μείζων καὶ λαμπροτέρα; αὐτοῖς τὴν ἠδονὴν ἐποίησεν,  
 καὶ ἑορτὴν ἦγον τὴν πασῶν χαριεστάτην. Ἀπὸ γὰρ  
 τῶν Κομνηνοῦ τοῦ Μανουὴλ βασιλέως χρόνων ἄρχις  
 Ἀνδρονίκου τῶν Παλαιολόγων τοῦ δευτέρου βασιλέως  
 ἕτερο; βασιλεὺς οὐκ ἐπεδήμησεν αὐτοῖς, οὐδέ προ-  
 νομία; ἤξιωσε τοσαύτης. Διὸ καὶ τὴν ἐπιδημίαν αὐτοῦ  
 οὐκ ὡς τῶν ἐπιγεῖων τινός, τῶν κρείττωνων δὲ ἦγον.  
 Τοὺς μὲν οὖν Πέρσας μετὰ τὸ καταδουλώσασθαι  
 Ἑλλαντοὺς; ἀπέπεμπεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν οἰκίαν.  
 Οἱ καὶ διὰ Θεσσαλίας καὶ Βοττιαίας εἰς Θεσσαλονί-  
 κην καταντήσαντες ἐκείθεν ταῖς ναῦσιν ἐπεραιώθη-

A enim illis nefas) nisi e barbaris, qui Christi Serva-  
 toris œconomiam non credunt (52). Pecoris au-  
 tem numero quodam infinito, præterea supple-  
 ctile, aliisque rebus plurimis potiti sunt. Ferebatur  
 porro, nec secus erat, postmodum ex ipsis spoliatis,  
 qui se imperatori dedidissent, et post calamitatem  
 illam magnam sua recensuissent; cognitum esse.  
 Romanos in præda adeptos boum trecenta, equo-  
 rum quinque, ovium **303** duodecies centena mil-  
 lia. Tam immensos greges agere exercitus non  
 poterat: sed dominos tantum abripientes, sine pa-  
 storibus eos vagari sinebant. At urbes ab Albanis  
 indigna perpressæ accurrentes, unaquæque quan-  
 tum libebat, nemine obstante, auferebat. Ipsi posses-  
 sores, cum de cætero subjectionem spondidissent.  
 B non parum recuperarunt, per silvas et valles di-  
 spersa invenientes, et ab exercitu quoque multa  
 mercati, pro quingentis ovibus unum, pro totidem  
 vero bobus centum aureos numeraverunt. Consue-  
 verat antea exercitus aliqua præda capta quanta-  
 cunque foret, quintam partem imperatori in forti-  
 tudinis præmium seu honorarium offerre, ac  
 secundum illum æque tantum magno domestico,  
 velut duci summo totius exercitus. Hanc consuetu-  
 dinem tunc penitus omisit; neque fuit qui de quinta  
 parte non reddita conquereretur, sed quasi e pe-  
 rennibus fluviis cuius quantum sibi pro peculio  
 vellet, tollere integrum erat. Has Albanis occiden-  
 talibus injurias irrogarunt, et hancce postea mer-  
 cedem pro male factis retulerunt. Urbes vero prius  
 C directæ, duplicem fructum perceperunt, et rapinis  
 Albanorum liberatæ, et quod illis uberiorem liqui-  
 dioremque voluptatem affererat, imperatoris ad-  
 ventu procuracioneque perfuitæ. Quocirca et festum  
 diem omnium in vita jucundissimum agebant.  
 Nam a temporibus Manuelis Comneni imperatoris  
 usque ad hunc Andronicum Palæologorum secun-  
 dum, alius ad eos imperator non venit, neque tam  
 sollicite illis prospexit. Unde etiam non a terris ali-  
 quem mortalem, sed tanquam divum quempiam e  
 Cœlis ad se venisse interpretati sunt. Persas com-  
 pressis Albanis imperator dimisit: qui per Thes-  
 saliam et Boticam Thessalonicam devenientes, in-  
 de navibus in Ioniam transmiserunt. Ipsam autem  
 D cura de irruptione in Acarnaniam versabat: quo  
 adhuc apud Balagrita morante, de infesto ejus adven-  
 tu fama jam divulgata multus inter Acarnanias sermo  
 fuit. Erant igitur, qui neque in urbes admittendum,  
 neque a vetusta ergæ Angelos, qui longo jam ævo  
 ipsis imperitassent, benevolentia desciscendum,  
 atque imperatori deinceps parendum, sed potius

#### Jacobi Pontani notæ.

(52) Placet mihi, quod lego apud Jacobum Bil-  
 lium, *Observat. sacrar.* lib. 1, cap. 40. Cum in nu-  
 meris locis Græci Patres οἰκονομίαν ἀντὶ τῆς ἐν-  
 ἀνθρωπότητος τοῦ Χρ. στοῦ accipiant, eamque etiam  
 ita Theodoretus exponat in Polymorpho, qui tunc  
*dispensationem*, vel *administrationem* vertere ma-  
 luit, quam *incarnationem*, vel *assumptam humani-  
 tatem*, vel (nisi quod hoc vocabulum durius est)

*inhumanationem*: quam recte id faciant, ipsi vide-  
 rint; mihi quidem nihil dicere videntur, quod  
 lector Græci sermonis ignarus intelligat. Docet  
 etiam Budæus commentariis linguæ Græcæ;  
 οἰκονομίαν valere ἐνανθρωπῆσιν. Imo vita Christi,  
 et ejus theurgia tota, et provincia illi a Deo Patre  
 injuncta, Græcis Patribus οἰκονομία dicitur.

reginæ Annæ, conjugi Joannis despotæ, filia proto-vestiarii (quem postremum inter imperatores bellum potissimum excitasse docuimus) et Nicephoro ejus filio constanter fidem servandam esse censebant. **304** Alii contra, imperatorem omnino recipi, ac belli sementem tolli volebant. Cui si nunc se tradidissent, et regionem, et semetipsos bellucarum miseriarum immunes conservaturos, reginæque ac Nicephoro ejus gnato conducibilia ab imperatore petituros; sin ad arma veniatur, primum quidem illi resistere non posse, non modo quia exercitum frequentem adducat, verum etiam quoniam qui illi cum copiis occurrat, quique contra stet nemo sit, Nicephoro despotæ filio annum septimum nondum nato. Quod si etiam aliquandiu se queant defendere, nihilo plus profecturos, quam ut regione devastata, et conciso exercitu, tandem et ipsi, non iisdem quibus nunc, sed longe intolerabilioribus conditionibus, imperatore, quæ bellum maluerint, iratissimo deditioem facere cogantur. Hæc illis quæ dicerent, occurrerunt, sperantibus non sibi solum et aliis, sed et imperatoris studiosis (ad quos clanculum arcanas litteras missitabat, quo tempore Albanis populationem vastitatemque inferebat) consilium prospere eventurum. Cum sic studia in contraria scinderentur, placuit ad regionam quoque referre, ut quo ipsa propenderet, eo omnes sequerentur. Quæ primum gratis actis, quod non sibimet duntaxat, sed ipsi quoque et ejus filio providerent, arma dissuasit, quibus non essent bene defuncturi: quando ipsa sit mulier, filius infans, illi propter interregnum factionibus distracti ac perituri. Verum de ipsis prudentissimos, gerendæque reipublicæ scientissimos deligendos, qui ad imperatorem legati, petant: primum, ut magni domestici filiam Nicephoro filio suo despondeat; post, si fieri queat, ut eos suis viventibus legibus regnum administrare pro arbitrio patiat. Copias præsentis tradituros, quibus quo vellet uteretur: et ipse vicissim si illi egerent, auxilium suppeditaret. Si his conditionibus spretis, regnum sibi omnimodis subicere contenderet, petitis quæ in suam, et filii, et illorum rem sint, ei cedendum; ne per contentionem et se, et regionem gravissimis belli calamitatibus involvant.

**D**ὸς δὲ νηπίου, αὐτῶν δὲ διὰ τὴν ἀναρχίαν στασιασόντων πρὸς ἀλλήλους καὶ διαφθαρησομένων, ἀλλὰ πρᾶσιαν πρὸς βασιλεία πέμπειν, τοὺς συνετιωτάτους ἑαυτῶν καὶ μάλιστα εἰδότες πράγμασι χρῆσθαι ἀπολεξαμένους· καὶ πρῶτα μὲν αἰτεῖν τὴν μεγάλου δομestικοῦ Ὀυγατέρου Νικηφόρου τῷ ἐκείνης παιδί καταγγυᾶν. Ἐπειτα, εἰ μὲν οἶόν τε ἦ, αὐτονόμου ἐᾶν, τὴν ἴβαν ἀρχὴν ἢ βούλωνται διοικεῖν αὐτοί. Στρατιὰν δὲ παρέχειν ὅση πρόσεστι πολεμησειούσαν οἷς ἂν κελεύει βασιλεὺς. Καὶ αὐτὸν ὁμοίως ἂν τις αὐτοῖς ἐπιπῆ, συμμαχίαν πέμπειν. Ἄν δὲ μὴ βούλοντο ἐπὶ τούτοις βασιλεὺς, ἀλλ' ἄφ' ἑαυτῶν παντάπασιν τὴν ἡμετέραν ποιεῖσθαι ἀρχὴν φιλονεικίῃ, ὅσαπερ ἂν δοκῆ μοι τε καὶ υἱῷ καὶ ὑμῖν λυσιτελεῖν αἰτησαμένους, τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν πόλεων παραχωρεῖν, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν ἑαυτοῦς τε καὶ τὴν χώραν τοῖς ἐκ τοῦ πολέμου κακοῖς ἐσχάτοις περιβάλλειν.

**A**σαν πρὸς Ἰωνίαν. Αὐτὸς δὲ διενεοῖτο ὡς εἰς Ἀκαρνανίαν ἐμβαλῶν. Ἔτι δὲ κατὰ τὰ Βαλάρριτα διατρήβοντι λόγος Ἀκαρνασί: πολλὸς ἐγίνετο περὶ αὐτοῦ. Φήμη γὰρ διήκει ὡς αὐτοῖς ἐπιστρατεύσει. Οἱ μὲν οὖν μὴ δέχεσθαι ταῖς πόλεσιν ἤξουσιν, μηδὲ τῆς παλαιᾶς εὐνοίας τῆς πρὸς τοὺς Ἀγγέλους ἀποστάντας, πολὺν ἤδη χρόνον ἀρξάντας αὐτῶν, ὑπὸ βασιλεῖ ὑποχειρίους γίνεσθαι, ἀλλὰ τῇ δεσπότου Ἰωάννου γυναικὶ τῇ βασιλίσῃ Ἄννῃ, ἣ πρωτοδεσποτρίου θυγάτηρ ἦν Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ὃν ἰσορῆκαμεν τοῦ πρὸς ἀλλήλους τελευταίου τῶν βασιλέων πολέμου μάλιστα αἰτιώτατον γεγενημένον, καὶ Νικηφόρου τῷ ἐκείνου παιδί τὴν πίστιν τηρεῖν βεβαίαν. Οἱ δὲ ἀντέλεγον· καὶ δεῖν ἐβουλεύοντο δέχεσθαι βασιλεία, καὶ μὴ πόλεμον κινεῖν. Προσχωρήσαντας γὰρ νῦν τῷ βασιλεῖ, τὴν τε χώραν διατρήσειν, καὶ σφᾶς αὐτοῦς τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἀπειράτους κακῶν, καὶ βασιλίσῃ, καὶ Νικηφόρου τῷ ἐκείνης παιδί παρὰ βασιλέως τὰ συμφέροντα αἰτήσειν. Ἐάν δὲ καταστῶσι πρὸς τὸν πόλεμον, πρῶτον μὲν οὐ δύνησθεσθαι πρὸς βασιλεία ἀντιστήσειν, οὐ μόνον διὰ τὸ πολλὴν ἄγειν στρατιάν, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ ἀντιστρατηγῆσων αὐτῷ καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀντικαταστησόμενος οὐκ ἔστι, Νικηφόρου τοῦ δεσπότου παιδὸς ὑπὸ ἑπτὰ γεγενημένου. Εἰ δὲ καὶ ἀντιστῆναι δύνησονται πρὸς χρόνον, οὐδὲν λυσιτελήσειν πλέον, ἢ ὅσον τῆς τε χώρας ἀναστάτου γινομένης, καὶ τῆς στρατιᾶς διεφθαρημένης, τελευταίου βασιλεῖ καὶ αὐτοῦς ὑπ' ἀνάγκης προσχωρεῖν, οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὥσπερ νῦν, ἀλλὰ χεῖροσι πολλῶν, ὀργῇ φερομένου βασιλέως πρὸς αὐτοῦς διὰ τὸν πόλεμον. Τοιαῦτα δὲ αὐτοῖς ἐπέσει λέγειν, οὐ μόνον οἰομένοις ἑαυτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν βουλήν λυσιτελεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ βασιλέως πράττουσιν ἀφανῶς (κρύφα διὰ γραμμάτων πρὸς αὐτοῦς διελεγμένου καθ' ὅσον χρόνον ἐληξίετο καὶ ἐπόρθει Ἀλθανούς). Οὕτω δ' ἑκατέρους αὐτοῖς; βουλευσομένοις ἀλλήλοις ἐναντία, ἐδόκει δεῖν καὶ βασιλίσῃ τὴν βουλήν ἀνατιθέσθαι ὡς ἄττα ἂν ἔλοιτο αὐτῇ, διαπραξομένων καὶ αὐτῶν· ἣ δὲ πρῶτα μὲν ὠμολόγηε χάριτας αὐτοῖς πολλὰς, ὡς οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ παιδὸς πρόνοιαν ποιουμένοις. Συνεβούλευε τε μὴ πρὸς βασιλεία πόλεμον κινεῖν ὡς οὐκ ἀπαλλάξοντας καλῶς, οἷα δὲ αὐτῆς μὲν οὖσης γυναικὸς, τοῦ παι-

**D**ὸς δὲ νηπίου, αὐτῶν δὲ διὰ τὴν ἀναρχίαν στασιασόντων πρὸς ἀλλήλους καὶ διαφθαρησομένων, ἀλλὰ πρᾶσιαν πρὸς βασιλεία πέμπειν, τοὺς συνετιωτάτους ἑαυτῶν καὶ μάλιστα εἰδότες πράγμασι χρῆσθαι ἀπολεξαμένους· καὶ πρῶτα μὲν αἰτεῖν τὴν μεγάλου δομestικοῦ Ὀυγατέρου Νικηφόρου τῷ ἐκείνης παιδί καταγγυᾶν. Ἐπειτα, εἰ μὲν οἶόν τε ἦ, αὐτονόμου ἐᾶν, τὴν ἴβαν ἀρχὴν ἢ βούλωνται διοικεῖν αὐτοί. Στρατιὰν δὲ παρέχειν ὅση πρόσεστι πολεμησειούσαν οἷς ἂν κελεύει βασιλεὺς. Καὶ αὐτὸν ὁμοίως ἂν τις αὐτοῖς ἐπιπῆ, συμμαχίαν πέμπειν. Ἄν δὲ μὴ βούλοντο ἐπὶ τούτοις βασιλεὺς, ἀλλ' ἄφ' ἑαυτῶν παντάπασιν τὴν ἡμετέραν ποιεῖσθαι ἀρχὴν φιλονεικίῃ, ὅσαπερ ἂν δοκῆ μοι τε καὶ υἱῷ καὶ ὑμῖν λυσιτελεῖν αἰτησαμένους, τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν πόλεων παραχωρεῖν, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν ἑαυτοῦς τε καὶ τὴν χώραν τοῖς ἐκ τοῦ πολέμου κακοῖς ἐσχάτοις περιβάλλειν.

## 305 CAPUT XXXIII.

*Approbatur reginae consilium. Legati ad imperatorem mittuntur. De nuptiis cum domestici filia assentitur; αὐτοοχιάν recusat. Deditur Acarnania. Mansuetudo et munificentia imperatoris in deditiis. ac providentia opprimitim. Puer Nicephorus a malevolis Tarentum traducitur. Imperator constitutis praefectis ei fratre, et Deo recuperatam tandem aliquando provinciam gratulans, Thessalonicam abit. Filiam Alcaandro Mæssorum regi despondit.*

Τοιαῦτα μὲν βασίλισσα παρήγει Ἀκαρνάσιν. Ἀ Ἐπει δὲ πλείους ἦσαν οἱ βουλόμενοι τὰ ἴσα (ὀλίγοι γὰρ ἦσαν οἷς πρὸς βασιλέα πολεμητέα ἐδοῦναι εἶναι), ἐπεψηφίζετο ἡ βουλή, καὶ πρὸς βασιλέα ἀπελέξαντο ἐκ τούτων τοὺς μάλιστα συνετωτάτους, οἷς ἐπιτέτραπτο πρὸς βασιλέα ἀπελθεῖν, ἅτα ἂν μάλιστα συμφέρειν πᾶσι κοινῇ καὶ ἡ δυνάστα ἴσχυρῶς. Οἱ καὶ εἰς Βαλαγρίτα ἐλθόντες προσεκύνησάν τε βασιλέα, καὶ διειλέθησαν περὶ ὧν ἦχον. Βασιλεὺς δὲ, τὸ μὲν Νικηφόρῳ τῷ δεσπότῳ πατρὶ τὴν μεγάλου δομεστίκου θυγατέρα πρὸς γάμον συνάπτειν, καὶ αὐτῷ εἶναι κατὰ γνώμην εἶπε, καὶ τὴν γάμον ἐπιτρέψειν καὶ περιόντος γὰρ ἐτι δεσπότου τοῦ Νικηφόρου πατρὸς πρὸς βασιλέα τοῦτου ἕνεκα πεπομφότος πρὸς αὐτὸν ἐπιτετραφέναι. Βασίλισσας τε τῆς ἐκείνου μητρὸς καὶ θυγατέρων πρόνοιαν τὴν προσήκουσαν ποιήσεσθαι, ἀποστάσης τῆς ἀρχῆς, ὥστε διάγειν ὅποι ἂν αὐτῷ βέλτιον δοκῇ. Αὐτοὺς τε εὐεργετήσειν τιμαῖς τε καὶ προσδόξοις ἐτησίαις ὧν ἂν ἕκαστος ἄξιος κριθῇ. Αὐτονόμους δὲ αὐτοὺς ἔχοντας Ἀκαρνανίας τὴν ἀρχὴν, οὐκ ἂν παρόψομαι ἄλλ' ἐπιχειρήσειν παντὶ τῷ τρόπῳ καταδουλοῦν καὶ ὑπάγειν ἑαυτῷ. Καὶ βασιλέας γὰρ τοὺς αὐτοῦ προγόνους πολλὴν φροντίδα πεποιθήσθαι τοῦ Ἀκαρνανίαν ὑφ' ἑαυτοὺς ποιῆσθαι, ἀδικῶς ἀποστερημένην τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας, τῶν πρώτως αὐτὴν ἀποστησάντων αὐθαδείᾳ καὶ ἀγνωμοσύνῃ τῇ πρὸς βασιλέα εἰς ἰδίαν ἑαυτοῖς ἀρχὴν περιποιησάμενων, καὶ κρατουμένων ἐπὶ χρέονος ἡδὴ συχρόν τινα, διὰ τὸ βασιλέας εἰς ἔθνων τινων πολέμους ἑτέροισι ἡσυχάζεσθαι. Νυνὶ δὲ αὐτὸν ἀμελήσαντα τῶν ἄλλων, ἐνθάδε ἔκειν. Εἰ μὲν οὖν ἐθέλωσιν ἄνευ πόνων καὶ κινδύνων τὰς πόλεις αὐτῷ παραδίδουαι, αὐτὸν τε πραγμάτων ἀπαλλάξαι, καὶ σφίσι αὐτοῖς αἰτίους γενήσεσθαι μεγάλων ἀγαθῶν. Ἐὰν δὲ μή, ὡς πολέμους αὐτῷ παρασκευάζεσθαι ἀπελθόντας. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν. Οἱ πρέσβεις δὲ ὁρῶντες, ὡς εἰ μὴ κείνοινοι τοῖς βασιλέως λόγοις, οὐδενὸς ἑτέρου λειπομένου ἢ διαφθειρομένην ὑπὸ τοῦ πολέμου τὴν γῆν αὐτῶν ὁρᾶν, παρασκευασμένης ἐσθάλλειν οὐσης τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις συνέδησαν παραδίδουαι καὶ μετ' οὐ πολὺ βασιλέως ἐκεῖ γενομένου, αἷτε πόλεις πᾶσαι προσεχώρησαν ἑκοῦσαι, καὶ ἡ στρατιὰ ἕματα δυνάστοις τῶν Ἀκαρνανίων. Βασιλεὺς τε ἐπιδεικνύμενος πρὸς αὐτοὺς πολλὴν τὴν πραότητα καὶ φιλοτιμίαν, οὐ μόνον τοὺς τῶν πόλεων δῆμους κοινῶς εὐεργεταῖς ἐθεράπευσεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δυνα-

Tale consilium regina Acarnanibus dabat. Et quoniam, paucis bellum praepoantibus, major pars cum ea sentiebat, factum fuit, lectique ex ipsis qui legatione fungerentur, intelligentissimi, quibus quaecunque omnibus communiter maxime conducerent, ea fieri possent, commissa sunt. Legati Balagrita ingressi, et imperatorem venerati, legationem exposuerunt. Is cum Nicephoro despotae filio magnum domestici gnatam conjungi, sibi quoque non displicere respondit, et nuptias permissurum: quod etiam superstite Nicephori parente, et id per legatium rogante concesserit. Regina matrem vero cum filiabus, ubi se principatu abdicaverint, pro dignitate euraturum, ut ubi collibuerit, vitam traducat: ipsos legatos ac principes honoribus et annuis redditibus, unumquemque suae personae convenienter affecturum. Ut autem, nullius imperio subjecti, Acarnaniae principatum retineant, id se minime passurum, sed omni ope enisurum, ut eum ditioni suae subjuget atque subdat. Nam et majores suos imperatores admodum cordi habuisse, uti Acarnaniam injuste a Romano abseisam imperio eodem revocarent: quae quorundam superbia et scelere adversus imperatorem principio ab ejus fide avocata, deinde in eorum dominatum, jam longinquo tempore, dum imperatores bello cum aliis aliquot gentibus occupantur, corroboratum conversa sit. Nunc aliis posthabitis, huc se profectum. Si igitur citra labores, periculaque urbes sibi tradere velint, et se molestiis liberatum iri, et eos ingentia sibi met bona conciliaturos fore. Sin minus, abirent, et viderent, quomodo fortunas suas tuerentur. Haec imperator. Legati cernentes, nisi parerent, nihil superesse aliud quam ut regionem suam hostiliter devastatam aspicerent, parato ad irruptionem Romano exercitu, seque urbesque tradituros annuerunt: **306** ac brevi civitates omnes, unaque militares copiae (55), et Acarnanum principes in praesentis adhuc potestatem libentes concesserunt. Imperator egregiam in illos mansuetudinem ac munificentiam declarans, non modo populos per oppida novis congiariis delinivit, verum etiam summates honoribus, et annuis pensionibus, aliisque donis remuneratus est, Nicephoroque magni domestici filiam despondit, et omnibus arbitrato et opinione sua rectissime ordinatis constitutisque, urbes Acarnaniae singulas non lustrandi tantum gratia, quod eas ante non vidisset, sed etiam ut pro necessitate illarum rebus

Jacobi Pontani notæ.

(55) De ista deditioe, atque adeo de tota expeditione, et victoria contra Acarnanas, ita Gregoras: Jam vero imperatorem Aetolorum et Acarnanum res male affectæ, et propter domini eorum obitum laborantes vocabant. Principatus enim, qui a ridua

muliere, et immatura ætate puero gubernari non poterat, temere ferebatur, veluti navigium anchoris destitutum, quod hiberno tempore a fluctibus exagitatatur, etc.

consuleret, obivit. Ac cæteri quidem omnes imperatoris jugum æquis aninīs accipiebant. Quibus autem antea bellum potius arriserat, a rebus novandis non se abstinere poterant: existimantesque bello se valituros, si Nicephorum puerum prius emisissent, ut et ipsi pro eo pugnare viderentur, et alios ad armorum societatem permoverent, Richardum pueri pædagogum, et alios quosdam eo perpulerunt, ut Nicephorum ducam clandestina fuga subducerent: quem noctu in navim, Ionium pelagus trajecturum imponunt, et ad principem, seu dominam Tarentinam transfugiunt (54). Qua fuga audita, imperator artificum insidiis necdum cognitis et propter Tarenti longam ab Acarnania distantiam puerum revocare haud potis, paulum urbibus illis immoratus, et in singulas præsidibus institutis, eorumque omnium duce prolostratore Synadeno declarato, et aliis demum omnibus pro arbitrio administratis, Thessalonicam discessit: gaudens simul, ac Deo gratulans, quoniam quod a Romano imperio, idque sub Alexio Angelo (55) semel abstractum, multis sumptibus et defatigationibus majores sui imperatores recuperare nequiverant, id nunc sine bellicis offensionibus prospero successu perficere sibi annuisset. Nam et Michael, qui ex Palæologis primus imperavit, Acarnaniæ et Thessaliæ causa enixe laboravit, qui et magnos sæpe et strenuos exercitus eximisque duces cum Acarnanibus et Thessalis depæliando perdidit, et post illum Andronicus filius. Huic autem parva molitione, et nihil belli causa durum perferenti, non solum Acarnaniam, sed Thessaliam quoque subigere, et jampridem sejunctas provincias cum reliquo imperio Romano denuo consociare contigit.

**307** Paulo post Adrianopolin se contulit, ubi Mæsorum rex Alexander verborum quæ Rhosocastri ad eum super affinitate habuisset, memoriam ei per legatos redintegravit, certiorque fieri voluit, eequid hoc matrimonium ei cordi esset. Legatio hæc imperatori parum jucunda fuit; filiam quippe suam domi retinere, quam Alexandri filio in communionem tori transdere maluisset, cum sciret puellæ, moribus ac legibus Græcis et imperatoriis educatæ, convictum barbarorum delectabilem non futurum. Tamen eas nuptias Romanæ reipublicæ commodaturas arbitratus, virginem suam despondit (56). Legati, quod imperatori affinitatis conjunctionem persuadere potuissent, gaudio delibuti recesserunt; ipse Byzantium filix nuptias adornaturus rediit.

Α μένους παρ' αὐταῖς, τιμαῖς τε καὶ προσδόοις ἐτησίοις καὶ ἄλλαις ἡμεῖψατο εὐεργεσίαις. Νικηφόρον τε τῷ δεσπότῳ παιδί τὴν μεγάλην δομεστικὴν κατηγγύησε θυγατέρα, πάντα τε διαθέμενος ὡς ἀν αὐτῷ ἔχειν ἄριστα ἐδόκει, τὰς πόλεις πάσας τῆς Ἀκαρνανίας περιῆει οὐ μόνον ἱστορία; ἔνεκα, οὐπω πρότερον ἑωρακῶς, ἀλλὰ καὶ προνοίας ἀξιώσων τῆς δεούσης. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντε; ἡγγίπων ὑπὸ βασιλεῖα τεταγμένοι. Οἷς δὲ καὶ πρότερον ἐδόκει μᾶλλον ὁ πόλεμος; σίρετός, οὐκ ἠνείγοντο εἰ μὴ νεωτερίζοιεν οἰόμενοι δι' αὐτοῖς δύναμιν πρὸς τὸν πόλεμον παρέξειν, τὸν Νικηφόρον τὸν δεσπότου παῖδα πρότερον ἐκθέσθαι, ὡς ἀν αὐτοῖ τε ὑπὲρ τοῦ παιδὸς δοκοῖεν πολεμεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους πείθο:εν συναῖρεσθαι ὅταν καταστῶσιν εἰς τὸν πόλεμον, τὸν τοῦ παιδὸς ἔπεισαν παιδαγωγὸν Ῥιτζάρδον, ἄμα καὶ τισιν ἐτέροις, Νικηφόρον τὸν δοῦκαν ὑπεκθέσθαι, καὶ παραλαβόντες νυκτὸς, πλοῖον τε τὸν Ἴνιον περαιουμένου ἐπιθάντες, εἰς τὴν Τάραντος κρατοῦσαν πριγκίπισσαν διαφεύγουσι. Πυθόμενος δὲ τὸν δρασμὸν ὁ βασιλεὺς, καὶ μήτε τῶν συνεσκευακῶτων τὴν ἐπιβουλὴν εἰδὼς, ἀνακαλεῖσθαι τε τὸν παῖδα ὧν οὐ δυνατὸς, διὰ τὸ πολὺ Ἀκαρνανίας Τάραντα διεστηχέναι, ἐπ' ὀλίγον ταῖς πόλεσιν ἐκείναις ἐνδιατρίψας καὶ πάσαις ἡγεμόνας ἐπιστήσας ἐφ' ἐκάστη, τὸν τε πρωτοστράτορα Συναδητὸν ἐπὶ πᾶσιν ἀποδείξας στρατηγόν, καὶ τ' ἄλλα πάντα ὡς ἀν αὐτῷ ἐδόκει διοικησάμενος, ἄρα; ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Θεσσαλονικίην, χαίρων ἅμα καὶ Θεῷ τῆς εὐεργεσίας χάριτας ὁμολογῶν, ὅτι ἃ πολλοῖς ἀναλώμασι καὶ πόνοις ἐκ τῶν Ἀλεξίου τοῦ Ἀγγέλου χρόνων τῆς Ῥωμαίων ἀποτμηθὲν ἡγεμονίας οἱ τούτου πρόγονοι βασιλεῖς; ἀνασῶσασθαι οὐκ ἴσχυσαν, τοῦτο νῦν ἀνεὺ πολέμων καὶ κινδύνων παρέσχε κατορθῶσαι. Μιχαὴλ τε γάρ ὁ πρῶτος ἐκ Παλαιολόγων ἄρξα; πολλὴν ἐνεδείξατο σπουδὴν Ἀκαρνανίας ἔνεκα καὶ Θετταλίας, καὶ στρατιὰν ἀπόλεσε πολλὴν τε καὶ ἀγαθὴν, πολλάκις καὶ θαυμασίους στρατηγούς, Ἀκαρνασί καὶ Θετταλοῖς πολεμῶν, καὶ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικος ὁ υἱός. Τούτῳ δὲ ὀλίγα πραγματευσαμένῳ καὶ οὐδὲν ὑποστάντι διὰ τὸν πόλεμον δεινὸν, οὐ μόνον Ἀκαρνανίαν, ἀλλὰ καὶ Θετταλίαν ἐξεγένετο παραστήσασθαι καὶ τῇ λοιπῇ συνάξει ἡγεμονίᾳ τῇ Ῥωμαίων ἐπ' ἔτεσι πολλοῖς ἀποτμηθέντα. Ἐκεῖθεν δὲ οὐ πολὺ ὕστερον ἦκεν εἰς Ἀδριανούπολιν· διατρίβοντι τε ἐκεῖ ὁ τῶν Μουσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ἐπεμφε πρεσβεῖαν ὧν πρὸς αὐτὸν ἐν Ῥωσοκάστρῳ περὶ τοῦ κήδους διειλέχθη λόγων ἀναμνήσκων, νυνὶ τε εἰ κατὰ γνώμην αὐτῷ

#### Jacobi Pontani notæ.

(54) Græce est, εἰς τὴν Τάραντος κρατοῦσαν πριγκίπισσαν, ex Italico, ut alia multa, principessa. Quæ autem hæc mulier vidua fuerit, capite sequenti exponitur.

(55) Sub Alexio Angelo juniore, Isaacii filio, quem Alexius Angelus frater occiderat, circiter annum a Christo nato 1200, sed mense post restitutionem suam in imperium vix exacto (restitutus est autem Callorum, seu Flandrorum, et Venetorum armis) a Murizuphlo quodam ignobili, quem tamen

ad summum dignitatis gradum extulerat, fraude puer necatur (erat autem annorum 12); urbs Gallis Venetisque dedita est, et imperium deinceps penes Francos seu Flandros fuit. Egnatius, lib. II.

(56) Puellam tum novem annos explevisse, adolescentem vero quindecim, auctor est Gregoras. Unde firma pax inter Romanos et Mæsos constituta sit. De puella vix credi potest. A jureconsultis quidem tempus nuptiis idoneum annis duodecim circumscribitur in femina.



ειη τὴν ἐπιγαμίαν ποιεῖσθαι εἶδέναι, ἀξίων. Βασιλεῖ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἦν καθ' ἡδονὴν. Μᾶλλον γὰρ ἰβούλετο τὴν θυγατέρα οἴκοι διατριβεῖν, ἢ Ἀλεξάνδρου τῷ υἱεῖ εἰς κοινωνίαν ἐκδιδόναι γάμου, τὴν παρὰ τοῖς βαρβάροις διατριβὴν εἰδὼς οὐκ ἰσομένην πρὸς ἡδονὴν τοῖς ἡθεσι καὶ νόμοις Ἑλληνικοῖς ἐντεθραμμένη καὶ βασιλικοῖς. Τῷ κοινῷ δὲ Ῥωμαίων τὸν γάμον οἰόμενος τῆς θυγατρὸς λυσιτελεῖν, ὑπέσχετο ποιήσειν. Οἱ μὲν οὖν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως πρέσβεις πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπανῆγον χαίροντες, ὅτι βασιλεία πείσαι ἠδυνήθησαν περὶ τοῦ κήδους. Αὐτὸς δὲ βασιλεὺς ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ πρὸς τὸ Βυζάντιον ἤκεν, ὡς τῆς θυγατρὸς ἐξαρτυσόμενος τοὺς γάμους.

## CAPUT XXXIV.

*Persarum incursio, et in illis trucidandis, capiendis, fugandisque magni domestici, ipsius imperatoris praeclara virtus. Nuptiae apud Adrianopolin filiae Mariae cum Michaele Alexandri filio. Ducitur nova nuptia in Mesiam. Acarnanes deficiunt; protostratorem in carcerem trudent; Nicephorum a principe Tarentina reperiunt, et ab ea auxilium petunt. Quem illa libenter e duabus filiabus altera ei desponsa dimittit. Quenam haec mulier, et quam ambitiosa fuerit. Joannes Angelus Pincerna, et Monomachus cum copiis in Acarnaniam mittuntur. Eodem postea veniens imperator res memorabiles gerit.*

Ὅντος δὲ ἦδη περὶ ἰκβολὰς τοῦ θέρους, ἡγγέλλετο ἐκ Τριγλείας τῆς πρὸς Ἑλλησποντον ὡς στρατιὰ Περσῶν περὶ, ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἑω πόλεων λογάδες, ὧν Ὀρχάνης ἐστὶ σατράπης, ἕξ καὶ τριάκοντα ναυσὶ πρὸς τὰ περὶ Βυζάντιον χωρία εἰσι παρεσκευασμένοι παραιοῦσθαι, ἢ ταύτη καθ' ἦν ἡγγέλλετο τὴν νύκτα, ἢ ἐς τὴν ὑστεραίαν εἶναι. Ἐξ οὗτω παρεσκευασμένους ὡς οὐ ταχέως ἐπανήξοντας, οὐδὲ λαθραῖαν τὴν ἀρπαγὴν ποιησομένους, ἀλλ' ἀναλθῆν, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντου ἅπαντα ληϊσομένους. Παρασκευάσασθαι μὲν οὖν ἀντίδροπον δύναμιν πρὸς τὴν Περσικὴν οὐκ ἔστη, οὐκ ἐνδιδόντος τοῦ χρόνου διὰ τὴν ταχέειαν τῶν βαρβάρων ἐφοδόν. Ὅμως δὲ τὴν τότε παρατυχοῦσαν ἐν Βυζαντίῳ στρατιάν εὐαρλίμητόν τινα οὔσαν, τὸν μέγαν δομέστικον ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς παραλαβόντα, πρὸς τὰ περὶ Βυζάντιον χωρεῖν παράλια χωρία τὴν ἐφοδόν τῶν βαρβάρων περιμένοντα. Αὐτὸς δὲ ὡς ἄμα ἐκ θαλάσσης ἐπιθροσόμενος, ἐφώπλιζε τριήρεις. Ὁ μέγας μὲν οὖν δομέστικος πρὸς τινὶ χωρίῳ Ἐννακωσία προσαγορευομένῳ ἐγκαθίδρυσεν τὴν στρατιάν· κατασκόπους τε καταστήσας ἐφ' ὅσα μάλιστα χωρία ἀπόδασιν ὑπώπτειν τῶν Περσῶν, διενυκτέρευεν ἐκεῖ. Περὶ δὲ δρόβρον ἐκ τῶν κατασκόπων τινὲς ἀπήγγελλον, ὡς οἱ βάρβαροι τοῖς ἐκεῖ αἰγιαλοῖς τὴν ἀπόδασιν ἐποιήσαντο, καὶ τεκμήριον ἀληθὲς τῆς ἀγγελίας ἐποιούντο, τὸ τραυματῆαι γεγενῆσθαι παρ' αὐτῶν. Οἱ βάρβαροι δὲ οὐκ ἐφ' ἐνὶ χωρίῳ προσέσχον πάντες· ἀλλ' οὐ μακρὰν ἀλλήλων διαστηκότες, δύο ναυλοχίας ἐποιήσαντο· οἱ μὲν οὖν ἐκ τῆς μῆδης μερῆδος, πρὸς ἕτερα ἐτράποντο χωρία· οἱ δὲ τῆς ἑτέρας ὡσπερ σκοποῦς τινὰς ὀλίγους ἐκυτῶν προπέμφαντες, οἱ λοιποὶ συντεταγμένοι ἦσαν, ὡς διὰ τῶν χωρίων ἐκείνων ἐλευσόμενοι, οἷς ὁ μέγας δομέστικος ἐνήδρευεν. Ὡς δὲ οἱ προτεταγμένοι ἐκεῖνοι ἐγένοντο πλησίον τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς, πλὴν ὀλίγων πάντες ἔπασον ἀπροδοκῆτοῖς ἐμπεσόντων· ὅσοι δὲ διεσώθησαν, εἰς τὴν αὐτῶν ἐλθόντες στρατιάν, ἀπήγγελλον ὡς διαφθοροῖεν, στρατιᾶ περιτυχόντες, ὀλίγη μὲν, ὡς ψήθημεν, (καθαρῶς οὐκ ἔχοντες διὰ τὴν νύκτα διαγώνωαι), ἀγαθὴ δὲ καὶ τὰ πολέμια κρατίστη. Ὁ δὲ καὶ οἱ τῆς Περσικῆς ἀρχόντες πυθόμενοι στρατιᾶς παρεσκευάσαντο ὡς ἐπὶ μάχην. Ἐπιγενομένης δὲ ἦδη καὶ ἡμέρας, συνεπλέκοντο οἷ τε Ῥωμαῖοι καὶ οἱ

Præcipiti jam æstate a Triglia juxta Hellespontum perferuntur nuntii, pedites Persas ex orientis urbibus delectos, Orchane duce, sex et triginta navibus ad loca Byzantii vicina, aut ea ipsa, aut certe postera nocte trajicere paratos esse; sic autem instructos, ut non mox reversuri, neque furtim ad rapinas incubituri, sed impudenter et avare nimis omnia direpturi videantur. Quia igitur festinatus barbarorum adventus, et temporis angustiae æqualem exercitum colligere non sinebant, nihilominus qui tunc erat Byzantii exiguus, eum mandavit magno domestico ut acciperet, et ad maritima urbis loca venientium impetum exciperet; ipse simul e mari invasurus, triremes armabat. Itaque domesticus loco cui nomen Enacosia, cohortibus suis collocatis, et speculatoribus constitutis, ubi potissimum Persas descensurus suspicabatur, ibi pernoctat. Sub diluculum quidam speculatores narrant, barbaros illic in litus exisse; fidemque narrationi accepta ab illis vulnera astruebant. Cæterum barbari non omnes ad unum locum appellentes, duas navium stationes haud longo intervallo faciebant: et alii quidem ex una parte alio se diffundebant. alii ex altera, velut speculatores quosdam paucos de suis premittentes, agmine composito incedebant, quasi locos a magno domestico inessos transituri. Ut primum Romanis appropinquarunt, demptis aliquot, omnes, quod in hostem improvisum incidissent, letho occubuerunt. Qui evaserant, ad suos retrogressi, memorabant, quemadmodum commilitones cecidissent, cum in quasdam copias, ut videbatur (nam per noctem clare internoscere non potuisse), sed animosas, et bello invictas incidissent. Re intellecta, Persarum duces ad conflictum accinguntur, luceque terris jam diffusa manus conseruntur. Persæ, qui nobiles, et inter suos noti erant, omnes diu se defenderunt. Verumtamen vi victi, præter septem, omnes vel in pugna ceciderunt, vel vivi in potestatem venerunt. Eadem hora etiam imperator duabus triremibus, quas noctu impleverat (reliquæ enim tum navigationi non erant idoneæ) adnavigabat: compertoque, barbarorum aliis a magno domestico fuis, eum in cæteros jam iter moliri, triremi exscendens, quoniam iam imperatori equi non aderant, in equum du-

mesici interea ascendit, et cum suis ingenti studio ardoreque contra Persas vadit. Ubi ad locum venit, in quo illi direptionibus ac prædis agundis vacabant, conflixit vicitque viriliter. Nam et ipsos, extra paucos, aut interemit, aut captivos duxit. Qui necem effugere potuerunt, ad naves recurrentes, unam quidem compleverunt, duabus aliis, uni octo, alteri decem imponentes vela sustulerunt, ac ventos secundos adepti, exitium præter opinionem suam evaserunt; sic Deo cœlitus barbaris et ut vincerentur, et ut servarentur, ambo, inquam, hæc dispensante. Nam quæ cum imperatore venerunt triremes binæ, ut Persicas naves viderunt pedem fecisse, et fugisse, remigatione fugientes assequi posse diffisi (quod procul eas flamine prospero ferri viderent) festinarunt et ipsæ cum antennis vela tollere. Dum tollerent, horam funes, quibus antennam attrahebant rumpebantur: illorum antenna, vento dejecta in tabulam decidebat; atque ita re desperata persecutione abstiterunt. **309** Quæ restabant quinæ et tricenæ Persarum naves (57), vacuæ in litore mauserunt. Imperator et sui, cum triremibus illic noctem agentes, eadavera hostium spoliabant. Circa medium ejusdem noctis, alii barbari rei gestæ ignari, novem navibus ad eandem oram delati sunt, ut se prioribus conjungerent. Improvisæ autem Romanis triremibus occurrentes, eo casu obstupuerunt. Tamen ex earum paucitate sumpta audacia, pugnam tentarunt, parumque abfuit, quin illas perderent, nam in altoram jam insulerant. Verumtamen classarii a viribus suis petentes auxilium, eos devicerunt, omniumque Persicarum navium, una solum effugiente, potiti sunt. Atque hi quoque, ut priores, delecti erant, et domi suæ nominatissimi. Quare et milites Romani, si qui a propinquis peterentur, grandi pecunia eos vendebant. Hunc in modum barbari male mali perierunt. Imperator rebus omnibus ad filiaz nuptias præparatis et instructis, Byzantio Adrianopolin ad eas ibidem peragendas profectus est. Eodem rex Mœsorum Alexander cum filio Michaele Asane (58), rege jam a se nominato venit. Et appreciationes quidem, seu benedictiones, et quæcunque super nuptiis sacræ leges præcipiunt, in urbe fiebant. Convivia vero, et comotationes, et quæ ad lætitiâ festorum connubialium inventa sunt, in pratis Comnenes appellatis, non procul ab urbe, præpe Tuntzam (59) fluvium obibantur; diebusque octo a Mœsis et Romanis in his sacris nuptialibus consumptis, die nono Alexander rex et Mæsi, imperatoris filiam, reginam suam Marianam egente Palæologorum assumentes, in Mœsiam abducunt, multis eam ex Romana nobilitate usque Tri-

βάρβαροι ἀλλήλοις, καὶ ἀντέσχον μὲν ἐπὶ πολλῶν παρὰ Πέρσαις ἐπιφανῶν ὄντες καὶ γνωρίμων πάντες ὁμῶς νικηθέντες κατὰ κράτος, πλὴν ἐπὶ τὰς οἱ μὲν ἀπέθανον παρὰ τὴν μάχην, οἱ δ' ἐάλωσαν. Τῆς αὐτῆς δὲ ὥρας καὶ ὁ βρασιλεὺς δυσὶ τριήρεσι παρέπλει, ἃς ἦν τῆς νυκτὸς πεπληρωκῶς, ἕτεραι γὰρ οὐκ ἔτυχον οὖσαι πλώτριοι. Πυθόμενος δὲ ὡς οἱ μὲν τῶν βαρβάρων ἤτηθειεν παρὰ μεγάλου δομestikou καὶ τῆς στρατιᾶς, ἐπὶ δὲ τοὺς ἑτέρους ἤδη παρασκευάζονται χωρεῖν, ἀποβάς τῆς τριήρεως, ἐπεὶ τῶν βασιλικῶν οὐ παρήσαν ἔκποι, τοῦ μεγάλου δομestikou ἔκποι ἐπιβάς, ἄγων καὶ τὴν στρατιάν ἐχῶρει κατὰ τῶν Περσῶν σπουδῆ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ. Καὶ γενόμενος καθ' ἃ οἱ Πέρσαι ἐλήζοντο χωρία, συνέβαλλέ τε καὶ ἐνίκᾳ κατὰ κράτος. Πλὴν γὰρ ὀλίγων, καὶ αὐτοὶ οἱ μὲν ἔπεσον κατὰ τὴν μάχην, οἱ δ' ἐάλωσαν. Ὅσοι δὲ τὸ διαφθαρήναι ἠθρονήθησαν διαφυγεῖν παρὰ τὰς γυνὸς τὰς ἑαυτῶν ἐλθόντες, μίαν μὲν ἐπλήρου, δυσὶ δὲ ἑτέροις, τῇ μὲν ὀκτώ, δέκα δὲ τῇ ἑτέρᾳ ἐπιδόντες, ἰστία τε ἀραντες, καὶ πνεύματος εὐτυχηκότες ἐπιφύρου, παρὰ θόξαν διέφυγον τὸ ἀπολέσθαι, οὕτως ἀνωθεν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἤτην τοῖς βαρβάροις προτανεύοντος. Αἱ γὰρ μετὰ βασιλείως ἐλθούσαι δύο τριήρεις, ἐπεὶ τὰς Περσικὰς εἶδον ἀραμέναις πρὸς τὸ πέλαιος ἰστία ἐπὶ φυγῇ, τῇ εἰρεσίᾳ τὴν διώξιν ἀπχωρεύσαντες διὰ τὸ μήκοθεν τὰς Περσικὰς ὄρᾳν ἐκ φόρου πνεύματι χρωμέναις, αἴρας ὄρμητο ἰστία καὶ αὐτοὶ. Ἄμα δὲ αἰρόντων, τῶν μὲν ἐρρόγησαν οἱ κάλυ οἷς ἀνήγον τὴν κεραίαν τῶν ἑτέρων δὲ ἡ κεραία καταθροῖσα, κατέπεσαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ οὕτως ἀπέσχοντο τὸ διώκειν ἀπαιπόντες. Αἱ λοιπαὶ δὲ πέντε [τριεῖς] καὶ τριάκοντα οὖσαι: νῆες Περσικαί, κατελείφθησαν ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ κεναί. Βασιλεὺς δὲ μετὰ τῆς στρατιᾶς καὶ αἱ τριήρεις ἠύλισαντο αὐτοῦ τὴν νύκτα σκυλεύοντες τοὺς νεκροὺς τῶν πολεμίων. Τῆς αὐτῆς δὲ νυκτὸς περὶ μέσην, ἕτεροι βάρβαροι, ἐνέειν ναοὶ, μηδὲν εἰδότες τῶν γεγεννημένων, κατέπλεον ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς αἰγιαλοὺς ὡς συμμίζοντες τοῖς ἄλλοις ἀπροδοκῆτως δὲ ταῖς δυσὶ τριήρεσι περιπεσόντες τῶν Ῥωμαίων κατεπλάγησαν μὲν τῷ ἀδοκῆτῳ. Πλὴν διὰ τὴν ὀλιγότητα θαρρήσαντες αὐτῶν, συνεπλέκοντο πρὸς μάχην. Καὶ πρὸ ὀλίγων μὲν ἦλθον τὰς τριήρεις διαφθεῖραι. Ἐπέβησαν γὰρ οἱ βάρβαροι καὶ τῆς μιᾶς. Πλὴν πρὸς ἄλκην τραπόμενοι οἱ τριηρίται, ἐνίκησάν τε καὶ καπῶν ἐκράτησαν Περσικῶν νεῶν, μιᾶς δαδράναι δυναθείσης. Ἦσαν δὲ καὶ οὗτοι ὡσπερ καὶ οἱ πρότεροι λογάδες τῶν παρὰ Πέρσαις ὀνομαστοτάτων. Ὅθεν καὶ οἱ στρατιώται τοὺς ἀλόντας αὐτῶν πολλῶν ἐλυσαν χρημάτων ἐκ τῶν οὐκείων μεταπεμπομένων. Οἱ μὲν δὲ βάρβαροι οὕτως ἀπώλοντο κακοὶ κακῶς. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὰ πρὸς τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς

Jacobi Pontani notæ.

(57) Supra dixit, fuisse sex et triginta; postea, tribus fugis e Persas; quomodo ergo supersunt quinque et triginta? potius triginta tres dicendum fuit.

(58) Cur Asanem cognovit? an id ei cognonitum ab Asane honoris causa imposuit?

(59) Trium confluentes amnium sunt Adrianopoli: Marizæ, sive Mariscæ, qui olim Hebrus, Tuntzæ sive Tanari, et Harða. Postquam hi fluvii coiere, Mariza superat. Corruptum est Nizan ex Tuntzam, itaque emendare non dubitavi.

πάντα παρεσκευασμένα ἦν, ἄρας ἐκ Βυζαντίου, ἤκειν εἰ Ἀδριανούπολιν, ἐκεῖ τοὺς γάμους ἐκτελέσω. Ἦκε δὲ καὶ ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἄγων καὶ τὸν υἱὸν Ἀσάνην Μιχαήλ, βασιλέα καὶ αὐτὸν κεχειροτονημένον ὑπ' αὐτοῦ, καὶ εὐλογίαι μὲν καὶ ὄσα ἱερῶς νενομίσται ἐπὶ τοῖς γάμοις ἔνδον ἐταλοῦντο τῆς πόλεως Ἀδριανού. Εὐωχίαι δὲ καὶ πότοι καὶ ὄσα πρὸς τέρψιν ἐξεύρητο τῆς ἑορτῆς, παρὰ τοῦς τῆς Κομνηνῆς προσαγορευομένους λειμῶνας οὐ πολὺ τῆς πόλεως δικστηκῶτα παρὰ τὴν Τούντζαν ὠνομασμένον ποταμὸν. Ὅκτω δὲ ἡμέραις Ῥωμαίων τε καὶ Μυσῶν τοὺς τῶν ἀφετέρων βασιλέων γάμους συνορτασάντων, τῇ ἐνάτῃ ἄμα ἔπ, βασιλεὺς Ἀλέξανδρος καὶ Μυσοὶ τὴν βασιλείωσ θυγατέρα, βασιλιδα δὲ αὐτῶν Μαρίαν τὴν Παλαιολογιῖαν παραλαβόντες ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Μυσίαν· εἶποντο δὲ αὐτῇ καὶ Ῥωμαίων ἐκ τῶν ἐπιφανῶν πολλοὶ ἄχρι Τρινόβου. Ἐκεῖ δὲ ὑπολειμμένων τῶν παρὰ βασιλείωσ τεταγμένων ἀεὶ τῇ θυγατρὶ συνεῖναι, οἱ λοιποὶ ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου. Μετὰ δὲ χρόνον οὐκ ὀλίγον, οἱ παρὰ Ἀκαρνασίαι μὴ βουλόμενοι δουλεύειν βασιλεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους πρότερον ἐξορμῶντες πρὸς τὸν πόλεμον, καιρὸν ἑαυτοῖς πρὸς νεωτερισμὸν εἶναι τὴν βασιλείωσ ἀποδημίαν οἰθθέντες, καὶ ἐτέρωσ προσεταιρισάμενοι πολλοὺς, Ἄρταν μὲν ἡ τῆς Ἀκαρνανίας ὡσ παρὰ κεφάλαιον τῶν πόλεωσ ἔσται, Νικόλαοσ ὁ Βασιλιτζῆσ κατέσχευ ἄμα Καβασίλασ, ἀποστῆσ; βασιλέωσ καὶ τὸν πρωτοστράτορα αὐτόθι διατρίβοντα εἰς δεσμητήριον ἤγαγον ὑπὸ φρουρῆσ, Ἀλέξιοσ δὲ Καβασίλασ τὴν Ῥωγῶ. Τεσσαράκοντα δὲ τῆσ αὐτῆσ συνομοσίαις ἔτεροι, τὸ Θωμόκαστρον ὀνομαζόμενον παράλιον δυ κατὰ τὴν θάλασσαν τὴν πρὸς Ἀδρίαν τῶν ἄλλων ἀπέντων οὐκ ἀποστάντων βασιλέωσ, ἀλλὰ τὴν εὐνοίαν ἀκμάζουσαν τηρούντων ἦσαν δὲ οὐκ ὀλίγαὶ πόλεις. Τὰ τε Μεσοπόταμον ὀνομαζόμενον, καὶ ὁ Σοποτόσ, καὶ ἡ Χειμάρρα. Πρὸς τοῦτοις τε τὸ Ἀργυρόκαστρον, καὶ ἡ Πάργα, καὶ ὁ Ἅγιος Δονάτοσ, καὶ Ἄγγελόκαστρον, καὶ Ἰωάννινα, ὅ τε Εὐλοχόσ καὶ τὸ Βάλτον, καὶ ἕτερ' ἄλλα φρούρια οὐκ ὀλίγα. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἀποστάντες βασιλέωσ πρεσβείαν πρὸς πριγκίπισσαν τὴν Τάραντοσ δεσπότιν πέμφσαντες, Νικηφόρον τε τὸν παῖδα ἡτοῦντο δεσπότου ὡσ σφῶν ἄρξοντα κατὰ πατρῶον κληρὸν καὶ συμμαχίαν μεθ' ἡσ καὶ τὰς ἄλλας δυνήσονται πόλεις ἀποστῆσαι βασιλέωσ, ἡ ἑκούσας προσχωρησάσας, ἡ βιασάμενοι τοῖς ὄπλοισι. Πριγκίπισσα δὲ ἡδέωσ τε ἐδέξατο Νικηφόρον φυγόντα πρὸς αὐτὴν· ἡλιπιοσ γάρ Ἀκαρνανίας κρατῆσειν δι' αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἐπεὶ ἐπύθετό τινασ βασιλέωσ ἀποστάντασ καὶ προσχωρησάντασ αὐτῶ, ἐξέπεμπε προθύμωσ, καὶ μίαν ἐκείνῶ τῶν θυγατέρων (δύο δὲ ἦσαν αὐτῇ) κατεγγυῆσας, συμμαχίαν τε παρατχομένη ὄση δυνατή. Ἡ γάρ πριγκίπισσα αὐτῇ δὴ ἀπόγονοσ οὄσα Βαλδουίνου, δεσ Βυζαντίου ἐδασίλευσεν ἐπὶ καιρὸν καθ' ὃν ὑπὸ Λατίνοισι ἔάλω χρόνον, τὸν τε πρόγονον

A nobum prosequentibus : ubi remanentibus quos ei pater perpetuos honorarios attribuerat, cæteri reverterunt. Multo post id tempus, qui se apud Acarnanas imperatori nolebant subicere, et cæteros quoque ad arma stimulabant, ejus absentiam ad res novandas opportunam statuentes, complures in sodalitiū suū pellexerunt. Et Artam quidem urbem Acarnaniæ velut caput, Nicolaus Basilitzes et Cabasilas a fide imperatoris aversam occupaverunt, ac protostratorem illic degentem in carcerem, adhibitis custodibus compegerunt. Alexius Cabasilas Rhogum vindicavit. Quadraginta porro ejusdem conjurationis satellites et administri Thomocastrum ad mare **310** Adrianum : cum nullum præterea oppidum deficeret, sed recenti semper studio benevolentiaque erga imperatorem floreret. Erantque oppida illa non pauca sane, Mesopotamum, Sopotus, Chimarra, Argyrocastrum, Parga, Sanctus Donatus, Angelocastrum, Joannina. Item Eulocius, Baltum, et alia castella compluria. At enim desertores illi per legatos a domina Tarentina Nicephorum despote filium sibi ut parentis legitimum successorem imperaturum petebant; et simul auxilium, quo et alias urbes, si sponte sua nullent, ad defectionem cogere possent, flagitabant. Tarentina princeps Nicephorum ad se confugientem læta excepit, quod per ipsum se in Acarnania regnaturam consideret. Post, ubi audivit quosdam ab imperatore ad illum descivisse, non invita cum una filiarum (duas enim habebat) eidem desponsa, et subsidia quanto potuit dimisit. Erat hæc femina e minoribus, seu posteris Balduini, qui Byzantio a Latinis capto, aliquandiu ibidem imperavit (60) : et illum familiæ suæ auctorem Romanum imperatorem, sequē imperatricem Romanorum (quippe illius neptem) palam prædicabat. Hinc elaborabat, ut in parte saltem Romani principatus imperare possent. Quam ob causam etiam Nicephorum cupide cum navali copia dimisit, arbitrans, si is filie suæ maritus, Acarnaniæ dominus esset, habituram se quod concupivisset : qui et Thomocastri urbe maritima debebat. Imperator statu rerum Acarnanensium percepto, sibimet in præsens, senescente jam autumno, cum exercitu eo proficiscendum non putavit; Joannem autem pincernam et Monomachum illuc cum copiis contendere jussit, ibique hibernare, et simul urbibus adhuc fidem præstantibus, opem ac præsidium et isdem, ne aliarum exemplo deficerent, timorem afferre : simul desertrices, si non omnino obsidere, at saltem populationibus exagitare, ut vere incipiente, et imperatore eodem cum exercitu veniente, per hiemem prius ærumnis conflictatæ, multisque ab hostibus cumulatæ miseriis, facilius subjugarentur. Pincerna mandata facessens, in Acarnania hiemat,

#### Jacobi Pontani notæ.

(60) De imperatoribus Constantinopolitanis Latinis dicemus infra ad cap. 36 qui fuerint, quandiu

singuli imperarint. Dabit enim nobis occasionem Cantacuzenus.

parentes adhuc imperatori civitates custodit, rebelles affligit. Vere primo imperator ipse cum agmine infesto adest, et aliarum quidem urbium populos atque optimates pro fide et benevolentia in se multis donis cohonestat: exercitu autem trifariam diviso (61), **311** urbes perfidas assiduissima obsidione urgere pertendit. Thomoostrum itaque, ubi Nicephorus dux agebat, obsidionem facile tolerabat, utpote a continente tantummodo Romanis oppugnantibus: nam qua mare, ad usum necessaria et importabantur, et exportabantur omnia, quod imperator classem non haberet. Arta autem et Rhogus, quod in continente erant sita, magnam ex obsidione penuriam sustinebant: cum praeter ea quae sibi ante imperatoris adventum in hieme conquisissent, invehere nihil possent, et cum a frumento, tum a reliquo victu essent perquam inopes. Quanquam vero ad obsidionem perpetiendam adeo non instructae essent, nihilo tamen magis acerbiter minuebant: neque de caetero verbis tenus imperatori cedendum et obsequendum, sed omnia patiunda, et victu abominando utendum potius censebant, quam ut sese dederent. Imperator Artam praesens obsidebat, murosque valide continenterque oppugnans, machinas omnes expugnationi idoneas admovebat. Artæi protostratorem carcere eductum ad illum mittunt, sive timentes, ne quid inceptaret novi, quod quidam cum eo conspirassent, sive aliud quiddam cogitantes: ipsi e muris fortiter se tuentur, omnesque machinas et impetus vanos irritosque demonstrant. Longo tempore in obsidione contrito (nam a principio maxime veris usque ad exitum aestatis duraverat), imperator Rhogum se conferre, et cum Cabasila coram colloqui decrevit, persuasurum confusus, ut sensim emollitus, urbem citra pugnam ultro traderet. Qui usque adeo monitis non obtemperavit, ut minaretur etiam, si quavis tandem de causa imperatorem Rhogi compotem fieri contingeret, semet de turri praecipitaturum, ne captus iterum illi servire cogeretur. Tantum in eo odium et ira valebant.

ὡς βασιλέα Ῥωμαίων διεθρόλλει, καὶ ἐαυτὴν βασιλέα προσηγόρευε Ῥωμαίων ὡς ἀπόγονον ἐκείνου. Διὸ καὶ διὰ σπουδῆς ἀπάσης ἔποιεῖτο μέρους ἀρξαι τινὸς τῆς ὑπὸ τοῦς Ῥωμαίων βασιλείας οὐσίας ἀρχῆς. Οὐ δὴ ἔνεκα καὶ τότε Νικηφόρον ἐξέπεμπε διὰ σπουδῆς, καὶ δύναιμιν παρασχούσα ναυτικὴν, οἰομένη ἂν Ἀκαρνανίας αὐτὸς ἀρξῆ τῆ θυγατρὶ ἐκείνης συνοικῶν, τὴν ἐπιθυμίαν ἠνυκέναι, ὅς δὴ καὶ Θωμοκάστρῳ ἐνδιῆγεν ὄντι παραλίῳ. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἐπύθετο περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν, στρατεύειν μὲν αὐτὸς οὐκ ᾔετο δεῖν τὸ νῦν ἔχον ἐπ' αὐτοῦς, ἤδη περὶ ἐκβολὰς τοῦ φθινοπώρου ὄντος Ἰωάννην δὲ Ἄγγελον τὸν πιγκέρην ἄμα Μονομάχῳ ἐκέλευσεν ἀναλαβόντα στρατιᾶν χωρεῖν ἐπὶ Ἀκαρνανίαν, κάκει διαχειμάζειν ἄμα μὲν ταῖς ὑπὸ βασιλέα τελοῦσαις ἐτι πόλεσι δύναιμιν παρέχοντα, καὶ δεὸς τοῦ μὴ συναφίστασθαι ταῖς ἄλλαις ἄμα δὲ καὶ τὰς ἀφεστηκυῖας εἰ μὴ τελείως, ἀλλ' ἐκ μέρους πολιορκήσοντας ληλασάσαις, ὧς ἂν ἄμα ἦρι βασιλεὶς ἐπιστρατεύσαντι βῆξει· εἰεν παραστῆσασθαι, προτεταλαιπωρηκυῖαι τοῦ χειμῶνος, καὶ πολλῶν ἀναπιπλησμένοι κακῶν ἐκ τοῦ πολέμου. Πιγκέρης μὲν οὖν κατὰ τὰ προστεταγμένα ὑπὸ βασιλέως ἄμα στρατιᾶ εἰς Ἀκαρνανίαν διαχειμάτας, τὰς τε οὐσίας ὑπάρχουσας βασιλεὶ πόλεις διεφύλαξε, καὶ τὰς ἀποστᾶσας ἐκάκου. Ἄμα δὲ ἦρι, καὶ ὁ βασιλεὺς πανστρατιᾶ ἐπὶ Ἀκαρνανίαν ἦλθε· καὶ τοὺς μὲν τῶν ἄλλων πόλεων δήμους καὶ τοὺς δυνατοὺς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἔνεκα ἡμεῖσθε πολλὰς εὐεργεσίαις, τὴν στρατιᾶν δὲ διελόμενος τριχῆ, τὰς ἀποστᾶσας πόλεις συντονώτατα ἐπολιόρκει. Θωμοκάστρον μὲν οὖν, ἔσθα καὶ Νικηφόρος διῆγεν ὁ δοῦξ, διέφερε βᾶδιως τὴν πολιορκίαν, ἅτε ἐξ ἠπείρου τῶν Ῥωμαίων μόνον πολιορκούτων, κατὰ γὰρ τὴν θάλατταν ὄτων ἐθεῖτο εἰσῆγέ τε καὶ ἐξῆγε, δύναιμιν μὴ ἔχοντος βασιλέως ναυτικὴν. Ἄρτα δὲ καὶ Ῥωγῶ οὐσαι ἠπειρώτιδες, πολλὴν ὑπέμενον τὴν ἔνδειαν ἐκ τῆς πολιορκίας, οὐδὲν πλέον δυνάμεναι ἐπισάγειν πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ χειμῶνος πρὶν βασιλέα ἀφικέσθαι παρεσκευασμένων. Καὶ φλαύρωσ εἶχον σίτου τε καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων ἀπορία· καὶ περὶ δὲ οὕτω πρὸς τῆς πολιορκίαν ἀνεπιτηδείως παρεσκευασμένοι, οὐδὲν μᾶλλον ὑφείσαν τῆς πικρίας, οὐδὲ ἠνείχοντο ἄχρι λόγων τὸ ὑπέχειν αὐθις βασιλεὶ· ἀλλὰ πάντα μᾶλλον φροντο ὕπομενεῖον εἶναι, καὶ τῶν πρὸς τροφὴν ἀθιμίτων ἀπεισθαι, ἢ παραδιδόναι βασιλεὶ τὰς πόλεις. Βασιλεὺς δὲ Ἄρταν ἐπολιόρκει αὐτὸς παρών· καὶ τειχομαχίας τε ἔποιετο καρτερὰς καὶ συνεχεῖς. Καὶ μηχανήματα πάντα, ἐξ ὧν ᾔετο παραστῆσεσθαι προσῆγεν. Ἄρταίσι δὲ πρωτοστράτορα μὲν τοῦ δεσμοτηρίου ἐκβαλόντες, ἐξέπεμψον ὡς βασιλέα, εἴτε μὴ τι νεωτερισθεῖη παρ' αὐτοῦ, τιῶν δεισαντες συστάντων πρὸς αὐτὸν, εἴτε τι διανοηθέντες ἕτερον· αὐτοὶ δὲ ἀπὸ τῶν τειχῶν ἠμύνοντο καρτερῶς, καὶ ἀπράκτους ἀπεδείκνυον πάσας μηχανὰς καὶ τειχομαχίας. Τριβομένου δὲ τοῦ χρόνου κατὰ τὴν πολιορκίαν (ἀπὸ γὰρ ἦρος μάλιστα ἀρχῆς ἄχρι ἐκβολῆς τοῦ θέρους ἐπολιόρκοῦντο) ἔγνω δεῖν ὁ βασιλεὺς Κασσιλά εἰς Ῥωγῶ ἀπελθὼν δι' ἑαυτοῦ διαλειχθῆναι, νομίζων πείσειν ὑπενοῦναι τῆς φιλονεικίας, καὶ τὴν πόλιν παραδοῦναι ἄμαχεϊ. Ὁ δὲ τοσούτου ἐδέησε τοῦ παῖθεσθαι αὐτῷ, ὥστε καὶ ἠπειλησεν ὡς εἰ συμβαῖη καθ' ἠντιναοῦν αἰτίαν βασιλέα ἐγκρατῆ Ῥωγῶς γενέσθαι, κατακρημνίσαι ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ πύργου, ἵνα μὴ ζῶν ἀλοῦς, ἀναγκασθῆ δουλεύειν αὐθις βασιλεὶ. Τοσούτου ἀπεχθείας αὐτῷ καὶ μήνιθος περιῆν.

Jacobi Pontani notæ.

(61) Tres urbes defecerant, Arta, Rhogus, Thomoostrum: singulis obsidendis partem copiarum destinat.

## CAPUT XXXV.

*Magnus domesticus ægre colloquitur Cabasilæ impetrat. Defectionem urbium illi exprobrat. Tertio die reversus, ad dedicationem flectere frustra conatur. Denum persuadet, ac lætum nuntium imperatori Artam allaturus, in itinere ad fontem prandel. Eo venit Cabasilas, consilium querens. Quem edoctum dimittit, et postridie nomine imperatoris urbem accipit. Cabasilas cum primoribus ad imperatorem a magno domestico adducitur. fidem constantem promittit. Imperator illum, cæterosque collaudat et muneratur. Artæi Rhogios maledictis proscindunt, et obdurant.*

Ὁ μέγας δὲ δομέστικος μεμνημένος ὡς Καβατί-  
 λας οὗτος, ὅτε πρῶτον Ἀκαρνανίαν ποιήσατο αὐτῷ  
 ὁ βασιλεὺς, πολλὰ αὐτοῦ πολλάκις ἐδεήθη τοῖς φίλοις  
 συναριθμηθῆναι αὐτοῦ καὶ τοῖς οἰκείοις, καὶ πολλῆς  
 ἀπέλαυσε προνοίας τῆς αὐτοῦ πεισθέντος πρὸς τὴν  
 αἰρησιν, ἐλπίσας τέ τι ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀνύσειν  
 Καβατίλα φιλίας, τῶν οἰκείων ὀλίγους παραλαβῶν,  
 ἦλθεν εἰς Ῥωγίω. Καβατίλας δ' ἐπεὶ ἀπὸ τοῦ τεύχους  
 ἑώρα προσιώντα, πέμψας εἶδετο, μὴ ἐγγὺς τειχῶν  
 γενέσθαι. Ἡ γὰρ ἀνάγκη συντυγχάνειν παρὰ γνώ-  
 μων. Πειπεικέναι γὰρ ἑαυτὸν καθάπαξ ἀφίστασθαι  
 Ῥωμαίων, ἢ ἀποθανεῖσθαι· ὃ καὶ αὐτὸ παντὸς ἐπα-  
 χθέστερον κακοῦ, καὶ οὐχ ἥκιστα παντὸς ἀναιρώτε-  
 ρον. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος οὐδὲν ἔφασκε τοὺς λό-  
 γους εἶναι πρὸς αὐτόν. Αὐτὸς γὰρ ἐπαγγελιάμενος  
 Καβατίλα εἶναι φίλος, τὰ προσήκοντα φίλοις μὴ  
 κατοκνεῖν ποιεῖν. Ἄν δ' αὐτὸς διωθῆται προσιώντα,  
 τῇ σφετέρῃ δόξῃ λυμανεῖσθαι, ἀγνώμονα περὶ τοὺς  
 φίλους, καὶ τὴν γνώμην εὐμετάβολον ἀποδεικνύοντα  
 ἑαυτὸν, καὶ ταῦτα πρότερον αὐτὸν δεηθέντα, καὶ  
 πείσαντα τοῖς φίλοις τοῖς ἐμοῖς καταγραφῆναι. Κα-  
 βατίλας δὲ καὶ αὐτὸς διέχυρ' ἔζετο, μήτε βούλεισθαι,  
 μήτε δύνασθαι τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν ἀπειπεῖν, καὶ  
 δεῖνὰ πάσχειν, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν φιλίᾳ τυραννεῖ-  
 σθαι, οὐ μετρίως ἀνιῶμενον, ὅτι μὴ δι' ἑαυτοῦ αὐτὸς,  
 ἀλλὰ δι' ἑτέρων τὸν πρῶτον χρόνον ὀμίλει. Δεδου-  
 κέναι δὲ μὴ οὐχ οἶδ'· τε ἢ κρατεῖν ἑαυτοῦ, συγ-  
 γενόμενος ἐκείνῳ, ἀλλὰ ταῦτόν τοις μαινομένοις  
 πάθῃ, οἳ ἦδονται κατακόπτοντες ἑαυτούς, ἀγνοοῦν-  
 τες ὅτι πάσχουσι διὰ τὴν νόσον. Τοῦτου μὲν οὖν  
 ἕνεκα, ὁ μέγας δομέστικος εἶπεν. Ἐπαίνῳ, ὅτι φιλίας  
 ἠττησαι τοσοῦτον, ἧς ἦδεται ἠετώμενος πᾶς τις σω-  
 φρονῶν. Εἰ δέ σοι φορτικὸν καὶ ἐπαχθὲς τὸ τελείως  
 ἐμὸν συνελθεῖν, ἀλλὰ τόγε δεύτερον, παρὰ τὴν γέφυραν  
 ἐλθὲ τοῦ ποταμοῦ, ὡς ἂν ἐξ ἑκατέρου μέρους  
 ὀμιλήσαντες ἀλλήλοις, ἐμοῦ τε τὸ σὺ ὀμιλήκηναι,  
 καὶ σοὶ τὸ μὴ ἐγγὺς ἐμοῦ γενέσθαι, ὃ μάλιστα δέδοικας,  
 περισώζοιτο. Ἐπεὶ δὲ ἦκε παρὰ τὴν γέφυραν  
 πεισθεὶς, ἀλλὰ τε διεiléχθησαν ὅσα τις ἂν εἴποι πρὸς  
 ἄνδρα φίλον, καὶ περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν πόλεων  
 ὁ μέγας δομέστικος αὐτοῦ κατηγορεῖ ὡς αἰτιωτάτου  
 μάλιστα γεγενημένου. Ἐφ' οἷς ἀπελογεῖτο καὶ αὐτὸς  
 ὡς λυσitelούντα δράσειεν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις  
 Ἀκαρνασί τῆς δουλείας αὐτοῦς ἐλευθερῶν Ῥωμαίων,  
 καὶ τὴν πάτριον αὐτοῖς τῶν Ἀγγέλων ἀρχὴν ἐπανασ-  
 σῶζων. Τοιαῦτα καὶ ἕτερα ἅπαντα διαλεχθέντες, ὃ μὲν  
 εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐς τρίτην ἡμέραν αὐτοῖς ἤξειν

Magnus autem domesticus, memor quomodo hic  
 Cabasilas, cum primum Acarnaniam reciperet im-  
 perator, sæpe multumque rogasset, uti eum amicis  
 ac familiaribus suis allegeret, et quo pacto ejus  
 petitioni annuens, sua cura ac providentia singulari  
 312 magnum homini fructum attulisset, conce-  
 plaque spe, propter eam amicitiam aliquid effecturum,  
 paucis comitatus familiaribus Rhogum adit.  
 Cabasilas accedentem de muro conspicuus, misit  
 oratum, ne propius mœnia veniret: nolle enim  
 cum eo colloqui. Nam induxisse in animum semel,  
 cum Romanis nil habere negotii, aut emori: quod  
 omnium malorum odiosissimum erat atque tristis-  
 simum. Tum magnus domesticus, nihil ad se ista  
 verba pertinere: nam cum se Cabasilæ amicum  
 fore spondisset, non pigriari officium amici præ-  
 stare. Si ipse se convenientem repelleret, gloriam  
 suam corrupturum, dum semet in amicos incon-  
 stantem atque improbum ostenderet: cum tamen  
 petivisset prius et inpetrasset, ut ab eo in ami-  
 corum numerum referretur. Cabasilas affirmare,  
 nec velle, nec posse initam cum eo amicitiam re-  
 tractare. Et ob eam excruciarī, et quasi tyrannidem  
 quamdam experiri, contristarique non mediocriter,  
 quod non ipse per se, sed per alios hoc tempore  
 cum eo colloquatur. Timuisse vero, si cum illo sit,  
 ne se continere nequeat; sed idem sibi quod fu-  
 riosis usu veniat, qui corpora sua cum voluptate  
 dilaniant, propter morbum quid faciant ignorantēs.  
 Ergo se illum laudare, inquit magnus domesticus,  
 cum tantopere ab amicitia victus sit, qua se victum  
 prudens quilibet lætatur. Quod si onerosum ac mo-  
 lestum sit, proxime secum congregi, certe ad pon-  
 tem fluminis accedat, ut ex intervallo se appellent,  
 et sibi detur cum eo collocutum esse et illi (quod  
 maxime timeat) non appropinquasse. Ubi morem  
 gerens ad pontem accessit, cum alia, quæ inter  
 amicos solent, ultro citroque dicta sunt, tum ma-  
 gnus domesticus de urbium defectione questus est,  
 cui rei ipse puppis et prora fuisset. Ille defendendi  
 sui gratia refert, se Acarnanibus e Romanorum servi-  
 tute asserendis, et patrio Angelorum principatu (62)  
 ipsis recuperando, sibi aliisque commodare voluis-  
 se illis aliisque inter se dictis, domesticus ad  
 exercitum, tertio die reversionem pollicitus, Caba-  
 silas in oppidum, secunda congressione recusat,  
 digressi sunt. Tertia luce magnus domesticus

Jacobi Pontani notæ.

(62) A temporibus Angeli Alexii abrupta est a Romano imperio Acarnania. Sed cap. sequenti historicus noster explicabit, quomodo ex præfectura facta sit propria provincia. Ex prætore Græciæ Leunclavius hæc verba recitat: Qui duces a'is

in locis alii fuerant hactenus (nondum occupata a Flandris Constantinopoli, et toto fere imperio) singuli regionem administrationi sue commissam tunc sui juris efficiebant: vel ad hoc impulsī motu proprio, vel ab incolis ad defendendam regionem accessit.

Rhogum, cum Cabasila acturna redit. Qui paulum cunctatus, postquam vidit eum nolle discedere, rursum egressus, ponte transito ad eum accessit; quem, licet longa oratione, domesticus flectere non potuit, ut se urbemque imperatori dederet, tamen animam ejus terruit, ne existimaret sub imperatore vivere plane desperationum, **313** nec obsessum mori, subiectione optabilius esse, dictaque salute, cum paulo post tertium se adfuturum praedixisset, uterque quo ante se receperunt. Lapsis diebus aliquot adest, et cum eo extra muros die consumptio, persuadet tandem, ut in fidem imperatoris urbe tradita veniat. Ita persuasum Rhogi relinquit: ipse ad imperatorem ad Artam castra habentem, Cabasilam Rhogum traditurum nuntiaturus ire pergit. In itinere ubi ad fontem quemdam aqua frigida ac pellucida, haustuque dulcissima manantem venit, placuit ab equis descendere, et corpus cibo reficere. Descendunt, ac recumbunt: nec mora longa, et Cabasilam propere adequitantes conspicantur. Quo jam vicino, priusquam verbum ederet, Opinor, ait magnus domesticus, te aliis quiritantibus, ac nimiam facilitatem tuam accusantibus, quod ad me, qui hostis esse videor, nullo securitatis pignore tam inconulto, ut apparet, adeas, volentem facto ipso docere, quod non imperite, neque confidenter, sed probe sciens, cui te credideris, et cui officium praestes, illos quidem cum stultis cogitationibus relinquare, et ad nos, quos aliis fideliores judicasti, advenire. Respondit Cabasila, nisi primus ipse post sermones Rhogi habitos advenisset, difficile crediturum fuisse, neminem eos ibidem dictorum nuntium accepisse. His enim ipsis inter nos prolati, inquit, relictis illis ad te advolo. Tu noveris quid me facere melius sit: tecumne ad imperatorem progrediar, an hic, quandiu jusseris subsistam? Ego enim, scias velim, nunquam imperatori me dedidissem: sed quemadmodum illi dixeram, mori, quam ei subjici maluissem. In amore autem tui prorsus me expugnatum confiteor, proptereaque me ipsum cum civibus tradidisse, ut integrum tibi sit de nobis statuere quod voles. Magnus domesticus tam benevolae voluntati actis gratiis ingentibus, Rhogum Cabasilam remittit; se crastina luce cum donis regalibus venturum, ipsumque et caeteros pro imperatore in potestatem accepturum. Inde ad imperatorem tendit, de Cabasila et Rhogo quemadmodum se tradidissent, commemorat: nactusque auctoritatem quaecunque justa et commoda duceret in illos beneficentiae causa conferendi, die sequenti Rhogum init; quem Rhogii urbe transdita accipiunt; ipse dona imperatoris, ut quoque dignum erat, distribuit, assumptisque quorum inter eos praecipua vigeat exstimatio, simulque Cabasila **314** imperatorem adit; quibus se adorantibus subiectionemque proflentibus mansueta ac leni oratione respondit, et pro mutatione in melius laudatos, ad se diligen-

A επαγγειλάμενος, ὁ δ' εἰς τὴν πόλιν, τὴν δευτέραν συντυχίαν ἀπειπάμενος, διελύοντο. Ἐς τρίτην δὲ ἡμέραν ὁ μέγας δομέστικος αὐθις ἦλθεν εἰς Ῥωγῶ, ἐπὶ τῷ Καθασίλα αὐθις συγγενέσθαι. Ὁ δ' ἀναβαλλόμενος ἐπὶ μικρὸν, ἐπεὶ οὐκ ἀφιστάμενον ἑώρα, ἐξελλῶν καὶ αὐθις, τὴν τε γέφυραν διαβάς, εἰς ἐν αὐτῷ συνῆλθεν. Ἐφ' ἱκανόν τε ὁ μέγας δομέστικος αὐτῷ διαλεχθεὶς, πείσαι μὲν οὐκ ἔσχυσε προσχωρήσαι βασιλεῖ καὶ τὴν πόλιν παραδοῦναι· ὁμοῦς δὲ διέειπεν αὐτοῦ τοὺς λογισμοὺς· τοῦ μὴ τῶν ἀπηγορευμένων παντάπασι τὸ ὑπὲρ βασιλέα αἰεσθαι τελεῖν, μηδ' αἰρετώτερον ἡγεῖσθαι τῆς δουλείας τὴν ἀπονήσκειν πολιορκουμένους. Συνταξάμενος; δὲ αὐτῷ, καὶ αὐθις ἤξεν προειπὼν μετ' οὐ πολὺ, ὁ μὲν εἰς τὸ στρατόπεδον, ὁ δὲ εἰς τὴν πόλιν ἀνεχώρησαν. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς καὶ αὐθις προσελθὼν καὶ συνδιημερεύσας αὐτῷ ἔξω γενομένης τῶν τευχῶν, ἔπεισε προσχωρήσαι βασιλεῖ, καὶ τὴν πόλιν παραδοῦναι. Ἐπεὶ δὲ εἶχε πεπεισμένον, αὐτὸν μὲν ἐν Ῥωγῶι κατέλιπον αὐθις· αὐτὸς δὲ πρὸς βασιλέα παρὰ τὴν Ἄρταν ἐστρατοπεδευμένος ὅτι· παραδιδόη Καθασίλα; Ῥωγῶι ἀπαγγελῶν ἐχώρει· ὁδεύοντι δὲ αὐτῷ, ἐπεὶ ἐγένετο κατὰ τινα πηγὴν ψυχρὸν ἄμα ρέουσαν καὶ διεϊδὲς καὶ ἡδιστον πιεῖν, ἐδόκει δεῖν τῶν ἵππων ἀποθάντας, ἀριστον ἐλῆσθαι, καὶ ἀποθάντες κατεκλίνοντο. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ὁ Καθασίλας σπουδῆ ὤρατο προσελαύνων, καὶ ἐπειδὴ ἐγγὺς ἦν, πρὶν τι φθέγγασθαι αὐτὸν, Ὀλομαι, ὁ μέγας δομέστικος εἶπε, σοὶ τῶν ἐταίρων μεμφομένων, καὶ πολλῆν κατηγορούντων εὐκολίαν ὅτι πρὸς ἐμὲ πολέμιον δοκούντα εἶναι, μηδὲν ἔχων ἐνέχυρον ἀσφαλείας, ἀπεροσκέπτως οὕτω τὸ δοκῶν φοιτᾷ; βουληθεὶς ἔργοις ἀποδείξει ὡς οὐκ ἄμαθῶς; ὠδὲ Ὀρασέως, ἀλλ' εὖ εἰδὼς ὧτινι πιστεύεις σεαυτὸν, τὰ δέοντα ποιεῖς; ἐκείνους μὲν καταλιπεῖν ἀνόγητα ἐνθυμουμένους, παρ' ἡμᾶς δὲ ἔκειν, οὓς κέρκιος τῶν ἄλλων μᾶλλον πιστοτέρους. Ὁ δ' εἰ μὴ πρῶτος, ἔφρασκεν, αὐτὸς ἀφίχτο μετὰ τοὺς ἐκεῖ μῆθύντας; λόγους, οὐ πιστεύσαι ἂν ῥαδίως μὴ τινὰ τῶν λόγων ἐκείνων ἄγγελον ἐλθεῖν. Τούτων γὰρ αὐτῶν ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους εἰρημένων, καταλιπὼν αὐτοῦς, ἤκω παρὰ σὲ· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης ὃ τι πράττειν βέλτιον ἐμέ· καὶ ἢ πρὸς βασιλέα ἤκειν ἄμα σοὶ, ἢ ἐνταῦθα μένειν, ἄχρις ἂν αὐτὸς κελούης. Ἐγὼ γὰρ, εὖ ἴσθι, βασιλεῖ μὲν οὐκ ἂν ποτα προσεχώρησα, ἀλλ', ὅπερ ἔφην πρὸς ἐκεῖνον, μᾶλλον ἂν ἀποθανεῖν εἰλόμην, ἢ ἐκείνῳ ὑποχείριος γενέσθαι· τῆς σῆς δὲ φιλίας ἡττησθαι παρὰ πολὺ ὁμολογῶ· καὶ τούτου γε ἕνεκα ἑμαυτὸν τε καὶ πόλιν; ἐγκεχειρικέναι τοὺς ἐμοὺς, ὡς' ἃ σοὶ κατὰ γνώμην, ἐξείναι πράττειν περὶ ἡμᾶς. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος; πολλῆν αὐτῷ τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας χάριν ὁμολογήσας, εἰς Ῥωγῶ ἐκέλευεν αὐθις ἐπιεῖναι, ὡς τὴν ὑστεραίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν βασιλικῶν ἀφιζομένου δωρεῶν, καὶ αὐτὸν τε καὶ τοὺς ἄλλους παραληφομένου· ὁ δὲ πεισθεὶς, αὐθις ἐπανῆλθεν εἰς Ῥωγῶ. Ἐκείθεν δὲ ὁ μέγας δομέστικος εἰς βασιλέα ἔλθων, καὶ περὶ Καθασίλα καὶ Ῥωγῶς ὡς προσχώρησαν ἀπαγγελλας, ἐπιτραπέις τε παρ' ἐκεῖνον ὅσα ἂν ἡ δίκαια καὶ συμφέροντα εὐποίας ἕνεκα πράσσειν πρὸς αὐτοῦς; εἰς τὴν ὑστεραίαν αὐθις εἰς Ῥωγῶ ἐλ-

θῶν, εἰσεδέχθη τε παρὰ τῶν Ῥωγίων τὴν πόλιν πα- A  
ραδόντων· καὶ αὐτὸς ἐκάστῳ καταξίαν τὰ βασιλέως  
παρέσχετο εὐεργεσίας· συμπαραλαβὼν τε αὐτῶν τοὺς  
μάλιστα ἐν λόγῳ, Καβασίλαν τε σὺν αὐτοῖς ὡς βασιλέα  
ἦκε, προσκυνήσασθε αὐτοῖς καὶ ὠμολογηκόσι τὴν  
δουλείαν· καὶ ὁ βασιλεὺς ἡμείβετο λόγοις ἡμέροις  
καὶ προσηέσι· καὶ τῆς πρὸς τὰ βελτίω μεταβολῆς  
ἐπήντει, καὶ πρὸς εὐνοίαν μάλιστα προσήγετο. Καβα-  
σίλας δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἔφασκε προσήκειν τοὺς  
πρὸς βασιλέως εἰρημένους λόγους, αὐτῷ δὲ μή. Εἰ  
γάρ τι καὶ εἰργασταῖ τῶν κατὰ γνώμην βασιλεῖ, οὐκ  
ἔκεινῳ μᾶλλον ἢ μεγάλῳ δουεστῆρι λογίζεσθαι τὴν  
χάριν. Ἐκεῖνον γὰρ ὡς περ ἔπεισέ τε ἐξ ἀρχῆς  
αὐτὴν καὶ πρὸς βασιλέα εἰς Ῥωγίῳ εἰθόντα εἶπεν ὡς  
μᾶλλον ἂν ἔλοιτο ἀποθανεῖν, ἢ ὑπὸ βασιλέα γενέσθαι, B  
αὐτοῖς τὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν γνώμην ἐσχηκέναι ἄχρι  
προτεράτας· ἀγνοεῖν δὲ ὅπως τοῖς μεγάλῳ δουεστῆ-  
κου λόγοις κατάκρας ἤττηθεις, τὰναντία πράξαι ὧν  
προεβέτο. Ἐκεῖνο δὲ εἰδέναι μόνον σαφῶς, ὡς δε-  
σμότης ἀχθεῖν τοῖς ἐκείνου λόγοις· γνώμην τε ἀντὶ  
τῆς προτέρας ἐσχηκέναι· νῦν ὡς οὐδ' ἂν εἴ τι καὶ γέ-  
νοιτο ἕως ἂν περιῆ τῆς πρὸς αὐτόν τε βασιλέα καὶ τὸν  
μέγαν δουεστῆρον εὐνοίας ἀποσταλῆ. Τοιαῦτα Καβα-  
σίλα εἰπόντος, τοὺς λόγους ἐπαινέσας ὁ βασιλεὺς,  
λόγους τε ἡμείβετο πολλοῖς, τὴν πραότητα ἐπιδεικνύ-  
μενος καὶ τὴν εὐμένειαν τὴν πρὸς αὐτόν, καὶ τὴ μέ-  
γᾳ του κονοσταύλου ἀξιώματι ἐτίμα, καὶ τοὺς ἄλλους  
ἀναλόγως. Οἱ πολιορκούμενοι δὲ κατὰ τὴν Ἄρταν, Κα-  
βασίλαν καὶ Ῥωγίους ἐρώντες προσκεχωρηκότας βα-  
σιλεῖ, ὑβρίζον τε εἰς αὐτοὺς ὡς προδότας τῶν κοινῆ  
λυστελούντων, καὶ ἰδίων ἕνεκα κερδῶν τὰ κοινῆ  
συμφέροντα προτιμένους, καὶ πολλὴν κατεγίνωσκον τὴν  
μοχθηρίαν καὶ τὴν φαυλότητα αὐτοῖς τῶν ἐρ-  
θῶν. Πᾶν τε οὕτω παρεσκευασμένοι ὡς οὐκ ἐνδύοντες  
πρὸς τὴν πολιορκίαν οὔτε φόβῳ τῶν ἐκ τοῦ  
πολέμου κακῶν, οὐθ' ὑποσχέσσει μυρίων ἀγαθῶν.

## CAPUT XXXVI.

*Artæorum pertinaciam castigat magnus domesticus : quæ bona perdiderint, quæ mala passuri sint, ostendit. Eorum in Rhogios contumelias ægre fert. Quam inique resistant, et quomodo Acarnania Romanis debeatur, docet. Hortatur, ut se illius fidei permittant. Artæi deditioem decernunt; præteritam pertinaciam excusant. Laudat eos, et gratias agit magnus domesticus. Imperatoris et exercitus inuoluetudo.*

Ὁδὲ πολλὰς δὲ ὕστερον ἡμέρας μετὰ τὸ Ῥωγίους C  
προσχωρήσαι, παρὰ τὰς πύλας Ἄρτας ὁ μέγας δο-  
μείστικος προσελθὼν, εἰς λόγους ἔλθειν ἤπειτο Βα-  
σιλίτζῃ ἐπιτροπεύοντι αὐτῆς. Ἐλθόντι δὲ καὶ αὐτῷ  
πρὸ τῶν πυλῶν, Ὁδὲ δῖον, ἔφασκεν, αὐτοὺς νοῦν  
ἔχοντας καὶ λογισμοῖς χρωμένους, οὕτω φέρεσθαι  
ἀλόγως, ὥστε μήτε πρότερον βουλευσασθαι τι τῶν  
δεόντων, καίτοι παραινούντος καὶ ἐμοῦ, μήθ' ὕστε-  
ρον μεταβάλλεσθαι μετὰ τὴν πείραν τῶν δευνῶν.  
Εἰ γὰρ ὅτε πρῶτον πρὸς ὑμᾶς ἤκομεν πρὶν ἀρξά-  
σθαι πολιορκίας, ἐμοὶ παραινούντι τὰ δεόντα ἐπέ-  
θεσθε, αὐτοῖς τε ἂν ἦτε τῶν ἐκ τῆς πολιορκίας κα-  
κῶν ἀπηλλαγμένοι, ἦτε χώρα ἀτμητος εἴ τι οὕσα διε-  
σώζετο ἂν ὑμῖν ἀφ' ἧς αὐτοῖς τε οἱ δυνατοὶ εἴχετε  
πολλὰς προσόδους, καὶ ὁ δῆμος ἀφρόνων ἀπέλαυ-  
τῶν ἐπιτηδελίων. Νῦν δὲ ὑμᾶς τε αἱ πρότεροι ἐκλε-  
λοῦσθαι διεφθαρμένων τῶν κτημάτων, καὶ ὁ δῆμος  
ἐνδεία κινδυνεύει ἀπολέσθαι. Ταῖς γὰρ ἡπειρώται  
ταύταις πόλεσιν, ἂν τὴν χώραν ὑπὸ τοῦ πολέμου  
ἢ ἐκέρου ἄλλοι τὸν συμβαλῆ ἀπολέσθαι, ἐτέρωθεν πο-

Non diu post Rhogiorum deditioem, magnus  
domesticus ad portas Artæ gradum ferens, Basi-  
litzis præfecti alloquendi copiam petit. Quo ante  
portam exeunte, domesticus ita cœpit : Non oportebat  
vos intelligentia consilio præditos, usque eo  
cæco raptari impetu 315 ut neque antea, quan-  
quam hortante me, quidquam ex usu deliberave-  
ritis, neque postea, suadente malorum experientia,  
sententiam mutaveritis. Si enim, quando primo  
adventu nostro priusquam obsideremini, mihi  
recta monenti paruissetis : et ipsi nullum ex obsi-  
dione detrimentum pertulissetis, et ager vester,  
ex quo et vos optimates largos reditus, et plebs  
rerum victui opportunarum ubertatem percipiebat,  
integer vobis intactusque servaretur. Nunc et vos  
propter illatam possessionibus vestris calamitatem  
D vectigalia defecerunt, et plebs ob egestatem pro-  
xima est interitui. Nam urbium mediterranearum  
inopiæ aliunde succurrere, si agrum bellum aut  
alia quæcumque clades affixerit, non est facile.

Quanquam si maxime liceret, nobis aliquo modo A  
obsidione depulsis secure vivere, ne ita quidem,  
ob accepta damna videlicet, vobis ipsis utiliter  
consuluisse, a sapientibus videremini. Atqui gra-  
viora prioribus in posterum exspectanda sunt.  
Non enim est, non est, inquam, nisi quid præter  
opinionem de cælo ad salutem vestram expedi-  
endam impetretis, quod nos ab oppugnatione revo-  
caverit: ut vos cum agro urbem quoque amissuros  
verisimile fiat. Miror autem quod, cum iisdem,  
vel gravioribus etiam malis quam Rhogii exercea-  
mini, et velitis nolitis propediem in imperatoris  
jus ac potestatem venturi sitis, non solum eos (ut  
qui suis rationibus bene honesteque prospexerint,  
dum antequam in extremum delaberentur discrimen,  
salutem et commodum consilii mutatione  
sibi quæsierunt) non commendetis, sed multas  
potius contumelias in ipsos effuderitis, quia teme-  
ritatis ac stultitiæ vestræ socii esse noluerunt. At  
enim intuemini paulisper, quam iniique, quam  
damnosi et vobismet ipsis, et reliquis Acarnanibus  
sitis, dum in hac cogitatione persistitis. Ipsi quippe  
bello consumpti peristis, et aliis oppidis, tam-  
etsi defectionis vestræ haud participibus, nocu-  
menta non vulgaria invexistis. Exercitus enim (63),  
ac præsertim tantus, in externa regione hærens,  
hostium agros inclementer depopulatur. Sin autem  
e sociorum suaque provincia alimoniam capiat,  
repentinam illi famem inducit. Agitis porro ini-  
quissime, qui pro Romanorum imperio, quod a  
Julii Caesaris ferme temporibus ipsis patrium  
est (64), Tarentinorum, hominum barbarorum domi-  
nationem introducitis. Nicephorus enim, cujus  
potissimum causa hoc bellum vos militare profite-  
mini, ad libertatem 316 neque vobis, neque sibi-  
met pariundam satis habet virium: verum ad Ta-  
rentinos cum perfugerit, inde adjunctus ex Acar-  
nania imperatorem se expulsurum opinatur. Hoc  
autem se posse, nec illos fas est opinari nec, si  
poterunt, sine magnis laboribus, periculisque  
poterunt. Qui igitur tale bellum pro vobis adversus  
imperatorem gerendum suscipiant, si superiores  
evadere quiverint, nonne provinciam vestram,  
tamquam virtutis, certaminumque multorum præ-  
mium habituros arbitramini? Non recte sapitis, si  
hoc non creditis. Ego vero, etiamsi per vos Nice-  
phoro Acarnaniæ principatum acquirere possetis,  
in imperatorem injuriosissimos esse pronuntiare.  
Angeli enim non a Barbaris Acarnania asserta,  
principatum consecuti sunt, sed jam tum sub-  
jectam Romanorum imperatoribus, cum ab eis an-  
nam ejus procuracionem haberent, propter bellum,  
quod Latini Romanis intulerunt, eam sibi ut pro-  
priam vindicarunt. Quibus, Latinis inquam, con-

θεν οὐ βῆδιόν ἐστιν ἰάσασθαι τὴν ἔνδειαν, καίτοι  
εἰ γε μάλιστα ἐνῆν τρόπῳ δὴ τινι ἀναστήσαντας  
ἡμᾶς ἐκ τῆς πολιτορκίας διαγῆν ἐν ἀδείᾳ, οὐδ' οὕτω  
λυσιτελούντως σφίσι αὐτοῖς ἀν' ἔδοκετε βεβουλεύ-  
σθαι παρὰ σωφρονουσίᾳ διὰ τὴν γεγεννημένην βλάβην·  
νοὺ δὲ συμβαίνει δεινότερα πείεσθαι προσδοκᾶν  
ὑπαρξάντων. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστίν οὐδὲν, εἰ μὴ  
τι παράλογον ἔξ οὐρανοῦ πρὸς σωτηρίαν ὑμῖν πρα-  
χθεῖη, ὃ τοῦ πολιτορκεῖν ἡμᾶς πείσει ἀποσχέσθαι·  
ὥστε εἰκὸς πρὸς τῇ χώρᾳ καὶ τὴν πόλιν ὑμᾶς προσ-  
απολεῖν. Θαυμάζω δὲ ὑμῶν εἰ τοῖς αὐτοῖς ἦ καὶ  
μείζοσι κακίᾳς ἐνεχόμενοι· Ῥωγίους, καὶ μέλλοντες  
ὑπ' ἀνάγκης ὅσον οὐδέπω βασιλεὶ προσχωρεῖν αὐτοῖ  
οὐ μόνον οὐκ ἐπαινεῖτε ὡς καλῶς καὶ συμφερόν-  
τως ἑαυτοῖς βεβουλευμένους, ὅτι πρὶν εἰς ἔσχατον  
κινδύνου ἦκειν, σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν ἐπορίζαντο  
ἑαυτοῖς ἐκ τῆς μεταβολῆς, ἀλλὰ καὶ ὕβρεις κατα-  
χεύετε αὐτῶν πολλὰς, ὅτι οὐ τῆς αὐτῆς ὑμῖν ἀβου-  
λιας ἐβλοντο εἶναι κοινωνοί· καίτοι σκέψασθε ὡς  
οὔτε δίκαια οὔτε συμφέροντα οὐθ' ἑαυτοῖς, οὔτε  
τοῖς ἄλλοις Ἀκαρνανίαν αὐτοὶ ποιεῖτε τῆς αὐτῆς ἐχό-  
μενοι ἐννοίας. Αὐτοὶ τε γὰρ ἀπολώλατε διαφθαρέν-  
τες ὑπὸ τοῦ πολέμου, καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι βλά-  
θης οὐ μετρίως αἰτιοὶ κατέστητε, καίτοι γε ὑμῖν  
βασιλέως οὐ συναποστάσις. Στρατιὰ γὰρ ἐπὶ ξένης  
διατρίβουσα καὶ μάλιστα τοσαύτη, τὴν μὲν πολεμίαν  
κείρει ἀφειδῶς· ἐν δὲ τῆς συμμαχίδος καὶ οἰκείας  
τρεφομένη, λιμὸν αὐτῇ αἰφνίδιον ἐπάγει· ἀδίκειτε  
δὲ τὰ ἔσχατα, ἀντὶ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας, ἣ σχε-  
δὸν αὐτοῖς ἐκ τῶν Καίσαρος χρόνων πάτριός ἐστι,  
τὴν Ταραντίων αὐτοῖς ἀνωρθῶν βαρβάρων ἐπά-  
γοντες ἀρχὴν. Νικηφόρος γὰρ, ὑπὲρ οὗ μάλιστα  
αὐτοὶ οἴεσθε τὸν πόλεμον αἰρεῖσθαι, οὐθ' ὑμῖν οὐθ'  
ἑαυτῷ οἴός τε ἐστίν ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν·  
ἀλλὰ Ταραντίοις προσφυγῶν, τῇ ἐκεῖθεν οἰεται  
δυνάμει Ἀκαρνανίας βασιλεῖα ἐξελάσειν. Τοῦτο δὲ  
οὔτε δυνήσεσθαι οἴεσθαι αὐτὸν εἰκὸς, οὐτ' εἰ δυνή-  
σεται ἀνευ πόνων μεγάλων καὶ κινδύνων. Τοῦς οὖν  
πόλεμον τοιοῦτον ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς βασιλεῖα ἀναδεξ-  
μένους, εἰ κρείττους δυνήσονται γενέσθαι, οὐκ  
οἴεσθε ὑμᾶς τῆς ἀρετῆς ἄθλον καὶ τῶν ἀγῶνων  
σχῆσειν τῶν πολλῶν; οὐκ ἄρα δόξετε ὀρθῶς φρο-  
νεῖν. Ἐγὼ δὲ εἰ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὑμεῖς Ἀκαρνανίας  
τὴν ἀρχὴν Νικηφόρος ἠδύνασθε περιποιεῖν, ἀδικούν-  
τας ἀν' τὰ μέγιστα βασιλεῖα ἀπέφηνε ὑμᾶς. Ἀγγέλου  
γὰρ οὐκ ἀπὸ βαρβάρων Ἀκαρνανίαν ἐλευθερώσαντας  
κτῆσασθαι συνέβη τὴν ἀρχὴν· ἀλλ' ὑποχειρίους  
ὄντας Ῥωμαίων βασιλεῦσι, καὶ παρ' ἐκείνων ἐτήσιον  
ἀρχὴν τῆς χώρας ἐπιτετραμμένους, σφετερισθῆναι  
τὴν ἀρχὴν διὰ τὸν ἐπενεχθέντα τότε παρὰ Λατίνων  
Ῥωμαίοις πόλεμον· ὧν δὴ τοῦ κρείττους συγχωρή-  
σει Βυζαντίου κρατησάντων καὶ Θράκης ἀπάσης,  
καὶ τῶν κατὰ Μακεδονίαν πόλεων πολλῶν, βασιλεῖα  
μὲν ἢ Ῥωμίων ὑπέθορε πρὸς ἑω· Ἀκαρνανίας

#### Jacobi Pontani notæ

(63) Demosthenis sententia est in Olynthiacis, quibus orationibus Athenienses ad auxilium Olynthiis contra Philippum ferendum cohortatur, ne in sua regione hostem habeant, si illos deserue-

runt.

(64) Inde usque a Julio Cæsare Romani tenent Acarnaniam.



δὲ τὴν ἀρχὴν Ἄγγελοι προσεποιήσαντο ἑαυτοῖς· καὶ ἄλλοι ἄλλας τῶν ἐσπερίων ἐπαρχιῶν ὧν ἕκαστοι ἔτυχον ἐπιτροπεύοντες, διὰ τὸ βασιλεῦσι Ῥωμαίων δίοδον οὐκ εἶναι πρὸς αὐτοὺς διὰ Θράκης καὶ Μακεδονίας οὐσῶν ὑπὸ Λατίνοις. Ὑστερον δὲ ἔτεσι πολλοῖς, ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων Ἰθουομένης τῆς Ῥωμαίων βασιλείας, Λατίνοις μὲν αὖθις τοῦ Θεοῦ συναιρομένου, τῆς Ῥωμαίων ἐξήλπισαν ἡγεμονίας· καὶ Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην ὅσης ἤρχον εἰς ἓν συνήψαν· Ἀκαρνανίαν δὲ Ἄγγελους ἀπαιτοῦντες, οὐκ ἠδύναντο ἀπολαβεῖν· ἀλλ' ἄδικα καὶ βίαια ποιοῦντες, ἀπεστέρουν· καὶ στρατιᾶν πολλὰς ἐπ' ἐκείνους πέμψασιν, ὅπλα ἀντήρουντο, καὶ τοὺς περιοίκους συμμάχους ἐπήγοντο βαρβάρους. Τὸν βασιλεύοντα δὲ νυνὶ ἐπιστρατεύοντα ὑμῖν, καὶ τῇ ἄνωθεν ἐπικουρῆζ δουλωσάμενον, οὐκ ἀδικεῖν ἂν τις φαίη τὴν ἐτέρων παραιρούμενον ἀρχὴν· ἀλλὰ μάλιστα τὰ δίκαια ποιεῖν ἀπολαμβάνοντα τὴν πατρίαν. Εἰ γὰρ Νικηφόρον δίκαιον τὸ ἐκ προγόνων οὐ πολλῶν ὄντων τὴν ἀρχὴν καταγεσθαι, πολλῶ μᾶλλον βασιλεῖ τῶν ἐξ ἀρχῆς βασιλευσάντων Ῥωμαίων ὄντι ἀπογόνῳ κατὰ τὸν λόγον τῆς διαδοχῆς. Εἰ δὲ τὸ τοῦ χρόνου μῆκος ἀείχρων δοκεῖ πρὸς δικαιοσύνην ὑμῖν, ἵστε τάναντία λογιζόμενοι τὸν ὄντων· μᾶλλον γὰρ διὰ τοῦτο δίκης ἄξιοι, ὅτι τοσοῦτον χρόνον ἠδικεῖτε. Εἰ οὖν μηχανῇ τε οὐδεμιᾶ τὸ ἀλῶναι οὐ δύνασθε διαφυγεῖν, εἴ τε καὶ δύναμις ὑμῖν παρῆν Ἀκαρνανίας βασιλεῖα ἐξελαύνειν, τὸ ἀδικεῖν οὐκ ἂν ἦν διαφυγεῖν, εἰ δὲ ἀνήνυτα πονοῦντας τὴν κακοπραγίαν ἐπιτελεῖν ἑαυτοῖς, καὶ μὴ πειθομένους ἐμοὶ τὰ βελτίω συμβουλεύοντι, σφίσι μὲν αὐτοῖς αἰτίους γενέσθαι μεγάλων ἀγαθῶν, ἡμᾶς δὲ ὀλίγου πόνου ἀπαλλάξαι ὃν ὑπομενοῦμεν ὑμᾶς· καταστρεφόμενοι· Ὅτι δὲ ἡ ἐμὴ παραίνεσις· συμφέρουσα ὑμῖν, ἔξεσι· χρῆσασθαι συμβούλοις τοῖς συγγενέσι καὶ ταῖροις ὑμῶν Ῥωγίοις, οἳ ἐμοὶ πάντα ἀναθέμενοι τὰ κατ' αὐτοῦς, ὅσης ἀπήλαυσαν εὐνοίας καὶ προνοίας τῆς πρὸς βασιλέω; μαρτυρήσουσιν αὐτοί. Εἰ οὖν καὶ ὑμεῖς τὰ ὑμέτερα ἀνάθησθε ἐμοί, εἰσεσθε καλῶς ὡς ἀληθεῖ καὶ δικαίῳ καὶ δυναμένῳ εὖ ποιεῖν ἐπιστεύσατε ἀνδρῖ. Ἀπολογίαν μὲν οὖν ἐπὶ ταῖς εἰρημένους ἀπαιτεῖν οὐ δίκαιον νυνὶ, τῶν πλειόνων τε ἀπόντων, καὶ ὁμῶν ἀμελετήτων πρὸς τοὺς λόγους ὄντων· ἐκκλησίαν δὲ ἀθροίσαντες καὶ βουλευσάμενοι περὶ τῶν δεόντων, ἐς τὴν ὑστεραίαν, εἰ δοκεῖ, ἀπόδοτε τὸν λόγον. Ὅ μὲν οὖν εἰπὼν τοιαῦτα πρὸς Ἀρταίους, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ στρατόπεδον, Καθασίαν καὶ τοὺς ἄλλους Ῥωγίους διαλέγεσθαι αὐτοῖς καταλιπών,

Jacobi Pontani notæ.

(65) Theodoro Lascari imperatore designato circa Nicæam Bithyniæ.

(66) Per annos fere 63. Interea Nicomediæ in Bithynia sedem habuerunt Constantinopolitani imperatores. Primus autem ex Latinis imperavit Constantinopoli, anno Domini 1200, Balduinus Flander mensibus II. Quo a Mæsis et Bulgaris captio atque interfecto, interregnum fuit anno uno et mensibus quatuor. Secundus, Henricus, Balduini filius, qui sine liberis obiit. Tertius, Petrus, comes Altisiodorensis. Quartus, Robertus. Petri filius. Quintus, Balduinus secundus, Roberti filius.

cessu Numinis Byzantio, universa Thracia, multisque urbibus Macedoniae potitis, Romanorum quidem imperium in Orientem sese contraxit (65). Acarnaniam autem Angeli, alique alias occidentales provincias, quarum prætores erant, sibi subdiderunt: propterea quod Romanis imperatoribus, Thraciam et Macedoniam Latinis tenentibus (66), ad illas transitus non patebat. Tandem post annos plurimos, cum imperium Romanorum a Palæologis regeretur, Latinos Deo opitulante principatu depulerunt, et Asiam atque Europam quousque imperabant, iterum conjunxerunt: Acarnaniam ab Angelis frustra repetiverunt, qui per vim et scelus eam retinentes, sæpius contra se missis exercitibus, cum vicinis barbaris ad auxilium invocatis restiterunt. Imperatorem porro hunc, qui nunc vos cælesti fultus ope armis subegit, nemo injustum esse dixerit, dum alios imperare non patitur, sed justissimum, qui paternam hæreditatem reposcat. Si enim æquum est, Nicephorum a majoribus haud ita multis principatum deducere, quanto æquius imperatorem, imperatorem qui ab initio Acarnaniam tenuerunt nepotem successorumque legitimum? Quod si longinquitatem temporis causæ vestræ satis patrocinari censetis, scitote vos falsum ratiocinari (67); nam ob id magis supplicio digni estis, qui tandiu in facienda injuria perseveraveritis. Ergo si nulla fraude evadere potestis, quin convincamini, 317 et si viribus ad imperatorem Acarnania ejiciendum valeatis, non possetis tamen injuriæ opinionem effugere, quid, quæso, inaniter laborantes, miseriam vobis producit? Quin mihi salutaria monentia obsequentes, et vobis uberrimum fructum adipiscimini; et nos a tantillo labore, quem vobis edonandis sustinebimus, liberos esse sinitis? Cæterum exhortationem meam ut non inutilem rebus vestris, Rhogii cognati ac socii vestri testabuntur, si eos adhibere consiliarios volueritis: qui cum in arbitrio meo sua posuissent, quanta cura benivolentiaque ab imperatore dignati sint, ipsi loquentur. Si item vos vestra mihi permiseritis, efficiam ut ea homini veraci et justo, et qui benefacere possit, permisisse præclære intelligatis. Responsum in præsens non postulo, quando major pars abest; et vos ad respondendum non estis meditati. Ubi acto conventu de summa rerum deliberaveritis, crastino die, si libebit, respondete. His

Donec Michael Palæologus imperium Latinis eripsum Græcis restituit, anno Domini 1258. Quomodo præclaram illam urbem Latini occuparint, et quam horribilia scelera designarint, fuse docet Nicetas in Alexio Commeno, lib. III, in imperio Alexii Ducæ, cognomento Murtzuphli.

(67) Non vult dari præscriptionem in regnis et provinciis: et qui vel centum annis possederit regnum non suum, quod inique occupavit, eo ab hærede legitimo depelli posse; de quo jureconsulti viderint.

Arizos allocutus, in castra rediit, Cabasila et Rhogii quibusdam relictis, quorum imprimis sermonibus ad imperatoris obedientiam reducerentur. Artæi a porta digressi, concilium convocant, in quo ut res ad suam non bonum spectare visa est, placuit sequestre magno domestico ad imperatorem transire. Itaque die altero pro porta urbis stantes, domestico presente, et responsum poscente: Nos, inquit, ut putamus, non ita magnis in rebus imperatorem offendimus: nec que illum in nos tantum effere debeant, ut extremam nobis perniciem intenet. Nam cum sciremus Acarnaniam a Romano imperio penitus abjunctam, plurimis annis in Angelorum potestate fuisse; et videremus modo imperatorem eam sibi subjecisse, Nicephorumque puerum paterno principatu exuisse, statueremus autem nos illi facere injuriam, et nefandi sceleris reos fore, nisi eidem in patrimonio suo tuendo totis viribus daremus operam, hoc facinus suscepimus, et urbes ab imperatore alienavimus: ne ipsum quidem adeo indignatarum rati, si provincia, quæ a multis jam imperatoribus sub ditione Romanorum non fuisset, etiam sub ipso ab alio regeretur, cui successionis nomine imprimis deberetur. At nunc animadvertentes eum nobis summo iratum, tandiu obsidionem continuare: adhæc, heri abs te et 318 aliis quibusdam amicis nostris edocti, illum defectionem nostram pro re injuriosa habere haberi que velle, nec obsidione destitutum, donec aut fame, aut vi subactos expugnaverit, nobis stat sententia mutare factum; nec imperatori, et vobis adeo multis continenter armis resistere, timentibus ne vastationem pro libertate in patriam inferamus, et cum ipsa simul dispereamus. Ideo bello cum imperatore jam supersedentes, nos ipsos urbemque per te dedimus. Tu quo pacto res nostras administres, nobisque et patriæ subjectionem istam ipsa libertate jucundiores reddas, haud noscitis. Probata responsione magnus domesticus: Si, inquit, dicta vestra prudenti clausula terminata non fuisset, poteram, ut etiam hesterno die, copiose docere imperatorem nihil contra æquitatem committere, sed et prius sub Angelis, longo jam tempore Acarnaniam per nefas possidentibus, injuriam pertulisse: et nunc a vobis, qui improbe defecistis, cum quidvis pati potius merito debuissetis, tantarumque illi impensarum ac molestiarum causa fuistis. Quia vero, ut decuit, ab impertuna contentione et insipienti pertinacia discessistis, voluntariaque ditione imperatori vos obtulistis, gratias ego vobis, et vestra causa ingratulor. Primum, quod ad imperatorem vos adjunxistis, nec in pristina obstinatione perdurastis, quæ pestem forsitan vobis peperisset. Deinde quod id per nos fieri cupistis, ut liquida voluptate perfundar, quoniam et vos servaverim, et ad imperatoris auctoritatem fidemque revocarim. Postremo, quia honesta et patriam frugifera constitucites, et

ὡς ἂν ὑπ' ἐκείνων μάλιστα ἀνάγοντο προσχωρεῖν τῷ βασιλεῖ. Ἄρτατοι δὲ ἐκ τῶν πολέων ἀναχωρήσαντες, ἐκκλησίαν ἐποιούσιν: καὶ ἐπεὶ ἐφαίνεται αὐτοῖς τὰ πράγματα εἰς τέλος ἤξοντα οὐκ ἀγαθὸν, ἐδέδοκτο διὰ μεγάλου δομestικού προσχωρεῖν τῷ βασιλεῖ. Καὶ ἐς τὴν ὑστερίαν πρὸς τῆς πόλεως γενόμενοι τὰς πύλας, ἐπεὶ καὶ ὁ μέγας δομestικός παρὴν τὸν λόγον ἀπαιτῶν, Ἥμεῖς, ἔφασαν, οὐ μεγάλη τινὰ φόβος βασιλεῖ προσκεκρυμμένοι, οὐδ' οἷα αὐτὴν πρὸς ὀργὴν ἐκκαλέσασθαι τοσαύτην, ὥστε καταφύγισθαι ἡμῶν πανωλεθρίαν. Ἀκαρνανίαν γὰρ εἰδότες πολὺν ἤδη χρόνον ὑπὸ τοῖς Ἀγγέλοις ἀγομένην, καὶ τῆς Ῥωμαίων παντάπασιν ἡγεμονίας ἀποετραπημένην, νυνὶ δὲ ὄρωντες βασιλεὺς καταδουλωσάμενον αὐτὴν, Νικηφόρον τε τὸν παῖδα παντάπασιν τὴν ἀρχὴν ἀποστερησάντα πατρόςθεν προσήκουσαν αὐτῷ, ἐκείνους καὶ αὐτοὺς ἀγνωμοσύνην ἐβλεῖν τὴν ἐσχάτην, εἰ μὴ πάση δυνάμει συναροίμεθα Νικηφόρῳ πρὸς τὴν κληρονομίαν τοῦ πατρῷου κλήρου, τὸ ἔργον ὑπέστημεν τοῦτ', καὶ τὰς πόλεις βασιλεῶς ἀπεστήσαμεν, οὐδὲ αὐτὸν εὐόμενοι ποιηθῆσθαι τοσοῦτον ἐν δεινῷ εἰ τὴν ἐκ πολλῶν ἡδὴ βασιλέων μὴ προσοῦσαν τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ γῆν, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὑπ' ἑτέρου ἄγοιτο, ᾧ μάλιστα προσήκει κατὰ τὴν διαδοχὴν. Νυνὶ δὲ αὐτὸν ὄρωντες σφόδρα καθ' ἡμῶν ἐξωργισμένον καὶ πολιορκούντα χρόνον ἤδη συχνόν· ἄλλως τε καὶ τῇ προτεραίᾳ παρὰ σοῦ, καὶ τιγῶν ἑτέρων τῶν φίλων πρὸς ἡμᾶς διακεμένον δευδαμένον ὡς ἐν δεινῷ βασιλεῦς τὴν ἀποστασίαν ἡμῶν ποιεῖται, καὶ οὐ παύσεται πολιορκῶν, εἰ μὴ προσχωρήσασιν ἑκόντες, ἄχρις ἂν ἡ λιμῆ ἢ ὄπλοις παραστησάμενο· ἐκπορθήσῃ· οὐκέτι μένειν ἔγνωμεν ἐπὶ τῶν προτέρων λογισμῶν· οὐδὲ βασιλεῖ καὶ πᾶσιν ὑμῖν οὖσι τηλικούτοις ὄπλα διηκῶς ἀνταρῆν· δεήσαντες μὴ καὶ ἀνάστατον ἀντὶ ἐλευθέρως θήσομεν τὴν πατρίδα καὶ ἡμᾶς αὐτοῖς διαφθερούμεν σὺν αὐτῇ. Διὸ καὶ τοῦ κρῖος βασιλείᾳ ἡδὴ ἀποστάντες πολεμεῖν, σφᾶς αὐτοὺς τε καὶ τὴν πόλιν παραδιδούμεν διὰ σοῦ· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης ὅτῳ τρόπῳ διοικησάμενος τὰ καθ' ἡμᾶς ἡμῖν τε καὶ πατρίδι τῆς Ἐλευθερίας ἡδὴ πρὸς βασιλείᾳ δουλείαν ἀποδείξεις. Ἐπαινέσας δὲ αὐτοὺς ὁ μέγας δομestικός ἐπὶ τοῖς εἰρημένους, Εἰ μὴ πρὸς τέλος, ἔφη, συνετὸν ἡ ἀπολογία κατέληγεν ὑμῖν, εἶχον ἂν αὐτὸς ὡσπερ καὶ τῇ προτεραίᾳ διὰ πολλῶν οὐκ ἀδικούντα ἀποφαίνειν βασιλείᾳ· ἀλλὰ πρότερόν τε ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων ἀδικούμενον πολὺν ἤδη χρόνον Ἀκαρνανίας ἀπεστερηκότων καὶ νῦν ὑπ' ἡμῶν ἀφισταμένων οὐ δικαίως, ἀλλὰ πᾶν ὄτιοῦν ὑφίστασθαι δικαίων ὄντων· οἷοι τοσοῦτων ἀναλωμάτων καὶ πόνων αἴτιοι κατέστητε αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ εὖ ποιοῦντες τῆ; ἀκαίρου φιλονεικία; καὶ τῆς οὐδένα νοῦν ἐχούσης ἀνάστασεως ἀπέστητε καὶ προσχωρήκατε βασιλεῖ ἑκόντες ἔντες, χάριτας ὑμῖν ἐγὼ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν αὐτῶν ὁμολογῶ πολλὰς· ἐνός μὲν, ὅτι βασιλεῖ προσεχωρήσατε καὶ οὐ τῇ ἀρχαίᾳ ἐνεμείνατε ἑωσπᾶσι ὑπ' ἡ; ἔσω; κᾶν ἀπώλεσθε, δευτέρου δὲ, ὅτι δι' ἐμοῦ, ὡς ἂν ἔχω καθαρὰν τὴν ἡδονὴν καὶ σώσας αὐτὸς, καὶ βασιλεῖ προσαναγῶν, τρίτου δὲ, ὅτι τὰ

δόντα καὶ σφίσιν αὐτοῖς καὶ πατρίδι βουλευσάμενοι λυσιτελοῦντα, καὶ ἑαυτοὺς σесώκατε καὶ πατρίδα· ὧν τὰ αἴσπρα ὑμῖν ὀφείλειν αὐτοῖς ἐμολογῶ, διὰ τὴν εὐμένειαν τὴν πρὸς ὑμᾶς, πάνθ' ὅσα πρὸς ὑμᾶς ἦκε· ἀγαθὰ λογιζόμενος διαφέρειν ἑμαυτῷ. Τοιαῦτα καὶ ἕτερ' ἄλλα πολλῆς γέμοντα πραότητος καὶ χάριτος πρὸς αὐτοὺς διαλεχθεῖς, ἅμα Βασιλιτῆ τῷ τῆς πόλεως ἄρχοντι καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσοι ἦσαν ἐν λόγῳ παραλαβῶν, ἤγαγεν ὡς βασιλέα· συγγνώμης τε ἐπ' οἷς ἀπέστησαν τυχόντες καὶ πολλῶν ἐτέρων εὐεργεσιῶν, ἐπανελθόντες καὶ ἀναπετάσαντες τὰς πύλας, εἰσεδέξαντο βασιλέα καὶ τὴν ἄλλην στρατιάν, τὴν πόλιν παραδόντες. Βασιλεὺς δὲ ἔτι καὶ πρότερον μὲν ἐκαχάκωτο τὰ σπλάγγνα, καὶ διέκειτο πονηρῶς ὑπ' αὐτῶν· τότε δὲ ἐκ τῆς κακοπαθείας τῆς κατὰ τὴν στρατείαν, μάλιστα δὲ καὶ διὰ τῶν ἀέρων τὴν ἀθήθειαν, παρὰ πάντα τὸν τῆς πολιτορκίας χρόνον ἐνόσσει· καὶ ἡ ἄλλη δὲ πᾶσα στρατιὰ διαβροταῖς κατεχόμενοι καὶ πυρροῖς καὶ κροφαλῶν ἀλγῆμασιν ἔπασχον κακῶς· καὶ ὀλίγοι ἦσαν οἱ διαφυγόντες τὸ κακόν. Ἐτεθνήκει δὲ οὐδεὶς ὑπὸ νόσου, εἰ μὴ Σφραντζῆς ὁ μέγας στρατοπεδάρχης· ἐπὶ χρόνον δὲ συχνὸν παλαιότες τῇ νόσῳ, ἀπηλλάττοντο· ἵπποι δὲ καὶ ἡμίονοι, καὶ εἴ τι τῶν ἀλόγων Διὸ καὶ ἐκ πολλῶν ὀλίγοι ἵππους ἔχοντες ἀνέζευξαν· τότε δὲ ἐπεὶ ἡ Ἄρτα προσεχώρησε, βασιλεὺς μὲν διὰ τὴν νόσον καταλέλειπτο ἐκεῖ.

## CAPUT XXXVII.

*Thomocastrenses a magno domestico obsidentur. Quare essent tam superbi et refractarii. Ad deditionem exstimulantur. Eodem scopo et cum pædagogō Nicephori multis agitur. Ille rem ad primores refert, et renuntiat; concilio visum deditionem imperatori faciendam. Laudat factum domesticus; pædagogum cum Nicephoro et optimatibus ad se redire jubet.*

Ὁ μέγας δὲ δομέστικος στρατιάν ἀναλαβῶν ἦλθεν εἰς Θωμόκαστρον καὶ πρότερον πολιτορκοῦμενον· ἐνθα καὶ Νικηφόρος ὁ δεσπότης παῖς ἐκ Τάραντος ἐλθὼν μετὰ τῶν ἄλλων τῶν φυγάδων ἐτι νηπιος ὧν ἐπολιορκεῖτο· οὗτοι δὲ ἄτε καὶ ἐν ἀφθόνοις ὄντες διὰ τὸ θαλασσοκρατεῖν, τριήρων οὐ παρουσιῶν βασιλικῶν, καὶ δυσπειθέστεροι τῶν ἄλλων μᾶλλον ἦσαν, καὶ οὐδὲ λόγου γούν φιλοῦ ἤξιον τοὺς πολιτορκοῦντας. Καὶ γὰρ καὶ τοῦ μεγάλου δομεστικου ἐν δύο καὶ εἴκοσιν ἡμέραις, αἶ μετὰ τὴν ἀφιξίν αὐτοῦ παρηλθὼν προσπέμποντος· αἶ τις αὐταῖς καὶ τὴν αἰτίαν ἐρομένου δι' ἣν οὕτως ἀσυμβάτως ἔχουσι πρὸς βασιλέα, καὶ πάντα μᾶλλον αἶ (68) ὑπομένειν ἢ ὑπ' αὐτὸν τελεῖν, οὐδεμίαν παρέσχον ἀπολογίαν· ἅμα μὲν καὶ διὰ τὸ μὴ ἐκατέρωθεν γῆς πολιτορκεῖσθαι καὶ θαλάσσης, ἅμα δὲ καὶ συμμαχίαν ἐκδεχόμενοι ἐκ Τραντιῶν [γ. Τάραντας] ἤξουν ἦν ὦντο αὐτοῖς λύσειν τὴν πολιτορκίαν τοῦ· Ρωμαιοῦς ἐκφοβήσαντας· μετὰ δὲ τὴν δευτέραν καὶ εἰκοστὴν ἡμέραν, ἦκον ἐκ τοῦ Τάραντος αἱ προσδοκώμεναι δέκα τριήρεις, καὶ πενηκόντοιοι τρεῖς· ἃς ἰδόντες οἱ πολιτορκοῦμενοι ἐν Θωμοκάστρῳ, ἠδονῆς τε ἦσαν ἐμπλεῶ, καὶ σωτήρια ἐώρταζον, καὶ ἐπαιάνιζον ἀπὸ τοῦ τείχους, ὡς ἤδη τῶν κακῶν ἀπηλλαγμένοι· οἱ δὲ ἦσαν

A vos, et patriam conservatum visticis: quorum vobis σωστρα [id est, libertatis ac salutis conservatæ pretium] debere confiteor, qui amore quodam vestri, omnia ad vos bona confluentia, mea bona judico. Talia et plura suavitatis gratiarumque plena cum disseruisset, Basilitzem præfectum et alios civitatis principes ad imperatorem adducit: qui venia ac donis insuper affecti redeuntes, portis reclusis cum exercitu eum intromiserunt, urbemque dederunt. Imperator cum antea quoque intestinorum dolere torqueretur, et ex eis vehementer laboraret, tunc ex incommodis expeditionis, et præsertim ex cœli insolentia toto obsidionis tempore ægrolabat. Exercitum præterea totum alvus citata exercebat, febresque et dolor capitis divexabant, ac pauci hujus mali expertes manebant.

**319** Nemo tamen præter Sphranzēm magnum stratopedarcham, interiit, sed diutius cum morbo colluctati convalescebant. Equi, muli, et si quid aliud animalium erat, diffculter vitam retinebant. Quare de multis haud multi cum equis redierunt. Arta recepta, imperator ibidem ob afflictam valetudinem mansit.

ἕτερον ἦν, χαλεπῶς διέφευγε τὸ ἀποθυῆσκειν. Ἄρτα προσεχώρησε, βασιλεὺς

Magnus domesticus exercitum Thomocastro ante jam obsesso adiuvet, ubi puer Nicephorus (69), despotæ filius, Tarento cum aliis fugitivis reversus, obsidebatur. Thomocastrii velut copis omnibus circumfluentes, quod mare obtinerent, ubi imperatoris triremes nullæ erant, multo plus cæteris calcitrabant, nec verbis saltem nudis obsessores dignabantur. Etenim cum magnus domesticus per dies duos et vicenos ab adventu suo ad eos quotidie mitteret, et causam exquiret cur adeo nullam cum imperatore compositionem paterentur, et quidvis, quam ei parere mallet, nihil responsi dabant, simul quia non utrinque, terra marique oppugnabantur, simul quia Tarento auxilium expectabant, quod Romanis perterritis obsidione eos liberaret. Post secundum autem et vicesimum diem Tarento venerunt expectatæ triremes decem, et tres aliæ, quarum singulæ quinquaginta remis agebantur. Earum conspectu obsessi plurimum exhilarati, σωτήρια [id est, diem festum salutis] agebant, ac de muro divinas laudes, ut jam malis defuncti, concinebant; qui tamen nihilo magis minoribus erant in malis. Magnus siquidem domesticus, etsi propter mare castra posuisset,

Jacobi Pontani notæ.

(68) Nihil ad rem istud aī. Legendum videtur αἰρούνται.

(69) Miror, cum paulo post dicat, fuisse duoden-

nem: qua certe ætate non sunt infantes. Nisi forte per μελωτιν aut contemptam vocet νήπιον.

nec tantillum se commovit, obsidionemque perpetuavit. Tarentini stantes in anchoris, ad terram ut hostilem naves appellere, ac prope urbem descendere non audebant. Tertio post die suspicatus magnus domesticus, Thomocastriis spiritus paulatim comprimi, quandoquidem Tarentino subsidio non fruerentur, per internuntium eos in hanc sententiam verbis est aggressus. **320** Se illos non posse satis admirari, quod cum viri prudentes, ac rerum usu triti sint, ut quidem fama prædicentur (nam adhuc recenti adventu suo paucos eorum vidisse), nunc existimationi suæ minime servire, ac nequam ea facere, unde se omni crimine prorsus liberent. Ipso enim circiter quinque et viginti dies ad muros sedente, et avente causam noscere, ob quam subesse imperatori prorsus intolerabile videatur, eos nihil plane respondere, neque ex his, quæ faciant, suspicionem afferre, quasi aut hostibus incommodum, aut sibi met ipsis molestiarum vacuitatem prudenter meditentur : sed idem illis, quod polyphis accidere, qui egressi e latibulo (70), si quid apprehenderint, non facile dimittunt, donec aut per se, aut vi abstracti, quod constrinxerant, dimiserint. Sic ipsos, cum semel imperatorem se nolle principem agnoscere testati sint, idem semper et præfracte testari. Quanquam si de rebus immutabilibus ita meditato loquerentur, haberent rationem aliquam, cur in iis perseverarent, quæ a principio statuisent. Nunc palam esse, eos de iis loqui, quæ nec unum diem sunt eadem, sed varie commutantur. Quare et verba cum rebus ad eorum utilitatem oportuisse congruere : adponebatque, ut e prudentioribus aliquem mitterent, quem, quid ipsis expediret, docere posset. Et si quidem is sibi assentiretur, bene ; sin autem, rursus eis integrum fore, ea persequi, quæ profectura ducerent. Sic ille verbis quodammodo cum ipsis velitabatur. Qui cum respondissent, missuros aliquem, si concilio placuisset, postridie Richardum, Nicephori pedagogum, cæteris nobiliorem ac prudentiorem mittunt. Congressus cum eo magnus domesticus, sic ait : Neminem ego mortalium, nisi a mente desertissimum, non ad finem aliquem, in quibuscunque actionibus suis respicere judico. Quod igitur primum fidem prodidistis, et nunc in obsidione istam animi, quæ videtur, altitudinem adhibetis, non alia de causa id facere vos autumo, quam ut Nicephoro despotæ filio ad principatum, et vobis ipsis aliquid ad felicitatem adjumenti afferatis. Ergo age, utrumque consideremus : ita, ut si quidem ex his quæ facta sunt, aut ex iis quæ speratis, invenimus quidpiam, quo consulta vestra finem suum sortiantur, id ne omitatis : sin contra invenimus, quam vos suspicamini, ut non **321** so-

οὐδὲν μᾶλλον ἐν ἐλάττωσι κακοῖς. Ὁ μέγας μὲν γὰρ δομέστικος καίτοι ἐγγύς ἔστρατοπεδευμένος τῆς θαλάσσης, οὐδὲν μᾶλλον ἐκινήθη· ἀλλ' ἀτρέμας τῆς πολιορκίας εἶχετο. Ταραντίνοι δὲ ἐπ' ἀγκυρῶν ἐφώρμουν, τῆς τε γῆς ἀπεχόμενοι ὡς πολεμίας, καὶ πρὸς τῆ πόλει οἰδεμίαν ποιοῦμενοι ἀπίθασιν. Εἰς τρίτην δὲ ἡμέραν ὑστερον ὁ μέγας δομέστικος ὑποπέσοντας τοῖς ἐν Θωμοκάστρῳ τὸ φρόνημα ὑπενδύναται, ἐπεὶ τοὺς ἀπόνωντο τῆς βοήθειας Ταραντίνων, προσῆγεν αὐτοῖς τοὺς λόγους προσπέμπων τοὺς διαλεξομένους. Ἐφασκέ τε θαυμάζειν μάλιστα αὐτῶν ὅτι συνειτοὶ τε δυντες, καὶ πράγμασιν εἰδότες χρῆσθαι, ὡς περὶ αὐτῶν ἀκούειν ἔξεστιν (ὀλίγοις γὰρ αὐτῶν ἐιοραχέιναι κατὰ τὴν πρῶην τὴν ἔφοδον), νῦν οὐ προσήκοντα ποιοῦσιν ἑαυτοῖς, οὐδ' ἐξ ὧν μάλιστα ἀν ἀπολύοιντο αἰτίας. Αὐτοῦ γὰρ δὴ ἐπὶ πέτε καὶ εἰκοσιν ἡμέραις περικαθόμενος, καὶ τὴν αἰτίαν ἐθέλοντος μαθεῖν ἤ; ἔνεκα αὐτοῖς τὸ ὑπὸ βασιλεὶ τετάχθαι νομιζέται τῶν πάντων ἀδυνατών, μήτε παρέχεσθαι ἀπολογίαν μηδέμιαν, μήτε ἐξ ὧν πρᾶττουσιν ὑποψίαν ἐνδιδόναι ὡς σωφρόνων ἀνθρώπων χρώνται λογισμοῖς ὑφ' ὧν ἡ ἡμᾶς κακώσουσι τοὺς πολεμίους, ἢ σφίσι αὐτοῖς πορίσονται τίνα ἀπαλλαγὴν τῶν ἀλγεῖνῶν· ἀλλὰ ταῦτον πάσχειν ὅσον τοὺς πολυποδας φασίν· ὅτι ἐπειδὴν ἐξέλικωνται τῆς θαλάσσης, ἀν συμβαλῆ τινὸς ἐπιλαβέσθαι, οὐ ραδίως μεθίσαι, ἄχρις ἂν ἡ ἐπιπέψωσιν ἑαυτῶν, ἢ παρασπάτωσι τῶν ἡμῶν, τοιοῦτον δὲ τι συμβαίνειν καὶ περὶ αὐτοῦς. Ἄπαξ γὰρ ὡς οὐ βασιλεὶ προσθήσονται εἰπόντες τοῖς αὐτοῖς λόγοις χρώντα· διηνεκῶς, καὶ οὐδεμίαν ἐπιδέχονται μεταβολὴν καίτοι εἰ μὲν περὶ ἀκινήτων πραγμάτων ἦσαν, τοὺς λόγους ἐσκεμμένοι, εἶχεν ἂν τίνα λόγον ἐμμένειν τοῖς βεβουλευμένοις ἐξ ἀρχῆς. Νῦν δ' ἔξεστι συνορῆν ὡς οὐδ' ἐπὶ μιᾷ ἡμῶν τῶν αὐτῶν μενόντων, ἀλλὰ ποικίλας δεχομένων τὰς μεταβολὰς ποιοῦνται. Ὡστε ἐχρῆν σὺ τοῖς καὶ τοὺς περὶ ἐκείνων λόγους ὁμοίως τοῖς πράγμασι μεθαρμόζεσθαι πρὸς τὸ λυσιτελοῦν παρῆναι τε αὐτοῖς τῶν συνεπιτέρων παρ' αὐτοῖς τίνα πέψαι πρὸς αὐτὸν, ὥστε δ' αὐτοῖς οἴεται λυσιτελοῦντα ὑποθέσθαι. Καὶ μὲν καὶ αὐτῷ συμφέροντα δοκῆ· εἰ δὲ μή, ἀλλ' αὐτοῖς γε ἐξεῖναι πάλιν ἂ ἀνήσειν οἴεται ἐλέσθαι. Τοιοῦτους μὲν ὥσπερ διὰ προβολισμῶν πρὸς ἐκείνους ἐποιήσατο τοὺς λόγους· ἐκείνοι δὲ ἀποκρινάμενοι ὡς εἰ δοκεῖ αὐτοῖς συμβουλευσαμένοις πέμπουσι τίνα εἰς τὴν ὑστεραίαν, πέμπουσι Ἐπιζαρόδον τὸν Νικηφόρου παιδαγωγὸν ἐπιφανέστερον τε καὶ συνετώτερον τῶν ἄλλων ὄντα· καταστάντων δὲ εἰς λόγους, τοιαῦτα πρὸς αὐτὸν ὁ μέγας δομέστικος διεἰλέχθη· Οὐδένα οἴομαι τῶν πάντων εἰ μὴ παντάπασι ἀπιστέρησαι φρονῶν, μὴ πρὸς τι τέλος ἀπεβλέποντα σφωδρότε ἐπιχειρεῖν. Διὸ τὴν τε ἀποστασίαν πρῶτον καὶ τὴν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ νῦν δοκοῦσαν μεγαλοφυχίαν οὐκ ἄλλου τοῦ ἔνεκα ἐλέσθαι ὑμᾶς νομιζῶ ἢ ὥστε Νικηφόρου τῷ τοῦ δεσπότη παιδί εἰς τὴν ἀρχὴν, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς εἰς εὐπραγίαν ὠφέλειάν τίνα ἐργάσασθαι· σκεφόμεθα

Jacobi Pontani notæ.

(70) De polypo hæc Plinius, lib. ix, cap. 29 : Polyporum multa genera; terreni majores, quam pelagii, omnes brachiis ut pedibus ac manibus utuntur.

cauda vero quæ est bisulca, et acuta, in coitu. Cæterum per brachia velut acetabulis dispersis haustu quodam adhærescunt, tenent surini, ut avelli non queant, etc.

δὴ ἐπ' ἀμφοτέρων· καὶ γὰρ ἔν τινα ἐκ τῶν εἰργασμέ-  
νων ἢ ἐξ ὧν αὐτοὶ ἐλπίζετε δινώμεθα εὐρεῖν, τού-  
τα πράττειν ἐξ ὧν ἂν εἰς πέρας εἰθὶ τὰ βεβουλευμένα·  
ἂν δ' ἐναντίας ἔχοντα ἢ αὐτοὶ ὑποσητε, μὴ μόνον  
ἀφίστασθαι τῶν μὴ ὀρθῶς ἐχόντων, ἀλλὰ καὶ  
ἐμὸν πείθεσθαι παρανοοῦντι τὰ συνοίσειντα. Ὑμεῖς  
τοίνυν βασιλέως ἀποστάντες οὐδὲν εἰς ὑμᾶς ἀνω-  
μονήσαντος, προσεχωρήσατε τοῖς Ταραντινοῖς, οὐχ  
ἀπλῶς, οὐδὲ ἀλόγως, ἀλλ' εἰόμενοι τῇ ἐκείνων συμ-  
μαχίᾳ Ἀκαρνανίαν δυνήσεσθαι ὑπάγειν ἑαυτοῖς. Τοῦ-  
το δὲ οὐδὲ ὀλίγου δεῖ τοῦ εἶναι δυνατόν· αὐτοὶ γὰρ ἀφ'  
ἑαυτῶν ἰδίᾳ κινούμενοι πλεονεξίᾳ πολλὰκις Ἀκαρνανί-  
α στρατῶν μεγάλῳ ἐπεστράτευσαν, καὶ τὴν χώραν ἐκίχου-  
σαν ὅσα μάλιστα ἐξῆν. Πόλει· δὲ οὐδεμιᾶς ἠδυνήθησαν  
κύριοι γενέσθαι, οὔτε ὅπλοις βιασάμενοι οὔτε πολιορκί-  
ᾳ ἀναγκάσαντες ὀμολογῆσαι παραδοῦναι, ἀλλ' ἀνεχώ-  
ρησαν ὧν ἦγον ἀποβαλόντες οὐκ ὀλίγους, πλὴν εἰ μὴ  
ὧν αὐτοῖς ἐκόντες οἱ Ἀκαρνανίας ἄρχοντες παρεχώ-  
ρησαν, Βοντίτζης καὶ Ναυπάκτου καὶ Βοθρεντοῦ,  
ὥστε εἶναι αὐτοὺς συμμάχους πρὸς τὸν πρὸς βσι-  
λέα Ῥωμαίων πόλεμον. Οἱ οὖν Ἀκαρνανίαι μόνους πο-  
λεμοῦντες οὐδὲν ἠδυνήθησαν ἀνῦσαι πλέον, τίς ἐλ-  
πίς περιγενέσθαι νῦν καὶ βασιλέως παρόντος, ἅμα  
στρατιᾶ, δὲ πρότερον τε καὶ νῦν ῥῶον ἔξαρκεῖ Ἀκαρ-  
νανίαν ἡμῶν καὶ Ταραντινίας πολεμεῖν; Οὐ μὴν, ἀλλ'  
οὐδὲ ὅμιν ἐλπὶς Ἀκαρνανίαν τινας συναποστῆναι·  
καὶ οἱ γὰρ πρότερον, Ῥώγιαι καὶ Ἀρταίοι, συνα-  
πέστησαν, καλῶς περὶ σφῶν αὐτῶν βουλευσάμενοι  
τὰ δέοντα, βασιλεὺς τὰς πόλεις παραδόντες προσεχώ-  
ρησαν, καὶ σφίσι τε αὐτοῖς αἰτίοι ἐγένοντο εὐπραγίας·  
πολλῶν γὰρ ἐπέτυχον τῶν βασιλέως εὐεργεσιῶν, καὶ  
τοῖς πόλιταις τοῖς αὐτῶν. Ὡς μὲν οὖν καὶ αἰήξουσι Τα-  
ραντινοὶ, ὀλίγα ἢ οὐδὲν λυσιστελήσουσιν ἡμῖν, δέ-  
δεικται ἡμῖν· ὅτι δὲ οὐδὲ ἤξουσι τὴν ἀρχὴν, αὐτόθεν  
ἤδη περιάσομαι κατὰ δῆλον ποιεῖν. Πᾶς γὰρ ὅστις οὖν  
ἰδίῳ ἕνεκα ἐγκλημάτων ἢ ἐτέροις συμμαχῶν ἀπό-  
μνος πολέμου, ἐν ἀρχαῖς μετ' ἡμᾶς καὶ χρήμασι  
καὶ ὅπλοις ἐρρωμένους ἔχειται προθύμως, ἐάν δὲ  
ἅπασι καὶ δις ἐπιχειρήσας σφαλῆ, ἀμυδλύνεται· πρι-  
κίπισσα τοιγαροῦν, ὡς αὐτοὶ τε οἴεσθε, καὶ ἡμεῖς·  
οὐκ ἂν ἔξαρκον γενόμεθα, προθύμως τοῦ ὑπὲρ ὑμῶν  
πολέμου ἀπομένῃ ἐν ἑνιαυτῷ μάλιστα ᾧ πολεμήσθε  
ἄφ' ἡμῶν, παρασκευασομένη νῦν τὰς δέκα ταύτας  
πέπομφε τριήρεις· οἱ οὐχ ὅτι γε ὅμιν, ἀλλ' οὐδὲ ἑαυ-  
τοῖς ἀμύνειν οἷοι τέ εἰσιν. Ἐμοῦ γὰρ παρὰ θάλασσαν  
ἐστράτοπεδευμένοι, οὔτε ἀπέδησαν, οὔτε ἀποβῆναι  
οἷοι τέ εἰσιν· ἀλλ' ὀλίγον ἀποείκασιν ἀφύχων. Λεί-  
πεται δὲ οὖν κεναῖς χερσὶ πρὸς τὴν πέμψασαν  
ἐπαναλθεῖν· ἐκείνη δὲ ὄρωσα ὡς οὐκ ὀλίγων τινῶν  
ἀναλωμάτων, οὐδὲ φαύλης πραγματείας ὁ πρὸς βα-  
σιλέα δεῖται πόλεμος, ἀποσχέσεται ἐπιχειροῦσα  
ἀδυνάτοι· ὅμιν δὲ ἐρήμοις τῆς ἐκείθεν βοθησίας  
λειπομένοις, οὐδὲν ἄλλο λείπεται ἢ σφᾶς αὐτοῦς ἐν  
ἀνδραπόδων μοίρᾳ παραδοῦναι ἑνδεῖα πιεσθέντας,  
καὶ δούλους καὶ ἀναστάτους γενέσθαι, ἢ πολιορκου-  
μένους ἐνταῦθα ἀπολέσθαι πανδημαί ἐν φρουρίῳ  
πνιγερῷ καὶ πλήρει δυσωδίας κατακλιθειμένων.  
Ἐξεστὶν οὖν συνορᾶν τὴν ὠφελίστην ἢς αὐτοὶ τε καὶ  
Νικηφόρος ὁ ὅμων δεσπότης ἀπολαύσεται ἐκ τῆς

lum, quod verum et rectum non est deseratis, sed  
et mihi bene consulenti obtemperandum existime-  
tis. Vos itaque nullo imperatoris peccato offensi,  
ad Tarentinos transfugistis; nec id simpliciter et  
inconsulta, sed rati iHorum opibus Acarnania  
potituros. Hoc autem, pro! quantum ab effectu  
abest? Ipsi enim sua privatim cupiditate et avari-  
tia impulsī, sæpius in Acarnanas cum magno pro-  
fecti exercitu, regionem quidem populationibus et  
maleficiis infestam habuerunt, urbem tamen nul-  
lam nec armis expugnando ceperunt, nec obsidendo  
ad delitionem coegerunt, sed copiis non parum  
imminutis, remearunt. Pauca, nempe Bontitzen,  
Naupactum et Bothrentum excipio, quibus Acar-  
naniæ principes, ut eos belli contra imperatorem  
socios haberent, cesserunt. Qui igitur cum Acar-  
nanibus solis bello contententes, nihil egerunt,  
quæ spes superaturos nunc præsentem imperato-  
rem cum exercitu, qui et alias potuit, et nunc  
facilius potest cum Acarnanibus et Tarentinis  
simul bellum gerere? At neque vobis sperare  
licet, Acarnanum aliquos vestro exemplo defectu-  
ros. Nam qui prius vobiscum defecerant Rhogii  
et Artei, rebus suis probe consulentes, imperato-  
ri se addixerunt, multaque sibi ac civibus suis  
ab eo dona consecuti, felicem statum invenerunt.  
Tarentinos itaque, etiamsi venerint, parum aut  
nihil vobis operæ navaturos demonstratum est:  
prorsus autem non venturos, inde conabor osten-  
dere. Quicumque aut propter privatas offensiones,  
aut ut socius bellum capessit, principio quidem,  
dum armis et pecunia est instructissimus, im-  
pigre opus invadit; si semel iterumque id frustra  
fecerit, languescit impetus. Princeps igitur Taren-  
tina vestra opinione, et vero etiam nostra, prompto  
pro vobis bellum capessens, uno hoc anno, quo a  
nobis oppugnaminī, comparatas triremes hasce  
misit, quæ tantum abest, ut vos defendant, ut nec  
seipsas queant defendere. Me enim juxta mare ca-  
strametante, nec descenderunt classarii, nec quasi  
essent mortui descendere potuerunt. Reliquum  
est, ut vacuis manibus ad eam redeant, a qua  
missi sunt. Quæ cum intelliget, bellum adversus  
imperatorem nec modicis sumptibus, et magnis  
e gere laboribus, de cætero quæ effici non possunt,  
non tentabit. Vobis vero illo frustratis auxilio,  
aliud nihil **322** restabit, quam ut vexati et re-  
rum egestate oppressi, pro mancipiis vos tradatis,  
ac sedibus vestris profugi servitutem serviatis,  
aut hic in oppidulo æstuoso ac factoris pleo ob-  
sessi et conclusi, cum populo universo intereatis.  
Quamobrem hinc utilitatem, quam vobiscum de-  
spota vester ex hac defectione capturus sit, perspi-  
cere licet. Quod si etiam concederemus, cum  
ingenti apparatu concitatos huc venire Tarentinos,  
incertum est, num et sic nos Acarnania queant  
depellere, qui nec a solis Acarnanibus, quamvis  
eos sæpe aggressi, sine detrimento potuerant dis-  
cedere. Quod si et hoc daremus, illos nobis po-

tentiores existimatos, urbes subacturos; nihilominus tam quoque misera erit vestra et infelix conditio. Necessario enim illis servietis. Non enim profecto adeo insipientes sunt, ut quod sæpenumero cupierunt, si id post magnos labores et pericula assequantur, citra ullam necessitatem vobis condonent. Quale autem et quam durum Tarentinorum aliorumque Latinorum imperium sit, vos experientia ipsa melius quam nos cognovistis. Quocirca sive adjuvabimini a Tarentinis, sive non; sive nos vicerint, sive a nobis vincuntur, nihil aberit, quominus in extremis malis versimini. Sed neque nos diuturnitate remissiores factos obsidionem soluturos arbitrari prudentis est hominis. Nos ipsi quidem non semper vobis assidebimus. Nunc enim imperator, arbitrans ipso eventu doctos, quam de vobismet male merueritis, mutata voluntate ad se accessuros, et ipse adhuc exspectat, et quas in aliis viribus habetis facultates, nondam in alios disperit. Si vos calculum reducturos desperaverit, non vestras duntaxat, sed et cognatorum vestrorum fortunas Acarnanum potentissimis gratis dabit. Qui sui quæstus cupidine commoti, vel ultra vires animosi, et parvo ab imperatore accepto præsidio, ut perniciosissimos hostes vos oppugnabunt, nec obsidere cessabunt, quoad subactos cum conjugibus et liberis patria extorres reddiderint. Nos cum imperatore domum revertemur. Videte igitur, quibus casibus hoc bellum vos objectabit. Si me meliora suadentem audieritis, vosque et urbem imperatori dederitis, primum quidem, quod studetis, Nicephoro despotæ vestro commodare licebit; ego enim filiam meam ei uxorem conjungam, quod in summa felicitate ponendum nec vos nescitis. Præterea ut filium meum **323** educabo; et imperator, qui mihi bene vult, mea causa honoribus ac beneficiis apud Romanos amplitudinem ejus illustrabit. Adde quod et vobis non pauca hinc emolumenta parabit. Nam et hic opes vestras cumulabit imperator, et quæ Nicephoro despotæ vestro assignabuntur, ex iis fructum aliquem capietis. Plura acervanda dictis non censeo, cum ex his, qui sapiunt, possint intelligere, quantam vim malorum bellum, quantam vicissim honorum copiam deditio allatura sit. Vos considerate, et utrumvis eligitote. Ut absolvit domesticus, Richardus inter familiares Nicephori primas tenere se ipse quoque non negabat, tamen ad illos quoque referendum, et communiter quid agi conveniret, decernendum. Approbante magno domestico, die sequenti rediturum responsumque relaturum pollicitus, in urbem se recepit. Coacto e præsentibus conventu, quærunt, equid se et oppidum tradant, magnique domestici monitis obsequelam faciendam consensu firmant. Postridie rediens Richardus Deum testatur, ipsos neque odio imperatoris, neque sui quæstus causa ejus frenos excussisse, sed opinantes, si primi deficerent, reliquos Acarnanas secuturos, et hoc modo

A ἀποστασίας. Εἰ δ' ἄρα καὶ συγγωρῆσαιμεν παρασκευῆ μεγάλη Ταραντίνους ἐκ τῆς οἰκείας ὀρηθέντας ἐνθάδε ἤκειν, ἀδηλον μὲν εἰ καὶ οὕτω δυνήσονται ἡμᾶς Ἀκαρνανίας ἐξελάσαι, οἱ οὐδὲ πρὸς μόνους Ἀκαρνανίας, καλτοίγε πολλάκις ἐπιχειρήσαντες, Ἰσχυσαν χωρὶς ζημίας ἀπαλλάξαι πολεμοῦντες. Εἰ δ' ἄρα καὶ τοῦτο δοίημεν τὸ ἡμῶν αὐτοῦς ὀφθέντας κρείττους παραστήσασθαι τὰς πόλεις, τότε γε ὑμῖν τὰ πράγματα οὐδεμιᾶς βέλτιον ἔξει δυσπραγίας. Ἀνάγκη γὰρ ὑμᾶς αὐτοῖς δουλεύειν. Οὐ γὰρ δῆπου γε ἀνοηταῖνοισι τοσοῦτον, ὥστε οὐ πολλάκις ἐπεθύμησαν, μετὰ τοὺς μεγάλους πόνους καὶ κινδύλους εἰ παρέσται ἀνάγκης οὐδεμιᾶς παρουσίας ὑμῖν προσέσθαι. Ὅποια δὲ ἡ Ταραντίνων καὶ τῶν ἄλλων Λατίνων δουλεία, αὐτοὶ ἴστε πείρα βέλτιον ἡμῶν.

B ὥστε εἴτε συμμαχῆσουσιν ὑμῖν οἱ Ταραντίνοι, εἴτε μὴ, εἴτε νικήσουσιν ἡμᾶς, εἴτε ἠττηθήσονται αὐτοὶ, οὐδὲν ὑμῖν ἐλλείπει τοῦ μὴ εἰς ἔσχατον κινδύνου ἀφικέσθαι· οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ ἡμᾶς ὀλιγωρήσαντας διὰ τὸν χρόνον, ἀποστήσασθαι τῆς πολιορκίας εἰσθαι, νοῦν ἔχοντων ἐστὶν ἀνθρώπων. Οὐ γὰρ δὴ αὐτοὶ καθοδοῦμεθα μέχρι παντὸς ὑμᾶς πολιορκούντες. Νῦν μὲν γὰρ βασιλεὺς οἴομενος ἐξ αὐτῶν διδαχθέντας τῶν πραγμάτων ὡς οὐ λυσιτελοῦντα ἐβουλεύασθε ὑμῖν αὐτοῖς, μεταγνόντες προσχωρήσετε αὐτῷ, αὐτὸς τε εἰ περιμένει, καὶ οὐδὲ τὸς κτήσεις ὑμῶν τὰς ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι παρέσχετο ἑτέροις· ἂν δὲ ἀπογνῶ τὴν μεταμέλειαν ὑμῶν, οὐ μόνον τὰ ὑμέτερα ποιήσεται, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν ὑμῶν τῆς δυνατατάτοις Ἀκαρνανῶν παραδώσει· οὐ κέρδους ἕνεκα ἰδίου, καὶ ὑπὲρ ζῆναμιν πολεμήσουσιν ὑμῖν ὡς πολεμιωτάτοις καὶ ὀλίγην ἔχοντες ἐκ βασιλείως στρατιάν, καὶ οὐκ ἀνήσουςι πολιορκούντες· ἀχρις οὐ παραστησάμενοι αὐτοῦς τε καὶ γυναίκας καὶ τέκνα, θήσουςιν ὑπερορίους. Βασιλεὺς δὲ καὶ ἡμεῖς οἴκαδε ἀναχωρήσομεν. Σκέψασθε οὖν οἱ κακῶν ὁ πρὸς βασιλεῖα πόλεμος ὑμῖν χωρῆσι· ἐάν δ' ἐμοὶ τὰ βελτίω παραινῶντι πειθῆσθε καὶ ἑαυτοὺς βασιλεῖ καὶ τὴν πόλιν παραδώτε, πρῶτον μὲν, ὅπερ αὐτοὶ διὰ σπουδῆς ποιήσθε τὸ Νικηφόρῳ τῷ ὑμῶν δεσπότη ὠφέλειάν τινα ἐξευρεῖν ἐξέσται. Ἐγὼ γὰρ αὐτῷ τὴν ἐμὴν κατεγγυήσω θυγατέρα· ὅπερ ὅτι γε οὐδενὸς δεύτερον εἰς εὐτυχίας λόγον, οὐδ' αὐτοὶ ἀγνοεῖτε δῆπου. Ἐγὼ τε γὰρ ὡς οὐκ ἐκθρέψω· καὶ βασιλεὺς τῆς εἰς ἐμὲ εὐνοίας ἕνεκα, τιμὰς τε καὶ πολλαῖς εὐεργεσίαις περιφανῆ παρὰ Ῥωμαίοις θήσει. Ἐπειτα καὶ ἑαυτοῖς οὐκ ὀλίγων τινῶν ἀγαθῶν αἰτίοι γενήσεσθε. Ἐνταῦθά τε γὰρ ὑμᾶς εὐ ποιήσει βασιλεὺς, οἷς εἴχετε πρότερον καὶ ἔτερα προσθείς· καὶ τῶν Νικηφόρῳ τῷ ὑμῶν δεσπότη ἀπονεμηθησομένων ἀπολαύσετε τὸ μέρος. Πλείω μὲν οὖν οὐκέτι δεῖν ὀφθαί συνείρειν, ἱκανὰ γὰρ παρ' εὐ φρονοῦσι καὶ τὰ εἰρημένα, ὅσων τε κακῶν ὑμῖν ὁ πόλεμος αἰτίος ἐστὶ καταμαθεῖν, καὶ ὅσων ἀγαθῶν τὸ προσχωρήσαι βασιλεῖ. Ὑμῖν δὲ ἐξέσται διασχεψάμενοις, τῶν εἰρημένων προσθέσθαι ὀποτέροις. Τοιαῦτα διεκτελεμένου τοῦ μεγάλου δομestίκου, ὁ Ῥιτζάρδος τῶν μὲν Νικηφόρῳ συμπαραόντων ἄλλων ὠμολόγει καὶ αὐτὸς πρόχειν, δεῖν

δὲ ἐφασκε καὶ ἐκείνους περὶ τῶν εἰρημένων πυθόμενους, κοινῇ τῶν πρακτικῶν τὴν ψῆφον ἐξαγαγεῖν. Ἐπαινοῦντος δὲ καὶ τοῦ μεγάλου δομestίκου, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πόλιν, ἐπαγγειλάμενος εἰς τὴν ὑστεραίαν ἔξειν ὡς λόγον ἀποδώσων. Ἐκκλησίαν δὲ συναθροίσας ἐκ τῶν συνόντων, ἐβουλεύετο ἅμα αὐτοῖς εἰ θεοὶ βασιλεὶ σφᾶς αὐτοῦ καὶ τὴν πόλιν ἐγχειρίζειν· καὶ ἐδόκει αἰρετέα εἶναι ἅ αὐτοῖς ὁ μέγας δομestικός παρήγει. Ἐπεὶ δὲ ἐδέδοκτο εἰς τὴν ἐπιούσαν ὁ Ῥιτζάρδος αὐτοῖς τῷ μεγάλῳ δομestικῷ προσελθὼν, ἐμαρτύρητο θεὸν, ὡς οὐτ' ἀπεχθῶς διακείμενοι πρὸς βασιλέα, οὐθ' ἑαυτοῖς τινα οἰόμενοι ὠφέλειαν ἐκ τῆς ἀποστασίας προξενήσων, εἰλόμεθα ἀποστῆναι βασιλέως· οἰόμενοι δὲ, ἂν αὐτοὶ πρῶτοι ἂν ἠσπόμενοι, καὶ τοὺς ἄλλους Ἀχαρνάνας συνέψασθαι ἡμῖν, καὶ τὴν πατρῶσαν ἀρχὴν Νικηφόρου ἀποδώσειν ἐκόντες ὄντες εἰσὴγοῦμεν εἰς τοὺς κινδύνους, εὐκλείαν τε ἑαυτοῖς, καὶ ὠφέλειαν τῷ ἡμετέρῳ δεσπότῃ οἰόμενοι προξενήσειν· τῶν πραγμάτων δὲ ἀνεστραμμένων, ἀπέβη τάναντία ἢ αὐτοὶ προσδοκῶμεν. Νῦν οὖν καὶ ἡμῖν πολλὰ περὶ τῶν παρόντων διασκεψαμένοι, λυσιτελέστερον οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι οὐθ' ἡμῖν, οὔτε Νικηφόρου, ἢ ὧν συνεβούλευσας αὐτὸς, εὐρέθη. Οὐ δὴ ἕνεκα, σφᾶς τε αὐτοῦ καὶ τὴν πόλιν διὰ σοῦ παραδιδούμεν βασιλεῖ· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης ὅτι τρόπῳ βέλτεστα ἡμῖν τὰ πράγματα παρασκευάσεις εἶχειν. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν ὁ μέγας δὲ δομestικός, ἐπαινέσας τῆς μεταβολῆς αὐτοῦ, καὶ ὧν ἐδέοντο ἐπαγγειλάμενος πράξειν αὐτοῖς παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἐκέλευεν ἐλθόντα εἰς τὴν πόλιν καὶ Νικηφόρον καὶ τοὺς ἄλλους παραλαβόντα ἔχειν πρὸς αὐτόν.

### 324 CAPUT XXXVIII.

*Nicephorus cum primoribus a domestico ad imperatorem deductus, humaniter et munifice accipitur. Matthæus Cantacuzenus magni domestici filius, Demetrii despote filiam ducit domum. Enixe contendit Apocauchus, ut sibi monachum fieri liceat. Ejus preces imperatori suspectæ sunt. Exploratur animus. Iterum instat, et classis contra Barbaros praefecturam, ut sibi et republicæ salutarem petiit et impetrat. Imperator Apocauchum pro ignavo et improbo habet. Recensentur castella quæ edificavit, et urbes quas instauravit.*

Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ὑστεραίαν ἅμα καὶ Νικηφόρον ἄγοντες τὸν δούκαν εἰς τὸ στρατόπεδον παρήσαν, καὶ τῶν Ταραντινῶν ἐπιπαρόντων ταῖς ναυσὶ καὶ ὀρώντων τὰ πρακτόμενα, Θωμοκάστρου μὲν ἐγκατέλιπε φρουρὰν τὸ μὴ παρὰ τῶν Ταραντινῶν τι ἀδικηθῆναι τῆς στρατιᾶς ἀναχωρήσεως· αὐτὸς δὲ Νικηφόρον τὸν δούκαν ἅμα τοῖς ἄλλοις παραλαβὼν, ἐπανεζεύξεν εἰς βασιλέα. Βασιλεὺς δὲ ἀσμένως ἐδέξατο αὐτοῦ, καὶ πολλὰς ἡμελίωτο εὐεργεσίαις· Νικηφόρον δὲ τὸν δούκαν τῷ τε τοῦ πανυπερσεβάστου τετίμηκεν ἀξιώματι, καὶ πολλῆς ἡξίωσεν εὐμενείας καὶ οἰκειότητος τῆς πρὸς αὐτόν. Διατρίψας δὲ ἐν Ἀχαρνάνῃ ἐξ ἐκείνου ὑπὲρ εἴκοσιν ἡμέρας, καὶ ὅσα μάλιστα εἶδε πρὸς ἀσφάλειαν ταῖς πόλεσι καταστήσας, ἐπανεζεύξεν εἰς Θεσσαλονίκην, χειμῶνος ἤδη ἀρχομένου, Νοεμβρίου μηνὸς ἐνίστα μένου, καὶ διεχειμάσεν ἐκεῖ. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χειμῶνα καὶ οἱ Ματθαῖοι τοῦ Καντακουζηνοῦ τοῦ μεγάλου δομestίκου πρώτου υἱοῦ ἐτελοῦντο γάμοι ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐγγημέ γὰρ τὴν Δημητρίου τοῦ δεσπότου θυγατέρα, ἡ ἦν βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων πατρὸς· τελεσθέντων δὲ τῶν γάμων πολυτελῶν τε καὶ περιφανεστάτων, ἐπεὶ καὶ ὁ χειμῶν ἤδη περὶ ἐκβολᾶς ἦν, παρεσκευάζετο βασιλεὺς ὡς εἰς Βυζάντιον ἐπανήξων. Μεταξὺ δὲ παρασκευαζομένων, καὶ ὁ παρακοιμώμενος Ἀπόκαυχος ἐκ Βυζαντίου ἦκεν· οὐ πολλὰς δὲ ὑστερὸν ἡμέραις τῷ μεγάλῳ δομestικῷ προσελθὼν, ἀνεμίμνησέ τε παλαιῶν εὐεργεσιῶν ὧν ὑπὲρ-

A paternum regnum Nicephoro restitutum iri, ultro se periculo involvisse, ut Nicephoro, inquam, auxilio essent, et sibi decus compararent. Rebus autem retro sublapsis, contra expectationem evenisse. Nunc ipsis quoque diligenter statum suum contemplatis, nihil in praesens vel sibi, vel Nicephoro repertum utilius quam quod ipse suavisset. Quapropter et se et urbem eos per manus ejus imperatori transdere; nosse ipsum, quid rebus eorum quam optime faciat. Tum magnus domesticus illorum ad partes meliores conversionem laudavit, et quibus egerent, ab imperatore impetraturum fidem dedit, jussitque, ut in urbem regressus, cum Nicephoro et aliis ad se reverteretur.

B sus, cum Nicephoro et aliis ad se reverteretur. H μιν, καὶ τὴν πατρῶσαν ἀρχὴν Νικηφόρου ἀποδώσειν ἐκόντες ὄντες εἰσὴγοῦμεν εἰς τοὺς κινδύνους, εὐκλείαν τε ἑαυτοῖς, καὶ ὠφέλειαν τῷ ἡμετέρῳ δεσπότῃ οἰόμενοι προξενήσειν· τῶν πραγμάτων δὲ ἀνεστραμμένων, ἀπέβη τάναντία ἢ αὐτοὶ προσδοκῶμεν. Νῦν οὖν καὶ ἡμῖν πολλὰ περὶ τῶν παρόντων διασκεψαμένοι, λυσιτελέστερον οὐδὲν ἐν τῷ παρόντι οὐθ' ἡμῖν, οὔτε Νικηφόρου, ἢ ὧν συνεβούλευσας αὐτὸς, εὐρέθη. Οὐ δὴ ἕνεκα, σφᾶς τε αὐτοῦ καὶ τὴν πόλιν διὰ σοῦ παραδιδούμεν βασιλεῖ· αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης ὅτι τρόπῳ βέλτεστα ἡμῖν τὰ πράγματα παρασκευάσεις εἶχειν. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν ὁ μέγας δὲ δομestικός, ἐπαινέσας τῆς μεταβολῆς αὐτοῦ, καὶ ὧν ἐδέοντο ἐπαγγειλάμενος πράξειν αὐτοῖς παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἐκέλευεν ἐλθόντα εἰς τὴν πόλιν καὶ Νικηφόρον καὶ τοὺς ἄλλους παραλαβόντα ἔχειν πρὸς αὐτόν.

Postquam die altero Nicephorum cum secum adducentes in castris adfuerunt, Tarentinis adhuc cum classe praesentibus et quæ fierent aspicientibus, domesticus Thomocastri praesidiariam manum reliquit, ne quid exercitu recedente Tarentini per injuriam molirentur; ipse cum Nicephoro circa aliisque ad imperatorem rediit. Quos ille accipit humaniter, et muneribus multis honorat; Nicephorum Panhypersebasti dignitate condecorat, praecipuaque benevolentia et familiaritate dignatur. Cumque in Acaunania dies adhuc plus vicenos mansisset, et quæ ad urbes tutandas potissimum pertinebant, praescripsisset, hiemis initio, mense Novembri instante, Thessalonicam revertens, ibidem hiberna egit. Eadem Matthæi Cantacuzeni primogeniti magni domestici nuptiæ cum filia Demetrii despote, Andronici Palæologi senioris filii, Thessalonicæ sumptuosissimæ splendidissimæque peractæ sunt. Secundum quas hieme jam praecipiti, dum se imperator ad reversionem Byzantium instruit, Apocauchus cubiculo sacro praefectus inde veniens, paucis post diebus magni domesticum adit, quibus olim beneficiis ultro ab eo esset obligatus in memoriam redigit: rogat, ut filii sui reddituum, quos in singulos annos caperet, imperatoris concessu hæredes instituantur, sibi autem ejusdem bona venia monasterium liceat ingredi, valedicentem rebus hujus vitæ omnibus, et in una tantummodo sollicitudine versantem, quo facto ex anima

sua tot maculas quotidianis actionibus inustus eluat; et hanc unam causam profectiois hujus sibi exstitisse. Magnus domesticus illum vera narrare opinatus, nec se id permissurum, nec cum imperatore super ea re locuturum asseveravit. Apocauchus rursus ac sæpius accedere, idem flagitare, et jurare se ex animo petere, **325** sibi que tam frugiferum nihil posse contingere, quam a mundo secedere (71): nec susceptam voluntatem depositurum, quo res cunque ceciderit. Orabat igitur suppliciter, ut ad multa in se benefacta hoc postremum adjicere ne gravaretur. Itaque ille quidem serio, ut videbatur, hoc efflagitabat. Magnus autem domesticus quanquam de isto secessu dolens et anxius animi, tamen quia petitionem videbat momenti maximi, eam imperatori exponit: quem suspicio vera incessit, rem non ita se habere, sed alia quamquam de causa totum fingi. Proinde mirari se dixit magnum domesticum, si fidem possit tribuere. Quo asseverante, esse aliter non posse, Ergo tu, inquit, periclitaris velim, eique dicas, non probaturum, sed moleste laturum potius imperatorem, si a vita communi se remove-rit. Veruntamen ne rem adeo honestam, Deoque amabilem impediendo videatur ei bona invidere, non repugnaturum. Non opus est, excipit magnus domesticus, tentandi gratia hæc ei dicere; simul enim responsum audiet, valedicet ac secedet; sed potius, si quid eo egeat, cæpto prohibendum. Imperator iterato jubet eadem dici; nam audientem fore, et in statu priore perstiturum. Paret domesticus; imperatoris responsum Apocauchus tenuit. Qui nec totum quidem audire sustinens, putare se ait, secessum suum imperatori etiam atque etiam jucundum accidere, ejusque facultatem libentissime concedere: quia vero ipsi domestico displiceret, non se facturum. Is verbis ejus antea se circumscriptum fuisse intelligens, imperatori jocundus quid ille responderit narrat. Unde non mediocriter delectatus imperator, domestico per ludum, Saltem nunc credes, inquit, me solertiore esse te, magisque nosse ex hominum verbis eorum sensa conijcere. Tum domesticus, et jam pridem credidisse, nec ita excellere ipsum judicio, ut lateret; et nunc maxime confiteri, se ab eo intelligendi prudentia longe victum esse. Hæc illi inter se jocantes. Apocauchus paucis diebus interjectis, denuo magnum domesticum conveniens, mundo penitus nuntium remittere non sibi licuisse dixit, quantumvis id ardentissime cupivisset: verum secundam, quod aiunt, navigationem sibi occurrere, ut divisis inter filios facultatibus, divitiarum sibi partem potiorem retineat, quam in bellum Persicum conferat. **326** Scis enim, inquit, quomodo plenis classibus insulas jam prope

ξεν εις αυτον, και νυν ιδειτο, των μεν ετησιων προσοδων, & αυτος καρπουται, βασιλεως παρασχοντο; κληρονομους ειναι παιδας τους αυτου. Αυτον δε αδελφς τυχοντα εκ βασιλειως, φροντιστηριω προσελθειν, πιτσι τοις του βιου χαλρειν αποντα· μιαν δε ποιουμενον φροντιδα, το την ψυχην εκ των πολλων κηλιδων & αυτη προσετριφωτο εκ των πραγματος εκκαθαραι. Εις τουτο γαρ εκ Βυζαντιου ηκειν· ουδεμιαν ετεραν της επιδημιας εχοντα αιτιαν. Ο μεγας μεν ουν δομεστικος οιδμενος τα ειρημενα ειναι αληθη, αυτο; τε εφασκεν ουκ αν ενδωσειν, μητε βασιλει περι τουτου διαλεξεσθαι. Ο δε αυθις και πολλακις προσελθων, ιδειτο περι των αυτων, και ορκους προσετιθει ως ου πλαττεται την αιτησιν· αλλα προυργου παντος αυτω η αναχωρησις του κοσμου, και ως ουδ' αν ει τι γεινοιτο μεταβαλοι της προθεσεως. Διδ και ταυτην ικετευε τελευταλαν ευεργεσιαν καταθειναι επι πολλακις ταϊς προτερον γεγενημεναις. Ο μεν ουν τοιαυτα μετα σπουδης εδειτο ως εδοκει. Ο μεγας δε δομεστικος, αλγων μεν και την ψυχην δακνονμενος επι τη τουτου αναχωρησει, ομως δε αναγκαλαν την αιτησιν ορων, απηγγελλε βασιλει οσα ο παρακοιμωμενος εδειτο. Βασιλευς δε υποπτευσα; οπερ ην, ως ουκ αληθη τα ειρημενα, αλλα τινο; ενεκα αιτιας πλαττεται ετερας, θαυμαζειν ελεγε τω μεγαλω δομεστικω, ει ταυτα ονω; ολεται ειναι αληθη. Του δε δισχυριζομενου μη αν αλλω; εχειν, Ουκουν, αυτω εφασκε, πειρασ ενεκα φρασων ως βασιλει μεν ουκ αν ειη κατι γνωμην, αλλα και εχθοιτο μαλλον, του βιου σου αναχωρουντος. Ω; αν δε μη πραγματος ουτω καλου και θεοφιλου; κωλυμα αυτος ορθοις δοξη βασιζειν τοι; καλοις, ενδιδωτιν. Ο μεγας δε δομεστικος, μη πειρασ ενεκα τοιαυτα λεγειν εφασκε δεον· ως ουκ αν φθάνοι την απολογιαν ειληφω; και συνταξιμενος αναχωρησει· αλλα μαλλον ει τι δεοιτο αυτου, κωλυειν. Βασιλευς δε και αυθις εφασκε τα προειρημενα λεγειν προς αυτον. Και γαρ ακουσεται τε των λογων, και μενει επι τοις προτερον. Ο μεν ουν επειθετο τε βασιλει· και παρακοιμωμενω εξιγγελλε τους βασιλεως λόγους. Ο δε μηδε ολους σχεδον ακουσει αναμεινας, οφεσθαι εφασκε μαλιστα κατι γνωμην ειναι βασιλει την εκεινου αναχωρησιν και διη προθεσει επιτρεπειν· επει δε ου φιλον αυτω, ουδ' αυτον ποιησειν. Ο μεν ουν ως επι τοις προτερον λεγομενοι; εξηπατατο συνεις, βασιλει μετα παιδια; προσελθων, απηγγελλεν οσα ο παρακοιμωμενος αποκριθει. Βασιλει δε διατριβην τε ου μετρίαν παρεσχοντο οι λογοι, και τω μεγαλω δομεστικω παλζων ελεγεν, ως νυν γουν αν πεισθειη, οζυτερον τε νοειν οντα αυτου, και μαλλον εκ των λογων ειδοτα καταστοχαζεσθαι γνωμα; ανδρων· ο δ' εφασκε, παλαι τε πεπεισθαι ουδε τοσουτον οσον λανθάνειν διαφεροντα, και νυν μαλιστα ομολογειν ως; απάσαι; ψηφοι; αυτου κρατει προς το φρονειν· οι

Jacobi Pontani notæ.

(71) Istum secessum αναχώρησιν εκ του κόσμου, et εκ των πραγμάτων alibi appellat. Inde αναχωρηται, ad verbum, secessores. Quid autem

mundi nomen sacris scriptoribus valeat, quis tam crassa Minerva, ut non intelligat?



μὲν οὖν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους διεiléχθησαν ἐν παιδείᾳ. Ἀπόκαυχος δὲ οὐ μετὰ πολλὰς ἡμέρας αὐθις τῷ μεγάλῳ δομestίῳ προσελθὼν, τὸ μὲν ἀποστήναι, ἔφασκε, παντάπασι τοῦ κόσμου, καίτοι μάλιστα κατὰ γνώμην ὄν, οὐκ ἐξεγένετο. Δεύτερον δὲ, ὁ φασιν, ἐπῆλθέ μοι πλοῦν, τὴν οὐσίαν τοῖς πιστοῖς διελομένῳ, τὴν διαφέρουσαν ἐμοὶ τοῦ πλούτου μείραν εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον ἐξαναλώσαι. Οἶσθα γὰρ ὡς ἤδη καὶ αὐτοὶ στόλοις δλοῖς χρώμενοι, νήσους τε ἤδη ἐξηνδραποδίσαντο σχεδόν, καὶ πρὸς Θράκην περαιούμενοι καὶ τὴν ἄλλην Μακεδονίαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον κακῶς ποιῶσιν. Εἰ οὖν σοι πρόωτον, ἔπειτα καὶ βασιλεῖ πυθομένῳ δίδξειε λυσιστελεῖν, καὶ παρὰ σοὶσε Βυζαντίου τε καὶ τῶν νήσων τὴν ἀρχὴν, καὶ χρήματα ἐκ τῶν κοινῶν ὅσα ἂν ὑμῖν βουλομένοις ἦ, στόλον ἐξαρτῶσομαι αὐτὸς, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων προσαναλώσας· καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πολεμήσω τοῖς βαρβάροις· οὐραὶ δὲ Ῥωμαίοις τε ὠφέλειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν τὴν ναυτικὴν ταύτην προξενήσειν δύναμιν θαλασσοκρατοῦσαν καὶ ἀπειροῦσαν τοὺς βαρβάρους τοῦ μὴ τὰς νήσους καὶ τὴν ἡπειρον κακουργεῖν· καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν τῆς ἡμῆς ψυχῆς τὰ μέγιστα συμβαλέσθαι ἂν οἶνοι λύτρα τὰ χρήματα παρεχομένῳ ὑπὲρ τῶν μελλόντων ὑπὲρ τῶν βαρβάρων ἀποκτινύσθαι καὶ ἐξανδραποδίζεσθαι. Ὡς οὖν εἰς τε τὸ κοινὸν Ῥωμαίων τῆς ἐκείθεν ὠφελείας διαθαίνουσης, καὶ ἰδίᾳ ἐμοὶ οὐκ ὀλίγης ἔσομένης εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, δέομαι βασιλέως τε καὶ σοῦ, τὴν χάριν ταύτην παρσχεῖν. Ὁ μέγας δὲ δομestικός· ἐαυτῷ τε καὶ τῷ κοινῷ λυσιστελοῦντα οἰόμενος παρακοιμώμενον αἰτεῖν, αὐτόν τε ἐπειθετο, καὶ ἐπηγγελάτο ποιήσειν· αἰ βασιλεῖ ἀπήγγελλε προσελθὼν· ἕμα καὶ ἐνάγων πρὸς τὸ δεῖν τὴν ἀξιῶσιν αὐτοῦ λυσιστελοῦσαν πράττειν τῷ κοινῷ. Βασιλεὺς δὲ εἰ σπουδάζων ταῦτα καὶ μὴ εἰρωνεύόμενος λέγει· ἐπυθάνετο· ὡς δ' ἔχουεν οὐκ ἐν παρέργῳ, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς λέγειν, θαυμάζειν ἔφασκεν αὐτοῦ πολλὰ, εἰ πρὸς τοιαύτην ἐπιχείρησιν ἀξιόχρεων ψήθη ἔσεσθαι Ἀπόκαυχον. Εἰ μὲν γὰρ οἰόμενος σοὶ φίλον εἶναι ταύτην ἐβουλεύσω αὐτῷ τὴν χάριν καταθεῖναι, ἴσθι σεαυτὸν ἐξαπατῶν. Οὐδὲν γὰρ ἤττον ἐγὼ σοὶ πολέμιος, ἢ ἐκεῖνος φίλος· εἰ δὲ ὡς τῷ κοινῷ λυσιστελήσοντα τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον ἐγχειρίζεις πραινεῖς, ἔτι μᾶλλον θαυμάζειν, ὅθεν ὀρμώμενος αὐτὸς τε ἐπειθήης, καὶ ἐμοὶ προσέλου τὰ ἴσα συμβουλεύειν. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παρὰ πάντα τὸν βίον, οὔτε καταπράξατό τι στρατιωτῆ πρόπον, οὔτε ἐμέλησεν· ἀλλὰ φόρων τε εἰσπράξεις δημοσίων καὶ χρημάτων καὶ προσόδων διοικήσεις φίλοι, αἷς ἐγγεγηρακῶς, εἰκότως ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἐμπειρίαν ἐκτήσατο πολλήν. Τὰς δὲ τοιαύτας πράξεις· καὶ τὰς ναυμαχίας, ἀνδρὸς δεῖσθαι μάλιστα τοῖς ὅπλοις ἐντραφέντος, καὶ σαφεῖς τὰς ἀποδείξεις· ἐν πολλοῖς πειρασθημένου τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἐμπειρίας· τῆς κατὰ τὰς μάχας. Ὁ δ' ἔφασκε, τὰ ἴσα μὲν καὶ αὐτὸς· εἰδέναι περὶ παρακοιμώμενου. Οὔτε γὰρ ἐαυτὸν ἦσκει παρὰ τὸν βίον ἐν τοῖς προσήκουσιν ἐργοῖς στρατιωτῆ· οὔτε ἀπό-

in servitutem redegerint, quomodo Thraciam et Macedoniam, eo trajicientes, imo et Helladem ac Peloponnesum incursent. Quare si tibi primum, deinde imperatori abs te persuaso conducere videbitur, ut Byzantii insularumque præfectum me declaretis, pecuniamque ex ærario, quantum volueritis, subministretis, ego addens de meo classem instruam, omnique diligentia et alacritate cum Barbaris decertabo. Puto autem navalem istam expeditionem mare obtinentem, Barbarosque coercentem, ne in insulas et continentem grassentur, cum Romanis non parum profuturam, tum ad animæ meæ salutem momentum præcipuum allaturam, si mihi argentum meum ad futura tanquam lytrum peccatorum impendenti, a Barbaris aut captivum abduci, aut interfici contigerit. Quando igitur ad commune Romanorum, et ad me seorsum, ad salutem animæ non parva ex hoc redundatura est utilitas, imperatorem et te rogo, uti hoc apud me beneficium ponere velitis. Magnus domesticus Apocauhum sibi et reipublicæ commoda petere judicans, assensit, et facturum spontedit, reque ad imperatorem relata, eum ad petitioni huic, veluti reipublicæ salutarî, obsequendum impellere institit. Imperator, num ex animo ista citraque dissimulationem dicat sciscitatur, audiensque non quasi aliud agentem, sed dedita opera dixisse, Equidem te impense miror, inquit, cum ad hujuscemodi conatus Apocauhum idoneum censuisti. Si enim arbitratus esse amicam tibi, hoc in eum collocare meritum voluisti, crede mihi, tute tibimet illudis. Tam enim ego tibi inimicus atque hostis, quam ille amicus. Si autem bellum ei contra Persas aggrediendum suades, amplius miror, undenam tu persuasus idem mihi persuadere nitare. Nunquam hic homo, nunquam in omni vita sua militare aliquid facinus edidit, neque edet, sed tributorum publicæque pecuniæ et redituum coactiones procurationesque eum delectant; in quo munere quoniam consenuit, jure multam experientiam est adeptus. Hæc autem negotia et prælia maritima virum quaerunt, maxime, qui militiam a puero toleraverit, claraque fortitudinis et bellicæ exercitationis documenta sæpe dederit. Tum ille, se quoque haud nescire, Apocauhum quandiu adhuc vixerit, in nullo opere militari versatum, 327 neque ullum vel generosi animi vel usus bellici specimen prodidisse. Quocirca non se auctorem esse, ut tanquam accommodato duci bellum Persicum mandetur, sed cum videat Persas pedestri equestrique pugna valere plurimum, quibus dux beneperitus opponi debeat, navali autem conflictu eodem propter insolentiam timidissimos, facileque a quovis obvio superari: ad hæc. in Romanis triremibus fore navalis et terrestris prælii scientissimos, quos ille magistros capere poterit, ideo se existimasse, ejus ad res præclaras impetum retum i non oportere, et ut nava-

lis exercitus imperator fiat, rogatum veniss. Forsitan enim ardorem ejus timiditatem pristinam et inscitiam compensaturum, et alicui rei agendæ aptum atque utilem redditurum. Rursum imperator, Quia te ad triremium præfecturam Apocaucho mandandam mire propensum cerno, plura non dicam; tu quod deliberatum habes, facias licet. Utinam falsus vates reperiar. Post colloquium istuc, ubi certum fuit, Apocaucho Byzantii insularumque præfecturam cum earum vectigalibus committere, instrumentum imperatoris nomine confectum est, quo ille classis contra Persas ductor designabatur, et de ærario centum aureorum millia sumere jubebatur, ut hinc et ex propriis, quod pollicebatur, triremes compararet, ac mercenariis militibus de victu provideret. His litteris acceptis, et præfecturam consecutus, Byzantium venit, nec eas in conventu legendas exhibuit, ut omnes nossent, classem imperatoris erga illos benevolentis ac sollicitudinis opus esse, sumptumque de imperatoris pecunia suppeditari, quo proinde illum vulgus admurmurationibus et laudibus prosequeretur, sed eas quidem occultavit. Ipse cum a quæstoribus clam pecuniam acciperet, domo sua manifeste aliam petebat, et triremes instruebat, ac popularem auram captabat, magnopereque celebrabatur ab omnibus, quod nec pecuniis suis, nec laboribus adjuvandæ reipublicæ causa parceret. Contra imperatorem autem, ut erat consentaneum, apud plebem querelæ murmuraque excitabantur, ut qui subjectorum commoda nullo loco haberet. Apocauchus instructis triremibus insulas usque Chium circumnavigans, cum in novem Persicas naves incidisset, iis cum ipsis vectoribus potitus, Byzantium relegit. Imperator, ut ejus in litteris supprimendis nequitiam, et quomodo in vulgum voces sparsisset, non imperatoris, **328** sed suam esse pecuniam, quæ in triremes impenderetur, rescivit, in hominem excandescens, magnum domesticum, ut ejus perpetuum factorem his verbis compellat: Sentin' quid Apocauchus struat? Ego vero, tametsi frequens quod erat mearum partium volui, abs te impeditus omisi. Nunc mihi ad ea quæ e republica fore judico facienda, nihil erit impedimento. Hæc ille irarum plenus. Domesticus sibi conscius ut auctori hujus tragædiæ (ipse namque imperatore nolente præfectura illum auxerat), cum silentio discessit. Imperator usque ad vernam tempestatem Thessalonicæ moratus, inde Didymotichum et paulo post Byzantium se contulit, ubi cum haud diu mansisset, rursum in Thraciam erat egressurus, ut antiquam urbem jam eversam, alicubi muris usque hodie adhuc integris (cujus Arcadium Theodosii magni filium conditorem ferunt, a quo et nomen invenit, Arcadiapolis dicta) reedificaret, loci natura delectatus videlicet. Erat siquidem imperator etiam ædificationum percupidus, paratusque non necessitatis modo, sed et voluptatis causa in ædificia sumptus impendere. Certè prope

A δειξίν τινα παρέσχετο οὐδεμίαν, οὔτε τόλμης, οὔτε ἐμπειρίας. Ὅθεν οὐδὲ οἷα ἀξιώχρῳ πρὸς στρατηγίας τὸν κατὰ Περωῶν πόλεμον αὐτῷ ἐγχειρίζειν παραινέει· ἀλλ' εἰδῶς μάλιστα τοὺς Πέρσας πεζομαχίας μὲν καὶ ἱππομαχίας ἐμπειροτάτους, καὶ δεινοῦ δεομένου τοῦ ἀντιστησομένου στρατηγοῦ, ἐν ναυμαχίαις δὲ ἀτολμοτάτους δι' ἀπειρίαν, καὶ βραδύς τῷ προστυχόντι παντὶ ἡττᾶσθαι· ἄλλως τε καὶ τριήρεις ταῖς ἡμετέραις πολλοὺς παρεσομένους ἐμπειροτάτους καὶ ναυμαχιῶν καὶ πεζομαχιῶν, οἷς χρήσεται παρακοιμώμενος διδασκάλοις πρὸς τὸν πόλεμον, αὐτὸς τε ᾤθηθην μὴ δεῖν ἀμβλύνειν τὴν προθυμίαν αὐτοῦ τὴν περὶ τὰ καλὰ· καὶ σοῦ ἤκω δεησόμενος τὴν στρατηγίαν ἐπιτρέπειν. Ἴσως γὰρ ἢ προθυμία τῇ ἀτολίᾳ καὶ ἀπειρίᾳ ἀντιβρότος ὄφθεται, χρήσιμον πρὸς τι τῶν δεόντων ἀποδείξει. B Πρὸς ταῦτα ὁ βασιλεὺς, Ὅρῳ μὲν σε, εἶπε, μάλιστα προθυμούμενον Ἀποκαύχῳ τῶν τριήρων ἐγχειρίζειν τὴν ἀρχήν. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ πολὺν περὶ αὐτοῦ βούλομαι ποιέσθαι λόγον· ἀλλ' ὁ προσελθὼν πράττε· εὐχομαι δὲ μὴ κἂν τοῖς τοιοῦτοις αὐτὸς φανεῖσθαι ἀληθεύων. Ταῦτα πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν διελεγμένων ἐπεὶ ἐδέδοκτο παρακοιμωμένῳ Βυζαντίου καὶ τῶν νήσων ἐπιτρέπειν τὴν ἀρχὴν ἅμα τοῖς ἐκ τούτων ἐτησίοις φόροις, γράμματα ἐγράψετο βασιλικά, ἄρχοντα ἀποδεικνύοντα παρακοιμώμενον τοῦ ἀτόλου τοῦ κατὰ Περωῶν· καὶ ἀπὸ τῶν δημοσίων κλεῖοντα λαμβάνειν χρυσίῳ μυριάδας δέκα ὥστε ἔχειν ἐκ τε τούτων καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὡς ὑπέσχετο, τριήρεις τε παρασκευάζειν, καὶ τὸ μισθοφορικῶν τρέφειν ἐν ταύταις. C Ἐπεὶ δὲ τὰ τε γράμματα εἰλήφει καὶ τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσθη, πρὸς Βυζάντιον ἐλθὼν, τὰ μὲν βασιλικά γράμματα οὐ παρέσχετο ἀναγιγνώσκασθαι ἐπ' ἐκκλησίας, ὡς ἂν εἶδειεν πάντες ὡς τῆς περὶ αὐτοὺς εὐνοίας εἴη καὶ κηδεμονίας βασιλέως ὁ στόλος ἔργον, ἐκ τε τῶν βασιλικῶν χρημάτων ἢ δαπάνη, ἵνα καὶ ἡ εὐφημία τῶν πολλῶν καὶ ὁ ἔπαινος πρὸς βασιλέα ἦ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀφανέως παρεδίδου· αὐτὸς δὲ τὰ μὲν βασιλικά χρήματα παρὰ τῶν τὰ δημοσία πρᾶττόντων λαμβάνων κρύφα, οἰκοθεῖν δὲ ἀναφροντῶν μεταπεμπόμενος, ἐπλήρου τὰς τριήρεις. Ἐξ ὧν αὐτὸς μὲν ἐθηρᾶτο τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ κτήθους· καὶ πολὺς ἦν ἀδόμενος παρὰ πᾶσιν ὡς τῶν οἰκείων οὐ φειδόμενος οὔτε χρημάτων αὐτε πόνων ὑπὲρ τῶν κοινῇ λυσιτελοῦντων. Βασιλεῖ δὲ, ὥσπερ εἰκός, προσετρίβετο τὴν μέμφιν καὶ τὸν γογγυσμὸν τὸν παρὰ τῶν πολλῶν, ὡς τῶν λυσιτελοῦντων ὑπηκόοις μηδεμίαν ποιουμένην πρόνοιαν. Ὅμως δὲ πληρώσας τὰς τριήρεις περιέπλευσε τὰς νήσους μέχρι Χίου, καὶ ἐννεῖα ναυὰς Περσικαῖς περιτυχῶν ἐκράτησεν αὐτάνθρωπον, καὶ πάλιν ἀπέπλευσεν εἰς Βυζάντιον. Πυθόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ὅσα αὐτῷ περὶ τὰ βασιλικά γράμματα κακούργηθει, καὶ ὡς λόγου διαδοίη, μὴ βασιλέως, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων εἶναι τὴν δαπάνην τῶν τριήρων, ὀργῇ τε ἐφέρετο πρὸς αὐτὸν, καὶ πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον, ὡς ὑπὲρ ἐκείνου πράττοντα αἶψι, Ὅρᾶς, ἔφη, οἷα Ἀπόκαυχος τυσεύει; ἐγὼ δὲ καί τοι πολλάκις ὀρηθεῖς τὰ δεόντα

ποιεῖν, σοῦ κωλύοντος ἀπεσχόμεν. Νυνὶ δὲ μοι ἄ  
 δοκῶ μηδὲν ἐμποδῶν ἐξεσθαι ἃ αὐτὸς οἰομαι λυσιτε-  
 λεῖν ποιεῖν. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν ὀργι-  
 ζόμενος. Ὁ δ' ἐαυτῷ συνειδῶς μάλιστα αἰτίῳ τῶν  
 παρόντων ὄντι (αὐτὸς γὰρ παρέσχετο Ἄποκαύχ-  
 τήν ἀρχὴν βασιλείας ἀντιλέγοντος), σιωπῇ περῆλθε  
 μηδὲν ἀποκριθεὶς. Βασιλεὺς δὲ ἄχρι ἤρας ἀρχομένου  
 διατρίψας· ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἄρας ἐκείθεν ἦλθεν εἰς  
 Διδυμότειχον, καὶ μετὰ μικρὸν ἐγένετο ἐν Βυζαν-  
 τίῳ· ἐνδοατρίψας δὲ καὶ Βυζαντιοῖς χρόνον τινα,  
 οὐχὶ συχὸν, ἐμελλεν αὐθις εἰς Θράκην ἐξελθὼν  
 πάλιν παλαιὰν κατεσκαμμένην (ἣς φασιν Ἀρκάδιον  
 εἶναι οἰκιστὴν τὸν Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ἐξ οὗ καὶ  
 τὴν προσηγορίαν ἔλαχεν Ἀρκადίου προσαγορευο-  
 μένη πόλις) αὐθις ἀνοικοδομεῖν, ἔστιν οὐ καὶ ἄχρι  
 νῦν περιτωζομένων τῶν τειχῶν, ἀγασθεις τοῦ  
 τόπου τὴν εὐφύειαν· ἦν γὰρ καὶ περὶ τὰς οἰκοδομὰς  
 φιλότιμος· ὁ βασιλεὺς, οὐ μόνον χρείας ἔνεκα, ἀλλὰ  
 καὶ ψυχαγωγίας ὧν ἔτοιμος ἀναλοῦν. Περὶ μὲν γὰρ  
 Θεσσαλονίκην οὕτω πρότερον ὄν τὸ Γυναικίκαστρον  
 προσαγορευόμενον ἐτείχισε, καὶ πύργον ἐπιστήσας  
 μεγέθει τε μέγιστον καὶ καρτερώτατον ἀντισχεῖν  
 πρὸς πολεμίων μηχανάς· ὅθεν ἔλαχε καὶ τὴν προ-  
 σσηγορίαν, ὡς καὶ γυναικείας οὐσης φρουρᾶς,  
 κρείττων ἐσόμενος παντοίας πολεμίων προσβολῆς. Καὶ περὶ  
 Φεράς ἕτερον Σιδηρόκαστρον, καὶ αὐτὸ  
 διὰ τῶν τειχῶν τὸ εὐπαγὲς καὶ λίαν ὄχυρὸν ὠνομασμένον.  
 Ἀμφίπολιν δὲ τὴν ἐν Στρυμμόνι πόλιν  
 Ἑλληνίδα παλαιὰν ἐκ πολλῶν ἐτῶν κατεσκαμμένην αὐθις  
 ἐτείχισεν ὁ βασιλεὺς. Καὶ συνψύκισεν ἐκ τῶν  
 πέριξ πόλεων πέμψας ἀποικίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ  
 Θράκην παρόλιον ἑτέραν πόλιν κατεσκαμμέ-  
 νην καὶ αὐτήν, ἣς φασιν Ἀναστάσιον βασιλέα Ῥωμαίων  
 οἰκιστὴν καὶ ἐξ ἐκείνου προσαγορευομένην,  
 ἀνέστησεν αὐθις, οὐ πᾶσαν, ἀλλ' ὅσον μάλιστα ἐνῆν  
 ἀπολαδῶν, καὶ Περιθεωρίων προσηγόρευσεν· ἕτερον  
 δὲ φρούριον ἐδείματο, οὐ πολλὸν ἀφεστηκὸς θαλάσσης,  
 διπτόταμον προσαγορευθέν· ἃ δὴ πάντα οὐ μάλλον  
 φιλοτιμίας ἢ ἀσφαλείας τῶν χωρίων ἔνεκα ἐν οἷς  
 ἐκτίσθησαν, ἐτείχισεν ὁ βασιλεὺς. Ἀρκαδιοῦ πόλιν  
 δὲ διὰ τὰς ἐκ τῶν Σκυθῶν ἐφόδους ἀναγκαίαν οὖσαν,  
 ἀνοικοδομησαὶ ἠβουλήθη πολυτελῶς, καὶ οἰκῆτορας  
 ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἐγκαθιδρῦσαι, ἰεῦδαίμονά τε καὶ  
 ὀλβίαν ἀποδείξαι, καὶ τῶν κατὰ τὴν Θράκην  
 ἄλλων πόλεων ὑπερέχουσαν πολλῶ μετὰ τὴν  
 μεγάλην πόλιν.

### 329 CAPUT XXXIX.

*De Barlaamo monacho Latino, quomodo turbas in ecclesia Constantinopolitana exorsus sit. Laus Gregorii Palamæ, et duorum ejus fratrum, propter monachismum. Monetur Barlaamus, ut genus vitæ τῶν ἡσυχαστῶν lacerare conviciis desinat. De lumine, quod sanctos circumfulsit. Divinum et increatum lumen videri posse oculis corporeis. De lumine in monte Thabor, quod Barlaamus increatum negat.*

Συμβάσης δὲ τινος ταραχῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν, C  
 περιμένειν ὥστε τὰς προφάσεις τῆς ταρχῆς ποιῆσαι  
 ἐκποδῶν, ἐτελεύτησε μετὰ μικρὸν, μηδὲν ὧν ἐσχέ-  
 πτετο εἰς ἔργον ἀγαθῶν. Μοναχὸς γὰρ τις ὀρμώμενος  
 εἰς Καλαβρίας τοῖς Λατίνων ἦθεσι καὶ νόμοις ἐντρα-  
 φεῖς ὄνομα Βαρλαάμ, ἄλλως δὲ νοῆσαι τε ὀξύς καὶ  
 τὰ νοηθέντα ἐξηγήσασθαι ἰκανώτατος, καὶ τὰ Εὐκλεί-  
 δου καὶ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος ἐκμελετήσας,  
 καὶ διαδόχτος περὶ ταῦτα ὧν, ἐπὶ κακῷ τῇ Ῥω-

#### Jacobi Pontani notæ.

(72) Meminit hujus monachi et Gregoras, lib. x, et similia nostris scribit, quamvis brevius. De eodem, lib. II. De magnitud. Romanæ Ecclesiæ, hunc in modum Stapletonus: Nihilominus sub proximo imperatore Andronico juniore, cum missis a Benedicto XII Constantinopolim legatis pro Ecclesiarum unione, omnem collationem ac disputationem Græci pertinaciter recusarent, unus Barlaam monachus Calaber Constantinopolim profectus, hæresin hanc Græcicam tribus totis annis publice exagitavit, ne-

Thessalonicam a fundamentis Gynæcoastrum ap-  
 pellatum construxit, et turrim magnitudine maxima,  
 atque ad hostium machinas excipiendas validis-  
 simam imposuit; unde et nomen sortita est, quia  
 quamvis a feminis defensa, quemvis hostium im-  
 petum elusura sit. Juxta Pheras Siderocastrum  
 excitavit, et ipsum ob murorum soliditatem egre-  
 giam sic nominatum. Amphipolim autem ad Stry-  
 monem fluvium, urbem Græcam et vetustam,  
 multis abhinc annis dirutam instauravit, et ex  
 urbibus finitimis coloniam eo deduxit. Quin et aliam  
 Thraciæ maritimam urbem ab Anastasio impera-  
 tore, ut fama est, conditam et ab eo dictam, tum  
 autem destructam restituit: non totam illam quid-  
 dem, sed quantum potuit, mœnibus complexus, et  
 Peritheorium indigilavit. Præterea haud procul a  
 mari castellum Dipotamum ædificavit. Atque hæc  
 omnia non gloriæ causa magis, quam ut loca, in  
 quibus ea construebat, secura ac tuta redderet,  
 Arcadiopolim vero, Scytharum incursionibus pro-  
 hibendis necessariam, majoribus impendiis instau-  
 rare, et nobilibus incolis ibidem collocatis, felicem  
 ac beatam, et inter civitates Thraciæ secundum  
 magnam illam urbem longe principem efficere voluit.  
 Cæterum quibusdam turbis in Ecclesia excitatis,  
 paulo post, dum earum occasiones amputandi com-  
 moditatem expectat, vita excedit, infectis omnibus  
 quæ fuerat meditat. Monachus enim quidam e  
 Calabria profectus, Latinorum moribus et legibus  
 educatus, nomine Barlaamus (72), acutus alioqui et  
 perspicax, et ad intelligentiam explicandam diser-  
 tissimus, insuper in Euclide, Aristotele, Platone  
 volutatus, et ob id illustri fama, ad calamitatem  
 mine resistente, donec Palamam quemdam Græci illi  
 opponerent: quem cum ex scriptis ejus hæreticum  
 hominem esse in publico consensu, cui et imperator  
 interfuit, probare vellet, ab omnibus explosus, audiri  
 non potuit. Hactenus ille. Quod autem ita laudatur  
 Palamas, et vituperatur Barlaamus, ignoscendum  
 est, juxta illud, Doribus Dorice loqui fas est. Præ-  
 terea non Constantinopolim, sed Thessalonicam  
 primum venisse Barlaamum ex nostro liquet.

Romani imperii, Thessalonicam advenit; multis enim magnisque seditionibus Ecclesiam pacatam implevit. Qui cum se Latinorum dogmata profligaturum simulasset, libellis adversum illos compositis, conclusione rationum demonstrabat, eos in religionis doctrina hallucinari ac labi, nostrisque gaudebat institutis et legibus, et a se Latinorum caeremonias atque dogmata ex animo damnari aperitissima dabat indicia, ut apparebat. Ob hanc igitur sacram, et illam aliam civilem eruditionem imperator honore et amore eum dignabatur, et magnus quoque domesticus curabat et diligebat; nec illi quidquam ad felicitatem deerat. Hic ergo Barlaamus sive statim a principio ea opinione imbutus, sive postea immutatus, vel, ut dicam rectius, a communi Christianorum hoste instinctus, occasionem quamdam affectans, qua nostra quasi per comcediam traduceret, et bellum nobiscum apertum gereret, velut discendi causa ad quemdam ex iis qui dicuntur quiescentes [sive solitarii], mente ac ratione plane vacuum, paulumque a bruto differentem, neque idiotæ saltem instar prudentem accessit, seque ab ipso institui, et modum vitæ solitariæ, ac præcepta obedientiæ ab illo discere velle simulavit. Quem precibus vicit, paucosque apud eum dies mansit. Posthæc ab imperito illo contentit, ut se genus illud vitæ doceret, et quomodo ipse quoque vel ipso illo die inter solitarios referri posset. Qui dolum haud olfaciens, et nimia levitate elatus, cum alia hominem improbissimum ipse C stultus docuit, tum 330 quo pacto paulatim proficiscens solitarii, et tranquille precationibus intenti, exultatione animi et divina quadam inexplicabilique voluptate perfundantur, et oculis corporeis lumen se circumfulgens aspiciant. Barlaamus et alioqui hominem valde indoctum amentemque judicare, et lumen audiens cerni oculis corporeis, non sibi temperare, quin communiter solitarios insectaretur, eos impostores, mendaces, Massalianos (73) et Omphalopsychos (74), germanorumque Ecclesiæ dogmatum corruptores, et similibus vocabulis appellans, palamque testificans, omnes ab eorum consuetudine refugere debere, qui seducerent et seducerentur: quos oportebat virtute perfectos et doctrinæ religionis peritissimos esse, utpote quibus cæteri mortales, propter eam quam præ se ferrent pietatem, animas suas credidissent.

## Jacobi Pontani notæ.

(73) Massaliani, seu Messaliani sub Valent. imperatore et Damaso pontifice nati, circiter annum Domini 380 a quibusdam dicti Euchitæ, id est, orantes, a nonnullis Enthusiastæ, id est, numine afflati, dæmone videlicet. Negabant animos creari a Deo. Nullam baptismi virtutem tribuebant. Eucharistiam docebant nec prodesse homini, nec obesse. Laborum manuum ut malum aversabantur. Somno indulgebant, et somnia sua prophetiæ appellabant. Vide Theodoretum, lib. iv, cap. 11, *Historiæ ecclesiasticæ*; Nicephorum lib. ii, cap. 14; Cedrenum, in Constantino; Augustinum, lib. *De hæres.*, cap. 57.

μαίων ἐπεδήμησε βασιλείᾳ· πολλῶν γὰρ ἐνέπλησε καὶ μεγάλων στάσεων εἰρήνην ἀγούσαν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἵποκρινόμενος γὰρ τὰ Λατίνων ἀποσεισθαι, λόγους τε συνεγράφετο κατ' αὐτῶν, καὶ ἀπεδείκνυε λογικῶς περὶ τὴν πίστιν σφαλλομένους, καὶ τοῖς ἡμετέροις ἔχαίρειν ἦθεσι καὶ νόμοις· καὶ ὄλιως σαφείς ἐδόκει παρέχσθαι τὰς ἀποδείξεις· τοῦ κατεγνωκένας τὰ Λατίνων ἀληθῶς. Διὰ ταῦτά τε οὖν καὶ τὴν ἄλλην σοφίαν τῆς τε παρὰ βασιλείῳς ἀπέλαυεν εὐμενείας καὶ τιμῆς, καὶ παρὰ μεγάλου δομestίκου οὐδὲν ἤττον ἠγαπάτο καὶ προνοίας ἤξουτο, καὶ οὐδὲν ἐνέδει αὐτῷ τοῦ μὴ ἐν εὐπραγίαις εἶναι. Οὗτος δὲ ὁ Βαρλαάμ εἶτε καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ὁμοίαν γνώμην ἔχων, εἶτε ὑστερον μεταβαλὼν, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Χριστιανῶν πληρώματος πολεμίου ἐναγόμενος, πρόφασιν τινα ζητῶν ἐξ ἧς τὰ ἡμέτερα διακωμῶδησει καὶ πρὸς πόλεμον χωρήσει φανερώς ὡς δὴ μαθητιῶν τινα προσῆλθε τῶν ἡσυχάζοντων, λόγου τε ἀπεστερημένῳ παντὲ ὡς, καὶ ὀλίγον διαφέροντι ἀλόγων, καὶ οὐδὲ φρονήσεως γοῦν μετεσχηκῶτι προποσίσης ἰδιώτη· καὶ ὑπεκρίνετο βούλεσθαι μαθητεῦσαι παρ' αὐτῷ, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἡσυχίας ἐκδιδάσκεισθαι, καὶ τοὺς νόμους τῆς ὑποταγῆς. Ἐπισείε τε δεηθείς, καὶ διέτριψε παρ' αὐτῷ ἡμέρας οὐ πολλὰς. Καὶ μετὰ ταῦτα τοῦ ἀμαθοῦς ἐκείνου ἐβείτο διδάσκειν περὶ ἡσυχίας· καὶ ὅτι τρόπων καὶ αὐτὸς ἐν ἡσυχασταῖς αὐθημερὶν τελείειεν ὑποθέσθαι. Ὁ δὲ τὸν τε δόλον μὴ συνιδῶν, ὑπὸ τῆς ἄγαν κουφότητος ἐπαρθείς, ἄλλα τε ἐδίδασκε τὸν πονηρότατον ὁ ἀνόητος, καὶ ὡς προκόπτοντες κατὰ μικρὸν οἱ ἡσυχάζοντες, καὶ προσευχόμενοι ἀθορύβως, ἀγαλλιάσιν τίς τινα καὶ ἀρρήτων ἔδονην καὶ θεῖαν ἐπιδέχονται ἐν τῇ ψυχῇ· καὶ φῶς ἠρώσει τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ἀστράπτειν περὶ αὐτοῦς. Ἐπὶ μὲν οὖν τοῖς ἔλλοις, πολλὴν κατεγίνωσκεν ὁ Βαρλαάμ ἀνοίαν τοῦ ἀνδρός καὶ ἀμαθίαν· φῶς δὲ ἀκούσας ἐρώμενον ὀφθαλμοῖς σωματικοῖς, οὐκέτι οὐδὲ ἤρεμειν ἠνέσεχο, ἀλλὰ κοινὴν ἐποιεῖτο τῶν ἡσυχάζοντων καταδρομὴν, ἀπατεῶνας καλῶν καὶ ψευδομένους καὶ Μασσαλιανούς καὶ Ὀμφαλοψύχους, καὶ τὰ ὀρθὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα διαστρέφοντας, καὶ εἰ τι ἕτερον τοιοῦτον· καὶ διεμαρτύρετο αὐτῶν φανδὸν ὡς δεῖ πάντα ὄντινα οὖν ἀπέχσθαι ἀντῶν πλανώντων τε καὶ πλανωμένων, οὓς ἔδει τὴν τε ἀρετὴν τελείους εἶναι, καὶ περὶ τὰ δόγματα μάλιστα ἀσφαλεῖς, ὡς τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχὰς αὐτοῖς διὰ τὴν δοκοῦσαν εὐλάβειαν ἐμπιστευόντων. Ταῦτα δὲ

(74) Existimat Greterus noster Barlaamum vocasse hos monachos ὀμφαλοψύχους, ad verbum, *umbilicanimos*, quia eos ut ventri deditos notare ac perstringere voluit, quasi animam in ventre ferentes, eo modo, quo olim Tertullianus ad Montanum transgressus, orthodoxos appellare solebat psychicos, animales, voluptuarios, etc. ut ὀμφαλόψυχοι sint gastrimargi: seu, ut Apostolus Cretenses vocat, γαστέρες; σπυγαί, ventres pigri. Et Nicephorus Gregoras Barlaami partibus postea studens, in eisdem monachos; ut crapulæ et violentiæ deditos, acerbe invectus est, ut libro quarto Cantacuzenus scribit.

εὐ λόγοις μόνον διεθρύλλει κοινῶς κατὰ τῆς ἡσυ-  
 χίας ὡς αἰτίου τῆς πλάνης γινομένης, ἀλλὰ καὶ  
 συνεγράφετο, ἵνα ἐς αἰὲ ἀνάγραπτος ἢ ὑβρί; εἴη.  
 Ταῦτα δὲ ἐπράττετο ἐν Θεσσαλονικῇ ἐν οἷς καιροῖς  
 καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ Ἀκαρνανίαν ἀπεδήμει. Ἐν  
 ταύτῃ δὲ ἄλλοι τε παρήσαν ἡσυχαζόντες πολλοί, οἱ  
 δαινὰ ἐποιούοντο τὰ Βαριλάμ διαθρυλλούμενα, καὶ  
 μάλιστα Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὃς καὶ ὕστερον εἰς  
 ἀρχιερέας ἐτέλεσε Θεσσαλονικῆς· ἐς ἐξ Ἀσίας ὧν  
 τὸ γένος, καὶ βασιλεῖσι αὐταῖς ἐντετραμμένος, ἅμα  
 ἑσὶν ἐτέροις ἀδελφοῖς, ἐπὶ πάνυ παιδικῇ τῇ  
 ἡλικίᾳ, κτῆσιν καὶ γονέας καὶ τὴν ἄλλην περιφά-  
 νειαν τοῦ βίου, καὶ τὰς ἐκ βασιλέως τιμὰς, ὡς ὀλί-  
 γου ἢ οὐδενὸς ἐκλιπόντες· Ἄξια, Χριστῷ εἰλοντο  
 μόνῳ ἀκολουθεῖν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν λαμπρότητα  
 ἐπιζητεῖν· καὶ Ναζαριῶται τῷ Θεῷ γεγεννημένοι,  
 τὴν πτωχείαν μᾶλλον εἰλοντο τὴν δι' αὐτὸν, καὶ  
 τὴν ἀκτησίαν καὶ τὴν δουλείαν. Καὶ πρὸς Ἄθω τῷ  
 ἱερῷ γενόμενοι ὄρει (ὅπερ οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι πό-  
 λιν προσειπῶν οὐράνιον) ἐκδεδώκασιν ἑαυτοὺς ὑπο-  
 ταγῇ πατρὸς πνευματικῆ· οὐ δὴ τὸν πνευματικὸν  
 ἀγωνιζομένων δίτυλον, καὶ θεόντων τὸν περὶ ψυχῆς,  
 ὁ τελευταῖος· ἐξέλιπε τῶν ἀδελφῶν πρῶτος· χωρήσας  
 πρὸς τὰ βραβεῖα τῆς ἀνω κλήσεως· καὶ μετ' ἐκεῖ-  
 νον ὁ διδάσκαλος ὀλίγω ὕστερον ἀπηλλάττετο τῶν  
 δεσμῶν τοῦ γέωδους τούτου καὶ ταπεινοῦ σαρκίου,  
 καὶ πρὸς ὃν ἐπόθησε μετέβαιεν ἐξ ἀρχῆς. Γρηγο-  
 ρίῳ δὲ καὶ τ' ἀδελφῶν ἐκ πατρὸς καταλειψθεῖσιν  
 ὄρφανοῖς, οὐκ ἐδόκει δεῖν εἶτι πισταῦεν τῇ ἡλικίᾳ·  
 ἀλλ' ἐτέρῳ φέροντες ὑπέταξαν πατρὶ πνευματικῷ·  
 ὑπ' ᾧ ὑπὲρ ὀκτώ τελέσαντες ἔτη, ἐπεὶ κάκεινος  
 τῶν τῆδε ἀπηλλάττετο, πρὸς τῇ κατὰ Βέβροϊαν  
 Σκήτη φροντιστήριον οἰκοδομήσας ὁ Γρηγόριος,  
 καὶ κατακλείσας ἑαυτὸν, πᾶσάν τε ἀποθέμενος  
 φροντίδα γῆνιν, ἑαυτῷ δὲ μόνῳ καὶ Θεῷ προ-  
 σολοεσχῶν, δέκα διετέλεσαν ἔτη, πολλὰ τὴν σάρκα  
 παιδαγωγήσας καὶ ὑποτάξας τῷ πνεύματι· ὡς ἐκ  
 τῆς συντονωτάτης καὶ ἄγαν ἀνευδότου ἀσκήσεως,  
 καὶ τοῦ σπηλαίου τῆς πρὸς ψύχος ἀσυμετρίας,  
 νόσῳ δεινῇ περιπεσόντα, οὐ μακρὰν γενέσθαι τοῦ  
 ἀποθανεῖν οὐ μετὰ τὰ δέκα ἔτη ἀποστάς τῶν ἐκεῖ-  
 σε διακριτικῶν Πατέρων κελυσάντων, οἷς οὐκ ἐξῆν

Α Atque hæc non verbis tantum publice contra sta-  
 tum solitarium, ut causam erroris disseminabat,  
 sed in litteras quoque redigebat, ut ex-tarent sem-  
 per ejus contumeliæ. Hæc Thessalonicæ acta sunt,  
 quo tempore imperator in Acarnaniam abierat. Ibi  
 cum multi solitarii versarentur, qui jactatos a  
 Barlaamo sermones ferebant graviter, tum præser-  
 tim Gregorius Palamas, qui postea archiepiscopus  
 Thessalonicensis renuntiatus est, genere Asiaticus,  
 et in aula imperatoria educatus. Hic et duo fratres  
 ejus, ætate admodum puerili possessiones, parentes,  
 et quidquid est in hominum vita conspicuum et  
 admirabile, et honores ab imperatore promissos,  
 ut parvi aut nullius momenti reliquerant, Chri-  
 stumque solum æqui, et quæ in cœlis est claritatem  
 expetere instituerant : ac Nazaræi Christo facti (75),  
 paupertatem magis possessionumque inopiam, et  
 subjectionem illius causa elegerant. Atque apud  
 Atho sanctum montem degentes (quem qui cœlestem  
 civitatem appellavit, non erraverit) Patris ibidem  
 spiritualis arbitrio, seu obedientiæ se consecravit.  
 Ubi nimirum in spiritali circo illis certantibus, et  
 cursum pro animæ salute currentibus, minimus  
 natu primus decessit, ad bravium supernæ voca-  
 tionis profectus. Non diu post illum magister vin-  
 culis terrenæ hujus et abjectæ carunculæ exsolutus,  
 ad eum quem ab initio concupierat, evolavit. Gre-  
 gorio autem et fratri, quasi orphanis a patre reli-  
 ctis, visum est, non oportere jam ætati credere;  
 quare alteri patri spiritali se subdunt, sub quo  
 octo annis transactis, postquam et ille ab his rebus  
 moriens recessit, apud Sceten Berrhœæ ædificato  
**331** monasterio se Gregorius includit, omnique  
 labentium ac pereuntium cura deposita, secum  
 solo et cum Deo colloquens, decennium ibi traduci-  
 cit, studens vehementer frangere appetitiones suas,  
 et spiritui eas subjicere, adeo ut ex assiduissima  
 asperrimaque pietatis exercitationum usurpatio-  
 ne (76), et speluncæ frigore, in difficilem morbum  
 delapsus, non procul ab interitu abesset. Inde cum  
 post annum decimum, auctoritate Patrum illic  
 discretorum (quorum optimis consiliis refragari

#### Jacobi Pontani notæ.

(75) Monasticum habitum supra indumentum  
 Nazaræorum appellavit, et nunc monachos Naza-  
 ræos nominat, propter similitudinem vitæ morum-  
 que. Lex autem Nazaræorum hæc est, *Numero-  
 rum cap. iv : Vir sive mulier, cum fecerint votum,  
 ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare,  
 a vino, et omni quod inebriare potest, se abstinerebunt.  
 Acetum ex vino et ex alia qualibet potione, et quid-  
 quid de uva exprimitur, non bibent; uvas recentes  
 siccasque non comedent cunctis diebus, quibus ex voto  
 Domino consecrantur. Quidquid ex vinea esse potest,  
 ab uva passa usque ad acinum, non comedent. Omni  
 tempore separationis suæ novacula non transibit per  
 caput ejus, usque ad completum diem quo Domino  
 consecratur. Sanctus erit crescente cæsarie capitis  
 ejus, etc.* Nazaræi fuerunt Samson, ut scriptum est  
*Judicum cap. xiii*, et Rechabab filii Jonadab, ne-  
 potes Rechab, *Jeremiæ cap. liii*. Bene autem hoc  
 illis nomen imponitur; Nazaræus enim sonat La-  
 tine *separatus, sanctificatus*; et tales Domino sepa-

D rantur sanctificanturque.

(76) Apud sacros auctores ἀσκητὴν est vitam  
 sanctam ac religiosam profiteri. Unde ἀσκησις  
 vel ἀσκητικὸς βίος; pro pio ac Dei cultui dicato,  
 atque consecrato vitæ genere usurpatur: et ἀσκη-  
 τῆς appellari solet, qui pietatis colendæ studio  
 se totum mancipavit. At quamquam hujusmodi  
 vox plerumque iis duntaxat tribuatur, qui ad  
 monasticam vitam se contulerunt (unde etiam apud  
 Basilium regulæ illæ, quas monachis sanciebat,  
 τὰ ἀσκητικὰ inscribuntur), certum est tamen, eam  
 l. tius patere, atque ad eos omnes etiam pertinere,  
 qui, tametsi palam ac publice concepto voto mō-  
 nasticis legibus sese minime obstrinxerint, tamen  
 in mundo ita vivunt, atque si in monasterium con-  
 cessissent, atque abjectis omnibus voluptatibus,  
 ac vitæ hujusce curis, totos se ad pietatis cultum  
 et divinarum rerum meditationem conferunt. Bil-  
 lius, *Observat. sacrar. lib. i, cap. 40.*

nefās erat) discessisset, primum quidem diu in monasteriis apud Atho montem vixit, deinde curatione morbi urgente, Thessalonicam venit. Hic ergo aliique monachi Barlaamo sacræ quietis instituto insultanti, multisque conviciis illud cumulantem succensentes, quibusdam amicis ad illum pro legatis usi, rogabant, ut talia et sentire, et loqui adversus quiescentes (sive solitarios) desineret, et ne propter unius imperitiam omnes damnaret, quodque ad ipsum attineret, supremo ac perfectissimo vitæ genere homines privatum iret, dum quæ non essent mentiretur, et calumniis ut nescio quorum malorum originem oppugnaret, abstinendumque ab eo persuadere conaretur. Sed si quid audisset indecentius, inscitæ dicentis ascriberet: ipsam vitæ rationem sanctam et divinam duceret, et ei oblatrare desisteret. Si quid etiam adversus eandem affectu non bono a recto detortus conscripsisset, ut perditione dignum, flammis aboleret. Nec enim esse fas, nec secundum rationem, quempiam geometrica, astronomica, et numerorum proportionem volentem percipere, nedum ad indoctissimum, sed ad doctissimum ventitare, in vera autem philosophia et cognitione rerum cœlestium profanum ac non initiatum magistrum adhibere. Oportuisse enim illum ut philosophum, et intelligentia præstantem multis, siquidem talia discere cupiebat, aut prius quæsisse a Deo hujusmodi gratia dignatum (non enim humano intellectu studiove ista acquiruntur) et sincero animo, atque ab omni malignitate vacuo accedere, et de quibus vellet, rogare doceri (qui utique divinarum rerum gnarus, et quantum quisque hujus disciplinæ caperet, haud nescius, juxta divinæ purgationis modulum non statim ab initio aures flaccidas tonitruo sonitu imbuisset, sed vitæ prius accuratatione, multaque scientia, **332** et omnium cogitationum terrenarum, ac rationi consentientium repugnantiumque depositione animum expurgare docuisset, et ita ad sacra vestibula hujus divinæ sapientiæ accedere, multa Deum, multa viros hac perfectione dignos habitos precantem, ut ad opus tam sublime, et humana facultate superius, adjumento sibi esse ne recusarent), aut postquam propter desidiam suam inconsulto ad proximum accessisset, auditum sermonem illius inscitæ tribuere: nec velut dedita opera, et tanquam insperatum lucrum ea verba arripere, arroganterque et projecte in sacram quietem invadere, et ea fruentes maledictis conscindere, impostores, mendaces, Massalianos nuncupare, ex eo quod audisset sanctos lumine circumfundi, plurium contumeliam ansa arrepta videlicet. Quanquam doctorem istum de aliis quidem merito forsitan, de hoc autem a nemine posse reprehendi. Nam et alios multos persecutionis temporibus pro Christo dimicantes, hoc divinum lumen convestisse (77), et sanctum Anto-

τὰ βελτίω συμβουλευοῦς: μὴ πειθεσθαι, πρῶτα μὲν ἐφ' ἱκανὸν ἐν τοῖς κατὰ τὴν Ἄθω διέτριψε φροντιστηρίοις. Ἐπειτα τῆς περὶ τὸ σῶμα νοσοκομίας ἐπιειγούσης, ἦλθεν εἰς Θεσσαλονίκην. Οὗτος δὴ ἅμα τοῖς ἄλλοις οὐ μετρίως δυσχερᾶντες κατὰ Βαρλαάμ τὰ τῆς ἱερᾶς ἡσυχίας ἐξορχουμένου, καὶ πολλὰς αὐτῆς καταχέοντος τὰς λοιδορίας, τισὶ τῶν φίλων πρὸς αὐτὸν χρησάμενοι πρεσβευταῖς, ἐδέοντο παύεσθαι τοῦ τοιαῦτα καὶ φρονεῖν, καὶ λέγειν κατὰ τῶν ἡσυχάζοντων· καὶ μὴ διὰ τὴν ἀπειρίαν ἐνὸς τὰ ἔτα πάντων καταψηφίζεσθαι, καὶ τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον, τοῦ ἀκροτάτου βίου καὶ τῆς τελεωτάτης πολιτείας τοῦ ἀνθρώπου ἀποστερεῖν τὰ οὐκ ὄντα καταψευδόμενον, καὶ ὡς κακῶν αἰτίαν διαβάλλοντα καὶ πειθόντα ἀπέχεσθαι αὐτῆς. Ἄλλ' εἰ μὲν τι καὶ πρὸς τὸ προσήκον ἤκουσται αὐτῷ, τῇ ἀπειρίᾳ τοῦ εἰπόντος προσλογίζεσθαι· αὐτὴν δὲ ἠγεῖσθαι θεῖόν τι χρῆμα καὶ ἱερὸν, καὶ τοῦ τε κατ' αὐτῆς παύεσθαι λέγειν. Ἄλλὰ καὶ εἰ τι συναρπασθεὶς συνέγραφε κατ' αὐτῆς, ὡς ἀπωλείας ἀξία παραδίδόναι πυρί. Οὐδὲ γὰρ ὄσιον, οὐδὲ ἄλλως νοῦν ἔχον, γεωμετρίαν μὲν καὶ ἀστρονομίαν, καὶ ἀριθμῶν ἀναλογίας βουλόμενόν τινα ἐκδιδάσκεισθαι μὴ τῷ ἀμαθεστάτῳ, ἀλλὰ τῷ δεινотάτῳ περὶ ταῦτα φοιτᾶν· τῆς δὲ ὄντως φιλοσοφίας, καὶ τῆς περὶ οὐρανίων πραγμάτων γνώσεως· τῷ περὶ ταῦτα ἀμυήτῳ χρῆσθαι διδασκάλῳ. Ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν ὄντα φιλόσοφον, καὶ τῶν πολλῶν ὑπερέχοντα συνέσει, εἴγε περὶ τοιούτων ἐδεῖτο μαθεῖν πραγμάτων, ἢ πρότερον διερευνησάμενον, τῷ παρὰ Θεῷ τῆς τοιαύτης χάριτος ἤξιωμένῳ (οὐ γὰρ δὴ ἀνθρωπίνῃ γε συνέσει ἢ σπουδῇ τὰ τοιαῦτα περιγίνεται) ἀδόλῳ γνώμῃ, καὶ πάσης ἀπηλλαγμένη κακουργίας προσελθεῖν, καὶ περὶ ὧν ἐβούλετο δεῖσθαι μαθεῖν (ἢ γὰρ ἂν ἐκεῖνος σοφὸς ὦν τὰ θεῖα καὶ μέτρα μαθημάτων ἐκάστῳ προσήκοντα εἰδὼς κατὰ τὴν τῆς καθάρσεως ἀναλογίαν, οὐκ ἂν ἐνεπίστευεον ἀκοῆ ἁθρᾶ βροντῆς· ἦχον ἐκ προοιμίων εἰθύς, ἀλλὰ βίου πρότερον ἀκριθεία καὶ πολλῇ φιλοσοφίᾳ, καὶ πασῶν γῆινων ἐννοιῶν εὐλόγων τε καὶ μὴ τοιούτων ἀποθέσει, τὴν ψυχὴν ἂν πρότερον ἐδίδαξεν ἐκκαθάσαι, καὶ οὕτω τῶν ἐρῶν προθύρων τῆς θείας ταυτησὶ σοφίας ἐπιβαίνειν δέομενον, καὶ Θεοῦ πολλὰ καὶ ἀνδρῶν τῶν τὰ τοιαῦτα δύνασθαι ἤξιωμένων συνάρασθαι πρὸς τὸ ἔργον οὕτως ὅν ὑψηλόν, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνον δύναμιν)· ἢ ἐπειδὴ γε διὰ βῆθυμίαν ἀπερισκέπτως τῷ προστυχόντι προσεχώρησε, τῇ ἐκείνου ἀμαθίᾳ προσλογίσασθαι τοὺς λόγους, ἀλλὰ μὴ ὡσπερ ἐξέπιτηδες ὡσπερ τινὸς ἔρμαίου λαβόμενον τῶν λόγων, αὐθαδῶς καὶ θρασέως κατ' αὐτῆς τῆς ἱερᾶς χωρῆσαι ἡσυχίας, καὶ τοῖς ἡσυχάζουσι πολλὰ προστρέψασθαι ὄνειδῃ, ἀπατεῶνας καλοῦντα, καὶ ψευδομένους καλοῦντα καὶ Μασσαλιανούς, ἐκ τοῦ φῶς περιστρέπτειν τοὺς ἁγίους ἀκηκοέναι τὰς ἀφορμὰς εἰληφῶτα τῶν πολλῶν λοιδοριῶν· καίτοι γε τῷ διδάξαντι, περὶ ἄλλων μὲν ἂν τις μέφοιτα

Jacobi Pontani notæ.

(77) Hoc ex historiis martyrum patet, in quibus persæ, e legas, eos ante iudicium tribunalia, et inter

manus carnificum cœlesti quodam splendore circumfusos fuisse: quo signo Deus suos esse testes

δικαίως, περι τούτου δὲ οὐδεὶς. Ἄλλους τε γὰρ περιήστραψε πολλοὺς τὸ θεῖον τοῦτο φῶς ἐν τοῖς τοῦ διωγμοῦ καιροῖς ἀγωνιζομένους ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ Ἀντώνιον τὸν θεῖον, οὐ πρὸς τυράννους, ἀλλὰ τοὺς δεινότερους τυράννων δαίμονας παρσταγαμένον, ὡς ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ συγγεγραμμένων ἔξεστι μαθεῖν, οὐ μὴν ἀλλ' εἰ δεῖ καὶ ταῦτα πάντα παραδραμόντας πρὸς τὸ πρῶτον παράδειγμα ἀναδραμεῖν, σαφῶς ἔξεσται τοῦ δυνατὸν εἶναι τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς θεῖον καὶ ἄκτιστον φῶς θεάσασθαι τὴν ἀπόδειξιν λαβεῖν. Παραλαθῶν γὰρ, φησὶν, ὁ Κύριος πρὸ τοῦ πάθους τοὺς προκρίτους τῶν μαθητῶν, καὶ ἀνελθῶν ἐπὶ Θαδῶρ, μεταμορφῶθαι ἐμπροσθεν αὐτῶν καὶ ἑλαμψῆ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος. Οὐ μὴ φέροντες τὴν λαμπρότητα ὄρᾶν οἱ μαθηταί, κατέπεσον ἐπὶ τὴν γῆν. Εἰ οὖν κάκεινοι, ἄνθρωποι τε ὄντες, καὶ ἔτι ἀτελέστερον διακείμενοι, τὸ περιαστρέψαν αὐτοὺς θεῖον καὶ ἄκτιστον φῶς ἔδυνήθησαν ἰδεῖν, τί θαυμαστὸν εἰ καὶ νῦν τοὺς ἄγιους φροῖημεν φῶς ὄρᾶν ἄνωθεν ἑλλαμπομένους ἐκ Θεοῦ; Ἀ ὁ δὲ σου καὶ δεόμεθα περὶ τῶν τοιούτων μήτε λέγειν, μήτε λογογραφεῖν, ὡς ὀλίγα ἢ οὐδὲν περὶ αὐτῶν εἶδῃτα· ἀλλὰ καὶ τὰ γεγραμμένα ἀφανίζουσιν, ὡς πολλοῖς αἰτία βλάβης παρεσόμενα οὐ τῆς τυχοῦσης. Τοιαῦτα μὲν Γρηγόριος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν διεπρεσβεῦοντο πρὸς Βαρλαάμ, οἰόμενοι τὴν παραίνεσιν αὐτῷ τὴν γλωσσαλίαν στήσειν. Τὸ δ' ἐναντίως ἢ αὐτοὶ ᾤθησαν ἀπέβη. Ὡς γὰρ τοὺς λόγους ὁ πρεσβεῦων διήκει πρὸς αὐτὸν, ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἡσυχίαν ἤγει· τὸ ἐν Θαδωρίῳ δὲ λάμψαν φῶς ἄκτιστον ἀκούσας, τῆς ἀτοπίας, ἀνεβόησε· καπνὸν γὰρ φερόντες, ἐμπεπτώκαμεν εἰς πῦρ· ἀκουε, οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου, ἡ γῆ· τὸ ἐν Θαδῶρ φῶς ἄκτιστον, καὶ πῖ· ἄλλο ἢ θεὸς καθ' ὑμᾶς; Οὐδὲν γὰρ ἄκτιστον ἔτι μὴ θεός· εἰ οὖν μήτε κτίσμα τὸ φῶς ἐκεῖνο, μήτε Θεοῦ οὐσία (θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε). τί λοιπὸν ἢ δυσὶ λατρεύειν θεοῖς, ἐνὶ μὲν τῷ πάντων δημιουργῷ, ὃν καὶ ἀόρατον πᾶς τις ἀνὴρ ὁμολογήσειε, δευτέρῳ δὲ τῷ καθ' ὑμᾶς ὀρωμένῳ ἄκτιστῷ τούτῳ φωτὶ; ἐγὼ δὲ οὔτε πρότερον οὐδ' ὕστερόν ποτε ἀνασχομένην ἀνὴρ ὁπισθοῦν τι διαφέρον τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἄκτιστον ἡγεῖσθαι. Ἐκ τούτων δὲ τῶν λόγων ὡσπερ ἀφετηρίας ὀρμηθεὶς, πολλὰ καὶ εἶπε καὶ συνεγράφατο κατὰ Γρηγορίου καὶ τῶν ἄλλων μοναχῶν, πρὸς τοῖς πρότερον καὶ διέβηεν ἐγκαλῶν. Οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνοι γε ἡμέλου τοῦ μὴ ἀντιλέγειν φανερώς καὶ διεφθαρμένα δόγματα εἰσάγοντα ἀποδεικνύουσι καὶ τοῖς θεοσόφοις; λόγοις ἐναντία. Βαρλαάμ δὲ οἰόμενος καὶ τῶν ἀρχαίων

<sup>1</sup> I Joan. iv, 12.

#### Jacobi Pontani notæ.

sibi que acceptos testari voluit. Verum illud divinum lumen, creatum quoddam lumen fuit, non divinitatis ipsius, ut inepte et indocte ratiocinantur isti Græculi; nam et quidam integros libros ea de re scripserunt.

(78) Post descriptam hujus sanctissimi viri pugnam cum dæmonibus, ita legitur in ejus Vita, cujus auctor est D. Athanasius: Non oblitus Jesus collectationis servi sui, eidem protector factus est. De-

niū non contra tyrannos, sed contra dæmonas(78) tyrannis horribiliores in acie stantem, id quod ex historia ejus vitæ pateat. Verum enimvero, si his omnibus præteritis ad primum exemplar recurrendum sit, posse fieri ut oculis corporeis quispiam divinum et increatum lumen contempletur, perspicue demonstrare licere. Evangelistam enim scribere, Dominum ante mortem suam principes discipulos assumpsisse: et cum ascendisset in montem Thabor, transfiguratum esse ante eos, resplendisseque faciem ejus sicut solem. Cujus fulgorem discipulos non sustinentes intueri, in terram cecidisse. Si igitur illi et homines, et adhuc imperfecti, circumfulgens ipsos divinum et increaturum lumen videre potuerunt, quid mirum si et nunc sanctos superne a Deo collustratos dicamus lumen cernere? Quocirca se illum oratum velle ut de his rebus et loquendo et scribendo supersedeat; quippe qui de iis pauca, aut nihil noverit, imo vero etiam scripta jam, ut multis non vulgariter nocitura, disperdat. Hæc Gregorius et socii Barlaamo per oratorem, cum spe, admonitionem hanc petulantiam ejus linguæ coercituram. Quod secus evenit. Ut enim legatus Patrum verba ei recensuit, ad cætera quidem se continuit, lucem autem in Thabor increatam audiens, O rem absurdam, **333** exclamat, fumum enim fugientes, in ignem incidimus. Audi, cælum, et auribus percipe, terra. Lux in Thabor increata; quid ergo illa aliud, nisi Deus secundum vos? Nihil enim increatum, nisi Deus. Si autem lumen illud neque res condita, neque Dei natura est, *Deum enim nemo vidit unquam*<sup>1</sup>, quid reliquum, nisi vos duobus diis servire, uni quidem omnium fabricatori, quem et inaspectabilem omnes confitemur; alteri vero ex sententia vestra sub aspectum cadenti, et increato lumini? Ego vero haud unquam, quidquid tandem sit, a divina essentia diversum ac discrepans, increatum arbitrabor. Ex his sermonibus, velut a carceribus effusus, contra Gregorium aliosque monachos multa verbo et scripto blateravit, præter cætera etiam dicebat, [id est, divinitatem duplicatam] ipsis crimini dans. At enim nec Patres se palam tueri parcebant, et ostendere, illum corruptam doctrinam et divina sapientia eruditus theologus contrariam introducere. Barlaamus autem iniquos etiam theologos doctrina et vi persuadendi se superaturum confisus, Byzantium navigat, Joanni per id tempus patriarchæ commentarios suos contra monachos tradit (79),

nique cum elevaret oculos, vidit desuper cælum aperiri, et diductis tenebris radium ad se lucis influere. Post ejus splendoris adventum, nec dæmonum aliquis apparuit, et corporis dolor extemplo deletus est.

(79) Gregoras, lib. x: Quare veritus Barlaam, ne monachorum manibus disacerperetur, pluribus jam et a monte Atho, et Thessalonice ac Byzantii accolis confluentibus (putabant enim ignominiam illam ad omnes æque pertinere) Constantinopolitanum pa-

et synodum adversus eosdem congregari instat, ut cum rectis dogmatis pugnantia illos sentire ac docere probaturus : in iquos verbosius invehens, de geminata deitate eos accusabat. Patriarchæ res visa minime negligenda ; quare monachos Thessalonica per litteras ad iudicium citat. Illi causam dicturi adsunt. In his Ecclesiæ tumultibus ac motibus imperator ab expeditione in Acarnaniam Byzantium redit, certiorque factus de Barlaami et monachorum controversiis, primum quidem silentium eis imponere studuit, utrosque hortatus, uti altercationibus modum facerent, inimicitiasque cum pristina concordia mutarent, neve per rixas sibi et aliis turbas concierent. Cum autem verba in ventum irent, et Barlaamus se docturum affirmaret, Gregorium cum monachis suis perverse sapere, et iudicium urgeret, Gregorius contra cum suis injuriam sibi fieri contenderet, velletque in iudicio crimina diluere, intelligens imperator contentionem citra probationes sedari non posse, synodo negotium commisit.

δοξάζοντας ἀποδείξειν Γρηγόριον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, καὶ ἐπέσπευδε τὴν δίκην, ὃ τε Γρηγόριος ἀδικεῖσθαι διατείνετο καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, καὶ ἤθελον ἐπὶ τῆς δίκης ἑαυτοὺς ἐγκλημάτων ἀπολύειν, συνδῶν καὶ ὁ βασιλεὺς ὡς ἐλέγχων χωρὶς οὐκ ἂν δύναται παύειν τὴν φιλονεικίαν, ἐπέτρεπε τὴν σύνοδον.

### 334 CAPUT XI.

*Synodus in Sophia templo. Causam prior agit Barlaamus. Respondet ei pro omnibus Palamas et lumen in Thabor quid fuerit, docet. Barlaamus magni domestici opem supplicat orat. Ejus prudens consilium. Oppositio Barlaami. Responsio domestici, qua motus ille, culpam suam confitetur in synodo. Datur amanter venia. Relabitur Barlaamus et in Italiam aufugiens, fit episcopus. De novis turbis quas Gregorius Acindynus Barlaami discipulus concitavit. Imperatoris morbus. Apocauclus magno domestico suadet imperii insignia sumere, sed rejicitur. Eundem et mater rejicit. Consilium domestici ad imperatricem, et mors imperatoris.*

Fit igitur in sacrosancto divinæ Sapientiæ templo synodus, imperatore cum Joanne patriarcha præsentibus, reliquis episcopis multisque proceribus et senatoribus assidentibus. Prior dicendi locus Barlaamo datus est. Ille siquidem Gregorium et monachos propter adulterina dogmata in iudicium vocaverat. Multa igitur præfatus, et causa, quæ illum huc impulsisset, narrata, deinde libellum de iis rebus a se conscriptum porrexit : quo toto ab ipsis perlecto, adjecit alia, quæ ad rem propositam accommodata sentiebat. Postremo monachos criminatus est, quod neque precatorem quam se celebrare dicerent, absque defectu et convenienter proferrent, sed egentem additamento aliquo, idque ipse adjiciebat, ut quod deesset suppleret ; sic enim aiebat. Post hæc monachis respondendi potestas facta. Qui cum Gregorio Palamæ hoc honoris detulissent (erat enim non in dicendo solum eximius, sed etiam theologicis litteris eruditissimus), is perspicue et firme probabat sententiam suam, non syllogismis et geometricis conclusionibus (neque enim poterat ex iis quæ sunt apud nos, demonstrare quæ supra nos), sed sanctorum et

θεολόγων σοφία λόγων καὶ πειθοῖ κρατῆσει, εἰς Βυζάντιον ἐκπεύσας, Ἰωάννη τῷ πατριάρχῳ ἐπιπέσειν τὰ κατὰ τῶν μοναχῶν συγγράμματα ἐγχειρίσει· καὶ σύνοδον ἐδέετο συναθροῖσθαι κατ' αὐτῶν, ὡς τοῖς ὀρθοῖς δόγμασιν ἐναντία καὶ φρονοῦντας καὶ λέγοντας ἐλέγξων· καὶ πολὺς ἦν βέβωον κατ' ἐκείνους, καὶ τὴν διθείαν ἐγκαλῶν. Πατριάρχῃ δὲ περιορῶν οὐ δεῖν ἐδόκει τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ γράμμασιν ἐπέσει τὸς μοναχοὺς ἐκ Θεσσαλονίκης ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν δίκην· καὶ παρήσαν καὶ αὐτοί, τῶν λόγων ὑπέζοντες εὐθύνας· ἐν τούτοις δὲ αὐτοῖς τῶν πραγμάτων, καὶ θορύβου πολλοῦ καὶ ταραχῆς τὴν Ἐκκλησίαν κατεχοῦσης, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς εἰς Ἀκαρνανίαν στρατείας εἰς Βυζάντιον ἐπανῆκε· καὶ πυθόμενος ὅσα Βαρλαάμ διαφέροτο καὶ οἱ μοναχοί, πρῶτα μὲν κατασιγάζειν ἐπειράτο, ἑκατέρους παραίνων τῆς ἀντιλογίας ἀποσχέσθαι· καὶ τὴν ἔχθραν καταλύσαντας, ὡσπερ καὶ πρότερον ἀλλήλοις εἶναι φίλους· καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν σφίσι τε αὐτοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις ταραχὴν παρέχειν. Ὡς δὲ ἐπελθόντο οὐδέτεροι, ἀλλ' ὃ τε Βαρλαάμ διεφθαρμένα ἰσχυρίζετο

Καὶ γίνεται κατὰ τὸν θεῖον εἰς τοῦ Θεοῦ Σοφίας νεῶν· καὶ προκαθημένου βασιλέως καὶ Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἐν τέλει πολλῶν καὶ συγκλητικῶν συνεδριάζοντων, λέγειν ὁ Βαρλαάμ ἐπετρέπη πρῶτος· ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ Γρηγόριον καὶ τοὺς μοναχοὺς τὴν διατροφήν τῶν δογμάτων ἐγκαλῶν. Πολλὰ δὲ πρότερον διεξελθῶν, καὶ τὴν αἰτίαν ἀφ' ἧς πρὸς ταῦτα ὤρμητο διηγησάμενος, ἔπειτα καὶ τὸ βιβλίον ὃ περὶ τούτων ἦν συγγεγραφῶς, παρείχετο ἀναγνώσκεισθαι· ἐπεὶ δὲ ἀνεγνώσθη πᾶν, ἀλλὰ τε ἐπέειπεν ὅσα αὐτῷ ἐδόκει πρὸς τὰ προκείμενα λυσιτελεῖν, καὶ τελευταῖον κατηγορήσει τῶν μοναχῶν ὡς οὐδὲ τὴν εὐχὴν ἦν αὐτοῖ φασιν εὐχεσθαι κατ' ἑαυτοὺς ἀνελλιπῶς προφέρουσι καὶ προσηκόντως, ἀλλὰ τινος προσθήκης δεομένην, ἦν ἐκεῖνος προσετίθει, τὸ ἐνδέον, ὡς ἔφασκεν, ἀναπληρῶν. Μετὰ τούτων δὲ καὶ οἱ μοναχοὶ πρὸς τὰς κατηγορίας ἐπετρέπησαν ἀπολογεῖσθαι. Ἐπεὶ δ' ἑαυτῶν ἐκεῖνοι Γρηγόριον προεστήσαντο τὸν Παλαμᾶν (ἦν γὰρ δὴ τῶν ἄλλων, οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τὰ τοῖς θεολόγοις περὶ Θεοῦ δεδομένα ἐξηκριθῶκεναι διαφέρειν), καταστάς πρὸς τοὺς λόγους καὶ αὐτὸς, σαφεῖς καὶ βεβλίας παρείχετο τὰς ἀπο-

Jacobi Pontani notæ.

*triarcham, et cætum episcoporum adit, nec omphalopsychiæ modo, et adulterinarum precum, sed etiam blasphemæ theologiæ Palamam accusat; nam eum et novis vocibus in mystica Ecclesiæ theologia nti : et nescio quæ monstra ceruere se profiteri, jactantive*

*et arrogantie plena. Quare decretum est iudicium in maximo divinæ Sapientiæ templo, etiam imperatore cum principibus senatus et doctissimis quibusdam viris præsentibus, etc.*



δείξεις τῶν λεγομένων, οὐ συλλογισμοῖς χρώμενος καὶ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις (οὐδὲ γὰρ οὖον τε ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀποδεικνύουσι τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς), ἀλλὰ τοῖς λόγοις τῶν ἁγίων καὶ θεολόγων ἀνδρῶν, οὓς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐχρημάτισε δι' αὐτῶν, ᾧ πάντα ἐρευνᾶται, καὶ τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ ἀπεδείκνυ τε ἐκ πολλῶν τῶν λεγομένων τὸ κατὰ τὸ θαυμάριον τοῖς μαθηταῖς περιαστράψαν φῶς, δόξαν ἀναρχον τοῦ Θεοῦ, καὶ φῶς θεότητος, καὶ θεότητα, καὶ φυσικὸν καὶ ἀίδιον τοῦ Θεοῦ φῶς, καὶ ὅσα τοιαῦτα παρὰ τοῖς θεολόγοις πιστευόμενόν τε καὶ προσαγορευόμενον. Ἐπειτα ἐκ τῶν ῥήσεων τῶν θεολογικῶν συνεπέριαινε καὶ αὐτὸς, ὡς τὸ ἀίδιον καὶ φυσικὸν τοῦ Θεοῦ οὐκ ἂν εἴη κτιστὸν, οὐδὲ ἡ ἀναρχος δόξα καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, οὐδ' ὅσα πρὸς τῶν θεολόγων τὴ φῶς ἐκείνο ὁμοῦται. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἄθω ὁσίων ἀνδρῶν συντεθειμένον παρήγγε τόμον, ὃς αὐτῷ μὲν συνηγόρει ὡς τὰ ἴσα τοῖς ἁγίοις φηγομένῳ. Βαρλαάμ δὲ βλασφημίαν καὶ κακοδοξίαν κατηγορεῖ πολλήν. Ἐπει δὲ ἐκ πολλῶν τῶν λεγομένων ἡ νίκη πρὸς Γρηγόριον ἀπέβλεπε καὶ τοὺς μοναχοὺς, πάντων ἤδη πεπεισμένων τοῖς ἁγίοις ἐπισθαί καὶ θεολόγοις, καὶ μὴ τοῖς ἐκ κοιλίας εἰρημένοις Βαρλαάμ, συνεώρα τε καὶ αὐτὸς ὡς οὐκ ἂν διαδράσειε τῆς γλωσσοκατίας καὶ τῆς βωμολοχίας δοῦναι δίκην, τῷ μεγάλῳ δομωστικῷ συνεδριάζοντι καὶ τῷ βασιλεῖ προσελθὼν, σύντομόν τινα ἤπειτο καὶ βουθεῖαν καὶ βουλήν ἐξ ἧς τὴν προσδοκωμένην διαφυγεῖν ἐξέσται δίκην· ὃ δὲ πρότερον τε ἔφασκε τὰ δέοντα βουλεύεσθαι αὐτῷ, παραινῶν τῆς πολλῆς φιλονεικίας ἀποσχέσθαι, καὶ πειθεσθαι τοῖς μοναχοῖς ὡς τὰ τοιαῦτα σοφωτέροις· καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον βουλεύεσθαι καὶ πράξειν τὰ συνοίοντα ὑπὲρ αὐτοῦ. Εἰ γὰρ μήτε ἀντιγίνοι εἴη πρὸς τὰ προτεινόμενα ἔχει, πέπεικέ τε ἑαυτὸν ὡς βελτίω καὶ δικαιοτέρα καὶ τοῖς ἁγίοις συναδᾶ φθέγγονται οἱ μοναχοί, τί δεῖ τὴν ψῆφον κατ' αὐτοῦ ἐξαγομένην περιμένειν κατεῖναι, ἀλλὰ μὴ πρότερον ἐξαναστάντα, τὴν τε πρότερον ἄγνοιαν ἐπὶ πάντων ὁμολογεῖν, καὶ τὴν νῦν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, καὶ τοῖς τε ἁγίοις πειθεσθαι συνθέσθαι, καὶ τὴν ἔχθραν καταλείπειν τὴν πρὸς τοὺς μοναχοὺς; Εἰ γὰρ ταῦτα πειθόμενος αὐτῷ ποιήσει, οὔτε βλάβη τις ἐφεται ἐκ τῶν λόγων οὐδεμία, βασιλεὺς τε καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἐπαινέσονται τῆς πρὸς τὸ βελτίω μεταβολῆς. Οὐ γὰρ τοσοῦτον τὸ τῆς ἀληθείας ἀποκλιανθῆναι κατηγορίας ἄξιον, ὅσον τὸ πρὸς αὐτὴν ἐπανελθεῖν τοῖς ἁγίοις πειθόμενον καὶ θεολόγοις ἐπαινετόν· καὶ οἱ μοναχοί δὲ τοῖς πνευματικῶς πειθόμενοι νόμοις, μείζονα ἐνδείξονται νοῦν τὴν φιλίαν πρὸς σὲ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἢ καθ' ὅσον πρότερον ἐνεδείκνυnton τὴν πικρίαν καὶ τὴν ἔχθραν, ὡς οὐ τῶν εἰς αὐτοὺς ἕνεκα λοιδοριῶν, ἀλλὰ τῆς τῶν δογματῶν ἀμυνομένοι διαστροφῆς· ὧν καλῶς καὶ ὡς προσῆκεν ἀποδεδειγμένων εἰ καὶ σὺ πεισθεῖς, οὐδὲν οὐδ' αὐτοὶ ζητήσουσι περαιτέρω· ἀλλ' ἀξίαν ἀμοιβὴν τῶν πολλῶν πόνων καὶ κινδύνων νομοῦσιν ἔχειν τὴν διόρθωσιν τὴν σὴν. Βαρλαάμ δὲ καὶ αὐτῷ μὲν ἔφασκεν ἀρίστην φαίνεσθαι ταύτην τὴν βουλήν· δεδοικέναι δὲ μὴ οὐκ ἐξαρκέσουσιν οἱ λόγοι πρὸς τὸ τῶν

theologiae peritorum hominum effatis, quæ illis Spiritus sanctus suggessit, quo omnia indagantur, etiam profunda Dei; docebatque copiose, lumen in Thabor, quod discipulos collustravit, esse gloriam Dei, principio carentem, et majestatem ejus, et lumen divinitatis, et deitatem, et naturale æternumque Dei lumen, et quæcunque talia a theologis de eo creduntur dicunturque. Postmodum ex pronuntiatis theologis et ipse concludabat, æternum et naturale Dei non esse conditum, nec ejus gloriam et majestatem, nec quidquid a theologis illud lumen esse prædicatur ac laudatur.

**335** Præterea tomum a sanctis viris apud Atho habitantibus compositum promebat, quo eum cum sanctis consentire docebatur, et Barlaami blasphemie perversaque doctrina redarguebantur. Cum jam post longam disputationem victoria ad Gregorium et monachos inclinaret, persuasisque universis, sanctorum et theologorum placita, non autem ex cerebro Barlaami profecta commenta amplectenda, videretque ipse, non effugiturum se, quin loquacem maledicentiam et scurrilitatem suam lueret, ad magnam domesticum imperatori assidentem accedens, compendiarium quoddam ab eo auxilium et consilium flagitabat, quo inminentem pernam evaderet. Tum ille, et antea se opportuna suasisset, dum a longa eum digladiatione deterreret, et ad credendum monachis, utpote in his sapientioribus hortaretur: et nunc nihilominus suasurum, facturumque quod illi prodesse possit. Si enim nec ad allata in medium refellendi causa quidquam dicere haberet amplius, crederetque monachos meliora et justiora et sanctis consentanea disserere, quid opus esset expectare, donec atro calculo se damnari videret? Quin potius exsurgeret, prioremque inscitiam et agnitam veritatem palam confiteretur, et sanctis assentiretur inimicitiasque cum monachis poneret. Si se audiret, neque detrimenti quidquam secururum, et imperatorem cæterosque conversionem ejus laudaturos. Non enim tam dignum esse accusari qui a veritate aberraverit, quam commendari, qui ad eam sanctis viris et theologis credens redierit: et monachos secundum leges ipsorum spiritales majore in posterum charitate candoreque animi in eum futuros, quam prius amaritudine et simultate fuerint: quippe qui non convitiis in se effusis, verum perversitati doctrinæ ecclesiasticæ resistant: quibus bene, atque ut decet demonstratis, si ei facta sit fides, nihil amplius desideraturos, sed correctionem ipsius multorum laborum periculorumque suorum operæ pretium interpretaturos. Barlaamus affirmare, sibi quoque optimum videri istuc consilium, timere tamen, ne verba ad se periculo liberandum satis non sint, sed post confessionem quoque aliqua multetur ignominia, cum probatis et receptis dogmatis se opposuerit. Tum infamem fore, nec locum defensionis relictum iri quasi id injuste patiat, quandoquidem se ipsum damnaverit:

ut proinde si talia passurus sit, melius videatur silentio ferre iudicium, ut et **336** in posterum sibi factam injuriam dicere queat, et iudicium revocari possit. At magnus domesticus illum confirmare monereque, ne quid hujusmodi metuat : se præsente, nihil ei triste eventurum. Cui obtemperans Barlaamus, in medium prodiit, præteritam ignorantiam constitetur, veniam ob stulte dicta petit : se non contentionis causa, neque quod theologorum de Deo decretis non crederet, ad hos sermones provectum, sed cum ipse errans alios errare opinaretur, ad eorum errorem emendandum omnem diligentiam impigre adhibuisse. Nunc plane credere, illos de controversia melius sapere, et in aliis nihil ab eis dissidere ; et quod in Thabor lumen discipulos circumfulsit, gloriam Dei principii expertem, et æternum esse lumen credere se atque confiteri. Mox Gregorius Palamas cum cœtu suo surgentes Barlaamumque complexi, veniam præteritis libenter dederunt, et præclaram istam mutationem prædicarunt, Deoque pacis et concordie gratias egerunt, profitentes, nec se terrenarum ac pereuntium rerum gratia tam acriter pugnasse, sed ne in plures malo propagato, aut perversorum dogmatum Ecclesia repleretur, aut factionibus et dissidiis in se ipsa divideretur, dum alii his, alii illis adhærent. Ac propterea immodice litigiosos se apparuisse, qui in aliis omnibus ad mansuetudinem et animi submissionem eruditi sint : ubi autem Deus in periculum vocatur, ibi promptos esse et inexorabiles, et neque ad opprobrium ægrescere, neque ad laudem humanam emollescere. Quoniam vero pacis et concordie Deus distantia copularit, et se prompte a contentione desistere, et illi gratias habere, qui pacis hujus auctor in primis fuerit. Postmodum imperator et patriarcha utrosque de pace, ut optebat, allocuti synodum dimiserunt. Barlaamus haud longum tempus Byzantii moratus, imperatore brevi defuncto, æque ut prius de dogmatis litem movit, iudicium valde claudicasse clamitans, et aufugiens in Italiam, cum Latinis, ut antea, sensit, ab eisque Hieracis episcopus creatus est. Non multo post alius quidam Gregorius monachus, Acindynus cognominatus, Barlaami in profana doctrina longo temporis spatio discipulus, dissensionem ejus et litem cum Palama ut successor arripuit, cui quiddam ridiculum contigit. **337** Barlaamum verbo repudiabat (a), et ut male sanctisque Patribus contraria sententiam accusabat : re autem vera prorsus eum sequebatur, nihilque omnino ab eo differebat. Rursum itaque seditione ac tumultu in Ecclesia exoriente, patriarcha iniquum ducens, propter quorundam rixosa ingenia Ecclesie statum perturbari, synodum in idem Sophiæ templum cogit, assidente ipsi et magno domestico, et quotquot Byzantii erant senatoribus. Cum Gregorii diu controversati essent, ubi animadversum est Acin-

κινδύνων εξαρπάσαι · ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὁμολογίαν, ἀτιμία τις αὐτοῦ καταψηφισθῆ, οἷα δὴ κατὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἐξηξηγεμένον. Καὶ τότε ἀτιμον εἶναι συμβῆσεται αὐτῷ, καὶ μηδ' ἀπολογίαν τινὰ ὑστερον ἔχειν ὡς οὐ δικαίως τοιαῦτα πάθει, οἷα δὴ καὶ αὐτὸν κατεψηφισμένον ἑαυτοῦ · ὡς ἐλεγε τοιαῦτα πείσασθαι μέλλοι, βέλτιον σιωπῆ τὴν δίκην ἐνεγκεῖν, ὥστε καὶ εἰσαυθίς ἡδικῆσθαι λέγειν δύνασθαι, καὶ τὴν δίκην ἀνακαλεῖσθαι. Ὁ μέγας δὲ δομῆστικὸς παρεθάρβυνέ τε, καὶ μὴ τοιαῦτα παρήνει δεδοκίμει, ὡς αὐτοῦ παρόντος, οὐδενὸς γεννησομένου τοῦ λυπεῖν αὐτὸν δυνησομένου · ᾧ καὶ πειθόμενος ὁ Βαρλαάμ, παρεῖθων εἰς μέσους, τὴν τε προτέραν ἄγνοιαν ὠμολόγη, καὶ συγγνώμην ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἤτειτο, ὡς οὐ φιλονεικίας ἕνεκα λέγων, οὐδὲ τοῦ μὴ πείσασθαι τοῖς ὕπὸ τῶν θεολόγων εἰρημένοις περὶ Θεοῦ εἰς τοῦ, τοιοῦτους τῶν λόγων ἐξηξηγῆσαι, ἀλλ' ὕπ' ἀγνοίας οἰόμενος τοὺς ἄλλους ἀμαρτάνειν, ἕνεκα τοῦ διορθώσασθαι πᾶσαν εἰσῆγον σπουδὴν καὶ προθυμίαν. Νυνὶ δὲ ἤδη πεπεισμένος ἀκριβῶς ὡς αὐτοῖ βέλτιον ἐπρόβουν περὶ ὧν ἠμφισθητοῦμεν, περὶ τε τῶν ἄλλων οὐδενὸς διαφερόμαι πρὸς αὐτούς, καὶ τὸ ἐν θαλασσίῳ τοὺς μαθητὰς περιλάμπειν φῶς αἰθίων καὶ πεπύστευκα καὶ εἶναι ὁμολογῶ. Ἐπὶ τούτοις καὶ Γρηγόριος ὁ Παλαμάς καὶ ὅσοι σὺν αὐτῷ ἦσαν, ἀναστάντες περιέβαλλον τε Βαρλαάμ, καὶ συγγνώμην ἐπὶ τῆς προτέρας ἀτιμίας παρεῖχον · ἐπήνουν τε τῆς καλῆς μεταβολῆς, καὶ τῷ Θεῷ τῆς ὁμοιοῖας ὁμολογούν χάριτας · φάσκοντες, οὐδ' αὐτοὶ γῆινων ἕνεκα καὶ φειρομένων πραγμάτων τοσούτων ἐνστήσασθαι ἀγῶνα, ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς πλείους διανεμηθέντος τοῦ κακοῦ, ἢ διεφθαρμένων δογμάτων ἀνάπλευς γένηται ἡ Ἐκκλησία, ἢ διαστασίω πρὸς ἑαυτὴν, τῶν μὲν τούτοις, τῶν δὲ ἐκείνοις προστιθεμένων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοῦ μετρίου πέρα ὀφθῆναι φιλονεικούς, αἵτε δὴ ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις ἄπειρα πράγους εἶναι δεδιδημένους καὶ ταπεινοῦς · ἐν οἷς δὲ Θεὸς ἐστὶ τὸ κινδυνεύονον, ἕξεις εἶναι καὶ ἀπαραιτήτους, καὶ μήτε πρὸς τὴν ἀδοξίαν δυσχεραίνειν, μήτε πρὸς τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον μαλακίζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ὁ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμοιοῖας Θεὸς εἰς ἓν συνῆψε τὰ δεισιώτα, αὐτοὶ τε προθύμως ἀποστήσονται φιλονεικίας, καὶ αὐτῷ πολλὴν εἰδήσουσι τὴν χάριν, μάλιστα αἰτιωτάτῳ τῆς εἰρήνης νυνὶ γεγεννημένῳ. Ἐπὶ τούτοις καὶ βασιλεὺς τε καὶ πατριάρχης ὅσα εἶδει διαλεχθέντες περὶ εἰρήνης πρὸς ἑκατέρους, διελύσαντο τὴν σύνοδον. Βαρλαάμ εἰς ὀλίγας Βυζαντίῳ ἐνδοξαρίφας ἡμέρας, ἐπεὶ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησε μετὰ μικρὸν, καὶ τὰς περὶ τὰ δόγματα ἀμφισθητήσεως οὐδὲν ἤττον ἐχόμενος ἢ πρότερον, τῆς δίκης ὡς ἐκδιδητημένης πολλὰ καταδῶν, ἀποδράς ᾤχετο πρὸς Ἰταλίαν, καὶ συμφρονησας Λατίνους, ὡς περ καὶ πρότερον, ἐπίσκοπος ὑπ' αὐτῶν Ἰέρικος ἀνεδείχθη. Καὶ οὐ πολλῷ ὑστερον Γρηγόριός τις ἕτερος μοναχὸς Ἀκίνδυνος ἐπικεκλημένος, ὁμιλητῆς Βαρλαάμ κατὰ τὴν ἐξω σοφίαν γεγεννημένος, καὶ πολὺν αὐτῷ φοιτήσας χρόνον, τῶν ἐκείνου διαφορῶν ὧν διηγήθη

(a) Deest hic aliquid in interpretatione Pontani. Locum sic ex Græco restitue : *Barlaamum verbo repudiabat, quæsi quis eum hortaretur ut illius sententiam suam læceret, et repulsa consociatione, ut male, etc.* Edit. PATA.

πρὸς Παλαμῶν ἀνεπιποίηθ'· συνέβαινε δέ τι γελούον· ἄ-  
 κων τὸν παλαμῶν· ἄρα μὲν γὰρ ἀπεσέετο τῷ λόγῳ·  
 τὴν κοινωνίαν τε ἀπεωθεῖτο, καὶ κατηγορεῖ Παλαμῶν  
 ὡς κακῶς φρονούντος καὶ ἀπεναντίας τοῖς ἀγίοις·  
 τῆ δ' ἀληθείᾳ κατὰ κράτος ἐκείνῳ ἠκολούθει, καὶ οὐδὲν  
 ἢ μικρὸν ἢ μετρίον διεφέρετο· αὐθις δὲ στάσεως κατὰ  
 τὴν Ἐκκλησίαν ἀναφουμένης, ἐν δεινῷ τιθέμενος· ὁ  
 πατριάρχης, εἰ δὲ τὴν τινῶν φιλονεικίαν νοσοῖ καὶ

dynam Barlaami cantilenam canere, ab episcopis  
 et senatu communiter contra Barlaamum ejusque  
 sectatores, ut hæreticos lata est sententia : et nisi  
 resipiscerent, ab orthodoxorum communione uter-  
 que segregatus. Nec illi solum, sed et si quis alius  
 de cætero talia auderet, et Palamæ aliisque quasi  
 male de religione sentientibus crimen inferret.  
 Præter hæc et tomo pro veteri synodorum more  
 composito (g), Joannes patriarcha et præsentés tum

Jacobi Grelseri notæ.

(g) Quæ cap. 39 et 40, lib. II, Cantacuzenus scri-  
 bit, ea ejusmodi sunt, ut non brevi adnotatione,  
 sed integro propemodum et proprio libro egere  
 videantur, cum gravissima fuerit apud Græcos hæc  
 quæstio et controversia, Latinisque scriptoribus  
 propemodum ignota, aut certe non satis cognita,  
 quod testantur errores nec pauci nec parvi a doctis  
 viris in hujus argumenti litisque explicatione  
 et relatione commissi. Ne tamen nihil dicamus,  
 quando omnia non licet, breviter et distincte non-  
 nulla libabimus, quæ obscuræ historiæ lucem  
 accendant. Ut ergo ab ipso Barlaamo incipiamus,  
 monachus is fuit, ordinis divi Basilii, ut quidam  
 tradunt, natione Calaber, utriusque linguæ, imo et  
 philosophiæ, mathematicæ et theologiæ doctus,  
 acri et subtili ingenio, vel ipsorum adversariorum  
 Cantacuzeni et Philothei patriarchæ testimonio. Va-  
 ria scripsit, de quibus consule epitomen biblio-  
 thecæ Gesnerianæ. Prodiit non ita pridem Parisiis  
 logistica ejus sex libris comprehensa interprete  
 quodam Anglo. In Latinorum ecclesia orthodoxe  
 educatus, transiit ad schisma Græcorum seu vero,  
 seu simulato animo, teste nostro Cantacuzeno, et  
 Philothei patriarcha Constantinopolitano, passim  
 in libris, quos contra Nicephorum Gregoram de  
 lumine Thabori, deque distinctione essentiæ et  
 operationis divinæ scripsit, maxime, lib. XII. Quare  
 ab his, qui catalogos scriptorum ediderunt, refe-  
 runtur Barlaami sermones de processione sancti  
 Spiritus, primatque pontificis contra Latinos, quos  
 ut gratiam a Græcis iniret, evulgavit. Thes-  
 salonicam primo ex Italia delatus; ubi cum versa-  
 retur, in monachorum Græcorum vitam et  
 doctrinam curiosius inquisivit. In qua cum multa  
 reperiret, quæ probanda et toleranda non videren-  
 tur, linguam publice in circulis et conventibus, ca-  
 lamumque in Musæo adversus monachos exserere  
 cepit, et non longo tempore omnia rixis et tumultibus  
 implevit, Græcosque exemplo suo docuit,  
 transfugas et apostatas plerumque turbas ciere  
 etiam apud illos, ad quos transfugiunt, nec con-  
 sultum esse, ut cuivis fores semper pateant.

Utrum autem, quod ad mores et vitam attinet,  
 Barlaam monachis illis injuriam fecerit, id Canta-  
 cuzeno dictu perquam facile est, ut et Philotheo,  
 qui monachos illos prolixâ apologia tustat, at non  
 æque aliis; qua enim vitæ sanctimonia intuitissent  
 illi, qui pernicioso schismate ab Ecclesia, una,  
 sancta, catholica et apostolica abjuncti et segregati  
 erant? Nulla sanctitas extra Ecclesiam sanctam,  
 aut si quæ est, vera non est, fucata est. In quæ  
 vitia non præcipitur is, qui charitatis et concor-  
 diæ expers per avia et in via schismatum vagatur,  
 relicta illa plana, trita et regia catholice Ecclesie  
 via? Quibus dæmonum ludibriis et insidiis exposi-  
 tus non sit ille, quem unitas cum corpore Christi  
 quod est Ecclesia, non munit et protegit, cui Chris-  
 tus non est caput, et quod hinc consequitur, nec  
 tamen, præsertim si ad schismatis crimen accedat  
 disciplinarum divinarum et humanarum igno-  
 rantia, quæ monasticæ in Græcia longe lateque  
 hoc tempore occuparat; his enim, si simul concur-  
 rant, mens cuius ludificationi habilis redditur. Quo

factum, ut et isti ἡσυχασταί, seu *quiescentes* (ἡσυ-  
 χίας autem perfectius quoddam monasticæ vitæ  
 genus censebant), cum aut suaviter dormirent, aut  
 dormitarent, aut somniarent, cælesti quodam et  
 divino ipsisque corporeis oculis conspicio lumine  
 sese circumfundi crederent, angelo Satanæ in an-  
 gelum lucis se transformante, plane Massalianorum  
 ritu et instituto; non enim paucis quibusdam, sed  
 omnibus in hoc vitæ genere exercitatis id evenire  
 tradebant. Quod Barlaamo plusquam mirum visum.  
 Et hoc quidem merito, sive in aliis accusationibus a  
 vero abierit. sive non; sive etiam in reprehendendo  
 tam lingua, quam stylo modum tenuerit, sive non.  
 Certe monachorum agmen in se vehementissime  
 concitavit, qui ducem belli sibi legerunt Gregorium  
 Palamam tunc ejusdem professionis hominem, postea  
 vero archiepiscopum Thessalonicensem, quem  
 si æque veris ac magnis laudibus Cantacuzenus  
 exornaret, vere magnus vir dicendus esset; sed  
 cum, veteri verbo, *manus manum fricat et lavet*,  
 facilis conjectura est, quid de his laudibus statu-  
 endum sit. Sunt nimirum æs sonans, et cymbalum  
 tinniens, quia de ære sonante et cymbalo tin-  
 niente, ex Apostoli doctrina: *Si linguis hominum  
 loquar et angelorum, charitatem autem non habeam,  
 factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.*  
 Et, quod propius ad Palamam spectat: *Si distri-  
 buero in cibos pauperum omnes facultates meas, etc.,  
 charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*  
*Quisquis ille est, inquit sanctus Augustinus serm. 181  
 De temp., et qualiscunque ille est, Christianus  
 non est, qui in Christi Ecclesia non est. Sola quippe  
 est, per quam sacrificium Dominus libenter accipiat;  
 sola quæ pro errantibus fudicialiter intercedat; sola  
 est, in qua opus bonum fructuose peragitur, unde  
 mercedem denarii, non nisi qui intra vineam labora-  
 verant, acceperunt.* Est autem Gregorius Palamas  
 ille ipse, cujus exstant Græce et Latine duæ ora-  
 tiones; altera, qua mens corpus accusat, altera qua  
 corpus mentem, cum sententia judicaria. Latina  
 editio relata est in tom. IX Bibliothecæ sanctorum  
 Patrum, ubi per collectoris et editoris ἀπεριβλε-  
 φτῶν (sanctissimi) titulo Palamas honestatur, plane  
 præter meritum: quomodo sanctissimus, si schi-  
 smaticus? *Quisquis ab hac catholica Ecclesia fuerit  
 separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existi-  
 met, hoc solo scelere, quod a Christi unitate disjunctus  
 est, non habebit vitam; sed ira Dei manet super  
 eum, inquit sanctus Augustinus, epist. 152.*

Ergo Palamas monachorum advocatus constitu-  
 tus, Barlaamo adversa fronte resistere, lumenque  
 illud ἡσυχαστῶν; objici solitum defendere insiitit,  
 etiam exemplo luminis in monte Thabor discipulis  
 ostensi; hoc enim increatum fuisse, et tamen cor-  
 poris discipulorum oculis patuisse. Barlaamus hanc  
 verè novam theologiam audiens magis in Palamam  
 et socios excaudit. Itaque itinere sine mora Con-  
 stantinopolim instituto, rem ad patriarcham detulit;  
 citantur monachi, synodus indicitur. Præsidet  
 imperator Andronicus junior cum Joanne patriar-  
 cha, victoriam obtinet Palamas. Barlaam eodem-  
 natur, Thaborium lumen increatum æternumque  
 fuisse et esse synodi decreto decernitur. Barlaamius

episcopi subscripserunt; postea et alii multi prioribus assensi subscripserunt: quem tomum Palamæ

A τὰρ ἄρτι τοιοῦτα τὰ τῆς Ἐκκλησίας, σύνοδον καὶ αὐθιγὰ δευτέρην συναθροίσει κατὰ τὴν αὐτὴν τῆς Θεοῦ Σο-

Jacobi Gretseri notæ.

paulo post in Italiam revertitur. Eiusdem synodi acta refert Nicephorus Gregoras, lib. 11 suæ *Historiæ*, sed aliter, quam Cantacuzenus; de dogmatis enim nihil actum tradit ob præsentiam imperitiæ multitudinis, tum ne theologiæ mysteria profanis vulgi auribus ingererentur, tum ne Palamas, contra disputante Barlaamo, blasphemæ doctrinæ convinceretur: quo Gregoras insinuat id gratiæ Palamæ datum a synodi præsilibus et Patribus. Utrunque sit, hoc certum fixumque maneat sententiam illam synodi de lumine Thaborio, quasi increatum et ipsum naturale Dei lumen fuerit, penitus falsam esse, ne quid gravius dicam, recteque a Barlaamo, Acindyno, Gregora, aliisque plurimis explosam, profligatam et acerrime refutatam, non obstante hujus schismatici conventiculi decreto. Nam ut alia taceam, hæc duo argumenta Barlaami et Gregoræ aliorumque clara sunt et evidentiæ. Illud, quod oculis corporeis visum est, non est increatum; lumen Thaborium corporeis oculis a discipulis visum est, ergo increatum non est. II. Quidquid oculis corporeis visum est, creatum est; lumen Thaborium oculis corporeis visum est, ergo creatum est. Ad hæc argumenta exclamat Philotheus patriarcha libro decimo quarto contra Gregoram: 'Ιού, Ιού, καὶ τίς ποτ' ἄρ' ἐκεῖνός ἐστιν ὁ καὶ νῦν τὰ καινὰ ταυτὶ λέγων, καὶ πρὸς τοὺς ἐπ' ἑσῶς ὑψηλοῦ, τῆς Ἐκκλησίας φησὶ λαμπρὰ τῇ φωνῇ κηρυττομένου; εὐαγγελικούς λόγους τοὺς εἰς πᾶσαν γῆν, ἀποστολικῶς λέγειν, ἐξελθόντας, καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἀστραπῆς δίκην, ἢ μᾶλλον ἀκτίων ἡλιακῶν φάναί πάλα διαδραμόντας ἀμφιβόλως οὐραίοι καὶ ἀμαθῶς διακειμένους. Io, io, quis iste, qui hæc tam nova profert? **C** quique tam dubius imo imperitus est sermonum, qui in excelso Ecclesiæ monte elata voce prædicati et annuntiatii sunt: qui, ut evangelico dicto utar, in domum terram exierunt, finesque terræ fulguris, vel potius solarium radiorum instar pervagati sunt. Cæterum hæc mera verba sunt, ut et alia, quæ tibus libris de hoc lumine Thaborio Philotheus disserit: qui libri in bibliotheca Bavarica asservantur una cum aliis duodecim contra Gregoram de distinctione essentiali et operationis divinæ. Nec quidquam ad solutionem argumentorum faciunt. Immotum enim stat illud fundamentum, et omni ex parte inconcussum: quidquid est, id aut Deus est, aut creatura. Si Deus, non ergo oculis corporeis conspicitur, si creatura, non ergo increatum.

Nec majoris pretii sunt ejusdem Philothei orationes duæ, quas legi in manuscripto codice bibliothecæ Augustanæ, oblata synodo contra Acindynum, de qua postea nomine τῶν ἀγιωπέτων, monachorum in monte sancto (sic enim montem Atho vocant) degentium, quas Philotheus cum adhuc inter monachos illos nomen suum profiteretur, composuerat, ut dicitur in Actis synodi quartæ sub Cantacuzeno. Alia de eodem argumento oratio exstat in eodem codice, auctore monacho quodam Thessalonicensi. Sed ejusdem prorsus notæ, hoc est, nullius, aut si alicujus, malæ. Citant isti, et denso agmine agglomerant dicta sanctorum Patrum, quæ non intelligunt, quia si intelligerent, non adducerent. Certum siquidem exploratumque est, vetustæ et eruditæ Græciæ hanc de lumine Thaborio opinionem ignotam fuisse, et auctores Græci eruditi, qui ante istos Palamas, Philotheos et similes vixerunt, illos ipsos Patres, illa ipsa ubique propemodum eorumdem Patrum testimonia profertunt pro sua et vera opinione, nempe, lumen Thaborium fuisse creatum, quæ isti objiciunt pro

sua et falsa, videlicet, lumen Thaborium fuisse increatum. Testem laudo unum ex multis Joannem Cyparissiotum, scriptorem eruditissimum, quem Turrianus ex Græco in Latinum transtulit; qui postquam decade sexta, capite quarto et quinto exposuit, quid de lumine Thaborio sensisset et sanctus Chrysostomus, quid Anastasius Sinaita, quid Theodorus ὁ γραπτός, quid Cyrillus Alexandrinus, quid Cyrillus Hierosolymitanus, quid sanctus Basilius, quid interpretes Evangelii Matthæi xvi, quid sanctus Maximus, quid Nazianzenus, tandem ex horum omnium sententia his verbis disputationem concludit: *Ex quibus patet, quod lumen, quo sp'enduit Dominus in monte Thabor, neque divina substantia erat (illa enim nec ullo modo exprimi, neque cognosci, neque videri, neque cogitari potest); nec erat defluxio quædam et splendor ex illa manans (divina enim operatio æterna, vel potius per se operatio nullo modo secreta est a substantia ejus, imo quidquid est substantia divina, est energia, sive operatio ejus); quare quia nec hoc, nec illud est, relinquitur exemplum fuisse gloriæ et splendoris post resurrectionem glorificati, symbolumque illius naturæ occultæ et inspectabilis, et co latentis, et imaginem tenuem futuræ gloriæ, in simulacrum regni cælorum, etc.*

Hæc Cyparissiotus ex sententia Græcorum Patrum, quibus imperitiæ Palamæ valide redarguitur, qui, ut refert David monachus, in relatione de dissidio Barlaami et Palamæ (quæ exstat in supra dicto Augustanæ bibliothecæ codice) aiebat: 'Οτι θεῖον μὲν ἐστὶ καὶ ἀκτιστον τὸ φῶς ἐκεῖνο, καὶ θεότης παρὰ τῶν ἁγίων νομαζέσεται, οὐκ ἐστὶ ἐκ οὐσίας Θεοῦ, ἀλλ' ἐνέργεια, καὶ χάρις, καὶ δόξα, καὶ λαμπρότης ἐκ τῆς θείας οὐσίας εἰς τοὺς ἁγίους πεμπομένη. Οἱ γὰρ ἅγιοι πάντες καὶ ἄνθρωποι καὶ ἄγγελοι δόξαν μὴ ἄχρονον ὀρώσι τοῦ Θεοῦ, καὶ χάριν ἄθιον δέχονται καὶ ἐσωσάν, οὐσίαν δὲ Θεοῦ οὐδεὶς ποτε ἄνθρωπος, οὔτε ἄγγελος οὔτε εἶδε, οὔτε ἴδεν δύναται. Est quidem lumen illud divinum et increatum, et deitas a sanctis nominatur, sed non est substantia Dei, sed operatio, et gratia, et gloria, et splendor ex divina substantia in sanctos missus. Omnes enim sancti tam homines, quam angeli vident quidam Dei gloriam temporis expertem, substantiam vero Dei nullus neque homo, neque angelus vidit, aut videre potest. Ubi fere quot verba, tot errata; inter cætera etiam illud insigne; Dei essentialiam et quidditatem a beatis non videri; sed nescio quam claritatem; qui error apud Armenos quoque olim invaluisse fertur, ejusque meminit sanctus Gregorius libro decimo octavo *Moralium* capite tricesimo septimo. Hæc deliramenta merito Barlaam exagitavit: merito et alii, qui licet hoc tempore, formidine forsitan præpediti, tacuissent, postea tamen aperte contra Palamam pro Barlaamo stare cœperunt. Nec videtur in hac prima synodo de distinctione substantiæ et essentiali divinæ disceptatum fuisse, sed de solo lumine Thaborio, licet Palamas jam semina alterius itidem controversiæ jecisset, ut constat ex verbis ejus, quæ paulo ante recitavimus.

Cæterum sive quæstio hæc agitata tum sit, sive non, haud longo post tempore exstiterunt, qui lumen Thaborium creatum esse ostenderent, Palamæque opinionem de distinctione substantiæ et operationis divinæ publice et privatim refellerent. Ex horum numero postremus non erat Gregorius Acindynus monachus. Contra hunc ergo, ut Barlaami sectatorem, altera synodus coacta est, de qua Cantacuzenus ultimo libri secundi capite, præside ipso Cantacuzeno, adhuc magno domestico, ut

φίας νεών, συνεδριάζοντος αὐτῶ καὶ μεγάλου δομε-  
στίκου· καὶ ὅσοι ἐπεδήμουν Βυζαντίων συγκλητι-

A et consortibus ejus quo se defenderent, tradide-  
runt. Sed hæc postea evenerunt. Tunc autem, ut

Jacobi Gretseri notæ.

enim patriarcha Joanne primæ itidem synodi præ-  
sident in qua synodo Barlaam denuo damnatus est,  
ut et Acindynus, et quotquot horum partibus stu-  
debant, totiusque synodici confectus; quo, ut  
ipsi credebant, recta et sana dogmata constabilita,  
contraria vero anathematis damnationi subiecta  
sunt: licet Cantacuzenus libro quarto, capite vice-  
simo tertio, significare videatur, primum totum  
compositum fuisse in prima synodo, ἐπὶ τῇ δια-  
γνώσει Ἀνδρόνικου βασιλέως τοῦ νέου. Sed codex  
Augustanus, in quo acta totius controversiæ hujus  
continentur, totum primum ad secundam syno-  
dum diserte refert, et eo non incommode verba  
Cantacuzeni trahi possunt, ut et Philothei; qui, ut  
Cantacuzenus, tres tomos (sic enim ὄρους, seu de-  
finitiones et decreta synodi nominant) conscriptos  
dicit: primum in prima vel secunda synodo; alte-  
rum, in synodo tertia, quando Joannes patriarcha  
e solio dejectus est; de qua synodo Cantacuzenus  
libro tertio, et nos postea; tertium, in quarta  
synodo, de qua historiæ hujus libro quarto, capite  
vicesimo quarto. Tot enim synodi coactæ sunt in  
causa Barlaami et Acindyni, et aliorum, qui insci-  
tiæ Palamæ sese opponbant: qui ut de lumine  
Thaborio, ita et de distinctione substantiæ et  
actionis divinæ gravissime hallucinatus est, et cum  
illo hæc quadruplex synodus, veritas enim dicenda,  
non silentio legenda. Sententiam Palamæ aperit  
nobis cum Philotheus, tum David monachus, cujus  
verba, utpote pauciora, ascribere placet: Ἀμέ-  
θετος μὲν ἐστὶν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀόρατος  
πάση κτίσει, καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀγγέλοις, μεθεκτὴ  
δὲ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ θεοποιός, ἧς  
μετέχουσι καὶ οἱ ἅγιοι, μετεχομένης ὑπὸ τούτων ἀχώ-  
ριστός ἐστι πάλιν τῆς θείας οὐσίας καὶ ἀδιαίρετος·  
διὰ τοῦτο οὐκ εἰσὶ δύο Θεοί, ἢ δύο θεότητες· ὡς περ  
γὰρ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου ὁ μὲν δίσκος αὐτοῦ  
ἀψαυστός ἐστι παντελῶς καθ' ἑαυτόν, καὶ ἀχώρητος  
τοῖς ὀφθαλμοῖς· ἂν γὰρ τις ἐπλησίασεν αὐτῷ, ἐμελ-  
λὲν ἀφαιρεθῆναι τε τὴν ὀρατικὴν αὐτοῦ δύναμιν  
τοῦ τοῦ ἀπειρου φωτός, καὶ παντελῶς κατακαυθῆ-  
ναι, αἱ δὲ ἀκτῖνες αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἔρχονται, καὶ  
καταλάμπουσι πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. Λέγομεν δὲ  
ἡμεῖς ἡλίον καὶ τὸν δίσκον ἕκτερον, καὶ τὰς ἐκείνου  
ἀκτῖνας, καὶ οὐκ εἰσὶ διὰ τοῦτο δύο ἡλιοί, ἀλλὰ εἷς,  
οὐδὲ λέγομεν δύο ἡλίους, ἀλλὰ ἕνα, καὶ μύλους  
ἔχη τὰς ἀκτῖνας· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ὃς ἐστὶ  
νοητὸς ἡλῖος, καὶ λέγομεν ἀμέθετον τὴν οὐσίαν  
αὐτοῦ καὶ ἀθάτον, μεθεκτὴν δὲ τὴν ἐνέργειαν αὐ-  
τοῦ, καὶ τὴν χάριν ἣν δέχονται πάντες οἱ ἅγιοι,  
ἀλλὰ εἷς ἐστὶ θεός, καὶ τὴν οὐσίαν ἔχων καὶ τὴν  
ἐνέργειαν. Καὶ ὡς περ ἕαν τις εἴπῃ ὅτι πολλοὶ εἰσὶν  
ἡλιοὶ διὰ τὰς πολλὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, πάντως  
οὐκ ἀληθῶς μέλλει εἰπεῖν, οὕτω καὶ ἕαν τις εἴπῃ,  
ὅτι πολλοὶ εἰσὶ Θεοὶ διὰ τὰς ἐνεργείας καὶ χάριτας  
τοῦ Θεοῦ, μέλλει καὶ αὐτὸς ὁμοίως εἶναι ἀθετος.  
Ὡς περ γὰρ λέγομεν, καθάπερ διδάσκει ἡ ἅγια τοῦ  
Θεοῦ Ἐκκλησία, ὅτι ἔχει ὁ Πατὴρ Ἰῶν, ἔχει καὶ  
Πνεῦμα ἅγιον, καὶ λέγομεν Θεὸν καὶ τὸν Πατέρα,  
Θεὸν καὶ τὸν Ἰῶν, Θεὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,  
καὶ οὐ λέγομεν ὅτι τρεῖς εἰσὶ Θεοί, ἀλλ' εἷς Θεός  
τὰ τρία, οὕτως ὁμοίως καὶ λέγομεν ὅτι ἔχει ἡ  
οὐσία τοῦ Θεοῦ φυσικὰς ἐνεργείας καὶ χάριτας,  
καὶ καλεῖται θεότης καὶ οὐσία, καλεῖται δὲ καὶ ἡ  
θεοποιός ἐνέργεια καὶ χάρις αὐτῆς, ἀλλὰ μία ἐστὶ  
θεότης ἡ οὐσία μετὰ τῆς ἐνεργείας, ἀχώριστος  
οὐσα ταύτης καὶ ἀδιαίρετος· οὐ γὰρ χωρίζεται ἡ  
ἐνέργεια ἐκ τῆς οὐσίας, ὡς οὐδὲ ὁ Ἰῶν ἐκ τοῦ Πα-  
τρὸς, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ καὶ ἐκ τῶν αἰσθητῶν  
εἰπεῖν παραδειγματῶν, ὡς οὐδὲ ἡ ἀκτίς ἀπὸ τοῦ  
ἡλίου, ἢ ἡ θέρμη ἀπὸ τοῦ πυρός; καὶ ὅν τρόπον λέ-  
γομεν, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ ἡλίου ἢ ὁ δίσκος αὐτοῦ ὑπερ-

ἔχει καὶ ὑπέρχεται ὡς ἀμέθετος τῶν ἀκτῖνων καὶ  
τῆς ἐλλάμψεως τῆς πεμπομένης εἰς τοὺς ἡμετέ-  
ρους ὀφθαλμούς· ἐκεῖνος γὰρ ἐστὶν ἡ πηγὴ καὶ ἡ  
ἀρχὴ καὶ ρίζα, καὶ ὁ χορηγὸς τῆς ἐλλάμψεως·  
οὕτω λέγομεν, καθὼς διδάσκουσιν οἱ ἅγιοι, ὅτι καὶ  
ἡ θεία οὐσία, ὡς ἀμέθετος καὶ ἀόρατος ὑπέρχεται  
τῶν ἐξ αὐτῆς πεμπομένων ἐλλάμψεων, καὶ ἐνεργει-  
ῶν καὶ χαρισμάτων. *Substantia Dei participari  
et videri nequit ab ulla creatura, ne ab angelis qui-  
dem: participari vero potest operatio et gratia illius  
deifica, cujus participes sunt et angeli et sancti, et  
quamvis ab his participetur, inseparabilis tamen est  
et indivulsa a divina substantia. Quocirca non sunt  
duo Dii, aut due deitates. Quemadmodum enim in  
hoc sensibili sole, orbis ejus attingit secundum se, aut  
ab oculis capi non potest (si quis enim propius acce-  
dere tentet, et potentiam videndi amittet, ob immen-  
sitatem luminis, et penitus exuratur), radii autem  
ejus ad nos deferuntur, et omnia in hoc mundo illu-  
strant: nos vero appellare solemus solem tam orbem  
illum, quam radios ejus, et tamen non sunt duo  
soles, sed unus; neque vocamus duos soles, sed unum,  
etiamsi infinitos habeat radios; sic et in Deo, qui sol  
intellectualis est, res sese habet. Licet enim dicam sub-  
stantiam ejus participari non posse, posse autem ope-  
rationem et gratiam, quam omnes sancti recipiunt,  
attamen unus Deus est, qui et substantiam et ope-  
rationem habet. Et quemadmodum ille qui diceret,  
multos esse soles, eo quod multi sunt solis radii, a  
veritate prorsus aberraret: ita si quis dicat, plures  
esse Deos, propter plures operationes et gratias Dei,  
is pari modo audiendus non erit. Quemadmodum  
enim a sancta Dei Ecclesia edocti didicimus, Patrem  
habere Filium, habere et Spiritum sanctum, nec  
dicimus tamen tres Deos esse, sed tres unum Deum,  
eodem modo licet dicamus, substantiam Dei habere  
naturales operationes, et gratias; et licet substantia  
vocetur deitas, deitasque vocetur itidem deifica ejus  
operatio et gratia, nihilominus una deitas est sub-  
stantia et operatio, quæ a substantia separari et  
avelli nequit. Non enim separatur operatio a sub-  
stantia, quemadmodum nec Filius aut Spiritus san-  
ctus a Patre: vel, ut ex rebus sub sensum cadentibus  
exempla petamus, quemadmodum nec radius a sole,  
nec calor ab igne. Et quemadmodum dicimus sub-  
stantiam solis, vel orbitam ejus, excedere radios, et  
splendorem inde ad oculos nostros demissum, eo quod  
participari non valeat, quippe fons et origo, et radix  
et subministratrix omnis splendoris et illustrationis:  
sic a sanctis edocti dicimus divinam substantiam, ut  
eam quæ participari et conspici nequit, superiorem  
et eminentiorem esse illustrationibus, operationibus,  
et donis inde missis. Hæc et hujus notæ plura*  
D Palamas.

Ex quibus manifestum evadit Græcos eo ruditatis  
processisse, ut putarent, operationem Dei esse  
quid a substantia Dei diversum, sicut splendor et  
lux solis diversum quid est a substantia solis, et  
calor ignis a substantia ignis: licet nec splendor  
a sole, nec calor ab igne separetur. Et sicut a sole  
splendor quidam perpetuo emittitur, qui non est  
substantia solis, licet solis substantiam perpetuo  
comitetur, ita etiam ex divina essentia, similem  
splendorem exire et emicare non valde similiter  
sibi imaginabantur, qui sub hominum oculos et  
angelorum intelligentiam cadat, quique cum crea-  
tura non sit, non sit tamen Deus aut deitas, nisi  
forsan improprie, eo modo, quo calor dicitur ignis,  
aut radius solaris, sol; neque etiam sit Dei sub-  
stantia, sed tertium quiddam. Quarum anilium  
delirationum non modo vestigia, sed et integra  
plaustra hac itidem tempestate in Græcia super-

dicere cœperamus, soluta synodo, et aliis singulis A κών· πολλὰ δὲ πρὸς ἀλλήλους τῶν Γρηγορίων ἀντει-  
alio dispersis, imperator sibi in monasterio πόντων, ἐπεὶ ὁ Ἀκίνδυνος ἐφαίνετο τὰ Ἱσα Βαρλαάμ

Jacobi Gretseri notæ.

sunt; quod ex Jeremia patriarcha Constantinopolitano claret; nam in secundo suo ad Tubingenses responso, non longe a principio, reprehendit Lutheranos illos, quod dicerent, ταῦτ' εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ Θεοῦ· idem esse substantiam et operationem Dei: ὅπερ οὐκ ἔστιν, inquit Jeremias, quod non est ita: ὅτι δὲ Θεοῦ οὐσία καὶ ἐνέργεια οὐ ταῦτ' εἶναι, ἀλλὰ διαφέρουσιν, ἀκούσατε πρὸς Θεοῦ· Quodque substantia et operatio Dei non sint idem, sed differant, audite, obserro. Et mox argumenta quatuor vel quinque profert, acuta sane et digna Palamæ discipulo, ex quorum numero agmen claudit hoc: El πᾶσα δύναμις πρὸς ἕτερον λέγεται, πρὸς γὰρ τὴ δύνατὸν ἀποδίδεται, ὡς καὶ τῷ Θεωμ. δὲ Ἀκίνω δοκεῖ, ἕτερον ἔρα οὐσία Θεοῦ, καὶ ἕτερον ἐνέργεια, εἰ μὴ καὶ τὴν οὐσίαν παρ' ἑαυτοῦ εἶναι τῶν πρὸς τὴ· Si omnis potentia ad aliud dicitur; nam ad possibile refertur, ut et Thomæ de Aquino videtur, oportet, ut aliud sit substantia Dei, et aliud operatio ejus: nisi quis ipsam etiam substantiam in numero eorum, quæ ad aliquid dicuntur, collocare velit. Facilis solutio. Aliud enim est substantia Dei, et aliud operatio, non re, sed sola ratione; eadem enim res simplicissima quatenus per se existit, substantia est: quatenus vim agendi habet, potentia est: quatenus productrix effectus, operatio et energia est: et hæc omnia simul est, propter infinitatem et immensitatem essentia. Nec absurdum ut substantia relationem seu habitudinem rationis significet, non quidem quatenus est substantia, sed quatenus illa substantia simul etiam est potentia, et operatio, quamvis cur non et quatenus substantia fundare possit respectum rationis ad aliud? Sed nil opus hoc, satis absque isto appareret ineptia argumenti Græcænicæ: cui simile est et hoc: Si operatio ex substantia Dei perpetuo procedit et promanat, id vero de nulla creatura affirmari potest. sequitur operationem non esse creaturam, nec tamen Dei substantiam. Ex quo velut ex speculo elucet, quid istos fallat; concipiunt enim et cogitatione informant operationem Dei, quasi a Deo prodeat, ut lux prodit a sole, calor ab igne, aqua a fonte perenni. Quod pinguius quiddam est, quam ut in subtile beneque purgatum ingenium cadere possit: cœi non ignotum, has locutiones de progressu et fluxu operationum divinarum esse metaphoricæ et ad nostrum intelligendi modum adaptatæ, qui operationes tanquam quid substantia et essentia posterioris, et ab ea emanans concipiunt; quod tamen in Deo reipsa locum non habet; ubi a parte rei substantia seu essentia, et operatio unum prorsus idemque sunt; nec magis operatio Dei ab essentia divina fluit, quam ipsa essentia ab essentia, cum essentia et operatio sint unum idemque ens simplicissimum, penitusque indivisum. Adhuc et hanc Græcorum subtilitatem: Si de multis substantia Dei non dicitur, una enim ejus est substantia; de multis vero et diversis operatio ejus dicitur, variæ enim sunt operationes ejus: sequitur aliud esse ejus substantiam, aliud ejus operationem. In promptu est responso. Variæ sunt operationes Dei, virtualiter, et ratione variorum effectuum; una autem est eaque simplicissima ratione suæ entitatis; quæ cum infinita sit, non est opus, ut multiplicetur, quippe quæ sufficiat ad omnes omnino effectus producendos, quos multiplicatæ in creaturis operationes producere queunt.

Alia Jeremiæ argumenta brevitatis causa præterito, ut et Philothei, et aliorum, quæ copiose refert Gregorius Acindynus libris duobus De essentia et operatione Dei, qui exstant in bibliotheca Bavarica, qui cum aliis recte et orthodoxe de hoc argu-

mento sensit et scripsit, nimirum operationes Dei sola ratione ab ipsius essentia distingui, nihilque operationum in Deo esse, quod non sit substantia et essentia Dei, idque ex simplicitate Dei prole deducit: neque enim effugere possunt alii, quin compositionem in Deo statuant, si operatio Dei non est substantia Dei. Conatur quidem Philotheus libro octavo contra Gregoram, simplicitatem Dei etiam cum præva opinionis suæ hypothese defendere; at conatur tantum, de cætero nec hilum proficit. Quia vero Acindyni libri lucem nunquam viderunt, placet saltem quorundam capitum perichas ascribere, quæ lectori erudito perspicuum facient Acindynum de hac quæstione idem tradidisse, quod a scholasticæ theologiæ doctoribus tradi solet. Ergo capituli tertii libri primi inscriptio est ita: Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ δύναμις παθητικῆ· In Deo non esse potentiam passivam. Cap. 4: Ὅτι οὐσία τοῦ Θεοῦ ἔστι τὸ εἶναι αὐτοῦ· Dei substantiam esse illius esse: Cap. 5: Ὅτι θεὸς οὐκ ἔστιν ὕλη· Deum non esse materiam. Libri secundi cap. 2: Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ ἀσθησις· Non esse in Deo sensum. Cap. 3: Ὅτι ὁ θεὸς ἔστι νοῦν· Deum esse intelligentem. Cap. 4: Ὅτι ὁ θεὸς ἔστι θέλων· Deum esse volentem. Cap. 5: Ὅτι ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ νοερά καὶ θελητικῆ δύναμις· In Deo esse intelligendi et volendi potentiam. Cap. 6: Ὅτι αἱ κατὰ ταύτας τὰς ἐνεργείας ἔξεις ἀποδίδονται τῷ Θεῷ· Habitudines secundum istas operationes in Deo statuentis esse. Cap. 7: Ὅτι αἱ τοιαῦται ἐνεργείαι καὶ αἱ κατὰ ταύτας ἔξεις τε καὶ δυνάμεις εἰσὶν ἐν τῷ Θεῷ ἐν καὶ τὸ αὐτό· Tales operationes et secundum illas habitudines et potentias in Deo unum et idem esse. Cap. 8: Λογισμοὶ ἀπὸ τοῦ ἐναντίου καὶ λύσεις μετὰ προθεωρίας· Objectiones adversariorum et solutiones cum protheoria. Cap. 9: Ἐτεὶ εἰς τὸ αὐτό· Iterum de eodem argumento. Cap. 10: Ὅτι ἡ νοερά τοῦ Θεοῦ δύναμις ἔστι ἡ οὐσία αὐτοῦ· Potentiam intellectualem Dei esse ejus substantiam. Cap. 11: Ὅτι ἡ νοερά τοῦ Θεοῦ ἐνέργεια ἔστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ· Intellectualem Dei operationem esse ejus substantiam. Cap. 12: Ὅτι ὁ θεὸς οὐδὲν ἄλλω νοητῷ εἶδει νοεῖ, ἢ τῇ ἑαυτοῦ οὐσίᾳ· Deum nulla alia specie intelligibili intelligere, nisi sua substantia. Cap. 13: Ὅτι τελεῶς ὁ θεὸς αὐτὸς ἑαυτὸν γινώσκει· Deum perfecte seipsum intelligere. Cap. 14: Ὅτι ἐν τῷ Θεῷ οὐκ ἔστιν ἔξις ἐπιστημονικῆ· In Deo non esse habitum scientiæ. Cap. 15: Ὅτι ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἔστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ· Sapientiam Dei esse ejus substantiam. Cap. 16: Ὅτι ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ ἔστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ· Veritatem ejus esse substantiam ejus. Cap. 17: Ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις ἔστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ· Dei voluntatem esse substantiam ejus. Cap. 18: Ὅτι τὸ πρῶτον τῆ θεῖα θελήσει θελητόν ἔστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ· Primum objectum, quod sub Dei voluntate cadit, esse ejus substantiam. Cap. 19: Λογισμοὶ δι' ὅν ἂν δόξαιε ταῦτα πρὸς ἀλλήλα ἐναντιοῦσθαι, καὶ λύσεις αὐτῶν μετὰ προθεωρίας· Rationes quibus hæc invicem dissidere videntur, et solutiones earum cum prævia inspectione. Cap. 20: Τίνα τρόπον ἔστιν ὁ θεὸς ἑαυτῷ ὡς θελητόν ἐν τῷ θέλοντι· Quomodo Deus sit sibi ipsi, ut objectum sub voluntatem cadens in volente. Cap. 21: Ὅτι ὁ θεὸς ἔστιν ἡ ἐστού ζωή· Deum esse vitam suam. Cap. 22: Λογισμὸς ἐκ τοῦ ἐναντίου, καὶ λύσεις· Objectiones in contrarium, et solutiones. Cap. 23: Ὅτι ὁ θεὸς ἔστιν ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ· Deum esse suam bonitatem. Cap. 24: Ὅτι ὁ θεὸς ἔστι μακάριος· Deum esse beatum. Cap. 25: Ὅτι ὁ θεὸς ἔστιν ἡ μακαριότης αὐτοῦ· Deum esse suam beatitudinem. Cap. 26: Ὅτι ταῦτα τὰ ὀνόματα οὐκ εἰσὶ συνώνυμα· Nomina hæc non esse synonyma.

καὶ λέγων καὶ φρονῶν, ψῆφος μὲν ἐξενήκεται κοινή Δ 'Ὀδηγῶν, [via monstratorum] (80) requiescendum ἐπισκόπων τε καὶ τῶν συγκλητικῶν κατὰ Ἀκινδύ-

Jacobi Pontani notæ.

(80) De hoc et de morte ejus Gregoras his verbis: *Cæterum sub vesperam spectaculo illo absoluto, Barlaamus ignominiam illam gravissime ferens, plenis velis in Italiam abiit, et ad Latinorum instituta et decreta, in quibus erat educatus, rediit. At imperator in Hodegium monasterium, corpore admodum male affecto, tum e concione illa, tum e morbo splenis, reversus, cum sub noctem fere mediam accubisset, et largius quam decebat, comatus esset, postridie in somnum; et χάρον stupori atque exanimationi pene similem incidit. Tertio demum die, pau-*

*latim apertis oculis, imperatricem hortatur ne ploret, simulque opem medicorum requirit, et in majorem stuporem relapsus, extremumque spiritum agens, in tertium fere diem jacuit, ac Junii die decimo quinto, ante solis ortum defunctus est, anno ab orbe condito sexies millesimo, octingentesimo, quadragesimo nono. Omne vero tempus ætatis ejus ad annos circiter quadraginta quinque fuit, cum ante viginti urbem imperatricem belli jure occupasset. De morbo et tempore mortis aliter noster.*

Jacobi Gretseri notæ.

Cap. 27: Ἠότερον συνωνύμως λέγεται ταῦτα τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὄντων. *Utrum hæc nomina univoce dicantur de Deo rebusque creatis.* Cap. 28: "Ὅτι ταῦτα ὀνόματα οὐχ ὁμωνύμως λέγονται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὄντων. *Nomina hæc non dici æquivoce de Deo rebusque creatis.* Cap. 29: "Ὅτι ταῦτα τὰ ὀνόματα ἀναλογικῶς λέγονται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὄντων. *Nomina hæc prædicari analogice de Deo, rebusque creatis.* Hæc capita libri secundi Acindyniani, quæ auctor scholasticæ prorsus, hoc est theologicæ et philosophicæ persequitur. Et tamen damnatus est a synodo, Palamæ plus quam merebatur, studiosa. Verum ita evenire solet, ubi ignorantia præsidet et regnat. Recte enim de substantia et operatione Dei sensit Acindynus. Sola namque ratione distinxit: re tam operationem quam substantiam Dei conjunxit, nihil que in Deo esse statuit, quod cum essentia divina realiter unum et idem non esset.

Quapropter mera Græcorum convicia sunt, cum de Acindyno et Barlaamo ita scribunt: Λέγουσιν ὅτι ὁ Θεὸς οὐχ ἔχει ἐνέργειαν οὐσιώδη, τουτέστι φυσικήν. *Dicunt Deum non habere operationem essentialem, hoc est, naturalem.* Λέγουσιν ὅτι ἡ ἐνέργεια καὶ ἐνέργεια οὐχ εἰσὶν ἄκτιστοι, οὐδὲ συνάκτιστοι τῷ Θεῷ. *Dicunt operationem vel operationes Dei non esse increatas, neque simul cum Deo causas, sed creatas.* Λέγουσιν ὅτι αὐτὴ ἡ λεγομένη ἄκτιστος καὶ φυσικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ αὐτὴ ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, καὶ οὐδέμια τις διαφορά οὐδαμῶς ἐστὶν οὐσίας καὶ ἐνέργειας, ἀλλ' ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐστὶν. *Dicunt eam, quæ appellatur increata et naturalis operatio Dei, esse substantiam Dei, neque ullam esse differentiam inter substantiam et operationem...* Et id genus alia, quæ ab incerto auctore collecta sunt, exstantque in Bavarica bibliotheca, cod. 115. Sed ut dixi pleraque imperitorum fragmenta sunt, in quorum numero hoc ultimum; nunquam enim Acindynus, aut quisquam alius distinctionem rationis negavit, sed illam dumtaxat, quam Palamas cum suis indocte commentus fuerat; neque enim tam insipientes erant, ut distinctionem rationis inter substantiam et operationem Dei non agnoscerent. Et secundus liber Acindyni facile se suo Marte ab omnibus istis calumniis defendet, ut patrono non egeat. Hoc solo miser est, quod vinculis et carcere attinetur, liberatoremque expectat, nec reperit; quippe non modo in vulgum (ut ait ille) hactenus non vulgarus, sed ne in eruditorum quidem cœtum, dignus certe auctor, cui adversus Cantacuzeni scita et decreta manus porrigatur.

Cæterum adeo Palamæ asseclorumque vanitas adversus veritatem non prevaluit, ut in dies doctissimi quique totius Græciæ ad Barlaami et Acindyni castra transfugerent, multa Palamæ salute dicta, inter quos ipse patriarcha Joannes erat, primæ et secundæ synodi contra Barlaamum et Acindynum præses, sed præses non præses, quia

post imperatorem, et Nicephorus Gregoras omni litterarum cognitione ea tempestate apud Græcos illustris, de quo postea dicemus. Nunc ad Joannem patriarcham, contra quem, ut Acindyni sectatorem congregata est synodus, Anna imperatrice, et filio ejus imperatore Joanne Palæologo præsentibus: de qua synodo Cantacuzenus lib. iii, cap. 98, et lib. iv, cap. 24. Damnatus est Joannes patriarcha, deque dignitatis gradu dejectus, tomus alter contra Acindynum ejusque discipulos conscriptus et subscriptus, ὑπογραφαὶ ἀρχιερέων τριάκοντα τὸ βέλαιον ἔχων, οἷς συνεῖπε δι' ὑπογραφῆς ὕστερον καὶ ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων. *Triginta episcoporum subscriptionibus confirmatus, quibus postea per subscriptionem consensus quoque sanctissimus Hierosolymorum patriarcha, inquit David monachus, seu quisquis ille collector est, in sua de controversia Barlaami et Acindyni relatione.*

Needum tamen Palamæ ejusque studiosis pacifice triumphare licebat, licet a tertia jam synodo victores pronuntiatii fuissent. Plerique enim ex doctioribus homo seu definitioni et decreto synodi minime acquiescentes libere contradicebant, ex quorum numero metropolitani duo, alter Ephesi, alter Gani, item Nicephorus Gregoras et Deixus. Coacta est ergo quarta synodus a Cantacuzeno, postquam Constantinopolim jam obtinisset, presidente ipso Cantacuzeno, et Callisto patriarcha Constantino-politano, in locum dejecti Joannis suffecto: de qua synodo fuse Cantacuzenus libro quarto, capite vicesimo tertio, vicesimo quarto, vicesimo quinto, et David Monachus in sua Relatione; imo tota exstat in sæpius jam nominato codice Augustano, cum subscriptionibus utriusque imperatoris, Cantacuzeni videlicet, et Joannis Palæologi, metropolitani et episcoporum, aliorumque ministrorum Ecclesiæ. Eidem synodo postea subscribere debuit Matthæus Cantacuzenus, Joannis filius, jam ad imperium evectus, et quidem non paucis, ut moris erat, sed prolixè admodum. Legimus subscriptionem hanc in Augustano codice, quæ his verbis terminatur: Παρουσία τοῦ κραταίου καὶ κυρίου μου, αὐθέντου καὶ βασιλέως τοῦ πατρὸς τῆς βασιλείας μου, καὶ τοῦ παναγιωτάτου μου δεσπότη τοῦ οἰκουμένου πατριάρχου κυρίου Φιλοθέου, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν θείας καὶ ιερᾶς συνόδου, Ματθαίου ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστοῦ βασιλέως καὶ αυτοκράτορος Ῥωμαίων Ἀπάνης ὁ Καντακουζηνός. *In præsentia invictissimi domini mei, domini et imperatoris patris mei, et sanctissimi domini mei œcumenici patriarchæ, sanctæque cum ipso synodi, Matthæus in Christo Deo fidelis rex et imperator Romanorum Asanes Cantacuzenus.* Quibus verbis significari videtur, quintam synodum celebratam esse super controversia Palamæ cum Barlaamo et Acindyno eorumque sectatoribus; nam tempore quartæ synodi Philotheus non erat patriarcha, sed Callistus; hancque quintam synodum congregatam oportuit antequam Joannes Cantacuzenus imperio se abdicaret, cum Matthæus

pit, judicaruntque medici ex perturbatione in synodo et inedia febrim exstitisse. Die tertio malum

Α του και των αυτων φρονουντων σως, ως τα αιρετικων φρονουντων και λεγοντων. Αφοριζονται δε και

Jacobi Gretseri notæ.

in præsentia illius tanquam adhuc imperatoris subscriperit.

Porro contra tomum quartæ synodi tot subscriptionibus munitum libros decem scripsit Nicephorus Gregoras, qui licet prima synodo, vivente adhuc Andronico juniore, Barlaamo adversari videretur, cujus suæ mentis non obscura indicia dedit libro undecimo *Historiæ Byzantinæ* extremo; postea tamen aperte Barlaamum et Acindynum tueri cepit. Gregoræ respondit libris quindecim Philotheus prius monachus; postea metropolita Heracleensis, tandem patriarcha Constantinopolitanus, quorum tres postremi, potissimum agunt de lumine Thaborio; ut et undecimus, duodecimus apologiam continet pro monachis et ἡσυχασταῖς, cum alibi, tum in monte Atho. Reliqui consumentur in enodanda quæstione de essentia et operatione Dei, quam Palamæ more tractat, hoc est imperite. Neque enim negavit Acindynus operationem Dei, sed negavit esse diversam a substantia Dei, nisi sola ratione et cogitatione, ut patet ex libris Acindyni. Quod autem, ut Græci dicunt, Filium et Spiritum sanctum nominavit *operationem increatam*, vocabulum operationis improprie sumpsit, nempe pro termino actionis. Est enim Filius terminus operationis divinæ non essentialis, sed notionalis, nimirum *generationis* activæ, quæ est in Patre, et Spiritus sanctus est terminus *actionis*, nempe spirationis activæ, quæ est in Patre et Filio, et huc respexit Acindynus, cum Filium et Spiritum sanctum operationes increatas vocavit. At præter has agnoscit alias essentielles toti Trinitati communes, sed cum essentia Dei prorsus unum et idem, ac proinde increatas, non autem tales quales statuabant Palamas, Philotheus et alii, quæ cum substantia quidem divina inseparabiliter cohæreant, non sint tamen ipsa Dei substantia, sed *πρόδοι* quædam illius: sicut lux est πρόδος, seu processio a substantia solis, etsi cum sole perpetim conjuncta. Ex his, quæ hætenus diximus, facile erit judicium facere de viris quibusdam eruditissimis, qui aliquid de controversia Palamæ et Barlaami litteris mandarunt. Ac primo omnium de Prateolo, qui hæc in catalogo hæreticorum: *Adversus Barlaamum et Acindynum nonum generale concilium coactum fuit, et celebratum in præsentia illius beati et celeberrimi imperatoris domini Michaelis Andronici cognomento Palæologi, imperatoris Græcorum, et Joannis ejus filii.* Ubi plura manifesta errata. Nullum enim ex quatuor vel quinque conciliis supradictis generale fuit. Nullum sub Michaelis habitum, sed sub Andronico juniore, et Cantacuzeno, et quarto Joannes Palæologus subscripsit filius: non Michaelis Palæologi, sed Andronici junioris, quem beatum frustra nominat, cum in schismate vixerit et obierit. Addit Prateolus: *Censebant isti modo nullum esse discrimen in divina natura, substantia, et effectu, sed idem esse, nec diversum: modo differentiam esse profitebantur, substantiam tamen increatam. Ejus autem essentielles actiones et naturales sentiebant esse diversas, non tamen increatas, sed creatas.* Mirum unde hæc hausserit Prateolus, quorum Barlaamo et Acindyno nihil in mentem venit. Nam effectum a Dei substantia distingui tam probe norant, tamque libenter fatebantur, quam se non esse Deum, ut et operationem, quam scholæ appellant, *transientem*. Hæc enim ab effectu producta reipsa non distinguuntur, ac proinde si effectus reipsa substantia Dei distinguitur, necesse est ut et operatio ista reipsa distinguatur: sed operationem Dei, quam vocant *immanentem*, negabant a Dei substantia distingui, ut actum intellectus aut voluntatis divinæ, nisi

sola ratione; et cum non distinguatur ista actio a substantia, sequitur id quod ex vi hujus actionis produciatur, produci etiam ex vi substantiæ divinæ; et aperta cavillatio est, cum Græci in quarta synodo sub Cantacuzeno ita argumentabantur: *Si operatio non esset diversa a substantia Dei, tum omnia creata essent ex substantia Dei, quandoquidem sunt ex operatione Dei; sed hoc est impium, ergo et illud.* Respondeo, falsam esse majorem, si intelligatur omnia fore ex substantia Dei, tanquam ex parte constitutive interna; quasi ex substantia Dei componerentur, aut ut partes ex ea decerperentur: veram autem si intelligatur, omnia fore ex substantia Dei, quatenus omnia vi et energia et efficacitate Dei, seu substantiæ divinæ operantis existunt. Nec verum est istos sensisse, operationes Dei essentielles et naturales esse creatas; cum enim asseruerint istas operationes, reipsa prorsus idem esse cum substantia divina, qua ratione, obsecro, affirmare potuerunt eas esse creatas? Adjungit Prateolus: *Id quod in Thaborio monte effulsit divinum lumen, dixerunt esse phasma, id est, spectrum duntaxat, et creaturam, quæ ortum habet et interitum, verum non divinæ naturæ naturalem splendorem, et ut ita dicam, deitatem, et lumen quod est, quodque inaccessum dicitur.* Remoto phasmatis non satis decente vocabulo, quo Græci istos interdum usos fuisse tradunt, nihil prorsus est in tota hac sententia, quod reprehensionem mereatur: vere enim lumen illud Thaborium res creata fuit, et cum transfiguratione cœpta inceptit, et cum finita desiit.

Ex his emendare itidem licebit, quæ auctor quidam doctissimus, et in Græcis scriptoribus versatissimus litteris prodidit. Dicit lumen divinum et increatum visum esse in monte Thaborio non in se, sic enim oculis conspicuum non esse, sed in lumine creato; sicut Spiritus sanctus descendens super Christum tempore baptismi visus est non in se, sed in specie columbæ; et hæc quidem recte et catholice. At quod addit, Barlaamum et Acindynum contendisse, ipsum lumen divinum (hoc est gloriam et majestatem Dei) in se et secundum se visam esse, non in sua imagine, ac propterea a synodo Constantinopolitana, sub Joanne Palæologo, et Joanne Cantacuzeno habita, damnatos fuisse, id pœce eruditissimi viri dixerim, a verolonge abit. Nam Palamas et synodi illius patres dixerunt in se et secundum se divinum lumen et increatum visum esse, quibus Barlaam et Acindynus totis viribus restiterunt asserentes lumen divinum in se et secundum se oculo corporeo non patere, sed quidquid in monte Thaborio discipulorum oculis apparuit, id divinæ illius et increatæ, et inaspectabilis gloriæ creatam quandam imaginem fuisse. Neque id unquam affirmarunt eo consilio, ut Filium Dei cum Ario creaturam facerent. Neque ulla synodus hoc Barlaamo et Acindyno objecit: qui de hoc lumine tradiderunt, quod hodie theologi orthodoxe de eo sentiunt, fuisse nimirum invisibilis divinitatis et gloriæ increatæ visibile et creatum signum.

Ex his denique corrigere poterit Stapletonusque, quæ de Barlaamo scribit libro secundo de magnitudine Romanæ Ecclesiæ, videlicet Barlaamum monachum Constantinopolim profectum hæresin Græcicam (de processione sancti Spiritus) tribus totis annis publice exagitasse, nemine resistente, donec Palamam quemdam Græci illi opposerent. Non enim disputavit Barlaam de processione sancti Spiritus pro Latinis contra Græcos, sed potius, quod argumentum attinet, pro Græcis contra Latinos disseruit, quod testantur libri ejus de hoc argu-



τῆς κοινωνίας τῶν ὀρθοδόξων, εἰ μὴ ἐπιστρέφουσιν, ἄλλ' ἐπιμένουσιν τῇ κακίᾳ. Οὐ μὴν ἐκείνοι μόνοι, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἄλλος ὕστερον τοῖς ἰσοῖς ἐπιχειρήσει, καὶ Παλαμᾶ καὶ τοῖς λοιποῖς ὡς οὐκ ὀρθῶς φρονούσιν αἰτίαν ἐπάγαγοι, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιτιμίαν εἶναι, εἰ μὴ μεταβάλλοι καὶ αὐτὸς· ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τόμον συνθέντες κατὰ τὸ ἀρχαῖον τῶν συνόδων ἔθος, καὶ ὑπογράφαντες αὐτὸν ὃ τε πατριάρχης Ἰωάννης καὶ ἀρχιερέων ὅσοι τότε παρήσαν, ὕστερον γὰρ καὶ ἑτεροὶ πολλοὶ τοῖς προτέροις ὑπογεγραφάσι σύμφηφοὶ γεγεννημένοι Παλαμᾶ καὶ τοῖς αὐτῷ συνοῦσιν, ἐγχειρίζουσιν εἰς δικαιοσύνην. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Τότε δὲ ἡ σύνοδος ἐπεὶ διελέλυτο, τῶν ἄλλων ἐκάστων διεσκαδασμένων, ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν ἐν τῇ μονῇ τῶν Ὁδηγῶν ἀναπαύλης τινὸς τυχεῖν· καὶ γινόμενος ἐκεῖ, εἰς τὴν ὕστερα τὴν ἡρξάτο πύρεττειν ὁμαλῶς· καὶ ἐδόκει τοῖς τῶν ἱατρῶν πασι τὴν κατὰ τὴν σύνοδον παραχὴν καὶ αἰτίαν τοῦ πυρετοῦ αἰτίαν γεγενῆσθαι. Δευτέρα δὲ ἡμέρα, πρὸς τῇ κεφαλῇ ἐνσκήψαν τὸ κακὸν, πονηρὰς παρεῖχε τὰς ἐλπίδας. Ἐφαίνετο γὰρ τῶν δευτέρων εἶναι. Τρίτῃ δὲ τῇ μετ' αὐτῆν, ἔωθεν μὲν ἐδόκει ἐνδιδόναι. καὶ τοῖς ἱατροῖς ὑπέφαινε χρηστὰς ἐλπίδας, ἐπεὶ δὲ ἤδη περὶ μεσημέριαν ἦν, μεταβάλλων ἐξαίφνης οὐ μετὰ πολὺ ἀποτεθνήσκειτο εἰς ἡλιου βασιλέα· καὶ ἱατροῖς οὐδεμίᾳ σωτηρίας ὑπέλεπετο ἐλπίς. Ἐπεὶ δὲ τοιαῦτα διεθρομύθηθη, τῷ μεγάλῳ δομestικῷ Ἀπόκαυχος ὁ παρακοιμώμενος προσελθὼν, συνθεοῦλεν ἐχεσθαι τῶν πραγμάτων, καὶ παρρησίᾳ κοσμεῖσθαι βασιλικῶς μετὰ τὴν βασιλείᾳς τελευτήν, βασιλέα γὰρ ἐν ζῶσιν εἶτι μὴ εἶναι προσδοκᾶν· πάντως δὲ οὐδὲν καινὸν ποιήσῃ, ἀλλ' ὅπερ αὐτὸς τε πολλάκις ἠνάγκασεν ὁ βασιλεὺς καὶ Ῥωμαίων οὐκ ὀλίγοι Ἰσαῖν οὐδαμῶς ἐλάττω τιμὴν ἀποδιδόντες βασιλείᾳς. Οὐ μὴν οὐδὲ πολλοῦ δεήσει πόνου καὶ ἀγῶνων· ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον εἰπεῖν, καὶ πάντας ἔχειν ὑπακούοντας ἐτοίμους. Αὐτὸν τε πρότερόν τε παρὰ πάντα τὸν βίον, καὶ νῦν οὐχ ἥττον ἔτοιμον εἶναι τὰ λυσitteλεῖν αὐτῷ ποιεῖν δοκούντα, οὐ μόνον πραγμάτων καὶ καμάτων ἀφειδούοντα, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν προθύμως ὑπὲρ τῶν ἰδίων αὐτῷ διαφερόντων προεῖμένον πάντων αὐτῷ μάλιστα ὄντα ὀφειλέτην· πολλῶν γὰρ ἀπολελευκέναι τῶν εὐεργεσιῶν τῶν παρ' αὐτοῦ, οὐ βασιλεὶ μόνον τὴν ἀρχὴν καὶ προσαγαγόντα καὶ οικειώσαντα, ἀλλὰ καὶ ὕστερον βασιλέως ὠργισμένου παραιτησάμενον αὐτὸν, καὶ τοῦ δεσποτηρίου ἀπαλλάξαντα, καὶ μέ-

in caput invadens, quia dolor acutissimus videbatur, spem parum bonam afferebat. Rursum tertio post die a mane visus dolor remittere, et medicis bona spes affulsit. Circa meridiem repentina mutatio, imperatorem vita mox caritum significat, et medici quoque salutem ejus desperant. Cum hæc vulgarentur, ad magnum domesticum adiens Apocauchus sacri cubiculi præfectus, hortatur, ut rempublicam capessat, et insignia imperatoria post ejus obitum (jam enim conclamatum esse) induat. Plane nihil facturum novi: sed quod ipse imperator eum cogere sæpius voluerit: quodque Romani non pauci norint, qui non minorem ei, quam imperatori honorem semper habuissent. Neque vero multo labore et certamine rem indigere; verbo tantum voluntatem suam declarat, statimque libenter se subdituros. Quod ad se attineret, et ante in omni vita, et hoc tempore non minus paratum esse ejus utilitatibus inservire; non solum nou parcentem pecuniis et fortunis suis; sed et sanguinem cupide pro ejus rationibus effusurum, cum omnium ei plurimum debeat: multis enim beneficiis ejus usum, quando eum non modo a principio imperatori commendavit familiaremque reddiderit; sed etiam postea iram illius ab eo deprecatus sit et carcere liberavit, et in hanc conditionem, in qua hodie sit, perduxerit. Hac tenentur Apocauchus, magnus domesticus paulum silens: Non puto, inquit, talia de re aliquando occurrisse animo meo; nec eo me improbitatis processisse existimandum, ut imperatore adhuc vivo, aut etiam eo mortuo, vel abs te, vel ab alio quocunque inducar, ut amoris mei erga illum, sive, ut melius dicam, consensus atque conspirationis immemor sim: et neglectis quæ communiter ejus liberis, et Augustæ conducant, privata consector commoda: teque summæ damno stultitiæ, si talia mihi te persuasurum speravisti. Illo denuo sententiam suam, ut utilem, urgente: Cessa, inquit: qui enim amico mortuo leges amicitia: non servat, hic nec vivo vere amicus erat. Sic Apocauchus gravitate responsi deterritus, magno domestico molestus esse desiit. Sed matrem ejus conveniens, idem illi persuadere nitebatur: ratus, si id consequeretur, quod studisset, perfectum habiturum: non enim filium matri contradicturum, si quid illa ut utile et ju-

Jacobi Gretseri notæ.

mento editi. Nec quæstio inter Barlaamum et Palamam fuit de processione sancti Spiritus, sed de lumine Thaborio, deque substantia et operatione divina. Verum hic hujus adnotationis finis sit, cujus non prolixitas, sed in historia tam obscura et ignota utilitas considerari a lectore debet; facem enim præportabit omnibus, quæ Cantacuzenus variis sui operis locis de Barlaamo, Acindyno, Gregora, eorumque opinionibus scripta reliquit.

Tomus in synodis libellus est, acta et decreta ejus, et totum illud, quod fidei professionem expositionemque continet completiens. Quocirca epistola sancti Leonis ad Flavianum contra Eutychen, qua exposuit sententiam Ecclesiæ catholicæ sæpis-

sime in conciliis dicitur tomus: et ἐνωτικὸν Zenonis imperatoris typus et ἐχθερὰς Heraclii, quibus fidei suæ seu perfidia: potius rationem reddebant, tomus sunt; ut et constitutum Vigillii apud Baronium tomo VII. Hinc videlicet a continente transfertur ad ipsa dogmata, ut tomus Leonis contra Eutychen, sit ipsum dogma Ecclesiæ contra eumdem hæreticum. Hinc verbum Τομογραφεῖν, ὅπερ ἐστὶ τὸ συντεταγμένως ἐκδιδόναι, καὶ ὅλον ὀρίζεσθαι τὰ διὰ μακρῶν διαλαληθέντα, καὶ γραφέντα πολλάκις, ut ait Philotheus patriarcha Constantinopolitanus lib. 2, contra Nicephorum Gregoram, agens de hoc ipso tomo synodi Constantinopolitanæ adversus Barlaamum.

stum prodavisset. Postquam ab illa simile, vel etiam A  
severius responsum tulit, jubente, ne talia suaderet, quæ facere filio non conducere, a tentatione prorsus abstinuit. Magnus porro domesticus imperatorem jam letho proximum cernens, et providenda maxime ejus liberis et imperio intelligens, ad Annam Augustam lentem ac lamentantem accedens: Non mihi jam luctus et lacrymarum tempus videtur, inquit: adhuc enim licebit (81), nisi Deus ab impendente calamitate nos liberet, ac propitius de cælo respiciat, ejulatibus et plorantibus satis diu indulgere. In præsens æquum judico, pueros imperatores in tuto collocare (82). Me quidem vivo, et hic nunc præsentem, neminem Romanorum nobis insidiaturum putandum est. Sin aliquid hujusmodi contigerit, quid præstabilius, te 339 solam (83) mihi curæ esse, an omnia simul, te, inquam, et filios, et imperium? Tum Augusta, sibi mirum accidere, ait, quod in tanta rerum necessitate oportere duxerit ipsam interrogare, num quid eum filiis imperatoris et imperio conducibile velit facere. Committit igitur illi, quæ in commune videantur prodesse, eorum nihil negligere. Qui confestim Joannem imperatorem et fratrem Manuelem in palatium duxit, jussitque illis adesse ministros et custodiri palatium a malitibus, quos puero imperatori benevolentissimos noverat. De suis quoque famulis fidelissimos ibi reliquit, et securigeros Baraugos quotquot erant, omnes numero quingentos. Ibidem ipsemet pernoctans, filios imperatoris quantum poterat custodiebat. Ad vesperam autem die Mercurii decimo septimo Kalendas Quintiles, anno quadragésimo nono supra octingentos, et sex millia ab orbe condito, Indictione nona, morbi sævitia confectus, ex hac luce imperator migravit (84).

μαίων επιβουλεύσειν οὐσθαι ἡμῖν μάλιστα ζῶντος ἐμοῦ καὶ παρόντος ἐνθάδε νῦν· εἰ δ' ἄρα καὶ τοιούτον συμβαίη, τί βέλτιον περὶ σοῦ μόνη εἶναι μοι τὴν φροντίδα, καὶ μὴ πάντων ὁμοῦ καὶ παίδων καὶ τῆς ἀρχῆς; Ἡ βασιλις δὲ θαυμάζειν ἔφασκεν αὐτοῦ, εἰ τοιαύτης ἀνάγκης περισταμένης, ἐνόμισεν εἶναι τῶν δεόντων καὶ αὐτῆς πυνθάνεσθαι, εἰ τι βούλοιο τῶν συμφερόντων εἰς τοὺς βασιλέως παῖδας πράττειν καὶ τὴν ἀρχήν. Ἐπίτρεπέ τε ὁ ἄν αὐτῷ δοκοῖ κοινῇ λυσιστελεῖν μηδενὸς ἀμελεῖν· ὁ δ' εὐθύς Ἰωάννην τε βασιλέα τὸν βασιλέως υἱὸν, καὶ τὸν ἀδελφὸν Μιχαὴλ παραλαβὼν, ἤγαγεν εἰς τὰ βασίλεια· θεραπεύειν τε αὐτοῖς τὴν γινόμενην προστάξας εἶναι καὶ φρουρὰν τοῖς βασιλεῖσι ἐκ τε τῆς στρατιᾶς οὐς μάλιστα ἴδει εὐνουστάτους τῷ βασιλεῖ, καὶ τῶν οἰκετῶν τοὺς πιστοτάτους τῶν ἰδίων περὶ πεντακοσίου τὸν ἀριθμὸν καταλιπὼν, καὶ τοὺς τοὺς πελέκει· ἔχοντας· Βαράγγους, ὅσοι ἦσαν· καὶ αὐτὸς διενυχτέρευσε ἐκεῖ, τῶν βασιλέως παίδων τὴν δυνατὴν ἀσφάλειαν ποιούμενος· εἰς ἑσπέραν δὲ τῆς τετάρτης ἡμέρας, τῇ τοῦ νοσήματος ὀξύτητι κατεργασθεὶς, ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς, πεντεκαίδεκάτῃ μηνὸς Ἰουνίου Ἰσταμένου, τοῦ ἐνάτου καὶ τεσσαρακοστοῦ ἔτους ἐπὶ τοῖς ὀκτακοσίοις καὶ ἑξακισχιλίοις, ἐνάτης οὐστῆς ἰνδικτιῶνος.

#### Jacobi Pontani notæ.

(81) Hæc augurium quoddam sunt futuræ tempestatis, quæ imperatricem, et imperium exagitata est, bello illo quinquennali videlicet, quod paulo post secutum est, de quo libro sequenti.

(82) Duo erant, Joannes et Manuel; de neutrius ortu quidquam dictum. De priore Gregoras lib. x: *Sequente æstate imperatoris conjux Anna domina, quæ Didymotichi prægnans agebat, decimo octavo die Junii filium Joannem imperatorem peperit. Et huic quidem Cantacuzenus Helenam filiam despondit.*

α χρι νῦν εἰς ὄπερ ἐστὶ σχῆμα δι' αὐτοῦ ἠγμένον. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπε. Μικρὸν δὲ ὁ μέγας δομέστικος ἐπισχῶν, οὐκ ἂν μοι δοκῶ τοιαῦτα, εἶπε, παραστῆναι περὶ σοῦ ποτε, μὴδ' εἰς τοσοῦτον ἦκειν ἐμὲ φαυλότητος ἡγεῖσθαι τρόπων, ὥστε βασιλέως ἐτι ζῶντος, ἢ καὶ μετὰ τελευτήν, ἢ σοὶ πεισθῆσθαι, ἢ ἐτέρῳ ὄψοῦν, τῆς μὲν εἰς ἐμὲ βασιλέως φιλίας, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, συμποίας ἀμνημονῆσαι· τῶν ἰδία δὲ τί ἐμοὶ ζητεῖν διαφερόντων ἀμελήσαντα τῶν κοινῇ τοῖς βασιλέως παῖσι καὶ βασιλίδι συμφερόντων. Διὸ καὶ μάλιστα σοῦ κατεγνωκέναι εἰ τοιαῦτα παραινῶν ἠλπίσας πείσειν. Τοῦ δ' αὖθις ἐπιχειροῦντος ὡς τὰ βελτίω πείθειν συμβουλεύει, Παῦσον, εἶπε, τοιαῦτα λέγειν. Ὅς γὰρ τοῦ φίλου τεθνεώτος μὴ τοὺς φίλας τηρεῖ θεσμούς, οὗτος οὐδὲ ζῶντος ἦν φίλος ἀληθής. Πρὸς μὲν οὖν τὸν μέγαν δομέστικον οὕδεν ἐτι εἶπεν, οὕτως ἐμβριθῶς ἀποκρινάμενον. Τῇ μητρὶ δὲ αὐτοῦ προσελθὼν, τὰ ἴσα ἐπεχειρεῖ πείθειν· οἰόμενος, ἂν ταύτην πείσαι δυνήθη, τὴ σπουδαζόμενον ἠνυκέναι· ὡς οὐκ ἂν ἀντειπόντος τοῦ υἱοῦ, ὁ τι ἂν τῇ μητρὶ δοκοῖ καὶ λυσιστελεῖ ὁμοῦ καὶ δίκαιον· ὡς δὲ καὶ παρ' ἐκείνης τῆς Ἰσῆς ἔτυχε ἀπολογίας ἢ καὶ αὐστηροτέρας, μὴ τοιαῦτα κελουούσης συμβουλεύειν, ἢ μὴ συμφέροι πράττειν τὸν υἱὸν, παντελῶς ἀπέσχετο τῆς πείρας. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος ὁρῶν ἤδη βασιλέα ἐν γῶν κινδύνου καθεστῶτα, καὶ συνιδὼν ὡς μάλιστα προσήκον τῶν βασιλέως παίδων πρόνοιαν ποιήσασθαι, καὶ τῆς ἀρχῆς, Ἄννη τῇ βασιλίδι προσελθὼν θρηνοῦση καὶ ὀδυρομένη, Ὅ μὲν παρῶν, εἶπε, καιρὸς οὐ πένθους οὐδὲ δακρύων εἶναι μοι δοκεῖ· ὕστερον γὰρ ἡμῖν ἐξέσται εἰ μὴ θεὸς ἀπαλλάξει τῆς προσδοκωμένης συμφορᾶς, ἧλων ἡμῖν ἀνωθεν ἐπιθέψας, ὀδυρμῶν καὶ δακρύων ἀναπίμπλασθαι, κατὰ σχολήν. Τὸ δὲ νῦν ἔχον εἶναι μοι δοκεῖ προσήκον, ἀσφάλειαν ποιήσασθαι τῶν βασιλέως παίδων. Μάλιστα μὲν γὰρ οὐδένα Ῥωμαίων

(83) Locus hic in Græco impeditior est, propter voculas, καὶ μὴ πάντων, pro quibus lego, ἢ καὶ πάντων, et pulo, sensum hunc esse, quem expressi.

(84) Miror, cum supra illo ægrotante, et moribundo adeo lamentatus sit magnus domesticus, hic revera moriente quomodo non prodatur lamentis, et lacrymis amorem quo in eum ardebat incredibili. Sed arbitrator pro magnitudine doloris recurrens non potuisse quod volebat scribere.

## ARGUMENTUM LIBRI TERTII.

Hic liber cæteris multo major, cum proximo superiore connectitur. Causæ indicantur, cur narranda, quæ deinceps sequuntur; veritas promittitur. Magni domestici in palatio custodiendo diligens provio; a quo et urbium, provinciarumque præfecti monentur, ne quid novi incipiant. Imperatoris Andronici magnifica sepultura, ac sacra funeralia. Patriarchæ ambitio. Anathematismus in eos, qui mortuo imperatori de filiis ejus male meruerint. Iterum de ambitione patriarchæ. De Sismano exsule reddendo consultatio. Chumni in domesticum contumeliæ. Binæ de transfuga sententiæ Domestici in defunctum imperatorem amor. Gubernationi nuntium mittere vult. Imperatricis lacrymatio, et de sua viduitate, filiorumque orbitate querimonia. Domesticum neglecti officii coarguit. Ea, et patriarcha præsentibus, disertissime suspicionem affectati imperii a se depellit. Aliter ad gubernacula rediturum negat, nisi imperatrix fidem dederit, calumniatoribus non crediturum. Utrisque juratur. Jurat eidem patriarchæ. Sismanum Mæsorum regi repetenti abnuit magnus domesticus, cujus prudentia se ingenti metu liberatam, cum proceribus lætatur imperatrix. Quid militem segniorem fecerit. Patricius quidam tabellio ad usum reipublicæ grandem pecuniam offert. Stipendia, et reditus militum explentur. Ad pugnam ardent animi. Domesticus imperatricem de filio Joanne coronando monet, et contra rationantes refutat. Lydiæ satrapæ Thraciam incurstanti occurritur. Domesticus in occidentem ducturus, cum Orehane pacem jungit. Mentem imperatricis ex patriarcha explorat. Ab eadem laudatur, blandeque monetur, ne se conficiat tantis laboribus, neu de sumptu suo eroget. Eleganter respondet, ut viri virtutem cognoscas. Byzantio cum copiis discedit. Ex urbibus Thraciæ senatores et præsidia ad expeditionem evocantur. Mæsus fœdere innovato domum abit. Persæ prædabundi apud Chersonesum cæduntur, fugantur. Apocauchus tyrannidi studens, deprehenditur; in arcem suam Epibatas confugit. Domesticum de rerum humanarum mutabilitate admonet. Ejus pium ac solidum responsum. Latini Peloponnenses se subjiciunt cum conditionibus: quorum legati a domestico honorifice habiti. Apocauchus Sennacherim subrogatur. Conspiratio, et legatio præfectorum Occidentis. Crales Macedoniæ infestus. Magnus domesticus Peloponnesiacæ expeditioni antevertendum, ideoque Byzantium revertendum censet. Excipitur a Byzantinis; imperatricem 342 luctu, et merbo afflictam consolatur: quid egerit, quid acturus sit exponit. Ad palatium nobiles, et milites clamose cum patriarcha de honore domestici jurgantur. Imperatrix jurgantibus triplici eorum peccato demonstrato veniam dat. De pœna Apocauchi cum domestico deliberat; ejus natales et status pristinus. Quomodo idem Apocauchus Xenam imperatoris matrem adversus domesticum concitarit. Invitatus domesticus ad communionem purpuræ et imperii recusat. Metu mali obtrectatores domestici in ejus se gratiam restituere desiderant, et imprimis Apocauchus, cui supplicii cum seria admonitione ignoscitur. Quo pacto ille idem propter præfecturam fisci non obtentam turbas fecerit, et in domesticum præsentem imperatrice invectus sit. Eum et imperatricem placat, Epibatis egredi non audet. Domestici ad Byzantium de pace cohortatio. Filium imperatori despondere differt. In itinere se Apocauchus ei permittit; cum matre domestici collocutus, ut se magis re quam verbis benevolam præset, admonetur. Animum patriarchæ subit, domesticum falso accusat, imperatricem adversus domesticum irritandam suadet, et rationem proponit. Asanes pro filiis sexennium carcere detentis rogat. Domesticus operam pollicetur. Socerum contra generum Apocauchus inflammat. Conjurati sigillatim apud imperatricem domestici nomen deferunt. Singuli rejiciuntur. Postremo eo adigitur, ut judicio accessendum putet, quem patriarcha indicta causa damnandum arbitrabatur. Idem imperatricem periculi gravitate deterret, vehementerque suspicionem auget. Asanes accusationem concludit. Dolet, et angitur imperatrix, atque in sententiam calumniatorum propendens, iis se cum liberis flens commendat. Mater domestici cum filio minimo natu, et uxore alterius filii domi velut in carcere clauditur. Apocauchus urbis præfectus creatus frustra militem ad diripiendas et evertendas domestici ædes mittit; cujus amici qui periculi vitandi ex urbe fugerant, imperatrici se excusant, redeundi veniam orant. Gabalas prævaricatur. Qui Byzantio fugerant, Didymotichi quæ acta sint narrant. Legatis missis judicium de se domesticus postulat; a ministris Apocauchi male accipiuntur. Idem domesticus hostis declaratur. Per litteras imperatricis vicariatu jubetur abire. Quid agendum sit militibus bellum flagitantibus, quæritur. Oratio longiuscula domestici; qua crimen occupandi regni refellit. Ad imperatricem profectus, ejus se arbitratui permittere cogitat. Proceres rectius rebus consulturum consent, si purpuram induat. Iis renitens, tandem reipublicæ causa eorum voluntati obsequitur. Didymotichi palam capit ornatum imperatorum cum faustis acclamationibus. Quædam futurorum præsgia. Episcopi Didymotichensis visum, et ejus viri laus. Imperator rursus ab se suspicionem tyrannidis removet. Militibus uxores, ac liberos habentibus missionem dat; retentos in agrum Byzantinum mittit; eodem brevi venturus, urbemque invasurus. Narratio longior de malis, quæ Adrianopoli ex seditione

ob novum imperatorem extiterint. Item calamitates per Romanum imperium propter eundem. Adrianopolitani Alexandri Mæsoꝝ regis opem invocant; cujus adventus Cantacuzeno multum obest. Mœssi prædones a Romanis partim cæduntur, partim capiuntur. Pacem cum Mæso dissuadent milites, quos imperator confutat. Legati violantur. Opes Cantacuzeni diripiuntur; earum immensitas explicatur. Contra eum socer Andronicus Asanes dux deligitur. Vastatur provincia. E Zernomiano prædatores apud Didymotichum trucidantur, Adrianopolim imperator tendit. Pincerna Pamphilo accersitur. Hebrus congelascit. Pamphilensium scelus. Byzantii Cantacuzenus contumeliose admodum per ora traducitur. A patriarcha anathematismo percellitur; imperatricem, et archontas honorat. Tribus præfectis se celatos moleste ferentibus, factum suum de habitu, et nomine imperatoris probare contendit. Syrges Pherarum præfectus ejus hona ad se avertit. Protostrator immutatus, Thessalonicam traditurum promittit. Chreles dynasta Triballus ad occidentem invitatur, opem suam spondet. Vincunt qui in consilio prius occidentem, quam Byzantium petendum sentiunt. Cantacuzenus uxorem cum filiabus Didymotichi relinquit; urbi, et suburbio præfectos dat cum præsidiis. Bera castellum in gratiam monachorum intus degentium sine vi capitur. Batatzis timor in imperatore persequendo. Anastasiopolis **343** dicta ad Andronico Juniore Peritheorum obsidetur. Batatzis mendacium. Epistola Cantacuzeni ad patriarcham, qua se pacis cupidissimum demonstrat. Tabellarius carcere multatur. Imperatrix feminis suis Cantacuzenum excusat, ac defendit, deque eo honorifice loquitur. Resciscens id Apocachus, conjuratos super imminente periculo monet. Imperatrici juramentum indicere statuunt, ipsis nolentibus de pace nihil tentaturam. Apud eam adversus Cantacuzenum agunt acriter, præsertim patriarcha. Jurat, et diu noctuque; per conjuratos, et famulos custoditur, quibus, ut dicta ejus referant, aurum datur. Cantacuzenus e monte Atho monachorum sanctissimos evocat, quorum existimatio imperatrici pacem persuadet, sed religione a compositione impeditur. Patriarcha, et socii monachis irascuntur; inter eos conflare discordias student; primores duriter habent. A protostratore nuntius. Peritheorum oppugnatur. De muro fiunt convicia Cantacuzeno; conviciator ab eodem Christiane accipitur. Oppidani consilio perversi hominis deditionem retractant. Imp. Thessalonicam abit. Joannes Andronici filius adolescens Byzantii coronatur. Conjurati dignitatis ornantur. Patriarchæ fastus. Apocachus summum imperium sibi arrogat; propinquos Cantacuzeni jugulat; ejus matrem in carcere usque ad mortem sævissime affligit, quam miseratur imperatrix. Theodoræ sororis Andronici junioris viduæ, et monachæ in moribundam, et mortuam charitas. Inventæ pecuniæ magnitudo et distributio. Gravis in Cantacuzenum calumnia. Contra eundem Apocachus classem in occidentem parat. Syrges itinera Thessalonicam obsidens deluditur. Polystylus munitur. Protostratoris monitio, et Chrelis responsio. Imperatoris angustia. Syrges, Monomachus, et episcopus metropolitanus ad castra Cantacuzeni exploratores mittunt. Per litteras ad eos datas suam innocentiam tuetur; de juramenti causis disserit; eos improbitatis convincit. Melenicum Cantacuzenus occupat. Chrelis ex formidine cunctatio; cujus adventu exercitus lætatur. Protostratoris anceps animus. Thessalonicæ Zelotarum (ea erat factio Palæologi) nefanda scelera. Protostrator cum optimatibus fugatus, agrum populatur. Cantacuzeni afflictio. Byzantini Thessalonicam magnis copiis ingrediuntur. Cum exsulis consultatio. In concione dicendæ sententiæ cuique fit potestas. Aliis tergiversantibus imperator Thessalonicam recedendum, nec ad cætera desperandum pronuntiat; Rhentinæ præsidium augendum, Thessalonicam incursandam; quo facto Thessali, Acarnanes, reliqua item continens in potestatem veniat. Quidam Thessalonicenses deficiunt. Byzantini nobiles rebus suis meluentes, iter ejus conantur impedire. Axius fluvius exundat. Exercitus Gynæocastrum redit. Apocachus ad ostendendam potentiam insulas circumvectus, ob id ipsum Thessalonicam advanigat. Protostrator ad eum desciscit. Imperator in desertores ut ignavos invehitur. Apelmenes ingratus et superbus. Protostrator objurgatur, cui puer Asanes commendatur. Ostendit imperator in quantis difficultatibus versetur: militum animos erigit: ad principem Triballorum pro auxilio eundem suadet. Discedentes Apocachus insequitur, non tamen pugnatur. Transfugas imp. excipit. Equites ab Apocacho Edessam obsidione Triballorum liberat. Zimpanus quidam pecuarius imperatoris legatos vinctos Apocacho dedit. Quid passi sint. Munifice ac perhumaniter a duobus dynastis accipitur imperator. Scopiam venit. Eundem Liberus Triballus Crali conciliat. Is cum uxore occurrens, magno illum honore suscipit, et regaliter tractat. Ab eo auxilium petit; ille societatis mercedem urbes occidentis usque a Christopoli postulat. Recusat Cantacuzenus, et quasi parum ingenuum, honorisque studiosum tangit. Prudens oratio Helenæ Cralænæ de adjuvando hospite, cum conditione tolerabiliore. Imp. suorum consilium de concedendis, quæ Crales petat, repudiat. Ambo præsentem archiepiscopo in certas condiciones jurant. De Chrele Triballo inter utrumque contentio. Cur is ad Cralem reverti noluerit. Melenicus Chreli deditur. Rhentinam castellum Syrges occupat. In dedititios sævit. Apocachus Polystyli quid egerit; quid Didymotichum scripserit; quid ei, et quam aculeate ac libere responsum sit. Byzantini redeuntem cum gratulationibus et plausibus excipiunt. Pro libidine imperat. Irene uxor Cantacuzeni cum fratre Manuele in timore est. Militum, et ducum fides exploratur. Comitopulus constantiam suam profitetur. Juratur. Nuntius ab imperatore cum ejus cereo sigillo. Didymotichi suburbani in urbanos insurgunt **344**. Fugantur. In exilium voluntarium concedunt; eorum domus destruuntur. Episcopi va-

ticiuium eventus probat. Triballos principes promissi auxilii pœnitet; obsidem Cantacuzeni filium poscunt; Liberus filiam suam ejus filio desponsam cupit. Imperator cum auxiliaribus Triballis, quid apud Pheras egerit. Syrges ad sceptrum Armeniæ vocatur. Pheræorum obstinatio. Morbus in exercitu multos exstinguit. Christopolin præsidium ab Apocaucho mittitur. Ad Triballos abiturientes præclara imperatoris concio. Romanj tumultuantes increpantur. Plurimi Christopolin se conferunt. Ducum ibidem perjurium. Redentes imperator suscipit. Eorundem ducum impudens de Cantacuzeno mendacium; inde Byzantii publica lætitia. Quæ, et quanta multi illic propter Cantacuzenum pertulerint. Præfectorum sævitia. Factum humanissimum Persæ cujusdam in flagellis laceratos. Impostor quidam sacræ confessioni illudit. Ad falsos nuntios denuo Deiparæ aguntur gratia. Crales imperatori repelenti Edessam, statim restituit. Apocachus frustra Didymotichum movet. Emphythium obsidet; Scytharum incursu territus, obsessionem relinquit. In Scythas abeuntes Scopelenses stulte et infelici exitu se inferunt. Apocachus belli administrationem genero tradit. Anna imperatrix a Crale Cantacuzenum petit; urbes in præmium spondet. Triballorum procerum commemorabilis in illum fides. Thessali se Cantacuzeno subjiciunt ultro. Joannem Angelum eis prætorem præficit, quem in bulla commendat; multas ei condiciones præscribit, et a se affectati imperii suspicionem removet. Didymotichum vocatus, venturum promittit. Quo scopo Apocachus, et Crales venire voluerint. Illius in Cantacuzenicis crudelitas. Quare imperatrix stratopedarchæ consilium respuerit. Ad Pheræos de deditione Cantacuzeno facienda Crales cohortatio. Præfracte abnuunt, ejusdemque Cantacuzeni legatum atrociter mactant. Militibus Didymotichum anhelantibus obsequitur imperator. Agrum Pheræorum Crales depopulatur. Triballi auxiliæres in Thraciam sequentes, quales fuerint. Pro meliori auxilio reverti volentem imperatorem ad Cralem, milites cogunt Didymotichum vadere. Circa litteras Didymoticho ad eum perscriptas prodigium. Ad Triballos reditus. Protostrator prævaricationis suspectus se purgat. Byzantinorum ad reversionem Apocachi gratulatio. De Cantacuzeno mendax rumor. Apocachus quosdam includit in custodiam. Irenes imperatrix oratio. Ad Mæsorum regem de societate legatio, et ejus ludificatio. Quantam is caliditatem adhibuerit in copiis Didymotichum missis. Mæsorum ducum versutia. Episcopi cohortatio, et prædictiones. Persæ advehentes Mæsos fugant. Amurius satrapa ut exceptus ab imperatrice Irene, illiusque in imperatorem eximius amor, ad quem proficiscitur. Pheræorum in commentitiis litteris, quibus decipitur Amurius, et domum redit, pessimum facinus. Frigore enecti Persæ una nocte quingenti. Didymotichenses prædatores algore semimortui ad hostes confugiunt, et quomodo ab iis habiti. Oppida Irene imperatrici dedere se volentia, cur non recepta. Mire anxium imperatorem, Arbenus, homo obscurus, consilio levat, de Berrhœa occupanda. Crales opem promittit. Per legatos accersitur imperator, cui Craleæ suos milites Germanos attribuit. A Berrhœotis plaudentibus excipitur; a Thessalonica obtinenda per plebem, et zelotas impeditur. Crales perfidia. Germanorum in imperatore tuendo fidelitas. De Axio flumine transeundo. Duorum filiorum Cantacuzeni encomium. Agrestis quidam Triballorum insidias eidem indicat, et ad flumen vado transeundum præit. Germani Berrhœæ donativum accipiunt. Insidiatores ad Cralem deferuntur; quorum duces imperatori ad pœnam deduntur quibus ignoscit. Apocachus Cralem contra imperatorem incendit; simulate agit; cui imperator uberius respondens, ejus scelera carpit; periculum demonstrat; ignaviam deridet. Apocachus consilium quærit. Monomachus Cantacuzeni felicitatem prædicat, timorem injicit, pacem suadet. Crales ab Apocaucho instigatus, Cantacuzenum ad consultationem dolose invitat, a quo deluditur. Idem Berrhœotas ad defectionem sollicitans, acerbissimas litteras accipit. Imperator etiam tertium a sagittario lædi non potuit; cui veniam petenti ignoscit, et cum donis dimittit. Apocachus consultat. Gemina sententia Monomachi. Denuo vastrum ejus consilium. Persarum ad Berrhœam atrocinita. Apocachus in Pepagomenum sævit. A Cantacuzeno ex Asia evocatur Amurius. Fictio nuntio contristatur. **345** Ejusdem insignis oratio, qua causa expeditionis, studium juvandi Cantacuzeni, amor et sollicitudo propter eum declaratur; milites ad laborem inflammantur; exustis navibus per continentem gradiendum suadet. Vento secundo classis tota Macedoniam defertur. Persæ Thessalonicensem agrum vastant. Provinciæ Crales cavet imperator; cum copiis Thessalonicam accedit. Amurii occursus. Zelotarum in Cantacuzenicis crudelitas. Peritheorii obsidio. In captivum imperatoris humanitas. Legati amborum ad imperatricem Annam de pace. Cantacuzeni legatus fœde, crudeliterque accipitur. Apocachi maledicta. Amurius quare litteras sibi redditas ad imperatorem detulerit. Episcopi Didymotichensis prædictio. Castella Meropes, et pecuarii se dedunt; quibus Momitilus præficitur; cujus mores describuntur. Didymotichum imperatorem cum Amurio venit. Thraciæ urbes refractariæ puniuntur. Morbus Amurii. Præsidium missum Adrianopolin, illiusque Didymotichum infelix excursio. Amurius mortem in conflictu evadit. Alexandro Mæsorum regi pro auxilio dantur urbes novem; ejus tergiversatio. Qua ratione conjurati Persas e Thracia educere conati sint. Eos incassum nititur retinere Amurius; de quo apud imperatorem conqueritur, reditumque ex Asia cum militibus melioribus pollicetur. Eum hortatur imperator legationem Byzantium mittat, quo naves et pecuniam ad reditum adipiscatur. Principes Constantinopoli Amurium de abiectione reprehendunt, naves cum pecunia promittunt. Defendit se. Locus de discrimine servitutis. Imperator divinitus

a Persis prædonibus liberatur. Ejus pugna cum obsessoribus Asomati, et victoria. Discessus Amurii; et quare is discessus imperatori commodaverit. Gratianopolis obsidio. Smyrna a Latinis capta. Ab ejus præfecto Angelitze non modica pecunia. Episcopi Didymotichensis obitus. Alexandri a Morrha recessus. Momitzilus Persicas naves tres incendit. Persæ, qui apud Cantacuzenum, custodes suarum navium interfecit, ulcisci ardent. Eis imperator Romanos adjungit; ejus regiunculam deprædari jubet. Momitzilus improviso adventu imperatorem terret; cujus milites fugiunt; ipse cum paucis strenue se tuetur. Lantzarethi famuli in dominium mirus amor, et fides. Momitzilus ab Anna imperatrice despota renuntiat; quem Cantacuzenus insuper data supplicii venia Sebastocratorem creat. Persæ in Asiam redeunt. Palæologus imperator ægrotat. Mæsus rupto fœdere, Apocauchus mittit auxilia. Callidum imperatoris consilium. Gener Apocauchi in Hebro submersus. Didymoticho repellitur: Morrham vastat. Momitzilus sibi principatum proprium meditans, a Cantacuzeno et imperatrice Anna deficit. Archontes, sive imperii pro puero imperatore et vidua administratores, miserum reipublicæ statum dolent; imperatrici pacem suadent. Molestè fert Apocauchus, patriarchamque et Gabalam magnum logothetam se visentes ad suas partes reducit; imperatricem castigat; Gabalæ filiam despondet. Apocauchus de integro Cantacuzenum in imperatricem irritat; ac rursus, quanquam submissus dominatur. Legationis ad eum mittendæ auctores. Mittuntur simul binæ epistolæ, quibus significatur gaudium de ejus voluntate imperii deponendi, ut falso narraverat Apocauchus. Conditio ei proponitur, qua veniat. In acta imperatoris inquiritur; bene præfuisse communi docetur. Longior imperatoris oratio, qua archontibus ignobilitas, et imprudentia objicitur, et reipublicæ status deploratur. Respondet præterea ad id, quod patriarcha eum ad reditum invitans, pœna solutorum dixerat; et de vi anathematis disputat. In fine ingens pacis desiderium. Pheræi veniam, et opem ab imperatore flagitant, et consequuntur. Ex ipsis mutabilitatis fortunæ humanæ documentum; quorum exemplo Byzantii terrentur, et non posse imperium defendere, multis probatur. Ostenditur item Annam imperatricem sui juris non esse. Chrysobergis legati imperatoris constantia adversus minas et verbera. Archontum invictus animus in arcano reticendo. Garellæ deditio. Rursum pacis petitio. Castella quædam se dedunt. Batatzæ ab imperatore defectio, et reversio; ejus remuneratio. Sultani satrapæ liberalitas. Cur pranderet in Thracia prima luce imperator. Choræ cives maledicentiam terræ motu luunt. Muri rædificantur, quibus perfectis ad pertinaciam redeunt. Magnus dux iterum copiis præficitur; Cantacuzenum conatur occidere. Mutuæ litteræ, illius minaces, hujus exprobratoriæ. Argutia in voce olizæ. Derisio senis, ut imbellis. Juxta Byzantium Persarum vastatio fervet. Apocauchi fastus. Urbes Thraciæ præter duas se dedunt. **346** Imperatoris in illorum præfectis dimittendis humanitas et liberalitas. Comparatio inter Cantacuzenum, et Archontas. Urbes ad Pontum imperator infestas habet. Amici eum Adrianopolim accersunt. Eorum stultitia et pœnæ. Imperatrix urbem recuperat. Manuel Apocauchi filius præfectus deficit; accipitur ab imperatore benigne, et honoratur. Acta apud Bizyam. Amzas Porsa socium ad imp. occidendum subornatum prodit, quem ille liberum dimittit. Bizyenses se tradunt. Annæ imperatrici et filio ejus, deinde Cantacuzeno, et uxori ut imp. Bizyæ, et alibi acclamatur; omninoque mentio in sacris usurpatur. Plura oppida se subjiciunt. Bizyæ præfectura Manueli Asani datur. Protostratoris, cæterorumque Apocauchi amicorum miserrima conditio. Apocauchi astus, quo ignaviæ opinionem vitare studebat, salse irridetur, acriterque vituperatur. Fraus, impostura et nequitia admirabilis, qua item Apocauchus Gabalam vita privare enisus est. Orchanes Cantacuzeno se adjungit. Capta ad Pontum aliquot oppida. Somnium Manuели filii imp. Veniente ad urbem Cantacuzeno, Apocauchi timiditas. Ager Byzantinus miserante imp. devastatur. Galatæi causam et originem belli hujus sciscitantur; quibus a principio narrat omnia imp. ut se innocentem testetur. De advocatis item Persarum auxiliis se defendit. Aregus monachus legatus omni culpa belli eum absolvit. Ejus prudentiam laudat imp., de adversariis conqueritur; si se imperatorem et collegam esse sinant, quod facturus sit aperit. Amor in rempublicam. Quibus conditionibus abdicare se imperio velit. Aregus orationem commendat; dicta Byzantium renuntiare jubetur. Apocauchus arma, et vota indicit. Quædam oppida ab imperatore subiguntur. Epistola Apocauchi, et patriarchæ de abdicatione imperatoris. Argus Græce inductus deluditur. Eam imperator Italice interpretatur; ambo stomachantur. Apocauchus frustra Empyriten obsidet; in portu exigendis nihil consequitur; ab aulicis proceribus dissimulante irridetur. Aregus ad illum contemnit accedere; de impietate et imprudentia accusat; imperatricem imperatori excusat. Imperator infestus Byzantium veniens, recedit. Adrianopolis, et aliquot finitima oppida in potestatem concedunt. Cum tribus dedititiis, quorum duo præfecti, quid actum. Quare Amurius ad imperatorem non redierit. Concessu Sarchanis per Lydiam, inde per Hellespontum transit. Persarum in Mæsiam impressio. Momitzilus cum parte exercitus sui cæditur, reliqua capitur. Imperator illacrymat. Momitzilus humanæ fortunæ exemplum. Xanthienses suorum funeribus lugent; urbem tradunt. In Momitzili conjugem imperatoris clementia. Cratem ut fœdifragum ulcisci decernit. Pheræos Romani ad defectionem impellunt. Minatur Crati, ni Pheris abscedat, et fœdera violare desinat. Imposituræ Apocauchi repetuntur. Continentem relinquere statuit; tyrannis ejus in Byzantios. De carcere, quem in palatio Constantini ædificare aggressus est. Affinitatem imperatricis per filæ nuptias cum ejus filio quærit, et litteris sub ejus nomine ad pontificem Romanum

conflictis, periculum ei magnum constat. Clementis Sexti responsum. Quid facturus Apocauchus, si dolus non procederet. Odiuin in illum commune. Urget rēdificationem carceris, et a vinculis obruncatur. Amicorum et uxoris imperatoris. litteræ de ejus nece, et invitatio Byzantium, urbisque occupandæ indicata commoditas. Persæ duces persuadent Cantacuzeno, uti statim cum omnibus copiis Byzantium tendat. Uxor Apocauchi in Epibatas migrat. Imperator culpam amissarum urbium Macedoniæ in Persas duces confert, cum quibus in Macedoniam redit. Sulimanus moritur. Amurii provinciæ suæ a Sarchane timens, domum revertitur. Crales Pheras occupat, et se imperatorem, filium Cralem appellat. Batatzes jussus fines Byzantinos incursat; ad imperatricem immodica honoris cupidine transit. Causa cur imperatrix a pace sic abhorruerit. Batatzen ad se revocare quamobrem laborarit imperator. Ejus præclarum quoddam visum. Batatzes a Persis propter imperatorem occiditur. Emyryte imperatrici transditur. Phrangopulus quidam, invito imperatore in castra adductus, a veneno eum servat. Hieracem sibi moliri interitum non credit primum; quem deinde officii admonet. Cum Archontibus iterum ut proditor agit. Idem facit Paraspondylus, et duas ob causas Hieracis nomen ad imperatorem desert. Qui in pugna vulneratus, ad castra perducitur. Byzantium profugit, ibi de cæde imperatoris non obita causam dicit. **347** Studiosi imperatoris Byzantii jam manifesti, ad eum perfugiunt. Hierum pene occupatum, ac mox per negligentiam amissum. Adrianopoli Cantacuzenus coronatur. Joanni patriarchæ Constantinopolitano ab episcopis, imperatore annuente, sacris interdicitur. Primores et exercitus Matthæum filium imperatorem designari rogant, quod imperator sapienter recusat. Thessalonicensium cædes. Palæologus præfectus a Joanne Apocaucho interficitur. Zelotarum scelus et impietas. Quidam eorum a populo mactantur; unus per forum trahitur. Apocauchus pro Cantacuzenico se gerens, zelotas punit; defectionem ad imperatricem simulat; patre mortuo aperte Cantacuzeno favet; Thessalonicam ei, concilio suffragante contradit. Ad Cantacuzenum legati. Quenam Thessalonicenses a filio ejus petentes impetrarint. Andreas Palæologus, et Cocalas populum ad arma sollicitant. Apocauchus et socii carcere ac vita multantur. Humanus adops comeditur. Matthæus filium rem contra Hieracem in Thracia feliciter gerit. Patriarcha Constantinopolitanus a papa declaratus. Smyrnæ ab Amurio Persarum satrapa jugulatur. Chii compulsi Genuensibus se dedunt. Phaceolatus capta jam Chio cum tremibus Byzantium redit; Genuensem onerariam intercipit. Imperatrix Mpalicis Carbonæ principis opem impetrat; ejus fratrem Tomprotizam exercitus Romani duce facit. Orchani Theodora imperatoris filia apud Selybriam solemnibus cum cæremoniis nuptum traditur. Ejusdem matronæ eximia virtus. Speculatores submissi ex Ponticis urbibus, quorum indicio sicarius deprehenditur. Imperatrix ad Sarchanis Lydiæ satrapæ auxilium confugit. Amurii technæ ad succurrendum imperatori. Persæ a perfidioso facto cohibiti; obvios capiunt et spoliant. Duces eorum ab imperatore convivio excipiuntur; iique præter navigantes, et conviciantes Byzantios sagittis petunt. Byzantii eorum defectione perspecta, redeunt. Donatis ducibus Persæ domum remittuntur; Mœsiam deprælantur; imperator excusatur. De Romanis hostibus, et auctoribus malorum omnium gravis querimonia. Monomachus ad cædem imperatoris subornatus, momentibus amicis deprehenditur. De efficacitate veneni ab eo parati, historia notabilis. Zyraces et Phaceolatus de urbe tradenda cum imperatore agunt. Microcephalus ab his Selybriam hac de causa mittitur, quem Archontes eodem ob aliam causam mittunt. Ratio cur imperatrix Anna a patriarcha alienata, alte repetita. Ejusdem patriarchæ furor in damnandis, puniendisque episcopis, a quibus apud imperatorem accusatur. Synodus in palatium indicitur. Adventus Cantacuzeni Bysantium nuntiatus, nec ab imperatrice creditus. Dolor et sollicitudo Cantacuzeni de amicis, ne discrimen adierint. Portam Auream perfodiunt ad ingressum. Patriarcha gradu movetur. Cantacuzenus cum plausu populi urbem intrat. Imperatrix palatium communit; Galatæos auxilio vocat. Imperator coram episcopis, et primariis de clero suam causam agit; ad imperatricem mittit, qui doceat, quam periculoso loco ejus res sint. Commendatur virtus imperatoris. Imperatrix legationem despicit. Palatii propugnatores defectionem cogitant. Joannis filii suasu imperatrix se imperatori Cantacuzeno submittit. Asanes socer legatus ab eo ut ingratus culpatur. Palamas alter legatus de constantia prædicatur. Conditiones pacis, et utrinque juramenta. Cantacuzenus palatium ingreditur. Hic liber ut reliquos mole, sic præcipuis quibusdam, et maxime notandis capitibus superat. Sunt autem ista fere. Funus et exsequiæ imperatoris Andronici minoris. Dolor et lærymæ imperatricis viduæ, propter abdicationem magni domestici; ejusdemque ad imperii administrationem regressio. In Sisimanum exsulem, ac supplicem Byzantinorum humanitas. Fraudes inexpiabiles, et scelera Apocauchi in magnum domesticum, quibus illum in summas sæpe difficultates ex invidia conjecit. Pro republicæ incolumitate a magno domestico induta purpura. Ejusdem varia, nec levia infortunia. Pax ab eo frequentissime petita, nec impetrata. Honores magnificentissimi in eum a Crale collati, et ejusdem Crales perfidia. Amurii Persæ satrapæ Ionix mirificus ac perpetuus in Cantacuzenum amor, ejusque juvandi studium incitatissimum. Duarum mulierum, Irene imperatricis et Helenæ Craleonæ prudentia, et magnanimitas. Diligens admodum, et crebra defensio Cantacuzeni contra calumniatores de non factis insidiis imperatrici ac filiis ejus, nec affectata tyrannide. Res gestæ adversus Momitzilum, ejusque pugna, et interitus. Constantinopolis a Cantacuzeno capta, et ibi ejusdem pietas, prudentia, æquitas, clementia.

## LIBER TERTIUS.

## 348 CAPUT PRIMUM.

*Transitio, breviter narrata repelens, et narranda promittens. Narrandi causæ duæ. Comparat se cum aliis harum rerum scriptoribus et veritatem sinceram promittit. Luctus imperatoris ob defunctum imperatorem. Magni domestici diligens custodia et vigiliæ: et in procurando imperio sollicitudo. Funus imperatoris magnificum et sacra piacularia.*

Quemadmodum igitur Pæalogi imperatores A inter se contenderint, et quæ separatim junior, postquam senior imperio abivit, contra barbaros armis gesserit: quomodo domi semper rempublicam habuerit, hucusque a nobis explicatum est, et promissa ab initio conservata, dum accurate et vere, ut contigerunt, omnia litterarum monumentis complexi sumus. Sed quoniam post Andronici minoris ex hac luce migrationem, bellum omnium quotquot unquam litteris exstiterunt, perniciosissimum inter Romanos ipsos inflammatum est, unde propemodum omnia prostrati, et eversa perierunt, ac beatum illud et amplum inopdium, imbecillimum, et veluti simulacrum quoddam, et umbra tantum prioris evasit, necessarium existimavi, etiam eo ipso perpetrata B contextere: non solum ut posteritas cognoscat, quantum vim incommodorum invidia importare soleat, quæ tam sibi, quam aliis, instar rubiginis ex ipso ferro nascentis (85), ferrumque consumentis exitiosa est, sed etiam ut præsentibus habeant, unde veritatem percipiant, ne peregrinis rumoribus, neve iis quæ ab utraque parte vel ad suum decus per gratiam, vel ad adversariorum dedecus per calumniam disseminantur, animos advertentes circumducantur, falsa pro veris opinantes. Erit autem operæ pretium non oscitanter, sed studiose mihi dare operam. Nam cæteri omnes, si qui hujus belli historiam composuerunt, aut neutquam interfuerunt, quæque sive multitudo popularis sive C alii quidam jactarunt, persecuti sunt, nihilque rerum gestarum liquido compertum habentes, qualia auribus acceperant, talia, nullo ad veritatem respectu, posteris tradiderunt: aut si etiam sub utrovis imperatorum militarant, non utique consiliorum participes, neque arcanorum conscii fuerunt. Deinde nec omnibus coram adfuerunt, cum continenter et diu, nempe totum quinquennium arma duraverint. Mihi vero hujusmodi culpam aliquam 349 nemo objecerit. Nam iis,

Τὰ μὲν δὴ τῶν παλαιολόγων βασιλέων, ὅσα τε π:ρι τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους διηνέχθησαν, καὶ ὅσα καθ' ἑαυτὸν ὀνόος μετὰ τὸν πρεσβύτερον τῶν πραγμάτων παῦσαι τῆς ἀρχῆς πρὸς τε βαρβάρους πολεμῶν καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους διετέλεσε πολιτευόμενος, ἐνταῦθα ἐτελεύτησε· καὶ ἡ πρόθεσις ἡμῖν πέρασ ἐσχηκεν ἢ ἐξ ἀρχῆς, πάντα σὺν ἀκριθείᾳ καὶ μετὰ ἀληθείας ἀπαγγεῖλαι, ὡς ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν Ἀνδρονίκου τοῦ νέου τελευτήν, ὁ χαλεπώτατος τῶν πώποτε μνημονευομένων τοῖς Ῥωμαίοις πρὸς ἀλλήλους πόλεμος ἀνεβῆκεν, ὃς ὀλίγου δεῖν πάντα ἀνατέτραφε καὶ διέφθαρε, καὶ τὴν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν ἀσθενεστάτην, καὶ ὥσπερ εἰδῶλον ἀπέδειξε τῆς προτέρας, ἀναγκαῖον φήθη καὶ τὰ κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον γεγενημένα ἐξηγήσασθαι· οὐ μόνον ἴν' εἶδειεν οἱ μετέπειτα, ὅσων κακῶν αἴτιος ὁ φθόνος, οὐ τοὺς φθονομένους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐξαφανίζων τοὺς φθονοῦντας, ὥσπερ τὸν σιδηρὸν ὁ ἐξ αὐτοῦ τικτόμενος ἰδς, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτοὶ οἱ νῦν τοῖς πράγμασι παρόντες, τάληθες εἶδέναι ἔχητε, καὶ μὴ ταῖς ἔξωθεν φήμασι, μηδὲ τοῖς παρ' ἑκατέρων τῶν μερῶν ἢ ἑαυτοῖς χαριζομένοις, ἢ τοὺς ἐναντίους διαβάλλουσι προσέχοντας θρῦλλομένους, παράγηθε δοξάζοντες τὰ μὴ ὄντα. Ἄξιον δὲ μετὰ ἀκριθείας ἐμοὶ προσέχην καὶ μὴ παρέργως. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες εἰ δὴ τινες εἶεν οἱ συγγραψάμενοι περὶ τοῦδε τοῦ πολέμου, ἢ παντάπασιν ἀπόντες τῶν πραγμάτων, ὅσα ἢ ὄχλος ὁ δημῶδης διεθρύλλει, ἢ τινες ἕτεροι ἀπήγγελλον, οὐδὲν σαφὲς εἶδότες περὶ τῶν γινομένων, ὅσα παρεδέξαντο ταῖς ἀκοαῖς, τοιαῦτα καὶ τοῖς μετέπειτα ἐξέδωκαν μηδὲν φροντίσαντες τῆς ἀληθείας· ἢ εἰ καὶ συνεστρατεύοντο τοῖς βασιλεῦσιν ἑκατέροις, ἀλλ' οὐ δῆπου γε βουλῆς μετείχον, οὐδὲ τῶν ἀποβῆτοτέρων ἦσαν κοινωνοί· ἄλλως τε, οὐδ' ἐφ' ἅπασιν παρόντες τοῖς πραττομένοις συνεχῶς καὶ πολυχρονίως γεγενημένου τοῦ πολέμου· ἐπιπέντε γὰρ ἔτεσι διήρκεσεν. Ἐμοὶ δὲ οὐδεμίαν τινὰ τοιαύτην ἔχοι τις ἂν ἐπενεγκεῖν αἰτίαν. Τοῖς γὰρ τῶν πραττομένων αὐτουργοῖς συμπάρων αὐτῶς, τὰ

Jacobi Pontani notæ.

(85) Aptissima similitudo. Invidia ipsum quoque invidentem, ut rubigo ferrum, ex quo exstitit, consumit. Periauder, ὥσπερ ὁ ἰδς σιδηρὸν, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν ἐξαναψήχει. Quemadmodum ærugo ferrum, sic invidia animum illius, in qua est, conterit. Lib. I Anthologię:

Ὁ φθόνος ἐστὶ κάκιστος. Ἐχει δὲ τι γὰρ ἐν αὐτῷ· Τῆκε γὰρ φθονερῶν δρυματά καὶ κ. ἀδύην.

Grande malum livor. Comedit viventibus idem Atque cor, atque oculos: hoc habet ergo boni.

Isocrates in Evagora: Τῷ φθόνῳ τοῦτο μόνον πρόσσει ἀγαθόν, ὅτι μέγιστον κακὸν τοῖς ἔχουσίν ἐστιν· Invidia hoc duplaxat habet boni, quod sibi metipsi plurimum affert mali.



μὲν οἶδα παρ' ἑμαυτοῦ τῶν δὲ ἀκριβοῦς τὴν γνώσιν ἔσχον, αὐτῶν ἀπαγγειλάντων τῶν πραξάντων, διὰ τὸ πολλὰς καὶ συνεχεῖς ἐφ' ἅπαντα τὸν τοῦ πολέμου χρόνον τὰς μεταβολὰς ὑπομεμενηκένας· ὥστε εἰκὸς μὴ τῶν πραττομένων μόνον, ἀλλὰ καὶ βουλευμάτων ἀπορρήτων, καὶ δόλων καὶ ἐπιβουλῶν, καὶ ὅλων πάντων, καὶ τῶν πραττομένων φανερώς, καὶ τῶν ἀφανῶς κατασκευαζομένων ἀγνοεῖν μὴδὲν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅπερ ἔφην ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲ τῆς ἀληθείας προστήσομαι οὐδὲν· ἀλλ' ὡς αὐτὰ ἔσχον τὰ πράγματα ἀπαγγεῖλω, πλὴν εἰ μὴ πού τι παρήσομαι ἐκόν, τῶν ὅσα τισὶ λοιδορίαν ἢ μέμφιν εἰρημιὰ ἐμπούσει· οὐ γὰρ ἐμοὶ φίλον τὸ τινὰς κακηγορεῖν. κἄν εἰ πάντες εἰδέτεν ἄνθρωποι. "Ἦν δὲ πού τι φαίνωμαι διηγούμενος μὴ ὡς δοξάζουσιν οἱ πολλοὶ, οὐ χρὴ θαυμάζειν. Οὐ γὰρ τὸ μὴ ταῦτ' αὐτὰ τοῖς πολλοῖς φθέγγεσθαι φεύγων λογοποιήσω τὰ μὴ ὄντα· ἀλλ' ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα ἀπαγγέλλων, χαίρειν ἔασω τὰς δόξας τῶν πολλῶν, ὡς ψευδομένης. Τετελευτηκότος τοίνυν τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ νέου, ἢ αὐτῷ σύζυγος Ἄννα ἢ βασιλλίς, εἰς τρίτην μὲν ἡμέραν διεκαρτέρησεν ἐν τῇ κοινῇ τῶν Ὀδηγῶν. Μετὰ τοῦτο δὲ ἐν βασιλείῳς γενομένη, ἐπέβησεν ἐφ' ἡμέραις ἐννέα, πάντων ὁσημέραι πρὸς τὰ βασιλεία παραγινομένων, οὐ τῶν συγκαλητικῶν μόνον καὶ στρατευομένων, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσοι Βυζαντιῶν ἦσαν ἐν λόγῳ καὶ κοινῇ τὸν ἀπελθόντα θρηγούντων βασιλεία. Δομῆστικος δὲ ὁ μέγας, ἐξ αὐτῆς ἡμέρας ἧς ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς, οὐδαμῆ τῶν βασιλείων ἀπέστη· ἀλλὰ τῶν τε οἰκείων καὶ τῶν βασιλικῶν πενταχοσίους ἔχων οὐς ἐγκατέστησε τοῖς βασιλείοις φρουρὰν, διὰ πάσης ἐπιμελείας τοῖς οἰκείοις καὶ σπουδῆς τῶν ἰσως νεωτεριούντων ἀπαμύλλειν τὰς ὁμάδας· μετὰ δὲ τὴν ἐνάτην τῶν ἐπὶ τοῖς τετελευτηκόσι συνήθως γεγενημένων ἱλασμῶν, τὴν μὲν φρουρὰν τὴν πολλὴν ἐξέβαλε τῶν βασιλείων, ὀλίγους καταστήσας ὅσοι καὶ πρότερον ἐξ ἔθους ἦσαν· αὐτὸς δὲ οἶκοι γεγωνῶς, συνήθως ἐπιμελεῖτο τῶν πραγμάτων· καὶ τοῖς τε τὰς ἀρχὰς ἐπιτετραμμένοις τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν πόλεων παρήγει διὰ γραμμάτων ἀτρεμεῖν καὶ μὴδὲν νεωτερίζειν, ὡς τῆς τε καλοκἀγαθίας καὶ τῆς εἰς βασιλεία εὐνοίας ἀξίας ἀποληψομένων τὰς εὐεργεσίας· καὶ τούναντιον ἦν τις νεωτερίζοιεν, τίσοισι δίκας· καὶ τοῖς τῶν δημοσίων συνεισφορῶν τὴν εἰσπραξίν ἐγκεχειρισμένοις ἐκέλευε κακουργεῖν περὶ τὰ χρήματα μὴδὲν, ὡς οὐδὲν ἔλαττον ἢ βασιλέως ζῶντος περὶ αὐτῶν παρέξουσιν εὐθύνας. Καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἐν πλείοσιν ἢ τριάκοντα ἡμέραις ὑπὲρ πενταχοσίας ἐφ' ἑκάστης πέμπτου γραφάς, εἰς τοσοῦτον εὐταξίας καὶ εὐπειθείας τὴν ὀπὸ Ῥωμαίους πᾶσαν κατέστησεν ἡγεμονίαν, ὡς δοκεῖν καινὸν μὴδὲν συμβεθεκῆναι, ἀλλὰ ζῆν ἐν βασιλείᾳ καὶ τοῖς πράγμασιν ἐφεισθάναι. Οὐδὲν γὰρ οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα ἐκινήθη· πλὴν οἱ κατὰ Θετταλίαν μόνον νεμόμενοι Ἄλβανοί,

A qui ea fecerunt, ego præsens (86), alia per meipsum novi : alia ex ore ipsorum, a quibus acta sunt, ad unguem didici. Et cum frequentes contingentesque toto eo tempore mutationes fuerint, verisimile est, non gestorum modo, sed et consultiarum arcanorum, et fraudum, insidiarumque, et prorsus omnium quæque palam acta, quæque occulte comparata sunt, nihil me fugere. Verumtamen quod in vestibulo operis mei sum pollicitus, veritati nihil anteferam; sed ut res evenerunt, ita eas explanabo : excepto quod alicubi prudens præteribo, quæ nonnullis convicio aut vituperationi esse possint : non enim mihi amicum est cuiquam conviciari, etiamsi mortalium nemo rem ignoret. Quod si interdum quædam secus quam multi opinantur videbor exponere (87), ne sit mirum. Non enim dum vito eadem cum multis dicere, nova comminiscar : sed res ut se habent commemorans, vulgi opiniones ut falsas valere jubebo. Mortuo igitur Andronico juniore imperatore, Augusta triduo in monasterio Hodegorum mansit. Postea in regiam regressa, diebus novem luctui se dedit, cum quotidie omnes, non senatores modo ac duces, sed quotquot Byzantii eminebant accederent, et defunctum imperatorem communi lamentatione prosequerentur. Magnus porro domesticus ab eo ipso die, quo imperator animam edidit, a palatio nusquam discedebat; sed quingentis, partim suis, partim imperatoris in eo ad custodiam collocatis, summum studium diligentiamque impendebat, ut si qui fortasse res novas attentarent, eorum conatus infringeret. Post diem nonum, peracta, ut assolet, pro defunctis piaculari cæremonia, custodes e palatio dimittit (paucis retentis, quot nimirum et antea esse consueverant) ipse domi, ut semper, reipublicæ animam intendebat, et urbium provinciarumque rectores per litteras monebat, ne rebus novis studerent, utpote hujus suæ probitatis et egregiæ in imperatorem voluntatis condigna præmia accepturos : contra si quid machinarentur, pœnas daturus. Quæstoribus item mandabat, ne quid sceleris in pecunia designarent, quod nihilominus, quam imperatore vivo rationes relaturi essent. Atque ad hunc modum diebus plus triginta missis epistolis 350 amplius quingentis ad tantum ordinem obedientiamque Romanum imperium universum redegit, ut nihil novi contigisse, sed imperator adhuc aura vesci et præesse rebus videretur. Nulli enim nec parvi nec magni motus audiebantur; nisi quod Albani in Thessalia morte imperatoris intellecta, urbes illic incursabant, et (quanquam non admodum) deprædabantur. Quo comperto magnus domesticus quam primum eo nuntium expedit :

Jacobi Pontani notæ.

(36) Compara hæc cum iis, quæ in proœmio, seu in epistola responsoria Christoduli ad Nilum dicuntur. *Ad hoc, non ista a majoribus didici, aut samæ fabulivæ ineptis, etc.*

(87) Conferes etiam hunc locum cum illis, quæ sunt in extrema epistola Nili. *Quapropter ut plurimum humanæ vitæ commodaturus etc.*

Albanis imperat, aut prædam restituant, ac de cætero se contineant : aut, si jussa detrectent, se apud ipsum in hostium loco futuros sciant. Quibus illi minis exterriti, non solum prædam spoliatis reddiderunt, verum etiam posthac nihil tale ausuros promiserunt : modo hujus peccati gratia sibi fieret. Verum hæc paulo post acciderunt. Postquam magnus domesticus e palatio domum concessit, præcones ejus missu vicos et oppida Byzantio vicina concursant, omnem clerum (88) Constantinopolim ad diem præfixam propter defunctum imperatorem funebribus sacris expiandum evocantes. Confluxerunt tanti greges, ut Sophiæ templum, omnium quæ sol aspicit spatiosissimum (88), ad præsentem usum haud satis capax appareret, a sacerdotibus confertim repletum videlicet. Ubi dies placandis manibus dicta illuxit, omnia adeo citra tumultum, tantoque ordine peracta sunt, quasi qui peragebant pauci, ac numeratu faciles essent. Neque enim saltem obscurius murmur, quale in frequentia solet, sed admirabilis quædam, omnibus alternatim sacros hymnos modulantibus concinnitas atque convenientia vocum exaudiebatur; nec stupori tantum, sed voluptati quoque erat hoc spectaculum, dum ita ingens sacerdotum multitudo cum episcopis, induta sacris vestibus, sub uno patriarcha duce, iisdem ritibus fungeretur. Lampadum vero copia reliquique apparatus amplitudo omnium dierum festorum, qui unquam memorabiles exstiterunt magnificentiam splendoremque superabat. Atque in hæc et in sacerdotum amplissima honoraria, pro cuiusque dignitate sumptum de suo fecit magnus domesticus.

μέγας πατριάρχης τῶν ἑορτῶν· ἀναλώματα δὲ τὰ ἐπὶ τούτοις, καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν μισθοὺς φιλοτίμως μάλιστα γεγενημένους ἐκάστω κατ' ἄξιον, οἰκοθὲν ὁ μέγας δομέστικος παρέσχετο αὐτοῖς.

### 351 CAPUT II.

*Ambitio patriarchæ. Consilium magni domestici de excommunicandis insidiatoribus filiorum imperatoris. Pia imperatoris recusatio. Tandem importunitas domestici ab invito assensum extorquet Patriarcha regnare contendit. Sismanus exsul ab imperatrice petitur. Ejus fratrisque ac matris conditio. Consultatur de reddendo. Chumni in domesticum convicium. Imperatricis litem præcidit. Binæ sententiæ de Sismano. Patriarchæ sententia laudatur vehementer. Domesticus imprudentiam consultantium reprehendit, rectius suadet. Patriarcha culpam agnoscit. Ex Chumni dicitio civilis seditionis augurium, et domestico se abdicandi renovatum desiderium.*

Piamina quidem hæc fuerunt. Ipse autem magnus domesticus, quomodo antehac, ad rempublicam procurandam incumbebat, de nemine nulla in re quidquam suspicans mali. Patriarcha in sua pelle quiescere non poterat; sed imperii administrationem, ut sibi congruentem ex causa istiusmodi capessendam judicabat. Non parum diu ante

Ἄλλὰ τὰ μὲν τῶν ἱλασμῶν τοιαῦτα ἐγεγόνει. Αὐτοῖς δὲ εἶχετο τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως ὡς περ καὶ πρότερον μηδένα ὑποπεύειν περὶ οὐδενός. Τῷ πατριάρχῃ δὲ οὐκ ἤρκει μένειν ἐπὶ τοῖς προτέροις· ἀλλ' ἐδόκει δεῖν ἀντέεσθαι τῆς τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικήσεως ὡς αὐτῷ προσηκούσης, ἐκ τοιαύτης δὲ τινος αἰτίας. Ἐτι περιόντος βασιλέως,

#### Jacobi Pontani notæ.

(88) Ἱερὸν κατάλογον, universum sacerdotum ordinem vocat sumpta metaphora a re militari. Est enim κατάλογος delectus, et καταλέγειν est allegere, ut Budæus tradit. Idem esset si diceremus : de sacro albo. Matricem aut matriculam vocant jureconsulti, de qua Vegetius, lib. II, cap. 5; Isidorus, lib. I, cap. 23. Unde facile intelligimus, quid sit dare nomina, quid scripti, aut conscripti milites.

(89) De hoc templo diximus nonnulla in lib. I, cap. 12. Quanquam autem frequenter, Σοφίας τοῦ Θεοῦ Λόγος, Sapientiæ divini Verbi dicitur, id est, Filii Dei, qui est Verbum, et sapientia Patris, non tamen necesse habemus totidem verbis interpretari, cum quæ illa Sophia sit, jam satis constet. Rudiores historiarum quandam martyrem, nomine Sophiam somniant, cui hoc templum dedicatum fuerit.

οὐκ ὀλίγῳ χρόνῳ πρὸς τῆς τελευταῖας συμβουλεύειν ὁ μέγας δομέστικος αὐτῷ πατριάρχῃ πείσαι ἐπιτίμιον ἐπαπειλῆσαι ἀνατείνασθαι καὶ χωρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν, εἰ τις τετελευτηχότος βασιλέως ἐπιβουλεύσει τοῖς ἐκείνου παισὶ, καὶ τὴν βασιλείαν παρέλοιτο ἀδίκως· ἐφασκέ τε πείθειν ἐπιχειρῶν ὡς οὐδὲν ἔσονται τοιαῦτα πράττοντες τῶν ἀτόπων ἐργασμένοι καὶ παραλόγων· ἀλλὰ καὶ ὠφέλειαν οὐ μικράν τινα παρέξονται τοῖς παισὶν ἐκ τούτου εἰ τι τοιοῦτον συμβαίῃ περὶ αὐτούς. Πᾶσι μὲν γὰρ ὁδῆλον εἶναι τὸ τοῦ θανάτου τέλος, ὅποτε ἤξει· μάλιστα δὲ αὐτοῖς αἰεὶ περὶ μάχας καὶ κινδύνους ἠσχολημένοι· καὶ οὐδὲν εἶναι τῶν ἀδυνάτων, εἰ καὶ ἀμφοτέροις αὐτοῖς συμβαίῃ περὶ μιαν μάχην πεσεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο γένοιτο, ἀπρονοήτους παντάπασι συμβαίνει λείπεσθαι τοὺς παῖδας, μὴθ' ἑαυτοῖς ἀμύλειν διὰ νηπιότητα δυναμένοι, μὴθ' ἑτερόν τινα ἔχοντας τὸν προστησόμενον γνησίως καὶ ἀδύως. Βασιλεὺς δὲ, οὐκ ἐπέθετο βρόδιος γνώμης τε ὡς ἀγαθῆς, καὶ μᾶλλον οὐρόμενος προσέχειν ἐπὶ τὴν πάντα δυναμένην δεξιάν τὰς ἐλπίδας τῆς τῶν παίδων σωτηρίας ἔχειν, ἢ πρὸς συκίνηνην ἐπικουρίαν τὴν ἐξ ἀνθρωπίνης ἐπινοίας ἀποβλέπειν, συνορῶν ὡς καὶ τοῖς πρὸ ἐκείνων βασιλεῦσι τοιαῦτα ἐπινενοημένα ὄνησαν οὐδὲν, ἐφασκέ τε ὡς ἡ Θεὸς ἀνωθεν χεῖρα σώζουσαν ὑπερέγων, ἢ τῶν ἡμῶν εὐνων ἢ δύναμις ἀν τῶν ἐναντίων ὑπερέχῃ τὰς τῶν ἀδικῶν ἐθελόντων ἀν κωλύσειεν ὁρμάς· ὄρκοι δὲ καὶ δεσμοὶ καὶ ὅσα παραπλήσια, οὐδὲν ἀν ἐκφοβήσειε τοὺς πλεονεκτεῖν προηρημένους. Διὸ καὶ τῆς τοιαύτης πράξεως ἀποσχέσθαι, ὡς οὐ μόνον οὐδὲν ἡμῶν λυσιτελοῦσης, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις οὐ τὴν τυχοῦσαν βλάβην δυναμένης προξενεῖν οἷα δὴ πρὸς τῷ δίκῳ τῆς ἀρπαγῆς ὀφείλειν, καὶ κεχωρισμένοι ἀπὸ Θεοῦ. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος οὐκ ἀνὴρ βιαζόμενος, ἀλλ' ἐδεῖτο τῶν μὲν τοιοῦτων λόγων ἀποσχέσθαι, αὐτῷ δὲ πείθεσθαι ὡς λυσιτελοῦντα καὶ δίκαια βουλευομένῳ· καὶ ἐπισέ γε βιασάμενος, οὐδ' οὕτω μὲν πεπεισμένων ὡς λυσιτελῆ τὰ πραττόμενα εἶναι, ἀλλὰ τῆς ἐξερχῆς ἐχόμενον γνώμης. Διὸ δὲ τὸ δοκεῖν ἐκείνῳ λυσιτελεῖν καὶ ἄκοντα πεπεισμένον· καὶ τὸν πατριάρχῃ μετακαλεσάμενος καὶ ὅσοι τῶν ἀρχιερέων ἐν Βυζαντίῳ τότε παρήσαν, καὶ ὅσα ἦν εἰκόσ διαλεχθεὶς περὶ τοῦ πράγματος, καὶ τὴν γνώμην φανεράν ποιήσας, ὡς αὐτῷ μὲν οὐτε ἀναγκαῖον οὐτε λυσιτελεὶς δοκεῖ τὸ πρᾶγμα· οὐ γὰρ ἐπισχῆσει τὰς ὁρμάς τῶν ἐπιβούλων· ὡς ἀν δὲ μὴ δοκοῖ τῶς σφετέροις μόνοις πείθεσθαι λογισμοῖς, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις συμβουλεύουσι παραχωρεῖν, αὐτόν τε πεπεισθαι καὶ σφίσι ἐπιτρέπειν, ἐκέλευε τὸν ἀφορισμὸν κατὰ τῶν μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταῖαν τοῖς παισὶν ἀδίκως ἐπιθησομένων ἐκφωνεῖν· καὶ ἐτελείτο παρα πατριάρχου ἢ προσέταται ὁ βασιλεὺς. Διὰ ταῦτα δὴ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταῖαν, ὁ πατριάρχῃς ᾤθηθαι δεῖν, οἷα δὴ τῶν βασιλέως παίδων φύλαξ, ἄλλω· θ' ὅτι καὶ ὁ τοῦ βασιλέως παῖς Ἰωάννης· ὁ βασιλεὺς

A excessum imperatori consilium dedit magnus domesticus, patriarchæ auctor esset, pœnam et ejectionem ex Ecclesia interminandi, si quis imperatore mortuo filiis ejus insidiaretur, et imperium illis nefarie adimeret: addiditque persuadendi causa, nihil indecens aut inopinatum facturos; quin etiam non modice filiis profuturos, si quid humanitus ipsis accidisset. Neminem enim præscire diem ultimum, præsertim ipsos semper bellis, cum periculo distentos: et posse utrumque eorum in eodem prælio occumbere; male curatos relinqui filios, qui nec sibi ipsis propter ætatis imbecillitatem ferre opem poterint; nec habituri sint, qui eos sincere ac legitime tueatur. Imperator reniti, quod pius esset animi, putaretque convenire magis in omnipotenti dextera salutem filiorum reponere, quam ad sicculeum auxilium humana cogitatione inventum respicere; intelligeret præterea a superioribus imperatoribus similia excogitata fuisse, nec profuisse. Et adjungebat, aut Deum ab alto salutarem manum extendentem, aut potentiam sibi bene cupientium, devictis adversariis, eorum ad injuriam inferendam impetus repressuram. Inramenta, et vincula, et quæcunque hujus generis nihil perterritura eos, qui ex alienis incommodis sua comparare commoda statuerint. Idcirco abstinendum hoc negotio, ut non solum ipsis inutili, sed cæteris etiam non mediocriter nocituro; utpote præter pœnas ob rapinam debitas etiam dirisprecibus a divina conjunctione seclusis. Magnus domesticus instare, rogareque hujusmodi verbis parceret, sibi utiliter ac juste consulenti pareret. Et importunitate quod voluit, effecit, non ita tamen ut profuturum crederet imperator, si fieret; verum anticipatæ opinioni suæ afflux, quoniam ille profuturum censebat, in speciem assensus est, accersitoque patriarcha cum episcopis quotquot Byzantii versabantur, et quæ decebat de re locutus: declarata insuper palam sententia sua, sibi quidem rem neque necessariam, neque conducibilem videri (non enim cohiberi posse insidiatorum cupidinem), tamen ne existimetur suo tantum judicio obsequi, sed aliorum quoque consiliiis cedere, et manus dare, et rem illis committere. Proinde anathema in eos dicant, qui se mortuo filios ejus per scelus adorintur. Patriarcha jussa compler; et hac nimirum de causa post ejus obitum oportere se tanquam filiorum tutorem (et præsertim quia Joannes imperator admodum puer adhuc, novem duntaxat annos uetus erat (90)) gubernationem attingere, et adolescentulo imperatori imperium conservare existimavit. Ac suscepit quidem ille rempublicam, paulatimque semet in principatum intrudens, latere studuit quam maxime potuit: quod metueret

Jacobi Pontani notæ.

(90) Patre moriente Joannes Palæologus non plus novem annos natus erat. Huic crede, et falsum puta Laonicum, qui ei duodecim annos tribuit.

ne magni domestici æmulum se esse in regenda republica palam constaret. Et cum alia ei inimica faciebat, tum sodalitiū ex aulicis proceribus conflabat, multaque amplissima beneficia promittebat, si ipsis administris rerum principatum adipisceretur. Præterea totos dies, et ad medias noctes in palatio hærebat. Hinc magnus domesticus, ejus cogitata olfaciens, et imprimis a nonnullis, quibuscum patriarcha arcana sua communicabat, de causa molitionum istarum certior factus, merito indigne ferebat et irascebatur. Silebat nihilominus, et quo demum res erumpret, observabat. Inter hæc aliud quiddam evenit, quod ejus animum non leviter pupugit. Nam Mæсорum rex Alexander per legatos ab imperatrice, et Romanis Sismanum exsulem Byzantii degentem petebat, Michaelis, cui successerat ex Stephani Triballorum principis sorore filium: quæ a marito, superinducta sorore Andronici junioris, ejecta, post ejus interitum in Mæsia regnaverat; nec multo post potentissimorum factione rursus pulsa regno, cum Joanne, e filiis altero, ad Cralem fratrem se receperat.

**353** Sismanus alter filius ad Scythas exsulatum abierat: nec longo tempore ibidem exacto, post mortem imperatoris ad Romanos sponte confugerat. Hunc igitur Alexander ut teterrimum hostem suum postulabat, et alterutrius optionem dabat: ut aut Sismanum sibi jugulandum dederent, aut se ad bellum pararet; haud enim Romanis amicū, ac sociū esse posse, quandiu illi hostem suū apud se alerent; simulque juramentum mittebat, quo se ipsi Andronicus pacis causa obstrinxerat. Legatio Alexandri ita se habuit. Oportebat vero convenire optimates, et cum Augusta deliberare, fasne esset perfugam tradere, an pro eo bellum contra Mæsos suscipere. Convenitur in palatio; adsunt item magnus domesticus, et patriarcha; quæstio movetur. Ibi aliis omnibus in magnum domesticum, ora atque oculos cum silentio convertentibus, ejusque super re proposita sententiam exspectantibus, Georgius Chumius mensæ præfectus inscite, et audacter, priusquam ab ullo verbum audiretur: Scriptum est, inquit, *Si postremo revelatum fuerit, primus taceat* (91). Ergo si alicui nostrum, qui videmur esse postremi, melius aliquid in illis, de quibus nunc est inducta deliberatio, loqui licuerit, necesse erit primum boni consulere. Percussit illico, et indignatione cominovit magnum domesticum, tam proterva, et impudens oratio. Sed quia aut imperatricem, aut patriarcham, ille enim consilio præsidebat, iratos e curia hominem exacturos, aut verbis saltem de istac tam intempestiva linguæ petulantia objurgaturos sperabat, ad contumeliam tacuit. Cum autem illi contra ne mutirent quidem

ἄτι νῆπιος ἦν, ἀρτί παιδικῆς ἡμῆμος ἡλικίας, ἔτη γάρῃν γεγωνῶς ἐνθά, ἀνἀπτεσθαι τῶν πραγμάτων καὶ τὴν βασιλείαν συνδιατώζειν τῷ νέῳ βασιλεῖ· καὶ ἤπτετό γε αὐτῶν, λαθάνειν ἐπιχειρῶν ὡς μάλιστα ἐνῆν καὶ κατὰ μικρὸν ἐμυθίζων ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀρχήν. Ἐδεδοίει γὰρ γενέσθαι φανερός ἀντιπλιτευόμενος τῷ μεγάλῳ δομestίκῳ· καὶ ἄλλα τε ἐπραττεν ἃ οὐκ ἦν αὐτῷ ἀρέσκειν, καὶ ἐταιρείαν ἐκ τῶν συγκλητικῶν συνίστα, καὶ ἐπειθε πολλὰς ὑποσχέσειν αὐτῷ συμπράττειν ὡς τὰ μέγιστα εὐποιήσων εἰ αὐτῷ προσγένιτό τῶν πραγμάτων ἢ ἀρχῆ. Καὶ διηνεκῶς διέτριβεν ἐν βασιλείῳ, νυκτὸς μόνῃς καὶ ταύτης μέσῃς οἰκαδε ἀναχωρῶν. Ἐξ ὧν ὁ μέγας δομestικός καταστοχαζόμενος τῆς τοῦ πατριάρχου διαβολῆς, ἄλλως τε καὶ τινῶν τῶν κοινωνούντων, αὐτῷ τῶν ἀπορρήτων ἀπαγγελλόντων τῶν γινομένων τὴν αἰτίαν, ἐδυσχέραινε μὲν ὡς εἰκὸς, καὶ δι' ὀργῆς τὰ πραττόμενα ἐποιεῖτο, ὅμως δὲ ἔφερε σιγῇ ἀποσκοπῶν ὅποι τελευτήσει ἡ διάνοια αὐτῷ. Μεταξὺ δὲ τούτων γινομένων συμβέβηκε τι καὶ ἄλλο, ὃ μετρίως οὐ καθήψατο τῆς τοῦ μεγάλου δομestίκου ψυχῆς· ὃ γὰρ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος πρὸς βασιλῆα καὶ Ῥωμαίους, τὸν παρ' αὐτοῖς διατρίβοντα φυγάδα ἦτει Σίσμανον τὸν τοῦ πατρὸς Μυσῶν προδέβαστελευκτός Μιχαήλ· ὃς δὴ γεγέννητο αὐτῷ ἐκ τῆς Στεφάνου τοῦ τῶν Τριβαλῶν ἀρχοντος ἀδελφῆς, ἢ μετὰ τὴν ἐκεῖνου τελευτὴν ἤρξε Μυσίας· πρότερον γὰρ ἐκβεβλημένη ὑπ' ἐκεῖνου ἦν ἐτι περίοντος, καὶ τῇ βασιλείῳ Ἀνδρονίκου τοῦ νέου συνοικοῦντος ἀδελφῆ· ἐπεὶ δὲ μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν δυνατωτάτων ἐπιβουλεύθεισα πάλιν ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς, ἢ μὲν τὴν ἑτέρον ἐχουσα τῶν υἱῶν Ἰωάννην, πρὸς Κράλην ἐπανῆκε τὸν ἀδελφόν. Σίσμανος δὲ ὁ λοιπὸς τῶν παιδῶν, εἰς Σκύθας ἔφυγε φυγάς· ὃς δὴ παρ' ἐκείνοις διατρίψας οὐκ ὀλίγον, ὕστερον Ῥωμαίους ἐκοντὶ προσῆλθε βρετὰ τὴν βασιλείῳ τελευτῆν. Τοῦτον δὲ Ἀλέξανδρος ἤπειτο πέμψας ὡς πολεμιώτατον αὐτῷ· ἐφασκέ τε δυοῖν θάτερον, ἢ παραδοῦναι Σίσμανον ἐπὶ θανάτῳ, ἢ παρασκευάζεσθαι πρὸς πόλεμον, ὡς οὐκ ἐνὸν αὐτὸν εἶναι φίλον καὶ σύμμαχον Ῥωμαίους τοῦ πολεμιώτατου τρεφομένου παρ' αὐτοῖς· ἐπεμπε τε καὶ τοὺς ὄρκους οἱ πρὸς βασιλείῳ Ἀνδρονίκου πρὸς αὐτὸν ἦσαν ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ γεγεννημένοι. Ἡ μὲν οὖν Ἀλεξάνδρου πρὸς βασιλῆα τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον· ἔδει δὲ τὴν συγκλητικὴν συνέλευσαν βουλευσασθαι ἅμα βασιλῆϊ εἰ δέον ἦ τὸν αὐτόμολον παραδιδόναι, ἢ πόλεμον ἀρασθαι πρὸς Μυσούς ὑπὲρ αὐτοῦ. Οἱ μὲν οὖν συνῆλθον ἐν βασιλείῳ· συμπάρῃν δ' αὐτοῖς καὶ δομestικός ὁ μέγας, ἅμα πατριάρχῃ· προτεθείσης δὲ τῆς βουλῆς ἐπ' ἐκκλησίας, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἡσυχίαν ἤγρον πρὸς τὸν μέγαν δομestικὸν ἀποβλέποντες, ὃ τι ἂν βουλευσαίτο περὶ τῶν προκειμένων. Χοῦμος δὲ Γεώργιος ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης

Jacobi Pontani notæ.

(91) Ex D. Paulo, 1 ad Corinth. cap. xiv. ubi ita legitur: Προφήται δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλεῖτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν. Ἐὰν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ καθῆμένῳ, ὃ πρῶτος σιγάτω· *Propheta autem duo,*

aut tres dicant, et cæteri diducant. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, primus taceat. Verumtamen in sententia diversitas nulla apparet.

ἀμαθῶς καὶ θρασέως πρὶν τι φθέγγεσθαι τινα, ἄ  
Γέγραπται, εἶπεν, ἐὰν τῷ ἐσχάτῳ ἀποκαλυφθῇ,  
σιγάτω ὁ πρῶτος. Ἄν οὖν καὶ ἡμῶν τινι τῶν δο-  
κούντων ἐσχάτων εἶναι βέλτιόν τι περὶ ὧν νυνὶ  
βουλευόμεθα εἰπεῖν ἐξῆ, ἀνάγκη τὸν πρῶτον στέρ-  
γειν. Ἐταράχθη μὲν οὖν εὐθύς ὁ μέγας δομέστικος  
ἐπὶ τῷ λόγῳ πρὸς τὴν θρασύτητα καὶ ἀναίδειαν τοῦ  
ἀνδρὸς; ἀγανακτῶν· οἰόμενος δὲ τὴν βασιλῖδα ἢ τὸν  
πατριάρχην, οὗτος γὰρ ἤδη προσιστατο τῆς βουλῆς  
πρὸς ὀργὴν τὴν Χοῦμνον ἀπελάσειν τοῦ βουλευτη-  
ρίου, ἢ λόγους ἐπιπλήξειν τῆς ἀκαίρου γλωσσαλγας,  
ἤνεγκε σιγῆ· ὡς δὲ μήτε παρ' ἐκείνων ἐλέγετο τῶν  
ἐόντων τι, ἔτι μᾶλλον ἐταράττετο· τεκμήριον  
ἐναργὲς ἀταξίας καὶ ἀναρχίας τιθέμενος τὸν λόγον  
εἰ πᾶσιν ἐξέσται τοῖς μείζονσι προσκρούειν ἀδεῶς.  
Τορνικὴς δὲ Δημήτριος οὐκ ἔνεγκῶν τὴν ἀτοπίαν.  
Τί οὖν, εἶπε, δημοκρατίαν χρῆ ποιεῖν τὴν Ῥωμαίων  
βασίλειαν, ἢν' ἐξῆ παντὶ τῷ βουλευέσθαι καὶ λέγειν  
ἅττα ἂν δοκῇ καὶ περὶ μειζόνων καὶ ἐλαττόνων  
πραγμάτων, καὶ ἀνάγκην προστιθέειν τοῖς βελτίοσι  
στέργειν τὰ ἐψηφισμένα· ὡς ποίαν ἀτοπίαν ἂν  
ὑπερβολὴν ἔλλοιποι τὸ τοιοῦτον· ὠρμημένων τε ἤδη  
περὶ τῶν τοιούτων ἀλλήλους ἀντιλέγειν, ἐπέσχεεν ἢ  
βσιλῖς, τῶν ἀκαίρων ἀποσχέσθαι κελεύουσα λόγων  
τουτωνὶ καὶ ἀναγκάων περὶ διαλέγεσθαι. Ὁ μέγας  
δὲ δομέστικος ὑποκρινάμενος τὸν στόμαχόν ἀλγεῖν,  
ἐπλάττε τότε στρέφεσθαι τὰ ἔνδον, καὶ ἐσιώπα ὡς  
μηδὲ φθέγγεσθαι δυνάμενος ὑπὸ τῆς ἀληθῆνος· οἱ  
δὲ, ἀτάκτως ἐθορύβουν, ἕκαστος τὴν προσιστάμενον  
βουλόμενος κυροῦν. Οἱ μὲν γὰρ ἔλεγον δεῖν Σίσμανον  
διασώζειν, ἰκέτην τῆς Ῥωμαίων βασιλείας γεγενη-  
μένον, καὶ μὴ καταπροδιδόναι, εἰ δεῖ τι καὶ τῶν  
δυσχερῶν ὑπομένειν δι' αὐτόν. Οἱ δὲ, τὴν χώραν  
καὶ τὰ οἰκεία διασώζειν, καὶ μὴ βαρδάρου  
ἕνεκα φυγᾶδος εἰς προὔπτον κίνδυνον ἐμβάλλειν  
σφαῖς αὐτούς· καὶ τοιαῦτα ἕτερα ἀντέλεγον πρὸς  
ἀλλήλους, καὶ βοῆς τὰ βασιλεία ἐπλήρουν, πάντων  
ἐθελόντων γνώμας καὶ ψηφίσματα προτείνειν ὑπὲρ  
τῶν κοινῇ λυσιτελούντων. Ὡς δὲ ἐπιπλέον ἢ φιλονει-  
κία περτείνετο καὶ ἀσύμφωνοι ταῖς γνώμας ἦσαν,  
ὁ πατριάρχης ὡς δῆτι μέγα καὶ θαυμάσιον βεβου-  
λευμένος, Ἐμοὶ δοκεῖν, ἔφη, Σίσμανον πρὸς τὸν  
τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας νεῶν καταφυγεῖν· ἀσυλῖα δὲ  
αὐτοῦ τετιμημένον ὑπὸ πάντων ὄσοι Ῥωμαῖον ἐθα-  
σίλευσαν, ἐξείναι καὶ ἡμῖν εὐπρόσωπον ἀπολογία  
πρὸς τοὺς Ἀλεξάνδρου θέσθαι πρεσβευτᾶς, ὡς οὐκ  
ἐξὸν ἀποσπάσαντας τὸν ἰκέτην τοῦ Θεοῦ παραδιδί-  
ναι πρὸς σφαγὴν· μάλιστα πάντων τοῦτο ἄγος ἔνα-  
γέστατον καὶ παρὰ τῶν πάλαι καὶ τῶν νῦν Ῥωμαίων  
νομιζόμενον. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ τῶν παρόντων,  
ἐξεθείασαν τὴν βουλὴν ὡς ἀρίστην καὶ συνετωτάτην,  
καὶ δυναμένην μάλιστα ἀπράκτους ἀποπέμψαι τοὺς  
Ἀλεξάνδρου πρεσβευτᾶς, συνορῶντας ἤδη καὶ αὐ-  
τοὺς τὴν τοῦ πράγματος ἀνάγκην. Τοῦ μεγάλου δὲ  
δομέστικου φθειρομένου μηδὲν, ἢ βασιλῖς πρῶτα  
μὲν κατμεμέφετο τὴν ἀκαίριαν τῆς νόσου ἐφ' οὗτως  
ἀναγκαίου καιροῦ καὶ δεομένου βουλῆς γεγενημέ-  
νην· ἔπειτα δὲ ἔλεγε πρὸς αὐτόν, ὡς εἰ μὲν καὶ αὐτῷ  
εὐ ἔχειν ἢ τοῦ πατριάρχου δοκεῖ· βουλὴ ὡςπερ δὴ

(quod minime decebat) major eum perturbatio in-  
cessit, pro manifesto confusionis et anarchiæ ha-  
bentem indicio, si in quemvis e majoribus libere  
insullare liceret. Demetrius porro Tornicius inso-  
lentiam non ferens: Quid hoc rei, inquit, ad de-  
mocratiam ne Romanum imperium redigemus, ut  
unicuique fas sit consulere, ac dicere pro libidine  
æque in gravioribus, ut in levioribus et prudenti-  
rius sua decreta approbandi necessitatem impone-  
re? Quid tandem hoc stolidius fieri queat? Cum-  
que jam inter se altercari inciperent, imperatrix  
se interponens, eos cohibuit; hortata, ut istius-  
modi sermonibus alienis omissis, de necessariis  
dissenserent. Magni domesticus dolorem stomachi,  
et tormina simulare, silereque, ac si cruciatus ille  
sibi vocem etiperet. Illi immodeste mutuum ob-  
strepere, dum quisque propositum confirmare ni-  
titur. **354** Quidam enim Sismanum Romani im-  
perii supplicem conservandum, non prodendum  
asserebant: etiamsi ejus causa quippiam durius pa-  
tiendum foret. Alii magis regionem, et propria ser-  
vanda tuendaque, nec propter fugitivum Barbaram  
in prævisa pericula sponte incurrendum. His atque  
similibus verbis concertantes, palatium clamoribus  
implebant, cunctis ad communem utilitatem senten-  
tias, et placita sua in medium asferre satagentibus.  
Cumque sententiarum contentio ingravesceret, pa-  
triarcha quasi nimirum nescio quid magnum et ad-  
mirabile consulturus: Mea opinione, inquit, Sismo  
in ædem Sophiæ transfugiendum est; quam cum ab  
omnibus imperatoribus asyli jure honoratam constet,  
licebit et nobis honestum Alexandri legatis respon-  
sum reddere; nefas fuisse nobis Dei supplicem ab-  
strahere, et aliis interficiendum transdere; quando  
id in scelere omnium impurissimo a Romanis semper  
numeratum sit. Multi igitur præsentem consilium  
hoc in cælum ferebant, optimumque ac pruden-  
tissimum, et ad legatos Alexandri (ut qui jam ipsi  
quoque recusationis necessitudinem perspicerent),  
re imperfecta dimitteudos longe opportunissimum  
judicabant. Tacente magno domestico, Augusta  
primum de morbi ejus importunitate, tempore tam  
incipiti et consilio egente, querebatur. Deinde ad-  
monebat, si placeret ei patriarchæ ratio, quomodo  
aliis ac sibi placuisset, vultu annueret, atque ita  
dicta confirmaret, et consultationi finem daret. Sin  
quid aliud melius et utilius haberet, se in præ-  
sentia propter ejus tentationem valetudinis consi-  
lium dimissuram, ubi se ex illa recreasset, de  
iisdem denuo acturus. Domesticus paulum se col-  
ligens, Videmini mihi, ait, non respondere ad ea,  
de quibus ventum est in consilium. Non enim  
nunc de sermonibus honesta specie conflictis qua-  
runtur: sed num quæ Alexander postulat, conce-  
denda, an potius armis cum eo depugnandum sit.  
Vos autem, posthabita consultationis materia, de  
jure, institutisque Romanorum disputatis: per-  
inde ac si esset, qui Alexandrum posset etiam  
cogere ad obtemperandum Romanorum legibus.

Qui dicit fortasse : Non mihi, sed Romanis hæc leges præscribuntur ; ego unam hanc legem agnosco, omni ratione mea commoda persequi (92). Quamquam autem vobis in sacris asyis Sismanum licet abscondere, urbes tamen, et castella in iis abscondere non licet ; neque armenta boum et greges ovium, cæterasque in agris facultates, **355** ex quibus mihi pœnas injuriæ persolvatis. Huc itaque, non ad speciosas rationes accommodanda est vobis deliberatio. Ego vero parum abest, quin meipsum accusem, qui nescio quomodo ad hæc dicenda prolapsus sum. Dictum est enim ab initio, et ratum ab omnibus habitum (nemo siquidem contradixit prorsus), si quid postremo revelatum sit, ut primus taceat. Atqui si non inter postremos collocato, sed et primo, et curiæ longe principi tali visa sint, et a vobis universis confirmata pro utilibus, par est ipsum quoque boni consulere, et ultra nihil curiose perscrutari. Hic cum imperatrix eum ad porro dicendum enixius impelleret, ac perurgeret, Nec ista, inquit, tametsi pauca, libens protuli. Tum patriarcha hæc vera sentiens, statim ut se culpa liberaret : Ego primus, inquit, etiam ipse fateor, consultationem nostram nihil ad ea facere, quæ in quæstionem adducuntur. Non enim Alexandrum curaturum, cum ratione, an secus sibi proposita ad finem perducat, si possit. Quocirca et ipse non de verbis, sed de illo alio consilia agitanda sentio. Aliis omnibus protinus astipulantibus, et post magnum domesticum consurrectione facta, conventus est solutus. Cæterum jam ante cernens magnus domesticus, patriarcham ad imperium affectare viam, et conatum ejus vi reprimere nolens (haud enim invitis, sed cupidissimis, et de imperio sibi gratias habentibus imperare cupiebat), præterea timens, ne qua inde seditionis, bellique civilis occasio nasceretur, e quibus verisimile erat collapsurum Romanum imperium ; et omni morte horribilius arbitratus, tantis ærumnis sese originem, et caput esse (unde nec imperatore adhuc superstite, quamvis multis sæpe ab eo precibus fatigatus, purpuram induere sustinuit), cogitaverat quidem prius dignitate ultro abire, et reliquum vite curis et negotiis vacuum decurrere, quod, ut modo dicebamus, quidvis tolerabilis duceret, quam Romanis a se pestem evenire. Verum ut Chumnum in consensu superbe et impudenter se perstringentem (ad se enim potissimum ejus maledictum pertinere censebat, omnium tunc Romanorum et opinione, et re præcipuum), nullus de intempestiva libertate increpuit, aut accusavit, hoc ipsum civilis seditionis exordium fore ratus, citius quam volebat, potestate se abdicandi desiderio captus est.

ρον τὴν αἰτίαν τῶν δεινῶν παρασχέιν αὐτὸς (οὐδὲ βασιλέως ἔτι παριόντος, καὶ τοι πολλὰ πολί-

καὶ τοῖς ἄλλοις συνέδοξε καὶ αὐτῇ, ἐπινεῦσαι ὡς καλῶς ἔχουσι τοὺς λεγομένους, καὶ τοῦτο ἐπιθεῖσθαι πέρας ; τῇ βουλῇ. Εἰ δέ τι βέλτιον αὐτῷ καὶ λυσιτελέστερον ἕτερον δοκεῖ, τὸ νῦν μὲν εἶναι διὰ τὴν αὐτοῦ νόσον, τὴν σύλλογον διαλύειν · αὐθις δὲ βασιλευσάντος, βουλευέσθαι περὶ τῶν αὐτῶν · ὁ δὲ μικρὸν ἐπισχῶν · Δοκεῖτέ μοι, ἔφη, μὴ περὶ ὧν βουλευέσθε, τὴν ἀπόκρισιν ποιέσθαι. Οὐ γὰρ νῦν ἡμῖν ἡ σκέψις περὶ λόγων εὐπροσώπων, ἀλλὰ εἴτε γρητὰ κελεύμενα ὑπ' Ἀλεξάνδρου πράττειν, εἴτε πολεμεῖν αὐτῷ. Ὑμεῖς δὲ περὶ ὧν προῦθεσθε βουλευέσθαι ἀφέντε, περὶ νομίμων καὶ δικαίων τῶν παρὰ Ῥωμαίους διαλέγεσθαι, ὡς περ ἂν εἴ τις καὶ Ἀλέξανδρον ὁ καταναγκάσων ἦν τοῖς Ῥωμαίων νόμοις πείθεσθαι. Ὁ δ' ἴσως ἔρει, ὡς οὐκ ἔμοι, ἀλλὰ Ῥωμαίοις οἱ νόμοι οὗτοι καίνται · ἐμοὶ δὲ εἰς νόμος ἐκ παντὸς τρόπου τὰ συνοίσοντα ἐμοὶ ζητεῖν · ὑμῖν δὲ εἰ καὶ Σίσμανον ἔξεσι τοῖς ἀσύλοις κατακρύπτειν ἱεροῖς, ἀλλ' οὐ δὴ που καὶ πόλεις καὶ κώμας κατακρύψετε ἐν τοῖς τοιούτοις · οὐδὲ βῶν ἀγέλας καὶ ποίμνια προβάτων, καὶ τὴν ἄλλην περιουσίαν τὴν ἐν τοῖς ἀγροῖς ; ἐξ ὧν ἐμοὶ τοῖς ἀδικίαις ἔξεσται κομιζέσθαι ποινάς. Πρὸς οὖν τὰ τοιαῦτα γρητὰ βουλευέσθαι, οὐ πρὸς ἀπολογίας εὐπροσώπων. Ἐγὼ δὲ ἰλίγου δεῖν νυνὶ μέμφομαι καὶ ἐμαυτῷ ὅτι καὶ ὅπως οὖν εἰς τοιούτους προήχθη λόγους · εἰρητὴν γὰρ ἐξαρχῆς καὶ ἐπεψηφίσθη γε ὑπὸ πάντων (ἐπεὶ μηδεὶς ἀντίπεπε μηδὲν), ἔαν τῷ ἐσχάτῳ τι ἀποκαλυφθῆ σιγῆν τὸν πρῶτον. Εἰ δὲ μὴ τῷ ἐν ἐσχάτοις τεταγμένῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ πρώτῳ καὶ μάλιστα ἐξάρχοντι τῷ βουλευτηρίου τοιαῦτα εἶδες, καὶ ὑμῖν ἐπεψηφίσθη γε τοῖς πᾶσιν ὡς λυσιτελεῖ, προσῆκε στέργειν καὶ αὐτὸν, καὶ περαιτέρω πολυπραγμανεῖν μηδὲν · τῆς βασιλίδος δὲ ἐναγούσης μάλιστα, καὶ ἐπισπωμένης πρὸς τοὺς λόγους. Οὐδὲ τὰ τοιαῦτα καίτοιγε ὀλίγα ὄντα ἐκῶν εἶναι ἐφθραγέμεν. Πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα εὐθύς ὁ πατριάρχης αἰτία ; ἀπολύων ἐαυτὸν, Ἄλλ' ἐγὼ, εἶπε, πρῶτος καὶ αὐτὸς μηδὲν εἶναι πρὸς τὰ ζητούμενα τὴν βουλήν ὀμολογῶ. Οὐ γὰρ Ἀλεξάνδρου περὶ εὐλόγων καὶ μὴ τοιούτων ἀποκρίσεων μελήσειν · ἀλλ' ὅπως ὁ προῦθετο ἐξαρχῆς εἰς πέρας εἰ δύναιτο ἀγάγη · οὐ δὴ ἔνεκα καὶ αὐτὸς οὐ πρὸς λόγους, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνο φημι βουλευτέον εἶναι · τὰ ἴσα δὲ εὐθύς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιψηφισμένων πάντων, ἐπεὶ ὁ μέγας δομέστικος ἀνέστη, καὶ οἱ ἄλλοι συνανέστησαν, καὶ ὁ σύλλογος διελύθη. Ὅρων δὲ καὶ πρότερον ἐφιέμενον ὁ μέγας δομέστικος τὸν πατριάρχην τῆς ἀρχῆς τῶν πραγμάτων, καὶ μῆτε βίβη βουλόμενος τὴν ἐπιχειρήσιν ἐπέχειν (οὐ γὰρ ἰσοῦλετο ἀκουσίτων ἔρχειν, ἀλλὰ πολὺ μάλιστα βουλομένων, καὶ χάριν εἰδόντων τῆς ἀρχῆς) · ἄλλως τε καὶ δεδοικῶς μὴ καὶ πρόσφατις ἐκ τούτου στάσεως ἀναφυῆ, καὶ πολέμου ἐμφυλίου, ἐξ ὧν ὡς εἰκὸς διαφθαρσομένην συνέωρα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν · καὶ παντὸς οἰόμενος θανάτου ἐπαχθέστε-

Jacobi Pontani notæ.

(92) Dicit hoc quilibet tyrannus et barbarus, et tyrannorum est, regnandi gratia omnia divina et

humana jura pervertere. Non inscite efficta Alexandri hujus responsio, aequitatem pro nihilo ducentis.

κι· π ρ α κ ε κ λ η κ ό τ ο ς ἠθέλησε γενέσθαι βασιλεύς) ἐσκέπτετο μὲν καὶ πρότερον τὴν ἡγεμονίαν ἀποθίσθαι, καὶ ἀπραγμοσύνη τὸν ἐπιλοιπον βίον ζῆν, ὅπερ ἔφην τοῦ φθορᾶς αὐτῆς αἴτιος· Ῥωμαίους κατὰ ἦναι πᾶν ὀτιοῦν ἀνεκτότερον νομίζων. Ὡς δὲ καὶ κατὰ τὴν σύλλογον αὐθαδῶς καὶ θρασέως τοῦ Χούμνου πρὸς αὐτὸν διελεγμένου (μάλιστα γὰρ πρὸς αὐτὴν τὸν λόγον ἀποτείνεσθαι ὤψθη, πάντων τῶν τότε Ῥωμαίων καὶ νομιζόμενον καί ἴδοντα πρῶτον) οὐδὲς ἐπετίμησεν, οὐδὲ ἐμέμφατο τῆς ἀκαίρου παρῆρησις, ὡς περ ἀρχὴν νομίας· στάσεως ἐμφυλίου τὸ τοιοῦτον, ὅστις ἡ ἐβούλετο, ὠρμητο ἀπαγορεύειν τὴν ἀρχήν.

## 356 CAPUT III.

*Amor in imperatorem mortuum. Fastidium potestatis et causa nova. Chumni contumeliosum dictum non vindicatur. Excusant se patriarcha et imperatrix. Domesticus multis verbis studium et fidelitatem in imperatorem vivum declaratum significat. et imperii administrationem in concilio deponit, obscure patriarchæ ambitionem hujus rei causam indicans.*

Μετὰ γοῦν τὸν σύλλογον εἰς τὴν ὑστέραιαν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς καὶ πατριάρχης παρήσαν ἐν βασιλείοις, πρὸς βασιλέα ἐχρήτη μηνυτῆ, καὶ τοιαῦτα αὐτῇ ἐδήλου δι' αὐτοῦ, ὡς εἴπερ ἦν αἰρεσις αὐτῷ προτεθῆναι ἐκ Θεοῦ (αὐτὸς δ' ἂν εἴη τῶν λεγομένων μάρτυς ὡς ὀληθῆ), βασιλέα μὲν ἐν ζῶσιν εἶναι, αὐτὸν δ' ἐκείνου τὸν θάνατον ἀτελέσθαι, ἀπάσαις ψήφοις καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ προεβλετο ἂν αὐτὸς ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ ἐκείνου ζῆν. Ἐπεὶ δὲ τῷ μέτρῳ καὶ ζωῆς καὶ τελευτῆς ἐκάστῳ ταλαντεύοντι τοῦτον ἔδοξε τὸν τρόπον, ἐκείνῳ μὲν ὁμολογεῖν προσῆκον χάριτας τῆς περὶ ἡμᾶς σοφῆς οἰκονομίας· αὐτοῦς δὲ, ἕκαστον ὃ τι ἂν εἴη αὐτῷ τε προσῆκον καὶ λυσιτελεῖ σκοπεῖν· ὃ δὴ καὶ οἱ σκεψαμένοι περὶ ἑαυτοῦ, ἔδοξε δεῖν τῶν μὲν πραγμάτων ἀποσχέσθαι· συνεῖναι δὲ τὸν ἐπιλοιπον ἀπραγμοσύνη βίον ὅπως ἂν δύνωμαι διάγοντα κατ' ἑμαυτόν· οὕτω δὴ δόξαν, ἦδη καὶ οὐ κατὰ δόξαν τοῦ πατριάρχου δὲ πενθανομένου τὴν αἰτίαν δι' ἦν αὐτῷ τοιαῦτα πρὸς τὴν βασιλίδα παρέρτη λέγειν. Καὶ πρότερον μὲν ἔφασκε τοὺς τοιοῦτους στρέφειν λογισμοὺς, καὶ ἀναγκαῖον οἶσθαι ἀφίστασθαι τῶν πραγμάτων. Ὁ δὲ με τάχιον ἀνέπεισε τὴν βουλήν ἀνακαλύπτειν, οὐδὲν ἕτερον εἶναι, ἢ ὅτι τῇ προτεραιᾷ κατὰ τὸν σύλλογον ἀκαίρως τοῦ Χούμνου καὶ ἀσότηως παρῆρησιασμένου, καὶ ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἀποκαλυφθῆ, σιγάτω ὃ πρῶτος φαιμένου, οὐδ' ἡ βασιλὶς, οὐτ' αὐτὸς, ἠγανακτῆσατε πρὸς τὴν ἀναίσχυντον, οὐδὲ δίκην ἔδεικε τῆς ἀνοήτου γίωσσαλγίας, ὅλλ' ἐφησυχάσατε τοὶ λεγομένοις, ὡς περ εἰρημέου μηδενὸς καινοῦ. Ὁ πατριάρχης δὲ, εἰ μὲν καὶ τις ἄλλη πρὸς τοὺς τοιοῦτους, ἔλεγε, λόγους ἤγαγεν αἰτία, αὐτὸς ἂν εἰδείης. εἰ δ' αὐτοῦ τούτου ἕνεκα μόνου παροξυνθεὶς ὀργῇ φερόμενος πρὸς ἐμέ τε καὶ τὴν βασιλίδα, ἀφίστασθαι τῆς διοικήσεως ἕγνωσ τῶν κοινῶν, οὕτε δίκαια ποιεῖς, οὕτε προσῆκοντα σαυτῷ. Ἐγὼ τε γὰρ ἰσχυρίζομαι τούτων τῶν λόγων μὴ ἀκηκοῖναι παντελῶς· καὶ δίκαιος εἶναι ἀξιώ πιστεύεσθαι παρὰ σοί· οἴομαι δὲ καὶ τὴν βασιλίδα τὰ ἴσα ἐμοὶ εἶναι. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἠγεγε σιγῆ, εἰ ἀκούσασαι τε συνέβαινε τῶν λόγων, καὶ πρὸς σὲ εἰρησθαι οἰηθῆναι. Διὸ σου καὶ δεομαι τῶν πρὸς τὴν βασιλίδα λόγων ἀποσχέσθαι οὐ φαύλην τινὰ ἐσομένων ἐπιθήκην τῶν κακῶν. Ὁ δ' οὐκ ἀνίη, ἀλλ' ἐκέλευεν ἀπαγγέλλειν. Νῦν μὲν φάσκων τὸν λόγον μόνον ἐκείνον τὸν ποιήσαντα τὴν ταραχήν, ἴσως

Ergo die proxime sequenti cum ipse et patriarcha essent in palatio, per eum imperatrici hæc renuntiat. Si fuisset a Deo in ejus relictum arbitrio (ipso teste vera se dicere), utrum mallet, imperatorem quidem vivere, se autem pro illo vitam ponere, quasi omnibus punctis, omnique studio, et alacritate præoptaturum fuisse mori, ut illi vivere diutius concederetur. Quoniam vero Deo univique sua fata dispensanti ita placuisset æquum esse eidem ut sapientissimo patri nostro familias gratias agere, et hominum quemlibet pro se, quid sibi conveniens utileque sit circumspicere. Hoc se sibi jam præstitisse, visumque rerum administratione cedendum, et quod superest ævi sibi, quoad fieri possit, soli viventem in curarum vacuitate consumendum. Hujus sæ voluntatis eam esse ignaram noluisse. Sciscitantem autem patriarcha causam, quid ei in mentem venisset, talem ad Augustam mittere nuntium, respondit: pridem se istas cogitationes volve, et abdicationem rectionis sibi necessariam arbitrari. Quod vero eum ad meditata citius patefacienda incitavit, non esse aliud, quam quod pridem Chumnus in conventu impone, et insipienter ac sine fronte illud effutiverit, si postremo revelatum sit, taceat primus: quam imprudenciam nec imperatrix, nec ipse patriarcha ægre tulerit, nec malèdicentiam istam puniverit, sed perinde ac si nihil diceretur novi, in dicto istoc conqueverint. Excepit patriarcha. Num alia præterea res te commoverit, ut hoc diceres, tu nosti. Si propter hoc solum exacerbatus, mihi et imperatrici tantopere irasceris, ut reipublicæ regendæ munus abjicere constitueris, nec juste, nec ex tua dignitate facis. Nam ego me verba illa Chumni omnino non audivisse, tibi confirmare possum, et mihi fidem haberi æquum est, putoque imperatricem eadem mecum confessuram. Haud enim vocem tenuisset, si audivisset, et te tacitum credidisset. Quare te oro quæsoque, uti verbis talibus ad eam supersedeas, quæ præsentibus malis non parvo additamento futura sunt. **357** Ille non se flectere, et instare ut imperatrici nuntius iret; nunc quidem illud verbum solum esse, quod turbas concitaret; fortasse autem alia quosdam inclusa habere in pectore, quæ prodere nolint. Statim igitur patriarcha ad imperatricem

refert, quæ a magno domestico acceperit, et jussa efficit. Quæ tam insperatos, et inexpectatos sermones auribus hauriens contristatur, et ad stuporem miratur, quid eum ad hæc cogitanda, et sibi eloquenda perpulerit. Tamen ut se collegit, ei vicissim nuntiari jubet nulla ratione hæc ipsum loqui decere, neque ejus ingenio, neque amore illo, quo se ipse et imperator mutuo dilexerint, quemque a pueritia usque ad hoc tempus purum sincerumque conservarint, digna esse. Quocirca se credere etiam non posse, eum propter hominem fatuum eo iracundiæ ægritudinisque processisse. Deinde se nec audisse quid diceret; nec si audire contigisset, operæ pretium censuram fuisse hominem multare, quando ipsemet non minorem quam ipsa, et puniendi a quibus offensus sit, et ignoscendi, si velit, auctoritatem habeat. Quamobrem si propter illud verbum duntaxat indignaretur, a semetipso magis, quam ab illa pœnas sumere convenire. Si quo alio sibi opus sit, quod ipsa usque nunc ignoret, cum fiducia aperiat: nihil fore, in quo ejus animo non libenter gratificatura sit, nisi multo maxime ad præstandum impossibile fuerit. Sic imperatrix magno domestico respondendum curavit. Qui ad patriarcham, Et tu penitus vim verborum meorum ignoras, inquit, et Augusta a cogitatione eorum quæ fiunt, abest longissime. Ut autem et tu scias, et illi exponas, quam non iniqua in corde meo versem, audi quis sit meus de republica sensus. Meam cum defuncto imperatore a pueris perfectissimam amicitiam, et te nescire credibile est; et imperatrix in patria adhuc degens nosse qui potuit? Quod vero ad bellum contra avum et inceptum, et finitum attinet, quando reliquis omnibus multum et varie immutatis, omnibusque adversantibus in extremas fere difficultates devenit, quam promptus ei adjutor extiterim, nec corpori meo, nec pecuniis, nec alii cuiquam rerum mearum parens, sed temporibus miseris, et amicos germanos requirentibus, omnia ei factus sim, nullumque officium præterniserim; et postquam rerum summam obtinuit, quantum ad externos hostes, Græcos, inquam, et Barbaros, et ad domesticos insidiatores attinet, **358** quomodo ego tanquam alter ille ei collaborarim, et cum eo, ac pro eo multa gravia periculosaque sustinuerim (sileo enim de administratione, quo pacto omnem ego laborem perferens, imperium ipsi facillimum reddiderim), Romani omnes scire possunt, rebus ipsis manifestissime clamantibus, et testimonium ferent; præque omnibus imperatrix, quam non experientia tantum, sed ipsemet quoque imperator de mutua inter nos concordia docuit: quæ quidem tanta fuit, ut opinione mea omnes et antiquos, et recentes ab amicitia nobilitatos superaverit. Unde non modo vicissim nos adjuvari, sed etiam usque ad hoc tempus in summa gloria vixisse contigit. Turpe igitur, me, qui antehac nunquam ullius dedecoris occasionem mihi præbuerim, nunc sponte, ac libentem ma-

δέ τινα καὶ ἄλλα ἔχειν ἀνέκφορα ἐν τῇ ψυχῇ. Ἀτύχια μὲν οὖν ὁ πατριάρχης ἐποίει τὰ κεκελευσμένα, καὶ τῇ βασιλίδι ἀπηγγείλειν ὅσα ὁ μέγας δομέστικος πρὸς αὐτὸν διαλεχθεῖη. Ἡ δὲ ἐλπιδὸς τε ἔξω, καὶ πέρα προσδοκίας λόγους ταῖς ἀκοαῖς εἰσδεξαμένη, ἤνιδτο μὲν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, ἐξεπέπληκτο δὲ, ὅ, τι τὸ τὸν μέγαν δομέστικον πείσαν τοιαυτά τε ἐνθυμηθῆναι καὶ πρὸς αὐτὴν εἰπεῖν· ὁμῶς ἑαυτὴν ἀναλαθοῦσα, ἀντεμήνυεν αὐτῷ, μὴ παντάπασιν αὐτῷ προσήκειν τοὺς τοιοῦτους λόγους, οὐδὲ τῆς αὐτοῦ διανοίας ἀξίους εἶναι· οὐδὲ τῆς πρὸς βασιλέα φιλίας ἦν ἐκ παίδων ἄχρι, καὶ εἰς τόδε χρόνον ἀλλήλοις διετηρήσατε ὁδοὺν καὶ καθάραν. Διὸ οὐδὲ πείθεσθαι οἶά τε εἶμι ὡς παρφρονούντος ἕνεκα ἀνθρώπου προφήχτης εἰς τοσοῦτον καὶ ὀργῆς καὶ λύπης. Ἐγὼ δὲ μὴτ' ἀκηκοέναι τοῦ ἀνθρώπου λέγοντος ὁμολογῶ, μὴτ' εἰ καὶ συνέβαινε πυθέσθαι, προὔργου ποιήσασθαι κολάζειν τὸν εἰπόντα· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς σὺ ἐλάττω δύναμιν ἔχεις, ἢ ἐγὼ κολάζειν τε τοὺς προσκρούοντας, καὶ συγγνώμην παρέχειν ἂν ἐθέλῃς. Εἰ μὲν οὖν ἐκείνων ἕνεκα τῶν λόγων μόνον ἀγανακτεῖς, παρὰ σαυτοῦ μᾶλλον ἢ παρ' ἐμοῦ προσήκει λαμβάνειν δικας. Εἰ δὲ καὶ τινος ἐτέρου δέῃ ὅπερ ἄχρι νῦν ἀγνωστον ἐμοί, λέγειν θαρρόντα, ὡς παρ' ἐμοὶ δύσκολον ἐσόμενον μὴδὲν ὅπερ ἂν σοι κατὰ γνώμην ἦ, εἰ μὴ πάντη τῶν ἀδυνατωτάτων εἴη. Τοιαῦτα μὲν ἡ βασιλὶς πρὸς τοῦ τοῦ μεγάλου δομεστίκου λόγους ἀπεκρίνατο· ὁ δ' ἔφασκεν, αὐτὸν τε παντάπασιν ἠγνοηκέναι τὴν δύναμιν τῶν λόγων τῶν αὐτοῦ, καὶ βασιλίδα τὴν διάνοιαν τῶν γιγνομένων μάλιστα ὡς πορρωτάτω ἔχειν. Ἴνα δὲ αὐτὸς τε εἰδῆς καὶ βασιλίδι φράσης ὡς δίκαια διανοοῦμαι, ὡς ἔχω περὶ τῶν πραγμάτων ἄκουσον. Τὴν μὲν ἐμοῦ τε καὶ βασιλέως ἐκείνου πρὸς ἀλλήλους ἐκ παίδων ἀκροτάτην φιλίαν, σὺ τ' ἂν ἀγνοοῖης ὡς περ εἰκὸς, καὶ ἡ βασιλὶς πρὸς τὴν οἰκίαν διατρίβουσα· ὅσα μέντοι γε πρὸς τὸν πρὸς βασιλέα τὸν πάππον πόλεμον, καὶ ἀρχομένου καὶ τελευτῶντος, ὅτε τῶν ἄλλων ἀπάντων πολλὰς καὶ παντοδαπὰς ὑποστάτων τὰς μεταβολὰς, πάντων ἀντιτεταγμένων σθεδρὸν εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν συνηλάθη, αὐτῷ προθύμως συνηγωνισάμην, μὴτε σώματος φειδόμενος, μὴτε χρημάτων, μὴτ' ἄλλον τῶν οἰκείων μηδεὸς, ἀλλ' ἐν τοῖς μάλιστα ἐπείγουσι τῶν καίρων καὶ δεομένοις γνησίω φίλων πάντα ἐγινόμην αὐτῷ, καὶ τῶν δεδόντων ἐνέλιπον οὐδὲν, καὶ μετὰ τὸ τῶν πραγμάτων ἐγκρατῆ γενέσθαι, ὅσα τε πρὸς τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, καὶ Ἑλληνας λέγω, καὶ βερβάρους, καὶ πρὸς τοὺς ἔνδον ἐπιβούλους, ὡς περ ἄλλος ὢν αὐτὸς, καὶ συγκατειργασόμενον καὶ συνδιέφερον αὐτῷ τοὺς ὑπὲρ ἑαυτοῦ πόνους καὶ κινδύνους (ἐγὼ γὰρ λέγειν τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων, ὡς αὐτὸς πάντα πόνον ὑφιστάμενος, ἄλυτον αὐτῷ καὶ ἄπονον ἐποίουν τὴν ἀρχὴν), πάντες μὲν ἂν εἰλεῖεν Ῥωμαῖοι, αὐτῶν σαφέστατα βούωντων τῶν πραγμάτων, καὶ συμμαρτυροῦσαι ἐμοί. Τῶν ἄλλων δὲ πάντων μάλιστα ἡ βασιλὶς ὅσα μὴ μόνον ὑπὸ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ βασιλέως αὐτοῦ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ὁμόνοιαν,



τὴν πάντας ὡς ἐγῶμαι καὶ τοὺς πάλαι καὶ τοὺς νῦν ὑπερέλασταν ἐπὶ φιλιᾷ ὑμνουμένους σαφῶς διδασκούμενη. Ἐφ' οὗ οὐκ ὠφελείσθαι μόνον παρ' ἐκατέρων συνίδαιεν ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄχρι νῦν χρόνον εὐκλεέστατα βεβιωκέναι. Ἄτοπον οὖν, τὸν μὲν πρὸ τοῦ χρόνον ἅπαντα, μηδέποτε μηδεμίαν ἀδοξίας πρόφασιν παρεσχθέναι ἑμαυτῷ, νυνὶ δὲ ἔκοντι λοιδορίας ἄσια καὶ μέμψω; ποιεῖν· ἂν τε γὰρ ἀγνοήσας οἶον κακῶν τὰ πράγματα χωρήσει, ἑμαυτῷ μὲν ἀδοξίας, τοῖς λοιποῖς δὲ Ῥωμαίοις φθορᾶς καὶ κινδύνων αἴτιος καταστῶ, οὐδεμίαν περαιτεῖσθαι δίκαιος συγγνώμην αὐτῷ παρ' ἑμαυτῷ κριτῆ. Ἄν τε καὶ συνορῶν (ὡσπερ ἤδη καὶ ἐπίσταμαι σαφῶς), ἔπειτα καταμαλακίζοίμην δεῖε τοῦ μὴ δοκεῖν ἐν καιροῖς, ἐπὶ κινδύνοις τὴν ἀρχὴν μεθεῖσθαι, οὐ λοιδορίας ἄξιος μόνον, ἀλλὰ καὶ δίκης τῆς ἐσχάτης, ὅτι καὶ τοι προειδῶς, ὑπέμεινα ἐκὼν εἶναι κακῶς ὀφθῆναι, καὶ μήτε καιροῖς, μήτε πράγμασιν ὡς δεόν χρῆσασθαι εἰδῶς. Οὐ δὲ ἕνεκα κινδύνων τε καὶ ἀδοξίας ἔγνω ἀπαλλάττειν ἑμαυτόν. Καὶ τοι γε οὐδὲ βασιλίδι τε καὶ τοῖς βασιλέωσ παισὶν ἐκ τῆς ἀδοξίας ταυτησί καὶ τῶν κινδύνων ὠφέλειάν τινα ἐξεστὶ πορίζειν. Ἦν γὰρ ἂν τοῦτο παραμύθιον οὐ φαῦλον, ὡς ἂν δὲ μὴ δοκῶ τοὺς ὑπὲρ τῶν βασιλέωσ παῖδων πόνοους καὶ κινδύνους ἀποδιδράσκειν, νῦν μὲν ἐν τῆς εἰρήνης τοῖς καιροῖς, ὅτε μήτε πόλεμος οὐδεὶς, μήτε κακῶν προσδοκία μηδεμία, πατριάρχης τε καὶ σύγκλητος ἅμα βασιλίδι Ἰθυόντων τὴν ἀρχὴν, καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἀγαθὰ καὶ τὰς τιμὰς καρπούσθων. Ἐὰν δὲ ποτε συμβαίῃ πλεμὸν τινα ἀναφῆται κίνδυνον ἀπειλούτα βασιλέωσ τοῖς παισὶ, τότε αὐτὸς ἤδη προθύμως τοῖς κινδύνοις ἐμπαρέξω ἑμαυτόν, καὶ ἡ συνδιασώσω τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς, ἡ ὑπὲρ αὐτῶν μαχόμενος πεσοῦμαι; ὡς ἂν ἐμοὶ μὲν οἱ πόνοι καὶ τὸ κινδυνεύειν, ὑμῖν δὲ τὸ ἐντροφῆν τοῖς πράγμασι, καὶ αὐτῶν καταπολεῖν μηδενὸς παρενχλούμενος περιγίνωτο. Κεφάλαιον δὲ τῶν λόγων τῶν ἐμῶν, ὡς ἔστιν οὐδὲν τὸ πείσον, ὡσπερ καὶ πρότερον, ἔχεσθαι τῶν πραγμάτων τῆς ἀρχῆς· ὡς ἂν δὲ καὶ ἔργοις ὃ λέγω κατὰ δῆλον ποιήσω, τῆς συνήθους καθέδρας ἔξαναστάς, ἐφ' ἑτέραν καθεδούμαι, ἵν' εἰδείῃ τε βασιλὶς τε καὶ ὑμεῖς, ὡς οὐδὲν ἤδη τὸ κωλύον ἑτερόν τινα ὅν ἂν βούλησθε αὐτοὶ τοῖς πράγμασιν ἐφιστῆν· οὕτως εἰπὼν, ἐφ' ἑτέρον μετέβη τόπον, ὡσπερ ἔργῳ παραχωρῶν ἑτέρῳ τῆς ἀρχῆς. Ὁ πατριάρχης δὲ τοιαῦτα ὀρῶν τε καὶ ἀκούων, Σκληρὸς ἔστιν ὁ λόγος, εἶπε, καὶ μάλιστα δυνάμενος τῆς ψυχῆς τῆς βασιλίδος καθικέσθαι. Ὁ δ' Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη, καὶ εἶδει γε μηδὲν τοιοῦτον μήτε εἰρησθαι, μήτε εἶναι, νυνὶ δὲ εἰς τοσοῦτον ἀνάγκης συνηλάθην, ὥστε καίτοι τῶν ἄλλων μάλιστα ἀπάντων ὅσα εἰς παραμυθίαν πολλῶν ἀνεσιν ἀνιάρων (ὅσα βασιλίδι ἐκ τῆς βασιλέωσ προσεγένετο τελευταῖς) λέγεσθαι βουλόμενος ἐπ' αὐτῆς ἐναντιώτατα πράττειν ἑμαυτῷ δοῦν ἕνεκα. Ἦ γὰρ ἀπρακτεῖν παντελῶς ἀνάγκη, ἡ φαύλους καὶ οὐχ ἡ προσῆκεν, ἄρχειν. Ἐἴτε τὸν ὑν πρᾶττοντος μηδὲν, καὶ ὁ βασιλλὶς ἐφησυχάζει ὡς χθὲς καὶ πρώην τὴν ἀρχὴν οἰομένη διοικέσθαι παρ' ἐμοῦ,

A ledictis, et reprehensione digna committere. Sive enim nescius quo miseriarum res evadent, mihi quidem ignominiani, cæteris autem Romanis pericula exitumque creavero, nullam vel me ipso iudice veniam; sive etiam animadvertens (quemadmodum jam liquido scio), tamen emollescam timore, ne scilicet dubiis ac formidolosis temporibus imperium videar dimittere, præter vituperationem crudelissimum quoque supplicium commerebor: quod quanquam præsciens, sustinuerim volens ignavus, et neque occasionum, neque rerum bene utendarum peritus videri. Quam ob causam et discriminiibus, et infamiæ me decrevi subducere; unde nec ad imperatricem, nec ad imperatoris liberos aliquid emolumentum redundabit; esset enim hoc non exiguum solatium. Ne autem labores propter filios imperatoris capessendos vitare existimer, nunc quidem in ista pace, cum nec bellum est ullum, nec malorum exspectatio, patriarcha, et concilium una cum imperatrice imperium regant, ejusque bonis et honoribus perfruantur. Quodsi aliquando arma imperatoris liberis periculum denuntiantia movebuntur, rursum impigre hostium telis me objectabo, et aut imperium illis servabo incolumem, aut eorum causa in medio certamine occumbam: ut ego quidem labores habeam et pericula, vos autem omnibus copiis affluentes, deliciis et gaudiis dediti, vitam nullo impediante transigatis. Caput denique et summa orationis meæ est, re nulla me adductum iri, ut quomodo antehac imperium administrem: **359** et quo facto simul quod dico comprobem, e sella consueta surgens alibi sededo, ut Augusta, et vos scire queatis, nihil jam obstare, quominus alium quempiam e vestra sententia tantis rebus præficiatis. Hæc fatus, in alium locum, tanquam ipso opere alteri imperium cedens concessit. At enim patriarcha hæc videns et audiens: Durus est, inquit, hic sermo, et qui animum imperatricis gravissime vulnerare possit. Vera loqueris, ait domesticus; et sane nihil horum neque dici oportebat, neque fieri. Nunc autem eo necessitatis compellor, ut quamvis præ omnibus maxime, quæcunque ad consolationem, mœrorumque levationem pertinent (qui ex obitu imperatoris multi ad imperatricem confluerunt), apud illam dicere velim; faciam tamen, quæ solatio illius plurimum repugnant; idque duabus de causis, vel quia omnino cessandum, vel quia male et contra quam fas sinit, imperandum est. Seu igitur me feriente, etiam imperatrix vacaverit, credens ut nuperrime, a me imperium temperari, omnia pessimi ire oportebit; seu somnuculose et secus quam convenit gubernante, eadem est exspectanda calamitas; et ego insuper non aliis solum, verum etiam mihimet improbitatis pœnas dabo; ut utrinque referat hæc imperatricem cognoscere, etiamsi inde ægra animi futura sit: siquidem præstat, ut percepto rerum statu tecum et cum aliis pro eo ac debet de imperio consultet,

quam ut eo ignorato, haud multo post non horum duntaxat, sed et imminentium incommodorum causa doleat.

τοῖς ἄλλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑμαυτῷ τῆς μοχθηρίας ὀφείλειν δίκας· ὥστε ἀμφοτέρωθεν λυσιτελεῖς γνώριμα ταῦτα γίνεσθαι τῇ βασιλίδι, κἄν εἰ μέλλοι παραχῆν καὶ λύπην προσενεῖν. Βέλτιον γὰρ περὶ τῶν γινόμενων ὡς ἔχουσι μαθοῦσαν, ἅμα σοὶ τε καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ δέοντα βουλευσασθαι περὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ ἀγνοήσασαν, ὀλίγῳ ὕστερον μὴ τοῦτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς συμβησομένης βλάβης ἄγανακτεῖν.

#### § CAPUT IV.

*Dolor et lacrymæ imperatricis, ob inexpectatum nuntium. Nem querela miserabilis de viduitate sua, et puerorum orbitate, neglectoque a domestico amici officio. Eam porro amicitiam exaggerat, et miris modis ad mutandum consilium inflectere virum conatur.*

Hæc omnia patriarcha imperatrici renuntiabat.

Ea cum audiret, quæ nec unquam ipsa cogitasset, nec alio narrante credidisset, primum quidem præ dolore nihil respondere poterat. Deinde cum diu largas in silentio lacrymas effudisset: Facilius, inquit, persuasisset mihi (93) quispiam montem transferri, quam mentem magni domestici ad momentum temporis immulari posse. Quoniam ergo de illo talia jam est audire, qualia mihi nunquam succurrerunt, quid apte respondeam, penitus hæreo. Veruntamen ex iis, quæ me præcipue momorderunt, respondendi ducam initium. Dico igitur (quasi enim præsentem alloquar), tu modo vel ut mente alienatam, aut sopore profundo, veternoque demersam, ad sensum circumstantium me malorum perduxisti. Prius namque, etsi certo sciebam imperatorem esse mortuum, nihilominus cum tu ad me venitares, etiam illum, ut consueveratis, ad me putabam ingredi, et absentem licet, te tamen comitari, ac tantum non etiam in tua loquela illius affatus haurire, et omnino mediocribus quibusdam malis cinctam me arbitrabar. At nunc velut peripetasmate sublato, interiora patent omnia: sic tu spe, quæ nos ludificabatur erepta, res nudas aspectui subiecisti, et filios quidem meos jam pupillos, me autem viduam, et miseris cum viduitate conjunctis implicatam spectatoribus exhibuisti. Quid porro dicemus de te, aut quid cogitabimus? An te oblitum esse conjunctissimæ illius necessitudinis, et admirabilis amicitix, quæ imperatori tecum fuit, quam propter magnitudinem credere imperitum vulgus non poterat? atqui hoc te nequire opinor, etiamsi velis. Sic enim statuo, quidquid est in genere humano conjunctionis, et familiaritatis si quis in unum colligeret, deinde ad exemplum aliquod respicere vellet, ex quo et aliis, et sibi vim ejus liceret perspicere, vobis solis præteritis (ut qui etiam terminos hujus transcendistis), inter alios potius id investigandum: usque adeo non amicos tantummodo quoslibet, sed ipsam quoque insidentem in animis amicitix ideam, speciemque exsuperastis. Atque hoc non in iis solum quæ agebatis erat observare, sed imperatorem præterea sæpenumero multis verbis testificantem au-

Ὁ μὲν οὖν πατριάρχης πάντα ἀπήγγελε τῇ βασιλίδι. Ἡ δ' ἄπερ οὗτ' ἂν ποτε αὐτῇ διανοήθη, μὴθ' ἑτέρου λέγοντος ἐπειθετο ἀκούσασα, πρῶτα μὲν ὑπὸ τῆς λύπης οὐδὲ ἀντιφθέγγεσθαι ἰδύνατο. Ἐπειτα ἐφ' ἱκανὸν πολλὰ δάκρυα σιγῇ τῶν ὀφθαλμῶν καταγαγοῦσα, Ῥᾶον ἂν, εἶπεν, ἀνέπεισέ τις ὄρος δύνασθαι μεταθῆναι ἢ τὴν μεγάλου δομεστίκου γνώμην κινήθῆναι πρὸς βραχύ. Ἐπεὶ δὲ περὶ ἐκείνου τοιαῦτ' ἀκούειν ἔσται νῦν, ἄπερ οὐδ' ἂν ποτε ἐνεθυμήθην, προστικούσας μὲν ἀπολογίας ἀπορῶ. Ὁμοῖς ἐκ τῶν μάλιστα μου καθικομένων τῆς ψυχῆς, ποιήσομαι τῆς ἀπολογίας ἀρχήν. Λέγω τοίνυν πρὸς αὐτὸν, ὡς ὄρει νῦν, ὡσπερ ἐξεστηκυῖαν τῶν φρενῶν, ἢ κάρην βαθεῖ καὶ ὕπνῳ κατεσχημένην εἰς αἰσθησιν ἡγάγες τῶν περισχόντων με κακῶν. Πρότερον γάρ, εἰ καὶ μάλιστα σαφῶς τὴν βασιλέως ἠπιστάμην τελευτὴν, ἀλλ' οὖν εἰσιόντος τε σοῦ πρὸς ἐμὲ, κάκεινον ἐδόκουν, ὡσπερ ἔθος ἦν συνειστέναι, καὶ ἀπίοντα συνέπεσθαι. Καὶ μονοῦ καὶ φθέγγεσθαι ἐλογιζόμεν ἑκείνον ὅτε διελέγου πρὸς ἐμέ. Καὶ ὅλως μετρίαν τινὰ ἐλογιζόμεν τὴν περισχοῦσάν με τῶν κακῶν ἐπιφορὰν· νυνὶ δὲ ὡσπερ τινὸς παραπετάσματος ἀρίντος, πάντα φαίνεται τὰ ἔνδον, οὕτω σὺ τῶν ἐλιπίδων ἡμᾶς ὑφ' ὧν ἐφεινακίζόμεθα ἀποστερήσας γυμνὰ παρεσκεύασας τὰ πράγματα καθορᾶν. Καὶ τοὺς μὲν ἐμοὺς οἴεσθαι παῖδας, ὄρφανούς πατρὸς, ἐαυτὴν δὲ χηρεῖα καὶ τοῖς ἐκ ταύτης κακοῖς συνεσχημένην· ἀλλὰ τί ἂν τις φαίη, ἢ καὶ λογιζαίτο περὶ σοῦ; πότερον ὡς ἐπιλέλησαι τῆς ἀκροτάτης συναφείας καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης φιλίας βασιλέως τῆς πρὸς σέ, ἢ διὰ τὸ μέγεθος οὐδὲ πιστεύειν εἶχον οἱ πολλοὶ; ἀλλ' οὐκ ὀλομαι δυνήσεσθαι εἰ γε καὶ μάλιστα ἐβούλου. Οἶμαι γάρ εἰ τις τὴν ἐν ἀνθρώποις ἄπασαν φιλίαν συλλαβῶν, Ἐπειτα πρὸς παράδειγμα τι θελήσεις σκοπεῖν, ἐξ οὗ τοῖς ἄλλοις τε κάκεινῳ τὴν αὐτῆς ἰσχὺν ἐξίσταται κατιδεῖν, ὁμᾶς ἂν μόνους παραδραμῶν (ὡς καὶ τοῖς ὄρους ταύτης ὑπερβάνας) ἐκ τῶν ἐπιλοπίων ἐξευρίσκειν, ὃ τι ἂν εἴη πειρᾶσθαι πρῶτον. Τοσοῦτον οὐ τοὺς φίλους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδέαν αὐτῆν φιλίας ἔσσεσθαι κατόπιν. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ τῶν πραττομένων μόνον ὄρᾳ καὶ βασιλέως ἦν ἀκούειν πολλὰ πολλὰκις φθεγγομένου, ὡς καὶ φιλιτάτων καὶ γυναικῶς καὶ συμπάντων ὡς εἶπεν χρη-

#### JACOBI PONTANI notæ.

(93) Oratio hæc imperatricis ad magnum domesticum, qua eum permovere conatur, ne se vidua, et duobus filiis parvulis orphanis, atque ad impe-

randum minime adhuc idoneis, imperii procuratoriam deponat, plane insignis, et vel ipso Ciccone, aut Demosthene digna est.

μάτων τὴν εἰς σὲ φιλίαν προηγοῖτο. Πότερον οὖν ἄ  
 ὡς μὲν ἐπιλέλησαι τῆς βασιλείας φιλίας, οὐδὲ τῷ  
 λίαν συκοφαντικῶ τοὺς τρόπους εἰπεῖν ἐξέττει, ὅτι  
 δὲ μεμνημένος ἀγνωμονεῖς, καὶ τοῖς βασιλέω;  
 πασι ἐναντίας ἢ προσῆκεν ἀποδίως ἀμοιβῆς  
 μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν; ἀλλ' οὕτε τοῦτο οὖν.  
 ὡς περ οὐδὲ τὸ πρῶτον. Οὐ μὲν ἄλλ' οὐδὲ τῶν  
 πρὸς ἐμὲ σου λόγων οἷς ἐκάστοτε καὶ βασιλέω;  
 ζῶντος διεξίεις, ἀξία τὰ δεδογμένα νῦν. Οὐ γὰρ δὴ  
 πού γε ἐπιλέλησαι ὡς πολλοὺς ἀγῶνας καὶ κινδύ-  
 νους καὶ θάνατον εἰ οἷόν τε εἰπεῖν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς  
 ὠφελείας καὶ τῶν παίδων ἐτοιμότητος εἶναι καιροῦ  
 καλοῦντο; ὑπομένειν ἰσχυρίζου. Οὐ νῦν παρόντος  
 εἰ σοὶ ἐξελέγεσθαι ἐπὶ τῶν ἔργων εὐπραπέας, αὐτὸς  
 ἔρεις. Ἔτι δὲ οὐδ' ἐμαυτῇ τι σύννοια σοὶ προσκε-  
 κρυυκίᾳ· ἀλλ' ἐξ ὅτου παρεγενόμεν ἔν τῷ βασι-  
 λείῳ οἴκῳ, οὐδὲν ἀποδέουσαν οὐτ' εὐνοίαν, οὕτε  
 τιμὴν ἢ τάδελεψῶ κόντη παρεχόμεν, μᾶλλον δὲ καὶ  
 πλείω παραπολύ. Ὅσον ἐκείνου μὲν οὕτε τεθνεώτος  
 ἐμοῖ τις βλάβη, οὐτ' ὠφέλεια ζῶντος ἔψεται τοσοῦ-  
 το διακισμένου· σὺ δὲ καὶ ζῶν τὰ μέγιστα ἀν-  
 όήσεις, καὶ ἀποθανὼν οὐδὲν ἥττον ἡμῖν τε καὶ  
 τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι λυμάνῃ. Ἐγὼ δὲ καίτοι  
 πολλὰ συνέβριεν ἔχουσα, καὶ ἀποδεικνύουσα δι' αὐτῶν  
 ὡς οὕτε συμφέροντα, οὕτε δίκαια ἐβουλεύσω, ἐκεῖ ο  
 μόνον ἐρῶ τὰ ἄλλα καταλιπούσα. Εἰ γὰρ περιόντα  
 τινὰ ὄδῳ τῶν ἐπιφανῶν τινι συνέβη γυναικί συν-  
 τυχεῖν χρεῖα μὲν συνούση, καὶ τοῖς ἐκ ταύτης  
 κακοῖς, καὶ παισὶν ὀφρανοῖς, καὶ μηδένα τὴν προ-  
 στησόμενον ἔχουσι προσετηκυῖα, καὶ διὰ ταύτας  
 πολλοὺς ὑφορωμένη τοὺς κινδύνους, καὶ δεομένη  
 τῆς δυστυχίας οἰκτεῖται, καὶ αὐτῆς προστῆναι τῶν  
 παίδων οὐδὲν ἕτερον εἰς δικαίου λόγον προβαλλομέ-  
 νῃ, ἢ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν παρὰ ἀξίαν κακο-  
 πραγίαν, οὐκ ἔδει καὶ σε καὶ πάντα ὄντινον ὡς  
 σὺ, τῶν ἄλλων ἀμελήσαντα, πρόνοιαν ποιήσασθαι  
 τῆς γυναικὸς ὅση δυνατὴ καὶ ἀξιοχρεως τοὺς ὑπὲρ  
 ἐκείνης νομίμαι πόνους εἰς εὐκλείας λόγον καὶ δι-  
 καιοσύνης; εἰ τοίνυν τοῦτο μόνον ἤρκεσεν ἀν εἰς  
 πειθῶ, τίνα ἀν εὐπρόσωπον ἀπολογίαν ἀποδοίης, εἰ  
 αὐτοῦ τε τούτου καὶ πολλῶν ἑτέρων ἰσχυροτέρων  
 παρόντων, ἀπαρτίτητος ὀφθῆς; Αἰδ' σοῦ δέομαι,  
 ταύτης ἀποστῆναι τῆς βουλῆς, καὶ μὴ προφάσεως  
 ἕνεκα μικρᾶς, ἐμὲ τε καὶ νηπίους παῖδας τοὺς  
 ἐμοὺς ὡς περ ἐν μέσῳ πελάγει νῆον ἐρήμην κυβερ-  
 νήτου καταλιπεῖν. Ἄλλ' εἰτ' αὐτὸς πρῶτος ἐνεθυ-  
 μήθης, ἀκαιρον ἠγήσασθαι καὶ μυρίων γέμουσαν  
 τὴν βουλήν κακῶν, εἰθ' ἑτέρω συμβουλευόντι ἐπι-  
 σθης, μὴ τῶν φίλων ἐκείνου, ἀλλ' ἐχθιστον ἠγεῖσθαι.  
 Καὶ σοὶ μὲν πρὸς τὴν εὐκλείαν καὶ τὴν τιμὴν,  
 ἡμῖν δὲ πρὸς αὐτὴν ἐπιβουλευόντα τὴν σωτηρίαν,  
 προσθήσω ὅτι καὶ πᾶσι τοῖς Ῥωμαίων πράγμασι  
 κοινῇ. Ἐγὼ δὲ εἰ καὶ μὴ ἀφ' ἐαυτῆς αὐτῆ τὸ δέον  
 συνειρώην, οὐδεμία τις ἑτέρα κοινῇ τοῖς πράγμασι  
 βεβαιότερα σωτηρία, ἢ σὲ τοῖς πράγμασιν, ὡς περ  
 καὶ ζῶντος βασιλέως ἔφεσταναι. Ἐξ αὐτῶν γούν  
 τῶν βασιλέως λόγων οὐς περὶ σοῦ πολλάκις ἐποιεῖτο  
 πρὸς ἐμὲ, μάλιστα δὲ πρὸ τῆς τελευτῆς μικρὸν,  
 ἔχρησεν συνείναι τὸ συνοῖσον. Ἀνακείμενος γὰρ ἐπὶ

divimus, te sibi et liberis, et uxore, et ut breviter  
 dicam, rebus omnibus chariorem esse. Num igitur,  
 ne insignis quidem calumniator te hujus amicitiae  
 oblitum, memorem autem, nihilominus improbe  
 agere, liberisque imperatoris post ejus obitum alias  
 quam debuisti gratias referre dicere poterit? Atqui  
 non magis hoc tuum est, quam prius. At vero nec  
 tuis sermonibus, quos semper, etiam vivo impera-  
 tore, mecum habebas, consentientia sunt, quae sta-  
 tuisti. Non enim et memoria excidit tibi profecto,  
 ut multa te certamina, variosque casus, et mortem  
 quoque ipsam, si dici fas est, pro meis, filiorumque  
 meorum rationibus turbulentis temporibus prom-  
 ptissime subiturum asseveraveris. Qua quidem  
 necessitate nunc praesente, an re ipsa et refelli ac  
 redargui pulchrum adeo tibi sit, tu videris. Praeter-  
 ea non mihi sum conscia, offendisse aliquando  
 voluntatem tuam, sed ex quo **361** in domum  
 imperatoriam nupsi, aequae ut fratrem meum ger-  
 manum Sabaudiae comitem te colui, ac dilexi; imo  
 vero multo amplius, quod ex illo mortuo neque  
 detrimenti quidquam, nec superstitie quidquam  
 commodi, tantis a me terrarum spatiiis disjuncto  
 adipiscar. Tu autem quantum prodesse potes vivus  
 (potes autem longe plurimum) tantum, mihi que, et  
 reipublicae Romanae nocere potes mortuus. Quan-  
 quam porro multa queam adhuc adjungere, et inde  
 ostendere te nequo frugiferum, neque justum ce-  
 pisse consilium, omissis aliis, illud tantum dicam.  
 Si cui viatori contingeret, in mulierem aliquam  
 nobilem incidere, viduitatis calamitate conflictan-  
 tem, cum liberis orphanis, tutore prorsus destitu-  
 tis, et idcirco multa metuentem aspera, orantem-  
 que ut aemularum suarum misertus, sui libero-  
 rumque patrocinium susciperet, et argumenti ad  
 impetrationem nihil afferentem, nisi nobilitatem  
 suam, et conditionem infelicem, ac se indignam:  
 nonne oporteret, et te, et quemcumque tui similem  
 caeteris sepositis curare talem feminam, quantum  
 in te esset, laboresque pro illa non recusatos ad  
 celebritatis justitiaeque rationem reputare ido-  
 neos? si ergo hoc duntaxat ad persuadendum suffi-  
 ceret, quem, amabo, defensionis colorem habebis,  
 si hoc ipso, multisque praeterea firmiteribus argu-  
 mentis suppeditantibus inflecti haud potuisse vide-  
 bere? Quapropter te obsecro, muta istam mentem,  
 et noli tam levi occasione me cum tenellis adhuc  
 liberis tanquam in medio pelago navim magistro  
 carentem deserere: sed sive per te in hac senten-  
 tiam es ingressus, alienam, et mille malorum ple-  
 nam existimes, sive alterius suasu huc es delapsus,  
 ne illum amicum, sed inimicissimum, et tuae qui-  
 dem gloriae honorisque, nostrae autem salutis, in o-  
 totius imperii Romani communiter insidiatorem  
 arbitrare. Et tametsi per me non viderem, quid  
 necesse sit, nimirum, non aliunde certius ac sta-  
 bilius fore salvam Romanam rempublicam quam si  
 tu ejus gubernacula teneas, perinde ut vivo im-  
 peratore tenuisti: at saltem ex ipsis ejus aequa-

nibus, quos de te non raro mecum, præcipueque paulo ante mortem habuit, quid expediret, me intelligere oportebat. Recubans enim te præsentem in gremio meo, Tempus quidem meum ex hac luce discessus adest, inquit : tibi cavendum est, ne falsis ratiocinationibus, aut oratione quorundam decepta, repulso hoc viro cuiquam alteri auscultes. Nam ita si fiat, et tu, **362** et liberi tui, et Romanum imperium universum necessario peribitis. Sin illi morem gesseris, tibi, et reipublicæ etiam atque etiam profueris. Si igitur hæc ab imperatore didici, et per me similiter judico, quomodo non ineptum sit, quæ tu male, et secus quam decebat, cogitasti, iis me quoque libenter assentiri? Quare si ex his quæ dixi, tu quoque summa rei indignitate perspecta hæc velle, et loqui desieris, et ut consueveras, in gubernando processeris, ipse quidem divina te adjuvante manu, quæ in commune Romanis commoda bunt, efficies : mihi vero a calamitatibus meis defendendis, ac plangendis requiem præstabis (quæ sola erit consolatio mea, et malorum meorum induciæ), et quæ justa, utilia, tibi que decora sunt perpetrabis. Sin contemptis, et abjectis omnibus in hoc uno te obfirmaveris, quod tibi proposuisti, quid ipsa contra factura sim, enuntiabo. Omni verrecundia, et imbecillitate muliebri deposita, ac veluti præ malorum magnitudine mentis inops, in media urbe loco aliquo editiore conscenso, unde verba mea ad omnium aures allabantur, intentissima plenissimaque voce exclamabo : Viri Romani, vosque Græci, vosque Barbari, audite; perierunt, occiderunt omnia, nec ulla manet amicis apud homines gratia (94), nec cuiquam veritas, et justitia curæ sunt; et animi constantia, summam, bona omnia ab hominibus demigrarunt; siquidem magnus domesticus ceu vento reflante sibimet ex diametro contrarius evasit, et amicitia, quæ illi cum imperatore intercedebat, oblitus, neglectaque, quod minime decebat, veritate atque justitia, et honestatis amore posthabito, ipse quidem, quod superest annorum, per inertiam traducere constituit : me autem, liberosque meos nunc aliena, et multa sollicitudine indigentes, ita reliquit, ac si onus inutile rejiceret : quasi nesciret, ecquid unquam nos de facie nosset, aut res nostras auribus accepisset. Si animum tuum a colenda amicitia alienum, et inconstantiam, mobilitatemque tuam omnibus palam prodidero, et ita res tulerit, etiam læta moriar, quandoquidem me pœna de te sumenda explevero. His de causis rursus te oro, ne turbas moveas, sed verbis istiusmodi temperans, quemadmodum ab initio solebas, officio servias, et rempublicam administres.

γόνασι τοῖς ἐμοῖς σοῦ παρόντος, Ὁ μὲν καιρὸς, ἔφη, τῆς ἐμῆς ἤκει τελευτῆς· σὲ δὲ χρὴ σκοπεῖν ὅπως ἐμοῦ μὴ ἀπελθόντος, λογισμοῖς· τισὶν ἢ καὶ λόγοις ἐνίων ἀπατηθεῖσα, ἐτέρῳ τινὶ πρόσχημα τῶν ἄνδρα τουτοῦ διωσαμένη. Εἰ γὰρ τοῦτο συμβαίη, οὐδὲν ἔτι τὸ λειπὸν σὲ τε καὶ τέκνα καὶ τὴν ἄλλην ἀπασαν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἀπολέσθαι· αὐτῷ δὲ προσέχουσα, ἄριστα σαυτῇ τε καὶ τοῖς πράγμασι βουλευσῆ. Εἰ δὲ τοιαῦτα πρὸς τε βασιλείῳς ἐδιδάχθη, καὶ παρ' ἐμαυτῆς αὐτὴ τὰ ὅμοια γινώσκω, τί' ἔχει λόγον ὅς αὐτὸς κακῶς καὶ ὡς οὐ δεόν ἐβουλεύσασθαι, πείθεσθαι καὶ αὐτὴν ἐκούσαν εἶναι. Εἰ μὲν οὖν οἷς εἶπον τὴν ἀτοπίαν καὶ αὐτὸς τοῦ πράγματος ὅση κατιῶν, ἀπόσχη τοῦ τε τοιαῦτα καὶ βουλεύεσθαι καὶ λέγειν, καὶ τῶν πραγμάτων, ὡς περ εἶσθας ἐχόμενος, αὐτῆς μὲν τὰ κοινῇ συνοίοντα Ῥωμαῖοις καὶ τῆς ἀνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης πράττεις, ἐμοὶ δὲ πρέχεις ἡσυχίαν τὰς ἐμὰς θρηνεῖν καὶ κόπτεσθαι συμφοράς· τοῦτο γὰρ ἐμοὶ παραμυθία μόνον καὶ τῶν κακῶν ἀνακωχὴ, δίκαιά τε ὁμοῦ καὶ συμφέροντα καὶ σαυτῷ προσήκοντα ποιήσεις. Ἄν δὲ πάντα διωσόμενος καὶ ἀποβρίβας, ἐνὸς μόνου γένη τοῦ τοῖς δεδογμένοις ἐγκαταστρεῖν πᾶσι χαίρειν εἰπὼν, ὃ καὶ αὐτὴ ποιήσω, σὺ θῆ-ω φανερόν· πᾶσαν γὰρ αἰδῶ καὶ γυναῖκαίαν ἀσθένειαν ἀποθεμένη, καὶ τῶν τοῦ σωφρονεῖν ὡς περ λογισμῶν ὑπὸ μεγέθους ἐκτραπέυσα τῶν κακῶν, κατὰ μέσην τὴν πῶλιν γενομένη, καὶ ἀναθεῖσα ἐαυτὴν ἐπὶ τινος μετεώρου, ἴν' ἐξῆ διὰ πάντων ἐξικνεῖσθαι τὴν φωνὴν, ὄρθιον βοήσομαι καὶ μεγαλοφωνότατον· Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, μᾶλλον δὲ καὶ Ἕλληνας καὶ βάρβαροι πάντες, εὖ ἴστε ὡς πάντα ἀπόλωε καὶ διέφθαρται, καὶ οὔτε φίλας χάρις οὐδεμία κεῖται παρ' ἀνθρώποις, οὐτ' ἀληθεία, μέλει καὶ δικαιοσύνης οὐδενί· λογισμῶν τε στερεώτης ὄχνηται· ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ συλλήθδην, πάντα ἀγαθὰ· εἰ δὲ ὁ μέγας δομέστικος· ὡς περ ἐκ τινος ἀντιπρῶτως ἐναντιώτατος ἐαυτῷ φάνεις, καὶ τῆς μὲν φίλας ἐπιλελησμένος βασιλείῳς, ἀμελήσας δὲ καὶ τῆς αὐτῷ προσηκούσης ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης καὶ φιλοτιμίας τῶν καλῶν, αὐτὸς μὲν ἐσκέφατο ἀπραγμοσύνη τὸν ἐπιλοιπον βίον ζῆν· ἐμὲ δὲ καὶ παῖδας τοὺς ἐμοὺς πολλῆς νυνὶ τῆς κηδεμονίας δεομένους ὡς περ τι βῆρος ἀνόητον ἀπετρέψατο καὶ κατέλιπε, ὡς περ ἀγνοήσας εἰ δὴποτε καὶ μορφήν ἡμῶν ἔγνω, ἢ ἀκοῆ παρῆλθε, τὰ καθ' ἡμᾶς. Οὕτω δὲ τὸ ἀριλον τῆς σῆς γνώμης καὶ ἀστατον καὶ ἀθέβαιον στηλιτεύσασα, εἰ γε συμβαίη καὶ τευθήσομαι ἡδέως, παρὰ σοῦ δίκας ἀρκύσας ἐμοὶ λαβούσα. Ἐπὶ τοῦτοις δὲ πᾶσιν αὐθις σοῦ δεομαι μηδὲν παρενοχλεῖν, ἀλλὰ τῶν τε λόγων ἀποσχέσθαι· τουτοῦ, καὶ τὰ δεόντα ποιεῖν ὡς περ ἐξ ἀρχῆς ἐχόμενον τῶν πραγμάτων.

Jacobi Pontani notæ.

(94) Catullus :

*Omnia sunt ingrata, nihil fecisse benigne est.*

Virgil. iv, Æneid. : *Nusquam tuta fides. Est autem*

argumentatio a minoribus. Si magnus domesticus hoc facit, multo magis caeteri et faciunt, et facient. Minus enim verisimile erat, domesticum hoc la-

## 363 CAPUT V.

*Responsum magni domestici præsente patriarcha, ad imperatricem. Mos bonorum virorum in pacificatione exponit quid ejus nomine patriarcha sibi dixerit, ut num vera sint intelligat. Deinde suspicionem affectati imperii a se removet; etiam divini judicii metu adducto, et a calumniatoribus cavendum monet. Conditionem proponit, qua servata, ad imperium demum regendum se revocari patietur.*

Τοιαῦτα μὲν ἀπεκρίνατο ἡ βασιλις ἐξ ἄγαν ἀ-  
 γούσης καὶ ὀδυνημένης ψυχῆς. Ὁ μέγας δὲ δομέ-  
 στικός ὡσπερ ἐλεγχόμενος αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ, ὡς  
 δίκαιά τε ὁμοῦ καὶ προσήκοντα ἐφθέγγετο, καὶ  
 μηδὲν ἀντιλέγειν ἔχων πρὸς οὕτως ἀπόδειξιν ἐναργῆ  
 τῆς ἀληθείας, πρὸς πατριάρχην μὲν ἐφθέγγετο  
 οὐδὲν. Παραλαβὼν δὲ αὐτὴν, εἰσεῖσιν εἰς βασιλίδαν  
 ἡ μὲν οὖν εὐθύς ὡς εἶδε, λύπη κάτοχος γεγεννημένη,  
 δάκρυσι περιεβρέετο, καὶ ἐθρήνησεν ἐφ' ἱκανόν,  
 τῆς ἔνδον ἀληθίνου ἐναργῆ τεκμήρια τὰ δάκρυα  
 παρεχομένη. Ἐπεὶ δὲ ἐπαύσατο, λόγους πρὸς αὐτὴν  
 ὁ μέγας δομέστικός ἤρξατο τοιοῦδε. "Ἔθος ἐστὶ τοῖς  
 ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, ἵκειδαν αὐτοῖς τινες χρήσονται  
 διαλλακταίς, ἢ πρὸς φίλους καὶ οἰκείους, ἐάν τε  
 πρὸς αὐτοὺς διενεχθῶσιν, ἢ καὶ πρὸς ἄγαν πολε-  
 μίους, τὰ μὲν σκληρὰ τῶν ἀποκρίσεων, καὶ ὅσα  
 μάλιστα δυνατὰ τὴν τε εἰρήνην διαλύειν, καὶ διερε-  
 θίζειν τὸν ἀκούοντα πρὸς ὀργὴν, ταῦτα μὲν συγκα-  
 λύπτειν καὶ περιεῖναι σιγῇ. Ὅσα δὲ προσηνῆ καὶ  
 ἡμερα καὶ ἱκανὰ πρὸς διαλύσεις, τὰ τοιαῦτα ἀπαγ-  
 γέλλειν, οὐκ ἐλάττω ἢ ὅσα ἤκουσε προστιθέντα καὶ  
 παρ' ἑαυτοῦ. Ὅσπερ αὖ πάλιν οἱ τοὺς τρόπους  
 μοχηροί, καὶ συγκρούειν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς  
 ἀλλήλους ἤρξατο, τὰ πρὸς ὀργὴν μὲν ἀπαγγέ-  
 λουσι μετὰ προσθήκης· ὅσα δὲ πρὸς διαλλαγῆς  
 ἐπιτήδεια καὶ συμβάσεις, σιωπῶσι. Νυνὶ δὲ δὴ καὶ  
 αὐτὸς τῷ πατριάρχῃ μηνυτῇ χρησάμενος τῶν λό-  
 γων τῶν ἐμῶν, καὶ πάλιν δι' αὐτοῦ τὴν γεγεννημέ-  
 νην ἀπολογίαν παρὰ σοῦ μεμαθηκώς, ἔδεισα μὴ  
 τὴν ἐμὴν ψυχὴν, οἰδαίνουσαν καὶ φεγομένην ὑπο-  
 λύτης ἀναψύχειν βουλόμενος καὶ καταστῆλιν,  
 τοιαῦτα ἐφθέγγετο ἡμερα καὶ προσηνῆ· πρὸς σὲ δὲ  
 οὔτε τοὺς ἐμοὺς ἀκεραίους διεσώσατο λόγους, μήτ'  
 αὖ πάλιν οἷας ἔτυχεν ἀπολογίας ἀπήγγειλε καὶ πρὸς  
 ἐμέ· ἀλλ' ἀνθ' ἐτέρων ἔτερα εἶπών, νῦν μὲν δια-  
 λάξει πρὸς καιρὸν, ὕστερον δὲ ὀλίγω μείζω καὶ  
 βαρυτέραν κατασκευάσει γενέσθαι τὴν διαφορὰν.  
 Οὐ δὴ ἔνεκα καὶ αὐτὸς εἰ τοιαῦτα ὄντως εἴρηται  
 παρὰ σοῦ, δεῖν ἔγνω ἀκριβῶς μαθεῖν, ὡς ἂν εἰδείην  
 ἢ χρῆ καὶ περὶ τῶν ἐπιλοπίων ποιήσασθαι τοὺς  
 λόγους. Καὶ πάντα διεξιθῶν ὅσα πατριάρχης πρὸς  
 αὐτὴν διαλεχθείη, ἐπὶνθάνετο αὐτῆς, εἰ καὶ αὐτῇ  
 τοῦτον εἴρηται τὸν τρόπον. Ἐφ' ἅπασιν δὲ συντιθε-  
 μένης ὡς ὀρθῶς καὶ ἀληθῶς γεγεννημένοις, οὐκοῦν  
 εἶπεν· εἰ καὶ πρὸς τὰ ἐπιλοπία τραχέως δόξω προσ-  
 φέρεσθαι καὶ ἀπερισκέπτως, μηδεμίαν ἐμοῦ κατ-  
 ἰγνώσκειν, μήτ' ἀπειρακάλλαν, μήτ' αὐθάδειαν καὶ  
 θρασύτητα τῶν τρόπων ἀξίω· ἀλλ' εἰ τις προσεῖη  
 καὶ τοῖς λόγοις ἀταξίαν, ἐκαίνην μὲν προσλογίζεσθαι  
 τῶν πραγμάτων τῇ ἀνάγκῃ, ἐμοὶ δὲ παρέχεσθαι  
 συγγνώμην ὡς ὑπ' αὐτῶν βιαζομένῃ. Ἐγὼ νομίζω  
 πάντα ὀνεινοῦν ὅστις μέλλει καλῶς, καὶ ἦθος κα-  
 τασκέπτεσθαι ἀνδρὸς, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς ὀρμὰς  
 ὁποίας ἔχει, μᾶτε τοῖς ἔξωθεν περὶ αὐτοῦ πρὸς-

Hoc responsum e nimium dolente, et afflicto  
 pectore profectum remisit imperatrix. Magnus au-  
 tem domesticus tanquam a semetipso convictus,  
 eam justa, rationique consentanea locutus, et  
 nihil potis adeo manifestæ veritatis demonstrationi  
 opponere, patriarchæ quidem nihil respondet, sed  
 cum eo ad imperatricem ingreditur. Quæ primo  
 ejus aspectu dolore oppressa, diu largo humectavit  
 ora flumine, et lacrymis intestinum cruciatum te-  
 stata est. Postquam quievit, magnus domesticus sic  
 eam compellavit : Usitatum est viris bonis, cum pro  
 pacificatoribus aut ad amicos et cognatis, si quid  
 inter eos dissidii natum fuerit, aut etiam ad hostes  
 capitales missi fuerint, quæ in responsione duriora  
 sunt, et quæcunque tum pacem distingere, tum  
 audientem irritare ad iram possunt, ea silentio te-  
 gere, ac præterire : quæ autem lenia, mansueta,  
 et ad compositionem idonea, ea renuntiare, ac non  
 pauciora his quæ acceperunt de suo apponere.  
 Quomodo contra improbi, et qui homines inter se  
 committere constituerunt, quæ ad excitandam ira-  
 cundiam valent, cum auctario nuntiant : quæ au-  
 tem ad reconciliationem, et pacta ineunda quadra-  
 rent, illa reticent. Nunc quia et ipse patriarcha  
 verborum meorum ad te internuntio usus sum,  
 rursusque per eum responsionem tuam accepi,  
 timui, ne animum quidem meum ira, doloreque  
 tumentem, et ardentem refrigerare, ac reprimere  
 volens, tam placida et mitia protulerit : ad te an-  
 tem neque mea verba importuniora servaverit,  
 neque rursus, quæ respondisti, retulerit, sed alia  
 pro aliis locutus, nunc ad tempus nos conciliet,  
 pauloque post dissidium inter nos majus et gra-  
 vius efficiat. Quapropter num hæc vere abs te  
 dicta sint, accurate cognoscendum duxi. Mox om-  
 nia repetens, quæ ex patriarcha audierat, num ea  
 dem ipsa dixerit sciscitatur. Qua ut recte, et vere  
 relatis assentiente, **364** Igitur (subjecit magnus  
 domesticus) tametsi de reliquo ferocius me, et in-  
 consideratius videbor gerere, nullius me aut ine-  
 ptia, aut arrogantia, audaciaeve condemnandum :  
 sed si qua fuerit in oratione mea confusio, ac per-  
 turbatio, illam rerum necessitati ascribendam,  
 mihi ut ab ipsis coacto ignoscendum autumo. Ego  
 arbitror unumquemque qui mores et affectiones  
 alterius probe perpensus et dispecturus sit, ne-  
 que iis quæ foris de eo dicuntur, debere attendere :  
 neque illum per seipsum considerare, quibus  
 temporibus consueta implendi potestatem non ha-  
 bebant, sed quibus maxime sua ei libertate, ac po-  
 testate uti licitum est. Si enim is tum nihil horum  
 committere videbitur, qualia quispiam commissu-  
 rum putaret, hic in posterum baud quaquam inge-  
 nium immutaverit. Proinde et ego de me dicam

libere, nec ante cupivisse presentem habitum mutare cum imperatorio, quamvis toties a superstitute adhuc beatæ memoriæ imperatore (95) invitaret, neque jam cupere. Si enim hujusmodi nefanda cupiditate irretitus fuisset, quid tandem erat impedimenti, quando mortuo imperatore ipse acceptis in tutelam ejus filii palatium custodia munebam, et qui erant intus tuto tenebantur, qui autem foris, eorum alii bene mihi volebant, alii potentiam meam formidabant, nec hiscere contra audebant, quominus latentem intus ambitionem foras exsererem: vel potius in tanta intercedentium solitudine cupiditatem meam satiarem? Quod tantum abest, ut fecerim, aut meditatus sim, ut plane contrarium fecerim. Nam te, et filii imperatoris usque ad diem ab ejus interitu nonum tutissime in palatio servatis, postea præsidium a me ibi collocatum deduxi: et alio imposito, quantum ad insidiatorum, si qui existerent impetus cohibendos suffecturum censui, domum recessi; moderamen imperii, quod vivo imperatore habueram resumpsi, omnes hortans, omnibus suadens, minarum etiam terrore interposito, ne quid molirentur novi: sed puram et candidam tibi æque, ac filiis tuis benevolentiam obedientiamque præstarent, nec dissimulans, me novarum rerum auctoribus pœnas irrogaturum, bellumque pro vobis suscepturum. Quid ergo? tunc quidem noluisse me dicet quispiam, cum possem; nunc autem velle cum tantæ potentie facultas non sit? Atqui non minus hodie, quam tunc me posse, vos juxta mecum constebimini.

**365.** Itaque neque prius, neque nunc, quia malefacere nequirem, idcirco abstinui: sed ideo potissimum, quia nolui, talemque morum mutationem pessimam omnino reputavi. Quamobrem si nec alias, non modo, quamvis facillime possem, quidquam ejusmodi, quale quis suspicetur, me animo agitare certum est, etiam in futurum mihi fidere, nec sycophantis, et mendaciloquis, qui multi contra me exorientur, assentiri convenit. Haud enim in parvis, et despicabilibus eorum versabitur obtrectatio, sed de vita amittenda, aut certe non honeste, decenterque, sed turpiter et illiberaliter sub alterius jugo exigunda timorem vobis ingenerabunt: quod ipsum iis qui imperare consueverunt, nullo genere mortis, si dolorem spectemus, tolerabilis est. Tales autem complures exoriturus, non conjectura providere, sed manifestissime scire vobis datur. Imperator namque ipse rerum dominus, et nullam in acta sua ab ullo inquisitionem veritus, alia quidem sponte, si volebat, condonare aliis poterat; alia fortassis etiam negligebat. At nunc nihil tale ulli concedetur, verum omnia cum

A ἔχειν λεγομένοις, μήτ' αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ σκοπεῖν ἐν οἷς καιροῖς οὐκ ἐπ' ἐκείνῳ ἦν τὸ τὴ βεβουλευμένα δύνασθαι εἰς ἔργα ἀγαγεῖν ἀλλ' ἠνίκα ἔξεσσι μάλιστα χρῆσθαι τῇ δυνάμει. Εἰ γὰρ τότε μηδὲν τι φαίνεται τοιοῦτον δρῶν, οἷον αὐτὸν ἂν τις οἰηθείη, σχολῆ γ' ἂν εἰσέπειτα μεταβαλεῖν ὁ τοιοῦτος ἔλοιτ' ἂν. Τοῖον καὶ αὐτὸς ἐρῶ μετὰ παρρησίας περὶ ἑαυτοῦ, ὡς οὔτε πρότερον ἐπεθύμησα εἰς βασιλέως σχῆμα μεταμείψαι τὸ παρὸν, καίτοι πολλὰ πολλάκις ὑπὲρ περιόντος ἐτι τοῦ μακαρίτου βασιλέως ἐκείνου παρακληθείς, οὔτε νῦν ἐρῶ. Εἰ γὰρ τοιοῦτοις ἔρωσιν ἀτόποις συνέβαιναν ἀλῶναι, τί τὸ κωλύον ἦν, ὅτε βασιλέως τετελευτηκότος, αὐτὸς παραλαβὼν τοὺς παῖδας τοῦ ἐκείνου, τὰ βασιλεία κατέσχον ἐν φρουρᾷ, τῶν τε ἔνδον ἀσφαλῶς κατεχομένων, καὶ τῶν ἔξω πάντων, τῶν μὲν εὐνοικῶς ἐμοὶ διακειμένων, τῶν δὲ ὑποπηροσόντων τὴν δύναμιν τὴν ἐμὴν, καὶ οὐδὲ τολμώντων ἀντιγρῦζειν, τὴν οἰκουροῦσαν ἀγειν εἰς φῶς κακίαν, ἢ τὴν ἐπιθυμίαν μᾶλλον κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσαντος ἐρημίαν ἐκπληροῦν; νυνὶ δὲ οὐ μόνον οὐδὲν τοιοῦτον δεδρακῶς ἢ βεβουλευμένως φαίνομαι, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον πᾶν. Ἐν ἀσφαλεῖ γὰρ πίσῃ καὶ τοῦ βασιλέως παιδὸς καὶ οὐ ἀκρις ἐνάτης ἡμέρας ἐκ τῆς βασιλέως τελευτῆς διατηρήσας, μετ' ἐκείνην, τὴν τε φρουρὰν ἀπήγαγον τῶν βασιλείων, ἦν αὐτὸς ἐγκαθιδρύσας ἦν καὶ ἀλλήν καταστήσας ὅσην πρὸς τὸ τῶν ἐπιβουλεύσαντων ἰσως ἐπέχειν τὰς ἑρμίας ἔκρινε αὐτὸς ἀρκεῖν, εἰκάδε ἀνεχώρουν, τῶν πραγμάτων ἐχόμενος; ὡσπερ καὶ ζῶντος βασιλέως. Πᾶσι παριώνων, συμβουλευσάντων, δεδιτόμενος; ταῖς ἀπειλαῖς, μηδὲν νεωτερίζειν; ἀλλὰ καθαρὰν καὶ ἀδολογὴν τηρεῖν καὶ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν δουλείαν σοὶ τε ὁμοίως; καὶ παῖσι τοῖς σοῖς; καὶ δῆλος ὢν ὡς δίκαις ἐπιθήσων τοῖς νεωτεριοῦσι, καὶ τὸν πύλεμον αὐτὸς ἀναδεξόμενος; ὑπὲρ ὑμῶν. Τί οὖν ἂν τις εἴποι; τότε μὲν μὴ βουλευθῆναι δεδουνημένον, νυνὶ δὲ βουλόμενον, μὴ τῆς ἰσῆς δυνάμεως εὐπορεῖν; ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ὡσπερ καὶ τότε αὐτὸς τε ἂν δύνασθαι ἰσχυρισαίμην, καὶ ὑμεῖς συνομολογήσατε ἐμοί. Ὅστε οὔτε πρότερον, οὔτε νῦν ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι ἀπεσχόμεν τῶν κακῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μάλιστα μὴ βούλεσθαι, καὶ τῶν φαυλοτάτων τὴν τοιαύτην οἰεσθαι μεταβολὴν. Εἰ οὖν οὔτε πρότερον, οὔτε νῦν, καίτοι βῆσται καταπράξασθαι δυνάμενος, οὐδὲν τοιοῦτον οἷον ἂν τις ὑποπτεῦσαι βεβουλευμένος ὤφθην, προσῆκον καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐμοὶ θαρρῆειν, καὶ μὴ τοῖς συκοφάνταις; προσέχειν καὶ λογοποιοῖς πολλοῖς; κατ' ἐμοῦ ψηφοσμένοις. Οὐδὲ γὰρ περὶ μικρῶν τιῶν καὶ εὐκαταφρονήτων διαβαλοῦσιν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ζῆν ὑμῖν ἐξαρτήσουσι τὸν φόβον. Ἡ τὰ γε δευτέρα, περὶ τοῦ μὴ καλῶς καὶ ὡς προσῆκον, ἀλλ' αἰσχρῶς καὶ ἀνελευθέρως καὶ δουλεύοντας ἐτέρῳ

Jacobi Pontani notæ.

(95) Qui ex hac vita discessissent, quasi ejus miseris et ærumnis jam liberatos atque defunctos, μακαρίας, id est, beatos appellabant. Nos idem significare volumus, cum mortuos nominantes, hæc verba præfamur, beatæ memoriæ, quasi diceremus,

nos beatorum usurpaturos nomen, aut memoriam, Tametsi Christiani nos etiam alium μακαριστὸν hoc verbo respicimus, et quos beatæ memoriæ nominamus, eos jam tum in cælo beatos aut esse, aut brevi fore pie confidimus.

ζῆν. Ὁ καὶ αὐτὸ τοῖς εἰθισμένοις ἀρχεῖν, οὐδενὸς ἂν θανάτου δευτέρον εἰς ἀλγηδόνος λόγον. Ὅτι δὲ τοιοῦτοι φυήσονται πολλοί, οὐ στοχάζεσθαι ἐξεστὶν ἡμῖν, ἀλλὰ σαφέστατα εἰδέναι. Βασιλεῖς μὲν γὰρ κύριοι αὐτῶν τῶν πραγμάτων ὄν, καὶ μηδεμίαν μηδ' ὑφ' ἐνός τῶν πραττομένων ὑφορώμενος ἐξέτασιν, τὰ μὲν αὐτῶς ἐκὼν εἶναι εἴπερ ἐβούλετο χαρίζεσθαι τι ὅσον ἡδύνατο, τὰ δ' ἴσως ἂν καὶ ἡμελεῖτο. Νυνὶ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐξέσταται οὐδενί, ἀλλὰ πάντα σὺν λόγῳ καὶ μετὰ ἀκριθείας πράττειν ἀνάγκη πᾶσιν ἐπιθήσῃ· οὐ τῆς ὑμετέρα; ἕνεκα κηδεμονίας μόνον, ἀλλὰ μὴ ἐλάττω τὴν ἀρχὴν ἣν παρέλαβον, ἀλλὰ καὶ μείζω καὶ βελτίω καιροῦ καλοῦντος ἀποδώ, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμίας καὶ δόξης ἕνεκα ἐμῆς. Τὸ δὲ γε τούτων πάντων καὶ μείζον καὶ φοβερώτερον ἐμοί, τῆς ἐκείθεν τῶν πραττομένων ἐξετάσεως καὶ τῶν εὐθυνῶν ἃς αὐτὸς ὑφίξειν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ δικαστηρίου ὑπὲρ τῶν ἐμῶν ἢ κακῶς διακημένον μέλλω. Τὰ δὲ τοιαῦτα, τοῖς εἰθισμένοις ἀμειβεῖν καὶ λυμαινεσθαι τοῖς δημοσίοις, καὶ τὰ ἴδια ἐκ τῆς φθορᾶς ἐκείνων ἀξίειν, παντὶ τε δῆλον ὡς οὐκ ἔσται ἀνεκτά. Ἄνετα αὐτοῖς εἰκὸς τὸν τὴν τοιαύτην ἀνάγκη αὐτοῖς ἐπαγαγόντα ἐκ μέσου ποιεῖν τίθεσθαι διὰ σπουδῆς. Τοῦτο δὲ ἄλλως αὐτοῖς οὐκ ἂν ἐξέσταται, εἰ μὴ πρότερον πολλὰ ψεύδη καὶ συκοφαντίας πλάσαντες, ἐκπολεμώσουσιν ἡμᾶς ἀλλήλοις. Εἰς ὅσον δὲ ἀτοπίας ἐξελάσει τὰ πράγματα ἡμῖν ἂν συμβῆ τοιαῦτα, καὶ αὐτὴ μὲν ἂν συνορήσῃ οὕτω συνετῆ, σαφέστερον δὲ διδάξω καὶ αὐτὸς. Ἡ γὰρ ἐμὲ παρὰ πάντα δικαίου λόγον ἀνάγκη ἀποθνήσκειν, ἔργον γεννημένον συκοφαντίας καὶ διαβολῆς, ἀνθρώπων οὐ μόνον εὐνοῦν βασιλεῖ καὶ τοῖς ἐκείνῳ προσήκουσιν ὑμῖν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐξητασμένον ἀκριβῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα ἀδόλωτος καὶ καθαρῶς διακηκότα. Ὅν εἰ κατὰ δὴ τινα τύχην παρὰ βαρβάρους δὴ τιτι συνέβαινε διατρίβειν πόρρω τῆς Ῥωμαίων γῆς, πολλῆς ἂν ἦτε μέμψεως ἄξιτοι δικαίως καὶ κατηγορίας, εἰ μὴ πᾶσαν ἔθεσθε σπουδὴν ἐπανάγειν καὶ ἀνακαλεῖσθαι χρῆσόμενοι ἢ αὐτῷ προσῆκεν. Ἡ εἰ μὴ αὐτὸς ἐκὼν ἀιρήσομαι τὴν θάνατον, ἀλλ' ἐθελήσω προνομίας ἑμαυτὸν ἄξιον, καὶ μὴ καταπρόσεισθαι τοῖς βουλομένοις τὴν σωτηρίαν, ἀνάγκη σοῦ ἀφίστασθαι καὶ σώζειν ἑμαυτῶν. Τούτου δὲ γενομένου ὅτι πλείους ἐμοί τῶν Ῥωμαίων ἐψόνται, καὶ πόλεμος ἐμφύλιος ἔσται, χαλεπὸς δὲ πόλειων ἀναστάσεις, καὶ μυρίων φθορὰν πραγμάτων, καὶ συμπάσης, ὡς εἰπεῖν, κατάλυσις τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας, πάντα ὄντινόν ολομαι μὴ ἄγνοεῖν τὸν καὶ ὅπως οὖν φρενῶν μετεληγότα. Ὅν τὰς δίκας παρ' ἀμφοτέρων λήφεται ἡμῶν ἐπὶ τῆς δίκης ἐκείνης τῆς φοβερᾶς ὅ πάντας μέλων κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς, ὡς τούτων αἰτίους πάντων γεννησομένους. Μᾶλλον δὲ παρὰ μόνης σοῦ, τῆς μήτε παρ' ἑαυτῆς τὸ δέον συνιέσης, μήτε παρ' ἐμοῦ μαθεῖν διδάσκοντος βουλευσομένης. Ἐγὼ γὰρ αὐτὸς διῆσχυρίζομαι καὶ τῆς ἀνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης, ὡς οὐδὲν παραθήσομαι τῶν δέοντων· οὐδ' ἔστιν ὃ με πείσει πρόφατιν τῷ πολέμῳ πικραχέσθαι. Εἰ μὲν οὖν οὕτω πείπειας σαυτῆν, ὥστε μηδὲν μηδέποτε φάυλον λογίζεσθαι περὶ ἐμοῦ,

A ratione, et summa diligentia faciendi necessitatem imponam omnibus, non solum ob sollicitudinem vestri, ne minus quam accepi, sed et majus, et melius suo tempore imperium restituam, verum etiam propter incensum quoddam nominis in propagandi studium. Quodque his omnibus et potius, et terribilius mihi est, propter examen factorum meorum, quod me illic manet: et rationes, quas apud tremendum tribunal, recte aut secus administratæ reipublicæ reposedus sum. Quæ socordibus, et cum jaectura communi-suas privatim opes augmentibus intoleranda fore, nemo non videt. Itaque probabile sit, eum qui tali ipsos necessitudine constrinxit, e medio tollere conaturos: quod aliter non procedet, ni ante multis conflictis mendaciis, et consutis sycophantiis nos mutuum exasperaverint. Quo vero turpitudinis res evasurasit, si hoc contigerit, et tu pro tua prudentia videre potes, et ipse nihilominus docebo. Aut enim calumniæ obnoxium præter omne jus fasque mori necesse est, hominem non solum imperatori, et vobis sanguineis ejus amicis, tandiu diligenter exploratum et in re Romana cum fide integritateque administranda versatum; quem, si fortuna aliqua apud Barbaros, procul Romanorum terris degeret, valde reprehendendi, et accusandi merito censeremini, nisi eum reducendum ac revocandum omni cura ac sedulitate studeritis, ejus opera ut decet usuri: aut **366** si mortem fugiens, salutis meæ prospicere, nec eam inimicis prodere voluero, ut me ipsum servem, abs te cogar desicere. Quo facto plures Romanorum me secuturos, bellumque civile sævum, et crudele emersurum, urbes et alia innumera perditum iri, et Romanum principatum, ut uno verbo complectar, occasurum, neminem prorsus utcumque rationis participem non cernere opinor. Quorum pœnas ab utrisque nostrum tanquam auctoribus horum omnium in judicio illo horrendo expetet, qui vivos mortuosque judicabit: imo abs te sola potius, quæ neque per te intellexeris, quid te facere conveniret, neque me docere volentem atenderis. Equidem Deo bene propitio ab officii tramite nusquam deflexurum me assevero: nec mortalium ullus mihi persuadebit, ut bello occasionem præbeam. Quare si ea tibi mens, ut nihil sinistrum aliquando de me cogitare velis, sed existimare, omnia me facta, et cogitata ad tuendam imperatoris filii tui auctoritatem, dignitatemque dirigere, accusatores autem meos in sycophantis, communibusque inimicis ducere, nec unquam illis ut veracibus credere; credere autem, imo nec ad aures quidem eos admittere, juste, et quod tibi, ac mihi, pariterque Romanis prosit, statueris, et hac conditione gubernacula recipiam. Sin autem ad hæc præstanda infirmitatem perspicis animi tui, ac de me fluctuant cogitationes tue, quid opus est mihi, ac vobis facessi negotium? cur non potius mihi bene mouenti obtemperatur,

ei ego quidem domi solutus occupationibus, quod volui, relinquo: tu vero cum patriarcha aliisque multis et bonis viris communi Romanorum commodo servis? Non enim tam insipiens sum, nec tam a recta ratione disto, ut in malum ante oculos positum me præcipitem: idque non pecuniis meis duntaxat pro utilitate publica, sed nec ipsi vitæ, si res vocabit (omnino autem et sæpius vocabit), ullo modo parsurus. Nec ullam aliam laborum, periculorumque, et tantorum sumptuum remunerationem exposco, quam ut primum quidem tutus sim a malis, deinde propter præclara facta celebritatem, et gloriam, cujus desiderio non vinci (96) haud valde insignium conspicuorumque, sed eorum est, qui vitam ignavam, et inhonoram vulgaremque plane vivere instituerunt. Mili igitur re considerata et privatim cuique nostrum, et simul omnibus hæc conducere visa sunt. Tuarum partium erit, re una cum aliis, et sola tecum excussa, quæ conducibilia fuerint, eligere. Faxit autem Deus, ut meliora eligas (97).

δὲ δεήσει καὶ πολλάκις, μηδεμίαν δὲ ἑτέραν τῶν πόνων καὶ τῶν κινδύνων καὶ τῶν τσοῦστων ἀναλωμάτων τὴν ἀντιμισθίαν ἀπαιτεῖν, ἢ πρῶτον μὲν τὸ ἀπαθῆ κακῶν διατηρεῖσθαι· δεύτερον δὲ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις εὐκλειαν καὶ εὐδοξίαν ἧς τὸ μὴ ἠττηθῆναι οὐ τῶν πᾶνυ λαμπρῶν καὶ περιδόξων, ἀλλὰ τῶν φιλῶν καὶ ἀτίμων· καὶ οὐδὲν ἄμεινον τῶν πολλῶν βιοῦν προηρημένων. Ἐμοὶ μὲν οὖν σχεψαμένῳ τοιαῦτα, ἔδοξε πρὸς ἑμαυτὸν ἰδίᾳ τε ἡμῶν ἐκάστῳ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ συμφέρειν. Σε δὲ προσήκει καὶ κοινῆ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἰδίᾳ σχεψαμένην περὶ τῶν αὐτῶν, ἅττα ἂν εἴη λυσιτελέστερα ἐλέσθαι. Δοίη δὲ Θεοῦ ἐλέσθαι τὰ βελτίω.

### 367 CAPUT VI.

*Laudat orationem domesticæ imperatrix. Pollicetur, quæ ille voluit. Magnus domesticus mentem suam interpretatur, et iudicium adversum se postulat, si peccare videatur. Jusjurandum utrinque datur. Domesticus imperatrix fidem, ut mulieris, suspectam habet. Patriarcham per beneficia in illum collata obtestatur, ne calumniatoribus suis credat, causam suam tueatur. Patriarcha omnem operam suam spondet et sponsionem juramento sancit.*

Cum ita libere, sineque ullo integumento verba fecisset magnus domesticus, imperatrix, ut non dura ac aspera (quod tamen in proœmio promise- rat), sed vera, et ex æquitate cum libertate, amico germano conveniente locutum commendavit. Potuisse igitur libere, et nunc perinde, maximeque posse, si liberet, Romanum possidere imperium, certissimo scire se non negabat. Ad ea autem quæ petebat, non illa modo, verum multo plura sustinere se posse respondebat; et quamvis omnes mortales consensu adversus illum garrissent, nunquam illi infensam reddituros, sed inviolatam, sinceramque amicitiam ei præstituram, si non propter aliud, saltem propter ea, quæ ex imperatore sæpenumero audierit: nec si districto ense in se occidendi causa ruentem videret, posse illum odisse: sed pristina benevolentia etiam sic complexurum, et amici loco nihilominus habiturum. Et aiebat, se

Τοιαῦτα πρὸς βασιλῆα μετὰ παρρησίας τοῦ μεγάλου δομestικού καὶ χωρὶς τινὸς περικαλύμματος διελεγμένου, ἐπήνεσέ τε τοὺς λόγους καὶ αὐτὴ ὡς οὐ σκληρῶς οὐδὲ τραχέως (ὡς περὶ προσέμιμαζόμενος εἶπεν) εἰρημένους, ἀλλ' ἀληθείας τε ἐχομένους καὶ δικαιοσύνης καὶ παρρησίας προπούσης φιλῶ ἀληθῶ. Περὶ μὲν οὖν τὸ πρῶτόν τε καὶ νῦν ὁμοίως μάλιστα εἶναι δυνατὸν αὐτῷ εἰ ἐσοῦλετο τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν ἑαυτῷ περιποιεῖν σαφέστατα πάντων αὐτῆ εἰδέναι ὠμολόγει. Πρὸς δὲ δὲ ἡξίου ἰσχυρίζετο ὡς οὐ μόνον ταῦτα ἄπειρη ἦτησεν αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ πολλὰ πλῆσι ἄνυσχεσθαι δυνατῆ. Καὶ ὡς οὐδ' ἂν εἰ πάντες ἄνθρωποι συμφωνήσαντες φαῖεν κατ' αὐτοῦ δυνήσονται ταύτην αὐτῷ ἐκπολεμῶσαι· ἀλλ' ἄθικτον αὐτῷ καὶ ἀκραιᾶν τηρήσει τὴν φιλίαν· εἰ μὴ τι ἄλλο, ἀλλὰ τῶν γε βασιλέως λόγων μεμνημένη ὡς πολλάκις εἴρηται περὶ αὐτοῦ, ὡς οὐδ' ἂν εἰ ξίφος σπασάμενον κατ' αὐτοῦ χωροῦντα ὡς ἀποκτενοῦντα

### Jacobi Pontani notæ.

(96) M. Tullius Offic. : *Vix invenitur, qui laboribus susceptis, periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam.* Idem in Catione majore : *Optimi cujusque animus maxime ad immortalitatem gloria nititur.* Et sane frequenter hunc locum, in orationibus præsertim, attingit.

(97) Demosth. Olynthiacam primam ita claudit, ὡς ὅποι' ἄτ' ἂν ὑμᾶς περιστῆ τὰ πράγματα, τοιοῦτοι κριταὶ καὶ τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἔσοσθε. Χρηστὰ δὲ εἶη, παντὸς ἕνεκα. *Nam ut eæ res erunt quæ vobis eveniunt : ita et vos de actis ipsorum judicabit. Quæ utinam bonæ sint, et officio fungantur omnes.* Ad quem locum respexisse historicum nostrum non dubito. Olet autem alibi quoque sententias Demosthenicas ex Olynthiacis, et Philippicis eadē rerum similitudinem similibus etiam verbis utitur



ἰδῆ, οὐδ' ὤτω δυνήσεται αὐτὸν μισῆσαι, ὁλλὰ τὴν ἰσὴν εὐνοίαν αὐτῷ καὶ τοῦτου πεπραγμένου ἑπιτρέψει καὶ φίλαν, ἣ περ ἔφασκε χρωμένη διδασκάλῳ, καὶ αὐτὴ τοσοῦτον ὑπερέχοντι αὐτῆς; καὶ συνέσει καὶ πραγμάτων ἐμπειρίᾳ τὰ ἴσα περὶ αὐτοῦ καὶ γινώσκειν καὶ πειράσασθαι φυλάξιν, καὶ παρεθάρβρυνεν αὐτὸν, μηδὲν περὶ αὐτῆς ὑποπτέειν ἀγεννές· ἄλλ' εἶναι βεβαίως πεπεισμένον ὧ; οὐδὲν ἔσται τηλικούτου ὃ δυνήσεται τοὺς αὐτῆς κατασεῖσαι λογισμοὺς καὶ περὶ αὐτοῦ κακὰ λογιζέσθαι παρασκευάσει. Ἐπὶ τοῦτοις δὲ ὁ μέγας δομέστικος, τὴν μὲν ἐμολογίαν βασιλίδος ἀρχοῦσαν οἰθηθεὶς ἀπέδειξεν πρὸς τὸ μηδὲν εἶναι ἐμποδῶν εἰ ἐβούλετο κακῶς ὀφθῆναι, μάλιστα δὲ δυνάμενος ἐκονεῖ τὰγαθὰ καὶ δίκαια αἰρεῖσθαι. Εἶτα καὶ τῆς καλοχάραθας καὶ τῆς εἰς αὐτὸν στοργῆς χάριτας ὁμολογήσας βασιλίδι αὐτῆς ἀνελάμβανε τὸν λόγον· μὴ δὴ διὰ τὰυτα φάσκων, μήτ' αὐτὴν, μήτε πατριάρχην ὑποπτέειν αὐτῷ τοὺς λόγους ὡς πανούργως εἰρημένους, ἀδείαν αὐτῷ προπαρασκευάζοντι τὸ μηδ' ἂν τις ἀληθῆ λέγειν ἔχη περὶ αὐτοῦ καὶ ἀποδεικνύειν ἀδικούντα, τόπον ἔχειν πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν καὶ γραφῆν. Οὐ γὰρ τοῦτο βούλεσθαι αὐτῷ τὸν λόγον; ἄλλ' εἰ μὲν τινας τοιαῦτα δῆποτε κατηγοροῖεν οἷα αὐτὰ ὑφ' ἑαυτῶν ἐξελέγεσθαι ὡς εἰσὶ συκοφανταὶ καὶ διαβολαί, τοῦτων μηδένα ποιέσθαι λόγον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλάττοντας μισεῖν. Εἰ δ' ἄρα οὕτως εἴη πιθανὰ, ὡστ' ἀμφιβολίαν ἐμποιεῖν εἰ μᾶλλον χρῆ πιστεύειν ἢ παντάπασιν ἀπιστεῖν, μὴ ἐρήμην εὐθύς καταψφίζεσθαι καὶ ἀπόντος· ἄλλ' εἰς δικαστήριον καλεῖν, κἂν ἀλίσκωμαι ἀδικῶν, οὐ παραιτούμαι τῆς κακουργίας διδόναι δίκας. Τῆς βασιλίδος δὲ τὸν περὶ τῆς δίκης λόγον ἀποσεομένης, καὶ μηδ' ἂν εἰ τὴν γένοιτο τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ φρονήσειν διατεινομένης, ὥστε καὶ δικαστηρίων δεήσεσθαι πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἔφασκεν ἐκείνος ἀγαπήσειν εἰ μὴ καὶ περὶ τοῦτου πείθοιτο αὐτῷ τῶν ἄλλων μᾶλλον ἕνεκα, ἢ αὐτῆς· ὥστε διὰ πάντων αὐτοῖς ἀποφράττεσθαι τὰς γλώσσας, καὶ μὴ πρόφασιν ἐκ τοῦτου κακουργίας καὶ διαβολῆς λαβεῖν. Ἀπαγορευούσης δὲ αὐτῆς καὶ οὐκ ἔθελοῦσης πείθεσθαι, ἔπεισε πολλὰ εἰπὼν ὡς περὶ ἀναγκαίου, ἀκουσαν μὲν, καὶ τότε εἰς αὐτὴν ἤκον τῶν τοιοῦτων μὴ δεομένην ζητημάτων. Ἐπειθετο δ' οὖν ἕνεκα αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦτοις δὲ καὶ αὐτὸς ἤσθεις, καὶ πᾶσαν λογισμῶν ἀμφιβολίαν ἀποθέμενος, χαίρων ἔφασκεν ἤδη παραλήψασθαι τὴν ἀρχὴν, εἰ καὶ δι' ὄρκων γένοιτο πιστὰ τὰ εἰρημένα. Καὶ αὐτίκα ἐτελούντο καὶ οἱ ὄρκοι παρ' ἑκατέρων ἐπὶ τοῦ πατριάρχου. Ἐπει δὲ οὐδενὸς αὐτοῖς ἐνέδει ἐτι πρὸς τὰς διαλύσεις, βασιλὶς μὲν οἶκον ὑπελείπετο. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος ἤδη πᾶσαν τὴν ἀρχὴν βεβαίως ἔχων, ἐξῆσαν ἅμα πατριάρχῃ· καὶ πρὸς τῷ ναῷ τοῦ μεγαλομάρτυρος γενόμενος Δημητρίου, ὃς τῶν βασιλείων ψυχοδόμητο ἐν τῷ, πολλὰ καὶ πρὸς πατριάρχην ὁ μέγας δομέστικος διεἰλέχθη. Ἐφη γάρ· πεπείσθαι μὲν καὶ αὐτὸν σαφῶς ὡς οἶους ἢ βασιλὶς ἐφθέγγετο λόγους, τοιοῦτον καὶ τὸ φρόνημα ἔχειν. Ἐορκεῖσθαι δὲ αὐτῶς οὐ μικρῶς τὴν ἀσθένειαν τῆς γυν. κελίς φύσεως, εἰδὶτα ὡς εὐμετάβλητος διὰ

A imperatore magistro tantum sibi prudentia, et usu prestante, eadem de illo sentire, et ejus admonitioni parituram; confirmabatque illum ne quid de se abjectum suspicaretur, sed constanter crederet, nihil tanti fore, unde ipsa de sententia deturbata, male de eo existimaret. Posthæc magnus domesticus imperatricis confessione satis demonstratum arbitratus, nihil sibi esse obstaculo, si improbe velit agere, et posse sponte sua bene, justeque facere: deinde ob integritatem, et amorem in se declaratum gratiis actis, denuo sic ait. Nec ipsam, nec patriarcham verba sua suspecta habere oportere, quasi ita securitatem sibi præparet, ut neque si quis ut improbum eum accusare queat, et dicam impingere, recipiatur ejus oratio; non enim sibi hoc velle, sed si quidam aliquando de talibus eum accusarent, quæ meras esse calumnias, et sycophantias ipsi a semetipsis convincerentur, **368** horum nullam duci rationem debere, sed cum flagmentis suis aversandos. Sin ita probabilia forent, ut dubitaretur, credendane, an prorsus repudianda essent, non statim indicta causa, et absentem condemnandum, sed in judicium vocandum, ibi sceleris convicium sese pœnas non invite suscepturum. Cum imperatrix mentionem pœnæ non ferret, affirmaretque, quidquid tandem eveniret nunquam ita de ipso cogitaturam, ut judicio illum accesseret non se quieturum domesticus respondebat, nisi et in hoc sibi obsequeretur, aliorum causa magis quam sua, ut sic per omnia illis ora obstruerentur, et ne hinc maligne calumniandi occasionem sumerent. Recusanti vero et invitæ, quod se hujusmodi quæstionibus non egere diceret, multis verbis ut rem necessariam persuasit. Domestici igitur causa assensit. Quocirca et ipse exbilaratus, omnique cogitationum perplexitate deposita, se jam cum gaudio ad imperium moderandum esse regressurum dixit, si etiam sacramento dicta firmarentur; quod mox ab utroque coram patriarcha factum est. Perfecta igitur pacificatione imperatrix domi mansit. Magnus autem domesticus totius imperii gubernatione sibi commissa, cum patriarcha recessit, et apud ædem magni martyris Demetrii intra aulam longo eum sermone detinuit, nempe hoc: Ego quoque, non aliter quam sentiret, imperatricem locutam esse, plane credo. Perturbor tamen non mediocriter, quod naturæ muliebris imbecillitatem, quam scilicet varia, et ob timiditatem mutabilis sit cognosco: et male metuo, ne ego quidem semper propter bella cum finitimis Barbaris abesse longius cogar, sycophantæ autem domi desidentes, aliquando illam pervertant. Quod et viris in pugna imbellissimis accidere videmus, qui a domesticis probrose intercepti, et contumeliosissime vexati ac nihil non grave perpassi, extra prælium verbis se jactitant magnifice, et jurati affirmant, de cætero non tergum hostibus prabituros, sed generose contra pugnaturos. Postquam autem eos accedentes conspexerunt, et

tubam belli signum exaudierunt, in acie amplius consistere non possunt; sed juramenti, et jactantiae prioris oblitii, ignave ac turpiter fugiunt. Scitum est etiam quod apud Persas ferri proverbium audio: Femina terram adhuc tangit, quamvis capite nubes tetigerit (97\*). **369** Quo significant, opinor, etsi ad summum prudentiae, magnanimitatis, et fortitudinis venerit mulier, nihilominus, ut antea, esse mulierem; hoc est naturalibus, et muliebribus affectionibus subditam. Quae omnia me reminiscendum sollicitant, et animum metu implent, ne, si quid, ut feminae, imperatrici acciderit, non ego solum, sed et Romani omnes multis involuti malis, extremis periculis circumveniamur. Quare primum quidem ultro praestitorum tibi a me beneficiorum te admoneo; nec te oblitum puto, quemadmodum ad hoc gloriae et honoris fastigium propter amicitiam nostram, studiumque perveneris. Non enim solum te infini ordinis hominem imperatoris clericorum collegio allegi, et cura multa non tantum domi meae, sed jam e domesticis imperatoris unum dignatus sum, quamquam id necessitas nulla exigeret, sed et primus tui mentionem feci, et auctor imperatori fui, ut te in thronum patriarchicum extolleret. Quin etiam cum ab episcopis concorditer repellerere, diligentissime elaboravi, ut tibi praeclearam hanc et pro qua jure certetur, cathedram darent. Postremo cum in ejus amittendae periculum devenisses, solus ego difficultatem omnem sustuli. Haec in praesens percensui, non quod beneficia exprobrare velim (non enim soleo, ne si longe plura quidem, et majora essent), sed ut ostenderem, aequum videri, ut a quo plura jam pridem amicitiae, et singularis cujusdam amoris argumenta habes, idque gratuito, ei nunc tali tempore memorem te, et re ipsa meritis compensandis gratum exhibeas. Adde, cum sis Pater spiritualis omnium, quantam unicuique ovium tuarum, tantam et mihi, imo vero multo majorem quam ferme omnibus sollicitudinem debes: quod omnes commodorum meorum, incommodorumve participes futuri sunt. Quod autem te oro, hoc est, ut simul ac debuero foris bellum gerere (nec enim vel mihi honorificum, vel vobis utile, hic sedentem ab hostibus agros nostros vastari, civitates obsideri, obvios in servitum abduci permittere), nihil loci de sycophantis, hominibus perditis, et reipublicae inimicis, qui hic cum Augusta versaberis semper: ut contra me calumnias committant, et illam ad obtrectatores ut bene consulentes audientes, ac me pro hoste, et insidiatore suo propter imperium habendum inducere possis, sed jus **370** meum tuare; illorum machinas dissepes; calliditatem, ac dolos infirmes; et hoc solum eidem persuadeas, ne absentem damnet,

Jacobi Pontani notae.

(97\*) Haec paroemia Persica de naturali, et agnata levitate et inconstantia mulierum propter quam nunquam illis fidendum sit, quamvis magna praese ferentibus ac promittentibus, notatu digna,

δειλίαν, και δεδοικέναι μη αὐτὸς μὲν ἀναγκάζοιτο πάντοτε μακρὰς ἀποδημίας χρῆσθαι διὰ τοῦ, πρὸς τοῦ, περιοίκους βαρβάρους, πολέμους, οἱ συκοφάνται δὲ οἰκουροῦντες, πείσωσι ποτε αὐτὴν μεταβαλεῖν, ὃ και ἀνδράσι συμβαίνειν ὄρωμεν τοῖς περὶ μάχας διὰ δειλίαν ἀτολμωπάτοις. Ἐκεῖνοι γὰρ ὑπὸ τῶν οικείων ὀνειδίζόμενοι και περιυβριζόμενοι, και ὅτιον ὑπομένοντες δεῖνδν, μάχης μὲν οὐ παρούσης, κομπάζουσι πολλὰ και ἰσχυρίζονται: και ὄρκους προστιθέντες, μηκέτ' αὐθις τοῖς πολέμοις τὸ πρόσωπον ἀποστρέψουσι, ἀνδρείως; αὐτίκα στήσεσθαι πρὸς αὐτούς. Ἐπειδὴν δὲ αὐτοῦ: τε ἴδωσι προσόντας, και τῆς σάλπιγγος ἀκούσωσι σημαίνουσας συμπλοκὴν, οὐκέτι μένειν οὐδ' ἐπὶ τῆς παρατάξεως οἳοί τε εἰσιν, ἀλλὰ φεύγουσιν πεισχῶς και ἀγεννῶς, ὀλίγα φροντίζοντες τῶν ὄρκων και τῶν κομπασμάτων τῶν προτέρων. Ἀκούω δὲ και παροιμίας Περσικῆς ὁρθῶς ἄγαν και συνετῶς περὶ τῆς γυναικείας εἰρημῆνης φύσεως· λέγουσι γὰρ ὡς κἂν μέχρι νεφελῶν ἀφίκηται ἡ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, οὐδὲν ἔλαττον ἢ πρότερον ἐφάπτεται τῆς γῆς. Σημαινόντες, οἶμαι, εἰς τοῦ λόγου, ὡς κἂν εἰς ἄκρον και φρονήσεως ἀφίκηται και μεγαλοψυχία; και ἀνδρίας, οὐδὲν ἦττον ἢ πρότερον ἔστι γυνὴ τοῖς φυσικοῖς δὲ γυναικεῖοις πάθεισιν ἐνεχυμένη, ἃ δὴ πάντα με ἀποκναίει μεμνημένον, και πολὺν ἐμποεῖ θύρουβν τῆ ψυχῆ, μη τῆς βασιλείδος γυναικεῖον τι παθούσης, οὐκ αὐτὸς μόνον, ἀλλὰ και Ῥωμαῖοι πάντες, πολλοῖς ὀμιλήσομεν κακοῖς, και τοῖς ἐσχάτοις περιπεσοῦμεθα κινδύνοις. Οὐ δὲ ἔνεκα, πρῶτα μὲν τῶν ὑπεργμένων παρ' ἐμοῦ σοι ἀγαθῶν ἀναμιμνήσκω. Οὐδ' αὐτὴν ἴσως ἐπιελησμένον, ὡς εἰς τοῦτο εὐδοξία; και τιμῆς παρὰ τὴν ἡμετέραν ἦκεις; και φιλίαν και σπουδὴν, οὐ μόνον ἐξ ἀφανεῖας πολλῆς; τῷ βασιλικῷ κτήρι καταλέξαντος, και πολλῆς προνοίας; οὐκ οἰκοθεν μόνον, ἀλλὰ και ἐκ τῶν βασιλικῶν ἡτιώκωτος, και καιρῷ καλοῦντος, ἐμοῦ τε πρώτου μενησθέντος, και βασιλεῖα πείσαντος ἐπὶ τὸν πατριάρχικῶν ἀνάγειν θρόνον, ἀλλὰ και τῶν ὀρχιερέων κοινῇ γνώμῃ πάντων ἀποσεισμένων, πολλῇ χρησαμένου πρὸς αὐτούς; και προθυμῆς και σπουδῆς ὡστε πείσαι ἐγχειρίσαι τὴν περιφανῆ ταύτην και περιμάχητον καθέδραν, και τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα κινδυνεύοντο; περὶ αὐτὴν και μέλλοντος ἀποστρεφῆσθαι μόνου πρὸς; ἀπαλλαγῆν ἐξαρκέσαντος τῶν δυσχερῶν. Ταῦτα δὲ διήλθον νῦν, οὐκ ὀνειδίζειν προηρημένο; τὰς εὐεργεσίας. Οὐ γὰρ ἐμοίγε φίλον τὸ τοιοῦτον, οὐδ' εἰ πολλαπλασίους ἦσαν και μεζζους· ἀλλ' ἐν ἐπιδειξαιμι, ὡς ἀνωθεν φιλιως πρὸς σε διατεθέντι, και πολλὰς παρεσχρημένῃ ἀποδείξεις τῆς πρὸς σὲ στοργῆς, δίκαιον και σε τῶν πραγμάτων παρασχόντων νῦν, εὐγνώμονα φανῆναι τῷ προῖκα πρότερον ὀρθέντι φίλῳ, και ἀμοιβὰς ἀξίας ἀποδοῦναι τῶν προτέρων εὐεργεσιῶν. Οὐ μόνον τούτων ἔνεκα αὐτῶν,

et in sermonibus merito usurpanda est. Qui adagia post Erasmus ab illo praetermissa collegerunt et adhuc colligunt, hoc etiam suis addere poterunt.

ἀλλ' ὅτι καὶ πατήρ ὢν κοινὸς πνευματικὸς, ὅσην ἑκάστῳ τῶν ποιμαινομένων, τοσαύτην ὀφείλει; τὴν κηδεμονίαν καὶ ἐμοί. Μᾶλλον τῆς πολλαπλασίω ἢ σύμπασι σχεδὸν, ὅσω καὶ τῆς εἰς ἐμὲ ἡκούσης ὠφελείας ἢ βλάβης; πάντας ἀπολαύσουσι τὸ μέρος. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὅσου δέομαι· ἐν' ἐπειδήπερ αὐτὸς ἀναγκαίως ἔχω πρὸς τὰς ἐξωθεν στρατείας ἀσχολεῖσθαι· οὐτε γὰρ ἔμοιγε εὐπρεπὲς, οὐθ' ὑμῖν συμφέρον ἐνταῦθα καθήμενον περιστῆναι, τοὺς πολεμίους τοὺς ἀγροὺς πορθεῖν τοὺς ἡμετέρους, καὶ τὰς πόλεις πολιορκεῖν, καὶ ἐξανδραπαδίζεσθαι τοὺς προστύχάνοντας, μηδεμίαν δοῦναι χώραν τοῖς συκοφάνταις καὶ λυμεῶσι καὶ κοινοῖς ἐχθροῖς τὸν ἀεὶ χρίνον ἐνταῦθα συνεσόμενον τῇ βασιλίᾳ· ὥστε δυνατὸν εἶναι συσκευάσαι κατ' ἐμοῦ διαβολὰς, καὶ πείσαι προσέχειν αὐτοῖς, ὡς ὀρθῶς καὶ λυσίτελῶς βουλευομένους, ἐμὲ δὲ πολέμιον νομίζειν καὶ ἐπιβουλεύοντα αὐτῇ πρὸς τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ τῶν ὑπὲρ ἐμοῦ δικαίων ἀντειχόμενον διαλύειν αὐτοῖς τὰς μηχανὰς, καὶ ἀπράκτους καθιστᾶν τὰς πανουργίας καὶ τοὺς δόλους, οὐδὲν ἕτερον πείθοντα τὴν βασιλίδι, ἢ μὴ καταψηφίζεσθαι ἀπόντος, ἀλλὰ κληθέντα πρὸς τὴν δίκην, καὶ καιροῦ τυχόντα πρὸς ἀπολογία, ἢ διαλύεσθαι τὰ ἐγγλήματα ἂν δύναμαι, ἢ διδόναι δίκας τῆς ἀδικίας ἂν ἀλλισκωμαι ἐπιορκῶν. Τῆς τοιαύτης; δὲ σπουδῆς τένα καὶ προθυμίας οὐ παρὰ Θεοῦ μόνου λήψεσθαι ἐξ ἀμοιβᾶς ὡς ὑπὲρ εἰρήνης καὶ σωτηρίας τῆς κοινῆς καὶ αὐτοῦ ἐσπουδασχότα τοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν αὐτῷ πολλὴν εἰδήσειν χρίον, καὶ πάντας τοὺς ἐν λόγῳ ἐπαινέσεσθαι, ὅτι τὰ προστάτου ποιεῖ, καὶ κηδεμόνος τῶν ψυχῶν ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδεικνύμενος ὡς ἐστὶ μαθητῆς τοῦ εἰρηνοποιοῦ, καὶ εἰς δύναμιν αὐτῷ ἐξομοιοῦται, τὸ γὰρ εἰς αὐτὸν ἦγον πᾶσαν πρόφασιν πολέμου ἐμφυλίου διαλύων. Τοιαῦτα καὶ πρὸς πατριάρχην διειλεγμένου τοῦ μεγάλου δομestικού, τὰς τε εἰρημένας εὐεργεσίας ἦν αὐτῷ ἐκεῖνος συνομολογῶν, καὶ πάντων τῶν ἄλλων μελίζω καὶ εὐρηγετησάι καὶ ὀφείλειν, καὶ Οὐβρῆν περὶ τοῦ μέλλοντος· ὑποτιθέμενος ὡς οὐδὲν αὐτῷ τῶν δυσχερῶν τὸ γὰρ εἰς αὐτὸν ἦγον ἀπαντήσει, ἀλλὰ σπουδῇ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ εἰ τι συμβαῖη τοιοῦτον χρηστὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν ἦττον ἢ ὑπὲρ αὐτὸς· αὐτοῦ παρῶν τῶν αὐτῷ γινομένων ἀνέξεται δικαίων. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ πατὴρ ἀρχῆς προθύμως τὰ τοιαῦτα ἐπηγγέλατο, οὐκοῦν ἔφασκεν ὁ μέγας δομestικός, οὐδὲν λοιπὸν, ἢ τὰς ὑποσχέσεις ταύτας τρίψω, ᾧ ἂν ἐπίσταται αὐτὸς βεβαίως αὐτῷ ποιεῖν καὶ ἀναμφιβόλους, ὥστε μηδὲν εἰ ἐνδοιάζειν ἔχειν, ἀλλὰ πεπεισθαι ἀκριθῶς ὡς οὐδὲν ἦττον ἢ εἰ παρῆν αὐτὸς, οὐδεμίᾳ τοῖς συκοφανταῖς ἐστὶ δύναμις πρὸς τὰς διαβολὰς· ὁ δ' εὐθύς τῆς καθέδρας ἐξαναστάς, Εὐλογητὸς, εἶπεν, ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὢν εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐτε νῦν οὐθ' ὕστερον ψεύσομαι σε, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ σου πᾶσαν ποιήσομαι δικαίου καὶ φροντίδα καὶ σπουδὴν. Καὶ οὐδὲν τὸ γὰρ εἰς ἐμὲ ἦγον περιόψομαι, μὴ πάντα καὶ διανοεῖσθαι καὶ φθέγγεσθαι καὶ πράττειν, ὡς μηδεμίαν βλάβην ἐκ συκοφαντίας καὶ διαβολῆς σοὶ προσενεχθῆναι. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τὸν τρισάγιον ὕμνον ἐπειπῶν, καὶ πρὸς τῇ κεφαλῇ τοῦ μεγάλου δομestικού εὐχὴν τινὰ τῶν ἱερῶν διεξελθὼν, καὶ πολλὴν αὐτῷ εἰρήνην καὶ εὐκλειαν, καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἐπευξάμενος ἐσμὲν, ἐπεὶ καὶ ἡ ἡμέρα ἦδη περὶ δελφῶν ἦν, ὁ πατριάρχης μὲν ἐπ' οἴκου ἀνεχώρει. Ὁ μέγας δὲ δομestικός ἦπτετο προθύμως τῶν πραγμάτων, βεβαίως ἦδη περὶ τῶν μελλόντων ἔχων τὰς ἐλπίδας, καὶ οὐδὲν δεῖν ὑπονοῶν.

### 371 CAPUT VII.

*Sismanus a legatis Alexandri regis petitur. Magnus domesticus reprehendit, quod idgo bellum intentet et transfugam reddere recusat, proque eo Mæsis bellum grave minatur. Legati francis spiritibus triginta dies ad reditum responsumque regis renuntiandum impetrant. Imperatrix et proceres de prudentia domesticici gratis animis luctantur.*

Εἰς τὴν ὑστερίαν δὲ ἐκέλευε τοὺς Ἀλεξάνδρου

A sed in iudicium vocet: ut tempus ad defensionem nactus, aut objecta refellam, si potero, aut si pejerasse deprehendar, poenam subeam. Pro hac impigra diligentia tua, non modo a Deo velut parci et salutis communis, et juris mei cupidus, praemium accipies, sed me quoque quam gratissimum experire; et omnes honorati te laudabunt, quia quæ praepositum, curatoremque animarum decent, feceris; factoque ipso te pacificatoris discipulum demonstraris, quem pro viribus imitere, dum, quantum in te est, omnem belli civilis materiam tollis. His dictis a magno domestico, patriarcha memorata se beneficia accepisse, et omnibus aliis majora se et accepisse, et debere constabat, monebaturque ne futuri esset anxius, quod ad se attineret, nihil ei molestiarum enasciturum, et si quid aliunde contingeret, perstudiose amoliturum, ejusque causam ita defensurum, ut si ipsemet praesens adesset, melius non posset. Ubi hæc patriarcha prompta voluntate promisit, magnus domesticus nihil reliquum esse dixit, quam eadem promissa, modo quo sciret ipse, firma et minime dubia efficere, ut nihil ambigeret: sed prorsus crederet, non secus, ac si ipse adesset, criminatibus nullam criminandi potestatem fore. Ille confestim e cathedra exurgens: Benedictus Deus, inquit, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est in sæcula, ego neque nunc, neque in posterum te fallam, sed in tua causa omnem conatum adhibebo, nihilque quod officii mei sit, praetermittam, quo minus omnia cogitem, dicam, faciam, ut per sycophantias, et calumnias nullum detrimentum capias. Secundum hæc hymnum trisagion addidit, et super caput ejus sacra precatatione recitata, multamque illi pacem, et gloriam, et aliorum bonorum cumulum apprecatus, quoniam advesperascebat, ipse domum concessit. Magnus domesticus jam spe futurorum nixus et nihil quidquam sinistrum opinione præcipiens, ad imperii gubernationem accessit.

Postridie Alexandri regis legatos in palatium

accitos, quid venirent interrogavit. Qui juramentum, quod imperator Alexandro pacis ergo dederat, exhibentes, petere aiunt, aut Sismanum sibi regis sui hostem tradi: aut juramentum, ut pace jam irrita recipi. Neque enim fore justum, aut tolerabile, ipsos quidem certos, et constantes amicos ac socios Romanorum esse: illos autem eorum hostes infensissimos recipiendo, foedus violare. Hic legati, fastu et arrogancia pleni; nihil contrecturos Romanos, sed extemplo Sismanum belli metu reddituros opinati. Imperatrix magnum domesticum cum iis agere, et ad petitionem respondere jussit. Qui primum vitio dedit, quod non jure venissent. Non enim oportebat, inquit, regem vestrum defuncti imperatoris Romani amicum atque generum, ejus liberis bellum inferre, et cum causa injusta conari foedus rumpere. Quin si antea quidpiam cum eo litis et controversiae habuisset, eam nunc missam facere, et foedus inviolabilius custodire, cumque liberis ejus, amicorum praesidiis modo potissimum indigentibus, contra eorum hostes, si qui fuerint, societatem instituire debuisset. Verum illi idem, quod multis usus venire, qui potentiores, vivos quidem officiis demerentur, non tam ipsorum amici, quam temporis, et opulentiae: ubi autem mortem obierunt, veluti cum morte solutis amicitiae legibus, eos jam ut impotentes contemnunt, facillimeque oderunt, quos prius diligere videbantur. Deinde ad petitionem hoc responsum attulit. Non est hic patrius mos Romanis, ad se confugientes eorum hostibus dedere. A

πρεσβευτὰς εἰς τὰ βασιλεία ἐλθόντας, περὶ ὧν ἤκουσιν ἀπαγγέλλειν. Οἱ δὲ ἤκον, καὶ τοὺς ὄρκους ἔχοντες εὖς βασιλεὺς πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἐποιεῖτο, ἡτοῦν-ὁ τε αὐτοῖς τὸν Σίσμανον ἐγχειρίζειν πολέμιον ὄντα τῷ σφετέρῳ βασιλεῖ, ἢ τοὺς ὄρκους ἀπολαμβάνειν, ὡς οὐκέτι τῆς εἰρήνης ἐσομένης. Μηδὲ γὰρ ἂν εἶναι δίκαιον, μηδὲ ἀνεκτὸν αὐτοῖς, αὐτοὺς μὲν ἀσφαλεῖς εἶναι καὶ βεβαίους φίλους καὶ συμμαχοὺς Ῥωμαίοις, ἐκείνους δὲ παρασπονδεῖν τοὺς αὐτοῖς πολεμιωτάτους ὑποδεχομένους. Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις τοιαῦτα εἶπον, ὄγκου καὶ φρονήματος πεπληρωμένοι, καὶ οὐδὲ ἀντειπεῖν οἰόμενοι Ῥωμαίους, ἀλλ' αὐτίκα ἐγχειρῶσιν Σίσμανον δείσαντας τὸν πόλεμον τὸν πρὸς αὐτοὺς ἡ βασιλις δὲ ἐκέλευεν αὐτοῖς τὸν μέγαν δομῆστικὸν χρηματίζειν, καὶ περὶ ὧν αὐτοῖς ἀποκρίνεσθαι. Ὁ δὲ, πρῶτα μὲν, ἐμέμφετο αὐτοῖς ὡς οὐκ ἐφ' οἷς προσήκε τὴν ἀφιξίν πεποιημένοις. Ἔδει γὰρ βασιλεῖα τὸν ὑμῶν φίλον ὄντα καὶ πατέρα κτῆστοῦ, τῷ τετελευτηκῆτι βασιλεῖ Ῥωμαίων μὴ τοῖς ἐκείνου παισὶ πόλεμον ἐπάγειν, καὶ διαλύειν πειρᾶσθαι τὸς σπονδὰς ἐπ' αἰτίας οὐ δίκαιαις. Ἄλλ' εἰ τίνα καὶ πρότερον εἶχε πρὸς ἐκείνον πρόφασιν διαφορᾶς, ταύτην καταλύειν νῦν, καὶ βεβαιότερον ἢ πρότερον φυλάττειν τὰς συνθήκας, καὶ βασιλέως τοῖς παισὶ συμμαχεῖν ἐπὶ τοῖς πολεμίοις ἂν τινες ὦσι, νυνὶ μάλιστα τῆς παρὰ τῶν φίλων ἐπικουρίας δεομένοις· ὁ δ' εἰκοιε ταῦτ' οὖν τοῖς πολλοῖς παθεῖν, οἱ ζῶντας μὲν θεραπεύουσι τοὺς δυνατοὺς, οὐ μᾶλλον ἐκείνων, ἢ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς ἐκείνων δυνάμεως ὄντες φίλοι· ἐπειδὴν δὲ ἀποφύγεται, τῶν αἰτίων ὥσπερ ἐξελυθέντων τῆς φιλίας, ῥᾶστα πρὸς ἑχθρὸν ἐξάγουται τῶν πρότερον δεκόντων εἶναι φίλων διὰ τὴν ἀδυναμίαν αὐτοὺς περιορῶντες. Ἐπειτα δὲ καὶ πρὸς τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν, οὕτω τὴν ἀπολογίαν ἐποιεῖτο, ὡς οὐ πάτριον τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσι τοὺς αὐτοὺς προσφυγόντας τοῖς πολεμίοις προδιδόναι. Ἀπὸ γὰρ τῶν Κωνσταντινίου τοῦ Μεγάλου χρόνων ἄχρι νῦν τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσι, μείζοσι καὶ περιφανέστεροις τῶν παρ' ἐκάστοις ἔθνεσι βασιλεῦσιν ἢ δυνάσταις οὔσι, πολλοὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀρχόντων ἀτυχῆσαντες, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκβεβλημένοι γεγόνασιν ἰκέται· οἱ μὲν, τὴν οἰκίαν αὐτοῖς ἀρχόντων ἀτυχῆσαντες, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκβεβλημένοι γεγόνασιν ἰκέται οἱ μὲν τὴν οἰκίαν αὐτοῖς δεόμενοι ἀρχὴν ἐπινασώζειν, οἱ δὲ καὶ ἄλλως προνοίας καὶ κτῆστονίας τυχεῖν τινος, καὶ πᾶσιν ἤρκεσαν πρὸς τὰς συμφορὰς, ὥσπερ κοινὸι σωτῆρες, καὶ προστάται τῶν δυσκόλῳ τύχῃ χρησαμένων ὄντες. Καὶ τοῖς μὲν αὐτῶν ἀπέδωσαν τὰς ἀρχὰς χειρὶ πολλῇ καταγαγόντες, ἐνίοις δὲ εὐεργετήσαντες μεγάλα, καὶ τῆς οἰκίας ποιήσαντες ἐκλαθίσθαι τῇ ὑπερβολῇ τῶν δωρεῶν, ἔπειταν αὐτοῖς συναίνειν διὰ βίου, τὴν παρὰ βασιλεῖ δουλείαν πολὺ βελτίω νομίσαντας καὶ θαυ-

Jacobi Pontani notæ.

(98) Romanos imperatores a Constantino Magno recepit supplices, aut profugos reges variarum gentium, iisque consuluisse, patet ex historiis Romanis. Nam ut bene Cicero in Maniliana: *Afflicta*

*regum fortunæ facile multorum opes, eorum impri- mis, qui aut reges sunt, aut in regno vivunt, ad misericordiam alliciunt: quod regule iis nomen magnum, et sanclum esse videatur.*

μασιωτέραν τῆς ἀρχῆς τῶν ὁμοφύλων, τὸν αὐτὸν ἄ  
 δὴ τρόπον καὶ νῦν, Σίσμανος ἰκέτης γέγονε τῆς  
 Ῥωμαίων βασιλείας, οὐ πρὸς τὴν οἰκειαν δέσμενος  
 καταγαγεῖν, ἀλλὰ προνοίας τινὸς τυχεῖν κακοπρα-  
 γῶν καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκβεβλημένος. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ  
 ὑμέτερος βασιλεὺς, ὡς εἰσικε, διὰ τὴν βασιλείωσ τε-  
 λευτὴν τὰ Ῥωμαίων πράγματα παντάπασι νομι-  
 ζῶν διεφθάρθαι, καὶ μηδένα τὸν προστησόμενον  
 χεκτῆσθαι, ἐκείνου ἀπέστειλεν αἰτῶν μετὰ πολλῆς  
 τῆς παρρησίας καὶ τὸ κελευόμενον ποιεῖν μηδὲν  
 πολυπραγμονοῦντας ἀξίῶν. Τὸ δ' ἐναντίας ἔχει ἢ  
 ψήθητε αὐτοί. Βασιλεὺς τε γὰρ εἶπε περιῶν ἡμῖν  
 χρώμενος τοὺς ἀδικεῖν ἐθέλοντας ἐτιμωρεῖτο· καὶ  
 νῦν ἐξ ἀνθρώπων ἐκείνου γεγεννημένου, ἡμεῖς ἀμυ-  
 νοῦμεθα ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν, ἂν τις ἐπιῆ, ὑπὸ βασι-  
 λέα τὸν ἐκείνου παῖδα τεταγμένοι, καὶ τὴν τε χώραν  
 ἡμῶν φυλάξομεν ἀπαθῆ κακῶν, καὶ ὑπὲρ φιλοτι-  
 μίας τῆς ἀνέκαθεν Ῥωμαίοις προσηκούσης, πολεμή-  
 σομεν ὑμῖν προθύμως. Οὐ γὰρ μικρὸν τοῦτο γε,  
 οὐδὲ εὐκαταφρόνητον ἡμῖν εἰς ἀδοξίας λόγον τὸ τὸν  
 πολυάκαρα παρ' ἡμῖν γεγεννημένου, ἢ ὑμῶν, ἢ ἐτέρων  
 κελευόμενων ἐπὶ θανάτῳ προδιδόναι. Ἄν μὲν οὖν καὶ  
 αὐτοὶ τῆς ἀτοκίας τῶν τοιοῦτων ζητημάτων ἀπο-  
 στάντες, εἰρήνην ἀγειν, καὶ ταῖς σπονδαῖς ἐμμένειν  
 καὶ τοῖς ὅρκοις οὐδὲ πρὸς βασιλέα εἰσεσθε, ἐθέλητε,  
 πειρασόμεθα καὶ ἡμεῖς τῶν καθεστῶτων μηδὲν  
 κινεῖν. Ἄν δ' ἀρχητε αὐτοὶ πρότεροι πολέμου, τὸν  
 Θεὸν καὶ ἡμεῖς μάρτυρα τῆς ἀδικίας προστησάμε-  
 νοι, ὃν αὐτοὶ ἐπιορκεῖτε διαλύοντες τὰς σπονδὰς, δι-  
 δάξομεν ὑμᾶς μηδὲν πέρα τοῦ προσήκοντος φρονεῖν,  
 κατ' ἢ Σίσμανον τριήρεσι διὰ τὸ Ἴστρου καταστῆ-  
 σαντες ἐπὶ Β.δῆγην, καὶ πόλεμον ἐμφύλιον ἀνάψαν-  
 τε; ὑμῖν ἴσται γὰρ δὴ που καὶ αὐτοὶ ὡς πολλοὶ  
 Μυσῶν προσχωρήσουσιν ἐκείνῳ διὰ τὴν ἀρχαίαν  
 φιλίαν καὶ τὴν οἰκειότητα τοῦ γένους, ἢ παντάπα-  
 σιν Ἀλέξανδρον ἐκβαλοῦμεν τῆς ἀρχῆς, ἢ τὰ γε  
 δεύτερα, οὐ μέτριά τινα ζημιώσομεν αὐτὸν, ἢ εἰ  
 μὴ τοῦτο δοκοῖη, ὡς ἐλάττονος ἢ προσῆκε τῆς ἐπι-  
 κουρίας γινομένης, ἀλλ' ἔγωγε αὐτὸς ἅμα στρατιᾷ  
 Ῥωμαίων ἔχων καὶ Σίσμανον ὑμῖν ἐπιστρατεύω καὶ  
 μαχοῦμαι προθυμότερα ὑμῖν· οὐ μόνον παρὰ σπον-  
 δοῦμενος αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ἀδικουμένῳ βοθηθῶν, καὶ  
 προσέτι γε στασιάζουσι πρὸς; ἑαυτοῦς, καὶ τοῖς μὲν  
 Ἀλεξάνδρῳ προσκειμένοις, τοῖς δὲ ἡδίων ἂν ἀπαλλα-  
 ξομένοις καὶ πρὸς Σίσμανον ἀποχωρήσουσιν, ὅπερ οὐκ  
 εἶμαι ὑμῖν λυσιτελεῖσειν. Ἐγὼ δὲ καὶ τρόπον ἕτερον  
 πολέμου ἐξ οὗ τὴν τε ὑμέτεραν κακοῦν, ἡμῖν καὶ  
 τὴν οἰκειαν ἐξέσται διασώζειν οὐκ ἀποκρῦψω, ἵνα  
 μὴ τιμῶν ἀνηκέστων πρὸς τὸν πόλεμον συμβάντων,  
 οὐχ ἡμᾶς αἰτίους, ἀλλὰ σφᾶς αὐτοῦς εἰδείητε αὐ-  
 τοῖς. Τῶν γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν σατραπῶν ὀδονατώτα-  
 τοι, ὃν οὐδ' αὐτοὶ ἀγνοεῖτε παρεληφότες ἀκοῆ, Ἄμυρ  
 ὁ τοῦ Αἰτῆνη, τὴν βασιλείωσ πεπυσιμένος τελευτήν,  
 καὶ νομίσας καὶ αὐτὸς ῥῆστα λητῆσθαι Ῥωμαίους,  
 διὰ τὸ μηδένα εἶναι τὸν ἀμυνοῦμενον ὑπὲρ αὐτῶν,  
 πεινήχοντα καὶ διακοσίας πληρώσας ναῦς, πᾶσαν  
 ἐποιεῖτο σπουδὴν κακοῦν τὴν ἡμετέραν. Ἐπεὶ δὲ

A multa cum libertate Sismanum postulatum misit,  
 censens, nos quæ ille velit citra detractionem  
 exsequi oportere. At enim longe fallimini. Nam et  
 imperator adhuc spiritum ducens, nostra opera  
 injuriosos puniebat, et nunc eo e mortalibus sub-  
 lato, nos filio ejus imperatori subjecti, nosmet, si  
 quis invaserit, ulciscemur; et cum regionem no-  
 stram a vastitudine & direptione tuebimur, tum  
 gloriæ studio, quod Romani a majoribus quasi  
 hæreditatem quamdam accepimus, cupide vobis-  
 cum signa conferemus. Haud enim leve hoc sane,  
 nec parum nobis probrosum, supplicem nostrum  
 vobis aut aliis petentibus interficiendum tradere.  
 Quamobrem si istis stulte requirendis superse-  
 dentes, pacem colere et fœdus cum demortuo im-  
 peratore sancitum conservare volueritis, nec nos  
 quidquam constitutorum volentes movebimus. Sin  
 vos prius ad bellum proruperitis, Deum sceleris  
 vestri testem adhibentes, quem vos ista perfidia  
 læditis, docebimus vos non ultra quam decet sa-  
 pere: et vel Sismano tremibus trans Istrum Bi-  
 denen deportato bellum civile inter vos suscitabi-  
 mus (non enim nescitis, Mœsos magnam partem  
 ob amicitie vetustatem cognationemque generis  
 ad eum defecturos) et Alexandrum regno penitus  
 exturbabimus, aut certe non exiguis eum cladibus  
 afficiemus; vel si hoc non probabitur, quia infir-  
 mius erit, quam pro rei conditione auxilium, equi  
 dem ego ipse cum Romano exercitu mecum Sism-  
 anum habens, in vos profectus, accerrime vobis-  
 cum depræliabor; **373** non solum ut a fœdifragis  
 ipse offensus, sed et inique violato opem ferens, vobis-  
 cum, inquam, qui factionibus dissidentes, alii  
 Alexandro adhærebitis, alii libentius ab eo disce-  
 dentes, cum Sismano vos conjungetis, quod e re  
 vestra futurum non existimo. Ego vero et aliam  
 belli viam, quæ regionem vestram infestam habere,  
 nostram tutam præstare licebit, non vos celabo:  
 ut atrocissime multati (99), vosmetipsos ea mala  
 vobis intrivise agnoscatis. Enim Amurius Aiti-  
 næ filius satraparum Asiæ opulentissimus, quem et  
 vos de fama cognovistis, cum de morte impera-  
 toris accepisset, ratus se Romanorum terras facil-  
 lime deprædaturum, quod jam propugnatore care-  
 rent, impletis ducentis quinquaginta navibus,  
 omnes eo nervos intendit, ut agros nostros popu-  
 laret. De cujus irruptione ego audiens, virum  
 inter amicissimos meos probatum misi, qui hor-  
 taretur, uti cœptis desistens reverteretur, utpote  
 non in alios quam in me iturum. Is simul ac lega-  
 tum audivit, e medio itinere retro rediit. Nunc ad  
 me misit, rogavitque ne exercitum a se frustra  
 collectum esse sinam, sed si quod nobis bellum sit,  
 eo contra hostem utamur: ut et milites spoliis  
 ditentur, et ipse tantos sumptus sine ullo fructu  
 ne effuderit, sed hunc saltem consequatur, quod  
 pro amico eos posuerit. Ac nolim vos dictis meis

(99) Gr., ut si quid exitiale circa bellum contigerit  
 PATROL. GR. CLIII.

ED: T.

fidem delrahere, et ventosæ cuiusdam osentationis causa hæc conflicta arbitrari. Nam præterquam quod ad signenta et mendacia non propendimus, vos item si indagaveritis, vera esse comperietis. Quocirca pacem utrisque nostrum longè meliorem utilioremq; statuens, et ipse eam amplector, et vos ad eandem capessendam adhortor. Itaque propter vos in præsens non mihi concidit animus. Sed agite ad regem vestrum quam citissime potest reversi, ut Sismanum se recepturum ne speret, renuntiate. Si idcirco nos bello lacessendos putabit, ut diebus viginti quibus redire poteritis, bellum nobis indicat: tandiu enim et legatum Amurij hic hærare faciam, quo bello denuntiato per litteras ei huc veniendi copiam concedam: et omnino facilius atque cupidius huc venturum, quam antea auctoritati meæ obsecundans, expeditione interrupta rediit, existimandum est. Sin quadam neglectione diem præfixam transgredimini, non mihi amplius tutum erit requiescere: verum et ipse 374 per me bellum apparabo, et Persicas copias jam paratas huc accersam: nec de cætero, etiam vobis cupientibus, ego facile bellum omittere potero, non solum propter impensam in eo instruendo factam, quam e vestris vectigalibus reficere necesse erit, sed quod etiam socios Barbaros non vacuis manibus, sed ex hostili solo auctus lucris domum remeare oportebit. Igitur et vos iter properare, et regem vestrum responsione nostra percepta, quæ in rem suam fore duxerit, celerrime nuntianda curare opus est. Hactenus ille. Oratores Alexandri, velut obliiti priorum spirituum et grandiloquentiæ illius popularis, reducto calculo diem sibi laxiorem definiri rogitarunt, ac se quidem summa festinatione iter acturos prædicabant; quod si rex in ultimo regno degeret, spæ præstitutum esse brevius, quam ut viæ conficiendi sufficeret. Probata petitione dies triginta concessi, quibus reversi, aut pacem antea compositam et foedus confirmarent, aut arma denuntiarent. Istiusmodi responsum a magno domestico ferentes, in Mæsiam redierunt. Imperatrix totumque concilium et prudentiam ejus admirati sunt, et gratias multas habuerunt, quod quos heri metuebant, quibusque quid honeste responderent non videbant, cum quo se verterent nescirent, eos ille tam formidolosos redegisset, ut neglectis aliis, diem ampliandum, velut rem necessariam orarent. Sed de his dictum est satis.

τῆς πρὸς τὰς δημογροίας, μεταβαλόντες ἐγένοντο ἰκέται πλείω αὐτοῖς παρασχεθῆναι προθεσίαν. Αὐτοὶ μὲν γὰρ ἔφασαν πᾶσαν ἐπιδείξεσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν ὁδοπορίαν. Ἄν δ' ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐν ἐσχάταις διάγῃ τῆς ἀρχῆς, οὐκ ἐξαρκέσειν τὰς ἡμέρας ἐνδοεστέρως οὖσας, ἢ προσήκει ἀνυσοῦναι τὴν ὁδόν. Καὶ ἐπει εἰδοὶ ἡ ἀξίωσις αὐτῶν δικαία εἶναι, τριάκοντα παρείχοντο αὐτοῖς ἡμέραι, ἐν αἷς εἶδει ἐπαναστρέψαντας, ἢ τὴν οὖσαν εἰρήνην ἐπιθεσθαι οὖν καὶ τὰς σπονδὰς, ἢ πόλεμον καταγγέλλειν. Οἱ μὲν οὖν Ἀλεξάνδρου πρέσβεις, τοιαύτας ἀποκρίσεις παρὰ τοῦ μεγάλου δεξάμενοι δημοσίου, πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπανῆκον. Βασιλεὺς δὲ καὶ ἡ σύγκλητος πᾶσα ἐθαυμαζόν τε τῆς συνέσεως αὐτῶν, καὶ χάριτας ἤδεσαν πολλάς, ὅτι οὗτοι αὐτοὶ ὠρῶθουν ἐν τῇ προτεραιᾷ καὶ πρὸς οὐδὲ ἀπολογία εὐπρόμου εὐπροσώπου, ἀλλ' ἀπορίῃ πάντοθεν συνείχοντο, τούτους οὕτω κατέστησεν αὐτὸς περιδείξει, ὥστε μ-

ἔπιθυμῶν αὐτὸς τῶν Περσῶν τὴν ἐσομένην εἰσεόλην, πρεσβεῖαν πέμψας πρὸς ἐκείνον, ἐν τοῖς μάλιστα ἐξητασμένον τῶν φίλων τῶν ἐμῶν, ἐκέλευον ἀναστρέφειν καὶ ἀπέχεσθαι τῆς πείρας, ὡς οὐδέσιν ἄλλοις ἐπιστρατεύοντα, ἢ ἐμοί. Ὁ δ' ἄμα τε εἰδέξατο τὴν πρεσβεῖαν καὶ ἀνέστρεφεν ἐκ μέσης τῆς ὁδοῦ. Νυκτὶ δὲ ἐνταῦθα πρὸς ἐμὲ πρεσβεῖαν παμποφῶς, δεῖται μὴ περιιδεῖν αὐτῷ τὴν στρατιάν εἰκῆ συνειλεγμένην, ἀλλ' εἰ τις πρὸς τινα πόλεμος ἡμῖν, χρῆσασθαι αὐτῇ, ὡς ἂν ἦ τε στρατιὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ τῶν πολεμίων τῶν λαφύρων, ἐκείνός τε μὴ μάτην εἶη τοσαῦτα χρήματα ἀναλωκῶς, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτό γε καρπώσαιο τὸ ἀναλωκῆναι ὑπὲρ φίλου. Οὐ γὰρ δὲ ἀπιστεῖν τοῖς λεγομένοις, κόμπου ἕνεκα καὶ αὐχμήματος διακένου πεπλάσθαι οἰομένους. Πρὸς γὰρ τῷ μὴ εὐχερεῖς ἡμᾶς πρὸς πλάσματα καὶ ψευδῆ εἶναι, ἔξεστι καὶ αὐτοῖς ἀνερευνώσιν ἐξευρίσκειν ὡς ἀληθῆ. Ἐγὼ μὲν οὖν τὴν εἰρήνην πολλῶν βελτίω καὶ λυσιτελεστέραν ἐκατέρους οἰόμενος ἡμῖν, αὐτὸς τε ἀσπάζομαι, καὶ ὑμῖν ἐχεσθαι ταύτης παραινῶ. Αὐτὸ οὐδὲ πρὸς ὑμᾶς ἀπαγορεύω τὸ νῦν ἔχον, ἀλλ' ὡς τάχιστα πρὸς τὸν πέμψαντα ἐπανελθόντες, Σίσμανον μὲν ἀπαγγέλατε μηδέποτε λήψεσθαι προσδοκῆν. Εἰ δ' ἐκείνῳ διὰ ταῦτα πρὸς ἡμᾶς δοκεῖ πολεμητέα εἶναι, ἐν εἰκοσιν ἡμέραις αἷς ἐνῆσθε ἐπανελθεῖν, τὸν πόλεμον ἀπιγγέλλειν. Ἐν τοσαύταις γὰρ καὶ τὸν Ἀμοῦρ πρεσβευτὴν ἐνταυθοῖ παρασκευάσω διατρίβειν, ἢ εἰ ὁ πόλεμος ἀπαγγέλλοιτο, γράμμασιν ἐκείνῳ τὴν ἐνθάδε ἀφιξίν ἐπιτρέψω. Πάντως δὲ βῆλον οἰεσθαι αὐτὸν ὑμᾶς καὶ προθυμότερον ἀφικέσθαι, ἢ πρότερον ἐκ τῆς στρατείας ἀναστρέφειν πειθόμενον τοῖς λόγοις τοῖς ἐμοῖς. Ἄν δ' ἀμελήσαντες τὴν προθεσίαν ὑπερβῆτε, ἐμοὶ μὲν ἀσφαλὲς οὐκέτι ἡσυχάζειν, ἀλλ' αὐτὸς τε οἰκοθεν ἐξαρτύσομαι τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, καὶ τὴν Περσικὴν συμμαχίαν οὖσαν παρεσκευασμένην ἐνθάδε ἄξω. Καὶ τοῦ λοιποῦ οὐδ' ἂν αὐτοῖς ἐθέλητε κατατίθεσθαι βῆδων ἔσται τὸν πόλεμον ἐμοί, οὐ μόνον διὰ τὰ ἀναλωθέντα χρήματα πρὸς τοῦ πολέμου τὴν παρασκευὴν, ἀ καμίζεσθαι ἐκ τῆς ὑμετέρας ἀναγκαῖον, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς κατὰ συμμαχίαν ἤζοντες βαρβάρους, οὐ κεναῖς χερσίν, ἀλλ' ὠφεληθέντας ἐκ τῆς πολεμίας, πρὸς τὴν οἰκίαν δεῖ ἐπαναστρέφειν. Διὰ ταῦτα ὑμᾶς τε σπουδῇ χρῆσασθαι πρὸς τὴν ὁδοπορίαν ἀναγκαῖον, καὶ τὸν ὑμέτερον βασιλεὺς πειθόμενον τὰ παρ' ἡμῶν ἀ συνοίσειν οἰεταὶ αὐτῷ τὴν χαλίστην ἀπαγγέλλειν. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν· οἱ δὲ Ἀλεξάνδρου πρεσβεῖαι ὡσπερ ἐκλαθόμενοι τοῦ προτέρου φουσηματῶς, καὶ τῆς μεγαλοβρομίας ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐπανῆκον. Βασιλεὺς δὲ καὶ ἡ σύγκλητος πᾶσα ἐθαυμαζόν τε τῆς συνέσεως αὐτῶν, καὶ χάριτας ἤδεσαν πολλάς, ὅτι οὗτοι αὐτοὶ ὠρῶθουν ἐν τῇ προτεραιᾷ καὶ πρὸς οὐδὲ ἀπολογία εὐπρόμου εὐπροσώπου, ἀλλ' ἀπορίῃ πάντοθεν συνείχοντο, τούτους οὕτω κατέστησεν αὐτὸς περιδείξει, ὥστε μ-

λήσαντας τῶν ἄλλων δεῖσθαι περὶ τῆς προθεσμίας, ὡς περὶ τινος ἀναγκαίου. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοσούτον.

## CAPUT VIII.

*Cur milites ad arma tardiores. Patricii cuiusdam professionum scribæ desiderium iuventa reipublica. Eiusdem pecunia, quam liberaliter ad usum reipublicæ domestico desert. Ille de facto hominem commendat. Antiquum munus ei denuo mandat, idque ipsum extollit; oblatam accipere pecuniam in tempus necessarium differt; militum reditus cum insigni eorumdem lætitia exæquantur et augentur.*

Ὁ μέγας δὲ δομέστικος τοῖς μὲν στρατιώταις A κατὰ πόλεις ἐκέλευε διὰ γραμμάτων παρασκευάζεσθαι ὡς ἦν δὴ πολεμῆσων τοῖς Μυσοῖς. Ὁρῶν δὲ οὐ τοῦ καταλόγου μόνου τοῦ στρατιωτικοῦ πολλοί, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλίγοι προφάσει τοῦ μὴ τὰς παρὰ βασιλείῳ ἐκάστω τεταγμένας χορηγίας ἀκερταίους εἶναι παντάπασιν ἀμελοῦντας πρὸς τὰς στρατείας καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀφελείας ἀποστεροῦντας τὸ κοινὸν ἐκείπτετο, ὅθεν ἂν ἐκείνους τε τῆς πειζούσης ἀπορίας ἀπαλλάξαι, τὸ ἐλλείπον ἐκάστω πρὸς τὴν ἐκ βασιλείῳ πρόνοιαν ἀναπληρώσας, καὶ αὐτὸς αὐτοῖς πρὸς δέον χρήσαιτο ἐκάστω, πάντας πρὸς τὸ κοινῆ λυσιτελοῦν ἀποδείξας συνεισφέροντάς τι. Ὁβτῶ δὲ περὶ τούτων αὐτῶ φροντίζοντι πρὸς ἑαυτὸν, ὁ Πατρικίῳ πρὸς ἀσπλῆθῶν, πολλὴν δὴ τινα χρόνον περὶ ἀπογραφῆς ἠσχολημένος, καὶ πείραν ἐν τοῖς τοιαύτοις ἐσχηκώς πολλὴν, ἀκηκοέναι ἔρασκεν αὐτὸν πάντα βούλεσθαι πρὸς τὰς στρατείας ἀπροφασίστους παρασκευάζειν ταῖς ἐκ τῶν δημοσίων ἀποτεταγμέναις αὐτοῖς προσδοίς τὰ ἐλλείποντα ἀναπληρῶν, ἢ καὶ προστιθεῖς. Τὰ δὲ τοιαῦτα, οὔτε βέλτιον, ὡς περ ἂν εἰδεῖται καὶ αὐτὸς, οὔτε μὴν μετ' ἐμπειρίας πλείονος ἐτέρῳ τινι τῶν πάντων ἢ αὐτῶ ὑπηρετηθεῖν. Ὅτι δὲ μὴ προσκληθεῖς, ἀλλ' αὐτὸς πρότερος προσελθῶν, ἐγχειρισθῆναι τὴν ἀπογραφὴν ἀξιοῖται, οὐ δίκαιον ὑποπέσειν. Οὐ γὰρ ἐπιθυμῶ κέρδους μᾶλλον, ἢ τοῦ βούλεσθαι αὐτῶ πρὸς τὰ κοινῆ συναρροσθαι λυσιτελοῦντα τοιαῦτα προελθεῖν, μάλιστα ποιουμένων περὶ πλείστον, τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν μιλῶν καὶ περιφανεστέρων ἀποδεικνύων· τούτου δὲ ἀπέδειξεν, οὐ λόγους, ἀλλ' ἔργους περὶράσσεσθαι πρὸς ἀναργίῃ. Ἔτσι γὰρ ἦδη καὶ πρότερόν τισιν οὐκ ὀλίγοις ἠσυχλημένῳ περὶ τοιαῦτα, χρήματα ἠθροικῆναι οὐκ ὀλίγα ἐξεγένετο, καὶ τοὶ πειρωμένῳ μάλιστα μὴ βιαίως, μηδ' ἐκτὸς παντὸς τρόπου κερδαίνειν εἶναι, ἀ δὲ ὑστερον οὐκ εἶα ἠρεμεῖν· ἀλλὰ πολλοῖς ἐκίνοι λογισμοὺς ἐν τῇ ψυχῇ, μὴ κατορῶνται, ἀλλ' εἰς εὐπορίας ἀναλίσκεν τινῶν ἀνθρώπων, ὡς διὰ τούτου δυναμένῳ τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἀποτριβεσθαι κηλίδα. Νῦν μὲν οὖν ἐδοῖκε φροντιστήριον ἐκ τούτων ἀνδρῶν οἰκοδομεῖν τῷ Θεῷ καθάπαξ ἀναθεθεϊκότων ἑαυτοῦς, καὶ διὰ τῆς εἰς ἐκείνους εὐπορίας ἰλεοῦν τὸ Θεῶν ἑαυτῶ δι' ἄλλακαί; ἐκείνοις τὰ τοιαῦτα μάλιστα καταπράττεσθαι χρωμένῳ οὐσι δυνατοί. Νῦν δὲ εἰς πένητας ἀγύρτας ἀναλοῦν, ὡς

At magnus domesticus, missis oppidatim epistolis, veteranos ad bellum cum Mæsis gerendum, ubi necesse fuerit, paratos esse iussit. Sed cum animadverteret, non solum ex albo militari multos, verum etiam de aliis complures, obtentu quod decretum quisque ab imperatore stipendium non integre perciperet, ad expeditiones parum promptos, 375 et republicanis privari, quas illi præstabant commoditatibus, quo pacto et paupertatis eos onere levaret, suppleto quod cuique ad præscriptum imperatoris deerat, et ipse singulorum opera opportune usus efficeret, ut omnes ad communem fructum aliquid conferrent, secum considerabat. Interea Patriciote, qui diu publicis professionum tabulis conficiendis vacaverat (1), multamque in eo munere experientiam consecutus erat, accedens se audisse narrat, illum velle omnes expeditioni citra excusationem accingi, et pensiones illis de publico constitutas supplere, vel augere etiam. Tale vero negotium nec melius (quod sciret etiam ipse) nec experientius a quoquam præter se administrari posse. Jam quod non advocatus, sed sponte sua veniret, descriptionemque sibi mandari cuperet, nihil iustæ suspicionis habere. Haud enim cupiditate quæstus magis, quam quod ipsius maximopere optantem Romanorum principatum amplificare et illustrare, in eo boni communis ergo adjuvare constituisset, hanc potissimum mentem suscepisse, sequere id non verbis, sed factis evidenter demonstrare conaturum. Nam antea pluribus annis in hoc munere versantem, magnam pecuniæ vim (tametsi non vi, ne quo jure, qua iniuria compendia sua quærere niteretur) confecisse, quam otiosam in posterum jacere non sivilisse, sed frequenter in pectore voluisse, quomodo non humi defossam ad beneficentiam liberalitatemque conferret, et ita peccatorum suorum maculas deterere posset. Aliquando igitur ædificare monasterium virorum, qui semel se Deo dedicassent, et per liberalitatem in illos collatam sibi divinum munus placere, per reconciliatores nimirum, qui id præstare in primis queunt, aliquando in mendicos circumforaneos consumere cogitasse. Sed cum reputarit, aut illos, aut hos commode pecunia non usuros, aut alios per rapinam et

Jacobi Pontani notæ.

(1) Hoc puto Græca velle. *Profiteri*, inquit Budæus in Pandect. est publice, et apud acta aliquid ultro denuntiare, quod vulgo insinuarè vocant. Curtius, lib. x: *Alexander priusquam accerneret, quos erat retenturus, edixit ut omnes milites æs alienum profiterentur.* Fiebat etiam professio in censu peragendo. Ulpianus: *Vitia priorum censuum editis*

*novis professionibus evanescent.* A Græcis ἀπογράφεσθαι dicitur, et professio ἀπογραφή. Luc. x. ii. Αὐτῇ ἢ πρώτῃ ἐγένετο, ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας, Κυρηναίου, καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἑῴαν πόλιν. *Hæc professio prima facta est, etc.*

scelus usuros, eamque disperdituros, et illum solum rerum præsidem ejusque sensum perspexerit, quomodo ob communem utilitatem non pecuniam modo, verum et ipsam animam, si facultas sit, pro nihilo habere meditetur, et morum ejus honestatem jam noverit, statuisse ipsi offerendam pecuniam illam, non honeste solum, sed et cum ratione et diligentia ad publicam Romanorum utilitatem iusumendam, quando et ab ipsis collecta sit. Hanc igitur omnem illi venisse tradere, ubicunque voluerit utendam. **376** Itaque patere omnibus, non ideo se adesse, ut se huic muneri quæstus faciendi causa præfici roget, cum parta retinendi ac de cætero in otio vivendi libertas fuerit, sed quia ipsi ad veterem felicitatem Romanis recuperandam tam intensa et assidua cura incumbenti utilis et ad juvandum idoneus videri cupiat. Hac oratione delectatus magnus domesticus, de pecunia se illi gratiam habere ait, non tantum quod eam ad communem usum contulerit, sed quod etiam sibi ejus dispensandæ rationem crediderit, quam recte fideliterque collocare velit. Nam quempiam, cui communium rerum mandata est procuratio, non inde augere facultates suas, sed quæ ante magistratum acquisivit, in his emori, et a pecunia invictum prorsus apparere, non difficile solum, sed nunquam contingere. Possidere autem jam, ac ob id nihil formidare mali, deinde æquo animo velle erogare, et male collectis bene uti, hoc non multorum, sed salvari volentium esse certoque credentium, se post finem hujus lucis omnium in vita gestorum rationem reddituros. Præstat quidem non peccare prorsus, neque maculis multis sædare animam; si tamen id evenerit, non iterum peccandi principium erit, non modo a delictis abstinere, sed et admissa sequentibus recte factis compensare. Idcirco te ob istam mutationem, quod non aliter quam ad communem fructum pecuniam tuam donandam censueris, laudo. Quod vero non vocatus, sed ultro ad me adiens vitæ subsidia a militibus de publico pendi solita exæquare petivisti, tantum abest ut damnum, ut cum prius ipse meo te impulsu tibi propter experientiam hoc ministerii committere voluerim, nunc amplius credam, te id melius ac justius obituum. Non enim æque et qui promissis largus est, et qui nihil promittit, promissa implere enituntur. Hanc igitur provinciam tibi injungo. Te quoque par est existimare, non parva quædam et despicabilia abs te tractari, et quæ nec, si probe curentur, communi admodum proficiant, nec non perinde noceant, si segniter ac nequiter fiant. Quod namque in re politica iudex, hoc in publicis stipendiis præstare possit exæquator. Etenim et ille ex æquitate arbitrii faciendis et ad legum obedientiam cogendo, bonum civitatis statum conciliat; et hic si justus esse, communique commodare velit, alios spoliabit, si ultra justum fructus percipiant, **377** aliis minus habentibus plus addet, om-

των προτέρων, ἢ ἐκείνων μὴ εἰς δέον τοῖς χρήμασι δυνάμενων χρήσασθαι, ἢ ἐτέρων ἀρπαγῇ καὶ ἀδικίᾳ χρησομένων καὶ διαφθαρούντων, ὡς δὲ σοῦ μόνου καταστάντος ἐπὶ τοῖς πράγμασι, καὶ τὴν διάνοξαν κατεῖδον, ὡς ὑπὲρ ὠφελείας τῶν κοινῶν, οὐ χρήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὴν αὐτὴν εἰ οἶδόν τε προεῖσθαι διανοῇ, καὶ τὸν τρόπον προειδῶς ὡς ἀγαθός, ἔγνω δεῖν σοὶ τὰ χρήματα ἐκεῖνα ἐγχειρίζειν, ὡς οὐ καλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐλόγως ἀκριβῶς ὑπὲρ τῶν κοινῇ Ῥωμαίοις συμφερόντων ἀναλωθησομένων, ἐπειδὴ καὶ ἐκ τούτων συνελήγησαν αὐτῶν· ἃ δὲ πάντα ἤκω ἐγχειρίζω, ἐφ' ὃ τι ἂν ἦ σοὶ χρησιμὴ βούλησις. Ἐξεστὶν οὖν παντὶ τὴν ἀπόδειξιν λαμβάνειν ἐναργῆ, ὡς οὐ χρηματισόμενος ἐκ τῆς ἀπαργῆς ἤκω δέόμενος καταστῆναι πρὸς αὐτὴν· ἐξῆν γὰρ ἔχοντα ἃ κέκτημαι, μὴδὲν περαιτέρω πολυπραγματεῖν, ἀλλὰ σοὶ φανεῖσθαι χρήσιμος ἐπιθυμῶν, καὶ πολλὰ συνάρασθαι δυνάμενος πρὸς τὸ τὴν ἀρχαίαν εὐδαιμονίαν τοῖς Ῥωμαίοις ἀνασῶζειν, πολλὴν τοῦτου ἕνεκα καὶ συνεχῆ ποιουμένην τὴν φροντίδα. Ὅ δὲ ἄσμενος ἀποδεξάμενος τοὺς λόγους, περὶ μὲν τῶν χρημάτων ἔφασκε χάριν αὐτῷ πολλὴν εἶδέναι, οὐ τῷ ὑπὲρ τῶν κοινῇ συμφερόντων μόνον παρεσχῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ αὐτῶν πεπιστευκένας τὴν διοίκησιν αὐτῷ ὀρθῶς πεπεισμένῳ καὶ δικαίως ἀναλώσειν. Τὸ μὲν γὰρ τινα τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν ἐγχειρισμένον, μὴ τὴν ὁσίαν ποιεῖν βέλτιον, ἀλλ' ὅσα πρὶν ἄπτεσθαι, τοσαῦτα ἔχοντα ἀπαλλάττεσθαι, καὶ χρημάτων ὡς ἐπίπαν ὀφθῆναι κρείττω, οὐ χαλεπὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον σχεδόν. Τὸ δ' ἔχοντα ἤδη καὶ μὴδὲν ὑποπτεύοντα δεῖνὸν περὶ αὐτῶν, ἐπειτα ἔχοντα βουληθῆναι ἀποθεῖσθαι, καὶ ἃ συνέλεξε κακῶς χρήσασθαι εἰς δέον, οὐ τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τῶν βουλομένων σώζεσθαι, καὶ πεπεισμένων ἀκριβῶς ὡς πάντων παρέξουσιν εὐθύναι τῶν βεβιωμένων μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν. Βέλτιον μὲν γὰρ μὴ ἀμαρτάνειν τὴν ἀρχὴν, μὴδὲ κηλίαι πολλὰς καταμαίνειν τὴν ψυχὴν. Ἄν δ' ἄρα τοῦτο συμβεῖνη, δευτέρας ἀναμαρτησίας ἀρχῆ, τὸ μὴ μόνον τε παύσασθαι τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ ἀντίβροπον ἐπιτείνουσθαι τῶν ἀγαθῶν τὴν ἐργασίαν. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐπαινῶ σε τῆς μεταβολῆς, καὶ τοῦ μὴ τρόπον ἔπειρον, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν κοινῇ συμφερόντων τὰ χρήματα βουληθῆναι ἐπιδοῦναι. Ὅτι δὲ μὴ προσκλήθει, ἀλλὰ πρότερος προσελθὼν αὐτὸς τὸ ἐπανισθῆναι τοῖς στρατιώταις τὰς ἐκ τῶν δημοσίων ἤτησας τοῦ βίου ἀφορμὰς, τοσοῦτον ἀπέχω καταγίνωσκαι, ὥστε καὶ πρότερον αὐτὸν οἰκοθεν ὠρμημένον διὰ τὴν περὶ ταῦτα ἐμπειρίαν σοὶ τὴν ὕπηρεσίαν ἐγχειρίζειν, νῦν μᾶλλον ἀνέπεισας βέλτιον οἰεσθαι καὶ δικαιότερον τὰ τοιαῦτα διοικήσειν. Οὐ γὰρ ὁμοίως ὃ τε πολλὰ ἐπαγγελάμενος καὶ ὃ μὴδὲν, περὶ τῶν ἐπηγγελμένων τιν ἐκπλήρωσιν σπουδάσοσι. Τὴν μὲν οὖν ὕπηρεσίαν τῶν τοιούτων ἐπιτρέπω. Σὲ δὲ καὶ αὐτὸν οἰεσθαι προσῆκον, μὴ μικρὰ τινα καὶ εὐκαταφρόνητα μετιέναι, μὴδ' οὐδὲ, μήτε διοικούμενα καλῶς κολλῆν ὠφέλειαν παρέχειν τῷ κοινῷ, μήτ' ἐπίσης βλάπτειν ἂν βραθύμως καὶ πινοῦργως πράττωνται. Ὅσαρ γὰρ ἐστὶ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ὃ κριτῆς, τοῦτο τῶς



δημοσίαι· δύναται ἂν ὁ ἐξισωτής. Ἐκείνος τε γάρ A  
 εὐνομίαν ταῖς πόλεσι παρασκευάζει, δικαίως διαι-  
 τῶν, καὶ τοῖς νόμοις πειθεσθαι καταναγκάζων. Καὶ  
 οὗτος ἂν ἐθέλη τὰ δίκαια ποιεῖν καὶ τὰ λυσιτελοῦντα  
 τῷ κοινῷ, τῶν μὲν ἀφαιρήσεται ἂν πλεόν καρπῶνται  
 τοῦ δικαίου· τοῖς δὲ ἑλαττον ἔχουσι προσθείς, προ-  
 θύμους πρὸς τὰς στρατείας παρασκευάσει πάντας,  
 καὶ φυλάττοντας τὴν τάξιν, καὶ πειθομένους ἄριστα  
 τοῖς στρατηγοῖς, ὡς οὖν μεγάλη πεπεισμένους, καὶ  
 τὰ μέγιστα συμβαλλόμενα πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν  
 βιου, οὕτω χρῆ καὶ πεπεισθαι, καὶ προσήκουσαν  
 σπουδὴν καὶ προθυμίαν ἐπιδεικνύσθαι ἐπὶ τοῖς ἔρ-  
 γοις. Τοιαῦτα μὲν διήλθε πρὸς αὐτὸν, ἀπολογίαν  
 ποιούμενος ἐφ' οἷς ἤξιου. Ἐπειτα τῶν χρημάτων  
 ἐπυνθάνετο τὸν ἀριθμὸν ὅσος εἴη. Τοῦ δὲ ἀποκρι-  
 νάμενος, χρυσοῦ μὲν εἶναι μυριάδας δέκα, ἐπιπλά B  
 τε καὶ σκευὴ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένα καὶ ἀργύρου,  
 χρυσίῳ τετρακισμυρίων ἀξία, καὶ ταῦτα φαμένους  
 πάντα τὴν ἔχον, ἐτοίμως ἐπιδοῦναι ἔχειν, τῶν οἰ-  
 κειτῶν μετακαλεσάμενός τινα, Οὐκοῦν, ἔφη, ταῦτα  
 τοῦτω παράδος ἀπέθω. Ὡς δὲ μηδὲν μελλήσας  
 ἐπορεύετο τὰ προσταγαμένως ἐκπληρώσων, πρὶν  
 οἰκαδὲ ἐλθεῖν, ὁ μέγας δομέστικος ἐκέλευεν ἀνα-  
 στρέφειν, καὶ τῆς μὲν προθυμίας ἔνεκα ἐπήγει, τὰ  
 χρήματα δὲ ἐκέλευεν αὐτὸν φυλάττειν, ὡς· νῦν μὲν  
 αὐτῶν οὐ δεομένω. Ἐὰν δὲ τῶν ἰδίων ἀναλωθέντων  
 καὶ τούτων δευθῆ, τότε ἤδη λαμβάνειν ὡς αὐτῷ καὶ  
 ταῦτα διαφέροντα, καὶ ἀναλίσκειν, ὅποι ἂν δοκῇ τῷ  
 κοινῷ ἀναλωθέντα μάλιστα λυσιτελήσειν. Ὁ δ' ἀπη-  
 γόρευε μὲν τῶν χρημάτων τὴν φυλακὴν, αὐ καθ' C  
 ἥδονην εἶναι φάσκων αὐτῷ παρακατέχειν ἔτι. Ὅμως  
 ἀναγκαιῶς προστατατάμενως ἐπειθετο. Μετὰ τοῦτο δὲ  
 ὁ μέγας δομέστικος, τῶν τε συγκλητικῶν καθ' ἕνα,  
 καὶ τῶν ἄλλων εὐγενεῖα διαφερόντων, ἔπειτα καὶ  
 στρατιώτας μετακαλοῦμενος, τῆς τε παρὰ βασιλέως  
 ἀποσταταμένης ἐκάστην προνοίας ἐπυνθάνετο τὸν  
 ἀριθμὸν καὶ εἰ τοσούτων κέκτηται νῦν, ἢ τοῦ τετα-  
 γμένου ἦττον· τῶν δὲ ἀποκρινομένων ἐκάστου ὅπως  
 εἶχε τὰ αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἀπεστερημένοις τῶν δεόν-  
 των τὸν Πατρικιώτην ἐκέλευεν ἀναπληροῦν, καὶ  
 προσέτι προστιθέσαι, ὅσον αὐτῷ καλῶς ἔχειν ἐδόκει,  
 ἀναλόγως· ἐκάστην τὴν εὐεργεσίαν προστιθείς. Τοῖς  
 δὲ ἀνευθεεῖς τὰς ἐκ βασιλέως ἔχουσι προσόδους, καὶ  
 αὐτοῖς ἐκέλευεν ὁμοίως πρὸς οἷς ἔχουσι καὶ ἑτέρας  
 προστιθέσαι. Καὶ ἐν ἐξήκοντα ἡμέραις μάλιστα γεγενημένου τοῦ ἀναδασμοῦ, τοῖς τε ἑλαττον ἔχουσι  
 προσετίθετο τὸ ἑλλείπον μετὰ προσθήκης, καὶ τοῖς λειπομένοις μηδενὸς ἢ προσθήκη προσεγίνετο. Καὶ  
 πάντας ἐξαρχούσας τὰς προσόδους ἠγησάμενοι, χάριτάς τε ὠμολόγουν τῷ μεγάλῳ δομestικῷ πολλὰς,  
 καὶ πρόθυμοι ἦσαν τοῖς ὅπουδῆποτε γῆς τῶν Ῥωμαίων πολεμοῖς μάχεσθαι. Καὶ ὅπλα ἐπισκευάζον  
 διασμήκοντες, καὶ ἵππους προσεπορίζοντο καὶ πλείους καὶ βελτίους τῶν προτέρων· καὶ ὅλως ἐδό-  
 κουν καὶ ἀγανακτεῖν, ὅτι μὴ τάχιον πρὸς ἄμυναν ἐξάγονται τῶν πολεμίων.

### 378 CAPUT IX.

*De coronando Joanne imperatore domestici consilium et refutatio adversariorum. Imperatricis cunctatio. Classis contra satrapam Lydiæ, populatum venientem. Pedestris exercitus a domestico in Occidentem ducendus. Iterum a patriarcha fides exigit, quam sancte pollicetur. Ab imperatrice et laudatur et suaviter monetur ne se laboribus conficiat, et pecuniæ suæ parcat. Respondet admodum ingenue et liberaliter, et se rebelles coerciturum atque in ordinem redacturum promittit, Byzantioque cum exercitu discedit.*

Ἐπεί δὲ ταῦτα αὐτῷ διήκητο καλῶς, συνεβούλευε D  
 ἢ βασιλίδι, τὸν υἱὸν βασιλέα τὸν Ἰωάννην, χρῆειν  
 τε μύρω τῷ ἀγίῳ, καὶ στέφει· τὴν κεφαλὴν κατα-

His tam præclare gestis, imperatrici suadere  
 instituit, uti Joannem filium imperatorem oleo san-  
 cto unguendum et corona exornandam curaret.

Placuit consilium; sed e consanguineis nonnullis A  
dissentientibus, qui dicerent haud æquum esse, patre imperatore paulo ante mortuo filium agitare panegyricum (id quod illis Apocauchus sacri cubiculi præfectus suggesserat, concitatum deinde seditio-  
nem jam tum meditans, ut postea claruit, et no-  
lens imperatricem benevolentiam in ipsam et filium fidele pignus habere a magno domestico), Augusta rem in diem posterum distulit, quorumdam reprehensionem causata: qui videlicet crimi-  
mini darent, negotium a tempore alienum suscipere, et festum ducere panegyricum, diemque peragere regalissimum, quando adhuc plangere lamentarique oporteret. Quos ita loquentes pro-  
sus delirare affirmabat magnus domesticus et nec saltem cogitare multis imperatorum morientibus B  
successores statim promulgatos esse filios, nemine hoc ut intempestivum vituperante: quin omnibus, prout æquum erat, tali tempore id convenientissimum judicantibus, non luxus et voluptatis gratia, sed ne qua vulgo seditio-  
nis tumultus daretur occasio: cunctis jam prorsus sentientibus, se imperatori subjectos, et amentiam luituros, si seditiones agitarint: monebatque imperatricem, ut valere jussis eorum sermonibus, ad opus tam utile quam æquum preccederet. Imperatrix orare, poneret nimiam sollicitudinem, et nunc quidem matorum opinioni ne repug-  
naret: paulo post, cum licebit obtestationes imperatorum effugere, facturam quod suaderet. Ille re-  
muenti contradicendum non putavit, quamvis doleret non sibi qui potiora, sed aliis qui parum frugifera consulerent morem geri. Ita res quievit. Brevi nantius apportatur, Sarchanem Lydiæ satrapam et Gyaxen in Thraciam Romanos depopuletum transmissuros. Quem nuntium magnus domesticus minime negligendam ratus, 379  
statici triremes, quot ad Barbaris occurrendum fore satis autumabat, remigibus et militibus adornari atque instrui, sumptumque in classem partim a quæstoribus ex arario suppeditari præcepit, partim de suo ipse contulit. Triremibus instructis Apocauchum ducem præposuit; cui cum mandata necessaria dedisset, et oram solvendam disces-  
sumque commisisset, ad Orchanem orientalis Bi-  
thyniæ satrapam (2) legatos de pace misit: non enim in Occidentem ducturus, bellum aliquod Romanis a tergo relinquendum judicabat. Pace cum illo firmata, et Didymotichi atque Adriano-  
poli domestici evocatu congregato exercitu, itinere se accinxit. Quo autem die exiturus erat, patriar-  
cham solum solus conveniens, et ad templum Demetrii martyris myroblytæ [id est, oleum stillantis] cognominati adducens, Quæ inter me et imperatricem dicta sunt, inquit, non te latent;

κοσμεῖν. Ἐπεισέ γε δόξας βουλευέσθαι καλῶς. Τῶν δὲ καὶ αἵμα προσηκόντων βασιλεῖ τινων, μὴ δίκαιον εἶναι παραινούτων, τοῦ πατρὸς ὀλίγω πρότερον τελευτηκότος βασιλέως, τὸν υἱὸν πανηγυρίζειν (τοῦτο δὲ αὐτοῖς ὁ παρακοιμώμενος Ἀπόκαυχος ὑπετίθει λέγειν, ὡς ἐκ τῶν ὑστερον γέγονε καταφανές, τὴν γεγενημένην στάσιν μελετῶν, καὶ μὴ βουλόμενος βασιλῆα τῆς εἰς αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν εὐνοίας ἐνέχυρα πιστὰ κεκτήσθαι παρὰ μεγάλου δομestίου), εἰς τὴν ὑστεραν τὸ ἔργον ἀνεβάλλετο ἢ βασιλῆς, τὴν μὲμνιν τινῶν αἰτιωμένη, ὅτι δὴ πυθόμενοι κατηγοροῦν, ὡς οὐ καχρημένων τῷ πράγματι κατὰ καιρὸν, ἀλλ' ἐν οἷς ἔδει κόπτεσθαι καὶ θρηνεῖν, πανηγυρίζοντων αὐτῶν, καὶ τὴν βασιλικωτάτην τελούντων ἑορτήν. Ὁ δ' ἀνοηταίνειν ἔφασκε πάντας τοὺς εἰρηκότας, καὶ μὴδὲ τοῦτο ἔνοεῖν ὡς πολλοῖς τῶν βασιλέων τελευτῶσιν ἢ ἀνάβρῃσις ἐγένετο τῶν παιδῶν, οὐδεὶς αὐτοῖς τὴν ἀκαρίαν μωφωμένου, ἀλλὰ πάντων ὡς περ δίκαιον ἦν λογισμένον, μάλιστα προσήκειν ἐν τοῖς τοιοῦτοις καιροῖς, οὐ τρυφῆς. Ἐνεκα καὶ ἡδονῆς, ἀλλὰ τοῦ μηδεμίαν πράξαι στάσεως καὶ ταραχῆς; ἐγγενέσθαι τοῖς πολλοῖς, πάντων ἤδη πεπεισμένων ἀκριδῶς ὡς ὑπὸ βασιλέα τελοῦσι, καὶ δίκας δώσουσι τῆς πικρανοίας ἀν' ἐπιχειρῶσι στασιάσειν. Παρήγει τε αὐτῇ, τοῦ μὲν ἐκείνων λόγους χαίρειν ἔδν, αὐτοῦς δὲ χωρεῖν ἐπὶ τὸ ἔργον ὡς ἅμα λυσιτελές καὶ δίκαιον ὄν. Ἡ δὲ μὴ πολυπραγμονεῖν ἔδειτο, ἀλλὰ νῦν μὲν ἔδν διὰ τὰς δόξαις τῶν πολλῶν, ὀλίγω δὲ ὑστερον ποιεῖν, ἡλίκα ἀν' ἐξῆ καὶ τὰς λοιδορίας διαφεύγειν. Ὁ μέγας δὲ δομestικός, πρὸς μὲν τῆς βασιλῆος τὴν ἔνστασιν, οὐδὲν ἀντεῖπεν· ἤχθето δὲ ὅτι, οὐκ αὐτῷ τὰ βελτίω, ἀλλ' ἑτέροις ἀλυσιτελῆ βουλευομένοις πέφθοιτο. Ἐκείνο μὲν οὕτως ἐκωλύθη. Μικρῷ δὲ ὑστερον ἠγγέλλετο ὡς Σαρχάνης ὁ Λυδίας σατράπης καὶ Γιαξῆς πρὸς Θράκην περαιουῖσθαι παρασκευάζοντα, ναοὶ λησόμενοι Ῥωμαίους. Ὁ μέγας δὲ δομestικός οὐκ ἠμέλει, ἀλλ' αὐτίκα τρίτεις ὄσας ἐξαρκέσειν ἕτο πρὸς πόλεμον τοῖς βαρβάροις ἐκέλευε πληροῦν. Τὴν δὲ δαπάνην τῶν τριήρων, τὴν μὲν ἐκ τῶν δημοσίων τοῖς ταμίαις ἐκέλευε παρέχειν, τὴν δ' ἐκ τῶν ἰδίων παρείχετο αὐτός. Ἐπεὶ δὲ ἐπεπλήρωοντο, ταῖς μὲν ἐπέστησε στρατηγὸν τὸν παρακοιμώμενον Ἀπόκαυχον· καὶ ὄσα ἔδει ἐντειλάμενος, καὶ τοῦ λοιποῦ κελεύσας αὐτῷ μέλειν τὸν ἀπόπλου, αὐτὸς Ὁρχάνῃ τῷ τῆς κατὰ Βιθυνίαν ἐβας σατράπῃ διεπροσέειπε περὶ εἰρήνης. Οὐδὲ γὰρ ἔδοκει δεῖν αὐτῷ πρὸς ἑσπέραν μέλλοντι στρατεῦσιν, πόλεμόν τινα Ῥωμαίοις ὀπίσω καταλιπεῖν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ πρὸς ἐκείνων εἰρήνη τέλος εἶχεν, αὐτὸς μὲν πρὸς τὴν ἔξοδον παρεσκευάζετο. Ἡδὴ γὰρ καὶ ἡ στρατιὰ κατὰ Διδυμῶτειχον καὶ τὴν Ἀδριανοῦ πόλιν αὐτοῦ κελαιούτος συνελέγοντο. Ἐν ἧ δὲ ἡμερᾷ ἡμέρα Βυζαντίου ἐξίεναι, τὸν πατριάρχην μόνος μόνον παραλαβὼν, καὶ πρὸς τὸν ἐν βασιλείῳ τοῦ μυροβλύτου Δημη-

Jacobi Pontani notæ.

(2) Nondum igitur totam Bithyniam Turcæ possidebant; nam hic Orchanes Osmani filius, secundus eorum imperator fuit, ut videre est in Annalibus

sultanorum Turcicorum. Præterea id etiam ex bellis in Bithynia contra Orchanem gestis perspicere licet.

τρίου τοῦ μάρτυρος γενόμενος· ναὶν, τοὺς μὲν ἐμοῦ ἄ τε μεταξὺ καὶ βασιλίδος, ἔφη, γεγεννημένους λόγους οὐκ ἄγνοεῖς· οὐ γὰρ μόνον παρῆς τοῖς παρ' ἀμφοτέρων λεγομένοις, ἀλλὰ καὶ τῶν πρότερον ἰδίᾳ ἡμῶν ἐκάστω εἰρημένων αὐτὸς ἦσθα μῆνυτή· οὐδὲν δὲ παρὰλογον ἢ θαυμαστόν, εἰ τότε μὲν περὶ ἐμοῦ τοιαῦτα ἐπῆει τῇ βασιλίδι λέγειν, ἕως οἰομένη μεγάλα τιὰ καταπράξεσθαι ἐμὲ, νυνὶ δὲ ἐπὶ τῶν ἔργων μὴ κατ' ἐλπίδας αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἐκβαίνοντων, μεταμέλειά τις εἰσῆλθε τῶν γεγεννημένων. εἰ μὲν οὖν ὅπερ ἔφην πρὸς τι τῶν γινομένων ἀηδῶς διατεθεῖσα, τὰ δεδογμένα μηκέτι στέργειν ἐθέλει, διαρρήθην λέγειν ἀξίῳ, καὶ μὴ συγκαλύπτειν ὑπ' αἰδοῦς. Ἐγὼ γὰρ ὡς περ καὶ πρότερον ἐτοιμότατα ἔχω παρατεῖσθαι τὴν ἀρχήν. εἰ δ' ἐκεῖνη διὰ τέλους ἔγνωκε στέργειν τὰ ἐψηφισμένα, καὶ τοὺς ὄρκους, οὗς ὁμώμοκε τηρεῖν, οὐδ' αὐτὸς ἀμελήσω τοῦ μὴ πάντα πράττειν ὅσα ἀν' αὐτῇ τε καὶ παισὶ, καὶ κοινῇ λυσιτελῇ Ῥωμαίοις. τοῦ πατριάρχου δὲ πρὸς τὴν ἀκαιρίαν τῶν λόγων μεμψαμένου, καὶ μὴ τοιαῦτα προσήκειν αὐτῶν, μῆτε δικαιοσεσθαι φαιμένου, μῆτε λέγειν· βασιλίδα γὰρ μὴδὲν περὶ αὐτοῦ λογιζέσθαι τοιοῦτον, ἀλλὰ βασιλέα οἰεσθαι ἐν ζώσῳ εἶναι, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ὡς περ ὑπ' ἐκείνου διοικεῖσθαι τῶν σῶν μεμνημένην λόγων, ὧν διεξήεις πρὸς αὐτὴν, ἠνίκα ἐποιεῖσθε τὰς συμβάσεις, οὐκοῦν, ὃ μέγας δομέστικος ἔφη, περὶ μὲν ἐκείνης, οὕτω δεῖ πεπεῖσθαι ὡς περ αὐτὸς διεσχυρίζη. Περὶ δὲ σοῦ, τί ποτε ἐξεστὶ νομίζεις; ἀρ' ἐμμένεις ταῖς ὁμολογίαις; μᾶλλον δὲ τοῖς ὄρκοις οὗς ἐποίησω πρὸς ἐμὲ; Ὁ δ' αὐτίκα πάλιν ἀναστὰς, ἐβλόγητός, εἶπεν, ὃ θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι καὶ πρότερον καὶ νῦν οἷς περ εἶπον ἐμμενῶ, καὶ οὐδενὸς ἀμελήσω τῶν σῶν δικαίων· ἀλλ' ἀνθέξομαι παντὶ σθένει, οὐ μόνον ὡς εὐεργέτην ἀμειδόμενος ἔργους ἀγαθοῦς, ἀλλὰ καὶ ὡς υἱοῦ κηθόμενος πνευματικοῦ. Ἐπὶ τούτοις δὲ αὐτῶν πολλὰς ὃ μέγας δομέστικος· χάριτας ὁμολογήσας καὶ συνταξάμενος, καταλιπὼν τὸν πικριάρχην ἦκεν ὡς βασιλίδα. Ἡ δ' εὐθύς ὡς εἶδε, χάριτας ἐφασκεν ὁμολογεῖν αὐτῷ πολλὰς, ὅτι ἃ πρότερον ἐπηγγέλλετο λόγοις, νῦν ἀποδείκνυσιν ἐπὶ τῶν ἔργων ἀληθῆ, μῆτε σώματος φειδόμενος, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν κοινῇ συμφερόντων νύκτωρ πονῶν καὶ μεθ' ἡμέραν, μῆτε χρημάτων· ἦν γὰρ δὴ ὃ μέγας· δομέστικος, οὐ μόνον πρὸς τῶν τριήρων τὴν δαπάνην χρήματα ἀναλωκώς πολλὰ ἐκ τῶν ἰδίων, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἐτέροις ἃ συνώσειεν ἐμελλε πᾶσι κοινῇ φιλοτιμίας ἄγαν καὶ θαυσιλῶς καταναλίσκων μετὰ τὴν βασιλείας τελευτήν· παρῆναι τε μὴ οὕτω ποιεῖν ὡς αὐκ ἐξαρκέσοντα πρὸς τοὺς πόρους ἐπιπολῶν, ἀλλ' ἐκυτοῦ τε πρόνοιαν ποιεῖσθαι καὶ χρημάτων φειδεσθαι χρώμενον τοῖς δημοσίοις. Ὁ δ' ἐφασκε μᾶλλον ἦδεσθαι πονῶν αὐτὸς ὑπὲρ τῶν κοινῇ λυσιτελούντων, ἢ ἕτεροι πρὸς ἀνάσεις τετραμμένοι καὶ ἠδονάς· τό τε χρήματα καταναλίσκειν οὐ ζημίαν, ἀλλὰ πάντων κερδῶν ἡγεῖσθαι χριεστερον, ἄχρις ἀν καὶ τοῦ θεοῦ συναιρομένου, τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐπὶ μέγα ἴδοι ἀπομένην, καὶ πάντων κρατούσαν πολεμίων. Ἐλπίζειν δὲ μετὰ μικρὸν, εἰ μὴ

nec enim tantum interfuisti, sed et quæ prius uterque nostrum separatim dixit, tu eorum inter-nuntius fuisti. Nihil porro inopinatum aut admirabile, si tum quidem imperatrici talia de me lo-qui occurrerant, quæ forsitan eximia quædam me perpetraturum arbitraretur; nunc autem in ipso opere rebus secus quam sperabat evenientibus pœnitudo quædam facti eam subiit. Si igitur, quod aiebam, aliquid eorum quæ sunt aversata, in pristina voluntate ac iudicio acquiescere amplius non vult, aperte id mihi indicari nec pudore quodam celari cupio. Ego enim, quomodo antea, abdicare me administratione imperii paratissimus sum. Quod si ipsa usque ad extremam quod decevit complecti, et quod juravit servare consti-tuit, ego quoque in omnibus, quæ ipsi liberisque ejus, et Romanorum communi conducant efficien-dis, nullum diligentissimi hominis officium præ-termittam. Patriarcha eum de importuno sermone castigare, dicereque, non decere ista vel cogitare vel proloqui; imperatrici enim de bello nihil hu-juscemodi in mentem venire, sed imperatorem putare adhuc vivere, et quasi ab illo Romanum principatum gubernari, memorem verborum, quæ in pacis faciendis ex ipso domestice audierit. Tum domesticus: De illa quidem sic credendum, ut affirmas; de te autem quid sentiendum? Ecquid pactis stas, imo vero juramentis, quibus te mihi obstrinxisti? Hic patriarcha iterum exurgens, ait: Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, quod et prius servavi quæ dixi, et nunc servabo, nihilque negligam, quod tibi jure debeatur, **380** sed omnibus nervis tuendum te suscipiam, non solum ut bene merito respondeam, verum et de filio quoque spirituali sollicitus. Cui post aetas gratias valedicens magnus domesticus, ab eo ad imperatricem digreditur. Quem illa simul ut conspexit, grates se illi magnas agere affirma-vit, quod verbis promissa nunc rebus confir-maret, neque corpori parcens, cum noctu diaque pro republica laboraret, neque pecuniis (non enim in triremes duntaxat grandem summam de suo impenderat, sed in alia præterea multa, ex quibus communis caperetur utilitas, perstu-diose liberaliterque post mortem imperatoris im-pendebat), hortabaturque, ut de contentione labo-randi remitteret, quo ferre laborem diutius pos-set, sibi met curæ esset, a pecuniis suis abstinere-t, publicis uteretur. Ad ea ille hunc in modum, solidius se gaudere gaudium pro communibus emolumentis desudantem, quam alios otio volupta-tique deditos. Quod vero de sua pecunia in sum-ptum conferret, id non detrimentum, sed omnium quæstuum censere jucundissimum, donec Deo bene fortunante, Romanorum principatum magno-pere exaltatum, et omnibus hostibus suis supe-riorem cerneret. Sperare autem, nisi quid impedi-menti intervenerit, brevi adeo Romanis profu-turum, ut et ipsa imperatrix id intuens, Deo

bonorum auctori gratias actura sit; non enim parvi momenti quædam per hiemem moliri efflicere, utpote multos ante refractarios et audaces eo adacturum, ut se Romano imperatori tributarios et subjectos constentantur. Plura in hanc arcentiam narrabat, et quæ ipse versabat animo, et imperatrici auditu perjucunda fore non ignorabat. Qua tandem salutata, Byzantio cum exercitu et nobilium seu patriciorum magno numero exivit, relicta ibidem matre, quæ calamitatem ejus non mediocribus solatiis leniret ac mitigaret.

Α τι κώλυμα συμβαίη, τοιαῦτα Ῥωμαίους ὠφελήσεν, ἕσα καὶ αὐτὴν ὀρώσαν Θεῶν χάριτας ὁμολογεῖν τῷ συνεργῶ τῶν καλῶν· οὐ μικρὰ γάρ τινα διανοεῖσθαι παρασκευάσειν τοῦ χειμῶνος ὡς ἅμα ἦρι, πολλοὺς τῶν πρότερον κατὰ Ῥωμαίων ὀρατυνομένων ὑποφύρου; καὶ δουλείαν ὁμολογοῦντας βασιλεῖ Ῥωμαίων ἀποδείξων. Καὶ τοιαῦτα ἕτερα πολλὰ προσεπειπῶν, ὅσα τε αὐτὸς διανοεῖτο πράττειν, καὶ βασιλίδα ἦξει ἀκούουσαν πρὸς ἡδονὴν, καὶ τελευταῖον συνταξάμενος, ἐξῆ: Βυζαντίου ἅμα στρατιᾷ καὶ τῶν εὐπατριδῶν πολλοῖς, τὴν μητέρα καταλιπὼν ἔκει, ὡς παραμυθίαν οὐ μικρὰν ἔσομένην βασιλίδι πρὸς τὰς συμφοράς.

## CAPUT X.

*Ex urbibus Thraciæ senatores et præsidia ad expeditionem assumuntur. Mæsus renovato fœdere discedit. Apud Chersonesum Persæ cædunt et fugantur semel et iterum. Apocauclus capere imperatorem adolescentem et regnare meditatur. Deprehensus in arcem suam conjugit, atque ut mortem effugiat, domesticum inconstantiae rerum humanarum monet, a quo vicissim monetur persapienter et Deo in primis nitendum ostenditur.*

Didymotichi cum esset, maximum operæ pretium duxit urbium Thraciarum senatores, et quod erat ibi militum citra excusationem, **381** uti et Byzantios expeditioni ascribere; idque intra paucos dies effectui datum est. Deinde resciscens Mæсорum regem Alexandrum apud Stilbnum oppidum Mæsis subjectum in confinibus castra habere, per legatos ei significat, se Adrianopoli subsistere, velleque discere, bello an pace delectaretur magis; diem enim quam Byzantii ejus legatis præfixisset, prope exitum esse. Alexander videns Romanos non esse consternatos, ut augurabatur, sed paratos ad ulciscendum volentes inferre injuriam, et neque per legatos minis, neque apparatu suo militari eos potuisse commoveri, ut libidinisæ satisfacerent, ad dimicationem venire haud utile sibi ratus, ad conventa descendit; rursunque priori fœdere sancito, ipse Trinobum in sedem suam, magnus domesticus Chersonesum abiit, quod frequentes Persarum copias Giaxe duce Pergamo advenientes eo irrupturas audivisset. Simul porro ac Romani, etiam Persæ illic adfuerunt, qui collato pede adversum Romanos ne paulum quidem valuerunt, sed vi ac virtute victi, pars in pugna ceciderunt, pars capti sunt. Quibus fuga contigit, consensu navibus in Asiam renavigarunt. Paucis diebus intermissis, alia manus priorem vindictura indidem trajecit. Qui similiter devicti, plurimos amiserunt; Giaxes bis continenter cæsus, multisque ac strenuis suorum desideratis, desperatione debilitatus, pacem concupivit, quam cum eo pepigit magnus domesticus. Depulsa calamitate Persis inminente, Didymotichum regressus, ad occidentalem sese expeditionem comparabat, exercitumque delectibus novis supplebat. Interea Apocauclus novarum rerum cupidus, manibusque ac pedibus enitens, ut ad se rempublicam transferret, jam classis contra Persas præfectus, et facultatem navalis exercitus adeptus, Joannem adolescentem imperatorem in unam tri-

Β Ἐπεὶ δὲ γένοιτο πρὸς Διδυμοτείχῃ, προύργου μὲν ἐποιεῖτο παντὸς τοὺς κατὰ τὰς τῆς Θράκης πόλεις κατοικοῦντας συγκλητικὸς καὶ τὴν στρατιάν, ἀποφασίστους ποιεῖν περὶ τὰς στρατείας, ὡσπερ δὴ καὶ Βυζαντίους, καὶ ἐποίησεν ὀλίγων ἐλθῶ ἡμερῶν. Ἐπειτα πειθόμενος ὡς ὁ τῶν Μυσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, στρατιάν ἔχων, ἐστρατοπέδευσεν ἐν Σιδήνῃ Μυσοῖ; ὑπὸ κῶφ πόλει ἐν μεθορίαι; τῆς αὐτοῦ τε καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὥπισμένη, ἐρωθεῖν προσεβίαν πέμπειν πρὸς αὐτόν· καὶ πέμψας, ἐν Ἀδριανουπόλει τε ἐδήλου διατρέβειν, καὶ μαθεῖν ἐθέλειν, εἰ ὁ πόλεμος αὐτῷ μάλλον εἰρητός, ἢ εἰρήνη. Τὴν γὰρ προθεσίαν ἦν τοῖς ἐκείνου πρόσθεσι παρέσχετο αὐτὸς ἐν Βυζαντίῳ γενομένοις, περὶ ἔξοδον ἦδη εἶναι. Ἀλέξανδρος δὲ ὄρων οὐ κατεπτηχότας ὡσπερ ἦστο Ῥωμαίους, ἀλλ' ἐτοίμους ἕντας ἀμύνεσθαι τοὺς αἰρουμένους ἀδικεῖν, καὶ μήτε ταῖς διὰ τῶν πρόσθεων ἀπειλαῖς, μήτ' αὐτοῦ τῆ πρὸς τὸν πόλεμον παρασκευῆ δυνάμενος πείθειν τὰ κατὰ γνώμην αὐτῷ ποιεῖν, πρὸς πόλεμον χωρεῖν ἀλυσιτελεῖς οἰόμενος αὐτῷ, ἐχώρει πρὸς συμβάσεις· καὶ τῶν προτέρων αὐθις σπονδῶν καὶ ὄρκων ἀνανεωθέντων. Ἀλέξανδρος μὲν εἰς Τρίνοβον τὰ οἰκία βασιλεία ἐπανεζεύγνυς, δομέστικος δὲ ὁ μέγας, εἰς Χερρόνησον μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐχώρει, πεπυσμένος στρατιάν Περώων μέλλουσαν εἰς Χερρόνησον ἐμβάλλειν ἐκ Ψεργάμου ἀφιγμένην, ἧς Γιαξῆς στρατάρχης ἦν. Ἄμα δὲ τῷ Ῥωμαίους εἰς Χερρόνησον ἀφικέσθαι, καὶ ἡ στρατιὰ Περώων παρήν· καὶ γενομένης μάχης, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἴσχυσαν οἱ Πέρσαι Ῥωμαίους ἀντιστῆναι, ἀλλ' ἠττηθέντες κατὰ κράτος, οἱ μὲν ἔπεσον παρὰ τὴν μάχην, οἱ δ' ἐάλωσαν ὅσοι δὲ ἠδυνήθησαν διαφυγεῖν, ἐμβάντες ταῖς ναυσὶν, ἀπέπλεον ἐπ' οἴκου. Οὐ πολλαῖς δὲ ὑστερον ἡμέραις ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας καὶ δευτέρα στρατιὰ ἐπεραιούτο, ὡς τὴν προτέραν ἦσαν ἀναμαχεσόμενοι συμβαλόντες δὲ καὶ τοῦτος Ῥωμαίους, ἐνίκησάν τε καὶ ἀπέκτειναν τοὺς πλείους. Ἐπεὶ δὲ Γιαξῆς οἷς ἐπλήγη ἐφεξῆς καὶ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἀπώλεσε στρατιάν, ἀπογνοὺς τὸ Ῥωμαίους πολεμεῖν, ἐχώρει πρὸς συμ-

θάσει· καὶ ἐτίθετο πρὸς αὐτὴν ὁ μέγας δομέστικος· ἅσπονδάς· εἰρηνικάς. Ἐπει δὲ ἐτρέψατο τὴν ἐκ τῶν Περσῶν προσδοκωμένην βλάβην, αὐθις εἰς Διδυμότειχον ἐπανελθὼν, παρεσκευάζετο πρὸς τὴν εἰς τὴν ἐσπέραν ἐκστρατείαν, καὶ τὴν στρατιὴν ἀποκαθίστη, ἣ ἐμελλε συνίψεσθαι αὐτῷ. Τούτων δὲ πρᾶττομένων ὑπ' αὐτοῦ, ὁ παρακοιμώμενος Ἀπόκαυχος, νεωτέρων πραγμάτων ἐπιθυμῶν, καὶ τρόπῳ παντὶ πειρώμενος μετάγειν εἰς ἑαυτὸν τῶν πραγμάτων τὴν ἄρ. ἤν, ἐσκέψατο, ἐπεὶ τοῦ κατὰ Περσῶν αὐτῆς χειροτόνητο στρατηγός, καὶ δυνάμει· εὐπόρει ναυτικῆς, βασιλεία τὴν νέον Ἰωάννην εἰς μίαν τῶν τριτηρῶν ἐθέμενος, ἀγνοοῦστος βασιλίδος τῆς μητρὸς, εἰς τὴν περὶ Βυζάντιον πρότερον αὐτῇ πύργον ὀχυροποιημένον ὀχυρώτατον ὄντα ὕψει τε καὶ καρτερότητι τειχῶν Ἐπιβάτας· προσαγορευόμενον ἀγαγεῖν· ἔκει δὲ μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν οἰκισιότητων βασιλεία φρουρῶν, σπονδὰς τίθεσθαι πρὸς βασιλίδά, ὥστε αὐτὸν μὲν καὶ συγγενεῖς καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς τυνόντας, τιμὰς τὰς παρὰ Ῥωμαίοις πρώτας· καρποῦσθαι, καὶ χωρῶν εἶναι καὶ πόλεων κυρίου, ὁποῖον ἂν ὀφείειν αὐτοῖς, καὶ μηδὲν ἐλλείπειν εἰς εὐτυχίας λόγον, βασιλεία δὲ, οἷδ' οὕτως ἀπολύειν τοῦ φρουρίου· ἀλλ' ὡς περ ὀμηρον κατέχοντα, μίαν τῶν θυγατέρων ἐπὶ γάμῳ προσαρμόζειν. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτά τε διανοεῖτο, καὶ ὄρητο ἤδη πράττειν τῶν συνειδῶτων δι' τὴν βασιλίδι ἀπαγγελίαντος, ἐπεὶ βασιλεία τε ἤδη περιέστατο φρουρὰ, καὶ αὐτὸς ἔγνω φραβεῖς, ὄχρετο φυγῶν εἰς Ἐπιβάτας, τὸν ἐκ τῶν πρᾶττομένων, ὥστε περ ἦν εἰκόσ, κινδύνον διαδιδράσκων. Περὶ τῶν τοιούτων δὲ ὁ μέγας δομέστικος μαθὼν, καὶ τοὶ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν παρεσκευαζόμενοι, ὅμως τὸν Ταρχανειώτην Μανουὴλ τὸν καὶ Κουρτίην προσαγορευόμενον μετὰ στρατιωτῶν ὀλίγων πέμψας, ἐκέλευεν Ἐπιβάτας ἔξωθεν φρουρεῖν ἐστρατοπεδευμένον, ἄχρις ἂν ἀφίκηται αὐτός. Πέμψας δὲ καὶ πρὸς Ἀπόκαυχον ἐπυθάνετο εἰ ἀληθῆ τὰ θρυλούμενα εἶη περὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἔφασκε μὲν συκοφαντεῖσθαι, δείσας δὲ μὴ φθόσῃ διαφθαρεῖς ὑπὸ διαβολῆς πρὶν διερευνώμενα φανῆναι τἀληθῆ, τὴν σωτηρίαν ἐκ τῶν ἐνότων ἑαυτῷ πορῆσειν κατακλείσαντα ἐν τῷ φρουρίῳ. Συνεβούλευε τε παράδειγμα τῶν ἀπροδοκῆτων τῶν πραγμάτων μεταβολῶν λαμβάνειν ἐξ αὐτοῦ. Καὶ πρότερόν τε γὰρ αὐτῷ τὰ τοιαῦτα ὑπέτιθεσθαι ἔφασκεν. Εἰ καὶ μὴ ἐπειθε συμβουλεύων τὰ λυσιτελεῖ· καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον συμβουλεύειν ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἔχων τῆς ὀφελείας τὴν ἀποδείξειν τῶν λεγομένων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ τελούτων φρουρίων ἔν, πολλὰ δὲ εἶναι, τὸ μάλιστα ἐπιτηδεῖας ἔχον πρὸς τὴν γῆς καὶ θαλάσσης· εὐφυῖαν ἐκλεξάμενον κατασκευαίς χειροποίητοις ὀχυρώτατον ποιεῖν, ἵν' εἰ τι συμβαίη τῶν ἀπροδοκῆτων, ἀναχώρησιν ἔχη καὶ τῶν δεινῶν ἀποφυγῆν· ἐδειτό τε εἰ καὶ μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν περθεσθαι αὐτῷ εὐνοικῶς διακειμένῳ

## Jacobi Pontani notæ.

(3) *In turrim juxta Byzantium.* Sed hæc turris fuit φρουρίον, castellum, et sic infra nominatur. Ante igitur arcem aut castellum vocemus licet. Item

remium matre insciente impositum, in arcem propter Byzantium (3), ante a se ædificatam, altitudine et crassitudine murorum munitissimam, Epibatæ nominatam includere meditabatur, ibique inter cognatos ac familiarissimos eo custodito, cum imperatrice foedus ferire, ea conditione ut ipse cognaticque ac familiares 382 sui præcipuis apud Romanos honoribus insignirentur, provinciarumque et urbium quantum ipsi vellent dominatum obtinerent, et ad felicitatem nihil requirerent; imperatorem autem ne sic quidem custodia liberare, sed loco obsidis tenere, et unam filiarum connubio ei copulare. Atque is quidem hæc mente pertractabat, et jam ad rem parabat aggredi, cum a quodam e consociis imperatrici indicio facto, et imperatore jam custodia circumsepto, Apocachus se deprehensum intelligens, Epibatas, impendens sibi e malitia sua discerimen, ut verisimile est, declinans aufugit. Quibus rebus ad magnum domesticum perlatis, etsi ad expeditionem instructus erat, nihilominus Manuelem Tarchaniotam, qui et Curtizes appellabatur, cum aliquot manipulis ad Epibatas, tentoriis excitatis, quoad ipse veniret custodiendas misit. Ad Apocachum quoque sciscitatum misit, num vera essent, quæ de illo rumor spargeret. Qui se sycophantiis oppugnari asseverare. Et cum timeret, ne prius ob calumnias vita multaretur, quam veritas indagata patesceret, a re præsentis salutem petere decrevit; ac proinde eum, qui se in castello illo incluserat, monuit, ut e suo casu salutis suæ prospiceret, et improvisæ rerum commutationis exemplum a se sumeret. Nam et prius se idem utiliter eum monuisse et hortatum esse, quantum nullo effectu, et nunc nihilominus suadere, cum ex re ipsa suasionis suæ utilitatem probare queat, subjectorum ipsi castellorum (multa enim habere) ad terræ marisque commoditates præcipuo situ unum deligeret, et illud operibus quam firmissimum redderet, ut si quid improvisum emergeret, recessus malorumque effugium suppeditaret. Rogabat autem, ut si non antehac, saltem nunc benevolentis animi consilium amplecteretur. Etenim et sibi in præsens, tametsi falsis criminibus appetito, nullam aliam salutis tuendæ occasionem relinqui, præter arcem, in quam se periculi vitandi recepisset: quæ, si vera esse contingeret de se jactata, vel audaciam suam adjuvaret, vel deprehensum et convictum a morte liberaret. Apocachi quidem consilium hoc fuit. Ad quem magnus domesticus iterato mittens, adversus illum vulgata se quoque falsa reperiri (quemadmodum videlicet ipse quoque affirmaret) in primis cupere testatus est; sic namque et ipsum imperatori amicam et benevolum, ac sycophantiam

alibi hæc voce πύργος eadem notione utitur: *Eine Burg.* Monuimus lectorem super hoc.

plantas hoc ipsum quod sunt ostensum ac probatum iri. Sin et ipse spe vana delusus, quod multis evenit, ab officio detortus, et quæ neque **383** posset efficere, neque se deceret, machinatus sit, non idcirco bellum contra imperatorem capessendum, fiducia murorum, in quibus nulla insit utilitas; sed priora, ut male consulta, detestando, in posterum se melius gerere, et loco se digno contentum esse, admissorumque veniam petere debere. Melius quidem esse omnino non peccare; si tamen peccaveris, quasi secundam post naufragium videri tabulam, semet nihil tale amplius perpetrando corrigere. Et quia mox adfuturus sit, quem ille suum vocare medicum consueverit, multa habens medicamenta uniuscujusque morbis congruentia, siquidem velit, facile ejus vulnera sanaturum. Solebat nimirum Apocauchus inter ea, quibus magnam domesticum honorabat, nomina et medicum suum appellare: utpote cujus opera multis sæpenumero implicitus periculis, et miseris affectus modis, creptus atque curatus fuisset. Quod autem attineret ad consilium parandi locum aliquem munitum, quo rebus conversis perfugeret, se ejus propenso studio gratias habere, non tamen securitatem ex rebus hujusmodi vehementer expetere, sed libenter illo die cum inferis futurum, quo post spem supernæ dexteræ securitate ex amicis neglecta, et contempto, quod horum corda velut arces (tutissimam utique custodiam) per amicitiam possideret, lignis et lapidibus et consiliis nihil sincerum ac probum habentibus salutem suam credidisset. Non se nescire, primam felicitatem et summum hominis bonum esse, cum Deo versari, et ascensu ad illum per puritatem animi semper ei adhærere. Secundam, amicis uti certis ac fidelibus, principio quidem paucis, et prudentia supra vulgus excellentibus, deinde post illos etiam multitudinis frui benevolentia, quæ illis propter bonitatem morum hædita et addicta sit: et hoc putare non solum quibusvis propugnaculis inexpugnabilibus, sed et securis et gloria et omni decore pretiosius, imperioque ipso longe beatius. Quocirca se ejus monitis haud pariturum, verum quam ab initio securitatem elegerit, eam usque ad extremum retenturum; ipse munitionibus et arcibus suis fideret. Igitur Apocauchus sic in Epibatis conclusus custodiebatur.

Θ.ῶ προσομιλεῖν, καὶ διὰ παντὸς αὐτῷ συνεῖναι: τῇ πρὸς ἐκείνον διὰ καθαρότητος ἀναβάσει αὐτὸς εὐνοεῖ. Δευτέραν δὲ μετ' ἐκείνην, τὸ φίλοις χρησθαι ἀσφαλῆσι καὶ πιστοῖς, πρῶτον μὲν τοῖς ὀλίγοις καὶ συνέσει διαφέρουσι τῶν πολλῶν· ἔπειτα δὲ μετ' ἐκείνους, καὶ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν εὐνοίαν καρποῦσθαι, πάντων ἐκείνοις διὰ χρηστότητα τρόπων προσεχόντων· καὶ τοῦτο οὐλοῦσθαι, οὐ πύργων μόνον ἁπάντων ἀναλωτότερον, ἀλλὰ καὶ χρημάτων καὶ δόξης καὶ τιμῆς ἀπάσης τιμιώτερον, καὶ βασιλείας αὐτῆς ὑψηλότερον εἰς εὐτυχίας λόγον· ὅθεν οὐδέ πείσεσθαι αὐτῷ τοιαῦτα συμβουλευόντι, ἀλλ' ἦν ἐξαρχῆς προελετο μέχρι τέλους αὐτῷ ἀσφάλειαν τηρήσειν, ὡς περ ὅητα καὶ οὐ τὴν ἐκ τῶν φρουρίων καὶ ὀχυρωμάτων. Ἀπόκαυχος μὲν οὖν ὁ παρακοιμώμενος οὕτως ἐν Ἐπιβάταις ἐγκαταστῆναι ἐφρουρεῖτο.

πρὸς αὐτὸν, καὶ μὴ ἀτιμάζειν τὴν βουλήν. Καὶ γὰρ καὶ αὐτῷ νυνί, καὶ τοὶ καὶ ψευδῶν ὄντων τῶν εἰρημένων κατ' αὐτοῦ, μηδεμίαν ἑτέραν εἶναι σωτηρίας πρόφασιν, ἢ τὸν πύργον εἰς ὃν κατέφυγε τὸν κίνδυνον διαδιδράσκων. Εἰ δὲ καὶ ἀληθῆ συνέβαινε τὰ εἰρημένα εἶναι, ἢ πρὸς τὸ τόλμημα ἂν συνήρατο, ἢ ἐβρόύσατο τοῦ θανάτου φωραθέντα. Ἀπόκαυχος μὲν οὖν τοιαῦτα συνεβούλευε, δομέστικος δὲ ὁ μέγας πάλιν πέμφας πρὸς αὐτὸν, περὶ μὲν τῶν λεγομένων ἔφη κατ' αὐτοῦ μάλιστα βούλεσθαι καὶ αὐτὸν μὴ εἶναι ἀληθῆ (ὡς περ ὅητα καὶ αὐτὸς δι-σχυρίζεται)· οὕτω γὰρ αὐτὸς τε εὐνοεῖ ἔσται ἀποδεδειγμένος βασιλεῖ, καὶ οἱ συκοφάνται αὐτὸ τοῦ ὅπερ εἰσὶν ἐξεληγμένοι. Εἰ δ' ἄρα καὶ αὐτὸς ἐλπίσει κενεῖς ἀπατηθεὶς, ὅπερ δὴ πολλοῖς συμβέβηκε, τοῦ δέοντος ἐξετράπη, καὶ μήτε δυνατὰ μήτ' αὐτῷ προσήκοντα διανοήθη, οὐ χρὴ διὰ ταῦτα τὴν πρὸς βασιλέα πόλεμον αἰρεῖσθαι, τείχεσι θαρρόντα ἔξ ὧν ἔσται πλέον ὄφελος οὐδὲν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς προτέροις αὐτῷ μεμψάμενον, ὡς κακῶς βεβουλευμένῳ, ἐν τοῖς ἐφεξῆς βελτίῳ παρέχειν αὐτὸν, καὶ τὴν προσήκουσαν φυλάττειν τάξιν, καὶ συγγνώμης ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις δεῖσθαι τυχεῖν. Βέλτιον μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν μὴ ἀμαρτάνειν· εἰ δ' ἄρα συμβαίη, δευτέρον ἀγαθὸν αὐτὸν τίνα ἐπιανορθοῦν ἀποστάντα τῶν κακῶν. Ἐπεὶ δὲ ὅσων οὕτω παρέσται καὶ αὐτὸς ὃν εἰσθεν αὐτὸς λατρὸν αὐτοῦ καλεῖν, ἔχων πολλὰ φάρμακα τοῖς ἐκάστου κατ' ἄλληλα νοσήμασιν, εἰ γε βούλοιο αὐτὸς, ῥαδίᾳ τῶν τραυμάτων ἢ ἰασις ἐκείνῳ ἔσται. Ἦν γὰρ δὴ ὁ παρακοιμώμενος πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς τὸν μέγαν δομέστικον προηγόρευε, καὶ λατρὸν εἰθισμένος αὐτοῦ καλεῖν, οἷα δὴ ἐκ πολλῶν τῶν περισχόντων πολλάκις αὐτὸν κινδύνων ἐξαρπάτταντα καὶ τετραπευκότα πονηρῶς ἐσχηκότα. Τῆς γε μὴν ἐνεκῆ βουλῆς ἢς αὐτοῦ συνεβούλευε περὶ τοῦ φρουρίου τι αὐτῷ κατασκευάσαι, ἴν' εἴη καταφυγὴ πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων μεταβολὰς, χάριτας μὲν εἰλεγει εἶδέναι τῆς περὶ ἐκείνου προθυμίας· καὶ σπουδῆς· αὐτὸν δὲ μὴ τὴν ἐκ τῶν τοιοούτων ἀσφάλειαν εἶναι περιποιούσαστον· ἀλλ' ἠδῶς ἂν ἔχειν τὴν ἡμέραν ἐκείνην μετὰ τῶν ἐν ἔθου προσομιλεῖν, ἐν ἧ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀνωθεν ἐλπίδα δεξιᾶς τῆς ἐκ τῶν φίλων ἀσφαλείας ἀμελήσας καὶ τοῦ τούτων τὰς καρδίας, ὡς περ ἀκροπόλεις οἷα δὴ ἀσφαλεστάτη φρουρᾶ κατέχιν τῇ φίλῃ, ξύλοις καὶ λίθοις καὶ λογισμοῖς ὑγῆς οὐδὲν ἔχουσι πιστεῦσσι τὴν σωτηρίαν. Πρώτη μὲν γὰρ εὐδοκίαν καὶ ἀκρωσ ἀγαθὸν ἀνθρώποις τῷ

## 384 CAPUT XI.

*Peloponneses Latini se imperatori certis conditionibus subjiciunt. Eorumdem litteræ ad magnum domesticum plenæ humanitatis ac benevolentiæ. Legati tractantur magnifice, et cum promissis ac muneribus dimittuntur. Apocaucho Senacherimus substituitur, et ejus facinora. Conspiratio et legatio præfectorum Occidentis; et cur sibi occurrere voluerint magnum domesticum.*

Τοῦ μεγάλου δὲ δομῆστῆος Διδυμοτείχῳ ἐνδια- A  
 τρίθοντος, καὶ περὶ τὴν παρασκευὴν τῆς στρατιᾶς  
 ἡσυχωμένου, ἦγον ἐκ Πελοποννήσου πρέσβεις πρὸς  
 αὐτὸν, ἐπίσκοπός τε ὁ Κορώνης, καὶ ὁ Σιδηρὸς  
 Ντιζουάν, ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῶν πόλεων αἱ ὀπίηοι  
 Λατίνοι ἦσαν ἀπεσταλμένοι· ἡ πρεσβεία δὲ ἦν·  
 ὑπὸ βασιλείᾳ γενέσθαι πάντας ἐπὶ τῷ τῶν μὲν  
 πόλεων δε κατέχουσιν αὐθις αὐτοὺς ἡγεμονεύειν·  
 φόρους δὲ τοὺς δημοσίους πάντας οὐ· πρίγγιτι  
 παρέχουσι, διδόναι βασιλεῖ· καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐπι-  
 δεϊκνυσοῦναι καὶ θεραπείαν καὶ δουλείαν· καὶ στρα-  
 τηγὸν ἐκ βασιλείως ἔχειν ὅψ' ᾧ τελουσιν ἐκόντες  
 πάντες. Ἡ μὲν οὖν τῶν ἐκ Πελοποννήσου Λατίνων  
 πρεσβεία τοιαύτη ἦν· γράμματα δὲ καὶ πρὸς τὸν  
 μέγαν δομῆστῆον πεπόμφασιν, ἃ ἐδήλου τοιάδε·  
 ὦ· πάντες αὐτοὶ ἀπὸ συνθήματος ἐτι περιόντος B  
 βασιλείᾳ; θουλιούσιντο ἀποστάντες πρίγγιτος ἐκείνῳ  
 προσχωρεῖν, καὶ εἶδη ἐν ἐπιχειρήσει ἦσαν τοῦ πρά-  
 τειν τὰ βεβουλιμένα· ἐπεὶ δὲ βασιλεῖα τετελευτη-  
 κῶτα πύθονται, ἀπογόντας τὴν ἐπιχειρήσιν, αὐθις  
 ἡραμεῖν Παγάνου δὲ Ντεπιστόγια συνίθου; αὐτοῖ; ἐς  
 τὰ μάλιστα καὶ φίλου ὀλίγῳ πρότερον ἐκ Βυζαντίου  
 ἀφιγμένον, καὶ τῶν πραγμάτων πᾶσαν τὴν ἀρχὴν  
 καὶ τὴν ἡγεμονίαν ὑπὸ σε ἀπαγείλαντος τελεῖν,  
 αὐθις συνελθόντας πάντας ἡμᾶς, τὰ δεδογμένα  
 πρότερον ἐπιψηφίσασθαι· οὐ μόνον διὰ τὴν εὐγέν-  
 εϊαν τῶν τρόπων, καὶ τὸ δύνασθαι αὐτοῖ; ἄν τινες  
 ἐπίωσιν ἀμύνειν, ἀλλ' ὅτι καὶ πολὺν ἤδη χρόνον  
 καὶ τοι μήπω συντυχόντες εὐνοϊκῶς σοι διακαίμεθα  
 καὶ φιλιῶς· ἐξ ὅτου γὰρ ἐν Ἀκαρνανίᾳ βασιλεῖ  
 C  
 συστρατεύμενος τοῖς ἐν Θωμοκάστρῳ, παρ' ἡμῶν  
 κατὰ συμμαχίαν ἀφιγμένους Νικηφόρου τοῦ δεσπό-  
 του παιδὸς πρὸς λόγους ἔλθων αὐτοῖ; φίλους ἀντὶ  
 πολεμίων ἐπεισας γενέσθαι, ἐκείνοι; τε αἰεὶ σοι τὴν  
 εὐνοϊαν διατηροῦσι καὶ ἡμᾶς ἀνέπεισαν, πολλὰ καὶ  
 θαυμάσιά τινα περὶ σοῦ διεξιόντες, τὴν ἴσῃν καὶ  
 ὁμοίαν εὐνοϊαν κεκτήσθαι περὶ σε, ὅψ' ἦς καὶ νῦν  
 πεπεισμεθα τὴν πρεσβείαν ταύτην ποιήσασθαι νυνί.  
 Τὴν μὲν οὖν ἀξίωσιν ἡμῶν οἱ παραγενόμενοι ἀπαγ-  
 γελοῦσαι πρέσβεις· ἂν δὲ ταῦτοι; βασιλεῖς τε καὶ  
 αὐτοῖ; ἐπιψηφίσασθε, οὐδὲν ἐτι τὸ κωλύσον ἡμᾶς  
 ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν, ὡσπερ ἐπηγγειλά-  
 μεθα τελεῖν, μόνον εἰ αὐτοῖ; ἀφίξη πρὸς ἡμᾶς, τὰς  
 τε πόλεις παραληφόμενοι; καὶ τὰ ἐνταῦθα πρά-  
 γματα ὅπῃ ἂν σοι δοκῇ ἄριστα διοικήσων. Τὰ μὲν D  
 οὖν γράμματα ἰδίᾳ τε ἐκάστῳ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοιά-  
 δε ἦν· ἃ δεξάμενος ὁ μέγας δομῆστῆος, ἦσθη τε  
 ὑπερφύως, καὶ τοῖς τε πρέσβεσι προσεφέρετο φιλο-  
 τίμως· ἄγαν καὶ μεγαλοπεπεῶς· καὶ τοῖς πεπομφό-  
 σιν ὡμολόγει χάριτας πολλὰς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας·  
 καὶ τᾶλλα τε ὅσων ἔδόντο ὑπέσχετο ποιήσιν καὶ  
 ἀξίεσθαι πρὸς αὐτοὺς ἅμα ἦρι. Νῦν γὰρ οὐκ εἶναι  
 βῆδιον κινεῖν τὴν στρατιάν πρὸς σῶτως ὑπερόριον  
 στρατείαν, οὐ μετὰ πολὺ χειμῶνος ἐσομένου· φθι-

Magno domestico Didymotichi agente, et appa-  
 ratu bellico distento, legati ex Peloponneso veniunt,  
 episcopus Coronæ et Joannes Siderus, missi a  
 præsidibus urbium, quæ Latinis parebant. Summa  
 legationis erat, velle omnes imperatori subesse,  
 ea conditione ut quibus præessent urbibus, eas  
 posthac etiam retinerent: vectigalia autem publica,  
 quæ hactenus principi solvissent, ea in posterum  
 imperatori penderent: omni præterea genere ob-  
 servantiæ et subjectionis eum colerent, et du-  
 cem, cui omnes sponte obtemperarent, ab eo acci-  
 perent. Latinorum Peloponnesiaca legatio talis  
 fuit. Quin litteras quoque ad magnum domesti-  
 cum dederunt, in quibus erat scriptum, adhuc  
 vivo imperatore omnes ex compositis a principe  
 defertione factis, ad eum se adjuvare voluisse, et  
 jam ad cogitata perficienda aggressos. Sed ut eum  
 decessisse compererint, re desperata quievissent.  
 Pagano autem Pistogia ipsis amicis imo ac fami-  
 liarissimo Byzantio veniente, summamque imperii  
 et principatum in ejus manu esse renuntiante,  
 rursum omnes convenisse, et prius decreta con-  
 firmasse; non solum propter morum ejus inge-  
 nuitatem, et quod ipsis contra hostes ingruentes  
 opem ferre queat, sed quod item Jampridem, quan-  
 quam nondum coram allocuti, propensa in eum  
 voluntate exstiterint. Ex quo namque in expedi-  
 tione Acarnanica imperatore collega, cum iis quos  
 ipsi ad Thomacastrum Nicephoro despotæ filio ad  
 subsidium misissent, sermonem miscuisset ex ho-  
 stibusque amicos fecisset, et illos deinceps perpe-  
 tuam ei benevolentiam conservasse, et cæteris  
 multa eximiaque de eodem commemorantes, ad  
 parem æqualemque ei animum præstandum au-  
 ctiores fuisse. Ab iisdem nunc quoque se ad hanc  
 legationem instituendam permotos; petitionem igitur  
 legatos coram exposituros. Quam si impera-  
 trix et ipse suffragatione sua comprobaverint, ni-  
 hil impediturum quin promissis stantes, sub im-  
 perium Romanum succedant: tantum ad eos ipse  
 profectus, civitates accipiat, et rempublicam prout  
 illi commodissimum videbitur, digerat atque con-  
 stituat. 385 Litteræ igitur separatim singulorum a-  
 que omnium simul hoc exemplo conscriptæ erant.  
 Quibus acceptis magnus domesticus mirifice lætus,  
 legatos exquisite ac splendide habuit, egitque a  
 quibus missi erant singulares gratias de benevo-  
 lentia, et quæ petebant, omnia se facturum, ac  
 primo vere ad eos venturum spondit; nunc enim  
 hieme appetente, exercitum trans fines educi dif-  
 ficulter posse. Cæterum ad flæmem dietis astruendam  
 Jacobum Brulam hominem ex intimis familiaribus  
 suis dedit, qui per hiemem apud eos diversaretur,  
 simul hac ratione testificans, quam bene

illis cuperet, cum jam non quasi externis, sed domesticis prospiceret; simul etiam, si quid apud eos alienationis restaret, ut hoc sequestre conciliarentur; quo eo delatus, nihil molestiarum inveniret, sed omnes consensu imperatori se subjungerent. Posthæc et legatos, et legantes honorificis muneribus afficiens (4), Brulam una dimittit, seque opportuno tempore adfuturum promittit. Byzantii comparatis triremibus, quas contra Persas armari dicebamus, postquam Apocauchus earum ductor creatus, malevolentia in imperatricem reus Epibatas fugit, magnus domesticus ad Sennacherimum mittens, classis ei præfecturam tradidit. Qui quamprimum solvens, Persas tanta instructionis celeritate percussos dissipavit, et Sarchanis provincia sæde devastata, oppidum quoddam e maritimis primo impetu cepit, et captivos inde abduxit, præstitisque omnibus, quæ ex boni ac strenui ducis officio erant, Constantinopolin rediit. Ex Occidente autem post imperatoris obitum protostrator Synadenus, Thessalonicae præfectus, item Chreles, Constantinus Palæologus imperatoris patruus, et Joannes Angelus pincerna, magni domestici consobrinus, et Zamplaco magnus papias, et quotquot ex proceribus urbium præfecturas obtinebant, caduceatoribus inter se missis conspirant; pluribusque a procuratione se removementibus, Angelus pincerna, Constantinus Palæologus et Zamplaco ad magnum domesticum mittuntur, ut ei communiter decreta nuntient, et ex itinere præconem cum litteris præmittunt, eique significant, ne quid de ipsis constitutorum (5) moveat, nec ipsis absentibus quidquam, sive melius, sive deterius visum, occipiat; mox autem et omnino adfuturos. Equum porro esse se audiri, non solum ut ex amicis præcipuis, sed etiam sociorum missu venientes. Ubi adfuerint, **386** tum quæ simul omnes senserint, ea aggrediatur. Didymotichum appropinquantes, rursum alium præmittentes, adventum suum indicant hortanturque ut obviam ipsis prodeat. Visa stulta postulatio; non enim fas esse, a quoquam se compelli, ut adentes honoret, sed iis sponte honorem decernere, si honore dignos æstimaverit. Expendenti autem secum verba, quoniam absurda apparebant, incidit id quod erat, non ipsorum honoris gratia istuc peti, verum ut sibi occurrentem de equis descendentes summe venerarentur. His secum cogitatis, domumansit. Illi cum exsequi meditata non possent,

Α νοπώρου γάρ ὄρα τότε ἦν· πίστεως δὲ τῶν εἰρημένων ἕνεκα, καὶ Βρουλάων τὸν Ἰάκωβον παρεῖχτο αὐτοῖς, ὥστε συνεῖναι τοῦ χειμῶνος, ὃς τῶν οἰκειοτάτων ἦν αὐτῷ, ἅμα μὲν τὴν πῆρς αὐτοῦς εὐμενίαν ἐπιδεικνύμενος, ὅτι ὡς οἰκειῶν ἔβη προνοῖτο· ἅμα δ' εἴ τι καὶ δύναιον ἔτι ὑπολείπετο τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, προσασθόμενος δι' αὐτοῦ, ὥστε μηδεμίαν εἶναι δυσχέρειαν ἐκεῖσε παραγενομένην, ἀλλ' ὑπαγάγηται πάντας βασιλεῖ. Δύοις δὲ τοῦς τε πρέσβεις ἅμα καὶ τοῦς πεπομφότας φιλοτίμως ἀμειψάμενος, συνεξέπτελλεν αὐτοῖς ἅμα τὸν Βρουλάον, ἐπαγγεῖλάμενος ἐπικαιρῶς καὶ αὐτὸς ἀφιέσθαι. Ἐν Βυζαντίῳ δὲ παρεσκευασμένων τῶν τριτηρῶν ἅς πρὸς τὴν ἔφοδον τῶν Περσῶν ἐφημεν ὀπιέσθαι, ἔπει δὲ παρακοιμώμενος ὃς αὐτῶν στρατηγὸς χειροτόνητο, δύστυχος βασιλίδι γεγονώς, ἐδραπέτευσεν ἐν Ἐπιθάταις, πέμψας δὲ μέγας δομέστικος ἐνεγείριστο τῷ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ Συναχηρέτῳ, ὃς αὐτίκα ἀποπλεύσας, τὴν τε Περσικὴν διέλυσε στρατιὰν καταπλήξας τῷ τάχει ἱγῆς παρασκευῆς, καὶ πολλὰ τὴν Σαρχάνη κακώσας χώραν, καὶ πόλιν αὐτῆς ἐξ ἐφόδου καὶ ἀνδραποδισάμενος, καὶ τὰλλα ὅσα ἔδει τὸν ἀγαθὸν ποιήσας στρατηγὸν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινου. Ἐκ δὲ τῆς ἐσπέρας μετὰ τὴν βασιλείας τελευτήν ὄτε πρωτοστράτωρ Συναδηγὸς Θεσσαλονικῆς ἐπιτροπεύων, καὶ ὁ Χρῆλης, Κωνσταντίνος τε Παλαιολόγος ὁ τοῦ βασιλέως θεῖος, καὶ ὁ τοῦ μεγάλου δομέστικου ἀνεψιὸς Ἄγγελος Ἰωάννης ὁ πικέρνης, C Τζαμπλάκων τε ὁ μέγας παπίας, καὶ ὅσοι τῶν ἐν τέλει ἦσαν πόλεων ἐπιτροπεύοντες, πρὸς ἀλλήλους ἐπικηρυκευσάμενοι καὶ συμφρονήσαντες, οἱ πλείους μὲν κατελείποντο διοικοῦντες τὰς ἀρχάς. Πικέρνης δὲ ὁ Ἄγγελος, καὶ ὁ Παλαιολόγος Κωνσταντίνος καὶ Τζαμπλάκων, πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἀπεστέλλοντο, τὰ κοινῇ δηλώσαντες πᾶσι δεδογμένα· ἔτι δὲ ἐχόμενοι ὁδοῦ, κήρυκα προπέμψαντες, ἐδίβουν γράμμασι τῷ μεγάλῳ δομέστικῳ, μηδὲν περὶ αὐτοῦ κινεῖν τῶν καθεστώτων μηδὲ πράττειν μηδὲν, μήτε τῶν δοκούντων βελτιόνων ἢ χειρόνων ἀν μὴ πρῶτον καὶ αὐτοῖ· πάντως δὲ παρέσονται ὅσον οὐδέπω· δίκαιον δὲ εἶναι πείθεσθαι αὐτοῖς, οὐ μόνον ἐν τοῖς πρώτοις τῶν φίλων τεταγμένοις, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐτέρων ἤκουσιν ὁμοίων, παραγενομένοις δὲ, ἂν πᾶσι δόξεις κοινῇ λυσιτελεῖν, ταῦτα πράττειν. D Ἐπεὶ δὲ γένοιτο ἐγγὺς Διδυμοτείχου, πάλιν ἔσπερον προπέμψαντες, τὴν τε ἄφιξιν ἐμήνυσον αὐτῶν, καὶ προετρέποντο ἐξίνα εἰς ὑπάντησιν αὐτῶν. Τῷ δὲ ἐδόκουν ἀνόητα ἀεῖον· οὐ γὰρ αὐτὸν τινα προσ-

#### Jacobi Pontani notæ.

(4) Virgilius viti *Æneid.* Latinum regem, præterquam quod legatos *Æneæ* muneribus eximiiis donat, etiam ipsum, a quo mittebantur, *Æneam* donantem fact.

*Hæc effatus, equos numero pater eligit omni.  
Stabant ter centum in nitidis præsepibus altis.  
Omnibus ex templo Teucris jubet ordine duci  
Instratos ostro alipedes, pictisque tapetis.  
Aurea pectoribus demissa manilia pendent:  
Tecti auro, fulvum mandant sub dentibus aurum.  
Absenti *Æneæ* currum, geminosque jugales*

*Semine ab ætherio, spirantis naribus ignem,  
Horum de gente, patri quos *Vædala* *Circe*  
Supposita de matre nothos furata creavit.  
Talibus *Æneadæ* donis, dictisque Latini  
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.*

(5) Sententia requirit ut in Græco legamus, πρὸς αὐτῶν. Cur enim vellent, ne quidquam mutaret Cantacuzenus de se constitutum? Quid enim erat constitutum de ipso? At de ipsis erat, et ne quid immutaret, vereri poterant.



ἔκειντο τοὺς ἐντυγχάνοντας τιμῶν προσαναγκάζειν. Ἄ paulo post captato tempore, equitanti occurrunt, ἀλλ' ἐκείνους οἰκοθεν ἀξίους κρίνοντας ἐπιψήφισεν ac de suis jumentis desluentes. eum adorabundi τὴν τιμὴν ἐξετάζοντι δὲ πρὸς ἑαυτὸν τὸν λόγον salutant. Deinde domum comitantes, non pristino εἰς τὴν δοκοῦσαν ἀποκίαν, παρίστατο νοεῖν ὅπερ more adequitantes, sed foris equos relinquentes, ἦν, ὡς οὐ σφετέρας ἕνεκα αὐτῶν τιμῆς ἤξιον et juxta pedibus ambulantes, aulam simul ingressi τοιαῦτα, ἀλλ' ἵνα ὑπαντήσαντος, τῶν ἱππῶν ἀπο- sunt. Ille utrumque permolestie tulit. Post in or- βάντες αὐτοὶ τιμὴν ἀποδώσι τὴν μέγιστην. Ὁ μὲν hem se circumstantes de facti novitate reprehendit, μήσνους, ne quid simile posthac, sed antiquam οὖν τοιαῦτα ἐνοήσας, ἐμνείεν οἴκοι. Τοῖς δ' ἔπει οὐκ consuetudinem retinerent. Ni obedirent, se illos ἐξεγένετο τὴν ἐπίνοιαν εἰς ἔργον ἀγειν, ὀλίγω ὕστε- cum stomacho repulsurum. Cum in equum rursum ρον καιρὸν ἐπιτηρήσαντες, καὶ συντυχόντες ἐφίππω, ascendere oporteret, jussit eum extra portam τῶν ἱππῶν ἀποβάντες προσεκύνουν. Εἴτ' αὐτῶ οἴκοι educi, ac per aulam transiens, ibidem ascendit. Id συναελθόντες οὐ κατὰ τὸ πρότερον ἔθος συνεισέεισαν illi aspicientes, qui novitatem usurparant, et mi- ἔφιπποι τὴν αὐλήν, ἀλλ' ἔξω καταλιπόντες, παρέ- nis perterriti, morem pristinum retinuerunt, et θεον πεζῆ. Ὁ δὲ ἡγανάκτησεν ἐφ' ἑκατέροις οὐ neque ipsi, neque alii amplius quidpiam novi vel μετριῶς. Ἐπειθ' ἑαυτῷ περισησάμενος, κατηγορεῖ cogitare vel facere sustinuerunt. τὴν καινοτομίαν, καὶ μὴ τοιαῦτα συνεβούλευε ποιεῖν, B ἀλλὰ τοῖς προτέροις ἔθεσιν ἐμμένειν. Εἰ δὲ μὴ πείθοιντο, ἠπειλήσεν ἀπελάσειν πρὸς ὄργην δεῖξαι δὲ αὐτοῖς ἱππῶ ἐπιθῆναι, ἐκέλευε τῆς πύλης ἀγειν ἔξω. Εἶτα παριῶν τὴν αὐλήν πεζῆ ἐπέβρινε πρὸς τῇ πύλῃ. ὅπερ οἱ τὴν καινοτομίαν ἰδόντες εἰργασμένοι, καὶ καταπτίξαντες τὴν ἀπειλήν, ἐνέμενον τοῖς προτέροις, μηδὲν καινὸν μήτε διανοοῦμενοι, μήτε πράττειν ὑπομένοντες, μήτ' ἐκείνοι, μήτ' ἕτεροί τινες.

## CAPUT XII.

*Crales fracto foedere Macedoniam populatur. Consultatio de eo reprimendo. Sententia magni domestici de expeditione Peloponnesiaca proponenda, ob quam Byzantium revertendum, et quid ibi faciendum et quo omnibus comparatis eundem. Byzantium veniens, honorifice excipitur. Imperatricem agrorum salutal, et lugentem adhuc consolatur, cum eademque cogitationes suas communicat, quas illa probat.*

Ἐπὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ὁ τῶν Τριβαλῶν ἄρχων Στέφανος ὁ Κράλης τὰς πρὸς βασιλέα λύσας σπονδὰς, ἐπεὶ ἐπύθετο ἀποθανόντα, τὴν τε ἄλλην C πᾶσαν κατέδραμε Μακεδονίαν ληϊζόμενος· καὶ Θεσσαλονίκην παρελθὼν, ἀχρι χωρίου ἦλθε τοῦ προσαγορευομένου Κρητῶν. Ἐπειτα ἀνέστρεφεν οὐ πολλὴν λείαν ἐπαγόμενος διὰ τὸ μνηυθείσης τῆς ἐφόδου πρότερον ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς φρουρίοις τὰ τε βροσκήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐγκατακλεισθῆναι. Ἐπει δὲ ἠγγέλλετο περὶ τούτων τῷ μεγάλῳ δομestικῷ, ἐκκλησίαν συναθροίσας, ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἐν τέλει καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς ὅ τι δεῖ ποιεῖν πρὸς τὴν ἐφροδὸν τῶν Τριβαλῶν. Οἱ μὲν οὖν ὅ τι ἕκαστος ἔδοκε λυσitelεῖν, ἐβουλεύετο πρὸς τὰ παρόντα. Τῷ μεγάλῳ δὲ δομestικῷ, τὸ πρὸς Κράλην ἀντικαθίστασθαι ταχέως, ἵν' ἡ πείθοιεν αἰρεῖσθαι τὴν εἰρήνην, ἢ θρασυνομένῳ πολέμοισιν δοκοῦν τῶν ἀναγκαιῶν, εἰ πολλῶ μᾶλλον D ἀναγκαιότερον καὶ λυσιτελέστερον, πρὸς τὴν εἰς Πελοπόννησον στρατείαν ἅμα ἦρι παρεσκευασμένου ἔδοκε εἶναι, καὶ μὴ προῖσθαι τὸν καιρὸν, πράξεω παρεχόμενον μεγάλων ἀφορμᾶς. Εἰ γὰρ Θεοῦ συναιρουμένου τοὺς τὴν Πελοπόννησον οἰκον- τας Λατίνους ἐφασκε γένοιτο προσλαβεῖν, ἀνάγκη καὶ τοὺς τὴν Ἀττικὴν Βοιωτίαν οἰκονοῦντας; Κατελά- νους, ἢ ἐκόντας ἡμῖν, ἢ βιασθέντας προσχωρήσαι. Τούτου δὲ γεγενημένου, καὶ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ὡσπερ ἐν τοῖς πάλαι χρόνοις ἐκ Πελοποννήσου μέχρι Βυζαντίου συνεχοῦς γεγενημένης ἐξεστὶ συνορᾶν, ὡς οὐδὲν ἔργον ἤδη Τριβαλοῦ τε καὶ τοῦς ἄλλοις, περιοίκους τῶν βαρβάρων τῆς ὕβριος δίκας ἀπατεῖν, ἢ ἐξυβορίζουσιν εἰς ἡμᾶς τοσοῦτον κῆρ

Sub idem tempus etiam Triballorum princeps Stephanus Crales, audito imperatorem obiisse, foedus solvit, et cum reliquam Macedoniam omnium populabundus incursum, tum Thessaloniam porro vadens, ad locum qui Cretensium dicitur pervenit. Deinde cum praeda haud opima reversus est, propterea quod ejus adventu prius nuntiato, agrestes se cum pecore urbibus castellisque incluserant. Quibus ad se perlatis, magnus domesticus concilio optimatum et ducum exercitus convocato, quid contra Triballorum impressionem inceptandum esset, quasivit. 387 Eorum unusquisque sententiam, quam putavit ad tempus commodam, dixit. Sed cum magno domestico necessarium videretur, cito Crali resistendum, ut eum vel pacem cogeret accipere, vel cum audacius refragante bello decerneret, multo tamen magis necessarium magisque utile visum est ad expeditionem in Peloponnesum principio veris paratos esse, nec e manibus dimittendum tempus rebus praclare gerendis idoneum. Si enim Deo auxiliante, inquit, Peloponnesum habitantes Latinos ad imperium adjunxerimus, etiam Catalani Atticam et Bœotiam incolentes, velint nolint, se nobis dederunt. Quo facto, Romanoque principatu velut olim a Peloponneso Byzantium continuato, intelligi potest, non fore operosum Triballis alisque circumjacentibus Barbaris pro injuriis tamdiu nobis cum tanta insolentia illatis pretium persolvere. Ad spes igitur amplissimas inde sublucentes accommodandum est agendi studium, ne occasio elabatur. Qua de causa Byzantium redeundum

censeo; ad Peloponnesum enim navali apparatu indigemus, et is per hiemem providendus est. Quod si his modo posthabitis in Occidentem convertemur, opinantes nos constituto illic rerum statu celeriter reversuros, timendum, ne illie bello et aliis quibusdam necessitatibus impliciti, post reditum, cum nos instruere nequiverimus, rei gerendæ facultatem amittamus. Sin Byzantii nunc fuerimus, primum quidem navarchos et duces classis designabimus, quibus curæ erit et naves reparare, nautasque ac milites colligere, qui conscendant. Postea et de pecunia videbimus, unde ea in classem suppeditet. Ad hæc vectigalium publicorum curatores necesse erit declarare, ne, si confuse ac fortuito capiantur, grave dominum ærario injungant: quod quidem nulla consuetorum accessione tributorum, verum aliis modis et artibus vehementer crevit. Ubi hæc qua par est sedulitate sollicitudineque confecta fuerint, legatos ad Triballorum regulum mittere in animo habeo, qui simul ejus vires et copias explorent, simul, si a reconciliatione non abhorreat, pacem cum eo component; nam nunc quidem rationes nostræ non ferunt, ut arbitror, quando in pace cum finitimis gentibus vivere licet, ultro bellum deposcere. Ubi aliquandiu Byzantii fuero, deinde milites mercenarios, et qui ex possessiunculis uberiores capiunt redditus, assumens, 388 occidentali insuper exercitu accessuro, hieme in Occidentem movebo: alios domi manere sinam, ut interim ad expeditionem, cum ver aperierit, suscipiendam se comparent. Et Albanos circa Pogonianam et Libisdam positos deprædatus, et injurias ab eis persecutus (nostis enim utique vos etiam, quomodo adhuc superstite imperatore et post ejus obitum urbes Acarnaniæ complures et Bulgrita quotidianis incursionibus ac direptionibus afflixerint) conabor, si possim, et potero, ut opinor, solemne Christi Natalium Byzantii agere, non tantum exercitus causa, ne extra fines hibernet, sed etiam ut novi imperatoris, quemadmodum inter nos convenit, coronationem celebremus. Ineunte autem vere trirēmibus ad navigationem paratis, exercituque toto præsentē, Peloponnesum terra marique pariter adoriemur, qua insula subacta, Romanos fines non parum proferemus. Levi autem brachio etiam Ionis lustratis navalibus et fluminibus, ad quæ Persæ naves suas appellunt, illisque inflammatis (sic namque ego et Aliseres Cotiæi satrapa, qui ex continente pedestri nos et equestri auxilio juvabit, pacti sumus) et imminenti inde clade auxiliaque cura liberati, omnibus domi recte ordinatis, ad præpositum certamen aggrediemur. Postquam huic consilio magni domestici etiam cæteri applauserunt, legati ad Triballorum principem mox delecti sunt. Qui profecti, pacem ei persuaserunt, et lædus pristinum revocarunt. Magnus porro domesticus congregato exercitu Byzantium petivit; quem appropinquantem, qui erant illic

χρόνον. Ὡς οὖν μεγάλων ἐκείθεν ἐλπίδων ὑποφανομένων, οὕτω προσήκει πράττειν, ὥστε μὴ τὴν καιρὸν ἡμᾶς διαφυγεῖν. Οὐ δὴ ἕνεκα εἰς Βυζάντιον ἡμᾶς ἐπανελθεῖν ἡγοῦμαι νυνὶ προσήκειν. Δυνάμειος γὰρ ἡμῖν πρὸς τὴν Πελοπόννησον χρεῖα ναυτικῆς, ἣν δεῖ τοῦ χειμῶνος παρασκευασθῆναι. Ἄν οὖν τούτων ἀμειλίχσαντες νῦν, τραπώμεθα πρὸς τὴν ἐσπέραν, νομίσαντες ὡς ἐπανήξομεν τάξει καταστήσαντες ταχέως, δόξας μὴ πολέμοις ἐμπλακέναι, καὶ τισιν ἐτέροις ἀναγκαίοις, καὶ μὴ δυναθέντες παρασκευασσάσθαι, ἐπανελθόντες ἀπολέσωμεν τὴν πρᾶξιν. Ἐὰν δὲ γενώμεθα ἐν Βυζαντίῳ νῦν, πρῶτα μὲν ναυάρχους καταστήσομεν καὶ στρατηγόν, οἷς μελήσει τὰς τε ναῦς ἐπισκευάζειν, καὶ ναύται, οἱ ἐπιθήσονται καὶ ὀπλίται; καταλέγειν. Ἐπειτα δὲ καὶ περὶ χρημάτων σκεψόμεθα, ὅθεν λαμβάνειν αὐτοῖς ἐξέσται πρὸς τοῦ στόλου τὴν παρασκευὴν. πρὸς δὲ ταῦτοις καὶ τοὺς τῶν δημοσίων φόρων διακητὰς ἀνάγκη καθιστᾶν, ἵνα μὴ ἀτάκτως φερομένων καὶ ὡς ἔτυχε λύμη τις γένηται περὶ χρημάτων τὰ κοινὰ, ἐπιδειδωκότα οὐ μικρῶς ἐκ προσήκης μὲν οὐδεμιᾶς τῶν εἰθισμένων φόρων, ἐξ ἑτέρων δὲ τινῶν τρόπων καὶ ἐπινοῶν. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας τύχη καὶ φρονεῖδος, προσθείαν διανοοῦμαι πέμπειν πρὸς τὸν ἀρχοντα τῶν Τριβαλῶν, ἅμα μὲν κατασκευαστέους τὴν ἐκείνου δύναμιν ὁπόση εἴη, ἅμα δὲ εἰ καὶ πρὸς διαλλαγὰς ἐτόλμως ἔχει, χωρήσοντας πρὸς διαλύσεις; οὐ γὰρ ἡγοῦμαι νῦν ἡμῖν λυσιτελεῖν, ἐξὸν εἰρήνην μετὰ τῶν ὁμοροῦντων ἔθνῶν ἄγειν, ἔκοντι τὴν πόλεμον αἰρεῖσθαι. αὐτὸς δὲ ὀλίγας ἡμέρας Βυζαντίῳ ἐν διατριψας, ἔπειτα τὸ μισθοφορικὸν τῆς στρατιᾶς καὶ τῶν ἐκ χωρίων τὰς προσόδους ἐχόντων τοὺς δυνατωτέρους, παραλαβὼν, ὡς καὶ τῆς ἐπερείου στρατιᾶς συνοσομένης, πρὸς ἐσπέραν τοῦ χειμῶνος βιβδιούμαι, τοῖς ἄλλοις ἐπιτρέψας οἴκοι διατρίβειν, καὶ παρασκευάζεσθαι πρὸς τὴν στρατείαν ὡς ἅμα ἦρι ἐσομένης. Καὶ Ἀλβανούς τοὺς περὶ Πογονιανὴν καὶ Λιθισδαν νεμομένους ληϊσάμενος, καὶ δίκας τῆς ἀδικίας ἐπιθείς (ἴσται γὰρ δὴ πού καὶ αὐτοί, ὡς καὶ περιόντος βασιλέως, καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίην πολλὰ τὰς τῆς Ἀκαρνανίας πόλεις καὶ Βαλαγγίτην ἐκάκωσαν ἡμέρας κατατρέχοντες καὶ ληϊζόμενοι) περάσομαι εἰ δυναίμην. εἶσομαι δὲ τὴν τῶν Χριστοῦ γενεθλίων ἑορτὴν ἐν Βυζαντίῳ ἀγαγεῖν, οὐ μόνον διὰ τὴν στρατείαν, ἵνα μὴ ὑπερήριος ἐν χειμῶνι διατρίβῃ, ἀλλ' ἵνα καὶ βασιλέως ἡ νέου στεφανοῦρα τελεσθῇ. Οὕτω γὰρ ἐδέδοκτο ἡμῖν. ἅμα δὲ ἦρι ἀρχομένῳ τῶν τε τριηρῶν πρὸς τὸν πλοῦν οὐσῶν παρασκευασμένων, καὶ τῆς στρατιᾶς ἀπάσης ἐξ ἠπείρου τε ἅμα καὶ θαλάσσης προσβαλόμεν τῇ Πελοποννήσῳ. οὐ γὰρ μικρὰ προσθήκη γενήσεται Ἰωμαίοις, ἀν' ὑπαγαγώμεθα ἐκείνους. ὁδοῦ δὲ πάρεργον καὶ τοὺς τῆς Ἰωνίας διερευνησάμενοι ναυστάθμους καὶ ποταμούς; ἐν οἷς οἱ Πέρσαι τὰ; σφετέρως αὐτῶν προσορμιζοῦσι ναῦς, καὶ καταφλέξαντες πυρὶ (οὕτω γὰρ Ἀλησέρῳ τῷ Κοτυαεῶ σατράπῃ καὶ ἐμοὶ συντέθειται, ἐκ τῆς ἠπείρου παραβοηθοῦντι ἅμα στρατιᾷ περὶ τὴν καὶ ἱππικῆν)

καὶ τῆς ἐξ ἐκείνων ἀπαλλαγέντες λύμης καὶ φρον- A  
 τίδος, πρὸς τὸν προκειμένον βασιδόμεθα ἀγῶνα, πάντα τὰ οἰκοὶ καταστήσαντες καλῶς. Τοιαῦτα τοῦ μεγάλου βουλευσαμένου δομεστικου, ἐπὶ καὶ τοῖς ἄλλοις συνεδόκει καὶ ἐπήνουν τὴν βουλήν· πρὸς μὲν τὸν Τριβαλῶν ἀρχοντα, πρέσβεις ἤρουντο αὐτίκα· οἱ καὶ παραγενόμενοι καὶ διαλεχθέντες περὶ εἰρήνης, ἐπεισάν τε διαλύσασθαι, καὶ ἔθεντο σπονδὰς κατὰ τὰς ὁδοὺς πρὶν. Ὁ μέγας δὲ δομεστικός ἀπορίεσθαι κελεύσας τὴν στρατιάν, αὐτὸς ἴει εἰς Βυζάντιον. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐγγύς, οἱ Βυζαντίῳ παρόντες τῶν συγκλητικῶν εἰς ὑπάντησιν ἐξελθόντες, ἠσπάζοντο τῶν ἰππῶν ἀποδόντες· ὁ δὲ ἐπέπληττεν αὐτοῖς ὡς οὐ προσήκοντα ποιῶσιν· ἔπειτα εἰς τὰ βασιλεία ἐλθὼν, ἠσπάζετό τε βασιλίδα, καὶ παρεμυθεῖτο λόγοις, οὐκ ἀλοῦσαν μόνον ὑπὸ τῶν B  
 συμφορῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα νοσηλευομένην· καὶ διηγησάμενος ὅσα τε πράξειε πρὸς Διδυμάτειχον ἐλθὼν, καὶ ὅσα τοῖς ἐκ Πελοποννήσου πρέσβεισι ἐπαγγέλλαιτο, οἷά τε διανοοῖτο περὶ τὴν ἐκείνων καὶ περὶ τῶν ἄλλων πράττειν, μέγала τε ἐπιείκειν παρῆναι καὶ αὐτῷ θαρρῆναι ὡς ὑπὲρ ὠφελείας αὐτῆς τε καὶ παίδων καὶ τοῦ κοινού· Ῥωμαίων, οὐτε σώματος, οὐτε χρημάτων φεισομένη, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπιδειξιμένη καὶ σπουδὴν καὶ προθυμίαν. Νῦν μὲν γὰρ οὐ βῆδιον εἶναι· λόγοις τὴν τε στρατιᾶς ἐπίδοσιν καὶ τῶν προσόδων τῶν κοινῶν ἀποδεικνύειν. Ἐκρος ἰὲ γενόμενος εἰ ἐν ζῶσιν εἴη, οὐ λόγων δεήσεισθαι πρὸς τὴν ἀπόδειξιν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων φανερὰς τῆς ὠφελείας γινομένης. Ἐπειτα καὶ περὶ ὧν ἔχει κοινωσάμενος ὡς καὶ αὐτῇ συμφέροντα] ἐδόκει, καὶ ἐπεψήφισε τὴν βουλήν, ἔργου εἶχετο καὶ διψκεί πάντα ἢ βεβούλευτο.

## CAPUT XIII.

*Clamor confusus ante palatium; causam ejus litem aliquam censet magnus domesticus; discit se carsum esse, pro cujus honore milites et nobiles contra patriarcham linguis pugnabant. Rem imperatrici narrat, monens ut homines protervos castiget, quod facit castigatione in partes certas distributa.*

Ὁλίγω δὲ ὕστερον ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐν β- C  
 σιλεύσει αὐτοῦ τῇ βασιλίδι διαλεγόμενος περὶ τῶν κοινῶν καὶ κοινῇ βουλευομένου περὶ ὧν ἂν δύο πράττειν, θροῦς ἐξωθεν ἤκούετο καὶ βοή περὶ τὰ βασιλεία συμμιγῆς· ἐρομένης δὲ τῆς βασιλίδος πρὸς αὐτὸν τί ἂν εἴη ταῦτα, φάσκειν μὲν οὐδὲν εἰδέναι ἔφασκεν· οἴεσθαι δὲ πρὸς τὴν δίκην τινῶν ἀλλήλοισ ἀντιλεγόντων τὸν θόρυβον γίνεσθαι· τουτονὶ διασχυρίζετο δὲ καὶ ὕστερον, οὐδὲν ἄλλο οἰηθῆναι τὴν ἀρχὴν. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτὸς τί ἴδει τῶν γινομένων. Ἐπειτα ὡς μείζων ἦν ὁ θόρυβος καὶ παρετείνετο ἐπιπολῶ, νομίσα· καὶ αὐτὸς νεώτερόν τι εἶναι, ἀναστάς ἐξῆε μαθεῖν ἐθέλων τῶν γινομένων τὴν αἰτίαν. Ὁρᾷ δὲ τῶν βασιλείων τὴν αὐτὴν πλῆθυσαν ἀνδρῶν, οἱ ἦσαν οὐ τοῦ στρατιωτικοῦ καταλόγου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπ' εὐγενεῖα λαμπρυνόμενων νέων, καὶ τὴν πατριάρχην ἐν μέσοις αὐτοῖς ἐστῶτα καὶ λογομαχοῦντα πρὸς αὐτοῦς διαφερομένους. Αἰτία δὲ τῆς διαφοράς ἦν, ὅτι δὴ ἤξιον μεζζονος τιμῆς τὸν μέγαν δομεστικὸν δίκαιον τυγχάνειν εἶναι, καὶ μὴ τοῖς πολλοῖς ὁμοίως· πεζῇ τῶν βασιλείων εἰσιέναι τὴν αὐτὴν· ὅς οὐ μόνον νῦν τῶν ὄλων πραγμάτων ἔχει τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ βασιλέως περιόντος, παραδυναστεύων ἦν, καὶ πολλάκις ὑπ' ἐκείνου προσκεκλημένος πρὸς τὴν βασιλείαν κοινῶνταν. Ἐν αἰτίαις τε τὸν πατριάρχην διὰ ταῦτα ἐποιούοντο, ὅτι δὴ περιορῶν, καὶ μὴ βασιλίδι παραινοῖ τὰ προσήκοντα. Ταῦτα δὴ αὐτοῖς ἐλάγετο, οὐ πᾶσιν ὁμοίως

proceres, obviam se ferentes, et ab equis descendentes consalutarunt, quos ille ut ineptos objurgavit; progressusque in palatium, Augustam, salute dicta, ex calamitate ægram animi, et ægrotam corpore consolatus, et expositis quæ Didymotichi egisset, quæque Peloponnesiorum legatis promississet, quæque illis et aliis facere cogitaret, sp's magnas ut conciperet, atque ut sibi fideret, quando pro ejus et filiorum, Romanorumque omnium utilitate, omni studio alacritateque pugnaturus, et neque pecuniis neque sanguini suo parurus sit, hortatus est Nunc quidem quantopere cum redditibus communibus auctus sit exercitus, non facile posse verbis demonstrari: vere novo, si vivat, nullis verbis opus futurum, cum ipse operum fructus id demonstraverit. 389 Deinde collatis cum ea ob quæ venerat, ubi et illa ut commoda probavit, et consilium ejus approbavit, ad delibera opera explicanda se dedit.

περὶ τῶν ἄλλων πράττειν, μέγала τε ἐπιείκειν παρῆναι καὶ αὐτῷ θαρρῆναι ὡς ὑπὲρ ὠφελείας αὐτῆς τε καὶ παίδων καὶ τοῦ κοινού· Ῥωμαίων, οὐτε σώματος, οὐτε χρημάτων φεισομένη, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπιδειξιμένη καὶ σπουδὴν καὶ προθυμίαν. Νῦν μὲν γὰρ οὐ βῆδιον εἶναι· λόγοις τὴν τε στρατιᾶς ἐπίδοσιν καὶ τῶν προσόδων τῶν κοινῶν ἀποδεικνύειν. Ἐκρος ἰὲ γενόμενος εἰ ἐν ζῶσιν εἴη, οὐ λόγων δεήσεισθαι πρὸς τὴν ἀπόδειξιν, ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων φανερὰς τῆς ὠφελείας γινομένης. Ἐπειτα καὶ περὶ ὧν ἔχει κοινωσάμενος ὡς καὶ αὐτῇ συμφέροντα] ἐδόκει, καὶ ἐπεψήφισε τὴν βουλήν, ἔργου εἶχετο καὶ διψκεί πάντα ἢ βεβούλευτο.

Paulo post diem illum, dum in regia cum imperatrice de republica sermocinatur, et ambo de rebus agendis consultant, foris tumultus et commistus clamor exauditur. Interrogante ea quidnam hoc esset, negavit se certum scire, credere tamen ob litem aliquam jurgantes sic eos vociferari, quin aliud nihil prorsus se putasse postea affirmavit, neque enim vel ipse quid ageretur sciebat. Crescente et diutius durante strepitu, ratus et ipse quidpiam novi tentari, surgens exit, uti causam noscitet. Atrium palatii plenum, non ex albo militari solum, sed etiam ex juvenibus nobilitate illustribus, et patriarcham stantem in medio, verbisque cum ipsa velitantem videt. Causa dissensionis erat, quod illi magnum domesticum majore dignandum honore eensebant, et non ut u. u. m. de infima plebe aulam palatii pedibus debere ingredi, qui jam non summo imperio, sed defuncti quoque imperatoris collega, et crebro ad communionem imperii ab eodem invitatus fuisset; atque idcirco patriarcham carpebant, qui conniveret, nec imperatricem officii sui admoneret. Hæc illi loquebantur; nec erat una mens omnibus. Nam qui illum diligebant, eique ex animo studebant, quod sentiebant, id in ore habebant; alii metu illius potentie temporari inserviebant. Erant etiam qui sermones hos ægrius ferentes, libenter vetuissent, si potuissent; nihilominus quædam mali formidine pluribus asti-

palati videbantur, cogitantes, ipso conscio et clamulalia moliente dici. Patriarcha eorum assertioni adversari, et nihil turbandum, sed iis quæ imperatrici et magno domestico placuissent, obsequendum contendere. Cum in hoc esset controversia, ejusque conspectu omnes conticuissent, aliis quidem velut iratus nihil dixit, patriarcham autem increpuit, quod hominibus insipientibus aures commodasset, et verborum eum ipsis digladiatione turbas excitasset. **390** Proinde litigare cessaret, postridie secum de lite acturus, et ita usque ad equum deduxit, hoc officio objurgatum delinens, quod ante non solebat, sed in penetralibus palatii valericere ac reverti consueverat. Ad imperatricem porro rediens, tumultus causam narrat, et quo pacto patriarcham propter intempestivam concertationem reprehendisset, quodque stultorum sermones ineptos attendisset, et eum uti domum abiret admonuisset. Asseverabat item ac Deum testem faciebat, se nullius horum esse conscium, sed ab imperitis quibusdam superbe ac stolide ea moveri. Quem cum de turbis sedatis commendaret imperatrix, Sed illi quidem, inquit magnus domesticus, suasi, nihil verborum adderet, domumque discederet; intelligens sic me litem mea potissimum causa exortam facile dirempturam. Te autem moneo, ut superbiam istam inultam ne relinquant, verum accersitos propter linguæ protervitatem objurgites. Monerem etiam ut te admodum illis iratam ostenderes, nisi brevi hinc pluribus eorum ascitis discessurus essem. Idcirco ubi quantum satis est eos castigaveris, causata protectionis meæ necessitatem, venia illos imperitio. Augusta monenti obsecuta, viros illos accersit, incitiam exprobrat, quod inter leges regis educati, et in iis a teneris versati, nihilo tamen Barbaris rege carentibus præstarent, et quidquid sibi obstitisset, statim turbas ac tumultum cicerent. Perpendite enim, inquit, quo nunc amentia prodieritis. Primum enim in ipso palatio Imperatoribus aperte repugnastis. Deinde cum patriarcha communi omnium Patre spirituali, et omni reverentia dignissimo, magis quam qui per corporum conjunctionem nos generarunt, altercati estis. Postremo etiam pro magno domestico videlicet verba indgere oportet, si qua illi re a nobis opus sit. Hoc autem absurdissimum esse, non aliis, sed vobis ipsis iudiciis utamini licet. Non enim modo duntaxat, quando ad eum summa rerum procuratio devoluta est, sed et vivo imperatore vobis omnibus hic præerat, in quibus imperatorem requirebatis, vestrum contra illi nemo. Quare cum e præteritis, tum e præsentibus discere vos oportebat, illum vestro patrocinio non egeret. Non enim est, non est, inquam, quod ille, si velit, non vel sibi, vel aliis curaverit. Quod **391** cum ita sit, et fateantur omnes nec vos temere tumultuari turbarique conveniebat, atque ideo non gratiam, sed pœnam

ἔχουσι τὰς γνώμας, ἀλλ' ὥς μὲν εὐνοία πρὸς ἐκείνον ἦν, ἐσπουδάζετό τε ἀληθῶς ὁμοίως καὶ ἐλέγετο οἱ δ' ἐθεράπευον τὸν καιρὸν καὶ τὴν μεγάλου δομestίκου δὴναμιν. Ἦσαν δὲ οἱ καὶ δυσχεραίνοντες πρὸς τοὺς λόγους, καὶ ἠδέως ἂν κωλύσοντες, εἰ ἐξῆν, ὁμῶς ὑπὸ δέους συμφρονεῖν ἐδόκουν τοῖς πολλοῖς, οἰόμενοι ἐκεῖνου συνεῖδος καὶ ἀφανῶς τὰ τοιαῦτα συσκευάζοντος εἰρῆσθαι. Ὁ πατριάρχης δὲ ἀντικαθίστατο πρὸς τοὺς λόγους, καὶ μὴ δεῖν ἔλεγεν αὐτοῦ ἀτάκτως θορυβεῖν, ἀλλὰ πείθεσθαι τῷ βασιλίδι καὶ μεγάλῳ δομestικῷ ἐγνωσμένοις. Ἐν τούτοις δὲ τῆς ἐριῶς ἐκεῖνος οὕσης, ἐπεὶ ἐπέπαυτο φανεῖτος, τοῖς μὲν ἄλλοις ὥσπερ ὀργιζόμενος οὐδὲν εἶρηκει, πατριάρχη δὲ ἐμέμφοτο, ὅτι ἀνοήτων ἀνθρώπων προσέχων λόγους ἔστηκε πρὸς αὐτοὺς λογισμαῶν καὶ θόρυβον κινῶν. Συνεβούλευε τε οἴκῳ ἀπελθεῖν καὶ μηδὲν πρὸς ἐκεῖνους διαφέρεισθαι νῦν, ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἅμα αὐτῷ περὶ τῶν εἰρημένων ποιησομένην λόγον· πρόπεμπε τε ἄχρι ἴππου θεραπέων διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν γεγεννημένην μέμψιν, οὕτω πρότερον τοῦτο εἰργασμένος, ἀλλ' ἐν τοῖς βασιλείοις οἴκοις συνταττόμενος, ἀναστρέφειν εἰωθῶς. Εἰς βασιλῆα δὲ αὐτῆς ὁ μέγας δομestικός ἐπανεισθῶν, τὴν αἰτίαν τῷ θόρυβῳ διηγείτο· ὅπως τε αὐτὸς τῆς ἀκαίρου φιλονεικίας μεμψάμενος πατριάρχη, ὅτι ἀνοήτων ἀνθρώπων προσέχῃ λόγοις ἔχουσι μηδὲν ὑγιᾶς, παραινέσειεν οἴκαθε ἀναχωρεῖν. Δισχίζετό τε καὶ αὐτῆς ἐπιμαρτυρόμενος Θεὸν, ὡς οὐδὲν τῶν λεγομένων συνείδει, ἀλλ' ὑπὸ τινῶν ἀπαιδεύτων ὑπ' αὐθαδείας ἀνοήτως κινηθεῖη. Ἐπαινοῦσης δὲ τῆς βασιλίδος ἐπὶ τῷ τὸν θόρυβον καταστellai, Ἄλλ' ἐκείνῳ μὲν, ὁ μέγας δομestικός ἔφη, συνεβούλευσα μηδὲν προσθέντι τοῖς εἰρημένοις ἀπελθεῖν· οὕτω συνιδῶν ῥαδίως διαλύσειν τὴν φιλονεικίαν μάλιστα περὶ ἐμοῦ γεγεννημένην. Σοὶ δὲ μὴ τὴν αὐθαδεῖαν ἀτιμώρητον παραινῶ περιτεῖν, ἀλλὰ λόγους κολάσαι προσκαλεσαμένην τῆς γλώσσης τῆς ἀκολασίας ἔνεκα. Παρήνεσα δ' ἂν καὶ ἐπιπλεῖον ἐνδείξασθαι τὴν ὀργὴν τὴν πρὸς αὐτοὺς, εἰ μὴ ταχέως ἔμελλον ἐνθὲν ἀπελευθευεσθαι, τοὺς πλείους αὐτῶν παραλαβῶν. Διὸ μετὰ τὸ καθάψασθαι ἀρκούτως, παράσχου συγγνώμην, αἰτιωμένη τῆς ὀδοιορίας τὴν ἀνάγκην. Ὁ πεισθεῖσα καὶ ἡ βασιλὶς τοὺς ἄνδρας τε προσεκαλεῖτο, καὶ ὠνείδιζεν αὐτοῖς τὴν ἀπαιδευσίαν, ὅτι βασιλέων ἐντεθραμμένοι νόμοις καὶ συνόντες· ἐκ παιδῶς, οὐδὲν ἄμεινον τῶν ἀβασιλεύτων διάκεισθε βαρβάρων, πᾶν τὸ προσιτάμενον ὑμῖν ἀτάκτως θορυβοῦντες. Σκοπεῖτε γὰρ εἰς ὅσον ἀνοία· ἤλάσατε νοῦν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν βασιλείοις φανερώς ἀντεῖπατε βασιλευσι. Δεύτερον δ' ὅτι πατριάρχῃ διτηνέθητε κοινῷ πάντων ὄντι πατρὶ πνευματικῷ, καὶ μάλιστα πολλῆς αἰδοῦ· ἄξιον, καὶ τιμῆς πολλῆς πλείονη ἢ σαρκικῶς γεγεννηχότες. Τρίτον δ' ὅτι καὶ ὑπερὸ μεγάλου δομestικοῦ δῆθεν ἐπιήσασθε τοὺς λόγους, τό γε εἰς ὑμᾶς ἦσαν ἀποδεικνύοντες διὰ τούτων, τῆς παρ' ὑμῶν αὐτὴν δεόμενον ἐπικουρίας εἰς τὸ τυχεῖν εἰ τινος δόξῃ παρ' ἡμῶν. Τοῦτο δ' ὅτι τῶν ἀτοπωτάτων, οὐχ ἑτέροις, ἀλλ' ὑμῖν αὐτοῖς χρῆσασθε διακτεταῖ· οὐ γὰρ νῦν μένοντες

εις αὐτὴν περιήκει τῶν ἔλων ἢ φροντίς, ἀλλὰ καὶ βασιλείως ζῶντος, ὑμῶν ἀπάντων οὗτος πρόστατο, ἐν οἷς ἰδεῖσθε βασιλείως· αὐτοῦ δὲ ὑμῶν οὐδεὶς. Ὅστε καὶ ἐκ τῶν προτέρων καὶ τῶν νῦν, συνελθὲν ὑμᾶς· ἐχρῆν ὡς οὐκ ἂν δόοιτο τῆς παρ' ὑμῶν ἐπι-κουρίας. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν, ὃ βουλομένῃ ἢ περὶ ἔκτου, ἢ ἐτέρων μὴ καὶ πράττειν δυνατόν. Εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐδ' ὑμᾶς ἐχρῆν θορυβεῖν καὶ ταράττεσθαι· εἰχῆ· καὶ διὰ αὐτοῦ, οὐκ εὐεργεσίας, ἀλλὰ δίκης ἔξιοι παρ' αὐτῷ. Κάγω δὲ ὑμᾶς τὰς προσηκούσας τῆς αὐθαδεῖας ἀπή-τησα ἂν εὐθύνας, εἰ μὴ αὐτὸς παρητήσατο δεηθεὶς ὑπὲρ ὑμῶν, ἀλλως θ' ὅτι καὶ πρὸς τὴν ἰσχυράτην παρσεύασθε, πρὸς ἣν χαίροντας βαδίζετε οὐκ ἀνιωμένου, οἶμαι προσήκειν. Οὐ δὲ ἔνεκα, τὴν μὲν τῶν ἡμαρτημένων παρέχομαι συγγνώμην· τοῦ λοι-ποῦ δὲ εὐτάκτους εἶναι παραγγέλλω, καὶ τῶν μειζόνων μηδὲν περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ παραχωρεῖν ἐκεί-νοις, οἷς· τὰ τοιαῦτα καλῶς τε ἔξεσι διοικεῖν, καὶ ἂν τι σφάλωνται ἐπανορθοῦσθαι. Τοιαῦτα μὲν ἢ βασιλεῖς· πρὸς ἐκείνους διετέλεθ' οὗτο τοῦτο ἔνεκα καθαπτομένη· ἐκεῖνοι δὲ τῆς ἡμερότητος· καὶ τῆς συγγνώμης χάριτας ὁμολογήσαντες, καὶ τῶν ἄλλων μᾶλλον ὁ μέγας δομῆστικός, οἱ μὲν ἄλλοι ἀνεχώρουν, ὁ μέγας δὲ ἀδίκος ἠμέτερος καταλείπεται, ἐθουλεύοντο ἅμα βασιλεῖς περὶ ὧν ἀναγκαῖον ἦν.

## CAPUT XIV.

*Pæna in Apocaucho, et ejus opera rursus utendum absente domestico, Imperatrix plane abnuat. Improb-itas et scelus Apocauchi in magnum domesticum (sed prius ejus natales et conditio) per Xenam imperatoris matrem, a qua apud filium affectatæ tyrannidis vehementer accusatur et ab eo defenditur, atque ad purpuram rursus inuitatur et recusat. Abhorret etiam plane a serenda inter filium et matrem discordia, quod quidam suadebant.*

Λόγου δὲ καὶ περὶ Ἀποκαύχου τοῦ παρακοιμω- μένου ἐμπροσθέντος, καὶ σχεπτομένων καθότι δέοι χρῆσασθαι αὐτῷ, μηδεμίαν ἄλλην ἐφασκεν ἢ βασι-λείας τῶν τετολημμένων παρ' ἐκείνου δίκην ἀπαιτεῖν, ἢ ἣν αὐτὸς ἐτιμήσατο αὐτῷ, ὥστε οἴκοι καθῆσθαι μὴ ἐξίοντα, μήτε τῶν κοινῶν τι διοικούντα. Ὁ δ' ἐφασκε καὶ αὐτὸς τὴν δίκην πρόπουσαν ἡγεῖσθαι τῷ τολμήματι. Μὴ μὲν τοι γὰρ αὐτῷ κατὰ γνώμην εἶναι πρὸς ὑπερίριον ἀπείοντι στρατείαν τὴν πρὸς ἑσπέραν, τῶν δεομένων διορθώσεως ὅπως τι κατα-λείπειν· οὐ δὲ ἔνεκα πρὸς τοὺς περιόικους Πέρσας· θέσθαι σπονδὰς, καὶ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μυσῶν βασιλέα, ἵνα μὴ ἀπόντος ταράττειτο αὐτῇ ὑπὸ πολ-λέμων ὄχλουμένη. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρακοιμώμε-νον ἡγεῖσθαι προσήκειν ἀξιόσπαντα συγγνώμης, πά-λιν χρῆσθαι ὅπῃ ἂν δοκῆ συμφέρειν. Ἡ δ' ἀνένευεν, οὐχ ἑαυτῇ καὶ τέκνοις μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ δύσνον ἐκ πολλῶν ἀποδεικνύσα· μάλιστα δὲ ἐξ ὧν ἐπ' αὐ-τῇ· ὀλίγω πρότερον αὐθαδῶς ἐκεῖνος καὶ τραχέως προσηνήχθη πρὸς αὐτόν. Εἰ δὲ ἀμφοτέροις ἐκεῖνος ἐπιθουλεύων σαφέστατα ἠλέγχθη, τίνι χρῆ θάρρη-σαντα, ἀνθρωπὸν πανουργίας καὶ ἐπιθουλῆς μεστὸν ἀποδηροῦντα αὐτόν, ὅπως ἐφασκε καταλείπειν; Ἐξίον δὲ καὶ τῶν πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικὸν Ἀπο-καύχῃ εἰρημένων ἐπὶ τῆς βασιλείδος μνημονεύσαι, καὶ ἐπὶ παλαιότερων κακοουργημάτων, ὡς ἐχρήσατο κατὰ μέγαλου δομῆστικὸν μέγαλον εὐεργετηκότος, ἵν' ἐκ τῶν διηγημάτων κατάδηλος γένηται ἡμῖν ἢ τε τούτου πρὸς τὰς εὐεργεσίας φιλοτιμία καὶ ἐτοιμότης πρὸς τὸ παρέχειν τοῖς εἰς αὐτὸν ἀμαρτά-νουσιν συγγνώμην· καὶ ἢ παρακοιμωμένου πρὸς τὰ καλὰ ἀχαριστία, καὶ τῶν τρώπων ἢ σκαιότης. Οὗτος γὰρ δὲ ὁ παρακοιμώμενος ἐν Βιθυνίᾳ ὠρμημένος,

PATROI. GR. CLIII.

**B** Cum autem mentio de Apocaucho sacri cubiculi præfecto fieret, quæsissetque, quomodo eum punirent, nullam se aliam, aiebat imperatrix, nefarii criminis pœnam poscere, præter eam, qua scipsum multasset, ut domi sedens nunquam exiret, nec publicum munus ullum attingeret. Domesticus quoque hanc pœnam ejus facinori parem affir- mare. Cæterum non placere sibi, cum exercitum occidentalem extra fines eduxerit, aliquid corri- gendum post se relinqui, cujus causa cum Persis vicinis et cum Alexandro Mæsurum rege sædus fererit, ne se absente ipsa bellis quatiatur. Exi- stimare igitur se, Apocaucho ab ipsis venia do- natum, rursus, ubi conducere videbitur adhiben- dum. Imperatrix recusare, nec in se et liberos tantummodo, sed in ipsum quoque eum malevol- um multis rationibus demonstrare, ex his præci- pue, quibus paulo ante coram ipsa arroganter et aspere in eum invaserat. Quia ergo utrisque insi- diari manifestissime convictus sit, qua re confisus hominem callidissimum et insidiosissimum ipse peregre aliens retro relinqueret? Non erit **392** autem alienum etiam eorum meminisse, quæ im- peratrice præsentē Apocaucho in magnum do- mesticum jaclarit; et præterea antiquiorum ma- jesticiorum, quibus eum remunerari, a quo tantis erat beneficiis obligatus, ut ex hac narratione pateat, tum illius ardens bene mercendi studium, et ad veniam in se delinquentibus tribuendam promptus animus: tum hujus erga bene meritum ingrata voluntas, et agrestis immanisque natura. Ille e Bithynia oriundus, homo obscurus, ex con- temptis parentibus natus, primum quidem multis

25

vectigalium coactoribus mercedula scriptum fecit. Postea Andronico Asœni, qui fuit magni avunculi imperatoris filius, etiam mercede servivit : a quo recedens, occidentalium thematum, sive agninum militarium per Occidentem (6) distributorum domesticorum, qui tum erat salinarum præfectus, se addidit. Is dexterum et ad ministerium impigrum carnens, pecunias ei credidit, ut ad imperatorem, puta Andronicum seniore accedens, ei persuaderet, duci etiam in annum sequentem salis negotiationem permetteret. At ille pecuniis tanquam suis imperatori traditis, pollicitisque, se duplo amplius quam dux in fiscum ejus illaturum, ad se potius eligendum salarium que creandum inducit. Sic cum ducem pecunia sua hoc magistratu eiecisset, jam illustris erat, et inter publicanos primas ferebat. Deinde cum multis nominibus publice grandem pecuniam deberet, exspectareturque, ut in carcerem daretur, et ad sanitatem reductus, hujusmodi nequitiis dedisceret, ab imperatore defectionem moliri cœpit ; non enim alioqui supplicium devitare potuisset. Cum autem videret eum esse statum rerum, ut Andronicus junior necessario cum avo deberet contendere, Syrgiannem ejus erat studiosissimus, rogavit, ut se illi commendaret. Is bello jam inter imperatores pullulante, magnum domesticum orare uti et Apocauchum ascisceret, non solum ad exactiorem publicarum pensionum naturali quadam dexterritate præditum, verum etiam pecuniosum, ut bello commodaturus videretur ; quas res initio quoque hujus historię breviter attigimus. Hic itaque magno domestico parario, junioris imperatoris familiaritatem consecutus, postquam belli maturitas erupit, a seniore statim ad ejus partes transit, non tam quod ei bene vellet, quam quod ob æs alienum imminens periculum fugeret ; et a domestico quæstor imperatoris 393 creatus, atque ubi victoria ad illum respexit, rursus ab eodem domestico, propemodum invito imperatore, neque id muneris in eum quadrare judicante, rerum administrator institutus est. Verumtamen non omni-

καὶ ἄτημος ἐκ φαύλων φύς, τὰ πρῶτα μὲν ὑπεγράμματαυσε πολλοῖς τῶν τὰ δημόσια χρήματα εἰσπραττόντων ὀλίγου ἔνεκα μισθοῦ· ἔπειτα τῷ τοῦ βασιλέως ἐμ:σοφόρῳσε θεῖω Ἀσάνῃ τῷ Ἀνδρονίκω. Εἰς ἐκεῖνου ἀποστάς, προσεχώρησε στρατηγῶ τῷ τῶν ἐσπερίων θεμάτων δομestικῶ τοῦς δημοσίους ἄλας τότε ἐφορεῦντι. Εὐφύης δὲ φανείς καὶ πρόθυμος πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν, χρήματα ἐπιστεῦθη παρ' ἐκεῖνου, ἔν' ἔλθῶν πρὸς βασιλέα, Ἀνδρόνικος δὲ ὁ πρῶτος ἦν, πείσῃ στρατηγῶ καὶ εἰς τοῦτιδὸν ἔτος τὴν διάθεσιν ἐγχειρίζειν τῶν ἄλων. Ὁ δὲ, τὰ μὲν χρήματα ὡς ἔβια βασιλεῖ παρεσχικῶς, ἐπαγγελιάμενος δὲ καὶ διπλασίῳ τῶν ὑπὸ στρατηγῶ παρεχόμενων τῷ βασιλικῶ αὐτὸς εἰσφέρειν ταμείω, πείθει βασιλέα ἐκεῖνου προελῆσθαι καὶ τῶν ἄλων παρῆχειν τὴν ἀρχήν. Καὶ οὕτως τοῖς ἰδιοῖς χρήμασι τῆς ἀρχῆς ἐκεῖνον ἐκβαλὼν, ἔφη λαμπρὸς ἦν, καὶ τὰ πρῶτα φέρων τελωνῶν. Εἰς' ἐπειδὴ πολλὰ τῷ δημοσίω χρήματα ὀφειλων, προσδόκιμος ἦν δεσποτῆριον οἰκεῖν, καὶ σωφρονίζεσθαι μὴ τοιαῦτα κακουργεῖν, πρὸς ἀποστασίαν εἶδε βασιλέως· ἰδὸν γὰρ ἦν ἐτέρως τὸ κακῶς παθεῖν διαφυγεῖν. Συνιδὼν δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων ὡς βασιλεῖ τῷ νέω Ἀνδρονίκω πρὸς τὸν πάππον ἀναγκαίως ἔσται διαφορὰ, Συργιάννη ἐδεήθη, τῶν ἐπιτηδαιοτάτων ὦν αὐτῶ. τῷ νέω βασιλεῖ προσαγαγεῖν. Ὁ δὲ, καὶ γὰρ ἔφη ὁ τῶν βασιλέων πρὸς ἀλλήλους ἐκινεῖτο πόλεμος, εἶδτε τοῦ μεγάλου δομestίκου, καὶ τὸν Ἀπόκαυχον προελαμβάνειν, οὐ μόνον εὐφύως πρὸς τῶν δημοσίων τὴν εἰσπράξιν ἐσχηκότα φέρων, ἀλλὰ καὶ χρημάτων εὐποροῦντα οἷς χρήσιμος πρὸς τὸν πόλεμον ὀφθῆται αὐτοῖς· ὦν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ιστορίας μάλιστα ἐπεμνήσθημεν συντόμως. Ὁ δὲ βασιλεῖ τῷ νέω δι' ἐκεῖνου προσοικεωθεῖς, ἐπεὶ ὁ τῶν βασιλέων πόλεμος ἀνεβῆγγυτο, τοῦ μὲν προσδουτέρου βασιλέως εὐθύς ἀπέστη πρὸς τὸν νέον· οὐ μάλλον δι' εὐνοίαν, ἢ τὸν ὑπορώμενον κίνδυνον διὰ τὰ ὀφειλόμενα χρήματα ἀποδιδράσκων· ταμίης δὲ τῶν βασιλικῶν ἀπέδεικνυτο χρημάτων πρὸς τὸ μέγαλο δομestίκου. Ἐπεὶ δὲ ἡ νίκη πρὸς τὸν νέον ἀπέβη βασιλέα, καὶ ὑπ' αὐτῶ πάντα τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονία ἦν, πάλιν ὑπ' ἐκεῖνου σχεδὸν οὐχ ἐκόντος

#### Jacobi Pontani notæ.

(6) Exstat libellus Constantini Porphyrogeniti Περὶ θεμάτων. Olim, et ab initio, inquit, legiones quædam per singulas provincias distributæ exstiterunt, quemadmodum legio xl. martyrum, et alia Pisidica, alia Thessalica, aliæque aliter vocatæ, quæ ducibus et præfectis, sæpe etiam præpositis subditæ fuerunt. Atque hæc quidem olim, cum reges una cum populo expeditiones faciebant, et in eos quæ Romanæ virtutis jugum detrectabant, copias ducebant, ac totum jere orbem terrarum renitentem reluctantemque subdgebant, ut Julius Cæsar, ut admirabilis ille Augustus, ut celebratissimus Trajanus, ut magnus ille inter reges Constantinus, et Theodosius, et qui post illum Christianam religionem, ac divini Numinis cultum sunt amplexi. Neque enim par erat, ipso rege in exercitu versante, prætorem designari. Sub ducibus enim et tribunis debebant, omniaque bellica negotia a regis voluntate pendere, et populi totius oculi in unum ac solum regem erant conjecti. Cum vero reges ipsi expeditionibus interesse desiderant, tum

Demum prætores et themata constituta. Atque hæc quidem rationem Romanam imperium in hodiernum usque diem tenuit. Nunc vero cum angustius iam orientem, quam occasum versus Romanum regnum sit factum, et extremis aliquot provinciis mutilatum, ab imperio Heraclii Libyici, qui post eum regnarunt, non habentes ubi aut quomodo potentiam dominatumque suam exercerent, in partem aliquot partem imperium suum secuerunt, et militaria τάγματα Græcum sermonem affectantes, patrium vero ac Romanum repudiantes, constituerunt. Hæc ille. Θῆμα est nonnunquam idem quod τάξις, seu τάγμα, et legio : sed inter τάγματα, sive legiones, et θέματα hoc interest, quod illa florente imperio Romano ut justæ legiones ita ditæ fuerunt, quæ postea immixto truce atque Heraclii temporibus eodem imperio, θεμάτων appellationem, desciscitibus a veteri amplitudine legionibus sint consecuta. Hæc interpret in Scho'iis.

βασιλέως οὐδὲ προσήκειν αὐτῷ τὴν ὑπηρεσίαν κρι-  
νοντος, εἰς τὸ μεράζειν τοῖς πράγμασι κατέστη.  
Πλὴν οὐ παντάπασιν ἐπετρέπη τὴν διοίκησιν τῶν  
κοινῶν, ἀλλ' ὅσα τῶν ἀναγκασιωτέρων ἦν πρὸς τὸν  
μέγαν δομῆστικον ἀνάγων, αὐτὸς τῶν ταπεινοτέρων  
εἶχετο, ἐξ ὧν οὐδεμία τοῖς κοινοῖς προσεδόκατο βλάβη  
εὐ ἢ κακῶς διωκτῆμενοις. Ὅμως δὲ ὑπὸ πολλῶν ἐθε-  
ραπέυετο. Μεταξὺ δὲ καὶ πολλῶν βασιλεῖ προσε-  
κρουῶς διὰ τὴν φίλην πανουργίαν, καὶ μέλλων διδο-  
ναι δίκας, ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομῆστικου τὴν βασιλέως  
ὄργην ἐβρύθη παραιτούμενου. Εἰς τοιαύτην δὲ πε-  
ριφάνειαν ἐξ ἀφανείας πολλῆς ἐλθὼν, ἐσκέφατο εἰ  
δύναται τὸν εὐεργέτην ἀμείψασθαι τοῖς ἐναντιωτά-  
τοις. Ὡς γὰρ βασιλεὺς ὁ νέος Ἀνδρόνικος τὴν νόσον  
ἐκόπησεν ἐκείνην τὴν σφοδρὰν, καὶ τελευτῆς ἐγένετο  
ἐγγύς, βασιλίδι μὲν τῇ γαμετῇ κατελίμπετο τὴν  
ἀρχὴν, οὕτω μὲν παιδὸς μητρὶ γεγεννημένη, ὠδι-  
νοῦσθι δὲ τῷ μεγάλῳ δὲ δομῆστικῳ τὴν διοίκησιν  
τῶν κοινῶν καὶ τὸ πάντα; αὐτῷ ὑπέκειν, καὶ μη-  
δένα ἀντιλέγειν πρὸς μηδέν. Ὁ δ' ὡσπερ ἔθος ἐπὶ  
τελευτῶσι τοῖς βασιλεῦσι τοῖς ὑπολειπομένοις τὴν  
εὐνοίαν καὶ τὴν πίστιν βεβαίαν παρὰ τῶν ὑπάρχων  
βουλόμενος ποιεῖν, ὄρκους ἐκθεῖς, πάντα; δ' αὐτῶν  
ἐκέλευε τὴν πίστιν ἐμπεδοῦν· οἱ ὄρκοι δὲ Ἀννη  
τῇ βασιλίδι Ῥωμαίους διαλάβανον τὴν πίστιν  
ἀκραιφνῆ φυλάξειν, καὶ παιδὶ βασιλέως τῷ γεννησο-  
μένῳ ἐξ αὐτῆς, καὶ τῷ μεγάλῳ δομῆστικῳ τὴν εὐ-  
πίθειαν. Ξένης δὲ βασιλίδος τῆς βασιλέως μητρὸς  
ἐμέμνητο οὐδοτιοῦν· οὕτω καὶ βασιλεῖ κακρικότι  
δεῖν, μὴ δύνασθαι δύο, καὶ ταύτας γυναῖκας μίαν  
διοικεῖν ἀρχὴν. Τότε μὲν οὖν ἐκείνη τε ἤνεγκε βα-  
σιλέως, καὶ οἱ; πρὸς ἐκείνην εὐνοία τις ἦν, καίπερ  
οὐδ' ἐκείνην ἀθεράπευτον καταλιπόντος τοῦ μεγάλου  
δομῆστικου. Ὡς γὰρ καὶ αὐτὸς τὸ πρᾶγμα ὑπᾶνοι  
θόρυβον δυνάμενον τῇ βασιλίδι ἐμποιεῖν, Γλαβᾶν τὸν  
μέγαν διοικητὴν πέμψας κατὰ τάχος πρὸς αὐτήν,  
ἅμα δὲ καὶ σταυρὸν ἐκ τῶν πολυτιμῶτων λίθων ἀξι-  
πιστίας ἕνεκα τῶν λόγων, τὴν μὲν νόσον ἐδήλου  
βασιλέως ὡς εἶη χαλεπὴ· ἰδέτω δὲ Θεοῦ μὴ περιδεῖν  
αὐτοῦς τοιοῦτου βασιλέως ἀποστερηθέντας. Εἰ δ'  
ἄρα τι συμβαίη τῶν προσδοκωμένων, οὕτω τοῦ  
πάντα δικαίως καὶ συμφερόντως ταλαντεύοντος,  
οἰκονομοῦντος; μηδὲν αὐτὴν ὑποπευθεῖν ἀηδὲς ἐκ τῶν  
πραγμάτων τῆς μεταβολῆς, ὡς οὐδὲν ἤττον εὐνοικῶς  
αὐτοῦ διακαιομένου πρὸς αὐτήν, ἢ εἰ καὶ αὐτὸς  
γεγέννητο ἐξ αὐτῆς. Οὕτω δὲ ἐκείνης πρὸς ὄργην  
κικνημένης, οἱ πάλοι τε ὑπὸ φόβου πρὸς τὴν  
εὐκλείαν δακνόμενοι τὴν μεγάλου δομῆστικου, καὶ  
τότε μᾶλλον πρὸς τὸ πάθος ἐξαφθέντες, σαφῶς  
ιδόντες κύριον γεγεννημένων τῶν πραγμάτων. Ἐν οἷς  
ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ ὁ παρακοιμώμενος Ἀπόκαυχος  
ἐξητασμένος ἦν Συργιάννη πρὸς τὴν πρᾶξιν ἡγου-  
μένου, τὴν βασιλίδος ὄργην νομίσαντες ἂν αὐτοῖς τὰ

modis commissa ei respublica, sed ita, ut magis  
necessaria seu præcipua ad magnum domesticum  
referret, ipse leviora transigeret : e quibus seu  
bene seu male transactis, communitas nullum sen-  
tiret nocumentum. Nihilominus a multis obser-  
vabatur. Et cum interim sæpe etiam propter usi-  
tatam et amicam sibi nequitiam imperatorem offen-  
disset, ac pœnis subjiciendus esset, per magnum  
domesticum iratum scilicet exorantem, evasit.  
Jam vero e tantis tenebris in tantam claritatem  
deductus, quomodo bene merenti suo quam  
maxime contraria rependeret, secum consideravit.  
Nam cum Andronicus junior morbo illo difficil-  
limo conflictatus, mortique proximus, uxori ad  
filium parandum jam vicinæ imperium, magno  
autem domestico vicariam gubernationem reli-  
quisset, cui citra tergiversationem omnes parerent,  
ille (quod consuetudo tenet, imperatoribus de vita  
exeuntibus) successoribus benevolentiam ac fidem  
subjectorum stabilire volens, juramentum, quo  
omnes fidem suam ratam facerent, in hæc verba  
conceptum proposuit, Romanos Annæ impera-  
trici, et filio imperatori ex ea nascituro sinceram  
et integram fidem, et magno domestico obedi-  
entiam præstituros. Xena imperatoris mater præteri-  
batur omnino, quod ita filius constituisset; non  
enim posse duos, idque feminas unum imperium  
regere. Hoc illa ejusque fautores graviter tulerunt,  
tametsi magnus domesticus eam officiose  
coleret. Siquidem hinc eam perturbatum iri sus-  
picatus, Glaba magno diœceta cum cruce ex  
pretiosissimis lapillis confecta, quo verbis esset  
fides, ad eam celeriter misso, de lethali morbo  
imperatoris certiore fecit, Deum rogans, ne eos  
tali imperatore orbari sineret. Sin quid eorum quæ  
metuerentur, eveniret, sic moderante, qui omnia  
juste utiliterque, ceu per libram dispensat, nihil  
ipsa tristius ex rerum mutatione timeret, quan-  
doquidem non minus eam quam parentem suam  
amaret (7). Cum illa in iram se effunderet, quibus  
pridem ex splendore magni domestici dolebant  
oculi **394** (qui complures erant, et in his  
certissimus Apocauchus, et antesignanus atque  
incentor sceleris Syrgiannes), tunc majore accensi  
invidia, quod perspicue viderent rerum esse do-  
minum, imperatricis Xenæ iracundiam ad oppri-  
mendum magnum domesticum, et ejus vicariatam  
evertendum, plurimo sibi adjumento futuram  
confidentes, cum jam imperator morbo solutus  
convalesceret, frequentes eam conveniunt, ejus  
vicem se dolere simulant, magnum domesticum  
pro iniquissimo accusant, quod imperatore ani-  
mam agente, quando ipsum ambabus imperatrici-

Jacobi Pontani notæ.

(7) Modus declarandi magni cujusdam amoris.  
Quid enim cuique vel patre, vel matre charius?  
Quæsitivum aliquando ad exercendum ingenium,  
uter parens, liberis deberet esse charior, momenta  
rationum in utranque partem attulimus, et ad

extremum affirmavimus, patrem amandum esse  
plinius, et constantius, matrem dulcius; quando-  
quidem tam vehementer quos genuisset, tamque  
dulciter diligeret.

bus si quid modestum et humanum cogitaret, imperium servare oportebat, et illi potius cui utrumque et ex filio et ex marito deberetur, ille parum pensi habens, quid æquitas utilitasque flagitarent, imperium universonum ad se attraxisset: Annam Augustam pro velamento suæ fraudis iurjurandi formulæ inseruisset, quæ ex tellure peregrina paulo ante advenerit: et paucos habeat Romanos, qui se periculis ejus causa objectare volent, ac proinde facile illi imperio cessura sit. Suadent itaque ne conniveat, sed manibus ac pedibus ejus potentiam labefactare conetur, docendo imperatorem filium, quas insidias, quæ scelera adversus imperium ipso mortuo apud animum fabricetur, et quomodo nihilo minus etiam nunc Romanos omnes ad sibi obtemperandum illexerit, ut ita imperatoris nomen nudum et vacuum maneat, ipse opere et facto imperet. Quare cavere illum, imperatorem inquam, oportere, ne hæc in mala immedicabilia desinant, et spiritus istos ante comprimere, tantumque fastum edomare ac despicabilem reddere. Ergo ita fervens imperatrix, et cum per se ad ulciscendum magnum domesticum si posset, incitata, tum ab illis amplius inflammata, quam primum potuit, filio imperatore convento, magnum domesticum ut æmulum regni accusat, et ab homine, qui amicitiam mentiatur, occasionemque nactus nefanda perpetrurus sit, cavendum monet. Imperator multis verbis eum apud matrem tuetur, calumniatores et mendaces pronuntiat, qui hujus criminis reum faciant, factisque ipsis quodammodo probare volens se ista pro fabulis ducere, magnum domesticum complecti, propensius ei favere, et familiarius adhibere visus est: quæ res matri mœrorem cumulat. Sycophantas itaque ad hunc modum removit imperator, domesticoque omnibus, super quibus mater ad se venerat indicatis, purpuram saltem propter vulgi opinionem suadebat assumere, ne veram esse suspicionem ostenderet, **395** ipsumque multis molestiis levaret. Domesticus tam amicæ et candidæ erga se voluntati gratis actis, habitum suum cum imperatorio propter obrectatorum vuculas præsertim commutare non vult, re ipsa esse calumniatores palam ostendens, et pœnas de eorum improbitate sumens. Se quoque priusquam veniret imperatrix, quam ob causam ventura esset cognovisse. Quidam enim eidem a secretis, magnum domesticum de aditu ejus, et de causa, deque inventoribus et architectis hujus doli præmonuerant, consiliumque dederant, ut accessu præoccupato, illam cum imperatore committeret, fictisque sermonibus cum exterreret, quod illa nihil eorum quæ statuerat perficere posset. Verum hosce consiliarios iratus dimisit, ut qui sub amicorum persona hostilem tegerent animum: non enim talia se decere, sed prorsus contraria, ut si quod esset imperatori cum matre dissidium, ad reconciliandam gratiam faceret, molireturque omnia, quod sit veri

**A** μέγιστα συμβαλέσθαι πρὸς τὸ μεγάλου δομεστικού περιγενέσθαι: καὶ καταλύσαι τὴν ἀρχὴν· πολλοὶ πρὸς βασιλῆα ἀφιγμένοι, ἐπεὶ βίων ἦν ὁ βασιλεὺς· καὶ ἀπήλλακτο τῆς νόσου ἀνανακτεῖν ὑπὲρ αὐτῆς· προσεποιούντο, καὶ πολλὴν ἠγωνομοσύνην τοῦ μεγάλου δομεστικού κατεγίνωσκον, ἵτι βασιλέως τελευτῶντος· ὅτ' αὐτὸν, εἰ μέτρια διενόητο, ταῖς βασιλίαι ἀμφοτέραις ἔδει τὴν ἀρχὴν συνδιασώζειν, καὶ μέγιστα ἐκεῖνη ὅτι ἀμφοτέρωθεν ἐκ τε παιδὸς καὶ τοῦ συνοίκου βασιλέως ἢ Ῥωμαίων προσήκε βασιλεία· ὁ δ' ὀλίγον καὶ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ προσήκοντος φροντίσας, πᾶσαν τὴν ἀρχὴν περιήγαγεν εἰς ἑαυτὸν, ὡς περ τι πρᾶξιτασμα τῆς κακουργίας· Ἄνναν τὴν βασιλῆα προσεῖς τοῖς ὄρχοις, ἢ ἐξ ἀλλοδαπῆς ὀλίγῳ πρότερον ἀφιγμένη, καὶ ὀλίγους ἔχουσα Ῥωμαίων τοὺς **B** ὑπὲρ αὐτῆς βουλησσομένους διακινδυνεύειν, βᾶδύς· ἔμελλεν αὐτῷ παραχωρήσειν τῆς ἀρχῆς. Συνεβούλευόν τε μὴ τοιαῦτα γινόμενα περιουρῆν, ἀλλὰ σπουδῆ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ τὴν ἐκείνου καταλύειν εὐναμιν, διδάσκουσαν βασιλέα τὸν υἱὸν, ὡς ἐπιβούλω καὶ κακούργως δεικνοθεῖη περὶ τῆς ἀρχῆς ἐκείνου τελευτῶντος· καὶ νῦν οὐδὲν ἤτιον πάντας πείσει Ῥωμαίους αὐτῷ προσέχειν, ὡς συμβαίνειν, βασιλεῖ μὲν προσσηγορίαν μόνην εἶναι πραγμάτων ἔρμον, ἔργῳ δὲ ἐκείνου βασιλεύειν. Ἄ αὐτὸν σκοπεῖν προσήκει μὴ εἰς ἀνήκεστα ἐκβῆ· ἀλλὰ τὴν ὀρμὴν προαναστέλλειν καθαιρούντα τὸν ὄγκον τὸν πολλὸν καὶ εὐκαταφρόνητον ποιῶντα. Ἡ μὲν οὖν βασίλις ἀκοθέν τε ὑπ' ὄρχῆς πρὸς τὸ θμύνασθαι τὸν μέγαν εἰ **C** δύναιτο δομεστικὸν ὀρμημένην, καὶ ὑπ' ἐκείνων ἐπιπλέον ἐξαφθεῖσα, ὡς ἔχει τάχους, πρὸς βασιλέα γενόμενῃ τὸν υἱὸν, κατηγορεῖ τοῦ μεγάλου δομεστικού ὡς βασιλειῶντος, καὶ συνεβούλευε φυλάττεσθαι τὸν ἄνδρα ὡς τὴν εὐνοίαν ὑπὸ κρινόμενον, ἀγνωμονήσοντα δὲ ἦν λάβηται καιροῦ. Βασιλεὺς δὲ πρὸς μὲν βασιλῆα τὴν μητέρα πολλὸν ὑπὲρ μεγάλου δομεστικού ἐποιήσατο τὸν λόγον, συκοφάντας καὶ ψευδομένους ἀποφαίνων τοὺς, τὸ τοιαῦτα κατηγορηκότας· ὡς περ δὲ καὶ ἔργοις ἐθέλων κατὰ δόλον ποιεῖν ὅτι πλάσματα ἦγοιτο τὰ τοιαῦτα, μᾶλλον ἢ πρότερον εὐμενῆς καὶ πλείονα παρέχων τὴν ῥοπήν, καὶ ἀκριδέστερον προσέχων ὠρᾶτο τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ, ὃ καὶ μᾶλλον βασιλῆα τὴν μητέρα παρεσκεύαζεν ἀνιάσθαι. Τοὺς μὲν οὖν συκοφάντας οὕτως ἀπεσκεύαστο ὁ βασιλεὺς· **D** ἐκείνῳ δ' ἅπαντα περὶ ὧν ἡ βασίλις ἤκει ἐξαιπῶν, αὐθις βασιλικὴν ἐσθῆτα εἰ μὴ του ἄλλου, τῆς γούντων πολλῶν δόξης ἕνεκα συνεβούλευεν ἀναλαθεῖν, ἐν' ἐκείνους τε ἀποδείξῃ ὑποπτέουσας ἀληθῆ, καὶ αὐτὸν πολλῶν πραγμάτων ἀπαλλάξῃ. Ἐκείνος δὲ βασιλεῖ μὲν πολλὰς τῆς εἰς αὐτὸν εὐμενείας χάριτας ὠμολόγει καὶ τῆς καλοκάγαθίας· τὸ δ' εἰ, βασιλέως σχῆμα μεταμείδειν, οὐ μᾶλλον ἐτέρων αἰτιῶν, ἢ τῶν συκοφαντῶν ἕνεκα οὐκ ἐθελήσειν, ἐν' αὐτῷ τούτῳ τῆς κακουργίας λαμβάνῃ δίκας παρ' αὐτῶν ἔργοις αὐτοῖς συκοφάντας ἀποφαίνων. Αὐτὸς δὲ καὶ πρὶν βασιλῆα ἤκειν περὶ ὧν ἀφίξεται ἔφρασκεν εἰδέναι. Καὶ γὰρ τῶν τὰ ἀπόρρητα συνειδόντων αὐτῇ τινες πρότερον ἐλθόντες τὴν τε ἀφίξιν αὐτῆς περὶ ὧν γένοιτο ἰσὺ ἐνδῆλον ἐποιοῦν τῷ μεγάλῳ δομεστικῷ, καὶ τοῖς



συνεσκευακότας τὴν ἐπιβουλὴν· συνεβούλευδ' ἂν τὰ A πρὸς βασιλέα συγχρούειν ἐκείνην τὴν υἱὸν φθάσαντα τὴν ἐφοδὸν, καὶ λόγους πεπλασμένους τὴν βασιλέως ἐκταράττειν ψυχὴν, ἵν' ἐκείνη μηδὲν ἀνύειν ἢ τῶν βεβουλευμένων δυνατῆ. Ὅ δ' ἀπεπέμψατο πρὸς ὄργην, ὡς οὐδὲν ἄμεινον πολεμίων πρὸς αὐτὸν διακειμένους, καὶ ταῦτα φίλων περικειμένους προσωπεῖον· οὐ γὰρ αὐτῷ προσήκειν τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τοῦναντίον πᾶν, εἰ τις πρὸς μητέρα βασιλεὶ συνέβαινε διαφορὰ πάντα πονεῖν καὶ πραγματεύεσθαι, ἐξ ὧν ἂν διαλλάττειν ἦν· τοῦτο γὰρ γινώρισμα φιλίας ἀληθοῦς. Ἄ δὲ ἐκείνοι συμβουλεύουσιν, ἐχθροῦ τῆς, καὶ τοὺς τρόπους διεφθαρμένους, καὶ τοῦ μηδενὸς ἄξιου. Αὐτὸς δὲ οὐ τὴν βασιλέως θεραπεύων δύναμιν, τὸν φιλοῦντα ὑποκρίνεσθαι· ἀλλ' ἐκ πρώτης ἡλικίας ἄχρι νῦν θεῶν δὲ θαρρῆν ὡς καὶ μέχρι παντός, ἀληθῆς καὶ βέβαιος εἶναι φίλος βασιλεὶ προσηρημένος. Ἡ μὲν οὖν κατὰ τοῦ μεγάλου δομestικού ἐνέδρα τοῦτο τὸν τρόπον διελύθη.

## CAPUT XV.

*Obtrectatores et inimici se in gratiam conantur reducere timore mali. Apocauclus præcipue in eo laborat. Litteras scribit, merita in se locata enumerat; se pro ingrato accusat; veniam orat; gratum et bonum virum fore promittit. Domesticus ingratum animum ei exprobrat, venia donat. Quomodo propter fisci præfecturam tumultuatus sit idem Apocauclus, que n imperatrix ut confidentem ac superbum severe objurgat.*

Οἱ συνεσκευακότας δὲ ὀρώντες ἤδη ἐκείνῳ μὲν B οὐδὲν δεῖνδον ἐκ τῆς ἐπιβουλῆς γεγεννημένον, αὐτῶν δὲ τὴν μοχθηρίαν ἐγνωσμένην, καὶ δεῖσαντες μὴ τι διὰ ταῦτα πείσωνται δεῖνδον, οἳ τε ἄλλοι τρόποις δῆ τισιν ἐτέροις ἐπειρῶντο τὸν μέγαν δομestικὸν καταλάττειν ἑαυτοῖς, καίτοι πρὸς ἄμυναν ὠρμημένον οὐδαμῶς· καὶ ὁ παρακοιμώμενος τὴν τε πρὶν ἀδοξίαν ἐννοῶν, καὶ τὴν νῦν εἰς ἣν ἐληλάκει εὐδοξίαν δι' ἐκείνου, καὶ ὡς αὐτὸς οὐδὲν εὐγνωμον οὐδ' ἐπεικῆς διανοήθη, ἀλλ' ἤδη καθαρῶς τῶν δυσμενεστάτων ἐξεληλεγκται ὧν, καὶ δέσας μὴ εἰς τὴν πρότεραν τύχην ὑπ' ἐκείνου ὀργισμένου καταστῆ, ἐσκέψατο μὴ μεσίταις χρήσασθαι πρὸς ἐκείνον καὶ διαλλακταῖς, ὡς ὀλίγα ἢ οὐδὲν δυνησόμενοις, ἀλλ' αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ περριεῖσθαι, ἀντιβόρον τῆς πανουργίας ἐπιδειξάμενος τὴν μεταβολὴν. Καὶ γράμμασι τὰς πρὸς ἐκείνου, εἰτα καὶ τὰ νῦν ἐκθίμενος συνεσκευασμένα κατ' αὐτοῦ, καὶ κατήγορο; γινόμενος ἑαυτοῦ, καὶ τὰς ἐσχάτας ὁμολογῶν ὀφείλειν δίκας, ἔπειτα ἐδείτο τυχεῖν συγγνώμης, εἰ μὴ πρότερον ἀλλὰ νῦν γοῦν ἐπαγγελλόμενος ἄξιος φανεῖσθαι τῆς εὐεργεσίας· καὶ τὴν πάντα χρόνον διατηρήσειν ἑαυτὸν οὐκ εὐγνωμονα μόνον καὶ τῶν εὐεργεσιῶν τῶν εἰς ἐκείνον μεμνημένον, ἀλλὰ καὶ πάσῃ προσημίᾳ καὶ σπουδῇ τὰ προστεταγμένα ποιῶντα ὑπ' ἐκείνου, καὶ σαφῆ καὶ καθαρὰν ἐπιδεικνύμενον τὴν εὐπειθειαν ἐν πᾶσι. Πίστεις δὲ παρείχτο ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἀσφαλεῖς, οὐχ ἐτέρους μόνον φοικώδεις ὄρκους καὶ ἀκοῦσαι φοβεροῦς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ νῦν ὑπὲρ τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἱερουργούμενον ἀγιώτατον τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ σῶμα, καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν πίθη τοῦ ἀπθούος, καὶ τὴν τριήμερον ταφὴν, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, ἃ ἰκέτευεν αἰδεσθέντα ὡς ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν πολλὰ ἐξυθρικότων ἀνθρώπων τῷ Σωτῆρι εἰργασμένων, συγγνώμην καὶ αὐτὸν ἐκείνῳ παρασχέσθαι, καὶ μὴ τῆς ἀγνωμοσύνης δίκας ἀπατεῖν. Ἐπειτα καιρὸν φυλάξας ἐν ᾧ τῆς μυστικῆς ἱερουργίας τελομένης ἐν τοῦ μεγάλου δομestικού τῆ οἰκίᾳ

amoris indicium. Quod autem illi suaderent, hominis esse inimicissimi moribusque perditissimi, et nullius frugis. Se non potentiam imperatoris reverentem amicum fingere, sed a prima ætate usque in hanc diem verum constantemque amicum esse deliberasse, divinoque beneficio semper fore. Insidiæ igitur contra domesticum sic profugatae sunt.

Repertores doli, videntes nihil ei artibus suis evenisse mali, suamque improbitatem patefactam, et formidantes, ne quid præterea dirius paterentur, cum alii modis aliis apud magnum domesticum se in gratiam restituere laborabant (quamquam de latione et vindicta nec tantillum sollicitum), tum præfectus sacri cubiculi et pristinam utilitatem, et præsentem claritatem suam, ad quam per illum esset evector, secum reputans, et se nihil æquum ac probum in eum cogitasse, sed jam malevolentissimum deprehensum; timensque ne ab eo infenso ad priorem 396 conditionem redigeretur, non uti interpretibus aut reconciliatoribus, qui parum aut nihil effecturi essent, sed per seipsum veniam impetrare constituit, ex improbo se jam bonæ frugis factum demonstrando videlicet. Itaque litteris ab initio statim ejus in se officia, suas vicissim in eum machinas recenset, et semet accusans ultimisque dignum supplicii non inficiens, ut ignoscatur, orat, promittens vel nunc curaturum sese, ne hoc beneficio veniæ indignus fuisse videatur: et in perpetuum non modo virum bonum, acceptorumque beneficiorum memorem futurum, sed etiam ejus auctoritati studiosissime obsecuratum, et indubitatum integramque in omnibus obedientiam præstiturum. Ad corroboranda autem quæ dicebat, non alia modo terribilia et auditu tremenda juramenta afferbat, sed ipsum quoque quod hodie pro communi hominum salute sacrificatur, sanctissimum Servatoris Jesu corpus, et quæ pro nobis passus est is, in quem non cadit permissio, et triduanam sepulturam, et in vitam reditum, quæ ut a Salvatore pro hominibus in eum contumeliosissimis facta et tolerata revereretur, sibi que condonato sceleris sui supplicio veniam impertiret, supplicabat. Deinde hora captata, qua mysticum sacrificium in adibus magni domestici perageretur, venit ipse quoque, et in ipso potissimum articulo, cum divini ac vivifici et salutiferi Verbi corpus ades;

accedens libellum porrigit, addens lingua, se libellum scriptorum testes appellare ipsum, quod cum tremore sacrificaretur corpus Christi, et qui inaspectabiles præcederent sequerenturque angelos, et qui a nobis videntur, in ministerio eos adjuvantes, sacerdotes istos. Magno vero domestico libellum in manibus tenente, sacrorumque finem expectante, ut legeret, iterum præfectus cubiculi propius adiens, ut tunc legeret, rogabat, quo nimirum non ex juramentis tantum, verum etiam ex ipsa conditione temporis venerabiliora et credibilia fierent, quæ scripta inerant. Victus precibus legit, ac tunc quidem tacuit. Post sacrificium solum deducens, Quam dura et aspera sors tua a principio fuerit, inquit, cum qua collectans, micis auspiciis et opera in tam excelsum fortunæ gradum conscendisti, nemo est Romanorum, qui non juxta mecum noverit, et ut utpote verum ac justum mihi ferens testimonium, testis esse putes omnium fide dignissimus. **397** Quæ igitur in te ultro contuli, ea et ab aliis et abs te maxime confirmata sunt, quibus vero te afficere cogitabam bonis majoribus, et insignioribus, eorum et ipse mihi sum testis, et cui animi uniuscujusque motiones atque sensa manifesta sunt, Deus. Tu tamen tam multis obstructus, nec unius es recordatus, et tot benefactis a me cumulus, nec semel offensus, cum ego velut catenam quamdam merita meritis huc usque semper addiderim, tu allis præ invidentia me immerentem oppugnantibus socium te adungere voluisti, qui quantum in vobis fuit, mala extrema designastis. Quid ergo ad hæc et cogitare et facere me vicissim par fuit? non conari, si possem contra tibi nocere? Huc si me dedissem, quid sequebatur, nisi ut tu perditam lugeres felicitatem tuam, infamis repente et ex opulento inops? Istuc mihi per facile erat, et te ipsomet iudice hæc et plura præmia pro vafritie tua meruisti. Ast ego cum mihi nec conscius sim, quam multa a Deo venia opus habeam, cum quotidie et numero plura, et gravitate majora peccem, et insuper sacramento tuo credens, tibi ignoscam insidiarumque tuarum obliviscar. Tu enitere, ut posterioribus recte facis priora malefacta oblitteres. Tum igitur cubiculi præfectus denuo pluribus verbis et juramentis quæ scripserat confirmatis, in magni domestici gratiam se restituit, et multos genere illustres celebritate nominis anteivit. Tempore procedente, ut supra memoravimus, cum eum imperator adhuc superans, classis contra Persas ductorem legisset, idque magni domestici magnis precibus dedisset, quod alioqui huic muneri minime idoneum sentiret, curandæ reipublicæ præpositi erant Spanophilus a memoria et Joannes Melitenensis, quæstores Georgius Pepagauenus et Nicolaus Melitenensis. Verum ubi et in litteris imperatoriis, et in pecuniis, ut docuimus, fraude usus est, improbitatem detestatus imperator, honorem ei, quo parum diu gavius erat, abrogavit, vixitque ad tempus nulla

καὶ αὐτὸς παρῆν, μάλιστα κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ καὶ ζωοποιοῦ τοῦ Σωτῆρος Λόγου τοῦ σώματος προφλευσιν ἐγγὺς γενόμενος παρείχετο τὸ βιβλίον, εἰπόν καὶ διὰ γλώττης, ὡς τῶν ἐγγεγραμμένων μάρτυρας παρέχοιτο αὐτὸ τε τὸ φρικτῶς ἱερουργούμενον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοὺς τε ἀφανῶς προηγουμένους καὶ παρεπομένους ἀγγέλους, καὶ τοὺς αἰσθητῶς καὶ φανερώς ἡμῖν πρὸς τὴν διακονίαν αὐτοῖς συναιρομένους ἱερέας τουτουσί. Τοῦ μεγάλου δὲ δομestικοῦ τὰ γράμματα ἔχοντας ἐν ταῖν χερσῶν, καὶ τὴν τῆς ἱερουργίας περιμένοντος τελευτήν, ἵνα ἀναγνῶ, πάλιν ὁ παρακοιμώμενος γενόμενος ἐγγὺς, εἶδετο τὸ νῦν ἔχον ἀναγνῶναι, ἵνα μὴ ἐκ τῶν ὄρων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χρόνου φθβερώμερα καὶ πιστότερα τὰ γεγραμμένα ἦ· ἐπεὶ δὲ πιθόμενος ἀνάγνω, τότε μὲν ἐφθέγγετο οὐδέν. Ὑστερον δὲ μετὰ τὴν τελευτήν, μόνον τὸν παρακοιμώμενον παραλαβὼν, τὴν μὲν ἐξαρχῆς, ἔφη, κακοπραγίαν, ἣ προσπλαίων εἰς τοῦτο τύχης καὶ περιφανείας ἤχθης ὑπ' ἐμοῦ, πάντες μὲν συνειδοῖεν ἂν ἐμοὶ Ῥωμαῖοι· σὺ δ' ἂν εἴης πάντων μᾶλλον ἀξίόχρειος; πιστεύεσθαι τὰ ληθῆ καὶ δίκαια περὶ σεαυτοῦ συμμαρτυρῶν ἐμοί. Τῶν μὲν οὖν ὑπηγμένων παρὶ τε τῶν ἄλλων ἀρχούσαν ἔχω τὴν ἀπόδειξιν, καὶ μάλιστα σοῦ· ὦν δὲ διενουόμεν περὶ σοῦ μειζόνων καὶ θαυμασιωτέρων ἀγαθῶν αὐτός; τε σύνοιδι ἐμαυτῷ, καὶ ᾧ τὰ ψυχῆς ἐκάστου κινήματα καὶ διανοήματα φανερὰ Θεός. Αὐτός; δὲ μὴθ' ὑπὲρ ὧν πολλάκις ὑπ' ἐμοῦ πίπονθας καλῶς μηδενὸς μνησθεῖς, μὴθ' ὡς τοσαῦτα εὐεργετηθεῖς, οὐδὲ ἀπαξ πίπονθας κακῶς, ἀλλὰ δίκην σειρᾶς τινος ἀδιάλυτος ἢ τῶν εὐεργετημάτων ἀκολουθία μέχρι νῦν πρ' ἐμοῦ διετηρήθη, ἐτέροις ὑπὸ βασκανίας μηδὲν ἀδικοῦντι πολεμοῦσιν ἐμοὶ προσνείμας ἑαυτῶν. Τό γε εἰς ἡμᾶς ἦγον τὰ ἔσχατα διέθεσθε κακὰ. Τί οὖν πρὸς ταῦτα κάμει καὶ διανοεῖσθαι καὶ ποιεῖν ἐχρῆν, ἢ πειρᾶσθαι βιάσασθαι ἂν ἄρα τι δύναμαι καὶ αὐτός; Εἰ δ' ἐπὶ ταῦτα ἐτραπέμην, τίλοιπὸν ἦν, ἢ σὲ τὴν προτέραν θρηνεῖν εὐδαιμονίαν ἄτιμον ἐξίφνης καὶ ἀπορον περιόντα ἐκ μεγάλα δυναμένου; Τοῦτο μὲν οὖν ἐμοὶ τε τῶν πάντων ῥηδίων ἦν, καὶ αὐτός; ἂν δικάσις σεαυτῷ ὡς τοιούτων ἦσθα καὶ πλειόνων ἀξίος τῆς πανουργίας ἀπολαύειν. Ἐγὼ δ' ἐμαυτῷ πολλῆς παρὰ Θεοῦ τῆς συγγνώμης δεομένην συνειδῶς, οὔτε ἀριθμῶ τοσαῦτα, οὔτε τηλικαῦτα καθ' ἡμέραν ἀμαρτάνοντι τὸ μέγεθος, ἀλλὰ πολλῶ δεινότερα καὶ πλείω. Ἄλλως τε καὶ τοῖς ὄροις τοῖς σοῖς πιστεύσας, συγγνώμην παρέχομαι καὶ ἀμνηστῆν τῆς ἐπιδολεῆς· σοὶ δὲ μελήσει τοῖς ὕστερον ἀγαθοῖς τὰ πρότερα εἰργασμένα ἀπαλείφειν. Τότε μὲν ὁ παρακοιμώμενος αὐτοῖς λόγοις τε πλείοσι καὶ ὄροις τὰ γεγραμμένα ἐπιθεβαιώσας, τῆς παρὰ μέγαλου δομestικοῦ πάλιν ἀπέλαυε βροπῆς, καὶ πολλοὺς παρευδοκίμει καὶ τῶν γένει περιδόξων. Χρόνῳ δὲ ὕστερον, ὡσπερ δὴ καὶ πρότερον ἰσόρηται ἡμῖν, τοῦ κατὰ Περσῶν στόλου ὑπὸ βασιλέως; εἰς περιόντος ἀποδεχθέντος στρατηγού, πολλὰ τοῦ μεγάλου περὶ τούτου δομestικοῦ δεηθέντος βασιλέως, ὡσπερ τὴν στρατηγίαν ταύτην ἐγγχειρίσσει μὴ προσήκουσαν· ἐκείνῳ τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα οἰομένου διατριβῆν,

πρὸς μὲν τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μεσάζειν τοῖς δημο- A  
σίοις, ὁ ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων Σπανόπουλος καὶ ὁ  
Μελιτηνιώτης Ἰωάννης ἦσαν τεταγμένοι, χρημάτων  
δὲ ταμίαι τῶν κοινῶν, ὃ τε Πεπαγωμένος Γεώργιος  
καὶ Νικόλαος ὁ Μελιτηνιώτης. Ἐπεὶ δὲ περὶ τὰ  
βασιλικὰ γράμματα καὶ περὶ τὰ χρήματα, ὡσπερ  
ἔφημεν, ἐπιβούλως διανοηθεῖν, βασιλεὺς μὲν μισή-  
σας τὴν πονηρίαν, μικρὰ τῆς στρατηγίας ἀπολαύ-  
σαντα, παρέλυσεν εὐθέως τῆς ἀρχῆς, καὶ διήγαγεν  
ἐπὶ καιρὸν μηδὲν ἐγχεχειρισμένος τῶν κοινῶν. Ἐπεὶ  
δὲ ἐτελεύτησεν ὁ βασιλεὺς, πολλὰ τοῦ μεγάλου δεη-  
θαῖς δομestίκου, καίτοι καὶ οἰκοθεν ὠρμημένου  
ποιεῖν αὐτὸν εὖ, τὴν μὲν τοῦ μεσάζειν ὑπηρεσίαν  
ἐνεχειρίσθη, τὴν δὲ τῶν βασιλικῶν χρημάτων φυ-  
λακὴν, οὐκέτι· καὶ τοῖ γε ἐμελλε μικρὸν ὕστερον  
καὶ ταύτην, ὡς ὁ μέγας ὕστερον δομestικός διαθε- B  
σαιούτο. Ὁ δὲ τὴν μὲν τῶν ἀρχῶν ἰδὼν εὐθέως καὶ  
μετὰ βραδύνης αὐτῷ προσγενομένην ἅμα τῷ αἰτή-  
σαι, τὴν ἑτέραν δὲ οὐκέτι, οὐ τῶν παρεσχημένων  
ἕνεκα ἐπέθει μάλλον χάριτας ὁμολογεῖν, ἢ ἀμύνησθαι·  
ὧν ἀδικῶν ἕνεο ἀποστερεῖσθαι· νομίμας δὲ καὶ βα-  
σιλῖδα μὲν ἐπιτετραφέναι τῷ μεγάλῳ δομestικῷ  
ἀμφοτέρας· ἐκείνῳ ἐγχειρίζειν τὰς ἀρχάς, τὴν δὲ  
χαριζόμενον τοῖς τὴν ἑτέραν ἔχουσιν ἀποστερεῖν  
ἐκείνον, ἔγνω δεῖν προσκρούειν φανερώς. Καὶ βασι-  
λῖδῃ προσελθὼν, παρόντος ἐκείνου καὶ διαλεγόμενου,  
Ἐγὼ νομίζω, εἶπεν, οὐ μόνον τὴν ἐμοὶ παρεσχημέ-  
νην νῦν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ πάσα· ὅσας ἀρχοῦσι Ῥω-  
μαῖοι, οὐ παρὰ μεγάλου δομestίκου, παρὰ σοῦ δὲ  
χορηγεῖσθαι πᾶσι. Διδὸ καὶ εὐμαι προσήκειν σοὶ C  
τὰς τῆς εὐεργεσίας χάριτας εἰδέναί. Εἰ δὲ ταῦτα  
οὕτως, ὡσπερ οἴομαι, ἔστιν ἀληθὴ, ἀνδ' ὅτου παρὰ  
σοῦ προστεταγμένον ἀμφοτέρας· ἔχειν τὰς ἀρχάς,  
ὧν καὶ περιόντος ἦρχον βασιλέως, τὴν ἑτέραν παρ-  
έσχετο αὐτὸς, τῆς μᾶς ἀποστερήσας, δέομαι σοῦ  
καὶ τὴν ἑτέραν αὐτῷ προστάξαι ἀποδοῦναι, μάλλον  
δὲ καὶ αὐτοῦ παρόντος παρὰ σοῦ ἐγχειρισθῆναι, ἵνα  
σοὶ καὶ μάλλον προσηκούσας τὰς εὐχαριστίας τῆς  
εὐεργεσίας ἀποδῶ. Ὁ μέγας μὲν οὖν δομestικός  
ἐφθόγγετο οὐδέν. Ἡ βασιλῖς δ' αὐτοῦ πολλὴν κατα-  
γνοῦσα τὴν ἀχαριστίαν, Πάνου θαυμάζειν, εἶπεν, ἐπέρ-  
χεται μοι, τὴν αἰτίαν ἐξ ἧς εἰς τούτους προήχθης  
τούς λόγους οὐ συνόρωση. Εἰ μὲν γὰρ οἴομενος μὴ  
τὴν ὁμοίαν δύναμιν τὸν μέγαν δομestικὸν ἦν περ  
καὶ πρότερον κεκτηθῆναι, ἢ ἐμὲ τι διαφέρεισθαι πρὸς D  
αὐτὸν, δεῖν ἔγνωσ ἀθαδῶς αὐτῷ προσφέρεισθαι καὶ  
θρασέως, ἴσθι πάντου τοῦ προσήκοντος ἀμαρτῶν. Εἰ  
δ' οὐδὲν ἀποβεβληκότα καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς  
εὐνοίας τῆς εἰς ἐμὲ εἰδῶς, ἔπειτα εἰς τοῦτο προή-  
χθης ἀτοπίας, οὐκ ἀσυνεσίας, ἀλλὰ παραπληξίας  
φαίην ἂν ἔγωγε τοὺς λόγους τουτουοῖ. Ἐγὼ δὲ σε  
περιόντος μὲν ἤδειν βασιλέως τὴν τε τοῦ μεσάζειν  
ἐγχεχειρισμένον καὶ τοῦ βασιλικῷ ταμείου τὴν  
ἀρχὴν. Πλὴν καὶ τότε εἴποι τις ἂν, οὐχ ἐκόντος βα-  
σιλέως, ἀλλὰ διὰ τὸ βούλεσθαι τοῦτον παραχωροῦν-  
το. Δὲ καὶ πολλὰ πολλάκις ὠνειδίξετο παρ' ἐκείνου, κατὰ  
σοῦ ἐκφερομένου πρὸς ἐργίην, ὡς· οὐ λυσι-  
τελοῦντα πράττων σὲ μειζόνων ἢ προσήκειν ἀξιών. Ἐπεὶ δὲ  
ναύαρχος αἰρεθείς αὐθις ἐξεβλήθη τῆς  
ἀρχῆς, οὔτε βασιλέως ζῶντος, οὔτε μετὰ τὴν ἐκείνου  
τελευτὴν ὑπ' ἐμοῦ πρὸς ἀρχὴν τινα προήχθης.  
Νῦν δ' οὕτως οἰκοθεν πρότερον ὀρμηθείς, ἦν ἔφη  
ἐνεχειρίσεν ἀρχὴν. Ἐπειδ' ὕστερον ἀπαγγείλας,

A functione publica. Extincto imperatore magnum domesticum, quanquam per se cupientem illi benefacere, precatu, officium administratoris, at non fisci praefecturam, obtinuit, tametsi, ut magnus domesticus aiebat, paulo post et hanc obtinuisset.

398 At ille cum cerneret e praefecturis hanc statim ac facile, simul ut petiisset, contigisse, alteram non amplius, cum propter accepta gratias agere debuisset, ipsi ob ea, quibus se injuste privatum ducebat, ultionem parabat. Ratus vero imperatricem magno domestico utriusque praefecturae in ipsum conferendae potestatem dedisse, eumque quo alteram habentibus gratificaretur, illam sibi detrudere, in ejus odium offensionemque aperte incurere statuit, et ad imperatricem ingreditens, eo praesente, et cum illa colloquente, Opinor, inquit, non solum nunc mihi commissam praefecturam, sed omnes, quas Romani habent praefecturas, non a magno domestico, sed abs te committi ac dari omnibus. Quare etiam decere arbitror, tibi de beneficio gratias agere. Quod si ita est, ut mihi videtur, quid ita, cum abs te jussum sit ambas obtinere me praefecturas, quas vivo imperatore obtinuerim, unam hic mihi dedit, alteram eripuit? Quare te oro, ut alteram quoque reddi jubeas, vel potius ipso praesente tu in me conferas, ut tibi potius, quas debeo, gratias agam. Silebat ad haec magnus domesticus; imperatrix autem Apocachum vehementer ingratus judicans, Magna me capit admiratio, inquit, non intelligentem undenam ad hujusmodi voces impellare. Si enim magnum domesticum non eadem, qua prius potestate valere, et me ab ipso discrepare existimans, arroganter et confidenter in eum irruendum decrevistis, scito te tota via aberrasse. Sin neque de potentia, neque de benevolentia illius erga me quidquam imminutum sciens, nihilo minus huc insolentiae processisti, non ego jam hunc sermonem tuum impudentiae, sed amentiae aseripserim. Non me fallebat superstite imperatore administratoris munus, simulque fisci praefecturam tibi commissam: verumtamen etiam tum dicere licebat, non imperatorem voluisse, sed volente hoc permisisse, quo ei postea multum ac saepe in te stomachans exprobrabat, quasi rem egisset inutilem, cum te majoribus, quam pro humeris tuis, dignum censuisset. Postquam autem classi es praefectus, et ea dignitate rursus exutus, nec vivo nec mortuo imperatore a me ad ullum magistratum provectus es. Nunc hic suapte nutu, quam dicebas, praefecturam tibi mandavit. Deinde cum id mihi renuntiasset, ut ratum haberem quod egerat, adduxit. Decebat igitur gratum esse adversus bene meritum, nec cum tanta confidentia tam arroganter te gerere. Haec Augusta ad praefectum cubiculi.

ἔπισσε καὶ με στέργειν τὰ ἐψηφισμένα. Διὸ προσῆκε τῆς εὐεργεσίας χάριτας ὁμολογεῖν, καὶ μὴ θρασεῖως ἀπαυθαδίζεσθαι. Οὕτω μὲν οὖν ἡ βασιλις πρὸς τὸν παρακοιμώμενον ἐφθέγγετο.

### 399 CAPUT XVI.

*Apocauclus a domestico collata dignitate privatur, et contemnitur; eum per ejus amicos et patriarcham placat. Imperatricem ei reconciliat. Mittuntur qui Epibatis illum adducant, sed venire abnegat. Domesticus cohortatus omnes ad concordiam et pacem, Byzantio discedit. Filium suam imperatori juveni despondere differt. Apocauclus in itinere se illi ultro tradit et de juramentis ante rejectis sese purgat. Ejus cum matre magni domestici colloquium; a qua admonetur, ut factis magis, quam juramentis se amicam præstet.*

Magnus domesticus nec ipse tam improbum hominem diutius sustinens, vocem in hæc verba solvit: Oportebat quidem longinquitatem temporis, quo beneficiis meis usus es, magistram tibi gratitudinis fieri. Sed quia sponte ac libens unalvus es, et cum gratias ingentes agere oporteret, tu convicia dicere maluisti, jam ego te hoc ipso, quo ornaveram, honore multo; et ab hoc die nullius tibi publicæ rei cura esto. Sic domesticus. Apocauclus imperatricem percunctari, num his assentiat: qua respondente, Etiam assentior, magnus domesticus omnî rursus ei magistratu interdicto surrexit, et rempublicam perrexit gerere. Tum quotquot in palatio versabantur, cognita Apocauchi in magnum domesticum impudentia, et quomodo ab illo succensente omni magistratu exclusus esset, pro improbo ac deliro habebant. Cumque antehac palatio exeuntem frequenter comitari et propter magistratum observare solerent, tunc egredientem nemo deducere ac prosequi ausus est, sed uno duntaxat famulo, Spalocota nomine, prosequente exivit. Ergo Apocauclus, cum his de causis magnum domesticum palam offendisset et ad iram compulisset, multis diebus domi sedebat, et sive ex mœnore ac desperatione vere, sive ex simulatione falso, male habebat. Postmodum rursus compluribus magni domestici amicis supplex factus, et in primis patriarchæ, per eos illum placavit, promissisque ingentibus ac sacramentis, de cætero nihil simile attentaturum fidem fecit. Non diu post etiam quæ contra Persas parabatur, classi ducem eum constituit. Sed horum brevi oblitus, Joanni adolescenti imperatori, ut diximus, insidias tetendit; quorum ipsa Augusta tunc magnum domesticum admonuit, ut nempe Apocauclus ingratus in illum toties apparuerit, ob quæ neque veniam dandam, sed in Epibatis inclusum relinquendum; non enim quieturum, sed si copia fuerit, novi aliquid denuo moliturum. At enim ille longa oratione eam permovit, ut ei culpam condonaret, nullo tamen modo sineret Byzantii vivere, 400 sed Epibatis egressum, et ipsam adoratione veneratum, postridie eodem reverti juberet. Ut hæc sententia stetit, seorsum quisque, imperatrix, magnus domesticus et patriarcha ἀμνηστία illi juraverunt: et nomine quidem imperatricis ac patriarchæ Phocas, Dexius, Ampar, magni autem domestici, Demetrius Casandrinus Epibatas venerunt, ut eum adducerent. Quibus visis et eorum verbis auditis, Apocauclus neque juramentis, neque ullis verbis fidem

Ἐ μέγας δὲ δομέστικος τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ αὐτὸς οὐκ ἐνεγκών, Ἔδει μὲν, εἶπε, τὸν τοσοῦτον χρόνον διδάσκαλόν σοι τῶν ὑπηρεγμένων ἀγαθῶν γενέσθαι παρ' ἐμοῦ. Ἐπεὶ δ' ἔκοντι κακὸς ἐθέλων εἶναι, θεὸν πολλὰς χάριτας ὁμολογεῖν, οὐδὲ τάναντία προσελίου λέγειν, ἤδη σου κατὰ τὴν ἀρχὴν τὴν παρασχόμεν ἄφαιρῶ· καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, μηδενὸς σοι μελέτω τῶν κοινῶν. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα εἶπεν. Ἀπόκαυχος δὲ τῆς βασιλίδος ἐπυνθάνετο εἰ καὶ αὐτῇ τοιαῦτα συνδοκοίη· τῆς δὲ τὰ εἰρημμένα στέργειν εἰπούσης, ὁ μέγας δομέστικος αὐτῆς πᾶσαν ἀπαγορεύσας ἀρχὴν ἐκείνην, ἀνέστη, καὶ διοικησεως ἐτέρων εἶχετο πραγμάτων. Ὅσοι δὲ παρῆσαν ἐν βασιλείῳ, τὴν παρακοιμώμενον γόνοντας πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἀντιλογίαν, καὶ ὡς ὑπ' ἐκείνου πρὸς ὄργην πάσης ἀρχῆς ἀπελαθεῖν, πολλὴν μὲν ἐκείνου καὶ ἀγνωμοσύνην καὶ παράνομιαν κατέγνωσαν. Ἐξίόντι δὲ τῶν βασιλείων, καί τοι πρότερον εἰλωθότες ἔπεσοι πολλοὶ καὶ θεραπεύειν διὰ τὴν ἀρχὴν, τότε προσελθεῖν οὐδεὶς ἐτόλμησεν, ἀλλ' ἐνὸς ἐξῆι τῶν οἰκετῶν αὐτῷ παρεπομένου, Σπαλοκότου προσσαγορευομένου. Ἀπόκαυχος μὲν οὖν ἐκ τούτων αἰτιῶν τῷ μεγάλῳ δομέστικῳ φανερώς προσκεκρουκῶς, καὶ πρὸς ὄργην ἀπελαθείς, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας οἶκος καθῆστο, εἴτε ἀληθῶς ὑπ' ἀθυμίας, εἴτε ὑποκρινάμενος νοσεῖν. Εἶτ' αὐτῆς πολλοῖς τῶν μεγάλου δομέστικου φίλων ἰκέτης γεγωνῶς καὶ μάστιγα πατριάρχῃ, ἔπεισε δι' αὐτῶν ἀφεῖναι τὴν ὄργην, πολλὰ καὶ δι' ἑαυτοῦ ἐπαγγειλάμενος καὶ ὄρκους μεγάλους πείσας, ὡς οὐκέτι τοῖς ὁμοίοις ἐπιχειρήσει. Καὶ μετ' οὐ πολὺν, καὶ τῶν κατὰ Περσῶν παρασκευαζομένων τριηρῶν παρέσχε τὴν ἀρχὴν. Ὡν ὀλίγω ὕστερον ἀμνημονήσας, Ἰωάννη τῷ νέῳ ὡσπερ ἐφημεν ἐπεβούλευσε βασιλεῖ. Ὡν ἡ βασιλις ἀνεμίμησε τὸν μέγαν δομέστικον τότε, ὡς ἐν πολλοῖς ἀχαρίτου τοῦ παρακοιμώμενου πρὸς αὐτὸν ἀναφανέντος, δι' ἃ οὐδὲ παρέχειν ἐπέθετο συγγνώμην, ἀλλ' ἔβην ἐν Ἐπιβάταις ἐγκεκλεισμένον, ὡς οὐδ' αὐθις ἤρεμήσοντα ἀν ἐξῆ περιέειναι, ἀλλὰ τισιν ἐπιχειρήσοντα καινοτέρους. Ὁ δὲ κολλοῖς ὑπὲρ ἐκείνου χρησάμενος πρὸς βασιλῖδα λόγους, ἔπεισε τελευταίω, τὴν μὲν συγγνώμην παρασχέειν, μηδαμῶς δὲ ἔβην ἐν Βυζαντίῳ διατρέθειν, ἀλλ' ἐξ Ἐπιβατῶν ἐλθόντα καὶ προσκυνήσαντα αὐτήν, ἔπειτα εἰς τὴν ὕστεραν ἀπανήκειν πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἐδέδοκτο τοιαῦτα, καὶ ἀμνηστία τῶν κακῶν ἐγένοντο ὄρκοι πρὸς ἐκείνον ἰδίᾳ παρὰ τε βασιλίδος καὶ μεγάλου δομέστικου καὶ πατριάρχου, τοὺς μὲν Φωκᾶς τε καὶ Δεξιῶς καὶ τρίτος Ἀμπαρ παρὰ τε βασιλίδος καὶ πατριάρχου ἦκον ἄγοντες ἐν Ἐπιβάταις· τοὺς μεγάλου δομέ-

στικού δὲ Δημήτριος ὁ Καταδρηνός. Οὗ ὁ παρακοιμώμενος ἰδὼν, τῶν τε λόγων οὐς ἐποίησαντο ἀκούσας, πρὸς ἐκείνον ἔφασκεν, οὐθ' ὄρκους, οὐτε λόγους πείσασθαι τισιν, ἀλλ' αὐτῷ μελήσειν, ὅπως ἂν ἄριστα διάθῃται τὰ κατ' αὐτόν. Οἱ μὲν οὐνοῦτως ἐπινῆκον ἀπρακτοί. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος, ἰπὼν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἠπείχετο Βυζαντίου ἐξελθεῖν, τὴν πατριάρχην αὐθις μόνον παραλαβὼν, τῶν τε προτέρων αὐθις ἀνεμίμησε λόγων, καὶ τῶν ὄρκων τῶν γεγενημένων πρὸς αὐτόν. Ἐδέκτο τε τοιοῦτον φανῆναι καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων, ὥσπερ λόγους ἐπηγγελάτο προθύμως, καὶ μὴ περιδέειν αὐτὸν ὑπὸ συκοφαντῶν διεβληθέντα. Πατριάρχου δὲ τοῖς ὁμοίοις καὶ αὐθις καὶ λόγοις καὶ ἐπαγγελίαις χρησαμένου, καὶ θαρβεῖν εἰπόντος ὡς οὐδὲν ἦττον ἢ εἰ παρῆν αὐτῆς τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ δικαίων ἀνθεξομένου, ἀλλήλους προσαγορεύσαντες, διελύθησαν. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις, μάλιστα δὲ τοῖς πρὸς πατριάρχην ὀλίγω πρότερον ὑπὲρ τοῦ ἐπιπτον αὐτὸν εἰς τὰ βασιλεῖα εἰσέναι διενεχθεῖσι, πολλὰ περὶ εὐταξίας καὶ τῆς εἰς βασιλίδα εὐπειθείας διαλεχθεῖς, καὶ τελευταῖον ἀπειλήσας ὡς οὐκ ἀτιμώρητον ἀφήσει, εἰ τις ἐπιχειροῖτε νεωτέρους, ἐξῆλθε Βυζαντίου, ὁδὸν ἡ φθίνοντος Σεπτεμβρίου. Πρὶν δὲ Βυζαντίου ἐξελθεῖν, γενόμενος ἐν βασιλείῃς αὐθις ὡς συνταξίμενος τῇ βασιλίδι, τὴν θυγατέρα κελουόσης βασιλεῖ τῷ νέῳ Ἰωάννῃ τὸν μέγαν δομέστικον καταγγυῖν, ἀνεβάλλετο εἰς τὴν ἐπάνοδον ἐκεῖνος τὴν ἐκ τῆς ἐσπέρας· τὴ δοκεῖν μὲν ὡς τῶν πραγμάτων ἐπιγόντων, καὶ οὐκ εἰόντων περὶ τοιαῦτα διατρέβειν, τῇ δ' ἀληθείᾳ, τῶν παρὰ τῶν φίλων μεμνημένος λόγων, οἱ μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ μήτ' ἀγαθῶν, μήτε φαύλων πράττειν τὸ δοκεῖν πρὶν ἂν αὐτοῖς συγγένηται μόνον πέμψαντες ἐκώλυον· οἷς φυλάττων τὴν φιλίαν καὶ μηδὲν πρὶν ἐπιψηφίσασθαι τοὺς φίλους πράττειν βεβουλευμένος, ἀνεβάλλετο τῆς θυγατρὸς περὶ τῶν γάμων τότε τὰς συμβάσεις. Ὁδοῦ δὲ πάρεργον ἐν Ἐπιδαταῖς γενομένῳ, καὶ ἡ παρακοιμώμενος πρὸς βασιλίδα διάλυσις ἐπράττετο αὐτῷ. Ἐπεὶ γὰρ τοῦ φρουρίου ἐγένετο ἐγγύς, ὁ παρακοιμώμενος ἐξελθὼν, ἠσπάζετό τε αὐτὸς, καὶ περὶ τῶν ὄρκων ἀπελογεῖτο τῆς ἀποστροφῆς, ὡς οὐ δικὰ κακίαν αὐτῷπραχθεῖη, ἀλλ' ἴν' ἔργοις αὐτοῖς γένοιτο καταφανές, ὡς οὐ δέοιτο ὄρκων παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ λόγοις αὐτοῦ ψιλῶς μᾶλλον θαρρόνῃ ἢ ἐτέρων ἐγγράφοις ὄρκους. Διὸ καὶ νῦν ἰδὼν προθυμώτατα ἐγκεχειρικέναι ἑαυτὸν, οὐθ' ὄρκων, οὐτε τινὸς ἐτέρου δεηθείς. Εὐχαριστήσας δὲ ὁ μέγας δομέστικος, ἐπὶ τοῦτοις αὐτῷ καὶ ἰκανῶς προσεμίλησας, αὐτὸν μὲν ὅκροι κατέλιμπανεν, ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν ἤξοντα πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνος δὲ εἰς Σηλυβρίαν ἦλθεν. Ἐς τὴν ὑστεραίαν δὲ, ἐπεὶ καὶ ὁ παρακοιμώμενος ἤκε πέμψας πρὸς Βυζάντιον ὡς τῇ βασιλίδι προσκυνήσαντα αὐθις ἐπανήκειν πρὸς αὐτὸν, αὐτὸς εἰς Διδυμώτειχον ἰλθὼν, πρὸς τὴν εἰς τὴν ἐσπέραν παρεσκευάζετο στρατεῖαν. Ὁ παρακοιμώμενος δὲ γενόμενος ἐν Βυζαντίῳ, πρῶτα μὲν προσεχύνει βασιλίδα, καὶ συγγνώμης ἤξιούτο ἐφ' οἷς ἐδόκει προσκεκρουκέναι. Ἐπειτα τῇ μεγάλῳ δομέστικῷ προ-

se adjuncturum, sed ut res suæ quam optime se habeant, sibi curæ futurum affirmavit. Ita illi frustra reverterunt. Magnus autem domesticus quoniam Byzantio exire necessitas urgebat, patriarcham rursus solum aggrediens, priorumque sermonum et jurisjurandi commonefaciens, orabat, ut qualem verbis prompte promississet, talem se re ipsa præstaret, et ne sycophantarum calumniis objici ipsum pateretur. Cum patriarcha iterum iisdem verbis et promissis uteretur, juberetque sibi fidere, se enim æque ac si ipse præsens ageret, causam ejus absentis acturum defensurumque, dicto vale digressi sunt. Postea magnus domesticus et apud alios omnes, et apud eos præcipue qui antea eum patriarcha altercati erant, utrum equo insidens domesticus palatium introiret, multa de ordine et tranquillitate, deque obedientia erga imperatricem servanda locutus, et postremo comminatus, haud impune laturum, si quis res novas auderet, Byzantio ante diem quartum Kalendas Octobres discessit. Sed antequam itineri se daret, palatium ad imperatricem valedicendum petivit, quæ cum eum exhortaretur ut filiam suam Joanni adolescenti imperatori desponderet, ille in reditum sponsalia distulit, specie quidem, ut bello magnopere compellente, nec talibus moram concedente, re autem vera, amicorum memor, qui misso certo homine, ne quid seu bonum, seu non bonum videretur, ipsis absentibus faceret, interdixerant. Custoditæ igitur jure amicitia, et nihil ipsis invitis agere fixum habens, conventa et stipulationes super filia connubio differerebat. In transitu porro Epibatis inter ipsum Apocauchum et Augustum rem omnem composuit. Nam cum prope castellum esset, Apocauchus salutatum foras exiit, et de juramentis rejectis se purgavit: non id vitio suo factum, sed ut re declararet, se ejus juramentum non requirere, cujus nudis verbis plus 401 quam reliquorum scriptis juramentis tribueret: idcirco et nunc eo viso sese illi nec juramentum, nec aliud ab illo desiderantem tradere promptissime. Ob hæc gratiis actis, et diutius cum ipso collocutus, eum domi, ut postridie ad se venturum reliquit, ipse vero Selybriam venit. Postridie, postquam et præfectus cubiculi eodem venit, misso illo Byzantium, ut imperatrice adorata, Epibatas rediret, ipse Ditymotichum profectus, ad expeditionem in Occidentem se instruebat. Apocauchus jam Byzantii imperatricem submisso corpore veneratus, veniam peccatis suis flagitat. Deinde matrem magni domesticæ (quæ tunc consolandæ imperatricis Byzantii manebat) conveniens, primum quidem ejus filio magnas agebat gratias, non modo de beneficiis ab initio usque ad illum diem ab eo perceptis, verum etiam de tolerantia et commiseratione, quam sæpius et ad extremum tam stolide se offendenti ostendisset, addebatque nunquam omnino se ingratum atque improbum erga illum repertum iri, sed ita induxit

animum, ut non ipse tantum, verum tota posteritas sua eum benevolentia et fide prosequatur in omnibus, et tanquam domino perfecte obediat. Id ut credatur, ad iurandum firmissimum religiosissimumque paratum esse. Respondit illa: Memorare officia quæ a primis huc usque magnus domesticus apud te posuit, addam ei illud, quoties immemor beneficiorum, male illi gratiam retuleris, et illius in se delinquentibus ignoscendi studium; hæc, inquam, memorare, cum ea tu antea testeris, nihil attinet; juramenta autem nunc quidem nulla postulatur, sed facta, quibus juramenti fides concilietur, quæ non verba, sed opera potius sequitur. Quare et te, quam illi cupias rebus demonstrare, consentaneum est, non autem cum id verbo docueris, re defici. Tum ille, non verbis duntaxat, sed opere quæ suam in eum benevolentiam palam omnibus factorum pollicitus, inde abscedens ad patriarcham venit.

ἐκεῖνον ἀμοιβᾶς, καὶ τὴν ἐκεῖνου περὶ τὸ συγγνώμην τοῖς εἰς αὐτὸν ἀμαρτάνουσι παρέχειν φιλοτιμίαν, οὐκ ἀναγκαῖον νῦν, σοῦ προτέρου μαρτυροῦντος. Ὁρκων δὲ οὐ χρεῖα νῦν, ἀλλ' ἔργων μᾶλλον τοῖς ὅρκους βεβαιούντων. Οὐ γὰρ τοῖς λόγοις ἢ πίστις, τοῖς ἔργοις δὲ μᾶλλον ἐπακλόουθεῖ. Διὸ καὶ σὲ πρὸ ἔργων ἐπιδείκνυσθαι τὴν εὐνοίαν τὴν πρὸς ἐκεῖνον, καὶ μὴ λόγοις ἐπιδείκνυμενον, τῶν ἔργων ὑστερεῖν. Ὁ δὲ οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις ἐπαγγεῖλάμενος τὴν πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίαν ποιῆσεις πᾶσι φανεράν, ἐκεῖθεν ἐξελθὼν ἔξεν ὡς πατριάρχην.

#### 402 CAPUT XVII.

*Ab officio suo incipit Apocauclus disserere, ut animum patriarchæ præparet. Deinde domesticum falso crimine in odium ejus rapit. Hortatur ut periculo obviam eat. Filiam suam ejus filio uxorem offert. Fium sponsalia. Occulte oppugnandum domesticum et imperatricem in eum per dolium ac mendacium irritandum suadet, ejusque rei modum præscribit. Quid domesticus socio suo pro filiorum liberatione e vinculis supplicanti responderit.*

Eo salutato, alia quædam præfatus. Magni quidem domestici benevolum in me animum, inquit, tu quoque haud ignoras, omnia a principio animadversione sic assecutus (8) ut nihil te fugiat. Pronuper autem, cum per dementia illum offendissem, parum abfui ab exitio, nisi tu orando non solum ad iram deponendam, sed etiam ad præfecturam classis contra Persas materiam gloriæ mihi committendam inflexisses: unde non modo ut conservatus conservatori suo præmium, sed et pro honore isto gratiarum actiones jure me debere, omnique industria et alacritate, quæ tua intersint cogitare et agere oportere confiteor, quandoquidem eadem mihi quæ tibi et detrimetosa et utilia sunt. Quamobrem cum ego præ multis amorem, charitatemque sinceram ac minime solum tibi debeam, nec justum, nec alioqui commodum mihi duxi, quæ de te tristissima audivi, occulta habere: perinde ut alius quispiam qui melius, an pejus tecum ageretur, parum aut nihil laboraret. Interrogante patriarcha quid esset, ex magno domestico quidem nihil se audivisse ait, certissimo tamen scire, illum velle brevi dejecto patriarcha, Palamam amicum suum

ἐλθὼν μικρὸν ἐν Βυζαντίῳ τότε παραμυθίας ἕνεκα τῆς βασιλίδος οὐση, πρώτα μὲν πολλὰς ὡμολογεῖ χάριτας μεγάλῃ δομestικῷ, οὐ μόνων τῶν εὐεργεσιῶν ὧν ἐξαρχῆς ἀχρι νῦν παρέσχετο πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς μεγαλοφυχίας καὶ συμπαθείας, ἣν οὐχ ἀπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καὶ τὰ τελευταία νῦν ἐξ ἀνοίας προσκεκρουχτός ἐνδείξαιτο πρὸς αὐτόν. Ἐπειτα ἐπηγγέλλετο ὡς οὐδὲν ἔσται τὸ πείσειν ἢ βιασόμενον ἀχάριστον καὶ κακὸν ὀφθῆναι περὶ ἐκεῖνον, ἀλλ' οὕτω πεπεικέναι ἑαυτὸν, ὡς οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ γένος ὅλον εὐνοῦν ἐκεῖνω καὶ πιστὸν εἶναι διὰ πάντων καὶ τὴν δουλείαν ἀκριβῆ τηρήσον ἵνα δὴ δεσπότῃ. Πίστειος δὲ καὶ τῶν λεγομένων ἕνεκα νυνὶ, ἔτοιμος εἶναι ὅρκους παρασχέσθαι τοῖς

μάλιστα δοκοῦντας βεβαιωτάτους καὶ φρικώδεις εἶναι. Ἡ δὲ ἔφασκεν αὐτῷ· Τὰ μὲν τὰς εὐεργεσίας καταλέγειν αἱ παρὰ μεγάλου δομestικού ἐξαρχῆς ἀχρι νῦν γεγέννηται σοί, προσθήσω δ' ὅτι καὶ τὰς ἐξ ἀχάριστου γνώμης παρὰ σοῦ γεγενημένας πρὸς

Προσαγορεύσας τε αὐτόν, καὶ περὶ τινῶν ἐτέρων προδιαλεχθεῖς, ἔπειτα, τὴν μὲν εἰς ἐμὲ τοῦ μεγάλου δομestικού, ἔφασκεν, εὐμένειαν καὶ αὐτὸς ἀεὶ εἰδείης ἀνωθεν τοῖς πράγμασι παρηκολουθῶν. Ὀλίγη δὲ πρότερον ἐξ ἀβουλίας αὐτῷ προσκεκρουχῶς δλίγου ἐδέξα διαφάρησαι, εἰ μὴ σὺ δεηθεῖς, οὐ μόνον ἔπεισας ἀφείναι μοι τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ πρόφασιν εὐδοξίας τὴν τοῦ κατὰ Περσῶν στόλου παρασχέειν ἀρχὴν, ὅθεν οὐ σῶστρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τιμῆς πολλὰς ὀφείλειν τὰς εὐχαριστίας εἶναι δίκαιος ὁμολογῶ, καὶ πάτη σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ τὰ σοὶ λυσιστελοῦντα καὶ βουλευέσθαι καὶ πράττειν, ὡς τῶν αὐτῶν καὶ τὴν βλάβην καὶ τὴν ὀφέλειαν ὁμοίαν ἐμοὶ τε καὶ σοὶ οἰσόντων. Εἰ τοίνυν ἐκ πολλῶν σοὶ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν φιλίαν ἄδολον καὶ καθαρὰν ὀφείλω, οὕτε δίκαιον ψῆθην, οὕτε ἄλλως ἐμοὶ λυσιστελεῖς δεινῶτα παπυσμένῳ περὶ σοῦ συγκρούπειν, ὥσπερ ἄν τις ἄλλος, ᾧ βέλτιον ἢ χειρὸν ὀλίγα ἢ οὐδὲν μελήσει διακεῖσθαι εἶ. Ἐρομένου δὲ τοῦ πατριάρχου ὅτι ἂν πύθοιο περὶ αὐτοῦ, τὸν μέγαν ἔφασκε δομestικὸν οὐκ ἀκηκοέναι, ἀλλὰ σαφέστατα εἰδέναι ὅτι βούλοιο οὐκ εἰς μακρὰν σὲ καταγαγῶν τοῦ θρόνου, Παλαμῶν ἐγκαθιδρῶναι φίλον ὄντα τῶν γνησίων, καὶ μάλιστα περισπούδατον αὐτῷ. Αὐτὸς δὲ τοῦ πατριάρ-

Jacobi Pontani notæ.

(8) Ad locum divi Lucæ allusum: Ἐδοξε κάμω παρηκολουθηκότι ἀνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς. Quod quidam sic reddunt: Cum omnia, revetito alie vincit-

pio, perscrutatus sim. Ad verbum, assectatus. Vulgatus interpres, Visum est et mihi assectato omnia a principio.

χου ἐπανεραιμένου, ὅθεν ἂν ἐκ τῆς τῆν τοῦ πράγμα-  
 τος, ὡς περ ἰσχυρίζεται, κατάληψιν ἀκριβοῦς, τὰς μὲν  
 αἰτίας ὅθεν ἐξεγένετο μαθεῖν, εἶδειτο μὴ πολυπραγ-  
 μονεῖν· οὐ γὰρ ἀπορρήτων δύνασθαι κατατολμᾶν·  
 ἔν δὲ τοῦτο σαφέστατα πεπεισθαι, ὡς εἰ μὴ πᾶν  
 τῆν ψυχὴν ἤλγει, τῶν κατ' ἐκεῖνον μελετωμένων  
 ἀκριβοῦς τὴν γνῶσιν ἐσχηκώς, οὐκ ἂν ἀπήγγελλεν  
 ἐλθόν. Ἐτι δὲ τοῦ πατριάρχου ἀπιστοῦντος, καὶ  
 τὴν ἀβράαν τοῦ μεγάλου ῥομεστικῶν μεταβολῆν μὴ  
 παραδεχομένου, ὄρκους ἐκείνου· διεσθεσίουτο, μηδὲν  
 εἶναι ψευδὲς τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ πάντα ἀληθῆ.  
 Περὶ γὰρ ταῦ μὴ μέλειν, ἀλλὰ τάχιστα βουλευέσθαι  
 ἐξ ὧν τὸν κίνδυνον ἐξίσταται διαφυγεῖν. Οὐδὲ γὰρ ἐκει-  
 νος ὡς καὶ σὺ βέλτιον ἂν εἰδείης εὐκολος μεταβάλ-  
 λεσθαι πρὸς τὰ βεβουλευμένα. Ἐπι τούτοις δὲ ὁ  
 πατριάρχης σφόδρα θορυβηθεὶς, καὶ μάλιστα ὑπὸ  
 τῶν ὄρκων πεπεισμένος ὡς οὐδὲν ἂν εἴη πλάσμα τῶν  
 εἰρημένων, εἶδειτο βουλευέσθαι οἱ, ὃ τι δέοι πράτ-  
 τειν πρὸς τοσοῦτον ἔσμον κακῶν. Ὁ παρακοιμώ-  
 μενος δ' ἔτι μᾶλλον τὸν πατριάρχην εἰσω δικτύων  
 ἀγειν βουληθεὶς, καὶ τῶν προτέρων μὲν, ἔφασκεν,  
 εὐεργεσιῶν, πολλὰς τε χάριτας ὀφείλειν ὁμολογῶν,  
 καὶ δίκαιον εἶναι οὐ μόνον ἃ μοι δοκῶ βελτίω καὶ  
 λυσιτελεῖ βουλευέσθαι προθύμως, ἀλλὰ καὶ χρήματα  
 καὶ οἰκέτας καὶ συγγενεῖαν, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῆν  
 εἰ οἶόν τε εἰπεῖν προέσθαι ἐτοιμῶς ὑπὲρ σοῦ. Ὡς  
 ἂν δὲ μὴ δοκῶ τῶν κινδύνων ἐξω καθεστῶς αὐτὸς σὲ  
 παραινέειν πολλὸν τὸν κίνδυνον ἔχουσι πράγμασι  
 ἐπιχειρεῖν, καὶ συγγενείας καὶ τῶν φιλότατων ἐμοὶ  
 ποιῆσαι βούλομαι κοινῶν τῶν θυγατέρων μίαν τῶ  
 σὴν υἱῶν κατεγγυήσας, ἐν εἰδείης ἀκριβοῦς, ὡς οὐ τῶν  
 ἀπλῶς φιλῶν πρὸς σὲ διακεμένων εἶναι βούλομαι,  
 ἀλλὰ τῶν σοὶ τε καλῶς πράττοντι τῆς εὐετηρίας  
 κοινωνούντων, καὶ ἀπολλυμένων συνδιαφθορησομέ-  
 νων ὁμοίως. Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἀσμένῳ τῶ πατριάρχῃ  
 εἰρημένα ἦν, καὶ μᾶλλον ἐπειθετο σπουδάζειν τὸν  
 παρακοιμώμενον ὑπὲρ αὐτοῦ, ὀλίγα περὶ τοῦ κήδους  
 διαλεχθέντες· οὐ γὰρ ἦν τι τὸ διαφωνίαν παρασκευά-  
 σον, πάντα ἐτοιμῶς· Ἀποκαύχου ἐπιγγελλομένου·  
 συμβάσειτε τε θέμενοι περὶ τοῦ γάμου, καὶ κατὰ  
 τὸ Ῥωμαίων ἔθος δι' ἔγκολπιῶν ἐμπεδῶντες τὴν  
 πρᾶξιν, τοῦ παρακοιμώμενου δὲ καὶ ὄρκους προσθέν-  
 τος φρικώδεις ἐπὶ τούτῳ, ἐτράποντο πρὸς τὸ βου-  
 λεύεσθαι. Συνεβούλευε τε ὁ παρακοιμώμενος μὴ ἐκ  
 τῆς οἰκείας δυνάμεως ὀρμωμένως πρὸς τὸν μέγαν  
 δομέστικον πόλεμον ἀραθῆαι προφανῶς· μὴ γὰρ οἶ-  
 γε εἰς ἀντιπάλων μοῖραν οὐκ ἐφαρξέσθαι μόνους  
 πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' οὐδ' εἰ πολλοὺς ἐτέρους προσεται-  
 ρισαίμεθα τοιοῦτους. Ἡ γὰρ ἐν Ῥωμαίοις ἰσχύς  
 ἐκεῖνου οὐχ ἡμῖν γε μόνον φανερά, ἀλλὰ καὶ τοῖς  
 πόλῳ κατακλιμένοις βαρβάροις οὐκ ἀγνωστὴ· πο-

A germanissimum atque optatissimum in ejus throno  
 collocare. Rursum sciscitante patriarcha, unde-  
 nam rem tam exacte, ut affirmabat, didicisset,  
 rogabat, ne id curiosius exquiret; non enim tam  
 audacem esse, ut arcana et tacenda vulgaret;  
 unum indubitato crederet, nisi explorato comper-  
 tis, quæ contra illum coquerentur, singularem  
 animi dolorem sentiret, non et talem punitium  
 fuisse allaturum. Adhuc incredulo patriarcha,  
 magnumque domesticum tantum mutatum ab illo  
 in aures haud admittente, Apocauchus juratus  
 instare, nihil se falsum, omnia vera proloqui. Quo-  
 circa non cunctandum, sed primo quoque tem-  
 pore periculi declinandi capiendum consilium.  
 Nam is homo, quod tu melius noveris, inquit,  
 quæ semel statuit, non facile retractat. Turbatus  
 majorem in modum ista narratione patriarcha,  
 et abesse fictionem juramento maxime per-  
 suasus, quid tantis malis obrutus inciperet, ora-  
 bat uti consuleret. Præfectus cubiculi patriarcham  
 magis in nassam studens inducere, Multum me  
 tibi pro integressis beneficiis obstructum fateor,  
 inquit, et æquum esse, me tibi non solum quæ  
 meliora et magis salutaria judicem, cupide sua-  
 dere, sed et pecuniam, et famulos, et cognatos, et  
 ipsam, si res postulet, animam tua causa libenter  
 contemnere. At enim ne videar ipse periculo  
 procul, ad res admodum periculosas cohortari,  
 et cognationis et mihi charissimorum te partici-  
 pem ac socium facere volo, una filiarum mearum  
 tua desponsa filio, ut prorsus intelligas, nolle me  
 de eorum censi numero qui te quoquo modo dili-  
 gunt, sed de iis qui tua felicitate exsultantes, ir-  
 cum quoque perire non dubitent. Hæc ubi patriar-  
 cha libens audivit, et Apocauchum sui esse studio-  
 sum constantius credidit, pauca de affinitate  
 collocuti (nihil quippe erat, quod dissensionem  
 dare posset, omnia Apocauchus prompte pollicenti)  
 paciscentes nuptias, et more Romano pronubis  
 monilibus de collo gestandis acta confirmantes (9),  
 Apocauchus insuper caput suum horrendis execra-  
 tionibus devovente, ni sincerus sit, consultare or-  
 diuntur. Consulebat autem Apocauchus, non pro-  
 priis viribus et palam bellum cum eo gerendum:  
 non solum enim ipsos, sed si tales quoque multi  
 accesserint, impari conditione futuros. Nam ejus  
 inter Romanos vires non modo nobis exploratæ  
 sunt, inquit, sed etiam a remotissimis Barbaris  
 non ignorantur. Perdiu jam nobis potentia ante-  
 cellit omnibus, omnesque ejus auctoritati sedulo  
 obsequuntur: alii, quod crebro ejus beneficia sen-

#### Jacobi Pontani notæ.

(9) Arrhæ vocantur proprie hujuscemodi spon-  
 saliorum argumenta et munuscula, quæ dantur  
 sponsis. Dabantur autem pierumque annuli; et  
 dicitur pronubus annulus, quo vir sponsam seu  
 uxorem sibi futuram oppignerare quodammodo  
 consuevit. Qui olim Romanis erat ferreus, et sine  
 gemma, prisca nimirum sæcula, et antiqui victus  
 parcimoniam frugalesque mores designans. Testis

Plinius, cap. 6, his verbis: *Aurum de matronis  
 nulla norat, præter unico digito, quem sponsus oppi-  
 gnerasset, pronubo annulo.* Verum ista ἐγκόλπια  
 fuisse aurea, aut argentea, et inaurata non est du-  
 bium; sive cruciculæ, sive gemmæ auro argenteo  
 inclusæ, sive quid aliud fuerint; sane munus magis  
 conspicuum, quam annulus.

serunt, et plura exspectant: alii, quod ejus opes metuunt. Quare aperto Marte illi pugnare haud conducturum opinor. Præterquam enim quod ad nihilum cadent nostra consilia, etiam nos ipsos perditum ibimus. Sed potentiam aliquam illius potentia respondentem comparemus necesse est, quam non aliunde inuenimus, quam si artificio quodam imperatricem ad arma contra ipsum expedienda incitauerimus. Quo pacto multis nobis, ut pro novo imperatore pugnantibus opem laturis, facile illi resistemus. Ad hoc porro callide molendum, etsi in primis valebit egregia prudentia tua, nihilo minus iudicii mei quid sit exponam. Ne tamen mirere, **404** si contra hostem potentem mendacio utemur. Nam qui hostem suum evertere instituit, cum haud in magno discrimine ponere oportet, a mendacio, an a veritate auxilium petat, sed reliquis omnibus dimissis, ad unum hoc respicere, ut vincat. Proinde eam fac conuenias, illum ut non jam per cuniculos, sed propterea imperium vindicantem, et non multo post ipsam ejusque liberos jugulaturum accuses. Fidem dictis tuis pariet et antea navata ipsi benevolentia, ac studium, post imperatoris excessum, et quod in præsens ei diligenter operam dare videberis. Si probationem exegerit, ea curiositate ut supersedeat mone, ab illo se disjungat, vitam suam liberorumque seruet, alioqui morituram citius quam probationes expediantur. His de causis timore percussam, belli administrationem nobis permissuram existimo. Hoc felici successu peracto, nihil restabit, nisi ut malus male percat, et tu impendenti ereptus periculo, rem Romanam meritiissimo præ omnibus pro imperio regas. Quapropter te oro, mihi obtemperes, neu rem, via quam ego monstravi, effectu non difficilem, detrectes. Quod si pigritaris in discrimine tuo, ego quidem grauius nihil dicam, te autem quales fortunæ excepturæ sint, conjectura providere par est. His ille patriarcham ad sibi assentiendum, bellumque aduersus magnum domesticum incipiendum impulit. Deinde alios singulatim, opinione aut genere præstantes circumiens, et mendacia calumniasque consuens, in eandem mentem illicere contendebat. Ac primum quidem Andronicum Asanem magni domestici socerum, argumentis, quibus eum potissimum expugnaturum confidebat, aggreditur. Hic namque Asanes ad generum paulo ante venerat, et ut sui miseretur, obsecraverat, vitam minime vitalem viventis ob Joannem et Manuelem filios, annum jam sextum ab imperatore teterrimo obscurrissimoque carcere, non secus atque apud infensos detentos. Et cum in Occidentem proficisceretur, quoniam Beras necessario transiturus esset, ubi in custodia habebantur, liberatos secum in militiam perduceret, eorumque opera uteretur, qui de agmine ipsius, quod ad manum conserendam laboremque militarem attinet, nemini concederent. Magnus domesticus non sibi probari hoc consilium respondit: non enim esse terræ filios,

λὸν γὰρ ἦδη χρόνον πάντων ὁ δυνατώτατός ἐστι τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ πάντες αὐτῷ προσέχουσι· ἀκριβῶς, αἱ μὲν, παρ' αὐτοῦ πολλῶν τυχόντες εὐεργεσιῶν, καὶ ἐπι πλείω προσδοκῶντες, οἱ δὲ κατεπετηγότες τὴν ἐκείνου δύναμιν. Δι' ἃ οὐκ ὀλομαι πρὸς ἐκεῖνον ἐκ τοῦ προφανοῦς ἀντικαθίστασθαι λυσιτελεῖν ἡμῖν. Πρὸς γὰρ τῷ μηδὲν ἀνῦσαι δυνηθῆναι τῶν βεβουλευμένων· καὶ προσαπολούμεν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ τινα καὶ ἡμᾶς δύναμιν δεόν ἐκπορίζειν ἑαυτοῖς ἀντίβροπον πρὸς τὴν ἐκείνου. Αὕτη δὲ οὐχ ἐτέρωθεν ποθεν ἂν ἐξευρεθῆναι, εἰ μὴ τρόπον δὴ τινα βασιλεὺς ἐκπολεμώσαιμεν ἐκεῖνῳ. Τοῦτου δὲ γεγενημένου, βραδίως ἀντικαταστήσομεθα, πολλῶν ἡμῖν συναιρομένων ὡς ὑπὲρ τοῦ νέου βασιλέως πολεμοῦσι. Τοῦτο δ' ὅπως ἂν συσκευασθῆναι, μάλιστα μὲν καὶ ἡ σὴ σύνεσις θαυμασία οὕσα ἐξευρήσεται. Συμβουλευέσσω δὲ καὶ αὐτός· μὴ θαυμάσης δὲ εἰ πρὸς ἰσχυρὸν ἐχθρὸν ἀντικαθιστάμενοι χρῆσόμεθα καὶ ψεύδει. Τῷ γὰρ ἐπιχειροῦντι τὸν πολέμιον καθαιρεῖν, οὐ τοῦτο χρῆσκοπεῖν εἰ ψεύδει χρῆσαιτο ἢ ἀληθείᾳ, ἀλλὰ πρὸς ἐν ἀποδλέπειν μόνον, τὸ τοῦ πολεμοῦντος γενέσθαι κρείττω, τὰ δ' ἄλλα πάντα χαίρειν ἔσῃ. Τοιγαροῦν καὶ σὺ βασιλεῖδι προσελθὼν, ἀξιόχρεως δ' ἔσῃ πρὸς πειθῶ ἐκ τε τῆς προτέρας ἥς ἐνεδειξῶ πρὸς αὐτὴν εὐνοίας καὶ σπουδῆς μετὰ τὴν βασιλείως τελευτήν· καὶ τοῦ νῦν ὑπὲρ αὐτῆς δοκεῖν σπουδάζειν, ἐκείνου κατηγορήσων, ὡς οὐχ ὑποπεποιημένου, ἀλλ' ἦδη φανερώς τὴν βασιλείαν ἰδίαν ποιούμενου, καὶ ὅσον οὐδέπω μέλλοντος αὐτὴν καὶ τέκνα ἀποκτείνειν. Ἄν δ' ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἀπαιτῆ, μὴ τοιαῦτα πείσον πολυπρχυμονεῖν· φθάσειν γὰρ τελευτήσασαν πρὶν εἰς τοὺς ἐλέγχους ἔχειν, εἰ μὴ ἐκείνου διαστῆσα, ἐκ τὴν διατώσει καὶ τέκνα, ἐκ τούτων δὲ ἐκείνην ὡσπερ ὀλομαι ὑπὸ δέους καταπλαγεῖσαν, τὸν πρὸς ἐκεῖνον ἡμῖν πόλεμον ἐπιτρέψειν. Τοῦτου δὲ κατορθωθέντος, οὐδὲν ἄλλο λείπεται ἢ ἐκεῖνον μὲν ἀπολέσθαι κακὸν κακῶς, σὲ δὲ πρὸς τῷ τὸν ἐπιτημένον κίνδυνον διαφυγεῖν, καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα διοικεῖν πάντων μάλιστα ἀξιώτατον ὄντα. Διὸ σοῦ δέομαι πεισθῆναι συμβουλευόντι ἐμοί, καὶ μὴ πρὸς τὴν πράξιν ἀναδύεσθαι, βραδίαν οὕσαν ὡς ἐγὼ συμβουλεύω κατασκευασθῆναι. Εἰ δ' ἀποκνήσεις πρὸς τὸν κίνδυνον, ἐγὼ μὲν δυσχερὲς οὐδὲν ἐρῶ, σὲ δὲ τὰς ἐκδεξιόμενας τύχας ἦδη στοχάζεσθαι προσήκον. Τοῦτοις μὲν οὖν τὸν πατριάρχην ἐπεισεν αὐτῷ τε προσέχειν, καὶ πόλεμον πρὸς τὸν μέγαν δομestικὸν κινεῖν. Ἔπειθ' ἕκαστον τῶν ἄλλων ὁδη διαφερόντων ἢ γένει τῶν πολλῶν περιτῶν ἐμνηχαντὸ πείθειν ψεύδη συνειρῶν καὶ σύκοφαντίας. Καὶ πρῶτα μὲν πρὸς τὸν Ἀσάνην Ἀνδρόνικον ἐλθὼν δεξίην μεγάλην δομestικῶν κηδεστή· ἐξ ὧν μάλιστα πείσειν ἔμετο ἐπεχείρει. Οὗτος γὰρ δὴ ὁ Ἀσάνης πρὸς τὸν γαμβρὸν ὀλίγον πρότερον ἐλθὼν, ἐδειξε μὴ περιωρῆν αὐτὸν, ἀβίωτον οἰόμενον τὸν βίον, διὰ τὸ τοὺς παίδας Ἰωάννην καὶ Μανουὴλ ἐπ' ἔτεσιν ἕξ ἦδη ὑπὸ βασιλείως ἐν δεσμωτηρίῳ εἰργομένου, δεινότητα πάσχειν, καὶ οὐδὲν ἀμείνω τῶν ἐν ἄβου διαγόντων. Ἄλλ' ἀπίοντα πρὸς τὴν ἐσπέραν, ἐπαί διὰ βήρας ἀνέγκη δεινῶν ἐνθα κατεκλείοντο, τοῦ δεσμωτηρίου ἐξαγαγεῖν, καὶ πρὸς τὴν στρατείαν χρῆσθαι ἄγοντα



μεθ' ἑαυτοῦ, οὐδενὸς ὧν ἀγει πρὸς μάχας καὶ στρα-  
τείας ὄντας ἀτιμωτέρους χρῆσθαι. Ὁ μέγας δὲ δο-  
μέστικος, οὐκ ἀρέσκειν ἔφρασκεν αὐτῷ ταύτην τὴν  
βουλὴν. Οὐ γὰρ τῶν τυχόντων εἶναι κατακριθέντας, οὐδ'  
ἐπὶ μικροῖς τις κατακριθέντας, ὥστ' εἰ ἀφε-  
θεῖεν παρ' αὐτοῦ μηδεμίαν ταραχῆς πρόφασιν παρ-  
έχειν βασιλίδι· ἀλλ' ἔδει πρότερον ἐκείνην παρα-  
σκευάσαντας συγγνώμην ἐκείνοις παρασχέσθαι, οὕτως  
ἐξάγειν τοῦ δεσμοτηρίου. Νῦν δ' εἰ τοῦτο πράξομεν  
αὐτοὶ μὴ πρότερον ἐκείνης ἐπιτροπούσης, εἰκὸς αὐ-  
τὴν τε λογισασθαι καὶ τοὺς συκοφάντας προφάσεως  
οὐ τῆς τυχοῦσης εὐπορήσαι, ὡς ἤδη πᾶσαν αὐτῆς  
παρεϊδόμεθα διαβάλλειν τὴν ἀρχὴν, καὶ κατ' ἐξου-  
σίαν καὶ τὰ μέγιστα διοικούμεν, μηδὲ λόγου γούν  
αὐτῆν τινας ἀξιούντες. Ἄ δὴ, οὐτ' ἐμοὶ πρῶτον,  
οὐτ' ἐκείνοις ὁλομαὶ λυσίτελεῖν, ἀλλὰ δέον πρὸς τοῖς  
ἔτεσιν οἷς εἰργονται, καὶ ὀλίγον τινα χρόνον διακαρτε-  
ρήσαι καὶ περ ἀνωμένους, ἄχρις ἂν Θεοῦ διδόντος ἐπι-  
ῆξω τῆς στρατείας. Τότε δὲ τῆς βασιλίδος δεηθεὶς αὐ-  
τὸς ὑπὲρ ἐκείνων, καὶ εἰ δέοι καὶ ἐγγύας παρασχῶν,  
τοῦ τε δεσμοτηρίου παρασκευάσω ἐξελεῖν, καὶ  
πρὸς τὴν ἀρχαίαν εὐθαιμονίαν πειράσομαι ἐπανά-  
γειν. Νυνὶ δὲ τῆς στρατιᾶς ἤδη παρεσκευασμένης  
οὖσης πρὸς τὴν ἐξοδόν, οὐ σχολὴ περὶ τοιαῦτα δια-  
τριβεῖν χρόνον δεόμενα πρὸς τὴν κατασκευὴν. Ἄλλ'  
ἐπιεικόντων τῶν πραγμάτων, νῦν μὲν κατὰ πάροδον  
ὡσπερ καὶ πρότερον πολλάκις πρὸς αὐτοὺς παρα-  
γόμενος, οὐ παραμυθήσομαι μόνον διὰ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ  
πρόνοιας ἀξιώσω τῆς δεούσης, ἀλλὰ καὶ  
χρηστοτέρων ἐμπλήσω τῶν ἐλπίδων, τὴν ἐλευθερίαν τῶν  
δεσμῶν ἐπαγγεϊλάμενος· βεβαίω. Ὁ καὶ τὸν  
μεταξὺ χρόνον αὐτοῖς ἀνεκτότερον, ἢ πρότερον ἡμέρας  
ποιήσαι διάστημα μιάς. Ὁ μὲν οὖν τγάπα τα  
ταῖς ἐπαγγελίαις, καὶ χάριτας ἤδει πολλὰς ὑπὲρ αὐτῶν.

## CAPUT XVIII.

*Eodem blandimento Andronicum Asanem, domesici socerum, tentat Apocauclus, cumque adversus generum irritat suis menduciis, dum filios ejus revera nolle e custodia liberare fingit, cum tamen possit; et ipsum Asanem ad imperii cupidinem exstimulat, quod etiam patriarchæ faciebat. Suadet item ut imperatricem in domesticum exulceret et imperii spe hominem demulcet. Operam suam spondet. Veritatis et mendacii nullum faciendum discrimen, quod et antea monuerat.*

Παρακοιμώμενος; δὲ αἰσθόμενος, οἷος ἦν ἐκεῖνος C  
τὰ τοιαῦτα ερευνᾶν, καὶ προσελθὼν Ἀσάνῃ, πρῶτα  
μὲν δουλείαν ἀρχαίαν ὠμολόγει, καὶ μηδὲ τὴν  
τύχην ἐν ἣ καθέστηκε νυνὶ τῆς πρὶν εὐτελείας  
ἐπιλελῆσθαι· πείσαι διεβεβαίωτο, ἀλλ' οὕτως οἴεσθαι  
αὐτὸν οἶα δὴ ἓνα τῶν ἐκείνου οἰκετῶν· καὶ τὴν  
προσχέουσαν εὐνοίαν ἀγαθῷ δεσπότη παρὰ δούλων  
ἔτοιμον εἶναι καιροῦ καλοῦντος παρασχέσθαι καὶ  
αὐτὸν, καὶ πάντα πράττειν ὑπὲρ αὐτοῦ τε καὶ τῶν  
παίδων, εἰ δέοι καὶ ταῖς ἐσχάταις τύχαις περιπί-  
πτειν. Ὁ καὶ νυνὶ παρεσκευασκέναι μάλιστα ἦκειν  
παρ' αὐτὸν, ἅμα μὲν δὲ λυσίτελεῖν αὐτῷ τε καὶ  
παισὶ νομιζέει παραίνεσσαν, ἅμα δ' εἰ τι δέοιτο  
πρὸς τὸ ἔργον καὶ αὐτοῦ, οἷα προθυμότηα συναγω-  
μειται καὶ χρήμασι, καὶ οἰκείταις καὶ πᾶσιν οἷς  
ἔχει ἐκδιδάξοντα. Τῶν γὰρ αὐτοῦ παίδων ὑπὸ  
βασιλέως ἀδίκῃ γνώμῃ καὶ φθονερᾷ πολὺν ἤδη  
χρόνον ἐν φρουρᾷ κατεχομένων, πάνυ μὲν καὶ  
αὐτὸν ὑπερπαλεῖν αὐτῶν, οὐ μόνον ἀδίκῃ καὶ βλαία  
πασχόντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀρχαίαν εὐνοίαν, ἣν  
ἐκείνοις ὄφαιλεν, καὶ σοὶ τῷ πατρὶ, μηδὲν δὲ  
βοηθ. Ἐν ἔχοντα, στέργειν τὴν ἀνάγκην· νυνὶ δὲ

A nec levium quarundam criminum condemnatos.  
ut si ab ipso dimittantur, non aliquid turbarum  
Imperatrix expertura sit. Oportuisse prius ea pla-  
cata veniam ipsius dari, et sic deum e carcere  
educi. **405** Nunc si hoc nos citra ejus mandatum  
faciamus, inquit, probabile est et illum ita ratioci-  
naturam, et sycophantas idoneam occasionem na-  
ctos, calumniam contexturos, quasi jam omne im-  
perium ei ademerimus, dum maxima per licentiam  
decernimus, et nec verbo uno ipsam dignamur.  
Quod nec mihi nec illis profuturum existimo. Ad  
annos igitur quibus in carcere sunt, adhuc breve  
tempus quanquam dolentes perdurent, donec di-  
vino munere ab expeditione rediero. Tum ipse im-  
peratricem eorum nomine precatus, etiam, si opus  
erit, concepto vadimonio de custodia exire faciam,  
et in veterem eos dignitatem fortunamque cona-  
bor asserere. Nunc quoniam ad iter paratus est  
exercitus, his immorandi non est otium: quæ  
ut fiant tempore indigent. Sed quia negotium urget,  
nunc in transitu, ut alias sæpe, ipsos adibo, nec præ-  
sentia solum mea consolabor, et necessitati rerum  
consulam, verum etiam læta spe inplebo, vincu-  
lorum solutionem affirmate promittens. Quod qui-  
dem illis hoc intervallum tolerabilius quam prius vel  
unius diei spatium reddet. His promissis contentus  
Asanes, gratias ingentes egit.

B Cubiculi præfectus cum hæc intellexisset (erat  
enim in his indagandis impiger) cum Asane con-  
greditur. Primum quidem se olim ejus fuisse ser-  
vum constat, nec fortunam præsentem abje-  
ctionis suæ prioris memoriam sibi abstulisse asse-  
verat, sed semet numerare in famulis ejus: quæ-  
que par est bono domino a servo parata esse studia,  
eadem se illi, si res exegerit, præstiturum, factu-  
rumque pro ipso et filiis ejus omnia, quamvis se  
idcirco ad extremam miseriam devolvendum sciat.  
Qua maxime de causa et nunc ad eum venerit, si-  
mul ut quæ ipsi liberisque ejus conducere putet,  
admoneat, simul ut si quid opera sua ad opus indi-  
geat, promississime et pecuniis, et famulis, et qui-  
bus poterit rebus, ei se adfuturum doceat. Nam quod  
filii ejus per injustitiam **406** et invidiam impera-  
toris tot jam annis carcere clausi teneantur, incre-  
dibiliter se cruciari, non modo quia iniique et dire  
afficientur, sed et propter veterem, quam ipsis, eo-  
rumque parenti amorem debeat. Cum autem opem  
ferre nullam queat, necessitatem boni consulere.  
Cæterum quia nunc ad eos e vinculis eximendis

tempus adsit opportunissimum, se hortatum accessisse, ne id de manibus elabi sinat. Tametsi e Selybria rediens, inquit, audivi te magni domestici generum multis etiam precibus non flexisse. Qui ubi te inani spe lactavit ac delusit, abiit, quasi cum ex Occidente revererit, eos dimissurus. Hanc vero si non animadverteris esse fallaciam, satis mirari non possum. Neque enim imperatore adhuc spirante uxoris suæ fratres absolvere vinculis non poterat, si modo justitiæ ac personæ suæ rationem ducere voluisset, cum potestate imperatoria polleret; hodie vero (id quod nec te latet) non talia solum, sed multo quoque majora potest, quando gesti imperii rationem non repositur, et habet quæ vult statuendi auctoritatem plenam atque liberam. Quin ille tum quoque imperatorem impulit, ut in vincula traderentur, cum eorum virtuti prudentiæque invideret, ac ne claritate nominis ab his superaretur, metueret. Nunc nihilo minus quoad vixerint, in custodia eos relinquere decrevit. Hæc non ex conjectura, sed ex certa scientia a me dicuntur. Nosti namque quo loco apud illum fuerim, quomodo item arcana sua mihi credere solitus sit; quem honorem jam vestri studio contempsit. Omnium ejus secretorum in primis conscius sum. Quare non mihi deneganda fides, sed mox dum tempus sinit, conferenda consilia, non tantum quomodo filii ærumnâ leventur, sed etiam, quomodo imperium tibi præ omnibus maxime aptum et conveniens acquiras. Quod aliter fieri neutiquam potest, quam si ipse prius imperio deturbetur. Atque hoc rursus non erit, nisi tu Augustam hostili illius odio imbuas accusando, inquam, quasi qui imperium rapere ipsamque cum liberis trucidare machinetur. Tribuetur autem tibi fides maxima, tum quia socer generi cogitata et sensus probe scias, tum quia naturam ipsam præ studio in illam, et filium imperatorem parvi pendere visus eris. Tametsi dixerit aliquis, ruinam ejus atque perniciem haud puram et liquidam tibi voluptatem præbituram, filia tua calamitatis ejus socia. Atqui permultum differre hæc duo, ex comparatione perspicere licet. **407** Non enim simile est, filiorum tuorum alios quasi vivos sepultos esse, alios indigne miseros esse, vitamque illiberalem, et inopem vivere, item genus ab illo totum velut servum pro libidine versari tractarique, ac te ob commiserationem erga omnes nihilo illis melius habere, et una filia infortunata, carere malis istis omnibus: teque non genus tantum et propinquos, sed alios præterea amicos, toto Romanorum imperio inde ad te translato illustrare et inclytos reddere posse. Quis enim illo aut in prælio oppetente, aut imperio dejecto, justius te illud capessat, qui non fortitudine duntaxat et artibus bellicis, sed et splendore familiæ, et ingenio, et aliis ornamentis Romanos omnes longe, multumque antecellit? Ergo vero ad omnia socium me libens merito offero, et instar ministri, jussis tuis ubique

**A** ἁρῶν τὸν ἐπιτηδεϊότατον ἦκοντα καιρὸν τῆς ἐκείνων ἐκ τῶν δεσμῶν ἐλευθερίας, μὴ προῖσθαι ἤκειν παραινέοντα. Καίτοι γὰρ ἀκηκοέναι ἔρασκον ἐκ Σηλυβρίας ἦκειν, ὡς πολλὰ μεγάλου δομestικοῦ τοῦ κεδεστοῦ δεγθεὶς ὑπὲρ ἐκείνων, οὐδὲν πλέον ἰδούθησθαι, ἀλλὰ κενᾶς ἐλπῖσι μετεωρίσας καὶ φανακίστας, ἀπίων ἄρχετο, ὡς ἀπολύσων τῆς εἰρκτῆς ἦν ἐπαντήξῃ τῆς ἑσπέρας. Τοῦτο δὲ εἰ σε λέληθεν ὡς ἀπίτη, πάντου μάλιστα θαυμάζειν ἔχω. Οὐτε γὰρ βασιλέως ζῶντος τοὺς γυναικῶς ἀελοφούς ἀπαλλάττειν τῶν κακῶν ἀδυνάτως εἶχεν, εἰ γὰρ δίκαια καὶ αὐτῷ προσήκοντα ἤρετο πράττειν, οὐκ ἐλάσσω δυνάμενος; ἢ οὐ βασιλεὺς ἔσθαι ὡς περ οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς, οὐ τοιαῦτα μόνον, ἀλλὰ καὶ μελῶ πολλῶν καταπράττεισθαι δύναται ἂν, ἀνυπεύθυνον ἔχων τὴν ἀρχήν, καὶ τῶν πραγμάτων αὐτοκράτωρ ὢν. Ἄλλὰ καὶ τότε πειθοντος αὐτοῦ βασιλέα κατείχοντο δεσμῶται, τῆς τε ἀνδρίας βασκαίνοντος καὶ τῆς συνέσεως, καὶ μὴ παρευδοκίμησθαι παρ' ἐκείνων δεδοικότες. Καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον διανενοῦνται παρ' ὅλον τὸν βίον κατέχειν ἐν δεσμοῖς. Τοῦτο δὲ οὐ στοχαζόμενος εἶπον, ἀλλ' ἀκριβῶς εἰδώς. Οἶσθα γὰρ ὡς πολλῆς εὐμενείας ἀπολαύων παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀπορρήτων κοινωνῶν αὐτῷ, ὧν διὰ τὴν εἰς ὑμᾶς εὐνοίαν καταπεφρόνηκα νυνὶ, πάντα ἀκριβῶς σύνοιδα αὐτῷ. Ὅθεν οὐδ' ἀπιστεῖν ἐμολ χρεῖων, ἀλλὰ βουλευέσθαι τὴν ταχίστην ἕως ἐστὶ καιρὸς, οὐ μόνον τοὺς παῖδας ἀπαλλάττειν τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ σεαυτῷ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν σοὶ μάλιστα προσήκουσαν τῶν πάντων περιποιεῖν. Τοῦτο δ' ἕτερον τρόπον ἀδύνατον γενέσθαι, εἰ μὴ πρότερος ἐκεῖνος ἐκδηληθῆι τῶν πραγμάτων τῆς ἀρχῆς. Ἐκεῖνο δὲ πάλιν ἑτέρως οὐκ ἔγχωρεῖ, εἰ μὴ αὐτὸς ἐκπολεμώσεως ἐκείνῃ βασιλίδι, ὡς ἀρπάζειν τὴν βασιλίδι διανοουμένου κατεπιπῶν, καὶ αὐτὴν καὶ παῖδας διαφθεῖρειν. Ἀξιώτατος δ' ἂν εἴης πιστεύεσθαι παρ' αὐτῆς, οὐ μόνον ὡς τὰ βουλευμένα τῷ γαμβρῷ σφῶς εἰδώς, ἀλλ' ὡς καὶ φύσεως αὐτῆς ὑπὲρ τῆς εἰς ἐκείνην εὐνοίας καὶ τὴν παιδὶ βασιλίδι δοκῶν καταφρονεῖν. Καίτοι γὰρ φαίη τις ἂν οὐδὲ τὴν ἐκείνου κατὰ λυσι καὶ φθορὰν ἀβολὸν σοὶ καὶ καθαρὰν τὴν ἡδονὴν παρέχειν, οἷα δὲ τῆς θυγατρὸς ἐκείνῃ συνατυχοῦσης. Τοῦτο δ' ὅσην ἔχει διαφορὰν, ἕξεται παράλληλα τιθέμενον τὰ πράγματα σκοπεῖν. Οὐ γὰρ ὁμοῖον, τοὺς μὲν τῶν παίδων ὡς περ κατορωρῦσθαι ζῶντας, τοὺς δὲ παρ' ἀξίαν πράττειν κακῶς καὶ ἐνδεῶς καὶ ἀνελευθέρως ζῆν, καὶ γένος ὑπ' ἐκείνου πᾶν ὡς περ δοῦλον, ἀγεσθαι καὶ φέρεσθαι, καὶ αὐτὸν οὐδὲν ἀμείνω πάσχειν ὑπὸ τῆς πρὸς πάντας συμπαθείας, καὶ μῖσθ ἀτυχησάσης θυγατρὸς πάντ' ἐκεῖνα λελύσθαι τὰ δυσχερῆ καὶ σὲ δύνασθαι οὐ γένος μόνον καὶ οἰκείους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους φίλους λαμπροὺς ποιεῖν καὶ περιδέξους, πάσης ἐξ ἐκείνου μετετηνεγμένης τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς εἰς σέ. Τίς γὰρ ἐκείνου πείσωντος ἢ καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκδεδημένου, σοῦ μᾶλλον δικαιοτέρου ἐπὶ τῶν πραγμάτων εἶναι, οὐκ ἀνδρία μόνον καὶ πολέμων ἐμπειρία, ἀλλὰ καὶ λαμπρότητι γένους, καὶ συνέσει καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν οὐκ ὀλίγῳ τιμῇ τῷ μέσῳ

πάντας Ῥωμαίους παριόντος; Ἐγὼ δὲ πρὸς ἅπαντα ἄσφαλιστάμην, συναγωνιῶμαι, τάξιν ἐπέχων ὑπηρέτου, καὶ πρὸς πᾶν τὸ κελεύόμενον ἐτοιμότητα ἔχων ὑπακούειν. Οὐ δὴ πρὸς τοιοῦτον ἰσχυρότατον ἀνταγωνιστὴν ἀποδύομαι, περὶ ψεύδους καὶ ἀληθείας ἀκριβολογεῖν χρεῶν, ἀλλὰ πρὸς ἓν μόνον τὴν ἐκείνου κατάλυσιν προσήκον ἀφορᾶν· τἄλλα δὲ μηδὲν ἡγεῖσθαι, εἰ μέλλοις τι τῆς σῆς συνέσεως καὶ στρατηγίας ἀξιόχρεων ποιεῖν. Ὁρῶμεν δὲ καὶ τῶν στρατηγῶν τοὺς μάλιστα συνετετάτους, οὐκ ἀεὶ τῇ παρρησίᾳ χρωμένους, καὶ κατὰ στόμα τοῖς πολεμίοις ὑπαντώντας· ἀλλ' ἔστιν οὐ καὶ ἀπάταις χρωμένους, καὶ δόλοις καὶ μηχαναῖς τισι, καὶ μάλιστα ἡνίκα δὲ φοβεροῖς τισι καὶ δυνατωτάτοις συμπλέκεσθαι πολεμίοις· καὶ οὐδεὶς αὐτῶν κακίζει τὴν ἀπάτην ἀλλὰ καὶ θαυμάζομεν ἄπαντες, οἷα δὴ πλῆσι τῆς συνέσεως, ἢ τῆς βώμης διαμένῃς κατορθοῦν.

CAPUT XIX.

*Expugnato Andronico Asane, duos fratres ejus aggreditur; fingit se eorum vicem dolere; segnitiam in quaerenda libertate accusat. Demum similibus sententiis, quibus priores adversus domesticum eos incendit; nec est quidquam hoc homine audacius, impudentius et sceleratius. Tandem etiam Gabalam magnum drungarium, magnum stratopedarcham, et Zampææ filium dolis suis capit et in perniciem domestici concitat.*

Τοιαῦτα καὶ πρὸς ἐκείνον εἰπὼν καὶ πείσας, ἄσφαλιστάμην, ὡς νῦν τε προθυμότητα συναγωνιᾶται, καὶ καταστάντος πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐν ὑπηρέτῳ τελείῃ μοίρᾳ μόνον βουλευέσθαι καταλιπὼν ἔγωγε; ἂν τὸ σπουδαζόμενον κατορθωθῆι, ἐπὶ τοὺς ἀδελφοὺς ἐχώρει Κωνσταντίνον τε καὶ Ἰσακίον τὸν μέγαν δοῦκα. Καὶ πρῶτα μὲν ἔκτειρε τῆς παρ' ἀξίαν κακοπραγίας, καὶ ἔψαξε συναγεῖν. Ἐπειτα καὶ ὠνειδίξε τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὸ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν βραθύμως βιοῦν καὶ ἀνειμένως, καὶ μηδὲ νῦν γούν ὅτε καλῶς ποιῶν παρέσχετο ὁ χρόνος, τῆς μεγάλου ἔομοσέως χρονίου δουλείας ἀπαλλαγῆναι προσήκον εὐγενέσι καὶ ἐλευθέροις ἀνδράσι διανοουμένοις τι. Καίτοι βασιλέως μὲν ζῶντος στέργειν ἐξ ἀνάγκης ἦν, πολλὴν ἐκείνου τὴν βοήθην αὐτῷ χαριζομένου καὶ οὐδαμῶς ἐλάττω, ἢ ἐκείνο; δύνασθαι παρασκευάζοντος. Νυνὶ δὲ, τί τὸ κωλύον ζῆλον ὑπὲρ βασιλείας τοῦ παιδὸς ὑποκριθέντας, συμβουλεύειν βασιλεῖ πρὸς γένους τε δυνασθαι καὶ προσήκοντας διὰ τὴν εὐγένειαν πιστεύεσθαι καταλύειν ἐκείνον, καὶ τῆς ἀρχῆς ἀποχειροτονεῖν ὡς ἀρπάζειν διανοοῦμενον τὴν βασιλείαν, καὶ αὐτὴν καὶ φίλτατα ἀποκτινύναι, καὶ Ῥωμαίων τυραννεῖν; Οὐ γὰρ δὴ ποτε ἄ ποτείνεται ὑμῖν ὡς περ δέλασθαι ὑπ' ἐκείνου, ἀρχαὶ πόλεων τινῶν καὶ δημοσίων διοικήσεις ἐν ἐκείνῳ τὸ μείζον ἔχη ὡς περ δεσπότης ἐπιτάττων, καὶ πάντων καταδυναστεύων καὶ μειζόνων καὶ ἐλαττόνων, τοῦθ' ἡμῖν ἀρκέσει πρὸς τὸ ἀποστερεῖσθαι τῆς ἐλευθερίας; Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὑμᾶς τοῦτο κατάδηλον λέλθαι ἂν, ὡς ἐκείνου πεσόντος ἢ ἐκβεδλημένου τῆς ἀρχῆς, ὑμῖν ἐξέσται πράττειν ἢ ἀφείσθε ἀδεῶς, ἢ πρῶτους γεννημένους, ἢ μετὰ τοὺς πρῶτους εὐθὺς Ῥωμαίων

summa voluntate obediam. Sane ad talem pugnam fortissimum certatorem repudiare, ac mendacium veritatemque in his accuratius discutere et examinare, nihil necesse est: sed neglectis cæteris, hoc unum studere, ut ille imperium amittat: si modo quidpiam prudentia tua, et quæ in te est scientiâ imperatoria dignum præstare velis. Videmus autem duces prudentissimos non semper libere loqui, et lingua hostibus occurrere, sed aliquando etiam ad fraudem, et dolum, et quasdam machinas confugere, præcipue quando cum hoste formidabili ac potentissimo res futura est; nec illis quisquam eas fraudes vitio dat, verum admiramur omnes, quasi in calliditate quam in robore (10) ac viribus majus momentum sit.

Ita locutus, juramentoque addito, se et nunc adjutorem fore paratissimum, et ubi ipse imperium adeptus fuerit, in loco ministri operas ei daturum, persuasit; solumque deliberare sinens, quomodo, quod studebatur, prospere succederet, ad fratres ejus Constantinum et Isaacium magnum ducem abiit. Ac primum quidem indignam eorum fortunam miseratus, mutuum doloris sensum præ se ferebat. Deinde voluntariam eis servitutem exprobrabat, quod tam ignaviter ac remisse libertatem quaerent, et neque nunc saltem, 408 quando adesset fortiter faciendi opportunitas, aliquid pro nobilitate et ingenuitate sua, ad diuturnum magni domestici jugum excutiendum animis agitent. Quamquam enim superstite imperatore necessitati repugnari non potuerit, propterea quod in eum ille totus propendens, et potestatem cum eodem communicaverat, nunc tamen nihil ob stare, quin cognatione juncti, et propter generis amplitudinem fide digni, zelum pro filio imperatoris simulent, et imperatricem eo pertrahant, uti abrogato imperio domesticum evertat, quippe qui ipsam, et dulcissimos ejus liberos occidere, tyrannidemque arripere meditetur. An non enim quarundam urbium præfecturæ, et publicorum munerum functiones, quæ tanquam œsca vobis ab illo abjiciuntur, ut ipse majorem partem habeat, et veluti herus iubeat, atque in omnes, minores majoresque dominetur, ad amissionem vestræ libertatis sufficient? Pat t enim, nec vos nescitis, illo vel interfecto, vel imperio depulso, nullo metu et impune integram vobis futurum agere pro arbitrato, cum vel primis, vel a primis Romanorum proximi statim

Jacobi Pontani notæ.

(10) Σύνεσις est in Græco, quam hic non prudentiam, sed calliditatem et astum reddere oportet, sententia ita requirente. Nam prudentia non deci-

pit, nec machinis utitur. Calliditas autem, sive astus prudentiam, non secus quam alia vitia, alias virtutes imitatur.

evaseritis. Cogitare porro, vos mendacia et calumnias ad imperatorem allaturos, et ita a facinore audendo resilire non oportet. Etenim si usque hodie nullum dixissetis mendacium, esset hoc aliquid. Si autem nobis omnibus æque et frequenter, vel lucelli causa, vel gratuito et pejerare et mentiri contigit, quæ est ista religio, quod tam sæpe ausus sis, ab eo nunc refugere, præsertim cum non exiguum quiddam, sed Romanum imperium lucro vobis apponendum sit? Quod si mea tam utiliter monentis nihil apud vos valet oratio, at fratri vestro et seniori, et melius scienti, quem ex rerum mutationibus novitatibusque fructum capere possit, creditote, quem ego ipsum magni domestici exaurationem valde opinor expetere, non ferentem imperantis fastum, per quem omnes ut mancipia ab eo aguntur ferunturque. Ego igitur quæ in rem vestram judicarem vobis exposui; vos si quid pro gloria nominis vestri et claritudine vitæ tentandum censuistis, nolite oblatum tempus negligere, quo præterlapso, incassum poenitebit. Illo enim absente, expeditissime omnia procedent feliciter; qui si ab expeditione redierit, me auctore ne mutire quidem audebitis, aut nihil prohibebit, quominus ignoretis, ubi terrarum agatis (11). Nec ego verbis nudis, sed et sacramento dicto fidem firmam dabo, me in hoc certamine impigerrimum futurum, pecuniam, arma, servos suppeditantem, **409** et eo exauctorato, in omni vita vobis subjectum, imperata vestra facturum nec quidquam in vos illaudabile designaturum. His dictis, et jurejurando stabilitis, quoniam et ipsos ad obtemperandum paratos videbat, ad Joannem Gabalam magnum drungarium, qui in legatione ad Craleum a magno domestico missus reverterat, accedit; nunquid de se audierit, percunctatur. Illo negante, **A**t ego, inquit, infelix nuntius tibi advenio; magnus enim domesticus antiquam in te benevolentiam cum amaritudine, qua plenus est, commutavit; et certum est, non temperatum, quin te ut proditorem suum multet. Ego enim his auribus accepi, cum te conviciis affatim proscinderet, nugatorem, loquacem, ut plurimum mentientem, constupratorem virginum et reipublicæ proditorem vocaret. Nam cum a se ad principem Triballorum legatus esses **D** missus, legatione perperam functum muneribusque corruptum jurasse, eorum domi procuratorem fore, quantum posses, et arcana nostra illis proditorem. Quocirca prorsus non Romanum te, sed Triballum numerat. Hoc sermone Gabalas obstupefactus, Deum testari, nihil tale conscire sibi, et neutiquam credere, magnum domesticum adeo inconsulto quorundam obrectationibus atque calumniis fidem commodare, ut inmodice iratus, ipsum absentem condemnaret. Cum enim longo

**A** οὐ χρὴ δὲ πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν ἀναδύεσθαι λογιζομένους, ὡς ψεῦδη καὶ συκοφαντίας ἐρείτε. Εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν οὐδέπω μέγρι ὕβν ψεῦδος εἰρητο ὑμῖν, ἦν ἂν τι τοῦτο πρὸς τὸν λόγον. Εἰ δὲ πολλάκι; ἡμῖν ἅπασιν ὁμοίως, καὶ τοῦ τυχόντος κέρδους ἕνεκα, ἢ οὐδανὸς, καὶ ἐπιπορκεῖν καὶ ψεῦδεσθαι συνέδη, εἰ δεῖ τὰ πολλάκις τετολημμένα ὀρθῶς εἶναι, εὐ μὲν μικρὰ τινα, ἀλλὰ τὴν Ῥωμαίων μέλλοντας ἀρχὴν κερδαίνειν; Εἰ δ' ἀπίστεϊν ἐμοὶ κεκρίκατε τὰ βελτίω συμβουλευόντι, ἀλλὰ τῷ γε ἀδελφῷ πείθεσθαι προσήκει, πρεσβυτέρῳ τε τὴν ἡλικίαν ὄντι, καὶ μάλιν ἄμῳ εἰδότε μεταβολαῖς τε καὶ καινοτομίαι; πραγμάτων χρῆσθαι προσηκόντως. Οἴομαι δὲ κάκεινω περισπούδαστον τὴν μεγάλου δημοσίου καταλύσειν εἶναι, οὐ φέροντι τὸν ὄγκον τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸ πά- **B** τας ἐν ἀνδραπόδων ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι ὑπ' ἐκείνου μοίρα. Ἐγὼ μὲν οὖν ἂ συμφέρειν νομίζω συμβουλεύεσθαι ὑμῖν. Αὐτοὶ δ' εἰ τι περὶ εὐδοξία; ὑμῶ αὐτῶν καὶ βίου περιφανείας κεκρίκατε ἐπιχειρεῖν μὴ προεσθαι ἀναγκαῖον τὸν καιρὸν, ἵνα μὴ παρελθόντος; οὐδὲν ὠφελώμεθα ἐκ τῆς μεταμελείας. Ἐκείνου γὰρ ἀπόντος, βῆστα πᾶν κατορθωθείη. Ἄν δ' ἐκ τῆς στρατείας ἐπανεῖθῃ, οὐδὲ γρούζειν παραινῶ τοιμῆν ἢ οὐδὲν εἶσται τὸ κωλύσον, τὸ μὴδ' ὄπη γῆς διάγετε ἀγνωεῖσθαι. Ἐγὼ δὲ οὐ λόγους ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ὄρκους παρέξομαι πίστεις ἰσχυρὰς τοῦ πρὸς τε τοὺς ἀγῶνας προθυμότερον παρασχέσθαι ἑαυτὸν καὶ χρήμασι καὶ ὄπλοις καὶ οἰκείαις συναιρέμενον, καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν ἐκείνου πάντα ποιήσειν τὰ **C** προστεταγμένα ὑφ' ὑμῶν, καὶ παρὰ πάντα τὸν βίον ἐν ὑπηκόου μοίρα τελείσειν. μὴδὲ δὲ ποτε πρὸς ὑμᾶς ἀγνωμονήσας. Τοιαῦτα εἰπὼν, καὶ προσέτι γε ὄρκους ἀσφαλισάμενος τὰ εἰρημένα, ἐπεὶ κάκεινους; εἶχε πεπεισμένους πρὸς τὸ πράττειν τὰ βεβουλευμένα, πρὸς Γαβαλῶν Ἰωάννην τὸν μέγαν δρουγγάριον ἐλθὼν, ὃς ἦν ἐκ τῆς πρὸς Κράλην πρεσβείας; ἀρτι ἦκων ὑπὸ τοῦ μεγάλου δημοσίου ἡρημένος, εἰ τι τύθοιτο ἡρώτα περὶ ἑαυτοῦ. Τοῦ δὲ ἀποκριναμένου μὴδὲν, Ἄλλ' ἐγὼ σοι, εἶπεν, ἦκω ἀγγελος κακῶν. Ὁ γὰρ μέγας δημοστικός τὴν προτέρην εὐμένειαν τὴν πρὸς σὲ μεταβαλὼν, πολλῆς ἀναπλήρησται πικρίας, καὶ δῆλός ἐστιν οὐκ ἀνεξόμενος εἰ μὴ δίκας λήψεται παρὰ σοῦ τῆς προδοσίας τῆς εἰς αὐτόν. Αὐτὸς γὰρ αὐτοῦ ἀκηκοέναι λοιδορίας σου καταχόντος; πολλὰς φλύαρον καὶ λάλον ἀποκαλοῦντος, καὶ ψευδόμενον ὡς τὰ πολλὰ, καὶ φθορέα καὶ προδότην τῶν κοινῶν ἡρημένο; γὰρ ὑπ' ἐκείνου πρὸς τὸν ἀρχοντα Τριβαλῶν πρεσβευτῆς, παραπρεσβεύσειας ὠροδοκῆσας, καὶ τὰ Ῥωμαίων καταπροδοῦς, καὶ ἐκείνων πράξειας, καὶ ὄρκους ἐκείνοις παρασχολῆς, ὡς μένων περὶ ἡμῖν, πρόξενος ἐκείνοις εἶης, παντὶ σθένα; τὰ ἡμῶν ἀπέρρητα αὐτοῖς καταπροδοῦς. Δι' ἂ οὐδὲ Ῥωμαῖοι; ὄλω ἀνέχεται καταλέγειν σὲ, ἀλλὰ τῆς μερίδος ἡγεῖται Τριβαλῶν. Καταπλαγείς δὲ ἐπὶ τοῦτοις ὁ Γαβαλῆς;

#### Jacobi Pontani notæ.

(11) Aut in exsilium remotissimum, a magno domestico missum, aut in obscurissimum profun-

dissimumque carcerem, loco ignoto eos contrusum iri insinuat: neutro enim modo scient ubi sint.

Θεόν τε ἐμαρτύρετο, ὡς οὐδὲν συνειδοίη τῶν λεγομένων ἑαυτῷ, καὶ οὐδὲ πιστεῦειν ἔλω; εἶχεν ὁ μέγας δομέστικος οὕτως ἀπερισκέπτως συκοφανταίας τιῶν πιστεῦσας καὶ διαβολαίς, ἐρήμην αὐτοῦ καταγοίη καὶ ὀργίζοιτο ἀκαίρως. Οὐδὲ γὰρ ὁ παρεηλυθῶς ἤδη χρόνος πολὺς καθ' ἕν τὰ Ῥωμαίων διοικεῖ, τοιαύτην αὐτοῦ κατηγορεῖ φαυλότητα καὶ εὐκόλιαν τρόπων. Παρακοιμώμενος δὲ τοῖς εἰωθόσιν ἔρκους, ἢ ταῖς ἐπιπορταίς μᾶλλον, ἐχρῆτο, καὶ κατέπειθεν αὐτὸν, ὡς οὐδὲν εἴη τῶν λεγομένων πλάσμα, ἀλλὰ πάντα ἀληθῆ. Παρεγύμνου τε κατὰ μικρὸν ὡς σύστημα οὐκ ἀγεννῆς ἐπὶ καταλύσει ἤδη συσταίη τῇ ἐκείνου, οἷς δέον ἑαυτὴν προσνεύματα τὸ μέρος καὶ αὐτὸν συγκαταβάλλειν εἰ τι μέλοι τῆς οἰκείας σωτηρίας καὶ αὐτῷ. Καὶ μὴ συγκαλυψάμενος ἔγνω δεῖν ἐκείνῳ ἐμπάρχεσθαι ἐμπιπλάνα τὸν θυμόν. Πίστει δὲ τῶν λεγομένων ἕνεκα ἀσφαλεστέρως, καὶ τοῦ σαφέστατα εἰδέναι ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ μάλιστα σπουδάζοι καὶ κήδοιτο αὐτοῦ, καὶ τὴν θυγατέρα κατηγγύα· ἦν γὰρ πρότερον τὴν γαμετὴν ἀποβαλὼν καὶ ἔρκους παρείχεν ἐπὶ τοῦτιψ ἐγκόλιον τί τε τῶν ἱερῶν ἀσφαλείς ἕνεκα. Ἐπει δὲ κάκεινόν ἦν προσεληφῶς Κούμῳ πρόσεισι τῷ μεγάλῳ Στρατοπεδάρχῃ, ἄλλως τε δυντὶ τῶν ἐκείνῳ φίλων, καὶ προσήκοντι κατὰ γένος διὰ τὴν γυναῖκα· τῆς γὰρ συναφείσης ἐκείνῳ πρῶτως τετελευτηκυίας, ἢ Δισυπάτου θυγατρὸς ἦν, ἐνδὸς τῶν τῷ κλήρῳ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας κατελείμενων, ἀνεψιᾶ συνήκασε τῇ Κούμῳ ἤδη λαμπρὸς ὢν, καὶ μὴ ἀπαξιούμενος πρὸς τῶν εὐγενεστέρων. Διὰ ταῦτα οὖν ἐκείνῳ τῶν ἐπιτηδείων ὢν, ἀνεμίμησκέ τε προσελθὼν τῶν πρὸς μέγαν δομέστικον εἰρημένων, ὅτε περὶ Μιχαὴλ τοῦ Μουσῶν βασιλέως ἐθουλεύοντο υἱοῦ, εἰ δέοι ἐκδιδόναι Ἀλεξάνδριον ἀπαιτοῦντι, τὸ ἐκ ἀποκαλυφθῆ τῷ ἐσχάτῳ, σιγάτω ὁ πρῶτος. Ὡν ἔφασκε τὸν μέγαν δομέστικον αἰεὶ μεμνημένον, καὶ ὡσπερ βέλος περιφέροντα ἐν τῇ ψυχῇ, κειρὸν ζητεῖν ἐν ᾧ τοῦτον ἀμυνεῖται ἀξίως τῆς ὕβρειος τῆς εἰς αὐτόν. Τοῦτον ἐξ οὐδένα ἄλλον εἶναι, ἢ τὴν ἐκ τῆς ἑσπέρας ἐπάνοδον αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ ἐκείνου φάσκοντος ἀκχεοῖναι. Ἐμὲ δὲ περὶ πλείστου ποιούμενον τὰ σά, οὐδὲ γὰρ περὶ ἐλαχίστων ὁ κίνδυνος; ἀλλὰ περὶ ψυχῆς ἤκειν ἀπαγγέλλοντά τε ὅσα ἐπυθόμην, καὶ εἰ βούλει σωτηρίας ὀδὸν ὑψηγγόμενον. Ὅ δὲ πρὸς τὰ εἰρημένα οὐ μετρίως θορυβηθεὶς, θαυμάζειν ἔφασκεν εἰ ὁ μέγας δομέστικος οὕτως ἐξείφνης τῆς συνήθους καλοκάγαθις μεταβαλὼν, ἀντὶ μετρίου καὶ προσηνοῦς ἀπαραιτήτος οὕτως ὀρθοίη πρὸς ὀργὴν, καὶ τοῖς προσκεκρουχάσι πικρὸς, καὶ πρὸς ἀντιδόσεις

A jam spatio publicum negotium gerat, nunquam se hujusmodi vitiorum levitatumque notatum esse. Hic Apocanchus ad consueta juramenta, vel perjuriam potius se convertere, et homini persuadere, nihil eorum fingi, vera esse omnia, et subindicare non ignobilem cœtum ad eum imperio movendum jam conspirasse: cui se quoque deberet adjungere, ac pro virili parte adjuvare, si modo sua etiam salus illi cordi sit. Denique nihil reticendum putavit, quo illum ira egregie inflammaret. Ad firmandam porro fidem ostendendumque quantopere ejus causa laboraret, et quantum satageret, etiam filiam suam ei viduo despondet: quoque securiorem reddat, jurat insuper, et bulla sacra donat (72). Hoc etiam ad numerum aggregato, ad Chumnum magnum stratopedarcham vadit, qui alioqui amicus et propter uxorem affinitate cum eo devinctus erat. Etenim prima conjuge, Disypati ministri S. Sophiæ filia demortua, **410** clarus jam, et nobiliorum affinitate non indignus habitus, Apocauchi consobrinam duxerat: hoc vinculo necessitudinis ei jungebatur. Revocabat autem illi in mentem, quæ dixisset, Chumnus, inquam, contra magnum domesticum, cum de filio Michaelis Mæсорum regis quæreretur, Alexandro petenti dandus esset, necne; nempe, si revelatum fuerit postremo, prius taceat. Quorum verborum aiebat semper memorem magnum domesticum, et inquam tacitum sub pectore vulnus circumferentem, captare tempus, quo contumeliam pro dignitate penset, cum scilicet ab Occidente redierit; sic enim ex ore ejus accepisse. Sibi res illius esse carissimas, nec de minimis, sed de vita ipsa fore periculum. Quare quæ cognoverit, se nuntiare et, si velit, iter salutis monstraturum. Chumnus hac oratione majorem in modum conturbatus, mirari se dixit, si magnus domesticus ita improvise integritate morum immutata, pro moderato et miti adeo implacabili ira percitus, et iis qui apud se offendissent, tam acerbis, atque ad paria remetienda tam promptus appareret: non fuisse antehac tale ipsius ingenium. Quamvis enim multi et graviter cum læsissent, constare tamen, in nullum unquam vindicasse. In se vero propter verbum illud non tantopere exasperatum fuisse, et paulo post sic iram omnem deposuisse, ut nihil audisse videretur. Tum Apocanchus, Siquidem verba mea, inquit, quasi tentantis suspecta habes, et metuens ne illum de nullo offendas, sic respondisti, alia ratio est; sin, quod existimes

#### Jacobi Pontani notæ.

(72) Ἐγκόλιον τῶν ἱερῶν vocat Græcus. Bullani, in quam sacræ incluse sunt reliquiæ, intelligi posse opinor. Infra donat bulla Apocanchus etiam Artotum Zampeæ filium. Aptius autem hic verbum Græcum voce hac bulla, quam vocabulo monilis exprimitur, etiamsi proprie bulla fortasse non fuerit. Porro Romani, quod ex Plutarcho, et Macrobio, et Asconio in iii Verrin. Alexander Neapolitanus observat, libro ii, cap. 25, cum puer paulum ætate processisset, prætexta illum dona-

bant et bulla. Ea erat aurea, insigne nobilitatis, figuram cordis habens, ut signarent, eam ætatem alterius consilio regendam. Hac Romani pueri honeste geniti et liberaliter educati patricii, aut illorum qui meruissent filii postea usi fuere. Monile, si proprie loqui velimus, est ornatus muliebris, qualem habuisse Eriphylen fabulæ ferunt. Ex eo etiam equis præpendens a collo ornamentum, monile appellatur. Sic Festus.

rem ita se habere, scias veli ne te falli summopere. Non enim mitis ille ac placidus, ut dicebas, molestusque nemini, sed quia jam prius præpotentem omnes colunt ac suspiciunt, et lucusque nemo, non dicam verbo resistere, sed nec vultum ejus libere intueri ausus est, ipse vicissim præ timore submittentes sese et servitutem perfectam servientes omnes humaniter habuit. Cum porro tu nunc primum publice ei repugnare non timueris, non amplius vitium suum occultare quivit, sed abs te sibi obnoxios puniendi initium faciet: statimque tremendo sacramento dictis fidem astruxit, ac nisi quam citissime quoquomodo salutis suæ provisum eat, cum tota domo sine ulla dubitatione peritutum. Ergo Clumnus hinc non immerito extrema metuens, doceri se obsecrabat, quo pacto impendens sibi tantum malum effugeret. **411** Tum Apocauclus, ipsum quoque e re præsentis quid opus sit, non difficulter posse cognoscere, quippe qui vulgo major, nec stultus sit, sed cum primis Romanorum experientia prudentiaque certet. Nihilominus admoniturum, quæ in rem fore arbitretur; imo vero, sine quibus salus desperanda sit. Putare artem, non aliud ipsi cæterisque profuturum, quam si arreptis armis ad domestici opes debilitandas frangendasque totis viribus incumbant. Hoc in proclivi esse, si imperatrice adita, et benevolentia erga ipsam filiumque imperatorem simulata, eam permoveat ut eum pro hoste et insidiatore ducat, addatque se hæc pro certo audivisse, et esse scelus non ferendum, seque malle cum filiis suis pro ipsis pugnando oppetere, quam perpeti ut per nelas imperio aut etiam vita spoliarentur. Quibus rationibus credibile fieri ipsam tremefactam ac persuasam, nullo negotio ab illo discessuram, bellumque contra eundem ipis mandaturam. Quo obtento, non tantum ingruentibus malis liberatos, verum etiam felicitati quasi portam patefactam fore. Quod autem hæc de illo vera non sint, curandum non esse; non enim nunc de veritate falsitateque certamen proponi, sed utrum illius supercilio depresso cum gloria supersint, an, si imperium tenere perseveret, similiter nefariorum criminum convictis, capite plectantur. Idcirco tentanda omnia et omne genus pugnae experiendum potius, quam de talibus anxie disputandum, quæ sive hoc sive alio modo se habeant, nihil obsunt. Sic illum quoque illexit quo voluit. Lucusque insidiae. Visum insuper etiam de familiarissimis imperatricis quosdam ad hoc sodalitiū asciscere, cum cogitaret, alios forsitan eidem suspectos futuros, quasi qui vel metu, vel invidentia quadam perversa et improba molirentur, cum de intimis domesticis suis tale quiddam sentire non possit. Proinde filium Zampæ, quæ illam e Sabaudia secuta fuerat, Artotum nomine (quem et imperator cum aliis de causis, tum de fortitudine bellica vehementer vivus dilexerat, et post ejus mortem ipsum matremque imperatrix in pretio habebat),

**A** ἔτοιμος. Οὐδὲ γὰρ ὁ προτοῦ χρόνος τοιοῦτον αὐτῷ τὸ ἦθος συμμαρτυρεῖ. Πολλῶν γὰρ αὐτῷ προσεκρουκότων καὶ μεγάλα, οὐδένα πώποτε ἐφάνη ἀντιδρῶν κακῶς. Πρὸς ἐμὲ δὲ μετριῶς μὲν διὰ τὴν λόγον τετάρκτικο ἐκείνου. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον, οὕτως ἀφῆκε τὴν ὄργην, ὡς μηδὲ εἰρῆσθαι τε δοκεῖν. Ἀπόκαυχος δὲ, Εἰ μὲν ὑποπτεύων, ἔφη, τοὺς λόγους τοὺς ἐμοὺς; ὡς περιωμένου, καὶ τὸ προσκρούειν αὐθις ἐκείνῳ θεοικῶς τοιαῦτα ὑπεκρίνω, ἄλλος ἂν εἴη λόγος. Εἰ δ' ὡς ἀληθῶς οἰόμενος οὕτως ἔχειν, ἴσθι ἀγνοῶν τὸ πᾶν. Οὐ γὰρ ἡμερος, ὡς περ ἔφη, καὶ προσηγῆς, καὶ περὶ μηδένα ἐκείνος κακῶς ὄφθεις, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου δύναμιν μεγάλην περιθελημένον πάντας ἐθεράπευον. Καὶ οὐδεὶς ἄχρι νῦν, οὐχ ὅτι ἀντειπεῖν, ἀλλ' οὐδ' ἀντιθέλει πώποτε ἐτόλμησεν. Ὅθεν κακείνος πᾶσι προσεφέρετο μετριῶς ὑπεπηγῆσαι καὶ δεδουλωμένους ἀκριβῶς. Σοὺ δὲ νῦν πρῶτος τοι μῆσαντος ἀντειπεῖν ἀναφρανδῶν, οὐκέτι συγκαλύπτειν τὴν κακίαν οἶός τε ἐγένετο, ἀλλ' ἀπὸ σοῦ κακείνος ἀρξεται πρῶτου τοῦ; εἰς αὐτὸν ἀμαρτάνοντας κολάζειν. Αὐτίκα τε ὤμνευε τὰ φρικωδέστατα ὡς πάντα εἴη ὅσα φθέγγετο ἀληθῆ, καὶ ὡς εἰ μὴ τὴν ταχίστην ἐνὶ γὰρ τῷ τρόπῳ πειρώτο διασῶζειν ἑαυτὸν, οὐδὲν ἐμποδῶν μὴ καὶ αὐτὸν καὶ πᾶσαν οἰκίαν ἀπολέσθαι. Ὅ δ' ὡς περ ἦν εἰκὸς, περὶ τῶν ἐσχάτων τὸν φόβον ἐσχηκῶς, ἐδείξει οἱ τὸν τρόπον ὑποθέσθαι δι' οὗ τὰ προσδοκώμενα δεῖν δυνῆσθαι διαφυγεῖν. Ὅ δ' ἐφισκεν οὐ χαλεπὸν μὲν εἶναι καὶ αὐτὸν ἐκ τῶν παρόντων τὸ δέον συνιδεῖν, οὐ τῶν πολλῶν καὶ ἀνοήτων ὄντα, ἀλλὰ τῶν ἐμπειρῶν πραγμάτων καὶ συνέσει τοῖς πρώτοις ἀμιλλόμενον Ῥωμαίων. Παραίνεσιν δὲ καὶ αὐτὸν ἠόιστα: λυσιτέλησιν· μᾶλλον δ' ὡν χωρὶς, σωτηρίας δύννατον τυχεῖν. Οφείθει δὲ μηδὲν ἕτερον αὐτῷ λυσιτέλησιν, καὶ τοῖς ἄλλοις, ἢ πόλεμον ἀραμένῳ πρὸς ἐκείνον, παντὶ σθένει πειρᾶσθαι καταλύειν τὴν ἐκείνου δύναμιν. Τοῦτο δ' ἔσται ῥᾶσιον, ἂν βασιλεὺς προσελθὼν, καὶ τὴν εἰς ἐκείνην εὐνοίαν καὶ βραβύλα τὸν υἱὸν ὑποκριθεὶς, ἀναπέσει; ἐκείνον ποιέμενον νομίσει, καὶ ἐπιβουλεύοντα αὐτῇ πρὸς τὴν ἄρχην, φάσκων περὶ ἐκείνου ἀκριβῶς πεπεισθαι τὰ τοιαῦτα, καὶ τὴν ἀδικίαν μὴ ἐνεργεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον αἰρετώτερον ἡγήσασθαι αὐτὸν καὶ παῖδας ὑπὲρ αὐτῶν εἰ δέοι πολεμοῦντας ἐκείνῳ ἀποθνήσκειν, ἢ αὐτοῖς **D** ἀδίκῳ τὴν ἀρχὴν ἀφαιρουμένους, ἢ καὶ ἀποθνήσκοντας περιδείει. Οἷς ἐκείνην ὡς περ εἰκὸς πεσθεῖσαν ὑπὸ δέου; ῥᾶστα τε ἐκείνον διαστήσασθαι καὶ τὸν πόλεμον ἡμῖν τὸν πρὸς ἐκείνον ἐπιτρέψειν. Τοῦτου δὲ γεγεννημένου, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύον οὐ τῶν προσδοκωμένων δεινῶν ἀπηλλάχθαι μόιοι, ἀλλὰ καὶ τύχης ἀγαθῆς ἀφορμὴν τὴν πρὸς ἐκείνον πόλεμον ποιήσασθαι. Ὅτι δὲ οὐκ ἀληθῆ τὰ εἰρημένα, οὐ χρὴ σκοπεῖν περὶ ἐκείνου. Οὐ γὰρ περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους ἡμῖν πρόκειται νῦν ἀγῶν, ἀλλ' εἴτε ζῆν εὐκλεῶς καθηρηκῶς ἐκείνου τὴν ὄφρυν, εἴτε ἀποθνήσκειν ὁμοίως τοῖς ἐπὶ δεινοῖς τισιν ἐαλωκόσιν, ἐὰν ἐκείνος εἴτε τῶν πραγμάτων ἀρχῆ. Διδὸ πάσῃ χρηστέρων μηχανῇ καὶ παντὶ πάλδμου εἴδει προσεκτεῖον μᾶλλον, ἢ περὶ τοιούτων

μικρολογί, τέον, ἃ μηδεμίαν βλάβην ἔχει, ἂν ὦδε ἢ ἄ  
 ἑτέρω: ἔχωσι. Τούτοις μὲν οὖν ἐπειθε κάκεινον.  
 Καὶ πέρασ ἤδη εἶχεν ἢ ἐπιβουλῆ. Ἐδόκει δὲ δεῖν  
 καὶ τῶν οικειοτάτων βασιλίδι τινὰς προσεταιρι-  
 σασθαι, ἐκεῖνο ἔννοον, ὡς τοὺς μὲν ἄλλους ἴσως ἂν  
 ὑποπτεύσειεν ἢ βασιλῆς, ἢ φόβῳ ἢ φόβῳ τοιαῦτα  
 ἔσκαιωρηκέαι. Τῶν οικειοτάτων δὲ μηδὲν κατα-  
 γνώσῃ ἂν τοιοῦτος, καὶ τῷ Ζαμπίας υἱῷ ἢ ἐκ Σα-  
 θωίας βασιλίδι εἶπετο πολλῆς καὶ παρὰ βασιλεῦς  
 ἔτι ζῶντος ἀπολαύοντι τῆς εὐμενείας, τὰ τε ἄλλα,  
 καὶ διὰ τὴν ἐν ταῖς μάχαις εὐφυλίαν. Καὶ μετὰ τὴν  
 ἐκείνου τελευταίην βασιλίδι σπουδαζομένων ἐκείνου  
 τε καὶ τῆς μητρὸς Ἀρτώτῳ προσαγορευομένῳ,  
 τούτῳ δὴ ἐντυχόν, εἰ τι περὶ ἑαυτοῦ εἶδειν ἐπυ-  
 θάντο. Ὡς δὲ ἐκεῖνος ἔφασκε μηδὲν, Ἄλλ' ἐγώ,  
 εἶπεν, αὐτοῖς ὡσὶν ἀκήκοα, τοῦ μεγάλου δομestικού  
 πολλὰ σοῦ καὶ τῆς μητρὸς καταφερομένου, καὶ  
 πολλὴν εὐφροσύνην καταγιγνώσκοντος Ῥωμαίων, ὅτι  
 θέον πρὸς τῶν κοινῶν τὴν ἐπιμέλειαν τοῖς ὁμοφύλοις  
 χρῆσθαι, καὶ ἀνδράσι καὶ γυναῖξι πολλοῖς τε καὶ  
 ἀγαθοῖς οὖσι, οἳ δ' οὐκ οἶδ' ὅ τι παθόντες, Ἀρτώτῳ  
 χρῶνται καὶ μητρὶ, ἀνθρώποις ἄλλοφύλοις καὶ  
 οὐδὲν ἄμεινον διακειμένοις τῶν πολλῶν βασιλῆδα  
 θεραπεύοντες. Ἄλλ' ἔως μὲν ἔτι περιτὴν ὁ βασι-  
 λεὺς, οὐδὲν ἀντιλέγειν ἦν, πᾶν τὸ παριστάμενον  
 κατ' ἐξουσίαν πράττοντι. Νυνὶ δὲ εἰς ἐμὲ τῶν πρα-  
 γμάτων τῆς ἀρχῆς περιηκούσης, οὐ περιόχομαι  
 ὑπὸ τοιούτων, ὡσπερ κηφῆνων τὰ Ῥωμαίων κα-  
 ταναλισκόμενα κοινά· ἀλλ' ἐνθήμερος τρίτῃρι μετὰ  
 τὴν ἐπίνοδον, πρὸς τὴν οἰκίαν ἀποπέμφω. Πρὸς  
 τοὺς ἄλλους δὲ καὶ δειλίαν σου κατηγορεῖ καὶ ἀναν-  
 δρίαν ἐν ταῖς μάχαις. Ἐγὼ δὲ πρὸς τὴν τοσαύτην  
 ἀδικίαν ἀχθεσθεῖς, μειζρόνων τε ἄξιον ἢ ὧν παρὰ  
 Ῥωμαίους τυγχάνειν εἰδῶς, καὶ τὴν θυγατέρα προ-  
 θύμω σοι πρὸς γάμον ἐκδιδοῖναι ἔχω, καὶ πάντα  
 πράττειν ὑπὸ σοῦ οὐ διὰ τὴν προτέραν φιλίαν μόνον, ἀλλὰ  
 καὶ τοῦ κήδους ἕνεκα. Καὶ εὐθέως ὄρκους  
 τε τοῖς λεγομένοις προσετίθει, καὶ ἐγκόλιον παρεῖχεν  
 εἰς ἀσφαλῆ τῶν λεγομένων πίστιν. Ὡς δὲ συν-  
 θέμενον τὸν Λατίνον εἶχε, παρήγει τῇ μητρὶ τὰ  
 εἰρημένα ἀπαγγέλλαντα πείθειν αὐτήν, πάτη  
 χρεῖσθαι καὶ ἐπινοῖα καὶ σπουδῆ, ὥστε ἐκπολεμῶσαι  
 βασιλῆδα τῷ μεγάλῳ δομestικῷ. Καὶ τᾶλλα προση-  
 τίθει ἃ τοῖς ἄλλοις εἶρητο αὐτῷ. Τὰ δὲ τοιαῦτα εἰς  
 τετάρτην ἡμέραν ἐξ ἧς ἦκεν εἰς Βυζάντιον αὐτῷ  
 συνεσκευάζετο. Καὶ ἐπεὶ καθένα τοὺς εἰρημένους  
 εἶχε πεπεισμένους, αὐθις συνίστα τοὺς ὁμοίαν  
 περὶ τοῦ πολέμου γνώμην ἔχοντας ἐκάστῳ ἀπαγγέλλων.  
 Παρήγει τε κοινῇ βουλευσαμένους, ὅθεν ἂν δοκοῖ  
 βέλτερον τὸν πόλεμον κινεῖν.

## CAPUT XX.

*Conjuratorum astus in imperatrice convenienda. Accusatio magni domestici. Imperatricis vera suspicio et interdictum. Asani Artotus cum Zampea matre succedit. His Chumnus cum filio, et Manuele Cantucuzeno genero. Omnes rejiciuntur, quos Apocauchus audaciores facit. Postremi patriarcha, et Andronicus Asanes quasi triarii cum imperatrice decertant et eam vincunt; ita tamen, ut ex Occidente reversum judicio arcescendum decernat.*

Καὶ ἐπεὶ πρὸς πατριάρχην ἦγον, ἐδόκει δεῖν, μὴ  
 ἀθρόους ἀπαγγέλλειν βασιλίδι ἃ ἐσκέψαντο, ἀλλὰ  
 κατ' ὀλίγους προϊόντας, ἵνα μὴ ὑπόψιαν παρέ-  
 χοιέν τινα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον καταπλήττοιεν συνε-  
 χῶς τε περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμενοι, καὶ μᾶλλον  
 πείθοιεν ἀληθῆ νομίζειν τὰ ὑπὸ πολλῶν ὡσαύτως  
 εἰρημένα. Ἐδέδοκτο δὴ Ἀσάνην πρῶτον τὸν μέγαν  
 δοῦκα καὶ Κωνσταντίνον τὸν ἀδελφὸν προσάγειν τὴν  
 πείραν βασιλίδι. Προσελθόντες τοιγαροῦν, καὶ πολλὰ  
 περὶ τῆς εἰς αὐτὴν εὐνοίας καὶ βασιλεία προδια-

A hunc, inquam, conveniens, ecquid de se audisset  
 exquirebat. Illo negante, subjecit: Ego vero præ-  
 sens audivi, cum magnus domesticus contra te  
 matremque tuam debaccharetur multis, Romanos-  
 que magnæ fatuitatis argueret: qui, cum ad pu-  
 blicam procurationem uti civitus oporteret, essent-  
 que in promptu boni viri, bonæ feminae magno  
 numero, illi neculo quorsum acti, 412 vel potius  
 imperatrici adulantes, Artotum, et ejus matrem,  
 homines externos ac plebeios adhiberent. Impera-  
 tori viventi, inquit, ac pro potestate quidquid in-  
 cideret moderanti, contra dicere fas non erat: nunc,  
 quando summa imperii ad me devenit, non  
 patiar a talibus, tanquam a fucis communia Ro-  
 manorum bona absumi, sed post reditum meum  
 B triremi impositos, unde advenerunt, eo remittam.  
 Præter cætera quoque inimiditatem tuam et in præ-  
 lio ignaviam reprehendit. Ast ego tanta iniquitate  
 offensus, teque majoribus, quam a Romanis habes,  
 dignum sciens, etiam filiam meam tibi in matrimo-  
 nium dabo, nec propter pristinam duntaxat amici-  
 tiam, sed propter affinitatis quoque conjunctionem  
 tua causa faciam omnia. Illico juramentum et  
 bullam adjicit, quo certior dictis fides esset. Ut  
 hominem Latinum ad suam factionem adjunxit,  
 eum hortatur, eadem matri referens, illam com-  
 moveat, ut tota mente omni que ope enitatur, quo  
 imperatricem magni domestici odio inflammaret.  
 Alia item apud alios dicta annectit. Atque hæc qua-  
 triduo, postquam Byzantium venit, per dolum et  
 fraudem struxit. Cumque singulos quos nominavi-  
 mus, jam irretitos teneret, de integro eos concita-  
 bat, dum, qui subscripsissent, circumiens singulis  
 enarraret; monabatque ut communiter delibera-  
 rent, unde commodius bellum ordirentur.

D Ut ad patriarcham venerunt, placuit, non omnes  
 simul clandestinis agitata consiliis exponere, sed  
 paucos per successionem ad eam adire, ut neque  
 suspicionem aliquam darent, sed magis eam terre-  
 rent, dum crebro de iisdem dissererent, et ad  
 credendum tanquam veris impellerent, quia a mul-  
 tis eadem narrarentur. Convenit autem, ut Isaacius  
 magnus dux, et Constantinus ejus frater A-  
 nes primi animum Augustæ periclitarentur. Qui  
 ingressi, et pluribus de sua in ipsam filiumque

imperatorem voluntate præfati, se nosse dicebant, inagnum domesticum sibi **413** imperium asserere, et brevi cogitata perfecturum. Quod cum indignissimum statuunt, judicasse minime tegendas, sed in apertum proferendas insidias, ut re perspecta, et de se ipsa et de liberis quod opus erit, decernat. Non enim res parvas in discrimen vocari, sed id agi, utrum cum dignitate vivant, retento imperio, quod jure paterno illorum sit, an cum dedecore intereant ejus insidiis, qui summa rerum administranda, tantam sibi potentiam compararit. Imperatrix, suspicione veritatem ipsam attingens, non modo querimoniam non probavit, sed eam præterea visa est moleste ferre, eosque admonuit, ut his criminationibus supersederent: quidquid enim de magno domestico dicatur, ipsam ab eo distrahi ac dissidere non posse, quæ vera et consentanea, non commentitia de illo plane credat. Postquam hi frustrati recesserunt, Artotus cum matre mittitur, qui eadem narrantes, antequam absolverent, cum bile et stomacho rejecti sunt. Postridie Chumnus cum filio et genero Manuele Cantacuzeno duce, et Gabala accedit, quasi qui rentius quidpiam rescierint: explicare memorant, non desidendum, sed ad vim propulsandam exsurgendum, se pecunia et armis bellum futuros. Nam cum benevolentiam fidemque imperatori inde a pueritia navaverint, tam incredibilem audaciam ferre nequire, malleque etiam animas suas projicere, quam hæc videre et perpeti. Imperatrix cum gratias de tam propensa voluntate egisset, dixissetque, sibi quoque minime dubium videri, eos, si quid tale accideret, cum quovis alacriter pro se dimicaturus, hortabatur tamen, ut de magno domestico ista loqui omitterent, quippe mera figmenta et calumnias; ejus enim erga se et imperatorem filium prompta ac parata studia sibi exploratissima esse: ne, si rediens se ab illis horum criminum accusatum intelligat, id ipsis merito irascatur. Sic imperatricem nihil dictorum a præjudicata opinione, omnia pro fabulis e cujusque ingenio profectis ducentem depulsi. Cum et hi ad alios regressi, responsum retulissent, non levis timor incessit omnes, extremo jam periculo se circumventos existimantes, nisi quid dictis efficacius invenirent. Quos Apocauchus monere, ne cunctarentur, nam de magno domestico prolata, tam multis consciis silentio tegi non posse: quæ si rescierit, licere cuivis intelligere periculi secuturi magnitudinem. **414** Idcirco hortabatur, ne desperatione victi, actione desisterent, sed aliis omnibus posthabitis, hoc unum persequerentur, ut de acerbissimo hoste triumpharent, aut saltem ne atrocissime ab eo multarentur. Proinde ad patriarcham et Andronicum Asanem, magni domestici socerum, velut ad sacram anchoram confugiendum judicarunt: quorum quia potior esset ad persuadendum auctoritas, per ipsos imperatrici terrorem ac metum incuterent. Nam, patriarcha

λεχθέντες τὸν υἱὸν, ἔπειτὰ ἔφασαν τὸν μέγαν δομέστικον εἰδέναι τὴν βασιλείαν ἑαυτῶ περιποιούμενον, καὶ ὅσον οὐδέπω τὴν ἐπίνοιαν εἰς ἔργον ἀγεῖν βεβουλημένον. Ὅσπερ αὐτοῖς ἴτε ἄγαν ἔδοξε τῶν δεινοτάτων, καὶ δεῖν μὴ συγκαλύπτειν, ἀλλὰ διίλην τὴν ἐπιβουλήν ποιεῖν, ἐν ἀσθομένῃ, τὰ δέοντα περὶ τε ἑαυτῆς βουλευσθῆται καὶ τέκνων. Οὐ γὰρ περὶ μικρῶν τιῶν εἶναι τὸν κίνδυνον αὐτοῖς, ἀλλ' εἴτε ζῆν καλῶς τῆς ἐκ πατρῷου κλήρου προσηκούσης ἔχομένους βασιλείας, ἢ ἀποθνήσκειν ἀκλιεῖς ἐπιβουλευθέντας ὑπ' ἐκείνου δύνειμιν τοσαύτην ἐκ τοῦ τῶν πραγμάτων ἀρχειν κεκτημένους. Βασιλεὺς δὲ ὑποπεύουσα ὅπερ ἦν, οὐ μόνον οὐκ ἐπήνεσε τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἔψακε καὶ ἀχθομένη διὰ ταῦτα. παρῆναι τε αὐτοῖς ἀπέχεσθαι τῶν συκοφαντιῶν, ὡς οὐδεὶς ὅσ' ἂν τις εἴποι διάστασιν αὐτῇ δυναμένου πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον ἐμποιῆσαι· σαφῶς πεπεισμένη τάληθῆ καὶ προσήκοντα περὶ αὐτοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἀπρακτοὶ ἐκείνοι ἐπανήκον, Ἄρτωτος προσεπέμπετο ἅμα τῇ μητρὶ· τὰ ἴσα δὲ κίχκειν ἀπαγγελλαντες, ἀπεπέμφθησαν πρὸς ὄργην, οὐδὲ ὄλους ἀκοῦσαι τῆς βασιλίδος τοὺς λόγους ἀνασχόμενης. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ὁ Χοῦμνος ἅμα υἱεῖ τε καὶ κηδεστῇ Μανουῆλ Καντακουζηνῶ τῷ στρατηγούλῳ, καὶ Γαβαλᾶς ὁμοίως βασιλίδι προσελθόντες, ὡς δὴ τε νεώτερον πεπισμένοι, ἀπήγγελλον μετὰ σπουδῆς· συνεβούλευσεν τε μὴ βῆθουμειν, ἀλλὰ διανίστασθαι πρὸς ἄμυναν ὡς καὶ αὐτῶν καὶ χρημασι καὶ δόλοισι συναφαισόμενων τοῦ πολέμου. Οὐ γὰρ φέρειν τῇ εἰς βασιλεία εὐνοίᾳ καὶ πίστει συντεθραμμένους, τὴν ὑπερβολὴν ὄραν τῶν τολμωμένων· ἀλλ' ἔτοιμότερον ἔχειν καὶ τὰς ψυχὰς προεσθαι αὐτάς, ἢ τοιαῦτα γινόμενα περιτρεῖν. Βασιλεὺς δὲ καὶ αὐτοῖς ὁμολογήσασα τῆς προθυμίας χάριν, καὶ πεπεισθαι καὶ αὐτὴ σαφῶς εἰπούσα, ὡς εἰ τε συμβαίη τοιοῦτον, προθύμως παντί τῳ πολεμήσειν ὑπὲρ αὐτῆς; ἔπειτα παρῆναι τῶν κατὰ μέγλου δομεστικού λόγων ἀποσχέσθαι, ὡς οὐδὲν ὄντων ἢ πλάσμα καὶ συκοφαντίαν, εἰδέναι γὰρ ἀκριδῶς τὴν ἐκείνου πρὸς αὐτὴν εὐνοίαν καὶ βασιλεία τὸν υἱὸν· μὴ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὰ παρ' ὁμῶν αὐτοῦ κατηγορημένα ἐκμαθῶν δικαίως ἀχθοίτο ὑμῖν τοιαῦτα εἰρηχόσι. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτω πρὸς μηδὲν τῶν εἰρημένων, τῶν ἐξαρχῆς ἐξέστη λογισμῶν, ἀλλὰ πλάσματα ἠγάειτο πάντα ὑπὸ τῆς ἐκάστου διανοίας ἀναπεπλάσματα. Ὡς δὲ καὶ οὗτοι πρὸς τοὺς ἄλλους συνελθόντες, ὅσα ἢ βασιλεὺς ἀπήγγελλον ἀποκριθεῖν, δέος ἔσχε πάντα εὐκ ὀλίγον, καὶ ἐν ἔσχατοῖς ὄντων ἤδη περιέχεσθαι κακοῖς, εἰ μὴ τι βουλευσάντο ἀνυσιμότερον τῶν εἰρημένων. Συνεβούλευε τε ὁ παρακοιμώμενος αὐτοῖς μηκέτι μέλλειν· τὰ μὲν γὰρ περὶ μέγλου δομεστικού εἰρημένα σιωπῇ καλύπτεσθαι οὐ δυνατόν, πολλῶν τῶν συνεβότων ὄντων· καταδῆλων δὲ ἐκείνῳ γενομένων, συνορῶν ἐξέστιν ἐκάστῳ τοῦ κινδύνου τὴν ὑπερβολὴν. Διὸ οὐδὲ παρῆναι βῆθουμειν ἀπογόνοντας πρὸς τὴν πράξιν, ἀλλὰ τῶν ἄλλων ἀποσχομένους πάντων, ἐνδὲς τούτου γίνεσθαι μόνου, ὅπως περιγένοιτο τοῦ πολεμωτάτου, ἢ, τὰ γε δεῦτερα, μὴ τὰ ἀνήκεστα παρ' ἐκεί-



νου πάθειεν αὐτοί. Ἐδόκει δὴ καὶ πατριάρχην, καὶ τὸν Ἀσάνην Ἀνδρόνικον ὄντα τοῦ μεγάλου δομεστί-  
 κου πενθερὸν, ὡς περ ἀγκυράν τινα καθεῖναι ἰεράν·  
 καὶ δι' αὐτῶν τῆς βασιλίδος τοὺς λογισμοὺς πε-  
 ρᾶσθαι κατασελεῖν, τῶν ἄλλων πάντων ἀξιολογωτέ-  
 ρων ὄντων πρὸς τὸ πειθεσθαι αὐτοῖς, ἅτε δὴ πα-  
 τριάρχου μὲν πρὸς τῇ δοκούσῃ πρὸς ἐκείνην εὐνοίᾳ  
 καὶ ἰερωσύνῃ τῇ μεγίστῃ τετιμημένου, καὶ μὴ ἂν  
 ποτε ψεύσασθαι ὑποπτευθέντος· τοῦ ἐτέρου δὲ μὴ  
 τοσοῦτον ἂν εἰς ἀπονοίας βάραθρον ἐληλακέναι  
 δόξαντος, εἰ μὴ τοιαῦτα τῷ γαμβρῷ συνήδει ἀληθῶς,  
 ὥσθ' ἐκόντι τὴν θυγατέρα αἰρεῖσθαι κακοπραγίαν  
 καταψευδόμενον τοσαῦτα. Ἐπεὶ δὲ ἐψηφίσαντο  
 κοινῇ, γενομένων ἐν βασιλείοις τῶν εἰρημένων, ὁ  
 πατριάρχης λόγου ἤπειτο πρῶτος πρὸς τὴν βασι-  
 λίδου, τὴν μὲν περὶ ἐμὲ τοῦ μεγάλου δομεστίκου,  
 φάσκων, εὐμένειαν καὶ σπουδὴν εὐθύς ἐξαρχῆς, καὶ  
 ὡς ἐκ φαύλης τύχης καὶ πολλῆς ἀφανείας εἰς τοῦτο  
 δι' ἐκείνου δόξης καὶ λαμπρότητος προήγμαι, δι' ἃ  
 πολλὰς αὐτῷ χάριτας ὀφείλειν ὁμολογῶ δίκαιος  
 εἶναι, πάντες μὲν ἂν εἰδεῖν Ῥωμαῖοι, μάλιστα δὲ  
 σύ. Ἄχρι μὲν οὖν αὐτὸν ἐώρων ὀρθοῖς καὶ δικαίοις  
 χρωόμενον λογιμοῖς, καὶ τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν πίστιν  
 ἁδολογῶν ὑμῖν τηρούντα καὶ καθαρὰν τοῖς βασιλεύσει,  
 δεῖν ἐνόμιζον καὶ αὐτὸς ὡς γνησιωτάτῃ φιλοπρῶ-  
 χείν· καὶ οὐδὲν ἤτιον ἢ φιλότακτος πατὴρ ἂν  
 στείλῃσιν ἡλιπίζον αὐτῷ πρὸς εὐδοξίαν πράττειν  
 ἡρώδην· ἐπεὶ δὲ ἄλλων τε πολλῶν λεγόντων ἐπυ-  
 θύμην, καὶ αὐτὸς παρ' ἐμαυτοῦ συνῆκα, ὡς ἀδικα  
 καὶ βίαια καὶ διανοεῖται καὶ πράττειν ἤδη ὤρμηται,  
 τοῦ πολλὰ πεφιληκότος βασιλέως, καὶ ἐπὶ μέγχι  
 δόξης προσαγόντος ἀδικῶς ἀμειβόμενος τοὺς παῖ-  
 δας, οὐ μόνον τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ ζωῆς αὐτῆς  
 ἀποστερῶν, τὴν τε γνῶμην ἐβδελυξάμην ὡς ὠμοτά-  
 την, καὶ ἀγνωμοσύνης οὐδεμίαν ἐλλείπουσαν ὑπερ-  
 βολίαν, καὶ αὐτὸν οὐ τῶν φίλων ὡς περ πρότερον,  
 ἀλλὰ τῶν πολεμιωτάτων ἔγνων δεῖν ἡγεῖσθαι. Νομι-  
 ζῶν δὲ μὴ καὶ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀγνοεῖν τῶν πάντων  
 κριτῶν εἶναι, ἤκα ἀπαγγέλλων, ἴν' ἐκ τῶν πα-  
 ρόντων σκεψαμένη, οὐ μόνον αὐτὴν καὶ παῖδας  
 διασώσης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν συγκινδυ-  
 νεύουσαν ἀρχήν. Ἡ βασιλὶς δὲ ὡς περ ἐκπεπλη-  
 γμένη, λόγους ἐφασκεν ἀκούειν, οἷους οὐδ' αὐτὸν  
 τὸν κακίας ἐφευρατὴν ἂν ποτε δυνήτεσθαι ψῆθῃ  
 περὶ μεγάλου δομεστίκου πείσσειν ἐπιχειρήσειν·  
 ὡς κακὸς ἐκείνος περὶ αὐτὴν καὶ πικρὸν ἐπιβουλεύων  
 βρασιλεύς, καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης φιλίας τοιαύ-  
 τας χάριτας ἀποδίδουσι. Τοῦ πατριάρχου δὲ καὶ  
 αὐτοῦ τὰ ἴσα φάσκοντος ἐν ἀρχῇ πεπονηθέντι πρὸς  
 τὰ περὶ ἐκείνου εἰρημένα, καὶ τοῖς λέγουσιν ἀπιστεῖν,  
 οὐδὲς καὶ τετράκις τοσοῦτων, ἀλλὰ καὶ πολλαπλα-  
 σίωνων, ἢ ὅσοι προσελήλυθασι αὐτῇ τῶν εἰρηκότων  
 ὄντων· ἔπειτα ἐπιστήσαντα τὸν νοῦν καὶ τοῖς πρα-  
 τομένοις ἀκριβῶς προσεσχρότα, τὴν διαστροφὴν  
 τῆς γνώμης καταμαθεῖν, καὶ πείθεσθαι ἀξιῶντος  
 καὶ αὐτὴν, καὶ μὴ περὶ πράγματος οὕτως τὸν κίν-  
 δυνον ὄξυν ἔχοντος διαμέλλειν, ἀλλ' ἤδη περὶ σωτη-  
 ρίας αὐτῆς τε καὶ τῶν τέκνων σκέπτεσθαι, ἀνεμί-  
 μητηκεν ἢ βασιλὶς τῶν πρὸς ἀλλήλους οὕτω χθές

præterquam quod illi bene cupere videbatur,  
 summo præerat sacerdotio, quem illa nunquam  
 mentiturum suspicaretur; alter, nisi genero hujus  
 molitionis esset conscius, in tantum amentia  
 recordiaque barathrum, ut tam multa mentiendo,  
 sponte ac volens filiam calamitosam redderet,  
 præcipitatus non putabatur. Hoc fixo, cum es-  
 sent in palatio omnes quos recensuimus, patriarcha  
 primus talibus dictis Augustam compellavit: Magi  
 domestici erga me voluntatem ac studium a prin-  
 cipio, et quomodo per illum ex abjecta conditione  
 multaque obscuritate ad istam amplitudinem cla-  
 ritateque pervenerim (ob quod singulares me illi  
 gratias merito debere haud inficior), Romanorum  
 nullus est, qui scire non possit, et tu nosti potis-  
 simum. Quandiu igitur illum recta incedere via,  
 et amicum justitiæ, sinceraque et pura erga vos  
 et imperatores benevolentia ac fide animadverti,  
 me vicissim illi ut amico germanissimo addictum  
 esse oportere sentiebam; nec minus quam libero-  
 rum suorum amans pater, quæ ad ejus gloriam  
 factura confidebam, ea facere instituebam. Ast  
 ubi multis commemorantibus audiui, et per me  
 cognovi, illum vim et nefas meditari, et jam ad  
 scelus perpetrandum esse incitatum (male videlicet  
 remunerantem filios imperatoris, a quo tantopere  
 dilectus, et ad tam inclytum fastigium evector est,  
 dum eos non modo imperio, sed vita etiam privare  
 molitur), crudelissimum ejus, et supra quam cre-  
 dibile est, perversum consilium exsecratus, non  
 amicorum, ut prius, sed hostium infestissimorum  
 numero ducendum existimavi. Ratus porro nec  
 te nescire, quam hæc exitiosa sint, tibi numius  
 adsum, ut pro tempore circumspicias, quemadmodum  
 et te, et gnatos tuos, et totum imperium  
 in idem discrimen coniectum serves. Tum impera-  
 trix attonitæ similis, talia se de magno domestico  
 audire dixit, qualia nunquam cogitasset de eo sibi  
 persuadere conaturum, vel ipsum scelerum omnium  
 satorem et architectum diabolum: 415 quod  
 nimirum sibi infestus, et insidiator liberorum im-  
 peratoris, pro nobili illa amicitia tales referret  
 gratias. Excipiente patriarcha, eundem fuisse sen-  
 sum suum ab initio, cum hæc de eo audiret, et nar-  
 rantibus credere nequivisse, qui non tar quaterve,  
 sed multis partibus plures fuissent, quam nunc ad  
 eam convenissent: post, ubi animum applicuerit,  
 et ad acta diligenter attenderit, pravitatem mentis  
 ejus didicisse quam ut et ipsa credat, æquum  
 videri, et ne in periculosissimo negotio moras  
 nectat, sed jam de sua filiorumque salute laboret.  
 Reliabat autem in memoriam imperatrix, quomodo  
 recentissime, ipso patriarcha præsentē, jurassent  
 mutuum, quando et alia dixerit magnus domesti-  
 cus, quæ ipsi secum recordentur, et hoc inprimis  
 ut si quid accusaretur, ne absentem indicta causa  
 damnarent, sed in judicium vocato, locum defen-  
 sionis darent; et siquidem injustus ac perjurus  
 comperiretur, extremo eum supplicio addicerent;

sin aut esset ab accusatione veritas, criminibus absolverent, et sycophantas hoc ipsum quod sunt, ostenderent. Nunc cum illum perfidiæ ac perjurii multi inimulent, neminem se videre, qui ei in iudicio se opponere, et pro scelerato arguere audeat, sed nec qui manifeste eum accuset, quasi qui malignum se et proditorem ejus demonstrarit: ut ex auditis hanc delationem puras putas esse calumnias potius, quam aliquid veritatis habere, perspicere queat, et velut ex composito ab omnibus, nullo argumento ut imperii invasorem reum peragi. Non itaque justum esse, nec suam decere personam, multorum sermonibus, nihil ad probationem veritatis solidum continentibus credulam, bellum civile adversus eum inceptare. Non esse unum de plebe infima, ut opera levissima subigatur. Sed quæ nunc dicta sint, eorum nihil ei indicandum, verum bene perpendendum accurateque examinandum negotium, dum in Occidente abest, et post reditum citra cunctationem iudicio arcessendum, ac tempore ad respondendum concesso, vel damnandum, si perjurii comperiat, vel scelere omni solvendum, si nihil, quorum suspectus erat, designarit. Hæc imperatrix æqua simul et comoda reputans, respondit.

πρὸς αὐτὸν μηδὲν ποιεῖν· ἀλλὰ σκεψαμένους πολλὰ, καὶ βασιάνῃ τὸ πρᾶγμα δόντας ἀκριβοῦσι, ἕως ἂν ἐκείνος ἀπὴ πρὸς τὴν ἐσπέραν, μετὰ τὴν ἐπάνοδον εὐθὺς καλεῖν ἐπὶ τὴν δίκην· καὶ καιρὸν παρασχομένους πρὸς ἀπολογία, ἢ καταψηφίζεσθαι ἂν φαίνεται ἐπιτορκῶν, ἢ τῶν ἐγκλημάτων ἀπολύειν, ἂν μὲν τῶν ὑποπευσμένων ἐργασμένος ἦ. Τοιαῦτα μὲν ἡ βασίλισ δικάσῃ τε διοῦ καὶ συμφέροντα οἰομένη, ἀπεκρίνατο.

#### 416 CAPUT XXI.

*Probationibus et iudicio audito terretur patriarcha vicissimque a periculi gravitate imperatrice terret, et de domestico suspicionem auget vehementer, ejusque in curanda sua et liberorum salute negligentiam liberius coarguit. Et Asanem pro optimo consiliario commendat, qui ejus antimum callide subiens colophonem addit et magnifico promisso, ut alii quoque, orationem concludit.*

At enim patriarcha probationes et iudicium audiens, conscientia suæ aliorumque sycophantiæ, et quidem multæ excitus, ad hæc cerneus, quantum ipsis præter dedecus sycophantis debitum periculi crearetur, angebatur animi vehementer, et timoris magnitudine parum-differebat a mortuis. Nondum tamen omnino ad male faciendum fessus, velut imperatricis cæcitate miserans, Quibus in rebus, inquit, etiam de cælo Deus adjuvat, omnia velut ad cursum plane et expedita sunt, ac nullo labore feliciter geruntur: contra, quos idem sponte ad perniciem deserit, iis e diverso difficultatis et turbarum plena sunt omnia. Atqui ego quanquam me studio vestri summis periculis involverim, non tanti æstimo calamitatem meam, usque ad sedis amissionem et carcerem processuram, quam vestram, quibus non solum Romanus principatus, sed ipsa quoque vita ignominiose ac nefarie eripietur. Te autem admiror magnopere, si nunc, dum abest Byzantio, et domari nullo labore potest (siquidem quæ in eum eunduntur ignorat), adeo ab armis in illum refugis. Post tantum vero spatium, in quo quæ nunc dicta sunt, eorum nihil nescire poterit, cum non pauci in hæc

καὶ πρώην ἐπ' αὐτοῦ γεγενημένων ὄρων· ἐν οἷς ἄλλα τε εἴρητο τῷ μεγάλῳ δομestίῳ, ἔφασκεν, ὅσα σύνοισμεν αὐτοί, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἴα ἐν τι κατηγορηθῆ παρα τινος, μὴ ἐρήμην οὕτως ἐκείνω καταψηφίζεσθαι ἡμᾶς· ἀλλ' ἐπὶ δίκην καλέσαντας, καὶ τόπον ἀπολογίας παρασχομένους, ἂν μὲν ἀδικίῳ ἀλίσκῃται καὶ ἐπιτορκῶν, δίκας τὰς ἐσχάτας ἀπειτεῖν· ἂν δὲ μηδὲν προσῆ τοῖς εἰρημένοις ἀγῆσι, τῶν ἐγκλημάτων μὲν ἐκείνον ἀπολύεσθαι, τοῖς σycοφάντας δὲ αὐτὸ τοῦθ' ὅπερ εἰσὶν ἀποδείκνυσθαι συκοφάντας. Νυνὶ δὲ πολλῶν ὄντων τῶν ἀπιστίας καὶ ἐπιτορκίας διωκόντων, οὐδένα δὲ ἀντικαταστῆναι πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τῆς δίκης τολμήσει, ὥστ' ἐξελέγγεν ἀδικούντα. Οὐ μὴν, ἀλλ' ἐδὲ νῦν τινα διαρρήθῃ ἐκείνου κατηγορεῖν, ὅτι πρᾶττων κακῶς ὄπται. καὶ προδότης περὶ ἐμὲ, ὥστ' ἐκ τῶν λεγομένων καὶ αὐτὴν ἔχειν συνορᾶν εἰ συκοφαντία τὰ εἰρημένα, ἢ ἀληθείας ἔχειται τινος· ἀλλ' οὕτως ὥσπερ ἐκ συνθήματος πάντες αὐτοῦ καταψηφίζονται τὴν βασιλείαν ἀρπυγὴν, μὴδὲν πλέον προστιθέντες· οὐ δὲ δίκαιον, οὐτ' ἄλλω; εὐπρεπὲς ἐμοί, τοῖς παρὰ τῶν πολλῶν πεισθεῖσαν λόγους, οὐδὲν βέβαιον πρὸς ἀπόδειξιν ἔχουσι τῆς ἀληθείας, πῶλεμον πρὸς ἐκείνον ἐμυλοῦν κινεῖν. Οὐ γὰρ τῶν πολλῶν εἰς, ὥστ' αὐτοῦ ἔπειτα περιγενέσθαι· ἀλλὰ νῦν μὲν τῶν εἰρημένων δήμιον

πρὸς αὐτὸν μηδὲν ποιεῖν· ἀλλὰ σκεψαμένους πολλὰ, καὶ βασιάνῃ τὸ πρᾶγμα δόντας ἀκριβοῦσι, ἕως ἂν ἐκείνος ἀπὴ πρὸς τὴν ἐσπέραν, μετὰ τὴν ἐπάνοδον εὐθὺς καλεῖν ἐπὶ τὴν δίκην· καὶ καιρὸν παρασχομένους πρὸς ἀπολογία, ἢ καταψηφίζεσθαι ἂν φαίνεται ἐπιτορκῶν, ἢ τῶν ἐγκλημάτων ἀπολύειν, ἂν μὲν τῶν ὑποπευσμένων ἐργασμένος ἦ. Τοιαῦτα μὲν ἡ βασίλισ δικάσῃ τε διοῦ καὶ συμφέροντα οἰομένη, ἀπεκρίνατο.

Ὁ πατριάρχης δὲ ἐλέγχους πυθόμενος καὶ δίκην, πολλὴν τε ἐκυστῶ καὶ τοῖς ἄλλοις συνειθὺς συκοφαντίαν, καὶ τὸν κίνδυνον συνορῶν ὅσοι αὐτοῖς μετὰ τῆς συκοφάντας προστηκούσης αἰσχύνῃς περιέσται, ἠγωνία τε οὐ μετρίως, καὶ τῷ πλείστῳ μέρει ἦν ὑπὸ δέους ἀποτεληνικῶς. Ἐτι δὲ οὐ παντάπασι πρὸς τὰ κακουργεῖν ἀπειρηκῶς, ὥσπερ τὴν ἀπόνοιαν βασιλίδος οἰκτιζόμενος. Ἐν οἷς, ἔφασκε, πράγμασι καὶ ὁ Θεὸς ἀνωθεν συνεφέπτεται, εὐδρομα πάντα καὶ λεῖτα καὶ κατορθούμενα ἀπονητὶ· ὧν δ' αὐτὸς ἐκὼν μεθίσταται πρὸς τὸ διαφθαρεῖναι, τούναντιον ἄπν, δυσκολίας γέμοντα καὶ ταραχῆς. Ἐγὼ δὲ καὶ τοὶ κινδύνοισι τοῖς ἐσχάτοις διὰ τὴν εἰς ὑμᾶς εὐνοίαν ἐμαυτὸν περιβαλὼν, εὐ τοσοῦτον ἐν δευῶ τὴν κακοπραγίαν τίθεμαι τὴν ἐμαυτοῦ ἄχρι κοθαιρέσεως τῶν θρόνων καὶ δεσμοτηρίου ἐσομένην, ὅψ τὴν ὑμετέραν οὐκ ἀφαίρειν μόνον μέλλουσιν ὑφίστασθαι τῆς Ρωμαίων ἡγεμονίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ζωῆς ἀκλειῶς ἡμα καὶ παρανόμως ἀποστερεῖσθαι. Θαυμάζειν δὲ μοι καὶ σοῦ παρίσταται πολλὰ, εἰ νῦν ἀπόντος ἐκείνου Βυζαντίου, καὶ λίαν ὄντος εὐεπιχειρήτου διὰ τὸ μηδὲν εἰδέναι τῶν πραττομένων, οὕτω πέφρικας τὸν πρὸς ἐκείνον πόλεμον· μετὰ δὲ χρόνον τοσοῦτον ἐν ᾧ τῶν τε εἰρημένων μηδὲν ἐκείνῳ ἐξέσται ἀγνοεῖν

οὐκ ὀλίγον ἐνταυθοῖ διατριβόντων τῶν ἡδέως ἂν ὑπὲρ A  
 ἐκείνου καὶ τὰς ψυχὰς προσησομένων, καὶ παρα-  
 σκευάσασθαι πρὸς ἕκαστα ὡς ἂν ἄριστα αὐτῶ δοκῆ,  
 βῆθίως ἠλπίσας περιγενήσεσθαι. Οὐ γὰρ ὡς αὐτὴ τε  
 οἷε, κἀκεῖνος φανακίζων ἡμᾶς ἀπεσεμνύετο, οὐτω  
 πρὸς Βυζάντιον ἐπανήξει τοὺς φίλους καταλιπών, καὶ  
 τὴν πολλὴν θεραπείαν τὴν περὶ αὐτόν· ὥστε σε ἔχειν  
 ὁ τε βούλει χρῆσασθαι αὐτῷ, ἀλλ' εἰδῶς ὡς ὑποπτέυε-  
 ται, οὐ τῶν εὐγενεστέρων μόνον πείσει πολλοὺς ὑπο-  
 χέσει καὶ δωρεαῖς μεγάλων ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ στρα-  
 τιῶν ἅπασαν αὐτῷ προσέχειν παρασκευάσει χρήμασι  
 διαφθείρας· ἔχων δὲ μεγάλῃ δύναμιν περὶ αὐτόν, οὐ  
 μόνον ἡμᾶς τοὺς ἡρημένους ἐκείνῳ πολεμεῖν τῆς εἰς  
 ἡμᾶς εὐνοίας ἕνεκα διαφθερεῖ βῆθίως, ἀλλὰ καὶ σοὶ  
 καὶ τέκνοις, μηδενὸς τοῦ βοηθοῦντος ὄντος, ὃν αὐτῷ  
 τρόπον λυσιτελήσειν χρήσεται οἴησεται, πᾶσιν ἐκεί-  
 νοῖς τοῖς σεμνολογήμασι, καὶ ταῖς ἀπάταις, καὶ  
 ταῖς εἰρωνεῖαις χαίρειν εἰπὼν μακρὰ· ἃ οὐκ οἶδ'  
 ὅπως οὐ συνορᾷ αὐτῇ, οὐδὲ σωτηρίαν ἑαυτῇ τε καὶ  
 τέκνοις ἐκ τῶν ἐνότων ἐκπορίζειν βούλει, ἀλλὰ  
 δίνας ὄνειροπολεῖς, καὶ συκοφαντίας καὶ ἐλέγχους,  
 οὐδ' αὐτὸ τοῦτο βουλομένη ἔνοσεν ὅτι φθάσαι· ἂν  
 διαφθαίρηται πρὶν εἰς ταῦτα ἔχειν. Ἐγὼ μὲν οὖν ἃ  
 καὶ πρότερον ἔφθην εἰπὼν, οὐ τῆς βσιλεύως μόνον  
 εὐμενείας μεμνημένος ὑφ' οὐ πολλῶν ἀπήλαυσα καὶ  
 μεγάλων εὐεργετημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς σῆς· ἄλλως  
 θ' ὅτι καὶ νόμων αὐτῶν καὶ δικαίων προβεβλημένος,  
 πᾶσιν ἀνάγκην ἔχων τοῖς ὀπωσοῦν ἀδικουμένοις  
 συναίρεσθαι τὰ δυνατὰ, ἐκείνου τε ἀπεσχόμεν τῆς  
 φίλας, ἀδικα καὶ παράνομα διανοηθέντος, καὶ τοῖ  
 C πολλὰς ἀφορμὰς τῆς εἰς ἐκείνον εὐνοίας ἐσχηκώς,  
 καὶ σοὶ τὰ λυσιτελοῦντα συμβεβούλευκα, κῦβον ὁ  
 φασὶ ρίψας, καὶ σὺν ὑμῖν ἐλόμενος ἢ ζῆν νικῶντων,  
 ἢ ἀποθνήσκειν ἂν τῆς ἐναντίας πειρᾶσθαι συμβαίην  
 τύχης. Θειοτέρα δὲ τι καὶ τοῦδε παρόντος τύχῃ  
 δὲ ἐκείνου τε οὐκ ἂν ποτε ἔλοιτο καταψεύδεσθαι συ-  
 νοικοῦντος θυγατρὶ, καὶ σοὶ βουλευσαιοτο τὰ δέοντα,  
 οὐ μόνον διὰ τῶν πραγμάτων τὴν ἐμπειρίαν καὶ  
 τὴν σύνεσιν ἣν ὁ πολὺς αὐτῷ τῆς ἡλικίας χρόνος  
 ἐστὶ συνειλοχῶς, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς βασιλέα καὶ τοῦς  
 παῖδας τοὺς ἐκείνου εὐνοίαν καὶ πίστιν ἄβολον καὶ  
 καθαρὰν, ἄξιον πυνθάνεσθαι καὶ πείθεσθαι παραι-  
 νοῦντι, οὐδὲν ἀδικον οὐδ' ἐπισηφᾶς βουλευσομένη  
 συμβουλεύειν. Ἀσάνης δ' ὡσπερ οἱ ἐν τοῖς γυμνι-  
 κῶς ἀγῶσιν ἐφεδρεῦοντες ὥστε τοῖς νικῶσιν αὐτοὶ  
 συμπλέκεσθαι, πρὸς τοὺς λόγους παρεσκευασμένος  
 ὢν, τὴν μὲν ἐμὴν, ἔφη, πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον  
 γησιότητα καὶ πατρικὴν στοργὴν ἣν ἔχω πρὸς  
 ἐκείνον τῇ φιλετάτῃ συνοικοῦντα θυγατρὶ, οὐδεὶς ἀγνοεῖ  
 δῆπου· ὅθεν οὐδ' ἐξαρνεῖσθαι τὰ πᾶσι φανερὰ προ-  
 σῆχον ἡγῆμαι ἔμοι. Εὐδῆλον οὖν ὡς ἐκείνου κατωρ-  
 θωκότος ἃ διανοεῖται, βασιλεὺς μὲν ἐκεῖνος ἔσται,  
 καὶ βασιλίδι τῇ ἐμῇ θυγατρὶ συνοικῶν, ἐγὼ δὲ  
 πατὴρ βασιλέων, καὶ τὴν ἀρχὴν συμμετριζόμενος  
 αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ μέγα ἔχων καὶ δόξης καὶ πλοῦτος  
 καὶ περιφανείας. Ἀλλὰ τὰ λαμπρὰ ταῦτα καὶ σεμνὰ  
 ἄπερ ἐτέρῳ παντὶ τῷ ἤρμεσαν ἂν εἰς εὐδοξίαν, ἔμοι  
 τῶν παρόντων ἀποδέουσα φαίνεται πολλῶν. Τῇ γὰρ  
 εἰς βασιλέας εὐνοία καὶ πίστις καθαρὰ ἐκ πρώτης

urbe degant, qui cum voluptate ejus causa sangui-  
 nem profundunt, et accingi parati sint, quibus ille  
 potissimum eos accingi voluerit, non difficile te  
 superiore fore confidis. Non etenim ut et tu  
 putas, et ille nos iudificans jactabat, sic Byzantium  
 redibit amicis relictis, et quibus colitur  
 obsequiis illis tam multis, ut eum pro arbitrio  
 tractare possis. Sed cum se suspicione laborare  
 sciat, non modo de nobilioribus complures donis  
 et promissis magnificis, verum etiam totum exerci-  
 tium largitione corruptum, ad partes suas tuendas  
 alliciet, et potentia ingenti præditus, non solum  
 nos, qui cum eo, studio erga vos adducti, bello  
 contendere dicemur, nullo negotio concidet, sed  
 de te quoque et filiis, nemine contra opem  
 ferente, omnibus illis gloriose dictis, et fallaciis,  
 et 417 simulationibus valedicens, pro commo-  
 ditate sua statuet. Quæ nescio quomodo non vides,  
 nec tibi liberisque salutem ex data opportunitate  
 conciliare vis, sed judicia, et calumnias, et pro-  
 bationes somnias, nec te citius occisum iri perspi-  
 cis, quam ad eas veniatur. Quare id quod etiam  
 antea dixi, meæ cum in imperatorem, cujus  
 multa etque præclara constant in me officia, tum  
 in te benevolentia memor (adde quod et legum ac  
 justitia patronus, quomodocunque injuriam passis,  
 quantum in me est, opitulari necesse habeo) et  
 ab illius amicitia, iniqua legibusque adversantia  
 parturientis, tametsi multis eum nominibus com-  
 plecti deberem, me sejunxi, tibi que utile consilium  
 dedi, et ut dicunt, aleam jeci, vobiscum præoptans  
 aut vivere, si viceritis, aut interire, si in con-  
 trarium fortuna ceciderit. Porro et hunc divina  
 quadam sorte præsentem (qui nunquam in eum  
 utpote generum mentiri velit, tibi que non tantum  
 propter rerum usum atque prudentiam, quam ei  
 ætas longinqua peperit, sed propter eam nihilo  
 minus, qua in imperatorem fuit, et in liberos  
 adhuc est, germana sinceraque charitate et fide,  
 recte consulere licet, eique obtemperes: nihil enim iniquum periculosumve suasurus  
 est. Asanes autem perinde, ut qui in gymniciis  
 ludis subsidunt, quo cum victoribus ipsi quoque  
 congregiantur, ad dicendum meditatus, Meum  
 quidem inquit, patriam et germanam charitatem  
 erga magnum domesticum, charissimæ filia maritu-  
 tum nemo utique ignorat. Unde quæ omnibus nota  
 sunt, negare me non decet. Manifestum est itaque,  
 si, quod cupit bene processerit, illum imperato-  
 rem, gnatam meam imperatricem, me imperato-  
 rum patrem, imperii consortem, et illustri gloria,  
 magnis opibus ac splendore futurum. Atqui ego  
 claritates istas et augustos honores, qui cuivis  
 alteri ad celebritatem sufficerent, hoc rerum statu  
 nequaquam convenire arbitror. Nam cum a prima  
 ætate fide non fucata imperatoribus studerim,  
 malim illis adhærendo in miseris et ærumnas  
 incidere, quam cum insidiatoribus faciendo am-  
 plissimos honores et dona adipisci. De magna

itaque domestico quæ et patriarcha, et fratres mei, et alii locuti sunt, omnia certa esse scio, et te nihil vocare in dubium, sed mihi, ut qui singula penitus noverim, fidem adjungere par est.

**418** Quod si hæc ad demonstrandam veritatem infirma videntur, at illud tibi omnino persuadeat, hominem super te filiisque tuis aliquid monstri alere. Etenim cum tu sub discessum de filia ipsius filio tuo imperatori despondenda eum urgeres, noluit, remque in reditum suum ab Occidente rejecit. Erubescerat enim post tot argumenta tuæ in se tam effusie voluntatis hostis apparere infensissimus, et cui paulo ante gnatam ad communionem thori junxisset, eum imperio et vita exuere. Illud namque nullus profecto dixerit, qui sapit, filiam clariori insigniorive copulandam existimasse. Quamobrem non tibi salus tua floccipendenda est, sed enitendum sedulo, ne te ejus insidiæ pessumdem. Ego, et quotquot ex nobilioribus nunc Byzantii adsunt, præter sumptus, etiam oppositus laterum nostrorum, et servos nostros, vitamque et sanguinem nostrum, si opus erit, tuæ ac liberorum tuorum tuendæ dignitati cupide pollicemur.

περιγενέσθαι. Ἐγὼ δὲ καὶ ὅσοι τῶν ἐπιφανεστέρων ἄνθρωποι καὶ ὁκέτας, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς αὐτὰς εἰ δέοι, ὑπὲρ τῶν σοὶ καὶ τέκνοις συμφερόντων προησόμεθα προθύμως.

CAPUT XXII.

*Imperatricis aegritudo et anxia mens. Iterum accusationem repudiat, rursusque dubitans et ædens, se illorum fidei tradit cum lacrymis. Mater domestici cum nepote et uxor Matihæi nepotis alterius, ut in carcere domi custodiuntur. Apocauclus fit præfectus urbis. Bellum inchoatur. Qualem militem collegerit. Domum magni domestici diripere ac disturbare non audent. Amici ex urbe propter periculum fugiunt. Veniam ab imperatrice petunt. Gabalas legatus prævaricatur, alter in carcerem datur.*

Ob hæc imperatrix doloris veluti quibusdam de- C  
vorsa fluctibus, cum non videret, quomodo pro falso repudiaret, quod a tam multis testibus iisque locupletibus asseveraretur, neque quomodo crederet supra modum improbis mortalibus, diu plorans largiter, ubi se ex mœnore collegit, Adhuc, ait, in pristina opinione judicioque persisto, nec possum pro veris amplecti, quæ adversus magnum domesticum dicta sunt. Testor enim omnia, etiam antequam flant, cognoscentem Deum, putavisse me ab ipso non secus quam matrem, aut sororem germanissimam semper dilectum et curatum iri, et orphanis imperatoris æque ut ipsum parentem, si superesset, prospecturum : dum non solum qui ipsi cum eodem imperatore fuit amor mutuus, isque ob excellentiam vix credibilis, sed nostrum quoque in ipsum amorem reputarem. Quia vero non nisi Deo permittente, ut Romanæ villicet bellis intestinis inter se **419** mactent, tam nefandas cogitationes susceperit, et tam scelerata et tyrannica sibi proposuit : illum cæleste Numen omnia e sublimi intuens, ut insidiatorem judicet, et pro talibus ansis dignam mercedem retribuatur. Ego me ipsam liberos,ue meos secundum Deum vobis commendo ; quo teste omnia pro nobis et cogitate et facite ; qui quo pacto vos me et filios

ἡλικίας συντραφεῖς, μᾶλλον ἂν βουλοίμην ἐκείνους συνῶν κακοπραγεῖν, ἢ τοῖς ἐπιβουλεύουσι προσθέμενος, τῶν πρώτων τιμῶν καὶ δωρεῶν παρ' ἐκείνους ἀπολαβεῖν. Περὶ μὲν οὖν τοῦ μεγάλου δομestικού ὅσα τε πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἐμοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις εἰρηται, πάντα σύνοιδα ὡς ἀληθῆ, καὶ περὶ οὐδενὸς ἐκείνων σε προσήκον ἀμφιδάλλειν, ἀλλ' ἐμοὶ πείθεσθαι πάντα ἀκριβῶς ἐπισταμένῳ. Εἰ δέ σοι ταῦτα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων ἀσθενῆ δοκίει, ἀλλ' ἐκείνῳ σε πειθέτω πάντως, τὸ μὴ μέτριά τινα περὶ σοῦ καὶ τῶν παιδῶν τὸν ἀνθρώπων διανοεῖσθαι. Σοῦ γὰρ πρὶν ἐνθῆδες ἀπελθεῖν τὴν θυγατέρα τῷ σῷ υἱῷ καὶ βασιλεῖ πρὸς γάμου κοινωνίαν συνάπτειν καταναγκασούσης, οὐκ ἠθέλησεν ἐκείνος, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκ τῆς ἐσπέρας ἐπάνοδον ἀνεβάλλετο τὴν πράξιν. Ἡσχύνετο γάρ, μετὰ τσσαύτας ἀποδείξεις τῆς εἰς ἐκείνον εὐμενείας παρὰ σοῦ, πολεμιώτατος ἐφ' ὄψηναι· καὶ ἂν πρὸ μικροῦ τῇ θυγατρὶ πρὸς γάμου συνῆπτε κοινωνίαν, οὐ μόνον βασιλείας, ἀλλὰ καὶ ζωῆς ἀποστερώων. Οὐ γὰρ δη ἐκείνῳ φαίη τις ἂν νοῦν ἔχων ὡς περιφανέστερον ἢ θαυμασιώτερον ἐκείνου νομφλον ἀγαγέσθαι ποτε ψήθη τῇ θυγατρὶ ὄθεν οὐδὲ ἐκ τῆς σωτηρίας χρῆ καταμελεῖν, ἀλλὰ πάντα πράττειν σὺν σπουδῇ, ὅθεν ἂν γένοιτο ἐπιβουλεύοντος ἐκείνου νῦν ἐπιδημοῦσι Βυζαντίῳ, οὐ χρήματα μόνον καὶ

ἔπι τοῦτοις ὡσπερ ὑπὸ λυπῆς ἢ βρασιλῆς καταβαπτισθεῖσα τὴν ψυχὴν, καὶ μὴθ' ὡς ἀπιστεῖν τοῖς ὑπὸ πολλῶν καὶ οὕτως ἀξιοχρεῶν πρὸς πίστιν εἰρημένους ἔχουσα, μὴθ' ὡστε πιστεύειν μηδεμίαν ἐλλείπουσι κακίας ὑπερβολὴν, ἐφικανὸν πολλὰ τῶν ὀφθαλμῶν καταγαγοῦσα δάκρυα, ἔπειθ' ὡσπερ ἐκ τῆς ἀθυμίας ἀνενεγκοῦσα, Ἔτι μὲν, ἔφη, τῶν προτέρων ἔχομαι λογισμῶν, καὶ οὐ δύναμαι παραδέξασθαι ὡς ἀληθῆ τὰ κατὰ μεγάλου δομestικού εἰρημένα. Μαρτύρομαι γὰρ τὸν πάντα γινώσκοντα καὶ πρὶν γενέσθαι Θεόν, ὡς οὐδέποτε ψήθη ἁμελέστερον ἐκείνον διακείσεσθαι περὶ ἐμὲ, ἢ περὶ μητέρα τὴν ἰδίαν, ἢ γνησιωτάτην ἀδελφὴν, καὶ τῶν βασιλέως παιδῶν οὐχ ἥττον προνοήσεσθαι ἢ βασιλεὺς αὐτὸς, εἰ περιτὴν οὐ μόνον τὴν αὐτοῦ καὶ βασιλέως πρὸς ἀλλήλους μικροῦ καὶ ἀπιστομένην φίλιαν ἐνοοῦσα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμετέραν πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δ' αὐτὸς οὐκ ἔλλοθεν ποθεν, ἢ Θεοῦ παραχωροῦντος ἐπὶ τῷ Ῥωμαίους ὑπὸ πολέμων ἐμφυλίων διαφθείρεσθαι, πρὸς τοιαύτην ἀτοπίαν ἐξήχθη λογισμῶν, καὶ οὕτως ἀδικὰ καὶ βίαια διανοήθη, ἐκείνῳ μὲν Θεὸς ὁ πάντα ἀνωθεν ἐφορῶν τῆς ἐπιβουλῆς δικάσαι, καὶ τῶν πραττομένων ἀξίας παράσχοιτο τὰς ἀντιδόσεις. Ἐγὼ δ' ὁμῶν ἐμαυτὴν καὶ τέκνα ἐπιτρέπω μετὰ Θεόν, ἢ ὅπ' ἐκείνῳ μάρτυρι πάντα καὶ διανοήσασθε καὶ πράττειτε ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς τὸν ἴσον τρόπον ὅν αὐτοὶ πρὸς ἐμὲ

καὶ τέκνα διακείσομένῳ πρὸς ὑμᾶς. Ἐξείνη μὲν οὖν περιδάκρυς τοιαῦτα εἶπεν, ἀγνοήσατα οἱ κακῶν ὑπὸ συκοφαντίας κατηνέχθη καὶ διαβολῆς. Οἱ δ' ὑφ' ἡδονῆς οὐδὲ κατέχειν ἑαυτοὺς ἐπιπλέον δυνήθεντες, ἢ τάχους εἶχον, ἀναστάντες, καὶ τοῖς ἄλλοις οἱ τῶν ἀπεβρόχτων ἐκοινώνουν, πάντα ἀπαγγέλλαντες. Ἐγνωσαν δὲν μηκέτι διαμέλλειν, ἀλλ' ὁμάσθη πρὸς τὸν πόλεμον χωρεῖν, ἵνα μὴ τι συμφέρον τὰ μελετώμενα κωλύσῃ. Αὐτίκα δὲ τὴν μὲν μητέρα τοῦ μεγάλου δομεστίκου, καὶ Ἀνδρόνικον τὴν υἱὸν, καὶ τὴν γυναῖκα Ματθαίου τοῦ πρώτου τῶν υἱῶν ἐν Βυζαντίῳ οὖσαν καὶ αὐτὴν, φρουρὰν περιστήσαντες, ἐφύλαττον οἴκοι διατριβοντας. Ἀπόκαυχον δὲ τὴν παρακοιμώμενον ἄρχοντα Βυζαντίου ἀποδείξαντες, ἐκέλευον τὸν πόλεμον κινεῖν ὅθεν ἂν αὐτῷ δοκοῖη βέλτιον· καὶ ἤρχετο ὁ πόλεμος ἀρχομένου Ὀκτωβρίου. Ἀπόκαυχος δὲ τοὺς ἐν λόγῳ μάλιστα πάντας εἰδὼς οὐκ ἂν ἀνασχομένους ὑπ' ἐκείνου ἄγασθαι, ἔγωγε δὲν τὸν δῆμον ἐρεθίζειν πρὸς τὸν πόλεμον· οὐ μόνον ἀλόγως πρὸς πᾶν ὀτιοῦν φερόμενον κέρδους ἕνεκα ὀλίγου, ἀλλὰ καὶ βροδῆος ὑποκείσομενον τοῖς προστάγμασι, ἐκείνου. Καὶ πρώτα μὲν ἀπόρους τινὰς καὶ λάλους περιέστησεν ἑαυτῷ, ἐτοιμῶς ἔχοντας ὑπὸ πηνία· καὶ τῶν δεινοτάτων κατατολμᾶν. Ἐπειτα δὲ ἐκείνων τὸν δῆμον συνταρσάσας, καὶ πλῆθος ἐπαγαγόμενος, πολλὸν πρὸς τὴν οἰκίαν ἀφῆκε τὴν μεγάλου δομεστίκου, καὶ διερπάζειν ἐκέλευε τὰ ὄντα, καὶ τὴν οἰκίαν καταστρέφειν. Οἱ δὲ, τῶν συνσκευασμένων συνειδίτες μηδὲν καὶ τὴν μεγάλου δομεστίκου δύναμιν κατεπτηχότες ἔτι, μέχρι μὲν αὐτῆς προῆλθον· Ἐπειθ' ἔστασαν, ἀπορούμενοι πρὸς ὃ τι τράπωνται. Τῆς μεγάλου δομεστίκου δὲ μητρὸς ἄνωθεν ἐκ τῶν οἰκημάτων τὴν ἀφῆκε αὐτῶν πυθθανομένης ὃ τι εἴη. σωφρόνως ἐκείνοι καὶ συνετῶς, ἀγνοεῖν μὲν ἐφ' ὃ τι ἔφασαν κληθεῖεν· νυνὶ δὲ γινόντες, ἀναχωρεῖν, μὴ τοιοῦτοις ἐπιχειρεῖν τολμῶτες. Οἱ μὲν οὖν, τῆς μεγάλου δομεστίκου μητρὸς χάριτας αὐτοῖς ὁμολογούσης τῆς εἰς αὐτὴν αἰδοῦς, ἐκείθεν ἀνεχώρουν, καὶ διελύοντο κατ' οἴκους. Πατριάρχης δὲ καὶ ἡ συνωμοσία, ἐπεὶ μὴ κατὰ νοῦν αὐτοῖς ἡ τοῦ δήμου κίνησις ἐτελεύτα, πρὸς τοὺς ἐπιτηδεις ἔχοντας ἐτράποντο τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ· καὶ τινὰς κρατήσαντες αὐθημερὸν, ἐπέθεσαν φρουρὰν, καὶ δῆρπαζον τὰς οὐσίας. Οἱ δὲ λοιποὶ σφᾶς αὐτοῦς ὀρῶντες ἐν χροῖ κινδύνου καθεστῶτας ἤδη, καὶ δεῖσαντες μὴ καὶ αὐτοὶ κατασχεθῆντες μυριοῖς προσπαλαίωσι κακοῖς (κοινὴ γὰρ εὐθύς πανωλεθρία τῶν μεγάλου δομεστίκου φίλων κατεψηφίσθη), τὴν τοῦ Πορφυρο-

meos habueritis, eodem pacto vos tractaverit. Hac illa uberrimo cum fletu elocuta est, ignorans misera, quo malorum a sycophantis et calumniatoribus istis redigeretur; qui prae voluptate diutius non se tenentes, sed ut primum licuit exsurgentes, ad populares conspirationis omnia perferunt; non procrastinandum, sed bellum a proximo comparandum decernunt, ne quid inferrens cogitata dissipet. Mox magni domestici matrem cum Andronico nepote, et uxorem Matthæi nepotis senioris, quæ et ipsa tum erat Byzantii, circumjecta domui custodia inclusas detinent, Apocauchum urbi præficiunt, bellum, unde consultius putet, auspicari jubent; quod etiam ante diem viii Idus Octobres cæptum est. Verum cum Apocauchus maxime cives primarios omnes ductum suum recusaturos sciret, vulgus ad arma concitandum censuit; quod et temere parvi compendii gratia quovis rapiatur, et facile etiam jussis ejus se subderet. Ac primum quidem quosdam egentes, et lingua nimium promptos, pro stipatoribus sibi delegit (73), paratos ad consolandam mendicitatem suam nihil non audere, quantumvis scelestum ac nefarium. Deinde per eos plebe conterrita, cum magna multitudine ad ædes magni domestici progreditur, mandans, uti eas diripiant ac disturbent. Qui sutelarum et machinationum inter conspiratos nescii, et etiamnum domestici potentiam formidantes, atrio tenus processerunt; tum constiterunt, hærentes, quo se verterent. Matre magni domestici de cœniculo sciscitante, quid adventus eorum sibi vellet, illi moleste ac prudenter se nescisse quam ad rem vocati essent, nunc cognovisse et recedere, quod tale facinus eorum audacia reformidet; qua gratias ob sui reverentiam agente, domum quisque suam abscesserunt. Patriarcha et conjurati, quia plebeculæ motus aliter exierat, quam volebant, ad magni domestici studiosos ac necessarios se converterunt : 420 et quosdam eodem die comprehensos, in custodiam immiserunt, eorum facultatibus in prædã concessis. Cæteri se periculo jam proximis cernentes, timentesque ne et ipsi comprehensi, sexcentis malis exercerentur (statim enim consensu amicos magni domestici extremo exitio damnaverant), per portulam quæ Porphyrogeniti appellatur, viam secantes [74] (erant autem duo et quadraginta, Apelmene duce, magni domestici familiarissimo) Byzantio excesserunt. Securi jam

Jacobi Pontani notæ.

(73) Subit animo præclarum illud, et huic simile Catilinæ satellitium, de quo ita Sallustius : *In tanta tamque corrupta civitate, Catilina, id quod facillimum erat, omnium flagitiosorum atque facinorosorum circum se, tanquam stipatorum, catervas habebat. Nam quicumque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene bona patria lacerarat, quique alienum æs grave conflagerat, quo flagitium, aut facinus redimeret; præterea omnes undique parricide, sacrilegi, convicti judiciis, aut pro factis judicium timentes; ad hoc, quos manus atque lingua perjurio, aut sanguine civili atebat, postremo omnes*

*quos flagitium, egestas, conscius animus exagitabat, hi Catilinæ proximi familiaresque erant.*

(74) *Portulam secantes, ad verbum. Euripides Phœnissis, ὁ τὴν ἐν ἄστροις οὐρανοῦ τέμνων ὁδόν. Qui in astris cæli viam secat. Posidippus in epigramm. Ποῦν τις βίβτοις τάμει τρέβον, quam viam secet quis. Virgil. vi Æneid.*

.... *Ille viam secat ad naves.*

Et lib. xii.

*Sic Turno, quacunqve viam secat, agmina cedunt. Dixit et scindere viam idem Maro.*

malorum, legationem ad imperatricem destinantem censent, partim audaciæ culpam deprecaturi, quod solo timore periculi, non malo animo id fecissent, partim veniam ipsam rogaturi, qua domum redire liceret. Erant enim in metu, ne, quamvis istuc necessitate coacti fuissent, a magno domestico nihilo minus pro rerum novarum cupidis reprehenderentur. Hoc statuto Nicephorum Cantacuzenum, magni domestici patru-lem, et Gabalam (qui nondum usque ad illam horam apertum se ejus inimicum declaraverat, sed adhuc amicus apparebat) ad imperatricem mittunt. Ibi Gabalas, ut unus de conjuratis, omnium gnarus, et fugitivorum infidelitatem aperte accusare, et contra magnum domesticum eadem quæ cæteri effundere. Imperatrici fidem mereri videbatur : et omnino patriarchæ, aliisque palam se aggregans, nihil eorum quæ contra magnum domesticum agerentur, pro sua parte negligebat. Ex quo hujus sui erga imperatricem studii præmium protosebasti, postea magni logothetæ dignitatem accepit. Nicephorus autem Cantacuzenus carcere multatus est.

λέγων, ἐδόκει ἀξιόχρεως εἰς πίστιν βασιλίδι· καὶ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἄλλοις φανερώς συνσταγμένοι, τό γε εἰς αὐτὸν ἦκον οὐδὲν ἡμέλει τῶν κατὰ μέγαλου δομεστίκου πραττομένων. Ὅθεν καὶ τῆς εἰς βασιλίδα εὐνοίας ἄθλον τὸ πρωτοσεβαστοῦ ἀξίωμα εἰλήφει, χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ τὸ μέγαλου λογοθέτου Νικηφόρος δὲ ὁ Καντακουζηνὸς ἐν δεσμωτηρίῳ κατακλείεται.

## CAPUT XXIII.

*Fugitivi Didymotichum perfugiant; magno domestico acta narrant; qui aliud suspiciens, Byzantium eos remittere vult. Post ad imperatricem legatos mittit, illum officii admonet; ad judicium se offert. Legati a ministris Apocauchi spoliuntur, carceri traduntur. Turbantes ob id suos domesticus compescit. Legatis dicendi locus datur. Apocauchus impedit, ne judicium domestico decernatur; cui contumelias dicit. Legati cusodiuntur. Augetur belli societas. Domesticus hostis declarat. Proceres eum ad moras tollendas sollicitant.*

Fugitivi porro, ut alterum legatorum custodiæ mandatum, Gabalam vero inter domestici hostes nomen suum palam profiteri audiverunt, reditione desperata, Didymotichum ad magnum domesticum proficiscuntur, acta omnia 421 et bellum in eum susceptum exponunt. Qui tam nova et inexpectata nolens credere, putabat eos offensa in quoriam Augusta periculum fugisse, hæc de compacto contra eam confinxisse : nec enim tali tempore sic mutari potuisse. Quare eos Byzantium, quanquam invitos cogitabat remittere, ut si quid in imperatricem peccavissent, id debitis pœnis expiarent. Ipse vero ad expeditionem occidentalem jam instructus, ita volebat rem aggredi. Sed ubi post unum alterumve diem multi Byzantio supervenientes, eadem cum fugitivis retulerunt, paululum subsistendum, legationemque ad imperatricem mittendam judicavit. Itaque præfectum Gauræ monasterio, virum virtuti deditum et politicis negotiis obeundis idoneum delegit, eumque cum ministro ejus Sguropulo, homine non stulto, et qui legationem dextre ac diserte posset exponere et referre, ad imperatricem Byzantium legat. Ac primum quidem jurejurando affirmat, se nullius, quorum accusaretur, sibi esse conscium. Deinde orat, ne obliviscatur quæ nuper præsentem patriarcha

A γεννήτου προσαγορευομένην πυλῖδα διατερόντες (ἦσαν δὲ δύο καὶ τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμὸν, Ἀπελμὰνὲ πρὸς τὴν πρᾶξιν ἡγουμένου ὃς τῶν οικειοτάτων τῶ μεγάλῳ δομεστίκῳ ἦν), ἔξω τειχῶν ἐγένοντο Βυζαντίου. Ἐπεὶ δὲ τῶν προσδοκωμένων ἀπηλλόττοντο δεινῶν, ἐδόκει δεῖν πρεσβεῖαν ποιηθῆαι πρὸς τὴν βασιλίδα, τοῦτο μὲν ὑπὲρ τῶν τετολημμένων παραιτούμενοι, ὡς οὐ διὰ κακίαν, ἀλλὰ δεισάντες τὸν κίνδυνον τολησάειν· τοῦτο δὲ καὶ δέόμενοι αἰτή; ὡς εἰ παράσχοιτο συγγνώμην, ἐπανήξοντες πρὸς τὰς οἰκίας. Ἐδεδέεταν γὰρ, μὴ καὶ τοὶ πρὸς ἀνάγκην εἰς τοιαῦτα συναλαθίνοντες, καὶ παρὰ μεγάλῳ δομεστίκῳ τῶν τετολημμένων ἕνεκα ὡς νεωτερίζοντες εὐθύνοιτο. Ἐπεὶ δὲ τοιαῦτα ἔδοξε, τὸν Καντακουζηνὸν ἀπολεξάμενοι Νικηφόρον, ὃς ἐξέδιετο; τῶ μεγάλῳ δομεστίκῳ ἦν, καὶ Γαβαλά, οὕτω μέμρι τότε τῶ μεγάλῳ δομεστίκῳ πολέμιον φανερώς, ἀλλ' ἔτι τοῖς ἐκείνου φίλοις συνεξετάζεσθαι δοκοῦντα, πέμπουσι πρὸς βασιλίδα. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο, Γαβαλάς μὲν ὅσα δὴ τὰ ἀπόρρητα ἐκείνοις συνειδώς, τῶν τε διαδράντων ἀπιστίαν κατηγορεῖ προφανῶς, καὶ κατὰ μέγαλου δομεστίκου τὰ ἴσα τοῖς ἄλλοις

B Οἱ φυγάδες μὲν τοῖ γε ἐκείνοι, ἐπεὶ τῶν πρέσβειων τὴν μὲν ἐπύθοντο εἰργόμενοι, Γαβαλάν δὲ τοῖς μεγάλῳ δομεστίκῳ πολεμοῦσι συνσταγμένον φανερώς ἀπογνόντες τὴν ἐπάνοδον, εἰς Διδυμότειχον παρὰ τὸν μέγαν δομεστίκον ἀφικνοῦνται, καὶ τὰ γεγενημένα πάντα ἀπαγγέλλουσι, καὶ τὸν πόλεμον, τὸν κεκινημένον πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ πιστεύειν οὐκ ἠθόυλετο, διὰ τῶν ἀπαγγελλομένων τὴν ἀποτίαν· ἀλλ' ὤρετο αὐτοῦς τι βασιλίδι προσκεκρουκίας, διαδράναι, δεισάντας τὸν κίνδυνον, καὶ συνηγοῦντας ἑαυτοῖς τοιαῦτα βασιλίδος καταφεύεσθαι· μὴδὲ γὰρ ἂν ποτε ἐκεῖνη ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ τοιαύτην ὑποστήναι τὴν μεταβολήν. Ὅθεν καὶ ἐειπείτο, τοῖς μὲν φυγάδας αὐθις εἰς Βυζάντιον καὶ ἄκοντας ἐκπέμπειν, εἰ τε βασιλίδι προσκεκρουκίας δίκας ὑπέξοντας ἀξίας. Αὐτὸς δὲ πρὸς τὴν εἰς τὴν ἐσπέραν ἐκστράτασαν ἤδη παρεσκευασμένος ὢν, ἐμελλεν ἐργῶν ἤδη ἔγχεσθαι. Ὡς δὲ μετὰ μίαν καὶ δευτέραν ἡμέραν, πολλοὶ ἐκ Βυζαντίου ἀφ' ἡμεῶν, τὰ ἴσα καὶ αὐτοὶ ἀπήγγελλον τοῖς φυγάσιν, ἐδόκει δεῖν περιμεῖναντα μικρὸν, πρεσβεῖαν πρὸς βασιλίδα περὶ τῶν πραττομένων πέμπειν. Καὶ τὸν τῆς Γαυβῆμονῆς ἡγούμενον ἀπολεξάμενος, ἀνδρα ἀρετῆς ἀντιποιούμενον, καὶ πολιτικοῖς πράγμασιν ὀμιλεῖν ἔχοντα ἐπιτηδείως, καὶ Σγυροπόπουλον ἐκ τῶν οικειῶν αὐτοῦ, συνेतὸν τε ἅμα καὶ δυνάμενον ἀπαταίστως τὰ παρ'

ἐκατέρωθεν ἀπαγγέλλειν διαπρεσβευόμενα, πρὸς βασι-  
 λίδα εἰς Βυζάντιον ἐκπέμπει. Καὶ πρῶτα μὲν ὄρκοις  
 ἰπιστοῦτο ὡς οὐδὲν αὐτῶ τῶν κατηγορημένων συνε-  
 δεῖν· ἔπειτα ἰδεῖτο μὴ τῶν ὀλίγων πρότερον ἐπὶ τοῦ  
 πατριάρχου πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς γεγενημένων ὄρ-  
 κίων ἐκλαθέσθαι, μηδὲ ἐρήμην αὐτοῦ καταψηφίσα-  
 σθαι τοῖς συκοφάνταις πειθομένην μόνοις, ἀλλ' ἐπὶ  
 δίκην καλεῖν, καὶ τῶν ἐγκλημάτων ἔλεγχον ποιεί-  
 σθαι. Αὐτὸν γὰρ εἶναι παρεσκευασμένον τῷ κατηγο-  
 ροῦντι παντὶ ἀντικαθίστασθαι πρὸς δίκην· τοῖς δὲ  
 ἔκπεμφοῖσι πρέσβεισι προθεσμίαν ἡμερῶν παρε-  
 χετο ὅσῃν ἔζητο ἀρκέσειν βασιλίδι, ὥστε περὶ τῶν  
 παρόντων σκεψάμενην ἀκριβῶς ἀπολογίαν ἀποδοῦ-  
 ναι· ἴν' εἰ μὲν ὁμοῦ τὰ λυσιτελή καὶ δίκαια πράτ-  
 τειν ἡρομένην δικαστήριον καθίζοι, καὶ τὴν ἀπόδειξιν  
 τῶν λεγομένων ἀπαιτοίη, στέργῃ τὰ ἐψηφισμένα  
 καὶ αὐτὸς ὁποῖα ποτ' ἂν ἦ πολυπραγμονῶν μηδὲν,  
 ἴν' ἡ προδοτικὴ τοῦ συγγενικοῦ πολέμου φλόξ  
 ἀπομρανθῇ· ἂν δ' ἀγνομοσίη καὶ μὴ βούλοιο τὰ  
 δίκαια ποιεῖν, ἀλλ' ἡ μηδαμῶς τὴν ἐξέτασιν ἀνέχοιτο,  
 ἢ τὸν καιρὸν ὑπεριθεμένην, διακρούοιτο αὐτοῖς μετὰ  
 τὴν εἰρημένην προθεσμίαν, τὸν Θεὸς τῆς ἀδικίας καὶ  
 αὐτὸν μάρτυρα προστεσάμενος, ἂ ἂν αὐτῷ τε καὶ  
 τοῖς συνοῦσιν ὀλοῖτο λυσιτελήσειν πράττειν· πρὶν δὲ  
 μηδὲν κινεῖν τῶν καθεστῶτων, κἄν πάντ' ἄνω καὶ  
 κάτω γινόμενα ὀρώη. Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις οὕτω προσ-  
 τεταγμένοι πράττειν, ἐξήσαν Διδυμοτείχου. Ἐπεὶ  
 δὲ εἰς Σηλυβρίαν ἦγον, οἱ ἐκ τῆς παρακοιμωμένου  
 οἰκίας ἐντυχόντες, καὶ ἵππους διαρπάσαντες· καὶ τὴν  
 ἄλλην ἀποσκευὴν, αὐτοῖς εἶχον ἐν φρουρᾷ. Ἀγγε-  
 λθέντων δὲ τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ τῶν περὶ τοὺς πρέ-  
 σβεις τετολημμένων καὶ οὐδ' ἀνεκτὸν ἤγουντο, οὕτω  
 παρὰ φαύλων ἐπὶ μηδεμιᾷ προφάσει προπηλακίζε-  
 σθαι ἀνθρώπων. Ὁ μέγας δὲ δομέστικος παρῆκει  
 μὴ μικροφυχεῖν· οἰεσθαι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς οὐκ ἐπ'  
 ἀγαθῷ τὰ τοιαῦτα τελευτήσειν, ἀλλὰ μεγάλων ἐσε-  
 σθαι πραγμάτων ὑποθέσεις· δεῖν δὲ ὅμως τοῖς παρὰ  
 σφίσι αὐτοῖς ἐμμένειν ἐψηφισμένοις, καὶ μηδὲν νεω-  
 τερίζειν, πρὶν τὴν προθεσμίαν ἤκειν. Οὐ γὰρ ἀγα-  
 θὸν τοῖς παρὰ σφίσι κεκρυμένοις ἐναντία πράττειν.  
 Ἄν δέ τι παρὰ δόξαν καὶ τοῖς ἡμετέροις πρέσβεισι  
 συμβέβηκε, θαυμαστὸν οὐδέν. Τῷ γὰρ πάντα τολ-  
 μῶντι παρακοιμωμένῳ καὶ οἰκέταις, οὐδὲ τὰ τοιαῦτα  
 εἶναι ἀνεπιχειρήτα προσῆκεν· οὐ δὲ δίκαιον τὰ τοῖς  
 ἄλλοις· ἀνοήτως καὶ θρασείως τολμηθέντα, τῇ βασι-  
 λίδι πρὸς ἡμᾶς τὴν πρεσβείαν πεποιήμεθα, λογι-  
 ζεσθαι. Ἄλλως τε, εἰ μὲν ἐκείνη τὰ θέοντα ποιούσα  
 συμφερόντως βουλευσεται περὶ τῶν ὄλων, καὶ τὸν  
 προσδοκώμενον πόλεμον διαλύσει, ὡς μηδὲν ὄντα τὰ  
 γεγενημένα περιδεῖν προσῆκεν. Ἄν δ', ὅ μὴ γένοιτο,  
 πρὸς μείζονα τὴν ἀτοπίαν ἐξαχθῶσι, τότε ἤδη περὶ  
 τῶν μεγίστων ἡμῶν, οὐ περὶ τοιοῦτων προκείμεται  
 σκοπεῖν· ὥστε ἐξ ἀμφοτέρων δεῖ τῶν γεγενημένων  
 καταφρονεῖν, καὶ μὴ ὡς περὶ τιῶν ἀναγκαίων ὀ-  
 ρυβεῖσθαι. Ἐκείνος μὲν δὴ τοιαῦτα εἰπὼν, κατέπαυτε  
 τὴν παραχῆν, πάντων εὐχαμάνων εἰς ἀγαθὸν, ὡς περ  
 εἴρηκεν αὐτὸς, ἀποβαίνειν τὰ παρόντα, καὶ μὴ  
 ὡς περ ἐκ τῶν πραττομένων ἀναγκάζονται στοχάζε-  
 σθαι αὐτοί. Οὕτω μὲν οὖν ἐκείνους κατεστέλλοντο τοῦ

A vicissim jurassent, neve se inauditum, sycophanta-  
 rum tantummodo vocibus permota, reum pronun-  
 tiet, sed in iudicium vocet, ubi crimina sibi imposita  
 demonstrarent: se enim paratum, cuius accusatori  
 apud legitimos iudices respondere. Legatis certum  
 dierum numerum præfixit, quot imperatrici suffi-  
 cerent, ut re præsentī diligenter considerata ac  
 perpensa, responsum daret: ut si commode ac juste  
 secum agere volens, iudicium constitueret, et delat-  
 ionum probationes exigeret, sententiam iudicum  
 qualemcunque, absque omni curiositate boni con-  
 suleret, ne civilis belli quod exspectabatur, incen-  
 dium erumperet. Sin se improbum duceret, et  
 quod iustitia postularet, facere nollet, et aut nul-  
 lam inquisitionem pateretur, aut tempus ducens,  
 ultra definitum eos moraretur, Deo injuriarum  
 teste appellato, quæ in rem suam suorumque fore  
 arbitraretur, ea transigeret; prius quæ constituta  
 sint, etiamsi omnia sursum ac deorsum misceren-  
 tur, non moturum. Cum his mandatis legati Didy-  
 moticho egredientes, ubi Selybriæ propinquantur,  
 a domesticis Apocauchi, in quos inciderant, equis  
 sarcinisque spoliati, et in custodiam contrusi sunt.  
 Didymotichum tam nefario facinore nuntiato, cæteri  
 quidem omnes non parum indignari, 422 et mini-  
 me ferendum ducere, a villissimis hominibus, tam  
 sæde sine ulla causa multari. At magnus domesticus  
 eos admonere, ne id imbecillius ferrent; se quoque  
 existimare, non bene illis id eventurum, et magna-  
 rum rerum esse quædam fundamenta ac proœmia.  
 Perstandum tamen in his quæ ipsi decrevisset, et  
 donec dies præfinita illaxisset, nihil novandum. Non  
 enim expedire, contra suam ipsius sententiam ven-  
 ire. Quod si quid præter opinionem etiam nostris  
 legatis accidit, nihil mirum. Nam præfecto cubi-  
 culi et servis ejus audentibus omnia, qui tandem  
 conveniebat non etiam hoc audere? Proinde quæ  
 alii stulte et confidenter admiserunt, ea impera-  
 trici, ad quam legatos misimus, ascribere iniustum  
 est. Ad hæc, si ipsa pro munere suo summæ reipub-  
 licæ consuluerit, et bellum imminens discussert,  
 tum quæ facta sunt, pro nullius momenti factis  
 habere decebit. Sin, quod absit, in majoribus im-  
 probi fuerint, tum non de parvis, sed de maximis  
 consultabimus. Quapropter tum hanc tum illam ob  
 causam, quæ facta sunt, contemnenda, nec tan-  
 quam de singularibus molestiam capiendam aio.  
 Hæc ubi dixit, tumultum sedavit, omnibus optan-  
 tibus, ut quemadmodum dixerat, res bene verteret:  
 non, ut ex antea factis conjeclare ipsi cogebantur.  
 Tumultuantes ita compescuit. Imperatrix, ut pri-  
 mum legatos esse violatos dilicet, graviter tulit,  
 jussitque raptores spolia reddere, et ad se depor-  
 tare. Tum patriarcha, reliquisque optimatibus, et  
 Augusta coram præsentibus, legati suo munere  
 perfuncti sunt, cunctis quæ petebantur ut æqua  
 approbantibus. Rogabant autem illam et patriar-  
 cham legati, ne in rebus tam magni momenti  
 tempus eximerent, sed celeriter emendationem

adhiberent. Si litteris magnum domesticum ad tribunal citarent, nisi simul atque eas accepisset, advolaret, se quin capite punirentur, non recusaturos aiebant. Hic omnes conticuerunt. Apocau-chus tamen sollicitus, ne imperatrix petitionem, ut æquam, respiciens, iudicium decerneret, et cum hoc, quod consiliorum suorum pravitate nihil promovisset, ipse etiam vita multaretur, temeritate et impudentia, quibus de pace sermones confundere atque evertere posset, opportune u-urum se existimavit. Et illico in consessu surgens, manuque silentium indicens, priusquam præfaretur, aut causam adduceret, ob quam huc ferretur, **423** multa adversus magnum domesticum maledicta congrebat, communem hostem, imperatoribus infamem, perjurum, mendaciloquum nominans, tandemque in fœda et illiberalia convitia desinens. Et quia comites habebat, sibi maledicta similes, et ad omnem invecundiam projectos, imperavit illis in legatos torquere scommata. Ac monachum idem impudenter lacerantes, acclamabant: Hic est Cantacuzeni patriarcha, illusor Christi, et hypocrita; et aliis demum contumeliosioribus vocabulis eum proscindebant. Sguropulum quoque variis probris perquam injuriose lacerabant. Deinde ambos in ædibus, ubi diversabantur, ita custodierunt, ut egredi nusquam possent. At imperatrix, an quia horum illi etiam nihil dolebat, an quia seditiosorum impetus jam reprimere et coercere non poterat, silentio ista ferebat. Archontes, seu primores illi, in quorum manibus jam erat republica, matrem magni domestici cum nepote Andronico domi inclusam, aucta custodia tutius servabant. Ubi belli flamma Byzantii jam emicuit, alias quoque urbes, majores minoresque ad ejus societatem dedita opera traducere oportere iudicatum est. Ergo ad omnes imperatoris transmituntur epistolæ, quibus præcipitur magnum domesticum hostis loco habeant, ad se venientem nulla excepiat, nervis omnibus ei resistent eumque disperdant. Hæc ut illi nuntiata sunt, et ad luculentam confirmationem aliquot hujusmodi epistolæ apportatæ, cum suis nimio opere conturbatus, curarum æstu fluctuavit: nihil tamen novi tentarunt, diem oratoribus rever-suris præfinitam præstolantes, indecorum rati, prius quidquam inceptare. Ea ubi affuit, nec legati usquam comparerent, et neque litteris, neque internuntiis quæ acta essent significare possent, propterea quod caute custodiebantur, quotquot optimates Didymotichi versabantur, et duces item exercitus simul ad magnum domesticum ademptes, auctores erant, ne procrastinaret, omni jam prætextu sublato, et de ipsorum etiam salute inco-munitate cogitaret. Placuit consilium. Cum enim imperatrix cum factione sua utilitates suas curaret, haud ille sibi sedendum arbitratur. Nihilo minus aliquam adhuc conversionem bellique dissolutionem sperans, suos ne animis conciderent, neve bellum irritarent, hortabatur.

Α θορυβεῖσθαι. Βασιλῆς δ' ἐπεὶ μάθοι τὰ περὶ τοῦ προ-subeis εἰργασμένα πρὸς ὀργὴν τε ἐποιεῖτο, καὶ ἐκί-λευεν ἀποδόντας τὰ διηρηπασμένα ἀγειν πρὸς αὐτῆν. Ἐπεὶ δὲ ἤχθησαν, πατριάρχου τε καὶ τῶν λοιπῶν συγκλητικῶν παρόντων ἐπὶ τῆς βασιλίδος τοῦ λό-γους τῆς πρεσβείας ἐποιούοντο· καὶ οὐδεὶς ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἀξιουμένων ἐπήγες μέμψιν, ἀλλ' ἐδόκουν πᾶσι δίκαια πρεσβεύειν. Ἐδέοντό τε καὶ βασιλίδος καὶ πατριάρχου οἱ πρεσβευταὶ, μὴ μέλλειν περὶ πραγμάτων ἀναγκαίων, ἀλλὰ ταχέϊαν τὴν δι' ὀρθῶς ποιῆσθαι· ἢ δὲ ἦν, γράμμασι τὸν μέγαν δομέστικον εἰς δικαστήριον καλεῖν· ἐτιμῶντο τε θάνατον ἐν-τοῖς; εἰ μὴ παρέσται ἅμα τῶν τὰ γράμματα λαβεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἡσυχίαν ἤγον. Ἀπόκαυχος δὲ δάσας μὴ ἢ βασιλῆ; πρὸς τὴν ἀξίωσιν ὡς δικαίαν ἀπιδούσα ἐπιψηφίσθητα: τὴν δίκην, καὶ πρὸς τῶ μ-δὲν αὐτὸς ἠνυκέναι τῶν ἐσκαλωρημένων, καὶ αὐτῆ; σωτηρίας ἀποστερηθῆ, ἔγνω δεῖν ἰταμίτη; χρεῖσ-σθαι ἐπικαιρὸν ὡς δεῖ ἐκείνης δυνασόμενος ἀναρρέ-ψαι, καὶ συγγέαι τοὺς περὶ εἰρήνης λόγους, καὶ ἀνα-στά; εὐθὺς τοῦ συνεδρίου, καὶ τῆ χειρὶ κατασεισῆ; σιωπῆν, πρὶν τι προειπεῖν, ἢ τὴν αἰτίαν, ἐξ ἧ; εἰς τοιαῦτα ὤρηστο προσθεῖναι, πολλὰς κατὰ μέγαν δομέστικου ὕβρεις διεξῆει, πολέμιον κοινὸν καὶ ἀπιστον βασιλεύσειν, ἐπίροχόν τε καὶ ψευδόμενον ὡ; τὰ πολλὰ καλῶν, καὶ τελευταῖον, εἰς ἀσυχρά; καὶ ἀνελευθέρους κατέληγεν ἐπιτιμίας. Ἐχων δὲ περὶ αὐτὸν πολλοὺς ὁμοίως τε ὕβριστάς, καὶ πρὸς πᾶν ἀναυδαίεως χωρεῖν ἐτοίμως παρεσκευασμένους, ἐκέ-λευεν ἐρεσχελεῖν τοὺς πρέσβεις· καὶ τοῦ μοναχοῦ μὲν ἀπτόμενοι θρασείως, Ὁ τοῦ Καντακουζηνοῦ πα-τριάρχης, ἐπεθίων, οὐτοσί· χριστεμπαίκτην καὶ ὑπο-κριτῆν, καὶ τοιαῦτα ἄττα δεσνότερα προσαγορεύον-τες· Σγουρόπουλόν τε ὁμοίως πολλὰ περιυδρίσαντες καὶ λοιδορησάμενοι, εἶτα ἀμφοτέρους, εἰς ἦν ἐξενί-ζοντο οἰκίαν, ἐφρούρου ἀπρότους. Βασιλῆ; δὲ εἶπε καὶ αὐτῆ πρὸς τὰ πεπραγμένα μὴδὲν ἀγανατεύουσα, εἶτε ἤδη καὶ ἀναστελλεῖν τὰς τῶν στασιαζόντων ἱρ-μάς; οὐ δυναμένη, ἤνεγκε σιγῆ. Οἱ δὲ τῶν πραγμά-των ἄρχοντες τῆ μεγάλου δομέστικου μητρὶ κατὰ τὴν οἰκίαν διαγούσῃ ἅμα τῶ ἐγγόνῳ Ἀνδρονίκῳ πλείονά τε φρουρὰν ἐπίστων, καὶ ἀσφαλέστερον ἐτήρουν. Ἐπεὶ δὲ ὁ πόλεμος ἐν Βυζαντίῳ ἤδη λαμ-πρὸς ἀνήφθη, ἐδόκει δεῖν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις, καὶ μείζους καὶ ἐλάστους προσεταιρίζεσθαι πειρᾶσθαι. Γράφεται δὲ πρὸς πάσας γράμματα βασιλικὰ, κί-λευοντα τὸν μέγαν δομέστικον πολέμιον ἡγεῖσθαι, καὶ μηδεμίαν δέχεσθαι ἐπιδημοῦντα, ἀλλὰ παντὶ σθένει πολεμεῖν, καὶ διαφθεῖρειν. Ὡ; δὲ καὶ ταῦτα ἠγγέλλετο τῶ μεγάλῳ δομέστικῳ, καὶ τινὰ τῶν πραγμάτων ἐχομιζέτο εἰς ἀπόδειξιν ἐναργῆ τῶν λεγο-μένων, ἐθορυβεῖτο μὲν σφοδρῶς ἤδη καὶ ἐκυμαίετο τὴν ψυχὴν καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ συνόντες· οὐδὲν μὲν τοι καὶ αὐτὸ νωτεριζέειν ἐπεχειροῦν, τὴν προβε-σμίαν περιμένοντες, ἀποπον ἡγούμενοι πρὸ ἐκείνης τι τολμᾶν. Ἐπεὶ δὲ ἠκούσης, οἱ τε πρέσβεις παρῆ-σαν οὐδαμοῦ, καὶ οὐτε γράμμασιν, οὐτε μὴν λόγῳ ἠδυνήθησαν δῆλα θέσθαι τὰ γεγενημένα, ὑπὸ τῶ φρουρεῖσθαι ἀσφαλῶς, ὅσοι τῶν συγκλητικῶν παρῆ-



σαν ἐν Διδυμοτείῳ, καὶ ἡγεμόνες τῆς στρατιᾶς ἅμα πρὸς τὸν μέγαν δομῆστικον ἐλθόντες μηκέτι μέλλειν συνθεοῦλεον, ὡς πάσης προφάσεως ἤδη περιηρημένης· ἀλλὰ σκεψαμένους ἐξευρίσκειν ὅσοι ἂν εἴη καὶ αὐτοὶ πορῆσθαι τὴν σωτηρίαν. Τῷ δ' ἐδόκουν μὲν τὰ λυσιτελοῦντα συμβουλεύειν. Οὐδὲ γὰρ βασιλῆος· καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἃ λυσιτελεῖν αὐτοῖς ἐνόμιζον πραττότων, αὐτοὺς ἀργοὺς προσήκειν ὡς το καθήσθαι· ἐτι γε μὴν οἰόμενος ἔσεσθαι τινα μεταβολὴν καὶ κατάλυσιν τοῦ πολέμου, πρὸς κάλει τοὺς συνόντας· μὴ μικροψυχεῖν, μηδ' ἀφορμὰς παρέχειν τῷ πολέμῳ.

## 424 CAPUT XXIV.

*Litteræ imperatricis de abdicatione ad domesticum. Acerbiores Apocauchi mitti volat. Milites bellum flagitant; quaritur in concilio quid agenda. Sequitur egregia domestici oratio, qua se suspicione affectati imperii liberare, et hoc nomine magnam a suis gratiam inire conatur. Consilium suum proponit, ut se in potestatem imperatricis ad eam ultro profectus, penitus tradat.*

Ὅτι γαίης δὲ ὕστερον ἡμέραις, ἦκε πρὸς αὐτὸν ἐκ Βυζαντίου ἐκ τῶν τῆς βασιλῆος οἰκετῶν ὁ Τζυράκης ὠνομασμένος, γράμματα φέρων ἃ ἐκέλευεν αὐτὸν ἀποσχόμενον τῶν πραγμάτων οἴκου διατρέθειν, καὶ μηδὲ τῆς Διδυμοτείχου πύλης ἐξίεναι ἄχρις ἂν αὐτὴ ψηφισθῆται περὶ αὐτοῦ ὅ τι ἂν δοκῇ· τὴν αἰτίαν δὲ τῶν εἰρημένων, οὐκ ἐν τῷ παρόντι δῆλῃν ἔλεγε πειθῆσθαι, ἀλλ' ὕστερον ὀλίγῳ τε καὶ πᾶσι ἂν γενέσθαι φανεράν. Πρὶν δὲ τὰ γράμματα ταυτὶ γραφῆναι, ἕτερα ἐγράφοντο, τοῦ παρακοιμωμένου ὑπαγορεύοντος, πικρίας μεστὰ καὶ εἰρωνείας· ἃ ἐκώλυσεν ἡ βασιλεὺς πεμφθῆναι, μόλις πείσασα τοὺς ἄγοντας. Ἐπεὶ δὲ ἀνεγινώσκετο ἐπ' ἐκκλησίας, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες, τὴν τῶν γεγραμμένων ἀστοπῖαν ἐκπεπληγμένοι, ἄπτεσθαι ἤδη παρήγουν τοῦ πολέμου, καὶ μὴ διεφθοροῖσιν ἀνθρώποις τὸν καρὸν προῖσθαι καθ' ὃν ἐξέσται διασώζειν ἑαυτοὺς. Ὁ μέγας δὲ δομῆστικος ὁρῶν ἤδη τὰ πράγματα εἰς ἀκμὴν ἦκοντα κινδύνου, καὶ μηκέτι διαμέλλειν καὶ αὐτὸς οἰόμενος, ἐτρέπετο ἤδη πρὸς τὸ βουλευέσθαι καθ' ὅ τι χρῆστὸν ἂν εἴη τοῖς πράγμασι καὶ αὐτοῦ· καὶ πρῶτος αὐτὸς εἰς τὴν βουλήν καταστάντων, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες συστρατιῶται, τὰ μὲν παρόντα πράγματα εἰς ὅσον δυσκολίας καὶ ταραχῆς νῦν τε ἦκουσι καὶ ἐτι μᾶλλον μέλλουσιν ἐπιδιδῶναι, ὁμοίως ἐξέσται πᾶσι στοχάζεσθαι ἡμῖν. Ἐγὼ δ' εἰ μὲν ἦ νῦν ἐξ ἀλλοδαπῆς ἐλθὼν, ἢ διατρέθων παρ' ὁμῖν τῶν πολλῶν οὐδὲν ἄμεινον διακαίμενος ἠγνοοῦμην, εἶχεν ἂν τινα λόγον ἰσως ὁποῖος τὸν τρόπον καὶ τὸ ἦθος ἐφ' ὁμῶν διεξίεναι. Ἐπεὶ δ' ἐκ πρώτης ἡλικίας ἄχρι νῦν, οὐ παρ' ὁμῖν ἐπολιτεῦσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν διόψουμι μετὰ βασιλέα, ἐξ ὅτου περ ἐκεῖνος κατέστη πρὸς αὐτὴν ὑφ' ἧς ἐμοῦ πᾶσιν ἡ βελτιότης ἢ χειρότης πειρᾶσθαι παρέχεσθαι ἔναγκαζόμεν, οὐχ ἦττον ἂν μοι συνειδείητε καὶ αὐτοὶ τὸν τρόπον, ἢ αὐτὸς ἐμαυτῷ. Ὅθεν οὐδὲ τοῦ προτέρου βίου πλείονα ποιήσομαι τὸν λόγον, ὀρθῶς καὶ δικαίως πεπολιτευμένον παρ' ὁμῖν ἐμαυτὸν ἀποδεικνύς, πάντα σαφῶς τὰ ἡμέτερα εἰδόντι. Ἔως μὲν οὖν περιῆν ὁ βασιλεὺς, ἐκαίνος τε ἐμοὶ πολλὴν ἐν τοῖς πράγμασι παρείχετο τὴν ῥοπήν, καὶ πάντα οὐχ ἦττον ἢ ἐαυτῷ, καὶ τὰ μέγιστα ἐπέτρεπε διοικεῖν· ἐγὼ τε τὴν ἴσην εὐνοίαν παρείχμην καὶ σπουδὴν, ὅσα προσήκε τὸν φιλούμενον ποιεῖν, οὐδὲν ἔλλείπων. Ἐπεὶ δ' οὕτω δόξαν τῷ τὰ τῆδε πάντα διοικοῦντι ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο ἐκαίνος, ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἔσπερον ἐλογιζόμεν προσήκειν ἐμαυτῷ, ἢ τῆς εἰς ἐκεῖνον εὐνοίας δεῖγμα σα-

A Paucis post diebus ex aulicis imperatricis Cyriacus Byzantio venit cum litteris, quibus imperabatur ut se abdicaret. ac domi suæ privatus viveret, neve extra portam Didymotichi pedem efferret, quoad ipsa de eo pro arbitrio statuisset. Causam mandati sui nolle in præsens patefacere, paulo post ipsi et omnibus manifestam fore. Antequam autem hæ litteræ conscriberentur, aliæ Apocauchi dictante exaratae fuerant, felle contumeliarum et irrisionum plenæ, quas mitti imperatrix vetuit. vix ejus auctoritate quiescentibus, a quibus ad mittendum impellebatur. Illis porro aliis in conventu apud Didymotichum recitatis, cæteri quidem omnes, scriptorum absurditate attoniti, bellum capessendum, nec perditis hominibus suæ salutis opportunitatem esse condonandam dicitare. At magnus domesticus jam se inter sacrum saxumque stare videns, et nec ipse ultra prolatandum censens, ad consilium refert, quid tali præsertim tempore faciendum sit, exquirat, ac princeps ipse consilii, hunc in modum disserit: Quæ nunc sit rerum difficultas perturbatioque, viri commilitones, et quanto afflictior status hic futurus sit, omnibus vobis sine discrimine exputare licitum est. Ego vero, si aut modo ex peregrina regione adventarem, aut apud vos degens, velut unus de media plebe ignorarer, esset fortasse cur mores ingeniumque meum vobis explicarem. Sed quoniam a primordio ætatis usque ad hoc tempus, non solum apud vos vestris legibus institutisque vixi, sed Romanum quoque imperium secundum imperatorem rexi, ex quo id ille accepit (in quo coactis sum, me aut benigniorem, aut severiorem experiendum præbere omnibus), non minus vos qualis sim, quam egomet ipse, cognitum perspectumque habetis. Quare nec de antea vita mea plura dicam: ut doceam nimirum, me honeste ac justè inter vos vixisse, quandoquidem nostra omnia perspicue nostis. Quandiū igitur superfuit imperator, multo me res imperii gubernantem amore prosecutus est, nec magis sibi, quam mihi omnia, quamvis summi momenti regenda permisit: cui ego in amore ac studio respondebam, nec a me officium ullum desiderari patiebar, quod qui diligitur, se diligenti præstare debet. Postquam autem ille nutu ac voluntate universa moderantis Dei inter homines esse desiit, id solum negotii credebam mihi datum, ut evidentissimum mei erga

ipsam amoris argumentum, sollicitudinem atque curam in liberos et conjugem ejus ederem. Et quidem ab ejus obitu usque huc nihil prætermisi, sed nec corpori meo pecuniisve peperi, nihilque non feci et tentavi, ut illis imperium cōservarem. Neque vero, cum hactenus pro eo ac debui fideliter justeque præfuerim, demum magnitudine potestatis inflatus, mihi Romanum imperium asserturus, et personam istam in imperatoriam mutaturus eram. Nam quæ de præterito, res ipsæ hoc testabuntur, super futuris non solum Deum cogitationum mearum testem do, sed etiam ex ipsis præteritis ea liquido probari posse dico. Si enim ista, ut sycophantæ prædicant, concupiscebam, quid prohibebat, quando imperatore moriente, illius filios habens, palatium custodibus munitam, et post diem tertium imperatrice accedente omnia erant in manu mea, ut iis ad arbitratum uterer, quin illos e medio tollerem, mihiq; imperium citra sudorem ac laborem retinerem, nullo jam relicto, qui se mihi auderet opponere? Atqui me non tantum nihil hujuscemodi machinari apparuit, sed cum in nonum diem a morte imperatoris omnia in tutissimo constituissem, custodiam deinde removi, et domi meæ, sicut antea, rem curare publicam perrexi, nihil novi incipientis, neque ad meum commodum ejus gubernationem dirigens, unde conari me imperium occupare quispiam jure putavisset. Qui vivo imperatore erant, eos provinciarum urbiumque præfectos reliqui: et ut exercitus non mihi bene vellet, sed communi plurimum prodesset, omnimodis elaboravi. Quin etiam dum fœdera cum Barbaris finitimis inivi, nemo est, qui me privatam aliquod compendium communibus emolumentis anteposuisse ostenderit. Sed cum illis quidem pacem reipublicæ salutarem confeci, pro filiis autem imperatoris de suoruni fide securis ut pugnaretur, operam dedi. Ex quibus universe hac luce clarius est, me nullo dolo, et sinceriter eorum loco clavum tenuisse. 426 Si enim ea verabam animo, quæ calumniatores isti objiciunt, ut nihil aliud, certe toto Romano imperio sparsas, easque ut ipsi quoque scitis, immensas opes atque copias, mihiq; ad bellum opportunissimas colligere oportebat. Nunc videre est, præter pecorum greges et frugum ubertatem (quibus congregandis fortasse existimaret quispiam suspicionem vitæ ægre posse) magnam meam auri argentique vim ubique. Quanquam dum quiddam admirabile dico, quod admirabilis est præteritii. Non enim tantummodo sparsam pecuniam meam non contraxi, sed et præsentem ac suppeditantem partim in usus communes liberaliter insumpsi, partim quam in manibus habebam, Byzanti libens reliqui. Paucis igitur ante profectionem meam diebus, cum indigentia in palatio exstitisset, e domo mea vasa argentea admodum pretiosa supra ducenta præbita sunt. Quorum custodes cum rogarent me, ut post usum ea reciperem, superva-

φέστατον τὴν εἰς τοῦ; παιδᾶς πρόνοιαν καὶ βασιλεῖα τὴν ἐκείνου γαμετὴν ἐξενεγκεῖν· καὶ διετέλετα γὰρ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἄχρι νῦν, οὐδὲν τῶν δεόντων παραλείπων, ἀλλὰ καὶ σώματος καὶ χρημάτων ἀφειδῶν, καὶ πάντα πράττων καὶ μηχανώμενος ἐπὶ τῷ συνδιασῶζειν ἐκείνοις τὴν ἀρχήν. Οὐ μὴν, οὐδ' ἄχρι νῦν μὲν ὀρθῶς καὶ δικαίως ἐπολιτεύομην, ὕστερον δὲ ὑπὸ τῶν πραγμάτων φουθελῆς, ἐμέλλον τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἑμαυτῷ περιποιεῖν, εἰς βασιλείας σχῆμα τὸ παρὸν μεταβαλὼν. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ παρεληλυθότος, αὐτὰ τὰ πράγματα συμμάρτυρησεν ἂν ἐμοί· ἐπὶ δὲ τῶν ἐσομένων, οὐ θεὸν μόνον τῶν βεβουλευμένων συνίστορα πέρχομαι, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν παρελθόντων, τῶν μελλόντων ἐξεστὶν ἀποδείξειν ποιεῖσθαι ἐναργῆ. **B** Εἰ γὰρ τοιούτων οἶων φασὶν οἱ συκοφάνται ἐπεθύμουσι, τί ἐκώλυεν, ἦνίκα βασιλεὺς τελευτῶντος τοῦ ἐκείνου παιδᾶς ἔχων, ἐποιούμην τὰ βασιλεία ὑπὸ φρουρᾶς, καὶ μετὰ τρίτην ἡμέραν καὶ βασιλίδος ἀριγμένης, πάντα χρήματα ἦσαν ἐπ' ἐμοί, ὡσθ' ὅτι χρῆσθαι ἠθουλόμην, ἐκείνους μὲν ἀποκτείνουσαι, αὐτὸν δὲ τὴν βασιλείαν ἀνευ τῶν ἔχων καὶ ἰδρῶτων, οὐδενὸς ἔτι λειπομένου τοῦ τολμήσαντος ἀνθίστασθαι ἐμοί; Ἐγὼ δὲ εὐ μόνον τοιοῦτον οὐδὲν ὠφθη διανοηθεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐνάτην ἡμέραν ἐκ τῆς βασιλείας τελευτῆς ἐν ἀσφαλείᾳ πάση καταστήσας, τὴν τε φρουρὰν ἀπήγαγον ἐκείθεν. καὶ αὐτοῖ; οἱ καὶ καταστῆς, τῶν πραγμάτων, ὡσπερ καὶ πρότερον εἰχόμην, οὐδὲν καινοτομῶν, οὐδὲ πρὸς τὸ λυσιστελοῦν ἐμοί τὰ πράγματα οἰκονομῶν, ἐξ ὧν ἂν τις ᾤθη δικαίως, εἰς ἑμαυτὸν μετὰγειν πειρᾶσθαι τὴν ἀρχήν. **C** Ἐπιτρόποις τε γὰρ ἐχρησάμην τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν πόλεων οἱ καὶ πρότερον ἦσαν βασιλεὺς τελευτῶντος· καὶ τὴν στρατιάν οὐχ ὅπως εὐνοήσουσιν ἐμοί, ἀλλ' ὅπως μάλιστα τῷ κοινῷ χρήσιμοι ἔσονται· πάντα ἐπραγματεύομην. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τοῖ; περὶ οἰκίας τῶν βαρβάρων σπονδᾶς τιθέμενος, οὐκ ἔσθ' ὅστις ἂν ἐξελέγξειεν ὡς πρὸ τοῦ κοινῆ λυσιστελοῦντος; τῶν ἰδίᾳ τι εἰλόμην ἐμοί διαφερόντων, ἀλλὰ τοῖ; μὲν ἐσπευδομένη λυσιστελοῦντος τῷ κοινῷ· τοῖ; δὲ παρεσκευαζόμεν πολεμῆν ὑπὲρ αὐτῶν. μηδένα κίνδυνον ἐκ τῶν οικειῶν ὑφορώμενος· ἐξ ὧν ἀπάντων ἂν τις μάλιστα συνδοῖ ὡς ἀδύλως καὶ καθαρῶς ὑπὲρ τῶν βασιλείας ἐπολιτεύομην παίδων ἐγώ. **D** Εἰ γὰρ οἷα διαβάλλουσι οἱ κατηγοροῦντες διανοούμην, εἰ μὴ τι ἄλλο, τὸν γόνυ διεσκεδασμένον κατὰ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν πλοῦτον συνάγειν ἔδει, οὐδὲ βραδίως ἀριθμητέον, ὡσπερ ἔστε θνητὰ καὶ αὐτοὶ, καὶ μάλιστα χρῆσιμώτατον ἐσόμενον εἰς τὸν πῦλλον ἐμοί. Νυνὶ δὲ ἐξεστὶν ἐρᾶν, οὐ βροχημάτων μόνον κλῆθος καὶ κερπῶν, ἅπερ ἂν τις ἴσως οἴησαιο δυσκολίαν τινὰ παρέχειν καὶ ὑποψίαν ἀθροισόμενα, ἀλλὰ καὶ χρυσὸν πολὺν καὶ ἀργυρον διεσκεδασμένον πανταχῶς. Καὶ τοὶ τὸ θαυμαστότερον παρῆλθον ὡς δὴ τι θαυμαστὸν λέγων. Οὐ μόνον γὰρ τὸν διεσκεδασμένον συνήγον πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ τὸν θνητὸν, τὸν μὲν ἐμπάνων ἀφειδῶς ἐν ταῖς χρείαις ταῖς κοιναῖς, τὸν δ' ἐκῶν εἶναι κατελίμνησαν αὐτῆς ἐν Βυζαντίῳ,

ἔχων ἐν χερσίν. Ὀλίγαις γοῦν ἡμέραις πρότερον ἐν βασιλείῳις χρείας γενομένης ἐκ τῆς ἐμῆς σκευῆς ἀργυρᾶ ὑπὲρ διακόσια ἠνέχθη οὐκ ὀλίγου ἀξιά τινοσ· Ἄ μετὰ τὴν χρείαν τῶν ἐπὶ τὴν φυλακὴν ἐκείνων τεταγμένων ἀπολαμβάνειν δεομένων, οὐκ ἀναγκαῖον ἤγησάμην· οὐδὲν διοίσειν φάμενος ἐν τοῖς βασιλείκοις τηρεῖσθαι ταμείοις, ἣ ἐν οἴκοις τοῖς ἐμοῖς. Ἔτι γε μὴν οὐδὲ νήσων πολλῶν καὶ πόλεων, καὶ μειζόνων καὶ ἑλαττόνων, ἔχομένων ὑπ' ἐμοῦ, ὧν τὰς μὲν ἐκ τῶν οἰκείων δαπανῶν ὑποδόμησα αὐτὸς, τὰς δ' ἐκ βασιλείῳις ἔσχον δωρεάν, οὐδεμίαν οὔτε φρουρᾶ κατέσχον, οὔτε τινὸς ἡξίωσα προνοίας ὥστε ἀσφαλῶς κατέχειν· οὐδέ τι τῶν ὅσα λυσιτελήσειν ἐμελλε πρὸς τὴν διάνοιαν ἐμοῖ, οὔτε εἰργασμένος, οὔτε μελλήσας ὑπ' οὐδενὸς ἐξελεγχθεῖν ἄν. Οὐ γὰρ δῆπου γε καὶ τοῦτο κατηγορήσουσιν ὡς ἀπραγμοσύνη καὶ πολέμων ἀπειρία εἰς οὐδὲν προσηγμαι τῶν δεόντων. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐξ ὧν αὐτὸς ἐπραγματευόμην μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων Ῥωμαίων οὐ τῶν νῦν ἐμοὶ συνόντων ὑμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Βυζαντίῳ, καὶ τῶν ἄλλοθι που γῆς διατριβόντων ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ἐναργῆ περιέσσομαι ποιέσθαι. Πολλῶν γὰρ ὄντων καὶ μειζόνων καὶ ἑλαττόνων πίνυτε φιλικῶς ἐμοὶ διαχειρέμενων, καὶ τῶν μὲν, ἐξ αἵματος προστηκόντων, τῶν δὲ φιλικῶς δεσμῶν ἀλύτοις συνημέμενων ἐκ πολλῶν ἐτῶν, ἐμοῖ, καὶ πολλὴν παρεσχημένιον πείραν ἐν πολλοῖς τῆς εἰς ἐμὲ στοργῆς, οὐδεὶς οὔτε τῶν παρόντων ὑμῶν, οὔτ' εἰ τις ἄλλοθι που διατριβοῖ, δύναται ἄν ἐμοὶ τῶν κατηγορημένων ὡς τι σύνοιδεν ἐλέγχειν. Καὶ τοῖ γε πᾶς τις ἂν φαίη καὶ ὀλίγα μετασχῶν φρενῶν, ὡς οὐκ ἂν δυναίμην τοιοῦτοις μόνος ἐπιχειρῶν· ἀλλὰ καὶ στρατιᾶς ἐδέησεν ἂν πρὸς τὴν ἐπιχειρήσιν συναιρομένης, καὶ φίλων τῶν γησιωτάτων μάλιστα, καὶ πολλῆς παρασκευῆς, ἐξ ἧς οὐκ ἐνῆν εἰ μὴ τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ τοὺς γε ἐπιτηδειωτάτους μὴ τὴν διάνοιαν καταστοχάζεσθαι τῶν γιγνομένων. Εἰ δὲ τίς τι τοιοῦτον ἐξελέγειν ἔχει, παρεῖτω, καὶ δεικνύτω. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι. Ἐγὼ γὰρ ἀνδρίας μὲν καὶ συνέσεωσ καὶ ἐμπειρίας τῆς πρὸς τοὺς πολέμους πολλοῖς ἂν παρικήρησαιμι καὶ τῶν πάλαι καὶ τῶν νῦν, τρόπων δὲ εὐθύτητοσ καὶ ἀληθείασ, οὐδενί· οἷς μάλιστα νυνὶ θαρβύησασ παρβήσασζομαι τοιαῦτα. Εἰ δὲ ἔκ τε ὧν ἐπραγματευόμην αὐτὸς, ἔκ τε τῶν τὸν ἅπαντα χρόνον συνόντων ὑμῶν ἐμοῖ, μήτε ὑποπτευθεῖς, μήτε εἰργασμένος φαίνομαι ὧν κατηγορημαί μηδὲν, οὐκ ἂν τις ἂν ἐμοὶ δικαίωσ ἐπενέγκοι μέμφιν, ὡσ οὐ προσηκόντως πρὸς τὰ πραττόμενα ἐξαγομέμῳ πρὸς ὀργῆν. Ἔδει γὰρ βασιλεῖα τὸν τε τρόπον ἐμοὶ τὸν ἐξαρχῆς ὡσ οὐ διεσφαρμένωσ συνειδύεαν, καὶ τὴν ἐμοῦ καὶ βασιλείωσ ἀπαρβήμιλον ἐκείνην καὶ θαυμασιωτάτην φιλικιαν, καὶ τὴν μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν ὑπὲρ τῶν ἐκείνου παίδων καὶ αὐτῆς πολλὴν σπουδὴν καὶ προθυμίαν, μὴ συκοφάνταισ ἀνθρώποισ καὶ διεσφωρόσι πείθεσθαι, ἀλλὰ ἐμοὶ προσέχειν ὀρθῶσ καὶ δικαίωσ ὑπὲρ αὐτοῖσ πολιτευομένῳ. Ἐπει δὲ βάσκανόσ τις δαίμων τῶν ἐξητασμένων ἐπὶ φθορᾶ, τὰ μὲν ἀληθῆ καὶ δικαία περὶ ἐμοῦ παπεισθαι οὐκ ἀφῆκεν, ἐχθρὸν δὲ ἀντί φίλου, καὶ πολέμιον ἀντι

A caneam duxi, affirmatique nihil interfuturum, utrum in ærario imperatoris, an in ædibus meis servarentur. Præterea cum insulas et urbes majores minoresque obtinerem multas, quarum alias meis sumptibus ædificavi, alias dono ab imperatore accipi, nulli earum præsidium imposui, nec quo tutius eas possiderem, ulla cura dignatus sum. Nec me quisquam coarguerit, aut fecisse, aut facturum fuisse quippiam, quod mihi utile cum animo meo constituissem. Nec in hoc, credo, accusabunt, quod otio ac desidie deditus, et bellandi inscitia nullum operæ pretium fecerim. Ego vero non ex laboribus dumtaxat meis, sed omnium Romanorum testimonio, non solum vestro, qui nunc mecum militatis, sed et qui Byzantii et alibi terrarum vivunt, veritatem evidenter enitar demonstrare. Cum namque multi, summi atque infirmi, et omnes æque mei cupidi sint, alique sanguine conjuncti, alii amicitie vinculis insolubilibus mecum copulati, quique multis jam annis et compluribus in rebus amoris erga me præcipui documenta dederunt, nullus neque vestrum qui adestis, neque alibi degentium docere possit, se ullum de me crimen nosse, quorum accusator. Et tamen unusquisque non plane stolidus confitebitur, me solum talia moliri non potuisse, sed et copis, et amicis longe fidissimis, et apparatu plurimo indignuisse, ex quo si non vulgo, at mei amicissimis liceret colligere, quid sibi vellent quæ fierent. 427 Si quis tale aliquid probare potest, accedat licet, et probet. At non poterit. Equidem qua fortitudine, qua prudentia, usuque militari et superiorum et nostri sæculi multis concesserim, probatis autem moribus ac veritatis studio nemini, quibus potissimum nunc confisus, hæc libere sum prolocutus. Si igitur neque ex his quæ ipse efficere contendi, neque ex volis, qui mecum semper fuistis, vel suspectus, vel reus eorum videor, quorum in me adornata est accusatio, nemo me jure reprehendet, quasi injuria super his rebus succenseam. Decebat enim Augustam, testem ab initio integritatis meæ, et ejus quæ mihi cum imperatore intercessit inimitabilis et admiratione dignissimæ amicitie, ac post obitum illius pro filiis ipsaque curarum mearum et impigræ sollicitudinis, non credere sycophantis, perversisque hominibus, sed a me, legitime recteque pro ipsa imperium regente, rationes suas suspensas habere. At postquam dæmon quispiam invidus et in perniciem invehenda exercitatus vera et justa de me credere non sivit, magisque inimicum pro amico, hostem pro socio, et malevolum pro fidelissimo existimare persuasit, ego quidem in hac causa nihil agere, sed vestræ me sententiæ permittere, et quod judicaveritis, in eo alacriter vobis obsequi in animum induxi. Imo vero ego primus, quæ in præsentia mihi videntur expedire, edisseram. Vestrum erit aut suffragari dictis meis, si ea probaveritis, aut unumquemque sententiam proferre hujusmodi, quæ et præsentem miseriam tollat, et

futuram multo majorem impediatur, et cum vos, tum Romanum imperium universum conservet. Arbitror autem, omnibus nobis nihil vel utilius fore, vel salutaris, quam si ad imperatricem ultro profectus, ei me subijciam, ut pro potestate et judicio suo de me statuatur. Et si quidem, ut patrona justitiæ, judicium constituit, tempusque defensionis præscribere voluerit, Deo veritatis præside, talique appellatione gaudente fretus, omnia, ut revera sunt, falsitatis et sycophantiæ, quod erit facillimum, convincam; et ita totius imperii moderationi valedicens, et sycophantiæ atque invidiæ occasione omni sublata, privatus vivam, publici muneris nihil geram, nec si quantum est mortalium eo me aut verbis inducere, aut vi impellere committatur. Sin neque justitiæ neque honestatis ullam rationem ducens, obrectatorum sermonibus capta **428** et occupata, inauditum me damnandum (quod est iniquissimum) decreverit, ut feram omnia hilariter, longeqne malum vincula, et carcerem, et honorum publicationem, et si quid his etiam acerbius est, perpeti, quam civile bellum serere. Quis enim omnium certius me novit mala certissima quæ ex hoc bello profluxura sint? quorum tantum abest, ut auctor esse velim, ut non magis cupiam ea ab alio inducta vivus cognoscere, quam apud inferos eorum quæ hic agantur, sensum nullum habere. Quæ in commune Romanis lono fore judicavi, hæc sunt. Si quid his utilius excogitare potueritis, ego, ut dixi, vobis obsecundabo. Præstat enim, et amsi quid offendam fortasse, hoc mihi pluribus obtemperanti accidere, quam dum mea ipsius sententia nitor, magna quædam feliciter gerere.

Ειλόμην αισθάνεσθαι ἐν ζωσιν ὧν, ἢ τοῖς ἐν ἔξου συνῶν πρὸς τὰ πραττόμενα ἀναισθητεῖν; Ἄ μὲν οὖν ἔμοιγε πᾶσι Ῥωμαίοις ἔδοξε κοινῇ λυσιτελεῖν τοιαῦτά ἐστιν. Ὑμῖν δὲ εἴ τι τοῦτων λυσιτελεστέρον ἐξευρεθῆναι δυνατόν, ὡσπερ ἔφην, ἑμαυτὶν σφάδιωμαί, τοῖς πλείοσι πειθόμενον τοῦτο πάσχειν, ἢ τῇ σφετέρᾳ θαρρήσαντα συνέσει, τὰ μεγάλα καταρθῶν.

Α συμμάγου, καὶ δύνουν ἀντὶ πιστοτάτου πεποιθὲν ἡγεῖσθαι, ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἑμαυτῷ πειθόμενος πρὸς τὰ παρόντα πράττειν ἔγνων εἶναι. Ὑμῖν δὲ χρώμενος συμβούλοις, πρὸς ὅ τι ἀν ἐπιψηφίζεσθε ὑμεῖς ἑμαυτὸν παρέξομαι: πειθόμενον προθύμως, μᾶλλον δ' αὐτῆς πρώτος ἢ μοι δοκῶ ἐν τῷ παρόντι συμφέροντα ἔρω. Μελήσει δὲ ὑμῖν, ἢ ἐπιψηφίζεσθαι τὰ εἰρημύνα ἀν δοκῇ λυσιτελεῖν, ἢ γνώμην ἕκαστον εἰσάγειν, ἢ τὰ τε παρόντα καὶ τὰ προσδοκώμενα μείζω λύσει δυσχερῆ ἢ ἡμᾶς τε καὶ σύμπασαν ἡγεμονίαν διασώζουσα Ῥωμαίων. Νομίζω δὲ μηδὲν εἶναι μᾶλλον λυσιτελεστέρον καὶ σωτήριον τοῖς πᾶσιν, ἢ ἑμαυτὸν ἐκοντὶ ππραγενόμενον, ἐγχειρίζειν βασιλεῖδι, ὥστε καὶ ἔξουσίαν ἔχειν αὐτὴν ὅ τι βούλοιο ψηφίζεσθαι περὶ ἐμοῦ. Κἂν μὲν τὰ δίκαια ποιεῖν προρηγμένη, Β δικαστήριον καθίζοι, καὶ καιρὸν παρέχοιτο ἀπολογίας, Θεῷ βαρῆναι τῷ προστάτῃ τε ἀληθείας ὄναι, καὶ τοιαῦτη χαίρειν προσγορή, πάντα ὡσπερ εἰσι ψεύδη καὶ συκοφαντίας ῥῆσιν ἀτελέγγειν. τοῦτο δὲ εἰ γένοιτο πᾶσαν ἀπωσάμενον ὄρχην, καὶ συκοφαντίας καὶ φθόνου πᾶσαν πρόφασιν περιελόντα, οἴκοι διατρέθειν, τῶν κοινῶν προσπατόμενον μηδενός, μηδ' εἰ πάντες ἀνθρώποι βιάσσοι, ἢ πείθειν ἐπιχειροῦσιν. Εἰ δ' ἄρα, μήτε τοῦ δικαίου, μήτε τοῦ προσήκοντος μηδὲνα ποιομένη λόγον, ἀλλὰ κατάκρας ἀλοῦσα ταῖς συκοφαντίας, ἐρήμην καὶ τὰ δεινότατα καταψηφίζοιτο, τάντι φέρειν ἱλαρῶς, αἰρετώτερα ἡγούμενον πρὸς τῷ μέτρῳ καὶ κλοιδῆ, καὶ δεσποτήριον, καὶ δήμευσιν τῶν ὄντων, καὶ εἰ τι τοῦτων ἀπρόεστερον, ἢ πρόφασιν πολέμου ἐμφυλίου παρασχέσθαι. Τίς γάρ τῶν πάντων ὡσπερ ἐγὼ τὰ ἐκ τούτου τοῦ πολέμου οἶδε σαφέστατα κακὰ, ὧν οὐχ ὅτι αἴτιος καταστῆναι, ἀλλ' οὐδ' ὑφ' ἐτέρων πραττομένων μᾶλλον ἀν

## CAPUT XXV.

*Responsum procerum, sæpius se de his rebus seorsum et communiter deliberasse. Præclare ipsum disseruisse; nec tamen si faciat, quod secum statuerit, bellum finitum, sed inceptum iri potius. Si purpuram induat, melius rebus communibus provisurum, et si omnes illustres approbaturus; alioqui mala grandia secutura. Domesticus nomen et habitum imperatoris iterum rejicit, ac denuo imperium amolitur; laudemque eorum voluntati propter salutem reipublicæ paret; eosque ad fidem et constantiam sibi præstandam hortatur; et alia imperatorie disserit, ac legationem de pace mittendam censet.*

Hunc in modum magnus domesticus disseruit. D Quotquot autem aderant optimates et principes exercitus, velut ab una mente et lingua. Et prius quidem (dicebant), ex quo ipsa novitas per audaciam cœpit, bellumque civile exstilit, non solum quilibet separatim, sed et communiter omnes multum ac sæpe eadem in deliberationem adduximus, perinde ut de rebus necessariis, ac tantum non de anima unusquisque per se anxie solliciti. Quare nec jam quid opus sit, scrutari oportebit, cum propter sædulam et crebram hujus rei cogitationem pridem nos veritatem invenisse arbitremur. Oratio vero tua, quæ et necessaria, et omnibus

Ὁ μέγας μὲν οὖν δομῆστικός τοιαῦτα εἶπεν ὅτι δὲ παρήσαν τῶν συγκλητικῶν καὶ τῆς στρατιᾶς εἰ μάλιστα προέχοντες, ὡσπερ μὲν καὶ γινώσκοντες καὶ γνώμη, καὶ πρότερον μὲν, ἔρασαν, ἐξ ὅτου τὰ καινὰ ταῦτα ἐτολμήθη, καὶ ἐ συγγενικῶν πόλεμος ἔρχε τὴν ἄρχην, οὐκ ἰδίᾳ μόνον ἕκαστος ἐξ ἐαυτῶν, ἀλλ' ἀ καὶ κοινῇ πάντες, πολλὰ πολλάκις παρ τῶν αὐτῶν ἐβουλεύσαμεθα, ὡς περὶ πραγμάτων ἀναγκαίων, καὶ σχεδὸν περὶ ψυχῆς ἕκαστος πολλὴν ποιούμενοι φροντίδα. Ὅθεν ο.δὲ νυνὶ δεήσει τὰ δέοντα ἐξερευνῆναι, ὑπὸ τῆς πολλῆς περὶ αὐτὰ διατριβῆς ἐξευρηθέναι πάλαι σιομέτους· οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ὑφ' ὧν αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς διεξήθη· νῦν τε

τε δέοντα καὶ πᾶσιν ὁμοίως χρῆσιμα ἐσόμενα, καὶ ἄνευ τούτων παρεσκευασίας, καὶ τοῖς ἄλλοις συμβουλεύειν· καὶ γὰρ τὰ ἐκ τοῦ πολέμου κακὰ τοῦ ἐμφυλίου ἂν περιφρονῆται καὶ αὐτῆς ὡς δεινῶτατα εἰρήκαι, καὶ αὐτοὶ περιφρακνεν ὁμοίως, καὶ πάση χρηστῆν εἶναι οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ, ὥστε μὴ τοῖς τοιοῦτοις κακοῖς περιπέσειν· καὶ ὁμοίως τὸν τε τὸν πόλεμον τοῦτον τὸν δεινότερον ἀνάπτοντα ἡγούμεθα πολέμιον κοινῶν, καὶ πᾶσιν ἐπιβουλεύοντα, καὶ τὸν δυνάμενον καταλύειν, εἰ μεθίστην ἐκὼν, προδότην τῶν κοινῶν καὶ βλάσανον καὶ φθορερὸν, καὶ τῇ κοινῇ σωτηρίᾳ τῶν πραγμάτων λυμαινόμενον. Σκεψόμεθα τοιγαροῦν εἰ, ταῦτα πράττοντος ἄπερ εἴρηκας, καταλύεται ὁ πόλεμος, καὶ μὴ μᾶλλον ἐκ τούτων λήφεται ἀρχή· εἰ γὰρ αὐτῆς ὡσπερ ἰσχυρίζη πρὸς τὴν δίκην ἀπελθῶν ἢ τὸν συκοφαντῶν περιγεγόμενος· ἀπόσχη τῶν πραγμάτων, τὴν πολλὴν ἀγνομοσύνην καὶ τὴν περὶ τὰ κακὰ ἀχαριστίαν βδελυξάμενος, ἢ κατακρίθεις ἐρήμην τῶν ἀντιθέτων πάθους τι, ἂρ' εἰς τοσοῦτον οἶσι παρανοίας ἡμᾶς ἦκειν, ἢ οὕτω ταπεινὰ καὶ ἀνελεύθερα φρονήσεις καὶ τῆς εὐκλείας ἀνάξια τοῦ προτέρου βίου, ὥστ' ἐν ἀνδραπόδων μοίρᾳ δουλεύειν Ἄποκαύχῃ, πᾶν τὸ προσταττόμενον ποιοῦντας, ἀνθρώπων μὲν ἄμεινον διαχειμένῳ τῶν πολλῶν; Θάττον μὲν τ' ἂν ἡμῶν ἕκαστος οἴησεται προσήκειν ζῆλον μᾶλλον ὑποδύναται καὶ συνείνει τοῖς ἐν ἄδου, ἢ τοιαῦτα ἀνασχέσθαι. Ἄλλὰ οἱ μὲν αὐτίκα, ὅση δύναμις παρῆι, πολεμήσομεν ἀναφανδόν, ὡν ἄρχομεν πύλων καὶ στρατιᾶς ἕκαστος ἰδίᾳ ποιούμενος· οἱ δὲ, φέροντες ἑαυτοὺς ἅμα πόλεσιν, οἱ μὲν Ἄλεξάνδρῳ τῷ Μουσῶν βασιλεῖ, ἄλλοι δὲ Στεφάνῳ ἐγχειροσομεν τῷ δυναστεύοντι Τριβαλῶν, βέλτερον ἡγούμενοι βερβάρους ἀνθρώπους μᾶλλον, δυνάτταις δὲ ὅμως, ἢ τοῖς χθῆς καὶ πρῶην καταφρονουμένοις ὅφ' ἡμῶν δουλεύειν· ὥστε συμβήσεται ἐκ τούτων οὐ πόλεμος· μόνον πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν, πάντων ἀγόντων καὶ φερόντων τὰ ἀλλήλων, καὶ τῶν ἐξωθεν πολέμιων οὐδὲν ἦστον εἰ μὴ καὶ μᾶλλον τὰ Ῥωμαίων πράγματα διαφθειρόντων ὅσῳ καὶ τὰ ἀλλήλων ἀκριτέστερον ἴσμεν αὐτοί, ἀλλὰ καὶ συμπάση; τῆς Ῥωμαίων κατάλυσις ἡγεμονίας, οὐ πόλεων μόνον πολλῶν καὶ στρατιᾶς, ἀλλὰ καὶ προσόδων μεγάλων ἀποτετημένων, ἐξ ὧν τὰ πολεμίων μὲν αὖξιν, καὶ τοῖς καὶ πρότερον ἀντιβρόπα τοῖς ἡμετέροις ὄντα, τὰ Ῥωμαίων δὲ ἐλασσοῦσθαι περιέσται· θεός δὲ μὴ καὶ παντάσῃ διαφθαρῆ, καὶ ἡ Ῥωμαίων περιμάχητος; καὶ διαβόητος βασιλεία, Μουσῶς ἢ ἄλλοις; δῆ τισι χεῖροσι βερβάρους δουλεύσει, τῶν ἐνδόν μὲν στασιαζόντων καὶ διαφθειρόντων ἀλλήλους ὡς ἐνδόν, τῶν ἐξωθεν δὲ ἐπικειμένων πολεμίων, καὶ τῷ καιρῷ

Jacobi Pontani notæ.

(75) Cicero. 1 *Tuscul.* ex antiqua tragœdia :  
*Adsum atque advenio Acheronte viâ via alta atque*  
*Per speluncas saxis structas asperis, pendentibus,*  
*Maximis, ubi rigida constat, et crassa culigo in-*  
*ferum.*  
 Qui locus ex principio Hecubæ Euripideæ expressus videtur.

atque utilia futura sint cum intelligere, tum aliis suadere dedit. Etenim civilis belli detrimenta, quæ et te horrere, ut gravissima, dixisti, nos similiter perhorrescimus, et toto pectore atque omni provisione laborandum censemus, ne in illa incurramus, quique hoc bellum dirissimum suscitavit, communem hostem et insidiatorem, quique illud disturbare potest, si id negligat, 429 reipublicæ proditorem, malignum, invidum, communisque salutis pestem ducimus. Igitur utrum te hæc faciente, quæ præ te tulisti, bellum tollatur, an potius inde incipiatur, consideremus. Si namque, ut affirmas, iudicibus te sistens, refutatis sycophantis magistratum depones, tantam iniquitatem et adversus merita tua ingratum animum detestatus; aut indicta causa condemnatus, atrocis pleciere, æquid eo dementiæ nos venturos, aut ita humiliter et illiberaliter, contraque gloriam ex anteacta vita collectam de nobismet sensuros putas, ut pro mancipiis Apocaucho homini ignobili prorsus ac plebeio ad nutum serviamus? Citius quisque nostrum inferorum caliginosa loca subeunda (75), et cum mortuis habitandum statuerit. Sed alii quidem mox pro copia præsentis spe in Marte rebellabimus, unusquisque suam cui præest urbem suo præsidio defensando: alii nos Alexandro Mæсорum regi, alii Stephano Triballorum principi dedemus, consultius rati, Barbaris magis (regnantibus tamen), quam heri et nudius tertius in contemptu nostro versantibus servire. Ergo hinc non solum bellam mutuum conflabitur, omnibus inter se populantibus, et instar hostium exterorum, si non etiam amplius (quando scilicet mutua nobis exploratiora sunt) Romanas provincias devastantibus, sed totius quoque Romani imperii subversio consequetur, non modo multis urbibus, sed exercitu etiam et amplissimis vectigalibus amissis. Ex quibus hostium potentia, quantum et prius vestræ non impar, augetur, Romanorum contra minuetur; timendumque ne invidiosus ac declamatus ille Romanorum principatus omnino pereat, Mæsisque aut deterioribus Barbaris serviat; dum indigenæ intestinis discordiis ac seditionibus sese perdunt, quantum possunt, et hostes auxilio temporis utentes, quo nullum est validius, foris incumbunt. Omnia porro circumspicientes, imminentesque clades reformidantes, nihil novi dicemus aut consulimus: verum quæ ipse imperator in rem communem fore opinabatur, et superstes adhuc, ut faceres, instabat, et moriens simul hortabatur, et in extremis

Ἦχω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπῶν.  
*Adsum relictis mortuorum vallibus, et tenebrarum*  
*portis, inquit umbra Polydori.* Certe etiam divinæ  
 Litteræ, Job cap. x, illa loca nominant *terram tenebrosam, et operam mortis caligine, terram miseræ et tenebrarum, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.*

mandatis dabat, id est, ut ornatum imperatorium in te capias, et ad rerum moderamina impensius incumbas, in quo solo malorum sita est depulsio. Quippe non modo qui coram adsumus, sed et alibi degentes viri illustres ac potentes usque adeo hoc facto non indignabuntur, ut **430** etiam diem illum, quo civiles discordias sanare licebit, festum numeraturi sint, omnesque cupidissime te imperatorem salutabimus, cujus imperio non hodie, sed antehac semper regi consuevimus, et honorem benevolentiamque quantam imperatori debemus, aut ei proximo, tibi tribuimus : ipsique belli auctores, cum se nullo negotio superiores fore confiderent, si te imperatrici hostem factum rumore circumquaque spargerent, ubi res retro conversas et adversus animi sententiam evenisse viderint, levitatem ipsi suam accusantes, velint nolint ad pacem inclinabunt, si communis salutis vel tantilla cura tangantur, nec ad suum ipsorum aliorumque omnium exitium facere ac moliri omnia decreverunt. Quare cum et ex nostra, qui te sequimur, et ex hostium parte aliud reipublicæ salutis nihil appareat, æquius est nostro consilio, quemadmodum initio promisisti, quam tuæ ratiocinationi parere : unde nihil commodi in publicum redundet, sive te sycophantæ perdiderint, sive iræ indulgens, in otio vivere elegeris. E contrario omnino seditio, tumultus, fortunarum dirptiones, mille cædæ, amissio libertatis, eversiones urbium, et quod apud prudentes est calamitatum caput horroisque plenissimum, sub Barbaris servitus, quam ipsi, civili hoc bello nostro adjuti, nobis imponere conabuntur. Quæ igitur nobis et cæteris universis visa sunt conducere, hæc fuerunt. Tibi utrumvis licebit, aut impendentes casus avertere, aut privata sectantem commoda, aliorum curam iam postremis ponere, si commoda vocari queant, quorumdam improbitate offensum, tantorum incommodorum solam et præcipuam causam Romanis exstitisse. Hæc optimates et exercitus principes magno domestico responderunt. Qui petitionem æquam, et eos vera et cum ratione congruentia conjectare cernens, ideoque tam claræ veritati nihil habens quod objiceret, et tamen mutationem admodum refugiens ac detrectans, quod plerumque ex hujusmodi mutationibus mala nasci solere laud nesciret, diu cunctatus, et quid potissimum diceret incertus animi, altoque silentio conventum detinens, omnibus ad audiendum aures arrigentibus, tandem vix, veluti fluctuantium cogitationum confusione pulsa, Prioris placiti mei, inquit, nihil de statu præsentis immutandum, neque novandum quidquam, nondum me pœnitet, maloque non facultatibus modo spoliari, **431** sed si necesse erit, etiam cruciamenta in corpore meo perferre, quam bellum civile introducere. Mecum enim juxta nostis, quam ad adolescentulis oderim, aliena rapere, et letari deprædandis, perdendis occidendisque hominibus.

συμμάχῳ χρωμένων δυνατιοτάτῳ· ἅ πάντα δὲ ἐνοοῦντες, καὶ τὰ προσδοκώμενα ὀφρωδοῦντες θεινῶ, καινὸν μὲν οὐδὲν ἐροῦμεν οὐδὲ συμβουλευόμεν· ἃ δὲ καὶ αὐτὸς ἔφρατο βασιλεὺς κοινῇ λυσιτελεῖν καὶ περιῶν τε ἠνάγκασε ποιεῖν, καὶ ἀποθνήσκων συμβουλευεῖ τε ἅμα καὶ ἐπέεγκηπέ τελευταίας ἐντολάς, τοῦτο δὲ ἐστὶ, βασιλικὴν ἐσθῆτά σε ἐνδύσαι, καὶ τῶν πραγμάτων ἀνάπτεσθαι κραταιότερον, ὡς μόνου τοῦτου τὰς προσδοκώμενας οἶου τε ἐσομένου καταπαύειν συμφαρὰς. Οὐ μόνον γὰρ ἡμεῖς ὅσοι πάρισμεν νυνὶ, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἄλλοθι ποῦ τῶν περὶ βῆξιν καὶ μέγα δυναμένων διατρίβει, οὐ μόνον ἐπιτοῖς γινομένοις ἀγανακτήσει, ἀλλὰ καὶ ἐοτῆς ἡμέραν ἐκείνην ἐν ἣ τὰς ἐμφυλίου καταλύεσθαι ἐξίσταται στάσεις νομει· καὶ πάντες ἀνακηρύζομεν βασιλεῖα προθυμότατα, οὐ νυνὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πρὸ τοῦ πάντα χρόνον ἀγεσθαι εἰθισμένοι παρὰ σοῦ, καὶ τιμὴν καὶ εὐνοίαν ὄσσην βασιλεῖ προσηχεῖ, ἢ ὅτι ἐγγυτάτῳ παρεχόμενοι· αὐτοὶ τε οἱ τὸν πόλεμον κεκινήκασι, ἐκ τοῦ νομίζειν ῥᾶστα περιγενήσεσθαι, ἀν πολέμιον βασιλεῖ περιαγγεῖλωσιν, ὄρωντες ἦδη τὰ πράγματα ἀντεστραμμένα, καὶ μὴ κατὰ νόον χωρήσαντα, πολλὰ τῆς ἀβουλίας αὐτοῖς καταμεμψόμενοι, χωρήσουσι πρὸς τὴν εἰρήνην ἀναγκάως, ἢ γε καὶ οἷα τῆς τῶν ἔλων σωτηρίας μέλει, καὶ μὴ παντάπασιν ἐπὶ λύμῃ καὶ φθορᾷ σφῶν τε αὐτῶν καὶ τῶν πραγμάτων πάντα ποιεῖν καὶ πραγματεύεσθαι ἐγνώκασιν. Εἰ τοίνυν ἐκ τε ἡμῶν τῶν σοὶ συνόντων, καὶ αὐτῶν τῶν πολεμίων οὐδὲν ἕτερον ἀναφαίνεται σωτήριον τοῖς πάσι, βέλτιον ἡμῖν πειθόμενον, ἢ κοινῇ δοκεῖ λυσιτελοῦντα, ὡς περ τὴν ἀρχὴν ἐπιγγεῖλω πράττειν, ἢ τοῖς σφετέροις λογισμοῖς, ἐξ ὧν ὠφέλεια μὲν οὐδεμία, εἴτε ὅπῃ τῶν συκοφαντῶν διεφθαρμένου, εἴθ' ὑπ' ὀργῆς ἀπραγμοσύνη συζῆν προελομένου τοῖς πράγμασι παράσταται. Τοῦναντίον δ' ἅπαν, στάσις, καὶ ταρχαί, καὶ χρημάτων ἀρπαγαί, καὶ φόνοι μυρίοι, καὶ ἀνθρωποδισμοί, καὶ ἀναστάσεις πόλεων· καὶ τὸ κακῶν ἔσχατον καὶ φοβερώτατον τοῖς γε νῦν ἔχουσιν, ἢ ὅπῃ βαρβάρους δουλεία, ἢ ἐπιχειρήσουσιν αὐτοὶ τῷ πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν πολέμῳ χρώμενοι συνεργῶ καταδουλοῦν. Ἄ μὲν οὖν ἡμῖν σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἔδοξε λυσιτελεῖν, εἰρηταί. Σοὶ δ' ὁπότερα ἐξέστα· ἐλομένῳ, ἢ τὰς προσδοκώμενας παύειν συμφαρὰς, ἢ τὸ συνοῖσον ἰδίᾳ μηχανώμενοι, μηδέμια περὶ τῶν ἄλλων τῆσθα φροντίδα, εἰ γε τοῦτο συνοῖσον ἐξέσται φάνας τοσοῦτων αἰκνῶτων κακῶν διὰ τὴν τινῶν ἀγνωμοσύνην· Ῥωμαίοις ὁρθῆναι ἐκοντί. Ταῦτα μὲν καὶ οἱ τῆς συγκλήτου πρόεχοντες, καὶ τῆς στρατιᾶς ἡγεμόνες, πρὸς τὸν μέγαν ἀπεκρίναντο δομέστικον· ὁ δὲ τὴν μὲν ἀξίωσιν αὐτῶν ὁρῶν δικαίαν, συνειδῶς τε αὐτοῖς ὡς ἀληθῆ καὶ νῦν ἔχοντα στοχάζονται, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲν ἀντιλέγειν ἔχων πρὸς οὕτως ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ἐναργῆ, ὅμως δὲ πρὸς τὴν μεταβολὴν ὀκνῶν πᾶν καὶ ἀναδυόμενος, οἷα δὲ τὰς τοιαύτας μεταβολὰς κακῶν αἰτίας εἰδῶς ὡς ἐπίπαν γινομένας, ἐπιποῶ μὲν ἐπέσχε πρὸς ὅ τι τραπόμενος ἀποκρινίται στοχαζόμενος, καὶ σιωπῇ βαθεῖα τὸ θέατρον κατ-

εἶχε, πάντων πρὸς τὴν ἀκρόασιν τῶν λεχθησο-  
 μένων μετεώρων ὑπαρχόντων, μόλις δὲ ὡσπερ τὴν  
 ἐκ τῶν ἀμφιδόλων σύγχυσις λογισμῶν ἀποκρου-  
 σάμενος, τῶν μὲν προτέρων, ἔφη, λογισμῶν  
 περὶ τοῦ δεῖν μηδὲν τῶν ὄντων μετακινεῖν,  
 μηδὲ νεωτερίζειν, ἔτι ἔχομαι· καὶ μᾶλλον αὐτὸς  
 αἰρούμαι οὐ τῶν ὑπαρχόντων μόνον ἀποστερηθῆναι,  
 ἀλλ' εἰ τι θεοὶ καὶ τῶν ἀνηκέστων ὑποστῆναι ἐν τῷ  
 σώματι, ἢ πολέμου πρόφασιν ἐμφυλίου παρασχέ-  
 σθαι. Τὴν γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας αὐτοὶ μοι σύν-  
 ισσε ἀπέχθειαν, ἣν ἔσχον περὶ τὰ τὰ ἀλλότρια διαρ-  
 πάζειν, ἢ φόνους χαίρειν, καὶ λεηλασίαις, καὶ φθο-  
 ραῖς ἀνθρώπων. Ἔτι δὲ οὐδὲ βαρβάρους καὶ Ἑλλη-  
 νας μόνον ἔσοι τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐμοῦ τε καὶ  
 βασιλέως ἐπέθοντο φιλίαν, ἀλλὰ καὶ ἧλιον ἄν καὶ  
 εἰ τι τῶν ἀφύχτων ἔτερον αἰσχυροίμην, εἰ τοῖς ἐκει-  
 νου παισὶ πολέμους μετὰ τὴν ἐκεῖνου τελευτὴν  
 φαινοίμην νῦν. Οὐ γὰρ μόνον ὑπὲρ τοῦ ζῆν ἐκεῖνον  
 τὸ ἀποθανεῖν αὐτὸς, εἰ γε ἔξη, ὡς ἤξιστα ἄν εἰλό-  
 μην, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖνου τελευτὴν, τὸν  
 πάντα ἐφορῶντα μαρτύρομαι ὀφθαλμῶν, ὡς τὰ  
 βέλτεστα καὶ λυσιτελέστατα περὶ τε γαμετῆς, καὶ  
 τέκνων διανοοῦμην, καὶ πάντα πράττειν, καὶ ὑφί-  
 στασθαι πάντα κίνδυνον, ἵν' ἐκεῖνον τε πᾶν ἀπειθ  
 δυσχερὲς, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐπὶ μέγα καὶ εὐκλείας  
 αἰροῖτο τύχης, μένων ἐπὶ τοῦ παρόντος σχήματος.  
 Νυνὶ τε οὐχ ἤτερον μετὰ τὸν κηρυχθέντα παρ' ἐκει-  
 νων πόλεμον ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας, καὶ παρὰ πάνθ' ὡς  
 ἄν ἐγὼ φίλην, τοῦ δικαίου λόγον, καὶ τὰ δεινότερα  
 αἰρούμαι ἀπομένειν ὑπὲρ τοῦ μὴ πόλεμον κινεῖν  
 πρὸς βασιλῆα ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ὑπόληψιν παρέχειν  
 τοῖς πολλοῖς. Ἐπεὶ δὲ ὡσπερ αὐτὸς τε σύνοϊδα, καὶ  
 ὑμῖν βουλευομένοις πισθεσθαι προσήκει, μέζω καὶ  
 δεινότερα προσδοκᾶται τὰ δεινὰ ἐκ τοῦ τῶν πραγ-  
 μάτων αὐτῶν ὑποχωρεῖν, ἄκων μὲν καὶ ὡσπερ εἰς  
 κινδύνους προφανῶς αὐτομολῶν· αὐτε γὰρ ἐπιθυμῶ  
 θύξῃς, τῆς γὰρ ἀκροτάτης κἂν τῷ παρόντι σχήματι  
 ἀπολαύω νῦν, οὐτε χρημάτων ἕνεκα· τὰ γὰρ  
 παρόντα, καὶ ἀριθμοὶ σχεδὸν ὄντα κρείττω, τοῖς  
 διατρέξουσιν προεῖμαι βουλομένοις· ὁμῶς ὑμῶν τε  
 εἵνεκα, καὶ τῆς κοινῆς τῶν Ῥωμαίων σωτηρίας,  
 τοὺς προσδοκωμένους μεγάλους καὶ πολλοὺς κινδύ-  
 νους τῆς ἐν τῷ παρόντι ἀσφαλείας ἀναιρούμαι.  
 Καὶ ἂ ἐμοὶ λυσιτελέστατα ἰδοίκε, οὐκ ἀπραγμόνως,  
 οὐδ' ἀνοήτως, ἀλλὰ μηδεμίαν πρόφασιν παρέχειν  
 τῷ πολέμῳ βουλομένῳ παρεῖ; ἐκῶν, ἐπὶ τὰ ὑμῖν  
 δεδομένα τῆς ὑμῶν ὠφελείας ἕνεκα, ὡσπερ ἔφη,  
 τρέψω ἑμαυτόν. Οὐ μὲν, ἀλλ' ἐπειδήπερ οὐκ ἰδίως  
 πλεονεξίας, ἀλλ' ὑμῶν τε ἕνεκα καὶ τοῦ κοινῆ  
 λυσιτελοῦντος τοιαῦτα προσεβόησεν, οὐ δῆπου  
 δίκαϊον, οὐδὲ ἄλλως εὐσεβῆς, νῦν μὲν ὁμοίως ἐπὶ  
 ταῦτα πάντας ὑμᾶς παρακαλεῖν, καὶ μηδεμίαν ἄλ-  
 λην ἢ ταύτην ὁδὸν ὑφηρεῖσθαι σωτηρίας· ὀλίγω δὲ  
 ὕστερον εἰ μὴ κατὰ γνώμην ὑμῖν τὰ πράγματα  
 ἐκβαίνοι, ἄλλον ἄλλοτε ἀφισταμένους, ἑαυτοῖς μὲν  
 ἐκ τῶν ἐνόνητων ἐκπορίζουσιν τὴν δοκοῦσαν σωτηρίαν,  
 ἐμὲ δὲ ἐν τοῖς κινδύνοις καταλείπειν μόνον, ὃς  
 ὑπὲρ πάντων ὑμῶν αὐτοὺς ἀνεδεξάμην, ἐνδὸν ἀκιν-  
 δύνως αἰεεσθαι. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἐμοὶ μόνον, ἀλλὰ

Præterea non apud Barbaros et Græcos solum,  
 quorum per aures necessitudinis meæ cum impe-  
 ratore fama pervasit, sed et coram sole hoc, et si  
 quid aliud inanimam nominandum est, erubesce-  
 rem, si nunc post ejus obitum hostis viderer illius  
 filii. Non tantum enim pro ejus vita meam amit-  
 tere, si sicuisset, mirabiliter voluissem, sed et post  
 ejus mortem (oculum omnia intuentem testor)  
 uxori et liberis quam optime cupivi : omnia facere,  
 ac subire omne periculum paratus, et ut ab illis  
 abesset omnis molestia, et ut res Romana ad glo-  
 riam et felicitatem, me hunc cultam retinente,  
 eximie proficeret. Nunc vero non minus post bel-  
 lum ab ipsis nulla de causa et injustissime, ut  
 ego dicere ausim, promulgatum, dirissima susti-  
 nere præopto, ne vulgus nos imperatrici ad impe-  
 rium eripiendum arma inferre suspicetur. Quonia-  
 m vero scio, si me a gubernaculis subduxero, n.ajura  
 et sæviora mala impendere, nec auctoritate  
 vestram aspernari queo, invitus, et velut in mani-  
 festum discrimen me projiciens, nullo desiderio  
 gloriæ, qua summa etiam in hoc habitu fruor,  
 neque pecuniarum gratia (quas enim habui pene  
 innumerabiles, diripere volentibus reliqui), sed  
 vestri et communis Romanorum salutis gratia,  
 quæ me manent multa et grandia pericula, præ-  
 senti securitati antefero : quæque mihi met vide-  
 bantur utilissima, non quasi a negotiis abhorrenti aut  
 imprudenti, sed nullam bello ansam dare cupienti,  
 ea libens dimittam : et quia sic vulgus, et vestra,  
 ut dixi, utilitatis gratia, alius sum. Verumenim-  
 vero, quia non ut opibus abundem, sed vobis et  
 communi studeans, hunc statum assumo, non utique  
 justum neque pium esset, nunc vos omnes æquali-  
 ter ad hoc me cohortari, et docere, nullam aliam  
 præter hanc salutis viam esse : paulo autem post,  
 re secus quam velletis procedente, alium alio defu-  
 gere, ac sibi quidem pro occasione et judicio salu-  
 tem quaerere ; me autem solum in iis periculis  
 deserere, quæ ego, ut vobis omnibus liceret secure  
 vivere, adierim, cum periculo omnino carere ac  
 salvus esse potuerim. Hoc enim non tantum mihi,  
 sed et vobis majorem in modum incommodaret.  
 432 Haud enim gubernator navim servabit, si  
 navia ob discordiam eum adjuvare desierint, qui-  
 bus ipis pereunte navi spes salutis nulla restat.  
 Oportet enim nos omnes consentientes, et toleran-  
 tiam in adversis parem adhibentes, sic demum ar-  
 dua feliciter gerere. Nam et veterum nullus ces-  
 sando, desidendo, tardando, sed quemvis liborem  
 durando, mentequè imperterrita adversa sufferendo  
 de hostibus tropæum erexit. Jam si, cui ista  
 non placent, nec studio mei hic perseverando  
 discrimini se exponere vult, sed magis penates suos  
 sibi servandos, quam relictis quæ sunt in mani-  
 bus, vana spe pendendum existimat, et libere  
 patfacto animo suo domum redeundum, nihil ob  
 id mali metuat ; æque enim alibi vivens mihi cha-  
 rus erit. Quod si post tantam æquitatem et datam

a me liberatam malificus exsisterit quispiam, et ad cladem pestemque tenuiorum se converterit, sciat se meritum supplicium non evasurum, sed exemplo suo docturum alios sapere, et talibus nequitiis abstinere. Ego itaque vestrae alicorumque salutis cupidus, consilio vestro sum obsecutus. Vos autem quaeso, ut vestrae majorumque gloriae memores, quam par est fortitudinem praestetis, et in hostes bello nos ultro et inique lacessentes, acriter dimicetis. Me autem animus admonet confidere, Deo omnia juste dispensante, intra breve tempus, et illorum qui per nefas ad arma prosilierunt improbiter, et vestram contra probitatem atque iustitiam notam fore. Praeterea tametsi prior legatio adeo nefarie praeterque rationem injuriis affecta sit, nihilo minus alteram ad bellum auctores mittendam arbitror, ut quemadmodum caeteris omnibus, sic animi altitudine nos superemus, dum non solum ipsi bellum non ordimur, sed jam publice ab illis inchoatum aversamur, pacemque vehementer expetimus. Forsitan, etsi antea, cum facile se nos domituros sperarent, legationem repudiarunt, nunc cernentes contra exspectatum sibi evenisse, meliora sanioraque consilia capessent, nosque multis laboribus, ac defatigationibus, et alios malis omnibus bello importandis absolvent. **Ενεκα**, ἄπερ αὐτοὶ ἐβουλευσασθε εἰλόμην. Ὑμῶν δὲ, παρακαλῶ, καὶ ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῶν προγενομένων εὐδοξίας **Ενεκα**, τὴν προσήκουσαν ἀνδρίαν, ἐπιδείκνυσθαι, καὶ κριτεῖν τοῦ πολέμου ἀρχομένους· ἔπειτα δὲ μοι θαρρῆν ἐπὶ τὸν πάντα δικαίως ταλαντεύοντα θεόν, ὡς οὐκ εἰς μακρὰν ἦτε τῶν ἀδικῶς μοχθηρία πολεμησάντων, καὶ ἡ ὑμῶν εὐγνωμοσύνη, καὶ ἡ τοῦ δικαίου αἰρεσις ἔσται καταφανής· ἔτι δὲ μοι δοκῶ πρὸς τῇ προτέρᾳ πρεσβείᾳ, καὶ τοῖ γε ἀδικῶς οὕτω καὶ παρλόγως ὑθρισμένην, καὶ δευτέραν πρὸς τοὺς πολεμῆν ἡρημένους ἡμῖν ποιήσασθαι νυνί· ἐν ὧσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, καὶ τῇ μεγαλοψυχίᾳ τὸ πλεονέχουσαν αὐτῶν, ὡς μὴ μόνον οὐ καταρχόντες αὐτοὶ πολέμου, ἀλλ' ἤδη καὶ φανερώς ὑπ' ἐκείνων ἐξεφθίνοντες, οὗτοι πολλὰ περὶ εἰρήνης δεηθέντες, ἴσως δὲ εἰ καὶ πρότερον βλάβος ἡμῶν περιγενέσθαι οἴθηόντες τὴν πρεσβείαν οὐκ ἐδέξαντο, νῦν ὄρωντες οὐ κατὰ γνώμην αὐτοῖς τὰ πράγματα ἐκδάντα, βέλτερόν τι βουλευσάντο καὶ σωφρονέστερον· καὶ ἡμᾶς τε πολλῶν πραγμάτων ἀπαλλάξουσιν, καὶ τοὺς ἄλλους τῶν προσδοκωμένων δεινῶν ἐκ τοῦ πολέμου.

#### 433 CAPUT XXVI.

*Proceres se persuasisse lætantur, gaudet totus exercitus. Evocantur alii Didymotichum, ut ejus creationi intersint. Urbibus Thraciæ et Macedoniæ obedientiam imperat. Non idem omnium sensus. Litteræ interceptæ Byzantium feruntur; exsultant adversarii. Mittuntur quædam matri domesticæ, et quid responderit. Facultatium proscripcio et direpcio.*

Hæc ubi in concione disseruit magnus domesticus, Præsentem omnes ejus orationem commendaverunt, Deo gratias agentes, quod ei imperatorem esse persuadere potuissent, per quem se omnibus difficultatibus exemptum iri confidebant. Deinde e concione digressi, aliis quoque quid convenisset narrabant, communemque diem festum collatantes peragebant. Magnus autem domesticus ornatus imperatorii conficiendi negotium iis dedit, quorum erat ista provincia, et postridie juramento delato, omnes ei benevolentiam, germanamque et intaminatam fidem juraverunt. Cæterum antequam hoc bellum oriretur, cum expeditionem occidentalem adornaret, mercenarium militem præmittens usque ad Macedoniam processit. Quotquot præterea

καὶ ὑμῖν ἀνυσταλέστατον ἀνείη. Οὕτε γὰρ κυβερνήτη διασώζειν τὴν ναῦν ἐξέσται, ἂν πρὸς φιλονεικίαν οἱ ναῦται τοῦ συμπράττειν ἀπιστῶνται, τοὺς τε ναύταις οὐδεμία σωτηρία ἐπολείπεται· ἐπιπλοῖ τῆς νηὸς ἀπολλυμένη. Ἄλλὰ δεῖ πάντας τὴν ὁμοίαν γνώμην ἔχοντας, καὶ τὴν κριτερίαν ἴσῃ ἐπιδεικνυμένους ἐν τοῖς δεινοῖς, οὕτω τὰ μεγάλα κατορθοῦν. Οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ τῶν παλαιῶν οὐδεὶς, ἀργῶν, καὶ βριθυῶν, καὶ ἀμβλυνόμων, τρόποσιον ἀνέστησεν ἀπὸ τῶν πολεμίων· ἀλλὰ πάντα πόνον ὑπομένων, καὶ ἀκατάπηκτος φαινόμενος ἐν τοῖς δεινοῖς. Εἰ δὲ τῶν τὰ πρατόμενα οὐκ ἀρεστά, οὐδὲ διακινδυνεύειν βούλεται τῆς εἰς ἐμὲ εὐνοίας ἕνεκα ἐνθάδε διακαρτερῶν, ἀλλ' οἶεται δεῖν μᾶλλον τὰ οἴκοι διασώζειν, ἢ κεναῖς ἐλπίσιν αἰωρεῖσθαι τὰ ἐν χειρὶ καταλιπόντων, ἐλευθέρα γλώττη δέον χρησαμένους, καὶ τὴν γνώμην ἐκκαλύψαντας, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρεῖν, μὴδὲν ὑποπεύοντας διὰ ταῦτα δυσχερεῖς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἴσης εὐμελείας ἀπολαύοντας παρ' ἐμοὶ ἂν ἄλλοσέ πη διατριβῶσιν. Εἰ γὰρ μετὰ τὴν τοσαύτην εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ἀδειαν κακουργῶν τις φαίνοιτο, καὶ πρὸς λύμην καὶ φθορὰν ἀποδιδράσκων τῶν πολλῶν, ἴστω μὴ ἂν τῆς προσηκούσης ἀνευ τιμωρίας ἀπαλλάξω, ἀλλ' αὐτὸς διδάξω τοὺς ἄλλους σωφρονεῖν, καὶ μὴ τοιαῦτα πανουργεῖσθαι. Ἐγὼ μὲν οὖν τῆς ὑμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων σωτηρίας, καὶ τῶν ἄλλων εὐδοξίας, παρακαλῶ, καὶ ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῶν προγενομένων εὐδοξίας ἐπιδείκνυσθαι, καὶ κριτεῖν τοῦ πολέμου ἀρχομένους· ἔπειτα δὲ μοι θαρρῆν ἐπὶ τὸν πάντα δικαίως ταλαντεύοντα θεόν, ὡς οὐκ εἰς μακρὰν ἦτε τῶν ἀδικῶς μοχθηρία πολεμησάντων, καὶ ἡ ὑμῶν εὐγνωμοσύνη, καὶ ἡ τοῦ δικαίου αἰρεσις ἔσται καταφανής· ἔτι δὲ μοι δοκῶ πρὸς τῇ προτέρᾳ πρεσβείᾳ, καὶ τοῖ γε ἀδικῶς οὕτω καὶ παρλόγως ὑθρισμένην, καὶ δευτέραν πρὸς τοὺς πολεμῆν ἡρημένους ἡμῖν ποιήσασθαι νυνί· ἐν ὧσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, καὶ τῇ μεγαλοψυχίᾳ τὸ πλεονέχουσαν αὐτῶν, ὡς μὴ μόνον οὐ καταρχόντες αὐτοὶ πολέμου, ἀλλ' ἤδη καὶ φανερώς ὑπ' ἐκείνων ἐξεφθίνοντες, οὗτοι πολλὰ περὶ εἰρήνης δεηθέντες, ἴσως δὲ εἰ καὶ πρότερον βλάβος ἡμῶν περιγενέσθαι οἴθηόντες τὴν πρεσβείαν οὐκ ἐδέξαντο, νῦν ὄρωντες οὐ κατὰ γνώμην αὐτοῖς τὰ πράγματα ἐκδάντα, βέλτερόν τι βουλευσάντο καὶ σωφρονέστερον· καὶ ἡμᾶς τε πολλῶν πραγμάτων ἀπαλλάξουσιν, καὶ τοὺς ἄλλους τῶν προσδοκωμένων δεινῶν ἐκ τοῦ πολέμου.

Τοιαῦτα καὶ μεγάλου δομestίκου εἰρηκότος, εἰ μὲν παρόντες πάντες ἐπήγουν τε τοὺς λόγους, καὶ θαυμάσια χάριτας ὠμολόγησαν, οἷτι παπεισμένοι εἶχον ἐκεῖνον βασιλεῖα εἶναι· ὄροντο γὰρ αὐτοῖς πάντα λύσειν τὰ δυσχερῆ γεγεννημένον. Ἐξιδόντες τε ἐκείθεν καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπήγγελλον τὰ ἐψηφισμένα, καὶ κοινὴν ἦγον ἑορτήν, καὶ συνῆδοντο ἀλλήλοις. Ὁ μέγας δὲ δομestικός ἐκέλευε σκευὴν παρασκευάζεσθαι βασιλικὴν τοῖς ἐπὶ ταῦτα τεταγμένοις· καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν ὄρωντων προτεθέντων, πάντες ὤμνουν μεγάλῃ δομestίκῃ εὐνοίᾳ εἶναι μόνῃ, καὶ τὴν πίστιν ἀδόλον αὐτῶν καὶ καθαρὰν τηρήσειν. Πρὶν δὲ τὸν πόλεμον κινήσθαι τοῦτον, ἐπαί παρασκευάζετο, ὡς εἰς τὴν ἑσπέραν ἐκστρατεύων, τὸ μισθοφορικὸν τῆς στρατιᾶς προέπειπεν αὐτῷ, καὶ



προῆλθεν ἄχρι Μακεδονίας. Οὐ μὲν, ἀλλὰ καὶ οἱ αἰ  
 Μύρην κατέχουσιν, καὶ τῆς Ῥοδόπης ὅσαι πόλεις  
 ἦσαν ὑπέκτοι Ῥωμαίοις, στρατιῶται πολλοὶ καὶ  
 ἀγαθοί, ὑπὸ στρατηγῷ Μαθαίῳ τῷ Καντακουζηνῷ  
 τεταγμένοι, τῷ τοῦ μεγάλου δομestίκου πρισθυτέρῳ  
 ὑπὸ κατὰ τὴν Χαλκιδικὴν τῆς Θράκης ἐστρατοπε-  
 δευμένοι ἅμα τῷ στρατηγῷ, αὐτῷ τοῦ πατρὸς κε-  
 λεύσαντος, περιέμενον τὴν ἀφίξιν ἐκείνου· οὐς  
 εὐθὺς ἐκάλει διὰ γραμμάτων εἰς Διδυμότειχον, ὡς  
 εἰς τὴν ἀνάβρῃσιν αὐτοῦ παρεσομένους· καὶ παρῆ-  
 σαν μελλήσχυντες οὐδέν. Ἔτι δὲ καὶ τῶν τῆς γυναι-  
 κὸς ἀδελφῶν Ἰωάννου καὶ Μανουὴλ τῶν Ἀνδρονίκου  
 τοῦ Ἀτάην παιδῶν ὑπὸ κλοιοῖς, ὡς περ εἴρημεν,  
 κατὰ τὴν Βῆρην φρουρίῳ τι τῆς Θράκης εἰργόμε-  
 νων, πέμψας τὴν ἀδελφὴν ἅμα στρατιᾷ, ἐξήγε τε  
 του δεσποτηρίου, καὶ ἄγειν ἐκέλευεν εἰς Διδυμό-  
 τειχον πρὸς αὐτὸν, φρουρᾷ τὸν πύργον κατασχούσαν,  
 καὶ ἄρχοντα τῶν εὐνων αὐτοῖς ἐπιστήσασάν τινα.  
 Τριβομένου δὲ τοῦ χρόνου πρὸς τὴν τῶν βασιλικῶν  
 παρασῆμων παρασκευὴν, ἐπεὶ ἐδόκει μὴ μέλλειν  
 μὴ δὲ προεσθαι τὴν καιρὸν, τῶν κατὰ τὸ Βυζάντιον  
 συντόμως πολεμούντων, καὶ μηδεμιᾶς ἀπεχομένων  
 πείρας, ἔγραψε καὶ αὐτὸς τὰς κατὰ τὴν Θράκην  
 καὶ Μακεδονίαν ἀπάσαις πόλεσιν αὐτῷ προσέχειν,  
 ὡς ἤδη Ῥωμαίων βασιλεὶ γεγεννημένῳ, καὶ δυνα-  
 μένῳ ὑπέκουσά τε εὖ ποιεῖν, καὶ τούναντιον, ἂν  
 ἀνταίρωσιν ὄπλα, βλέπτειν· ἰδίᾳ τε τοὺς δυνατοῦς  
 τῶν πόλεων, καὶ τοὺς παρ' ἐκάστοις στρατιώτας  
 γράμμασιν ὑπεποιεῖτο, τῶν τε πρότερον ἀναμι-  
 μνήσκων εὐεργεσιῶν γεγεννημένων εἰς αὐτοὺς, καὶ  
 ὡς, ἦν εὖνοι φαίνονται συνὴ καὶ τὰ αὐτοῦ προη-  
 ρημένοι πράττειν, μειζόνων ἀπολαύσονται καὶ θαυ-  
 μασιωτέρων ἀγαθῶν· ὑπεσημαίνετό τε τὰ γράμ-  
 ματα ἐρυθροῖς, ὡς περ ἔθος βασιλεῦσι, γράμμασι  
 προσετίθει τε τοὺς γράμμασι καὶ φρουρὰς ἐξ ὀπι-  
 τῶν καὶ τοξοτῶν ψιλῶν πρὸς ἑς ἡδὲ τῶν πόλεων  
 βραδείας ἐσομένας κατέχεσθαι φρουροῖς. Ταῦτα δὲ  
 τὰ γράμματα κομιζόμενα παρ' ἐκάστοις, οἱ μὲν  
 ἐδέχοντο προθύμως, καὶ πᾶν τὸ προστατόμενον  
 ἐπηγγέλλοντο ποιεῖν· οἱ δ' ἐδυσχέρινον μὲν, οἰό-  
 μενοι ἀποστασίαν βασιλέως εἶναι τὰ πρατόμενα,  
 ἔτι δὲ ὁμως τὴν τοῦ μέλλοντος βασιλέως δύναμιν  
 ὑπεπτηχότες, ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς  
 μεγάλα δυνάμενων ἐναγόμενοι τὰ ἐκείνου πράττειν  
 ἠρημένον, τὰ γράμματα ἐδέχοντο· δῆλοι δὲ ἦσαν  
 εὐθὺς ἀπὸ γραμμῆς ὡς νεωτερίσσαντες ἦν λάθονται  
 καιροῦ. Ὅσοι δ' ἦσαν πρότερον τὸ βασιλέως τοῦ  
 Παλαιολόγου δῆθεν αἰρεῖσθαι πεπεισμένοι, οἱ μὲν  
 καὶ τοὺς κομιζοντας συλλαμβάνοντες ἅμα τοῖς  
 γράμμασιν, ἔπεμπον εἰς Βυζάντιον δεσμώτας,  
 πρότερον γυμνώσαντες τῶν ὄντων. Ὅσοι δὲ μετριώ-  
 τερα ἐδοκίμαζον ποιεῖν, τὰ μὲν γράμματα ἀπει-  
 θοῦντο, αὐτοὶ δὲ πρὸς τὸν πόλεμον παρεσκευάζοντο,

Jacobi Pontani notæ.

(76) *Sacræ lineæ talum moveo*, proverbium, de  
 iis qui extrema parant experiri. Id Julius Pollux,  
 lib. ix. exponens ait, a ludo quopiam tesserarum esse  
 natum. Lusum autem fuisse hujusmodi, ut utrique  
 ludentium essent calculi quinque, totidem impo-  
 siti lineis: unde et Sophocles dixerit, πέσσα πην-

Morrham habitabant, et qui erant in urbibus Rho-  
 dopes Romanis parentibus, milites multi ac strenui  
 sub Matthæo Cantacuzeno, magni domestici seniore  
 filio, Chalcidicen Thraciæ patris jussu cum duce  
 profecti, ejus adventum ibi præstolabantur: quos  
 statim per litteras Didymotichum renuntiationi  
 seu creationi suæ interfuturos evocavit; qui citra  
 procrastinationem adfuerunt. Insuper fratres uxori-  
 ris, Joannem et Manuelem, Andronici Asanis  
 filios apud Beram castellum Thraciæ in vinculis,  
 ut diximus, detentos missa sorore cum cohortibus  
 educi, et ad se Didymotichum perduci, castellum-  
 que præsidio committere, et præfectum ex amicis  
 dare jussit. Cum autem propter ornamenta impe-  
 ratoria comparanda mora fieret, et minime cun-  
 ctandum, occasioque neutiquam amittenda videretur,  
 cum, qui erant Byzantii continenter bellarent,  
 nihilque non tentarent, etiam ipse ad omnes Mac-  
 cedoniæ et Thraciæ urbes litteras dedit, quibus  
 mandavit ut sibi jam Romanorum imperatori de-  
 clarato obtemperarent, qui subjectis parcere et  
 benefacere, superbos debellare posset. Sejunctionem  
 autem civis potentiores, et quod erat in unaqua-  
 que militum, ad suam auctoritatem ac fidem per  
 epistolas alliciebat, 434 pristinorum beneficio-  
 rum illos admonens, majoraque et insigniora  
 promittens, si nunc illi favere, et partes ejus  
 sequi ac tutari vellent. Subscribebatur porro no-  
 men ejus pro more imperatorum cinnabari, et  
 adungebantur litteris ex gravi armatura et sagit-  
 tariis manipuli ad urbes, quas illa custodia facile  
 retentum iri sciebat. Has igitur litteras ad singu-  
 los allatas, alii libenter accipiebant, mandata se  
 facturos recipientes; alii rem indignabantur, opi-  
 nantes nihil hoc aliud quam a legitimo imperatore  
 defectionem esse. Verumtamen potentia futuri im-  
 peratoris territi, cum, qui apud eos opibus multam  
 valebant, et ab illo stabant, etiam eorum incita-  
 rent, litteras quidem suscipiebant, sed tamen. mox  
 velut a sacra linea talum moventes (76), nova  
 molituri videbantur, si tempus nacti essent. Qui  
 vero prius ad Palæologum sequendum pellecti  
 erant, eorum alii tabellarios comprehensos et  
 spoliatos cum litteris Byzantium vincetos mittebant,  
 alii, quibus moderatiora placebant, litteras con-  
 temnebant, seseque ad resistendum. si invaderentur,  
 comparabant. Muribus hujuscemodi epistolis  
 Byzantium allatis, patriarcha et ejus socii, qui  
 nuper magnum domesticum apud imperatricem  
 tyrannidis affectatæ accusarant, omnigena volup-  
 tate bacchabantur, litterasque invicem ostentan-  
 tes, Non igitur, inquiebant, male augurabamur;  
 dextre mentem ejus conjectavimus, ipsoque nos

τέγραμμα, id est, tessera quinque linearum. Inter  
 eas lineas utrinque quinque, unam fuisse mediam  
 quam sacram vocabant; unde qui talum movisset,  
 is sacræ lineæ calculum movere dicebatur. Id vero  
 non fiebat, nisi cum res posceret, ut ludens ad extre-  
 ma confugeret auxilia. Vide plura apud Chriasten.

vera locutos opere statim pulchre demonstravit; A multaque in illum probra, etiam turpissima, ad majorem contumeliam inverecunde intorquebant. Augusta jam credens magnum domesticum apertum esse hostem, de litteris illis paucas quasdam ad ipsius matrem, quæ domi custodiebatur, misit, ut filium ejus certissimis videlicet testibus convinceret. Illa respondit, hos sermones nihil contra se valere. Prius enim, cum filius apud eam reus ageretur, crimina demonstrari debuisset: ita profecto nihil horum evenisset, ipsamque pro se et filiis, insuper pro toto Romano imperio salutaria quæque ab eo obtenturam fuisse: cujus sensus omnes perspexerit, atque ad bene, quam ad male faciendum proniorem cognoverit. At nunc post diligentem custodiam, qua nulla sua culpa ab ipsis sepiatur, et post injuriam ejus legatis de pace venientibus, et ut in judicium vocaretur, ac si esset perjuri convictus acerbissime puniretur, poscentibus irrogatam, **435** quamnam ab eo regie, ut ipsi dicunt, factorum rationem reddat, sive illius hæ litteræ sint, sive non sint. De litteris igitur nihil se responsuram, suasuram vero ipsis, quæ optima putet, si modo parere velint, nempe hæc: Ne filium despiciant, neve eum quasi nihil magnum possit, contemnunt, cujus potentiam, prudentiam et usum rerum, non Romani duntaxat, sed et Barbari longe semoti haud ignorent; et quam primum legatos ad illum de pace mittant, rationem ei qua acta et verbo et re emendet, etiam si quid incriminabile contigisse videatur, non defuturam. Si aliter sentiant, ipsi viderint, quomodo et sibi et reipublicæ recte consulant. Hactenus ad accusationem mater magni domestici. At vero qui missi ab imperatrice venerant, ut in mandatis habebant, ædibus eductam, intra palatium custodiæ tradunt: ea erat ab Andronico primo imperatori ædificata domus. Hac pro carcere utuntur; facultates quæ plurimæ erant, proscribunt, præter argentum, aurum, gemmas et margaritas; ea enim etiam prius extulerat. Tritici autem, hordei, frugumque et fructuum reliquorum infinita copia, non ea tantum in qua degebat domus, prope palatium, refertissima erat; sed et juxta Gorgepecum monasterium aliæ pyramidæ magis adhuc variis exstructæ frugibus visabantur. Omnia hæc non in communem usum, sed suum ipsorum et belli instigatorum, quibus jam erant commissa gubernacula, affatim exportabant. Post etiam amicos et familiares magni domestici scrutantes, grandæm pecuniam invenerunt, partim quidem nonnullis prodentibus, spe simul inde lucrandi aliquid, ut qui plane nescierint, quanta ab initio deposita fuisset, partim cæteris per flagra, quæstiones et varia cruciamentorum genera indicare coactis. Multi item nihil illius depositi habentes, propter solam cum eo familiaritatem suspecti, dire amictabantur. Ac Byzantii quidem hæc actabantur, maiorumque illas magni domestici amicos obruerat.

ὡς ἦν ἐπὶ τὴν ἀμυνόμενοι. Ἐπεὶ δὲ τῶν γραμμάτων πολλά ἐκείνων εἰς Βυζάντιον ἀπεκομίσθη οἱ μὲν περὶ πατριάρχην ὄσοι πρότερον πρὸς βασιλῖδα τοῦ μεγάλου δομestίκου ὡς βασιλεῶντος κατηγοροῦν, ἔχαιρόν τε καὶ παντοιοί ἦσαν ἐν ἡδονῆς· τὰ τε γράμματα ἐπιδεικνύοντες, οὐκ ἄρα, ἔφασαν, ἡμεῖς τῶν μελλόντων κακοὶ κριταί· ἀλλ' αὐτοὶ τε εὐστόχως καταστοχασόμεθα τῆς γνώμης, κακείνος καλῶς ποιῶν ἐπὶ τῶν ἔργων εὐθὺς ἀπίδειξεν εἰρηκότας ἀληθῆ· πολλά τε εἰς ἐκεῖνον βλάσφημα ἀπέσκωπτον ἀναίθην, καὶ οὐδὲ τῶν αἰσχίστων ἀπεχόμενοι πρὸς ὕβριν. Καὶ ἡ βασιλῆς δὲ ἤδη πεπαισμένη πολέμιον γεγενῆσθαι τὸν μέγαν δομestικὸν φανερώς, ἐκ τῶν γραμμάτων ἐκείνων ὀλίγα ἅττα ἐπεμπε τῇ μητρὶ κατὰ τὴν οἰκίαν φρουρουμένη, οἷα δράσεις κατηγοροῦσα ὁ υἱός. Ἐκείνη δὲ μὴδὲν ἔφασκε πρὸς αὐτὴν τοῦ λόγου εἶναι. Πρότερον γὰρ ἔχρηξεν τῷ υἱοῦ κατηγόρου πρὸς αὐτὴν τὰ ἐγκλήματα ἐηλοῦν. Ἡ γὰρ ἂν τῶν γινομένων νῦν οὐδὲν συνέβη, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς τε καὶ τῶν παιδῶν, ἐτι δὲ καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ παντός, πάντα ἂν κατεπράξατο τὰ βέλτεστα πρὸς τὸν υἱόν· εἰδέναι γὰρ αὐτὴν σαφέστατα τὴν ἐκείνου γνώμην, ὡς πρὸς τὸ εὖ ποιεῖν μᾶλλον, ἢ τὸ κακοῦργεῖν ἐπιβρέπεῖς· νυνὶ δὲ μετὰ τὴν ἀκριθῆ φρουρὴν ἦν αὐτὴ φρουρεῖται ὑπ' αὐτῶν ἐπ' οὐδενὶ ἐγκλήματι, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἐκείνου πρέσβεις ὕβριν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἀφικόμενος, καὶ δεομένους καλεῖν ἐκείνον ἐπὶ δίκην, ὡς ἦν ἀλλοτρίαι ἐπιουσίαν τὰ ἔσχατα πεισομένον, τίνα ἂν ἀπολογίαν ἀποδοίη περὶ τῶν ἐκείνῳ πραττομένων, ὡς ὁμεῖς φασ βασιλικῶς, εἰ γε καὶ ἐκείνου τὰ γράμματα ἔφη, εἰ τε μὴ· Περὶ μὲν οὖν τῶν γραμμάτων ἔφη μὴδὲν ἀποκρινεῖσθαι· παραινέσειν δὲ τὰ βέλτεστα ὡς ἂν αὐτῇ δοκοίη, εἰ γε πείθοιτο. Ταῦτα δὲ ἐπιτιμῆ τὸν υἱὸν περιορᾶν, μὴδ' ὡς μεγάλα καταφρονεῖν μὴ δυναμένου. Οὐ γὰρ Ῥωμαῖοι τῆς ἐκείνου μόνου δύναμιν, καὶ σύνεσιν, καὶ ἐμπειρίαν, ἀλλὰ καὶ βραβάρων οἱ Ῥωμαίων κατφικισμένοι πόρρω οὐκ ἀγνοοῦσιν· ἀλλ' ὡς τάχιστα πρέσβεις πέμπειν πρὸς ἐκεῖνον, ὅτ περὶ εἰρήνης διαλέξονται· ἐκείνος δὲ οὐκ ἀπορήσει ἢ χρὴ τὰ πεπραγμένα καὶ λόγοις καὶ πράξεσιν ἐπανορθοῦσθαι, εἰ τι συμβέβηκε τῶν δοκούντων ἀνιάτων. Εἰ δ' ἄρα ἄλλως ἐγνώκατε αὐτοὶ, ὁμὲν μελήσει, καὶ τὰ ἴδια εὖ τίθεσθαι καὶ τὰ κοινά. Ἡ μὲν οὖν μεγάλου δομestίκου μήτηρ τοιαῦτα ἀπεκρίνατο πρὸς τὰς κατηγορίας. Οἱ πεμφθέντες δὲ οὕτω παρὰ βασιλίδος προστεταγμένοι, τῆς οἰκίας ἐκείνην ἐκθαλόντες, βασιλείων ἤγαγον ἐντός, καὶ εἴρξην τῇ παρὰ Ἀνδρονικοῦ τοῦ πρώτου βασιλέως οἰκία κατασκευασθεῖση χρώμενοι ἀντὶ δεσμοτηρίου· τὴν οὐσίαν δὲ ἐδημοσίωσαν πλείστην οὕταν, πλὴν εἰ ποῦ τε πρότερον ἀργύρου καὶ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν καὶ μαργάρων λάθρα ἔφθασεν ἐξαγαγοῦσα. Πυρρῶν δὲ, καὶ κριθῶν, καὶ καρπῶν τῶν ἐπιλοίπων, οὐκ ἐν ἡ διέτριβεν οἰκία μόνον ἐγγὺς τῶν βασιλείων κομιδῆ τι δυσαρθμύτου χρέμα ἦν, ἀλλὰ καὶ Γοργεπηκόου τῆς μονῆς ἐγγὺς, ἔτεροι πυρραμίδες ἦσαν πολλαπλοῦς· ἐκείνων

αυθένουται καρπύς· ἃ πάντα ἐξεφόρου ἀπειθῶς, πρὸς οὐδὲν χρήσιμον τῷ κοινῷ, ἀλλὰ σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις χαρίζομενοι, οἱ τὸν πόλεμον ἀνηρημένοι καὶ τὰ πράγματα ἐπιτετραμμένοι διοικεῖν. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοὺς φίλους καὶ συνήθεις διερευνῶμενοι τοὺς μεγάλου δομestίχου, πολὺ τι πλῆθος εὕρισκον χρημάτων, τὰ μὲν αὐτῶν τῶν ἐχόντων προσιδόντων ἐλπιδι τοῦ καὶ αὐτοὺς τι τῶν χρημάτων παρακερδαίνειν, ἄτ' πρὸς οὐδὲν εἰδότας παρεχόμενα ὅσα ἦσαν τῇ ἀρχῇ, τὰ δ' αἰκίαις καὶ στραβλώσεσι καὶ παντοίοις βασανιστηρίων εἴδεσι καταναγκαζομένων φανεροῦν. Πολλοὶ δὲ καὶ μηδὲν τῶν ἐκείνου ἔχοντες, τὰ ἀνήκεστα ὑπέμενον ἐκ τῆς πρὸς ἐκεῖνον μόνου συνθηλαίας ὑποπτευόμενοι. Ἐν Βυζαντίῳ μὲν οὖν τοιαῦτα ἐτελεῖτο· καὶ κακῶν ἰλιθῶς περιεστῆκει τοὺς μεγάλου δομestίχου φίλους.

## 436 CAPUT XXVII.

*Magnus domesticus Didymotichi ornatum imperatorum capit publice, eique tertio loco et ejus uxori acclamatur. Epulum imperatorum et dies festus. Mira quæ in Cantacuzeni inauguratione contigerunt, futurorum præsentia Episcopo Didymotichi se commendat, cujus responsio et visum memoratur, additurque domestico animus. Laus illius episcopi a facultate vaticinandi, et exemplum vindictæ ab eo innocentie in femina.*

Ἐν Διδυμοτελίῳ δὲ ἐπεὶ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα ἄριστοι αὐτῶν ἦν, ἧ τε προθεσμία τῆς τοῦ νέου βασιλέως ἦκει ἀναβήσεως, πάντες μὲν παρῆσαν ἐκείνου τῇ οἰκίᾳ ὅσοι διέτριβον ἐν Διδυμοτελίῳ τότε· οὐ τῶν εὖ γεγονότων μόνον καὶ καθ' αἶμα προστηκόντων βσιλεῖ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων συγκλητικῶν καὶ τῆς στρατιᾶς. Ὁ νέος δὲ βασιλεὺς πρότερον ἐσθῆτα βασιλικὴν ἐνδύς, ἔπειτα ὑπ' ἔφεσι ταῖς ἀπάντων ταῖς ἐρυθραῖς κρηπίσι τοὺς πόδας κατεκόσμη· τὸν ἕτερον μὲν ὑπὸ τῶν ἀγχιστα καθ' ἑμα προστηκόντων ὑποδύμενος, τὸν δὲ λοιπὸν, ὑπὸ τῶν τὰ πρῶτα φερομένων ἐπ' εὐγενεῖα καὶ λαμπρότητι μισθοφόρων Λατίνων. Τὸν δὲ βασιλικὸν πῖλον, πρὸ τῆς ἀχράντου καὶ θεομήτορος τῆς εἰκίνας κείμενον ἐπ' ἰδάφους, αὐτοχειρῶς λαθὼν αὐτὴς ἐπέθηκε τῇ κεφαλῇ· αὐτίκα δὲ οἱ τὰ τοιαῦτα ἴδοντες εἰθισμένοι, τῆς τῶν βασιλέων ἤρχον εὐφημίας. Καὶ πρῶτα μὲν ἡ βασίλισ Ἄννα εὐφημεῖτο· καὶ μετ' ἐκείνην ὁ υἱὸς Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς· τρίτος δὲ ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς ἅμα Εἰρήνη τῇ βασιλίδι· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πρὸς τὰς ἱεροτελεστίας τῆν τῶν βασιλέων μνήμην ἵποιοῦντο, ὁμοίως καὶ πατριάρχου Ἰωάννου. Μετὰ δὲ τὴν εὐφημίαν ἐρικτιος γενόμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἐπομένους ἐπ' ἵπποσι ὅσοι ἦσαν, πρὸς τὴν νῆον τε τοῦ μεγαλομάρτυρος ἐγένετο Γεωργίου τοῦ Παλαιοκαστρίτου προσαγορευομένου, καὶ τὴν ποσειδώνησιν ἀπεδίξου· καὶ τισι ἐκ τῆς Λατιν-

Didymotichi paratis indumentis imperatoris, et die urbi imperatoris creandi præsentio, omnes qui in urbe erant, non modo nobiles et consanguinei, sed et proceres et milites ad ejus ædes confluerent. Tum novus imperator primum vestem imperatoriam induit; deinde in conspectu omnium pedes crepidis purpureis exornat, quarum dexteram ei sanguine proximi, sinistram ex conductitiis Latinis, nobilitate et splendore generis primi inducunt. Imperatorem autem tiam ante immaculatæ Virginis Dei Maris imaginem humi positam manu sua tollens, ipse capiti suo imponit. Mox præcones acclamationem imperatoriam præeunt (77). Et primum quidem Annæ Augustæ acclamatum, tum Joanni illio imperatori, tertio loco Joanni Cantacuzeno imperatori, cum Irene conjugē imperatrice. Eodem ordine in sacris, imperatorum et similiter Joannis patriarchæ fiebat mentio. Post applausum equo insidens imperator, aliis omnibus, quotquot erant, in equis prosequentibus, templum magno martyris Georgii Palæocastriτῆς (78) petivit, eumque precibus veneratus, gratias egit, et quibusdam de Latinis auxiliis cum solemnī cæremonia equestrem dignitatem contulit. Hinc in palatium reversus, cum uxore magnificentissimo accubuit epulo, frequenti corona, ut imperatoribus solet, circumstante. Epulantibus Joannes et Manuel fratres Irenæ imperatricis, et Joannes Angelus imperatoris consobrīnus ministrabant. Itaque diem illum novi im-

## Jacobi Pontani notæ.

(77) Supra, lib. 1, cap 41, dictum de acclamationibus. Cui lubet, legat acclamationes senatus in Alexandrum Severum, apud Lampridium.

(78) Epitheton παλαιοκαστρίτης Græco Latinum Græterō nostro videtur. Nec mirandum, inquit, si παρὰ τὸ κάστρον, quod recentioribus Græcis in usu est, formavit καστρίτην, et composite παλαιοκαστρίτην, nihil enim in hoc genere non audent novi Græci. Hinc etiam κατρωφύλαξ apud Curopalatani. Sed sanctum Georgium Græcis Latinisque tam celeberrimū nominari veterem aut antiquum militem, cum a Græcis τροπαιοφόρος, et aliis honestioribus multis epithetis ornatur, non placet, quo fit, ut alium Georgium fuisse existimem, et nomen Παλαιοκαστρίτης esse nomen ejus patriæ. Nam Παλαιοκαστρίτην vocatur a recentioribus Græcis, et ab Italis *Paleocastro* Itanus urbs Crætæ, idemque nomen habet Minoa portus Crætæ, ut tradit Ortelius

C in synonymis orthographicis. Hinc istum Georgium natum, et ut ab illo veteri discriminaretur, Παλαιοκαστρίτην ab historico appellatum credo: sicut et alius quidam Georgius martyr nominatur a Græcis Limniota, de quo etiam *Martyrolog. Rom.* 24 Augusti. Nihil præterea de Georgio Palæocastrite hactenus comperi. Si quis tamen velit, celebratum illud apud omnes Georgium martyrem intelligi a Cantacuzeno, cum hoc non contendam. Hoc enim probabile esse, vel illud est argumento, quod Cantacuzenus multos in hoc templo equestri dignitate ornavit, fortassis, tanquam in æde generosi equitis, equestriumque ordinum patroni. Nec forsitan a vero aberret, qui arbitretur, nomen hoc Palæocastrite venisse sancto Georgio ab ipso loco, quo Didymotichi colebatur. Quid enim usitatus quam nomina indere divis a locis in quibus coluntur?

peratores in auro conspicui panegyrica celebritate insignem peregrerunt; quique aderant et de proceribus, et de exercitu, nihil quod ad diei festi hilaritatem faceret, omitebant. Postridie vestes auri subtemine picturatas deponentes, candidas induerunt, lugentium imperatorum argumentum (79). Mutationis causam imperator presentibus aperuit. Pridie propter festum diem illas alias induisse,

**437** nunc illo præterito, rursum fratris et imperatoris mortem sibi lugendam. Sed operæ pretium nonnulla memorare, quæ in creatione imperatorum multi notare consueverunt, eorum in posterum fortunæ in utramque partem certissima signa existimantes: si modo talia a suprema Providentia manare, divina scilicet et occulta quadam vi, ac puris tantum mentibus cognita (quas Deus hujusmodi donis dignari voluit) res humanas dirigente, et non per se ac fortuito accidere arbitramur. Hora enim inaugurationis, qua novum imperatorem cultum sumere imperatorum oportebat, interiorem vestem plus æquo strictam esse contigit, ut quamvis multum distenta, operire corpus non posset, exteriorem plane contra, plus juxta laxam, tametsi ambas idem fecisset artifex qui antea multis sæpe et habiles atque aptas confecerat. Tum assistens quidam familiarissimus prædixit, principia illi admodum arcta et difficultatis plena fore, quemadmodum nunc interius indumentum corpus nimium astringeret, subsequentia ex diametro opposita, nimium lata, remissionis et quietis abundantia. Eadem luce, dum missæ sacrificium confit, evenit ut in Evangelio illa sententia recitaretur, qua Salvator noster et Rex sæculorum Jesus Christus, ad discipulos de futuris eorum casibus disserens, ait: « Si me persecuti sunt, et vos persequentur; si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. » Quæ verba arripietes qui astabant, improbos ac perditos homines et calumniatores, quibus salutaria Christi mandata minime cordi sint, imperatorem prodigie expropterea in ipsum insaniam sua persecutorum niebant, quomodo nimirum Judæi quoque Christum, bene de ipsis meritum, omnibus nervis persecuti sunt, et quidem a tempore prævalituros, quemadmodum et illi prævaluisse visi sunt, cum Liberatorem occiderunt. Deinde vero honestos ac probos, et mandatis Christi dignos, sermonemque ejus servantes, etiam imperatoris sermonem servaturos, ejusque jussa omnia complexuros. Hujusmodi ex his multi vaticinabantur, quæ postea eventus ferme comprobavit. Cæterum ipse imperator cum (h)

#### Jacobi Pontani notæ.

(79) Nonne candida vestis potius gaudii et lætitiæ argumentum est? Sane est. Sed fuit cum apud Syracusanos viri feminæque, item apud Argivos candidis in luctu vestibus uterentur. Apud

#### Jacobi Gretseri notæ.

(h) Episcopum Didymotichensem commendat Cantacuzenus, tanquam miraculorum effectorem, et

α κτς στρατιᾶς τὴν καθλαρίων παρείχε τιμὴν, πάντα ἐπ' αὐτοῖς τὰ εἰδομένα πράττων· ἐκείθεν δὲ εἰς τὰ βουστλεια ἐπανελθὼν, ἅμα βασιλεῖ τῇ γαμετῇ λαμπρῶς εἰσιζῶτο, πάντων παρισταμένων κατὰ τὰ νομομισμένα βασιλεῦσιν. Ὑπηρετοῦντο δὲ αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐστίασιν οἱ τε τοῦ βασιλέως ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Μανουήλ, καὶ ὁ τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς ὁ Ἄγγελος Ἰωάννης. Τὴν μὲν οὖν ἡμέραν ἐκείνην οἱ τε νέοι βασιλεῖς λαμπρῶς ἐπανηγύριζον χρυσοφοροῦντες, καὶ οἱ συνόντες αὐτοῖς καὶ τῆς συγκλήτου καὶ τῆς στρατιᾶς οὐδὲν ἐνέλιπον ἐξ ὧν ἐνῆν φειρόμενοι τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς. Εἰς τὴν ὑστερίαν δὲ τὰ χρυσοπαστα ἀπιδυσάμενοι λευκὰς περιεβάλλοντο ἐσθήτας, ὅπερ ἐστὶ τεκμήριον πενθούτων βασιλέων· ἐδήλου δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς μεταβολῆς ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς παρόντας, ὡς τῇ μὲν προτερῆα τῆς ἑορτῆς ἕνεκα τὰ λαμπρὰ ἐκείνα περιβάλλοιτο, νῦν δὲ ἐκείνης παρελθούσης, ἀναγκαῖον πάλιν τὴν ἀδελφοῦ καὶ βασιλέως τελευτὴν πενθεῖν. Ἄξιον δὲ καὶ τῶν ἐπιμνησθῆναι ὧν πρὸς τὰς τῶν βασιλέων ἀναρρήσεις εἰώθασιν οἱ πολλοὶ ἐπισημαινεσθαι, ἀψευδῆ τινα οἰόμενοι τεκμήρια τῆς εἰσέπειτα τῶν ἀναγορευομένων βασιλέων ἢ εὐτυχίας, ἢ κακοπραγίας· εἰ γὰρ χρὴ τοιαῦτα ἐκ τῆς ἀνωθεν Προνοίας οἰεσθαι οἰκονομείσθαι, ἀλλὰ μὴ αὐτόματα συμβαίνειν ὡς ἂν τύχη, τῆς περὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα τοῦ Θεοῦ προνοίας ἐν ἀπορρήτῳ κειμένης, καὶ μόνου ὄψεως φανερᾶ; τοῖς τὴν διάνοιαν κεκαθαρμένοις, καὶ τῶν τοιοῦτων δωρεῶν ἀξίους κεκριμένους παρὰ Θεοῦ. Ἐν γὰρ τῆς ἀναρρήσεως ἡμέρᾳ, ἤνικα ἔδει βασιλέα τὸν νέον τὴν βασιλικὴν ἐσθήτα μεταμπίχασθαι, συνέβαινε, τὴν μὲν ἐνδότεραν μᾶλλον εἶναι τοῦ δέοντος στενήν, ὡς μὴ δὲ τὸ σῶμα, καὶ τοὶ πολλοὶ καταταπεινωμένην δύνασθαι περικαλύπτειν, τὴν ἐξωτερῆραν δὲ, τούναντιον ἔπαν, πολλῶ τοῦ δέοντος εὐρυτέραν, καίτοι γὰρ ἀμφοτέρας τοῦ πολλὰς καὶ πρότερον πολλάκις συμμετρους ἐβραφέτος δεδημιουργηκότος. Ἐξ ὧν τῶν βασιλεῖ συνηθεστάτων τις παρῶν τὰ μὲν πρῶτα βασιλέως ἀπεφθέγγαστο εἰσεσθαι κομιδῇ στενὰ, καὶ πολλὴν ἀπορίαν βασιλεῖ παρέχοντα, ὥσπερ ἡ ἐσθὴς τὸ σῶμα πιέζειν νῦν, τὰ δ' ὑστερον ἐκ διαμέτρου εὐρύτερα τοῦ δέοντος, καὶ πολλὴν παρεχόμενα τὴν ἀνεσιν. Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας, καὶ τῆς θείας τελουμένης ἱεροτελεστίας οὕτω συμβάν, ἢ τοῦ Εὐαγγελίου περιχοπῆ ἐκείνη ἀνεγινώσκωτο, ἐν οἷς ὁ ἡμέτερος Σωτὴρ καὶ τῶν αἰώνων βασιλεὺς ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς τοῖς ἰδίους μαθηταῖς περὶ τῶν εἰς αὐτοὺς συμβησομένων διαλεγόμενος. Εἰ ἐμὲ, ἔλεγεν, ἔδωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν· ἂ οἱ παρόντες ἐπισημαινόμενοι, τοὺς μὲν φαύλους

Japones, ut scribunt Patres nostræ societatis, tristis color habetur albus, niger latus. I. aque etiam dentes dant operam ut quam nigerrimos et splendentes præ nigrore sibi faciant.

prophetam futura prædicere gnarum. Diximus libro primo probabile esse alienis ab Ecclesia, ut schis-

ἔφησαν ἀνθρώπους καὶ διεφθορότας καὶ συκοφάν-  
τας, καὶ οἷς οὐδὲν τῶν σωτηρίων μ. λει τοῦ Χριστοῦ

A Didymotichi episcopo multum tribueret, eique ut  
divino homini auscultaret (quippe qui alias multis

Jacobi Gretseri notæ.

maticis et hæreticis, aliquando gratiam miracula nonnulla patrandi conferri. Idem pari verisimilitudine affirmare licet de dono prophetiæ. Non igitur mirum, si quid etiam per hunc episcopum Deus supra naturam vim et facultatem præstitit. Ascribam verba Enthymii, qui explicans illud Matth. vii: *Multii dicent mihi in illo die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, etc.*, quibus respondebitur: *Nunquam novi vos, ita scribit: Si indigni erant, quomodo eis operabatur Spiritus sanctus? Omnino propter duo ista fiebant: nempe, ut gratiæ Dei liberalitas etiam in indignos diffundi demonstraretur, et ut per ipsos aliis beneficium conferretur, qui videlicet ab illis curabantur, vel qui opera illa admiranda intuentes credebant in Christum. Non ergo eos admirari oportet, qui miracula operabantur: neque enim a seipsis quidquam conferebant, sed Deum, qui cum illi tules essent, gratiam tamen illis præstiterat, etc.* Nam licet indigni essent, gratiam tamen acceperant. In veteri quoque Testamento in multis indignis gratia operabatur, ut per eos aliis beneficium præstaret. Sed hi quidem fidem interim habebant, licet vita reprehensibiles essent. Ba'aa'm autem cum a fide et conversatione bona esset alienus, prophetabat. Quin et Pharaoni et Nabuchodonosor et filio ejus Balthasar, cum a pietate alienissimi et sceleratissimi essent, Deus futura demonstravit propter aliorum gubernationem. Sed quid de hominibus dico, cum et in asina Balaam suam demonstraverit virtutem, voce primum humanâ collata, ut eam ipsius ascensor intelligeret? Hæc Enthymius. Similia in eundem sancti Matthæi locum divus Hieronymus. *Prophetare, inquit, et virtutes facere, et dæmonia ejicere interdum non ejus meriti est, qui operatur, sed vel invocatione nominis Christi hoc agit, vel ob condemnationem eorum qui invocant, et utilitatem eorum qui vident et audiunt conceditur, ut licet homines despiciant signa facientes, tamen Deum honorent, ad cujus invocationem sunt tanta miracula. Nam Saul et Balaam, et Caiphas prophetaverunt, nescientes quid dicerent; et Pharao et Nabuchodonosor somniis futura cognoscunt. Idem docet de prophetis S. Thomas 2-2, q. 172; a. 6 ad 1 et 2. Apud Justinum Martyrem proponitur hæc quæstio lib. Quæst. et Respons. ad orthodoxos: Si res futuras, veluti bellorum victorias et tropæa, hostium incursiones, et urbium per eos qui illas oppugnarunt, eversiones, prædixerunt prophetae et apostoli, prædixerunt quoque Græcorum oraculorum responsa: unde cognosci potest, hos nostros alienis illis esse præstantiores, cum ab utraque parte futurorum predicationes evenerint. Ad quam quæstionem hoc responsum datur: Ejusdem Dei hæc sunt omnia, tam prædictio verborum, quam eventus rerum: qui et per sanctos prophetas atque apostolos, quæ futura erant, prælocutus est, et per eos itidem, qui a vera religione sunt alieni, quæ facturus fuerat prænuntiavit. Quomodo enim per vatem Balaam Israeli benedixit, hostibus autem ejus maledixit, utrumque vero per rerum futurarum predicationem fecit: ita etiam per vaticinium regi Babylonis Nabuchodonosori capiendam esse Jerusalem præsignificavit, etc. Similiter et per vates Græcos, quæcunque eventu ad rem collata sunt, ipse præmonstravit. Pergit deinde pluribus ostendere, multum discriminis inter prophetas Dei, et reliquos vates esse, quæ ascribere nihil opus. Nobis satis est ex sententia seu Justini, seu alterius antiqui scriptoris, donum vaticinandi etiam a vera fide alienis conferri posse, et solere.*

Verumenimvero tametsi hæc ita se habeant, non dubito tamen pleraque a schismaticis istis de mira-

culis et vaticiniis prodita, commentitia, vana, fanatica, malignique spiritus partim ludibria, partim artes et technas fuisse, ut istos in semel cœpto et suscepto schismate per ludificationes istas retineret ac confirmaret. Certum enim est dæmones naturali vi et perspicacitate multa nosse, quæ hominum scientiam fugiunt, eaque famulis suis patefacere posse, ut prophetæ appareant cum veri prophetæ non sint, ut docet sanctus Thomas loco paulo ante nominato. Certum præterea est, dæmonem ob occultarum rerum vim et energiam sibi quam optime perspectam et exploratam, multa patrare posse, quæ miracula videntur, non quia talia sunt, sed quia hominibus ignota sunt: de quo copiose sanctus Thomas lib. iii *Contra Gent.* cap. 103, et nonnihil etiam 1, p., q. 110, a. 4.

Nec male monent doctores, quod ad prophetias arcanorumque revelationes attinet, primo omnium considerandam esse fidem ejus qui sibi revelationem divinitus factam affirmat, num videlicet sit catholicus, num hæreticus, num ethnicus: et si quidem a vera fide sit alienus, magnam cautionem adhibendam, ne fallamur, ob decipulas hæreticorum et schismaticorum, quas incautis in hoc argumento parant: dum varias visiones, revelationes, divinos instinctus et impulsus comminiscuntur, cum non a Spiritu Dei, sed ab illo, qui omnis improbitatis auctor est et architectus aguntur. Lege Delrium nostrum tom. II *Magiarum disquisitionum* cap. 1, q. 3, sect. 2.

Quis dubitet multos ex schismaticis istis fecisse, quod fecit olim presbyter Donatista, qui ut alium ad Donati castra traderet, mentiebatur, angelum sibi apparuisse et imperasse, ut ipsum scripta epistola ad Donatistarum partes vocaret. In quem pulchre sanctus Augustinus scribeas ad illum ipsum, ad quem presbyter Donatista litteras dederat: *Si tibi ipsi angelus astitisset, quem sibi ille propter te astitisse, quantum arbitramur, astuta novitate confingit, et hæc ipsa tibi dixisset, quæ iste mondato illius tibi se insinuare dicit: oporteret te apostolicæ sententiæ memorem fieri, quæ ait: « Licet vos, aut angelus de cælo vobis evangelizaverit præter id, quod evangelizavimus vobis, anathema sit. »* Hæc sanctus Augustinus, epist. 165.

Mira cant Philotheus de monachis montis Atho in oratione 12 *contra Gregoram*, quasi prophetiæ dono claruerint, et tam vivi, quam mortui miracula fecerint. Sed Philotheus fuit olim unus ex illis, non potuit minus facere, laudare debebat, ex quorum disciplina prodibat: *Ὁς καὶ αὐτοὶ ὀρθοῦ περὶ μαθόντες ἔχομεν, παρ' ἐκείνων ὄντες πάλαι τοῖς μακαρίοις. Ὅτι nos ipsi experientia didicimus, cum beatis illis olim versati.* His tamen minime impeditus Gregoras et alii, quibus istorum vita non erat incognita, dicere solebant: *ψευδὸς εἶναι κανὼν, καὶ πλάσματα, καὶ ὄχλον ῥημάτων ἀπλῶς τὰ περὶ ἐκείνων λεγόμενα πάντα. Omnia ista mera esse fumenta, et inania verba;* nec abs re ista dicebant, quocunque tandem animo hæc dicerent et spargerent; nam ex libro primo Cantacuzeni nostri planum fit, quam monachi isti et hesychastæ prope ad Massaliorum institutionem, cum suo nescio quo lumine precantibus et contemplantibus objeci scilicet, accesserint. Et quantæ fidei est fabella, quam Philotheus narrat de Palama Constantinopolim advocante, tantæ fidei, si et cætera Philothei lector arbitretur, nullam, opinor, auctori injuriam faciet. At, Palamam per mare ab angelis comitatum non sine cælesti melodia: *Ὁς καὶ κατόντι παρὰ τοῦς τῆς βασιλεὺς τῶν πόλεων ταύτης λιμένας συνεξακούσθαι τριτῶν εὐλαβῶν τῶς ὕμνου, παρ' αἰγυλαίς*

in rebus non se divinæ gratiæ expertem demonstraverat) eodem die post creationem ad illum misit : A εντολῶν, τὸν βασιλέα διαΐζειν, καὶ πολλὴν ἐβεβ-  
 ξεσθαι τὴν μανίαν κατ' αὐτοῦ, οἷα δὲ καὶ Ἰουδαῖοι

Jacobi Gretseri notæ.

ἔστηχόσι. Οἱ καὶ τὸ καινὸν ἐκεῖνο τῆς καινῆς ὥδης  
 τε καὶ τοῦ μέλου ἀποθαυμάζοντες, καινὸν μὲν τι  
 καὶ ἄπιστον ἔλεγον εἶναι, εἰ παρὰ τῆς αἰχμαλωσίας  
 καὶ τῶν βαρβάρων μελωδοὶ καὶ τοιοῦτοι κατὰγονται  
 παρ' αὐτοῖς. Ἐπεὶ δὲ τῆς νηὸς εἰς τὴν γῆν κατ-  
 ιεύσης Γρηγόριος ὁ θεῖος σύγγε τῷ πληρώματι  
 τῶν ναυτιῶν ἀποβαίνοντες καθωρῶντο μόνοι, τότε δὴ  
 καὶ οἱ τῆς ἱερᾶς ὥδης ἀκροατὰ καὶ τῶν  
 ὕμνων συνῆκαν ὡς οὐκ ἀνθρωπίνης, ἀλλ' ἀγγελικῆς  
 ἦσαν ἐκεῖνα δυνάμειος ἔργα, τοῦ Θεοῦ θαυμασιῶς  
 κἀναυθῶτα τὸν ἑαυτοῦ βουλομένου δοξάζειν θερά-  
 ποντα. Ita, ut cum ad portum imperatricis urbis  
 propinquaret, quidam ex piorum numero in littore  
 stantes concentum illum inaudirent. Cujus novitatem  
 et insolentiam admirati, inauditum et supra fidem  
 esse dicebant a Barbaris tales cantores ad ipsos ad-  
 duci. Postquam vero navi ad terram appulsa Grego-  
 rius (Palamas) inter nauticam turbam apparuit,  
 tunc statim illi, qui cœlestem symphoniam audierant,  
 intellexerunt, non humanæ sed angelicæ potestatis  
 opus existitisse, Deo mirabiliter etiam hic famulum  
 suum honorare volente. Hæc Philotheus de Palama,  
 quæ credat Judæus Apella, non ego, quia vel com-  
 menta, vel malorum spirituum schismatiscis illudentium  
 ludibria censeo.

Ἰατρικὰ miracula jactantibus, et miraculis schi-  
 sma suum tueri et excusare adnitentibus, idem  
 respondendum est quod olim sanctus Augustinus  
 respondit Petitioni in libro *De unitate Ecclesiæ*  
 cap. 16 : *Omissis istis morarum tendiculis, ostendat*  
*(schismaticis) ecclesiam vel in sola Africa (Græcia)*  
*perditis tot gentibus retinendam : vel ex Africa (Græcia)*  
*in omnibus gentibus reparandam et adimple-*  
*dam ; et sic ostendat, ut non dicat, Verum est, quia*  
*hoc ego dico, aut quia dixit ille collega meus, aut*  
*illi collega mei, aut illi episcopi, vel clerici, vel*  
*laici nostri, aut ideo verum est, quia illa et illa*  
*mirabilia fecit Donatus vel Pontius (Palamas vel*  
*Philotheus) vel quilibet alius ; aut quia homines ad*  
*memorias mortuorum nostrorum (monachorum*  
*montis Atho) orant et exaudiuntur ; aut quia illa et*  
*illa ibi contingunt, aut quia ille frater nostra aut*  
*soror nostra tale visum vigilans vidit, vel tale visum*  
*dormiens somniavit. Removeantur ista vel figmenta*  
*mendacium hominum, vel portenta fallacium spiri-*  
*tuum : aut enim non sunt vera, quæ dicuntur, aut si*  
*hereticorum (et schismaticorum) aliqua mira facta*  
*sunt, magis cavere debemus, etc. Porro si aliquis in*  
*hereticorum (et schismaticorum) memoriis orans*  
*exauditur, non pro merito loci, sed pro merito desi-*  
*derii sui recipit sive malum sive bonum, etc. Nonne*  
*legimus ab ipso Domino Deo nonnullos exauditos in*  
*excelsis montium Judææ, quæ tamen excelsa ita*  
*displicebant Deo, ut reges, qui ea non everterent*  
*culpantur, et qui everterent, laudarentur? Unæ*  
*intelligitur magis valere potentis affectum, quam*  
*petitionis locum. De visis autem fallacibus legant*  
*quæ scripta sunt, et quia ipse Satanas transfiguratur*  
*se tanquam angelum lucis, et quia multos seduxerunt*  
*somnia sua ; audiant etiam, quæ narrent pagani*  
*de templis et diis suis mirabiliter vel facta vel visa,*  
*et tamen dii gentium demonia, Dominus autem*  
*cælos fecit. Exaudiuntur ergo multi et multis locis,*  
*non solum Christiani catholici, sed et pagani, et*  
*Judei, et heretici variis erroribus et superstitionibus*  
*dediti. Exaudiuntur autem vel a spiritibus seduc-*  
*toribus, qui tamen nihil faciunt, nisi permittantur,*  
*Deo sublimiter atque ineffabiliter judicante, quid cui-*  
*que iribendum sit, sive ab ipso Deo, vel ad pœnam*  
*malitiæ, vel ad solatium miseriæ, vel ad monitionem*  
*quærendæ salutis æternæ. Ad ipsam autem salutem*  
*ac vitam æternam nemo pervenit, nisi qui habet caput*

*Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in ejus corpore fuerit, quod est Ecclesia.*

Hæc pulcherrime sanctus Augustinus, qui et tract. xiiii in Evangelium divi Joannis, monens catholicos, ut Donatistarum laqueos vitent, *Nemo vobis, inquit, fabulas vendat : Et Pontius fecit miraculum, et Donatus oravit, et respondit ei Deus de cælo. Primo aut falluntur, aut fallunt. Postremo fac illum montes transferre. charitatem autem, inquit, non habeam, nihil sum. Videamus utrum haberi charitatem. Crederem, si non dirisisset unitatem : nam et contra istos, ut sic loquar, mirabilioris, cœlitum me fecit Deus meus, dicens : In novissimis temporibus exurgent pseudoprophetae, facientes signa et portenta, ut in errore inducant etiam electos. Ecce prædixi vobis. Ergo cantos nos fecit Sponsus, quia et miraculis decipi non debemus. Aliquando enim et desertor terret provinciam, sed utrum in castris sit, et aliquid illi prosit character ille, in quo signatus est, hoc attendit qui terri et seduci non vult. Teneamus ergo unitatem, fratres mei. Præter unitatem et qui facit miracula, nihil est. In unitate enim erat populus Israel, et non faciebat miracula. Præter unitatem erant magi Pharaonis, et faciebant similia Moysi. Hæc alia complura in eadem sententiam sanctus Augustinus, ad quæ, tanquam ad libellam examinanda sunt ea quæ schismatici jactant miracula suorumque vaticinia et oracula.*

Nec est, quod quis moveatur externa sanctitatis specie et austeritate vitæ eorum, qui talia vel vere vel fecte agunt : videndum enim ante omnia, non qui sint et appareant, sed ubi sint, et quid dogmatum profiteantur. Nam, ut præclare scribit auctor *Spæris imperfecti*, homilia quarta in Mathæum sub finem, *Omnes species justitiæ, quas habent servi Dei in veritate, possunt habere et servi diaboli in simulatione. Habet enim diabolus et mansuetos, et humiles, habet castos et eleemosynarios et jejunos ; et omnem speciem boni, quam creavit Deus ad salutem hominum, ipsam speciem et diabolus introduxit ad seductionem, ut inter bonum verum et simulatum confusio fiat, ut simplices homines, qui boni veri et simulati differentiam intelligere caute non possunt, dum querunt bonos Dei viros, incurrant in seductores diaboli. Solam autem charitatem sancti Spiritus non potest immundus spiritus imitari. Omnis ergo species justitiæ in impostoribus invenitur, sola autem gratia veræ charitatis non invenitur, nisi in solis servis Dei.*

De purgatione per ferrum candens, cujus hic admirandum exemplum Cantacuzenus commemorat, dicere supersedeo post Deltium tom. II *Haydisquisit.* lib. iv, cap. 4, quæst. 4, sect. 3, ne videar scribere velle *Iliadem* post Homerum. Satis est nosse, graviter, tanquam superstitiosam, a sacris canonibus damnatam et interdictam esse. Vide cap. *Consulisti*, cap. *Mennam*, 2, q. 5, et cap. *Dilecti* ext. de purgatione vulgaris ; et cap. *Serentiam*, ext. ne clerici vel monachi secularibus negotiis se immisceant ; sanctum Thomam 2.2 q. 95, a. 8, ad 3, et Antonium Augustinum in notis ad caput primum *Pœnitentialis Romani*.

Exemplum capiendi omnis de futuris, ex verbis fortuito prolatis auditisque, suppeditat etiam nobis hoc loco Cantacuzenus, referens, quosdam, ex dicto illo Evangelii in sacra Liturgia recitato : *Si me persecuti sunt, et vos persequentur, omen cepisse de bellis et calamitatibus, quibus postea imperator Cantacuzenus ab invidis et æmulis exagitationis est. Quæ conjectandi species nihil superstitionis continere videtur, si modum teneat. Ejus passim sit mentio in historiis. Cum sanctus Anac-*

Χριστὸν τὸν εὐεργέτην πάση διώξαντες σπουδῇ, **A 438** καὶ ἰσχύσειν κατ' αὐτοῦ ἐπὶ καιρὸν, ὡσπερ δὴ κά-  
καίνοι ἐδοξαν, ἀπεκτονότες τὸν Λυτρωτὴν. Ὑστε-  
ρον δὲ οἱ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ καὶ ἀξιοὶ τῶν ἐντολῶν  
τοῦ Ἀριστοῦ καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ τηροῦντες, καὶ  
τὸν βασιλέως λόγους τηρήσουσι, καὶ πάντα ποιή-  
σουσι τὰ προσταττόμενα ὑπ' αὐτοῦ. Τοιαῦτα μὲν  
ἐπεθελάσαν ἐν τοῖς λόγοις οἱ πολλοὶ, & καὶ εἰς ὑστε-  
ρον ἐξέβη κατὰ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν σχεδόν. Αὐτὸς  
δὲ ὁ βασιλεὺς περὶ τὸν Διδυμοτεῖχου ἀρχιερέα πολ-  
λὴν τὴν πίστιν ἔχων, καὶ τῶν κρειττόνων ὡς τι-  
προσεύχων, οἷα δὴ ἐν πολλοῖς ἀποθεδευγμένῳ πρότε-  
ρον θεῖα; χάριτος οὐκ ἀμοιρεῖν, τῆς αὐτῆς ἡμέρας  
μετὰ τὴν ἀνάρρησιν πέμψας πρὸς ἐκεῖνον, τὰ γε-  
γεννημένα τε ἐδήλου, ὡς κοινή γνώμη λυσιτελεῖν  
ἐψηφισμένα τελεσθεῖν, καὶ προσάγειν εὐχὰς Θεῷ **B**  
ὑπὲρ αὐτοῦ ἔδειτο, ὥστε γενέσθαι ἐπ' αὐτῷ τὸ τοῦ  
Θεοῦ θέλημα τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον· τοῦτον γὰρ  
εἰθῆαι τὸν τρόπον τῶν τὰ τοιαῦτα δεῖσθαι ἡξιωμέ-  
νων, εὐχὰς ὑπὲρ αὐτοῦ προσάγειν Θεῷ. Ὅδ' ἔφα-  
σκεν, ὡς οὐ καλὸν μετὰ τὴν πρᾶξιν ἀπαγγέλλειν.  
Πρότερον γὰρ ἐχρῆν ἠνίκα καὶ αὐτῷ τι τῶν δεόν-  
των Θεοῦ διδόντος παραίνειν ἐξῆν. Νυνὶ δὲ οὐδὲν ἦ  
τοῦ Θεοῦ δεῖσθαι λοιπὸν ὑπὲρ τῶν κοινῇ λυσιτελούν-  
των καὶ αὐτοῦ. Τὸ βασιλεύειν δὲ Ῥωμαίων, καὶ  
αὐτὸν μὲν εἰδέναι ὡς ἐπιψηφισθεῖν παρὰ Θεῷ.  
Πλὴν ἐξοιδήσουσι τὰ χεῖλη μήπω πεπανθὲν τὸ  
σῦκον καταραγόντος, ἀνιτιτόμενος ἐκ τοῦ παρα-  
δειγματος, ὡς πολλοῖς πρότερον περιπεσῆται κιν-  
δύνοις καὶ πειρασμοῖς. Θέλων δ' ὡσπερ καὶ τοὺς **C**  
κινδύνους ὕθεν καὶ τίνος ἔσονται δηλοῦν, ὁράσεώς  
τινος ἀνεμίμησκεν αὐτὸν, ἧς ἔτι περιύκτος Ἄνδρον-  
νίκου τοῦ βασιλέως ἡξίωτο περὶ τῶν ἐσομένων.  
Ἐφασκε δὲ βασιλεὺς ὁ νέος οὗτος, ὡς ἔτι περιόν-  
τος; βασιλέως, αὐτοῦ δ' ἔτι τὴν ἰδιώτου στέργοντος  
τύχην, ὁμιλίαν τινὰ τοῦ ἀρχιερέως τούτου ποιου-  
μένου πρὸς αὐτὸν, τὸν Ἀπόκαυχον φάναι οὕτω τῆς  
ἀξίας χωρὶς προσαγορεύσαντα, μὴ πάνυ ποιησθῆ-  
αι περὶ πλείστου, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὸν ἄνδρα, ὡς  
μεγάλῃς ἐπιφρείας αἴτιον ἐσόμενον. Τοῦ δ' ἐν εὐτρα-  
πείᾳ εἶδει, καὶ ποίαν λίθῳ ἐπιφρείαν προξενήσειεν  
ἂν ὠδὸν εἰπόντος, ὡς μέγα φάναι τὸν ἀρχιερέα τὴν  
ὑπερφηφάναν εἶναι κακὸν, μάλιστα τῶν τε τελείων  
τὴν ἀρετὴν, καὶ τῶν εἰς τὸ ἀκρότατον τῆς κοσμι-  
κῆς ἐληλακώτων εὐημερίας ἐφαπτομένην. Τοῦ δὲ, **D**  
μὴ εἰς τοιαῦτα προάγεσθαι ἐξ ὑπερφηφάνιας εἰρηκό-  
τος, ἀλλ' ἐκ τοῦ μάλιστα συνειδέναι· ἑαυτῷ μὲν δύνα-  
μιν πολλὴν, ἐκείνῳ δὲ ἀδυναμίαν, πλὴν εἰ μὴ καὶ  
λύκον θρασυτήτος αἰτιώτῳ τις προδάτου ἰσχυρότερον  
νομίζεσθαι ἀξιοῦντα, καὶ τὸν λέοντα ἐλάφου τὴν  
βώμην πλείστον οἰόμενον διαφέρειν. Ἐτι δ' ἀξιοῦν-  
τος τὴν ὄρασιν δῆλῃν αὐτῷ ποιεῖν, ὡς δὴ πειδομέ-

Jacobi Gretseri notæ.

mus consecraretur episcopus, cumque postea pal-  
lium Romæ missum susciperet, lectum est in ec-  
clesia publice evangelium illud : *Homo quidam  
fecit cenam magnam, et misit servum suum hora  
cœnæ dicere invitatis, ut venirent, etc.*, in quo re-  
curatio et inobedientia eorum qui ad cœnam il-  
lam magnam invitati fuerant, depingitur. Ominis

loco habita est illa lectio. *Quod non casu factum,  
sed divino sensu putatur*, inquit Gulielmus Mal-  
mesburiensis, *De gestis pontificum Anglorum*, lib. 1; *in nullo enim ei efficaciter obtemperatum est, sed omnibus pene prætexta excusatio, quæ vel prædicando docuit, vel interminando prohibuit. Sed hæc  
bactenus.*

cervices repente præcidere. Speciem igitur visam istiusmodi fuisse. Tum se apud animum suum inquisisse, quorsum hæc spectarent, et putare, illum mihi bellum facturum, graviæque et multa pericula creaturum, Deum autem mihi victoriam tandem concessurum. Ideo non pigrandum, sed cavendum ab hoc viro. Talia de episcopo imperator commemorabat; quibus qui intererant, audita etiam de sicu parabola (80), magis ad ea quæ tum ex Evangelii verbo, tum ex vestium proportione male respondente portendebantur credenda, confirmati sunt. Etenim si quando de futuris narraret ille episcopus, ejus sermonem non secus quam oracula attendebant; non solum quod sæpe ventura certo prænuñtiasset, sed quod etiam mira quædam, et quæ solus Deus potest, quique puritate animorum, et sublimi vitæ instituto familiarem ejus amicitiam adepti sunt, effecisset. In iis et hoc fertur, quod animi gratia exponam. Didymotichi civis haud ignobilis uxorem adulterio pollutam suspicabatur, nec fallabatur. Eam suspicionem præ zelotypia celare non sustinens, probationes eam poscebat, quibus pessimo miseram cruciaturum minabatur, quæ tam petulanter matrimonii sacra contaminasset. Probatio hæc erat, ut ferrum candens in manus sumeret; aliter credere se non posse. Mulier intelligensquam periculosum esset, facinus admissum confiteri, quando huic in maritum injuriæ mors esset proposita, et ferri igniti contractionem intolerabilem manifestum fore indicium turpitudinis, atque ita utrimque ad summam consilii inopiam redacta, ad magnum illum episcopum sibi confugiendum statuit. Quem, re tota exposita, oravit, uti se tuendam susciperet, neve malo consilio in extremum prolapsam infortunium despiceret, sed virum ab hujus experimenti cupidine auctoritate sua averteret doceretque, de quo is suspicionem haberet, id illam non fecisse. Percunctatus episcopus, num libidinis pœniteret, et de cætero pudicitiam promitteret, ubi effusissime lacrymantem aspexit, et affirmantem audivit, nunquam similia perpetraturam, quin etiam delicti pœnas libenter subituram, cum prius de conjugali castitate et de fide legitima viro servanda disputasset, 440 deinde jussit ferrum ignitum, id quod maritus voluerat, fidenter contingere. Illa ad virum redit, explorationem adhiberi petit. Maritus quia facere non poterat, quin aliquo minime dubio argumento suspicione se exsolveret, solam in quoddam templum seducit, ferrumque quantum posset ignescere curans, et forcipe corripiciens, manibus conjugis imponit, ac ter sacrum suggestum circumire jubet. Quod ut fecit, tamque illasa

νου οὗς εἰρήγεται, ἐπειδὴ τὰ μὲν φυσικὰ ἀμετάκλητα δεδῆμι: οὐργηται παρὰ Θεοῦ, τὰ ἀνθρώπινα δὲ πρὸς μάτα, ἄλλο τε ἄλλως φέρεται, καὶ πολλὴν ὑπομένει τὴν μεταβολὴν, καὶ πολλὰ δεηθέντος ὥστε πείσαι διηγήσασθαι τὰ ὁραθέντα. Εὐχόμενός ποτε εἶπε, καὶ ἐμαυτῷ μόνῳ καὶ Θεῷ προσαδουεσχῶν, ἐδόκουν αὐτῷ ὁρᾶν ἐστῶτα πρὸ ἐμοῦ, ἀφ᾽ ἧς δὲ Ἀπόκαυγον οὕτω βραδύτως ἐπέλθειν, καὶ ὀθισμῷ τοσοῦτον χρῆσασθαι καὶ βίᾳ, ὥστε μικροῦ μὲν δεῖσσαι ἀνατρέψαι ἡμᾶς; ὑπὸ βύμης καταγαγκάσαι ἐπὶ γόνυ τε κλιθῆναι θιέτρου τῶν ποδῶν, καὶ τὴν λατὴν χεῖρα προσερείσαντα τῇ γῆ ἀντέχειν πρὸς τοὺς ὀθισμούς. Ἐκείνῳ δὲ καίτοι πολλὰ μογήσαντα, μὴδὲν πλέον δυνήθην.. Σὲ δὲ τοῦ πτώματος ἐξαναστάντα, χρῆσασθαι βράβλῳ, καὶ πολλὰκις αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς κατενεγκεῖν, μὴ ἀντισχόντα δὲ πρὸς τὰς πληγὰς εἰς τὴν γῆν καταβρῦθῆναι· σὲ δὲ αὐθις ξυρῶ τὴν κεφαλὴν τοῦ σώματος ἀποποιεῖν. Ἡ μὲν οὖν ὄρασις, ἔφη, τοιαύτη ἦν. Ἐγὼ δ' ἐξετάζων ἐπ' ἐμαυτοῦ πρὸς ὃ τι τὰ ταῦτα φέρεται, πόλεμόν τινα ἐκείνον ὀλομαι ἐνοστήσασθαι πρὸς σὲ, καὶ κινδύνους μεγάλους καὶ πολλοὺς ἀν' ἐπενεγκεῖν· τὴν δὲ νίκην μετὰ τοῦ κινδύνου σοὶ παρέρχασθαι τὴν Θεόν. Διὸ χρὴ μὴ βραβομεῖν, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὸν ἄνδρα. Τοιαῦτα μὲν περὶ τοῦ ἀρχιερέως διεξῆλθεν ὁ βασιλεὺς. Οἱ παρόντες δὲ καὶ τοῦ περὶ τοῦ σύκου παραδείγματος ἀκούσαντες, μᾶλλον ἐπεβρῶσθησαν πρὸς ἃ ἐπεσημῆναντο ἐκ τῶν λογίων, καὶ τῆς τῶν ἐνδυμάτων ἀσυμμετρίας. Ὅτι γὰρ τισὶ χρησμῶσι τοῖς ἐκείνου προσείχον λόγοις, ἦνίκα περὶ τῶν μελλόντων διεξῆται· οὐ μόνον διὰ τὸ πολλὰ πολλὰκις τῶν ἐσομένων ἀπαιστώως προειπεῖν, ἀλλ' ὅτι καὶ τεράστια τινα ἐργασμένοι ἦν, ἃ Θεῷ μόνῳ δυνατὰ, καὶ τοῖς ἐκείνῳ διὰ τὴν κάθαρσιν καὶ πολιτείας ὕψος ὤκειωμένοις. Ἐν οἷς τι φέρεται καὶ τοιοῦτον ὁ βρασιώνης χάριν διηγήσασθαι. Τῶν παρὰ Διδυμοτείχῳ πολιτευομένων τις ὦ τῶν ἀσκήμων, ὑπώπτευσεν παρὰ τοῦ τὸν γάμον διεφθάρθαι, καὶ οὐχ ἡμάρτανε τῶν λογισμῶν· διέφθαρτο γάρ. Τὴν ὑποψίαν δὲ μὴ φέρων ὑπὸ ζηλοτυπίας στέγειν σιγῇ, πίστεις ἦται τὴν γυναῖκα, αἱ δυνήσονται πείθειν ὡς μὴ εἴη ἄπερ ὑπενόει ἀληθῆ, ἢ ἐξ ἐκείνων τὰ ἡπείλει διαθήσειν οὕτως ἐξυδριουίαν εἰς τοὺς γάμους. Αἱ πίστεις δὲ ἦσαν, σίδηρον αὐτῇ ἐπὶ τῷ χεῖρῳ δέξασθαι ἐκφλογωθέντα· ἄλλως γὰρ πείθεσθαι μὴ δύνασθαι. Ἡ γυνὴ δὲ τό τε τὰ εἰργασμένα ἐξαγγέλλειν συνεννόωσα ὡς δεινὸν (θάνοντα γὰρ ἦν ἡ ζημία τῆς εἰς τὸν ἄνδρα ἀδικίας), τό τε τοῦ σιδήρου ἄπτεσθαι ἐλεγχον τῆς ἀτοπίας ὀλομένη φανερόν, καὶ ἀμφοτέρωθεν εἰς ἀπορίαν ἐσχάτην συνέλαυνόμενη, ἐπὶ τὸν μέγαν ἐκείνον ἀρχιερέα καταφεύγειν ἐγνωκε δεῖν. Προσελθοῦσα δὲ καὶ πάντα ἀπαγγείλασα, ἐδεῖτο προστῆναι οἱ, καὶ μὴ περιεθεῖν ὑπὸ κακοβουλίας ἐσχάτοις κακοῖς περιπεσοῦσαν, ἀλλὰ τὸν ἄνδρα πείθειν τῆς πείρας; ἀποστῆσθαι, δὲ δάσκοντα ὑπὲρ αὐτῆς, ὡς οὐδὲν εἴη τῶν

Jacobi Pontani notæ.

(80) Μνημονικὸν ἀμάρτημα, nam supra de sicu lmmatura parabolam attulit. Sed hoc genus peccati

etiam magnis et notissimis scriptoribus solet accidere.



ὀπτατευομένων εἰργασμένη. Τοῦ δὲ, εἰ μετάνοιά Α  
 τις αὐτὴν εἰσοίει πρὸς τὴν ἀκολασίαν, καὶ εἰ σω-  
 φρονεῖν τὸν ἐπιλοιοπον βίον ἐπαγγέλλοιτο πυνθανο-  
 μένου, ὡς εἶδε πολλὰς δακρῦν καταχέουσαν πηγὰς,  
 καὶ μηδέποτε τοιαῦτα τολμήσειν αὐθι; ἰσχυρίζομε-  
 νην, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡμαρτημένων διδόναι δίκας ἀξιού-  
 σαν, πολλὰ περὶ σωφροσύνης πρότερον διαλεχθεῖς,  
 καὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς τὸν ἄνδρα παρανομεῖν, ἔπειτα  
 ἤξιου καὶ τοῦ πυρὸς κατατολμᾶν. Ἡ δὲ ἐπανελευθεύσα πρὸς τὸν ἄνδρα, εἶδετο τὴν βάσανον προσάγειν.  
 Ἐκεῖνος δὲ, καὶ γὰρ οὐκ ἠνείχετο μὴ ἔκ τινος ἀναμφιβόλου τὴν περὶ τὴν γυναῖκα ὑπόψιαν ἀποτριβε-  
 σθαι, μόνην ἔνδον ἱεροῦ τινος παραλαβῶν, καὶ σίδηρον ὡς μάλιστα ἐντὶν ἀπηνθρακῶσθαι πυρὶ παρασκευά-  
 σασ, ἔπειτα λαθόμενος διὰ πυράγρας, ἐπέθηκε ταῖς χερσὶ τῆς γυναίκος, καὶ τὸν ἱερὸν ἐκέλευε σκίμ-  
 ποδα περιίκαναι τρίς. Ἐπεὶ δὲ περιήλθεν ἀπαθῶς κατέχουσα, ὡς μὴδὲ τὴν ἀρχὴν προσομιλήσασα  
 πυρὶ, τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας θαυμάσας ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὴν περὶ τὴν γυναῖκα ὑπόψιαν ἀποσκευασάμε-  
 νος, ἐκέλευε τὸν σίδηρον ἐπὶ τοῦ σκίμποδος τιθέναι. Ἐπεὶ δὲ ἔκειτο, ὑπὸ τῆς ἀγαν πυρακτώσεως τὸν  
 σκίμποδα διατρήσας, κατέπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν. Τοιαύτης ἦν χάριτος ἡξιωμένος ὁ ἄνθρωπος· καὶ πολλὰ  
 θαυμασιώτερα καταπράξατο, ὡς ὕστερον ἐπιμνησόμεθα κατὰ καιρὸν.

## CAPUT XXVIII.

*Concio qua se novus imperator iterum de suspitione tyrannidis occupanda excusans, de injuria conqueritur. Missionem dat quibusdam militibus. Relentos in agrum Byzantinum mittit, ut copias inde exituras arceant; urbem ipse post invadere cogitat. Adrianopolitanorum contraria studia et seditio; optimatum vexatio et direptio. Quanta invidia Cantacuzenus passim flagrant, et quibus calamitatibus ejus causa laboratum sit.*

Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς εἰς τὴν ὑπερλίαν Β  
 μετὰ τὴν ἀνάβησιν ἐκκλησίαν συναθροίσας ἔκ τε  
 τῆς στρατιᾶς καὶ τῶν συγκλητικῶν ὅσοι παρήσαν,  
 Ἄνδρες, εἶπε, Ῥωμαῖοι, καίτοι καὶ πρότερον πολ-  
 λάκις τὴν περὶ βασιλίδα καὶ βασιλέα τὸν υἱὸν ἐμὴν  
 εὐνοίαν καὶ προθυμίαν καὶ σπουδὴν πρὸς ὑμᾶς διεξ-  
 ελθῶν, οὐδέπω μέχρι νῦν ἔσχηκα κόρον τοῦ μὴ  
 περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ διεξίεναι. Διὸ καὶ νυνὶ τὸν  
 πάντα πρὶν γενέσθαι σαφῶς εἰδῶτα τῶν λεγομένων  
 μάρτυρα ποιούμαι, ὡς οὐδὲ μέχρι διανοίας ἐμυτῶ  
 τι εὐνοῖδα τῶν ὀρθῶν παρατραπέντι λογισμῶν, ἀλλὰ  
 πᾶσαν πρόνοιαν ἐποιούμην καὶ σπουδὴν, οὐ μόνον  
 τὰ Ῥωμαίων αὐξεῖν, ἀλλὰ καὶ βασιλίδι καὶ υἱῷ τὴν  
 ἀρχὴν διασώζειν, καὶ μηδένα, τό γε εἰς ἐμὲ ἦγον,  
 ἀδικεῖν ἐᾶν. Ἄ ἐχρῆν κάκεινὴν συνορῶσαν, τάληθῃ  
 καὶ δίκαια λογιζέσθαι περὶ ἐμοῦ, καὶ μὴ οὕτως  
 ἐρήμην καταψηφίζεσθαι, ἀνθρώπους πεισθεῖσαν συ-  
 κοφάνταίς. Ἐπεὶ δ' ἐκείνη τὴν ἄσχετον παραδρομῶσα  
 προεῖλετο τὸ ψεῦδος, καὶ μὴδὲν ἡδικοτά, μήτε  
 πρόφασιν πολέμου παρεσχημένον οὐδεμίαν, πολέ-  
 μιον ἐψηφίσαστο αὐτῇ, καὶ πάσαι πόλεις ἐκήρυξε  
 μὴ δέχεσθαι, ἀλλὰ παντὶ σθένει πολεμεῖν, ἃ ὑμῖν  
 λυσιτελεῖν πρὸς τὰ παρόντα καὶ ἐμοὶ συνέδοξεν  
 ἀνάγκη συναυθόμενοι ἐπράξαμεν. Τῆς μὲν οὖν  
 προθυμίας ἕνεκα καὶ τῆς περὶ ἐμὲ εὐνοίας, χάριτας  
 ὑμῖν πολλὰς ὁμολογῶ. Δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι τὴν ἴσην  
 καὶ αὐτῶν περὶ ὑμᾶς ἐπιδεικνύμενον κηδεμονίαν, ἃ  
 συναίτειν ὀλομαι ὑμῖν ἐκάστω, καὶ παραινέειν καὶ  
 ἐπιτρέπειν· οὐ γὰρ ἂν εἴη φιλοῦντος εἰ τῶν ἰδίᾳ τι  
 ἐμοὶ διαφερόντων ἕνεκα τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας  
 ἀμελοῖην. Ὅσοις τοίνυν ὑμῶν ἐν αἷσι οὐχ ὑπόκεινται  
 πόλεις ἡμῖν ἢ κώμαι, οἴκλαι τέ εἰσι καὶ τέκνα καὶ  
 γυναῖκες, καὶ ἡ ἄλλη τοῦ βίου ἀφορμὴ, οὐ χρὴ τῆς  
 εἰς ὑμᾶς εὐνοίας ἕνεκα ἐνταῦθα καρτεροῦντας, τὰ  
 οἴκλαι ἀπολύειν. Ἄστοπον γὰρ τὴν εἰς ἐμὲ φιλαν

A mansit, quam si ignem nullum tetigisset, u aritus  
 veritatis vim admiratus, abjecta suspitione, terram  
 super suggestio reponi mandat; quem quia nimium  
 candebat, usulando penetravit, et in terram  
 decidit. Tali gratia Deus virum illum dignatus  
 fuerat, et longe mirabilia edidit, ut infra  
 opportunè memorabimus.

ἐκέλευεν ἄπεισθαι τοῦ σιδήρου, ὡσπερ ὁ ἄνθρωπος  
 ἤξιου καὶ τοῦ πυρὸς κατατολμᾶν. Ἡ δὲ ἐπανελευθεύσα πρὸς τὸν ἄνδρα, εἶδετο τὴν βάσανον προσάγειν.  
 Ἐκεῖνος δὲ, καὶ γὰρ οὐκ ἠνείχετο μὴ ἔκ τινος ἀναμφιβόλου τὴν περὶ τὴν γυναῖκα ὑπόψιαν ἀποτριβε-  
 σθαι, μόνην ἔνδον ἱεροῦ τινος παραλαβῶν, καὶ σίδηρον ὡς μάλιστα ἐντὶν ἀπηνθρακῶσθαι πυρὶ παρασκευά-  
 σασ, ἔπειτα λαθόμενος διὰ πυράγρας, ἐπέθηκε ταῖς χερσὶ τῆς γυναίκος, καὶ τὸν ἱερὸν ἐκέλευε σκίμ-  
 ποδα περιίκαναι τρίς. Ἐπεὶ δὲ περιήλθεν ἀπαθῶς κατέχουσα, ὡς μὴδὲ τὴν ἀρχὴν προσομιλήσασα  
 πυρὶ, τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας θαυμάσας ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὴν περὶ τὴν γυναῖκα ὑπόψιαν ἀποσκευασάμε-  
 νος, ἐκέλευε τὸν σίδηρον ἐπὶ τοῦ σκίμποδος τιθέναι. Ἐπεὶ δὲ ἔκειτο, ὑπὸ τῆς ἀγαν πυρακτώσεως τὸν  
 σκίμποδα διατρήσας, κατέπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν. Τοιαύτης ἦν χάριτος ἡξιωμένος ὁ ἄνθρωπος· καὶ πολλὰ  
 θαυμασιώτερα καταπράξατο, ὡς ὕστερον ἐπιμνησόμεθα κατὰ καιρὸν.

Imperator Cantacuzenus postridè creationis suæ  
 ad concionem advocatis de primoribus et exercitu  
 qui aderant, sic locutus est: Quanquam et antea  
 frequenter, viri Romani, meam erga Augustam  
 ejusque filium imperatorem benevolentiam, alacritatem  
 atque studium apud vos testatus simi, tamen usque  
 hodie eadem semper testificandi  
 nondum me satietas cepit. Quare et in præsentia  
 eum, qui pernovit omnia priusquam fiant, testem  
 invoco, mihi ut ullæ in re a curriculo rationis  
 deflecterem, ne in mentem quidem unquam venisse,  
 sed in id omnem curam diligentiamque contulisse,  
 non modo ut rem Romanam amplificarem, verum  
 etiam ut imperium imperatrici ejusque filio sartum  
 tectum conservarem, nec, quantum in me esset,  
 ulla eos affici injuria sinerem. Quæ cum et illam  
 non fugerent, vera et justa de me sentire, nec  
 adeo sycophantis credulam, indicta causa condem-  
 nare me oportebat. Quia vero postposita veritate  
 mendacium amplecti maluit, neque culpa omni  
 vacantem, et nullam bello ansam præbentem,  
 hostem suum declaravit, et edictum per omnes  
 urbes de me excludendo et quam acerrime op-  
 pugnando promulgavit, 441 quæ vobis et mihi  
 in præsens tempus conducibilia apparuerunt,  
 necessitate compulsi fecimus. Vestræ igitur erga  
 me promptæ ac studiosæ voluntati ingentes ago  
 gratias, et æquum arbitror, me pari pro vobis  
 cura sollicitum, quæ cum fructu vestro conjuncta  
 D puto, ea cuique et suadere, et committere. Haud  
 enim amici fungerer officio, si commoda mea  
 privata aliorum salutem anteponebam. Quotquot  
 ergo in urbes aut vicis nobis non subjectis  
 domicilium habetis, et uxores cum liberis, aliaque  
 vitæ subsidia, non necesse est hic apud me perdurare.

me domestica dimittere. Iniquum enim et absurdum foret, amorem quo me diligitis, vobis magnam parare miseriam; nam audaces isti, et rerum novarum incredibiliter cupidi, nullo non maleficio in vos grassabuntur. Sed domos repetentes eundem adversus me animum retinete, et quando res admonuerit, facto ostendite. Dehinc quæstoribus mandavit, ut si quid stipendiorum deberetur, mercenariis persolverent cum auclario. Aliis quoque ex agris redditus capientibus, auro large distributo, omnes pro cura sui multis verbis egregie gratias agentes, dataque occasione beneficium dignis datum esse demonstraturos pollicentes, domum dimisit. Qui uxoribus et liberis carerent, et si quis alius sponte sua remaneret, apud se retinuit. Postea ex præsentium delectu exercitum cohortium sedecim (81) comparavit, quibus Joannem Pincernam et Manuelem uxoris fratrem duces constituit: jussitque in agrum Byzantinum irrupere, et castris ad Nigrum flumen positis, arcere quod erat Byzantii copiarum, ne contra urbes, quæ in ejus fidem transierant, egredi possent. Ipse vero se instruebat, ut cum reliqua manu per Perinthum et Selybriam (erant enim ancipites, neutrique imperatori penitus adhærebant) ubi transisset illasque suljugasset, cum Pincerna et Manuele Asane ducibus ad ipsa Byzantii mœnia accederet, experturus, ecquid frenum acceperet. Adrianopolin allatis ab imperatore Cantacuzeno litteris, quibus perinde ut aliis urbibus mandabatur, ut sibi de cætero jam imperatori renuntiatio obtemperarent, potentiores cives libenter eas acceperunt, et in concione recitari jusserant. At populus graviter tulit, et seditionem emersuram apparebat, quidam etiam manifeste repugnabant. Quos principes civitatis 442 ira commoti comprehendebant, eosque non verbis tantum, verum etiam flagris castigabant. Alii interim propter istam potentium contumeliam se sustinebant, et quod timerent ipsos (quippe non paucos), et quod tribuni, qui plebem concitarent nulli essent. Ut nox diem abstulit, Branus quidam vocabulo, homo plebeius, ligone victum ægre tolerans, duos sibi alios Mugduphem et Phrangopulum asciscit. Hi noctu in forum ædes obeuntes hortantesque ne desideret, sed in potentiores insurgerent, seseque et ab injuria vindicarent, et facultates eorum diriperent, cum multitudinem non modicam conflassent, optimates invadunt omnesque subjiunt, extra paucos, qui insidias odorati, sese occultando periculum effugerant. Captis illis, et per turres urbis distributis, custodibusque appositis, die jam claro certatim domos eorum concursant, fortunas diripiunt, ædificia diruunt, non tantum materiaturam et

A μεγάλων αἰτίαν ὑμῖν ἐβήθη: συμφορῶν. Οὐ γὰρ ἀποσχίσονται οὐδενὸς δεινοῦ, οἱ πάντες οὗτοι τοιμηταί, καὶ πέρα τοῦ μετρίου νεωτεροποιοί. Ἄλλ' εἰς τὰς οἰκίας ἀπαλθόντες, τὴν ἴσῃν εὐνοίαν διασώζετε ἡμῖν, καὶ καιροῦ καλοῦντος, ἐπιδείξασθε. Ἐπειτα τοῖς τῶν χρημάτων ἐκέλευε ταμίαις, τοῖς μὲν μισθοφόροις, εἴ τι τοῦ μισθοῦ ὠφέλλετο ἀποδιδόναι. Καὶ προσέτι ἐπεδαφιλεύετο τοῖς δ' ἄλλοις ὅσοι ἐκ χωρίων τὰς προσόδους εἶχον, καὶ αὐτοῖς χρυσίον διανεμάς, ἀπέπεμπε πρὸς τὰς οἰκίας, πολλὰς καὶ μεγάλας τῆς κλεμνοῦς ἕνεκα τὰς χάριτας ὁμολογούντας, καὶ ὧς ἦν λάβονται καιροῦ, τῆς εὐεργεσίας ἄξιον φανεῖσθαι ἐπαγγελλομένους. Ὅσοι δὲ μὴ γυναῖκες ἦσαν καὶ τέκνα, κατεῖχε παρ' αὐτῶν, καὶ εἰ τις εἴερο: ἐκὼν εἶναι ὑπελείπετο. Μετὰ δὲ τοῦτο στρατιᾶν ἀπολεξάμενος ἐκ τῆς παρουσίας εἰς τάγματα ἑκατάδεκα, καὶ στρατηγούς ἐπιστήσας τὸν τε πιγκέρην Ἰωάννην, καὶ τὸν γυναϊκὸς ἀδελφὸν Ἀσάνην τὸν Μανουήλ, ἐκέλευεν εἰς Βυζάντιον ἐμβαλόντας καὶ περὶ τὸν μέλανα ποταμὸν στρατοπεδευσάμενους εἰργαίην τὴν ἐκ Βυζαντίου στρατιᾶν, ὅπως μὴ ἐξίσκειν ἐπὶ τὰς αὐτῶν προσχωρήσασα πόλις: αὐτὸς δὲ παρεσκευάζετο ὡς ἄμα τοῖς ἐπιλοίοις στρατιώταις διὰ Παιρίνου καὶ Σηλυβρίας, ἦσαν γὰρ ἐπαμφοτερίζουσαι, καὶ μηδετέρῳ βασιλέων καθαρῶς προσέγουσαι, διελθῶν καὶ ὑποποιησάμενος ἕνα πιγκέρην καὶ Ἀσάνην τοῖς στρατηγοῖς ἄχρι Βυζαντίου τῶν τευχῶν ἔλθῃ, ἀποπειραζόμενος εἰ προσχωροῖ. Ἐν Ἀδριανουπόλει δὲ ἐπεὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ βασιλέως ἦεν γράμματα, ὡς περὶ κἀν ταῖς ἄλλαις πόλεσι κελεύοντα αὐτῶν προσχεῖν ἤδη βασιλεῖ γεγενημένῳ, οἱ δυνατοὶ μὲν τῶν πολιτῶν ἐδέξαντο προθύμως, καὶ ἐκέλευον τὰ γράμματα ἀναγινώσκειν ἐπ' ἐκκλησίας. Ὁ δὲ δήμος δὲ οὐχ ἠδέως εἶχε. Καὶ ὄλοιο ἦσαν ὡς νεωτέρισοντες: οἱ δὲ τινες αὐτῶν καὶ φανερῶς ἀντίειπον. Οὐδ' ἀπήλαυον πρὸς ὄργην οἱ δυνατοὶ οὐ λοιδορίας μόνον, ἀλλὰ καὶ μάστιγι χρησάμενοι. Οἱ δὲ, τῶς μὲν πρὸς τὴν ὕβριν τῶν δυνατῶν διεκαρτέρου, δεδιότες τε αὐτοὺς οὐκ ὀλίγους ὄντας, καὶ δημαγωγῶν οὐκ ὄντων εἶπε οἱ πρὸς ὄργην διεπεδίσουσιν. Ἐπεὶ δὲ ἐπαγένετο ἡ νύξ, Βράνος τις τοῦνομα τοῦ δήμου εἰς σκαπάνην προσέειπεν καὶ χερσὶ καὶ γλίσχρῳ: ἐκ τούτων ποριζόμενος τὸν βίον· καὶ δύο προσεταιρισάμενός τις αἰτέρου: οἱ Μουγδουφῆς καὶ Φραγγόπουλος προσηγορούοντο, νυκτὸς τε τῶν δημοτῶν τὰς οἰκίας περιϊόντες καὶ πείσαντες μὴ βραθυμεῖν, ἀλλ' ἐπανίστασθαι τοῖς δυνατοῖς, ὡς οὐκ ἀπαλλαξίμενοι μόνον τῆς ὕβρεως ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ τὰς οὐσίας διαρπύσσοντες, καὶ χεῖρα οὐκ ὀλίγην συστησάμενοι δημῶν ἐπιτίθενται τοῖς δυνατοῖς, καὶ πάντων κρατοῦσι, πλὴν ὀλίγων οἱ τὴν ἐπιβουλὴν αἰσθόμενοι, τὸν κίνδυνον διέφυγον, κατακρύψαντες ἑαυτοὺς. Κατακλιθεῖσάντες δὲ ἐν τοῖς πύργοις τῆς πόλεως καὶ ἐπιστήσαντες φρουράς, ἐπεὶ καὶ ἡμέρα ἦν ἡδη, πανδημίαν

#### Jacobi Pontani notæ.

(81) Εἰς τὰ γράμματα ἀπелλετ, et τάγμα proprie legionem sonet, tamen malui cohortes vocare. Si enim in legione numeres saltem quatuor millia, confecisset exercitum 64 millium. quantum in his

libris nunquam est videre, propter imminutas res Romani imperii, et alienis opibus tum valde iudicantes.

ταῖς οἰκίαις τῶν ἐαλωκότων ἐπελθόντες, τὰς τε οὐ-  
 σίας διήρπαζον, ἔπειτα καὶ τὰς οἰκίας καθήρουν,  
 οὐ μόνον τὰς ξυλώσεις περιαιροῦντες, ἀλλ' ὑπὸ μα-  
 νίας καὶ τοίχους ἄχρι θεμελίων διαλύοντες. Καὶ  
 οὐδὲν ἦν ὃ τι δεῖνόν μὴ ἐτολμάτο κατὰ τῶν τὰ Καν-  
 τακουζηνοῦ βασιλείῃς ἡρημένων. Πολλοὶ δὲ καὶ ἰδίων  
 ἕνεκα διαφορῶν παραπήλαυσαν τῆς τοῦ δήμου φορᾶς.  
 Ἄλλοι δὲ καὶ, χρημάτων σφίζιν ὀφειλομένων, ὑπὸ  
 τῶν λαθόντων ἠτιθήθησαν Καντακουζηνισμῶν. Οὕτω  
 χαλεπῆ στάσις ἐξαρχῆς εὐθύς ἀνήφθη. Ἐβόξε δὴ καὶ  
 μᾶλλον χαλεπωτέρα ἐκ τοῦ πρώτῃ παρ' αὐτοῖς γε-  
 νέσθαι, ἐπεὶ ὑστερόν γε καὶ πᾶν τὸ Ῥωμαϊκὸν εἰς  
 ὀμότερα πολλῶν καὶ χαλεπότερα ἔξεστράφη, τῶν μὲν  
 ἐκασταχοῦ δήμων, τὸν βασιλέα Παλαιόγον δεῖν οἰο-  
 μένων αὐτοῖς δεσπότην ἐπιφημιζέειν· τῶν ἀρίστων  
 δὲ ἢ τῇ ἀληθείᾳ, τῷ Καντακουζηνῷ προσκειμένων  
 βασιλεῖ, ἢ τῶν ἀπόρων καὶ νεωτερίζειν βουλομένων  
 τὴν ἰσὴν αἰτίαν ἐπαγόντων οὐκ ἐκ τινος ἐλέγχου.  
 Ῥᾶστα δὲ αὐτοῖς ἐγίνοντο αἱ ἐπαγωγαί, χρήματά  
 τε ἔχουσιν ἃ ἔδει τοὺς ἀπόρους διαρπάζειν καὶ μὴ  
 βουλομένους τοῖς ἄλλοις ὁμοίως συνασχημονεῖν. Καὶ  
 οἱ τε δήμοι καὶ πρότερον πρὸς τοὺς ἀρίστους ἐκ τοῦ  
 παρ' αὐτῶν ἀγεσθαι καὶ φέρασθαι ἐν τῆς εἰρήνης  
 τοῖς καιροῖς πολλὴν ἔχοντες ἀπέχθειαν, ἄλλως τε  
 καὶ διαρπάζειν τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐλπίζοντες, πολλὰς  
 οὕτως, ἔτοιμοι ἦσαν πρὸς τὰς στάσεις καὶ ἐξ ἐλα-  
 χίστης προφάσεως καὶ τὰ δεινότερα ἐτόλμων. Οἱ τε  
 στασιασταὶ, ὧς ἐπιπολὺ τῶν ἀπερωτάτων καὶ λωπο-  
 δυτῶν καὶ τοιχωρούχων θύγες, αὐτοῖ τε ὑπὸ τῆς πε-  
 νίας ἀναγκάζομενοι, οὐδὲν εἴασαν ἀτόλμητον, καὶ  
 τοὺς δήμους ἐνήγον πρὸς τὰ Ἰσα, τὴν πρὸς βασιλέα  
 τὸν Παλαιόγον εὐνοίαν ὑποκρινόμενοι. διὸ καὶ  
 πιστοτάτους ἐκυτοῦς προσηγορεύκασιν. Ὑστερον δὲ  
 ὥσπερ τι νόσημα κακῆθες καὶ δεῖνόν τὴν πᾶσαν  
 ἀρχὴν ἐπινεμόμενον Ῥωμαίων καὶ τῶν πρότερον  
 δοκούντων μετρίων καὶ ἐπεικῶν πρὸς τὴν ὁμοίαν  
 ὕβριν ἐξεκαλέσατο πολλοὺς. Ἐν μὲν γὰρ εἰρήνῃ καὶ  
 πολέμων ἀπουσίᾳ, αἱ τε πόλεις καὶ οἱ ἰδιῶται ἀμεί-  
 νους ἔχουσι τὰς γνώμας, καὶ πρὸς αἰσχρὰς καὶ φυύ-  
 λας πράξεις ἤκιστα ἂν ἐξάγοιντο, διὰ τὸ μὴ ἐς  
 ἀκουσίους ἀνάγκας περιπίπτειν. Ὁ δὲ πόλεμος τὴν  
 καθήμεραν ἀπορίαν ὑφαίρουμένος, βίαιος διδάσκαλος  
 καὶ τῶν πρότερον δοκούντων ἀτολήτων γίνεται.  
 Ἔστασιαζον οὖν αἱ πόλεις πᾶσαι κοινῇ πρὸς τοὺς  
 ἀρίστους. Καὶ οἱ ὑστερίζοντές που πύσται τῶν προ-  
 γεγεννημένων, πολλὴν ἐπεδείκνυντο ὑπερβολὴν, καὶ  
 μέχρι φόνων ἐχώρησαν, καὶ τούτων ἀπανθρώπων·  
 καὶ ἢ τε ἀλόγιστος ὀρμὴ ἀνδρία ἐνομήσθη, καὶ ἢ  
 ἀναληγσία πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ ἀσυμπάθεια, βε-  
 βαια πρὸς τὸν βασιλέα πίστις. Καὶ ὁ μὲν πρὸς βα-  
 σιλέα τὸν Καντακουζηνὸν χαλεπαίνων, καὶ πρὸς  
 ὕβρεις ἐξαγόμενος, αἰσχρὰς καὶ χαλεπὰς, πιστὸς  
 ἐδόκει, ὁ σωφρονῶν δὲ καὶ γλώσσης κρατῶν, καὶ  
 τὸ προσῆκον ἦθος διασώζων, ὑποπτος ἦν εὐθύς.  
 Ὅμοίως δὲ καὶ τὸ ἐπιβουλεύσαι, καὶ ψεύδη καὶ συ-  
 κοφανίας πλάσασθαι, δόκησιν συνέσεως παρεῖχε.  
 Καὶ ἢ προδοσία τῶν οἰκειοτάτων, ὥσπερ τι τῶν  
 αγαθῶν ἐπστηθεύετο μετὰ ὀνόματος εὐπρεποῦς.  
 Οὕτω πᾶσα ἰδέα κακῆς ἐκείνης δ.ἃ τὰς στάσεις ταῖς

A contabulata destruentes, sed præ furore etiam  
 muros usque ad fundamenta evertentes, nec  
 erat quidquam adeo horribile quod illi contra  
 Cantacuzeni partium studiosos reformidarent.  
 Complures item propter privatas controversias  
 hoc furore populari ad suam utilitatem abusi  
 sunt. Alii præterea, cum ipsis pecunia deberetur,  
 a debitoribus Cantacuzenismi accusabantur. Ita  
 seditio a principio statim perniciose exstitit. Visa  
 est autem eo perniciosior, quod apud eos primum  
 facta esset; nam postea nomen totum Romanum  
 ad sævitiam multo immaniolem conversum est,  
 cum ubique populi omnes Palæologum sibi domi-  
 num promulgandum censerent, optimatibus vel  
 sincere a Cantacuzeno stantibus, vel egentibus, et  
 rerum novarum studiosis idem criminis loco, sed  
 nulla probatione illis objectantibus. Facillime  
 porro invadebantur, qui habebant pecunias, quas  
 pauperiores diriperent, et nolebant aliorum instar  
 et cum aliis indecenter ac turpiter se gerere.  
 Plebs quoque etiam ante optimatibus infensa erat,  
 eo quod tempore pacis prædæ ipsis ea populati-  
 onem esset. Et cum spes diripiendorum honorum,  
 nec exiguum accederet, a tumultu seditionisque  
 haud abhorrebant, atque ex levissima occasione  
 audebant atrocissima; seditionumque auctores ple-  
 rique erant egestate perditæ, perfossores parietum,  
 et cum ipsi mendicitate coacti, nullum malum faci-  
 nus detrectarent, vulgus ad similia inducebant,  
 C 443 interea se Palæologi imperatoris cupidos  
 simulantes, et se ejus fidissimos appellantes. Tan-  
 dem quasi morbus quidam gravis ac pestifer totum  
 Romanum depastus imperium, multos etiam qui  
 prius moderati et lenibus videbantur ingenis, ad  
 similem insolentiam provocavit. Nam in pace, dum  
 bellum abest, cum urbes, tum privati probam  
 mentem possident, turpesque et vitiosas actiones  
 nequaquam suscipiunt, quia scilicet invites ad id  
 nulla necessitas urget. At vero bellum quotidianam  
 copiam subtrahens et imminuens, violentus ma-  
 gister fit etiam eorum quæ prius nefaria ducebantur.  
 Universæ igitur urbes communiter contra op-  
 timates insurgent; et si quæ forte in eo tardiores  
 fuissent, auditione alibi gestororum, postea modum  
 omnem excedebant, et usque ad cædes quoque,  
 D easque truculentas procedebant, impetusque ratio-  
 nis experts, fortitudo, indolentia erga amicos, et a  
 miseratione alienus animus, constans erga impe-  
 ratorem fides nominabatur; quique imperator in  
 Cantacuzenum odisset, et in eum fœda et acerba  
 maledicta jactaret, fidelis habebatur. Contra mo-  
 destus, et linguæ continens, et decorum in di-  
 ctis factisque observans, statim suspectus fiebat.  
 Eodem modo insidias tendere, mendicantque et  
 calumnias comminisci, opinionem prudentiæ con-  
 ciliabat, familiarissimorumque productioni, velut  
 bono alicui honorifice nominis connectione opera  
 dabatur. Sic omne genus improbitatis et nequitiæ  
 propter seditiones tunc per civitates usurpatum est,

nec erat quidquam incommoatorum, quos Boni non perirentur. Nam optimates mox e medio tollebantur, aut ob pristinam erga imperatorem Cantacuzenum voluntatem, aut quod tum arma pro illo capesserent. Medii autem cives trucidabantur, aut quia seditiosos non adjuvarent, aut invidia, quod superessent. Et natura humana, quæ etiam contra leges semper peccare consuevit, tunc præcipue impotenter furere videtur, cum a magistratibus non coercetur: jureque ipso potentior, sublatis secundum id legitimis, etiam Deo, si vincere liceat, arma inferre non metuit

ἅ πόλεσι τότε ἐπεδείχθη· καὶ οὐδὲν ἦν ὃ τι μὴ οὐκ ἐπιεικέστεροι ὑπέμενον. Οἱ μὲν γὰρ ἀριστοὶ αὐτίκα διεφθέρωντο, ἢ τὴν προτέραν πρὸς βασιλέα τὸν Καντακουζηνὸν εὐνοίαν ἐπικαλοῦμενοι, ἢ τὸ μὴ ἐν τῷ αὐτίκα ἐκείνῳ πολεμεῖν, οἱ μέτριοι δὲ τῶν πολιτῶν, ἢ ὅτι οὐ συνηγωνίζοντο τοῖς στασιάζουσιν, ἢ φόβῳ τοῦ περιεῖναι. Καὶ ἡ ἀνθρώπινα φύσις εἰωθὺς καὶ παρὰ τοὺς νόμους ἀδικεῖν ἀεὶ, τότε μᾶλλον ἐδείξεν ἀκρατῆς μὲν οὕσα πρὸς ὀργήν, ἢν μὴ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων σωφρονίζηται, κρείσσων δὲ τοῦ δικαίου τῶν περὶ τοῦτου νομίμων ἀνηρημένων, πολεμίας δὲ τοῦ κρείττονος ἂν περιγίνασθαι ἐξῆ.

#### 444 CAPUT XXIX.

*Adrianopolitani conjecti in angustias, auxilium a rege Mæсорum flagitant, qui frustra Adrianopolim venit. Quantum adventus ejus Cantacuzeno obsuerit. Prædatores Mæssi male a Thracibus et Persis accipiuntur. Mæsus timens, pacem petit, quam suis licet invitis, concedit Cantacuzenus. Ipse quoque denuo ab imperatrice pacem petit. Ejus legati violantur. Syrales item familiarissimus iniercipitur et ignominiose vexatur.*

Populus Adrianopolitanus, postquam primores civitatis victos Byzantium misit, formidans ne imperator Cantacuzenus prope absens, cum universo exercitu urbem adoriretur, nec posset se defendere, quod milites omnes ferme partim capti essent, partim e domiciliis, ubi latebant, prospicere non auderent, ad hæc nullum Byzantio subsidium exspectans (sciebat enim in ejus agris stativa habere Cantacuzenum), ad regem Mæсорum legatos, celeres suppetias oratum mittit. Alexander autem, ut erat verisimile, non propter seditionem tantummodo, sed etiam pecunia (si magistratus urbis videlicet corrupisset) deditio- nem civibus se persuasurum opinatus, citra prolationem Adrianopolim venit. Sed frustra fuit; urbis enim rectores socium se, non dominum vocasse aiebant. At enim Cantacuzeno ejus adventus non vulgariter nocuit, omnibus eum imperatricis causa advenisse existimantibus. Nam et missum ab illo agmen ad flumen Nigrum, et duces, rati non expedire illic manere cum periculo, imperatore a Mæssi obsesso, recesserunt: nonnullique primarii, ac bona pars militum relictis ducibus Byzantium auferunt, e quibus erat Joannes Batatzes Achyraitarum aciei præpositus. Et Thraciæ Macedoniæque oppida, quotquot in Cantacuzeni ditionem se tradiderant, paucis admodum exceptis, ut Mæsos contra eum irruisse intellexerunt, simul ad Augustam defecerunt, locupletioresque cives cum præfectis vinculis constrictos, Byzantium deportarunt. Similia Rhodopes oppida designarunt, communique adversus Cantacuzenum et potentiores ejusque oppidi cives bellum gerebatur. Ferme enim in duas factiones discesserant, paucisque a Cantacuzeno facientibus, plebs a seditiosis et egentibus sollicitata, imperatrici favebat potius; ubique autem popularis multitudo superior, ditiores interimebat, miseraque confusio ac perturbatio urbes occupabant. 445 Alexander cum Adrianopolim obtinere nequivisset, prope Didymotichum, Helio

Ὁ μὲν τοι ἐν Ἀδριανουπόλει δῆμος, ἐπεὶ τοὺς δυνατοὺς αὐτῶν δεσμῶτας εἰς Βυζάντιον παρέμψαν, δέισαντες μὴ ἐγγὺς βασιλεὺς διατρέθων ὁ Καντακουζηνός, ἀθρόον αὐτοῖς ἐπιστρατεύσῃ, καὶ οὐχ οἰοῖ τε ἀμύνεσθαι ὥτι διὰ τὸ τοὺς στρατευομένους μικροῦ δεῖν ἅπαντας τοὺς μὲν ἐαλωκένας, τοὺς δὲ, μὴ δὲ τῶν οἰκιῶν προκύπτειν ἐν αἷς κατακρύπτοντο τοῖμαξ, ἀλλῶς τε μὴδ' ἐκ Βυζαντίου βοήθειάν τινα σφίσι προσδοκῶντες ἤξειν· ἤδεσαν γὰρ ἐκεῖ τὴν Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως στρατῶν ἐστρατοπεδευμένην· πρὸς βασιλέα τῶν Μυσῶν πέμπουσι προσεῖλαι, δεόμενοι σφίσι κατὰ τάχος βοῦθειν. Ἀλέξανδρος, δὲ ὡσπερ ἦν εἰκός, οὐ διὰ τὴν στάσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ χρήμασι νομίμας εἰ διεφθείρειε τοὺς ἀρχοντας τῆς πόλεως πείσειν αὐτῷ βραδίως προσχωρήσειν, ἤκειν εἰς Ἀδριανουπόλιν οὐδὲν μελλήσας. Τῶν μὲν οὖν μελετωμένων ἤνυσεν οὐδέν. Οἱ γὰρ τὴν πάλιν ἀγοντες σύμμαχον ἔφασαν, οὐ δεσπότην κεκλιμέναι. Βασιλέα δὲ τὸν Καντακουζηνὸν οὐ τὰ τυχόντα ἐβλαψεν ἢ ἐκείνου ἀφίξει, νομισθεῖσα παρὰ πάντων, ὡς ὑπὲρ βασιλέως ἐγγόνει. Ἡ τε γὰρ πρὸς τὸν Μέλανα ποταμὸν ἀπεσταλμένη παρ' ἐκείνου, στρατιὰ καὶ οἱ στρατηγοὶ, μὴ νομίμας λυσιτελεῖν ἐνταῦθα διακινδυνεύειν τοῦ βασιλέως σφίσι πολιορκουμένου παρὰ τῶν Μυσῶν, ἐπανεγγύουν. Ἐν δὲ τῇ ἀναχωρήσει, τῶν τε συγκλητικῶν τινες καὶ οὐκ ὀλίγοι στρατιῶται, τοὺς στρατηγοὺς καταλιπόντες, διεδίδρασκον εἰς Βυζάντιον. Ὡς ἦν καὶ ὁ Βατάτζης Ἰωάννης, τάξιν ἄγων τὴν Ἀχυραιτῶν προσαγορευομένην. Καὶ αἱ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας πόλεις ὅσαι βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ ὑπήκοοι ἦσαν, τὴν ἐσβολὴν τῶν Μυσῶν πυθόμεναι, ὡς κατὰ βασιλέως γένοιτο, πάλιν ὀλίγων λίαν, πρὸς βασιλέα συναπέστησαν, καὶ τοὺς τε ἀρχοντας αὐτῶν, καὶ τῶν πολιτῶν συλλαμβάνοντες τοὺς δυνατοὺς, ὑπὸ δεσμοῖς εἰς Βυζάντιον ἀπέκμιζον. Τὰ ἴσα δὲ καὶ αἱ κατὰ τὴν Ῥοδόπην πόλεις ἔδρων· καὶ κοινὸς ἦν ὁ πόλεμος πρὸς τε Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς παρ' ἐκάστοις δυνατοὺς· σχεδὸν γὰρ τοι εἰς δύο διήρητο τὰ τῶν πολιτῶν· καὶ αἱ μὲν ὀλίγοι τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως

ἔδρων, οἱ δὲ μοι δὲ ὑπὸ τῶν στρασιαστῶν ἀγόμενοι καὶ τῶν ἀπόρων, τὰ βασιλίδος ἤρουντο μᾶλλον· κρείττους δὲ οἱ πολλοὶ πανταχοῦ γινόμενοι, διέφθειρον τοὺς δυνατοὺς. Καὶ σύγχυσις δεινὴ καὶ ἀταξία τὰς πόλεις κατεῖχεν. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Μυσῶν βασιλεὺς ἐπεὶ τὴν Ἀδριανοῦ κατασχεῖν οὐκ ἔδυνάθη, πρὸς Διδυμοτείχῃ στρατοπέδευσεν ἑλθὼν, μήπω διαβάς τὸν Ἐβρον. Στρατιὰν δὲ ἀπολεξάμενος ἐκ τῆς ἰδίας οὐκ ὀλίγην, πρὸς τὰς κατὰ Θράκην ἐξαπέστειλε πόλεις ληιστομένους. Οὕτω δὲ συμβάν ἢ ἐκ Βυζαντίου Ἀγγέλου τοῦ πιγκέρου ἀναστρέφουσα στρατιὰ, οὐκ ὀλίγοις αὐτῶν περιτοχούσα, καὶ κρείττων γενομένη, ἀπέκτεινε κατὰ τὴν μάχην. Ὁμοίως ἔκ καὶ περὶ τὰ παράλια τῆς Θράκης χωρία στρατιὰ Περσικὴ ἐπὶ λείαν καὶ αὐτὴ περαιωθείσα, τοῖς ὑπολοίποις τῶν Μυσῶν κατὰ τύχην συντοχούσα, ἀπέκτεινέ τε καὶ εἰλε ζῶντας ἐξ αὐτῶν πολλοὺς. Οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς στρατοπέδον τὸ οἰκεῖον ἐπανήλθον, εὐ μόνον ἔχοντες; μὴδὲν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων πολλοὺς ἀποβαλόντες. Ἀλέξανδρος δὲ καίτοι πρότερον καταφρονητικῶς πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα διακείμενος, οἷα δὴ οἰόμενος μηδὲ ὀλίγα δυνάμενον ἀντιτάττεσθαι πρὸς αὐτὸν, πρὸς τῇ πληγῇ ἀμφοτέρωθεν ὑπὸ τῷ Ῥωμαίων καὶ Περσῶν, ἐτι καὶ τὸν βασιλέα πυθόμενος ἐν Διδυμοτείχῃ στρατιᾶς πολλῆς καὶ ἀβίης εὐπορεῖν, ἔδεισε καὶ περὶ τῶν ὑπολοίπων μὴ οὐκ εἰς ἀγαθὸν αὐτῷ ἢ τὸλμα ἀποβῆ· καὶ πέμψας πρεσβείαν, διελέγετο περὶ εἰρήνης. Τῶν δὲ βασιλεῖ συνόντων οἱ ἐν ἡλικίᾳ καὶ θρασύτεροι τὰς ὁρμὰς μὴ δέχεσθαι παρήνουν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἐξώρμων βασιλέα μᾶλλον πρὸς τὴν μάχην. Ὁ δὲ οὐκ ἐπαίθετο, πρὸς οὐδὲν οἰόμενος τὸν πόλεμον αὐτοῖς λυσιτελέσειν. Εἰ μὲν γὰρ πρὸς μόνους, ἔφρασκε, Μυσοὺς ἦν ὁ ἀγὼν ἡμῖν, εἶχεν ἂν τινα ἢ τὸλμα λόγον· νυνὶ δὲ οὐ μᾶλλον τούτους; ἡμᾶς, ἢ ὅπως Βυζαντίους ἀμυνοῦμεθα χρὴ σκοπεῖν. Ἄν τε γὰρ νικῆσωμεν Μυσοὺς, οὐδὲν ἔσται πλέον, ἢ ὅπως ἐνθένδε ἀπελάσωμεν· ὅπερ αὐτοῖς ἀνάγκη πράττειν, ἂν τε ἤττηθῶσιν, ἂν τε μὴ. Ἐὰν δὲ ἤττηθῶσιν αὐτοὶ, ὥσπερ καθ' ἡμῶν αὐτῶν ἐξεπίτηδες στρατηγήσομεν τοῖς πολεμίοις. Ὅστε τί ἂν εἴη μᾶλλον ἐκείνοις ἡδίων καὶ λυσιτελέστερον, ἢ ἡμᾶς; αὐτοὺς ὑπ' ἀβουλίας ἀ ἐκείνοις εὐχῆς ἄξιον νομίζεται, ποιεῖν; Ἄλλως τε, οὐδὲ Ἀλεξάνδρου πρόφασιν ἡμῖν δικαίαν πρὸς τὸν πόλεμον παρεσχημένου, ἀδοκίημεν ἂν εἰ μὴ διαλύεσθαι ἐθέλοιμεν. Οὐ γὰρ ἡμῖν γε ἐπιστράτευσεν, ἀλλ' ἐφ' ἐτέραν πρόφασιν ἑλθὼν, ἄκων ἐβλάψεν ἡμᾶς, ὥστε καὶ ἐκ τοῦ μὴ λυσιτελεῖν ἡμῖν τὸν πόλεμον, καὶ ἐκ τοῦ μὴ πρόφασιν δικαίαν εἰληφῆναι, τὴν εἰρήνην μᾶλλον αἰρετέον. Τοιαῦτα εἰπὼν, τοὺς πρέσβεις προσεκαλεῖτο, καὶ ἐξημέριζε περὶ σπονδῶν. Καὶ ἐπεὶ κάκιστοι διαλύεσθαι ἤσαν ἔτοιμοι, αὐτοῖς μὲν δῶρα παρασχῶν, ἀπέπεμπεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Πρεσβείαν δὲ πέμψας πρὸς Ἀλεξάνδρον, καὶ αὐτὸς ἐβεβαίω τὰς σπονδὰς. Βουλομένων δὲ τῶν βασιλέων καὶ ἀλλήλοις συνελθεῖν ἐπὶ φιλίας μᾶλλον βεβαιώσαι, διεκώλυσεν ὁ χειμῶν ἐπιγενόμενος σφοδρὸς· ὅφ' οὐ μὴ δυνάμενον τὸ στρατεύμα Μυσῶν διακαρτερεῖν ἐπὶ σκηναῖς ἀνεζεύγνυον εἰς

PATROL. GR. CLIII.

nondum transito castra locavit, delectamque de exercitu manus non modicam ad urbes Thraciæ depopulandas misit. Tum qui ex agro Byzantino cum Angelo pincerna revertebantur, plurimis eorum obvii, conflictu eos occidunt. Similiter circa maritima Thraciæ loca Persæ, cum et ipsi populatum transmisissent, reliquis Mæsis casu occurrentes, aliquot interfectis, complures capiunt: cæteri ad exercitum suum non modo sine præda, sed et multis suorum amissis se recipiunt. Alexander quanquam prius Cantacuzenum contemneret, quod sibi ne paulum quidem resistere posse opinaretur, cum præterquam quod utrinque et a Romanis et a Persis fusus esset, audisset insuper, ipsum Didymotichi habere magnum numerum strenuorum militum, reliquiis suis tinuit, ne forte secus eveniret audacia, missisque oratoribus de pace egit. Quæ imperatori militabat juvenus, ætatis fervore animosior, pacem dissuadere, magisque ad prælium impellere. Ille repudiare consilium, ut parum utile. Si enim, inquit, cum solis Mæsis certamen nobis esset, non sine aliqua ratione auderemus: nunc non magis quomodo horum, quam quomodo Byzantium a nobis vim prohibeamus, considerandum est. Sive enim Mæsos vicerimus, nihil consequemur aliud, quam ut hinc abeant, quod quidem necessario jam facere debent; sive vincamur ipsi, velut de industria hostes contra nosmet, tanquam duces eorum, adducemus. Quid igitur illis jucundius atque fructuosius, quam nos ipsos stultitia quadam committere, quod ipsi ut difficile votis expetendum censent? Ad hæc cum Alexander justam nobis pugnae occasionem non obtulerit, injusti simus, nisi pacem cum eo conjungamus; non enim nos petivit, sed cum alia de causa huc venisset, nobis haud volens nocuit. Quare quia nec profutura est nobis dimicatio, nec idonea ejus causa offertur, pax amplectenda est. His dictis legatos accersit, de sædere respondet, et ad illos promptos donis honorat, atque ad suos remittit, ipseque per suos ad Alexandrum legatos sædum confirmat. Dum autem reges ad constabiliendam amicitiam pararent convenire, hiemis intervenientis asperitas rem distulit: 446 præ qua cum Mæsi in tabernaculis perdurare nequirent, militibus et equis aliquot enectis frigorum magnitudine domum revertentur. Post hæc imperator Cantacuzenus Augustam de pace iterum appellat, petitque ne qua prius temeritate, paria aut deteriora etiam in posterum aggrediatur. Quin potius cum ex antea actis jam cognoverit, bellum istuc Romanum imperium funditus perditurum, pacem admittat: se quoque, licet par pari referre possit, communis boni causa ab armis libentissime discessurum. Legatus erat qui et alias, Demetrius Sguropulus, et una Joannes Pothus ex Angeli pincernæ domesticis. Ad legationem qui Byzantii pro imperatrice tractabant imperium nihil respondit, sed legatum alterum multis aspersum convitiis in custodiam compinguit:

28

Sguropulum vero verberibus indignissime cooper-  
tum, pillisque barbæ et capitis nudatum in foro,  
ut in pompa, publice spectandum statuunt, deinde  
injectis collo vinculis, in carcerem trahunt. Sup-  
plicii differentiam faciebat, quod hic esset ex im-  
peratoris familiaribus, in quos oporteret omnem  
acerbitatem effundere, nullamque quantumvis atro-  
cem injuriam non conferre, cum hoc modo se  
ipsum Cantacuzenum ignominia in illis multare  
arbitrarentur, simul ut eum ad ultionem, pacis cu-  
piditate abjecta, irritarent. Erant siquidem in ti-  
more, si imperatrix pacem non respueret, ne ipsi  
ut malorum istorum capita et auctores, pessimum  
irent. Pothum vero paulo post e carcere liberum,  
ad pincernam remittere decernebant, cum pollici-  
tationibus multis et eximiis, si se contra impera-  
torum vellet socium adjungere. Quare et mitius  
aliquanto eum habuerunt. Non diu post etiam  
Syralem, missu imperatoris in Chium navigantem,  
ut ejus familiarissimum interceperunt, ac Byzan-  
tium perductum, mento et capite rasis, asino im-  
posuerunt (82), sic ut facie ad clunes obversus ma-  
joris causa dedecoris caudam bestia: pro freno te-  
nere cogeretur. Et ad hunc quidem modum isti  
triumpharunt.

ἄμυναν διεραθίζωσιν, ἀποθήμενον τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης  
λογισμούς· ἐδεδίεσαν γὰρ μὴ καὶ τῆς βασι-  
λίδος τὴν εἰρήνην ἐλομένης ἀπόλωνται αὐτοί, τῶν παρόντων κακῶν αἰτιώτατοι ὀφθέντες. Τὸν Πύθου δὲ  
ἐσκέποντο μετὰ μικρὸν τοῦ δεσποτηρίου ἀπολύσαντες, Πιγκέρην προσέμψαι, πολλὰ ἐπαγγελλόμε-  
νοι καὶ θαυμαστὰ, εἰ βασιλέως ἀποστὰς ἔλοιτο μᾶλλον σὺν αὐτοῖς ἐκείνῳ πολεμεῖν. Διὸ καὶ προσηνέ-  
στερόν πως προσηνέχθησαν. Ὀλίγη δὲ ὕστερον καὶ Συραλὴν κρατήσαντες πρὸς Χίον διαπεραιούμενοι  
ἐπὶ βασιλέως, ὅτι καὶ αὐτὸς τῶν οικειοτάτων ἐκείνῳ ἦν, ἀγαγόντες πρὸς Βυζάντιον, καὶ τρίχας καὶ γέ-  
ναιον περιελόντες, ὄνῃ τε ἐπιθέντες τετραμμένον ἐπὶ τὸν προκτὸν, ἠνάγκαζον τὴν ὄνου κατέχειν οὐ-  
ρᾶν, ἐφ' ὅβρι πάλιν. Καὶ τοῦτον ἐθριάμβευον τὸν τρόπον.

#### 447 CAPUT XXX.

*Digitia Cantacuzeni direpta, et illarum immensitas, et quid doluerit. Andronicus Asanes Cantacuzeni ocer  
contra generum exercitum ducit; et quomodo tota provincia devastata fuerit. Barbarorum depopulatione.  
E Zernomiano prædones cæduntur apud Didymotichum. Adrianopolim accedit. Pincernam Pamphilo  
evocat. Hebrus congelascit. Pamphilenses præsidium arcis cum ducibus Byzantium mittunt. Byzantii  
Cantacuzenus probrosissime conscinditur, variis de causis. Accusatur vehementer. A patriarcha excom-  
municatur. Imperatricem et magistratus honorat. In convitiatore animadvertit.*

Postquam urbes omnes, præter Pamphilum, et C  
Prinum in Thracia, et castellum quoddam Em-  
pythium nomine, quod prope Didymotichum,  
multo antea a fundamentis Cantacuzenus ædificarat,  
ad imperatricem quasi per conjurationem descive-  
runt, ejus opes in singulis propemodum collocatis  
diripiuntur, quæ etiam cuilibet eorum ad arma in  
eum capessenda incitamento erant, belli lucrum  
non exiguum cernenti; eorum item fortunæ, qui  
aut vere illi favebant, aut ob aliquam causam fa-  
voris et gratiæ suspecti erant. Quantum igitur pec-  
uniæ imperatori, et matri ejus Byzantii, et in aliis  
civitatibus ab imperatricis factione ablatum sit,

Ἐπεί δὲ αἱ πόλεις πᾶσαι, πλὴν Παμφίλου καὶ  
Κοπρίνου πόλεων κατὰ τὴν Θράκην καὶ φρουρίου  
τινὸς Ἐμπυθίου προσαγορευομένου, ὅπερ ἑγγύς  
Διδυμοτείχου πολλοῖς πρότερον χρόνοις ἐξ αὐτῶν  
κρητῶν ἐδείματο ὁ βασιλεὺς, πρὸς βασιλίδα συν-  
ἀπέστησαν, ὥσπερ ἐκ συνθήματος, τὰ τε βασιλέως  
διηρησάμετο ἐν πᾶσαι; σχεδὸν διεσπαρμένα. Ἄ καὶ  
μᾶλλον ἐπίσται τοὺς ἑκασταχοῦ ἐκπολεμηθῆναι πρὸς  
αὐτὸν, ὀρώντας οὐκ ὀλίγον τὸ κέρδος τοῦ πολέμου  
καὶ τὰ τῶν ἐκείνῳ προσεχόντων, ἢ ἀληθῶς, ἢ καὶ  
ὀποπτευομένων ἐκ τινος αἰτίας. Τὸν μὲν οὖν τῶν  
χρημάτων ἀριθμὸν ὅσος ἐν Βυζαντίῳ καὶ ταῖς ἄλ-  
λαις πόλεσιν ὑπὸ τῶν τὰ βασιλίδος κρατούντων

#### Jacobi Pontani notæ.

(82) Genus summæ ignominie, seu pœnæ igno-  
miniosissimæ. Quid enim vilius et contemptius  
asino? et isto equitandi modo, ut caudam pro  
freno teneas, quid turpius, magisve ridiculum?  
sed et Anastasium patriarcham a Diipio duci  
jussit, asino insidentem, facie versus caudam con-

versa, et ignominiosum de eo triumphum egit.  
Zonaras in Copronymo, et Cedrenus, De Beatrice  
Augusta, Friderici Barbarossæ uxore scribit idem  
Gulielmus Paradinus *De antiquo statu Burgundiæ*  
et Sigonius, *De regno Italiæ*, lib. xii. Affecta est  
autem hac ignominia a Mediolanensibus.

διρπάγη βασιλέως τε καὶ τοῦ μητρὸς σαφέστατα ἄ  
 εἶπεν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ τῶν ἐχόντων αὐτῶν εἰδῶτων  
 ὑπὲρ πλῆθους ἀκριδῶς. Βοσκημάτων δὲ βοῶν μὲν  
 ἀγέλαι πολλὰι, ἐς πεντακισχίλιας ἔχουσαι νομάδας·  
 ζεύγη δὲ οἱ; ἐχθροὶ πρὸς τὰς γεωργίας, χίλια.  
 Ἴπποι θήλειαι νεμόμεναι πεντακόσται πρὸς δισχι-  
 λιαίς, κάμηλοι διακόσται, ἡμίονοι τριακόσται, ὄνοι  
 δὲ πεντακόσται· συθῶσιά τε ἐς πέντε μυριάδας  
 ἔχοντα σῶν, καὶ προβάτων μυριάδες ἑπτὰ. Καρπῶν  
 δὲ ἀπίστῶν τι χρῆμα καὶ δυσαρθίμητον κομιδῆ, ὃν  
 ἀπάντων ἐν χρόνῳ ἀποστερηθεὶς βραχεὶ, οὐδὲν  
 ἀγεννὲς ἢ μικρὸψυχον ἐφθέγγετο. Ἐκεῖνο δὲ ἡνία  
 μόνον ὅτι εἰς οὐδὲν χρήσιμον ἀνάλωτο τῷ κοινῷ.  
 Αὐτὸς γὰρ ἰσχυρίζετο οὕτω διανενοῆσθαι, ὥς πάντα  
 ἀναλώσων τῆς Ῥωμαίων ὠφελείας ἕνεκα. Ἐν Βυ-  
 ζαντίῳ δὲ τοῦ στρατεύματος ὁ τοῦ βασιλέως κηδεστής  
 Ἀνδρόνικος ὁ Ἀσάνης στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς, καὶ  
 τὸν πρὸς τὸν γὰρ ἄρδον πόλεμον ἀναδεξάμενος, ἄρας  
 ἐκαίεν, τὰς κατὰ Θράκην περιεὶ πόλεις, πάντων  
 προθύμως ὑποδεχομένων, καὶ συναιριμένων πρὸς  
 τὸν πόλεμον τὰ δυνατά. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακου-  
 ζηνός, πολλῆς μὲν καὶ ἀγαθῆς εὐπόρου στρατιᾶς.  
 Στρατεύεσθαι δὲ ἠμέλιαν ἦν διὰ τὴν ὥραν, κα-  
 ταφυγὴν τῆς στρατιᾶς πρὸς τοὺς ὑετοὺς καὶ τὴν  
 χύονα οὐκ ἐχρύσης, ἐκπεπολεμημένων ἤδη πάντων.  
 Ὅθεν οὐδία μὲν οὖσης, τὰς παρακαίμενας κατέτρε-  
 χον πόλεις, καὶ κακῶς ἐποίησαν, τῆς ἐκ Βυζαντίου  
 στρατιᾶς πρὸς τὰς πόλεις καταδυομένης, καὶ οὐδ'  
 ἀντιβλέπειν οὖσης δυνατῆς. Ἐπεὶ δ' ἀναχωροῦν  
 ὑπὲρ τοῦ χειμῶνος ἐκβαλόμενοι ἐκεῖνοι, αὐτοὶ οἱ  
 Βυζάντιοι ἀναθαρσύντες ταῖς πόλεσιν ἐπέκειντο,  
 αἱ πολέμιοι ἐδόκουν. Καὶ ἡ χώρα πᾶσα ὡσπερ ὑπὸ  
 πολεμίων ἠρουμένη, μετανιστατό τε εἰς τὰς πόλεις,  
 καὶ οὐδὲν ἦν ὃ τι οὐκ ἔπασχε δεῖνδν, καὶ Σκυθικῆ  
 ἐρημία ἢ κατακράτος οἰκουμένη Θράκη ἀπεδείκνυτο  
 οὐκ ἐν μακρῷ, καὶ ἡ Ῥωμαίων ἰσχύς ὑφ' ἑαυτῆς  
 ἔδαπανᾶτο καὶ διεφθείρετο. Οὐ μὴν οὐδὲ οἱ βάρ-  
 θαροὶ ἡμέλου, ἀλλ' εἰδότες, ὡς ἡ Ῥωμαίων στρα-  
 τία διήρηται, καὶ στασιάζει πρὸς ἑαυτὴν, ἐκ τῆς  
 Ἀσίας παραιόμενοι καὶ ἴππους καὶ πεζῆ τὰ μέ-  
 γιστα ἐκάκουν, οὐδενὸς ἀνθισταμένου. Καὶ τὰ παρ-  
 ἄλεια πάντα ἐν βραχεὶ κενὰ ἀνθρώπων ἀπεδείκνυ-  
 σαν πάντας ἐξανδραποδίζόμενοι, πλὴν ὅσοι πόλεις  
 ἢ φρούρια κατέκον. Ὑστερον δὲ ἐκείνων ἀναλω-  
 θέντων, καὶ πρὸς τὴν μεσόγειαν ἐχώρησαν. Οἱ μὲν  
 τοὶ Ῥωμαῖοι οὕτω τοῦ χειμῶνος, διετέλεσαν ἀλλήλοισ  
 ἀντιπεζιόντες καὶ βλέπτοντες ὅσα δυνατά. Διδυμο-  
 τείχῳ δὲ ἡ ἐκ Βυζαντίου στρατιὰ οὐδέποτε ἐτόλ-  
 μησεν ἐπιστρατεύσαι παρόντος βασιλέως. Οἱ μὲντοι  
 ἐκ Τζερνομιάνου φρουρίου τινὲς ὡς πόρρω Διδυμο-  
 τείχου ὤπισθεν, οὐ φαῦλά τινα ληστεύοντες ἐκά-  
 κουν. Σχεδὸν γὰρ οὐ διείκετον ἀπὸ νυκτὸς τὰ τείχη  
 περιόντες καὶ ληστεύοντες οἷς ἀν' ἐντύχοιεν. Ἐλέν-  
 θανον δὲ οὐ δι' ὀλιγότητα μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἐμ-  
 πειρίαν ἦσαν γὰρ περὶ ληστεία; κάλλιστα ἐξη-  
 σκημένοι. Προλοχίσαντες δὲ οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ  
 στρατιῶται, ἐπεὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰς ληστείαν αὐτοὶς  
 ἤκον, κλείοντες ὅσους τῶν ἐπιέναι εἰωθόντων, οὐκ  
 ὀλίγους ἀπέκτειναν αὐτῶν, τοῦ λόγου ἀναστάντες.

A non potest ad unguem dici, cum nec ipsis, qui  
 eam asservabant, propter granditatem numerus  
 ejus plane constiterit. Pecorum autem, boum qui-  
 dem pascualium in multa armenta dispertitum  
 fuerunt ad quina millia, ruricolarum juga mille:  
 equæ pascuales mille quingentæ, camelii ducenti,  
 muli trecenti, asini quingenti. Greges suilli ad quin-  
 quaginta millia porcorum continentes; ovium  
 septuaginta millia; frugum acervi incredibiles, et  
 omnino innumerabiles. Quibus omnibus brevi tem-  
 pore spoliatus, nihil imbelle aut pusillimum  
 locutus est. Illud duntaxat ei tristitiam movebat,  
 quod tantæ opes ad nullum reipublicæ commo-  
 um (in cujus emolumentum ipse omnia impendere se  
 cogitasse affirmabat) converterentur. Byzantii  
 B copiarum flux Andronicus Asanes, Cantacuzeni  
 socer declaratus, bello contra generum recepto inde  
 profectus, Thraciæ urbes obibat, omnibus eum  
 cupide excipientibus, et quantum poterant adju-  
 vantibus. Cantacuzenus cum numerosum haberet  
 fortemque exercitum, educere illum propter anni  
 tempestatem nequibat: quod militibus adversus  
 pluvias et nives nusquam pateret perfugium,  
 jam omnibus ut hostem aversantibus. 448 Unde  
 tranquillo cælo urbes finitimas incursionibus laces-  
 seabant, cum interea Byzantina copiæ in civitates se  
 abderent, neque aspectum eorum ferrent. Quibus  
 cæli injuria cogente recedentibus, rursus Byzantii  
 receptis animis, urbes inimicas quas videbantur  
 premebant, totaque regio velut ab hostibus vastata,  
 C et nihil cladis non sustinens, in oppida commi-  
 grabat. Atque ita Thracius orbis parvo spatio vi  
 et grassationibus ad Seythicam solitudinem redi-  
 gebatur, Romanorumque vires semetipsas absu-  
 mebant ac deperdebant. Nec tamen Barbari oportu-  
 nitatem negligebant, sed cum Romanorum exer-  
 citum divisum et discordiis intestinis laborantem  
 comperissent, cum equitatu et peditatu ex Asia  
 trajicientes, immania detrimenta nullo obstante  
 dabant, locaque omnia mari vicina brevi tempore  
 hominibus vacuefaciebant: omnibus, nisi qui urbes  
 aut castella habitarent, in servitutum raptis. Tum  
 deinde etiam in mediterranea pergebant. Romanis  
 vero tota hieme velitabantur, et damna vicissim quan-  
 D tum poterant creabant. Ad Didymotichum, ubi erat  
 imperator, Byzantini nunquam se admovere  
 ausi sunt, quanquam, ex proximo castello, cui  
 nomen Zernomianum, direptionibus non parum  
 infestabatur. Ferme enim in noctes singulas mœnia  
 obeunt, quæ inveniebant, auferebant, nec prop-  
 ter paucitatem modo, sed usum etiam fallabant;  
 erant siquidem in prædando multo exercitatissimi.  
 Ubi ad prædandum more suo, et quidem plures  
 solito redierunt, milites apud Didymotichum ex  
 insidiis prorumpentes, bonam partem occiderunt.  
 Imperator Cantacuzenus, etsi principio veris Con-  
 stantinopolin cogitabat invadere, tentareque an eam  
 posset subigere, nihilominus ipse hieme ad ma-  
 gistratos Adrianopolim occulte mittit, et ad urbem

tradendam eos allectat. Dies quo veniat præfinitur. Ille assumpto exercitu ad alias Thraciæ urbes iturum illasque obsessurum fingens, ne qui ab Augusta stabant, infestum ejus accessum Adrianopolim nuntiarent, supra Hebrum, ut postridie militem transducturus, castra facit. Mittit quoque ad Pincernam consobrinum, qui cum millenario Panphilum servabat, et arcem cum aliis gravis armaturæ ac sagittariis centum: mandat, ut relicta arcis custodia, et ex equitatu trecentis, qui inferiorem urbem tuerentur, cum cætero ægmine ad se veniat; **449** causam insuper addit, cur eum vocet. Pincerna opinatus solum arcis præsidium urbi servandæ sufficere, cum toto equitatu adest. Cum autem per noctem illam Boreas spirasset vehementius, diluculo flumen congelari incipiens, intra breve tempus totum frigore constitit. Neque tamen adeo firma ac densa erat glacies, ut portare equitem posset, nec consuetis actuariolis transitum præbebat, sed ad istuc durior, ad equos vero sustinendos fragilior apparebat: quæ res multam transeundi dubitationem habebat. Per dies itaque duodenas imperator ibi in stativis mansit, exspectans si quo modo daretur Hebrum transmittere. In his Adrianopolim Byzantio supervenientes sexcenti milites, rem disturbarunt. At Pamphilus, quoniam Pincerna cum copiis non aderat, præ quibus oppidani quippiam novi tentare metuebant, prius quibusdam e præsidio pecunia numerata corruptis, et eo perpulsis, ut vasa clam evacuerent, in quibus aquam et vinum, et si quid aliud potibile, servabant (non enim ex puteo haurire licebat, postquam sibi factas insidias audierant), custodes arcis simul tota urbs oppugnat, expugnatosque et intoleranda sibi oppressos ad deditionem adigit, ac tres eorum duces victos, cum toto præsidio ad Augustam Byzantium mittit; quos Byzantii contumeliose tractatos et omnibus diceris laceratos in carcerem dederunt. In imperatorem quoque Cantacuzenum se improbe gesserunt, a nulla verborum petulantia temperantes, eoque stoliditatis progressi sunt, ut si quando Joannes imperator adolescens e palatio ad animi oblectamentum quodam prodiret (ob ætatem siquidem immaturam, publicæ rei nihil attingebat, quando patre moriente non plus novem annos natus erat), præmissi quidam ab iis qui ad clavum sedebant, feminas juxta ac viros inciabant, ut eo transeunte complura longeque turpissima in Cantacuzenum maledicta evomerent. Et hoc tanquam jucundum munus imperatori puero offerebant. In hisce porro contumeliis etiam hoc sibi volebant (ut populo majorem timorem ingenerarent), Cantacuzenum, si vinceret, atrociter injurias persecuturum, id quod illis ex sententia evenit. Omnis namque populus, quo magis insaniebat, hoc amplius metuebat, et cum sibi condignam mercedem repenunt iri formidaret, audacius surebat, et a reconciliatione magis abhorrebat. **450** Nisi ille viribus omnino destitutus ac perditus esset, non se

Β Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς διενεοίτο μὲν ὡς ἄμα ἤρ: Βυζαντίῳ ἐπιστρατεύσων, καὶ πειρασόμενος εἰ δύνατο αὐτῷ ὑποποιεῖν ὁ ὄμιος τοῦ χειμῶνος τοῖς ἐν Ἀδριανουπόλει ἄρχουσι προσπέμπων κρύφα καὶ διαλεγόμενος, ἔπεισε τὴν πόλιν ἐγχειρίζειν. Καὶ ἐπεὶ συντέθειτο ἡμέρα καθ' ἣν ἔδει ἐπελθεῖν, τὴν οὖσαν στρατιὰν παραλαβὼν, καὶ προσποιησάμενος ἐφ' ἑτέρας τῆς Θράκης βαδίσθαι πόλεις ὡς πολιορκήσων ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ τῶν τὰ βασιλίδος ἡρημένων πρὸς τὴν Ἀδριανοῦ ἡ ἐφοδος μηνυθῆ, παρὰ τὸν Ἔθρον ἐστρατοπέδευσεν ὡς περαιωσόμενος εἰς τὴν ὑστεραίαν. Πέμψας δὲ καὶ πρὸς Πιγκέρνην τὸν ἀνεψιὸν, τὸ Πάμφυλον ἄμα χιλοῖς φρουροῦντα στρατιώταις, τὴν τε ἀκρόπολιν ἑτέροις ὀπίλταις καὶ ψιλοῖς τοξόταις ἑκατὸν, ἐκέλευε τὴν ἐν τῇ ἀκροπόλει φρουρὰν καταλιπόντα, καὶ τῆς στρατιᾶς τῆς ἱππικῆς τριακοσίους, ὥστε φρουρεῖν τὴν κάτω πόλιν, τοὺς λοιποὺς ἀναλαβόντα, ἤκειν πρὸς αὐτὸν, ἐδήλου δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἧς ἕνεκα καλοῖτο. Ὁ δ' ἡγησάμενος τὴν ἐν τῇ ἀκροπόλει μόνην φρουρὰν ἀρκέσειν πρὸς κατάσχεσιν τῆς πόλεως, τοὺς ἱππέας ἅπαντας παραλαβὼν, ἤκειν ὡς βασιλεῖα. Τῆς αὐτῆς δὲ νυκτὸς τοῦ Βορέα πνεύσαντος δριμύτερον, ἄμ' ἡμέρᾳ κρυσταλοῦσθαι ἤρξατο ὁ ποταμὸς, καὶ ὀλίγῳ ὕστερον ἅπας διεφάνετο κρυσταλωθεῖς. Οὔτε δὲ τοσοῦτον εἶχε στερότητα ὁ πάγος, ὥστε στέγειν τοὺς ἱππέας ἐπ' αὐτὸν περαιωμένους, οὔτε τοῖς συνήθεισιν ἀκατοῖς πρὸς τὸν πόρον δίοδον παρεῖχεν, ἀλλὰ τοῦ μὲν, στερότερος ἐφάνετο, τοῦ στέγειν δὲ τοὺς ἱππους, ἀδρανέστερος. Διὸ καὶ ἀπορίαν πολλὴν παρεῖχε πρὸς τὸν πόρον. Δυοκαίδεκα μὲν οὖν ἐστρατοπέδευτο ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς ἡμέρας, περιμένων εἰ τρόπῳ δὴ τινι ἐγγένοιτο τὸν Ἔθρον διαθῆναι. Ἐν ταύταις δὲ ἐκ Βυζαντίου τῇ Ἀδριανοῦ ἐπιγενομένοι στρατιώταις ἐξακόσιοι τὴν ἐπιχείρησιν ἀφείλοντο. Ἐν Παμφίῳ δὲ ἐπεὶ ὁ Πιγκέρνης οὐ παρῆν, ἔχων τὴν στρατιὰν ἦν ἐκείνοι ἐδεδοίκεσαν νεωτερίζειν, πρότερον τῶν φρουρῶν τινὰς χρήμασι διαφθείραντες, καὶ πείσαντες τὰ ἀγγεῖα λίθρα ἔκκενοῦν, ἐν οἷς ἕδωρ αὐτοῖς καὶ οἶνος, καὶ εἰ τι ἕτερον ὕγρον πρὸς πόσιν ἐφυλάττετο, οὐ γὰρ ἐκ πηγῆς ἀρύεσθαι ἐνῆν, ὡς ἐπύθοντο ἠνυσμένην τὴν ἐπιβουλὴν, πόλεμον πρὸς τοὺς ἐν ἀκροπόλει φρουροὺς κοινῇ πᾶσα ἡ πόλις ἀναιροῦνται. Καὶ ἐκπολιορκήσαντες ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, παρεστήσαντο μάλιστα δίψῃ πιεσθέντες. Δήσαντες δὲ τοὺς τε ἡγουμένους αὐτῶν, οἱ ἦσαν τρεῖς, καὶ τὴν φρουρὰν, ἐπεμφαν εἰς βασιλίδαν. Οὐδὲ καὶ ἀτιμάσαντες οἱ ἐν Βυζαντίῳ καὶ πᾶν εἶδος ἐπιδειξάμενοι ἐρεσχελίας, εἶχον ἐν δεσμοτηρίῳ. Ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς βασιλεῖα τὸν Καντακουζηνὸν πολλὴν ἐνεδείκνυτο ἀγνωμοσύνην, οὐδεμιὰς ὕδρευς φειδόμενοι. Εἰς τοσοῦτον δὲ προήλθον ἀτοπίας, ὡς εἰ ποτε καὶ βασιλεὺς ὁ νέος Ἰωάννης προῖοι τῶν βασιλείων ἱεραστῶν εἶνεκα ὁ γὰρ δὴ αὐτῷ τι τῶν κοινῶν ἐπράττετο διὰ τὸ τῆς ἡλικίας πάνυ ἀτελές, ἐννέα γὰρ ἦν ἔτη γεγονῶς τελευτῶντος τοῦ πατρὸς ὑπὸ τῶν τὰ πράγματα ἐχόντων προπεμπόμενοι τινες, τὸν δῆμον διτρεθίζον καὶ ἀνδρα; καὶ γυναῖκα; ὥστε διώντος



πολλὰς Καντακουζηνού τοῦ βασιλέως καταχρῆναι ἅλας καὶ ὡς μάλιστα ἀσέμνους. Καὶ τοῦτο ἦσαν ὡς τι δῶρον τῶν ἡδέων προσάγοντες τῷ νέῳ βασιλεῖ. Σκοπὸς δὲ ἦν αὐτοῖς τῶν ὑβρέων οὐδὲν μὲν ἦττον ὥστε καὶ τὸν δῆμον εἰς πλείονα ἐμβάλλειν φόβον, ὡς εἰ περιγένοιτο ὁ βασιλεὺς πικρῶς ἀμυνόμενος· διὰ τὰς ὑβρεῖς. Ὁ καὶ κατὰ σκοπὸν ἐξέβαιναν αὐτοῖς. Πάντες γὰρ οἱ δῆμοι ὅσῳ μᾶλλον ἐξεμαίνοντο, τοσοῦτον ἐδεῖσαν. Ἐκ τούτου δὲ ἀσύμβατοι ἦσαν πρὸς ἐκείνον, καὶ μᾶλλον ἐξεμαίνοντο διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀντιδόσεως πονηρὰν ἐλπίδα. Ἄλλως δ' ὅπως καὶ πᾶσιν ὑπόνοιαν παρέχουσιν, ὡς εἰ μὴ διέφθαρτο ἐκεῖνος καὶ ἐξησθῆναι παντάπασιν, οὐκ ἂν οὕτω κατεφρόνουν. Οὐδὲν οὖν ἦττον καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα τὸ ὑβρίζειν αὐτοῖς ἐπετηδέυετο, μάλιστα δὲ ἐν ἐκείνῳ πυνθανόμενος, ἀπαγορεύη τὴν εἰρήνην, νομίζων κατὰ γνώμην τὰ τοιαῦτα πράττεσθαι τῇ βασιλίδι. Οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς οὕτω δεινὸν ἐφάνετο τῶν πρὸς τὸν πόλεμον, ὅσον ἄγειν κίνδυνον ἢ εἰρήνην ἐνομιζέτο. Διὸ καὶ πάντα ἐπενούουν καὶ ἐμυχανῶντο, ὥστε μὴ γενέσθαι. Ἐπὶ τῆς βασιλίδος μέντοι οὐκ ἀσέμνως οὕτως ἐλοιδοροῦντο· ὀργῇ γὰρ πρὸς τοὺς οὕτως ἀσελγαίνοντας ἐφέρετο· ἀλλ' ἠρώτων μόνον τὰ δεινότερα, καὶ πολλὴν κατεψηφίζοντο σκαιότητα καὶ πονηρίαν τρόπων, ὅτι τοσοῦτων παρὰ βασιλέως ἀπολεαυκῶς καὶ οὕτω φιληθείς, ἀχάριστος ἐκ διαμέτρου καὶ κακὸς περὶ τοὺς ἐκείνου παῖδας ὄπται. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὕτως ἠκολάζονται περὶ τὴν γλώτταν. Καὶ ὁ πατριάρχης ὀλίγα ἢ οὐδὲν φροντίζων τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν, αὐτὸν τε βασιλέα μηδεμίαν πρόφασιν πρὸς τὸν πόλεμον παρεσχήμενον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ πολὺ καὶ δευθέρηντα διαλύσασθαι, ἀφορισμῷ ὑπέβαλεν ὡς κακὸν ὀφθέντα περὶ βασιλίδος, καὶ εἰ τις αὐτῷ συνείη. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς οὐ μόνον αὐτὸς τάναντιώτατα ἐφάνετο ποῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνόντας ἀναπέθων. Οὐ γὰρ μόνον βασιλίδι εἰ ποτε ἐδεῖ μνημονεύειν, διὰ πάσης εὐφημίας ἦγεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἀπὸ τῶν ἀξιωματῶν μᾶλλον, ἢ τῶν ὀνομάτων προσηγόρευε, τῶν ἐξ Ἀνδρονίκου μέντοι τοῦ βασιλέως ἐκάστῳ δεδωρημένων, ἐπεὶ τῶν ὑστερον ὡς παρὰ δικτὴν γεγεννημένων τὰ πολλὰ ἀπέστεργε. Τῶν συνόντων δὲ ἐπ' αὐτοῦ τινος τὸν παρακοιμώμενον καὶ ἔτερον τινα τῶν ἐν Βυζαντίῳ ὑβρισαντος ἀσχυρῶς, ἐκέλευσε τυπηθῆναι, γυναίξιν φάμενος πορνευομέναις προσήκειν τὰ τοιαῦτα, ἀνδράσι δὲ τὸ μάχεσθαι.

## CAPUT XXXI.

*Tribus praefectis se purgat Cantacuzenus de accepto imperio et consilio non communicato. Omnes offensi, societatem recusant. Syrges iniquior, apud Pheras ejusdem facultates invadit. Ejus amicos fortunis spoliati et immaniter tractati. Protostrator mutat mentem; Thessalonicam se traditurum promittit. Chreles Triballus et amicus, Cantacuzenum ad Occidentem invitat. Consultatio quo eundem, et duplex sententia; posteriori assentitur imperator.*

Πρὸς μέντοι τὸν ἐπαρχὸν τὸν Μονομάχον ἐπιτροπεύοντα Θεσσαλίας, καὶ Συναθηρὸν τὸν πρωτοστράτορα Θεσσαλονίκης τότε ἄρχοντα, καὶ Συργὴν Ντελενουζίας τὸν βασιλέως Ἀνδρονίκου ἀνεψιὸν, τὸν Κύπρου ῥηγὸς υἱὸν, Φερῶν καὶ αὐτὸν ἄρχοντα, οὗ καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου περιόντος· ἔτι, τῷ υἱῷ Μανουὴλ ὁ τότε μέγας δομέστικος κατηγγύησε, πρεσβεῖαν πέπομφεν ὁ βασιλεὺς, αἰτίας ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς γεγεννημένοις ἀπολύων, ὡς οὐκ ἀπὸ γνώμης ἐπιθεοῦλου καὶ πονηρᾶς, οὐδ' ἐπιθυμίας τιμῆς βασιλικῆς τὰ τοιαῦτα νωστεισθεῖν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐν Βυζαντίῳ πόλεμον ἀκήρυκτον ἐξεργαζόντων κατ' αὐτοῦ, καὶ ἄκων εἰς ταῦτα

ita eum contempturos. Et cum nihilo minus his de causis studerent eum cumulare injuriis, maxime tamen id faciebant ut his intellectis pacem desperaret, ea imperatrice conscia et libente fieri opinatus. Etenim nihil ad bellum requisitum tam durum, quam pacem istam periculosam constituebant. Quare ad eam impediendam excogitabant machinabanturque omnia. Verumtamen coram imperatrice verecundius conviciabantur, quod illa sermonis proterviam ferret ægerrime, sed tantum severissime accusabant, singularisque illum stuporis et perversitatis condemnabant, quod summis ab imperatore demortuo beneficiis ornatus, et tantopere dilectus, ex diametro ingratus, et erga ejus liberos malivolus extitisset. Atque illi quidem linguas ita liberas habebant, et patriarcha legum ecclesiasticarum securus, ipsum Cantacuzenum qui bellum minime excitarat, sed multum ac sæpe pacem expetiverat, anathemati cum sequacibus subjecit, quasi in imperatricem se nequam præstitisset: cum tamen non ipse solum prorsus contrarium faceret, sed et suos ad idem cohortaretur. Nec vero illam duntaxat, si quando ejus erat habenda mentio, perhonorifice, verum alios quoque magis a dignitatibus quas gerebant, quam propriis eorum nominibus appellabat. Multa tamen ex iis quæ Andronicus imperator cuique eorum donaverat, ut cum injuria posterorum donata non probabat. Et cum quidam de suis coram ipso, Apocauchum cubiculi sacri præfectum, et alium quemdam Byzantium turpi convictio incesisset, eum præcepit vapulare, dixitque mulieribus meretricibus levitatem hujus cemodi convenire, viros pugnam decere.

Ἐπειτα δὲ ὁ Καντακουζηνὸς οὐ μόνον αὐτὸς τάναντιώτατα ἐφάνετο ποῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνόντας ἀναπέθων. Οὐ γὰρ μόνον βασιλίδι εἰ ποτε ἐδεῖ μνημονεύειν, διὰ πάσης εὐφημίας ἦγεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἀπὸ τῶν ἀξιωματῶν μᾶλλον, ἢ τῶν ὀνομάτων προσηγόρευε, τῶν ἐξ Ἀνδρονίκου μέντοι τοῦ βασιλέως ἐκάστῳ δεδωρημένων, ἐπεὶ τῶν ὑστερον ὡς παρὰ δικτὴν γεγεννημένων τὰ πολλὰ ἀπέστεργε. Τῶν συνόντων δὲ ἐπ' αὐτοῦ τινος τὸν παρακοιμώμενον καὶ ἔτερον τινα τῶν ἐν Βυζαντίῳ ὑβρισαντος ἀσχυρῶς, ἐκέλευσε τυπηθῆναι, γυναίξιν φάμενος πορνευομέναις προσήκειν τὰ τοιαῦτα, ἀνδράσι δὲ τὸ μάχεσθαι.

Cæterum ad Thessaliæ prætorem Monomachum, et protostratorem Synadenum, Thessalonicæ tum præfectum, et Syrgem Ntelenuziam, imperatoris Andronici consobrinum, Cypriorum regis filium, Pherarum et ipsum præfectum, cujus etiam filium 451 superstite adhuc imperatore Manueli filio magnus tum domesticus desponderat, legatos imperator misit, culpam factorum a se removens, ista scilicet non insidiosè et maligna mente, nec cupiditate majestatis imperatoris molitum, sed propter Byzantinos, bellum non ante denuntiatum sibi inferentes, huc se compulsum: et rebus ita postulantis, antequam cum ipsis posset commu-

picare consilium, quæ visa essent sibi et sociis omnibus conducere, confecta esse : orabatque, ne idcirco quasi despecti indignarentur, sed si quid factum, quod factum non oportuisset, rerum necessitati ascriberent. Prætor igitur nec legationem admisit, nec ad bellum prorupit, sed communionem tantummodo recusavit. Perinde protostrator imperatorem ut amicorum valde inmemorem insinulabat, quod nimirum se, qui tam multis annis tantam ei benevolentiam navasset, ut quempiam pene vulgarem ac plebeium contempsisset, idque cum rem tam arduam medicaretur : nihil tamen legato fecit mali, nisi quod mox ad dominum suum reverti jussit. At Syrges sive ex antiquiore quadam causa succensens, sive tum primum quod se contemptum suspicaretur, exandescens, et verba legatorum ut nihil sincerum continentia, sed dolose conficta rejecit, addens, etsi a Cantacuzeno inter homines trioboli esset numeratus, tamen reipsa declaraturum, se cum amicis prodesse, tum inimicis obesse posse quamplurimum, et legatos in carcerem inclusit : Demetrium nempe Casandrenum, et Lascarim magnum chartularium. Cumque Cantacuzenus Pheris haberet non solum pecoris, sed et tritici aliarumque frugum ingentem numerum, propterea quod ampliores ac plures ei hic quam apud urbes alias possessiones erant, omnia statim ad se avertit. Quo firmior suspicio fuit, armis imperatorem appetiturum, quod sciret (ut est credibile) majores ex dissidio cum illo, quam ex concordia fructus sese percepturum, quantumvis primis ab eo amplissimisque honoribus augetur. Nec solum tam opulentus subito evadere, sed insuper amicos ejus, qui permulti Pheras incolebant, scrutabatur, bonisque omnibus nudatos immaniter puniebat. Et cum antea ad hoc esset propensissimus, tum præsertim nihil ad crudelitatem reliqui facere contendebat, et Byzantinos longo intervallo superabat in omnibus, si verborum contumelias excipias; in 452 hoc quippe uno modestius se gerebat. Connubium autem filię, quod prius filio imperatoris promiserat, rescidit. Tunc igitur ob inclementiam hiemis, quæ Byzantio exierant et quæ Didymotichi erant copię, concurrere nequiverunt. Interim protostrator facti pœnitens, quod legationem repulisset, per intimum quemdam occulte urbem Thessalonicam imperatori se traditurum pollicetur; esse enim illic, qui ei faverent, quam plurimos; et monebat, ne cunctaretur, sed veris initio accederet, multum se ejus rationibus commodaturum. Similiter et Chreles, qui aliquando ex Triballis ad Andronicum transfugerat, sese cum mille militibus, et tribus oppidis dederat : quæ Romanis subjecta, Andronicis inter se belligerantibus, Triballi incolis dedicationem facientibus occuparant. Hic itaque Chreles pecunia instructus, et exercitum sub se non aspernandum habens, et antea imperatori Cantacuzeno amicissimus (per quem et Andronici ami-

A ἐξηγηγεμένοι· ὄθεν καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιγίνωντων, καὶ πρὶν αὐτοῖς κοινώτασθαι τὴν γνώμην, ἀ αὐτῷ τε καὶ πᾶσι τοῖς συνουσί λυσιτελεῖν ἐδόκει καταπεπράχθαι. Ἡξίου τε μὴ διὰ τὰ τοιαῦτα δυσχαρταίνειν ὡς περιοφθέντας· ἀλλ' εἰ τι καὶ τῶν μὴ δόντων γένοιτο, ἀνάγκη τῶν πραγμάτων προσολγίζεσθαι. Ἐπαρχος μὲν οὖν οὐτε τὴν πρεσβειάν προσεδέξατο, οὐτ' εὐθύς πρὸς πόλεμον ἐκινήθη, ἀλλὰ τὴν κοινωνίαν μόνον ἀπηγόρευεν. Ὁμοίως δὲ καὶ πρωτοστράτωρ πολλὴν τοῦ βασιλέως ἀμηγησύνην τῶν φίλων κατηγορεῖ, ὅτι δὴ αὐτὸν πολλὴν τῆς εἰς ἐκεῖνον, εὐνοίας ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἀπέδειξεν ἐπιδειγμένον, ὡς τινὰ τῶν πολλῶν ὀλίγον διαφέροντα περιεῖθε καὶ ταῦτα τοιοῦτοις μέλλων ἐγγεῖραι. Οὐδὲν μέντοι δεινὸν ἐργαστο εἶναι πρεσβευτὴν, ἀλλ' ἐκέλευεν αὐθις ἀναστρέφειν πρὸς τὸν πέμψαντα. Συργῆς δὲ, εἴτε καὶ ἐκ προφάσεως τινος ἀρχαιότερας μνησίων, εἴτε καὶ τότε πρῶτον ἐκ τοῦ παρεωρῆσθαι ὑπωπτευκέναι πρὸς ὀργὴν ἐξήγετο, τοὺς τε λόγους τῆς πρεσβείας ὡς ἔχοντας οὐδὲν ὀγιάς, ἀλλ' ἀπάτη συνεσκευασμένους, ἀπεπέμπετο, φάσκων ὡς εἰ καὶ παρ' ἐκείνῳ τῶν μηδεὸς ἀξίων ἐνομήσθη, ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῖς ἔργοις ποιήσειν καταφανὲς, ὡς τοὺς τε φίλους ὠφελεῖν, καὶ τοὺς πολεμίου βλάπτειν δύναίτο τὰ μέγιστα, καὶ τοὺς πρέσβεις εἰς τὸ δεσποτήριον εἰσήγεν· οἱ Δημήτριος τε ἦσαν ὁ Κασανδρῆνός καὶ Λάσκαρ, ὃς ἦν μέγας χαρτουλάριος τὴν ἀξίαν. Ὄντος δὲ ἐν Φεραῖς οὐ βοσκομημάτων μόνον πλήθους Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ καὶ πυρῶν καὶ καρπῶν τῶν ἄλλων διὰ τὸ μέγιστα καὶ πλείστας κτήσεις μᾶλλον, ἢ κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις ἐνταυθοῖ κεκτηθῆσαι, πάντα ἐποίητο ἴδια εὐθύς. Δι' αὐτὴν καὶ μᾶλλον ὑπωπτευθῆ τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον ἤρῃσθαι, συνιδῶν, ὡς εἴκοιεν, ὡς ἐκ τῆς διαφοράς τῆς πρὸς ἐκεῖνον μείζων δύναίτο καρποῦσθαι, ἢ τῆς ὁμοίας, εἰ γὰρ καὶ τῶν πρώτων καὶ μεγίστων ἀπολαύει παρ' αὐτῷ τιμῶν. Οὐ μόνον γὰρ ἐκείνων τοσοῦτων ὄντων κύριος ἦν εὐθύς, ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους διηρῶντα, οἱ ἦσαν ἐν Φεραῖς πολλοί. Καὶ πάντιον τὰς οὐσίας ἀφαιρούμενος, ἐκώλασεν ἀπανθρώπως· ἦν γὰρ δὴ πρὸς τοῦτο πρότερον τε ἔχων μάλιστα ἐπιβρεπῆς, καὶ τότε μάλιστα ἐφιλονεύεισε μηδεμίαν ὠμότητος ὑπερβολὴν ἀπολιπεῖν. Πολλῷ γὰρ τῷ μέτρῳ τοὺς ἐν Βυζαντίῳ παρήλασεν ἐν πᾶσι, πλὴν τῆς ὕβρεως· ἐν τούτῳ γὰρ μόνῳ ἀφρονεῖντα ἑαυτὸν παρέσχετο. Τὴν τε μνηστειὰν τῆς θυγατρὸς ἦν πρότερον πρὸς τὸν βασιλέως οὐδὲν παποίητο, διέλυσε. Τότε μὲν αὖν χειμῶνος ἐξαισίου ἐπιγενομένου, ἢ τε ἐκ Βυζαντίου καὶ ἢ ἐκ Διδυμοτείχου στρατιὰ ἡσύχαζεν, μὴ δυνάμενοι ἀλλήλοισ ἀντεπεξίεναι διὰ τὸν χειμῶνα. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅτι τὴν βασιλέως ἀπέπειπο πρεσβειὰν μεταμαληθεῖ, τῶν αἰκισιότατων πέμψας τινὰ, κρύφα διελέγετο ὡς Θεσσαλονίκην παραδώσων· εἶναι γὰρ αὐτῷ τοὺς συμπράττοντας ἐκαὶ πολλοὺς. Συνεβούλευε τε μὴ μέλλειν, ἀλλ' ἅμα ἦρι ἦκειν πρὸς αὐτὸν, ὡς πολλῆς αὐτῷ ὠφελείας ἐσομένης ἐξ ἐκείνου. Ὁμοίως δὲ καὶ Χρέλης, ὃς ἦν πρότερον πρὸς Ἀνδρόνικον τὸν

βασιλέα ἡτορολογικῶς ἐκ Τριβαλῶν, στρατιώτας τε ἔχων χιλίους, καὶ πόλεις τρεῖς παραδιδωκῶς, κατὰ τὸν πρὸς ἀλλήλους τῶν Ἀνδρονίκων βασιλέων πόλεμον κατέσχον οἱ Τριβαλοὶ τῶν κατεχόντων Ῥωμαίων παραδόντων. Οὗτος δὲ οὖν ὁ Χρέλης χρημασί τε ἐβρωμένος, καὶ στρατιάν ἔχων ἀξιόλογον ὑφ' αὐτῷ, καὶ πρότερον βασιλεὶ τῷ Κωντακουζηνῷ ἐς τὰ μάλιστα φίλος ὢν, δι' αὐτοῦ γὰρ καὶ Ἀνδρονίκῳ προσῆλθε τῷ βασιλεῖ, πέμψας καὶ αὐτὸς, ὅτι τε αἰροῖτο ἐδῆλου τὰ ἐκείνου, καὶ παρῆναι καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἐσπέραν μᾶλλον τρέπεσθαι, ὡς οὐ φαύλης τινὸς αὐτόθεν ἐσομένης ὠφελείας. Βασιλεὺς δὲ ὁ Κωντακουζηνὸς, ἐπεὶ ἕαρος ὥρα ἦδη ἦν, ἐκκλησίαν συναγαγὼν ἐκ τῶν συνόντων, πρὸς ὃ τι χρὴ τρέπεσθαι ἐσκέπτοντο. Ὅσοι μὲν οὖν ἐκ Βυζαντίου ἦσαν, τὴν εἰς Βυζάντιον μᾶλλον συνεβούλευον αἰριεῖσθαι εἰσβολήν ὡς ἦν κρατήσασιν ἐκείνου, εἶναι δὲ οὐκ ἀγενεῖς ἐλπίδας, πολλῶν ἐκεῖ τὰ βασιλέως ἤρημένων, μεγάλων ἀπαλλαγόμενοι καὶ πόνων καὶ κινδύνων. Οἱ δ' ἐσπέριοι τοὺς ἐκ τῆς ἐσπέρας προσέχοντες φωνοῦ μᾶλλον πράγμασι δεῖν, ὡς οὐκ ἐκπεπλημμένους βασιλεῖ, ἀλλὰ προσχωρήσουσι διὰ τὴν εὐνοίαν ῥάδιως. Τὰ δ' ἐν Βυζαντίῳ μεγάλης δεῖσθαι τῆς παρασκευῆς, πολλῶν ὄντων ἐκεῖ τῶν πολεμικῶν βασιλεῖ, καὶ τοὺς ἄλλους ἐναγόντων πρὸς τὸν πόλεμον. Οἷς δεῖ ἐπιστρατεύειν ἐπανήκοντας ἐκ τῆς ἐσπέρας, καὶ μεγάλην ἐκεῖθεν περιβεβλημένους δύναμιν. Τὸ μόνον μισθοφορικὸν τῆς στρατιᾶς, καὶ ὅσοι τῶν βασιλέως ἦσαν οἰκετῶν, εἰσφέροντο πρὸς οὐδέν ἄλλ' ἐτόιμοι ἦσαν πρὸς ὃ τι ἂν βασιλεὶ δοκῆ λυσιστελεῖν τρεφόμενοι καὶ αὐτοί. Βασιλεὺς δὲ οὐκ ἔρασκε δεῖν τοὺς ἐκ τῆς ἐσπέρας καλοῦντας ὄντας τηλικούτους περιορῆναι καὶ μὴ καλοῦντων γάρ, εἰ μόνον ἐλπίς τις ὑπεφαίνεται βεβαία, τοῦ προσάξεσθαι αὐτοὺς ἐκεῖ παραγενομένους, ἤμην ἂν οὐδεμιᾶς ἀπηλλαγμένοι μέμψως, εἰ τοσαύτην δύναμιν προείμεθα ἐκόντες. Νυνὶ δὲ, καλοῦντων τε αὐτῶν, καὶ βεβαίαν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων παρεχόντων τὴν πειράληψιν, οὐτε λυσιστελεῖς, οὐτε σῶφρον παριδεῖν ἄλλὰ δεῖν καὶ τὴν ἐκείνων προσλαβόντας δύναμιν, οὕτω χωρεῖν ἐπὶ τοὺς ἄλλους. Δίος γὰρ μὴ καὶ ταύτης ἀμελήσαντες, ἀντὶ συμμάχου καὶ φίλης, πολεμίαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐποιήσομεν. Οὕτως εἰκόντες βασιλέως, καὶ οἱ ἄλλοι ἐπεψηφίζοντο, οἱ μὲν ἐκόντες, οἱ δ' ἀνάγκη.

## CAPUT XXXII.

*Quos Didymotichi Cantacuzenus imperator duces equitum et suburbanorum reliquerit. Cum quibus exierit. Defectio Constantinii Palæologi. Bera castellum tentatur, et propter monachos ei parçitur. Joannes Batatzes id in fidem imperatricis redigit. Ejus timor. Obsidio Peritheorū. Batatzes promissa turpiter fallit.*

Πρὸς μὲν οὖν Διδυμοτιχῷ βασιλῖδα τὴν γυναῖκα κατέλειπεν ὁ βασιλεὺς ἅμα θυγατράσι τρισί, καὶ δοῦκὶ Νικηφόρῳ τῷ δεσπότῳ παιδί, ᾧ Μαρτὴν συνέκτισε τὴν θυγατέρα, ἀδυνάτους ἔχοντι στρατεύεσθαι διὰ τὴν ἡλικίαν, ἔτι γὰρ παρῆμειθε τὴν παιδικήν· στρατιάν τε ἱππικὴν ὄσσην ἕτο ἀρξέσειν πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων, καὶ Βυζαντίου

## Jacobi Pontani notæ.

(83) Apud Euripid. in *Hecuba* Polydorus, minimus natūrum Priami, de se :

Νῶτατος δ' ἦν Πριαμίδων· ὃ καὶ με γῆς Ἰππέτεμψεν, οὕτε γὰρ φέρειν ὄπλα, ὅτε ἔγγος ὁδὸς τ' ἦν νέψ βραχίονι.

A citiam adeptus fuerat) misit ipse quoque significatum, se ejus partes sequi, cum cohortatione, uti ad Occidentem se converteret, utpote non minimos ibi utilitatis fructos inventurus. Cantacuzenus cum jam verum tempus adesset, coacto suorum concilio, quo eundum esset, deliberabat. Byzantini omnes expeditionem Byzantinam antecapiendam decernebant; nam si ea urbe potirentur (esse autem potiundi præclaram spem), multis ibi imperatoris partes amplectentibus, magnis deinceps et laboribus et periculis fore liberos. Occidentales autem magis ad res Occidentis incumbendum censebant; quippe haud efferatis illic in imperatorem mortalibus, ac proinde ob benevolentiam non difficile ad ejus imperium accessuris. B Adversus Byzantinos opus fore magno apparatu, quando illic multi sint ejus hostes acerbissimi, qui et alios ad arma exarscitant: in quos ab occidente auctos potentia reversos, movere oporteret. Mercenarii et domestici imperatoris nullam discrimen faciebant, parati ire quo ille consultum putaret. Cujus hæc fuit sententia: Occidentales ultro vocantes, et tam multi haud negligendi sunt; qui si vel non vocarent, et solum aliquid exploratæ spei subostenderetur, ad nos se adjungerent, si ibi essemus. Tanta igitur accessione virium sponte dimissa, quam vituperationem non meremur? 453 Nunc quoniam ipsi accersunt, et certum est, nos rerum illie potituros, non habet quidquam nec utilitatis, nec prudentiæ, tantæ opportunitati deesse, sed illorum quoque assumendæ vires, et sic demum alii subjugandi sunt. Timeundum quippe, si eos non curaverimus, ne pro amicis et sociis, hostes una cum cæteris experiamur. His, et aliis pars volens, pars invita calculum adjecerunt.

Igitur apud Didymotichum, conjugem cum tribus filiabus, et Nicephorum ducem, despotæ filium (cui Mariam filiam desponderat, quique per ætatem imbecillam ac puerilem tolerare militiam nondum poterat (83)) et turmas equestres, quot nimium contra aliarum urbium et Byzantii impetum suffecturas credebat, reliquit. Erant autem

*Eramque natu Priamidum novissimus :  
Atque hac foras potissimum me gratia  
Submisit, ut cui nec ferundæ lanceæ  
Et ad arma nondum tenera sufficeret manus.*

præter eos qui paulo post supervenerant, equites A mille, quorum ducēs Manuel Tarchaniota, Georgius Phracases, Joannes Palæologus aulæ primicerius, et Georgius Glabas. Suburbanis valle amplis præfectos octo, quorum quisque mille sagittarios regebat, et primarium omnium ducem Manueleum Asanem, uxoris fratrem constituit. In Thracia urbes universæ simul, eo neglecto, ad Augustam se aggregarunt: castellum Emphythium, quod ipse adhuc vivo imperatore a fundamentis exadificarat, in fide manebat. Ipse Matthæum et Manuelem filios, et uxoris germanum Joannem Asanem, nec non Angelum pincernam consobrinum, nobiliumque et consanguineorum multos secum habens, cum numero et forti exercitu Didymoticho egressus est tertio Nonas Maias, indicatione decima, præmissis Constantino Palæologo, Michaelis ducis despotæ filio, cujus opera, quæ in rem essent, præpararet. Qui mox Pheris ad Syrgem defecit, sive quod domui suæ timeret (illic enim habitabat), sive quod ex urbium defectione Cantacuzeni fortunam afflictum iri augurabatur. Imperator tametsi ex anteacto tempore non bonæ spes affulgerent, ad Beram constitit. 454 Qui locus cum equis lætum pabulum affatim suppeditaret, non enim id ubique (ut vere adhuc recenti) suppetebat, dies ibidem non multos consumpsit, in quibus castellum tentavit, si per deditionem occupare posset; vi enim subigere propter monachos incolas nolebat. Videbat enim si vi caperetur, lege militari monasterium quoque diruendum (84). Quam ob causam nec assidue obsidendo oppugnabat, sed opinionem tantum præbebat, quasi se ad muros adoriundos compararet. Monachi vero qui intus erant, et alia turba ex agrestibus collecta, an propter defectionem trepidi (prius namque imperatoris præsidium, et præfectum ipsis datum fraude circumventos, vinculisque implicitos ad imperatricem miserant), an etiam alia quadam de causa, e muris structura validissimis animosissime se defendebant, nec de compositione verbum audire sustinebant. Interea Joannes Batatzes Byzantio noctu clam (propter causam enim jam expressam castellum certo constanterque non oppugnabatur), cum parva manu ingressus, id sub Augustæ imperium redegit, et Cantacuzeno ejus obtinendi spem abstulit. Moto igitur inde exercitu, Anastasiopolim (Andronicus Peritheorium appellavit) processit, quam per dies quatuor et viginti circumsidens oppugnavit. Etiam ad Chrelem et protostratorem Thessalonicam de adventu suo miserat, et nosse quebat, num idem esset eorum erga se animus, qui hæctenus. Batatzes (porro cui ab imperatrice rerumque rectoribus belli contra Cantacuzenum administratio commissa erat) cum militibus quos Byzantio adducebat, et ex Thraciæ ac Rhodopes

ἐφόδους ἐσομένας. Πρὸς γὰρ τοῖς ὑστερον ὀλίγοι ἐπιγενομένοις, χίλιοι ἦσαν, ὧν ἤρχον Μανουὴλ ὁ Ταρχανειώτης, καὶ Φακρασὴς Γεώργιος, καὶ τρίτος ὁ τῆς αὐτῆς περιμικθίριος Παλαιολόγος ὁ Ἰωάννης, καὶ ὁ Γλαβᾶς Γεώργιος σὺν τούτοις. Ἐπὶ δὲ τῆς ἔξω Διδυμοτείχου συνοικίας οὕσης πολλῆς, ἐτέρους ἐπέστησεν ἄρχοντας ὀκτώ, ὧν ἤρχεν ἕκαστος χίλιον τοιστῶν. Στρατηγὸν δὲ ἐπὶ πᾶσι τὸν γυναικῆς ἀδελφὸν Ἀσάνην κατέλιπε τὸν Μανουὴλ. Πόλεων δὲ τῶν κατὰ τὴν Θράκην ἀπασῶν οὐδεμία αὐτῷ προσεῖχεν, ἀλλὰ πᾶσι πρὸς βασιλίδι συναπέστησαν, πλὴν τοῦ Ἐμψυθίου φρουρίου, ὃ αὐτῷ περιόντος ἔτι βασιλέως ᾤκοδ' ἔμνητο αὐταῖς χρηπίσιν. Αὐτὸς δὲ τοὺς τε υἱοὺς ἔχον Ματθαῖον καὶ Μανουὴλ, καὶ τὸν γυναικῆς ἀδελφὸν Ἀσάνην τὸν Ἰωάννην, ἔτι τε Β Ἄγγελον πεγκέρην τὴν ἀνεψιδόν, καὶ τῶν εὐγενῶν καὶ καθ' αἷμα προσεχόντων οὐκ ὀλίγους, τὴν στρατιάν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν οὖσαν παραλαβὼν, ἐξῆλθε Διδυμοτείχου πέμπτη Μαρτίου ἱσταμένου τῆς δεκάτης ἰνδικτιῶνος. Προὑπεμπετέ τε ἑαυτοῦ Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον, τὸν δεσπότην Μιχαὴλ τοῦ δουκὸς υἱόν, ὡς δι' αὐτοῦ τῶν δοκούντων λυσιστελεῖν τινα προπαρασκευασόμενος. Ἰ) δ' αὐτίκα πρὸς Συργὴν ὀφίστατο ἐν Φεραῖς, εἴτε περὶ τῆς οἰκίας δεῖσας, Φεραῖοι γὰρ συνώκει, εἴτε καὶ οἰωνισάμενος ἐκ τῆς τῶν πόλεων ἀποστασίας, ὡς οὐ κατὰ βροῦν βασιλέως Καντακουζηνοῦ τὰ πράγματα χωρήσει. Βασιλεὺς δὲ, καίτοι τῶν πραττομένων οὐ πάνω χρηστάς ἐλπῖδας παρεχόντων, τὴν στρατιάν ἔχων, Γ ἔστρατοπέδευσεν ἐν Βήρῃ. Ἀφθονίαν δὲ ἐκεῖ τοῖς ἔσπροι τοῦ τόπου παρεχόντος τρωφῆς, οὕτω γὰρ ἦν ἀπολαύειν ἀφθόνου πανταχοῦ διὰ τὴν ὥραν ἄρι ἀρχόμενου ἔαρος, παρέμεινεν ἡμέρας οὐ πολλὰς. Ἐν ταύταις δὲ τοῦ φρουρίου ἀπεπέτρα, εἰ δύναίτο κατασχεῖν ὁμολογῆσθαι. Βία γὰρ παραστήσεσθαι οὐκ ἤθελε διὰ τὸ μοναχοὺς τὸ φρούριον κατοικεῖν· συνορῶν ὡς εἰ βία ἵκρηθηθῆναι, οὐδὲν ἔσται λοιπὸν, ἢ ἀνάστατον γίνεσθαι τὴν μόνην πολέμου νόμῳ παρθουμένην. Οὐ δὴ ἔνεκα οὐδὲ συντόνωσ; ἐπολιόρκει, ἀλλὰ δόκησιν παρεῖχε μόνον, ὡς πρὸς τειχομαχίαν παρασκευαζόμενος. Μοναχοὶ δὲ οἱ ἔνδον ὄντες, καὶ ὁ ἄλλος ὁμιλος ἐξ ἀγροτῶν συνελεγμένοι, εἴτε διὰ τὴν ἀποστασίαν δεδοκίμοτες· τὴν γὰρ βασιλέως πρότερον φρουρὰν, καὶ τὸν ἄρχοντα δὲ ἐπέστησεν αὐτοῖς, ἀπάτη κατασχόντες δεσμότης ἐπεμψαν εἰς βασιλίδι· εἴτε καὶ τρόπῳ δὴ τινι ἐτέρῳ, ἡμύνοντό καρτερώτατα ἀπὸ τῶν τειχῶν ὀχυρωτάτων ὄντων ἐκ κατασκευῆς, καὶ οὐδ' ἄκροισ ὡσεὶ προσέεντο τοὺς περὶ συμβάσεως λόγους. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Βατάτζης Ἰωάννης ἐκ Βυζαντίου νυκτὸς διαλαθὼν, οὐ γὰρ ἀτφαλῶς τὸ φρούριον ἐπολιόρκετο διὰ τὴν εἰρημνῆν αἰτίαν, ἅμα ὀλίγοις στρατιώταις εἰσελθὼν, περιεποίησέ τε τὸ φρούριον βασιλίδι, καὶ βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ τὴν ἐπιχειρήσιν ἀνέλπιστον ἐποίησε. Ἀναστῆσας τοῖνον ἐκεῖθεν τὴν στρατιάν, εἰς τὴν Ἀναστασίου πόλιν, ἢ Περιθεώριον ὑπὸ βασιλέως

Jacobi Pontani notæ.

(84) Græcis μονή est monasterium, quasi dicas mansionem (quare etiam scriptoribus ecclesiasticis

Latinis mansionarius, mansionis incola, habitator, id est, monasterii.

Ἀνδρονίκου προσηγόρευτο, ἐγένετο, καὶ περιεκάθητο πολιορκῶν ἐν τέσσαρσι καὶ εἰκοσιν ἡμέραις. Ἦν γὰρ δὴ καὶ πρὸς Χρῆστην καὶ πρωτοστράτορα τὸν Συναδηνὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ τοὺς μηνύουσας τὴν ἐκείνου ἀριζὴν πεπομφῶς, καὶ περιέμενε μαθεῖν, εἰ τὰ ἴσα ὡσπερ καὶ πρότερον περὶ αὐτοῦ διανοοῦνται. Βατάτζης δὲ τοὺς τε στρατιώτας οὐς ἐκ Βυζαντίου ἦκεν ἔχων ἐπαγόμενος, καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὴν Θράκην καὶ Ῥοδόπην πόλεων οὐκ ὀλίγην στρατιάν συνειλογῶς, οὐκ ἀξιόμαχον δὲ ὅμως πρὸς τὴν βασιλείω, ἦν γὰρ δὴ ἐκ βασιλίδος καὶ τῶν ἄλλων τῶν τὰ πράγματα ἀγόντων τὸν πρὸς ἐκείνον ἐπιτετραμμένος πόλεμον, ἐφείπετο οὐκ ἐγγύθεν, ἀλλὰ μῆδ; ἡμέρας ὅδον διέχων, διὰ πολλῆς παρούμενος σπουδῆς τὸ μὴ τῇ βασιλείῳ στρατιᾷ περιτυχεῖν ἤδει γὰρ οὐ χωρὶς ζημίας ἀπαλλάξων. Περιθεωροῦσθαι δ' ὑπὸ βασιλείῳ πολιορκουμένου ἀκριδῶς, πᾶσαν μὲν ἐκίνει μηχανὴν, ὡς ἅμα τισὶν ὀλίγοις εἰ δύναται, πλειοσι γὰρ οὐκ ἐνὴν διαλαθεῖν, παρελευσόμενος εἰς τὴν πόλιν καὶ φυλάξων. Ἦνυε δὲ οὐδὲν, βασιλείῳ τῆς πολιορκίας συντόνως ἐχομένου. καὶ διὰ πάσης ποιουμένου φυλακῆς ἢ μηχανήματά τε γὰρ παντοδαπὰ καὶ κλίμακας πρὸς τὴν τοιοῦτον παρεσκευάζε. Βατάτζης δὲ οὐδενὶ τρόπῳ τοῖς πολιορκουμένοις βοθηεῖν δυνάμενος, πρὸς βασιλέα πέμψας, τὴν τε εὐνοίαν ὠμολόγει τὴν προτέραν, καὶ ὡς οὐδὲν ἦετον ἢ πρότερον, καὶ νῦν εὐνοῦς τέ ἐστὶν αὐτῷ καὶ τῶν μάλιστα φιλοῦντων. Ἀνάγκη δὲ τὸν πόλεμον ὑπελθεῖν τοῦ μὴ παρὰ τοῖς ἄρχουσι Ῥωμαίων ὑποπεύεσθαι. Οὐ δὴ ἕνεκα καὶ νῦν τὰ δοκοῦντα λυσιστέλλουσι συμβουλεύειν. Κηδεσθαι γὰρ οὐ Ῥωμαίων μόνον τὰ ἔσχατα ἐκ τοῦ πολέμου πεισομένων, ἀλλὰ καὶ σοῦ διὰ τὴν φιλίαν. Ταῦτα δὲ ἐστὶ, τὸν πόλεμον καταθέμενον, σπονδὰς ποιήσασθαι πρὸς βασιλέα περὶ τῆς εἰρήνης. Καὶ εἶγε κατὰ γνῶμην αὐτῷ εἶη, αὐτὸν πρὸς βασιλέα ἢ τάχιστα δύναται ἀπελθόντα διαλέξασθαι περὶ εἰρήνης ἢ οφεσθαι δὲ καὶ πείσειν ῥῆξαν, τὴν δύναμιν, ἣν ἔχεις φανερὰν ποιήσαντα. Ἐκείνους γὰρ τῶν λίαν ολιγῶν ἀσθενεστάτων προθύμως ὠρμηθῆσαι πρὸς τὸν πόλεμον. Ὁ μὲν οὖν Βατάτζης τοιαῦτα ἐπεσβέετο. Βασιλεὺς δὲ ἀσμένως τε ἐδέξατο τοὺς λόγους, καὶ πρὸς τινὰ ἐκέλευε τόπον συνελθεῖν αὐτῷ, ἐν ᾧ περὶ τοῦ ἢ χρῆ γενέσθαι τὴν εἰρήνην διαλέξονται ἢ μὴδὲν τε μελλήσας, πρὸς τὸν συντεθειμένον ἦλθε τόπον, τὸν Βατάτζην περιμένων. Ὁ δ' εἶτ' αὐτῷ ὑφ' αὐτοῦ, εἶθ' ἑτέρου συμβουλευόντος πεισθεῖς, εἰς τὴν ὑστερίαν ἀνεβάλλετο, τῆς μὲν εἰρήνης ὁμῶν τῶν βασιλέων μάλιστα βούλεσθαι εἰπῶν αἰτιώτατος γενέσθαι, δεδοικέναι δὲ μὴ οὐδεμίαν ἐνησιν ἑκατέρω; παρασχόμενος αὐτῷ τῶν μεγίστων συμφορῶν αἰτιώτατος κατασταίη. Διὸ οὐδὲ πρὸς αὐτὸν τετολημῆναι νῦν ἐλθεῖν. Τοὺς γὰρ ἐν Βυζαντίῳ τῶν πραγμάτων ἄρχοντας, καίτοι μηδεμίαν ὑποψίαν πρόφασιν παροσχόμενος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκείνοις δοκοῦντα πάσῃ πράττειν σπουδῇ, καὶ αὐτοῦ ἀφειστηχότι διὰ τὸ μὴ τὴν τῶν ὄντων στέρησιν καὶ φιλάτων καὶ γυναικῶν φέρειν δύνασθαι, ὅμως οὐδὲν πεπεικέναι ὡς πιστῷ περὶ αὐτοὺς προσέχειν, ἀλλὰ πρόφασιν τινὰ ζητεῖν ἐξ ἧς διαφθεροῦσιν. Ἦν ἕνεκα οὐδ' ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ὡσπερ εἶπεν εἰς Βυζάντιον δύνασθαι ἐλθεῖν. Βασιλεὺς δὲ εἰρήνης μὲν ἔφασκε καὶ μάλιστα ἐπιθυμεῖν οὐχ αὐτοῦ μᾶλλον, ἢ τῶν ἄλλων ὡς εἰσεῖα; ἕνεκα. Εἰς π. οὐπτερον δὲ κίνδυνον ἐμβάλλειν αὐτὸν οὐδὲνα ἀναγ-

A urbibus non modica adjuncta manu, quia se imperatori imparem cernebat, non prope, sed intervallo unius diei insequeretur, perquam sollicitè cavens, ne in ejus copias incideret; sciebat enim sine clade se non evasurum. Peritheorio autem ab imperatore arcte obsesso, omnem rudentem movebat, ut cum paucis quibusdam (quia cum pluribus non licebat) clandestine in urbem ejus tutandæ causâ irrumperet. Sed frustra. Nam imperator assidua obsidione instabat, et omnes aditus custodia sepiebat, machinasque omnigenas et scalas ad mœnia conscendenda comparabat. 455 Batatzes cum obsessis nulla via posset succurrere, ad imperatorem mittens, et pristinam benevolentiam profiteretur, et æque ut prius studiosissimum illius fore promittit; ad vitandam vero suspicionem apud Romanorum archontas se huic bello submittere debuisse. Quamobrem et nunc, quæ conductura judicet, suasurum. Nam ut amicum, esse sollicitum, quod bellum hoc non Romanos modo, sed ipsum quoque Cantacuzenum gravissime afflicturum sit. Esse autem hæc quæ suadeat, ut positis armis fœdus pacis cum imperatrice feriat et, si placeat, ipse quam primum ad eam proficiscatur, de pace cum eadem acturus: quam utique flexurus sit, si suam illi potentiam declararit; nam quod infirmissimum putarent, ideo adversarios ejus ad arma provolasse. Talia Batatzes per internuntium. Cujus consilium imperator libenter audivit, seque certo loco conveniri jussit, ubi de pacis conditionibus inter se colloquerentur. Et ipse sine mora ad pactum locum venit, Batatzen exspectans. Qui sive suo prope nutu, sive alterius impulsu, adventum suum in diem posterum distulit, affirmans velle se quidem pacis inter imperatores conciliandæ promum condum esse; timere tamen, ne cum neutri parti commodarit, sibimet inaximarum calamitatum maximus auctor fiat. Idcirco ad ipsum in præsens veritum accedere. Nam qui Byzantii summæ rerum præsideant, quamvis nullam suspicionis occasionem danti, imo vero quæ ipsis placerent, perstudiose præstanti, et ab eo deficienti (quod fortunarum, charissimorumque liberorum, et uxoris amissionem ferre non posset) tamen nondum fidem habere, sed ipsius intermendi pretextum quærere. Quocirca nec pro sequestre pacis, ut dixerit, Byzantium ire posse. Imperator pacis non tam suæ, quam alienæ utilitatis gratia se cupidissimum esse respondit; nihil minus haud quemquam in discrimen prævisum adacturum, seseque neminem, quod ad ipsum attingat, lædentem, Deo omnia inspectanti fortunas suas commissurum.

κάσειν, βλάπτοντα δὲ υἱόνα, τό γε εἰς αὐτὸν ἦγον Θεῶ τῶ πάντα ἐφορῶντι ἐπιτρέψειν τὰ κατ' αὐτόν.

#### 456 CAPUT XXXIII.

*Cantacuzenum pacis cupidissimum fuisse etiam antea, ex ejus ad patriarcham epistola, plena Christianis sententiis ostenditur. Patriarcha tabellarium in carcerem tradit. Imperatricem facti pœnitet, et ab ea inter feminas honorarias innocentiae Cantacuzeni testimonium. Apocauchi desperatio et sollicitudo in conjugalibus calefaciendis. Eorum de imperatrice juramento obliganda consilium.*

Neque vero tunc tantummodo Cantacuzenus imperator ad pacificationem propensus ac facilis cernebatur, sed etiam Didymoticho ea per oratores ab imperatrice semel iterumque petita, postquam illis nihil pro æquo et bono factum audivit, ad patriarcham secreto litteras scripsit, eumque juramenti inter se et imperatricem coram eo concepti admonuit, quod ipse religiose servans, ab illa fœdifraga, sycophantis et pestilentibus quibusdam hominibus fidem habente, armis lacesseretur. Insuper in memoriam redigebat, quæ ipse patriarcha sibi cum sacramento promisisset, non passurum calumniis opprimi, sed pro ipso, aut, ut verius dicam, pro justitia nullam contentionem defugiturum. Quæ in contrarium conversa esse, cum bellum ab eo exordium ceperit, a quo id reprimi æquius fuisset. Obsecrabat item ne hæc permitteret, sed misericordia præter jus fasque pereuntium captus, calamitati occurreret, et quæ multo adhuc atrociora impenderent, bello dissipando averteret: quodque illi, ut communi parenti ac magistro justitiæ a Deo electo pulcherrimum esset, inter se et imperatricem concordiam instauraret. Omnino autem nihil fore negotii, neque multa illi verba ad eam facienda, sed solo aspectu arma statim revocatum iri. Sin horum nihil ei curæ fuerit, nec studio, quo decet, pacem curaverit, ipsum quidem vereri dicere, quod tamen vel tacente se notum sit omnibus, effusum sanguinem de manu ejus a justo judicio Deo requirendum. Rogabat etiam, ne timore aliquo hæc peti existimaret, quando eorum copias ipse multis partibus superaret: sed ideo, copia cum bellum hoc Romanis clades ingentes invecurum prospiciat et metuat, quam in futuro sæculo hominibus actionum suarum rationem reddendam sciat, malorum ingruentium ansam nullam, quantum maxime fieri possit, porrigere conetur. Quod autem se et suos anathemate inferis devoverit, sibi quidem horribile videri, et merito; verumtamen nihil ad se pertinere. **457** Si enim imperatoris defuncti liberis jurejurando violato insidias molitus sit, ut ipsi dicitant, accusationem aliquid valere potuisse. Si autem ejusmodi nihil neque fecerit, neque cogitarit, et ab initio constituta servaverit, constanterque ex juramento se gesserit, cum ipsi, invidia et obtreptatorum oculis commoti, universum Romanum imperium et nunc depascentem flammam et (nisi Deus de cælo propitius respiciens eam restinxerit) magis depasturam excitaverit, videndum equid non magis ipsos, utpote malorum causas et originem, quam se a Deo secludi æquum sit. Nam divinum numen

Οὐ τότε δὲ μόνον περὶ τὴν διάλυσιν εὐχερῆς Καντοκουζηνὸς ὁ βασιλεὺς ὤρατο, ἀλλὰ καὶ διδυμοτείχῳ ἐνδιατρίδων ἔτι, μετὰ τὸ ἀπαξ καὶ δις πρὸς βασιλίδρα προσθεύσασθαι περὶ εἰρήνης, ἐπι οὐδὲν ἐπιεικὲς περὶ τοὺς πρόσβεις ἠγγέλλετο εἰργασμένον, πρὸς τὴν πατριάρχην κρύφα γράμματα διεπέμπετο περὶ εἰρήνης, ἐν οἷς τῶν τε ἐπ' αὐτοῦ γεγενημένων ὀρκῶν ἀνεμίμησθε μεταξὺ βασιλίδος καὶ αὐτοῦ. Οὐδ' ἐφασκεν ἀκριδῶς αὐτῆς τηρῶν, ὑπὸ βασιλίδος παρασπονδούσης πολεμῆσθαι, συκοφάνταις ἀνθρώποις καὶ διεφθορῶσι πεπεισμένης. Ἔτι δὲ καὶ τῶν αὐτῶ γεγενημένων ὀρκῶν πρὸς αὐτὸν, ὡς οὐ περιόψεται ὑπὸ συκοφαντῶν αὐτὸν διαβαλλόμενον, ἀλλὰ πᾶσαν ἐνδείξεται σπουδὴν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἢ τάληθεστορον εἰπεῖν, ὑπὲρ αὐτοῦ δικαίου. Ἄ δὲ εἰς τούναντιον περιέστη, καὶ ὁ πόλεμος; ἐξ ἐκείνου ἔσχε τὴν ἀρχὴν ὑφ' οὗ κωλύεσθαι δικαιότερος μᾶλλον ἦν. Ἐδείξτε τε μὴ τοιαῦτα γινόμενα περιωρᾶν, ἀλλ' ἔλεον λαθόντα τῶν ἀπολλυμένων ἀνθρώπων παρὰ πάντα τοῦ δικαίου λόγον στήναι πρὸς τὴν συμφορὰν, καὶ τὰ πολλὰ δεινότερα ἐσόμενα κωλύσαι καταλύσαντα τὸν πόλεμον, καὶ διαλλακτὴν γεγενημένον βασιλίδος καὶ αὐτοῦ, ὅπερ μάλιστα αὐτῶ προσήκειν, πατρὶ κοινῶ καὶ διδασκάλῳ δικαιοσύνης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χειροτονημένῳ. Πάντως δὲ οὐδὲν ἔργον ἔσται, οὐδὲ πολλῶν δεήσεται λόγων πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον ὀφθῆναι, καὶ πᾶτα πρόφασις πολέμου περιαιρεθήσεται. Εἰ δ' ἄρα τούτων μηδεὶς μελήσει, μὴδὲ τὴν προσήκουσαν περὶ τὴν εἰρήνην ἐνδείξεται σπουδὴν, αὐτὸν μὲν ὀνεῖν εἰπεῖν, πᾶσι δὲ εἶναι καὶ σιγήσαντος καταφανὲς, ὡς ἐκ τῶν αὐτοῦ χειρῶν τὰ ἐχχυθησόμενα τῶν ἀνθρώπων αἵματα Θεὸς ὁ δίκαιος ἐκζητήσει κριτής. Ἡξίου τε μὴ διὰ δειλίαν τὰ τοιαῦτα νομίζειν δεῖσθαι· τὴν γὰρ ἐκείνου στρατιὰν πολλῶ τῶ μέτρῳ τῆς ἐκείνων ὑπερέχειν· ἀλλ' ὄρωντα τὸν πόλεμον ὡς μεγάλων ἔσται συμφορῶν αἰτίας Ῥωμαίους, καὶ δεδοκῶτα τὴν ἐκείθεν βεβιωμένων βάσανον ἀνθρώποις μηδεμίαν, ὡς οἶόν τε μάλιστα ἐν τοῖς προσδοκώμενοις κακοῖς αἰτίαν παρέχεσθαι περᾶσθαι. Ὅν δὲ κατ' αὐτοῦ ἐξείπε καὶ τῶν συνόντων ἀφορισμὸν, ἠγείσθαι μὲν δεινὸν, πῶς γὰρ οὐ; οὐδὲν δὲ εἶναι πρὸς αὐτόν· εἰ γὰρ βασιλεύς, ὡσπερ αὐτοὶ φασιν, ἐπεθούλευσε τοῖς παισὶν ἐπιτορκήσας, εἶχεν ἂν τινὰ πρὸς ἐκείνον δύναμιν τὰ εἰρημένα· εἰ δὲ τούτων μὲν οὐδὲν οὔτε εἰργαστο, οὔτε ἐνεθυμήθη, ἐμμένοντος δὲ αὐτοῦ τοῖς ἐξ ἀρχῆς, καὶ τοῦς ὀρκούς τηροῦντος βεβαίως, ὑπὸ φθόνου καὶ συκοφαντίας αὐτοὶ κεννημένοι, τὴν πᾶσαν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν νῦν τε ἤδη νεμομένην, καὶ ἔτι μᾶλλον διαπανήσουσαν ἡγεῖραν φλόγα, ἢ μὴ Θεὸς ἅ ὡθιν ἐπιβέβησας ὤσων κατα-

σβέση, σκοπητέον εἰ μὴ μᾶλλον τοῖς, ἢ ἐκείνῳ τὸ ἄπὸ Θεοῦ χωρίζεσθαι προσήκει, τοῖς αἰτίοις τῶν κακῶν γεγενημένοις. Οὐ γὰρ ἐπισθαι τὸ θεῖον ταῖς παραλόγοις τῶν ἀρχιερέων ὁρμαῖς, Διονύσιος ὁ μέγας ἀπεφθέγγετο. Αὐθις τε εἶδετο τὰ τε μέχρι νῦν τετολημμένα συνιδόντα ὡς δεινὰ, καὶ τὰ μέλλοντα ὡς πολλῶ τῷ μέτρῳ χεῖρω προσδοκᾶται, ἤκειν πρὸς αὐτὴν καὶ διαλύειν τὰς συμφορὰς Ῥωμαίοις, μόνον ὄντα δυνατὸν τὰ τοιαῦτα καταπράττεσθαι. Εἰ δ' ὄν, ἀλλ' αὐτῷ μὲν ἔπαινον ἐργασται τὸ δέον πρὸς τὸ θεῖον ὁμοῦ, καὶ πρὸς τοὺς τὰ Ῥωμαίων πράγματα ἄγοντας αὐτοὺς νυνί. Αὐτοὶ δ' ἂν εἶδειεν εἰ χρὴ πρὸς τὴν εἰρήνην μᾶλλον, ἢ τὸν πόλεμον προθύμους παρέχειν ἑαυτοῖς, ἐν τοῦτο σαφέστατα πεπεισμένους, ὡς τῶν τε πραττομένων ὑπ' αὐτῶν εὐθύνας αὐτοὶ τίσουσιν παρὰ Θεῶ, καὶ εἰ τι παρὰ τὸ προσήκον, ὑπ' αὐτῶν συναυθιζόμενος εἰς ἀνάγκην, δρῶν καὶ αὐτός. Τοιαῦτα μὲν τὰ βασιλέως γράμματα ἐδήλου. Ἐπέμπετο δὲ διὰ μοναχοῦ τινας ἀρετῆς ἀντιποιουμένου, καὶ ζήλῳ τῷ πρὸς τὰ καλὰ ἔκοντι τὸν κίνδυνον ὑπέλθοντος. Πατριάρχης δὲ ἐπέειπε τὰ γράμματα ἀνέγνω, αὐδὲν μὲν πρὸς τὰ γεγραμμένα ἀπεκρίνατο, τὸν μοναχὸν δὲ ἐκέλευε δεσποτηρίῳ κατακλείειν, ὡσπερ τινὰ τῶν ἐπι δεινοτάτοις ἐαλωκότων. ὡσπερ ἔργοις τὴν ἀπολογία ἀπεποιημένος ὅτι μᾶλλον τὸν πόλεμον αἰροῖτο τῆς εἰρήνης. Ἡ βασιλεὺς δὲ ἐκ τῶν πραττομένων συνορῶσα τὸν τε πόλεμον, ὡς πολλῶν ἔσται κακῶν αἴτιος; Ῥωμαίοις, τὸν τε βασιλέα Καντακουζηνὸν οὐδὲν παρὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον ἐργασμένον ἐξ ὧν ἂν τις οἴησαιο ἀληθῆ τὰ εἰρημμένα εἶναι κατ' αὐτοῦ, ἐπλήτετό τε τὴν ψυχὴν δεινῶς, καὶ μετέμελεν αὐτῇ τῆς πρὸς τὸν πόλεμον ὁρμῆς. "Ὅθεν καὶ ποτε, τῆς γυναικωνίτιδος συνοῦσης μύνης, Δικεῖ μοι, ἐρασκεν, ἀπάτην ἠπατήσθαι οὐ μετρίαν, τὰ οὐκ ὄντα πεισθεῖσαν περὶ Καντακουζηνοῦ. Ἐξετάζουσιν γὰρ ὅσα ἐκείνος παρὰ πάντα ἐργαστο τὸν τοῦ πολέμου χρόνον μὴδὲν εὐρίσκειν ᾧ πεισθεῖν, ὡς ἐκεθοῦλες παιᾶ τοῖς αὐτῆς ἐκείνος. Αὐτὴν δὲ τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπίδειξιν ἐναργιστάτην οὖσαν παρῆσαν, λόγους μὴδὲν ἔχουσιν ὑγιεῖς προσχεῖν, ἐξ ὧν οὐχ ἑαυτὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ Ῥωμαίων βλάβειε πράγματα οὐ μέτρα τινα. Ἐρομένων δὲ τῶν γυναικῶν, καὶ ποῖα ἂν τις ἐπισηθεῖν θεραπεῖα τῶν κακῶν βασιλέως ἐκείνου ἤδη γεγενημένου, Ῥαβδία, ἔρασκεν ἢ βασιλῆς. Καντακουζηνὸν γὰρ καὶ βασιλέως ἐπι περιόντος, ἐσθῆτα μὲν οὐ περιβεβληθῆσαι βασιλικὴν, δύναμιν δὲ ἔχειν βασιλέως. Τί οὖν θαυμαστὸν εἰ ἂ ὑπὸ τὴν ἰδιωτικὴν ἐσθῆτα ἐπραττε, τὰ ἴσα νῦν καὶ τὴν βασιλικὴν ἔχων πράττοι; Εὐνοίας

Jacobi Pontani notæ.

(85) Non affert verba Dionysii Areopagitæ Cantacuzenus, sed sensum ac mentem ejusdem, ex epistola scilicet ad Demophilum, in qua nihil agit aliud, quam ut ostendat, Deo non placere, quæ gerantur aut præter potestatem ordinis, aut per animi impotentiam, ut fecerat Demophilus, quem idcirco severius reprehendit.

(86) Γυναικῶν est conclave, contubernium mulierum, locus in adibus, in quo mulieres scorsum a viris habitant. Idem, et quidem usitatius est γυναικωνίτις, quo et Latini usi sunt nonnunquam.

non sequi episcoporum alienas a recta ratione affectiones, præclare dictum esse a magno Dionysio (85). Ad extremum petebat, ut quandoquidem nosset, et hucusque perpetrata quam essent gravia, et multis modis graviora expectari, Augustam adiret, et ærumnis Romanorum sinem imponeret, siquidem id efficere solus posset. Si detrectet, saltem se quidquid debuerit cum erga Deum, tum erga eos qui nunc rem Romanam procurant, præstitisse. Ipsos scituros, ad pacemne, an ad bellum propendere plus debeant, credentes certissimo, et horum quæ sunt, et si quid etiam ipse, ab eis coactus, contra officium peccaverit, Deo pœnas persoluturos. Hæc erant, quæ litteris imperatoris perscribentur, quas monachus quidam virtutis cultor, amore honesti sponte discrimini se objectans, pertulit. Patriarcha epistola perfecta tacet; monachus ut atrocissimi sceleris reum in custodiam mittit, et ita facto quodammodo respondet, se bellum paci antepone. Imperatrix e rebus presentibus animadvertens, quam Romanis bellum istuc perniciosum accideret, et Cantacuzenum nihil adhuc designasse, unde quispiam oblatas ei criminationes veritati affines esse judicare posset, percussa mentem vehementer, so tam præcipitem ad arma fuisse indoluit. Hinc aliquando solis feminis presentibus (86) dixit, videri sibi in fraudem impulsam, eamque non mediocrem, cum de Cantacuzeno falsum crediderit. Indagantem quippe se, quæ toto belli tempore fecerit, nihil invenire, ex quo ipsum liberis suis insidias struxisse appareat. Et tamen se probationis, quæ ex factis evidenti sima ducitur, negligentem, sermonibus maledicis aures dedi-se, indeque non sibi duntaxat, sed Romanæ quoque rei publicæ 458 majorem in modum noeuisset. Sciscitantibus feminis, scqua medicina malis, ipso jam pro imperatore se gerente, exegitari queat, Facilis, inquit illa. Etenim Cantacuzenum etiam vivo imperatore vestem imperatoriam non induisse, potestate tamen usum imperatoria. Nihil ergo novum, si quæ in privata veste gesserit, eadem nunc in imperatoria gerat. Pro ejus porro in me filiumque meum imperatorem benevolentia, bello necdum excitato, filiam ipsius Helenam eidem filio meo uxorem dandam inter nos convenit. Quod ubi nunc re perfectum fuerit, bellum parvo negotio sopietur, et respublica uti prius ab eodem administrabitur. Alioqui nihil obstat, quia Romanus principatus sibi met exitio sit. Fe-

Cornelius Nepos in præfat. *Aut cujus materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur? quod aliter multo fit in Græcia. Nam neque in convivium adhibetur, nisi propinquorum, neque sedet, nisi in interiore parte ædium. quæ gynæceitis appellatur, quo nemo accedit, nisi propinqua cognatione conjunctus.* Est tamen quando ipsum feminarum cæcum significat, ut etiam hoc loco. Ita apud Plutarchum de Herodoto, μετὰ τῆς γυναικωνίτιδος; ἐπὶ τοῦ; Ἐλληνας; ἐστράτευσεν.

minarum pars hæc ut recte utiliterquæ cogitata approbare, pars alia omnia sentire. Postridie diluculo hæc Apocaucho cubiculi sacri præfecto nuntiatur, qui extremum inde sibi sociisque periculum pertimescens, patriarchæ aliorumque conjuratorum ædes concursans, Actum est, inquit, nostraque illa magna felicitas ad ultimam miseriam simul tota recidit. Augusta enim, nescio unde excita, pacem cum Cantacuzeno facere in animo habet, quia et ipsum imperatorem esse pati potest, et quia Helenam ejus filiam imperatori filio nuptiis destinat conjungere. Quæ si fiant, nihil spei superest, quin ex hominibus exterminati, inaudito quodam modo cum tota stirpe intereamus. Recordamini enim vobiscum, quam multorum criminum reum pergerimus. Hæc omnia apud vos reputantes, intendere nervos oportet, ut non tantum fœdus impediamus, sed ut bello quantum poterimus faces subjiciamus, quo nihil nobis utilius. Judicaverunt igitur et cæteri, imperatricem moliri tristissima. Querentibus autem, qua ratione periculose eximerent, placuit imperatricem adeundam, et aut technis, aut minarum terrore adhibito, eam percellere, ut jurata promittat, de pace cum Cantacuzeno nec acturam quidquam, nec cogitaturam, nisi eorum quoque auctoritas accesserit.

σπονδάς ἔσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν πόλεμον, ὡς οἶόν, τε, ἀνάπτειν. Οὐδὲν γὰρ ἢ τοῦτο λυσιτελέστερον ἡμῖν. Ἐδόκει μὲν οὖν κάκεινοι; δεινότερα τὰ βασιλίδι βεβουλευμένα, σκεπτομένοις δὲ ἢ χρῆ τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν, ἐδόκει δεῖν πρὸς βασιλῖδα ἀπειθόντα, καὶ ἡ ἀπάταις χρησαμένους, ἢ φοβήσαντας ἀπειλαῖς, πείθειν αὐτὴν δι' ὄρκων ἐμπεδοῦν, ὡς εἰ μὴ πρότερον συνεπιψηφίζοντο καὶ αὐτοί, μήτε πράττειν, μήτε βουλευέσθαι τι περὶ τῆς πρὸς Καντακουζηνὸν εἰρήνης.

459 CAPUT XXXIV.

*Conjuratorum insidiosa contra Cantacuzenum oratio, qua imperatrix a pace deterretur. Quod liberius ac vehementius patriarcha reliquis secedentibus facit. Imperatrix ignara doli jurat. Custoditur a conjuratis per vices interdium, a famulabus noctu; et verba ejus observantur. Vocantur ex Atho monte sanctiores monachi, qui ei pacem persuadeant; quod diligenter conantur et nisi religio jurisjurandi obstitisset, conata perfecissent.*

Re sic composita, ad imperatricem gradiuntur, eaque consalutata, Nos, inquit, omnes, et potissimum patriarcha, inter Cantacuzeni amicos primum locum tenebamus, cui beneficia multa et excellentia in acceptis ferimus. Quandiu igitur et ipse vobis imperatoribus studuit, sensumque recte faciendi habuit, nemo nostrum non dicam ferrum in illum corripere, sed nec verbo ei repugnare sustinuit. Ex quo autem mentem injustam et legibus adversantem induit, et cui charissimus fuit, ejus liberos trucidare, Romanumque imperium sibi asserere decrevit, nos hanc ejus voluntatem inhumanam sceleratamque censentes, et bellum ei vestra causa intulimus, et cum ipsum, tum genus ejus ac familiares summis incommodis affecimus. Et nunc tanta est animorum nostrorum conspiciatio, ut non pecuniis modo, sed vitam quoque ipsam pro vobis in illum bellando cupiamus prodigere. Itaque cum usque adeo promptos propensosque in vestra causa nos exhibeamus, iniquissimum fuerit, si tu nobis desertis, et salute nostra despecta, privatum sectere compendium. et cum

μήπω τοῦ πολέμου κεκνημένου τὴν θυγατέρα Ἑλένην βασιλεὶ τῷ ἐμῷ υἱῷ συνεθέμεθα πρὸς γάμον ἀγαγεῖν. Οὐ δὴ γεγενημένου νῦν, ὃ τε πόλεμος καταλυθήσεται ῥᾶδίως, καὶ τὰ πράγματα ὑπ' ἐκείνῳ, ὥσπερ καὶ πρότερον, διοικηθήσεται. Εἰ δὲ, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύσον τῆν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν αὐτὴν ὑπ' αὐτῆς διαφραθῆναι. Αἱ μὲν οὖν τῶν γυναικῶν ἐπεψηφίσαντο τὰ εἰρημένα ὡς ὀρθῶς καὶ λυσιτελῶς βεβουλευμένα· ταῖς δὲ ἐδόκει μὴ λυσιτελεῖν· ἄμα δὲ ἡμέρα εἰς τὴν ὑστεραίαν Ἀποκαύχῳ ἐμνηύετο τῷ παρκακοιωμένῳ τὰ εἰρημένα. Ἐκεῖνος δὲ νομίσας περὶ τῶν ἐσχάτων αὐτοῖς τὸν κίνδυνον τὰ εἰρημένα ἀγεῖν, πρὸς πατριάρχην καὶ τοὺς τῆς κατὰ βασιλείως συμμετασχόντας ἐπιβουλῆς ἔλλῶν, Ἀπολώλαμεν, εἶπε, καὶ εἰς ἔσχατον κινδύνου ἐκ πολλῆς εὐτυχίας τὰ πράγματα ἡμῖν ἀθρόον περιέστη. Ἡ βασιλῖς γὰρ, οὐκ οἶδ' ὅθεν ὀρηθηθεῖσα, διαλύεσθαι πρὸς Καντακουζηνὸν διανοήθη ἐπὶ τῷ βασιλείᾳ τε αὐτὸν στέργειν, καὶ Ἑλένην τὴν θυγατέρα βασιλεὶ πρὸς γάμον ἀρμόζειν τῷ υἱῷ. Ἄ εἰ γένοιτο, οὐδεμία τις ὑπολείπεται ἡμῖν ἐλπίς τοῦ μὴ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντας καινῷ τινι τρόπῳ πανοικεσίῃ ἀπολέσθαι. Ἰστε γὰρ αὐτοὶ ὅσα ἡμῖν κατ' ἐκείνου κατηγόρηται, ἃ πάντα χρῆ ἐνθυμούμενους πάσαν ἐπιδειξεσθαι σπουδὴν, ὥστε μὴ μόνον γίνεσθαι

Οὗτοι δὲ συνθέμενοι, πρὸς βασιλῖδα ἤκον· προσαγορεύσαντες δὲ, Ἡμεῖς, εἶπον, πάντες, καὶ μάλιστα πατριάρχης, ἐν τοῖς πρώτοις ἡμεν τῶν Καντακουζηνῶν τεταγμένοι φίλων, καὶ πολλῶν ἐκείνου καὶ μεγάλων ἀπελαύσαμεν τῶν εὐεργεσιῶν. Μέχρι μὲν οὖν κάκεινος εὖνους τε ὑμῖν τοῖς βασιλεῦσιν ἦν, καὶ τὰ δίκαια διενεοῖτο πράττειν, οὐδ' ἡμῶν οὐδεὶς οὐχ ὅτι πολεμεῖν, ἀλλ' οὐδ' ἀντιφθέγγεσθαι ἐτόλμα. Ἐξ ὅτου δὲ ἄδικα καὶ παράνομα διανοήθη, καὶ τοῦ πολλὰ πεφληκτός βασιλεὺς κτείνειν ὥρμητο τοὺς παῖδας, καὶ τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν αὐτῷ περιποιεῖν, μισήσαντες τὴν γνώμην ὡς ἀπάνθρωπον καὶ πονηρὴν, πόλεμόν τε πρὸς ἐκεῖνον ἠράμεθα φανερώς ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τὰ μέγιστα αὐτὸν καὶ γένος καὶ οἰκείου; ἐκαχώσαμεν. Καὶ νῦν εἰς τοσοῦτον ὁμονοίας ἤκομεν, ὡς οὐ χρήματα μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς αὐτάς ἔδδω; προηρόμενοι πολεμοῦντες αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν. Ὅτε οὖν ἡμεῖς τοσαύτην εὖνοιαν καὶ προθυμίαν πρὸς ὑμᾶς ἐνεδειξάμεθα τοὺς βασιλέας, τῶν ἀδικιωτάτων ἂν εἴη καταλιπούσαν αὐτὴν ἡμᾶς, καὶ παρ' οὐδὲν τὴν ἡμετέραν λογισαμένην σωτηρίαν, σπένδεσθαι τῷ πολεμιοτάτῳ



τῆς ἰδίας ὠφελείας ενεκα, εἶγε καὶ ὠφελεία τις ἂν ἕσται ἐκ τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ μὴ βλάβη δεινότερα ἐκ τῶν τοῦ πολέμου γενησομένων ἀπασῶν. Ἄ γὰρ αὐτὴ περὶ τῆς πρὸς ἐκεῖνον εἰρήνης τῆς παρελθούσης διεiléχθησιν νυκτὸς, οὐδ' ἡμᾶς διέλαθεν ἐπὶ πολλῶν εἰρημένα ἀκοαῖς. Ἐκεῖνον μὲν οὖν ἡμεῖς, ὡς κατὰ σοῦ καὶ τῶν παιδῶν τὰ δεινότερα καὶ διανοούμενον καὶ ἤδη πράττοντα, ὡσπερ ἀπὸ μιᾶς γνώμης πολέμιόν τε ἠγησάμεθα, καὶ οὐδενὸς, τό γε εἰς ἡμᾶς ἦκον, ἡμελήσαμεν τῶν βλάπτειν δυναμένων. Εἰ δ' ἐκ τινων αἰτιῶν ἡ εἰρήνη μᾶλλον συμφέρουσα νομίζεται νυνί, οὐδ' ἡμεῖς ἐναντιωσόμεθα πρὸς τὰ φαινόμενα λυσιτελεῖν, μόνον εἰ γνώμῃ κοινῇ πάντων ἡμῶν ἡ εἰρήνη ἐπιψηφισθείη. Τὰ γὰρ ὑπὸ πολλῶν δοκιμαζόμενα, ἤκιστα ἂν ἀμαρτηθείη. Εἰ μὲν οὖν ὡσπερ ἐγνώκαμεν αὐτὴ τε πείθη, καὶ τὴν ἀξίωσιν ἡμῶν ὡς δικαίαν παρεδόχη, πάντ' ἂν ἔχοι ἀρίστα. Εἰ δ' ἄρα ἐτέρως ἐγνώκα; αὐτὴ, ἀλλ' ἡμῖν γε φράσον φανερώς, ἐν ἑκάστο; ὡς ἂν μάλιστα οἶός τε ἦ, τὴν σωτηρίαν ἐκπορίζη ἑαυτῷ. Πάντας δὲ οἷα πατρὶ πνευματικῷ τῷ πατριάρχῃ ἦν ἔχει γνώμην ἑκάστο; περὶ τὰ παρόντα ἀνεθέμεθα, ἐξ οὗ δυνήσῃ μαθεῖν σαφέστερον τὰ καθ' ἡμᾶς. Οὐτως εἰπόντας, ἐκέλευεν ἐθῆς ὁ πατριάρχης ὑποχωρεῖν ἄ μόνος δὲ πρὸς μόνον τὴν βασιλίδα ὑπολειφθεῖς, τίς, ἔφασκε, βασκανὸς δαίμων τοιαῦτα πέπεικε λογιζεσθαι, οὐκ ἀλυσιτελεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατα σχεδόν; τίσι δὲ χρωμένη λογισμοῖς, Καντακουζηνὸν φήθησιν ἔφρασε σοὶ τε καὶ παισὶ δύνασθαι ποτε φρονήσῃσι; Ὅς γὰρ μὴ ὑπὸ βασιλείω, μήτε σοῦ πρότερον μὴδὲν ἀδικηθεῖς, ἀλλὰ πολλῶν ἐπὶ πλείστον χρόνον ἀπολαύσας ἀγαθῶν πάντων ἐπιληθισμένος ἐν βραχεί, οὐ περὶ τῆς ἀρχῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ σωτηρίας ἐπεδούλευσε, πῶς ἂν εἴη δίκαιος; πιστεῦσθαι περὶ τῶν μελλόντων, καὶ ταῦτα οὐκ ὀλίγων παρὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον τῶν δοκούτων ἐφύθριστεν πρὸς αὐτὸν γηγνημένων; Οἴσθα δ' ὡς τοῖς εἰθισμένοις ἀρχεῖν καὶ τιμᾶσθαι παρὰ πάντων τὰ τοιαῦτα μάλιστα οὐκ ἀνεκτά. Εἰ δ' ἄρα τοῦ χρόνου ἐπιδομένου, ἡ πρὸς ἐκεῖνον φαίνεται εἰρήνη ἀναγκαία, βέλτιον ταῖς ἀπάντων χρωμένη γνώμῃς πράττειν, ἢ κοινῇ δοκεῖ λυσιτελεῖν, ἢ τῶν ἄλλων ἀμελήσασαν, ἀπερισκέπτως τὰ παριστάμενα ποιεῖν. Εἰ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἀξίωσιν αὐτῶν ἐπιτεύσειας καὶ αὐτὴ, καὶ πρὸς τὸ μέλλον πίστιν τινὰ παράσχοιο, ὡς οὐδὲν οὐδέποτε παρὰ τὰ ὑπεσχημένα δράσει; καὶ αὐτοῖς σοὶ πρὸς πάντα καὶ χρήμασι καὶ σώμασι πρόθυμοι συναγωνιούσῃσι, καὶ οὐδ' αὐτῆς, εἰ θέοι, τῆς φύλης φείσονται ζωῆς, ὡστε προτεσθαι ἐπὲρ τῶν σοὶ λυσιτελούντων. Ἄν δ' ἐτέρως εἰσθῶνται βουλευομένην, ὅκνη μὲν εἰπεῖν, ἀποκρύπτειν δὲ οὐ δίκαιον, ὡς μία πᾶσι παρέστη γνώμη, καὶ ὄρκοις τὴν ὁμόνοιαν ἠσφαλίσαντο, σὲ μὲν καὶ παιδᾶς ἀποκτείνειν αὐτοῦς δὲ Βυζάντιον κατέχοντας, ὄπλα Καντακουζηνῷ ἀνταῖρεῖν μέχρι παντός τοῦ δυνατοῦ. Ἄν δ' ἀδύνατως ἔχῃσι πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι, μᾶλλον αἰρούσινται Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μυσῶν βασιλεῖ δουλεῦν τὴν πόλιν παραδόντας, ἢ τοῖς ἐκ Βενετίας, ἢ Γεννοῦσας Λατίνους, ἢ Καντακουζηνῷ δεσπότην χρῆσθαι. Ὅτε οὖν ἡ τε

A hostile capitali sædus percutias : si tamen compendium, et non omnibus, quæ e bello existent, gravius dispendium pacem istam comitabitur. Quæ enim de pace cum ipso ineunda multis audientibus disseruisti, nec nos latent. Quare nos eum ut in te ac filios tuos teterrima parturientem, et jam designantem, unanimi consensu et hostem decernimus, et quantum in nobis est, nihil quod lædere possit, ab eo abstinēbimus. Quod si quibusdam argumentis pax in præsens videtur conducere magis, nec nos adversabimur, si tantum communi omnium nostrum iudicio et sententia confirmetur : a multis enim approbata minime decipiunt. Ergo si quod nos sentimus, tu quoque senseris, petitionique nostræ, ut iustæ, locum reliqueris, florebut omnia : sin forte aliud statuis, nobis aperte indica, ut quisque quam optime licebit, salutis suæ prospectum eat. 460 Omnes autem sensus nostros de præsentis rerum statu patriarchæ, tanquam patri spirituali commisimus, ex quo clarius, quid velimus, percipere poteris. Hæc ubi dixerunt, patriarcha protinus alios abire iussit, solusque apud solam imperatricem remanens, Quis tam invidus dæmon, inquit, ad hæc non modo infructuosa, sed factum etiam propemodum impossibilia volvenda te induxit? Quænam rationes te movent, ut Cantacuzenum tibi ac liberis tuis unquam amicum esse posse existimes? Qui enim neque ab imperatore, neque abs te prius ulla in re offensus, sed diutissime multis bonis cumulatus, brevi omnium oblitus, non imperio solum, sed salutis etiam vestræ insidiatus est, quo pacto illi fides in futurum jure habebitur? idque cum non pauci per tempus belli in eum contumeliosi fuisse videantur. Non te autem fugit, quam iis qui aliis imperitare et publice coli ac honorari consueverunt, hujusmodi injuriæ intolerabiles sint. Si tempore procedente pax cum illo necessaria judicabitur, præstabit de omnium nostrum sententia facere, quæ bono sint omnibus, quam aliis non appellatis, inconsulto quod in mentem venit exsequi. Quapropter si eorum postulatibus annuens, contra promissa nihil unquam te facturam fidem dederis, ipsi vicissim pro dignitate, commodisque tuis et pecunias, et oppositus corporum suorum, et, si necesse erit, qua nil charius, animam sanguinemque suum pollicentur. Si aliud te velle cognoverint, horreo dicere, quod tamen occultum haberi non debet, mens omnibus una est, et sacramentum inter se dixerunt, ut te cum liberis contrucidata, Byzantium occupent, et Cantacuzeno, qua valuerint virtute resistent. Si id minus poterunt, Alexandro Mæсорum regi urbe transdita servire malunt, quam aut Venetos, aut Genuenses Latinos, aut Cantacuzenum dominos perpeti. Quia igitur justum petunt, eorumque petitionem despiciere, non tibi solum ac liberis tuis periculosum est, sed et toti Romanorum imperio vastitatem ac perniciem extremam minitatur, quinam justum, aut utile, quæso, propter exspectata ex pace bona,

præsentia et in conspectu posita mala (si erit, ut ominamur) non refugere? Sed si quid mihi a principio tuorum commodorum studioso, et tunc nihilo minus bene consulenti credis, istis crede, et quibus circumdata es malis, te libera. **461** Tum Augusta metu anxia, et fallaciam non advertebat, sed arbitrata, si pax bello melior esset, ipsos utique sibi eam suasuros fuisse, dictis suffragata est. Illico eam jurare hortantur, præter promissa nihil unquam facturam. Imposituræ ignara jurat, statimque patriarcha anathema acclamat, si contra agat, quam juraverit. Post id nunquam solam reliquerunt, ut per otium quid expediret, secum disquireret; sed diem totum inter se partiti, alius alium excipiendo cum ea versabantur. Noctu autem de famulabus ejusdem ad hoc ipsum erant selectæ, quibus non contemnendum prodicionis pretium dabatur a conjuratis, nummus autem singulis videlicet. Eas cum imperatrice confabulantes, si quid secus loqueretur, ad patriarcham nuntiare oportebat: qui rursus dicta omnia ad sodalium referret. Et is patriarcho plane deserto, in palatio habitabat, quasi audaciam cohibiturus, si quis insidiator novi aliquid moliretur, sed re ipsa imperatrici custos a conjuratis impositus, ne quid ipsis nescientibus faceret, quod eorum libidini adversaretur. Et hæc quidem Cantacuzeno Didymotichi morante agebantur. Sub tempus vero, quo Peritheorium obsidebat, ad monachos in Atho monte, cæteris sanctinomia præstantes scripsit, eos quoque rogans, ne Christianum sanguinem quotidie fundi sinerent, sed veritatis zelum capessentes, Byzantium se conferrent, et imperatricem quam indigna factitarentur, edocerent: si fortasse ab illis salutem ad flammam imperium Romanum devorantem restinguendam adduceretur, quam non aliqua causa legitima, sed meræ sycophantiæ et obtreccionis suscitassent: quod ipse frequenter irrito conatu tentaverit, cum, qui nunc gubernacula teneant, legatis nihil respondentibus, crudelissime eos pulsarint, et omni petulantia in illos debacchati sint, ac postremo vinculis et carceri tradiderint. Hæc ubi monachi apud Atho legunt, in talibus, ut pro communi salute, nullam sibi molestiam recusandam censuerunt: et mutuo se exacerunt, electique ex omnibus, princeps Isaacius, vir venerabilis, summaque sanctitate præditus, et Lauræ præfectus Macarius, et alii deinceps manasteriorum ad montem illum præpositi non pauci; cum his etiam Callistus, qui postea Constantinopolitanæ Ecclesiæ patriarchatum gessit, et tum adhuc in sacerdotibus numerabatur; **462** et Sabas, qui in Batopedio monasterio religiosæ vitæ stadium decurrebat, multa et egregia pro virtute certamina suscipiebat: hi, inquam, delecti, Byzantium venerunt, cumque imperatrice, et patriarcha, conjuratis item presentibus congressi, ita locuti sunt: Cum cernemus, calamitatem, quæ Romanos oppressit, etsi quod agebatur infandum et plusquam infandum apparebat,

ἀξίωσις αὐτῶν δικαία, καὶ τὸ παριδεῖν αὐτὴν ὡς κίνδυνον σοὶ τε μόνον καὶ παισίν, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ, ἀνάστασιν καὶ φθορὰν τὴν ἐσχάτην ἀπειλεῖ, τοῦ δικαίου ἢ λυσίτελεος προσδοκίμων χάριν ἀγαθῶν, εἰ γὰρ καὶ ἔσται ὡς περ ὑποπεύομεν, ἐκ τῆς εἰρήνης; τὰ παρόντα καὶ φαινόμενα ἀναιρεῖσθαι δυσχερῆ; Ἄλλ' εἰ τι πέποιθας ἔμοι τὰ σοὶ λυσίτελῶντα ἐξαρχῆς τε ἡρημένῳ, καὶ νῦν οὐδὲν ἤτιον συμβουλεύοντι, τοῦτοις πειθομένη, τῶν ἤδη περιεστηκότων ἀπαλλάττου δυσχερῶν. Πρὸς ταῦτα ὑποπηξάσα ἡ βασιλεῖς, καὶ τῆς ἀπάτης ὡς περ οὐκ αἰσθημένη, ἀλλ' οἰηθεῖσα, εἰ βελτίων τοῦ πολέμου ἢ εἰρήνη φηνοίτο, πεισθήσεσθαι καὶ αὐτοῦς, δέχεται τὰ εἰρημένα. Αὐτίκα τε ἐκέλευον ἄνωγειν, ὡς οὐδὲν οὐδέποτε παρὰ τὰ ὑπεσχημένα πράξει. Ἡ δ' ἀγνοήσασα τὴν ἐνέδραν, καὶ ὄρκους προσετίθει τοῖς εἰρημένοις, καὶ ὁ πατριάρχης εὐθύς ἀφορισμὸν ἐπέφώνει εἰ παραβαθεῖ τὰ ὁμωσμένα. Ἐξ ἐκείνου δὲ οὐδέποτε κατέλιπο τὴν βασιλεῖα μόνην, ὡπὲς σχολὴν ἀγούσαν, τῶν δεόντων πβουλεύεσθαι πρὸς ἐαυτὴν· ἀλλ' ἡμέρας μὲν αὐτὰ συνῆσαν ἐκ διαδοχῆς ἄλλοις ἄλλοις διαδεχόμενοι, καὶ συμμεριζόμενοι τὸν χρόνον τῆς ἡμέρας· νυκτὲς δὲ τῶν τῆς βασιλείδος οικειῶν ἦσαν πρὸς τοῦτο τεταγμένοι, ἀλ' μισθὸν οὐ φάλλον τῆς προδοσίας εἶχον χρυσίον παρὰ τῶν συνομοτῶν, ὃς εἶδε τῇ βασιλῆ συνούσας, εἰ τι φιλῆξαιτο, μηνύειν πατριάρχει, ὡς τε δι' ἐκείνου καὶ τοῖς ἄλλοις πάντα δῆλα γίνεσθαι τὰ εἰρημένα. Ὁ πατριάρχης γὰρ τὴν οἰκὸν παντάπασιν διατριβὴν καταλιπὼν, βασιλεῖσι ἐνδιηγάτο, πρόρασι μὲν ὡς τῶν ἐπιβούλων καθέξων ἐς ὄρκους, εἰ τι βούλοιο νεωτερίζειν, τῇ δὲ ἀληθείᾳ βασιλεῖος φύλαξ ὑπὸ τῆς συνομοσίας τεταγμένος, ἵνα μὴ αθεοῦσα πράξῃ τῶν μὴ κατὰ γνώμην ὄντων τι αὐτοῖς. Ταῦτα μὲν οὖν Καντακουζηνῷ τοῦ βασιλέως ἀνυμοσιεῖν ἐνδιατριβόντος ἐπράττετο. Ἐφ' ὃν δὲ χρόνον Περιθεώριον ἐπολιόρχει, πρὸς τοῦς ἐν Ἀθῶν τῷ ὄρει τῶν ἄλλων ἀρετῇ πρόχροντας γράφας μονάζοντων, ἐδείκτο καὶ αὐτῶν, μὴ περιορῆν τὸ τῶν χριστιανῶν αἷμα χέμενον ἑσήμεραι, ἀλλὰ ζῆλον ἀληθείας ὑποδυσασάμενους, πρὸς Βυζάντιον ἀφικέσθαι, καὶ βασιλεῖα διδάξει τὴν τῶν πραττομένων ἀποκρίσιν, εἰ πως πειθομένη γούν αὐτοῖς τὴν νεμομένην τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐλόγα κατασθένῃ, ἐξ οὐδεμιᾶς προφάσεως ἀληθοῦς, ἀλλ' ὑπὸ τυκοφαντίας; καὶ διαβολῆς κεινημένην. Αὐτὸν γὰρ ἐπιχειρήσαντα κολάκικῶς ἠνυκνεῖαι πλέον οὐδὲν, τῶν τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἀρτι διοικούντων πρὸς μὲν τὴν προδοσίαν μὴδὲν ἀποκρινόμενων, τοὺς πρόσθεσις δὲ μόνον ὠμότατα αἰκίζομένων, καὶ πᾶσαν παροσίαν ἐνδοκνυμένων πρὸς αὐτοῦς, καὶ τελευταίον ἐν δεισμητοῖς κατεχόντων ὑπὸ κλοισίς. Ἄ οἱ ἐν Ἀθῶν ἀναγόντες, καὶ προσήκουσαν αὐτοῖς τὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων σπουδὴν καὶ προθυμίαν οἰηθέντες, οἷς δὲ ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας ἐσομένην, καὶ παραβίβαντες ἀλλήλους, ἐκ πάντων ὃ τε πρῶτος; ἐκλεχθέντες Ἰσαὰκ ἀνὴρ τίμιος καὶ ἀρετῆς εἰς ἄκρον ἐληλακῶς, καὶ ὁ τῆς Λαύρας ἡγούμενος; Μακάριος; καὶ ἕτεροι τῶν κατὰ τὸ ὄρος φροντιστηρίων ἡγουμένων

οὐκ ὀλίγοι· σὺν τούτοις δὲ καὶ ὁ χρόνος ἕστερον τῆς Ἀ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας πατριάρχης γεγὼνός, εἰς τὸν ἱερέων ἔτι τότε χορὸν τελῶν Κάλλιστος, καὶ Σαβᾶς, ὃς πρὸς τῇ Βατοπεδίου μονῇ τὸν ἀσκητικὸν ἦνευ δρόμον, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ θαυμασίους ἐταδείξατο ἀγῶνας, εἰς· Βυζάντιον ἀφίκοντο. Βασιλίδι τε συγγενόμενοι, καὶ πατριάρχου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συνομοτῶν παρόντων, Ἡμεῖς, ἔφασαν, τὴν κατασχούσαν Ῥωμαίους ὀρώντες συμφορὰν, δεῖν μὲν ψόμεθα τὰ πραττόμενα, καὶ πέρα δεινῶν. Οὐδὲν δὲ πλέον πρὸς ἐπικουρίαν καὶ ἀποτροπὴν τῶν δεινῶν δυνάμενοι συμβάλλεσθαι, τῶν ἄλλων ἀμελήσαντες, ὑπὲρ τῶν κοινῇ συμφερόντων ἐδεόμεθα Θεοῦ, τοῦ μόνου στήσαι δυναμένου τῆς προσδοκωμένης συμφορᾶς. Νυνὶ δὲ τὸ διεστηκὸς τῶν Ῥωμαίων ἰδόντες μέρος ἀσμένως χωροῦν πρὸς τὴν εἰρήνην, καὶ μάλιστα ὅπερ δόκησιν παρείχε τὴν αἰτίαν παρασχέσθαι τῆς διαφορᾶς, καὶ Θεῷ τῷ τῆς εἰρήνης χορηγῷ πολλὰς χάριτας ὁμολογήσαντες, καὶ γῆρας καὶ σωματικὴν ἀσθένειαν καὶ τοὺς πρὸς τὴν ὀδοποιρίαν πόνους παριδόντες, ἤκομεν δεησόμενοι καὶ ὑμῶν, δέχεσθαι τὴν εἰρήνην, καὶ μὴ διὰ φιλοεικίαν τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν σὺν τε διαφθειρομένην περιορᾶν, καὶ ἔτι δεινότερα προσδοκωμένην πάσχειν, ἂν μὴ ταχέως ὁ πόλεμος καταλυθῇ. Ἐλεον οὖν καὶ αὐτοὶ λαθόντες τῶν ὀσημέραι χρομένων αἰμάτων, καὶ τῶν δεσμητηρίοις κατεχομένων, καὶ τῶν ἐλαυνομένων, καὶ ἀνήκεστα πασχόντων ἀνθρώπων, κυρώσατε τὴν εἰρήνην, καὶ τῶν πολλῶν καὶ χαλεπῶν κινδύνων ἀπαλλάξατε Ῥωμαίους· ὡς ἂν Θεός, τε ὁ τῆς εἰρήνης χορηγός, δοξασθῇ, καὶ βασιλὶς τε καὶ πατριάρχης, καὶ ὑμεῖς ἡ σύγκλητος οὐ παρὰ πάντων μόνον Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν ἀξίας κομιζήσθε εὐχαριστίας τῆς προθυμίας τῆς περὶ τὰ καλὰ, καὶ τῆς κηδεμονίας τῶν διὰ τὸν πόλεμον ἀπανταχοῦ διαφθειρομένων ἀνθρώπων ἀναιτίων. Πρὸς ταῦτα βασιλὶς μὲν οὐδὲν ἔπασχε δεινόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ γνώμην ζετοεῖ εἰρήσθαι αὐτῇ τοῦς λόγους. Πολλὴν γάρ πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων πανουργίαν καὶ ἀπάτην κατανοῦσα, ἔσπευδεν, εἰ δύνατο τρόπῳ δὴ τινι τὸν πόλεμον καταλύσασα, σκονδᾶς πρὸς βασίλειαν τὴν Καντακουζηνὴν θέσθαι περὶ εἰρήνης. Εἰργομένη δὲ ὑπὸ τῶν ὀρκων οἷς ὑπήγαγον ἐξαπατήσαντες, ὡς εἰ μὴ πᾶσιν αἰρετὰ εἴη ἡ εἰρήνη, μὴδ' αὐτὴν ἐπιψηφίζεσθαι, τὴν ἐκ τῆς βουλῆς ψήφῳ ἀναγκαιῶς περιέμενε.

## 463 CAPUT XXXV.

*Patriarcha et socii monachis irascuntur. Quomodo eos ad discordiam redigere laborarint et quas ob causas. De primariis quasi in carcerem conclusis. Nuntii a protostratore reversi. imperatorem Thessalonicam vocant Peritheorii oppugnatio et quibus ibidem de muro probris lacessitus fuerit. Quomodo unum de convitiatoribus remuneratus sit. Oppidani se dedunt, et consilio malevoli cujusdam ex imperatoris, deditionem astu quodam retractant. Imperator Thessalonicam abit.*

Πατριάρχης δὲ καὶ ἡ συνομοσία ἐν δεινῷ μάλιστα Δ ἐτίθεντο τὰ εἰρημένα, καὶ τὸν ἔσχατον ζοντο κίνδυνον αὐτοῖς ἐπάγειν. Προφανῶς μὲν οὖν πρὸς τὴν εἰρήνην ἀντιλέγειν οὐκ ἱταμὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ φιλομόχθηρον ἰδέσθαι. Ἐσκέψαντο δὲ εἰ δύναντο τρόπῳ δὴ τινι ἐτέρῳ τῶν μοναχῶν τὴν ὀμόνοιαν περᾶσθαι διαλύειν. Καὶ τότε μὲν ἐπαίνεσαντες τὴν ὑπὲρ τοῦ κοινῷ σπουδῆν, ἐκίλευον ἀναπαύλης τιδὸς τυγχάνειν, τὸν ἐκ τῆς ὀδοποιρίας πόνον ἀποτιθεμένους. Ὑστερον δὲ ἐπηγγέλλοντο σχεψαμένους περὶ ὧν ἤκουσεν τὴν ἀπολογίαν παρασχέειν, ξενίζεσθαι δὲ

tamen quia ad tantam vim mali depellendam nihil auxilii offerre poteramus, reliquias posthabitis, Deo, qui solus impendentes ærumnas atque merias averruncare potest, communem salutem incolumitatemque supplices commendabamus. Nunc quia cognovimus, segregatam Romanorum partem, quæ opinionem præbebat maxime incepti huius dissidii, pacis esse cupidam, Deo pacis largitori immortales gratias egimus: nullaque senectutis et imbecillitatis, ac laborum itineris ratione ducta, et vos rogaturi advenimus, ut pacem complectamini, ne ob discordias vestras et nunc laceretur Romanum imperium, et nisi primo quoque tempore bellum inhibeatur, atrociora formideat. Quamobrem et vos qui in dies funditur sanguinem, et in carcerem compactos, atque in exsilium projectos, et sævissime afflictatos miserati, pacem ratam conficite, Romanosque multis ac nefandis cladibus eximite, ut et Deus pacis donator celebretur, et imperatrix, ac patriarcha, et vos senatus, non a Romanis modo passim, sed etiam a nobis humilibus, propter facilitatem in rebus honestis, et sollicitudinem hominum insontium hoc bello ubique pereuntium, dignis gratiarum actionibus collaudemini. Hæc oratio Augustæ non molesta, sed grata potius, et ab ejus mente haud aliena accidit. Nam cum patriarcham, cæterosque sciret esse valerrimos ac fraudulentissimos, studebat, si quo modo posset, bello dissoluto, cum Cantacuzeno pacem et fœdus constituere. Religione autem juramenti impedita, qua per dolum ab illis obligata fuerat, ut nempe, nisi omnibus expetenda pax videretur, nec ipsa eam sanciret, concilii sententiam necessario exspectabat.

At patriarcha et conjurati monachorum dictis, quibus sibi exitium parari ducebant, gravissime offensi, pacem manifeste repudiare non audebant, ne non impadentes modo, sed etiam de industria improbi viderentur. Circumspectabant autem, si qua via eorundem concordiam dirimere possent. Ac tunc quidem laudato eorum officio pro republica, ut fessos de itinere, aliquantum requiescere jussissent, promittentes, postea se visuros, quid eis responsi darent. Divertere porro omnes eodem non sinentes, alium alibi collocabant, ut quem-

a modum corporibus, sic animis quoque promissis, et blanditiis seorsum unusquisque corruptus separarentur. Fluebat igitur tempus, et dicta in ventos recesserant, neque monachi curæ erant. Qui cernentes, eos bello quam pace gaudere magis, cum toties super ea rogati, ad obtentus quosdam et causas commentitias confugerent, revertendi potestatem petiverunt. At istis nec hoc conducere visum est, ut digressi monachi ipsos belli, Cantacuzenum pacis auctorem prædicarent, testimoniumque ferrent, illum justitiæ consentanea et universitati fructuosa postulare. Non enim quibusdam levibus ratiunculis usuros arbitrabantur quibus populos perturbarent, atque ad arma incenderent, cum ipsi ex instituto blaterones quosdam subornatos per oppida dimisissent, qui proclamarent, Cantacuzenum ab auditione pacis abhorreere, et minari se relata victoria imperatoris liberos facturum mortales miserimos, ac peræque alios, quotquot amore justitiæ pro ipsis contra se pugnaverint. Incitabant igitur populos, ut filiorum imperatoris jam orphanorum vicem dolentes, ab eorum capitibus hominis injurias propulsarent. Ob hoc itaque commentabantur, quomodo inter monachos litem et dissensionem sererent. Ac Macarium quidem Lauræ præfectum, metropolitam Thessalonicensem designantes, eo perduxerunt ut non tantum ab aliis monachis dissideret, **464** eosque Cantacuzenismi argueret (quia nimirum amicum ob arma communia periculo, conflictantem

οὐκ εἶσαν ἐπὶ ταυτῶν, ἀλλ' ἄλλον ἄλλοσε δισεπειραν ὡς ἂν τῇ διαστάσει τῶν σωμάτων καὶ ταῖς γνώμαις διαστῶσιν, ὑποσχέσει καὶ λόγοις ἰδιόεκαστος διαφθάρεντες. Ἐτίθητο μὲν οὖν ὁ χρόνος, καὶ οὐδεμία τῶν εἰρημένων ἦν φρονεῖς, οὐδέ τις λόγος ἐγένετο τῶν μοναχῶν. Ἐκεῖνοι δὲ ἔρωτες ὡς μάλλον αὐτοῖς αἰρετέος ἐστὶν ὁ πόλεμος, ἢ ἡ εἰρήνη, μετὰ τὸ πολλὰ δεηθῆναι περὶ αὐτῆς, ἐπεὶ πρὸς σκήψεις καὶ προσάσεις, καὶ οὐδὲν ὑγιὲς ἔωρων καταφεύγοντας, τὴν ἐπάνοδον ἤπυοντο. Τοῖς δὲ οὐδὲ τοῦτο λυσαιτελεῖν ἐδόκει, ὥστε ἀπελθόντας τοὺς μοναχοὺς, αὐτοῖς μὲν ἀνατιθέναί τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου, Καντακουζηνῶ δὲ τῷ βασιλεῖ τὸ μάλλον αἰρεῖσθαι τὴν εἰρήνην, καὶ δίκαια καὶ συμφέροντα τοῖς πᾶσιν ἀξιῶν συμμαρτυρεῖν. Οὐδὲ γὰρ μέτριά τινα προσήσεσθαι αὐτοῖς ἐνόμιζον πρὸς τὸ τοὺς δῆμους ἐκταράττειν, καὶ τὸν πόλεμον κινεῖν. Ἐξεπιτήδες γὰρ αὐτοὶ λάλους τινὰς καθέσαν εἰς τὰς πόλεις, κηρύττοντας, ὡς Καντακουζηνὸς οὐδ' ἄκροισ ὡς τὴν εἰρήνην παραδέχοιτο, ἀλλὰ τὰ δεινότερα τοὺς βασιλέως, παῖδας διαθήσειν ἀπαιλεῖ, εἰ περιγένοιτο ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι δίκαια ποιοῦντες ἐκείνῳ πεπολεμηκασιν ὑπὲρ αὐτῶν. Παρεκάλουν τε τοὺς δῆμους ὑπὲρ τῶν βασιλέως παίδων ὀρφανῶν ὄντων πατρὸς ἀγανακτεῖν, καὶ ἀμύνεσθαι τὸν ἀδικοῦντα. Οὐ δὲ ἕνεκα ἐσκέψαντο συγχροεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς μοναχοὺς. Καὶ Μακάριον μὲν τὸν Λαύρας ἡγούμενον, Θεσσαλονίκης μητροπολίτην ἀποδείξαντες, ἔπεισαν οὐ πρὸς τοὺς ἄλλους μόνον διενεχθῆναι μοναχοὺς, καὶ Καντακουζηνισμῶν αὐτῶν κατηγορεῖν, ὅτι δὴ τὸν φίλον ὀρῶντες ἀπολεισθαι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ πολέμου κινδυνεύοντα, ἐν ζήλῳ μοῖρα καὶ τῆς πρὸς τὰ βελτίω συμβουλῆς ἤκουσιν ἐκείνῳ βοηθήσοντες, ἀλλὰ καὶ βασιλέως πολλὰς καταχέειν λοδορίας, καὶ οὐδὲν ἐκείνων ἀπολείπεσθαι τὴν εἰς αὐτὸν πικρίαν. Ὅθεν καὶ γενόμενος ἐν Θεσσαλονίχῃ οὐδενὸς τῶν ἐκείσε τοληθέντων ἐπὶ ὀμότητι καὶ πονηρίᾳ βεδομημένων ἀπελείπετο. Πρῶτον δὲ, ἐν τῇ μονῇ τῇ προσαγορευομένῃ Πέτρα ἀπρόβιτον μένειν κατεδίκασαν, προνοίας τῆς εἰς τὸ σῶμα προσηκούσης οὐδεμιᾶς ἀποστερήσαντες. Σαβάν δὲ διὰ τὸ ἀρετῇ τῶν ἄλλων ὑπερέχειν, καὶ γνωριμώτατον τῶν βασιλέως φίλων εἶναι, ἐπεὶ μὴ συμφρονεῖν αὐτοῖς ἐβούλετο, ἐν ἐτέρᾳ μονῇ τῇ Χώρα προσαγορευομένῃ μένειν καὶ αὐτὸν ἐψηφίσαντο ἀπρόβιτον. Βουλομένων δὲ καὶ προνοίας ἀξιῶν πολλῆς, οὐ κατεδέξατο μὴ δίκαιον εἶναι φάσκων ἐκ τῶν αἰμασι καὶ φόνοις χαϊρόντων τι λαθεῖν. Τοῦτο δὲ μόνον εἰπὼν, ὡς τὸν ὑπὸ Θεοῦ φρουρούμενον οὐδεμιᾶ τινι μηχανῇ δυνατὸν ὑπὸ οὐδενὸς διαφθάρηναι, ἤσυχον ἦγε. Τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασιν οὐ μάλιστα ἀξιολόγοις οὖσι, τὴν εἰς τὰς ἰδίας μονὰς ἐπέτρεπον ἐπάνοδον. Περὶ μὲν οὖν τὴν τῶν μοναχῶν πρῆσθειαν, τοιοῦτα πατριάρχῃ καὶ τοῖς συνομόταις ἐτέλετο. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς, ὡς τὴν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρῆσθειαν ὁ Βατάτζη, δέει τῶν τὰ πράγματα ἀρχόντων ἀπηγόρευεν, εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπανήκεν. εὗρε δὲ ἐκ Θεσσαλονίκης ἀφειγμένους οὓς αὐτὸς ὀλίγῳ πρότερον πρὸς

πρωτοστράτορα πέμφας ἦν, ἦκειν τὴν ταχίστην ἀπαγγέλλοντας, ὡς τῶν ἐκεῖσε πάντων ὑπὸ πρωτοστράτορος καλῶς διψημένων. Ἐδόκει μὲν οὖν καὶ βασιλεὶ μὴ μέλλειν δεῖν, ἀλλὰ πρὸς Θεσσαλονίκην ἐπελγεσθαι οὖσαν ἀναγκαίαν· τῶν πρὸς τὴν τοιχομαχίαν δὲ πάντων ἤδη παρεσκευασμένων, ἐκέλευεν εἰς τὴν ὑστεραίαν ἅμα πρῶτ' τῶν τοιχῶν ἀποπειρασμένους, εἰ μὴ δύναιντο παραστήσασθαι, τῇ μετ' αὐτὴν, τῆς εἰς Θεσσαλονίκης ἔχουσαι φερούσης. Οὕτω μὲν οὖν ἐδέδοκτο. Καὶ ἅμα πρῶτ' εἰς τὴν ὑστεραίαν ὀπλισάμενοι, προσέβαλον τοῖς τοίχοις προσάγοντες τὰς μηχανάς. Διὰ πάσης δὲ ἡμέρας τῆς τοιχομαχίας καρτερωτάτης γεγενημένης, μικροῦ μὲν ἐδέησεν ἄλωνα, τῶν τε κλιμάκων προτερεισθειῶν τοῖς τοίχοις, καὶ μηχανήματός τινός ἐπὶ τροχῶν χελώνης προσαγορευομένου. Ἡ νύξ δὲ αὐτίκα ἐπιγενομένη διεκώλυσε τὴν ἄλωσιν. Οἱ πολιορκούμενοι δὲ δεισόντες, μὴ εἰς τὴν ὑστεραίαν αὐθις μάχης ἄλῳσι γενομένης ἐβουλεύσαντο νυκτὸς πίστεις λαθόντες παρὰ βασιλέως, ὁμολογίᾳ τὴν πόλιν παραδοῦναι. Καὶ ἅμα πρῶτ' ἐκ τῶν τοιχῶν τοῖς εἰς τὸ στρατόπεδον ἐκέλευον μὴνύειν βασιλεῖ, εἰ βούλοιο ἐπὶ συμβάσει τὴν πόλιν παραλαμβάνειν. Ἡδέως δὲ βασιλέως τὸν λόγον δεξαμένου, καὶ κελεύοντος ἦκειν πρὸς αὐτὸν ὡς πάντα πράξοντος· αὐτοῖς τὰ κατὰ γνώμην, ἦκον τοῦ τε δήμου, καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς δυνατῶν ὀλίγοι, καὶ τῶν τῷ κληρῷ τῆς παρ' αὐτοῖς ἐκκλησίας κατελεγμένων· αἰτίας δὲ ὡσπερ ἀπολύοντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τῷ ὄπλι κεκνηκέναι πρὸς αὐτὸν, τὸ δέον ἔφασαν πεποιθέναι, ὁμωμκέναι γὰρ ὀλίγω πρότερον ἀντιστήσασθαι τοῖς βασιλεῖς πολεμοῦσι μέχρι καὶ τοῦ δυνατοῦ. Τοῦς τε ὄρκους τοιγαροῦν τετηρηκέναι ἀσφαλῶς, καὶ τὸ νῦν λυσιστελεῖν φαινόμενον ἐκ τῶν πραγμάτων πράττειν μετ' εὐγνωμοσύνης. Ὅθεν ἀξιοὶ συγγνώμης νομίζειν εἶναι παρ' αὐτῷ. Δείσθαι μόντοι καὶ τῆς δι' ὄρκων ἀσφαλείας, ὡς οὐδὲν πείσονται τῶν κατὰ τὸν πόλεμον αὐτοῖς εἰργασμένων ἕνεκα, καὶ τῶν ὑβρεων, αἱ παρὰ φαύλων καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξίων ἀνθρώπων εἰρηναίαι πρὸς αὐτὸν τῶν ἐν λόγῳ πάντων μάλιστα ἀνωμένων, καὶ τὴν ἀκολασίαν τῆς γλώττης τιθεμένων ἐν δεινῷ. Οὐδεμιὰς γὰρ ὑβρεως ἐφείδοντο ἐστῶτες ἐπὶ τῶν τοιχῶν. Ὅθεν καὶ ποτε βασιλέως ἐν ὄπλοις παριόντος καὶ τὰ τοίχη κατασκευαζομένου διὰ τὴν τοιχομαχίαν, τρεῖς, τινὲς ἐστῶτες ἐπὶ τῶν τοιχῶν, μᾶλλον τῶν ὑβρεων ἠφείδουσαν γνώριμον γινόμενον. Ὅ δὲ ἕγγυς γενόμενος, ἠρώτα εἰ εἰδότες ὅς τις εἴη ὑβρίζων οὐτως ἀφειδῶς. Ἐνδὲ δὲ ἀποκριναμένου· ὡς μάστιγος εἶδεν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὑβρίζει πολλῶν ὄντα ἄξιον λοιδοριῶν, ὅτι ἀποστάτης γεγονὼς τοῖς βασιλέως ἐπεβούλευσεν παῖσι, καὶ οὐδεμιὰς ἀπέσχετο πείρας ἀποκτείνει τοὺς οὐδὲν ἡδικοῦσας μηχανώμενος, Πότε δὲ, εἰρηκεν ὁ βασιλεὺς, ἐπὶ δίκην καταστάνα, ὅτι μὴ τὰ ἐγκλήματα ἠδυνήθη ἀπολύσασθαι, κατεψήφισαθε ἄδικεῖν αὐτοὶ καὶ ἐπιπορεῖν, καὶ τοιαῦτα ὅσα λέγετε τολμᾶν. Τῶν δὲ ἑναγχος ἐκ Βυζαντίου εἰπόντων ἦκειν ἐν ᾧ τὰ κατὰ βασιλέως ὑπ' αὐτοῦ ἐσκαίωρημένα ἐκμαθεῖν· οἱ δὲ καὶ τοὺς ἐκεῖ τὰ βασιλέως

administrari. Ne imperator quidem cunctandum, sed Thessalonicam, ut ad urbem maximi momenti festinandum duxit; et omnibus jam ad moenia Peritheorii oppugnanda confectis, præcepit iis posttridie die illucescente tentatis, si conatus non responderet, die tertio viam versus Thessalonicam arriperet. Sic censuit. Die exorto, muros, admotis etiam machinationibus, invadunt: quos cum toto die oppugnassent acerrime, parum absuit quin eos acta jam testu line, et scalis applicitis conscenderent, sed noctis interventus rem impedit. Obsessi metuentes, ne die sequenti pugna instaurata caperentur, noctu decernunt, fide ab imperatore accepta, urbem dedere. Mane de moenibus clamorem in castra dantes, imperatori renuntiare jubent, 465 si velit, ex pacto convento civitatem accipiat. Ille hoc nuntio gavisus, eos evocat, facturum se quæ optent, omnia. Veniunt de plebe, et optimatibus pauci, de clero item nonnulli. Aliquæ ut se purgarent quodammodo, aliter se facere nequissimè dixerunt, propterea quod nuperrime sacramento concepto sponderint, se imperatricis hostibus quantum valerent restituros. Quod jurasset, præstitisse hactenus fideliter: et quod nunc res ipsa utile futurum doceat, id æquo animo facturos. Putare igitur, se dignos esse veniam. Cupere tamen jurejurando sibi caveri, nil grave passuros ob ea quæ durantibus armis commisissent, ob convicia scilicet, quæ non sine summo dolore virorum gravium, abjecti, et nauci homines proci lingua in eum contorserint. Nullis siquidem probris stantes in muris parcebant: ut etiam aliquando armato imperatore accedente, et moenia propter oppugnationem contemplante, tres quidam eo cognito effusius maledicerent. Qui propius accesserit quærsivit, num scientes quis esset, adeo liberaliter contumelias dicerent. Eorum uno respondente, maxime et idcirco probra fundere, quibus ipse multis dignus esset, quod fracta fide, imperatoris liberis insidiaretur, omnesque vias indagaret, quo illos meditaret ab se morti offerret, a quibus nullam unquam sensisset injuriam, Quando autem, excepit Cantacuzenus, in judicium me vocatum, quia dissolvere crimina non potui, et injuriæ, et perjuri, et hujus sceleris quod objicitis, me condemnastis? Respondentibus illis, paulo ante Byzantio venisse, a quo quæ ipse in imperatorem adolescentem perverse machinatus esset, didicissent: et idcirco qui illic imperatorem tuerentur, ipsum expulisse, quibus cum resistere nequeat huc venire, Recte, mi homo, occurrit Cantacuzenus, hæc vos Byzantio didicisse ais. Ego vero huc venio, ut cum te ob maledicam loquacitatem punivero, tuo exemplo ipsi protervire desinant. His per ludum dictis, præterit. Eadem nocte milites jussu imperatoris insidias ad portas tendentes, ut oppidanum aliquem caperent, ex quo quid intus gereretur, exprimerent, casu ipsissimum conviciatorem multo mane, nescio cujus rei causa

egredientem rapiunt, imperatori sistunt. Qui se eum haud nosse simulans, unde et qui sit percunctatur. **466** Ille plane ignorari se opiaatus, pro necessitate praesenti respondet. Sed ubi imperator persona deposita, hesternum esse conviciatorem ostendit, caeteris quidem omnibus hoc eventum non modicæ delectationi, et mirificæ hilaritati fuit: captum vero pavor ingens subitit, de anima anxium, et jamjam se interficiendum arbitrantem. At imperator cum in aliis, tum praesertim in hujuscemodi rebus excelsum se et invictum animum decere ratus, oblectamenti gratia captivo dicta ipsius hesterni plene iteravit. Deinde stola majoris pretii, quam pro ejus conditione, et auro insuper donatum recedere, atque in futurum neminem inauditum damnare, alteramque aurem reo integram servare jussit (87). Ille ferme supra fidem felix pro contumeliis imperatorem laudibus extollere. Sed hæc prius acta sunt. Tunc vero, cum injuriarum oblivionem peterent, qui ex oppido in castra venerant, orarentque, ut quia sponte se dederent, bene illis faceret, verbis blande compellatos, ne quid ab se infestum timerent hortatus est, et quæ petebant, imperatorio diplomate confirmari mandavit. De exercitu porro imperatoris malignus quidam, ut apparet, et hostis occultus, furtim ad legatos adiens, ab urbe tradenda eos revocavit, imperatorem die postero, sive se dederent, sive non, Thessalonicam summa adactum necessitate constituisse discedere. Quibus auditis, communis sententiae ignescationem excusantes, in urbem regrediuntur. Intra portas inclusi, rursus defensionem parant, conscensisque mœnibus vociferantur in praesens non omnes ad urbem imperatori tradendam consentire. Sed quia Thessalonicam omnino proficiisci decreverit, se postea consultaturos et, si universis approbantibus expedire videatur, in ejus potestatem concessuros. Sic itaque Peritheorium et vi propemodum captum, et deditione ferme acceptum fuisset. Imperator, quoniam obsidionem continuare non licebat, motis castris Thessalonicam ire maturavit.

λαὺς γὰρ εἰς τὴν ὑστεραίαν, ἂν τε προσχωρῶσιν, ἂν τε μὴ, ἐγνωκε δεῖν ἀποχωρεῖν. Οἱ δὲ, ἐπεὶ τοιαῦτα ἤκουσαν, μὴ δὲ κοινῇ πᾶσι δοκεῖ σκωφόμενοι εἰδέναι, πρὸς τὴν πόλιν ἀπεχώρουν. Ἐπεὶ δὲ ἦσαν εἰσω πυλῶν, αὐθις ἐγκλεισόμενοι, παρεσκευάζοντο πρὸς μάχην· ἀναθάντες τε ἐπὶ τὸ τεῖχος, μὴ πᾶσιν εἰλεγον εἶναι τὸ νῦν ἔχον κατὰ γνώμην βασιλεῖ τὴν πόλιν παραδίδόναι, ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς Θεσσαλονικίην ἐγνωκε δεῖν ἀποχωρεῖν, εἰς τοῦτιδν αὐτὸ διασκευάζόμενοι εἰ δοκεῖ λυσitelεῖν, κοινῇ ψήφῳ προσχωρήσουσιν. Οὕτω μὲν οὖν Περιθεώριον τεichoμαχίᾳ τε ὀλίγου ἐδέθησαν ἀλῶναι, καὶ ὁμολογίᾳ προσχωρῆσαι βασιλεῖ. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ μὴ περιμένειν ἐξῆν πρὸς τὴν πολιορκίαν, ἀναστήσας τὴν στρατίαν, ἤλαυνεν ἐπὶ Θεσσαλονικίην.

ἠρημένους αὐτὸν ἐλαυνειν· πρὸς οὗς μὴ δυνάμενον ἀνθίστασθαι, ἐνθάδε ἤκειν. Ἀληθῶς εἰρηκα· εἶπεν ὁ βασιλεὺς, ὡ ἐταῖρε, ἐκ Βυζαντίου τὰ τοιαῦτα δεδιδάχθαι· ἀλλ' ἔγωγε αὐτοῦ τούτου ἕνεκα ἐνθάδε ἤκω, ἵνα σε τῆς γλωσσαλαγίας τιμωρησάμενος, διὰ τοῦ κάκιστοις διδάξω μὴ τοιαῦτα ἀκολασταίνειν. Οὐ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐν μέρει παιδιᾶ; τοιαῦτα πρὸς ἐκείνους διαλεχθεῖς, παρήλλαθε. Τῆς αὐτῆς δὲ νυκτὸς στρατιώται βασιλέως κελεύσαντος ἐν ταῖς πόλιν προλοχίσαντες ὡς τε τῶν ἔνδον τινὰ ζωγρησῶν τοῦ τὰ πραττόμενα ὅπ' ἐκείναι διδαχθῆναι, οὕτω συμβάν, αὐτὸν ἐκείνον τὸν ὑβριστὴν ἅμα ἔω τῶν πυλῶν, πρὸς τινὰ χρεῖαν ἐξελεύθοντα ἐξαρπάσαντες, παρέστησαν βασιλεῖ. Ὁδ' ἀγνοεῖν ὑποκρινάμενος, ὅθεν τε εἴη καὶ ὅς τις ἦρώτα. Νομίσας δὲ καὶ αὐτὸς ἀγνοηθῆναι, ὅσα ἔπειτα πρὸς τὴν παρούσαν λυσitelεῖν ἀνάγκην ἀπεκρίνατο. Ὡς δ' ὁ βασιλεὺς τὴν ὑπόκρισιν ἀποθέμενος, αὐτὸν ἐκείνον ἀπεδείκνυε τὸν χθὲς εἶναι ὑβριστὴν, τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασι διατριβὴν ὡ μικρὰν ἐνεποιεῖ τῆ τοιαύτῃ συντυχίᾳ, καὶ ὡς ἥδιστα διετίθεντο· τὸν ἑλωκότα δὲ δέος οὐ μικρὸν εἴρηκε περὶ ψυχῆς ἀγωνιῶντα, καὶ ὅσον οὕτω νομίζοντα ἀποθανεῖσθαι. Βασιλεὺς δ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις μᾶλλον κἂν τοῖς τοιοῦτοις προστήκειν αὐτῷ νομίζων μεγαλοψυχεῖν ἐφ' ἱκανὸν, παραψυχῆς ἕνεκα τὰ χθὲς εἰρημένα πρὸς τὸν ἑλωκότα διαλεχθεῖς, ἔπειτα ἐκέλευε στολὴν παρέχειν πολυτελεστέραν, ἢ αὐτῷ προσῆκε· παρασχόμενος δὲ καὶ χρυσίον, ἐκέλευεν οἰκᾶς ἀναχωρεῖν, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε μηδενὸς καταψηφίσεσθαι πρὶν εἰς ἀπολογία καταστήσῃναι, ἀλλὰ τὴν ἔτεραν τῶν ἀκούων τῷ καθηγορουμένῳ φυλάττειν ἀκραιφνῆ. Ὁδ' ἄπιστα σχεδὸν εὐτυχήσας, πρὶν γενέσθαι βασιλέως ἐπαινετῆς ἦν ἀνεῖ τοῦ πρότερον ὑβριστοῦ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον. Τότε δὲ ἐπεὶ οἱ πρέσβεις ἀμνηστίαν τῶν ὑβρεων ἤτοιούοντο, καὶ ἐδέοντο βασιλέως εὐ ποιεῖν προσχωροῦντας ἔκοντι, προσηνώως αὐτοῖς διαλεχθεῖς, καὶ λόγοις πείσας μηδὲν ὑποπτεῦειν παρ' αὐτοῦ δεῖνδον, ἐκέλευε καὶ γράμμασι βασιλικῶς, δ' αὐτοῖς ἤτοιούοντο βέβαια ποιεῖν. Τῶν δὲ βασιλεῖ συνόντων τις δύσνους ὢν, ὡς εἴκοι, καὶ πολεμῶν ἀφανῶς, κρύφα προσελθὼν τοῖς πρέσβεσι, συνεδούλευε μὴ τὴν πόλιν παραδίδόναι. Βασι-

#### Jacobi Pontani notæ.

(87) Alexander Magnus accusatorem audiens, manu adnota alteram aurem occludebat, quod eam

reο se diceret servare. Infra eamdem historiam denuo tangit. Cur enim non bis, quod pulchrum?

## 467 CAPUT XXXVI.

*Joannes imperator coronatur Byzantii. Dignitates in conjuratos co...at. Patriarchæ fastus in vestitu. Apocauchus persona deposita, summam auctoritatem vindicat, propinquos et necessarios Cantacuzeni interficit; matrem ejus dirissime affligit. Misericordia imperatricis in illam, et rursus crudelitas Archontum quoad medicum. Mors ejus miserabilis. Charitas Theodoræ sororis Andronici junioris in moribundam atque moriurum. Imperatricis excusatio. Pecuniæ inventiæ magnitudo et distributio. Horribilis calumpnia in Cantacuzenum conficta. Apocauchus classem contra Cantacuzeni terrestrem exercitum parat.*

Ἐν Βυζαντίῳ δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ τοῦ Α Ἀνδρονίκου βασιλέως παῖς, ψήφῳ βασιλεύς τε καὶ τῆς συγκλήτου, στέφει τὴν κεφαλὴν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου κατακοσμεῖται. Ἐν τῇ ἑορτῇ δὲ καὶ τῶν τῆς συγκλήτου πλὴν ὀλίγων ἀξιωμάτων πάντες ἔτυχον ὡς ἅν ἕκαστος παρὰ βασιλέως καὶ πατριάρχου καὶ τῆς βουλῆς ἄξιος ἐκρίθη. Καὶ Ἰσαάκιος μὲν Ἀσάνης, πανυπερέδαστος ἀπεδείχθη· δούξ δὲ μέγας ὁ Ἀπόκαυχος, καὶ ὁ Χοῦμνος μέγας στρατοπεδάρχης· Ἀνδρόνικός τε Παλαιολόγος, δὲ ἦν γαμβρὸς Ἀποκαύφῳ τῷ μεγάλῳ δουκί, μέγας καὶ αὐτὸς στρατοπεδάρχης· ὁ τε Γαλάτης πρωτοσεβαστὸς, καὶ οἱ ἄλλοι ἅπαντες ὡς ἕκαστος. Πατριάρχης δὲ ἐπέειπεν τὴν ἀξίαν ἀμείβειν οὐκ ἐνῆν, εἰς σεμνότερον τι περίσθησε τὸ σῆμα· καὶ ἐν τε ταῖς ὑπογραφαῖς, ἡερανεῖ χρώματι ἐχρήσθη, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτραν, ἣν τοὺς πατριάρχας ἔθος φέρειν, ἂν μὴ τοῦ τάγματός ὦσι τῶν μοναζόντων, ὀθόνη λευκῇ περιειλημμένη πρότερον, αὐτὸς κατεκόσμησε χρυσοῦ, εἰκόνας αὐτῇ τοῦ τε Σωτῆρος ἡμῶν ἐγγράφας Χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς τεκούσης αὐτὸν ἀχράντου θεοτόκου, καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δούξ, ἀχρι μὲν ἐκείνου τοῦ χρόνου, μετριώτερά τε φρονεῖν ἐδόκει, καὶ τῆς βουλῆς εἶναι ὑπεκρίνετο εἰς, ἢ μᾶλλον καὶ πρὸ αὐτοῦ τοὺς ἄλλους ἦγε, μὴ τῆς καουργίας αἰσθόμενος ὀρθῶδων, ὑπὸ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἐθελήσασαι μᾶλλον ἄρχεισθαι, ἢ ἐκείνου. Ἐπει δὲ ἀξιώματός τε μείζονος ἐπαλάθετο καὶ τὸν πόλεμον εἶδεν αὐξήθητα ἐπὶ μέγα, τὸ προσωπεῖον ἀποθήμενος αὐτὸς, πάντα ἦν. Καὶ πάντων ἤρχε καὶ μείζονων καὶ ἐλαττόνων. Αἶτε γὰρ τῶν χρημάτων πρόσδοιοι τῶν κοινῶν ὑπ' ἐκείνου διψοῦντο· καὶ πόλεων ἀρχαὶ καὶ στρατηγίαι οἱ αὐτὸς ἐκέλευεν εἰδίδοντο· καὶ εὖ ποιεῖν καὶ τούναντιον κύριος ἦν· καὶ πάνθ' ὁμοίως πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ἕως ἔτι μέγας ἦν δομέστικος ἡμιλλᾶτο πάντα ὑπ' ἐκείνου ἀγεσθαι βουλόμενος. Συνειδὼν δὲ ὡς ἐπαχθῆ; τοῖς εὐγενετέροις ἢ ἐκείνου ἔσται ἀρχή, καὶ δεισας μήτι διὰ ταύτην ὑπ' ἐκείνων ἐπιβουλεύῃ ἔγνω δεῖν πάντας διαφθεῖραι· ὡς εἰ τῆς φαύλης τύχης ὑπολειφθεῖεν μόνοι, βραδίως αὐτῷ πρὸς ἅπαν εἰζόντες τὸ προσταττόμενον οὐκ ἀνοήτως οἴθηεις. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν καθ' αἷμα προσηκόντων καὶ μάλιστα γνησίων ἤρχετο Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ, ὕλης τε εὐπορῶν πρὸς τὰς διαβολὰς, καὶ τῶν ἄλλων μᾶλλον ὡς δυνατωτέρους δεδοικώς. Ἐπειτα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἐφεξῆς μετῆλθε μηδενὸς φεισά-

Byzantii Joannes imperator, Andronici filius, Augusta et consiliariis ita volentibus, a Joanne patriarcha corona exornatur: in qua festi diei celebritate, omnes pene proceres, ut quemque imperatrix, patriarcha et consilium esse dignum judicaret, dignitates adepti sunt. Et Isaacius puldem Asanes panhypersebastus declaratus est, Apocauchus magnus dux, Chumnus magnus stratopedarcha: Andronicus Palæologus, Apocauchi gener, etiam ipse magnus stratopedarcha designatur: Gabalas protosebastus, et ita alii omnes, eorum suffragiis, de quibus supra diximus. Patriarcha, quia gradum permutare non poterat, habitu se augustiorem fecit, et in subscriptionibus colore cæruleo est usus: flammeumque (88), seu tegmen capitis, quod antea patriarchas, si de monachis non essent, album ferre mos erat, ipse auro illustravit, Servatoris nostri, et illibatæ ejus genitricis Deiparæ ac Joannis Baptistæ depictis in eo iconibus. Apocauchus magnus dux, qui usque ad id temporis modestam præ se ferebat, et unum se de concilio simulabat, vel potius alios etiam sibi anteponebat, metuens ne scelus ejus olfacientes, Cantacuzeni quam ipsius imperium mallent, ubi et gradum excellentiorem est consecutus, et bellum in majus auctum vidit, larva deposita, factus est omnia, majorumque juxta ac minorum rerum arbitrium ditionemque usurpavit. Nam et communia vectigalia ab eo procurabantur, et præfecti ac duces urbium ex ejus voluntate creabantur: beneque et male facere in illius manu erat; ac per omnia nitebatur similis esse Cantacuzeno adhuc magno domestico, nihil non a se regi atque administrari desiderans. Sed enim perspiciciens imperia suanobilioribus injucunda et onerosa fore, timensque, ne quid idcirco insidiarum sibi pararetur, omnium perdendorum consilium cepit, **468** ut humiles soli relictis, auctoritati suæ in omnibus propensius parerent. Nec erat stulta cogitatio. Ac initium quidem a Cantacuzeni consanguineis et amicis germanissimis duxit, cum et materia ad calumniandum abundaret, et eos ut opulentiores amplius metueret. Deinde alios ordine aggressus, nulli pepercit; specie quidem, quasi imperatricis, et optimatum ejus, præsertimque patriarchæ decreto, pœnas quibus illi vellent, inferret, re autem ipsa libidini suæ obsecutus. Cantacuzeni porro matrem jam ante in carcerem

## Jacobi Pontani notæ.

(88) Καλύπτραν vocat Græcus: Flammæ, ait Festus, amicitur nubens boni omnino causa quod eo assidue utebatur flaminica, id est, Flamini uxor,

cui non licebat uxore divorcium. Quale videlicet velum sacratæ ei velatæ Deo virginis in capitibus gestant (ut res melius intelligatur). Ein Weibel.

conditam de industria vexare instabat, nec ullum genus molestiæ ei non adhibebat. Nam et custodes illi dedit, homines impudentes, moribusque barbâros, quibus præcepit, omnem in illam diritatem expromere, et quam indignissime, contemptissimeque tractare. Hinc quamvis antea quoque victus ei maligne præberetur, tamen hi tenuiorem adhuc suppeditabant. Quod si quando, officio humanitatis videlicet, jus porrigendum esset, cum laute ac delicate educatam, nihilque posse immundum, ac sordidum tangere non nescirent, manus illotas immittentes pervestigabant, ecquid intus laterent a filio litteræ, tametsi quod offerebant, ipsimet coxerant. Quod cum illa videret, misera fame emori, quam spurcitiem hujusmodi gustare maluit. Hieme autem acerrimæ ac perfrigida nec ex veste stragula ad corpus cooperiendum, nec ex accenso foco ullum ei solatium impertiebant, quamvis Augusta mandasset, ut in ea curanda nihil prætermitteretur. Quin etiam toto die custodes, ipsa audiente, in filium maledicta sine fronte iactare non cessabant, et tanquam si nuntios acceperant, illi narrabant: alius quidem, captum esse, et catenis injectis sæde raptari; alius, commisso prælio occisum, jamque caput afferri quod consolationis causa ad eam quoque se allaturos pollicebantur; aliaque demum crudeliora, et immaniora multo. Unde supra modum corde inflammata, et contabefacta, in rapidissimam febrem incidit. Feminæ sociæ archontas sævissimos, uti medicum illam visitare paterentur, quamvis obstantes, inflectere non poterant, usque adeo improborum illorum, et consuetorum quotidie humana devorare viscera (89), ad miserationem viscera obduruerant. Omnem ei curationem negarunt, quasi manibus suis eam jugulantes.

**469** Imperatrix ubi per nescio quem illam ægrotare, nec ab archontibus, et a magistro orbis, atque discipulo mitis illius ac benigni præceptoris medicum ad eandem permissum ingredi rescivit, tantam feritatem, tamque alienos ab omni humanitate animos, verbis asperioribus ipsis exprobravit, et medicum suum misit, qui pro morbo ei medicinam faceret. At patriarcha, et reliquus ille bonorum virorum cœtus sacramento hominem adigere, ingressum nihil ad depellendam ægritudinem præscripturum. Quem accessum recusantem, si jacenti ac laboranti ex arte sua, nihil profuturus esset, coegerunt imperatrici obedire, ut et crudelitatem suam usque ab initio servarent, et auctoritatem Augustæ contempsisse ne viderentur, si accessu illum ad ægrotam prohibuissent. Si per-tenderet; et quidpiam ad salutem male habentis diceret, ne ipsos postea accusaret, cum semet in calamitatem præcipitasset; Cantacuzenisini enim

Α μενος. Τὸ δοκεῖν μὲν, ὅτι ψήφῳ τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ βασιλῆος, καὶ μάλιστα πατριάρχου τὰς τιμωρίας οἷς ἂν ἐβελήσειεν ἐπάγων. Τῇ δ' ἀληθείᾳ, τὰ δοκοῦντα ἑαυτῷ ποιῶν. Τὴν δὲ βασιλέως μητέρα Καντακουζηνοῦ, καὶ πρότερον ἐν δεισμητηρίῳ κατακεκλεισμένην, μᾶλλον ἐκάκουν ἐξεπίτηδες, καὶ οὐδὲν εἶδος λύτης ἀπέλιπον ἐπιδειχθέντες πρὸς ἐκείνην. Φύλακας τε γὰρ ἐπέστησαν ἀνθρώπους ἀναιδέας καὶ τὸν τρόπον βαρβάρους, καὶ πᾶσαν ἐπιδεικνυσθαι προσέταττον πικρίαν πρὸς αὐτήν. Καὶ πάντα ποιεῖν ἐφ' ὕβρει καὶ καταφρονήσει. Τὰ τε ἀνάγκαια πρὸς τροφήν, καὶ τοὶ καὶ πρότερον ἐνδεῶς παρέχοντες, ἐτι μᾶλλον γλίσχρους ἐχορήγουν. Εἰ δέ ποτε εἶδει καὶ ζῶμόν τινα παρέχειν, φιλανθρωπευσάμενός τις ἦεν, εἰδότες ὡς πολυτελείᾳ ἐντραφεῖται καὶ τρυφῇ, καὶ οὐδεὶς ἂν ἄψαιτο μεμολυσμένου τὰς χεῖρας ἀπίπτους καθιέτες, διηρεύων ἦεν τὸν ζῶμόν, εἰ μὴ τοὶ ἔνδον κρύπτοιτο γράμματα παρὰ τοῦ υἱοῦ ἀπεσταλμένα, καὶ τοὶ γε αὐτοὶ τῶν προσαγομένων ὄντες μάγειροι. Ἄ ὄρωσα, μᾶλλον ἤρῃτο λιμῷ βιαίως ἀποθνήσκειν, ἢ τοιοῦτον γενέσθαι. Ἐν χεῖμῶνί τε σφοδροτάτῳ καὶ κρυμῶνι οὐδεμίαν, οὐτ' ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων, οὐτε ἐκ πυρὸς παρείχοντο παραμυθίαν. Καὶ τοὶ βασιλῆος μηδεμίαν κατὰ τὸ σῶμα θεραπείαν, κελευούσης ἀποστέρειν. Παρὰ πᾶσαν τε ἡμέραν οὐκ ἐνέλιπον οἱ φύλακες τὸν υἱὸν ἀσέμνως ὑβρίζειν ἐπ' αὐτῆς· καὶ ὡς ἀγγελλας ἦεν πεπυσμένοι ἀπήγγελλον, ποτὲ μὲν ὡς συλληφθεῖν ὁ υἱός, καὶ ἀτίμως ἄγοιτο περικεῖμενος· κλοιά· ἄλλοτε δὲ ὡς μάχης γενομένης, ἐπ' αὐτῆς ἀποκτανθεῖν, καὶ ἄγοιτο ἡ κεφαλή, ἣν παρμυθίας ἔνεκα καὶ πρὸς αὐτὴν ἄγειν ὑπερίσχυοντο. Καὶ ἕτερα ὠμότερα καὶ ἀπανθρωπότερα πολλῶν, ἐξ ὧν ἐκείνη τὴν καρδίαν ὑπερῆρασα καὶ κατατακείσα, πυρετοῖς ἐλήφθη σφοδροτάτοις. Αἱ δὲ περὶ αὐτὴν γυναῖκες, πολλὰ τῶν ὠμωτάτων ἐκείνων ἀρχόντων δεηθεῖσαι, ὥστ' ἐπιτρέψαι ἱατρὸν πρὸς αὐτὴν εἰσάγειν καὶ προνοίας ἀξιώσαι μικρὰς τινας, οἷα ἤδυνήθησαν πρὸς ἔλεον ἐκκαλέσασθαι τὰ σπλάγγνα τῶν ἀγνωμόνων ἐκείνων, καὶ σπλάγγνα ἐσθίειν ἀνθρώπων εἰθισμένων ὁσημέραι. Ἄλλ' ἀπέπειον αὐτῇ πᾶσαν θεραπείαν, ὥσπερ αὐτοχειρὶς κατασφάττοντες. Ἡ βασιλεὺς καὶ ὑπὸ τοῦ τυθομένη ἐπινοοῖ ἡ τοῦ βασιλέως μήτηρ, καὶ ὡς οὐκ ἐπιτραπέη παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης· καὶ μαθητοῦ τοῦ πρόφου καὶ φιλανθρώπου ἱατρὸς πρὸς αὐτὴν εἰσελθεῖν, ὠνεῖδισε μὲν αὐτοῖς πικρῶς τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἀναλγησίαν· τὸν δὲ ἱατρὸν ἐκέλευεν δεῦρ' αὐτῇ πρὸς τὰς νόσους συνήθης ἦν, πρὸς ἐκείνην τε ἐλθεῖν, καὶ προνοίας ἀξιώσαι τῆς δεούσης. Πατριάρχης δὲ καὶ ἡ λοιπὴ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀνδρῶν φατρία τὸν ἱατρὸν παραλαβόντες, ὄρκους ἀπήτουν, ὥστε ἐλθόντα πρὸς ἐκείνην, μηδὲν περὶ τῆς νόσου διατάξασθαι. Τοῦ δὲ καὶ τὴν ἐπιδημίαν ἀπαγορεύοντος, εἰ μέλλοι μηδὲν ἐκ τῆς

## Jacobi Pontani notæ.

(89) Pulchra amplificatio filii in causa matris. Et miratur satis argute, quomodo, qui quotidie humana viscera comederent, tam duris potuerint

esse visceribus: siquidem omni sensu humanitatis carerent, et in figura humana belluarum sævitiam imitarentur.



τέχνης ὠφελεῖν, ἡνάγκαζον αὐτοὶ τὰ κελευόμενα ἅπαντα ποιεῖν, ἐν αὐτοῖς τε ἐξ ἀρχῆς ὠμότης διασώζοιτο, καὶ μηδὲ βασιλίδος καταφρονεῖν δοκοῖεν τὰ κελευόμενα μὴ ποιῶντες· αἱ δ' ἰσχυρογνωμονοῖη καὶ πρὸς ὠφελειάν τε τῆς νοσοῦστος λέγοι, μὴ μέμφεσθαι αὐτοῖς ὡς αὐτοῦ τῶν ἐσομένων κακῶν αἰτίου ἑαυτῶ παρεσομένου. Ἄηλος γὰρ ἦδη εἶναι ἠρημένος τὰ Καντακουζηνῶν. Ὁ δὲ δεῖσας τὴν ἀπειλήν· οὐδὲν γὰρ ἦν τὸ μέσον τοῦ τε ὑποπτέουσθαι καὶ τοῦ πάσχειν τὰ δεινότερα· πρότερον ἐπαγγελάμενος μηδὲν τῶν γινομένων μηνύσειν βασιλίδι, ἔπειτα πρὸς βασιλέως εἰσῆει τὴν μητέρα· μηδὲν δὲ δυνάμενος διὰ τὸ ἐκ τῶν ἀρχόντων δέος φθέγγεσθαι, τοὺς ἐπομένους φύλακας ὡς ἐνῆν διαλαθῶν, νύματι ἐσήμαινε τὴν ἐν ἀγκῶνι φλέβα τέμνειν. Ἐπειτα ἐξῆει μηδὲν τὸ σύνολον φθεγγάμενος· αἱ γυναῖκες δὲ αὐτῆς τῶν ἀρχόντων δεηθεῖσαι τὸν τέμνειν φλέβας ἐπιστάμενον εἰσάγειν οὐ συνεχωροῦντο. Ὅθεν ὑπὸ τοῦ πρηστοῦ καταργασθεῖσα καὶ μηδεμιᾶς ὄλως προνοίας ἀξιωθεῖσα, ἐτελεύτησεν ἕκτη μηνῶν Ἰανουαρίου δεκάτης οὔσης Ἰνδικτιωνῶτος τοῦ ζων' ἔτους· τελευτώσης δὲ ἦδη, ἡ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου ἀδελφῆ ἢ πρότερον μὲν Μιχαὴλ τῷ Μυσῶν συνῆκει βασιλεῖ· ἔπειτα ἐκεῖνος τελευτήσαντος πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπανελθοῦσα, καὶ τὴν ἐν βασιλείοις διατριβὴν καταλιποῦσα μονάζειν ἐβλετο, καὶ Θεοδοσία ἐκ Θεοδώρας μετωνομάσθη, τυβομένη περὶ τῆς βασιλέως μητρὸς ὅτι τελευτᾷ καὶ ὡσπερ ἀμειβομένη τῶν ἐκεῖνης πρότερον ὑπηρετήτων ἀγαθῶν, πολλὴν γὰρ εἰς ἐκεῖνην ἐπεδείκνυτο τὴν εὐνοίαν, ἀφιχετό τε εἰς τὸ δεσποτικόν πρὸς αὐτήν, καὶ παρέμεινε ἀχρι τελευτῆς. Ἐπειτα τὸν νεκρὸν ἐξαγαοῦσα παρὰ τὴν μονὴν τῆς πρὸς μητρὸς ἐκεῖνης μάμμης ἀδελφῆς τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων βασιλέως Μιχαὴλ τῆς Μάρθας προσαγορευομένην ἐν τοῖς πατρῷοις κατέθηκε τάφοις. Ἐπειτα ἐκεῖθεν πρὸς βασιλίδι ἀναστρέψασα, ἀπήγειλε τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἀπανθρώπιαν τῶν ἀρχόντων, ἣν περὶ ἐκεῖνην ἐνεδείξαντο ἀχρι τελευτῆς. Ἡ δ' ὀρκίᾳ διεβεβαιοῦτο, μηδὲν εἰδέναι τῶν γεγενημένων, πλὴν ὅτι εἰργεσθαι προσετέτακτο παρ' αὐτῆς· κατεγίνωσκέ τε καὶ αὐτὴ πολλὴν ἐκεῖνων τὴν ἀπήνειαν. Μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖνης τελευτὴν, τὰ χρήματα ἐκεῖνης τε καὶ τοῦ υἱοῦ διηρυνάτο, καὶ πολλὰ ἐκεῖνων ἐξευρίσκειτο, μάλιστα δ' ὅτι καὶ πατριάρχης κατὰ τῶν ἐχόντων ἐξείπεν ἀφορισμὸν, ὃν εἶχεν ὡσπερ τινὰ δορυφόρον ταῖς παρανόμοις ἐπιθυμίαις· πάσαις δέξυτατα ὑπηρετοῦντα· ὃν οἱ πολλοὶ τῶν ἐχόντων δέισαντες, φέροντες τὰ φυλακτῆματα παρεῖχον· οἱ δὲ καὶ ὡς παρὰ δίκην γινομένου καταφρονοῦντες, τῶς μὲν κατεῖχον· χρόνῳ δὲ ὕστερον ὑπὸ τῶν συνειδῶτων μηνυόμενα πάντα ἀναλώθη. Οὕτω δὲ ἦσαν κλειστά τὰ ἐξευρισκόμενα,

#### Jacobi Pontani notæ.

(90) Quod cum viri, tum feminæ ad religiosum vitæ genus, seu statum monasticum transeuntes, nomen mutarent, inde factum credo, quod per monachismi professionem se velut iterum baptizari putarent, et esse secundum quem iam baptismum :

in baptismo autem nomen solet imponi, et quidem novum, si quis adultus, ac nondum Christianus aliud habuisset, ut omnes habent. Cujusdam igitur regenerationis signum nominis novitas fuit.

consultum velle existimarentur, exploratores ad Cantacuzenum mittunt, eosque reversos excipiunt, ad Augustam introducunt, cum alia multa in eum mentientes, tum quod palam inter suos ac magnifice jurasset, si vicisset, illam cum filio imperatore extra omne dedecus aliud occisurum tantummodo: patriarcham cum consortibus, qui hoc bellum contra se conflassent, fustibus prius ignominiose coopertos, contumeliosa et atrocissima morte interempturum. Qui narrationi huic ex composito statim praesentes, inde velamen maximum arripiebant, cur non possent in tanto discrimine sponte in ipsos adeo insanienti se subdere, et per pacem tradere. Statim omni conatu ac libentia illi armis occurrendum, et si quis de pace verbum ederet, similiter in hostis loco habendum edixerunt. Sed Cantacuzeno cum exercitu in Occidentem profecto, Apocauchus magnus dux totius imperii rector, ex continenti se posse resistere desperabat: quod ut tali adversario se minime parem, ita nullum quoque operæ pretium facturum sciret. Copiis autem Byzantinis et Threiciis non mediocribus 471 cumi Andronicum Palæologum generum, et Thomam Palæologum duces dedisset, mandavit ut illum insequentes incommodarent, si quid possent, caventes magis, ne quid ipsi detrimenti acciperent. Ipse vero ne sedere videretur summus rerum princeps, sexaginta navium classem, velut e mari pugnaturus adornavit, in quas de pecunia Cantacuzeni Byzantii occultata sumptum fecit: tametsi illum omnes, ut valde vesanum reprehenderent, qui terrestri exercitui navalem opponere institueret, tantamque pecuniam nullo fructu insumeret. Aliter porro, quam quis ducta ex rebus conjectura putavisset, evenit; plurimum enim rei Cantacuzenicæ obfuit, Thessalonicam non dedita ab se opera, sed sorte quadam delatus, de quo postea disseretur.

ωσπερ ἴδεται καὶ τοὶ πολλῶν αὐτὰ πρότερον συμμεριζομένων, καὶ τὰ μὲν Ἀποκαύχου τοῦ μεγάλου δουκὸς παρακατέχοντος, ἕτερα δὲ Γαβαλά τοῦ πρωτοσεβαστοῦ, κάκεινος γὰρ συνάρχων τῷ μεγάλῳ δουκὶ τὰ κοινὰ διέπει, καὶ μεσάζων βασιλεὺς ἦν, καὶ Κιννάμου τοῦ μουσικοῦ τῶν βασιλικῶν χρημάτων τότε ταμίου ὄντος, καὶ πολλῶν ἑτέρων εὐνοούων, οἱ παρεδυνάστευον, ὁμοῦ ἐκ τῶν ὑπολειπομένων ἀναλίσκοντες, τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον συνεκρότου· οὕτως ἦσαν ἄπειρα τῷ πλήθει. Ἡ βασιλεὺς δὲ πολλὰ πολλάκις περὶ εἰρήνης πρὸς πατριάρχην καὶ τοὺς ἄλλους τῶν πραγμάτων ἀρχοντας διαλεχθεῖσα, οὐδὲν ἀνῦσαι τῶν θεόντων ἠδυνήθη, ἐκείνων ἤδη κατὰ κράτος πάντων ἐσχηκόντων τὴν ἀρχήν, καὶ οὐδ' ἄκροις ὡς τὴν εἰρήνην παραδεχομένων. Τοῦ δοκεῖν δὲ δίκαιά τε ὁμοῦ καὶ βασιλεὺς καὶ σφίρειν αὐτοῖς συμφέροντα αἰρεῖσθαι, κατασκόπους δὴθεν προπέμποντες πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα, ἔπειτα ὑποδεχόμενοι ἐπανιόντας, εἰσήγον πρὸς βασιλεῖα· ἄλλα τε πολλὰ ἐκείνου καταψευδομένου, καὶ ὡς ἀναφανδὸν πρὸς τοὺς συνόντας μεγαληγοροῦν, ὡς εἰ περιγένοιτο ἐν τῷ πολέμῳ, βασιλεῖα μὲν καὶ βασιλεὺς τὸν υἱὸν ἀποκτενεῖ μόνον ἀτιμάσας μὴδὲν· πατριάρχῃ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις οἱ τὸν παρόντα πόλεμον ἡγειραν αὐτῷ, μετὰ πολλὰ: αἰκίας, ἐφύθριστον· καὶ βιαιότατον θάνατον ἐπάξει. Οἱ καὶ τοῖς λεγομένοις ἐκ συνθήματος εὐθὺς παρόντες, μεγίστην πρόφασιν ἐποιούοντο τὸ μὴ δύνασθαι πρὸς κίνδυνον τοσοῦτον σφᾶς αὐτοὺς ὑπάγειν ἐκοντὶ τῷ κατ' ἐκείνων οὕτω μαινομένῳ διὰ τῆς δοκούσης εἰρήνης ἔγχειρίζοντες, αὐτίκα τε ἐψηφίζοντο τὸ δεῖν ἐκείνῳ πάση σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ πολεμεῖν. Καὶ εἰ τις τί περὶ τῆς πρὸς ἐκείνον εἰρήνης φθέγγετο, πολέμιον ἡγεῖσθαι καὶ αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ βασιλεὺς τε ὁ Καντακουζηνὸς ἐξεστράτευσεν πρὸς τὴν ἐσπέραν, καὶ Ἀπόκαυχος ὁ μέγας δοῦξ τὴν πᾶσιν ἦγε Ῥωμαίων ἡγεμονίαν, τὸ μὲν ἐκ τῆς ἡπείρου καὶ αὐτὸς ἀντιστρατεύεσθαι ἐκείνῳ ἀπεγίγνωσκον· ἴδεται γὰρ λόγου ἄξιον διαπραξόμενος οὐδὲν, οὐδὲ πρὸς τοιοῦτον ἀνταγωνιστὴν ἀξίως ἰσοῦμενος αὐτός. Τῇ δὲ ἐκ Βυζαντίου καὶ Θράκης στρατιᾶ οὐκ ὀλίγη οὐση Ἀνδρονίκον τε Παλαιολόγον τὸν γαμβρὸν, καὶ Θωμᾶν τὸν Παλαιολόγον ἐπιστήσας στρατηγούς, ἐκέλευεν ἐκείνῳ ἐπομένους βλάπτειν, εἰ τι δύναιντο, φυλαττομένους μᾶλλον μὴ κακῶς αὐτοὶ παθεῖν. Αὐτὸς δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν ἀργῶς καθῆσθαι τῶν ὄλων ἔχων τὴν ἀρχήν, ἐβδομήκοντα νεῶν στόλον ἐξηρτύετο ὡς ἐκ θαλάσσης πολεμήσων. Δαπάνη δὲ ἦν αὐτῷ πρὸς τὰς τριήρεις τὰ βασιλέως χρήματα, ἃ ἐκρύπτετο ἐν Βυζαντίῳ· καὶ τοὶ γὰρ αὐτοῦ πάντες πολλὴν κατεγίνωσκον ἀβελτηρίαν εἰ πρὸς ἡπειρωτῆν στρατιάν ἐκ θαλάττης αὐτὸς ἀντιτάττεσθαι παρασκευάζοιτο, καὶ χρήματα τοσαῦτα οὐκ εἰς θεὸν ἀναλίσκοι. Τὸ δ' ἀπέβαιεν ἐναντίως, ἢ ἂν τις ἐκ τῶν πραγμάτων στοχαζόμενος εἴηθι. Πλεῖστα γὰρ ἔβλαψε τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως πράγματα, εἰς Θεσσαλονίκην οὐκ ἐκ προνοίας ἰδία, ἀλλὰ κατὰ τύχην ἀφικέμενος. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον εἰρήσεται.

## CAPUT XXXVII.

*Contra Syrgen vias obsidentem excogitata fraus. Polystylos munitur. Missi ad procostratorem, litteras referunt, prohibentes nunc venire, nisi Chrele adjuncto. Quid Chreles invitatus responderit; unde in angustias conjicitur imperator. Pheris exploratores mittantur, captique humaniter dimittantur. Litteris se purgat Cantacuzenus. Rescribitur a Syрге, et sociis; fides ei denegatur. Respondetur, et de vi juramenti per exempla disseritur, iterumque innocenti juramento confirmatur.*

Cantacuzenus imperator, ubi Peritheorium adducere in potestatem nequivit, et Thessalonicam sibi necessario festinandum censuit, de adventu suo pro-

Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς ἐπεὶ Περιθεώριον εἰλεῖν οὐκ ἠδυνήθη, ἀναγκαῖον δὴ ἦγειτο πρὸς Θεσσαλονίκην τὴν ταχίστην ἀφικέσθαι, δεῖν ἔγω πρό-

τερον πρωτοστάτορι μηνύειν τὴν ἐπιδημίαν. Εἰδὼς δὲ ὡς Συργῆς στρατιώτος πέμψας φυλάττει τὰς ὁδοὺς τοῦ μὴ λαθόντα τινὰ, ἀγγελίας ἔκ τινων αὐτῷ κομίζει, τοιοῦτόν τι πρὸς τὴν ἐκείνου πονηρίαν ἀντιτεχνᾶται τῶν στρατιωτῶν δυσί, τὸν μὲν, ἐκέλευεν ἀποδυσθέντα καὶ περιαγκωνίσαντα ἑαυτὸν, ἀγεσθαι δεσμώτην· τὸν ἕτερον δὲ ἀγειν. Εἰ δὲ οἱ τὰς ὁδοὺς τηροῦντες περιτύχοιεν, τὸν ἄγοντα φάσκαι ὡς τὸν ἵππον ἀπολωλεκῶς, τὸν μὲν, οὐκ εὔροι· τὸν χαλινῶν δὲ, παρὰ τὰνδρι τουτωί· ἀπαίτουντα δὲ καὶ τὸν ἵππον μὴ ἀποδιδόναι· ἀλλὰ τὸν χαλινὸν μόνον εὐρηκέναι παρὰ τὴν ὁδὸν δι᾽ ἰσχυρίζεσθαι. Οὐδὲν δὲ χάριν δῆσαντε, ἀγειν πρὸς τὸν βασιλέως θεῖον, ὅπως παρ' ἐκείνου βασανιζόμενος ἀποδοίη καὶ τὸν ἵππον. Ἐκέλευε δὲ καὶ τὸν δεσμώτην τῷ ἄγοντι τὰ ἴσα συνομολογεῖν· τοῦτον δὲ τὸν τρόπον παρελθόντας τοὺς φυλάσσοντας, ἔπειτα ἕκαστον οἱ προσετέτακτο ἀποχωρεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἐποιοῦν κατὰ τὰ κεκελευσμένα, καὶ διαλαθόντες τοὺς ἐπὶ τὴν φυλακὴν τεταγμένους τῶν ὁδῶν, ἤκον πρὸς πρωτοστράτορα ἐν Θεσσαλονίκῃ, βασιλεὺς δὲ ὡς μάλιστα ἐνῆν, τὸ νῦν μὲν Πολύστυλον, ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς δὲ χρόνοις Ἀθήνην ὠνομασμένον πολίχνην παράλιον ἐν, ὑπ' αὐτοῦ τε ὠκοδομημένον πρότερον, καὶ τότε διὰ τὴν ἀρχαίαν ἐθνοικίαν οὐκ ἀποστάν, πολλῆς προνοίας ἀξιώσας, οἶτον τε αὐτοῖς ἐπιχορηγήσας, καὶ στρατιώτας πρὸς ἐπικουρίαν, αὐτοὺς τὴν ἄλλην ἔχων στρατιάν, τὸ παρὰ τὴν Χριστούπολιν τεύχισμα διεληθὼν, ἑστρατοπέδευσεν ἐν Φιλίπποις. Ἐπειτα ὡς ἐκεῖθεν ἀναστὰς εἶχετο ὁδοῦ, συντυγχάνει ἐπὶ τὴν παρ' αὐτοῦ πρὸς πρωτοστράτορα ἀπεσταλμένῳ πρότερον, καὶ ἐτέρῳ τῶν ἐκείνου οἰκετῶν, οἱ γράμματα ἐκ πρωτοστράτορος παρείχον, ἃ ἐμήνυε μὴ νῦν ἔκειν παρ' αὐτὸν ὡς Θεσσαλονικὴν οὐ δυνάμενον παραδιδόναι· ἀλλὰ Κρέλην πρότερον καὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν προσεταιρίζεσθαι· ἔπειτα ἔκειν πρὸς αὐτόν. Βασιλεὺς δὲ εὐθὺς μὲν ὡς οὐ κατὰ γνώμην τὰ πράγματα ἀπήντα, δευτέρῳ εἰσῆι ὀπιοπεύειν, ὁμῶς δὲ ἀναγκαιῶς προσω χωρεῖν ἔκρινε μᾶλλον δεῖν. Καὶ περὶ τὴν Δράμαν ἐλθὼν, ἑστρατοπέδευσε πρὸς τινὰ κώμην Κωδωνιανὴν προσαγορευομένην. Πρωτοστράτωρ δὲ καὶ ἄλλως μὲν πρὸς τοὺς ἐν Θεσσαλονικῇ Ζηλωτὰς ὑπέφριττε, καὶ μαλακώτερον ἤπτετο τῶν πραγμάτων ἀμφίβολος ὢν· καὶ οὐκ ἐτόλμα καθαρῶς πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδύεσθαι· τότε δὲ μάλιστα ἐκ Βυζαντίου πέμπουσα ἑδαρυθῆσθαι ἢ γυνή, φάσκουσα, ὡς τοῖς ἐνταῦθα ἀρχοῦσιν ἐπι Καντακουζηνῷ διαλέγοιτο πεπυσμένοις, δεινότερα αὐτῇ τε καὶ παισὶ καὶ οἰκείοις ἀπειληθεῖν, εἰ μὴ

## Jacobi Pontani notæ.

(91) Θεῖος imperatoris protostrator proprie non fuit. Quare istuc vocabulum hoc loco potius *affinem* revidendum fuit. Protostratoris enim ejus filiam Manuel Asanes frater uxoris Cantacuzeni habebat uxorem.

(92) Hi quod Palseologo contra Cantacuzenum studebant, ita nominantur. Eorum facinora mala deinceps exponuntur. Genus hominum sine re, et audacissimum, seditiosissimum, perditissimum.

(93) In certaminibus Olympicis athletee prius ferebant subligacula, quod testantur Thucydides

protostratorem prius monentem duxit. Cum autem comperisset, Syrgen missis militibus vias obsidere, ne quis ad eum fallens nuntios perferret, contra nequitiam illius artificium hujuscemodi excogitavit. Duobus militibus imperavit, uni quidem, ut vestibibus exutus et manibus post terga revinctus doceretur, alteri vero ut duceret. Si qui vias insidebant occurrerent, affirmare ducentem, se equo perdito illum quidem non invenire, frenum autem apud hunc virum reperisse, qui equum sibi reposcenti non reddat, sed frenum duntaxat in via sibi repertum affirmet. Quam ob causam se illum vinctum ad imperatoris affinem (91) ducere, ut ab ipso quaestioni subjectus, etiam equum restituit: quod et vinctum cum ductore affirmare jubebat. Hoc autem modo praeteritis custodiis, utrumque quo mandatum erat abire. Illi mandatis morigeri, deceptis itineris custodibus ad protostratorem Thessalonicam veniunt. 472 Imperator autem, quam maxime poterat, hodie quidem Polystylon, temporibus Graecorum Abderam nominatam, oppidulum maritimum a se prius instauratum (quod tunc pro veteri in suum instauratorem benevolentia in fide manserat) multa cura dignatus, eique annona ad victum, et militibus ad praesidium suppeditatis, ipse cum reliquo exercitu, munitonem apud Christopolim transiens, apud Philippos castra posuit. Inde movens, in eos incidit, quos prius ad protostratorem miserat, et alium quemdam ejus famulum, litteras ab eodem afferentes, in quibus erat, ne nunc veniret, quod Thessalonicam transdere non posset: sed prius Chrelem cum ejus copiis sibi adjungeret, atque ita demum adveniret. Imperator quoniam res adversus voluntatem ibat, statim graviter suspicatus, nihilominus omnino procedendum judicavit. Cumque prope Dramam esset, apud vicium Codonianam appellatum castra metatus est. Protostrator et alioqui propter Zelotas, qui erant Thessalonicæ (92), nonnihil horrebat, incertusque animi agebat languidius: nec simpliciter, ut generosus athleta in theatro vestem ad luctamen exuere (93) audebat: et tunc acceptis ab uxore Byzantio litteris, turbabatur maxime, in quibus erat scriptum, principes ibidem, quod audissent eum cum Cantacuzeno agere, sibi liberis ac domesticis immania denuntiasse, nisi ipse a malo facinore temperaret. Quare orabat mulier, caveret ne ejus causam implicarentur gravissimis. Ideo se quoque ei obviam non venisse, et Chrelis societatem pra-

texuisse, ut interea loci quod in rem suam potissimum fiet, considerare possit. Dum Codonianæ adoraretur imperator, Chrelem ad se, qui ex pacto jam adesset, accersivit. Is et ante se illi fuisse et modoesse amicissimum consuebat, timere autem ne Romani, quibuscum bellum haberet, facultates suas in locis nullo prorsus munimine tutis dispersas diripiant. Urbes enim, quibus adhuc principi Triballorum parens imperasset, demortuo imperatori, quod optime nosset, transdidisse, et fortunas suas in suburbano Melenici habere. Quare, nisi Melenicum ipse subegerit, accedere ad eum non posse: sic enim et se confisum de suis nihil amissurum, alacriter arma juncturum. Imperatori illico visa omnia impeditissima. Nam et ex Macedonia reverti haud sibi decorum, et pergere porro in occidentem, Chrelæ ac protostratoris societate destitutum, parum frugiferum sentiebat. **473** Libuit igitur experiri, num Melenicum ad dedicationem voluntariam posset adducere; quam armis tunc ob loci situm, tum ob munitionem validissimam cogere nequibat. Itaque clandestinis internuntiis cum amicis, quos ibi habebat, de prodicione agit. At Pheris Syrges et metropolitanus urbis, qui æquali in imperatorem fervebat odio, et Monomachus Thesaliæ prætor, qui ad Syrgen venerat, ad exercitum exploratores mittunt, per quos et quantus esset, et quid actitaret, discerent. Quos ille captos, circum exercitum duci, et moras ad contemplandum dari jussit; litteras insuper tradidit, quas iis redderet, quorum missu venerant. His litteris, quam Byzantii impie et malevole secum esset actum, enarrans sese tuebatur: non imperator is liberis insidiantem, nec imperium concupiscentem, sed necessitate sic urgente et spe potius belli componendi communiaque commoda amplificandi ad hæc aggressum. Addebat etiam juramentum, nihil se decipiendi causa dixisse. Lecta epistola illi rescribunt, non aliunde magis, quam unde is merito sibi credendum putet, ob juramentum videlicet se conjectare, falsa esse quæ dixerit. Quemadmodum enim antea, quando in veste privata Romanam rem administravit, juramentis ad asseverandum non indiguerit, sed tantum dicere suffecerit, et ejus dicta omni probatione firmiora fuerint, quod non modo ipsi, sed et qui longe extra urbem Romanam incolunt, haud nesciant: ita nunc, si se fide dignum conscioret, non ad juramenta, quæ verbis ejus fidem adderent, confugiturum fuisse. Hinc quoque intelligi, ex quanta gloria in quantam ignominiam ob suum scelus erga imperatores deciderit. Hæc litteras iisdem exploratoribus ad eum portandas committunt. Ad eas respondens Cantacuzenus, mirari se dixit, cum docere prius debuerint, vera non esse quæ scripserit, deinde de juramentis disputare: illi eorum nihil confutantes, quasi præclare operam posituri, juramentum carpsierint. Quoniam autem de aliis loqui, illaque seu tanquam vera credere, seu tanquam falsa refellere nolue-

Α παύοιτο τοιαῦτα κακούργων· ἀ φυλάττεσθαι ἐδεῖτο μὴ κακῶν αὐτοῖς ἀνηκέστων αἰτίος καταστῆ. Ἐν ἔνεκα καὶ αὐτὸς τὴν ἀφίξειν ἀπηγόρευε τῷ βασιλεὶ τὴν Χρέλην προφασισζόμενος ἐταιρεῖαν, ὡς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τὰ μάλιστα λυσitteλοῦντα αὐτῷ σκεψόμενος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐστρατοπέδευεν ἐν Κωδωνιανῇ, πέμψας πρὸς Χρέλην, ἐκέλευεν ἔχειν πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸ σύνθημα ἐλθόντα. Ὅδ' ὠμολόγει πρῶτερόν τε καὶ νῦν οὐχ ἥμισυ εὐνοῦς εἶναι πρὸς αὐτόν· δεδοικέναι δὲ Ῥωμαίους τοὺς αὐτῷ πολεμοῦντας, μὴ διαρπάσῃ τὰ ὄντα ἐν χωρίοις ἀτειχίστοις διεσκεδασμένα. Τὰς γὰρ πόλεις ὧν ἤρχε πρῶτερον ὑπὸ τῷ Τριβαλλῶν ἀρχοντι τελῶν παραβδωκέναι βασιλεῖ, ὡς καὶ αὐτὸς τῶν ἄλλων μᾶλλον σύνοιδεν· αὐτὸς δὲ τὴν οὐσίαν ἐν τῷ Μελενίκου προσαστείψαι πᾶσαν ἔχειν. Δι' ἀ οὐ δύνασθαι ἔχειν πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ Μελενίκον πρῶτερον ὑποποιήσασιν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸν θαρσυσαντα ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων ἀπολεῖ, συνέψεσθαι προθύμως. Βασιλεῖ μὲν οὐνεὐθὺς ἐδόκει πάντα ἀπορα· τὸ τε γὰρ ἀναστρέφειν ἐκ Μακεδονίας, οὐ πρὸς αὐτοῦ ἔσεσθαι ἐνόμιζε, καὶ τὸ προϊέναι πρὸς ἐσπέραν τὴν Χρέλην, καὶ πρωτοστράτορος καταλιπόντα συμμαχίαν οὐκ ἀγαθὴν. Ἐδόκει δὲ μᾶλλον Μελενίκου ἀποπειρᾶν εἰ δύνατο προσάγεσθαι ὁμολογίᾳ. Ὅπλοισι γὰρ βιάζεσθαι, ἀδύνατα ἦν, ἐκ τε θέσεως τοῦ τόπου, καὶ κατασκευῆς τῆς πόλεως ὀχυρωτάτης οὐσης. Καὶ πέμψας, διεέγετο κρύφα τοῖς οὐσιν ἐνταῦθα φίλοις περὶ παραβδωσεως. Συργῆς μὲν τοι ἐκ Φερῶν ἅμα μητροπολίτη τῆς αὐτῆς πόλεως τὴν ἰσὴν ἀπέχεσθαι πρὸς βασιλεῖ ἐπιδεικνυμένῳ, καὶ Μονομάχῳ, τῷ ἐπάρχῳ ἦκε γὰρ εἰ Θετταλλίας ἀκείνους πρὸς αὐτόν, πέμπουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον κατασκόπους, τὴν τε βασιλέως στρατιὰν κατασκευόμενοι ὀπόση εἴη, καὶ ὁ τι δρῶν θελοντες μαθεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἐάλωσαν, τὴν τε στρατιὰν ἐκέλευε περιάγοντας κατὰ σχολὴν παρέχειν κατασκέπτεσθαι, καὶ γράμματα πρὸς τοὺς πέμψαντας παρέχων, ἐκέλευεν ἀναστρέφειν, ἐν οἷς περὶ τῶν ἐν Βυζαντίῳ γεγενημένων ὡς ἀδίκῳ καὶ συκοφαντικῇ γνώμῃ πραχθεῖη κατ' αὐτοῦ διεξιῶν ἀπολογίαν ἐποιεῖτο καὶ περὶ αὐτοῦ, ὡς οὐ βασιλέως τοῖς παισὶν ἐπιβουλεύων, οὐδὲ βασιλείας ἐρῶν τοιοῦτοις ἐπιχειροῖν, ἀλλ' ἀνάγκη συνέλαθεῖς ἐλπιδι τοῦ καταλύειν μᾶλλον τὸν πόλεμον, καὶ τὰ λυσitteλοῦντα πᾶσιν κοινῇ ποιεῖν. Προσετίθει τε καὶ ὄρκους τοῖς λεγομένοις, ὡς οὐδὲν εἴη πρὸς ἀπάτην εἰρημένον. Οἱ δὲ, ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, ἀντέγραφον καὶ αὐτοὶ, ὡς οὐκ ἄλλοθεν ποθεν μᾶλλον, ἢ ἐξ ὧν αὐτὸς ἴσται εἶναι δίκαιος πιστεῦσθαι τῶν ὄρκων δῆθεν αὐτοῦ καταστοχάζεσθαι, ὡς οὐκ ἂν εἴη τὰ εἰρημένα ἀληθῆ. Εἰ γὰρ ὡσπερ καὶ πρῶτερον ἦν ἰκα ἰδιωτικῆν ἐσθῆτα ἔχων, τὰ πράγματα Ῥωμαίους διψῆκε, ὄρκων οὐκ ἐδεῖτο, ἐν οἷς ἰσχυρίζεσθαι ἐχρῆν, ἀλλ' ἤρχε μόνον εἰπεῖν, καὶ πάσης ἀποβέβησε; ἰσχυρότερα τὰ εἰρημένα εἶναι, ὡσπερ οὐ μόνον αὐτοὶ συνίσασιν, ἀλλὰ καὶ οἱ πόρρω τῆς Ῥωμαίων γῆς κατοικισμένοι· οὕτω καὶ νῦν, εἰ ἀξιοπιστίαν αὐτῷ συνῆδει, οὐκ ἂν ὄρκων ἐδεσθῆ πρὸς τὸ πιστεῦσθαι συναιρομένων. Ὅθεν καὶ χρῆ συνορᾶν ἐξ οἷας δόξης εἰς οἷαν ἐκ τοῦ βασι-

λεῦσιν ἀγνώμων φαίνεσθαι ἀδοξίαν κατηνέχθη, καὶ τοῖς αὐτοῖς κατασχόποις παρασχόμενοι, ἀγειν αὐθιγὰς πρὸς αὐτὸν ἐκέλευεν. Πρὸς δὲ θαυμάζειν αὐτῶν ἀντέγραψεν ὁ βασιλεὺς, εἰ δὲν πρότερον τὰ εἰρημένα, εἰ οὐκ ἀληθῆ ἀποδεικνύναι, ἔπειτα καὶ περὶ τῶν ὄρκων διαλέγεσθαι· οἱ δ' ἐκείνων ἀποσχόμενοι καὶ ἀντειπόντες πρὸς μηδὲν, ἐπὶ τοὺς ὄρκους καταφεύγουσιν, ὡς περὶ τι προὔργου νομίζοντες ποιεῖν· ὅτι δ' αὐτοῖς περὶ τῶν ἄλλων διαλέγεσθαι καταλιποῦσι, καὶ ἡ πείθεσθαι ὡς ἀληθέσιν, ἢ ὡς ἐναντία ἔχουσιν, ἐλέγγειν, περὶ τῶν ὄρκων μόνων εἰπεῖν τι βέλτιον ἐνομιτῆθαι, περὶ αὐτῶν ἀποκρινεῖσθαι, καὶ αὐτὸν τὰλλα ὑπερβάνα. Ἐγὼ τοίνυν, ἔγραψα, νομίζω τοὺς ὄρκους, ἢ διὰ τὸ μὴ τοὺς ὀμνύοντας ἀξιοχρεῶς πρὸς πίστιν εἶναι γίνεσθαι, ἢ διὰ τὸ τοὺς δεχομένους ἢ φαύλους τοῦν τρόπους εἶναι, ἢ διὰ μέγεθος τῶν ἐπαγγελλομένων ἀδυνάτως ἔχειν πείθεσθαι ὄρκων χωρὶς. Ὅτε τοίνυν ἐμοὶ τὴν ἀξιοπιστίαν οὐ μόνον ὁ παρλιθῶν χρόνος τοσοῦτος ἀν ἐν ᾧ τὰ Ῥωμαίων πράγματα διψύχουν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ διὰ ταύτην ὄρκων ἐδεήθη ποτὲ συμμαρτυρεῖν· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ μάλιστα πειρώμενοι διαβάλλειν, οὐ δύνασθε συγκρύπτειν οὕτως οὐσαν καταφανή, οὐδὲν ἄλλο λείπεται, ἢ δι' ὑμᾶς τοὺς χαίροντας ἐν ταῖς συκοφανταῖς γίνεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο μηδ' αὐτοῖς πιστεῦναι δυναμένους, οἷς αὐτοὶ συμμαρτυρεῖτε τὸ μηδὲ ποτὲ ἐψεύσθαι. Ὅτι δ' ὁ περὶ τῶν ὄρκων λόγος τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, ὡς περὶ εἴρηται, καὶ αὐτὸθεν μὲν καταφανές· πειράσομαι δὲ καὶ ἐκ παραδείγματος μάλιστα ἀληθεστάτου καταφανέστερον ποιεῖν. Εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν, θεὸς ἐστὶν ἀληθινός, καὶ αὐτοαληθεῖα καὶ καλεῖται, καὶ ἐστὶ, καὶ δικαίος ἐστὶ πιστεῦσθαι καὶ ὄρκων χωρὶς· ὁ δὲ, οὐ τῷ Ἀβραάμ μόνον ὡμοσε καθ' ἑαυτοῦ ἡμῆν πληθυνεῖν αὐτοῦ τὸ σπέρμα· ἀλλὰ καὶ τῷ Δαυιδ ὑστερον, «Ὡμοσε γὰρ, φησὶ, Κύριος τῷ Δαυιδ ἀληθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτήν,» δηλον ὡς οὐχ ἑαυτοῦ, τῆς μικροψυχίας δὲ τῶν ἀκούοντων ἕνεκα, καὶ τῆς περὶ τὰ ἐπαγγελλόμενα ἀμφιβολίας τοὺς ὄρκους ἐποίητο. Καὶ Παῦλος δὲ ὑστερον ὁ τῆς ἀληθείας μαθητῆς καὶ κήρυξ περὶ ὧν εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀρπαγείς εἶδε, μέλλων διηγεῖσθαι, καὶ τοῖ γὰρ ἑαυτῷ πολλὴν συνειδώς ἀλήθειαν, ὅμως τῆς ὠφελείας ἕνεκα τῶν ἀκούοντων· ἐβλόγητος, εἶπεν, ὁ θεὸς ὅτι οὐ ψεύδομαι, ὡς ἀν ὑπὸ μάρτυρι θεῷ ἰσχυρίζομενος λέγειν ἅ ἐρεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ἀξίων πιστεῦσθαι. Ἔθος γὰρ αἰετὶ τῇ ἀπιστίᾳ μεγάλα τοῖς πράγμασι λυμαίνεσθαι. Ἐξέστιν οὖν ὑμῖν σκοπεῖν ὡς σφίσι αὐτοῖς μᾶλλον, ἢ ἐμοὶ τῶν ὄρκων ἕνεκα μέμφεσθαι προσήκεν. Ὑμεῖς ὡς περὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀειφυγία τὸ δίκαιον καταδικάσαντες, καὶ τῆς Ῥωμαίων ἀπελάσαντες ἀρχῆς τῷ φιλῷ ψεύδει κέρρησθε αἰετὶ, καὶ ταῖς συκοφανταῖς· οὐδὲ τούτου μεμνημένοι γοῦν ὅτι τῶν τῆδε βεβημένων ἀπάντες ὑφέξομεν εὐθύνας μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν. Ἐγὼ δ' ὡς περὶ καὶ πρότερον, οὕτω καὶ νῦν, ὑπὸ μάρτυρι τῷ θεῷ λέγω, ὡς οὐδὲν ἔτερον εὐθύς ἐξερχῆς μετὰ τὴν βασιλείας τελευτήν, ἢ ὅσα βασιλίδι, καὶ παισὶ συμφέρει, καὶ πᾶσι κοινῇ Ῥωμαίοις διενουόμεν τε καὶ πράττειν εἶχον διὰ σπουδῆς. Ἐκείνων δὲ ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας ἀληθοῦς, ἀλλ' ὑπὸ συκοφαντίας πρὸς τὴν κατ' ἐμοῦ κεννημένων πόλεμον, ἀναγκαίως καὶ αὐτὸς ἐξ ὧν νομίζω ἑμαυτῷ τε καὶ τοῖς συνοῦσι τὴν σωτηρίαν ἐκπορίζειν πράττω.

rint, sed de juramentis duntaxat aliquid verborum facere melius existimarint, se quoque cæteris prætermisissis, de ipsis responsurum. Ego igitur, inquit, juramenta concipi arbitror, aut quia qui jurant, alioqui fidem non merentur, aut quia quibus juratur vel improbi sunt, 474 vel propter magnitudinem promissorum, nisi juramentum accesserit, credere non possunt. Cum itaque me citra jusjurandum fide dignum esse, non solum præteritum, tempus tam longum, quo rebus Romanis præfui, testetur, sed etiam vos ipsi, qui in primis calumniari me conamini, celare id, quia manifestissimum non possitis, relinquatur aliud nihil, quam me jurasse propter vos qui sycophantiis gaudetis : ideoque nec iis fidem commodare potestis, quos ipsemet nunquam esse mentitos testificamini. Sic autem se habere quæ de juramentis diximus, cum et hinc liqueat, niar tamen exemplo verissimum reddere liquidius. Si enim Deus noster est Deus verax, et ipsa veritas vocatur et est, mereturque fidem etiam injuratus, et tamen non solum Abrahamo per semetipsum juravit, multiplicaturum ejus semen : sed Davidi quoque postea, « Juravit enim, inquit, Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam : » patet, non propter se, sed propter imbecillitatem audientium, eorumque nutantem circa promissa fidem, juravisse. Et Paulus postmodum apostolus et præco veritatis, de iis quæ in tertium cælum raptus vidit, narraturus, tametsi veracissimum se esse nossset, nihilominus propter audientium utilitatem, « Deus, inquit, qui est benedictus in sæcula, scit, quia non mentior, » velut Deo teste confirmans se dicere, quæ dicebat, et ideo æquum censens, sibi credi. Semper enim incredulitati magis res elevare et extenuare mos est. Ergo magis vos ipsos, quam me propter juramentum reprehendendos fuisse perspiciat licet. Vos vero, quomodo in aliis, justitia damnata et ex imperio Romano ejecta, consueto et amico mendacio ac sycophantiis adheretis, nec hoc saltem recordamini, quæ in hac vita gesserimus, eorum nos omnium post finem hujus lucis rationem reddituros. Ast ego, ut antea, sic hodie Deum testatus, aio me nihil aliud statim ab initio post obitum imperatoris, quam quæ imperatrici et liberis ejus, et communi Romanorum conducerent, cogitasse, facereque contendisse. Verum ubi illi nulla causa legitima, sed calumniis tantum eo impulsus sunt, ut me armis persequerentur, necessario et ipse ago, unde mihi et commilitonibus meis salus pariatur.

## 475 CAPUT XXXVIII.

*Melenicus occupatur a Cantacuzeno. Chreles cunctatur, periculum fugiens. Ejus adventu in castra, miles Romanus letatur. Fluctuatio protostratoris Thessalonicae. Seditio zelotarum; expulsio civium et alia tetra facinora. Protostrator cum optimatibus pulsus. Thessalonicensem agrum deprædatur. Cantacuzenus afflictus, in Deo spem locat. Byzantini cum sociis Thessalonicam ingrediuntur. Deliberatio Cantacuzeni cum exsulibus.*

Cum sic demonstrasset, illos parum probe de se A  
judicasse, amicorum qui Melenici erant accersitu,  
manum misit, urbemque occupavit, et Joannem  
Asanem uxoris fratrem præfectum declaravit. Quæ  
res via sperari poterat antequam fieret, facta au-  
tem non mediocriter dabat solatium; mox enim  
Chrelem utpote perfecto, quod desiderabatur, ad-  
vocat. Qui Melenicum ab imperatore obtineri lætus  
videbatur, sibi que omnem excusationem amputatam  
affirmabat. Verumtamen adhuc, quasi res suas,  
antequam bello se crederet, compositurus [diffe-  
rebat: sed revera laborem detrectans, nullo cum  
periculo suo imperator amicitia perfrui cupiebat.  
Is ut hominem tempus ducere vidit, mentem ejus  
ex dictis auguratus, Melenici præfectum Joannem  
Asanem cum parte copiarum, quanta urbs defen-  
sanda indigeret, relinquit, et altera parte in castris  
manere jussa, Matthæo et Manuele filii, trecen-  
tisquo tantummodo comitatus, magnis itineribus  
postridie ad locum venit, ubi Chreles morabatur.  
A quo humaniter acceptus, diem et noctem cum  
eo transegit, postridieque in castra secum per-  
duxit, ejusque conspectu exercitum mirabiliter  
recreavit. Quippe non armis solum, equis et pec-  
unia valebat, sed erat præterea artibus imperato-  
riis exercitissimus, noveratque cum amicis  
commodare, tum inimicis incommodare plurimum.  
Quocirca etiam societas ejus maxime expedien-  
da censebatur. Thessalonicae autem protostra-  
tor, ut docuimus, animum huc illuc versans, et  
ab utroque imperatorum palam staret deliberans,  
remissius ac socordius agebat, zelotasque qui  
pro imperatore Palæologi filio in Cantacuzenum  
se armabant, sensim augescere patiebatur: partim  
metuens, ne ejus studiosus publice haberetur,  
cum filia et conjux Byzantii habitantes, et amplæ  
ibidem facultates id non permetterent, sollici-  
tumque et anxium facerent, ne sua 476 causa  
multis ærumnis objicerentur, partim fretus The-  
ssalonicensi non parvo præsidio, ac civibus copio-  
sioribus, quibus quando vellet zelotas se oppres-  
surum confidebat. At postquam illi ejus dilatione  
corroborati, plebem in primores coniecit, protostra-  
tore jam in Cantacuzenicis numerato, agmine  
facto invadentes, civitate circiter millenos expel-  
lunt, levique sagittarum certamine congressi, de  
famulis protostratoris aliquot convulnerant, pri-  
morum nonnullos capiunt, qui cum aliis primo  
impetu ejicere sese non potuerant. Zelotæ urbe  
suo se redacta, ad ædes exsulum conversi, eas  
direpta suppellectili evertunt; alia item cum in-  
juria et contumelia perpetrant, quæ homines  
egestate coactos, et abundantia facultatum alic-

Ἐκείνους μὲν οὖν οὕτως ἀπεδείκνυε μηδὲν ὑγίαι  
αὐτοῦ κατεγνωκότας. Αὐτὸς δὲ ἔπειτα οἱ ἐν Μελενίκῳ  
φιλοὶ ἐκάλουν ὡς παραληψόμενον τὴν πόλιν, πέμψας  
στρατιάν κατέσχευεν. Ἐπειτα καὶ τὸν γυναικῶς ἀδελ-  
φὸν Ἰωάννην τὸν Ἀσάνην ἄρχοντα τῆς πόλεως κα-  
θίστη, πρῶγμα δυσέλπιστον πρὶν γενέσθαι· γενέ-  
μενον δὲ ὁμως οὐ μετρίαν παρέσχε παραφυγῆν.  
Αὐτίκα γὰρ πρὸς Χρέλην πέμψας, ἐκέλευεν ἕκιν  
πρὸς αὐτὸν, ὡς ἦδη τοῦ ζητουμένου ἠνυσμένου. Ὁ  
δ' ἐδόκει μὲν ἡδεσθαι τοῦ βασιλέως Μελενίκου ἔχειν,  
καὶ πᾶσαν εὐλαγὴν πρόφασιν αὐτῷ περιηρησθαι. Ἐπι-  
δ' ὁμως ἀνεβάλλετο τὸ δοκεῖν μὲν ὡς τὰ ὄντα δια-  
θησόμενος μέλλον ἤδη ἀπτεσθαι πολέμου καὶ στρα-  
τείας· τῇ δ' ἀληθείᾳ, οὐκ ἐθέλων εἰς τοὺς κινδύνους  
ἐμβάλλειν ἑαυτὸν, ἀλλ' ἄνευ πόρων τὴν βασιλείαν  
εὐνοίαν καρποῦσθαι. Βασιλεὺς δὲ ὡς εἶδε χωροῦντα  
πρὸς ἀναβολὰς, τῆς διαβολῆς ἐκ τῶν εἰρημίων σο-  
χασάμενος, Μελενίκου μὲν ἄρχοντα τὸν γυναικῶς  
κατέλιπεν ἀδελφὸν Ἀσάνην τὸν Ἰωάννην μετὰ στρα-  
τιῶς ὅσης ἤμετο ἀρχέσσειν εἰς φρουρὰν τῇ πόλει·  
αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην στρατιάν ἐν τῷ στρατο-  
πέδῳ κελύσας μένειν, ἅμα τοῖς υἱέσι Ματθαίῳ καὶ  
Μανουὴλ τριακασίους μόνον παραλαβὼν, συντόμως  
τε ὀδεύσας, εἰς τὴν ὑστεραίαν, ἐνθα ὁ Χρέλης δια-  
τριβωθῆν ἀφίκετο. Ἐκείνου δὲ ἀσμένως ὑποδεξα-  
μένου συνδιημερεύσας αὐτῷ καὶ συνδιανυκτερεύσας,  
τῇ μετ' αὐτὴν ἔχων καὶ αὐτὴ μετὰ τῆς στρατιᾶς,  
αὐθις εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπανῆκε, καὶ πολλῆς ἐνέ-  
πλησε τὴν στρατιάν ἡδονῆς μετὰ Χρέλη ἀφιγμένους.  
Ἦν γὰρ οὐ δυνατὸς μόνον καὶ ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ  
χρήμασιν, ἀλλὰ καὶ περὶ στρατηγίας κάλλιστα ἐξη-  
σκημένος, καὶ οἷος τοὺς τε φίλους ὠφελῆν καὶ τοὺς  
πολεμικοὺς βλάπτειν μάλιστα εἶδέναι. Δι' ἃ καὶ πε-  
ριμάχης αὐτοῖς ἐδόκει ἡ ἐκείνου συμμαχία. Ἐν  
Θεσσαλονικῇ δὲ ὁ πρωτοστράτωρ ὡσπερ ἔφημεν, ἀμ-  
φίβολος ὢν, καὶ περὶ τῶν βασιλέων ὅτω πρόσθηται  
φανερῶς διασκεπτόμενος, μαλακώτερον τε τῶν  
πραγμάτων ἤπτετο, καὶ τοὺς λεγομένους Ζηλωτάς,  
οἱ ὑπὲρ βασιλέως τοῦ Παλαιολόγου βασιλεῖ τῷ Καν-  
τακουζηνῷ ἠροῦντο περιεμῆν, ἀδξαναμένους κατὰ  
μικρὸν περιεώρα· τοῦτο μὲν, μὴ φανερός γένοιτο  
Καντακουζηνῷ τὰ τοῦ βασιλέως ἠρημένος δεδουκῶς·  
ἡ γὰρ θυγάτηρ αὐτῷ καὶ ἡ γυνὴ αἴψαν ἐν Βυζαντίῳ,  
καὶ ἡ ἄλλη περιουσία οὐκ εἰων πράττειν ἄ ἤρπειτο,  
ἐμβάλλουσαι εἰς ἀγωνίαν, μὴ δι' αὐτὸν πολλοὺς  
προσομιλήσωσι κακοῖς· τοῦτο δ' ὅτι καὶ Θεσσαλονι-  
κῶν, οὐ μόνον ἡ στρατιὰ, οἱ ἦσαν οὐκ ὀλίγοι, ἀλλὰ  
καὶ τῶν πολιτῶν οἱ δυνατοὶ τὰ βασιλέως τοῦ Καν-  
τακουζηνῷ ἠρημένοι πρὸς ἀμέλειαν ἐνήγον οἷς ἐθάρ-  
ρει ὅτι βούλοιο περιέεσθαι τῶν Ζηλωτῶν. Ἐπι-  
δὲ ἐκείνοι διὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνου ἦσαν οὐκ εὐκα-  
ταφρόνητοί, καὶ τὸν δῆμον ἀνηρέθισαν κατὰ τῶν  
δυνατῶν, τοῦ πρωτοστράτορος ἤδη ἐγνωσμένου τὰ

Καντακουζηνῷ τοῦ βασιλέως ὄρν, ἐπιθέμενοι ἀ-  
 θρόνον, ἐξελαιύουσι τῆς πόλεως περὶ χίλους ὄντας ·  
 συμβολῆς ὀλίγης γενομένης δι' ἀκροβολισμῶν, ἐν ἧ  
 καὶ τῶν πρωτοστράτορος οἰκιστῶν ἐγένοντο ὀλίγοι  
 τραυματῆται · ἐάλωσαν δὲ καὶ τῶν δυνατῶν τινὲς, οἱ  
 οὐκ ἠδυνήθησαν τοῖς ἄλλοις τῆ πρώτῃ συνεκπεσεῖν  
 ὀρμη· ὕφ' αὐτοῖς δὲ οἱ Ζηλωταὶ τὴν πόλιν ποιησά-  
 μενοι, ἐτράπησαν εἰς τὰς οἰκίας τῶν φυγάδων, καὶ  
 αὐτὰς τε καθήρουν, καὶ τὰς οὐσίας διήρπαζον, καὶ  
 τὰλλα ἐπραττον, ὅσα ἦν εἰκὸς αὐτοῖς ἀνθρώπους  
 ὑπὸ πείνας συναλαυνομένου, καὶ εἰς ὕβριν ἐξεννε-  
 γμένους διὰ τὴν ἀθρόαν εὐπορίαν. Εἰς τοσοῦτον δὲ  
 ἀπόνοια· καὶ τόλμης ἤλθον, ὥστε καὶ τοὶ τὰ δεινό-  
 τατα τολμῶντες, σταυρῶν ἐκ τῶν ἱερῶν ἀδύτων ἀρ-  
 κάζοντες, ἐχρῶντο ὡς περ σημάζ, καὶ ὑπὸ τοῦτῃ  
 Ελεγον στρατηγεῖσθαι, οἱ τῷ πολεμικῷ μᾶλλον τοῦ  
 σταυροῦ ἀγόμενοι · καὶ εἰ τις πρὸς τινα ἐκ τινων  
 ἰδίων ἐγκλημάτων διεφέρετο, τὸν σταυρῶν ἀρκάζων,  
 ἐχώρει κατὰ τῆς οἰκίας, ὡς δὴ τοῦ σταυροῦ κελεύ-  
 οντος · καὶ ἦν εὐθὺς ἀνάγκη ἐκ θεμελιῶν ἀναστᾶ-  
 σθαι, ὀρμη τε ἀλογίστῃ καὶ κέρδους ἐπιθυμίᾳ τοῦ  
 δήμου ἐπομένου · ἐπὶ δύο μὲν οὖν καὶ τρισὶν ἡμέ-  
 ραις ἡ Θεσσαλονικὴ ὡς περ ὑπὸ πολεμίων ἰδοῦτο ·  
 καὶ οὐδὲν ἦν ὃ τι μὴ τελοῦμενον ὠρᾶτο τῶν ἐπὶ  
 ἀλώσει γενομένων πόλεων · οἱ τε γὰρ κρατήσαντες  
 ὑπὸ τῶν καὶ μεθ' ἡμέραν κατὰ συστάσεις διόντες,  
 βοαῖς ἐχρῶντο καὶ ἀλαλαγμοῖς, καὶ τὰ τῶν ἐλωχό-  
 των ἤγρον τε καὶ ἔφερον · καὶ οἱ νενικημένοι, στέ-  
 νοντες ἐν ἀδύτοις κατεκρύπτοντο, ἀγαπητῶν ἡγού-  
 μενοι ὅτι μὴ αὐτίκι ἀποθνήσκειον. Ἐπεὶ δὲ ὧν ἔδει  
 διεφθαρμένων παύσαιτο ἡ ταραχὴ, οἱ Ζηλωταὶ αὐ-  
 τῆς ἐκ πενεστάτων καὶ ἀτίμων πλοῦσιοι καὶ περι-  
 φανεῖς γεγενημένοι πάντα ἤγρον δι' αὐτῶν, καὶ  
 τοὺς μέσους μετήεσαν τῶν πολιτῶν, ἡ συνασχημο-  
 νεῖν ἀναγκάζοντες αὐτοῖς, ἡ τὴν σωφροσύνην, καὶ  
 τὴν ἐπιείκειαν ὡς Καντακουζηνισμὸν ἐπικαλοῦντες.  
 Πρωτοστράτωρ δὲ ἐπὶ μετὰ τὴν στρατιᾶς καὶ τῶν ἀρίστων  
 ἐξηλαύνετο, εἰς Γυναικόκαστρον ἀφικόμενος · κα-  
 τεῖχε γὰρ αὐτὸ καὶ πρότερον φρουρᾶ, οἶα δὴ ὑπὸ  
 τῆ Θεσσαλονικῆς ἔρχοντι εὐθὺς τελεῖν, ἠύλλετο  
 ἐκεί, καὶ κακῶς ἐποίησε Θεσσαλονικὴν ληϊζόμενος, καὶ  
 πάσης ἐκράτει τῆς ἐξω τειχῶν γῆς · ἀντικαταστήναι  
 γὰρ πρὸς τοὺς ἐξω οὐδαμῆ οἱ ἔνδον ἦσαν δυνατοί.  
 Ἐπεμπε δὲ καὶ πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα  
 περὶ Χαλκηδίκην ἐτι διατρέποντα, ἅμα μὲν μηνύων  
 ὡς ἐκδηληθεῖ Θεσσαλονικῆς τοῦ δήμου καὶ τῶν Ζη-  
 λωτῶν αὐτῷ ἐπιθεμένων, ἅμα δὲ καὶ ἐλπιδας οὐ  
 φαύλας ὑποφαίνων, ὡς εἰ παραγένοιτο ταχέως, τῶν  
 τε ἔνδον οὐκέτι παντάκσιον ἐκπεπολεμημένων ἦσαν  
 γὰρ ἐτι οἱ τὰ βασιλέως ἡρημένοι δέει συνεῖποντο τοῖς  
 Ζηλωταῖς καὶ τῶν ἐξω μέγα δυναμένων ῥᾶδιως πα-  
 ραστῆσαι τὴν πόλιν. Βασιλεῖ μὲν οὖν ἔδοκει πάν-  
 τοθεν περιττασθαι δεινὰ, ὅμως ἐπὶ τὸν πάντα  
 ἄγοντα θεὸν τὰς ἐλπιδας τῆς σωτηρίας καὶ τῆς νί-  
 κης ἀνατιθεῖς πρὸς Χρέλην ὅσα ἔδει διαλεχθεῖς καὶ  
 προθεσμίαν συνθέμενος, καθ' ἣν ἔδει τὰ οἴκοι δια-  
 θέμενον ἀφικέσθαι πρὸς αὐτόν · πεῖτα καὶ ἐκ τῆς  
 ἐκείνου στρατιᾶς οὐκ ὀλίγην παραλαβὼν ἅμα τοῖς

anarum irritatos perpetratos esse, fuit verisimile.  
 Eo autem audaciæ amentixque prodierunt, ut  
 etiam in primis nefanda committerent, crucem  
 ex sacris adytis raperent, eaque pro signo militari  
 uterentur, sub quo se militare autumabant, qui  
 potius ab inimico crucis possessi agitabantur.  
 Quod si cui cum aliquo privata lis et controver-  
 sia intercederet, rapta cruce, velut ea iubente,  
 populoque inconsiderato impetu et lucri desiderio  
 prosequente, ad domum ejus tendebat, quam re-  
 pente dirui a fundamentis oportebat. Ad biduum  
 itaque triduumve Thessalonica non secus quam  
 ab hostibus vastabatur, nihilque quod captis ur-  
 bibus solei, non etiam illic fieri cernebatur. Nam  
 victores noctu et interdum gregatim obambula-  
 bant, et clamoribus sua gaudia testabantur, cap-  
 torumque res agebant ferebantque; et victi ge-  
 mentes in abstrusa loca se abdebant, hoc uno  
 contenti, quod non sine mora essent jugulati.  
 Interfectis etiam, quos visum est interfici, post-  
 quam tumultus conquievit, zelotæ ex mendicis et  
 obscuris divites, atque illustres repente facti, omnia  
 per se curabant: et tenuiores cives sollicitantes,  
 aut secum inhoneste vivere cogebant, aut eorum  
 moderationem, æquitatemque pro Cantacuzenismo  
 accusabant. Atque hæc Thessalonica. Protostrator  
 vero cum milite et optimatibus pulsus, Gynæ-  
 cocastrum venit (quod ipsum prius collocato ibi-  
 dem præsidio, ut Thessalonica præfecto subje-  
 ctum tenebat) ibique manens, Thessalonica præ-  
 dis agundis vexabat; et quantum erat agri ejus  
 extra muros, infestum habebat; ad resistendum  
 enim incolæ nequaquam pares erant. 477 Can-  
 tacuzeno autem adhuc prope Chalcidicen hæ-  
 renti significat, se plebe et zelotis compellentibus  
 Thessalonica ejectum esse; simul etiam  
 spem non minimam substendit, si acceleraret,  
 indigenis necdum omnibus efferatis (erant quippe,  
 qui ejus partium studiosi, zelosos aversabantur,  
 et potentia eorum qui (oris essent, levi negotio  
 civitatem subacturum. Imperator igitur infortu-  
 niis obrutus videbatur. Verumtamen in omnium  
 moderatore Deo salutis et victoriæ spe deîxa,  
 cum Chrele pro tempore collocatus, et cum eo  
 diem pactus, quo rebus domi dispositis atque  
 ordinatis ad se veniret: deinde ex manipulis  
 illius non paucis assumptis, quibus suum exerci-  
 tum augeret, ad protostratorem festinavit. In  
 transitu oppidulum quoddam Rhentina, Thessalo-  
 nica unius diei itinere distans, ultro in ejus ditio-  
 nem venit; ubi præfecto cum ducentis militibus  
 præsidii causa relictis, pergens Langadæ haud  
 procul Thessalonica tetendit. Manus porro By-  
 zantina, Andronico et Thoma Palæologis du-  
 cibus cum Pheras venisset, adjuncto Syрге qui  
 Macedonas ducebat, et præfecto Monomacho cum  
 Thessalis, præteritis Cantacuzeni stativis, Thes-  
 salonicam inivit. Imperator nocte ibi exacta, ne  
 illorum metu inde putaretur discedere, postridie

movens ad fluvium quemdam Thessalonicae finitimum, nomine Galicum pervenit. ubi protostrator et exsules illi Thessalonicenses circiter mille ab equis descendentes (pro eo ac decet illos, qui ad imperatorem accedunt) eum sunt allocuti. Primus protostrator adiens, imperatoris pedem osculatus est: idem caeteri ordine praestiterunt. Imperator et ipse prono capite protostratorem ab equo resalutavit, alios autem dum proveheretur salute impertiit, omnibus mite animi sui ingenium ostendens, et cunctos amico vultu intuens (94). Ea nocte loco illo castra habuerunt. Imperator protostratorem et ejectitios, quorum insigne nomen erat, circum se habens, quid faciendum esset quaerebat: eos namque rem Thessalonicensem pernovisse, ipsis ex aliena regione. venientibus, pro ductoribus esse posse. Tum protostrator et exsules responderunt quae ibidem contigissent, nec ipsum nescire, superesse autem, ut is, ubi secum dispexerit quid expediat, id exsequatur.

πρωτοστράτορα μὲν ἀπὸ τοῦ Ἰππου κύψας, ἀντησπάζετο· τοὺς δ' ἄλλους προσηγόρευε παρῶν, πᾶσιν ἦθος χρηστὸν ἐμφαίνων, καὶ βλέπων εὐμένεις. Ἡύλισαντό τε στρατοπεδευσάμενοι ἐκεῖ τὴν νύκτα. Βασιλεὺς δὲ πρωτοστράτορα καὶ τοὺς ἐν λόγῳ μάλιστα τῶν φυγάδων ἔχων περὶ ἑαυτὸν, ἠρώτα ὃ τι δεῖο ποιεῖν αὐτοὺς γὰρ μάλιστα εἰδέναι τὰ ἐνταῦθα πράγματα, καὶ ἀγωγῶν τόπον ἐπέχειν πρὸς αὐτοὺς ἄρτι ἀφιγμένους ἐξ ἀλλοδαπῆς. Πρωτοστράτωρ δὲ καὶ οἱ φυγάδες, τὰ μὲν γεγενημένα ἐφησαν ἐνταῦθα, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς· λέγεται δὲ αὐτὸν σκεψόμενον, ὃ τι ἂν δοκῆ συμφέρειν πράττειν.

#### 478 CAPUT XXXIX.

*Concionatur imperator facta prius cuique potestate dicendi quid sentiret, et cur respondere subterfugerit. Censet re desperata ab urbe discedendum, nec tamen ad caetera desperandum. Rheninæ praesidium augendum, quod Thessalonicum incurset, et quomodo Thessali, Acarnanes, et reliqua continens in potestatem ventura sit. Projectionem dissuadet protostrator, sed frustra; datur signum. Defectio Thessalonicensium quorundam. Nobiles nituntur ejus iter impedire. Inundatio Axii fluminis, et reversio exercitus Gynacocastrum.*

Postera luce imperator omnibus ad concionem convocatis, dicendae sententiae potestatem facit, et unumquemque quod animus suggereret, sine tergiversatione in medium proferre jubet, ut ex plurium dictis, quid profuturum sit, facile appareat. Illi omnes deinceps cunctari, et quod occurreret, non audere palam proloqui. Byzantio namque profugii, qui cum imperatore venerant, frustrationem Thessalonicae ferebant molestissime, et quo se verterent aestuabant; reliquis autem miles, videns eidem coepta secus procedere, desperatione frangebatur. Protostrator quoque et exsules Thessalonicenses, urbem a Byzantinis ducibus occupatam, et ereptum illius aditum cernentes, dolebant acerbius, quam misera esset futura propinquorum suorum conditio cogitantes. Universi demum imperatoris sententiam exspectabant, eumque quibus essent cincti malorum remedium inventurum spem concipiebant. Ergo cum sensum suum aperire nemo vellet, sic ipse exorsus est: Contra quam sperabamus nobis accidisse omnes utique videtis. Nam et protostra-

Βασιλεὺς δὲ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐκκλησίαν ἐκ πάντων συναθροίσας, γνώμην πᾶσι περὶ τῶν πρακτικῶν προὔθει, καὶ ἐκέλευε τὸ παριστάμενον ἕκαστον μηδὲν ἀναδυσόμενον, εἰπεῖν, ὡς ἐκ πολλῶν τῶν λεγομένων, βλάβη ἢ τοῦ συνοίσοντος αἵματος γένοιτο αὐτοῖς. Οἱ δ' ἀνεβάλλοντο πάντες ἐφεξῆς, καὶ οὐδεὶς τὸ παριστάμενον ἐτόλμα λέγειν φανερώς. Οἱ τε γὰρ ἐκ Βυζαντίου φυγάδες μετὰ βασιλέως ἀφιγμένοι, ἄγαν ἤχθοντο πρὸς τὴν ἀποτυχίαν τῆς Θεσσαλονικῆς, καὶ ἐν ἀπόρῳ εἶχοντο τοῦ τί χρῆ ἐλίσθαι· καὶ ἡ ἄλλη στρατιὰ ἐν ἀθυμίᾳ ἦσαν, οὐ κατὰ ῥοὺν χωροῦντα τὰ πράγματα ὀρῶντες βασιλεῖ. Καὶ ὁ πρωτοστράτωρ ἅμα Θεσσαλονικῶν τοῖς φυγάσιν, ὡς ἑωρων τοῖς ἐκ Βυζαντίου στρατιῶσι τὴν πόλιν καταχομένην, καὶ ἄπορα ἤδη ἦν προσάγειν, μᾶλλον ἐχάλεπαινον, τοὺς οἰκειοὺς ἐννοοῦντες οἷα παίσονται. Καὶ πρὸς τὴν βασιλέως γνώμην πάντες ἀφώρων, οἰόμενοι τινα σφίσι τῶν περισχόντων κακῶν λύσιν ἐξευρήσειν. Βασιλεὺς δὲ ὡς εἶδε μηδεμίαν γνώμην μηδένα βουλόμενον εἰσάγειν· τὰ μὲν πράγματα, εἶπεν, ὡς ἐναντίως ἢ ψόμεθα ἀπήνητησεν ἡμῖν, πάντες ὀρᾶτε δήπου. Πρωτοστράτωρ τε γὰρ καὶ Θεσσαλονι-

Jacobi Pontani notæ.

(94) Vide quid de hæto vultu imperatoris scribat in Strategico Onosander, cap. 13, quam multum is valeat apud milites.



κέων οἱ τὰ ἡμέτερα ἡρημένοι, οὓς ἔδει τὴν πόλιν ἔχοντα; εὐρεῖν, καὶ τὰ μέγιστα ὠφελίσθαι ὑπ' αὐτῶν, δυσκόλῳ τύχῃ χρησάμενοι, ἐξελήλθαι· ὁ τε δῆμος, καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες, οὓς ἠλπίζομεν ἢ πειθοὶ προσάξεισθαι, ἢ βιάσεσθαι τοῖς ὅπλοις, διὰ τε τὰς ἀρπυγὰς ἡμῖν ἐκ πεπολεμημένοι καὶ θαρβύοντες τῇ ἐκ Βυζαντίου στρατιᾶ, οὐ προσχωρήσουσιν ἡμῖν. Εἰ γὰρ ἐμελλον, οὐκ ἂν ἐπὶ τῆς πόλεως αὐτῶν σχεδὸν ἑστρατοπεδευμένοι ἡσυχάζον αὐτοί· ἀλλ' ἢ πρεσβεῖαν ποιούμενοι κοινῇ, ἢ ἰδίᾳ κρύφα τινὲς αὐτῶν διαλεγόμενοι, παρήσαν ἂν. Τὸ δὲ μηδένα ἐξελεῖν, τεκμήριον τοῦ τε τοὺς πολλοὺς ἐγνωκέναι πολεμεῖν ἡμῖν, καὶ τοῦ εἰ τινεὶ καὶ εἰεν ἡρημένῳ τὰ ἡμέτερα, δεῖ τοῦ μὴ κακῶς παθεῖν συμφέρεισθαι τοῖς ἄλλοις. Ὅθεν οὐδὲ ἐλπιδῶν ἀνονήτων ἕνεκα ἐνταῦθα οἶομαι παραμένειν δεῖν. Οὐ μὴν διὰ τὸ τῆς πόλεως ἀποτετυχηκέναι, καὶ πρὸς τὰ λείποντα δίκαιον τοῦ πολέμου μαλακίσεσθαι. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πρὸς πάντα εὐτυχησομεν αἰεὶ. Σωφρόνων δὲ ἐστὶν ἀνθρώπων καὶ γενναίων χρωμένων λογισμοῖς, μήτε ἐν ταῖς εὐτυχίαις τοῦ μετρίου φαίνεσθαι ἐκπίπτοντας, μήτ' ἐν ταῖς δυσπραγίαις καταπίπτειν ἀπαγορευόντας τὸ ἀνορθοῦσθαι αὐθις· ἀλλὰ δεόν τὰ ἐνταῦθα ὡς προσήκον διοικησαμένους, χωρεῖν ἐπὶ τὰ πρόσω χρηστοτέρας ἡμῖν, καὶ ὡς μάλιστα ἀσφαλεῖς ὑποφαίνοντα ἐλπίδας. Δέον οὖν ἐγὼ νομίζω τῇ εἰς τὴν Ῥεντιαν καταλελειγμένη φρουρᾷ δύναμιν προσθέντας μεζίονα, ὡς κατατρέχειν Θεσσαλονικῆς δύναντο. Ἡ γὰρ ἐκ Βυζαντίου στρατιὰ, οὐ πολλῷ ὕστερον ἀποχωρήσει, καὶ ἐν Γυναικοκαστρῷ δύναμιν ὁμοίαν καταλιπόντας τῆς αὐτῆς αἰτίας ἕνεκα τῇ ἄλλῃ στρατιᾷ διαδόντας αὐτοὺς τὴν Ἄξιον, εἰς Βέρβροϊαν γενέσθαι καὶ Ἐέσσαν τὰ ἡμέτερα ἡρημέναις πόλεις· ἐκείνων δὲ κρατήσασιν, οἷτε Θεσσαλοὶ προσχωρήσουσιν αὐτίκα καὶ Ἀκαρνανία, καὶ τὸ ἄλλο ἠπειρωτικὸν, πάλαι τὴν ἐμὴν ἀφιξίν προσδεχόμενον. Τοιαύτην δὲ προσλαβοῦσι δύναμιν, οὐδεὶς ἀνθίστασθαι ἐτι ἀξιώσει, ἀλλ' ἢ ἐκόντες τῆς ἀρχῆς πάντες παραχωρήσουσιν ἡμῖν, ἢ τοῖς ὅπλοις βιασθέντες. Τοιαῦτα εἰπόντος βασιλέως, πρωτοστράτῳ τε ἅμα τοῖς συνοῦσι, καὶ οἱ ἀπὸ Βυζαντίου μάλιστα φυγάδες, ἐν δεινῷ τοὺς λόγους ἐποιούντο, καὶ φόβου ἦσαν μεστοὶ καὶ ἀγωνίας, τὸν πλάνον ὡς ἀπέραντον λογιζόμενοι, εἰ δεοὶ Ἀκαρνανίαν καὶ Ἠπειρον περιεῖναι, τοῖς ἐκ τῆς στρατείας κακοῖς ταλαιπωροῦντας, τῶν οἴκοι μάλιστα

κακῶς διακειμένων, καὶ ταχέως τῆς ἐπικουρίας δεομένων. Φανερώς μὲν οὖν ἀντειπεῖν, καὶ τὴν οἰκέλαν ὡς ἔχουσι περὶ τὰ εἰρημίνα γνώμην ἐκκαλύψαι, ἐδεδίσαν· τὸ τε περὶ βασιλέα δὲ συνοεῖν, καὶ τὸ τσοῆσθαι κατάκρας ἐν τοῖς δεινοῖς ἐφ' αὐτὸν ἔαυτοῖ; προστρίβειν οὐκ ἐθέλοντες· προφάσεις δὲ τινὰς συνείροντες οὐκ ἀναγκαίας, διεκώλυον τὴν πρᾶξιν. Ὡς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπέκειτο ταύτην εἶναι μόνον φάσκων, ὡς ἐν τοῖς παροῦσι λυσιτελεστάτην γνῶμην· Ἄλλ' εἰ μὲν τοῦτό σε λέληθεν, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, ὁ πρωτοστράτῳ, ὡς στρατιὰ Τριβαλῶν, πολὺν ἤδη χρόνον Ἐδέσσαν περικάθηται πολιορκούσα, ἢ δεῖ χωρήσαντας διὰ μάχης παρέρχεσθαι εἰς τὴν πόλιν, ἄλλος ἂν εἴη λόγος. Εἰ δ' οὐκ ἀγνοεῖς, μάλιστα θαυ-

tor, et qui nobiscum faciunt Thessalonicenses, quos oportebat nos urbem tenentes invenire, eorumque opibus in primis adjuvari, infesta quadam fortuna expulsi sunt; et populus atque intus relictus, quos aut verbis inflexos, aut armis compulsos ad nos accessuros spes erat, cum propter direptiones nostra causa toleratas nobis inimicissimi sunt, tum praesidio Byzantino confisi, se nequaquam dedit. Quod si facere vellent, me ante portas propemodum castrametante, ipsi non quiescerent, sed aut missis legatis communiter aut privatim occulte quadam necum praesentes agerent. Quia vero nullus egreditur, indicium est, vulgus decertare nobiscum stauisse: et, si quidam etiam sint, quibus nostrae partes probentur, eos metu subeundae calamitatis uno veluti fluctu cum aliis abripi et involvi. Quare cum vana spe hic manendum non puto. Nec tamen quoniam una civitate frustramur, aequum est ad bellum de caetero enervari atque mollescere; nunquam 479 enim profecto per omnia felices ac fortunati erimus. Prudentium porro et animosorum est, nec in prosperis modestiam deserere, nec in turbidis et adversis ita cadere ut se resurrecturos desperent. Sed ubi de his constituerimus quod opus est, ulterius, ubi melior ac certissima spes affulget, procedamus oportet. Quare augendum Rhentiae praesidium opinor, quo agrum Thessalonicensem incursare queat (miles enim Byzantinus non multo post discedet), et Gynaecocastri eadem de causa simili relicto numero, cum reliquo agmine Axio trajecto versus Berrhaeam et Edessam urbes amicas progrediendum: quibus acceptis, actutum Thessali, Acarnanes et caetera continens, a qua pridem exspector, ad nos se transferent. Tali potentia confirmatis, nemo amplius resistere postulat: sed vel sponse, vel armis adacti, omnes imperio nobis cedent. Haec ubi imperator disseruit, protostrator cum suis, praecipueque Byzantio profugi in indignationem verti, timoreque et angore compleri, ob infinitam errationem scilicet, si Acarnaniam et continentem circumire, et expeditionis tam longae miseras atque aeternas perpeti necesse haberent, domesticis rebus tantopere afflictis, et celere auxilium flagitantibus. Libere igitur contradicere, et animum suum explicare verebantur: nolentes sibi hanc maculam inurere, quasi imperatori male cuperent, duraeque et adversae sorti penitus cederent: sed praetextus quosdam haud necessarios coacervantes, negotium impediabant. Perstante autem in sententia imperatore dicenteque, hoc solum esse in praesentia consilium utilissimum, Atqui, si te hoc latet, inquit protostrator, Triballos jampridem ad Edessam sedere, per quos conserta manu in oppidum nobis penetrandum est, nihil dico. Sin autem non latet, miror vehementer te talem virum, et tantum usum ductandis exercitiis adeptum, hoc civili bello non esse

contentum, sed velle nos etiam Triballis objectare, quibus vel solis laboriosissimum foret resistere. Tum imperator, de Edessena obsidione ne tenuissimam quidem auditionem accepisse; Triballorum enim despotam ad se adhuc in Thracia legationem de fœdere et societate misisse. Existimare igitur se, illum nullam Romanorum urbem oppugnare. Sin temerato fœdere in hostem mutatus sit, urbemque Romanam obsideat, eo ante omnia incumbendum, **480** ut hoc eam malo liberent, qui id maxime possunt: et cum illi salutem, tum sibi met Edessenorum aliorumque studia amoremque concilient. Ego vero, inquit, quamvis nullum nos lucrum hinc maneret, hoc solum, urbem Romanorum periculo exemisse, lucrum immensum dacerem. Quamobrem non jam consulo, ne arma alio convertamus, sed plane decernō. Si tibi tuisque pro Romanis obsessis cum Triballis confligere haud ingenuum videtur: at ego cum his, qui sponte me sequentur, in illos irruam; vos Gynæocastri manentes, reditum nostrum operimni. Hæc locutus, extemplo tuba signum dari ad profectionem jussit. Protostrator et Byzantini exsules, imperatoris comites, et relinqui turpe atque illiberale judicabant, et sequi tam propter quamdam vagandi perpetuitatem, quam suspicione præcipiebant, non audebant. Idcirco et ipsi hoc imperatoris desiderium impedire nitentur: et furtivis sermonibus alios dehortantur, inopiam rerum necessariorum, bella et pugnas crebras causantes, nullamque civitatem ultro imperatorem intromissuram: et quæcunque demum ad alacritatem sequendi infringendam valebant, horum nihil intentatum sinebant: ex quo terrorem non levem exercitui injecerunt, et ad defectionem eum pellexerunt Coteanitzes namque, et alii centum ex Thessalonicensium agmine, quos ille corruperat, prius desciverunt, ac Thessalonicam redierunt: non quod imperatori se armis opponere constituerent, sed quod cogitatorum vexationem et minas e Byzantio ferre non possent. Nam penes quos illic summa imperii erat, et adversus Cantacuzenum bellabant, non modo legationem nullam miserant, neque super hoc quidquam cum eo egerunt: verum etiam bis, ter, ut meminimus, ejus legatis nihil responderant, eosque variis injuriis quam potuerant contumeliosissime vexarant, carcereque multaverant. Præterea Byzantios imperatoris commilitones quotidie occultis internuntiis tentabant, et si deficerent, beneficia multa promittebant, contra nisi obsequerentur, non facultates duntaxat ablaturos, et possessiones aliis addicturos, sed et liberos eorum et uxores multis incommodis exagitatos minabantur. Quæ nobilioribus præsertim amplos census amittentibus, horribilia videbantur: quorum et tunc memores, omni ope imperatorem cohibere tentabant, ne extra fines cum exercitu prorumperet, sperantes, **481** si id obtinuissent, cum

μάζειν έχω, ὅτι δὴ τοιοῦτος ὢν, καὶ πολλὴν πρὸς στρατηγίαν πείραν ἐσχικώς, πρὸς τῷ παρόντι νυνὶ πολέμῳ, τῷ ἐκ τῶν ὁμοφύλων, καὶ πρὸς Τριβαλοῦς παραβάλλεσθαι ἡμᾶς κελεύεις· ὅτε εἰ καὶ μόνοι ἦσαν, τῶν ἐργωδεστάτων ἦν ἀντιτάττεσθαι τινα. Ὁ βασιλεὺς δὲ μάλιστα μὲν οὐδὲν εἰδέναι περὶ τῆς πολιορκίας ἔφασκε. Τὸν γὰρ τῶν Τριβαλῶν Δεσπότην πρὸς εἰς ποιησάμενον πρὸς αὐτὸν, ἔτι περὶ Θράκης διατρίβοντα, σπονδὰς καὶ συμμαχίαν θέσθαι· εἰ δὲ καὶ ὀλεσθαι αὐτὸν μηδεμίᾳ Ῥωμαίων πόλει πολεμῆν· εἰ δ' ἔκεινος λύσας τὰς σπονδὰς, πολέμῳ ἀντὶ συμάχου γέγονε, καὶ πόλιν ἡμετέραν πέμφας πολιορκεῖ, τίμη μᾶλλον, ἢ τούτῳ προσέχειν χρῆ, ὥστε τὴν πόλιν ἀπαλλάττειν τῶν δεινῶν μάλιστα δυναμένων, καὶ ἑκαίνοις τε τὴν σωτηρίαν ἐκπορίζειν, καὶ σφίσι αὐτοῖς τὴν τε ἐξ ἐκείνων καὶ τῶν ἄλλων εὐνοίαν. Ἐγὼ δ' εἰ καὶ μηδὲν ἡμῖν ἐφείσθαι κέρως ἐμελλεν ἐκ τοῦ πολέμου, τοῦτ' αὐτὸ μόνον τὸ Ῥωμαίων πόλιν κινδυνεύουσαν ἐξαιρεῖσθαι, τῶν μεγίστων τίθεμαι κερδῶν. Δι' αὐτὸ οὐδὲ πρὸς ἄλλο τι τρέπεσθαι οὐκ εἶμι συμβουλεύω, ἀλλ' ἤδη φανερῶς ἐπισηφίζομαι. Εἰ δὲ σοὶ τε καὶ τοῖς συνοῦσι, τὸ Τριβαλοῖς ὑπὲρ Ῥωμαίων πολιορκουμένων μάχεσθαι ἀγενοῦς δοκεῖ, ἀλλ' ἅμα τοῖς οὐκοθεν ἐπομένοις αὐτῆς ἐπ' ἐκείνους βαδιοῦμαι· ὁμοίως δ' ἐν Γυναικοκαστρῷ μένοντες, τὴν ἐπάνοδον περιμένετε ἡμῶν. Ἐκέλευέ τε αὐτίκα τῇ σάλπιγγι τὴν ὁδοποιρίαν τῇ στρατιᾷ σημαίνειν. Πρωτοστράτηγος δὲ καὶ οἱ ἐκ Βυζαντίου συνόντες βασιλεῖς φυγάδες, τότε ἀπολείπεσθαι ἐνόμιζον αἰσχρὸν καὶ ἀγενοῦς, καὶ τὸ συνέπεσθαι ὑπόπτειον ὡς ἀπεράντου τῆς πλάνης ἐσομένης. Διὸ αὐτοὶ τε ὡς εἶχον τὴν ὁρμὴν ἐπειρῶντο κωλύειν βασιλεῖ, καὶ τοὺς ἄλλους κρύφα διαλεπόμενοι παρεκάλουν, ἵνα εἰδὲν τῶν ἀναγκαίων ὑποβάλλοντες, καὶ μάχης καὶ πολέμου, καὶ ὡς οὐδὲμία τῶν πύλων εἰσδεδόξαιτο βασιλείᾳ ἐκονεῖ· καὶ ὅσα ἐν τῇ πρὸς τὸ μάλιστα αὐτοῦς μὴ βασιλεῖ προθύμους ἔπεσθαι κωλύειν εἰς ἀνεπιχειρήτῳ οὐδὲν ἐξ ὧν οὐ μικρὰν τινα πτοίαν εἰς τὸ στράτευμα ἐπέβαλον, καὶ πρὸς ἀποστασίαν ἐπειθον χωρεῖν. Κοτεανιτζῆς γάρ τις τῶν Θεσσαλονικῶν ἐτέρους πείσας περὶ ἑασθῆν πρῶτος βασιλεῶς ἀποστάς, εἰς Θεσσαλονικίαν ἀπεχώρει· ταῦτα δὲ ἐπραττον, οὐ βασιλεῖ προσηρημένοι πολεμεῖν, ἀλλὰ τῶν οἰκείων τὴν κάκωσιν καὶ τὰς ἐκ Βυζαντίου ἀπειλὰς οὐ φέρειν ὄντες δυνατοί. Οἱ γὰρ ἐκείσε ἀγοντες τὰ πράγματα καὶ πολεμοῦντες βασιλεῖ, πρὸς μὲν ἐκεῖνον οὐχ ὅτι γε πρὸς εἰς ποιήσαντο, ἢ διειλέχθησαν περὶ τοῦτο παράπαν· ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ καὶ δις, ὡς περὶ ἐφημεν, καὶ τρις πρὸς εἰς ποιήσαντο, οὐτε ἀπεκρίνατο οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρέσβεις πολλὰ περιουδρίσαντες, ἐκάκουν ἐν δεσμοτηρίῳ ὅσα δυνατὰ· πρὸς δὲ τοὺς συνόντας ὁσημέραι κρύφα διελέγοντο, καὶ πλείστα τε ἐπηγγέλλοντο εἰ ποιήσειεν ἐκεῖνου ἀποστάντας· καὶ τούναντιον εἰ μὴ παύονται, οὐ τὰ ὄντα ἀφαιρήσεσθαι καὶ γῆρας ἐτέροις παραδώσειν. ἀλλὰ καὶ τέκνα καὶ γυναῖκας εἰς πείραν ἄξειν ἀλγεινῶν πολλῶν. Ἄ εἰδοὺς φοβερὰ τοῖς εὐγενεστέροις μάλιστα προσόδων μεγάλων ἀποστερουμένοι· ὧν καὶ τότε μεμνημένοι,

καλοῦσιν διὰ πάντων ἐπιχειροῦν βασιλεῖα πρὸς Ἀ  
 ὑπερορίους ἐξορμῶν στρατείας· οἰόμενοι ἂν καλοῦ-  
 σῃσι, πρὸς ἑτέρον τι τρέψασθαι λυσιτελέστερον.  
 Βασιλεῖς δὲ τοῖς ἀπ' ἀρχῆς ἐμμένων ὡς καλῶς βε-  
 βουλευμένοις, ἄρας ἐκ τοῦ στρατοπέδου, ἤχε πρὸς  
 Ἄξιον ὡς διαθεσόμενος, συνείκοντο δὲ καὶ οἱ ἄλλοι,  
 οἱ μὲν ἐχόντες, οἱ δ' ἀνάγκη. Συμβάν δὲ οὕτω περὶ  
 τὰ ὄρεϊνὰ θυβρῶν βαρβαρίων καταβραχύντων, ἀπο-  
 ρος ἐφαίνετο ὁ ποταμὸς ὑπὸ πλημμύρας. Στρατοπε-  
 δευσάμενοι δὲ ἐκαί, περιέμενον ὡς λωφησάντων  
 περαιωσόμενοι τῶν ὑδάτων· τὰ δὲ, οὐδὲν ἦτρον  
 ἐπληθύνετο· καὶ ὑποψίαν πρᾶττειν ὡς οὐκ ἐν ὀλίγῳ  
 δίοδον παρέξοντα. Ἐπιλελοίπει τε ἤδη καὶ ὁ σίτος  
 τὴν στρατιάν. Ὁρώων δὲ ὁ βασιλεὺς ὡς ὁ τε πόρος, οὐ  
 ῥάβδιος αὐτοῖς, καὶ τῶν ἐπιτηδείων δέοιτο ἢ στρατιᾶ,  
 ἀκίων μὲν καὶ δυσχεραίων οὐ μετρίως, καὶ τὴν γε-  
 γεννημένην πρότερον ἐπὶ τὸν Ἔθρον καλύμην στρέ-  
 φων ἐπὶ νοῦν· καὶ δεδοκίως μὴ καὶ αὖθις τὰ παρ-  
 όντα κακῶν αἰτία μεγάλων καταστῆ, ἐπέλεγε τε  
 ἑαυτῷ, ὡς ἐν οἷς μὲν ὁ θεὸς εὐδοκεῖ, καὶ ἡ κτίσις  
 ἅπαντα ὑπηρετεῖ· οἷς δὲ ἀντιτάττεται, καὶ ἡ κτίσις  
 δύσκολον ὁμοίως ἑαυτὴν παρέχεται. Ἀνέστρεψε δ'  
 οὖν ὁμοῦ εἰς Γυναικόκαστρον, γνάμην ἔχων ὡς τῆ  
 στρατιᾶ σίτου πορισθέντος, αὖθις· ἐπανεῖλθαι. Ἡλιπῆς γὰρ  
 ἀχρι τοῦ τε, καὶ τὸν ποταμὸν ἐνδύσειν πρὸς τὸν  
 πόρον. Πρωτοστράτωρ δὲ καὶ οἱ λοιποὶ, ἤδοντο πρὸς τὴν  
 ἀποτυχίαν, καὶ χαίροντες ἐπανήσαν.

## CAPUT XL.

*Apocauchus Thessalonicam appellitur, ut quemadmodum in insulis, potentiam suam ostendet. Protostrator ad Apocauchum deficit; inde tumultus. Imperator in defectionem meditates, ut ignavos ac degeneres inveniat: quales se ipsimet confitentur et nihilo minus abeunt. In Apelmenem beneficia, et ejus ingratus animus ac superbia.*

Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας καὶ Ἀπόκαυχος ὁ μέγας C  
 δευῆς ἑβδομήκοντα ναυαὶ πρὸς Θεσσαλονίκην ἤκιν ἐξ  
 Εὐβοίας. Πρὸς γὰρ τὸν βασιλεῦς πέλσον οὐδὲν οἰ-  
 μενος λυσιτελήσειν οἷα δὴ ναυτικῆς οὐσης τῆς δυν-  
 ἀμειως αὐτῷ. Καντακουζηνῷ δὲ τοῦ βασιλέως ἐξ  
 ἠπειρου στρατευσόμενου, τὰς νήσους περιῶν, ἐπε-  
 δεῖκνυτο τὴν δύναμιν, καὶ προῆλθεν ἀχρι τῆς Εὐ-  
 βοίας. Ἐκαίθη δὲ ἐπὶ ἀναστρέφειν ἦν καιρὸς,  
 ἐδόκει δεῖν καὶ πρὸς Θεσσαλονίκην ἐλθεῖν, ἐπιδειξό-  
 μενος κάκει τὴν δύναμιν. Ἐλθόντι δὲ εὐθύς ἡ περὶ  
 τὴν βασιλείω στρατιάν ἐμηνύετο διχοστασία· ὁ δ'  
 αὐτίκα πρωτοστράτορι τε καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν ἀρι-  
 ξιν αὐτοῦ ἐδήλου· καὶ ἐπηγγέλλετο πολλὰ εἰ βασι-  
 λέως ἀποσταίεν πρὸς αὐτόν· ἢ τὰ ἴσχυα ἠπειλεῖ  
 διαθήσειν τοὺς οἰκίους, καὶ πᾶσαν ἐπιδείξεισθαι  
 ὀμότητα. Πρωτοστράτωρ δὲ καὶ πρότερον τὴν μετὰ D  
 βασιλέως ὀρθῶν στρατείαν διὰ τοὺς οἰκίους,  
 ὥσπερ ἔφημεν, καὶ τὸ μὴ βούλεσθαι ὑπερορίαις καὶ  
 πόνοις διὰ τὴν ἐκείνων χάριν προσομιλεῖν, ἀσμένως  
 τε εὐθύς ἐδέχετο τὸν λόγον, καὶ ὄρκους ἤγει παρὰ  
 μεγάλου δουκὸς ἐπὶ τοῖς εἰργασμένοις πρότερον. Ὁ  
 δὲ, παρῆχε τότε χεῖρων, καὶ πάντα ἐπηγγέλλετο  
 προθύμως. Τοῦ πεπραγμένου δὲ εὐθύς καὶ πρὸς τοὺς  
 ἄλλους διαδοθέντος, ὅσοι τὰ αὐτὰ ἤρουντο πρωτο-  
 στράτορι, τάρραχος τε ἦν εὐθύς οὐ μικρὰ κατὰ τὴν  
 στρατιάν, καὶ σύγχυσις δεινὴ καὶ ἀταξία· τῶν μὲν,  
 ἤδη πρὸς ἀποστασίαν χωρεῖν βεβουλευμένων, τῶν δ'  
 ἄλλων, ὥσπερ ἦν εἰκόλ, διὰ τὴν ἐκείνων ἀποχώρησιν  
 κλονουμένων, καὶ πονηρὰς περὶ τοῦ μέλλοντος τὰς

ad aliud quiddam fructuosius conversum iri. Im-  
 perator consilii semel capti, ut optimi, tenax,  
 motis castris ad Axium, copias transducturus ven-  
 nit. Pars volens; pars invita sequebantur. Forte  
 in montanis imbres abruptis nubibus ingemina-  
 verant, et fluvius super ripas stagnis effusus,  
 transmitti non poterat. Ibi igitur castris positie,  
 dum aquæ subsiderent exspectabant. Quibus ni-  
 hilo minus incrementibus, suspicio erat longius  
 extractum iri transitum: et jam commeatus exer-  
 citum defecerat. Quæ duo cum cerneret imperator  
 quanquam nolens, et magna cum molestia, recor-  
 datus quomodo alias Hebrum quoque transire fuis-  
 set prohibitus: et formidans, ne hinc rursum  
 ingens malum oriretur, seque ipsum tacite admo-  
 nens, quibus Deus bene velit, iis res creatas  
 omnes inservire, quibus autem adversetur, huic  
 similiter creaturam se præbere difficilem, reversus  
 est tamen in Gynæcocastrum, ea mente, ut con-  
 quisita exercitui annonam rediret; alebatur enim  
 spe, flumen interea undis imminutis meabile fu-  
 turum. Protostrator cæterique eo impedimento  
 læti, nimium quantum libentes redibant.

ἡ δὲ ἀποτυχία, καὶ χαίροντες ἐπανήσαν.

Eodem die etiam Apocauchus magnus dux eum  
 sexaginta navibus ex Eubœa Thessalonicam dela-  
 tus est. Nam cum ad bellum contra imperatorem  
 nihil se collaturum putaret, quod ipse navali po-  
 tentia valeret, Cantacuzenus autem in terra habe-  
 ret exercitum, insulas circumiens, et vires suas  
 ostentans, Eubœam pervenit. Inde quia abeundi  
 tempus erat, visum Thessalonicam quoque navi-  
 gandum, et ibi similiter vires ostentandas. Eo ut  
 venit, protinus dissensio exercitus ei indicatur,  
 ipseque confestim protostratori et aliis adventum  
 suum significat, et promissis eos onerat, si ab im-  
 peratore ad se transeant; ni faxint, eorum cogna-  
 tos horrendis cruciatibus crudelissime perditurum.  
 Protostrator, qui et alioqui militare imperatori  
 propinquorum causa refugeret, ut demonstravi-  
 mus, et nollet per loca longinqua ejus gratia la-  
 borem capessere, 482 conditionem statim am-  
 plexus, juramenti cautionem pro præteritis pe-  
 tit; quo Apocauchus gaudens se obstringit, cu-  
 pideque spondet omnia. Eo facto per alios didito,  
 quotquot idem protostratori sentiebant, eos per-  
 turbatio repentina nec mediocris cepit, magnaue  
 rerum et ordinum confusio exercitum pervasit,  
 aliis desciscere jam deliberatum habentibus, aliis,  
 ut erat consequens, ob illorum secessionem tu-  
 multuantibus, maieque in posterum ominantibus.  
 Imperator ut exercitum confusum animadvertit,  
 auctoribus defectionis potissimum advocatis:

Amici, inquit, nihil ita, ut immodica vivendi cupido, et in amissione bonorum mollities trepidum angustumque reddit animum. Certe majores nostri Romani aliter affecti, orbem propemodum universum subegerunt: qui illecti dulcedine gloriae, et ne hostibus inferiores viderentur, quemvis laborem perferebant. Nec solum fortuitos atque improvisos labores non detrectabant, sed et insignibus circumventi calamitatibus, et amissis in bello ducibus, totisque aliquando caesis exercitibus, nihil de fortitudine et excelsitate animi remittebant, omnia prius, quam servitutem sibi patiendam arbitrantes (95). Vobis nescio quid acciderit, aut quae fortuna tam sinistra vos aspexerit, qui cum antea hostibus terribiles fuissetis, et virga ferrea ab ipsis nominaremini (96), nunc timidi, degeneres parumque liberales simul omnes evasistis, et hostibus nullum ad vos devincendos conatum adhibentibus ultro tradidistis. Nec enim conflictu ullo nos superarunt, nec eo desperationis res nostrae ceciderunt, ut dubitemus, quoniam tandem modo salvissimus, nisi nos hosti permiserimus. Atqui ego sic ab initio usque nunc me institui, ut nolim vos unquam deserere: sed vobiscum aut ex hoste devicto partam laudem utilitatemque dividere, aut si vinci contigerit, quod ingenuis et generosis pulchrum est, in acie mortem occumbere. Si ergo veteris gloriae memores malis non cedere, sed contra audentius ire, nec tanquam mancipia percussi, incrementum hostibus victoriam dare volueritis, vestrae dignitati ut aequum est consulētis. Sin cognationis vestrae miseratio tantopere animos occupavit, ut pro iis vel foedissima et abjectissima pati cogitetis, nihil attinet ita se dubios gerere, amigique ac tumultuari, sed dicto vale, aperte quo voluntas fert abire. Nam ut repugnantes ad nobis servendum **483** non traximus: sic modo, si sponte manere non vultis, non cogemus. Quin etiam si discesseritis, non minore vos benevolentia prosequemur, quandoquidem, ut video, non vitio aliquo transversim acti, sed necessariorum memoria langufaci, etiam quae conducere non censetis, facere compellimini. Haec, ut ille dixit, ipsi quoque publice graviter semet incusarunt, qui praemiseratione proximorum, timidos, ac degeneres se, dignitatis suae obliti, praestitissent. Deinde salutem apprecati, orantesque ne differret diutius, sed sibi provideret, quocumque Deus illum duceret, valedicentes, et imperatoris pedem osculantes recedebant: qui abeuntes cum remanentibus misceri vetuit, ne turba et confusio existeret, dum qui manerent nesciretur: sed ad cohortem ipsius integram (nullis quippe ordinem reliquerat) et

ἐλπίδας λιμβανόντων. Βασιλεὺς δὲ ὡς τὸ στράτευμα ἑώρα συγχυθὲν, τοὺς μάλιστα αἰτίους τῆς ἀποστασίας περιστρεφόμενος, "Ἄνδρες, εἶπε, φίλοι, οὐδὲν οὕτω πρὸς ἀνανδρίαν καὶ μικροφυλίαν ἐπαγωγὸν, ὡς τὸ φιλοφυχεῖν καὶ πρὸς τὴν ἀποβολὴν τῶν ὄντων μαλακίζεσθαι. Ῥωμαῖοι δὲ οἱ πρὸς ἡμῶν οὐχ οὕτω διακείμενοι, τὴν οἰκουμένην μικροῦ ἐἶν πᾶσαν παρεστήσαντο· ἀλλὰ πάντα πόνον ὑπομένοντες, ὑπὲρ φιλοτιμίας καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν ἡττους φαίνεσθαι τῶν πολεμίων. Ὅθεν οὐ μόνον ἐκ τοῦ συντυχόντος ἀπειδιδρασκον τοὺς πόνους, ἀλλὰ καὶ δυσπραγίας χρώμενοι μεγάλας, καὶ στρατηγούς ἀποβάλλοντες, καὶ στρατόπεδα ὀλίκληρα ἐν τοῖς πολέμοις, οὐδὲν ὕφισαν τῆς τόλμης, οὐδὲ τοῦ φρονήματος· ἀλλὰ πάντα μᾶλλον ζήτοιο δεῖν πρότερον ὑπομένειν, ἢ δουλοῦν τοῖς πολεμίοις ἑαυτοὺς. Ὑμεῖς δὲ οὐκ οἶδ' ὅ τι παθόντες, ἢ τίσι χρησάμενοι ταῖς τύχαις, φοβεροῖς τοῖς πολεμίοις ὄντες, καὶ ῥάβδος ὑπ' ἐκείνων κεκλημένοι σιδηρᾶ, δειλοὶ καὶ ἀγενεῖς καὶ ἀνελευθεροὶ ἀπὸ τῶν προτέρων ὄφθητε ἄθρόον, καὶ τοῖς πολεμίοις ἐκόντες ὄντες; ἐγχεῖτε σφᾶς αὐτοὺς, μηδένα πόνον περὶ τὸ χειρώσασθαι ὑμᾶς εἰσενεγκοῦσιν. Οὕτως γὰρ ἐν μάχῃ ἠτήχηθα οὐδεμίᾳ αὐτῶν, οὐτ' εἰς τοσοῦτον ἡμῖν ἦκε τὰ πράγματα ἀνεπιστίας, ὥστε ἀπορεῖν ὅπως σωθῆσόμεθα, εἰ μὴ σφᾶς αὐτοὺς ἐγγερίσομεν τοῖς πολεμίοις. Ἐγὼ δὲ οὕτως ἐξαρχῆς καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον πέπεικα ἑμαυτὸν, ὡς οὐδέποτε προησόμενος ὑμᾶς, ἀλλ' ἢ σὺν ὑμῖν παραστησάμενος τοὺς πολεμίους συμμερίσασθαι καὶ τὴν ὄψαν καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἐκ τῆς νίκης, ἢ μαχόμενος πεσεῖσθαι ἀνὴν ἠττάσθαι συμβαίνῃ, ἐλευθεροῖς καὶ γενναίοις ἀνδράσι προστηκόντως. Εἰ μὴ οὖν τὴν πρότερον εὐκλείαν ἐνθυμηθέντες ἀντιστῆναι ἐθέλησεται πρὸς τὰ θεία, καὶ μὴ ἐν ἀνδραπόδων μοίρᾳ καταπλαγῆντες τὴν νίκην παρέχειν ἀναμωτὶ τοῖς πολεμίοις, ἄριστα βουλευσέσθε καὶ προστηκόντα ὑμῖν αὐτοῖς. Εἰ δ' ἄρα τοσοῦτον ἤτησθε πρὸς τῶν οικείων τὴν συμπάθειαν, ὥσθ' ὑπὲρ ἐκείνων καὶ τὰ ἀισχρότατα καὶ ἀγεννέστατα ὑφίστασθαι, οὐ δέον οὕτως ἀμφιβόλου; φέρεσθαι, καὶ δεῖνὰ πάσχειν κλονουμένους, ἀλλὰ συνταξίμενους φανερώς, ἐφ' ἃ προέλιθετε χωρεῖν. Οὕτως γὰρ ἄκοντας ἐιλικύσαμεν ἡμῖν δουλεύειν, οὕτως νῦν κωλύσομεν, εἰ μὴ ἐκόντες ὄντες ἀφείσθε τὴν μεθ' ἡμῶν διατριβὴν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπόντας, τὴν ἴσῃν καὶ ὁμοίαν ὑμᾶς διατηρήσομεν φιλίαν ὁρῶ γὰρ ὡς οὐ δὴ κακίαν, ἀλλ' ὅπρὸς τῶν οικείων μαλακισθέντες μνήμης, καὶ ἃ μὴ ὀφείθε λυσιστελεῖν πρόπτερον ἀναγκάζεσθε. Τοιαῦτα εἰπόντος βασιλέως, καὶ αὐτοὶ πολλὰ ἐνυστερῶς καταμεμψάμενοι φανερώς ὡς διὰ τῶν οικείων τὴν συμπάθειαν δεῖλοι; καὶ ἀγεννεῖσι παρ' ἀξίαν φαινομένοις. Ἐπειτα καὶ σωτηρίαν ἐπευξάμενοι, καὶ δεηθέντες μηκέτι μέλλειν, ἀλλὰ πρόνοιάν τινα ποιεῖσθαι ἑαυτοῦ, ὅποι θεός

#### Jacobi Pontani notæ.

(95) Nusquam hoc luculentius docet M. Tullius, quam in *Philippicis*, quam scilicet alienum et sit, et esse debeat a Romano nomine, servitutem pati, cui etiam ipsa mors anteferenda sit.

(96) Tamberlanes Scytharum imperator iram Dei, Attila Hunnorum rex flagellum Dei se nominabat, De rege Assyriorum Deus ipse per prophetam Isaiam, cap. x: *Assur virga furoris mei.*

ἤγειτο, ἀνεχώρουν, προσαγορεύοντες, καὶ ἀσπαζόμενοι τὸν βασιλέω· πόδα· ἐκείνοι δὲ μηκέτι ἀναμίγνυσθαί· ἐκέλευε τοὺς ἀπύοντας τοῖς ὑπολειπομένοις, ἵνα μὴ παραχῆ καὶ σύγχυσις ἦ, ἀγνοουμένων τῶν μενόντων· ἀλλὰ τὸ ὑπ' αὐτὸν τάγμα ἀκέραιον διαμείναν· οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ἐλειποτάκτησεν, ἀπῶθεν στὰν πρὸς ἐκείνους τοὺς μενούοντας χωρεῖν· αὐτίκα τε οἱ μὲν ἐχώρουν πρὸς τὸ τάγμα, οἱ λοιποὶ δὲ περιόντες ἕκαστος καὶ προσαγορεύοντες βασιλέα, ἀπῆλλάττοντο· ὅδ' ὡσπερ οὐδενός τινος γινομένου καινοῦ, ἴστατο ἀντασπαζόμενος τοὺς παριόντας, οὐδὲ ἴχνος γοῦν τι λύπης ἢ ταρχῆς φαίνων ἐν τῷ προσώπῳ. Ἀπέστησαν δὲ οὐχ οἱ ἐκ Θεσσαλονίκης μόνον καὶ Βυζάντιοι, καὶ ἄλλοι ὅσοι πόλεων ἐτέρων ἦσαν πολῖται, οἷς πρόφασις εὐπρεπῆς οἱ οἰκεῖοι ἦσαν, ἀλλὰ καὶ τῶν Διδυμοτείχων οἰκούντων οὐ στρατιῶται μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐγενῶν, καὶ μάλιστα εὐκων δοκούντων βασιλεῖ πολλοὶ, οἷς καὶ Ἀπαμειβῆ συνεζητάζετο πολλὰ τῆς βασιλείας εὐμενείας ἀπολαυκῶς, καὶ ἐκ μικροῦ καὶ τοῦ τυχόντος λαμπρὸς ἐς τὰ μάλιστα γεγενημένος καὶ περιφανής. Ἐτι γὰρ μαιράκιον ἐκείνον ὄντα ὁρῶν ὁ βασιλεὺς φύσει πρὸς τὰ κατὰ ἐπιτηδεῖου τετυχηκότα, καὶ δυνάμενον, εἰ ἀτκήσιν προσλάβοι, ἄριστον παρέχειν πρὸς τὰ ἐπιτηδεύμενα αὐτὸν, ἐφιλονεῖχθε πρὸς πᾶσαν ἄριστον παιδείαν ἀποφαίνειν, καὶ πρὸς τε λόγους, καὶ πρὸς τὰς στρατείας μάλιστα ἐξήσκησε· παρεχόμενος δὲ καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ βοήθη, οὐ πλούσιον μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων οἰκετῶν ὑπερέχοντα ἀπέφαινε. Ὅδ' ἐν τοῖς ἄλλοις μὲν ἅπασιν ἄριστον παρεῖχεν αὐτὸν καὶ τῆς βασιλείας ἄξιον φιλοτιμίας· κόμπη δὲ φρονήματος· οὐδέποτε τῆς ἀξίας ἀπολαύειν ἔμετο, ἀλλ' ὅσων ἂν τύχοι, τῶν προσηκόντων ἐνόμιζεν ἐλάσσω. Ὅθεν καὶ ἀχάριστος ἐδείκνυτο πρὸς τὸν δεσπότην μεγάλων ἀξιοῦντα. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐξ ἰδιώτου πρὸς βασιλέα μεταβάλλοι, πάντα εἶναι παρ' αὐτῷ ἤξιον, καὶ ἄρχειν τῆς στρατιᾶς, καὶ πᾶσιν ἐπιτάττειν, καὶ μίτσοι καὶ ἐλάττωσιν. Ὅν μὴ τυγχάνων, ἐδυσχέρανε οὐκ ἀνεκτῶς. Βασιλεὺς γὰρ τοῖς μάλιστα προσήκουσι καθ' αἶμα, καὶ τῶν ἄλλων τοῖς εὐγενεστέροις τὰς τοιαύτας ἔμετο ἀρχὰς προσήκειν. Τότε δὲ ἐν Γυναικοκαστρῷ τῆς ἀποστασίας τῶν ἄλλων γινομένης, καὶ αὐτὸς μὲν ἐσκέφατο ἐκεῖνοι· εἰς Βυζάντιον συναπελθεῖν, ὡς ἐκείθεν ὦν ἦν ἄξιος τευξόμενος. Αἰσχυρόμενος δὲ ἐπὶ τοσοῦτοις ἀγαθοῖς ἀγνώμων φαίνεσθαι, κλέπτειν τὴν ἀποστασίαν ἐπαχειρεῖ. Εἰσελθὼν γὰρ εἰς Γυναικοκαστρον, τὴν ἐκείθεν ἀναχώρησιν βασιλείας περιέμενε, ἵν' εὐπρόσωπος εἴη πρὸς τοὺς κατηγοροῦντας ὑστερον ἀπολογία ὡς χρείας τινὸς ἕνεκα ὑπολειφθεῖς ἀνάγκη τοῖς ἄλλοις συναπέλθοι βασιλέω ἀναχωρήσαντος· οὐ τῆς διανοίας στοχασάμενος ὁ βασιλεὺς, οὐκ ἀνεχώρησεν ἐκείθεν, ἀλλὰ μετεκαλεῖτο πέμπων, ἄχρις οὗ φανερώς ἀπέλιπετο.

## CAPUT XLII.

*Objurgatur protostrator. Andronicus Asanes puer ei commendatur. Magnanimitas imperatoris et ejus oratio, qua difficultate rerum demonstrata, pulcherrimis argumentis erigit animos militum et exemplis ad virtutem confirmat. Suadet item ad principem Tribullorum eundem, indeque ut ab amico petendum auxilium. Assentitur exercitus cum ducibus. Dato signo discedunt. Apocnuchus magnis copiis eos insequitur, nulla pugna, propter timorem videlicet. Quomodo redeuntes imperatoris transiugis exceperit.*

Ἐπεὶ δὲ καὶ πρωτοστράτωρ ἦκε συνταξόμενος, πρῶτα μὲν ὠνείδιζε τῆς ἀναδρίας καὶ τῆς εἰς αὐτὸν

PATROL. GR. CLIII.

A procul stantem mansuri concederent. Subito alii eo ire, alii sigillatim prætereuntes et imperatorem salutantes discedere, qui quasi nihil factum esset novi, consistens prætergredientes resalutabat, neque ullum tristitiæ aut turbati animi indicium vultu præferbat. Defecerunt autem non Theſsalonicenses solum, et Byzantii, aliarumque civitatum cives, quos consanguineorum cura speciose excusabat, verum etiam Didymotichensium complures : nec milites tantum, sed nobiles quoque, qui imperatoris studiosissimi videbantur, quibus et Apelmenes ipsi egregie charus, et ab eo ex humili ac vulgari statu ad summam claritatem amplitudinemque evectus adnumerabatur. Etenim adhuc adolescentulum animadvertens natura ad res præclaras idoneum, et qui exercitacione adjuncta, in iis posset excellere, quibus operam daret, eum in omni disciplina perfectum reddere contendit, et ad eloquentiam artemque militarem in primis excoluit : favore item et gratia sua non tantum divitem, sed inter ministros etiam præcipuum effecit. Et is quidem in aliis omnibus eximium plane studioque imperatoris dignum se præstabat, præ fastu tamen nunquam se pro dignitate tractari putabat, sed quæ consequeretur, meritis suis inferiora ducebat. Atque ita in tam munificum ac liberalem dominum ingratus apparuit. Qui ut ex privato in familiam imperatoris ascitus est, omnia penes se esse postulavit, et imperare exercitui, et dominari majoribus juxta ac minoribus. Quarum rerum cum illi copia non fieret, mirandum in modum indignabatur. Imperator namque in sanguine conjunctissimos, et alios nobiliores hujuscemodi honores quadrare existimabat. **484** Tum vero aliis apud Gynæocastrum deficientibus, ipse etiam quomodo cum iisdem Byzantium profectus, illic pro dignitate haberetur, circumspiciebat. Verumtamen adversus tot beneficia ingratus videri erubescens, defectionem suam occultare conabatur. Cum enim Gynæocastrum venisset, usque dum imperator recederet expectabat, ut honesta esset postea contra accusatores defensio, quod negotii ejusdam gratia relictus, imperatore digresso, necessario cum aliis abiisset. D Cujus cogitata conjiciens imperator, inde non recessit, sed eum accersivit, donec manifeste abnuvit.

Ubi autem et protostrator valecturus venit, imbelliam ei et perfidiam expostrarit, quod pri-

ceps deficiens alios secum traxisset, qui propter ipsum maxime trepidantes, quasi mancipia sese hostibus tradidissent, ac sibi (quod quidem ad ipsos attineret) ingenti malo fuissent. Deinde veniam tribuebat, quod naturæ imperare non potuisset. Talia quippe facinora non multorum infimorumque, sed paucorum et virtute robustorum esse. Qui idcirco etiam summe suspiciuntur, quoniam non solum in rerum commutationibus ac difficultatibus ipsi generosa mente manent immutabiles, sed et naturæ ipsius victores ac domini videri æquum censent. Adducto autem Andronico Asane, ex fratre uxoris genito, etiamnum puero (quem patre Manuele Asane apud Beram adhuc in vinculis detento sibi sumptum educabat, et pro ætate Jitterulis imbuendum, tanquam filium curabat), Hunc, inquit, adolescentulum tuæ filix gnatum accipiens, ob annos immaturos ad opera sudoresque militares nondum idoneum, tuæ fidei commendo; cui quam par est curam et institutionem omnem adhibeto. Quem ubi brevi ad vos rediero (spero autem castissima Dei Matre confisus, et quod nihil me nefarium conceivisse scio, ob quod merito perire debeam, celerrime magnis cum viribus rediturum), ad me recipiam. **485** Sin aliud Deus de nobis stauerit, patri restitue, siquidem quæ de illo facere in animo habebamus, ad finem perducere nequiverimus. Secundo hæc protostatorem salutatum cum aliis dimisit; et ut magnanimitatem suam demonstraret, doceretque infestæ fortunæ non esse succumbendum, prandium in ipso loco iuvit, et ut idem ceteri facerent mandavit. Postea primoribus exercituque circumstantibus, sic eos est cohortatus: Quam multis difficultatibus atque turbis hic rerum status abundet, commilitones, nemo vestrum est, qui non exploret noverit. Nam et spes, quas domo portantes ad arma aggrediebamur, effluerunt, et de sociis complures amisimus: non quidem certamine victi, sed ab illis ipsis proditi, quos perpetuo militiam nobiscum toleraturos confidebamus. Atque ego sane cum et antea nunquam esse justum censuerim; equis, et armis, et copiis ingentibus, sed omnia potius continente et inexpugnabili dextra Dei fidere, cui facile est etiam parum potentes et infirmos hostibus superiores præstare, sibi que præfidentes reprimere, si opum exsuperantia limitem transierint, nunc potissimum ita censeo, quando in extrema consilii inopia, sola erga Deum fiducia nobis restat. Etsi nec humanorum quidquam neglectum, sed domo nos cum majoribus, et per omnia instructioribus copiis, quam hostium sunt, profectos, formidabiles illis et invictos adhuc apparuisse, hactenusque nihil temeritate aut imperitia a nobis peccatum esse negari non potest. Quod si nobis recte rationantibus, et quod decebat facientibus, commilitones nostri misericordia erga propinquos emolliti, ut degeneres et minime ingenui, cum hostibus se conjunxerunt, non de-

αγνωμοσύνης, ὅτι πρῶτος αὐτὸς πρὸς τὴν ἀποστασίαν χωρήσας, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπεσπάσατο, μάλιστα δὲ αὐτὸν θορυβηθέντα, καὶ σφᾶς τε αὐτοὺς οὐδὲν ἀμεινον ἀνδραπόδων παρέδοσαν τοῖς πολεμοῖσι, καὶ αὐτῷ τότε εἰς αὐτοὺς ἤκον μεγάλων αἰτίαι κατέστησαν δεινῶν. Ἐπειτα δὲ παρελθὲτο συγγνώμην, ὅτι μὴ πρὸς τὴν φύσιν ἀντιστῆναι ἔδυνθαι. Οὐ γὰρ τῶν πολλῶν καὶ εὐκαταφρονήτων εἶναι τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τῶν ὀλίγων καὶ μεγάλα δυναμένων, οἳ καὶ διὰ ταῦτα μάλιστα θαυμάζονται, ὡς οὐ μόνον πρὸς πραγμάτων μεταβολὰς καὶ καιροῦ δυσκολίας ἀντιστάμενοι γενναῖοι, ἀλλὰ καὶ φύσει; αὐτῆς φαίνεσθαι κρείττους; ἀξιούτες. Παραστησάμενος δὲ καὶ Ἀνδρόνικον Ἀσάνην τὸν γυναικῆς ἀδελφιδουῦν ἔτι παιδίον ὄντα, ὃν ἔτι τοῦ πατρὸς Ἀσάνη Μανουὴλ ἐν Βήραφρουρου μένου ὑπὸ κλοιῶς· παραλαβὼν αὐτὸν, ἔτρεφέ τε καὶ παιδείας ἔξῃου, τοῖς πασι δὲ ὁμοίως, τοῦτον, ἐφη; πρωτοστράτορα, τὸν νεανίσκον παραλαβὼν τῆς σῆς ὄντα παῖδα θυγατρὸς· οὐ γὰρ ἂν δύνατο διὰ τὴν ἡλικίαν πρὸς πόρους ἀντέχειν καὶ ταλαιπωρίαν τὴν ἐκ τῆς στρατείας· πάσης ἀξίου καὶ παιδείας καὶ προνοίας τῆς προσηκούσης. Κἂν μὲν αὐτὸς ταχέως ἐπανέλθω πρὸς ὑμᾶς, ὁρμῆ δὲ τῆ τε πανάγῃ τοῦ Θεοῦ μητρὶ πεποιθῶς, καὶ τῷ μηδὲν ἑμαυτῷ συνειδῆναι τῶν ἀτόπων ἐργασαμένων δι' ἡδικαίως ἀπολοῖμην ἂν, τάχιστά τε ἐπανάξῃιν καὶ δυναμὶν μεγάλην περιβεβλημένος, πάλιν ἀπολήσσομαι τὸ μεράκιον. Εἰ δ' ἕτερον τι δέδοκται Θεῷ περὶ ἡμῶν, ἀπίδος τῷ πατρὶ, ἐπεὶ μὴ ἡμῖν γε Θεὸς τὰ περὶ αὐτοῦ ἐγνωσμένα ἄγειν ἐπέτρεψεν εἰς τέλος. Ἐπειτα καὶ πρωτοστράτορα προσαφεισας, ἀπέπεμπε μετὰ τῶν ἄλλων. Αὐτὸς δὲ ὡσπερ ἔνδεικνύμενος τὴν μεγαλοφυχίαν, καὶ τὸ μὴ δαῖν καταπίπτειν ἐν ταῖς δυσπραγίαις, ἀριστον ἤρῃτο ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τόπου, καὶ τοὺς ἄλλους τὰ ἴσα ἐκέλευε ποιεῖν. Μετὰ δὲ τοῦτο τοὺς ἐν τέλει καὶ τὴν στρατιάν περιστησάμενος, παρεκελεύετο τοιάδε· Ἄνδρες συστρατιώται, τὰ μὲν παρόντα πράγματα, ὡς πολλῆς δυσκολίας ἐμπέπησται καὶ τραχῆς, πᾶσιν ὑμῖν καθέστηκε καταφανές. Αἱ τε γὰρ ἐλπίδες, ἃς οἴκαθεν ἔχοντες κενήμεθα, ἐξεβρύχασαν· καὶ τῶν συστρατευομένων ἀπεβάλομεν πολλοὺς, οὐ μᾶχρη κρατηθέντες, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων προδοθέντες, οὓς ἠλπίζομα; ἄχρι παντὸς ἡμῖν συναγωνισαίθαι. Ἐγὼ δὲ καὶ πρότερον μὲν οὐδέποτε δίκαιον εἶναι ἡγησάμην ὄπλοισι καὶ ἵπποισι καὶ πλήθει στρατιᾶς θάρσειν, ἀλλὰ τῆ πάντα συνεχούση τοῦ Θεοῦ ἀμάχῃ δεξιᾷ, ᾧ βῆδιον καὶ τοῖς ὀλίγοις δυναμένοις τῶν πολεμίων κρείττους ἀπορᾶναι, καὶ τοὺς μέγα φυσώϊκας καταστῆλλαιν, ἂν τῷ περιόντι τῆς δυνάμεως ἐξάγῃνται τοῦ μέτρου, μάλιστα δὲ νυκτὶ, ἠνίκα πάσης ἄλλης ἐπινοίας περιαιρεθείσης, μόνη καταλείπεται ἡμῖν ἡ περὶ τὸν Θεὸν ἐλπίς. Καίτοιγε φαίη τις ἂν ὡς οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων οὐδενὸς ἡμελήσαμεν αὐτὸν, ἀλλὰ πλήθει τε τῶν πολεμίων ὑπερέχουσαν ὄψεσθαι ἔχοντες κενήμεθα στρατιάν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἔπασσι βελτίω, καὶ φοβεροῖ τινεσι ἄχρι νῦν καὶ ἀμαχοῖ τοῖς πολεμοῖσι ἔδοκοῦμα. Καὶ οὐδὲν οὐδέπω· μέχρι νῦν ἐξ ἀβουλίας, ἢ ἀπειρίας ἡμάρτηται ἡμῖν. Εἰ δ' ἡμῶν τὰ δεινὰ ποιοῦντων,

καὶ ὄρθοις χρωμένων λογισμοῖς, οἱ συστρατευόμενοι ἅ  
 τῇ περὶ τοὺς οικεῖλους συμπαθεία καταμαλακισθέντες  
 ἀγενεῶς καὶ ἀνελευθέρως προσεχώρησαν τοῖς πολε-  
 μίοις, οὐ χρῆ τὴν ἐκείνων κακίαν τῇ ἡμῶν εὐφυλίᾳ  
 καὶ τόλμῃ καὶ καρτερίᾳ περὶ τὰ δεινὰ λυμάνεσθαι.  
 Ἐκείνοι μὲν γὰρ πρὸς οἷς ὑποστήσονται κακοῖς πε-  
 ριορώμενοι καὶ προπηλακίζόμενοι, καὶ πάντα ὑπο-  
 μένοντες, ὅσα τοὺς ὄπλα παραδεδωκότας δίκαιον,  
 εἰ καὶ ἡμῖν ὀλίγω ὕστερον οὐ φαύλῃ δώσουσι τὴν  
 δίκην, ἀισχυρόμενοι τῆς προδοσίας ἕνεκα καὶ τῆς  
 φαυλότητος τῶν τριπῶν. Ὑμεῖς δὲ, νῦν τε ἄδριας  
 καὶ καρτερίας ὄξεν ἠνεύχασθε καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς  
 πολεμίοις, καὶ ὀλίγω ὕστερον οὐκ ἐγὼ μόνον ἀμεί-  
 ψομαι ταῖς προσηκούσαις εὐεργεσίαις, ἀλλὰ καὶ πᾶ-  
 σιν ἐσεσθε περιβλεπτοὶ καὶ θαυμαστοὶ, ὅτι ἐν καιροῖς  
 μάλιστα δυναμένοι βασιλεύειν γνώμας ἀνδρῶν, τὴν  
 προσήκουσαν ἐπέδειξασθε καὶ μεγαλοφυλίαν καὶ ἀν-  
 δρίαν. Οὐ δὲ διὰ τὴν ἐκείνων ἀβουλίαν καταπίπτειν  
 ὑμᾶς δίκαιον, οὐδ' ὅτι δυσπραγίαις κερήμεθα σκο-  
 πεῖν, ἀλλ' εἰ μὴδὲν αὐτοὶ δι' ἀτολίαν πρὸς τὸ ἥττους  
 φαίνεσθαι συνεισηγάκαμεν τῶν πολεμίων. Εἰ δ' ὅτι  
 κακῶς νυνὶ πεπράχαμεν προσίσταται ὑμῖν, ἀλλ'  
 ἐκεῖνο χρῆ σκοπεῖν, ὡς οὐδ' οἱ πάλοι Ῥωμαῖοι, περὶ  
 ὧν μέγала ξέδεται καὶ θαυμαστὰ, ἀήτητοι· παντά-  
 νασι δαμεμένηκασιν· ἀλλ' ἐν πολλοῖς πολλάκις σφα-  
 λέντες, καὶ ὀλόκληρα στρατόπεδα μετὰ τῶν στρατη-  
 γῶν ἀποβαλόντες, ἀνδρία καὶ τλημοσύνη τῇ περὶ τὰ  
 ἔργα αὐθις ἀνεμαχέσαντο τὴν ἥτταν, οὐ μᾶλλον κρ-  
 ταπηξάντες, ἢ ὀργῇ τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους σφοδρό-  
 τερον ἀψάμενοι μετὰ ταῦτα τοῦ πολέμου. Ἄν ἀπόγο-  
 νοι καὶ ἡμεῖς ἀξιούντες εἶναι, μιμώμεθα τὰς ἀρετάς.  
 Καὶ νῦν μὲν ἠγώμεθα τύχαις ἀνθρωπίναις χρητάμε-  
 νοι δυσπραγεῖν, μικρῶ δὲ ὕστερον πρὸς τὴν προτέ-  
 ραν αὐθις ἀφίξεσθαι εὐδαιμονίαν. Καὶ γὰρ καὶ τῶν  
 πρὸ ἡμῶν βασιλέων οὐκ ὀλίγοι, οἱ μὲν, βαρβάρους  
 πολεμοῦντες, αἰχμάλωτοι γέγονασιν νικηθέντες· οἱ δὲ,  
 καὶ ὑπὸ πολέμων ἐμφυλίων ἐπιβουλεύθεντες, ἐξ-  
 κρούσθησαν τῆς ἀρχῆς· ἀλλ' αὐθις ἐκάτεροι τὴν  
 σιωτηρίαν οὐκ ἀπογόντες τῆς τε ἀρχῆς ἐπέτυχον,  
 καὶ τοὺς πολεμίους πλείω ἢ αὐτοὶ πεπόνθασιν προσ-  
 ειργάσαντο κακά. Εἰ δὲ καὶ πρὸς θεοῦτέρά τινα πα-  
 ραδείγματα ἀνάγεσθαι δεήσει, τὸν Ἰωσήφ ἐνοήσωμεν  
 καὶ τὴν πικρὰν ἐκείνην δουλείαν, καὶ τὴν χρόνιον  
 κάθειρξιν, καὶ τὸν ἄλλον φορυτὸν τῶν ἀλγεινῶν, καὶ  
 ὡς μετὰ ταῦτα πάντα, ἀντὶ δούλου καὶ ἐσμώτου,  
 βασιλεὺς ἀνεδείκνυτο Αἰγύπτου. Καὶ Δαβὶδ τὸν βα-  
 σιλέα μετὰ τὴν πλάνην τὴν μακρὰν καὶ τὸ μυρία  
 ὑπὸ τοῦ εὐεργετηθέντος βασιλέως ὑποστῆναι τὰ  
 δεινὰ, ὕστερον εἰς τὴν οικεῖαν ἀναστρέψας, καὶ βα-  
 σιλεύσας τῶν ὀμοφύλων. Ἄ πάντα χρῆ  
 ἐνθυμουμένους μὴ ἀθυμεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ χρηστό-  
 τερα ἐλπίζειν, βουλεύεσθαι δὲ καὶ ἂ χρῆ πράττοντας  
 νυνὶ μὴ τοῦ προσήκουτος διαμαρτάνειν. Ὅρατε γὰρ  
 ὡς περὶ γῆν ἀπολελείμεθα πολεμίαν, ἢ τὸ τε προσ-  
 εδρεύειν οὐκ ἀσφαλές, πολεμίων πάντοθεν ἐπικειμέ-

bet ipsorum timiditas et ignavia imperterritam  
 animorum nostrorum magnitudinem et in asperis  
 tolerantiam depravare. Nam illi præter ea mala,  
 quæ sustinebunt, cum despicientur et contume-  
 liose irridebuntur, et omnia patientur, quæ non  
 injuria patiuntur, qui arma tradiderunt, insuper  
 nobis paulo post non vulgare dabunt supplicium,  
 de proditione et sinistris moribus erubescentes  
 videlicet : cum vos et nunc fortitudinis ac pa-  
 tientiæ laudem vel ab ipsismet hostibus tuleritis,  
 et non solum ego brevi debitis vos donis remune-  
 raturus sim, sed ipsi quoque omnium in vos ora  
 cum admiratione conversuri sitis, quia tempori-  
 bus, quæ viros explorare maxime solent, **486**  
 invictam animi firmitudinem, ut dignum fuit, de-  
 monstraveritis. Proinde non propter illorum stul-  
 titiam vos aliquam desperationem suscipere con-  
 venit, neque sortem duriolem, quam experti su-  
 mus, considerare debetis, sed illud potius, nihil  
 nos per ignaviam ad hoc contulisse, ut hostibus  
 cedere vidæremur. Sin nobis molestum est, quod  
 nunc infortunati fuimus, at cogitemus licet, nec  
 veteres Romanos, quorum res gestæ extimæ et  
 admirabiles hominum fama scriptisque celebran-  
 tur, semper invictos mansisse (97), sed sæpe mul-  
 tis locis offendisse, ac totis exercitiis una cum  
 ducibus adverso Marte deletis, instauratis deinde  
 præliis, fortitudine et patientia bellica hostibus  
 par retulisse : nec magis timore percussos, quam  
 iracundia in hostes incitatos, ad bellum postea  
 ardentius incubuisse. Quorum nos posteri esse cu-  
 pientes, eorum virtutem imitemur. Et nunc qui-  
 dem quia homines sumus, nos miseros esse, brevi  
 autem iterum felices ac beatos fore arbitremur.  
 Etenim et majores nostri imperatores non pauci,  
 alii Barbaris bellum inferentes superati et capti,  
 alii civilibus armis imperio depulsi sunt ; sed rur-  
 sum utrique salute nequaquam in desperatis ha-  
 bita, et imperium recuperarunt, et graviores cla-  
 des quam acceperant, hostibus rependerunt. Quod  
 si diviniora quædam exempla requirimus, Jose-  
 phum, et acerbam illam servitutem, diuturnum-  
 que carcerem, et reliquam dolorum colluviem, et  
 quomodo post hæc omnia pro servo et vincito  
 D Ægypti princeps declaratus sit, ante oculos pro-  
 ponamus. Et David regem, postquam diu fugiendo  
 oberravit, et sexcenta a Saule, cui benefecerat,  
 mala perpressus fuit, tandem in patriam tellurem  
 salvum pervenisse, stabileque in sua gente re-  
 gnum adeptum esse. Quæ omnia perpendentes,  
 sperare meliora oportet, cogitandoque et agende  
 quæ nunc opus est, a recto tramite non aberrare.  
 Videtis enim quemadmodum in terra hostili relictus  
 simus, in qua nec hæerere tutum, hostibus undique  
 urgentibus, et domum reverti, ibique inclusos

Jacobi Pontani notæ.

(97) Quingentorum annorum spatio, a pulsus videlicet regibus ad obitum Augusti, quingenties quinquagies populus Romanus præhatus est : qua-

dringenties quadragies victor discessit. Et quamvis aliquot præliis victi sint, bello tamen omni, ut civilia silcantur, superiores fuere.

obsideri; non modo timiditatis et infamiae plenum est, sed et periculi suspiciorem non parvam habet, ne tam multi fame subacti, pristinam gloriam suam sœdare compellantur. Melenicus enim nedum nos, sed nec incolas suos commode potest alere. **487** Quam ob causam cum id ante mihi persuaserim, nunc id vobis suadeo, ad Triballorum principem etiam olim mihi amicum, et nuper de integro sœderatum concedamus: cujus adaucti viribus, Didymotichum mox redeuntes, ad cœtera belli non mediocrem ex ejus societate fructum capiemus. Hæc mihi conducere in præsens visa sunt. Si quis meliora attulerit, et ipse libens obsequar, et alios ad obsequendum inducam. Hactenus imperator. Exercitus autem circiter duum millium et duces responderunt, non se vel admonitione, vel consilio indigere, sed quæ Deo et imperatori placeant, omnia facere ac sustinere promptos esse: et sic comparatos, ipse quo consultus putaret, duceret. Hoc brevi responso exhilaratus imperator, tubarum clangore abscedendi signum dari jussit: jamque cæteris valedixerant, et viam carpebant. Thessalonicae autem Apocauchus magnus dux tumultum in exercitu imperatoris fore sciens (indicantibus illi, qui clam cum eo de pace agebant), velut audacior factus, et aliquid contra eum se effecturum sperans, quotquot erant in trimemibus armaturæ gravis, et sagittarii, et ex Thessalonica quotquot poterat equitibus et utriusque armaturæ peditibus eductis præterea, Syrige (qui non diu post rex Armeniae renuntiatius est) et Monomacho præfecto, cum iis quos Pheris adduxerant, et insuper missis Byzantio, et e Thracia collectis copiis cum Thoma et Andronico Palæologis ducibus assumptis, recta Gynæcocastrum adversus imperatorem progrediebatur. Cum haud longe abessent, in protostratorem cæterosque desertores incidunt, et ita imperatorem numero vincentes, in eum vadunt. Non tamen ad pugnam expediri erant: norant siquidem, audacia, fortitudine et exercitatione militari magis se ab illis vinci, quam ipsi illos numero vincerent: ideoque instructa acie ad manus venire consultum haud putabant: procul autem fremebant, clamoresque altos jactabant, confidentes, hoc modo ordines dis-

των. Καὶ τὸ εἰς τὴν οἰκίαν ἀναστρέφειν, καὶ ἐγκλεισαμένους παλιορκεῖσθαι, οὐκ ἀγεννὲς καὶ ἀτιμὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κινδύνου ὑποφίαν οὐ παρέχεται μικρὰν, εἰ δεήσει τοσοῦτους ἐνδεῖα πεισθέντας ἀνάξια τῆς προτέρας δόξης ἀναγκασθήσεσθαι ποιεῖν. Μελενίκος γὰρ οὐχ οὐ γέ ἡμᾶς, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς οἰκοῦντας τρέφειν δύναται ἀνευδεῖω. Οὐ δὴ ἔνεκα, αὐτὸς τε πρότερον ἑμαυτὸν πέπεικα, καὶ ὑμῖν συμβουλεύω νῦν, πρὸς τὸν Τριβαλῶν ἄρχοντα ἐλθεῖν, πάλοι τε φιλιῶς διακείμενον ἑμοί, καὶ νῦν ὀλίγω πρότερον σπονδὰς καὶ συμμαχίαν πεποιημένον. Οὐ χρησάμενοι τῇ δυνάμει, πρὸς τὸ Διδυμοτείχον ἐπανήσομεν ταχέως, καὶ πρὸς τὰ ἄλλα τοῦ πολέμου οὐ μέτρα τινα ὠφελούσαν ἐξομεν τὴν ἐκείνου συμμαχίαν. Ἐμοὶ μὲν οὖν τοιαῦτα ἔδοξε λυσιτελεῖν ἐν τῇ παρόντι. Εἰ τί τινα βελτίω γνώμην ἑτέραν ἔχει τις εἰσενεγκεῖν, αὐτὸς τε πεισθήσομαι ἡδέως, καὶ τοῖς ἄλλοις συμβουλεύσω. Ὅ μὲν οὖν βασιλεὺς τοιαῦτα εἶπεν. Ἡ στρατιὰ δὲ ἅμα τοῖς ἡγεμόσι περὶ διαχιλίουσιν ὄντες, οὐτε παραινέσεων, εἶπον, χρεῖα πρὸς ἡμᾶς, ὦ βασιλεῦ, οὐτε βουλευμάτων· ἀλλ' ἂ θεῶν τε καὶ σοὶ δοκεῖ πάντα πράττειν καὶ ὑφίστασθαι παρεσκευάσμεθα. Ὡς οὖν οὕτω παρεσκευασμένους αὐτὸς ὅποι δοκεῖ βέλτερον ἦγοῦ. Πρὸς οὖν τὴν τοιαύτην βραχυλογίαν καὶ ὁ βασιλεὺς ἤσθεῖς, ἐκέλευε τῇ σάλπιγγι τὴν ἀναχώρησιν σημαίνειν, καὶ συνταξάμενοι ἐχώρουν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δούξ ἐν Θεσσαλονικῇ τὴν ἐσομένην παραχρῆν περὶ τὴν βασιλείωσιν στρατιᾶν εἰδὼς, οἱ γὰρ διαλεγόμενοι κρῦφα πρὸς τὸ διαλύσεσθαι ἐμήνησον ὥσπερ ἀναθαρσήσας, καὶ τὴν κατὰ βασιλείωσιν ἔδωκεν εὐκρίσας διὰ τὴν προδοσίαν τῶν συνόντων, τοὺς ὀπίστας ὅσοι ἦσαν, καὶ ψιλοὺς τοξότας τῶν τρίτρεων ἐξαγαγὼν, καὶ ἐκ Θεσσαλονικῆς ὅσους μάλιστα ἐνῆν ἱππέας τε καὶ ὀπίστας καὶ ψιλοὺς, καὶ Συργῆν δὲ καὶ μετὰ μικρὸν βῆξ ἀνεδείκνυτο Ἀρμενίας, καὶ τὸν Μονομάχον ἔπαρχον ἔχοντας, οὓς αὐτοὶ ἐκ Φερῶν ἦκον ἄγοντες, εἰ δὲ καὶ τὴν Ἰεὴν Βυζαντίου καὶ Θράκης στρατιᾶν ἅμα στρατηγῶσι Θωμᾶ καὶ Ἀνδρονίκῳ τοῖς Παλαιολόγοις παραλαβὼν, εὐθὺς Γυναικοκάστρου κατὰ βασιλείωσιν ἐχώρει. Οἱ δὲ ἐπεὶ ἦσαν ἐγγύς, πρωτοστράτορι καὶ τῇ συναποστάσῃ βασιλείωσιν: ἄλλῃ στρατιᾷ περιτυχόντες, καὶ πολλαπλάσιοι γενόμενοι τῶν συνόντων βασιλεῖ, ἤλαυνον ἐπ' ἐκείνον. Οὐ μέντοι ἦσαν παρεσκευασμένοι ὡς μαχοῦμενοι· ἦδον γὰρ ἐκείνους τὸλμη καὶ ἀνδρῖα καὶ τῇ περὶ τὰ πολέμια ἐμπειρίᾳ μᾶλλον ὑπερέχοντες αὐτῶν, ἢ ὅσον ἐκείνων αὐτοὶ τῷ πλήθει. Καὶ διὰ τοῦτο συμπλέκεσθαι μὲν ἐκ παρατάξεως οὐκ ἔδοκιμαζον. Πόρρωθεν δὲ ἐθορόβουν καὶ βοαῖς ἐχρῶντο καὶ ἀλαλαγμοῖς, οἰόμενοι τὴν τάξιν οὕτω διαλύσειν καὶ τρέψεσθαι πρὸς φυγὴν τεταραγμένους ὑπὸ διχοστασίας. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς, οὐδ' αὐτὸς μὲν ὤρετο δεῖν συμπλέκεσθαι, εἰ μὴ πρὸς ἐκείνων ἀναγκάζοιτο. Πρὸς ἔθος δὲ τὴν πᾶσαν στρατιᾶν συντάξας, καὶ ἡγεμόνα τοῦ παντὸς Ἄγγελον ἐπιστήσας, αὐτὸς τὴν οὐραγίαν ἔχων μετὰ τῶν ἀρίστων, ἐκέλευε βαδίζειν τεταγμένως, μήτε θορυβοῦντας, μήτε πρὸς τοὺς κατόπισιν ἐπιόντας ἐπιστρεφομένους, ὡς αὐτοῦ ἀμυνομένου ἂν τινες ἐπίωσιν. Οἱ δὲ ἐπ' ὀλίγον ἀκολουθήσαντες ἐπὶ



ἑώρων τεταγμένως ἀπίνοντας καὶ δήλους ὄντας, ὡς ἂν ἐπὶ τὴν ἀμυνοῦνται ἂν ἐπὶ τὴν αὐτοῖς, ἀπογόντες τὴν ἐλπίδα τοῦ περιγενήσεσθαι, ἀνέστρεφον εἰς Θεσσαλονίκην, χαίροντες ἑμοῦ καὶ παιδιζόντες, ἀρκοῦσαν ἡγοῦμενοι τὴν νίκην, ὅτι τῆς Ῥωμαίων γῆς βασιλεῖα ἐξελάσαι ἡδυνήθησαν. Ἐπεὶ δὲ οἱ βασιλεῖς ἀποστάντες ὤρθησαν Ἀποκαύχῳ τῷ μεγάλῳ δουκί, ἄλλοις μὲν πολλῇν ἐπεδείκνυτο φιλοφροσύνην, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα τῶν φίλων ἦγε· τῶν δὲ ἄλλων τοὺς μὲν ἀκροῖς χεῖρσι μόνον προσηγόρευε, τοῖς ἄλλοις δὲ προσεφέρετο εἰρωνικῶς. Ἔστι δὲ οἷς καὶ ὠνείδιζε τὴν μετὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλεῖος ἀποστασίαν. Δῆλος δὲ ἦν πᾶσιν ἐμπικραίνόμενος, καὶ κακῶς ποιῆσων, ἂν λάθῃται τινος προφάσεως εὐλόγου.

## CAPUT XLII.

*Equites ab Apocaucho missi Edessam obsidione Triballorum liberant, castra diripiunt. Zimpanus legatus imperatoris Apocaucho vincetos offert; quibus injuriis iidem vexati sint. Quam humaniter et liberaliter imperator a Prosaci domino tractatus fuerit; deinde a Libero Triballo, dynasta potentissimo, eodemque amico veteri, cuius item consilio fidei utitur.*

Ἡυθόμανος δὲ καὶ περὶ Ἐδεσσηῶν, ὅτι ὑπὸ Τριβαλῶν πολιορκοῦνται χρόνον ἤδη, συχρὸν τοὺς ἰππέας, ὅσοι ἦσαν, ἅμα τοῖς στρατηγῶσι Παλαιολόγοις τοῖς δυσὶν, ἐκέλευε συμπλέκεσθαι τοῖς Τριβαλοῖς, καὶ τῆς πολιορκίας Ἐδεσσηνοῦς ἐλευθεροῦν. Ἡ μὲν οὖν στρατιά κατὰ τὸ ἐπίταγμα ἦκον ὡς μαχοῦμενοι. Τριβαλοὶ δὲ μέχρι μὲν ἀκροβολισμῶν ἐνέμειναν τῷ στρατοπέδῳ, σίόμενοι Ῥωμαίους οὐ δυνήσεσθαι αὐτοὺς τῆς πολιορκίας ἀναστῆσειν. Ὡς δὲ ἑώρων πλείους τε ὄντας, καὶ προθύμους μάχεσθαι, δείσαντες μὴ ὑπὸ φιλονεικίας ἀπόλωνται, πλείοσιν ἑμοῦ καὶ βελτίοσι μαχοῦμενοι, συνταξάμενοι ἀνεχώρουν τὸ στρατόπεδον καταλιπόντες, ἄλλοις στρατιώταις ἐν τοῖς ἀκροβολισμοῖς ἀποβαλόντες. Ῥωμαῖοι δὲ τὸ στρατόπεδον ἐπόρθησαν τῶν πολεμίων, καὶ ἵππων τε ἐκράτησαν οὐκ ὀλίγων, καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς τῆς στρατιᾶς. Ἐλευθερώσαντες δὲ καὶ τῆς πολιορκίας τοὺς ἐν Ἐδέσση, αὐτὸς ἀνεχώρουν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐν ᾧ δὲ τὰ τοιαῦτα ἐτελεῖτο, καὶ τῶν νομάρχων Τριβαλῶν τις περὶ Ἡρόδοικον οἰκίαν ἐν κώμῃ τοῦ Δαβὶδ προσαγορευομένη, Τζιπάνος ὄνομα, τὰ περὶ Καντακουζηνὸν τὸν βασιλεῖα ἐν Γυναικοκἀστρῳ συμβάντα πεπυσμένος, ἐπεὶ παρ' αὐτῷ οἱ πρέσβεις ἐξενίζοντο οὐς πρότερον ἐπεμφε πρὸς Κράλην, κελεύων ἐμμένειν ταῖς σπονδαῖς ταῖς πρὸς αὐτὸν, οἱ Κωνσταντίνος τε ἦσαν ὁ Παλαιολόγος, τὴν ἀξίαν πρωτοσεβαστοῦ, καὶ Ἀρσένιος ὁ Τζαμπλάκων, περὶ τοὺτους δὴ ὁ Τζιπάνος βαρβαρικῶς διατεθείς, καὶ ἵππων τῶν ἀγόντων ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς οὐσίας οὐκ ὀλίγης, ἅμα ἐκείνοις καὶ τέκνα καὶ γυναῖκα καὶ βοσκήματα, ἃ ἦν αὐτῷ περιουσία παραλαβὼν, ἠτόρμολησε πρὸς μέγαν δούκα ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ τοὺς βασιλεῖος πρσβευτάς, ὡς περὶ τι δῶρον προσήγαγε δεσμώτας. Ὁ δὲ ἄγαν ὑπερηθθεῖς, τὸν μὲν βάρβαρον ἡμειβετο φιλοτίμως, οἰκίαν αὐτίκα καὶ κτήσεων μεγάλων, αἱ Τζαμπλάκωνι ἦσαν ἐν Θεσσαλονίκῃ, κύριον ἀποδαίξας. Εἰς τοὺς δεσμώτας δὲ πρότερον αὐτοῦ δι' αὐτοῦ πολλὰ ἐνουβρίσας, καὶ πᾶσαν ἐπιδειξάμενος πικρίαν, πρωτοσεβαστὸν μὲν ἐκέλευεν εἰς δεσμωτήριον ἀπάγειν. Τζαμπλάκωνα δὲ τοῖς τριηράρχαις παρεδίδοτο ὡς ἅμα τοῖς ναύταις ἀτάκτως ἐνουβρίσου-

Cum autem intellexisset, Edessenos a Triballis diu jam obsideri, equites quotquot erant, una cum binis ducibus Palæologis, collato cum obsidentibus prælio illos liberare jussit. Equitum turmæ pro mandato adveniunt. Triballi usque dum jaculis peterentur, castris se continent, opinantes, non posse se a Romanis urbe submoverti. Verum ut perspexerunt plures esse et pugnandi cupidos, metu inceseente, ne pluribus ac strenuioribus pugnantes occumberent, castris relictis ac paucis suorum ictu sagittarum amissis, dicta salute recedunt. Romani castra, equis non paucis et alia præda reperta, diripiunt. Liberatis ad hunc modum Edessenis, Thessalonicam reditum est. Interea pecuarius quidam Triballus, juxta Prosacum in vico Davidis nuncupato habitans, Zimpanus nomine, auditis quæ Cantacuzeno apud Gynecocastrum contigissent, postquam ad se legati, quos ille ad Cralem fœderis servandi miserat, diverterunt (erant autem Constantinus Palæologus, honore protosebastus, et Arsenius Zamplaco), barbarico in eos furore correptus, 489 et eorum equos reliquumque apparatus non modicum sibi concupiscens, cum illis, item cum filiis, uxore et jumentis, quæ erant ejus divitiæ, ad magnum ducem Thessalonicam transfugit, imperatoris legatos vinculis constrictos in muneris loco offert. Ea re vehementer exultans Apocauchus Barbarum honorifice donat, statimque ædium et possessionum, quas Thessalonicæ Zamplaco amplas habebat, dominum constituit. Et cum in vincetos prius ipsemet multa per summam contumeliam evomisset, protosebastum quidem in carcerem abduci præcepit, Zamplaconem trierarchis dedit, ut ab iis et remigibus insolenter vexaretur. Quem in unam triremem abductum, toto ferme Thessalonicensi populo spectante, monastica veste, ut consueverat, indutum, pileum Persicum vilem ac plebeium capiti ejus imponentes, accensasque lampadas ambabus manibus tenere cogentes, retro calcibus ejus sedem impetebant. Deinde prætereuntes, a fronte salutabant, sic acclamantes: En patriarcha Cantacuzeni.

Sic approve irrisum, et turpiter triumphatum, si milititer raptari in carcerem jussit. Posthæc rebus Thessalonicensibus pro arbitrato digressis, omnibusque ad arma contra imperatorem instigatis, ipse mari, equitatus terra Byzantium se recepit. Cantacuzenus a Byzantino et Thessalonicensi subsidiis, pugnam recusantibus ac discedentibus destitutus, reliquo diei iter agens, ad fauces angustiarum, juxta Prosiacum pernoctavit. Porro Prosiacum, sive Prosacum, castellum est munitissimum (98), in colle situm, quod quondam in ditioe Romanorum manebat, belloque Andronicorum, odio junioris Andronici, a præsiariis Triballorum principi ultro transitum fuerat, et per id tempus a quodam Michaele concessu principis possidebatur. Qui cum ex domesticis imperatoris esset (ut ipse postea narravit), ob nescio quam causam ad Cralem perfugerat. Tum vero exercitum castrametantem intuitus, et Romanos esse, ac depopulationis ergo advenire ratus, pedestri et equestri quanta maxima potuit coacta manu, noctu augustias illas præoccupavit, et prima luce ad eos transitu prohibendos accingebatur. Imperator, ubi ipsos regionis tutissima insidere conspexit, ut impressionem facturus, 490 militem capere arma jussit; nihil enim melius dabatur. Cæterum Michael et exercitum qui esset, et ductorem nosse avens, propius ad castra ferens aditum, nonnullosque ex familiaribus et amicis procul conspiciens, nominatim eos appellat, et de duce percunctatur. Audit imperatorem Cantacuzenum esse: nec mora, illico accedit, pedem osculatus, seipsum indicat, et infortunio ejus dolens, atque ad cætera promptissimus, Deo uberes agit gratias, cum hoc tempore sibi occurrat, quo suum animum erga illum omnibus testatum facere queat. Transitum igitur sine difficultate permittens, pro copia exercitum hospitio accipit; quo usus est eo die imperator etiam illa de causa, ut nimirum de commeatu suis prospiceretur, quo omnimodis egebant. Postridie discedens, Axio transmisso iter Scopiam, et ipsam olim Romanis, nunc ab annis non paucis Triballorum ditioi subjectam intendit. Blessum progressurum (quam urbem Triballi æque ut cæteras occupant) globum ingentem trans flumen præterire conspiciunt. Conjectans autem imperator rem ipsam, esse scilicet Liberum Triballorum potentissimum (illic enim eum versari cognoverat) de suis equitem tranare (vado enim transiri fluvius non poterat) eique verbis suis salutem dicere, et simul exquirere jubet, quo pacto rebus suis ad hunc modum affectis succurrant. Liberus salutationem et petitionem imperatoris gratissimam habuit, deque domesticis suis unum cum internuntio remisit, eum resalutans, et rogans uti paulum

σιν. Οἱ δὲ ἐπὶ μίαν τῶν τριήρων ἀναγαγόντες καὶ τοῦ δήμου σχεδὸν τῶν Θεσσαλονικέων παντὸς παρόντος, τὰ μοναχῶν, ὡς περ εἰσθεν ἡμφισσέμενον, ἐπέθηκαν τῇ κεφαλῇ πῖλον τι, ὃ τοῖς πολλοῖς καὶ δημῶδεςι τῶν Περσῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φορεῖν ἔθος, λαμπάδας τε ἡμίνας; ἀμφοτέραις κατέχειν ἀναγκάζοντες ταῖς χερσίν, δπισθεν μὲν ἐλάττιζον ἐπὶ τὸν πρωκτόν. Ἐἶτα παρόντες, ἔμπροσθεν ἠσπάζοντο, Ὀβτος, ἐπιδοῶντες, ὁ πατριάρχης Καντακουζηνῶ. Μετὰ δὲ τὴν πολλὴν ἐκείνην ἐρεσχέλιαν καὶ τὸν θρίαμβον τὸν ἀτιμον, ἐκέλευε καὶ αὐτὸν εἰς δεσμοτήριον ἀπάγειν. Μετὰ δὲ τοῦτο, τὰ ἐν Θεσσαλονικῇ πράγματα ὡς ἂν αὐτῷ ἐδόκει ἀριστα οἰκονομήσας, καὶ πρὸς τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον πάντας παραθήσας; αὐτὸς μὲν ἐκ θαλάσσης, ἡ ἵππος δὲ ἐκ τῆς ἡπείρου εἰς Βυζαντιὸν ἀνέστρεφε. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς μετὰ τὴν ἐκ Βυζαντίου καὶ Θεσσαλονικῆς στρατιάν αὐτοῦ ἀναχωρῆσαι πρὸς τὴν μάχην ἀπειπούσαν, τὸ ἐπιλοῖπον ἰδεύσας τῆς ἡμέρας, παρὰ τῶν Προσείκου στενῶν τὴν εἰσβολὴν ἠύλιστο τὴν νύκτα. Ὁ δὲ Πρόσεικος οὗτος φρούριόν ἐστι καρτερώτατον ἐπὶ λόφου ἰδρυμένον· ὃ πάλαι μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν διέτελει, κατὰ δὲ τὸν βασιλείων Ἀνδρονικῶν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον πρὸς τὸν ἀρχοντα τῶν Τριβαλῶν ὑπὸ τῶν κατεχόντων ἐκόντων παρεδῶθη μίσει τῷ πρὸς τὸν νέον βασιλέα. Τότε δὲ ὑπὸ Μιχαὴλ τινος τοῦ Τριβαλῶν ἀρχοντος παραδόντος ἐκρατεῖτο, ὃς δὴ Μιχαὴλ, τῶν βασιλείως οἰκείων, ὡς ὕστερον αὐτὸς ἔγραπεν, ὢν, πρὸς Χράβην αὐτομολήσειεν ἐκ τινος αἰτίας. Τότε δὴ τὴν στρατιάν ἰδὼν ἰστροποπεδευμένην, καὶ νομισας Ῥωμαίων οὖσαν ἐπὶ λαίαν ἤκειν, πεζοῦς τε καὶ ἰππέας ὄσους μάλιστα ἡδύνατο ἀθροίσας, τῆς νυκτὸς προκατέλαβε τὰ στενά· καὶ ἅμα πρῶτῃ παρεσκευάζετο πρὸς μάχην, ὡς τὴν δίοδον τῇ στρατιᾷ οὐκ ἐπιτρέψων. Βασιλεὺς τε ὁμοίως ἐπεὶ ἐκείνους εἶδε περὶ τὰ καρτερώτατα τοῦ χωρίου ἐγκαθιδρυμένους, τὴν στρατιάν ἐκέλευεν ὑπλίζεσθαι ὡς βιασόμενος· πρὸς ἕτερόν τι τρέπεσθαι γὰρ βέλτιον οὐκ ἐνῆν. Μιχαὴλ δὲ τὴν τε στρατιάν ἐθέλων ὄθεν εἴη μαθεῖν, καὶ τὸν ἀγοντα στρατηγόν, πλησίον τε γενόμενος τοῦ στρατοπέδου, καὶ τινὰς τῶν συνήθων καὶ φίλων πόρρωθεν ἰδὼν, ἐκάλει τε αὐτοῦς ὀνομασί, καὶ ἐπυθέβετο περὶ τοῦ στρατηγῶ. Ἐκείνων δὲ ἀπαγγεϊάντων, ὡς εἴη βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνός, μηδὲν μελήσας, προσῆει τε αὐτίκα, καὶ ἠσπάζετο τὸν πόδα. Ἐπειτα καὶ ἑαυτὸν ἀναγνωρίσας, συνήλθησέ τε πρὸς τὴν δυσπραγίαν βασιλεῖ, καὶ περὶ τὰ ἄλλα προθυμότερόν ἑαυτὸν παρέσχετο, χάριν τῷ θεῷ πολλὴν ὁμολογῶν, ὅτι πρὸς τοῦτο καιροῦ συντύχοι, ἐν ᾧ τὴν εὐνοίαν ἐξέσται τὴν πρὸς ἐκείνον φανεράν ποιεῖν. Τὴν τε οὖν δίοδον εὐθύς ἀπονητὶ παρέχετο, καὶ ἐξένιζεν ἐκ τῶν ἐόντων τὴν στρατιάν. Τὴν μὲν οὖν ἡμέραν ἐκείνην ἐν Προσείκῳ διέτελεσεν ὁ βασι-

Jacobi Pontani notæ.

(98) Descriptionem uberiorem hujus castelli lege apud Nicetam, principio lib. iii *De rebus gestis Alexii Angeli*.

λείς ξενιζόμενος ὑπὸ Μιχαήλ ἄμα δ' ἵνα καὶ ἡ στρατιὰ πορίσῃτο τὰ ἐπιτήδεια, ἦσαν γὰρ παντάπασιν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεεῖς. Ἐς τὴν ὑστερίαν δὲ ἄρας ἐκείθεν, καὶ Ἀξιὸν διαβάς τὸν ποταμὸν, τῆς ἐπὶ Σκοπιὰν πόλιν καὶ αὐτὴν πάλαι μὲν Ῥωμαίων οὔσαν, ἔτασι δὲ πολλοῖς πρότερον ὑπὸ Τριβαλῶν κατεχομένην εἶχετο φερούσης. Ἐπεὶ δὲ εἶδει περιένχι Βελεσὸν πόλιν καὶ αὐτὴν ταῖς ἄλλαις παραπλησίω; ὑπὸ Τριβαλῶν κατεχομένην, ἀθρόον ὠρᾶτο στρατιὰ τὴν πέραν τοῦ ποταμοῦ γῆν διερχομένην. Νομισαὶ δὲ ὁ βασιλεὺς ὅπερ ἦν, τὴν δυνατώτατον εἶναι τῶν Τριβαλῶν Ἀβερὸν ὠνομασμένον, ἐκεῖ γὰρ ἐπύθετο ἐκείνον διατρίβειν, τῶν συνόντων ἐκέλευε τινα διανηξάμενον ἐφιππον, ἄπορος γὰρ ἦν ὁ ποταμὸς ἐκεῖ, πρὸς ἐκείνον ἀφικέσθαι, προσαγορεύσαντα δὲ αὐτὸν ἐκ βασιλείως, ἔπειτα καὶ γνώμην παρ' αὐτοῦ ζητεῖν ἢ χρῆ διαθέσθαι τὰ κατ' αὐτούς, τοῦτον συσκευασμένα τὸν τρῖπον ἦν ἐγένετο. Ἀβερὸς δὲ ἐπεὶ πύθοιτο τοὺς παρὰ βασιλέως λόγους, ἠδέως τε μάλιστα ἐδέξατο καὶ τῶν οικείων ἕνα ἄμα τῷ ἐκ βασιλείως ἤκοντι συναποστείλας, ἀνησπάξέτο τε καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ ὄμοιου, καὶ τὸν ποταμὸν ἰδεῖτο μικρὸν ἀνωθεν περιόντα, ἐνθα εὐχερῆ μάλιστα πρὸς πόρον παρέχεται αὐτὸν, αὐτῷ συγγενέσθαι διαβάντα ἄνευ πόνου, ἔπειτα καὶ ἄπερ οἴεται λυσιτελήσειν συμβουλεύσειν. Καὶ πρότερον μὲν γὰρ φίλως διακεῖσθαι πρὸς αὐτὸν ἐξ ἔου βασιλέως Ἀνδρονίκου τῷ Κράλῃ συγγενομένου καὶ αὐτὸς ὠμίληκώς αὐτῷ οὐ μικρὰν ἔσχε φίλιας ἀφορμὴν τὴν συντυχίαν. Νῦν δὲ δὴ μᾶλλον οὐ φίλος εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν δουλευόντων ἀκριβῶς εἶναι βούλεσθαι. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς κατὰ τὴν παραίνεσιν ἐκείνου μικρὸν ἀνωτέρω προελθὼν, τὰν τε ποταμὸν διέβαινεν εὐχερῶς, καὶ Λιβέρῳ συνεμίγνυτο. Ὁ δὲ οἶα τε δεσπότην προσεφέρετο τῷ βασιλεῖ, καὶ πᾶσαν παρέιχετο τιμὴν πρὸς τὴν οἰκίαν τε ἀγαθῶν, ἐξένισεν ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἄμα πᾶσαν τὴν στρατιὰν μάλα φιλοτίμως. Ἐπειτα συνεβούλευε βασιλέα μὲν ἐλθεῖν εἰς Σκοπιὰν, κάκει τὴν ἐκ Κράλῃ ἀγγελίαν περιμένειν, αὐτὸν δὲ πρότερον ἐλθόντα πρὸς ἐκείνον πάσῃ χρήσασθαι σπουδῇ, ὥστε πείσαι τὴν βασιλέως ἀφίξιν ἠπίως δέξασθαι καὶ προσηνῶς. Ὁ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνου παραίνεσιν ἐτελείτο. Καὶ βασιλεὺς μὲν ἀφίκετο εἰς Σκοπιὰν.

## CAPUT XLIII.

*Liberus Cantacuzeno Cralem conciliat, qui eidem cum uxore ad se venienti occurrit; et excipitur perhonorifice, tractaturque regaliter. Ab eo, calamitates suas enumerans, amicitiam et auxilium petit et se de dicio excusat. Crales mercedem societatis nimiam postulat, quam Cantacuzenus diserte, spiritu plane imperatorio negat.*

Ἀβερὸς δὲ συντόνῳ χρησάμενος ὁδοπορίᾳ ὀλίγῳ χρόνῳ περὶ τινα τόπον Μοράβαν ἐγχωρίως προσαγορευόμενον τῷ Κράλῃ συντυχάνει Ἐλένην προπέμπουσαν τὴν γυναῖκα, πρὸς τὸν βασιλέα Μυσῶν Ἀλέξανδρον, ὄντα ἀδελφὸν ἀφικνουμένην. Ἀπαγγεῖλας δὲ αὐτοῖς τὰ περὶ βασιλέα τὸν Καντακουζηνὸν ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων εἰργασμένα, καὶ ὡς προδοσίᾳ τῶν ἐπομένων, τῆς Ῥωμαίων γῆς ἀπελαθεῖς, ἀφίκοιτο παρ' αὐτούς, ἔπειθε φιλοφρόνως λέξασθαι καὶ μεγαλοπρεπῶς, ὡς τῆς εἰς ἐκείνον φιλοτιμίας πολλῆς ἐκείνοις τε καὶ παιδὶ καὶ πάσῃ τῇ Τριβαλῶν ἀρχῇ τὸν ἔπειτα πάντα χρόνον εὐδοξίας ἐσομένης ὀφορμῆς. Οἱ δ' αὐτίκα τε ἐπέθοντο, καὶ ἀνέστρεφον ἐκ τῆς ὁδοπορίας, ὡς ἀφίξόμενοι πρὸς βασιλέα. Πέμψαντες δὲ πρὸ αὐτῶν Μπογδάνον τὸν Λιβέρου ἀδελφὸν, ἠσπάξοντό τε βασιλέα, καὶ ἐδήλουν ὡς ὀλίγῳ ὑστερον ἀφιεζόμενοι πρὸς ἐκείνον. Ὁ δ' ἐπεὶ πύθοιτο Κράλῃν ἄμα γυναῖκα ἀφικνουμένους

Liberus properato itinere, brevi spatio Cralem loco quodam, Moraba ab indigenis nuncupato, Elenam uxorem ad fratrem ejus Alexandrum Mæso-rum regem deducentem offendit: quibus narrat, quæ Cantacuzenus imperator a civibus suis pertulerit, et quomodo suorum proditione Romano solo exactus, ad eorum opes confugiat, suadetque ut eum humaniter et magnifice accipiant, quod in ipsum collata merita magnæ illis, illorumque liberis, totique Triballorum genti aliquando glorie futura sint. Obtinuit rem statim. Jamque iter relegebant, ad imperatorem profecturi; cui per Bogdanum Liberi fratrem salutationem mittunt, et brevi se apud eum adfuturos certiore faciant. Qui ut Cralem cum conjuge ad se venturum didicit, eos resalutans, de amicitia gratias magnas agit, et Scopia recedens, ad locum Tao propter amœnitatem nominatum (99) venit; ibi prope v-

## Jacobi Pontani notæ.

(99) Ταὼς εἶνε ταῶν, Græcis est pavo, ἀπὸ τῆς τάσεως τῶν πτερῶν, ab extensione pennarum nominatus. Et quoniam pennis est pulcherrimis et splen-

didissimis, forsitan ab ea elegantia loco nomen Tao factum est. Tu vide quam vera sit conjectura nostra.

cum muris carentem, Pristenum vocabulo, cum Crale et regina congregitur, atque ab iis, adventu ejus letantibus sibi gratulantibus, quanto maximo potuit honore ac studio excipitur, et summa veneratione colitur. In omnibus enim Crales illum sibi præponebat, et ut præstantiori primas cedebat. Nam et in accubatione epulari ornatorem et altiorcm ei sellam dabat, et in incessu aliisque singulis eum sibi anteferebat. Inveterarat apud Triballos consuetudo, ut si quis nobilium ac potentum longo intervallo temporis ad principem veniret, **492** ante primam salutationem ambo ab equis descenderent, et primum quidem inferior principis pectus, post ejusdem os, sive labra deoscularetur; altero congressu minor non descenderet amplius, sed et ipse in equo dominum salutarct. Mos cum ipso quidem rursus servabatur; Triballos autem morem Romanum erga imperatorem tenere volebat, et quoties eum convenirent, omnes ab equis descendere, ac primo præsertim remotius descendere, et pedibus accedere, et sic ejus genu exosculari: quodque mirabilius est, si quando una equitarent, oporteretque e Triballis quempiam nobiliorem accedere, Crales quidem pro recepto more faciens, ab equo ad salutationem illius descendebat, imperator autem de equo accedentem salutabat. Quoties porro regiam Cralis ingrediretur (et ingrediebatur pene quotidie: non enim manere in tentorio illum sinebat, quavis etiam jucunda occupatione illius colloctionem jucundiorcm ducens), extra portam adolescentulos nobiles honorarios (1) ei jubebat obviam ire: in atrio autem seniores, et qui honoribus fungebantur, ipse post atrium in aditu domus se obvium ferens salutabat, aut etiam ad locum, ubi ab equo descenderet, procedebat. Non minus eum Cralæna honorabat, enixe contendens, ne quid a marito vinceretur. Atque hæc tandiu fiebant, quandiu apud eos imperator commorabatur. Cum autem primis ab adventu diebus, iisque non paucis, Triballorum princeps computando et amice propinando suam erga illum propensionem satis declarasset, quæsitit tandem qua gratia venisset (2), et quid ab se peteret. Respondit amicitia causa venisse, qua vera et constanti apud homines recte sentientes nihil sit præstabilius. Deinde si modo velit et possit, cupere se ejus auxiliis ad reditum in imperium suum adjuvari. Putare autem nec ipsum latere, quæ jam totis novem mensibus post bellum inter Romanos excitatum perpressus sit, quantoque odio apud gentem suam nulla culpa sua laboret, quomodoque bellum sibi fecerint, nec judixerint; et qua ratione ad extremum a militi-

πρὸς αὐτὸν, ἀντηπάξτετο μὲν καὶ αὐτὸς αὐτοῦ. Καὶ πολλὴν ὠμολόγηε τῆς φιλίας χάριν, ἀναστὰς τε ἐκ Σχοπιᾶς, πρὸς τινὰ τόπον ἦλθε, ταῦ δὲ τὸ κάλλος ὠνομασμένον· ἔνθα περὶ κόμην τινὰ ἀταίχιστον Πρίστηνον προσαγορευομένην, συνειμίγνυτο τῶν Κράλῃ ἀφιγμένῳ ἅμα γυναίκεϊ. Οἱ δ' ἐδέξαντο μὲν βασιλέα μεθ' ὅσης ἀν εἴποι; φιλοτιμίας καὶ σπουδῆς. Οὐχ ἤττον δὲ καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἐκείνου ἀφίξιν συνήδοντό τε καὶ συνέχαιρον ἑαυτοῖς, τιμῆς τε ἤξιον μάλιστα πολλῆς. Ἐν ἄπεισι γὰρ αὐτὸν προῆγεν ἑαυτοῦ, καὶ ὡς κρείττονι τῶν πρωτείων παρεχώρει. Ἐν τε γὰρ ταῖς ἀνακλίσεσι τὴν κρείττω καὶ ὑψηλοτέρην παρείχετο καθέδραν, καὶ ἐν ὁδοιπορίαις καὶ ἐν ἄπεισι τοῖς ἄλλοις προετίθει ἑαυτοῦ. Ἔθους δὲ ἀρχαίου παρὰ Τριβαλοῖς κεκρατηκότος ἐπειδὴν τις τῶν εὐγενεστέρων καὶ μεγάλᾳ δυναμένων ἔλθῃ διὰ χρόνου πρὸς τὸν ἄρχοντα αὐτῶν, καὶ δέῃ ποιεῖσθαι τὴν πρώτην προσαγορευσιν, ἀμφοτέρους ἀποβαίνοντας τῶν ἵππων, πρῶτα μὲν τοῦ ἄρχοντος τὸ στήθος τὸν ὑποδέεστερον ἀσπάζεσθαι· ἔπειτα καὶ τὸ σῶμα, καὶ μετὰ κατὰ δευτέραν συντυχίαν ἀποβαίνειν τὸν δουλεύοντα τοῦ ἵππου, ἀλλ' ἐπιππον καὶ αὐτὸν προσαγορεύειν τὸν δεσπότην. Πρὸς μὲν ἐκείνον πάλιν τὰ εἰωθότα ἐτελεῖτο· βασιλεῖ δὲ κατὰ τὸ Ῥωμαίων ἔθος ἐκέλευσε προσφέρειν τοὺς Τριβαλοῦς, καὶ κατὰ πᾶσαν μὲν συντυχίαν τῶν ἵππων πάντας ἀποβαίνειν, κατὰ δὲ τὴν πρώτην μάλιστα καὶ πῶρρωθεν ἀποβάνας καὶ προσελθόντας περὶ οὕτω; ἀσπάζεσθαι ἐπὶ γόνυ βασιλέα. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι εἰ ποτε συνουσίην ἀμφοτέροις ἐδέησε τινὰ τῶν εὐγενεστέρων Τριβαλῶν προσελθεῖν, Κράλης μὲν κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπολεῖ, καὶ ἀπέβαινε τοῦ ἵππου πρὸς τὴν προσαγορευσιν· βασιλεὺς δὲ μένων ἐπιππος, ἠσπάξτετο τὸν προσιόντα. Πρὸς δὲ τὴν οἰκίαν ἐκείνου εἰσιόντα, εἰσῆει δὲ ὁσημέραι σχεδόν, οὐ γὰρ εἰς μένειν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, πάσης ἡδὴ διατριβῆς τὴν πρὸς ἐκείνον τιθέμενος ὀμίλλαν, ἔξω μὲν τῆς πόλης τοῦ νέου τῶν εὐγενεστέρων περὶ θέοντα; ἐκέλευεν ὑπαντῆν, ἔνθεν δὲ τῆς αὐλῆς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ ἀξίαις ταῖς παρ' αὐτοῖς τιτιμημένους, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὴν πρῶτον μάλιστα τῶν οἰκῶν, κατὰ τὴν αὐλὴν προσηγόρευεν ὑπαντῶν, ἢ καὶ ἄχρι τοῦ τόπου ἔνθα τοῦ ἵππου ἀπέβαινε προῆει. Οὐχ ἤττω δὲ φιλοτιμίαν καὶ ἢ τοῦ Κράλῃ γαμετῆ πρὸς βασιλέα ἐπεδείκνυτο, ἐν πᾶσι μάλιστα ἐκείνου οὐδαμῶς ἀπολείπεσθαι φιλονεικοῦσα. Ταῦτα μὲν οὖν παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἐν ᾧ συνδιέτριβεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς ἐπράττετο· ἐν ἀρχαῖς δὲ τῆς ἐπιδημίας μάλιστα ἐν ἡμέραις οὐκ ὀλίγαις πότοις καὶ φιλοτησιαῖς ὁ τῶν Τριβαλῶν ἀρχῶν τὴν πρὸς βασιλέα εὐνοίαν ἐπιδειξάμενος, ἔπειτα ἐπυρθάνετο, ὅτου χάριν ἀφίκοιτο πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰ δέοιτο παρ' αὐτοῦ τινο; Βασιλεὺς δὲ ἤκειν μὲν

## Jacobi Pontani notæ.

(1) Sic a quibusdam appellatos scio, quos Germani *Edelknaben*.

(2) Apud Græcos illos vetustissimos fuisse morem, ut legatos et advenas prius liberaliter tractarent, ac tum demum causam adventus eorum exquirerent, cognoscitur ex Homero, apud quem

*Odysseæ* lib. iii exelptur a Nestore Telemachus cum Minerva sub forma Mentoris, et lib. iv cum eodem Telemacho Pi-istratus Nestoris filius a Menelao; et post epulas demum ac die altero causam adventus interrogatur.

ἔφασκε τῆς εἰς αὐτὸν φιλίας ἕνεκα. Οὐ γὰρ ἂν εἴη ἄ  
 τε βέλτιον καὶ σωφρονέστερον ἀνθρώποις ὀρθοῖς χρω-  
 μένοις λογισμοῖς τὴν βεβαίαν καὶ ἀληθῆ φιλίαν κτή-  
 σασθαι. Ἐπειτα δὲ εἰ γε βούλοιο καὶ δύναιτο καὶ  
 βοηθείας παρ' αὐτοῦ τυχεῖν, ὥστ' ἐπανελεθεῖν  
 πρὸς τὴν οἰκίαν. Οἴεσθαι δὲ μὴδ' αὐτὸν ἀγοεῖν  
 τὰ αὐτῷ συμβεβηκότα ἐν ἑννέα μάλιστα μηνῶν  
 ἤδη τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις πολέμου κεκινήμενου,  
 ὅπως τε φθονηθεῖη παρὰ τῶν ὁμοφύλων μὴδὲν  
 ἠδικηκώς, καὶ ὡς κινήθειη παρ' ἐκείνων πό-  
 λεμος ἀκήρυκτος, καὶ τὰ τελευτάφα ταῦτα δὴ, ὡς  
 προδοθεῖη παρὰ τῶν συνόντων πρὸς τολεμίου  
 ἀποστάντων. Εἰ δὲ μὴ βούλοιο βοηθεῖν, ἀπιγορεύ-  
 εῖν φανερώς, ὥστ' αὐτὸν διασκηφάμενον, ὃ τι ἂν  
 δοκοῖη βέλτιον αὐτῷ τε καὶ τοῖς συνοῦσι πράττειν.  
 Μὴ θαυμάζειν δὲ ὡς, εἰ γε δύναιτο βοηθεῖν, εἰρήκει. Β  
 οὐ γὰρ ἀδυναμίαν αὐτοῦ κατεγνωκώς τοιαῦτα φά-  
 ναι· ἀλλ' εἰδὼς ὡς πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ μὲν βού-  
 λησις ὁμοίως ἐπ' ἐξουσίᾳ κεῖται, τὸ δύνασθαι δὲ  
 οὐκέτι. Ἐνίστε γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ μεγάλα δεκοῦντες  
 δύνασθαι ὑπὸ τινῶν κωλυμάτων τὴν τοῦ πράττειν  
 ἢ βούλουται δύναμιν ἀποστεροῦντας ἢ πολεμίων  
 ἄλλων δυνατωτέρων ἐπιχειμένων, ἡ αὐτοὶ ὁμόροις  
 ἔθνεσι τισὶ μέλλοντες ἐπιστρατεύειν, διὰ τοῦτο  
 φάναί τε, εἰ δύναιτο· ὃ δίκαιον αὐτὸν μὴ θορυβεῖν,  
 πολλῶν τοικύτων ἐν τῷ βίῳ συμβαινόντων. Ἐφασκε  
 δὲ ὕστερον ἐξεπίτηδες τοιαῦτα πρὸς Κράλην εἰρη-  
 κῆναι, ὡς εἰ μὴ βούλοιο βοηθεῖν, προφάσεως εὐ-  
 προσώπου παρὰ τῶν ἐκείνου λόγων εὐποροῖη, ὥστε  
 τὴν μὲν βοηθειαν ἀπιγορεύειν, μὴκέτι δὲ καὶ τὴν  
 φιλίαν τὴν πρὸς αὐτόν. Ἐδεδείκε γὰρ μὴ ἐκπολε-  
 μωθεῖη πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ βούλοιο βοηθεῖν, νομί-  
 σασ ἤδη διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπικουρίας εἰς  
 ὄργην ἐξάγεσθαι καὶ ἔχθραν. Ὁ Κράλης δὲ, Καλῶς  
 ἐποίησας, εἰρήκεν, ὡ βασιλεῦ, τὸν λόγον διασαφῆσαι·  
 ὑπέσραττε γὰρ οὐκ ὀλίγον καὶ ἐθορύβει τὴν διὰ  
 νοίαν, ὡς ἀγνοῶν τὴν ἐμοὶ παροῦσαν δύναμιν  
 οἰόμενον τοιαῦτα λέγεις. Ἐπειδὴ δὲ τῶν τοιούτων  
 ἀπὸ πλάσας ὑπονοίῶν, ἤδη σοὶ τὴν γνώμην καὶ αὐ-  
 τὸς ποιήσω φανεράν, ὡς δύναμιν τε ἔχω μάλιστα  
 ἀρκούσαν πρὸς τοὺς πολεμοῦντάς σοι, καὶ ἡδέως ἂν  
 ἐπικουροῖην εἰ γε βούλει καὶ αὐτός. Ἀποκρινά-  
 μέν σου δὲ τοῦ βασιλέως, ὡς τῆς μὲν φιλίας ἕνεκα  
 καὶ τῆς προθυμίας τῆς περὶ αὐτόν, πολλὰς ἂν  
 εἰδείη χάριτας, ἀγνοῖη δὲ πρὸς ὃ τι φέροι τὸ, εἰ  
 βούλοιο καὶ αὐτός, μισθὸν τῆς συμμαχίας ὃ Κρά-  
 λης τὰς ἀπὸ Χριστοπούλεως πρὸς τὴν ἑσπέραν  
 ἀπάσας πόλεις Ῥωμαίοις ὑπήκους ἦται· εἰ δὲ  
 τοῦτο ἐπαχθὲς δοκοῖη, τὰς γούν ἀπὸ Θεσσαλονίκης.  
 Οὐ γὰρ ἐπ' οὐδενὶ κέρδει χρήματά τε ἀναλώσουσι  
 πρὸς τὸν πόλεμον ὑπὲρ αὐτοῦ τοσαῦτα, καὶ διακιν-  
 δυνεύουσι πρὸς πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν,  
 οἷς οὐδ' ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ποτε ἐτόλμησαν πόλεμον  
 ἄρασθαι τοσοῦτον, ὥστε πρὸς Θράκην, ἢ καὶ περαι-  
 τέρω προελθεῖν. Οἴεσθαι δὲ ἄριστά τε καὶ λυσίτε-  
 λέστατα αὐτῷ βουλευέσθαι. Εἰ γὰρ ὢν οὐκ ἔστι  
 κύριος ἀποσχόμενος, οὐχ ἑαυτῷ καὶ τοῖς συνοῦσι  
 μόνον, ἀλλὰ καὶ παισὶ μεγάλῃν ἀφέλειαν πορίσαιοτο,  
 καὶ προσέτι τοὺς πολεμιωτάτους διαφθείρας, τῶν

bus suis ad hostes transeuntibus proditus sit. Si  
 auxiliari nolit, aperte recusēt, ut cum deliberari,  
 quid sibi suisque potius conducatur, id agat. Non  
 debere porro mirari, quod dixerit, si possit auxi-  
 liari; 493 non enim quo eum imbecillitatis ar-  
 gueret, ita locutum, sed quia sciat, omnibus mor-  
 talibus ex æquo liberum esse velle, posse non  
 item. Interdum enim etiam qui videntur potentia  
 excellere, quibusdam impedimentis potestate fa-  
 ciendi quæ volunt, excluduntur; si aut hostes po-  
 tentiores urgeant, aut quosdam finitimos populos  
 armis appetituri sint; idcirco dixisse, si possit,  
 quod merito ipsum turbare non debeat, quædam  
 hujuscemodi multa in hominum vita usu veniant.  
 Narrabat postea, scientem ac volentem sic locu-  
 tum, ut si opitulari nollet, suppeticarum desperan-  
 darum, vel ex ipsius verbis honesta sibi facultas  
 suppeditaret, non etiam amicitia: meluebat siqui-  
 dem, ne hostile in se odium susciperet; si adjuv-  
 are nollet, ratus Cantacuzenum spe auxilii lapsum,  
 iratum sibi et inimicum esse. Crales vero, Bene  
 factum, inquit, cum verbum tuum exposuisti;  
 haud enim modice terrebar ac perturbabar, cum  
 existimarem te ignorantem quantum posse. ita  
 loqui. Et quia talem mihi suspicionem ademisti,  
 ego nunc te vicissim sensum meum non celabo.  
 Virium adversus hostes tuos habeo plus satis, te-  
 que si ipse vis, adjuvabo libenter. Subjiciente im-  
 peratore, se amicitia et promptæ voluntatis ergo  
 magnam illi habere gratiam, nescire autem, quid  
 illud sibi velit, «si ipse vis,» Crales præmium socie-  
 tatis omnes Romanorum urbes, a Christopoli us-  
 que in Occidentem poscit; si hoc nimium et intol-  
 lerabile videatur, certe quidem a Thessalonica.  
 Non enim pecuniam tam gravem in bellum pro  
 ipso nulla spe lucri impensuros, totique imperio  
 Romano cum discrimine se opposituros, qui nec  
 pro seipsis uaquam ad Thraciam, aut ultra, ar-  
 mati procedere ausi fuerint. Et arbitrari optimum  
 atque utilissimum hoc esse consilium. Si enim  
 illis urbibus, quarum dominus non sit, dimissis,  
 non sibi et exercitui solum, sed et liberis magnum  
 emolumentum comparare, et insuper infensissimis  
 hostibus suis perditis, reliquarum potens evadere  
 queat, contentum hoc esse debere, nec ultra quam  
 opportunum est, et mediocritas postulat, laborare.  
 Recte, inquit imperator, de lucro ex societate, et  
 opera, et sumptibus in bellum ratiocinatis. Nemo  
 quippe cordatus, nisi prius commodum aliquod o  
 faciendis eluxerit, non gravate defatigari et æruun-  
 nas perpeti velit. Tu vero si mihi gratificari non  
 vis, non injuria opis tuæ mercedem postules,  
 494 quam si dem, nullam tibi meriti gratiam  
 debuero. Nec enim qui argento quidpiam ab aliquo  
 emerit, venditori gratias agit. Sin ob solam ami-  
 citiam, et ut magno principi pulchrum est, hono-  
 ris studio gratis mihi opitulabere, primum qui-  
 dem de teipso, ut decet, merebere: qui non  
 quæstus, ut ignobile vulgus, sed amicitia et gloria

causa milites : deinde multo plura quam desideras, A habere licebit. Si enim me Romanorum principem permanere amicum habueris, non solum urbium a Christopholi et Thessalonica, usque ad fines tuos, sed et insularum, et Byzantii, et reliquarum Thraciae imperium habere poteris, quandoquidem amicorum, ut aiunt sapientes, omnia sunt communia (3) : ac praeter factorum decus, major atque insignior utilitatis fructus ad te confluet. Si itaque missa cupiditate hac illibera!i me audies, ut gratuito mihi succurras, quod te et nobis dignum est praestabis. Sin id facere nulla alia conditione statuisti, nisi Romanorum civitates tibi prodiderimus, aperte elicito, ut Deo nos adjuvante, aliam et commodam rationem ineamus. Plane enim scias velim, nos non multas et nobiles quas dixisti, verum nullam, B quamvis abjectissimam volentes tradituros, et cum salute illius liberator filiorum salutem commutatu-

πολλοῦ τοῦ περιόντος. Εἰ γὰρ ἐμὲ τὸν ἀρξοντά Ῥωμαίων, γνήσιον κτήση φίλον, οὐ τῶν ἐκ Χριστουπόλεως μόνον καὶ Θεσσαλονίκης ἀχρι τῆς σῆς ἡγεμονίας ὄρων πόλεων, ἀλλὰ καὶ νήσων καὶ Βυζαντίου καὶ τῆς ἄλλης Θράκης ἔχειν ἐξέσται τὴν ἀρχήν· κοινὰ γὰρ οἱ σοφοὶ φασὶ τὰ φίλων, καὶ συμβήσεται σοι μετὰ τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων φιλοτιμίας, καὶ μείζω καὶ θαυμασιωτέραν τὴν ὠφέλειαν καὶ ποῦσθαι. Εἰ μὲν οὖν ἐμοὶ πειθόμενος, καὶ πᾶσαν ὑπεριδὼν μικρολογίαν, προίκα βοηθήσεις, σαυτῷ τε καὶ ἡμῖν προστήκοντι βουλεύση. Εἰ δ' ἄρα οὕτως ἔγνωκας ὡς οὐδενὶ τῶν τῶν ἐτέρω βοηθήσων, εἰ μὴ σοι καταπροδοίμεν τὰς Ῥωμαίων πόλεις, ἀλλ' ἡμῖν γε φράσον φανερώς, ὡς ἂν πρὸς ἑτέρον τι τῶν λυσιτελεῖν τριπλώμεθα δοκούντων Θεοῦ συναϊρομένου. Ἴσθι γὰρ, ἴσθι σαφῶς, ὡς οὐ πολλὰς καὶ θαυμασίας, ἔς περ εἰρηκας αὐτὸς, ἀλλ' οὐδεμίαν καὶ τὴν φαυλοτάτην ἐκόντας ὄντας προσηρόμεθα, οὐδ' ἀλλαξίμην ἂν ἠδῶας αὐτῆς τὴν σφετέραν καὶ τῶν παιδῶν σωτηρίαν.

## CAPUT XLIV.

*Dolet recusatione Crales. Helena uxor causam Cantacuzeni apud proceres agens, nullo modo interficiendum docet; nec vacuum dimitendum, sed adiuvandum, idque gratis, una tantum conditione posita, ut amicum se fore et ablatarum civitatum nullam repetiturum juret. Eam a prudentia laudat Liberus, et consilium cum Crale cæterisque amplectitur. Imperator suorum consilium de concedendis quæ Crales peteret, iratus repudiat.*

Crales ad spiritus tam excelsos, tantumque in adversa fortuna robur obstinere, et dolere mirifice quod nihil impetrasset. Helena autem conjux praesens, et cogitationes viri conjectans, nempe urbes sibi ab imperatore negatas ægre ferre, eum de sententia deductura, accersitis quatuor et viginti totius provinciae potentissimis proceribus, sic eos affatur : In nostro situm esse arbitrio, praesenti Romanorum imperatori, aut bene facere, aut male, nemo utique inficiabitur. Videndum tamen, utram partem amplexi, prudentiam et utilitatem secuti videamur. Si 495 igitur malefacere voluerimus, aut omnino eum occidemus, aut vacuis, ut aiunt, manibus dimittemus, nulla cura aut ope dignati videlicet. Quod ad caedem attinet, nescio num quis adeo crudeli et efferata natura sit, ut hanc ipsam velle et aliis suadere possit. Nam ut

Ὁ μὲν οὖν Κράλης ἐξεπέπληκτο μὲν τὴν τόλμαν τοῦ φρονήματος, καὶ τὴν καρτερίαν τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς, ἤχθητο δὲ οὐκ ἀνεκτῶς ὅτι μὴ πείθων εἶχεν. Ἐλένη δὲ ἡ γαμετὴ παρούσα, καὶ τῆς διαβολῆς τοῦ ἀνδρὸς καταστοχαζομένη ὡς βαρέως φέροι τὴν περὶ τῶν πόλεων ἀπαγόρευσιν τοῦ βασιλέως, μεταστῆσασα τὸν ἄνδρα, καὶ τοὺς ἐν τέλει καὶ μεγάλα δυναμένους παρ' αὐτοῖς προσπειραμένη τέσσαρας ὄντας πρὸς τοὺς εἰκοσιν, Ὡς μὲν ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν, εἰπὼν, ἀφιγμένον πρὸς ἡμᾶς τὸν Ῥωμαίων βασιλέα εὖ ποιεῖν, ἢ τὸ ἐναντίον, οὐδεὶς δῆπουθεν ἀντερεῖ. Σκεπτέον δὲ ὅποτέρω προσθεμένους ὧν ἔχοντα καὶ λυσιτελοῦντα δόξομεν ἐλέσθαι ἑαυτοῖς· εἰ μὲν οὖν ἐλοίμεθα κακῶς ποιεῖν, ἢ ἀποκτενοῦμεν πάντως, ἢ κεναὶ ἀποπέμφομεν, ὃ φασὶ, χερσὶ μηδεμιᾶς προνοίας, ἢ ἐπικουρίας ἀξιώσαντες. Τὸ μὲν οὖν ἀποκτείνειν, οὐκ οἶδα εἰ τις εἰς τοσοῦτον

## Jacobi Pontani notæ.

(3) Festive. Nihil hoc dicto vulgatius, quod ab Enripide profectum est. Perlepide hinc probabat Socrates, sapientum esse omnia, quod et alibi a me notatum memini. Quia, inquit, deorum sunt omnia. Sapientes amici sunt deorum. Amicorum omnia sunt communia. Ergo sapientum sunt omnia.

Verumtamen scimus multos sapientes hujus mundi, cum haberent deorum opes, interium multis, etiam necessariis eguisse. Christianis tantum sapientibus divere cum Paulo licet, Nihil habentes, et omnia possidentes.

ἀπανθρωπίαις ἔχει καὶ ὠμότητος, ὡς αὐτός τε ἄλλοις συμβουλεύσασθαι. πρὸς γὰρ τῷ Θεῷ ἐχθίστην εἶναι τὴν τοιαύτην τολμάν, καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις σαφῆ παρέχεται κελίας καὶ μοχθηρίας ἀπόδειξιν ὑπερβολῆς. Τὸ γὰρ νῦν τε ὄντα Ῥωμαίων βασιλεία, καὶ πρὶν εἰς τοῦτο ἦκειν σχήματος πολλοὶς πρότερον χρόνος· ὁμοίως ἄρχοντα, καὶ παρὰ πάντων καὶ Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων ἀγαπώμενον καὶ περισπούδαστον ὄντα διὰ τὴν προσοῦσαν ἐπεικείαν, καὶ σύνεσιν, καὶ φιλοτιμίαν ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς, νῦν ἔχοντα παρ' ἡμᾶς· διὰ πραγμάτων μεταβολῆν, πρὸς τῷ μὴ προστήναι, καὶ ἀντήκεστα διαθεῖναι, οὐκ ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπίαις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσεβείας ἐγκλημα ἡμῖν δικαίως περιάψαι. Οὐ δὲ ἔνεκα, τῶν τοιούτων αὐτῆ τε ἔγνωκα, καὶ ὑμῖν ἀποσχέσθαι παραινῶ· τὸ δ' ἀποπέμπειν ἀπρακτον, ἀβουλίας ἂν τις τιθεῖται λογίζομενος ὀρθῶς· οὐ γὰρ μόνον ἀγνοίας περὶ τὰ καλὰ καὶ ἀφιλοτιμίας δικαίως ἂν ἀλοήμεν παρὰ τοῖς κρίνειν τὰ τοιαῦτα δεῖνολ; ὅτι ὃν ἐπεθύμουν πολλοὶ τῶν δυναστῶν, καὶ πολλὰ ἐπραγματεύοντο φίλον ἔχειν, τοῦτον ἔχοντες αὐτοί, καὶ δυνάμενοι τῶν ἄλλων μᾶλλον τὴν παρ' αὐτοῦ φίλαν καρποῦσθαι, ἐκόντες ὄντες προηγάμεθα δὲ ἄγροικίαν. Ἄλλ' εἴποτε συμβαίη καὶ Ῥωμαίων ἄρξαι, μεμνημένος ὡς οἰδεμῖα; ἐπικουρίας τύχοι παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ τότε εἰς ἡμᾶς ἔχον, καὶ τοῖς πολεμοῖς καταπροδοθεῖ· οὐδὲ γὰρ ἦρτον τοῦτου νυνὶ τὸ ἀποπέμψαι δύ·αται· ἀμυνεῖται δικαίως, καὶ κακῶς ποιήσει τὰ ἡμέτερα, ἄλλων τε πολλῶν προφάσεων εὐπορήσας ἂν, καὶ τὴν νῦν προδοσίαν ἐπιχαλῶν. Αἰ' δ' οὐδὲ ἀποπέμπειν ἀπρακτον οἶμαι λυσιτελεῖν. Δείπεται δὲ βοηθεῖν, ἢ παραχωρήσαντι τῶν πόλεων ὧν αἰτούμεν, ἢ προίκα καὶ διὰ φιλοτιμίαν. Τὸ μὲν ὅν τῶν πόλεων παραχωρεῖν αὐτῶν, ἐμοὶ μὲν ἡδίστον, καὶ μάλιστα βουλομένην ἂν· ἐκείνος δὲ, ὡς ὀρώμεν, τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ διὰ τὴν παροῦσαν δυσπραγίαν καταπηγῆναι καὶ ταπεινὰ καὶ ἀνελεύθερα φρονεῖν, ὥσθ' ἡδέως ἂν, ὡσπερ ἐφη, τῆς αὐτοῦ καὶ παίδων καὶ πάντων τῶν συνόντων σωτηρίας τὴν μῖα καὶ φαυλοτάτης πόλεως ἀλλάξαιτο. Ὅτε τοίνυν οὕτως ἔχει καὶ ἐλευθέρῳ πρόποντα ἀνδρὶ καὶ βασιλεῖ προσήκοντα ἀπεφῆνατο, βέλτιον ἐμοὶ τε ἔδοξε, καὶ ὑμῖν πᾶσι παραινῶ ἢ ἐκαίνο; ἀξιοὶ ποιεῖν, καὶ πᾶσαν μικρολογίαν καὶ ἀνελευθερίαν ἀπορρίψαντας, πάση δυνάμει βοηθεῖν, καὶ τὴν Ῥωμαίων αὐτῷ ἡγεμονίαν κατακτάσθαι, οὐ μικρὰν ὠφέλειαν ἡγούμενους τὴν παρὰ πάντων ἡμῖν εὐκλείαν ἔσομένην, καὶ τὸ φίλον κτήσασθαι καὶ σύμμαχον τοιοῦτον, ὃν πολλοὶ μὲν ἐπιθυμοῦσι, τυγχάνουσι δὲ οὐδὲ ὀλίγοι· καὶ ὃν οἱ ἔχοντες, ἀγνοήσαντες αὐτοί, καὶ τὰ χεῖριστα καὶ ἀλυσιτελέστατα βουλευσάμενοι, ἑαυτοῖς ἀπέωσαντο ἐκόντες. Τοῦτο δὲ μόνον παρ' αὐτοῦ αἰτεῖν ὀρκίους βεβαιουῦσθαι, ὥστε σύμμαχόν τε καὶ φίλον διὰ β' οὐ ἡμῖν εἶναι, καὶ ἄς ἔχομεν νυνὶ πόλεις αὐτοῖ τε καὶ πατέρες οἱ ἡμέτεροι, τῆς Ῥωμαίων ἀφελόμενοι· ἡγεμονίας μηδεμίαν ἀπαιτεῖν, ὅταν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς καταστή· μηδὲ πόλεμον κινεῖν περὶ αὐτῶν ἐπιχειροῦντα ἀφελέσθαι. Ἡ καὶ αὐτὸν οἶμαι συνθήσασθαι:

A taceam, tale scelus apud Deum esse odiosissimum, apud homines quoque universos certum incredibile malitiæ et improbitatis argumentum est. Etenim cum qui nunc Romanorum imperator est, et priusquam insignia accepit, diu imperatoris munus gessit, et omnibus tum Græcis, tum Barbaris charum, et propter eam, qua præditus est, lenitatem, prudentiam, et omnis honestatis studium certatim expetendum, et nunc ad nos rebus labefactatis confugientem, non tantum non tueri ac ledere, sed etiam importunissime violare, non erudelitatis solum et immanitatis, sed impietatis quoque in crimine nos jure posuerit. Quare scelus hujusmodi et ipsa fugere statui, et ut vos æque fugiatis, moneo. Re autem infecta eum dimittere, id bonus rerum æstimator amentitiæ ascripserit. Non enim solum ut honesti ignorantem, et ab omni cogitatione laudis aversi, a peritiis iudiciis merito redarguemur, si cujus amicitiam multi principes sollicitè et laboriosè quæsierunt, hunc ipsi nobiscum habentes, cum possemus ante alios ejus amicitiam consequi, ex quadam rusticitate volentes deseruerimus. Atqui si quando eum Romanis jura dare contigerit, memor, se nullum hinc auxilium abstulisse, sed quantum in nobis fuit, etiam hostibus suis objectum (perinde enim est, nunc ipsum inanem dimittere, atque hostibus prodere), non injuria se ulciscetur, et nobis malum dabit, eum ad alias causas non paucas hæc etiam præditionis accesserit. Quocirca si rei nostræ consilium cupimus, inanem dimittendum non puto. Relinquitur ergo adjuvandum, aut cedentem urbibus quas petimus, aut gratuito certe, ut istuc nobis honori sit. Si oppidis cederet, id mihi jucundissimum atque optatissimum foret. At ille, quod videmus, tantum abest, ut præsentem calamitatem consternatus, humile quidpiam abjectumque cogitet, ut libenter, quemadmodum professus est, etiam filiorum et qui cum eo sunt omnium salutem cum uno et ignobilissimo oppidulo commutaverit. Quando igitur res ita se habet, et ille homini ingenuo atque imperatori decora affirmavit, præstare mihi visum est, et ad idem vos omnes adhortor, ut quæ vult ei concessimus omnique iliberali et sordida cupiditate posita, **496** ad Romanum principatum acquirendum totis viribus ei studeamus: non exiguum fructum arbitrati, quam apud omnes gloriam adipiscemur, cum talem amicum nobis sociumque paraverimus, qualem multi exoptantes, pauci inveniunt: et qualem qui habebant, nescientes qualem haberent, rationibus suis longe pessime consulentes, ultro repulerunt. Hoc solum ab eo petendum ut se in omni vita amicum et socium nobis fore, et quas nunc urbes, sive per nos, sive per patres nostros a Romanorum principatu divulsas tenemus, earum nullam repetiturum, quando in imperium venerit, nec bellum ea gratia moturum, sacramento confirmet. Quam conditionem, ut justam, nec quasi idcirco republicam

Romanam prodat, maculae futuram, non illibenter accepturum confido. Talis fuit Helenae Crakenae in conventu sententia. Quae ut conticuit, et maritus principibus dicendi copiam fecit, addendique, si cui melius aliquid in mentem veniret, Liberus procerum longe potentissimus, qui primus imperatori occurrerat, eumque unice diligebat, Si Craena uxor tua, inquit, non satis, aut ad gloriam principatus Triballici parum pertinentia profata esset, liceret cuiquam quod deesset supplere. Nunc tanta inest in ejus oratione intelligentia et consilii bonitas, ut nec multo intelligentissimus meliora, nec benevolentissimus utiliora nobis suadere possit. Quare et ego idem cum ea sentio, teque hortor, uti amplius ne labores, sed hunc imperatoris ad nos adventum clarissimi nominis materiam ducentes, alacriter ei succurramus. Haec breviter Liberus, quae cuncti, nihil adjicientes, ut ex vero dicta approbarunt. Crales quoque conjugi gratias agere, quod sibi, ut magno principi gloriosissima et excogitasset, et suasisset, consiliumque etiam ipse ratum habuit. At enim Crale, uxore et dynastis hunc in modum de imperatore consultantibus, quotquot cum eo Romani adveniant, anxii ne propter illius in recusando constantiam a Triballis malo mactarentur, adeuntes rogabant, ut tempori serviret, et quae tanti momenti non essent, ea ne tam praefracte abnueret, postulataque Barbarorum expleret, ne alioqui ira succenzi, in eos acerbe saevirent. Ille torvum ac truculentum intuitus, facessere cum istoc consilio jubet, quod 497 vivo mortuoque magnum dedecus turpiudinemque afferret. Nolle enim imperium Romanum prodere, nec barbaris hominibus ultro in manus dare, quamvis longe majoribus ac dirioribus malis promeretur: verum ita pro eo pugnaturum, et ejus jura custoditurum, velut si eo totosibi subjecto, ipse plenam ac summam statuendi auctoritatem habens, cum Triballis, Moesis, aut aliis vicinorum Barbarorum de foedere ageret. Illi severitate responsionis percussi, statim se subdixerunt.

ἀνθρώποις ἐκὼν εἶναι ἔχειρισται, εἰ καὶ μείζοσι πολλῶ καὶ δεινότεροι περιέχοιτο κακοί· ἄλλ' οὕτω περὶ αὐτῆς ἐνστήσεται, καὶ τὸ δίκαιον αὐτῆ φυλάξει, ὥσπερ ἂν εἰ αὐτοκράτωρ ὦν αὐτῆς, καὶ πᾶσαν ὑφ' αὐτῆ πεποικημένος, πρὸς Τριβαλοῦς, ἢ τινὰς τῶν ὁμόρων βαρβάρων διαλέγοιτο περὶ σπονδῶν. Οἱ μὲν οὖν αὐτίκα, πρὸς τὸ αὐστηρὸν τῆς ἀποκρίσεως ἐνδόντες, ὑπαχώρου.

## CAPUT XLV.

*Crales imperatori laeta nuntiat et rogat, ne semel ablatas urbes repetat, quod ille promittit, si foedus servent. Praesente archiepiscopo inter Cralem et imperatorem juramenta dantur certis conditionibus. De Chrele Triballo contentio. Quo honore adveniens archiepiscopus exceptus fuerit. Chreles quare ad Cralem reverti voluerit. Helenicus Chreli traditur. Controver.ia propter eundem inter reges. Rhentina castellum Syrgi deditur; ejus in praevidiarios et cives quosdam tyrannus.*

Crales e consilio rediens, Vicisti, inquit, imperator, ac nobis persuasisti, ut amicitiam tuam grandi pecuniae et amplis urbibus anteponendam censeamus. Itaque omnes quasi quibusdam vinculis tibi astrictos trahis, et quasi de compacto sumptum facere, et quemvis tua causa laborem hilariter perferre constituimus. Proinde tu quae libet impera: nos imperata studiosissime liben-

α βρδῖως, δίκαιόν τε ὄν ὁμοῦ καὶ μηδ' αὐτῶ τινὰ αἰτίαν ἐπιφέρων, ὡς καταπροδοίη τὰ Ῥωμαίων. Ἐλένη μὲν οὖν ἡ Κράλη γαμετὴ τοιαῦτα συμβούλευεν ἐπ' ἐκκλησίας. Τοῦ δὲ ἀνδρὸς, μετὰ τὸ παύσασθαι ἐκείνην λέγουσαν τοῖς ἐν τέλει τὴν βουλὴν προτιθεμένου, καὶ εἰ τίς τι τὸ βέλτιον ἔχει κελεύοντος τοῖς εἰρημένοις προτιθέναι, Λίθερος ὁ πρῶτος· βασιλεὶ συντυχῶν, τῶν ἄλλων τῶν ἐν τέλει μάλιστα ὧν ὁ δυνατώτατος, καὶ φιλικῶς ἄγαν διακειμένος πρὸς βασιλέα· Ἄλλ' εἰ μὲν ἀτελεῖ τινος, εἶπεν, ἢ πρὸς εὐδοξίαν ὀλίγα συντείνοντα τῆ Τριβαλῶν ἀρχῆ, ἢ σὴ γαμετὴ Κράλαινα ἐφθέγγατο, εἶχεν ἂν τις προσιθέναι τὰ ἐνδόντα. Νῦν δ' εἰς τοσοῦτον ἦκει καὶ φρονήσεως καὶ εὐδουλίας, ὡς μήτε τὸν ἄγαν συνετώτατον δοκοῦντα εἶναι, μήτε τὸν εὐνούστατον ὁμῖν βελτίω καὶ λυσιτελέστερα δυνήσεσθαι ποτε βουλευέσασθαι. Ὅθεν αὐτὸς τε πέπεισμαι, καὶ σοὶ παραινῶ μηδὲν περαιτέρω πολυπραγμανεῖν, ἀλλ' εὐδοξίας πρόφασιν λογισάμενον ἡμῖν εἶναι τὴν βασιλείω· ἐνθ' ἴδε ἄριζιν προθύμως βοηθεῖν. Τοιαῦτα μὲν καὶ Λίθερος εἶπεν ὡς ἐν βραχεῖ. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες οὐδὲν προσέθεντο τοῖς εἰρημένοις, ἀλλ' ὡς καλῶς ἔχουσιν ἐπεψηφίζοντο. Κράλης δὲ καὶ αὐτὸς πολλὰς ὁμολογεῖ χερίτας τῆ γυναικὶ ὅτι προσήκοντά τε αὐτῶ ἀρχὴν μεγάλων περιδεβλημένων, καὶ πολλὴν ὄσοντα τὴν εὐκλείαν καὶ εὐδουλεύσατο, καὶ ἐπεισε, καὶ τὴν βουλὴν ἐκύρου καὶ αὐτὸς. Ἐν ὅσῳ δὲ τοιαῦτα Κράλης τε καὶ ἡ γυνή, καὶ οἱ ἐν τέλει περὶ βασιλείω εὐδουλεύοντο, ὅσοι Ῥωμαίων βασιλεὶ παρήσαν συνεπόμενοι, δεισαντες μὴ διὰ τὴν ἐκείνου ἐνστασιον ὑπὸ Τριβαλῶν τε καὶ αὐτοῦς κακούργηθῆ, προσελθόντες ἐδέοντο βασιλέω· προσήκοντα τῶ καιρῶ ποιεῖν, καὶ μὴ σφόδρα ὑπὲρ τῶν μὴ λίαν ἐνιστασθαι προσηκόντων, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐνδοῦναι τοῖς βαρβάροις, μὴ διὰ ταῦτα ἐξαχθέντες πρὸς ὀργὴν ἀνήκεστα διάθωνται αὐτοῦς κακά. Ὁ δὲ, αὐτοῖς δριμύ καὶ βλοσυρὸν ἐνιδῶν, ἀψίστασθαι ἐκέλευε, καὶ μὴ τοιαῦτα συμβουλεύειν, ἀ πολλὴν ζῶντι τε οἴσει τὴν ἀδοξίαν, καὶ μετὰ τελευτῆν. Οὐ γάρ ἂν καταπροδοίη τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων· οὐδὲ βαρβάρους οὐδὲ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ἀποστρέψειν, ἀλλ' ὡς ἔστιν ἐπιεικῶς ἀποστρέψειν, καὶ τὴν ἀδοξίαν ἀποστρέψειν, καὶ τὴν ἀδοξίαν ἀποστρέψειν, καὶ τὴν ἀδοξίαν ἀποστρέψειν.



οὐν αὐτὸ μὲν χρεῶν τὰ κατὰ γνώμην ἐπιτάττειν, ἡμᾶς δὲ τὰ ἐπιτεταγμένα πράττειν πάσῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ. Ἡξίου τε, ὡσπερ ἐβουλεύσατο μετὰ γυναικὸς καὶ τῶν ἐν τέλει, ὄρκους παρασχέσθαι τοῦ τε σύμμαχον καὶ φίλον βέβαιον διὰ βίου παντὸς αὐτοῖς μενεῖν, καὶ τοῦ μηδεμίαν τῶν νυνὶ κατεχομένων πόλεων ὑπ' αὐτοῦ, ἃς αὐτὸς τε καὶ πατήρ, τοῦ τε Ῥωμαίων βασιλέων πρὸς ἀλλήλους πολέμου κεκινημένου, καὶ ὕστερον Ἀνδρονίκου τοῦ νέου βασιλέως ἔτι περιόντος, αὐτὸς ἔχει ἀφελόμενος, ἀπαιτήσιν καταστάντα πρὸς τὴν ἀρχὴν, ὡς προσηκούσας τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσιν. Ὁ βασιλεὺς δὲ πρὸς μὲν τὸ πεπεισθαι προΐκα, καὶ φιλοτιμίας μόνης ἕνεκα καὶ φιλίας τῆς εἰς αὐτὸν ἐπικουρεῖν ἐφασκεν, οὐκ αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναίκεϊ, καὶ τοῖς ἐν τέλει πολλὰς χάριτας ἠμολογεῖν, ὡς ψήφῳ κοινῇ τὰ τοιαῦτα ἐλομένοις. Περὶ γὰρ μὴν τῶν ὄρκων οὐδ' ἀξιοῦσιν ἐπὶ τῷ μὴ παρενοχλεῖν ὑπὲρ τῶν ἀγοι νυνὶ κατεχομένων ὑπ' ἐκείνων πόλεων παρασχέσθαι καταστάντα ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, μάλιστα ποιήσει τὴν γνώμην φανεράν. Εἰ μὲν γὰρ ἔτι νῦν ὑπὸ Ῥωμαίοις ἦσαν, καὶ διασώζειν ἑαυτὰς ἠδύνατο, οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς προήκατο, ὡσπερ οὐδὲ τὰς ἄλλας· ἀλλ' εἴλετο ἂν μᾶλλον πρότερον ἀποθανεῖν, ἢ ἀγεννές τι καὶ ἀνελεύθερον ἀνασχέσθαι. Εἰ δ' ἔτεσι πρότερον, αἱ μὲν πλείους, αἱ δ' ἐλάττωσι, βασιλέων ἔτι τῶν Ῥωμαίων περιόντων ταύτας ἀφελόμενοι ἔχετε αὐτοί, οὐδ' αὐτῷ τινα μέψιν τὸ προσεῖναι τὰς κατεχομένας ἐπαγάγει. Καὶ συνέθετο ὄρκους παρασχέσθαι. Ἐκείνο μὲν τοι, ἐφασκε, χρὴ σκοπεῖν, ὡς ἂν μὲν ἡ εἰρήνη διασώζοιτο καὶ αἰ σπονδαί, αὐτῶν μὴ παρασπονδούντων· αὐτὸς γὰρ παντὶ τρόπῳ τηρήσει τοὺς ὄρκους, οὐδ' ὀμώσεται, οὐδ' ὑπὲρ τῆς χώρας καὶ τῶν πόλεων, αἱ πρότερον ὑπὸ Ῥωμαίοις ἦσαν, οὐδὲν παρενοχλήσει καὶ αὐτὸς. Εἰ δ' αὐτοὶ πρὸς πόλεμον πρότεροι χωρήσουσιν ἀδικοῦντες καὶ παρασπονδούντες, οὐκ ἐκείνων μόνων ὑπὲρ ὧν οἱ ὄρκοι οὐκ ἀφέξεται εἰ δύναίτο, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνωθεν ὑπερκόους Τριβαλοῖς παραστήσεται ἂν ἐξῆ, ὡσπερ καὶ αὐτοὶ τὰς Ῥωμαίων πάσας, εἰ δύναμις πρὸς τὴν ὁρμὴν παρήσῃ. Κράτης δὲ καὶ ὅσοι παρήσαν τῶν Τριβαλῶν, ἐξεπλήττοντό τε, καὶ διὰ θαύματος ἦγον βασιλέα, ὅτι οὐδὲν ἀγεννές, οὐδὲ πεπλασμένον διὰ τὰς περισχούσας τύχας, ἀλλὰ πάντα ἀληθῶς, καὶ ὡς εἶχε διανοίας ἀπεφθέγγετο. Ἡ μὲν οὖν συμμαχία τοῦτον εἶχε τὸν τρόπον. Ὅρκοι δὲ ἦσαν οἱ ἐπὶ τούτοις, ὥστε βασιλέα Καντακουζηνὸν καὶ Κράτην φίλους εἶναι διὰ βίου καὶ συμμαχοῦς, καὶ μηδένα τῆς ἀλλήλων κακοῦν, μήτε τέχνη, μήτε μηχανῇ μηδεμίᾳ, ἀλλὰ βασιλέα μὲν τὸν Καντακουζηνὸν, ὧν ὁ Κράτης γέγονε κύριος πόλεων Ῥωμαίοις ὑπερκόων, ἢ παρὰ πατρὸς παραλαβῶν, ἢ αὐτὸς ἀρπάσας ἔτι περιόντος βασιλέως Ἀνδρονίκου, μηδεμίαν μήτε ἀπαιτεῖν, μήτε πόλε-

tissimæque conficiemus (4). Rogabat item, ut quemadmodum in concilio esset visum, sacramento perpetuam ac stabilem cum ipsis societatem amicitiamque sanciret, et nullam urbium, quas nunc ipse possideret, quasque ipse paterque Romanis imperatoribus inter se belligerantibus, et postea Andronico juniore adhuc spirante ipse abstulisset, adepto imperio, tanquam Romanorum imperatorum propriam repetiturum. Imperator, quod gratis ductique honoris et amicitiae desiderio sibi opem ferre decrevissent, non ei solum, sed et uxori principibusque multas se gratias agere testatus est, ut qui communi calculo ita vellent. De juramento autem quod postularent, nempe cum in imperium venisset, de occupatis urbibus nullum negotium exhibiturum, quid sentiat, apertissime ostensurum. Si etiamnum sub Romanis essent, seseque tueri possent, non se illas, quomolone nec alias neglecturum, 498 sed moriturum prius, quam imbellem aliquid parumque ingenuum commissurum. Quia vero alias multis, a ias paucioribus abhinc annis, Romanis imperatoribus adhuc superstitionibus, ablatas tenerent, nec se reprehensionem incursum, si tandiu usurpatis dimiserit. Et pactus est juraturum; videndum ipsis, ut pacem ac fœdus sancte tueantur, se omnino ratione jurata præstiturum, nec pro regione et oppidis, quæ Romanis antea tenuissent, molestiam eis creaturum. Si priores per iniquitatem atque perjurium arma ceperint, non solum illis, quorum causa jurarit recipiendis, si poterit, non temperaturum, sed etiam jam olim Triballorum peculiare, si quiverit, subacturum, sicut et ipsi Romanorum omnes subigerent, si voluntati vires responderent. Crales, et qui aderant Triballi, admirari et obstupescere imperatorem, qui quantum exsul et miser, nihil tamen timidum neque fictum, sed sincere omnia et ex animo locutus esset. Ac de societate quidem actum est isto modo; in hac autem conditiones juratum: Ut imperator Cantacuzenus et Crales amici ac socii essent in omne tempus, neuterque alterius provinciam infestaret ullis artibus, aut machinis: sed Cantacuzenus urbium Romanarum, quarum Crales esset dominus, sive eas a patre accepisset, sive ipse eas Andronico imperatore vivente sub se redegisset, nullam neque reposceret, neque ob casum ullum bellum intentaret: reliquæ vero, quæ nunc etiam sub Romano imperio censerentur, Cantacuzeni essent, nullamque Crales ullis artibus machinisve adimeret, sed imperatorem ad eas subjiciendas juvaret tantummodo. Et quotquot quidem aut armis caperentur, aut ex pacto se dederent imperatori præsentem, has imperator haberet, Triballi

Jacobi Pontani notæ.

(4) Virgil. *Aeneid.* 1:

— Tuus, o regina, quid optes  
Explorare labor, mihi jussa capessere fas est.

Affert ex epistola M. Antonii ad quemdam septemvirum, capitalem hominem, collegam ipsius hæc verba Philipp. v M. Tullius: *Quid concupiscas tu videris; quod concupiveris certe habebis.*

nihil injuriarum facerent. Sia absente imperatore, aut ipse Crales vel armis, vel deditione, vel pecunia incolis corruptijs, aut dynastarum ei subjectorum aliquis urbem Romanam subegisset, hæc quoque imperatoris esset, et reposcenti nihil causando redderetur. Item ut ipse Crales Annæ imperatrici et Joanni ejus filio imperatori hostis esset, nec unquam fœdus cum illis feriret, sed incommodaret pro viribus, Cantacuzenum imperatorem adjutans quam posset strenuissime. Compos autem imperii Cantacuzenus, Cralem sua potentia tuetur, si quis cum invaderet, ac pro hoste duceret, qui in eum expeditionem pararet. **499** Multa etiam verba facta de Chrele Triballo: quem cum Crales sibi vindicaret, propter communionem gentis, imperator, quod adhuc vivente imperatore Andronico transfugisse ad Romanos affirmaret, et in præsens non solum sub imperio Romano adnumeraretur, sed etiam sibi peculiarem se addixisset: et insuper juramentum proferret, quo Chreles Cantacuzeno fidem obedientiamque suam obligasset, quoniam justa dicere videbatur, Crales annuit, et juramento subscripsit. Cum his igitur conditionibus regum sacramenta conscripta sunt. Cæterum et archiepiscopum Triballorum adesse oportebat, in cujus præsentia juraretur. Is a Crale evocatus, mox adfuit; cui ad medium atrii procedens obviam Crales, frenum equi quo vehebatur apprehendit, et ad locum, quo descendere solebat, perduxit. Quem deinde salutans, fausta ab eodem comprecatione lustratus est. Cantacuzenus ex ædibus prodire non est permittitur, sed pro imperatorum Romanorum consuetudine intra ædes occurrens, et salutans, similiter bonis precibus ab eo dignatus est. Cum reges postero die sacramenta dicturi essent, Chreles ad Cralem mittens fidem petit ut ad ejus auctoritatem rediturus, Melenicumque traditurus. Chreles enim, tametsi Cantacuzenum Romano potiri imperio, et ei subesse mirabiliter cupiebat, non tamen etiam ejus causa objeitate se periculis volebat. Ut autem post illa ad Gynæcoastrum gesta Imperator ad Triballos est profectus, opinatus a Crale coactum, tum alia quæ essent Romanorum, tum ipsum quoque illi dediturum (norat enim Cralem defectionem suam inique tulisse), timensque ne sibi propter conjunctionem cum imperatore una pereundum esset, considerabat qua ratione Melenicum occuparet: qua tradita Crales iram placaret. Sed cum armis haud expugnabilem cognosceret, quod natura et operibus esset munitissima, primum quidem alimenta importari vetabat, deinde aperta vi eam adoriebatur. Asanes et præsidarii cernentes penuria fomenteus obsidionem diutius sustineri non posse (imperator namque propter eventa, de quibus diximus, accurrere cum auxilio non licebat), et cum aliud præterea ipsis quiddam contigisset, Chreli urbem dederunt. Qui ad Cralem misso oratore, palam ei se adjunxit. Quo ille facto supra

μόν τινα κινεῖν περὶ αὐτῶν· τὰς δὲ ἐπιλοίπους, ὅσαι νῦν εἰσι ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων τελοῦσιν ἡγεμονίαν, ἔχειν αὐτὸν, καὶ μηδεμίαν ἀφαιρεῖσθαι Κράλην μήτε τέχνη, μήτε μηχανῇ μηδεμίᾳ, ἀλλὰ συμμαχεῖν μόνον βασιλεῖ ἐπὶ τῷ ταύτας καταδουλοῦσθαι. Καὶ ὅσαι μὲν αὐτῶν ἢ ὄπλοις ἀλώσιν, ἢ ὁμολογίᾳ προσχωρήσουσι παρόντος βασιλέως, ταύτας ἔχειν βασιλέα, καὶ Τριβαλοὺς ἀδικεῖν μηδέν. Ἄν δ' ἀπόντος βασιλέως, ἢ αὐτὸς Κράλης, ἢ ὄπλοις, ἢ ὁμολογίᾳ, ἢ χροήμασι τοὺς κατοικοῦντας διαφείρας, ἢ τῶν ὑπ' αὐτὸν δυνατῶν τις πῶλιν παραστήσεται τῶν Ῥωμαίων; ὑπελάθων, καὶ ταύτην εἶναι βασιλέως, καὶ ἀποδιδόναι ἀπικτιοῦντι μηδὲν πολυπραγμονοῦντας. Αὐτὸν δὲ Κράλην πολέμιον εἶναι Ἄννη τε τῇ βασιλίδι, καὶ τῷ υἱῷ Ἰωάννῃ τῷ βασιλεῖ· καὶ σπένδεσθαι μηδέποτε; ἀλλὰ κακοὺν κατὰ τὸ δυνατόν βοηθοῦντα Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ, τρόπον ὅποιον ἂν δύναίτο ἰσχυροτάτω· καταστάντος δὲ καὶ Καντακουζηνοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς ὀρχῆς, Κράλη συμμαχεῖν κατὰ τὸ δυνατόν, ἂν τις ἐπίη ἐπ' αὐτὸν, καὶ πολέμιον ἡγεῖσθαι τὸν αὐτῷ ἐπιστρατεύσοντα. Γενομένου δὲ καὶ περὶ Χρέλη τοῦ Τριβαλοῦ λόγου οὐκ ὀλίγου, καὶ Κράλη μὲν αὐτὸν ἀντιποιουμένου διὰ τὸ ὁμίφυλον, βασιλέως δὲ ὡς εἶσι Ἀνδρονίκου περιόντος τοῦ βασιλέως αὐτομολήσειεν ἰσχυρίζομένου, καὶ νῦν οὐ μόνον ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων τελοῖη ἡγεμονίαν, ἀλλὰ καὶ ἰδίως αὐτῷ προσχωρήσει, καὶ ἔλοιτο πράττειν δι' αὐτοῦ, προσέτι δὲ καὶ ὄρκους ὑποδεικνύοντος, δι' ὧν συνέθετο ὁ Χρέλης δουλεύειν Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ, ἐπεὶ δίκαια ἐδόκει λέγειν, συνέθετο καὶ ὁ Κράλης, καὶ προσεγράφετο καὶ αὐτὸς τοῖς ὄρκοις. Οἱ μὲν οὖν ὄρκοι εὐτως ἐγράφησαν. Ἔδει δὲ καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῶν Τριβαλῶν παρεῖναι ὡς γεννησμένων ἐπ' αὐτοῦ τῶν ὄρκων· καὶ μεταπεμφθέντος τοῦ Κράλη, παρῆν καὶ αὐτὸς οὐκ ἐν μακρῷ· ἐπεὶ δὲ παρῆν ἐν τῇ οἰκίᾳ Κράλη, ἐκείνος μὲν ἀχρι τοῦ μέσου προσελθὼν τῆς αὐλῆς, ἐπελάθετο τῶν χαλινῶν τοῦ ἵππου, ᾧ ὡχεῖτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ προσηγάγεν ἀχρι οὗ εἰσθεῖ ἀποβαίνειν. Ἐπειτα προσαγορεύσας, εὐλογεῖτο παρ' ἐκείνου. Βασιλέα δὲ οὐκ εἶπας τῶν οἰκημάτων προσελθεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὸ Ῥωμαίων βασιλέων ἔθος ὑπήντα τε ἔνδον τοῦ οἰκηματος, καὶ προσαγορεύσας εὐλογεῖτο καὶ αὐτὸς. Μελλόντων δὲ ἦδη εἰς τὴν ὕστεραν ἀμνῶναι τοὺς ὄρκους, πέμψας ὁ Χρέλης πρὸς Κράλην, πίστει, ἦται, ὡς αὐτὸς τε δουλεύσων αὐτῷ, καὶ Μελενίκον παραδώσων. Χρέλης γὰρ μάλιστα μὲν ἠβούλετο βασιλέα τὸν Καντακουζηνὸν τὴν Ῥωμαίων ἔχειν ἀρχὴν, καὶ ὑπ' ἐκείνου ἀγεσθαι· διακινδυνεύειν δὲ οὐκ ἠθέλειν ὑπὲρ ἐκείνου. Ἐπεὶ δὲ συμβαλῆ τὰ κατὰ Γυναικόαστρον περὶ βασιλέα, καὶ ἀφίκοιτο εἰς Τριβαλοῦς, νομίσας ὑπὸ Κράλη βιαζόμενον ἐτέρων τέ τινων Ῥωμαίων προσηκόντων ἀνάγκη παραχωρήσειν, καὶ ἐκείνον παραδώσειν, ἦδη γὰρ οὐ περὶ ἐλάττονος· τιθέμενον Κράλην τὴν αὐτοῦ ἀποστασίαν, καὶ δεῖσας μὴ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς εἰς βασιλέα παραπέληται φιλίας, ἐσκεψάτο εἰ δύναίτο Μελενίκον κατασχεῖν, ἵν' αὐτῷ πρὸς Κράλην

ἀρκούσα παρατήσις εἴη τῆς ἀποστασίας παρα-  
 δόντι. Συνιδῶν δὲ ὡς ὄπλοις μὲν οὐκ ἂν εἴη ἀλώτερος  
 διὰ τὴν ἄγαν φυσικὴν τε καὶ κατεσκευασμένην ὀχυ-  
 ρότητα, εἴτου δὲ ἐνδεῖα μᾶλλον, πρῶτα μὲν ἐκώλυσε  
 αἶτον εἰσκομίζειν· ἔπειτα δὲ ἐπέκειτο καὶ φανερώς  
 πολεμῶν. Ἀσάνης δὲ καὶ ἡ περὶ αὐτῶν φρουρὰ,  
 ἔρωντες ὡς οὐκ ἀντιστήσουσι πρὸς τὴν πολιτοκρίαν  
 διὰ αἴτου ἀπορίαν· βασιλεὶ γὰρ διὰ τὰ συμβεβηκότα  
 βοήθειν οὐκ ἐνῆν· συμβῆν δὲ τι καὶ ἕτερον περὶ  
 αὐτοῦ, παρέδοσαν τὴν πόλιν Χρέλῃ· ὁ δὲ, πρὸς  
 Κράλῃν κίμψας, διελέγετο περὶ συμβάσεων, καὶ  
 προσεχώρει φανερώς. Κράλης μὲν οὖν ὑπερήσθη  
 τοῖς γεγενημένοις, καὶ ὄρκους παρέλεγετο αὐτίκα  
 Χρέλῃ καὶ ὑποποιεῖτο. Βασιλεῖα δὲ ἐλύπησεν οὐκ  
 ἔλιγα τὸ συμβῆν. Εἰς τὴν ὑστεραίαν γὰρ ἐπέλθον  
 ὁμοῖοντες τοὺς ὄρκους κατὰ τὰς συνθήκας, Κράλης  
 μὲν ἤξιον Μελενίκον τε καὶ Χρέλῃν τοῖς ὄρκους με-  
 τεεγγραφῆναι ὡς προσήκοντας αὐτῷ· πρὶν γὰρ τοὺς  
 ὄρκους γενέσθαι προσεχώρησαν. Βασιλεὺς δὲ ἀντί-  
 λαγεν, ἀδικεῖν φάσκων Κράλῃν καὶ παρασπονδεῖν.  
 Ἐξ ὅτου γὰρ ἐγένοντο αἱ συμβάσεις, δεῖν ἑκατέρους  
 στέργειν οἷς συνέθεντο. Εἰ δ' ἄρα καὶ μέτριά τινα  
 ἐθέλοι ἀδικεῖν, Χρέλῃν μὲν ἔχειν ἐμψυλόν τε ὄντα,  
 καὶ ὀλίγω πρότερον αὐτομολήσαντα Ῥωμαίοις, Με-  
 λενίκον δὲ ἔδῃ, ἐξ ἑτῶν ἤδη παλαιῶν ὑπήκοον ὄντα  
 τοῖς Ῥωμαίων βασιλεῦσι. Κράλης δὲ οὐχ ἑτέρω  
 ἔφασκεν, ἀλλ' αὐτῷ χρῆσθαι διακτιτῆ περὶ ὧν  
 ἀμφισθητοῦσι. Τοῖς μὲν γὰρ ὄρκους τοὺς περὶ τῶν  
 σπονδῶν, τῇ προτεραιᾷ γεγράφθαι· οἷς ἐγγέγρα-  
 πται, τὰς μὲν ἠρασμένας αὐτῷ ἐκ τῆς Ῥωμαίων  
 ἡγεμονίας· πόλεις ἔχειν, καὶ μηδεμίαν ἀπατεῖσθαι  
 παρ' αὐτοῦ· τὰς δ' ἐπιτελούσας ὑπὸ Ῥωμαίοις,  
 βασιλεῖα ἔχειν· ὥστ' οὐκ ἂν ἀδικοῖη πολλαῖς πρότε-  
 ρον ἡμέραις ἢ γενέσθαι τὰς τοιαύτας συμβάσεις  
 Χρέλῃ μετὰ Μελενίκου προσχωρήσαντος, ὡς ἐκ τῶν  
 ἐκείνου γραμμάτων ἐγένετο καταφανές. Βασιλεὺς  
 δὲ πρὸς τε τὸ πείθειν ὁμοῦ διὰ τὰς τοιαύτας εὐρε-  
 σιλογίας, καὶ πρὸς τὸ βιάζεσθαι ἔχων ἀδυνάτως,  
 παρεχώρησε καὶ ἄκων, καὶ ἐγένοντο οἱ ὄρκοι ἐπι-  
 τούτοις. Μετὰ δὲ τοὺς ὄρκους, ὁ Κράλης, τῶν ἐν τέ-  
 λει τοῦς δυνατωτάτους αὐτοῦ συναγαγὼν τέσσαρας  
 ὄντας· πρὸς τοῖς εἰκοσι, τέσσαρας μὲν αὐτὸς κατ-  
 εἶχε, τοὺς δὲ εἰκοσι παραδίδου βασιλεὶ ἅμα ταῖς  
 ὑπ' ἐκείνους στρατιαῖς, ὡς πάντα προθύμως, ἄπερ  
 ἂν κελύθῃ βασιλεὺς ποιήσοντας. Ἐκείνος μὲν οὖν ἅμα  
 Τριβαλοῖς παρεσκευάζοντο ὡς ἀφιζόμενοι εἰς  
 Διδυμοῦστειχον. Ἡ δὲ ἐν Θεσσαλονικῇ στρατιὰ ἐπέλθῃ  
 ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας Συργῆ, πρὸς Ῥαντίαν ἐστρατο-  
 πεδεύσαντα. Ὁ δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ δῆμος, ἐπέλθῃ  
 Καντακουζηνὸν τὸν βασιλεῖα πρὸς τὴν γῆν τῶν  
 Τριβαλῶν ἀφιγμένον κατὰ συμφορὰν. παρῆν δὲ καὶ  
 Συργῆ μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἐπιτίθενται τοῖς διακο-  
 οίοις οὗς κατέλιπεν ὁ βασιλεὺς φρουρεῖν ἅμα ἡγε-  
 μόνι, καὶ κρατήσαντες, αὐτοὺς τε παρέδοσαν καὶ  
 τὸ φρούριον Συργῆ. Ὁ δὲ, τῇ συνθήβῃ χρῆσάμενος  
 ὠμότητι, ἔππους τε καὶ ὄπλα ἀφελόμενος, καὶ τῶν  
 ἄλλων ὅντιν ἄποχυμώσας, ἔπειτα πληγὰς ἐκάστω  
 διακοσίας ἐπιτίθει πάντων ὁρώντων, μηδένα  
 παραλιπὼν, τὸ ἀπ' ἐκείνου δὲ κατακλείσας ἐν  
 δεσμωτηρίοις, καὶ τῶν πολιτῶν τοὺς δυνατούς,  
 ὡς τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλεῦς ἡρημένους,  
 πάντων ἀποστέρησας τῶν ὄντων, καὶ τιμωρησάμενος  
 πατρῴως, ἐνίων δὲ καὶ καταψηφισάμενος φυγὴν,  
 ἦλθεν εἰς Φεράς.

A modum lætatus, statim ei juravit, atque in fidem  
 500 et clientelam suam recepit. Illic casus impe-  
 ratorem non parum doluit. Nam postridie, cum ex  
 condicto juraturi venissent, Crales Melenicum et  
 Chrelem ad juramentum ascribi, ut sibi debitos  
 contendebat, quod antequam juraretur, ad se  
 accessissent. Imperator renitens, Cralem iniquita-  
 tis ac læsi fœderis arguebat. Ex quo enim fœdus  
 conceptum sit, utrumque pactis conventis stare  
 oportere. Quod si modestius injuriam facere velit,  
 Chrelem sibi habeat, quia et contribulis sit, et paulo  
 ante ad Romanos transfugerit: Melenicum relin-  
 quat, quæ inde a vetustis temporibus Romani  
 juris fuerit. Crales contra, non alio, sed ipsomet  
 giudice in ista lite usurum. Nam juramenta fœderis  
 heri in tabellas relata esse, in quibus pateret, ut  
 quas a Romano principatu abstulisset urbes, sibi  
 haberet, nullamque repetere fas esset, quæ autem  
 adhuc in eo numerarentur, imperatoris essent.  
 Quare nihil hic adversus æquitatem peccari, cum  
 multis diebus ante isthæc pacta Chreles ad ejus  
 partes transierit, quod ex litteris ejusdem constet.  
 Imperator nec persuadere potis, ubi tam prompte  
 verba funditabantur, nec cogere, cessit invitus. Et  
 juratum utrimque dictis supra conditionibus.  
 Postea Crales quatuor et viginti suorum dyna-  
 starum opulentissimis congregatis, et quatuor sibi  
 retentis, cæteros cum sua unumquemque copia  
 militari imperatori attribuit, facturos alacriter  
 omnia, quæ is velit. Cum Triballis igitur Didymo-  
 tichum iter adornabat. At qui Thessalonicæ erant,  
 Syрге ductore Rhentinam processerunt. Castellum  
 indigenæ ut Cantacuzentum ærumna cogente ad  
 Triballos abiisse acceperunt, et Syrges manum  
 adduxit, ducentos ad custodiam ab imperatore  
 relictos invadunt, victosque ipsos et castellum  
 Syrgi contradunt. Qui solita crudelitate equis, et  
 armis, et aliis quæ habebant primum spoliatos,  
 post in conspectu omnium singulis, nemine  
 excepto, ducentas plagas incutit, et in carceribus,  
 eos includit. Potentiores autem civis, ut Cantacu-  
 zenicæ factionis, omnibus fortunis exiit, nec  
 medioeriter punit, et quosdam exsilio damnat,  
 atque ita Pheras venit.

## 501 CAPUT XLVI.

*Apocauchus quid Polystyli egerit; quid ad Didymotichenses scripserit, qui acerbis litteris respondent, ei genus vile et mores improbos exprobrantes, ac se in Cantacuzeni au toritate futuros testificantes et tabellaris sequentibus malum minitantes. Apocauchus Byzantii cum plausu excipitur et pro libidine imperat. Irenes uxoris et ejus fratris super Cantacuzeno melus.*

Magnus autem dux Apocauchus Polystylon navi- **A** bus delatus, quoniam urbs libenter in potestatem veniebat, de civibus alios, quos in primis suspectos habebat, in naves conjecit, Byzantium eos portaturus, alios secum facientes ibi reliquit, nec immerito, praefecto Gudele imperatricis pocillatore imposito. Ad Didymotichenses porro scripsit in haec verba: Quæ ob Cantacuzenum Thessalonica egerim, nec vobis clam esse opinor, cum propter magnitudinem omnibus sint notissima. Quoniam igitur tota de illo spes vestra evanuit, nihil tergiversantes, ad Ænum (5) mihi vos occurrere, et una fratrem meum (qui illic in custodia erat) adducere oportet. Si et Asanes vobiscum venerit, res suas fecerit meliusculas. **B** Sin illic remanere maluerit, omnino vos Ænum cum fratre veniote. Asanem autem cum sorore ejusque liberis, ubi Didymotichi fuero, tali cura dignabor, quam et ipsi, ut pro tempore sufficientem judicabunt. Haec magnus dux ostentationis et fastus plena scripsit. Didymotichenses, quia nihil haectenus de imperatore audierant, primum, ut debuerunt, perturbati sunt, dein resumtis animis, et existimantes aliquid imperatori contigisse hujusmodi, quale in exercitiis solet, quod cito emendari posset, Apocauchus his verbis rescribunt: Lectis litteris tuis tam vecordibus, tam stolidis et confidentibus, principio admirati sumus, unde te atra bilis sic exagitet. Post cum perspexissemus, te qui patrem tuum diabolium audacia æquasses, et imperatorem tam bene de te meritum læsissemus, palamque oppugnasses, etiam arrogantia ac verborum ampullis eodem patre tuo inferiorem esse noluisse, nostrarum fore partium censuimus, si te alloqueremur. Tuam igitur ab initio obscuritatem, moresque vitiosos, et genus despicabile nec nos nescimus, quæ nemo Romanorum nescit. Macreno enim primum, vectigalia a quibusdam agricolis cogenti, ntercenariam **502** dedisti operam: et post illum praefecto Nicolao, cujus idem institutum fuit, et tertio post illos Stratego appellato, salis curatori: quem ut argento tuo, et calumniis ac sycophantiis, milleque mendaciis ac perjuriiis tibi usitatis praefectura apud imperatorem Andronicum seniore depulisti, ipse eam es **D** consecutus. Atque ibi felices tui successus constiterunt. Cum jam propter mores agrestes et improbos, et infinita nomina quæ publice debebas, tibi perouandus esset, imperator noster Cantacu-

Ἀπόκαυχος δὲ ἑ μέγας δούξ ἄμα ταῖς ναυσὶν εἰς Πολύστυλον ἐλθὼν, ἐπεὶ προσεχώρει ἐκουσίως, τοὺς μὲν τῶν πολιτῶν ὄσους μάλαστα ὑπώπτειν, ἐν ταῖς ναυσὶν εἶχεν ὡς εἰς Βυζάντιον κομίσων· τοὺς δὲ τὰ ἐκείνου ἡρημένους εὖ ποιήσας ἀπέλιπεν ἐκεῖ, ἀρχοντα ἐπιστήσας· Γουδέλην τὸν βασιλίδος οἰνοχόρον. Ἡρὸς δὲ τοὺς ἐν Διδυμοτείχῳ πέμφσας, τὰ μὲν περὶ Καντακουζηνὸν εἰρησάμενα, ἔγραφεν, ἐν Θεσσαλονίκῃ περὶ ἐμοῦ, οὐδ' ὕμῃς οἴομαι ἀγνοεῖν, οὕτω πᾶσι γνωριμώτατα διὰ μέγεθος γεγεννημένα. Τοῖνον ἐπεὶ πᾶσα ἡ περὶ ἐκείνων ἄλλης περιήρηται ὑμῶν, δέον πᾶσαν πρόφασιν καταλιπόντας εἰς Αἶνον ἔκειν ὑπαντίστοντας, ἀγοντας· καὶ τὸν ἀδελφόν· ἦν γὰρ ἐν δεσμοτηρίῳ φρουρούμενος ἐκεῖ. Εἰ μὲν οὖν καὶ Ἀσάνης βούλοιο συναλθεῖν ὑμῖν, ἀρστ' ἂν ἐαυτῷ βουλευσάιτο. Εἰ δ' αὐτόθι μένειν ἐθέλησει, ἀλλ' ὕμῃς γε πάντως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ εἰς Αἶνον ἔκειν. Ἀσάνην δὲ καὶ τὴν ἀδελφήν, καὶ παιδία τὰ ἐκείνης, ὅταν ἐν Διδυμοτείχῳ γένομαι προνοίας ἀξιώσειν, ἤτις καὶ αὐτοῖς ἂν δόξειεν ἀρκούσα ὡς ἐν τοῖς παροῦσιν. Ὁ μὲν οὖν μέγας δούξ, τοιαῦτα ἔγραψε κόμπου καὶ φρονήματος πεπληρωμένα. Οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ δὲ, ἐπεὶ πρότερον οὐδὲν ἦσαν περὶ βασιλείῳς πετυσμένοι, ἐθορυβήθησαν μὲν ὡς περ εἰκὸς τὸ πρῶτον. Ἐπειτα ἀναθάρσησαντες καὶ τι περὶ βασιλέα οἰθήντες, ἃ περὶ στρατεύματα εἴωθε συμβεβηκέναι, ὃ ταχέως ἂν διορθοῖη, πρὸς μέγαν δούκα τὸν Ἀπόκαυχον καὶ αὐτοὶ ἀντέγραψαν τοιαῦτα· Τὰ παρὰ σοῦ γεγραμμένα ἀναγνόντες εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας καὶ μωρίας ἤκοντα καὶ θρασύτητος, πρῶτα μὲν ἐθαυμάσαμεν, ὅταν εἰς τοσοῦτον ἦκεις μελαγχολίας, ἔπειτα συνιδόντες, ὡς τὰ ἴσα τετολυμχότι τῷ σπῆ πατρὶ τῷ διαδόκῳ καὶ κατὰ βασιλείῳς τοῦ πολλὰ εὐεργετήσαντος ἀδίκον χεῖρα κερικηκότι, καὶ πολεμήσαντι φανερώς, οὐδὲ κατὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὸν κόμπου τῶν βημάτων τοῦ πατρὸς ἔδει ἀπολείπεσθαι, εἰκότα ἐνομίσαμεν ποιεῖν καὶ προσήκοντα φθέγγεσθαι σαυτῷ. Τὴν μὲν οὖν ἐξαρχῆς ἀφάειαν τὴν σὴν, καὶ τὴν φαυλότητα καὶ τῶν τρόπων, καὶ τοῦ γένους, οὐδ' αὐτοὶ ἀγνοούμεν, ὡς περ οὐδὲ τῶν λοιπῶν Ῥωμαίων οὐδὲ εἰς. Μακρηγῶ γὰρ πρῶτον χρήματὰ τινὰς εἰσπράττοντι γεωργούς, ὀλίγου ἔνεκα ἐδούλευσας μισθοῦ· καὶ μετ' ἐκείνον, ἀρχοντι τῷ Νικολάῳ, τῶν αὐτῶν κἀκεῖνῳ ἐχομένῳ ἐπιτηδεύματων· καὶ τρίτῳ μετ' ἐκείνους τῷ Στρατηγῷ ὠνομασμένῳ περὶ τοῖς ἔλας καὶ τὴν ἐκείνων διάθεσιν ἡχολημένῳ τότε, ὃν καὶ τοῖς ἴδιοις χρήμασιν ἐξώσας τῆς ἀρχῆς, διαβολαῖς καὶ συκοφανταῖς, καὶ ψεύδει μωροῖς καὶ ἐπιτοκταῖς ταῖς φίλαις· χρησάμενος πρὸς

Jacobi Pontani notæ.

(5) Ænum urbem Æneas Trojanus exsul condidit, ut est lib. III *Æneid*. Plinius Ænos vocat lib. IV, cap. 2; similiter Mela, lib. II, cap. 2: *Eximia est Ænos, inquit, ab Ænea profugo condita.*

Dionysius, lib. I, Æneam nominat. Juxta hoc oppidum Hebrus fluvius non ignobilis in mare volvitur.

βασίλειά τὸν πρεσβύτερον Ἀνδρόνικον αὐτὸς ἄρχων ἀπεδείχθη τῶν ἀλῶν. Καὶ μέχρι τούτου σοι τὰ τῆς εὐημερίας ἔσται. Κινδυνεύοντι δὲ ἤδη ἀπολείσθαι διὰ τῶν τρόπων τὴν σκαϊότητα καὶ μοχθηρίαν καὶ τὰ χρήματα μυρία τῷ δημοσίῳ δρῶν, ὃ ἡμέτερος βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνὸς Συργιάννη δεηθέντος παραλαβῶν, ἔξ ἀτίμου καὶ καταφρονουμένου περιθλιπτον ποιοίτηκεν οὐκ ἐν μακρῷ· δι' ἃ καὶ τῶν εὐγενεστέρων οὐκ ὀλίγοι ἤχθοντο δικαίως καὶ ἐδυσχεραίνον ὅτι τὸν μηδενὸς ἀξίον μεγάλων τιῶν ἤξιωσε καὶ θαυμασίῳ· ὣν τὴν ὑπερβολὴν οὐδὲ αὐτὸς φέρειν δυνηθεὶς κατὰ τοῦ μετὰ θελῶν πλάσαντος καὶ ἐκ κοπρίας ἀναγαγόντος, ὡς περὶ ὁ Σατάν κατὰ Θεοῦ πύλεμον κεκίνηκα, τὸ ὑπῆκον ἐκπολεμώσας· προφάσει μὲν ὡς περὶ ἐκεῖνος τοῦ πρόνοιάν τινα αὐτῶν ποιείσθαι, τῇ δ' ἄληθείᾳ φθονῶν αὐτοῖς τῆς σωτηρίας. Καὶ νῦν ἔξεστιν ὄρεσθαι, ὡς αἱμάτων μὲν ἀνθρωπίνων ἐπέπλησας τὰς πόλεις πάσας Ῥωμαίων. Δεσπομωτήρια δὲ, καὶ τοὶ πρὸς τοῖς ὄσοι πολλαπλασίῳ κατεσκευασμένα ὑπὲρ σοῦ, ὅμοι ὑπὸ πλήθους τῶν ἐσζυμωτῶν στενοχωροῦνται. Ἀρπαγαὶ δὲ καὶ λεηλασίαι καὶ μυρία ἕτερα δεινὰ ὀσημέραι ἐν ταῖς πόλεσι τολμῶνται, καὶ δάκρυα πανταχοῦ καὶ κωκυτοί, καὶ ὁ φειδόμενος οὐδὲ εἶσι. Ἄλλ' ὡς περὶ ὁ Σατανᾶς τοῖς μάλιστα Θεῷ προσωκωιωμένοις καὶ βελτίοσι τῶν ἄλλων δεῖν ἔγνωκε πολεμεῖν τῶν ἄλλων ἀμελῶν, οὕτω δὴ καὶ σὺ τοῖς ἀρίστοις τῶν ἑκασταχοῦ πύλεων, καὶ δυναμένοις τὰ δέοντα συνορᾶν διαφθείρων, καὶ κατακόπτων ἀπανθρώπως, τῶν πολλῶν καὶ οὐδενὸς ἀξίων οὐδένα λόγον ποιῆ, ὡς ὑστερον ἢ δειλίᾳ καὶ ἀπειρίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πολέμους βαρβάρους παραδύσων, ἢ αὐτὸς κατὰ σχολὴν διαφθερῶν· καὶ ὅλων κοινήν πανωλεθρίαν τοῦ Ῥωμαίων γένους διανοῆ, εἰ μὴ Θεὸς κωλύσει, τὴν μισανθρωπίαν βδελυζόμενος. Βασίλεὺς δὲ Καντακουζηνὸς ὁ ἡμέτερος καὶ σὸς δεσπότης, κἂν ἔτι πλείω καὶ δεινότερα ἀγνωμονήσῃ, ὡς περὶ τῶν δούλων οἱ κακοτροπώτατοι, τὴν ἐκ προγόνων εὐκλείαν ἄχρι νῦν διασώζει, καὶ τὴν ἐπιεικίαν καὶ τὴν σεμνότητα τῶν τρόπων· καὶ Ῥωμαίων συμπάντων ἄρχων, καὶ βασιλείως ἔτι περιόντος οὐδὲν ἤττον καὶ νῦν ἔστι βασιλεὺς. Εἰ δὲ τι περὶ αὐτὸν συμβέβηκε καὶ δυσχερὲς, θαυμαστὸν οὐδέν· πολλὰ γὰρ ὁ παρεληλυθὸς τοιαῦτα χρόνος ἔσχηκε παραδείγματα. Ἡμεῖς δὲ ἐκείνων τὴν πίστιν ἄδολον φυλάξομεν καὶ καθαρὰν, οὐ μόνον περιόντι, ἀλλὰ

zeus Syrgianne parario, te inhonorum prorsus et contemptum, brevi conspicuum reddidit, non paucis de nobilitate id iniquissime fereatibus: et jure quidem, quod hominem nullius pretii amplis quibusdam et eximiiis ornamentis cumlaret: quorum prastantiam cum nec ipse posses ferre, adversus eum qui te secundum Deum quodammodo finxit, et de stercore erexit, velut Satan contra Deum arma movisti, cum subjectos in illum exacerbasti, specie, quasi illis consuleres, cum revera salutem ipsis et incolumitatem invideres. Et nunc in propatulo est, quomodo humano sanguine omnes Romanorum civitates repleveris. Carceres, quamvis multo plures, quam erant, abs te constructi sint, victorum multitudinem non capiunt. Rapinae et direptiones, aliaque mala innumera quotidie in urbibus nefarie perpetrantur. Ubique lacrymae, ubique gemitus, et qui his vacet, nullus reperitur. Sed quemadmodum excoedemon Deo deditissimos sanctimoniaque supra alios eminentes sibi oppugnandos sumit, ceteros negligit: ita sane tu quoque per omnes urbes optium quemque et recti intelligentem disperdens, et inhumaniter concidens, vulgi, ut vilis et abjecti, rationem nullam ducis: postea illud aut ex timiditate et imperitia bellandi tua Barbaris objecturus, aut ipse paulatim perditurus, omninoque communem Romani generis internecionem machinaris, nisi Deus misanthropiam tuam detestatus prohibuerit. Imperator autem Cantacuzenus, noster ac tuus dominus, quamvis plura et deteriora, ut servus sceleratissimus, designaris, acceptam a majoribus suis gloriam usque nunc cum modestia gravitateque morum conservat, et Romanorum universorum adhuc vivo imperatore princeps, nihilo minus etiam nunc imperator est. Cui si quid tristius accidit, nihil novum; multa enim ex 503 antegresso tempore hujusmodi exempla colliguntur. Nos integram ac sinceram fidem non ipsi solum viventi, sed post obitum, item filiis ejus praestabimus: nec honorum promissio, nec malorum inflictio, nec aliud quidquam omnium a fide et charitate illius nos abstraxerit. Tuus autem labor revertetur in caput tuum, et in verticem tuum iniquitas tua descendet. Habes dignum abs te scriptis responsum. Tabellarios nunc quidem intactos dimisimus, legum reverentia, quibus illis cavetur. Si alii supervenerint, sciant se sine plagis supplicioque condigno haud abituros. Hec qui erant Didymotichi, Apocaucho magno duci responderunt; quibus illud perlectis, multa minatus Byzantium abnavigavit, ubi a patriarcha et conjuratis cum geminatis plausibus et praeconiis, ut qui praecclare implesset ducis officium Cantacuzenumque vicisset, exceptus est. Qui jam, propter ductum exercitum superbia turbidus, rerum summae sic proessee incipiebat, ut rationem nullam referret: simulareque amplius et consultare, ut inutilia, spernens, pro libidine faciebat,

et regebat omnia. Porro Irene Cantacuzena imperatrix, cum Manuele Asane fratre, ut ab Apocaucho nuntii venerunt, quid imperatori apud Gynæcoastrum fieret, quanquam non penitus vera esse suspicarentur, tamen vehementer conturbantur, sollicitudinumque fluctibus aestuabant. Metuebant namque, ne quidam de illius exercitus clam negotium Annæ agentes, opportunitatem hanc et adversam sortem imperatoris quasi insperatum lucrum arripientes, seditionem inter populum ac militem concitarent, dareturque res pesti et exitio. Præcipue vero suspicionem Comitopulus et Batatzes movebant, qui imperatoris Palæologi domestici, tunc a Cantacuzeno in occidentem ducente, Didymotichi suburbanis fuerant præpositi, habebantque sub se uterque mille pedites sagittarios, et valebant gratia apud populum ac milites plurimum.

πραγμῆς βασιλέως, στασιάζειν πείσωσι τὸν δῆμον καὶ τὴν στρατιάν, καὶ ἀπόληται αὐτοῖς παντάπασιν τὰ πράγματα διαφθαρέντα. Μάλιστα δὲ ἐν ὑποψίᾳ εἶχον τὸν τε Κομιτόπουλον καὶ Βατάτζην, οἱ τῶν Παλαιολόγου μὲν ἦσαν βασιλέως οικετῶν, τότε δὲ ὑπὸ Καντακουζηνοῦ βασιλέως εἰς ἐσπέραν ἐκστρατεύοντος, ἐπὶ τῆς ἔξω Διδυμοτείχου συνοικίας ἦσαν τεταγμένοι, χιλίων ἕκαστος ἄρχοντες τοσοτῶν πεζῶν ἦσαν δὲ καὶ πρὸς τὸν δῆμον καὶ τὴν ἄλλην στρατιάν δυνάμενοι οὐ μικρά.

#### 504 CAPUT XLVII.

*Tentantur ducum et militum animi de fide erga Cantacuzenum. Comitopulus dux se ab eo statim proficietur et ad idem ceteros hortatur, vultque ipsum de eorum fidelitate certiores fieri. Batatzes ejus orationem approbat, juramentum urget, juratur. Nuntius ab imperatore cum ejus signo in cera; qui tamen de suo etiam addit et rem gestam, quominus audientes constiteret, imperfecte narrat.*

Iis de causis timebant, et quomodo eos in officio ac subjectos tenerent circumspiciebant: simul et de aliis periculum facere cogitabant, eequid propter audita pristinam voluntatem immutassent. Placuit igitur, postridie, ubi omnes in palatium convenissent, Asanem audiente imperatrice duces ac milites pluribus alloqui, et cujusque animum pertentare. Ad hunc itaque modum Manuel Asanes orsus est: Quæ Apocaucho sacri cubiculi præfectus ad nos scripserit, commilitones, omnes intellexistis. Ita præsentem statum multis mutationibus obnoxium esse, levique momento vel prudentissimum et sagacissimum decipi, et improvidum atque a casu et fortuna pendentem, etiam præter opinionem beatum fieri, usu et experientia multa universi didicistis. Quod cum ita sit, non tanta fides Apocaucho habenda est. Cui enim vita semper simulata, pravitasque ac fallaciæ plena, et sermo mendax, nihilque probum ac sincerum unquam continens, qui tandem eum nunc vera dixisse quisquam crediderit? Sed demus vera esse, at non omnimodis, sed talia quæ cum imperatori parvum dederint incommodum, parvo negotio corrigi possunt. Vestrum autem unusquisque usque in hanc diem, dum res secundum cursum, sine aliqua offensione tenuerunt, magnanimitatis ac fortitudinis suæ in rebus turbidis, prudentiæ item, charitatisque, qua imperatorem et filios ejus comprehenderet, ostentandæ, occasionem nullam nactus est. Nunc, quoniam se obtulit occasio, et omnes simul, et seorsum quemlibet quantum intelligentia,

δὲ, ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, πολλὰ τοῖς γεγραφοῖσιν ἀπειλήσας, ἀπέπλευσεν εἰς Βυζάντιον, καὶ ἐδέξαντο αὐτὸν ὁ τε πατριάρχης καὶ ἡ συνομοσία μετὰ πολλῶν τῶν κρότων καὶ ἐπαίνων, ὡς καλῶς ἐστρατηγηκῶτα καὶ νενικηκῶτα Καντακουζηνῶν· καὶ αὐτὸς ἤδη φρονήματος ὡν ἀνάπλευσεν διὰ τὴν στρατηγίαν, ἀνυπεύθυνον αὐτῷ παραίχεται τῶν πραγμάτων τὴν ἀρχὴν· καὶ πάντα ἐπραττε καὶ διώκει ἢ αὐτῷ ἐδόκει, τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὸ βουλευέσθαι ἤδη ὡς ἀνόνητον ἀποβρίψας. Εἰρήνη δὲ βασιλεὺς ἡ Καντακουζηνῆ ἄμα Μανουὴλ Ἀσάνη τῷ ἀδελφῷ, ἐπεὶ οἱ παρὰ Ἀποκαύχου τοῦ μεγάλου ἤκοντες δουκὸς ἀπήγγελλον τὰ περὶ βασιλείως οἷα συμβαίη ἐν Γυναϊκοκάστρῳ, ὑπόπτειον μὲν καὶ μὴ παντάπασιν εἶναι ἀληθῆ· πλην ἐθοροδοῦντο σφοδρῶς καὶ ἐκυμαίνοντο. Ἐδεδοκίεσαν γὰρ μὴ τῶν αὐτῶν τινας συνόντων κρύφα τὰ βασιλίδος Ἀννης πράττοντες, ὡς περ ἔρμαϊον λαθρόμενοι τοῦ καιροῦ καὶ τῆς δυσπραγίας βασιλέως, στασιάζειν πείσωσι τὸν δῆμον καὶ τὴν στρατιάν, καὶ ἀπόληται αὐτοῖς παντάπασιν τὰ πράγματα διαφθαρέντα. Μάλιστα δὲ ἐν ὑποψίᾳ εἶχον τὸν τε Κομιτόπουλον καὶ Βατάτζην, οἱ τῶν Παλαιολόγου μὲν ἦσαν βασιλέως οικετῶν, τότε δὲ ὑπὸ Καντακουζηνοῦ βασιλέως εἰς ἐσπέραν ἐκστρατεύοντος, ἐπὶ τῆς ἔξω Διδυμοτείχου συνοικίας ἦσαν τεταγμένοι, χιλίων ἕκαστος ἄρχοντες τοσοτῶν πεζῶν ἦσαν δὲ καὶ πρὸς τὸν δῆμον καὶ τὴν ἄλλην στρατιάν δυνάμενοι οὐ μικρά.

Διὰ ταύτας γοῦν τὰς αἰτίας ἐδεδοκίεσάν τε καὶ ἐκκέπτοντο ἢ χρῆ αὐτοῦς ὑποποιήσασθαι· ἄμα δὲ διενουοῦντο καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὡς ἀποπειράσοντες, εἰ διὰ τὰ ἀκουσθέντα μὴ παρετράπησαν τὰς γνώμας. Ἐδόκει δὲ οὖν εἰς τὴν ὑστεραίαν πάντων ἐν βασιλείῳ; συνελθόντων ἐπὶ τῆς βασιλίδος, τὸν Ἀσάνην πρὸς τε τοὺς ἡγεμόνας καὶ τὴν στρατιάν λόγον ἀποτεῖναι καὶ ἀποπειρᾶν τῆς ἐκείνου διανοίας· καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν ἐπέλι ἦσαν ἐν βασιλείῳ; πάντες, Ἀσάνης ὁ Μανουὴλ ἐπὶ τῆς βασιλίδος οὕτω τὸν λόγον ἐποίησατο· Ἄνδρες συστρατιῶται, τὰ μὲν ὑπὸ παρακοιμωμένου τοῦ Ἀποκαύχου πάντες ἀκρόατα γεγραμμένα πρὸς ὑμᾶς. Τὰ μὲν οὖν παρόντα πράγματα ὡς πολλὰ ἐπιδέχεται μεταβολάς, καὶ ῥᾶδιον καὶ ἐκ μικρᾶς αἰτίας καὶ τὸν συνετώτατον καὶ κατεστοχασμένον σφαλῆναι· καὶ τὸν ἀπερισκέπτως καὶ ὡς ἔτυχε φερόμενον καὶ ἄπιστα εὐτυχεῖσαι πάντες ἴστε πολλοί; ὡμιληκῶτες πράγμασιν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο πάντα χρῆ πιστεύειν παρακοιμωμένῳ. Ἐγὼ γὰρ ὁ τε βίος ἐπίπλοστος αἰεὶ καὶ σκαιωρίας καὶ ἀπάτης γέμων, καὶ ὁ λόγος ἐψευσμένος, καὶ οὐδὲν οὐδέποτε ἔχων ὑγιές, πῶς ἂν τις πιστεύσειε νυνὶ εἰρησθαι τάληθῆ; εἰ δὲ καὶ ἀληθῆ τὰ εἰρημένα, ἀλλ' οὐ παντάπασιν, ἀλλὰ τοιαῦτα εἶναι τὰ γεγενημένα, οἷα βασιλεῖ μικρᾶν δυσχέρειαν παρεσχημένα, ῥᾶδιως πάλιν ἐπανορθωθῆναι. Ἰμῶν δὲ ἕκαστος νῦν μὲν ἄχρι τῶν πραγμάτων ἐξουρίων φερομένων, οὐδεμίαν ἔσχε πρόφασιν τῆν τε εὐφυχίαν καὶ τόλμαν τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς; καὶ τὴν σύνεσιν ἄμα ἐκιδεῖσθαι, καὶ τὴν εὐνοίαν ἣν ἔχει περὶ βασιλείας καὶ τοῦ πατρός. Νυνὶ δὲ ἤδη τῶν πραγμάτων παρασχόντων,

καὶ πάντας ἑμοῦ καὶ ἰδίᾳ ἕκαστον καὶ τὴν σύνεσιν Α καὶ τὴν εὐβουλίαν ἐπιδείκνυσθαι χρεῶν, καὶ ἐπὶ τοῖς ἔργοις φαίνεσθαι ὁμόλους· ὡς ἂν ἀπῶσι τὰ πράγματα τῶν λόγων οὐδένων ὄντων. Τὰ μὲν οὖν ἔργα ὕστερον ἐπιδειξόμεθα ἡνίκα ἂν δέη. Νυνὶ δὲ ἀναγκαῖον γνῶμην ἕκαστον εἰσάγειν ἢ χρῆ τραπομένουσ, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν ἄλλην πόλιν διασώζειν. Οὐ γὰρ ἡσυχάσειν ὁλομαι παρακοιμώμενον, ἀλλὰ ταχέως ἡμῖν ἐπιστρατεύσειν, εἴγε θνητῶς ἀληθῆ τὰ περὶ βασιλείως εἴη εἰρημμένα. Ἀσάνης μὲν οὖν τοιαῦτα ἐπαύσατο εἰπών. Κομιτόπουλος δὲ αὐτίκα ὑπὸ προθυμίας καὶ τῆς περὶ βασιλεία εὐνοίας κινήθει, ἀναστὰς παρελθὼν εἰς μέσους, ἔλεξε τοιαῦτα· Οὐδένα ὑμῶν ὄσοι πάρεστε νῦν ὁλομαι ἀγνοεῖν, ὡς βασιλέως ἐτι περιόντος τοῦ μακαρίου, τοῖς οἰκειοῖς συνεζητάζομην, καὶ τοῖς πολλῆς παρ' ἐκείνου καὶ τῆς εὐμελείας ἀπολαύσοι καὶ τῆς προνοίας; καὶ αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπέλιπον, τό γε εἰς ἐμὲ ἤκον, τοῦ μὴ τὴν προσήκουσαν εὐνοίαν εὐγνώμονι δούλῳ ἐπιδείκνυσθαι. Οὐ μὴν διὰ τὸ ἐκείνου ἐξ ἀνθρώπων γεγρονέ- ναι νυνὶ μεταβαλὼν, τοῖς ἐκείνου παῖσι δεῖν ἔγνων πολεμεῖν· ἀλλὰ τὴν ὁμοίαν γνῶμην καὶ νῦν ἐτι διατηρῶ. Ὁρῶν δὲ βασιλεία μὲν τὸν Καντακουζηνὸν δίκαια καὶ λυσιτελῆ τοῖς παῖσι βασιλέως ἡρημένον πράττειν, Ἀποκαυχὸν δὲ τὸν παρακοιμώμενον πολ- λάς κατ' αὐτοῦ διαβολὰς καὶ συκοφαντίας συνεσκευα- κόστα, καὶ ἄλλους προσεταιρισάμενον πονηροτέρους; ἀνθρώπους καὶ διεφθορότας, καὶ βασιλίδα ἐξηπατη- κόστα, καὶ τοιοῦτὸν τὸν πόλεμον τὸν μυρίων αἰτίων κακῶν νῦν τε ἄχρι γεγεννημένον, καὶ ἐτι κλειδίωνν ἐσόμενον πολλῶ κεκινήχότας, εἰ μὴ θεὸς ἄνωθεν κατασβέσει, ἐμίσησά τε τὴν πονηρίαν αὐτῶν, καὶ βασιλεῖ μᾶλλον ἔκρινα δίκαιον προσέχειν, ὡς δίκαιά τε ἕμα καὶ βασιλέως τοῖς παῖσι συμφέροντα, καὶ πᾶσιν ἑμοῦ Ῥωμαίοις διανοουμένῳ. Νυνὶ δὲ ὡς ἀκούομεν δυσκόλοις τύχαις ἐκείνου χρησαμένου διὰ τῶν συνόντων τὴν ἀποστασίαν καὶ πρὸς τὸν Τριβα- λῶν δυνάστην ἀφιγμένον, οὐ δίκαιον ἡμᾶς καταπε- σεῖν, οὐδὲ πρὸς στάσεις αὐτὸν διαφορὰς χωρήσαντας, ἀνδραπόδων δίκην σφᾶς αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις κατα- προδοῦναι· ἀλλὰ συμφρονήσαντας, ὄρκους δοῦναι βασιλίδι καὶ ἀλλήλοις, ἢ μὴν μηδένα μήτε δι' ἀγα- θῶν πολλῶν ἐπαγγελίαν, μήτε δι' ἐπαγωγῆν πολλῶν δεινῶν, ἢ βασιλίδι καὶ παῖσιν, ἢ ἀλλήλοις ἐπιβου- λεύσειν· ἀλλ' ἀμύνεσθαι τρόπῳ παντὶ τοὺς πολε- μίους μίαν γνῶμην ἔχοντας, καὶ τὴν πίστιν ἄδολον καὶ καθαρὰν φυλάττειν βασιλεῖ, πέμπειν δὲ καὶ τὴν τεχίστην πρὸς ἐκείνον ἄνδρα; οἱ διδάξουσιν, ὡς ἡμεῖς ὑπὲρ ἐκείνου καὶ φιλάτων καὶ τῆς γυναικὸς, πάντα καὶ πράττειν καὶ ὑπομένειν ἐγνώκαμεν ἄχρι παντός· ἴν' αὐτός τε ἤδοιτο τοιαῦτα περὶ ἡμῶν ἀκούων, καὶ ἡμῖν πολλὴν εἰδείη χάριν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας. Οὐδὲ γὰρ μικρὰν τινα οἴεσθαι ἐκείνον τὴν περὶ ἡμῶν φροντίδα ἔχειν χρῆ· ἀλλὰ πολλοῖς παλαίην λογιζομένους ὑποπετεύοντα, ὥσπερ εἰκόσ, μὴ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποκνήσωμεν. Τοιαῦτα μὲν ὁ Κομιτόπουλος εἶπεν· εὐθὺς δὲ μετ' ἐκείνου ὁ Βατάτζης ἐπῆνε τε τὰ εἰρημμένα, καὶ ὡς μηδενὸς ἐνδέοντα μήτε πρὸς σύνεσιν μήτε πρὸς εὐβουλίαν, ἐπεψήφιστο καὶ

consilioque possit, ipso etiam facto demonstrare oportet; verba enim, si facta desint, nihil valent. Sed ad facta postea, quando opus fuerit, veniēmus. In præsens singuli sententiam explicare debent, quid agamus, ut nos ipsos reliquamque urbem conservemus. Etenim cubiculi præfectum non quætu- rum, **505** sed propediem hostiliter in nos itu- rum existimo: modo plane certa sint, quæ de im- peratore narrantur. His dictis Asanes tacuit. Comi- topulus, quo erat studio imperatoris incensus, in medium prodiens, hunc in modum disseruit: Neminem ego vestrum, quotquot adestis, fugere ar- bitror, me imperatoris beatæ recordinationis dome- sticum, et quidem charum illi, acceptumque fuisse; nec vicissim a me ( quantum quidem præstare potui) quidquam in amore a probo fidelique servo domino suo remetiendo prætermisum memissi. Nec quia ille ab hominibus abiit, ego alius factus, illius filii bellum inferre decrevi, sed eandem mentem etiam nunc gero. Cum autem animadvertam, Can- tacuzeno propositum esse ea persequi, quæ nec a justitia aliena, et illis utilia sint, contra Apocau- chum cubiculi præfectum multas in eum calumnias et sycophantias consuisse, aliosque impuros ac sceleratos assumpsisse, qui et Augustam circum- scripserunt, et hocce bellum incenderunt, unde jam mille calamitates nata, et plures his nascituræ sunt, nisi Deus in cælo id restinxerit, eorum im- probitatem execratus, Cantacuzenum potius et virum justum, et defuncti imperatoris liberis Ro- manisque universis consulentem mihi sequendum censui. Quem cum modo in misera et acerba for- tuna sua (utpote a suis proditum) ad Triballorum principem profectum audiamus, haud æquum est nos labascere, et ad seditiones atque dissidia con- versos pro mancipiis nosmet hostibus turpiter dedere, sed animis consentientes imperatrici Iræne ac nobis mutuo sacramenta dicere, nullum no- strum neque bonorum multorum pollicitatione il- lectum, neque multorum malorum invectione com- pulsum, illi ejusque liberis, aut inter nos insidia- turos: sed omni ratione et una mente in hostem pugnaturos, fidemque germanam ac puram impe- ratori servaturos. Quin etiam certos homines ce- derit ad eum mittendos iudico, qui doceant nos pro ipso, charissimisque ejus filii, et uxore omnia semper et facere et pati constituisse: ut de nobis hæc audiens lætetur, deque tanta benevolentia gratias agat. Nec enim parum de nobis sollicitum esse credendum est, sed variis distractum cogita- tionibus suspicari, ut est verisimile, nos igna- via torpentes certare amplius non audere. Hac- tenus Comitopulus. Quem mox excipiens Batatzes, **506** et dicta laudare, et ut prudentissima atque consultissima suffragio suo approbare, et juramenta urgere. Irene vero imperatrix, et Asanes frater, Comitopuli cohortationem ex divino afflatu existi- tisse rati, ut ad dimicandum omnes acuerent (pro- pterea quod qui prius suspecti erant, tantam nunc

erga imperatorem animorum inclinationem praeferrebant) magnis levati angoribus, cum et caeteri idem omnes sentirent, sacramenta concipi jussurunt; primusque se imperatricis frater obligavit. Interca quidam Bratilus nomine ab imperatore adveniens, non ille quidem litteras, sed ceram annulo ejus signatam, fidei causa afferebat. Ille primum imperatricem adiens, salutem dicit; deinde alios quoque verbis imperatoris salutatur, et de Gynæocastro narrat (cujus gratia se missum autumat), non ut revera contingerat, sed obiter admodum, et quomodo non multum terroris sese daturum existimabat. Adjiciebat, turbatione non modica inter milites suborta, post protostratoris, aliorumque secessionem, quod domestica damaa terre non potuissent, audito Cralem haud procul abesse, imperatorem pro veteri amicitia ad eum profectum esse; ibi libenter, valdeque cōmiter et benevole susceptum, et auxiliariis copiis magnis ac fortibus auctum esse: putareque se, nunc iter versus Didymotichum tenere, et brevi coram affuturum, seque praemissum, ut gesta nuntiaret: ne, si aliter quam p̄to veritate et multis cum additamentis audirent, turbarentur. Nec cunctandum, sed datis sibi de statu ipsorum litteris, ad imperatorem se remittendum affirmabat, qui in multa de ipsis cura versetur, quippe cui in eo sint omnia, ut res eorum cognoscat. Dicebat item, epistolam se ab eodem accepisse, eadem quæ narrasset continentem. Caeterum multis per viam occurrentibus univisse, ne interceptus, propter eam aliquid calamitatis perpeteretur, et negotium ad nihilum caderet, atque ideo conscidisse; signum solum fidei faciendæ retinuisse, quod cavo oris inditum, scrutantis posset effugere. Ejus dictis solatii ac levamenti plenis adjuncta fides, quod scirent hominem nec alias ad mendaciam ex levitate componenda ingeniosum fuisse. Res vero secus erat quam ille memoraverat. Quando enim Gynæocastri ab imperatore defectio, tantaque confusio ac perturbatio incidit, quoniam et ipse

507 aderat, cum pluribus sui similibus ad hoc constitutus, ut si quo opus esset imperatori occulte mittere litteras, ipse ferret qui propter vilitatem suam facile lateret, accedens rogavit ut quoniam tempore exclusus scribere litteras non posset, signum ex annulo impressum daret, quo sibi gesta memorantē Didymotichenses crederent. Tempestive locutum arbitratus imperator ita fecit. Bratilus ergo his Didymotichum nuntiatis, rursum ab imperatrice caeterisque accepta epistola ad imperatorem est reversus.

θῶν ἰδεῖτο βασιλέως, ἐπεὶ μὴ γράφειν δύναίτο διὰ τὴν ἀκαιρίαν, σφραγίδα παρέχειν ἐκ τοῦ δακτυλίου ἐν ᾗ πιστεύεσθαι ἀπαγγέλλονται τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ περὶ τῶν γεγενημένων· νομίσας δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς προσήκοντα εἰρηκῆναι τῷ καιρῷ, παρέιχε. Μπρατίλος μὲν οὖν τοιαῦτα τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπαγγέλλας, γράμματά τε αὐθις παρὰ βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων λαβὼν, ὤχετο πρὸς βασιλέα.

A αὐτὸς, καὶ ἐπέσπευδε τοὺς ὄρκους. Εἰρήνη δὲ ἡ βασιλεὺς, καὶ ὁ ἀδελφεὸς Ἀσάνης, τὴν Κομιστοπούλου παραίνεσιν νομίσαντες θεόθεν κεκινήσθαι, ἰν' εἴη πᾶσι παράκλησις πρὸς τοὺς ἀγῶνας, τὸ τοὺς ὑπεπευθεμένους τουτουσί, οὕτως ἔχοντας εὐνοίας φαινεσθαι πρὸς βασιλέα, τῶν πολλῶν ἀναπνεύσαντες; φροντίζων, καὶ ἐπιφροσισάμενοι τὴν βουλήν, ἐπειδὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐδόκει, τοὺς ὄρκους ἐκέλευον τελεῖσθαι: καὶ ἐτελοῦντο, πρῶτου τοῦ τῆς βασιλέως ἀδελφοῦ ἑμωμοκῶτος. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο, ἦκίτις ἐκ βασιλέως Μπρατίλος ἄνωμα· ὁ γράμματα μὲν οὐκ εἶχε, κρῖν δὲ ἐσφραγισμένον τῷ δακτυλίῳ τοῦ βασιλέως ἀξιοπιστίας ἕνεκα. Καὶ πρῶτα μὲν προσηγόρευε βασιλῆα παραστάς: ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους ἐκ βασιλέως· διηγείτο τε τὰ περὶ Γουαικάστρου, οὐχ ὅν ἐγένετο τρόπον, ἀλλ' ὑπείμενος μάλιστα, καὶ ὡς ἂν ζῆτο οὐ σφόδρα θορυβῆσαι. Πρὸς τοῦτο γὰρ ἔφασκε παρὰ βασιλέως ἐκπεμφθῆναι. Ἐπειτα καὶ τοῦτο προσετίθει, ὡς παραγῆς οὐ μικρᾶς περὶ τὴν βασιλέως στρατιᾶν γεγενημένης, καὶ προτοστράτορός τε καὶ ἄλλων ἀποστάντων διὰ τὸ μὴ τὴν οἰκίαν ζῆμιαν φέρειν δύνασθαι, περὶ Κράλη πυθόμενος ὁ βασιλεὺς ὡς διατρίβοι ἔγγυς, γένοιτο πρὸς αὐτὸν κατὰ φιλίαν παλαίαν. Ἐκεῖνον δὲ ἀσμίμως ὑποδεξαμένου καὶ μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης καὶ εὐνοίας καὶ στρατιᾶν πολλῆν τε καὶ ἀγαθὴν παρεσχημένου κατὰ συμμαχίαν, νῦν πρὸς ἰδοιπορίαν εἶναι οἴεσθαι, καὶ ἀφίξεσθαι μετὰ μικρόν· αὐτὸν δὲ πεμφθῆναι πρότερον ἀπαγγελοῦντα τὰ γεγενημένα, ὡς ἂν μὴ διεφθαρμένως πυθόμενοι καὶ

C μετὰ πολλῆς προσθήκης θορυβῆσθε· ἤξιον τε μὴ μέλλειν, ἀλλὰ παρὰσχόμενος γράμματα, περὶ αὐτῶν ὅπως ἔχουσι δηλοῦντα, αὐθις εἰς βασιλέα ἀποπέμπειν. Πολλὴν γὰρ αὐτῷ περὶ αὐτῶν φροντίδα εἶναι, καὶ τοῦ παντὸς τιμᾶσθαι τὸ πυθέσθαι τι περὶ αὐτῶν. Ἐφασκε δὲ καὶ παρὰ βασιλέως γράμματα λαβεῖν, ἃ καὶ αὐτὸς εἶπε περιέχοντα· πρὸς τὴν ἰδοιπορίαν δὲ πολλῶν συντυγχανόντων, δεῖσα; μὴ ἄλῳ καὶ αὐτὸς τε δι' ἐκεῖνα εἰς πείραν ἔλθῃ πολλῶν κακῶν, καὶ ἡ πράξις κωλυθῆ, τὰ γράμματα ἀφανίσαι, τὴν σφραγίδα δὲ μόνην ἀξιοπιστίας ἕνεκα φυλάξαι, δυναμένην ἐπὶ τὰ σῶλα τοῦ στόματος τοὺς ἔρπονῶντας διαδιδράσκειν. Ὅ μὲν οὖν τοιαῦτα λέγων ἐπιστάτο, καὶ πολλὴν παρείχετο παραψυχὴν, καὶ τὸ πολὺ τῆς ἀθυμίας ἐπακουφίζεν. Ἦδισαν γὰρ αὐτὸν οὐδὲ πρότερον εὐφρῶς ἔχοντα διὰ κουφότητα περὶ τὸ πλάσματα συντιθέναι. Τὰ δὲ οὐκ ἴσαν, ὡς ἀπήγγελλον. Ἄλλ' ἦν ἡμεῖς ἐν Γουαικοκάστρῳ ἡ περὶ βασιλέα ἐγένετο ἀποστασία, καὶ σῆγχις δεινῆς, καὶ ἀταξία ἦν περὶ τὴν στρατιάν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς παρῆν εἰς τοῦτο τεταγμένος σὺν πλείοσιν ἑτέροις τοιούτοις, ἰν' εἴποι δέοιτο βασιλεὺς ἀγγεῖλαιν κρύφα πέμπειν, αὐτὸς διακομίζοι διὰ τὴν εὐτέλειαν λαθάνων, προσελθῶν ἰδεῖτο βασιλέως, ἐπεὶ μὴ γράφειν δύναίτο διὰ τὴν ἀκαιρίαν, σφραγίδα παρέχειν ἐκ τοῦ δακτυλίου ἐν ᾗ πιστεύεσθαι ἀπαγγέλλονται τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ περὶ τῶν γεγενημένων· νομίσας δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς προσήκοντα εἰρηκῆναι τῷ καιρῷ, παρέιχε. Μπρατίλος μὲν οὖν τοιαῦτα τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπαγγέλλας, γράμματά τε αὐθις παρὰ βασιλέως καὶ τῶν ἄλλων λαβὼν, ὤχετο πρὸς βασιλέα.



CAPUT XLVII.

*Suburbana populus in oppidum insurgit : praesidium erumpit, hostem fugat, qui per varias urbes dispergitur. Edes destruantur. Episcopi vaticinium evenit. Proceres Triballos promissi auxilii paenitet ; obsidem filium requirunt. Liberus filiam suam Manuelli Cantacuzeni filio desponderi cupit. Utrique petitioni imperator annuit. Liberus voto politus laetatur.*

Ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ἔξω Διδυμοτείχου συνοικίας δῆμος ἄ οὐ πολλῶ ὕστερον οὐκ ἀνεκτὸν ἠγούμενοι, εἰ μὴ τὰ ἴσα καὶ αὐτοὶ τοῖς ἄλλοις δῆμοις δρῶεν καὶ διαφθεύροιεν τοὺς δυνατοὺς, τῶν ἀρχόντων αὐτοῖς μὴ συνειδῶτων, νυκτὸς ἐπὶ τὴν στάσιν ἀλλήλους παρορμησαντες καὶ καθοπλισάμενοι ὡς εἶχον πάντες ἅμα ἔω πρὸς τὰς πύλας ἐλθόντες, ἐτειχομάχουν, καὶ πάντας ἠπέλιον ἀποκτείνειν τοὺς ἔνδον, εἰ μὴ ἐκόντες προσχωροῖεν· οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα φείσεσθαι μὴ ἀποκτείνειν. Ἀσάνης δὲ καὶ ἡ ἔνδον στρατιὰ ἠγγράμενοι δεινὸν εἰ μετὰ τῶν ἐκ Βυζαντίου καὶ τῆς ἐκ τῆς ἄλλης ἀρχῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς καὶ παρὰ τῶν οἰκείων πολιορκοῖντο, ὀπλισάμενοι καὶ αὐτοὶ καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας συνεπέλεκοντα τῷ δῆμῳ ἐξεληθόντες. Ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἀντισχόντες πρὸς τὴν μάχην, ἐφυσγον ὡς εἶχον, παιδῆς καὶ γυναικῆς μόνως ἀναλαθόντες· καὶ διεσχεδασθησάν κατὰ τὰς ἄλλας πόλεις μηδὲν ἐπιφερόμενοι ὧν εἶχον πλὴν τιῶν ὀλίγων, οἱ διὰ τὸ μὴ συμμετεσχηκέναι τῆς στάσεως τοῖς ἄλλοις μένειν συνεχωρήθησαν ἐπὶ τῶν οἰκιῶν. Ἢ στρατιὰ δὲ τὰς οἰκίας τῶν φυγόντων διεπόρθουν, καὶ πάντα εἰσεκόμζον ἐντὸς τειχῶν. Ὀλίγω δὲ ὕστερον καὶ τὰς φυλώσεις καθαιρούντες, ἐχρῶντο πρὸς τὸ πῦρ ὑπὸ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἤδη πολιορκούμενοι. Ἢ γὰρ ἐκ Βυζαντίου στρατιὰ ἄχρι μὲν οἱ ἔξω Διδυμοτείχου πρὸς τοὺς ἔνδον ὠμοφρόνουν, οὐδὲ ἐγγὺς γενέσθαι ἐπέχειρουν· ἀλλὰ εἰσβάλλοντες, τὰ πόρθω διεπόρθουν, καὶ ὡς τάχιστα ἀνεχώρουν. Ἐπεὶ δὲ ἡ στάσις γένοιτο καὶ ἐκπολεμωθεῖεν τοὺς ἔνδον οἱ ἐκτὸς, αὐτοὶ τε ἐφθάρησαν παντάπασιν ἀνάσταντο γεγενημένοι, καὶ οἱ ἔνδον τὸ πολὺ τῆς δυνάμειος ὑπαιρεθέντες, ἀσθενεῖς τε ἦσαν, καὶ οὐκέτι πρὸς τοὺς πολέμους ἀξιόμαχοι. Ὅθεν κἀκεῖνοι ἐπιόντες καὶ στρατοπεδεύομενοι, ἐγγὺς διεκαρτέρουν. Οἱ μὲντοι ὑπολειπόμενοι τοῦ δήμου ἐν Διδυμοτείχῳ, τῶν οἰκημάτων ὑπὸ τῆς στρατιᾶς καθαιρεθέντων, αὐτοὶ τοὺς λίθους ἐκκαθαίροντες, πρὸς λαχανισμὸν ἐχρῶντο τῷ χωρίῳ. Καὶ τέλος ἤδη εἶχε τὸ περὶ τοῦ χωρίου τούτου τῷ μητροπολίτῃ τῆς αὐτῆς πόλεως ὀλίγω πρότερον προσηρημένον. Ἐτι γὰρ Καντακουζηνῷ τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν εἰς τὴν ἐσπέραν ἐστρατείαν παρασκευαζομένου, ἐδόκει δεῖν διὰ τὸν πόλεμον περὶ τὴν ἔξω συνοικίαν τάφρον περιελαύνειν, ἵνα μὴ βλάβη ἡ εἰσοδος τοῖς πολέμοις εἴη, εἰ ποτε εἰσβάλοιεν. Διανενημημένης δὲ τῆς τάφρου κατὰ πατρίαν παντὶ τῷ δῆμῳ, ὥστε ἀνορούται, καὶ τοῖς ἐν τῷ κλήρῳ τῆς ἐκκλησίας πᾶσι παρείχτο μερὶς. Δυσχεραίνοντων δὲ ἐκείνων διὰ τὸ πονεῖν, καὶ προσαγγελλόντων τῷ μητροπολίτῃ τοὺς ἐπὶ τὰ ἔργα ἀναγκάζοντας, Οὐδὲν μὲν, εἶπεν ἐκεῖνος, τὰ τοιαῦτα πρὸς τὸν πόλεμον λυσιτελήσει. Μετ' οὐ πολὺ γὰρ ὁ περιποιούνται χωρίον, πρὸς λαχανισμὸν ἐπιτηδεύει· ἔξειν. Τοῦ δὲ μὴ δοκεῖν αὐτοὺς τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος ἀμελεῖν, ἐκέλευε τὰ ἐπιτεταγμένα

At plebs suburbana Didymotichi non multo post minime ferendum putans, si non etiam alios populos aemulata, potentes interficeret, praefectis imprudentibus, noctu ad tumultum inter se cohortati, armatique ut poterant, omnes, bene mane ad portas procedunt, muris oppugnationem inferunt : minantur oppidanos omnes perempturos, nisi se dederint : sic enim vix tamen manus a caede cohibituros. Sic Asanes et praesidium rem periculosam rati, si praetor Byzantios et alios aliunde ex imperio contractos etiam a domesticis obsiderentur, accincti et ipsi, portis apertis cum populo conficturi erumpunt. Qui nec aliquand'u saltem impetum sustineus, fugit ut potuit, filii et uxibus tantum assumptis ; nihilque aliud rerum suarum secum asportans, per alias urbes dissipatus est. Paucis, quod seditionis participes non fuissent, domicilia sua habitare permisissum. Milites fugitivorum domibus direptis, totam praedam in urbem intulerunt. Brevi intervallo etiam materiationem destruentes, ea a Byzantiis jam obsessi, ad focum usi sunt. Nam Byzantii quandiu Didymotichenses suburbani cum oppidanis voluntatibus congruebant, ne pedem quidem propius ferre audebant, sed remotiora agri depopulantes, properato se in stativa recipiebant. Tumultu autem et seditione conflata suburbani urbanos hostilem in modum aggressi, et ipsi omnino sedibus suis pulsati perierunt, 508 et urbani imminutis magnopere viribus, pugna hostibus pares amplius non erant. Unde illi, Byzantii, inquam, propius accedere, et locatis castris perseverare non dubitarunt. Ex Didymotichensibus suburbanis restantes, vicinorum aedibus a milite everais, ipsi lapides et rudera efferebant, et per areas illas oluscula serchant. Et jam evenerat, quod de hoc loco ipsius urbis metropolitani non ita pridem vaticinatus fuerat. Nam dum se Cantacuzenus ad expeditionem occidentalem adhuc instrueret, suburbana ad hostem arandum fossa debere circumdari decernebat. Tributim igitur toti populo, et clericis Ecclesiae ad fodendum pars describatur. Quibus, clericis puta, laborem indignantibus, et exactoris operum ad episcopum deferentibus, ille hanc fossam bello nihil profuturam praedixit. Quem enim locum servare et custodire niterentur, brevi operum sationi idoneum habituros. Verum enim vero ne commodum publicum parvipendere videretur, jussit imperata fieri. Cum non diu post eventus respondisset, Didymotichenses in memoriam praedictionis regressi, virum de ea suspexerunt. Porro a Crate Cantacuzeno adjuvando designati, jamque parati, et ad opus accessuri, dominum suum conveniunt, haud utile se et illum sibimetipsis consilium ini-

visse autumant, quando tam incaute florem ac nervum potentiae suae Cantacuzeno tradidissent. Si enim pace cum Anna imperatrice clam composita ipsis insidietur, nec insidias praesentientes occidat, quid reliquum, nisi ut regressus liberos et conjuges eorum in servitutem abripiat, unversumque Triballorum principatum sibi subjiciat? ideo tum demum juvandum (si ipsorum egeat auxilio) quando juniorem filium apud eos obsidem reliquerit: sine obsidibus non juvandum. Sic enim cupide una militaturos, nullamque in futurum malam spem de eo concepturos. Liberos autem privatim Cralem orare, imperatori auctor esset, ut is Manuelli juniore filio ipsius Liberi filiam desponderet: audisse enim Syrgen sponsalia inter ejus filiam et Manuelem hunc, cui eam, Andronico imperatore adhuc in vita manente, despondisset, belli causa rescidisse. Et videbantur Crali quoque duces aequum et bonum postulare. Quamobrem quid velint, imperatori renuntiat; hortatur ut eis obsecundet; **509** hac enim ratione impigre militaturos. Separatim vero de Liberi filia cum filio ejus nuptiis consocianda rogat, et monet, ne quod sit inter ambos ex generis claritate discrimen, sed quantum in praesens efficere hac via possit, intueatur. Nam praeterquam quod et aliis Triballis haec nuptiae jucundae sint futurae, etiam Liberum ipsum non socium modo et amicum, sed et servum plane ipsius fore, omniaque ejus utilitati prompte postpositurum, quod ipsemet polliceatur. Haec res, ut apparebat, magnum Crali aequitatis et candoris testimonium dabat, quod dynastarum suorum potentissimo cum imperatore se conjungente, adeoque manifeste omnia illius causa facturum pollicente, si is tantum filiam ipsius filio suo colloca- ret, nihil suspicaretur mali, nec praepedire negotium tentaret, sed adjuvaret magis. Verum istuc non tam aequitati Cralis, quam Liberi opulentiae, magnaeque inter Triballos potentiae adscribendum, propter quam et ipse Crales eum offendere timebat. Haec igitur ille, cum et Liberus adesset, apud imperatorem disseruit: qui quod tum illud, tum hoc in praesentia conducere videbat, neutrum recusabat, et ita suspicionem de sociis aliquando laedendis, aut per insidias appetendis eximebat: nescire enim se amicos sic remunerari, quando constaret, nec apertis hostibus unquam insidiatum: et affinitatem cum Syрге non priorem dis- sisse; sed eo generum abdicante, causa nihil esse, cur non et ipse aliam filio suo uxorem jungeret; praesertim cum nondum sic astrictum fuerit matrimonium, ut dissolvere non liceret. Si juramentum intercessisset, nulla de causa id distracturum fuisse. Proinde dimittere se filium, simul gene- rum futurum Libero, simul propter copias sociales, ut ne quid ab se insidiarum metuat; non sic ta- men, ut apud eos omnino semperque maneat, sed ubi pater revocaverit, redeat. Liberos ut impe- ratorem de connubio annuisse cognovit, eum ado-

A πράττειν. Ὡν ὀλ.γψ υστερον ἐκδάντων, ἀνεμιμνή- σκοντό τε οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ, καὶ ἐθαύμαζον τὸν ἄνδρα τῆς προαγορεύσεως. Οἱ μὲντοι παρὰ Κράλῃ βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ ἐπιτεταγμένοι συμμαχεῖν, ἐπεὶ παρεσκευασμένοι ἤδη ἦσαν, καὶ ἐμελλόν ἔργου ἔχεσθαι, τῷ σφετέρῳ δυνάστῃ προσελθόντες, οὐ λυσιτελοῦντα ἔφασαν σφᾶς τε αὐτοὺς κάκεινον βεβου- λεῦσθαι περὶ ἐαυτῶν, οὕτως ἀπερισκέπτως τὸ κρά- τιστον τῆς αὐτῶν δυνάμεως ἐγγεῖριζαντας Καντα- κούζηνῷ τῷ βασιλεὶ. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος διαλύσεις θέ- μενος πρὸς Ἄνναν τὴν βασιλῖδα κρούφα ἐπιβουλεύ- σειεν αὐτοῖς, καὶ διαφθερεῖ μὴ προαισθημένους τὴν ἐπιβουλήν, τί λοιπὸν ἦ ἐπανεληθόντα παῖδας καὶ γυναῖκας ἀγειν ἐπὶ δουλείᾳ, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν Τριβαλλῶν ἀρχὴν ὑποποιεῖσθαι; δι' ἃ οὐ χρῆται. B  
χωρὶς ὀμῆρων ἐκείνῳ συμμαχεῖν· ἀλλ' εἰ τι δέοιτο τῆς αὐτῶν ἐπικουρίας, τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν ὀμη- ρεύσοντα καταλιπεῖν παρ' αὐτοῖς· οὕτω γὰρ προ- θύμως συστρατεύσεσθαι, καὶ μηδεμίαν πρὸς τὸ μέλλον πονηρὰν ἐλπίδα σχήσειν. Λίθερος δὲ ἰδίᾳ εἶδει- το Κράλῃ, πείθειν βασιλέα τὴν ἐκείνου θυγατέρα Μανουὴλ τῷ νεωτέρῳ υἱῷ κατεγγυᾶν· πυθέσθαι γὰρ περὶ Συργῆ, ὡς διαλύσειε τὸν γάμον θυγατρὸς; διὰ τὸν πόλεμον, ἦν εἰς περιόντος Ἀνδρονίκου βασιλέως τοῦτον δὴ κατηγγύησε τῷ Μανουὴλ· καὶ ἐδόκει κά- κεινῳ δίκαια καὶ συμφέροντα ἀξιοῦν τοὺς στρατη- γούς. Διδ καὶ ἀπηγγέλλε βασιλεὶ τὰ παρ' ἐκείνων εἰρημμένα, καὶ συνεβούλευε πείθεσθαι αὐτοῖς, τοῦτον τρόπον προθύμως συστρατευσόμενοις. Ἐδεῖτο τε C  
ἰδίᾳ καὶ περὶ Λιθέρου τῆς θυγατρὸς ἐπὶ γάμῳ συνάπτειν τῷ υἱῷ· καὶ μὴ τὸ διάφορον ἀμφοῖν τῆς εὐδοξίας, ἀλλὰ τὴν συντέλειαν ἦν πρὸς τὰ παρόντα συντέλεσειε, σκοπεῖν. Πρὸς γὰρ τῷ καὶ τοῖς ἄλλοις Τριβαλοῖς πρὸς ἠδονὴν τὸν γάμον εἶναι τοῦ πατρὸς, εἰ καὶ Λίθερον αὐτὸν οὐ σύμμαχον ἔξειεν εἰ καὶ φίλον, ἀλλὰ δοῦλον ἀκριβῶς, καὶ πάντα προησόμε- νον προθύμως ὑπὲρ τῶν αὐτῶ λυσιτελοῦντων, οὕτω γὰρ ἐπαγγέλλεσθαι καὶ αὐτόν. Ἐδόκει μὲν οὖν πολ- λὴν ἐπιείκειαν καὶ εὐγνωμοσύνην τὸ τοιοῦτο Κράλῃ συμμαρτυρεῖν, εἰ τοῦ παρ' αὐτῷ δυνατωτάτου βασι- λεῖ προστιθεμένου, καὶ οὕτω φανερώς ὑπὲρ ἐκείνου πάντα ποιήσειεν ἐπαγγελομένου, εἰ πείθοιτο μόνον τὴν ἐκείνου θυγατέρα συνοικίσειν τῷ υἱῷ, μήθ' ὕποπτεῖεν αὐτὸς, μήτε κωλύειν ἐπεχειραί, συνέ- D  
πραττε δὲ μάλλον. Τοῦτο δὲ οὐ μάλλον τῆς ἐπει- κείας Κράλῃ ἦν, ἢ τῆς Λιθέρου περιουσίας καὶ τοῦ μεγάλα δύνασθαι παρὰ Τριβαλοῖς, ὥστε καὶ αὐτὸν προσκροῦειν ὀρθῶσειν. Ὁ μὲν οὖν Κράλης τοιαῦτα πρὸς βασιλέα διεξῆει, παρόντος καὶ Λιθέρου. Βασι- λεὺς δὲ ἐπειθετο πρὸς ἀμφοτέρω, λυσιτελοῦντα ὄρων ἐν τῷ παρόντι, καὶ τὴν τε ὑποψίαν ἀπωθεῖτο, ὡς ἀδικήσιέ ποτε καὶ ἐπιβουλεύσειε τοῖς συμμάχοις. Οὐ γὰρ τοιαύταις αὐτὸς ἐπίστασθαι τοὺς φίλους ἀμείβεσθαι εὐεργεσίαις, ὅπου γε καὶ τοῖς πολεμοῦσι φανερώς οὐδέποτε ἐπιβουλεύων ἐφάνη. Καὶ τὸ πρὸς Συργῆν κῆδος οὐκ αὐτὸς διαλύειν πρῶτος ἔφρασκεν· ἀλλ' ἐκείνου ἀπειπαμένου μηδεμίαν αἰτίαν εἶναι, εἰ καὶ αὐτὸς ἐτέραν τῷ υἱῷ ἀρμόσεται. Καίτοι γε οὐδ' εἰς τοσοῦτο δεσμῶν ἴκειν τὸν γάμον, ὥστε μὴ

ἔξιναι διαλύειν. Εἰ γὰρ μέχρι-δρκων προσχώρει, ἐξ ἄν  
οὔδεμιὰς ἂν αἰτίας ἐπεχείρησε διασπᾶν αὐτός. Τοι-  
γαροῦν ἀφιέναι τὸν υἱὸν ἅμα μὲν γαμβρὸν ἐσόμενον  
Λιδέρῳ, ἅμα δὲ καὶ τῆς στρατιᾶς ἕνεκα τοῦ θαρρᾶν  
αὐτῷ, ὡς οὐδέποτε ἐπιβουλεύσεις, μὴ μέντοι παν-  
τάσασι διατρίβειν παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἐπανήκειν πρὸς αὐτὸν ἡνίκα ἂν καλοῖται. Λίδερος δὲ ἐπεὶ ἀκούσεια  
βασίλεια πεπεισμένον πρὸς τὸ τὴν ἐκείνου θυγατέρα ἄγειν τῷ υἱῷ, προσεκύνη τε καὶ ἠσπάζετο τὴν βα-  
σιλείῳς πόδα, καὶ πολλὰς ὠμολόγει χάριτας ἐκείνῳ τε τῆς εὐεργεσίας, καὶ Κράλῃ τοῦ συνεπιλαβῆσθαι  
πρὸς τὸ ἔργον. Τοῦτο δὲ λόγοις μόνον συντίθετο ψιλοῖς· ὄρκους δὲ ἢ δεσμοῖς τισὶν ἄλλοις πρὸς τὸν  
γάμον οὐκ ἐχρήσαντο.

### 510 CAPUT XLIX.

*Imperator cum auxiliis Pheras venit. Syrges fit Armeniorum rex jure paterno. Pheræi deditioem pertinaciter recusant. Ducum et exercitus morbi et funera. Apocauchus Christopolim præsidia mittit. Triballos abiturientes imperatoris pudor retinet. Rōmani tumultuantes ab eodem amice increpantur. Facta potestate plurimi ab eo Christopolim discedunt. Ducum ibidem perjurium. Transfugarum ad imperatorem reversio.*

Μετὰ δὲ τοῦτο τὴν στρατιὰν παραλαβὼν ἤδη πα- B  
ρσκευασμένην περὶ θέρους ἐκβολὰς ἅμα καὶ Κράλῃ  
μετὰ γυναικὸς παρεπομένῳ ὄρνι τῆς Ῥωμαίων  
ὄρκων ἡγεμονίας. Ἐκείνῳ μὲν οὖν, ἀνεχώρουν συν-  
ταζάμενοι. Βασιλεὺς δὲ τὴν τεταγμένην ἔχων στρα-  
τιάν, ἐστρατοπέδευσε ἐν Φεραῖς, καὶ διήγαγεν ἐπὶ  
τρῖσιν ἡμέραις διαλεγόμενος Φεραῖοις περὶ τοῦ προ-  
σχωρεῖν αὐτῷ. Συργῆς γὰρ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν  
ἐκ Γυναικοκάστρου Φεραῖς ὀλίγον ἐνδιατρίψας, ἦλθε  
πρὸς Βυζάντιον. Κάκειθεν εἰς Ἀρμενίαν ἀπεχώρη-  
σεν, Ἀρμενίων ἐπὶ τὸ σφῖσιν ἄρχειν αὐτὸν προσκα-  
λεσαμένων ἐκ πατρῴου προσήκουσας αὐτῷ κλήρου  
τῆς ἀρχῆς. Φεραῖοι δὲ οὐδὲν μᾶλλον ἢ πρότερον  
ἦσαν βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ παρεσκευασμένοι  
πολεμεῖν, καὶ τοὺς προσιόντας ἐπὶ τῷ διαλέγεσθαι C  
λιθοῖς ἔβαλλον καὶ βέλεσιν ἀπὸ τῶν τευχῶν. Ὅθεν  
καὶ ἡ στρατιὰ ὡς πολεμίων ἀδελῶς τὴν χώραν διε-  
πόρθουν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο, Βράκτος τῶν  
ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς ὁ διαφορώτατος, ἐνόσησε,  
καὶ διεκατέστησεν ἐκεῖ ἡ στρατιὰ ἐστρατοπεδευ-  
μένη μίαν ἡμέραν ἐπὶ δέκα. Ἐπεὶ δ' ἐκείνος ῥάων  
ἦν, Λίδερος κατεῖχετο τῇ νόσῳ, καὶ ἔδει τοσοῦτον  
χρόνον περιμένειν, ἢ καὶ κλεῖω. Ῥαῖσαντος δὲ ἐκαί-  
νου, οἱ λοιποὶ ἐνόσουν τῶν ἀρχόντων, καὶ ἡ στρατιὰ  
σύμπασα σχεδόν. Μέλτιος γὰρ ἐμφορούμενοι καὶ  
κρεῶν, ὧν ἡ χώρα μάλιστα εὐπόρει, εἶτα ἀποθλι-  
θοντες καὶ σταφυλάς, καὶ τοῦ ἀποθρόνοντος αὐτίκα  
ἐμφορούμενοι, εἰς πυρετοὺς ἐνέπιπτον καὶ φθοράς.  
Ἐπειτα ἀπέθνησκον κατεργαζόμενοι ὑπὸ τῆς νόσου.  
Καὶ τῶν τε μάλιστα ἐν λόγῳ ἐτεθνήκασαν οὐκ ὀλίγοι, D  
καὶ τῆς στρατιᾶς ὑπὲρ πεντακοσίουσ καὶ χιλίουσ,  
Ῥωμαίων δὲ τῶν βασιλεῖ συνόντων οὐδὲ εἷς, οὔτε  
μὴν ἐνόσησεν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δοῦξ ἐπεὶ  
ἐπίθετο τὸν Καντακουζηνὸν βασιλεῖα στρατιάν ἔχοντα  
ἐκ Τριβαλιῶν περὶ Φεράς ἐστρατοπεδευμένον εἶναι,  
μέλλοντα εἰς Αἰδυμότειχον ἐπανήκειν, κατὰ τάχος  
ἔπεμπε τριήρεις εἰς Χριστοῦπολιν· ἅμα δὲ καὶ στρα-  
τιάν ἐκ τῆς ἡπείρου, ὡς τὸ ἐκείσε τελεῖσθαι φυλά-  
ξοντα· καὶ κωλύσοντα διαβαίνειν τὴν στρατιάν.  
Ἦν γὰρ ὁ τόπος ἐπιτηδεύς ἔχων εἰς φυλακὴν τὴν  
ἐκ τῶν ὀπλιτῶν, οὐ διὰ τὸν ἐπιτειχισμὸν μόνον,  
ἀλλ' ὅτι καὶ κρημνώδης ὦν, δύσκολον τοῖς ἐπιπεῦσι  
παρεῖχετο τὴν διόδον, μάλιστα εἰ καὶ ὑπὸ τινῶν

Præcipiti æstate imperator, Cræle cum uxore  
usque ad confinia prosequentibus, ibique dicta  
salute recedentibus, cum paratis et attributis sibi  
copiis Pheras processit : ubi ad triduum manens,  
cum Pheræis de deditioe egit. Syrges enim e  
Gynæocastro reversus, non diu Pheris subsistens,  
Byzantium petivit ; inde in Armeniam, ab Arnic-  
niis ad sceptrum, ei ex paterna sorte debitum vo-  
catus, discessit. Pheræi nihilo magis quam ante ad  
Cantacuzeni partes propendebant, et accedentes  
ad colloquendum saxis ac telis de muro repelle-  
bant : quare exercitus agrum ut hostilem secure  
devastabat. Dum hæc aguntur, Bractus præstantis-  
simus e ducibus morbo corripitur, mansitque eo  
loci exercitus dies undecim. Postquam ei melius  
est factum, Liberus ægrotare cepit, rursumque  
diebus totidem, aut etiam pluribus illic hærendum  
fuit. Ubi is quoque convaluit, reliquos duces ac  
totum ferme exercitum valetudinis incommoditas  
pervasit. Siquidem melle et carnibus, quibus regio  
maxime abundat, fartii ac distenti, deinde ex uvis  
compressis niusto defluente obruti, in febres et  
tabem incidebant : tum iia confecti interibant,  
præsertimque honoratorum non pauci moriebantur.  
De gregariis autem animas liquere supra mille  
quingentos : Romanorum nemo ne tentatus quide-  
m est. Apocauchus magnus dux, ut Cantacuze-  
num cum copiis Triballicis, prope Pheras moran-  
tem, Didymotichum reversurum rescivit, subito  
triremes Christopolim, simulque ex continenti  
manum ad murum ibidem custodiendum, et tran-  
situ illum prohibendum misit. Erat enim locus  
defensionis idoneus gravis armaturæ militi, non  
propter muri altitudinem duntaxat, 511 sed  
quia propter præcipitia quoque (potissimum si  
prohibentium vis adesset) equiti perdifficilem  
transitum efficiebat. Triballi propter morbum et  
quotidiana multorum funera, ac præsertim, quod  
murum seu munitionem illam a Romanis occupa-  
tam intellexissent, Pheris in patriam redire sta-  
tuerunt. Imperator cum eos a morbo tam male  
affectos ad manendum cogere non posset, omni-  
bus proceribus ac ducibus convocatis, eoshorta

tur, ne pusillo sint animo, neve hanc frustrationem in malis numerent; sed illud cogitantes, divina providentia universitatem administrari, et non posse a Deo quidquam fieri, quod non deceat fieri, boni consulerent, omniaque ab illo ad emolumentum suum fieri interpretarentur. Et nunc quidem, inquit, domum redibimus; non multo autem intercedente tempore rursus instructi, Didymotichum, si Deo placuerit, petemus. Triballi magnas imperatori de admonitione gratias agere. Etsi enim de reditu mire latarentur, tamen imperatorem, si eo invito recedere viderentur, nolebant offendere. Romani stomachari, ac putare, se ad Acherontem ire compelli, tumultuantesque et seditione frementis Christopolim abire velle. Imperator, eorum a se dissensionem meditatamque discessionem videns, advocata concione eos admonet, non avaritia aut ambitione, sed ipsorum causa, qui rogassent, ne se ab Apocaucho sacri cubiculi praefecto ad servitutem et montem rapi pateretur, hoc periculum subiisse. Deinde in memoriam eis redigit, quae in ipso belli principio, dixerit: nec justum, nec pium videri, nunc quidem se ad imperium capessendum invitari, et hanc unicam salutis viam censer; postea vero, si res secus eant, se discriminibus circumventum deserui, uno quoque diffugiente, quo illum sperata vocet utilitas: rursusque admonet, ne trepidant animis, neve ob labores et pericula desperationi cedant, sed pro eo ac ingenuos deceat, excelsa et interrita mente, mala istaec tolerent. Haud enim quidquam felicitate laudabile citra laborem (6) a quoquam feliciter geri. Sin adversis amplius resistere nequeant, iisque penitus succubuerint, oblitique convitiarum ac reprehensionum, quibus Gynaecocastri abeuntes insectati sint, idem modo ipsi cupiant, primum quidem etiam ipsos jure incusandos, qui promissa fefellerint, timidi que et ignavi appareant, quando sibi opera sua plurimum prodesse debuerunt. **512** Deinde, se invitos non retenturum: nec enim inde ab initio se ullum coegisse, at se potius quae nolisset, facere coactum. Sed quibus quidem suave esset labores secum et pericula, et si necesse foret, mortem quoque praebonam, quae apud hostes apparet, amplecti, propius ad se accederent, ut scire posset, quorum operam suo tempore, ac Deo opitulante digna remuneratione compensaret. Qui discriminis societatem detrectarent, abirent. Secundum haec statim in duas partes discessum est, et plures quidem imperatorem adorantes recesserunt; plus quingenti fortunam cum eo experiri constituerunt. Quibus de amore et fide germana erga se gratiis actis, cum illis reliquiis ad Triballos reversus est. Desertorum pars major du-

κωλοῦντο. Οἱ Τριβαλοὶ δὲ μάλιστα μὲν διὰ τὴν νόσον, καὶ τὸ πολλοὺς ἀποθνήσκειν καθ' ἡμέραν, οὐχ ἤκιστα δὲ καὶ διὰ τὸ πυθέσθαι τὸ τείχισμα ὑπὸ Ῥωμαίων κατεχόμενον, ἀναστρέφειν ἔγνωσαν ἐκ τῶν Φερῶν πρὸς τὴν οἰκίαν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ βιάζεσθαι οὐκ ἐνὴν οὕτω πάσχοντας κακῶς ὑπὸ τῆς νόσου, τοὺς ἐν τέλει πάντας καὶ ἡγεμόνας συναγαγὼν, παρήνει μὴ ἀθυμῆναι, μηδὲ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ὡς τι τῶν δεινῶν λογιέσθαι· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐνθυμουμένους, ὡς πάντα μὲν Θεοῦ προνοία διοικεῖται. Ἀδύνατον δὲ τι τῶν μὴ δεόντων ὑπ' ἐκείνου πράττεσθαι πάντα στέργειν, ὡς μάλιστα λυσιτελῶς ἡμῖν πραττόμενα παρὰ Θεοῦ. Καὶ τὸ νῦν μὲν ἔχον, ἐπανελευσόμεθα πρὸς τὴν οἰκίαν. Ὀλίγω δὲ ὕστερον πάλιν παρασκευασάμενοι, ἐλευσόμεθα εἰς Διδυμότειχον, ἀν φίλον ἦ Θεῶν. Οἱ μὲν οὖν Τριβαλοὶ πολλὰς χάριτας ὡμολόγουν βασιλεῖ πρὸς τὴν παραίνεσιν. Καὶ γὰρ τοὶ μάλιστα χαίροντες πρὸς τὴν ἐπάνοδον, ὁμῶς μὴ προσκρούειν βασιλεῖ ἐβούλοντο δοκῶντες ἄκοντος ἀναχωρεῖν. Ῥωμαῖοι δὲ ἐν δεινῶ ἐτίθεντο, καὶ οὐδὲν ἐνόμιζον ἀπεικῆναι τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἣ εἰ πρὸς Ἀχέροντα βαδίζειν ἠναγκάζοντο, καὶ δεινῶς ἐβόρουθοντο καὶ ἐστασίαζον, πρὸς τοὺς ἐν Χριστουπόλει βουλόμενοι ἀποχωρεῖν. Ὁρῶν δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν διχόνοιαν αὐτῶν, καὶ τὴν μελετωμένην ἀποστασίαν, περιτησάμενος ἑαυτῷ καὶ ὑπομνήσας, ὡς οὐκ ἰδίας πεισνεξίας, ἢ τιμῆς ἐπιθυμίας, ἀλλ' αὐτῶν ἕνεκα δεομένων μὴ περιθεῖν, διαφθαρέντας καὶ δουλωθέντας Ἀποκαύχῃ τῷ παρακοιμωμένῳ τὸν ἀγῶνα ὑπελθεῖν. Ἐπειτα καὶ ὧν ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου μάλιστα διαλεχθεῖν πρὸς αὐτοὺς, ὡς οὕτε δικαίον, οὕτε ἄλλως εὐσεβές, νῦν μὲν πάντας πρὸς τὸ βασιλεῖα γίνεσθαι παρακαλεῖν, καὶ μίαν ταύτην ὁδὸν σωτηρίας συνορᾶν, ὕστερον δὲ ἂν μὴ κατὰ γνώμην τὰ πράγματα ἐκβαίνει, καταλείποντας αὐτὸν ἐν τοῖς κινδύνοις ἕκαστον ἀναχωρεῖν ὅποι ἂν δοκῇ συμπεριεῖναι, αὐθις παρήνει μικροψυχεῖν, μηδ' ἀπαγορεύειν πρὸς τοὺς πόνους καὶ τοὺς κινδύνους, ἀλλ' ἀνδρείως πρέπουσαν γενναίους ἐπιδεικνυμένους εὐψυχίαν τε καὶ τόλμαν, καρτερεῖν ἐν τοῖς δεινοῖς. Οὐδὲ γὰρ τι τῶν μεγάλων καὶ ἐπινοουμένων ἀνευ πόνων ἂν ποτέ τινα κατορθωθεῖη. Εἰ δ' ἤτηνται παντάπασιν ἐν τοῖς δεινοῖς, καὶ ἀντέχειν πρὸς αὐτὰ οὐκέτι οἰοῖτέ εἰσιν, ἀλλὰ τῶν προτέρων ἐπιληησμένοι λοιδορῶν καὶ μέμφων, αἰς τοὺς Ἐχθρακοκαστροῦ ἀποστάντας ἐβαλλον, πρὸς τὰ ἴσα ὤρμηται καὶ αὐτοὶ νομῖ, πρῶτα μὲν μέμφεσθαι αὐτοῖς δικαίως, ὡς τὰ ὑπεσχημένα παραβαίνουσι, καὶ φαινομένοις κακοῖς περὶ αὐτὸν, ἤνικα μάλιστα ἔδει συνόντας ὠφελεῖν. Ἐπειτα οὐ κατασχέσειν ἄκοντας· οὐδὲ γὰρ, οὐδ' ἐξαρχῆς αὐτῷ τι πρὸς ἀνάγκην τι εἰργάσθαι· ἀλλ' αὐτῶς μᾶλλον καὶ ἂ μὴ κατὰ γνώμην ἦν πρὸς ἀνάγκην πράττειν ἤγετο. Ἀλλ' οἷς μὲν τῶν τοῦ μετ' αὐτοῦ πόνους καὶ κινδύνους καὶ θάνατον εἰ δίοι, τῶν

Jacobi Pontani notæ.

(6) Terentius  
*Non fit sine periculo facinus magnum et memo-*  
*abile.*  
 Laborem gloriæ patrem vocavit Euripides. Vide

syntholas nostras in illud ex Georg. lib. 1: *Labor omnia vincit improbus*, ubi laborem ex scriptoribus laudavimus.

παρά τοῖς πολεμίοις δοκούντων ἀγαθῶν ἀλλάττεσθαι, ἄ  
 λέναι πρὸς αὐτὴν, ἐν' εἰδείῃ καὶ αὐτῆς τίσι τὰς ἀμοι-  
 βάς τῶν πόνων ἀξίας καιροῦ καλοῦντο, καὶ Θεοῦ  
 συναρρομένου ἀποδοῖη τοὺς δ' αὐτῶ μὴ συγκιν-  
 δυνεύειν αἰρουμένους ἀποχωρεῖν. Αὐτίκα τε εἰς δύο  
 διηρῶντο· καὶ οἱ πλείους μὲν προσκυνήσαντες βα-  
 σιλία ἀπεχώρου· ὑπὲρ πεντακοσίους δὲ συγκιν-  
 δυνεύειν εἶλοντο, οἷς καὶ πολλὴν ἐμολογήσας χάριν  
 τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας καὶ πίστεως ἀδόλου, ἀνέστρεψε  
 μετὰ τῆς ἄλλης στρατιᾶς. Τῶν ἐξ ἀφροσύνης οἱ  
 πλείους μὲν ἐμολογίας χωρὶς προσεχώρησαν τοῖς ἐν  
 Χριστοπόλει στρατηγοῖς καὶ προσεδέχθησαν ἀσμέ-  
 νω· παρ' αὐτῶν ὅσοι δὲ μάλιστα ἐν λόγῳ ἦσαν, πέμψαντες  
 ἤτοῦντο πίστεις παρὰ τῶν ἀρχόντων. Οἱ  
 δὲ ὤμωσαν μὲν, γνώμην δὲ εἶχον ὡς καὶ μετὰ τοὺς ὄρκους  
 εἰς πείραν ἀξίνοντες πλειστον ἀλγεινῶν. Ὡς  
 εἶτε αὐτοὶ αἰσθόμενοι τῆς ἀπάτης ἐκ τῶν λόγων, εἶτε  
 καὶ παρὰ τοῦ τῶν συνόντων μηνυθείσης, τὸν  
 κίνδυνον διαδράντες αὐθις πρὸς βασιλέα ἐπανήκον·  
 βασιλεὺς δὲ αὐτοῖς τὸ ἀστατον τῆς γνώμης καὶ  
 μικροψυχὸν δνειδίσας, αὐθις ἐφῆκεν αὐτῶ συνδιατρίβειν.

## CAPUT L.

*Mendacium ducum apud Christopolim. Inde Byzantii publica letitia. Quod ibidem propter Cantacuzenum nulli perpressi, itemque in aliis urbibus Quae contra illi fuerent. Inimicitias praefectorum per aliquot exempla, et eujusdam Persae captivi humanitas in flagellatas. Impostor sacrae confessioni illudens. Iterum de victo Cantacuzeno gratia aguntur.*

ἢ μὲντοι ἐν Χριστοπόλει στρατηγοί, ἐπεὶ Τρι-  
 βολῶν ἢ στρατιὰ καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνεχώρησεν ἐκ  
 Φερίων πρὸς τὴν οἰκίαν, πέμψαντες ἐν Βυζαντίῳ,  
 βασιλεὺς ἀπήγγελλον καὶ μεγάλῳ δουκί, ὡς ἄχρι  
 τοῦ διατειχίσματος μετὰ Τριβαλῶν ἐλθὼν ὁ Καντα-  
 κουζηνός, διελευθὶ μὲν οὐ δυνηθεῖ ἡμῶν ἰσχυρῶς  
 ἀκρυνομένων. Ἀναστρεφύσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὅσοι  
 Ῥωμαίων αὐτῶ συνῆσαν, καταλιπόντες ἦγον πρὸς  
 ἡρώδης, πλὴν δέκα πάντες· αὐτὸς δὲ ὄπ' ἀσχύνης  
 ἀμυθήτος, ὃ τι χρῆσασθαι μὴ ἔχων ἑαυτῷ πρὸς  
 Ἄθῳ ἦλθε τὸ ἱερὸν ὕδρος, ὡς ἐκεῖσε τὴν βασιλείαν,  
 ἦν ἀδικῶς ἤρπασε καὶ παρανόμως ἀποθησόμενος,  
 καὶ σχῆμα μοναχῶν περιθησόμενος. Εὐθύς μὲν οὖν  
 ἐν Βυζαντίῳ πανήγυρις ἦν λαμπρὰ καὶ ἐορτῶν ἢ  
 χαριστάτη· καὶ ὁ δῆμος πρὸς τὸ θεομήτορος Ὁδη-  
 γητρίας τέμενος· ἐχώρουσαν πανθημελ, εὐχαριστήρια  
 τῆς νίκης ἀποδύσαντες, καὶ οἱ ἐν τέλει μάλιστα,  
 εἶτα καὶ οἱ ἄλλοι περὶ τοῖς πολλοῖς ὁμοίως. Καὶ  
 οὐδεὶς ἐτόλμα ἀπολείπεσθαι, ἀλλὰ καὶ οἱ μάλιστα  
 ἰνυῶντο καὶ ἐδυσχεραίνον τὴν βασιλέως δυσπραγίαν,  
 κἀκεῖνοι τοῖς ἄλλοις ὁμοίως ἀνάγκην εἶχον συνεορ-  
 τάσειν, ἢ μᾶλλον συνασχημονεῖν, ἢ τῆς κατηφείας  
 χαλεπὰς καὶ ἀπαραιτήτους παρεῖχοντο εὐθύνας. Οὐ  
 γὰρ μόνον εἰ τις Καντακουζηνῶ τῷ βασιλεῖ συμ-  
 πράττων φωραθείη, ἐκολάζετο ὡμῶς, ἀλλὰ καὶ εἰ  
 τις πρὸς τὰ πραττόμενα μὴ ἠδέως διακειμένος,  
 ἀλλὰ ἦθος ἐμφαίνων ἀποστρεφόμενος φωραθείη,  
 τὰς ὁμοίας δίκας τοῖς ἐαλωκόσι ἐπὶ προδοσίᾳ φανε-  
 ρῶς διδόναι ἦν ἀνάγκη. Καὶ πολλοὶ ἐκ τοιοῦτων  
 αἰτιῶν ἀπώλοντο, οὐκ ἐν Βυζαντίῳ μόνον, ἀλλὰ  
 καὶ παρὰ ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἄχρι Θεσσαλονίκης.  
 Τὰ γὰρ περαιτέρω καὶ πρὸς ἐσπέραν κοινῇ, οἱ τε  
 δῆμοι καὶ οἱ δυνατοὶ τῶν πόλεων βασιλεῖ προσεῖχον  
 Καντακουζηνῶ. Ὅθεν οὐδὲ πρὸς στάσεις ἐχώρησαν  
 καὶ πολέμους ἐμφυλίους, ἀλλ' ἐν οἷς μάλιστα αἱ  
 ἄλλαι μεγάλας ἐχρήσαντο συμφοραῖς καιροῖς, ἐν  
 τούτοις αὐταὶ πρὸς εὐνομίαν καὶ εἰρήνην διψοῦντο.

Verum enimvero duces Christopoli, postquam  
 Triballi, et imperator Pheris retro redierunt, By-  
 zantium ad Augustam et magnam ducem nuntia-  
 tam mittant, Cantacuzenum cum ad murum dis-  
 cidentem venisset, ipsis fortiter propellentibus,  
 transire non potuisse. Revertentibus autem in  
 suam provinciam Triballis, quotquot ei militassent  
 Romanos, omnes, extra decem, ad se transisse :  
 illum quid faceret nescientem, praë pudore incre-  
 dibili ad sacrum montem Atho, ibi imperium,  
 quod praeter fas et eclerate rapuisset depositu-  
 rum, et monachum induturum concessisse. Con-  
 festim Byzantii dies festus publice agi splendidis-  
 sissus, omniumque jucundissimus, et populus 513  
 certatim, in primisque principes, caterisque pe-  
 dibus, plebeim in morem, Deipare Hodegetris  
 templum concursare, eique victoriam gratulari,  
 Nec vero quisquam huic gratulationi deesse au-  
 debat. Quin etiam quos imperatoris adversa for-  
 tuna cruciabat maxime, festum diem simul cele-  
 brare, vel potius simul turpiter agere, aut ma-  
 roris sui pœnias immites ac indeprecabiles susti-  
 nere cogebantur. Non enim solum, si quis a  
 Cantacuzeno imperatore facere deprehendebatur,  
 crudeliter puniebatur ; sed etiam si quis ad ea  
 quae fiebant non hilaritatis, verum aversionis si-  
 gnificationem vultu daret, perinde atque si esset  
 proditionis convictus, sine misericordia multaba-  
 tur : multique tum Byzantii, tum aliis in urbibus,  
 D Thessalonicam usque his de causis communi luce  
 privabantur : siquidem in ulterioribus versus oc-  
 cidentem, plebs et optimates promiscue imperatori  
 Cantacuzeno favebant. Quare in illis oppidis nec  
 ditiones, nec bellum civile exsistebat, sed dum  
 alia calamitatibus affigerentur, ipsa bonis legibus  
 pacifice gubernabantur. Quae a Thessalonica ad By-  
 zantium perinebant, nihil grave non patiebantur.

Semel enim inducta discordia, præsidia quidem et opimates Cantacuzeno studebant, illum incommo-  
dis mederi posse existimantes : at plebs impulsu  
seclitiosorum ( quibus bello aliena involantibus  
ditescere licebat ), Cantacuzeno et optimatibus  
pariter adversabatur, iisque multis modis incom-  
modabat, non solum facultates diripiendo, et uno  
momento ex divitibus pauperrimos efficiendo, sed  
et carceribus includendo, et omne genus vexa-  
tionis in illos conferendo. Quibus vero urbium  
praefecturae commissae erant, hi summum imperium  
habentibus quam simillimi, feros sese carnifices  
praestabant, et in humana figura belluarum imma-  
nitatem exercebant. Fo namque sevitiae progressi  
sunt, ut praeter alios complures crudeliter punitos,  
etiam Patricioteum funiculis suspensum, in tormen-  
tis mori siverint. Siderum autem usque ad defec-  
tionem animae verberibus indigne contusum, in  
tenebrosissimum quendam carcerem nudum, velut  
mortuum, nulla caerimonia projecerunt. Quem sic  
instar exanimis ad dies aliquot jacentem, Persa  
quidam bello captus, et divinitus illo carcere de-  
tentus, non vulgari cura ex multis illis plagis  
recreavit. Parem curam idem 514 captivus in  
Synadenam, ipsam quoque inhumaniter ad mor-  
tem pene flagellatam, et nudam in eundem carce-  
rem detrusam usurpavit. Omnium commune crimen  
erat antiqua in Cantacuzenum benevolentia, et  
nosse occultatas ab eo pecunias, quas indicare  
compellebant. Nec tamen a nobilioribus adeo  
atrociter flagellandis abstinebant. Asaninam enim,  
Michaelis Asanis, filiorum Asanis despotae primo-  
geniti uxorem fidiculis attractam diu loris cecide-  
runt, ut consciam redarguentes quarundam litte-  
rarum, quae a Cantacuzeno Byzantium super non-  
nullis interficiendis venissent, quas sibi exhiberi  
jubebant. Haec pauca exempla de multis narra-  
vimus; propter quae tantus pavor injectus est omnibus  
per imperium Romanum optimatibus, ut nec  
necessitudine conjunctissimis sicerent, ne forte ab  
iis proderentur. Tali autem quodam eventu majori  
terrore concussi sunt. Qui in Constantini magni  
palatio vincti attinebantur, cum jam dies jejuni-  
orum agerentur, et quemque de rebus suis ad patrem  
spiritualem referre, peccatorumque exomologe-  
sin (i) instituere oporteret; quandoquidem ipsi

Α Αί δὲ ἀπὸ Θεσσαλονικῆς ἄχρι Βυζαντίου, οὐδὲν ἦν  
ὅ τι μὴ ὑπέμενον. Καθάπαξ γὰρ εἰς δύο διαιρέ-  
θεῖσαι, στρατιὰ μὲν, καὶ οἱ ἄλλοι ἄριστοι τῶν πο-  
λιτῶν τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἤρουντο.  
ἐκεῖνον οἰόμενοι δυνήσεσθαι τὰς κατασχούσας στή-  
σειν συμφορὰς· οἱ δὲ τῶν στασιαστῶν ἐναγόν-  
των, οἷς ἐκ τοῦ πολέμου τὰ ἐτέρων ἔχουσι πλουτεῖν  
ἐνῆν, πρὸς τε βασιλεία Καντακουζηνὸν καὶ τοὺς παρ'  
ἐκάστοις δυνατοὺς ὁμοίως ἐπολέμουν, καὶ πολλὰ  
διετίθεσαν κακὰ, οὐ μόνον τὰς οὐσίας διαρπάζοντες;  
καὶ ἀπορωτάτους ἐκ πλουσίων ἀποδεικνύοντες ἐν μιᾷ  
καιροῦ βροπῇ, ἀλλὰ καὶ δεσμοτηριοὺς κατακλείοντες,  
καὶ ἄλλην πᾶσαν εἰς αὐτοὺς κἀκώσιν ἐπιδεικνύμε-  
νοι, οἳ τε τὰς ἀρχὰς τῶν πόλεων ἐπιτετραμμένοι,  
τοῖς τῶν ὄλων ἀρχουσι πραγμάτων μάλιστα ἐξο-  
μοιούμενοι, κολαστικοὶ τινες καὶ ἀνήμεροι καὶ  
θηριώδεις ἐφιλοτιμοῦντο εἶναι. Ἐκεῖνοι γὰρ εἰς  
τοσοῦτον ὠμότητος προῆλθον, ὡς ἄλλους τε πολλοὺς  
ἀπανθρώπως τιμωρῶσθαι, καὶ Πιτρικιώτην ταῖς  
βασάνοις ἐναποθανεῖν εἶσαι καλλωδίοις ἐζηρημέ-  
νον. Σιδηρᾶν δὲ μετὰ τὸ αἰχμασθαι μέχρι ἀπνουν  
εἶναι, ζογῶδει τιμὴ δεσμοτηριῶν ἐναπέβριψαν γυμ-  
νὸν οἷα δὴ νεκρὸν, οὐδὲ ὄσια ἀξίωσαντες. Ὅν οὖ-  
τως ἀπνουν ἀπεβρίμμενον ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, τῶν  
Περσῶν τις δοριάλωτος θεία προνοία τῷ δεσμοτη-  
ριῶ ἐκεῖνῳ καθειρχθεὶς, προνοίας τε ἡξίωσεν οὐ  
τῆς τυχοῦσης, καὶ τῶν πολλῶν ἐκεῖνων ἀνεκτήσατο  
αἰκισμῶν. Τὴν ὁμοίαν δὲ ὁ δοριάλωτος ἐκεῖνος πρό-  
νοϊαν καὶ πρὸς Συναδητὴν ἐπεδείξατο, ἀπανθρώπως  
κἀκείνην αἰχισθεῖσαν ἐγγυὸς θανάτου, καὶ γυμνήν  
εἰς ἐκεῖνο τὸ δεσμοτήριον ἀποβρίψασαν. Πᾶσι δὲ  
ἦν ἐγκλημα ἡ περὶ βασιλεία τὸν Καντακουζηνὸν  
προτέρα εὐνοία, καὶ τὸ χρήματα ἐκεῖνου κρυπτό-  
μενα εἶδέναι, ἃ ἡναγκάζοντο φανεροῦν. Οὐ μὴν οὐδὲ  
τῶν εὐγενεστέρων ἀπέλιχοντο οὕτως αἰχλίζειν ἀπαν-  
θρώπως. Ἀσανίαν γὰρ τὴν Ἀσάνη τοῦ Μιχαήλ  
γαμετὴν τοῦ πρώτου τῶν Ἀσάνη τοῦ δεσπότη οὐίω,  
σχοινοῖς αἰωρήσαντες, ἐμάστιξαν ἐφ' ἱκανὸν, ἐπι-  
καλοῦντες, ὡς συνειδείη εἰς Βυζάντιον παρὰ Καν-  
τακουζηνοῦ ἐπὶ διαφορᾷ τινῶν γράμματα ἀφίγμένα,  
ἃ ἐκέλευον ὅλγα καὶ αὐτοῖς ποιεῖν. Ταῦτα μὲν οὖν  
ἐκ πολλῶν ὀλγα εἰρηται, δι' ἃ εἰς τοσοῦτον ἔλθον  
φόβου οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Ῥωμᾶϊων γῆς ἄριστοι τῶν  
πόλεων, ὡς μηδὲ τοῖς οἰκιστοῖς ἄγαν θαρβῆν  
D τὴν προδοσίαν δεδοικότες. Συμβάν δέ τι καὶ τοιοῦτον  
μᾶλλον ἐξεφύθησεν. Οἱ γὰρ ἐν Κωνσταντίνου τοῦ

Jacobi Gretseri notæ.

(i) En usum annuæ confessionis in quadrage-  
sima apud Græcos, qui πατέρα πνευματικόν, vel  
absolute, sine adjuncto, πνευματικὸν vocant, quem  
nos Confessarium, seu patrem spirituales. Quo-  
modo autem Græci confiteantur, explicavit Hiere-  
nias patriarcha Constantinopolitanus in sua cen-  
sura cap. 11, his verbis: Λέγομεν τοῖνον ἀποκρι-  
νόμενοι, ὅτι πρῶτον μὲν ὁ τοιοῦτος οἰκονόμος ὀφείλει  
εἶναι πνευματικὸς πατὴρ, ἀκριβῶς ἐπιστάμενος τὰ  
πνευματικά. Ἐἴτα ὁ ἐξομολογούμενος εἰς ὅσα δυνήθη  
καὶ ἐνθυμηθῆ κατ' εἶδος εἰπεῖν καὶ ἐξομολογήσασθαι  
μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ τεταπεινωμέ-  
νης, etc. Respondemus primum quidem talem mi-  
nistrum (sacramenti penitentiae) debere esse spi-

rituale medicum, spiritualia accurate doctum.  
Deinde confitentis munus est, ut quantum fieri et  
recordari potest, peccata in specie confiteatur cum  
corde contrito et humiliato. Capite sequenti fuse  
disserit idem patriarcha περὶ τῶν ἱκανοποιῶν de  
satisfactionibus et penitentia, a pneumatico seu  
spirituali patre imponi solitis. Mos hic instituen-  
da: confessionis Ecclesiae Græca perpetua fuit,  
nec a Nectario patriarcha Constantinopolitano su-  
blatus; nam presbyter ille, cujus officium abro-  
gasse fertur, non privatus, sed publicæ penitentiae  
praerat: de quo copiose cardinalis Bellarminus,  
lib. III De penit. cap. 14, et Franciscus Turrianus,  
lib. IV De dogmaticis characteribus verbi Dei.

μεγάλου τοῖς βασιλείοις ὄντες δεσμῶται, ἐπεὶ τῶν A νηστειῶν παρήσαν αἱ ἡμέραι, καὶ ἔδει ἀναθέσθαι τὰ κατ' αὐτοὺς ἀνδρὶ πνευματικῷ, καὶ ἐξομολόγησιν ποιήσασθαι τῶν πεπλημμελημένων, ἐπεὶ μὴ ἐξῆν αὐτοῖς εἰσάγειν οἷς ἐθάβρουν, ἤτουντο παρὰ τῶν ἀρχόντων εἰσελθεῖν, ὃν ἂν βούλοιντο αὐτοί. Οἱ δὲ τινα, Γλύκαν ὄνομα, φαῦλον ἄνθρωπον, καὶ περὶ μέθα; ἡσχολημένον, καὶ ἕτερα ἀτοπώτερα τινα, ἱμάτια μοναχῶν ἐνδύσαντες, καὶ τὸ λεγόμενον μέγα σχῆμα περιθέντες, προσέπεμπον τοῖς δεσμώταις, οἷα πνευματικῶν ἐκίλευον τε τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἀνερευρῆ, ὃ τι περὶ Καντακουζηνοῦ διανοοῦνται, καὶ εἰ συνίσασί τινας καὶ ἄλλους τὰ αὐτὰ ἐκείνοις ἤρημένους. Ὁ δὲ, τὴν ὑπὸ κρισιν κέρδους ἕνεκα ὑπελθὼν ἡδέως, καὶ γενόμενος πρὸς τοὺς δεσμώτας, μετὰ τῶν πλημμελημάτων τὴν ἐξομολόγησιν, ἡρώτα ἕκαστον ἰδίᾳ καὶ περὶ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως, ὃ τι διανοοῦνται πράττειν. Ἐκεῖνοι δὲ ὑποπέψαντες οὐχ ὅπερ ἦν, ἀλλὰ πνευματικῶν μὲν εἶναι ἀληθῶς, τῷ μέρει δὲ προσέχειν τῆς περὶ πατριάρχην καὶ Ἀπόκαυγον τὸν μέγαν δοῦκα φατριάς, δεισαντες, ἀπέσχοντο παντάπασιν τοῦ καὶ τὰ πεπλημμελημένα ἐξομολογεῖσθαι. Ὁ ἐμπαίκτης δὲ ἐκείνος ἐπεὶ μηδὲν ἀπάνωτο τῆς πονηρίας, ἐκείθεν ἐξελθὼν, ἃ τε κακῶς ἐνέδου ἀπεδύσατο ἐνδύματα, καὶ κοσμικὴν ἔχων ἐσθῆτα, τὰ συνήθη πάλιν περιηγεῖ δρῶν. Τὸ δρᾶμα δὲ τοῦτο λίαν πάντας ἐξεφόβησε, καὶ πᾶσιν ἔπεισαν ὁμοίως ἀπιστεῖν. Τούτων δὲ ἡ βασιλεὺς οὐδὲν τοῖς πράττουσι συνῆξει, ἀλλὰ πάντα διωκεῖτο μάλιστα μὲν Ἀποκαύχου τοῦ μεγάλου ἐπιτάκτοντος δουλῆς, μετ' C ἐκείνων δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῶν συνομοτῶν. Πατριάρχης δὲ κατ' ἐκείνην τὴν περίοδον τῶν νηστειῶν, τῆς μεγάλης ἐνεστηκυίας παρασκευῆς, ἐν ἧ ὁ ἐμὸς Χριστῆς ὑπὸ Ἰουδαίων συναλαμβάνετο, αὐτὸς πολλοὺς τοὺς τῷ νεφ' τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας διὰ τὴν ἀσυλίαν προσπεφυγότας παρεδίδου, καὶ συλληφθέντες ἤγοντο εἰς δεσμωτήρια, καὶ πολλὰ καὶ δυσεργῆ ὑπέμεινον. Δι' ἃ δὴ πάντα, ἐπεὶ ἡγγέλλετο καὶ τότε Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα καταλειφθέντα μόνον ὑπὸ τῶν οικειῶν εἰς ὄρος ἔρχεσθαι τὴν ἱερὴν ἐπὶ τῷ μοναχῶν ὑποδύναμι σχῆμα, πάντες ἔθεον περὶ παρὰ τὸ τῆς Ὁδηγητρίας τέμενος, εὐχαριστίας ἀποδώσοντες τῆς ἐκείνου καταλύσεως.

## CAPUT LI.

*Imperator a Crale Edessam repetit et accipit statim; iterumque ob defectum praesidii imponendi eidem ad tempus relinquit. Apocauchus Didymotichum invadit, sed frustra. Empythium castellum obsidet. Didymotichii ad verum nuntium colligunt animos. Empy hii obsidio solvitur. Didymotichi penuria victus laboratur; Scythae populatum venientes, vacui redeunt. Scopelenses Scythas temere aggressi, peccatum suum magno luunt. Apocauchus bellum protostratori genero committit, qui ab episcopo monetur, ut labore supervacaneo desistat.*

Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς ἐπεὶ ἐκ Φερῶν ἀν- D ἐστρέφεν, εἰς Ἐδεσσαν ἐλθὼν, ἦν περιστρατοπεδευμένος ὁ Κράλης ἐπολιόρχει, τὴν μὲν πολίχνην εὖρε προσχωρήσασαν ἐκείνῳ χρήμασι διαφθεῖραντι τοὺς ἔθρον. Ἀναμιμνήσκων δὲ τῶν ὄρκων, καὶ τῶν συνθηκῶν τῶν πρὸς αὐτὸν, οἷς ἐνεγέγραπτο, εἰ πόλιν τινα τῶν Ῥωμαίων ὑπηκόων, καὶ ἀπόντος βασιλέως, ἢ ὄπλοις, ἢ τρόπῳ δὴ τινι ὑποποιήσαιτο ἀπεδιδόναι βασιλεῖ, ἦται τὴν πολίχνην. Ὁ Κράλης τε παρείχετο ἐτοιμῶς, φάσκων πάντα τὰ ὑπεσχημένα πράξειν, καὶ ὄπλοι; καὶ χρήμασι καὶ πάσῃ δυνάμει συμμαχησεῖν. Β.σιλεύς δὲ τότε πρὸς τὴν πολίχνην μένειν πύτῃς ἀλυσιτελεῖς ὄρων, περὶ γὰρ τῆς εἰς Διδυμοῦ

introducere cui fiderent non licebat, petierunt a magistratibus, ut eo mitterent quem vellent. Qui Glycam quemdam, hominem nequam, poculis et aliis inhonestioribus rebus vacantem, magno quod dicitur schemate (veste monastica) indutum, pro spiritali Patre mittunt: cui mandant, explorare illorum animos, quid de Cantacuzeno sentiant, num alios norint qui secum paria sentiant. Glycam personam hanc quaestus gratia libenter induit, et ad vinclos adiens, post admissorum confessionem, quemque se junctum etiam de Cantacuzeno, quid meditaretur interrogat. At illi non quod erat, sed revera Patrem spiritualem, factioni autem patriarchae et Apocauchi deditum suspicati, a peccatis detegendis omnino ex timore abstinuerunt. Illusor vero ille, cum nequitia sua nihil promovisset, inde exit, et quae male induerat vestimenta exuens, cum saeculari culta iterum artem consuetam facitans circumibat. Hoc drama valde omnes perterruit, et ad omnibus aequae diffidendum incitavit. Atque horum nihil imperatrice conscia, sed omnia in primis Apocaucho magno duce, deinde reliquis conjuratis auctoribus agitabantur. 515 Patriarcha autem illa jejuniario periodo, magna Paraseve instante in qua Christus meus a Judaeis comprehensus est, ipse multos qui ad Dei Sapientiae templum, ceu ad asylum confugerant, comprehendendos tradidit; comprehensisque, atque in vincula perducti, multos et diros cruciatus sustinebant. Ob haec omnia, cum et tunc nuntiaretur, Cantacuzenum solum a domesticis suis derelictum, in sacrum montem ad monachi habitum capessendum discessisse, omnes pedibus ad templum Hodegetriae, gratias de illo victo et everso acturi, convolarunt.

Cantacuzenus imperator, ut Pheris redeundo Edessam venit, quam Crales obsederat, corruptis pecunia civibus ad eum defecisse invenit. Romanus ibi sanciti cum eo foederis, in cujus conditionibus erat scriptum, si quam urbem Romanorum, et absente imperatore, aut armis, aut alio quodam modo subegisset, uti eam illi restitueret, oppidulum repetebat. Quod cum Crales sine dilatione redderet, affirmaretque praestitum se quidquid promisi set, armisque, et tota sua potentia illi adiutorem fore, cernens nullo se emolumento illic moraturum (nam in reditu Didymotichum tota mente et cogitatione versabatur), nec posse de

suis, quos ducebat, honestum praesidium relinquere, cum et numero exigui essent, et ut ibi sine eo manerent, adluci nequirent, quanquam ingratissimum (necessitate nimirum id extorquente) Crali oppidum ut proprium tuendum dimisit, donec se ejus recipiendi opportunitas ostenderet. Interea cum eodem in Triballos redit. Apocauchus magnus dux accepto nuntio imperatorum Pheris cum Triballis revertisse, opinans Didymotichenses eo casu vehementer percussos, facie inter se dissensuros, atque eos se donitutum confidens, quotquot potuit Byzantii, et per urbes Thraciae peditum manipulos, equitumque catervas contrahens, eo venit, **516** et super deditione verba fecit. Illis sermonem aspernantibus, cum oppugnare moenia propter firmitatem non auderet, propugnatoresque magnanimos ac strenuos se expugnaturum desperaret, castellum Emphythium obsidione vallatum, machinis verberare instituit, felicem se numeraturus, si caperet. Porro Didymotichense praesidium ad urbem sibi tradendam occulte sollicitabat; nullo tamen effectu. Nam cum quidam ab imperatore superveniens indicasset, falsa esse, quae de illo sparsa fuissent, sed propter morbum, qui exercitum pervasisset, eum redire, et adventum ad illos apparare, instaurarunt animos, pro eo quidvis facere ac perferre paratissimi. Magnus dux parvo tempore in Emphythii obsidione consumpto, ut allatum est, Scythas ingenti multitudine in fines Romanos se infudisse, anxius obsidionem solvit, nulloque servato ordine, **C** Adrianopolim festinavit. Qui Didymotichi erant in praesidio, confusione animadversa, opinatique aliquid eis novi contigisse, unde tanta perturbatio exstitisset, mox in castra irruentes, paucos occidunt: commeatum, pecora et impedimenta secum in urbem auferunt. Ex quo enim suburbanis armis in urbanos expeditis victi vastatique sunt, nec urbani terram coluerunt, cum scirent, nihil se inde utilitatis percepturos, si obsessi, hostem per se repellere non possent, sed vicinas urbes incursantes ac depraedantes vitam propagabant. Tum vero penitus ab hoste intra muros cohibiti, non mediocri penuria laborabant. Scythae totam Thraciam pervagati, quoniam populationi nihil restabat, quod bello intestino regio jam exinanita et exhausta esset, et quod superfuerat, se in urbes recepisset, vacui reversi, non procul a Scopelo teſtenderunt. Scopelenses intellecto eos sine praeda domum remeare, consueta imprudentia temere concitati, armis ut quisque poterat correptis, etiam urbis praefectum Michaellem, praesidiariis quotquot erat assumptis, cum Barbaris coninus configere cogunt. Quo facinus tam audax detrectante, hortanteque ut conatu absisterent, quia certo perituri, non modo bene monenti non obtemperarunt, verum etiam custodiendum quibusdam tradiderunt, supplicium proditoris in eum expensuri, ubi e pugna revertissent. Non enim quoniam eorum imbecillitatem nosset, ideo in hostes ire nolle: **517** sed

Α χον επανόδου πάσα ην αυτῷ ἡ σπουδῆ, ἐκ τε τῶν οἰκειῶν φρουρῶν ἀξιόλογον μὴ δυναμένοις καταλείπειν, ὀλίγων τε δυντῶν τῶν συνεπεμένων, καὶ μὴ πειθομένων χωρὶς ἐκείνου ἀπολείπεσθαι ἐκεῖ, τὴν μὲν πολίχην, ὡς ἴδιαν καὶ ἄκων κατέλιπε πρὸς Κράλην φυλάττειν ὑπ' ἀνάγκης ἄχρις οὐ καιροῦ καλοῦντος, αὐθις ἀπολάβῃ. Αὐτὸς δὲ ἔμω Κράλη, πρὸς τὴν Τριβαλῶν ἀνεχώρουν γῆν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δοῦξ ἐπεὶ πύθοιτο ἐκ Φερῶν ἀνακεχωρηκότα βασιλεῖα μετὰ Τριβαλῶν, ὑποπεύσας τοὺς ἐν Διδυμοτείχῳ σφόδρα θεοροβῆσθαι, καὶ πρὸς δικαστάσιον ἔσεσθαι βλάβη, καὶ διὰ ταῦτα παραστήσεσθαι ἐλπίσας, στρατιᾶν ὅση ἦν ἐκ Βυζαντίου, καὶ τῶν κατὰ Θράκην πόλειων συναγαγῶν πεζὴν τε καὶ ἰπτικήν, κατὰ Διδυμοτείχον τε ἐγένετο, καὶ προσήγε λόγου: περὶ παραδόσεως. Ὡς δ' ἐκείνοι παραδέχοντο οὐδαμῇ τοὺς λόγους, τὸ μὲν τειχομαχεῖν περιγίνοσκαι διὰ τε καρτερότητα τειχῶν, καὶ εὐφυχίαν καὶ τόλμαν τῶν ἐχόντων, ἀνάλωτον νομίζων, τὸ Ἐμπυθίου δὲ φρούριον περιστρατοπεδευσάμενος, ἐπολιόρκει καὶ μηχαναῖς ἐχρήτο καὶ τειχομαχίαις, περὶ πλείονος τὸ παραστήσεσθαι ποιούμενος. Ἐπεχείρει δὲ κρύφα καὶ τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ εἰ δύναιτο πείθειν τὴν πόλιν παραδοῦναι. Ἦνυσεν δὲ οὐδὲν ἀγίγμενον γορτινος παρὰ βασιλεῶς, καὶ μετρυνοκότος, ὡς οὐκ ἀληθῆ τὰ περὶ ἐκείνου εἰρημένα εἶη, ἀλλ' ὑποστρέψει μὲν διὰ τὴν περὶ τὴν στρατιᾶν συμβῆσαν νόσον, αὐθις δὲ πειρασκευάζοιτο ὡς ἀφιζόμενος, ἀνεθάρσησάν τε καὶ ἐτοιμοὶ ἦσαν, ὡς ὑπὲρ ἐκείνου πάντα καὶ πεισόμενοι καὶ πράξοντες. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ ὀλίγα τῆ τοῦ Ἐμπυθίου ἐνδιατριψίας πολιορκίᾳ, ἐπεὶ πύθοιτο ἀθρόον στρατιᾶν Σκυθικήν εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐμβαδληχυίαν, ἀτυντάκτως ὑπὸ δέους τῆς πολιορκίας ἀπαναστάς, πρὸς Ἀδριανούπολιν ἐχώρει σπουδῇ πολλῇ. (Ὡ δὲ ἐν Διδυμοτείχῳ τὴν ἀταξίαν ὄρωντες τῆς τῶν Ῥωμαίων στρατιᾶς, καὶ νομίσαντες τι περὶ αὐτοῦ συμβεβηκέναι τὸ μάλιστα οὕτω θοροβῆσαν, αὐτίκα τε ἐγένοντο εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τιῶν ἐκράτησαν ὀλίγων ἐπιθέμενοι, σίτον τε καὶ βοσκήματα καὶ ἄλλας διαρπάσαντες ἀποσκευῆς, εἰσηγον ἐντὸς τειχῶν. Ἐξ ὅτου γὰρ οἱ ἐκ τῆς ἐξωθεν συνοικίας πολέμων ἀράμενοι πρὸς τοὺς ἔνδον, ἀνέστησαν ἰττηθέντες, οὐδ' οἱ ἔνδον γεωργίαις προσείχον, εἰδότες ὡς οὐδεμία τις ὠφέλεια ἐκ τούτων ἔστα: αὐτῶν **D** πολιορκουμένων, καὶ τοὺς ἐπόντας; ἀμύνεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν οὐ δυναμένων, ἀλλὰ τὰς πλησίον πόλεις κατατρέχοντες καὶ ληϊζόμενοι διέζων. Τότε δὲ παντάπασιν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς; ἐργόμενοι τειχίρεις, οὐ μετρίως; ἐπιέζοντο ἐνδείᾳ. Τὸ μέντοι Σκυθικῶν, πᾶσαν καταδραμὸν τὴν Θράκην, ἐπεὶ ληϊζεσθαι οὐδὲν ἐνήν, πρότερόν τε ὑπὸ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς ἀλλήλους τῆς χώρας διεφθαρμένης, καὶ τότε εἴ τι περιτὴν εἴ τι εἰς τὰς πόλεις καταφυγόντος, κεναῖς ἀναστρέψαντες χερσίν, οὐ μακρὰν Σκοπέλου τὴν στρατοπεδείαν ἐποίησαντο. Ὁ δὲ ἐν Σκοπέλῳ δῆμος πυθόμενος, ὡς Σκυθαὶ ληϊζόμενοι μὴδὲν, πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπανάγονται, τῇ συνῆθει ἀσυνεσίᾳ παραβόλως ὀρηθέντες, ὅπλα ὡς εἶχον ἕκαστος, ἀράμενοι, ἠνάγκασον καὶ τὴν τῆς πόλεως ἡγεμόνα Μιχαὴλ παραλαβόντα



καὶ τοὺς στρατιώτας οσοὶ ἦσαν παρ' αὐτοῖς, συμπλέκεσθαι ἐγγύς· οὕτως ταῖς βαρβάρους. Τοῦ δὲ πρὸς τὸ τόλμημα ἀπαγορεύοντος, καὶ παραινούντος ἀπέχεσθαι τῆς πείρας ὡς θανατοῦντας φανερώς, οὐ μόνον οὐκ ἐπέιθοντο τὰ βελτίω συμβουλευόντι, ἀλλὰ παρέδωσαν τισὶ φρουρεῖν, ὡς ἐπειδὴν ἐκ τῆς μάχης ἀναστρέψωσιν, ἀμυνόμενοι αὐτὸν τῆς προδοσίας. Οὐ γὰρ ἀδυναμίαν αὐτοῖς συνεῖδότες μὴ ἐθέλειν στρατηγεῖν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· ἀλλὰ χαριζόμενον αὐτοῖς ὡς ἐκ τῆς Διδυμοτείχου πολιορκίας τὴν μέγαν δοῦκα ἀναστήσασιν, ὅσον οὐδέποτε μέλλοντα διὰ τὴν ἔνδειαν αὐτοῦ κρατεῖν. Αὐτοὺς δὲ ἐκεῖνοις ἐπελαθεῖν τε καὶ κρατήσιν οὐ τοῦ πολεμίους εἶναι μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εἰς τὸν μέγαν δοῦκα εὐνοίαν. Τῷ γὰρ ἐκεῖνου δέει μηδὲν λυμνημένους τὴν Ῥωμαίων, πρὸς τὴν οἰκίαν ἀναστρέφειν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ. Τησαῦτα οἱ κακοδαίμονες εἰπόντες καὶ νεανειυσάμενοι, ἐχώρουν κατὰ τῶν Σκυθῶν, κελεύσαντες αὐτοῖς καὶ τοὺς στρατιώτας ἔπεσθαι. Οἱ δὲ εἶποντο ἀνάγκη, αἰρετώτερον ἠγούμενοι αὐτοὺς, εἰ δέοι, τοῖς βαρβάρους μάχομενους ἀποθνήσκειν, ἢ πανοικεῖς διαφθερεσθαι ὑπὸ τῶν θηροτόων. Ἐπεὶ δὲ ἐγγύς τοῦ στρατοπέδου ἦσαν τῶν Σκυθῶν, βοῆ πῶρβωθεν ἐχρῶντο καὶ ἀλλαγμοί, καὶ ἐχώρουν δρόμῳ κατ' αὐτῶν, οὐ γὰρ ᾤοντο ἀντισχεῖσιν οὐδὲ πρὸς βραχύ· ἀλλ' ὑποπηξάντας, ἐτοίμους ἐχυτοὺς παρέχεσθαι ἀνδραποδίεσθαι. Διὸ καὶ σχοινία ἕκαστος ἐπέφεροντο τοῦ τοῦ ἀλωσομένου βαρβάρους ἕνεκα δεσμεῖν, ἵνα μὴ διαδιδράσκοιεν ἀδεοὶ ἀγόμενοι. Οἱ Σκύθαι δὲ νομίσαντες στρατιὰν περὶ ἴνα ἐπ' αὐτοὺς, τῶν ἵππων ἐπιδάντες, ἐξήγγοντο τοῦ στρατοπέδου ὡς μαχοόμενοι. Οἱ δὲ, ὡς μόνον εἶδον τοῦ στρατοπέδου ἐξίσιντας, τοῦ προτέρου φουσηματος ἐπιλαθόμενοι ἐτρέποντο πρὸς φυγὴν. Ὑπέρτω δὲ ἔτος τοῦ πεδίου καὶ ὕλης παντάπασιν ψιλῶ, διαδράναι ἠδυνήθη οὐδὲ εἰς, ἀλλὰ πάντες κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν Σκυθῶν πλὴν τῶν ἵππων. Οὗτοι γὰρ διὰ τε τὸ πολὺ αὐτῶν τοὺς Σκύθας εἶπε ἀφροσύνας, ἠνίκα ἡ τροπὴ ἐγένετο, ἀλλως θ' ὅτι καὶ πρὸς τὸν περὶ ἡσχόληντο οἱ βάρβαροι, διασωθῆναι εἰς τὴν πόλιν ἠδυνήθησαν. Οὕτως ἡ ἀνοία καὶ ἡ παραλογὸς ὁρμὴ πρὸς ἀνηκέστους ἐξάγει συμφορὰς. Ἀπόκαυχο; δὲ ὁ μέγας δοῦξ, μετὰ τῶν Σκυθῶν τὴν εἰσβολὴν, Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον τὸν πρωτοστράτορα, ὃς ἦν γαμβρὸς αὐτῷ, ἀρχοντα

A ipsiis hostibus gratificari, ut qui ab obsidione Didymotichi Apocauchum magnum ducem jamjam urbem comteatu defectam occupaturum submovissent, quos invadere ac debellare non solum quia hostes sint, sed etiam studio magni ducis debeant, cujus metu nulla Romanorum provinciae illata vastitate, brevi spatio se domum referant. Talia infelices illi novarumque rerum cupidi fabulati, contra Scythas militibus sequi jussis prodierunt. Qui invito sequebantur, optabilius rati, cum Barbaris, si opus esset, pugnando interfici, quam plebis furore cum tota domo deleri. Scytharum castris appropinquant, eminus sublato clamore in eos incurrunt; non enim vel parum se opposituros existimabant, sed timore exanimatos, pro captivis abducendos se praebituros. Ideo funes quilibet ad barbaros illos constringendos secum portabat: ne, si absque vinculis ducerentur, auferent. Scythae credentes peditum agmen adgentare, equos conscendunt; castris pugnaturi progrediuntur. Scopelenses simul atque illos castris viderunt egredi, oblitii prioris insolentiae, in fugam se penetrant. Sed per plana campi nullo prorsus obvio nemore, praeter equites nemo evasit: concisi ad unum omnes. Illi enim, equites, inquam, quod Scythae adhuc longius distabant, quando fuga iniri coepta est, deinde quod idem in peditibus mactandis erant occupati, incolumes in urbem pervenere. Sic stultitia et expertis rationis impetus in mala praesentissima homines praecipitant (7). Apocauchus post Scytharum irruptionem Andronico Palaeologo protostratore, genero suo, supremo exercitus duce designato, et Didymotichensi bello ei commendato, Byzantium repetit. Palaeologus Didymotichum frequenter incursare, et subito se recipere: nec enim erat incolis nocendi occasio, cum extra muros nihil superesset. At praesidiarii ipso recedente, vicinos depopulando, annonamque ac pecora diripiendo bellum tolerabant: nec ob inopiam victus quidquam parum virile aut faciebant, aut facturi erant. Cum aliquando adortus esset illos protostrator, per epistolam metropolita monuit, eos belligerando cum imperatore, in cuius potestate omnino, nec ita diu post futuri sint, inani labore defatigari: nec ad finem cogitata perducturos, cum interim laborare non desinant, et aliis magna detrimenta inveniunt. Hortabatur igitur, ut sibi obsequentes, maleficia omitterent. 518 Si enim non evenerint, quae ego dico, inquit, non est locutus in me Spiritus sanctus. Tabellario iter abveniente ob timorem, ne ista de causa haberetur male, episcopus jussit esse bono animo: tantummodo enim aliquot plagas

#### Jacobi Pontani notae.

- (7) Horatius lib. III, ode 4.  
*Vix consili expertis mole ruit sui:*  
*Vim temperatam di quoque provehunt*  
*In majus: iidem odere viros*

*Omne nefas animo moventes.*  
 Hoc ipsam strophis sequentibus aliquot exemplis illustrat.

relaturum. Atque hæc ut prædicta fuerant, ita Α την ένδειαν. Ἐπελόθοντος δὲ αὐτοῖς τοῦ πρωτοστράτορος ποτε, πέμψας ὁ μητροπολίτης; ἐδήλου διὰ γραμμάτων, ὡς ἀνόνητα κόπτονται καὶ ταιλαιπωροῦσι διὰ τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον, ᾧ δουλεύουσιν πάντως; μετὰ μικρὸν, αὐτοὶ τε ἀπέραντα ποιοῦντες, καὶ τοῖς ἄλλοις αἴτιοι γινόμενοι μεγάλων συμφορῶν. Παρήνευε τε αὐτῷ πειθόμενους τῶν κακῶν ἀπέχεσθαι. Εἰ γὰρ οὐκ ἀποβαῖη τοιαῦτα, ὅσα ἐγὼ λέγω. ἔφρασκεν, οὐ λελάληκε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ἐμοί. Τοῦ πεπαγωμένου δὲ ἀπαγορευόντος τὴν ἀφιξιν δὲ τὸ δεδοικέναι μὴ κακῶς ὑπ' ἐκείνων πάθῃ τοιαῦτα ἀπαγγέλλων, ἐκέλευε θαρρῆναι, ὡς οὐδὲν ὑποστρεφόμενον, ἢ πλῆγὰς ὀλίγας. Ἄ καὶ ἀπέβαινεν ἢ ἐκεῖνος προηγόρευεν.

## CAPUT LII.

*Legatio Annæ ad Cralem cum promissis. Responsio Cralis et fides. Item procerum Triballorum constantia erga imperatorem, quem Macarius episcopus de ingrato animo reprehendit. Legatum ad imperatricem mittendum suadet. Imperator acriter illum, ut hominem inprobum, ambitiosum ac proditorem et homicidium insectatur.*

Anna vero imperatrix, ut Cantacuzenum apud Β Cralem perquam gratiosum, cum exercitu reditum Didymotichum parare didicit, Georgium Lucam et Macarium metropolitam Thessalonicensem delectos, pro legatis ad eum mittit, spondens se urbes ei, de quot convenerit, donaturam, si tantum Cantacuzenum sibi vinctum mittat. Qui legatione reprehensa, recusavit libere; non solum enim propter paucas urbes, sed nec propter Romanum imperium universum tantum scelus edere velle. Proinde eos frustratos dimisit. Qui regressi Byzantium, brevi rursus adsunt; narrabatque Crales, in altera hac legatione urbes omnes occidentales, præter Thessalonicam, sibi oblatus, ut si Cantacuzenum transdere nollet, saltem in carcere detineret. Verum legatos denuo frustratos rejecit, affirmans, neutiquam fieri posse quæ peterent. Helena quoque Cralis conjux, ut iniqua et sibi ipsis probrosa petentes, acriter objurgatos, indigna abunda repulit. Similiter omnes Triballi proceris in eos invehebantur, singularisque stultitiæ coarguebant, cum talia se impetraturos sperassent, quæ adeo omnem scelesti facinoris magnitudinem complecterentur. Universi quippe imperatorem diligentes, nihil ferebant, quod ei nocumento esset. Unde quidam de illis, vocabulo Cabatzes, palam refragatus, mortem legatis minabatur, ni quam primum se auferrent. Eos denique multi stuporis damnabat, quod cum suis manibus oculum Romanorum eruisent, ut eum porro omnimodis exstinguerent, et urbes, et imperium prodere non dubitarent: quasi formident, ne eo reverso, rursus aspiciant. Sic etiam ab illo stomachante repulsi sunt. At Macarius Thessaloniciæ episcopus, ut se, quod aiunt, retia inflare sensit, 519 Cantacuzenum invadens, primum ut erga anicum imperatorem defunctum omnino ingratum castigat, a quo tantopere amatus, tantisque beneficiis ejus apud se positus, filii ipsius dissimillima rependat, eorum imperio et sanguini moliciens insidias: cujus facti diritatem Deum quoque ipsum execrantem, ad exitum eas conferri non permisisse, sed hujus in eum injuriæ pœnas reposituisse: dum effecerit, ut per externas oras vagabundus, salutis suæ spem in aliis reponat. Deinde hortaba-

Ἄνα δὲ ἡ βασίλισ, ἐπεὶ πύθοιτο Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα πολλῆς εὐνοίας ἀπολαύοντα παρὰ Κράλη, πρᾶσκευάζεσθαι αὐθὶς ὡς εἰς Διδυμότειχον ἐπανήξοντα ἅμα στρατιᾷ, τὸν Λουκᾶν ἀπολεξαμένην Γεωργιον, καὶ Μακάριον τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, πρεσβευτὰς ἐπεμπεν εἰς Κράλην, καὶ ἐπηγγέλλετο πόλεις παραδώσειν ὅσας ἂν συμῶσιν, εἰ μόνον Καντακουζηνὸν πέμψει δεσμώτην πρὸς αὐτήν. Ὁ δὲ ἐμέμφατό τε τὴν πρεσβείαν, καὶ ἀπηγόρευε φανερώς, ὡς οὐκ ὀλίγων μόνον πόλεων ἕνεκα, ἀλλ' οὐδὲ συμπάσης τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τοιοῦτον τολμήσων ἄγος, καὶ ἀπέπεμπεν ἀπράκτους. Οἱ δὲ, εἰς Βυζάντιον ἔλθόντες, ὀλίγω ὕστερο, πάλιν ἐπανήκον. Ἐφρασκε δὲ ὁ Κράλης, ὡς κατὰ τὴν δευτέραν πρεσβείαν τὰς ἐκ Χριστοῦ πόλεις; ἀπάσας ἔσπερλους πόλεις; παραδίδοιεν πλὴν Θεσσαλονίκης, ὡς εἰ μὴ Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα βούλοιο παραδιδόναι, ἀλλ' αὐτὸν γοῦν εἰρξάντα κατέχειν ἐν δεσμοῦ τριῶν. Ὁ δὲ αὐθὶς ἀπέπεμπεν ἀπράκτους, ἀδύνατα εἰπὼν αἰτεῖν. Ἐλένη δὲ ἡ τοῦ Κράλη γαμετὴ καὶ καθήφατο πικρῶς, καὶ ἀπέπεμπε πρὸς ὀργὴν ὡς ἀδίκᾳ πρεσβεύοντα, καὶ πολλὴν αὐτοῖς τὴν ἀδοξίαν οἰοῦντα. Ὅμοίως δὲ καὶ οἱ ἐν τέλει πάντες τῶν Τριβαλῶν ἐλοιδοροῦντό τε καὶ πολλὴν αὐτῶν κατεγίνωσκον μωρίαν, εἰ τοιαῦτα πείσειν ἤλπισαν, οὕτω μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἐλλείποντα κακίας. Πάντες γὰρ ἐφίλουσαν βασιλέα, καὶ οὐδὲν ἠνεχόντο τῶν ἀγόντων βλάβην εἰς ἐκεῖνον. Ὅστε καὶ τὶς ἐξ αὐτῶν Κοδάτζης ὠνομασμένος φανερώς ἀντίειπε καὶ ἠπειλήσε θάνατον τοῖς πρέσβεσιν, εἰ μὴ τάχιον ἀπαλλάττοιτο, πολλὴν τε αὐτῶν ἀναίσθησάν καταγγόρει, ὅτι τὸν Ῥωμαίων ὀφθαλμὸν οἰκειαῖς αὐτῶν χερσὶν ἐξορούσαντες αὐτοί, προσέτι καταπροδίδασιν, καὶ πόλεις καὶ τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων, ἵνα τελῶς κατασβέσωσιν αὐτὸν, ὡσπερ δεδοικότες μὴ ἐπανεθόντος αὐθὶς ἀναβλέψωσιν. Ὁ μὲν οὖν οὕτω πρὸς ὀργὴν ἀπέπεμπε. Μακάριος δὲ ὁ Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος, ἐπεὶ ἀνηνῦτις ἦσθετο ἐπιχειρῶν, βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ προσελθὼν, πρῶτα μὲν ἐμέμφετο τῆς περὶ βασιλέα τὸν φίλον ἀγνωμοσύνης, ὅτι τοσοῦτον φιλήθει, καὶ οὕτω μεγάλων εὐεργετημάτων ἀπολελαυκῶς, τοῖς ἐναντιωτάτοις ἀμείψαιτο τοὺς παῖδας, τῆς ἀρχῆς; ἕνεκα ἐπιβουλεύσας καὶ ἀποκτεῖναι διανοηθείς. Ὅν τὴν ἀτοπίαν βδελυξάμενον καὶ Θεὸν, μὴ μόνον οὐκ ἐφείναι εἰς τέλος; τὰ βεβουλευμένα ἀγαγεῖν, ἀλλὰ καὶ τῆς

περὶ βασιλέα ἀδικίας δίκας εἰσπραττόμενον, ὑπερ-  
 ὄριον ἀποδείξαι καὶ πλανήτην περιόντων, ἐπ' ἄλλοις  
 τὴν ἐλπίδα ἔχοντα τῆς σωτηρίας. Ἐπειτα συνεβού-  
 λευεν εἰ μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν γε τὴ συνόσον συν-  
 ἰδόντα, πρεσβεῖαν ποιήσασθαι πρὸς βασιλῆα, καὶ  
 ἰκέτην αὐτῆς τε καὶ πατριάρχου, καὶ τῆς συγκλήτου  
 βουλῆς γενέσθαι, ὥστε ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις συγ-  
 γνώμης ἀξιώσαντας, πρόνοιάν τινα ποιήσασθαι αὐ-  
 τοῦ, καὶ μὴ ὑπερόριος ἀπόληται, οὐδεμιᾶς ἢ φαύλης  
 τινὸς ἐλπίδος ἐτι ὑπολειπομένης. Βασιλεὺς δὲ, οὐδὲν  
 θαυμαστὸν, εἶπεν, εἰ μεθῶν τις καὶ παραφερόμενος  
 ὑπ' ἀναισθησίας οἴοιτο καὶ τοὺς ἄλλους τὰ ἴσα πά-  
 σχειν. Καὶ οὐ τοίνυν τῇ κενῇ δόξῃ καὶ φιλαρχίᾳ κα-  
 τάκρας ἀλοῦς, καὶ προδοσίαν τὴν ἐσχάτην εἰργασμέ-  
 νος, οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ τὰ ἴσα καὶ ἐμοῦ καταψη-  
 φίξῃ μηδὲν τοιοῦτον εἰργασμένου. Οἶσθα γὰρ ὡς  
 ἐμοῦ τοῖς ἐν Ἄθῃ ἀρετῆς ἀντιποιοιμένοις, καὶ τοῦ  
 καλοῦ καὶ ἔρασταῖς ἐργάταις γεγραφτός, καὶ πολλὰ  
 δεηθέντος πρὸς Βυζάντιον ἔλθειν, καὶ βασιλῆϊ καὶ  
 πατριάρχῃ, καὶ οἷς αὐτὸς ὀνομάζεις σύγκλητον βου-  
 λῆν, διαλεχθῆναι περὶ εἰρήνης, καὶ πείσαι κατατί-  
 θεσθαι τὸν πόλεμον, ὃν ἀδίκως κενικήκασιν κατ' ἐμοῦ  
 μηδὲν ἡδίκηκός, συκοφαντίας πλασάμενοι καὶ δια-  
 βολάς, μετὰ τῶν ἄλλων παρειλήφασιν, καὶ σὲ ὡς  
 ἀρετῆς ἀντιποιοῦμενον δῆθεν, καὶ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ,  
 καὶ τοῦ κοινῆ λυσιτελοῦντος βουλευσόμενον διακιν-  
 δυνεύειν. Ἄλλ' ἔκεινοι μὲν καλῶς ποιοῦντες, τὰ τε  
 δέοντα εἰρήκασιν μετὰ παρρησίας, καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς  
 ἠκόντων ἐνέλιπον οὐδὲν, καὶ τῶν διαφθεῖρειν βου-  
 λομένων καὶ διαστρέφειν ἀπὸ τῆς ἀληθείας, οὐδὲ  
 ἐπεστράφησαν, πολλὰ ἐπαγγελομένων εὖ ποιήσειν,  
 ἀλλὰ τοῖς ἐσχάρῃς ἐνέμειναν λογισμοῖς, καὶ τῇ περὶ  
 τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου κρίσει. Δι' ἃ καὶ μέχρι νῦν  
 πολλοὶς προσταλαιπωροῦσιν ἀλγεινός. Σὺ δ' ὑπὸ  
 φιλαρχίας καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀρχιερωσύνην δόξης  
 ἡττηθεὶς αἰσχροῦς, καὶ τοὺς συμπρεσβευτάς μετὰ  
 τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας προῦδωκας· οἷς ἀρμό-  
 σει μικρὴν ὑπαλλάξαντας τὸ ὑπὸ Παύλου τοῦ θεσπε-  
 σίου εἰρημένον περὶ Δημᾶ, καὶ περὶ σοῦ εἶπεν νυνί,  
 ὅτι « Μακάριοι· ἡμᾶς ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν  
 αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονίκην. » Ἄ ἐχρῆν  
 μεμνημένον, καὶ ὡς νῦν ἀνοσιώτερα καὶ ἀδικώτερα  
 πολλῶν τοιμᾶς, τὸν οὐδὲν ἐμὲ ἡδίκηκότα αὐτοχειρῆ  
 μονουχοῦ πειρώμενος φονεύειν, χάριν ἀξίαν ἐν τούτῳ  
 κατατιθέμενος τοῖς τὴν ἀρχιερωσύνην ἐγχειρίσασιν,  
 αἵμασιν ἀδίκως μολύνων τὰς χεῖρας, μὴ ἐμοῦ κατα-  
 ψιφίξεσθαι ἀδικίαν καὶ ἀγνωμοσύνην περὶ βασιλέα  
 οὐδὲν οὔτε πρότερον, οὔτε μέχρι νῦν ἀνάγειν τῆς εἰς  
 ἐκεῖνον φιλίας εἰργασμένου. Περὶ μὲν οὖν τῆς εἰς  
 βασιλέα καὶ τοῦ παιδᾶς ἐμοῦ εὐγνωμοσύνης, λόγον  
 οὐδένα πρὸς σὲ ποιήσομαι νυνί καθάπαξ τὰς φρένας  
 διεσπορότα, καὶ ἀδίκαι, καὶ παράνομα καὶ λέγοντα  
 καὶ διανοούμενον περὶ ἐμοῦ, ἀλλ' ὕστερον ἤνικα ἀν-  
 θέλῃ θεός. Περὶ δὲ ὧν εἰρηκας, ὡς δεῖ βασιλῆος  
 ἰκέτην καὶ πατριάρχου γενέσθαι ὡς ἀν συγγνώμην παρασχόμενοι πρόνοιάν τινα ποιήσονται πρὶν παν-  
 τάπασιν ἀπολέσθαι, ἐκεῖνο εὐκαιρον εἰπεῖν, ὅτι « Μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμὲ, θυγατέρες Ἰερουσαλὴμ, ἀλλ' ἐφ'  
 ἑαυτάς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν. » Πρὸς μὲν οὖν ἐκεῖνον ὁ βασιλεὺς τοιαῦτα ἀπεκρίνατο.

A tur, ut nunc saltem se respiceret, missoque ad  
 Augustam legato, ipsam, patriarcham atque consi-  
 lium suppliciter oraret, ut data præteritis venia,  
 aliqua se cura dignarentur, nec ab omni bona spe  
 desertum, interire extorrem paterentur. Tum im-  
 perator : Haud mirum, ait, si ebrius quispiam, et  
 in orbem actus, sensu deficiente, terram stabilem  
 et inconcussam vacillare putet, nec, si insania  
 correptus, alios quoque judicet insanire. Et tu  
 igitur inani gloria et amore dominandi subactus  
 plane, proditorque maximus, nihil mirum, si inson-  
 tem me eorumdem criminum condemnes. Meministi  
 quomodo cum ad virtutis alumnos, honestatisque  
 amatores, et cultores in Atho monte scribens,  
 eos enixe rogassem ut Byzantium venientes, cum  
 imperatrice, patriarcha, et quod nominasti consi-  
 lio, de pace agerent, deponendique belli, quod  
 conflictis criminationibus, mihi immerenti intulisset,  
 auctores fierent, cum aliis te quoque, ut  
 sanctimonie studio flagrantem scilicet, et pro  
 tuenda honestate, communique fructu nullum  
 certamen detrectaturum assumpserint. Verum illi  
 recte sane, et quæ oportuit cum libertate dixe-  
 runt, suarumque partium nihil prætermiserunt, et  
 ab iis qui eorum integritatem corrumpere, atque  
 a veritate in diversum rapere magnis pollicitatio-  
 nibus conabantur, a primis cogitationibus suis,  
 atque ab eo quod semel honestum ac justum  
 judicassent, non sunt dimoti. Qua de causa usque  
 hodie in multa ærumna sunt. Tu autem imperandi  
 cupidine et episcopatus splendore turpiter supera-  
 tus, etiam legationis socios una cum justitia et  
 veritate prodidisti : qui illud divi Pauli de Dema  
 modice immulatum tibi possunt occinere : « Macarius  
 nos reliquit, diligens hoc sæculum, et profectus  
 est Thessalonicam. » Quorum te memorem esse  
 oportebat, et horum simul, quæ nunc sceleratiora,  
 magisque impia non reformidas : **520** dum me,  
 qui læsi neminem, tantum non per temet conaris  
 occidere (dignas videlicet isto modo gratias refe-  
 rendis iis, qui episcopatum tibi mandaverunt), et  
 nefarie effuso sanguine manus tuas scelerare : ita  
 me ingratae et improbae in imperatorem voluntatis  
 non accusasses, qui nihil unquam ejus amicitia  
 indignum perpetravi. De mea igitur in illum et  
 liberos ejus pietate nullum nunc tecum semel de-  
 pravato, ac de me pessime existimante, loquente-  
 que verbum commutabo : sed cum Deus voluerit.  
 Quod autem injecisti in sermone, oportete me  
 imperatrici ac patriarchæ supplicare, ut data  
 venia, salutis meæ prospectum velint, illud apposite  
 responderim, « Filiae Jerusalem, nolite flere super  
 me, sed super vos ipsas flete, et super filios ves-  
 tros! » Hæc ad Macarium coram imperatore.

<sup>1</sup> Luc. xiiii, 28.

## CAPUT LIII.

*Thessali se Cantacuzeno dedunt ultro. Narrat legatis fortunam suam. Causam edit, cur in Thessaliam venire per se nequeat, et Joannem Angelum praefectum designat. Thessali eum libenter accipiunt. Bulla quam Cantacuzenus eidem dedit pro suspitione tyrannidis affectata a se depellenda, ipsaque ejusdem bullae verba recitata, in qua multa Christiane et ad pios mores accommodata dicta. Commentatio Joannis Angeli eximia, quem praefectum Blachie et castellorum creat. Conditiones ei impositas enumerat.*

Sub idem tempus etiam e Thessalia legati eum A ad se vocant, et orant, ut sibi praesit; nam et antea ejus potius, quam Augustre partes amplexi, principem suum esse cupiebant; et tunc concorditer mittentes, ad gubernacula eundem invitabant. Imperator cum pro veteri benevolentia, tum quod nunc ultro ei se subjicerent, pluribus gratias agens periniquum esse dixit, si, cum ipsi tam incredibile immensumque sui studium demonstrarint, non pari eos amore prosequi videretur, neque aperiret, quid in corde suo voluaret. Quae enim Gynaecocastri sibi evenissent, quo pacto et ipse, et de suis amicissimi gravibus fuissent obsessi periculis, et domesticis descendentibus, et hostibus instantibus ac prementibus, multaque in exercitu extitisset tumultuatio et confusio, pra quibus malis pereundum erat, nisi Deus de caelo salutarem manum extendisset, haec inquam, putare se ne ipsos quidem fallere. Cum autem ad Crallum Triballorum principem coactus confugisset, admodum magnifice ab eo tractatum, et auxilia praeter opinionem consecutum esse.

**521** Itaque nuper cum copis non parvis ac bellicosus Didymotichum cepisse contendere, ut rebus suis illic constitutis, cum amicis sese conjungeret. Sed cum Pheris esset, duces ac milites periculose morbo fuisse implicitos, magnamque partem extinctos: ut proinde in Triballos iter remetiri necesse habuerit. Nunc se comparare, ut cum exercitu domo Didymotichum proficiscatur: id enim sibi ad acquirendum, si Deo placuerit, totum Romanum imperium adjuvamento maximo futurum. Propterea in Thessaliam per id tempus venire non posse; magis enim molestia, quam laetitia eos affecturum, si brevi spatio illic degens, in Thraciam revertatur. Sed si vere et ex animo sibi parere velint, in praesens Joannem Angelum praetorem se illis praeficere, sanguine conjunctissimum, quique ad salutem ab hostibus defendendam et prudentia, et invicto animo, et peritia militari egregium se duce praestare queat. Se, ubi Didymotichi fuerit, nec aliquis casus impedietur quanta maxima poterit diligentia alacritateque eorum res curaturum. Haec legatis respondit, et ea Thessalis renuntiare jussit: qui si annuerent, tum opere completerentur. Sic eos qua decebat comitate, et una de domesticis suis Manuelem administratorem dimittit. Ad eos ut venerunt, militesque et optimates urbium responsu audierunt, de benevolentia ac de veritate, cujus a puero fuisset semper studiosissimus, amplissimas ei gratias agunt, quod nimirum nihil fictum ac timidum, quamvis afflicta et prostrata fortuna

ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, καὶ ἐκ Θεσσαλίας ἤκον πρέσβεις, καλοῦντες βασιλέα, καὶ δεόμενοι ἀρχεῖν σφῶν. Καὶ πρότερον τε γὰρ ἔτοιμοι ἦσαν ὑπακοεῖν, καὶ τὰ ἐκείνου μᾶλλον ἠροῦντο, ἢ βασιλεῖο, καὶ τότε δὲ ὁμοήσαντες, ἐπεμφσαν πρὸς αὐτὸν, καλοῦντες ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Βασιλεὺς δὲ αὐτοῖς πολλὰς ὁμολογήσας χάριτας τῆς τε προτέρας εὐνοίας, καὶ τοῦ νυνὶ προσχωρεῖν ἐκόντας, ἔπειτα ἔφατκεν ἀγνωμον εἶναι δευνῶς, εἰ αὐτῶν πᾶσαν εὐνοίας ὑπερβολὴν ἐνδεικνυμένων, ὁμοίως καὶ αὐτὸς φαίνοιτο διακείμενος περὶ αὐτοὺς, μὴδὲ τὴν διάνοιαν ἀποκαλύπτει. Ὅσα μὲν γὰρ ἐν Γυναικοκαστρῷ συμβαίη περὶ αὐτὸν, καὶ ὡς αὐτὸς τε καὶ τῶν συνόντων οἱ μάλιστα φιλοῦντες μεγάλοις κινδύνοις περισχεθεῖεν, ἀρισταμένων μὲν τῶν οικειῶν, τῶν πολεμίων δὲ ἐπιχειμένων, καὶ ταραχῆς πολλῆς καὶ ἀταξίας τὸ στρατόπεδον κατεχούσης, εἰ μὴ θεὸς ἀνωθεν χεῖρα σώζουσαν ὑπέσχεεν, οὐδ' αὐτοὺς ἠγοηκέναι οἰεσθαι. Ἀνάγκη δὲ ἔλθῶν πρὸς Κράλην τὸν ἀρχοντα Τριβαλῶν, πολλῆς ἀπολελαυκέναι παρ' αὐτοῦ καὶ τιμῆς καὶ συμμαχίας παρὰ δόξαν. Ὀλίγω γοῦν πρότερον στρατιῶν παραλαβῶν πολλὴν τε καὶ ἀγαθὴν, ἐπὶ Διδυμοτείχῳ σπεύδειν, ὡς τοῖς ἐκείσε φίλοις συνεσόμενος καὶ διαθισόμενος εὐ τὸ αὐτόν. Γενομένου δὲ ἐν Φεραί, τοὺς τε ἡγεμόνας καὶ τὴν στρατιάν νόσῳ δεινῇ περισχεθῆναι καὶ ἀποθανεῖν αὐτῶν πολλοὺς, ὡς ἐκ τῆς νόσου καὶ πρὸς ἀνάγκην ἔλθειν αὐθις ἀναστρεφεῖν εἰς τὴν Τριβαλῶν ἀρχήν. Νυνὶ δὲ παρασκευασθαι, ὡς ἅμα στρατιᾷ εἰς Διδυμοτείχῳ αὐθις ἀρξόμενος. Τοῦτο γὰρ μάλιστα λυσιτελεῖν αὐτῷ πρὸς τὸ κτήσασθαι, εἰ κατὰ γνώμην εἴη θεῶν, τὴν πᾶσαν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. Δι' αὐτὸ δύνασθαι ἔχειν πρὸς Θεσσαλίαν νῦν. Μᾶλλον γὰρ ἀνιάσειν, συγγινόμενος μὲν ἐπὶ μικρὸν, ἐν τάχει δὲ ἀπαίρων πρὸς θράκη αὐθις. Ἄλλ' εἴγε κατὰ γνώμην αὐτοῖς εἴη ὑπ' αὐτὸν τελεῖν, νῦν μὲν ἀρχοντα αὐτοῖς τὴν Ἄγγελον ἰωάννην ἐφιστᾶν, προσήκοντά τε μάλιστα ἐξ αἵματος, καὶ δυνάμενον ἐξηγεῖσθαι: καὶ διασώζειν ἀπὸ τῶν πολεμίων ἂν τινες ἐπίνοι, καὶ συνέσει καὶ εὐψυχίᾳ, καὶ ἐμπειρίᾳ τῇ πρὸς τοὺς πολέμους. Αὐτὸν δὲ γεόμενον ἐν Διδυμοτείχῳ, εἰ μήτι κωλύοι δυσχερεῖς, πρῶνοιαν αὐτῶν ποιήσεσθαι, ἕση δυνατὴ, καὶ πᾶσαν ἐνδείξεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν καὶ προθυμίαν καὶ σπουδὴν. Τοιαῦτα μὲν πρὸς τοὺς πρέσβεις ἀπεκρίνατο. Ἐκλεῦε τε καὶ τοῖς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπαγγεῖλαντας εἰ πέθουσιντο, εἰς ἔργον ἀγειν. Φιλοφροσύνην τε αὐτῷ προσήκουσαν περὶ αὐτοὺς ἐπιδειξάμενος, συνέπεμπε καὶ τῶν οικειῶν ἕνα Μανουὴλ τὸν διοικητήν, ὡς τὰ εἰρημμένα παρ' αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀπαγγελοῦντα. ὧν καὶ γενομένων ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπεὶ ἦ τε στρατιὰ καὶ τῶν πόλεων οἱ ἄριστοι ἐκ παρὰ βασιλείως εἰρημμένα ἐπυθάνοντο, πρῶτα μὲν ὠμολόγουν βασιλεῖ χάριτας πολλὰς τῆς εὐμενείας

τῆς περὶ αὐτοῖς, καὶ τῆς συντροφῆς καὶ φίλης ἀλη-  
 θείας ἐκ πατρὸς, ὅτι καίτοι δοκῶν ἐν δυσπραγίαις  
 εἶναι, οὐδὲν ὑπέμεινε πεπλασμένον φθέγγασθαι,  
 οὐδ' ἀγεννῆς, ἀλλὰ δῆλην αὐτοῖς πεποίηται τὴν διά-  
 νοίαν οἷα ἦν. Αὐτοῦς δὲ τῷ περιόντι τῆς εἰς αὐτὸν  
 εὐνοίας, ἐπεὶ μὴ λυσιτελεῖν αὐτῷ δοκοίη, τὸ νῦν ἔχον  
 ἤκειν παρ' αὐτοῦς, οὐκ ἄγγελον μόνον κατὰ γένος  
 αὐτῷ προσήκοντα, καὶ ἄρχειν δυνάμενον αὐτῶν, ἀλλὰ  
 καὶ εἴ τινα ἐκείνου πέμψει πολλῶν καταδεέστερον  
 διέξοθαι προθύμως, καὶ πᾶσαν ἐπιδειξέσθαι περὶ  
 τὸν βασιλέα εὐνοίαν. Τοιαῦτα μὲν καὶ οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ  
 ἀπεκρίναντο. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ πύθοιοτο ἀπὸ τῶν  
 πρέσβειων ἐπανελθόντων, ἔπαμπε τὸν ἀνεψιόν. Ἄγγε-  
 λον Ἰωάννην, ἐπίτροπον εἶναι Θεσσαλίας. Πᾶσι δὲ  
 βουλόμενος καταφανῆς ποιεῖν, ὡς οὐ βασιλέως τοῖς  
 παισὶν ἐπιβουλεύων ἤρατο τὸν πόλεμον, καὶ ὡς οὐδ'  
 εἰ περιγένοιτο τῆς ἀρχῆς ἔγνωκεν ἀποστρεφεῖν, ἀλλ'  
 ὑπὸ βασιλίδος μᾶλλον αὐτὸς ἐπολεμήθη ἀνθρώποις  
 τριβομένης συκοφάνταις, τῷ Ἀγγέλῳ πρὸς τὴν  
 Θεσσαλίαν ἀρχὴν χρυσόβουλλον ποιῶν, βασιλίδα τε  
 προσέγραψε, καὶ βασιλέα Ἰωάννην τὸν υἱόν, ὥστε  
 ἄγγελόν τε καὶ Θεσσαλοῦς, τὴν δουλείαν τε κάλει-  
 νοις, ὥστε καὶ αὐτῷ ὁμολογεῖν, καὶ μᾶλλον ἢ πρό-  
 τερον ὑπέκειν. Ὁ καὶ ἐπὶ λέξεως εἶχεν οὕτως. Ὡς  
 ἀπόλοιοτο ὁ φθόνος τὸ πάντων τῶν κακῶν χειριστόν  
 τε καὶ ἀδικώτατον, ὃ γε κακῶς ἡμᾶς ἀρχῆθεν ἐξώσας  
 τῆς ἀκηράτου τρυφῆς χειρὶ Θεοῦ πλασθέντας, καὶ  
 λόγῳ τιμηθέντας, ὡς τῆς ὑπὲρ λόγον χάριτος, καίτοι  
 μετὰ τὴν τοῦ χειρόνος πείραν, ἵνα συνελὼν εἶπω,  
 εἰ τῆς ἐνδοκῆς καταδίκης ἐκείνης ἤμεν ἐν συναισθη-  
 σει, καὶ τὰ βελτίω ἐμελετώμεν, κἂν συγγνώμης τυ-  
 χόντες αὐθις ἀνῆμεν ἐν τοῖς προτέροις. Νυνὶ δ' ὥσπερ  
 μή τι χαλεπὸν πεπραχότες, ἢ πεπονήότες ἐξ  
 ἀβουλίας, ἢ γοῦν ὑπὸ τοῦ παθεῖν οὐμένου διδραχθέν-  
 τες τὸ τὰ δέοντα φρονεῖν οἴοντο παρηρήμεθα, πῆ-  
 ματα πᾶσχειν αὐθαίρετα κακῶς ἀρεθέεντες, καὶ  
 εἰνῶς ἐγκλινδεῖσθαι διὰ βίου τοῖς μὴ καθήκουσι,  
 καὶ τῆς ἰσῆς ἀξίας πρὸς Θεοῦ τυχόντες, καὶ τῆς αὐ-  
 τῆς ἡξιωμένοι: σπουδῆς, μεμνητός δίκην, ταυτησί-  
 μὲν οἰκτρῶ, ἐκπεπτώκαμεν, ἀνισότητά δὲ πεπόνθα-  
 μέν τε καὶ τετιμῆκαμεν. Δέον γὰρ σπουδάζειν, ἢ  
 τὴν αὐτὴν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσι δρόμον, ἢ φιλονεικεῖν  
 ἄλλοι: ἄλλον ὑπερβαίνειν, ὅπως ἀν' ἐπ' ἀγαθοῖς ἀλλή-  
 λους νικῶμεν, τοῦναντίον ἅπαν φαινόμεθα πράτ-  
 τοντες, καὶ συμβέβηκεν ἡμῖν οἷόν τι πάθος ἀτεχνῶς  
 ἄτοπον, ὅτι κατὰ τοὺς τῆς μορφῆς χαρακτῆρας  
 ἔπεστι διεννηοχέαι, καὶ ταῖς τῆς ψυχῆς ἔξεστι.  
 Καὶ τὴν πρώτην ἐκείνην καὶ μακαριστὴν ὄντως  
 εὐδαιμονίαν ἀποβαλοῦσιν ἡμῖν, δέδοκτα δεῖν ἐφ' ἐτέ-  
 ραν πολυσχιδῆ τραπέσθαι, ἀβίβαιον πάντη καὶ καθ'  
 ἑαυτὴν στασιάζουσαν. Ἦν εἴ τις οὐ καλοῖη τύρβην  
 κομιδῆ ματαίαν, καὶ θόρυβον ἀκερδῆ, τοῦτον ἐγὼ  
 νομίζω τελεῖν οὐκ εἰς τοὺς εὐφρονούντας, οὐ φύσεως

A sua, ut appareret, loqui, sed mentem illis suam  
 candide declarare voluisset. Se autem abundantia  
 quadam amoris erga illum, quandoquidem hoc  
 tempore ad eos sibi veniendum non putet, non  
 modo Angelum, ipsi genere conjunctum et ad  
 regendum idoneum, sed et si quempiam illo  
 multo inferiorem mittat, libenter suscepturos,  
 imperatorisque semper fore cupidissimos. Talia  
 Thessali responderunt; quæ ut a legatis reversis  
 imperator audivit, consobrinum Joannem Angelum  
 ad ineundam Thessaliæ præfecturam misit. Volens  
 autem constare palam, non se insidiantem impe-  
 ratoris liberis bellum suscepisse, nec, si vinceret,  
 illos imperio privare statuisset, sed potius ab  
 Augusta mendaciloquis hominibus fidem commo-  
 dante se oppugnari, 522 Angelo propter Thessa-  
 liæ procuracionem bullam auream faciendam, et  
 imperatricis ac Joannis ejus filii imperatoris  
 nomina ascribi curavit, ut et Angelus, et Thes-  
 sali subjectionem æque ipsis, ut sibi profiterentur.  
 magisque de cætero subessent. Bulla ad verbum  
 hæc erat (8): Utinam malorum omnium pessimum  
 nequissimumque invidia disperiret, quæ nos Dei  
 manu fictos, et intelligentia honoratos (o inexplic-  
 abile munus) male ab initio ab immortalibus illis  
 delictis expulit. Quanquam si post experta mala,  
 ut breviter dicam, justam illam damnationem  
 simul agnosceremus, melioraque meditaremur,  
 veniam adepti, in priorem statum restitueremur.  
 At nunc; quasi ob amentiam nihil noxium operati,  
 aut perpassi, sive ex eo quod passi sumus minime  
 docti, judicium veri propemodum amisimus, dum  
 mala perpeti male eligimus, et accusare quærimus,  
 quorum in vita nullum crimen reperitur. Et cum  
 æqualem a Deo dignitatem inter nos sortiti, eadem-  
 que ab ipso cura dignati simus, ea furiosorum  
 instar miserabiliter excidimus, et ad inæqualita-  
 tem redacti, eam in honore habuimus. Cum nam-  
 que vel studere debuissimus idem ingredi virtutis  
 curriculum, vel contendere, ut alius alium anteiret,  
 et in bonis actionibus nos mutuo vinceremus,  
 prorsus contra facimus, et tanquam morbo quodam  
 absurdissimo occupamur. Nam ex formæ nostræ  
 lineamentis sequitur, ut etiam habitibus animi  
 excelluerimus. Et quia prima illa vereque beatissi-  
 ma felicitate orbat sumus, visum est oportere  
 ad aliam multiplicem, inconstantem omnino et a  
 seipsa dissidentem converti. Quam si quis non  
 appellet turbas valde stolidas tumultumque, hunc  
 ego in prudentibus haud numerandum, neque illi  
 naturam, sed pravam aliquam voluntatem in hoc  
 nocuisse opinor. Cum porro multi hujus dictæ et  
 legitiimæ felicitatis diversa ratione exsortes sint,

Jacobi Pontani notæ.

(8) De aurea bulla loquitur, de qua antea scri-  
 ptus; eam enim imperatores dabant, quibus dandam  
 censabant. Nicetas lib. 1 vocat, γράμμα ἐρωθρο-  
 σήμαντον, σφραγιδί τε χρυσεῖα, καὶ σφραγιῶν νήματα

ἐμπεδόν, κόγχης ἀναδευμένῳ αἵματι. litteras ru-  
 brica notatus, sigilloque aureo et serico filo munitas,  
 quod conchæ sanguine tinctum erat. Zonara, tom. III,  
 χρυσοσήμαντο; γραφῆ et χρυσόβουλλο; γραφῆ di. itur.

et homines partim majorum claritudine, partim pecuniarum thesauris, partim gloria et muliorum erga se observantia, partim arte ac munere imperatorio, partim vita, ordine et modo laudabili instituta, partim felicitate liberorum, illustriumque cognatorum, et amicorum tribu superbire et lætari consueverint, hæc omnia, et alia quæ vulgo beatitates habentur (quæ prætereo, ne nominibus hujuscemodi proferendis nimium videar delectari), plus satis ubertimque, citra laborem, et ut ita dicam, facili ac secundo quodam cursu experiri a Deo mihi concessum est. Et si cui, qui nunc **523** vivunt mortalium, aut qui olim vixerunt in uno horum quomocumque gloriari, seseque circumspicere fas est aut fuit, omnes mihi hoc utique concedendum fatebuntur, his omnibus per omnia gloriari. Equidem felicitate multa, et omnigenis opibus, sine malo quotidiano aliquo circumfluxi: quod quidam antiquorum sapientum laudavit (9). Contemplabar autem velut e specula ista, quæ temere honorantur, et studioso quærentur, ac facillime dilabuntur: utpote quæ de foris hominibus effluunt, fortunæ cujusdam inconstanti fluxu, hæc in trutina præbentis, cujus lancium altera levior ascendit (10), altera contra gravitate ponderis deprimitur. Et omnia quidem alia facile mutatum iri putabam, utpote ab his sponte discessurus: ab illis non semper fortasse honorificæ appellatus, quemadmodum fieri solet. Quam autem supra amicorum tribum nominavi, cum rebus ipsis et temporibus mutatum iri non sperabam. Sed ut ego me ab illis non eram quidam tenus sejuncturus, sic ipsos non aliter facturos existimabam. Fatenda veritas, difficillimum credidi, ut illi mihi adversarentur, quibus undecunque benefacere non cessavi. Si autem ab his ipsis potius infanda passi, et proh dolor! calumniis vehementissime oppugnati sumus, quid attinet plura dicere? Sed oportebat, oportebat inquam, omnes cognoscere, et ante oculos ponere, nihil esse firmum ac permanens. Qui porro nos antecessit dominus imperator divinisissimus, et generosus mihi frater, ac ei olim injuriosissime tractato, et in periculis versanti (dissimulandum et parcendum in præsens iis qui injuriam intulerunt, nisi hoc, quod illustris-

Α εἰς τοῦτο, φαύλης δὲ τινος αἰρέσεως ζημωσάσης αὐτόν. Πολλῶν δὲ ταύτης; δὴ τῆς λεγομένης τε καὶ νομιζομένης εὐδαιμονίας διαφόρως εὐμοιρησάντων, καὶ τῶ μὲν ἀπὸ γένους οἷον τιμᾶν εἰώθασιν ἀνθρώποι, τὸ βρενθῆσθαι τε καὶ ἡδεσθαι προσυπέροχοντος; τῶ δ' ἀπὸ χρημάτων, τῶ δ' ἀπὸ δόξης καὶ θεραπειᾶς ὅτι πολλῆς, ἐτέρῳ δ' ἀπὸ στρατηγίας, βίου τε κατὰ κόσμον ἐπαινετοῦ, ἄλλῳ δ' ἀπ' εὐτεχνίας καὶ φιλίας λαμπρᾶς συγγενῶν καὶ φίλων, τούτων ἀπάντων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα τοῖς πολλοῖς μακαρίζεται· περιίτημι γὰρ τὸ δοκεῖν περαιτέρω τῆ τῶν τοιοῦτων ὀνομάτων προφορᾷ φαϊδόμεσθαι, λίαν ἱκανῶ; ἐμοὶ περιραθῆναι, καὶ θαυσιῶ; εὐμάρῳ; πως ἂν τις εἴποι κατὰ ῥοῦν θεοῦν κεχορήγηται. Καὶ εἰ τῶ τῶν νῦν ἢ τῶν πάλαι ἐνὶ τῶν λεγομένων αὐχεῖν ὅπως οὐδὲν ἐχρῆν· ἢ μέγα φρονεῖν, φαίεν ἀπαντές ἂν ἐμοὶ χρῆναι τὸ τοῦτοῖς ἅπασιν διὰ πάντων σεμνύνεσθαι. Ἀμέλει καὶ ἦν μὲν ἐμοὶ πολλῆ τις εὐδαιμονίας σύβροια, καὶ δίλου παντοῖου, μηδενὸς τυγχάνοντος κακοῦ κατ' ἡμᾶρ, ὡς τινι τῶν πάλαι σοφῶν ἐπηνέθη. Ἐθεώμην δ' ὡσπερ ἐξ ἀπόπτου τινὸς εἰκῆ ταῦτα τιμώμενά τε καὶ σπουδαζόμενα, καὶ βῆστα λυόμενα, ὡς ἐξ ὕθην ἀνθρώποι; περιβρέόμενα τύχης τινὸς ἀστάτῳ φορῆ, καὶ τὸ τῆς τρυάνης πατχούσης, ἢ τῶν πλαστῆγγων ἢ μὲν ἀνεῖσι κουφιζομένη, ἢ δ' αὖ καθέλικται, βαρυτέρας ἐπετεθείσης ὀκλή;· Καὶ πάντων μὲν τῶν ἄλλων ὕμην βρέδην φαίεν τὴν μεταβολῆν, ὡς ἀπὸ μὲν τῶν ἀφιζόμενος οἰκοθεν, ὑπὸ δὲ τῶν ἰσως οὐκ ἀεὶ καλοῦμενος, οὐα συμβαίνειν εἰωθεν. Ἴν δ' ἐφθακῶς ὀνόμοσα φατρῆν φίλων, οὐποτ' ὕμην τοῖ; πράγμασι συµμεταβληθῆναι, μηδὲ τοῖς τοῦ βίου καιροῖς· ἀλλ' ὡσπερ οὐκ αὐτὸ; ἐμελλον ἀμωσγέπως ἐκείνων ἀφιξεσθαι, οὕτω; οὐδὲ σφᾶ; ἄλλο παρὰ τοῦτο παθεῖν ὑπέληφα. Εἰρήσεται γὰρ τάληθες, παγγάλεπον ἐνόμισα ἐκείνους κατ' ἐμοῦ γενέσθαι, οὐς εὐ ποῖων οὐκ ἐπαυσάμην ἐν πᾶσιν. Εἰ δὲ καὶ ὑπ' αὐτῶν τούτων μᾶλλον ἡμεῖς ἀνήκεστα ἐπιπόνοῦμεν, καὶ τὰ δεινότερα, φεῦ, σεσυκοφαντήμεθα καὶ διαβεβλήμεθα, τί χρῆ καὶ λέγειν; Ἀλλ' ἐχρῆν, κρ' ἐχρῆν κατελιγφέναι πάντας ἀπλανῶς, καὶ ἐς προὔπτον κείσθαι, ὡς οὐδὲν μόνιμον, οὐδὲ βέβαιον. Τῶ μέντοι πρὸ ἡμῶν δεσπότη τε καὶ βασιλεῖ, τῶ θειοτάτῳ καὶ γενναίῳ μοι ἀδελφῶ πάλαι τὰ μέγιστ' ἀδικουμένῳ καὶ κινδυνεύοντι, παροπτεόν δὲ τὰ νῦν

Jacobi Pontani notæ.

(9) Felicissimum esse ait Euripides in *Hecuba*, cui nihil in diem obtingit mali, his verbis, Ἐκεῖνος δ' ὀδιδιώτατος; ὅτῳ κατ' ἡμᾶρ τυγχάνει μηδὲν κακόν. Cum ergo nec unum diem vita nostra a malis sit libera (quæ quam multa sunt, resensere nihil attinet), quid tota vita, quam erit misera? Sed Cantacuzenus fuit homo paucissimorum hominum. Merito autem sapientem nuncupat; Euripides siquidem propter sapientiam, ὁ σκηνηκὸς φιλόσοφος, σκενικός, seu *theatralis philosophus*, dictus est.

(10) Antiqui res hominum a Jove velut libra quadam pensitari censebant, unde et ὑψέζυγος; dictus est poetis, utpote qui ex alto caelo omnia libret ac ponderet. Homerus *Iliad.* χ' Achilles et Hectoris fata libræ, seu lancibus imposuisse, et Hectoris descendisse, seu præponderasse ait. Id

Do'uit Maro de *Aenea* et Turno, *Aeneid.* lib. xii: *Jupiter ipse duas aequato examine lances Sustinet, et sata imponit diversa duorum, Quem damnet labor, et quo vergat pondere leihum.*

Quam diversis simulacris olim efflicta fuerit Fortuna, docet Alexand. Neapolit. lib. i, cap 15, inter quæ tamen eam cum libra, seu trutina efflictam fuisse, non invenio. Hac autem potius justa judicaretur, cum accusetur ut injusissima, et cæca plane. Verumtamen per lances ejus, alteram ascendentem, alteram descendentem, non aliud, quam ipsius mobilitatem et inconstantiam significare historicus voluit, quæ nunc exaltet, nunc deprimat, nunc det, nunc auferat.

φειδοὶ τῶν ἀδικούντων, πλὴν τούτου πάνυ θαυμα-  
στῶν ὄντων, προστεθέντες ἡμεῖς, καὶ πάντα μὲν  
παρ' οὐδὲν θέμενοι, συγκινδυνεύσαι δ' ἐκείνῳ κα-  
λῶς ἐδόμενοι, καὶ μυρίοις ὑπὲρ ἐκείνου συμπε-  
σθέντες δεινοῖς, φιλίας ὄρω· καὶ νόμοις δικαίους χρέους  
πειθόμενοι, περιγενέσθαι λαμπρῶς τῶν ἀδικούντων  
τουτοῦ πεποιθήκαμεν Θεοῦ τυχόντες, ἴλω. Καὶ ἤμεν  
αὐθις ἐν παντὶ βίῳ τοῦ ζῆν καὶ βασιλεύειν ἐκείνων  
κτιδόμενοι τε καὶ περὶ πλείστου ποιούμενοι, ὡς  
ἴσασι ταῦτα πάντες καὶ ἡμῶν τὸ σιγᾶν αἰρουμέ-  
νων. Ἐγὼ μὲν οὖν ὡς καὶ πλειστατίως αὐτοῖς ἔργοις  
ἐπεδειξάμην ὑπὸ Θεῶ, καὶ τὰ νῦν διτσοχυρίζομαι  
μάρτυρι, ὡς ῥᾶσ' ἂν καὶ σὺν εὐχῇ τὴν ἐμὴν  
ἀπεδόμην ζωὴν, εἰ γὰρ ἐξὸν ἦν ἐκείνων οὐκ ἐς ἄδου  
λέναι. Ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἐβουλόμην μὲν, καὶ ὅσον τὸ  
ἀπ' ἐμαυτοῦ εἶχον ἐκ τοῦ ῥάστου πεποιημένα, τῷ  
Θεῷ δ' οὕτω κέκριται, καὶ τέθηκεν, ὡς μὴ ὠφελει,  
βίον ἀδίωτον ἐμολ καταλειπῶς, τοῦ ζῆν καὶ ἀρχειν  
τὴν ἐκείνου σύζυγον καὶ τὰ φιλιτατα παντὶ σθένει  
καλῶς ἐγὼ λίαν ἐπιμελέημαι, φήφω τοῦ θεοστατοῦ  
βασιλέως καὶ πάντων ἐφεξῆς ὑστερον τὴν τῶν κοι-  
νῶν, ὡς καὶ πρὶν ἐγχειρισμένος διοίκησιν. Καλῶς  
τοῖνον καὶ κατ' εὐχὴν καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον τῶν πραγ-  
μάτων ἠκόντων, καὶ ἤξειν ἐτι ῥᾶδιως ἐπαγγελόμε-  
νων, τῷ ἐξώλει καὶ κακίστῳ πάθει δὴ φημι τῷ  
φθόνῳ τρωθέντες, οἱ μᾶλλον, ὡς εἴρηται, παθόντες εἴ  
παρ' ἡμῶν, ὧν ἕξαρχος ὁ κάκιστ' ἀπολούμενος ἦν  
Ἄποκρυχος, δίκην ὄψεως ὑπεψιθύρισαν τῇ βασιλίδι,  
καὶ τοῦ ὄρθου ταύτην ἐκπεπτωκέναι παρεσκευάσει  
κακῶς τὴν αὐτῆς διαστρέψαντες γνώμην· οὐ γὰρ  
ἂν εἴποιμι γνώσιν καθ' ἡμῶν, βαβαί, καὶ ταῦτα  
σπουδαζόντων ὑπὲρ ἐκείνης καὶ τοῦ παιδῶ, καὶ βα-  
σιλέως, καὶ μυρίοις ὑπὲρ ἀμφοῖν ὑφισταμένων  
καμάτων, μέντοι γὰρ καὶ κακοῖς ἐπεχείρησεν ἀμεί-  
ψασθαί με, μᾶλλον δὲ θανάτῳ τὸν ὄσω περὶ ἐκείνην  
καὶ τὰ κοινὰ ἀγαθὸν τῆ· τοῦ Χριστοῦ χάριτι, ἀλλ'  
οἶα ἀνθ' ὅλων κεκόμισμαι! Ὁσηνίκα γὰρ με ἐχρῆν  
εἰπεῖν τὸ τοῦ ἀποστόλου, τὸ « Τὴν πίστιν τετήρηκα,  
τὸν δρόμον τετέλεκα, » καὶ τὸ ἐξῆς τοῦ ῥήτου λοιπὸν,  
εἰληφέναι θαρβείν, τότε ἄρα ἐμοῦ μὲν σιγῶντος, αὐτὸ  
τοῦργον ἐβόα τοὺς ἄθλους, καὶ μέγιστα ἀντὶ μεγά-  
λων εἰσέπραττεν. Οἱ δ' ὄφελοντες (ὡ· τῆς τῶν συκο-  
φαντησάντων παραπληξίαις,) εἰρήνην ἡμᾶς κατεβί-  
κισαν, καὶ ἐγράφαντο πλάσαντες καθ' ἡμῶν, ὃ πρὸς  
βουλῆς καὶ μελέτης ἡμῶν οὐκ ἦν· οὐ τοι μὰ τὸν καὶ  
λογισμοῦ, καρδιῶν ἀκριθῶς ἐπιστάμενον. Ἀλλὰ  
ταῦτα μὲν εἰς ἑτερόν μοι τεταμιεύσθω καιρὸν, ἤνικα  
καὶ φανήσεται τάληθές· καλῶς Θεοῦ διδόντος. Νῦν δ'  
ὡ· μὴ τῆ τοῦ λόγου ῥύμη συνεσχημένοι, κάντεῦθεν  
ταῖς τοιαύταις ἐμφιλοχουρεῖν ὑποθέσσειν ἐπειγόμε-

<sup>9</sup> II Tim. II, 7.

#### Jacobi Pontani notæ.

(11) Talia sunt apud Græcos item νόμῳ ἀνυμ-  
φοῦ, παρθένος ἀπαρθένης, δώρα ἄδωρα, γάμοι ἀγαμοί,  
μήτηρ ἀμήτωρ, χάρις ἀχαρίς, et quæ notat Victo-  
rius lib. x, cap. 12. Ἐργ' ἀνεργα, πότμος ἀποτμος.  
Et Græcorum imitatione apud Latinos, inserpulta  
sepultura, innuptæ nuptiæ, ars iners, funera  
nec funera, insaniens sapientia, disciplina indocil-  
lis, etc.

A simi fuerunt), nos sociati, ejus causa omnia con-  
tempimus, et cum eo pericula libenter subeuntēs,  
milleque malis propter illum exerciti, amicitia ac  
justæ necessitatis legibus inducti effecimus, Deum  
sortiti propitium, ut is persecutores suos præclare  
superaret. Et eramus postea in omni ejus vita  
solliciti, maximique ejusmodi boni loco optaba-  
mus, ut ille viveret et imperaret: id quod vel  
tacentibus nobis nemo non novit. Ego igitur, quod  
factis ipsis sæpissime præ me tuli, nunc quoque  
Deo teste affirmo, si fieri potuisset, ut ille non  
moreretur, me cupidissime pro eo moriturum  
fuisse. Quoniam autem ego istuc volui, et quod  
ad me attinet, facillime potui, Deo tamen aliter  
visum est, et ille obiens (qui utinam superasset) vi-  
B tam minime vitalem mihi reliquit (11), 524 ut ejus  
conjux et liberi viverent atque imperarent, omni  
cura et ope elaboravi, auctoritate sacratissimi impe-  
ratoris et omnium deinceps, rursus, ut ante, rerum  
summæ administrandæ præpositus. Cum omnia  
belle, et ad votum, rectissimeque procederet, et  
ita processura spes bona daretur, exitiali et  
pessimo sane morbo, invidia inquam, correpti,  
quos præ aliis beneficentia nostra extuleramus,  
duce et auctore Apocaucho perditissimo, qui ser-  
pentis instar imperatrici insibilabat, a recto tra-  
mite eam detorserunt, et voluntatem ejus (non  
enim dicam intelligentiam) erga nos, mirabile  
dictu, perverterunt (12); idque cum pro ipso et  
C ejus filio imperatori tantum contenderemus, et  
sexcentos pro ambobus labores hauriremus, nihi-  
lo minus malis, vel morte potius, me Christo  
favente, de ipsa et communi tam bene merentem,  
remunerare conata est. Hem qualia pro qualibus  
recepti! Quando enim me illud Pauli divini apostoli  
dicere convenisset, « Fidem servavi, cursum con-  
summavi », et confidere, quod in sententia sequi-  
tur, me accepturum (tunc siquidem me tacente  
res ipsa certamina mea proclamabat, et pro ma-  
gnis magna reposcebat), qui nobis debebant (o  
sycophantarum vesaniam), nos accusantes, indicta  
causa damnarunt, adversum nos comminiscentes,  
quod in mentem nobis nunquam venerat: ita nos  
amet, qui cordium cogitationes perfecte cognoscit.  
D Verum hæc in aliud tempus differam, quando divino  
munere veritas clare apparebit. Nunc ne impetu  
orationis abrepti, in hoc argumento cogamur  
immorari, ac proinde inepti existimemur, dum  
parvo sermone haud parva complecti nitimur, recta  
ad propositum aggrediendum est. Postquam igitur

(12) Græce sic, cum quadam jucunda paronomasia,  
τὴν αὐτῆς διαστρέψαντες γνώμην· οὐ γὰρ ἂν  
εἴποιμι γνώσιν. Hoc vult: Non potuerunt illi sycophan-  
tæ efficere, ut imperatrix desineret nosse me  
qui essem, id est, quam integer, quam fidus, etc..  
nec enim hoc poterat, tot experimentis edocta, sed  
ut non amplius bene cuperet mihi, ut me vellet  
persequi, qua jure, qua injuria, hoc effecerunt.

invidia demoni-; ut expli atum est, contra nos inique furentes quos longo tempore nobis devinxeramus, felicitatisque nostræ participes feceramus, horribilia in nos perverse moliti sunt, directaque et ad commune bonum pertinente via, Deo adjuvante incedentes, improbi improbe criminando malefacendoque cum amicorum reliquiis funditus perdere studuerunt ac tentaverunt, interea nos urgente discrimine, frequenter de salute consultavimus: nihilo minus coram Deo trementes, et sollicitè considerantes quomodo salvi esse possent, qui nos prodidissent. Atque ut multa, quæ sunt in medio, ad fugiendam satietatem sicileam, cum amici ferme omnes in duris periculosisque temporibus meis alii alia de causa mutatis voluntatibus me desertum ivissent, ipsique cognati **525** ac ministri, quo eadem, vel plura potius officia mihi debebant, in sexcentis me discriminibus arcano Dei iudicio destituisent, ipsam et solam Dei dexteram manifestam mihi subvenire, fortiterque tela in me contorta, et murales, ut sic loquar, trachinas retundere sensi. Illa tunc omnium minis et tam multis terriculamentis potentior se declaravit. Et charissimus frater majestatis nostræ (15), dominus Joannes Angelus, eadem generis radicem mecum sortitus, et imperatorio sanguine florens, cum sua eximia laude omnes magis nobilitate animi vincere contendit, quam eos corporis nobilitate antecellit. Hanc enim nasci minuique, illam incorruptam, perseverare novit. Animi igitur ejus fortitudinem, stabilemque prudentiam, et in amicis diligendis constantiam, pro quibus nullum discrimen reformidet, corporisque habitatem, et velut concinnitudinem ac robur, longum esset in præsentia commemorare. Quia vero hostium testimonia, ut aiunt, fide digniora sunt, norunt ista, fatebunturque et Ilyrii ex quibus hic insignem gloriam reportavit: tota item continens, et ipsi Persæ, qui sæpe in hunc impetu facto, omnibus modis inferiores ac nulli evidenter apparuerunt. Quæ autem mea causa viriliter sustinuerit, universæ scilicet pecuniæ spoliationem, facultatumque omnium proscriptionem, famulorum amissum gregem, privationem aliarum rerum omnium, quibus homines fractos succumbere videmus: ut necum exsul ad Triballos abierit, animamque ipsam, si opus fuisset, pro me depositurus fuerit, quomodo mihi unus instar omnium fuerit, quales quantasque mecum perpessus sit miseras, mitto dicere, ne ineptus audiam, cum commiseratione ipse enarrans, quæ tunc Numinis auxilio generosa mente pertulimus. Volo igitur res ejus longiori narrationi reservare. Et quoniam vero minora habebuntur, plane quæ disseruimus, poterit quis e paucis admodum et velut in transitu

Jacobi Pog

(15) Vocem Græcam αὐτάδελφος accipio quasi divisisset, tanquam frater, fuit enim ἀνεψιός, et ita sæpe illum vocat. Non igitur frater, iisdem parentibus, aut altero natus: quamvis ex eadem radice

νοι, ἀτοπόν τι ποιεῖν ὑποληφθεῖσθαι, μικροῖς λόγοις τὰ μὴ μικρὰ παραδοῦναι πειρώμενοι, ἰσέον εἶθι τοῦ προκειμένου. Ἐπειδὴ ποτε βασκανίᾳ δαίμωνος, ὡς διεληπται, καθ' ἡμῶν μανέντες οὐκ ἔνδιχα οὐδ' διὰ χρόνου μακροῦ φίλους συναστῆσάμεθα καὶ κωνοῦς ἡμῖν ἐποίησάμεθα τῆς εὐπραγίας, ἐσκαυρίσαν τὰ δεινότερα, καὶ ἦν ἐπορευόμεθα σὺν θεῷ παρελάν ὀρθῆν τε καὶ τῷ κοινῷ συντεινόντων κακῶς διαθεληκότες τε καὶ κεκακουρηκότες παντάπασι προτεθύμηνται καὶ ἐπιχειρήσαντι ἡμᾶς ὀλέσαι σὺν τοῖς ὑπολειφθεῖσι φίλοις, τοῦ κινδύνου τῶς ἐφεστῶτος ἡμῖν, τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀθρόον βεβουλεύεμεθα· οὐδὲν ἦτορον ἐπὶ θεῷ μάρτυρι πεφρικότες καὶ συνδιασκεψάμενοι, καὶ ἐτι φρονίζοντες, καὶ πῶς ἂν ἐκείνοι σωθεῖεν οἱ καταπρόδιντες ἡμᾶς, καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ πλεῖστά γε ἴντα, καὶ κόρον ὡς παρέχοντα παρῶ, πάντων σχεδὸν ἐν ἀνάγκῃ καὶ καιρῷ κίνδυνον ἀπειλοῦντι διαφόρως, ἀπειπόντων τε καὶ καταλελοιπῶτων με φίλων, συγγενῶν γνησίων καὶ θεραπεόντων· ταῦτά μοι· τοῦτοις ὀφελόντων, μᾶλλον δ' εἰπεῖν καὶ πλείω καὶ μυρίοις καταπροέσθαι με κινδύνους· πολλάκις ἡρησένων, κρίμασι θεοῖς καὶ λόγοις ἀρρήτοις αὐτῆς καὶ μόνης τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς ἡσθόμην λαμπρῶς ἀντιλαμβανόμενης μου καὶ ἀντιθουμένης ἰσχυρῶς τοῦς καθ' ἡμῶν, ὡς ἂν τις φαίη, ἐπενηγεμένουσ ἀρχοβασιμοῦς καὶ τὰς ἐλεπόλεις τηνικαῦτα πέφνην χρείπων τῶν ἀπειλούντων πάντων, καὶ σφόδρα δεινῶν τοσοῦτων. Καὶ ὁ περιπόθητος αὐτάδελφος τῆς βασιλείας μου κύριος Ἰωάννης ὁ Ἄγγελος, ὃς τῆς αὐτῆς ἡμῖν τοῦ γένους ῥίζις τετυχηκώς, καὶ βασιλικῶς βρύων αἵμασι, λίαν ἐπαινετῶς ἀντεφιλονείκησε περιγεγενῆσθαι μᾶλλον ἀπάντων τῆ τῆς ψυχῆς εὐγενείᾳ, ἢ ὅσῃ περιγίνεται τῆ τοῦ σώματος. Τὴν μὲν γὰρ οἶδε φύουσάν τε καὶ αὐθις μείουσαν, τὴν δ' ἀφθιτον δεῖ μίμνουσαν. Ψυχῆς μὲν οὖν ἀνδρῆαν, ἢ φρονήσεως ἐδραϊότητα, καὶ περὶ τοῦς φίλους στήβρότητα, ὥστε προκινδυνεύειν αὐτῶν αἰρεῖσθαι, σώματός τε εὐφυῖαν, καὶ ὡσπερ εὐαρμοσίαν καὶ βύμην, μακρὸν ἂν εἴη τὰ νῦν διεξερχεσθαι. Ἐπεὶ δὲ τὰς παρ' αὐτῶν φασὶ τῶν ἐχθρῶν ὀξιοπιστοτέρας γίνεσθαι μαρτυρίας, εἶδεῖν ἂν καὶ φαῖεν ταῦτα Ἰλλυριοῖ τε καθ' ὧν οὐτοσὶ μέγα κεκλήσται καὶ πάσα ἡπειρος, καὶ αὐτοὶ Πέρσαι, οἱ πολλάκις τούτῳ προβάλλοντες παντελῶς ἦττους, ὡς μηδένας ἐναργῶς ἀπηλέγχθησαν. Ἄ δ' ὑπῆνεγκεν ἀνδρείως καὶ πισποθεν ἐμὴν χάριν, χρημάτων ἀφαίρεσιν παντελῆ, καὶ πλοῦτου παντός ἐρήμυσιν, θεραπεόντων πλεῖστοι στέργουσιν τε τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὧν ἡσχημένοι ἐρῶμεν ἀνθρώπους· ὅπως τέ μοι συκῆφύστασις Τριβαλοῦς, καὶ ψυχὴν αὐτῆν ἐτόμοις· εἶχεν ὑπὲρ ἐμοῦ θῆναι ὅποτε εἶδει, καὶ ὅπως ἐγίνετό μοι ἀντι πάντων, ὅποιον τέ μοι καὶ ὅποσων κεκακώθησ τῶν ἀνταρῶν, ἐὼ λέγειν, ὡς μὴ ἀναξία δόξω πλάτων ἐκδιγγόμενος· σὺν οἴκτῳ δὲ ἑμαυτοῦ, ἢ τότε

ni notæ.

generis cum Cantacuzeno prodiisse mox dicitur, illius scilicet materteræ, aut alicujus consanguineæ prius.



γενναίως ἠνέγκαμεν ἀρωγῇ τοῦ Κρείττονος. Βούλομαι μὲν οὖν μακροτέρᾳ διηγήσει δοῦναι τὰ τούτου. Ἐπειδὴ δ' ἐλάττω τῆς ἀληθείας ἔσται πάντως ἄτι' ἂν εἰποίμεν, ἔχει τις ἐξ ὀλίγων πάνυ τῶν βῆθέντων, ὡς περ ἐν ἐπιδρομῇ ἐς βαθειῶν τῶν αὐτοῦ πρακτέων ἐληλυθέναι κατάληψιν. Παρεῖσθω γὰρ τὰ πλείω εἰς ἔργον αὐτὸ τοῦτο μόνον τῆ γραφῆς ταῦτ' ἀξιούον καὶ λόγοις τιμῶν. Ἡμῖν δὲ πρὸ τούτου μελήσει καὶ αὐτοῖς ἔργοις ἀμείβεσθαι τουτονὶ τὸν περιπόθητον αὐτάδελφον τῆς βασιλείας μου τὴν φερωνύμως χάρισι βρόνοντα. Δικαιότατον γὰρ εὐεργετῆσθαι παρ' ἡμῖν καὶ μεγάλων ἀμοιβῶν ἀξιούσθαι, οὐχ ὅτι μόνον ἔστιν ὅλος δέδεικται, καὶ φορυτὸν εὐσχερῶν σὺν ἡμῖν ὑπὲρ ἡμῶν μάλα ἀσμένως ὑπήνεγκεν· ἀλλ' ὅτι καὶ διὰ πάντων τῶν αὐτῷ πεπραγμένων τριπλῶς ἐπαγγέλλεται συνοίσειν, ὃ τι βέλτιον τῷ κοινῷ, καὶ νίκας ἀρᾶσθαι κατ' ἐχθρῶν τὰ Ῥωμαίων νεμομένων ἀναίθην. Διάσποι τοῦτο καὶ χάριτας ἀποχωρώσας ἡ βασιλεία μου τῷδε βουλομένη ἄελ, ἐπιχορηγεῖ, καὶ ἐπιθραβεύει, νῦν καὶ τὸν παρόντα χρυσόβουλον λόγον, δι' οὗ προετάσσει καὶ θεσπίζει καὶ διορίζεται εἶναι τὸν διαληφθέντα περιπόθητον αὐτάδελφον τῆς βασιλείας μου κύριον. Ἰωάννην τὸν Ἄγγελον εἰς κεφαλὴν τῶν κάστρων καὶ χωρῶν Βλαχίας ἐφ' ὄρω τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ ἐπιμελεῖσθαι καὶ σπεύδειν καὶ φροντίζειν τῆς ἐπὶ τὸ κρείττον ἐπιδόσεως καὶ βελτιώσεως αὐτῶν, ὀφείλοντα διατηρεῖν ἀπαρτάλαυτα καὶ ἄπερ ἐνόρκως ὑπὸ σχέτη τῆ βασιλεία μου & περιετὴν μὲν ἴσως ἂν δόξειε κατὰ μέρος δηλούμενα, καὶ ἀνοικεῖα τάχα τῷ τοῦτο τρόπῳ ἀγαθῷ γε ὄντι καὶ περὶ ἡμᾶς εὐνουστάτω. Ἐπεὶ δ' ἐπαινετὸν τι χρῆμα πολλῶν ἕνεκα τὴν τριβὸν ἀσφαλῆ καὶ λεῖαν πορεύεσθαι μηδὲν προσιστάμενον ἔχουσαν, ἦτοι γε ἀπειλοῦσαν τὰ παρ' ἡμῖν μὲν ἐκτεθέντα, ὄρκοις δὲ παρὰ τοῦτου βεβαιωθέντα, κατὰ μέρος ταῦτα καὶ λεχθήτω διὰ τὸ ἀσφαλέστερον. Ἔστι δὲ τάδε· Ἴνα ἢ ὁ περιπόθητος αὐτάδελφος τῆς βασιλείας μου κύριος Ἰωάννης ὁ Ἄγγελος, φίλος τοῦ φίλου αὐτῆς, καὶ τοῦ ἐχθροῦ αὐτῆς ἐχθρὸς· ἦγουν κἂν ὅποιον ἄρα πρόσωπον εἴη, εἰ μὲν ἔχει φιλίαν καὶ ἀγάπην ἡ βασιλεία μου μετ' ἐκείνου, ἔχη καὶ αὐτὸς οὕτως· εἰ δ' οὖν, διατίθεται ἀναμφιβόλως καὶ ἀπολυπραγμονήτως εἰς αὐτὸ, ὡς καὶ ἡ βασιλεία μου. Ἴνα μὲν τὸ τοιοῦτο τῆς Βλαχίας Κεφαλατικίον ἐφ' ὄρω παντὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔχη, οὐ μὴν δὲ ἔχη ἐπ' ἀδείας οὗτος τοῦτο δοῦναι καὶ πρὸς παιδίον αὐτοῦ, εἰ μήπως τάξη τοῦτο καὶ στέρξη ἡ βασιλεία μου, ὡς ἐξ ἄλλης ἀρχῆς, Ἴνα οὐ μόνον χρεωστῆ τοιαύτην δουλοσύνην εἰς τὴν βασιλείαν μου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν

A a me dictis, in factorum ejus penitio- nem venire. Relinquantur enim plura iis, quibus unum hoc opus, talia litteris consignare, et verborum luminibus illustrare. Nobis potius curæ erit etiam rebus desiderabilem hunc majestatis nostræ fratrem remunerare, qui suo nomini convenienter (14) gratis circumfuit. Meritissimo enim officia in illum conferemus, et amplissima ei dona rependemus non solum quia talis est, qualem prædicavimus, et acervum quemdam difficultatum nobiscum toleravit libentissime: 526 sed quia etiam per omnia quæ præstitit, reipublicæ profuturum sese, victoriamque de hostibus, Romanorum terras impudenter occupantibus, manifeste relaturum promittit. Idcirco cum eum potentia nostra digne remuneratum semper velit, nunc insuper ei hoc in aurea bulla testimonium præbet, et veluti certaminis præmium donat, per quam jubet, sancit et decernit, dictum hunc peramabilem majestatis nostræ fratrem dominum Joannem Angelum, caput seu præfectum castellorum et regionis Blachia (15), quandiu vixerit, ut quæ ad eorum felicia incrementa statumque meliorem faciunt, ea omni studio, acceleratione et sollicitudine exsequatur: obligatum inconcussa servare, quæ juratus majestati nostræ promisit: quæ particulatim hic exponere, otiosum fortasse, et contra dignitatem viri tam boni nostrique amicissimi existimetur. Quia vero multis de causis laudi datur, viam tutam, planam, ac nullis obstaculis impeditam, et nihil minantem adversi ambulare, quæ a nobis explicata, et ab hoc suscepta, et jurejurando confirmata sunt, securitatis gratia distincte per capita disserantur. Sant autem hæc: Ut optatissimus frater meus, dominus Joannes Angelus, amicus sit majestati nostræ amicis, et inimicis nostris inimicus: id est, qualiscunque persona fuerit, siquidem majestatis nostra eam dilexerit, idem ipse faciat; sin minus, libere et incau- riosè erga eam, ut nos quoque afficiatur. Ut hujusmodi Blachia præfecturam usque ad extremum vitæ suæ retineat, non tamen libertatem ad filium transferendi habeat, nisi id majestas nostra de integro jusserit et approbarit. Ut non solum majestati nostræ, sed et domino Joanni Palæologo imperatori, si eum successorem in imperio constituerimus, eandem subjectionem debeat. Sin autem de i permissu imperator Palæologus moriatur, tum ei, quem majestas nostra successorem et hæredem imperio Romano, Deo volente, dederit, eodem modo

#### Jacobi Pontani notæ.

(14) Joannes Angelus videlicet. Est autem Joannes Hebræis *gratia Dei*, et potest dici *gratiosus*.

(15) Nomine hoc non aliud puto velle, quam præfectum ac ducem. Dacia quondam appellabatur amplissima regio, quæ Transylvaniam cum utraque Valachia continebat: et cingunt ambæ Valachia Transylvaniam, quarum una major, altera minor dicitur. Major ad Euxinum mare se porrigit, et nostris est Moldavia: minor propter Danubii ripas extenditur, et plerumque Transalpina Bou-

finio montana, sicut et aliis nominatur. Vlachiam vocavere Græci, et incolas Vlachos, pro quibus interpretes Zonaræ, Cedreni, et aliorum historicorum, Blachiam, et Blachos, contra molliorem pronuntiandi rationem Græcorum, quos imitantes Turcæ non Iblach, sed Iflach dicunt. Hæc Leunclavius. Verumtamen hic Thessalia, seu pars Thessalæ, nomine Blachia significari videtur; Thessalis enim Angelum prætozem mittit. Ejus montana Magna Blachia vocantur.

subesse teneatur. Promulgetur vero, et mentio fiat per totam Blachiæ regionem etiam dominæ Annæ Palæologæ et imperatoris ejus filii juxta consuetudinem, quæ in palatio nostro, a Deo custodito, et in ipsa regione observatur. Ut et illic sive metropoles, sive episcopatus, sive monasteria, sive ecclesiastica jura subjiciantur, ut ab initio, sanctissimæ Dei magnæ Ecclesiæ, et quæ variis ac justis rationibus capiunt vectigalia, ea auferre illis non liceat. **527** Ut si ad summum despotam a nobis gener noster charissimus Nicephorus ducas, aut alius defecerit, cum eo amicitiam colat, et jus suum uterque tueatur. Sin aliqua forte inter utrumque dissensio ac discrepantia exstiterit, de ea re ad majestatem nostram referatur, et ab ea pro supradicta illi a Deo intelligentia corrigatur. Serventur autem confinia Blachiæ et despotatus, uti prius, ne offensio oriatur, ut cum in circuitu Blachiæ castella acceperit, ea ad præfecturam suam, quomodo et reliquam Blachiam habeat, ut supra dictum est. Propter alia autem, quæ post Patram sunt, si majestati nostræ cum Catalanis convenierit, conveniat etiam ipsi; si bellum nobis cum iisdem fuerit, sit etiam illi. Et quæcunque ad subjectionem et obedientiam majestatis nostræ sive alio modo, sive etiam per hunc ipsum fratrem nostrum accesserint, habeamus potestatem constituendi præfectum nostro more, quem voluerimus. Ut si quidam fratrem Blachiorum præsidum officia a majestate nostra consequi volent, et ad illam adorandam venire, possint hoc secure, nec ab ipso prohibeantur. Ut in quavis parte occidentali, ubi indiguerimus ipsis, cum omni fossato Romano et Albano serviat. Supra Christopolim autem, si opus habuerimus, præsto sit cum fossato quanto poterit. Itaque Joanni Angelo cum istiusmodi conditionibus Thessaliæ imperium addixit imperator, quem Thessali gaudentes acceperunt, ut ab imperatore missum scilicet, et constituta omnia se facturos sponderunt.

τοὺς δυτικοὺς μέρεσιν ἔνθα ἂν χρῆσθαι αὐτῶν ἡ βασιλεία μου, δουλεύη μεθ' ἐαυτοῦ τε καὶ παντὸς τοῦ φωσσάτου, Ῥωμαϊκοῦ τε καὶ Ἀλβαντικοῦ. Ἀνωτέρω δὲ τῆς Χριστουπόλεως ἔάν χρῆσθαι ἡ βασιλεία μου, δουλεύη μὲν μεθ' ἐαυτοῦ, φωσσάτου δὲ ὅσου ἂν δύνηται. Ἀγγέλῳ μὲν οὖν τῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τοιαύταις συνθήκαις παρεδίδου Θετταλίας τὴν ἀρχὴν ὁ βασιλεὺς. Θετταλοὶ τε τὸν τε Ἀγγελὸν ἐδέχοντο προθύμως, ὡς παρὰ βασιλέως ἦκοντα, καὶ τὰ προστεταγμένα πάντα ἐπηγγέλλοντο ποιεῖν.

## CAPUT LV.

*Vocatur Didymotichum ab obsessis imperator, venturum se promittit. Apocauclus Cralem convenit. Utriusque scopus et Apocaucli in Cantacuzenicis savitia. Stratopedarcha eum de inani sumptu in classem accusat et pacem cum Cantacuzeno suadet. Cur ab eo consilio abhorreret imperatrix. Crales imperatorem Pheras usque comitatur.*

Didymotichenses, quoniam eos bellum urgebat undique, nec ulla affulgebat remissio, nisi ad eos celeriter rediret imperator, Michaelem Tarchaniotam mittunt, partim ut eum de statu præsentis doceat, partim ut ad reditum, quem necessitas flagitet, amplius impellat. Imperator et antea magnopere Didymotichum cogitabat. **528**

βασιλεῖα κύριον Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, ἐὰν καταστήσῃ αὐτῆ τοῦτον διάδοχον τῆς βασιλείας. Ἐὰν δὲ παραχωρήσῃ Θεοῦ ἀποθάνῃ ὁ βασιλεὺς ὁ Παλαιολόγος, χρεωστῆ τὴν τοιαύτην ὑποταγήν, εἰς ἃν ἂν καταστήσῃ ἡ βασιλεία μου, σὺν Θεῷ διάδοχον καὶ κληρονόμον τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς, φημίζηται δὲ καὶ μνημονεύηται ἐν πάσῃ τῇ χώρᾳ τῆς Βλαχίας, ἡ δέσποινά Ἄννα ἡ Παλαιολογίνα καὶ βασιλεὺς ὁ υἱὸς αὐτῆς κατὰ τὴν ἐνεργουμένην συνθήκην, ἐν τε τῷ θεοφρουρῆτῳ παλατίῳ τῆς βασιλείας μου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ, ἵνα καὶ ἐκεῖσιν εἴτε μητροπόλεις εἴεν, εἴτε ἐπισκοπαὶ, εἴτε μοναστήρια, εἴτε ἐκκλησιαστικὰ δίκαια, ὧσιν ὑποκείμενα ὡς ἀρχιεὶν τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, νέμονται τε ἀναφαιρέτως καὶ τὰ προσόντα αὐτοῖς διὰ διαφόρων δικαιωμάτων, ἵνα ἐὰν ἀποσταλῇ παρὰ τῆς βασιλείας μου εἰς τὸ δεσποτάτον, ἢ ὁ περιπόθητος γαμβρὸς αὐτῆς κύριος Νικηφόρος ὁ δούκας, ἢ ἕτερος, ἔξη φιλίαν μετ' ἐκείνου, καὶ χωρῆται ἐκότερος εἰς τὰ δίκαια αὐτοῦ. Εἰ δ' Ἰσως συμβαίη διαφορὰς καὶ διένεξις ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων, ἀκουμβίῃ τὰ περὶ τούτου εἰς τὴν βασιλείαν μου, καὶ διορθοῖτο τοῦτο αὐτῇ, καθάπερ ἂν χορηγήσῃ ὁ Θεὸς τῇ ταύτης γνώσει. Περιώζηται δὲ καὶ τὰ σύνορα τῆς Βλαχίας καὶ τοῦ δεσποτάτου, ὡς τὸ πρότερον διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον, ἵνα ἐὰν περὶ αὐτῶν τὰ ἐν τῷ περιορισμῷ τῆς Βλαχίας κάστρα, ἔξη καὶ ταῦτα εἰς τὸ Κεφαλατικὸν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν λοιπὴν Βλαχίαν, καθὰ δεδήλωται. Εἰς δὲ τὰ ἄλλα κάστρα τὰ μετὰ τὴν Πάτραν διακείμενα, εἰ μὲν ἔχει ἀγάπην ἡ βασιλεία μου μετὰ τῶν Κατελώνων, ἔξη καὶ αὐτὸς· εἰ δὲ μάχην, μάχεται καὶ αὐτός, καὶ ὅσα ἂν προσέβῃ εἰς τὴν δουλοσύνην τῆς βασιλείας μου, εἴτε ἄλλοτρόπως, εἴτε καὶ δ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀγαθέως τῆς βασιλείας μου, ἔξη ἄδειαν αὐτῇ τάττειν εἰς κεφαλὴν ἰδιορρύθμως, ὅν ἂν ἐθελήσειεν. Ἴνα ἐὰν θέλωσι τινες τῶν ἐν τῇ Βλαχίᾳ ἀρχόντων τυγχάνειν ὀφφικίων παρὰ τῆς βασιλείας μου ἐρχεσθαι τε καὶ εἰς προσκύνησιν αὐτῆς, ἔχωσι τοῦτο ἐπ' ἄδειας, καὶ οὐδὲν κωλύονται παρ' αὐτοῦ, ἵνα ἐπὶ μὲν ἀπασταῖς ἐν Διδυμοτείχῳ δὲ, ἐπεὶ πανταχόθεν αὐτοὺς ὁ πόλεμος περιεστῆκει, οὐδέμια τις ἐφαίνετο ἀνακωχή, εἰ μὴ πρὸς αὐτοὺς ταχέως ἐπανέλθαι βασιλεὺς, τὸν Ταρανανεώτην Μανουὴλ πέμπουσιν πρὸς αὐτὸν, τοῦτο μὲν καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς διδάξοντα ὡς εἶχε, τοῦτο δὲ καὶ μάλλον ἐξορμήσοντα πρὸς τὴν ἐπάνοδον, ὡς τῶν κατὰ Διδυμότειχον πραγμάτων

ἐκείνου πάνυ δεομένων. Βασιλεὺς δὲ καὶ πρότερον ἄ μὲν ἐν μεγάλῃ ἐτίθετο φροντίδι τὸ πρὸς Διδυμότειχον ἀπαίρειν, καὶ τότε δὲ ὑπὸ τοῦ Ταρχανειώτου παρακληθεὶς, μᾶλλον τὴν ἐπάνοδον ἐπέσπευδε, καὶ Κράλην ἐπὶ τὰ ἴσα παρεκάλεε· καὶ παρεσκευάσαστο ἤδη ἢ στρατιὰ ἢ μέλλουσα συναίρεσθαι τῷ βασιλεὶ πρὸς τὴν ἐπάνοδον. Καὶ Ταρχανειώτης μὲν βασιλέα τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν πολλῆς ἐμπλήσας ἔδονῆς καὶ προθυμίας, οὐδὲ γὰρ ἐξ ὅτου βασιλεὺς εἰς Τριβαλοὺς ἦκεν, ἀξιοχρεῶς τις οἰκοθεν ἀφίκετο πρὸς αὐτὸν, δίδει τῶν κατεχόντων τὰς ἑδούς, αὐθις ἐπανῆκε πρὸς Διδυμότειχον, διαλαθὼν τοὺς πολεμίους, καὶ ἀπήγγελλε σαφέστερον τὰ περὶ βασιλέως· καὶ ὡς εἴη παρεσκευασμένος ἐπανῆκεν ἅμα στρατιᾷ ὀλίγῳ ὕστερον. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δούξ πρὸς Κράλην πέμφας ἐδήλου τε, ὅτι ἤξει ναυτὶ πρὸς τὴν Μακεδονίαν, καὶ ὡς βούλοιο συντυχεῖν αὐτῷ συνθήκας ποιησόμενος, αἱ μάλιστα ἔσσονται αὐτῷ καθ' ἔδονῆν. Κράλης δὲ περὶ τῆς συντυχίας πρότερον ἐρόμενος, εἰ ἐπιτρέπει, βασιλέα, ὡς οὐκ ἐκώλυεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνεδίδου, πρὸς Ἀμφίπολιν συντέθειτο ἀλλήλοισιν συντυχεῖν, ὁ μὲν ναυσὶν ἐκ θαλάττης, ἑπιπυρὸν δὲ ὁ Κράλης ἐξ ἠπείρου. Σκοπὸς δὲ ἦν τῆς συντυχίας ἀμφοτέροις, Κράλη μὲν εἰ δύναιτο Ἀπόκαυχον τὸν μέγαν δούκα ζωγεῖν ἀμυνομένῳ τοῦ πρὸς βασιλέα ἕνεκα πολέμου· Ἀποκίχου δὲ ὥστε Κράλην πεθεῖν πόλεμόν τε μὴ πρὸς αὐτὸν κινεῖν, Παλαιολόγον Ἀνδρόνικον τὸν γαμβρὸν βουλόμενον βασιλέα Ῥωμαίων ἀποφαίνειν, καὶ βασιλέα εἰργεῖν Καντακουζηνόν, καὶ μὴ ἐὰν εἰς τὴν Ῥωμίων ἐπανῆκεν, κώλυμα ἐσομένον γαμβρῷ πρὸς τὴν ἀρχὴν. Τῶν ἄλλων γὰρ οὐδένα ἐποίητο λόγον. Τοῦτο μὲν οὖν, εἴτε ἀληθῶς ἐβούλετο ὁ μέγας δούξ, εἴτε μὴ, φανερὸν οὐκ ἐξεγένετο, τοῦ περὶ ταῦτα διακονουμένου καὶ τὰ ἀπίσθητα συνειδότος Χρέλη πρότερον ἀποθανόντος. Πρὸς γὰρ τὸν Ἀνδρόνικου τοῦ γαμβροῦ πατέρα ἐν Φεραίς ὁ μέγας δούξ τὰ τοιαῦτα διὰ τινῶν τῶν μάλιστα εὐνουστάτων ἀπαγγέλλων, κάκεινον Χρέλη διαλεγόμενου περὶ Μελενίκου διατρέποντι, καὶ δι' ἐκείνου τὰς Κράλη λαμβάνοντος ἀπολογίας, αὐθις ὁ μέγας δούξ ἐπισυθάνετό τε περὶ τῶν ἐδεῖτο, καὶ ὅσα ἦν κατὰ γνώμην αὐθις ἀπεκρίνετο. Κράλης δὲ ὡς ἀληθῶς τοιαύτην διεθεβαίοντο πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα τὴν μεγάλου δουκῆς ἀξίωσιν εἶναι, καὶ ἐβουλεύετο, ὅ τι ὄθει πρὸς ταῦτα κρῖνεσθαι, βασιλεὺς τε μὴ κωλύειν συνεβούλευεν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ συμπράττειν, ἵνα μᾶλλον ὁ περὶ αὐτὸν Ἀποκίχου φθόνος γίνουτο φανερός· καὶ ὡς οὐκ εὐνοία τῇ πρὸς βασιλέα καὶ βασιλέα τὸν υἱὸν, τὸν ἐμφύλιον κινολῆ πόλεμον, ἀλλ' αὐτῷ τὴν Ῥωμαίων ἐκ παντὸς τρόπου περιποιούμενος ἡγεμονίαν. Κράλης μὲν οὖν ἅμα βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ ἐν τοῖς Ἄλμυροῖς προσαγορευόμενοις λάκκοις ἐστρατοπεδεύετο ἐλθῶν, καὶ περιέμενε τὸν εἰς Ἀμφίπολιν τοῦ μεγάλου δουκῆς κατάπλου ὡς ἐκέισε συνεσόμενος. Ἐν Βυζαντίῳ δὲ οἱ μὲν ἄλλοι τῶν εὐγενεστέρων καὶ μάλιστα ἐν λόγῳ, Καντακουζηνισμόν ὑπὸ μεγάλου δουκῆς ἐπικληθέντες, δεσποτηριά τε ὕκουσιν, καὶ οὐδέμιᾶς ἀπειράτοι

et tunc a Tarchaniota inflammatus multo magis, Cralemque de subsidio hortabatur : jamque copiae quæ cum illo abirent instruebantur. Et Tarchaniota quidem, imperatore quique cum eo erant plurimum exhilaratis et excitatis (nec enim quisquam, ex quo ad Triballos abierat, alicujus nominis domo ad eum, timore vias obsidentium, venerat), Didymotichum repetivit, hostes latens, et quo loco res imperatoris sitæ essent, pauloque post cum auxiliis adfuturum sitæ certo nuntiavit. Apocauclus missis legatis Crali significat, se in Macedoniam navigaturum, cupereque sæderis sibi quidem optatissimi faciendi causa cum eo colloqui. Crates ex imperatore prius quærit, an se cum illo congregi permittat. Quo non dissuadente, imo annuente potius, Amphipolis consensu deligitur, quo ille navibus e mari, hic equitatu ex continente veniat. Scopus in hoc congressu erat utriusque, Crali nempe, ut Apocauclum vivum caperet, si posset, eumque propter bellum adversus imperatorem ulcisceretur : Apocaucho, ut Crali persuaderet, ne se, volentem Andronicum Palæologum generum suum imperatorem declarare, armis impediret, et Cantacuzenum coerceret, nec in Romanorum provinciam reverti sineret, impedimento videlicet futurum genero ad imperium ; alios enim parvipendebat. Hoc utrum magnus dux revera desiderarit, necne, Chrele in hoc subserviente, secretorumque conscio prius mortuo, incompertum mansit. Patri quippe Andronici generi Pheras magnus dux talia per quosdam amicissimos nuntians, eoque cum Chrele, qui apud Melenicum manebat, agente, et per illum Cralis responsa accipiente, rursum magnus dux quæ opus erat interrogabat, et ille quæ sentiret, denuo respondebat. Ut autem confirmavit Crates, magnum ducem contra imperatorem Cantacuzenum vere istuc petere, et quid respondendum esset quæsit, imperator hortatus est, ut se ab illo conveniri pateretur, quo ejus in se invidia testatior evaderet : nimirum non benevolentia erga Augustam et imperatorem filium civile hoc bellum ab eo inflammari, sed ut sibi per fas et nefas imperium acquireret. Ita Crates una cum Cantacuzeno ad Salsos lacus, ut appellatur, veniens, castra facit, magni ducis appulsum ad Amphipolim, ut ibi eum conventurus, exspectans. 529 Byzantii vero alij de nobilitate et viri honoratissimi a magno duce Cantacuzenismi postulati, carceribus tenebantur, et incommodis vexabantur omnibus. Qui autem ad bellum ei adjumento fuerant, quique faciebant, ut crederet imperatrix, Cantacuzenum sibi meliori insidias, eorum partim medicriter tangebant, et a gubernaculis dejiciebant, litis contra se materiam subministrans, ut cum illos perlidisset, reprehensione careret, quasi juste eos punivisset, cum sibi male voluissent. Quæ et ipsi cernentes, maleque jam in futurum ominantes, sibi ipsis et aliis

ingentes creasse calamitates intelligebant : juvare autem semet, magno duce omnia jam suo dominio tenente, non poterant. Cæterum Georgius Chumnus, magnus stratopedarcha, unus de belli auctoribus, ad imperatricem adiens, magnum ducem clam accusavit, qui opes reipublicæ inutiliter dissiparet, et ad bellum terrestre classem nihil profuturam instrueret. Qui enim classis contra Cantacuzenum cum apud Triballos manentem, tum Didymotichum urbem procul a mari semotam obtinentem dimicaret? Dabat itaque consilium, ut impensis infructuosis abstineretur, et excogitaretur quidpiam, quod ad totius reipublicæ emolumentum redundaret : id esse pacem et fœdus cum Cantacuzeno, quod utilitatem summam polliceretur. Tam importuno namque bello adversus illum suscitato, inquit, et studiosissime illato nihil nos profecisse, sed eum damni expertem apud Triballos principem adhuc hæere, esseque in multa gratia : et exercitum conscribi, quicum, ut audimus, Didymotichum revertatur : et Didymotichenses de animo erga illum suo nihil remittere, neque bello tam propinquo cruciari, sed potius Thraciæ urbibus universis nocere immitius quam Cerberum, omnia deprædantes, funditusque devastantes : hæc mihi nequaquam e re nostra, neque in suam bonum desitura videntur. Quare pacem cum illo suscipiendam sentio. Nunc enim in aliena regione profugus, et opem externam exposcens, obviis eam ulnis amplectetur, si moderata petiverimus. Si domi fuerit, seseque corroboraverit, metuo ne nobis eam flagitantibus ipse neget, explorata spe victoriæ confisus videlicet. Imperatrix eum cum ratione consentientia suadere, et postea quod consultantibus e republica visum fuerit facturos dixit; **530** hoc tempore, impensa jam facta, solutoque classiariis stipendio, abnavigationem justam videri. Hæc illa affirmavit, quod ei magnus dux receperat, si in Macedoniam navigasset, Cantacuzenum victum adducturum, perinde quasi Crales se illum traditurum promisisset, si ipsemet ad se venisset : et quod Cantacuzenum tempore belli multis attritum difficultatibus, et matre in carcere extincta, filioque Andronico diu jam vinculis et aliis incommodis afflicto, immensaque vi pecuniæ spoliatum ; pluribus præterea cum insolentia et contumelia in illum designatis, et amicissimis cognatisque, aliis vita fortunisque simul expulsis, aliis ex illustrissimis et opulentis ad paupertatem redactis, et in custodiam detentis, non facile ad pacem inclinaturum, sed vindicaturum se modis omnibus, et par pari relaturum cogitaret. Hinc ad consilia pacis agitanda. lenta esse ac torpere, quod laborem inanem putaret. Nam priusquam ad tantam indignitatem veniretur, et sui omni crudelitate contumeliaque in eum debaccharentur, præ aliis pacem sese concupiscere complura dabat indicia : ita prorsus existimans, ejus odio bellum istuc a principio concitatum fuisse, nec eum sibi ac filijs

Α κακοπραγίας ἦσαν. Τῶν δὲ αὐτῶ συναραμένων πρὸς τὴν πόλεμον, καὶ πεπεικώτων βασιλίδα, ὡς ἐπιβουλεύοιτο παρὰ Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως, τῶν μὲν ἤδη παρήπτετο μετρίως, καὶ καθήρει τῶν ἀρχῶν, ἀφορμὴν παρέχων τῆς πρὸς αὐτὸν διαφορᾶς· ἵν' εἰ διαφθείρειε μηδεμίαν μέψιν ἔχοι, ὡς οὐ δικαίως ἀμύνοιτο αὐτούς, κακοὺς περὶ αὐτὸν γεγενημένους. Τῶν δὲ ἐμελλεν, ἃ συνορῶντες καὶ αὐτοὶ καὶ ποτηρὰν περὶ τῶν μελλόντων ἤδη ἔχοντες ἐλπίδα, ἤσθάνοντο μὲν ὡς σφίσι τε αὐτοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις· αἱτιοὶ κατέστησαν μεγάλων συμφορῶν, βοηθεῖν δὲ οὐκ εἶχον ἑαυτοῖς, πάντα ἤδη μεγάλου δουκὸς ὑφ' ἐαυτῶν πεποιημένους. Κοῦμος δὲ Γεώργιος ὁ μέγας στρατοπεδάρχης, εἰς ὧν τῶν τὴν πόλεμον κεκινηκότων, βασιλίδι προσελθὼν, ἤρμα κατεμέμφετο μεγάλῳ δουκὶ, ὡς εἰς οὐδὲν δέον τὰ κοινὰ καταναλίσκοντι, καὶ πρὸς πόλεμον ἠπειρώτην στόλους ἐξαρτομένην μὴδὲν ὀνήσοντας. Πρὸς τί γὰρ ὁ στόλος ἐναντιώσεται Καντακουζηνῶ αὐτῶν τε παρὰ Τριβαλοῖς ὄντι καὶ Διδυμοτείχων κατέχοντι πόλιν μακρὰν θαλάσσης ὤκισμένην; συνεδούλευε τὸ μάλλον τῶν τοιούτων ἀπέχουσαι ἀνονήμων δαπανῶν, πρὸς τινα δὲ χωρεῖν ἐπίνοιαν τοῖς ὄλοις πράγμασι συνοίσουσαν. Τοῦτο δὲ εἶναι, εἰρήνην τίθεσθαι πρὸς Καντακουζηνῶν καὶ σπονδᾶς, αἱ μάλιστα δόξειεν λυσιτελεῖν. Τὸ γὰρ τοσοῦτου πολέμου πρὸς αὐτὸν κεκινημένου, καὶ πάσης σπουδῆς εἰσηνεγημένης, μὴδὲν ἡμᾶς δυνηθῆναι πλέον, ἀλλ' ἐκεῖνόν τε ἀπαθῆ κακῶν, καὶ πολλῆς εὐνοίας ἀπολαύοντα παρὰ τῇ Τριβαλῶν δυνάττει εἰ C διαμένειν, παρασκευαζόμενόν τε ὡς ἀκούομεν εἰ; Διδυμοτείχων ἐπανήκειν μετὰ στρατιᾶς. Τοῖς τε ἐν Διδυμοτείχῳ μὴδὲν ὑφεῖναι τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας, μὴδ' ὑπὸ τοῦ περιστρηκτοῦ πολέμου πιεσθῆναι, ἀλλὰ μάλλον αὐτοὺς ταῖς κατὰ Θράκην πάσαις πόλεσι, κερβέρων εἶναι χαλεπωτέρους, πάντα διαφθεύροντας ἄρδην καὶ ληΐζομένους, οὐ πρὸς ἡμῶν ἔμοιγε εἶναι φαίνεται, οὐδὲ πρὸς τι τέλος λήξειν ἀγαθόν. Διό μοι καὶ παραινεῖν ἐπήλθε, τίθεσθαι τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην. Νῦν μὲν γὰρ ὑπερόριος ἐν ἄλλοις διατρίβων καὶ τῆς παρ' ἐτέρον δεόμενος; ἐπικουρίας, ἐτοίμῳ; ἂν ὑπακούοις πρὸς τὴν εἰρήνην, εἰ μέτρια αἰτοίημεν. Εἰ δ' ὅλοι τι γένοιτο καὶ τινος εὐπρόρησας εὐνοίας, δέδοικα μὴ δεομένων ἡμῶν ἀπαλαιῶν αὐτῶν, ὅσα δὴ βεβαίας ἤδη τοῦ περιγενήσασθαι ἡμῶν ἐλπίδας ἔχων. Βασιλῆς δὲ λόγον μὲν ἔχοντα εἶπε παραινεῖν, καὶ ὕστερον ὁ τι ἂν δοκῆ λυσιτελεῖν κοινῇ σχεζόμενος πράττειν· τὸ δὲ νῦν ἔχον, τῆς δαπάνης ἤδη γεγενημένης καὶ τὴν μισθὸν ἔχόντων τῶν τριηριτίων, δίκαιον ποιεῖσθαι τὸν ἀπόπλου. Ταῦτα δὲ αὐτῇ εἴρηται, ὅτι τε ἐπηγγέλετο ὁ μέγας δούξ, εἰ πρὸς Μακεδονίαν ἀποπλεύσειε Καντακουζηνῶν ἄξιον δεσμώτην, ὡς παραδώσειε ἐπαγελομένου Κράλη, εἰ πρὸς αὐτὸν ἀφίκοιτο αὐτός. Καὶ οἱ πολλῶν ἤδη τῶν πρὸς βασιλέα Καντακουζηνῶν ὑπὸ τῆ τοῦ πολέμου χρόνῳ γεγενημένων δυσχερῶν, καὶ τῆς τε μητρὸς δεσμοτηρίῳ ἐναποθανούσης, καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ υἱοῦ πολὺν ἤδη χρόνον δεσμοῖς προσταλαιπωρήσαντος, καὶ ἄλλῃ κακώζει χρημάτων τε ἀπείρων ἠρπασμένων, καὶ πολλῶν ἀτόπων ἄλλων.

ἐφ' ὄβρει ἐκείνων ἐπιγενομένων, καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἄλλοις καὶ συγγενῶν, τῶν μὲν αὐταῖς οὐσίαις συναπολωδύτων, τῶν δ' ἐκ περιφανεστάτων καὶ πλουσίων ἀπύρων καὶ δεσμωτῶν κατεχομένων, οὐ βρόδως ἤλπιζε Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα πεισθῆσθαι πρὸς τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἀμυνεῖσθαι παντὶ τρόπῳ, καὶ ἴσ' ἀντ' ἴσων ἀποδώσειν· ἃ ναρχᾶν αὐτὴν ἐποίει, καὶ ἀποκνεῖν πρὸς τὸ βουλευέσθαι περὶ εἰρήνης οἰομένην ἀνήνυτα ποιεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἔπερὶν εἰς τοσοῦτον ἀτοπία ἐξελήλακται, καὶ πᾶσαν ὠμότητα καὶ ὄβριν τοῦ· περὶ αὐτὴν ἐνδείξασθαι πρὸς βασιλέα, τῶν ἄλλων αὐτὴ μᾶλλον ἤρειτο τὴν εἰρήνην, πολλὰ δειγμάτων ἐξενόησεν αὐτὴ πεισθεῖσα ἀκριδῶς, ὡς φρόνῳ τῷ πρὸς βασιλέα ὁ πόλεμος ἐκινήθη τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' οὐκ ἐκείνος ἐπιβούλευεν αὐτῇ καὶ ταῖς παισί, ὡς οἱ συκοφάνται κατηγόρου. Τότε δ' οὖν ἄλλοις τὴν περὶ τῆς εἰρήνης ὑπερέθετο διάσκεψιν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δοῦξ, ἐπεὶ ἐφωτισμέναι ἦσαν αἱ τριήρεις, ἀπέπευσεν εἰς Ἀμφίπολιν, τὸ μὲν δοκεῖν ὡς κατὰ βασιλέως Καντακουζηνοῦ τῷ Κράλῃ διαλεξόμενος, καὶ πείσων προδιδόναι· ὡς δὲ διαχυρίζετο ὁ Κράλης, ἵνα μὴ πολεμοῖ τῷ γαμβρῷ βασιλεῖ μέλλοντι Ῥωμαίων ἀναδειχνοσθαι. Τοῦτο μὲν οὖν εἰς τι προφανές· οὐκ ἠδυνήθη προελθεῖν· μεταξὺ γὰρ τοῦ χρόνου τριδομένου, βτελεύτησεν ὁ Κράλης, ὃς αὐτοῖς τῶν ἀπορρήτων ἐκονῶναι. Καὶ ὁ μέγας τε δοῦξ εἰς Βυζάντιον ἐξ Ἀμφιπόλεως ἀπῆρε μηδὲν θαρρήσας ἑτέρῳ τὰ ἀπορρήτα. Καὶ ὁ Κράλης περὶ τῶν πόλεων ἡσχόλητο τὴν ἐπιμέλειαν, ἃς Κράλης κατέχοντο· ἐλάμβανεν αὐτὸς μετὰ τὴν τελευτὴν· καὶ ἐκ τῶν πρὸς ἐπικουρίαν βασιλέως τεταγμένων τοὺς βελτίστους ἀπολεγόμενος, κατέλειπεν αὐταῖς φρουράν. Αὐτὸς δὲ τοὺς ἐπιλοῖτους ἔχων, μετὰ βασιλέως ἦκεν εἰς Φεράς.

## 531 CAPUT LV.

*Crales Pheræos ad deditionem imperatori faciendam hortatur. Recusant pertinaciter, præcipue Constantinus Palæologus et metropolitanus. Conditio eis oblata ab imperatore et repudiata, interfecto etiam legato crudelissime. Miles Romanus desperans, Didymotichum redire percipit; sequitur consilium imperator. Crales Pheræis vastitatem injert. Triballi imperatorem in Thraciam sequentes, quales fuerint. Ad Cralem pro majori auxilio redire decernit: dissentientibus Romanis ac nolentibus, cogitur parere imperatori et Didymotichum tendere. Monetur a Didymotichensibus de periculo. Miraculum circa litteras ad imperatorem et reversio ad Triballos. Protostrator suis fit sus ceptus. Apocauclus Byzantii cum gratulationibus excipitur. Falsus de Cantacuzeno rumor. Apocauclus quosdam custodia multat.*

Καὶ πρὶν τι κινεῖν τὴν χώραν, πρεσβεῖαν πρὸς Φεραίους πέμψας, παρήκει βασιλεῖ τὴν πόλιν ἐγχειρίζειν. Ὅρκους γὰρ αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους γεγενῆσθαι, σύμμοχον καὶ αὐτὸν καὶ φίλον εἶναι τῶν πόλεων, αἱ προσχωρήσουσι βασιλεῖ, πολέμιον δὲ ταῖς ἡρημέναις πολεμεῖν. Εἰ μὲν οὖν καὶ αὐτοὶ πεισθόμενοι προσχωρήσουσιν ἐκόντες βασιλεῖ, νῦν τε ὡς τάχιστα ἀναχωρεῖν αὐτῶν, καὶ ὕστερον μηδέποτε κακῶσιν ἐπηγγέλετο. Εἰ δ' ἀγνωμονεῖν καὶ μὴ πείθοντο, τεμεῖν αὐτοῖς τὴν γῆν ἡπέλει, καὶ τὰ ἔσχατα διαθήσειν. Φεραῖοι δὲ τὴν πρεσβεῖαν ἀπεπέμψαντο, πάντα οἴσειν πρότερον εἰπόντες, ἢ Καντακουζηνῷ δουλεύσειν. Ἐνῆγε δὲ αὐτοῦς πρὸς τοῦτο οὐχ ἦτρον μὲν καὶ ἡ ἀλογία καὶ ἡ ἀκρισία διὰ τὸ πρὸς βασιλέα ἐχθρὸς τὰ ἔσχατα αἰρουμένους ὑπομένειν, ἐνὸν ἀποθεμένους σώζεσθαι. Μάλιστα δὲ ὁ Παλαιολόγος· Κωνσταντῖνος, ὃς ἦγε τὴν πόλιν πτε, Ἀποκαύχῳ τε ἐς τὰ μάλιστα φίλος ὢν, καὶ τῶν ἀπορρήτων κοινῶν, καὶ τὴν πίστιν ἀκραιφνῆ καὶ τὴν εὐνοίαν αὐτῷ τηρῶν δυνε κηδεστῆ Ἀνδρονίκῳ τῷ υἱῷ· καὶ ὁ μητροπολίτης, πόλεμον ἀσπονδὸν πρὸς βασιλέα ἐξαρχῆς εὐθὺς ἀνηρημένος ἐξ οὐδεμῆς αἰτίας. Βασιλεὺς δὲ, ἐπεὶ ἐκείνοι τὴν πρεσβεῖαν ἀπέπέμψαντο, συνορῶν οἱ κακῶν ὑπ' ἀναίσθησιας συναλαύνονται, καὶ ὡς Ῥωμαίων τῆς ἀρχῆς πόλις

insidias meditatam, cujus sceleris a sycophantibus insimulabatur. Tunc tamen de pace deliberationem differebat. Apocauclus instructis triremibus Amphipolim navigavit, præ se ferens acturum apud Cralem contra Cantacuzenum, et ut is sibi traderetur, effecturum, ut autem Crales autumavit, ne genero imperatori Romanorum designando armis obsisteret. Hoc itaque in apertum evadere non potuit; intercedente enim tempore Chreles arcanorum utrique conscius decessit, et magnus dux Amphipoli Byzantium renavigavit, nemini quæ tacita vellet committens; Crales vero in procurandis urbibus, quarum possessionem defuncto Chrele adierat occupatus, delectis optimis ex decreto imperatori subsidio, eos in præsidiis reliquit. Ipse cum cæteris eundem Pheras est prosecutus. Priusquam autem agro populationem inferret, oppidanos per internuntios est cohortatus ut imperatori urbem dederent, cui ipse juraverit, urbium se illi permittentium amicum et socium, contra pugnantium hostem fore. Quamobrem si consilio suo obsequentes in ejus potestatem libentes concederent, et modo occysime discessurum, et in posterum nunquam eos infestaturum. Si ad hæc ingrati, monita sua aspernerent, corruptis segetibus et excisis arboribus omnia miserrime vastaturum, et extremas clades illaturum. Pheræi fanda nefanda citius se passuros, quam Cantacuzeno servitutem servituros legatis respondent. Huc eos non minus rationis et judicii egestas agebat, ut propter odium in imperatorem conceptum, ultima perpeti, quam eo ejecto salvi esse nallent. Præcipue tamen Constantinus Palæologus, qui tunc urbem moderabatur, et Apocauclus, filii sui Andronici socerum singulariter diligebat, integramque fidei secretorum conscius ei præstabat. Insuper metropolitanus, qui nulla injuria lacessitus, a principostatim bellum implacabile in imperatorem susceperat. Imperator legatione sic dimissa prospiciens, quo miseriarum inconsideratissimi mortales semet præcipitarent, et civitatem amplam atque floren-

tem Romano ademptam imperio Triballis obses-  
 suris necessario servitutam, de familiaribus unum  
 rogatum misit, ut sibi ipsis parcerent, nec odio  
 in illum semet atrocissimo multarent : sed nunc  
 sibi providerent, et neque se, neque praesidium,  
 neque praefectum reciperent : tantummodo impe-  
 ratrice Anna, et ejus filio imperatore nominatis, se  
 quoque eadem honoris appellatione cum illis di-  
 gnarentur, perindeque sui in solemnibus sacrificiis  
 meminissent, 532 atque hac demum via obsi-  
 dione se eximerent : Triballos quippe propter fœ-  
 dus et jusjurandum, quo se illi obstrinxissent, eos  
 de cætero non lasuros. Ubi in Thraciam redierit,  
 et reliquo imperio Romano potius fuerit, tum  
 ipsi quoque subesse velint. Sin aliquid de se Deus  
 statuerit, et inter homines agere desiderit, tum vel  
 ad imperatorem Romanum se applicent (si forte  
 ab hostibus eos liberare queat), aut frumento  
 et reliquo commeatu suppeditante, obsidionem  
 tolerant. Nunc ne adeo de semet mercantur male,  
 ut cum salvus et incolumibus per prudentiam et  
 solertiam esse liceat, ultro pernicem suam cum  
 hostium armis ad se attrahant. Hæc imperator  
 Pheræis suadebat, et ut iis tanquam valde condu-  
 cibilibus parerent, rogabat. Quibus illi auditis,  
 contumelias et maledicta in eum affatim evomunt  
 aiuntque, magis eum sui ipsius suorumque, quam  
 Pheræorum saluti debere prospicere. Quin et leg-  
 atum interficiunt, corpus quadrifariam immanis  
 belluæ dissecant; partes funibus per turres sus-  
 pendent. Indigne tulit imperator, fecissetque rem  
 crudelitatis et incogitantæ plenam judicavit. Per  
 quemdam Georgium quoque foris intercepit liti-  
 teras ad eos misit, quibus immanitatem eis et con-  
 silii pravitatem exprobravit, calamitatesque multas  
 ipsis importandas prænuuntiavit, et tunc ab se im-  
 ploratorios auxilium, quando sibi aliud, quam eo-  
 rum vicem dolere, fas non erit. Romani summa  
 desperatione conficiabantur, sic secum ratioeci-  
 nantes. Quia Pheræi tam nefandum scelus essent  
 ausi, ad aliam urbem imperatori viam prorsus  
 jam præclusam esse. Unde eum adeuntes obsecrant  
 ne diutius cunctetur, neve frustra laborantes  
 tempus contere patiatur, sed Didymotichum festi-  
 nent ut cum suis militibus aut aliquid nanci-  
 scantur boni, si res feliciter ibunt, aut si ita ne-  
 cesse fuerit, simul occumbant. Quoniam igitur  
 reversionem summopere concupiscebant, placuit  
 imperatori quoque eorum sequi consilium; et salu-  
 tato Crale, assumptisque quas dabat copiis, iter  
 cepit. Crales Pheris relictus, agrum deforma-  
 bat, et flamma ferroque devastabat, ac perdebat  
 omnia penitus. Imperator procul Pheris animad-  
 vertens, sequentes se Triballos nihil esse præter  
 turbam inutillem (fortissimos siquidem Crales an-  
 tea segregatos, urbibus quas Chrele mortuo ac-  
 ceperat, pro præsidiariis attribuerat, 533 adhæc  
 diuturna expeditione exhaustos ac maceratos  
 (Cralem quippe plus duos menses secuti fuerant),

μεγάλη και καλή μέλλει αφαιρῆσθαι ὑπὲρ τῆς πολι-  
 ορκίας ἀνάγκη Τριβαλοῖς δουλεύουσα, τῶν οικείων  
 πέμπεις ἕνα, παρεκάλει φείδестαι αὐτῶν, και μή μίσει τῶ εἰς ἐκείνων, τὰ ἀνήκεστα σφῶς  
 αὐτοῦς διατιθέναι· ἀλλὰ νῦν μὲν πρόνοιάν τινα  
 αὐτῶν ποιῆσθαι, και μήτε δέχεσθαι εἰς τὴν πόλιν,  
 μήτ' αὐτὸν, μήτε φρουρὰν, μήτε ἡγεμόνα, ἀλλὰ  
 μόνον τῆς βασιλίδος; Ἄννης και βασιλείως τοῦ υἱοῦ  
 φημιζομένω, εὐφημίας και αὐτὸν ἅμα ἐκείνοις  
 ἀξιούν και μνημονεύειν ἐν τελεταῖς ταῖς ἱεραῖς,  
 και τοῦτον τὸν τρόπον τῶν ἐκ τῆς πολιορκίας ἀ-  
 ἀλλάττεσθαι κακῶν· οὐκέτι γὰρ ἀδικήσουσιν οὐδὲν  
 αὐτοῦς οἱ Τριβαλοὶ διὰ τοὺς ἔρκους και σπονδῆς τῆς  
 πρὸς αὐτόν. Ἀναχωρήσαντος δὲ αὐτοῦ πρὸς Θρά-  
 κην, ἀν μὲν και τῆς ἄλλης ἀρχῆς φαίνοιτο Ῥω-  
 μαίων ἐγκρατῆς, ὑπέκειν και αὐτοῦς. Εἰ δὲ τι περ  
 αὐτοῦ ὕστερον βουλευσαίτο ὁ θεὸς και ἀπόλοιτο εἰς  
 ἀθρώπων, τότε ἦδη ἢ τῶ βασιλεύοντι Ῥωμαίων  
 προσέχειν, ἀν δύνηται ἐλευθεροῦν ἀπὸ τῶν πολεμίων,  
 ἢ οἶτον ἔχοντας και ἄλλην ἀφθονίαν, ὑπομένειν τὴν  
 πολιορκίαν. Νῦν δὲ μή εὐτω κακῶς περὶ σφῶν  
 αὐτῶν βουλευσασθαι, ὥστε ἔκοντι ἐλέσθαι τὰ δεινὰ,  
 και τὸν πόλεμον ἐλκῦσαι κατ' αὐτῶν ἐνὸν συνέσει  
 και ἀγγιλιῶ διασώζεσθαι. Βασίλειος μὲν οὖν τοιαῦτα  
 Φεραλοῖς συνεδούλευε, και πείθεσθαι· ἐδείτο ὡς συν-  
 οίσουσι μεγάλως· Ἐκείνοι δὲ ἐπεὶ ἀκούσειαν, βι-  
 σιλίως μὲν πολλὰς ὑβρεῖς κατέχεον και λοιδορίας·  
 και μᾶλλον ἔφασαν ἐκείνῳ περὶ ἑαυτοῦ, και τῶν  
 συνόντων βουλευτέον ἀν εἴη ὅπη σωθήσεται, ἢ περὶ  
 ἡμῶν. Τὸν δὲ πρὸςθευτὴν ἀποσφάξιντες και διε-  
 λόντες τετραχῆ θηριωδῆς και ἀπανθρώπως, τὰ  
 τμήματα ἀνήψαν καλλυδιῶσι ἐν τοῖς πύργοις. Ἄ  
 βασιλεὺς μὲν δεινὰ ἤγειτο, και πολλὴν τῶν ἀνδρῶν  
 ἀπανθρώπιαν κατεγίνωσκε και ἀβουλίαν, ἐπεμπε δὲ  
 και γράμματα αὐτοῖς διὰ τινο; Γεωργίου ἐξω συλ-  
 ληφθέντος, τὴν τε ὀμότητα και τὴν κακίθυλιαν  
 ἀνειδίζοντα, και πολλῶν προαναφωνούντα δεινῶν  
 ἐπαγωγῆν, και ὡς τότε τῆς παρ' αὐτοῦ δεήσονται  
 ἐπικουρίας, ἤνικα μὴδ' αὐτῶ τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν  
 ἀνίσθαι πλέον τι ἐξέσται. Οἱ δὲ συνότες Ῥωμαῖοι  
 ἐν πάσῃ ἦδη καθέστασαν ἀμηχανία, και ἀσπορον  
 παντάσῃν ἠγούνο πόλιν βασιλεῖ ἑτέραν προσεί-  
 θεῖν, Φεραῖων τοιαῦτα τετοληκῶτων. Ὅθεν και  
 ἐδέοντο βασιλεὺς συνέλθόντες; μηκέτι μέλλειν, μηδὲ  
 κατατρέβειν τὸν καιρὸν ἀνήγνυτα πονούντας, ἀλλ' εἰς  
 Διδυμότειχον ἐπείγεσθαι, ὡς ἅμα τοῖς οικείοις ἢ  
 τινὸς τυγχάνειν αγαθοῦ, εἰ πρὸς τὸ βέλτιον αὐτοῖς  
 τὰ πράγματα χωροίη, ἢ ἀποθνήσκαι εἰ δεήσειεν.  
 Ἐδδοκε μὲν οὖν και βασιλεῖ τοῖς ἐκείνων πείθεσθαι  
 βουλευμασιν οὕτω περιπλεῖστου ποιουμένων τὴν  
 ἐπάνοδον. Και συνταξάμενος Κράλη, παραλαβὼν τε  
 τὴν στρατιάν ὅσῃν αὐτὸς παρείχετο συνέπεσθαι,  
 εἶχοντο ὁδοῦ. Κράλης δὲ ἐν Φεραῖς; ὑπολειπόμενος,  
 ἔτεμνε τὴν γῆν, και ἐδῆου πάντα ἄρδην διαφθεῖρων.  
 Βασίλεὺς δὲ ἐπεὶ γινώκειτο μακρὰν Φερῶν, συνιδὼν,  
 ὡς ἢ ἐπὶ μένῃ στρατιᾷ τῶν Τριβαλῶν ὄχλος μόνον  
 ἀνόνητό; εἰσι, τοῦς ἀρίστου; γὰρ αὐτῶν ἀπολεξά-  
 μενος πρότερον ὁ Κράλης, φρουρὰν κατέλιπε ταῖς  
 πόλεσιν, ἧς Χρέη ἔχοντος μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτῆν

ἔλαβεν αὐτὸς, ἄλλω; τε καὶ τῶν ὑπολειφθέντων χρονίῳ τε στρατείᾳ τεταλαιπωρηκότων ἦσαν γὰρ πλέον ἢ δυοὶ πρότερον μῆσι Κράλη ἐπόμνηνοι στρατευομένων· ἄλλως τε καὶ δέει ἀσχετῶν κατεχομένων, καὶ νομιζόντων οὐκ εἰς Θράκην, ἀλλ' εἰς Πάρθους ἢ Ἰνδοὺς στρατεῦσθαι, ὅθεν οὐκ ἐξέσται μηχανῇ οὐδεμίᾳ οὐκαδὲ ἐπανελθεῖν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἴππους πολεμιστηρίου, καὶ ὄπλα, καὶ εἴ τι ἐπεφέροντο χρήσιμον πρὸς τὸν πόλεμον, οὐκαδὲ ἀποπεμπόντων, ἵνα ταῦτα γούν τοῖς πασιὼν ὑπολειφθεῖη, ὡς ἐκείνων ἀπολουμένων πάντως· ταῦτα δὲ συνορῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ βουλόμενος εἰς Διδυμότειχον μὴ οὕτως ἀφικέσθαι ἀσθενῆς, ὡσθ' ὑπὲρ Βυζαντίων καὶ αὐτὸς πολιορκεῖσθαι· οὐτ' αὐτῷ γὰρ οὐτε τοῖς συνοῦσι τοῦτο μάλιστα συνοίσει· ἐσκέφατο εἰς Κράλην ἀναστρέφειν, καὶ στρατιὰν ἀξιώχρεων αἰτεῖν, ὥστε εἰς Διδυμότειχον φοβερὸν τοῖς πολεμοῖς ἐλθόντα εἶναι, ἀλλὰ μὴ καταφρονεῖσθαι διὰ τὴν ἀδυναμίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς συνοῦσι Ῥωμαίοις ἐκοινοῦτο τὴν βουλήν, πάντες ὡσπερ ἐκ συνθήματος πάντα μᾶλλον ἔφασαν αἰρεῖσθαι ὑπομένειν, καὶ μυρίων θανάτων κατατολμᾶν, ἢ εἰς τὴν γῆν αὐθις ἀναστρέφειν Τριβαλῶν. Οὐ γὰρ ἐνόμιζον εἰς γῆν πορεύσεσθαι ἥλιψ περιλαμπομένην, καὶ ὑπὸ ἀνθρώπων οἰκουμένην, ἀλλ' εἰς ἕδου κευθμῶνας, καὶ νεκρῶν διατριβᾶς; κα' ἄλλο εἴ τι δυσχερέστερον. Πολλὰ δὲ βασιλέως παραινούντος, ὡς βελτίω καὶ λυσιτελέστερα βουλεύοιτο καὶ δεομένου πείθεσθαι, οὐδ' ἄκροις παρεδέχοντο ὡσιν, ἀλλὰ πάνθ' ὅσα ἂν τις εἴποι δεινὰ φορητότερα ἤγουντο, ἢ εἰς Τριβαλοὺς αὐθις ἀναστρέφειν. Βασιλεὺς δὲ, τὸν τε κίνδυνον ἑρῶν, ὡς οὐ μικρὸς ἐκ τοῦ πείθεσθαι τοῖς συνοῦσιν οὕτως ἀλυσίτη, καὶ βουλευομένους καὶ πράττειν ἤδη ὠρμημένοις ἀλογιστως, ὃ τί τε χρῆσαιτο τοῖς πράγμασιν οὐκ ἔχων, τῶν συνόντων πείθεσθαι μὴ δυναμένων, πρότερον αὐτοῖς πολλὰ διαλεχθεὶς, καὶ φανερόν ποιήσας, ὡς διὰ τὴν αὐτῶν μικροφυλίαν καὶ ἀβουλίαν ἀνάξια ἑαυτοῦ, καὶ τῆς στρατηγίας καὶ τῆς πείρας; πράττει, ἐπειθετο τε ἄκων αὐτοῖς πρὸς τὴν βουλήν, καὶ παρεκλεύετο θαρραλεῖν, ὡς τοῦ Θεοῦ προσησομένου, ὡσπερ δὴ καὶ ἄλλοτε πολλάκις ἐν κινδύνοις οὐ μικροῖς, καὶ εἶχοντο ὀδοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἦσαν Χριστουπόλειως οὐ μακρὰν, περιτυγχάνουσι Ῥακοδυτοῦντι ἐκ Διδυμοτείχου ἀφικμένῳ, ὃς παρ- εἶχε γράμματα βσιλεὶ πρὸς βασιλίδος; τῆς γυναι- κός, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν Διδυμοτείχῳ, φυλάττεσθαι παραινούντα, καὶ μὴ ἀπερισκέπτως πρὸς αὐτοὺς χωρεῖν, εἰ μὴ δύναμιν ἄγει μεγάλην, καὶ πρὸς τοιοῦτους ἀξιοχρεῶν πολεμίους. Πρωτοστράτωρ γὰρ ὁ Παλαιολόγος, πολλὴν ἄκων στρατιὰν πεζὴν τε καὶ ἵππικὴν ἐν Περιθεωρίῳ στρατοπεδεύμενος, τὴν αὐτοῦ ἀφιξίν περιμένει ὡς μαχοῦμενος. Ἀπόκαυχός τε ὁ παρακοιμώμενος; ἔχων ἑβδομήκοντα τριήρεις ἐν αἰ; κατέπλευσεν εἰς Ἀμφίπολιν, ἐνταῦθα καὶ οὕτως ἐφορμεῖ· περὶ ὧν δέον βουλευσάμενον αὐτὸν πράττειν, ὃ τί ἂν δοκῇ συμφέρειν. Συμβέβηκε δὲ τι περὶ τὰ γράμματα ἐκεῖνα θαυμαστὴν καὶ τῆς Θεοῦ περὶ τὴν βασιλέα κηδεμονίας φανερώς. Ὡς γὰρ ἐν Βυζαντίῳ ἐμνήσθη, ὡς στρα-

praeterea immensa quadam formidine attonitos, nec in Thraciam, verum ad Parthos aut Indos, unde nullis artibus unquam ad patrios lares redire possent, militatum se proficisci arbitrantes (quam ob causam et equos militares, et arma, et si quid aliud militiæ idoneum portabant, domum remittebant, ut ipsis omnino perituris, ea saltem sibi haberent liberi); hæc, inquam, animadvertens imperator, nolensque Didymotichum sic infirmus accedere, ut ipse quoque a Byzantiis obsideretur (nec enim sibi suisque id multum profuturum), ad Cralem redire et a Crale sufficiens auxilium petere cogitavit, ut cum Didymotichum venisset, hostibus terrori, non contemptui esset. Communicata re cum Romanis, omnes velut de compacto quæcunque potius se perpressuros, et mille mortibus caput objecturos, quam ad Triballos redituros confirmarunt. Non enim ad terram quæ solis radiis vestiretur, et ab hominibus incoleteretur, sed ad inferorum valles, vitamque cum mortuis agendam, et si quid inamœnius ac tristius est, se reversuros credebant. Impensius autem hortante imperatore, ut melius et utilius satem vellent, roganteque ut parerent, eas voces auribus aversantes, omnia gravia quæ dici possunt, isthoc in Triballos reditu leviora ducunt. Imperator cum periculum non modicum provideret, si suis tam parum frugifera volventibus, et tam inconsulto aggredi parantibus obsequeretur, et quid ageret nesciret, quandoquidem flectere milites non poterat, multa præfatus, quibus planum fecit, se propter illorum imbelles animos et temeritatem, indigna suo nomine, auctoritateque imperatoria, et usu militari committere, eorum desiderio invidus paruit, cohortans, uti sicerent, qui quomodo antehac sæpe in periculis non parvis, tutorem se præbiturum esset. Atque his dictis, cæpto itinere perrexerunt. Non longe a Christopoli in peditem Rhacidyntem vocabulo, Didymoticho cum litteris ab imperatrice uxore et præsidio ad imperatorem missum incidunt: quibus litteris eum admonerent, caute ageret, et ne inconsiderate ad eos veniret, nisi magnas totque hostibus pares copias adduceret. Palæologum enim protostratorem cum peditatu 534 et equitatu non mediocri ad Peritheorium sedere, et adventum ejus ad conflegendum expectare. Ibi etiam Apocauchum cum triremibus septuaginta, quibus Amphipolim navigaverat, in portu stare, de quibus capto consilio facere debeat, quod prodesse videbitur. Circa litteras autem illas admirabile quiddam, et quam imperator Deo curæ esset, manifestum indicium evenit. Ut enim Byzantii intellectum est, ipsum cum exercitu ex Triballos Didymotichum revenire; et protostrator universum peditatum equitatumque ducens, magnis utique cum viribus Peritheorium devenit; et Apocauchus eodem Amphipoli cum septuaginta navibus eadem de causa appulsus, cum aliis copiis sibi exire-

ciandum, reditumque imperatoris intercludendam A censuit. Dispositis autem per viam, ut mos est, custodibus ad intercipiendos qui inter Didymotichenses et imperatorem commearent, qui hanc epistolam ferebat comprehensus, et ad protostratorem perductus deque litteris examinatus, habere se litteras confessus est, statimque porrexit, quibus imperator rogabatur, ne qua illum moraretur segnitie, sed ad eos advolaret. Nam qui essent Didymotichi in præsidio equites et pedites, loca Thraciæ depopulatos victum sibi comparasse. Similiter opifices et alios, quotquot manuum labore vitam transigerent, alimonia abundare: mediis civibus nihil quo se alant undecunque suppeteret, et eos inopia supra modum premi. Precabantur igitur imperatorem imperatrix conjux et alii, citissime rediret, quo adventus ejus cives tanto malo levaret. Lectis litteris protostrator, curioso nimirum et solerti facinore, auro dato et promissis, se in illum et domum ejus (Selybrianus autem erat) beneficium futurum, persuadet tabellario, ut epistolam illam suo arbitrato et modo transcriptam, pro vera et germana uxoris epistola ad Cantacuzenum apporet, ac de facto nihil dicat. Facit ille quod petebatur, et protostrator quanquam nolens imperatori ejusque exercitui commodat. Ut enim recitata est, et Cantacuzenici de insidiantibus sibi copiis cognoverunt, esse multis partibus suis majores, modisque omnibus valentes, militibus veteranis constantes scilicet, Deo de cura erga se et aversione mali, atque etiam imperatrici de studio et sollicitudine erga ipsos gratias ingentes egerunt, et ob majus periculum, 535 quæ prius odiosa et invisa erant, facillima et utilissima judicantes, haud ægre retro redierunt. Sic imperator cum suis improviso discrimini ereptus, ex hostium nequitia fructum cepit uberrimum. At magnus dux, ut accepit eum ducentem manum admodum despicabilem, et superatu facillimam, propter litteras a genero suo immutatas revertisse, aperte succensuit, acriterque hominem increpuit, qui per stultitiam suam hosti profuisset. Ac multi de Apocauchi factione etiam in crimen violatæ fidei protostratorem vocabant, scientem volentemque Cantacuzeno, cui occulte studeret, profuisse confirmantes. Is vero juramento interposito, nihil ejusmodi se voluisse asseverabat, sed velut cælesti quadam vi eo impulsus esse, cum putaret se Cantacuzenum cum numero adventantem exercitu decepturum, si ei terrefacto reversionem persuasisset. Hæc ad hunc modum acta sunt, et Cantacuzenus ad Cralen se recepit. Apocauchus Byzantium cursum reflexit, quem incolæ multis placibus et encomiis admirandis, servatorem, propugnatores, liberatorem vocitantes exceperunt. Circumquaque tum fama percrebuit, Cantacuzenum nec audentem quidem obtucri magnum ducem, desperata salute revertisse, et ad sanctum montem ibi revera monachum professorum abire

τιάν ἔχων ἐκ Τρῶδων βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνὸς αὐτοῖς ἐπανερχοίτο εἰς Διδυμοτίχων, πρωτοστράτωρ τε συμπάσης πεζῆς καὶ ἰππικῆς δυνάμει· στρατηγῶν πολλῆν ἔχων δύναμιν εἰς Περιθεώρων ἀφίκτιο, καὶ Ἀπόκαυχος ὁ μέγας δούξ ἐξ Ἀμφιπέλειος ταῖς ἑβδομήκοντα ναυσὶν ἀναστρέφων τῆς αἰτῆς ἕνεκα αἰτίας, ἔγνω δεῖν περιμένειν καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς ἄλλης στρατιᾶς, καὶ βσιλεῖ τὴν ἐπάνοδον κωλύειν. Τῶν ὁδῶν δὲ ὡς ἔθος φυλαττομένων, ἵνα μὴ λαθάνοιεν ἐκ Διδυμοτείχου ἢ βασιλέως πρὸς ἀλλήλους ἀφικνούμενοι τινες, ὁ τὰ γράμματα κατέχων ταῦτα, συνελήφθη καὶ ἤχθη πρὸς πρωτοστράτορα ἀπεινώμενος· δὲ περὶ γραμμάτων, ὠμολόγει ἔχειν, καὶ παρείχετο εὐθὺς· τὰ δὲ εἶδὼ βασιλέως τάχιστα ἤκειν πρὸς αὐτοὺς καὶ μὴ ῥαθυμεῖν. Τῶν γὰρ ἐν Β Διδυμοτείχῳ τὸ μὲν στρατιωτικὸν ἰππεὺς τε καὶ πεζοὶ τὰ κατὰ θράκην χωρία ληϊζόμενοι ἀφορμὰς τοῦ βίου ἐποιοῦντο. Ὁμοίως δὲ καὶ χειροτέχναι καὶ ἄλλοι ὅσοις ὁ βίος ἦν ἐκ τῶν χειρῶν ποιοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι, διέζων τῶν ἀναγκαίων εὐποροῦντες. Οἱ μέσοι δὲ τῶν πολιτῶν πάνυ κραταιῶς ἐπιείκοντο ὑπὸ ἐνδεῖας μνηστειῶν οὐδαμῶθεν εὐπορίαν ἔχοντες. Διὰ ταῦτα οὖν ἐδόκοντο βασιλέως βασιλεῖς τε ἡ γυνὴ ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι, τάχιστα ἐπανήκειν, ὡς τῆς αὐτοῦ ἐπιδημίας τοῖς πολιταῖς ἐσομένης μεγάλων συμφορῶν ἀπαλλαγῆς. Πρωτοστράτωρ δὲ ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, περιεργόν τι δῆθεν ποιῶν καὶ ἀγχινοίας ἄξιον, ἐπειθε τὸν ἄγοντα, χρυσιον παρασχόμενος, καὶ αὐτὸν ἐπαγγεῖλάμενος καὶ οἰκείους εὐ ποιήσειν· Σηλυβριανὸς γὰρ ἦν· ὥστε τὰ γράμματα μεταγραφέντα ἢ αὐτῷ ἰδοῦναι, Καντακουζηνῷ ἀγαθόντα παρασχέειν, μηδὲν ἀπαγγεῖλαντα τῶν εἰρηγασμένων, ἀλλ' ὡς οὐκ ἀπιστίας τῆς γυναικὸς. Ὁ μὲν οὖν ἐποίησεν κατὰ τὰ κεκελευσμένα, καὶ πρωτοστράτωρ ἄκων ὠφέλιος βασιλέα τε καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Ὡς γὰρ τὰ τε γράμματα ἀνεγίνωσκτο καὶ ἤκουον περὶ τῆς ἐνεδρευούσης στρατιᾶς οἱ περὶ βασιλέα, ὡς πολλαπλασίῳν τε αὐτῶν εἴη καὶ τοῖς πᾶσιν ἐββωμένῃ, οἷα δὴ οὐπω χθὲς καὶ πρώην τῶν οἰκίων εἰς τὴν στρατείαν ἐξεληθόντες, θεῶν τε πολλὰς ὠμολόγουν χάριτας τῆς εἰς αὐτοὺς προνοίας καὶ τῶν κινδύνων τῆς ἀπαλλαγῆς, καὶ βασιλεῖ τῆς σπουδῆς καὶ τῆς φροντίδος τῆς· περὶ αὐτοὺς, καὶ ἄσμενοι ὑπέστρεφον, τοῦ μείζονος κινδύνου τὰ δυσχερῆ ἢ πρότερον καὶ δυσάρεστα, βῆστα καὶ λυσίτελέστα φαίνεσθαι ποιοῦντος. Οὕτω μὲν οὖν βασιλεὺς τε καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν ἀπροσδοκῆτων ἐββύοντο κινδύνων, ἐκ τῆς παρὰ τῶν πολεμίων πονηρίας μέγιστα ὠφελήθοντες. Ὁ μέγας δὲ δούξ πυθόμενος, ὡς πάνυ φαύλην ἄγων στρατιάν, καὶ ἐς τὰ μάλιστα εὐεπιχείρητος ὦν, ἀναστρέφειν ἐκ τῶν γραμμάτων, ἀ μεταποιήσειεν ὁ γαμβρὸς, πολλὴν αὐτῷ ἐπήγε μέμνην, καὶ ὠργίζετο φανερῶς, ὅτι τὸν ἐχθρὸν ἐξ ἀβουλίας ὠφέλησειε. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τὰ Ἰσα ἤρημένων Ἀποκαύχῳ, καὶ ἀπιστίας πρωτοστράτορα ἰγράφοντο, ὡς ἐκὼν εἶναι Καντακουζηνὸν ὠφέλησειεν ἰσχυριζόμενοι κρῖνα τὰ ἐκείνου ἤρημένους. Ὁ δ' ὄρκους δεδεδειχαιότο, ὡς οὐδὲν αὐτῷ τοιοῦτον συνεδίδη· ἀλλ' ὡς περὶ ὑπὸ τινος ἀγύρενος δυνάμειος κρείσσους



εις τούτο προαχθείη· νομιζων σφάλειν Καντακου- A  
ζηνόν μετά βαρείας ήκοντα δυνάμεως, ει παίσειεν  
άνιστρέφειν έκφοδήςας. Ταύτα μὲν οὖν τούτον  
ἐπέπρακτο τὸν τρόπον, καὶ Καντακουζηνός ὁ βασι-  
λεὺς αὐτὸς εἰς Κράλην ἐπανήκεν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ  
μέγας δούξ εἰς Βυζάντιον ἀπέπλευσε, καὶ ὑπεδέ-  
χοντο αὐτὸν οἱ ἐν Βυζαντίῳ μετὰ κρῆτων πολλῶν  
καὶ θαυμασίων τῶν ἔγκωμίων, σωτήρα, καὶ πρό-  
μαχον, καὶ ἐλευθεριωτὴν ἀποκαλοῦντες. Περιηγέ-  
λετό τε πανταχόθεν, ὡς Καντακουζηνός οὐδ' ἀντι-  
θέλειαι δυνήθεις πρὸς μέγαν δούκα, ὑπέστρεψε τῆς  
οικείας σωτηρίας ἀπογνοῦς, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν ὄρος  
ἀφίξεται δυνως μοναχῶν σχῆμα ἐνδυσσόμενος· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν  
ἐξέσται περιεῖναι. Καὶ ἑορταὶ πανταχοῦ  
συνεκροτοῦντο τῶν εὐαγγελίων ἕνεκα. Ὁ μέγας δὲ δούξ ὀλίγω  
ἕστερον μεγάλῳ στρατοπεδάρχῃ τῷ  
Χούμνῳ τὴν πρὸς Καντακουζηνὸν βουλευθεῖσαν εἰρήνην, ὡς τι  
ἐγκλημα ἐπιχαλίσας· οὐ γὰρ διέλα-  
θεν αὐτὸν, ἀ πρὸς βασιλῆα πρότερον εἰρήκει περὶ τῆς  
εἰρήνης· κατέκλεισεν αὐτὸν τε καὶ τὸν υἱὸν  
ἀπρόδρον εἰς τὴν οἰκίαν. Μετ' ἐκεῖνον δὲ καὶ Ἀσάνην τὸν  
Κωνσταντίνου καὶ τὸν υἱὸν· καὶ ἄξιας ἀπει-  
τίννον αὐτοῖς ἀντιμισθίας τοῦ πρὸς τὴν τσαούτην τῶν  
Ῥωμαίων φθορὰν αὐτῷ συνάρσθαι. Ἐξτα καὶ  
τοὺς ἄλλους ἐπήει, ὥσπερ φάξ ἀει τῶν προσαπτομένων  
ἐπιλαμβανομένην.

## 536 CAPUT LVI.

*Concio Irenes imperatricis magnanimitatis plena. Ad Alexandrum Mæсорum regem de societate legat'o et  
falsa promissio, certis de causis. Alexander Cantacuzeni reditum impedire, eumque occidere conatur.  
Calliditas in copiis Didymotichum missis. Fames oppidanorum. Mæсорum ducum fraus. Mæsi nolunt ab  
urbe recedere. Episcopi cohortatio et prædictio; item epistola ad Apocauchum pro Cantacuzeno et quadam  
vaticinia. Mæsi Persarum adventu territi fugiunt. Eorum satrapam Amurium ut Irene imperatrix  
acceperit. Fjusdem amor in Cantacuzenum et moderatio. Transitus per murum apud Christopolim.*

Οἱ ἐν Αἰδυμοτείῳ δὲ τυθόμενοι, ὡς αὐτὸς ὑπο- B  
στρέφειν ὁ βασιλεὺς εἰς Τριβαλοὺς, δεῖν ἀποιοῦντο,  
καὶ θορύβου ἦσαν μέστοι καὶ ταραχῆς. Αἰσθομένη  
δὲ ἡ βασίλις Εἰρήνη, καὶ μεῖζον ἐπιδειξαμένη, ἦ  
κατὰ γυναικεῖον φρόνημα, συνεχάκει πάντας, καὶ  
παρήγει μὴ τὰ πραττόμενα ἡγεῖσθαι τῶν ἄγαν δεινο-  
τάτων· ἴσως γάρ τοι μᾶλλον ἂν οὕτω λυσitteλεῖν  
δόξειε Θεῶ, ἐκέλευε τε διανίστασθαι, καὶ μὴ κατα-  
πίπτειν, ὡς πολλῶν καὶ μεγάλων ἐλπίδων ἐτι ὑπολει-  
πομένων. Βασιλεία γὰρ πρὸς τὴν ἐπάνδρον οὐκ ἄπ-  
αγροῦσειν, ἀλλ' ἦξειν τε μετὰ μικρὸν, καὶ τῆς εἰς  
αὐτὸν εὐνίας, καὶ τῆς ἀνδρίας, καὶ τῆς καρτερίας  
ἀμειψέσθαι ἀξίως. Καὶ τούτοις τοῖς λόγοις ἀνεκτάτο  
τε οὐ μετρίως, καὶ χρηστότερα ἐλπίζειν ἐπειθεῖν.  
Ἐδοῖκε δὲ δεῖν κοινῇ βουλευόμενοις, καὶ πρεσβείαν  
πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν βασιλεία Μυσῶν ποιέσθαι, καὶ C  
συνθήκας τίθεσθαι ἐπὶ τούτοις πρὸς αὐτὸν, ὥστε  
σύμμαχον αὐτοῖς εἶναι καὶ φίλον, καὶ βοηθεῖν ἐπὶ  
τοὺς πολεμίους, καὶ μηδενὸς ἀμελεῖν ὧν προσήκει  
φίλῳ πρὸς αὐτούς· κἂν μὲν ἐπανεῶθη βασιλεὺς ὁ  
Καντακουζηνός, αὐτὸν αὐτῷ τῆς συμμαχίας καὶ  
τῆς φιλίας τὰς χάριτας ἐκτίθειν. Εἰ δὲ συμβαίη,  
ἢ πῶλεμῳ ἢ ἐτέρῳ τρόπῳ πρὶν ἐπανήκειν τελευτᾶν,  
αὐτῷ τὴν πόλιν παραδίδόναι, καὶ τῆς ἀρχῆς ἀφίστα-  
σθαι Ῥωμαίων. Τοῦτο δὲ οὐχ οὕτω καὶ ἀληθῶς αὐτοῖς  
ἐδόδοκτο ποιέειν· ἀλλὰ φενακίζειν ἐπαρῶντο τὸν  
Μυσὸν ἕνεκα θυοῦ· τοῦ τε αὐτὸν τῆς ἐλπίδος ἕνεκα  
αὐτοῖς ὠφέλειάν τινα παρέχειν, καὶ τοῦ βασιλῆα  
τὴν Ἄνναν καὶ Ῥωμαίους τοὺς αὐτοῖς πολιορκούοντας  
πυθομένους, ὡς συμβάσεις περὶ παραδόσεως ποιού-  
νται πρὸς Μυσούς, μὴ λίαν ἐπιτίθεσθαι, ἀλλ' ἀνα-  
κωχὴν τινα παρέχειν, δεδιότας μὴ δι' ὀργὴν σφᾶς τε

Qui Didymotichi erant, ubi cogoverunt impe-  
ratorem denuo ad Triballos rediisse, moleste  
tulerunt, tumultus ac trepidationis pleni. Id  
sentiens Irene imperatrix, animumque ac spiri-  
tum supra sexum gerens, concione advocata hor-  
tatur, ne præsentem statum pro deploratissimo  
habeant; fortassis enim Deo videri sic magis con-  
ducere; non demittendos, sed erigendos animos,  
utpote multa et magna spe adhuc reliqua. Impe-  
ratorem enim non tardaturum in reditu, pauloq̄  
post affuturum, et eorum in se benevolentiam,  
fortitudinem ac tolerantiam pro dignitate com-  
pensaturum. Istiusmodi verbis milites illa mirifice  
recreabat, et ad feliciora speranda exsuscitabat.  
Decretum est porro communi sententia, Alexan-  
dram regem Mæсорum per legatos appellandum,  
et cum eo sædus ita ferendum, ut ipsorum so-  
cius et amicus esset, arma conjungeret, et nullum  
amicitiæ munus officiumque non præstaret: ei  
ut Cantacuzenus imperator redux ipse ei hujus  
amicitiæ societatisque premium persolveret. Sin  
eum aut in pugna, aut aliter ante reditum emori  
contigisset, ipsi urbs Didymotichum, ab imperio  
Romano segregata, traderetur. Quod quidem revera  
facere inter se non statuerant; sed eum ludificari  
duabus de causis attentabant, tum ut hac spe  
illictus, aliquo ipsis auxilio succurreret, tum ut  
Anna Augusta, et Romani qui obsidebant, obsessos  
de urbe tradenda cum Mæsis pacisci audientes,  
segnius instarent, induciasque concederent, ti-  
mentes ne ira stimulante, seque et oppidum Mæ-  
sis dederent. Hac illi mente sædus libente Mæso-

rum rege, et omnimodam opem pollicente iciebant. Atqui contra opinionem cecidit. Alexander enim percusso foedere in eam conditionem, ut si Cantacuzenus non rediret, ei civitas transderetur, ratus si quo modo illum de medio sustulisset, pro certo **537** eam habiturum, nihil inausum reliquit, quo reditionem ejus impediret, aut etiam si posset, illum interimeret, crebrisque legationibus Cralem et Helenam sororem suam, illius conjugem sollicitabat, ne Cantacuzenum dimitterent, sed vincum in carcere custodirent, vel potius occiderent: sic enim posse eos imperium Romanum citra laborem adipisci. Crales cohortationes ejus ut nefarias, uxore potissimum adnitente, et in eo fratri adversante repudiavit. Mæsus copiis, quantas urbi obsidendæ putabat sufficere, missis, prope muros castris positus servare jussit, perinde quasi pro obsessis contra Romanos propugnaturus: re ipsa, ut oppidum ipsimet commodius obsiderent et oppugnarent. Factum. Nam Romanis sæpe quidem incursantibus, sed festine recedentibus, Didymotichenses licentiam nacti, Thraciæ urbes noctu diuque depopulantes, inde victum sibi quaeritabant. Mæsis autem postea invadentibus, assidue per dies plurimos incumbentibus, res eorum vehementer in angustum redactæ sunt, omnibus jam ob famem de vita periclitantibus, siquidem Mæsi peræque et Romanos urbem adoriri, et urbanos urbe exire prohibebant. Quod si qui de more ad prædandum egrederentur (hæc enim erat ipsis maxime necessaria ad vitam sustentandam excogitata ratio), occurrentes Mæsi (quorum in hoc providentiam et sollicitudinem magnam latere utique non poterant) equis et armis nudatos in urbem regredi sinebant. Si Didymotichenses hujusmodi prædones apud duces exercitus deferrent, asseverantissime, respondebant, se facti inscios, nec suos esse tam audaces, sed Romanos, qui ipsi quoque prædatum circumirent, jubebantque castra perambulantes, a raptoribus sua auferre, si quo signo eos cognoscerent, et extrema supplicia minabantur, si quis talis repertus fuisset. Sed hi nulli cernebantur; nam duces hujusmodi prædatores cum præda statim in Mæsiam mitebant. Hoc igitur modo Didymotichenses in maximas difficultates reique cibariæ penuriam adducti sunt. Tum animadverso periculo, Irene imperatrix Mæsis præcepit uti ab urbe abscederent, amplius eorum auxilio opus non esse, quod satis præstitissent, atque idcirco se non tantum ipsorum regi, verum etiam ipsismet multas gratias agere. Mæsi ne utiquam se recessuros, sed continenter ibidem pro imperio regis ad opem ipsis ferendam mansuros affirmare. **538** Eo responso Didymotichenses nimio opere perturbati ac territi, nihil jam sibi decesse ad exitium arbitrabantur. At episcopus urbis hosce motus, tamque atroci calamitati se submittentem animos intuens, progressus in medium labantes erigit et confirmat: quæ

αὐτοὺς Μυσοῖς καὶ τὴν πόλιν παραδῶσιν. Οἱ μὲν οὖν τοιαύτη γνώμη τὰς συνθήκας ἐποιοῦντο, ἀσμένως· καὶ τοῦ Μυσῶν βασιλέως, δεξαμένου, καὶ παντὶ τρόπῳ συμμαχῆσαι ἀπαγγελλομένου. Τὸ δ' ἀπειθαιεν ἐναντίως, ἢ ψήθησαν αὐτοί. Ἀλέξανδρος γὰρ, ἐπεὶ οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ τὰς συνθήκας ἐποίησαντο, ὡς εἰ μὴ Καντακουζηνὸς ὁ βασιλεὺς ἐπανήξει, παραδῶσειν αὐτῷ τὴν πόλιν νομίσας, εἰ τρόπῳ δὴ τινὶ ἐκείνον διαφθείρει, βεβαίως τὴν πόλιν ἤδη ἔχειν, πάντα κάλων ἐκίνει κωλύειν τὴν ἐπάνοδόν αὐτῷ, ἢ εἰ δύναιτο καὶ διαφθεῖρειν· καὶ πρεσβείας πρὸς Κράλην πέμπων συχνὰς, καὶ Ἐλένην τὴν ἀδελφὴν Κράλη συνοικοῦσαν, παρήνει Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα μὴ ἀνιέναι, ἀλλὰ δήσαντας ἐν δεσμοτηρίῳ φρουρεῖν, ἢ καὶ ἀποκτείνειν· οὕτω γὰρ ἂν ἐξέσται τὴν Ῥωμαίων ἔχειν ἀρχὴν ἀπονητέ. Κράλης μὲν οὖν αὐτοῦ τὰς παραινέσεις φαύλας ἠγοῦμενος, οὐ παρεδέξατο, μάλιστα εἰς τοῦτο ἐναγοῦσης καὶ τῆς γυναικός. Ἐκεῖνος δὲ καὶ στρατιὰν πέμψας ὅσην ἔμελλε ἀρκεῖν τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ πρὸς πολιορκίαν, ἐκέλευσε φυλάττειν παρατρατοπεδευσταμένου· πρόφασιν μὲν ὡς βοηθήσοντας ἐπὶ Ῥωμαίους τοὺς πολιορκοῦντας, τῇ δ' ἀληθείᾳ, ἵν' αὐτοὶ μᾶλλον ἀκριθέστερον πολιορκοῦεν. Ὅπερ δὴ καὶ κατὰ τὴν ἐκείνου γνώμην ἐτελείτο. Τῶν γὰρ Ῥωμαίων, συχνὰς μὲν ποιουμένων τὰς καταδρομὰς, τάχιστα δὲ ἀναχωρούντων, ἀδείας οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ τυγχάνοντες, τὰς κατὰ Θράκην ἐλητίζοντο πόλεις καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, καὶ ἐκ τῆς ἀρπυγῆς καὶ λεηλασίας ἐποιοῦντο τὰς τοῦ βίου ἀφορμὰς. Τῶν Μυσῶν δὲ ἐπελθόντων, καὶ συνεχῶς ἐπικειμένων ἐφ' ἡμέραι, πλείσταίς, εἰς στενὸν κομιδῆ περιέστη τὰ πράγματα αὐτοῖς, πάντων ἤδη κινδυνευόντων ὑπὸ τοῦ λιμοῦ διαφθαρεῖν. Μυσοὶ γὰρ ὁμοίως Ῥωμαίους τε ἐκώλυον τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ ἐπιέναι, καὶ αὐτοὺς τῆς πόλεως μὴ ἐξίεναι. Εἰ γὰρ τινες ἐξίειον ἐφ' ἀρπαγὴν, ὡσπερ εἰώθεσαν· (ὁὗτος γὰρ ἦν αὐτοῖς ἀναγκαῖος πόρος πρὸς τὴν ζῆν) προστυγχάνοντες οἱ Μυσοὶ, πάντως δὲ οὐκ ἐνὴν διαλαθεῖν πολλὴν πρόνοιαν τούτους καὶ φροντίδα ποιουμένου, ἔππους τε ἀπεστέρου, καὶ ὄπλα, καὶ γυμνοὺς ἠρίεσαν ἐπανήκειν πρὸς τὴν πόλιν. Εἰ δὲ προσγγέλοιεν τοὺς ταῦτα πράττοντας οἱ ἐκ Διδυμοτείχου πρὸς τῆς στρατιᾶς τοὺς ἠγομένους, οἱ δὲ μὴδὲν εἰδέναι διετείνοντο, μὴδὲ τῆς σφετέρας εἶναι στρατιᾶ· τοὺς τολμῶντας τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ Ῥωμαίους· καὶ αὐτοὺς ἐπὶ ληστεία περιίοντα, ἐκέλευον τε τὸ στρατόπεδον περιῖεναι, εἰ τι γένοιτο γνώρισμα λαβεῖν ἐκ τῶν ἀπολομένων, καὶ τὰ ἔσχατα ἠπειλοῦν διαθήσειν, εἰ τινα τοιοῦτον λάθοιεν. Τὰ δὲ ἦσαν οὐδαμοῦ· πρότερον γὰρ ἐξέπεμπον αὐτοὶ πρὸς Μυσίαν τοὺς τοιαῦτα εἰργασμένους. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον ἐν στενῷ κατέστησαν κομιδῆ τοὺς ἐν Διδυμοτείχῳ· πῶν γὰρ ὑπὸ ἐνδείας ἐπέισθησαν. Συνορώσα δὲ ἤδη τὸν κινδυνὸν ἡ βασιλεὺς Εἰρήνην, ἀπανίστασθαι ἐκέλευε τῆς πόλεως, ὡς οὐκέτι δεομένης τῆς παρ' αὐτῶν ἐπικουρίας, ἀρχούσης ἤδη γεγεννημένης· δι' ἣν οὐ βασιλεὺς μόνον τῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς χάριν δμολογεῖν πολλήν. Οἱ δὲ οὐδὲν τρόπον ἔφασαν

ἀναστήσεσθαι· ἀλλὰ διηνεκῶς αὐτῷθι μενεῖν ἐπικου· Ἀ  
 ροῦντας· οὕτω γὰρ αὐτοῖς εἶναι προσεταγμένον  
 παρὰ βασιλέως τοῦ σφετέρου. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀπολο-  
 γία πολλὴν ἐνέβαλε ταραχὴν καὶ πτοίαν τοῖς ἐν  
 Διδυμοτείχῃ· ἦδη γὰρ αὐτοῖς ἐφαίνετο ὁ ὄλεθρος  
 ἐλλείπειν κατ' οὐδέν. Ὁ δὲ τῆς πόλεως ἀρχιερεὺς  
 ἱρῶν ἦδη κλονομένους, καὶ πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῆς  
 δυσπραγίας ἐνδιδόντας, πα. εὐθὺν εἰς μέσους,  
 παρεθάρρυνε, καὶ οὐκ εἰς καταπίπτειν, κατὰ γυνώ-  
 μην Θεῷ πάντα τὰ τῆδε πράττεσθαι εἰπὼν, καὶ τὰς  
 τοιαύτας ἐπιηρέας ὑπὲρ ἐκείνων παροχωρεῖσθαι, ἵνα  
 τὸ πρὸς βασιλέα φίλτρον ἐμῶν δοκιμασθῆ· ὅς ἤξει  
 πε μετὰ μικρὸν, καὶ πάντας ἀμείψεται ταῖς προση-  
 κούσαις εὐεργεσίαις. Μὴ δὲ γὰρ οἴεσθε ἐκείνον μὴ  
 κατὰ γνῶμην βασιλεύειν Θεῷ· τοῦτο γὰρ αὐτὸς  
 σαφέστατα εἰδέναι. Ἀμφισθητῶν γὰρ ἔφασκεν ἐν  
 ἀρχῇ περὶ ἐκείνου, εἰ μὴ κατ' εὐδοκίαν, ἀλλὰ μᾶλλον  
 κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ εἰς τοῦτο ἦλθε σχήματος  
 ἰδίᾳ πειθόμενος ἐπιθυμῆ καὶ ὄρμῃ, καὶ δεδοκῶς  
 μὴ καὶ αὐτὸς συναπόλοιτο, τοῖς Θεῷ συνὼν βουλευ-  
 σαμένοις ἐναντία εὐχάις προσανέχων, καὶ δέησεν  
 τὸ Θεῖον ἐκκαλεῖσθαι, ὥστε διδαχθῆναι περὶ αὐτοῦ,  
 εἰ μὴ ὄργιζοιτο περὶ τῶν γινομένων. Ἐκκαλυφθῆναι  
 δὲ αὐτῷ παρὰ τοῦ πνεύματος ὅτι κατ' εὐδοκίαν  
 μᾶλλον εἴη τὸ βασιλεύειν Καντακουζηνόν, ᾧ καὶ  
 πεισθέντα καὶ πᾶσαν ἀμφισβολίαν ἀποθέμενον ἐν  
 Διδυμοτείχῃ μένειν τῇ βουλῆσει τοῦ Θεοῦ συναρ-  
 ῥόμενον τὰ δυνατὰ. Οὐ γὰρ ἂν τις αὐτοῦ κατηγοροίη,  
 ὅτι τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ τινὸς δέετο παρὰ βαι-  
 λέως· οὔτε γὰρ πρότερον, οὔτε μέχρι νῦν τοιοῦτου  
 τινὸς παρά τινος ἐδέθη· καὶ αὐτοῖς παραινέειν νυνὶ  
 γενναίως ἵστασθαι πρὸς τῶν δεινῶν τὰς ἐπιχωγὰς,  
 ὡς οὐ μέχρι πολλοῦ τινος ἐσομένας, ἀλλ' ὀλίγῃ  
 ὕστερον λυθησομένας ὡς αὐτοῖς ἐπιδέξαντος  
 Θεοῦ· τοὺς γὰρ πολιορκούντας τούτοις Μουσούς ἐν  
 προσήματι φιλίας καὶ τὴν παρούσαν ἐνδοξίαν ἐπαγα-  
 γόντας ἐν ἐπτά ταῖς ἐσομέναις μάλιστα ἡμέραις  
 συμπατοῦντας ὄψεσθε ἀλλήλους, καὶ φυγῆ τὴν σωτη-  
 ρίαν ποριζομένους, καὶ τῶν περισχόντων ἀπαλλά-  
 ξεσθε δεινῶν. Ὁ μὲν οὖν μητροπολίτης τοιαῦτα  
 εἶπε. πᾶσι δὲ εὐθὺς ἐπήλθε βελτίω προσδοκᾶν, καὶ  
 τῆς ἀθυμίας ἀπηλλάττοντο. Ἦδραν γὰρ αὐτὸν τὰ  
 μέλλοντα εἰδέναι μᾶλλον, ἢ τὰ παρεληλυθότα ἔσπον,  
 καὶ ὡ· προφητεύοντι προσείχον φανερώς. Διηπόρου  
 δὲ ὅτι ἂν εἴη τὸ Μουσούς ἀτίον ἐσόμενον φυγῆς. Ὁ  
 δ' αὐτὸς ἀρχιερεὺς καὶ Ἀποκαύχῃ τῷ μεγάλῳ δουκὶ  
 ἔγραψε τοιαῦτα· ὡς ἀποροίη ὅτου ἕνεκα πείραν  
 αὐτοῦ πολλάκις ἐν πολλοῖς πρότερον ἐσχικῶς, καὶ  
 τῶν εἰρημένων τὴν ἔχθασιν οὐκ εἰς μακρὰν, οὐδ'  
 εἰς ἕτερόν τινα, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν ἰδὼν σαφέστατα  
 γεγεννημένην, νῦν ἀπιστοίη παντάπασι, καὶ λόγους  
 οἴοιτο εἰκῆ λεγομένους τὰ εἰρημένα ὑπὲρ αὐτοῦ.  
 Αὐτὸς δὲ καίτοι μὴ βουλομένην πείθεσθαι, οὐδὲν  
 ἦστον συμβουλεύσειν, ἀ αὐτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις  
 ἀπασι λυσιτελήσειν οἴεται· ἐκκαλυφθῆναι γὰρ αὐτῷ  
 παρὰ Θεοῦ, ὡς οὐκ ἐκείνῃ μᾶλλον, ἀλλὰ Καντακου-  
 ζηνῷ τῷ πρὶν μὲν μεγάλῳ δομestίκῳ, νυνὶ δὲ βα-  
 σιλεὶ γεγεννημένῳ, τὸ τοῖς βασιλέως παισὶν ἐπιτρο-  
 πεύειν καὶ συμβασιλεύειν προσήκει. Διὸ καὶ δεδί-

hic sunt, omnia divino nutu fieri, et huiusmodi  
 miserias atque clades Deum permittere, ut eorum  
 erga imperatorem amor illustretur, qui propediem  
 venturus et pro eo ac creatur, unumquemque  
 remuneraturus sit. Non enim putandum, eum Deo  
 nolente imperare, imo volente, quod ipse norit  
 certissimo. Nam cum principio dubitaret num di-  
 vina voluntate, an indulgentiæ potius et cupiditati  
 suæ ac lubrici obsecutus, purpuram assumpsisset,  
 timeretque ne si ab illis esset, quorum cogita-  
 tiones Deo contrariæ sunt, una cum illis etiam  
 periret, ad preces et vota incubuisse, divinumque  
 numen fatigasse ut se doceret, ecquid sibi ista  
 probarentur. Tum sibi per spiritum revelatum  
 placere Deo, Cantacuzenum imperare. Se vero  
 citra hæsitacionem credidisse, et Didymotichi  
 manere, ut quantum possit, operam ac studia sua  
 cum divina voluntate conjungat. Neque enim a  
 quoquam se accusari posse, quasi quidpiam rerum  
 humanarum ab imperatore sibi quærat: usque  
 nunc enim nihil tale ab ullo quævisset. Et se illos  
 hortari, ut hoc tempore viriliter malis præsentibus  
 resisterent, quæ Deo propitiis oculis respiciente,  
 brevi in nihilum casura sint. Mæsos quippe istos  
 obsessores, et obtentu amicitia præsentis auctores  
 inopia, septem omnino diebus futuris fuga salutem  
 petentes, atque inter se conculcantes visuros, et  
 quibus nunc circumdentur malis, fore liberos.  
 Hæc ut metropolita disseruit, omnes confestim  
 posita tristitia spem fortunæ melioris ingressi sunt.  
 Norant siquidem, perspectiora esse illi futura,  
 quam aliis præterita, et tanquam vati animos  
 eidem palam attendebant. Cur vero Mæsi fugam  
 facturi essent, de hoc ambigebant. Idem antistes  
 Apocauchō magno duci in hanc sententiam scrip-  
 psit: Non videre se, quamobrem cui sui documenta  
 sæpe in multis habuisset, dictorumque suorum  
 eventum non in longum dilatatum, nec ad alios,  
 sed ad se pertinuisse manifestissime sciret, nunc  
 penitus fidem sibi denegaret, et pro verbis ina-  
 nibus duceret, quæ dicerentur. Porro se, quan-  
 quam refraganti, nihilominus quæ cum ipsi, tum  
 Romano 539 imperio universo conducere senti-  
 ret, suadere velle. Sibi enim a Deo indicatum,  
 non ipsi, verum Cantacuzeno, qui prius magni  
 domestici munus gessisset, nunc imperatori re-  
 nuntiato convenire imperatoris defuncti liberis  
 tutorem esse, et una cum illis imperare. Unde et  
 hoc ei divinitus datum: ipsi autem eidem sub-  
 esse, et rem navalem curare ac mari præsidere.  
 Monebatque ut datis contentus, septa ne trans-  
 siliret, atque ut se audiret, rogabat: haud enim  
 bene eventurum si contra divinum consilium  
 veniret. Se quoque principio potissimum creationis  
 Cantacuzeni factum ægrius ferentem, et cogitantem  
 ne forte aliud Deo videretur, precibus operam  
 dedisse et ab ipso his verbis doctum fuisse: Sic  
 volo, sic complacitum est, sic decerno, imperare  
 Joannem Cantacuzenum, fiat. Quæ igitur Deo

complacuerunt, mortalium nemini fas esse irrita reddere conari, quia nec potest. Precabatur insuper, ne ista cuidam gloriationi et ostentationi virtutis ascriberet; non enim in id superbiæ barathrum decidisse, ut talia adversus Deum mentiat, sed ad fructum multorum, inique adeo et contra omnem justitiæ legem bello pereuntium, et ad ipsum errore liberandum, dum se Cantacuzeno imperatore superiorem fore confidit, hæc dicta esse: quibus si paruerit, quantum operæ pretium fecerit, brevi intellecturum. Sin minus, tamen plane cogniturum, se amicum esse veritatis, a qua ista didicerit. Hactenus litteræ metropolitani Didymotichensis ad magnum ducem, quibus perspicue Cantacuzenum inimicos superaturum prænuntiavit. His ille perfectis nihil respondit. Caterum non de imperatore solo multa istiusmodi, sed de privatis quoque nonnullis haud pauca vaticinatus est. Cum enim Michael Bryennius Pamphili præfectus, insidiis a populo esset appetitus, et Byzantium in vinculis adluctus, et ab archontibus carcere damnatus, pauloque post a præfecto custodiæ parva de causa per insanum furorem adeo flagellis laceratus, ut pro mortuo haberetur, fama Didymotichum ad ejus propinquos volante, et illis episcopum rogitantibus, ut uxori necem mariti aperiret, quo reverentia et pudore illius cohibita, vitam sibi ad nuntium tam funestum ne abrumperet, episcopus Bryennium non esse mortuum dixit, 540 cæsura tam atrociter, ut ad saniem et inflammationes ex flagellatione cocceandas, sale opus fuerit. Verumtamen adhuc vivere, et tam inhumaniter aliis de causis quibusdam secretioribus flagellatum esse, reditusque ad uxorem et liberos illam præcipue causam fore. Dimissum enim e carcere ad plagas curandas, Didymotichum fugam arrepturum. Tempore autem procedente et imperatore præsentem, pro ipso in acie occubiturum. Quæ omnia exitus docuit. Absolutus namque a carcere Bryennius, ut a medicis curaretur, opportunitatem fugiendi nactus, domum incolumis pervenit; postea in pugna contra Momitzilum ante pedes imperatoris oppetiit. Tali gratia ille a Deo dignatus erat, et futura quasi quæ oculis conspiciuntur, præsciebat. Mæsi, qui ad Didymotichum castra habebant, haud diu post intelligentes e suis exploratoribus, Persas classem ad Hebrî ostia appulisse, præ tumultu trepidi, invicem conculcantes (quod episcopus prædixerat) aufugiebant, nec ubi terrarum se abscondissent, apprebant. Didymotichenses fugæ causam ignorant, mirari quid ita turbarent Mæsi. Parvo temporis intervallo nuntiat, Amurium filium Aitina, Cantacuzeni longe amantissimum, qui multa antea suæ in illum voluntatis charitatisque argumenta dederat (ob illum quippe etiam imperatorem Andronicum juniorem bello adversus Phocæam et Lesbum juverat), cum accepisset gravibus conflictantem infortuniis, totoque Romano imperio

σθαι παρὰ Θεοῦ· ἐκείνῳ δὲ ὑπὲρ ἐκείνον εἶναι καὶ περὶ ναῦς ἀσχολεῖσθαι καὶ θαλασσοκρατεῖν. Συνεβούλευέ τε ἔχασθαι τῶν δεδομένων, καὶ μὴ ὑπὲρ τὰ ἐπαρμένα πηδᾶν, καὶ ἐδεῖτο τελεῖσθαι· μὴ γὰρ ἂν εἰς τέλος ἤξειν ἀγαθὸν αὐτῷ τὸ τοῖς βεβουλευμένοις ἀθίστασθαι Θεῷ. Καὶ αὐτὸς γὰρ ἐν ἀρχῇ μάλιστα ἔφασκε τῆς ἀναρρήσεως Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως περὶ τῶν πραττομένων δυσχεραίνων, καὶ λογιζόμενος, εἰ μὴ κατὰ γνώμην εἴη Θεῷ τὰ εἰρησμένα, καὶ διὰ τοῦτο δεήσσει προσκελμένος καὶ ἰκταίς, ἐκδιδαχθῆναι παρὰ Θεοῦ αὐταῖς λέξι·σιν, ὡς Θέλω, εὐδοκῶ, ὀρίζω βασιλεύειν Ἰωάννην τὸν Καντακουζηνόν, καὶ γενέσθαι. Ἄ τὸίνυν ὁ Θεὸς εὐδόκησεν, οὐδένα δικαίον ἀνθρώπων πειρᾶσθαι καταλύειν, ὅτι μὴδὲ δυνατόν· ἤξειο τε μὴ κόμπων τὰ τοιαῦτα οἶεσθαι καὶ ἄλλως ἐπιδειξιν ἀρετῆς· μὴδὲ γὰρ ἂν εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας βάραθρον ἐληλακέναι, ὡς τοιαῦτα καταψεύδεσθαι Θεοῦ· ἀλλὰ τῆς τε ὠφέλειας τῶν πολλῶν, ἀδίκως οὕτω καὶ παρὰ πάντα τοῦ δικαίου νόμον ἀπολλυμένου ὑπὸ τοῦ πολέμου, καὶ τοῦ αὐτὸν ἐξελεῖσθαι, ὅφ' ἤς κατέχεται ἀπάτης, οἰόμενον Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως περιγενήσεσθαι εἰρηθεῖν τὰ τοιαῦτα· οἷς εἰ πεισθεῖη, εἴσεται τὴν ὠφέλειαν οὐκ ἐν μακρῷ· εἰ δ' οὐ πεισθεῖη, πάντως εἴσεται ὡς ὀληθείας φίλος αὐτὸς καὶ παρ' ἐκείνης τὰ τοιαῦτα δεδιδαγμένος. Τοιαῦτα μὲν ὁ Διδυμοτείχου ἔγραψε πρὸς μέγαν δούκα, διαβρόθήδην περὶ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως προλέγων, ὡς τῶν ἀδικούντων περιέσται. Ἐκεῖνος δὲ ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, οὐδὲν πλέον ἀπεκρίνατο. Οὐ περὶ βασιλέως δὲ μόνον ἐκείνος· πλὴν τὰ τοιαῦτα προηγόρευεν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἰδιωτικῶν οὐκ ὀλίγα. Βρυεννίου γὰρ τοῦ Μιχαήλ, Παμφίλου ἀρχοντος, ἐπιβουλεύθέντος, τε ὑπὸ τοῦ δήμου, καὶ δεσμώτου εἰς Βυζάντιον ἀπαχθέντος, δεσμητήριόν τε ὑπὸ τῶν ἀρχόντων οἰκεῖν κατεψηφισμένου, ἐπεὶ χρόνῳ ὕστερον μικρᾶς τινης ἕνεκα αἰτίας ὁ τῆς φρουρᾶς ἀρχων, ὑπὸ μάκρας ἀλόγου καὶ θυμοῦ, εἰς τοσοῦτον ἤκισατο σφοδρῶς, ὡς νομισθῆναι καὶ ἀποθάνειν, πρὸς τοῖς οἰκείοις ἐν Διδυμοτείχῳ τῆς φήμης διαδραμούσης, κάκεινων τοῦ ἀρχιερέως δεομένων ἀπαγγέλλειν τῇ γυναικὶ τοῦ ἀνδρός τὴν τελευτήν, ἢ ὑπὸ τῆς πρὸς ἐκείνον αἰδοῦς κατεγομένη, μὴ τὴν ψυχὴν ἀπορρήξῃ πρὸς τὴν ἀγγελίαν, ἐκείνος οὕτε τετελευτηκέναι ἔφασκε Βρυέννιον, ἀλλὰ ζῆν· τετύφθαι μέντοι εἰς τοσοῦτον ἀπανθρωπίς, ὡς καὶ ἄλλων δευθῆναι τὰς σηπεδόνας καὶ φλεγμονὰς τὰς ἐκ τῶν μαστίγων καταστλούντων· μὴ μὲν τοῖ γε ἀποθάνειν, ἀλλὰ ζῆν, καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν τῶν αἰχισαμένων, ἄλλων τε τινῶν ἀπορρήτοτέρων ἕνεκα αὐτῷ ἐπενεχθῆναι, καὶ τῆς εἰς παῖδας καὶ γυναῖκα ἰπανόδου αἰτία μάλιστα ἐκείνη ἔσται. Τοῦ δεσμητηρίου γὰρ ἀπολυθείς ἐπὶ τῷ ἰᾶσθαι τὰς πληγὰς, διαδρόξ ἀφίξεται ἐνθάδε· χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ βασιλέως παρόντος, πεσεῖται μαχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄ πάντα ὕστερον γὰρ τὸν ἐκείνου πρόβρῆσιν ἀπέβαινε. Ἀφεθείς γὰρ τοῦ δεσμητηρίου ὁ Βρυέννιος ἐπὶ τῷ προνοίας τινὸς τυχεῖν παρὰ τῶν ἰατρῶν, καίρου τυχῶν διεσώζετο, οἰκαδὲ διαδρᾶναι δυναθείς· ὕστερον δὲ, ἐν τῇ πρὸς Μομιτζίλον μάχῃ ἔπεσε μ-

χόμενος ἐπιπροσθεν βασιλέως. Τοιαύτης ἦν ἑκαίνοσ Α  
 χάριτος ἤξιωμένος παρὰ Θεῶν, καὶ τὰ ἰσόμενα ἐς  
 ἐρώμενα προήδει. Οἱ μὲν τοι Μυσοὶ οἱ περὶ Διδυ-  
 μότειχον ἰσπρατοπεδευμένοι μετὰ μικρὸν παρὰ τῶν  
 σφετέρων πυθόμενοι σκοπῶν, ὡς πληθεὺς Περσικῶν  
 νεῶν τῆ τοῦ Ἐβρου προσέγγεν ἐκδολλῆ, ὑπὸ τοῦ θορύ-  
 βου καὶ τῆσ παραχῆσ ἀλλήλους συμπατοῦντες τὴν  
 ἀρχιερέωσ πρόβρῆσιν τάχιστα ἀνεχώρησιν, καὶ ὅποι  
 γῆσ κατεδύοντο ἀγνοοῦμενοι. (Ὁ δὲ ἐν Διδυμοτείχῳ  
 τὴν αἰτίαν ἀγνοοῦντες τῆσ φυγῆσ, ἰθαύμαζον ὃ τι  
 ποτ' ἀν εἴη τὸ οὕτω θορυβῆσαν τοῦσ Μυσοῦσ. Μιτὰ  
 μικρὸν δὲ ἠγγέλλετο ὡσ Ἄμουρ ὃ τοῦ Αἰτίνῃ φίλοσ  
 ὢν ἐσ τὰ μάλιστα Καντακουζηνῶ τῷ βασιλεῖ, καὶ  
 πολλὰσ ἀποδείξεισ τῆσ εἰσ αὐτὸν εὐνοίασ καὶ πρό-  
 τερον παρεσχημένος, δι' ἐκεῖνον γάρ καὶ βασιλεῖ τῷ  
 νέῳ Ἀνδρόνικῳ πρὸσ τὴν κατὰ Φωκίαν, καὶ Λέσβου  
 πόλεμον συνεπολέμησε, πεπυσμένος περὶ αὐτοῦ, ὡσ  
 μεγάλιωσ χρήσαιτο κακοπραγίαισ, κοινῆ τῶν Ῥω-  
 μαίων αὐτῷ πάντων ἐκπολεμωθέντων, καὶ αὐτὸσ μὲν  
 ἔφχετο ἐσ Τριβαλοῦσ φυγὰσ, Διδυμότειχον δὲ ὃ μόνον  
 καταλλῆλειπτο γυναικί τε καὶ τέκνοισ καὶ τοῖσ ἄλλοισ  
 τοῖσ ὑπολειφθεῖσι φίλοισ καταφυγῆ, δευκῶσ ὑπὸ τῆσ  
 συγῆσ πολιτοκίαν, ὑπὸ ἐνδεείασ ἐπιέσθη, καὶ κιν-  
 δυνεύει τὸ τοῦ φίλου σκάφοσ αὐτανθρον ἀπολωλέναι,  
 ὀδυρόμενοσ καὶ τριακοσίωσ ναῦσ, τὰσ συμπάσασ ὁμοῦ  
 παραλαβῶν, καὶ μείζουσ καὶ ἐλάσσουσ, ἐν αἰ; ἐνα-  
 κισχίλιοι πρὸσ δισμυρίουσ ἐπιέσται: κατελέγοντο, παρὰ  
 τὸ τοῦ Ἐβρου στόμα προσέσχε. Πέμφασ δὲ καὶ ἐκεῖ-  
 νοσ πρόσθεισ πρὸσ Εἰρήνην τὴν βασιλίδαν, ἀπήγγελλε  
 τὰ Ἰσα· ἄδῃλον τε ὅτι ἤξει καὶ αὐτὸσ μετὰ μικρὸν.  
 Εἰρήνη δὲ ἡ βασιλίωσ, τοῦσ τε στρατιώτωσ ἐσπεμπεν, C  
 ὅσοι ἦσαν καὶ τοῦσ ἄλλουσ, τῶν εὐγενεστέρων εἰσ ὑπάν-  
 τησιν ἐκεῖνου, καὶ ἵππουσ ἑκατὸν, ὡσ ἀν αὐτὸσ τε  
 χρήσαιτο, καὶ μὴ περὶ βεδίξῃ, καὶ τοῖσ ἄλλοισ διαδῶ.  
 Ἀπήγγελλον τε οἱ κεκομικότεσ, μὴ μέμφεσθαι τῆσ  
 ὀλιγότητοσ, ὡσ διὰ τὴν περισχῆτα πόλεμον, αὐτῶν  
 μᾶλλον ἵππων δεομένων, καὶ διὰ τοῦτο τῶν παρόν-  
 των οὐ πλείουσ παρέχεσθαι δεδουνημένων. Τοῦσ μὲν  
 οὖν ἵππουσ ἐδέξατο ἀτμένωσ, καὶ βασιλίδι χάριτασ  
 τῆσ εὐεργεσίαν ὡμολόγει· δέδωκε δὲ τοῖσ εὐγενε-  
 στέροισ τῶν Περσῶν, καὶ μάλιστα προφχοῦσι καὶ ὁ  
 ἤλικίαν. Ἐρόμενοσ δὲ περὶ τοῦ φίλου βασιλέωσ εἰ  
 ζῆ, πολλὰ στενάζων, καὶ δάκρυα τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ  
 συμπάθειασ ἀφίει, ἐπεὶ ἐπύθετο ζῆν Θεοῦ βουλο-

eidem infesto ad Triballos profugisse, et Didymo-  
 tichum, quæ sola uxori, liberis, amicorumque  
 reliquiis perfugium relinquebatur, propter obsi-  
 dionem extrema inopia premi, parumque abesse,  
 quia navis amici cum ipsi vectoribus submerga-  
 tur (16), deductis numero trecentis octoginta  
 navibus majoribus, et minoribus, et in undetri-  
 ginta millibus impositis (17), ad flebri ostia appli-  
 cavit: atque hæc missis ad Irenen imperatricem  
 nuntiis, simulque semet mox affuturum significavit.  
 Irene omnes præsidarios et nobiles ei oīviam  
 mittit; equos præterea centum, quorum uno ipso  
 uteretur, ne pedibus incederet, reliquos comitibus  
 distribueret. Renuntiabant autem qui illos duce-  
 bant, non debere ea paucitate offendi: nam propter  
 præsens bellum equorum raritate laborari, atque  
 ileo plures his suppeditare nequivisse. 541  
 Equos Amurii non invitus accepit, et imperatrici  
 pro ista gratia grates egit, interque Persas nobi-  
 liores, ac præsertim ætate proveciores dispertivit.  
 Percunctatus autem de charo sibi imperatore num  
 viveret, idque multa gemens, et lacrymans, ex  
 commiseratione videlicet, ubi auditit eum Dei  
 beneficio superstitem esse, primum quidem Nu-  
 mini laudes dixit, cujus ope ad tuendum illum  
 ipse cum suis tam prompti ac magnaniam essent;  
 deinde illis quoque eadem de causa gratias egit,  
 et se multa atque eximia debere pronuntiavit, qui  
 tam variis et ingentibus sese pro illo discriminibus  
 obtulissent, stipatusque bis mille selectis militibus  
 ad urbem pedibus et ipse processit. Orantibus  
 qui Didymoticho obviam prodierant, et equo  
 uteretur, et alios insuper extra centum illos  
 subministrantibus, non est motus, duo millia no-  
 biliorum esse dicens, dignos in primis qui equita-  
 rent. Quia vero qui in tantum numerum distri-  
 buerentur non sufficerent, præstare, et se peditem  
 incedere, laboremque communicantem, viæ mole-  
 stiam illis leviorē reddere (18). Ita Didymoti-  
 chum venit, ubi paucos dies moratus, quibus  
 Didymotichenses Thraciæ pagos deprædantes sibi  
 victum conquirere oportebat, postquam negotium  
 ex sententia transegerunt, magnumque frumenti  
 numerum, et alia ad victum idonea cum peco e

#### Jacobi Pontani notæ.

(16) Id est, quin *Cantacuzenus una cum suis om-  
 nibus intereat*. Conditionem ac statum suum navi  
 seu navigationi, et adversam conditionem sive sor-  
 tem infelici navigationi, ac tempestati naufragioque  
 comparare, usitatum est bonis scriptoribus tum  
 poetis, tum oratoribus, quod hic Amuriius Cantacuzeno  
 facit. Naves porro quæ cum vectoribus aut  
 deprimuntur, aut capiuntur, Græcos nunc voce  
 juncta αὐτανθρουσ, nunc separatis vocibus, οὖν τοῖσ  
 ἀνδράσιν dixisse, ostendit Victorius lib. xv, cap. 8.

(17) Trecentis navibus tantum numerum im-  
 posuit. Sed ex sequentibus triginta unum millia col-  
 liguntur. Si enim jussit sequi se viginti millia,  
 cum selectis mille quingentis, et novem millia quin-  
 gentos ad navium custodiam reliquit, ergo summa  
 consistit triginta unum. Sed vel erratum librari

PATROL. GR. CLIII.

D est in numero, vel auctor lapsus est memoria.

(18) Laudabile factum Amurii, exquantis se  
 militibus suis, dum equo repudiato, una cum illis  
 pedibus incedit. In vi *Æneid.* poeta *Æneam* cum  
 Trojanis suis arbores cedentem, et ad Miseni ca-  
 daver cremandum advolventem facit:

*Necnon Æneus opera in: er italia primus*

*Hortatur socios, paribusque accingitur armis.*

In quem locum sat multa adduximus in symbolis  
 nostris, quibus demonstravimus, duces et imperato-  
 res, qui sese militibus nonnumquam, velut oblitii,  
 atque inmemores suæ personæ ac dignitatis, fe-  
 rendis laboribus, atque oneribus, aliisque rebus  
 vilibus obeundis ac patiendis exæquassent, mag-  
 nam laudem adeptos.

in urbem intulerunt, mandavit ut quidquid in tentoriis suis prædarum esset, Didymotichensibus donaretur. Curatum ut mandarat. Præterea quingentos ex selectis illis duorum millium segregatos, et de reliquo exercitu novem millia ad naves in reditum suum custodiendos misit: cæteros ad vicena millia, præter mille quingentos selectos, sequi jussit, ad imperatorem profecturus. Ambulabat igitur ipse, et reliqui universi, demptis centum illis, qui senectutis imbecillitate pedibus ingredi non poterant. Cumque ad murum juxta Christopolim venissent, quoniam qui illis in præsidio erant, adversus tantas copias nil valebant, stationem ipsis deserentibus, Persæ multis locis eo peroso transierunt, et non procul inde noctem duxerunt.

μείνας οὐ πολλὰς ἐν αἷ. ἔδει τοὺς εἰς Διδυμότειχον, τὰς κατὰ Θράκην πορθοῦσι κώμας σίτον πορίζειν ἑαυτοῖς, ἐπεὶ ἐπράττετο αὐτοῖς τὰ κατὰ γνώμην, καὶ σίτον εἰσεκομίζοντο πολὺν, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτήδεια, καὶ βοσκήματα ἐκέλευεν, ὅσα ἦσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ σφετέρῳ ἐκ τῆς λείας τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ παρέχειν· καὶ ἐπράττετο ἢ προσέτασεν ἐκεῖνος. Πεντακοσίους τε ἐκ δισχιλίων ἐκείνων λογάδων ἀπολεξάμενος, καὶ ἑνακισχιλίους ἐκ τῆς ἄλλης στρατιᾶς, ἐπεμπεν εἰς τὰς ναῦς, φρουρησοντας ἄχρις ἐπανήξει· τὸ δὲ λοιπὸν στρατόπεδον εἰς δισμυρίους ὄντας ἐπὶ πεντακοσίοις καὶ χιλίοις τοῖς λογάσιν, ἐπεσθαι ἐκέλευεν, ὡς ἐκεῖσε ἀφιεζόμενος ἔνθα διατρέθει βασιλεὺς. Ἦσαν οὖν ἄπαντες; καὶ αὐτὸς περὶ, πλὴν τῆν τῶν ἑκατῶν ἐκείνων, ἀδυνάτων ὄντων παρῆσαν διὰ γῆρας. Καὶ γενόμενοι παρὰ τὸ ἐν Χριστουπόλει τείχος, ἐπεὶ ἀντέχειν οὐκ οἶοι τε ἦσαν οἱ φρουροῦντες; πρὸς τοσαύτην δύναμιν, πολλαχοῦ διατεμόντας ἐκείνων ἐκλιπόντων, διέβησάν τε, καὶ ἠύλιαν· ἐγγὺς τῆν νύκτα.

#### 542 CAPUT LVII.

*Pheræi Amurium commentitiis litteris circumscribunt. Quingenti Persæ mortui frigore præter captivos. Amurius domum redit. Didymotichenses prædones præ frigore ad hostes confugientes quomodo habuit. Oppida se imperatrici dedere cupientia, cur non recipiantur. Angores et sollicitudines Cantacuzeni, cui Arbenus homo obscurus auxilium spondet et de Berhæna arcquirenda consilium dat. Cralis in ea se gratificandi propensa voluntas. Quibus de causis facta deditio. Ad imperatorem legati, qui eum aversant. Admonitio Cralenæ de non cunctando.*

Pheræi, postquam nuntiatum est, Persarum copias per ipsos transituras, vastitatem agro suo metuentes, adhæc odio in imperatorem id inique ferentes (ne quid videlicet a Persis adjuvaretur), summo duci verba danda censuerunt, litterasque commentitias sub persona imperatoris ad eum miserunt. Iis secundum salutationem gratiæ Amurio singulares de studio erga se agebantur, ex quo multos ejus causa labores, ac sumptus tolerasset. Deinde hortabatur, uti ex eo loco, in quo epistolam acciperet, retro abiret, ne imprudens noceret, dum prodesse cuperet. Se enim in extimis Triballorum finibus versari, unde jam redire non sit proclive. Si ipsi per mediam Pheræorum regionem proficiscantur, timendum, ne princeps Triballus præsentem amicitiam in iram, et odium vertens, male sibi faciat, ut qui bellum cum barbaris, ac pestem ei crearit. Hæc litteris præscribebantur. Quas cum Amurius legisset, nihil subesse fraudis suspicans, sed revera ab imperatore missas existimans, huc illuc perplexus versabat animum, revertereturne, sicut monebatur, an ad Cantacuzenum porro pergeret, quem cum tam ingenti agmine perquirere, rursus difficile, et operosum esset. Hæc illum per noctem secum volutantem, exorta subito frigoris immensitas, ducentis per

Φεραῖοι δὲ πυθόμενοι περὶ τῆς στρατιᾶς τῆς Περσικῆς ἔτι μέλλει διέναι κατ' αὐτοὺς, καὶ τὴν τε βλάβην δεισαντες, ἦν κακώσειν ἐμελλεν αὐτοῖς τὴν χώραν, ἄλλως τε καὶ μίσει τῷ πρὸς βασιλεῖ δυσχεραίνοντες μὴ ὑπὸ τῶν Περσῶν ὠφεληθῆναι, ἔγνωσαν δεῖν παράγειν τὸν ἀρχοντα τῆς στρατιᾶς, καὶ γράμματα πιασάμενοι ὡς ἐκ βασιλέως ἐπεμπεν πρὸς αὐτόν. Ἄ μετὰ τὸ προσαγορεύειν, πολλὴν ὁμολογοῦντα χάριν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας, οἱ πολλὴν ὑπέμεινε καὶ πόνον καὶ δαπάνην δι' αὐτὸν. Ἐπειτὰ ἐκέλευεν ἀναστρέφειν ἐξ οὐπερ ἂν ἐγγένοιτο τοῖς γράμμασι τόπου περιτυχεῖν, μὴ καὶ ἄκων βλάβη νομίζων ὠφελεῖν. Ἐκεῖνον γὰρ ἐν ἑσχατιαῖς τῆς Τριβαλῶν διατρέθειν γῆς, ὅθεν οὐ βέλδιον ἐπανελθεῖν νυκτὶ. Εἰ δ' αὐτοὶ χωροῖεν πρὸς ἐκεῖνον διὰ μέσης τῆς γῆς τῶν Τριβαλῶν, εἰς; μὴ αὐτῶν ὁ ἀρχων ἀντιφίλιας, ἦν ἐνδεικνύνται πρὸς αὐτὸν νυκτὶ, πρὸς ἔχθραν καὶ ὀργὴν μεταστραφῆναι καὶ διάθηται κακῶς, ὡς αἴτιον πολέμου βαρβαρικοῦ, καὶ φθορᾶς αὐτῷ γεγεννημένον. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἐκ γράμματα ἐκέλευεν. Ἀμοῦρ δὲ ἐπὶ ἀνήγων τῶν μὲν συνεσκευασμένων ὑπώπευεν οὐδὲν· νομίσας δὲ ἐκ βασιλέως εἶναι ἀληθῶς, ἀμφιβόλις λογισμοῖς ἐπέδραμεν, εἰ δεῖ ἀναστρέφειν κατὰ τὰ κεκελευσμένα, ἣ ἦκειν πρὸς αὐτόν, ὡς δυσχερὲς ἐν αὐθις εἰς ἀναζήτησιν ἐκεῖνου μετὰ τοσαύτης στρα-

τιὰς ἐλθεῖν. Τοιαῦτα δὲ αὐτῷ λογιζομένης τῆς νυκτός, χειμῶν ἐξαισίου ἐπιγενομένους, ὡς καὶ διακοσίους τῷ στρατοπέδῳ ὑπὸ κρύους ἐναποθάνειν, ἠνάγκασεν ἀναστρέφειν, πολλὰ καὶ τῶν γραμμάτων πρὸς τὴν ἐπάνοδον συναραμένων. Ἐλθὼν δὲ εἰς Βῆραν, ἐνθα αὐτῷ ὠρμίζοντο οἱ νῆες κατὰ τὸν Ἐβρον περικύβητον, εὗρε κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα καὶ τῶν ἐν ταῖς ναυσὶ τριακοσίους ἀποθανόντας· αἰχμαλώτων δὲ πλὴν ὀλίγων, πάντας, ὀλίγους ὄντας καὶ αὐτοὺς διὰ τὸ μὴ τὴν στρατιάν πρὸς λείαν ἐπιπλέον διασκεδασθῆναι τῆς προκειμένης ἕνεκα στρατείας Ἀμοῦρ τὸν σατράπην οὐκ ἔβν. Εἰς Διδυμότειχον δὲ πρὸς βασιλῆα τὴν Εἰρήνην γράμμασι δηλώσας τῆς ἐπάνοδου τὴν ἀνάγκην, καὶ παραιτησάμενος, ὡς διὰ τὸν χειμῶνα μὴ πρὸς αὐτὴν ἐπανῆκαι προσκυρήσων, ἀπέπλευσεν εἰς τὴν οἰκίαν. Μετὰ δὲ τοῦτο, ἐπεὶ ὁ χειμῶν ἐπεκράτει σφοδρότατος κατ' ἐκεῖνο τοῦ ἔτους, οἱ ἐκ Βυζαντίου, καὶ τῆς ἄλλης Θράκης ἠσύχαζον, καὶ οὐκ ἐπῆσαν τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ· ἄλλ' ἀναγκάως διεχειμαζον ἐν ταῖς οἰκίαις. Ἐκεῖνοι δὲ ὑπ' ἐνδείας ἀναγκαζόμενοι καὶ τῶν ἄλλοις φοβερωτάτων κατατολμᾶν, πεζοὶ τε ὀλίγω πλείους διακόσιοι, καὶ ἵππεις ἐλάττους τούτων, πρὸς ἀρπαγὴν, τῆς πόλεως ἐξεληθότες, οὕτως ὑπὸ σφοδρῷ κατελήφθησαν χειμῶνος, ὡς ἀναγκασθῆναι αὐτόμολοι πρὸς τοὺς πολεμίους ἀρξίσθαι, ἐκλείποντες ἤδη ὑπὸ κρύους. Οἱ μὲν οὖν πεζοὶ πάντες, ὁμοῦ πρὸς Λιτείαν πολυχρῆν ἐλθόντες, ἐπεὶ ὁ τῆς πόλεως ἄρχων, τὰ βασιλείως κρῦφα ἠρημένος ἦν, ἐν μιᾷ οἰκίᾳ τοὺς ἄνδρας κατακλείσας, ὡς φρουρησθαι δεῖεν πυρὶ τε ἀνακτητάμενος, καὶ τῇ ἄλλῃ τῶν ἀναγκαίων χορηγίᾳ, μετὰ τρίτην ἡμέραν, ἐκὼν εἶναι, ἐνεδίδου αὐτοῖς πρὸς τὸν δρασμόν· καὶ διαδράντες ὁμοῦ πάντες οὕτως εἰς Διδυμότειχον ἐπανῆκον. Ὅθεν καὶ αἰτίαν ἔσχε παρὰ τοῖς πολεμοῦσι βασιλεῖ. Οἱ μὲν τοῖ γε ἵππεις ἄλλοι ἄλλοσε διασκεδασθέντες, οἱ μὲν, καὶ φιλανθρώπου τινὸς ἐπέτυχον ξενίας, καὶ ἀπαθεῖς κακῶν πρὸς τὰς οἰκίας ἐπανῆκον, τῶν βασιλείως φίλων πρὸς τὴν σωτηρίαν συναραμένων· οἱ πλείους δὲ αὐτῶν, ὀλίγω προσηνέστερον ἐξενίσθησαν παρὰ τῶν ὑποδεξαμένων, ἢ οἱ περὶ Ὀδυσσεῖα παρὰ Κύκλωπος. Ἀπέθανε μὲν τοῖ ἐξ αὐτῶν οὐδεὶς, ἀλλὰ χρόνιον ὕστερον κατ' ὀλίγους εἰς Διδυμότειχόν αὐθις ἐπανῆκον γυμνοὶ μετὰ πείραν ἀλγεινῶν πηλῶν. Ἐαρος δὲ ἤδη ἀρχομένου, οἱ τε ἐκ Διδυμοτείχου ἐπῆσαν ταῖς κατὰ Θράκην πόλεσι, καὶ κακῶς ἐποιοῦν ληϊζόμενοι, ὡς καὶ πολλὰς αὐτῶν πρὸς τὰς συνεχεῖς ἐφόδους καὶ τὰς ληστείας ἀπειρηκυίας, τῇ βασιλεῖ Εἰρήνῃ ἐθέλειν προσχωρεῖν· καὶ οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ μὴ ἐδέχοντο, ἀπολεσθαι φάσκοντες· εἰ πείθοντο. Οὕτε γὰρ εὐπορεῖν φρουρῶν οἱ αὐτὰς φυλάξουσιν, αὐτοὶ τε λιμῷ τάλαιπωρήσειν

A castris enccitis, ad reversionem compulsi, eadem litteris eum vehementer incitantibus. Ut Beram atigit, ubi naves subductæ stabant in Hebro flumine, invenit eadem nocte mortuos vectores trecentos captivosque demptis paucis, omnes: quanquam et ipsi erant pauci numero, quod Amprius ipse militem propter propositam expeditionem prædabundum amplius discurren non pateretur. Exarata porro ad Irenem imperatricem epistola qua necessitatem reditus sui declarabat, et simpl veniam petebat, quo asperitate frigoris impeditus, ad ei valedicendum non reverteretur, pelago 543 remenso domum discessit. Post quia illo anno hiems intoleranda sæviebat, Byzantii, et reliqui Thracæ Didymotichensibus incursandis abstinentes, volentes nolentes in sua loca biematum recesserunt. At ili rerum egestate coacti, quamvis maxime cæteris formidanda audere peditesque aliquando plures ducentis, et equites his pauciores ad prædandum egressi, frigorum vi sic afflictati sunt, ut jam viribus deficientes, ultro ad hostes confugerè compellerentur. Cum itaque pedites simul in oppidulum Lititzam venissent, quoniam præfectus occulte Cantacuzeno favebat, in unis ædibus, quasi in custodia conclusis, et luculento loco aliisque necessariis recreatis, post diem tertium libens fugiendi copiam fecit; qui simul omnes Didymotichum redierunt. Inde hospes ille apud inimicos imperatoris in crimine fuit. Verum equitibus aliis alio dispersis, nonnulli et benignum hospitium repererunt, et sine noxia domum revernerunt, amicis imperatoris eorum salutis opitulantibus: plures autem paulo humanius, quam illi in Odysea a Cyclope accepti sunt (19). Nemo quidem ab iis jugulatus est; sed post aliquod tempus pauci, nudi, et multa perpeßu acerba experti, Didymotichum revernerunt. Vere jam ridente, Didymotichenses Thraciæ oppida adoriri ac depopulari, ut eorum complura assiduis impressionibus ac deprædationibus fatigata ac desperantia ad imperatricem Irenem transire vellent, etsi a Didymotichensibus non reciperentur, sibi pereun-dum dicentibus, si annuerent. Non enim abundare præsidariis, quos ipsis tutandis darent, et se fame cruciatum iri, nisi vicinos deprædari liceret; aliud enim nullum suppere ad vitam tolerandam subsidium. Byzantii vero urbem, quantum poterant, affigebant, et Cantacuzenus imperator iterum eodem redire parabat, cui Crales auxilium, sed nec magnum et ignavum adjungebat. Quare variis distractis cogitationibus, plenus erat dubitationis, equid reformata Romanorum potentia in Triballos rediret, an cum tam exiguo timi-

#### Jacobi Pontani notæ.

(19) Vide *Odyss.* η, quemadmodum tractentur a Polyphemio Ulyssis socii. Vide etiam extremum tertium *Aneid.* et, si placuit, Ovid. xiv *Metamorph.* ab eo loco, *Quid mihi tunc animi*, etc.

Paulo humanius fuisse habitos dicit, quasi diceret,

tantum non etiam ab illis devorati sunt, quod sociis Ulyssis faciebat illud monstrum horrendum, informe, ingens. Visceribus enim miserorum, et sanguine atro vecebat.

dorum numero toti se imperio objectaret. Sed præcipua quam sentiebat difficultas erat, quod absumpta jam, quam domo attulerat pecunia, in tam multos, quos ducebat (omnes enim ejus impensa vixerant, ad duos annos quibus Romanorum pulsi finibus exsularant), et honoris causa **544** etiam in Triballorum duces, quid ageret non videbat, si per hostium loca Didymothicum petere non liceret. Nec enim inde dabatur afferendam curare pecuniam, nec a Triballis scœnori sumere: quorum pars omnimodis servirent, pars et in summa paupertate viverent, et si non egerent, mutuum dare nollent, quod imperatorem majoribus semper cumulari miseris aspicerent, metuerentque, ne in ipso itinere penitus interiret. Quocirca curis gravissimis jactabatur, inopiam et inevitabile periculum reputans, quæ se, et suos oppressura essent. Verumtamen nulli se aperiens, Deum solum precabatur, qui hujusmodi rebus finem dare potis est. Ecce autem quidam Arbenus nomine, Clereno, antea Romanis subjecto oppido, oriundus, accedit, patrisque sui erga imperatorem benevolentiam rememorans, nihilo minus et se aiebat velle illi inservire, eique prodesse quantum maxime posset. Nec mirandum, si tam claro genere prognato, tam admirabili et magno viro, ipse homo abjectus, et perobscurus opem promitteret: siquidem, et mus aliquando, ut esset in fabulis (20), leonem multis, durisque vinculis liberasset. Suadebat igitur, ut quoniam a Crale missus esset, ut cum Berrhœotis de urbe tradenda ageret, et multis promissis eo induceret, si vellet ipse etiam amicis scriberet, et per illos cæteris quoque persuaderet, uti se in urbem reciperent: quæ ampla et populosa, et præsidio militari, rebusque omnibus firma et munita, in præsentibus malis non mediocri solatio esse queat. Se enim quavis Crale subjectum, male Berrhœam aliasque occidentales urbes ipsum quam Cralem dominum agnoscere, cui volentes parituræ sint, cum contra in eum propendeant. Hæc audiens imperator, gaudio exsiluit, et a tot sollicitudinibus respiravit, divinum Numen se respexisse et hominem instinctu suo concitasse ratus. Quærebat autem, num primarios nosset, et ad quos scribendum hortaretur. Eo affirmante, se omnes nosse, et optimos quosque nominante, ei imperator ut probe consulenti obsequens, sine mora scripsit. Suasit præterea Arbenus, Cralem quoque, si possit, eo permoveat, ut sibi eam cedat, apertæque causam ejus apud Berrhœotas agat. Hoc namque et imperatori fore utilissimum, et congressum hunc sibi periculum nullum creaturum, si urbs ei

Α εἰ μὴ ληξέσθαι ἐξέσται τοὺς περιοίκους· ἴτερα γὰρ αὐτοῖς; πρὸς τὸ ζῆν εὐπορία οὐδεμία ἦν. Οἱ τε ἐκ Βυζαντίου, Αἰδυμότειχον ἐκάκουον ὅσα δυνατὰ βασιλεὺς τε ὁ Καντακουζηνὸς παρεσκευάζετο αὐθις, ὡς εἰς Αἰδυμότειχον ἐπανήξων· καὶ ὁ Κράλης, παρείχετο μὲν στρατιὰν ἐπικουρήσουσαν, ὀλίγην δὲ καὶ φαύλην. Καὶ διὰ τοῦτο βασιλεὺς, πολλοὶ ἐστρέφετο λογισμοί, καὶ φρονεῖδων ἦν ἀνάπλευς εἰ δεήσει πάλιν ἢ τὴν Ῥωμαίων δεισαντας δύναμιν, αὐθις ἀναστρέφειν εἰς Τριβαλοὺς, ἢ μετὰ τοσούτων καὶ οὕτω φαύλων πρὸς πᾶσαν τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων διακινδυνεύειν. Μεγίστη δὲ ἦν αὐτῷ τῶν δυσχερειῶν, ὅτι τῶν χρημάτων, ἃ οἰκοθεν ἤλαθεν ἔχων ἀναλωθέντων πρὸς τε τοὺς συνόντας ὄντας τοσούτους, πάντες γὰρ διετρέφοντο ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐπὶ δυσιν ἑτεσιν, ἐν οἷς τῆς Ῥωμαίων γῆς ἀπέλιθόντες ἦσαν ὑπερόριοι, καὶ πρὸς Τριβαλοὺς τοὺς τῶν στρατοπέδων ἡγουμένους διὰ φιλοτιμίαν, ἐν ἀπόρῳ εἶχετο τοῦ τί χρὴ ἔρῃν, εἰ μὴ ἐξέσται τὴν πολεμίαν διελθόντας εἰς Αἰδυμότειχον ἐλθεῖν. Οὕτω γὰρ ἐξῆν ἐκεῖθεν χρημάτων μεταπέμπεσθαι, ὅτι πρὸς Τριβαλῶν δανείζεσθαι, τῶν μὲν, πάντη ἀδουλωμένων καὶ συζώντων ἐσχάτη ἀπορία τῶν ἐχόντων δὲ, δανείζειν οὐ βουλομένων, διὰ τὸ βασιλέα ἔρῃν μείζονα ἀεὶ ταῖς δυσπραγίαις κεχηρημένον, καὶ ὑποκτείνειν μὴ παντάπασι διαφθαρείῳ πρὶν οἰκαδε ἐπαντῆσαι· οὐ δὲ ἕνεκα πολλῆ μὲν ἐκυμαινετο τρικυμία λογισμῶν τὴν ἐνδοίαν ἐνοῶν, ὅφ' ἤ; περισχεθῆσεται καὶ τὸν ἀφυκτον κίνδυνον αὐτὸς, καὶ οἱ περὶ αὐτόν. Ἐξέφαινε δὲ πρὸς οὐδένα τὰ ἀπόρρητα, καὶ μόνου Θεοῦ ἐδεῖτο, τοῦ λύειν τὰ τοιαῦτα δυναμένου. Αὐτίκα δὲ τις προσελθὼν Ἄρμπενος ὀνομασμένος, ἐκ Χληρηνοῦ πρότερον Ῥωμαίοις ὑπηκόου πόλεως, πατρῶσαν τε ὠμολόγηται εἶνοίαν τῷ βασιλεῖ, καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἦττον ἐφασκε βούλεσθαι νυνὶ χρήσιμον ἑαυτὸν αὐτῷ παρέχειν, καὶ βοηθεῖν τρόπῳ ὅποιῳ ἂν δύναιτο δυνατωτάτω· θαυμαστὸν δὲ οὐδὲν εἰ τηλικούτῳ ὄντι καὶ θαυμάσιῳ καὶ μεγάλῳ, οὐδένομος ἄξιος ὢν αὐτὸς καὶ ἀφανείῳ πολλῇ συζῶν, ἐπαγγέλλεται βοηθεῖν, εἰ καὶ μὴ ποτε, κατὰ τὸν μῦθον, λέοντα ἐβρύσατο πολλῶν καὶ χαλεπῶν δεσμῶν. Συνεδοῦλέν τε ὡς εἰ βούλοιτο, ἐπεὶ πρὸς Κράλην προσπεμφθεῖη, Βεβρόωταις διαλεξόμενος αὐτοῖς περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως καὶ πείσων ὑποσχέσει πολλὰς, γράψει καὶ αὐτὸν τοῖς φίλοις, καὶ δι' ἐκεῖνων καὶ τοῖς ἄλλοις πείθειν δεχέσθαι εἰς τὴν πόλιν, ἢ μεγάλην τε οὕσα καὶ πολυάνθρωπος, καὶ στρατιᾷ καὶ ταῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐβρωμένη, οὐ μετρία γένοιτ' ἂν παραψυχή πρὸς τὰς περιεχούσας δυσπραγίας. Αὐτὸς γὰρ καὶ τοὶ ὑπὸ Κράλην τελῶν, μᾶλλον βούλοιντο Βεβρόωταις τε καὶ τὰς ἄλλας ἐσπερίους πόλεις, αὐτῷ μᾶλλον ἢ Κράλην προσχωρεῖν· ἐκεῖν γὰρ ἀνάγκη

Jacobi Pontani notæ.

(20) Hæc fabula, ut arbitror, nec apud Æsopum, nec apud C. Briam, ullumve alium mythologum esse reperitur. Est tamen ad docendum idonea, quod homines potentes aliquando

parvarum rerum, et hominum minime potentium auxilio egere. Quid enim more abjectius, invalidius? quid leone nobilitus, robustius?



δουλεύειν, βασιλεὺς δὲ μάλ्लου εὐνοεῖν. Βασιλεὺς δὲ Ἀκούσας, ὑπερήσθη μὲν ἐπὶ τοῖς εἰρημείοις, καὶ τῶν πολλῶν ἀνέπνευσε φροντίδων, τὸ θεῖον αὐτοῦ πρόνοιάν τινα πεποιθῆσθαι οἰηθεὶς, καὶ τὸν ἄνδρα πρὸς τοιαῦτα κεινηκῆναι. Ἡρώτῃ τε εἰ τοὺς ἐν λόγῳ μάλιστα εἰδείη. Βεῤῥοιωτῶν καὶ πρὸς οὓς τινὰς αὐτῶν συμβουλεύει γράφειν, τοῦ δὲ, πάντας μὲν εἰδέναι εἰρηκότας, τοὺς ἀρίστους δὲ ἐκλεξαμένον, ἐπειθετό τε ὁ βασιλεὺς, ὡς καλῶς βεβουλευμένῳ, καὶ ἔγραψεν αὐτίκα. Ἄρμπενος δὲ συνεβοῦλεν εἰ δύναίτο καὶ Κράλην πείθειν ἐνδοῦναι αὐτῷ καὶ φανερώς ὑπὲρ αὐτοῦ διαλεχθῆναι Βεῤῥοιώται· βασιλεὺς γὰρ τὰ μέγιστα λυσιτελήσειν τὸ τοιοῦτο, καὶ αὐτῷ τὴν συντυχίαν μηδένα κίνδυνον ὑστερον ἂν ἐπαγαγεῖν, εἰ ἡ πόλις προσχωροῖ βασιλεῖ. Ἐπειθετό τε ὁ βασιλεὺς αὐτίκα, καὶ πρὸς Κράλην ἐλθὼν, ἐπυθάνετο, εἰ βούλοίτο πρὸς Βεῤῥοίαν πέμπειν Ἄρμπενον. Τοῦ δὲ συνθεμένου, Ἐβουλόμην, εἶπε γράφειν καὶ αὐτὸς καὶ παραινῆναι εἰς τὴν πόλιν δέχεσθαι. Ἐνοῶν δὲ οἷα δράσειαν Φεραῖοι τὸν πρεσβευτὰ ἀπεκτονόντες, καὶ πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν ἀμβλύνεσθαι, δεδοικῶς μὴ καὶ ἄλλῳ τῶν κακῶν ὁμοίων αἴτιος κατατεῖ. Συνεβοῦλεῦ τε μάλ्लου γράφειν αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ· ἅμα δὲ καὶ Ἄρμπενῳ ἐπιτρέπειν Βεῤῥοιώταις τὰς πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν συνθήκας καὶ τοὺς ὄρκους φανερούς ποιεῖν, καὶ ὡς εἴη καὶ σοὶ πρὸς ἡδονὴν τὸ προσχωρεῖν αὐτοὺς αὐτῷ. Ὁ δὲ, τὰ μὲν γράμματα ἐπέτρεπεν αὐτὸν ὑπαγορευόντα γράφεσθαι, οἷα ἂν δοκῇ αὐτῷ συμφέρειν. Ἄρμπενον δὲ ἐκέλευεν ὑπὲρ βασιλέως Βεῤῥοιώταις διαλέγεσθαι, καὶ φανερὸν αὐτοῖς ποιεῖν, ὡς οὐδὲν ἡγοῖτο διαφέρειν αὐτῷ τε προσχωρεῖν καὶ βασιλεῖ. Οὕτω μὲν οὖν ἡ ἐπίνοια αὐτοῦ· εἰς τέλος ἦκει. Ἄρμπενος δὲ εἰς Βεῤῥοίαν ἐλθὼν, τὰ τε Κράλη γράμματα παρείχετο ἀναγινώσκεισθαι ἐπ' ἐκκλησίας, καὶ τὰ βασιλέως τοῖς ἐπιτηδεῖσις κρύφα διεδίδου. Βεῤῥοῖται δὲ καὶ πρότερον μὲν τὰ βασιλέως ἡρημένοι, οἱ τε ἀριστοὶ ὁμοίως καὶ ὁ δῆμος ἦσαν, καὶ τότε δὲ ὑπὸ τοῦ Τριβαλῶν πολέμου πιεζόμενοι, πολλὰς γὰρ αὐτοῖς καὶ συνεχεῖς ἐποιούοντο τὰς ἐφόδους, καὶ κακῶς ἐποίουον τὴν χώραν ληϊζόμενοι, καὶ συνορῶντες ἦδη, ὡς ἐν χρῆμιν κινδύνου καθεστᾶσι δουλεύειν Τριβαλοῖς· ἀναγκαζόμενοι, ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐναγόμενοι, πλὴν γὰρ ὄλιγων τὰ βασιλέως ἦσαν πάντες ἡρημένοι, ἐψηφίσαντο τὴν βασιλέως κάθοδον· αὐτίκα τε ἤροῦντο πρόσβεις, ἐκ μὲν τῶν ἀρίστων, Ἀστραπήρην, τοῦ δήμου δὲ, Ἀλληλούϊαν· ἐκ τῶν κατελιγεμένων δὲ τῷ κλήρω· τῆς ἐκκλησίας, Σύρον ὀνομασμένον· καὶ ἔπεμπον πρὸς βασιλέα, τάχιστα δεόμενοι ἦκειν πρὸς αὐτούς. Οἱ πρόσβεις δὲ ἐπεὶ ἦγον, τὴν τε ἀρχαίαν εὐνοίαν τῆς πόλεως ἀδήλου βασιλεῖ, καὶ ὡς τοῦ πολέμου τοῦδε τοῦ συγγενικοῦ Ῥωμαίοις κεινημένου, μετέωροι αὐτοὶ ἦσαν, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπιδημίαν ἦγον δι' εὐχῆς, καὶ πρόθυμοι ἦσαν αὐτῷ προσνέμειν ἑαυτούς, καὶ τὸν πόλεμον συγκατεργάζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἐκ προδοσίας τῶν συνότων συμβαλήν περι αὐτὸν τὰ δυσχερῆ, καὶ ἔλθοι ὑπερόριος· πρὸς Τριβαλοῦς, μάλιστα μὲν βεβουλησάμενος εὐθύς ἐξαρχῆς εἰς τὴν πόλιν προκαλεῖσθαι, δεδοικῶτας δὲ μὴ διὰ ταῦτα

se adjunxerit. Amplexens consilium imperator statim ad Cralem adit, num **545** Arbenum Berrhœam mittere velit percunctatur. Quo aiente, Volebam et ipse ad eos scribere, inquit, eosque orare, uti me in urbem admitterent. Sed mecum repetens, quo pacto legatum meum Pheræi ante tractaverint, quem contrucidarunt, cœpto destitit, simūique ne alium in simile malum conjicerem. Hortabatur itaque Cralem, ut ipse potius pro se scriberet, et nihilo minus Arbeno manderet, ut is amborum inter se fœdera sancita palam indicaret, et ipsi etiam voluptati futurum, si ad Cantacuzenum se aggregarint. Crales eo dictante, quas sibi commodas duceret, exarari litteras permisit, Arbenoque præcepit, pro imperatore apud Berrhœotas dissereret, illosque doceret, Cralem arbitrari, nihil interesse, ad ipsum, an ad illum se conferrent. Sic illis commentum ex animi sententia processit. Arbenus Berrhœam ingressus, Crales litteras in conventu recitandas exhibet et alias imperatoris occulte per ejus fautores spargit. Berrhœotæ et antea ab imperatore minime alieni, optimates æque ac vulgus et tunc a Triballis pressi (crebro enim, continenterque eos incursabant, et agrum populationibus infestum reddebant), et intelligentes præterea, nihil propius esse, quam ut Triballorum jugum, quamvis nolentes perferant: ad hæc ab optimatibus impulsus (præter paucos, siquidem omnes imperatori adhærebant), ei reditum decernunt: illicoque legatos, de primoribus quidem Alteroperem, de plebe Al-luiam, de ordine clericorum Syrum deligunt, ac per eos rogant uti ad se appropere. Legati antiquam civitatis in illum benevolentiam exponunt et eam inter hæc arma civilia animi pependisse ejusque adventum exoptasse, cui se dedere, et ad bellum adjumento esse percupierint. Quoniam autem suorum proditione in hæc infortunia incidisset, et exsul ad Triballos abiisset, cogitasse statim a principio ad urbem suam illum accersere, sed timore, ne ob id in calamitatem miserabiliorem devolveretur, Crale propter invidiam, et occupatam civitatem insidias ei instructo, hactenus quievissè. Nunc, quia occasio venerit, et Crales id approbare videatur, venire ipsos, ut eum multo cum gaudio, lætitiæque accipiant. Proinde moveat ab se moras, neve in aliud tempus differat, ne quis casus rem totam disturbet atque evertat. Imperator civitati de hac erga se **546** voluntate, et separatim legatis de ipsorum erga se studio honorifice gratias agit, Crales summam legationis renuntiat: qui admiratus, non etiam Berrhœam, ut reliquas urbes, verba de imperatore fieri vetuisse, ipse quoque rem ad exitum deducendam judicavit. Helena vero conjux mire sollicita, imperatorem admonere, ne opportunitati derisset, sed omnibus postpositis, Berrhœam sui juris facere solum contenderet. Didymotichum redire, esse id quidem necessarium: verumtamen

Berhœam, quæ multum bello conductura sit, A  
obtinere, haud minus profuturum : suadebatque  
ne exercitum ad sequendum se comparantem ex-  
spectare, sed assumptis Germanis, quæ Crales, et  
ipsa darent, semper ad expeditionem paratis (quod  
meritorii essent), una cum propriis Berhœam  
festinaret. Et si' quidem promissis stantes eum  
acceperint, et reliqui exercitus ope indiguerit,  
postea jam instructum, paratumque venturum  
esse. Sin immutati eum rejecerint, reversum, pa-  
tatis cum copiis uti, et cum eis redditum periculi-  
tari posse. Hæc imperatorem Cralis uxor admone-  
bat, ipsaque mercenarios suos Latinos suppedita-  
bat et virum idem ut faceret permovebat.

Ἀναγκαίαν μὲν γὰρ καὶ τὴν εἰς Διδυμότειχον ἐπάνοδον εἶναι, οὐχ ἦντο δὲ λυσिताίησειν καὶ τὸ  
Βέρβοιαν κατασχεῖν, πολλά δυναμένην πρὸς τὸν πόλεμον συνάρασθαι. Συνεβούλευε τε μὴ τὴν πα-  
ρασκευασομένην αὐτῷ ἔπεισθαι περιμένειν στρατιάν· ἀλλὰ Γερμανοὺς παραλαμβάνοντα, δούους Κράλης τε  
παρίσταναι καὶ αὐτῆ, ἅει πρὸς τὰς στρατείας παρεσκευασμένους ὄντας, διὰ τὸ μισθοφορεῖν, ἅμα τοῖς  
οἰκείοις, ἐπεσθῆεν ἐπὶ Βέρβοιαν. Κἂν μὲν δέχονται ὡς περ ἐπαγγέλλονται, εἰ δέοιτο καὶ τῆς στρατιᾶς  
ἐκείνης πρὸς ἐπικουρίαν, ὕστερον ἤξειν παρεσκευασθεῖσαν. Εἰ δὲ μεταβαλόντες ἀποπέμπουσι, ἀναστρέ-  
ψαντα χρῆσθαι τῇ στρατιᾷ ἣδη παρεσκευασμένη καὶ ἀποπειρῶν πρὸς τὴν ἐπάνοδον. Τοιαῦτα μὲν ἡ  
Κράλη ὑπέθετο γαμετῆ τῷ βασιλεῖ, καὶ αὐτῆ παρείχετο τοὺς ἰδίους μισθοφόρους Λατίνους, καὶ  
τὸν ἄνδρα ἔπεισε.

## CAPUT LVIII.

*Imperatorem Berhœenses læti accipiunt. Thessaloniam invadit, a qua occupanda per zelotas et populum  
impeditur. Cralis perfidia, qui et Thessalonicensem præfectum in imperatorem exstimulat. Germani eam  
deserere nolunt, quibus obsequens Berhœam redit. Naves plurimæ Thessaloniam appellantur. Propter  
evadentem Azium imperator affligitur. Triballorum dolus. Ex consultatione decernitur tentandum trans-  
itum. Filii duo imperatoris commendantur.*

Impérator Crali de amicitia, ejusque conjugii, C  
tum de illa, tum de sollicitudine erga se gratis  
ample actis, cum mercenariis et Romanis suis  
Berhœam veniens, portis apertis hilariter excep-  
tus est, obtuleruntque se cives ad militandum  
suis stipendiis, desiderio quodam laudis et gloriae,  
promptissime. Mox item Servia ultro se dedit,  
urbs ad confinia Thessaliæ posita, et Platamon,  
urbs maritima : oppidula præterea non pauca, ut  
Fetra, Sosqus, Staridola. Imperator ex deditis ur-  
bibus pro temporis brevitate collectis copiis non  
mediocribus, advocatoque nihilominus consobri-  
no Joanne Angelo cum equitatu Thessalico, Thessa-  
lonicam se convertit, castraque ad Galycum flu-  
men 547 non procul ab urbe locavit : quod spe-  
raret sui studiosos introitum sibi, de quo jam  
secum per internuntios egerant, confecturos ; id  
quod aliter evenit. Zelotæ namque, et populus  
suspicati non illum absque colloquio cum quibus-  
dam super urbe tradenda habito adventare, dili-  
gentissime eam custodiébant, ut amici imperatoris,  
eorum quæ volebant agere nihil possent. Ergo  
receptio Thessalonicæ ad hunc modum impedi-  
ebatur. Nihilò secius imperator, spe non prorsus  
abjecta, In státivis manebat. Crales postquam Ber-  
hœam aliisque oppidis receptis, ipsum jam sibimet  
opem terre posse animadvertit, causa nulla inter-  
cedente, fidem mutat : præteritaque necessitud ne

Βασιλεὺς δὲ Κράλη τε πολλὰς τῆς φιλίας χάριτας  
ὁμολογήσας, καὶ γαμετῆ, καὶ τῆς φιλίας ἅμα καὶ  
τῆς περὶ αὐτὸν σπουδῆς, τοὺς μισθοφόρους ἔχων  
ἅμα τοῖς συνοῦσι Ῥωμαίοις, ἦκεν εἰς τὴν Βέρβοιαν,  
καὶ ἐδέξαντο προθύμως ἀνοίξαντες τὰς πύλας πε-  
ριχοντό τε αὐτοὺς πρὸς τὰς στρατείας ὑπὸ φιλοτι-  
μίας προθυμοτάτους καὶ χωρὶς ἀναλωμάτων. Αὐτίκα  
δὲ Σέρβια τε προσεχώρουσιν ἐκοντί, περὶ τὰ μεθόρια  
Θεσσαλίας κειμένη πόλις, καὶ Πλαταμῶν, ἑτέρα πα-  
ραθαλασσία· καὶ φρούρια οὐκ ὀλίγα· τὸ μὲν, Πέτρα  
προσαγορευόμενον, ἕτερον δὲ Σωσκῆς, καὶ Σταριδῶλια  
τρίτον. Βασιλεὺς δὲ ὡς ἐν βραχεῖ ἐκ τῶν προσθε-  
μένων πόλεων στρατιάν οὐκ ὀλίγην συναγαγὼν,  
μεταπεμφάμενος δὲ καὶ τὸν ἀνεψιὸν Ἄγγελον  
Ἰωάννην, τὴν Θεσσαλικὴν ἵππον ἄγοντα, ἐπεστρά-  
τευσε Θεσσαλονίκη, καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐν Γαλυκῇ,  
οὐ πολὺ ἀπὸ τῆς πόλεως· ἤλπιζε γὰρ αὐτῷ τοὺς  
ἐπιτιθεῖντας ἔχοντας καταπράξασθαι τὴν εἰς Θεσσαλο-  
νίκην εἰσοδόν, ἦσαν γὰρ αὐτῷ διελεγμένοι περὶ τού-  
του· τὸ δὲ οὐκ ἀπῆντα ὡς περ ἤλπιζεν. Οἱ ζηλωταὶ  
γὰρ καὶ ὁ δῆμος, ὑποπεύσαντες μὴ ἀνυσὼ τῶν ἐπὶ  
παραδόσει διαλεγόμενων ἀρκεῖσθαι, πολλὴν ἐποιούσης  
σπουδὴν περὶ τῆς πόλεως τὴν φυλακὴν· δι' ἃ οὐκ  
εἶχον οἱ τὰ βασιλικῶς ἠρημένοι τῶν δοκούντων πρᾶ-  
ττειν τί. Ἦ μὲν οὖν Θεσσαλονίκης ἄλωσις· οὕτως  
ἐκώλυετο. Βασιλεὺς δὲ παρέμενεν ἐπὶ ἐν τῷ στρατο-  
πέδῳ πρὸς τὴν πρᾶξιν οὐ παντάπασιν ἀπειρηκώς.  
Κράλης δὲ ἐπεὶ Βέρβοιαν τε καὶ αἱ ἄλλα πόλεις πρὸς

εχώρησαν βασιλεῖ, καὶ ἦδη ἑαυτῷ ἀμύνειν ἑώρα  
 δυνατὸν, ἐξ οὐδεμιᾶ· μεταβαλὼν αἰτία, τὴν προτέ-  
 ραν φιλίαν εἰς πικρίαν μεταμίψας, ἑαυτῷ τε ἐμέμ-  
 φετο τοῦ μὴ βασιλέα παρακατέχειν, καὶ πάντα τρό-  
 πον τὴν δύναμιν ἐπειράτο καταλύειν καὶ πέμψας,  
 ἀνεκαίετο τοὺς ἰδίους μισθοφόρους οὐ τὴν ἀπέχθειαν  
 ἐκφαίνων, ἀλλ' ἐτέρας τινας· προφασίζόμενος αἰτίας·  
 Μιχαὴλ τε Μονομάχῳ, μεγάλῳ κονοσταύλῳ τὴν  
 ἀξίαν ὄντι, Θεσσαλονίκης τότε ἀρχοντι συνεβούλευς  
 πέμψας κατὰ βασιλέως χωρεῖν καὶ μὴ σφόδρα δεδιέ-  
 ναι, ἄλλως τε ἐτι ὀλίγην κεκτημένον δύναμιν, καὶ  
 τὸ κράτιστον τῆς παρουσίας· ὑφαιρούμενον ὑπ' αὐτοῦ  
 νυνί. Τοὺς γὰρ καταφράκτους Λατίνους οὐς ἀγει  
 ἀνακεκλήσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἰδίου· ὄντας, καὶ μὴ αὐξά-  
 νεσθαι ἐξ, ἀλλὰ προεπιχειρεῖν ἕως ἔστιν ἀδύνατος·  
 εἰ γὰρ μὴ κωλύοιτο ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ σωζόμενοι μόν-  
 ον ἀγαπῶν, τάχιστα ἐπάξεσθαι αὐτὸν, μεγάλην  
 περιβεβλημένον δύναμιν. Μονομάχος δὲ καὶ οἱ ἐν  
 Θεσσαλονικῇ τοιαῦτα πετυσμένοι, καὶ οἰόμενοι βα-  
 σιλεῖ συνεπιθήσασθαι αὐτοῖς· καὶ Κράλῃν, ἐσκέπτοντο  
 εἰ χρὴ ἐπὶ μάχῃν ἐξίτα. Γερμαναὶ δὲ ἐπει τὰ παρὰ  
 Κράλῃ ἀκούσειαν προσταγαγμένα, πολλὴν μὲν ἐκεί-  
 νου κακοθῆσαν κατεγίνωσκον καὶ τρόπων· εὐκόλιαν.  
 Βασιλεῖ δὲ προσελθόντες ἀπήγγελλον τε ὅσα προστα-  
 γασαίεν, καὶ ἐδέοντο μὴ θορυβεῖσθαι· ἀλλὰ θαρραῖν  
 ὡς καὶ αὐτῷ Κράλῃ, ἂν ἐπίη, μαχισσομένους· ὑπὲρ  
 αὐτοῦ, οὕτω γὰρ εἶναι νόμιμον αὐτοῖς· καὶ εἰ πράτ-  
 ταιεν, οὐ κακῶς ἀκούσειν παρὰ τοῖς οἰκείοις. Εἰ γὰρ  
 ἐπὶ τοῦ τὸν μισθὸν παρέχοντος, ἔφασαν, ἐτέρῳ τῷ  
 προσταγθεῖν ἐπικουρεῖν, οἴκοι μὲν καὶ ἐν ἀσφα-  
 λείῳ καθιστώτι, βρόδως ἀποσταίημεν ἂν, τοῦ τὸν  
 μισθὸν παρέχοντος κελύοντος· στρατευομένων δὲ  
 καὶ πρὸς μάχῃν παραταγμένων, οὐχ ἡμῶν εἶναι  
 ἀπολείπειν· προδοσίαν γὰρ ἀντικρυς τὸ πρᾶγμα εἶ-  
 ναι· οὐ τῶν πάντων, οὐδὲν ἀτολμητότερον ἡμῖν,  
 οὐδὲ μείζω φέρει τὴν αἰσχύνῃν. Δι' ἃ οὐδὲ σὲ κατα-  
 λείψομεν ἐνθάδε, ὡσπερ ἐκέλευσεν ἐκεῖνος· ἀλλ' ἐν  
 ἀσφαλείᾳ οἴκοι καταστήσαντες ἀναχωρήσομεν. Συν-  
 εβούλευον τε μὴ μέλλειν, ἀλλ' εἰς Βεβροῖαν τάχιστα  
 ἐπανήκειν· Κράλῃν γὰρ δῆλον ἦδη εἶναι ἡρημένον  
 πολεμεῖν. Βασιλεὺς δὲ αὐτοῖς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας  
 καὶ τῶν τρόπων τῆς ἐγγενείας ἐπαινέσας, ἐπειθετό  
 τε καὶ ἀνέστρεφεν ἢ ἐκεῖνοι συνεβούλευον, μηδὲν  
 τῶν μελετωμένων πράξαι δυνήεις διὰ τὴν Κράλῃ  
 μάλιστα μεταβολήν. Ἡ δὲ ἐν Θεσσαλονικῇ στρατιὰ,  
 ὡς ἐπύθοντο βασιλέα ἀναστρέφοντα, τῆς πόλεως  
 ἐξεληθόντες, εἴποντο μὲν, καὶ παρεῖχον δόκησιν ὡς  
 προσβαλοῦντες· οὐκ ἐτόλμων δὲ συμμίγνυσθαι. Τῆς  
 αὐτῆς δὲ ἡμέρας, καὶ ἐκ τῶν ἐν Θεσσαλονικῇ φίλων  
 γράμματα πρὸς βασιλέα ἦκε, μηνύοντα ὡς τῆς αὐ-  
 τῆς ἡμέρας· Ἀπόκαυχος ὁ μέγας δούξ, ναυσὶν ἑβδο-  
 μήκοντα Ῥωμαίων Θεσσαλονικῇ προσχολῆ, καὶ συμ-  
 μαχίδας ἄγων Περσικῆς δύο καὶ τριάκοντα· καὶ τοὺς  
 ἐκ Βυζαντίου, καὶ Θράκης καὶ Μακεδονίας ἱππέας οὐ  
 πολλῶν ὑστερον προσδοκίμους εἶναι ἤξειν. Τοὺς μὲν  
 οὖν φίλους, τῆς ἀγγελίας· ἔνεκα, ἐπήνεσεν ὁ βασιλεὺς.  
 Αὐτὸς δὲ παρὰ τὸν Ἀξιὸν ἐλθὼν, καὶ πετρῶμενος  
 διαβάνειν· οὐ συνεχωρεῖτο πλημμυρούντος τοῦ πο-  
 ταμοῦ ἐξ ὄμβρων βραχθαίων ἀβρῶν κατενεχθόντων.

A in amaritudinem conversa, semet incensat, quod  
 eum non reliquerit: conaturque modis omnibus  
 ejus potentiam evertere. Mercenarius etiam, celato  
 odio, et aliis quibusdam prætectis rationibus re-  
 vocat: et Michaelē Monomachum constataulum  
 Thessaloniciæ tum præfectum incitat, uti eum in-  
 vadat, ne pertimescat, cum præsertim adhuc in-  
 validus sit, et ipse illi robur, ac nervum sustu-  
 lerit. (Latinos enim cataphractos a se ut suos revo-  
 catos), neu opes illius crescere sinat, sed adhuc  
 infirmum aggrediat. Nisi enim eum prætrun-  
 caverint quodam modo, sed se salvos esse contenti  
 fuerint, brevissimo intervallo magnis auctum vi-  
 ribus eos oppressurum. Monomachus et Thessalo-  
 nicenses hæc audientes, opinantesque Crælem una  
 imperatorem invasurum, num ad prælium exeun-  
 dum esset, consultationi permittunt. Germani  
 mandata Crælis accipientes, insignis illum malevo-  
 lentiæ, levitatisque condemnant; atque ad impera-  
 torem accedentes, quid ipsis imperatum sit nar-  
 rant, rogant ne angatur, sed adversus ipsum  
 Crælem etiam, si adoriatur, pro ipso dimicaturus  
 confidat. Hoc enim sibi patrium esse, imperato-  
 res defendere: et si fecerint, non male apud gen-  
 tem suam audituros. Si enim ab eo qui stipendia  
 numerat, inquietant, alterum quempiam domi se-  
 cure sedentem adjuvare ac defendere jussi esse-  
 mus, facile ad ejus imperium desisteremus: ab  
 eo autem qui exercitum ducat, et ad pugnam  
 acies disposuerit desicere, a nostris moribus al-  
 horret, cum sit manifesta proditio: ut proinde  
 nihil ex omnibus mihius commissuri simus, quan-  
 doquidem non aliud nobis fœdiorem dedecoris no-  
 tam inusserit. 548 Quod cum ita sit, nec te hic  
 deseremus, ut ille jussit: sed cum te domi in tuto  
 constituerimus, recedemus. Addebant, ne procrastinaret,  
 sed Berrhœam primo quoque tempore  
 rediret; jam enim satis liquere, Crælem arma co-  
 gitare. Imperator eos de egregia in se humanitate,  
 morumque ingenuitate collaudans, quo suadebant  
 redit, propter Crælis mobilitatem nihil eorum ex-  
 secutus quæ statuerat. Qui erant Thessaloniciæ  
 milites, ut imperatorem recessisse acceperunt,  
 foras se educentes, recedentem insecuti sunt, im-  
 pressionem, ut apparebat, facturi. Cæterum eie-  
 re pugnam non audebant. Eodem die ab amicis Thes-  
 salonica scriptum est, eadem luce Apochlauchum  
 septuaginta Romanorum, et Persicis subsidiariis  
 duabus et triginta navibus Thessalonicam appu-  
 lisse: Byzantios item, Thracas et Macedonas  
 equites non multo post venturos expectari. Impe-  
 rator amicos de nuntio laudavit, et ad Axium  
 flumen appropinquans, quod ex largissimis imbri-  
 bus restagnaret, transitum frustra tentavit. Quod  
 illi grave ac molestum accidit. Nam præterire flu-  
 vium per provinciam Crælis labentem, non modicam  
 suspicionem dabat, quasi hostiles cum eo  
 inimicitias gereret, præsertim cum etiam prope  
 alicubi castra haberet, et delitescere in entoriis,

usque dum aquæ subsedissent, id vero ne ipsis A obesset, verebatur. Timebat enim ne, quod erat probabile, cum ex Thracia, et Madedonia equitatus longe major suo, et ex triremibus gravis et levis armaturæ, et socii Persæ supervenissent, ipse tantam paucitatem adversa acie illis opponere non posset. Sed casus quidam alius perturbationem graviores attulit. Nam versus ulteriorem ripam Triballorum globus se ferens, ad imperatorem mittit: socia arma spondet, si contra Thessalonicensis imminentes eorum auxilio indigeat. Atqui nihil æquum cudebant; sed sive a Cræle clam submissi, sive per se despotæ sui mentem conjectantes (bellum scilicet imperatori cogitare) eo animo veniebant, ut conserta jam pugna, victrici parti se adjungerent, victamque diriperent: quod imperatori peracerbum videbatur, si in ipso certamine ad Romanos simul et Triballos utrinque constitutos attendere cogeretur. Verumtamen difficultate ista, et anxia cura quid ageret distracto, visum ibi 549 noctem agere. Proceres autem, et Angelum consobrinum, præterea Matthæum et Manuelem filios cogens (qui quanquam juvenilibus annis nondum exactis, intelligentia, et consilio propter ingenii magnitudinem, virtutisque indolem cedebant nemini. Præterea quod cum patre diu jam militaverant, non solum erant bello egregii, nihilque magnanimitatis, fortitudinis, et in rebus arduis tolerantia a se desiderari patiebantur: sed etiam ad recta perspicenda, eademque periculis temporibus perficienda expediti, et ad alios consilio juvandos erant idonei. Hinc et pater in deliberationibus gravioribus, maximeque seriis eorum sententias audiebat, easque sæpenumero sequebatur: non quod iis gratificaretur, neque enim id rerum necessitas sinebat, sed quod ita in prius conducere existimaret); cum his itaque, et reliquis deliberatione in multam noctem producta visum primum imperatori, deinde aliis omnibus non illic manendum et periculum minus majori antefendum, aditoque Axio flumine transitum explorandum: reputando, præstare utique rursum in Triballos (quos forsitan modo aliquo propulsare poterunt) quam in Romanos et socios eorum barbaros incidere. Hæc igitur illi sentiebant.

τῶν ἐπιλοίπων ἄχρι κόβρω βουλευόμενοι νυκτῶν, ἐδόκει βασιλεῖ τε πρῶτον, ἔπειτα καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, μὴ μένειν· ἀλλὰ τὸν κουφότερον τῶν κινδύνων προτιμᾶν, καὶ παρίοντα τὸν Ἀξίον ἄχρι ἐν ἔξῃ, πόρον ζητεῖν ἢ διαβατὸς ἔσται· βέλτιον λογισμένους αὐτῆς Τριβαλοῖς περιτυχεῖν, οὐδ' ἴσως ἂν καὶ θύναιντο τρόπῳ δὴ τιμὴ ἀποσκευάζεσθαι, ἢ Ῥωμαίοις καὶ βαρβάροις τοῖς συμμάχοις. Τοῖς μὲν οὖν ἐβέδοκτο τοιαῦτα.

## CAPUT LIX.

*Rusticus imperatori insidiarum Triballorum detegit, cujus indicio flumen vado transeunt. Barchæam veniunt, ubi Germani congiarium accipiunt. Insidiatores ad Crælem deseruntur. Duces ei ad supplicium deduntur, quibus ignoscit. Apocauclus Crælem in imperatorem incendit. Ejusdem simulatio et imperatoris responsum acre, atque ex parte ironicum. Cum ex tribus unum ei faciendum sit, demonstrat nullum profuturum. Periculum ejusdem eleganti sabella declarat. Sibi illa tria facilia ostendit et ejus imbelliam, ut supra irridet.*

Ad tabernaculum autem accedens quidam natus in vico Gaurobu trans Axium, e regione loci, ubi

Ἔβλασε δὲ δεῖν τῶ βασιλεῖ καὶ πολλῆς ἄξιον φροντίδος· τὸ τε γὰρ παρῖναί τὸν ποταμὸν διὰ τῆς Κράλης ὑπερκούου βίοντα, οὐ μακρὰν παρεῖχεν ὑποψίαν, ἐκείνου δοκοῦντος· ἐκπεπολεμῶσθαι· ἄλλως τε, καὶ οὐ μακρὰν, ἀλλ' ἐγγύς· που μετὰ στρατιᾶς ἑστρατοπεδευμένου, καὶ τὸ μένειν ἑστρατοπεδευμένου, τῶν ὑδάτων περιμένοντας ἀμβλυθηῖν τὴν ὁρμήν, οὐ πρὸς αὐτῶν ἔσεσθαι ὁπώπτευσεν· ἰδέσθαι γὰρ μὴ ὡσπερ ἦν εἶδος τῶν τε ἐκ Θράκης καὶ Μικεδονίας ἰκπέων πολλαπλασιῶνων ὄντων, ἢ ὅν ἦγεν αὐτὸς, καὶ τῶν ἐκ τῶν τριήρων ὀπλιτῶν καὶ ψιλῶν, καὶ Περσῶν τῶν συμμάχων ἐπαλλθόντων οὐκ εὐδὸς τε ἢ ἀμύνεσθαι ἐκ παρατάξεω· πολλῶν τῶ μέρῳ καταδεστέρους ἄγων. Συμβῆν δὲ τι καὶ ἕτερον, μᾶλλον ἐθοροῦσε. Πρὸς γὰρ τὴν Ἀξίου περὶ αὐτὴν στρατιὰ ἐλθοῦσα Τριβαλῶν, πέμποντες πρὸς βασιλέα, κατὰ συμμαχίαν μὲν ἔφασκον ἦκειν τὴν αὐτοῦ εἰδέου αὐτῶν τῆς ἐκ Θεσσαλονικῆς στρατιᾶς· ἐπιθεμένης. Ἦσαν δὲ οὐδὲν ἔνοουδτες δίκαιον· ἀλλ' εἴθ' ὑπὸ Κράλη λάθρα προσπεμφθέντες, εἶτε καὶ παρ' αὐτῶν αὐτοῖ τῆς τοῦ δεσπότης γνώμης στοχασάμενοι, ὡς πολεμῆν ἔγνω βασιλεῖ γνῶμην ἦκον ἔχοντες, ὡς εἰ μάχη συναφθεῖη, προσθησόμενοι τοῖς ἔχουσι τὸ πλεον, καὶ τοὺς νενικημένους διατράσσοντας, ὅπερ καὶ μᾶλλον ἐδόκει τῶν δεσποτάων βασιλεῖ, εἰ παρ' αὐτῆν τὴν συμβολὴν Ῥωμαίοις τε ὁμοῦ καὶ Τριβαλοῖς προσέχειν ἀναγκάσειτο ἐκατέρωθεν παρατεταγμένως, ὁμοῦ οὕτως· ἔχοντι δυσκολίας καὶ φροντίδας περὶ τῶν πρακτέων, ἐδόκει δεῖν αὐτοῦ αὐλίσασθαι τὴν νύκτα.

Τοὺς ἐν τέλει δὲ μάλιστα, καὶ Ἄγγελον τὸν ἀνεψιόν, προστέτι δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς Ματθαίου καὶ Μανουὴ συναγαγὼν, ἦσαν γὰρ οὐδενὸς λειπόμμενοι πρὸς συνέσειν καὶ εὐβουλίαν, καὶ τοὶ μῆπω τὴν μαιρακτικὴν ὑπερβάντες ἠλικίαν, διὰ φύσεως μέγιστος, καὶ εὐφυῖαν τὴν πρὸς τὰ καλὰ, ἄλλως θ' ὅτι καὶ βασιλεῖ τῶ πατρὶ πολλὴν ἤδη συστρατευόμενοι χρόνον, οὐ περὶ τὰ πολέμια μόνον ἀγισθοὶ καὶ εὐψυχῆς καὶ τόλμης καὶ καρτερίας τῆς πρὸς τὰ δεῖνὰ οὐδὲν ἐλλείποντες, ἀλλὰ καὶ νοῦσαι τὰ δέοντα καὶ καταπράξασθαι ἐν καιρῷ κινδύνων ὀξεῖς, καὶ βουλευσασταί ἐτέροις ἦσαν ἱκανοί, δι' ἃ καὶ ὁ πατὴρ αὐτῶν πρὸς τῶν βουλευμάτων τὰ μάλιστα σπουδῆς δέοντα ἐχρητο, καὶ ἐπαίθετο οὐκ ὀλιγάκις· οὐ χαρίζόμενος, οὐ γὰρ εἶα τῶν πραγμάτων ἢ ἀνάγκη· ἀλλὰ νομι-

ζων μάλιστα λυσιτελεῖν. Μετ' ἐκείνων δ' οὖν, καὶ

Ἐξὼ δὲ τῆ· σκηνῆς προσελθὼν τις ἐκ τῆς κατὰ τὸν περὶ αὐτὸν Ἀξίου κόμης, κταντικρὺ οὐ ἠλίξον

το, ἔνθα καὶ ἡ Τριβαλῶν διενυκτίρευε στρατιὰ, Α Γαυρόδου προσαγορευομένης, ἔδειτο βασιλεὶ συνυχεῖν, ὡς περὶ τινῶν ἀναγκαίων διαλεξόμενος. Ἐπεὶ δὲ εἰσῆγετο πρὸς βασιλέα, πρῶτα μὲν ἀρχαίας τινὸς εὐεργετίας χάριτας ὀφείλειν ὁμολογεῖ βασιλεῖ. Ἐπειτα ἐμῆνυεν ὡς ἡ στρατιὰ Τριβαλῶν ἥς ἡγεῖται Μποζικῆς τις προσαγορευόμενος, καὶ Στέφανος, δευτέρως, ἐκ πεζῶν καὶ ἰππέων ἠθροισμένη, πεμφθεῖσθαι μὲν παρὰ Κράλην ἐπὶ τῷ βλάπτειν βασιλέα, ὅσα δύναται. Αὐτοὶ δὲ οὕτως εἶναι παρεσκευασμένοι, ὡς εἰ ἀκατοῖς χροῖτο ἡ βασιλικῆς στρατιὰ πρὸς τὴν μάχασιν, τοῖς πρώτως διαδῶσιν ἐπιτιθεσθαι καὶ διαφείρειν. Ἐπειτα ἀνεύργοντας τοὺς ἄλλους· πρὸς τὸν πόρον, αὐτοὺς μὲν διαμένειν ἀπαθείς κακῶν· βασιλέα δὲ μετὰ τῶν συνόντων, ὑπὸ τῆς ἐκ Θεσσαλονίκης στρατιᾶς διαφείρεσθαι βχθῶς εὐεπιχειρητὸν γινόμενον. Τὴν μὲν οὖν ἐπιβουλήν, οὕτως ἐφασκεν εἶναι συνεσκευασμένην παρὰ Τριβαλῶν· αὐτὸν δὲ εἶδέναι πόρον ἀγνοούμενον τοῖς πολλοῖς, ἧ διαβατὸς ὁ ποταμὸς βχθῶς ἔσται· ὃν ἐφασκεν ὑποδείξειν χάρεν βασιλεῖ κατατιθέμενος. Ἐπαινέσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν ἀνθρώπον, καὶ ἐπαγγεῖλάμενος εὐποιήσων, ἔπει καὶ ἡ ἡμέρα ἤδη διεφαινότο, ἀραντες ἐκ τῆς στρατοπέδου, διήσαν τοῦ ποταμοῦ τὴν θυγὴν οἱ ὁ ἀνθρώπος ἡγεῖτο. Ὅμοίως δὲ καὶ οἱ Τριβαλοὶ ἐκ τῆς παραίας ἀντιπαρήρχοντο καὶ αὐτοὶ τὸν ποταμόν· ἔπει δὲ εἰς τὸν πόρον ἤλθον, Τριβαλοὶ μὲν ἐκ τῆς παραίας παρετάσσοντο ὡς κωλύοντες· καὶ βέλεσιν ἐχρῶντο πόρῳθεν. Βασιλεὺς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων, ὄρμη χρησάμενος παραδόλῳ, καὶ σωμάτων ἀκρεΐσαντες, διέβαινον βαλλόμενοι καὶ κωλύόμενοι, ὡς ἐπὶ ὑπὸ τῶν Τριβαλῶν· διαβάντας δὲ ὑπέμειναν οὐδ' ἐπὶ μικρὸν· ἀλλ' ἐφευγόν τριτόμενοι κατὰ κράτος. Βασιλεὺς δὲ οὕτ' ἐπιδιώκειν εἶα, οὕτε ἀποκτείνων, ἀγνοίαν τῆς ἐπιβουλῆς ὑποκρινάμενος. Ἐβούλετο γάρ μηδεμίαν Κράλην πρὸς τὸν πόλεμον πρόφασιν παρέχειν. Ἡ δὲ ἄλλη στρατιὰ, διέβαινε κατὰ σχολὴν μηδὲν ζημιωθείσα. Βασιλεὺς δὲ φιλοτίμως ἀμειψάμενος τὸν ἡγησάμενον πρὸς τὸν πόρον, πρὸς Βέρροισιν ἐπανήει, πολλὰς αὐτοῦ τε καὶ τῆς στρατιᾶς τῆς σωτηρίας Θεῷ χάριτας ὁμολογῶν· ἐν χρόνῳ γάρ εἰπερ ποτὲ κατέστησαν κινδύνου. Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας καὶ ἡ ἐκ Θράκης καὶ Μακεδονίας στρατιὰ ἄμα τοῖς ἐκ τῶν τριήρων ὀπλίταις καὶ ψιλοῖς, καὶ Πέρσαις τοῖς συμμάχοις, πρὸς Ἀξειδὸν ἦγον ἐπὶ βασιλέα. ὑπόθετον δὲ ὡς διαδῶσιν πρὸς Βέρροισιν ἐπανεῖλθαι, ὑπέστρεφον εἰς Θεσσαλονίκην ἀνιόντες, ὅτι ὑστερήσειαν. Βασιλεὺς τε τότε μᾶλλον ἀκρεΐστερον συνεώρα τὴν περὶ αὐτὸν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐν Βέρροισι, Γερμανῶς τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἀμειψάμενος εὐεργεσίαι, ἀπέπεμπε εἰς Κράλην· καὶ τοὺς περὶ τὴν ὁμάσιν Ἀξειδῶ κωλύοντας, προσήγγελλεν ὡς ἀδικήσαντες, καὶ περὶ τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς ὅρκους αὐτῶν τοὺς εἰς ἀλλήλους εἰργασμένους. Κράλης δὲ οὕτω φανερῶς ἐξενυγεμένος πρὸς τὸν πόλεμον, θύλων βασιλέα θεραπεύειν, ἔπει μὴ διὰ τῆς ἐπιβουλῆς ἐξέγενετο διαφείρειν, Μποζικῆν καὶ Στέφανον τοὺς ἡγουμένους τῆς στρατιᾶς· ἔπεμπε πρὸς βασιλέα, ὡς δίκαια

pernoctabant, ad quem vicum etiam Triballi manebant, rogabat, ut sibi imperatoris conveniendi copia fieret, de re necessaria cum eo collocuturo. Ad quem introductus, primum quidem antiqui cujusdam beneficii gratiam se illi debere constetur. Post indicat, Triballorum manum Bozice, et Stephano ducibus, ex peditibus et equitibus constantem, missam a Crale, ut imperatori nocerent, quantum possent. Ipsos autem sic esse paratos, ut si imperatoris cohortes actuariis minutis ad trajiciendum uterentur, **550** qui primi transierint, eos adorti interficiant : deinde alios transitu arcentes nullo præterea malo afficiant : imperatorem cum reliquis superato jam facilem, levi opera ab exercitu Thessalonica affuturo concisum iri. Triballos itaque isto modo insidias instituisse aiebat ; se vero scire, quod multi nesciant, qua Mævius vado transiri commode queat. Id vadum se gratiæ referendæ demonstraturum. Laudat hominem imperator, et merito responsurum promittit. Ubi diluxit, castris egressi, juxta fluminis ripam, qua vir ille ducebat, incedunt. Pariter Triballi e regione vicissim ad lumen gradiuntur. Ubi ad transitum est perventum, Triballi trans fluvium ad prohibendum se instruebant, et tela procul spargebant. At imperator cum fortissimis audaci impetu, contemptisque corporibus, Triballis jaculantibus, quantumque poterant prohibentibus, transiit : quos hostes nec ad punctum temporis sustinentes, in fugam se omnibus nervis tradiderunt. Imperator, insidiarum ignoratione simulata, nec insequi suos, nec occidere fugientes sinebat, quod nullam Crali armorum occasionem dare vellet. Reliquum agmen paulatim, et nullo cum damno transibat. Tum imperator indicem vadi honorifice remuneratus, Berrhæam se retulit, ob suam militumque salutem Deo gratias agens : periculo enim, si unquam alias, proximi fuerant. Eodem die etiam e Thracia et Macedonia conscripti, simul cum classariis utriusque armaturæ, et Persis auxiliariis ad Axium adveniunt, imperatorem aggressuri. Quem flumine transito Berrhæam reversum audientes, Thessalonicam mæsti, quod serius affuissent, retrorsum abierunt. Imperator tum a Deo se non negligi, manifestius cognovit, et Berrhææ Germanos pro eorum in se benevolentia congrarie donatos, ad Cralem dimisit : quique Axium transitus obstitissent, eos pro injuriis fœderisque inter ambos sanciti violatoribus detulit. Crales nondum aperte bellum capessens, imperatoremque aliquo officio sibi obligare volens, quandoquidem insidiæ, quibus illum perdere moliebatur, non processerant, Bozicen, et Stephanum duces, pœnas improbitatis, quod nimirum se nesciente cum amico suo bellum gererent, luituros ad eum transmisit, permittens ut quam liberet supplicii sententiam in eos pronuntiaret ; non enim posse, nisi justum pronuntiare. **551** Quibus imperator scelus exprobraus, quod nefaria, et Cralis erga se amici-

tia indigna perpetrassent, veniam dedit, atque ita laudabili facto missos fecit. Apocachus magnus dux, ubi pugna frustratus est, et Berrhcam imperatorem infestus sequi non potuit, Cralem multa munera partim dando, partim pollicendo adversus eum irritare, jam sua sponte eo incitatum studuit: cum interim Synadenum quemdam nomine, ad imperatorem legaret, tremendoque sacramento confirmaret, nullum se ejus odium concepisce, nec ferre illi perniciem, nec velle istuc, nec ullo modo quærere: sed quodam impetu, atque æstu rerum simul se ad hoc bellum abreptum esse. Quia vero nunc is status sit, cupere nosse, quid de se ipse constituat, aut quo se convertere decreverit. Imperator hominis impudentiam obstupescens, sic respondit: Juramentis, præfecte cubiculi, velle fidem facere in re qualibet, non est hujus temporis. Fuit, quando ego tui cupidissimus, sermonibus tuis tam injurati, quam jurati fidens, gladium in memet imprudens exacui, magnoque illi adjumento ac presidio fui, qui aliquando potentia sua contra optime de se meritum abusurus erat. Quamquam et jam tum non semel, sed bis ter pejerasse, et pericula ei architectari deprehensus es, qui solo aspectu nequitiam tuam digne ulcisci potuisset. Ex quo autem tempus nactus opportunum, omnino et Dei timorem, et hominum reverentiam abjecisti, multisque ementitis in me criminibus hoc bellum commovisti, unde hactenus tot calamitates exstiterunt, et plures gravioresque, ut video, existent, non est quod tam frequenter, quam mendacium, atque perjurium usurpaveris: quibus prudentiores etiam in errorem induxisti multos, et persuasione falsa delusisti, ut deserta veritate tibi ausculta- rent: quibus ut et tua perversitate, et illorum vecordia dignissimum fuit, bonam profecto mercedem tribuisti. Jam quod dicis, non odio in me aliquo, nec ut male sit mihi, aut ut vitam, si fieri possit, amittam, te omnia cogitare et facere, nescio num tanto stupore oppressus sis, ut post tot tamque evidētia argumenta, quibus mihi hostis deterrimus apparuisti, te moderatum quemdam hominem, ac raitem existimes: an ita veteratorie egisse, et sic hominum oculos fascinasse, ut tam multa et tam insignia scelera tua omnes latere credas. Verum pro istis aliud tribunal nos manet. 552 et iudex integerrimus ac terribilis, et testes angeli, omnia mortalium facta perspicientes (21), etsi mille pafictibus, aut peripetasmatis, aut caligine tenebrosa, aut densa nebula circumtegantur: coram quibus de mutuis delictis et offensis judicium subibimus. In arte vero tua imperatoria, sane admirabili, illud ridiculum, quod præteritis universis, etiam olim

της ἀγνωμοσύνης δώσοντας, ὅτι βασιλεὶ τῷ φησὶ αὐτοῦ μὴ συνειδὸτος πολεμοῖεν· καὶ ἐπέτρπε βασιλεὶ τὴν ψῆφον τὴν κατ' αὐτῶν, ὡς δικαίως πᾶν ὀτιοῦν καταψηφιζομένῳ. Βασιλεὺς δὲ αὐτοῖς τὴν ἀγνωμοσύνην ὀνειδίσας, καὶ ὡς ἀδικὰ τὸ ὀμοῦ καὶ ἀνάξια τῆς Κράλης πρὸς αὐτὸν τολμήσαιεν φιλίας, ἐπειτα συγκνώμην τε παρείχετο, καὶ ἀπέλυεν, εὖ ποιήσας. Ἀπόκαυχο· δὲ ὁ μέγας δούξ, ἐπαι τῆς μάχης τε ὀστέρει, καὶ πρὸς Βέρροϊαν ἐλθεῖν ἐπὶ βασιλέα τὴν ἀδύνατος, Κράλην μὲν πολλὰ τὰ μὲν, πέμπτων ὄρα, τὰ δὲ ὀπισχοῦμένους, ἐκπολεμοῦν ἐκείνῳ ἐπεχείρει, καὶ ὀκλοῦεν ἤδη πρὸς τοῦτο ὄρημμένον· πρὸς βασιλέα δὲ, Συναδηνόν τινα πέμπας ὄνομα, ὄρκους τοῖς φρικωδεστάτοις διεθεσθαι οὗτο, μηδεμίαν ἔχειν πρὸς αὐτὸν ἀπέχθειαν, μηδὲ ὅ τι φέρει πρὸς αὐτὸν φθορὰν, μήτε βρούλεσθαι, μήτε ζητεῖν ἐκ τρόπου παντὸς, ἀλλὰ φορᾶ τινὲ τῶν πραγμάτων καὶ αὐτὸν συνενεχθῆναι πρὸς τὸν πόλεμον. Τῶν πραγμάτων δὲ εἰς τοῦτο νῦν ἤκιντων, μολθεῖν ἐθέλειν ὅ τι βρούλοτο περὶ ἑαυτοῦ· ἢ πρὸς ὅ τι τρέπεσθαι ἐσκέψατο. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν τῆς ἀναδικίας ἐκπλαγεῖς, τοιαύτην ἐποιεῖτο τὴν ἀπολογίαν πρὸς τοῖς λόγους· Τὸ μὲν ὄρκους, ὃ παρακοιμώμενε, πείθειν περὶ πράγματος ὄτονοῦν, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ. Ἦν γάρ ποτε χρόνος δὲ· ἐγὼ πολλὴν περὶ σὲ τὴν εὐμένειαν ἐπίδεικνύμενος, καὶ μὴ μόνον τοῖς δι' ὄρκων γινομένοις λόγοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς χωρὶς τούτων θαυρῶν, ἐλάνθανον ἄκονῶν κατ' ἑμαυτοῦ, καὶ ὀροπὴν μεγάλην προστιθεῖς τῷ μέλλοντι τῇ δυνάμει χρῆσθαι κατὰ τὸ πολλὰ εὐρηγητῆτος· καὶ τοῖ γε καὶ κατ' ἐκείνους τοῖς καιροῖς, οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ τρις ἐπιτοκῶν ἐλάω· καὶ δαινὲ συσκευαζόμενος κατὰ τοῦ καὶ βέλεματι μόνῳ δυναμένου τῆς μογηρίας κολάζεσθαι ἀξίως· ἐξ ὄτου δὲ καιροῦ τυχῶν ἐπιτοκῆσιου. καὶ πάντα καὶ θεοῦ φόβον καὶ ἀνθρωπίνην ἀπερῆριψας αἰδοῦ, καὶ πολλὰς πλασάμενος διαβολὰς, τὸν πόλεμον τοῦτο κακῆνηκας τὸν πολλῶν αἰτιον κακῶν νῦν τε ἄρρ· γεγεννημένον, καὶ εἰς πλείονων ἐσόμενον καὶ δευνοτέρων, ὡς ὄρω, οὐκ ἔστιν ὀση κέχρησαι μάλλον, ἢ ψεύδει καὶ ἐπιτοκῆσι, αἰς καὶ τῶν συνετατέρων ἐξηπάτησας πολλοὺς, καὶ σοὶ παρέπεισας προσέχειν τῆς ἀληθείας ἀποστάντας· οὐ καλῶς ποιῶν, τῆς τε σοὶ προσούσης πονηρίας καὶ τῆς ἐκείνους ἀβαλτηρίας ἀξιώτατα ἡμεῖς· ὅτι δὲ οὐτε πρὸς ἀπέχθειαν ἔμοι, οὐτε πρὸς τὸ κακῶς παθεῖν, ἢ καὶ ἀποθανεῖν· εἰ ὀδόν τε, πάντα καὶ διασῆ καὶ πράττει, οὐκ ὀδα εἰς αὐτὸ· εἰς τοσοῦτον ἀνισθησίης ἦκει, ὡς μετὰ τοσαύτας ἐναργεῖς τῶν πραγμάτων ἀποδείξεις, δι' ὧν ἔμοι πολεμιάτος ἐφάνης, ὀλεσθαι καὶ μέτριός τις εἶναι καὶ ἐπιεικής, εἰτε τοσαύτη νομιζεῖς κερῆσθαι πονηρίᾳ καὶ ὀφθαλμῶν ἀπάταις καὶ φανακισμοῖς, ὡς πάντα ὀλεσθαι λαθῶναιεν, τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κακουφ-

#### Jacobi Pontani notæ.

(21) Sæpius in Scriptura divina angeli testes citantur. Lucæ xii : *Qui me confessus fuerit coram hominibus, constebor et ego eum coram angelis Dei.* I Corinth. iv : *Spectaculum facti sumus coram Deo, angelis et hominibus.* Psal. cxxvii : *In conspectu*

*angelorum psallam tibi.* Mitto locos alios. Sed ut angeli omnia mortalium facta perspiciant, cogitata quidem non perspiciunt: Deus solus καρδονωσσης.

γῶν. Περὶ μὲν δὴ τῶν τοιούτων, ἔστι δικαστήριον ἄλλο, καὶ κριτὴς ἀδίκαστος, καὶ φοβερός, καὶ μάρτυρες ἀγγελοὶ πάντα τὰ πραττόμενα ἀνθρώποις εἰδότες φανερώς, κἂν μυρίοις τοίχοις, ἢ παραπετάσμασιν, ἢ ζόφῳ σκοτεινῷ, ἢ βαθεῖα περικαλύπτονται ὁμίχλῃ, ἐφ' ὧν ὑπὲρ τῶν πρὸς ἄλλήλους δικασόμεθα ἀδικημάτων. Ἐκείνο δὲ μοι τῆς θαυμαστῆς σου στρατηγίας ἐπεισε γελᾶν, ὅτι πάντας καὶ τοὺς πάσαι βεβοημένους ἐπὶ στρατηγίαις περιῶν καινὴν τινα, καὶ θαυμασίαν καὶ σοὶ προσήκουσαν ἐπίνοιαν ἐξεύρες, δι' ἧς σοὶ τῶν πολεμίων ὄλιγα πονήσαντι κρατεῖν ἐξίσταται, ἣν εἰ Σικηπίων Ἀφρικανός καὶ Πομπήϊος ὁ Μέγνος καὶ Σύλλα, καὶ εἰ τις ἄλλος ὑμνεῖται στρατηγός, ἤδισαν Ῥωμαίων, οὐκ ἂν ἐκίπτοντο ταῦτα, καὶ πολλοὺς ὑπέμενον πόνους καὶ κινδύνους, ἔθνη μεγάλα καὶ πολυάνθρωπα καταδουλούμενοι. Εἰ γὰρ ἐξίσταται σοὶ τὴν διάνοιαν τῶν πολεμίων ἐξ αὐτῶν καταμανθάνειν, αὐτὸς τε ἀτήτητος μέχρι παντός διαμνεῖς, καὶ τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν οὐκ ἐν πολλῷ τῷ χρόνῳ μεγάλην τιὰ καὶ θαυμασίαν ἀποδείξεις, ὥσπερ δὴ καὶ ποιεῖς. Ἔσει μὲν οὖν πρὸς τοσαύτην ἄνοιαν μηδένα ποιεῖσθα: λόγους. Ἐγὼ δὲ σοὶ τὴν ἀρχαίαν τάξιν τηρῶν, καὶ χαριζόμενος ἐν πάσιν, εἰ μέλλοιμι καὶ αὐθις τῆς εὐεργεσίας ἀμοιβὰς ταῖς πρότερον ἀμοιβὰς δέχεσθαι, τὴν ἐμὴν διάνοιαν ποιήσω φανεράν. Ἐγὼ νομίζω οὐδὲν εἶναι σοὶ σπουδαιότερον καὶ λόγου ἀξιώτερον, πολλοῦ, ἢ τοῦ πρὸς ἐμὲ πολέμου. Τριῶν δὲ θυντιν ὅς ἂν τις ἐπιχειρήσεις, τούτων οὐδὲν ὀφθαί σοι λυσιστελεῖν. Ἡ γὰρ εἰς Βυζάντιον ἀνάγκη ἀναστρέφειν, ἢ μένειν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἢ ἔκειν πρὸς ἐμὲ μαχοῦμενον. Τοῦ μὲν οὖν τοσαῦτα χρήματα ἀναλωκότα, καὶ πολλὰ φουθήσαντα καὶ νεανειυσάμενον, καὶ τὴν Ῥωμαίων πᾶσαν ἡγεμονίαν συγκυκλήσαντα παρὰ τοσοῦτον ἐγγὺς ἔλθειν τῶν πολεμίων, ἔπειτα ὥσπερ ἐπιλαθόμενον τῶν κόμπων τῶν προτέρων, κεναιῶς ἐπανερχεσθαι χερσὶ, μὴ δὲ θέαν γοῦν τῶν πολεμίων ὑπομείναντα, καὶ ταῦτα στρατιᾶν ἄγοντα πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, καὶ τῶν πολεμίων πολλαπλασίω, οὐδὲν ἂν εἴη καταγελαστότερον, οὐδὲ μᾶλλον ἀδοξέειν οὐ Ῥωμαίοις ὁσον· ἐκεῖνοι γὰρ αἰεὶ γενναῖοι πρὸς τὰς μάχας, καὶ τόλμης καὶ εὐψυχίας οὐδὲν ἐλλείποντες, ἀλλὰ σοὶ τῷ στρατηγῷ, καὶ πάντες εὐθὺς τὸ Χαβρίου τοῦ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῷ ἐροῦσιν, ὡς φοβερώτερον ἐστὶν ἐλάφῶν στρατόπεδον ἡγουμένου λέοντος, ἢ λέοντων ἡγουμένου ἐλάφου. Εἰ δὲ μένειν ἐν Θεσσαλονίκῃ διανοήσῃ, πρῶτον μὲν τὸ κέρδος οὐχ ὀρῶ τῆς διατριβῆς. Ἐπειτα μεγάλων ἀναλωμάτων χρεῖας πρὸς τοσαύτην στρατιάν, καὶ ταῦτα ναυτικὴν, ἣν ἐκ τῶν δημοσίων τρέφεσθαι ἀνάγκη. Καὶ τῆς ἡπειρωτικῆς δὲ στρατιᾶς τοὺς ἐκ Βυζαντίου καὶ τῆς ἄλλης Θράκης τρέφειν ἔξεισι· μισθοφόρους τε οὐκ ὀλίγους θυντας καὶ τοὺς ἑλλήλους, ἂν τῶν οἰκτιῶν ἔξω χρόνον διατριβῶσι πολὺν. Ἢ κατεξαναστήσονται σοὶ ὡς ἐκοντὶ βυλομένου διαβρίξειν· ἢ τὰ γε δευτέρα, ἂν μέτρια δοκιμάζωσι

fama notissimis belli duribus, novam quendam et eximiam, tibi que convenientem rationem commentus es, quia parvo labore victoriam de hostibus referas; quam si cognovissent S. ipio Africanus, Pompeius Magnus, Sulla, et qui præterea e ducibus Romanis prædicantur, non adeo senot defatigassent: nec in magnis ac populosis gentibus subigendis, tot et tam periculosos labores exantlassent. Si enim hostium sensa ex ipsis licebit tibi percipere, et tu invictus semper eris, et Romani imperii terminos ac majestatem brevi tempore admirabiliter proferes augebisque, quemadmodum et nunc facis videlicet. Oportebat igitur ad istanc stultitiã tuam nec verbum respondere. Ego tamen pristinum tibi locum servans, et gratificans in omnibus, si rursus pro beneficio pares prioribus gratias expectare debeo, cogitationes meas te non celabo. Equidem bello contra me, nihil abs te studiosius expeti, nihil tanti abs te fieri opinor. Cum porro tria sint, quæ facias, eorum nullum rationibus tuis conducere statuo. Aut enim Byzantium revetti necesse est, aut manere Thessalonice, aut mecum armis decertare. Eum igitur, qui tantam pecuniæ vim impenderit, qui tanta inflatus superbia tam juveniliter exultarit, qui totum Romanum imperium permiscuerit atque conjuderit, tam prope ad hostes accessisse: deinde prioris jactantiæ velut oblitum, vacuis manibus recessisse, nec aspectum saltem hostium pertulisse, idque ducentem exercitum frequentem ac bellicosum, et hostili multo numerosiorem, nihil hoc magis ridendum; neque aliud nomini Romanorum tam ignominiosum fieri potest: quorum semper fuit ad pugnandum generosus, imperterritus et excelsus animus. Verum tibi tam egregio duci omnes statim illud Chabriæ Athenensium imperatoris occident, formidabiliorem esse cervorum exercitum duce leone, quam leonum cervo duca (22). Sin apud Thessalonicam residere præoptabis, primum quidem quid ex ista commemoratione lucrifacias, non intelligo. Accedit impensarum ingentium, ad tantam multitudinem, eamque navalem alendam necessitas, 553 quam de publico ali oportebit. Item e Byzantio, et reliqua Thracia, continentis, inquam, militibus mercenariis perinultis, nec non aliis, sed diutius a sedibus suis abfuerint, de victu providendum erit: alioqui adversum te, ut eos perdere volentem insurgent, aut certe si mitius egerint, deserto te abibunt, sacculos inanes ostentantes, et egestatem præ se ferentes. Nec istuc solum, sed insuper Macedones et Thessalonicensæ singuli stipendia, et donativa flagitabunt, quæ in militem distribuere Romani principatus gubernatorem æquum est. Ad Cralem insuper contra me concitandum multis muneribus et pecuniis indige-

Jacobi Pontani notæ.

(22) Hoc dicto quantum in virtute ducis situm videatur, præclare ostenditur. Leo fortitudinis, cervus timiditatis symbolum seu hieroglyphicum.

his: haud enim oppida, quae illi dabis, sufficient. A Haec omnia te intelligentem (nisi prorsus deliras) Thessalonicae, cum praesertim egregium nihil feliciter gesturus sis, diutius mansurum non credo. Superest proinde tertium, ut instructus contra me venias, jacta alea pro summa rerum dimicaturus. Quo quid mihi optatius jucundiusque acciderit, si tantummodo juxta Berrhoeam triduo substiteris, donec et ipse comparatus ad conflictum occurram? Nam si post diem tertium castra tua praeliabundus non invasero, dedecus admisisse merito judicabor, quod quidem mihi quovis detrimento intolerabilius est: tantum, quod te oratum volo, tu ipse ducem te ad pugnam praebes, non alios discrimini exponens, ipse extracertamen, ut qui ludos gymnicos instituunt (25), otiosus spectator sedes. Tu itaque hunc in modum undique urgeris ac premeris, et quod est in fabella tibi usu venit. Aiunt enim passerem captum aucupi dixisse, in fatiis illi esse si se ligatum retineret, mori filium; si liberum dimitteret, interire uxorem: si per summam temeritatem se occideret, ipsum continuo morte extinguere Aucupem ex omni parte difficultatem intuentem, alium dedisse gemitum et execratum diem illum, quo passerem cepisset, quippe qui singulares sibi calamitates apportasset. Hoc autem putato auctorem hujus apologi docere voluisse, multos mortales majora viribus suis audentes, per imprudentiam ad inevitabiles necessitates redigi; quod tibi sinilliter e simili vitio contigit. Mihi vero contra plane omnia haec facilia et expedita sunt. Sive enim Byzantium redis, te eodem sequar, sive Thessalonicae manes, nullum inde damnum faciam ex inopia, cum milites mei domi degentes de annuis redditibus vivant. 554 Quod si ad manus mecum venire libet, nihil hoc mihi gratius, aut expetendum magis; inodo tu ipse dux simul venias. Tu ergo quid me facere meditarer interrogabas; ego vero quae te facere justum, imo necessarium est (praeter haec enim nihil aliud licebit facere) tibi explicavi. Haec imperator ad Apocauchi interrogationem respondit.

τις ἐμοί γὰρ ἔσται βλάβη ἢ ἀπορία, τῆς ἐμοὶ συνοῦσης στρατιᾶς ἐν οἰκίαις διαγωγῆς, καὶ τρεφομένης ἐκ τῶν προσόδων, ἃς ἐτησίους ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ εἰ; χεῖρας ἐμοὶ εἶναι σοὶ φίλον, κάμοι φίλερον οὐδὲν ἔσται, οὐδὲ μᾶλλον αἰρετόν· μόνον εἰ αὐτὸς στρατηγὸς πρὸς τὴν πόλεμον. Σὺ μὲν οὖν, ὃ τί διανοῶμαι πράττειν ἥρου περὶ ἐμαυτοῦ· ἐγὼ δὲ σοὶ καὶ ἃ ὡς δίκαιον ποιεῖν προσέθηκα, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον. Τούτων γὰρ χωρὶς, οὐδὲν ἕτερον ἐξέσται πράττειν. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἐκείνου ἀπεκρίνατο.

## CAPUT-LX.

Quaerit e suis optimatibus consilium Apocauchus. Monomachus assentatores reprehendit; Cantacuzenum a constantia in rebus adversis commendat, et felicitatem praedicat, pacemque cum eo suadet, semel pro legato Byzantium offert. Approbatur ejus sententia a ceteris; Apocauchus solus tepudiat.

Haec ut Synadeno referente magnus dux audivit, D Δούξ δὲ ὁ μέγας ἐπεὶ τύθοιτο παρὰ Συναδηνοῦ τῷ

Jacobi Pontani notæ.

(25) *Gymnicus ludus*, inquit Isidorus, *Etymol. lib. xviii, cap. 17, est velocitatis ac virium gloria. Cujus locus gymnasium dicitur, ubi exercentur athletæ, et cursorum velocitas comprobatur, etc.*

Crotoniatas palestra et gymnico certamine in primis, et supra alios valuisse, proditum est litteris.

ποιεῖν, οἰχῆσονται ἀπολιπέυτες, βαλάντια κενὰ ἐπιδεικνύοντες, καὶ τὴν ἀπορίαν προβαλλόμενοι· οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλονίκης πάντες, χρήματα αἰτήσουσι καὶ ἄλλας δωρεάς, ἃς δίκαιον παρέχειν τὸν τὴν Ῥωμαίων ἀγοντα ἡγεμονίαν. Πρὸς τοῦτους δὲ καὶ πρὸς Κράλην πολλῶν δεήσει δώρων καὶ χρημάτων, ὥστε πείθειν πόλεμον ἀρῆσθαι ἐμοί. Οὐ γὰρ ἀρκέσουσιν αἱ πόλεις αἱ προση· ἃ πάντα ὀλομαι συνωρῶντα, εἰ μὴ παντάπασιν ἐξω καθέστηκας φρενῶν, οὐκ ἂν ἐλέσθαι τὴν ἐπιπλεῖον ἐν Θεσσαλονίκῃ διατριβὴν, καὶ ταῦτα μηδὲν μέγα μέλλοντα κατορθοῦν. Λέγεται δὲ τὸ τρίτον, παρασκευασόμενον ἦκεν ἐπ' ἐμὲ, ὡς περὶ τῶν δλων διακινδυνεύουσα. Τοῦτο δ' εὐχῆς ἔργον εἴη ἂν ἐμοί, καὶ μάλιστα καθ' ἡδονὴν, εἰ μόνον περὶ Βέρροικον τρεῖς ἡμέρας διατριψέεις, ἄχρις ἂν παρισκευασόμενος καὶ αὐτὸς ἀπαντήσω πρὸς τὴν μάχην. Εἰ γὰρ μετὰ ταῦτας τὰς ἡμέρας οὐ μαχέσομαι ἐλθὼν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τὸ σὸν, αἰσχρὴν· ἄξιος ἂν εἴην, ὃ πάσης ἄλλης ἐμοὶ βαρύτερον ζημίας· μόνον δέομαι σου στρατηγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὸν πόλεμον, καὶ μὴ ἄλλους ὠθήσαντα πρὸς τοὺς κινδύνους, αὐτὸν ἐξω καθῆσθαι τῶν ἀγῶνων θεατὴν, ὡς περὶ οἱ τοὺς γυμνακοῦς ἀγῶνας διατιθέμενος. Σοὶ μὲν οὖν οὕτω πανταχόθεν περιέσθηκε τὰ πράγματα στενὰ, καὶ συμβέβηκε σοὶ τὸ τοῦ μύθου. Ἰξευτῆ γὰρ φασὶ τινὲς στρουθίου κικρατηκότι, φωνῆ χρησόμενον τὸ στρουθίον ἀνθρωπίνῃ, προσειπεῖν, ὡς ἄρα πέπτρωται αὐτῷ, δῆσαντι μὲν καὶ κατέχοντι, τὸν παῖδα ἀποθνήσκαι·

ἀπολιπευόμενος δὲ, τὴν γυναῖκα· ἀβουλίᾳ δὲ τῆ μεγίστη χρησαμένῳ καὶ κτείναντι, αὐτὸν αὐτίκα ἀποθνήσκαι. Τὸν Ἰξευτὴν δὲ πανταχόθεν ἀπορίαν συνιδόντα, μέγα ἀνοιμῶξεν, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην ἐπάρασσασθαι, ἐν ἧ τὸ στρουθίον εἶπεν, ὡς μεγάλων αἰτίων αὐτῷ συμφορῶν γεγεννημένην. Τοῦτο δ' ὀμαι τὸν συνταθεικότα τὸν μῦθον διὰ τοῦτου βούλεσθαι δηλοῦν, ὡς πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐκ τοῦ μείζονος ἢ καθ' ἑαυτοὺς πράγμασιν ἐπιχειρεῖν, ἀκουσίοις καὶ μεγάλας περιπέπτουσι ἀνάγκαις· αἱ καὶ σοὶ μάκιστα συνέβησαν ἐκ τοῦ τοιούτου. Ἐμοὶ δὲ τούναντι ὅπαν, πάντα εὐπορα καθέστηκεν. Ἄν τε πρὸς Βυζάντιον ἐπανήξῃ, σοὺ κατόπιν καὶ αὐτὸς ἐπ' ἐκεῖνο βαδιοῦμαι, ἂν τε' μένης ἐν Θεσσαλονίκῃ, οὐδεμία



εἰρημένα ἐδυσχέρανε μὲν ἐπιπολῶν, τὴν ἀπορίαν ἤδη καὶ αὐτὸς τὴν πανταχόθεν συνορῶν. Ὅμως τῶν περὶ αὐτὸν τοὺς μάλιστα ἐν λόγῳ συναγαγῶν, καὶ πάντα ἔκφορα θέμενος ὁσαύ βασιλεὺς διαλεχθεὶς, ἐπέτερεπεν ἕλαστον ὅτι ἂν δοκῆ συνοίσειν λέγειν. Οἱ γὰρ οὖν ἄλλοι, καὶ πρὶν Καντακουζηνὸν ἔφρασαν τοιαῦτα εἰρηκέναι, αὐτοῦ; πρὸς ἀλλήλους περὶ ὧν πράττειν δέον νυκτὶ βουλευομένου; πρὸς τὴν ἰσὴν ἀπορίαν πανταχόθεν ἄγεσθαι. Πολλῶν γὰρ ἀναλωμάτων χρεῖα πρὸς τοσαύτην στρατικὴν καὶ οὕτω πολυδάπανον, εἰ μέλλομεν ἐνταῦθα διακαρτερεῖν· πρὸς ἃ οὐκ ἐξαρκέσειν τὰ κοινὰ ἡμῖν χρήματα οἰόμεθα. Μονομάχος δὲ ὁ μέγας κοινοσταύλος συνέσει· τε τῶν ἄλλων ὑπερέχων, καὶ πρὸς στατιγίας οὐδενὸς λειπόμενος; τῶν τότε, καὶ διὰ ταῦτα καὶ παρὰ-βασιλέως Ἀνδρονίκου πολλῆς ἀπολαύων εὐμενείας, καὶ πόλεων διοικήσεις, καὶ στρατοπέδων ἡγεμονίας πιστευόμενος ἀεὶ. Τὸ κολακείας, εἶπε, καὶ ἀπάταις χρῆσθαι, καὶ ἕτερα μὲν φρονεῖν περὶ τῶν πραγμάτων, ἄλλα δὲ λέγειν χαριζόμενον τοῖς ἄρχουσιν, οὐ μόνον ἀγενῶν καὶ ἀνελευθέρων εἶναι νενομίκα ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τοῖς πράγμασι τὰ ἔσχατα λυμάλινεσθαι. Πολλοὶ γοῦν Ῥωμαίων καὶ βασιλεῖς καὶ στρατηγοὶ πολλοὶς καὶ μεγάλους συνεσχέθησαν δεινοῖς διὰ τὴν νόσον ταύτην, καὶ τῷ ὑπηκόῳ προσδιέφθειραν, καὶ ἑαυτούς. Ὅτε τοίνυν οὕτω δεινὴ ἢ ἐκ τῆς κολακείας βλάβη, δέον αὐτὴν καὶ ἡμᾶς ἀποθεμένους, ἀνευ τινὸς περικαλύμματος, ἃ σφίσι τε αὐτοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν Ῥωμαίοις οἰόμεθα συμφέρειν λέγειν. Εἰ δὲ τις ἐκ τῶν λόγων ἔψεται ἀνία, οὐ χρὴ τοῖς λόγοις προσλογίζεσθαι, οὐδὲ τῇ γνώμῃ τοῦ εἰπόντος, ἀλλ' αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων. Οὐ γὰρ τὰ πράγματα πέφυκε γίνεσθαι οἷοιπερ οἱ λόγοι. Ἀλλὰ τῇ τῶν πραγμάτων φύσει ἐξ ἀνάγκης καὶ οἱ λόγοι συνεξομοιοῦνται. Εἰ γὰρ ἐξῆν πρὸς ἡδονὴν τῶν λόγων γινομένων, καὶ τὰ πράγματα συμμεταβάλλεσθαι, οὐδὲν ἂν ἦν ἀνοητέρον τοῦ μὴ τοῦτον τὸν τρόπον αἰρουμένου συμβουλεύειν. Νυκτὶ δὲ ὡς ὀρώμεν, οὐ μικρὰ τις ἢ ζημία ταύτης τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ θάνατος τῶν ἐλομένων. Τοῦ πολέμου τοίνυν τοῦ ἐμφυλίου τούτου κεραινημένου δύναμιν μεγάλην περιεδλημένος ὁ Καντακουζηνὸς ἐνθάδε ἤκεν εὐθύς ἐξαρχῆς, πρὸς ἣν οὐδὲ ἀντιβλέπειν σύμπαντες ἡδυνήθημεν ἡμεῖς. Ἐν Γυναϊκοκίστρῳ δὲ τῆς περὶ αὐτὸν συμβάσεως ἀποστασίας, καὶ τοιαύτης περισχούσης κακοπραγίας, οἷα καὶ τὸν μάλιστα καρτερικώτατον ἐθορύθησαν ἂν δικαίως, ἐκαίνο; οὐκ ἀπέλειπε πρὸς τὴν συμφορὰν οὐδὲ ἐνέδωκεν· ἀλλ' ἅμα τοῖς περιλειφθεῖσιν ἀπεχώρει πρὸς Τριβαλοὺς συντεταγμένους, ὥσπερ μηδενὸς καινοῦ

A periniquè tulit, videns ipsemet quibus undique laqueis ac periculis cinctus esset. Nihilominus honestissimis comitum suorum convocatis, et imperatoris responso exposito, unumquemque quid expedire arbitraretur, edisserere jussit. Tum alii affirmare, etiam antequam Cantacuzenus ista diceret, inter se quid nunc agendum foret, quævisisse, et æque in re tam perplexa consilium reperire nullum potuisse. Tantas quippe copias, si hic perduret, sine magno sumptu alii non posse: nec eis alendis ex ærario pecuniarum satis suppeditaturum. At Monomachus, magnus contostaulus, prudentia cæteris antecellens, et illius memoriæ ducum nulli postponendus, atque Idcirco imperatori Andronico eximie charus, cuique urbes semper et exercitus committebantur: Assentari, inquit, et in fraudem impellere, et aliud condituum in pectore, aliud in lingua promptum habere, gratiam principum aucupantem, non solum hominum parum ingenuorum ac liberalium, sed rebus etiam ipsis perniciosissimum esse duco. Qui morbus (24) complures Romanorum imperatores, ac duces multis nec levibus malis implicuit: unde cum iis quos in ditione ac potestate habebant, se ipsos quoque perdidit. Quoniam igitur tam noxia est assentatio, oportet et nos illa ommissa, citra velamentum quæ nobis aliisque Romanis omnibus conducere putamus, in medium proferre: et si dicta nostra duriora minusque jucunda fuerint, non dictis id neque voluntati dicentis, sed ipsi rerum conditioni ascribere; non etenim rerum natura sermonem, 555 sed naturam rerum sermo necessario imitatur (25). Nam si ad voluptatem orationis etiam res immutare et accommodare liceret, nihil esset insipientius quam nolle hac ratione consulere. Atqui videmus, qui se hac suavitate passi sunt deliniri, eam non quavis pœna sed ipso interitu expiare. Bello igitur hoc civili exorto, Cantacuzenus cum non mediocri potentia huc statim a principio veniebat, quam omnes nos nec intueri sustinebamus. Gynæocastri autem cum a suis desertus, tali ærunna fatigaretur, quæ etiam longe patientissimum de gradu merito dejecisset, ille infractus et immutabilis cum reliquis in Triballos ordinato agmine discessit, perinde ac si nihil novi accidisset: nobis post tantam perturbationem, et secessionem militum a tergo enixe instantibus ac tumultuantibus. Jam vero apud Triballos sic omnes sibi devinxit, tan-

#### Jacobi Pontani notæ.

(24) Animi vitia, pravitates et consuetudines parum bonas ac laudabiles, latinitatis auctores vocant morbos, imitati Græcos videlicet: et animum his affectum, ægrotare dicunt, et ægrotum animum. Proinde etiam medicinam animi, et curari animum. Pro multis unus testis sufficiat Cicero, cujus hæc sunt verba *Tusculan.* 2: *Quid qui pecuniæ cupiditate, qui voluptatibus libidine feruntur, quorumque illa perturbantur animi, ut non malum abini ab insania, quod insipientibus omni-*

*bus contingit: his nullane est adhibenda curatio? utrum quod minus noceant animi ægrotationes quam corporis, an quod corpora curari possint, animorum nulla medicina sit? At et morbi perniciosiores pluresque sunt animi, quam corporis, etc.*

(25) Verba sunt signa et notæ rerum, non autem res signa et notæ verborum. Et res verbis priores sunt. Itaque sentiendum et loquendum ut rerum natura fert.

taque benevolentia principes eum coluerunt, ut non peregrinus et calamitosus ad eos confugisæ, sed principatus illi tanquam paterna hæreditas debere videretur omnesque ut ipsi despiciæ obtinerent, et ejus causa nihil non facerent. Quod vel inde patet. Nam cum nos legatos eo semel iterumque misissemus, multisque oppidis cedere vellemus, si illum e medio sustulissent, petitionem repudiarunt: et velut de compacto salutem ejus principatui suo dilatando prætulērunt. Nuper a Berrhæotis receptus, brevi tempore adeo crevit, ut, nisi tu opportunissime nobis affuisses cursumque felicitatis ejus repressisses, multarum urbium dominus usque hodie evasisset. Nam occidentales omnes ei diligenter parent, et jam quoque Thessalia, et circum Berrhæam oppidula, atque castella ei se subdiderunt. Quod si tu coactus discesseris (difficultas enim sumptuaria te diu admodum manere non sinet), Acarnania et alia continens nulle labore accedent. Nam et pridem adventum illius miro in eum affectu exspectant, quod ipse diutius apud eos habitando certo comperi. Sive igitur in Cantacuzeni, non in Triballi fidem ac ditionem sese contulerint (alterum enim horum oportebit), juris illius factæ, rursus in Romano imperio numerabuuntur: sive Crales eas domuerit, partem maximam Romanus principatus se ipso minor erit. Attamen etiamsi istuc fiat, quod optimum apparet, gravissimo nostro incommoda fiet. Jam enim amplificata potentia, magnas inde ropias ducens, 556 non solum brevi Macedoniam tenebit, sed etiam formido, neet nos horribiliter invadat. Complures enim, qui nunc in Augustam videntur propendere, ad illum deficient, cui exercitus pene totus, et fortissimi quique Romanorum additissimi sunt, quod nec nos latet. Quæ perpendenda, et non exspectata necessitate, cum eo de pace agendum belloque finem imponendum sentio. Nunc siquidem rebus adhuc utroque versum inclinantibus, et quid futurum sit, utrisque nescientibus, nullo negotio flectetur: quanquam et ante hoc tempus, ut accepi, suapte impulsu a pace non abhorruit. Quod si virium accessione corroboratus, omnino bello se potioiem futurum speraverit, timeo ne tunc pace desideranda frustra laboremus, et cum nobismet ipsis, tum Romanis cæteris cladem non mediocrem invexisse judicemur. Seu enim nos vincat, id, omnibus jam ad eum adjunctis, præter dedecus, etiam non vulgare periculum habebit: seu armis resistamus, urbes ab utrisque obsessæ graviter afflictabuntur, in servitutem redactæ scilicet, ultimisque cumulatæ miseriis, et Romanum imperium ipsum in se corruet, atque ab isto infrugifero dissidio pessumdabitur. Si itaque ab imperatrice, patriarcha et aliis, in quorum auctoritate tota est respublica, sic habes imperium, ut rationem non reposcaris, et quæ censeas utilia licet tibi statuere, legationem ad eum de pace securas mitte; nam et imperatrici, et reliquis

γεγενημένου, ἡμῶν μάλιστα ἐπιχειμένων καὶ θορυβοῦντων μετὰ τὴν τοσαύτην ταραχὴν, καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν στρατοπέδου τὴν διχοστασίαν. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐν Τριβαλοῖς, οὐδὲ πάντας ἐξήρητην ἐαυτοῦ, καὶ τοσαύτην ἐπέδειξαντο τὴν εὐνοίαν οἱ δυνατοὶ τῶν Τριβαλῶν, ὡς δοκεῖν οὐκ ἐπηλυοὶ εἶναι καὶ συμφοραῖς χρησάμενον πρὸς αὐτοὺς καταφυγεῖν, ἀλλ' ἐκ πατρῶου κλήρου τὴν ἀρχὴν αὐτῷ προσήκειν ἐκείνων, καὶ πάντες ὡς δεσπότη προσείχον, καὶ πάντα ἐπραττον ὑπὲρ αὐτοῦ. Δὴλον δέ. Καὶ γὰρ ἡμῶν προσείσαν καὶ ἄπαξ καὶ δις πρὸς αὐτοὺς πεποιτημένων, καὶ πολλῶν παραχωραύτων πόλεων ὑπὲρ τοῦ τοῦτον διαφθεῖρειν, οὐκ ἐδέξαντο· ἀλλ' ὡςπερ ἐκ συνθήματος κοινῶν τὴν ἐκείνου σωτηρίαν τοῦ τὴν σφετέραν ἐκεῖν ἀρχὴν προσείλοντο. Νυνὶ τε ὀλίγω πρότερον, ἐπεὶ Βεῤῥοῦται εἰσεδέξαντο, οὐδὲ ἡδύνητο ἐν χρόνῳ βραχεῖ, ὥστ' εἰ μὴ σὺ ἐπιχειρότατα ἐγένου πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὴν φορὰν ἀνέστειλας τῆς εὐτυχίας, πολλῶν ἂν ἦν κύριος πόλεων ἄχρι νῦν. Αἱ γὰρ κατὰ τὴν ἐσπέραν πάται μάλιστα αὐτῷ προσέχουσι: καὶ νῦν μὲν Θετταλία τέ ἐστὶν αὐτῷ ὑπήκοος, καὶ αἱ περὶ Βεῤῥοίαν πόλιν, καὶ τὰ φρούρια· ἂν δ' αὐτὸς ὑπ' ἀνάγκης ἀνχωρήσῃς, μένειν γὰρ τὴ δαπάνη οὐκ ἔστι ἐπιπλείστον, Ἀκαρνανία ῥᾶστα προσχωρήσει, καὶ ἡ ἄλλη ἡπειρος Πάλαι γὰρ προσδέχονται αὐτοῦ τὴν ἀφιξίν, καὶ πολλὴν περὶ αὐτὸν ἐνδείκνυται τὴν εὐνοίαν, ὡςπερ οἶδα σαφῶς αὐτὸς πολὺν παρ' ἐκείνοις διατρέψας χρόνον. Εἶθε μὲν οὖν ἐκεῖνῳ προσχωρήσαιεν, καὶ μὴ Τριβαλοῖς· δυοῖν γὰρ θάτερον ἀνάγκη· καὶ ὑπ' ἐκείνῳ μὲν γεγενημέναι, ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων αὐτῶν τελέσουσιν ἡγεμονίαν· ἂν δὲ Κράλης αὐτὸς ὑποποιήσῃται, τῷ μεγίστῳ μέρει ἡ Ῥωμαίων ἐρχὴ ἐλάττων ἐσται ἐαυτῆς. Ὅμως εἰ καὶ τοῦτο γένοιτο τὸ βέλτεστον δοκοῦν, ἀλυσίτελέστατον ἡμῶν φανέεται· μέγας γὰρ ἦδη γεγενημένος, καὶ πολλὴν ἐκεῖθεν ἀγων δύναμιν, οὐ μόνον Μακεδονίας ἐσται ἀρχὴν ἐν ὀλίγῳ, ἀλλὰ δέδοικα μὴ καὶ ἡμῶν ἐπιβλῆθαι φοβερός. Πολλοὶ γὰρ τῶν δοκούντων εὐνοῶν εἶναι βασιλιδοῖν, ἐκεῖνῳ προσχωρήσουσι: στρατιᾶς τε γὰρ τὸ πλείστον καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Ῥωμαίων ἀριστοὶ, ἐκεῖνῳ μάλιστα προσέχουσι, ὡςπερ ἀγνοοῦμεν οὐδ' αὐτοί. Ἄ προσήκειν οἴομαι σκοπεῖν, καὶ μὴ περιμένειν τὴν ἀνάγκη· ἀλλὰ διαλέγεσθαι αὐτῷ περὶ εἰρήνης, καὶ τὸν πόλεμον καταλύειν. Νῦν μὲν γὰρ ἐτι τῶν πραγμάτων ἐπαμφοτερίζοντων, καὶ ἀδήλου τοῦ μέλλοντος ὄγτος ἐκατέρωθεν, περὶ στήσεται ῥᾶδιως· καὶ τοὶ καὶ πρότερον, ὡς ἀκούω, πρὸς τοῦτο καὶ οἰκοθεν κεινημένοι. Ἄν δὲ δύναμιν τινα προσλάβηται, καὶ ἐν ἐλπίσι γένηται τοῦ πάντως περιέσεσθαι ἐν τῷ πολέμῳ, δέδοικα μὴ ζητούσης τότε τὴν εἰρήνην, ἀνήνυτα πονῶμεν, καὶ σφίσι τε αὐτοῖς μεγάλων αἰτίων κινδύνων καὶ τοῖς ἄλλοις φαινόμεθα Ῥωμαίοις. Ἄν τε γὰρ ἡμῶν περιγένηται πάντων αὐτῶν προσχωρησάντων, πρὸς τῷ αἰσχυρῷ, καὶ κινδύνῳ οὐδὲ τὸν τυχόντα ἔχει, ἂν τε πρὸς τὸν πόλεμον ἀντίσχωμεν, μεγάλας ὑποστήσονται συμφορὰς αἱ πόλεις ὑφ' ἐκατέρωθεν πολιορκούμεναι, καὶ ἐξανδραποδίζόμεναι, καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένουσαι, καὶ ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ, αὐτῇ ἐκαστῇ περιπεσεῖται, καὶ δια-



centi, et nondum confirmatis civiam erga se studiis relinquere non posse, praesertim cum hostes vicini sint, et obsidio timeatur. Mittere autem filium, et consobrinum, ut ubi per eos resciverit, de quibus suum expetat consilium, sententiam illi utilissimam proferat. Crales, quoniam quid in consultatione poneret, non habebat (hoc enim legamentum, et involucrum quoddam tantummodo insidiarum erat), **558** de aliis nonnullis, prioribus nequaquam consentaneis collocatus, domum eos remittit. Breve intercescit spatium, cum, quod insidiis nihil promovisset, persona abjecta manifestum illi bellum denuntiat. Missis namque legatis, pacem et foedus rescindit: Augustæ, se, si quid posset, opem laterum; ipse, quid sibi conduceret, apud animum cogitaret. Hac denuntiatione belli Triballici plebe non leviter perterrefacta, imperator et optimates ejus de providentia Deo gratias egerunt. Nisi enim is desuper extenta manu eos servasset, quid tandem Cralem, cum eos in manibus haberet, interficereque facillime posset, quid, inquam, prohibuisset? Enimvero, cum ab imperii administratoribus multo plus pecuniarum, et urbium ei offerretur (quas namque nunc ipsi teneant, iis plures citra ullam sollicitudinem, laboremque ab eis accipere licebat), tum quidem nihil factum hujusmodi, sed semel iterumque eorum legationem rejecisse: nunc autem quando nocere nequit, tota mente, et cogitatione illa moliri, quæ tunc dicto citius efficere potuisset. Unde constare, quam tunc probitatem, candoremque in ipsos præ se tulisset, non ejus ingenii, sed cælestis auxilii fuisse. Nunc quando ipsi securitatem invenerint, illum cogitationes suas aperire. Apocaucho bello contra imperatorem desperato, cuniculos agere, ut antea, et varie insidias tendere instituit; ad Berrhœotas enim latenter ita scripsit, Scire se, ipsos non suo pectore ad Cantacuzenum, communem Romanorum hostem declaratum, et filiorum imperatoris insidiatorem, sed quia Triballorum armis premebantur, necessitate adactos accessisse: aliquid inde emolumentum sibi promittentes, quod audissent Cralem foedus cum eo, societatemque pepigisse. Verum istuc merum errorem, ac ludibrium fuisse; illum quippe jam non dissimulante a se stantem, Cantacuzenum oppugnare decrevisse. Quare, si mutata mente communitati, et privatim sibi quisque prospectum velint (nempe ut ipsum detineant, nec discrimen effugere sinant; se enim brevi cum totis copiis in illum moturum), consultissime facturos; multa enim, et exquisita tum ab adolescente imperatore Joanne, tum a se beneficia relaturos. Si obtemperare detrectent, illumque animis complexi, secum pugnare voluerint, utique eo amentis progressuros, **559** ut demum post multarum acerbissimum experientiam discant, melius fuisse auscultare quam eo miseriarum devenire. Berrhœotæ epistola prius imperatori ostensa, sic rescripserunt: Haud mirum, Apocauche, quod contra

Α εἶη τὴν πόλιν ἄρτι προσχωρήσασαν καὶ οὐκ ἔτι πρὸς τὴν αὐτοῦ εὐνοίαν βεβαίως ἠδρασμένην καταλείπειν. Ἄλλως τε καὶ τῶν πολεμίων ἐπικειμένων, καὶ προσδοκίμων ὄντων αὐτοῖς ἐπιστρατεύσειν. Τὴν οὖν δὲ πέμψεις, καὶ τὸν ἀνεψιόν, ἵνα δι' αὐτῶν πυθόμενος περὶ ὧν δέοι συμβουλευεῖν γνώμην ἐξενέγκῃ τὴν μάλιστα αὐτῷ συνοίσουσιν. Ὅδ' ἐπεὶ βουλευέσθαι εἶχε περὶ οὐδενός, σκέψεις γὰρ καὶ προφάσεις τὰ τοιαῦτα ἦσαν, καὶ τῆς ἐξ ἰουδαίας περικαλύμματα, περὶ ἄλλων τινῶν αὐτοῖς διαλεχθεὶς ἤκιστα συμβαινόντων οὐκ ἔβηεν πρότερον, οἷα δὲ ἀπέπεμψεν. Ὑστερον δὲ ἀλέγω, ἐπεὶ ἐπιβουλευσὶν ἀνύειν ἠδύνατο οὐδὲν, τὸ προσωπεῖον ἀποθέμενος, κατήγγελλε φανερώς τὸν πόλεμον· πέμψας γὰρ πρεσβείαν πρὸς βασιλέα, τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην καὶ τὰς σπονδὰς διέβλε, καὶ τοὺς ἄρκους· βασιλεὺς φάσκων συμμαγήσειν, εἴ τι δύναίτο, αὐτὴν δὲ περὶ αὐτοῦ βουλευέσθαι ἔτα ἂν λυσιταλεῖν δοκῆ. Οἱ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἀγγελίαν πολλοὶ τοῦ Τριβαλικῆς πολέμου ἐθροβουνοῦντο εὐ μετρίως. Βασιλεὺς δὲ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οἱ ἄριστοι πολλὰς ὠμολόγουν χάριτας Θεῷ τῆς προνοίας τῆς περὶ αὐτούς. Εἰ μὴ γὰρ αὐτὸς ἀκωθεν εἰσέως χεῖρα ὑπερέχων, τί ἐκώλυσεν Κράλην ἠνίκα ἔχων ἐν χερσὶν αὐτοῦς, καὶ βῆσται δυνάμενος, διαφθεῖρειν; καίτοι γε πολλῶν πλείονων ὑπὸ τῶν τὰ Ῥωμαίων διοικούντων καὶ χρημάτων καὶ πόλεων παρεχομένων, ἃ γὰρ αὐτοὶ νυνὶ κατέχουσι, καὶ ἐτι πολλῶν πλείων ἔχειν ἐβῆεν, πολυπραγμονήσαντα μὲν, τότε μὲν οὐδὲν εἰργαστο τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἀπαξ καὶ δις πρὸς τὴν πρεσβείαν ἀπηγόρευε τὴν παρ' αὐτῶν, νυνὶ δὲ ὅτε βλάπτειν δύναίτο ἐκεῖνα πράττειν ἐπιχειρεῖ πάσαν ἐπινοίαν κινῶν, ἃ τότε θάτερον ἦ λόγος, αὐτῶν ἐβῆεν ἀνύσειν. Ὅθεν δῆλον εἶναι ἔφασκον, ὡς ἄγνωστον ἦν, ἀλλὰ τῆς ἐκ Κρείττωνος ἐπικουρίας. Νυνὶ δὲ δις ἐν ἀσφαλείᾳ καθέστασαν αὐτοὶ τὴν οἰκίαν γνώμην φανεράν ποιεῖν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δοῦξ, ἐπεὶ τὴν πρὸς βασιλέα μάχην ἀπηγόρευεν, ἀφανίς ἐπιβουλεύειν, ὡς περὶ καὶ πρότερον ἐπεχειρεῖ, καὶ παντοίας συνέβραπτεν ἐπιβουλὰς. Πρὸς γὰρ Βερρόιωτας κρυφὰ πέμψας, ἔγραφε τοιαῦτα. Ὡς εἰδείη μὲν αὐτοῦς οὐχ ἔκοντι προσχωρήσασθαι Καντακουζηνῶν, κοινῶν πολεμίων τῶν Ῥωμαίων ἀναφανέντι καὶ τῶν βασιλέως ἐπιβούλων παίδων· ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Τριβαλῶν πολέμου πισζομένους ὠσθηέναι ἐπὶ τοῦτο δι' ἀνάγκην, νομισαντά, τι ὑπὸ τούτου ὠφελεῖσθαι, διὰ τὸ Κράλην πυθάνεσθαι σπονδὰς ἔχειν πρὸς αὐτὸν καὶ συμμαχίαν. Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερον ἦν, ἢ ἀπάτη, καὶ φενακισμός. Κράλης γὰρ ἤδη φανερώς ἡμῖν προσθέμενος, ἐκεῖνῳ ἔγνωκε πολεμεῖν. Εἰ μὲν οὖν μεταδολόντες τὰ κοινῆ τε πᾶσι καὶ σφίσι αὐτοῖς λυσιταλοῦντα ἔλοισθε, ταῦτα δὲ ἐστὶ, κατέχειν τούτον, καὶ τὸν κίνδυνον μὴ εἶναι διαδιδράσκειν, οὐ πολλῶν γὰρ ὕστερον ἀφελόμεθα ἐπ' αὐτὸν πανστρατιᾶ, ἄριστα βουλευέσθε ὑπὲρ ὡμῶν αὐτῶν· πολλῶν γὰρ ἐπολαύετε καὶ μεγάλων τῶν παρὰ βασιλέως τε τοῦ νέου καὶ ἐμοῦ εὐεργεσιῶν. Ἦν δ' ἀπειθῆτε, καὶ ἐκεῖνῳ προστιθέμενοι ταῖς γνώμαις, γνώσεσθε πο-

λεμῖν ἡμῖν, εἰς τοσοῦτον ἀβουλίας ἤσσετε, ὡς μετὰ Α  
 πεῖραν πολλῶν ἀνιαρῶν εἰσεσθε, ὡς βέλτιον ἦν πελ-  
 θεσθαι ἡμῖν, πρὶν εἰς ταῦτα ἔκειν. Βεβροῖωται δὲ  
 ρανερὰ τῷ βασιλεῖ πρότερον ποιήσαντες τὰ γράμ-  
 ματα, Οὐδὲν Θαυμαστὸν, ἀντέγραφον, Ἀπόκαυχε, εἰ  
 τοῦ πολλὰ εὐρηγητήκοτος, καὶ τρόπον τινὰ δεδημι-  
 ουργητότος καὶ αὐτὸς κατεξαναστάς, ὡσπερ ὁ τοῦ  
 ψεύδους πατήρ καὶ οὗς διδάσκαλος, κατὰ Θεοῦ τοῦ  
 πεποιητότος, καὶ βλασφημίας, ἀφίης κατ' αὐτοῦ  
 πολλάς. Καὶ γὰρ κάκεινος κατὰ Θεοῦ. Οὐδὲ γὰρ  
 κατὰ τἄλλα βασκάνου καὶ πονηροῦ δαίμονός τινος  
 ἀποδέεις τῶν ἐξήτασμένων ἐπὶ φθορᾷ, αἵμασιν ἀν-  
 θρώπων χαίρων καὶ στρεβλώσεισι, καὶ τρυφήν ποι-  
 ούμενος τὰς ἐτέρων συμφορὰς. Ἄ μὲν οὖν γέγραφας,  
 ἀκριβῶς ἔχεται τοῦ φίλου ψεύδους· καὶ τοῦτο χά-  
 ριν, ὡς πολλῶν ἄξια βαράθρων, ἀπεβρίψαμεν. Ἐν Β  
 δὲ μόνον πεισθησόμεθα ἀκριβῶς, οὐ κατὰ τὴν σὴν  
 διάνοιαν, ἀλλ' ὡς ἡμῖν προσήκει. Βασιλέα γὰρ οὐ  
 μόνον πάση συνάμει καθέξομεν παρ' ἑαυτοῖς, ἀλλὰ  
 καὶ ὑπὲρ δύναμιν, εἰ ἴδόν τε εἰπεῖν δεῖσαν δὲ στρα-  
 τεύειν ἐφ' ὑμᾶς, καὶ αὐτοὶ συνεψόμεθα καὶ συνα-  
 γωνοῦμεθα προθύμως. Εἰ δὲ ποτε συμβαίη δια-  
 στήνα· καὶ τοῖς σώμασιν, ἀλλ' οὐ ταῖς διανοίαις καὶ  
 τῷ βουλομένῳ τῆς ψυχῆς. Ἐκεῖνος γὰρ οὕτω συν-  
 εσόμεθα, ὡς καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν οὐδὲν  
 ἄλλο μᾶλλον προὔργου ποιησόμενοι, ἢ τῆς ἐκείνου  
 πρὸς ἡμᾶς εὐμενείας ἄξιοι φανῆναι. Τῶν ἀπειλῶν  
 δὲ τῶν σῶν τοσοῦτον ἀπέχομεν ἐπιστρέφεται,  
 ὥστ' αὐτῷ σοὶ παραινόμεν μᾶλλον τὴν ἀπὸ Θεοῦ  
 δίκην δεδοικέναι, καὶ νῦν τε μεγάλας συμφορὰς C  
 ἐκδέχσθαι σαυτῷ τε καὶ παισίν, οὕτως ἀδικώτατα  
 οὐ περὶ βασιλέα μόνον, ἀλλὰ κοινῇ περὶ Ῥωμαίους  
 καὶ διανοηθέντι, καὶ πράττοντι ἄκρι νῦν, καὶ μετὰ  
 τελευτῆν, τὴν ἐν ἄδου καταδίκην, ἢ λησταῖς, καὶ ἀν-  
 δραποδισταῖς, καὶ φονεῦσιν, οἷος σὺ, ἡτοίμασαι.  
 Οὐ γὰρ ἐπιλήσεται Κύριος τοῦ ποιῆσαι ἐκδίκησιν  
 ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐλεγμῶν ἐν τοῖς λαοῖς, ἡμεῖς δὲ ὡς  
 δίκαιά τε ὁμοῦ καὶ συμφέροντα πᾶσιν ἡρημένοι,  
 οὐχ ὅτι τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ἀμοιβὰς τῶν τρόπων  
 ἐκδέχόμεθα παρὰ Θεοῦ. Τοιαῦτα μὲν ἀντέγραφον  
 αὐτῷ οἱ Βεβροῖωται. Ἐκεῖνος δὲ ἐπὶ τῆς πρώτης  
 πείρας ἀπετύγχανεν, ἐτράπετο ἐπὶ δευτέραν, καὶ  
 Ἄλουσιανόν τινα δεσμώτην κατεχόμενον, ὡς τὰ  
 Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως ἡρημένον, ἀγαθὸν D  
 περὶ τοξείας ὄντα, θήρῃς γὰρ ἡσχόλητο, καὶ ἀκρι-  
 βῶς ἐξήσκητο περὶ ταῦτα, ἐπεισεν εὖ ποιήσειν πολ-  
 λὰ ἐπαγγελιάμενος αὐτὸν καὶ γένος, εἰ βέλει τρώ-  
 σαιε λάθρα βασιλέα δηλητηρίῳ κερκισμένῳ, οἷς  
 χρῆσθαι εἰωθεν ἐπὶ θηρίῳ. Παρήγει τε θαρβύνει, ὡς  
 ἔβαστα καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ τὸ πρᾶγμα διανύσαντα.  
 Ἦκουε γὰρ βασιλέα Καντακουζηνὸν εἰωθένα· μά-

tam bene de te meritum et quodammodo condito-  
 rem tuum et ipse, sicut mendacii pater et magister  
 tuus contra Deum fabricatorem suum, insurgit,  
 tamque immodice maledictis cum incessis; nam  
 et ille Deum. Neque vero cætera invidio aliquo et  
 maligno dæmone, ex iis qui ad exitium mortalibus  
 importandum exercitati sunt, inferior es. sanguine,  
 tortuosis fallaciis gaudens, et aliorum calamitates  
 pro deliciis habens. Quæ igitur scripsisti, expresse  
 cum mendacio, quod tibi amicum est, conjuncta  
 sunt: ideoque ea, ut multis digna barathris, abje-  
 cimus. Unum tantummodo, non quidem ex mente  
 tua, sed ut nos decet, præstabitimus. Imperatorem  
 siquidem non solum pro viribus, sed et supra  
 vires, si dici potest, apud nos retinebimus. Qui si  
 in vos arma moverit, una sequemur, pugnamque  
 cupide capessemus. Quod si quando corporibus  
 nos disjungi contigerit, sententiis certe et volun-  
 tatibus non continget: quibus adeo copulabimur,  
 ut dies noctesque nullum majus operæ pretium  
 facturos existimemus, quam si nos ejus amore  
 dignos præbeamus. Tuis autem minis usque eo non  
 movemur, ut te ipsum hortemur potius, divinam  
 ultionem metuas, et tibi ac filiis tuis insignes in  
 hac vita ærumnas expectes: qui non modo in  
 imperatorem, sed in Romanos universos usque  
 hodie sceleratissimus exstiteris, et post mortem  
 tormenta apud inferos, quæ latronibus, plagariis  
 et homicidis, qualis tu es, constituta sunt. Nec  
 enim obliviscetur Dominus facere vindictam in na-  
 tionibus, et increpationes in populis. Nos contra,  
 qui justitiam cum utilitate spectamus in omnibus,  
 non solum pœnam nullam, sed recte factorum re-  
 muneratorem potius a Deo expectamus. Hactenus  
 Berrhæolæ. Apocauhus primo conatu frustratus,  
 alterum adhibuit, et Alusianum quemdam, ut Can-  
 tacuzeni partium, vinculis detentum, probatum  
 sagittarium, venationi deditum, et in ea arte fa-  
 cienda excellentem, montes aureos ipsi et generi  
 ejus pollicitus induxit, ut furtim sagitta veneno  
 illita (26), qualibus inter venandum uti consueve-  
 rat, imperatorem vulneraret, jubens confidere, se  
 negotium sine negotio confecturum. 560 Audie-  
 rat enim Cantacuzenum sub noctem in loco quo-  
 dam aperto solere consistere, ibique veste posita  
 ab æstivo calore corpus refrigerare, in quo posset  
 commode peti. Atque hæc sagittarium, nec ipsum  
 loci ignarum, docebat. Qui carcere levari vehe-  
 menter cupiens, promissorumque præstantiam be-  
 neficiorum reputans, operam condixit. Berrhæam  
 ingressus, nocte ingruente ad locum accedit, im-

## Jacobi Pontani notæ.

(26) Fuit hoc olim in more quibusdam gentibus.  
 De Mibis Æthiopiæ populis Silius libro III:

— sceleratæque succis

Spicula dirigere, et ferrum infamare veneno.

Virgilius. IX, Æneid:

Va. Iatorem Amycum: quo non felicior alter

Ungere tela manu, ferrumque armare veneno.

PATROL. GR. CLIII.

Et libro X:

Te quoque magnanimæ viderunt, Ismare, gentes

Vulnera dirigere, et calamos armare veneno.

Adde Horatium, ode 22, lib. I:

Non eget Mauri jaculis, nec arcu,

Nec venenatis gravida sagittis

Fusce phœtra.

34

peratorem pro consuetudine illi stantem, et præscientes alloquentem tangere parat, Jamque arcum curvaturus, sagitta nervo, imprudente illo excidit. Cum qui delapsam toileret non haberet (stabat namque super muro urbis, et telum intra ceciderat) tinneret autem, ne in talis maclinatione sceleris deprehenderetur, exspectans, quoad imperator præterisset, sublata sagitta domum concessit, eo animo ut sequenti nocte facinus iteraret. Adest nox, opus rursum aggreditur, cum telum similiter manu elapsum, re infecta, hominem remittit. Tertia nocte rediens, studiosissime cavet, ne idem sibi, quod antegressis noctibus accidat. Tendenti arcum, nervus totus ita æqualiter dirumpitur, ut si cultro esset dissectus, et erat, ut affirmabat ille, novus plane ruptuque difficillimus. Illic cogitare cepit, inaniter se laborare, divinam quamdam esse virtutem, quæ imperatorem tueretur, quæque ipsum tam impia audentem frustraretur; moxque cum telo et arcu ejus pedibus advolutus, rem omnem ab initio confitetur, multis promissis a magno duce male persuasum esse, ut cum, si posset, interficeret, quo pacto telum bis manu exciderit, et ad extremum nunc nervus diruptus sit, cujus ratio nulla pateat, veniamque rogat, quandoquidem non magis contra imperatorem quam contra ipsum Deum manus impie moverit. Si etiam supplicio damnatur, laturum quidquid imperator meruisse statuerit. Hæc illo narrante, cum alii astantes pro imperatore admirabiliter conservato immensas Numini gratias agebant, tum multi etiam in lacrymas erumpébant, recogitantes justum Dei judicium, et quam nihil lateat ejusdem providentiam; ipse quoque imperator suspirans eum laudabat, quod se tam benigne ab improbis insidiatoribus tutatus esset. Hominem autem non venia solum, **561** sed insuper donis compluribus donavit, quod admiranda Dei opera, multis utilitatem inde percipientiam invidendo non celasset.

βασιλέως μᾶλλον, ἢ κατὰ Θεοῦ χεῖρα ἀδικῶν κενιῆκώς. Εἰ δὲ καὶ τιμωρίας ἄξιος κριθείη, πάντα οἴσιν ὅσα ἀβασιλεύς ἐπιψηφίσαιτο ὡς δίκαια. Τοιαῦτα διηγούμενου τοῦ ἀνθρώπου, οἱ τε ἄλλοι οἱ παρόντες πολλὰς ἠφῆσαν φωνὰς· εὐχαριστήριους Θεῷ ἐπὶ τῇ παραδόξῳ τοῦ βασιλέως σωτηρίᾳ, πολλοὶ δὲ καὶ εἰς δάκρυα φανερώς ἐνήγοντο, εἰς ἔνοιαν ἐρχόμενοι τῆς δικαιοκρίσιος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς οὐδὲν τῶν ὄντων λείπεται τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ· καὶ βασιλεύς αὐτὸς μετὰ στεναγμῶν ὠμολόγησε χάριτας πολλὰς Θεῷ, ὅτι οὕτω φιλανθρώπου ῥύεται ἐκ τῶν ἀδικῶν ἐπιβουλεύοντων. Τὸν δὲ ἀνθρώπον οὐ συγγνώμης ἡξίου μόνον, ἀλλὰ καὶ δωρεῶν πολλῶν, ὅτι μὴ συνέκρυπτε τὰ τοῦ Θεοῦ παράδοξα, φθονήσας τοῖς πολλοῖς τῆς ὠφελείας.

## CAPUT LXII.

*Consultatio Apocauchi. Duplex sententia Monomachi. Hæret magnus dux, et revertendum statuit. Vasrum denuo Monomachi consilium. Persarum apud Berrhæam latrocinia. Cantacuzenus ducibus stoliditatem objicit. Castellum captum. Crudelitas Apocauchi in Theodorum Pepagomenum. Obscurius a Cantacuzeno dicti expositio. Mare custoditur.*

Magnus dux ut et has ab se perverse excogitatas **D** insidias in irritum cecidisse vidit, cum familiaribus quid faceret, consilium habuit. Magnus constotaulus, quoniam quæ de pace ante disputarat, parum illi arrisisse intelligebat, ultra ejus meminisse superseclit, auctorque fuit, ut vel Thessalonice sedentes occulte cum optimatibus imperatoris agerent,

Δοῦξ δὲ ὁ μέγας ἐπὶ μάθοι καὶ τρυπῆν ἐσκαίωρημένην τὴν ἐπιβουλήν, ἐβουλεύετο μετὰ τῶν συνόντων, ὅ τι δεοὶ πράττειν. Μονομάχος δὲ ὁ μέγας κοντοσταῦλος, ἐπεὶ πρότερον περὶ εἰρήνης πολλὰ διαλεχθεὶς, ἔγνω μὴ καθ' ἡδονὴν τοῦς λόγους δουκὶ τῷ μεγάλῳ γεγενῆσθαι, περὶ εἰρήνης μὲν τὸ δεύτερον οὐδὲ ἐπεμνήσθη, συνεβούλευε δὲ ἢ καθήμενος

ἐν Θεσσαλονίκῃ κρύφα διαλέγεσθαι, καὶ διαφθείρειν αὐτοὺς συνόντας βασιλεῖ, ἐφ' οἷς πολλοῦ τε χρόνου καὶ μεγάλων δεήσονται ἀναλωμάτων, ἢ εἰ ταῦτα δυσχερῆ διὰ τὴν ἔνδειαν τῶν χρημάτων, παρασκευασαμένους ἴεναι ἐπ' ἐκεῖνον, ὡς ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ περὶ τῶν ὄλων διαγωνισομένους πρὸς αὐτόν. Ἐκεῖνον γὰρ εἰδέναι οὐκ ἔμελλεν ἀποστρέφμενον τῆς μάχης, οὐδὲ ὑπομενοῦντα τειχῶν ἐντὸς πολιορκεῖσθαι, καὶ εἰδείη καὶ σαφέστατα ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν μαχομένοιο πεσεῖσθαι, μάλιστα ἐπαγγεῖλάμενον μετὰ τρίτην ἡμέραν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον ἦξειν στρατόπεδον μαχομένου. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες συνεπεψηφίζοντο, καὶ οὐδ' αὐτοὶ τι τοῦτων χωρὶς πράττειν ἔφασαν προσηκόν εἶναι. Τῷ μεγάλῳ δὲ δουκὶ ἢ τε μάχῃ φοβερὰ ἐδόκει, καὶ τὸ διατρίβειν ἐν Θεσσαλονίκῃ χρόνον πολὺν διὰ τὸ τῶν ἀναλωμάτων, ὧν εἶδετο πλῆθος οὐκ ἀνεκτόν, καὶ τὸ μηδὲν ὄλωι δοκοῦντα· ἀξίον λόγου πεπονηχότα ἀναστρέφειν ἀσχιστον. Ἐβούλετο δὲ μάλιστα τὸ τε διακινδυνεύειν πρὸς βασιλέα παραιτεῖσθαι, καὶ πρόσχημά τι εὐδοξία· ἔχοντα ἐπανελθεῖν. Μονομάχος δὲ τῆς αὐτοῦ διανοίας καταστοχασάμενος καλῶς, ἤρετο εἰ καὶ αὐτὸς αὐτοῖς βούλοιο συνεῖναι καὶ στρατηγεῖν, τοῦ δὲ ἀπειπαμένου, Οὐκοῦν, ἔφασκεν, εἰ καὶ σοὶ συνδοκεῖ, τὴν στρατιάν ἔχων αὐτὸς, ἔλευσόμεθα ἄκρι Βεβρόλια, καὶ μήτε στρατοπεδευσάμενοι ἐγγύς, μήτε τῶν Ἰππῶν ἀποθάντες, ἀλλὰ μικρὸν ἐνδιατρίψαντες, τάχιστα ἀναχωρήσομεν. Οὕτω γὰρ τὴν τε μάχην ἡμῖν ἐκκλίπειν περίεσται· οὐ γὰρ ἀρκέσει γε ὁ χρόνος τοῖς πολεμοῖσι παρασκευασαμένοις ἐπιέναι, τὴν τε ἀδελφείαν ἀποτρίβεισθαι τοῖς πολεμοῖσι ἐπελθοῦσι, καὶ ποιήσασι τειχίφρεις. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Μονομάχος εἶπεν· ἀρίστη δὲ τῷ μεγάλῳ δουκὶ ἐφαίνετο ἡ γνώμη, καὶ ἐπεψηφίζετο αὐτίκα, καὶ χειροτονεῖτο ὁ Μονομάχος ἐπὶ πᾶσι στρατηγός. Ὅς τὴν τε περὶ τὴν ἅμα καὶ τὴν Ἰππικὴν Ῥωμαίων ἔχων δύναμιν, ἐγγύς τειχῶν ἐγένετο Βεβρόλιας, ὅσον μὴ ἀπὸ τοῦ τειχους βάλλῃσθαι· τὸ Περσικὸν δὲ διεσκέδαστο ἐπὶ λεηλασίαν· καὶ ἐν ἡμέρᾳ μὲν τὴν περὶ Βεβρόλιαν ἅπασαν ἐπῆλθε γῆν, καὶ τὰ μέγιστα ἐκάκωσεν· ἀνθρώπους τε γὰρ ἠθροποδίσαντο καὶ ἀπέκτειναν πολλοὺς, καὶ βοσκημάτων ἤλασαν ἀγέλας, καὶ οἰκίας ἐνέπρησαν τὰς ἐπὶ τὰς κώμας, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα προσέκειε πολεμίου, οὐδενὸς ἡμέλου. Βασιλεὺς δὲ ἐκ Βεβρόλιας πρὸς Μονομάχον πέμψας πρεσβυτήν, πολλὴν αὐτῶν ἀγνωμοσύνην κατηγορεῖ, ὅτι τοσαύτην ἄγοντες Ῥωμαίων στρατιάν καὶ καθ' ἑαυτὴν δυναμένην ἀντιτάττεσθαι αὐτῷ, οἱ δ' ὥσπερ οὐκ ἐκείνης ἐξαρκούσης πρὸς τὸν πόλεμον, ἐπήγαγον αὐτῷ καὶ τοὺς βαρβάρους, ἵνα μᾶλλον τὰ Ῥωμαίων διαφθείρωσιν. Ἐκεῖνο μὲντοι χρεὶ σκοπεῖν, ὅπως μηδεμίαν αὐτῷ μέμψιν ὑστερον ἐπάγωσιν, ἀν τοῖς παρ' αὐτῶν ἠργήμενοις τέλος ἐπιθήσειεν αὐτόις. Ἐπηγγέλλετο τε παρεσκευασμένοι εἶναι πρὸς τὴν μάχην ἢ μόνον ἢ προθεσμία ἦξει. Ὅ δ' ἀπεκρίνατο, παρ' αὐτῶν εἶναι πράττειν ὅσα ἀνδοξῆ λυσιτελεῖν, ὥσπερ δῆτα καὶ αὐτοὶ ποιοῦσιν· ἄκρι δὲ μέσης ἡμέρας ἐκεῖ περιμείνας, ἰστάμενος πρὸ τῶν τειχῶν, ἀναστρέψας ἤλαυνεν ὀπίσω τῆς ἡμέρας τὸ λοιπόν·

eosque corrumpere, quod alioqui longi temporis et immodici sumptus res futura sit, vel si hoc difficile videatur, cum pecuniis ipsi destituantur, sese in eum eo parent, et uno praelio de summa imperii cum eo dimicent. Nosse enim se, illum pugnam non subterfugiturum, neque se intra muros obsideri passurum, etiamsi illo ipso die se castrum exploratissime sciat, maxime cum post diem tertium ad eorum castra venturum conflicturumque promiserit. Illic alii omnes assentiri et confirmare, aliter quidquam agi minime convenire. Magna autem duci et armis concurrere horribile, et Thessalonicæ diu hæere, magnis ac necessariis defectum sumptibus intolerabile, et nulla re penitus alicujus momenti perpetrata reverti, infamix plenum videbatur. Potius tamen declinandum ex conflictu periculum, et cum obtentu quodam gloriæ revertendum constituebat. Monomachus ejus cogitationes conjectura bene assecutus, equid ipsis adesse et munus ducis fungi vellet, percunctabatur. Quo abnuente, igitur si probas, inquit, ego exercitum ducam, et ubi Berrhæam venerimus, neque propius castra locabimus, neque ab equis descendemus, sed paulum ibidem morati, statim recedemus: sic enim dabitur nobis praelium declinare (non enim tempus hosti ad se instruendum nosque invadendos sufficiet) et ignominix labem repellere, utpote qui ad hostes accesserimus, et intra muros se tenere coegerimus. **562** Sic Monomachus, cujus sententia delectatus magnus dux, eam protinus approbavit, et declaratus est ipse copiarum imperator, Berrhæamque cum peditatu simul equitatuque Romano tendens, eo usque appropinquavit, ut extra teli jactum esset. Persæ continuo ad prædam conversi, uno die totum agrum circum Berrhæam maximis cum detrimentis devastarunt. Nam et multis jugulatis, magnos captivorum pecudumque greges abegerunt, et ædibus pagatim incendium intulerunt, reliquorum denique omnium, quæ hostes solent, nihil neglexerunt. Imperator Berrhæam ad Monomachum et duces misso legato, ultionem illis exprobravit, quod cum tantum e Romanis solis haberent exercitum, quique per se ipsis opponi posset, quasi eo haud sufficiente, etiam Barbaros, ad atrociorum Romanis rebus cladem injungendam, sibi adduxissent. Illud tamen viderent, ne se postea criminarentur, si ipse ab illis inchoata absolverit, promittebatque ad certamen paratum fore, cum primum dies præstituta adfuisset. Respondit Monomachus, in ejus arbitrato situm esse, facere quæ sibi conducere putet, quomodo nimirum et ipsi faciant. Porro cum illic usque in meridiem ante muros constitissent, reliquum diei in redeundo posuerunt, et nocte illa quieverunt, simul Barbaros a populatione redituros præstolantes. Postridie castellum juxta Pydnam, cui imperator præsertim imposuerat, primo impetu capiunt, in quo repertum est etiam Theodorus Pepagomenus e ministris imperatoris, quem jussu magni ducis vestibibus exutum,





ως γράμματα δέξαιτο καὶ τὴν πρεσβείαν, κόνιν μὲν κατεχάτο τῆς κεφαλῆς, καὶ Θεῶ πολλὰς ὠμολόγει χάριτας τῆς ἀγγελίας· ἦν γὰρ πρότερον ἀκηκοὺς ὡς Καντακουζηνὸς ὁ βασιλεὺς τελευτήσῃε διατριβῶν περὶ Τριβαλῶν· οὕτω γὰρ ἦν προστεταγμένον ὑπὸ μεγάλου δουκὸς, τοὺς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβαίνοντα· ἐκ συνθήματος πάντας λέγειν αὐτίκα τε παρασκευάζετο στόλον νεῶν, ὀλίγω δευσιῶν διακοσίων. Καὶ ὁ μέγας δοῦξ ἐπέειπε ἀγνοεῖν τὰ γεγενημένα οὐκ ἔβην, πολλῶν Ἀσιαθῶν τὴν παρασκευὴν τοῦ στόλου ἀγγελλόντων, πρεσβείαν ἐκ Θεσσαλονίκης ἐποιεῖτο πρὸς Ἀμοῦρ, καὶ χρήματα τὰ μὲν ἐδίδου, τὰ δὲ καὶ ἐπηγγέλλετο, εἰ μὴ πόλεμον κινῶν πρὸς αὐτὸν, μηδὲ συμμαχίῃ Καντακουζηνῶ. Ὁ δ' ἀπέμψατο τὴν πρεσβείαν, ἀδύνατα φάμενος αἰτεῖν· αὐτὸν γὰρ παντὶ σθένει συμμαχεῖν βασιλεῖ. Δεομένων δὲ τῶν πρέσβων τὰ δῶρα δέχσθαι, οὐ κατεδέξατο, ἀνελευθέρου φήσας εἶναι καὶ χρήμασι δεδουλωμένου, νῦν μὲν φίλας ἔνεκα δῶρα φαίνεσθαι δεχόμενον, ὕστερον δὲ ὀλίγω πολεμοῦντα. Παρασκευασάμενος δὲ ἐν βραχεῖ, καὶ χρήματά τε πολλὰ ταῖς ναυσὶν ἐνθήμενος, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτηδεύει, ὡς χρονίσων εἰς τὴν βασιλείαν· συμμαχίαν, ἀνήγετο ἐκ Σμύρνης, καὶ προῆλθεν ἄχρις Εὐβοίας· καιροῦ τυχὼν ἐπιτηδείου· ἀνέμων δὲ ἐκεῖ πνευσάντων ἐναντίων, ἔμεινεν ἐπὶ συχνὰς ἡμέρας. Δοῦξ δὲ ὁ μέγας ἐπέειπε μάθαι τοὺς βαρβάρους ἐπίοντας, δύο τῶν τριτρεῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ καταλιπὼν, ἀπέπευσε ταῖς ἐπιλοίποις εἰς Βυζάντιον, δεῖσας μὴ ὑπὸ τε τῶν βαρβάρων καὶ βασιλέως ἐν Θεσσαλονίκῃ πολιορκοῖτο. Ἀμοῦρ δὲ Εὐβοίᾳ ἐνδαστριβῶν διὰ τῶν ἀνέμων τὴν ἀντίπνοιαν, ἔδυσχέραιεν οὐκ ἀνεκτῶς· συμθεῖν δὲ τι καὶ ἕτερον, οὐ μετρίως ἐπέειπε ἀγανακτεῖν. Ἐκ γὰρ Πτελεῦδου πλοίου συλληφθέντος, καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἀγομένων πρὸς αὐτὸν, ἐπυθάνετο εἰ τι εἴθεῖεν περὶ βασιλείας· οἱ δ' ἔφασαν, ὅτι τινῶν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀφιγμένων πρὸς αὐτὸν καὶ πύθοιντο, ὡς ὁ μέγας δοῦξ, πολλὴν ἄγων δύναμιν ἱππικὴν τε ἅμα καὶ πεζὴν, καὶ Πέρτας κατὰ συμμαχίαν, βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῶ ἐπιστρατεύσειεν ὅντι ἐν Βερρόιᾳ· πλέον δὲ μὴδὲν εἰδέναι. Ὁ δὲ, ἐκ τῶν λεγομένων στοχαζόμενος ἐν ἀγῶνι εἶναι βασιλέα, μᾶλλον ἐδυσχέραιεν, ὅτι μὴ ταχέως εἴχε βοηθεῖν· ἐκ τῶν ἀρίστων δὲ τῶν Περσῶν ἐκκλησίαν συναθροίσας, καὶ παρελθὼν αὐτὸς εἰς μέσους, ἔλεξε τοιαύδε· Πολλὴν ἀνοίαν ἐγὼ καὶ ἀνανδρίαν ἐκείνου καταψηφισαίμην ἂν, ὅστις ἐπὶ τι ὤρμημένος, μὴ πάντα δεύτερα ἤγοιτο, μηδὲ πᾶσαν φαίνοιτο σπουδὴν ἐπιδεικνύμενος, ὥστε ἄγειν εἰς ἔργον τὰ βεβουλευμένα· εἰ γὰρ μέλλοι τοῖς μὲν ἐκ τοῦ βῆστος περιγινόμενοις ἐπιχειρεῖν, ἂν δὲ τι συμβαίη κώλυμα, ἢ παντάπασιν ἀπαγορεύειν, ἢ ἀμελεῖν μαλακίζόμενος, καὶ περιμένειν τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐκδασίαν ἀποκνούonta πρὸς τοὺς πόνοους, οὐδὲν διόσειε τῶν πολλῶν, οὐδὲ μέγα τι καὶ λόγου ἄξιον κατορθώσειεν ἂν ποτε· ἂν δὲ καὶ περὶ τινῶν μεγάλων ἢ ἢ ἐπιχειρήσει, καὶ ἢ παρασκευῆ θασμασία, καὶ μεγάλη ἢ δαπάνη, ἔπειτα ἀβουλίᾳ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀτολμίας, μὴδὲν ἄξιον ἐαυτῆς ἢ στρατιᾶ ἐκείνῃ πράττει. οὐ περὶ τῶν ἄλλων μόνον,

A duce imperatum erat, ut qui in Asiam transirent, ex composito omnes eum rumorem spargerent. Mox paulo minus ducentas naves instruit atque ornat. Magnus dux, quod latere non poterant quæ siebant, cum multi ex Asia venientes, de apparatu illo narrarent, Thessalonica legatos ad Amurium mittit, pecunias alias in præsens offert, alias in futurum spondet, si armis contra se et societate cum Cantacuzeno absteineat. **564** Respondet Persa, petere illos quæ fieri nequeant, se omnibus nervis imperatorem adjuturum. Rogantibus legatis, ut munera acciperet, recusavit, quod hominis esse illiberalis et pecuniæ servientis diceret, nunc quidem amicitia causa dona accipere, et non multo post donantem armis petere. Brevi autem instructus, grandique pecunia et commeatu in naves impositis, utpote diu cum imperatore opis ferendæ permansurus, Smyrna solvit, et secunda tempore Eubœam devenit, ubi ventis contrariis surgentibus, per dies non paucos substitit. Magnus dux, infesto Barbarorum adventu ad se perlato, formidans ne et ab illis, et ab imperatore Thessalonica obsideretur, duabus illic triremibus relictis, cum cæteris Byzantium trajecit. Amurius vero ventis adversis in Eubœa retentus, mirificam animo tristitiam capiebat, quem eventum quoddam non mediocri indignatione complevit. E Pteleo namque capta nave, et captivis ad eum adductis, sciscitatus est si quid de imperatore nossent. Illi memorant, se de advenis Thessalonicensibus audisse, magnum ducem ingenti equitum peditumque numero, adjunctis item Persis, in Cantacuzenum apud Berrhœam profecturum, nihil amplius comperisse. Amurius hinc colligens, jam eum in medio versari certamine, vehementius indoluit, quod ei mature succurrere non posset. Deinde optimatum suorum conventum egit, atque in medium progressus, hac oratione usus est. Meo quidem judicio perquam amens et ignavus sit, qui rei cuiuspiam suscepta voluntate, non omnia ei postponit, neque ad deliberata perficienda summam contentionem adhibet. Nam si factu quidem facillima aggressurus sit, impedimento autem aliquo oblato, aut omnino desperet, aut emollitus negligat, et rerum exitum exspectans, lahorem reformidet, nihil a vulgo differet, neque magnum quidpiam et memorabile unquam prospere geret. Si vero ardua quædam, insigni apparatu, nec parva impensa tentanda sint, et stultitia ac timiditate ducis nihil se dignum exercitus ille faciat, non ab aliis modo, sed ab ipsis etiam militibus conviciis atque probris multis non immerito appetatur, quod imbecilis et effeminatus, et laudibus, et præmiis factorum eos privaverit. Matcria igitur, et quasi argumentum. **565** hujus nostræ expeditionis alia nulla est, quam imperatori Cantacuzeno communibus armis ex invidia a Romanis oppugnato, et ante diu apud Triballos profugo, nunc divina adjuvante potentia in solum Romanum,

multis urbibus, et spatio non modico, ut fertur, in potestatem suam redactis revertenti, subvenire atque opitulari. Contigit autem quod videmus, illum e nostra virtute nullum cepisse subsidium, et nos incassum ac frustra tantam navigationem cum tanto impendio instituisse. Pro illo igitur dimicare, quomodo quavis animi remissione jucundius, et egregium decus nobis admirationemque longe lateque conciliaturum sit, vos quoque facto ipso attestamini; cupidissime enim haud coacti meo profecti mecum, imo ut majus quid dicam, me ad hanc professionem ipsi cohortati estis. Equidem quod ad me attinet, neque gloriæ causa, neque amore quæstus pro eo labores ac pericula adire volo: sed me potentissima quædam necessitudo urget, ut ab eo non secus atque a me ipso hostes propulsem, et quantum in me est, pro illius vita mihi charissima propugnem. Non enim ut multi, imperatoris amicus audire contentus sum, sed ita sum ei conglutinatus, ut si cum quidpiam infandum pati contingeret, vitam ego quoque sine illo insuavem mihi et acerbam putarem. Atque hujus amoris ergo imperatori Andronico, bello Lesbio et Phocæensi, non paucis temporibus cum auxiliis adfui, et anno proxime superiore trecentis octoginta navibus in Thraciam transmisi, bellaturis quibusvis mortalibus, et damna illaturis omnia, quoad illum in sedes suas reducerem, quemadmodum vos recordamini, quos tunc commilitones ducebam. Nunc ea est rerum conditio ut nos quidem a ventis hic detenti feriemur, ille a Romanis, ut aiunt, obsideatur. Vereor autem, ne quod ei malum insanabile contingat. Credibile enim est, illum et pecunia egere, et hostibus imperem esse, quippe qui recens vagus et exsul esse desierit, et cui ad contrahendas copias genere numeroque firmas spatium sufficiens non concedatur. Hostes autem propter multitudinem et armis cum possunt cogere, et pecunia exercitum ejus transversum agere, cum ærarium in Apocauchi manibus sit, qui ut imperatorem evertat, profuse largitiones faciet: **566** novit siquidem exploratissime, illo salvo infidum et incertum sibi Romanorum dominatum fore, quod optimates universi ab illo quam ab se regi mavolent. Sin ille quacunque tandem ratione e vivis sublatus fuerit, firmum et stabile se regnum de cætero habiturum, qua de causa totum ærarium prodige exhauriet. Quæ omnia nos ante oculos ponentes, auxilium maturare par est. Sive enim hostibus cinctus perierit imperator, nihil erit quod ad tristitiam doloremque nostrum addi possit, præter hoc quod passim nobis male dictitabitur, quasi ignavia et effeminata quadam mollitie ad labores sufferendos, amicum inimicis prodiderimus: sive sine nobis victor evaserit, majorem gloriæ partem amittemus. Cum ventis itaque contrariis, et tumido insanienteque pelago pugnare, aperte furentium et mortem ingloriam quærentium est. Quocirca nec

A ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν ὦν ἄγει, πολλὰ δίκαιος λοδορεῖσθαι καὶ περιουβρίζεσθαι, ὅτι τῇ σφετέρᾳ ἀτολίᾳ τῶν ἐκ τῶν ἔργων ἐπαίνων καὶ τῶν ἔθλων τῶν ἀπὸ τῶν πόνων αὐτοῦ ἀποστρεφεί. Ἡ μὲν οὖν ὑπόθεσις τῆς ἡμετέρας στρατείας ταυτησὶ οὐδεμία τίς ἐστὶν ἑτέρα, ἢ βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ ἔχειν ἐπὶ συμμάχῳ ὑπὸ Ῥωμαίων κοινῇ πολεμουμένῳ διὰ φθόνον, καὶ πρότερον μὲν χρόνον ἤδη πολλὸν ἐπὶ Τριβαλοῦς ὑπερρηρῶν διατροφίῳντι, νυνὶ δὲ ἔδη Θεοῦ τοῦ μεγάλου πρὸς τὴν Ῥωμαίων ἐπανήκοντι συναρμυμένῳ, καὶ πόλεις πολλὰς καὶ χώραν οὐκ ὀλίγην, ὡς ἀκούομεν, ὑφ' ἐαυτῶν πεποιημένῳ. Συμβαίνει δὲ, ὡς περ ἑρώμεν, ἐκεῖνόν τε οὐδὲν ἡμῶν ἀπολαυκέναι τῆς δυναμείας, καὶ ἡμᾶς εἰκῆ καὶ μάτην τὸν τοσοῦτον πλοῦτον καὶ τὴν ἀπάντην πεποιῆσθαι. Τὸ μὲν οὖν ὑπὲρ ἐκείνου κινδυνεύειν, ὡς βρασιώνης πάσης ἔθλιον, καὶ πολλὴν ἡμῖν οἶσει τὴν εὐδοξίαν, καὶ τὸ θαυμάζεσθαι παρὰ πάντων, καὶ ὑμεῖς ἔργοις αὐτοῖς ἐμοί: συμμάρτυρεῖτε. Προθυμώτατα γὰρ συνεστρατεύσατε, καὶ οὐκ ἀναγκαζόμενοι ἐπ' ἐμοῦ, ἀλλ' εἰ δεῖ τι καὶ μεῖζον εἰπεῖν, ἐπὶ τοῦτο με αὐτοὶ παρακαλοῦντες. Ἐγὼ δὲ, τό γε εἰς ἐμὲ ἔχον, ὅτε εὐδοξίας χάριν, ὅτε κέρδους τινας ἐπιθυμία τὴν ὑπὲρ ἐκείνου πονεῖν καὶ κινδυνεύειν ἤσημαι· ἀλλ' ἀνύγκην ἔχω πάσης βιαιοτέρων, ὡς περ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ ἀμύνεσθαι τοὺς ἐπιόντας, καὶ τῆς φίλης ἀντέχεσθαι ζωῆς μέγρι καὶ τοῦ δυνατοῦ. Οὐ γὰρ ὡς περ οἱ πολλοὶ τὸ βασιλείῳ φίλος προσαγορεύεσθαι εἰλόμην μόνον, ἀλλ' οὕτως αὐτῷ συντέτρεκα, ὡς εἰ συμβαίη τῶν ἀνηκέστων ἐκεῖνόν τι παθεῖν, ἀδύωτον ἤγησάμενος τὴν βίον καὶ αὐτόν. Καὶ διὰ ταύτην τὴν φίλαν βασιλεῖ τε τῷ Ἀνδρονίκῳ πρὸς τὸν κατὰ Λέσβου καὶ Φωκαίας πόλεμον συνεπολέμησα χρόνον οὐκ ὀλίγον· καὶ πρότερον ἐνός ἔτους ὀδοθήκοντα καὶ τριακοσίας ναυτὶ διέβην ἐπὶ Θράκην, γνώμην ἔχων ὡς πᾶσι μαχοῦμενος ἀνθρώποις, καὶ πᾶσαν κάκωσιν οἶσων καὶ αὐτός, ἄχρις ἂν πρὸς τὴν οἰκίαν ἐπαναγάγω, ὡς περ ἴσται καὶ αὐτοὶ συστρατεύόμενοι. Νυνὶ δὲ ἐν τούτῳ καὶ ἀσέστρεκα τὰ πράγματα ἡμῖν, ὡς ἡμᾶς μὲν ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐνταῦθα κατεχομένους ἀπράκτους εἶναι, ἐκεῖνον δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων, ὡς ἀκούομεν, πολιορκεῖσθαι. Δέδοκα δὲ μὴ καί τι τῶν ἀνηκέστων συμβῆ περι αὐτόν. Εἰκὸς γὰρ καὶ χρημάτων ἀπορεῖν, καὶ στρατιᾶς ἀξιομάχου πρὸς τοὺς πολεμίους ἄρτι ἐκ τῆς πλάνης ἐπανήκοντα, καὶ οὐκ ἐξαρκούντος τοῦ χειροῦ πρὸς τὸ δύναμιν κτήσασθαι βεβαίαν. Οἱ πολέμοι δὲ καὶ ὅπλοις βιάζεσθαι δύνανται ἂν ὄντες πολλοὶ, καὶ χρήμασι τοὺς συνόντας διαφθεῖρουν, τῶν κινῶν Ῥωμαίους χρημάτων ὑπ' ἐξουσίαν Ἀποκαύχῃ τῷ μεγάλῳ δουκὶ κειμένους, καὶ πάντα ἀναλώσονται ἀφαιδῶς, ἵνα μόνον βασιλείῳ περιγένοιτο· οἶδε γὰρ σαφέστατα, ὡς ἔως μὲν ἂν ἐκεῖνος περιῆ, ἀπιστος αὐτῷ τῶν Ῥωμαίων ἢ ἡγεμονία καὶ ἀμφιβολία, πάντων τῶν ἀρίστων ὑπ' ἐκείνου μᾶλλον αἰρουμένων ἀρχεσθαι. Ἄν δ' ἐκεῖνος τρόπῳ δὴ τινὶ ἐξ ἀνθρώπων οἴχοιτο, βεβαίαν εἰς τὴν ἑπιετα αὐτῷ ἐσομένην χρόνον τὴν ἀρχὴν, δι' ἃ συμπάντων χρημάτων ἀφαιδῆσαι. Ἄ πάντα ἐννοοῦντας, ταχέαν ποιεῖσθαι τὴν βοήθειαν προσήκον. Ἄν τε

γὰρ ἀπόληται βασιλεὺς ὑπὸ τῶν πολεμίων περίσχόντων, οὐδεμίαν ἡμῖν ἀθυρίας καὶ λύπης ὑπερβολὴν ἐλλείψει πρὸς τῆ καὶ κακῶς ἀκούειν ὑπὸ πάντων, ὅτι ἀνανδρὶα καὶ μαλακία τῆ περὶ τοὺς πόνους καταπροδέδοται τοῖς πολεμίοις ἡμῖν ὁ φίλος. Ἄν τε περιγένηται ἡμῶν χωρὶς, τὸ μεῖζον τῆς φιλοτιμίας πρρηρήμεθα. Τὸ μὲν οὖν πρὸς ἀνέμους ἀντιπνέοντας, καὶ θάλασσαν ἐξοιδουσαν καὶ μαινομένην ἀπομάχεσθαι, μελαγχολῶντων σαφῶς καὶ θανατῶντων ἐπ' οὐδεμιᾶ φιλοτιμίας. Ὅθεν οὐδὲ πρὸς τοσοῦτον κίνδυνον ἀποδύεσθαι ὑμᾶς κελεύω, ἐτέραν δὲ ὑφρηγήσομαι αὐτοῖς, πόνον μὲν ὀλίγον ἔχουσαν, εὐκλειαν δὲ καὶ εὐδοξίαν ἀκροτάτην. Τριῶν γὰρ τῶν μεγίστων δαίγματα ἡμῖν ἐξενεγκεῖν ἐξέσται, ἀνδρῖας καὶ δικαιοσύνης καὶ φρονήσεως. Τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ θαλάσσης κωλυομένους ἐτέραν ἐξευρεῖν ὁδὸν δι' ἧς ἡμῖν ἀνυσθεῖη τὸ προκείμενον, φρονήσεως δικαίως ἂν τις τιθεῖη. Δικαιοσύνης δὲ, τὸ πάντα χρημάτων ἡγήσασθαι δεύτερα τῆς τοῦ φίλου σωτηρίας. Ἀνδρῖας δ' ὅτι, οὐ τῆ περὶ τὴν ὁδοπορίαν οὔσαν μακρὰν ταλαιπωρία, οὐδ' ὅτι διὰ πολλῶν ἐθνῶν, οἱ μέλλουσιν ἡμῖν μαχεῖσθαι, διεύαι μέλλοντες, ἀπέστημεν τοῦ δέοντος καταπλαγέντες. Τί οὖν ἔστιν ὁ λέγω; Ὡς ἐπεὶ ταῖς ναυσὶν ἀδυνατοῦμεν εἰς Μακεδονίαν ἔρχεσθαι, ταύτας μὲν ὡς ἀχρήστους ἐνταυθοῖ πυρὶ καταπυρρᾶν· αὐτοὺς δὲ τὰ ὅπλα ἔχοντας λέναι διὰ τῆς ἡπειρου πρὸς βασιλεία. Τοῦτο γὰρ ἐκείνω τε μεγάλην ὄσει τὴν ὑφέλειαν, καὶ ἡμῖν τὴν εὐδοξίαν οὐ μικράν. Οὐ χρὴ δὲ τὰ ἐν μέσῳ σκῶλα καὶ προσκόμματα λογιζόμενος ἀποκνεῖν πρὸς τὸν ἀγῶνα· οὐδεὶς γὰρ ποτε ἀνακείμενος καὶ βέγγχων τρόποιον ἔστησεν ἀπὸ τῶν πολεμίων· ἀλλὰ πρὸς τὸ τῶν πόνων τέλος ἀφορᾶν, ὡς πολλὴν ὄσει καὶ μεγάλην τὴν φιλοτιμίαν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐμοὶ δικάια τε ἔδοξε καὶ συμφέροντα ὁμοῦ. Καὶ αὐτὸς τε ποιῆσω πρῶτος, καὶ τοῖς ἄλλοις συμβουλεύσω. Εἰ δὲ τισὶν ὑμῶν, πρὸς τὸ τῶν πόνων καὶ τῶν κινδύνων ἀφορῶσι μέγεθος, οὐ μάλιστα δοκεῖ τοιοῦτοῖς ἐπιχειρητέον εἶναι, ἀλλ' ἐγὼ πρῶτος τὴν τε ναῦν ἐμπρήσω, καὶ τὰ ὅπλα ἔχων βαδισοῦμαι· συνέψεται δὲ καὶ ὅστις εἴλωτο ἐμοὶ συγκινδυνεύειν. Οἱ δὲ λοιποὶ, τὰς ναῦς ἔχοντες, ὅ τι φίλον ὑμῖν καὶ λυσιτελεῖς δοκεῖ, ποιείτε. Οὕτω πρὸς τοῦ, ἐν τέλει τῶν Περσῶν Ἀμοῦρ διαλεχθεὶς, πάντα μὲν ἐπέσειεν ὡς δικάια τε ὁμοῦ καὶ λυσιτελοῦντα συμβουλεύει. Εἴλωτο δὲ ἐξήκοντα μόνον ναύαρχοι συγκινδυνεύειν μετὰ τῶν πλερωμάτων. Οἱ δὲ ἄλλοι ἐχυρίζοντο, ὡς ὀλίγη ὕστερον οὐρίων τυχόντες τῶν ἀνέμων ἐλεύσονται εἰς τὴν Μακεδονίαν, αὐτοῖς τῆ σατράπῃ συνεσόμενοι. Οὕτω μὲν οὖν ἐβέδοκτο κοινῆ, καὶ ἐκ τῆς Εὐβοίας εἰς τὴν Λοκρῖδος παράλιον ἐλθόντες, οἱ ἄλλοι μὲν ἠτύχαζον ἐν ταῖς ναυσὶν, Ἀμοῦρ δὲ καὶ οἱ ἐξήκοντα ναύαρχοι, ὡς ἔδει πρὸς τὸ τόλμημα συναίρεσθαι ἐκείνω, ἀνεκλύσαντες τὰς ναῦς, καὶ ὅπλα τε ἀναλαβόντες, καὶ ἄκλυρα ἐπιφερόμενοι οἷς ἐμελλον διατραφῆσθαι πρὸς τὴν ὁδόν· καὶ Ἀμοῦρ αὐτῆς τοῖς ἄλλοις ὁμοίως πάσειν, ἠύλισσαντο αὐτοῦ τὴν νύκτα παρὰ τὴν αἰγιαλόν· ὡς ἄμα ἔω τὰς ναῦς ἐμπρήσαντες, τῆς εἰς Βιβήροισιν ἔχονται φεροῦσας. Τῆς νυκτὸς δὲ ἐκείνης τῶν ἐναντίων πνευμάτων παυσαιμένων, οὐρίων δὲ ἐπιπνευσάντων, τὰς ἀνεκλύσμενας καθελκυσάντες, καὶ ἄμα πάσης ἄραντες ἰστίαι, εἰς τὴν ὕστεριαν

vos ad tantum periculum adeundum adhortor, sed aliam demonstrabo viam, quæ cum parvo labore summam nominis celebritatem splendoremque continet. Trium namque virtutum maximarum documenta nobis edere licebit, fortitudinis, justitiæ atque prudentiæ. Nam a ventis et mari interclusus aliud iter invenisse, quo ad finem nolis propositum perveniamus, prudentiæ optimo jure ascribatur. Justitiæ autem, res omnes præ salute amici contempsisse; fortitudini, quod nec itineris longi molestia ac defatigatione, nec transitu per multas gentes, quæ nobis se oppositura essent, percussi atque consternati, a recto tramite officioque defleximus. Quid igitur tibi vis? dicit quispiam. Ut quoniam in oras Macedoniæ navibus deferri non possumus, eas hic tanquam inutiles concrememus, ipsi cum armis per continentem ad imperatorem gradiamur, quod illi perquam fructuosum, nobis vero gloriosum acciderit. Nec impedimenta et offendicula in medio occurrentiæ perpentes, ab hoc labore deterreri oportet; quis enim unquam recubans supinus, et stertens, de hostibus tropæum erexit? sed finis laborum ante oculos habendus est, quem plurimus et eximius honos comitabitur. Hæc ego justa et utilia censeo, factoque ipso me ducem et suasorem aliis exhibebo. Quod si quibusdam vestrum magnitudinem laborum periculorumque considerantibus, minime istuc aggrediendum videtur, ego sane primum navim flammis exuram, et arreptis armis iter invadam; sequetur, **567** quicumque adversus casus participare mecum voluerit; cæteri salvis navibus quod placuerit, et ex usu judicaverint, faciant licet. Sic Persas primores affatus Amurius, fidem fecit se æquum et utile consulere. At enim non plus sexaginta navarchi cum classariis remigibus illi se associare instituerunt; reliqui brevi spatio ubi ventum propitium essent nacti, in Macedoniam cursum directuros, rursusque cum ea futuros asseverarunt. Postquam inter illos communiter ita convenit, ex Eubœa ad Locridis littora delati, alii in navibus permanserunt, Amurius autem, et sexaginta navarchi, quos tanti facinoris consortes illi esse oportebat, subductis navigiis et armis assumptis, commeatuque in viam deprompto, juxta littus pernoctarunt, ut mane exustis illis Berrhæam iter capesserent. Nocte porro illa, cum venti luctantes cessissent, et secundi spirarent, deductis denuo, quas subduxerant navibus, et sublatis velis, omnes simul die sequenti, portum non procul Thessalonica Clopan appellatum, tenuerunt, partim quod magnum ducem Thessaloniciæ degere arbitrantur, vellentque cum eo, si possent, navale prælium miscere, partim quod adversa ora Botiæ importuosa esset, tantamque classem eodem loco requirere recipere.

προσέσχον οὐ μακρὰν Θεσσαλονίκης ἐν λιμένι τοῦ Κλαπα προσαγορευμένῃ· τοῦτο μὲν οἰόμενοι καὶ μέγαν δοῦκα ἐν Θεσσαλονίκη εἶναι, καὶ βουλόμενοι εἰ τύχοι πρὸς ἐκεῖνον ναυμαχεῖν, τοῦτο δ' ὅτι καὶ ἡ ἀντιπέραν παράλιος τῆς Βοτταίας ἀλλέμενος τὰ πολλὰ ἔστι, καὶ τοσοῦτον ἐν ταυτῷ στόλον ὁποδύεσθαι μὴ δυναμένη.

## CAPUT LXIV.

*Persæ circa Thessalonicam loca depredantur. Imperator curat ne Cralis regio incursetur. Ad eundem legatio, qua fides ei promittitur. Thessalonicam venit cum copiis. Amurii occursus. Zelotarum savitia in imperatoris studiosos. In Thraciam cum Amurio discedit. Peritheorium obsidetur. Humanitas imperatoris in captivam. Legatio de pace ad imperatricem. Rapitur in odium Apocauchus. Amurii quoque separatim eam ad pacem impellit, et a sua cum Cantacuzeno amicitia terret.*

Persæ, simul ut magnum ducem Byzantium A vela fecisse audierunt, Thessalonicensem agrum universum incurstantes, magnas hominum pecorumque prædas egerunt. Amurius altero die delectas naves quinquagenas Pydnam mittit, ut inle pars militum dimidia Berrhœam vadat, et cum imperatore Thessalonicam proficiscatur, altera pars cum navibus redeat. Imperator Barbaris Pydnam appulsis, diligentissime cavit, ne quid Cralis provincia detrimenti acciperet, circummissisque nuntiis infestum eorum adventum significavit, 568 et monuit ut in urbes et castella se omnes reciperent. Nemo tamen inde, ut neque e locis imperatori subjectis, in servitutem abreptus est. Qui Thessalorum et Berrhœotarum optimates pro studio erga se dignitatibus, et donis remuneratus, et exercitum qua par erat cura dignatus, et Manuele filio juniore Berrhœæ aliisque oppidulis recenter ad auctoritatem suam adjunctis præfecto, eique Angelo consobrino, cui ante Thessaliæ gubernatio commissa fuerat, commendato, cum mandatis, ut si opus esset, alter alterum defenderent, forma insuper mansueti ac minime molesti imperii præscripta, et cæteris quoque probe constitutis, oratores ad Cralem misit, qui indicarent, quamvis fœdus secum percussum et inita societas ab eo dissoluta esset, nihilominus memorem se honoris et humanitatis quam apud ipsum commorans expertus esset, neque ad iram commotum esse, neque fœdus temerasse, quod absurdum duceret, non opere ipso palam ostendere quem in gratia amicis referenda virum ipse tam benevole tractare voverit. Et nunc missa sibi Persarum auxilia, quæ damnum dare possint, ab ejus regione, ut amica et socia, vexanda prohibuisse, et de cætero quoque quantum efficere possit, ei commodaturum. In eo autem situm, aut bonam fidem optimi et constantis amici agnoscere, aut rationi et justitiæ adversantem, bellum facere. Posthæc ipsum et conjugem Helenam, ut cum Persicis copiis Didymotichum abiturus, valere jubet. His igitur omnibus quindecim dierum spatio transactis, cum Thessalico et Berrhœensi delectu, et quos prius habebat, 6 et cum Persis præterea Thessalonicam venit. Per dies illos Persæ qui in navibus erant, cum aliis modis Thessalonicæ vicina deformarunt, ut Barbari nimirum iidemque hostes, tum vicos duos munitos cum turribus devastarunt, agricolis qui se præ metu dedebant, servitute multatis. Amu-

Τὸ μὲν οὖν Περσικὸν αὐτίκα, ἐπεὶ ἐπίθοιτο τὸν μέγαν δοῦκα ἀποπεπλευκέναι εἰς Βυζάντιον, τὰ περὶ Θεσσαλονίκην ἅπαντα ἐπιδραμόντες, χωρὶ ἐλητίζοντο, καὶ ἠδραποδίσαν οὐκ ὀλίγους. Ἀμοῦρ δὲ εἰς τὴν ὑστερίαν πεντήκοντα ναῦς ἀπολεξάμενος, ἐπεμφεν εἰς Πύδναν, ὡς ἐκεῖθεν τοὺς μὲν ἡμίσει; ἤζοντας εἰς Βέρροϊαν, ὡς ἅμα βασιλεὶ ἐλευσομένους εἰς Θεσσαλονίκην, τοὺς ἐπιλοιπούς δὲ ἐπανήζοντας ταῖς νηυσὶ. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ πύθοιτο τοὺς βαρβάρους Πύδνα προσσχόντας, διὰ σπουδῆς μὲν ἐποίησατο πώσης τὴν ὑπὸ Κράλην τελοῦσαν χώραν μηδὲν ζημιώθηαι· καὶ πέμψας ἐκέλευε πάντας εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια εἰσάγεσθαι τὴν ἐφοδον μηνύων τῶν βαρβάρων. Καὶ ἠδραποδίσθη γε ἐξ ἐκείνων οὐδὲ εἷς, οὔτε μὴν ἐκ τῆς ὑπὸ βασιλείᾳ τελοῦσης χώρας. Αὐτὸς δὲ Θετταλῶν τε τοὺς ἀρίστους καὶ Βεῤῥοιωτῶν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ἀξίαις τε ἀμειψάμενος καὶ εὐεργεσίαις ταῖς προσηκούσαις, ἔπειτα καὶ τὴν ἄλλην στρατιάν προνοίας τῆς θεούσης ἀξιώσας, καὶ Μανουὴλ τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν Βεῤῥοίως καὶ τῶν ἄλλων πολιχνίων, ἃ προσεχώρησαν αὐτῷ, ἀποδείξας ἄρχοντα, οὐστήσας δὲ αὐτῷ καὶ Ἀγγελῶν τὸν ἀνεψιὸν, ὃς Θετταλίας πρότερον ἐνεχειρίσθη τὴν ἀρχὴν, καὶ κελεύσας, ἦν τι δέονται, ἐκάτερος ἀλλήλων; ἐπιμαχεῖν, τύπον τε ἐκλήμενος αὐτοῖς ἡμέρου καὶ ἀνεπαχθοῦς ἀρχῆς, καὶ τὰ ἄλλα εὐ διοικησάμενος, πρεσβείαν ἐποίητο καὶ πρὸς Κράλην, ἐδήλου τε ὡς εἰ καὶ ἐκεῖνοι αἱ πρὸς αὐτὸν ἀπαγορευθεῖεν σπονδαὶ καὶ ἡ συμμαχία, ἀλλ' αὐτοὺς μεμνημένος τῆς τιμῆς καὶ τῆς φιλίας ἦ; ἀπέλευσε διάγων παρ' αὐτῷ, μήτε κακινῆσθαι πρὸς ὄργην, μήτε διαλελυκέναι τὰς σπονδὰς· ἄτοπον εἶναι ἠγγασάμενος μὴ ἔργους αὐτοῖς θέσθαι φανερόν εἰ, ὅσον ὄντα περὶ τὸ ἀμείβεσθαι τοὺς φίλους, εἴλετο αὐτῷ; ἐπιδείξασθαι τοσαύτην εὐνοίαν. Καὶ νῦν μὲν τῆς Περσικῆς στρατιᾶς ἐλθοῦσης πρὸς αὐτὸν καὶ δυναμένης βλάπτειν, αὐτοὺς τε καλεῖσθαι κελεύσας μὴ κακοῦν τὴν χώραν, ὡς φιλίαν οὔσαν καὶ συμμαχίδα, καὶ ὑστερον, ὅ τι ἀνδύναίτο ὑφέλλησεν. Ἐπ' αὐτῷ δὲ εἶναι ἡ εὐγνωμονεῖν περὶ αὐτῶν φίλον ἀγαθὸν μάλιστα ἐσόμενον, ἡ αἰρεῖσθαι πικρῶν εἶναι ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει εὐλόγη καὶ δικαίη. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ προσηγόρευεν αὐτῶν τε καὶ Ἑλένης τὴν γυναῖκα, ὡς ἅμα στρατιᾷ τῇ Περσικῇ βασιλεύμενος εἰς Διδυμότειχον. Ταῦτα δὲ πάντα ἐφ' ἡμέρας πεντεκαίδεκα διαπραξάμενος, τὴν ἐκ Θετταλίας καὶ Βεῤῥοίως ἔχων στρατιάν ἅμα τοῖς ἄλλοις, οἱ αὐτῷ συνῆσαν πρότερον, καὶ τῶν Περσῶν συνεπομένων, ἦκεν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐν δὲ ταύταις ταῖς ἡμέραις, ἡ ἐν ταῖς νηυσὶ τῶν Περσῶν οὔσα στρατιὰ, ἄλλα τε

ἐκάκου τὴν χώραν, ὅσα εἰκὸς βαρβάρους καὶ πολε-  
 μίους, καὶ δύο κώμας τετειχισμένας καὶ κύργους  
 ἐχούσας διεπόρθησε. τῶν ἐχόντων ταύτας γεωργῶν  
 ὑπὸ δέου; παραδεδιωκῶτων σφᾶς αὐτοῦ; καὶ ἀνδρα-  
 ποδισθέντων. Ἀμοῦρ δὲ ἐπεὶ ἐπίθετο ἐγγυῶς εἶναι  
 βασιλέα, αὐτὸς μὲν ἐφιπύσθη μετὰ ὀλίγων τῶν ἀρί-  
 στῶν (οὐ γὰρ εὐπύρου ἱππῶν), πᾶσα δὲ ἡ στρατιὰ  
 περὶ τὴν ἐπόμενον, εἰς ὑπάντησιν βασιλέω; ἤσαν. Ἐπεὶ  
 δὲ ἦσαν ἤδη οὐ μακρὰν ἀλλήλων, τοῦ ἱπποῦ ἀποβάς  
 ὁ Ἀμοῦρ, προσεκύνει τε τὸν βασιλέα, καὶ ἐθάδιζε  
 πρὸς αὐτὸν περὶ τὸν περὶ. Πέμφας δὲ ὁ βασιλεὺς, ἐκέλευε  
 τοῦ ἱπποῦ ἐπιβαίνειν, καὶ ἐπειθετο πολλὰ πρότερον  
 περὶ τοῦ περὶ. ἔλθειν φιλονεικίης. Προσαγορεύ-  
 σαντες δὲ ἀλλήλους, ἤσαν εἰς τὰς σκηνάς, καὶ  
 ἐτρατοπεδεύσαντο οὐ πολλὸν ἡμέρας Θεσσαλονίκης ἐν  
 ἐπτά ἡμέραι; . Πρεσβείαν δὲ Ἀμοῦρ πρὸς τοὺς ἐν  
 Θεσσαλονίκῃ πεποιημένου, καὶ παραινούντος προσ-  
 χωρεῖν ἐκόντα; βασιλεῖ, καὶ τὴν πόλιν παραδίδόναι,  
 τοὺς τε αἰχμαλώτους ἀπολύσειν αὐτοῖς, εἰ πείθονται  
 ἐπαγγελλόμενον, ἀπεκρίναντο οὐδὲν ἐπιεικῆ; . Δει-  
 σαντες δὲ οἱ Ζηλωταὶ μὴ οἱ τὰ βασιλέω; ἔνδον ἤρη-  
 μέθοι, καιροῦ λαβόμενοι ἐπιτηδεύου, καὶ τὸν δῆμον  
 ἀναπέσαντες θεοροθημένον ὑπὸ τῶν βαρβάρων,  
 ἄλλως τε καὶ ἐλπίσαντα τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῖς  
 ἀπολυθῆσθαι ἐπίθωνται καὶ κρατήσωσιν αὐτῶν,  
 ἔγνωσαν ἐπὶ ὀμύτητα καὶ φόνους χωρεῖν, ἔνα δι' αὐ-  
 τῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἐκφοβῶσι. Καὶ Παλαιολόγον τέ  
 τινα ἐκ τῶν ἀρίστων, οἴκοι σχολάζοντα διὰ τὸ ὑπο-  
 πεσεῖσθαι, μηδεμίαν αἰτίαν τοῦ ἀποθανεῖν παρεσχη-  
 μένον, ἐξερπύσαντες ἀπέσφαξαν ἐπὶ τῆς δημοσίας  
 ἀγορᾶ; , καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντες, ἔπειτα καὶ  
 τὸ σῶμα διελόντες τετραχῆ; , τὰ μὲν τμήματα ἐν  
 ταῖς πόλεω; πύλαι; ἀπηρώρησαν ἐκάστη τμήμα; τὴν  
 κεφαλὴν δὲ δόρατι ἐνθέμενοι, καὶ τὰ ἔγκατα σύρον-  
 τες ἀνηλεῶ; περιήσαν τὴν πόλιν. Γαβαλᾶν δὲ τινα  
 ἐκ τῶν μέσων πολιτῶν, τὰ ὅσα πρότερον ἐκτεμόντες  
 καὶ τὴν βίβλα, καὶ τὰ ἄλλα μέλη διαλωθισάμενοι,  
 ἔπειτα ἀπέκτειναν. Ἐτέρων δὲ οὐκ ὀλίγων τοιοῦτων  
 βίβλα; καὶ ὅσα ἐκτεμόντες, ἔπειτα κατεδίκασαν ἀει-  
 φυλίαν, καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλα; , ἐξήλανον τῆς  
 πόλεω; . Τῶν δὲ ὀδυρομένων καὶ τὴν αἰτίαν δεομέ-  
 νων κεδάσκεσθαι, δι' ἣν τοιαῦτα ὑπομένειν κατ-  
 ἐκρίθησαν, οὐδὲν πλέον ἀπεκρίναντο οἱ Ζηλωταὶ, ἦ  
 ὅτι εἶδεν αὐτοὺς τὰ Καντακουζηνῶν σαφέστατα  
 ἤρημένους. Οἱ μὲν οὖν οὕτω; ὀδυρόμενοι, ἐπεὶ πρὸς  
 οὐδὲν ἕτερον εἶχον χρῆσθαι ἑαυτοῖς, εἰς τὸ τῶν βαρ-  
 βάρων ἀπεχώρου στρατοπέδον πρὸς βασιλέα. Βα-  
 σιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὸ προστάξασθαι τὴν πόλιν ἄπορον  
 εἶρα, Μανουὴλ μὲν τὸν υἱὸν καὶ Ἀγγελοῦ τὸν ἀνεψιὸν  
 τῆν τε ἐκ Θεσσαλίας; καὶ Βερβόλια; ἔχοντας στρατιὰ; ,  
 ἐκέλευεν εἰς τὰς ἰδίας ἀρχὰ; ἀποχωρεῖν. Αὐτοῖς δὲ  
 ἀπολειφθεῖς μεθ' ὧν ἦγεν οἰκοθῆν, καὶ Περσῶν τοῖς  
 ἀρίστοις διακοσίω; ἱπποῦ; παρασχομένους, καὶ ἐκ  
 τῆς ἄλλης στρατιᾶ; ἐξακισχίλιους ἐπιλέκτους περὶ  
 παραλίων, ἅμα Ἀμοῦρ ἐκ τῆς ἱπείρου εἰ; Θράκη  
 ἀπεχώρου, τὴν δὲ ἄλλην στρατιὰν ἐκέλευεν ἐν ταῖ;  
 ναυσὶν εἰς Περίθεωριον ἔλθειν, ὡ; καὶ συμμίζοντες  
 ἀλλήλοισ;. Ἐπεὶ δ' οἱ μὲν ἐκ Θαλάττης, οἱ δ' ἐκ τῆς  
 ἱπείρου πάλιν ἐν ταυτῶ ἐγένοντο, Περίθεωρο

Arius ut imperatorem appropinquare cognovit,  
 cum paucis optimatibus in equis (non enim  
 his abundabant), toto agmine pedibus prose-  
 quente, ei se fert obviam. Parum inter se di-  
 stantibus, Amurius ab equo descendens cum  
 adorat, et pedibus propius accedit, quem imperator  
 per nuntium rursus equum conscendere jubet.  
 569 Consalutatione peracta, in tabernacula con-  
 cedunt, castraque non procul Thessalonica diebus  
 septem locant. Amurius per legatos hortatur oppi-  
 danos, uti imperatori urbem seque tradant. Si  
 faxint, captivos donaturum pollicetur. Illi æqui  
 bonique nihil respondent. Zelotæ metuentes, ne,  
 qui intra mœnia erant imperatoris partium, tam  
 bella occasione utentibus, incitatoque ab iisdem  
 populo a Barbaris turbato, et captivos sibi dimi-  
 sum iri sperante invaderent opprimerenturque,  
 ad sævitiam et cædes procedendam censuerunt,  
 quo per illos aliis quoque terrorem incuterent. Et  
 Palæologum quemdam ex optimatibus domi deli-  
 tentem, quod in suspicionem venerat, et qui cur  
 moreretur nihil meruerat, raptum in foro publicæ  
 peremerunt, amputatoque capite, et corpore in  
 partes dissecto, eas per portas suspenderunt. Caput  
 autem hastili præfixum gestantes, et viscera cru-  
 delem in modum distrahentes, urbem obambula-  
 bant. Tum Gabalam quemdam sortis mediæ ci em-  
 prius, auribus naso, cæterisque membris mutila-  
 tum occiderunt. Alios item complures ejusdem or-  
 dinis naribus, et auribus truncatis, urbe in sempiternum  
 exsilium expulerunt. Quibus lamentantibus,  
 causamque sciscitantibus, ob quam talibus  
 suppliciiis damnati essent, hoc tantum zelotæ re-  
 sponderunt, constare sibi, ipsos apertissime Can-  
 tacuzeno favere. Sic igitur lamentantes, quoniam  
 se inutiles jam videbant, ad Barbarorum castra,  
 imperatorem conventuri, adierunt. Is cum non vi-  
 deret quo pacto urbem in potestatem adduceret,  
 Manulem filium et Angelum consobrinum, cum  
 copiis quas e Thessalia et Berrhœa ducebant, ad  
 illorum præfecturas remisit: ipse relictus cum iis  
 quos per se adduxerat, ducentis Persarum optima-  
 tibus equis suppeditatis, et de reliquo exercitu sex  
 electorum peditum millibus ascitis, socio Amurio  
 e continenti in Thraciam recessit; reliquum copia-  
 rum navibus Peritheorium venire, ut ibi conjun-  
 gerentur, præcepit. Navali jam pedestrique in  
 unum conflato exercitu, Peritheorium obsidione  
 circumdederunt. Abderitæ autem sponte se dedi-  
 derunt, Gudelem, qui erat Annæ imperatrici ad  
 cyathum, simul vincitum adducentes, quem magnus  
 dux post imperatoris ad Triballus discessum, in  
 exsilium timore sese tradentibus præfectum attri-  
 buerat. 570 Laudatos imperator, tum quod tem-  
 porari se accommodassent et supra vires quidquam  
 audere noluisse, tum quod ad reducem sine  
 cunctatione aliqua se adjunxissent, præfecto illis  
 ercato, domum dimisit, Gudele sua resitui jubens,  
 et: altro ei plura suppeditans. Deinde Jacobum

Brulam e ministris domesticis, et Salatinen e Persis Byzantium ad imperatricem de pace legat. Ac primum quidem Deum testatur, se non solum illi aut filio imperatori non insidiatum re, sed nec cogitatione tenus in eum collata alicujus offensionis sibi esse conscium, verum ipsam a calumniatoribus, qui neque facere, neque dicere quicquam probum ac sincerum statuissent circumventam, hoc civile bellum excitavisse, quod hactenus multas et sævas clades Romanis peperisset, et nisi finiretur, sæviores parituro esset. Et se quidem hujus belli causa gravibus infortuniis pressum, periculisque horribilibus et mortem ipsam intentantibus cinctum fuisse, verumtamen Deo bene favente et illa depulsi, et nunc eodem bene juvante, postliminio reverti. Cum autem perspiciat, quæ mala ex bello istoc emanatura sint, modum nullum habitura, et vicissim bona ingentia ex pace oritura quæque regiam ac labantem Romanam rempublicam sustentare ac recreare possint, hanc legationem de pace mittere voluisse, rogareque ne eam propter nonnullorum malignitatem atque stultitiam, imperium Romanum evertentem despiciat. Nam et a principio usque ad illum diem multa dira et acerba evenisse, totanique regionem et urbes alternis obsidiis, impressionibus ac depopulationibus afflictatas esse, atamen censenda videri mediocria (utpote Romanis in Romanos incurrentibus, et aliquando miseris misericordiam tribuentibus) præ illis quæ tanto tetriora et horribiliora erunt, ut propter eorum immensitatem præterita cum ipsis comparata felicitatis nomen obtinere queant. Barbaros enim Persas, ut socios suos, contra Romanos esse præliaturos, quibus homines jugulare ludus, et captos abducere atque in servitutem vendere quovis lucro dulcius: nec in ærumnos ullus humanitatis sensus, ullave commiseratio, natura nimirum hostibus, propter summam in divino numine colendo discrepantiam. Atque illius mali non se, verum sacri cubiculi præfectum Apocauchum auctorem existuisse, qui Berrhæam adversus illum Romanos multos **571** ac strenuos ductare non satis existimasset, nisi et Persas adjecisset, qui loca illa latrocinii implevisent, obvia partim trucidantes, partim captivos abripietes, et omnes vicos in cineres redigentes. Eo magistro se tale quidpiam experiri, nec culpam commereri, si cum Barbaris et Romanis simul resistere non possit, similes et ipse socios asciverit. Quæ quoniam et ipsa intelligat quam atrocitas et imperio pestifera, quamque gravem damnationem ei apud futurum tribunal illud allatura sint, si nempe propter contentionem, falsasque calumnias, et oblectationes Christianorum sanguinem a Barbaris effundi patietur, ad pacem inflecti debere, priusquam pernicies ab illis importetur tantisper enim nulli Romano illaturos injuriam, dum legati revertantur. In quas porro condiciones pacem fieri oporteat, non esse præsentis temporis indicare:

**A** ἐπολιόρχουν ἐπιτρατοπεδευτάμενοι. Ἀδδῆριται δὲ προσῆλθον ἐκοντί, δεσμιώτην ἀγαγόντες καὶ Γουδέλην τὴν τῆς βασιλέως Ἄννης οἰνοχόον, ὃν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν κατέστησεν ὁ μέγας δοῦξ μετὰ τὴν βασιλείας εἰς Τριβαλοὺς ὑπερορίαν προσκεχωρηκότων δεῖ. Ἐπαίνεσας δὲ αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῦτο τε τῷ καιρῷ προσήκοντα πεποιτηκέναι μὴ φιλονεικήσαντας ἐπιχειρεῖν· τῆς ὑπὲρ δυνάμειν, καὶ τοῦ αὐθὺς ἐπανήκοντι προσκεχωρηκέναι μελλήσαντας μὴδὲν, ἐκείνοις μὲν ἀρχόντα ἐπιστήσας, οὐκαδὲ ἀπέπεμπε. Γουδέλην δὲ τὰ τε ἴδια καλεῦστας ἀποδοθῆναι, καὶ οὐκοῦθεν πλεῖω παρασῶν, ἔπειτα καὶ Ἰάκωβον τὸν Βρουλιᾶν ὄντα ἐκ τῶν οἰκετῶν, καὶ Σαλατινήν ἑκ τῶν Περσῶν ἕνα ἄμα ἐκείνῳ ἐξέπεμπεν εἰς Βυζάντιον πρὸς βασιλίδι πρέσβεις. Ἡ πρεσβεία δὲ ἦν περὶ εἰρήνης. Καὶ πρῶτα μὲν ἐμαρτύρητο Θεὸν, ὡς οὐ μόνον αὐτῇ οὐκ ἐπιβουλεύσειεν ἔργῳ ἢ βασιλείᾳ τῷ υἱῷ, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι λογισμῶν αὐτῷ τι περὶ αὐτῆν προσκεκρουκῶσι συνειδέη. Αὐτὴν δὲ ὑπὸ συκοφαντῶν ἀνθρώπων, καὶ οὐδὲ ὕγιαι, οὔτε ποιεῖν, οὔτε λέγειν μεμελετηκότων παραχθίσαν ἔφασκε τὸν ἐμφύλιον τουτοῦ πόλεμον κεκινηκέναι, ὃς ἄχρι νῦν πολλῶν τε καὶ μεγάλων αἰτίος Ῥωμαίοις κατὰ τὴν συμφυρῶν, καὶ ἐτι μεζζόνων ἔσεται ἂν μὴ καταλυθῆ. Καὶ αὐτὸν δὲ μεγάλας μὲν χρήσασθαι συμφορας διὰ τὴν πόλεμον, καὶ κινδύνους φοβεροῖς περισσέθῃαι θάνατον ἀπειλοῦσι. Τοῦ Θεοῦ δὲ ὁμῶς ἴλω τυχόντα, τῶν κινδύνων τε ἐκείνων ἀπηλλάχθαι, καὶ νῦν ἐπανήκειν τοῦ, Κρείττονος συναιρομένου. Συνορῶντα δὲ ὡς τὰ τε μέλλοντα κακὰ ἐκ τοῦ πολέμου πᾶσαν ὑπερβήσεται: ὑπερβολὴν, καὶ τὰ ἐκ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ ὁμοίως μεγάλα τε καὶ δυνάμενα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν κινδυνεύουσιν ἀνακτᾶσθαι, τὴν πρεσβείαν πεποιησθαι τὴν περὶ τῆς εἰρήνης ταύτης, καὶ δεῖσθαι αὐτῆς μὴ περιορῆν διὰ τὴν τινῶν μοχθηρίαν καὶ ἀγνωμοσύνην τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν διαφθερομένην. Καὶ ἐξαρχῆς γὰρ ἄχρι νῦν πολλὰ συμβεβηκέναι τὰ δεῖνὰ καὶ χάλειπὰ, καὶ τὴν χώραν ἄπασαν, καὶ τὰς πόλεις διαφθάρθαι ὑπ' ἀλλήλων πολιορκουμένης καὶ διαφθορομένης ἐπιδρομαῖς καὶ λεηλασίαις, μέτρια δὲ ὁμῶς εἶναι οἷα δὴ Ῥωμαίων Ῥωμαίοις ἐπιόντων, καὶ οἰκτόν τινά ποτε καὶ τῶν ἀτυχοῦντων λαμβανόντων. Τὰ προσδοκώμενα δὲ τοσοῦτον καὶ δεῖνότερα καὶ φοβερώτερα, ὡς τὰ παρελθόντα πρὸς αὐτὰ παραβαλλόμενα, εὐτυχίας τόπον ἐπέχειν πρὸς ἀκροτάτην κακοπραγίαν. Βάρβαροι γὰρ ἦδη εἶναι Πέρσαι· οἱ τὸν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιτρατεμμένοι πόλεμον κάκιστῶν συμμαχίσαντες, οἷς τὸ φονεῦν ἔρρηψῃ, καὶ τὸ ἐξανδραποδίζεσθαι καὶ ἀποδίδοσθαι ἐπιδουλεῖα κέρδους ἦδιον παντός, καὶ οἰκτοῦ· οὐδὲ εἰς οὐδὲ ἔλεος τῶν ἀτυχοῦντων, οἷα δὴ φύσει πολεμίων ὄντων διὰ τὴν περὶ τὸ σέβας ἀκροτάτην ἐναντιότητά. Καὶ τοῦτου ἔλεγε τοῦ κακοῦ οὐκ ἐκείνον ἤρχθαι πρῶτον, ἀλλ' Ἀπόκαυχον τὸν παρακοιμώμενον. Ὅς αὐτῷ εἰς Βέρροϊαν ἐπιστρατεύσας, καὶ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἀγων στρατιὴν Ῥωμαίων, οὐκ ἀγαπητὴν ᾤθη, εἰ μὴ καὶ Πέρσαις ἐπαγάγοι, οἱ πολλὰ ἐκίχωνσαν τὴν χώραν ἐκείνην, κτείνοντες καὶ ἐξανδραποδίζόμενοι τοὺς προστυχόντας, καὶ πυρὸς ἔργον ἔλασ-

κώμας πεποημένοι. Ὁ διδασκάλῳ κεκρημένος ἐπι-  
 ταύτην τετραφθαί πείραν, καὶ μηδεμίαν διὰ  
 ταύτην εἶναι ἄξιος αἰτίας, εἰ μὴ δυνάμενος πρὸς τε  
 βαρβάρους ἑμοῦ καὶ Ῥωμαίων ἀντιτάττεσθαι, τοῖς  
 ὁμοίοις καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο συμμάχοις. Ἄ συνορώ-  
 σαν καὶ αὐτὴν ὡς δεινὰ, καὶ τὴν τε ἀρχὴν διαφθε-  
 ροῦντα καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἐκεῖ κριτήριον μεγάλην  
 ὄσοντα τὴν καταδίκην, εἰ διὰ φιλονεικίαν καὶ ψευ-  
 δεῖς συκοφαντίας καὶ διαβολὰς τὸ Χριστιανῶν αἷμα  
 προΐεμένη φαίνοντο χεῖσθαι ὑπὸ τῶν βαρβάρων,  
 πεισθῆναι πρὸς τὴν εἰρήνην, πρὶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων  
 διεφθάρθαι. Περιμενοῦσι γὰρ Ῥωμαίων οὐδένα  
 ἀδικοῦντες, ἄχρις ἐπανήξουσιν οἱ πρέσβεις. Τὸ δὲ  
 ἐφ' ὅποιοις δεῖ γενέσθαι, οὐ τοῦ παρόντος εἶναι και-  
 ροῦ δηλοῦν· ἀλλ' εἰ μόνον πείθονται, πρέσβεις πέμ-  
 πειν πρὸς αὐτὸν οἱ διαλέγονται ὅσα ἂν αὐτῇ καὶ  
 πατριάρχῃ καὶ τοῖς ὑπολειφθεῖσιν ἐτι τῶν πραγμά-  
 των ἀρχοῦσι, βέλτιστά τε εἶναι δοκῆ καὶ λυσιτελέ-  
 στατα ἑαυτοῖς, πεποιθῆναι δὲ αὐτὸν ὡς τοῦ Θεοῦ  
 διδόντος· χαίροντες ἐπανήξουσιν, καὶ τὰ πᾶσι κοινῇ  
 Ῥωμαίοις συνοίσοντα κατωρθωκότες. Τοιαύτη μὲν  
 ἦν ἡ βασιλείως τοῦ Καντακουζηνοῦ πρεσβεῖα πρὸς  
 Ἄνναν τὴν βασιλίδαν. Ἀμοῦρ δὲ καὶ αὐτὸς ἰδίᾳ συν-  
 εβούλευεν ἔχεσθαι τῆς εἰρήνης, ὡς τὰ μέγιστα λυσι-  
 τελοῦση. Αὐτὸς μὲν γὰρ καὶ πρότερον φίλος εἶναι  
 βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ ἐκ πολλῶν ἐτῶν, καὶ διὰ  
 τὴν αὐτοῦ φιλίαν βασιλεῖ τε τῷ Ἀνδρονίκῳ, οὐ μόνον  
 εἰς τὸν κατὰ Φωκαίας πόλεμον συμμαχίαν παρεσχῆ-  
 σθαι, ἀλλὰ καὶ ὑστερον ἐπὶ Ἀλθανούς. Καὶ ἐξ ἐκεῖ-  
 νων τῶν χρόνων εἰς τὴν Ῥωμαίων, οὐδέποτε ἐμβα-  
 δεικέναι Ῥωμαίους πάντας ἡγούμενος ὑπὸ Καντακουζηνὸν τελεῖν τὸν βασιλείαν, καὶ ἐτι τὴν ἰδιώτου  
 τύχην στέργοντα. Νυνὶ δὲ, οὐκέτι φίλος εἶναι βασιλείῳ, ἀλλὰ δοῦλος, καὶ οὕτω παρεσκευάσθαι, ὡς οὐ  
 πέμπον στρατιᾶν βοηθεῖν, ἀλλ' αὐτὸς παρεῖναι, καὶ τὴν ἴσῃν ἐπιδείκνυσθαι σπουδῆν, ἣν ἂν καὶ ὑπὲρ  
 ἑαυτοῦ τὸν πόλεμον αἰρούμενος ἐποιεῖτο, δι' ἃ συνεβούλευεν ἀρεῖσθαι μᾶλλον τὴν εἰρήνην, τοῦ βασι-  
 λέως μάλιστα τὰ εἰς αὐτὴν γεγενημένα πρότερον διὰ τῶν ἀρχόντων τὴν ἀγνωμοσύνην ἀφέντος, καὶ  
 τὸν πόλεμον κατατίθεσθαι ἐθέλοντος. Οὐ μόνον γὰρ εἰ τι τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας κατελίπετο ἀκέραιον  
 διασωθῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ διεφθορότα ὑπὸ τοῦ πολέμου δυνατόν πάλιν ἀνακατασθαι. Αὐτὸν δὲ ἀντὶ  
 πολέμου σύμμαχον ἐξέσται καὶ φίλον ἔχειν. Τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ Ἀμοῦρ διαπρεσβεύετο.

## 572 CAPUT LXV.

*Legatus Cantacuzeni crudeliter et ignominiose habetur. Maledicta Apocauchi in imperatorem et ejus scopus. Litteras sibi missas ab Apocauchio Amurium non operas imperatori desort, facti consilium affert. Episcopi Didymotichensis divinus nuntius. Lætitia de reditu imperatoris et feriæ. Quid Glabæ cuidam prædixerit idem episcopus. Castella duo et agrestes se dedunt, quibus Monitzilus præficatur, cujus mores describuntur.*

Ὁ μέγας δὲ δοῦξ ἐπεὶ πύθοντο τὰ τῆς πρεσβεΐας,  
 Σαλατινὴν μὲν τὸν Ἀμοῦρ πρεσβευτὴν φιλοτίμως τε  
 ὑπεδέξατο, καὶ μετὰ μικρὸν ἐξέπεμψε δῶρα παρα-  
 σχίον. Βρούλι δὲ τὸ γένειον περικείρας καὶ τὴν κε-  
 φαλήν, ἔπειτα καὶ τοὺς μυκτῆρας διαβρήξας καὶ τὰς  
 κνήμας, ἀσθλόγ τε τὸ πρόσωπον περιχρίσας εἴκυσσε  
 διὰ τῆς ἀγορᾶς οὕτως ὕψαιμον. Πρὸς δὲ τὴν πρε-  
 σβεΐαν οὕτως ἀπεκρίνατο. Ἀμοῦρ μὲν ἔγραψε πολ-  
 λὰς κατὰ βασιλείως ὑβρεῖς καὶ χυλεπὰς. Αὐτοῦ δὲ  
 κωθῆπτετο μετρίως ὅτι Καντακουζηνῷ ἀκολουθεῖναι  
 αἰροῖτο ἀνάξια ποιῶν τῆς σφετέρας εὐδοξίας. Πλέον  
 δὲ οὐδὲν. Βασιλεῖ δὲ ἔφρασκεν ὡς οὐ δέοντο αὐτοῦ,  
 οὕτε συμβασίλευσιν τοῖς βασιλείως παῖσι καὶ Ῥω-  
 μαίων ἀρχεῖν, οὐτ' αὐτοῖς ὁμοίως δοῦλον εἶναι, ὅτι

seu si modo inducat in animum per legatos ad se  
 missos exponere sibi quæ illa, et patriarcha, cæte-  
 rique archontes ut optima atque commodissima  
 probent, confidere se eos divino munere cum gau-  
 dio reversuros, feliciter confectis, quæ Romanis  
 omnibus in commune conducant. Hujuscemodi  
 fuit Cantacuzeni ad Annam imperatricem legatio,  
 quam seorsum Amurius quoque hortabatur, uti  
 pacem acciperet, quo nihil posset facere utilius.  
 Nam et alioqui pluribus ab hinc annis sibi cum  
 Cantacuzeno amicitiam intercedere, in cujus gra-  
 tiam Andronico imperatori non solum bello contra  
 Phocæam auxilium tulerit, sed etiam postea con-  
 tra Albanos, et ex illo Romanos nunquam incur-  
 sarit, cum omnes Cantacuzeno, quamvis adhuc  
 privati fortuna contento, subsesse arbitraretur.  
 Nunc ejusdem imperatoris non amicum modo,  
 sed insuper servum profiteri, et sic animo affe-  
 ctum, ut non alios ei auxilium mittat, sed ip-  
 semet coram præsens adsit, nec minus studii  
 ac diligentie pro eo usurpet, quam si pro se ac  
 fortunis suis bellum gereret. Quare tanto magis  
 pacem admittendam, maxime cum et imperator  
 principum iniquitate in se commissa condonare,  
 et ab armis discedere paratus sit. Non enim tan-  
 tummodo si quid rei Romanæ supersit, integrum  
 et incolome permansurum, sed et bello imminuta  
 ac devastata reparari atque instaurari, et se pro  
 hoste socium et amicum haberi posse. Hæc per  
 C legatum etiam Amurium.

Cæterum magnus dux audita legatione, Salati-  
 nen Amurii legatum honorifice accepit, pauloque  
 post donatum dimisit. Brulam mento et capite  
 rasis, naribusque et tibiis contractis, fuligine op-  
 pleta facie, sic cruentatum per forum trahendum  
 curavit. Ad legationem autem sic respondit. Dedit  
 ad Amurium litteras, quibus acerbas in imperato-  
 rem contumelias acervavit; ipsum Persam mode-  
 rate objurgavit, cum aliud non scriberet, quam  
 sua claritate rem indignam committere, qui Can-  
 tacuzenum sequeretur; ast in imperatorem hæc  
 illius ualedicentia fuit, hæud opus esse illo, neque  
 ut loco collegæ cum liberis imperatoris Romanos  
 moderetur, neque ut cum ipsis æque subditus sit.

Quin etiamsi ipsis servire velit, quanquam in ministerio sordissimo et abjectissimo, inter equisones et cecos videlicet, nolle ejus operam, sed oppugnatos eum semper, et brevi admodum ad orbem demissuros. Nam quod usque in hunc diem fruatur spiritu, non prudentia aut arte imperatoria servatum esse, verum quia procul apud Triballos erro vixerit. Nunc quia propius adsit, primo quoque tempore experturum, melius ipsi fuisse apud eosdem Triballos mercedi dare operas, quam regressum in fines Romani imperii, illud sibi asserere. Brulam autem post immania illa supplicia in carcerem, in Constantini Magni palatio incluserunt, qui et paulo post cum aliis vinculis populo Byzantino post mortem Apocauchi, ut infra non longe docebimus, irruente interfectus est. Hæc ille agebat ut modis omnibus bellum strueret, et imperatricem hujusmodi facinorum terriculamentis a cogitationibus pacis avocaret, Cantacuzenum vero ad implacabile odium ultionemque provocaret. Noverat siquidem planissime, si pax iniretur, se amissis rerum gubernaculis non solum primum Romanorum, sed nec a primo quotumcunque tandem futurum. Idcirco per multum sanguinem, quem fundebat, per plagiatum, et quanta dici non potest, Romanorum labem atque perniciem, ad excelsum hunc gradum grassabatur. **573** At imperatorem nihil horum nefariorum operum a desiderio pacis abstinere, qui totam mentem in eo defixerat, quomodo bellum exterminaretur, cum ex eo ad Romanos nihil æqui redundaturum sciret. Ubi legatus Amurii rediit, et quid de Brula factum esset renuntiavit, archontum responsum exposuit, litterasque ad Amurium conscriptas porrexit, ille obsignatas ut erant ad imperatorem detulit. Quo factum ejus culpante, interroganteque num sinistrum aliquid de se suspicaturum putavisset, subjicit Amurii non ea de causa epistolam se non resignasse, stultum enim fore prorsus si ejus de se judicium ac voluntatem nondum perspectam et exploratam haberet, sed cum non ignoret archontas Romano imperatore conviciis et maledictis lacerando perinde atque negotio cuiquam etiam atque etiam necessario deditos, idcirco non alteri legendam tradidisse, ne probra illa ad multorum aures pervenirent, sed ad ipsum obsignatam asferre, ut si quid mille ibi scriptum fuerit, id minime parvi ducat; sin consueti, puta contumeliæ et maledicti, in eorum qui scripserunt capita recidant (28). Commendat consilium imperator, leguntur litteræ, nihil ibi probum, sed adversus imperatorem turpia et infanda convicia, Amuriique reprehensio, quod non sine summo dedecore nobilitatis suæ cum illo se conjunxisset. Imperator quoniam Byzantii nul-

A γε μὴν οὐδ' αὐτῶν εἰ βούλοιο δοῦλον εἶναι, καὶ δουλείαν τὴν αἰσχίστην εἰς ἵπποκόμους καὶ μαγείρους τεταγμένον, ἀλλὰ πολεμήσειν ἄχρι παντός, καὶ τάχιστα διαφθερεῖν. Καὶ γὰρ τὸ περιεῖναι μέχρι νῦν οὐχ ἡ σύνεσις· οὐδ' ἡ στρατηγία περιέτωσεν, ἀλλὰ τὸ πόρρω που ἐν Τριβαλλοῖς πλανήτην διατρέβειν. Νοῦν δ' ἐπεὶ ἐγένετο ἐγγύς, εἰσεσθαι τὴν τάχιστα, ὅτι βέλτιον ἦν αὐτῷ θητεῦσιν παρὰ Τριβαλλοῖς, ἢ ἐγγύς τῆς Ῥωμαίων γενόμενον βασιλείας, ἀμφισβητεῖν περὶ αὐτῆς. Βρουλάν δὲ μετὰ τὰς ποιωνὰς ἐκείνας τὰς ἀνημέρους, τῷ ἐν τοῖς Κωνσταντινῶν βασιλείοις τοῦ μεγάλου δεσμοτηρίου καθέτηξεν. Ὅτι καὶ μικρὸν ὕστερον ἀνηρέθη μετὰ τῶν ἄλλων συνδεσμοτῶν, τοῦ δήμου τῶν Βυζαντιῶν ἐπιθεμένου μετὰ τὴν Ἀποκαύχου τελευταίην, ὡς περ ὕστερον εἰρήσεται· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ ἐπράττετο, ἐκ παντὸς τρόπου τὸν πόλεμον κατασκευάζοντι, καὶ βουλομένη βασιλεύειν τε ἑμοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν τολμημένων ἀπάγειν τῆς εἰρήνης, καὶ Καντακουζηνὸν τὴν βασιλέα πρὸς ἔχθραν ἀσπονδῶν καὶ ἄμυναν ἐκκαλεῖσθαι. Ἦδει γὰρ σφύεστατα τὴν εἰρήνην αὐτὴν ἀπέξουσαν τῶν πραγμάτων τῆς ἀρχῆς, καὶ οὐχ οὐκ πρῶτον εἶναι συγχωρήσουσαν Ῥωμαίων, ἀλλ' οὐδὲ πολλοστὸν ἀπὸ τοῦ πρώτου. Διὸ καὶ πολλῶν αἰμάτων, καὶ ἀνδραποδισμῶν, καὶ φθορᾶς ἀμυθῆτου τῶν Ῥωμαίων τὴν τριαύτην ἠλλάττετο ἀρχῆν. Βασιλεὺς δὲ οὐδὲν ἐκόλυσε τῶν παρανόμων ἔργων τουτουῶ τῆς εἰρήνης ἀποσχέσθαι· ἀλλὰ πᾶσαν ἐπίλοιαν ἐκίνει, ὥστε κατατίθεσθαι τὸν πόλεμον· ἦδει γὰρ οὐδὲν ἐπιεικὲς ἐκ τούτου συμβησόμενον Ῥωμαίοις. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀμούρ ἐπαγῆκε πρεσβευτῆς, ἀπήγγελλε μὲν ὅσα συμβαθῆ περὶ Βρουλᾶν καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀρχόντων Ῥωμαίων πρὸς τὴν πρεσβείαν ἀποκρίσεις, παρείχετο δὲ καὶ τὰ γράμματα τὰ πρὸς Ἀμούρ· ὁ δὲ, ὡς ἦσαν ἐσφραγισμένα, ταῦτα ἔχων, ἤκειν ὡς βασιλέα· μεμφομένον δὲ ἐκείνου εἰ περὶ αὐτοῦ τι φαῦλον ᾤθη ὑποπετεύειν, οὐ τοιαύτην ἔφρασκεν ἐκείνου γνώμην ἔχων μὴ λελυκέναι τὴν σφραγίδα. Ἀνόητος γὰρ ἂν εἴη παντάπασιν εἰ τὴν βασιλείας περὶ αὐτοῦ διάνοιαν ἀναγοίη· εἰδὼς δὲ ὡς τοῖς παρὰ Ῥωμαίοις ἀρχουσιν, ὡς περ τι τῶν ἀναγκαιοτάτων αὐτῶν πρὸς βασιλέα ὕβρεις ἐπιτηδεύονται· τούτου χάριν μὴ ἐτέρῳ παρασχέσθαι ἀναγινώσκων· ἵνα μὴ εἰς πολλῶν ἐμπέση τὰ βλάσφημα ἀκοῆς, ἀλλ' ἀγαγεῖν πρὸς αὐτὸν, ἵν' εἰ μὲν τι χρήσιμοι ἐγγεγραμμένον ἦ, λόγον τινὰ ποιήσωμαι αὐτοῦ. Εἰ δὲ τὰ συνήθη ταῦτα, ὕβρεις καὶ λοιδορίαι, ἐπὶ τὰς τῶν γεγραμμένων τρέπονται κεφαλὰς. Ἐπαινεύσαντος δὲ αὐτῶν τοῦ βασιλέως ἐπὶ τούτῳ, ἔπειτα ἀνεγινώσκειτο τὰ γράμματα, καὶ ἦν οὐδὲν ὕγιες ἐγγεγραμμένον, ἀλλὰ πρὸς τε βασιλέα ὕβρεις αἰσχυρὰ καὶ ἀγενεῖς, καὶ μέμψεις πρὸς Ἀμούρ, ὅτι αὐτῷ ἀνέχοιτο ἀκολούθειν καὶ τὴν εὐγένειαν περιυβρίζειν. Βασιλεὺς δ' ἐπεὶ οἱ ἐν Βυζαντίῳ οὐδεμίαν ἐλπίδα παρεῖχοντο εἰρήνης,

#### Jacobi Pontani notæ.

(28) Aliter Græci etiam hoc modo εἰς κεφαλῆν σοῖ, citra adjectionem verbi. Subaudiuntur τρέπονται. Dicunt etiam Latini, quod in caput tuum recidat, quod in caput tuum vertatur, quod illorum capiti sit.

Apud Virgilium Evander Mezentium tyrannum effersans lib. VIII :

Quid memorem infandas cedes, quid facta tyranni Effera? di capiti ipsius generique resercent.



ἀναγκαίως καὶ αὐτὸς ἐχίρει πρὸς τὸν πόλεμον, καὶ ἰνάγκαζεν αὐτῷ τὰς πόλεις προσχωρεῖν ἢ ἐκούσας ἢ βιαζομένας. Βασιλίδι δὲ Εἰρήνῃ ἐν Διδυμοτείχῃ μὲν ἔτερον περὶ βασιλείως πεπυσμένην, ὅτι μὴ πρὸς Βέρροαν διατρίβει προσχωρήσασαν, ἀπήγγελλεν ὁ ἀρχιερεὺς Διδυμοτείχου, ὅτι βασιλεὺς εἶη τῆς Χαλκηδῶνος ἐπιθάς, καὶ ἐπιστεύετο αὐτίκα. Ἦσαν γὰρ οὐδὲν μικρὸν περὶ ἐκείνου πεπυσμένοι, ἀλλ' ὡς πάντα τὰ ἐσόμενα εἰδότες προσερχοῦν ἀκριβῶς. Καὶ ἦσαν εὐθύς ἐν κρότοις καὶ ἑορταῖς, καὶ τῆς ἐπανόδου βασιλείως, πολλὰς Θεῶν προσήγον τὰς εὐχαριστίας. Μετὰ τρίτῃ δὲ ἡμέραν ἐξ ἐκείνου, καὶ ὁ Μουζάλων ἦκε παρὰ βασιλέως καὶ ἀπήγγελλε πάντα ὡς ἐγένετο· καὶ πάλιν ἦσαν ἐν ταῖς ὁμοίαις ἑορταῖς ἤδη βεβαίωτερον. Γλάβας δὲ Γεώργιος ὃς τῶν εἰς Διδυμοτείχον τεταγμένων ἀρχεῖν εἰς ἦν, ἐλθὼν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, εὐχὴν ἦται παρ' αὐτοῦ, ὡς εἰς βασιλέα ἀφιξόμενός· δεδοικέναι γὰρ μὴ πρὶν ἐκείνου ἐπανήκειν τελευτήσας, τῆς ἡδίστης ὕψους βασιλείας ἀποστερηθῆ· ὁ δ' ἐπέτρπε μὲν πρὸς ἐκείνον ἀφικέσθαι, παρῆναι δὲ θαρρῆναι, ὡς ὕψεται βασιλέα, καὶ εἰς τήνδε τὴν πόλιν ἐπανήκοντα, καὶ πρὸς τινὰς ὑπηρεσίας χριστιανούς· ἐκείνῳ ἔσται. Μετὰ δὲ τινὰ χρόνον ἦν ἕκα καὶ αὐτὸν ἦδη, πρὸς τὰ ἐκεῖθεν δικαιοτήρια κληθέντα, παρασκευάζεσθαι καὶ αὐτὸν, ὡς μετὰ μικρὸν ἀπολείψοντα τὸ ζῆν· οὗτω γὰρ εἶναι δεδομένον παρὰ Θεῶν. Ταῦτα μὲν οὖν, ὡσπερ εἴρηται, ὕστερον ἀπέβαινε. Βασιλέως δὲ Περιθεωρίων πολιορκουόντος, καὶ κλίμακας καὶ μηχανὰς κατασκευάζοντος πρὸς τὴν τειχομαχίαν, τὰ ἐν τῇ Μερόπη φρουρία προσεχώρησαν, ἧ τε Ἁγία εἰρήνην προσαγορεύομενον, καὶ ὁ Ποδοσῶδός. Καὶ ἐλθόντες πρὸς βασιλέα, ἡγεμόνα ἐδέοντο αὐτοῖς παρασχεθῆναι, σὺν τούτοις δὲ καὶ ἕτεροι νομάδες τὸ αὐτὸ οἰκοῦντες ὄρος ἐν κώμαις ἀτειχίστοις· οὗ δὲ τὴν πρὸς Βασιλέα εὐνοίαν· (ἦσαν γὰρ καὶ πρότερον ὑπ' ἐκείνου τεταγμένοι βασιλέως Ἀνδρονίκου ἐπιπερόντος), τῶν ἄλλων πρῶτοι παρεγένοντο, καὶ παρῆχον ἑαυτοῦς ἐκόντες βασιλεῖ. Σκεπτομένων δὲ περὶ αὐτῶν πρὸς ὃ τι χρῆσαιτο, καὶ τίνα ἐπιστήσιεν ἀρχόντα αὐτοῖς, ἐδόκει δεῖν Μομιτζίλου τὴν ἀρχὴν αὐτῶν παρέχειν, οὐ μόνον διὰ τὸ ὁμόφυλον νομίμας διακρίεσθαι· αὐτῷ ἐνοικίως τοῦ νομίμας ἐκείνου, ἀλλ' ὅτι καὶ εὐφυχίας καὶ τόλμης πρὸς τὰς μάχας οὐδὲν ἐνέλιπε· καὶ πρὸς ληστείας καὶ ἀρπαγὰς ἄριστα ἐξήσκητο. Ἦν γὰρ δὴ ὁ Μομιτζίλος οὗτος τὸ γένος μὲν Μυσός, διὰ δὲ ληστείας καὶ ἀρπαγῆς ἐκείθεν ἐλαθεῖς, πρὸς Ῥωμαίους τε ἐγένετο, καὶ ὑπὸ βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῖς στρατιώταις κατελέθη. Χαίρων δὲ δεῖ ληστείας καὶ πολλὰ τὴν Μυσίαν κακουργῶν διὰ τὸ μάλιστα ἔμπειρον τῶν τόπων εἶναι, παρηγεῖτο μὲν πολλὰ ὑπὸ τῶν τὰ μεθόρια τῆς Μυσῶν καὶ Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀρχόντων μὴ τοιαῦτα κακουργεῖν σπονδῶν οὐσῶν, καὶ πόλεμον κινεῖν. Ὁ δὲ οὐ πᾶν πείθεσθαι ἠδύνατο· ἀλλ' ἐπὶ τινὰ χρόνον ἡσυχάζων, τοῖς ὁμοίοις πάλιν ἐπεχείρει. Μέλων δὲ ἦδη τῆς κακουργίας

A iam spem pacis faciebant, necessario et ipse ad bellum administrandum incumbere, et urbes ad deditionem volentes nolentesque cogere. Imperatrici vero Didymotichi cum aliud de imperatore marito nihil comperisset, nisi apud Berrhœam urbem dedititiam esse, episcopus nuntiavit jam Chalcidicem pervenisse, cui statim adjuncta fides, quandoquidem nihil non magnum de eo sentiebant, et ut venturorum omnium provido diligenter attendebant. Aguntur mox feriæ, plausus edunt, et reditum imperatoris Deo impensæ gratulantur. Post diem tertium Muzalon ab imperatore adveniens, omnia ut gesta erant recensuit; iursumque feriæ et quidem constantius celebrat. Georgius autem Glabas, unus præfactorum præsidii Didymotichensis, episcopum conveniens, ut sibi ad imperatorem profecturo bene precaretur petebat, quod se timere diceret ne ante illius reditum mortuus, suavissimo ejus aspectu privaretur. Episcopus eum proficisci permisit, hortatus bono esset animo, visurum imperatorem, et quidem in ea ipsa urbe. et in quibusdam functionibus utiliter ei 574 inserviturum. Interjecto autem nonnullo tempore, ubi se viderit ad illud cœleste tribunal evocatum, præpararet animum ut paulo post ipse quoque mortalitatem expleturus: sic enim visum Deo. Hac ut pronuntiata sunt, ita evenerunt. Imperatore autem Peritheorium obsidente, scalasque et machinas ad muros oppugnandos comparante, Sancta Pax et Pobisud castella Meropes (29) se tradiderunt, quorum incolæ venientes præfectum sibi dari rogabant. Dederunt se cum illis et alii quidam agrestes, ad eundem montem vicus sine muris habitantes, qui propter propensionem erga imperatorem (sub eo enim antea, vivo adhuc Andronico imperatore, militaverant) præ cæteris ad eum venerunt. Cui cogitanti quid eis negotii imponeret, et quem præficeret, Momitzilum præficere placuit, non solum quia propter communionem gentis rusticani illi cum complexuri essent, sed quod etiam in prælio nullum a se magnanimitatis ac fortitudinis officium desiderari pateretur, ad prædandum, rapiendumque exercitissimus. Erat enim genere Mœsus, et propter eas quas dixi artes profligatus, ad Romanos se applicaverat, eumque Andronicus imperator in altum militum retulerat. Qui cum prædis agundis semper delectaretur, et Mœsiæ, utpote locorum peritissimus, non parum incommodaret, sæpe monebatur ab his qui Mœsorum Romanorumque confiniis tuendis præerant, ne in fœdere hujusmodi maleficia designaret, et bellum irritaret. Quorum vocibus ille non penitus expugnabatur, sed ad tempus quiescens, intermissa repetebat. Jamque scelus suorum pretium laturus, quoniam et Mœsis propter latrocinia invisus erat, et Romanis eum comprehendere volentibus

Jacobi Pontani notæ.

(29) *Me'one* fuit una ex provinciis, seu regionibus *Thraciæ* sicut *Rhodope*.

non fidebat, in Triballos socessit, ubi diu vitam egit. Postea Cantacuzeno Peritheorium Berrhoea redeunte nuper a Crale cum descivisset, ad eum se contulit. Sciens igitur illum huic praefecturae idoneum, et castella, et vicos praeterea Meropes non paucos ei commendavit, e quibus non exigua praedonum manus colligebatur. Numerabantur enim equites paulo amplius trecenti, pedites supra quina millia, quorum omnium praefecturam tunc illi commisit, cum mandatis, ut urbes, quae se Cantacuzeno dedere nolent, infestas haberet.

Α δίδομαι δίκαας, ἐπὶ Μυσοῖς τε ἀπηχθάνετο διὰ τὰς ληστείας, καὶ Ῥωμαῖοις οὐκ ἐθάρρει βουλομένοις συλλαμβάνειν, ἀπεχώρησεν εἰς Τριβαλοὺς, καὶ διέτριψεν ἐκεῖ χρόνον τινὰ συχνόν. Ἐπειτα ὡς βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνὸς εἰς Περιθεώριον ἐκ Βεργόλης ἐπανῆκε, πρότερον ὀλίγον χρόνον Κράλη ἀποστάς, προσεχώρησε τότε βασιλεῖ. Εἰδὼς δὲ αὐτὸν ὄντα ἐπιτήδειον πρὸς τοιαύτην ἡγεμονίαν, τὰ τε φρούρια ἐνεχείρισε, καὶ τὰς κατὰ τὴν Μερόπην ἄλλας κώμας οὐκ ὀλίγας οὖσα;· ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγη χεῖρ συνελέγετο ληστρικῆ. Ἦσαν γὰρ ἰππεῖς μὲν τριακοσίων εἰλίψω πλείους, πεζοὶ δὲ ὑπὲρ τοὺς πενταχιλίους· ὧν ἀπάντων αὐτῷ ἐνεχείρισε τό τε τὴν ἀρχὴν, καὶ προσέτατε κακοῦν τὰς πόλεις, αἷ μὴ προσχωροῖεν βασιλεῖ.

575 CAPUT LXVI.

*Didymotichum imperator cum Amurio venit. Thraciae urbes imperium recusantes, rernas lunt. Inevitus urbes occupat Morbus Amurii. Præsidium missum Adrianopolim. Prædones apud Didymotichum cæduntur et capiuntur. Amurius mortem evadit, consilio imperatoris obsecrat. Petitur auxilium ab Mæserorum rege, et dantur ei urbes novem. Quomodo conjurati Persae e Thracia educere conati sint, per quemdam Mauromatem, a quo annonam accipiebant. Amurius suos retinere in Thracia nequit, et de eo apud imperatorem ejus querimonia.*

Quia porro Peritheorium frustra obsidebatur, B machinas fabricatas incendit, totaque classe in Asiam reversa, ipse et Amurius sex millia selectorum Persarum ducentes, Didymotichum ingrediuntur. Didymotichenses publice diem festum agitare, et variis jucunditatibus sese dædere, quod sibi ab inferis redivivum imperatorem excipere viderentur. Aliquot diebus Didymotichi consumptis, Rhodopen exiit, omniaque Morrhæ oppidula confestim se subjecerunt, uno exempto, Ephræm nomine. Persæ illis, aliis nihil molesti fuerunt, Ephræm misere affligerunt. Cæteris Joanne Asane uxoris fratre præposito. Didymotichum se recepit, et adversus Thraciæ urbes ex Romanis Persisque confectum agmen mittens, postulabat uti se dominum agnoscerent: detrectantes, quantum poterat male multabat. Vici C omnes diripiebantur, capti propinquis suis pretio reddebantur. Plurimi occidebantur. Imperator hinc mirum in modum contristabatur, nec ullum mali se remedium ostendebat: neque enim urbes in ditionem veniebant, ut barbari illis vexandis absterent, neque ille contra hostes ex Romanis copias satis magnas habebat, ut Persas, quasi cum solis Romanis bellum toleraturus dimitteret. Quocirca quinquam invitus, et propter calamitatem Romanorum ager animi cas occupabat, necessitate coactus scilicet. Praeterea cum Rhodopes praefectura es. et Romana, Stenimachi, et Zepænes appellata, in qua equites non pauciores mille, iique bellicosissimi, et multitudo peditum, visum eo movendum. Itaque Didymoticho egredientes, Morrhæ venerunt. Illic delapso in morbum Amurio consistit, si forte haberet meliuscule. Verum auge-sciente malo, cum et medici et medicamenta deessent, Didymotichum revertentur. Byzantii Marte aperto cum Persis depugnare non valebant. 576 Missa autem cum duce Sphranze Adrianopolim praesidiaria manu (quod ea urbs cæteris Thraciæ urbibus major et majoris momenti esset), eam munie-

Ἐκεῖνος δὲ ἐπεὶ Περιθεώριον οὐδὲν ἦλυε πολιορκῶν, τὰς μὲν παρεσκευασμένας μηχανὰς ἐνέπηρσε πυρὶ, τοῦ δὲ στόλου παντὸς εἰς τὴν οἰκειαν ἀποπλεύσαντος, αὐτὸς ἅμα Ἀμοῦρ ἐξακισχιλίους ἐπιλέκτους ἄγοντες; Περσῶν, ἦγον εἰς Διδυμότειχον· οἱ δὲ ἐν Διδυμοτείχῳ ἐφρτὰς ἦγον δημοσίας τῆς βασιλείας ἐπανόδου, καὶ παντοιοὶ ἦσαν ὄψ' ἡδοῆς. Ἐδόκουν γὰρ ὡς ἐξ ἄδου τοὺς περὶ βασιλεία αὐθὺς εἰς τὸν βίον ὑποδέχεσθαι. Ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἐνδιατίψας Διδυμοτείχῳ, ἐξῆλθεν εἰς Ῥοδόπην· καὶ τὰ κατὰ τὴν Μόρραν πολίχνια πάντα προσεχώρησαν εὐθύς, πλὴν ἐνὸς Ἐφραῖμ προσαγορευομένου. Τὰ μὲν οὖν προσχωρήσαντα οὐδὲν δυσχερὲς ὑπέμενον παρὰ Περσῶν, Ἐφραῖμ δὲ ἐκάκωσαν οὐκ ὀλίγα· οἷς ἐπιστήσας φέρωντα τὴν γυναικὸς ἀδελφὴν Ἀσάνην τὴν Ἰωάννην, αὐθὺς ἀνέστρεφεν εἰς Διδυμότειχον· πρὸς δὲ τὰς ἐν τῇ Θράκῃ πόλεις πέμψας στρατιὰν ἅμα Ῥωμαίων καὶ Περσῶν, ἤξιο προσχωρεῖν· ὡς δ' οὐ προσεχώρουν, ἐκάκω ὅσα δυνατὰ, καὶ κώμαι πῖσαι ἐπορθοῦντο, καὶ οἱ ἀνδραποδιστέμενοι ἐπιπράττοντο πρὸς τοὺς οἰκείους· ἀπέθνησκον δὲ καὶ πλείστοι. Βασιλεὺς δὲ ἠνιάτο μὲν πρὸς τὰ τοιαῦτα οὐκ ἀνεκτῶς, θερραπέα δὲ τοῦ κακοῦ οὐδεμίαν ἐξευρίσκατο. Οὕτως γὰρ αἱ πόλεις προσεχώρουν, ὥστε αὐτῶν ἀποσχέσθαι τοὺς βαρβάρους, οὔτε ἀποκρῶσαν πρὸς τοὺς πολεμίους εἶχε δύναμιν ἐκ Ῥωμαίων, ὥστε ἀποπέμπεσθαι τοὺς Πέρσας, ὡς ἅμα τοῖς συνοῦσι Ῥωμαῖοι τὸν πόλεμον διοίσων. Διὸ καὶ ἄκων μὲν καὶ ἀγθόμενος; ἐπὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων συμφορᾷ, κατεῖχε δὲ ὁμοῦ δι' ἀνάγκην. Ἐτι δὲ ἐν Ῥοδόπῃ ἐτέρας οὖσης ἐπαρχίας Ῥωμαῖοις ὑπηκόου Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης προσαγορευομένης, αἷς ἦσαν ἰππεῖς χιλίων οὐκ ἐλάχιστος μαχιμώτατοι, καὶ πλῆθος πεζῶν, ἐδόκει δεῖν στρατεύειν ἐπ' αὐτούς· καὶ ἄραντες ἐκ Διδυμοτείχου, ἤλθον ἄχρι Μόρρας. Ἐκεῖ δὲ νοσήσαντος Ἀμοῦρ, περιέμενον εἰ πως γένοιτο βαίτας. Ὡς δὲ ἐφαίνετο αὐξάνειν μᾶλλον τὸ κακὸν, καὶ ἀπορία ἦν οὐκ ἰατρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς τὴν νόσον ἀναγκαίων, ἀέσπερον εἰς Διδυμότειχον. Οἱ δὲ ἐν Βυζαντίῳ φαν-

ρῶς μὲν ἀντιτάττεσθαι πρὸς τὴν στρατιὰν τὴν Περσικὴν οὐκ ἦσαν δυνατοί. Πέμψαντες δὲ στρατιὰν πρὸς τὴν Ἀδριανού, ἐφρούρουσαν ὧν ἤρχεν ὁ Σφραντζής, μάλιστα τῶν ἰεν τῇ Θράκῃ πόλειων μείζω καὶ ἀναγκαιοτέραν οὖσαν· καὶ τῶν ἄλλων ἐποιούοντο πρόνοιαν ὅση δυνατῇ, ὥστε καὶ ἀποστῆναι πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ἀπ' αὐτῶν. Σφραντζής οὖν πυθόμενος περὶ βασιλέως, ὡς ἐπιστρατεύσει Στενιμάχῳ, καὶ νομίσας ὡς εἴη δυνατόν ἐκεῖνου ἀπόντος· ἄχρις ἐπανήξῃ τὰ περὶ Διδυμότειχον κακώσαντα αὐθις εἰς Ἀδριανούπολιν ἐλθεῖν, παραλαβὼν ὄσους ἦγεν, ἤλθεν ἐπὶ Διδυμότειχον. Συνέθη δὲ τῆς αὐτῆς ὥρας καὶ βασιλέα ἐκ τῆς Μόρρας· ἐπανήκειν μετὰ τῆς στρατιᾶς, καὶ γενομένης συμπλοκῆς, οἱ πλείους μὲν τῶν ἐπελθόντων ἔπεσον, καὶ ἐάλωσαν τινες ὀλίγοι· ἀπέθανε δὲ καὶ στρατηγός. Ἀμοῦρ δὲ καὶ αὐτὸς ἤλθεν ἐν χρωῖ κινδύονα κατ' ἐκείνην τὴν μάχην. Ἐκείνος γάρ, καίτοι μικρὸν τῆς νόσου βαίτας, ὡς ἐγένετο ἡ συμπλοκὴ τῶν στρατοπέδων, ὀπιστάμενος· ἐχώρει μετὰ τῶν προτάκτων· κοίτη δὲ τῶν πολεμίων τριτὴ περιτυχῶν, πρὸς ὄψιν εἰσιώθη, πρὸς τὰς πληγὰς τῶν ὅπλων ἀντισχόντων, καὶ πολλὰς ὤμιλόγει· βασιλεῖ χάριτας· τῆς σωτηρίας. Εἰσιώθῃ γὰρ ὅπλων μάχεσθαι χωρὶς, ὁ βασιλεὺς ἡμέραις ὀλίγαις πρότερον τῆς μάχης, παρήγει μὴ ἀφρακτον εἰσεῖναι εἰς τὰς μάχας, εἰ μὴ βούλοιο θανάτου αἰτίῳ καταστῆναι ἑαυτῷ· ὅση γὰρ ἂν τις ἀγωνίζοιτο εὐψύχως, τοσοῦτον πεσεῖται ῥᾶστα πληρῇ τινι περιτυχῶν, καὶ κατεργασθεὶς ῥαδίως· ὧ καὶ πελθόμενος, καίτοι ἀνοπλος τὸν ἵππον ἐπιβὰς, οὐθις ἀναστρέψας, ἀνελάμβανε τὰ ὅπλα, τῶν βασιλέως παραίνεσων μνησθεὶς. Βασιλεῖ δὲ τῇ Ἄνῃ, καὶ πατριάρχῃ, καὶ μεγάλῳ δουκὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς ἐν τέλει, ἐδόκει δεῖν πρὸς Ἀλέξανδρον πρεσβεῖαν ποιεῖσθαι τὸν Μυσῶν βασιλέα, ὥστε συμμαχεῖν αὐτοῖς· ἐπὶ Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα. Ἐκίκου γὰρ ἡ τῶν Περσῶν στρατιὰ καὶ τὴν ἐκεῖνου· ὁ δὲ ὑπέσχετο, ἂν μισθὸν αὐτῷ παρέχωσι τῆς συμμαχίας τὰς κατὰ Στενίμαχον καὶ Τζέπαιναν πόλεις καὶ μείζους καὶ ἐλάττους, καὶ τὴν ταύταις ἐγκαθιδρυμένην στρατιάν. Ἦσαν δὲ ἑννέα, ἡ Τζέπαινα καὶ ὁ Κροζιμὸς, ἡ Περιστιτζα, ἡ ἄγθα Ἰουστιτζα, ἡ Φιλιππούπολις, πόλις θαυμασία καὶ μεγάλη, ὁ Στενίμαχος, ὁ Ἀετὸς, ὁ Μπέαδνος, ὁ Κόσνικος. Στρατιὰ δὲ πρότερον μὲν ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους καὶ χιλίους· ἦσαν· τότε δὲ ὑπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πολέμου κάκεινων διεφθαρμένων, ὀλίγη πλείους· χιλίων ἦσαν, πάντες μαχημώτατοι, καὶ οὐδένων ἄλλων τῶν παρὰ Ῥωμαίοις στρατευομένων λειπόμενοι εἰς εὐψυχίαν. Οἱ δὲ, ὡς ἐπύθοντο τὴν ἀξίωσιν Ἀλεξάνδρου, παρέλοντο προθυμώτατα τὰς πόλεις, δεῖσαντες, ὡς εἶποιε, μὴ Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ κάκεινων προσβεβέντων, πολεμίους ἔχων ἐναντὶ συμμαχῶν καὶ ὀπληκῶν· καὶ ὡς ἐν συγκρίσει προτιμῆραντες Ἀλέξανδρον μᾶλλον ἔχειν σύμμαχον ἐσόμενον, ἢ τὸν πολεμουντα Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα. Οὕτω πᾶσαν ἐπεδείκνυντο σπουδὴν καὶ προθυμίαν ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων τὴν ἀρχὴν μὴ ἐλασσοῦσθαι. Ἐπεὶ μέντοι τὰς πόλεις εἶχεν ὁ

abant, aliis pro facultate consulbant, ne ab ipsis Cantacuzenum deficerent. Spiranzes itaque, ut imperatorem Stenimachum tendere intellexit, ratus se posse, eo absente, agrum Didymotichensem deprædari, et Adrianopolim reverti, eo quantum quantum habebat militum adduxit. Eadem hora imperator fortuito ex Morra cum suis redit, factoque conflictu, plures de prædatoribus caeduntur, aliquot capiuntur, dux ipse interficitur. Amurinus in extremo discrimine versatus est. Nam etsi e morbo parum adhuc se confirmasset, pugna cœpta arma induit, et in primam aciem processit, ac tribus contis petitus, præter opinionem, armis videlicet vulneri resistentibus, servatus est, singularesque imperatori de salute gratias egit. Solitum enim pugnare non obarmatum, imperator paucis ante diebus admonuerat, ne non munitis certamini se crederet, nisi mortem sibi accersere vellet. Quanto enim quis armis non tectus generosius dimicaverit, tanto facilius lethali plaga occiditurum. Cujus admonitionis memor, tametsi equum nudus ascendisset, reversus sese obarmavit. Anna vero imperatrix, et patriarcha, item magnus dux, reliquique principes legatos ad Alexandrum Mæсорum regem mittendos, eumque ad suppetias contra Cantacuzenum ferendas invitandum judicaverunt. Persæ siquidem etiam illorum fines incursabant. Spopondit, si sibi Stenimachi et Zepænæ majores minoresque urbes cum earum præsidibus mercedem darent, erant autem novem: Zepana, Cretizimus, Peristitza, sancta Justina, Philippopolis (urbs eximia et ampla), Stenimachus, Aetus, Beadnus, Cosmicus. Numerus militum per hoc dispersitorum prius fuit mille quingenti; tum vero bello Romano plurimis deletis, paulo infra mille numerabantur, omnes viri fortissimi, qui nullis Romanis, quotquot militarent, animi magnitudine quidquam concederent. Petitioni Alexandri promptissime satisfactum est: timebatur enim, ne et illis oppidis Cantacuzeno adherentibus, hostes pro adjutricibus et subjectis paterentur; et velut ex comparatione Alexandrum socium, quam bellantem adversus se Cantacuzenum imperatorem futurum malebant. 577 Sic etiam atque etiam laborabant, si superis placet, ne de imperio Romano diminutio fieret. Postquam Alexander urbes accepit, illi eum ex pactis conventis opem poscunt. Rex affirmare se non posse succurrere, quandiu Persæ in Thracia versarentur, quos si quomodo ad Asiam repetendam perpulsissent, tum demum infestis signis in Cantacuzenum cupidissime iturum. Hoc porro aliam molitionem et non vulgare studium postulabat. Verumtamen cum quid aliud agerent non viderent, in ejus voluntate conquieverunt, et clam submisserunt, per quos cum Amurio colloquentes, immanem ei pecuniam polliciti sunt, si ipsis obsecutus domum renavigaret. Ubi quod volebant non impetrarunt, illotalia promissa inanes verborum strepitus reputante, alias insidias occiperunt, et Maurommaten quem-

dam Philadelphiensem, quem Cantacuzenus ad di-  
mensum in dies Amurio præbendum constituerat,  
promissis uberrimis aggressi sunt, ut aliqua rati-  
one Persis reditorem in Asiam persuaderet, cum  
propter eam functionem ipsis jam familiaris videretur,  
et quod Persice loquebatur, etiam ab iisdem pro  
benefolo haberetur. Hic diuturnam a patria  
absentiam illis molestam esse conjiciens, ducibus  
potissimum exercitus consilium dat non oportere  
tam longinquo tempore domesticis neglectis, peregre  
vitam miseram exigere, sed simul omnes Amu-  
rium convenire, ab eoque reditum flagitare, asse-  
verareque se in exteris locis ultra non posse vi-  
vere, cum domestica procuratione maxime indi-  
geant. Hæud enim ea conditione huc profectos, ut  
imperatorem perpetuo assectarentur, sed ut cum  
ei quantum liceret subsidio fuissent, domum re-  
mearent. Nunc non parum diu totos scilicet decem  
menses in solo Romano hæsisse. Quod si eos diu-  
tius retinere cõparetur, ne obtemperarent, ulterio-  
remque moram litere aversarentur. Amurium  
quippe statuisse tandiu hic apud imperatorem per-  
severare, quoad eum hostibus superiorem effecerit,  
et in hoc solo multam curam consumere, salutem  
suorum militum laborumque levationem nihil  
pensi habere. Si penuriam navium quibus in A-  
siam trajiciant obtendat, se illos ex ista difficultate  
explicaturum, Byzantio etenim complures affore,  
quibus mare transmittant. Ad hæc gratiam illis ha-  
bitum, et pecuniam quanto opus sit suppeditatum  
iri. Hic erant hortatus Maurommatis, qui nec Persis  
displicebant. **578** Ad satrapam igitur suum  
adeunt, super reditu suo quemadmodum a Mau-  
rommate edocti fuerant, verba faciunt. Amurius  
principio eo sermone vehementer obstupescere, et  
mirari, qui ista eos cogitatio subisset. Deinde eniti  
ut illos ad imperatorem porro adjuvandam retine-  
ret: necessariam enim eorum esse præsentiam,  
qui si recesserint, per quos præcipue defenderetur,  
hostes mox confertim impetum in eum facturos.  
Sed hoc erat nebulas diverberare; palam namque  
profitebantur, nisi cum ipsis patriam repeteret, se  
Byzantium profectos (unde jam acceperant fidem  
publicam, quo securi essent) inde in Bithyniam  
soluturos, post per Phrygiam, et Cariam in Ioniam  
venturos. Interrogati quonam usi arbitro, seu paci-  
ficatore cum Byzantiis fœdus pepigissent, ejus no-  
men se edituros negaverunt, quando ei silentium  
juraverint. Ad quindenos omnino dies Amurius,  
cum Persis continenter agendo laborandoque ne  
in Asiam cogitarent, consumpsit. Ubi se mortuis  
concionatum vidit, perquam tristis imperatori om-  
nia exposuit, Deum testatur se quidem ad ipsum eo  
scopo venisse, ut ante exitum belli hujus ab eo non  
discederet, et eos delegisse, quos in primis pro-  
pter animorum in se propensionem cuivis periculo  
pares futuros speravisset. Nunc prorsus contra eve-  
nisse. Exercitum enim a clandestinis quibusdam  
imperatricis fautoribus corruptum, et ad patrias

A Ἀλέξανδρος, ἀπῆτουν οὗτος τὴν συμμαχίαν κατὰ τὰς  
συνθήκας. Ὁ δ' ἔφασκε μὴ δύνασθαι, ἄχρις ἂν οἱ  
Πέρσαι ἐνδιατρίθωσι τῇ Θράκῃ· ἂν δέ τινη τρόπῳ  
δύνωνται πείθειν ἀποχωρεῖν εἰς τὴν Ἀσίαν, τότε ἤδη  
Καντακουζηνῷ ἐπιστρατεύσειν προθυμότετα. Τοῦτο  
μὲν οὖν ἐτέρως εἰδεῖτο παρασκευῆς, καὶ πραγμα-  
τείας οὐ τῆς τυχοῦσης. Ὅμως οὐκ ἔχοντες ὄψιν χρή-  
σσονται ἐτέρῳ, ἐτράπησαν ἐπὶ τούτῳ, καὶ κρῖνα  
προσπέμποντες, διελέγοντο Ἀμοῦρ, χρήματα δώσειν  
ἐπαγγελλόμενοι πολλὰ, εἰ πειθόμενος αὐτοῖς οἰκαδε  
ἀναχωρήσειεν. Ὡς δὲ οὐδὲν τῶν βεβουλευμένων ἠδύ-  
ναντο ἀνύειν, τὰς τοιαύτας ὑποσχέσεις ψόφους κει-  
νοῦς ἐκείνου λογισμένου, ἐφ' ἐτέραν ἐτράποντο ἐπι-  
βουλῆν. Καὶ Μαυρομάτην τινὰ ἐκ Φιλαδελφείας  
ὄντα, ὃς ὑπὸ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως προστετέ-  
τακτο τὴν καθ' ἡμέραν τῶν ἐπιτηδείων χρεῖαν τῷ  
B Ἀμοῦρ ἀποπληροῦν, τοῦτον δὲ ἔπεισαν ὑποσχέσει  
μεγάλαις τὴν Περαῶν στρατιάν τρόπον δὴ τινη πεί-  
θειν ἀναχωρεῖν πρὸς τὴν οἰκείαν. Ὁ δὲ, ἤδη ἐπιτη-  
δεῖός τε εἶναι Πέρσαις δοκῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν,  
ἄλλως θ' ὅτι καὶ περσιστὶ διαλεγόμενος, εὐλοῦς  
αὐτοῖς ἐδόκει, στοχαζόμενος ὡς ἄχθονται διὰ τὴν  
χρόνιον τῶν οἰκιῶν ἀποδημίαν, συνεβούλευε τοῖς  
ἡγουμένοις· μάλιστα τοῖς στρατιῶν, ὡς οὐ δέον  
οὕτω τοσοῦτον χρόνον ταλαιπωρεῖν ἐπὶ τῆς ξένης,  
ἀμελήσαντας τῶν οἴκοι, ἀλλ' ἅμα πάντας προσελ-  
θόντας τῷ Ἀμοῦρ δεῖσθαι περὶ ἐπανόδου· ἰσχυρίζε-  
σθαι τε ὡς οὐκέτι δύναιντ' ἂν ἐπὶ τῆς ξένης δια-  
τρίβειν, τῶν οἴκοι μάλιστα ἐπιμελείας δεομένων.  
Οὐ γὰρ ἐπὶ τούτοις ἐνταῦθα ἀφικέσθαι, ὥστε μέχρι  
C παντὸς συνεῖναι βασιλεῖ, ἀλλ' ἐπιμαχήσαντας ὅσον  
ἔξεστιν, αὐτοῖς ἀναστρέφειν. Νυνὶ δὲ εἶναι οὐ με-  
τρίαν τὴν διατριβὴν ἐπὶ δέκα μηνσὶν ἐν τῇ Ῥωμαίων  
γεγεννημένῃ· ἣν δ' ἐπιχειρήσῃ καὶ αὐτοῖς, ἔφασκε, κα-  
τέχειν, ἀλλ' ὑμεῖς μὴ πείθεσθε, ἀλλ' ἀπαγορεύσατε  
φανερῶς τὴν ἐπιπλέον διατριβὴν. Ἀμοῦρ γὰρ οὕτως  
ἔγνωκεν, ὡς ἐνταῦθα συνεσόμενος βασιλεῖ, ἕως ἂν  
τῶν πολεμίων παρασκευάσῃ περιγενέσθαι, καὶ τού-  
του μόνου πολλὴν ποιεῖται τὴν φροντίδα. Σωτηρίας  
δὲ ὑμῶν καὶ ἀναχωχῆς· τῶν πόνων λόγος οὐδεὶς·  
ἂν δὲ νεῶν ἀπορίαν προφασίζηται ἐν αἷς ἀποκλειύ-  
σητε εἰς Ἀσίαν, ἐγὼ ὑμῖν καὶ ταύτην τὴν ἀπορίαν  
λύσω. Ἐκ Βυζαντίου γὰρ ἐλεύσονται πολλοὶ, ἐν  
αἷς περαιώσεσθε, πρὸς τῷ καὶ χάριν ἐκείνους ὑμῖν  
D εἰδέναι, καὶ χρήματα παρασχέσθαι τῆς ἀνα-  
χωρήσεως. Τοιαῦτά τε παρήγει καὶ ἔπειθε, κατὰ  
γνώμην ὄντα καὶ αὐτοῖς. Καὶ τῷ σφετέρῳ σατράπῃ  
προσελθόντες Ἀμοῦρ, περὶ τῆς ἐπανόδου διελέγοντο,  
ὡς περ ὑπὸ Μαυρομάτου ἐδιδάχθησαν. Ἀμοῦρ δὲ  
πρῶτα μὲν ἐξέπληκτο δεινῶς τοὺς λόγους, καὶ  
ἐθαύμαζεν ὅθεν εἰς τοιαῦτα προαχθεῖεν. Ἐπειτα ἐπε-  
χειρεῖ πείθειν, ὡς δέον ἐστὶ περιμένειν ἐπικουρού-  
τας βασιλεῖ· ἀναγκαίαν γὰρ εἶναι τὴν αὐτῶν πα-  
ρουσίαν, πολλῶν αὐτίκα ἐπικεισομένων πολεμίων,  
ἂν αὐτοὶ ἀναχωρῶσι, μάλιστα δι' αὐτοὺς ἀμυνομέ-  
νων· ἦνευ δὲ οὐδέν. Ἐφασαν γὰρ ἀναφανδόν, ὡς  
εἰ μὴ βούλοιο σὺν αὐτοῖς κικεῖνος οἰκαδε ἀναχω-  
ρεῖν, ἀλλ' αὐτοὶ πρὸς Βυζάντιον ἐλθόντες· πίστει  
γὰρ λαθεῖν ἐκείθεν τοῦ μὴ ἐπιβουλεύθηται ὑπ'

αὐτῶν, περαιώσονται πρὸς ἡθύναν· εἶτα διὰ Φρυγίας καὶ Καρίας ἀφίξονται εἰς Ἰωνίαν. Ἐρομένου δὲ αὐτοῦ τίνι χρώμενοι διαλλακτῆ τὰς πρὸς Βυζαντίους ποιήσαιντο συνθήκας, οὐκ ἔφρασαν κατάδηλον ποιήσαιν ὁμομηκότας ἀποκρύπτειν. Ἐπὶ πεντεκαίδεκα μὲν οὖν ἡμέραις ὁ Ἄμουρ τοῖς Πέρσαις διετέλεσε διαλεγόμενος, καὶ πείθειν ἐπιχειρῶν μὴ ἀπαίρειν εἰς Ἀσίαν. Ἐπει δὲ ἀνήνυτα πονῶν ἑώρα, ἀπήγγελλε πάντα βασιλεῖ μετὰ πολλῆς τῆς ἀθυμίας· καὶ ἐμαρτύρητο Θεὸν, ὡς αὐτὸς μὲν τοιαύτη γνώμη πρὸς αὐτὸν ἀφίκοιτο, ὡς αὐτῷ συνδιατριψῶν ἀχρὶς ἂν τι τοῦ νυνὶ πολέμου πέρας γένοιτο, καὶ ὡς ἐκείνους ἐκλέξειτο συνέιναι οἷς μάλιστα ἐθάρρει, ὅτι πάντα κίνδυνον ὑποστήσονται τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας. Νυνὶ δὲ τοῦναντίον ἅπαν γεγενῆσθαι. Τὸ γὰρ στρατόπεδον ὑπὸ τικῶν ἐνταῦθα τὰ βασιλίδος φρονούντων διεφθάρθαι, καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν ἀναχωρεῖν πεπεισθαι. Πολλὰ δὲ ἐν πεντεκαίδεκα ἡμέραις περὶ τοῦ μένειν αὐτοῖς διαλεχθέντα, μηδὲν πλέον ἠνυκῆναι, πάντων ὁμοῦ πρὸς τὴν ἐπάνοδον ὁρμῇ τινι κατασχεθέντων παραθόλῃ· ἐξετάσαντα δὲ πολλὰ περὶ τοῦ τοιαῦτα πεπεικότος, μηδαμῶς δυνηθῆναι ἐξυρεῖν. Τὸ μὲν οὖν αὐτὸν μόνον παραμένειν ἀπαλοῦσης τῆς στρατιδός, ἀσύμφορον ἠγείσθαι. Οὐδέμια γὰρ ὠφέλειά τις ἔσται τῆς παρουσίας τῆς αὐτοῦ. Εἰ δ' αὐτῷ λυσιτελέστερον δοκεῖ, καὶ ἐπιψηφίσαιτο καὶ αὐτὸς τὸ νῦν μὲν ἔχον, εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανελθεῖν μετὰ τῆς στρατιδός· ἐκεῖ δὲ δίκαια τὰς ἐσχάτας παρ' αὐτῶν τῆς εἰς αὐτὸν καὶ βασιλέα λαβόντα προδοσίας· μάλιστα γὰρ ἐκεῖ τοῦτο εἶναι ἀνυστὴν αὐτῷ, ἔπειτα ἑτέρους ἔχοντα τοὺς μάλιστα πιστοτάτους, καὶ μέχρι παντὸς αὐτῷ βουλευομένους συγκινδυνεύειν, κατὰ τάχος ἐπανήκειν εὐ διαθήμενον τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἐπιτρόπου, καταστήσαντα τῆς ἀρχῆς, καὶ διαδόχους μετὰ τελευτῆν, ὡς οὐ ταχέως αὐτοῖς ἐπανήξοντα, ἀλλ' ἢ συγκατεργασόμενον τὸν πόλεμον, ἢ ἐν τῷ μάχεσθαι πεισόμενον.

## 579 CAPUT LXVII.

*Amurio gratias agit imperator, legationem de pace Byzantium mittendam suadet, quo ad discessum necessaria suppetant. Reprehenditur Constantinopoli Amurius, quo se apud Cantacuzenum nimis abjiciat et abjecerit. Naves et pecuniam ei promittunt. Is se et imperatorem defendit. Locus elegans de discrimine servitutis. Petitur ab eo discessus.*

Βασιλεὺς δὲ ἤνιατο μὲν πρὸς τὴν ἀναχωρῆσιν ἐκεῖνου, ἥθει γὰρ ἐπιθησομένους πανταχόθεν πάντας. Ὅρων δὲ ὡς ἀδύνατον τὴν Περσῶν παρακατέχειν στρατιῶν, πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἤδη ὤρμημένην, Ἄμουρ μὲν τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας πολλὰς ὠμολόγει χάριτας, συνεβούλευε δὲ ἐπεὶ μὴ πείθειν οἷός τε ἐγένετο, πρεσβείαν πρὸς βασιλῆα πέμπειν εἰς Βυζάντιον, καὶ ὁμοίους τοῖς προτέροις περὶ τῆς εἰρήνης ποιῆσθαι λόγους, καὶ τὴν ἀβουλίαν ὀνειδίζειν αὐτοῖς, ὅτι διὰ ταύτην τῆ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ πολλοὶς αἰτίαι γεγέννηται φθορᾶς· καὶ εἰς πλείονος, ἂν μὴ πείθωνται, γενήσονται· παραινέει τε αὐτοῖς τὸν πόλεμον καταλείπειν, καὶ μὴ διὰ φιλονεικίαν ἔχουσαν οὐδὲν ὑγιᾶς, περιορᾶν ἑσημέραι τοὺς ὁμοφύλους ἐξανδραποδίζομένους, καὶ κτεινομένους, καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένοντας. Ἐκεῖνοι δὲ, καὶ γὰρ οὐδένα αἰτία ὡς περ καὶ πρῶτερον ποιήσονται τῆς εἰρήνης λόγον, ἐπὶ τὸ πείθειν αὐτὸν αὐτίκα τρέφονται ἀφίστασθαι ἐκεῖνου· καὶ πέμπαντες ἀξιοχρεῶν τινα, ὃν οἴησονται τοῦτο κατεργάσεσθαι δυνησεσθαι παρέξονται καὶ χρήματα πολλὰ τῆς ἀναχωρήσεως μισθόν, καὶ ναῦς αἷς χρήσεται πρὸς τὴν διάβασιν· καὶ τῆ τε στρατιᾶς τὸ σπουδαζόμενον ἔσται ἠνυκῶς, καὶ τὰ χρήματα λαθῶν ἀμείψεται τοὺς προθύμως συστρατευσαμένους. Οὐ γὰρ δίκαιον ὁμοίως πᾶσιν ὀργίζε-

A sedes repetendas impulsim esse. Cumque per dies quindecim eos retinere annixus fuerit, satius nihilo fecisse, universis ad reditum audaci quodam ac temerario impetu concitatis, nec se auctorem hujus consilii, quantumvis serio inquiringentem, invenire ullo modo potuisse. Se itaque solum restare, carentem exercitu, ineptum negotium existimare. Quid enim sua unius praesentia conduxerit? Sin ipse utilius censeat, suoque suffragio approbet, se domum in praesens cum copiis discessurum, ibique quod facillime possit, pœnas sui et imperatoris proditioni quam severissimas expediturum. Postea domo sua bene composita, et ordinata, praefectis provinciae et successoribus post mortem suam institutis (non enim intra breve tempus in Asiam reversurum, sed aut bellum cum eo confecturum, aut hic in acie occubiturum), cum aliis longe fidelissimis, semperque secum militare volentibus, celeriter reverturum.

Imperator de hoc discessu indoluit, quod se undique appetitum iri cerneret. Intelligentes autem Persas ad reditum tantopere inflammatos ut cohiberi non possent, Amurio de tam proluxa erga se voluntate gratias agit amplissimas, suasitque ut, quoniam militem suum flectere nequivisset, oratores Byzantium ad imperatricem mitteret, qui similiter, ut antehac, de pace dissererent, illisque demerentiam exprobrarent, per quam Romano principatui exitium magnum invexerint, ac nisi in viam redeant, majus invecturi sint. Hortarentur autem rursus bellum missum facerent, neu ob insipientem istam contentionem, quotidie suæ gentis mortales in servitutem abripi, trucidari, et ad ærumnas redigi sinerent. Illos vero, ut alias nullum de pace verbum locuturos, sed persuadere enixuros uti quamprimum a Cantacuzeno se disjungat, et misso quopiam huic muneri idoneo, magnam pecuniam vim, discessus mercedem, ac præterea classem suppeditaturos. Sic et quod exercitus usque adeo contenderet, perfectum fore, et illum acceptam pecunia libenter sub se militantes remunerari posse. Non enim æquum irasci pariter omnibus, sed superbiam et contumaciam incutores modice puniendos. ne alios impudentiam exemplo suo do-

ceant : reliquis convenienter laborum meritis præmia persolverita, ut et supplicio improborum terreat, et beneficentiæ studio alios ad se diligendum alliciat. Amurius extemplo parat, et de admonitione imperatori gratias agit, legatos ad imperatricem denuo de pace actum mittit. Apocauchus magnus dux et collegæ de pace silent penitus, Amuriumque primum reprehendunt, quod satrapa, et tam potens, atque apud Romanos juxta ac barbaros in tanta admiratione, mancipii instar Cantacuzenum sequatur, tandiu in terris peregrinis miser, nullo lucro, cum ignominia autem summa, quæ illum scientem volentemque cooperuit. Jam illud turpissimum esse **580** quod et satellitis locum apud Cantacuzenum tenere non erubuerit, ad cujus prætorium noctu excubarit, ut ipse omni metu solutus sterteret. Hæc igitur tanti plena decoris si ipsi grata sint, nec sibi, quid ei fœdum adque indignum accidat curæ futurum. Nunc si tam longi temporis in extero solo incommodis satiat, ad sedes suas reverti concupiscat, se quoque ipsum in hoc non leviter adjuturos. Sive enim per Bithyniam et Phrygiam in Ioniam ire parat, tutum iter per Hælespontum, aut per fretum Byzantinum præstiturus; sive recta in suam provinciam abnavigare, triremes et alia navigia daturus, quæ exercitum deportent. Et quia necesse habeat, etiam stipendia suis tam diu militibus solvere, quantum debeatur largitus. Hæc magnus dux legato respondit. Verumenimvero barbarus domini reprehensionem non ferens, Videmini mihi, inquit, tantum odisse multos, diligere neminem. Quod si secus esset, non ita ad machinas et insidias contra hostes excogitandis expediti essetis, lingua largi ad contumelias, ac si ideo eam possideretis, et omne genus nequitiarum exercentes, amicorum autem officia funditus nescientes. Præ horum magna imperitia dominum meum rei cujusdam servilis et ingloriæ accusastis, quod imperatorem ante ejus tabernaculum excubans, ab insidiatoribus, qui multi erant custodierit, victus scilicet amore illius, et affectione sola omnium affectionum jucundissima, et ab omnibus expetenda subactus. Interrogabo autem vos uter melius de decoro, et de justo et honorifico sensit, satrapa dominus meus, qui ex amicitia tantum pro imperatore laborem et dedecus capessivit, ut dicitis, an vos qui compluribus et excellentibus beneficiis ab eo affecti, deinde omnium velut obliti, per improbitatem et ingrati animi vitium, imo et per calumnias et sycophantias bellum excitastis, quod usque hodie tot malis vos cumulavit, et quantum auguror, pluribus cumulabit. Nec hoc saltem animadvertitis, ut insani videlicet, quomodo carnes vestras ipsi devoretis. An clarum est, ipsum quidem ingenuum et magnanimum, gerendæque amicitia non imperitum imitari voluisse, vos autem improbissimorum ac stolidorum mores, et unum duntaxat non male scientes, quosvis oppugnare et interficere, nulli autem prodesse? Hic magnus dux

A σθαι και δίκαις απαιτεῖν, ἀλλὰ τοὺς μὲν αἰτίους τῆς αὐθαδεῖας μέτρια κολάζειν, ἵνα μὴ παράδειγμα τοῖς ἄλλοις γίνονται ἀνασχυντίας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀξίως ἀμείβεσθαι τῶν πόνων, ἵνα τῆ τε κολάζει τῶν ἀγνωμόνων ἐκφοβῆ, καὶ τῆ περὶ τὰς εὐεργεσίας φιλοτιμίᾳ πρὸς εὐνοίαν ἐφέλκηται. Ὁ μὲν οὖν ἐπαίθετο αὐτίκα, καὶ τῆς παραινέσεως εὐχαριστήσας βασιλέα, πρεσβείαν ἔπεμπε πρὸς βασιλῆα, καὶ εὐλέγετο περὶ εἰρήνης αὐτῆς. Ἀπόκαυχο; δὲ ὁ μέγας δοῦξ μετὰ τῶν συναρχόντων περὶ μὲν τῆς εἰρήνης οὐδένα λόγον ἐποίησαντο, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐκείνου κατηγοροῦν, ὅτι σατράπης ὢν, καὶ δύναμιν τοσαύτην κεκτημένος, καὶ παρὰ Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων τιμώμενος τοσοῦτον, ὡσπερ ἀνδράποδον ἐποίοι Καντακουζηνῶ, τοσοῦτον χρόνον ἐπὶ ξένης τλαίπρωρῶν, ἐπὶ κέρβει μὲν οὐδενί, ἀδοξία δὲ ἐσχάτη ἢ περιτέθληκεν αὐτὸν ἐκῶν. Τὸ δὲ διη μέγιστον ὅτι καὶ δορυφόρου τάξιν ἐπέχειν οὐκ ἤσχύνθη πρὸς Καντακουζηνὸν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐκείνου σκητὴν ἐρχόμενος, ἀγρυπνοίῃ νύκτωρ, ὡς ἂν ἐκεῖνος βέγγη μὴδὲν φθορώμενος δεινόν. Ταῦτα μὲν οὖν εἰς τοσοῦτον ἀδοξίας ἄγοντα αὐτὸν, εἰ φίλον ἐκείνῳ τοιαῦτα ὑπομένειν, οὐδ' αὐτοῖς μελεσεῖν περὶ τῆς ἐκείνου ὕβρεως. Νυνὶ δὲ εἰ ἀρκούσα ἔδοξεν ἢ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπὶ τῆς ξένης τλαιπρωρία καὶ δόειτο ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν οἰκίαν, συλλήψεσθαι οὐκ ὀλίγα καὶ αὐτοῦς. Εἴτε γὰρ διὰ Βιθυνίας καὶ Φρυγίας ἐπὶ τὴν Ἰωνίαν βούλοιο ἐλθεῖν, ἀδεὰ τὸν πόνον παρασχεῖν αὐτοῦς ἐπὶ τὸν Ἑλλάσποντον, ἢ τὸν κατὰ τὸ Βυζάντιον πορθμόν· εἴτε ναυαὶ πρὸς τὴν οἰκίαν ἀπὸ πλεῦσαι, τριήρεις παρασχεῖσθαι καὶ ναῦς ἐτέρας; τὴν στρατιάν δὴνησομένας ὑποδέξασθαι. Ἐπεὶ δὲ χρεῖα καὶ χρημάτων αὐτῶ ἀμείβεσθαι τοὺς ἐπὶ τοσοῦτον αὐτῶ χρόνον συστρατευσμένους, παρέξεν ὅσα δὲ συμβῶσι. Τοιαῦτα μὲν ὁ μέγας δοῦξ ἀπεκρίνατο πρὸς τὴν πρεσβείαν. Ὁ βάρβαρος δὲ πρὸς τὴν κατὰ τοῦ δεσπότη κατηγορίαν βουλόμενος ἐνέτασθαι, δοκεῖτε μοι, ἔφη, πολέμιοι μόνον εἶναι πολλοὶ, φίλοι δὲ οὐδενός. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν οὕτως ἦτε πόριμοι μηχανὰς μὲν καὶ ἐπιβουλὰς ἐξευρίσκετε κατὰ τῶν πολεμίων, τῆ τε γλώττῃ χρώμενοι ἀφειδῶς πρὸς ὕβρει, ὡσπερ διὰ τοῦτο ταύτην κεκτημένοι, καὶ πᾶσαν ἀλλήν ἐπιδεικνύμενοι πονηρίαν, τῶν δὲ φίλοις προσήκοντων ἐπιστάμενοι οὐδέν. Ὅθεν

D ὑπὸ τῆς ἄγαν περὶ ταῦτα ἀπειρίας καὶ τοῦ ἐμοῦ δεσπότη κατηγορήκατε ἀδοξίαν, ὅτι πρὸς τὴν βασιλέως σκητὴν ἐλθὼν, ἀπὸ τῶν ἐπιβουλεύοντων πολλῶν ὄντων ἀγρυπνῶν ἐφύλαττεν, ὑπὸ τῆς περὶ βασιλέα ἠττώμενος εὐνοίας, καὶ πάθει μόνῳ τῶν πάντων παθῶν ἠδίστω τε ἅμα καὶ ζηλωτῶ δεδολωμένος. Ἐρωτήσω δὲ ὑμᾶς, τίς βέλτερον περὶ τε τὸ προσήκον καὶ τὸ δίκαιον καὶ πρὸς φιλοτιμίαν ἐβουλεύσατο, σατράπης ὁ ἐμὸς δεσπότης, ὃς τῆς εἰς βασιλέα ἔνεκα φίλας τοσοῦτον εἶλετο πόνον καὶ ἀδοξίαν, ὡς ὑμεῖς φατε, ἢ ὑμεῖς οἱ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀπολαυκότες βασιλέως εὐεργετημάτων· ἔπειτα πάντων ὡσπερ ἐπιλεησμένοι, καὶ πολλὴν ἐπιδειξάμενοι ἀγνωμοσύνην καὶ ἀχαριστίαν, διαβουλεύασι χρησάμενοι καὶ συκοφαντίαις, τὸν πλάζον

κικινῆκατε τὸν μέχρι τε νῦν πολλῶν κακῶν αἰτιον  
 γενόμενον ὄμιν, καὶ ἔτι μειζόνων, ὡς ὄρω, ἐσόμενον·  
 καὶ οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἰούον αἰσθανόμενοι, ὡς περ οἱ  
 μαϊνόμενοι οἱ τὰ ἰδίας εἰσάρας κατεσθίετε· ἢ δῆλον  
 ὡς ἐκεῖνος μὲν γενναίου καὶ μεγάλῳρονος, καὶ νό-  
 μους φιλάας ἀνδρὸς εἰδότες ἔργα εἴλετο ποιεῖν, ὑμεῖς  
 δὲ πονηροτάτων καὶ πικρῶν τοὺς τρόπους, καὶ ἐν  
 τοῦτο μόνον καλῶς εἰδότες, πολεμεῖν καὶ διαφθεί-  
 ρειν τοὺς προστυχόντας. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ ἐξ ἀγγι-  
 νοίας δῆθεν συγγέεν τὸν βάρβαρον ἐθέλων, Οὐκοῦν  
 ὁμολογεῖς, εἶπε, τὸν σὺν δεσπότῃ, δούλον εἶναι Καν-  
 τακουζηνῷ; Ὁ δὲ, Καὶ μάλιστα, εἶπε· καὶ τὴν  
 ἀκριβῆ δουλείαν καθ' ἣν οἱ ἀγαθοὶ τοὺς τρόπους  
 ἡττῶνται τῶν καλῶν, καὶ ἄχθονται ἀποσπώμενοι  
 τοῦ δουλεύειν τοῖς τοιοῦτοις, ὡς περ καὶ ὑμεῖς μο-  
 χθηρίας καὶ φθόνου καὶ πανουργίας πεφύκατε δου-  
 λῶι ἀκριβῶς. Ταύτην γὰρ καὶ δουλείαν ὁμολογῶ  
 εἶναι ἀληθῶς καθ' ἣν δουλοῦται ἡ ψυχὴ, τὴν δὲ ἐκ  
 τῶν χρημάτων καὶ αἰχμαλωσίας, οὐ ψυχῆς εἶναι,  
 ἀλλὰ οὐμάτος βιαζομένου ἀκουσίως. Διόπερ ἐκεῖνην  
 πάντες, τε μισοῦμεν ἐπίσης, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐπι-  
 χειροῦμεν διαφεύγειν. Θαυμάσαντες δὲ ἐκεῖνοι τῆς  
 συνέσεως τὸν βάρβαρον, Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, εἶπον, ἰώ-  
 μεν. Οὐ γὰρ αὐτοῦ δεῖσθαι τῆς πρὸς τὰ βελτίω παρ-  
 αιπίσεως· ἐφ' ἃ δὲ μάλιστα τρεψόμεθα ἡ σπουδῆ,  
 καὶ αὐτίκα τὸν Λουκᾶν Γεώργιον ἤρουνο προσβου-  
 τῆν πρὸς τὸν Ἀμοῦρ, εὐφυσῶς τε ἔχοντα πρὸς τὰς  
 πρεσβείας, καὶ ἄλλως ἐπιτήθειον οὐτα τῷ σατράπῃ·  
 ἦν γὰρ καὶ πρότερον ὠμιληκῶς καὶ δοκῶν ἐν συνη-  
 θεῖς εἶναι. Ἐπει δὲ ἦγον πρὸς ἐκεῖνον, καὶ ἀπηγ-  
 γελλον τὰ τῆς πρεσβείας, Ἀμοῦρ μὲν ἀκκιζεσθαι  
 εἰδοίκαί, καὶ ἀπηγόρευεν ἐπιπολύ. Ἐπειτα ὡς ἐπι-  
 πλεῖον ἐγίνοντο οἱ λόγοι, καὶ ἔδειτο ὁ Λουκᾶς, ἐπηγ-  
 γέλλετο ἀναχωρῆσειν, βασιλεῖ τε χάριν πολλὴν  
 κατατιθέμενος ἐν τούτῳ καὶ αὐτῷ, ὅτι τῶν ἐπι-  
 τηθειῶν, ἄλλου γὰρ πρεσβεύοντος ἐφασκεν οὐκ ἂν  
 πεισθῆναι· καὶ συνέδησαν εἰς Αἶνον τὰς τριήρεις  
 ἐλθεῖν, αἷς χρῆσεται πρὸς τὸν ἀπόπλου ἀγούσας  
 καὶ τὰ χρήματα, ἃ ἐπηγγέλιαντο αὐτῷ. Λουκᾶς μὲν  
 οὖν τὰ μέγιστα καταργασάμενος, ὡς εἶδοίκαί, ἐπανῆ-  
 κεν εἰς Βυζάντιον, Ἀμοῦρ δὲ μετὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ  
 βασιλέως εἰς Τραϊανούπολιν κατεσκευασμένην  
 οὐσαν ἐκ πολλῶν ἐτῶν στρατοπεδευσάμενος, τὰς ἐκ  
 Βυζαντίου περιέμενε τριήρεις. Βασιλεὺς δὲ ὀλίγω  
 πρότερον τῶν Κουμουτσηνῶν προσχωρησάντων, Ματθαῖον  
 ἐπεμψε τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν κατ-  
 εἶχειν τὴν πόλιν· ἐλθόντι δὲ, καὶ ἄλλα φρούρια  
 προσεχώρησαν περὶ ἐκεῖνην ὄπισμα, τὸ τε προ-  
 αγορευόμενον Ἀσώματος· καὶ ἡ Παραδημῶ, τὸ τε  
 Κρανοδοῦνιον καὶ Στυλάριον, ἃ καὶ μεγάλην ὑστε-  
 ρον πρὸς τὸν πόλεμον ὠφέλειαν εἰσήνεγκε.

### 582 CAPUT LXVIII.

*Imperator filium ægrotum visitat. Miraculum circa imperatorem et comites a Persis conservatos. Duo Persæ exploratores a prædonibus male accipiuntur. Pugna inter imperatores et Byzantios apud Asomatium. Stratagemata imperatoris et victoria. Reditus in castra. Gratiarum actio pro ejus et comitum incolumitate. Hortatio de vigiliis nunquam omittendis. Discessus Amurii in Asiam et ejus promissa. Quomodo idem discessus imperatori commodavit. A quibus illi statim bellum. Gratianopolis obsidio, et pactum cum captivis. Smyrna capta, naves Persicæ incensæ.*

Τότε δὲ νοσηλευομένου τοῦ υἱοῦ, εἶδοίκαί δεῖν ἐν  
 ὄσῳ διαμέλλουσιν αἱ τριήρεις παραγίνεσθαι πρὸς  
 ἐκεῖνον, καὶ τῆς τε νόσου ἕνεκα ἐπισκεψάμενον, καὶ  
 περὶ ἄλλων ὧν ἔδειτο ὁμιλησάντα, αὐθις ἀναστρέ-  
 φειν. Καταλιπὼν οὖν τὴν στρατιὰν ἐπὶ τοῦ στρατο-  
 πεδίου, πενήτηκοντι μόνους ἔχων Ἰωμαίων καὶ δύο

A 581 argutari volens, et barbaro pudorem incu-  
 tere, Quid? fateris ergo dominum tuum Cantacuzeno  
 servire? Ego verò fateor, respondet legatus.  
 et quidem perfecta servitute, qua boni viri vincuntur  
 a bonis, nec sine molestia inde abstrahuntur;  
 quemadmodum et vos ad servitutem pravitati, in  
 vidia, calliditati diligenter serviendam natura com-  
 parati estis. Hanc quippe et ego servitutem veram  
 esse autumo, qua se animus subjicit: illam autem  
 quam venditi et captivi patiuntur, non animi esse,  
 sed corporis, quod animo repugnante subesse cogitur.  
 Quam ideo omnes aequaliter odimus, et  
 velis remisque effugere nitimur. Illi prudentiam  
 barbari admirantes, Sed hæc quidem, aiunt, mit-  
 tamus; non enim tua ad virtutem cohortatione ege-  
 mus, sed quid potissimum agamus, id querimus;  
 statimque Georgium Lucam legatum ad Amurium  
 deligunt, accommodatum ad hoc munus, et alioqui  
 ejusdem satrapæ amicum, et ut ex priori consue-  
 tudine apparebat, etiam familiarem. Ad eum ut  
 venit, legationeinque explicavit, Amurium per si-  
 mulacionem tergiversari ac recussare. Deinde ubi  
 Lucas preces longas addidit, recessurum sese, et  
 in hoc imperatrici, atque adeo ipsi familiari suo  
 gratificaturum promisit; ab alio enim se huc adduci  
 minime potuisse. Et convenit inter eos, ut triremes  
 cum promissa pecunia Ænum mitterentur. Lucas  
 itaque re omnium opinione maximi momenti trans-  
 acta Byzantium rediit, ubi naves et pecunia com-  
 parabantur. Amurium cum Cantacuzeno ad Trai-  
 anopolim jam pridem dirutam castrametatus, Byzan-  
 tinas triremes exspectabat. Imperator ad Cumutze-  
 na oppidulum, quod nuperrime se dederat, in  
 fidem accipiendum, Mattheum filium senioreni  
 mittit, cui præsentia alia item finitima oppidula se  
 dederunt, nempe Asomatus, Paraderno, Cranobuni-  
 um, Stylarium, eaque non mediocre postea bello  
 adjumentum attulerunt.

D Filium ægrotantem sententia fuit interea dum  
 naves in expectatione sunt, visere, habitisque cum  
 eo sermonibus necessariis reverti. Relicto igitur  
 in castris exercitu, cum solis quinquaginta Roma-  
 nis, et duobus Persis Cumutzena versus abiit,  
 quod nihil hostilis incursionis per viam metue-

ret. Nocte in vico deserto paucis adhuc viciniarum parietinis exstantibus manserunt. Eadem nocte Persarum peditum manus ex Asia ad eadem littora populationis ergo appellitur. Egreddentes ad custodia naviu centenos relinquunt, alii circiter mille raptum vadunt. Cum eo processissent, ubi imperator pernoctabat, loco luculento procul conspecto, propius ad locum pededentim et summo silentio. ut laterent, accedunt, speculatum videlicet, quinam ad pyram illam mortales essent, id quod ipsi postea narraverunt. Et ecce vident exercitum, suo, ut putabant, multo numerosiorem. Illico timore corripiuntur, ne illis tanto pluribus rem sententibus, cum ipsi ad resistendum infirmi essent, victi conciderentur. Post ubi se nondum sentiri animadverterunt, quadripartito agmine castris circumdati, undique de improvise in illos irruere constituunt. Credebant enim impetu inopinato consternatos, quamvis plures forent, superaturos. Barbari igitur consilium explicantes, castra cingunt, ad invadendi signum intenti. At vero dux arbitrari, cum tantis copiis non ita temere dimicandum, quando nec unde, nec quantæ tandem sint, satis constet. Duos ad propinquum et notum illis fontem aequatum mittit, simulque mandat ut e castris aliquem, si possint, captivum adducant, ex quo certi quippiam de eo exercitu exsculpant. Militis cujusdam servulus ad hauriendum accedit, barbari propter fontem in insidiis latentes ad eum tenendum 583 prosiliunt. Quo fuga elapso, duci quod acciderat, ut jam proditi memorant. Tum vero barbaris multis partibus numero superiores, et solo aspectu formidabiles apparuerunt. Quare etiam nequaquam adoriundos sentiebant, boni consulturi, si inde corpora integra auferrent. Itaque nihil attentantes, abitum Romanorum expectabant. Imperator caculum illum metu attonitum occurrentem, et quo pacto apud fontem ipsum quidam insecuti essent, referentem, affirmantemque Persas esse, ut spectro aliquo exagitatum dimisit, jubens Deo matutinos hymnos depromere (50), siquidem jam dilucescebat. Iis absolutis equos conscendunt, loco excedunt, quibus malis proximi fuissent prorsus ignorantes. Haud multum progressi tumultum clamoresque Persarum e tentoriis exaudiunt. Imperator de comitatu suo duos Persas mittit, qui propius pedem ferant, et quinam sint, ex ipsis cognoscant. Illis in hos incurrentibus, alter capitur, alter vulneratus redit, ac nuntiat multitudinem esse Persas, et quidem magnam, quod nescissent. Barbari, cum de captivo didicissent Cantacuzenum illic quinquaginta duntaxat militibus stipatum fuisse,

τῶν Περσῶν, ἐβάδιζεν εἰς Κουμουτζηνά, διὰ τὸ μηδεμίαν ἐν τῷ μεταξὺ πολεμίων ὑποπεύειν ἔξοδον. Ἐπεὶ δὲ ἐπεγένετο ἡ νύξ, ἠύλισσαντο ἐπὶ τινὶ κώμῃ ἀοικήτῃ, λείψανα τῆς ἀρχαίας συνοικίας διέγιναν ἐχούσῃ. Συνέθη δὲ τῆς αὐτῆς νυκτὸς στρατιᾶν Περσῶν περὶ τὴν ἀρτί περαιωθείσαν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐπὶ λείαν, τοῖς ἐκείναι ἀγίολοις προσχεῖν ἀποβάσαν δὲ, ἐπὶ μὲν τῶν νεῶν τὴν φυλακὴν ἕκατον καταλιπεῖν, τοὺς ἐπιλοῖτους δὲ ὄντας περὶ χιλιούς, ἐπὶ τὴν λεηλασίαν ἐξελθεῖν γενομένους δὲ ἐνθα ἠύλιζετο ὁ βασιλεὺς, καὶ πῶρρωθεν ἡμέτην πυρὰν ἰδόντας, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ χωρίον, πᾶσαν ποιούμενους πρόνοιαν ἀγνοηθῆναι, ὥστε κατασχεῖσθαι, οἷτινες εἰεν οἱ χρωμένοι ἐκεῖνον τῷ πυρὶ, οὕτω γὰρ αὐτοὶ δηγοῦντο ὑστερον. Ἐπεὶ δὲ ἐγένοντο ἔγγυς, στρατιᾶν ἰδεῖν πληθεῖ ὑπερέχουσαν, ὡς ἔδοξεν αὐτῶν πολὺ. Εὐθύς μὲν οὖν εἰσθεὶ δέος μὴ αἰσθημένοις αὐτοῖς τοσοῦτοι οὖσιν, οὐχ οἷοι τε ὧσιν ἀντισχεῖν, ἀλλὰ διαφθαρῶσι κρατηθέντες. Ἐπειτα ὡς ἤσθάνοντο ἀγνοηθέντες, ἐβουλεύσαντο διελόμενοι τετραχῆ καὶ περιελθόντες, τὸ στρατόπεδον, προσδάλειν ἀπροσδοκῆτοι πανταχόθεν. Οἰθηθῆναι γὰρ διὰ τὸ ἀπροσδοκῆτον καταπλήξαντας περιγενέσθαι καὶ πλείονων ὄντων. Οἱ βάρβαροι μὲν οὖν ἐποίουν κατὰ τὰ βεβουλευμένα, καὶ περιεκάθητο τὸ στρατόπεδον, ἀναμένοντες τὸ σύνθημα. Τῷ στρατηγῶντι δὲ αὐτῶν ἰδοὺ μὴ πρὸς τούσδε στρατιᾶν, οὕτω διακινδυνεύει ἀγνοοῦντα, ὅθεν τε εἴη καὶ τὸν ἀριθμὸν, καὶ πέμψας δύο τῶν βαρβάρων πρὸς τὸ ὕδωρ (ἤδεσαν γὰρ οὖσαν ἐκεῖ πηγὴν), ἐκέλευον εἰ δύναιντο τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου συλλαμβάνειν τινὰ, ὥστε παρ' αὐτοῦ τι βίβαιον περιτῆς στρατιᾶς μαθεῖν. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἐνθόρρευον πρὸς τῇ πηγῇ· παιδίον δὲ ἐνδὸς τῶν βασιλεί συνόντων ἐλθόντος ἐπὶ τὸ ἀρύσασθαι, ὥρμησαν μὲν οἱ βάρβαροὶ κατασχεῖν. Μὴ δυνθέντες δὲ διὰ τὸ διαδράναι φυγῆ χρησάμενον, πρὸς τὸν στρατηγὸν ἐλθόντες, ἀπήγαλλον τὸ συμβάν ὡς ἦδη ἐγνωσμένον. Τοῖς βαρβάροις δὲ τότε μάλλον ἔδοξεν ἡ στρατιὰ πληθεῖ τε αὐτῶν ὑπερέχουσα πολλῶ καὶ ἀπὸ μόνης φοβερᾶ τῆς ὄψεως, ὥστε καὶ ἀπεγίνωσκον τὸ διὰ μάχης αὐτοὺς λέναι, ἀγαπητὸν ἡγούμενοι ἂν ἐκεῖθεν ἀπαθεῖς κακῶν ἀπαλλαγῶσι, καὶ ἡσυχάζον, τὴν ἀνεχώρησιν περιμένοντες τῆς στρατιᾶς. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὸ παιδίον θεοροθυημένον ἐλθὼν ἀπήγγελλεν, ὡς πρὸς τῇ πηγῇ εὐώκοιτο ὑπὸ τινων, Πέρσας δὲ τοὺς διώκοντας εἶναι οἰθηθῆναι, τὸ μὲν ἀπεπέμψατο ὡς ὑπὸ φάσματός τινος ἐκπεληγμένον. Ἐκέλευς δὲ τοὺς ἐπιθινούς ὕμνους ἄδειν Θεῷ, ἦδη γὰρ περὶ δρῶρον ἦν ἡ νύξ. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνοι ἐτελοῦντο, τῶν Ἰππων ἐπιβάντες ἀνεχώρουσαν τοῦ χωρίου, μηδὲν τῶν περισχόντων κακῶν εἰδοῦτες. Ἦδη δὲ ὄντες οὐ μακρὰν, ἰσχυροῦς ἔχουσαν καὶ ἀλαλαγμοῦ Περσῶν ἐφ' οὗ ἐστρατοπεδεύοντο χωρίου. Βασιλεὺς δὲ πέμψας τοὺς συνόν-

Jacobi Pontani notæ.

(50) Nusquam minor hodie pietatis ducitur ratio: nec ullum pene genus hominum minus Deum colit, aut gravius offendit, quam milites.

*Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur.*

At olim dabant operam duces, ut cœlestem vicem precibus imploraret exercitus, et omnem viciorum spem in Deo poneret, non in viribus et armis suis, quo pertinent etiam hymni matutini.



τας δύο Πέρσας, ἐκέλευε πλησίον γενομένους μαν-  
 θάνειν, οἵτινες εἶεν παρ' αὐτῶν. Τῶν δὲ ἐπιδρα-  
 μόντων, ὁ ἕτερος μὲν ἐάλω τῶν πεμφθέντων· ὁ δὲ  
 λοιπὸς τετραυματισμένος ἐπανελθὼν, ἀπήγγελλεν  
 ὡς εἴη στρατιὰ Περσῶν πολλή, ἀγνοουμένη ὑπ' αὐ-  
 τῶν· οἱ μὲν τοὶ βάρβαροι παρὰ τοῦ κρατηθέντος  
 γνόντες, ὡς εἴη βασιλεὺς ὁ Καντακουζηνὸς πεντή-  
 κοντα μόνους ἄγων στρατιώτας, ἐξέπιήτο· τό τε τὸ  
 γεγενημένον, καὶ Θεὸν φωντο αὐτοῦ χεῖρα ὑπερέχειν  
 καὶ ῥύεσθαι οὕτω κινδύνων χαλεπῶν. Βασιλεὺς δὲ  
 οὐδὲν πλέον μαθεῖν δεδουνημένος, ἢ ὅτι Περσικῆ  
 στρατιὰ ἡ ἐπιλωθεῖσα ἦν, ἤλθεν εἰς Κουμουτζηνᾶ  
 πρὸς τὸν υἱόν. Καὶ ὁμιλήσας ὅσα ἔδει, ταχέως,  
 ἐπανεστρεφεν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐπανίοντι δὲ  
 ἠγγέλλετο ὡς ἐκ Βυζαντίου ψιλοὶ τοξόται ἐν πεντη-  
 κοντόροις τέσσαρασι ἐλθόντες, καὶ ἑτέρων ἐκ τῆς  
 Θράκης ἐπιγενομένων πεζῶν, Ἀσώματον τὸ φρούριον  
 πολιορκοῦν. Ἐδόκει δὴ οὐκ ἅμα τοῖς συνοῦσι πεν-  
 τήκοντα, βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς τὸ φρούριον πολιορκούν-  
 τας. Ἐκεῖνοι δὲ ἐπεὶ ἐπιούσαν εἶδον τὴν στρατιάν,  
 ἐπὶ γεωλόφου τινὸς ἡμύοντο ἀνελθόντες· καὶ οἱ περὶ  
 βσιλέα δις καὶ τρις ἐπιχειρήσαντες, ἐκείνου ἀπα-  
 γορευόντος διὰ τὸ μὴ μάχεσθαι μετὰ συνέσεως πρι-  
 ποῦσης στρατιώτη, οὐκ ἠδυνήθησαν κρατῆσαι διὰ  
 τὴν ἐκ τοῦ τόπου ὀχρότητα, καὶ τὸ ἀμύνεσθαι αὐ-  
 τοὺς τοῖς βέλεσι συχνοῖς. Ὡς δὲ ἐτραυματίζοντο οἱ  
 τε ἵπποι καὶ οἱ στρατιῶται, ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς  
 ἐπεσθαι αὐτῶ, εἰ βούλοιντο κρατεῖν τῶν ἀντιτε-  
 ταγμένων· καὶ ἐδόκουν ἀναχωρεῖν καταλιπόντας.  
 Ἐκεῖνοι δὲ οὐ συνιδόντες τὴν ἀπάτην, καὶ νομίζου-  
 ντες ἀπειπόντας τὴν πρὸς αὐτοὺς μάχην ἀναχωρεῖν,  
 τοῦ λόφου κατελθόντες, ἐχώρου ἐπὶ τὰς νύξ· οἱ δὲ  
 εὐτίκα ἐπιδραμόντες, ἐπεὶ πρὸς τὸ πεδίον ἦσαν,  
 ἀπέκτεινάν τε οὐκ ὀλίγους, καὶ τοὺς πλείστους· αὐ-  
 τῶν εἶλον, ὀλίγων τινῶν διαφυγεῖν δεδουνημένων.  
 Βασιλεὺς δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς Τραϊανούπολιν  
 ἐπανελθὼν, ἐπεὶ καὶ ἡ στρατιὰ ἐκείνη ἡ περικαθη-  
 μένη τῆς νυκτός, ὡς περ εἴρητο, ἦκε πρὸς Ἀμοῦρ,  
 γνωρίσας οἷα συμβαίη περὶ αὐτὸν, καὶ ὅπως ἐκ κιν-  
 δύνων φανερωῖν ὑπὸ Θεοῦ ῥυθθεῖη αὐτὸς τε καὶ οἱ  
 περὶ αὐτὸν ἄπαντες, πολλὰς ὠμολόγουν χάριτας Θεῶ  
 τῆς σωτηρίας καὶ τῆς προνοίας τῆς περὶ αὐτοῦς.  
 Παρήγει τε ὁ βασιλεὺς τοῖς συνοῦσι μηδέποτε ἀμε-  
 λεῖν τῆς φυλακῆς, μάλιστα νυκτός, τοῖς συμβαθε-  
 κῶσι παραδείγμασι χρωμένοις. Εἰ γὰρ μὴ θαρρόυν-  
 τες αὐτοὶ τοῖς τε ἐν Τραϊανοῦ στρατοπεδευομένοις  
 καὶ τοῖς ἐν Κουμουτζηνοῖς μετὰ τοῦ υἱοῦ τὴν προσή-  
 κουσιν αὐτῶν ἐποιούοντο φυλακὴν, οὐκ ἂν τοιούτοις  
 περιέπιπτον κινδύνοις, ὧν εἰ μὴ Θεὸς ἐρρύετο φιλαν-  
 θρώπως, καὶν πεπονθότες ἦσαν ἄξια δακρύων. Ταῦτα  
 μὲν οὖν τὴν τῶν τρόπων τοῦτον συννήχθη. Ἀμοῦρ δὲ  
 ἐπεὶ αἶψα ἐκ Βυζαντίου ἐπιήρηται ἦκον, καὶ τριά-  
 κοντα ἐκ τῶν σφετέρων εἰς τὴν Αἴνον, βασιλεὺς  
 ἐπαγγελάμενος ἐν πεντεκαίδεκα ἡμέραις πέμψειν

A obtuscescentes, divina eum protegente dextera tam  
 exitiali periculo ereptum censuerunt. Imperator  
 cum plus comperire non potuisset, quam Persas  
 et prædones esse, Cumutena ad filium venit,  
 quocum quæ tempus monebat collocutus, castra  
 mox repetiit. In itinere certior fit, Byzantio levia  
 armaturæ sagittarios, Threicio adjuncto peditatu  
 ad Asomatum castellum expugnandum quinquaginta  
 remorum actuariis quatuor advenisse. Statuit igitur  
 Asomatensibus cum suis quinquaginta comitibus  
 succurrere. Hostes viso appropinquantium globo in  
 collem confugientes se tuebantur. Imperatoria cohors  
 bis et ter impetu facto (illo vetante, quod adversus  
 prudentiam militarem pugnarent, quoniam adversarii  
 natura loci muniabantur (31), et subeunte crebris telorum  
 jactibus repellebant) iis potiri non valebant. Cum  
 igitur et equi, et milites vulnerarentur, edixit  
 imperator se sequerentur, si vellent vincere.  
 Ergo se illis relictis abire simulant. Hostes non in-  
 tellecta fallacia, rati que eos pugne desperantes  
 discedere, colle degressi naves petunt. Tum qui  
 abibant conversi in eos æquo campo statim incur-  
 runt, multos occidunt, paucis terga dantibus, ma-  
 jorem partem capiunt. 584 Imperator in castra  
 Trajanopolim reversus, postquam et manus illa, a  
 qua noctu, ut dictum est, obsessi fuerant ad  
 Amurium se contulit, quæ sibi evenissent, et quo-  
 modo cum suis universis, Deo secundo, manife-  
 stum discrimen evasisset, narravit. Omnes pro  
 eorum salute divinæ providentiæ gratias egerunt.  
 Hortabatur autem suos imperator ne unquam vigi-  
 lias, præsertim nocturnas negligenter, recentissi-  
 moque exemplo ad confirmationem utebatur. Nam si  
 ipsi non confisi ad Trajanopolim metantibus, neque  
 iis qui Cumutzenis erant cum illo, pro se, ut par  
 fuerat, excubias egissent, in casum hujuscemodi  
 deventuros non fuisse, quo nisi Deus benignè eos  
 respexisset, digna lacrymis pertulissent. Atque  
 hæc isto modo contigerunt. Amurium ut Byzantio  
 triremes ad Ænum cum triginta de suis affuerunt,  
 pollicitus imperatori, quindecim diebus subsidium  
 miserum, et se quoque brevi, domesticis ordina-  
 tis atque compositis, reversurum, semperque cum  
 D eo, donec bellum finiatur, mansurum, dictaque  
 salute, illico solvit. Intra dies tredecim adsunt  
 copiæ quas promiserat. Amurii discessio multa im-  
 peratori incommoda generasse visa est, quæ tamen  
 ipsa postmodum, quam is Deo curæ esset, non  
 levi documento fuit. Triremes namque quatuor  
 supra viginti Latinæ cum Rhodiorum et aliorum  
 quorundam instructæ Smyrnam adnavigarunt,  
 castellumque in portu ceperunt, et naves Persicas  
 complures exusserunt. Amurium præsens, ac totis

#### Jacobi Pontani notæ.

(31) Docuimus alibi, quantam commoditatem habueret in prælio locus superior. Livius lib. vii : *Praeter virtutem locus quoque adjunxit, ut pila omnia*

*hastæque non tanquam ex æquo missa, vana (quod plerumque fit) caderent : sed omnia librata ponderibus figerentur.*

viribus propugnans, Latinos depellere nequivit, qui usque hodie Smyrnæ portum obtinent. Aiebat autem imperator, si Amurio in Thracia versante Smyrnæ occupari contigisset, non semet tantummodo, sed omnes mortales Amurium præ nimio erga imperatorem amore eam perdidisse suspicatos fuisse. Nunc quoniam ipse cum suis copiis præsto fuerit, nullum se captæ civitatis culpam sustinere. Quocirca Deo expertæ procurationis gratias singulares agebat, qui etiam quæ molesta atque odiosa videntur accidere, tempore labente ad utilitatem constituta et administrata fuisse demonstrat. Sed de his paulo post dicemus. Post dicessum Amurii ab omnibus finitimis gravi et periculoso bello urgetur. Nam Crales cum robore exercituum sui Zichnas usque progressus est, eo consilio, ut eum in Thracia adoriretur, et Mæorum rex Alexander, quidquid habebat copiarum, Silbnum adduxit, 585 Pa'æologo juveni imperatori, id quod spondederat, auxilio, futurus. Patriarcha autem, vocato in concionem universo populo, in Cantacuzenum, ut filius defuncti imperatoris, a quo plurimis amplissimisque beneficiis ornatus esset, impie et scelerate insidiantem invectus est. Deinde seipsum et tutorem adolescentis imperatoris promulgans, et pro ejus salute nulla discrimina, nullas dimicationes declinaturnum, bellumque commune finiturum profectus, omnes ad arma contra Cantacuzenum exstimulavit, alios quidem per se propensos, alios necessitate eodem trahente, quippe qui alioqui suspicionem non evitarent. Et omnes se expeditioni pediles equitesque accingebant. Babant item nomina proceres, quotquot adhuc a vinculis immunes erant: partem enim majorem magnus dux alios in carceribus atinebat, collariis injectis, in quibus et de Andronico Asane Cantacuzeni socero quæstio habebatur, quosdam in ipsorum ædibus interdicto aditu custodiebat, et atque cum plena et absoluta potestate summus exercitus imperator. Atque hi adolescentem Joannem imperatorem secum ducentes, Heracleam Thraciæ venerunt, mittentesque etiam ad Momitzilum, castellorum Meropes et aliorum agrestium a Cantacuzeno commissam præfecturam gerentem, multis promissis ad arma in eundem capessenda pellexerunt. Jam enim ora hominum pervolabat, nec illi potentia decrat. Sic itaque Cantacuzenus bello ex omni parte petebatur, et metuiere cogebatur. Nihilominus pro perpetua consuetudine sua in periculis mentem excelsam retinens, et ingruentia mala æquabili ac leni animo tolerans, ad Alexandrum Mæorum regem legatos mittit, eum hortans uti hoc negotio supersedeat, quandoquidem hoc adversus se comparatum bellum brevi multas ei clades daturum sit. Ipse in Chalcidica Gratianopolim, non illam quidem amplam, ceterum cum natura loci, tum mœnibus munitissimam urbem et alioqui omnimodis commodam, et Chalcidices tanquam metropolim obsidet. Ab oppugna-

στρατιάν, αὐτός τε ἐπανήξειν μετ' ὀλίγον καταστησάμενος τὰ οἴκοι, καὶ μέχρι παντὸς αὐτῷ συνδιὰ τρήσειν ἄχρι ἂν ὁ πόλεμος καταλυθῆ, καὶ συναξάμενος εὐθὺς ἀπέπλευσεν. Ἐἴσω δὲ τριῶν καὶ ἕξα ἡμερῶν, ἦν ἐπηγγέλατο στρατιάν, ἔπεμψε πρὸς βασιλέα. Τότε μὲν οὖν δυσχερείας ἔδοξε πολλῆς ἢ ἀναχώρησις Ἀμοῦρ αἰτία γεγονέναι βασιλεῖ. Ὑστερον μὲντοι, τῆς περὶ αὐτὸν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας οὐ μικρὸν καὶ αὕτη δειγµα ἐφαίνετο γεγεννηµένη. Τριήρεις γὰρ τέτταρες καὶ εἰκοσι Λατινικαὶ Ἐν τε Ῥοδίων καὶ τινῶν ἐτέρων παρεσκευασµέναι, ἐπέπλευσαν τῇ Σµύρῃ, καὶ τὸ πρὸς τῷ λιµένι φρούριον εἶλον, καὶ γαῦς ἐνέπρησαν οὐκ ὀλίγας Περσικὰς. Ἀμοῦρ δὲ παρῶν καὶ ἀµνόµενος, ὡς µάλιστα ἐνῆν, οὐκ ἴσχυσε περιγενέσθαι τῆς Λατινικῆς δυνάµεως. Ἄχρι γὰρ νυκτὸς ἔκεινον ὁ Σµύρνης ἔχεται λιµήν. Ἐπεὶ δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς εἰ συνέβαιεν Ἀμοῦρ κατὰ τὴν Θράκην διατρέθοντος ἄλωνα Σµύρῃ, οὐκ αὐτὸς µόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες ἄνθρωποι τῆς εἰς βασιλέα ἕνεκα εὐνοίας τὴν πόλιν Ἀμοῦρ ἀπολωλέκεναι ἂν ὑπόπτεισαν. Νυκτὶ δὲ ἐκείνου μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐκεῖ παρόντος, μηδεµίαν πρὸς αὐτὸν αἰτίαν εἶναι τῆς ἀλώσεως. Δι' ἃ πολλὰς ἀπεδίδου Θεῷ εὐχαριστίας τῆς περὶ αὐτὸν κηδεμονίας, ὅτι καὶ ἔδοκεῖ συμβαίνειν δυσχερῆ, πρὸς τὸ λυσιτελεῖν ὕστερον ἀποδεικνύεται οἰκονοµούµενα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὀλίγῳ ὕστερον. Τότε δὲ Ἀμοῦρ ἀνχωρήσαντος, εὐθὺς ὑπὸ πάντων τῶν περιούχων πόλεμος δεινὸς βασιλέα περιέστατο. Ὁ τε γὰρ Κράλης, τὸ κράτιστον ἄγων τῆς οἰκείας στρατιᾶς, ἄχρι Ζηκῶν ἀφίκτο, γνώµην ἔχων, ὡς κατὰ Θράκην ἐπιθυσύµενος βασιλεῖ, καὶ ὁ τῶν Μουσῶν βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἦκεν ἐπὶ Στίλβιον πανστρατιᾶ, Παλαιολόγῳ τῷ νέῳ συμμαχῆσαν βασιλεῖ, ὡς περ ἦν ὑπεσχηµένος. Πατριάρχης τε ἐκκλησίαν ἀπὸ πάντων Βυζαντιῶν ποιησάµενος, καὶ πολλὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως καθαστάµενος, ὡς ἀδίκως καὶ παρανόμως τοῖς πασι ἐπιβουλεύοντος βασιλέως, οὗ πολλῶν ἀπέλαυσε καὶ μεγίστων εὐεργεσιῶν, ἔπειτα ἑαυτὸν πατέρα καὶ κηδεµόνα τοῦ νέου βασιλέως ἀνακ. ρύσας, καὶ ὡς διὰ τὴν ἐκείνου σωτηρίαν κινδύνοις καὶ μάχαις καὶ αὐτὸς ἔγνω παραβάλλεσθαι, καὶ καταλύειν τὸν κοινὸν πολέµιον, πάντα παρώρμησε πρὸς τὸν Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως πόλεμον, τοὺς μὲν ἐκόντας, ἔστι δ' οὐδ' καὶ δι' ἀντικνη δεισαντας τὸ ὑποπτεῦσθαι. Καὶ πάντες κοινῇ ἐκστρατεῖαν ἐποίησαντο περὶ τοῦ καὶ ἰππεῖς παρήσαν δὲ καὶ τῶν συγκλητικῶν, ὅσοι ἦσαν ἐτι ἔδειο. τοὺς πλείους γὰρ αὐτῶν ὁ μέγας δούξ, τοὺς μὲν ἐν δεσµωτηρίοις εἶχεν ὑπὸ κλοίοις, ἐν οἷς καὶ Ἀνδρόνικος Ἀσάνης ὁ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἔσητάζετο πενθερός, ἔστι δ' οὐδ' καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις ἐφρούρει ἀπρόιτους. Αὐτὸς δὲ ἦν τῆς στρατιᾶς αὐτοκράτωρ στρατηγός. Οὐ καὶ βασιλέα τὸν νέον ἔχοντες Ἰωάννην, ἦγον εἰς Ἡράκλειαν τῆς Θράκης. πέµψαντες δὲ καὶ πρὸς Μομιτζίλον, ὃς τῶν κατὰ Μερόπην φρουρίων καὶ τῶν ἄλλων νοµάδων ὑπὸ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἐνεχειρίσθη τὴν ἄρχην, ἔπεισαν ὑποσχέσει πολλοῖς, πόλεμον πρὸς

ἐκείνον ἀρασθαι. Ἦν γὰρ ἤδη ἐν λόγῳ τιτὶ ὁ Μο- A  
μιτζιός, καὶ δύναιμι περιβεβλημένος Ἰκανήν. Οὕτω  
μὲν οὖν ὁ πόλεμος πανταχόθεν βασιλέα περιέσταντο,  
καὶ ὑποπτεύειν δεσινά εἰσθαι. Αὐτὸς δὲ ὡσπερ ἐβωθεν,  
ὅτι πρὸς τοὺς κινδύνους μεγαλοφυχῶν, καὶ τῶν  
δεινῶν τὰς ἐπιφορὰς ὁμαλῶς καὶ πρῶως διαφέρων,  
πρὸς μὲν Ἀλέξανδρον τὸν Μυσῶν βασιλέα πρεσβείαν  
ἐποιεῖτο, καὶ παρῆναι ἡσυχίαν ἄγειν, ὡς οὐ πολλῶ  
ἕτερον ἐκείνῳ αἰτίου συμφορῶν πολλῶν τοῦ πρὸς  
αὐτὸν πολέμου γενησομένου. Αὐτὸς δὲ γενόμενος  
πρὸς τὴν Χαλκηδικήν, τὴν Γρατιανοῦ πόλιν ἐπα-  
λείρκει οὖσαν οὐ μεγάλην, ὄχυρωτάτην δὲ, ἐκ τε  
φύσεως τοῦ τόπου καὶ τῶν τειχῶν τῆς κατασκευῆς·  
ἄλλως δὲ εὐφυῶς πρὸς πάντα ἔχουσαν, καὶ ὡσπερ  
μητρόπολιν οὖσαν τῆς Χαλκηδικῆς. Πρὸς μὲν οὖν  
τειχομαχίαν οὐκ ἐπιχειρεῖ· ἤδει γὰρ ἀνάλωτον B  
ἄπολις καὶ χειρῶν βίβ' ἰσομένην· δεσμοτῶν δὲ οὐκ  
ὀλίγων ἐκ τῶν πολιτῶν ἐν τῇ ταύτης ἀκροπόλει  
φρουρουμένων διὰ τὴν πρὸς ἐκείνον εὐνοίαν, πέμψας  
κρούφα, διελέγετο αὐτοῖς, εἰ δύναιτο, κρατήσαντες  
τῆς ἀκροπόλεως, παραδιδόναι τὴν πόλιν· καὶ ἐπηγ-  
γέλλοντο καὶ αὐτοὶ προθυμῶς ὑπελθεῖν τὴν ἐπιχεί-  
ρησιν, καὶ σύνθημα τῆς ἐφόδου ἔδοσαν, νυκτὸς μὲν  
φρυκτὸν ἀνίσχειν, ἡμέρας δὲ καπνὸν δεικνύειν τῆς  
ἐπιχειρήσεως σημεῖον. Διὰ ταύτην μὲν οὖν τὴν αἰτίαν ὁ βασιλεὺς, καίτοι περιβέβητος πανταχόθεν  
ὑπὸ τοῦ πολέμου, οὐκ ἀνίστατο ἐκ τῆς πολιορκίας, ἀλλ' ἐφιλονεῖσαι πρὸς πάντα ἀντικαθίστασθαι  
ὁμοίως. Ὑπ' ὃν δὲ ταῦτα χρόνον ἐταλείτο, καὶ ἡ Λατινικὴ δύναμις ἡ ὀλίγη ἕτερον ἐπαλοῦσα ἐκρά-  
τησε τειχομαχίαν, ἐν τέσσαροις καὶ εἰκοσι τριήρεσι περὶ Παλλήνην πετυσμένοι πρὸς τινα λιμένα Λογ-  
γῶν ἐγγυρῶς προσταγορεύμενοι ναῦς ἐξήκοντα ἐφορμῆν Περσικὰς, ἐπέθεντό τε καὶ ἐκράτησαν αὐ-  
τῶν κενῶν. Τὸ γὰρ Περσικὸν, μὴ δυνάμενον ἀντικαθίστασθαι πρὸς ναυμαχίαν, τὰς ναῦς καταλιπόντες,  
διεσώζοντο εἰς τὴν γῆν. Λατίνοι δὲ ἀνεκλύσαντες τὰς ναῦς καὶ πυρὶ παραδόντες, ἀνεχώρουν. Οἱ Πέρ-  
σαι δὲ ἀπολειφθέντες ἀπορίαν νεῶν, ἔγνωσαν δεῖν ἐπὶ Χερρόνησον τῆς Θράκης διὰ τῆς ἡπείρου ἀνα-  
χωρεῖν, ὡς ἐκείθεν εἰς Ἀσίαν περαιωσόμενοι εὐπορήσαντες νεῶν.

## CAPUT LXIX.

*Persarum et Triballorum certamen. Persæ astu quodam vincunt, et pacta mercede Cantacuzeno serviunt. Gratianopolis capitur. Quomodo Angelitzes præfectus pecuniam suppeditavit non modicam. Obitus episcopi Didymotichensis. Alexander Mæsus Morrham ingressus, imperatoris adventu audito, trans Hebrum fugit. Legatis respondet*

Κράλης δὲ ἐν Ζίγνῃ ἐστρατοπεδευμένος, ὡσπερ C  
ἐφημεν, ἐπὶ τῷ Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ πολε-  
μεῖν, ἐπεὶ πύθοιτο τὸ περὶ τοὺς Πέρσας συμβῆναι,  
καὶ ὡς διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐπὶ Χερρόνησον μέλλου-  
σιν ἵνα, τὸ κράτιστον τῆς περὶ αὐτὸν ἀπολεξίμου-  
νος στρατιᾶς, καὶ στρατηγὸν αὐτοῖς ἐπιστήσας τὸν  
εὐφυχῆ καὶ τέλμη καὶ ἐμπειρία τῶν παρ' αὐτῷ  
δυνατῶν δοκοῦντα ὑπερέχειν Πρεσλίμπον ὀνομα-  
σμένον ἐκέλευσε συμπλέξασθαι τοὺς βαρβάρους, ὡςπερ  
ἂν συντύχωσι, καὶ πρὸς τινα τόπον Στεφανιανὰ λε-

Jam vero Crales fixis apud Ziebnas tentoriis,  
quo cum Cantacuzeno configeret, ut demonstra-  
tum est, ut de Persarum eventu, et illac in Cher-  
ronesum iter facturos audivit, delectis de exercitu  
suo fortissimis, datoque illis duce, qui præstanti  
animo et usu inter proceres Triballorum eminere  
videbatur, Prealimpum vocabulo, cum barbaris  
obviis pugna decertare jussit. Itaque loco quodam  
Stephaniana dicto in eos incidentes, ad pugnam  
aggrediuntur. Persæ, ut in planitie equitum si-

## Jacobi Pontani notæ.

(32) Dari noctu signum ignibus jactis, aut fa-  
cibus elatis usitatum est militiæ. Sic Sinonem et  
Helenam Græcis dedisse signum navibus redeundi,  
et Trojam occupandi, auctor est Tryphiodorus,  
his versibus, ut quidem a Xylandro Latine sunt  
redditi :

*Licet Æacidæ juxta sublime sepulchrum  
Exhibuit signum lucenti lampade Graiis  
Æsonidæ, tacita monuitque recurrere classe.*

*Pervigil ipsa etiam e celso formosa cubiti  
Purpureo socios hortata est Tyndaris igni  
De Helena expresse affirmat etiam Maro libro vi :  
Flammam media ipsa tenebat  
Ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.  
Arabes quoque adventum hostium interdium fumo,  
noctu igne significasse testatur Frontinus lib. II,  
cap. 5.*

mentes incursum, in montem vicinum et loca impedita secedunt. Triballi difficiles aditus certantes, ratiq̄ue, si per angustias penetrando sese impellerent et coarctarent, equos complures hinc inde sagittis confixos a barbaris perituros, seque nihil nisi vulnera reportaturos, de equis descendentes, p̄dibus per acclivia operose ac difficulter, armorum pondere retardati, in hostes ibant. Videntes Persæ Triballos adeo per invia eluctantes, quiddam curiosum magis quam generosum facere decernunt, et fuga simulata montis ulteriora petunt. Triballi fraudis ignari sequuntur. Qui postquam ab equis, iisque non paucis destiterunt, Persæ denuo agglomerati, directe quidem **587** contra eos non contenderunt, sed ab altera parte circumventis, ad equos illorum cucurrerunt, et quia armis non gravabantur, antevertentes Triballos condescenderunt: qui equis spoliati ad cædem opportuni erant, cecideruntque complures, nec pauci capti sunt; reliqui per montem huc illuc fugientes, ægre se morti subduxerunt. Crales de suorum clade accepto nuntio, etiam ipse recessit, propter calamitatem, belli in imperatorem immemor. Non tamen rem penitus negligebat, sed et domi sedens bellaturiebat. Persæ victores ad Cantacuzenum Gratianopolim obsidentem legatos mittunt, naves suas inflammatas, et Triballos ab se victos indicant, et se illius cupidos Cherronesum petere, ut inde in Asiam navigent. Orant etiam ne quid sibi per ejus regionem ambulaturis molestiarum exhibeatur. 'Quod si quid ipsis contra hostes egeret, promittere se promptam operam, si stipendia pacta numerentur: erant autem ter mille et centum. Imperatori subsidium hoc perquam opportunum, summopereque necessarium videri, cum hostes tam multi, tamque potentes incumberent: nondum enim Crales Zichniis domum discesserat. Pecunia autem non suppetente, haud parum cruciabatur. Attamen donatis legatis eos adduxit, ut in stipendium certum exercitus illius commilitium secum paciscerentur, usque ad dies quadraginta. Quod ne statim peterent, sed post lucem decimam quintam, ex quo ad se accessissent: volebat etiam interea Didymoticho curare pecuniam. Sic igitur cum legatis pactione confecta, eos ad castra remisit, cumque iis unum de suis, qui illas copias celeriter adduceret. Postridie in arce Gratianopolitana vinciti, custodiibus meridie impetu facto jugulatis, imperatorem fumi signo ex composito advocant, quo viso confestim cum auxilio accurrens, arcem totamque urbem capit, et cætera lætatus quod urbem tam pulchram nullo labore periculoque obtinuisset, etiam grandem pecuniam, quam maxime indigebat, invenit. Angelitzes enim quidam, abjectus et obscurus civis, antea thesauri reperti suspicione laborabat, cui, re nondum certa, negotium nemo facessabat. At vero tempore hujus sævi belli rebus omnibus in contrarium mu-

γόμενον περιτυχόντες, καθίσταντο πρὸς μάχην. Οἱ Πέρσαι δὲ ἐπὶ πεδίον ἦν ἐφ' οὗ Τριβαλοὶ ἐμῆλον εἶναι ἐς τὰς χεῖρας, δεῖσαντες τὴν ἔφοδον τῶν ἰππέων, ἀνεχώρουν πρὸς τὸ ὄρος καὶ τὰς δυσχωρίας· ἦν γὰρ ἔγγυς. Ὁρῶντες δὲ οἱ Τριβαλοὶ δυσπρόσδοτον τὸ χωρίον, καὶ νομίσαντες εἰ διὰ τῶν στενῶν εἰσπαθεῖν ἑαυτοὺς, ἴππους δὲ ἀπολεῖν πολλοὺς περιτρεφουμένους ὑπὸ τῶν βαρβάρων, καὶ αὐτοὺς τραυματισθῆσθαι, ἀποθάντας τῶν ἰππων, ἐβάδιζον πεζοὶ ἐπὶ τοὺς πολεμίους, δυσέργως καὶ μετὰ βίας ἐπὶ τὸ ἀναντες ἰόντες διὰ βαρύτητα τῶν ὄπλων. Οἱ Πέρσαι δὲ ἰδόντες οὕτω πεζοὺς ἐπὶ τὴν ἀνοδὸν βιαζομένους, περιεργότερόν τι μᾶλλον ἔγνωσαν, ἢ ἀνδρείοτερον ποιεῖν· καὶ ὑποκρινάμενοι φυγῆν, μᾶλλον ἀνεχώρουν πρὸς τὸ ὄρος, οἱ δ' ἐφαίποντο, μὴ συνιδόντες τὴν ἀπάτην. Ἐπεὶ δὲ ἀπέστησαν ἑκάτεροι τῶν ἰππων οὐκ ὀλίγον, οἱ Πέρσαι συστραφάντες, ἐναντίον μὲν οὐκ ἔχθρουν Τριβαλῶν, ἀλλ' ἐκπεριελθόντες ἐκατέρωθεν, ἔθεον ἐπὶ τοὺς ἴππους· ἀνοπλοὶ δὲ καὶ κυῖφοι ὄντες, φθάσαντες τοὺς Τριβαλοὺς, ἐκράτησαν τῶν ἰππων, καὶ ἐπέθησαν αὐτοὶ· Τριβαλοὶ δὲ τῶν ἰππων ἀφηρημένων ἔτοιμοι ἦσαν πρὸς σφαγῆν. Ἔπεσον γὰρ οἱ πλείους κεινόνεμοι ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐάλωσάν τε οὐκ ὀλίγοι· οἱ λοιποὶ δὲ μόλις διεσώθησαν πεζοὶ ἐπὶ τὸ ὄρος διασκεδασθέντες. Κράλης δὲ ἐπεὶ ἐπέθετο τὴν ἦτταν τῆς οἰκείας στρατιᾶς, δεῖσας, ἀνεχώρει καὶ αὐτὸς, τοῦ πρὸς βασιλεῖα πολέμου ἐπιλελησμένος διὰ τὴν συμβῆσαν συμφορὰν. Οὐ μὴν ἡμέλει γε, ἀλλὰ καὶ οἰκτιρῶ καθήμενος ἐπολέμει. Οἱ Πέρσαι δὲ μετὰ τὴν νίκην πυθόμενοι Καντακουζηνὸν τὸν βασιλεῖα τὴν Γρατιανοῦ πολιορκεῖν, πρεσβεῖαν πέμψαντες, τὸν τε ἱμνησμένον τῶν νεῶν ἐδήλουν τῶν σφετέρων, καὶ τὴν ἦτταν Τριβαλῶν, καὶ ὡς αὐτοὶ φιλίως διακείμενοι πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ Χερρόδνησον ἐγνώκασι χωρεῖν, ἐν ἡκεῖθεν περαιωθῶσιν εἰς Ἀσίαν· ἤξιουν τε μὴδὲν αὐτοῖς παρενοχλεῖν μέλλουσι διὰ τῆς ἐκείνων ὑπὸ κράτους διεῖναι. Εἰ δέ τι δέοιτο αὐτῶν κατὰ τῶν πολεμίων προθύμους εἶναι συμμαχεῖν, εἰς χρήματα παράσχοιτο, ἢσα ἂν συμβῶσιν· ἦσαν δὲ τρισχλιοὶ καὶ ἑκατὸν. Βασιλεῖ μὲν οὖν ἐδόκει ἀναγκαιοτάτη εἶναι ἡ τῆς Περσικῆς συμμαχία στρατιᾶς, καὶ μάλιστα ἐπὶ καιρὸν γεγεννημένην, τοσοῦτων πολεμίων ἐπόντων πάντοθεν καὶ οὕτω δυνατῶν· οὐδέπω γὰρ ἦξει Κράλην πρὸς τὴν οἰκείαν ἐν Ζιχνῶν ἀνακεχωρησῶσιν· χρημάτων δὲ οὐκ εὐπορῶν, οὐ μετρίως ἔνδιπτο· ὁμοῦς τοῖς πρεσβεύουσι δῶρα παρασχεόμενος, ἔπειτα συνθέσθαι ἐπὶ χρήμασι ῥητοῖς συμμαχεῖν αὐτῶν τῆς στρατιᾶς ἡμέρας τεσσαράκοντα, τὰ χρήματα δὲ μὴ αὐτίκα ἀπαιτεῖν, ἀλλὰ μετὰ πεντεκαίδεκάτην τῆς ἀφίξεως ἡμέραν· γνώμην δὲ εἶχεν ὡς ἐν ταύταις ἐκ Διδυμοτείχου μεταπερψόμενος. Οὕτω μὲν οὖν μετὰ τῶν πρέσβων συμβάσεις θέμενος, ἔπεμπεν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ τῶν οἰκείων συνεκπέμψας ἑνα, ὥστε κατὰ τάχος ἀγαγεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν στρατιάν· εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ μετὰ τῶν πρέσβων τὴν ἐκ βασιλεῶς ἀναχώρησιν οἱ ἐν ἀκροπόλει τῆς Γρατιανοῦ δεσμῶται τοῖς φυλάττουσι μέσης ἡμέρας ἐπέθεσαν· καὶ κρατήσαντες ἐκάλουν βασιλεῖα κακῶν

ἐπιδεικνύντας, ὡς περ ἦν συντεθειμένον. Βασιλεὺς ἄ  
 δὲ ἐπεὶ τὸ σύνθημα εἶδεν, ὀρέως ἐπιδοθήσας, εἶλε  
 τὴν πόλιν ἐκ τῆς ἄκρας· καὶ τὰ τε ἄλλα ἤσθη, οὕτω  
 πῶς καλὴν ἀπονητὶ καὶ χωρὶς κινδύνων κατασχόν,  
 καὶ χρημάτων εὐπόρησεν οὐκ ὀλίγων, ὧν μάλιστα  
 εἶδετο. Ἀγγελίτιζης γάρ τις ἐκ τῶν φαύλων καὶ ἀση-  
 μῶν πολιτῶν, πρότερον ὑπωπτεύετο θησαυρὸν χρη-  
 μάτων εὐρηκέναι· ἀδήλου δὲ ὄντος τοῦ πράγματος,  
 οἰδεις ἠνώγει· κατὰ δὲ τὸν χρόνον τούτου τοῦ δει-  
 νοῦ πολέμου, εἰς τούναντιον ἅπαν τῶν πραγμάτων  
 περιτραπέντων, καὶ τῶν μὲν ἀρίστων ἐκβληθέντων  
 καὶ εἰργομένων ἀπανταχοῦ, ἀρχόντων δὲ τῶν φαύ-  
 λων, καὶ οὐδὲ ἄμεινον τῶν πολλῶν διακειμένων, καὶ  
 ὁ Ἀγγελίτιζης οὗτος ἀρχὸν ἀπεδείχθη τῆς Γρατια-  
 νοῦ διὰ τὸ πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ἔθος.  
 Καίρου δὲ τυχῶν, ἐχρήτο τῷ πλούτῳ, καὶ φανερὸς  
 ἦν ἔχων, ὡς περ ὑπωπτεύετο τὸν θησαυρὸν. Κατα-  
 σχόντος δὲ τὴν πόλιν βασιλέως, ἐπεὶ μὴ ἐξῆν ἀρνεῖ-  
 σθαι, τοῦ πράγματος οὕτω φανεροῦ γεγενημένου,  
 μετὰ τὸ πάντα ὅσα ἦν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀφαιροῦσθαι ὄντα  
 οὐκ ὀλίγα, καὶ περὶ τῶν κρυπτομένων ἠρευνᾶτο, καὶ  
 παρέσχετο πολλά. Ἄ ἐξήρκεσε βασιλεὶ πρὸς τε ἄλ-  
 λας δαπάνας ἀναγκαίας, καὶ πρὸς τὸ Πέρσαις τοῖς  
 συμμάχοις ἀποδοῦναι ὃν ὑπέσχετο μισθόν. Ὑπὸ δὲ  
 τὸν χρόνον τούτον, καὶ ὁ Διδυμοτείχου ἐτεονήκει  
 ἀρχιερεὺς. Πέμπτη δὲ ἡμέρα μετὰ τὴν ἐκείνου τε-  
 λευτὴν, καὶ Γραβᾶς ὁ Σκουτέριος ἐτεθνήκει, ὡς περ  
 ἦν ὁ ἀρχιερεὺς προσηρῶς, ὃ μάλιστα ἐλύπησε τὸν  
 βασιλέα. Ἦν γὰρ περὶ ἐκείνον πολλὴν τὴν αἰδῶ καὶ  
 τὸ σέβας κεκτημένος. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Μυσῶν βα-  
 σιλεὺς, ἐπεὶ οἱ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως πρέσβεις  
 ἦκον πρὸς αὐτόν, καὶ ἀπήγγελλον τὰ τῆς πρεσβείας,  
 λόγον μὲν οὐδένα ἐποίησαν πρὸς τὰ εἰρημένα·  
 στρατιῶν δὲ ἔχων, ἦλθεν εἰς Μόρραν, τὰ ἐκεῖ πο-  
 λίχνα, εἰ δύνατο, παραστησόμενος ὑπήκοα ὄντα  
 βασιλεῖ. Ἐν δὲ αὐτῶν Ὑπερπυράκιον ὀνομασμένον,  
 καὶ πρὶν ἐκεῖνον ἦκειν, ἀρχοντα εἰσεδέξαντο πεμ-  
 φθέντα παρὰ Ἀλεξάνδρου, ἡμελλόν δὲ καὶ φρουρὰν·  
 ἃ παρὰ τῶν πρεσβείων μαθὼν ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ καὶ  
 ἡ στρατιὰ παρῆν ἡ Περσικὴ, καὶ περὶ τοῦ Κράλη  
 ἐπυθάνετο, ὡς ἀναστρέψειεν εἰς τὴν οἰκίαν διὰ τὴν  
 πληγὴν τῆς στρατιᾶς, εὐθυμὸς γενόμενος, καὶ Μα-  
 θαῖον τὸν υἱὸν ἀρχοντα τῆς τε Γρατιανοῦ καὶ τῶν  
 ἄλλων, αἱ ὑπήκοοι ἦσαν ἐν τῇ Χαλκηδικῇ καταλιπὼν,  
 ὡς εἶχε τάχους, πρὸς Μόρραν ἐπὶ τοὺς Μυσσοὺς ἐχώ-  
 ρει. Αἰσθόμενος δὲ Ἀλέξανδρος, ἐπεὶ μὴ ἀντικαθί-  
 στασθαι ἠδύνατο πρὸς μάχην, σπουδῆ πολλῇ διέ-  
 σαινε τὸν Ἔβρον ἀτάκτως καὶ πεφυρμένος, καὶ  
 ἐστρατοπεδεύετο ἐκεῖ, ὡς τοῦ ποταμοῦ κωλύσοντος  
 βασιλέα μὴ συμπλέκεσθαι αὐτοῖς. Ἀπώλοντο δὲ  
 κατὰ τὸν πόρον, στρατιῶται τε ὀλίγοι, καὶ ἵπποι πλείστοι, καὶ ἀποσκευαί· οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ βέθρου,  
 ἀλλ' ὅτι καὶ οἱ ἐν προτάκτοις ὑπὸ βασιλέως τεταγμένοι ἐτι τῶν Μυσῶν διαδαινόντων ἐπέκειντο αὐτοῖς.  
 Ὑπερπυράκιον δὲ αὐθις ἀνεώσατο ὁ βασιλεὺς, τοῦ παρὰ Ἀλεξάνδρου ἀρχοντος διαδράνας δυνηθέντος  
 ἅμα τῷ πυθέσθαι βασιλέα ἦκοντα. Ἀλέξανδρος δὲ τοῖς βασιλέως πρέσβεσιν αὐτίκα χρηματίσας, καὶ  
 ὀρέμενο, σπονδᾶς, ἐξέπεμψε μηδὲν ἰδικηκέναι εἰρηκῶς, δι' ὃ δικαίως ἀμυνεῖται βασιλεὺς, καὶ ἀνέστρεφεν  
 εἰς τὴν οἰκίαν.

latis, et optimalibus quidem ubique pulsis, in car-  
 coremque conjectis, **588** præfectis autem im-  
 probis ac nihil a vulgi conditione differentibus,  
 etiam Angelitzes iste præfectus Gratianopolis, pro-  
 pter odium quod in Cantacuzenum gerebat, desi-  
 gnatus est. Tum occasionem nactus, divitiis suis  
 uti frui cœpit, et quod prius suspiciosum erat de  
 thesauro, tunc plane verum apparuit. Imperatore  
 autem urbe polito, quia rem adeo jam vulgatam  
 negare non licebat, ablatis omnibus copiis ejus fa-  
 miliaribus, iisque non modicis, insuper de occul-  
 tata pecunia examinatus, eam et multam quidem  
 protulit: quæ imperatori, tum ad alias impensas  
 necessarias, tum ad solvenda Persis promissa sti-  
 pendia suffecit. Sub idem tempus episcopus Didy-  
 motichensis animam amisit, et die quinto post  
 Glabas Scuterius, ut ille prædixerat. Ex obitu epi-  
 scopi imperator magnum animo dolorem accepit,  
 plurimum enim virum reverebatur et sancte vene-  
 ratur. Alexander Mæsoꝝ rex, ut oratores  
 Cantacuzeni quid venissent exposuerunt, nihil re-  
 spondit: cum exercitu autem Morrham ingressus  
 est, oppidula illic imperatori subjecta, si posset,  
 subacturus. Unum porro de illis, Hyperpyracium  
 nomine, etiam ante Alexandri adventum præfec-  
 tum ab eo missum susceperat, et erat quoque  
 præsidium suscepturum. Imperator, ut hoc ex le-  
 gatis didicit, quia et Persicum subsidium habebat,  
 et Cralem propter plagam acceptam in provinciam  
 reversum audierat, hilaratus, Matthæo filio Gratia-  
 nopolis aliarumque urbium in Chalcidica sibi pa-  
 rentium præfecto relicto, in Morrham contra  
 Mæsoꝝ quantum potuit, properavit. Eo intellecto  
 Alexander, quoniam acie resistere nequibat, mira  
 festinatione et incomposite atque confuse Hebro  
 transito, castra fecit, tanquam flumine imperato-  
 rem impedituro scilicet, ne illos secum conserero  
 manus compelleret. Submersi sunt in transita  
 milites aliquot et equi complures: sarcinæ item  
 et impedimenta non in flumine modo, sed hac  
 etiam de causa amissa, quod in principiis ab im-  
 peratore locati, Mæsoꝝ adhuc transeuntes, a tergo  
 ipsis instantes perurgebant. Hyperpyracium autem,  
 præfecto, quem Alexander instituerat, simul ac  
 imperatoris adventum audivit fugæ, quia poterat, se  
 mandante, receptum est. Alexander porro legatos  
 mox responso dato, factoque fœdere dimittens,  
 addensque nihil se per injuriam commisisse, quod  
 imperator merito ulciscatur, in regnum suum se  
 recepit.

## 589 CAPUT LXX.

*Momitzilus tres naves Persicas exurit. Persæ reliqui socios, quos ab eodem occisos falso intellexerant, ulcisci ardent. Imperator de improvise superveniente Momitzilo, magnum adit periculum, et suis fugientibus, contra insequentes strenue se defendit. Lantzareti fidelitas erga dominum quam fideliter remanerat imperator. Momitzilus despota ab imperatrice creatur, cui veniam petenti imperator ignoscit, et ejus dignitatem auget. Persæ ex pacto missionem petunt, et in Asiam revertuntur.*

Imperator cum et Alexandrum submotum esse A gauderet, Heracleenses, imperatoris adolescentis studiosos invadere parabat, cum Momitzilus a Byzantiis in eum irritatus, ut Didymotichum revenisse cognovit, Abderitas invasit, ubi quindecim naves ab Amurio ad imperatorem suppetias missæ stabant in littore, quas ducenti quinquaginta Persæ custodiebant, reliquis imperatorem sequentibus. Ex his Momitzilus illo impetu hostium tres incendit, nemo tamen Persarum interiit. Tum reliquis, qui apud imperatorem erant Persis, nescio quis nuntiavit, Momitzilum naves ad unam exussisse, et custodes ad unum obtruncasse, neminem effugere potuisse. Qui protinus arma capientes eum adoriri gestiebant, et imperatori contra venienti, dicentique post reditum ab Heraclea in eum qua par esset cura et studio pugnari posse, et expeditionem Heracleensem multis de causis magis videri necessariam ostendenti, illi contra respondebant nihil tam necessarium se putare quam suorum civium necem ulcisci. Perspicuus imperator eos cohiberi non posse, una manipulos Romanos mittit, simul ut regiunculam Momitzili velut aperti desertoris deprædarentur, simul quia barbaris metuebat, ne ab illo justum jam habenti exercitum, et ducibus illius ætatis audacia et animi celsitudine nihil concedente, celerentur. Momitzilus id quod evenit suspicione præcipiens, cum nimirum injuriam imperatori inultam non passurum, sed manum contra se missurum, sparsos per regionem agrestes in oppida et castella contraxit, seseque ad præliandum instruxit. Verum ubi animadvertit ex Persis et Romanis constantem exercitum validiorem esse, quam ut ei se deberet cum periculo objicere, in præsentia cæptis supersedendum, eorumque direptioni indulgendum, recedentibus autem inhaerendum, et si quo possit damno mactandos duxit. Cum suis porro copiis Peritheorium, 590 quæ adhuc in fide imperatoris manebat, illic hostium discessum expectaturus concessit. Cæterum imperatori et ipsi Camutzenis reditum suorum præstolanti, visum aliquantum progrediendum, si forte quampiam de illis audicionem acciperet, et usque ad urbem antiquam Mese-nen, jam olim dirutam, cum comitatu circiter sexaginta militum vectus est. Ibi cum ab equis descendissent, missis prius speculatoribus, qui procul observarent, somno obrepente dormivi aliquandiu, atque inter dormiendum hanc vocem audiit, « Expergiscere, qui dormis, et resurge a mortuis, et illuminabit te Christus. » Qua voce confusus animi, repente surrexit, et rem præsentibus indicavit. Adsunt item speculatores, narrantes exerci-

Β Βασιλεὺς δὲ ἀσμένως ἀποσκευασάμενος καὶ Ἀλέξανδρον, παρεσκευάζετο ὡς τοῖς εἰς Ἡράκλειαν ἐπιστρατεύων ἅμα τῷ νέφῳ συνοῦσι βασιλεῖ. Μομιτζίλος δὲ ὑπὸ τῶν ἐν Βυζαντίῳ πεπυσμένους πόλεμον ἄρασθαι πρὸς βασιλέα, ἐπεὶ εἰς Διδυμότειχον ἤσθετο ἀφιγμένον, Λυδῆριταις ἐπεστράτευσεν, ἐν οἷς ὤρμιζοντο αἱ πρότερον παρὰ Ἄμουρ πεντεκαίδεκα νῆες πρὸς βασιλέα κατὰ συμμαχίαν ἀφιγμέναι, ἃς ἐφύλαττον πεντήκοντα καὶ διακόσιοι Περσῶν καὶ λοιποὶ δὲ συνήσαν βασιλεῖ. Ἐξ ὧν ὁ Μομιτζίλος κατὰ τὴν ἔφοδον ἐκείνην ἐνάπηρσε τρεῖς, τῶν ἄλλων περισσῶν, Περσῶν δὲ ἀπώλετο οὐδεὶς. Πρὸς δὲ τοῦς βασιλεῖ συνόντας τρεῖς ἐλλῶν, ὡς ναῦ; τε συμπάσης ἐμπήρσασε Μομιτζίλος ἐπιπλῶν καὶ τοὺς φύλακας ἀποκτείνε, διαδρόναι δυνήθεντος μηδενὸς ἀπήγγελλεν. Οἱ δ' ἦσαν ἐν τοῖς ὄπλοις εὐθύς, καὶ ὤρμητο Μομιτζίλῳ ἐπιέναι. βασιλεὺς δὲ κωλύειν περιωμένον, ὡς μετὰ τὴν ἐξ Ἡρακλείας ἐπάνοδον ἐπιστρατεύσοντας ἐκείνῳ μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς, καὶ ἀναγκαιοτέρην τὴν εἰς Ἡράκλειαν στρατείαν ἐκ πολλῶν ἀποδεικνύντος, οὐδὲ ἀναγκαιοτέρον ἔφασαν ἐκεῖνοι τοῦ ἀμύνεσθαι ὑπὲρ τοῦ φόνου τῶν ὁμοφύλων. Ὅρῶν δὲ ὁ βασιλεὺς, ὡς μὴ δύναται κατέχειν, καὶ τὴν Ῥωμαίων συνεξέπεμπε στρατιάν, ἅμα μὲν κακίσουσαν τὰ Μομιτζίλου ἦδη φανερώς ἀφαστηκίτος, ἅμα δὲ καὶ περὶ τῶν βαρβάρων δεδωκίως μὴ διαφθαρῶν ὑπ' ἐκείνου, ἀξιόμαχον στρατόπεδον ἦδη κεκτημένου καὶ πρὸς τόλμαν καὶ εὐψυχίαν οὐδενὸς τῶν τότε λειπομένου. Μομιτζίλο; δὲ ὅπερ ἐγένετο ὀπωπευκῶς, ὡς οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο τὴν ἕβριν ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ἐπ' αὐτὸν πέμψοι στρατιάν, τὴν τε χώραν συνέστειλεν εἰς τὰς πόλεις, καὶ τὰ φρούρια καὶ αὐτὴς παρεσκευάστω, ὡς ἐπὶ μάχην. Ὅρῶν δὲ τὴν Περσῶν καὶ Ῥωμαίων στρατιάν δυνατωτέρην οὖσαν, ἣ ὥστε διακινδυνεύειν πρὸς αὐτήν, τὸ νῦν μὲν ἔχον, ἔγωγ ἡσυχάζειν, καὶ ἐπὶ ληλασίαν τρέπεσθαι ἔβν, ἀναστρέφουσι δὲ ἐπιτίθεσθαι καὶ βλάπτειν, ἦν τι δύνηται. καὶ τὴν στρατιάν ἔχων, κατὰ τὸ Περιθεώριον ὑπὸ βασιλίδι ἐπιτελοῦν διέτριβεν ἐλλῶν, καὶ τὴν ἀνάζευξιν περιέμενε τῆς στρατιᾶς. Βασιλεῖ δὲ τῷ Καντακουζηνῷ ἐν Κουμουζηνῶ; τὴν ἐπάνοδον τῆς στρατιᾶς καὶ αὐτῷ ἐκδοχόμενῳ ἐδόκει δεῖν προελθεῖν ἐπὶ μικρὸν, εἰ πως ἐγένετο παρὰ τοῦτ' ἐπὶ τῆς στρατιᾶς πυθέσθαι. καὶ προῆλθεν ἄχρι πόλεως Μεσσηνῆ; παλαιᾶς ἐκ πολλῶν ἐτῶν κατεσκαμμένης, ὅσον ἐξήκοντα ἔχων ἐπομένους στρατιώτας. Ἐκεῖ δὲ τοῦ ἵππου μετὰ τῶν συνόντων ἀποδῆς, σκοποὺς μὲν ἐπέμπε πρότερον φυλάττειν πόρθρων. νυσταγμῷ δὲ λησθεῖς, ὑπνωττεν ἐπὶ μικρὸν. ὕπνωττοντι δὲ ἤκουετο λέγουσα φωνή. « Ἐγείραι, ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστός. » Ἀνέστη μὲν οὖν αὐτίκα, ὑπὸ τῆς φωνῆς θορυβηθεῖς, καὶ τοῖς παροῦσι διεγείτο. Ἄμα δὲ καὶ οἱ σκοπεῖ

ἀπήγγελλον ἐλθόντας, ὡς προσελαύνει στρατία· Α  
ἀκριβῶς δὲ οὐκ εἶχον εἰδέναι ὅθεν εἴη. Βασιλεὺς δὲ  
καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ψήθησαν μὲν εἶναι τὴν οἰκίαν  
ὄποτρεφούσαν ἐκ τῆς ληλασίας. Ὅμως ὑπὸ τῆς  
κατὰ τοὺς ὑπνοὺς τεθορυβημένος φωνῆς, τοὺς τε  
νεμομένους ἵππους ἐκεῖ τῆς στρατιᾶς ἐκέλευε τοὺς  
νομέας ἀπάγειν εἰς Κουμουτζηνά, καὶ Μανουὴλ τὸν  
Ταρχα εὐώτην ἐκ τῶν παρόντων ὀλίγους ἐκέλευεν  
ἀπολεξάμενον, εὐθὺς τῆς ἐρχομένης στρατιᾶς χωρεῖν,  
καὶ κατασκέπτεσθαι· ὅθεν εἴη· αὐτοὺς δὲ ἀνελάμβανε  
τὰ ὄπλα μετὰ τῶν συνόντων. Οὐπω δὲ ὠπλισμένων  
παντελῶς τεθορυβημένος ἐπληνῆκεν ὁ Ταρχανειώτης,  
πολεμίους, εἶναι φάσκων τοὺς ἐπίοντα· Οὐπω δὲ  
πᾶν εἶρητο ἔπος, καὶ οἱ πολέμιοι παρήσαν. Ἦν δὲ  
ὁ Μομιτζίλος, χιλίους ἄγων ἐπιλέκτους, παρά τινων  
κατασκόπων, οὓς ἐπεμψεν αὐτῆς περὶ βασιλέως πε-  
πυσμένος, ὅτι ἐν Μεσῆν τὸ νῦν ἔχον διατρέβει. Ἦν  
γὰρ ὀλίγον ἐν ᾧ διείχε Περιθεώριον Μεσῆνης. Βα-  
σιλεὺς μὲν οὖν τοὺς περὶ αὐτὸν συναγαγὼν, ἐδάδι-  
ζεν εὐτάκτως διὰ Μεσῆνης τὴν ἄγουσαν εἰς Κου-  
μουτζηνά. Ὅρων δὲ ὁ Μομιτζίλος οὐκ εὐθὺς ἐπὶ  
φυγῆν τραπέντας, ἀλλὰ βάδην καὶ τεταγμένως  
ἀπίοντας, εἶδισε μὴ τινων ἐνεδρευόντων ἐν τοῖς  
ἐρείπιοις τῆς πόλεως τροπὴ γένηται περὶ αὐτὸν, ἀτά-  
κτους καὶ διεσκεδασμένους ἀθρόον ἐπελθόντων, καὶ  
συνεῖχε καὶ αὐτὸς τὴν στρατιάν σχολαίως πορσου-  
μένην ἐν λόγοις τρισίν. Ἐπεὶ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ  
περὶ αὐτὸν ἔξω τῶν ἐρειπίων ἦσαν, καὶ ἐνέδρας  
ὑπὸ φάλα οὐδεμία ἦν, ἤλαυον οἱ περὶ Μομιτζίλον ἐπ'  
ἐκείνους ἀκρατῶς. Τραπομένων δὲ ἀπάντων εἰς φυ-  
γῆν, ἐπεὶ οἱ προδραμόντες τῶν πολεμιῶν ἐγγὺς  
ἦσαν βασιλέως, τῶν ἄλλων γὰρ αὐτῆς τελευταῖος  
ὑπελάπιετο, συστραφεῖς ἡμύνετο τοῖς πρώτως φθά-  
σασσι, καὶ ἐπιπτεν ὁ βασιλεὺς ἵππος τοῖς πολεμίοις  
συμβιχλόντος. Τῶν οἰκετῶν δὲ εἰς παρῶν, Λαντζαρέ-  
τος ὄνομα, τοῦ ἵππου ἀποβάς παρείχετο τὸν ἵππον  
βασιλεῖ· ἅμα δὲ καὶ συνήρατο ἐπιβῆναι. Ἐπιβαί-  
νοντα δὲ ξίφει τὴν ἐπληξεν ἐπιστάς κατὰ τῆς κεφα-  
λῆς, ἔβλαπτε δὲ οὐδὲν, τοῦ κράνους πρὸς τὴν πλη-  
γὴν γενναίως ἀντιστόντος. Ἐξ ἐκείνου δὲ διὰ πάσης  
ἀμυνόμενος τῆς ὁδοῦ καὶ πληττόμενος (παρῆλλον  
γὰρ αὐτὸν πολλοὶ τῶν πολεμιῶν), ἤλθεν εἰς Κουμου-  
τζηνά, παραδόξως διασωθείς. Λαντζαρέτον δὲ ξίφει  
καὶ δόρασι κατατραυματίσαντες καὶ νομίσαντες ἀπε-  
κτονέαι (δεκάχι, γὰρ ἐτραυματίσαν πρὸς τοῖς ὀκτώ),  
ἀπέλιπον ἐμπνέοντα. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτως ἐκ  
τοῦ τοσούτου κινδύνου μηδενὸς ἀν προσδοκῆσαντος  
διεσώζετο. Καὶ ὁ Μομιτζίλος οὐδὲ βραχὺ προσμεί-  
νας, ἀνεχώρει. Λαντζαρέτον δὲ πέμψας ὁ βασιλεὺς,  
ἤγαγεν εἰς Κουμουτζηνά ἐμπνέοντα ἔτι· καὶ πολ-  
λῆς ἀξιώθεις ἐπιμελείας, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ὄγις τε  
καὶ σῶος αὐθις ἦν, μηδὲν τῶν μελῶν ὑπὸ τῶν πλη-  
γῶν ἀποβαλῶν, πολλῆς τε εὐμενείας καὶ τιμῆς ἀπέ-  
λαυε παρὰ βασιλέως, καὶ μερίζων ἢ ἐτύγχανε ὀ-  
κῶν εἶναι ἀξιώτερος, διὰ τὴν ἐπιθετικὴν πρὸς  
ἐκείνον εὐνοίαν. Ἐπεσον δὲ καὶ τῶν ἄλλων τέτταρες,  
ὧν εἰς ὁ Βρυέννιος Μιχαὴλ ἦν, ᾧ πεσεῖν μαχόμενον  
ἐμπροσθεν βασιλέως· ὁ Διδυμοτσίχου ἀρχιερεὺς πολλῶ  
χρόνῳ πρότερον προεῖπεν· ἐάλωτων δὲ καὶ ἔτεσοι

tum adventare, nec certo noscere potuisse unde-  
nam adventet. Imperator cum comitibus proprium  
esse, et a populatione redire censet: Verumtamen  
voce in somnis audita turbatus, et equos praesidia-  
riorum illic pascentes reducere Cumutzena pasto-  
ribus mandavit, et Manuelem Tarchaniotam ex  
praesentibus paucos deligere, venientibus recta  
occurrere, unde venirent speculari jussit; ipse in-  
terim arma cum sociis induit. Sed necdum his  
plane armatis, Tarchaniota trepidus revertitur,  
hostes advenire ait. Vix finierat, et ecce adsunt.  
Ducebat autem Momitzilus selectos mille, per ex-  
ploratores suos certior factus, imperatorem in  
praesentia ad Mesenen sedere, siquidem Peritheorio  
Mesene parvo intervallo aberat. Collectis igitur  
B suis, ordinatoque agmine via per Mesenen ducente  
Cumutzena redit. Cernens Momitzilus non exem-  
plo fugisse, sed gradatim et ordinatim discedere,  
timensque ne quibusdam inter rudera et parietinas  
urbis insidiosae latentibus, densataque caterva in  
suos nec ordinatos et sparsos irruentibus fugā  
fieret, eos etiam ipse tripartito distributos, lento  
passu incedere fecit. Ast ubi insidiarum suspicio  
cessavit, impotenter se in recedentes intulerunt.  
Quibus omnibus in fugam se effundentibus, cum  
qui ex hostibus primi aecurrebant, imperatori ap-  
propinquarent (ultimum enim agmen clauderat),  
agglomeratus cum paucis se tuebatur. Cumque sub  
eo equus confossus cecidisset, unus e famulis  
Lantzaretus vocabulo, suum praebuit, atque in  
C eum sustulit. Ascendentem 591 quidam advolaus  
ense in caput ferit, sed firmitate galeae ictus ina-  
nis fuit. Inde toto itinere multis irruentibus et  
caedens et caesus Cumutzena mirabiliter servatus  
venit. Lantzaretum vero gladiis et hastis occi-  
dendi causa consauciatum (octodecim enim vul-  
nera ei insixerunt) spirantem adhuc reliquerunt.  
Imperator itaque e tanto discrimine praeter om-  
nium expectationem emersit, et Momitzilus sine  
mora discessit. Lantzaretum imperator seminecem  
Cumutzena vehendum curavit, qui brevi tempore  
sedulitate medicorum sospes et incolumis, nulla  
parte corporis amissa, est redditus, et majore etiam  
D ruisse videbatur, apud eum gratia honoreque flo-  
ruit. Ceciderunt autem quatuor, quorum unus Mi-  
chael Bryennius, cui ante imperatoris pedes pu-  
gnantem occubiturum, multo ante Didymotichi epi-  
scopus praedixerat, totidem capti. Momitzilus  
paulo post quam manus illa praedatoria, de qua  
supra, discessit, duos de captivis, Apelmenem et  
Theodorum Caballarum ad Annam imperatricem  
legat, societatis et praelii cum ejus hoste com-  
missi praemium petit. Quae petitione libenter ad-  
missa, despotam illum creat. Ipse quoque missus  
ad imperatorem oratore, hujus stoliditatis suae  
et male bene merito suo relatæ gratiæ veniam pet-  
it, ac de caetero meliora promittit. Imperator in-  
telligens et vindicta punire Momitzilum quam es-

sic difficile, et hostem habere, qui obesse graviter posses, quam parum utile, tempus idoneum exspectans, se reconciliari passus est, et ignovit, audiensque ab imperatrice renuntiatum despotam, sebastocratoris honore ejus dignitatem cumulavit. Et visus est hujusquam imperatricis studiosior, hancque consilere, sub imperatore redactum esse, sed non diu, ut mox dicitur. Elapso interea spatio, quo se barbari imperatori militaturos spondebant, mentionem reditus fecerunt. Quibus imperator ut ultra manerent cum non persuaderet, operamque luderet, eos dimisit, et ita per Helle-spontum in Asiam renavigarunt.

καὶ παρείχεται συγγνώμην, προστήκοντα ὑπομένων τῷ καιρῷ, πεπυσμένοι· δὲ αὐτὸν καὶ παρὰ βασιλίδος δεσπότην γαγονέσθαι, τὴν σεβαστοκράτορος αὐτοῦ παρείχεται ἀξίαν, καὶ ἔδοξε τὰ τοῦτου μᾶλλον ἢ τὰ βασιλίδος προελεσθαι, καὶ ἔστειρε τὸ ὑπὸ βασιλεῖ τεταχθαι δῆθεν ἐπ' ὀλίγον χρόνον. Τοῦ χρόνου δὲ ἐν τούτοις περὶ ἡλικίας, ὃν οἱ βάρβαροι ἐπηγγέλιαντο συμμαχήσῃν βασιλεῖ, ἐμέμνητο ἐπανόδου. Βασιλεὺς δὲ καὶ αὖθις ἐπεχείρει συνεῖναι πείθειν, μὴ πειθομένους δὲ ἀπέλυε, καὶ ἐπεραιούοντο εἰς Ἀσίαν δι' Ἑλλησπόντου.

### 592 CAPUT LXXI.

*Imperator Palaeologus agrotus Byzantium redit. Mæsus sædifragus Apocauchus auxilium mittit. Emphythium obsidetur frustra. Ab imperatore ut versipellis et mendax reprehenditur. Callidum imperatoris consilium. Gener Apocauchi in Hebro submergitur. Projectio ejusdem Didymotichum cum exercitu. Imperator ex composito cataphractus exspectat. Repelluntur qui oppugnatum venerant. Apocauchus Morrham nastat. Momitzilus ab imperatrice et imperatore deficit, ac proprium principatum noliatur.*

Per idem tempus imperator Palaeologus Hera- C cleæ morbo ancipiti laborabat, quem patriarcha et nonnulli proceres Byzantium reducerunt. Apocauchus autem magnus dux cum exercitu summus ejusdem imperator relictus ad Didymotichenses oppugnandos sese comparabat, siquidem Persas Cantacuzenum deseruisse acceperat. Mæсорum item rex soluto fœdere auxilium ei pollicitus, non multo post misit. Imperator nihil horum nesciens, pro facultate se quoque ad hostem excipiendum præparabat, relictoque in Chalcidice Matthæo filio cum manu quantam rebatur satis esse, Joanne autem Asane uxoris fratre oppidulis in Morrha deditiis præfecto instituto cum præsidii, ipse cum cæteris Didymotichum inivit. Magnus dux potens totius Romani exercitus, Heraclæa excedens, Emphythium castellum obsidione circumdedit, et muris tormenta machinasque admovit, in qua oppugnatione multos suorum amisit. Erat siquidem castellum illud murorum structura longe munitissimum. Videns igitur vi capi non posse (nam et victus obsessis abunde suppetebat), obsidionem solvit. Dum hæc geruntur, Momitzilus dignitatem, qua ab imperatrice insignitus fuerat, potiorum ducens, et despotam se nominans, instaurato adversus imperatorem bello, urbes in Chalcidica vexat pro viribus. Magnus autem dux Synadenum legatum ad imperatorem mittens, quem et antea Berrhæam ad eundem miserat, significat, tametsi Emphythium castellum obsidere et oppugnare cogitarit, possitque si velit occupare facillime, tamen veteris adhuc benevolentiae in illum memorem nolle. Nunc si etiam ipsi probetur, velle eum convenire, et **593** de quibusdam secretioribus meminique

Α τοσοῦτοι. Μομιτζίλος δὲ μετὰ μικρὸν τῆς αὐτῷ ἐπελθούσης στρατιᾶς ἀνακεχωρηκυίας, τῶν ἐαλωκότων δύο, τὸν τε Ἀπελμενέ, καὶ Θεόδωρον τὸν Καβαλλάριον πρὸς βασιλῖδα τὴν Ἀννὰν πέμψας, μισθοῦς ἤτει τῆς συμμαχίας, καὶ τῆς πρὸς τὸν πολέμιον αὐτῷ γεγενημένης μάχης. Ἡ δὲ ἀσμένως τε ἰδέχεται τὴν αἰτησιν καὶ δεσπότην ἀπεδείκνυε. Προεβλεψαν δὲ καὶ πρὸς βασιλέα πέμψας ἰδέετο τυχεῖν συγγνώμης, ἀγνώμων οὕτω φανεῖς, καὶ κακῶς ἀμεψάμενος τὸν εὐεργέτην· ἐπηγγέλλετο τε μὴδὲν ἀγνωμονήσῃν ἔτι. Βασιλεὺς δὲ τὸ τε τιμωρεῖσθαι ὡς ἀμύχανον ὄρων, καὶ τὸ πολέμιον ἔχειν Μομιτζίλον

Β βλάπτειν δυνάμενον ἤδη ἀλυσιτελεῖς, διηλλάττετο τε καὶ παρείχεται συγγνώμην, προστήκοντα ὑπομένων τῷ καιρῷ, πεπυσμένοι· δὲ αὐτὸν καὶ παρὰ βασιλίδος δεσπότην γαγονέσθαι, τὴν σεβαστοκράτορος αὐτοῦ παρείχεται ἀξίαν, καὶ ἔδοξε τὰ τοῦτου μᾶλλον ἢ τὰ βασιλίδος προελεσθαι, καὶ ἔστειρε τὸ ὑπὸ βασιλεῖ τεταχθαι δῆθεν ἐπ' ὀλίγον χρόνον. Τοῦ χρόνου δὲ ἐν τούτοις περὶ ἡλικίας, ὃν οἱ βάρβαροι ἐπηγγέλιαντο συμμαχήσῃν βασιλεῖ, ἐμέμνητο ἐπανόδου. Βασιλεὺς δὲ καὶ αὖθις ἐπεχείρει συνεῖναι πείθειν, μὴ πειθομένους δὲ ἀπέλυε, καὶ ἐπεραιούοντο εἰς Ἀσίαν δι' Ἑλλησπόντου.

Καὶ βασιλεὺς ὁ νέος Παλαιολόγος ἐνόησεν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατὰ τὴν Ἡράκλειαν νόσημα δεῖν, ὃν ἔχων ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν συγχλητικῶν, εἰς Βυζάντιον ἀνέστρεψεν. Ἀπόκαυχος δὲ ὁ μέγας δούξ μετὰ τῆς στρατιᾶς ὑπελείπετο αὐτοκράτωρ στρατηγός· καὶ παρεσκευάζετο ὡς εἰς Διδυμότειχον ἐμβαλῶν. Ἐπύθετο γὰρ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἀποχωρήσαν τὸ Περσικόν. Ἄμα δὲ καὶ ὁ τῶν Μουσῶν βασιλεὺς ὑπέσχετο συμμαχήσῃν, τὰς πρὸς βασιλέα διαλύσας σπονδὰς, καὶ ἔπαμπε μετ' οὐ πολὺ τὴν συμμαχίαν. Βασιλεὺς δὲ τῶν γιγνομένων ἀγνῶν οὐδὲν, ὡς ἐνῆν καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν ἐφοδὸν παρεσκευάζετο, καὶ Ματθαῖον μὲν τὸν υἱὸν ἐπὶ τῆς Χαλκηδικῆς καταλιπὼν μετὰ στρατιᾶς ὅσης ἤθετο ἀρκέσειν, εἰ τινες αὐτῷ πέλοιεν, Ἰωάννην δὲ Ἀσάνην τὴν

Δ γυναῖκα τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἐν Μόρρᾳ προσηγορησάσι πολυχνοῖς ἄρχοντα ἐπιστήσας, καὶ φρουρὰς ἀφελίς, αὐτὸς εἰς Διδυμότειχον μετὰ τῶν ἐπιλοίπων ἐπανῆκε. Δούξ δὲ ὁ μέγας, σύμπασαν ἔχων τὴν Ῥωμαίων στρατιάν, ἐξ Ἡρακλείας εἰς Ἐμψυθίου τὸ φρούριον ἦκε, καὶ περιστρατοπεδευσάμενος, ἐπολιόρκει· καὶ τειχομαχίας ἐποιεῖτο, καὶ προσῆγε μηχανάς. Ἐν αἷς πολλοὶ τῶν ἐξωθεν μηχανομένων ἐπιπτον· ἦν γὰρ καρτερώτατον τὸ φρούριον ἐκ τῶν τειχῶν τῆς κατασκευῆς. Ὅρων δὲ ὡς οὐκ ἂν εἴη βία ἀλωτῶν, ἀπεγίνωσκε καὶ τὴν πολιορκίαν. Τῶν γὰρ ἐπιτηδεῶν οἱ πολιορκούμενοι εὐπόρουσαν. Τούτων δὲ πραττομένων, καὶ ὁ Μομιτζίλος αὖθις ἐπολέμησε πρὸς βασιλέα, καὶ τὰς ἐν Χαλκηδικῇ ἐκάκου πόλεις, ὅσα δυνατὰ τὴν ἐκ βασιλίδος προελόμενος ἀξίαν, καὶ δεσπότην ἑαυτὸν προσαγορεύσας. Ὁ μέγας δὲ δούξ πέμψας πρὸς βασιλέα τὸν Συναδητὸν πρεσβευτὴν, ὃς πρότερον καὶ Βερβόρα ἐνδιατριβόντι ἐπέμψθη, ἐμήνυσεν, ὡς εἰ καὶ δικολή πολιορκεῖν, καὶ τειχομαχίας ποιεί-



σθαι πρὸς τὸ Ἐμπυθίου φρούριον· ἀλλ' οὐ βούλεσθαι λαβεῖν ἐτι τῆς ἀρχαίας εὐνοίας· ἰχνη ἀποσώζων, βουλομένῳ γὰρ ῥᾶστα ἂν ἤλισκετο. Νυνὶ δὲ βούλεσθαι αὐτῷ συγγίνεσθαι, καὶ περὶ τινῶν διαλέγεσθαι ἀπορρήτων, ὧν οὐκ ἐξεστὶ χρῆσασθαι ἐτέροις μνη-  
ταί·, εἴγε καὶ αὐτῷ βέλτιον δοκοῖ. Τὸ μὲν οὖν οὕτως ὡς ἔχει βασιλικῶς ἐσκευασμένῳ συντυχεῖν, οὐ ῥᾶδιον αὐτῷ· τὸ δ' αὖθις ἰδιωτικὴν μεταλαβεῖν ἐσθῆτα, οὐκ ἂν αὐτὸν οἴεσθαι βουλήσεσθαι. Περὶ ὧν σκέπτεσθαι ἐδήλου ὅπως ἐκάτερα ἔσται. Βασιλεὺς δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα πλάσματα ἀχθεσθεῖς, ἀντεμῆ-  
νυεν, ὡς οὐ δέον πρὸς αὐτὸν ἐπιπλεῖον ψεύδεις· χρῆσθαι καὶ ἀπάταις· πείραν γὰρ αὐτοῦ ἦδη, ἐσχί-  
κένα· ἐν πολλοῖς, ὅθεν καὶ παντάσῃσιν ἀπιστεῖν.  
'Ἄλλ' εἰ μᾶλλον δύναίτο ἐλεῖν τὸ φρούριον, μὴ ἀμελεῖν· οὐ γὰρ ἂν εἴη λυσitelῶς βεβουλευμένος τῇ ἀρχῇ, εἰ, παρὸν τοὺς πολεμίους βλάπτειν, ἀπόσχοιτο ἑκῶν. Ἄλλ' οὐκ ἂν οἴεσθαι τοῖς συνοῦσι φίλον εἶναι τὸ τειχομαχεῖν, πολλοῖς ὁμημέραι ἀποθνήσκουσιν.  
Ἵτι δὲ βουλομένῳ συντυχεῖν οὐ ῥᾶδιον ἐστὶ βασι-  
λικῶς ἐσκευασμένον, καὶ αὐτὸν εἰδέναι μάλιστα· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖσιν εὐκολον πρὸς ἧλιον ἀτενίζειν, ἀλλ' ὁ ζῶτος ἦδὺ καὶ τὸ κκαμύειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀδυνάτως ἔχουσιν ἄρᾶν τὸ φῶς· τοῦ δὲ μάλιστα ἐν ἐπιθυμίᾳ εἶναι τῆς εἰρήνης Ἐρῶντα τὰς περισχούσας τοὺς Ῥωμαίους συμφοράς, οἴεσθαι δὲ μὴ πρὸς μηδὲν τὴν συντυχίαν φέρειν ἄλλο τὴν αὐτῶν, ἐπινοίαν τινα ἔξευρήσειν, δι' ἧς αὐτὸς τε οὐκ ἔσθαι αὐτὸν βασιλικῶς ἐσκευασμένον, καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἦτορον ἢ πρότερον ἔσται βασιλεὺς. Ταύτην δὲ εἶναι τὸ καταφράτους ἀλλήλοισι συντυχεῖν, ὥστε τοῖς ποσὶ μὲν κνημίδας περιχεῖσθαι, κράνει δὲ τὴν κεφαλὴν περικαλύπτειν, καὶ τὸ ἄλλο εἶναι ὀπλι-  
σμένον σῶμα, ὥστε ἀγνοεῖσθαι εἴτε βασιλικὴν ἐσθῆτα ἔνδον ἔχει, ἢ ἰδιωτικὴν. Ἐπῆναι μὲν οὖν ὁ μέγας δοῦξ τὴν γνώμην, καὶ ἐπηγγέλλετο ποιήσειν κατὰ τὰ συντεθειμένα. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ καὶ πρωτοστράτην ὁ γαμβρὸς ἀπεπνίγη πρὸς τῷ Ἐθρῶν πολιτοκοῦσι τὸ Ἐμπυθίου φρούριον· κατὰ γὰρ μεσημβρίαν ὀρέους ἦδη λήγοντος, διανηχόμενος τὸν ποταμὸν ἐν παιδιαῖς, ἀπεπνίγη τῷ βέβρωματι συναρ-  
πασθεῖς. Μεγίστην μὲν οὖν ἐνόμισε συμφορὰν τοῦ γαμβροῦ τὴν τελευταίην, καὶ ἐπένησεν ἐφ' ἱκανόν.  
Ὀλίγη δὲ ὕστερον ἀναστήσας τὴν στρατιάν, ἐπο-  
ρεύετο εἰς Διδυμότειχον. Πρὶν δὲ ἐγγυς εἶναι, τὸν Μάκρησ ἀρχιερέα πρὸς βασιλεῖα πέμψας, ἐδήλου ὅτι ἀφίκοιτο μετὰ μικρὸν, οὐ μᾶλλον πολέμιος ἢ φίλος, καὶ διαλεξόμενος, περὶ ὧν πρότερον μνηύσειεν· Ἐπεμπέ τε καὶ κηρὸν ἐσφραγισμένον τῷ βασιλέως δακτυλίῳ, ὃν εἶχεν ἀφελόμενος αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῷ τοῦ πολέμου χρόνῳ· ὥσπερ τι ἐνέχυρον ἐκε-  
χειρίας καὶ ἀνακωχῆς πολέμου. Βασιλεὺς δὲ ἀλη-  
θευεῖν ἐκεῖνον οἴθηε, ὀπλίσαστο μὲν, ὥσπερ ἦν συντεθειμένον, καὶ περιέμενε τὴν ἐκεῖνου συντυ-  
χίαν, ὀλίγους τινὰς ἔξω καταλιπόν, τῆς δ' ἄλλης στρατιᾶς μηδένα τειχῶν ἐκέλευεν ἔξω εἶναι, δεδιώς μὴ παρὰ τινός τι τῶν νεωτέρων τοῖς μνησῆ, καὶ πρό-  
φασις γένοιτο τοῦ μὴ τὸν πόλεμον καταλυθῆναι. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ, πρὶν τῆς πόλεως ἐγγυς ἔλθειν τῶν

A committendis sermonem conferre. Verumtamen imperatorio schemate, ut erat, præditum convenire sibi esse difficile; cultum vero privati sumpturum non putare. Consideraret igitur utrumque. Imperator commentum istuc indigne ferens, contra illi renuntiari jubet, nihil esse, cur apud se fraudibus et mendaciis de cætero uteretur: jam enim multoties ingenium ejus cognovi se, quare nec tantillam ei fidem habere. Si castellum subigere possit, ne omittat; non enim melius imperio consulurum, si cum hostium lædendorum facultas sit, ipse illis sciens ac volens parcat. Sed putare se illam oppugnationem, militibus ejus compluribus quotidie intereuntibus, parum gratam esse. Porro illi secum colloqui volenti, difficile esse imperatoris ornamentis nitentem aspicere, se quoque minime ignorare; neque enim facile esse lippientibus solem ac lucem obtueri, sed jurundum potius connivere, et in tenebris versari. Quoniam vero pacis conciliendæ desiderio incredibili captus sit, cum aspiciat, quæ calamitates Romanos inundent, opineturque ipsorum congressum non aliorum, quam ad pacem spectare, excogitasse rationem, qua ab illo sine imperatorio ornatu conspiciatur, in seque nihilo minus, ut ante, imperator maneat. Esse autem hanc, ut cataphracti conveniant, et pedes quidem creis ferreis, caput gleæ contegant, reliquumque corpus similiter comaniant, ut nesciat, imperatoriane an privata vestis intus geratur. Probato consilio magnus dux ita se ex compacto facturum promisit. Per idem tempus quo Emphythium obsidebatur, etiam gener ejus protostator in Hebro præfocatus est. Extrema namque æstate, dum meridie per ludum flumen tranat, undarum impetu abreptus interiit. Ob hanc generi mortem ut sibi vehementer calamitosam, ille diu in luctu et squalore fuit. Non multum effluxit temporis, cum exercitum Didymotichum adduxit. Priusquam autem ad oppidum appropinquaret, Macræ antistitem ad imperatorem mittit, qui doceat, ipsum brevi affuturum, non magis hostem quam amicum, et collocaturum, de quibus antea significarit. Mittebat insuper ceram annulo imperatoris impressam (quam inter alia belli tempore abstulerat), ceu pignus quoddam vacationis et induciarum videlicet. 594 Imperator opinatus illum vera loqui, secundum conventionem se ornat, ejusque congressum exspectabat, militibusque paucis quibusdam foris relictis, ne quis cæterorum extra muros prodiret edicebat, metuens nimirum, ne quippiam rerum novarum designaretur ab aliquo, unde occasio belli nondum finiendi nasceretur. Porro magnus dux, antequam urbem attingeret, missis sagittariis aliquot et manipulis, Didymotichi propugnatores adoriri jussit. Qui confertim instantes, tela crebra jaciebant. Præterea suburbana ædificia conjectis igrubus incendebant. Hunc in modum facto ab illis pugnandi initio, Didymotichenses erumpunt, multisque convulsiatis a nœ-

nibus eos frustratos repellunt. Imperator Maeræ A episcopo ad magnum ducem remisso, solennem illi calliditatem et mendacium exprobrat : qui cum fraude ac dolo nihil profecisset, secundum meridiem inde castra movens, non procul pernoctavit. Postridie cum equitatu et utriusque armaturæ militibus Morrham invadit, regionemque sædissime devastans, omnia flammis implet. Oppidorum autem nullo subacto, quod singula imperator præsidiiis impositis communiverat, Byzantium rediit. Momitzelus ex intestino Romanorum bello opibus auctus, et clarum nomen famamque consecutus, et arbitratus ad principatum separatiim condendum sua sibi sufficere, a Cantacuzeno et Anna imperatrice (quanquam insignia despotæ, quibus illum donaverat, indutus incederet) pariter abhorrebat, et æque utrisque arma inferebat, urbesque et vicus occupabat. Præcipue tamen Matthæo imperatoris filio crebris excursionibus et direptionibus importunus atque molestus erat. Collegerat autem equitum paulo minus quatuor millia, omnes fortissimos, ac propter animi robur et quos possidebat locos natura munitissimos, insuperabilis habebatur.

παρ' ἐκείνης πεμφθέντα τοῦ δεσπότη ἐπίσημα ἠμφισπόμενοι, καὶ ὁμοίως ἐκτιτέροις ἐπολέμει, καὶ πόλεις καὶ κώμας ὑπέποιετο. Μάλιστα δὲ Ματθαίω λυπηρὸς ἦν τῷ βασιλείῳ υἱῷ, ἐπεκδρομάς καὶ λεηλασίας ποιοῦμενος συχνάς. Ἦθροισε γὰρ ἱππέας ἐξείλεγμένους, καὶ ἀνυπέστατός τις ἐδόκει εἶναι διὰ τὴν εὐφυλίαν, καὶ τὴν αὐτοφυῆ τῶν χωρίων ὑχυρώτα ὦν ἦρχεν.

## CAPUT LXXII.

*Præstes imperii statum illius miserum dolent, et imperatrici pacem suadent. Arcauchus Byzantium veniens, insalutata imperatrice in arcem suam concedit. Patriarchæ inconstantiam objicit, in quanto periculo sit, docet, secum ad implacabiles inimicitias in imperatorem hortatur. Quid in imperatricis et liberum gratiam fecerit, prædicat. Gabalam quoque objurgatum, ad suas partes reducit, et ei filium suam uxorem dat, eumque et socios archontas de impudentia reprehendit.*

Verumenimvero Byzantii post magnum ducem C Ephori seu inspectores 595 (33), cernentes ægram, et in sexcentas partes divulsam, distractamque Romanam rempublicam, urbesque complures et magnas Mæsorum ac Triballorum ditionis esse factas, adhæc Thraciam omnem a Persis in servitutem relictam, solis urbibus relictis, et illas tamen neutiquam mitiora, quam vici pertulerint, expectare, tam ærumnoso statu indignati, ultra non ferendum existimabant. Ergo imperatrici pacis ac sæleris cum Cantacuzeno iciendi auctores suat. Sive enim, inquebant, illum vicerimus, quibus imperemus non habebimus, funditus amissis omnibus, sive victi fuerimus, cum aliis nosmet etiam perdemus; Amplexa est consilium imperatrix, ut justum et utile, eoque ipsam et alios præsertim magnus logotheta Gabalas impulit. At magnus dux, quoniam ista cum latere non poterant, posthabitis aliis omnibus, Byzantium festinavit. Ubi non prius more

Οἱ ἐν Βυζαντίῳ δὲ μετὰ τὴν μέγαν δούκα τῶν πραγμάτων Ἐφοροὶ, ὁρῶντες ἤδη τῶν Ῥωμαίων κινδυνεύουσαν ἡγεμονίαν, καὶ διηρημένην εἰς μύρια τμήματα, καὶ πόλεις μὲν μεγάλας, καὶ πολλάς ὑπὸ Μυσῶν καὶ Τριβαλλῶν γεγενημένας, Θράκη δὲ πᾶσαν ἀνδραποθεῖσαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ πόλεις μόνως περιλειπομένας, καὶ αὐτὰς οὐδαμῶς ἐπιεικτέστερα τῶν ἐν ταῖς κώμας προσδοκώσας πείσασθαι, καὶ ἐν δεινῷ τὴν τηλικαύτην συμφορὰν τιθέμενοι, οὐκέτι ἀνεκτὸν ἠγοῦντο. Ἀλλὰ βασιλεὺς συνεβούλευον σπονδὰς τίθεσθαι, καὶ εἰρήνην πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα. Ἄν τε γὰρ, ἔφασαν, ἐκείνου περιγενομένα, οὐχ ἔξομεν ὦν ἄρξομεν, πάντων ἄρδην ἀπολωλότων ἂν τε ἠτηθῶμεν, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἑαυτοῦς συναπολούμεν. Καὶ ἐδοκίμου δίκαια καὶ λυσίτελῃ βουλευέσθαι καὶ βασιλεὺς μάλιστα δὲ πρὸς τοῦτο Γαβαλάς, ὁ μέγας ἐνήγερε λογοθέτης, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπειθεν. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ, ἐπεὶ ταῦτα ἀγνοεῖν οὐκ ἦν, σπουδῇ πολλῇ

## Jacobi Pontani notæ.

(33) Quos sæpius appellavit διοικούντας τὰ πράγματα, ἑρχόμενος τῶν πραγμάτων, nunc a Lacædæmoniiis sumpto vocabulo, Ephoros appellat. Ἐφορός, inquit Suidas, ἐκάλουν διὰ τὸ ἐφορᾶν τὰ τῆς πόλεως πράγματα. Ephoros vocabant, quod republicæ

negotia inspicerent. De hujus magistratus origine et qualitate, numero ac tempore, quo sine creati, quanta evaserit tandem eorum potentia, erudite disserit Nicolaus Cragus de Lacedæmoniorum republica libro II, cap. 4.

ἐχώρει πρὸς Βυζάντιον, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀμε-  
 λήσας. Ἐπεὶ δὲ ἦν ἐντὸς, οὐ πρὸς βασιλίδα ἔκειν,  
 ὡς περ εἴθε προσαγορεύσων, ἀλλ' ἐν Ὀδηγητρίας  
 τῆς Θεομήτορος γενόμενος τῷ τεμένει καὶ προσ-  
 κυνήσας, ἔπειτα εἰς τὸν ἐν Μαγγάνοις ἦκε πύργον,  
 ὃν περιόντος μὲν Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως εἶχε,  
 τοῦ Βυζαντίου περιβάλλου ὄντα ἕνα, ἐν δὲ τοῖς τοῦ  
 ἐμφυλίου πολέμου χρόνοις ἐπισκευάσας, καὶ ὀχυ-  
 ρώτατον ἀπεργασάμενος, ὡς μάλιστα ἐνῆν, ὅπλα τε  
 ἐνθήμερος καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτήδεια, ὥστε δυνήσεσθαι  
 καὶ πρὸς πολιορκίαν καὶ τειχομαχίας ἀντιστῆσαι  
 κατεῖχε φρουρὰν εἰσαγαγὼν· τότε δὲ εἰς ἐκείνον  
 ἔλθων, διήγαγε τὴν νύκτα. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ  
 τοῦ πατριάρχου πρὸς αὐτὸν ἔλθόντος, πρῶτα μὲν  
 ὠνείδιζε τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν μεταβο-  
 λήν. Οἴεσθαι γὰρ ἔφασκε τὰς ἀμφοτέρων συντα-  
 κείσας ψυχὰς ἐκατέρων τὰ σώματα κινεῖν, καὶ  
 ταυτὰ καὶ ἴσα ἀμφοτέρους καὶ βουλευέσθαι καὶ  
 αἰρεῖσθαι· νυνὶ δὲ τὸναντίον ἅπαν πεφηνέαι· ἀκ-  
 κοῦναι γὰρ πεπεισθαι καὶ αὐτὸν τοῖς περὶ τῆς  
 πρὸς Καντακουζηνὸν εἰρήνης διαλεγόμενοις, ἅπαν  
 οὐκ ἔχρην ποιεῖν, εἰδέναι γὰρ σαφέστατα αὐτὸν,  
 ὡς εἰ μὴ ἐκείνος τοῦ πρὸς Καντακουζηνὸν πολέμου  
 ἔρχετο, πολλὰ πραγματουόμενος, καὶ πᾶσαν μη-  
 χανὴν κεκινήκως, πάσαι ἂν ἑπικάθητο Παλαμᾶς  
 τοῖς πατριαρχικοῖς θρόνοις, αὐτοῦ ἐκβεβλημένου.  
 Νυνὶ δὲ πρὸς τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἄρχειν, καὶ τῶν  
 πολιτικῶν πραγμάτων οὐδὲν ἥττον ἐστὶ κύριος,  
 περιδλεπτός ἐν πᾶσι Ῥωμαίοις γεγενημένος, καὶ  
 πατὴρ καὶ κηδεμὼν βσιλέως προσαγορευόμενος, C  
 ἃ ἔχρην σκοπεῖν, καὶ μὴ προσδοκωμένης ἄλλων  
 ὠφελείας, τὴν οικείαν προῖεσθαι σωτηρίαν. Πρὶν  
 μὲν γὰρ τὸν πόλεμον κεκινήσθαι, μέχρι καθαιρέ-  
 σεως ἕστησεν ἂν τὴν ὄργην ὁ Καντακουζηνός. Νυνὶ  
 δὲ μετὰ τὸ τοσούτα ἐκείνον ἐφύδριστα καὶ δεινὰ  
 ὑπομεμενηκέναι, ὦν, ἔφασκεν, οὐδὲν ἥττον αἴτιος  
 ἦσθα καὶ αὐτός, μὴ φιλόνηρωπὸν τινα καὶ ἀνεκτὴν  
 οἶου τῶν τοσούτων κακῶν ἕσεσθαι τὴν τιμωρίαν,  
 ἀλλὰ θανάτῳ τε ἐφύδριστον σαυτοῦ, καὶ τοῦ γένους  
 ἐξώλειαν παντός. Οὕτω γὰρ ἀκηκόαμεν ἐκ πολλῶν  
 τῶν ἐκεῖθεν ἀφιγμένων, ὡς μεγάλην καθ' ἡμῶν  
 τῶν πεπολεμηκότων ἔχει τὴν ἀπέχθειαν. Δι' ἃ αὐ-  
 τός τε ἔγνωκα μέχρι παντός ἐκείνῳ πολεμεῖν, καὶ  
 σοὶ τὰ ἴσα συμβουλεύω, καὶ μὴ τὰ πόρρω καὶ  
 μηδὲν ὄνησοντα πολυπραγμονεῖν, ἀλλ' ἡμῶν αὐτῶν  
 πρόνοιαν ποιεῖσθαι ὅπως σωθῆσόμεθα· τοῦτο δὲ  
 κατ' οὐδένα τρόπον ἕτερον περιέσται, ἢ αἰ σπου-  
 δάζουσι τὸν πρὸς ἐκείνον εἶναι πόλεμον. Τὴν γὰρ  
 λεγόμενὴν εἰρήνην, μηδὲν ἕτερον οἶου εἶναι, ἢ φα-  
 νεράν ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ παιδῶν καὶ οικείων  
 διασφοράν. Τοιαῦτα μὲν ἔλεγε πρὸς πατριάρχην,  
 καὶ ἐπαύειν, οὐδ' αὐτὸν πρὸς τὴν εἰρήνην πᾶν  
 ὠρμημένον, ἀλλὰ λέγουσι τοῖς ἄλλοις ἀναγκαίως  
 συνεπόμενον. Ἐπειτα ἔχρητο καὶ πρὸς βασιλίδα  
 πρεσβευτῆ, ἐμίγνυέ τε βασιλίδι δι' αὐτοῦ, ὡς ἀπο-  
 ροίη ὅτου ἕνεκα αὐτός μὲν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ παιδῶν  
 ἔλοιτο πάντα κίνδυνον καὶ πόνον, αὐταῖς δὲ μὴ τὴν  
 ἴσην ἔδοξε σπουδὴν ἐπιδεικνυσθαι περὶ ἑαυτῶν.  
 Αὐτός γὰρ εὐθύς μετὰ τὴν βασιλέως τελευτήν,

solito imperatricem salutatum accessit, sed in  
 Hodegetriae Deiparae templo fuis precibus in pro-  
 pugnaculum seu castellum in Manganis (planities  
 est extra Byzantium) quod superstitie etiam An-  
 dronico imperatore habebat, durante autem bello  
 hoc instaurarat, et magnis operibus communiverat,  
 armaque et alia obsidioni sustinendae idonea cum  
 praesidio ibi collocarat. In hoc, inquam, castellum  
 concessit, et illic noctem exegit. Postridie se  
 visenti patriarcha levitatem et inconstantiam erga  
 se vitio dat. Credidisse coalitis auctorum animas  
 utriusque corpus regere eademque ambas et moliri,  
 et sequi; nunc contra prorsus evenisse. Sibi enim  
 nuntiatum, ipsum quoque assensum iis, quae de  
 pace cum Cantacuzeno suscipienda disputata fue-  
 rint. Id quod non debuerit, cum indubitato sciat,  
 nisi ipse bellum adversus Cantacuzenum, multis  
 idcirco negotiis implicitus, et omnibus machinis  
 tentatis introduxisset, jam pridem eo ejecto, Pala-  
 mium in ejus throno patriarchico collocandum  
 fuisse. Nunc praeterquam quod Ecclesiae praesidat,  
 etiam reipublicae esse dominum spectatum inter  
 Romanos omnes, patremque ac tutorem imperatoris  
 appellatum, quae perpendere, nec dum aliorum  
 quaeritur utilitas, salutem propriam in postremis  
 numerare oportuerit. Nam ante bellum, inquit,  
 usque ad exauctorationem tuam Cantacuzenus iram  
 extendisset. Jam, quia tam **596** multa contume-  
 liosa et gravia te quoque allaborante passus est,  
 cave existimes, tantarum injuriarum humanam  
 aliquam ac tolerabilem, quin potius tuam ipsius  
 ignominiosam necem, et generis totius exsilium  
 poenam fore. Sic enim multi inde ad nos venientes  
 narrant eum in nos, a quibus est bello lacessitus,  
 immani odio flagrare. Quomobrem mihi sententia  
 est illum oppugnare perpetuo, et te idem facere  
 cupio moncoque, ne longe positus nihilque profu-  
 turus curiose te immisceas, sed quomodo nosmetipsi  
 servemur provideas, quod quidem aliter non  
 licebit, nisi bellum istuc continuum esse studueri-  
 mus. Nam pax ista quae dicitur, mihi crede, nihil  
 est aliud quam et nostra, et filiorum propinquorum-  
 que nostrorum certissima perditio. Hoc sermone  
 patriarcham nec ipsum pacem valde suspirantem,  
 sed aliorum placitis necessario suffragantem cepit.  
 Deinde imperatricem quoque per legatum appellans,  
 vehementer se mirari dixit, quid hoc esset, quod  
 cum ipse pro illa et liberis ejus nullum periculum  
 molestiamque detrectasset, non ipsis visum sit,  
 pro se et patriarcha tutandis vicissim eniti. Se  
 quippe statim ut observavit, Cantacuzenum impe-  
 ratore mortuo, iniqua et violenta coquere consilia,  
 velleque ipsam cum illis non imperio tantum  
 dejicere, sed vita quoque exuere, tametsi multis  
 antea beneficiis ab eo affectum, atque ad gratiam  
 quovis discrimine ejus causa subeundo referendam  
 obligatum, maluisse pro ipsis periculo facere,  
 quam primos apud illum honorés adipisci, execra-  
 tum scilicet improborum communionem factorum,

aliisque omnibus metu ac horrore ejus potentiae deterritis, palam ei bellum indixisse, eoque angustiarum compulsisse, ut prius Triballorum, nunc tandem Persarum auxilia implorarit. Se autem diligentia et solertia sua factum infectum illi, et pro sociis hostes reddidisse, jamque ad eas difficultates hominem adegisse, ut imperio se abiturum, privatamque vitam victurum promiserit. Quando autem ipse post tot labores, tantasque contentiones, et tanta discrimina conatus suos bono fine concluderet, tum ipsos incogitantia sua omnia evertisse. Nam ubi cognovit illos de pace et foedere cum eo ineundo deliberare, ut imperator sit nihilo minus, abjectis omnibus huc advolasse, et domi jam futuras miseras secum commentari. Timuisse porro ad eam accedere, ne, quæ absente se verbis decreverint, 597 præsentē re compleant, et quia dissentiat, ideo pereat. Quare si isthæc ut plurimum detrimentosa omiserint, bellumque ut a principio contra Cantacuzenum persequi voluerint (hoc enim utilissimum fore), et se paratum esse, fide ab illa data, nihil adversi passurum, cum aliis moliri quæcumque conducere judicaverint. Si aliter animata sit pacemque multarum ipsis et insignium calamitatum futuram seminarium bello prætulit, re discussa, se quoque utilitatibus suis minime defuturum: omnino enim se quoque, et facilius quam alios posse rebus suis bene consulere. Hæc ille per patriarcham ad imperatricem. Postea cum et magnus logotheta Gabalas enim viseret, mirifice in eo se deceptum dixit, arbitratus intelligendi acumine rerumque magnarum usu ipsum alios antecellere. Nam quod nunc opinetur, cum Cantacuzeno tantis meritis obstrictus, bellum eidem et insidias molitus sit, eique plurima et gravissima, si quisquam alius, incommoda creaverit, nunc facia pace mansuetum atque clementem experturum, et non potius seque suamque familiam inaudito quodam modo et ut factis illi contumeliis dignum est, perituum, parum sapere, neque bene ratiocinari; longe enim amplius bellum ipsis, quam pacem commodaturum. Nam si bellum gerant, salvos semper et imperaturos fore. Quod si ob id imperii imminutionem patiantur, non ideo salutem negligendam, quandoquidem satius sit imperare paucis, quam eo amplificato subesse aliis, et ingloria morte defungi. Etenim si pacem cum illo paciscantur, non esse quod illos a periculo tutos præstet et incolumes. Hortabatur itaque Gabalam se denuo secum conjungeret, bellum resuscitaret, et mutuum sacramentum renovaret; filiam ejus uxorem duceret; pariter ad bellum incumbere, et Romanum imperium administrarent. His verbis illum irretivit et concorditer bellum decreverunt. Jurabant autem, Gabalas quidem ad bellum magno duci opem laturum, et de pace nec se aliquo modo cogitaturum, nec aliis de ea dissentientibus assensurum; Apocauclus vero, filiam ei uxorem daturum nulloque prætextu nuptias impeditum iri, quamvis sacer

ιδὼν τὸν Καντακουζηνὸν ἀδικᾶ καὶ βλαία διανοούμενον, καὶ οὐ μόνον βασιλείας, ἀλλὰ καὶ ζωῆς αὐτῆς ἀποστρεφῆναι βουλευόμενον αὐτὴν καὶ παῖδας, καὶ τοὶ πολλὰ πρότερον ὑπ' ἐκείνου εὐεργετηθεὶς, καὶ δίκαιος ὢν ὑπὲρ ἐκείνου πάντα κινδύοναι ἀπεισθαι, ἀμειβόμενος τῆς εὐποιίας, ἡ δὲ μᾶλλον εἴλετο ὑπὲρ αὐτῶν διακινδυνεύειν, ἢ τιμὰς τὰς πρώτας καρποῦσθαι παρ' αὐτῷ, τῶν ἀτόπων ἔργων βδελυτόμενος τὴν κοινωνίαν· πόλεμόν τε ἤρατο πρὸς ἐκείνον φανερώς, τῶν ἄλλων πάντων ἀποκονούτων καὶ τὴν δύναμιν πεφρικώτων, καὶ ἐς τοσαύτην συνέπλασεν ἀπορίαν, ὥστε πρότερόν τε Τριβαλῶν πρὸς ἐπικουρίαν δεηθῆναι, καὶ τὰ τελευταία νῦν Περσῶν. Αὐτὸς δὲ σπουδῇ πολλῇ καὶ ἀγχινοίᾳ, εἰς τὸν ἀνέναντον αὐτῷ ἅπαντα περιτρέψαι, καὶ πολεμίου αὐτῷ ἀνέναντον ἀποδείξαι, καὶ νῦν εἰς τοσοῦτον ἀπορίας ἀγαγεῖν, ὥστε ἐπαγγεῖσθαι τὴν βασιλείαν ἀποθέμενον, βίον ἰδιώτου ζῆν. Ὅτι δὲ πολλὰ καμῶν καὶ ἀγωνισάμενος, καὶ κινδύνους τοσοῦτους ὑπομείνας ἤγαγεν εἰς τέλος ἀγαθὸν τὴν ἐπιχειρήσιν, τότε αὐτοὶ ὑπ' ἀβουλίας ἅπαντα ἀνέτραψαν. Πυθόμενον γὰρ αὐτὸν, ὡς βουλευσάντο εἰρήνην τίθεσθαι πρὸς ἐκείνον καὶ σπονδὰς, ἐπὶ τῷ βασιλεῖ εἶναι, πάντα καταλιπόντα ἐνθάδε ἦκειν, καὶ οἶκος γενόμενον τὸ μέλλον ἀποσκοπεῖν. Δεδόταί γάρ πρὸς αὐτὴν εἰσεῖναι, μὴ, ἂ αὐτοῦ ἀπόντος, λόγοις ἐψήφισαντο, ἔργους παρόντος, τελεσθῆ, καὶ ἀπόληται αὐτός, τὴν ἐναντίαν γνώμην ἔχων. Εἰ μὲν οὖν, Ἐφασκε, τῶν τοιοῦτων ὡς ἀλυσιτελεστάτων ἀπόσχησθε καὶ αὐτοὶ, καὶ τὸν πόλεμον, ὡς περ ἐξαρχῆς, ἔλοισθε πρὸς Καντακουζηνὸν (τοῦτο γὰρ ἡμῖν λυσιτελεστάτον ἐστὶ), καὶ αὐτὸν ἔσοιμον εἶναι πίστει παρ' αὐτῆς δεξάμενον, ὡς οὐδὲν αὐτῷ ἀπαντήσει δυσχερὲς, πράττειν μετὰ τῶν ἄλλων ὅσα ἂν οἴωνται συμφέρειν. Εἰ δ' ἄρα ἄλλως ἔγνωκεν αὐτῇ, καὶ τὴν εἰρήνην αἰροῖτο μᾶλλον, ἢ πολλῶν ἡμῖν εἶναι καὶ μεγάλων αἰτία συμφορῶν, σκεψάμενον καὶ αὐτὸν, πράττειν ὅ τι ἂν δοκῇ λυσιτελεῖν πάντως; δὲ δύνασθαι καὶ αὐτὸν μᾶλλον τῶν ἄλλων εὖ διαθέσθαι τὰ καθ' ἑαυτόν. Τοιαῦτα μὲν καὶ πρὸς βασιλῆα διὰ τοῦ πατριάρχου ἐπρεσβεύετο. Παρηγοημένου δὲ καὶ Γαβαλά τοῦ μεγάλου λογοθέτου πρὸς αὐτὸν, τὰ μέγιστα ἔφασκεν ἐξηπατηθῆναι περὶ αὐτοῦ, νομίζων πολὺ τοὺς ἄλλους παρελαύνειν συνέσει τε καὶ τῇ περὶ τὸ πράγμασι μεγάλοις χρῆσθαι ἐμπειρίᾳ. Τὸ γὰρ αὐτὸν ὑπὸ Καντακουζηνῷ τοσαῦτα εὐεργετηθέντα, ἔπειτα τὸν κατ' ἐκείνου πόλεμον συσκευασάμενον, καὶ τὴν ἐπιβουλήν καὶ πολλῶν αὐτῷ, καὶ μεγάλων αἰτιώτατον συμφορῶν καὶ ὕβρεων γεγενημένον, ἔπειτα νῦν οἴεσθαι, εἰ γένοιτο εἰρήνη πρὸς αὐτὸν, ἡμέρου πειράσεσθαι καὶ προστηνοῦς, ἀλλὰ μὴ αὐτὸν καὶ γένος καινῷ τινι τρόπῳ καὶ ἀξίως τῆς πρὸς ἐκείνον ὕβρεως διαφθερῆναι, οὐ συμφρονούντος ἂν τις τιθεῖν, οὐδὲ ὀρθῶ; τὰ πράγματα λογίζομένου. Πολὺ γὰρ μᾶλλον αὐτοῖς τὸν πόλεμον λυσιτελεῖν, ἢ τὴν εἰρήνην. Πολεμοῦσι μὲν γὰρ ἐξέσται διασώζεσθαι μέχρι παντός, καὶ ἀρχεῖν τῶν πραγμάτων. Ἄν δ' ἐλάσσω γίνωνται τῶν ὄντων, οὐ χρὴ διὰ τοῦτο τὴν οἰκείαν αὐτοῦ καταπροέσθαι

σωτηρίαν. Βίλιον γὰρ ὀλίγων ἄρχειν, ἢ ἐκείνων **A** morbus membra depasceret (34), aut epilepsia, αὐξανομένων ὑπ' ἄλλοις εἶναι, αὐτοὺς δὲ ἀποθνή- aut insania, aut qualescunque demum invalétudinibus σκειν ἀκλεῶς. Εἰρήνην δὲ πρὸς ἐκεῖνον ποιουμένους, genus se invaderet.

οὐκ ἔσθ' ὅ τι τῶν κινδύνων ἐξαιρήσεται. Συνεβούλευέ τε αὐτῷ προσθέμενον αὖτις τὸν πόλεμον ἀνακινεῖν, καὶ τοὺς ὄρκους ἀνανεοῦν τοὺς πρὸς ἄλληλους· λαμβάνειν τε τὴν αὐτοῦ θυγατέρα πρὸς γάμον, κοινῇ τὸν πόλεμον ἀναδέχεσθαι, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἰθύνειν. Ἐπὶ τούτοις ἐπειθε, καὶ ἐψήφισαντο κοινῇ τὸν πόλεμον. Ὀμνύον τε τοὺς ὄρκους, ὥστε Γαβαλῶν μὲν πρὸς τὸν πόλεμον τῷ μεγάλῳ συναίρεσθαι δουκί, καὶ μηδέποτε περὶ εἰρήνης μὴτ' αὐτὸν βουλευέσεσθαι, μὴθ' ἐτέρῳ λέγοντι πεισθήσεσθαι. Ἐκεῖνον δὲ αὐτῷ ἐκδοῦναι τὴν θυγατέρα, καὶ κατὰ μηδεμίαν πρόφασιν τὸν γάμον κωλυθῆναι· ἀλλὰ κἂν ὑπὸ τῆς ἱερᾶς νόσου τὰ μέλη διαλωθῆθῃ, κἂν ἐπιληψία ἢ μελαγχολία, ἢ ὅποιαδῆποτε νόσος ἐπιγένηται αὐτῷ, μηδὲν εἶναι τῶν τοιούτων κώλυμα τῷ γάμῳ.

## 598 CAPUT LXXIII.

*Legatio Apocauchi ad imperatricem, qua in Cantacuzenum de integro inflammatur. Apocauchus iterum dominatur, quanquam modestius, et legationem suadet, quo sibi consulat. Mittitur legatio cum binis epistolis, quæ recitantur. Continent autem lætitiā de abdicatione Cantacuzeni, quam eum meditari, Apocauchus mentitus fuerat. Legati cum conditione se venturos præsignificant. Imperatoris æquanimitas.*

Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ κατὰ Γαβαλῶν διψκίει ἢ μάλιστα **B** ἔδοῦλετο, συστήσας τῷ πατριάρχῃ, ἐπεμπε πρὸς βασιλῖδα. Οἱ δὲ ἐλθόντες, πρῶτα μὲν ἀπήγγελλον τοὺς ἐκεῖνου λόγους βασιλίδι· ἔπειτα συνεβούλευον ὡς δικαία εἴη ἡ ἀξίωσις, καὶ ὁ πόλεμος μᾶλλον αἰρετέως. Καντακουζηνῷ δὲ οὐδένα ἔτερον δυναστεῖσθαι ἀντιστήσεσθαι ἢ τὸν μέγαν δούκα, ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων γέγονε καταφανές. Ὅθεν δίκαιον ἐκεῖνον εὐνοοῦντα ἑαυτῇ καὶ συναιρόμενον ἔχειν πρὸς τὸν πόλεμον. Τοῦτο δ' οὐκ ἂν γένοιτο ἐτέρως, εἰ μὴ ὁ πόλεμος αὖτις ἐπιψήφισθει. Ἀσυμβάτως γὰρ ἐκεῖνον πρὸς Καντακουζηνὸν ἔχειν διασθεαίουσθαι. Εἰ μὲν οὖν πείθοιτο καὶ αὐτῇ, εὖ ἂν ἔγοι· εἰ δὲ μὴ, σκεπτέον μὴ ἀήρῳον ἐνδον Βυζαντίου ὁ Καντακουζηνὸς ἀναφανῆ ὑπὸ μεγάλου δουκὸς προσκεκλημένος. Τοῦτο γὰρ ἂν εἴη μόνον ἀντίρροπον τῶν πρὸς ἐκεῖνον ὕβρεων, καὶ τῶν ἄλλων κακῶν, ὧν κατὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον πρὸς ἐκεῖνον ἐνεδείξατο. Ἡ βασιλὶς δὲ καὶ πρότερον μὲν ἐκ πολλῶν τῶν ἀνδρῶν στοχαζομένη τὴν κακοβουλίαν, καὶ τὴν μεγάλου δουκὸς κακοτεχνίαν, καὶ τὸ περὶ μηδενὸς ἐκείνῳ μέλειν, ἢ ὅπως αὐτὸς ἀρχὴ τῶν πραγμάτων, τότε δὲ καὶ μάλιστα τὴν ἀσπίαν ἐκ τῶν λόγων συνιδούσα (μὴ ἔχουσα δὲ ὁρῆσαι ἐτέροις χρῆσαιτο, οἱ γὰρ ἄλλοι τῶν εὐγενῶν καὶ καθ' αἷμα προσηκόντων βασιλεῖ δισμωτηρίοις πάντες, ἢ ἔν ταῖς οἰκίαις ἦσαν κατακεκλεισμένοι, οἷς αὐτῇ οὐκ ἐθάρρει εὐνοήσῃν, εἰ ἀπολυθεῖν τῶν δεσμῶν, συνειθίετο καὶ αὖτις καὶ ἄκουσα πρὸς τὸν πόλεμον. Μάλιστα δὲ ἀκούσασα Καντακουζηνὸν ἠναγκάσθαι παρὰ μεγάλου δουκὸς ἀποθέσθαι τὴν βασιλείαν, καὶ ἰδιώτου σχῆμα ἀναλαβεῖν, ἠρέμα ἐθέλλετο, καὶ πρὸς τὸ ἐξαπατᾶσθαι μάλιστα ἐνήγετο. Ἐπιψήφίζεται δὴ καὶ αὖτις ὁ πρὸς βασιλέα πόλεμος, καὶ ὁ μέγας δούξ ἤπτετο πάλιν τῶν πραγμάτων· οὐ μὴν ὡσπερ πρότερον μοναρχικῶς, ἀλλὰ μετριώτερον πως. Ἐδέδειε γὰρ ἦδη τοῖς συνάρχουσι

**C** Ut cum Gabala quoque res ei ad voluntatem successit, eum patriarchæ commendat, ambosque ad imperatricem mittit. Qui primum verba Apocauchi referunt; mox rem justam ab eodem peti, et bellum paci anteponendum docent. Cantacuzeno etenim extra magnum ducem, quod experientia constiterit, neminem posse resistere. Proinde æquum videri, ut illum sibi amicum, et belli adiutorem habeat. At istuc aliter non futurum, quam si arma de integro decernantur. Confirmasse enim illum, sibi cum Cantacuzeno pacem nunquam intercessuram. Quapropter si ipsa etiam obsequatur, bene habiturum. Sin autem, videndum ne Cantacuzenus cum totis copiis suis intra Byzantium accersitu magni ducis appareat. Hac enim via tantummodo contumelias, et incommoda, quibus eum per belli tempus vexaverit pensaturum. Cæterum imperatrix, quæ jam ante multis indicibus hominum istorum perversitatem, et malas artes magni ducis conjectasset, nihilque aliud illum curare, quam ut solus in republica dominaretur, ex his autem verbis ejus insolentiam clarissime perspiceret, cum non haberet quibuscum sensa sua communicaret (alii enim nobiles, et consanguinei Cantacuzeni imperatoris carceribus omnes, aut domibus suis inclusi tenebantur, quos et vinculis emissos, benevolos sibi fore non confidebat), rursus bello, quamvis invita, subscripsit. Potissimum autem, quod Cantacuzenum a magno duce imperio se abdicare, et privati habitum resumere coactum audierat, sensim annuebat, et in fraudem maxime illiciebatur. Ergo rursus bellum sumitur, et magnus dux iterum gubernacula capessit; non tamen monarchiæ instar, ut antea, sed aliquanto moderatius. Timebat enim jam collegas offendere, videns illis paulatim res submitti, et Cantacuzenum crescere, ne, si asperius

Jacobi Pontani notæ.

(34) Sacer ignis est, quem vulgus Italicum in loco del sant Antonio vocat, de quo diximus in symbolis nostris in ultimum versum 5 Georg.,

nempe in hunc.

— contractos artus sacer ignis edebat.

imperaret, in odium caderet, et illi imperatori quam sibi subesse præoptarent. Porro cum de pristina auctoritate non parum se amisisse cerneret, **599** et se in posterum aut pace conciliata, aut aliis suo loco imperantibus damnatum, funditus perituum formidaret, imperatrici, patriarchæ, et aliis persuadere constituit uti legationem ad imperatorem super imperio deponendo (quod videlicet ipsi promississet) mitterent; quo interea temporis, tanquam in induciis cum quibusdam pro imperatore vinculis ageret de conditionibus, ut si post legationem rursus summa rerum ei, et una bellum committeretur (norat enim nihil se sanum dixisse), nihil moveretur eorum quæ constituta essent, sed bello ut ab initio daret operam; sin autem ludibrium fieret, et administratione imperii spoliaretur, imperatori studeret. Tali consilio dicta confirmabat, et imperatricem ac procæres ad legationem inflectebat. Delecti legati ab iisdem Georgius Pepagomenus, et Syriadenus, qui antea item Didymotichum a magno duce ad Cantacuzenum missus fuerat: ab Ecclesia autem et patriarcha metropolitanus Philippopolis, et sacelli curator Cabasilas (35), scripseruntque separatim quæ vellent collegæ et magnus dux, separatim patriarcha, et ad eas epistolas in extremo fidei causa sua nomina subscripserunt. Archontum quidem concepta erat in hæc verba: Posteaquam temetipsum damnastis, et recte quidem, quod ita impossibilia, et nefanda aggressus sis, pestisque tua opera Romanis comparatæ magnitudinem reputans, petisti imperium deponere, et privati habitum resumere, ut nobis magnus dux optimo et sacratissimo imperatori nostro charissimus et fidelissimus indicavit, rem justam, et cum tibi metipsum, tum aliis fructuosam te propositam habere existimantes, de tam bono consilio te commendavimus, et hanc legationem misimus, ut quod ipse petivisti, id fiat. Ne autem post privati conditionem repetitam, molestum aut triste aliquid tibi eventurum suspicere, hæc litteras mittimus; quibus, quo rata essent, et tu securum te fore confidere posses, nomina nostra subscripsimus. Deinde et pensiones notarunt, quas ipse cum filiis, et propinquis de publicis vectigalibus caperet. Atque ista Archontum litteris continebantur. Patriarchæ epistola hoc exemplo conscripta erat: Benedictus Deus, qui non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur, et vivat. Quam male de te, aliisque merueris, bello in hac una eademque gente excitato, violando juramentum imperatori mortuo datum, **600** et ami-

**A** προσκρούειν ὀρώων αὐτοῖς τὰ πράγματα ὑπεβιδόντα; καὶ Καντακουζηνὸν αὐξανόμενον τὴν βασιλέα, μὴ τραχύτερον χρώμενος τῇ ἀρχῇ, ἐπαχθῆ; εἶη, καὶ βουλευθεῖεν ὑπὲρ βασιλείως μᾶλλον ἀρχεσθαι ἢ αὐτοῦ. Ἐκείνος δὲ ἐπεὶ ἐώρα οὐκ ὀλίγον τῆς πρὶν ἀφηρημέως ἐξουσίας, καὶ περὶ τῶν μελλόντων δεδιώς μὴ παντάπασι καταγνωσθεῖς ἀπόληται, ἢ εἰρήνης πρὸς βασιλέα γενομένης, ἢ ἐτέρων ἀν' αὐτοῦ ἀρχόντων, ἐσχέψατο βασιλῖδα καὶ πατριάρχην πείθειν, καὶ τοὺς ἄλλους πρεσβεῖαν ποιεῖσθαι πρὸς βασιλέα περὶ τοῦ ἀποθέσθαι τὴν βασιλείαν, ὡς περ δῆθεν πρὸς αὐτὸν ὑπέσχετο, ὡς ἐν τῷ μεταξὺ τῆς πρεσβείας χρόνῳ, ὡς περ τινὸς ἐκεχειρίας οὐστος, τισὶ τῶν ὑπὲρ βασιλείως δεδεμένων περὶ συμβάσεων διαλεχθῆ; ὡς ἦν μὲν μετὰ τὴν πρεσβεῖαν **B** πάλιν αὐτῷ τὰ πράγματα ἐγχειρισθῆ;, καὶ ὁ πρὸς βασιλέα πόλεμος; (ἤδει γὰρ οὐδὲν ὑγιὲς εἶπῶν), μηδὲν κινολῆ; τῶν δεδογμένων, ἀλλ' ἔχοιτο τοῦ πολέμου ὡς περ ἐξαρχῆς· ἦν δὲ προπηλακίζηται καὶ ἀφαιρῆται τὴν ἀρχὴν, τὰ βασιλέω; πράττοι. Ταυτῆ μὲν δὴ γνώμῃ ἐθεόβαλου τὰ εἰρημένα, καὶ ἐπειθε βασιλῖδα καὶ τοὺς ἄλλους πρεσβεῖαν ποιεῖσθαι πρὸς τὸν βασιλέα. Καὶ ἤρουντο πρέσβεις ἐκ βασιλείως μὲν καὶ τῆς συκλήτου Γεωργίου τε ὁ Πεσπυγώμιος καὶ ὁ Συναδηνός, δε; καὶ πρότερον πρὸς Διδυμῆτειχον εἰς βασιλέα ἤκε; παρὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς πεμφθεῖς; παρὰ δὲ τῆς Ἐκκλησίας καὶ πατριάρχου ὁ τῆς Φιλίππου μητροπολίτης, καὶ ὁ σακελλίου Καθάσιλα;. Ἐγραφόν τε καὶ τὰ πρεσβευόμενα ἐν **C** γράμμασιν ἰδίᾳ μὲν συνάρχοντες μετὰ τοῦ μεγάλου δουκός, ἰδίᾳ δὲ ὁ πατριάρχης. Καὶ ὑπεσημήναντο οἰκείαι; ὑπογραφαῖς τὰ γράμματα, ἔν' ἢ πιστά. Ἦσαν δὲ τὰ μὲν τῶν ἀρχόντων οὕτως ἔχοντα· Ὡ; ἐπεὶ καλῶς ποῶν αὐτὸς, ὡς ἀδύνατος ἐπιχειροῦντος καὶ ἀθεμίτοις, κατέγνω; σεαυτοῦ καὶ τῆς γεγεννημένης διὰ σὲ φθορᾶ; ἐν τοῖς Ῥωμαίοι; ἐνοῶν τὸ μέγεθος, ἤτησας τὴν βασιλείαν ἀποθῖσαι, καὶ εἰς ἰδιώτου σχῆμα μεταβάλλειν, ὡς περ ἡμῖν ἐγνώρισε σαφῶς ὁ περιπόθητος; καὶ γνησιώτατος τῷ χρατίστῳ καὶ ἀγίῳ βασιλεῖ ἡμῶν ὁ μέγας; δούξ, δίκαιά τε ὀμοῦ καὶ συμφέροντα καὶ σεαυτῷ καὶ τοῖς ἄλλοις βεβουλεύσθαι κρίναντες, ἐπηνέσαμεν τε τῆς εὐδουλίας, καὶ τὴν πρεσβεῖαν πεποιήμεθα ταύτην· ἔν' ὅπερ ἤτησας αὐτὸς, τὸ πῆρας **D** λάβῃ. Ἴνα δὲ μηδεμίαν ἐχῆ; ὑπόψιαν, ὡς τι μετὰ τὴν ἰδωσίαν ἀπαντήσαι δυσχερὲς, ἢ δυνάμεν λυπεῖν, τὰ γράμματα ταῦτα ἀπεστάλακαμεν, καὶ ταῖς ἡμετέραις ὑπογραφαῖς ἐπὶ βεβαιωθέντα ἀσφαλείας ἔνεκα; καὶ τοῦ θαρβεῖν αὐτοῖς ὡς ἀκίνητα μενεῖ. Ἐπειτα, καὶ συντάξεις ἐκ τῶν δημοσίων ἔγραφον, οἷς χρῆσεται αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ οἰκεία.

#### Jacobi Pontani notæ.

(35) Curator sacelli est, qui præest curando sacello, quo verbo res sacræ, et loca sacra, ut domus, et templa, et monasteria intelliguntur, diciturque ὁ τοῦ σακελλίου, sine adjectione, quæ tamen subauditur, et Latine sacellarius. Vocatur eodem nomine qui sacris, et Deo dicatis hominibus præfectus est. In codice Augustano Pachymerii histo-

riam continente ita scriptum est : Σακελλάριος ὁ παιδεύων τοὺς ἀτακτοῦντας τῶν μοναχῶν, καὶ ἐρῶν καὶ ἐπιστατῶν μοναστηρίοις τοῖς ἀνδρόφοις, καὶ γυναικείοις. Sacellarius, qui compescit petulanties monachos, et sacerdotes, et præest monasteriis utriusque sexus.

Τοιαῦτα μὲν τὰ τῶν ἀρχόντων περιείχε γράμματα. Αὐτῶν πατριάρχου δὲ ἦσαν οὕτως· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ μὴ θέλων θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψει, καὶ ζῆν αὐτόν. Ὅτι μὲν γὰρ κακῶς σεαυτῷ ὁμοίως καὶ τοῖς ἄλλοις ἐβουλεύσω τὸν ἐμφύλιον πόλεμον κεκινηκῶς, ἀθετήσας μὲν ὄρκους τοὺς πρὸς βασιλέα, καὶ τὴν φιλίαν ἐκείνην τὴν θαυμαστήν, ὑφ' ἧς παρ' ὅλον τὸν ἐκείνου βίον πολλῶν ἀπέλαυσας καὶ μεγάλων ἀγαθῶν, καὶ τοῖς παισίν ἐπιβουλεύσας περὶ τῆς ἀρχῆς, τοῖς Ῥωμαίοις δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων αἰτίως κατέστης συμφορῶν, ὧν διὰ μέγεθος οὐδ' οἱ ἐν ἑκαταταῖς οἰκοῦντες γῆς ἀνήκοοί εἰσιν, οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς. Ἐπειδὴ δὲ τῶν τετολημμένων εἰς συναίσθησιν ἐλθῶν, καὶ τῶν ἀτόπων ἐπιχειρήσεων σεαυτοῦ κατεγνωκῶς μετameίηθης, καὶ ὑποστρέψεις καλῶς, ὅθεν ἐξηλθες κακῶς τὴν βασιλείαν αἰτῶν ἀποσκευάσασθαι, καὶ εἰς ἰδιώτου σχῆμα μεταβαλεῖν, ὡς περ ἀκριθῶς ἐξεγένετο μαθεῖν παρὰ τοῦ περιποθήτου καὶ γνησιωτάτου τῷ κρατίστῳ καὶ ἀγίῳ μου αὐτοκράτορι τοῦ μεγάλου δουκὸς, αὐτὸς τε ἦδονῆς ἐπλήσθην, ὅσης ἐπὶ τοῖς τοιούτοις εἰκός, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὰς ἀγκάλας αὐτῆς διανοίξασα, δέχεται σε μετὰ πάσης πνευματικῆς ἀγάπης καὶ ἡδονῆς, καὶ ὅσον οὐπω ἤξειν καὶ σὲ προσδοκῶμεν εἰς ἡμᾶς, ἐν ὁμοῦ τε ἡ τοῦ ἐπιτιμίου λύσις γένηται ᾧ καθυπεβλήθης, καὶ ἀλλήλοις συνησθῶμεν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἐμιλήσαντες. Τοιαῦτα μὲν ἔγραψε καὶ ὁ πατριάρχης. Οἱ πρέσβεις δὲ ἐπὶ Παμφύλου ἄχρι ἤλθον, πέμφαντες ἐδήλουν βασιλεῖ, ὡς ἤκοιεν μὲν ἐπὶ πρεσβείᾳ, προταχθεῖεν δὲ παρὰ τῶν πεπομφότων, μὴ βασιλέα προσαγορεύειν ἐν ταῖς διαλέξεσιν αὐτῶν. Εἰ μὲν οὖν τὸ τοιοῦτον ἀνεκτὸν αὐτῷ, δῆλον ποιεῖν, ἐν ἑλθόντες ἀπαγγέλλωσι τὰ τῆς πρεσβείας· εἰ δὲ μέλλοι διὰ τὴν ὑπεροψίαν ἀπαιτῶναι πρὸς ὄργην, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἀρικνεῖσθαι πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ἀναστρέφειν ἐκ Παμφύλου. Ὁ βασιλεὺς δὲ ποιούμενος περὶ πλείστου τὸ ἐκ Βυζαντίου τισὶν ἀξιολόγοις συντυχεῖν καὶ διαλεχθῆναι περὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἀπάντων, ὅτι τε ὑπὸ συκοφαντῶν διαβληθείη, καὶ οὐδεμίαν πρόφασιν αὐτὸς παράσχοι τῷ πολέμῳ, ἀλλ' ἐκ πρώτης ἡμέρας ἄχρι νῦν ἀναγκαιῶς ὑπὲρ σωτηρίας αὐτοῦ τε ἀμύνεται καὶ τῶν συνόντων, ἅμα δὲ καὶ ἐπίστας εἰρήνης· ἔνεκα ἤκειν, ἐκέλευεν ἀφικέσθαι πρὸς αὐτόν, ὡς οὐδένα λόγον τῆς προσηγορίας ποιησόμενος. Τοῦ γὰρ κοινῆ λυσitelouontos ἔνεκα οὐ τοιαῦτα μόνον εἰσιμος εἶναι ὑπομένειν, ἀλλὰ καὶ λοιδορίας, καὶ εἰ τι χαλεπώτερον ἕτερον δοκεῖ. Εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν τοιούτων ὀφελὸς τι γένοιτο Ῥωμαίοις, καὶ πολλὴν αὐτοῖς εἰδήσειν χάριν ὑπὲρ τούτων· εἰ δ' ἄρα καὶ τὰ δεύτερα νικῆ καὶ ἀσάμβατοι ἀναχωρῶσιν, οὐδ' οὕτως αὐτῷ τινα ἀδοξίαν ἀπὸ τῆς προσηγορίας ἀπολείψειν. Ἦκον μὲν οὖν οἱ πρέσβεις ἐπὶ τούτοις, καὶ ἀπήγγελλον τὰ κατὰ τὴν πρεσβείαν· ἅμα δὲ καὶ τὰ γράμματα παρεῖχον, παρετήρουν τε τὸ μὴ βασιλέα ἐν ταῖς διαλέξεσι προσαγορεύειν.

## 601 CAPUT LXXIV.

*In acta imperatoris inquiritur, et bene gessisse rempublicam ostenditur: adversarii consulantur. Responsum imperatoris ad legatos. Exprobrat principibus ignobilitatem et imprudentiam; statum reipublice deplorat. Apocauchem exagitat, et objecta sibi crimina diluit, cum recriminatione in patriarcham. Repetuntur quae inter ipsum et imperatricem super imperio deponendo, ac recipiendo eodem patriarcha internuntio acta sunt. Item quae inter ipsum et patriarcham, ut ejus perfidii pateat. Queritur etiam de legatis suis Constantinopoli injuriosissime habitis, et de iniquitate in se demonstrata. Separatim Apocauchem insectatur. Patriarcham cum suis auctorem esse calamitatis bellae acceptae probat, et quam multiplex ea fuerit, docet. Rejicit etiam quod patriarcha scripserat, abdicanti se, et paenitenti viscera Ecclesiae aperta esse*

*et pœnam condonandam. Item de vi excommunicationis disserit. Concludit eos malorum omnium causam existisse, et imperium ambire, pacisque summum desiderium denuo significat.*

Auditus legatorum verbis, perlectisque litteris, A ad nugas illic positas in risum solutus imperator, tum quidem eos ad corpus cibo, ac somno in diversorio reficiendum dimittit. Die altero concilio e presentibus suis coacto, legatos etiam advocat, ac priusquam eis respondet, causam suam, ad quæstionem de ea exercendam in medium proponit. Inquiritur in acta ejus omnia, post Andronici imperatoris obitum : et legatis ostenditur, prole, juste, et cum summa tum filiorum imperatoris, tum Romanorum omnium utilitate reipublicæ præfuisse. Jubet item eos intrepide proferre, si quid haberent reprehendere, ut rationem omnium redditurus. Illis quædam horum ut injusta accusantibus, ad singula respondet. In ista actione sex deinceps dies contriti sunt ; pluribusque argu- B mentis et probationibus demonstratum injurias imperatorem accepisse longe indignissimas, et magnum ducem, aliosque belli satores non sycophantas solum, et in eum vehementer ingratos, et quantum dici non potest sceleratos ; sed cædium quoque, et servitutis, et ærumnarum ingentium, quæ belli tempore Romanos obruerunt, primariam causam existisse. Post diem sextum legatis responsum dare instituens, ita orsus est. Nulla res et urbem populari utentem potestate, et regnum, seu monarchiam in primis tam facile evertit, quam a prudentibus, et opportune consulentibus solitudo. Etenim si talibus aut civibus civitas, aut præfectis regnum abundaverit, quamvis casu quodam offen- C derint, parvo negotio ad pristinam felicitatem revocari poterunt. Sin autem tales viros semel amiserint, 602 nihil profecto celere, et extrema eorum miseriam remorabitur. Quocirca Romanum imperium ego maximopere lueo, quod multis antea viris admirabilibus abundans, modo omnia faciens, et consuens vetustas eo redigit, ut summam ejus teneant, quos e medio imperitæ plebeculæ prodiisse dicas. Nam super talibus legationem mittere, et ad me mittere, qui ipsis diu jam imperavi, et cujus (absit verbo invidia) vel placidiore aspectu dignati, in cœlo sibi esse videbantur : deinde nihil neque anquirentes, neque circumspicientes, adeo inconsulto, et confidenter quidquid in buccam venit scribere, non tam illis, quod se dignum est facientibus, quispiam reprehenderit, quam illustre prius, et beatum Romanorum imperium nunc ab hujusmodi, proh Deum immortalem, nancipiis gubernatum dedeverit. Sed de illis nihil dicam amplius, quos talis conditio, et pejor etiam decet : Apocauchi præfecti cubiculi non improbitatem modo, mentiendique libidinem, sed temeritatem quoque et impudentiam admiror ; qui, quamvis non paucis et apertissimis exemplis mendaciorum convinci possit, tamen ne frustra ac sine causa bellum commovisse, neque inaniter laborare videatur, fluxam gloriam dedecore in om-

Β Βασιλεύς; δὲ ἐπεὶ τῶν τε λόγων ἤκουε, καὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, πρὸς τοὺς ἐγγεγραμμένους λήρους διαχυθεὶς, νῦν μὲν ἀπέλυε τοὺς πρέσβεις ἀναπαύλης τινὸς τυχεῖν ἐφ' ἧς ἐξενίζοντο οἰκία· εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἐκκλησίαν ἐκ τῶν παρόντων ποιησάμενος, μετακαλεῖτο καὶ τοὺς πρέσβεις. Καὶ πρὶν ἀπολογίαν τινὰ περὶ ὧν ἐπρέσθευον ποιήσασθαι, τὰ κατ' αὐτὸν εἰς μέσον προὔτιθει ἔρευνᾶν. Καὶ πάντα ἐξητάζετο μετὰ τὴν βασιλείω τελευτήν, ἐφ' οἷς ἀπεδείκνυεν αὐτὸν ἐπὶ τῶν πρέσθειων ὀρθῶς καὶ δικαίως, καὶ τοῖς τε βασιλείω παῖσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν Ῥωμαίοις μάλιστα λυσίτελῶς πεπολιτευμένον. Ἐκέλευε τε καὶ τοὺς πρέσβεις ἀδελφῶς λέγειν, εἴ τι ἔχοιαν κατηγορεῖν, ὡς λόγον ὑπὲρ πάντων ποιησόμενος. Καὶ ἐπ' ἐνόμοις ἀντιλεγόντων καὶ ἐγκαλούντων, ἃ ἐνόμιζον ἀδικεῖν, ὑπὲρ πάντων ἐποιεῖτο λόγον. Τοῦτο μὲν οὖν εἰς ἕκτην ἐφεξῆς ἡμέραν ἐτελεῖτο, καὶ διὰ πολλῶν τῶν ἀποδείξεων τὰ ἔσχατα ἡδικημένοι ἀπεδείκνυτο ὁ βασιλεὺς. Δουξ δὲ ὁ μέγας, καὶ οἱ ἄλλοι οἱ τὸν πόλεμον κεκινηκότες οὐ συκφάνται μόνον καὶ ἀγνώμονες δεινῶς περὶ αὐτὸν, καὶ μοχθηρίας ὑπερβολὴν ἔλλειοιότες οὐδεμίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν φόνων καὶ τῶν ἀνδραποδισμῶν, καὶ τῶν μεγάλων συμφορῶν, αἷ Ῥωμαίους κατέσχεον ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ πολέμου μάλιστα αἰτιώτατοι γεγενημένοι. Μετὰ δὲ τὴν ἕκτην πρὸς τὴν ἀπολογίαν καθίστατο τὴν περὶ τῆς πρεσβείας, καὶ εἶπε τοιαῦτα· Οὐδὲν οὕτω καὶ πόλιν δημοκρατουμένην καὶ βασιλείαν μάλιστα ἂν βεβίως καταλύειν δύναίτο, ὡς ἀνδρῶν ἀπουσία συνετῶν καὶ τὰ θέοντα βουλευσμένων. Εἰ μὲν γὰρ τοιούτων ἢ πολιτῶν ἢ πόντων, ἢ ἀρχόντων ἢ βασιλεία εὐποροῖη, καὶ ἂν τύχη τινὲ σφαλῶσι, βεβίως δύναίτο ἂν ἐπανασώζειν τὴν προτέραν τύχην· ἂν δ' ἅπασ ἀπιστερηθῶσι τῶν τοιούτων, οὐδὲν ἔσται κώλυμα μὴ εἰς ἔσχατον κκοπραγία, τὰχιστα ἀφίγθαι. Ὁ νῦν ἐγὼ τὴν Ῥωμαίων μάλιστα ὀδύρομαι ἡγεμονίαν, ὅτι πολλῶν καὶ θαυμασίων ἀνδρῶν πρότερον εὐποροῦσαν, νῦν εἰς τοῦτο περιέστησεν ὁ πάντα καταλύων χρόνος, ὥστε ἡγεμόνας τῶν πραγμάτων ἔχειν μηδὲν ἀμεινον τῶν πολλῶν διακειμένους. Τὸ γὰρ ὑπὲρ τρηλικούτων πρεσβείαν ποιούμενους, καὶ πρὸς ἐμὲ τὸν πολὺν ἤδη χρόνον ἀρξάντα αὐτῶν, καὶ οὐ εἰ μὴ ἐπίσθονον εἰπεῖν, καὶ βλέμματος ἀπολαύειν προσηνοῦς ἐν μεγίστῃ ἤγον εὐτυχίας μέρει, ἔπειτα μηδὲν μῆτε ἐρευνήσαντας, μῆτε σκεψαμένους οὕτως ἀπερισκέπτως καὶ θρασέως τὰ ἐπιθόντα γράφειν, οὐκ ἔχεινων μάλιστα ἂν τις κατηγορήσειε προσήκοντα ἐργασμένων ἑαυτοῖς, ἢ ὅση τὴν περιφανῆ πρότερον καὶ εὐτυχῆ Ῥωμαίων θρηνήσειν ἡγεμονίαν, ὅπῃ τοιούτοις, φεῦ, ἀνδραπόδοις ἀγομένην. Περὶ μὲν οὖν ἔχεινων ὀλίγος ἐμοὶ λόγος· γένοιτ' ἂν, τοιαῦτα καὶ φαυλότερα πράττειν οὖσιν ἀξιότοις· Ἀποκαύχου δὲ τοῦ παρακοιμωμένου, οὐ τὴν μοχθηρίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰταμότητα καὶ τὴν ἀναίσχυντίαν ἐπεισι θαυμάζειν, ὅτι καί τι μέλλων ἐπὶ τοσοῦτων ἐλέγχεσθαι σφετέρστα ψευδόμενος, ὁμως ἐπὶ τῷ μὴ δοκεῖν εἰκῆ καὶ μάτην



τὴν πόλεμον κεκινήσθαι, μὴδ' ἀνήνυτα πονεῖν, ἄλλοτε τῆς ἐπ' ὀλίγον εὐδοξίας τὴν διὰ βίου αἰσχύνην ἀπαλλάττεσθαι. Δίον μόντοι μὴδὲ τὸ ἐκείνου πᾶν θαυμαστὸν ἠγείσθαι. Ὡ γὰρ ὁ βίος ὅλος πανουργία καὶ ἐπιπορκία καὶ ἀπάτη, καὶ ῥῆον ἂν ἀναπνεύσειε χωρὶς ἀέρος, ἢ τούτων, οὐδὲν θαυμαστὸν εἰ Θεὸν ψευδόμενος διηνεκῶς, εἴλετο καὶ πρὸς ἀνθρώπους τῷ ψεύδει χρῆσθαι. Ἐμοὶ δ' ἐξαρχῆς τε ἡρημένῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς τόδε χρόνον περὶ πλείστου ποιουμένων, καὶ πάσης ἄλλης ἀνθρωπίνης εὐμερείας προτιμῶντι, ἱταλήθες εἰρήσεται. Συμμαρτυρήσει δὲ καὶ Συναδηνός οὗτος, ὃς ἐμοὶ τοὺς λόγους σύνοιδεν, ἀξιοχρεῶς ὢν πρὸς πίστιν, παρ' ἐκείνου γὰρ ἀφίχτο. Τὸ γὰρ Ἐμπυθίου φρουρίον πολιορκῶν, πρεσβεῖαν τε πρὸς με διὰ τούτου ἐποιεῖτο, καὶ βούλεσθαι ἐλεγε συντυχεῖν περὶ τινῶν διαλεξόμενος, κακούργως καὶ ταῦτα καὶ ἀξίως ἑαυτοῦ ὑποκρινόμενος, ὡς εἰδένυτο σαφῶς ἀπὸ τῶν πραττομένων. Συνθεμένους δὲ ἐμοῦ (ὤθηθην γὰρ αὐτὸν περὶ εἰρήνης ἐθέλειν διαλέγεσθαι, ἧς ἐγὼ μάλιστα ἐπιθυμῶ καὶ τῶν περὶ ἐκείνης λόγων, κἄν ὡσι πρὸς ἀπάτην συνεσκευασμένοι, ὀλίγα πολυπραγμονῶν ἐξέχομαι) μὴ δύνασθαι αὐτὸς εἰσεγε βασιλικῶς ἐσκευασμένῃ συντυγχάνειν· ἀδυνατώτερον δὲ εἶναι πάλιν τὴν βασιλικὴν σκευὴν ἀποτίθεσθαι ἐμέ· πρὸς ἃ ἐπίνοιάν τινα εἰδοῖτο ἐξευρίσκειν. Ἐγὼ δ' ὅπερ ἔφην τῆς εἰρήνης τῆς ἐπιθυμίας ἕνεκα, Ἄλλὰ τὴν ἀπορίαν, εἶπον, ῥῆστα Ἰασαίμην ἂν ἐγὼ. Ὀπλισμένοι γὰρ συμμίσθωμεν ἀλλήλοις ἀγνοούμενοι εἰ βασιλικῶς ἢ ἰδιωτικῶς ἔνδοξον ἔχομεν ἐσθῆτας. Εἰ οὖν τοῦτο συνθήκη τοῦ τὴν βασιλείαν ἐστὶν ἀποθέμενον ἰδιωτικῶς ζῆν, ὡσπερ ἐκείνους καταψεύδεται, κρίνατε ὑμεῖς. Εἰ δ' ἐτέρως ἢ ὡσπερ αὐτὸς εἰρήκειν ἔχει, ὁ Συναδηνὸς παρῶν ἐξελεγχέτω· ἀλλ' οὐκ ἂν δύναται. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς ὀνομαζομένους ἄρχοντας, οἱ δικαιότερον ἂν μᾶλλον ἀνδράποδα καὶ δούλοι καλοῖντο, καὶ τὴν παρακοιμωμένου ψευδολογίαν, ἀρχεῖσαι καὶ τὰ εἰρημένα τὴν τε ἄνοιαν ἐκείνων καὶ φαυλότητα, καὶ τὴν ἐκείνου μοχθηρίαν ἀπελέγχειν. Πρὸς δὲ τὴν πρὸς πατριάρχην ἀπολογίαν ἤδη τρέφομαι. Ἄν δ' ὑπὸ τῶν λόγων ἀπελέγχηται ψευδόμενος καὶ ἐπιπορκῶν αὐτὸς, καὶ τῶν αἰμάτων καὶ τῶν φόνων αἴτιος καὶ τῶν μυρίων κακῶν, ἃ τοὺς ταλαιπώρους Ῥωμαίους τοσοῦτον ἤδη κατέχει χρόνον, ὢν αὐτὸς ἐν τοῖς γράμμασιν αἴτιον ἐμὲ γεγενησθαι λέγει ἐπιθυμήσαντα τῆς βασιλείας, μὴ ἐμοὶ τὸν ἐλεγχον προσλογίζεσθαι καὶ τὴν αἰσχύνην τὴν ἀπὸ τῶν λόγων, ἀλλ' ἐκείνῃ τῷ πρὸς τούτους καταστήσαντι. Λέγει τοίνυν, ὡς ἐγὼ τοὺς πρὸς βασιλεῖα ὄρκους παραβᾶς, καὶ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην φιλίαν ἀθετήσας, ὑφ' ἧς παρὰ πάντα τὸν ἐκείνου βίον πολλῶν ἀπέλαυσα καὶ μεγάλων ἀγαθῶν, ἐπεβούλευσα τοῖς παισὶ καὶ βασιλίδι τῆς γαμετῆς μετὰ τὴν ταλευτήν. Εἰ μὲν οὖν ἀκολασίαν κατηγορεῖ, ἢ ἀσυνεσίαν, ἢ δειλίαν, ἢ τι τῶν ὅσα πρὸς καιρὸν ἔχει τὴν μέμψιν, καὶ ἢ ὕβρις εἰς τὸ σῶμα διαβαίνει, ἤνεγκα ἂν σιγῇ τὴν κατηγορίαν αἰδοῖ τῆς πρὸς αὐτόν· εἰ δ' ἐπιπορκίας δῶκε, ἢ οὐδὲν ἀσεβείας διενήνοχεν (ἐπιπορκία γὰρ,

nem vitam duraturo redimere voluit. Verum neque hoc illius facinus tam valde mirandum censeo. Cujus enim vita omnis nihil est, nisi vafrities, forjurium, impostura, quique facilius sine aspiratione aeris, quam sine his spiritum duxerit, haud mirum si Deo mentiens assidue, apud homines quoque vanitatem usurpare statuerit. Ego vero a puero veritatis amans, et usque hodie tanti eam faciens, ut nullam ei humanam prosperitatem anteponam, quod verum est eloquar. Testimonium mihi dicet etiam Synadenus hic, meorum verborum conscius, et testis fide dignus, qui ab illo ad me venit. Nam dum castellum Empythium obsideret, legatum hunc ad me misit: et affirmavit se colloquendi gratia me conventum cupere, nequiter et istuc, atque ut suis moribus dignum erat simulans, quod facto clare patuit. Annuente autem me (cogitabam enim de pace mecum acturum, cujus me cupidissimum, et sermonum de ea licet ad fraudem compositorum parum curiosum scrutatorem fuisse confiteor) atque in lætitiā effuso, ipse me alloqui in veste imperiali posse negavit; mihi autem fore multo difficilium ornatum hunc deponere ideoque rationem aliquam novam inveniri desiderabat, qua congregeremur. Tum ego cupiditate pacis inflammatus, ut dicebam, atqui hanc difficultatem, inquam, non difficile sustulero: armati enim convenimus, ut imperatorione, an privato vestitu intus tecti simus, ignoretur. Utrum igitur hoc pactum sit aliquod, imperio deposito privatorum more vivendi, ut ille mentitur, vos judicatot. Si aliter est ac dico, Synadenus hic præsens me refellat, quod non poterit. Ad eos igitur, qui archontes vocantur (melius mancipia, et servi nominarentur) et ad mendaciloquum præfectum cubiculi, ad illorum, inquam, stoliditatem, et inscitiam, et hujus perversitatem coarguendam, satis dictum est. Sequitur ut patriarchæ respondeam: quem si mendacem, ac perjurum, exdiumque, et effusi sanguinis, et mille malorum, quæ infelices Romanos tandiu opprimunt (quorum me propter imperii cupidinem causam fuisse in litteris autumat), reum probavero, ne ob eam probationem, ignominiamque ad se ex verbis meis redundantem mihi, sed illi a quo huc deductus est, irascatur. Ait igitur, me juramento Andronico imperatori concepto deficientem, et memorabilem illam amicitiam, ex qua quoad ille superstes fuit, complura, et singularia bona sim adeptus, dissuentem, post obitum uxori, et liberis ejus insidias paravisse. Si me intemperantiæ, stuporis, timiditatis, aut alicujus eorum, quæ temporariam habent reprehensionem, et quorum contumelia ad corpus transit, accusaret, ego accusationem reverentia illius tulisses tacitus. Quia vero perjurii insimulat, quæ nihil ab impietate differt (perjurium enim, inquit, est negatio Dei [36]), quid restat, nisi

Jacobi Pontani notæ.

(36) Est in sententiis Nazianzeni tetrastichis tetrametris:

Ὀρκον δὲ ψεύγεις πάντα πῶς οὖν πιστεύμεν;

ut objecta crimina refellam libere, ipsunque tantum esse perjurio implicitum, quantum me ab eo sejunctum demonstrem? Quod igitur attinet ad beatæ memoriæ imperatorem illum, omnium mihi charissimum, et ipsa anima mea pretiosiorum (quem et viventem complectebam, et quemvis pro eo laborem delicias reputabam, cujusque defuncti indelebilem memoriam circumfero) neque jurasse me illi dixerim, neque pejerasse; siquidem ne quid de me sinistrum suspicaretur, juramentis meis nunquam indignuit, cum quotidianæ actiones meæ ad fidem, et germanum amorem meum erga illum prodendum, mille juramentis antecellerent. Etenim non eos, a quibus grave nil timemus, sed **604** quibus maxime diffidimus ad jurandum cogere consuevimus. Non tamen propterea criminibus me absolvi volo, si interim illius filiis post ejus e vita discessum insidiatus videar. Peræque enim injuriæ culpa tenetur, si quis injuratus, ut si juratus injuste egerit. Sed hoc quale sit, post refutationem objecti juramenti considerabimus: nunc hoc ipsum patriarcham calumniose mentiri aio, quod me datum imperatori juramentum habuisse irritum asserit. Si juramenta intelligit, quæ imperatrici et imperatori filio juraverim, primum quidem nec ipsis juravi, cum id nulla necessitas requiret, et ad me defendendum eandem orationem valere oportere dico, qua de imperatore usus sum: quod nempe etiam sine juramento nec illis quispiam insidiari queat, neque imperio eos movere, nisi manifestum scelus designare voluerit. Si de juramentis loquitur, quæ ipsi postea (patriarchæ inquam) dederim, equidem hominem reveritus, nullum super iis verbum edere cogitaveram. Quia vero ipse ea in exapnem cogit deducere, si magis inde ipsum pejerasse docuero, in bonam partem accipiat. Ego namque recenti imperatoris obitu, cum viderem eum ad rempublicam tractandam se ingerere, et ambitione atque imperandi gloria prurire; nec ignorarem, quam nihil prodesset hujusmodi appetitioni indulgere (multam enim inde discordiarum ac seditionum materiam exorituram præsentebam), palam autem ejus conatum infringere invidiosum, ac tyrannicæ ejusdem affectationis videri, istiusmodi incertis ac dubiis cogitationibus diu luctatus, tandem si non reipublicæ, at certe mihimet prospiciendum, et vitam meam a publicorum negotiorum strepitu remotam, otio honesto, tranquillitateque mandare decrevi, ne Romanis teterumorum incommodorum caput, et origo exsultisse putarer. Quare eodem usus legato ad Augustam, imperii procuracione me abdicavi. Quæ auditione improvisa obstupefacta, abdicacionemque meam communem interpretata miseriam, in omnia se vertens,

Α φησὶν, ἄρνησις Θεοῦ), εἰ λοιπὸν, ἢ μετὰ παρρησίας ἀπολύεσθαι τὰ ἐγκλήματα, καὶ αὐτὸν ἀποδεικνύει τοσοῦτον τῆ ἐπιτορκίᾳ ἐνεχόμενον, ἢ ὅσον ἐμαυτὸν μάλιστα ἀφεστηχότα; Πρὸς μὲν οὖν βασιλέα τὸν μακάριον ἐκείνον τὸν πάντι' ἐμοὶ φίλιτατον καὶ κεφαλήν τιμιώτερον αὐτῆς, οὐ καὶ ζῶντος μάλιστα περιειχόμεν, καὶ πάντα πόνον ὑπὲρ ἐκείνου τρυφήν ἠγούμην, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἀνεπιληστον τὴν μνήμην περιφέρω, οὐτ' ὀμωμακέναι φαίην ἂν, οὐτ' ἐπιωρκηκέναι· οὐδὲ γὰρ ὄρκων ἔδεθθῃ ποτὲ, τοῦ μὴδὲν φαῦλον ὑποπτεύειν ἕνεκα περὶ ἐμοῦ. Αἱ γὰρ καθημέραν πράξεις μυρίων ὄρκων ἦσαν ἰσχυρότεραι, τὴν πρὸς ἐκείνον ἐμοῦ πίστιν καὶ φιλίαν καθαράν ἀποδεικνύσαι. Τοὺς γὰρ ὄρκους, οὐ παρ' ὧν δυσχερὲς ὑποπτεύομεν οὐδὲν, ἀλλ' οἷς μάλιστα ἀπιστοῦμεν εὐώθαμεν ποιέσθαι προσαναγκάζειν. Οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἐγκλημάτων ἀπολύεσθαι δικαίω, ἂν τοῖς ἐκείνου φαίνομαι παισὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐπιθεβουλεύκως. Ὁμοίως γὰρ ἂν τις ἐνέχοιτο τοῖς ἐγκλημασι τῆς ἀδικίας ἂν τ' ὀμωμοκῶς, ἂν τε χωρὶς ὄρκων ἀδικοῖη. Τοῦτο μὲν οὖν μετὰ τῶν ὄρκων τὴν ἀπόδειξιν ἐξετάσομεν. Νυνὶ δ' αὐτὸ τοῦτο ψεύδεσθαι καὶ συκοφαντεῖν τὸν πατριάρχην φαίην ἂν φάσκοντά ἡθετηκέναι τοὺς πρὸς βασιλέα ὄρκους. Εἰ δὲ τοὺς πρὸς βασιλίδα λέγει καὶ βασιλέα τὸν υἱὸν, πρῶτον μὲν οὐδ' αὐτοῖς πρότερον ὀμώμοκα. Οὐδὲ γὰρ ἐκείνην χρειαί τις. Τὸν ἴσον δὲ λόγον καὶ περὶ αὐτῶν ὡσπερ καὶ περὶ βασιλέως; φημι δίκαιον εἶναι αὐτῶν εἶναι, καὶ χωρὶς ὄρκων τινα μὴδὲ αὐτοῖς ἐξεῖναι ἐπιβουλεύειν, μὴδὲ παραιρεῖσθαι τὴν ἀρχήν, εἰ μὴ φανερώς αἰροῖτο ἀδικεῖν. Εἰ δὲ τοὺς ὕστερον ἐπ' αὐτοῦ γεγενημένους λέγει, ἐγὼ μὲν οὐδένα περὶ ἐκείνων ποιέσθαι λόγον ἐβουλόμην αἰδοῖ τῆ πρὸς αὐτόν· εἰ δ' ἐκεῖνος ἀναγκάζει τῶν τοιούτων τὴν ἐξέτασιν εἰ μᾶλλον ἐκείνος ἀπὸ τῶν τοιούτων φαίνοιτο ἐπιτορκῶν, στέργειν δίκαιον. Ἐγὼ γὰρ μετὰ τὴν βασιλέως τελευτὴν ὀλίγω ὕστερον, ὄρων αὐτὸν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἄρχειν ἐπιχειροῦντα, καὶ ὑποκνιζόμενον εἰς φιλοτιμίαν καὶ δόξαν ἀρχικὴν, τὸ τε ἐνδιδόναι πρὸς τὴν ἔφεσιν ὡς ἀλυσιτελὲς ἔρων (ὑπώπτειον γὰρ ἐκ τούτου πολλὰς ἀναφυήσεσθαι διχοστασίας, καὶ στάσεως; ἀφορμὰς) τὸ τε κωλύειν φανερώς τὴν ἐπιχείρησιν φθονερὸν καὶ μοναρχικὴν δοκοῦν, καὶ τοιούτοις ἀμφιβάλοις λογισμοῖς ἐπιπολύ παλαίτας, τέλος ἔδοξα μᾶλλον εἰ καὶ μὴ τοῖς πράγμασι, ἀλλ' ἐμαυτῷ λυσιτελεῖν, ἀποσχεσθαι τῶν πραγμάτων τῆς ἀρχῆς, καὶ διάγειν κατ' ἐμαυτὸν, καὶ μὴ τοῖς Ῥωμαίοις αἰτίας κακῶν ὀφθῆναι ἀνηκέστων. Καὶ αὐτῷ χρησάμενος πρεσβευτῆ πρὸς βασιλίδα, ἀπειπάμην τὴν ἀρχήν. Ἡ δὲ, τῷ ἀδοκίμῳ τὴν ἀκοήν καταπλαγέσσα, καὶ τῆς κατεχούσης συμφορᾶς οὐκ ἀποδέουσαν νομίσασα τὴν ἐμοῦ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀναχώρησιν, παντοία ἦν δεομένη, ὅντι δίζυσα, παρακαλοῦσα, πάντα κινούσα κέλων, ὡστε

Jacobi Pontani notæ.

Ὁλίγω τρέπω τε τὸν λόγον πιστοῦμένῳ,  
Ἄρνησις ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ψευδορκία.

Cantacuzenus ἐπιτορκία posuit pro ψευδορκία, secus quam versus requirebat; et idem est.

πειθῆναι τῶν πραγμάτων αὐθις ἔγεσθαι. Καὶ τῶν τοιούτων πάντων αὐτὸς ἦν παρ' ἀμφοτέρων προσθευτής. Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐκείνης λόγων ἐπικλασθεὶς, καὶ πρὸς τὴν ὀρφανίαν τῶν παίδων βασιλέως ἀπιδῶν, καὶ χρεῖαν τὴν ἐκείνης, καὶ ὡς μάλιστα πολλῆς δέονται τῆς προστασίας ἣν ἐμὲ δίκαιον ἐπιδεικνυσθαι ἀξίας βασιλεῖ τῆς φιλίας χάριτας τὴν εἰς τοὺς παῖδας ἀποδιδόντα κηδεμονίαν, κἄν εἰ μέλλοιμι κινδύνας περιπίπτειν, ἐπειθόμην μὲν ὁ μὴ οὕτως ἀπειρισκέπτως, ὥσθ' ὕστερον τινὰ καταγινώσκειν ἔχειν ἀβουλίαν. Ἀλλὰ καὶ πατριάρχου συμπάροντος, πολλὰ πρότερον διειλέχθην βασιλίδι περὶ τοῦ μὴ δεῖν προσέχειν συκοφάνταις, οἳ πολλοὶ φυήσονται διαβολὰς καὶ συκοφαντίας κατ' ἐμοῦ συβδράπτοντες. Οὐ γὰρ ἔασει γε ὁ φόβος ἡρεμῆν, ἀλλ' εἰ μὲν τι τοιοῦτον κατηγοροῖεν, ὅποιον ἂν καὶ αὐτὴν ἐκ τῶν λεγομένων τὸ ψεῦδος συνιδεῖν, ἀποπέμπεσθαι πρὸς ὄργην, καὶ μισεῖν τοὺς συκοφάντας. Ἄν δ' ἐφάπτηται τῆς ψυχῆς καὶ ἀμφιβολίαν ἐμποίῃ, μὴ ἄρα ἀληθῆ τὰ κατηγορημένα εἴη, μή καταψηφίζεσθαι αὐτίκα, μηδὲ πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι χωρεῖν, ἀλλὰ καλεῖν ἐπὶ τὴν δίκην, καὶ καιρὸν παρέχειν πρὸς ἀπολογίαν. Κἄν μὲν ἀδικῶν καὶ ἐπιτορκῶν ἐλέγχωμαι, διδόναι δίκας ἂν δ' ἀπολύωμαι τὰ ἐγκλήματα, τοὺς κατηγοροὺς τοῦτ' ὄπερ εἰσὶν ἡγεῖσθαι συκοφάντας. Ἡ βασιλὶς μὲν οὖν πρὸς τοὺς λόγους οὐκ ἐπαίθετο, οὐδὲ δικῶν ἔφασκε καὶ ἐλέγχων πρὸς ἐμὲ δεήσεσθαι, ἀλλ' ἀνυπεύθυνον παρείχετο τὴν ἀρχήν. Ἐμοῦ δὲ οὐκ ἀνιέντος, ἀλλὰ βιαζομένου τὴν περὶ τῆς δίκης ἐπαγγελίαν, ἐπαίθετο ἀναγκασθεῖσα, καὶ ὄρκους ἀλλήλοισι παρειχόμεθα ἐπὶ τοῦ πατριάρχου, τὴν μὲν μηδεμίαν κατ' ἐμοῦ ἀπόφασιν ἐξενεγκεῖν ποτε πεισθεῖσαν συκοφάνταις, ἀλλ' ἐπὶ τὴν δίκην καλεῖν, καὶ ἐλέγχους ποιεῖσθαι τῶν ἀδικημάτων ἔμὲ δὲ μηδέποτε περὶ αὐτὴν ἀγνωμονήσειν, μηδ' ἐπιβουλεύσειν αὐτῇ καὶ τοῖς παισὶ πρὸς τὴν ἀρχήν ἄλλὰ πᾶν ὄντιον ὑπὲρ τε αὐτῶν καὶ τῆς κοινῆς Ῥωμαίων ὠφελείας πράττειν. Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτων οὕτω κατεσκευασμένων, ἔτι τὴν γυναικείαν δεδιὼς ἀσθένειαν, μὴ οὐχ οἶα τε ἦ οὕτω μεγαλοφροσύνην καὶ λογισμῶν ἐπιδεικνυσθαι περισσίαν, ἀλλ' ἀπατηλοῖς καὶ περιέργοις λόγοις, καὶ συκοφαντίαις παραχθεῖσα πρὸς τὸν κατ' ἐμοῦ πόλεμον ὀρμηθῆ ἡ βασιλὶς, τὸν πατριάρχην μόνον παραλαθῶν, καὶ πολλῶν ὑπομνήσας εὐεργετημάτων ὑπηργμένων παρ' ἐμοῦ, ἐπειτα ἐδεόμην τῶν ὑπὲρ ἐμοῦ δικαίων ἔγεσθαι ἡ βασιλίδι παραινέειν, ἐπεὶ συνεῖναι τὸν πάντα χρόνον μέλλει Βυζαντικῶν ἐνδιατρίβων, μὴ κείθεσθαι τοῖς συκοφάνταις, μηδὲ πρὸ δίκης ἐμοῦ καταψηφίζεσθαι, ὡς τῆς ἐκ τούτου ὠφελείας οὐκ εἰς μόνον ἐμὰ διαβαινούσης, ἀλλ' εἰς ἅπαντας κοινῆς Ῥωμαίων. Ἄν δίκαιον αὐτὸν ἀπάντων προνοεῖν, ποιμένα καὶ κηδεμόνα καὶ διδάσκαλον ὑπὸ Θεοῦ χειροτονημένον. Ὁ δ' αὐτίκα ὤμνουν ἀναστάς, ὡς οὐδὲν ἤττον ἢ πατὴρ παῖδος προνοήσεις γνησίου ἡ καὶ τῶν ὑπὲρ ἐμοῦ δικαίων οὕτως ἀνθέξεται, ὥσπερ ἂν εἰ αὐτὸς πατὴρ, καὶ τοὺς συκοφάντας, εἰ τινες ἀφθελεν, μάλιστα μὲν ἀπελέγξειν ψευδομένους, καὶ παντὶ σθένει τῆς ἐκ τούτων βλάβης ἀπείρατον διατηρήσειν. Εἰ δ' οὖν,

A nunc rogare, nunc exprobrare, et ut brevis sim, omnem rudentem movere, quo me ad imperii moderamen revocaret. Atque istarum rerum omnium ipse erat internuntius. Postremo multis sermonibus ejus expugnatus, filiorumque orbitate, et illius viduitate considerata, quibus utrisque curator, et patronus magnopere esset necessarius, et quem me illis præstare æquum foret, **605** si vellem sollicitudinem, et curam istam erga filios, amicitiae gratias imperatori mortuo persolvere: quanquam cernerem quibus me periculis objectarem, manus dedi, etsi non ita improvide ut quisquam postea inconsiderantiae me arguere posset. Quin et audiente patriarcha verbis pluribus imperatricem monui ne calumniatoribus, qui non pauci essent emersuri, et mendacia contra me consuturi (quia videlicet invidia non eos sineret quiescere) aures daret. Sed si quid ejusmodi in me accusarent, quod et illa dictu falsum intelligeret, cum stomacho accusationem rejiceret, ac sycophantas odisset. Sin autem penetraret ejus animum, et dubitationem haberet, an verum esset, quod deferretur, ne illico damnaret, neu ad ultionem progrediretur; sed judicio accesseret, tempusque ad defensionem præscriberet. Ac si quidem improbus, ac perjurus inveniret, pœnas darem; sin criminationes dissolverem, accusatores id quod essent, sycophantiae nimirum, haberentur. Imperatrix hac oratione nihil mota, haud judicio et probationibus adversum me opus esse dixit; et imperii gubernationem ita reddidit, ut a referendis rationibus penitus me absolveret. Me vero perseverante et urgente, ut judicium promitteret, nolens annuit; et vicissim præsentem patriarcha juravimus, ipsa quidem nunquam impulsu sycophantarum contra me sententiam pronuntiaturam, sed probationes criminum requisituram, et iudicibus rem integram reservaturam; ego autem nunquam ei iniquum futurum, neque ipsi et liberis ejus propter imperium insidias moliturum; sed quidvis, quod ex ejus usu, et republica sit, suscepturum. His ita gestis, adhuc muliebrem illius infirmitatem veritus, ne scilicet parum præstans excelsitate animi, et maturitate consilii, fallacibus et artificiosis calumniatorum delusa sermonibus, ad bellum contra me insurgeret, cum patriarcha seorsum egi; meritum a me ultro illi præstiturum memoriam ei renovans, et orans uti causam meam tueretur; et Augustam, qua cum Byzantii semper esset victurus, admoneret ne sycophantis crederet, neve ante judicium me condemnaret, quando id non mihi soli, sed Romanorum universitati quoque profuturum esset; quibus omnibus ille ut pastor, et tutor, et magister a Deo electus, providere atque consilium deberet. Ille e throno surgens, mox vicissim jurabat non minus quam parentem pro germano filio sollicitum fore, **606** et jus meum ita defensurum, ut si ipse adessem, melius non possem; sycophantasque, si qui prodiret, ut mendaces manifestari egregie confuta-

turum. Si id non possit, hoc quidem plane obtenturum, ne indicta causa condemnar. Cumque de iisdem etiam secundum, et tertium inter nos necessario colloqueremur, toties idem, non solum ut sacerdos, sed ut profanus quoque jurabat. Hic igitur suspiciendus justitiæ patronus, et custos, priusquam dies decem post meum Byzantio discessum effluerent, a præfecto cubiculi persuasus me ipsum de throno deturbare velle, et Palamam subintroducere; quanquam luculenter sciret esse meram calumniam, bello huic principium attulit. Ut autem meam in se, quam putabat, iniquitatem puniretur, imperatricem quoque (id quod alius nemo potuisset) decepit, et arma suscitavit, pro dolor, is, qui aliis pacem curat, pacifici et mansueti magistri discipulus; neque jusjurandum toties nuperrime juratum reveritus, neque Romanorum calamitatem, quam bello perpessuri essent secum cogitans; sed unum hoc duntaxat sibi proponens, ut me innoxium e medio tolleret: nec usque hodie insidiarum et obtreccionum satietas illum capit, quin post tantam effusionem sanguinis, post miseros Romanos in servitutum abstractos, post direptiones, ac populationes, communeque et ultimum, prope dixerim, exitium non ad commiserationem flexus est; non aliquam humanitatis significationem erga perditos dedit, sed omnia illi, quam pax mecum, tolerabiliora fuerunt. Atqui dicet fortasse (quemadmodum dicere illum audio, ut imperatrici ad bellum calcar addat) se quandiu recta, et justa cogitantem, et filii imperatoris studentem viderit, mihi favisse, et jurata facitasse. Ab officii autem semita detorto me, et in scelus abeunte, jure ac merito imperatoris filios contra me defendere. Verum, o bone vir, quoniam istuc argumento? Si enim sufficit tantum affirmare, et hoc ad rem demonstrandam satis esse existimari debet, næ tu homo insignis, longaque felicissimus es, qui adeo citra laborem hostibus tuis evadas superior. At enim quotidiana figmenta tua, et perversæ actiones, in quibus deprehensus es, apud multos hanc te habere opinionem non sinent. Sin autem istuc non solum loqui, sed et putare insanorum est, relinquitur, ut probationes afferendæ sint. Quare si quidpiam hujuscemodi de me novit, palam me redarguat: **607** sin ab alio se accepisse dicat, testes producat, quod non poterit: nisi rursus non argumentari, sed sycophantari tantummodo velit. Ego vero ex ipsa re firmamentum petam evidentissimum. Neque enim antequam bellum illi excitarunt, neque statim ut excitarunt, vel meditatam esse, vel fecisse quidquam insidiarum filiis imperatoris ostendi potest: sed post matris meæ filiique carcerem; post mearum fortunarum despoliationem; post amicorum, cognatorumque proscriptionem, non ad ulciscendum sum aggressus, sed aspiciens, quo malorum bellum mutuum evaderet, dolui quidem ab initio natum esse, et illud quasi flammam irritantes graviter peccare duxi: ipse vero, quantum in me fuit

A ἀλλὰ τοῦτό γε πάντως ἐμοὶ φυλάξειν, τὸ μὴ πρὸ δίκης καταψηφισθῆναι. Δεῆσαν δὲ καὶ δις καὶ τρίς περὶ τῶν αὐτῶν διαλεχθῆναι, τσαυτάκις ἔμνησε τὰ ἴσα οὐχ ἱεραῦσι μόνον πρέποντα, ἀλλὰ καὶ ἰδιώταις ὄρκων. Ὁ οὖν θαυμαστός οὗτος κηδεμῶν καὶ τοῦ δικαίου φίλαξ, πρὶν δέκα ἐξῆκειν ἡμέρας, μετὰ τὴν ἔμνην ἐκ Βυζαντίου ἀναχώρησιν τῷ παρακοιμωμένῳ πεισθεὶς συκοφαντήσαντι, ὅτι βούλομαι κατάγειν αὐτὸν τοῦ θρόνου, καὶ ἀντεισάγειν Παλαμᾶν, ἐκίνει τὸν ἐμφύλιον πόλεμον αὐτός· σαφέστατα εἰδὼς ὡς συκοφαντεῖ. Ἀμυνόμενος δὲ ἐμὲ τῆς εἰς αὐτὸν, ὡς ἔπειτο, ἀγνωμοσύνης, καὶ βασιλίδα ἐξηπάτα ὑπ' οὐδενὸς ἐτέρου δυναμένην τοῦτο πάσχειν, καὶ τὸν πόλεμον ἐκίνει, φεῦ, ὃ τὴν εἰρήνην τοῖς ἄλλοις παρέχων, καὶ τοῦ εἰρητικοῦ καὶ πράου μαθητῆ·

B μῆτε ὄρκους αἰδεσθεὶς, εὖς χθὲς καὶ πρόωην ὀμωμόκει, μῆτε τῆς Ῥωμαίων συμφορᾶς, ἧς ἐμελλόν διὰ τὸν πλεμον πειράζεσθαι εἰς ἔθνοιαν ἑλλῶν· ἀλλὰ πρὸς ἓν μόνον βλέπων, ὅπως ἐμὲ ἀνέηλ τὸν οὐδὲν ἡδικηκότα. Καὶ οὐδὲ μέχρι νῦν κόρον ἐσχηκε τῶν ἐπιβουλῶν καὶ συκοφαντιῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τσαυτὴν τῶν αἰμάτων χύσιν, καὶ τὴν αἰχμηλωσίαν τῶν δυστύχων Ῥωμαίων, καὶ τὰς διαρπαγὰς, καὶ τὰς λεηλασίας, καὶ τὴν κοινήν πανυλεθρίαν, ὡς εἰπεῖν, οὐ πρὸς ἔλεον κατεκάμφθη· οὐδὲ οἶκτον ἔλαβε τινὰ τῶν ἀτυχοῦντων, ἀλλὰ πάντα μᾶλλον φορητότερα αὐτῷ, ἢ ἢ πρὸς ἐμὲ εἰρήνην. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ ὡς περ ὄητα πυνθάνομαι καὶ λέγειν βουλόμενος βασιλίδα μᾶλλον ἐρεθίζειν πρὸς τὸν πόλεμον, ὡς ἔως μὲν ὀρθοῖς ἑώρα

C καὶ δικαίοις ἐμὲ χρώμενον λογισμοῖς, καὶ τὰ συνοίσοντα τοῖς βασιλέως βουλευόμενον παισίν, εὐνοῦς ἦν καὶ αὐτὸς; καὶ ἐνέμενε τοῖς ὄρκοις· ἐπειδ' ἐξετράπη τῶν δεόντων καὶ εἰλόμην ἀδικεῖν, δίκαια ποιῶν αὐτὸς ἀμύνεται ὑπὲρ τῶν βασιλέως παίδων. Καὶ τίς τούτων ἢ ἀπέδειξε, ὡς γὰρ; Εἰ μὲν γὰρ ἀρκεῖ μόνον εἰπεῖν, καὶ τοῦτ' ἀρκεῖν ἡγεῖσθαι πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πράγματος, ὡς λαμπρὸς εἶ, καὶ τὰ μέγιστα εὐτύχηκας, οὕτως ἀπόνως τῶν ἐχθρῶν περιγιγνόμενος. Ἄλλ' οὐ συγχωρήσουσι τὰ καθημέραν πλάσματα, καὶ τὸ πρὸς τὰ φαῦλα κατάφωρον τῶν ἔργων τοιαύτην ἔχειν ὄξιν παρὰ τοῖς πολλοῖς. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν μελαγχολῶντος οὐχ ὅτι λέγειν, ἀλλὰ καὶ οἶσθαι, λοιπὸν τοίνυν χωρεῖν πρὸς τοὺς ἐλέγχους. Εἰ μὲν οὖν ἐμοὶ τι σύνειδεν αὐτὸς τοιοῦτον, ἐξελεγχέτω φανερώς· εἰ δ' ἐτέρων φησὶν ἀκηκοέναι, παραγέτω τοὺς μάρτυρας· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι, εἰ μὴ συκοφαντεῖν αὐθις ἀνεξέλεγκτα θέλοι. Ἐγὼ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων παρεξομαι ἐναργεστάτην μαρτυρίαν. Οὐτε γὰρ πρὶν τὸν πόλεμον κινήθη παρ' αὐτῶν, οὐτε βεβουλευμένος, οὐτε πράξας τι πρὸς ἐπιβουλήν τῶν βασιλέως παίδων ἂν φανεῖν, οὐτ' εὐθὺς ἔργου· ἀλλὰ μετὰ τὴν τῆς μητρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ εἰρκτήν, καὶ τὴν ἀποστέρησιν τῶν ὄντων, καὶ τὴν δήμευσιν τῶν φίλων, καὶ τῶν συγγενῶν, οὐ πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι ἐτρέπόμεν, ἀλλ' ὄρων οἱ κακῶν ὃ πρὸς ἀλλήλους τελευτήσει πόλεμος, ἡχθόμεν μὲν κινουμένους, καὶ τοὺς περξίζοντες ἐν αἰτίαις ἦγον· αὐτὸς δὲ ὡς εἶχον μάλιστα ἐσπούδαζον καταλύειν, καὶ πρεσβεῖαν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐποιούμην. Καὶ τὴν δίκην ἀπήτουν,

καὶ οὐ παρητούμην τὸ μὴ δίδόναι δίκας, ἂν ἐλέγχω-  
μαι ἐπιτορκῶν. Αὐτοῖς δὲ τοσοῦτον ἐμέλησε τοῦ τὰ  
δίκαια ποιεῖν, ἢ πρόνοιάν τινα ποιῆσθαι τοῦ κατα-  
λύεσθαι τὸν πόλεμον, ὥστε ἐπὶ τοῖς πρότερον γε-  
γεννημένοις ἐμὲ πολλὰ περιουθρίσαντες, καὶ λοιδορη-  
σάμενοι ἐπ' ἐκκλησίας, ἔπειτα ἔρεσελῆσαντες, καὶ  
τοὺς πρέσβαις κακώσαντες, ὡς μάλιστα ἀπέπεμψαν  
ἀπράκτους. Μετὰ τοῦτο δὲ ὥσπερ ἔργοις αὐτοῖς  
βουλόμενοι καταφανῆς ποιεῖν, ὅτι τοῦ δικαίου μὲν  
οὐδένα ποιοῦνται λόγον, οὐδὲ προφάσεως τινὸς ἕνεκα  
εὐπροσώπου εἶλοντο τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐμὲ ἀποκτείν-  
ειν ἐκ παντὸς τρόπου ἡρημένοι, πρόσχημα τοῦ  
πλέμου τὴν ὑπὲρ βασιλίδος ποιοῦνται ζῆλον, θε-  
σπίσματα πεπόμφασιν πανταχῆ τῶν πόλεων πᾶσαν  
εἰσοδὸν ἐμοὶ πρὸς αὐτάς ἀπαγορεύοντα, καὶ κοινὸν  
πολέμιον ἀποδεικνύοντα. Καὶ οὐ μέχρι τούτου ἔστη-  
σαν τὴν ἀτοπίαν, ἀλλὰ καὶ ἐνθάδε διατριβόντι, ἐκέ-  
λευον τῆς πύλης μὴ προβαίνειν· ἀλλὰ οἴκοι καθή-  
μενον, τὴν ἀναιρούσαν ψῆφον περιμένειν. Τί οὖν  
με πρὸς ταῦτα ποιεῖν ἐχρῆν πρὸς αὐτῆς τῆς ἀλη-  
θείας; συγκαλυψάμενον περιμένειν τὴν σφαγὴν;  
'Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔδοξα σωφρονούντος χρῆσθαι λογισμοῖς  
οὕτως ἀκλεῶς καὶ ἀτίμως ἀποθνήσκων· ἀλλὰ κατα-  
πλαγέντα πρὸς τὴν ἀθρόαν τῶν πραγμάτων μετα-  
βολὴν, δοῦλα φρονεῖν καὶ ἀνελευθερα, καὶ παραδι-  
δόναι παρακοιμημένῳ ἑμαυτὸν, ὥστ' ἐπ' ἐξουσίας  
ἔχειν κακῶς ποιεῖν, καὶ εἰς δεσμοτῆρια ἄγειν,  
ὥσπερ τὰ ἀνδράποδα ἐκεῖνα, οἱ σφᾶς αὐτοὺς ἐκείνῳ  
παραδεδωκότες, οἱ μὲν οἰκοῦσι δεσμοτῆρια δη-  
μεύσεις πρότερον ὑπομείναντες, καὶ ἄλλων πείραν  
δυσχερῶν πολλῶν· οἱ δ' ἐν Καρδὸς μοίρᾳ ἄγονται  
καὶ φέρονται, πᾶν τὸ προστατάτομενον ὑπ' ἐκείνου  
ποιεῖν ἔχοντες ἀνάγκην. Καὶ ποίων οὐ θανάτων  
ἀντάξια μυρίων ταῦτα; ἢ πότε ἂν ὁ ἥλιος ἐπειδὴ  
μειζονα καὶ παραδοξοτέραν ἀτοπίαν, ὥστε τὸν ἐκ  
κοπρίας, ὃ φασιν, ἀνθρωπον ὑπ' ἐμοῦ γεγεννημένον,  
καὶ μέγα σεμνυνόμενον, ἂν καὶ βλέμματος ἐτύγχανε  
προσηνοῦς, ἢ λόγου τινὸς δοκοῦντος εὐμενῶς εἰ-  
ρηθεῖν, τοῦτον ὑβρίζειν ἔχειν εἰς ἐμὲ, καὶ τῆ αὐ-  
θαδείᾳ, καὶ κακοτροπῇ χρῆσθαι; Δι' ἃ δὴ πάντα  
αἰῶζειν ἑμαυτὸν εἰλόμην, καὶ τοὺς συνόντας· καὶ ὁ  
πολλάκις ὁ μακάριος τῷ ὄντι βασιλεὺς ἐκεῖνος  
ἠγάγκαζε ποιεῖν, ὥσπερ πάντες ἴσασι σαφῶς, τοῦτ'  
ἔπραττον ὑπ' ἐκείνων μάλιστα εἰς τοιαύτην ἀνάγκ-  
ην συνεινενηγμένους, τῆς κοινῆς ἑμαυτοῦ τε καὶ τῶν  
ἄλλων σωτηρίας ἕνεκα. Καὶ ἐξ ἐκείνου ἄχρι νῦν  
οὐδέποτε ἐπαυσάμην περὶ εἰρήνης δεόμενος αὐτῶν.  
'Ἄλλ' ἀνθέρικον δοκῶ θερσίξειν πάντα γὰρ αὐτοῖς  
μᾶλλον ἢ ἢ εἰρήνην ἀνεκτά. Σχεψώμεθα δὴ πότερος  
ἀδικῶν φαίνεται καὶ ἐπιτορκῶν· ὁ τῆν τε ἀρχὴν τοῖς  
ἄλλοις ἐπιμείνας ἄχρις οὗ κατὰ κράτος κατελύθησαν  
ὑπὸ τῶν πολεμούντων, καὶ μέχρι νῦν δεόμενος περὶ  
εἰρήνης, καὶ τὸν πόλεμον ἀθελῶν καταθέσθαι, ἢ ὁ

A id extinguere laboravi, et legationem de pace misi ;  
et iudicium petivi, nec pœnas, si perjurii convincerem,  
deprecatus sum. At ipsi adeo curæ non fuit servire  
justitiæ, aut cogitationem aliquam belli comprimendi  
suscipere, ut supra priores injurias, et maleficta,  
multo majoribus in conventu me onerarint, et leg-  
atos commatis illusos insigniterque vexatos, sine  
responso dimiserint. Ad hæc velut opere ipso vo-  
lentes declarare se contemnere justitiam, ne colo-  
rem tum quidem, seu velamentum belli honestum  
quæsierunt, sed ut me quoquo modo jugularent,  
ardens imperatricis tuendæ studium simulantes,  
edicta circumquaque per urbes missitarunt, quibus  
et commune bellum significarent, et omni ad eas  
aditu mihi interdicerent. Neque intra hos limites  
se continuit eorum improbitas : quin etiam hic  
(Didymotichi) versanti mihi imperarunt, ne pe-  
dem extra portam urbis efferrem, sed domi sedens,  
sententiam capitalem exspectarem. Quid (per ip-  
sam veritatem quæso vos) hic me facere oportuit ?  
intra parietes latere, et necem exspectare ? Quis  
me non fatuum numeraret, si sic, nulla cum laude,  
quin potius cum dedecore morerer ? An percussum  
tam repentina rerum conversione illiberalem, ac  
servilem gerere animum, tradereque me præfecto  
cubiculi, qui jure suo mihi facere male posset et  
in carcerem trudere, ut alia mancipia, quæ ultro  
se illi tradiderunt, quorum quidam bonis suis ante  
sub præconis vocem subjectis, et variis acerbita-  
tibus afflicti, carceres incolunt, alii non secus  
quam Cares aguntur, raptanturque necesse ha-  
bentes exsequi quodcumque ille mandaverit. Et qui-  
bus tandem, ac mille mortibus hæc æquiparanda  
non sunt? 608 aut quando sol hac insolentia  
quidquam vidit insolentius atque inusitatus, ut ex  
stercore, quod aiunt, homo servus meus, qui mul-  
tum gloriaretur, si a me placido vultu dignatus,  
aut verbo amicio appellatus esset, nunc petulan-  
ter in me insultare, suumque fastium et maligni-  
tatem expromere possit? Ob hæc causas me,  
meosque servare volui : et quod sæpenumero  
vere beatus ille imperator urgebat, quodque om-  
nes norunt, inimicis potissimum eo necessitatis  
me adigentibus, facere, et ita meam privatam inco-  
lunitatem cum totius reipublicæ salute incolunita-  
teque conjungere. Atque ex illo usque nunc pa-  
cem eos poscere nunquam destiti. Sed anthericum  
metere videor (37) : omnia enim illis facilia sunt,  
ferrique possunt, pacem solam pati non possunt.  
Introspectamus igitur uter læsisse ac pejerasse vi-  
deatur ; isne qui a principio jurata servavit,  
donec hostes per vim fidem frugerunt, et adhuc  
pacem petit, paratus arma ponere ; an quem nec

## Jacobi Pontani notæ.

(57) Proverbium, de eo quod fieri non potest,  
seu quod inaniter, inutiliter fit, de labore sterili.  
'Ανθέρικον quidam fructum asphodeli, quidam  
caulem tantum esse scribit. Hesychius ἀνθέρικον

et asphodeli fructum, et herbæ quoddam genus  
esse vult, fortasse illud, quod aiunt quidam morti  
non posse, sed ut linum, manibus velli debere, et  
hinc factum proverbium ἀνθέρικον θερσίξειν.

autē nec post quidquam probabile actitasse constat. Et quoniam patriarcha militi cladem belli ascribit, et hoc me crimine aspergit, age, uter e duobus istius cladis potius auctor sit, consideremus. Primum enim opitior, unumquemque culpam incommo-  
 commodorum belli in eum transferre, a quo bellum profectum est: nam salutis causa sese tuenti, nemo adhuc dicam scripsit. Deinde sigillatim inquiramus, a quibus honorum publicationes, cædes, exsilia, carceres, eculei. Nonne ab ipsis? nonne laerymis, nonne cruoribus universas civitates repleverunt? Nonne ceu communes Romanorum hostes impune volitantes, ubique optimates contrucidarunt? nonne publicam, privatamque Romanorum pecuniam in res nihili profuderunt? Mitto enim dicere nostram, adeo immanem, quam nisi ipsi bello commoto dissipassent (Deum inspectorem occulorum, abditorumque omnium testem laudo) in communi utilitate collocare staueram. Nonne urbes, alias quidem Mæsis tradiderunt, alias libentes Triballis permiserunt? Nonne Barbaros ipsi primi Romanis induxerunt, Macedoniamque incursarunt, et in servitute plurimos abduxerunt? Nonne Thraciam totam crebris expeditionibus velut hostium provinciam vastam, ac desertam reddiderunt? Nonne recentissime Morrham, ut a me stantem, deformatum? Nonne communia veltigalia omnia sustulerunt? Nonne exercitus partem qualem ut adversariam ipsi contriverunt, 609 partem ut suspectam reliquerunt: quæ autem adhuc restat, ea et numero, et genere infirma est? Quid ego simile? nisi quod Mæsos et Triballos invadentes repello: cumque istas Romanorum reliquias eorum copiis non possim opponere, necessario Barbaros, illorum imitatus exemplum, socios mihi adjungo. Utri igitur populationum istarum, ac pestis causa exstiterunt: vel potius utri populatores fuerunt, ac pestem ipsimet dederunt? Nonne ipsi? quibus perinde contingit, ut si quis in cælum jaculans, postea telis in se decidentibus vulneratus, non sibi, sed cælo causam plagarum tribueret. Eos igitur Romanis oppidatim, quanta verbis explicari nequit, calamitatem invexisse, totque captivorum, tamque direptæ regionis maxime reos esse, pacem auri-  
 bus respicientes, tantum ut me perderent, ex his liquet. Subit autem patriarchæ nequitiam magis (sic enim magis vocanda est) quam incuriositatem in negotiis admirari, quod cum sæpe ac multum pacem rogaverim, et ipsum præsertim ut præsidem ac patronum pacis, et quotidie pacem apprecantem omnibus, tum quidem precibus nunquam cõsset, neque viscera Ecclesiam aperire dixerit, sed erant duriora chalybe, nunc ubi commenta et mendacia præfecti cubiculi audit, quibus ipsi nihil est jucundius, repente mitis ac mansuetus apparuerit. Tametsi interrogarem libenter, quamnam hanc Ecclesiam dicat. Si enim universam episcoporum fraternitatem, sciat illam nunquam viscera clausisse, sed aperta hucusque a

μήτε πρότερον, μήθ' ὕστερον τῶν δεόντων μὴλὲν φαινόμενος ποιεῖν. Ἐπεὶ δὲ μοι καὶ τὴν γεγενημένην φθορὰν ὑπὸ τοῦ πολέμου προστρίβεται ὁ πατριάρχης, σκεψώμεθα τίς αἴτιος αὐτῆς. Πρῶτον μὲν γὰρ οἶσμαι πάντα ὄντινον τῷ ἀρχοντι πολέμου τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων ἀναθήσειν· ἀμυνομένῳ γὰρ οὐδέποτε οὐδεὶς ἐνεκάλεισεν, ὅτι διασώζει ἑαυτὸν· ἔπειτα ἐξετάσωμεν καὶ τὰ κατὰ μέρος, παρὰ τῶν δημεύσει; καὶ σφαγαί, καὶ ἐξορίαι, καὶ δεσμοτήρια, καὶ στρεβλώσεις. Οὐχὶ παρ' αὐτῶν; οὐ δακρῶν ἐνέπλησαν τὰς πόλεις πάσας, οὐχ αἰμάτων; οὐχ ὥσπερ κοινὸν τῶν Ῥωμαίων πολέμοι περιόντες τοὺς ἑκασταχοῦ ἀρίστους διαφθείρουσιν; οὐ τὰ τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια τῶν Ῥωμαίων χρήματα ἀνάλωσαν, εἰς οὐδὲν δέον; Ἐὼ γὰρ λέγειν τὰ ἡμέτερα τσαυτὰ δυνα, ἀ εἰ μὴ αὐτοὶ διέφθειρον τὸν πόλεμον κεκινηχότες, ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας ἀν' ἀνάλωτο, ὥσπερ παρεσκευαζόμεν, ἴστω θεὸς ὁ πάντων τῶν ἀδελφῶν καὶ κρυφίων γνώστης. Οὐ πόλεις, τὰ μὲν αὐτοὶ παραδεδώκασιν Μουσῶς, τὰς δ' ἔκοντι προεῖντο Τριβαλοῖς; Οὐ βαρβάρους αὐτοὶ πρῶτοι τοῖς Ῥωμαίοι; ἐπήγαγον Μικεδονίαν κατατρέγοντες, καὶ ἐξανδραποδιζόμενοι ὡς πολεμίαν; Οὐ θράκη πῆσαν ταῖς συχαῖς αὐτοὶ στρατείαις ἀνίκητον ἀπέδειξαν; Οὐ χθὲς καὶ πρῶην Μόρρην διέφθειρον, ὡς ὑπ' ἔμολ τελοῦσαν; οὐ τὰς κοινὰς προσόδους πάσας ἐποίησαν ἀπολιπεῖν; Οὐ τῆς στρατιᾶς τὸ μὲν ὡς πολέμιον αὐτοὶ διέφθειραν, τοῦ δὲ ἡμέλησαν ὡς ὑπόπτου ὄλιγον δὲ ἔτι τὸ λειπόμενον καὶ φαῦλον; Ἐμολ δὲ τί τοιοῦτον εἰργασται; πῆλιν ὅτι ἀμύνομαι ἐπιόντας καὶ Μουσῶς; καὶ Τριβαλοῦς; καὶ τὴν Ῥωμαίων ὑπολειπομένην ἐπάγουσι δύναμιν μὴ δυνάμενος ἀντικαθίστασθαι, ἐξ ἀνάγκης βαρβάρους συμμαχοὺς προσκαλοῦμι, ὥσπερ ἐδιδάχθη ὑπ' αὐτῶν. Ὅπότερος οὖν τῆς φθορᾶς καὶ τῆς λεηλασίας αἴτιος, μάλλον δὲ αὐτουργός; Οὐχ οὗτοι; Συμβαίνει δὲ αὐτοῖς ὥσπερ ἀν' εἰ τις εἰς οὐρανὸν τοξεύων, ἔπειτα περιπειρόμενος ὑπὸ κατιόντων τῶν βελῶν, οὐχ ἑαυτῷ, ἀλλ' οὐρανῷ προσλογίζοιτο τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς. Ὅτι μὲν οὖν τὴν τε κατὰ τὰς πόλεις ἀμύθητον Ῥωμαίων δυστυχίαν αὐτοὶ εἰργάσαντο, καὶ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ, καὶ τῆς λεηλασίας τῆς ἄλλης χώρας αἰτιώτατοι αὐτοὶ, μὴδ' ἄκροισ ὡς παραδεχόμενοι τὴν εἰρήνην, ἴν' ἐμὰ ἀνέλωσι μόνον, ἐκ τούτων ἠέλων. Ἐπεισὶ δὲ μοι τοῦ πατριάρχου, εἰ δεῖ μὴ μάλλον τὴν πονηρίαν ἢ ἀπραγμοσύνην λέγειν, θαυμάζειν, ὅτι πολλὰ πολλάκις ἐμοῦ περὶ εἰρήνης διεθέντο, καὶ μάλιστα αὐτοῦ οἷα δὴ προστάτου τῆς εἰρήνης, καὶ καθημέραν εἰρήνην πᾶσιν ἐπιλέγοντος, τότε μὲν οὐδέποτε ἐκάμθη, οὐδὲ τὰ σπλάγγνα ἔφασκεν ἀνοιγνύναι τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἦσαν σκληρότερα χαλκοῦ, νυνὶ δ' ὅτε τῶν πλασμάτων καὶ ψευδολογιῶν ἀκήκοος παρακοιμωμένου, ὅτι καθ' ἡδονὴν μάλιστα εἰσιν αὐτῷ, ἐξαίφνης πρᾶος καὶ ἡμερὸς ἀνεφάνη. Καίτοι γε ἐροίμην αὐτὸν ὅποιον τινὰ λέγει τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην. Εἰ μὲν γὰρ τὴν καθόλου τῶν ἐπισκόπων ἀδελφότητα, ἴστω μηδέποτε ἐμολ τὰ σπλάγγνα κλείσασαν ἐκείνην, ἀλλ' ἀνεψιγμένα μοι εἰς τὸδε ἐξαρχῆς διατηροῦσαν· οἱ πλείους;

γὰρ ἐμοὶ φρονούσιν Ἰσα, καὶ πολλὴν αὐτῶν ὁμότητα **A** καταγινώσκουσι τῶν πολέμων καὶ τῶν φόνων ἕνεκα· εἰ δ' αὐτὸν καὶ τοὺς συνόντας τινὰς λέγεις, πρῶτα μὲν οὐδ' αὐτοὶ τοῖς γινομένοις πάντες ἡδονταί· ἀλλὰ τῆς ἀπάτης καὶ τῆς εἰς τὰ φαῦλα συναρπαγῆς θρηνοῦσιν ἑαυτούς· ἔπειτα, οὐδ' Ἐκκλησία εἰσὶν οὗτοι· ἀλλὰ τὸ κοινὸν τῶν πεπιστευκότων ἄθροισμα Ἐκκλησία προσηγόρευται· ὧν ὡσπερ ἐξάρητα οἱ τε ἐπίσκοποι εἰσι καὶ τῶν μοναζόντων οἱ λογάδες. Ὅν μάλιστα τὸ ἄριστον καὶ τῶν ὀρθῶν ἐχόμενον λογισμῶν ἐμοὶ προσέχουσιν, ὡς δίκαια καὶ λυσιτελοῦντα τῶν Χριστιανῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ προηρημένῳ ἐξαρχῆς καὶ πράττοντι. Οὕτε γοῦν μοι πρότερον κέκλεικε τὰ σπλάγχνα ἡ Ἐκκλησία, οὕτε νῦν ἀνοίγνυσιν, ἀλλ' αὐτὸς ἐπιτοκῆσας καὶ συκοφαντήσας, καὶ τὸν πόλεμον κεκρινηκώς, ἃ πρότερον οὐκ ἠδυνήθη διὰ τῶν πολλῶν αἰμάτων καὶ τῶν ἀνηκέστων καταπράξασθαι κακῶν, τὸ ἐμὲ διαφθεῖραι, ταῦτα νῦν ἐπίσης ἐκ τῶν ψευδολογιῶν τοῦ φίλου, ἤνοιξεν, ὡς φησι, τὰ σπλάγχνα, οὐχ ἵνα φιλανθρώπως δέξεται· (τοῦτο γὰρ ἐκ πολλοῦ δεόμενος αὐτὸς οὐκ εἰσακούομαι), ἀλλ' ἵνα καταπῆ. Ταῦτα μὲν οὖν, εἰ καὶ τραχύτερόν πως δοκεῖ εἰρησθαι, συγγνώμη τῷ πάθει. Ψυχὴ γὰρ οὐκ πολλῶν ἀδικημάτων πιεσθεῖσα καὶ κατώδυνος τοιαῦτα ἀν' ἐξενέγκοι καὶ πολλῷ τραχύτερα. Πρὸς τοὺς ἄλλοις δὲ καὶ τὸ ἐπιτίμιον φησὶν ἐμοὶ λύσειν χαρίζόμενος. Εἰ μὲν οὖν εἰδὼς ἃ δεῖ περὶ τῶν ἐπιτιμιῶν τοιαῦτα πλάττεται, καὶ οὐκ εἰς ἐξαπατᾶν, συγγνώμη πολλὰ τὸ εἰωθὲς ποιοῦντι· εἰ δ' ἄγνοεὶ τὴν δύναμιν ἣν ἔχει περὶ τὰ τοιαῦτα, ὅπερ οἴομαι καὶ μάλιστα, ἐγὼ διδάξω. Τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν ὀρθῶς βιοῦσι, καὶ νόμοις προσέχουσι Θεοῦ, καὶ περὶ τὴν πίστιν ἀσφαλῆς εἰσὶν· οἱ δὲ τούναντίον ἄπαν. Ὅσοις οὖν ἡ ἐπιτοκία ἢ φόβοι ἢ τι τῶν ἀπηγορευμένων ἕτερον τομᾶται, ἢ περὶ τὴν πίστιν σφάλονται δόγμασι προσέχοντες πονηροῖς καὶ διεφθαρμένοις, οὗτοι τῆς μερίδος ἑαυτοῦς ἠλλοτριώκασι τοῦ Χριστοῦ. Οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωνὴ πρὸς σκότος. Οἱ ἀρχιερεῖς δὲ τῶν θείων θελημάτων εἰσὶν ἐκφάντορες καὶ διδακτικοὶ καὶ προνοητικοὶ τῶν ἄλλων. Πρῶτον οὖν ἐκεῖνοι παρὰ τοῦ Πνεύματος διδασκόμενοι, τοὺς ἀπὸ Θεοῦ κεχωρισμένους διὰ τὴν περὶ τὰ φαῦλα ἐπιμονὴν διδάσκουσι τοὺς ἄλλους μὴ αὐτοῖς συναναμιγνύσθαι, μηδὲ συνεσθλεῖν, μηδὲ συνύχεσθαι, ὡς ἀπὸ Θεοῦ **D** κεχωρισμένοις· ἐν ἡ ἐκεῖνοι ἐπιστρέφουσιν ἀπὸ τῶν φαύλων ἀισχνόμενοι τὸν χωρισμὸν, ἢ οὗτοι μὴ βλάπτωνται ἐκ τῆς ἐκείνων συνδιαγωγῆς. Ἐῖθ' ἂν τις μεταλάβοι κακίας, ἢ μεταδῶ τῆς ἀρετῆς. Ἐἰ δ' ἐκεῖνο προσβάλλεται, τί οὖν ὁ Χριστὸς εἶπε· « Πάντα ὅσα ἂν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ; » ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ μακροῦ Πέτρου ἀκουέτω, πρὸς ὃν ἡ ἐξουσία δέδοται, Κλή-

<sup>1</sup> Matth. xviii, 18.

Jacobi Pontani notæ.

(38) *Vitia etiam sine magistro discuntur*, inquit Seneca. At virtus institutionem, præcepta, laborem, exercitationem neque desiderat. *Sensus enim, et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab*

principio tenuisse : plures quippe eorum necum sentiunt, eosque propter bella et cædes multe crudelitatis condemnant. Sin autem se et satellite suos, primum quidem nec ipsi omnes approbant quæ fiunt, sed sese circumventos, et eodem seelere implicatos deplorant. Deinde non conficiunt ipsi Ecclesiam; verum tota fidelium frequentia Ecclesia vocatur : cujus velut præcipuæ, et eximie partes sunt episcopi, et monachorum cætus lectissimi; quorum ut quisque est optimus, et rectissime sentiens, ita maxime idem quod ego sentit, ut qui Ecclesie Christianæ inde ab initio æquum, et utilem me voluntate, et opere exhibeam. Non igitur mihi prius viscera clausit Ecclesia, neque nunc reserat; sed ipse perjurus et calumniator, et belli incensor, quod antea per multas cædes et injurias atrocissimas efficere nequivit, ut me **610** interimeret, il nunc ex mendaciis amici se assecuturum confisus, viscera aperit, ut ait, non ut humaniter me accipiat (hoc enim pridem ipse obsecrans non exaudior), sed ut me devoret. Hæc si aliquanto aculeatius dicta videantur, affectus meretur veniam. Animus enim pluribus pressus, et exulceratus injuriis, talia et multo etiam asperiora solet edere. Præter cætera etiam pœnam anathematis mihi condonaturum pollicetur. Si igitur de pœnis rem tenens, ut debet, hæc fingit et me deceptorum sperat, volens antiquam obtinenti ignosco. Sin autem quid sibi in his liceat ignorat, ut equidem reor, ego ipsum docebo. Homines quidam vitam sancte, et divinis legibus convenienter instituunt, atque in religione firmi, ac stabiles sunt : quidam prorsus contraria via gradiuntur. Quotcumque igitur aut libidine, aut perjurio, aut homicidio, aut alio quopiam interditorum se contaminant, aut in fidei doctrina errore aliquo ducuntur, hi sese a Christi parte abalienarunt : nulla quippe societas luci ad tenebras. Episcopi autem divine voluntatis interpretes et doctores sunt. Itaque illi primi a Spiritu docti, quinam propter pertinaciam in malo a Deo præcisi sint, alios docent; ne cum ipsis commisceantur, neque cibum simul capiant, neque ipsis, ut a Deo separatis, adhæreant : quo separatione ista pud facti aut resipiscant, aut alii ex eorum consuetudine nihil detrimenti accipiant : proclivius enim est a vitio quam a virtute similitudinem trahere (58). Quod si objiciat, quorsum igitur Christus dixit, « Omnia quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælis ? » at sanctum Petrum ipsum audiat, cujus gratia potestas data sit. Is Clementi successori suo perspicue ita præcipit : Solves, et ligabis, quæ fas est (39). Ut

*adolescencia sua*. Genesis 8.

(39) Hæc verba Cantacuzenus legit apud sanctum Clementem epistola 1, ad Jacobum fratrem Domini, non procul a principio. Rufini translatio sic habet

Christus quidem Petro absolute mandet, utpote sciens, neminem immerentem ligaturum : Petrus autem postea, a magistro ipso instinctus, certos terminos constituat. Timuit, ut videtur, ne olim morbus talis irreperet, putarentque episcopi, propter privatas querimonias, et animorum suorum perturbationes auctoritatem se habere a Deo separandi quos luberet : quod in praesens isti usum potestatis suae nescienti accidit. Patet itaque, si quis a divina communione secludatur commuerit, etiam antequam id episcopi aliis palam faciant, a Deo abjectum, et seclusum esse : quemadmodum **611** divo Petro Alexandrino pontifici de Ario contra Christum furente (40) prius etiam quam a sacra synodo praescinderetur, a reliquo Ecclesiae corpore a Deo amputatum, et gehenna, inferorumque suppliciis dignum esse, divinitus demonstratum est. Si vero nihil tale fecisse certum sit, sed cum divinis parere praecipulis, quae maxime efficiunt, ut in membris Christi numeremur, non utique ab illo separabitur, si motu aliquo turbido, et a ratione averso, episcopi illum fidelium communitate prohibuerint. Magnum enim orbis terrarum lumen, Joannes ille oris aurei, per nefas a grege suo episcoporum sententia inique depulsus, ac pluribus miseriis opertus, et anathemate percussus, de gloria sua nec hilum amisit. Verum is quidem cum Christo semper vivit, et cum eodem honoratur : qui autem illum communione multarunt, magis semetipsos a Dei gloria alienarunt, invidia, sycophantia, obreclatione, et aliis vitiosis motionibus, quibus se subjecerant vel trecentis. Ergo si ipse quidpiam hujusmodi mihi potest obicere, quod me a Deo jure separet, proferat, ostendat, et poenam modice feram, atque ad emendationem peccatorum meorum omnem diligentiam adhibebo. Si autem sua ipsius dementia, invidia et sycophantia incitatus, quia me illi jugelandum tradere nolui, a Deo separare me statuit, videat ne in se potius quam in me gladium defixerit. Nam

Jacobi Pontani notæ.

(narrat autem Clemens, quibus verbis ipsum sanctus Petrus sub mortem, seu martyrium suum Ecclesiae astanti pro successore commendavit) : *Propter quod ipsi trado a Domino mihi traditum potestatem ligandi et solvendi, ut de omnibus quibuscunque decreverit in terris, hoc decretum sit et in caelis. Ligabit enim quod oportet ligari, et solvet, quod expedit solvi, tanquam qui ad liquidum Ecclesiae regulam noverit.*

(40) Historia legitur apud Surium, tomo VI, in martyrio ejusdem sancti Petri Alexandrini episcopi, de quo scripserunt Eusebius libro ix *Historiae ecclesiasticae*, auctores tripartitae historiae, et alii. In additionibus autem Joannis Molani ad Martyrologium Usuarli sic est ad verbum : *Adversus eum (Petrus Alexandriae episcopus) cognita Maximini sententia, Arius infelix, qui ab ipso excommunicatus, et degradatus propter dogma erroris habebatur, festine pervenit ad ecclesiam, obsecrans ut pro clerico et populo apud episcopum intercederet, putans quod post decessum ejus ipse levaretur episcopus. Quibus sanctorum visceribus cum magno suspirio*

μεντι των διαδοχῶν παραγγέλλοντος διαβρήθη, ὅτι Λύσεις ἂ προσήκον, ὁμοίως καὶ δῆσεις· ὡς τὸν μὲν Χριστὸν πρὸς, ἐκείνον ἀπολύτως εἶπειν τὸν λόγον, εἰδὸτα ἀκριβῶς ὡς οὐδὲν δῆσει τῶν ἀξίων μὴ δεῖσθαι· Πέτρον δὲ αὐθις παρ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου ἐμπνεόμενον, καὶ τὴν διορισμὸν προσθεῖναι τοῦ ὅσα δεῖ, δέισαντα, ὡς ἔοικε, μὴ ὑστερόν ποτε ἢ τοιαύτη ἐπεισέλη νύσος, καὶ νομίσωσιν οἱ ἀρχιερεῖς ἐξουσίαν ἔχειν χωρίζειν οὐδ' ἂν ἐθέλωσιν ἀπὸ Θεοῦ ἰδίῳ ἕνεκα ἐγγλημάτων καὶ παθῶν· ὃ νῦν πέπονθε καὶ οὗτος τὴν οἰκείαν ἀγνοήσας δύναμιν. Δῆλον οὖν ὡς, ἂν τις ἀξία ποιῆ χωρισμοῦ Θεοῦ, καὶ πρὶν τοὺς ἀρχιερεῖς φανερόν ποιεῖν τοῖς ἄλλοις, ἐκείνος ἀπὸ Θεοῦ κεχώριται, ὡσπερ τῷ τῆς Ἀλεξανδρέων ἡγουμένῳ Ἐκκλησίας Πέτρῳ τῷ μακαρίῳ Ἄρειος ὁ κατὰ Χριστοῦ μανείς καὶ πρὸ τῆς συνόδου τῆς Ἱερᾶς καὶ τῆς ἐκτρομῆς τοῦ λοιποῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος ἐκτετμημένος παρὰ Θεοῦ ἀπεκαλύφθη, καὶ γέννης ἀξίος καὶ τῆς ἐν ζῆθου καταδείκνυται· ἂν τε μὲν τοιοῦτον εἰργασμένος φαίνεται, ἀλλὰ νόμοις Θεοῦ προσέχων καὶ ταῖς ἐντολαῖς, αἱ μάλιστα μέλος εἶναι Χριστοῦ ποιῶσιν, οὐκ ἂν ἀπ' ἐκείνου χωριθεῖ, ἂν πάθους ἕνεκα ἰδίῳ ἀρχιερεῖς χωρίζωσιν. Ὁ γὰρ μέγας λαμπτήρ τῆς οἰκουμένης Ἰωάννης· ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν, τῆς ποιμνῆς ἀδίκως ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἀπελαθεῖς, καὶ πολλοῖς κακοῖς προσομιλήσας, καὶ ἀφορσμηθῆναι ἀναθέματι ὑποβληθεῖς, οὐδὲν ἀπέβαλε τῆς δόξης· ἀλλ' ἐκείνος μὲν εἰς ἀεὶ Χριστῷ σύνεστι συνοξαζόμενος· οἱ ἐκτεμόντες δὲ μᾶλλον ἐαυτοὺς τῆς δόξης ἡλλοτριώσαν τοῦ Θεοῦ, φθόνῳ, καὶ συκοφαντίᾳ, καὶ διαβολῇ, καὶ μυρίοις ἄλλοις πάθεσιν ἐκδότου· ἐαυτοὺς πεποιηκότας. Εἰ μὲν οὖν τι καὶ αὐτὸς ἐμοῦ τοιοῦτον ἔχει κατηγορεῖν οἶον εἶναι ἀξίον ἀπὸ Θεοῦ χωρίζειν, λεγέτω, καὶ δεικνύτω, καὶ τὴν τε ἐπιτίμησιν ὄσῳ πρῶτος, καὶ πρὸς τῶν ἡμαρτημένων τὴν ἐπανόρθωσιν πάσαν ἐπιδείξομαι σπουδὴν εἰς ὁ οἰκείας ἀδουλλίας ἕνεκα καὶ φθόνου, καὶ συκοφαντίας, ὅτι μὴ παρέσχον καταστράπτειν ἐμαυτὸν, ἀπὸ Θεοῦ χωρίζειν ἔγνω, σκοπεῖτω μὴ οὐ δι' ἐμοῦ μᾶλλον ἢ ἐαυ-

**D** *respondit, quia jam Arius Deo mortuus, a facie Dei projectus, esset. Et apprehendens duos presbyteros de turba seorsum, ait illis : Ego, etsi peccator sum, tamen scio me caelesti vocatione ad agonem martyrii vocatum. Vos post martyrium meum sedem et episcopatum meum consecuturi estis. Et tu quidem prior Achilla, post te vero Alexander. In hac enim hora noctis, ut vobis totum de Ario aperiam, cum solemnem consuetudinem Deo sacrificium orationum consummassem, ecce subito apparuit mihi Christus Dominus, induens colobum candido, quod consciam a summo usque deorsum, conjungebat circa pectus, quodammodo cooperiens nuditatem suam. Quem ut vidi, aio : Quid est, Domine, quod video inimicam tuam scissam a summo usque deorsum ? Qui dixit, Arius hoc fecit, qui separavit a me populum hereditatis meae, comparatum sanguine meo. Praecipio nunc, et moneo, ne eum recipias in communionem, nec rogantibus his qui venturi sunt ad te, quos ille direxerit. Haec quae tibi manifestavi, duobus presbyteris tu nota facies, ut ipsi post te eum anathematizandum abiciant, ne populus illius errore decipiatur.*



τοῦ τὸ ξίφος ὤθησεν. Οὐ γὰρ Διονύσιος ὁ μέγας ἄ  
 ἐπεσθαι φησὶ τὸ θεῖον ταῖς παραλόγοις τῶν ἀρ-  
 χιερέων ὄρματι. Εἰ δὲ τις θεὸν εἶναι λέγοι, κἂν ὅπως  
 ποτε εἶχε τὰ τοῦ πράγματος, φρονέσας ἀξίαν ἡγή-  
 σασθαι τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ περὶ τὴν διάλυσιν σπου-  
 δὴν πολλὴν εἰσενεγκεῖν, ἀλλ' ἐμοὶ κἂν τούτῳ τῶν  
 δεόντων παραλέλειπται οὐδέν· ἀλλὰ πολλὰ πολλὰ-  
 κίς περὶ τῶν τοιούτων δεηθέντι, οὐδὲν οὐδέπω οὔτε  
 πρότερον οὔτε νῦν ἐπιεικὲς ἐλέχθη. Ὡς μὲν οὖν  
 εὐθύς ἐξαρχῆς ἐγὼ τε τὰ δίκαια ἐλόμην, καὶ τὰ  
 κοινῇ λυσιτελοῦντα ἔπραττον, καὶ οὗτοι πολλὰς συ-  
 κοφαντίας καὶ διαβολὰς πλασάμενοι τὸν πόλεμον  
 κενήσασιν, καὶ πολλὰ Ῥωμαίους εἰργάσαντο κακὰ,  
 μᾶλλον δὲ συμπάντων αἴτιοι κατέστησαν, τὰ μὲν  
 αὐτοχειρία πεποιηχότες αὐτοί, τὰ δ' ἐμὲ ἀναγκάζον-  
 τες οὐκ ἐθέλοντα, μάλιστα' ἂν τις ἐκ τῶν εἰρημένων  
 σαφέστατα κατίδοι. Ὅτι δὲ καὶ νῦν οὐ τὴν εἰρήνην  
 ἠροημένοι, οὐδ' ἔλεον τινα λαβόντες τῶν πιπτόντων  
 καθημέραν, ἀλλ' ἐμὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὑποχείριον  
 λαθεῖν βουλόμενοι, καὶ τὴν σύμπασαν αὐτοῖς Ῥω-  
 μαίων ἀρχὴν ἔχειν (τοῦτο γὰρ αὐτοῖς σπουδάζεται  
 περὶ κλειστόν, ἕταρον δὲ οὐδέν), τὴν πρεσβείαν ταυ-  
 τηγὶ πεποιήσεται, ἐκ τῶν πρεσβευσόμενων αὐτῶν δῆ-  
 λον. Εἰ γὰρ τι ἐπιεικὲς καὶ λυσιτελεῖς ἐνενοῦσιν τῷ  
 κοινῷ, οὐκ ἂν οὕτως ἐκείνῳ τῷ συκοφάντῃ καὶ ἀει-  
 καταψευδομένῳ ῥᾶστα πειθόμενοι ὑπάγειν ἐπεχει-  
 ρον ἑαυτοῖς, καὶ καταδουλοῦν ἐμέ· ὅς ἐι μὴ τι ἄλλο,  
 διὰ τὸ γοῦν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τὰ Ῥωμαίων διοι-  
 κεῖν, βέλτιον ἂν τοῖς πράγμασι χρῆσαιμην καὶ  
 λυσιτελέστερον αὐτῶν. Πατριάρχῃ μὲν οὖν καὶ τοῖς  
 ἄλλοις οὐδενὸς ἐμέλησεν ἑτέρου, ἢ ὁ προϋθεντο  
 ἐξαρχῆς εὐθύς, τὸ διαφθεῖρειν ἐμὲ καὶ ποιεῖν ἐκ  
 μέσου, ἢ ἄρχειν ἀδεῶς ἔχοιν αὐτοί. Ἐγὼ δὲ τοῦ  
 κοινῇ λυσιτελοῦντος ἕνεκα ὡς περ καὶ ἀεὶ καὶ βού-  
 λομαί τε καὶ περὶ κλειστόν ἄγω τὴν εἰρήνην, εἰ γὰρ  
 βούλοιντο καὶ αὐτοὶ τῶν πλασμάτων καὶ ψευδολογιῶν  
 ἀποστάντες παρακοιμημένοι διαλύσεις τίθεσθαι. Εἰ  
 δ' αὖθις αὐτοὶ τὸν πόλεμον κινεῖν, μὴ ἐμοὶ τὰ ἐσό-  
 μενα κακὰ ἐκ τοῦ πολέμου προσλογίζεσθαι, ἀλλ'  
 ἑαυτοῖς, πολλῶν τῶν προὑπηργημένων δεινότερα, ὡς  
 ὄρω, ἐσόμενα. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ Μυσοῖς καὶ Τρι-  
 βαλλοῖς πόλεις καὶ χώρας καταπροϊέμενοι συμμάχους  
 ἐποίησαντο, οἷς ἐπ' ἐμὲ διανοοῦνται χρῆσθαι· οἷς  
 ἀντίστασθαι οὐκ ἂν δυναίμην μετὰ Ῥωμαίων τῶν  
 πρόντων· λείπεται δὲ χάμῃ συμμάχων ἑαυτῷ πο-  
 ρίζειν, ἢ τοῖς πολεμοῦσιν ἀντιστήσεται καὶ διαφθερεῖ.  
 Οὐ γὰρ ἐκῶν εἶναι προήσομαι τὴν ἑμαυτοῦ καὶ τῶν  
 συνόντων σωτηρίαν. Αὕτη δὲ οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν  
 παρεῖται ἢ ἐξ Ἀσίας Περσικῆ· οἱ Βάρβαροι τε ὄντες  
 καὶ ἀπειραντίας ἡμῖν περὶ τὸ σέβας διαχειρόμενοι,  
 οὐδεμίαν φειδῶ ποιήσονται τῶν ἐμπιπτόντων ταῖς  
 χερσίν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀποκτενοῦσι, τοὺς δὲ ἐπὶ  
 δουλείᾳ ἀποδώσονται. Εἰ μὲν τινα τῶν μελλόντων  
 διαφθεῖρεσθαι ἔλεον λαβόντες πρὸς τὴν εἰρήνην ἐθέ-  
 λωσι χωρεῖν, καὶ γὰρ μάλιστα βουλοίμην ἂν, καὶ ἐν  
 ἡμέραις πεντεκαίδεκα πεμπέτωσαν τοὺς ἐροῦντας,  
 ὅτι διαλυεσθαι συνέθεντο, ὡς ἂν πέμψας καὶ γὰρ κω-  
 λύσω τοὺς Βαρβάρους μὴ περαιοῦσθαι πρὸς τὴν Θρά-  
 κην· παρεσκευασμένοι γὰρ εἰσιν. Ὑστερον δὲ ἐφ'

ut præclare scriptum exstat apud magnum Dio-  
 nysium, divinum numen cum ratione pugnantem  
 episcoporum affectiones non sequitur. Si quis oc-  
 currat, ut ut se res habeat, non esse parvi pendendam  
 illam poenam ecclesiasticam, sed ut ea sol-  
 vare, multum in eo studii ponendum, aio, etiam  
 in hoc mearum partium nihil prætermisisse : sed  
 sæpe, et impense id orantem, nullum unquam hu-  
 cusque responsum ex æquo et bono impetrasse.  
 Quænam inmodum igitur ego inde usque a principio  
 a justitia non deflexim, et quæ ad commune  
 emolumentum spectarent fecerim, isti vero sycophantiis,  
 et obtreccionibus tam crebris bellum con-  
 flaverint, Romanosque malis plurimis involverint,  
 in quo vero malorum omnium fontes, et radices fuerint,  
 et alia quædam per se intulerint, alia me inferre cog-  
 erint, ex dictis perspicere facillimum est. Quod autem  
 nunc quoque haud pacem cupiant, nec quotidiè  
 pereuntium misericordia tangantur : sed me præter  
 cæteras injurias in potestatem redigere desiderant  
 ut ipsi in totum imperium Romanum dominentur  
 (hoc enim **612** etiam atque etiam contendunt : nec  
 alia de causa hanc legationem instituerunt) ex  
 iis quæ postulant planum evadit. Nam si quid  
 moderatum, et reipublicæ fructuosum meditari-  
 tarentur, non tam promptè illi vanissimo cimi-  
 natori obsequentes, me sibi subjicere, atque ut  
 servum subjungere tentavissent : qui si non aliud,  
 certe quidem quod tandiu rem Romanam admini-  
 stravi, melius, et utilius quam ipsi hoc munus obire-  
 rem. Patriarchæ igitur, et sociis nihil aliud in  
 studio fuit, quam quod sibi a principio proposue-  
 runt, me nimirum hac luce privare, quo ipsi  
 securius imperare queant. Ast ego boni communis  
 gratia, quod spectavi semper, pacis sum percupi-  
 dus, eamque facio maximi : si modo et ipsa a  
 figuentis, et mendacis præfecti cubiculi recedentes,  
 eam complecti velint. Si bellum instaurationis,  
 ne mihi emersura inde mala præcedentibus,  
 ut auguror, longe graviora, sed sibi tribuant :  
 quando ipsi Mæsis et Triballis urbes et regiones  
 quasi prædam objecerunt, et adversum me auxilia-  
 res asciverunt : quibus quia resistere cum Roma-  
 nis quos duco non valeo, superest ut et mihi auxilia  
 ad hostes meos debellandos firma comparem ;  
 nolo quippe meam, meorumque salutem prodece.  
 Ea vero auxilia non aliunde quam Persarum ex  
 Asia suppeditabunt : qui et Barbari, et sacrorum  
 cultu nobis dissimiles, obviis non parcent, sed  
 alios quidem trucidabunt, alios in servitute ven-  
 dent. Quare si periturorum miseratione commoti,  
 ad pacem dare se volent, id ego quoque sum-  
 mopere, vehementerque velim, et diebus quindecim  
 mittant, qui me de consensu illorum super hac  
 re certiore faciat : ut ipse similiter mittam, Bar-  
 barosque jam paratos, in Thraciam transmittere  
 non sinam. De conditionibus postea inter nos con-  
 veniet. Sin renovare bellum mavolent, ac nihil  
 respondebunt, equidem post diem præsitutum,

quod in rem meam siet, nihil omittam : Deum hominesque testatus, me ad arma ingratis redire, et imminentium cladium, quod ad me attinet, nullius causam esse : ipsi vero saltem urbibus suis caveant, ne a Barbaris penitus conquassentur, quarum calamitas non minus quam mearum mihi curæ ac sollicitudini est. Hæc ubi imperator legatis super criminationibus patriarchæ respondit, ad eundem, et alios de iisdem rebus litteras dedit, ac Joannem Chrysobergem una cum legatis ad imperatricem misit.

ὕπ' ἐμέ. Τοιαύτην ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς πρέσβεις ὑπὲρ ὧν ὁ πατριάρχης κατηγορεῖ τὴν ἀπολογία ἐκέλευσε. Ἐπειτα γράψας καὶ τὰ ἴσα πρὸς τὴν πατριάρχην καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ Χρυσοβέργην τὸν Ἰωάννην συνεξέπεμπεν αὐτοῖς εἰς βασιλῆα πρεσβευτήν.

## CAPUT LXXV.

**613** Legati Pheræi veniam et opem flagitant, consilio Triballorum principum. Documentum inconstantis fortuna Pheræi. Legatos recreat imperator humanissimus. Byzantinos legatos illorum exemplo terret, imperium defendi non posse per inductionem docet. Contra legatorum affirmationem imperatricem sui juris non esse ostenditur. Bona cum spe dimittuntur Pheræi et a Momitzili militibus spoliuntur. Chrysobergis legati constantia in arcanis reticendis. Garella deditur. Iterum pax per ministrum imperatricis rogatur.

Legati Didymoticho nondum excesserant, cum alii Pheris superveniunt, qui ante omnia veniam sceleris sui imperatorem rogant, quod non solum meliora consulenti non paruissent, sed insuper legatum ejus mactavissent. Deinde miserias, in quas stultitia sua præcipitassent, tragice commemorant : opem flagitant, quam nisi ab ipso consequantur, funditus perituros. Etenim postquam inde discesserit, Cralem ipsos cinxisse, regionemque ferro, et igni hostiliter devastasse : urbem continenti, ac longinqua obsidione ad eam alimentorum penuriam redegissee, ut jam periculum sit, ne fame ad extremum consumpti intereant (41). Ita Pheræi medio jam in discrimine vix tandem quid expediret videbant : malo enim accepto stultus sapit (42). Et scitum fecerant, ut in Cantacuzeni ditionem se conferrent : utpote Crale ob amicitiam, qua cum illo devinctus esset, obsidionem laxaturo ; id quod est factum. Nam ut ei tanquam imperatori faustum acclamarunt, ejusque in sacris meminerunt, Crales inducias aliquantas fecit, et nonnihil ab urbe recedens, castra posuit. Quicumque vero de Triballis proceribus imperatori bene volebant, Pheræos monebant, ut quam citissime eum adirent, præfectumque ab eo acciperent : sic namque Cralem omnimodis obsidionem soluturum. Veniunt Pheræi, et stantes imperatorem obsecraunt, ut præfecto dato, periculo eos liberet. Imperator humanæ

Ἐτι δ' ἐν Διδυμοτείχῳ τῶν πρέσβων διατριβόντων, ἤκον ἐκ Φερῶν πρὸς βασιλῆα πρεσβεύειν, πρῶτα μὲν παραιτούμενοι ἐφ' οἷς πρὸς αὐτὸν ἠγγυμονήκασιν, μὴ μόνον οὐ πειθόμενοι τὰ βέλτερα συμβουλεύοντι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἤκοντα παρ' αὐτοῦ πρεσβευτὴν ἀπεκτονότες. Ἐπειτα δὲ καὶ τὰς συμφορὰς ἐξετραγῶδου αἷς περιπετώκασιν ἐξ ἀθυρίας· καὶ ἔδεικτο σφίσι βοθεῖν, ὡς εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ τινος ἐπικουρίας τύχοιεν, ἀρδὴν ἀπολούμενοι. Μετὰ γὰρ τὴν βασιλείω· ἐκεῖθεν ἀναχώρησιν, περιστρατοπεδευσάμενος ὁ Κράλης, τὴν μὲν χώραν ἑταμε καὶ ἐδήλωσε κατὰ κράτος· τὴν πόλιν δὲ εἰς τοσοῦτον ἤγαγεν ἀπορίας πολιορκῶν ἐπὶ συχνῆναι χρόνον ἐφεξῆς, ὡς κινδυνεύειν ἤδη παρανάλωμα λιμοῦ γενέσθαι. Φεραῖοι δὲ ἐν χρῶ κινδύνου ἤδη χεῖροστώτας, μόλις τὰ λυσιτελοῦντα συνεώρων. Παθῶν γὰρ νήπιος ἔγνω, καὶ ἐπέψφίζαντο Καντακουζηνῶ τῷ βασιλεὶ προσχωρεῖν, ὡς τῆς εἰς ἐκεῖνον φιλίας ἀνήστοντα Κράλην τὴν πολιορκίαν· ὅπερ καὶ ἐγένετο. Μετὰ γὰρ τὴν βασιλείω· εὐφημίαν καὶ τὴν μνήμην τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀνακωχὴν τινὰ παρέσχετο ὁ Κράλης τοῦ πολέμου, καὶ οὐ πολὺ τῆς πόλεως ἤπαθεν ἑστρατοπεδεύετο ἐλθῶν. Ὅσοι δὲ βασιλῆω· ἤσαν φίλοι τῶν ἐν τέλει Τριβαλλῶν, συνεβούλευον Φεραίοις τάχιστα ἐλθόντας πρὸς ἐκεῖνον ἐρχοντα τῆ πόλει δέχεσθαι, ὡς ἀφεζομένου παντάπασιν τοῦ Κράλη, εἰ ταῦτα γένοιτο. Τοῦτου μὲν ὅν ἐνεκα ἤκον οἱ Φεραῖοι, καὶ ἔδεικτο βασιλῆω· δεδακρυμένοι πέμπειν σφίσι δρόνοντα, καὶ ἀπαλλάττειν τοῦ κινδύνου. Βασιλεὺς δὲ

## Jacobi Pontani notæ.

(41) Præterquam quod sumptum supervacaneum, et inutilem iniensum significat παρανάλωμα, exponitur etiam a Budæo additamentum, et velut appendix impensa destinata, citaturque illud Basilii, τάχος πόδων, καὶ σώματος εὐμορφία, νόσων παρανάλωματα, quæ obiter a morbis consumuntur, quæ alios effectus habent. Febris enim hominem torrens una etiam decorem et colorem delet. Sensus igitur Græcorum verborum, et loci totius est, periculum esse, ne ad mala vastationis etiam fa-

mes, tanquam additamentum accedat : et quidem tanta, ut ea penitus contabescant, et intereant. Ne famæ quoque mortem eorum corporibus, ut reliquis malis appendicem adjiciat.

(42) Παθῶν δὲ τε νήπιος ἔγνω, ex Hesiodo. Humerus pene iisdem verbis, βεχθὲν δὲ τε νήπιος ἔγνω. Vide Chilian. Factum stultus cognoscit ; et quod continenter sequitur, malo accepto stultus sapit.

τό τε άστατον τῆς τῶν ανθρώπων τύχης συνωρῶν (οἱ γάρ πρὶν μεγάλα φουῶντες, καὶ οὐδ' άκροῖς ὡς δεχόμενοι τὴν ἐπὶ βασιλεῖ δουλείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πρεσβευτὴν ὡμῶς καὶ ἀπανθρώπως κατατεμόντες, καὶ πολλοὶ ἐπιδειζάμενοι αὐθάδειαν καὶ θρασύτητα, νῦν ἤκουσι ταπεινοὶ καὶ δεδακρυμένοι ὑπὸ μεγάλων πιεσθέντες συμφορῶν καὶ δεόμενοι ἐκεῖνα, ἃ εἰ τότε αὐτοῦ συμβουλευόντος ἐπειθόντο, οὐκ ἂν εἰς τοιαύτας κατέστησαν ἀνάγκας)· ἔπειτα ἐννοῶν καὶ ὅλας πόλεως πάντα ἀρίστης ἢ Ῥωμαίων ἡγεμονία ἀποστρεφίσθαι μέλλει, ἐδάκρυσε μὲν ἐπὶ μικρὸν· εἶτα ἐχρημάτισε τοῖς πρέσβεσι, καὶ τῶν τε ἡμαρτημένων παρείχετο συγγνώμην, καὶ χρηστότερα ἐλπίζειν ὑπετίθει, ὡς πᾶν ὀτιοῦν ὑπὲρ αὐτῶν ποιήτων. Ἐκείνους μὲν οὖν οὕτως ἐψυχαγωγεῖ λόγοις ἐκ τῆς πολλῆς ἀθυρίας ἀνακτώμενος. Τοὺς ἐκ Βυζαντίου δὲ αὐτοῖς πρέσβεις μετακαλεσάμενος, Ὁρᾶτε, εἶπεν, ὅων συμφορῶν αἰτίος Ῥωμαῖος ὁ πόλεμος κατέστη; τὰς γὰρ ἑσπερίους ἤδη πάσας πόλεις ἐποίησαντο ὑφ' ἑαυτοῖς οἱ Τριβαλοί. Δέδοικα δὲ μὴ τούτου μηκυνόμενον, καὶ Μακεδονίας ἀρξῶσι παντάσῃν. Ἡδὴ γὰρ οὐκ ὀλίγας ἔχουσι. Φεραῖοι δὲ, ὡσπερ ἠκούσατε παρὰ τῶν πρέσβεων, εἰ μὴ τινος παρ' ἡμῶν ἐπικουρίας τύχωσιν, οὐκ ἂν ἔτι πρὸς τὸν πόλεμον ἀντέχειν δύναιντο, λιμῶ καὶ πολιορκίᾳ πιεσθέντες. Ἐξέστιν οὖν ὑμῖν ἤδη τὴ τοῦ πολέμου κέρδος συνορᾶν. Ἐγὼ δὲ ὑμῶν θαυμάζω, ὅθεν οἴεσθε δύλασθαι βασιλείαν ἔχειν, τῶν συνεχύντων αὐτὴν εὐποροῦντες οὐδενός. Οὕτε γὰρ ἔστιν ἐν ὑμῖν, ὅς ἂν τῶν ἄλλων ἀρχειν δύναιντο, καὶ πρόνοιαν ποιέσθαι τῶν κοινῶν, εἰ μὴ ποῦ γε φαίτε παρακοιμώμενον. Οὕτε γὰρ βασιλεὺς διὰ τὴν ἡλικίαν τὴν Ῥωμαίων ἄγειν δύναται ἀρχήν, ἥ τε βασιλεὺς ἢ τούτου μήτηρ οὐ διὰ τὴν γυναικείαν ἀσθένειαν μόνον, οὐ γὰρ ἂν ἐξαρκοίη πρὸς τοσοῦτον πραγμάτων ὄγκον, ἀλλὰ καὶ τὸ τὴν ἐξουσίαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων περιηρῆσθαι, ὡσπερ ἐν φρουρᾷ διαγεῖ τοῖς βασιλείοις, ὀλίγον ἀποδέουσα τῶν ἐν δεσμοτηρίῳ διαγόντων. Τί γὰρ ἐκεῖνων διενήνοχεν, εἰ μὴδὲν μῆτε βουλεύσασθαι, μῆτε πρῆξι τῶν δόντων δύναται, ἀλλὰ τοῖς ἐψήφισμένοις ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἔπεσθαι ἀνάγκη ἔχει; Τὰς τε πόλεις ἀπολωλέκατε, τὰς μὲν αὐτοῖς Μυσοῖς παραδεδωκότες, ἴν' ἔχοι τε συμμάχους ἐπ' ἐμὲ, τῶν δ' ὑπὸ Τριβαλοῖς δεδουλωμένων. Καὶ αἱ λειπόμενα δὲ, ἔτι πρὸς ἐμὲ τε καὶ ὑμᾶς διηρημένα, τὰ μὲν αὐτὰ ἐφ' ἑαυταῖς στασιάζουσαι καὶ διαφθειρόμεναι, τὰ δ' ὑφ' ἡμῶν ἐξωθεν πολιορκούμεναι καὶ ἐξανδραποδιζόμεναι, καὶ τὰ δεινότατα ὑπομένουσαι, εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν ἤλασαν, καὶ ὀλίγου ἀποδέουσι τῶν ὑπὸ πολεμίοις γενομένων. Χρημάτων τε πόρος οὐδαμῶθεν· τὰ τε γὰρ ἀποκείμενα ἀνάλωται, καὶ τὰ κειμήλια ἀποδέδοται βασιλικὰ εἰς τοὺς καλοὺς ἀποστόλους, ὅθεν ὕλησις οὐδεμίᾳ περιγίνεται (ἐῷ-γάρ

A fortunæ mutabilitatem perpendens (qui enim prius superbia inflati, nec verbum audire de subjectione sustinerant, quin etiam legatum crudeliter, inmaniterque dissecuerant, et se perquam contumaces, ac præfidentes ostenderant, 614 ii nunc humiles, et perfusi lacrymis, pressi calamitatibus veniebant, et illa petebant, in quibus si tunc utiliter suadenti obtemperassent, in tam acerbos casus nunquam incidissent), deinde considerans qualem urbem, nempe modis omnibus præstantissimam, Romanum imperium amitteret, continere lacrymas non potuit. Tum legatis respondens, veniam commissorum dedit, bonoque animo esse iussit, se eorum causa facturum omnia. Istiusmodi verbis eos delinibat, et ex magnis angoribus ac desperatione recreabat; iterumque Byzantinus legatos accersens: Videtis, inquit, quæ ærumnas Romanis bellum hoc generarit? occidentales enim urbes universas suæ ditioris ac potestatis Triballi fecerunt; timeo, ne etiam tota Mæcædonia potiantur, cujus oppida in præsens non pauca obtinent. At Pheræi, quod ex ore legatorum percepistis, a fame et hoste simul obsessi, nisi a nobis succurratur, diutius se tueri non poterunt. Licet igitur jam, quantum lucri e bello factum sit, discere. Equidem miror unde putetis posse vos imperium retinere, cum qui ipsum defendat, et conservet, habeatis neminem; neque enim inter vos est, qui præesse aliis, et communi providere sciat, nisi fortasse præfectum cubiculi nominetis. Nam nec imperator, propter impuberem ætatem Romanum principatum rexerit: et Augusta ejus mater non solum propter femineam imbecillitatem tantæ rerum moli sustinendæ impar est, sed etiam potestate ab archontibus spoliata, in palatio non secus atque in custodia manet, parumque ab iis differt, qui in carcere vicitant. Quid enim differat, amabo, si ei nihil neque consultare, neque agere quod opus sit conceditur, sed illorum decreta probare et sequi cogitur? Urbes autem perdidistis; nam alias ipsi Mæsia pretium societatis contra me didistis, alias Triballi subegerunt, reliquis inter me vosque divisus, earum partim intestinis agitantur discordiis, et sibi exitio sunt: partim a nobis foris obsessæ, jugum accipere coactæ, gravissimisque attritæ incommodis, in extremas difficultates coniectæ sunt: nec alia fere conditione sunt, quam si ab hostibus subjugate forent. Pecuniæ facultas nulla. Nam et ararium est exinanitum: et thesauri absumpti, ornamentaque imperatoria divendita (43), et in egregias istas classes, unde nulla rediit utilitas, impensæ sunt (de nostra enim tam immensa pecunia læceo) 615 et

#### Jacobi Pontani notæ.

(43) Κειμήλια βασιλικά, quæ ab imperatoribus in thesauris reponuntur, peculiaria quædam, ut sunt gemmæ, et quæ Germanicolatini vocant clemencia. Dicuntur item ἐπίσημα vel σύμβολα. Sic Græciæ prætor, quem Leuclavius sæpe producit, ait, recepta Constantinopoli venisse in manus

Græcorum imperatoria Balduini II symbola, quæ quidem hæc fuerint: Calyptra, formæ Latinis usitata, et unionibus distincta, cum lapillo rubri coloris in vertice capitis; calceamenta cocco tincta; gladius, vagina de cocco coloris serico facta, vestitus.

publica vectigalia vastata regione defecerunt. Adde nunc, quod opulenti, et imperatoris defuncti in gubernando administrari, alii quod mihi vellent, pecuniis spoliati, et variis antea vexati modis, nunc carceres incolunt: alii quoniam cernentes quantum vim incommodorum hoc bellum esset pariturum (quanquam ejusdem primarii auctores iidem ipsi fuissent) pacis mentionem intulissent, domi nunc, jussu præfecti cubiculi sedent, quod et protostrotatori modo contigisse intelligo; et pars exercitus, quæ mihi favere visa est, perit; altera pars, ut suspecta, contemnitur; quæ restat, modica est. Unde igitur, quaeso, imperium constituētis ac firmabitis, cum quod vos tueri ac servare possit nihil habeatis? Quæ omnia et vos ponderare, et imperatrici, ac patriarchæ, cæterisque nuntiare, communiterque pacem decernere, nec insano consilio etiam parvas istas principatus Romani reliquias disperdere oportet. Cum legati in uno tantum contradixissent, affirmassentque, imperatricem non ut ei renuntiatum esset, ab archontum judicio ac sententia pendere: sed per se esse rerum dominam, quæque sibi viderentur, ea facere, omnibus ei accurate obedientibus: At ego, inquit, nisi liquidissime scivissem quid dicerem, nihil frustra temereque protulissem. Quod si vos ignoratis, rei periculum faciam. Chrysobergi enim legato meo committam, quæ solus soli imperatrici indicet, quod et alias consuevi. Si ea facere ab ipsis archontibus permittetur, certum erit, licere ei quæ velit. Sin ad se referri juserint, non alia probatio requiretur, qua me verum de illa dixisse cognoscatis. Hæc locutus, simul cum illis Chrysobergem mittit, diebus quindecim ad deliberandum præfinitis; dein Pheris præfectum designat, et Crælem per oratores fœderis juramentorumque admonet; se ea servare docet, ipse ne violet, rogat: sed a Pheræorum jam sibi ditorum oppugnatione desinat, et bello attenuatis, pro eo ac possit, opituletur: Pheræos spe bona implet, dum se brevi ad eos venturum, et quatenus indigeant, iis consulturum spondet. Atque cum hac sponsione et illos legatos dimittit. Momitzili autem milites abeuntibus occurrentes, partem eorum ceperunt, ac rebus ablatis postea nudos dimiserunt: pars altera omnibus relictis impedimentis, cum vix effugisset, ad imperatorem reversa est. **616** Qui majorem in modum irascens, quod urbis periculum videbat, quomodo injuriam maximam a Momitzilo persequeretur quærebat. Byzantini legati ad Augustam reversi, archonibus legationem renuntiarunt, atque etiam litteras patriarchæ reddiderunt. Qui se felici quem sperabant successu frustratos doluerunt. Chrysobergem porro advocatum interrogarunt, si quos nuntios ferret. Respondit ille, de communi eorum legatione non plus habere se quod nuntiaret, quam in litteris positum esset: separatim habere, quæ imperatrici dicat, quæ jussus sit soli, nemine alio præsentate dicere. Illi instant, ut sibi ea arcana delegat: et

τὰ ἡμέτερα τσαῦτα ὄντα λέγειν, καὶ αἱ πρόσθοι ἐκλελοίπασιν τῶν κοινῶν τῆς χώρας διεφθαρμένῃς. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ οἱ μέγα δυνάμενοι καὶ βασικῆ συμπράττοντες πρὸς τὴν ἀρχὴν, οἱ μὲν, διὰ τὴν εἰς ἐμὲ εὐνοίαν χρημάτων ἀποστερηθέντες, καὶ πρὸς πείραν πολλῶν πρότερον κακῶν ἐλθόντες, νῦν οἰκοῦσι δεσμοτήρια· οἱ δ' ὅτι ἐμνήθησαν εἰρήνης, ὄρωντες οἱ κακῶν ὁ πόλεμος χωρήσει, καίτοι γε κάκεινι τοῦτου αἰτιώτατοι γεγεννημένοι, ἀπρακτοὶ κἀθηκται ἐν ταῖς οἰκίαις, οὗτω προστεταγμένοι ὑπὸ παρακομωμένου· ὡς περ ἀκοῶν καὶ πρωτοστράτορα τὴν Συναδητὸν πεπονημένοι νῦν. Καὶ ἡ στρατιὰ δὲ, ἡ μὲν διεφθαρτο δοκοῦσα εὐνοεῖν ἐμοί, ἡ δὲ ὑποπτευομένη ἀμελεῖται. Τὸ λειπόμενον δὲ ὀλίγον. Πόθεν οὖν οἴεσθε τὴν ἀρχὴν συστήσεσθαι ὑμῖν μηδὲν ἔχοντες τῶν σώζειν δυναμένων; Ἄ πάντα χρὴ καὶ ὑμᾶς σκεψάμενοι, καὶ βασιλίδι, καὶ πατριάρχῃ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπαγγεῖλαντας, τὴν εἰρήνην ψηφίσασθαι κοινῇ, καὶ μὴ διὰ κακοβουλίας καὶ τὰ μικρὰ λείψανα ταῦτα, ἃ τῆς Ῥωμαίων ἀπολείπειται ἡγεμονίας, διαφθεῖραι. Τῶν πρέσβειων δὲ, πρὸς οὐδὲν ἕτερον ἀντειπόντων τῶν εἰρημένων, ἦ ὅτι ἡ βασιλὶς οὐχ ὡς περ ἡγγελοῦ αὐτῆς, τοῖς βουλευμασὶ τῶν ἀρχόντων ἐπεσθαι ἀνάγκη ἔχει, ἀλλ' αὐτῆ τῶν πραγμάτων οὐσα κυρία, τὰ δοκοῦντα πράττει, πάντων δουλευόντων ἀκριδῶς. Οὐδὲν ἂν εἶπεν εἰκῆ καὶ μάτην ἐξενήκετο παρ' ἐμοῦ, εἰ μὴ σαφέστατα ἦδειν ὡς περ ἔχει εἰρησόμενον. Εἰ δ' αὐτοὶ ἀγνοεῖτε, πείραν ἐγὼ ποιήσομαι τοῦ πράγματος, ἐξ ἧς ἔσται καὶ ὑμῖν καταφανὲς εἰρημένον ὡς περ ἔχει. Χρυσοβέργῃ γὰρ τῷ παρ' ἐμοῦ πρεσβεύοντι λόγους ἀναθήσω τινὰς, ὡς τ' αὐτοὺς μόνος μόνῃ βασιλίδι ἀπαγγέλλειν, ὡς περ εἰσθα καὶ πρότερον ποιεῖν. Εἰ μὲν οὖν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦτο πράττειν συγρηθῆ, εὐδὴλον ὡς ἔξεστιν αὐτῇ πράττειν ἅτι ἂν ἐθέλῃ· ἂν δ' ἐπ' αὐτῶν κελύωσι τοὺς λόγους ἀπαγγέλλειν, μηδεμίαν ἐπίραν ἀπόδειξιν ζητεῖν τοῦ τλήθῃ περὶ αὐτῆς εἰρησθαι. Τοιαῦτα εἰπὼν, συνεξέπεμπε αὐτοῖς ἅμα καὶ τὸν Χρυσοβέργῃν, πεντεκαίδεκα πρόθεσμιαν ἡμερῶν πρὸς διάσχεψιν διδοῦς. Ἐκείνοι δὲ Φεραῖοι; τε ἀρχοντα ἐφίστη, καὶ πρεσβείαν ἐπέπεμπε πρὸς Κράλην, καὶ ὑπεμίμνησκε τῶν ὄρκων καὶ τῶν συνθηκῶν τῶν πρὸς αὐτόν. Οἷς αὐτὸς ἐμρέων, τῆσιν κάκεινον μὴ διαλύειν, ἀλλ' ἀφίστασθαι Φεραίων ἀπὸ προσχωρησάντων, καὶ μήτε πολεμεῖν, ἀλλὰ καὶ οὐ δυνατὰ συναίρεσθαι πολλὰ κεκακωμένοις ὑπὸ τοῦ πολέμου· αὐτοῖς τε Φεραῖοις ἐλπίδας ὑπετίθει χρηστοτέρας, ὡς τάχιστα ἀφιζόμενος παρ' αὐτοῦς, καὶ προνοίας τῆς δεούσης ἀξιώσων. Τοιαῦτα μὲν ἐπαγγελάμενος ἐξέπεμπε κάκεινους. Οἱ ἐκ τοῦ Μομιτζίλου δὲ ἀπιστοῖσι συντυχόντες, τοὺς μὲν καὶ συνέλαβον αὐτῶν, οὓς ὕστερον ἀπέλυσαν γυμνοῦς· οἱ δὲ, μάλιστα διαδρᾶναι δυνηθέντες, αὐτοῖς πρὸς βασιλεῖα ἐπανήκον, πᾶσαν ἀπολέσαντες ἀποσκευὴν, ἐφ' οἷς ἄγαν ἤθετο ὁ βασιλεὺς ὄρων τὴν πόλιν κινδυνεύουσαν, καὶ ἐξίτη ὅπως ἀμύνοιτο Μομιτζίλον βλάπτοντα τὰ μέγιστα. Οἱ ἐκ Βυζαντίου δὲ πρεσβεύται, ἐπεὶ πρὸς βασιλεῖα ἐπανήκον, ἀπήγγελλον τε τοῖς ἀρχουσι τὰ περὶ τῆς πρεσβείας, καὶ τὰ πρὸς πατριάρχῃν γράμματα περιέχοντο. Οἱ δὲ ἤχοντο ἀποτυχόντες ὧν ἐνόμιζον

κατωρθωμένα. Μεταπεμφθέντες δὲ καὶ Χρυσόβερ A  
 γην ἡρώτων, εἰ τι ἀπαγγέλλειν ἔχει. Ὁ δὲ, περὶ μὲν  
 τῆς κοινῆς ἔφη πρεσβείας οὐδὲν ἔχειν πλέον τῶν τοῖς  
 γράμμασιν ἐγγεγραμμένων ἀπαγγέλλειν. Ἰδίᾳ μὲν-  
 τοι πρὸς βασιλῆα λόγους τινὰς ἔχειν, οὓς ἐκέλευσθη  
 μηδένος ἐτέρου παρόντος, πρὸς μόνην ἐκείνην λέ-  
 γειν. Οἱ δ' ἐκέλευον, λέγειν πρὸς αὐτοὺς, καὶ μὴ  
 ληρεῖν, ἀδύνατα ἀξιοῦντα. Τοῦ δὲ μηδὲν τῷ ἐτέρῳ  
 ἐξείπειν ἂν δι᾽ ἰσχυρίζομένου, ἠπέλιπον μαστιγοῦν,  
 καὶ ἔκφορα τὰ ἀπόρρητα ποιεῖν προσαναγκάσειν.  
 Ὡς δὲ οὐδὲν ἐνεθίδου πρὸς τὰς ἀπειλάς, καὶ τὰς  
 πληγὰς ἐπῆγον. Ὁ δ' οὐδὲν ἤττον ἐφασκεν ἀποκρύ-  
 ψειν ἂν καὶ δεινότερα τοιμῶσιν. Εἰδὸτα γὰρ οἶα  
 πρὸς Βρουλᾶν τῆς εἰρήνης ἕνεκα πρότερον τετόλμη-  
 ται ἐλθόντα, οὕτως ἦκειν παρεσκευασμένον, ὡς πᾶ-  
 σαν οἶσοντα κάκωσιν καὶ παροίνοιαν. Ὁ μὲν οὖν οὕτως B  
 ἀπτόητος ὤρατο, καὶ πρὸς καρτερίαν παρεσκευασμέ-  
 νος τῶν δεινῶν. Οἱ δ' ἐπεὶ ἐύρων ἀδυνάτοις ἐπιχει-  
 ροῦντες, κολλὰ εἰς αὐτὸν καὶ τὸν πέμψαντα ὑβρί-  
 σαντες, ἔπειτα ἐξήλαυον τῆς πόλεως, αὐθημερὸν  
 μηδένα περὶ τῆς πρεσβείας λόγον ποιησάμενοι. Ὁ δὲ  
 πρὸς βασιλέα τὰ γεγενημένα ἀπήγγελλεν ἐλθῶν.  
 Κἀκεῖνος ἤδθη τὴν εἰρήνην ἀπονοῦς, ἐστράτευσεν  
 ἐπὶ Γαρέλλαν. Κοντοστέφανος δὲ ὁ ταύτης ἀρχων,  
 προσεχώρησεν ἐκὼν τῷ βασιλεῖ, καὶ παρέδωκε τὴν πόλιν·  
 ἔν ἧ καὶ Καταβοληνὸς Ἰωάννης πρὸς βασιλέα  
 ἦχθη, τῶν οἰκετῶν τῆς βασιλείας ὧν. Ὅν ἐπεμπεν εἰς  
 Βυζάντιον αὐτίκα, μηδένος ὧν εἶχεν ἀποστέρη-  
 θέντα, ἠξίω τε αὐτοῖς καταλύεσθαι τὸν πόλεμον, καὶ μὴ  
 διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν φιλονεικίαν τὰ  
 ἀνήκεστα δεινὰ Ῥωμαίους ὑπομένειν. Πατριάρχης δὲ καὶ οἱ  
 λοιποὶ οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον ἤρουντο  
 πολεμεῖν.

## CAPUT LXXVI.

*Castella dedita. Causa defectionis et ditionis Batatzæ. Remuneratio illius et cognatorum. Sultani satrapæ beneficentia. Consuetudo diliculo prandendi. Chores cives terræ motu ob maledicentiam puniuntur. Ignoscitur iis ab imperatore. Muri Choræ reedificantur. Studiosi imperatoris exterminantur, et ad imperatricem reditur.*

Βασιλεὺς δὲ καὶ τὴν μεγάλην εἰς Καρύαν φρού- C  
 ριδίον τι ὁμολογῆσά. Ἐνθα διατρίβοντι καὶ πρωτο-  
 κυνηγὸς ὁ Βατάτζης προσεχώρησε μετὰ τῶν συγ-  
 γενῶν ὄντων οὐκ ὀλίγων· καὶ τότε Πολύβοτον πό-  
 λιν Θρακικὴν ὑπὸ τῶν συγγενῶν κατεχομένην προσ-  
 ῆγε βασιλεῖ, καὶ Τηρίστασιν τὸ φρούριον ὃ πρότε-  
 ρον αὐτῆς, ἔτι βασιλέως Ἀνδρονίκου περιόντος, οἰ-  
 κειοῖς ἀναλώμασιν ἐτελείσεν· ἔφασκε τε ὡς ἐν μὲν  
 ταῖς ἀρχαῖς τοῦ πολέμου μάλιστα, νομίμας περὶ βα-  
 σιλέα ἠγνωμονηκέναι, καὶ τοῖς ἐκείνου παισὶν ἀδι-  
 κως ἐπιβουλεύειν, καὶ παραιεῖσθαι τὴν ἀρχὴν,  
 ἀποστῆναι τε αὐτοῦ διὰ τῶν νομιζομένων ἀδικίαν,  
 καὶ πολεμεῖν ἀπάσῃ δυνάμει τοῦ χρόνου δὲ τριβο-  
 μένου καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπολλυμένων ἀκλεῶς ὑπὸ  
 τοῦ πολέμου, ὁρῶν ὡς βασιλεῖ μὲν τὰ τε Ῥωμαίους  
 κοινῇ συνοίσοντα, καὶ τοῖς βασιλέως σπουδάζεται D  
 παισὶ, παρακοιμωμένῳ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς  
 ἀγούσι τῶν Ῥωμαίων τὴν ἡγεμονίαν, οὐδὲν ἔστι  
 προδύργου, ἢ πάντα διαφθειραντας ἐκείνους ἀρχεῖν,  
 βασιλέως δὲ τοῦ παιδὸς ὀλίγα, ἢ οὐδὲν φροντίζοντας,  
 καὶ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας, συνιδῶν τε ἐκ τῶν  
 γινομένων, ὡς ἐκείνοι ἀδικοῖεν καὶ διαφθείροισεν  
 φαυλότητι τρόπων τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων, ἀποστῆναι  
 τε ἐκείνων, καὶ προσχωρῆσαι βασιλεῖ· καίτοι γε με-  
 PATROL. GR. CLIII.

Imperator castellum quoddam magnam Caryam  
 deditione acquirit. Illic versanti et venatorum  
 princeps Batatzes cum cognatis 617 non paucis se  
 permisit : et Polybotum urbem Thraciam a neces-  
 sariis suis occupatam, in ejusdem fidem adduxit :  
 et Teristasin oppidulum, quod ipse prius imperator,  
 vivo Andronico, suo sumptu muris circumdederat.  
 Hic Batatzes fatebatur, se in primordio belli hu-  
 jus, cum putaret eum in imperatorem demortuum  
 esse ingrattissimum, et ejus filiis scelerate insidiari,  
 iisque imperium eripere, se ab eo defecisse, et  
 contra quantum valuisset pugnavisse. Tempore au-  
 tem labente, et Romanis nulla cum laude bello in-  
 tereuntibus, cum observaret, ipsi communes Roma-  
 norum et liberorum imperatoris rationes cordi ac  
 studio esse; præfecto autem cubiculi, et aliis, in  
 quorum manu esset imperium, nihil esse tam opta-  
 tum, quam ut occisis omnibus ipsi regnarent, im-  
 peratoris vero pueri et cæterorum salutem eos  
 parvi aut nihili pendere : cum item ex factis nota-  
 ret, esse homines improbos, et vitiositate sua im-  
 perium Romanum perdere, ab illis ad ipsum trans-  
 iisse, quamvis causas ipsis studendi non leves  
 haberet. Nam et filio suo patriarchæ filiam despon-

derat, et suam magni ducis filio conjunxerat. Sed quamvis affinitate et necessitudine cum iis ita copulatus esset, tamen mores eorum deestatum, facere ab imperatore malle. Imperator virum libenter accipit, et tum de oratione hac, tum de iudicio gratias agit, eumque pro isto erga se animo, et quod ad suas partes accessisset, remunerans, magnum stratopedarcham creat; cognatis aliis cuique pro portione honores et annuas mercedes attribuit. Post cum illo Teristasin veniens, castellum eo tradente occupat. Finitima quoque castella et oppidula se dedunt. Calliopolis et Hexamilium, qualemcumque potius obsessionem sustinendam, quam dedicationem ei faciendam arbitrantia, resistunt. Adhuc in Chersoneso manebat, cum Sulimanus unus ex Asiæ satrapis, qui in eam peninsulam cum exercitu trajecerat, Ægospotami in colloquium veniens, equos, arma et non exiguam militum manum ad auxilium ei donavit. A quo vicissim comiter acceptus, in Asiam rediit. Imperator reliqua oppida in potestatem adduxit, et Myriophyti in amplis ædibus, duas contignationes habentibus pernoctavit. Consueverat autem propter brevitatem divi (ut hibernis mensibus) et quod necesse erat usque ad noctem equo insidere **618** (non enim inveniebant, ubi descendentes pranderent, tota Thracia in solitudinem, præter urbes, bello relictæ), mox ipso diluculo prandere, et sic diem traducere. Comitibus itaque ad observandam consuetudinem impellentibus, non paruit, cibo se quidem indigere affirmans, a semetipso autem ad discessum urgeri: statimque jussi equos conscenderunt, et ad oppidulum aliud, Choram dictum, Myriophyto non procul remotum, quod nondum se dederat, venerunt. Imperator per ciduaceatorem cives salutavit, eosque ad dedicationem hortatur. Illi pro eo, ut resalutarent, malo fato ipsum advenisse aiunt: si eos oppugnet, a muris impigerrime se defensuros. Caduceatori eos reprehendenti, quod imprudenter atque confidenter imperatori salutanti responderent, alium se habere imperatorem inquirunt, Cantacuzenum nullo loco ducere: moxque contumelias in illum ingeminant. Quas cum adhuc funderent, terra tremit horribiliter: quo tremore mœnia oppidi procubuerunt, domorumque amplius duæ partes, et sepulti ruina ædium ac mœnium plures trecentis. Qui salvi restabant, extra oppidum accurrere obstatarique ne se cum liberis in servitutem a Barbaris abripiendos deserat. Eadem hora, eodem terræ motu ædes in quibus pernoctarat, a fundamentis corruerunt, divinaque providentia circa imperatorem eluxit, quæ certo periculo ipsum liberavit. Si enim comites hortantes audiens, illic cibo corpus refecisset, cum non paucis de suis procul dabitio obrutus periisset; adeo breve tempus intercesserat. Jam vero cum miles oppidum Choram ut hostile vellet diripere, et Persæ quod reliquum erat civium captivum ducere aggredenter, imperator superveniens vetuit, oppidumque intactum serva-

γάλας ἀρορμῆς ἔχων τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας· τῷ τε γὰρ υἱῷ συνῴκισε τοῦ πατριάρχου θυγατέρα, καὶ τὴν αὐτοῦ τῷ μεγάλῳ δουκὲς υἱῷ ἐξέδωκε πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ οὕτω· ἔχων συγγενείας πρὸς αὐτοὺς καὶ οἰκειότητος, βδελύξασθαι τε τοὺς τρέπουσι, καὶ τὴν παρὰ βασιλεῖ διατρέβην ἐλέσθαι μᾶλλον. Βασιλεὺς δὲ ἀσμένως τε ἐδέξατο, καὶ τῶν τε λόγων καὶ τῆς κρίσεως χάριν ὠμολόγη· καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας καὶ τοῦ προσκεχωρηθέναι ἀμειβόμενος, αὐτῷ μὲν τὴν μεγάλου στρατοπεδάρχου παρείχτο ἀξίαν· τοῖς ἄλλοις δὲ τῶν συγγενῶν, ἐκάστη ἀναλόγως καὶ τιμὰς παρείχετο, καὶ προσόδους ἐτησίους, εἶτα σὺν ἐκείνῳ εἰς Τηρόασιν ἐλθὼν, ἐκείνην τε παρελάμβανε, ἐκείνου παραδιδόντος, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πολίχνη καὶ τὰ φρούρια προσεχώρουν. Καλλιούπολις δὲ καὶ Ἐξαμίλιον ἀντειχόν, καὶ πᾶσαν δεινφροντο μᾶλλον ὑπομένειν πολιορκίαν, ἢ προσχωρεῖν τῷ βασιλεῖ. Ἐτι δὲ αὐτῷ περὶ Χερβρόνησον διατρέβοντι, Σουλιμάν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν σατραπῶν εἰς, εἰς Χερβρόνησον μετὰ στρατιᾶς· περαιωθεὶς, συνείνετο τῷ βασιλεῖ ἐν Αἰγῆς ποταμοῖς, καὶ ἵππους τε παρείχετο, καὶ ὄπλα δῶρα καὶ στρατιᾶν οὐκ ὀλίγην συμμαχεῖν· φιλοφρονηθεὶς δὲ ὑπὸ βασιλέως καὶ αὐτοῦ, ἀνέστρεφεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Βασιλεὺς δὲ ἐκ μὴπω προσχωρήσασα πολίχνη ἐπήγει, καὶ κατεδουλοῦτο, καὶ πρὸς Μυριοφύτον ἐλθὼν, ἠύλισατο τὴν νύκτα ἐν οἰκίᾳ μεγάλῃ διωρόφῳ· εἰθιστο δὲ διὰ τε τὴν βραχύτητα τῆς ἡμέρας, χειμῶν γὰρ ἦν, καὶ τὸ ἀνάγκη ἔχειν ἄχρι νυκτὸς ἐπιπνον εἶναι, οὐ γὰρ ἦν ὅσοι τῶν ἵππων ἀποθάντας ἀριστον αἰρεῖσθαι, τῆς Θράκης ἀπάσης ὑπὸ τοῦ πολέμου ἀοικητοῦ γενομένης πλὴν τῶν πόλεων, ἀρχομένης εὐθύς ἡμέρας ἀριστῆν, καὶ οὕτω διημερεύειν· οἱ περὶ αὐτὸν δὲ κατὰ τὸ ἔθος ἀναγκάζοντες ποιεῖν, οὐκ ἠθέλησε· δεῖσθαι μὲν τροφῆς εἰπὼν, ἀναχωρεῖν δὲ ἐπιβεῖσθαι οὕτως αὐτομάτως· αὐτίκα τε ἐπέστρεψαν τῶν ἵππων κλειύσαντες ἐκείνου, καὶ πρὸς ἑτέραν πολίχνην οὐ πολὺ διέχουσαν Μυριοφύτου, Χώραν προσαγορευομένην ἦλθον· ἐτι μὴπω προσχωρήσασαν· πέμψας τε ὁ βασιλεὺς, προσηγόρευε τοὺς πολίτας, καὶ παρεῖχε· προσχωρεῖν εἰ δ' ἀντὶ προσηγορίας, κακῶς ἦκειν ἔφασαν αὐτῶν αὐτοὺς δὲ ἀμυνεῖσθαι προθυμότερα ἂν ἐπιη ἀπὸ τῶν τειχῶν. Τοῦ πρεσβευομένου δὲ κατηγοροῦντος, ὅτι ἀνοήτως καὶ θρασέως ἀποκρίνοιντο βασιλεῖ προσαγορεύοντι, ἕτερον ἔφασαν ἐκείνοι βασιλεῖ ἔχειν, αὐτὸν δὲ ἐν οὐδένων ἄγειν μοῖρα, καὶ ὕβρεις αὐτίκα κατέχεον αὐτοῦ πολλὰς. Ἐτι δὲ περὶ τὰς ὕβρεις ἐκείνων ὄντων, σεισμὸς ἐγένετο ἐξαισιος οἶος, καὶ τὰ τε τείχη κατέπιπτε τῆς πόλεως, καὶ τῶν οἰκῶν ὑπὲρ τὰς δύο μοῖρας, καὶ κατεχέσθησαν ὑπὸ τῶν τειχῶν καὶ τῶν οἰκιῶν ὑπὲρ τριακοσίου. Ὅσοι δὲ διέφυγον τὸν κίνδυνον, βασιλεῖ προσέδραμον ἐλθόντες, καὶ ἐδέοντο μὴ σφᾶς καὶ τέκνα περιεῖν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀνδραποδισθέντας ἂν. Τῆς αὐτῆς δὲ ὥρας, ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ ἐκείνου καὶ ἡ οἰκία εἰς τὴν ἠύλισατο ὁ βασιλεὺς τὴν νύκτα, κατέπεσεν ἐκ θεμελίων, καὶ ἡ περὶ βασιλεῖα τοῦ Θεοῦ πρόνοια ἐγένετο καταφανῆς, οὕτως ἐκ προδήλου κινδύνου βυσαμένου· εἰ γὰρ ἥσπερ οἱ περὶ αὐτὸν παρήσων, ἀριστῆν

ἐπιθετο ἐκεῖ, οὐδὲν ἂν ἐκώλυε μὴ πύθον τε καὶ τῶν συνόντων οὐκ ὀλίγους ὑπὸ τῆς οἰκίας καταχωσθῆναι· οὕτως ἦν βραχὺς ὁ μεταξὺ χρόνος παρεληλυθώς. Τῆς δὲ περὶ αὐτὸν στρατιᾶς ὠρμημένης τὴν πολίχνην ὡς πολεμίαν διαρπάξειν, καὶ τῶν Περσῶν τοὺς ὑπολειπομένους ἀνδραποδίζειν ἐπιχειρούντων, ἐκώλυσε ὁ βασιλεὺς ἐλθῶν, καὶ περιέσωσε τὴν πολίχνην καὶ διπλᾶς ἀπέδίδου τὰς εὐχαριστίας τῷ Θεῷ, τοῦτε ἀπὸ τῆς καταπεσούσης οἰκίας αὐτὸν καὶ τοὺς συνόντας περισωθῆναι, καὶ τοῦ τὴν Χώραν οὕτως ἐτοιμῆν προκειμένην ἐπὶ τὴν διαρπαγὴν περισῶσαι δυνηθῆναι. Ἐπειτα αὐτοῖς τῶν εἰς ἐκεῖνον ὕβρεων συγγνώμην παρασχόμενος, καὶ ἄρχοντας ἐπιστήσας, οἷ τὰ τεῖχη ἀναστήσουσιν, ἀπῆρην ἐκείθεν πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις. Οἱ δὲ ἐπιτεταγμένοι πρὸς τὴν τετρακτύα ἀμεινοὶ σπουδῆν, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τῶν προτέρων ἀνέστησαν βελτίω καὶ ἐβρωμενέστερα. Ἐπεὶ δὲ οὐδενὸς ἀνέδει πρὸς ὀσπρισμὸν αὐτοῖς, ἐπιβουλεύσαντες οἱ κατὰ τὴν πολίχνην, ἐξήλασαν τοὺς βασιλέως αὐθις, καὶ βασιλίδι προσεχώρησαν· καὶ πρὸς πολλῶν δυσχερῶν ἐλθόντες πείραν ἄχρις οὗ καὶ Βυζαντίου βασιλεὺς ἐκράτησε, διέμειναν πολιορκούμενοι, καὶ κακῶς πάσχοντες ὑπὸ τῶν περιοικίδων πόλεων.

## CAPUT LXXVII.

*Magnus aux cur iterum exercitui præfectus. Per insidias Cantacuzenum conatur occidere. Minaces ad eum litteras dat. Respondet acriter, eique sua merita ut ingratisimo, et summam improbitatem objicit. In voce oīcia arguitur: Apocauchim ut senem imbellem irridet. Heracleam venit, inde alio procedit. Persæ auxiliaries loca circa Byzantium devastant. Fastus Apocauchi intolerabilis. Thraciæ urbes se imperatori dedunt; ejus in præfectis dimittendis humanitas. Comparatio imperatoris cum conjuralis, et ex horum vituperatione illius laus eximia.*

Βασίλης δὲ ἡ Ἄννα καὶ ὁ πατριάρχης, ἡῶξημένον Βερωσῶντες ἦδη Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα, καὶ πόλεις τε ὑποποιήσάμενον πολλὰς, καὶ στρατιάν οὐκ ὀλίγην ἔχοντα, νομίσαντες ἀπορία τοῦ κωλύσοντος αὐτὸν ἡῶξῆσθαι, τὸν μέγαν δοῦκα στρατηγὸν αὐθις ἐψηφίσαντο, καὶ ἐπέτρεψαν τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον. Ὁ δ' εὐθὺς τὴν στρατιάν ὄση ἦν παραλαβὼν, ἦλθεν εἰς Ἡράκλειαν· πυθόμενος δὲ περὶ βασιλέως ὡς Χαριουπόλει ἐνδιαιτῆρι ὀλίγῳ πρότερον προσχωρησάσῃ, Λογγίνον τινα τοῦ δεσμοτηρίου ἐξαγαγὼν, ὃς τῆς εἰς βασιλέα ἔνεκα ἐδέδετο εὐνοίας, καὶ μετεωρίσας πολλὰς ἐπαγγελίας, εἰ δυνηθεῖ βασιλέα ἀνελεῖν, ἔπειτα προφάσεως ἔνεκα εὐπροσώπου, καὶ γράμματα παρέσχέτο πρὸς βασιλέα. Ἐδῆλου δὲ τὰ γράμματα τοιαῦτα· ὡς πρότερον μὲν αὐτῷ Διδυμοτείχῳ ἐνδιαιτῆρι ἐπιστρατεύσας, συντεθείη συγγενέσθαι· τοῦ καιροῦ δὲ κωλύσαντος τὴν συντυχίαν, ἐκείνον μὲν οἶκαδε ἐπνευθεῖν· αὐτὸν δὲ καιροῦ λαβόμενον ταῖς ὑπὸ βασιλέα τελοῦσαι πόλεσιν ἐπιστρατεύσαι, ἃ οὐκ ἔχρην ποιεῖν· ὅψ' ὦν ἀναγκασθέντα καὶ αὐτὸν, καίτοι βουλόμενον οἶκοι διατρίβειν, εἰς Ἡράκλειαν ἐλθεῖν μετὰ τῆς στρατιᾶς. Εἰ μὲν οὖν αὐτῷ πειθόμενος εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανελθοί, κάλλιστ' ἂν ἔχοι· παύσαιτο γὰρ ἂν καὶ αὐτὸς τὴν στρατιάν ἀνοήτοις πόντοις κατατείνων· εἰ δ' ἐτέρως ἔγνωκε, πλέον μὲν οὐδὲν ἐρεῖν· αὐτὸν δὲ εἰδέναι

vit, et duplicatas Deo gratias egit, tum quod a lapsu domus ipsum cum suis asseruisset, tum quod Choram ita direptioni expositam ab ea servare potuisset. Posthæc conviciis ignovit, et ædilibus designatis, qui muros reædificarent, ad alias urbes inde progressus est. Porro fabri cementarii, pro mandato imperatoris impigre laborantes, brevi spatio meliores ac validiores prioribus extruxerunt: quibus extrema jam manu imposita, incolæ comparatis insidiis, 619 imperatoris factionem rursus expulerunt, et ad partes Augustæ defecerunt, atque in multas difficultates et infortunia adducti, donec imperator Byzantium occupavit, obsidionem vicinarumque urbium injurias perpessi sunt.

Cæterum Anna imperatrix et patriarcha Cantacuzeni opes plurimum oppidorum copiarumque accessione crevisse animadvertentes, cum ideo factum arbitrarentur, quia defuisset, qui ejus incrementa impediret, magnum ducentem exercitui de integro præficiunt, eique belli rationes committunt. Is nil cunctatus, cum totis copiis Heracleam contendit. Audiens autem imperatore esse Chariopoli (44), quæ se nuper illi tradidisset, Longino quodam e carcere (quo, ut Cantacuzeno amicus, conjectus fuerat) educto, multisque promissis erecto, si posset illi vitam adimere, honesti prætextus gratia litteras quoque eidem ad eundem perferendas dedit. Earum hæc erat sententia: Se alias, cum in illum Didymotichi degentem moveret, collocutionem cum eo pepigisse, quam quia tempus negaret, domum revertisse. Ipsum interea opportunitate arrepta, urbes imperatori Joanni subjectas, armis per nefas invasisse. Unde quantum ceteroqui manere domi voverit, cum agmine militari Heracleam proficisci debuisset. Quamobrem si sibi obsecutus, domum redeat, rectissime facturum, et se quoque cessaturum milites suos inutilibus delassare laboribus. Si aliter censeat, nihil se dicturum amplius, ipsum satis scire, cui se statuat opponere; eundem enim esse,

## Jacobi Pontani notæ.

(44) Turcæ vocant hodie Cherepolin. Ab Atheniensi Charia dicta fuit. Nam præpotens mari populus Atheniensis ante bellum Peloponnesiacum, propter amplitudinem classis et usum rerum navalium, Cherronesum cum majori parte maritimæ

Thraciæ ac Macedoniæ, cum Perintho (nunc Arachlea, quod idem est cum Heraclea), cum Selybria, cum ipso Byzantio p. ssidebat: in eaque loca semel occupata, colonias deducebat, Thucydide. Xenophonte, atque aliis testibus, etc. (Leunclavius).

quem pridem expertus fuerit. Imperator lecta epistola præfectum Apriorum, qui forte urbe jam dedita aderat, ad illum mittit, cum litteris hujusmodi: Legi quæ scripsisti, præfecte cubiculi, et elucentem ex iis ostentationem atque arrogantiam tuam magnopere admiratus sum; valde **620** enim pietatem tuam dedecoras. Nam ut senex, de audacia pugnandi et spiritibus debebas remittere; tu vero juvenis timidior lepore, nunc ævi maturus velut aper furentes ac violentos habes impetus. Nisi hoc dicas, te juvenem militem, etiam juvenili, ut conveniebat, fastu et confidentia fuisse. Macte virtute ob veritatem. Etenim cum tota vita mentiri consueveris, et sis concretus ex mendacio, nunc, cum dixisti me nosse qui tu sis, veritatem tam clare elocutus es, ut nihil supra. Scio enim optime, ex quali te conditione extulerim, et quod majora multo quam decuit in te merita contulerim. Cum vero imperator ob nequitiam tuam et mores vitiosos in carcerem te iratus conclusisset, ego te veniam impetrata exemi, et in pristina fortuna collocavi: nec semel postea, sed frequenter, cum ille debita sceleribus tuis supplicia irrogare vellet, ego illa, ejus ira mitigata a capite tuo averti, teque compluribus nec vulgaribus ornamentis auxi. Et cum me toties offenderes Imperatore vivo atque mortuo (quod nec te oblitum, puto) omnes offensiones floccipendi, et sicut animali dossuario ad onera tantum portanda te usus, in reliquis, si quid perversitatis adhiberes, non curavi. Te autem adeo insigniter improbum futurum, hoc solum explorate non scivi. Existimabam enim, si occasio data foret, recordantem beneficiorum tam multorum magnorumque, ne corpori quidem tuo mea causa parsurum. At tu omnimodis contrariam institisti viam, et hominibus pravis ac perniciosiss, sermonibus fraudulentis et callide meditatiss obrepando, et pollicitationibus eos maximis circumducendo, hoc bellum non minus in commune Romanorum, quam in meum unius exitium induxisti: quos ut eorum recordia, et tua in amicos infidelitate diguissimum fuit, tenebris nimirum, quas mererantur, damnatis omnibus remuneratus es. Te igitur novi, ut ais, et ita quidem novi, ut nempe melius. Tu contra parum me videris nosse. Si enim scires qui ego sim, non adeo te mihi iniquum præberes. Et quoniam inter alia etiam hortaris, ut domum revertar, propter veterem amicitiam tibi obtemperare certum est, nec prius quiescere, quam intra domum sim. Qui autem divino jussu Romanorum est imperator, eum nulla domus magis quam Romanorum imperium decet; quam ut ingrediar, sicut amicus tu bene mones, toto pectore contendam, **621** captusque multa pœnititudine, quod te effractum senio tam laboriose feci Heracleam petere, levandum te laboribus censeo, et die abhinc quarto ipse ad te veniam. Tum, si tibi placuerit post longiusculam quietem mecum configere, neque hanc tibi gratiam tardabo

δὴν ἐγνωκεν ἀντικ: θίστασθαι· τὸν αὐτὸν γὰρ εἶναι ὃν πάλαι οἶδε. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ τὰ γράμματα ἀνέγνω, τὸν ἄρχοντα Ἀπρίων, ὃς παρ' αὐτῷ ἦν τῆς πόλεως προσχωρησάσης, ἔπεμπε πρὸς αὐτὸν, τοιαῦτα ἀντεπιστελλας· Ἀνέγνω σου τὰ γράμματα, παρακοιμώμενε· καὶ τὴν μὲν ἐγκειμένην μεγαλαυχίαν καὶ τὸν τύπον θαυμάζειν μάλιστα ἐπέηλε· πάνυ γὰρ ἀνάρμοστα τῇ ἡλικίᾳ πράττεις· δέον γὰρ, διὰ τὸ γῆρας, τοῦ τολμήματος καὶ τῆς εἰς τὰς μάχας εὐψυχίας ὑφιέναι, σὺ δ' ἐν ἡθῇ μὲν ἦσθα δειλότερος λαγῶ, νυνὶ δ' ἐν βαθεῖ γῆρᾳ οὐδένης τῶν ἐν ἡλικίᾳ δοκεῖς ἀμβλυτέραν ἔχειν τὴν ὀρμὴν· εἰ μὴ τοῦτο φαίης, ὡς νέος στρατιώτης ὢν, ὡς περ εἰκὸς ἐκτῆσω καὶ νέον τύπον. Τῆς ἀληθείας δὲ σε καὶ πάνυ ἐπαινῶ· αἰεὶ γὰρ εἰλωθῶς παρὰ τὸν βίον καταψεύδεσθαι καὶ αὐταψεύδος ὢν, νῦν με μάλιστα εἰδέναι σε εἰπὼν, πάνυ μάλιστα ἐφθέγγω τάληθές· οἶδα γὰρ σαφῶς ἐξ οἴας τύχης ἀνειλούμενη, καὶ ὡς ἤξιωσα μειζόνων ἢ προσῆκε· βασιλέως δὲ διὰ τὴν προσοῦσαν μοχθηρίαν καὶ τῶν τρόπων τὴν φαυλότητα, δεσμοτηρίῳ κατακλείσαντος πρὸς ὀργὴν, αὐτὸς ἐξήγαγον παραιτησάμενος, καὶ πρὸς τὴν προτέραν τύχην ἐπανήγαγον· καὶ οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ὕστερον βουλομένου τοῦ βασιλέως τῆς πονηρίας κολάζεσθαι ἀξίως, αὐτὸς παρητούμην, διαλύων τὴν ὀργὴν, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἤξιουν ἀγαθῶν. Καὶ πολλάκις, καὶ βασιλέως περιόντος, καὶ μετὰ τὴν τελευτήν προσκεκρουχότος, ὢν οὐδὲ σὲ ὀλομαι ἐπιλελῆσθαι, οὐδένα τῶν προσκρούσεων λόγον ἐποούμενη, οἷόν τινα ζῶν τῶν ἀχθοφόρων πρὸς μὲν τὸ ἀχθοφορεῖν κεχρημένῳ; μόνον, τῶν δ' ἄλλων εἰ τι πρίσσει δυστροπίας ἀμελῶν. Ὅτι δὲ εἰς τοσοῦτον ἐμείλις ἀτοπίας ἐκπεσεῖσθαι, τοῦτο μόνον σαφῶς οὐκ ἔδειν ὄψιν γὰρ σε οὐδὲ σαρκῶν φείσεσθαι, καιροῦ καλοῦντος, ὑπὲρ ἐμοῦ, τὸ πλήθος μεμνημένον καὶ τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν· σὺ δ' ἀντὶ τούτων ἐχρήσω τοῖς ἐναντιωτάτοις, καὶ μοχθηροῦς ἀνθρώπους καὶ τὰς γνώμας διεστραμμένους ἀπατηλοῖς καὶ περιέργοις λόγοις ὑπελθῶν, καὶ ταῖς τῶν μεγίστων ἐπαγγελίαις ἐξαπατήσας τουτνοῦν τὸν πόλεμον, οὐδὲν ἦν τινος κοινῆ κατὰ Ῥωμαίων, ἢ κατ' ἐμοῦ κεινηται· οὐδ' ἀξιώτατα ἡμεῖς τῆς τε ἐκείνων ἀβελτηρίας, καὶ τῆς σοῖ προσοῦσης πρὸς τοῦς φίλους ἀπιστίας, ζόφον πάντων καταψηφισάμενος, ὡς περ ἦσαν ἄξιαι.

**D** Σὲ μὲν οὖν, ὡς περ ἐφης, πάντων μάλιστα ἐγὼ γινώσκω· σὺ δ' ἐμὲ πάνυ μοι δοκεῖς ἠγνοημένα· εἰ γὰρ ὅστις ἦδεις ἐγὼ, οὐκ ἂν οὕτως ἠγνομόνοι· Ἐπεὶ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ οἰκαθε παραίνεις ἐπανελεθεῖν, δοκῶ μοι διὰ τὴν ἀρχαίαν φιλίαν σε πειθήσεσθαι, καὶ μὴ πρὶν παύσεσθαι πρὶν ἐντὸς γενέσθαι τῆς οἰκίας. Ῥωμαίων δὲ ἔντι βασιλεῖ κελύσματι Θεοῦ οὐδεμίαν μᾶλλον ἑτέρα, ἢ ἡ Ῥωμαίων ἡγεμονία οἰκία πρὸς πωδαστέρα· ἦν εἰσελθεῖν πᾶσαν ἐμὴν δέλομαι σπουδὴν, ἢ αὐτὸς τῶν φίλων ὢν παραινέει· πολλὰ δὲ μεταμεληθεῖς, ὅτι σε ὄντα γέροντα πρὸς ἐσπεύαχα τοσοῦτον πόνον ὑπομείναι, καὶ πρὸς Πράκλειαν ἐλθεῖν, ἐγνων δεῖν τε τῶν πόνων ἀναπαύειν, καὶ εἰς τετάρτην ἡμέραν αὐτὸς ἀφίξομαι πρὸς σέ. Καὶ εἰ σοι βέλτιον δοκεῖ διαγωνίσασθαι πολλῆς



ἀναπαύλης ἀπολαύσαντι, οὐδὲ ταύτην σοι τὴν χάριν ἀποκνήσω καταθεῖναι. Τοιαῦτα μὲν ἀντέγραψε καὶ βασιλεὺς· μετὰ δὲ τετάρτην ἐξ ἐκείνης ἦλθεν εἰς Ἡράκλειαν, καὶ περιέμεινε πρὸ τῶν πυλῶν ἐστὼς ἐφ' ἱκανόν· ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντεπεξῆει, τὸ λοιπὸν ὁδεύσας· τῆς ἡμέρας, ἠλλίσσας τὴν νύκτα παρὰ ποταμὸν προσαγορευόμενον Ἀλμυρὸν, μεταξὺ Σηλυμβρίας καὶ Ἡρακλείας. Εἰς τὴν ὑστεραίαν δὲ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὸ Δαφνίδιον λεγόμενον, ἐνθα βασιλεὺς μὲν ἔμεινε παρὰ τὸ στρατόπεδον ἀμὰ ὀλίγοις τῶν Ῥωμαίων· ἡ λοιπὴ δὲ στρατιὰ μετὰ τῆς Περσικῆς τὴν περὶ Βυζάντιον κατέδραμον πάντα ἄχρι Προποντιδος, καὶ ἐκάκωσαν ἐς τὰ μάλιστα. Ἀπέκτεινεν τε γὰρ οἱ βάρβαροι πλείστους καὶ ἠνδραποδίσαντο. Φεύγοντές τε πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πλείους ἐμπύπτοντες ἐν τοῖς λέμβοις, ἢ ὄσους φέρειν ἦσαν δυνατοί, ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τοῦ θορύβου ἀτακτοῦντες, ἀπεπνίγοντο ἀνατερόμενοι· καὶ παντοίως ἦν ὁ δεσθρος κατὰ τὴν ἔφοδον ἐκεῖνην· βοσκημάτων τε γὰρ ἦλασαν πλῆθος οὐκ ὀλίγον καὶ ἀνθρώπων· αἰχμαλώτους τὸ βαρβαρικόν· καὶ τὰς πλείστας τῶν κωμῶν ἐνέπρησαν. Αἰτία δὲ μάλιστα τῆς τοσαύτης φθορᾶς ἐγένετο ὁ μέγας δούξ. Πολλὰ γὰρ μεγαλαυχῆσας καὶ φουσῆσας ὅτε ἐξήλαυνε Βυζαντίου, καὶ θαρβέειν κελεύσας, ὡς οὐδεὶς ἀντιστήσεται τῶν πολεμίων, ἀλλὰ πάντας ἔρδην ἐπιφανεῖς διαφθερεῖ, ἐπεὶ ἐναντίως, ἢ αὐτὸς ἐπηγγέλλετο ἀπέβαινε, καὶ τειχῆρης κατὰ τὴν Ἡράκλειαν ἐγένετο, καί τοι δυνάμενος τὴν προσηκούσαν περὶ τὴν χώραν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τὴν ἔφοδον ἀπαγγέλλων, ὁ δ' οὐδὲν ἐποίει τῶν δεόντων, ὥσπερ δεοικῶς· μὴ τῶν πολεμίων ἤτιον γεγονέναι ὑποπτεύοιτο· καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἀνοιαν πολλοῖς αἰτίως ἐγένετο μεγάλων συμφορῶν. Ἐκεῖνος δὲ τὴν μὲν εἰς Βυζάντιον αὐτοῦ ἐπάνοδον νομίζων ἀναγκαίαν εἶναι, ὑποπεύων δὲ τὴν ἡπειρον, ὡς μεστὴν κινδύνων διὰ τὸ ἐπικρατεῖν τοὺς πολεμίους, διὰ τῆς θαλάσσης ἀνέστρεψε τριήρει, τὴν στρατιὰν ἐκεῖ καταλιπὼν καὶ αἰσχίστη ἔδοξεν ἢ ἀναχώρησις, καὶ ἀποδέουσα πολλῶν ἀπειλῶν. Βασιλεὺς δὲ ὁκτὼ ἡμέρας περὶ τὸ Βυζάντιον διατριψάς, καὶ κακῶσας ἐς τὰ μάλιστα, ἀνέστρεφεν εἰς Θράκην, καὶ πᾶσαι πόλεις αὐτίκα προσεχώρουσαν, τὴν ἐκ Βυζαντίου βοήθειαν ἀπογινώσκουσαι, πλὴν Αἰνίου καὶ Ἐξαμιλλίου καὶ Καλλίου πόλεως. Τοὺς ἐν ἀπίσταις δὲ ἀρχοντας συναγαγὼν, οἱ παρὰ βασιλίδος ἦσαν ἐπιτετραμμένοι τὰς ἀρχάς, καὶ πολλὴν περὶ αὐτοὺς ἐπιείκειαν καὶ ἡμερότητα ἐπίδειξιμίμενος, κελεύσας τε μηδεὶς ἀποστρηθῆναι τῶν ἐνότων, ἐνότιος δὲ καὶ ἀναλώματα καὶ ἵππους παρασχόμενος· ὅσοι μὴ εὐπόρουσαν εἰς Βυζάντιον ἀπέπεμπε, περὶ τῆς εἰρήνης αἰδῆς οὐ βασιλίδος μόνον, ἀλλὰ καὶ πατριάρχου καὶ ἄλλων δεόμενος ἀρχόντων, τάναντιώτατα τοῖς ἐκεῖσε ἀρχουσι διὰ σπουδῆς πολλῆς τιθέμενος ποιεῖν. Ἐκεῖνον γὰρ οὐ μόνον τοὺς φανερωῶς τάκενους ἠρημένους, ἀλλὰ καὶ εἰ τις ἦθος ὑποφαίνοι πρὸς τὰ πραττόμενα ἀγανακτοῦντος, πικρῶς καὶ ἀπανθρώπως· κολαζόντων, οὗτος τοῖς συλλαμβανομένοις ἐκ τῶν προσκειμένων βασιλίδι, παρεῖχετο καὶ δῶρα, καὶ πρὸς ὕβρεις αἰσχυρὰς καὶ ἀνε-

præstare. Hæc rescripsit, et quarta luce Heracleæ ante portas constitit, ibique diu hostem expectavit. Nemine ad pugnam proleunte, reliquum diei in itinere ponens, nocte ad fluvium Halmyrum, Selybriam inter et Heracleam consedit. Postridie in loco Daphnidium appellato tetendit, ubi ipse cum paucis Romanis se castris continuit : reliquus exercitus ex Persis auxiliariibus loca omnia Byzantio finitima usque ad Propontidem cum extremis cladibus incursavit. Occiderunt enim et captivos raperunt illi Barbari mortales quam plurimos : pecoria quoque vim ingentem abegerunt, et vicos magno numero exusserunt. Qui ad mare fugiebant, cum in lembos insilirent plures, quam ferri poterant, ad hæc etiam præ tumultu ac trepidatione ordinem nullum tenerent, illis eversis submergebantur, licebatque ea incursione aspiciere variam sævissimæ calamitatis imaginem. Hujus tantæ perditionis culpa penes magnum ducem fuit. Cum enim Byzantio egrediens, superbia tumidus Thrasonica verba jactaret, juberetque confidere nullum hostium se oppositurum, sed suo tantum conspectu omnes se ad unum perditurum, postquam secus evenit, quam promiserat, et Heracleæ muris se texit (quamvis posset convenienter regioni providere, et hostilem adventum denuntiare) nihilque ex officio suo fecit (utpote timens, ne hostibus inferior videretur), et per eam amentiam plurimos reddidit miserimos. Cum judicaret autem, reversionem suam Byzantium esse necessariam, et continentem ut infestissimam propter hostes metueret, copiis ibi relictis, per mare trimi rediit : visaque reditio turpissima, et minarum illarum terroribus longe dissimilis. Imperator octo diebus prope Byzantium consumptis, et detrimentis immanibus illatis, in Thraciam regressus, continuo omnes urbes, auxilium e Byzantio desperatis, præter Ænum et Hexamilium et Calliopolim se subjicientes accepit. Convocatis porro omnium præfectis **622** ab Augusta institutis, multaque lenitate ac mansuetudine exceptis, mandatoque ne quam rerum suarum jacturam paterentur, quibusdam item tenuioribus viatico et equis supeditatis, Byzantium eos dimisit, etiam tum pacem rogans non imperatricem solum, sed et patriarcham et archontas alios, ex diametro diversa ab illis facere maximopere enitens. Nam cum illi non modo eos qui aperte Cantacuzeno faverent, sed si quis vel affectum tantummodo ob illa quæ fiebant dolentis subostendisset, indignantes atrociter illum et inhumaniter punirent : hic captis qui ab imperatrice starent, etiam dona largiebatur. Cumque illi ad sæda et illiberalia convicia et ipsi converterentur, et alios omnes incitarent : hunc, si quis aut in patriarcham aut in magnum ducem, aut alium de archontibus contumeliosius quidpiam dixisset, severissimum experiebatur. Imperatricem quoque et ejus filium imperatorem, ipso jubente, semper honorificentiss-

sime appellabant, veluti si non contra illos, sed A λευτέρους· οὐ μόνον ἐκειῶν τετραμμένων, ἀλλὰ καὶ  
 pro illis in eorum exercitu militarent. τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἐκκαλουμένων, οὗτος πᾶσαν  
 αὐστηρίαν ἐπεδείκνυτο, εἰ τις πατριάρχη ἢ μεγάλην δουλκίαν, ἢ ἐτέρω τῶν ἀρχόντων ὕβριν ἐπενέγκοι. Βα-  
 σιλεύς γὰρ ἀεὶ καὶ βασιλέα τὸν υἱὸν διὰ πάσης ἦγον εὐφημίας αὐτοῦ κελεύοντος, ὡσπερ ἂν εἰ μὴ πρὸς  
 ἐκείνους ἐπολέμουν, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκείνους ἦσαν τεταγμένοι.

CAPUT LXXVIII.

Urbes ad Pontum incursantur ab imperatore. Accersitur ab amicis Adrianopolim. Eorum contra vetitum  
 temeritas. Imperatricis pars urbem recuperat. Manuel Apocauchi filius, præfectus urbis ad Cantacuzenum  
 deficit, humaniter accivitur et honoratur. Apud Byzantium quid actum, et qua arte eos ad deditionem per-  
 movere conatus sit imperator.

Imperator Thraciæ urbibus præter paucas sub  
 ditionem redactis, versus Adrianopolim, et Byzantium, quæque ad Pontum pertinent profectus, quoti-  
 quot se dedere nollent prædæbundus incursabat. Præmissis vero occulte internuntiis, cum amicis  
 negotium suum agebat, quorum et antea Adriano-  
 poli non pauci erant, et tum, quod imperium  
 Romanum ad illum inclinare animadvertentibus, plures exsisterunt. Quin imo accersebant eum, ut  
 qui possent, si modo appareret, unæ portarum  
 occupata et aperta, illum in civitatem introducere.  
 Imperator prædicata eorum propensa voluntate, acisique gratiis, hortatur, ne quid prius ince-  
 ptent, quam ipsum ad loca conspiciant. Formi-  
 dabat namque ne deprehensi seque negotiumque  
 perderent; et simul de die convenit, quo et ipse  
 adesset, et qui de urbe capienda secum agebant,  
 ad opus aggrediendum parati essent. 623 Verum  
 enim vero, antequam imperator adveniret, illi tur-  
 matim obambulantes, postquam eorum quidam in  
 Branum forte inciderunt, cui urbis custodia stam-  
 tim ab initio propter optimates trucidatos ab  
 imperatrice credita fuerat: is enim seditionis prin-  
 ceptem plebem in eos concitaverat: cum igitur ac-  
 cedentem aspicerent, et impetum cohibere non  
 possent (etenim ob injurias et cædes facilitates  
 cane et angue pejus illum oderant), neglecta hor-  
 tatione imperatoris in hominem invadunt. Prodi-  
 tione jam manifesta, reliqui item timore periculi  
 jungunt operas. Cum frequentes essent, et plebs  
 conniveret (quod bello premebatur), hostibus præ-  
 valentes, alios comprehendunt, alii fuga clan-  
 destina libentes se periculo subduxerant. Manuel  
 Apocauchus magni ducis filius, urbis præfectus, ut  
 imperatoris fautores victoriam consecutos vidit,  
 urbe relicta, in castellum non procul situm,  
 nomine Bucellum confugit. Branus captivus claves  
 urbis porrigere, ac supplicare ne occideretur. Illi  
 civitatis jam sine controversia compotes ad dire-  
 ptionem converti, et cum Brani tum aliorum  
 domos expilare. Deinde ob adeptam victoriam  
 compotari, et poculis inter se invitare. Victi  
 ebrios et gressu vacillantes cum intuerentur, red-  
 eunte virtute in præcordia, armis eos adorti,  
 facillime vincunt; multos orco demittunt; quosdam  
 urbe pellunt; reliquos in carcerem collariis inje-  
 ctis contrudunt; rursumque Brano et Augustæ  
 studiosis urbem obtinentibus. Apocauchus præfe-  
 ctus Buccello reducit. Hæc ut accepit imperator,

Βασιλεύς δὲ ἐπεὶ τὰς κατὰ τὴν κάτω Θράκην πό-  
 λεις πλὴν ὀλίγων ὑπεποίησατο ἀπάσας, ἐπὶ τὴν  
 Ἄδριανου ἐχώρησε, καὶ Β.ζύην, καὶ τὰς μέχρι Πόν-  
 του καὶ ἐκάκου κατατρέχων, καὶ ληϊζόμενος μὴ  
 προσχωρούσας· προπέμπων δὲ καὶ κρύφα, διελέγετο  
 τοῖς οὖσι φίλοις, ἐν τῇ Ἀδριανου δὲ πρότερόν τε ἦσαν  
 οὐκ ὀλίγοι, καὶ τότε ἐπεγένοντο ὀρῶντες ἡδὴ τὴν Ρω-  
 μαίων ἡγεμονίαν πρὸς ἐκείνους ἀποκλίναςαν, οἱ καὶ  
 πέμψαντες ἐκάλου, ὡς δυνάμενοι, εἰ μόνον ὀφείη,  
 μᾶς τῶν πυλῶν κρατήσαντες, εἰσάγειν εἰς τὴν πόλιν.  
 Βασιλεύς δὲ αὐτοὺς τῆς προθυμίας ἐπαίνεσας, καὶ  
 τῆς εὐνοίας τῆς περὶ αὐτὸν, ἐκέλευε μὴ πρότερον  
 ἐπιχειρεῖν, πρὶν ἐκείνους ἴδωσι τοῖς τεύχεσιν ἐφεστη-  
 κότα. Ἐδεδίει γὰρ μὴ κατάφωροι γεγενημένοι,  
 σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν πράξιν ἀπολέσωσιν. Ἄμα  
 δὲ καὶ ἡμέραν συντίθετο ἐν ἧ αὐτὸν τε παρῆναι  
 ἔδει, καὶ τοὺς πράττοντας τὴν ἄλωσιν πρὸς τὸ ἐρ-  
 γον εἶναι παρεσκευασμένους. Ἐκεῖνοι δὲ πρὶν βασι-  
 λέα ἴκειν, κατὰ συστήματα περιτόντες, ἐπεὶ τισὶν  
 αὐτῶν συνέβη Βράνῳ περιτυχεῖν, ὃς τὴν φυλακὴν  
 τῆς πόλεως εὐθύς ἐσαρχῆς διὰ τῶν ἀρίστων τὴν  
 φθορὰν παρὰ βασιλίδος ἐπιστεύθη, ἐκεῖνος γὰρ τῆς  
 στάσεως ἤρξε τὸν δῆμον τοῖς ἀρίστοις ἐπαγαγών·  
 τοῦτον οὖν ἰδόντες παρίοντα καὶ κατασχέειν μὴ δυ-  
 νηθέντες τὴν ὀργὴν, ἄκρατον γὰρ ἐκείνῳ τὴν ὀργὴν  
 ἐφύλαττον διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς γεγενημένην ὕβριν  
 καὶ φθορὰν, ἀμελήσαντες τῶν βασιλέως παραινε-  
 σεων ἐπέθεντο, ἡδὴ δὲ τῆς προδοσίας φανερὰς γε-  
 γενημένης, καὶ οἱ λοιποὶ προσεβοήθουν δεισάντες  
 τὸν κίνδυνον. Πολλοὶ δὲ ὄντες ἅμα καὶ τοῦ δέμου  
 ἐνδιδόντες, ἐπιέζοντο γὰρ ὑπὲρ τοῦ πολέμου, κραται-  
 ῶς περιεγένοντο τῶν πολεμίων, καὶ τοὺς μὲν συν-  
 ελθόμενον αὐτῶν, οἱ δὲ ἦσαν ἀφανεῖς, ἄσμενοι τὸν  
 κίνδυνον διαφυγόντες. Ἀπόκαυχος δὲ Μανουὴλ ὁ τοῦ  
 μεγάλου δαυκῆς υἱός, τῆς πόλεως ἔχων τὴν ἀρχὴν, ὡς  
 εἴωρα τοὺς τὰ βασιλέως πράττοντας περιγενομένους,  
 ἐκλιπῶν τὴν πόλιν, ἤλθεν εἰς Βουκέλιου φρούριόν τι  
 οὐ μακρὰν ἐκείνης ὤκισμένον. Ὁ Βράνος δὲ συλλη-  
 φθεὶς, τὰ τε κλειθρα παρείχετο τῆς πόλεως, καὶ ἐ-  
 δεῖτο μὴ ἀποθανεῖν. Οἱ δὲ, ὡς ἡδὴ καθαρῶς τῆς  
 πόλεως ἦσαν ἐγκρατεῖς, ἐτάποντο ἐφ' ἀρπαγὴν,  
 καὶ τὴν τε Βράνου, καὶ τὰς ἄλλων διττοῦσιν οἰκίας.  
 Ἐπειτα καὶ πρὸς πότους καὶ φιλοτησίας διὰ τὴν  
 νίκην ἑαυτοῦ; ἐξέδωκαν. Οἱ νενικημένοι δὲ μεθύον-  
 τας καὶ παραφερομένους αὐτοὺς ὀρῶντες, ἀναθαρσή-  
 σαντες καὶ ἐπιθέμενοι ἀόπλοις καὶ μεθύουσιν, ἐκρά-  
 τησάν τε ῥᾶστα, καὶ ἀπέκτειναν αὐτῶν πολλοὺς,  
 ἐνίοις δὲ ἐξήλασαν τῆς πόλεως, τοὺς δὲ λοιποὺς ἤγα-  
 γον εἰς δεσμωτήρια ὑπὸ κλοιῶς· καὶ ἡ πόλις αὐθὺς

ὁπὸ Βράνῃ ἦν, καὶ τοῖς πρᾶττουσι τὰ βασιλέως. Καὶ Ἀπόκαυχον τὴν σφῶν ἄρχοντα πέμψαντες ἤγαγον ἐκ Βουκέλου. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἐπιθετο τὰ γεγεννημένα, οὐ μετριῶς ἤχθετο, οὐ μόνον τῆς πόλεως ἀποτυχῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν φίλων ἀπολλυμένων ἐκ τῆς ἀβουλίας. Ἀπόκαυχο, δὲ Μανουὴλ ὁ τοῦ μεγάλου δουκὸς υἱὸς, πρὸς βασιλέα κρύφα πέμψας, πρῶτον μὲν ἔφασκε καὶ αὐτὸν ἀκούοντα παρά τε τῶν ἄλλων καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πολλὰ καὶ δεινὰ κατηγορούντων, πειθεσθαι καὶ αὐτὸν, καὶ νομίζειν ἐκείνους ἀληθεύειν· χρόνῳ δὲ πρότερον πολλῶ, ἀκριθῶς τῶν γινομένων τὰς αἰτίας ἐξετάζοντα, τοῦτον μὲν ἀδίκως πολεμούμενον εὐρίσκειν, ἐκείνους δὲ τὰ ἔσχατα ἀδικούντας οὐκ αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ σύμπαντας Ῥωμαίους οὕτως ἐξανδραποδιζομένους καὶ ἀπολλυμένους ἄρδην διὰ τὴν ἐκείνων φιλαρχίαν καὶ ἀγνωμοσύνην· ὅθεν καὶ ἀγανακτεῖν οὐκ ἀνεκτῶς πρὸς τῶν πραττομένων τὴν ἀτοπίαν. Ἐλπίζων δὲ τίνα ταχέως λύσειν τῶν κακῶν γενήσεσθαι, φέρειν τὴν μετ' ἐκείνων διατριβήν. Νυνὶ δὲ ἐκείνων μὲν ἑρῶντα τὴν ἀπόνοιαν, καὶ ὡς οὐδὲ τῶν κακῶν ἤδη περιστάντων τὰ δέοντα περὶ τε σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἔγνωσαν βουλευέσθαι, ἀλλ' ἀπωθοῦνται τὴν εἰρήνην, μάλιστα ὑπ' αὐτοῦ παρακαλούμενοι τοῦ τοσαύτου καὶ πρότερον καὶ μέχρι νῦν ἀδικουμένου, καὶ τῶν εἰς αὐτὸν τοσοῦτων καὶ τηλικούτων δεινῶν γεγεννημένων παρεχομένου ἀμνηστίας, τὴν τε ἐκείνων βδελυξάμενον ἀγνωμοσύνην, καὶ τὴν αὐτοῦ θαυμάσιοντα μεγαλοφυλίαν καὶ καρτερίαν, καὶ τὸ οὕτω τῆς κοινῆς ὠφελείας ἕνεκα τὰ κατ' ἐαυτὸν προσεσθαι ἐτόλμας, μὴ ἐκείνοις ἐπιπλέον δύνασθαι συνεῖναι· ἀλλὰ τὰ αὐτοῦ ἠρῆσθαι μάλλον, καὶ ἐξ αὐτῆς τὰ αὐτοῦ πράττειν, καὶ προκινδυνεύειν αὐτοῦ μάλιστα βούλεσθαι καὶ τοῦ δικαίου. Τοιαῦτα μὲν Ἀπόκαυχος ὁ τοῦ μεγάλου δουκὸς υἱὸς πρὸς βασιλέα κρύφα διελέγετο. Βασιλεὺς δὲ ὁμοίως ἐπὶ τῆς αἰρέσεως τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ χάριτας τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας ὠμολόγει, καὶ ἀφορμὰς παρείχετο τοῦ πράττειν ὅ τι δύναίτο ὑπὲρ αὐτοῦ προθύμως. Μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας, ἀποστάντα πρὸς αὐτὸν, ἐπεὶ μὴ καὶ τὴν πόλιν ἔδύνατο προσάγειν, τοὺς συναίρομένους οὐκ ἔχων πρὸς τὸ ἔργον, πρότερον γὰρ ὀλίγη ἅπαντες οἱ βασιλέως φίλοι ὑπ' ἀνοίας διεφθάρσαν, ἀσμένως τε ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς, καὶ τιμῆς ἤξιως καὶ εὐμενεῖας πλείστης. Μετὰ τοῦτο δὲ ἐπεὶ ἡ Ἀδριανοῦ ἀνεπιχείρητος, ἐδόκει, Βιζύη ἐπεστράτευσεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐπόρθει τὴν χώραν· πρεσβείαν δὲ ἔπεμπε πρὸς τὴν πόλιν, παραινῶν αὐτῷ παραδίδοναι, καὶ μὴ κενῆς ἐλπίδος ἕνεκα τοσαύτην ζημίαν. ὑπομένειν διαφθειρομένων τῶν ἀγρῶν· μετὰ γὰρ τῶν κακῶν τὴν ἐπιφορὰν, παραδώσουσιν ἀνάγκη πεισθέντες. Βιζύιοι δὲ, οὔτε ἐπηγγέλλοντο σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὴν πόλιν παραδίδοναι, οὔτε πρὸς τὴν εἰλωθίαν ἀναίσχυντιαν ἐτρέποντο καὶ τὰς ὕβρεις· ἀλλ' εὐφύμως καὶ σωφρόνως ἀπέπλαντο τὴν πρεσβείαν. Νομίσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἀρχὴν προσχωρήσεως εἶναι τὴν εὐγνωμοσύνην, συνεώρα γὰρ ὑπενδιδόντας πρὸς τὰς συνεχεῖς ἐφόδους καὶ τὴν κάκωσιν, ἔγνω δεῖν τὴν στρατίαν ἀπάγειν τὴν ταχίστην, ἵνα μήτε ἡ χώρα διαφθείροιτο, μέλλουσα γίνεσθαι μετ' ὀλίγον ὑπ' αὐτὸν, αὐτοὶ τε τυχόντες ἀδείας, τὰ δέοντα βουλευσάιντο περὶ σφῶν, καὶ ἀνέστρεφεν εἰς Ἀπρῶν,

non solum propter frustrationem civitatis, sed etiam propter amicos ipsorummet stultitia perditos summopere doluit. Ad quem Manuel Apocauchus misit, qui ei suis verbis diceret, se quoque tum patrem ipsum, tum alios multum et graviter illum accusantes audientem credidisse, ac vera illos loqui putavisse. Cæterum jampridem causis rerum accurate discussis, invenisse ipsum nulla sua culpa bello laccessi: illos autem longe iniquissimos, ob amorem dominandi, et improbitatem suam non ipsum modo, sed Romanos omnes in servitutem et extremum exitium conari præcipitare. Ex quo tam nefario eorum conatu sibi stomachum moveri vehementissime. **624** Quia vero confidisset, cito malis finem futurum, in eorum sodalitiis perseverasse. Nunc quia eorum recordiam perspiciat, qui neque malis jam supra caput aslantibus sibi aliisque consulendum statuerint, sed pacem repudient, ab eo potissimum invitati, qui tam multas et graves injurias hucusque sibi impositas perpetua oblivione deleturum promittat, et eorum scelus exsecratum, et ejus excelsum animum ac tolerantiam admiratum, et quod boni communis gratia res suas adeo non invite projiciat, non posse de cætero imperatrici favere, sed ejus partes amplexum potius, ab hac ipsa hora illi opera inservitutum, proque illo et justitia nullum discrimen recusaturum. Hæc ille clanculum. Cui imperator et de mutato consilio laudem impertivit, et de animo erga se tam egregio gratias egit, et quod posset pro se impigre faciendi occasionem præstitit. Diebus aliquot intermissis, cum ad eum transiret, simul autem urbem tradere nequiret, quod administris hujus operis careret (super siquidem omnes imperatoris amici per insipientiam interierant), libenter illum accepit, summoque honore et gratia dignatus est. Deinde quoniam Adrianopolis invadenda non videbatur, Bizyam movit, agrumque vastavit. Legatione porro ad civem missa, hortatus est eos, ut sese dederent, neve propter inanem spem tanta agris detrimenta inferri sustinerent: eo enim compulsus iri, ut etiam post vastationem se dederent. Bizyenses neque se urbem dedituros spondere, neque ad solemnem impudentiam et contumelias confugere, sed legationem honeste modesteque rejicere. Ratus autem imperator agnitionem beneficii principium deditiois fore (observabat enim propter assiduitatem incursionum vexationumque paulatim eos de pertinacia remittere ac cedere), exercitum quam celerime removendum censuit, ut neque regio vastaretur, paulo post in suam ditionem ventura, et ipsi securitatem adepti, salubria sibi mediterentur, et Apros revertit.

## 625 CAPUT LXXIX.

*Amzas Persa socium ad imperatorem occidendum subornatum prodit. Eum occidi imperator vetat, liberumque dimittit. Bizyenses habita consultatione se dedunt. Acclamatur Annæ imperatrici et filio, deinde Cantacuzeno et uzori. Deditio plurium oppidorum. Manuel Asanes fit præfectus Bizyæ. Miserabilis exitus protostratoris, et aliorum amicorum Apocauchi. Eiusdem astus, quo ignaviæ opinionem effugeret; et ejus non insulsa irrisio, gravisque reprehensio.*

Apris degentem Amzas quidam adiens, se cum A quodam Scarano appellato paulo ante Byzantio profugisse nuntiat. Ac se quidem citra dolu et calliditatem advenire, Scaranum non item, sed multis pollicitationibus ac muneribus a magno duce illectum, si ipsum imperatorem occidisset. Eundem Scaranum sperantem ipsum sibi ad cædem intrepide obeundam, propter generis communionem (erat enim Amzas quoque Persa), adiutorem fore, arcanum aperuisse. Se, quod insidias contra imperatorem intentatas habere tacitas periculosum judicaret, hominem et machinationem ejus indicare voluisse. Scaranus imperatoris jussu extemplo comprehenditur: qui cum duceretur, qui astabant ad eum trucidandum prosiliunt. Tum imperator interfectorem hostis sui loco habiturum minatur, id enim argumento fore communicati cum eo consilli, et propterea miserum occidere, ne ab eo prodatur. Illi timore inarum hominem missum faciunt: ita Scaranus mortem effugit. Productum porro in medium imperator interrogavit, verane essent, quæ Amzas detulisset. Reus promissis ac donis plurimis se ad ipsum occidendum a magno duce male impulsus constitetur, et hujus ergo adventasse. Erat enim animo nobili ac militari, et viribus robustissimis. Mandat eum custodiri imperator, ut diligentius postredie inquisiturus. Noctu interim ministris fidelissimis dat negotium, ut illum e castris eductum dimittant: Amzam ob insidias patefactas honorifice donat. Rursus Bizyam expeditione parata, visum incolas ante per legatos appellare: per quos hortatur uti sponte se dedant, necessitatem ne operiantur; tum enim non ipsis, sed necessitati subactionis gratiam habiturum. Nam et prius cum sibi oppugnaturis bonis verbis respondissent, mox recessisse, tempusque ad salutare consilium capiendum indulsisse: et nunc si se volentes dedant, agrum eorum nihil incommodi passurus, 626 si adhuc insipienter detrectaverint, ne suam postmodum, quam sensuri sint, calamitatem sibi ascribant. Bizyenses auditis oratoribus in cœtum coeunt, quid agant, deliberant. Una est omnium et concors sententia ad imperatorem transeundum, qui præter jus et fas armis appetitus, et Romano imperio pulsus esset, quique adversariis suis nocere posset. Georgium Palæologum præfectum, nisi sequatur, cum tota re familiarum Byzantium remigrare jubent. Is imperatori se submittere nolens, humanitatem istam multa gratiarum actione prosecutus, discedit, cui se metropolitam, patriarcham timens, adjungit. Bizyenses duos de optimatibus, totidem de populo et ecclesiasticis, omnes numero sex deliunt, quos ad

Ἐνθα διατρέποντι Ἀμζᾶς τις ὄνομα προσελθὼν, ἐμήνυεν ὡς ἅμα τιμὴ ἐτέρῳ Σκαράνῳ προσαγορευομένῳ ὀλίγῳ πρότερον ἐκ Βυζαντίου προσελθόντων φυγάδες. Αὐτὸν μὲν οὖν ἄδῶλος προσελθεῖν καὶ ἀπανούργως, Σκαράνον δὲ οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ πολλαὶς ὑποσχέσεσι καὶ δωραῖς παρὰ μεγάλου δουκὸς πεισθέντα, εἰ αὐτὸν ἀνέλκοι νομισαντα δὲ Σκαράνον ξυλλήψεσθαι αὐτῷ διὰ τοῦ γένους τὴν πρὸς τὰς σφαγὰς καὶ τοὺς φόνους ἐτοιμότητα, ἐκ Περσῶν γὰρ Ἀμζᾶς τὸ γένος ἦν, ἐκκαλύψαι τὸ ἀπόρητον. Τὸν δὲ, ἡγησάμενον δεινὸν τὴν κατὰ βασιλείως συγκρούπειν ἐπιβουλήν, τὸν τε ἄνθρωπον μὴ γύνειν καὶ τὴν γνώμην. Σκαράνος μὲν οὖν αὐτίκα συναλαμβάντο κελεύσαντος βασιλέως· ἀγόμενον δὲ οἱ περὶ βασιλεὺς ὤρμητο ἀνελεῖν. Βασιλεὺς δὲ ἠπελησεν, ἀπιστία; εἰς αὐτὸν τὸν φονεύσοντα κρινεῖν· ἀπόδειξις γὰρ ἂν εἴη τοῦ ἑαυτῷ τὴν πράξιν συνειδέναι τὸ τοῦτον ἀνελεῖν, ἵνα διαφύγη τοῦ ἐλέγχου. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἀνεχώρουν, δεισαντες τὴν ἀπειλήν. Σκαράνος δὲ ὄμως ἐβρύετο τοῦ θανάτου. Παραστρησάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἠρώτα εἰ εἴη ἀληθῆ, ὅσα Ἀμζᾶς αὐτοῦ κατηγοροῖ. Ὁ δὲ συνωμολόγει, πολλαῖς ὑποσχέσεσι καὶ δωραῖς ὑπὸ μεγάλου δουκὸς παραπειθεῖσθαι πρὸς τὸ ἀνελεῖν αὐτὸν, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἤκειν· ἦν γὰρ γενναῖός; τὴν ψυχὴν καὶ πολεμικός; καὶ τὴν ῥώμην τοῦ ἄλλου; ὑπερέχων. Τὸν μὲν οὖν ἐκέλευεν ὁ βασιλεὺς φυλάττεσθαι, ὡς ἐς τὴν ὑστεραίαν πλείω ποιησόμενος; ἐβέτασιν περὶ αὐτοῦ. Νυκτὸς δὲ ἐκέλευε τῶν οἰκτῶν τοῖς πιστοτάτοις; τοῦ στρατοπέδου ἐξγαγόντας ἀπολύειν. Ἀμζᾶν δὲ φιλοτίμως ἡμεψίπατο ὁ βασιλεὺς; τῆς μνηστῆρας τῆς ἐπιβουλῆς. Παρασκευασθέντες δὲ αὐθις Βιζύην ἐπιστρατεύειν, ἐδόκει δεῖν πρότερον πρὸςθεῖαν ποιεῖσθαι πρὸς αὐτοὺς, καὶ παρῆγει ἔκουσίως προσχωρεῖν, καὶ μὴ τὴν ἀνάγκην περιμένειν· τότε γὰρ οὐκ αὐτοῖς, τῇ ἀνάγκῃ δὲ τὴν χάριν εἰδήσειν τῆς αὐτῶν καταδουλώσεως. Καὶ πρότερον γὰρ ἐπιστρατεύσας, ὅτι σωφρόνως ἀπεκρίναντο, ταχέως ἀπεχώρησε, καιρὸν αὐτοῖς παρέχων τοῦ τὰ θεοῦ συμβουλευσάσθαι ὑπὲρ αὐτῶν· καὶ νῦν εἰ προσχωροῦσιν ἔκουσίως, οὐδεμίαν ὀπισθήσεται κίνωσιν ἢ χῶρα· εἰ δ' ἀγνωμονοῦσιν ἔτι, τὴν ἐπαγωγὴν αὐτῶν μὴ προσλογίζεσθαι τῶν κακῶν. Βιζύτιοι δὲ ἐπει εἰβήξαντο τὴν πρὸςθεῖαν, ἐκκλησίαν συναθροσάντες, ἐβουλεύοντο ὅ τι θεοῖς πράττειν. Καὶ ἐδόκει πᾶσι ψήφῳ κοινῇ προσχωρεῖν τῷ βασιλεῖ, ἀδίκως τε πολεμουμένῳ, καὶ ἀπελαυνομένῳ τῶν Ῥωμαίων τῆς ἀρχῆς καὶ δυναμείῳ βλάπτειν· καὶ Παλασιόλογον Γεώργιον τὸν ἀρχοντα αὐτῶν ἐκέλευον, εἰ μὴ βούλοιστο σὺν αὐτοῖς προσεῖναι βασιλεῖ, πᾶσαν ἔχοντα τὴν ἀποσκευὴν εἰς Βυζάντιον ἀποχωρεῖν. Κάκεινος αὐτοῖς πολλὴν ὁμολογήσας τῆς εὐγνωμοσύνης χάριν, ἀπεχώρει, μὴ βουλόμενος προσεῖναι βασιλεῖ, συνείπατο δὲ καὶ ὁ μητροπολίτης, δεῖσας πατροῦ ἀρχὴν. Βιζύτιοι δὲ

δύο τε τῶν ἀρίστων ἀπολεξάμενοι, καὶ τοῦ δήμου ἅπασαν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοσοῦτους ἑτέρους, πρὸς βασιλέα πρέσβεις ἐπεμπον, καὶ τὴν πόλιν παρεδίδουν· ἔφασαν δὲ καὶ αὐτοὶ πρότερον μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐξηπατημένοι, ἀγνωμοσύνην τε αὐτοῦ κατηγορεῖν, καὶ ἐπιβουλήν καὶ προδοσίαν ἐγκαλεῖν τῶν βασιλέως παιδῶν. Ἐπεὶ δὲ τοῦ χρόνου τριβομένου, ἐκείνοι συκοφαντοῦντες ἀπεδείκνυντο καὶ τὰ μέγιστα ἠδικηκότες, αὐτὸς δὲ ἀδικούμενος καὶ ἐπιβουλεύμενος, καὶ οὐδὲν ἐπιεικὲς ἀκούων, ἔπειτα καὶ τὴν κοινήν ἐρώντες πανωλεθρίαν, ἢ ὀλίγου δεῖν Ῥωμαίους ἅπαντας διέφθειρεν, ἀκούοντές τε καὶ αὐτὸν αἰεὶ δίδόμενον περὶ εἰρήνης, ἐκείνους δὲ αἰρουμένους τὸν τοσοῦτων αἴτιον πόλεμον κακῶν, δεινὰ μὲν ἠγεῖσθαι τὰ πραττόμενα, καὶ προθυμείσθαι, εἰ τις δύναμις ἔνῃν, λύσειν τινὰ ἐξευρίσκειν τῶν κακῶν. Ἐπεὶ δ' αὐτοῖς τοῦτο οὐκ ἔν ἐφικτῶ, τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας τῆς συμφορᾶς οἰκτεῖρειν, αὐτὸς δὲ τὰ λυσιτελεῖν βουλευομένους ἑαυτοῖς, ψήφισμα ποιήσασθαι προσχωρεῖν ἐκόντας, καὶ τὴν πόλιν παραδίδόναι, καὶ μὴ τῆς ἐτέρων ἀνοίας ἀποτίνειν αὐτοὺς δίκας. Τοιαῦτα μὲν οἱ Βιζύτιοι ἐπρέσβευον. Βασιλεὺς δὲ τῆς εὐδουρίας ἐπαινέσας, τοῖς τε πρέσβεσι δῶρα παρασχών, ἦλθε πρὸς τὴν πόλιν, ἐπομένους ἔχων καὶ τοὺς πρέσβεις, καὶ ὁ δῆμος ἅπας μετὰ τῶν ἀρίστων ἐξῆλθεν ὑπαντήσων. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐγγύς πυλῶν, πρῶτα μὲν ἐκέλευεν Ἄνναν τὴν βασιλίδα εὐφημεῖν, καὶ μετ' ἐκείνην βασιλέα τὸν υἱὸν, τρίτους δὲ μετ' ἐκείνους, αὐτὸν τε καὶ Εἰρήνην βασιλίδα τὴν γυναῖκα· καὶ ἔτελειτο ἡ εὐφημία κατὰ τὰ κελευσμένα. Τὸν Ἰσον δὲ τρόπον κἂν ταῖς ἄλλαις πόλεσις ἐποίησε· καὶ μετὰ τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας ὁμοίως τὴν τῶν βασιλέων μνήμην ἐκέλευε ποιῆσθαι. Εὐθύς μὲν οὖν προσεχώρου καὶ τὰ περὶ Βιζύην πόλιν οὐκ ὀλίγα, καὶ πᾶσιν ὁ βασιλεὺς ἐπίσθη ἡγεμόνα καὶ διψικαι, ἢ αὐτῷ ἐδόκει ἀριστα. Βιζύης δὲ ἄρχοντα κατέστησε τὸν γυναικὸς ἀδελφὸν Ἀσάνην τὸν Μανουήλ. Ἦν γὰρ τινα καὶ οικειότητα πρὸς τὴν πόλιν ἀρχαίαν ἔχων. Πρωτοστράτωρ γὰρ ὁ τοῦτου πενθερὸς ἐκεῖ τὴν οἰκίαν ἔχων ἐξαρχῆς, κτήσεις τε πλείστας καὶ μεγάλας εἶχεν ἐν αὐτῇ, καὶ τῶν συγγενῶν, καὶ τῶν οἰκείων ἐκεῖ πολλοὶ κατώκουν, ὅφ' ὧν ἤγετο σχεδὸν ἡ πόλις. Διὰ ταύτην δὲ τὴν οικειότητα πρὸς πρωτοστράτορα, τὸν γαμβρὸν αὐτοῖς ἐπίσθησεν ἄρχεῖν Ἀσάνην τὸν Μανουήλ. Πρωτοστράτωρ γὰρ μετὰ τὴν ἐν Γυναικοκάστρῳ τοῦ βασιλέως ἀναχώρησιν ὑπὸ μεγάλου δουκὸς πολλὰ φενακισθεὶς, καὶ εἰς τοὺς πρῶτους τῶν φίλων τεταγμένος, πρωτοβεστιάρης τε ὀλίγῳ ὕστερον ἀναδειχθεὶς, ἔπειτα εἰς τὴν οἰκίαν κατεκλείσθη, καὶ ζῶφον κατεκρίθη τοῖς ἄλλοις ὁμοίως φίλοις, καὶ χρόνον οὕτω συχνὸν διανύσας φρουρούμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὕστερον ἐτελεύτησε, πένης καὶ ἀτιμὸς ἐξ εὐπύρου καὶ περιφανοῦς γαγενημένος. Πατριάρχῃ δὲ τῷ Ἱεροσολύμων Ἄρτι τότε ἐκ Βυζαντίου διαβάντι, ὁποπτευσόμενος καὶ πάσχειν μέλλοντι κακῶς, καὶ ἀφιγμένῳ πρὸς αὐτὸν, ὁ βασιλεὺς τὴν Βιζύης ἐνεχείρησεν Ἐκκλησίαν, ὥστε τὰ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἐνδεδομένα πράττειν, ἐπεὶ ταύτης ὁ ἀρχιερεὺς ἀπεχώρησε τὴν βασιλέως ἀποσεύμε-

imperatorem mittunt, et urbem tradunt: fatenturque et ipsi, se prius a praefectis illum pro improbo, et insidiatore, et imperatoris filiorum proditore accusantibus delusus esse. At postquam tempore procedente illos calumniatores fuisse iniquissimos, ipsumque injuriose et insidiosae tractatum et maledictis confixum apparuisset, cumque vidissent communem pestem, qua Romani pene omnes interierint, et audissent ipsum pacem sine intermissione flagitare, illos contra bellum tot malorum causam paci praeferre, graviter tulisse, paratosque ad remedium tantis ærumnis afferendum fuisse, si modo ullum invenire potuissent. Sed quoniam non ea esset ipsorum facultas, aliorum omnium ita afflictorum misericordia commoveri: et ut sibimet prospicerent, decrevisse in ejus se potestatem ultro cum urbe tradere, ne alienæ amentiae poenas juant. Hæc Bizyenses. Imperator probato tam laudabili consilio legatos muneratur, et iis prosequentibus ad urbem fertur: cui plebs universa cum optimatibus se obviam effundit. Ubi ad portas fuit, primum quidem Annæ imperatrici, deinde filio ejus imperatori, postremo sibi et uxori suæ Irenæ faustum acclamari jussit, quod fecerunt. Eodem modo per alias urbes fieri, et inter sacrificandum similiter imperatorum mentionem celebrari voluit. Statim igitur non pauca in circuitu oppida accesserunt, quibus singulis imperator praefectos dedit, earumque statum quæ optima visa est ratione formavit. Byzîæ Manuelem Asanem, uxoris suæ fratrem praefectum delegit, cui vetus quædam cum civibus illis junctio consuetudinis intercædebat.

**627** Protostrator quippe ejus socer illic domicilium ab initio, multasque et amplas possessiones habebat. Præterea cognatorum et familiarium ejus complures ibi incolebant, a quibus ferme civitas administrabatur. Ob hanc igitur familiaritatem conjugis suæ germanum Manuelem Asanem praefectum ipsis, ut dicebamus, constituit. Nam protostrator post secessionem ab imperatore apud Gynæocastrum a magno duce egregie ludificatus, et inter principes amicorum cooptatus, pauloque post protovestiarius declaratus, postea domi suæ inclusus, et tenebris similiter ut alii ejusdem ducis amici damnatus, ita perdit in ædibus suis custoditus, tandem egens et infamis ex copioso et illustri mortuus est. Patriarchæ autem Hierosolymorum, qui suspectus et poenas daturus recens Byzantio ad se confugerat, imperator Bizyensem Ecclesiam sacrorum canonum concessu regendam commendavit: quandoquidem ejus episcopus, adventum ipsius aversatus, aufugerat. Toto orbis statu composito, Chariopolim se recepit, et oppida restantia ad deditionem parium armis coegit, partim oratione ad persuadendum accommodata invitavit. Jam vero magnus dux captus intra urbem latendi fastidio (aliæ siquidem Cantacuzeno se permiserant, aliæ obsessæ et quotidianis populationibus divexitæ nutabant, cum subsidium ab illo nullum, quam-

vis crebro et cum lamentatione sua: um ærumnarum expetitur consequerentur) ne, ut in turbulenta tempestate relicto imperii clavo otiosus sedere, ac salutem desperare vulgo videretur, quiddam singulare instituit, ut quibusdam Byzantio necessariis distingui crederetur. Et qui ante id tempus bonum et justum nunquam pili fecerat, justum et rectum in causis et litibus observandum, præconis voce promulgavit: sedensque in monasterio Christi Servatoris et benefici, toto die forum agebat. in contractibus et privatis controversiis occupatus. Nec erat Rhadamantho inferior, qui quod fuisset in vita justissimus, apud inferos alicuius facere dictus est: ignorans miser, nihil esse tam ignavum tamque ridiculum, quam ducem, tanto bello urgente, disceptandis vacare litibus, et dum prodesse vult privatis singulis, omittere communia. ρυζε καὶ εὐθύτητα περὶ τὰς δίκας· καὶ καθήμενος ἐν τῇ μονῇ Χριστοῦ τοῦ Σωτήρος καὶ εὐεργέτου, ἐδίκαζε δὲ πάσης τῆς ἡμέρας, περὶ συμβόλαια, καὶ ἰδιωτικὰς ἀμφισβητήσεις ἀσχολούμενος. Ἐρρῶνε δὲ Ῥαδαμάνθου οὐδὲν ἤττον ἐπὶ τούτοις, ζῆδ'· καὶ τὴν νεκρῶν δίκην ἐλέγετο ἐπιτετραφῆθαι διὰ τὴν δικαιοσύνην ἀγνοῶν ὡς οὐδὲν ἀγενέστερον καὶ καταγελαστότερον στρατηγῶ ὑπὲρ πολέμου τοσοῦτου περιβρεμένου, καὶ συμβολαίοις σχολάζοντος, ἵνα τοὺς καθ' ἕκαστον ἰδιώτας ὠφέλοη, τῶν κοινῶν καταμελῶν.

## 628 CAPUT LXXX.

*Lepide et nequiter deceptus Gabalas homo corpulentus et obesus, super auconda Apocauchi filia. Et quomodo Apocauchus eum conatus sit vita privare, imposturis admirabilibus et simulationibus vaferrimis. Notandum hoc exemplum, si ullum aliud hujus generis.*

Gabalas autem Iogotheta, quoniam tempus longum jam abierat, cum magnus dux filiam suam secus quam jurarat, nuptum sibi non daret, moram valde indignatus, de matrimonio eum appellat, orans ut quod jurasset aliquando re præstaret. Respondet ille, se quoque id percipere, nec ei rei quidquam prævertendum ducere, sed sponsam et matrem ejus ab eo ut nimium corpulento atque obeso abhorrere. Proinde medicamentis utendum, si forte contractis visceribus gracillior, et sponsæ suæ amabilis redderetur: propter vastitatem enim illam, et proportionem non bene respondentem, nihil esse eo deformius atque injucundius. Gabalas hoc merum esse figmentum et astutiam dissimulationem suspicabatur. Quia vero amoris puellæ penitus succubuerat (45), quæ quis vel paulum prudens non ignorasset, ipse nescire volebat, et ejus causa etiam in risu dignissima sibi experiunda censebat.

Α νος ἐπιδημίου. Ἐπεὶ δὲ πάντα διέφυκτο τὰ κατὰ τὴν πόλιν βασιλεῖ, αὐθις ἀνέστρεφεν εἰς Χαριτύπολιν, καὶ τὰς μὴπω προσχωρησάσας πόλεις τοῖς τε ὄπλοις ἐδίκαζε, καὶ λόγοις πιθανοῖς ἐπεχειρεῖ πείθειν προσχωρεῖν αὐτῷ. Δουξ δὲ ὁ μέγας, ἐπεὶ τὸ διατρίβειν τειχῶν ἐξω ἀπηγόρευεν· αἱ μὲν γὰρ τῶν πόλεων Καντακουζηνῶν προσεχώρησαν τῷ βασιλεῖ, αἱ δὲ, περιορούμεναι καὶ κακῶς πάσχουσαι ταῖς καθημεριναῖς ἐφόδοις, ἀμφίβολοι ἤδη ἦσαν, ἐπικουρίας γὰρ οὐδεμιᾶς παρ' αὐτοῦ ἐτύγχανον, συχνὰς ποιούμενοι τὰς πρεσβείας, καὶ τὴν κακοπραγίαν ὀδυρόμενοι, ἵνα μὴ δοκοῖη, ὥσπερ ἐν μεγάλῳ κλύδωνι τοὺς ὄψακας τῆς ἀρχῆς καταλιπὼν, ἀργῆς καθῆσθαι πρὸς τὸ διασώζειν ἀπεικῶν, ἐσκέψιτό τι περιεργότερον, ἵνα τοῖς πολλοῖς δοκοῖη ἀναγκαίων τινῶν περὶ Βυζαντίου ἐνδιατρίβειν· καὶ ὅς οὐδέπω πρότερον οὐδένα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου λόγον ἐποίησατο, δικαιοσύνην ἐκή-

θου καὶ δικαίου λόγον ἐποίησατο, δικαιοσύνην ἐκή- μένου, ἐπεὶ τὸν γάμον τῆς θυγατρὸς ὁ μέγας δοῦξ κατὰ τοὺς ὅρκους οὐκ ἀπεδίδου, ἐδυσχέραινέ τε οὐ μετρίως τὴν τριθῆν, καὶ μεγάλῳ δουκὶ περὶ τοῦ γάμου διελέγετο, ἀξίων ποιεῖν κατὰ τοὺς ὅρκους. Ὁ δ' Ἐρασκς, καὶ αὐτῷ διὰ σπουδῆς εἶναι, καὶ προὔργου παντὸς, τὴν νύμφην δὲ καὶ τὴν μητέρα ἀπανάγεισθαι διὰ τὴν πολυσαρκίαν. Συνεβούλευέ τε φαρμακείας χρησασθαι τισιν, εἴ πως γένοιτο τῶν ἐγκάτων συνεσταλμένων, λεπτότερον φανῆναι, καὶ ἐπέρασσον τῇ νύμφῃ· πάνυ γὰρ ἔχειν ἀηδῶς πρὸς τὴν ἀσυμμετρίαν τῶν σαρκῶν. Ὁ δ' ὑπόπτειε μὲν σκῆψεις εἶναι καὶ προφάσεις τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰρωνεῖαν ἀκριβῶς· τῷ δὲ κατάκρας ἠτήθησθαι τῷ τῆς κόρης ἔρωτι, ἃ καὶ ὀλίγα φρενῶν μετέχων συνῆκεν ἄν τις, αὐτὸς ἐβούλετο ἀγνοεῖν· καὶ ἐδόκει δεῖν τοῖς καταγελαστοτάτοις ἐπιχειρητέα εἶναι διὰ τὴν κόρην· διαλεχθεῖς δὲ τινὲ λατρῷ ἐξ Ἰταλίας ἀφιγμένῳ περὶ τῆς πολυ-

## Jacobi Pontani notæ.

(45) O miserum Gabalam, ut se excarnificari frustra sinit! Mira sunt, quæ quidam ob amorem mulierum puellarumve leguntur fecisse, seu honestum et licitum, quod eas uxores cuperent, seu turpe et vitium. Caput est apud Jovianum Pontanum libro priore *De fortitudine*, quo docet, qui ob amorem pugnent, fortes non esse: Sed nec in ordine fortium collocandi videntur, inquit, qui ob libidinem amoresque vel adoriuntur periculosa, vel perpetiuntur tristia. Nam et amantes multa audent, plura etiam, quamvis gravia, æquo animo ferunt: in eo tamen peccant, quod vel aggrediuntur, quæ aggredienda non sunt, vel tolerant, quæ tolerari nullo modo debent, nec quam ob causam debent; quippe

quibus proposita sit voluptas ea quæ homini cum bel-luis est communis, indignum sane pretium. Mox sub-jicit exemplum de quodam Galeatio Mantuano, qui *Pupia* in ponte puellam, quam unice amabat, ob-viam habuit. Ea ut per blandam aliquam jocandi speciem amantem ad colloquium invitaret. Quin tu, inquit, bellissime amator, qui tantum tibi armatus in acie places e ponte in amnem amoris gratia desil-lis? Hoc ille audito, concitato repente equo sese de-misit in fluvium, quo examinato, vix Ticino nata-bundus emeruit. An hic tibi magnus videbitur? cui nihil aliud tanto fuerit quæsitum periculo, quam ut mulierculæ, et quidem jocanti satisfaceret, quæ sese, ne id aspiceret, avertisse dicitur.

σαρκίας, ἔπειθε μεγάλοι; μισθοὺς ἐπαγγελλόμενον καὶ αὐτὸν, εὐσταλὲς τὸ σῶμα καὶ σύμμετρόν τισι ποιήσειν φαρμακείαις, καὶ δὴ τάλλα πάντα δεύτερα ἡγούμενος, λουτροῖς ἐσχόλαζε καὶ ἐμέτοις καὶ κενώσεις γαστρὶς ἢ τῷ ἰατρῷ ἐδόκει, ὀλιγοσιτία τε προσεῖχε, καὶ τάλλα πάντα ἐπετήδευεν, ὅσα πρὸς λεπτότητα συναίρεται. Ἐξ ὧν ἤτόνευ μὲν καὶ ἀδρανῆς ἦν, καὶ παρελύετο τὴν ῥώμην, ἢ γαστήρ δὲ ὀλίγα πρὸς τὸν ὄγκον ἐνεδίδου. Ὑποπτεύσας δὲ ὁ μέγας δούξ, ὡς ὑστερόν ποτε ἀπαγορεύσας πρὸς τὰς φαρμακείας εἴσεται σαφῶς τὴν εἰρωνείαν, καὶ δείσας μὴ διὰ τὸ περιορᾶσθαι πρὸς τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον αὐθις ἐκτραπήῃ καὶ πείσῃ βασιλίδα τίθεσθαι σπονδὰς πρὸς Καντακουζηνὸν τὴν βασιλεία περὶ εἰρήνης, τῶν κινδύνων αὐτῷ ὁ φοβερῶτατος, ἐδόκει, ἐσπίψατο τρόπῳ δὴ τινὶ διαφθεῖρειν καὶ αὐτόν· καὶ τῶν συνειδότην τὰ ἀπόρρητα αὐτῷ τινὰς προσέπεμπε μηνύοντα; δι' εὐνοίαν δὴ ἔην τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ, ὅτι βασιλὺς μάλιστα ὀργίζοιτο αὐτῷ, τὴν δὲ αἰτίαν ἀγορεύει· οἱ καὶ τοιαῦτα προσαγγέλλοντες ἐξεφόβουν. Ἐπειτα καὶ ὄρκους ἤτονοντο δῆθεν ὑπὲρ τοῦ μηθεὶ καταδηλοῦς ποιεῖν τοὺς τὰ ἀπόρρητα μηνύσαντας. Οὕτω μὲν οὖν ἐκείνοι ἐκακούργουν τὴν πεπλατυμένην δῆλιον τῶν ἀπορρήτων. Γαβαλάς δὲ οἴόμενος εἶναι ἀληθῆ τὰ εἰρημένα, πανταχόθεν ἐκυμαίετο καὶ περιηγεῖτο λογισμοῖς, καὶ σύννοος καὶ ὠχρὸς ἐφαίνετο, καὶ ταῖς φροντίσι συντετηκῶς. Δούξ δὲ ὁ μέγας, τῶν πραττομένων ἀγνοίαν ὑποκρινόμενος, ἠρώτα τὴν αἰτίαν τῆς συννοίας καὶ τῆς ὠχρῆσεως. Ὁ δὲ, οὐδὲν ὑποπτεύων, περὶ ἐκείνου φαυλὸν, οἷα δὴ κηδεστέῃ καὶ ἀλήσαντι ὑπὲρ ἐκείνου, πᾶν τὸ ἀπόρρητον ἐξέφαινε, καὶ ἐπικουρίας τυχεῖν τινος ἐδεῖτο, καὶ γνώμην εἰσηγεῖσθαι, ἢ χρησάμενος ἐξω ἔσται τῶν κινδύνων. Οὐδὲν γὰρ ἦν τὸ μέσον τοῦ ὑποπτευθῆναι τότε καὶ διαφθορῆναι. Δούξ δὲ ὁ μέγας ἐφασκε μὲν τοιαῦτα καὶ αὐτὸς ἀκηκόωναι περὶ αὐτοῦ, ἠγεῖσθαι δὲ μὴ ἀληθῆ, ὅμως ὑπετίθει τὴν οὐσίαν παρὰ τοῖς φίλοι; ἐκτιθέναί. Τὴν γὰρ πολιτευομένην νυκτὶ τετραῶν Ῥωμαίοις ἐφασκε συκοφαντίαν καὶ διαβολὴν, πάντα ὄντινον φυλάττεσθαι χρεῖων. Καὶ γὰρ αὐτὸς τῶν κοινῶν ἀπάντων ἄρχων, καὶ τῆς πρώτης παρὰ Ῥωμαίους ἀπολαύων τιμῆ; καὶ ἐπ' ἀρχαίας, οὐ μάλιστα αὐτοῖς θαρρῆσιν, ἀλλὰ τὰ πλείω καὶ πολυτελέστερα τῶν ὄντων, ἐν τῇ Ἐπιβάτῃ τῷ φρουρίῳ, καὶ πρὸς τῷ ἐν Μαγκάνοις πύργῳ ἔχειν. Αὐτὸν δὲ ἐπεὶ μὴ συμβαίη φρουρίῳ τι ἔχειν, ᾧ χρῆσαιτο πρὸς τοιαύτας τῶν πραγμάτων μεταβολὰς, ἐτέρῳ τρόπῳ τινὶ τῆς οὐσίας προνοεῖν. Ἐν εἰ τι συμβαίη δυσχερὲς, οὐ γὰρ μάτην παρὰ βασιλίδος ὑποπτεύεσθαι, τὴν γοῦν οὐσίαν ἔχη, καὶ μὴ ἀμφοτέρων οὐσίας τε ἅμα καὶ ἀρχῆς τῶν πραγμάτων ἀποστερηθῆ. Ὁ μὲν οὖν τοιαῦτα συνεβούλευε. Λογοθέτης δὲ ὁ μέγας τὴν ἐπιβολὴν μὴ συνιδῶν, ἐπεθετό τε, καὶ τὰ ὄντα πρὸς τοὺς φίλους ἐξετίθει. Ὁ δ' αὐτίκα προσέπεμπε τοὺς βασιλίδι τὰ πραττόμενα μηνύοντας, ὡς αὐτοῦ μὴ συνειδότης. Παρήνουν τε οἱ προσαγγέλλοντες, μὴ τοιαῦτα περιορᾶν· οὐ γὰρ ἐπ' ἀγαθῷ τὴν οὐσίαν τὸν μέγαν λογοθέτην ἐκτιθέναί· ἀλλ' ἢ στάσειν βουλευεσθαι ποιεῖν ἐπὶ τῷ Καντακουζηνῷ βασιλεία δέχε-

A Collocutus igitur cum quodam medico, qui ex Italia nuper venerat, de ista corpulentia, ingenti mercede eum demulsit, et is se corpus ejus quibusdam medicinis ad decorem et gracilitatem traducturum spondit. Mox posthabitis omnibus, ad præscriptum medici balneis, vomitionibus, crebris alvi ductionibus dat operam, parum cibi et potionis adhibet, cæteraque omnia ad corporis extenuationem valentia sedulo usurpat. Ex quibus languor, imbecillitas, nervorumque dissolutio existebat, at ventris moles parum imminuebatur. Veritus autem magnus dux, ne tandem pharmacis defatigatus, technam perspiceret : et timens ne, quia contemptus esset, rursus arma contra ipsum ferret, atque imperatricem ad foedus cum Cantacuzeno patrandum impelleret, quo nullum periculum impensius metuebat, illius quoque interficiendi rationem excogitavit. Nam quosdam sibi a secretis misit, qui, ut magno logothetæ, benevolo animo indicarent, Augustam ei iratam esse vehementer : causam se nescire. Talibus nuntiis hominem exterebant. Deinde et juramentum exigebant, horum arcanorum indices nemini proditurum. Sic **629** illi in commentitiis secretis significandis se malitiose gerebant. Gabalas mendacium minime olfaciens, undique cogitationum fluctibus jactabatur, meditabundus, pallidus et præ sollicitudinibus contabescens. Magnus autem dux, rei gestæ ignorantiam præ se ferens, tristitiæ et palloris hujus causam exquirebat. Tum Gabalas candidè, tanquam socio et vicem suam dolituro, arcanum, ut erat, reserat, ejusque opem aliquam et consilium implorat, quo usus discrimen evadat; nam tunc inter suspectum esse et jugulari nihil erat medium. Hic magnus dux, se quoque hæc de illo audivisse; putare tamen vera non esse. Nihilominus uti facultates suas amicis concrederet, monere. Quæ enim nunc apud Romanos regnum tenerent sycophantia et calumnia, eas cavere unumquemque oportere. Nam et se, totius reipublicæ caput ac principem, honoribusque ac felicitate inter Romanos præcipuum, neutiquam illis fidere, sed majorem ac pretiosorem partem rerum suarum Epibatis in castello, et arce in Manganis recondidisse. Ipsi vero quoniam castello careret, quo in istiusmodi rerum commutationibus uteretur, alio quodammodo facultates suas tuendas : ut si quid adversum accidat (non enim frustra apud imperatricem in suspicionem cecidisse), saltem sua retineat, ne simul illis tamque amplexu magistratu privetur. Magnus logotheta non intellectis insidiis paret, et fortunas suas apud amicos collocat. Quid multa? Subito magnus dux mittit, qui, quod agebatur, imperatrici, quasi se minime conscio, patefaceret : et hortabantur qui nuntiabant, ne rem istam negligeret; non enim magnum logothetam sincero sine res suas apud amicos deposuisse, sed aut seditionem ad Cantacuzenum recipiendum machinari, aut ad illum cogitare deficere. Imperatrix dicta examians, ut ■

multis vera esse audivit (clam siquidem a consciis magni ducis, eo id struente, in multos secretum disseminatum fuerat), acerbè tulit, manifestamque defectionem rata, quid pœnarum in eum staueret, deliberabat. Cum insidiæ processissent, et magnus logotheta Gabalas facultatibus alibi depositis sederet, carceremque exspectaret, et Augusta ut perfido irasceret, magnus dux simulata necessitate quadam publica, Hierum, quod est oppidum ad ostia Ponti, 630 triremi conscensa navigavit, quique primum logothetæ iram imperatricis indicarant, eos ad finem negotio imponendum reliquit. Rursum igitur accedentes illi, perfususque lacrymis, et dejectis humi vultibus, certiores faciunt, illa nocte in summo discrimine futurum, imperatrice scilicet iracundia effervescente : et hortantur, ut sibi provideat. Subornarant interim ex alia conspiratione, qui eadem hora ad ejus ædes venirent, et sine nomine, num ipse esset intus sciscitarentur, velut his verbis horribile quiddam præsignificantis; non enim alias sic tractare illum Romani, sed multa cum observantia et assentatione consueverant. Gabalas omnibus iudiciis necem sibi in foribus esse conjiciens, et formidans ne quibusdam ex odio in se irruentibus male periret, cum tremore ac pavore magno in templum Sophiæ, tanquam ad asylum facta fuga, quoniam ne sic quidem se salvum fore credebat, et producere vitam non mediocriter cupiebat, monachi habitum induit, vix etiam hac ratione se servatum iri sperans; adeo minis attonitus et concussus erat medullitus.

Magnus dux totum maleficium ex sententia evenisse postquam intellexit, Hiero reversus, illicet ædem Sophiæ petit, inventoque ibi logotheta cum vestitu monastico, plangit mirum in modum, et viduitatem filiæ lamentatur (46), doletque dolorem inconsolabilem. Logotheta ejus luctum levare multis verbis nititur, atque, nihil contigisse novi, si humanis rebus semper aliter et aliter volventibus et inconstantibus, nunc quidem meliora, nunc deteriora et ipso expertus esset. Et apparebat Apocauchum ad hæc aliquantum acquiescere. Paulo post magnus logotheta imperatricis jussu ad monasterium sanctissimæ Virginis abiit. In fuga autem, abjecto monachi cultu, adornanda deprehensus, in carcerem datur. Sic igitur et hunc ex medio magnus dux removit, qui bellum contra Cantacuzenum non vulgariter promoverat : condignam nimirum mercedem pro pestiferis cladibus eo bello investis ei rependens.

ἀπεσκευάσατο ὁ μέγας δοῦξ, μέγала μὲν πρὸς τὸν ἀξίω·ν δὲ ἀπολελαυκότα παρ' ἐκείνου ἄμοιθῶν, ἧς

σθαι, ἢ ἀφίστασθαι διανοεῖσθαι πρὸς ἐκεῖνον. Ἡ βασιλεὺς δὲ τὰ περὶ μεγάλου λογοθέτου εἰρημμένα ἐξετάζουσα, ὡς ἐπυθάνετο παρὰ πολλῶν εἶναι ἀληθῆ, κρύφα γὰρ παρὰ τῶν συνειδόντων πρὸς πολλοὺς διεδόθη τὸ ἀπόρρητον, τοῦ μεγάλου δουκὸς οὕτω ἀσκευάσαντος, ἡγανάκτει, καὶ ἀποστασίαν εἶνα· φέτο τὸ πρᾶγμα φανερώς· καὶ ἐβουλεύετο ὁ τι δέοι χρῆσθαι τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ. Ἐπεὶ δὲ ἦδη πέρασ εἶγεν ἡ ἐπιβουλὴ, καὶ λογοθέτης τε ὁ μέγας πᾶσαν ἐχθῆμενος τὴν οὐσίαν, ἐκάθητο δεσμοωτήριον περιμένων, καὶ ἡ βασιλεὺς ὠργίζετο πρὸς τὴν ἀποστασίαν, πλασάμενος ὁ μέγας δοῦξ τινα τῶν δημοσίων χρεῖαν, εἰς Ἱερὸν τὸ πρὸς ἐμβολᾶς τοῦ Πόντου ἀπέπλεε τριήρει, τοὺς δὲ πρῶτον τὴν βασιλίδος δῆθεν ὄργην μὲνύσαντας, τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ κατέλιπεν ἐπιθεῖναι τέλος τῆ ἐπιβουλῆ· προσελθόντες γὰρ ἐκεῖνοι αὐτὸις δεδακρυμένοι καὶ κατηφείς, ἐμήνουν ὡς ἐκείνη τῇ νυχτὶ πρὸς ἔσχατον κινδύνου ἦξει, βασιλίδος μάλιστα ἐξωργισμένης, καὶ πρόνοιάν τινα αὐτοῦ ἐκέλευον ποιῆσθαι· τῆς αὐτῆς δὲ ὥρας καὶ ἐτέρους ἐκ συνθήματος παρεσκευάσον ἀφικνουμένους παρὰ τὴν οἰκίαν τῆν ἐκείνου, ἀνωυμῶς οὕτως εἰ αὐτὸς αὐτόθι εἴη ἐρωτᾶν, ὡς τι θεῖον τοῦ λόγου προσημαινόντος. Οὐ γὰρ εἰώθεσαν ἐκεῖνω πρότερον οὕτω προσφέρεσθαι Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ πολλὴν τὴν θεραπείαν προσῆγον καὶ τὴν κολακείαν. Γαθαλᾶς δὲ ἦδη τὸν δεσπρὸν ἐκ πάντων τεκμαιρόμενος, καὶ δεῖσας μὴ καὶ παρατόλοιτο, τινῶν πρὸς ἔσθραν ἐπελθόντων, ὑπότρομος καὶ περιδεὴς εἰς τὸν τῆς Θεοῦ Σοφίας γενόμενος νεῶν, οὐδ' οὕτω σώζεσθαι ἐπιθετο· ἀλλὰ φιλοφυχῶν πολλὰ, τὴν εἰσθήτα ἀποδύς, σχῆμα μοναχῶν περιεβάλετο, οὕτως οἰόμενος μᾶλλον ἑαυτῷ τὴν σωτηρίαν ἐκκορῆσθαι· τοσοῦτον ἐξεπέπληκτο ταῖς ἀπειλαῖς καὶ τὰς φρένας κατεσεῖσθη. Ὁ μέγας δὲ δοῦξ ἐπεὶ πύθοιτο πᾶσαν κατὰ νοῦν κακουργίαν ἀποβάσαν, ἐκ τοῦ Ἱεροῦ ἐπανελθὼν, αὐτίκα πρὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τῆν νεῶν ἀφίκτο, καὶ τὸν μέγαν λογοθέτην εὐρηκῶς ἐκ μοναχῶν ἡμφιεσμένον, ἐκόπτετο πολλὰ, καὶ τὴν χρεῖαν ἀπωδύρετο τῆς θυγατρὸς, καὶ ἀπαρμύθητα ἐπέθη. Λογοθέτης δὲ ὁ μέγας πολλοῖς παρεμυθεῖτο λόγοις, οὐδὲν καινὸν συμβεβηκέναι φάσκων, εἰ τῶν ἀνθρωπίνων ἀεὶ πραγμάτων ἄλλοτε ἄλλως φερομένων καὶ ἀστατούντων, νῦν μὲν βελτιόνων, νῦν δὲ χειρόνων ἐπειράθη καὶ αὐτός· καὶ ἔδοκει τὸ πολὺ τῆς λύπης διὰ τὴν ἐκείνου παραμυθίαν ἀποτίθεσθαι. Ὑστερον δὲ ὀλίγῳ πρὸς τὴν τῆς παμμακαρίστου μονῆν ὁ μέγας ἀφίκτο λογοθέτης, τῆς βασιλίδος κελουσοῦς· φωραθεὶς δὲ διαδιδράσκεῖν μέλλων, καὶ τὰ μοναχῶν ἀπαμφιέννυσθαι, εἰς δεσμοωτήριον ἐνεβλήθη. Οὕτω μὲν οὖν καὶ τοῦτον Καντακουζηνοῦ συναράμενον τοῦ βασιλέως πόλεμον, ἐπήγαγεν ἀμυθήτου φοβρᾶς ὁ πόλεμος Ῥωμαίους.

#### Jacobi Pontani notæ.

(46) Cur viduitatem, cum non esset vidua? nec enim cum quoquam nupta fuerat. Sed jureconsulti etiam nondum nuptam appellare solent viduam.

Quoniam scilicet vidua dicta sit ut vecors, vesanus qui sine corde, sine sanitate esset: et illa sicut dicitur.



## 631 CAPUT LXXXI.

*Orchanis Persæ societatem præ imperatrice Cantacuzenus obtinet. Capta ab eo oppida ad Pontum. Mirabile somnium Manuelis ejus filii. Imperator ad portas Byzantii venit. Apocauclus cum paucis egressus refugit. Romani et Persæ agrum, imperatore et Romanis commiserantibus, depopulantur.*

Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς πυθόμενος, ὡς βασιλῆς πρεσβεῖαν ποιεῖτο πρὸς Ὀρχάνην ἐπὶ συμμαχίᾳ, πέμψας καὶ αὐτὸς ἔπραττεν, ὅπως αὐτῷ μᾶλλον, καὶ μὴ Βυζαντιοῖς πρόσθοιτο. Καὶ εἴστο Ὀρχάνης τὴν πρὸς Καντακουζηνὸν τὴν βασιλέα μᾶλλον συμμαχίαν. Καὶ πέμψας Χατζῆν τὸν εὐνοῦχον, ἐτέλει τὰς σπονδὰς. Ὅντος δὲ οὐ μακρὰν αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς ἐκ Παφλαγονίας ἄχρι Φρυγίας περὶ τοῦ ἄρχοντος, ῥαδίως μεταπέμπετο Καντακουζηνὸς ὁ βασιλεὺς τὴν συμμαχίαν ἡνίκα εἶδει· ὃ καὶ μάλιστα ἐκάκωσε τὰ πράγματα Ῥωμαίων· ὡς ἐπιπλεῖον γὰρ καὶ βασιλέως μὴ δεομένου περιουόμενοι οἱ Πέρσαι, τὰς μὴπω βασιλεῖ προσχωρήσασα πόλεις ἐκάκουν, ὡς πολεμίας. Τότε δὲ ἐκ τῆς Ὀρχάνης στρατιᾶς ἔχων συμμαχίαν, ταῖς πρὸς τὸν Πόντον πόλεσιν ἐπεστράτευσεν, καὶ εἶλε πάσας πλὴν Σωζοπόλεως. Εἶλε δὲ καὶ τὴν ἐν τῇ Δέρκῃ τῇ λίμνῃ πόλιν· καὶ φρούριόν τι ἕτερον οὐ μακρὰν Βυζαντίου, Ἐμπυρίτην προσαγορεύμενον· εἶτα ἀνέστρεφεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἰπὸ δὲ τοῦς αὐτοῦς χρόνους, καὶ Μανουὴλ ὁ νεώτερος τῶν βασιλέως υἱῶν Βεῤῥοῖα ἐνδιαιτρίδων, ἄναρ ἔγραψεν ἰδεῖν τοιοῦτον. Ἐδόκει ἐπὶ κλίνης αὐτὸς ἐστάναι· βασιλέα δὲ τὸν πατέρα τῆθεννον ἔχοντα καὶ χιτῶνα περιπόρφυρα, καὶ ἱεραικὸν ἐπιτραχίλιον χρυσοῦν, πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, δύο δὲ ἑτέρους ἑκατέρωθεν αὐτῷ παρέπεσθαι, ὧν ἄτερος μὲν οὐ γνώριμος ἦν, εἶχε δὲ τὸ προφήτου Ἡσαίου βιβλίον ἀνεπιγμένον· Λαντζαρέτος δὲ ὁ δεύτερος τὸ βασιλέως ξίφος, εἶχεν ἐν χειρὶ. Βασιλέα δὲ κηρὸν αὐτῷ παρεσχημένον, καὶ σφραγίδα, ἄμφω ἐρυθρὰ, Σφράγισον, πρὸς τὸν υἱὸν εἶπειν. Τοῦ δὲ σφραγισαντος, ζῶντα λέοντα ἐντυπωθῆναι τῷ κηρῷ, ἄστρον λαμπρότατον τῷ δεξιῷ κατέχοντα ποδὶ, καὶ πρὸς τῷ ἄμφω ἕτερον μικρὸν ἔχοντα ἑγκεκολλημένον ἄστρον. Βασιλέα δὲ εἶπειν, Ἄναστησον αὐτόν· ἀναστήσαντος δὲ τοῦ υἱοῦ, τὸν τὸ βιβλίον Ἡσαίου κατέχοντα εἶπειν, « Ὁ Θεὸς ὠδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς δόξαν μονοκέρωτος αὐτοῦ, εἶδσθαι ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ταῖς βολίσις αὐτῶν κατατοξεύσει, καὶ τὰ πάχη αὐτῶν ἐκμυελίει. Ἄνακλιθεῖς ἀνεπαύσα· οὐδὲ λέων, καὶ ὡς σκύμνος· τὶς ἐγερεῖ αὐτόν; Οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλογημένοι, καὶ οἱ καταρώμενοί σε κεκατήρανται. » Ταῦτα δὲ ἐδόκει τῷ βιβλίῳ ἄνα γεγραμμένα ἀναγινώσκειν. Βασιλεὺς δὲ αὖθις τῷ υἱῷ προσέτατε σφραγίσαι. Σφραγισαντος δὲ πάρδαλις ἐξῆλθε ζῶσα, καὶ χάρτην εἶχε θετέρω τῶν ποδῶν, ᾧ ἐνεγέγραπτο, Ἰδοὺ θηρῶν ἕτερον ὡσεὶ πάρδαλις· καὶ ἐξουσία ἐδόθη αὐτῷ. » Κελεύσαντος δὲ βασιλέως;

A Imperator ut rescivit imperatricem missa legatione Orchanis societatem expetere, missis et ipse oratoribus id egit, ut ad se, non ad Byzantios auxilia mitteret. Qui legato Chatze eunucho fœdus cum Cantacuzeno iniit. Cumque non longe distaret, sed a Paphlagonia maritima usque in Phrygiam imperitaret, facile Cantacuzenus quoties indigebat Persarum manum accersebat, qui Romanas regiones infestabant plurimum; nam sæpius, imperatore etiam non rogante, trajicientes, quæ nondum se dederant urbes, ut hostiles direptionibus affligebant. Tunc vero ab Orchanis exercitu habens subsidium, contra oppida ad oram Pontis profectus, omnia præter Sozopolim subegit. Cepit item oppidum in Derce palude, et castellum quoddam non procul Byzantio, Empyriten vocabulo: deinde in provinciam rediit. Sub idem tempus Manuel junior filius ejus Berrhœæ manens, tale visum per somnum sibi oblatum scripsit. Videbatur sibi sedere super lectulo (47), patrem autem togam et tunicam purpura prætextas indutum, gestantemque a collo pendens monile sacerdotale aureum accedere, dextra lævaque stipatum duobus, quorum alter ignotus prophætæ Isaïæ volumen apertum tenebat; alter Lantzaretus gladium imperatoris manu portabat; et ipsum imperatorem ceram et sigillum, ambo rubra, porrigentem dicentemque: Signa. Cum signasset, vivum leonem in cera impressum apparere, dextro pede stellam tenentem lucidissimam, et juxta armum aliam stellam modicam, velut insculptam habentem. Tum imperatorem dicere, Excita ipsum. Quod cum faceret, qui librum Isaïæ tenebat, hæc inde videbatur recitare, « Dominus dux ejus fuit ex Ægypto, ut gloriam unicornis ejus, ut comedat gentes inimicorum ejus, et jaculis eorum jaculabitur, et crassitiam eorum emedullabit. Recubuit et quievit ut leo, et ut catulus leonis, quis excitabit illum? Qui benedicunt tibi, sunt benedicti, et qui maledicunt, maledicti ». 632 Hæc ille libro inscripta recitare videbatur. Imperator rursus filium signare jussit. Cum signasset, expressa est viva pardalis, altero pede chartam sustinens cum hac inscriptione: « Ecce fera altera ut pardus, et potestas ei data est ». Cumque imperator ei qui librum tenebat præcepisset, ut feræ prophetiam legeret, eadem legebat. Tertium signare jussit. Cumque signasset, felis etiam viva exivit, quæ

<sup>1</sup> Num. xxiv, 8, 9. <sup>2</sup> Dan vii, 6.

## Jacobi Pontani notæ.

(47) De hoc somno viderit lector quid sentiat, et quomodo verum sit, quod ait postea sic evenisse. Commista sunt autem verba Scripturæ san-

ctæ, et consarcinata aliquoties, ut nescias quid ex quo loco adducatur.

lingua extra dentes ejecta, terram lambere videbatur. Quam cum filius in sublime extulisset, lingua felis extendi, et terram similiter circumlingere visa est. Tum qui librum ferebat, jussu imperatoris prophetiam legit : « Ecce sera altera, et dixerunt ei : Ascende, comedere carnes multas<sup>3</sup>. » Post hæc imperator sigillum aliud viride filio dans, in ceram imprimere jussit, cumque impressisset, exivit viva ciconia, scyphum vitreum pede sustentans, in quo acetum inesse apparebat. Tenens autem librum legebat : « Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto<sup>4</sup>. Videbunt in quem transiiverunt. » Adhuc jussus signavit, et hippocentaurus exivit, dextra manu hastam gestans. Qui autem vaticinia legebat : « Ecce, inquit, aliud animal præcellens, et validum vehementer<sup>5</sup>. » Ad extremum imperator : Benedictus Deus noster, ait, omni tempore, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. Gloria tibi Domine, quia vivi adhuc vidimus vaticinia hæc evenisse (48). Videbatur porro mandare filio, ut occultaret animalia, quæ mox in cerea sigilla convertebantur : quæ manibus ut poterat occultans, cum patre, deposito monili sacro, exivit, et in eo articulo somno solutus est. Talis species filio imperatoris dormienti obtigit. Ad quem autem pertinuerit, usque hodie latet. Et hæc is secundum quietem se vidisse (j), ad patrem scripsit. Imperator paulum Didymotichi hærens, collectis omnibus quas habebat copiis Romanis, paucisque Persarum adjunctis, rursus in Byzantii fines irrupit, et ad portam Gyrolymnes bonam diei partem constitit. Ex urbe egressus est nemo; verum tamen in mœnibus instructi visabantur, qui hostem accedentem repellerent. Magnus dux solus cum paucis exiens, pro portis stetit. Imperator, ut ipsum esse cognovit, caduceatores misit. Ille se cognitum intelligens, in urbem retro cessit, et qui missi fuerant, inanes reverterunt. **633** Imperator, quoniam advesperascebat, ad portam Cameli castra fecit; postridieque exiguo numero secum in castris manente, major pars Romani Persæque prædatum discurrerunt. Et Romani quidem pecora et alia agebant ferebantque; Persæ etiam homines captivos ducebant. Nec solum ipsis patientibus ea res acerbissimum lu-

τῷ κατέχοντι τὸ βιβλίον τοῦ θηρίου τὴν προφητείαν λέγειν, τὰ ἴσα εἶπε. Βασιλεὺς δὲ καὶ τρίτον ἐκέλευε σφραγίσαι τῷ υἱῷ. Καὶ σφραγίσαντος, ἐξῆλθε γαλῆ ζῶσα καὶ αὐτῆ. Τὴν γλώττιν δὲ τῶν ὀδόντων περιέδραμμένη, ἐδόκει λείπειν τὴν γῆν· τοῦ βασιλέως δὲ υἱοῦ εἰς ὑψος αἰθρῶτος, ἡ γλῶσσα τῆς γαλῆς μηκίνασθαι ἐδόκει, καὶ τὴν γῆν ὠσαύτως περιλείπειν. Ὁ τὸ βιβλίον δὲ κατέχων, βασιλέως κελεύοντος, τὴν προφητείαν λέγειν· « Ἰδοὺ θηρίον, εἰπεῖν, ἕτερον, καὶ εἶπον αὐτῷ· Ἀνάθηθι, φάγε σάρκα πολλὰς. » Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς, σφραγίδια πράτινον ἐτέραν παρείχε τῷ υἱῷ, καὶ ἐκέλευε ταύτη σφραγίζειν τὸν κηρὸν, καὶ σφραγίσαντος, ἐξῆλθε πελαργὸς ζῶν, σκύφον ἔχων ὑέλινον τῷ ποδί. Ἐδόκει δὲ ὁ σκύφος ὄξος ἔχειν· ὁ τὸ βιβλίον δὲ κατέχων, εἶπεν· « Ἐδώκαν εἰς τὸ βρῶμα μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπέτησάν με ὄξος· ὄφονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν ἂ Ἀυθί; δὲ ὁ τοῦ βασιλέως υἱὸς ἐσφράγισε κελευσθεῖς· καὶ ἱπποκένταυρος ἐξῆλθε, τῇ δεξιᾷ χειρὶ δόρυ κατέχων. Ὁ δὲ τὰς προφητείας λέγων, εἶπεν· Ἰδοὺ καὶ ἕτερον θηρίον, εἶπεν, ἔκθαμβον καὶ περισσῶς ἰσχυρόν. » Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ βασιλεὺς, Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἶπε, πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν. Δόξα σοι ὁ Θεὸς, ὅτι ζῶντες εἰδομεν τὰς προφητείας ἀποθίσας. Ἐδόκει δὲ κελεύειν τῷ υἱῷ συγκρῦπτειν τὰ ζῶα. Τὰ δὲ εὐθὺς ἐδόκουν σφραγίδες γεγενῆσθαι ἐκ κηροῦ, ἃς ὡς ἐνῆν συγκρῦπτων ταῖς χερσὶ, μετὰ βασιλέως ἐξῆει τοῦ πατρὸς, τὴν ἱερατικὴν ἐπιτραχήλιον ἀποθεμένου· ἐν τούτοις δὲ τοῦ ὕπνου ἀποστῆναι. Τοιαῦτα μὲν ἡ ἔψις τῷ βασιλέως υἱῷ ἐδίδου. Περὶ οὗ δὲ ἦν, οὐδέπω μέχρι νῦν ἐγένετο φανερόν. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα ἔγραψεν ἑρωπικῆναι κατὰ τοὺς ὕπνους. Βασιλεὺς δὲ ὀλίγον Διδυμοτέλῃ ἐνδιατριψας, σύμπασαν Ῥωμαίων ὅσοι ὑπ' αὐτῷ ἦσαν στρατιᾶν συναγαγὼν καὶ Περσικὴν ὀλίγην ἐπαγόμενος, ἐπιστράτευσε αὐθὺς Βυζαντίῳ, καὶ πρὸς τὴν Γυρολίμνης λεγομένην πύλιν ἐλθὼν, οὐκ ὀλίγον μέρος τῆς ἡμέρας διετέλεσεν· ἐκ Βυζαντίου δὲ οὐδεὶς ἐξῆλθε τῶν πυλῶν· ἀλλ' ἐπὶ τῶν τειχῶν ἦσαν παρατεταγμένοι, ὡς ἀμυνόμενοι ἂν ἐπίωσι. Δούξ δὲ ὁ μέγας μόνος ἄρα ὀλίγοις πρὸς τῶν πυλῶν ἔστη ἐξελθὼν. Γνωρίσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὡς ἐκεῖνος εἶη, ἐπεμπε τοὺς διαλεξομένους. Ὁ δ' εἰσήει πρὸς τὴν πόλιν αἰσθόμενος, ὡς ἐγνωρίσθη, καὶ διὰ πρὸς αὐτὸν ἐργόμε-

<sup>3</sup> Dan. vii, 7. <sup>4</sup> Psal. lxxviii, 22. <sup>5</sup> Isa. xxviii, 2.

#### Jacobi Pontani notæ.

(48) Infra mox dicit, *ad quem autem pertinuerit hoc somnium usque hodie latet*. Hæc pugnancia suit.

#### Jacobi Gretseri notæ.

(j) Somniorum observationibus dediti fuerunt recentiores Græci, non modo intra, sed et ferme supra modum, oblitii illius Ecclesiast. v : *Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates*; et illius Ecclesiastici, cap. xxxiv : *Somnia extollunt imprudentes; quasi qui apprehendit umbram, et persequitur ventum, sic et qui attendit ad insomnia. Multos errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes*

*in illis*. Et totum somnium, quod hoc loco narrat Cantacuzenus, quid nisi somnium fuit? Sed an somniis habenda sit fides, deque causis verorum somniorum, et quibus signis dignosci queant somnia divina a non divinis, copiose docuit Benedictus Pererius noster libro secundo adversus fallaces et superstitiosas artes, quo lectorem remitto, ut de hoc Manuelis somnio judicium faciat.

νοι ἀνέστραφον. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ περὶ δελην ἡ ἡμέρα ἦδη ἦν, παρὰ τὴν τῆς Καμήλου καλουμένην γέφυραν ἔστρατοπεδεύσατο ἐλθῶν, καὶ εἰς τὴν ὑστεραίαν ὀλίγοι μὲν εἰς τὸ στρατόπεδον μετὰ βασιλείῳ ὑπελείποντο· τὸ πολὺ δὲ τῆς στρατιᾶς καὶ Ῥωμαίων, καὶ Περσῶν ἐτράποντο ἐπὶ λεηλασίας. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν βοσκήματα καὶ ἄλλην λεῖαν ἤλαυνον· τὸ Περσικὸν δὲ ἠνδραπόδιζον καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἦν οὐ τοῖς πάσχουσι μόνον τὸ κακὸν ἀπαραμύθητον· ἀλλὰ καὶ βασιλεῖ, καὶ τοῖς συνοῦσιν ἅπασιν Ῥωμαίοις ἔλεος θεῖνός εἰσῆει, τοιαῦτα τῶν ὁμοφύλων δυστυχοῦντων. Ἀναγκαίως δὲ τοῦ πολέμου εἶχοντο. Πράττειν γὰρ ἐτέρως οὐκ ἔστην, τῶν ἐν Βυζαντίῳ τὴν εἰρήσῃ οὐ παραδεχομένων.

## CAPIT LXXXII.

*Galatæ cupientes de auctore belli et causis cognoscere, legatos ad Cantacuzenum sciscitatum mittunt. Ii sunt duo monachi, quorum alter Annæ imperatricis cognatus. Respondens imperator rem a capite accessit, ei quam indigna perpressus sit docet. De Persis etiam advocatis se defendit, et adversarios eorum opem frustra implorasse docet. Quantum temporis in hoc colloquio consumptum fuerit.*

Οἱ ἐν Γαλατῇ δὲ τῷ φρουρίῳ ὄντες Λατῖνοι, ἐρῶν-  
τες μὲν τὴν ὑπὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τοῖς Ῥω-  
μαίοις ἐγγινομένην ἀμύθητον φθορὰν, ἀγνοοῦντες δὲ  
εἰ μᾶλλον οἱ ἐν Βυζαντίῳ, ἢ Καντακουζηνός ὁ βασι-  
λεὺς παρίχεται τὰς αἰτίας τοῦ πολέμου, καὶ τοῖς  
μὲν ἐν Βυζαντίῳ συνόντες ὁσημέραι, καὶ πολλὰ Καν-  
τακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἀκούοντες κατηγοροῦντων,  
ὅτι βασιλεύειν ἐπιθυμήσας τοῖς βασιλέως ἐπιβουλεύ-  
σεις παῖσι, πατρὸς ἀρχῆς δὲ μετὰ τῶν ἐπιλόγων ἀν-  
τισταίῃ καὶ κωλύσει μὴ τὸν παῖδα διαφθεῖρειν  
πολεμήσας, ἢ οὐδὲν ἂν ἐκεῖνον ἐκώλυε πάλα δι-  
εφθάρθαι, Καντακουζηνοῦ δὲ τοῦ βασιλέως οὐ μόνον  
τὴν πρὸς βασιλέα τὸν Ἀνδρόνικον ἐνοοῦντες σύμ-  
πνοιαν, ἀλλὰ καὶ τὴν προσοῦσαν ἐπιεικείαν καὶ  
ἡμερότητα, καὶ τὸ πᾶσιν ἑαυτὸν παρέχεσθαι ἡδὺν τε  
ἐν ὁμίλειαις καὶ φιλότιμον πρὸς τὰς εὐεργεσίας, καὶ  
τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας τῶν φίλων μνημονευτικὴν,  
καὶ νομίζοντες, οὐκ ἂν οὕτως ῥαδίως περὶ βασιλέα  
τὸν φίλον ἡγωνιμονηκέναι, πιστεύειν μὲν οὐκ εἶχον  
τοῖς αὐτοῦ κατηγοροῦσι τὰ τοιαῦτα, οὕτε μὴν παν-  
τάπασιν ἀπιστεῖν τοῖς ὀρθολογούμενοις οὕτως ὑπὸ  
πολλῶν. Διὰ δὴ ταῦτα περὶ πλείστου τιθέμενοι σα-  
φές τι περὶ τοῦ παρὰ Ῥωμαίοις κεκινημένου πολέ-  
μου γυνῶναι, δεῖν ἔγνωσαν, ἐπεὶ ἐγγύς ἦν ἔστρατο-  
πεδευμένος, πέμπειν πρὸς αὐτὸν τινὰς, οἱ διαλεξά-  
μενοι τὰς αἰτίας εἰσονται σαφῶς, ἐξ ὧν ὁ πόλεμος  
κεκίνητο. Καὶ πέμπουσι δύο τινὰς τῆς τῶν μενου-  
ρίων τάξεως μοναχοῦς, συνετοὺς μὲν καὶ ἄλλως, οὐ  
μὴν ἀλλὰ καὶ σοφίας τῆς παρὰ Ῥωμαίοις εἰς ἄκρον  
ἐλληλακότητος, καὶ τὰ Ἀριστοτέλους κάλλιστα ἐξηση-  
μένους. Ἦν δὲ ὁ μὲν ἕτερος αὐτῶν ἐκ Σαβωῆας τῆς  
πατρῴας οἰκίας Ἄννη τῇ βασιλίδι, τῶν μενουρίων  
ἡγούμενος. Διὸ καὶ τότε πρὸς βασιλέα παρὰ τῶν  
ὁμοφύλων ἐπέμφθη, ἵν' ὧς μάλιστα τὰς αἰτίας ἐξε-  
τάσῃ τοῦ πολέμου, τῇ πρὸς βασιλίδα τὴν Ἄνναν  
οἰκειότητι οὐ μόνον βασιλεῖ μὴ χαριζόμενος, ἀλλὰ  
καὶ ἀντιλέγων καὶ ἀπελέγγων, ὅσα δυνατά. Ὁ δὲ  
λοιπὸς τῶν ἐξεταζομένων ἀκροατῆς ἐσόμενος μόνον  
ἤκει· ἵνα μὴ ἐκείνος αὐθις χαριζόμενος ἑαυτῷ, ἀπο-  
κρύπτειν ἐθέλησῃ τὰληθῆ. Ἐλθόντες δὲ εἰς τὸ στρα-  
τόπεδον, καὶ βασιλέα προσαγορεύσαντες, ἤκειν μὲν  
ἔφασαν καὶ ὁμίλιας ἕνεκα καὶ συντυχίας τῆς πρὸς  
αὐτὸν, οὕτως ἐγγύς ἔστρατοπεδευμένου. Τὸ μάλιστα

Verum enim vero in oppido Galata Latini!,  
cum hoc civili bello Romanos incredibiles calami-  
tates pertulisse cernerent, et ignorarent, magis  
a Byzantinis, an a Cantacuzeno datum esset ini-  
tium : et quotidiana cum illis commercia habentes,  
eos Cantacuzenum multis accusantes audirent  
(quod nimirum regnandi cupiditate liberis impera-  
toris insidiaretur : patriarcham cum cæteris obsistere,  
ne puerum bello victor occideret, alioqui pridem occisum fuisse), præterea cum Cantacuzeni non solum cum defuncto imperatore Andronico voluntatum studiorumque consensum, sed et mores placidissimos reputarent, et quomodo se omnibus in congressu suam, ac beneficiendi cupidum, benevolentiaque amicorum erga se memorem præberet ; arbitrarentur etiam non tam facile in imperatorem ingratum atque improbum reperiri potuisse : cum hæc, inquam, cogitarent, nec fidem accusatoribus adjungere, nec prorsus detrudere poterant, quod adeo a multis prædicarentur. Quocirca certum aliquid de belli causa et initiis cognoscere nimio opere cupientes, quandoquidem is prope castra haberet, quosdam eum percunctatum mittendos statuerunt, ut quod volebant, explorare discerent. Mittunt igitur duos Minorum instituti monachos, cæteroque prudentes, et Latinis litteris excultissimos, 634 et in Aristotelea philosophia exercitatissimos. Horum unus erat Sabaudus, paterna cognatione Annæ imperatricis junctus, monachorum minorum antistes. Quapropter et tum ab homophylis ad imperatorem missus est, ut originem belli accurate indagaret, et ratione propinquitatis cum imperatrice, non modo imperatori nihil concederet, sed etiam contradiceret, quantumque posset, cum refelleret. Alter tantum : ut hujus indagacionis auscultator ac testis venirebat, ne postea socius imperatori gratificatus, veritatem celaret. Ingressi igitur castra, se ejus conveniendi et alloquendi causa, quando tam prope tenderet, advenisse dixerunt. Potissimum autem idcirco venisse, quod diu jam bello hoc inter Romanos durante, et vastatis quotidie urbibus inter se dissidentibus, reliquaque regione a Romanis et barba-

ris prædatoribus, qui pluribus et irreparabilibus eam detrimentis affecissent, multisque assidue captis et interemptis nullus adhuc malorum finis appareat : neque hoc saltem vere cognoscere liceat, unde bellum primum cœperit, et quas ob causas usque hodie sedari nequiverit, sed non secus quam furens flamma omnia pervadat et absumat. Et quanquam ex aliis multis aliter audierint, ut quisque aut bene aut male in imperatorem animatus est, tamen iis credendum non censuisse : qui, quomodo ipsi sensus et cogitationes suas mutant, sic etiam res mutari debere opinantur. Quare se rogare magnopere ut ipse memoret quo pacto singula se habuerint, qui ea præ omnibus certissimo norit, et veritatem occultare nolet, utpote ejusdem inde a puero, sicut acceperint. tenacissimus : idque eo minus, quod exstant plurimi qui vera sublitentem possint redarguere. Imperator non de adventu tantummodo, sed etiam de petitione eos laudat, gratiasque magnas agit, affirmans pridem optasse tales sibi contingere, qui ad veritatem, non ad litem et altercationem audire vellent. Præter alia quippe mala quæ sibi bellum hoc inflixerit, et hoc molestum accidisse, quod nondum viros aliquos prudentes invenerit, qui justam de armis istis sententiam pronuntiarent. Nunc ipsis improvise advenientibus et rem exponi rogantibus, quos ipse nancisci votis summis optaverit, et qui insuper apud se non solum ob eruditionem atque prudentiam judicum munus fungi possint, sed ob id ipsum venerint, ut ex ejus ore veritatem de **635** hoc bello perciperent, libentissime omnia explicaturum, et petitionem hanc in memoria habiturum. Orabat simul, ne se reprehendere vererentur, si se aut pejerasse, aut injurium fuisse, aut imperatoris amici filiis insidias composuisse, aut bello commoto calamitates inexplicabiles invexisse deprehenderent. Exorsus igitur a principio, ordine singula recensuit, quam perfecte ipse et Andronicus inter se dilexissent : et quomodo eo mortuo non liberi solum, et conjux, et respublica tantæ sibi curæ fuerint, ut eorum causa non modo pecuniam, sed, si opus foret, vitam quoque impendere paratus esset : quomodo item præfecti cubiculi insidias immerito perpessus sit, qui ex invidia necem sibi parare quæsierit, ut ipse rerum principatum obtineret ; quo etiam pacto commentis ac sycophantiis suis, imponendo sibi, quod nunquam cogitarat, patriarcham alioque deceperit : qua ratione illi, quamvis se mentiri et calumniari scirent manifestissime, verbo pro imperatrice et filiis ejus, reipsa pro commodis suis (ut putabant) multa cum fallacia bellum concitariat : quamque improbi et inhumani cum in se, tum in matrem suam et propinquos exstiterint, injuriis eos insolenter, illiberaliter et nefarie exagitant, et divitias suas per ultimas mundi gentes auditas, ad nullum operæ pretium temereque consumpserint : sed et ami-

δὲ πείσαν εἶναι ἀφικέσθαι, ὅτι χρίνον ἦδη συχρὸν τοῦ πρὸς ἀλλήλους Ῥωμαίους πολέμου τουτουὶ κεκινημένου, καὶ διαφθειρομένων ὁσημέραι τῶν πόλεων ὀπ' ἀλλήλων στασιαζόντων, καὶ τῆς ἄλλης χώρας ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων τῶν κατατρεχόντων, καὶ πλείστων καὶ ἀνηκέστων τελουμένων, καὶ πολλῶν καθ' ἡμέραν κτεινομένων καὶ ἐξανδραποδιζομένων, οὔτε λύσις τῶν κακῶν οὐδεμία ἐξευρίσκειται, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο ἐξέστι τάληθες μαθεῖν, ὅθεν τε ἤρξατο ὁ πόλεμος τὸ πρῶτον, καὶ τίνων τῶν αἰτίων οὕτω μέχρι νῦν καταλυθῆναι ἠδυνήθη, ἀλλ' οὕτως ἐπεισι πάντα, ὥσπερ φλόξ καταναλίσκων. Καίτοι γε ἀκηκόεμαι ἐκ πολλῶν, ἄλλων ἄλλως ὡς ἕκαστος ἀπεχθείας ἢ εὐνοίας πρὸς ὑμᾶς; τοὺς βασιλεὺς ἔχουσι διηγουμένων· οἷς οὐ δίκαιον πιστεῦειν κεκρικέναι τοῖς σφετέρους αὐτῶν πάθει συμμεταβάλλεσθαι ἀξιοῦσι καὶ τὰ πράγματα. Διδὸν καὶ δεῖσθαι μάλιστα αὐτοῦ αὐτὸν ἐξηγήσασθαι, ὡς ἐσ. ἐν ἕκαστα σαφέστατά τε εἰδὸτα τῶν ἄλλων μᾶλλον, καὶ τάληθες οὐ βουλησόμενον ἀποκρύπτειν, οἷα δὴ ἀληθείας τε ἐχόμενον, ὥσπερ ἀκούομεν ἐξ ἀρχῆς, ἄλλως τε καὶ πολλῶν ὄντων τῶν δυνησομένων ἀπελήθη. Βασιλεῦ; δὲ, οὐ τοῦ παρ' αὐτὴν ἀφίχθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰτήσεως ἐπήγει, καὶ χάριτας οὐ τὰς τυχοῦσας ὠμολόγει. Πάλαι γὰρ ἔφασκον ἐπιθυμεῖν τῶν πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐ πρὸς ἔριν καὶ φιλονεικίαν ἀκούειν βουλησομένων. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις οἷς ἐπήνεγκεν ὁ πόλεμος αὐτῶ κακοῖς; καὶ τοῦτο τῶν ἐπαχθῶν ἠγεῖσθαι, τὸ μηδέποτε συνεισὶν τινων ἀκρατῶν τυχεῖν οἱ δικασσοῦσιν αὐτῶ περὶ τοῦδε τοῦ πολέμου. Νυνὶ δὲ αὐτοῖς κατὰ τύχην ἀφιγμένοις, παρέχεσθαι τε δεομένοις, ὧν αὐτὸς τυχεῖν ἐν μεγίστης εὐχῆς ἦγε μέρει, ἄλλως τε καὶ δυναμένοις τόπον δικαστῶν κατέχειν παρ' αὐτῶ, οὐ μόνον διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν σύνεσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐπ' αὐτῶ τούτῳ ἦκοιεν, ἔν' ἐκ τῶν λεγομένων τάληθῆ περὶ τοῦ πολέμου γνοῖεν, ἡκιστα τε ἀπαντα αὐτὸν ἐκθήσασθαι, καὶ χάριν εἰδήσειν τῆς αἰτήσεως. Ἐδειτό τε αὐτῶν μηδὲν ὑποστελαιμένους ἐξελέγχειν ἀν φαίνηται ἐπιπορῶν καὶ ἀδικῶν, καὶ ἢ τοῖς βασιλέως παῖσι τοῦ φίλου ἐπιβουλεύων, ἢ τοῦ πολέμου αἴτιος, καὶ τῆς Ῥωμαίων ἀμυθῆτου φθορᾶς γεγενημένους. Ἀρξάμενός τε ἀπ' ἀρχῆς εὐθύς διηγεῖτο ἕκαστα, τὴν τε αὐτοῦ καὶ βασιλέως Ἀνδρονίκου εὐνοίαν καὶ φιλίαν πρὸς ἀλλήλους ἀκριθῆ, καὶ ὡς μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν, πολλὴν πρόνοιαν αὐτὸς ποιήσαιτο, οὐ τῶν βασιλέως μόνον παίδων καὶ γυναικῶς τῆς βασιλίδος, ἀλλὰ καὶ τῆς Ῥωμαίων ὠφελείας· οὐ χρήματα μόνον ἔτοιμος ὑπὲρ ἐκείνων ἀναλίσκειν ὦν, ἀλλὰ καὶ ζῶν τὴν φίλην, εἰ καιρὸς καλοῖη ἔξιστα προησόμενος, ὅπως τε ὑπὸ παρακοιμωμένου ἐπιβουλεύθει οὐδεμῶς αἰτίας ἕνεκα, ἢ φθορήσαντος αὐτῶ καὶ φθείρειν διανοηθέντος, ἔν' αὐτὸς ἀρχῆ τῶν πραγμάτων· καὶ ὡς πατριάρχην καὶ τοὺς ἄλλους; ἐξαπατήσῃ, ψεύδη πλασαμένους καὶ συκοφαντίας, ἀ οὐδὲ ἐνεθυμήθῃ, καὶ ὡς ἐκείνου τῶν ἰδίων ἕνεκα, ὡς ὄντο διαφορῶν σαφέστατα εἰδότες, δεῖ ψεύδονται καὶ συκοφαντοῦσιν, ὑπὲρ βασιλίδος δῆθεν καὶ τῶν παίδων τὸν πόλεμον κινῶεν πολλὰ ἐξα-

πατήσαντες, καὶ ὅταν ἀγνωμοσύνην καὶ ἀπανθρώ-  
 πῆσαν, οὐ περὶ αὐτὸν μόνον καὶ μητέρα καὶ τοὺς  
 οἰκεῖους ἐπιδείξαιτο, ὑβρεῖσι ἀτόποις, καὶ φαύλοις  
 προσήκουσι καὶ ἀνελευθεροῖς χρησάμενοι ἀνθρώποις,  
 καὶ τὸν οὐδ' ἐν ἐσχατιαῖς γῆ; ἀγνωσόμενον αὐτοῦ  
 πλοῦτον, εἰς ἀξιώχρεων οὐδὲν, ἀλλ' εἰκὴ καὶ μάτην  
 διαφθείραντες, ἀλλὰ καὶ περὶ τοὺς φίλους, καὶ τοὺς  
 ὁ-ωσθήποτε ἐπιτηδεῖλους, καὶ ὄτους αὐτῶν ἀπέχτει-  
 ναν, τοὺς δὲ ἐν δεσμοτηρίοις ἔχουσιν ἄχρι νῦν,  
 μεγάλην δυσπραγίαν καὶ δεσμοῖς ἀφύκτοις προστα-  
 λαιπωροῦντα; καὶ ὡς κοῖνοι πολέμιοι φανεῖν αὐ-  
 τοῦ τε καὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις ἀρίστων πάντων,  
 εὐ μόνον ὅσον ἐν εὐγενεσίᾳ ἦν, ἀλλὰ καὶ μονάζουσι,  
 καὶ ἐπιτικόποις, ἔτι δὲ καὶ στρατιώταις, καὶ τοῖς τῶν  
 πολιτειῶν ἐκάστης πόλεως προέχουσιν. Ὡν δὲ τάν-  
 των ἐφασκεν αὐτοῦ διὰ τὴν περισχούσαν τοῦ; Ῥω-  
 μαίους συμφορὰν ἀμνημονούντος, καὶ τιθεμένου παρ'  
 οὐδὲν, καὶ οὐχ ἅπασι οὐδὲ δις καὶ τρις, ἀλλὰ καὶ  
 πολλὰς τῶν τοσαυτάκις, ἐξαρχῆς τε εὐθὺς καὶ μέχρι  
 νῦν πρεσβείας ποιούμενου, καὶ δεομένου περὶ εἰρή-  
 νῃ, οὐ μόνον ἐπεικέ; οὐδὲν ἀποκρίνασθαι ἐκείνου,  
 ἀλλὰ τοὺς τε πρέσβεις αἰκίζεσθαι καὶ ἀτιμοῦν, καὶ  
 δεσμοῖς κατέχειν, καὶ αὐτοῦ πολλὰς καταχέειν  
 ὑβρεῖς, καὶ διὰ τοιούτων τὰς ἀπολογίας ποιεῖσθαι  
 πρὸς τοὺς πρέσβεις, πάντα μᾶλλον ἀνεκτὰ ἡγου-  
 μένους, ἢ περὶ εἰρήνης διαλέγεσθαι, ἢ ἀκούειν.  
 Τῆς τε βαρβαρικῆς πρὸς τοὺς ὁμοφύλους ἐφασκεν  
 ἐπιγωγῆς οὐκ ἐκείνον ἤρχθαι, ἀλλ' αὐτοὺς, πρῶ-  
 τους ἐπ' αὐτὸν ἐπενεγκόντας; καὶ οὐ μόνον τούτου  
 ἕνεκα, ἀλλὰ καὶ τρόποις ἑτέροις χρῆσθαι τοῖς βαρ-  
 βάροις καταναγκάζοντας. Χρήματα γὰρ ἐκείνοι  
 παρεχόμενοι, καὶ πόλεις προΐεμνοι, καὶ τὴν Ῥω-  
 μαίων ἡγεμονίαν μεγάλην καὶ θαυμασίαν τινῶν  
 ἀποστεροῦντες, οὐ Κράλην μόνον ἔπεισαν τὴν Τρι-  
 βαλῶν δυνάστην, ἀλλὰ καὶ Ἀλέξανδρον τὸν βασιλέα  
 Μυσῶν αὐτῷ πολεμῖους εἶναι, ἕκαστον καθ' ἑαυτὸν  
 ἀξιώχρεων πρὸς μάχην ὄντα σύμπασιν ὁμοῦ Ῥω-  
 μαίοις, ὑφ' ὧν πρὸς ἀνάγκην καὶ αὐτὸν συναυνο-  
 μένον, τῇ συμμαχίᾳ χρῆσθαι τῇ βαρβαρικῇ; Ἄλλως  
 τε σαφῶς εἰδόντα, ὡς εἰ ἀπώσοιτο αὐτὸς, ἐκείνους  
 χρησιμένους ἐπ' αὐτόν. Οὐ γὰρ διὰ τὸ μὴ βούλε-  
 σθαι ἐκείνους; μὴ χρῆσθαι τοῖς βαρβάροις, ἀλλὰ διὰ  
 τὸ μὴ πείθειν δύνασθαι μᾶλλον ἐκείνῳ αἰρουμένου  
 συμμαχεῖν. Οὕτω γὰρ χθὲς καὶ πρῶην πρὸς Ὀρ-  
 χάνην τὸν Πέρσην πρεσβείαν πεποιημένοι, εἰδόντες  
 σφίσι συμμαχεῖν, πολλὰ ἐπαγγελλόμενοι παρέξαι  
 χρήματα. Τὸν δὲ μᾶλλον ἐλθεῖν τὸ ἐκείνῳ προῖκα  
 συμμαχεῖν, ἢ πολλὰ παρ' ἐκείνων χρήματα λαμβά-  
 νειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρότερον ὀλίγω τὸν Ἀσάνην  
 Ἰσαάκιον τὸν πανυπερσέβαστον πρὸς Σουλιμᾶν τὸν  
 Καρασῆ Φρυγίας σατράπην ἀφικέσθαι καὶ δεῖσθαι  
 αὐτοῦ χρήματα πολλὰ λαβόντα; συμμαχεῖν ἐπ' ἐκείνον.  
 τὸν δὲ μὴδὲ αὐτὸν πεπεισθαι. Καὶ αὖθις τὸν  
 παρακοιμώμενον τῆς αὐτῆς ἕνεκα αἰτίας ἐπὶ τὸν αὐτὸν  
 ἐλθεῖν; τὸν δὲ τοσοῦτον δεῖσαι πείθεσθαι  
 αὐτῷ, ὥστ' οὐδὲ θέας γούν ψιλῆς ἡξιώκωναι. Ἐκείνη  
 μὲν οὖν ἡ ἡμέρα καὶ οὐκ ὀλίγον τῆς νυκτὸς, καὶ ἡ  
 ἐπιούσα ἡμέρα καὶ νύξ ὁμοίως ἀνάλωτο ἐν τοῖς  
 τοιούτοις, βασιλέως μὲν τὰ κατ' αὐτὸν διηγου-  
 μένου, καὶ ἀποδεικνύοντος ἑαυτὸν, ἀνάγκῃ πρὸς  
 τὸν πόλεμον φερόμενον, τῶν Λατίνων δὲ ἀντι-  
 λεγόντων ὑπ' ἐνίοις, καὶ ἃ οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἐγκαλοῦσιν  
 ἐπαρόντων, καὶ γυμναζόντων, ὡς μάλιστα τὸν  
 λόγον, ἵνα τὰ-  
 ληθὲς μὴ διαδρᾶναι δυνηθεῖ.

corum, et quoquo modo sibi deditorum quot occi-  
 derint, et quot usque nunc dirissime et vinculis  
 insolubilibus maceratos in custodia detineant : et  
 quomodo communes inimici fuerint, tum sui, tum  
 optimatis cujusque Romani : nec solum nobilitum,  
 sed et monachorum, et episcoporum, et militum,  
 et in quaque republica excellentium. Quæ omnia  
 propter præsentis Romanorum miseras oblitus  
 sit, ac pro nihilo putarit, pacemque non semel, aut  
 iterum, ac tertio, sed sæpissime, mox a principio  
 usque nunc per legatos petiverit. Illos non modo  
 nihil æquitati consentaneum respondisse, verum  
 legatos insuper verberibus pulsasse et ignominiose  
 tractasse; in se autem plaustris conviciorum in-  
 vectos, isto potius modo ad legationem respondisse;  
 nihil non patiendum prius, quam de pace loquen-  
 dum audiendumve arbitrantur. Quod autem barba-  
 ros adversus nationem suam induxisset, ita se  
 tuebatur, non se cœpisse, illos adversum se prius  
 induxisse, nec isto tantum, **636** sed et aliis mo-  
 dis barbarorum ope uti coegisse. Nam illos data  
 pecunia, et urbibus propinatis, et Romano imp-  
 rio ingentibus et admirandis quibusdam bonis spo-  
 litis, non Crælem duntaxat Triballorum principem,  
 sed et Alexandrum Mæsorum regem, utrumvis per  
 se universis Romanis simul parem permovisse, ut  
 sibi hostes fierent. Hinc se quoque coactum bar-  
 baricum invocare auxilium, cum præsertim sciret,  
 illos adversum se eo usuros, si ipse uti noluisset.  
 Non enim nunc ideo barbarorum opera eos non  
 uti quia nolint, sed quod iis Cantacuzeno militare  
 valentibus, societatem persuadere nequeant. Re-  
 centissime enim ad Orchanem Persam legationem  
 misisse, oravisseque suppelias, pecuniam prægran-  
 dem pollicentes. Verum ipsum sibi gratis, quum  
 illis immani mercede socium esse præeligere.  
 Neque istuc solum, quin et paulo ante Isaacium  
 Asanem panhypersebastum ad Sulimanum Cerasæ  
 Phrygiæ satrapam rogatum abuisse, ut accepto in-  
 genti pretio sibi contra Cantacuzenum ferret sub-  
 sidium. Nec hunc flexum esse. Ad quem præfectus  
 cubiculi eadem de causa profectus sit, tantumque  
 abfuisse, ut se exorari pateretur, ut ne in conspe-  
 ctum quidem illum admisisset. His sermonibus dies  
 illa, et plerumque noctis, cum luce ac nocte  
 sequentibus consumpta sunt, imperatore quidem  
 narrante probanteque se ad arma necessitate ada-  
 ctum : Latinis ad quædam occurrentibus, et quæ  
 Byzantii in crimen vocarent, producentibus, dedi-  
 taque opera facundioribus, ut liquidius veritas  
 comperiretur.

## CAPUT LXXXIII.

*A loco communi exordium Aregi monachi, non esse ferendam sententiam altera parte inaudita. Se imperatorem odiasse prius ex auditis, postea factum amicissimum, ejusque laudes etiam in Italia prædicaturum. Quærit quid de pace cogitet. Imperator se ipsius amantem demonstrat. De adversariorum scelere conqueritur. Si imperatorem esse sinant et collegam imperatoris, quid facturus sit. Ejus amor erga commune mirificus. Qua conditione imperio cedere velit.*

Hoc colloquio finito, minorum rector Aregus nomine, Æquum est, inquit, eum qui sibi vitam cum virtute conjunctam proposuit, cuique veritatis et justitiæ vel modica cura est, nunquam prius ullum condemnare, quam ejus ad objecta responsionem audierit. Et quidam de vetustis regibus aiebat, alteram aurem **637** reo integram servare oportere. Quod ego mortalibus in commune præceptum, et vitæ humanæ in primis conducibile opinor. Nam cum multa et pessimi exempli tibi objiciantur : quod nimirum admirabilis illius amicitia, quæ tibi cum imperatore fuit, oblitus, filiis ejus, a quibus nunquam violatus es, insidias feceris, et cum Romanum imperium privati habitu administrares, id tibi ad gloriam sufficere non putaris, nisi illis interemptis, totum ad te attraheres : quodque patriarcha, et aliis conatui tuo adversantibus, propter repulsam insanus et bellum hoc texueris, et barbaros in fines Romanos induxeris, et de pace ne audire quidem verbum sustinueris : sed quia non statim ab initio cedentes se tibi subjecerint, omnia evertere ac disperdere constitueris, et cædes servitutisque nihili pendas : his omnibus cognitis, tam hostili odio tui incensus sum, ut multorum servatorem, ac de republica bene meritum existimaturus, eidemque manum osculaturus fuerim, qui te jugulare potuisset : non solum propter cladem ac postem tanto belli tempore Romanis importatam, cujus te primigeniam causam credebant, sed quod et ipse, cum Sabaudus sim, e paterno scilicet principatu imperatricis, ob communionem generis, ipsam et ejus liberos amo, eorumque infœrtunitis similiter doleo. Tametsi non ab amicis tantum, sed et infestissimis hostibus multas eximiasque laudes tuas auidi, cum et naturæ præstantiam, et honestarum rerum exercitationem, quibus Romanis universis longo intervallo anteires, in te extollerent. Quibus nihilominus ideo non sum assensus, quod utrosque, et illos ex amore, et istos ex odio mentiri existimarem. Est enim quando et hostes hostibus illustre præconium impertiunt, ut aut victi a magnis, aut victores magnorum beati ac felices habeantur (49). Nunc mihi prorsus contra contingit : nam et illis laudantibus non mediocriter succenseo, tam multa quæ in te sunt bona tantibus, et mihi imperitiam temeritatemque ju-

**A** Μετὰ δὲ παύσασθαι τῶν περὶ τούτων λόγων, ὁ τῶν μενουρίων ἡγούμενος Ἀρῆγος ὠνομασμένος, διακαιον εἶπε τὴν ὀρθῶς βιοῦν προφητημένον, καὶ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης καὶ ὀλίγου γοῦν πεποιτημένον λόγον, μηδέποτε καταψηφίζεσθαι μηδενός, πρὶν ἂν αὐτοῦ περὶ τῶν κατηγορουμένων τὴν ἀπολογία ἐγγένηται ἀκούειν ποιουμένου. Καὶ ὁ τῶν παλαιῶν τις βασιλέων ἔφασκε, τὸ δεῖν τὴν ἑτέραν τῶν ἀκοῶν ἀκεραίαν μάλιστα τῷ κατηγορουμένῳ διασώζειν, τοῦθ' ἡγεῖσθαι εἶναι κοινὸν παράγγελμα ἀνθρώπων τὰ μέγιστα λυσitelοῦν κατὰ τὸν βίον. Ἐγὼ γάρ σου πολλὰ καὶ δεῖνὰ κατηγορούντων τεινῶν ἀκηκόω, ὅτι τε τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης βασιλείας πρὸς σὲ φιλίας ἀμνημονήσας, ἐπεδούλευσας μηδὲν ἀδικοῦσι τοῖς παισὶ, καὶ τὴν Ῥωμαίων ἄγων αὐτὸς ἡγεμονίαν ἐν **B** ἰδιώτῳ σχήματι, οὐκ ἐνόμισας τὴν δόξαν ἐφαρκεῖν, εἰ μὴ ἐκεῖνους ἀποκτείνεις τὸ κράτος ἅπαν περιστῆσεις εἰς σεαυτὸν, καὶ ὡς πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων πρὸς τὴν ἐπιχειρήσιν ἐναντίων γενομένων, ἐκμανεῖς πρὸς τὴν ἀποτυχίαν, τὸν τε πόλεμον κεκλίνας τουτοῦ καὶ τοὺς βαρβάρους ἐπὶ τῆς γαίας Ῥωμαίων, καὶ τὴν εἰρήνην οὐδ' ἄκριος καταδέχηται τοῖς ὄσιν, ἀλλ' ὅτι μὴ εὐθὺς ἐξαρχῆς ὑπεῖχον δουλωθέντες, πάντα ἀνατρέπειν καὶ διαφθεῖρειν ἔγνωσ, καὶ τῶν φύων καὶ τῶν ἀνδραποδισμῶν οὐδένα ποιῆ λόγον, οὕτως ἐκπεπολέμωμαι καὶ αὐτὸς, καὶ πρὸς τοσοῦτον ἔχθος ἐξηγόμεν, ὡσθ' ἴδεως ἂν εἰ τις ἀποσφάττειν ἴδῃ νήθη, τὴν χεῖρα κατεφίλου, καὶ πολλῶν σωτήρα καὶ εὐεργέτην ἂν ἐνόμιζον, οὐ μόνον διὰ τὴν γεγενημένην ὑπὸ τοῦ πολέμου φθορὰν ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ, **C** καὶ τὴν μεγάλην κακοπραγίαν τῶν Ῥωμαίων ἥτις αἰτιώτατον εἶναι ὑπελάμβανον, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκ Σαβώθας ὡν τῆς πατρίδας ἀρχῆς τῆ βασιλείας, φίλερον τι τρέφω πρὸς τοὺς ἐκεῖνης παῖδας διὰ τὴν ἐκ τοῦ γένους κοινωνίαν, καὶ πρὸς τὴν κακοπραγίαν καὶ αὐτὸς συνάχθομαι. Καίτοι γε οὐ παρὰ τῶν φίλων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν μάλιστα σοὶ πολεμουμένων, πολλοὺς καὶ θαυμασίους ἐπαίνους ἤκουον διεζώντων, καὶ τὴν τε φύσιν ὡς θαυμασίαν, καὶ τὴν ἀσκησιν ἐξαρώντων τὴν πρὸς τὰ καλὰ, ὡς πολὺ τῷ μέσῳ τοὺς ἄλλους ὑπερβέβληκε Ῥωμαίων, οἷς οὐκ ἐνόμιζον προσέχειν δεῖν, τοῖς μὲν διὰ φιλίας, τοῖς δὲ δι' ἔχθραν ἀμφοτέροις ψευδομένοις. Ἔστι γὰρ ὅτε καὶ αὐτοὶ οἱ πολεμούντες αἰξουσι τοῖς ἐγ- **D** κωμῆαις τοὺς ἔχθρους, ἐν' ἧ ἡττηθέντες ὑπὸ μεγάλων, ἢ νικήσαντες, μέγιστα δόξωσι καταρωθῆναι.

## Jacobi Pontani notæ.

(49) Vicisse magnos cur audem pariat, manifestum est cui libet, sed victum esse a magnis cur honori est? Quia videntur ipsi non qualescunque fuisse, qui non a qualicumque aut potuerunt, aut debuerunt vinci atque occidi. Itaque putat Lauso gloriæ apud posteros fore Æneis lib. x. *Æneid.*

quod ab Ænea interemptus sit :

*Hos tamen infelix miseram solabere mortem :*

*Æneæ magni dextra cadis.*

In quæm versum lege quæ multa in symbolis nostris adduximus.

Νυνὶ δὲ μοι τρῦναντίων ἅπαν περιέστη. Τοῖς τε γὰρ ἄδικον ἐκείνοις οὐκ ὀλίγα μέμφομαι, ὡς τὸ πολὺ συγκρύπτουσι τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἑμαυτῶ τῆς ἀκρισίας. Καὶ δὴ μεταβαλὼν ἀντὶ ἐχθροῦ καὶ κατηγόρου, τῶν τε μάλιστα γεγένημαι φιλοῦντων, καὶ πολλῶν καὶ θαυμασίων τῶν ἐπαίων κρῖνων ἄξιον, οὐ παρὰ Ῥωμαίους διατρίβων, ἀλλὰ καὶ γενόμενος εἰς Ἰταλίαν, ὡσπερ μετ' ὀλίγον ὀλομαι, τὴν προτρούσαν μεγαλοφυῆν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα πρὸς τὰ κατὰ κηρύξω πᾶσι φανερώς. Περὶ μὲν οὖν ὧν κατὰ τὸν πόλεμον ἀπάντων ὧς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἄχρι νῦν εὐδελίαν πρόφατιν αὐτῆς παρέσχες, ἀλλ' ἄκων ἐπὶ ταῦτα πρὸς τῶν πολεμούντων συνωβή. πέπεισμαι τε ἀκριδῶς, καὶ πρὸς ἄλλους ὑπὲρ σοῦ διαλεγθεῖην ἂν αὐτός. Ἐπεὶ δ' αὐτὸς ἐκέλευσας περὶ πάντων, ὧν ἂν θέλοιμεν πυνθᾶσθαι σου ἀδώς, τί περὶ τῆς εἰρήνης νῦν διανοή; Ἄρ' ἐπιτίμως ἔχεις πρὸς αὐτήν, εἰ τινος ἐπεικοῦς ἀπολογίας τύχοις, ἢ πρὸς τὴν ἐκεῖνων ἀγνωμοσύνην παντάπασιν ἀπέγνω; πρὸς τὰ διαλύσεις καὶ αὐτός; Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν τῆς τε παρῶν ἰσχυρίας ἐπαινέσας, καὶ τῆς περὶ τὰ πράγματα ἀδούλου διαίτης καὶ δικαίας, καὶ ἀντιφιλεῖν αὐτὸν καὶ αὐτὸς εἰπὼν διὰ τὴν προσούσαν σύνεσιν καὶ τὴν εὐφυῆ τὴν πρὸς τὰ κατὰ, εἶτα ἀπεκρίνατο καὶ περὶ τῆς εἰρήνης, ὡς ἐπ' ἐκείνοις εἶη τοῖς πολεμοῦσι καὶ ἡ τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης αἴρεσις. Αὐτὸν τε γὰρ συνθησασθαι βῆστα πρὸς τὰς διαλύσεις; ἂν ἐθέλωσιν ἐκείνοι, καὶ πολεμήσειν κατὰ δύναμιν, ἂν ἐκείνοι τὰ δίκαια μὴ θέλωσι κοιεῖν. Ἐκείνοι γὰρ πρότεροι πολέμου ἤρξαν διαβαλόντες καὶ συκοφαντήσαντες, καὶ τὴν τε μητέρα ὀλίγου δεῖν ἀπέκτειναν αὐτοχειρῆ, ἐν δεσμοτηρίῳ νοσοῦσαν προνοίας ἀξιώσαντες μηδεμίαν, καὶ τὸν υἱὸν οὐπω δώδεκα ἔτη γεγονότα, καὶ μηδὲν αὐτοῦς ἠδικηκότα, διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀπέχθειαν, ὑπὸ δεσμοῖς κατέστησαν τοσοῦτον χρόνον, καὶ τοὺς φίλους ἅπαντας διέφθειραν καὶ τοὺς οἰκείους; καὶ οὐδὲν ἀπέλιπον παροινίας οὐδὲ ὕβρεως. Ἐγὼ γὰρ λέγειν τὴν τοσοῦτον πλοῦτου διαρπύχην ἐμῷ τε καὶ τῶν συγγενῶν, οὗς ἔδει τοσαύτην κακίαν συνειδόμενος ἑαυτοῖς, καὶ ὡς τῆς ἀμυθῆτου φθορᾶς Ῥωμαίων αἰτιώτατοι γεγέννηται, ἔλεοντιῶν ὅσημέρι διὰ τὴν αὐτῶν κακίαν καὶ μοχθηρίαν λαβόντας κτεινομένων, πρώτους τῆ εἰρήνην προσδραμεῖν, καὶ τὸν πόλεμον σπουδάζειν καταλύειν. Ἐπεὶ δ' ἐκείνοις οὐδενὸς ἔτερου μέλει, ἢ τοῦ τῶν πραγμάτων μόνων ἀρχὴν ἂν τινα περιλειθῶσι, τῶν δ' ἀρχομένων οὐδέμιαν πρόνοιαν ποιοῦνται, ὡσπερ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας πάντα ἐπραγματεύομεν, οὕτω καὶ νῦν ἂ πᾶσι μέλλει κοινῆ συνείσειν πάντα ἔρω. Ἐξίσταται δὲ αὐτοῖς, ἢ αἰρεῖσθαι τὰ βελτίω ἂν πρόνοιαν τινα ποιῶνται τοῦ κοινοῦ, ἢ τὸν πόλεμον ἀσπάζεσθαι ἂν τῶν ἄλλων πάντων ἂ νομίζουσιν αὐτοῖς ἰδίᾳ διαφέρειν προτιμῶσι. Φημι τοίνυν, ὡς ἐάν μὲν ἐθελήσῃσι βασιλεῖα δέχεσθαι, καὶ τοῖς παισὶ συνάρχοντα βασιλεύς, οὐδ' αὐτὸν πολυπραγμονήσειν μηδὲν περὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον γεγεννημένων; ἀλλ' ἀμνηστῆσαν τε αὐτοῖς παρέξειν τῶν κακῶν, καὶ τῶν ἠρπαστῶν μηδενὸς ἀποστερήσειν, ἂν τε τῶν οἰκείων ὥσιν ἢ τῶν φίλων,

dicium exprobro. Et jam immutatus, ex inimico et accusatore evasi amicissimus, teque præclaris dignum laudibus judico : nec solum quandiu apud Romanos sum, sed in Italia quoque, quo brevi me profecturum opinor, altitudinem et æquitatem animi tui, et ad res egregias naturam idoneam apud omnes palam deprædicabo. Quod igitur ad bellum attinet, a principio hucusque nullam penitus causam ipse præbui, **638** sed invitus ab hostibus ad arma compulsus es; quod mihi plane persuado, et id apud alios pro te constiteri non dubitabo. Quia vero de omnibus quæ vellemus libere iuterrogari te jussisti, quis est, quæso, tuus nunc de pace sensus? an si illi æquum respondeant, prompte eam coles? an eorum improbitas facit, ut pacificationis spem omnem repudies? Imperator libertatem viri, integritaque ac verum de rebus iudicium laudans, et se propter prudentiam et ingenium ad virtutem natum redamare illum testificans, respondet, belli et pacis electionem in arbitrio bellantium consistere. Nam se quidem facillime ad compositionem consensurum, si ipsis libeat, et pugnaturum pro viribus, si iidem jus fasque contempserint. Ipsos quippe, calumniis et mendaciis indulgentes, bellum orsos, matremque suam in carcere ægotantem nulla cura dignatos, tantum non suamet manu occidisse : et filium duodennem, qui nihil in eos peccaverat, odio patris tandiu in vinculis retinuisse : et amicos ac propinquos omnes sustulisse, quamque potuerint, crudelissime et contumeliosissime se gessisse. Taceo enim, inquit, tantarum opum, et mearum, et cognatorum direptionem. Quos oportebat tantorum scelerum conscientia stimulatos, et Romanos ob calamitates incredibiles, eorum opera illatas (propter quorum nequitiam et improbitatem quot die trucidantur), miseratos, primos pacem amplecti, et studere bellum disjicere. Quoniam autem aliud non cogitant, quam ut soli rerum dominantem (si modo aliquid rerum relictum est), subditosque nullo loco ducunt, ego quemadmodum inde a primordio ad communem salutem omne meum studium laboremque contuli : sic et nunc quæ omnibus profutura sint, omnia edicam. E quibus licet illis aut meliora eligere, si universitati consultum velint, aut bellum accipere, si id privatis utilitatibus suis omnibus anteponendum sentiunt. Aio itaque, si voluerint me imperatorem et filiorum defuncti collegam pati, non sollicite inquisitionem in ea, quæ bello præterito commissa sunt, sed injurias oblivione sempiterna delenturum, et spoliis suis ac præda nullam privaturum, sive ea familiarium, sive amicorum, sive cognatorum fuerit; neque ablatum, quæ ipsis bello ardente Augusta donaverit, vel honores, si præter dignitatem ac meritum collati videantur, vel possessiones, **639** sive illæ publicæ erant, sive ad me privatim pertinebant : verum æqui bonique facturum omnia, neque unquam cum eorum damno bellicas offensiones vindicaturum. Quod si hoc nec justum nec seren-

dum censuerint, totum negotium iudicio permissurum. *Judicibus autem aliis non utar, nisi ipsa imperatrice, patriarcha, monachis et delectis episcopis, et Romanis, si qui supersunt, optimatibus: imo vero etiam cujuscunque reipublice viris prudentioribus. Et si quidem iniquus, perjurus et insidiator comperar, quod isti dicunt, sceleribus meis non aliud supplicium, quam mortem ingloriam et infamem irrogari volo. Si hanc damnationem aversantur, crudele ducentes, in hominem sententiam capitalem ferre: at ego ipse ante iudicium atrum adversus me calculum dabo, ut ipsi, postquam convictus fuero, supplicii huius reprehensione vacent.* Sin autem potius alia omnia constiterint, non me simpliciter ac temere affirmante, sed dicta mea evidentibus testimoniis confirmante, non quidem petitis a mearum partium studiosis (ne mihi gratificari existimentur), verum ab illis, quos ipsi toto bello adjuutores habuerunt, imo vero ab ipsa imperatrice et patriarcha, qui cum pluribus mihi testes erunt (non enim negare poterunt, quæ mihi perspicue commandaverint), justitiæ consentaneum erit, ut qui criminationibus et insidiis nefarie me appetiverunt, easdem pœnas suscipiant. Verumtamen ego quemadmodum in aliis, sic in his desiderio quodam gloriæ me quidem causa cadentem morte multandum pronuntio: sin ipsi litem perdidierint, nihil eos molestum pati postulo, nisi hoc unum, ut sycophantæ et criminatores cognoscantur, et me absolutum, imperatorem, filiorumque defuncti collegam a Romanis palam proclamari. Sin autem vel cum veste imperatoria ad iudicium occursum metuunt, vel cum exercitu Byzantium ingressurum suspicantur, ego illos hoc angore liberabo. Nam positis insignibus imperatoriis, ornata privati, denis duntaxat comitibus intrabo. Communis enim boni causa, et ut Romanos, qui mihi sunt charissimi, a belli detrimentis vindicem (quanquam sycophantæ isti et hic obtrectent, dicantque me ipsorum hostem et perditorem esse), non talia modo, sed longe etiam odiosiora alacriter decrevi sustinere: præsertim cum id celebritati meæ nec tantillum nociturum sit. **640** Si enim iudicio victus occidar, nulla ad me ex imperatorio schemate redibit utilitas. Sin accusatores pessum dederò, nihil triste erit, cum ad breve tempus deposuisse, quem mox majore cum honore, et applausu, omniumque suffragiis recepturus sim. Neque enim nocitibus singulis, quando cubitum concedo, ex ejus depositione aut tristitiam aut dedecus aliquod sentio. Idcirco nec modo super amictu plura loquar, paratus facere quod illis placuerit. Quod si semel invidia et odio mei præpediti, horum nihil putant sufficere, neque ulla sponsione conditione me imperatorem esse sinunt, sed semel statuerunt me rejicere, perdereque omnia, quæ mihi subesse malunt: etsi ita insanientes contemnere oportebat, tamen ne communem salutem studio vitæ meæ servandæ neglexisse videar,

A ἢ τῶν συγγενῶν. Ἐτι τε οὐδ' ὧν αὐτοῖς ἡ βασιλὶς παρέσχετο κατὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον, οὐτε τῶν τιμῶν ἂν δοκῶσι παρ' ἀξίαν, οὐτε τῶν κτήσεων, εἴτε ἐκ τῶν δημοσίων ἤσαν, ἢ τῶν ἐμοὶ προσηκουσῶν· ἀλλὰ πάντα στέργειν, καὶ μηδεμίαν αὐτοῖς μηδέποτε βλάβην ἐπάγειν, ἀμυνόμενον τῶν κατὰ τὸν πόλεμον κακῶν. Εἰ δὲ τοῦτ' αὐτοῖς μῆτε δικαίον εἶναι φαίνεται, μῆτε ἀνεκτὸν, πάντα ἐπιτρέψομεν τῇ δίκῃ. Χρησσομαι δὲ οὐχ ἑτέροις δικασταῖς τισιν, ἀλλ' αὐτῇ βασιλίδι καὶ πατριάρχῃ, καὶ τῶν τε μοναχῶν καὶ ἐπισκόπων τοῖς λογασί, καὶ τῶν Ῥωμαίων, εἰ τινες ἐτι κατελείφθησαν, τοῖς ἀρίστοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκασταχοῦ πολιτειῶν τοῖς συνετωτέροις. Κἂν μὲν αὐτὸς ἀδικῶν καὶ ἐπισηκῶν, καὶ βασιλεῦς τοῖς παισὶ φαίνομαι ἐπιβουλεύων, ὥσπερ οὗτοι κατηγορήσαν, μηδεμίαν ἄλλην εἶναι τῆς ἀδικίας τιμωρίαν, ἢ θάνατον αἰτιμον καὶ ἀκλειᾶ. Εἰ δ' αὐτοὶ τὴν τοιαύτην καταδίκην παραιτοῦνται, ἀπηνῆς εἶναι νομίζοντες ἀνθρώπου θάνατον καταψηφίζεσθαι, ἀλλ' αὐτὸς κατ' ἐμαυτοῦ καὶ πρὶν γενέσθαι τὴν δίκην, κυρώσω τὴν ψῆφον, ἵν' αὐτοὶ μετὰ τῷ τοῖς ἀδικήμασιν ἀλῶνται, μηδεμίαν περὶ τῆς τιμωρίας μέμψιν ἔχωσιν. Ἄν δ' αὐτοὶ τάναντία πάντα φαίνωνται, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ, ἀλλὰ τῶν λεγομένων μαρτυρίας ἐναργεῖς ἐμοὶ παράγοντος, οὐ παρὰ τῶν ἡρημένων τὰ ἡμέτερα, ἵνα μὴ χρῆζεσθαι ἐμοὶ δοκῶσιν, ἀλλ' οἷς αὐτοὶ συνεργοί; παρὰ πάντα τὸν πόλεμον ἐχρῶντο, μᾶλλον δὲ αὐτῆς βασιλίδος καὶ πατριάρχου τοῖς πλείοσιν ἐμοὶ συμμαρτυροῦντων.

C Οὐ γὰρ ἂν δύναιντο ἐξαρνοὶ γίνεσθαι πρὸς ἃ ἐμοὶ συνίστασι σαφῶς, δικαίον μὲν τοὺς σεσυκοφαντηκῆτας καὶ ἐπιβουλεύσαντας ἀδικίας, καὶ τοσούτων κακῶν αἰτίους Ῥωμαίους γενομένους, τὰ ἴσα πάσχειν ἂν ἡττώμενοι. Ἐγὼ δὲ ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις κινεῖ τοῦτοισι φιλοτιμίαν τινὰ ἐπιδεικνόμενος, ἐμὲ μὲν ἡττώμενον τιμῶμαι ἀποθνήσκων· ἂν δ' αὐτοὶ ἀίσκωνται, μηδὲν ὑπομένειν ἀγῆες· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μόνον συκοφάντας ἀποδείκνυσθαι, ἐμὲ δὲ μετὰ τὴν νίκην, βασιλέα κοινῇ ἀνακηρύττεσθαι ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ συνάρχοντα βασιλεῦς τοῖς παισίν. Εἰ δὲ τὸ βασιλικὴν ἐσθῆτα ἔχοντα δεδοικασι πρὸς τὴν δίκην ἀπαντᾶν, ἢ τὸ στρατιᾶν ἔχοντα ὑποπειθούσιν εἰς Βυζάντιον εἰθ. ἵν, ἐγὼ καὶ ταύτας ἴασομαι τὰς ἀπειρίας. Οὐ πλείους γὰρ ἔχων εἰσπελεύσομαι τῶν δέξαι, τὰ τε βασιλικὰ ἐπίσημα ἀποθέμενος, ἰδιωτικὴν μεταμφιάσομαι σκευὴν. Τοῦ κοινῆ γὰρ ἕνεκα λυσυτελοῦντος, καὶ τοῦ Ῥωμαίου τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δεινῶν ἀπαλλαγῆναι, οὗς ἐγὼ μάλιστα φιλῶ, κινεῖ οἱ συκοφάνται οὗτοι καὶ πρὸς τοῦτο διαβάλλουσι, μισεῖν φάσκοντες αὐτοὺς καὶ πολεμεῖν αὐτοῖς καὶ διασθῆραι, οὐ μόνον τοιαῦτα καὶ ἐπαχθέστερα δὲ πολλῶν πρὸς ὑμῶς ὑπομένειν ἔγνωκα· ἄλλως θ' ὅτι οὐδὲ πρὸς τὴν εὐδοξίαν ἐμοὶ τοῦτο οὐδ' ὀλίγα λυμανεῖται. Ἄν μὲν γὰρ ἡττώμενος ἀποθνήσκω, οὐδεμία δησις ἐκ τοῦ βασιλικῆν ἐσθῆτα ἔχειν περιέσται· ἂν δὲ τῶν κατηγορούντων κρείττων φαίνομαι, οὐδὲν λυθήσει τὸ ἀποθέσθαι πρὸς βραχὺ, μέλλοντα ὀλίγω ὑστερον αὐτοῖς ἀναλαμῶναι μετὰ πλείονος τῆς δόξης, καὶ τῆς εὐφημίας, καὶ τῆς ψῆφου τῆς κοινῆς. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ



νυκτὸς ἐκάστης ἀποτιθέμενος ἐπὶ τῷ κατακλινεσθαι, **A** οὐτ' ἀνίας οὔτε ἀδοξίας αἰσθάνομαι τινοῦ. Διόπερ οὐδὲ νῦν περὶ τῆς σκευῆς μακρὸν ποιήσομαι τὸν λόγον· ἀλλ' ὡς ἂν αὐτοῖς ἀρέσκη πράττειν ἔτοιμος ἔγωγ. Εἰ δὲ καθάπαξ ἄλλοι τῷ φθόνῳ καὶ τῷ ἔχθει τῷ πρὸς ἐμὲ, τούτων μὲν οὐδὲν ἠγούνται ἐξαρκεῖν, οὐδὲ ἐπ' οὐδεμιᾷ προκλήσει βασιλεῖα δέχονται, ἀλλὰ καθάπαξ ἀπεγνώκασιν πρὸς τοῦτο, καὶ πάντων μάλ-  
 λον ἀπώλειαν καταψηφίζεσθαι αἰροῦνται, ἢ ἐμοὶ δου-  
 λεύειν ὑπομένειν, ἐκείνων μὲν οὐδένα λόγον ἐχρῆν  
 ποιεσθαι οὕτω μαινομένων. Τῆς δὲ κοινῆς τῶν ἄλ-  
 λων σωτηρίας ἕνεκα, ἵνα μὴ δοκῶ καταπρῆζεσθαι  
 φιλοψυχῶν αὐτὸς, ἔκοντι αἰροῦμαι ἀποθνήσκειν.  
 Οὐδὲ γὰρ ἀποδέει τούτῳ τὸ τὴν ἀρχὴν ἀποθέμενον  
 ὄσσην ἔχω, καὶ τὰς πόλεις παραδόντα καὶ τὴν στρα-  
 τιάν, αὐτὸν ἐν ἰδιώτῳ σχήματι ἀφανεία πολλῇ συ-  
 ζῆν ἐν γυνίᾳ παραβῶσαντά τινα. Πλὴν οὐχ ἀπλῶς  
 καὶ τοῦτο, οὐδὲ λόγου τοῦ προσήκοντος ἐκτός, ὡς  
 δοκεῖν τοῖς τε Ῥωμαίοις, καὶ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι  
 καὶ βαρβάροις, ὅτι ἀδικῶν καὶ ἐπιτοκῶν, καὶ μὴ  
 δυνάμενος ἀντέχειν πρὸς τὸν πόλεμον, δέισα· παρε-  
 χώρησα τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς, τὸ ζῆν ἀκλεῶς τῆς μετ'  
 εἰκλείας προτιμήσας τελευτῆς· ἀλλὰ πρῶτον μὲν  
 ψήφισμα βούλομαι γενέσθαι καὶ πρόγραμμα κοινὸν  
 τῆς τε Ἐκκλησίας καὶ συγχλήτου, καὶ συμπάντων  
 κοινῇ Ῥωμαίων, ὡς οὐκ ἀδικῶν οὐδὲ ἐπιτοκῶν, οὐδὲ  
 κακὸς περὶ τοὺς βασιλεῶς τοῦ φίλου παιδῶς ἐλεγ-  
 χθεὶς, ἀλλὰ τοῦ κοινῆ τῆς σωτηρίας ἕνεκα ἀπέστην  
 τῆς ἀρχῆς, καὶ τοῦ λελυθῆαι τοὺς ἐμφυλίους ὕψ'  
 ὧν διαφθεῖρονται πολέμου. Ἐπειτα τοὺς ἐν δεσμω-  
 τηρίοις πάντας διὰ τὴν εἰς ἐμὲ κατεχομένους εὐνοίαν  
 ἀφῆναι τῶν δεσμῶν, καὶ τὴν οὐσίαν ἀποδοῦναι ὄσσην  
 ἀπεστέρησαν, καὶ πρὸς τοὺς παῖδας τῶν ἀποθανόν-  
 των ποιεῖν ὁμοίως. Ἄτοπον γὰρ τῶν μὲν συμφορῶν  
 καὶ τῶν δυστυχημάτων αἰτιον αὐτοῖς ὀφθῆναι, πρὸς  
 δὲ τὸ πρὸς τὴν ἀρχίαν μηδὲν φροντίσαι, τύχην ἐ-  
 ανελεῖν. Πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ τοῖς συνοῦσι, καὶ συγ-  
 κλητικοῖς καὶ στρατιώταις, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς προσήκουσιν ἐμοὶ καθ' αἷμα, πρῶτον μὲν πιστεῖς δι'  
 ὀρκιον δοῦναι, ὡς οὐδὲν κακώσουσιν, ἀμυνόμενοι τῆς εἰς ἐμὲ εὐνοίας. Ἐπειτα δὲ καὶ τοῦτοις ἀπο-  
 δοῦναι ἃ ἀφῆρηνται καὶ χρήματα καὶ κτήσεις· πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ προνοίας ἕκαστον ἀξιώσασιν πρὸς ἀξίαν.  
 Εἰ μὲν γὰρ ἐμελλον εἶναι βασιλεὺς αὐτὸς, ἀξίως ἂν τῶν πόρων ἡμεψάμην, καὶ οὐκ ἂν ἐκείνων ἐδεδίθην  
 προνοεῖν αὐτῶν· ἐπεὶ δ' ἐκὼν εἶναι παραιτοῦμαι, δίκαιον αὐτοῖς ἐν ἀσφαλείᾳ τε ὁμοῦ καὶ εὐπορίᾳ τῶν  
 πρὸς τὸν βίον ἀπολιπεῖν· κὰν ταῦτα γένηται ὡσπερ ἀξίω, τὴν βασιλείαν ἀποθέμενος αὐτὸς, καὶ τὴν ἀρ-  
 χὴν, καὶ τὰς πόλεις παραθεῖς, ἢ πρὸς Ἄθην τῷ ἱερῷ, ἢ πρὸς ἑτέρῳ μέρει τῆς Ῥωμαίων γῆς· οὐ  
 γὰρ αἰροῦμαι ὑπερόριος εἶναι ἐφ' ἑτέρα· ἀφανεία συζῆσω τὸν πάντα βίον κατ' ἐμαυτὸν διάγων, ὅπως  
 ἂν οἶός τε ᾦ.

## CAPUT LXXXIV.

*Orationem imperatoris laudat Aregus, responsumque accipit, Byzantium dicta renuntianda. Ejus precibus imperator cum exercitu recedit. Aregus Byzantii litteras reddit, de pace principes appellat. Apocauchus arma Byzantiis et preces indicit, se cum Cantacuzeno congressurum simulat, re infecta in urbem redit. Oppida quaedam capit imperator. Præsidiariorum excursiones. Epistola Apocauchi et patriarchæ ad Cantacuzenum, de abdicatione et seruanio promisso. Aregus monachus Græci sermonis ignarus deluditur. Imperator epistolam quam ferebat ei interpretatur: ille stomachatur. Imperator quoque in illos ut mendaces et sycophantas invehitur, cælestemque illis vindictam minatur.*

Τοιαῦτα μὲν βασιλεὺς πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν διειλέχθη **D** περὶ τῆς εἰρήνης. Ἐκεῖνος δὲ μέγρι πολλοῦ κάτω νεύων, ἐθαύμαζε σιγῇ τὴν καλοκαγαθίαν βασιλεῶς, καὶ ὡσπερ ἐξεπέπληκτο πρὸς τὸ μέγεθος τῶν εἰρη-  
 μένων. Ἐπειτα ἀνενεγκῶν, ὧς μὲν οὐδὲν ἐνέλιπε,

Hæc imperator Arego de pace sciscitanti. Ille diu terram intuens, tacitusque integritatem ejus admirans, tam singulari oratione velut attonitus, sic deinde ora resolvit: Quam nulla pars neque humanitatis, neque justitiæ sermōni huic tuo defuit,

adeo, ut nec impudensissimus quidquam possit A  
carpere! Quæ autem de pace disseruisti, scire  
aveo, nobisne tantum ut amicis dixeris, an etiam  
ad aures Byzantium perferri velis, si forte et  
illos utile consilium suscipere, et tantis populi Ro-  
mani calamitatibus sine imponere contingat. Im-  
perator dicta ab se Constantinopolim renuntiari  
in rem fore censet; quæ ut ad fidem plus ponderis  
habeant, litteris quoque comprehendi mandat, quibus  
rubrica subscribit, et sigillum aureum, pro argu-  
mento, se ibi scripta constanter sineque ulla  
dubitatione servaturum, appendi jubet. Aregus  
instrumentum manu tenens, et amplas imperatori,  
ut maximo beneficio ornatus, gratias agens, jamque  
abiturus, ut abducat exercitum rogat: pacem  
enim ad deliberationem non paucos dies requirere,  
et militem non posse quiescere, sed omnia interea  
incursionibus vastaturum. Quod si ipse responsio-  
nem opperens illic sedeat, periculum fore, ne pace  
confecta, nihil eorum restet, quorum gratia pacem  
Meri concupiverit. Imperator et hoc et si quid 642  
etiam majus peteret, prompte facturum recepit, et  
tertio post die collecto in unum milite (erat enim  
ad prædas agendas dispersus), castra moturum. Sic  
Aregus ei valedicens, cum litteris discessit, quas in  
palatio patriarchæ magnoque duci reddidit: ac de  
pace eos allocutus, monuit, imperatori et Romanis  
iniquissimos fore, nisi una aliqua conditione ad  
compositionem moverentur. Verum illi hominem  
dextere submovent, paulo post ad legationem ejus  
responsuros autumantes. Magnus dux intelligens ex  
Arego, imperatorem luce tertia abducurum copias,  
Byzantiis promiscue bellum in Cantacuzenum Je-  
nuntiat, ipseque se comparat, et exercitum con-  
scribit. Omnibus autem sacris domibus et mona-  
steriis, omnique generi et gradui sacerdotum pre-  
ces ad divinum Numen cum perfido desertore  
conflicturis placandum iudicet. Et ille quidem diem  
illum et insequentem totum se comparando con-  
sumpsit. Tertio die, hora prandii, ut a speculato-  
ribus imperatorem desperandum discedere audi-  
vit (stabat enim promissis), portis reclusis, cum  
effrenato ac temerario impetu se effundens, equi-  
tatum ac peditatum ante muros disponit. Ubi spe-  
culatores quos ad speculandum miserat reversi,  
diluendo illos ultra abiisse retulerunt, se frustratum  
doluit, valdeque ob tarditatem et moram se incu-  
sans, et incredibiliter indignans, patriarchæ signi-  
ficat, Cantacuzenum, præcipientem adventum suum,  
et illi se imparem scientem, multo mane aufugisse,  
quæritque quid fieri placeat, quandoquidem hostes  
fugam arripissent. Respondet patriarcha: Fugit  
impious, nemine persequente; vince, et amplius  
vince; jubetque, ut hostibus longe superiores re-  
verti: et ille mæstus, quia conflictu exciderat,  
revertitur. Imperator, quia quod gerebatur latere  
eum non poterat, multis Byzantio in dies nuntian-  
tibus, Rhegium et Athyræ, et Damocraniam, et

ειπεν, οὐτε ἀγνωμοσύνης, οὐτε δικαιοσύνης ἐν τοῖς  
εἰρημένους, οὐδὲ τὸν σφόδρα ἀνασχυντούτα εἶσθαι  
δυνήσεσθαι ἀντειπεῖν. Ἐὰ δὲ αὐτῷ περὶ τῆς εἰρήνης  
εἴρηται εἶδέναι βούλεσθαι, εἰ πρὸς αὐτοὺς ὡς ἐπι-  
τηδεῖους μόνον διειλέχθη, ἢ εἰ βούλοιο μὴ γίνεσθαι  
καὶ τοῖς ἐν Βυζαντίῳ, εἰ πως γένοιτο χάκινους τῶν  
δεόντων σκεφαμένους τι, τῶν μεγάλων συμφορῶν  
Ῥωμαίους ἀπαλλάττειν. Βασιλεὺς δὲ ἀπαγγέλλειν  
τε ἐκέλευε καὶ προβόρου παντός· ἵνα δὲ μᾶλλον  
βέβηια δοκῆ τὰ εἰρημένα καὶ πιστὰ, ἐκέλευε καὶ  
γράφειν· καὶ ἐπεὶ γεγραμμένα ἦσαν πάντα ὅσα  
διειλέχθη, ἐρυθραῖς ὕπεσημαίνετο ὑπογραφῆς, καὶ  
σφραγίδι χρυσῆν ἐκέλευεν αἰωρεῖν, δέγμα τοῦ φι-  
λίξιν τὰ γεγραμμένα βεβαίως καὶ ἀναμφιβόλως.  
Ἄρῆγος δὲ ἐπεὶ τὰ γράμματα εἶχεν ἐν χειρὶ, πολ-  
λὰς βασιλεῖ χάριτας ὁμολογῶν, ὡς τὰ μέγιστα εὐφρ-  
γετημένος, καὶ μέλλων ἡδὲ ἀπιέναι, ἰδαίτω βασιλεὺς  
ἀπαγαγεῖν τὴν στρατιάν· τὴν μὲν γὰρ εἰρήνην οὐκ  
ὀλίγων ἡμερῶν δεῖσσεσθαι πρὸς διάσπεψιν· τὴν στρα-  
τιαν δὲ ἡρεμεῖν μὴ δύνασθαι, ἀλλὰ πάντα ἐπιέναι καὶ  
διασφθεῖραι. Εἰ δὴ αὐτὸς τὴν ἀπολογίαν περιμένων  
ἐνταῦθα καθεδεῖται, κινδυνεύσει μετὰ τὴν εἰρήνην  
ὑπολείπεσθαι οὐδὲν περὶ οὗ ἂν ὀφείλοιο γίνεσθαι ἢ  
εἰρήνην. Βασιλεὺς δὲ τοῦτό τε καὶ εἰ τι μείζον ἕτερον  
αὐτοῦ αἰτούντος πρόθυμος εἶναι ἔφασκε ποιεῖν, καὶ  
ἐπηγγέλλετο ὡς ἐς τρίτην ἐξ ἐκείνης πάσης γενο-  
μένης ἐν ταυτῷ τῆς στρατιᾶς (διεσκέδατο γὰρ ἐπὶ  
τὴν λείαν), ἀναστῆσθαι τὸ στρατόπεδον. Οὕτω μὲν οὖν  
Ἄρῆγος βασιλεῖ συνταξάμενος, ἔχων καὶ τὰ γράμ-  
ματα, ἀπεχώρει. Καὶ γινόμενος ἐν βασιλείῳ, τὰ τε  
γράμματα παρέλετο πατριάρχῃ καὶ μεγάλῳ δουκί,  
καὶ περὶ εἰρήνης διειλέχθη πρὸς αὐτοὺς, πολλὰ ἀει-  
κήσειν φάσκων καὶ βασιλέα καὶ Ῥωμαίους, εἰ μὴ  
ἐπὶ μίᾳ τινι προκλήσει πεισθεῖεν διαλύεσθαι. Ἐκεί-  
νον μὲν οὖν εὐφρῶς ἀπεσχευάσαντο, φάμενοι ὀλίγη  
ὑστέρων ἀποκρινεῖσθαι περὶ ὧν ἐπρόσθευε. Αὐτὸς δὲ  
ὁ μέγας, ἐπεὶ πύθοιο βασιλέα παρὰ Ἄρῆγος εἰς  
τρίτην ἡμέραν ἀπάξοντα τὴν στρατιάν, πᾶσι Βυζαν-  
τίοις πόλεμον κατήγγελλε πρὸς Καντακουζηνόν.  
Καὶ αὐτὸς πρὸς σκευάσαντο δῆθεν, καὶ κατέλεγε τοὺς  
στρατιώτας, πᾶσι δὲ θεοῖς οἴκοις, καὶ φροντιστι-  
οῖς ἱεροῖς, καὶ παντὶ γένει καὶ ἀξιώματι ἱερῶν,  
παρήγγελλε λιτὰς ὡς τὸ θεῖον ἡλεωτομένους τῷ ἀπο-  
στάτῃ συμβαλοῦσιν. Ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν,  
καὶ τὴν ἐπιούσαν πᾶσαν, παρασκευαζόμενος διήγα-  
γεν. Ἐς τὴν τρίτην δὲ ἐν ἀρίστου τῆ ὥρῃ, ἐπεὶ πί-  
θοιο παρὰ τῶν σκοπῶν βασιλέα ἀπηρκότα· ἐπιήρουν  
γὰρ ἐκεῖνος τὰ ὑπεσχημένα· τὰς πύλας ἀνοίξας, ἐξ-  
ερχετο μεθ' ἑρμῆς τινος ἀσκέτου καὶ παραδόλου, καὶ  
συνέταπτε τὴν τε ἱππικὴν καὶ τὴν πεζὴν δύνα-  
μιν πρὸ τῶν τειχῶν. Ὡς δὲ ἐπανήκον οἱ σκοποὶ  
οὗς αὐτὸς προέπεμπε τοὺς πολεμίους· δῆθεν κατα-  
σχευομένους, καὶ ἀπήγγελλον ἅμα πρῶτ' ἐκείνους οὐλο-  
μένους, ἦν ἰδαίτω πρὸς τὴν ἀποτυχίαν, καὶ πολλὰ  
ἑαυτὸν τῆς βραδυτῆτος· κατεμέμφετο καὶ τῆς τρι-  
βῆς, καὶ ἐδυσχεραίνεν οὐκ ἀνεκτῶς. Πέμψας δὲ καὶ  
πρὸς πατριάρχην, ἐμήνυεν ὡς Καντακουζηνὸς ἀ-  
σθόμενος τὴν ἐφοδόν, καὶ συνιδῶν ὡς οὐκ ἂν ὑπο-  
στησίμενος τὴν δύναμιν, ὤρθετο ἀποδοῦναι ἅμα πρῶτ',

τί οὖν προσηκει πράττειν φυγή τῶν πολεμίων χρη-  
 σαμένων. Πατριάρχης δὲ ἐμήνυε, Φεύγει ὁ ἀσεθῆς  
 μηδενὸς διώκοντος· νικᾷ καὶ μὴ ὑπερνικᾷς, καὶ  
 ἐκέλευεν ἀναστρέφειν πολλῶ τῶν πολεμίων κρείττους  
 γαυμένους. Καὶ ἀνέστρεψε λοπούμενος, ὅτι μὴ  
 συμβαλεῖν ἐξεγίνετο τοῖς πολεμίοις. Βασιλεὺς δὲ  
 ἐπεὶ μὴ ἀγνοεῖν τὰ πραττόμενα ἐνῆν, πολλῶν ἐκ  
 Βυζαντίου ὁσημέριαι μηνυόντων, τότε Ῥήγιον εἶλεν  
 ἐξ ἐφόδου ἐπελθὼν καὶ Ἀθύραν, καὶ Δαμοκράνειαν,  
 καὶ Σηλυμβρίαν. Κελεύσας δὲ Ἀπάμειαν φρουρίον  
 τι κατεσκευασμένον ταχυσιθῆναι, καὶ στρατιὰν κατα-  
 λιπὼν ἐν Ῥηγίῳ καὶ Ἀπαμείᾳ καὶ Ἐμπυρίῃ, καὶ  
 τῇ πρὸς τῇ Δέρκῃ λίμνῃ πόλει, ὡς ἂν ταῦτα τε φρου-  
 ροῖεν ἐγγυτέρῳ Βυζαντίου τῶν ἄλλων ὄντα, καὶ  
 ἐπεκδρομὰς ποιοῖντο συνεχεῖς κατὰ τοῦ Βυζαντίου  
 καὶ ληστείας, τὴν ἄλλην ἔχων στρατιὰν αὐτῆς ἀνε-  
 χιώρησεν εἰς Ἀδουμότειχον. Ἡ δὲ ἐν τοῖς φρουρίοις  
 τοῦτοι; στρατιὰ τὰ μέγιστα ἐκάκωσε Βυζαντίου,  
 καὶ ὀλίγη οὖσα. Ἐσχέθην γὰρ νύκτωρ τε καὶ μεθ'  
 ἡμέραν πάντα διέφθειρον καὶ ἐληίζοντο, ἔχοντες καὶ  
 Περσικὴν ὀλίγην δύναμιν ἀναμειγμένην μετ' αὐ-  
 τῶν, οἱ πολλοὶ; ἀπέκτεινον καὶ ἐξηυδραποδίζοντο,  
 καὶ πρὸς ἔω ἀπεδίδοντο ἐπὶ δουλείᾳ, καὶ σκεθὸν ἐν  
 ὀλίγῳ χρόνῳ πάντα τὰ περὶ Βυζαντίου ἰοίκετα ὑπ'  
 ἀκείνων ἀπεδείχθη. Πατριάρχης δὲ καὶ ὁ μέγας; δούξ,  
 εἰδότες ὡς Ἀρήγο, ἀπαιτῆσαι λόγον περὶ τῆς πρε-  
 σβείας, καὶ τὴν μὲν εἰρήνην ἀναφανδὸν αἰδοῦμενοι  
 ἀπαγορεύειν, τρόπῳ δὲ τὴν σκεψάμενοι τὴν Λατίων  
 ἀκαταρῆν, ἵνα μὴ δοκοῖεν ἐκονεῖ τοῖς Ῥωμαίοις; αἴτιοι  
 αὐτοὶ καθίστασθαι τοσαύτης συμφορᾶς; πρὸς βασι-  
 λέα τὸν Καντακουζηνὸν ἐγραψαν τοιαύτα· Ὁ; ἡμεῖ;  
 πολὺν τινα λόγον περὶ τοῦ μὴ Ῥωμαιοῦ; ὑπὸ τοῦ  
 πολέμου διαφθεῖρσθαι ποιούμενοι; ὀλίγῳ πρότερον  
 ἐπέμψαμεν πρὸς σὲ πρεσβεῖαν, ἀπὲρ αὐτὸς πρὸς  
 τὴν περιπόθητον καὶ γυναιώτατον τῷ βασιλεῖ τὸν  
 μέγαν; δοῦκα ἤτησας ἐπαγγελλόμενοι; ποιήσεις. Ταῦτά  
 δε ἦν, ἀποθήμενον τὴν βασιλείαν, ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι,  
 καὶ μηδὲν προσδοκᾶν πείσσεσθαι δεῖνὸν διὰ τὴν ἀγνω-  
 μοσύνην τὴν πρὸς βασιλῆα, καὶ τὰς συμφορὰς; ἀ;  
 ἐπιγαγε; Ῥωμαίοις πολεμῶν. Σὺ δὲ, ὡς; ἔοικεν, εἰ  
 φόνων καὶ αἱμάτων ὀρεγόμενος κλειόνων, καὶ τὰς  
 συμφορὰς; τοῖς ταιλαιπύροις Ῥωμαίοις; αὖξεν, ἐν'  
 ἃ; προσελθὺ ἐξαρχῆς ἡτηθησὶς ὑπ' οὐδενὸς, εἰ; τέλος  
 δόξης ἀγαγεῖν, μεταβαλὼν, ἀπράκτου; ἀπέπεμψας  
 τοὺς πρεσβεῖς, ἡρνημένος; ἀ; ἐφοβέξω; τότε μὲν οὖν  
 ἀνεξέλεγκτα ἐψεύσω φάσκων τὸν μέγαν; δοῦκα εἰρη-  
 κίνας περὶ σοῦ μὴ ἀληθῆ. Νυνὶ δὲ οὐδεμίαν σοι; το; αὐ-  
 την; ἐξήσει; καταφυγὴν εὐρεῖν, καὶ πρὸς ἀναβολὰς  
 χωρεῖν τῶν εἰρημένων. Τὰ; τε γὰρ; γράμματα ἐλέγ-  
 ξουσι τὰ; σὰ; ὄντα; παρ' ἡμῖν, καὶ ὁ; πρεσβευτῆ; Λα-  
 τίνο; ἀξιώχρεως ὢν πρὸς πίστιν· ἃ; τοῖνον; ἔγραψας  
 αὐτὸς ὡς; ἀποθήσῃ; τε τὴν βασιλείαν; καὶ τὴν; ἀρχὴν,  
 καὶ τὰς; ἀδικίας; κατεχομένης; καὶ τυραννομένης; πύ-  
 λεις; παραδώσεις, αὐτὸς; δὲ; μονάζοντος; βίον; ζήσεις  
 ἐν Ἀθῶν; τῷ; ἱερῷ, ἢ; ἄλλοθι; που; ὅπῃ; ἂν; δοκῇ; καθ-

A Selybriam primo impetu cepit (50). Cumque Apa-  
 meam castellum eversum reparari jussisset, et  
 praesidiariam manum Rhegio, Apameæ, Emphyritæ,  
 et urbi apud Derzen lacum, his, inquam, locis  
 Byzantio vicinioribus custodiendis, et excursioni-  
 bus in agrum Byzantinum frequentari faciendis reli-  
 quisset, cum cætero agmine Didymotichum profe-  
 ctus est. Horum oppidorum praesidarii, 643 etsi  
 numero paucissimi, Byzantios tamen vexabant im-  
 portunissime, omnia fere noctu et interdum depo-  
 pulantes ac devastantes: habebantque sibi admi-  
 stos Persarum aliquot manipulos, qui multos occi-  
 debant, multos capiebant, et in Orientem pro  
 servis vendebant, brevique tota pene Byzantium  
 circumjacens regio in solitudinem ab illis redacta  
 B est. Porro patriarcha et magnus dux, non igno-  
 rantes Aregum responsum requisitum, cum pa-  
 cem aperte detrectare vererentur, via quadam per  
 consultationem inventa, qua Latinum fallerent, ne  
 Romanis scientes ac volentes arumnas tam multas  
 creare viderentur, Cantacuzeno in hæc verba scri-  
 pserunt: Quandoquidem nobis vehementer cura  
 ac sollicitudini est, ne Romanis bello plurimum  
 detrimentorum imponatur, pronuper ad te legatus  
 misimus, pollicentes facturos, quæ tu a magno duce,  
 imperatori dilectissimo fidelissimoque petivisti.  
 Erant autem hæc, ut abdicated imperio tutus esses,  
 et nihil pœnarum formidares, quod erga impera-  
 tricem tam infidus existitisses, et bello Romano  
 tantopere afflixisses. Tu vero adhuc fundendi san-  
 guinis, et calamitatum miseris Romanis augenda-  
 rum cupidus, ut apparet, quo, quæ a principio  
 tuopte impulsu constituisti, ad finem perduxisse  
 videaris, legatos mutata mente, et inficitatus quæ  
 dixeras, infecta re dimisisti. Tum igitur improba-  
 bili mendacio magnum ducem non vera de te lo-  
 cutum affirmasti. Nunc autem tale effugium repe-  
 rire, et dicta longius differre tibi non conceditur.  
 Tuæ enim ad nos litteræ et legatus Latinus sine  
 dignis te redarguent. Quæ ergo scripsisti, te im-  
 perio et administratione abiturum, oppidaque  
 contra fas ac tyrannice occupata redditurum, et  
 quietam monachi vitam in sacro monte Atho, aut  
 ubi placuerit exacturum, ea et nos probamus;  
 nihilque restat, nisi diem præstinare tibi, quo urbes  
 restituas. De republica autem, et de judicio consti-  
 tuendo, et de cura tuorum, tu sine cura esto; nos  
 quippe ad hæc et perspicienda, et facienda quate-  
 nus commoda et justa sint, satis valemus. Scripta  
 hac epistola, et subscriptionibus adjectis, Latino  
 accersito, omnia quæque ipsi voluisset, quæque  
 Cantacuzenus orasset, se præstitisse memorant,  
 easque litteras, quibus tota pacis tractatio contine-  
 retur, exhibitas ei tradunt. 644 Ille litterarum  
 Græcarum ac sermonis omnino expertus, verbis eo-

Jacobi Pontani notæ.

(50) Post hæc verba in Græco codice parva lacuna est; fortasse plura oppida, aut unum saltem alterumve nominabantur.

rum ac subscriptionibus contentus, de æquitate Romanorum et sollicitudine multis verbis gratias agit, et cum epistola Didymotichum festinat. Convento salutatoque imperatore: En, inquit, advento, de pace ferens tibi evangelia. Omnia enim quæ tute petebas, patriarcha, et magnus dux, cum cæteris optimatibus libenter annuerunt, et litteris ipsi quoque pacem firmam ratamque fecerunt. Quibus dictis epistolam porrexit. Qua lecta, imperator renidens: Legistine, inquit litteras, cum quibus tantum iter conficisti, an ita candide et incuriose amica tibi et a natura ingenua simplicitate usus, nesciens quid complecterentur, ad me illas attulisti? Illo respondente, non se rem altius discussisse, nec sibi suspectas fuisse, sed citra curiositatem, simpliciter verbis patriarchæ, ejusque et magni ducis et aliorum procerum subscriptionibus credidisse (quomodo etiam papæ merito faceret), cupidissime ac latissime ad eum venisse, ut omnibus jam, quæ ille ardentissime optasset, consummatis atque perfectis, imperator cuncta sigillatim recenset, et scriptorum sententiam interpretatur. Monacho ad fallaciam stomachante, et illorum impudentiam malignitatemque obstupescente, non oportere admirari, ait imperator, neque dolere, se delusum, si ipse quidem veritatem in vita colere statuerit, illi vero mentiri, sycophantari, et fraudes componere tota vita studeant, sed ex his paucis maxime, etiam alia, quæ belli tempore contigissent, qualia sint, cognoscere; neque enim ab obitu imperatoris lucusque ab ulla, quantumvis enormi impostura mendacique illos abstinuisse. Unde, inquit, imperatricem ab initio ad arma impulerunt, et usque hodie os ei sublinentes, pacem mecum facere non patiuntur. Illis itaque sic affectis, et bellum accendentibus, Deus tali proposito digna feret præmia, et Romani omnes non a me, sed ab illis bellum, interitum, servitutum manasse comparent. Gratiam autem veteratoribus illis habeo, cum te ad nos miserunt. Hæc ad Aregum super litteris imperator. Deinde iis quæ sunt amicorum inter se, vacatum est.

ων ἀναισχοντίαν καὶ τὸ κακόηθες τῶν τρόπων ἐκπληροτομένου, οὐ χρῆ θαυμάζειν, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, οὐδ' ἀνιδεῖσθαι ἀπατώμενον, εἰ αὐτὸς μὲν πρὸς ἀλήθειαν ἐλετο ζῆν, ἐκείνοις δὲ ψεύδους καὶ ουκοφαντίας καὶ ἀπάτης ἐμέλησε παρὰ τὸν βίον· ἀλλ' ἐκ τούτων μάλιστα τῶν ὀλίγων καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὸν τοῦ πόλεμου χρόνον ἐργασμένων συνορᾶν ἵποια ἦν. Οὐδὲ γὰρ οὐδεμίαν ἐπέσαντο ὑπερβλήν ἀπίτης καὶ ψεύδους εἰς δεῦρο ἐκ τῆς βασιλείως τελευτήσας, ἐξ ἧν βασιλίδα τε ἐπεισαν τὸν πόλεμον ἐκδοῦσθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ μέχρι νῦν ἐξαπατῶντες οὐκ ἔωσι διαλύσθαι ἐμοί. Ἐκείνοις μὲν οὖν τοιαῦτα ἡρημένοις, καὶ τὸν πύλεμον ἀνάπτουσι, θεὸς τε τὰς ἀμοιβὰς ἀντιμετρήσειε τῆς προαιρέσεως· ἀξίας, καὶ Ῥωμαῖοι πάντες εἰσονται, ὡς οὐ δι' αὐτὸν ὁ πόλεμος, καὶ ἡ φοβὰ, καὶ οἱ ἀνδριποδισμοί, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνους γίνονται· αὐτὸν δὲ καὶ χάριν αὐτοῖς ἐξαπατήσασιν εἰδέναι, ὅτι πρὸς ἡμᾶς ἀφικέσθαι παρεσχέσαν. Τοιαῦτα πρὸς Ἀρήγον περὶ τῶν γραμμάτων ὁ βασιλεὺς διαλεχθεὶς, ἐτράπετο ἐφ' ἕτερα, ἀ προσήκει φίλοις πρὸς ἀλλήλους.

## 645 CAPUT LXXXV.

*Apocauchus frustra Empyriten oppugnat, portoria exigit; sed res non procedit, quia potentia deest. Quomodo dissimulanter irrisus fuerit a proceribus. Exprobratur Apocauchus per Aregum fraudulentia, ignavia et timiditas. Vocatus Aregus venire contemnit, et Apocauchum cum sociis palam de impietate et impudentia accusat. Byzantium infestus venit imperator et recedit. Adrianopolis et oppidula circumcirca se dedunt. Cum tribus dedititiis quid egerit imperator, et quomodo ad ejus partes accesserint, intellecto*

ἡμενος, στεργόμεν καὶ αὐτοί, καὶ οὐδὲν ἄλλο λαίπεται, ἢ δίδόναι προθεσμίαν καθ' ἣν ἡμῖν τὰς πόλεις παραδώσεις. Περὶ δὲ προγραμμάτων καὶ δικαυμάτων, καὶ τῶν ἐν δεσμοτηριοῖς κατεχομένων εἰ ἀπολυθῆσονται, ἢ εἰ ἀποδώσομεν αὐτοῖς τὰ δικαίως ἀφηρημένα, καὶ περὶ προνοίας τῶν σοι συνόντων μηδένα λόγον σὺ ποιοῦ. Ἡμεῖς γὰρ ἱκανοὶ περὶ τῶν τοιοῦτων σκέπτεσθαι, καὶ ποιεῖν ἅτα ἂν ἐοικῆ λύσει τὴν καὶ δικαιοῦ. Τοιαῦτα γράψαντες, καὶ οικεῖαι; καὶ αὐτοὶ ὑποσημηνάμενοι ὑπογραφαῖς, τὸν Ἀ. Ἰων μεταπεμφάμενοι, πάντα ἔφασαν, ἃ τε αὐτὸς ἤσθου, καὶ Καντακουζηνὸς; ἰκέτευσ, πεποιηκέναι, καὶ ἰδεικνυσαν τὰ γράμματα ὑπογεγραμμένα, ὡς αὐτοῖς τῶν περὶ τῆς εἰρήνης λόγων πάντων περιειρημένων· ἅμα δὲ καὶ παρείχοντο αὐτῷ. Ὁ δὲ διαέκτου τε τῆς Ἑλληνικῆς καὶ γραμμάτων ὧν ἄπειρος παντάπασι, τοῖς λόγοις ἀρκεσθεῖς καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς, πολλὰς αὐτεῖ; ὁμολογήσας χάριτας; τῆς ἐγνωμοσύνης, καὶ τῶν Ῥωμαίων τῆς κηδεμονίας, ἀπεχώρει, καὶ σπουδῆ πολλῇ πρὸς Διδυμότιχον ἦκεν, ἔχων καὶ τὰ γράμματα. Συντυχῶν δὲ βασιλεὺς καὶ προσφθεγξάμενος, Ἰδοῦ σοι, εἶπεν, εὐαγγέλιον κομίζων ἤκω περὶ τῆς εἰρήνης. Πάντα γὰρ ὅσα περ αὐτὸς ἦτο, πατριάρχης; τε καὶ ὁ μέγας δοῦξ μετὰ τῶν ἄλλων τῆς συγκλήτου κατεπράξαντο προθύμως, καὶ γράμματα καὶ αὐτοὶ τὴν διάλυσιν βεβαίαν τοῦ πολέμου μάλιστα πεποίηται. Παρείχετό τε καὶ τὰ γράμματα αὐτίκα. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἀνέγνω, μικρὴν ὑπομειδιάσας, Ἀνέγνως, εἶπε, τὰ γράμματα, ἃ τοσούτην ἔχων ἦνυσας ἰδόν, ἢ ἀπλῶς οὕτω καὶ ἀπεέργως; τῇ φιλῆ καὶ συντρόφῳ χρώμενος ἀπίστη, μηδὲν εἰδὼς τῶν ἐγγεγραμμένων ἦκες ἔχων; Τοῦ δὲ, μηδὲν περινενοημένον μηδὲ φαῦλον περὶ αὐτῶν εἰπόντος; οἰηθῆναι· ἀλλ' ἀπεριέργως καὶ ἀπλῶς τοῖς τε λόγοις, καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς; πεισθῆναι πατριάρχου, ὡς περ ἂν δικαίως; ἐποίηε καὶ πρὸς πάπαν, καὶ ταῖς μεγάλου δουκὸς καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τείλει, καὶ πάτην σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ πρὸς αὐτὸν εἰδέναι ὡς πάντων ἤδη ἠυσομένων, ἃ αὐτὸς ἠγεῖτο περὶ πλείστου, πάντα ὁ βασιλεὺς καθ' ἕκαστον ἐξηγεῖτο, καὶ τὴν δύναμιν ἡρημήνευσεν τῶν γεγραμμένων. Τοῦ δὲ πρὸς τὴν ἀπάτην ἀγανακτοῦντος; καὶ τὴν ἐκεῖ-

ων ἀναισχοντίαν καὶ τὸ κακόηθες τῶν τρόπων ἐκπληροτομένου, οὐ χρῆ θαυμάζειν, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, οὐδ' ἀνιδεῖσθαι ἀπατώμενον, εἰ αὐτὸς μὲν πρὸς ἀλήθειαν ἐλετο ζῆν, ἐκείνοις δὲ ψεύδους καὶ ουκοφαντίας καὶ ἀπάτης ἐμέλησε παρὰ τὸν βίον· ἀλλ' ἐκ τούτων μάλιστα τῶν ὀλίγων καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὸν τοῦ πόλεμου χρόνον ἐργασμένων συνορᾶν ἵποια ἦν. Οὐδὲ γὰρ οὐδεμίαν ἐπέσαντο ὑπερβλήν ἀπίτης καὶ ψεύδους εἰς δεῦρο ἐκ τῆς βασιλείως τελευτήσας, ἐξ ἧν βασιλίδα τε ἐπεισαν τὸν πόλεμον ἐκδοῦσθαι τὴν ἀρχὴν, καὶ μέχρι νῦν ἐξαπατῶντες οὐκ ἔωσι διαλύσθαι ἐμοί. Ἐκείνοις μὲν οὖν τοιαῦτα ἡρημένοις, καὶ τὸν πύλεμον ἀνάπτουσι, θεὸς τε τὰς ἀμοιβὰς ἀντιμετρήσειε τῆς προαιρέσεως· ἀξίας, καὶ Ῥωμαῖοι πάντες εἰσονται, ὡς οὐ δι' αὐτὸν ὁ πόλεμος, καὶ ἡ φοβὰ, καὶ οἱ ἀνδριποδισμοί, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνους γίνονται· αὐτὸν δὲ καὶ χάριν αὐτοῖς ἐξαπατήσασιν εἰδέναι, ὅτι πρὸς ἡμᾶς ἀφικέσθαι παρεσχέσαν. Τοιαῦτα πρὸς Ἀρήγον περὶ τῶν γραμμάτων ὁ βασιλεὺς διαλεχθεὶς, ἐτράπετο ἐφ' ἕτερα, ἀ προσήκει φίλοις πρὸς ἀλλήλους.

*ejusdem proposito in imperio retinendo. Juramento fidem obligant. Præfecti tres quamvis discedendi potestate liberaliter facta, fidem ei jurant, praefecturasque recipiunt.*

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο, καὶ ὁ μέγας δούξ ἐστρά- A  
τευσε κατὰ Ἐμπυρίτου τοῦ φρουρίου, καὶ πολιορ-  
κήσας ἐν τρισὶν ἡμέραις, καὶ ἀποπειράσας τῶν  
τειχῶν, ἐπεὶ μηδὲν ἦνυσ, τῶν ἐνδον εὐρώστας ἀμυ-  
νομένων, αὐθις εἰς Βυζάντιον ἀπήγε. Καὶ πρὸς τῷ  
Ἱερῷ γενόμενος κατὰ τὸ στόμα τοῦ πόντου κειμένη  
πόλει, ἐπεχειρεῖ, ὡσπερ ἔφασκε, τοὺς κατ' ἐμπορίαν  
πλέοντας· ἐπὶ τὸν πόντον πάντας φόρους ἀπαιτεῖν.  
Τοῦτο δὲ ἦν ἀδύνατον μὴ θαλασσοκρατοῦντα. Ἐκεῖνος  
δὲ ἤδη συνορῶν, ὡς τὰς μὲν κατὰ τὴν ἡπειρον πάσας  
πόλεις ὁπεποιήσατο πλὴν ὀλίγων ὁ βασιλεὺς, ἐμελλε  
δὲ μετὰ μικρὸν κάκεινας, καὶ Βυζάντιον πολιορκοῖ  
ταῖς συχαῖς ἐξ ὁδοῖς, καὶ δεδοικῶς μὴ βασιλεὺς τε  
καὶ οἱ ἄλλοι τὴν ἀνάγκην συνιδόντες, ὡς οὔτε στρα-  
τιᾶς δύναντ' ἂν εἴη εὐπορεῖν, οὔτε χρημάτων οὐδ'  
χρόμιοι πολέμοισιν βασιλεῖ, τρέφονται πρὸς τὴν  
εἰρήνην, ἐσκέφατο ἐξαπατᾶν καὶ φανακίζειν. Καὶ  
ἀναφανδὸν ἐδημηγῶρει, ὡς πόρον χρημάτων μέγι-  
στον ἐξυροῖ ἐξ ὧν οὐ Καντακουζηνῷ μόνον, ἀλλὰ  
καὶ πᾶσι πολέμοις ἀντιτάξαιτο. Πᾶσι γὰρ τοῖς  
ὀρθοῦσιν ἐμπόροις φόρους ἐπιθήσειν πρὸς ἀνάγκην,  
ἐξ ὧν ἔσονται Ῥωμαίοις πρόσοδοι πολλαπλα-  
σίους τῶν πώποτε οὐσῶν. Καὶ ἀφικόμενος πρὸς  
Ἱερὸν, ἵνα διαπλέειν μηδενὶ ἐξῆ, ἂν μὴ παρέχη  
χρήματα, ὀλκάδα μυροφόρον ἐπ' ἀγκυρῶν ὀρμίσας,  
κατὰ μέσον τὸ βεῦμα ὀπλίταις ἐγκαθίδρουσε πολλοὺς,  
καὶ ἐκέλευε χρήματα λαμβάνειν παρὰ τῶν ἐμπόρων.  
Οἱ δ' οὐδὲν μᾶλλον ἢ πρότερον ἐλάμβανον. Ἀναλω-  
μάτων γὰρ πρότερον πολλῶν καὶ τριτήρων ἢ ἐπι-  
χειρήσις ἐδεῖτο, ὡστε φρεῖν τῆς θαλάσσης μέγα C  
δυσνηθέντας, καὶ κρείττους γενομένους τῶν πλεόντων·  
μὴ ῥάβδίας δὲ οὐσης πρὸς ταῦτα τῆς παρασκευῆς,  
καὶ οἱ θαυμαστοὶ ἐκεῖνοι πόροι, καὶ αἱ πρόσοδοι ἀπ-  
ώλλυντο. Τῶν συκλητικῶν δὲ οἱ πολλοὶ ὅσοι μὴ  
διὰ τὸ πρὸς βασιλεία ἔχθος ὡσπερ ἐν ὄνειροις ἐπει-  
θοντο πλουτεῖν, εἰδότες ὡς ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖ, τὴν  
μεγαλοφυῖαν ἐθαύμαζον πρὸς εἰρωνείαν· καὶ τῶν  
πάλαι βασιλέων κατεγίνωσκον πολλὴν κούφότητα,  
ὅτι τοσούτον ἐν χειρὶ πλουτοῦν ἔχοντες ἠγνόουν. Βα-  
σιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνὸς οὐκ ὀλίγας διατρέψαντα  
ἡμέρας παρ' αὐτῷ, Ἀρήγον αὐθις οἰκαδὲ ἀπέπεμπε,  
κελεύσας ἀποκρίνεσθαι μηδὲν τοῖς πέμψασιν μόνον δὲ  
τῷ μεγάλῳ δουκὶ εἰπεῖν, ὡς οὔτε πρότερον, οὔτε νῦν  
ἐπιλάβοιτο τῆς φίλης ἀπάτης, καὶ πανουργίας, καὶ  
στρεβλότητος· ἀλλὰ τῷ περιόντι τῆς περὶ ταῦτα σχέ-  
σεως, καὶ θεὸν νομίζοι δύνασθαι ἐξαπατᾶν. Καὶ γὰρ  
πάντα μᾶλλον διανοούμενος ἢ ἐκ παρατάξεως μάχε-  
σθαι πρὸς αὐτὸν, ἰκεσίας καὶ ἰλασμοὺς παραγγέλλειν  
πρὸς θεὸν τοῖς ἱερεῦσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς μέλλοντο· μα-  
χεῖσθαι. Ἄλλ' εἰδέναι σαφῶς ὡς οὔτε θεός, ἀ πρᾶτ-  
ται καὶ διανοεῖται ἄγνοεῖ, καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲ, εἰ  
μὴ πρότερον, ἀλλ' ὕστερόν γε τὰς ἀπάτας αὐτοῦ  
καὶ τὰς πανουργίας πάσας συνορῶσι. Τί γὰρ μὴ τῇ  
προτεραίᾳ τὴν στρατιάν ἐξῆγε πρὸς τὴν μάχην,  
ἀλλὰ μετὰ τὸ πυθέσθαι αὐτὸν ἀπάγοντα τὴν στρα-  
τιάν; Τότε μὲν οὖν λελοπηκέναι εἶπεν αὐτὸν φυγο-  
μαχήσας· οὐκ ὀλίγα· ἵνα δὲ μὴ ἐπιπλέον διὰ τὴν

Interca magnus dux castellum Empryiten inva-  
sit, quod ubi triduo obsedit, murorumque facto  
periculo nihil profecit, fortiter qui intus erant pro-  
pugnantes, Byzantium rediit, et Hiero, urbe ad  
ostium ponti sita, aggressus est, ut aiebat, ab om-  
nibus mercatoribus pontum sulcantibus portoria  
exigere: id quod, nisi mare teneret, fieri non po-  
terat. Videns enim imperatorem continentis urbes,  
praeter paucas, omnes subegisse, et illas quoque  
paulo post subacturum esse, et Byzantium ab eod-  
em crebris irruptionibus quodammodo obsideri:  
timensque, ne imperatrix et consilium necessitate  
perspecta, quod neque copias habere possent, ne-  
que pecunias, quibus adversus eum ulerentur, ad  
pacem inclinarent, modum commentus est, quo  
eos circumduceret ac ludificaret. Nam palam con-  
cionabatur, rationem pecuniae conficiendae com-  
modissimam se invenisse, qua non Cantacuzeno  
solum, sed universis hostibus resisterent. Omnibus  
enim undecunque mercatoribus tributa necessaria  
impositurum. Ex quo Romanos vectigalia majora,  
quam unquam antehac percepturos: profectusque  
Hierum, ut nemini nisi portorium solventi liceret  
trajicere, onerariam grandem et in anchoris  
stantem, multis ei gravis armaturae militibus im-  
positis, in medios noctus provexit, jussitque a ne-  
gotiatoribus pecuniam accipere. Verum nihilo  
magis quam ante accipiebant. Sumptu magno et  
trivernibus multis opus erat, ut domini maris et  
potentiores iis essent qui navigarent. Ob cujus  
apparatus difficultatem admirabiles illi reditus et  
vectigalia evanescebant. Complures porro proceres,  
qui non credebant, propter odium in imperatorem  
velut in somnis ei divitias affluxuras, cum sci-  
rent conatus fore irritos, per simulationem ejus  
animi magnitudinem admirabantur: 646 vete-  
resque imperatores levitatis et incogitantiae non  
parvae coarguebant, qui se tantos thesauros in ma-  
nibus habere nescivissent. Cantacuzenus Aregum  
non paucis diebus apud se diversatum dimisit,  
cum mandato, ut iis, a quibus venisset, nihil re-  
sponderet: solum magno duci diceret, illum nec  
antea, nec modo familiaris sibi imposturae, callidi-  
tatis ac pravitatis oblivisset posse, putareque  
D propter suam in his excellentiam etiam ipsi Deo se-  
se fucum facturum. Nam cum quidvis in animo  
haberet potius, quam acie opposita secum congredi,  
tamen supplicationes et placamina sacerdotibus  
pro se, ut pugnaturus, indixisse. Interim se certo  
scire, neque Deum latere, quid ipse agat et cogi-  
tet, et homines si non ante, at certe post, fraudes  
ejus versutiasque omnes cognituros. Cur enim non  
pridie, sed postquam discessisset adversarium exer-  
citus audierit, copias suas ad praelium eduxerit?  
Tum se ista fuga contristatum dixisse, cum ipse-  
met pugnam vehementer fugeret. Ne porro diutius  
ejus fuga dolcat, primo quoque tempore rursus

auturum : et ob id præmonere, ut nec incæreat amplius, et se ad certamen expellat. Aregus Galatam venit, nec eos a quibus missus fuerat, verbo dignatus est. Magnus dux ut Aregum reversum accepit. Illico renavigans, eum de legatione obita percunctaturus accersit : qui nullus venit, et ipsum ac satellites ejus palam reprehendit, quod omni timore Dei hominumque reverentia soluti, ea designarent, quæ quisquis sciret, detestaretur; aiebatque ad defensiones tales, quales ipsi pro se perfricta fronte afferrent, imperatorem solum pro eo ac deceret respondere idoneum, et propediem adfuturum, opereque ipso responsurum. Quare se instruerent; ante ipsa enim mœnia configendum. Illi, quia quod solerent fecerant, nihil se novi fecisse opinabantur. Imperator denuo toto cum exercitu Byzantium venit, et ad portam Charsiam non parum diu præstolatus, cum nemo pugnaturus exiret, retrocedens, ad Petrogephyram (loci nomen est) castrametatus est, ubi præterlabente fluvio, irrigua prata abundantem pabuli copiam equis sufficientiunt. Ac milites quidem quantum valebant, Byzantio incommodabant. Aregus vero ad imperatorem rediens, Augustam purgabat, nequaquam ab illa, sed a patriarcha, et aliis bellum profluxisse : qui ipsam volentem amplecti pacem, non sinerent, eique persuadere niterentur, si quo modo Cantacuzenus prævalerit, statim ipsam cum liberis necaturum. **647** Quæ cum audiat (quamquam nec alioqui ita sui ipsius sit, ut quæ probat, efficere possit), omnia in illorum arbitratu necessario ponat. Imperator cum amicis quos Byzantii habebat occulte agens, quoniam illis ejus adjuvandi deerat opportunitas, et quod extra mœnia occuparetur nihil erat, inde iterum discessit. Adrianopolim venienti etiam illa urbs, Paraspondylo præfecto interprete, se deditit : aliaque item castella circum ipsam veluti circa matrem sita. Præterea Tzernomianus, quæ se defendere non poterat : cujus præfecturam obtinebat Hierax imperatoris Andronici domesticus, qui que bello adversus Cantacuzenum qua dictis, qua factis non parum monumenti attulerat. Adrianopoli alius erat ex ejusdem Andronici domesticis, Mancaphas nomine. Hos igitur tres, Mancapham, Hieracem et Paraspondylum advocans imperator, non se clam esse ait, eos quandiu bellum fuerit, summa cupiditate, flagrantique studio pro juvene imperatore contra se decertasse, nec tamen idcirco succensere : laudare etiam, quod se pro officio famulorum strenuos in eo præbuisent. Neque enim vel præfecto cubiculi, atque cæteris quod belligerasset iratum esse, sed quod a principio usque nunc sycophantias fabricantes, mendacium mendacio assuerent, paci que obniterentur. Veruntamen si illi, qui tam improbi in se fuissent, a dolis et calumniis temperantes, inire secum concordiam voluissent, nec in commune, nec in ipsos quidquam acerbitalis ostensuram, neque tot miseriarum bello ab iis invectarum recordaturum, sed

φυγήν λυπή, ὅσον οὐκω πάλιν ἐπαλευσέσθαι, καὶ μηνύειν διὰ τοῦτο, ἵνα μήτε λυποῖτο ἐπιπέλον, καὶ παρασκευάζοιτο πρὸς μάχην. Ἀρῆγος μὲν οὖν ἦλθεν εἰς Γαλατῶν, καὶ οὐδὲ λόγου τινὸς ἤξιωσε τοὺς ἐπιψαντας. Δούξ δὲ ὁ μέγας ἐπαί κύβοιτο ἐπανήκοντα, κατέπλιεν ἐξ Ἰεροῦ, καὶ μετεκαλεῖτο τὸν Ἀρίγην, ὡς περὶ τῆς πρεσβείας ἐρωτήσων. Ὁ δ' οὐτε παρεγένετο, καὶ κατηγορεῖ φανερώς, ὅτι καὶ φόβον πάντα θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀποθέμενοι αἰδῶ, ταυτὰ πράττουσιν, οἷα πᾶς τις ἂν μισοίη συνιδῶν, ἐφασκέ τε, ὡς πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπολογίας οἷα αὐτοὶ ποιοῦνται ἀνευρυθριάστως, βασιλέα μόνον ἐφαρκεῖν δεόντως ἀποκρίνεσθαι, διὰ καὶ μετ' ὀλίγον ἤξει ἔργῳ τὰς ἀποκρίσεις δώσων. Παρήγγελλέ τε αὐτοὺς παρασκευάζεσθαι, ὡς μαχουμένους πρὸς τοὺς τεύχεσιν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τὰ εὐθότα πράξαντες, οὐδὲν καινὸν ἐνόμιζον ποιεῖν. Βασιλεὺς δὲ αὖθις ἦκεν εἰς Βυζάντιον πανστρατιᾶ, καὶ πρὸ τῆς Χριστίας πύλης οὐκ ὀλίγον διατέλεισεν ἐστῶς. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντεπέστη, ἀναστρέψας, ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῇ Πετρογεφύρῃ καλουμένῃ τόπῳ, ποταμοῦ τε παραρρέοντος, καὶ ἄρθρον προσην τοῖς ἵπποις παρέχοντος τοῦ τόπου. Καὶ ἡ στρατιὰ ἐκάκου τὸ Βυζάντιον ὅσα μάλιστα ἐνῆν. Ἀρῆγος δὲ αὖθις ἐλθὼν πρὸς βασιλέα ὑπὲρ βασιλείας λόγους ἐποιεῖτο, ὡς οὐδαμῶς αἰτία τοῦ πολέμου εἴη, ἀλλὰ πατριάρχης καὶ οἱ ἄλλοι. Ὁ ταύτην βουλομένην οὐκ ἔωσι χωρεῖν πρὸς τὴν εἰρηγήν, πειθοντες ὡς ἂν ἐνὶ γέ τῳ τρίτῳ περιέστη, ἐκείνην τε ἀποκτενεῖς αὐτίκα καὶ τὰ τέκνα. ὧν ἀκούουσαν, καίτοι καὶ ἄλλως οὐχ ἑαυτῆς κυρίαν οὐσάν, ὥστε πράττειν ἅττα ἂν δοκῆ συμφέρειν, πάντα ἐκείνοις ἐπιτρέψιν πρὸς ἀνάγκην. Βασιλεὺς δὲ τοῖς ἐν Βυζαντίῳ φίλοις κρύφῳ διαλεχθεὶς, ἐπεὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς εὐκαιρον πράττειν τι ὑπὲρ αὐτοῦ, αὖθις ἀνεχώρει. Οὐδὲν γὰρ ἦν ὃ λήψεται ἐκτὸς τεύχων. Καὶ πρὸς τὴν Ἀδριανουῦ ἐλθόντι, ἐκείνη τε ἡ πόλις προσεχώρει, τοῦ ταύτης ἄρχοντος Παρασπονδύλου πράττοντος, καὶ ἄλλα φρούρια, ἃ περὶ αὐτὴν ὡς περὶ μητέρα ἦκουν. Καὶ ἡ Τζερνομιάκου δὲ καὶ αὐτῆ προσεχώρησεν, ἀντέχειν πρὸς τὸν πάλαιμον μὴν δυναμένη, ἧς ἦρχεν ὁ Ἴεραξ, τῶν οἰκετῶν ὧν βασιλεὺς Ἀνδρονίκου, καὶ πολλὰ πρὸς τὸν πάλαιμον κατὰ Καντακουζηνου τοῦ βασιλέως πράξας καὶ εἰπῶν. Ἐν τῇ Ἀδριανουῦ δὲ καὶ ἕτερός τις ἦν τῶν βασιλέως Ἀνδρονίκου οἰκετῶν Μαγκαφᾶς ὀνομασμένος. Τοῦτους δὲ οὖν τοὺς τρεῖς, Μαγκαφᾶν τε καὶ Ἴερακα καὶ Παρασπονδύλον ὁ βασιλεὺς μεταπεψάμενος, οὐκ ἄγνωσιν μὲν ἐφασκεν ὡς κατὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον πάντα πάσῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ βασιλείας ἐπολέμησαν. Οὐ μόνον διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ὀργίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐκαινεῖν, τὴν προσήκουσαν οἰκέταις ἐπιδεδειγμένους προθυμίαν. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παρακοιμωμένῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅτι ἐπολέμησαν ὀργίζεσθαι, ἀλλ' ὅτι συκοφαντήκασί τε ἐξαρχῆς καὶ ἀχρὶ νῦν συκοφαντούσι, ψεῦδει ψεῦδος συβράπτοντες, καὶ τὸν πολεμὸν οὐκ ἐώντες καταλύσσαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ κακείνοις τοσαύτην πρὸς αὐτὸν ἄγνωμοσύνην ἐπιδεδειγμένοις, εἰ τῶν ὀλέων καὶ τῶν συκοφαντιῶν ἠθέλῃσαν ἀποστάντες διαλύ-

σθαι πρὸς αὐτὸν περὶ τὰ τῶν κοινῶν καὶ τῶν καθ' ἑαυτοὺς, οὐδεμίαν ἂν ἐνεδείξατο πικρίαν· οὐδὲ ἐπιμνήσθη τῶν κατὰ τὸν πόλεμον γεγεννημένων παρ' αὐτῶν τοσοῦτων ἀλγεῖων· ἀλλ' ἠδέως ἂν εἶδε καὶ εὐμενῶς, καὶ τῆς ἀρχαίας ἤξιωσε φιλίας καὶ συνθηθείας πρὸς αὐτόν. Πρὸς δὲ αὐτοὺς οὐδὲ ἔχνος, μῆνιδος φέρειν ἢ ὀργῆς, οὐδὲ προσκεκρουκέναι αὐτῷ νομίζειν, ὅτι ὑπὲρ βασιλείως αὐτῷ τοσαῦτα ἐπολέμησαν. Τὰ γὰρ δίκαια καὶ τὰ προσήκοντα Λούλοις εὐγνώμοσι πεποιηκέναι. Ἄλλως θ' ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἐστὶ πολέμιος τῶν βασιλέως παίδων, καὶ διαφθεῖρειν ἐκείνους ἐκ παντὸς τρόπου ἠρημένους· ἀλλὰ πρότερόν τε τὰ μάλιστα ἐκείνοις καὶ Ῥωμαίοις συνοίσοντα σπουδάζειν, καὶ νῦν οὐδὲν ἤττον μετὰ τὸν τοσοῦτον πόλεμον καὶ τὴν ἄφατον ἀγνωμοσύνην καὶ μανίαν, ἣν οἱ ὑπὲρ ἐκείνων δῆθεν, τῆ δ' ἀληθείᾳ κατ' ἐκείνων τὸν πόλεμον κεκινήκοτες ἐνεδείξαντο. Ἐκκαλύψειν γὰρ ἤδη τὸ ἀπόρρητον αὐτοῖς, ὡς εἴη βεβουλευμένος, εἴ γε καὶ κατὰ γνώμην εἴη Τεφῷ, εἰ περιγένοιτο τῶν πολεμούντων, καὶ κύριος τῶν βασιλέως παίδων κατασταίη, πᾶσαν τὴν ἀρχὴν Ῥωμαίων ὑφ' ἑαυτὸν πεποιημένος, μὴ τῆς πατρῴας ἀρχῆς ἀποστερεῖν· ἀλλὰ διοικήσαντα τὰ πράγματα ἄχρις ἂν βασιλεὺς ὁ νέος; Ἰωάννης πρὸς Ἡλικίαν εὐφρονα ἀφίκηται, καὶ δυναμένην ἄγειν τὴν ἀρχὴν· ἔπειτα αὐτῷ παραδίδονται τὴν ἡγεμονίαν. Τοῦτου γοῦν ἀληθῶς οὕτω κεραιμένον αὐτῷ, οὕτε τοῖς πρότερον ὀργίζεσθαι ὑπὲρ ἐκείνου παπολεμηκόσιν, οὕτε τοὺς συνόντας καὶ συγκατακτωμένους; τὴν ἀρχὴν πρὸς βασιλεὺς τὸν νέον οἰεσθαι ἐξαμαρτάνειν, εἰ μέλλουσιν ἐκεῖνον μᾶλλον τὴν ἀρχὴν συνδιασώζειν. Ὡν ἕνεκα καὶ πρὸς αὐτοὺς οὕτε περὶ τῶν πρὶν γεγεννημένων ἀπεχθάνεσθαι, οὕτε τὴν ἔπειτα χρόνον, ἂν αὐτῷ βούλωνται συνεῖναι βασιλεῖ τῷ νέῳ, οἰεσθαι πολεμίους γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῖς; τὴν αἴρεσιν εἶναι ἑκατέρου. Ἄν τε γὰρ βούλωνται συνεῖναι, ἡδέως ἔχειν ἂν τε πρὸς Βυζάντιον ἀναχωρεῖν, οὐδὲν κωλύσειν, ἀλλὰ καὶ δῶρα πρᾶσχύμενον, μετ' εὐμενείας ἀποπέμψειν. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς πρὸς ἐκείνους διαλέχθη, καὶ τριῶν ἡμερῶν παρήχτο προθεσμίαν, ὡς ἐν ταύταις διασκηψάμενοι τὰ δοκοῦντα ἔλοιτο λυσιτελεῖν. Οἱ δὲ πολλὰς ὁμολογοῦντες χάριτας τῆς εὐμενείας βασιλεῖ, καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς προνοίας, ἐπισκεψάμενοι ἐδέδοκτο μᾶλλον συνεῖναι βασιλεῖ, μετὰ τὴν τρίτην προσελθόντες; ἀπήγγελλον τὴν γνώμην, ὡς μᾶλλον αἰροῦνται τὸ αὐτῷ συνδιατρίβειν, καὶ πρόθυμοι εἶναι πάντα κίνδυνον ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ πόνον ὑπομένειν, ὡς τὰ βελτίω καὶ λυσιτελοῦντα, καὶ Ῥωμαίοις κοινῆ, καὶ τοῖς βασιλέως παισὶ, καὶ πράττονται καὶ βουλομένῳ. Τοὺς γὰρ ἐν Βυζαντίῳ τῶν πραγμάτων ἀρχοντας εἰδέναι καὶ αὐτοί, οὐδὲν ὑγιᾶς διανενοημένους, ἀλλ' ἐπὶ κοινή κακοπραγίᾳ πάντα πράττοντας καὶ φθορᾷ. Τοῦ δὲ μὴδὲν δεῖν περὶ αὐτῶν ὑπονοεῖν, εἰδόντο βασιλεῶς; καὶ πίσται; δι' ὄρκων παρασχέσθαι, ὡς οὕτε ἀποστήσονται, οὕτε ἐπιθουλεύσουσιν αὐτῷ συνόντες; ἀλλὰ πᾶσαν ἐπιδείξονται εὐνοίαν καὶ σπουδὴν περὶ αὐτόν. Βασιλεὺς δὲ αὐτοῖς τὴν αἴρεσιν αὐθις προετίθει, ὡς οὐ κωλύσαν ἂν πρὸς Βυζάντιον βυζύλωνται ἀποχωρεῖν ἄμα γυναῖκα καὶ τέκνον. Συγγ-

A amice et iucunde eos visurum, veterique necessitudine ac familiaritate dignaturum fuisse. Contra ipsos autem nullum esse in se odii aut iræ vestigium; neque putare se offensum, cum pro imperatore suo ita depugnarint: fecisse enim quæ probos ac fideles servos facere justum ac decorum sit; præsertim cum nec ipse liberos imperatoris persequatur, eosque quo jure, qua injuria perditos velit, sed et antea quæ eorum ac Romanorum rationibus conducerent, diligenter curarit, et modo nihilo minus curet, post tam atrox bellum, et infandum scelus ac furorem: quem, qui verbo pro illis, re autem vera contra illos bellum moverent, declararint. Detesturum enim ipsius mysterium. Voluisse se, si Deo approbante, hostibus debellatis, totoque imperio Romano sibi subjuncto imperatoris filiorum dominus efficeretur, non eos paterno principatu depellere, 648 sed administratione retenta, usque dum adolescentulus Joannes ævi florem contingeret, possetque suo Marte populos regere, tum denique ei rerum habenas contradere. Hoc igitur cum ex animo verèque statuerit, neque irasci illis qui prius pro illo arma tulerint, neque arbitrari, eos qui secum sint, et in imperio acquirendo simul navent operam, peccare in imperatorem juvenem, si illi potius hac ratione servent, quam adimant imperium. Quare nec illis insensum esse propter præterita: nec si in posterum sibi militare voluerint, imperatori adolescenti existimare hostes esse factos, sed penes ipsos optionem esse. Sive enim suam militiam elegerint, libenter suis annumeraturum; sive Byzantium redire maluerint, nihil impediturum, quin et cum muneribus dimissurum. Hæc ad illos imperator, triduum præstituens, quo excussis omnibus, id quod e re sua judicassent, sequerentur. Illi imperatori, ut sui amanti ac sollicito gratias agunt verbis amplissimis, reque deliberata, potius ab Cantæuzeno standum decernunt, et die tertio accedunt, sententiam suam renuntiant, malle nimirum pro ipso stare, et ejus causa periculum quodvis et laborem quemvis subire: quippe qui et Romanorum communiter, et filiorum imperatoris dignitatem utilitatemque et consiliis, et actione semper quærat. Nam nec se nescire, qui Byzantii gubernacula summa teneant, eos nihil cogitare laudabile, sed quæ agant, omnia ad publicam cladem perniciemque dirigere. Ne quando autem in suspicionem apud eum venirent, rogabant, ut liceret ipsis cum sacramento fidem obligare, nunquam ob eo defecturos, neque insidias molituros, sed omni eum benevolentia studiisque omnibus prosecuturos. Imperator de integro eis potestatem facit, Byzantium cum uxoribus et liberis, quos secum haberent in urbibus quibus præfuerant, se conferre, si velint. Sin et hoc relinquere, solique Byzantium abire optarent, nihil rei familiaris, nihil possessionum ablatarum, sed uxoribus omnia permissurum. Illis idem quod ante

asseverantibus, jurare jussit : scirent tamen, si A pejerassent, non impune laturos : quando non cuiusquam coactu, sed sponte sua se illi subiecissent. Juratum. Imperator ut accepto fidei pignore suspicionem deposuit, Hieraci Tzernominiani praefecturam reddidit, cum collocato ibidem praesidio, viro hellicoso, 649 et usu atque strenuitate nemini secundo. Paraspondylo Adrianopolis praefecturam confirmavit. Haec fere hunc in modum gesta sunt, et Thracias urbes pene omnes imperator in ditionem suam adduxit.

ήγεμονίαν, καὶ τῆς ἐγκαθιδρυμένης στρατιᾶς, μάχιμω τε δυνάμει αὐτῷ, καὶ πρὸς ἔμπειρίαν καὶ τόλμην λειπομένην οὐδενός. Παρασπόνδυλον δὲ, τῆς Ἀδριανουῦ καὶ αὐτὸν αὐτῶν αὐτῶν καθίστη. Τετα μὲν οὖν ᾧδὲ πη εἶχε, καὶ τὰς κατὰ Θράκην πάσας πόλεις σχεδὸν ὑπήγαγεν ἑαυτῷ ὁ βασιλεὺς.

## CAPUT LXXXVI.

*Cur Amurius ad imperatorem redire non potuerit. Legatio ad Sarchanem de transitu per Lydiam. Persae in Mæsiam irruunt; cum Romanis Momitzilum petunt, qui bellum frustra deprecatur. A Peritheoriensibus cum quinquaginta intromittitur; in pugna occum'it. Ejus exercitus fortissime dimicans partim caditur, partim capitur. Huic fortunæ illacrymat imperator. Locus communis de mutabilitate fortunæ. Xanthiensis suos interfectos lugent, urbem dedunt. Mira imperatoris in conjugem Momitzili humanitas.*

Amurius porro Ioniae satrapa rursus se imperatori adjungere cupiens, uti promiserat, ideo nequibat, quod navale ejus una cum navibus Smyrnae Latini cremaverant, castelloque ad lacum occupato, triremes habebant, quæ illic discurrentes, classem ædificari et instrui, exercitumque in Thraciam transportari impediebant. Per continentem vero transitus ad Hellespontum non dabatur Sarchanæ Lydiæ satrapæ de finibus quibusdam bellum ei meditati, et prohibito si per suam provinciam eo viam capesseret. Propter profectionem igitur ad imperatorem, quæ iam sibi omnino suscipiendam sentiebat, per legatos Sarchanem appellandum, cedendumque loco, de quo controversabantur, existimabat, si modo usque ad Hellespontum transire se pateretur. Sarchanes legatos comiter excipit, accessioneque illa soli Amurio reconciliatus, transitum impune concedit : simul ei filium una imperatori militaturum commendat. Sic per Hellespontum cum vicenis equitum millibus in Thraciam appulsi, Didymotichum ad imperatorem adeunt, ei dona offerunt : quem Amurius rogat, uti Momitzilum citra procrastinationem invadat ; oderat enim illum acerbe barbarus, ob ea quæ in imperatorem audacissime commiserat. Quia vero Romanus exercitus nondum paratus erat, Persæ in Mæsiam irrumpunt, promittentes excessuros, quam primum se copiæ imperatoris instruxissent : quem conantem prohibere, sædusque et societatem cum Alexandro opponentem, audire noluerunt, cum dicerent, se Mæsorum esse hostes ; et agros percursantes, cum optima hominum pecorumque præda reverterunt. Post Romanis jam instructis Momitzilum petunt. 650 Qui copias non sperendas habens, et principatum sibi constituens, Xanthiam adortus ceperat, et oppidula Meropes tenebat omnia, atque ad Morrhæ fines usque pervaserat. Audiens autem imperatorem Persis adjuvantibus expeditioni contra se accingi, legatione

B Ἀμοῦρ δὲ ὁ σατράπης ; Ἰωνία ; αὐτῶν μὲν ἐβούλετο πρὸς βασιλέα κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἔλθειν, εἶχε δὲ ἀδύνατως· τό τε γὰρ αὐτοῦ κατὰ τὴν Σμύρνην νεώριον ἐνέπρησαν οἱ Λατίνοι καὶ τὰς ναῦς, καὶ τὸ πρὸς τῷ λιμένι φρούριον κατασφόντες, τῆς ἡμετέρας ἔχοντες ; ἐκεῖ παραπελεύσας, ἐκώλυον στόλον ἐξέρχεται, καὶ ταῖς ναυσὶ πρὸς Θράκην περαιῶν τὴν στρατιάν. Ἐκ τε τῆς ἡπειροῦ δίοδος αὐτῷ οὐκ ἦν πρὸς τὸν Ἑλλησποντον Σαρχάνη τοῦ Λυδίας σατράπου περὶ τινῶν ὄρων γῆς ἐκπεπολεμημένου πρὸς αὐτὸν, καὶ μέλλοντος κωλύειν, εἰ διὰ τῆς αὐτοῦ πρὸς Ἑλλησποντον ἔρχεσθαι ἐπιχειροίη. Ὅθεν διὰ τὴν πρὸς βασιλέα ἀφιξίν ἀναγκαίαν αὐτῷ νομιζομένην, ἔγωγε δεῖν πρεσβεῖαν ποιεῖσθαι πρὸς Σαρχάνην, καὶ παραχωρεῖν αὐτῷ τῆς χώρας ὑπὲρ ἧς ἦν αὐτοῦ ἡ διαφορά, εἰ μόνον πρὸς Ἑλλησποντον διόδον παρέχοιτο. Σαρχάνης δὲ ἀσμενός τε εἶδετο τὴν πρεσβεῖαν, καὶ τὴν χώραν ἔχων, φίλος τε ἦν Ἀμοῦρ, καὶ τὴν διόδον ἀδείως παρείχετο, ἅμα δὲ καὶ τὸν υἱὸν συστρατεύσασθαι αὐτῷ πρὸς βασιλέα μετὰ στρατιᾶς. Καὶ πρὸς Ἑλλησποντον ἐλθόντες, ἐπαιροῦντο πρὸς Θράκην, ἰππέας δισμυρίους ἔχοντες ; αὐτίκα τε εἰς Αἰδυμόστεχον ἀφίκοντο πρὸς βασιλέα φέροντες καὶ δῶρα. Ἀμοῦρ δὲ εἶδετο βασιλέω ; μή μέλλειν, ἀλλὰ χωρεῖν κατὰ τοῦ Μομιτζίλου. Ἐμήνη γὰρ ὁ βάρβαρος ἐς τὰ μάλιστα ἐκείνῳ τῶν κατὰ βασιλέωσ ἐνεκα τετολημένων. Ἐπεὶ δὲ ἀπαρίσκεινος ἦν ἡ Ῥωμαίων στρατιὰ, κατὰ Μυσίας τὸ βαρβαρικὸν ἐχώρει, ἐπανήξεν ἐλάχιστα εἰπόντες ; ἄχρις οὗ παρασκευάσοιτο ἡ στρατιὰ. Βασιλέωσ δὲ κωλύειν πειρωμένον καὶ φάσκοντος σπονδᾶς ; καὶ συμμαχίαν ἔχειν πρὸς Ἀλέξανδρον, οὐκ ἐπέβητο, πολέμιοι αὐτοὶ Μυσίαις εἰπόντες εἶναι. Καὶ καταδρομόντες, ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων ἐπανήκοντα ἔχοντες πολλήν. Μετὰ δὲ τοῦτο, καὶ τῆς Ῥωμαίων παρεσκευασμένης στρατιᾶς, ἐχώρων κατὰ Μομιτζίλου. Ἐκεῖνος δὲ ἤδη δύναμιν μεγάλην ἔχων, καὶ ἰδίαν ἡγεμονίαν ἑαυτῷ περιποιούμενος, Ἐάνθεον τὸν εἶλεν ἐπιθέμενος, καὶ τῶν κατὰ Μέρ-



πην φρουρίων ἤρχε πάντων, καὶ μέχρι Μόρρας προεχώρησε. Πυθόμενος δὲ ὡς παρασκευάζεται ἐπ' αὐτὸν ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς Περσικῆς ἤκειν στρατιᾶς, πρὸςθείας πέμπων, παράγειν ἐπειράτο, ἃ καὶ πρότερον ἐξαπατῶν, ὡς αὐτῷ πολλὰ μεταμέλοι τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγνωμοσύνης, ὅτι τοσαῦτα εὖ παθῶν, κακῶς ἐφθείη καὶ ἀμνήμων τῶν καλῶν, καὶ ὡς εἰ συγγνώμην αὐτῷ παράσχοιτο, μηδέποτε ὑστερον ἀγνωμονήσων, ἀλλὰ δουλεύσων ἀκριβῶς. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τούτων αὐτῷ ἠνύετο οὐδὲν, ἀλλ' ἐπονθάνετο σαφῶς ἐπιούσαν τὴν στρατιάν, πᾶσαν ὅση δύναμις ἦν περὶ αὐτὸν ἀθροίσας, καὶ αὐτὸς ἐχώρει ὡς μαχοῦμενος πᾶσιν ὁμοῦ καὶ Ῥωμαίοις καὶ βαρβάρους· εἰς τοσαύτην γὰρ αὐτὸν παραπληξίαν ἡ ἄνοια ἐξήγαγε καὶ ἡ θρασύτης. Γενομένου δὲ ἐν Περιθεωρίῳ, καὶ ἡ Περσικὴ στρατιὰ ἐφαίνετο ἐπιούσα. Ἐπεὶ δὲ πρότερόν τε ἐπέκειτο τοῖς ἐν Περιθεωρίῳ, καὶ τότε ἠνάγκαζεν εἰσδέχσθαι, ἐκείνον μὲν οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' ἀπέκλεισαν αὐτῷ τὰς πύλας, τοὺς βαρβάρους ἐπιδεικνύοντες, καὶ κελεύοντες εἰς χεῖρας αὐτοῖς λέναι, ὡς τοῖς νικῶσιν ἄθλον τὴν πόλιν ἐσομένην τῆς ἀνδραγαθίας. Ἴνα δὲ μὴ δοκοῖεν παντάπασιν αὐτοῦ ἀφίστασθαι, ἐδεδοίκεσαν γὰρ μὴ τὸν κίνδυνον διαδιδράσκων, πικρῶς κολάζῃ τῆς προδοσίας· ἦν γὰρ ἀπαραίτητος πρὸς ὄργας, καὶ ὡμῶς καὶ ἀπανθρώπως ἀποκτείνων τοὺς προσκρούοντας, καὶ ἐπὶ μικροῖς καὶ μεῖζουσι ἐγκλήμασι θάνατον τὴν ζημίαν καταψηφίζομενος· τὸν ἀδελφιδοῦν Ῥάτικον ὄνομα εἰσδέξαντο, πεντήκοντα μόνον στρατιώτας ἔχοντα, ἐν εἰ μὲν νικῶν, παραίτησις πρὸς ὄργην εἴη ὁ ἀδελφιδοῦς εἰσδεδεγμένος, εἰ δὲ ἠττώμενος διαφθεῖροιτο, μηδὲν εἰεν κώλυμα ἐκείνοι ὀλίγοι ὄντες πρὸς τὸ πράττειν ἅττα ἂν δοκῇ συμφέρειν. Μομιτζίλος δὲ πρὸς τὸ τεύχισμα τὸ πρὸ τῆς πόλεως παρέταττε τὴν στρατιάν, οἰόμενος ἀντιστήσιν καὶ τὸ τεύχισμα ἔχων οὐκ ὀλίγα συναρρόμενον. Πέρσαι μὲν οὖν ἐπεὶ προσέβαλον οἱ πρῶτος φθάσαντες, ὥσαντες τὸ Μομιτζίλου στρατεύμα περὶ πεντακσίους χιλίους βντας, τὸ τε τεύχισμα καθήρουν, καὶ διεσκέδαντο ἐπὶ λεηλασίαν τῆς στρατιᾶς τὸ πλεον, καὶ πάντα κατέδραμον αὐθημερόν, καὶ ἐληΐσαντο ἄχρι Μυγδοσίας. Βασιλεὺς δὲ, κατόπιν μετὰ Ἀμοῦρ καὶ τῆς ἄλλης στρατιᾶς ἐρχόμενος, συνέωρα τὸ μετὰ Μομιτζίλου στρατεύμα οὐκ ἠττημένον, ἀλλὰ μόνης ἰδοῦ παραχωρήσαν τοῖς βαρβάρους· ἑώρα γὰρ εὐτάκτως, καὶ μετὰ κέουμου τεταγμένον. Διόπερ καὶ ἐδόκει ὁ ἀγὼν εἶναι ὑπολείπεσθαι. Καὶ συνέταττε τὴν στρατιάν καὶ τὴν Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων ἐπὶ τάγμασι τρισὶ καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας Ἀμοῦρ εἶχε μετὰ τῶν Περσῶν, ἵνα βάλλοιεν τοὺς πολεμίους τοξόταις δυνατεῖς, καὶ προσπίπτοντες ἐπὶ τὰ γυμνά. Τὸ δὲ ἀριστερὴν Ἀσάνης εἶχεν Ἰωάννης, ὁ τῆς βασιλείδος Εἰρήνης ἀδελφός, μετὰ Ῥωμαίων καταφράκτων, κοντοῖς εἰωθῶτων μάχεσθαι· τὸ μέσον δὲ αὐτὸς ἐπέειχεν ὁ βασιλεὺς, τῶν τε Ῥωμαίων τοὺς λογάδας ἔχων καὶ Περσῶν. Μομιτζίλος δὲ καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἀντιτεταγμένος ἦεν πρὸς τὴν μάχην. Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐς τὰς χεῖρας, μάχη μὲν ἀνήτητο σφοδρά, καὶ ἀντέσχον τὰ στρατόπεδα ἐπιπολὺ ἀλλήλοισ.

A missa, tentat cum, ut alias, ductare dolis et a proposito avertere. Cruciarī se vehementer de malevolō in ipsum animo, cum, tot affectus ab eo beneficiis, inimicū se immemoremque praeberit. Si veniam sibi det, nunquam de cetero aliquid sceleris in eum attentaturum, sed adamussim ei pariturum. Postquam irritis precibus certo intellexit, exercitum adventare, contractis et ipse quantis quantis valebat copiis, ad pugnam cum Romanis atque barbaris simul pugnandam processit: eo namque vecordiae stulta illum confidentia deduxerat. Ubi ad Peritheorium fuit, et Persicum agmen apparuit, cum et prius ad eam urbem capierdam incubuisset, et tum vi civibus instaret, ut intro reciperetur, illi portis occlusis se recepturos negarunt, barbaros ei ostentantes, et ad praelium cum iis conserendum invitantes: utpote civitatem virtutis praemium habituris, qui vicissent. Tamen, ne prorsus ipsum viderentur deserere (metuebant quippe, ne si salvus evasisset, crudeles proditoris poenas sumeret, quod erat iracundia implacabili, seseque laedentes cum saevitia et immanitate interficiebat, et in minora perinde ut in majora delicta capitale supplicium statuebat), ex fratre nepotem, Raicum vocabulo, quinquagenis duntaxat militibus stipatum intro mittunt, ut si vinceret, nepotis susceptio foret veniae ab invito impetratio: sin victus caderet, pauci illi nullo sibi essent obstaculo, quominus utilitati suae servirent. Itaque Momitzilus ad propugnaculum ante urbem expugnandum aciem dirigit, sperans, si illud occupasset, quia non parum adjuvaret, se posse resistere. Persae, cum primi impressionem fecissent, repulso Momitzili circiter quatuor millium exercitu, propugnaculum diruerunt, et plures ad praedandum dispersi, ipso die omnia usque Mygdoniam incurserunt. Imperator, cum Amurio et reliquo agmine sequens, non esse victas, sed via solum barbaris cecidisse Momitzili copias, beneque ordinatas et dispositas animadvertibat. Quocirca adhuc conflictus restare videbatur. Hinc Romanos et barbaros tripartito dividit. 651 Dextrum cornu Amurio cum Persis committit; qui quod sagittarii essent, in hostes levis armaturae irruentes, telis eos conficerent; sinistrum Joanni Asani, uxoris fratri, cum Romanis gravis armaturae, qui contis pugnare consueverant; in medio ipse selectos Romanos atque Persas ducens curabat. Momitzilus similiter contra directa acie progrediebatur. Ubi inter se propinquarunt, utrinque concursus est infestissime. Ad extremum Momitzilus superatus, complures amittit. Cumque ad muros urbis reliqui pellerentur, quia ob exiguitatem spatii inter hostes et moenia interjecti, equitatum convertere non poterant, et Peritheorienses illos accepturi non exspectabantur, primus Momitzilus, deinde reliqui omnes ab equis descendunt, hostibus se objectant, dimicantque alacriter, et resistunt validissime: partim ex vir-



## CAPUT LXXXVII.

*De Cræle ut sædifrago ulciscendo. Pheræi ad defectionem a Romanis sollicitantur. Factio imperatoris auxilium petit. Minatur Cræli, ni discedat, et sædus frangere desinat. Reperuntur imposturae Apocauchi. Ejus consilium de reliquenda continenti, et mari habitando. Tyrannis ejusdem in Byzantiis carcere et pecunia multandis ac spoliandis. De carcere quem ædificare cogitabat. Quomodo cum imperatrice affinitatem per filia matrimonium quæsierit, et litteris supposititiis ei periculum creavit. Responsum Clementis papæ; et quid faciturus Apocauchus, si dolus non procederet.*

Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἀπεσχεύαστο Μομιτζίλον, ἐδόκει ἂν δεινὴν καὶ Κράλην μετιέναι ἀδικούντα καὶ πάρασπονδύοντα. Ἐκεῖνος γὰρ τὸν παρὰ Ῥωμαίοις πόλεμον ὄρων πάντα τὰ αὐτῶν διαφθερούοντα ἄρδην, ὀλίγα τῶν πρὸς βασιλέα συνθηκῶν φροντίζων, ἄλλα; τε πόλει τῶν Ῥωμαίων ὑπηκῶν εἶλε, καὶ Φεράς ἐπιχρόνον συχρὸν πολιορκῶν, ἐν μεγάλῃ κατέστησεν ἐνδεδίξ. Καὶ ἦδη ἐν ἐλπίσιν ἦν μετὰ μικρὸν ἐλεῖν. Ἄμα δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐνδόν ἑπραττόν τινας, ὡς Φεραῖοι τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀποστάντες, προσχωρήσουσιν ἐκόντες Τριβαλοῖς, τοῦ Κράλη αὐτοῖς ὑποσχομένου τῆς πόλεως ἀποδείξειν ἄρχοντας, ἂν τοιαῦτα τοῖς πολιταῖς πείθωσιν, ὧν ἦν κεφάλαιον Ἀσάνης ὁ Μανουήλ, θεῖος πρὸς πατρός Εἰρήνην τῆ βασιλίδι. Παλαιολόγος δὲ Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου θεῖος, καὶ Τζαμπλάκων Δημήτριος μέγας στρατοπεδάρχης, ὁ τούτου γαμβρός, τὰ Ῥωμαίων φρονούντες, ἀντέπραττον τε τοῖς πράττουσι τὰ Τριβαλῶν, καὶ πᾶσαν σπουδὴν εἰσήγον, ὥστε μὴ τοιαύτην πόλιν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ἀπολέσθαι, καὶ πρὸς βασιλέα ἑπεμπον δεόμενοι βοηθεῖν. Ἄειδὼς ὁ βασιλεὺς ἔκρινε δεῖν πρεσβεῖαν ποιεῖσθαι πρὸς Κράλην, καὶ μὲν ἀπόσχηται Φερῶν, τηρεῖν καὶ αὐτὸν τοὺς ὄρκους καὶ τὰς σπονδὰς ἂν εἴκελενος; διαλύῃ πρότερος, χωρεῖν ἐπ' αὐτὸν ἅμα στρατιᾷ τῆ Περσικῆ. Καὶ ἐπεὶ ἐδέδοκτο, πέμψας Ἰωάννην τὸν Βρυέντιον, ἐκέλευεν ἀναχωρεῖν Φερῶν, ὡς αὐτῷ τῆς πόλεως διαφερούσης, καὶ τοῦ λοιποῦ μηδὲν παρενοχλεῖν, μήτ' αὐτὴν, μήτ' ἄλλην τῶν Ῥωμαίων ὑπηκῶν πόλεων. Αὐτὸν γὰρ ἀεὶ μεμνησθαι τῆς εὐνοίας καὶ τιμῆς ἧς ἀπέλαυσε διατρέθων παρ' αὐτῷ, καὶ δίκαιον εἶναι οὐθεσθαι τῆς εὐποίας ἀπομνημονεύειν. Διόπερ αὐτοῦ καὶ πρὸς Βεβρόξ; τὰς σπονδὰς ἀπειπαμένον, καὶ ὕστερον πεπαιρημένος φανερώς, καὶ τοὺς ὄρκους καταλελυκός; προφανῶς καὶ τὰς σπονδὰς, αὐτὸν μὴ κενιῆσθαι πρὸς ὄργην, μηδὲ ἀμύνεσθαι ἐθέλειν· ἀλλὰ τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς ὄρκους ἀνανεοῦν, καὶ χάριν ἀπεδιδόναι τῆς φιλίας ὅση δυνατῆ. Ἄν δὲ μὴ πειθῆται αὐτός, μηδὲ ἀφίστασθαι; ἐθέλει τοῦ παρασπονδεῖν καὶ ἀδικεῖν, ἀλλὰ πολιορκῆ τὰς πόλεις, μὴ αὐτῷ ἐπιγεῖν αἰτίαν ἂν ἀμύνεται, ὡς παραβεσθηκότι τὰς σπονδὰς, καὶ ἀγνωμονοῦντι πρὸς τὸν εὐ ποιηκότα ἡνίκα μάλιστα ἐθελετο. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺς ἐπρεσβεύετο πρὸς Κράλην. Ἄμα δὲ ἔχων τὴν στρατιάν, πρὸς Χριστοῦπολιν ἐχώρει, καὶ στρατοπεδεύετο ἐν κόμῃ τοῦ Γαβριήλ προσαγορευομένη, ὡς ἀφιξόμενος εἰς Φεράς, καὶ τῶν ἄλλων πόλεων πρόνοιαν ποιησόμενος; ὅσαι ὑπὸ τοῦ Τριβαλικῆ πολέμου ἑπραττον κακῶς. Τούτων δὲ πραττομένων, Ἀπόκαυχος, ὁ μέγας δοῦξ, ὄρων ἦδη τὰς μὲν ἡπειρωτικάς πόλεις πάσας; Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ὑφ' ἑαυτοῦ

Momitzilo e medio jam sublato, Crælem quoque, ut juris violatorem et sædifragum, sibi ulciscendum decrevit. Qui dum cerneret bello Romanorum mutuo vastari funditus omnia, securus percussis cum eo sæderis, et alias urbes Romanæ ditionis occuparat, et Pheras diutina obsidione premens, ad miserabilem victus inopiam redegerat, ut post illa se potiturum confideret. Simul porro ex incolis quidam laborabant, ut cives desertis Romanis, ad Triballos ultro desicerent: quibus Cræles, si populo id persuassissent, magistratus urbis desponderat, quorum antesignanus erat Manuel Asanes, Irenes imperatricis patruus. Constantinus autem Palæologus, Andronici imperatoris patruus, et Demetrius Zamplaco magnus stratopedarcha ejus gener, factioni Triballicæ adversantes, Romanis favebant: nihilque non experiebantur, ut talis civitas a Romano imperio avelleretur, et ab imperatore auxilium flagitabant. Horum conscius imperator, Crælem per legatos conveniendum existimavit, et si quidem Pheris absisteret, sibi quoque sædera et juramenta servanda: sin ille prior ea profanaret, Persis quoque adiutoribus invadendum. Quando igitur visum est maturum, misso Joanne Bryennio, ut Pheras relinqueret hortatus est, urbem sua interesse, ac de cætero nec illi, nec cuiquam Romanæ urbi negotium exhiberet. 653 Apud se quidem illius benevolentia horumque quibus præsentem domi suæ cohonestasset, nunquam intermorituram esse memoriam, et æquum arbitrari, beneficentiæ meminisse. Quare cum ille apud Berrhæam sædus retractasset, ac postea manifeste arma movisset, sanctaque sædera aperte violasset, non se ira exarsisse, neque ad vindictam incumbere, sed ea renovare voluisse, et amicitia quantam potuerit gratiam retulisse. Quod si obsequi recuset, contraque sædus agere, et injuriam inferre non desinat, sed urbes obsidere pergat, ne se in culpa ponat, tanquam sædifragum et ingratum in bene merentem suum, quo tempore potissimum re aliena egebat, si armis pænas repositisset. Hæc per oratores ad Crælem imperator, simulque cum exercitu Christopolim iter intendit, et ad vicum Gabrielis castra locat, ut Pheras venturus, et aliis civitatibus bello Triballico vexatis provisurus. Dum hæc geruntur, magnus dux Apocauchus videns jam urbes continentis omnes Cantacuzenum ad imperium suum traduxisse, Romanumque exercitum propemodum universum, et nihilominus non modica a barbaris auxilia habere, eique in continente haudquaquam resisti posse. primum quidem per diligentem juris

ac justitiæ custodiam Byzantios ad sibi obtemperandum allicere deliberavit : deinde spe vana eos delusit, velut per somnium ex pauperibus ditissimos effecturum pollicens, ubi onerariam a mercatoribus pensiones exacturam firmasset. Ast ubi omnia fraudes et ludibria reperta sunt, et vulgi jam fabula fuit, formidans ne quid adversum se rerum novarum oriretur, potestiam suam omnem in mare transferre, et politiam in tyranuidem mutare constituit. Ac primum [quidem classem et cataphractos comparare, eorumque operam et in triremibus, et ad corpus suum contra insidiatores tutandum adhibere : continentem penitus penitusque negligere, seseque in mari et insulis tenere, et ad Byzantios per mare alendos, nauticas negotiationes inducere. Adhæc et qui nummati essent Byzantii, et quotquot restarent præceres, in carcerem contrudere, ut et timore vacaret (metuebat namque, ne cum Cantacuzeno pacem inirent), et ipsis spoliatis, pecunia ad stipendia in cataphractos et triemes suppeteret. **654** Quin etiam aliorum omnium, quotquot alias mentione pacis facta aut in domibus propriis ab ipso inclusi essent, aut monasteriorum septis, interdicto ad eos aditu, coercerentur, iis prius in carcerem datis facultates auferre; nam ante paucillo eos privaverat. Insuper cæteris omnibus annuas pensiones præscribere, e quibus questum colligens, classem sustentaret. Carcerem autem in palatio Constantini magni communem ædificare cogitabat. Nam cum esset ibi domus, magnum Justinianeam appellata, tecto vetustate consumpto, destructis conclavibus ipse domunculas plurimas sub terra ab utraque parte inædificare volebat, et in his reos funibus demissos condere, ut noctibus quidem in domunculis manerent, diebus ad mediocrem remissionem area in medio relicta uterentur, illosque supra muros vigilibus constitutis, totum diem ac noctem custodiri. Quod si qua re indigerent vigiles illi, ut inferioribus custodibus clare et aperte dicerent, omnibus audientibus, quo insidiarum vitaretur suspicio, si clam cum quibusdam illorum fabularentur. Posthæc, ut referebant qui norant, et imperatricem aggredi cogitavit, et tentare, an vellet ipsius filiam despondere filio suo imperatori, si paratus sit ipse, velut pro filiis decertans, omnes opes suas in bellum contra Cantacuzenum impendere. Nam et antehac nunquam non alacrem fuisse, et omne studium suum ad eum evertendum contulisse : et cum publicam pecuniam omnem, tum quam Cantacuzeni amicis abstulerit, in eo collocasse. Nunc cum res omnino secus, quam sperabatur, acciderint, et ille totam continentem occupat, se mari dominaturum, sumptum de suo facturum, et Byzantii insularumque imperium secure retenturum. Et si quidem illa connubio annuat, se patrem imperatorum esse velle, habereque totum imperium in manu sua, et facere quæ libuerit. Sin propter ignobilitatem suam conditio-

νηποιημένον, καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων στρατιὴν ὄλιγον δεῖν ἅπασαν ἔχοντα αὐτὸν, καὶ τοσαύτην ὑπὸ τῶν βαρβάρων συμμαχίαν, καὶ ὡς ἀδύνατον αὐτῷ ἀντικαθίστασθαι ἐκ τῆς ἠπείρου, πρῶτα μὲν ἐσκέψατο διὰ τῆς πρὸς τὰς δίκας ἀκριβείας· καὶ δικαιοσύνης, πεθεῖν Βυζαντίους αὐτῷ προσέχειν· ἔπειτα κεναίς ἐλπίσιν ἐξηπάτα, ὡσπερ ἐν ὄνειροις πλουσιωτάτους ἐξ ἀπόρων ἐπαγγελλόμενος ποιήσειν, ἂν τὴν δικὰν στήσῃ τὴν ἀργυρολογήσουσαν τοὺς ἐμπόρους. Ὡς δὲ πάντα ἐξηλέγχοντο ἀπάτη καὶ φανακισμοί, καὶ πάντες ἤδη πρὸς αὐτὸν ἀπέσχωπτον ἀδελφῶν, δέσας· μὴ τι νεωτεριυθῆ περὶ αὐτὸν, ἐσκέψατο πᾶσαν τὴν δύναμιν εἰς τὴν θάλασσαν μεταγείν, καὶ πρὸς τυραννίδα τὴν πολιτείαν μεθιστᾶν· καὶ πρῶτα μὲν ναυτικὴν συστήσασθαι καὶ ὀπίστας, καὶ τούτοις πρὸς τὰς τριήρεις χρῆσθαι, καὶ πρὸς φρουρὰν οἰκίαν, ἵνα μὴ ἐπιβουλεύτῃσι· καὶ ἀμελεῖν μὲν παντάπασιν τῆς ἠπείρου, νῆσων δὲ ἔχεισθαι καὶ θαλάσσης, καὶ Βυζαντίους ἐκ θαλάττης τρέφεσθαι καθιστῆν ἐμπορευομένους ταῖς ναυσί. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ τοὺς χρήματα ἔχοντας ἐν Βυζαντίῳ καὶ τῶν συγκλητικῶν ὅσοι εἴτι ὑπελείποντο, ἐν δεσμοτηρίοις κατακλείειν· ἵν' ὁμοῦ τε ἀπαλλάττοιο τοῦ θένους (ἰδούδι γὰρ μὴ ἐθελήσασιν εἰρήνην τίθεσθαι πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα) καὶ χρημάτων εὐποροῖη πρὸς τὴν ὀπλιτικὴν καὶ τὰς τριήρεις, τὰ ἐκείνων ἀγελόμενος. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι μηθόθεντες πρῶτον εἰρήνης ἐν ταῖς οἰκίαις ὑπ' ἐκείνου κατακλείσθασιν, ἧ ἐν φροντιστηρίοις ἀπρόβῃται καθ' εἰργοντο, πάντων τὰς οὐσίας ἀφελῆσθαι μετὰ τῆς δεσμοτηρίου ἀγαγεῖν· πρῶτον γὰρ ἐκείνους οἰκίαν τινῶν ἀπεστέρησεν ἐκ τῆς οὐσίας· εἶτα καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν φόρους τάξαι ἐτήσιους· ἐξ ὧν χορημαζόμενος διαθρήψει τὴν ναυτικὴν. Δεσμοτηρίον δὲ ἐν ταῖς βασιλείαις Κωνσταντινίου τοῦ μεγάλου κοινὴν ποιεῖν διανοεῖτο. Οἴκου γὰρ ὕψους ἐκεῖ μεγάλου Ἰουστινιανέου προσαγορευομένου, τὴν στέγην ὑπὸ τοῦ χρόνου διεφθαρμένου, πᾶσαν εἰσόδον ἀναφράξας, οἰκίαν ἐνδον ἐκείνου πλείστου· διελεῖν ἐφ' ἑκατέρῳ μέρει, καὶ τούτοις κατακλείσαι τοὺς δεσμώτας ἀνωθεν καλωδίοις καθίαις, ὥστε νυκτὸς μὲν τοῖς οἰκίσκοις χρῆσθαι, ἡμέρας δὲ πρὸς μετρίαν ἀνεῖσιν τῷ ὑπολειμένῳ μεταξὺ χωρῶ. Τὴν δὲ φρουρὰν ἀνωθεν ἐγκαθηιδουμένην ἐπὶ τῶν τειχῶν διὰ πάσης νυκτός τε καὶ ἡμέρας τὴν φυλακὴν τῶν δεσμοτῶν ποιεῖσθαι, καὶ τινος δέοντο, κάτωθεν πρὸς τοὺς φρουροὺς ποιεῖσθαι τοὺς λόγους φανερώς, ὥστε ἅπαντας εἰδέναι, ἵνα μὴ λάθοιεν ἐπιβουλήν τινα συσκευασάμενοι, κρύφα τῶν φυλικῶν τισὶ διαλεχθίντες. Μετὰ τοῦτο δὲ ἔφασαν οἱ συνιόντες, καὶ ἐπὶ βασιλῶν χωρεῖν διανοεῖσθαι, καὶ ἀποπειρᾶν εἰ βούλοιο τὴν ἐκείνου θυγατέρα βασιλεῖ τῷ υἱῷ πρὸς γάμον συνάπτειν, εἰ γὰρ βούλοιο αὐτὸν ὡς ὑπὲρ τέκνων ἀγωνιζόμενον, πάντα πλοῦτον τὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐπὶ Καντακουζηνὸν ἀναλίσκειν πόλεμον. Καὶ πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲν ἐλλειοπένια προβουμίας, καὶ πᾶσαν σπουδὴν πρὸς τὴν ἐκείνου κατάλυσιν ἐπιδοδεύχθαι, καὶ πάντα ἀναλωκέναι τὰ κοινὰ, καὶ ἀφελῆσθαι ἐκ τῶν ἐκείνου προσεχόντων. Νυνὶ δὲ εἰς τὸν ἀνατῆν ἅπαν τῶν πραγμάτων περιελθόν-

των, καὶ πᾶσαν ἐκείνου τὴν ἡπειρον ἀφελομένου, αὐτὸν κρατήσῃ τῆς θαλάσσης ἀναλίσκοντα ἐκ τῶν ἰδίων. Καὶ Βυζαντίου, καὶ τῶν νήσων ἀσφαλῶς καθέξειν τὴν ἀρχὴν, κἀν μὲν ἐκείνη πείθοιτο τὴν θυγατέρα προσαμύζειν βασιλεῖ τῷ υἱῷ, καὶ αὐτὴν εἶναι πατέρα βασιλέων, καὶ πᾶσαν ἔχειν ἀρχὴν, καὶ πράττειν ἅττα ἂν δοκῇ· ἂν δ' ἀπαναίηται τὴν θυογένειαν, ἐπ' αὐτὴν χωρεῖν. Δῆλην γὰρ ἦδη εἶναι κακὰ βουλευομένην περὶ αὐτοῦ. Συνεσκέυαχε δὲ καὶ κατ' αὐτῆς ἐπιβουλὴν τοιαύτην. Γράμματα πρὸς πᾶσαν ἔγραφεν ὡς ἐξ αὐτῆς. Ἐδήλου δὲ τὰ γράμματα, ὡς αὐτὴ μὲν ἐντραφεῖ ἔθεσι καὶ νόμοις τοῖς Ῥωμαίων, καὶ δόγματα πρεσβεύοι, καὶ ἡ Ῥωμαίων ἐκκλησία. Βασιλεῖ δὲ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐκδοθεῖσα ἀνάγκη τὰ ἐκείνου ὑποκρίνεσθαι· τὴν μὲν τοι πρώτην εὐλάβειαν καὶ πίστιν καὶ ὁμόνοϊαν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ περισώζειν. Καὶ αὐτὸν ἡγεῖσθαι πατέρα καὶ διδάσκαλον, καὶ πρὸς τὴν πίστιν ὀδηγόν· καὶ βούλεσθαι μὲν καὶ μετὰ τὴν ἀνδρὸς αὐτίκα τελευτῆν δῆλα πάντα καθιστᾶν αὐτῷ, καὶ πειρᾶσθαι, καὶ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν, τὰ ἴσα ἡ πείθειν, ἢ καταναγκάζειν περὶ τῶν τῆς πίστεως δογμάτων αὐτῇ φρονεῖν. Κυλυθῆναι δὲ ὑπὸ τῶν περισχόντων πολέμων τῶν μάλιστα παρὰ Ῥωμαίους δυνατωτάτων πρὸς αὐτὴν ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς πολεμῶντων, καὶ ἐτι μέχρι νῦν ἐπικειμένων. Ὅθεν αὐτοῦ δεῖσθαι πρῶτα μὲν αὐτῇ τὸ θεῖον ἰλεοῦσθαι διὰ τὴν δοκοῦσαν τῶν διεστραμμένων δογμάτων ἀφρασίαν. Ἐπειτα δὲ καὶ βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς πολεμοῦντας, ὅπως ἂν δύναίτο, ὡς εἰ ἐκείνοι καταστραφεῖν, αὐτῆς αὐτίκα τὰ τῆς Ῥωμαίων ἀποστολικῆς ἐκκλησίας πρεσβευσοῦσης φανερώς, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑψηλοσώμενης. Τοιαῦτα μὲν τὰ πρὸς πάπαν τῆς βασιλίδος δῆθεν γράμματα ἐδήλου. Ἦν δὲ Κλήμης τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τότε προεστώς. Καὶ ζωγράφῳ τινὶ Πραιποσίτῳ καλουμένῳ ἔχειριστας, ἐξέπεμπε πρὸς πάπαν μηδὲν ἐξεπεῖν κελεύσας τὸ ἀπόρρητον βασιλίδος. Οὐδὲν δὲ ἐκεῖνος ἦδει πλέον, εἰ μὴ ὅτι πέμποιτο πρὸς πάπαν. Κλήμης δὲ ὁ πάπας, ἐπεὶ δέξαιτο τὰ βασιλίδος γράμματα, ὑπερησθεὶς ὅτι καὶ ἡ βασίλις αἰροῖτο τὰ ἐκείνων, καὶ ὡς εἰ τῶν πολέμων ἀπαλλαγῆ, φανερώς αὐτοῖς προσθήσεται, ἀντέγραψε καὶ αὐτὸς, πρῶτα μὲν ἐπαινῶν τῆς προαιρέσεως, ὃ τι καίτοι τυραννομένη τῶν ὀρθῶν δεγμάτων οὐκ ἀπέστη, ἀλλὰ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ συμφρονοῖ. Ἐπειτα καὶ ἐδίδασκεν ὡς χρὴ τῶν ἴσων ἔχασθαι ἀεὶ, καὶ τοὺς ἄλλους ἐνάγειν ἡπατημένους, καὶ τῆς ἀληθείας ἐκπεσόντας. Τελευταίον δὲ ἐπηύχαστο, καὶ χρηστάς ὑπετίθει τὰς ἐλπίδας ὡς βοηθήσων ὅτι ἀνδύναίτο. Ταῦτα τὰ γράμματα ἐνεγκόντος Πραιποσίτου, ἐφύλαττεν αὐτὸς ἐν ἀπορρήτῳ. Διεννοεῖτο τε ὡς εἰ μὲν πείθοιτο ἡ βασίλις αὐτῷ ἐφ' οἷς ἂν ἀξιοῖ μὴδὲν κινεῖν. Εἰ δὲ μὴ, ταῦτα ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγνόντα, Βυζαντίους ἐπ' αὐτὴν παρορμαῖν, καὶ διαφθεῖρειν αὐτὴν καὶ παῖδας· ἦδει γὰρ πρὸς τοῦτο πᾶν δυσανασχετοῦντας, καὶ βῆστα κατὰ παντὸς οὐτινοσοῦν χωρήσοντος, ἂν πύθωνται τὰ Λατίνων ἡρημένων· καὶ οὕτω πᾶσαν αὐτὸν Βυζαντίου, καὶ τῶν νήσων ἔχειν τὴν ἀρχὴν. Εἰ δὲ μὴ προχωροῖ, μὴδὲ πείθοντο εἰ Βυζάντιοι βασιλῆα, καὶ τὰ

nem hanc recuset, eam oppugnaturum; indicium quippe haud dubium fore, eam sibi malum machinari. Excogitavit etiam nequiter ac subdole huiusmodi contra eam insidias. Litteras in ejus persona ad papam scripsit hoc exemplo: Se moribus, ac legibus Romanorum educatam, eadem cum Romana Ecclesia dogmata colere ac venerari. A suis autem consanguineis imperatori locatam, velit nolit, ejus religionem simulare. **655** Verumtamen quam ab infantia imbibere religionem, fidem, concordiam, Romanae Ecclesiae integram inviolatamque custodire, et ipsum parentem, magistrum ac ducem fidei agnoscere: voluisseque mox post mariti obitum statum ei suum exponere, et conari, ut totum quoque imperium, seu voluntarium, seu coactum eandem secum religionem profiteretur, sed bellis urgentibus, et usque hodie durantibus, quibus apud Romanos potentissimi super imperio secum dimissent, impeditam fuisse. Unde se precari illum, primum quidem uti Numen sibi propitiet, quod perversitatem istam dogmatum sectata videatur; deinde contra hostes eam pro viribus adjuvet: quibus subversis, statim Romanae apostolicae Ecclesiae doctrinam, et ritus publice celebraturam, et aliis exemplo praerituram. Imperatricis litterae ad papam, qui ea tempestate Clemens erat, hujus nominis sextus, huiusmodi fuerunt. Eas pictori cuidam, cui nomen Praepositus, cum tradidisset Apocauclus, ad papam misit, mandans, ne cui arcanum Augustae patefaceret. Qui, nisi quod ad papam mitteretur, praeterea nihil sciebat. Clemens litteris acceptis, omnibus incessit laetitias, imperatricem secum communicare, et, si bello defungeretur, palam id facturam, rescribit. Ac principio eam de constanti voluntate laudat, quod quamvis sub iniquo domino, a legitimis dogmatibus non discesserit, sed cum Romana Ecclesia consentiat. Deinde quomodo iisdem perpetuo adherere, et alios in fraudem inductos, atque a veritate devios eodem reducere debeat, edocet. Tandem bene precatus, et bene sperare jubens, quantum in se esset, opem laturum pollicetur. Has litteras cum Praepositus attulisset, ipse Apocauclus arcane servabat, ut si quidem petita sibi concedere ei, nihil moveret; sin minus, per eas in conventu lectas, plebem ad ipsam una cum liberis interimendam concitaret. Sciebat enim id aegerrime laturam, facillimeque cuivis se opposituram, si eam Latinorum decreta complexam intelligeret: sic totum se Byzantii, insularumque imperium adepturum. Quod si id secus eveniret, neque Byzantii ad imperatricem cum liberis trucidandam adducerentur, tum rebus desperatis, aut in arce Magnacensi munitissima, et quae toti Constantino-poli posset resistere, se includeret: **656** aut triremi ad Epibatas secederet, ibique liber ac suus, reliquum aevi perageret.

πέκνα διαφθερίζειν, πάντων ἤδη ἀπογνόντα, ἢ τῷ ἐν Μαγκάνοις πύργῳ κατακλείειν ἑαυτὸν, ὀχυρωτέτηρ ὄντι, καὶ δυναμένῳ πρὸς πάντας Βυζαντίους ἀντέχειν πολιορκούντας, ἢ τριήρει πρὸς Ἐπιβάτας ἀναχωρεῖν, κάκει τὸν ἐπιλοιπον βίον διεκνύειν, ἀρχόμενον ὑπ' οὐδενός.

## CAPUT LXXXVIII.

*Custodia se munit Apocauchus; triremem ad fugam paratam habet. Laborat summa invidia. Urget edificationem carceris. De compacto a vinculis occiditur. Ejus cadaver, et caput re ectum de muro ostentantur. Interfectores a populo paucis effugientibus obruncantur. Amicorum et uxoris litteræ ad Cantacuzenum super morte Apocauchi, et invitatio Byzantium, ejusque occupandi commoditas.*

Talia volvebat animo, et jam crediebatur. Ac A primo quidem se armatis custodibus circumsepiebat, sine quibus nunquam foras egrederetur, nemoque invocatus propius propter eos auderet accedere. Præterea ad eundem finem triremem quoque paratam habebat, semper stantem ad portam Ligneam, ut appellatur, ubi et domicilium ei de industria ædificatum. Semper enim studebat, ut prope muros esset, ad mare potissimum, ut si quid novi capiti suo immineret, expedite elapsus se conservaret. At tunc quidem et de custodia corporis, et de facili effugio, si quid sentiret impendere mali, mire erat sollicitus; videbat enim omnes jani, non alienos modo, verum etiam propinquitate conjunctissimos propter scelera sua, et tantas Romanorum clades sibi infensissimos. Duo quippe B ejus filii, stoliditatem patris, moresque improbissimos detestantes, ad imperatorem transierant: ut e: quibusdam, quibus arcana sua credere solitus erat, non semel et iterum, sed crebrius diceret, Quam nunc potentem cernimus Cantacuzenum! timendum, ne et Byzantio potiat. At enim si id contigerit, sola terra, et cælo potiturum: cætera se bellando cum ipso, quantum possit, perditurum, etiam si cum illis ipse perdendus sit. De stipatoribus igitur sedulo sibi providebat, et in palatio Constantiniano carcerem, ut statuerat, opere artificibus locato ædificabat, sæpiusque accedens, labores per se inspiciebat, ac fabros perurgebat. At vincitum, carcerem C deo tetrum parumque a sepulcris differentem construi cernentes, et scopum minime ignorantes, redeuntem mactare cogitant, utrovīs modo cædem ipsis sibi profuturam rati. Sive enim quod destabant animis, assequerentur, a tanto malo immunes fore, sive exderent, morte luituros, 657 et ita rursum magno malo, ne scilicet vivi sepelirentur, carniuros. Hoc illi consilium capiebant, et tempus captabant, quo eum adorti rem perficerent. Magnus autem dux cum alias magni Constantini palatium ingressurus, sollicite sibi cavei et (semper namque armatorum satellitum caterva eum sequebatur, et vincitos, prius in ergastulis claudi jubebat, quoad abiret) tunc quo factio maxime usus erat, prætermisit, a Deo, ut conjicimus, mente privatus, et ad cædem desertus (33). Cæterum captivi atrium palatii spar-

Τοιαῦτα μὲν ἐκεῖνος διανοεῖτο, καὶ ἤδη ἤρχετο αὐτῶν, καὶ πρῶτα μὲν περιέστησεν ἑαυτῷ φρουρὴν ὀπλιτικὴν, ἢ προϊόντι τῆς οἰκίας συνεπέτο αἰεὶ, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα τῶν ἄλλων ἐγγὺς ἔλθειν, εἰ μὴ ὑπ' ἐκείνου προσκληθεῖν. Ἐπειτα καὶ τριήρη παρεσκευασμένην εἶχε πρὸς τοῦτο τὸν πάντα χρόνον ἐπὶ τῆς Ξυλίνης λεγομένης πύλης ἐφορμοῦσθαι, ἐνθα ἦν αὐτῷ καὶ ἡ οἰκία ἐξεπίτηδες ἐκεῖ κατασκευασμένη. Ἄει γὰρ ἐποιεῖτο πρόνοιαν ἐγγὺς εἶναι τῶν σιγῶν μάλιστα τῶν πρὸς θάλασσαν· ἵν' εἴη περὶ οὐκὴν νεωτερίζοιτο, βραδίως διεκπίπτει, καὶ διασώζη ἑαυτὸν. Τότε δὲ μάλιστα σπουδῆν ἐποιεῖτο πλείστην εἰς τε τὴν περὶ αὐτὸν φρουρὴν, καὶ πρὸς τὸ ἐξῶθεν αὐτῷ βραδίαν εἶναι εἰ τινος αἰσθοῖτο κακοῦ. Ἐώρα γὰρ ἤδη πάντας πρὸς αὐτὸν κακῶς διακειμένους, καὶ μισοῦντας τῆς πονηρίας, καὶ τῆς τισαύτης τῶν Ῥωμαίων φθορᾶς, οὐ τοὺς ἐξῶθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκιστοτάτους αὐτούς. Οἱ δύο γὰρ τῶν υἱῶν πολλὴν αὐτοῦ καταγνόντες σκαιότητα, καὶ μοχθηρίαν τρώπων, ἀπέστησαν πρὸς βασιλεία. Ὅσοι καὶ πρὸς τινὰ αὐτῶν τῶν ἀποβρήτων κοινωνοῦντας λέγειν, οὐ δὲς καὶ τρις, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, ὡς Ὁρῶ μὲν ἤδη Καντακουζηνὸν ἐσχύοντα μεγάλα· καὶ δέδοικα μὴ καὶ Βυζαντίου περιγένηται· ἀλλ' εἴ γε καὶ τοιοῦτο συμβαίη, γῆς μόνης κρατήσει καὶ οὐρανοῦ. Τάλλα δὲ αὐτὸς διαφθερεῖ πολεμῶν αὐτῷ μέχρι, καὶ τοῦ δυνατοῦ, εἰ μέλλει καὶ αὐτὸς συνδιαφθεῖρεσθαι αὐτοῖς. Τῆς τε οὖν φρουρᾶς τῆς περὶ ἑαυτὸν πολλὴν ἐποιεῖτο πρόνοιαν, καὶ τὸ ἐν βασιλείῳ τῆς Κωνσταντίνου δεσμωτήριον κατασκευάζειν ἢ διανοεῖτο, δημιουργοῖς τισὶ τὸ ἔργον ἐπιτρέψας. Συγχῶς δὲ καὶ αὐτὸς ἐπιφοιτῶν, ἐπεσκέπτετο τὸ ἔργον, καὶ προσηνάγκαζε τάχῃ κατασκευάζειν. Οἱ δεσμῶται δὲ τὸ τε δεσμωτήριον ὀρῶντες κατασκευαζόμενοι, οὕτω δεῖνόν, καὶ ὀλίγα τάφων ἀποδέον, καὶ τὴν διανοίαν οὐκ ἀγνοοῦντας, ἐσκέψαντο αὐτὸν ἀποκτείνειν ὅταν γένηται ἐκεῖ, ἀμφοτέρωθεν αὐτοῖς οὐόμενον τὸν ἐκεῖνου λυσιστελήσειν φόνον· ἂν τε γὰρ ἐπιτυγχάνωσιν, ἀπαλλάξεσθαι δεῖνοῦ τοσοῦτου, καὶ ζῆσειν ἐλευθέρως· ἂν τε ἠτῶνται, ἀποθνήσκουσιν, καὶ αὐθις ἀπαλλάττεσθαι τοῦ ζῶντος κατορωρέυχθαι. Τοιαῦτα μὲν οἱ δεσμῶται ἐβουλεύσαντο, καὶ παρετήρουν καιρὸν ἐν ᾧ ἀποκτενοῦσιν ἐπιθέμενοι. Δούξ δὲ ὁ μέγας τὸν ἄλλον χρόνον ἠνίκα εἶδει πρὸς τὰ Κωνσταντίνου D τοῦ μεγάλου βασιλεία εἰσέρχεται, πολλὴν πρόνοιαν

Jacobi Pontani notæ.

(53) Apud veteres ut quisque deus cuique nomini bene, aut male consultum cuperet, ita ei bonum, aut malum consilium dare putabatur, profuturasque, aut nocituras cupiditates in ejus animum

immittere. Ex qua opinione est illud Æneæ apud Maronem 2. Æneid.

*Hic mihi nescio quod trepido male numen avicium Confusum eripuit mentem.*

αὐτοῦ ποιοῦμενος, ἐπομένους τε γὰρ εἶχεν ἀεὶ τῶν Ἀ  
 δορυφόρων ὀπλιτῶν πολλούς, καὶ τοὺς δεσμώτας  
 πέμπων κατέκλειεν ἐν ταῖς εἰρκταῖς, ἀχρις ἂν ἐκεῖ-  
 θεν ἀπαλλάττοιο, τὸ τε τῶν δεόντων οὐδὲν ἐποίει,  
 τὸ φρονεῖν ὑπὸ Θεοῦ, ὡς εἴκοι παρηρημένος, καὶ  
 ἐγκαταλειφθεὶς πρὸς τὸ ἀποθανεῖν· ἀλλὰ εἴ τε δεσ-  
 μῶται διεσκαδασμένοι, περιήσαν τῶν βασιλείων τὴν  
 σὺλὴν, καὶ αὐτὸς τὴν περὶ αὐτὸν δορυφορίαν ἐξω  
 καταλιπὼν, εἰσῆι ἐνὸς παρεπομένου μόνου. Οἱ δεσ-  
 μῶται δὲ ὡς εἶδον οὕτως ἀφύλακτον εἰσιόντα, και-  
 ρὸν ἐπιθέσεως νομισαντες, ὤρμησαν ἐπ' αὐτὸν, ὀλί-  
 γοι τινὲς πρῶτον, οἳ ἔτυχον ὄντες ἐν ταυτῷ. Ἐν οἷς  
 καὶ ὁ ἀνεψιὸς ἦν αὐτῷ Ἀλέξιος ὁ δοῦξ ὑπὲρ Καντα-  
 κουζηνῶ τοῦ βασιλέως τὸ δεσμοκτήριον κατακεκρι-  
 μένος καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Πρῶτα μὲν οὖν  
 ἐχρῶντο λίθοις ἐπ' αὐτῷ· οὐ γὰρ εὐπόρουσ τινὲς Β  
 σιδήρου. Ἐπειτὰ τις αὐτῶν βοπάλω κατὰ τύχην εὐ-  
 ρημένῳ ἐπληξε κατὰ τῆς κεφαλῆς πολλὰκις καὶ  
 κατήνεγκε. Μετὰ τοῦτο δὲ χρησάμενοι σκεπάρνῳ  
 τῶν τὸ δεσμοκτήριον οἰκοδομούντων τεκτόνων, ἀπέ-  
 τεμον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν. Ἡ δὲ περὶ μέγαν δοῦκα  
 φρουρὰ, καὶ οἱ ἄλλοι ὅσοι εἶποντο, ὡς ἠσθάνοντο  
 ἐκεῖνον τεθνεῶτα, οὐ πρὸς ἄμυνας ἐτρόποντο ὑπὲρ  
 ἐκεῖνου, ἀλλὰ καταπλαγέντες πρὸς τὴν τὸλμαν, ἄλ-  
 λοι ἄλλοτε διεσκαδάσθησαν. Οἱ δεσμῶται δὲ, πρῶτα  
 μὲν πρὸς τὴν ταραχὴν συνέδραμον πάντες. Ἦγνόουν  
 γὰρ αὐτῶν οἱ πλείστοι, ὅ τε εἶη. Ὡς δὲ ἔγνωσαν τὸν  
 μέγαν δοῦκα τεθνηκότα, τὸ σῶμα μὲν ἀνήρτησαν  
 ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν θρασυτέρων τινέσ· τὴν κεφαλὴν  
 δὲ περιπειραντες ἀκοντίῳ, καὶ αὐτὴν ὁμοίως ἐπέ-  
 στησαν τοῖς τείχεσιν, ἐν εἰη πᾶσι καταφανής. Ἦνον-  
 το γὰρ μάλλον κεχαρισμένα τῷ δήμῳ δρᾶν, πολέ-  
 μιον κοινὸν τὸν μέγαν δοῦκα ἡγουμένῳ οἷα δὴ τοῦ  
 ἐμφυλίου πολέμου ὄντα αἰτιώτατον. Πάντες γὰρ ἤδη  
 τὰ γεγενημένα οὐκ ἠγνόουν. Αὐτοὶ δὲ παρεσκευά-  
 ζοντο ἐκ τῶν ἐνότων, ὡς ἀμυνόμενοι ἂν ἐπίωσι  
 τινέσ, τοῖς τείχεσι τῶν βασιλείων μάλιστα θαρδύον-  
 τες οὖσιν ὑψηλοῖς· ἅμα δὲ καὶ ὑπέστανέ τις αὐτοῦς  
 ἐλπίς, ὡς οὐδεὶς ὑπὲρ ἐκεῖνου ἀμυνέων πάντων  
 ἐχθροαίνοντων· καὶ ἡ βασιλεὺς δὲ δεῖσασα μὴ τι νεω-  
 τερίσῃσι πλέον περὶ αὐτῶν, οὐ μόνον ἀμνηστία  
 ὄρκους παρέξει καὶ ἀπαθείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑτε-  
 ρὰ τινα αἰτήματα ὑπέξει. Ἡ μὲν οὖν βασιλεὺς αὐ-  
 τίκα ὡς ἐπύθετο, πανυπερτέβαστον Ἰσαάκιον ἐκέ-  
 λευε τὸν Ἀσάνην (οὗτος γὰρ αὐτίκα διεδέχετο τῶν  
 πραγμάτων τὴν ἀρχὴν) πᾶσαν πρόνοιαν ποιήσασθαι,  
 καὶ ὄρκους παρέχειν τοῖς δεσμώταις, ὥστε τῶν βα-  
 σιλείων ἐξελεθεῖν. Ἐδεῖσε γὰρ περὶ αὐτῶν ἄπερ κά-  
 κείνοι ὑπενόουν. Ἐκεῖνος δὲ ὄχλου πολλοῦ πραγμά-

sim obambulabant, et ipse satellitio suo foris re-  
 licto, uno tantum comite ingrediebatur. Tum illi,  
 ut ita incustoditum aspexerunt, tempus adesse rati,  
 insiliunt, pauci, quidam primum, qui forte simul  
 erant, in quibus et Alexius dux, Cantacuzeni causa  
 et ipse damnatus carcere, sororis filius ab avun-  
 culo suq. Ergo lapidibus eum initio insectantur,  
 quod ferrum in promptu non erat. Post quidam  
 sustem fortuito repertam, sæpius in caput impin-  
 git. Ad extremum arrepta bipenni a fabris mate-  
 riaris, qui carcerem extruebant, caput illi impu-  
 tant. Tum custodia, et quidquid satellitum seque-  
 batur, ut eum i tellectum audierunt, ultione  
 prætermissa, tanta audacia attoniti, alius alio dif-  
 fugerunt. Captivi ad tumultum omnes concurrentes  
 (major enim pars eorum quid esset nesciebat) ut  
 magnum ducem occisum cognoverunt, quidam au-  
 daciores, cadaver de muro suspendunt, caputque  
 telo præfixum similiter in muro pro spectaculo sta-  
 tuunt. Gratium enim populo facere se arbitrabantur,  
 qui illum pro communi hoste haberet, tanquam  
 hujus belli civilis fontem scilicet, primamque origi-  
 nem; nemo enim jam quæ contigerant non scie-  
 bat. Ipsi vero pro copia præseni, si qui eos aggre-  
 derentur, defensionem parabant: sublimibus pa-  
 latii muris potissimum fidentes. Simul etiam spes  
 quædam illis subblandiebatur, neminem ejus ulto-  
 rem proditurum, in quem omnium odia conspira-  
 vissent: et Augustam metuentem ne quid amplius  
 novarent, non solum oblivionem facti, et impuni-  
 tatem illis juraturam, verum etiam aliis quibusdam  
 petitionibus satisfacturam. Imperatrix accepto cæ-  
 dis nuntio, statim Isaacium Asanem panhyperseb-  
 astum (hic enim mox summæ rerum præpositus  
 est) 658 videre jubet, ne quid respublica detri-  
 mentii capiat (54): et fidem dare publicam captivis  
 illis, ut palatio exirent; ea enim illis timebat, quæ  
 et ipsi suspicione præcipiebant. Verum Asanes  
 sexcentis simul negotiis obrutus, captivos postha-  
 buit; qui diem illum et noctem consequentem ne-  
 mine invadente illasi transegerunt; quo tempore,  
 si voluissent, vel in ædem Sophiæ, vel alio quop'am  
 dissipati confugientes, cum non custodirentur,  
 servati fuissent. Sed quia magna præmia insipienter  
 sperabant, etiam charas sibi animas suas perdide-  
 runt. Postridie siquidem Zephrætis e famulis magni  
 ducis, homo sanguinarius, sævusque, et immanis  
 (carnificinam enim domino superstite, faciebat) ad  
 vindicandam interfecti cædem populum concitat;

#### Jacobi Pontani notæ.

Et Ciceronis pro Milone: *Hic dii immortales, ut supra dixi, mentem dederunt illi perduto ac furioso. ut huic faceret insidias: aliter pestis illa perire non poterat.* Nos Christiani homines sceleratos aliquanto excæcari a Deo, et bona mente consilioque spoliari credimus, ut ad pœnas, quas meruerunt deveniant, et eas præcavere non possint. In quo se divina tandem iustitia exerit.

(54) Sic reddo quod ait Græcus, jussisse imperatricem Isaacium Asanem πᾶσαν πρόνοιαν ποιήσασθαι.

Quid autem sit, et quando juberetur, bene indicat Sallustius in bello Catilinario, his verbis: *Itaque quod plerumque in atroci negotio solet, senatus decrevit, duren operam consules ne quid respublicæ detrimenti caperet. Ea potestas per senatum, more Romano magistratui maximo permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis socios, atque cives, domi militiaque imperium, atque judicium summum habere. Aliiter, sine populi jussu, nulli earum rerum consuli jus est.*

classiarios imprimis, quibus quod assiduo inservi- A ret, perbenevolis utebatur. Quamobrem sumptis armis in miseros vadunt. Qui destituti omnibus ad pugnam requisitis (nam et armis carebant, quibus tecti in muris starent, et majus erat palatium, quam ut a paucis defendi posset, cum innumeri essent qui adorirentur, et undique se circumfundere) ut. muros perfodi, et se capiendos senserunt, relicto palatio, sive castello, ad templum in proximo, Novem ordinum cognominatum, perfringunt. Et alii quidem adyta subeunt; alii in cuniculis (qui plurimi ibidem, et tortuosi erant) sese occultant. At populus superveniens, praecipiti, et insano furore quosdam eorum intra ipsa adyta, alios ubi eos comprehendebat, jugulat; paucique admodum effugerunt; et illi praesertim, qui magnum ducem peremerant; reliqui omnes, iique frequentes necati sunt; quorum numerus, quod ex diversis urbibus erant collecti, ad liquidum iniri non potuit. Atque hi quidem hoc modo magnum ducem occiderunt, et ipsi vicissim per imprudentiam suam occisi sunt. Porro amici imperatoris qui erant Byzantii, simul necem magni ducis fama vulgavit, rem gestam ad eum perscribunt: admonentes, ut omnibus intermissis Byzantium advolet, captivis quippe Constantini palatium obtenturis, si celeritate affuerit: inde urbem occupaturum. Haec litterae apud vicum Gabrielis castrametanti venerunt, et Bidymoticho ab uxore eadem nuntiabantur.

καὶ μάλιστα οἱ τὸν μέγαν δοῦκα ἀπεκτόνητες. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἀπεσφάγησαν ὄντες οὐκ ὀλίγοι. Σαφέστατα γὰρ τὸν ἀριθμὸν οὐκ ἐξεγένετο μαθεῖν, οἷα δὴ ἐκ διαφόρων πόλεων συνειλεγμένων. Ἐκείνοι μὲν οὖν οὕτω τὸν τε μέγαν δοῦκα ἐπιθέμενοι ἀπέκτειναν, καὶ αὐτοὶ ἀπόλλοιτο ὑπ' ἀβουλίας. Οἱ δὲ ἐν Βυζαντίῳ φίλοι βασιλεῖ, ὡς ἐγένετο αὐτίκα φανερὸς τεθνηκώς, ὁ μέγας δοῦξ, γράμματα πρὸς βασιλέα ἔγραψον περὶ τῶν γεγενημένων. Καὶ παρήνουν πάντα ἐν ὑστέριθι θέμενον, τάχιστα ἤκειν πρὸς Βυζάντιον, ὡς τῶν δεσμοτῶν τὰ Κωνσταντινου τοῦ μεγάλου βασιλεία κατασχίσοντων, καὶ εἰ τάχιστα παραγένοιτο, Βυζάντιον παραληψόμενος ἐκεῖθεν. Τὰ μὲν οὖν τῶν φίλων γράμματα, ἐν τῇ τοῦ Γαβριὴλ προσαγορευομένη κώμῃ ἐστρατοπεδευμένῳ ἦγον βασιλεῖ. Ἄμα δὲ καὶ ἐκ διδυμοτείχου παρὰ γυναικὸς τῆς βασιλίδος ἀπηγγέλλετο τὰ ἴσα.

### 659 CAPUT LXXXIX.

*Legationis ad Cralem relatio; consilium de factione illius Pheris exigenda. Suadent in concilio proceres eundum Byzantium sine mora, quos imperator refellit. Potius Pheras sibi prius eundum. Persae duces vincunt, statim cum omnibus copiis Byzantium redeundum; uxor Apocauchi Epibatias secedit. Imperator culpam amissarum Pherarum, et urbium Macedoniæ in Persas duces conjicit, quibus persuadet, uti secum in Macedoniam revertantur. Sulimanus Persa moritur. Amurius ad suam provinciam defendendam redit domum: Sarchani innocentiae suæ vix fidem facit. Crales Pherus occupat: se Romanorum et Triballorum imperatorem proclamari jubet. Filium Cralem appellat.*

Eadem luce legati a Crale redeunt, renuntiantes, D antequam eo venissent eum Pheras relinquentem recessisse: Persarum videlicet adventum, de quo audierat, metuentem. Sed cum illum eo loco in quo tunc erat convenissent, legatione percepta respondisse se quoque quid jussum sit scire: atque idcirco Pheris abiisse, qua urbe imperator tanquam sua uti posset. Referebant item legati, Pheras alioqui curam ac providentiam non minimam desiderare, et factionem Crales expellendam, non enim passuram plebem quiescere, sed ubi licentiam adeptam fuerit, ad deditionem Crales faciendam sollicitaturam. Imperator utramque rem multo egere

των ἀθρόον περὶ αὐτὸν γεγενημένου, ἡμέλει τῶν δεσμοτῶν. Καὶ τὴν τε ἡμέραν ἐκείνην, καὶ τὴν νύκτα διήγαγον, οὐδενὸς ἐπιθεμένου· καθ' ἣν εἰ ἐβούλοντο, διεσώζοντο ἂν, ἣ ἐν τῷ τῆς τοῦ Θεοῦ γενόμενοι νεφ' Ὑφορίας, ἢ ἄλλοσέ ποι διασκεδασθέντες, οὐδεὶς γὰρ αὐτοὺς ἐφρούρει. Μεγάλα δὲ ἐκπίσαντες ἀνοήτως, καὶ τῆς φίλης ἀπεστέρηται ζωῆς. Ἐς τὴν ὑστεραίαν γὰρ Τζεφρατίς ἐκ τῶν οικιῶν μεγάλου δουκὸς, αἵμασι χάρων ἀνθρώπου, καὶ πικρὸς καὶ ἀπάνθρωπος κολαστῆς, δημίῳ γὰρ ἐπέειπε τόπον ἐκείνου περιόντος, ὑπὲρ τοῦ δεσπότη ἀμυνόμενος, τὸν δῆμον ἐκίνει. Καὶ μάλιστα τὸ ναυτικὸν, εὐνοίαν πρὸς ἐκεῖνον κεκτημένον οὐ μίχρην, οἷα δὴ περὶ αὐτοὺς ἀεὶ ἠσχολημένον, καὶ δπλα ἀναλαβόντες, ἐχώρουν ἐπ' ἐκείνους. Οἱ δὲ, τῶν χρησίμων εὐποροῦντες οὐδενὸς, δπλα τε γὰρ αὐτοῖς οὐ παρήσαν οἷς φραζάμενοι ἐπιστήσονται τοῖς τείχεσι, καὶ τὸ τοῦ φρουρίου μέγεθος κρεῖττον ἦν, ἣ ὥστε παρ' αὐτῶν φυλάττεσθαι ὄντων ἐλασσόνων, ἀπείρων τῶν ἐπικειμένων ὄντων καὶ πανταχόθεν περιβρύντων, ὡς ἦσθοντο διορυσσόμενα τὰ τεῖχη, καὶ ἀλλοσεσθαι μέλλειν ἦδη, τὸ φρούριον ἐκλιπόντες, ἐπὶ τὸν ἐγγὺς κατέφυγον ναὸν τῶν Ἐννέα ταγματῶν προσαγορευόμενον. Καὶ οἱ μὲν, αὐτῶν τὰ ἄδουτα εἰσησαν. Οἱ δὲ, ἐν ὑπονόμοις κατεκρύπτοντο οὕτως ἐκεῖ πλείστοις καὶ δυσσελκτοις. Ὁ δῆμος δὲ ἐπελθόντες ὁρμῇ τινι ἀσχετῶ καὶ μανιώδει, τοῦ μὲν αὐτῶν ἀψαφῆσαν τῶν ἀδούτων ἔνδον, τοὺς δὲ ἄλλους οἱ κατε-

λαμβάνοντο, καὶ διέδρασαν τὸν κίνδυνον ὀλίγοι πάνυ, καὶ ἄλλοι πάντες ἀπεσφάγησαν ὄντες οὐκ ὀλίγοι. Σαφέστατα γὰρ τὸν ἀριθμὸν οὐκ ἐξεγένετο μαθεῖν, οἷα δὴ ἐκ διαφόρων πόλεων συνειλεγμένων. Ἐκείνοι μὲν οὖν οὕτω τὸν τε μέγαν δοῦκα ἐπιθέμενοι ἀπέκτειναν, καὶ αὐτοὶ ἀπόλλοιτο ὑπ' ἀβουλίας. Οἱ δὲ ἐν Βυζαντίῳ φίλοι βασιλεῖ, ὡς ἐγένετο αὐτίκα φανερὸς τεθνηκώς, ὁ μέγας δοῦξ, γράμματα πρὸς βασιλέα ἔγραψον περὶ τῶν γεγενημένων. Καὶ παρήνουν πάντα ἐν ὑστέριθι θέμενον, τάχιστα ἤκειν πρὸς Βυζάντιον, ὡς τῶν δεσμοτῶν τὰ Κωνσταντινου τοῦ μεγάλου βασιλεία κατασχίσοντων, καὶ εἰ τάχιστα παραγένοιτο, Βυζάντιον παραληψόμενος ἐκεῖθεν. Τὰ μὲν οὖν τῶν φίλων γράμματα, ἐν τῇ τοῦ Γαβριὴλ προσαγορευομένη κώμῃ ἐστρατοπεδευμένῳ ἦγον βασιλεῖ. Ἄμα δὲ καὶ ἐκ διδυμοτείχου παρὰ γυναικὸς τῆς βασιλίδος ἀπηγγέλλετο τὰ ἴσα.

Τῆς αὐτῆς δὲ ἡμέρας, καὶ οἱ πρὸς Κράλην πεμφθέντες πρέσβεις ἐπανήκον· ἀπήγγελλον τε ὡς Κράλης μὲν καὶ πρὶν αὐτοὺς ἤκειν, ἀποσταίη Φερῶν πρὸς τὴν οἰκίαν δείσας τῶν Περσῶν τὴν ἔφοδον, ὡς ἠγγέλλοντο ἐπίοντες. Αὐτῶν τε ἐνθα ἦν παραγενομένων, καὶ ἀπαγγειλάντων τὴν πρῶσθειαν, ἀποκρίνασθαι, ὡς εἰδείη καὶ αὐτὸς τὰ δίκαια, διὰ τοῦτο ἀποσταίη καὶ Φερῶν, οἷς ἐξέσται βεβαιεῖ χρῆσθαι ὡς οἰκειοῖς. Ἔλεγον δὲ οἱ πρέσβεις τοὺς Φερσίους δεῖσθαι πολλῆς προνοίας, τῆς ἑτέρας ἄλλης, καὶ τοὺς τὰ Κράλη πρῶσσοντας ἐξελαθῆναι· οὐ γὰρ ἐάσουσιν ἐκεῖνοι τὸν ὄχλον ἡρμεῖν· ἀλλὰ ἀναπέισουσι Κράλη προσχωρεῖν, ἂν ἀπολαύσων



ἀδέλια. Βασιλεῖ μὲν οὖν ἐδόκει ἀμφοτέροις δεῖν ἅσπασθαι, καὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων ἄμφω εἶναι, καὶ ἡμερίζετο τοῖς λογισμοῖς. Ἐκκλησίαν δὲ ἐκ τῶν ἐν τέλει ποιησάμενος, καὶ Ἀμιούρ παρόντος τοῦ σατράπου καὶ Σουλιμάν τοῦ Σαρχάνη παιδός, εἰς κοινὸν προυτίθει τὴν βουλήν. Καὶ ἐκέλευε γνώμην ἕκαστον εἰσαγεῖν, ἢ ἂν ἐν τοῖς παροῦσι δοκοῖη λυσιτελεστέρα εἶναι, ἐδόκει μὲν οὖν πᾶσι κοινῇ πρὸς Βυζάντιον ἰτέον εἶναι καὶ μὴ μέλλειν· οὐ γὰρ τὰ πράγματα αὐτοῖς ἀναμενοῦσιν ἂν τρίβωσι τὸν καιρὸν καὶ διαμέλλωσι. Βασιλεὺς δὲ οὐκ ὀρθῶν ἔχεσθαι λογισμῶν τὰ εἰρημένα ἀπαδείκνυ. Τοὺς μὲν γὰρ φίλους γεγραφέναι, ὡς παρακοιμώμενον ἀπεκτονότες οἱ δεσμῶνται, τὰ Κωνσταντινου βασιλεία αὐτοὶ κατέσχον ἄδηλον δὲ εἶναι εἰ κατέχουσι καὶ μέχρι νῦν. Εἰ μὲν γὰρ ἅπασα ἡ πόλις προσεχώρησεν ἡμῖν, καὶ οὐδὲν ἐκείνοις ἐνοχλοῦσι διὰ τὴν εὐνοίαν τὴν πρὸς ἡμᾶς, τί δεῖ ταχυτῆτος πρὸς ἐκείνους, μήτ' αὐτῶν οὐδένα κίνδυνον ὑποπευδόντων, καὶ ἡμῶν ζημιουμένων διὰ τὴν μέλλουσιν μηδέν; εἰ δ' ὡσπερ πρότερον αὐθις πολεμοῦσι, καὶ τειχομαχίας πρὸς αὐτοὺς ὁ δῆμος ποιοῦνται ἐπιόντες, οὐχ ἔρω τὴν δύναμιν, ὅφ' ἦς αὐτοὶ περιποιήσονται τὸ φρούριον ὅτε γὰρ ὅπλων εὐποροῦσιν ἄπολοι καὶ δεσμῶνται ὄντες, οὕτε τῶν ἐπιτηξείων πρὸς τροφήν· τὰ γὰρ ἀναγκαῖα μόλις ἐχορηγοῦντο παρὰ τῶν φυλάκων γλίσχωρος. Πρὸς τούτοις δὲ, οὐ πρὸς τὸ τοῦ φρουρίου μέγεθος ἐπαρκέσουσιν ὀλίγοι ὄντες; αὐτὸ τε τὸ φρούριον ἡμεῖς μένον ἐκ πολλῶν ἐτῶν, βῆστα προδώσει τοὺς ἐνόητας ὥστε ἐμοῖγε ἐκ πάντων ἄπορα εἶναι δοκεῖ, δυνήσασθαι αὐτοὺς πρὸς τασούτον πόλεμον ἀντιστήσασιν. Εἰ δ' ὀθιγδῆσθαι ἐπικουρίας ἀπέλαυσάν τινος, καὶ εὐπορήσαντες τῶν πρὸς τὴν χρείαν ἀπέσχον ἄχρην νῦν, καὶ μέχρι πολλοῦ δυνήσονται ἀντικαθίστασθαι, οὐ δὴ δι' ἐλπίδα ἄδηλον τῶν ἐν χερσὶν ἀγαθῶν ἀποσχέσθαι δεόν. Φεραὶ γὰρ οὐ φαύλη πόλις καὶ οἷα καταφρονηθῆναι, ἀλλὰ μεγάλη τε καὶ θαυμασταί, καὶ ἀναγκαῖα τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ παρεῖναι. Δι' ἃ δεῖν οἶομαι τὴν μὲν ἄλλην ἅπασαν στρατιάν ἐπὶ Βυζάντιον χωρεῖν αὐτίκα, ἐμὲ δὲ τρισχιλίουσ παραλαβόντα στρατιώτας, ἀφικέσθαι εἰς Φεράς· καὶ μίαν ἡμέραν ἐκείνοις συγγενόμενον, καὶ προνοίας ἀξιώσαντά τινος, ἔπειτα καὶ τοὺς τὰ Κράλην ἡρημένους ἐκεῖθεν ἐξελάσαντα, αὐθις ἀναστρέφειν. Τῆς ἄλλης δὲ στρατιᾶς διὰ βαρύτητα, καὶ πλήθος πυκνότερας τὰς στρατοπεδεῖα; ποιουμένης, ὅστερ ῥῆσομεν οὐδὲ αὐτοὶ εὐσταλεῖς τε ὄντες καὶ ὀλίγοι, καὶ βῆσιν τὴν ὁδοπορίαν διανύοντες· καὶ τὴν τε πρόνοιαν ποιησάμεθα Φερῶν τηλικαύτης πόλεως, καὶ πρὸς τὴν εἰς Βυζάντιον ὁδοπορίαν ζημιωσάμεθα οὐδέν. Εἰ δὲ τινος ἀπολειπόμενοι καὶ τῶν δεόντων, οὐ περιγενοίμεθα τοῦ Βυζαντιοῦ νῦν, ἀλλ' εἰσαῦθις ἔξεστιν οὐκ ἀγενεῖς περὶ αὐτοῦ ἐλπίδα; ἔχειν. Φεραὶ δὲ εἰ ἀμεληθεῖσαι ὑπὸ Κράλην γένοιτο, αὐτάς τε ἀνασώζεσθαι ἐλπίς οὐκέτι οὐδεμία, καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις, ὡσπερ μεθ' ἡμῶν κειμένη τῆς ἄλλης ἀρχῆς Ῥωμαίων διατέμνεται. Ἄ χρῆ συνορᾶν, καὶ μὴ ἀδῆλων ἕνεκα, τὰ

A studio, et ambas esse summe necessarias judicatis, huc illuc cogitationes dividebat. Convocatis igitur primoribus, presentibus item Amurio satrapa, et Sulimano Sarchanis filio, rem in disceptationem adducit, et quod cuique pro tempore utilius videretur, proferre in medium jubet. Placuit ad unum omnibus, circa cunctationem petendum Byzantium; non enim res ipsas expectaturas, si ipsi cessando diem exemerint. At imperator dicta cum recta ratione haud consentire ostendit. Amicos scripsisse quidem, praefecto cubiculi occiso, vinetos Constantini palatium tenere: esse tamen in ambiguo, utrum adhuc teneant. Si enim, inquit, universa civitas nostra, neque illis propter studium nostri quidquam molestum est, cur ad illos festinemus, quando nec ipsi periculum ullum metuant, et nos ex dilatione detrimentum nullum capimus? Sin, ut ante hac, rursum in armis sunt, et populus palatium oppugnat, non video, qua vi id servaturi sint; nec enim armorum facultas est, cum sint inermes et cum catenis; neque victus, quem custodes vix ad necessitatem tenuiter suppeditabant. 660 Adde quod ad amplitudinem palatii tutandam ipsi pauci non sufficiunt, quod jam pridem neglectum, et desertum, facillime qui intus sunt prodent: et mihi quidem quacunque intuenti, difficile videatur, posse illos contra tantam vim resistere. Si vero unde unde auxilium consecuti, et rebus necessariis abundantes, usque nunc se defenderunt, et diutius se defendere poterunt, non sane propter incertam spem bona, quae in manibus sunt, abjicere oportet. Non enim exigua, et contempta urbs Pherae, sed ampla et illustris, et a qua Romanum imperium valde pendeat. Quare reliquo exercitui nulla interposita mora Byzantium contendendum, mihi vero cum tribus millibus Pheras proficiscendum: ibi unum diem cum civibus ponendum, rebusque utcumque inspectis, et compositis, et Crallianis expulsis, revertendum opinor. Alias autem copias, propter multitudinem, armorumque pondus crebrius castrametantes, nos pauci, et leviter armati, atque idcirco expedite ambulantes, facile assequemur: et ita Pheris tantae urbi consulemus, et protectionem Byzantinam nihil morabimur. Quod si re quapiam necessaria defecti, Byzantium nunc non obtinuerimus, tamen ingenuam spem ejus adhuc obtinendi habere liceat. Sin Pherae negligentia nostra sub Cralis potestatem venerint, ipsas recuperandi nulla spes supererit; nec alias urbes Macedoniae, inter quas velut confinium sita, a caetero imperio Romano eas dividit. Quae aestimanda sunt, nec pro incertis certa dimittenda. Talia imperator in consilio procerum suadebat, et persuadebat plurimis. Amurius vero, et Sulimanus, alique Persae palam responsantes, parum utiliter consuluisse affirmabant: cum de Byzantio agatur, et tanta spes affulgeat, illo neglecto ad aliud, quamvis optimum converti. Non enim illi cum caeteris Romanis, de una aut duabus urbibus, sed de toto simul impe-

rio litem esse, cujus velut caput, et summa Byzantium: quam nisi subjecerit, nunquam stabilem principatum habiturum. Pheras, si nunc ad Triballos defecerint, non multo post, ubi illuc moverit, et se pro sociis ac servis secum duxerit, recuperari posse. Sic Persarum duces adversantes imperatorem rogabant ut sibi obsecundaret, simulque exercitus eo redire gestiebat. **661** Imperator ut vidit aliter fieri nequire, manus dedit. Eo ut venerunt, captivos illos occisis, et quietum civitatis statum invenerunt. Nam cum post mortem magni ducis ad biduum triduumve tumultuatum fuisset, Isaaio panhypersebaste, collega Ciunnamo mystico summam capessente rempublicam tranquillitas consecuta est. Atque hi, patriarcha, ut prius socio, administrabant omnia. Post obitum mariti, magni ducis uxor cum pecuniarum vi immodica, conscia etiam imperatrice, nec eam quidquam earum gratia obturbante, Epibatas secessit. Dicebatur autem Apocachus paulo ante necem, quidquid ubicunque haberet pecuniarum, Byzantium contulisse: eo sine, ut cum ostendisset imperatrici quantas opes pro ipsa, et filiis ejus impensurus esset, ad filium cum filia sua matrimonii vinculo copulandum eam pelliceret. Imperator Cantacuzenus, postquam Byzantii nihil quale sperabat, evenit, non mediocriter moestus, culpam in duces Persarum conjiciebat: ob quorum imprudentiam, languoremque Pheras cum Macedonicis urbibus amisisset. Suspicionem enim movebatur, post eorum discessum levi eas negotio, imperatoris auxilia desperantes, Cralem subegisse: hortabaturque, uti secum in Macedoniam redirent. Qui quod et ipsi videbant, nullum se Byzantii operæ pretium facturos (omnia quippe jam ordinata, et pacata intus erant) et expedire in Macedoniam rursus cum imperatore proficisci quamquam tristiores, attamen in ejus sententiam ierunt. Ut convenit occidentem denuo petere, Apameam veniunt, ubi castris positis Sulimanum Sarchanis filium repente rapidissima febris arripit. Quem ejus comites dicta frigidissima curantes, contrarium ei morbum creaverunt, febrique desinente extreme refrigeratus, syncope occisus erat (55), cum sanguis circa cor ad mortem arcendam imbecillus esset. Amurius causa conjecta, malo depellendo quantum poterat faciebat. Nam et theriacam, et vinum meracum vetus dabat bibere (56). Febribus

A πρόδηλα προΐσθαι κελιά. Τοιούτοι μὲν ὁ βασιλεὺς ἐπ' ἐκκλησίας συνβούλευσε, καὶ ἐπειθοντο οἱ πλείστοι Ῥωμαίων τῶν ἐν τέλει. Ἄμοῦρ δὲ μετὰ Σουλμάν καὶ τῶν ἄλλων Περσῶν, ἀντίειπον φανερώς, οὐ λυσιτελοῦντα εἰπόντες βασιλεῖα βεβουλευθῆαι λόγων ἠκόντων περὶ Βυζαντίου, καὶ τοσαύτης ἐλπίδος ὑποφανομένης, ἐκείνων μὲν ἀμελεῖν, πρὸς ἕτερον δὲ τι τρέπεσθαι, κἂν πᾶν τῶν βελτίστων ἦ. Οὐ γὰρ περὶ μιᾶς καὶ δύο πόλεων τὴν διαφορὰν αὐτῷ πρὸς τοὺς ἄλλους Ῥωμαίους εἶναι, ἀλλὰ κινήσῃ περὶ συμπάσης τῆς ἀρχῆς, ἥς ὡς περὶ κεφάλαιόν ἐστι Βυζάντιον κἂν μὴ ἐκείνου περιγένηται, οὐδέποτε βεβαίως τὴν ἡγεμονίαν ἔξειν. Φεραὶ δὲ εἰ νῦν προσχωρήσουσι Τριβαλοῖς, οὐ μακρῷ ὕστερον ἀνασωθήσονται αὐτοῖς ἐπιτρατεύσαντος, καὶ αὐτοὺς ἐπαγομένους καὶ δούλους καὶ συμμάχους. Οἱ μὲν οὖν Περσῶν ἄρχοντες, τοιαῦτα ἀντίειπον, καὶ ἔδιδοντο βασιλεῶς σφίσι πείθεσθαι· ἅμα δὲ καὶ ὄρμητο ἡ στρατιὰ ἀναξυγυνοῦεν. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ ἄωρα πράττειν ἐτέρως ἀδύνατος ἔχων, ἐπέστρεψε τὴν ἐς Βυζάντιον ἐπάνειδον. Ἐπεὶ δὲ ἤκον, τοὺς τε δεσμώτας· εὐρον ἀποτεθηκότας, καὶ τὰ ἄλλα πράγματα ἐν ἡσυχίᾳ. Μετὰ γὰρ τὴν μεγάλου δουκὸς τελευτὴν, ἐπὶ δύο καὶ τρισὶν ἡμέραις ταραχῆς, καὶ συγχύσεως γέγεννημένης, ἔπειτα ἡρέμει, Ἰσαακίου τοῦ πανυπερσεβάστου τὴν ἀρχὴν τῶν ὅλων διαδέξαμένου, συνάρχοντος αὐτῷ καὶ Κινάμου τοῦ μυστικοῦ, καὶ πάντα ἐπραττον αὐτοῖ, καὶ πατριάρχου, ὡς περὶ πρότερον συμμετέχοντος τῆς διοικήσεως. Μετὰ δὲ τὴν μεγάλου τελευτὴν δουκὸς, ἡ γυνὴ τὸν πλοῦτον πάντα ἔχουσα ὄντα οὐκ ὀλίγον, συνειδυία· καὶ τῆς βασιλίδος, καὶ μηδὲ περὶ τῶν χρημάτων ἐνοχλοῦσας, ἀνεχώρησεν εἰς Ἐπιβάτα. Ἐλέγετο δὲ πρὸ τῆς τελευτῆς μικρὸν, πάντα ὅσα εἶχεν ὀπουδήποτε, εἰς Βυζάντιον ἀγαγεῖν· σκοπὸς δὲ ἦν αὐτῷ ὡς βασιλίδι τὸν πλοῦτον ποιῆσα· ἔγνων, ὃν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τέκνων ἀναλώσει, οὕτω πείθειν αὐτὴν θυγατέρα τὴν ἐκείνου βασιλεῖ προσαρμύζειν τῷ υἱῷ. Βασιλεὺς δὲ ὁ Καντακουζηνός, ἐπεὶ ἐκ Βυζαντίου οὐδὲν ἀπήντα κατ' ἐλπίδας, οὐ μετρίως ἠνιάτο, καὶ τοὺς ἄρχοντας Περσῶν, καὶ τοὺς ἐν τέλει ἐν αἰτίας εἶχεν, ὅτι διὰ τὴν αὐτῶν ἀδουλίαν, καὶ μικροψυχίαν, Φερῶν τε καὶ τῶν κατὰ Μακεδονίαν πόλεων ἀποστεροῖτο. Ὑπόπτειε γὰρ μετὰ τὴν ἐκείνων ἀναχώρησιν ῥαδίως παραστήσεσθαι τὸν Κράλην ἀπειρηκυίας ἤδη πρὸς τὴν ἐκ βασιλείας ἐπικουρίαν, καὶ παρῆναι τοῖς ἄρχουσι Περσῶν, αὐτοῖς εἶναι δέον εἰς Μακεδονίαν ἀναστρέφειν. Σὺκ

#### Jacobi Pontani notæ.

(55) Ex Gorræo illustri medico hæc refert Stephanus in Thesaurō. Syncope est præceps omnium virium lapsus, ut Galenus ante se a veteribus medicis definitum esse prodidit. Ergo cum essentia virium, quibus regitur corpus, tum in spiritu, tum in solidorum corporum temperamento consistat, palam est, nihil horum per syncopen manere integrum, sed cum ta collabi ac dissipari: cum spirita quidem calorem nativum, ita cum eo mistum atque confusum, ut nunquam ab invicem separari possint: cum solidorum autem corporum temperamento,

tum cum ipsam calorem singulis a natura partibus iusitum, tum humidum illud primigenium, et radicale, quo uno velut glutino quodam robur earum continetur.

(56) Vinum vetus esse melius ac salubrius noto, idque multis de causis, docent medici, et iudicium sensus communis, judicaveruntque omnes populi semper. Ex quo sensu dictum est a Salvatore Lucæ v: *Nemo bibens vinum vetus, statim vult novum: dicit enim: Vetus melius est.* Hinc et *Plantus Casina: Qui utuntur vino vetere, sapientes putat.*

ορώντες δὲ ἦσαν καὶ αὐτοὶ, ὡς ἐκ Βυζαντίου μὲν οὐδὲν ἔσται πλέον. Ἄπαντα γὰρ ἤδη ἐν τάξει ἦσαν, καὶ οὐδὲν ἔνδον ἐταράττετο, λυσिताλοῖη δὲ αὐθις πρὸς Μακεδονίαν συνεχεστρατεύειν βασιλεῖ, ἐπειθὸντο ἀνωμένω δὲ τὴν ἐπάνοδον. Καὶ ἐπεὶ ἐδέδοκτο πρὸς τὴν ἐσπέραν αὐθις ἐκστρατεύειν, εἰς Ἄπαμειαν ἐστρατοπεδεύσαντο ἐλθόντες· ἐστρατοπεδευμένοι δὲ ἐκεῖ, ὁ τοῦ Σαρχάνη υἱὸς Σουλιμάν, ἀθρόον ὑπὸ λαυροτίτων κατεσχέθη πυρετῶν, οἱ περὶ αὐτὸν δὲ ἀκροτάτως χρηστὰ μὲν ψυχρὰ διαίτη, εἰς τὸνναντίον περιέστησαν τὸ νόσημα· καὶ τῶν πυρετῶν ἐπιλειπόντων, ἀκρωσ καταψυχθεὶς, ξυμμελλεν ἐκλείπειν ὑπὸ συγκοπῆς, τοῦ περικαρδίου αἵματος οὐκ ἐξαρκοῦντος ἀντέχειν πρὸς τὴν νέκρωσιν. Ἀμοῦρ δὲ τῆς αἰτίας στοχαζόμενος τοῦ κινδύνου, ἀντέπραπτεν ὅσα ἐξῆν πρὸς τὸ κακόν. Θηριακὴν τε γὰρ παρείχτο πίνειν, καὶ ἄκρατον οἶνον παλαιόν. Τῶν πυρετῶν δὲ αὐθις ἰσχυρὰ λαβόντων, οἱ περὶ Σουλιμάν ἐχρῶντο τοῖς προτέροις αὐθις, ἀπειρίαν πολλὴν Ἀμοῦρ κατεγνωκότας. Νεκρωθείσης δὲ αὐθις τῆς καρδίας, ἀπέθανε παραχρῆμα· οἱ δὲ περὶ ἐκεῖνον, οὐκ αὐτοῦ τοῦ θανάτου φροντο αἰτίους εἶναι, ἀλλὰ Ἀμοῦρ κατηγοροῦν φανερώς, ὡς ἀπεικτονότος δηλητηρίῳ ἠνίκα παρείχτο τὸν οἶνον. Ἄπυθόμενος δὲ Ἀμοῦρ, ἔδεισε περὶ τῆς ἀρχῆς, μὴ Σαρχάνη ὁ πατήρ περὶ τῆς τελευταίας πυθόμενος τοῦ υἱοῦ, καὶ πιστεύσας τῇ διαβολῇ ὡς παρ' αὐτοῦ ἀναιρεθεῖη, ἐπίθηται, αὐτοῦ ἀπόντος μετὰ τῆς στρατιᾶς, καὶ ὑπαγάγεται τὰ πόλεις ἀμυνομένους, δι' ἃ ἐδόκει δεῖν τὴν ταχίστην οὐκ ἀναχωρεῖν πρὶν ἐκπυστα γενέσθαι τὰ κατὰ τὸν Σουλιμάν· Ἀμοῦρ μὲν οὖν ἐκ ταιούτης αἰτίας αὐθις εἰς Ἰωνίαν ἀπεχώρει, καὶ τοὶ γνώμην ἔχων ἄχρις ἂν ὁ πόλεμος καὶ ταλοῦσθαι συνέσεσθαι τῷ βασιλεῖ. Καὶ μόλις ἐπειθε Σαρχάνην, πιστεῖς μεγάλας παρεχόμενος, ὡς οὐδὲν αὐτὸ, περὶ τὸν υἱὸν ἐκεῖνου κακούργησειεν, ἀλλὰ συκοφαντοῖτο ὑπὸ τῶν εἰπόντων. Βασιλεὺς δὲ εἰς Διδυμότειχον ἦκεν, ἀνιόμενος πολλὰ περὶ Φερῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ Μακεδονίαν πόλεων. Ἐδεδία γὰρ μὴ ἀλώσι Τριβαλοῖς, ὅπερ δὴ ἐγένετο ὀλίγῳ ὕστερον. Ἐπεὶ γὰρ ἐπίθετο ὁ Κράλης εἰς τὴν ἔω διαβάν τὸ Περσικόν, αὐθις ἐπιθέμενος Φεραῖς, εἴλε, τῶν τὰ ἐκεῖνου ἡρημένων ἔνδον πραξάντων, ὡς ἐλάβοντο καιροῦ. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐκεῖνος ἤδη μέγα φρονῶν, καὶ τοῦ πλείονος μέρους τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἐπιλημμένος, βασιλεῖα ἑαυτὸν ἀνηγόρευε Ῥωμαίων καὶ Τριβαλῶν, τῷ δὲ υἱῷ, τὴν τοῦ Κράλη παρείχτο προσηγορίαν.

## CAPUT XC.

*Batatzes ab imperatore relictus, agrum Byzantinum vastat. Ad imperatricem ex ambitione deficit. Quare imperatrix a pace tantopere abhorruerit. Imperator Batatzem ad fidem servandam hortatur. Ejus similitudo. Imperatorem ad arma contra se cogit. Somnium imperatoris. A Persis propter Cantacuzenum Batatzes occiditur. Emphyrite oppidulum imperatrici deditur. Imperator Byzantium cogitat, quem Hierax, et Paraspondylus cum cohortibus sequuntur. Phrangopulus ægroius, contraque voluntatem imperatoris in castra adductus, proditiis insidiis eum servat.*

Βατάτζης δὲ ὁ μέγας στρατοπεδάρχης, ὑπὸ βιτιλέως καταλειμμένος μετὰ στρατιᾶς, ὥστε κατατρέχειν Βυζάντιον καὶ κακοῦν, πρῶτα μὲν ἐποίει κακῶς τὴν χώραν, καὶ ἐληίζετο συχνὰς ἐφόδοις. Ἐπιστρατεύσαντων δὲ αὐτῷ τῶν Βυζαντίων, ὧν ἐστρατήγει Ἀπλησφάρης, ἐνίκησε συμβαλῶν, καὶ ζωντάς τε ἐκράτησε πολλοὺς καὶ ἀπέκτεινε κατὰ τὴν μάχην, ἐάλω δὲ καὶ ὁ στρατηγός. Μετὰ δὲ τὴν Βυζαντίων ἦσαν, ὁ Βατάτζης οἰηθεὶς εἰ προσω-

**D** Batatzes autem magnus stratopedarcha ab imperatore ad Byzantinum agrum incursandum, populandumque cum aliquot manipulis relictus, primum quidem id crebro faciebat. Byzantinis Aplesphare duce contra egredientibus, conflictu superior, multos occidebat, multos capiebat, atque inter captos etiam dux ipse fuit. Victis Byzantiis, arbitratus, si se imperatrici adjuugeret, primas adepturum, firmumque in omnes, et omnia imperium consecuturum : quau-

## Jacobi Pontani notæ.

Verumtamen insipientes isti medici, dum calorem frigore volunt pellere, et frigore calore (calescit autem vinum, et quo meracius, eo magis) miserum

patientem suum (ut ἰατρῶν παῖδες μακρὰς habentes vocant) perdidit.

doquidem alii bello,, et pugna nihil valerent, et præsertim, quod ei patriarcha quoque propter conjunctionem affinitatis (ejus enim filiam ipsius filius duxerat) ad fastigium hoc summo adjumento futurus esset, **663** ad imperatricem mittens, de conditionibus cum ea egit, promittens Cantacuzenum domiturum, cum et ipse posset Persas in illum ducere; intercedebat siquidem illi cum quibusdam satrapis amicitia, tum quod Persice loqueretur, tum vero magis, quod et imperator per belli tempus, hanc ob causam cum Persis eum versari semper voluisset; unde nata deinde familiaritas. Imperatrix læta audivit, et quæ petiret, omnia se perlibenter præstituram spondit. Gaudebat enim etiam atque etiam, inventos esse, qui Cantacuzeno auderent possentque obsistere. Patriarcha enim, aliique archontes multa in illum mentientes, vehementissime eam terrebant, et persuadebant, si quo modo Byzantium ille subjugaret, ad ulciscendas contumelias, atque injurias in se cognatosque collatas, continuo ipsam cum liberis perempturum. Idcirco quamvis pacem semper peteret, et ob id ad patriarcham scriberet, ipsa tamen jam præ timore ab ea paciscendo abhorrebat. Eas litteras qui ferebant, principio juxta patriarchæ thronum, aut alibi, ubi minime latere poterant, clam projiciebant. Quod enim præmia parum mitia exspectabant, palam eas reddere non audebant. Semper, inquam, ille ad patriarcham scribens pacem petebat: etsi ille contra perpetuo faceret, bellumque quam maxime poterat, accenderet. Batatzes igitur cum ad spes ita ingentes exarsisset, iterum cum imperatore armis contendere instituens, a satrapa Lydiæ auxilium petebat. Imperator quoniam quid cuderet Batatzes, multis nuntiantibus, non ignorabat, per Calothetum protosebastum ingratum animum, et defectionem ei exprobrat, et a scelere deterere nititur, hortans ut quæ sibi jurasset, ea servaret, et ad se veniret, facturum, quæ rogaret omnia. Batatzes se excusare, quod inconsiderate, et sine cautione juramenti illius venire metueret; nam cum imperatrice de sua ad illum transitione egisse haud negabat: pauloque post ad imperatorem missurum, et sacramentum super oblivione discessionis suæ petiturum promittebat. Verum hic tantum fucus erat; etenim e Lydia copias præstolans, verba ei dare conabatur, donec certo conflato exercitu, bello cum eo aperto decerneret. Imperator nihil tam cupiens, quam Batatzen secum habere (erat siquidem vir ille non prudentia modo, sed experientia, item et bellica fortitudine memorabilis, **664** et omni diligentia curandum censens, ne cum hostibus sese conjungeret (qui enim erant Byzantii administratores imperii, eos timidos, et rei militaris rudes esse cognoverat) Nicephorum Metochiten, qui magni logothetæ postea dignitatem obtinuit, rursus misit, juramentum æμνηστίας, et alia promittentem, quæ ille petiturum se confirmarat. At Metochites, quod perspicue sciebat,

ῥήσει βασιλεῖ, πρῶτος ἕσεσθαι αὐτῆς, καὶ πρῶτος βεβαίως ἄρξεν, τῶν ἄλλων περὶ μάχης καὶ πλέμους οὐδενὸς ἀξίων ὄντων, ἄλλως ἢ ὅτι καὶ πατριάρχης κατὰ γένος αὐτῷ προσήκων, τὴν γὰρ ἐκείνου θυγατέρα ὁ Βατάτζης ἔγημεν υἱός, πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτῷ μάλιστα συμπράξει, πέμψας πρὸς βασιλῆα, διελέγετο περὶ συμβάσεων, καὶ ἐπηγγέλλετο Καντακουζηνῷ τῷ βασιλεῖ ἀντιτάξασθαι, αὐτὸς δυνάμενος ἐκ Περσῶν στρατιῶν ἐπ' ἐκείνους ἀγαγεῖν· ἦν γὰρ πρὸς τινὰς τῶν σατραπῶν φιλίαν ἔχων, τῷ τε τὴν φωνὴν αὐτῶν εἶδέναι καὶ διαλέγεσθαι Περσιῶσι· ἄλλως ἢ ὅτι καὶ βασιλεὺς παρὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν τοῖς Πέρσαις ἐκέλευεν ἀεὶ συνειναί· ἐξ ὧν ἐγένετο ἐν συνθήκῃ πρὸς αὐτοῦς. Ἡ βασιλεὺς δὲ ἀσμένως τε ἐδέξατο τὸν λόγον, καὶ πάντα προθύμως ἐπηγγέλλετο ποιήσειν, ὅσα ὁ Βατάτζης ἤτει· περὶ πλείου γὰρ ἐποιοεῖτο τὸ τοῦς ἀνθισταμένους εἶναι βασιλεῖ. Ἐξεφόβουν γὰρ κατάφραξ, πατριάρχης τε καὶ οἱ ἄλλοι τῶν πραγμάτων ἄρχοντες, πολλὰ καταψηυόμενοι βασιλέως, καὶ ἐπειθον ἐκείνην, ὡς εἰ τῶν δὴ τιμὴν Βυζάντιον ἐκείνος ὑποποιήσαιτο, αὐτὴν αὐτίκα καὶ παῖδας ἀποκτενεῖ, τῶν ἕβρων ἕνεκα καὶ τῶν ἄλλων κακῶν τῶν εἰς ἐκείνον καὶ τοῖς συγγενεῖς γεγεννημένων ἀμυνόμενος. Διὸ πρὸς τὴν εἰρήνην ἦδη, καὶ αὐτὴ ὑπὸ δειλίας ἀσυμμάτως εἶχε, καὶ τοῦ βασιλέως ἀεὶ δεομένου, καὶ γράμματα πατριάρχῃ περὶ τῆς εἰρήνης πέμποντος· ἀ οἱ ἄγοντες, παρὰ τὸν τοῦ πατριάρχου θρόνον, ἢ ἄλλοθι ποῦ ἐνθα μάλιστα οὐκ ἐνθὴ λαθεῖν, λάθρα ἐβρίπτον ἐρχόμενοι. Ἐδεδίεσαν γὰρ φανερώς παρέχεσθαι, οὐχ ἡμέρους ἀμοιβὰς δεχόμενοι τῶν κρεσσίων, κἄν ἐκείνος τάναντία ἔπραττεν ἀεὶ, τὸν πόλεμον ὡς μάλιστα ἐνθὴ ἀνάπτων. Βατάτζης μὲν οὐν ἐκείδων οὕτω μεγάλων ἕνεκα, πολεμεῖν αὐτῷς ἤρετο βασιλεῖ, καὶ πρὸς τὸν Λυδίας σατραπῆν πέμψας, ἤτει κατὰ συμμαχίαν στρατιάν. Βασιλεὺς δὲ ἐπειτὰ κατὰ Βατάτζην οὐκ ἠγνόει, πολλῶν ἀπαγγελλόντων, Καλόθετον τὸν πρωτοσεβαστὸν πέμψας, κατηγορεῖ τὴν ἀγνωμοσύνην, καὶ τὴν ἀποστασίαν, ἐπεχείρει τε πείθειν, μὴ τοιαῦτα κακουργεῖν, ἀλλὰ τηρεῖν τοὺς ὅρκους τοὺς πρὸς αὐτὸν καὶ εἰς συνθήκας, ἤκειν τε πρὸς αὐτὸν ἐκέλευεν, ὡς πάντα πράξων ὧν ἂν δόοιτο. Βατάτζης δὲ ἀπηγόρευε τὸ νῦν ἔχοντα πρὸς αὐτὸν δεδοικέναι γὰρ ἀπερισκέπτως οὕτω καὶ χωρὶς ὅρκων πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν· οὐδὲ γὰρ ἐξήρνετο τὸ τῇ βασιλεῖ περὶ τοῦ προσχωρεῖν αὐτῇ διαλυθῆναι, μετὰ μικρὸν δὲ ἐπηγγέλλετο πρὸς βασιλῆα πέμψειν, ὅρκους αἰτήσων ἀμνηστίας, περὶ τῆς ἀποστασίας. Ταῦτα δὲ στήφεις καὶ προφασίαις ἤσαν· ἀλλὰ τὴν ἐκ Λυδίας περιμένον στρατιάν, ἐνακίζειν ἐπεχείρει, ἀχρις οὗ δύναμιν κτητάμενος βεβαίαν, πολεμήσει πρὸς ἐκείνον φανερώς. Βασιλεὺς δὲ ποιούμενος περὶ πλείου Βατάτζην ἔχειν, ἦν γὰρ λόγου ἀξίος ὁ ἀνὴρ, οὐ συνέσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμπειρία καὶ τόλμη τῇ κατὰ τὰς μάχας, καὶ πᾶσαν σπουδὴν ἐπιδείνυσθαι δεῖν οἰόμενος τοῦ μὴ Βατάτζην πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀποστῆναι. Τοῖς γὰρ ἐν Βυζαντίῳ οὖσαν ἄρχουσι πολλὴν συνθήκην ἀτολμῶν,

καὶ ἀπειρίαν κατὰ τὰς μάχαι· Νικηφόρον ἐπεμπεν αὐτοῖς τὸν Μετοχίτην, ὃς τὴν μεγάλου λογοθέτου ὕστερον τετμήτο ἀξίαν, ὄρκους κομίζοντα ἀμνηστία· καὶ ἕτερα ἅττα ἐπαγγελλόμενον, ἃ ἐκείνος ἔφασκε βούλεσθαι πέμψας αἰτεῖν πρὸς βασιλέα. Μετοχίτης δὲ ἐπεὶ σαφῶς ἔγνω Βατάτζην ἀποστάντα βασιλεύει, ἤδη γὰρ καὶ ἡ Περσικὴ στρατιὰ κατὰ τὴν Τηρίστασιν διέβαινε ἐκ τῆς Ἀσίας, ἣν Βατάτζης ἐπὶ συμμαχίᾳ μετεπέμπετο, τάχιστα ἀναστρέψας, ἀπήγγελλε τὴν ἀποστασίαν βασιλεῖ· καὶ ὡς ἤδη καὶ συμμαχίαν ἔχων Περσικήν, τοῦ πολέμου ἄψαιτο. Βασιλεῖ δὲ ἐδόκει μὲν αὐθις ἀναφαινεσθαι δεινὰ· συναπέστησαν γὰρ αὐτίκα Βατάτζη καὶ πόλεις οὐκ ὀλίγαι Θρακικαί, ὧν οἱ ἐκείνου ἦρχον συγγενεῖς βασιλείως ἐγκεχειρικότες τὰς ἀρχάς. Ὅμως ἀναγκαίως καὶ αὐτὸς παρεσκευάζετο πρὸς μάχην, καὶ πέμψας μετεκαλεῖτο τοὺς στρατιώτας ἐκ τῶν πόλεων, αἷς ἦσαν ἐγκαθιδρυμένοι· αὐτὸς δὲ ἐσκέπτετο, ἥ χρὴ διαθέσθαι τὰ κατὰ τὸν πρὸς Βατάτζην πόλεμον, καὶ τῷ πεπρεσθευκῶτι πρὸς ἐκεῖνον διελέγετο Νικηφόρῳ τῷ Μετοχίτῃ· ἐπὶ κλίνης ἀνακείμενος, νυστάξας δὲ ἐπὶ μικρὸν, ὕπνῳ καταλήψθη μεταξὺ διαλεγόμενος περὶ Βατάτζη· ἐδόκει δὲ ὄραν κατὰ τοὺς ὕπνους, νεανίσκους δύο τινὰς καλλίστους κάλλει, πέπλον φοινικοῦν ἔχειν, ᾧ χρυσοῦς ἐντετύπωτο σταυρὸς ἐπὶ τὰ τέσσαρα διήκων ἄκρα. Ἐγγράπτο δὲ καὶ περὶ τὸν σταυρὸν γράμμασι καὶ αὐτοῖς χρυσοῖς, Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ. Ἔ, φέροντες οἱ νεανίσκοι, περιεκάλυπτον τὸν βασιλέα. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς ἑώρα κατὰ τοὺς ὕπνους· καὶ ἐξυπνος γενόμενος, διηγεῖτο τοῖς παροῦσιν· ἐδόκει δὲ αὐτοῖς τε καὶ βασιλεῖ, ἀγαθοῦ τινος τὸν ὄνειρον εἶναι μηνυτήν· ἐλέγετο δὲ ὡς τῆς αὐτῆς ὥρας Βατάτζης ἀνήρητο ὑπὸ Περσῶν· οὗτω γὰρ ἐξετάζοντι ἐμνηνύετο ὕστερον τῷ βασιλεῖ. Ὁ γὰρ Βατάτζης ἐπεὶ οἱ Πέρσαι παρήσαν, ὅτι μὲν πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα πόλεμον ἀνήρητο, οὐκ ἐδήλου· τοῦτο δὲ μόνον ἔφασκεν, ὡς ἡγήσειτο ἐπὶ λεηλασίᾳ· οἰόμενος εἰ ἐπαγάγοι τὰς ὑπὸ βασιλέα πόλεις καὶ ἐπιδείξει διεσκαδασμένους ἀνθρώπους, καὶ βοσκήματα πολλὰ, ἐπιθυμίᾳ κέρδους αἰρήσεσθαι καὶ τοὺς βαρβάρους τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον. Ταῦτο δ' ἐναντίως ἀπέβαινε ἢ ἐκεῖνος ὤτε. Ὡς γὰρ ἐγένετο ἐπὶ Γαρέλλαν, καὶ ἐπάτρεπε τὴν λείαν πολλὴν ὀρωμένην ἀνθρώπων ὁμοῦ καὶ βοσκημάτων, οἱ Πέρσαι μὲν ἠρώτων, εἰ μὴ ὑπὸ Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα ἡ χώρα εἴη. Τοῦ δὲ ἐξεπιόντος τὸ ἀπόρρητον καὶ παραινούντος πολυπραγμαίνειν μηδὲν ἄλλ' ἐμπίπλασαι τῶν ἀνδραπέδων, οἱ βάρβαροι ἀγανακτήσαντες πρὸς τὴν ἀπάτην, ὅτι μηδὲν εἰδότες ἐπὶ βασιλέα ἦγαγε, καὶ δυσχεράναντες ὑπὲρ ἐκείνου, Βατάτζην μὲν ἀποκτείνουσι αὐτίκα· τοὺς ἄλλους δὲ Ῥωμαίους ὅσοι συνῆσαν ἐξανδραποδίσαντες, καὶ τὸν υἱὸν, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου μηδὲν ταῖς ὑπὸ βασιλέα πόλεις τελοῦσαις λυμηνάμενοι. Βατάτζης μὲν οὖν τοιαύτην ἔδωκε δίκην τῆς ἀγνωμοσύνης. Αἱ δὲ συναποστᾶσαι πρότερον ἐκείνῳ πόλεις, καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν οὐ προσεχώρησαν τῷ βασιλεῖ, ἀλλὰ μέχρι πολλοῦ ἐπολέμησαν ἀντέχουσαι. Ἐξ ἐκείνων τε τῶν

A Batatzen ab imperatore descivisse (jam enim manus Persica pro subsidio ab illo evocata, Teristasin ex Asia transierat) citissime reversus ei defectionem narrat, et jam Persico fidentem auxilio, ad bellum aggredi. Imperatori calamitas redintegrandi videbatur; una enim cum Batatze non paucae urbes Thraciae (quas imperatoris auctoritate ejus cognati regebant) desciverant. Nihilominus se quoque bello necessario instruebat, milites quoque praesidiis advocabat, et qua ratione id bellum administraret, tacitus secum volubatur; cumque Nicephoro Metochite, qui legationem obierat, in grabatulo requiescens disserebat. Aliquandiu autem inter colloquendum dormitans, somno consopitus est; quo visus est videre duos adolescentes pulcherrimos, tenentes vestem stragulam, colore Phoeniceam, super qua expressa crux aurea, ad quatuor ejus angulos pertingens. Circum crucem scriptum erat litteris aureis, Jesus Christus vincit. Eam vestem afferentes illi adolescentes, imperatorem dormientem cooperiebant. Hoc visum experrectus astantibus refert, qui (ut etiam ipse) non quippiam portendere hoc somnium conjectarunt. Ferebatur porro, Batatzen ea ipsa hora a Persis interfectum, ut indaganti postea imperatori significatum est. Etenim ille Persis jam praesentibus, se bello Cantacuzennum persequi non indicarat; hoc solum dixerat, eos ad populandum velle ducero; putans, si ad urbes imperatoris illos admovisset, hominesque, et pecora sparsa ostentasset, cupiditate praedarum etiam Barbaros in imperatorem pugnaturos. Qua in re eum sefellit opinio. Ut enim apud Garella opimam hominum pecorumque praedam eis concessit, Persae quaesierunt, equid sub Cantacuzeno esset illa regio. Batatze quod celerat aperiente hortante que ne essent curiosi, sed quantum liberet mancipiorum raperent, Barbari ob fraudem stomacho exardescentes, quod inscios contra imperatorem duxisset, et propter eum indignati, homini mox ferro vitam eripiunt. 665 et Romanos ejus milites ad unum, simulque filium captivos abducentes, subjectisque imperatori oppidis nihil damnorum dantes, domum recedunt. Batatzen igitur tali poena scelus suum expiavit. Civitates apostatrices post ejus quoque mortem diu restiterunt. In his qui Empyriten tenebant praesidiarii, praefectum, suum Arehontizen nomine comprehendunt, et cum ipso castello imperatrici dedunt, adeptique impunitatem, domos abeunt. At Joannes Apocuchus magui duris frater, nocte praeter opinionem adveniens, Rhegium proditione capit, et imperatoris praesidium ejicit. Idem congregato jam qui adversus Batatzen colligebatur exercitu, Byzantios adoriundos decrevit. Sequebantur illum Hierax, cohortem praesidiariam Tzernomiano adducens, et Paraspondylus: cui mandavit imperator, ut quantum esset militum Adrianopoli, duceret, praeter Branum, Mugdupham, et Phrangopolium, primos ibidem seditionis auctores, multorum-

que imperatoris studiosorum interemptores. Consilium fuit, ne timore tantum, frustra que ac temere non tam duci, quam trahi viderentur: nam ad militiam omnino inexercitati erant: nec multum eorum dissimiles, qui nec sciunt quidem aliquando arma exstitisse. Hac itaque mente imperator tres illos relinquere Paraspondylo præcepit. Is ignorans ut aiebat unde insinectus, Phrangopulum tametsi gravi morbo, nempe sacro igni totum, sequi coegit. Quem in castris intuitus imperator, Paraspondylum non de inobedientia solum, sed insuper de crudelitate objurgavit, qui hominem tam vehementer ægrotum, et quidem jussus nihil ei molestiarum exhibere, in castra deduxisset. Paraspondylus et inobedientiam confiteri, et veniam precari; neque enim scire, quomodo hæc sibi mens injecta fuerit, sed quamvis expeditionem multis deprecantem, sequi compulsisse. Imperator Phrangopulum morbi causa miseratus, medicis præsentibus curandum commisit: ipse ad pontem Cameli procedens, rursus ibi castra fecit, et cum amicis qui erant Byzantii, de urbe sibi tradenda, si fieri posset, occulte egit. Illi portam Xylocerci dictam (57), multis abhinc annis obstructam perfossuros, eumque introducturos receperunt. Post intervallum temporis quosdam familiarem suum Byzantium in castris conspiciat Phrangopulus, quid 666 eo venisset, et quandiu esset, ex quo Byzantio discessisset, sciscitatur. Ille et pristinum Phrangopuli odium in imperatorem, et egregiam erga se fidem haud nesciens, existimansque manibus et pedibus conatus suos adjuturum, statim arcanum cum eo communicat. Ab archontibus qui essent Byzantii promissis uberimis illectum, huc se contulisse, habereque veneficium, quod si posset imperatori admovere, eum enecaret. Sextum jam mensem in hoc misere laborare, nec unquam perficiendi occasionem invenire. Nunc autem perseverantiam ac tolerantiam suam, quæ in equos imperatoris cum allegerit, ad rem tanto studio quæsitam semel transigendam occasionem offerre. Ideo sibi gratulari vehementer cum ita occiderit, ut ipse sibi subservire queat, et paria apud Archontas promereri beneficia, ac paratum esse, vel illa ipsa vespera pharmacum imperatori in cæna miscere. Velle deinde Byzantium fugam capessere, et admonebat, uti secum aufugeret. Sic ille secreta sua enuntiabat, quod Phrangopulum odio imperatoris affectum crederet. Phrangopulus simulare rogareque, ut et sibi venenum ostenderet: qui confestim nihil infidum suspicans ostendit. Phrangopulus ubi pharmacum in manibus habuit, reposcenti non reddidit. Veneficus ratus id quod erat, se deceptum, et timens ne caperetur, extemplo fuga se subduxit. Phrangopulus venenum im-

A πόλεων καὶ ἡ τὸν Ἐμπυρίτην ὄντες κατέγουσα φρουρὰ, τὸν ἄρχοντα συλλαβόντες, σφῶν Ἀρχοντίτην προσαγορευόμενον, αὐτόν τε παρέδωσαν βασιλεῖ καὶ τὸ φρούριον. Καὶ τυχόντες ἀδείας, εἰς τὰς οἰκίας ἐπανήλθον. Ἰωάννης τε Ἀπόκαυχος, ὁ τοῦ μεγάλου δουκὸς ἀδελφός, νυκτὸς ἐπελθὼν, τὸ Ῥήγιον εἰς προδοσίαν, καὶ τὴν βασιλείαν ἐξήλασε φρουρᾶν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἡ στρατιὰ διὰ τὸν πρὸς Βασιτίτην πλεμὸν ἤδη ἡθροισμένη ἦν, ἐδόκει δεῖν Βυζαντίοις ἐπελθεῖν· συνείποντο δὲ αὐτῷ Ἰέρας τε τὸν Ἐκτίερονομιάου λόχον ἄγων, καὶ Παρασπόνδυλος· ὃ προσέταπτεν ὁ βασιλεὺς, τοὺς στρατευομένους· κατὰ τὴν Ἀδριανοῦ πάντα ἀγειν πλὴν Βράνου, καὶ Μουθουφῆ, καὶ Φραγγοπούλου, οἳ τῆς ἐν αὐτῇ στάσεως ἤρξαν πρώτους, καὶ πολλοὺς διέφθειραν τῶν προσηχόντων βασιλεῖ· σκοπὸς δὲ ἦν αὐτῷ, ἵνα μὴ δοκῆ διὰ φόβον ἐφέλκεσθαι εἰκῆ καὶ μάτην· πρὸς γὰρ στρατείας παντάπασιν ἀνάσκητοι ἔκεινοι ἦσαν· καὶ οὐδενὸς ἄμεινον διακείμενοι τῶν οὐδὲ ὁ τί ποτε εἰσιν εἰσέτων ὄπλα. Βασιλεὺς μὲν οὖν τοιαύτην γνώμην ἔχων, ἐκέλευε Παρασπονδύλῳ μῆδρα τῶν τριῶν ἐκείνων ἀγειν· ἐκεῖνος δὲ ὡς ἔλαγεν ἀγῶν ὄθεν εἰς τοῦτο ἀναχθεῖη, τὸν Φραγγόπουλον καὶ τὰ νοσοῦντα νόσον δεινὴν· ἐρουσίπελας γὰρ ἦν, ἡνάγκασε συνέπεσθαι. Ὅν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἐνοδιατρίβοντα τῷ στρατοπέδῳ Παρασπονδύλου κατηγόρει πρὸς ὀργήν, οὐκ ἀπειθεῖαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὠμότητα, ὅτι νοσοῦντα ἀνθρώπων οὕτω δεινῶς ἔγει πρὸς τὸ στρατόπεδον, καὶ τοὶ κελευσθεῖς μὴδὲν παρενοχλεῖν· ὁ δὲ τὴν τε ἀπειθεῖαν ὠμολόγει, καὶ συγγνώμῃ τυχεῖν ἔδειτο· μὴδὲ γὰρ εἰδέναι ὄθεν κινηθεῖη πρὸς τὸ τοιοῦτον· καὶ τοὶ τῆς στρατείας ἀφῆθησαν πολλὰ δεόμενον ἔπεσθαι καταναγκάζειν. Βασιλεὺς δὲ τῆς νόσου τὸν Φραγγόπουλον οἰκτείρας, ἐκέλευε τοὺς συνῶσιν ἰατροῖς πρόνοιαν αὐτοῦ ποιεῖσθαι, αὐτὸς δὲ πρὸς τὴν τοῦ Κομήλου γέφυραν ἐλθὼν, αὐτὸς ἐστρατοπεδεύετο, καὶ διελέγετο κρῖνα τοῖς ἐν Βυζαντίῳ φίλοις, εἰ δύναιτο τὴν πόλιν αὐτῷ παραδόσθαι, ἐπηγγέλλοντό τε καὶ αὐτοὶ τὴν τῆς Ἐπιλοκέρκου λεγομένην πύλιν ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἀπωκόρημένην διορύξαντες εἰσάγειν. Οὕτω καὶ τοῦ χρόνου τριβομένου τινα τῶν ἐκ Βυζαντίου γιωρίμων ὁ Φραγγόπουλος ἰδὼν ἐν στρατοπέδῳ διατρίβοντα, ἠρώτα τὴν αἰτίαν, καὶ ἦν ἀφίκοιτο, καὶ εἰ πόλις εἶη χρόνος ὅσος ἀποστατῆ Βυζαντίου. Ὁ δὲ, τὸ τε πρὸς βασιλέα ἔχθος Φραγγοπούλου πρότερον εἶδει, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν, καὶ νομίμας προθυμότητας συναγωνίσθαι πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῷ, ἀπεκάλυπτεν αὐτίκα ἐπὶ ἀλόγητον· καὶ παρὰ μὲν τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἔλαγεν ἀρχόντων πεπεισθαι ἐνδοδε ἔχειν μεγάλα εὖ ποιήσῃ ἐπαγγελαμένων· διελτήριον δὲ ἔχειν, ἵν' εἰ δύναιτο ἀνέλοι βασιλέα προσαγαῶν· ἔκτον δὲ ἤδη μῆνα ἐπὶ τούτῳ προσταλαιπωροῦντα, μὴδέποτε καιροῦ ἐπιτυχεῖν. Νῦν

#### Jacobi Pontani notæ.

(57) Ex viginti tribus portis Constantinopolis, ut refert Leunclavius, undecima nominatur Xylocercos, sic dicta, quod artifices eam sruentes, magna in fundamento aquæ reperta copia, lignis plurimis, et

palis in aqua defixis, lapides injecerint, atque deinceps adificium fundamentum firmum effecerunt, ut est in libro *De edificiis urbis*.

δε αὐτὸν ἢ προσεδρία καὶ ἡ καρτερία, τοῖς μαγείροις ἐντάξασα τοῦ βασιλέως καιρὸν παρέχειν τὸ σπουδαζόμενον ἀνύειν. Διὸ καὶ μάλιστα συνήδεται αὐτῷ, ὅτι οὕτω συντυχόν, συγκατεργάζεται αὐτῷ ἴνα καὶ τῶν ἰσῶν εὐεργετημάτων τύχη παρὰ τῶν ἀρχόντων· ἐλεγέ τε παρεσκευασμένους εἶναι ὡς τῆς ἐσπέρας ἡδὴ ταύτης τῷ βασιλέως δὲ ἰππῶν τὰ φάρμακα κεράσων. Ἄμα δὲ βούλεσθαι, καὶ πρὸς Βυζάντιόν ἀποδιδράσκειν, παρήγει τε συνέπεσθαι καὶ αὐτόν. Οὕτω μὲν οὖν ἐκεῖνος ἐξεῖπε τὸ ἀπόρρητον, ἐχθραίνειν οἰηθεὶς Φραγγόπουλον τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ, ἐδόκει πρὸς τὴν πρᾶξιν ἤθεσθαι, καὶ βούλεσθαι καὶ συνέργειν· ἐδειτό τε καὶ αὐτῷ τὰ φάρμακα ἐπιδεικνύναι, ἃ δ' ἐπεδείκνυεν αὐτίκα, οὐδὲν περὶ ἐκείνου φαῦλον ὑπωπτευκώς. Ἐπει δὲ εἶχεν ἐν χερσὶν ὁ Φραγγόπουλος τὰ φάρμακα, οὐκ ἀπέδιδου ἀπαιτοῦντι· νομίσας, δὲ ὅπερ ἦν, ἐξηπατῆσθαι, καὶ δεῖσας μὴ ἀλλῶ, ἀπέδιδρασκεν αὐτίκα· Φραγγόπουλος δὲ τὰ φάρμακα ἔχων, ἦκε πρὸς βασιλέα, καὶ ἐπεδείκνυέ τε καὶ διηγείτο οἷα περὶ τοῦ πράγματος συμβαίη, ἰσχυρίζετό τε, ὡς ἀσχοληθεὶς περὶ τὰ φάρμακα, τὸν ἐπιβουλεύοντα ἐψῆ διαδράναι. Βασιλεὺς δὲ τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν τοῦ Θεοῦ θαυμάσας, ὅτι καὶ ἃ ἐδόκει Παρασπόνδυλος δεδρακέναι ἀπειθῶν, ταῦθ' ὑπὸ Θεοῦ τῆς εἰς αὐτὸν ἕνεκα προνοίας ὑκονόμητο, καὶ πολλὰς τῆς σωτηρίας χάριτας ὁμολογῆσας, τὰ φάρμακα μὲν ἐκέλευε κατορύττειν, ἵνα μὴ τις ἀνθρώποις, ἢ κτήνεσιν ὑπ' αὐτοῦ βλάβη προστριβείη. Φραγγόπουλος δὲ ἡμεῖθεο εὐεργετήσα· ἀξίως τῆς εὐνοίας.

## 667 CAPUT XCI.

*Hierax necem imperatoris promittit. Ejus rei nuntiis non credit imperator. Postea credens, Hieracem officii admonet Negat ille factum. Creditur. Denuo cum Byzantiis agit perfidus, et idem facit quidam Paraspondylus, qui Hieracem prodit duabus de causis. Hierax in pugna vulneratur, ab imperatore videtur; molliter reprehensus iterum se innocentem esse mentitur. Byzantium fugit. Quomodo se Byzantiis de cæde non obita excusarit. Paraspondylus ad imperatorem transfugit. Amici imperatoris proditi, ad eum se recipiunt. Imperator Selybriam rediit. Hierum pene occupatum, ac mox per negligentiam amissum.*

Ἰέραξ δὲ, ἦν μὲν ἀεὶ δύστροφος βασιλεῖ. Τότε δὲ τὴν στρατοπέδου ἐπιτετραμμένος φυλακὴν, ἐπεὶ μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν λόχου ἐγγύς διενυκτέρευε Βυζαντίου, τοὺς μὲν ἄλλους ἀφῆκε στρατιωτὰς φυλάττειν ἀγρυπνοῦντας· αὐτὸς δὲ ἕνα τῶν οἰκετῶν ἔχων ὅστις τὰ ἀπόρρητα αὐτῷ συνήδει, Βυζαντίου τε ἐγένετο ἐντὸς, καὶ διαλεχθεὶς τοῖς ἀρχουσι, καὶ ἐπαγγελάμενος ἀποκτείνειν βασιλέα, αὐθις ἐξεῖθῶν, μετὰ τῶν ἄλλων ἦκε στρατιωτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον. Βασιλεῖ δὲ οἱ φίλοι, τὰ περὶ Ἰέρακος αὐτίκα ἐποίηον ὄηλα· ὡς ταύτης τῆς νυκτὸς ἐντὸς γένοιτο Βυζαντίου καὶ τοῖς ἀρχουσι διαλεχθεὶς, παρήγει τε φυλάττεσθαι τὸν ἀνδρα. Βασιλεὺς δὲ ᾗθεο αὐτοῦς ἐξηπατῆσθαι· ἔφασε τε πρὸς οὓς ἐθάρρει τὰ τοιαῦτα, ὡς τοῖς ἀρχουσι πρὸς ἀπίτην ὁ περὶ Ἰέρακος διαδοθείη λόγος, ἕτερόν τινα εἰσαγοῦσιν, ἐν ᾧ αὐτὸν ἐγὼ διάθωμαι κακῶς πυθόμενος, ἢ ἐκεῖνος δεῖσας περὶ ἑαυτοῦ, ἀποσταίη πρὸς ἐκεῖνους. Ὡς δὲ οἱ φίλοι ἰσχυρίζοντο εἶναι ἀληθῆ τὰ εἰρημένα, τῶν προτέρων λόγων ἀνεμνήσκεν ὁ βασιλεὺς μεταπεμφόμενος Ἰέρακα, καὶ τῶν συνθηκῶν, καὶ τῶν ὄρκων, οὓς παρήγετο μηδέποτε ἀγνωμονήσειν· αὐθις τε τὴν ἴσῃν αἴρεσιν προυτίθει, καὶ παρήγει εἰγε βούλοιο βασιλεῖδι προσχωρεῖν μὴ λάθρα, ἀλλὰ φανερώς συναξαμένον ἀναχωρεῖν· οὐ γὰρ αὐτὸν κωλύσειν πρὸς οὐδέν. Αὐτίκα δὲ ἐκεῖνος ὤμνυε φρικώδεις ὄρκους, μηδὲν αὐτῷ τῶν κατηγορουμένων συνειδέναι, ἀλλὰ τοῖς τε προτέροις ὄρκοις ἐμμένειν ἀκριβῶς καὶ ταῖς συνθήκαις, καὶ τὸ αὐτῷ συνεῖναι τοῦ παντός· τιμᾶσθαι· πλείονος δὲ ἀσφαλείας

A peratori aemonstrat: quid contigisset, memorat, affirmans se illo considerat lo occupatum, insidiatorum elabi sivisse. Imperator Dei erga se tantam curam admiratus, quod et quæ Paraspondylus immorigorus fecisse videretur, eadem sua in ipsum providentia ita moderatus sit, ac dispensarit, de salute conservata gratias multas agit, et pharmacum, ne cui homini aut pecudi pestifer ejus contactus noceat, humi defodi jubet, et in Phrangopulum, pro eo ac ejusdem benevolentia merebatur, munera confert. affirmandum se illo considerat lo occupatum, insidiatorum elabi sivisse. Imperator Dei erga se tantam curam admiratus, quod et quæ Paraspondylus immorigorus fecisse videretur, eadem sua in ipsum providentia ita moderatus sit, ac dispensarit, de salute conservata gratias multas agit, et pharmacum, ne cui homini aut pecudi pestifer ejus contactus noceat, humi defodi jubet, et in Phrangopulum, pro eo ac ejusdem benevolentia merebatur, munera confert.

At vero Hierax perpetua qualiam in imperatorem malevolentia suffusus, tum mandatis sibi castrorum excubiis, quoniam cum agmine suo prope Byzantium pernoctabat, excubitoribus relictis, ipse uno famulo secretorum conscio prosequente, urbem subiit, et collocatus cum archontibus, potlicitusque imperatorem necaturum regressus inde, cum aliis militibus suis in castra venit. Imperatori quid Hierax fecerit, amici ex urbe protinus significant: quemadmodum scilicet nocte præcedente intus cum archontibus sermonem conulerit, monentes, ut caverent sibi ab homine. Imperator illos falli ratus, ait iis, quorum in talibus fidem exploraverat, ab archontibus versute rumorem sparsum esse, ut eo audito, ipse in illum partes transiret. Sed postquam amici eadem confirmarunt, imperator Hierace accito, dictorum pactique, ac juramenti quod dedisset, nihil se sceleris de cætero facturum admonuit, eandemque quam prius optionem proposuit, hortatus, si velle imperatrici militare, ne furtim a se, sed palam valedicens recederet; nullo enim modo impediturum. Statim ille tremendum sacramentum dicit, nihil ejus sibi esse conscium, quod objiceretur, pactumque ac juramentum prius servare sedulo, et ut imperatori adhæreat, in eo sibi esse omnia. Illico imaginem præclari martyris Christi Georgii (58) fidei suæ, sinceræque erga imperatorem volun-

Jacobi Pontani notæ.

(58) Nota ritum, et simul venerationem sancti Georgii, qui et apud nos Germanos magno in honore est.

tatis quoddam pignus dedit. Hinc imperator mox auspicionem deposuit. Hierax non diu post iterum captata occasione Byzantium cum archontibus de-  
 nno colloquendi causa intravit. Eadem nocte Paraspondylus alius a praefecto Adrianopolis, ob simi-  
 lem causam verba cum iisdem habiturus, in urbem venit; nam et antea clandestine **668** de nece impe-  
 ratori inferenda cum illis egerat. Ubi autem for-  
 tuito et Hierax affuit, portis adhuc clausis, inter  
 alios multos Paraspondylum non agnovit. Is vero  
 Hieraci simile facinus molienti invidens, illumque  
 prodere statuens, clam accedit: pilos de cauda ejus  
 equi praescindit, ut sic hominem apud imperatorem  
 signum facinoris conspicuum pilos illos proferendo,  
 manifeste coargueret, cujus proditorem sibi bi-  
 fariam commodaturam credebat, nempe ut Hiera-  
 cem in re tanti momenti, tamque ardua amplius  
 antagonistam non haberet, ab imperatore vita mul-  
 tatum scilicet; et ob tam insigne benevolentiae  
 suae documentum liberius securum adire, atque  
 ita facilius eum jugulare posset; cogitabat enim, ut  
 perhibebant, in dormientem stricto ense irruere.  
 Prima luce amici iterum imperatorem faciunt cer-  
 tiorum, Hieracem noctu ingressum denuo Byzan-  
 tium, cum Archontibus sermonem miscuisse.  
 Paraspondylus ipse quoque defectionem Hieracis,  
 et insidias nuntiat, et pilos caudae equinae osten-  
 tans affirmat, se etiam prius suspectum habuisse:  
 sed ne forte ex falsa suspicione mentiretur, im-  
 misisse, ideoque ad portam Byzantii abiisse, et  
 inter alios ignotum latuisse. Eodem Hieracem ve-  
 nisse seque pilos caudae junienti ejus pro evidenti  
 iudicio, ita ut non animadverteretur, abstulisse,  
 in sum portis reclusis, cum intus fuisset, rursum  
 exivisse. Illis audiitis, quid Hieraci faceret apud  
 animum disquirebat imperator. Disquirenti nun-  
 tiatur, globum Byzantio erupisse, qui cum aliquot  
 de ejus exercitu configat. Latini siquidem ex Ger-  
 manis quidam pauci, Byzantii manentes, in quos-  
 dam imperatorios egressi iuciderant, in quibus et  
 Hierax: consertisque manibus, nec de Romanis,  
 nec de Latinis quisquam, aut cecidit, aut vulnera-  
 tus est, solus Hierax duobus acceptis vulneribus  
 equum amisit, et quin caperetur, parum abfuit,  
 quem postea supervenientes imperatorii servarunt,  
 sauciumque in castra perduxerunt. Ad cujus ta-  
 bernaculum accedens imperator, videret, monebat,  
 ne forte Georgius Christi martyr ejus in se inso-  
 lentem temeritatem castigans (quod cum sponso-  
 rem dedisset, rursum se vitiose, et improbe factis  
 astringeret) vulnerari permisisset. Ille idem quod  
 ante affirmare, injuria in se suspicionem commo-  
 veri. Nocte sequenti, quoniam se proditorem ma-  
 nifestum videbat, Byzantium aufugit; ubi interro-  
 gatus, cur promissa non perfecisset, respondit,  
**669** conatum quidem nunquam, opportunitatem  
 semper sibi defuisse, imperatore non secus sibi  
 cavente, quam si cogitata ejus perspiceret: et me-  
 tuisse, ne deprehensus, sanguine rivas daret.

Ἔνεκα ἐν τῷ παρόντι, καὶ τοῦ μεγάλου τοῦ Χριστοῦ  
 μάρτυρος εἰκόνα παρσιχέτο Γεωργίου πίστεως· ἐνέ-  
 χυρον καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἀδόλου γνώμης. Βασιλεὺς  
 μὲν οὖν ἐπαύσατο αὐτίκα ὑποπευθῶν. Ἰέραξ δὲ μετὰ  
 μικρὸν αὖθις· καιρὸν ἐπιτηρήσας, ἤλθε πρὸς Βυζάν-  
 τιον, ὡς αὖθις τοῖς ἀρχουσι διαλεξόμενος. Τῆς αὐτῆς  
 δὲ νυκτὸς, καὶ Παρασπόνδουλος τις ἕτερος παρὰ τὸν  
 ἀρχοντα τῆς Ἀδριανού, τῆς ὁμοίας ἔνεκα αἰτίας πρὸς  
 Βυζάντιον ἀφίκετο τοῖς ἀρχουσι διαλεξόμενος· ἦν  
 γὰρ καὶ πρότερον διελεγμένος κρύφα περὶ τοῦ  
 βασιλέα ἀποκατείνεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ Ἰέραξ ἀφίκετο κατὰ  
 τύχην, καὶ ἐτι αἱ πύλαι ἦσαν κεκλεισμέναι, Ἰέραξ  
 μὲν καὶ ἄλλων πολλῶν παρόντων οὐ διέγνω Παρα-  
 σπόνδουλον. Ἐκεῖνος δὲ φθονήσας Ἰέρακι τοῦ τοῖς  
 ὁμοίοις ἐγχειρεῖν, καὶ προδιδοῖναι διακνηθεῖς, λάθρα  
 προσελθὼν τῆς οὐρᾶς ἀπέτεμε τοῦ ἵππου τρίχας, ἵ-  
 εῖη σαφῶς ἐλέγχειν ἐπὶ τοῦ βασιλέως δεῖγμα φανε-  
 ρὸν τῆς κακουρίας τὰς τρίχας παρεχόμενος· ὤρετο  
 γὰρ πρὸς ἀμφοτέρω αὐτῷ λυσιστάσειν τὴν ἐκείνου  
 προδοσίαν· Ἰέρακά τε γὰρ οὐκέτι ἔξειν ἀνταγωνι-  
 στήν περὶ πράγματος οὕτω μεγάλου, διεφθαρμένον  
 ὑπὸ βασιλέως· καὶ αὐτὸς ἀφυλακτοτέρω μᾶλλον ἐν-  
 τυχεῖν τῷ βασιλεὶ διὰ τὴν δοκοῦσαν εὐνοίαν, καὶ ῥῆθον  
 κατεργάσεσθαι διὰ φόνον· διενόητο γὰρ, ὡς ἐλέγχετο,  
 ὑπνοῦντι ἐπιτίθεσθαι βασιλεὶ καὶ ἀποκατείνεν· ἄμα  
 δὲ ἡμέρῃ, οἱ τε φίλοι βασιλεὶ ἐμήνυσον, ὡς αὖθις Ἰέ-  
 ραξ εἰσέλθοι Βυζάντιον τῆς νυκτὸς, καὶ τοῖς ἀρχουσι  
 διαλεχθεῖη. Καὶ Παρασπόνδουλος ὁμοίως τὴν τε ἀπο-  
 στασίαν ἐμήνυσεν Ἰέρακος, καὶ τὴν ἐπιβουλήν, καὶ  
 τὰς τρίχας ἀπεδείκνυε τοῦ ἵππου, ἔρασε δὲ ὡς ὑπο-  
 πεύσοι μὲν καὶ πρότερον αὐτὸν, δέσας δὲ μὴ κατα-  
 ψεύδοιτο αὐτοῦ μὴ ὑποπευθῶν ἀληθῆ παρὰ τὴν Βυ-  
 ζαντίου πύλην ἀφικέσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις συνεῖναι  
 ἀγνοοῦμένον· ἀφικομένου δὲ Ἰέρακος, αὐτὸν μὲν  
 ἀνεπαίσθητως τοῦ ἵππου τὰς τρίχας ἀφείλεσθαι, ἵ-  
 εῖη τεκμήριον ἐναργές· Ἐκεῖνον δὲ τῶν πυλῶν ἀνοι-  
 χθεισῶν, ἐντὸς γενόμενον, αὖθις ἐξελθεῖν. Βασιλεὺς  
 δὲ ἐπεὶ τοιαῦτα ἤκουσεν, ἐσκέπτετο περὶ Ἰέρακος· ὅ-  
 τι χρῆσταιτο. Σκεπτομένῳ δὲ αὐτῷ, ἠγγέλλετο, ὡς  
 Βυζαντίου ἐξελθούσα στρατιὰ, συμπλακείη τιτὶ τῶν  
 βασιλέως. Λατίνοι γὰρ ὄλγοι τινὲς ἐκ Γερμανῶν ἐν  
 Βυζαντίῳ διατρίθοντες, ἐξελθόντες· τισὶ τῶν βασιλέως  
 περιέτυχον, ἐν οἷς καὶ Ἰέραξ ἦν· καὶ μάχης συνα-  
 φθείσης, οὔτε τῶν Ῥωμαίων, οὔτε τῶν Λατίνων κί-  
 πτωκεν οὐδεὶς, οὔτε μὴν ἐτραυματίσθη· Ἰέραξ δὲ  
 μόνον δις τραυματίσθεις, ἀπέβαλέ τε τὸν ἵππον, καὶ  
 αὐτὸς ἤλθεν ἐγγὺς ἀλώνας· αὖθις δὲ ἐπελθόντες οἱ  
 βασιλεῖοι, ἀνεσώσαντό τε, καὶ πρὸς τὸ στρατόπεδον  
 ἦγον τραυματίαν. Βασιλεὺς δὲ πρὸς τὴν σκηνὴν ἐλ-  
 θὼν ἐν ἧ διήγῃ, σκοπεῖν ἐκέλευε μὴ Γεώργιος ὁ τοῦ  
 Χριστοῦ μάρτυς τῆς εἰς αὐτὸν παροινίας σωζροῦ-  
 ζων, ὅτι περ ἐγγυητὴν παρεσχημένος, αὖθις εἰς  
 φαύλους καὶ πονηροὺς ἔργοις ἐκδιδοῖη ἑαυτὸν, εἰς τε  
 τραυματίσθηναι· ὁ δ' αὖθις τὰ ἴσα τοῖς πρότεροις  
 ἰσχυρίζετο, ὡς ἀδίκως ὑποπεύετο. Νυκτὸς δὲ ἐπέλ-  
 θούσης, ἐπεὶ ἠσθάνετο οὐκ ἀγνοοῦμενος, ὤρετο εἰς  
 Βυζάντιον ἀποδράς· ἐρωτώμενος δὲ τὴν αἰτίαν, εἶ-  
 πον οὐ τελείσειε τὸ ὑπεσχημένα, ἀεὶ μὲν ἔρασε· ἐπι-  
 ναισείν, καιροῦ δὲ οὐδέποτε τετυχηκέναί, φυλάττω-



μένου βασιλέως, ὡσπερ ἂν εἰ συνήδει αὐτῷ τοὺς λο-  
γισμοὺς, καὶ δεδοικέναι μὴ κατάφωρος γενόμενος  
ἀπόληται· ἐδέχθη μὲν τοι παρὰ βασιλίδος μάλιστα  
ἡδέως, καὶ τῶν κατὰ Θράκην πόλεων αἰ Βατάτζη  
συναπέστησαν, ἀρχῶν ἀπεδείχθη. Μετὰ μικρὸν δὲ  
φωραθεὶς καὶ Παρασπόνδυλος ἐπιβουλεύων βασιλεῖ,  
ἀπεδίδρασκε πρὸς βασιλῖδα, καὶ οἱ τὰ βασιλέως ἔν-  
δον πρᾶσσοντες, μηνυθείσης τῆς ἐπιβουλῆς, δεήσαν-  
τες καὶ αὐτοὶ ἀπεδίδρασκον πρὸς βασιλῖδα. Βασιλεὺς  
δὲ ἐπεὶ ἦ τε ἔνδον πεφώρωτο ἐργασία, καὶ ἐκτὸς οὐ-  
δὲν ἦν, ὃ εἰ λυθήσει Βυζαντίους, ἀνεζεύγουν εἰς  
Ἰηλυμβρίαν. Ἐκείσε δὲ παρασκευασάμενος, καὶ στρα-  
τιώτας τριακοσίους ἔχων ἐπιλέκτους, νυκτὸς ἀφίκετο  
πρὸς Ἰερὸν, τὴν κατὰ τὸ στόμα τοῦ Πόντου καιμέ-  
νην πόλιν ἐπαγόμενος, καὶ κλίμακας, τῶν ἔνδον μὲν  
τοὶ οὐδεὶς συνέπραττεν αὐτοῖς· ἀλλὰ καθ' ἑαυτοὺς Β  
ἐπεχείρουν τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως. Λαθόντες δὲ τοὺς  
ἔνδον, τὰς τε κλίμακας προσήρειδον τοῖς τεύχεσι,  
καὶ αὐτῶν ἀνεβαίνουν οὐκ ὀλίγοι. Ἐπεὶ δὲ ἔνδον ἦσαν,  
τὴν νίκην διέφθειραν ὑπ' ἀβουλίας. Οὐτε γὰρ ἐπι-  
στανο τοῖς τεύχεσιν ἕδειαν παρεχόμενοι καὶ τοῖς  
ἄλλοις ἀναβαίνειν, οὐτ' ἐπεὶ κατέβαινον ἔνδον ἀπὸ  
τῶν τειχῶν, διανοιγνύναι τὰς πύλας καὶ τοῖς ἄλλοις  
στρατιώταις ἔθεντο διὰ σπουδῆς· ἀλλὰ πάντων τῶν  
δεόντων ἀμελήσαντες ἐτρέποντο ἐφ' ἀρπαγὰς, οἰόμε-  
νοι βεβαίως ἦδη τὴν πόλιν ἔχειν· οἱ ἔνδον δὲ ἐπεὶ  
ἠσθάνοντο τοὺς πορθοῦντας, ἠμύνοντο ἀναθαρσήσαν-  
τες, καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τῶν τειχῶν, τὰς τε κλίμακας  
ἀπεσκευάζοντο συνθλῶντες, πλείους τε ὀλίγοις ἐπιόν-  
τες, καὶ ἐγγύριοι πρὸς ξένους κατέστησαν ἐν χρῶ  
κινδύνου, ὅμως οἱ βασιλέως εὐρώστως ἀμυνόμενοι, C  
ἐδιόσαντό τε τοὺς Ἰερεῖους πρὸς τὴν ἄνοδον, καὶ  
διεξέπιπτον ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἧ ἕκαττος συντύχη  
διακινδυνεύοντες, καὶ ἡ πόλις μὲν τοῦτον τὸν τρόπον  
διεσώθη. Τῶν βασιλικῶν δὲ, εἰς μὲν ἔνδον ἐπεσε  
μαχόμενος· ἕτερος δὲ τοῖς ἄλλοις συνεκπεσῶν, τὸ  
σκέλος ἐτελεύτησε συνθλάσας· οἱ δ' ἄλλοι πάντες  
διεσώθησαν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ διέφυγεν ἡ πόλις,  
οὕτω ἐγγὺς ἄλωναί γενομένη, ἐκεῖθεν ἀναστρέψας,  
ἐπανῆκεν εἰς Ἀδριανούπολιν.

## 670 CAPUT XCII.

*Imperator Cantacuzenus coronatur ab Hierosolymitano patriarcha, uxorem coronat. Constantinopolitanus patriarcha ab episcopis excommunicatur. Imperator filium designare imperatorem recusat. Quo animo ad imperium accesserit; in qua oratione suam causam de non affectata tyrannide præclare agit, ut ante hac sævius, et integritatem suam declarat.*

Ἐδόκει δὲ ἦδη καὶ τὸν τῶν βασιλέων τρόπον στέ-  
φουθαι, ἐπεὶ καὶ πατριάρχης ὁ τῶν Ἱεροσολύμων D  
παρῆν αὐτῷ, καὶ τῶν ἀρχιερέων ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι,  
καὶ χρυσοχόοις ἐπιτρέψας στέμματα κατασκευάζειν,  
καὶ τ' ἄλλα ἧσα ἐπιτηδεῖα πρὸς τὴν τελετὴν, ἐπεὶ  
πάντα ἦσαν ἦδη παρεσκευασμένα, ἐστέφετο ὑπὲρ Λα-  
ζάρου τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχου κατὰ μῆνα  
Μαῖου, ἡνίκα καὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου καὶ

Jam vero placuit etiam imperatorum more co-  
ronari, quandoquidem et patriarcha Hierosolymo-  
rum, et episcopi complures coram adessent. Cumque  
mandasset artificibus, ut coronam, et aliis ut a iis  
ad eam celebritatem cæremoniamque accommodata  
conficerent, paratis omnibus a Lazaro patriarcha  
Hierosolymitano, mense Maio, quando Constantini  
magni et Helenæ matris ejus (59), apud ois com-

## Jacobi Pontani notæ.

(59) Nimirum 21 die Maii, cui in Menologio seu  
μηναιῷ hæc verba præscribuntur : Τῶν ἁγίων μεγά-  
λων βασιλέων, καὶ ἱσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ  
Ἐλένης. Rursum infra, libro IV, cap. 4, meminit,  
ei diem ipsum exprimit, nempe xi Kalend. Junias,  
qui est dies Maii primus et vicessimus omnino. Duo  
cantica in eisdem eodem Menologio facere non  
possum quin adscribam. Prius hoc est, in Constan-

tinum solum : Τοῦ σταυροῦ σου τὸν τύπον ἐν οὐρανῷ  
θεασάμενος, καὶ ὡς ὁ Παῦλος τὴν κλῆσιν οὐκ ἐξ  
ἀνθρώπων δεξάμενος, ὃ ἐν βασιλεύσειν ἀπίστοιδοῦ  
σου, Κύριε, βασιλεύουσιν πόλιν τῆ χειρὶ σου παρί-  
θετο. Ἦν περίσωζε διὰ παντὸς ἐν εἰρήνῃ, πρεσ-  
βεῖταις τῆς θεοτόκου, μόνη φιλόνηρωπε· Qui in cælo  
crucis tue formam aspexit, et ut Paulus, non ab ho-  
minibus vocatus est, ille inter imperatores apostolus

parandorum memoria colitur, corona induitur. Coronat autem et ipse, ut mos tenebat, Irenę conjugem suam, omniaque solitis ritibus quam maxime fieri potuit, peracta sunt. Nam et argentea atque aurea numismata spargebantur; et convivia, poculorumque invitationes ad dies plurimos frequentabantur. Congregatis illic propter diem festum hunc episcopis, de Joanne patriarcha quæsitum est, ecquid ejus sacerdotium revereri, et cum illo communicare oporteret: quando tam scelerate egisset, et ab episcopis etiam, quæ Byzantii in ædibus interdieto accessu coercerentur, ab ejus communionem abstinendi potestas jam ante concessa esset. Postquam visum universis, ab ejus societate penitus recedendum, eamque sententiam suffragio suo imperator comprobavit, e sacris omnibus ejus nomen expunctum est, et decretum factum, ut ne quis de cætero illum pro patriarcha agnosceret. Et palatio similiter ejus profligata memoria. His actis proceres, et duces omnes, atque adeo totus exercitus imperatorem orare uti Mattheum filium imperatorem designaret, ut si quid ipsi humanitas accideret, ab eo regerentur; non enim fidendum hostibus, qui ab initio non vulgare illius odium præ se tulissent, et nunc eodem essent animo. Imperator de amica in se voluntate gratias agit, petendoque filium imperatorem declarari, eos laud justa, nec convenientiam petere ait, et istuc a cogitationibus suis esse remotissimum. Neque enim ab initio, quod filiis imperatoris insidiaretur, arma sumpsisse; neque usque ad illum **671** diem, quamvis adeo dira ab inimicis perpassum, benignum erga eos animum exuisse. Sed tum quidem illis multa mendacia, calumniasque comminiscantibus, et imperatricem ad bellum exstimulantibus, ac se insontem perimere querentibus, nec desiderio augustæ majestatis (qua adhuc vivo imperatore frui potuisset, si voluisset) nec inextinguibili opum cupiditate ad imperandum accessisse: verum ipsis impense rogantibus, ne periculosos temporibus procuracione abiret: nec ut infidus gubernator, in fluctibus et salo clavum dimitteret, non magis suæ, quam ipsorum salutis causa ad hoc munus aggressum, cum intelligeret, aliter eos servari non posse. Jam, quoniam divino concessu hostes debellarit, antiquam erga liberos imperatoris conservandam esse pietatem: ne fraude usus videatur, cum tunc professus sit, non se bellum adversus imperatoris filios gerere, sed ob eorumdem, Romanorumque communem utilitatem potius imperare velle, quando adhuc in incerto erat spes victoriæ, nunc vero cum facultas sit, reipsa hujus propositi palam

A Ἐλένης τῆς μητρὸς τῶν ἰσακροσδῶν βασιλέων ἡ μνήμη γίνεται. Ἔστεφε δὲ καὶ αὐτὴς κατὰ τὸ ἔθος Εἰρήνην βασιλῖδα τὴν γαμετήν, καὶ πάντα ὅσα εἰώθεν ἐτελεῖτο ὅσον μάλιστα ἐξῆν. Ἀπόδειμοί τε γὰρ ἐβρίπτοντο ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, καὶ πότοι καὶ φιλοτησοίαι ἐπὶ πλείστας ἡμέρας ἐτελοῦντο. Ὅντων δ' ἐκεῖ δὴ τὴν ἑορτὴν συνειλεγμένων τῶν ἀρχιερέων, καὶ λόγου περὶ πατριάρχου τοῦ Ἰωάννου γεγενημένου, εἰ χρὴ αὐτῷ κατὰ τὰ τὴν ἱερωσύνην εἶναι κοινωνοῦς τοιαῦτα τολμῶντι, ἐπεὶ καὶ παρὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἀρχιερέων οἱ ἐν ταῖς οἰκίαις ἀπρόβιτοι διήγον, ἐπιτρέποντο πρότερον ἀποσχέσθαι τῆς ἐκείνου κοινωνίας· ἐπεὶ ἐδόκει πᾶσι καλῶς ἔχειν ἀφίστασθαι ἐκείνου, καὶ ἐπεψηφίζετο καὶ ὁ βασιλεὺς, τῶν ἱερῶν ἀπάντων ἐξῆγον τὴν ἐκείνου μνήμην, καὶ πᾶσιν ἀπέφρητο ἐκείνον ἡγεῖσθαι πατριάρχην, καὶ ἐκ τῶν βασιλείων ὁμοίως ἡ ἐκείνου μνήμη ἐξεβάλλετο. Μετὰ τοῦτο δὲ οἱ ἐν τέλει πάντες, καὶ τῆς στρατιᾶς οἱ ἡγεμόνες, ἅμα δὲ καὶ ἡ στρατιὰ, προσελθόντες βασιλεῖ, ἐδέοντο καὶ Ματθαῖον τὸν υἱὸν ἀποδεικνύσαι βασιλέα, ἢν' εἴ τι περὶ αὐτὸν συμβαίη, καὶ τρέφῃ δὴ τινὶ ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο, βασιλεύουσιν ὑπ' αὐτοῦ· τοῖς γὰρ πολεμοῖς οὐ θαρβύειν, ἐξαρχῆς τε πρὸς αὐτοὺς δυσμένειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπιδαδειγμένοις, καὶ μέχρι νῦν τὴν ἰστην γνώμην διατηροῦσι. Βασιλεὺς δὲ αὐτοῦ τῆς μὲν εὐνοίας ἕνεκα τῆς εἰς αὐτὸν χάριν ὠμοῦρει, δικαίᾳ τε ἔρασκε καὶ προσήκοντα αἰτεῖν· δεομένων τὸν υἱὸν ἀποδεικνύσαι βασιλέα, πόρρω δὲ παντάπασιν εἶναι τῆς ἐκείνου διανοίας. Οὐτε γὰρ ἐξαρχῆς τοῖς βασιλέως πασι ἐπιβουλεύῳ εἴλετο τὸν πόλεμον οὐκ ἔχει νῦν. Καὶ τοι τοσαῦτα παρὰ τῶν πεπολεμηκότων ὑπομείνας τὰ δεινὰ, τὴν πρὸς τοὺς παῖδας βασιλέως εὐνοίαν ἀπέλαθεν. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐκείνων πολλὰς συκοφαντίας, πιασαμένων καὶ διαβολὰς, καὶ βασιλῖδα πρὸς τὸν πόλεμον κενηκώτων, καὶ ζητούντων ἀναρεῖν ἐξ οὐδεμιᾶς αἰτίας, οὐτ' ἐπιθυμίᾳ δόξης βασιλικῆς, καὶ βασιλέως γὰρ ἐτι περιώντος, ἔχειν, εἰ ἐβούλετο ἐξῆν, οὐτ' ἀπληστία καὶ πλεονεξία γάρησι ἐπὶ τὸ βασιλεύειν ἦκεν· ἀλλ' αὐτῶν πολλὰ δεηθέντων μὴ καταλιπεῖν ἐν καιροῖς κινδύων τὴν προστασίαν· μηδ' ὡσπερ κυβερνήτην ἐν κλύδωνι καὶ σάλῳ τῶν οἰάκων ἀποστῆναι, οὐ μᾶλλον τῆς αὐτοῦ σωτηρίας ἕνεκα, ἢ ἐκείνων πρὸς ταύτην τὴν ἐλθεῖν τὴν ἐπιχείρησιν συνορῶντα, ὡς ἐτέρως οὐκ ἔστι **D** διασώζεσθαι. Νυκτὶ δ' ἐπεὶ Θεὸς παρέσχετο τῶν πεπολεμηκότων ὀφθαλμοῖς χρεῖτους, δεόν τὴν ἀρχαίαν γνώμην, περὶ τοὺς βασιλέως παῖδας διασῶζειν· ἵνα μὴ δοκῶμεν τότε μὲν ἐξαπατᾶν μὴ πολεμεῖν τοῖς βασιλέως λέγοντες πασι, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων μᾶλλον καὶ κοινῆ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ὠφελείας ἕνεκα ἐλέσθαι τὸ βασιλεύειν· ἦνίκα ἐτι τὴν τοῦ περιέσεσθαι ἀδελφὸν ἐλπίδα εἴχομεν. Νυκτὶ δὲ ὅθ' ἡμῖν

#### Jacobi Pontani notæ

tus, Domine, imperatricem urbem in manus tuas tradidit. Quam tu, qui solus benignus es, precibus deiparæ semper conserva. Posterius est in lilium et violam communiter: Κωνσταντῖνος σήμερον σὺν τῇ μητρὶ τῇ Ἐλένῃ τὸν σταυρὸν ἐμφαίνουσι, τὸ πανσεβάσμιον ξύλον, ἀπαντας τοὺς Ἰουδαίους συναγαγόντες. Τούτους οὖν ἀνευφημήσωμεν ἐπὶ ζήλωσι. Δι'

αὐτῶν γὰρ ἀνεδείχθη σημεῖον μέγα τὸ πρὸ αἰῶνων φρικτόν. Hodie Constantinus ejusque mater Helena Judæis omnibus congregatis crucem, lignum omnimodis venerandum proferunt. Nos igitur pro eo ac merentur collaudemus. Per illos enim ostensum est signum magnum, ante sacula tremendum.

περισσιν ἐκ των πραγμάτων ἔλεγχον δίδοναι τῆς ἁ  
 γνώμης ἑναργῆ, τάναντα τοῖς πρότερον ἐλέσθαι.  
 Τοιγαροῦν οὐτε πρότερον τῆς ἀρχῆς ἀποστρεφῆν τὸν  
 βασιλέως; εὐλόγησιν παῖδα, οὐτε νῦν ἀτρήσομαι, ἀλλὰ  
 πάντα τρόπον ἐπιχειρήσω συνδιασώζωσιν ἐκείνη τὴν  
 ἀρχὴν. Εἴ τε γὰρ πολέμῳ Βυζαντίου τε κρατήσω,  
 καὶ αὐτοῦ βασιλέως, εἴτε πρὸς εἰρήνην χωρήσωσιν  
 ἐμοὶ συμβάσεις θέμενοι ἐπὶ τῷ βασιλείᾳ πτέργειν,  
 εἴθ' ἑτέρῳ τρόπῳ δὴ τινι περιγένώμαι, τῆς πατρῴας  
 ἀρχῆς οὐκ ἀποστρήσω· ἀλλ' αὐθις μετ' ἐμὲ Ῥω-  
 μαίων εἶναι βασιλείᾳ καταστήσω, θυγατέρα τὴν  
 ἐμὴν ἐκδοῦσιν πρὸς γάμον· οὐ μὴν, ἀλλ' εἰ καὶ πρό-  
 τερον συμβαίη, ἢ ἑτέραν ἐκείνον ἀγαθέσθαι τοῦ  
 πολέμου παρατεινομένου, ἢ παῖδα τὴν ἐμὴν πρὸ  
 τοῦ γάμου τελευτᾶν, οὐδ' οὕτω πράττειν ἑτέρως;  
 ἔγνωκα· οὐδὲ διὰ τὴν ἑτέρωσιν ἀγνωμοσύνην, κακὸς  
 ἀσθεὶς καὶ ἀχάριστος περὶ τὸν ἐμὸν φίλτατον ἐκείνον  
 βασιλείᾳ, καὶ τοὺς παῖδας ἀποδεικνύσθαι. Οὕτω δὲ  
 τούτων κεκριμένων παρ' ἐμοὶ, ὡς ἀδύνατα αἰτεῖτε  
 συνορᾶν ἤδη καὶ ἡμῖν ἐξέσται. Οὐ γὰρ δὴ λήϊον,  
 ὡσπερ βασιλέων ἀποδείξομεν· ἀλλ' ἢ μηδένα ἑτερον  
 εἶναι βασιλείᾳ δεόν, ἢ καὶ τὸν θύτα ἀποκτινύνουσι.  
 Τοῦτο δὲ ὡς ἀδύνατον ἐμὲ ποιεῖν, οὐδ' ἀποδείξωσιν  
 οἷομαι δεήσεσθαι· ἵστε γὰρ σαφῶσιν ὡσιν εἰ πάντες,  
 ὅσοι καὶ Ἑλλήνων, καὶ βαρβάρων ἄρχουσι κατὰ τὴν  
 οἰκουμένην κοινῆ ψήφῳ δουλεύουσιν ἐπηγγέλλοντο  
 ἐλθίντες, καὶ κοινὴν ἀπάντων ἀνθρώπων ἀποδείξουσιν  
 βασιλείᾳ, ἐπὶ τῷ βασιλείᾳ τὸν νέον Ἰωάννην ἀπο-  
 κτεινεῖν, μᾶλλον ἢν εὐλόγησιν ἐσχάτῃ συζῆσιν πενία καὶ  
 ἀφανείᾳ πολλῆ, ἢ οὕτω φαῦλα, καὶ παράνομα προε-  
 λόμενος συμπάντων ἀνθρώπων ἄρχουσιν· οὐ μόνον διὰ  
 βασιλείᾳ τὸν πατέρα, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν, οὐδεμίαν  
 αἰτίαν πρὸς τὸν πρὸς ἐμὲ κεκινημένον πόλεμον  
 παρεσχημένον. Διὰ γὰρ τὴν ἡλικίαν, οὐδεμιᾶσιν οὐ-  
 δέπω διοικήσεωσιν πραγμάτων ἡπται, ὥστε καὶ αἰ-  
 τίαν παρασχεῖν. Ὡσιν οὖν οὕτω γνώμης ἔχοντα,  
 μηδ' αὐτοὶ πειρᾶσθαι τῶν δεδογμένων ἀπιστᾶν, εἰ  
 δ' ἄρα ἄλλωσιν ἐγνώκατε ὑμεῖσιν, καὶ μηκέτι δουλεύουσιν  
 ἐκεῖνω βούλεσθαι, ἀλλ' ἑτερόν τινα τὸν ἄρξοντα ὑμῶν  
 ἐπιζητεῖτε, παρ' ἐμοὶ μὲν οὐ βῆθιον εὔραϊν, μᾶλ-  
 λον δὲ ἀδύνατον. Ἀποστᾶσιν δὲ ἐμοῦ, τὰ κατὰ γνώ-  
 μην ἐξέσται πράττειν· αὐτοὺσιν γὰρ οὐ μόνον οὐ  
 συνέφομαι πρὸς τὴν ἐπιχειρήσιν ὑμῖν, ἀλλὰ κω-  
 λύσω καὶ τὰ δυνατά. Τοιαῦτα μὲν ὁ βασιλεὺσιν, πρὸς  
 τοὺσιν ἐν τέλει διειλέχθη καὶ τὴν στρατιάν, ἀξιοῦντας  
 τὸν υἱὸν ἀποδεικνύουσι βασιλείᾳ. Ἐκεῖνοι δὲ ἐπὶ μὴ  
 πείθειν εἶχον, ἡσύχαταν, θαυμάσαντας τὴν βασιλέωσιν  
 ἐπεικείαν, καὶ μεγαλοψυχίαν, ἔτι μετὰ τοὺσιν τοσοῦ-  
 τουσιν πόνουσιν καὶ κινδύνουσιν, οὐ τοῖσιν οικείοσιν μᾶλλον,  
 ἀλλὰ τοῖσιν βασιλέωσιν βούλοισιν παισὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρ-  
 χὴν παραδιδόναι.

testificandi, contra quam pollicitus sit, faciat.  
 Proinde neque antea filium imperatoris imperio  
 spoliare cogitasse, neque nunc spoliatum: sed id  
 omnimodis ei conservatum. Sive enim armis By-  
 zantium cum ipso imperatore capiat, sive pacem  
 illi accipiant, seque certis conditionibus imperato-  
 ris collegam patientur: sive alio quodam modo  
 vincat, paterno cum principatu non depulsurum,  
 sed rursus imperatorem Romanum, filia sua in  
 matrimonium ei data secum esse permissurum.  
 Nec istuc solum, sed etsi contigerit illum aliam du-  
 cere (hælo longius extenso scilicet), aut filiam suam  
 ante nuptias in fata abire, non aliter facere, nec  
 propter aliorum improbitatem nequam se, et in-  
 gratum erga imperatorem deo ortum, sibi charis-  
 simum, ejusque filios ostendere decrevisse. His  
 apud se fixis, illos posse cognoscere, quomodo  
 petant, quæ ipse præstare nequeat. Non enim pro-  
 fecto iustar segetum creandos imperatores, sed  
 aut nullum alium esse imperatorem: aut qui est,  
 eum occidi oportere. Hoc autem se facere neuti-  
 quam posse, demonstratione non egere. Certo  
 enim sibi persuadant, si omnes, quotquot Græcis  
 et Barbaris per orbem terrarum imperitant, veni-  
 rent, unanimesque promitterent, se ipsi subjectos  
 fore, **672** et communem omnium mortalium re-  
 gem saluturos, sub ea conditione, ut Joannem  
 imperatorem adolescentem interficeret, electurum  
 potius vitam perpetuo pauperissimam obscurissi-  
 mamque degero, quam adeo improba, et scelerata  
 in animum inducentem, omnibus hominibus jura  
 dare; idque non solum propter patrem ejus impe-  
 ratorem, sed etiam propter ipsum, qui in causa  
 belli adversum se suscepti nullo modo fuerit. Ob-  
 ætatem enim infirmioreni nihil adhuc publici mu-  
 neris administrasse, ut id facere potuerit. Quia  
 igitur ita ipse statuerit, ne se a sententia detor-  
 quere conentur, si forte aliter ipsi sentiant, nec  
 hæredi legitimo subesse in futurum velint, alium  
 autem quaerant qui ipsis imperet, apud se quidem,  
 illum haud facile, aut omnino nunquam inventum  
 iri. Si a se desciscant, potestatem habituros faciendi  
 quæ liberit: se tamen molitionem illorum non  
 modo non secuturum, sed quantum in se sit, etiam  
 prohibitorum. Hæc ad proceres, et exercitum im-  
 perator, cum filium ejus imperatorem designari  
 peterent. Quem ut permovere nequiverunt, peti-  
 tione desisterunt, ejus modestiam, animique præ-  
 stantiam suspicientes, quod post tot casus, et  
 discrimina rerum non magis consanguineis, quam  
 imperatoris defuncti liberis imperium tradere  
 cuperet.

## CAPUT XXIII.

*Cædis Thessalonicensium causa exponitur, quam Palæologus Joannis Apocauchi in præfectura tolli præbuit, dum potestate abutitur; quem Apocauchus occidit. Zelotarum scelus et impietas. A populo quidam trucidantur. Unus per forum trahitur, lapidibusque et lignis impetitus occiditur. Apocauchus se pro Cantacuzenico gerit, Zelotas punit, defectionem ad imperatricem simulat, patre occiso Cantacuzenismum aperte proficitur, et Thessalonicam ei tradit, concilio approbantæ. Georgius Vocalas, et Andreas Palæologus laudantur.*

Sub idem tempus populus Thessalonicensis multos cives occidit, ex tali quadam causa. Magni ducis filius Joannes Apocauchus, dignitate magnus primicerius, et præfectus Thessalonice, neque sic erat comparatus, ut contra eos, qui Cantacuzeni partium videbantur fureret: neque tamen aperte eorum studia adjuvabat. Cernens porro, non modicam Zelotarum potentiam, et eos urbem totam per se gubernantes, sibi inane præferti nomen relicto, inique ferebat, nec leviter indignabatur. Mihael enim Palæologus, zelotarum caput, ejusque in præfectura collega, æqualitate magistratus minime contentus, sed plus sibi arrogans, vehementer eum cruciabat: cui vi et armis resistendum non putabat, cum zelotas iam multos et plebem quæ ab illis regebatur, pertimesceret. Accedebat, quod pater adhuc vivebat. Alium itaque modum circumspiciebat, quo illo disperdito, præfecturam solus obtineret. Ob id optimates potisimum, et qui Cantacuzeno studere videbantur, ad auctoritatem suam alliciebat, sibi que socios adjungebat, jucunde cum illis confabulans, seque earumdem esse partium subinsinuans. Ubi illi nullo negotio in ejus fidem concesserunt, et honorato eum comitatu clixerunt, statim collegæ per insidias eadem moliri instituit. Quo eum simul amici, Palæologum capitali odio prosequentes maximopere incitabant, quod per tempus belli omne in eos acerbitatis ac petulantia suæ virus effuderat, facultates eorum publicando, ipsos in carcerem compingendo, multos in exsilium ejiciendo, et omnem denique sceleris modum exsuperando. Erat enim ad male faciendum natus, et levi de causa, atque ob suspicionem duntaxat atroces pœnas exigebat. Postquam de eo interimendo convenit, et quidam de iis, quos mire vexaverat, hoc sibi muneris deposcivit, Apocauchus cum stipatoribus suis, omnibus intrinsecus armis connectis, ne quasi res novas molirentur, deprehendi possent, ad regionem civitatis in primis solitariam secedit, populimotum ac tumultum ex cæde oriturum veritus: simulataque deliberatione de republica collegam, ut cum eo sententiam collaturus accersit. Qui meditata sibi necis ignarus, paucis comitantibus accedit. Cum ambiguus sermo texeretur, Palæologus antea in congressione ob magistratum fastuosior, tunc quoque asperius respondit. Illi de industria conviciis hominem magis irritare. Tum rem ipsam suspicionem attingens, eos videlicet novi quippiam machinari, ad fugam cum minis dirissimis effertur. Quem præveniens qui cædem susceperat, gladio in viscera adacto eum interficit. Zelotæ subito e

Ἰπὸ δὲ τούτων χρόνων, καὶ ὁ ἐν Θεσσαλονίκη δῆμος ἀνείλε πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ὁ τοῦ μεγάλου δουκὸς υἱὸς Ἀπόαυχος, ὁ Ἰωάννης, μέγας ὢν περιμετρήριος, τὴν ἀρχὴν Θεσσαλονίκης ἐπιτετραμμένος, οὐθ' οὕτως εἶχεν, ὥστε μαλινεσθαι κατὰ τῶν ἡρηθῶσι κοινοῦτων τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως, ὅστε φανερώς συνεπραττεν αὐτοῖς. Ὁρῶν δὲ τοὺς Ζηλωτὰς, ἐπιπολεῖ, καὶ τὴν πόλιν πᾶσαν ἄγοντας δι' ἑαυτῶν, ἐκείνῳ δὲ κενὸν ὄνομα τῆς ἀρχῆς περιλειπούμενον, δευτὴ ἐποιεῖτο καὶ ἡγανάκτει οὐ μετρίως. Παισιολόγος γὰρ Μιχαήλ, κεφάλαιον ὢν τῶν Ζηλωτῶν, καὶ συναρχεῖν ἐκείνῳ τεταγμένος, λυπηρὸς ἦν μάλιστα τῇ ἐξουσίᾳ χρώμενος οὐκ ἴσως. Τὸ μὲν οὖν φανερώς ἀντικαθίστασθαι πρὸς πόλεμον, οὐκ ἔδοκιμαῖν. Ἐδεδίει γὰρ πολλοὺς ὄντας τοὺς Ζηλωτὰς καὶ τὸν δῆμον ἀγόμενον ὑπ' ἐκείνων. Ἄλλως δ' ὅτι καὶ ὁ πατὴρ ἐκείνῳ ἐτι ἐξῆ. Ἐσκέφατο δὲ τρόπον ὃν τιμὴν ἐτέρῳ διαφθεῖρειν, καὶ τὴν ἀρχὴν ἅπασαν ἐφ' ἑαυτὸν μετὰγειν τῶν πραγμάτων, καὶ τοὺς μάλιστα ἀριστοὺς, καὶ τὰ Καντακουζηνοῦ δεκκοῦντας ἡρηθῶσι τοῦ βασιλέως ὑπεποιεῖτο, καὶ προσηταιρίζετο συναμιλῶν ἡδέως καὶ παραφαίνων ἀμυδρῶς, ὡς τὰ ἴσα καὶ αὐτὸς αὐτοῖς αἰροῖτο. Ἐπεὶ δ' ἐκείνῳ μάλιστα προσεχώρουσαν, καὶ σύστημα ἦν περὶ αὐτὸν οὐκ ἄγενην, ἐπεσοῦλευεν εὐθέως ἀποκτείνεσθαι τὸν συνάρχοντα. Συνεξιώρων δὲ μάλιστα καὶ οἱ φίλοι, ἀπεχθῶς περὶ ἐκείνον μετὰ πάσης ἔχοντες ὑπερβολῆς. Οὐδὲν γὰρ παροινίας καὶ πικρίας ἐκείνος πρὸς αὐτοὺς ἐνέειπε κατὰ τὸν πολέμου χρόνον, τὰς τε οὐσίας δημίων, καὶ δεσπομητρίους κατακλείων, καὶ ὑπερορῶν πῶν τοὺς πλείους, καὶ πᾶσαν κακίας ἐνδοικνύμενος ὑπερβολῆν ἦν γὰρ μάλιστα ἔχων εὐφροῦς περὶ τὸ κακούργεῖν, καὶ μικρὰς ἕνεκα αἰτίας καὶ ὑποψίας μύνης μεγάλας δίκας ἀπαιτῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐδέδοκτο ἀποκτείνεσθαι, καὶ ὑφίστατο τὸ ἔργον τίς τῶν πρότερον ὑπ' ἐκείνου πολλὰ κεκακωμένων, Ἀπόαυχος τοὺς περὶ αὐτὸν ἔχων πάντας ἔνδον ὀπλισμένους, ἵνα μὴ ὡς κατὰφωροι νεωτερίζοντες, πρὸς τὰς τῆς πόλεως μάλιστα ἀοικητὰ μέρη ὑπεχώρει, τοῦ δήμου τὴν κίνησιν ὑποπτέων, καὶ τὴν ἐκ τοῦ χρόνου ταραχὴν, σκηψάμενος δὲ τι βουλευέσθαι τῶν κοινῶν, μετεκαλεῖτο καὶ τὸν συνάρχοντα, ὡς κοινῶν τῆς βουλῆς. Ὁ δὲ, μηδὲν εἰδὼς τῶν ἐσκαλωρημένων ὀλίγους ἔχων περὶ αὐτὸν, ἦκε πρὸς ἐκείνον. Λόγῳ δὲ ἀμφιδόλων κεινημένων, ὁ Παλαιολόγος οἷα ἦν πρότερον ἐκ τοῦ ὑπερέχοντος τοῖς ἄλλοις εἰθιμένως ὁμιλεῖν, καὶ τότε τραχυτέρας τὰς ἀποκρίσεις ἐποιεῖτο. οἱ δὲ, μᾶλλον ἐξεπίτηδες ἠρέθιζον τρεπόμενοι πρὸς ὕβρεις. Ὁ δὲ, ὑποπτέυσας, ὅπερ ἦν, νεωτερίζειν βούλεσθαι ἐκείνους, ὤρμητο μὲν πρὸς φητὴν τὰ ἔσχατα διαθῆσθαι ἀπειλῶν. Φθάσας δὲ ἐκείνος, ὁ

τὸ ἔργον ὑποστάς, ὥθησε τὸ ζῆλος κατὰ τῶν σπλιγ- A  
 χνων, καὶ ἀπέκτεινε. Εὐθὺς μὲν οὖν οἱ Ζηλωταὶ  
 ὑπεχώρουν, καὶ κατεδύοντο εἰς χηραμοῦς· ὃ τε  
 δῆμος οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ πεσόντος ἔγανάκτησεν. Ἦν  
 γὰρ οὐδὲ πρότερον καλῶς διακεῖμενος περὶ τοὺς  
 Ζηλωτάς· ἦσαν γὰρ ὁμοίως καὶ περὶ τὰ θεῖα, ὡς-  
 περ καὶ περὶ τὰ ἀνθρώπινα ὑβρίζοντες, καὶ πολλὴν  
 ἐπιδεικνύμενοι τὴν μοχθηρίαν. Οὐ μόνον γὰρ ἡδί-  
 κουν ἀδειῶς, καὶ διεπύρρουν τὴν χώραν ἐπιόντες,  
 καὶ τὰς κοινὰς συμφορὰς ἀφορμὰς ποιοῦμενοι ἰδίας  
 εὐπραγίας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἀγυῖας δεξαμενάς  
 τινὰς ὕδατος πληροῦντες, εἶτα καὶ ὑψάπτουντες κη-  
 ροὺς, τινὰς τῶν τὰ Καντακουζηνοῦ ἠρῆσθαι δοκού-  
 των βασιλέως, συλλαμβάνοντες ὄντας ἐκ τοῦ δήμου,  
 ἀνεβάπτειν ὡς ἀπομοσαμένους· τὸ βάπτισμα διὰ B  
 τὴν ἐκείνου κοινωνίαν· τοὺς τε παρίοντας ἐκέλευον  
 ἀργύριον βῆτον κατατίθεσθαι εἰς τὴν θορτὴν· καὶ  
 ἦν ἀνάγκη πράττειν κατὰ τὸ ἐκεῖνον κέλευσμα, ἢ  
 ὑποπτεῦσθαι αὐτίκα ἦν, ὡς τὰ Καντακουζηνοῦ  
 τοῦ βασιλέως ἠρημένον, καὶ ἀχθόμενον πρὸς τὴν  
 ἔρσεχλίαν. Μετὰ τοῦτο δὲ μεθύοντες ἐν καπηλείοις  
 καὶ τὰ ἄλλα ἐξωρχοῦντο τῶν Χριστιανῶν μυστήρια,  
 τῆς οἰκῆς ἀνεχομένης, καὶ ἀμελούτων τῶν κεραι-  
 νῶν. Ἦν τὴν ἀποπλίαν μισήσας καὶ ὁ δῆμος, πρό-  
 τερόν τε ἐκ τινῶν αἰτιῶν κεκινημένος, τῶν Ζηλωτῶν  
 τινὰς ἐν τῷ τῆς Θεοτόκου τῆς ἀχειροποιήτου τε-  
 μένει τοὺς μὲν ἀπέσφαξαν ἀνηλεῶς, ἕνα δὲ καὶ διὰ  
 τῆς ἀγορᾶς κατέστυραν, λίθους βάλαντες καὶ ξύλοις  
 τοῖς προστυχοῦσιν, ἕως ἀπέκνευσε συρόμενος, καὶ  
 τότε οὐδὲ ἦγα ἀκτίως διὰ τὸν Παλαιολόγου φόνον· C  
 ἀλλὰ δήλος ἦν ἠδόμενος ἐπὶ τῷ ἀποσκευάζεσθαι  
 τοὺς Ζηλωτάς. Ἀπόκρυφος δὲ ἦδη πᾶσαν ἔχων τὴν  
 ἀρχὴν αὐτοῦ, παρβήσας τε μετέδωκεν οὐ τῆς τυ-  
 χροῦσης τοῖς τὰ βασιλέως πράττουσι, καὶ αὐτὸς ἦν  
 φανερός τὰ ἐκεῖνου ἠρημένος, καὶ τῶν Ζηλωτῶν,  
 ὅσοι μὲν ἐν λόγῳ ἦσαν, κατέκλεισαν ἐν δεσμοτηρίῳ  
 πρὸς Πλαταμῶνα πέμψας, καὶ τὰς ἄλλας πολίχνας  
 ὅσαι ὑπ' αὐτῷ ἐτέλουν. Τὸν δὲ ἄλλων συρφετὸν ἐξή-  
 λασε τῆς πόλεως· ἐκεῖνος εἶτε τὸν πατέρα δεδοικώς,  
 εἶτε τοῖς συνοῦσιν ἀπιστῶν, πρὸς τὴν ἀκρόπολιν  
 ἐλθὼν διῆγε· καὶ Θεσσαλονικέων ὅσοι τὰ βασιλέως  
 ἐξυργῆς ἠροῦντο, οὐκέτι ὑπεστέλλοντο, ἀλλὰ μετὰ  
 παρβήσας προσέεισαν ἐκεῖνω, καὶ αὐτοῦ ὑποποιου-  
 μένου μάλιστα καὶ παρασκευάζοντος, ἦν ἔχει περὶ  
 βασιλεία γνῶμην ἕκαστος ἐκφαίνειν. Ἐπεὶ δὲ πάντας D  
 ἦδει ἀκριβῶς, μεταβαλὼν ἀθρόον, ἠργυρολόγει τοὺς  
 πλουσίους, Καντακουζηνισμῶν ἐπικαλῶν. Οἱ δὲ, ἐπεὶ  
 ἀδύνατοι ἦσαν ἐξαρνεῖσθαι, αὐτοὶ γὰρ ἐξηλέγχθη-  
 σαν ὑφ' ἑαυτῶν, ῥητὴν ἀργύριον κατέβαλον ἐπὶ τῷ

medio recedentes, latibulis se conduit. Ejus morte  
 populus nihil doluit, alioqui etiam a zelotis alien-  
 nus, **674** siquidem divina et humana jura contum-  
 meliose ac scelestè violabant. Non enim duntaxat  
 absque ullo metu irrogabant injurias, regionemque  
 devastabant, et ex communibus miseris suas sibi  
 felicitates comparabant: sed et per vicus urbis,  
 solis aqua repletis et cereis accensis, quosdam  
 de plebe, qui Cantacuzeno favere videbantur,  
 comprehensos, velut qui per ejus communionem  
 baptismum ejurassent, denuo lustrabant, ac præ-  
 tereuntes constitutum pretium ad ferias agitandas  
 jubebant persolvere. Qui si abnuerent, statim in  
 suspicionem Cantacuzenismi incidebant, et ludi-  
 briis illis offendi putabantur. Præterea in cauponis  
 usque ad ebrietatem perpotantes, Christianis myste-  
 riis illudebant, patiente et fulmina continente  
 divina justitia. Quorum nefanda scelera populus  
 exosus, et antebac quasdam ob causas exacerbatas,  
 zelotas nonnullos in Deiparæ non manufacto tem-  
 plo (60) absque misericordia occidit: unum per  
 forum traxit, lapidibusque et lignis obvijs tandiu  
 impetivit ac contudit, donec animam exspiraret,  
 Tunc itaque ob occisum Palæologum haud irasce-  
 batur, sed libere et palam propter submotos Zelo-  
 tas lætitijs incedebat. Apocachus solus jam præ-  
 fectus, amicis imperatoris non parvam libertatem  
 impertiebat, ipseque eamdem se partium esse  
 non dissimulabat, et Zelotas insigniores ad Plata-  
 monem atque ad alia oppidula juris sui mittens,  
 in carcerem tradebat, reliquam colluviem ex urbe  
 exterminabat. Deinde vero sive patrem timens,  
 sive diffidens suis, arci se credit: et Thessaloni-  
 censes, quotquot ab initio ab imperatore faciebant  
 nihil jam reformidantes, secure se illi jungebant:  
 cujus auctoritate et opera, quid quisque de impera-  
 tore sentiret, publice ostendebat. Cum jam omnes  
 explorete nosset, repente mutatus, divites objecto  
 Cantacuzenismo pecuniam poscit. Qui cum negare  
 non possent, quod semetipsi prodiderant, quo a  
 culpa absolventur, multam definitam pendebant:  
 tenuioribus molestus non erat. Et cum tantummo-  
 do priorem de imperatore sententiam mutasse  
 videretur, id secus erat. Etenim patrem metuens,  
 ne illo sibi propter Zelotas occisos, et quam sequeretur  
 imperatoris factionem irato, urbe per ali-  
 quem submissum pelleretur, aut dirum aliquid  
 pateretur, **675** rursus se imperatrici addictum  
 fugebat, ut eodem negotio et pecuniam tum acqui-

#### Jacobi Pontani notæ.

(60) Forsitan tale istuc templum fuit Thes-  
 salonicæ, quale sancti Michaelis in monte Gar-  
 gano, quod et ipsum ἀχειροποίητον dici poterat,  
 et quod locum illum non hominum ars et in-  
 ductoria, sed ipsa natura ad templi speciem commo-  
 dumque u-um aptasset. Qua notione nympharum  
 domus, vivæque sedilia saxo i *Aeneid.* dicuntur. Et  
 recte quidem ἀχειροποίητα, quia non ars, sed ipsa  
 natura efformarat. Simile quid persuadeo mihi de  
 illo templo, ex ipso epitheto. Non enim arbitror

vocabulum ἀχειροποίητον noc velle, quod non præ-  
 cibus episcoporum, sed angelorum consecratum  
 et dedicatum esset, quod fama fert de scello De-  
 iparæ Etsidensi: nam hæc notio nimis violenta,  
 et a communi ratione abhorrens esset, nisi quis  
 philosophari vellet, de formali esse et constitutione  
 templi. Hæc conjectura est Jacobi Gretseri, quam  
 tibi lector proponendam duxi. Mihi quidem proba-  
 bilis videtur.

reret, et iram ejus propter commissa mitigaret. **A** Ceterum ubi tempore intermisso nuntius illi de patre in Constantini palatio a vinculis interempto venit, omni simulatione deposita, se ab imperatore esse, factis propalam declarat, atque ad eum mittit indicatum, se ejus partes jam pridem amplectum, non solum ob morum ipsius aequitatem ac mansuetudinem, quodque unum illum Romano imperio dignum arbitrareretur, sed etiam, quod nullis calumniis ac bello injusto a patre exagitatum sciret, cum protostratore socero eadem sentiente pridem ad eum transire voluisse: verum a patre prohibitum, qui istuc olfaciens, Thessalonicam se misisset. Nunc quoniam praecleara se occasio obtulerit, qua diu jam apud animum proposuerit, opere exsequi, cum praestanti ac nobili auctario: **B** secum enim adducere et illi subdere Thessalonicam, qua post Constantinopolim Romani urbem majorem et illustriorem non habeant. Quocirca hoc ei significare, ut et ipse citra molestias et pugnas tantam se civitatem accipere laetetur. Palam porro exercitus et primariorum civium principes in concilium vocans, num ad Cantacuzenum e se transeundum quaesivit, suamque primus sententiam dixit, praestare illi subesse, quam parere Byzantiis, qui nec semet possint defendere. Omnibus una mente assentientibus, Georgius Cocalas, qui ipse quoque bello hoc varia sorte usus, tamen imperatori magis adhærebat, hunc consensum suffragio suo etiam confirmavit: similiter et **C** Andreas Palæologus, qui antea inter Zelotas numeratus, summopere eos adjuvabat, sed quia moderatior, et virtutis amantior, atque a cædibus et rapinis abhorrentior apparebat, idcirco aliis expulsis, veniam obtinuerat, propter eam qua valebat intelligentiam humanosque mores, nihil communi judicio repugnans subscripsit. Dubium tamen non erat, illum quæ agerentur ægre ferre.

οὐδὲ ἑαυτοῖς πρὸς ἄμυναν ἐφαρκοῦσι. Καὶ πάντες ὡςπερ ἐκ συνθήματος ἐπεψηφίζοντο. Κωκαλάς δὲ Γεώργιος, πολλὰς μὲν καὶ αὐτὸς ὑποστάς μεταβολὰς παρὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον, ὅμως δὲ τὰ βασιλέως μᾶλλον ἡρημένος, ἐπεψηφίζετο καὶ αὐτὸς τότε τὴν βουλήν· ὁμοίως δὲ καὶ Παλαιολόγος Ἀνδρέας, τοῖς Ζηλωταῖς μὲν πρότερον συνῶν, καὶ συμπράττων ὅσα μάλιστα ἐνῆν· μέτριος δὲ εἶναι δοκεῖν, καὶ ἀρετῆς ἀντιποιεῖσθαι, καὶ φόνων ἀπέχεσθαι καὶ ἀρπαγῶν, διὸ καὶ τῶν ἄλλων Ζηλωτῶν ἐλαυνόμενων, τῆξιούτο φειδοῦς αὐτὸς διὰ τὴν προσοῦσαν σύνεσιν, καὶ τὴν ἐπιείκειαν τῶν τρόπων, οὐδὲν πρὸς τὴν βουλήν ἀντεῖπεν, ἀλλὰ συνεψηφίζετο. Δῆλος δὲ ἦν ἀχθόμενος πρὸς τὰ πραττόμενα.

## 676 CAPUT XCIV.

*Legati ad Cantacuzenum tres. Quæ Thessalonicenses a filio ejus petiverint; lætitia de impetratis; Andreas Palæologus turbus facit ex ambitione, pro quo certare parati sunt classarii et gravis armaturæ milites. Zelotæ populum rursus concitant. Apocauchi legatus ad Palæologum cum vulnere effugit. Cocalas eum decipit. Causæ cur optime sperarent, qui ante arcem sedebant. Cocalas fraudulencia et perversitas. Militum Apocauchi timiditas et perfidia. Arx a Palæologo occupatur. Apocauchus cum centum prope civibus carceri tradiitur. Falsus rumor de vinculis. Apocauchus de muro precipitatus, capite truncatur. Idem fit aliis. De esu humani adipis. Matthæus imperatoris filius in Thracia rem bene gerit.*

Postquam placuit omnibus, Cantacuzenum im- **D** peratorem complectendum, ad Manuelem Cantacuzenum ejus filium Berrhææ morantem, Nicolaum Cabasilam et Pharmacen legatos deligunt. Dederat porro filio potestatem pater, ut si qua urbium se dederet, et ab eo aliquid beneficii rogaret, præ-

Ἐπεὶ δὲ ἐδέδοκτο πᾶσι κοινῇ προσχωρεῖν τῷ βασιλεῖ, πρῆσθευτὰς ἤρουντο πρὸς Καντακουζηνὸν Μανουὴλ τὸν βασιλέως υἱὸν ἐν Βεῤῥοῖα διατρίβοντα, Νικόλαον τε τὸν Καβίσταν, καὶ Φαρμάκην. Ἦν γὰρ ἐξουσίαν βασιλεὺς τῷ υἱῷ παρεσχρημένος, εἰ τις τῶν πόλεων προσοίει, καὶ δεῖοτο αὐτοῦ εὐεργεσιῶν τιῶν

τυχεῖν, παρέχειν μὲν ἐκείνον ὄσα νομίζοι προσήκοντα καὶ δυνατὰ· στέργειν δὲ αὐτὸν, καὶ κατὰ μηδένα τρόπον περιᾶσθαι καταλύειν. Ἄ καὶ Θεσσαλονικεῖς εἰδότες, ἔπειμον τοὺς πρέσβεις πρὸς ἐκείνον, καὶ ἤτοῦντο οὐ μόνον ἀτέλειαν κινήσει τῇ πόλει, ἀλλὰ καὶ περιμικηρήσει τὴν μεγάλην, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν δυνατωτέρων ἰδίᾳ τιμὰς καὶ προσόδους τὰς προσηκρούσας, καὶ τῇ στρατιᾷ, καὶ τοῖς ἄλλοις μετ' ἐκείνους ἐκάστω κατὰ τὴν ἀναλογίαν. Ὁ τοῦ βασιλέως δὲ υἱὸς δίκαιον νομίσας μηδὲν μικρολογεῖν τηλικαύτην γε πόλιν μέλλων προσάγειν πατρὶ τῷ βασιλεῖ, πάντα ὄσα ἤτοῦντο παρέχετο οἱ πρέσβεις, καὶ πολλὴν τὴν φιλοτιμίαν περὶ τὰς εὐεργετίας ἐπεδείκνυτο. Ἐπεὶ δὲ εἰς Θεσσαλονικὴν οἱ πρέσβεις ἐπανήκον, φέροντες καὶ τὰς βασιλέως εὐεργεσίας, ἡ πόλις μὲν ἔβη πᾶσα φανερώς εὐφήμεν βασιλείᾳ, καὶ διὰ πάσης γλώσσης ἤβητο, καὶ ἡ στρατιὰ, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ταῖς δεδομέναις τιμαῖς ἠρκοῦντο. Ἄνδρέας δὲ ὁ Παλαιολόγος ἐδυοχέειν ἄλλων προτιμωμένων, ὧν ἕστο αὐτὸς δίκαιος εἶναι ὑπερέχειν, καὶ ἀντεῖπε φανερώς πάντων ἠθροισμένων ἐν τῇ Ἀποκαύχου οἰκίᾳ· καὶ διχοστασίας γενομένης, ἀσυτάκτως ἀνεχώρει. Ἐκείνοι δὲ ὑπολείφθεντες, ἐθροῦδον μόνον καὶ τῶν δεόντων οὐδὲν ἐποίουν· δεῖσας δὲ ὁ Παλαιολόγος μὴ ὑπ' ἐκείνων διαφορομένον παραπόληται, αὐτίκα τὴν πρὸς θάλασσαν πύλιν ὡσπερ τινὰ κατελάμβανε φυλήν· περὶ ἣν οἰκοῦσι πᾶν τὸ ναυτικόν, οἱ πλείστοι τε ὄντες καὶ πρὸς φόβους εὐχερεῖς· ἄλλως τε καὶ ὠπλισμένοι πάντες ὡσπερ τὸ κράτιστόν εἰσι τοῦ δήμου· καὶ σχεδὸν ἐν ταῖς στάσεσι πάσαις αὐτοὶ τοῦ παντὸς πλήθους ἐξηγοῦνται προθύμως ἐπομένον, ἥ ἂν ἄγωσιν αὐτοὶ. Ἐχουσι δὲ καὶ ἰδιάζουσιν ἀρχὴν αὐτοὶ παρὰ τὴν τῆς ἄλλης πόλεως, ὧν ἐκεῖνος τότε ἤρχε. Διὰ τε οὖν τὸ ἄρχειν, καὶ τὴν ἄλλην εὐνοίαν, ἣν εἶχον πρὸς αὐτὸν, προθύμως ὑπὲρ ἐκείνου ἀνελάμβανον τὰ ὄπλα, καὶ ἀνύεσθαι ἦσαν ἕτοιμοι παντὶ τῷ ἐπιόντι. Κωκαλὰς δὲ οὐδ' αὐτὸς μὲν ἠσυχάζειν ἐγένωσεν ἐν τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐπεβούλευεν Ἀποκαύχῃ· μᾶλλον γὰρ ἐστυφῆ ἡ ἐκείνῃ ἕστο προσήκειν. Ἐλέγετο δὲ καὶ ὑπωπετυκέναι ἡδικοῦσθαι παρ' ἐκείνου πρὸς τὸν γάμον, δι' ἃ ἐβούλετο εἰ δύναίτο διαφθεῖρην. Φανερώς μὲν οὖν ἐκεῖνος οὐκ ἀνοήτως εἰδόμενος, ἀλλὰ πρεσβέων παρ' ἐκατέρω· ἐπὶ τῷ διαλύειν, μᾶλλον συνέκρουε καὶ παρώξυνε τὸν πόλεμον. Παλαιολόγος δὲ τοὺς Ζηλωτὰς, ὅσοι περὶ Θεσσαλὸν ἴκην ἦσαν μετεκαλεῖτο· ἐνίοι δὲ καὶ κατακρυπτόμενοι ἐν ἀδύτοι·, ἐξαίφνης ἀνεφάνοντο, καὶ ὁ δῆμος ἅπας ἐξεκοιμήετο ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὅλοι ἦσαν αὐτῶν ἀπὸς ἡρώσους ἐπὶ τοὺς ἀρίστους. Ὁ μέγας δὲ περιμικηρῆς μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν καὶ τῆς στρατιᾶς ὑπὲρ ὀκτακοσίου ὄντες ὡς ἐλέγετο, δεῖν ἐποιούντο, εἰ Παλαιολόγου μόνου μετὰ τῶν παραθαλασίων (ὁ γὰρ ἄλλος δῆμος οὐδέπω οὐδετέροις καθαρῶς προσέκειτο), τοσοῦτοι ὄντες ἔτι θεῖν· ὁμοῦ Ἀποκαύχῃ οὐκ ἡμέλει τοῦ μὴ χωρεῖν πρὸς τὰς συμβάσεις, ἀλλὰ πρὸς τὸν Παλαιολόγον ἔπεμπε τὸν Κοταανίτην πρεσβευτὴν τῆς στρατιᾶς ὄντα ἡγεμόνα, διαλεξόμενον περὶ εἰρήνης.

staret quæ decere et fieri posse existimaret; se, quæ egisset, firma et rata in perpetuum habiturum. Quod cum Thessalonicenses minime fugeret, per oratores non solum vectigalium immunitatem urbi in commune, verum et magno primicerio et aliis potentioribus separatim honores redditusque honestos, similiterque præsidio et aliis, unicuique pro portione, commoda petunt. Imperatoris filius non sibi scrupulosius causandum putans, ut amplissimam civitatem patri liceret acquirere, concessit omnia, seque illis gratificandi cupidissimum ostendit. Legatis Thessalonicam reversis cum beneficiis impetratis, tota urbs imperatoris omnia fausta ac felicia contempnari, eumque omnium linguis in cælum ferre, militesque et alii omnes concessis honoribus contenti esse. Solus Andreas Palæologus alios sibi prælatos, quibus jure præferendus fuisset, moleste patiebatur, totique conventui in ædibus Apocauchi se opponebat, natisque discordiis, indicta salute abscedebat. Tum cæteri fremere tantum, et nihil quod officium posebat, facere. Timens autem Palæologus, ne illorum a se discrepantia malam sibi mortem asserret, statim portam versus Martæ, ut aliquam custodiam occupavit: circum quam habitant omnes classarii, quorum magna est et ad trucidationes obeundas haud impigra multitudo. Adhæc gravis armaturæ omnes, tanquam robur populi: **677** cui ferme in cunctis seditionibus præeunt, alacriter sequenti, quo ipsi duxerint. Habent vero suum proprium magistratum, cui tunc Palæologus præerat. Quam ob causam, et quia cæteroqui illum diligebant, prompti pro eo arma capescebant, et cuilibet contra se ferenti resistere parati erant. Cocalas in præsenti nec sibi otium agendum, sed de præfectura Apocauchæ, quam sibi, non illi convenire opinabatur, insidiandum duxit. Dicebatur etiam suspicatum esse, sibi ab eo factam injuriam propter nuptias. Quamobrem occidere hominem cupiebat, si posset. Apocauchus igitur aperto Marte resistendum non existimans, ad utrumque de compositione mittendo, bellum magis irritavit et incendit. Palæologus Zelotas, quotquot Thessalonicæ erant, coegit: nonnulli etiam in adytis absconditi, repente prodierunt, a quibus populus omnis instar fluctuum est concitatus; et apparebat eos rursus in optimates ituros. Magnus porro primicerius et alii cives, et præsidium (quorum omnium numerus ad octingentesimum putabatur ascendere) pro indigno habebant, si a Palæologo solo cum maritimis seu classariis (populus enim nondum alterutri parti liquido adhaerebat) ipsi tam multi vincerentur. Tamen Apocauchus pactorum haud negligens, Theanitzen præsidii ducem pacis conficiendæ mittebat. Quem priusquam orationem inciperet, Zelotæ, quibus pax parum videbatur conducere, irruentes, gladiis et hastis appetiverunt, multosque ictus incusserunt: prosternere tamen, intus thorace ferreo munitum, non potue-

runt, sed in vola tantum vulneratus effugit. Apocauchum, audita eorum insolentia, maritimos et Zelotas, qui a Palæologo serviebant, invadendi impetus cepit; et facile adhuc imparatos, populoque nondam illis succenturiato oppressisset, nisi Cocalas specie consilii eum deludens cohibuisset. Promittebat enim, citra sanguinem se a Palæologo concordiam societatemque persuasurum. Noctu Apocauchus, et præsidium, aliique cives ante arcem in armis manent. Palæologus iterum ad portam versus mare cum maritimis et Zelotis pernoctat; confusio ac tumultus ingens civitatem occupat; imperatoris Cantacuzeni appellatio rursum evanescit, et amicos ejus undique metus et horror circumstat. Et juxta mare quidem faeces crebræ sustollebantur, strepitus terribilis, 678 et obscurum murmur, et buccina per totam noctem insonans, plebemque contra optimates convocans exaudiebatur. At illi alii ante arcem quieti et dispositi sedebant, ad pugnam cum plebe committendam alacres; sperabant enim etiam illius partem aliquam sibi auxilio fore. Præterea cum et arcem tenerent, quamvis adversariis succubissent, nihil singulare passuros, sed in eam fugituros vehementer confidebant. Berrhœa insuper subsidium expectabant. Simul enim Palæologus bellum orsus erat, ad filium imperatoris miserant, rogantes, ut vel ipse cum militari manu adveniret, vel copias auxiliatum mitteret. Sic ambobus sibi castris oppositis, et utrisque ad præliandum paratis, noctis tempus exactum est. Claro jam die Apocauchus cum suis pugnaturiens descendit: et Cocalas denuo utrosque separatim adiens, specie quidem de pace dissierebat, re autem ipsa ad dimicationem eos inflammabat. Duces item allocutus, clam eos corrumpibat, et a conflictu debortabatur, suadebatque, ut eo cœpto, primi terga darent. His ita compositis, populum in eos ducit. Ac tum primum hostem esse patuit. Cum propiores jam jacula torquerent, milites dicere, contra populares non pugnandum, neque domesticos occidendos, sed in arcem, ut in tutum perflugium recedendum, ac simul recedere, quos alii, vellent nolent, sequebantur. Ad eam ut venerunt, Apocauchus orare, uti ante muros obversi, hostem pugnando sustinerent; erat namque locus equestri prælio idoneus. Milites detrectare, affirmareque ingrediendum, et muris conscensis inde hostem propellendum, ubi intus fuerunt, rogati ut muros ascenderent, impetumque hostilem inde arcerent, noluerunt, dicentes nescire se de muro pugnare, neque cives suos sine ulla causa velle occidere, mit ab illis occidi. Apocauchus et cæteri, cum prodicionem perspicerent, periculumque præsens animadvertent, fugam extra arcem arripere cogitabant. Forte fortuna claves arcis penes Zelotam erant, qui ut dissidium et ad fugam inclinatō vidit, futuri prodivus eas abscondit. Duabus autem portis arcis longius inter se distantibus, Apocauchus cum aliis

Ἐπὶ δὲ τι πρὸς ἐκεῖνον εἰπεῖν, οἱ Ζηλωταὶ προσεσόντες, οὗ γὰρ εἰδοὺς ἡ εἰρήνη αὐτοῖς λυσιτελεῖν, πολλὰς μὲν προσήνεγκαν πληγὰς, καὶ ξίφει καὶ δορατοῖς, καταβαλεῖν δὲ οὐκ ἠδυνήθησαν τεθωρακισμένον ἔνδον ὄντα· ἀλλ' ἐξέφυγε, τὴν χεῖρα μόνην ἐπὶ τῷ καρπῷ τραυματίσθεῖς. Ἀπόκαυχος δὲ ἐπεὶ τὴν αὐθάδειαν ἐπέθετο, ὤρμησε μὲν ἐπελθεῖν τοῖς παραθαλασίοις καὶ τοῖς Ζηλωταῖς ὑπὸ Παλαιολόγον τεταγμένοις, καὶ ῥάβδῳ ἄν ἐκρήτησεν ἐπὶ ἀπαρασκεύοις ἐπελθῶν, τοῦ τε δήμου μήπω παντὸς αὐτοῖς συντεταγμένου, ἐπέτρεξε δὲ ὁ Κωκαλάς, ἀπατήσας ἐν προσχηματικῇ βουλή. Ἐπιγγέλλετο γὰρ αὐτὸς χωρὶς αἰμάτων Παλαιολόγον περὶ αὐτοῦ ἐλθεῖν καὶ συμφορῆσαι. Ἄμα δὲ ἐπεὶ ἤδη ἐπεγένητο καὶ ἡ νύξ, Ἀπόκαυχος μετὰ τῆς στρατιᾶς καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν πρὸς τῆς ἀκροπόλεως ἠύλισαντο τὴν νύκτα ὠπλισμένοι. Παλαιολόγος δὲ αὖθις ἐπὶ τῆς πρὸς θάλασσαν πύλης μετὰ τῶν παραθαλασίων καὶ τῶν Ζηλωτῶν διενυκτέρευε, καὶ σύγγυσις δεινὴ καὶ ἀταξία τὴν πόλιν εἶχε, καὶ ἡ μετὰ βασιλέως τοῦ Καντακουζηνοῦ προσήγορία αὖθις ἀπεσβέννυτο· φόβος δὲ περιεστῆκει πανταχόθεν τοὺς τάκεναι ἡρημένους. Καὶ ἦν ὄραν πρὸς μὲν θάλασσαν, φρυκτοῦς τε σχυνοῦς ἀνιχομένους, καὶ πάταγον δεινὸν, καὶ θρόνον ἔστημον ἐξακουόμενον, καὶ τὴν σάλπιγγα διὰ πάσης τῆς νυκτὸς βοῶσαν καὶ συγκαλουμένην τὸν δῆμον ἐπὶ τοὺς δυνατοῦς· ἐκείνους δὲ πρὸς τῆς ἀκροπόλεως ἐστρατοπεδευμένους ἄθροῦδως μὲν καὶ τεταγμένως, προθύμους δὲ ὅμως συμπλέκεσθαι τῷ δήμῳ ὄντας· ἤλπίζον γὰρ τι καὶ μέρος αὐτοῖς συνίσσασθαι τοῦ δήμου. Ἄλλως δ' ὅτι καὶ τῆς ἀκρας ὑπ' αὐτῶν κατεχομένης, ἐλπίδας εἶχον οὐκ ἀγενεῖς, εἰ καὶ ἤττους φαίνοντο τῶν ἀντιτεταγμένων, οὐδὲν πείσασθαι δεινόν, ἀλλ' ἀναχωρῆσαι πρὸς τὴν ἀκραν. Πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ ἡ Βερρόλιας ἤξειν ἤλπισαν συμμαχῆσαι στρατιάν. Ἄμα γὰρ τῷ Παλαιολόγον ἤρχθαι τοῦ πολέμου, πρὸς τὸν βασιλέως οὗτοι πέμποντες υἱόν, ἢ αὐτὸν ἴκειν ἐδέοντο μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἢ πέμπειν συμμαχίαν. Οὕτω μὲν οὖν διήλθεν ἡ νύξ, ἀμφοτέρων ἀλλήλοις ἀντιστρατευόμενων, καὶ παρασκευαζομένων πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἤδη ἦν, Ἀπόκαυχος μὲν μετὰ τῆς στρατιᾶς κατέβαινε διαγωνισόμενος· Κωκαλάς δὲ αὖθις πρὸς ἐκατέρους ἐπιφοιτῶν, τὸ δοκεῖν μὲν περὶ εἰρήνης διελέγετο, τῇ δ' ἀληθείᾳ παρώτρυνε πρὸς μάχην, διαλεχθεὶς δὲ καὶ τοῖς ἡγεμόσι τῶν λόγων κρύφα διέφθειρε, καὶ κατέπεθε μὴ μάχεσθαι, ἀλλὰ γενομένης συμβολῆς, πρώτους καὶ αὐτοὺς θέσθαι τὴν τροπήν. Ἐπεὶ δὲ τοιαῦτα ψυχρόμητρον τὸν δῆμον αὐτοῖς ἐπήγγεν, ἀχρι τότε μήπω φανερός γεγεννημένος, ὅτι πολυμέλῃ. Ἐπεὶ δὲ ἔγγυς ἦσαν καὶ ἠκροβολίζοντο, οἱ στρατιώται οὐκ ἔφασαν εἶεν πρὸς ὁμοφύλους μάχεσθαι, οὐδὲ τοὺς οἰκείους ἀποκτείνειν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀκραν ἀναχωρεῖν, ἐνδὸν ἀκινδύνως ὤζεσθαι, καὶ ἅμα ἀνεχώρουν, συνειπίοντο δὲ ἀνάγκη καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐπεὶ δὲ ἐγένοντο πρὸς τῇ ἀκρᾷ, Ἀπόκαυχος μὲν ἐδεῖτο πρὸς τῶν τειχῶν ἀμύνεσθαι καρτεροῦντας· ἦν γὰρ καὶ τὸ χωρίον ἐπιτηδεῖως ἔχον πρὸς ἱππηλασίους. Ἡ στρατιὰ δὲ οὐκ



ἔρασαν δεῖν, ἀλλ' ἔνδον εἰσιέναι, καὶ ἀμύνεσθαι ἀναθάντας ἀπὸ τῶν τειχῶν. Ἐπεὶ δὲ ἔνδον ἦσαν, παρακαλούμενοι αὐθις ἐπὶ τὰ τεῖχη ἀναβαίνειν καὶ ἀμύνεσθαι, οὐκ ἠθέλησαν, μὴ εἰδέναι φάσκοντες· τειχομαχεῖν, μηδὲ κτείνειν τοὺς οἰκείους, ἢ κτείνεσθαι, ἀνάγκης· μηδεμιᾶς ὑπόουσης. Ἀπόκαυχος δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἐπεὶ τὴν προδοσίαν κατενόουν, καὶ τὸν κίνδυνον περιεστηκότα συνεώρων, ὥρμητο φεύγειν ἐξω τειχῶν· συνέθη δὲ τὸν τὰ κλειθρα τῆς ἄκρας κατέχοντα, τῶν Ζηλωτῶν ἕνα εἶναι· ὅς ἐπεὶ διχοστατοῦντας εἶδε καὶ ὠρμημένους φεύγειν, συνείς τὸ μέλλον, ἀπεκρύπτετο τὰ κλειθρα ἔχων. Πολὺ δὲ τῶν πολῶν ἐκατέρων τῆς ἄκρας ἀλλήλων διεχουσῶν, Ἀπόκαυχος μὲν μετὰ τῶν ἄλλων ἐχώρου ἐπὶ τὴν ἐξάγουσαν τῶν τειχῶν. Ἐπεὶ δὲ ἦν κεκλεισμένη, ἐπεχειροῦν διακόπτειν· ὁ δὲ δῆμος δὲ ὁ τῆς ἄκρας (πόλει γὰρ τινι ἔοικε μικρᾷ, καὶ οἰκίητορας ἰδίους ἔχει) οὐκ εἰων διαδιδράσκειν ἐπαγαγόντας αὐτοῖς τὸν δῆμον, ἀλλ' ἔνδον μένοντας, ἀμύνεσθαι τοὺς ἐπίδοντας μετ' αὐτῶν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο, ὁ δῆμος πῦρ ἐνίσταται ταῖς πύλαις τῆς ἄκρας· ταῖς πρῶς τῆ πόλει, ἐπεὶ μηδεὶς ἡμύνετο. Στρατίγιος δὲ ὁ τὰ κλειθρα ἔχων· οὕτω γὰρ ὠνύμαστο· ἦ.ο.γ.ν ἐλθῶν, καὶ ὁ δῆμος εἰσερχέτο· καὶ αὐτίκα μὲν πρὸς ταῖς πύλαις δύο τῶν πολιτῶν ἀπέσφαζαν· ἕπειτα πρὸς ἀρπαγὴν ἐτράποντο ὄπλων τε καὶ ἵππων. Ἀπόκαυχος· γὰρ καὶ οἱ ἄλλοι, ὅτι ἐάλωσαν ἰδόντες, ἐπεὶ μὴ φεύγειν ἦν, τῶν ἵππων ἀποβαίνοντες καὶ ἀποδύμενοι τὰ ὄπλα κατεκρύπτοντο, ἐλάνθανον δὲ ὀλίγοι, τοὺς πλείους δὲ ἀποδύοντες κατέλειπον γυμνοὺς. Κωκαλᾶς δὲ καὶ Παλαιολόγος περιποιοῦντο τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐκέλευον μὴ ἀποδύειν· ἅμα δὲ καὶ τοὺς ἵππους εὐρίσκοντες, παρείχοντο ἐκάστῳ, ἀμειβόμενοι τῆς προδοσίας, ἅμα δ' ὅτι καὶ ὄρκους αὐτοῖς πρότερον παρείχοντο, ὡς οὐδὲν πείσονται δεῖν ἂν τοὺς ἄλλους προδιδῶσιν. Οὕτω μὲν οὖν τὸ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως μέρος προδοθὲν ὑπὸ τῆς στρατιᾶς, ἤτετό κατά κράτος. Κωκαλᾶς δὲ καὶ Παλαιολόγος τὸν μὲν δῆμον ἐξήλαυον τῆς ἄκρας· ἦδη γὰρ διήρπαζον καὶ τὰ τῶν ἐγγυρῶν· αὐτοὶ δὲ περιμέναντες ἄχρι νυκτός, τοὺς μὲν στρατιώτας πάντας οἰκαδὲ ἀπέπεμπον, καὶ τινὰς τῶν φίλων αὐτοὶ διέσωζον, Ἀπόκαυχον δὲ καὶ τῶν πολιτῶν ὀλίγῳ ἐλάσσους ἑκατὸν κατέκλεισαν ἐν δεσμοτηρίῳ πρὸς τῆ ἀκροπόλει, καὶ φρουρὰν ἐπέστησαν αὐτοῖς. Ἄμα δὲ ἔω εἰς τὴν ἐπιούσαν καὶ ἡ ἐκ Βεβρόλιας στρατιὰ παρῆν. Ἐπεὶ δὲ ἐπίυθοντο ὡς ἀλοῖεν οἷς ἦσαν συμμαχεῖν, καταδραμόντες ἐληΐσαντό τινα ὀλίγα, καὶ ἀνέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν. Περὶ μέσην δὲ ἡμέραν φήμη τις προσέπιπεν· ἀθροῦν πρὸς τὴν πόλιν ὡς οἱ δεσμῶται πάλιν τὴν ἄκραν κατασχόντες, τὴν ἐκ Βεβρόλιας στρατιὰν εἰσδέχονται. Ἐλέγετο δὲ ὡς τῶν Ζηλωτῶν τινες τὰ τοιαῦτα καταψεύσαιτο ἐπὶ τῷ ἀποκτείνειν τοὺς δεσμῶτας. Καὶ ὁ δῆμος αὐθις τὰ ὄπλα ἀναλαβόντες, ἐχώρου πρὸς τὴν ἄκραν ὑπὸ τε θυμοῦ καὶ οἴνου στρατηγούμενοι· οἱ πρὸς τῆ ἄκρας δὲ δεῖσαντες τὴν ἐφοδὸν τοῦ δήμου, μὴ τὰ δεῖνα ἔνδον διαρπάσσωσι γινόμενοι, ἀπέκλεισαν τὰς πύλας· ἀναθάντες δὲ ἐπὶ τῶν τειχῶν ἐδέοντο μὴ διαφθεῖρειν

sociis ad eam, qua e mœnibus egressus est accessit : quam cum clausam invenirent, diffindere tentaverunt. At populus arcis (erat siquidem instar parvæ urbis, propriosque 679 habebat incolas) fugam eos capessere, et se populo urbano quem superduxissent, prodi non sinebat, sed oppugnantis intus eos secum resistere volebat. Hæc dum flunt, populus urbanus foris ignem portæ arcis, versus urbem, quandoquidem nemo propugnabat, implicat. Claviger Strategius (hoc enim illi nomen) accurrens aperit, populus se infundit, subitoque in ipso aditu cives duos trucidat, deinde ad arma equosque diripiendos convertitur. Apocau-chus et socii captos se aspicientes, quoniam fuga excluderentur, de equis descendunt, armis depositis se occultant ; pauci tamen latuerunt, plures ab hostibus despoliati armis, nudi relictis sunt. Cocalas et Palæologus milites tuebantur, et eos vetabant spoliari, quosque inveniebant equos, singulis donabant, tum ut pretium proditiōnis, tum quod jurassent ipsis nihil mali illaturos, si cæteros prodidissent. Sic itaque Cantacuzeni pars a militibus prodiita, vi devicta est. Cocalas et Palæologus populum jam etiam incolas arcis diripientem expulerunt ; ipsi usque ad noctem exspectantes, dimissis domum militibus, amicos quosdam servarunt : Apocau-chum et cives paulo infra centum in arcis carcere, apposita custodia, clauserunt. Sequenti diluculo auxiliarii Berrhæa adfuerunt, qui, ut acceperunt captos esse quorum gratia veniebant, cum mediocri populatione domum redierunt. Circa meridiem rumor quidam urbem afflavit, vinctos rursus arce occupata, Berrhæense subsidium intrmittere : quem Zelotæ ad necem illis curandam ementiti ferebantur. Populus de integro ad arma ire, atque ad arcem vino ac furore ducibus procedere. Arcis indigenæ impetum ac direptionem rebus suis metuentes, portas occludunt, in muros ascendunt, misericordiam rogant, facturi quidquid tandem juberentur. Jussi vinctos adducere, et ad ipsos præcipientes dare. Protinus nudi adlucuntur. Ac primus quidem Apocau-chus præcipitatur, qui forte quadam erectus stetit, ac nemine audente illum contingere, diu sic mansit. Postea unus de Zelotis, mollitiem aliis exprobrans accedit, caput ei a cervicibus gladio abscindit. Deinde cæteri quoque circumfusi, totum corpus vulneribus consanciant. Post hæc non uno, sed pluribus locis reliqui, 680 Zelotis nominatim petentibus, de muro præcipientes aguntur : quos circumsis-tens populus, ferina quadam immanitate sagittis configit, quorundam etiam capita præcidi-t. Ita omnes crudelem in modum, præter paucos, quos incolæ arcis absconderant, interierunt : quorum neci Cocalas et Palæologus præsentis, se rem ægrius ferre, furorem tamen populi cohibere ac reprimere haud posse simulabaut, qui deinde in ædes involans, alios insuper cives contrucidavit. Cum ad domum Cocalæ Zelotis præcipientibus ve-

nissent, Pharmacen (quicum nupta erat soror uxoris ejus, quemque ipse occultaverat, et qui apud Apocauchum præfectum auctoritate multum valuerat, et Zelotas mire afflixerat) sibi dedi postulant. Cocalas vitæ suæ timens, affinem tradit, quem continuo interficiunt. Aiebant tum plebeios quosdam humanum adipem gustavisse. Nam cum dissectis occisorum corporibus viscera effunderentur, quidam summo stupore et indolentia, collectum adipem domum portavit. Uxor ignorans unde, et alterius animantis esse opinata, ad cibum suaviter condiendum in ollam injicit, ac post epulas demum viro narrante, humanum adipem se comedisce discit. Sic Thessalonica se imperatori volens adjunxit, iterumque Palæologo et Cocala auctoribus ad arma rediit, et hæc ibidem omni crudelitate crudeliora designata sunt, navisque Cantacuzeni cum ipsis vectoribus submersa perii: qui post coronationis suæ apud Adrianopolim diem festum, Matthæum filium in Thracia cum copiis, urbes, quæ cum Batatze defecerant obsessurum, et Hieraci Byzantio cum parva manu ad illos venienti se oppositurum reliquit. Eum Matthæus congressus devicit, militibus ejus universis partim cæcis, partim captis: nec multum absfuit, quin ipse quoque dux caperetur. Insuper oppida armorum terrore ad deditionem coegit, ac patri subjecit.

Ἐλέγετο δὲ καὶ στέατος ἀνθρωπίνου ἀψασθαί τινας τῶν τοῦ δήμου τότε. Ἀνατεμνομένων γὰρ τῶν ἀποκτενομένων, τὰ ἐγκυατὰ ἐξερχέτο· ὧν τις ὑπ' ἀκρας ἀναίσιθης καὶ ἀναληγείας στέαρ συναγαγὼν, οἰκαδὲ ἀπήγαγε. Τὴν γυναῖκα δὲ μὴ εἰδυῖαν θῆεν εἶη, νομίσασάν τινος ἐτέρου εἶναι ζῶου, ἤδυσμα τῇ χύτρῃ προσεμβάλειν, μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν αἰσθῆσθαι, τοῦ ἀνδρός ὡς εἶη ἀνθρώπινα εἰκότος. Οὕτω μὲν ἡ Θεσσαλονικὴ προσχώρησε βασιλεὶ ἐκούσῃ, καὶ πάλιν εἰς τὸν πόλεμον ἐξετρέπη ὑπὸ Παλαιολόγου καὶ Κωκαλά, καὶ τοιαῦτα ἐτολήθη πᾶσαν ὑπερβαίνοντα ὀμότητα, καὶ τὸ Καντακουζηνῶ τοῦ βασιλέως σκάφος αὐτανδρὸν κατέδου· ἐκεῖνος δὲ μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει τῆς ἰδίας σταφροφορίας ἔορτην, Ματθαῖον μὲν τὸν υἱὸν κατέλειπεν ἐπὶ τῆς Θράκης ἔχοντα στρατιάν, τὰς τε πόλεις πολιορκήσοντα τὰς Βατάτζη συναποστάσις, καὶ Ἰεράκι ἀντιστησόμενον. Ἦκε γὰρ ἐκ Βυζαντίου στρατιώτας ὀλίγους ἔχων ἐπ' ἐκεῖνας τὰς πόλεις στρατηγός· ᾧ καὶ συμβαλὼν ὁ τοῦ βασιλέως ἐνίκησεν υἱὸς μόλις διαδράντα τὸ ἀλῶναι· οἱ γὰρ συνόντες πάντες, οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δ' ἐάλωσαν παρὰ τὴν μάχην. Ἐπειτα δὲ καὶ τὰς πόλεις παρεστήσατο, καὶ ὑπήγαγε τῷ πατρὶ βιασάμενος τοὺς ὅπλους.

### 681 CAPUT XCV.

*Imperator frustra cum amicis Byzantii clam agit. Patriarcha Constantinopolitanus, a papa electus, Smyrnæ in templo a Persis occiditur cum aliquot nabilibus. Chii Genensibus coacti se dedunt. Phaceolus cum suis tremibus capta Chio Byzantium redit; onerariam Genuensem capit et spoliat; vectores interficit; a Galatæis sacer fit. Imperatrix Mpalicis Carbonæ principis opem invocat. Ejus fratrem exercitus ducem facit. Phacerasis victoria de Tomprotitza. Orchanes filiam imperatoris uxorem petit, responsum differtur. Proceres et Amurius dandam suadent. Apud Selybriam sponsa populo cum singulari cæremonia ostentatur. Extimia laus ejusdem.*

Imperator Selybriam cum venisset, cum amicis qui erant Byzantii arcane suum negotium agebat, sed nihil efficiens, Adrianopolim rediit. Sub idem tempus Martinus cum patriarcha Constantinopolitano (quem papa eligere consuevit, post divisa Ecclesiam (61), velut urbe ad Latinos adhuc per-

Βασιλεὺς δὲ εἰς Σηλυμβρίαν ἐλθὼν, τοῖς ἐν Βυζαντίῳ φίλοις κρύφα διελέγετο· ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἤσυν ὧν ἐβούλετο, αὐθις ἀνέστρεφεν εἰς τὴν Ἀδριανουπόλιν. Ὑπὸ δὲ τοῦ αὐτοῦ χρόνου, καὶ Μαρτίνος μετὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου, ὃν ὁ πάπας εἰσθε χειροτονεῖν μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ἐκκλησίας, οἷα

### Jacobi Pontani notæ.

(61) Nota, etiam schismate divulsa Orientali Ecclesia a Romana, pontificem Romanum nihilo minus solitum eligere patriarcham, quia videlicet ju-

risdictionem potestatemque sibi a Christo traditam non amiserat.

δὴ τῆς πόλεως Λατίνοις προσηκούσης, οὗ ὑπ' αὐτοῖς ἄγενοτό ποτε, ἅμα δυοκαίδεκα τριήρεις, ἦλθον εἰς Σμύρνην, καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν Λατίνων κατεχομένην. Πατριάρχῃ δὲ ἐδόκει δεῖν εἰς τὸν κατὰ Σμύρναν ἐξεληθόντα ναὸν ἐν ᾧ πάλαι ἡ μητρόπολις ἦν, τὴν θείαν μυσταγωγίαν ἐκτελέσαι, καὶ ἐκέλευε τὴν στρατιάν ὀπλισαμένην ἔπεισαι. Μαρτίνος δὲ ἐκώλυε, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν ναυάρχων, διακεκινδυνευμένα τολμῶν ἰσχυρίζομενοι. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπαίθετο, εἶποντο ἀνάγκη. Καὶ γενομένην πρὸς τὸν ναὸν καὶ τὴν μυσταγωγίαν τὴν θείαν ἐκτελοῦντι, ἐπῆλθεν Ἀμούρ μετὰ τῆς στρατιᾶς. Καὶ τὸ μὲν ἄλλο στρατεύμα τῶν Λατίνων διεσώθη ἀναχωρήσαν πρὸς τὸ φρούριον, ὃ κατεῖχον, ἐπεὶ τοὺς Πέρσας εἶδον ἐπιόντας· πατριάρχης δὲ τὴν ἱεράν στολήν ἐνδεδυμένος, ἀπεσφάγη ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ Μαρτίνος, καὶ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ὀλίγοι. Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τούτοις, καὶ τῶν ἐν Γενουᾷ εὐγενῶν τινες δύο καὶ τριάκοντα πληρώσαντες οικεῖοις ἀναλώμασι τριήρεις, ἐπέπλευσαν τῇ Χίῳ, καὶ ἐπολιόρχησαν χρόνον οὐκ ὀλίγον, καὶ τειχομαχίας τε πολλὰς ἐποίησαντο καὶ καρτερὰς, καὶ μηχανήματα προσῆγον. Ἦνυσον δὲ ἀπὸ τῶν τοιούτων ὀλίγα ἢ οὐδέν. Οἱ γὰρ Χίοι ἡμύοντο τοὺς Λατίνους καρτερῶς, ἐνδεία δὲ πιεσθέντες καὶ λιμώξαντες, ἐπεὶ ἐπικουρίας οὐδεμιᾶς ἐτύγγαλλον παρὰ Ῥωμαίων, προσεχώρουν τοῖς Λατίνοις, καὶ παρέδωκαν τὴν πόλιν ὑπ' ἀνάγκης. Ἡ βασιλεὺς δὲ ἠνιδίω μὲν δεινῶς τῆς Χίου πολιορκουμένης, βοηθεῖν δὲ οὐκ εἶχε· χρημάτων τε γὰρ οὐκ εὐπόρει πρὸς τοσαύτην δύναμιν, ὥστε στόλον ἀντίβροπον ἐπὶ Λατίνων ἐξαρτεῖν· καὶ τὸν διοικήσοντα καλῶς· καὶ ὡς προσῆκε τὰ πράγματα οὐκ εἶχε· πάντες γὰρ ὅσοι ἦσαν ἀξιόλογοι Ῥωμαίων, ἐν δεσποτηρίοις κατεκλείοντο. Ὅμως τινὰς ὀλίγους ἐφοπλίσαντες οἱ ἄρχοντες τριήρεις, Φακεωλάτον ἐπιμψαν συνάροντα τότε τοῖς ἄλλοις. (ἦν γὰρ Κιννάμου τοῦ μυστικοῦ συνοικῶν ἀδελφῆ τῆς γυναίκης) οὐχ ὥστε ἀντιτάττεσθαι Λατίνοις· οὐκ ὀλίγον γὰρ ἀπῆ· εἰ πρὸς τὴν ἐκείνων δύναμιν· ἀλλ' εἰ δύναίτο τρόπῳ δὴ τινε σίτον εἰσάγειν εἰς τὴν Χίον. Φακεωλάτος δὲ ἐπεὶ καταπλέων ἐπέθετο τὴν Χίον ἐαλωκυῖαν, ἀνέστρεψεν εὐθύς· καὶ ὀκνάδι ἐκ Γενουᾶς περιτυχῶν μεγάλη, ἐκράτησε μάχη, καὶ ἀπέκτεινε οὐκ ὀλίγους τῶν Λατίνων μαχομένους, καὶ διήρπασε τὰ χρήματα. Πυθόμενοι δὲ οἱ ἐν Ἰαλατᾷ ὁμόφυλοι, ψήφισμα ἐγρῶσαν ἀποκτινύναι Φακεωλάτον ἢ ἂν τις συντόχοι, καὶ μηδένα κρίνειν φόνου, καὶ διέμεινε αὐτοῖς ἡ πρὸς ἐκείνων ἐχθρα ἄχρι τελευτῆς. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ εἴωρα μόνη τὴν Κωνσταντινίου πόλιν αὐτῇ περιλειπομένην· αἱ γὰρ ἄλλαι σχεδὸν πᾶσαι προσεχώρησαν βασιλεῖ τῷ Καντακουζηνῷ· πρὸς Μπαλίαν τινὰ τοῦ Καρθωνῶ ἀρχοντα πέμψασα πρεσβείαν ἐδείκτο βοηθεῖν. Ὁ δὲ ἀσμένως τε ἰδέξατο τὴν πρεσβείαν, καὶ Θεόδωρον καὶ Τομπροτιτζαν τοὺς ἀδελφοὺς, χιλίους στρατιώτας ἄγοντας ἐπιλέκτους, κατὰ συμμαχίαν ἐπέμπε τῇ βασιλεῖ· οἱ καὶ τὰς κατὰ τὸν πόν-

tinente, quia sub ipsis aliquando fuit [62]) duodecim triremibus Smyrnam appulsus est, quam et prius Latini possederant. Patriarchæ placuit in Smyrnense templum (olim metropolitanum) ingredi, et illic sacris operari, jussitque milites armatos sequi. Martinus et alii navarchi factum hoc, ut periculo non carens dissuadebant. Dum necessitati parere non vult, et in æde sacrificium facit, Amurius cum armatis supervenit. Et milites quidem Latini, cornentes Persas invadere, ad castellum suum confugientes, mortem evaserunt, patriarcha vero sacris indutus vestibus una cum Martino paucisque nobilibus a Persis obruncatus est. Per idem tempus Genuenses nonnulli nobili loco nati, duabus et triginta triremibus sua impensa instructis, Chium navigarunt, eamque non parum diu obsederunt, et muros sæpe, adnotis etiam machinis, valide oppugnarunt. Verumtamen Chiis fortiter se tuentibus, nihil aut parum profecerunt. Cum autem victus inopia premerentur, nullumque a Romanis auxilium adventaret, Latinorum se potestati permittentes, urbem coacti tradiderunt. Imperatrix quanquam Chio obsessa mirifice angeretur, ferre tamen opem nequibat; nam nec pecunia contra tantas vires in promptu erat, et classem Latinorum classi æqualem compararet, et bonum ac peritum ejus ductorem non habebat; omnes siquidem qui inter Romanos eminebant, carceribus attingebantur. 682 Nihilominus archontes aliquot triremes armantes Phaceolatium collegam (qui Cinnami mystici uxoris sororem habebat in matrimonio) iis præferunt: non quidem ut se Latinis, quibus longe esset inferior, objiceret, sed ut commeatum in insulam, si quo modo posset, importaret. Phaceolatus ut Chium captam audivit, illico iter relegens, et onerariæ Genuensis occurrens, acri pugna eam vicit, et complures Latinos occidit, pecuniamque diripuit. Fama Galatam ad homophylos perlata, publico decreto impunitatem proposuerunt, si quis eum ubicunque jugularet, et usque ad mortem ejus tanquam hostem oderunt. Augusta ut solam Constantinopolim sibi relictam vidit (aliæ namque urbes ferme ad unam in Cantacuzeni auctoritate erant), a quodam D Mpalice Carbonæ principe per legatos auxilium petit. Is legatione benigne admissa, Theodorum et Tomprotitzam fratres cum mille selectis militibus suppetias mittit: qui et maritimas ad pontum urbes transeuntes, eas ab imperatore ad Augustam monitis et consiliis suis revocabant; sperabant enim illos nescio quid magnum felici successu præstituros. Imperatrix eos admodum benevole et honorifice excepit, et Apocauchi magni ducis filia Tomprotitzæ in conjugium sociata, ducem cum Romani exercitus creavit, qui suas copias cum Romanis conjunctas, imperatore Didymotichi de-

Jacobi Pontani notæ.

(62) Sub quibus Latinis, et quandiu fuerit Constantinopolis, docuimus Notis in lib. II, cap. 36.

gente, in Selybrianos duxit. Phacrases autem pro-  
 tostrator ab imperatore Selybriae cum praesidio  
 relictus, Selybrianis adjunctis, egressus oppido,  
 Tomprotitzam eximia virtute devicit. Imperitus  
 enim ille locorum, equitatum per fossas, et angu-  
 stias, et vineta ducebat : unde superati, in con-  
 flictu pauci cadebant, multi capiebantur, et vix  
 aliqui effugiebant. Captorum illustriores vinciti  
 custodiis mandabantur, alii spoliati dimitteban-  
 tur, propemodumque et Tomprotitzas ipse captus  
 est. Sed fugae commoditatem nactus, cum igno-  
 minia rediit. Post eam cladem ipse Byzantii, jam  
 uxore Romana potitus subsedit, ac pro dignitate  
 ab imperatrice tractatus est : Theodorus frater  
 cum reliquiis militum domum remigravit. Se-  
 cundum haec Orchanes ad imperatorem missis  
 oratoribus, ejus filiam uxorem poscit : quam si  
 libenter dederit, **683** contra quemvis Romano-  
 rum hostem auxilia promittit : nec tam de caetero  
 fore socium et amicum, quam filium, impigreque  
 illi cum omnibus copiis suis ubi voluerit, inservit-  
 urum. Imperator neque legationem sprevit, neque  
 extemplo affinitatem amplexus est, sed leniter ac  
 placide legatos allocutus, ac donis etiam prosecu-  
 tus, paulo post missa legatione Orchanem se respon-  
 surum promisit. Sic legati abierunt. Imperatore  
 familiares et proceres super connubio filiae  
 consulente, omnes quasi ex composito Orchanem  
 socium et amicum fidelem habere, permagni  
 interesse dixerunt. Id ipsum dein per legatos ex  
 Amurio quaesivit, qui matrimonium istuc, ut  
 optimum, approbavit, affinitatenique minime repu-  
 diandam censuit. Amicitiam enim et propinquitatem  
 istam Barbari, qui adversus hostes Romanorum  
 multum posset, maximopere ipsi profuturam. Etsi  
 enim in praesentia ad bellum contra homophylos  
 jam depressos, et ad resistendum imbecilles,  
 Barbarorum ope non egeret : at certe si totius  
 imperii Romani potens fuerit, contra vicinos  
 dynastas, qui tanta ultro detrimenta dederint,  
 multasque urbes ac regiones a principatu Romano  
 avulserint, Persico robore opus habiturum. Affirma-  
 bat igitur, scire se, Orchanem neutiquam omnino  
 tam effusam in imperatorem benevolentiam nava-  
 turum, quam ipse navasset : caeteroqui illum non  
 difficulter posse succurrere, cum sibi per alienam  
 provinciam multa cum difficultate ad eum venien-  
 dum sit ; et qui sibi continentem, e regione  
 Thraciam respicientem subdividisset, nullo labore,  
 quando vellet, opem allaturum. Has ob causas,  
 quamvis alioqui non ita liberet, affinitatem, ut  
 Romanis utilissimam, cum eo jungendam suadebat,  
 addens, in nullum crimen ideo incursum, siquidem  
 non pauci superiorum temporum imperatores,  
 quo subditorum rationibus providerent,  
 Seythis et aliis quibusdam Barbaris filias suas  
 despondissent. Hoc fuit Amurii consilium. Cujus  
 enim modestiam admiratus est imperator, quod  
 couiteretur, Orchanem se ipso amplius profutu-

Α τον πρῶτον πρὸς τοὺς πόλεις ὁ ἴδιος, ἔπεισαν ἀπο-  
 στήναι βασιλέως, καὶ τῇ βασιλίδι προσχωρεῖν·  
 ἤλπισαν γὰρ αὐτοὺς τι μέγα κατορθώσιν. Καὶ ἡ  
 βασίλισ ἐδέξατο τοὺς ἄνδρας, μετὰ πολλῆς τῆς εὐμε-  
 νείας καὶ τιμῆς. καὶ τὴν τε Ἀποκαύχου τοῦ μεγάλου  
 δουκὸς θυγατέρα συνήγαγε τῷ Τομπροτίτζα, καὶ  
 στρατηγὸν ἀπέδειξε τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς. Ὁ  
 δὲ, τὴν τε οἰκίαν ἔχων καὶ τὴν Ῥωμαίων, ἐπεστρά-  
 τευσε Σηλυμβριανοίς, βασιλέως Διδυμοτείχων ἐνδια-  
 τριβόντος. Φακρατῆς δὲ ὁ πρωτοστράτωρ ὑπὸ βασι-  
 λέως ἐν Σηλυμβρίᾳ καταλειμμένος μετὰ στρατιᾶς,  
 ἔχων καὶ τοὺς Σηλυμβριανούς, συνεπλέκετο τοῖς  
 περὶ Τομπροτίτζαν ἐξελοῦσιν, καὶ ἐνίκα κατὰ κράτος.  
 Ἄπειρος γὰρ ὦν ὁ Τομπροτίτζας τῶν χωρίων,  
 ἐστρατήγησε κακῶς, εἰς τάφρους καὶ στενοχωρίας  
 καὶ ἀμπέλους τοὺς ἰσπίδας ἐμβαλὼν· ὅθεν ἠετηθέν-  
 τες, ὀλίγοι μὲν ἀπέθανον κατὰ τὴν μάχην, ἐάλωσαν  
 δὲ πολλοὶ, ὀλίγων διαδράναι δυνηθέντων· ὦν τοῖς  
 ἐπιφανεστέροις δῆσαντες εἶχον ἐν φρουραῖς, τοὺς  
 δ' αἰλοῦς ἀποδύσαντες, ἀπέλυον. Ἦλθε δὲ καὶ ὁ Τομ-  
 προτίτζας ἐγγὺς ἀλώνας, ὅμως διαδράναι δυνηθεὶς  
 ἀνέστρεψε κατηχημμένους· μετὰ τὴν ἤταν δὲ  
 ἐκείνην, Τομπροτίτζας μὲν ὑπελείπετο ἐν Βυζαντίῳ,  
 ἤδη γυναῖκα ἔχων ἐκ Ῥωμαίων, καὶ τιμῆς ἀπέλαυε  
 παρὰ βασιλίδος τῆς ἀξίας· Θεόδωρος δὲ ὁ ἀδελφὸς  
 ἀνέστρεφεν εἰς τὴν οἰκίαν, τὴν ὑπολειμμένην ἔχων  
 στρατιάν. Μετὰ τοῦτο Ὀρχάνης, πρὸς Καντακουζην-  
 νὸν τὸν βασιλέα πρεσβεῖαν πέμφας, ἤξλου ἐκδοῦναι  
 οἱ πρὸς γάμον τὴν θυγατέρα· ἐπηγγέλλετο τε εἰ  
 παράσχοιτο, προθύμως συμμαχήσειν κατὰ πάντος  
 πολεμίου τοῖς Ῥωμαίοις· οὐκέτι γὰρ ἔσεσθαι σύμ-  
 μαχον καὶ φίλον, ἀλλὰ εἶδον, καὶ προθύμως δουλεύ-  
 σιν αὐτόν τε καὶ τὴν σύμπασαν στρατιάν οἱ ἄν-  
 κελύοι. Βασιλεὺς δὲ οὕτως ἀπέπειτο τὴν πρεσβεῖαν,  
 οὐτ' εὐθὺς συνέθετο πρὸς τὴν ἐπιγαμίαν· ἀλλὰ  
 προσηνώς τε καὶ ἡμέρως τοῖς πρέσθεσι χρηματίσας,  
 καὶ δῶρα παρασχομένους, νῦν μὲν ἔλεγε μηδὲν ἀπο-  
 κρινεῖσθαι, ὕστερον δὲ ὀλίγη πέμψας πρεσβεῖαν, τὴν  
 ἀπόκρισιν ποιήσεσθαι. Οἱ μὲν οὖν Ὀρχάνη πρέσβεις  
 ἀνέστρεφον εἰς τὴν οἰκίαν. Βασιλεὺς δὲ μετὰ τῶν  
 οἰκείων καὶ τῶν ἐν τέλει ἐβουλεύετο περὶ τοῦ γάμου,  
 εἰ χρὴ τὴν θυγατέρα τῷ Ὀρχάνῃ ἐκδοῦναι, καὶ  
 πάντες ὡσπερ ἐκ συνθήματος, κρῆτισταν εἶναι ἔλε-  
 γον Ὀρχάνην ἔχειν σύμμαχον καὶ φίλον βέβαιον.  
 Βασιλεὺς δὲ καὶ πρὸς Ἀμύριον πρεσβεῖαν πέμφας εἰ  
 δοκοῖη βέλτιον εἶναι καὶ αὐτῷ τὴν θυγατέρα συνοκί-  
 ζειν ἐπυθάνετο Ὀρχάνη. Ὁ δὲ ἀριστον ἤγειτο, καὶ  
 συνεβούλευε δέχεσθαι τὴν κῆδος. Μάλιστα γὰρ αὐτῷ  
 λυσίτελεῖν τὴν φιλίαν καὶ τὴν οἰκειότητα τοῦ βαρ-  
 βάρου μεγάλα δυναμένου ὠφελεῖν κατὰ τῶν Ῥω-  
 μαίων πολεμίων. Εἰ γὰρ καὶ μὴ δεόιτο νοτὶ βαρβάρων  
 πρὸς τὸν τῶν ὁμοφύλων πόλεμον, τεταπεινωμένων  
 ἤδη καὶ μὴ δυναμένων ἀντικαθίστασθαι αὐτῷ, ἀλλ'  
 οὖν εἰ πάντα ἡ Ῥωμαίων ὑπὲρ αὐτὸν γένοιτο ἡγεμονία,  
 πρὸς τοὺς ὁμόρους δυνάστας δεῖσσεσθαι τῆς Περ-  
 σικῆς δυνάμεως, πολλὰ ἡδικηκῆτας καὶ χώρας τῆς  
 Ῥωμαίων παρασπασμένους. Εἰδόμενα μὲν οὖν ἔφα-  
 σκεν, ὡς οὐδ' ἂν εἰ τὸ γένοιτο τοσαύτην Ὀρχάνη  
 εὖνοιαν ἐπιδείξεσθαι δύναιτο, ὅσην αὐτὸς πρὸς βασι-

λέα. Ἄλλ' οὖν εὐχερῶς ἐκείνων ἔχειν βοηθεῖν· αὐτὸν δὲ πολλῆς δεῖσθαι πραγματείας, διὰ ἀλλοτριᾶς πρὸς αὐτὸν ἰοντα γῆς· Ὁρχάνη δὲ τὴν ἀντιπέραν θοράκης ἠπεύρου ὄφ' ἑαυτὸν πεποιημένῃ, ῥάδιον εἶναι ὅτε βούλοιο ῥάδιαν ποιεῖσθαι τὴν ἐπικουρίαν· δι' ἃ συνεβούλευε τὸ κῆδος ἐκτελεῖν, ὡς τὰ κράτιστα λυσιστελῆσον τοῖς Ῥωμαίοις, κἄν μὴ καὶ πάνυ κατὰ γνώμην ἦ, οὐδὲν δὲ ποιήσειεν ἄξιον αἰτίας, εἰ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλευκῶτων οὐκ ὀλίγοι Σκύθαις καὶ ἄλλοις τισὶ βαρβάροις τὰς θυγατέρας ἐξέδωκαν τὰς ἑαυτῶν πρὸς τὸ λυσιστελοῦν τοῖς ὑπηκόοις. Τοιαῦτα μὲν ὁ Ἄμουρ παρήγει. Βασιλεὺς δὲ τὸ τε μέτριον τοῦ φρονήματος ἐθαύμαζεν Ἄμουρ ὅτι Ὁρχάνην αὐτοῦ μᾶλλον ὠμολόγει λυσιστελεῖν, καὶ τὸ ἄδολον καὶ καθαρὸν τῆς γνώμης, ὅτι ἃ ἐδόκει λυσιστελεῖν, οὐκ ἀπεκρύπτετο, καὶ ἐπέθετο πρὸς τὴν παραίνεσιν. Πέμψας δὲ πρεσβείαν πρὸς Ὁρχάνην, τὴν τε θυγατέρα κατηγγυᾶτο, καὶ στρατιᾶν ἐκέλευε πέμπειν, ἥτις ἄξει τὴν γυναῖκα πρὸς αὐτόν. Ὁ δ' ἐπεμπευαύτιστα ναῦς τε τριάκοντα, καὶ ἵππεάς οὐκ ὀλίγους, καὶ τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν ὑπ' αὐτόν. Βασιλεὺς τε μετὰ τῆς στρατιᾶς Ῥωμαίων ὄση ἦν, ἦκεν εἰς Σηλυμβρίαν μετὰ γυναικὸς τῆς βασιλίδος, καὶ τῶν θυγατέρων, καὶ ἐκέλευε πρὸς τῆς πόλεως ἐν τῷ πεδίῳ πρόκουψιν ποιεῖν ἐκ ξύλων, ἐν' ἐπ' αὐτὴν ἢ βασιλέως νυμφευομένη θυγάτηρ σταῖσα, πᾶσι γένοιτο καταφάνης. Οὕτω γὰρ ἔθος εἶναι τοῖς βασιλεῦσι ποιεῖν ἐπὶ ταῖς θυγατράσι πρὸς γάμον ἀγομέναις. Ἐπειτα ἐκέλευε καὶ τὴν βασιλικὴν σκηνὴν ἐγγύς ἵσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἦσαν παρεσκευασμένα, ἢ βασιλῆς μὲν μετὰ τῶν θυγατέρων ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἠύλισατο τὴν νύκτα, καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς στρατιᾶς. Εἰς τὴν ὑστερίαν δὲ βασιλῆς μὲν ἔμεινεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς μετὰ τῶν ἐπιλοίπων ἕξο θυγατέρων, Θεοδώρα δὲ ἢ νυμφευομένη, ἐπὶ τὴν πρόκουψιν ἀνῆλθε. Βασιλεὺς δὲ εἰστέκει ἐφιππος μόνος· οἱ δὲ ἄλλοι ἄπαντες πεζοί. Οὕτω δὲ τῶν παραπετασμάτων περιαιρεθέντων (περικεκάλυπτο γὰρ ἢ πρόκουψις πανταχόθεν ὑφάμαξι σμηροῖς καὶ διαχρύσοις), ἀνεφάνετο ἢ νύμφη, καὶ λαμπάδες ἦσαν περὶ αὐτὴν ἡμμένοι ἐκατέρωθεν· ἃς εὐνοῦχοι κατέγγεσσι ἐπὶ γόνυ κεκλιμένοι, οὐκ ἐφαίνοντο. Σάλπιγγες δὲ ἤχησαν ἐπιπλεῖστον, καὶ αὐλοὶ καὶ σύριγγες, καὶ ὅσα πρὸς τέρψιν ἐξεῦρηται ἀνθρώποις. Παυσασμένων δὲ ἐκείνων, ἐγκώμια ἤδον οἱ μελωδοὶ ὑπὸ τινῶν λογίων πρὸς τὴν νύμφην πεποιημένα. Ἐπεὶ δὲ πάντα ἐτελείτο τὰ βασιλέως προσήκοντα θυγατράσιν νυμφευομέναις, τὴν τε στρατιᾶν, καὶ τοὺς ἐν τέλει πάντα, καὶ Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων ὁ βασιλεὺς εἰστία ἐφ' ἡμέρας οὐκ ὀλίγας. Ἐπειτα ἐξέπεμψε τὴν θυγατέρα πρὸς τὸν ἄνδρα μετὰ πολλῆς ὑποδεξόμενον τῆς ἡδονῆς, ἢ καὶ τῷ βαρβάρῳ συνοικοῦσα, τῆς εὐκλείας τῶν πατέρων ἄξιαν ἐκωτὴν ἐν τῷ πολιτεύεσθαι παρέίχετο. Οὐ μόνον γὰρ ἐκ τῆς συνδιατριβῆς ἐκείνων παραβλάθῃ κατὰ τὴν πίστιν οὐδὲν, καίτοι γε πολλὰ

rum, et sincerum candidumque pectus, quod quæ conducere putabat, non tacuisset. Itaque complectens ejus sententiam, per legatos Orchani filiam despondet, hortaturque uti numerum militarem mitteret, quæ sponsam adduceret. Qui naves triginta, et equitum magnam vim, atque e provinciæ sua viros nobilissimos illico misit. 684 Imperator cum toto exercitu Romano, eumque uxore et filiabus Selybriam profectus, in planitie ante urbem tabulatum ligneum excitari jussit, super quo nuptura filia consistens, conspiceretur ab omnibus. Hunc enim morem imperatores servabant in filiabus, cum ad nuptias abducendæ essent (65). Deinde et imperatorium tabernaculum prope statui mandavit. Quibus paratis, imperatrix et filię ibidem, imperator in castris noctem egit. Postridie imperatrice cum binis filiabus in tentorio manente, sponsa Theodora tabulatum cõscendit, solo imperatore equo insidente, cæteris ad unum astantibus. Tum peripetasmatis in circuitu ablatis (erat enim tabulatum appensis ex omni parte aulæis sericis, et auro intertextis ornatum), sponsa conspecta est, dextra lævaque accensis lampadibus, quas eunuchi in genua subsidentes tenebant. Resonabant tubæ et tibix ac fistulæ plurimum, et quæcunque ad aures oblectandas ab hominibus instrumenta musica excogitata sunt. Iis tacentibus, cantores a poetis laudes in sponsam compositas modulabantur. Finitis solemnibus universis, quæ imperatorum filiabus, cum nuptum darentur, fiebant, imperator militibus et proceribus Romanis ac Barbaris omnibus ad dies complures epulum dedit, atque ita demum filiam ad sponsum multo gaudio eam suscepturum misit. Quæ quanquam Barbaro nupta, sic vitam suam instituit, ut a majorum suorum gloria non degeneraret. Nec enim solum ex illorum hominum convictu consuetudineque nullum in religione damnum fecit, licet multum ac sæpe aliud ei persuadere conarentur, sed et multos ad impietatis diverticula impulsos, ad veritatis semitam argumentorum vi revocavit. Cum autem quod ad fidei mysteria attinet, tam constanter se gereret, ac pro sua parte frequenter cum periculo pro ea propugnaret, alia interim virtutis decori non negligebat, sed omnes delicias ac magnificentiam valere jubens, facultates egentibus distribuerebat: multosque Barbaris in servitium venditos, lytro persoluto ipsa redimebat; et Romanis omnibus incommoda fortuna utentibus, atque in servitium a Barbaris Deo permittente redactis, portus salutis erat. Sic igitur illa quando inter Barbaros vixit, vitam suam ad omne genus virtutis composuit.

Jacobi Pontani notæ.

(63) Exempla moris hujus ego nulla hactenus legi: nec tamen historicum istuc temere affirmasse puto.

το, λόγος κείθουσα πρὸς τὴν αἴρσιν τῆς ἀληθείας. Οὕτω δὲ περὶ πίστιν ἀσφαλῶς, πολιτευσάμενη, καὶ τὸ γὰρ εἰς αὐτὴν ἦγον, ὑπὲρ αὐτῆς προκινδυνεύουσα οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἡμέλει, ἀλλὰ πάτη τρυφή καὶ πολυτελεῖα χαίρειν εἰπούσα, τὰ ἕντα τοῖς πένησι διεδίδου· καὶ πολλοὺς τῶν ἐπὶ δουλείᾳ παρὰ τῶν βαρβάρων ἀποδιδόμενων ἐβρύετο, χρυσίον αὐτῇ παρέχουσα, καὶ πᾶσι σωτηρίας ἦν λιμὴν τοῖς δυστυχούσι Ῥωμαίων, καὶ δεδουλωμένοις ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ. Ἐκείνη μὲν οὐνοῦτο πρὸς ἅπασαν ἰδέαν ἐναρέτου βίου παρ' ὅσον συνδίδυγε τοῖς βαρβάρους χρόνον ἐβρύθησεν ἑαυτῆν.

## 685 CAPUT XCVI.

*Ex urbibus duabus ad Pontum missi speculatores, quorum indicio sicarius apprehenditur, qui se a facinore imperatoris roce deterritum narrat. Imperatrix cum optimatibus suis Sarchanis satrapæ Lydiæ opem quaerit. Amurii techna ad Cantacuzenum adjuvandum. Sarchanis copiæ ad imperatorem deficiunt; potestatem orant eundi Byzantium, pro donis et pecunia accipiendis. Cum iis præsides præcisuntur. Deterrentur per Cantacuzenum Persæ a perfidioso facto. Obvios capiunt et spoliatis. Convivio ab imperatore duces accipiuntur: qui Byzæ præternavigantes sagittis petunt. Donatis ducibus, domum remittuntur Persæ. Mæsiam depræciantur. Imperator excusatur. Ejus querela de Romanis hostibus, ut auctoribus malorum omnium*

Paulo post ex urbibus Romanorum ad Pontum, A Hieraclea et Anastride sacerdos quidam cum monacho ad exercitum imperatoris speculandum, quantus tandem esset, qui Byzantium sic arctissime obsidere posset, emissi sunt. Hi ut Selybriam venerunt, a Contophre cui cum protosebaste amicitia intercedebat, hospitio sunt accepti, isque ad imperatorem eos adduxit, et quamobrem a civibus missi essent indicavit. Cum imperator benigne ipsis respondisset et benefecisset, jam palatio egredientes, ut domum redirent, quemdam illic conspiciunt, quicum aliquando Byzantii Cinnamum mysticum ex archontibus unum secreto loqui viderunt, moxque ad Contophren de homine retulerunt, hortantes uti causam adventus ejus exquireret. Quem Contophres perterrere volens, statim B et audacious pallio apprehensum huc illuc rapit. Et ecce sub ejus veste sica, ipsa acie et cuspidem longe omnium acutissima, in lateribus quasdam cavitates et ansas habens, quibus venenum erat allitum, quo qui eas contigisset, celerrime interiret. Examinatus autem, quid sibi cum sica vellet, respondit, se a quodam archonte Byzantii inductum, ad imperatorem ea vulnerandum adventasse. Et jam quintum decimum ire diem, ex quo venisset: quo tempore semel nactum occasionem perpetrandi facinoris, metu tamen minarum imperatoris abstinuisse. Media enim nocte dicebat, cum imperator in palatio præsens adesset, et lumina per tempestatem ventus exstinxisset, alios quidem iis reaccedendis studiosius et tumultuosius occupatos fuisse. Tunc se ratum venisse tempus propter tenebras accessisse; imperatorem contra exclamasse, ne quis sibi appropinquaret, se quoque sicam habere. Quam vocem ubi audierit, et extimuerit, insidias omisisse. 686 Interrogatus porro imperator, ecquid tum de insidiis quidquam suspicatus esset, Nihil, inquit; sed aliis turbantibus, et quasi ejus causa metuentibus, jocabundum dixisse, confiderent, sibi quoque sicam esse. Insidiæ hoc modo in apertum prolatae sunt, et imperator cum comitatu suo magnas Deo gratias egit, qui e tam gravi periculo se liberavisset. Cæterum Anna imperatrix, quique apud ipsam erant administratores ejus, postquam Mæso-

ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἐκ τῶν κατὰ Πόντον πόλεων Ῥωμαίοις ὑπηκόων Ἡρακλείας καὶ Ἀμάστριδος κατάσκοποι ἐπέμφθησαν, ἱερεὺς τις καὶ μοναχὸς, τὴν βασιλέως δύναμιν κατασχεψόμενοι, ὁπόση τις οὔσα οὕτως ἀκριβέστατα Βυζάντιον δύναται πωλορκεῖν. Οἱ δὲ, ἐπεὶ εἰς Σηλυμβρίαν ἦγον, Κοντοφραὶ ἐξεκλίνοντο τῷ πρωτοσεβαστῶ ὄντι ἐπιτηδεύει. Ὁ δὲ αὐτοὺς προσήγει βασιλεὺς, καὶ τὴν αἰτίαν ἀπίργελλον δι' ἣν τοῖς σφετέρους ἐπέμφθησαν πολιταίς. Βασιλέως δὲ ἡμέρωσ χρηματίσαντος αὐτοῖς καὶ εὐρηγετηκότος, ἐπεὶ ἀναχωρεῖν πρὸς τὴν οἰκίαν ἐμελλον τῶν βασιλείων ἐξιώντες, ὁρῶσι τινα ἐν βασιλείοις διατρίβοντα, ὃ ἐν Βυζαντίῳ μυστικὸν ἔργον τὸν Κίνναμον ἄρχοντα τότε τῶν πραγμάτων, διαλεγόμενον ἐν ἀπορήτῳ. Καὶ αὐτίκα Κοντοφραὶ ἐδήλουν B περὶ τοῦ ἀνθρώπου, παρήνουν τε ἀνακρίνειν τὴν αἰτίαν τῆς ἀπίξεως αὐτοῦ. Κοντοφραὶ δὲ τὸν ἀνθρώπον ἐκπλήττειν βουλομένου εὐθύς, καὶ θρασύτερον τῶν ἱματίων ἀποτομον καὶ περιέλλοντος, μάχαιρα εὐρηγο ὑπὸ θοιμάτιον κρυπτομένη, ὀξύτητος μὲν καὶ ἀκμῆς οὐδεμίαν ἀπολείπουσα ὑπερβολὴν, κοιλότητος δὲ τ.νας καὶ ἀντιλαβὰς ἔχουσα κατὰ τὰ πιάγια, αἷς φάρμακα ἐνέκειτο τάχιστα διαφθεῖρειν τὸν προσομιλήσοντα δυνάμενα. Ἀνακρινόμενος δὲ ὁ ἀνθρώπος, ὃ τὸ βούλοιο αὐτῷ ἡ μάχαιρα, ἐκ τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἔφασκεν ἀρχόντων ἐπὶ τῷ βασιλεῖ ταύτη τιτρώσκειν τῇ μάχαιρᾳ πεπεισμένον ἦκειν. Πέντε δὲ ἡμέρας ἐπὶ δέκα ἔχειν ἀφιγμένον, ἐν αἷς ἀπαξ εὐπορήσαντα ἐπιτηδεῖν πρὸς τὸ ἔργον χρέονου, αὐθις ἀποσχέσθαι δεύσαντα τὴν βασιλέως ἀπειλήν. Μέσης γὰρ ἔφασκεν νυκτός, βασιλέως ἐπιδήμηκότος βασιλείοις, καὶ τῶν φώτων ὑπ' ἀνέμων ἐν χειμῶνος ὥρᾳ ἐσθεσμένων, τοὺς ἄλλους μὲν περὶ φώτων ἠσυχολῆσθαι κομιδῆν, καὶ θορυβεῖν, αὐτὸν δὲ καιρὸν νομίσαντα διὰ τὸ σκότος καὶ προσόντα, βασιλεῖα μηδένα προσεγγίζειν προσεπειν, ὡς καὶ αὐτὸν τὴν μάχαιραν κατέχοντα· ὃ πυθόμενον αὐτὸν, καὶ δεύσαντα ἀποσχέσθαι τῆς ἐπιβουλῆς. Ἐρωτιζόμενον δὲ βασιλέως, εἰ τι τότε περὶ τῆς ἐπιβουλῆς ὑπόπτειν, καὶ ὡς περ δεδοικότεν περὶ αὐτοῦ, ἐν εὐτραπέαις εἶδει θαρρῆειν πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν, καὶ μὴ δεδοκέναι μάχαιραν γὰρ κατέχειν καὶ αὐτόν. Ἡ μὲν οὖν ἐπιβουλή οὕτως ἐμηνύθη. Ὁ βασιλεὺς τε αὐτὸς καὶ

οὐ περι αὐτὸν πολλὰς ὁμοῖοι γάρουα; Θεῶν, οὐ-  
 τως ἐκ χαλεπῶν κινδύνων ρουομένῳ βασιλέα. Βασιλεὺς  
 δὲ ἡ Ἄννα καὶ οἱ περι αὐτὴν τῶν πραγμάτων ἀρ-  
 χοντες, ἐπεὶ παρὰ τε τῆς Μυσῶν συμμαχίας καὶ  
 τῶν ἄλλων ὤνητο οὐδὲν, Ὀρχάνην τε ἀδύνατον  
 ἑῶρων μεταπειθεῖν πρὸς Καντακουζηνὸν τὸν βσι-  
 λέα πολεμεῖν διὰ τὸ κῆδος, ἐτράποντο ἐπὶ τὸ πείθειν  
 ἑτερόν τινα τῶν βαρβάρων συμμαχεῖν αὐτοῖς. Καὶ  
 πέμπαντες Τάγαριν Γεώργιον τὸν μέγαν στρατοπε-  
 δάρχην πρὸς Σαρχάνην τὸν Λυδίας σατράπην ἦν  
 γὰρ αὐτῷ καὶ συνήθης πρότερον ἐπὶ Φιλαδέλφειαν  
 πολλὸν χρόνον τῷ πατρὶ συνδιατρίψαντι· ἐδέοντο σφίσι  
 βοηθεῖν καὶ πέμπειν κατὰ βασιλέω; στρατιάν. Ὁ  
 δὲ αὐτίκα τε ἐπίθετο, καὶ συνεξέπεμπε τῷ Τάγαρι  
 τὴν δύναμιν. Ἄμοῦρ δὲ ὡς ἐπίθετο τὴν Σαρχάνην  
 στρατιάν χωροῦσαν κατὰ βασιλέω;, δεινὰ ἐποιεῖτο,  
 καὶ ἐπινοῖάν τινα ἐσκέπτετο δι' ἧς ἐξέσται τῷ φίλῳ  
 βοηθεῖν. Καὶ ἀπολεξάμενος δύο τῶν παρ' αὐτῷ ἐπι-  
 φανῶν, οὗ; ἦει μέλιστα τὰ κατὰ γνώμην πράξοντα,  
 ἐξέπεμπε καὶ δυσχιλίους στρατιώτας παρασχό-  
 μενος, ὡς ἅμα τῇ Σαρχάνῃ στρατιᾷ περαιωθησομέ-  
 νους πρὸς τὴν Θράκην. Ἔθος γὰρ τούτοις τοῖς  
 βαρβάροις, ὅταν ἐπὶ λεηλασίαν ἴωσιν, ἂν τινες ἐξ  
 ἐτέρας σατραπείας ἐθέλωσι συνέπεσθαι, μὴ κωλύειν,  
 ἀλλὰ καὶ εἰδέναι χάριν ὡς φίλοις καὶ συμμάχοις.  
 Ἐκέλευε δὲ Ἄμοῦρ τοῖς παρ' αὐτοῦ πεμφθεῖσιν  
 ἀρχουσιν, ὡς ἂν μὲν διαλλάττοιο πρὸς βασιλέα ἡ  
 Σαρχάνην στρατιά· οἰεσθαι γὰρ αὐτοὺς βασιλέα  
 πείθειν κατατίθεσθαι τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον καὶ  
 συμμαχεῖν· μὴδ' αὐτοὺς ἀποκαλύπτειν τὸ ἀπόρρη-  
 τον, ἀλλὰ μετὰ τῶν ἄλλων πρὸς τὸν βασιλέα ἦκειν.  
 Ἄν δ' ἐθέλωσιν ἐκεῖνοι πολεμεῖν ὡς ἀληθῶς, κρύφα  
 πέμπαντες πρὸς βασιλέα, πραινέειν αὐτῷ ἀντικα-  
 θίστασθαι πρὸς μάχην τοῖς βαρβάροις. Ἐπειδὴν δὲ  
 ὡς παρτεταγμένοι, καὶ ἦδη μέλλωσι συμπλέκεσθαι,  
 μεθίστασθαι πρὸς βασιλέα, καὶ χωρεῖν κατὰ τῶν  
 βαρβάρων μετὰ τῆς ἐκεῖνου στρατιᾶς. Τοῖς μὲν οὖν  
 ἀρχουσι τῆς στρατιᾶς οὕτω προσέταττεν Ἄμοῦρ,  
 μηδεὶν αὐτοῖς ἐτέρου συνειδέτος τὸ ἀπόρρητον. Τοῖς  
 στρατιώταις δὲ ἐκέλευε πάντα πείθεσθαι τοῖς ἀρχου-  
 σι, καὶ μηδένα πολυπραγμονεῖν, ὡς εἰ τις μὴ πείθου-  
 το, αὐτοῦ καὶ γένους εἰσφραρησομένου. Τοιαῦτα μὲν  
 ὁ Ἄμοῦρ συσκευάσας, μετὰ τῶν ἄλλων συνεξέπεμπε  
 τὴν στρατιάν. Τάγαρις δὲ ὁ μέγας στρατοπεδάρχης  
 πάντας ἔχων ὀμοῦ, ἐπεραιούτο τὸν Ἑλλησποντον.  
 Καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπεὶ τὴν στρατιάν ἐπίθετο περαιω-  
 θεῖσαν, ἅμα δὲ ὡς οἱ ταύτην ἀγοντες στρατηγοί,  
 τῶν φίλων εἶσι καὶ τῶν συνήθων, τὸν Λαιδορίτην  
 καὶ Ἀθιανὸν πέμψας πρὸς αὐτοὺς, παρήνει κατα-  
 τίθεσθαι τὸν πόλεμον τὸν πρὸς αὐτόν· καὶ πάντα  
 τῶν ἐπιχειρεῖ πείθειν ἀφίστασθαι τοῦ κατ' αὐτοῦ  
 χωρεῖν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τῶν ἡγεμόνων οὐκ ἀφί-  
 σταντο τοῦ πράττειν τὰ κατὰ γνώμην τῷ σφῶν σα-  
 τράπῃ· ἀληθῶς γὰρ ἐπέμψθησαν κατ' αὐτοῦ. Ὅμοις  
 δὲ τινες καὶ χρηστοτέρας παρεῖχοντο ἐλπίδας. Οἱ  
 τῆς Ἄμοῦρ δὲ στρατιᾶς ἡγούμενοι ἐμήνουν τὸ  
 ἀπόρρητον τῷ βασιλεῖ, καὶ παρήνουν τε θαρρῆναι,  
 καὶ παρασκευάζεσθαι πρὸς μάχην ἂν ἐπίωσιν. Οἱ  
 μὲν οὖν πρέσβεις τάχιστα ἐπανελθόντες, ἀπήγγελλον

rum et aliorum auxilia nihil profuerunt, vide-  
 runtque nunquam fore, ut Orchanī aliud persua-  
 derent, cumque ad Cantacuzenum socerum oppu-  
 gnandum inducerent, ad alius Barbari societatem  
 et auxilium implorandum sese converterunt. Ita-  
 que Georgium Tagarin, magnum stratopedarcham,  
 ad Sarchanem Lydiæ satrapam ei familiarem (quippe  
 qui cum patre ipsius Sarchanis Philadelphici diu  
 versatus fuerat) mittunt, et opem adversus impe-  
 ratorem flagitant. Is confestim flexus, Tagari copias  
 tradit. Amurius ut ad ejus aures venit, Sarchanem  
 contra imperatorem mittere militem, iniqua mente  
 tulit, et quiddam commentus est, quo amico opitu-  
 laretur. Delectis enim de suis duobus illustribus,  
 quos sibi in primis obsecuturos norat, iisque attri-  
 butis duobus millibus, simul cum Sarchanis cohortibus  
 in Thraciam trajecturos misit. Erat enim apud Bar-  
 baros istos solemnne, cum populatum irent, si ex  
 alia satrapia essent qui sequi cuperent, ne prohibe-  
 rentur, quin et gratiæ ut amicis et sociis habe-  
 rentur. Imperavit autem ducibus suis, ut si Sar-  
 chanis copiæ imperatori reconciliarentur (arbitrari  
 enim se, eum ex hostibus sibi amicos et auxiliares  
 redditurum), nec ipsi arcanum enuntiant, sed  
 cum aliis ad imperatorem transirent. Sin illum  
 serio oppugnare vellent, clam mitterent, et ad Bar-  
 baris resistendum hortarentur. Dispertitis porro  
 ordinibus, ingruente jam conflictu, ad imperatorem  
 transfugerent, et cum illius agmine in Barbaros  
 impressionem facerent. Talia ducibus præcepit  
 Amurius, quæ reliquos fallebant omnes. Milites  
 vero omnia curiositate ducibus per omnia obtem-  
 perare jussit. Qui secus fecisset, cum genere suo  
 perituro. Hujuscemodi dolum machinatus Amu-  
 rius, cum aliis suos emisit. Tagaris cum omnibus  
 Persis Hellespontum trajecit. 687 Imperator ubi  
 exercitum transvectum, et simul ductores amicos oc-  
 familiares esse accepit, per Lædoritum et Athianum  
 monuit, uti bello contra se supersederent; quod  
 ut ab illis obtineret, tentabat omnia. Alii igitur  
 duces, quæ cupere satrapam suum nossent, non  
 prætermittabant, vere siquidem contra Cantacuze-  
 num missi erant. Verumtamen spem bonam dab-  
 ant. At duces copiarum Amurii et secretum im-  
 peratori reserabant, et si peteretur, ad pugnam  
 vicissim accingi hortabantur. Legati ocysissime re-  
 versi, statum rerum apud Persas exponunt. Tum  
 ipse quoque dimicationi, si opus sit, se instruit,  
 alios floccipendit, Amurianis ex ipsa acie ad se  
 transituris. Paulo post et Sarchaniani conspirantes,  
 communem legationem ad imperatorem mittunt,  
 bono animo esse jubent: se deinceps socios illius  
 et amicos fore. Rogabant tamen, ne in præsens ad  
 se venire cogeret, sed Byzantium abire sineret,  
 illic acceptis donis et promissis satrapæ suo pec-  
 cuniis reversuros, et quæ imperaret, effecturos  
 omnia. Tali scopo Barbari Byzantium venerunt,  
 ingressique ad imperatricem duces, eam adorarunt,  
 honorificaque dona acceperunt. Convenit porro

inter archontas et Persas, ut ipsi quidem missis A trirenibus e mari Orchanem imperatori succursurum impedirent: hi a continenti Selybriam tandiu obsiderent, quoad ipsam cum adventitiis expugnassent. Sperabant enim et Selybrianos, si magnas terra marique copias vidissent, dissidio ab imperatore, urbem ipsis tradituros. Triremes sine mora instructantur: Persæ, si ipsos Romani equites sequerentur, omnes facere servos cogitabant. Quae de re Cantacuzenum certiores facientes quaerebant equid probaret istuc consilium; qui quasi injuriam suam id fieri vetuit, illos siquidem Romanos non multo post suos fore milites. Eo igitur facinore temperarunt, nec, quanvis paratos, secum proficisci sustinuerunt: redeuntesque Byzantio Selybriam, obvios omnes ceperunt, nec parum multarunt, quod tanquam sociis et amicis fiderent iis qui prope Byzantium incolabant. Selybriam ut vicerunt, exercitu foris relicto, centuriones, tribuni et duces non pauci imperatorem conveniunt, a quo splendido apparatu epulari accipiuntur. Domus in qua diversabatur imperator sic constructa erat, **688** ut sedentes possent mare conspiciere, et conspici a præternavigantibus. Persæ igitur convivalantur: et ecce Byzantio adsunt triremes non paucæ, cum quinquaginta remorum prædatoriis, prætereuntesque (sciebant enim illic imperatorem habitare) verborum contumelias cum minis affatum jactant. Persæ statim consurgentes, ex ædibus sagittas in vectores ingeminant, et aliquot vulnerant. Navarchi cernentes Persas arma capere, primum quidem admirari, et dubitare quid hoc esset. Ut autem intellexerunt, Persicum agmen se cum imperatore conjunxisse, omni spe perditâ, statim reverterunt. Imperator donatis ducibus, Persas, quod tunc eorum opera non egeret, domum remisit. Qui non mediocre damnum interpretantes, vacuos discedere, in Mæsos irruptione facta, multos occidunt, multos captivos cum pecudum gregibus abducunt, et Mæsiâ, si unquam alias, deformant. Rumor spargebatur, imperatorem ad gratiam pro societate rependam hanc illis impressionem permisisse: sed illi fabularum architecti merissimum mendacium garriebant. Imperator enim non modo tunc, sed nec unquam ante id tempus sciens et volens Barbaros Mæsiâ induxit, sed cum essent plures, quam Romani opus haberent, per se emolumentum sui causa irruperunt. A Romanis quippe auferre nihil licebat: quorum alii jam ad incitas erant redacti, alii parebant imperatori, cujus Persæ socios se et amicos profitebantur. Imò vero de Barbarorum incursionibus eos præmoneri semper diligentissime curabat: et sæpe hac ratione in oppida ex agris commigrantes, aut in silvis opacis latitantes conservati sunt. Nec hoc tantum, sed etiam inter amicos frequentissime multa de Romanis captivis verba faciebat, indigne ferens, quod quæ minime vellet, et super quibus doleret votius non mediocriter, ea facere ab ho-

βασιλεὶ τὰ παρὰ τῶν Περσῶν. Καὶ παρεσκευάσθη καὶ αὐτὸς ὡς μαχοῦμενος, ἦν δὲ. Οὐδένα γὰρ ἤδη τῶν ἄλλων ἐποιεῖτο λόγον, μελλόντων ἐκείνων πρὸς αὐτὸν μεθίστασθαι ἐπὶ τῆς παρατάξεως. Μετὰ μικρὸν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι συμφωνήσαντες, κοινὴν ἐποίησαντο πρεσβείαν πρὸς τὴν βασιλέα, φράσκοντες θαρραλεῖν ὡς ἔσονται σύμμαχοι καὶ φίλοι. Ἐδέοντο δὲ αὐτοῦ μὴ τὸ νῦν ἔχον ἀναγκάζειν ἦκειν πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἀπελθόντας εἰς Βυζάντιον πρὸς βασιλέα καὶ δῶρα δεξιμύμενος, καὶ τὰ ἐπηγγελμένα χρήματα τῶν σφῶν σατράπῃ ἐπανήκειν πρὸς αὐτὸν, καὶ πάντα τὰ κελεύόμενα ποιεῖν. Οἱ μὲν οὖν βάρβαροι γνώμην ἔχοντες τοιαύτην ἦγον εἰς Βυζάντιον. Καὶ οἱ στρατηγοὶ πρὸς βασιλέα εἰσελθόντες, προσεκύουν τε καὶ ἐδέχοντο δῶρα παρ' ἐκείνης φιλοτιμῶς, συνέβαινόν τε οἱ τῶν Βυζαντιῶν ἄρχοντες τοῖς Πέρσαις, ἵν' αὐτοὶ μὲν ἐκ θαλάσσης τριήρεις πέμφαντες κωλύσωσιν Ὀρχάνην βασιλεὶ μὴ βοηθεῖν, αὐτοὶ δὲ ἐκ τῆς ἡπείρου περιστρατοπεδευσάμενοι Σηλυμβρίαν πολέμῳσιν ἄκρις ἀν' ἐκπολιορκήσωσιν αὐτὴν καὶ τοὺς συνόντας. Ἠλιπζὼν γὰρ καὶ Σηλυμβριανός, ἀν' μεγάλην δύναμιν ἐκ γῆς καὶ θαλάττης ἴδωσι, διαστασιάσειν πρὸς βασιλέα, καὶ τὴν πόλιν ἐκείνοις παραδώσειν. Καὶ ὠπλιζόντο αὐτίκα αἱ τριήρεις. Τὸ Περσικὸν δὲ διενουῶντο εἰ καὶ Ῥωμαίων ἱππικὴ στρατιὰ συνέπιπτο αὐτοῖς πάντας ἐξανδραποδίζειν. Ἐμῆνυόν τε βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ, εἰ καθ' ἡδονὴν τὸ τοιοῦτον εἴη πράττειν. Ὁ δ' ἐκώλυεν, αὐτὸς ἰσχυριζόμενος ἀδικεῖσθαι, ἀν' τοιαῦτα τολμῶσιν ὀλίγη γὰρ ὕστερον, αὐτοῦ τοὺς στρατιώτας ἔσεσθαι ἐκείνους. Ἐκείνους μὲν οὖν ἀπέσγοντο, καὶ οὐδὲ ἐνέμειναν παρασκευασμένους σὺν αὐτοῖς ἐλθεῖν. Ἀναστρέφοντες δὲ ἐκ Βυζαντίου πρὸς Σηλυμβρίαν, πάντας ἠνδραποδίζον τοὺς προστυχόντας, καὶ ἐζημίωσαν οὐκ ὀλίγα διὰ τὸ θαρραλεῖν αὐτοῖς τοὺς περὶ τὸ Βυζάντιον, ὡς φίλοις καὶ συμμαχοῖς. Ἐπεὶ δὲ εἰς Σηλυμβρίαν ἦσαν, ἡ στρατιὰ μὲν ἔξω κατελείπετο. Λοχαγοὶ δὲ καὶ ἡγεμόνες καὶ στρατηγοὶ, οὐκ ὀλίγοι, δυνεες, πρὸς βασιλέα ἦλθον. Καὶ ὁ βασιλεὺς εἰσὶν φιλοτιμῶς ἐπ' αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ἦν ἡ οἰκία κατεσκευασμένη ἐν ἧ ἠύλιζετο ὁ βασιλεὺς, ὥστε καθημένους ὄρῃν τε τὴν θάλασσαν, καὶ ὄραται ὁμοίως ὑπὸ τῶν παρόντων. Εἰστέλλοντο μὲν οὖν αἱ Πέρσαι, καὶ αἱ ἐκ Βυζαντίου παρήσαν αὐτίκα τριήρεις οὐκ ὀλίγαι, καὶ πεντηκόντοροι ἡστικαὶ, καὶ παραπλέοντες, ἤδεσαν γὰρ ἐκεῖ βασιλέα διατρέποντα τῶν ὕβρεων ἡφειδίου καὶ τῶν ἀπειλῶν. Οἱ Πέρσαι δὲ αὐτίκα ἀναστάντες, ἔβαλλον τοὺς τριηρίτας ἀπὸ τῆς οἰκίας συχοῖς τοῖς βέλεσι, καὶ ἐτραυματίσάν τινας. Οἱ ναύαρχοι δὲ τοὺς Πέρσας ὄρωντες μαχημένους, πρῶτα μὲν ἐθαύμαζον, καὶ διηπόρουν, ὅ τι εἴη. Ἐπεὶ δὲ ἐπόθοντο τὸ Περσικὸν προσκεχωρηκέτας βασιλεὶ, ἀνέστρεφον αὐτίκα, πάσης αὐτοῖς ἐπίδοδος περιαιρεθείσης, καὶ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἄρχουσι τῆς στρατιᾶς δῶρα παρασχόμενος, ἀπέπεμπε πρὸς τὴν οἰκίαν οὐ γὰρ αὐτὸν ἐδεῖτο τότε. Ἐκείνοι δὲ ζημίαν οὐ μικρὰν ἠγούμενοι τὸ κεναῖς ἀναχωρεῖν χερσίν, ἐπεστράτευσαν Μυοῖς, καὶ ἀπέκτειναν πολλοὺς κατὰ τὴν ἐφοδὸν ἐκείνην, καὶ ἠνδραποδίσαντες



καὶ βοσκημάτων ἐκρίτησαν παμπόλλων, καὶ εἴπερ Α ποτὲ ἐκάκωσαν Μυσίαν. Ἐλέγετο δὲ ὡς βασιλεὺς αὐτοῖς ἐπιτρέψει τὴν ἔφοδον, ἀμειβόμενος τῆς συμμαχίας· ἐψεύδοντο δὲ ἀκράτως οἱ λογοποιοῦντες. Οὐχ ὅτι τότε γὰρ ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλοτε ποτε ἐκὼν εἶναι πρὸς βαρβάρους ἐπήγαγε Μυσοῖς· ἀλλὰ πλείους ὄντες, ἢ ὥστε ἀγερούς ὑπὸ Ῥωμαίων, ἀρ' ἐκυτῶν αὐτοὶ ἐπήγεσαν κέρδους ἕνεκα. Λαμβάνειν γάρ παρὰ Ῥωμαίων οὐδὲν ἐξῆν, τῶν μὲν ἤδη διεφθαρμένων, τῶν ὑπολοίπων δὲ τελούντων ὑπὸ βασιλέα ᾧ σύμμαχοι καὶ φίλοι εἶναι ἔλεγον. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πρόνοιαν ἐποιεῖτο πλείστην τοῖς Μυσοῖς τὴν τῶν βαρβάρων ἔφοδον ἀεὶ μηνύειν· καὶ πολλάκις ἀπὸ τούτου τοῦ τρόπου διεσώθησαν, ἐπὶ τὰς πόλεις καὶ τὰς λόχμας καταδύοντες. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς φίλους ἀεὶ πολὺν τινα λόγον ἐποιεῖτο, περὶ Ῥωμαίων τῶν ἐξανδραποδιζομένων ἀγανακτῶν, ὅτι ἂ μὴ βούλοιο, ἀλλὰ καὶ ἀχθοῖτο γινομένων οὐ μετρίως, ταῦτα ὑπὸ τῶν πολεμούντων πράττειν ἀναγκάζοιτο· καὶ πρὸς μὲν ἐκείνους ἐφασκεν ἀμύνεσθαι δίκαιον ἡγεῖσθαι, οὐ μόνον διὰ τὸ μὴ καταδέχεσθαι τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ὅτι εἰ καὶ τρόπῳ δὴ τινι περιγένοιτο αὐτῶν, πάντας ὡμῶς ἀποκτενοῦσιν, ὡς ἐκ τῶν γεγενημένων εἰκάζειν ἔξεστι τὰ μέλλοντα. Δι' ἂ καὶ τὴν τῶν βαρβάρων αἰρεῖσθαι συμμαχίαν, ἵνα μὴ αὐτοὶ χρησάμενοι, ὥσπερ πολλάκις ἐπεχείρησαν, διαφθερῶσιν αὐτὸν καὶ τοὺς συνόντας. Πρὸς δὲ τοὺς κτεινομένους, ἐξανδραποδιζομένους, καὶ τὰ ἔσχατα ὑπομένοντας, οὐδεμίαν εὐπρόσωπον ἀπολογίαν ἔχειν· τί γὰρ ἠδικήκασιν ἀνθρώποι γεωργοὶ καὶ γυναῖκες, καὶ βρέφη νήπια, ἃ καθημέραν κατασφάττεται, καὶ πρὸς δουλείαν ἀποδίδοται, καὶ ἤθει καὶ νόμοις ἐντρέφεται βαρβαρικοῖς, καὶ πρὸς τὸ ἀφίστασθαι ἐνάγεται Θεοῦ τοῦ πλάσαντος; ἢ γυναῖκες αἰσχυρόμεναι παρθέναι, καὶ ναοὶ καταστρεφόμενοι, καὶ τὰ ἅγια συμπατούμενα, καὶ περιουριζόμενα, καὶ ἀθέων χειρὶ παραδιδόμενα παρὰ πάντα τοῦ δικαίου καὶ εὐλόγου λόγον; ἐφ' οἷς καὶ ἐπεδάκρυε τὰς παρὰ τοῦ δικαίου Κριτοῦ περὶ τούτων ἐννοῶν εὐθύνας, καὶ τὸ ἀπαράλογιστον ἐκεῖνο δικαστήριον καὶ φοβερόν. Ὅμως τῶν αὐτῶν πάλιν ἀναγκαιῶς εἴχετο, τῶν γινομένων τὴν αἰτίαν εἰς τοὺς μὴ καταλύειν τὸν πόλεμον ἐθέλοντας ἀνατιθεῖς, ἀλλ' ἐπιβουλεύοντας ἀεὶ καὶ μηδένα τῶν κτεινομένων ἔλεον λαμβάνοντας, καὶ ταῦτα ὑπ' αὐτοῖς τελούντων. Οἱ μὲν οὖν βάρβαροι, πολλὴν ἀχμάλωσιν ἄγοντες ἀπὸ Μυσῶν, ἐπεραιώθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν.

## CAPUT XCVII.

*Monomachus quidam ad occidendum imperatorem submittitur. Dolus ejus et insidiæ. Veneni præsentia notabilis. Imperator ab amicis præmonetur; insidiator impune dimittitur. Zyraces domesticus imperatricis Constantinopolis sub imperatore redigenda consilia agit. Odium Galateorum in Phæcolatum, et illius occidenti studium. Imperatricis pro eo sollicitudo. Ejus satellitium, et cogitatio de via imperatori in urbem paranda, ac super ea re cum Zyrace pactum. Microcephalus ad imperatorem legatus deligitur. Eumdem adversarii deligunt, ut quosdam interimant de imperatoris. Imperator ad suspicionem vitandam Adrianopolim abiit.*

Οἱ ἐν Βυζαντίῳ δὲ ἐπεὶ φανερώς ἀπέγνωσαν πο- C λεμῆν πρὸς βασιλέα, ἐπεβούλευον αὐθις ἀφανῶς, καὶ Μονομάχον τινὰ, ἀδελφιδοῦν ἔντα Τάγαρι τῷ μεγάλῳ στρατοπεδάρχῃ, δηλητηρίον ἔχοντα αὐτομόλειν ἐκέλευον πρὸς βασιλέα, εἶτα μηνύειν δῆθεν εἴη ἐπιβουλὴν, καὶ τὰ φάρμακα φανεροῦν. Ἐπειδὴν δὲ ἀδείας λάβηται, καὶ παρῆρσις διὰ τὴν δοκοῦσαν εὐνοίαν, τότε ἤδη τῇ ἐπιβουλῇ χρῆσθαι ἀδεῶς, καὶ φάρμακα ἔχοντα προσάγειν βασιλεῖ. Ἡ μὲν οὖν ἐπιβουλὴ τοιαύτη ἦν. Καὶ ὁ Μονομάχος ἐποίησε κατὰ τὰ κεκελευσμένα, καὶ τὴν τε ἐπιβουλὴν ἐμήνυε, τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ μοχθηρίαν τῶν πεμφάντων φάσκειν βεβελύεσθαι οὐκ ἀνεκτῶς, καὶ μᾶλλον βούλεσθαι συνελθαι βασιλεῖ διὰ τὴν ἡμερότητα, καὶ

stibus compelleretur. Et quidem in illos pugnare justum se arbitrari autumabat, non solum quod pacem repudiarent, sed etiam, quod si qua via victores evaderent, omnes (ut ex præteritis futura liceret colligere) crudeliter interfectori essent. Quapropter et Barbarorum arma socia expetere, ne illi ipsis usi, se cum suis, quod sæpius conati sint, perimant. Quod vero tam multos occiderint, ceperint, dirissime cruciarint, id eos nullo honesto nomine posse defendere. 689 Quid enim eos læserunt homines agricolæ, et mulieres, et infantes, qui quotidie jugulantur, et in servitum pretio divenduntur, legibusque et institutis barbaricis viventes, ad Deum procreatorem suum deserendum impelluntur? Aut virgines, quibus erepta est pudicitia, aut templa eversa, et sancta indignissime tradita? Hæc inter verba flebant ei lacrymæ, cum justus Judicis super his examen ac tribunal illud formidabile, quod decipi non potest, reputaret. Verumtamen ad eadem rursus necessario aggrediebatur, causam iis ascribens, qui bellum fluri noluisent, sed insidiarentur sibi perpetuo, nihil eos qui trucidarentur, quanquam suæ ditionis, miserantes. Barbari igitur onusti præda Mæsiaca in Asian renavigarunt.

Byzantii, victoria contra imperatorem prorsus desperata, rursus occulte struxerunt insidias, et Monomachum quemdam ex sorore Tagaris strato-pedarchæ natum, cum veneno transfugere ad illum jusserunt; deinde de insidiis et veneno illi confiteri. Ubi pro benevolo habitus, securitatem libertatemque agendi adeptus fuerit, tum citra metum maturare insidias, et quod haberet, aliud imperatori venenum admovere. Insidiæ tales fuerunt. Et Monomachus jussa peragens, insidias detegebat, inhumanitatem et scelus eorum, a quibus esset missus, mirabiliter se exsecrari, ac malle cum imperatore propter suavitatem bonitatemque morum versari testificans; simulque venenum in vasculo

vitro exhibebat. Quem ob aequitatem et indicium insidiarum laudavit et muneratus est imperator, majora adhuc in eum collaturus. Veneni porro sub terram defodiendi negotium Potamiatæ dedit, qui id extra urbem defodit. **690** Reversus, non ante lotis manibus cibum cepit (64) : neque enim tam presentem illi inesse vim suspicabatur, ut vitro inclusum, ac multis insuper involucris circumdatum, solo contactu etiam sic nocere posset. Atqui adeo magnam vim et efficacitatem habebat, ut Potamiatæ tantum non interitum attulerit : quem diarrhœa frequens, et dolor stomachi vehemens arripuit, et toto ore pustulæ erumpebant, ac dentes gingivis emarcentibus, propemodum excidebant. Theriacæ autem, aliorumque antidotorum usu vitam servavit ille quidem, quanquam vix, sed in morbo longinquo fuit. Sic autem palatum et lingua obstupuerant, ut diu nullum cibi potionisque saporis perciperent. Venenum itaque istanc efficacitatem habuit. Verum amici ex Byzantio imperatorem monebant, Monomacho ne fideret, sed hominem devitaret : sic enim ab his qui misissent, per nequitiam et dolum instructum, ut principio quidem ultro venenum offerret, quo bene velle putaretur, post, aliud illo exitiusius admoveret. Imperator subito accersitum percunctatur, verane sint, quæ de illo ab amicis scribantur. Negat, et frivolis quibusdam suspectisque ratiunculis se tuetur. Imperator nulla pœna imposita, eum apud se pati noluit, atque ut se amoliretur jussit, quod continuo fecit. Imperator itaque ut cum amicis Byzantii literis et internuntiis commodius ageret, diutius Selybriæ se continuit. Porro Zyraces e famulatio imperatricis, cui dolori erant quæ agebantur, quique Romanos de tanta ærumna miserans, et intelligens archontas nec resistere imperatori posse, nec pacem hili facere : sed unum hoc tantum statuit, in imperio dominari, cætera in postremis ponere : et opinatus, si quo modo Cantacuzenus principatum adipisceretur, Romanos præteritarum calamitatum immemores fore, et imperium continentibus bellis tantopere attritum divexatumque aliquando recreatum iri : hæc, inquam, intelligens, aliosque non paucos eadem sententia secum devinciens, id agebat, ut Byzantium sub potestatem imperatoris veniret, et Selybriam eidem suam mentem significabat. Qui quod agerent, probabat, quæque peterent, omnia se præstiturum promittebat. Latini apud Galatam in Phaceolatum, ut diximus, odio capitali ardebant, quod homophylos occidisset, ipsumque spiritu privare cupientes, **691** crebro ab imperatrice deposcebant, hostes futuri, ni impetrassent. Augusta Phaceolatum abjicere nolens

Α χρηστότητα τῶν τρόπων, καὶ τὸ φάρμακον παρήχεν ἐν ἀγγελίῳ ὑέλινῳ. Τὸν μὲν οὖν Μονομάχον ὁ βασιλεὺς ἐπήνει τῆς ἐπιεικειᾶς, καὶ αὐτίκα ἡμεθεοθωραεὶς διὰ τὴν μήνησιν τῆς ἐπιβουλῆς· καὶ ἐτι ἐμελλε μᾶλλον εὖ ποιῆσαι. Τὸ δὲ φάρμακον τὴν Ποταμιάτην ἐκέλευε λαβόντα κατορύττειν, καὶ κοτύρρυτε τῆς πόλεως, ἐξελοῦν. Ἀναστρέψας δὲ ἤπειτο τροφῆς, μὴ νιψάμενος τὰς χεῖρας· οὐ γὰρ ὑπόπτευσε τὸσαυτὴν ἔχειν δύναμιν, ὥστε ἐν ὑέλινῳ κατακλεισμένον, καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐτέρων περιεχόμενον ἐπιβλημάτων, ἀπὸ μόνῃ· βλίπτειν δύνασθαι ἀφῆ. Τὸ δὲ οὕτως ἄρα ἐνεργῆν καὶ δραστήριον ἦν, ὡς μάλιστα δυνθῆναι Ποταμιάτην τὸν παρ' ἐκείνου κίνδυνον διαφυγεῖν. Διάβροοι τε γὰρ κοιλίας κτετόχον συνεχεῖς, καὶ περιωδυνῖαι τοῦ στομάχου, καὶ ἅπαν τὸ στόμα φλυκτιδᾶς ἦν ἐξηνοηκόσ. Καὶ οἱ ὀδόντες ἐδόκουν καταπίπτειν, τῶν περιεχόντων ὑμένων νεκρωθέντων. Θηριακάς δὲ χρῆσάμενος καὶ ἐτέροις ἀντιδότοις, μόλις τὸ ἀποθανεῖν διέφυγεν· ἐνώσης δὲ οὐκ ὀλίγον χρόνον οὕτω δὲ νενάρκωτο τὰ περὶ τὸ στόμα πάντα, ὡς ἐπιπολὺ μηδεμιᾶς ἀσθάνεσθαι ποιότητος. Τὸ μὲν οὖν δηλητήριον τοιαύτην εἶχε τὴν δύναμιν. Οἱ φίλοι δὲ ἐκ Βυζαντίου βασιλεῖ μὴ θάρρειν παρήνουν Μονομάχῳ, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὸν ἄνδρα· οὕτω γὰρ εἶναι συνεσκευασμένον παρὰ τῶν πεμφάντων, ὥστ' αὐτὸν μὲν πρότερον ἐκόντα παρασχεῖν τὸ φάρμακον, ὡς ἂν νομίζοιτο εὐνοῦς εἶναι, ὕστερον μὲντοι προσάγειν ἕτερον ἐκείνου χαλεπώτερον. Ὅν αὐτίκα, μεταπεμφάμενος ὁ βασιλεὺς, εἰ ἀληθῆ τὰ περὶ ἐκείνου γεγραμμένα ἔκλυθάνετο παρὰ τῶν φίλων εἶη. Ὁ δ' ἤρνετο μὲν, σαθρὰς δὲ παρείχετο ἀπολογίας καὶ οἷας ὑποπτέυσθαι. Βασιλεὺς δὲ κακῶς μὲν οὐδὲν ἐποίησε, ἀναχωρεῖν δὲ μόνον ἐκέλευε καὶ μὴ αὐτῷ συνεῖναι, καὶ αὐτίκα ἀνεχώρει. Βασιλεὺς μὲν οὖν τὸν πλείω χρόνον διέτριβεν ἐν Σηλυμβρία, ἐν' ἐξῆ τοῖς ἐν Βυζαντίῳ φίλοις διαλέγεσθαι. Τζυράχης δὲ τις τῶν βασιλέως οἰκετῶν, δυσανασχετῶν πρὸς τὰ πραττόμενα, καὶ τὴν τὸσαυτὴν Ῥωμαίων οἰκτεῖρων κακοπραγίαν, συνορῶν τε ὡς οἱ μὲν ἐν Βυζαντίῳ ἄρχοντες, οὐδ' ἀντέχειν πρὸς βασιλέα οἷοι τέ εἰσιν, οὕτε περὶ εἰρήνης οὐδένα ποιοῦνται λόγον, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐγνώκασιν τὸ τῶν πραγμάτων αὐτοὶ ἄρχειν, τῶν δ' ἄλλων οὐδενὸς πρόνοιαν ποιοῦνται, καὶ νομίσα· εἰ

Δ Καντακουζηνὸς ὁ βασιλεὺς τρόπῳ δὴ τινι τῶν πραγμάτων συμπάντων ἄρξειε, λυθῆσεσθαι Ῥωμαῖοις τὰς συμφορὰς, καὶ ἐπί τι βέλτιον χωρήσειν τὴν ἡγεμονίαν, ὑπὸ τῶν συνεχῶν πολέμων τοσούτῃ μεγέθει χρησαμένην συμφορῶν, καὶ ἄλλου· οὐκ ὀλίγους προσεταιρισάμενος, ἔπραττεν ὅπως ὑπὸ βασιλέα γένοιτο Βυζάντιον, καὶ πέμψας ἐδῆλου βασιλεῖ κατὰ Σηλυμβρίαν διατρίβοντι. Ὁ δὲ ἐδέχετο τε τὴν πρᾶξιν, καὶ πάντα ὅσα ἤκουοντο ἐπηγγέλλετο

#### Jacobi Pontani notæ.

(64) Nota veneni genus præsentissimum ex sequentibus. De veneno per filios ab Antipatro, regi Alexandro dato in poculo, Justinus lib. xii, tantam ejus fuisse vim, ut non ære, non ferro, non testa contineretur : nec aliter ferri, nisi in ungula equi

potuerit. Et sane Alexander accepit poculo, media portione repente veluti telo confixus ingemuit : elatusque e convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum velut vulnera indolesceret.

ποιήσιν, Οἱ ἐν Γαλατῶ δὲ, ὡς περ ἔφημεν, Λατίνοι Α (erat enim tum ipse quoque de collegio archontum, et cum Cinnamo mystico atque Asane panhypersebato ad Cantacuzenum bello persequendum incumbibat), et cum Latinis belligerare sibi ad imperii incolumtatem hand quidquam commodaturum providens, nec manifeste legatos dimittebat, quasi iniuqua peterent, nec mollescebat, ut Phaceolatum lederet, sed clementer ac benigne volebat controversiam decidere, et Latinis se responsuram aiebat, si prius eorum postulata apud animum bene perpendisset. Phaceolatnm interea monebat, vlderet etiam atque etiam, quomodo Latinorum insidias, quas ei diu noctuque pararent, effugeret. Ille statim custodes corporis sibi adhibuit. Et cum per palatium perque urbem, armatos circum se habens ambularet, nulli tamen suspectus erat. Verum cum jam ante malis e bello existentibus ingemiseret, neque nescius esset quanta improbitate, quibus calumniis magnus dux et patriarcha Cantacuzenum ad extremas miseras devolvissent, quem jure oporteret præ aliis summum tenere imperium, illo autem tempore ob timorem quo obsidebatur, clarius quid communi ac sibi privatim posset conducere animadverteret, Ipse similiter, quando hæc una et sola via e multis malis emergendi relinqueretur, de imperatore in urbem recipiendo cogitavit. Ut porro accepit Zyracem eadem moliri, cum eo collocutus, et de civitate concorditer imperatori denda pactus est; cui denuo significarunt, etiam Phaceolatnm ad ipsius partium studiosos accessisse. Ut autem e primariis quempiam ad eum mitti necesse fuit, cum quo de tempore decerneretur, quo veniret, ipsique urbem transderent, placitum est, re considerata, mittere quemdam nomine Microcephalum, quem accitum, secretorum faciunt conscium, suadentique ad imperatorem ultro confugiat, eique aperiens omnia, de tempore adventus Byzantium cum eo conveniat. Microcephalus negotio suscepto, Petrogurguro cuidam naviculariam facientis, et Phaceolato amicissimo, Selybriam deducendus committitur: erant siquidem induciæ Selybriani cum Byzantiis, ac mercimoniorum gratia æque præsentē ut absente imperatore inter se commuebant. Nam continentem 692 Barbari incursabant ac deprædabantur assidue, nec ulla aberrat malorum facies. Unde via omnimodis invidetur. Sic illi Microcephalum ad imperatorem profecturum adornabant. Neque tamen archontes Byzantii dormiebant, quibus visum est propositis imperatriciis nomine præmiis non vulgaribus mittere, ac nonnullos de imperatoris familiaribus morti offerre, cui operi, re circumspecta, Microcephalum accommodatissimum judicabant. Quem advocantes, cogitata illi sua explanant, et exquisita beneficia spondent. Is primum hoc accitu timere, ac de urbe tradenda laborantes deprehensos existimare. Verum ut negotii ignaros sensit, quod jubebatur, promptissime curaturum recepit. Tum illi litteras conscribunt ad quos volunt, cumque ilis

Petrogurguro Microcephalum (cui et Phaceolatus A cumdem tradiderat) lembo Selybriam perducendum committunt. Quod Phaceolatus divinæ providentiæ artificium interpretatus, velut ipso adjutante Numine ad opus conficiendum fiebat alacrior. Sic Microcephalus ad imperatorem jucunde profectus, Phaceol ti mandata omnia peregit. Imperator condicta die, qua ad Auream portam noctu adesset (inde enim facilis ingressus videbatur) Adrianopolim, ne quam suspicionem archontibus moveret, concessit.

μᾶλλον ἔδοξε τοῖς περὶ Φακεωλάτων ὑπὲρ τῆς Προνοίας συνεσκευάσθαι. Καὶ προθυμότεροι ἦσαν πρὸς τὸ πράττειν, ἅτε δὴ συναχιρομένου καὶ τοῦ Θεοῦ. Οὕτω μὲν οὖν Μικροκέφαλος παρεγένετό τε πρὸς βασιλέα σὺν βρασιτώνῃ, καὶ πάντα ἔπραξε τὰ παρὰ Φακεωλάτου. Βασιλεὺς δὲ συνθέμενος ἡμέραν ἐν ᾗ ἔδει πρὸς τὴν Χρυσὴν καλουμένην πύλην εἶναι νυκτὸς, ἐκείθεν γὰρ ἔδοκει ῥάβδιον εἰσάγειν εἶναι, ἀπῆραν εἰς τὴν Ἀδριανοῦ, ἵνα μηδεμίαν ὑποψίαν παρέχοιτο τοῖς Ἀρχουσιν ἐν Βυζαντίῳ.

### CAPUT XCVIII.

*Causa, cur imperatrix a patriarcha alienata sit. Res a capite arcessitur. Furor et insania patriarchæ in damnandis et puniendis recte de religione sentientibus. Apud imperatricem ab episcopis de moribus et religione accusatur. Ejusdem imperatricis diligentia in Ecclesia tuenda, et indicta synodus.*

Interea etiam imperatrix sua sponte de patriar- B cha male sentire cepit, etsi belli tempore singulari cum studio et inclinatione animi fecerat, ut archontum princeps esset. Causa hæc erat, quod simul bellum esset natum, Palamam sibi ob cathedram patriarchalem insidiari suspicatus, ei ex invidia nocere contendisset. Nam primum quidem ut Cantacuzenum una persequeretur, et ad illius excommunicationem assentiretur postulabat. Eo tam nefariam assensionem communionemque repudiante, perspicuus ille virum virtute et sapientia conspicuum nihil læsura crimina publica, mutata **693** ratione, impietatis ei dicam scripsit. Acindyno enim cuidam monacho, postquam Barlaamus omnibus calculis, sanctorum scitis de recta et sana fide pugnantly docere et sapere convictus est, rursus illius causam in judicium adducenti, affirmantique injuria damnatum esse, cum recte ac vere sentiret; Palamam autem et socios de prava religione accusanti, assentiens patriarcha (neque enim vel Deo parcebat, propter odium quo in Cantacuzenum ardebat : tametsi ipse, Palamas, inquam, Barlaamum velut pestem ac perniciem gregis repulerat, illique actionem intenderat, adhuc vivo beatæ memoriæ Andronico imperatore, nec solum condemnarat, sed et probationibus e sacra Scriptura, et ratione conclusis, ac necessariis demonstrationibus perversi erroris redarguerat) eum, et quicumque eandem de fide tuebantur sententiam, in carcere detinebat, quantumque poterat affligebat : ac bellum imperatorio simile contra Ecclesiam commovebat. Nec enim judicium ullum, nec argumentorum firmamenta requirens, multos episcopos et præcipuos de monachis indicta causa damnabat, ac per omne belli tempus spirabat contra pietatem ferociter, archontibus ejus amentiam non parum adjuvantibus, quod et istuc bello adversus Cantacuzenum memento haud medioceri futurum cernerent.

ἐπαγγειλαμένους. Ἐδόκει δὴ καὶ αὐτοῖς σκεψαμένοις ὁ Μικροκέφαλος οὕτως πρὸς τὸ ἔργον εἶναι ἐπιτηδεύετατος. Καὶ αὐτίκα μετεκαλοῦντο καὶ διελέγοντο περὶ ὧν διενουοῦντο εὖ ποιήσῃν, πολλὰ ἐπαγγελλόμενοι. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἔδοξε πρὸς τὴν κλήσιν, πεφωράσθαι οἰηθεὶς τοῦ ἔργου πρᾶττοντας τὴν ἄλωσιν. Ἐπει δὲ ἠθόνατο μὴδὲν εἰδόμενος, ἐπηγγέλλετο τὸ προσταττόμενον ποιήσῃν προθυμώτατα. Οἱ δὲ γράμματα τε παρέχοντο πρὸς οὓς ἐθούλοντο, καὶ Πετρογουργούρω πρὸς δὲ ὁ Φακεωλάτος παρεῖδουσαν, ὡς ἀκατίῳ τιλ ἀπάξοντι πρὸς Σηλυμβρίην. Ὁ καὶ

Τούτων δὲ πραττομένων, αὐτομάτως καὶ ἡ βασιλὶς διετίθετο κακῶς πρὸς πατριάρχην, καίτοι παρὰ πάντα τὸν τοῦ πολέμου χρόνον πολλὴν τὴν εὐμένειαν παρεχομένη καὶ τὴν ῥοπήν, ὡς ἄρχοντα Ἀρχόντων εἶναι. Αἰτία δὲ ἦν, ὅτι μετὰ τὸ κεκινῆσθαι τὴν πόλεμον εὐθύς φθονερῶς ὁ πατριάρχης ἔχων πρὸς Παλαμᾶν, οἷα δὲ ὑπωπευκῶς ἐπεδρεύειν αὐτῷ πρὸς τὴν καθέδραν τὴν ἀρχιεπὶ, ἐπεχειρεῖ κακουργεῖν. Καὶ πρῶτα μὲν ἐκέλευε βασιλεὶ τῷ Καντακουζηνῷ συμπολεμεῖν, καὶ πρὸς τὰς ἐπιτιμήσεις καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς συγκοινωνεῖν. Ὡς δ' ἀπέπατο ἐκεῖνος φανερώς πρὸς τὴν τῶν ἀτόπων κοινωνίαν, συνιδὼν ὡς οὐδὲν ἄνεκόν βλάπτειν δύναίτο δημόσια ἐγκλήματα, ἐπίσημα ὄντα δι' ἀρετὴν καὶ φιλοσοφίαν, δυσσεβείας εἰδικῆ μεταβαλὼν. Ἀκινδύνῳ γὰρ τινι μοναχῷ μετὰ τὸ Βαρλαάμ ἀπάσαις ἄλλωναι ψῆφοις, ἐναντία τοῖς ἁγίοις καὶ λέγοντα, καὶ φρονούντα περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ ὁγιούσ, αὐθὺς τὰ ἐκείνου ἐκδικοῦντι, καὶ ἡδικῆσθαι φάσκοντι περὶ τὴν δίκην ὀρθὰ καὶ ἀληθῆ φρονούντα, Παλαμᾶ δὲ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν κακοδοξίαν ἐγκαλοῦντι, προσθέμενος καὶ ὁ πατριάρχης (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Θεοῦ ἀπέσχετο διὰ τὸ πρὸς Καντακουζηνὸν τὴν βασιλέα ἔχθος, καίτοι γε αὐτὸς ὧν ὁ Βαρλαάμ τῆς ποίμνης οἷα λύμην ἀπελάσας καὶ φθορὰν, καὶ δίκην κατ' ἐκείνου πεποιημένος, ἔτι καὶ βασιλεὺς Ἀνδρονίκου τοῦ μακαρίου περιόντος, καὶ Βαρλαάμ οὐ μόνον καταψηφισαμένου, ἀλλὰ καὶ Γραφικαῖς ἀποδείξεσι, καὶ ἀνάγκαις λογικαῖς ἀπελέγξαντος κακοδοξεῖν), Παλαμᾶν τε ὁμοίως καὶ ὅσοι τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ περὶ τῆς πίστεως, ἐφρόνουον, ἐν δεσμοτηρίοις εἶχε, καὶ ἐκάκου ὅσα δυνατὰ καὶ πόλεμον ἐκίνει κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τῷ βασιλικῷ παρόμοιον. Δίκης γὰρ οὐδεμιᾶς οὐδ' ἐλέγχων, οὐδ' ἀποδείξεως δέουμος, τῶν τε ἐπισκόπων οὐκ ὀλίγων, καὶ τῶν λογάδων τῶν μονιχῶν κατεψηφίζετο ἐρήμην, καὶ ποῖός ἐπνεῖ παρὰ πάντα τὸν τοῦ πολέμου χρόνον κατὰ τῆς εὐσεβείας, καὶ τῶν ἀρχόντων ἐν τοῖς πράγμασιν οὐκ

ὀλίγα συναϊρομένων. Ἐύρων γὰρ οὐδὲ τοῦτο τὸ μέ- A  
 ρος ὀλίγα συναϊρομένον πρὸς τὸν πρὸς βασιλέα πό-  
 λεμον. Πᾶσι γὰρ ἰσότητος ἀδικεῖσθαι Καντακουζηνὸς  
 ὁ βασιλεὺς ἐδόκει, καὶ διὰ σπουδῆς ἦγον τὸ κατα-  
 λύεσθαι τὸν ἀναρτίπισθόντα πόλεμον συγγενικόν, ὡς  
 αἴτιον ἐσόμενον πολλῶν κακῶν. ἃ τοῖς ἄρχουσιν οὐ  
 λυσιτελεῖν οὔτε πρὸς βασιλίδα, οὔτε πρὸς ἄλλους  
 Ῥωμαίους ἀκούεσθαι ἐδόκει. Πολλὴν μὲν οὖν κατὰ  
 τὸν τοῦ πολέμου χρόνον κατὰ τῶν μὴ τὰ Ἀκινδύνου  
 ἠρημένων τὴν μανίαν ἐπεδείκνυτο ὁ πατριάρχης ὁ-  
 μοίως, κατὰ τε μοναχῶν καὶ ἐπισκόπων. Ἡ βασιλεὺς  
 δὲ ἀνήκως μὲν οὐ παντάπασιν τῶν τολμωμένων ἦν·  
 ἔπειτα δὲ τοὺς μοναχοὺς διὰ τὸ τὰ Καντακουζηνοῦ ἠ-  
 ρῆσθαι, τοιαῦτα ὑπομένειν. Ἐπει δὲ ἠϋζήτο ἐπι-  
 μέγα τὸ κακόν, ὅσοι τῶν ἐπισκόπων μὴ καὶ αὐτοὶ  
 διεφθαρμένοι ἦσαν ἐν τοῖς δόγμασι, τὰ κατὰ τὸν B  
 πατριάρχην γράμμασιν ἐποίησαν βασιλίδι δῆλα, καὶ  
 πολλὴν τὴν κακότηταν καὶ τὴν διαστροφήν τῶν  
 ἐρῶν δογμάτων ἐνεκάλουν. Ἡ δὲ ὡς ἐπίσθετο μό-  
 νον, οὐ πρὸς ἀναβολὰς ἐχώρησεν, οὐδὲ ὀλίγης ἀξία  
 ἐροντίδος ἠγγήσατο εἶναι τὰ περὶ Θεοῦ· ἀλλὰ πᾶσαν  
 ἄλλην σπουδὴν ἐν δευτέρῳ τιθεμένη, ἐν τούτῳ προσ-  
 εἴχε μόνῳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ κακῶς πασχούσῃ καὶ πω-  
 λεμουμένη στήσαι τὸ κακόν. Καὶ τοὺς ἐπιφέροντας  
 τὴν γραφὴν μεταπεμφαμένη ἐπισκόπους, ἐπει δεινὰ  
 ἔκρουε κατηγορούντων, ἐδόκει δεῖν σύνοδον ἐκ τῶν  
 ἐνότων συναθροίξαι, καὶ τὸν πατριάρχην καλεῖν  
 πρὸς τὴν ἀπολογία. Ἐγένοντο μὲν οὖν ἐν βασιλείοις  
 οἱ ἐπίσκοποι καλεουόμενοι βασιλίδος, πλὴν τῶν ὅσοι  
 ἦσαν φανερώς τὰ Καντακουζηνοῦ τοῦ βασιλέως ἠρημένοι·  
 ἐκεῖνοι γὰρ ἀπρόετοι ἐν οἰκίᾳ κατεκλείοντο·  
 πλὴν καὶ ἀπόντες, τὴν γνώμην ἦν ἔχουσι περὶ τοῦ πράγματος  
 ἐδήλουν. Ἡ σύνοδος δὲ, προκαθημένης  
 βασιλίδος, καὶ τοῦ υἱοῦ βασιλέως, τὴν ἐξέτασιν τῶν  
 δογμάτων ἐποίητο.

## CAPUT XCIX.

*Nuntiatur adventus Cantacuzeni Byzantium. Cur non crediderit statim imperatrix. Cur imperator non plus  
 militum adduxerit. Ejus sollicitudo et dolor. Amici cum timore portam Auream perfodiunt. Patriarcha  
 exauctoratur. Imperator cum plausu populi urbem ingrediens, direptiones interdicat. Imperatrix valatium  
 communit; ei Calatai invitati succurrunt, sed a populo repelluntur. Imperator apud episcopos et cleri  
 principes pro se causam dicit. Imperatrici minatur, nisi ad pactum veniat. Ad eam legatos mittit; quanto  
 in periculo sit, ostendit.*

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐτελεῖτο, ἐκ Σηλυμβρίας τις ἐλθὼν C  
 ἐμήνησεν, ὡς ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἐγγὺς εἶη Βυζαντίου Cantacuzenum ante mœnia Byzantii adfuturum, cui

Jacobi Gretseri notæ.

(k) Scilicet hoc supererat ad perituræ Græciæ  
 fœditatem, ut femina cum filio quindecim anno-  
 rum præsideret synodo, et episcopis jura daret.  
 Quis vel fando talia audivit? Neque enim tantum  
 præsedet, hoc est, primo loco, ante episcopos sedit,  
 ut Martianus olim in concilio Chalcedonensi, et  
 Constantinus in concilio sexto; nec præsedet tan-  
 tum, ut Patres synodi ab omni violentia tutos  
 præstaret, curaretque ut omnia legitime, sine vi,  
 fraude et tumultibus peragerentur, sed præsedet ut  
 controversiarum et questionum iudex: hanc enim  
 præstatem recentior et imperitorum Græciæ suis impe-  
 ratoribus detulerat inaudito a Christianæ fidei incu-  
 tabulis exemplo, ut docet cardinalis Bellarminus lib. 1  
*De conciliis et Ecclesia*, cap. 19 et 20. Quocirca primi  
 etiam subscribebant æque inusitato exemplo. Cum  
 octo fuerint olim generales atque œcumenicæ syno-  
 di in Græciâ celebratæ, duabus tantum imperato-  
 res subscripserunt, inquit Villalpandæus disput. 2,  
 pro concilio Trident., nimirum sextæ et octavæ. Sed  
 in sexta imperator Constantinus ultimus omnium

subscripsit, non desinens, sed consentiens. Et  
 Basilius imperator in octava synodo subscripsit  
 post omnes patriarchas, similiter non desinens,  
 sed suscipiens et consentiens, prius etiam præta-  
 tus, se debuisse subscribere post omnes episco-  
 pos, ut olim fecerant Constantinus, Theodosius et  
 Martianus, tamen se subscripsisse immediate post  
 patriarchas, quia tali eum honore episcopi afficer-  
 voluerint. Quare falsum videtur, quod Villalpandæus  
 dicit, duos duntaxat imperatores subscripsisse,  
 cum testetur imperator Basilius, subscripsisse etiam  
 Constantinum Magnum, Theodosium et Marti-  
 anum, licet postremo loco. Non exstant tamen hodie  
 hujusmodi subscriptiones. In concilio Florentino  
 subscripsit ante omnes Græcos et Latinos præsules  
 (excepto summo pontifice) Joannes Paleologus  
 imperator Constantinopolitanus; sed tolerandum et  
 dissimulandum fuit, tum ob Græcorum morem et  
 genium, tum ne concordia inter orientalem et oc-  
 cidentalem Ecclesiam tantopere desiderata impe-  
 diretur.

anato Augustam occurrere oporteat; affirmabatque id se exploratissime nosse, utpote missum ab his, quibuscum ipse arcana sua communicaret. Imperatrix rata fraudem ab amicis patriarchæ fabricatam, ut ipsa ad nuntium consternata, ille supplicium admixisse in Deum impietatis evaderet, non se loco discessuram asseverabat, quamvis plane sciret, ea ipsa nocte Cantacuzenum intra mœnia fore. Hæc illa, cum falsum apportari nuntium arbitraretur, qui erat utique verissimus. Ut enim cum illis, a quibus ad urbem capiendam adjubatur, diem constituit, quo die et ipse adesset, et illi Auream portam obstructam perforarent, Selybria Adrianopolim discessit, cum amplius mille e toto exercitu delectis militibus (ne proderetur videlicet, si magnam multitudinem duceret), perque deserta et avia iter faciens, necessitate quadam præpeditus, die uno tardius venit, quam præfinitum erat; cum interea cogitationibus distraheretur, metuens, ne pars ejus ipso adhuc absente, ex conventis portam perfosso muro aperiens, flagrante delicto a populo necaretur: dolebatque incredibiliter, 695 non solum quod Byzantio frustraretur, sed etiam quod bonum numerum amicorum anniurus esset. Attamen non funditus abjecta spe eodem gradiebatur. Amici et ipsi necessitate quadam illo die retardati, die altero, quo in palatio contra patriarcham conventus agebatur, convenientes, portam Auream cum trepidatione et anxia cura aperiunt. Timebant siquidem, ne præcedente nocte veniens imperator, et ex pactis nihil dum factum inveniens, recessisset, ipsique proditi, ejus causa, neci dederentur. Tamen nec ipsi salutem in desperatis ducentes, portam perrumpunt; erat enim peditum equitumque haud contemnendum agmen, et si qua vis ingrueret, se defendere illam posse confidebant. Si perfossa porta imperatorem non invenirent, ad eum abire statuebant. Hac mente opus inceptant. Synodus autem in palatio, postquam copiose docuit, patriarcham ipsum in germanis Ecclesiæ dogmatis desipere, et alios ad sibi assentiendum cogere, concordibus eum sententiis exauctoravit. Quam ob causam maxime, imperatorem et qui urbi ab eo capiendæ studebant, die præstituto convenire fuisse prohibitos, postea judicatum est: ne scilicet imperator injuriarum memor, de throno illum deturbasse videretur, sed ut eum propter adulteratam doctrinæ veritatem hæc pœnas pendere omnes perspicue intelligerent. Episcopi cum suffragiis aliorum episcoporum, qui ut suspecti in consilium adhibiti non fuerant, his ita peractis, multa jam nocte in sua quisque tecta recesserunt. Imperator ubi adfuit, et ejus factio intus aditum per portam Auream patefecit, resistente nemine, cum totius populi applausu et gratulatione urbem ingressus est, militibusque interdixit, ne ad cives diripiendos discurrerent; et quantum potuit, idem plebi veluit. Ita in pace fuerunt, qui ab Augusta stabant, nisi si forte quidam a vicinis multati sunt,

Α τειχῶν ὁ Καντακουζηνός, ὃ φυλάξασθαι διὸν βασιλίδα ἰσχυρίζετο τε σαφέστατὰ εἶδέναι παρὰ τῶν τὰ ἀπόρρητα κοινωνούντων αὐτῷ πεμφθείς. Βασίλις δὲ ἐπεὶ ἐπέθετο, ἀπάτην εἶναι οἰηθεῖσα ὑπὸ τῶν πατριάρχου φίλων συνσκευασμένην, ἐν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀγγελίαν θορυβηθείσης, τὸ δοῦναι δίκην ἐκεῖνος διαδρῶν ἐφ' οἷς ἐτόλμησε κατὰ Θεοῦ, οὐκ ἔφη ἀναστήσεσθαι, εἰ καὶ σαφῶς εἶδεν ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ Καντακουζηνὸν ἐσόμενον ἐντὸς τειχῶν. Ἦ μὲν οὖν τοιαῦτα ἀπεφθέγγετο μὴ εἶναι ἀληθῆ τὴν ἀγγελίαν οἰηθεῖσα. Τὸ δὲ ἦν ἀρα ἀληθές· ὡς γὰρ ἐκ Σηλυμβρίας μετὰ τὸ προθεσμίαν συνθεῖσθαι πρὸς τοὺς πράττοντας τὴν ἄλωσιν, ἐν ἧ αὐτὸν τε παρῆναι ἔδει, κἀκείνους τὴν Χρυστὴν πύλην διορύττειν ἀπυκδομημένην, εἰς Ἀδριανούπολιν ἀπήρε, τὸ κἀλλιστον ἀπολεξάμενος· τῆς στρατιᾶς ὑπὲρ χιλίους ὄντας, ἵνα μὴ κατάφωρος εἴη ἐπαγόμενος· πολλοὺς· καὶ διὰ τῶν ἀοικῆτων καὶ ἀτριθῶν ἰδεύσας, ὑστέρησε μὲν τῆς προθεσμίας ὑπὸ τίνος ἀνάγκῃ; κωλυθεὶς ἡμέρᾳ μίᾳ· καὶ πολλοὶς ἐπάλασε λογισμοῖς, δεδοκῶ; μὴ διορύξαντες οἱ τὰ ἐκεῖνου πράττοντες κατὰ τὸ σύνθημα τὴν πύλην, αὐτὸς μὲν ἀπῆ, ἐκείνοι δὲ ὑπὸ τοῦ δήμου διαφθαρῶσιν ἄλόντες ἐπ' αὐτοφώρῳ. Καὶ ἐδυσχέρατινεν οὐκ ἀνεκτῶς, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀποτυχίαν Βυζαντίου, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν φίλων ἐμελλεν οὐκ ὀλίγους ἀπολεῖν. Ὅμως δὲ οὐ παντάπασιν τῶν ἐλπίδων ἀπογνοῦς, ἐχώρει ἐπὶ τὸ Βυζάντιον νυκτός. Οἱ προδιδόντες δὲ καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τίνος ἀνάγκῃς κωλυθέντες τοῖς τεύχεσιν ἐπιχειροῦν κατὰ τὴν προθεσμίαν, εἰς τὴν ὑστεραίαν καθ' ἣν ἐν βασιλείοις ἡ κατὰ πατριάρχου σύνοδος συνεκροτεῖτο, διώρυττον τὴν Χρυστὴν πύλην συνελθόντες, ἐν πολλῇ ταραχῇ καὶ σάλῳ ὄντες καὶ αὐτοί. Ἐδεδίεσαν γὰρ μὴ τῇ προγενομένῃ νυκτὶ ἐλθῶν ὁ βασιλεὺς, καὶ τῶν συνεθειμένων ἠνυσμένων ἐδρηκῶς μηδ' ἐν, αὐτὸς μὲν αὐθις ἀνεχώρησεν, αὐτοὶ δὲ ὑφ' ἐκτυτῶν καταπροθέντες διαφθαρῶσιν. Ὅμως οὐδ' αὐτοὶ τὰς τοῦ σώζεσθαι ἐλπίδας ἀπογνόντες, διώρυττον τὴν πύλην, ἤσαν γὰρ σύστημα οὐκ ἀγγενὲς ἐκ πεζῶν τε καὶ ἰππέων, καὶ ἐθάρρουν σφ' ἑαυτοῖς ὡς ἀμυνουμένοις, ἂν τις ἐπιῆ· κἀν διορύξαντες μὴ εὐρωσι παρόντα τὸν βασιλέα, πρὸς αὐτὸν ἀποχωρεῖν. Ἐκείνοι μὲν οὖν τοιαύτῃ γνώμῃ διώρυττον. Ἦ δὲ ἐν βασιλείοις σύνοδος, ἐπεὶ ἐκ πολλῶν ἀπεικεῖνον πατριάρχην αὐτὸν τε περὶ τὰ ὀρθὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα ἔχοντα οὐχ ὑγιῶς, καὶ τοὺς ἄλλους ἀναγκάζοντα ἐκείνῳ συμφρονεῖν, γνώμῃ κοινῇ καθάρσιν αὐτοῦ καταψηφίζονται. Δι' ἧ δὲ καὶ μάλιστα ἰδοῦσεν ὑστερον. Βασιλεὺς τε καὶ οἱ πράττοντες τὴν ἄλωσιν συνελθεῖν κατὰ τὴν προθεσμίαν κωλυθῆναι, ἵνα μὴ μνησικακῶν αὐτὸς δοκοῖ τῶν θρόνων καθαιρεῖν· ἀλλ' ἀκριθῶς εἴη τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆ; εἰςτροφῆς εὐθύνη. Οἱ μὲν οὖν ἀρχιερεῖς ἐπεὶ ταῦτα ἔπραξεν, καὶ τῶν ἀπόντων διὰ τὸ ὑποκτεῖσθαι ἀρχιερίων συνεπιψηφισαμένων, ἀνεχώρουν ἕκαστος πρὸς τὰς οἰκῆσας; ἤδη πόρρω νυκτῶν. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ παρῆν, τῶν ἐνδον τὰ ἐκεῖνου πραττόντων τὴν Χρυστὴν διορύξιντων πύλην εἰσήλαυεν οὐδενὸς ἀντισταμένου, ἀλλὰ δι' εὐφημίας αὐτὸν ἀγόντων παντὸς τοῦ δήμου, καὶ τοῖς

τε στρατιώταις ἀπέπειε μὴ χωρεῖν πρὸς ἀρπαγὰς· καὶ τὴν δῆμον ἐκώλυεν ὅσα δυνατὰ. Ὅθεν οὐδὲ ἐγένετό τις κίνησις ἐπὶ τοὺς δοκοῦντας ἠρῆσθαι τὰ βασιλῆος, πλὴν εἰ ποῦ τινὰς αὐτῶν ἐζημίωσαν οἱ γέροντες. Καὶ τῶν στρατιωτῶν δὲ ὀλίγοι ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν πολεμίων, βασιλέως μὴ εἰδότες ἐπελθόντες, ἐποίησαντό τινα μετρίαν ἀρπαγὴν. Βασιλεὺς δὲ ἄχρι τῆς Πορφυρογεννήτου καλουμένης οἰκίας προσελθὼν, πρῶτα μὲν ἐκίλευε μηδὲνα χωρεῖν κατὰ τῶν βασιλείων, ἀλλὰ ἀτρεμεῖν, ὡς αὐτὸς διαθησόμενος· τὰ κατὰ βασιλῆα δὲ δοκεῖ ἔχειν ἄριστα. Ἐπει δὲ διέφαινον ἤδη ἡμέρα, διὰ μέσης τῆς ἀγορᾶς ἐβάδιζεν ἐπὶ Θεομήτορος τὸ τῆς Ὀδηγητρίας τέμενος, τὴν ὀφειλομένην προσκύνειν καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῆς νίκης ἀποδώσων τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ. Αὐθις δὲ διὰ τῆς αὐτῆς ἐπανήκων ἐπὶ τὴν τοῦ Πορφυρογεννήτου κατέλυσεν οἰκίαν. Βασιλεὺς δὲ ὡς εἶχε τὰ τε βασιλεία ἠσφαλλίζετο, τοῖς οἰκείοις καὶ μάλιστα δοκοῦσιν εὖνοϊς ἐπιτρέπουσα τὴν φυλακὴν, καὶ ἐκ τῶν ἐν Γαλατῆ βοήθειαν μετεκαλεῖτο. Οἱ δὲ αὐτίκα ἦσαν ἐν τοῖς ὄπλοις, καὶ ὠρμηγὸν προθύμως βοηθεῖν· τριήρεις τε πληρώσαντες ὅσαι ἦσαν αὐθῶρον, καὶ λέμβους ἐφοπλίσαντες, πρὸς τὰ βασιλεία ἐπεραιούντο. Ἀντιταξάμενοι δὲ αὐτοῖς ἐκ τῶν μετὰ βασιλέως στρατιωτῶν τινες, ἅμα καὶ τοῦ δήμου προσεπιθοῦσόντες, οὐκ εἴων τῇ γῇ προσχεῖν, ἀλλ' ἀπεπέμποντο βάλλοντες· συχνὰς τοῖς βέλεσιν. Ὁρῶντες δὲ καὶ ἐκεῖνοι, ὡς οὐκ ἀντιστήσουσι πρὸς τοσοῦτους, πρότερον γὰρ φόντο ὑπὲρ βασιλῆος αὐτοῖς, καὶ τὸν δῆμον συμπροσθήσεσθαι, ἀνεχώρουν τε καὶ οὐκέτι ὑστερον ἐπεδοθήθουν. Βασιλεὺς δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μὴδὲν πλείον μῆτε πράξας, μῆτε εἰπὼν εἰς τὴν ὑστεραίαν τοῦς τε ἐπισκόπους ὅσοι ἦσαν μεταπεψάμενος ἐν Βυζαντίῳ, καὶ τῶν τῷ κλήρῳ κατειλεγμένων τῆς Ἐκκλησίας τοὺς μάλιστα ἐν λόγῳ, πρῶτον μὲν περὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον συμβεβηκότων διειλέχθη, ὡς οὔτε ἐξερχῆς ἔλοιτο αὐτὸς, οὔτε τοῖς βασιλέως ἐπιβουλεύσειε παισὶν, ὥσπερ ὑπὸ τῶν συκοφαντῶν κατηγορεῖτο· ἀλλ' ὅπ' ἐκείνων διὰ φθόνον κεκινημένου ἐπιβουλεύσαντων, ἀναγκάτως τῆς αὐτοῦ καὶ τῶν συνόντων σωτηρίας ἕνεκα ἡμόνετο. Εἰς ἀνάγκην δὲ ἐλθὼν, καὶ βαρβάρους χρῆσαιτο συμμαχοῖς, Μυστοῖς καὶ Τριβαλλοῖς, καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους ἐκείνων ἐπαγόντων. Καὶ τῆς γεγεννημένης φθορᾶς καὶ αἰχμαλωσίας τῶν Ῥωμαίων ἐκείνους ἀπέδεικνυεν αἰτίους. Ἐπειτα καὶ τῶν γιγνομένων ἐποιεῖτο μάρτυρας, ὡς αὐτὸς μὲν οὔτε πρότερον, οὔτε νῦν δυσχερὲς τι περὶ βασιλῆος διανοοῖτο καὶ τῶν παίδων, ἀλλ' ὅσα μάλιστα ἐστὶ πρὸς σωτηρίαν καὶ λυσιτέλειαν τῆς ἀρχῆς. Ἄν δ' ἐκείνη ἐτι τὴν προτέραν θεωμένειαν ἐκδεικνυμένη, ἀνθίστασθαι ἐπιχειροῖη, καὶ σώσειν ἑαυτὴν καὶ τέκνα διὰ τοῦ πολέμου, μὴ αὐτῷ προσλογίζεσθαι τὴν αἰτίαν. εἰ τι περὶ αὐτὴν καὶ τέκνα συμβαίη δυσχερὲς. Οὐ γὰρ αὐτῷ λυσιτέλειαν δοκεῖν, οὐδὲ ἄλλως σῶφρον, εἴην αὐτὴν ἐν βασιλείῳ καθημένην, τὸν πόλεμον αὐθις τὸν συγγενικὸν ἀνακινούσαν, καὶ περιόρων τοὺς ὑπολειπομένους· Ῥωμαίους ὅπ' ἀλλήλων διαφθειρομένους· ἀλλ' εἰ μὴ πείθοιτο χωρεῖν πρὸς τὰς

A et milites aliquot in domus hostium, imperatore ignorante, penetrantes, prædas mediocres fecerunt. Imperator usque ad ædes Porphyrogeniti appellatas cum processisset, edixit, ne quis contra palatium tenderet, sed quieti manerent : se quod optimum censuisset, de imperatrice constitutum. Die jam terris reddita, per medium forum ad Sciparæ Hodegetriæ templum, debita ejusdem adoratione, 696 ac de præstita victoria gratiarum actione functurus petivit : eademque via rediens, in Porphyrogeniti domum divertit. Augusta ut potest, palatium communit; domesticis, et quorum benevolentie plurimum sudebat, custodiam committit; a Galatæis item auxilium accersit; qui repente ad arma convolantes, subsidio ferendo alacriter se comparant, eademque hora impletis quotquot in promptu erant triremibus, et lembis armatis, ad palatium trajiciunt. Sed eos nonnulli de militibus imperatoris, populo adjuvante, crebris jaculis ad terram appellere prohibebant. Videntes Galatæi se contra tantam multitudinem invalidos (speraverant enim populum pro imperatrice tuenda ad ipsos accessurum), retro abeunt, nec deinde subsidio venire audent. Imperator die illo nihil præterea nec fecit, nec locutus est. Sequenti episcopus, quicumque Constantinopoli reperiebantur, et cleri principes cogit, ac primum quidem de iis quæ bello accidissent disserit, quod neque a principio ipse suscitavit, neque liberis imperatoris (quemadmodum ejus obtretractores garrunt) insidias molitus sit. Sed cum illi capiti suo insidiantes, ex invidia illud excitassent, facere non potuisse, quin pro sua suorumque salute propugnaret, et Barbarorum quoque auxilium, quoniam necessitas ita flagitaret, sibi adjunxisse : quando et ipsi Mæsos ac Triballos similiter barbaros induerint. Quod autem tanta labe facta, tot Romanorum capti sint, eos in causa esse docet. Tum ex ipsis actis testimonium affert, se nec al'as, nec in præsens adversus Augustam ejusque liberos quidquam hostile meditatum esse, aut meditari, sed quæcumque imperio salutaria in primis forent atque utilia. Sin illa inimicum retineat animum, et resistere, sequæ cum filiis armorum vi defendere nitatur, ne sibi ascribat, si quid ipsi et filiis ejus odiosius contigerit. Non enim conducibile, neque cum prudentia conjunctum videri, illam in palatio sedentem, et inter cives cognatosque bellum redintegrandam relinquere, Romanorum vero reliquias, mutuo se devorantes negligere. Sed si ad conditiones descendere nolit, se quidem in eam durius nihil decreturum : metuere autem, ne sicut omnibus suis in ipsam, et qui eum ipsa sunt irruentibus, ipse eorum impetum compescere nequeat, et aliquid patiatur ejusmodi, quod medicinæ faciendæ locum nullum relinquat. 697 His dictis delecto metropolitano Philippopolis, et scellii curatore Cabasila (qui et prius Didymotichum legati venerant), ad eam de pace illos mittit. Ac primum quidem immensas Deo gratias agit, quod diem aspexis-

set, qui sole clarius et calumniatorum suorum scelus atque odium honestatis, et imperatoris liberis ab initio hucusque a se præstitam æquitatem ac moderationem, et nihil illiberale aut indignum imperatoris Andronici amicitia post illius obitum a se designatum possit ostendere. Deinde suadet ut pacis conditionibus se submittat, nec vana spe suspensa, aut etiam ab optimatibus suis decepta, adhuc armis contra eundem putet; neque enim aliunde externum ipsi expectandum auxilium: non enim esse profecto, qui venturus sit auxilio: et ex re præsentī nullam spem salutis affulgere, cum munitiones et propugnacula ut instaurentur et tempore aliquo, et sumptu, et materia indigeant, quæ nunc comparari non possint. Quos autem nunc secum habeat, nec pares esse ejus copiis, nec abundare commeatu, ut obsessionem facile ferant. Ob hæc omnia, ut secum paciscatur monet, ne sibi ac liberis per dementia immane malum conflēt, et illi pulcherrimam gloriæ occasionem præcidat. Hoc enim bello ei voluisse semper, et a Deo optimo maximo precatum esse, uti aliquam sibi ansam daret, unde bonitatem et clementiam in vivos, et amorem in defunctum demonstrare posset, quem usque nunc integrum sincerumque conservet; nec se minus modo quam antea de procuracione liberorum ejus cogitare, nihili pendentem, quæ per bellum adversus se improbe patrata sint.

τὴν πολιτοχίαν εὐμαρῶς. Δι' ἃ πάντα πρὸς συμβάσεις αὐτῇ συνεθούλευε χωρεῖν, καὶ μὴ αὐτῇ μὲν καὶ τέκνοις τὰ ἀνήκεστα, προξενεῖν ἐξ ἀβουλίας, αὐτοῦ δὲ μεγίστην πρόφασιν εὐδοξίας ἀφαιρεῖν. Τοῦτο γὰρ κατὰ τὸν τοῦ πολέμου χρόνον καὶ βούλεσθαι ἀεὶ, καὶ εὐχεσθαι πρόφασιν τινα τὸ θεῖον παρῆναι, ἐξ ἧς αὐτὸς τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξεται, καὶ τὸ πρὸς βασιλέα φίλτρον, ὡς ἀκέραιον νῦν ἄχρι διασώζει, καὶ οὐδὲν ἤττον ἢ πρότερον κήδεσθαι τῶν παιδῶν διανοοῖται, λόγον ποιούμενος οὐδένα τῶν ὄσα πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸν πόλεμον ἔγνωμνήθη.

## CAPUT C.

*Laudatur virtus imperatoris. Imperatrix legationem contemnit. Imperator sumnoperē contristatur. Cause cur vehementer imperatrici timeat. Castellum in Blachernis expugnatur. Propugnatores palatii defectio-nem meditantur. Joannes imperator adolescens matri auctor fit compositionis. Legatio ad imperatorem, qua se imperatrix submittit. Asanes socer legatus ut ingratus reprehenditur. Palamas alter legatus de constantia commendatur. Conditiones pacis aliquot, et utrinque juramenta. Imperator in palatium ingreditur.*

Legati cæterique præsentēs verba imperatoris et postulationem audientes, propter admirabilitatem vix fidem commodabant. Nam adeo multa antehac ab hostibus perpressum esse, et plus miles inter sacrum saxumque 698 stetisse, postea armis adæpta victoria non ad cedes mactationesque procedere, parique paribus remetiri iis qui priores lacessiverant, sed victorem victos ad pacta conventa invitare, tametsi eos brevi spatio delere funditus liceret, excellentius quiddam, quam pro humana natura videbatur. Gaudebant igitur tanta lenitate, et suspiciebant tam præstantis animi magnitudinem. Imperatrix suorum consiliariorum impulsu legationem prorsus aspernata, oratores re infecta dimittit, ex quo imperatorem tristitia molestiaque intolerabilis occupavit, sexcentisque cogitationibus in diversa rapnit. Augurabatur enim, pertinaciam istam non bene eventuram, sed

συμβάσεις αὐτῷ μὲν περὶ αὐτῆς οὐδὲν βουλευέσθαι δεῖνόν. Δεδοικέναι δὲ μὴ συμπάντων ὀρημμένων ἐπ' αὐτοῦς, μὴ δύνηται αὐτὸς ἀνέχειν τὴν ὄραμην, ἀλλὰ τι τολμηθῆ περὶ αὐτοῦς τῶν ἀνηκέστων. Ἐπειτα τὸν τῆς Φιλίππου μητροπολίτην ἀπολεξάμενος, καὶ Καθάσιαν τὸν πακελλίου, οἱ καὶ πρότερον εἰς Διδυμοῦτειχον ἦκον πρὸς ἐκείνον προσευχάται, ἐπεμπε πρὸς βασιλέα. Ἡ προσβία δὲ ἦν περὶ εἰρήνης. Καὶ πρῶτα μὲν πολλὰς ὁμολογεῖ χάριτας θεῶν, ὅτι πρὸς ταύτην ἡγήγη τὴν ἡμέραν, ἣ λαμπρότερον ἡλίου πᾶσι δύναιτο καταφανῆ ποιεῖν, καὶ τὴν μοχθηρίαν τῶν σεσυκοφανηκότων, καὶ τὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὰ καλὰ, καὶ τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τε τοὺς βασιλέως παῖδας ἐξαρχῆς ἄχρι νῦν ἐπιείκειαν διασσωσμένην, καὶ τὸ μηδὲν ἀγεννῆς μηδὲ ἀνάξιον τῆς βασιλείως πρὸς αὐτὸν φιλίας μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν φανῆναι διαπεπραγμένον. Ἐπειτα συνεθούλευε χωρεῖν πρὸς τὰς συμβάσεις, καὶ μὴ κενὰς ἐλπίσιν αἰωρουμένην, ἣ καὶ ὑπὸ τῶν συνόντων ἐξαπατωμένην, οἴεσθαι ἀντιστήσιν ἐτι πρὸς τὸν πόλεμον· οὔτε γὰρ ἐξωθέν ποθεν ἦξιν χρῆσιν συμμαχίαν προσδοκᾶν. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς, ὃς ἀφίξεται ἐπικουρήσων, ἐκ τε τῶν παρόντων ἐλπίς οὐδεμία σώζεσθαι, τοῦ φρουρίου μὲν καὶ χρόνου τινὸς καὶ ἀναλωμάτων δεομένου, καὶ ὧν πρὸς ἐπιτελευτὴν, ἃ οὐκ ἔξασσι πορίζεσθαι· τῶν συνόντων δὲ οὔτε ἀξιωμαχῶν ὄντων πρὸς τοσαύτην δύναμιν, οὔτε τῶν ἐπιτηδεῖων εὐπορούντων, ὥστε διαφέρειν

Οἱ μὲν οὖν πρέσβεις καὶ οἱ ἄλλοι οἱ παρόντες, τοὺς βασιλέως λόγους καὶ τὴν ἀξίωσιν ἀκοβόντες, ὀλίγου δεῖν καὶ ἠπίστου διὰ τὴν ὑπερβολήν. Τὸ γὰρ τοσαῦτα πρότερον ὑπὸ τῶν πολεμούντων ὑπομείνντα, καὶ μυριάκις ἐν ἀκμῇ κινδύνου καταστάνατα, ἔπειτα κρατήσαντα τοῖς ὄπλοις, καὶ περιγεγόμενον τῶν πολεμίων, μὴ πρὸς φόνους καὶ σφαγὰς χωρεῖν, καὶ ἴσ' ἀντ' ἴσων ἀποθιδῶναι τοῖς πρώτοις ἄρξαι, ἀλλὰ μετὰ τὴν νίκην ἐπὶ συμβάσεις προκαλεῖσθαι, καὶ τοὶ δυνάμενον ὀλίγῳ χρόνῳ διαφθεῖρουν. κρείττον εἶναι καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ἰδέσκει. Ἦθοντό τε οὖν ὁμοῦ διὰ τὴν βασιλείως ἐπιείκειαν, καὶ ἐθαύμαζον τὴν μεγαλοψυχίαν. Βασίλῃ δὲ παντάπασιν οὐ προσεδέχετο τὴν προσβίαν, ἀλλ' ἀπράκτους ἀπέπεμπε τοὺς πρέσβεις ὑπὸ τῶν συνόντων πειθομένην. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἠνιάτο καὶ ἐδυσχραίνεν οὐκ ἀνεκτῶς μυρίους προσπαλαίων λογισμοῖς. Συνεῶρα γὰρ τὴν ἐνστασιν οὐ τελευτήσουσαν ἐπ' ἀγαθῷ, ἀλλ' ἐκείνοις



τε ἀνηκέστων κακῶν, καὶ τοῦτῃ μείζονος, ἢ καὶ ὅσον χρόνον ἦν πόλεμος λύπης αἰτίαν ἐσομένην. Οἱ τε γὰρ συνόντες ἅπαντες εἰς πολλῶν πείραν ἀγεινῶν ἐλθόντες, καὶ οἱ ἔνδον ὁμοίως Βυζαντίου τῶν δεσποτηρίων ἐξελθόντες, καὶ μνησικαχοῦντες ἐσχάτως τοῖς συνοῦσι βασιλίδι, αὐτοὶ τε διεπρόντο ὑπ' ὀργῆς, καὶ τὸν δῆμον ἐξηρέθιζον, καὶ ἔνδηλοι ἦσαν, ὡς καὶ βασιλέως ἀκοντος ἐπιθησόμενοι τοῖς ἐν βασιλείοις. Καὶ εἰδεῖται μὴ περὶ τὴν βασιλίδα καὶ τοὺς παῖδας ἀνήκεστόν τι τολμηθῆναι, καὶ οἱ συνόντες πάντες ὑπὸ τῶν ἐχθραίνοντων διαφθάρωσιν· ὁ δὲ λίγῃ ὕστερον μικροῦ εἰδέθη γενέσθαι. Ὡς γὰρ ἐπύθοντο, ὅτι μὴ τὴν πρεσβείαν δέχοιτο ἡ βασιλὶς μηδὲ χωροῖη πρὸς συμβάσεις, τὸ ἐν Βλαχέρναις φρουρίον, μέρος καὶ αὐτὸ τοῦ περὶ τὰ βασιλεία φρουρίου ὄν, καστέλιον προσαγορευόμενον, ἐξεπρόρθησάν τε καὶ διήρπασαν βασιλέως ἀγνοοῦντος, καὶ τοὶ γε τῶν ἔνδον ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀμυνομένων κραταιῶς. Καὶ οἱ δοκοῦντες δὲ περὶ βασιλίδα εὖνοι εἶναι πρότερον, καὶ τὴν φυλακὴν τῶν βασιλείων ἐπιτετραμμένον, ἐπεὶ τὸν κίνδυνον ἀπανταχόθεν περιεστάμενον ἑώρων, βασιλίδα δὲ μὴ χωροῦσαν πρὸς συμβάσεις, ἀλλὰ μᾶλλον αἰρουμένην αὐτὴν τε ἀποθνήσκειν κάκεινους συναπόλλυσθαι, ἐσκέψαντο κοινῇ τῆς σφετέρας σωτηρίας ἕνεκα καταπροῖεσθαι ἐκείνους, καὶ παραδιδόναι βασιλεῖ τὸ φρούριον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν λόγῳ μάλιστα τινες πρὸς βασιλέα πέμψαντες, περὶ προδοσίας διελέγοντο, καὶ δωρεὰς ἤστων καὶ τιμὰς, εἰ παραδίδοιεν τὰ βασιλεία αὐτῇ βασιλίδι καὶ τοῖς τέκνοις. Βασιλεὺς δ' οὐδ' ἄκροισι C ἠνέσχετο ὧν, ἀλλ' ἀπέπεμπε σώζεσθαι μᾶλλον βασιλίδα καὶ τοὺς παῖδας εἰπὼν ποιέσθαι περὶ πλειστοῦ. Βασιλεὺς δὲ ὁ νότος Ἰωάννης ἔτος πεντακαίδέκατον τότε ὢν, μείζων ἢ κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐφαίνετο φρονῶν, καὶ τῷ καιρῷ προσήκοντα βουλευόμενος. Ὡς γὰρ ἤσθάνετο θορυβουμένους τοὺς ἐν βασιλείοις, στασιάζειν τε ἤδη ἀρχομένους, καὶ περὶ αὐτῶν ἐπικεικῆς οὐδὲν βουλευόμενος, δραμὼν πρὸς τὴν μητέρα, τὸν τε θόρυβον ἀπήγγελλε καὶ τὴν ἐπιβουλήν. Καὶ εἶδετο πρὸς βασιλέα τάχιστα πρεσβείαν πέμπειν, καὶ τίθεσθαι συμβάσεις περὶ τῆς εἰρήνης· μάλιστα μὲν γὰρ ἐφασκεν ἐκείνον οὐδὲν περὶ αὐτῶν βουλευέσθαι δεῖν. Εἰ δ' ἄρα καὶ τὰ δευτέρα νικήσῃ, βέλτιον ὑπ' ἐκείνου κακῶς παθεῖν, ἢ ἀλογίᾳ δήμου καὶ στρατιωτῶν ὀρμῇ περιπεσεῖν. Αὐτίκα τε ἐπέθειτο ἡ D μητῆρ, καὶ τὸν Ἀνδρόνικον Ἀσάνην τὸν βασιλέως πενθερὸν, καὶ τὸν Παλαμῶν Γρηγόριον αὐτοῦ που κατακεκλεισμένους ἐν δεσποτηρίοις ἔνδον βασιλείων ἀγεσθαι ἐκέλευε πρὸς αὐτὴν· καὶ περὶ τῆς πρὸς βασιλέα διαλεχθεῖσα πρὸς αὐτοὺς εἰρήνης, ἐπαμπε πρὸς ἐκείνον πρεσβευτάς. Οἱ δὲ νομίσαντες βασιλέα οἰδαίνειν τε τῷ θυμῷ, καὶ πρὸς ἀμυναν τῶν κατὰ τὸν πόλεμον γεγέννημένων παρεσκευασμένων εἶναι, πρῶτα μὲν ἐπὶ δεήσεις ἐτρέποντο, καὶ ἰκεσίας ἀφείναι τὴν ὀργὴν τοῖς ἀμαρτήσασσι, καὶ μηδὲν πλείον ἐπιζητεῖν

A. ipsis mala deterrima, majoremque luctum, quam toto belli tempore experti essent, patituram. Nam et illi omnes, qui cum imperatore erant, cum multa adversa pertulissent, et similiter qui Byzantii in carceribus fuerant, extreme se a proceribus Augustæ vexatos meminissent, ira æstuabant, populunisque irritabant : et apparebat, vel invito imperatore, in eos qui essent in palatio impetum facturos. Verebatur insuper, ne imperatrici ac liberis aliquid atrocius fieret, quique cum ea versarentur, omnes hostium gladiis conficerentur : id quod paulo post propemodum accidisset. Ut enim intellexerunt eam legatos rejecisse ac pacem nolle, castellum in Blachernis appellatum, partem munitionis et propugnaculorum quibus palatium circumdatur, imperatore nesciente expugnarunt ac diriperunt, cum qui intus erant e muris fortiter se defenderent. Qui porro antehac Augustæ bene cupere putabantur, quibusque custodia palatii commissa erat, postquam undique periculum, et eam a pacificatione refugientem, mori ipsosque secum perdere malle viderunt, unanimi consensu ipsius et liberorum defensionem propriæ salutis jam postponentes, imperatori palatium tradere constituerunt. Quin etiam honoratissimos quosdam ad eum mittendo, dona et honores quærebant, si regiam cum imperatrice et liberis dedidissent. Quos imperator auribus ista respiciens dimisit, testatus, eam cum liberis servatam potius velle maximopere. Ecce autem imperator Joannes tum quindecim natus annos, supra ætatem sapere, et temporis opportuna consulere visus est. Ut enim tumultuantes sensit, qui in palatio erant, et jam dissidere incipientes, deque matre cum filiis nihil æquum animis agitantibus, ad parentem accurrens, 699 tumultum et insidias nuntiat ; orans celerrime ad imperatorem mitti, et cum eo decidi, asfirmansque, nihil ab eo grave timendum. Sin secus res eût, præstare illum inclementem experiri, quam in populi dementia ac militum furem incidere. Illico persuasa mater, Andronicum Asanem imperatoris socerum, et Gregorium Palamam illic carcere detentos (6) ad se adduci jussit : quibus eum de pace locuta, eos ad imperatorem legat. Qui illum tumere iracundia, et ad persequendas bello acceptas injurias paratum esse opinantes, primum preces et supplicationes adhibent, ut reis placaretur, et hostes domuisse penitusque subjecisse contentus esset ; et quemadmodum eos armis vicisset, sic et injuriarum contemptu et altitudine animi se ipsum vinceret : quæ nimirum maxima illique convenientissima victoria esset. Deinde legationem exponentes petunt, ut pietatem erga defuncti imperatoris liberos, clementiæ, excelsæ mentis ac prudentiæ suæ æternum monumentum relinqueret. At enim ne-

Jacobi Pontani notæ.

(65) Quare in carcerem traditus Andronicus Asanes, qui tamen genero adversatus legitur, perinde

ut ceteri ? Sed hoc Apocauclus fecit ; causa indicata est supra.

sciebant se novaculam acure, et equum cursorem A in campum provocare. Cum primum namque ea verba audivit, omnia se illorum causa velle ostendit, perinde ac ipse non daret, sed acciperet beneficium. Legatum vero socerum de ingrata voluntate blanda oratione increpavit, quod nulla in re offensus, sed, si verum fatendum, mille beneficiis cumulat, tam male gratiam retulisset, et bellum contra se concitasset. Palamam contra laudavit, et gratias egit, quod pro justitia veritateque gravissime afflictus, usque ad extremum nihil abjectum aut fecerit aut dixerit. Tum præcepit juramenta ad Augustam et imperatorem filium conscribi; et conscripta sunt cum his conditionibus: Ut neque ipse vindicaret in eos qui se læsissent, et tum in palatio cum imperatrice degerent; neque mularet ullo modo, sed omnia præterita oblivione sepeliret; neque imperatrix, aut filius imperator in eos, a quibus ipse Cantacuzenus bello adjutus esset, inimicorum retinerent animum; nec illis vel arte, vel ulla machina nocere conarentur, sed utrinque adversum socios utrorumque odia deponerentur, omnesque quas ab initio habuissent, fortunas suas retinerent; imperarent autem ambo, Cantacuzenus et Joannes adolescens Palæologus; sequæ ea invicem **700** benevolentia completerentur, qua patres et filii solent; juniorque seniori potiores deferret in omnibus, ac propter ætatem nondum firmatam, decem annos administratione cederet: quibus exactis, æquali auctoritate cum eo imperaret. In has condiciones et ipse imperator, et Anna Augusta cum filio imperatore, ut in perpetuum servandas juraverunt. Secundum juramenta, qui in palatio erant, portis reclusis, Cantacuzenum imperatorem acceperunt, sexto Idus Februarias, anno orbis conditi sexies millesimo octingentesimo quinquagesimo quinto, indictione quinta decima,

αὐτῷ παραχωρεῖν ἐπὶ δέκα ἔτεσι διὰ τὴν ἡλικίαν· μετὰ τοῦτο δὲ τῆς ἀρχῆς συμμετέχειν. Τοιοῦτοι μὲν οἱ ὄρκοι ἐγεγένητο, καὶ αὐτὸς τε ὤμνηεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἡ βασίλισ· Ἄννα μετὰ βασιλείᾳ τοῦ υἱοῦ, ὥστε παρεθῆσθαι μηδέ ποτε. Τεταλεσμένων δὲ τῶν ὄρκων, τὰς πύλας οἱ ἐν βασιλείᾳ ὑπανοίξαντες, εἰσεδύγοντο τὸν βασιλέα, ὀγδόῃ Φεβρουαρίου Ἰσταμίνου, ἐπὶ τοῖς πέντε καὶ πενήτηκοντα ἔτεσι πρὸς ἑξακισχιλίοις καὶ ὀκτακοσίοις, ἐν ἰνδίκτῳ πενθεκαίδεκάτῃ.

τοῦ τῶν πολεμίων κρείττω εἶναι, καὶ πάντας ὑποχειρίους ὁμοῦ λαβεῖν· ἀλλ' ὥσπερ τοῖς ὄπλοις, οὕτω δὴ καὶ τῇ μεγαλοψυχίᾳ φαίνεσθαι νικῶντα, ἤπερ δὴ μεγίστη νίκη, καὶ μάλιστα προσήκουσα αὐτῷ. Ἐπειτα ἀπήγγελλον καὶ τὴν πρεσβείαν βασιλίδος, καὶ ἔδεδοντο μνημεῖον τῆς αὐτοῦ ἐπιεικείας· καὶ μεγαλοψυχίας, καὶ συνέσεως, τὴν περὶ τοὺς βασιλείως εὐγνωμοσύνην παῖδας ἀνεξάλειπτον τοῖς εἰς ὑστερον καταλιπεῖν. Ἐλάνθανον δὲ ξυρὸν ἀκωνῶντες, καὶ ἵππον θέειν ἀγαθὸν ἐπὶ πεδῖον προκαλούμενοι. Ὡς γὰρ μόνον ἤκουσ τοὺς λόγους βασιλεὺς, πάντα ἦν ἔτοιμος ὑπὲρ τῶν βασιλείως καίδων πράττειν, ὥσπερ αὐτὸς εὐεργετούμενος, ἀλλ' οὐ παρέχων τὰς εὐεργεσίας. Τῶν μὲν οὖν πρέσβων, τῷ πενθερῷ μὲν ὠνείδιζεν ἡπίως τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγνωμοσύνην ὁ βασιλεὺς, ὅτι πρότερον ὑπ' ἐκείνου μηδὲν ἀδικηθεὶς, ἀλλ' εἰ δαί τι τάληθές εἶπειν, καὶ μυρία εὖ παθῶν, ὃ δ' ἡμεῖς φετο τοῖς ἐναντίοις, καὶ τὸν πόλεμον κακίην, κατ' αὐτοῦ. Παλαμῶν δὲ ἐπήγει, καὶ πολλὰς ὠμολόγησε χάριτας, ὅτι πολλὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας κάκωσιν ὑπενεγκῶν, οὐδὲν ἀγεννῆς· οὕτε ἐπραξεν, οὐτ' ἐφθέγγετο ἄκρι τίλους. Ἐπειτα ἐκέλευε τοὺς πρὸς βασιλίδαν καὶ βασίλειαν τὸν υἱὸν γράφειν ὄρκους. Καὶ ἐγράφοντο ἐπὶ τούτοις, ὥστε μήτ' αὐτὸν ἀμύνεσθαι τοὺς λελυπηκότας, καὶ συνόντας ἐν βασιλείᾳ· βασιλίδι τὸτε, μήτε ζημιούην μηδὲν· ἀλλὰ πᾶσαν ἀμνηστίαν παρέχέσθαι τῶν πεπραγμένων· μήτε βασιλίδαν καὶ βασίλειαν τὸν υἱὸν τοῖς ἐκείνων συμπράξαι κατὰ τὸν πόλεμον μνησικακεῖν, μηδ' ἐπιχειρεῖν βλάπτειν, μήτε τέχνη, μήτε μηχανῇ μηδεμιᾶ· ἀλλ' ἀμφοτέροις διαλελύσθαι τὸ πρὸς τοὺς ἑκατέρους προσκειμένους ἔχθος· κτήσοις δὲ ἔχειν πάντας τὰς ἐκάστην προσήκουσας ἀπ' ἀρχῆς. Συμβασιλεύειν δὲ ἀμφοτέρους βασίλειαν τε τὸν Καντακουζηνὸν, καὶ τὸν Παλαιολόγον Ἰωάννην τὸν νέον βασιλέα· καὶ ἀλλήλους εὐνοεῖν τὴν προσήκουσαν εὐνοίαν, πατρῶσι καὶ παισὶ πρὸς ἑκατέρους. Ὑπείκειν δὲ τὸν νέον τῷ πρεσβυτέρῳ κατὰ πάντα· καὶ τοῦ πράττειν

# ORDO RERUM

## QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

### JOANNES CANTACUZENUS IMP.

Notitia.	9
JOANNIS CANTACUZENI HISTORIARUM LIBRI IV.	17
Prolegomena.	<i>ibid.</i>
LIBER PRIMUS.	41
NILUS CHRISTODULO.	41
CAP. I. — Michaelis Palæologi II obitus, avi in nepotem impietas, et in spurium illi propensissima voluntas.	59
CAP. II. — Origo dissidii inter Andronicos imperatores. Cantacuzeni in recusatione juramenti libertas. Neapolis cum Syrgianne colloquium de salute et dignitate retinenda, mutuæque inter nepotem et Cantacuzenum amor, Hujus et Syrgianni in Thracia consultatio.	65
CAP. III. — Cantacuzeni ad Syrgianum oratio. Dolet de re iam accipit et periculosa dicendum sententiam; nepotem laudat et miseratur: futuram calamitatem præsemit: amicitiam justitiæ se prælaturum negat; elabendum potius a loco, quam armis, citra ultimam necessitatem, decedendum affirmat.	69
CAP. IV. — Syrgianne magni domestici consilium probat. Duæ urbes ad fugam delignantur: Christopolis Adrianopoli præfertur. Cantacuzenus uxore Calliopoli relicta Byzantium venit, Andronico Juniori, quid decreverint, renuntiat: Alexium Apocauchum, obscurum hominem, sed prudentem, in gratiam Syrgianni ei commendat. Andronicus consulta amplectitur, maganimitatemque et æquitatem suam ostendit.	75
CAP. V. — Dirus ab avo nuntius. Altera, et antiqua causa inter imperatores dissidii, solutio videlicet vita nepotis, et avi in illum contumeliæ.	77
CAP. VI. — Mittit legatum ad avum nepos: ejus viri virtus prædicatur. Summa legationis, secum atrocius agi, quam delicta mereantur; et illum oblivisci se patrem esse. Si pergat odisse, alium imperatorem designet. Avus memorans, quanto amore nondum etiam natum dilexerit, severitatem et rigorem excusat. Ad superiorem narrationem reditur, et interrupta contextuntur.	81
CAP. VII. — Purgat se de verbo suo nepos; dolentem et contritulum dixisse, sperantemque paternum animum ad misericordiam ita commoveri posse. Veniam petit. Magnus domesticus et Thracia reverens acta cognoscit: fidem et operam suam usque ad aras spondet. De perfugii loco deliberatur. A Crale Triballorum principe legatio, et Callinici legati astus.	87
CAP. VIII. — Callinicus ad Cralem de societate legatus, rem feliciter conficit. Andronici junioris propositum Theodoris Syndenus protostrator consiliorum periculorumque socius asciscitur. De trium Genuensium fide ac promissis. Adrianopolis ad fugam denuo eligitur. Avi in nepotem inhumanitas et importunitas. A magno domestico solatium. Syrgianni et Thracia revocatio. Deratione Byzantio se educendi consultatio.	95
CAP. IX. — Protostrator imperatorem seniore in custodiam dandum, Syrgiannes interdicendum, magnus domesticus in priore sententia consistendum suadet. Reprehensus a Syrgianne de pertinacia, sapienter se tuetur, et utrumque refellit.	99
CAP. X. — Nepos insignem observantiam in avum ostendit, et crudelia potius ab ipso pati, quam in eum facere paratus est. Quæ fortuna dabitur, ea se usurum. Si se deserant socii, acerbè laturum. Ejus voluntate collaudata, protostrator et Syrgiannes, dum licet, Byzantio discedendum statuunt. Quæritur equid imperatrix assumenda, an Constantinopoli relinquenda sit.	107
CAP. XI. — Cantacuzeni rationes, cur Imperatrix Constantinopoli relinquenda. Syrgianne ad præfecturam suam in Thraciam dimisso reliqui hærent Byzantii. Magnus contostaulus, et magnus logotheta Melochites viri clarissimi imperatorem senem frustra ab incepto dimovere nituntur.	111
CAP. XII. — Ab avo citatur nepos, et a protostratore	

de illius versutia monetur. Rerum citatus, in palatium vadit, protostratore prosequente et foris expectante. Supervenit magnus domesticus; quid actum sit cognoscit; consilium suum edicit. Mos Genuensium et Venetorum, Dominico die imperatorem venerandi. Genuenses ternas triremes celeriter armant. Protostratoris ad pugnam ardor.

CAP. XIII. — Junior imperator egressus, magnum domesticum requirit. Quid utrinque actum mutuo indicant. Historia inseritur de dilato senioris consilio. Denuo per eunuchum, et ad iudicium quidem, cum magna vocantis miseratione et lacrymis accessit nepos. Ad officium, tali tempore sibi præstandum socios cohortatur. Promittunt omnia, ipsaque ad palatium comitantur. 125.

CAP. XIV. — Numerantur assessores Andronici senioris in iudicio. Ponitur ejus in juniorem accusatio, et hujus defensio. Status est absolutus; negat enim se objecta crimina conscivisse; leviora commississe fatetur. Acerbitatem in se ultimam avo exprobrat. Ille in contumeliam prorumpit, quam nepos repellit. 129

CAP. XV. — Magnus domesticus et protostrator nepoti volunt opem ferre, et frustra placentur. De instanti periculo avus monetur, qui juveni quatuor conditiones proponit, si veniam impetrare velit; ille omnes præter duas recusat. 135

CAP. XVI. — Lavabitur in nepotem senex cum minis. Nepos veniam petit delictis suis; pedem illi, quanquam renitenti, exosculatur, et osculum ab eo recipit. Ficta reconciliatio, et ob id inane gaudium. Magnus domesticus in Peloponnesum ire jussus, nepotem et protostratorem certiores facit. De ea reconsultant. 139

CAP. XVII. — Magnus logotheta nepotis pro impunitate sociorum ejus recusat: causam addit, quam nepos, mollius sentiens (ut postea intellectum est) refellit. Magnus domesticus Peloponnesum ne petat, confictam et inanem causam obtendit. Ab imperatore pusilli animi reprehensus in Thessaliam jubetur ire: sufficientes copias, et pecuniam postulat. Protostratori Prillapi præfectura committitur. 145

CAP. XVIII. — Cunctatur Byzantio exire magnus domesticus, et ad urbem postea manens, pecuniam et militem expectat. Protostrator quoque discedere cogitur. Libellus ad lectulum junioris imperatoris inventus. Eiusdem ex urbe egressus; Adrianopolin faustus ingressus. Mandat dueli suo senior, fugitores insectatus, nepotem vinctum adducat. Ille vanam fore persecutionem docet. 151

CAP. XIX. — Andronicus minor imperatoris nomine privatur, hostis iudicatur, crescit potentia. Legati ad eum de pace. Miles tumultuatur. Præclarum fortitudinis, et excelsi animi exemplum in Theolepto episcopo. Herum testatus innocentiam suam juvenis, legatos cum spe pacis dimittit. Senis potentia extenuatur. 159

CAP. XX. — Nepos in consilio de hæsterno tumultu conquiretur: petitionem avi proponit, quam omnes uno ore respiciunt. Et quoniam avus facturum spondeat quæ nepos velit, velle debere, sibi imperio cedi, aut armis Byzantium invadendum. Concio dimittitur, et cum tribus amicis amplius deliberatur. Placet seni dare spatium, quo se ad resistendum comparet, ne improvisè opprimatur. Junior exercitui protectionem in occidentem persuadere nequit. 165

CAP. XXI. — Magnus domesticus quoque, oppugnationem Byzantii dissuadens, ad occidentalem expeditionem hortatur. Quare uterque simulaverit, in extremo capite causa disseritur. Exercitus se ex parte aliqua parituum, sed ingratis ostendit. Permittuntur ire Constantinopolin. Occulte mittitur epistola purgatoria ad avum a nepote, qua etiam monet, uti se communiat. 169

CAP. XXII. — Insidie in Andronicum juniorem a Sphentisblabo Mæzorum rege. Legatio avi de adventu ad urbem paulum differendo. Concio nepotis ad exercitum de armis deponendis, et pace complectendis. Omnium assensus. 175

CAP. XXIII. — Responsum nepotis ad avum plenum officii. Partem imperii ab eo petit, et juramentum. Jurat

senex, anathema rescindit, nomen imperatoris ei restituit, ejus virtutem magnifice commendat. Quod Apocau-  
cum ad juramentum exigendum ad se miserit, id fert  
ægrius, et hominem illum vituperat. Excusat factum  
Palæologina; excusat etiam nepos, se hominem illum  
obscurum non pro legato, sed pro tabellario misisso affir-  
mans. 183

CAP. XXIV. — Junior imperator Adrianopolin rever-  
sus, eo uxorem vocat. Ætatem in lustrandis et ordi-  
nandis urbibus ponit. Syrgiannes ad senem perfidiose  
cœcicit. Eam delectionem nepos illi exprobrans, ad fidem  
porro colendam hortatur. Negat Syrgiannes objecta;  
sed litteris Byzantinis convincitur. Iterum de officio mo-  
netur, Pernegat, et Byzantium proficiscitur. Bellum re-  
crudescit, nepos exercitum ad arma in adversarios exsu-  
scitat. Mira omnium pugnantium cupiditas. 185

CAP. XXV. — Imperator junior Theodoræ matri magni  
domestici femine prudentissimæ administratione urbium  
commendata, Byzantium movet. Nobiles, et duces exerci-  
tus, eodem non repugnante, epistolam ad seniorem  
mittunt, pacemque exposcunt. Tumultus in palatio. 185

CAP. XXVI. — Xena Andronici junioris mater Thessa-  
lonica Byzantium captiva adducitur. Calochæretes seni-  
ori pacem vehementer atque etiam suppliciter suadet.  
189

CAP. XXVII. — Legatio nepotis ad avum de pace;  
quam rursus non procul a mœnibus Byzantii petit, sed  
frustra. Ejus febris, et profluvium sanguinis e naribus.  
Magni stratopedarchæ defectio. Syrgiannis facinora. 205

CAP. XXVIII. — Sollicitudo Andronici minoris. Magni  
domestici et matris ejus in eundem beneficentia præ-  
clara omnino et singularis. Ejusdem matronæ prudens  
et festiva oratio. 203

CAP. XXIX. — Apri obsidentur et expugnantur. Ad  
captivos milites admonitoria imperatoris oratio, et  
in eosdem humanitas. Rursum ad suos, de moderanda  
victoria et misericordia in victos, Christiana concinnata.  
211

CAP. XXX. — Garella, Rhædestum, Sergentium oppi-  
da dedicationem faciunt. A Sacrensibus rusticanis male-  
dictis laceratur imperator; ipsum castellum miserabili  
incendio conflagrat. Insigne exemplum fidelitatis in do-  
minium, et charitatis in hostem ejusdem pestoris, per  
quod stratopedarcha reus majestatis absolvitur. 215

CAP. XXXI. — De Thessalonica et Constantino despota  
felices nuntii. Ad imperatorem monachi habitu indutus  
perducitur; in carcerem datur. Qui Xenam imperatricem  
violaverant, pœnitent publicæ. Iannus ad juniorem  
deficit. Persæ seniori auxilio venientes, metu junioris  
perculsi, domum turpiter revertuntur. Fugiunt etiam  
Byzantii. 221

CAP. XXXII. — Legatio senioris ad nepotem. Delet  
se delusum; ad pacem inclinat. Responditur pacem cordi  
futuram. Cum magno domestico decernitur ad obtinend-  
um os scyphantis omnia in manus avi tradenda. Qua re  
cum principibus totoque exercitu agit imperator,  
magno domestico et protostratore pacem approbantibus  
ejus sententiam; in quam tamen nobilitas et duces ægre  
concedunt. 227

CAP. XXXIII. — Responsum nepotis ad avum de pace  
admissa, et dedicatione in ejus potestatem, sui, rerumque  
omnium. De agro militibus assignato. De stipendio illis  
persolvendo. De domo sua. De patrio despota. Admiratio  
senis, et communis lætitia Constantinopoli, de lega-  
tionis eventu felicissimo. 240

CAP. XXXIV. — Xena mater ad filium Andronicum gra-  
tias actura, et juramentum delatura, mittitur. Jurat in  
conditiones etiam senex. Nepos ad avum salutandum  
Constantinopolim progreditur. Occurrit avus. Inducitur  
consuetudo salutandi inter imperatores obvios. Ad visen-  
dum juvenem undique concursus fit. 241

CAP. XXXV. — Senioris imperatoris providentia ac  
diligentia in constituendis magistratibus. Sphenisthlabo  
Mæсорum regi Terteres filius succedens, Philippopolim  
capit; oppida quædam incurSAT. Andronicus junior Mœs-  
iæ fines deprædatur. Judicium Syrgiannis, ut rei majestatis.  
245

CAP. XXXVI. — Terteres Mæсорum rex moritur. Mul-  
ta oppida Mœs-æ se Romano dedunt; quædam Boesilas  
sibi vindicat. Philippopolis frustra obsidetur. Cujusdam  
machinæ oppugnatrice descriptio. Mæсорum principes  
Michaelē dynastæ cujusdam filium regem creant. Boe-  
silæ dynastæ Mœsi et Romanorum amici mors falso  
ventilata. Causæ cur conflictu cum Michaelē abstinentium.  
249

CAP. XXXVII. — Philippopolis casu recuperatur. Mi-  
chael Boesilam obsidet, qui a suis proditor. Michael Ro-  
manorum fines depopulatur; ei imperator duellum offert;

quod facere abnuat. Veniens Constantinopoli in imperator,  
avum ad bellum Barbaris inferendam sollicitat; cuius  
consilium magnus domesticus confirmat, et contra Mœsis  
omnia sua pollicetur. 255

CAP. XXXVIII. — Consultatio de bello in Barbaros  
suscepiendo. Præclara magni domestici oratio, quæ bellum  
a necessario, ab honesto et facti sua etur. Additur  
pro epilogo liberalissima promissio. Protostrator, et  
comites junioris imperatoris idem sentiunt. Consilium  
senioris dissentit, privatam utilitatem præ communis  
spectantes. Laudat alteram partem, et magnum dome-  
sticum senior; suos vituperat, et cum nepote porro deli-  
berat. 259

CAP. XXXIX. — Legatio Mæсорum regis ad Androni-  
cum juniorem de amicitia ob ductam ejus sororem insti-  
tuenda. Mittuntur vicissim legati, qui pacem confirmant.  
Mos imperatorum, quo Scytharum satrapas sibi devincen-  
rent. De aliquot eorum incurSIONIBUS in Thraciam, et  
felici cum iisdem conflictu. Alios persequitur imperator;  
et flumine intercedente ab utraque ripa sit collo-  
quium. 263

CAP. XL. — Obitus Irene imperatricis, conjugis An-  
dronici minoris. Consultatio avi cum nepote de a tera  
ducenda. Legatio ad Sabaudiam comitem pro Anna sorore  
ejus, quam frater, præterito rege Franciæ, imperatori  
respondet, et desponsam honorificentissime tractat.  
271

CAP. XLI. — Hoc capite coronatio junioris Andronici  
describitur, et tota illa cæremonia, Constantinopoli in  
coronandis imperatoribus scripta, diligentissime  
explicatur; etque res ad cognoscendum perjuranda, nec  
infrugifera. 275

CAP. XLII. — Cum magno et nobili comitatu Anna  
imperatrix adducitur Byzantium. Nuptiæ sunt; ipsa coro-  
natur. Sabaudi nobiles commendantur; imperatorem  
ludicras artes ducent. Cum Persis prælimibus dimica ur-  
cum victoria. Imperator in pede vulneratur. Cum Mi-  
chaelē Mæсорum rege colloquium. Senioris imperatoris  
ira et alienatio a nepote recrudescit. 283

CAP. XLIII. — Joannes Palæologus panhypersebastus  
tyrannidem affectat. Litteræ filiorum magni logothetæ ad  
eundem panhypersebastum interceptæ. Andronico ju-  
niori redduntur, a quo logothetæ officii admonetur; cuius  
responsum arrogans refertur. Protovestiarii minæ in lo-  
gothetam a juniore imperatore coercentur; quem apud  
iratum avum excusat, et pacem ejus deprecatur. Utrius-  
que in benemeritum ingrattissimus animus. Bellum se-  
aperit. Andronicus et socii ex innocentia sua pacem vi-  
cendi concipiunt. 293

CAP. XLIV. — Per legatos avus nepotem monet, ne  
Byzantium ingrediatur. Ille dolens ea denuntiatione,  
Deum testem innocentie sue appellat; nec recusat, si  
legitime accusatus se defendere lequii erit, quam pœnas  
det. Ejus memoriam et sacris per omnia tempora toti  
vult avus; patriarcha diserte nepoti patrocinatus, refragat.  
301

CAP. XLV. — Rogat avum nepos, ne novo istoc loco  
imperium Romanum claudibus cumulet, ita tuncque se  
ad dicendum causam elat. Magnus domesticus per atten-  
tas idem contendit, nepotem tuetur, ab audiendis scy-  
phantis dehortatur. Terrorem in extremo adjungit, si  
secus fecerit. 305

CAP. XLVI. — Responso avi contristatur nepos. Pa-  
triarchæ calamitatem suam per litteras exponit; suos et  
episcoporum opem ad conciliandam pacem implorat.  
Faciunt illi quod rogantur. Quatuor et viginti diversorum  
ordinum ad eum mittuntur, a quibus quid ei obji-  
citur intelligat, quique controvertiam disjiciant. Ar-  
chiepiscopus quo line advenierit edicatur. 309

CAP. XLVII. — Oratio junioris ad synodum. Adver-  
sarium avum rapit in odium; iudices sibi benevolos  
facit; fiduciam causæ præ se fert; et est hoc velut ju-  
dicii prœmium. Deinde breviter quædam objecta dicit.  
315

CAP. XLVIII. — Culpam omnem calamitatis in avum  
confert, non sine commendatione sui. Nilitur probare se  
fœdus sanctum habuisse, avum non habuisse; cuius li-  
teræ hujus rei testes ad protovestiarium, et aliæ cu us-  
dam Cocalæ recitantur. Docet etiam, non idcirco fœdus  
se rupisse, nec perjurium incurrisse, quamvis pecuniam  
accepit. 317

CAP. XLIX. — Cocalas impediens calumniator aperte  
coarripitur. Jocus amarior in eundem. Episcopi impera-  
torem juniorem damnare non audent, Republicam ei  
commendant. Is avi pertinaciam accusans, medietatem  
quandam malorum proponit, ac de jure suo multum  
remitit. Ejus ad senem responsum officii sui commemora-  
tionem, senis modestam reprehensionem, pacis petitio-

nem, subjectionem humilem plane, et terrorem, ni cedat, complectitur. 327

Cap. L. — Cocalas narrat seniori omnia; episcopi, et cæteri tacere jubentur. Patriarchæ urgenti audientiam, durius respondetur. Sequitur ejus oratio, qua cum summa libertate se nepotis patronum contra avi iniquitatem fore pollicetur. Internuntii patriarchæ in carcerem truduntur; ipse in monasterio, episcopi in ædibus suis includuntur. Magnus domesticus pæce desperata, non ultra desidentium suadet. Item sentit protostrator. Junioris imperatoris consilium a domestico improbat. 335

Cap. LI. — Rhegio Byzantium iter intendunt. Litteræ amicorum, acta nuntiantes. Imperator paucis comitibus ad mœnia procedens, avum ad colloquium invitat: si noli, marchionem Montisferrati, patrum ad se mitti rogat. Jubetur ab urbe discedere. Marii Caballarii de muro in imperatorem convicia. Rursum de officio suo, cum inselatione inexpugnabilis avi pertinaciæ. Selybræ rebus constitutus Apocauchum relinquit. Copiæ ad Didymotichum convenire jussæ. Andronicus Tornices, et Manuel Lacaris de proditione insimulati, Thracia in exilium pulsæ. 343

Cap. LII. — Protostrator Thraciæ, prætor creatur. Andronicus nepos cum magno domestico et parte copiarum in Macedoniam cum hostibus conflicturus abit. Matrem apud Gratianopolin invenit. In hostes itur: qui timentes sibi, Pheras concedunt. Zichnam deditio. Hostes Pheris ad pugnam elici non possunt. De postulatis præstandis se excusant; domesticus recedendum suadet. Zichnam redeunt. 349

Cap. LIII. — Ad occupandam Thessalonicam imperator nepos vocatur. Partium studia et conatus. Portis apertis recipitur. Pherænes subsidium ad arcis propugnationem mittunt; sed cæduntur fuganturque subsidiarii. Miraculum de sanato pede imperatoris ope sancti Demetrii martyris. In arce factiones duæ, quæ impunitate concessa imperatori transdit. 353

Cap. LIV. — Queritur quo sit eundem. Magnus domesticus Edessam et Castoriam suadet. Omnes approbant consilium. Mittuntur litteræ; promptas inventiunt ad deditionem. Quid senioris duces egerint. Ingens Occidentaliæ ad juniorem defectio. Protovestiarius, et despota, aliique ad Tribalium confugiunt; sed intercepti ad imperatorem adducuntur. Pecunia omnis uxorbis eorum donatur, ut sit quod in viros exules impendant. 363

Cap. LV. — Castoria et Achris se dedunt; protovestiarius et alii Crælem adversus imperatorem ad bellum exstimulant. Dolus uxoris protovestiarii in mundo muliebri celando. Proditur protovestiarii supplex aurea et argentea. Donat eam imperator magno domestico; sed ab eo contempta, in militem distribuitur, quoad nummos aureos; reliqua nobilibus et a-rario donantur. Agrestes Albani se dedunt ultro. Chresles Tribalium pacem suadet. Romani fugitivi tertio Crælem ad arma sollicitant, et a proceribus Tribalibus increpantur. Variæ rationes, quibus juventur, a Cræte eis proponuntur. 371

Cap. LVI. — Protovestiarius moritur, Prillapus deditur, Asanes Proscaco spoliatur. Imperator Strumbitza et Melenoci frustra tentatis, Thessalonicam redit. De victoria nuntius a protostratore; quo se parum lætari imperator pro concione testatur; victores remuneratur. Alius nuntius de fodere a seniore cum Mœsorum rege inito. Denuo Byzantium movet; pacem ut antea sæpius, petit; jubetur abscedere. Abscedit, ac rediens eandem petit. Duo Byzantii occasionem urbis capiendæ ostendunt, et suam in id operam pollicentur. 379

Cap. LVII. — Ilustre exemplum mansuetudinis Andronici junioris. Proditores pene coacti, petunt viginti jugera; majora promittuntur. Mœsorum rex adest cum copiis. Logos abire decernunt. Queritur quo fine idem rex ter mille equitum Byzantium miserit. Ibanes, dux Mœsus, a finibus jubetur recedere. Ejus responsum fraudulentum. Monetur avus a nepote de periculo a Mœsis vitando; monitionem contemnit. 385

Cap. LVIII. — Legatio junioris Andronici ad Mœsorum regem, qua queritur, quid veniat; et minæ intentantur. Mœsus jurat, non se contra illum venisse, et ad confirmandum et sacris reliquiis crucem de collo mittit. Timet ne suis noceatur; Ibanem revocat. Scala et reliqua ad urbem occupandam parantur. Die Pentecostes Logisabeunt versus Byzantium. Sequitur magni domestici et imperatoris in milite digerendo et præcipiendo labor. 391

Cap. LIX. — Ostenditur expliarite, quo pacto Constantinopolis capta sit. Portis apertis ingreditur imperator, et post eum protostrator cum reliquis copiis. Mira humanitas nepotis in avum. Patriarcha e monasterio tanquam carcere liberatur. 397

Argumentum libri secundi.

## LIBER SECUNDUS.

407

Cap. I. — Post transitionem docet, quam avo providentiam, et quam reverenter eum tractari. Magnum logothetam venia, protostratorem urbis præfectura donat. A patriarcha ut episcopis adversariis offensam remittat, obtinere nequit. Aliis de se bene meritis gratias agit. De Marco Caballario questio, et in conspectum imperatoris adducto, historia; ex qua et vis consuetudine in illo, et in imperatore divina quædam clementia elucet. 407

Cap. II. — Magnus domesticus ad patriarcham episcopis reconciliandum missus, nihil agit: dies judicio præstituitur. De mente domestici quæstio inter episcopos. Pro reis ipse orationem habet deprecatoriam, et patriarcham flecit. Absoluti gratias imperatori agunt, qui amicis separatim remuneratus, communiter civitati beneficit. 413

Cap. III. — Mœsorum rex Thraciam superiorem devastat. Imperator cum eo depugnaturus Bizyam abit. Mœsus clam domum recedit, usus strategemate. Imperator incursans Mœsiam, Diampolim capit. Iterum irrumpens in Thraciam Mœsus Bucelum occupat, Probatum obsidet. Exprobratur ei perfidia cum minis. Causam præterdit, uxoris jus in paternum imperium. Prolata lege refutat, terribisque magnitudine et silentia Romani exercitus. Bucelum redditurum, pacemque servatorem promittit. Causa audaciæ Mœsorum. Milites se spoliis privari dolent. Amicitia renovatur. Uterque domum redit. 419

Cap. IV. — Magnus domesticus Syrgianni mitorum carcerem impetrat. Postea libertatem eidem petit. Imperator miratur eam non statim petivisse, cum ejus amori daturus sit omnia, cuius magnitudinem declarat. Domesticus ipse quoque suum amorem in imperatorem prædicat, et rationem facti reddit. Angelus magnus strateparcha pro egregio duce commendatur. Imperatoris mater Xena se de Syrgianne celatam a domestico irascitur. Syrgiannes e custodia dimittitur. 427

Cap. V. — Germani jure hospitii ab imperatore pecunia adjuvari petunt. Magnus domesticus respondet æriarum exhaustum esse, militem illis suppediluros. Germani recusant; abundare se militibus. Dimittuntur cum honorè. Exponitur calliditas domestici. Item quomodo approbante imperatore partem onerum et curarum suarum in humeros Apocauchi rejecerit. Causæ quare imperator Cyzicum profectus sit. Cum Zamerechane satrapa, qui Orientales Romanorum urbes vexabat, pacem facit. Mœsus cum imperatore perenne fœdus igit. 433

Cap. VI. — Imperator Barbaros in Bithynia invadere cogitans. Contophris præfecti consilio incitatur, et docetur. Barbari ad editoria loca se recipiunt. Orchanes satrapa in locis montosis et impeditis tendit. Quibus conspectis, placet Romanis non ultra progredi. Postridie tamen acie in campo instructa eos expectant. Orchanes contra suos instruit, partemque in insidiis collocat. Describitur pugna, cuius mira varietas; victoria penes Romanos stat: ad quam plurimum egregia imperatoris conato valuit. 441

Cap. VII. — Consilium magni domestici, quia hostes se victos fatebantur, in castra redeundum, et Byzantium postridie revertendum. Placet; in castra reditur; triumphus canitur. Pars Persarum insequitur abeuntes; confligitur in via, cum quidam ordines suos deseruissent; quos et domestici, et Imperator reductum eunt; sed uterque summo cum periculo. Sebastopolus cum trecentis fugatur. Byzantium nuntius ad protostratorem mittitur; castra custodiuntur. 451

Cap. VIII. — Laudat pro concione Romanos Orchanes vel hostis; in locum tutiorem abscedendum suadet. Dissuadent senes, et qua ratione in eodem loco manendum sit, edocent. Duplex de imperatore per castra rumor et militum trepidatio; quorum fugam domesticus inhibere nequit. Imperatorem lembo vectum Constantinopolim frustra quærit. Exercitus fugiens in quatuor oppida se disperdit. Apud Philocrenem accepta calamitas. 457

Cap. IX. — Amor imperatoris in magnum domesticum incredibilis exprimitur denuo. Docetur quantopere contenderit, ut eum imperii consortem haberet; quem tamen honorem ille constanter toties repudiavit, cum aliqui re ipsa partem omnino ab imperatore differret, quandoquidem penes eum erat tota imperii administratio. Sed certis de causis a nomine et insignibus abstulit; que tamen, ut videbimus libro tertio, etiam certas ob causas postea admisit. 465

Cap. X. — Quomodo Benedictus Zacharias Genuensis, posterique Chium insulam sibi propriam fecerint. Ejus recuperandæ occasionem Calothetus dynasta Chius, matre magni domestici conversa, ostendit; a qua filius et imperator Didymotichum ob id Byzantio evocatur. Cum Calotheto præsentem colloquuntur. Consilium magnum do-

mestici, quo pacto cum Martino, qui tum Chium obtinebat, agendum sit. 473

**CAP. XI.** — Numerus navium in Chium proficiscendum: trierarcharum ambitiosa contentio. Qua conditione imperator Martino insuam praefecturam relinquere staverit. Ejus contumacia. Calothetus adjuvare Romanos meluit. Benedictus castellum imperatori tradit. Martinus rebus desperatis se dedit, et Chiorum manibus a magno domestico eripitur. Martinus in vincula ducitur: uxor, liberi, famuli exilio mutantur. Ejus militibus duplex conditio proponitur. Imperatoris non tam in bene mererit cupientes gratus animus. 479

**CAP. XII.** — Imperator ad gratiam Benedicto referendam, Chii praefectura illum ornare vult, cum reditibus amplissimis. Homo avarus et ambitiosus totam insulam pro peculio audet petere. Conatur eum sanare imperator. Datur spatium ad deliberandum. Manet in sententia pertinaciter. Galatam triremes petit, quas illi negat imperator. Iterum spatium deliberandi datur, et Benedictus profatio habetur. Consilium magni domestici de infamia imperatori effugienda. A Lathiorum conventu Benedictus pro insano damnatur. Honores illi exquisitissimi, cum viginti aureorum millibus promittuntur: spernit omnia. Imperatoris virtus laudatur: Benedictus Galatam navigat. 483

**CAP. XIII.** — Imperator Phocæam veterem veniens, a duobus Persarum satrapis colitur. Phocæam novam in dedicationem accipit, quam Arego Genuensis ut praefecto committit. Persæ, Trajanopolin et Beren depopulantes, partim occiduntur, partim capiuntur. Benedictus cum octo triremibus Chium ultionis ergo, et insulae subigendis infelicis eventu appellitur. 493

**CAP. XIV.** — Periculose ægrotos imperator tertium magno domestico imperium deferit; tertium recusat. Oratio imperatoris jam morituri, ut putabat, sane pathetica; qua convocatis ordinibus præseente etiam uxore valedicit, et preces exploratias petit. Magnum domesticum pro se administratorem nominat, cui imperatricem commendat. Excutiuntur omnibus lacrymæ, laniantur crines, feriuntur pectora. Flentes ei valedicunt. De populo cui-libet palatium ingredi etique salve et vale licet dicere. Medicos obstatur, uti se ante mortem cucullo tæonachi induant. 497

**CAP. XV.** — De Xena matre imperator nihil statuit. Magnus domesticus juramenta excipit; praefectos urbium decernit; insignia imperatoria quartum repudiat; ut Constantinum despotam occidat, aut oculos ei eruat, adducit nequit, eumque occulte liberum dimittit. Protostrator Byzantii praefectus de statu imperatoris sit certior; jubetur ipse jurare, et aliis juramentum deferre. 501

**CAP. XVI.** — Andronicus senior vitæ suæ timens. Sit monachus. Junior iterum flagitat monasticum habitum, et cum ingenti gaudio impetrat. Domestico subirasculur, per quem stet quominus pater spiritualis, quod maxime cupiebat, ad se in tali tempore veniat. Domestici lacrymæ. Medicus quoque ejus stropham ægre fert; et domesticus cum eodem exposulatio. Nolebat enim cucullo indui imperatorem quod eum speraret posse convalescere, timeretque ne oppressus gaudio, quod quibusdam accidit, moreretur, aut in posterum inter monachos vivere obstineret. Quomodo eundem medicum terruerit. Mandatum ultimum imperatoris de corpore suo exanimi. 503

**CAP. XVII.** — Miseratur magnum domesticum, jamjam moriturus, ut putabat, imperator ob molestias ex imperio illi subornituras. Amorem suum rursus testatur. Effusa domestici lamentatio et lacrymæ. Nocte proxima moriturum respondent medici. Adsunt mortis omnia indicia; Libitina paratur; aqua de fonte Matris Dei sanatur. Omnes miraculum agnoscunt, Deoque factis se gratos demonstrant. 513

**CAP. XVIII.** — Magnus domesticus gestorum rationem reddidit. Syrgiannem cum copis in Occidentem missum non probat; revocari tamen vetat. Qui delatorum litteris a domestico alienatur. Despotæ tragœdia narratur, et is e carcere liberatur. Avum monachum factum cognoscit imperator. Causam quaerit: Domesticus quid rumore feratur indicat, doloreque imperatoris consolatur. Eum imperator præteritæ cogitationis admonet, de qua sequenti capite. 521

**CAP. XIX.** — Andronicus minor avo imperium redditurus, rem cum magno domestico communicat; qui postquam intellexit voluntatem esse seriam, monet ut prius secum diligenter cogitet quid agat. Proponuntur causæ tres quæ moverint imperatorem, et refutantur. Ipse imperator negans se illis motum, duas alias allert, quibus impellitur. 525

**CAP. XX.** — Hac oratione domesticus duas causas ab

imperatore allatas, quibus ad imperium avo reddendum moveretur, confutare nititur; obiretationem improborum, et honorem ac voluptatem avi. Agit autem vaide oratorie. Byzantium se confert imperator divæ Matri pro recepta salute gratias acturus. Hominum ad eum visendum concursus. Thraciæ urbes lustrat. 529

**CAP. XXI.** — Persæ prædatores caeduntur; Achris Triballorum obsidione liberatur. Messorum rex, et imperator pacta societate in Triballorum regionem irruunt. Tribailus Mæso copis integris occurrit, hostes partim cædit, partim fugat. Rex vulneratus moritur. In imperatorem Crales nihil molitur. Michaelis conjux, soror imperatoris, cum liberis pellitur. In concilio decernitur in Mæsiam proficiscendum, ubi magna spes ostentarentur, et expulsa imperatoris soror justa esset bellum occasio. Vastatur Mæsia; aliquot oppida se dedunt. In locum Isaie patriarchæ magno domestico Joannem presbyterum subrogandum suadet, et episcopos quodam callico commento ad id permovet. 537

**CAP. XXII.** — Persæ prædones occiduntur, fugantur, capiuntur. Pars his auditis in orientem refugit. Syrgiannes contra domesticum conjunctionem facit. Equanimitas domestici. Zamplaco Syrgiannem apud imperatorem accusat; ille infanticione se defendit. 551

**CAP. XXIII.** — In discrimine suo magni domestici opem salutarem Syrgiannes implorat, culpamque confitens, meliora pollicetur. Domesticus enumerans sua in illum merita, ingratisimum luisse convinct, et cum conditione promittit auxilium. Præterea quid fecerit Syrgiannes, et quid nunc facere debeat, eleganti apologo docetur. 557

**CAP. XXIV.** — Testibus jam præsentibus, Nicææ obsidio nuntiatur. Cum classe eo proficiscitur imperator. Ad pugnam non venit, sed pax certis conditionibus componitur. Judicium Syrgiannis exercetur; ampliationem petit: magni domestici opem denuo flagitat, et Byzantio clandestina fuga se Galatam proripit. Ab ipso imperatore quaesitus non invenitur. Eubœam inde, postmodum ad Cralem fugit, etique contra Romanos operam navat. Imperator exercitum adversus illum conscribit. 561

**CAP. XXV.** — Sphranzes quidam ad referendam imperatori pro meritis gratiam, se illi adversus Syrgiannem offert. Cum domestico consultat, quo pacto sine pugna hostem vivum, et vincitum adipiscatur: Sphranzi res mandatur, et praefectura eidem committitur. Imperator in Macedoniam ducit, Persarum incursio, et infortium. Dolus, quo Sphranzes Syrgiannem jugulavit. Præmia in eum collata. Pax cum Crale. Urbes a Syrgiannibus subactæ ad fidem imperatoris redeunt. Crale adversus Ungrorum regem mittuntur auxilia, et cum honore domum remittuntur. 567

**CAP. XXVI.** — Factione duorum principum regina. Michaelis prima conjux, regno pellitur, Alexander Stranzimeri filius rex creatus, cum Mæsis et Scythis auxiliaribus urbes imperatori deditas recuperat. Protostrator praefectus Mesembriam mittitur. Persæ Nicomediam obsessuri, imperatoris adventu, auditu domum refugunt. In Mæsiam irruptio. Mæssorum ignavia. Pax ea conditione fit, ut Romani pro recipienda Anchisio Diamopolin Mæso reddant. 577

**CAP. XXVII.** — Scythæ veniunt Alexandro contra patrum suppetias, quos per fraudem in imperatorem immittit; quibuscum et una cum Mæsis prælio acerrimo contenditur. Mæsi superiores sunt. Alexander fedus et filiam imperatoris filio suo uxorem petit. Differtur amicitia, fœdus patrat, Compranditur, et a Mæsis Romani egregie prædicantur. 583

**CAP. XXVIII.** — Amurlus satrapa Persicus in Thraciam irruit. Romanus occurrit: si neutris tamen pugnae fit initium. Persæ domum abeunt. Andronicus senior, et Xena imperatoris mater vita decedunt. Monomachus Thessalie gubernator ad principatum grassatur. Thessali montani imperatori obedientiam deferunt. Ad Cralem, ut amicus, inopinatio venit, quicum dies septem juvande exigit. 589

**CAP. XXIX.** — Dominicus quidam Genuensis Lesbum insulam occupat. Facinus Galatensibus imperator exprobrans cum classe eo contendit. Delit a Dominico deficit: reliqui configere cum Romanis pertinescunt. Pincerna ad Mitylenem oppugnandam relinquitur; cætera oppida se Romanis dedunt. A Sarchæo Satrapa ad Phocæam et Mitylenem obsides petitur auxilium, cum promissione liberandorum obsidum. Phocæenses acerrime se defendunt. Cheter, Amur et Salsimassus filii satrapæ lonæ fidem et suam pollicentur. Nobilium Romanorum clandestina perditia. 593

**CAP. XXX.** — Iugens Persarum auxilium Magni domestici et Amurii Persæ satrapæ colloquium et amicitia, et illius apud hunc auctoritas. Domesticus invitatum in ta-

bernaculum suum quemdam nobilem, Joannem Spinulam Latinum, longiore oratione allocutus, dedicationem urbis suadere conatur. 601

CAP. XXXI. — Spinula culpam fatetur, consilium a domestico petit. Suadet, veniam ab imperatore petendam, et obsides Persas et condonandos; Mitylenei et Phocæam restituendas. Quam multis bonis eos remuneratum sit imperator docet, et, ut maturent, hortatur. Phocæa et Mitylene redduntur. Filios obsides Persæ lati accipiunt: Lesbos tota recuperatur. 609

CAP. XXXII. — Albanorum rebello et incursiones. Spes Acarnaniæ recuperandæ. In Albanos cum Persico supplemento expeditio; victoria et prædæ immensitas. Civitates ante ab Albanis vexatæ, diem festum agunt. Persæ domum redeunt. Acarnanum procerum de imperatore admittendo pugnantis sententiæ; ipsius reginæ consilium. 613

CAP. XXXIII. — Approbatur reginæ consilium. Legati ad imperatorem mittuntur. De nuptiis cum domestici filia assentitur; ærovoiaiv recusat. Deditur Acarnania. Mansuetudo et munificentia imperatoris in deditillos, ac providentia oppidatim. Puer Nicephorus a malevolis Tarentum traducitur. Imperator constitutus præfectis et prætoribus, et Deo recuperatam tandem aliquando provinciam gratulans, Thessaloniciam abit. Fillam Alexandri Mæsurum regi, despondet. 621

CAP. XXXIV. — Persarum incursio, et in illis trucidandis, capiendis fugandisque magni domestici, ipsius imperatoris præclara virtus. Nuptiæ apud Adrianopolim filie Mariæ cum Michaele Alexandri filio. Ducitur nova nupta in Mæsiam. Acarnanes deficiunt; protostratorem in carcerem trudent; Nicephorum a principe Tarentina repetunt, et ab ea auxilium petunt. Quem illa libenter et duabus filabus altera et desponsa dimittit. Quenam hæc mulier, et quam ambitiosa fuerit. Joannes Angelus Pincerna, et Monomachus cum copis in Acarnaniam mittuntur. Eodem postea veniens imperator res memorabiles gerit. 623

CAP. XXXV. — Magnus domesticus ægre colloquium Cabasilæ impetrat. Defectionem urbium illi exprobat. Tertio die reversus, ad dedicationem lectere frustra conatur. Demum persuadet, ac lætum nuntium imperatori Artam allaturus, in itinere ad fontem prandet. Eo venit Cabasilas, consilium querens. Quem edoctum dimittit, et postridie nomine imperatoris urbem accipit. Cabasilas cum primoribus ad imperatorem a magno domestico adducitur, fidem constantem promittit. Imperator illum, cæterosque collaudat et muneratur. Artæi Rhogios maledictis proscribunt, et obdurant. 625

CAP. XXXVI. — Artæorum pertinaciam castigat magnus domesticus: quæ bona perdidierint, quæ mala passuri sint, ostendit. Eorum in Rhogios contumelias ægre fert. Quam inique resistant, et quomodo Acarnania Romanis debeatur, docet. Hortatur, ut se illius fidei permittant. Artæi deditionem decernunt; præteritam pertinaciam excusant. Laudat eos, et gratias agit magnus domesticus. Imperatoris et exercitus in valetudo. 637

CAP. XXXVII. — Thomucastrenses a magno domestico obediunt. Quare essent tam superbi et refractarii. Ad deditionem exstimulantur. Eodem scopo et cum pedagogo Nicephori multis agit. Ille rein ad primores refert et renuntiat; concilio visum deditionem imperatori faciendam. Laudat factum domesticus; pedagogum cum Nicephoro et optimatibus ad se redire jubet. 645

CAP. XXXVIII. — Nicephorus cum primoribus a domestico ad imperatorem deductus, humiliter et munifice accipitur. Mattheus Cantacuzenus magni domestici filius, Demetrii despota filium ducit domum. Eulix contendit Apocauchus, ut sibi monachum fieri liceat. Eius preces imperatori suspectæ sunt. Explorat animus. Iterum instat, et classis contra Barbaros præfecturam, ut sibi et reipublicæ salutarem petit et impetrat. Imperator Apocauchum pro ignavo et improbo habet. Recensentur castella quæ ædificavit, et urbes quas instauravit. 653

CAP. XXXIX. — De Barlaam monacho Latino, quomodo turbas in ecclesia Constantinopolitana exorsus sit. Laus Gregorii Palamæ, et duorum ejus fratrum, propter monachismum. Monetur Barlaamus, ut genus vitæ τὸν ὑγιαίνοντων lacerare conviciis desinat. De lumine, quod sanctos circumfulsit, Divinum et increatum lumen videri posse oculis corporeis. De lumine in monte Thabor, quod Barlaamus increatum negat. 661

CAP. XL. — Synodus in Sophia templo. Causam prior agit Barlaamus. Respondet ei pro omribus Palamas et lumen in Thabor quid fuerit, docet. Barlaamus magni domestici opem supplicat orat. Eius prudens consilium. Opposito Barlaami. Responsio domestici, qua motus

ille, culpam suam constitetur in synodo. Datur amanter venia. Relabitur Barlaamus et in Italiam aufugiens, ut episcopus. De novis turbis quas Gregorius Acindynus Barlaami discipulus concitavit. Imperatoris morbus. Apocauchus magno domestico suadet imperii insignia sumere, sed rejicitur. Eundem et mater rejicit. Consilium domestici ad imperatorem, et mors imperatoris. 671

Argumentum libri tertii. 695

### IIBER TERTIUS.

705

CAP. I. — Transitio, breviter narrata repetens, et narranda promittens. Narrandi causæ duæ. Comparat se cum aliis harum rerum scriptoribus et veritatem sinceram promittit. Luctus imperatoris ob defunctum imperatorem. Magni domestici diligens custodia et vigiliæ; et in procurando imperio sollicitudo. Funus imperatoris magnificentum et sacra piacularia. 705

CAP. II. — Ambitio patriarchæ. Consilium magni domestici de excommunicandis insidiatoribus filiorum imperatoris. Pia imperatoris recusatio. Tandem importunitas domestici ab invito assensum extorquet. Patriarcha regnare contendit. Sismanus exsul ab imperatrice petitur. Ejus fratrisque ac matris conditio. Consultatur de reddendo. Chumni in domesticum convicium. Imperatrix litem præcedit. Binæ sententiæ de Sismano. Patriarchæ sententia laudatur vehementer. Domesticus imprudentiam consultantium reprehendit, rectius suadet. Patriarcha culpam agnoscit. Ex Chumni dicerio civilis seditionis augurium, et domesticum se abdicandi renovatum desiderium. 707

CAP. III. — Amor in imperatorem mortuum. Fastidium potestatis et causa nova. Chumni contumeliosum dictum non vindicatur. Excusant se patriarcha et imperatrix. Domesticus multis verbis studium et fidelitatem in imperatorem vivum declarationem significat, et imperii administrationem in concilio deponit, obscure patriarchæ ambitionem hujus rei causam indicans. 717

CAP. IV. — Dolor et lacrymæ Imperatrici, ob inexpectatum nuntium. Item querela miserabilis de viduitate sua, et puerorum orbitate, neglectoque a domestico amici officio. Eam porro amicitiam exaggerat, et miris modis ad mutandum consilium inflectere virum conatur. 725

CAP. V. — Responsum magni domestici præsentæ patriarchæ, ad imperatricem. Mos bonorum virorum in pacificatione. Exponit quid ejus nomine patriarcha sibi dixerit, ut num vera sint intelligat. Deinde suspicionem affectati imperii a se removet; etiam divini iudicii metu adducto, et a calumniatoribus cavendum monet. Conditionem proponit, qua servata, ad imperium demum regendum se locutari patietur. 729

CAP. VI. — Laudat orationem domestici imperatrix. Pollicetur, quæ ille voluit. Magnus domesticus mentem suam interpretatur, et iudicium adversum se postulat, si peccare videatur. Jusjurandum utrique datur. Domesticus Imperatrici fidem, ut mulieris, suspectam habet. Patriarcham per beneficia in illum collata obstatur, ne calumniatoribus suis credat, causam suam tueatur. Patriarcha omnem operam suam spondet et sponsonem juramento sancit. 735

CAP. VII. — Sismanus a legatis Alexandri regis petitur. Magnus domesticus reprehendit, quot ideo bellum intendet et transfugam reddere recusat, proque eo Mæsis bellum grave minatur. Legati fractis spiritibus triginta dies ad redditum responsumque regis renouandum impetrant. Imperatrix et proceres de prudentia domestici gratis animis lætantur. 741

CAP. VIII. — Cur milites ad arma tardiores. Patriæ cuiusdam professionum scribæ desiderium iuvandæ reipublicæ. Ejusdem pecunia, quam liberaliter ad usum reipublicæ domestico defert. Ille de facto hominem commendat. Antiquum munus et deuo mandat, idque ipsum extollit; oblatum accipere pecuniam in tempus necessarium differt; militum reditus cum insigni eorumdem lætitia exquantur et augmentur. 749

CAP. IX. — De coronando Joanne imperatore domestici consilium et refutatio adversariorum. Imperatrici cunctatio. Classis contra satrapam Lydiæ, populatam venientem. Pedestris exercitus a domestico in Occidentem duendus. Iterum a patriarcha fidem exigit, quam sancte pollicetur. Ab imperatrice et laudatur et suaviter monetur ne se laboribus onerari, et pœcuniæ suæ parcat. Respondet admodum iugeum et liberaliter, et se rebelles coerciturum atque in ordinem redacturum promittit, Byzantique cum exercitu discedit. 753

CAP. X. — Ex urbibus Thraciæ senatores et præsidia ad expeditionem assumuntur. Mæsus renovato federe discedit. Avud Chrsosum Persæ cædunt et fugantur

semel et iterum Apocauclus capere imperatorem adolescentem et regnare meditatur. Deprehensus in arceam suam confugit, atque ut mortem effugiat, domesticum inconstantiam rerum humanarum monet, a quo vicissim monetur persisteret et Deo in primis nitendum ostenditur. 759

**CAP. XI.** — Peloponneses Latini se imperatori certis conditionibus subleant. Eorumdem litteræ ad magnum domesticum plenæ humanitatis ac benevolentis. Legati tractantur magnifice, et cum promissis ac muneribus dimittuntur. Apocaucho Senacherimus substituitur, et ejus facinora. Conspiratio et legatio præfectorum Occidentis; et cur sibi occurrere voluerit magnum domesticum. 765.

**CAP. XII.** — Crales fractio federe Macedoniam populatur. Consultatio de eo reprimendo. Sententia magni domestici de expeditione Peloponnesica præponenda, ob quam Byzantium revertendum, et quid ibi faciendum, et quo omnibus comparatis eundem. Byzantium veniens, honorifice excipitur. Imperatricem ægrotram salutatur, et ingentem adhuc consolatur, cum eademque cogitationes suas communicat, quas illa probat. 769

**CAP. XIII.** — Clamor confusus ante palatium; causam ejus litem aliquam censet magnus domesticus; discit se causam esse, pro cuius honore milites et nobiles contra patriarcham linguas pugnabant. Rem imperatrici narrat, moneat ut homines protervos castiget, quod facit castigatione in partes certas distributa. 773

**CAP. XIV.** — Pœna in Apocauclum, et ejus opera rursus utendum absente domestico. Imperatrix plane abnuat. Improbitas et scelus Apocauclum in magnum domesticum, (sed prius ejus natales et conditio) per Xenam imperatoris matrem, a qua apud filium affectatæ tyrannidis vehementer accusatur et ab eo defenditur, atque ad purpuram rursus invitatur et recusat. Abhorret etiam plane a serenda inter filium et matrem discordia, quod quidam suadebant. 777

**CAP. XV.** — Obtractatores et inimici se in gratiam conantur reducere timore mali. Apocauclus præcipue in eo laborat. Litteras scribit, merita in se locata enumerat; se pro ingrato accusat; veniam orat; gratum et bonum virum fore promittit. Domesticus ingratum animum et exprobat, veniam donat. Quomodo propter faci præfecturam tumultuatus sit idem Apocauclus, quem imperatrix ut confidentem ac superbum severe objurgat. 783

**CAP. XVI.** — Apocauclus a domestico collata dignitate privatur, et contemnitur; eum per ejus amicos et patriarcham placat. Imperatricem ei reconciliat. Mittuntur qui Epibatis illum adducant, sed venire abnegat. Domesticus cohortatus omnes ad concordiam et pacem, Byzantio discedit. Filiam suam imperatori juveni despondere differt. Apocauclus in itinere se illi ultro tradit et de juramentis ante rejectis sese purgat. Ejus cum matre magni domestici colloquium; a qua admonetur, ut factis magis, quam juramentis se amicum præstat. 791

**CAP. XVII.** — Ab officio suo incipit Apocauclus disserere, ut animum patriarchæ præparet. Deinde domesticum falso crimine in odium ejus rapit. Hortatur ut periculo obviam eat. Filiam suam ejus filio uxorem offert. Fiant sponsalia. Occulte oppugnandum domesticum et imperatricem in eum per dolum ac mendacium irritandum suadet, ejusque rei modum præscribit. Quid domesticus socio suo pro filiorum liberatione e vinculis supplicanti responderit. 793

**CAP. XVIII.** — Eodem blandimento Andronicum Asanem, domestici socerum, tentat Apocauclus, eumque adversus generum irritat suis mendaciis, dum filios ejus revera nollet et custodia liberare singit, cum tamen possit; et ipsum Asanem ad imperii cupidinem extimulat, quod etiam patriarchæ faciebat. Suadet item ut imperatricem in domesticum exulceret et imperii spe hominem demulcet. Operam suam spondet. Veritatis et mendacii nullum faciendum discrimen, quod et antea monerat. 801

**CAP. XIX.** — Expugnato Andronico Asane, duos fratres ejus aggreditur; singit se eorum vicem dolere; segnitiam in quaerenda libertate accusat. Demum similibus sententiis, quibus priores adversus domesticum eos incendit; nec est quidquam hoc homine audacius, impudentius et sceleratius. Tandem etiam Gabalam magnum drungarium, magnum stratopedarcham, et Zampea filium dolis suis capit et in pernecium domesticum concitat. 805

**CAP. XX.** — Conjuratum astos in imperatrice convenienda. Accusatæ magni domestici. Imperatricis vera suspicio et interdictum. Asani Artotus cum Zampea matre succedit. His Chumnus cum filio, et Manuele Cantacuzeno genero. Omnes rejiciuntur, quos Apocauclus audaciores facit. Postremi patriarcha, et Andronicus Asanes quasi triarii cum imperatrice decertant et eam vincunt; ita

tamen, ut ex Occidente reversum judicio accessendum decernat. 813

**CAP. XXI.** — Prohationibus et judicio audito terretur patriarcha vicissimque a periculi gravitate imperatricem terret, et de domestico suspicionem auget vehementer, ejusque in curanda sua et liberorum salute negligentiam liberius coarguit. Ei Asanem pro optimo consiliario commendat, qui ejus animum callide subieus colophonem adit et magnifico promisso, ut alii quoque, orationem concludit. 819

**CAP. XXII.** — Imperatricis ægritudo et anxia mens. Iterum accusationem repudiat, rursumque dubitans et credens, se illorum fidei tradit cum lacrymis. Mater domestici cum nepote et uxor Matthæi nepotis alterius, ut in carcere domi custodiuntur. Apocauclus sit præfectus urbis. Bellum inchoatur. Qualem militem collegerit. Domum magni domestici diripere ac disturbare non audent. Amici ex urbe propter periculum fugiunt. Veniam ab imperatrice petunt. Gabalas legatus prævaricatur, alter in carcerem datur. 825

**CAP. XXIII.** — Fugitivi Didymotichum perfugiunt; magno domestico acta narrat; qui aliud suspicans, Byzantium eos remittere vult. Post ad imperatricem legatos mittit, illum officii admonet; ad judicium se offert. Legati a ministris Apocauclum spoliantur, carceri traduntur. Turbantes ob id suos domesticus compeccit. Legatis dicendi locus datur. Apocauclus impedit, ne judicium domestico decernatur; cui contumelias dicit. Legati custodiuntur. Angetur belli societas. Domesticus hostis decatur. Proceres eum ad moras tollendas sollicitant. 827

**CAP. XXIV.** — Litteræ imperatricis de abdicatione ad domesticum. Acerbiores Apocauclum mitti vetat. Milites bellum flagitant; quaeritur in concilio quod agendum. Sequitur egregia domestici oratio, qua se suspicione affectati imperii liberare, et hoc nomine magnam a suis gratiam inire conatur. Consilium suum proponit, ut se in potestatem imperatricis ad eam ultro profectus, penitus tradat. 833

**CAP. XXV.** — Responsum procerum, sæpius se de his rebus seorsum et communiter deliberasse. Præclare ipsum disseruisse; nec tamen si faciat, quod secum statuerit, bellum finitum, sed inceptum iri potius. Si purpuram induat, melius rebus communibus provisorum, et id omnes illustres approbaturus; alioqui mala grandia secutura. Domesticus nomen et habitum imperatoris iterum rejicit, ac denuo suspicionem amolitur; tandemque eorum voluntati propter salutem reipublicæ paret; eosque ad fidem et constantiam sibi præstandam hortatur; et alla imperatorie disserit, ac legationem de pace mittendam censet. 839

**CAP. XXVI.** — Proceres se persuasisse lætantur, gaudet totus exercitus. Evocantur aiii Didymotichum, ut ejus creationi intersint. Urbibus Thraciæ et Macedoniæ obedientiam imperat. Non idem omnium sensus. Litteræ interceptæ Byzantium feruntur; exsultant adversarii. Mittuntur quædam matri domestici, et quid responderit. Facultatum proscriptio et direptio. 847

**CAP. XXVII.** — Magnus domesticus Didymotichi oratum imperatorum capit publice, eique tertio loco et ejus uxori acclamatur. Epulum imperatorum et dies festus. Mira quæ in Cantacuzeni inauguratione contigerunt, futurorum præsentia. Episcopo Didymotichi se commendat, cuius responsio et visum memoratur, additurque domestico animus. Laus illius episcopi a facultate vaticinandi, et exemplum vindicatæ ab eo innocentis in femina. 853

**CAP. XXVIII.** — Concio qua se novus imperator iterum de suspicione tyrannidis occupandæ excusans, de injuria conqueritur. Missionem dat quibusdam militibus. Retentos in agrum Byzantinum mittit, ut copias inde exituras arceant; urbem ipse post invadere cogitat. Adrianopolitanorum contraria studia et seditio; optimatum vexatio et direptio. Quanta invidia Cantacuzenus passim flagrant, et quibus calamitatibus ejus causa laboratum sit. 865

**CAP. XXIX.** — Adrianopolitani conjuncti in angustias, auxilium a rege Mæsorum flagitant, qui frustra Adriano-polim venit. Quantum adventus ejus Cantacuzeno obfuerit. Prædatores Mæsi male a Thracibus et Persis accipiuntur. Mæsus timens, pacem petit, quam suis licet invitatis, concedit Cantacuzenus. Ipse quoque denno ab imperatrice pacem petit. Ejus legati violantur. Syrales item familiarissimus intercipitur et ignominiose vexatur. 871

**CAP. XXX.** — Divitiæ Cantacuzeni direptæ, et illarum immensitas, et quid doherit. Andronicus Asanes Cantacuzeni socer contra generum exercitum ducit; et quomodo tota provincia devastata fuerit. Barbarorum depopulationes. E Zernomiano prædones eaduntur apud Didymotichum. Adriano-polim accedit. Pincernam Pamphilio evocat. Hebrus congelascit. Pamphilenses præsidium



arcis cum ducibus Byzantium mittunt. Byzantii Cantacuzenus probrosissime consciuntur, variis de causis. Accusatur vehementer. A patriarcha excommunicatur. Imperatricem et magistratus honorat. In convitiatore animadvertit. 875

**CAP. XXXI.** — Tribus præfectis se purgat Cantacuzenus de accepto imperio et consilio non communicato. Omnes offensi, societatem recusant. Syrges iniquior, apud Pheras ejusdem facultates invadit. Ejus amicos fortunis spoliat et immaniter tractat. Protostrator mutat mentem; Thessalonicam se traditurum promittit. Chreies Triballus et amicus, Cantacuzenum ad Occidentem invitat. Consultatio quo eundem, et duplex sententia; posteriori assentitur imperator. 881

**CAP. XXXII.** — Quos Didymotichi Cantacuzenus imperator duces equitum et suburbanorum reliquerit. Cum quibus exierit. Defectio Constantini Palæologi. Bera castellum tentatur, et propter monachos ei parcutur. Joannes Batatzes id in fidem imperatricis redigit. Ejus timor. Obsidio Peritheorii. Batatzes promissa turpiter fallit. 885

**CAP. XXXIII.** — Cantacuzenum pactis cupidissimum fuisse etiam antea, ex ejus ad patriarcham epistola, plena Christianis sententiis ostenditur. Patriarcha tabellarium in carcerem tradit. Imperatricem facti penitet, et ab ea inter feminas honorarias innocentem Cantacuzeni testimonium. Apocauchi desperatio et sollicitudo in conjuratis calefaciendis. Eorum de Imperatrice juramento obliganda consilium. 891

**CAP. XXXIV.** — Conjuratorum insidiosa contra Cantacuzenum oratio, qua imperatrix a pace deterritur. Quod liberius ac vehementius patriarcha reliquis secedentibus facit. Imperatrix ignara doli jurat. Custoditur a conjuratis per vices interdum, a famulibus noctu; et verba ejus observantur. Vocatur ex Athomonte sanctiores monachi, qui ei pacem persuadeant; quod diligenter conantur et nisi religio jurisjurandi obstisset, conata perfecissent. 895

**CAP. XXXV.** — Patriarcha et socii monachis irascuntur. Quomodo eos ad discordiam redigere laborarint, et quas ob causas. De primariis quasi in carcerem conclusis. Nuntia protostratore reversi, imperatorem Thessalonicam vocant Peritheorii oppugnatione et quibus ibidem de muro probris lacessitus fuerit. Quomodo unum de convitiatoribus remuneratus sit. Oppidum se dedunt, et consilio malevoli cujusdam ex imperatoris, deditionem astu quodam retractant. Imperator Thessalonicam abit. 901

**CAP. XXXVI.** — Joannes imperator coronatur Byzantii. Dignitates in conjuratos colatas. Patriarchæ fastus in vestitu. Apocauchus persona deposita, summam auctoritatem vindicat, propinquos et necessarios Cantacuzeni interficit; matrem ejus dirissime affligit. Misericordia imperatricis in illam, et rursum crudelitas Archontum quoad medicum. Mors ejus miserabilis. Charitas Theodora sororis Andronici junioris in moribundam atque mortuam. Imperatricis excusatio. Pecuniæ inventæ magnitudo et distributio. Horribilis calumnia in Cantacuzenum conflictata. Apocauchus classem contra Cantacuzeni terrestrem exercitum parat. 909

**CAP. XXXVII.** — Contra Syrgen vias obsidentem excogitata fraus. Polystylus munitur. Missi ad protostratorem, litteras referunt, prohibentes nunc venire, nisi Chrele adjuncto. Quid Chreles invitatus responderit; eundem in angustias conjicitur imperator. Pheris exploratores mittuntur, captivæ humaniter dimittuntur. Litteris se purgat Cantacuzenus. Rescribitur a Syрге, et sociis; fides ei denegatur. Responditur, et de vi juramenti per exempla disseritur, iterumque innocentia juramento confirmatur. 915

**CAP. XXXVIII.** — Melenicus occupatur a Cantacuzeno. Chreles cunctator, periculum fugiens. Ejus adventu in castra, miles Romanus lætatur. Fuctuatio protostratoris Thessalonicæ. Seditio zelotarum; expulsio civium et alia tetra facinora. Protostrator cum optimatibus pulsus Thessalonicensem agrum deprædatur. Cantacuzenus afflictus, in Deo spem locat. Byzantii cum sociis Thessalonicam ingrediuntur. Deliberatio Cantacuzeni cum exsulibus. 923

**CAP. XXXIX.** — Concionatur imperator facta prius cuique potestate dicendi quid sentiret, et cur respondere subterfugerit. Censet re desperata ab urbe discedendum, nec tamen ad cætera desperandum. Rhentina præsidium augendum, quod Thessalonicam incursel, et quomodo Thesballi, Acarnanes, et reliqua continens in potestatem ventura sit. Protectionem dissuadet protostrator, sed frustra; datur signum. Defectio Thessalonicensium quorundam. Nobiles nituntur ejus iter impedire. Inundatio Axii fluminis, et reversio exercitus Cypriocastrum. 927

**CAP. XL.** — Apocauchus Thessalonicam appellitur, ut quemadmodum in insulis, potentiam suam ostendet. Protostrator ad Apocauchum deficit; inde tumultus. Imperator in defectionem meditates, ut ignavos ac degeneres iuvehitur: quales se ipsimet confitentur et nihilo minus abeunt. In Apelmenem beneficia, et ejus ingratus animus ac superbia. 935

**CAP. XLI.** — Objurgatur protostrator. Andronicus Assanes puer ei commendatur. Magnanimitas Imperatoris et ejus oratio, qua difficultate rerum demonstrata, puerberis argumentis erigit animos militum et exemplis ad virtutem confirmat. Suedet item ad principem Triballorum eundem, indeque ut ab amico petendum auxilium. Assentitur exercitus cum ducibus. Dato signo discedunt, Apocauchus magnis copiis eos insequitur, nulla pugna, praeter timorem videricet. Quomodo redeunte imperatoris transfugas exceperit. 937

**CAP. XLII.** — Equites ab Apocaucho missi Edesam obsidione Triballorum liberant, castra diripiunt. Zimpanus legatus imperatoris Apocaucho victos offert; quibus injuriis iidem vexati sint. Quam humaniter et liberaliter imperator a Prosci domino tractatus fuerit; deinde a Libero Triballo, dynasta potentissimo, eodemque amico veteri, cujus item consilio fidei utitur. 945

**CAP. XLIII.** — Liberus Cantacuzeno Cralem conciliat, qui eidem cum uxore ad se venienti occurrit; et excipitur perhonorifice, tractaturque regaliter. Ab eo, calamitates suas enumerans, amicitiam et auxilium petit et se de dicto excusat. Crales mercedem societatis nimiam postulat, quam Cantacuzenus diserte, spiritu plane imperatorio negat. 949

**CAP. XLIV.** — Dolet recusatone Crales. Helena uxor causam Cantacuzeni apud proceres agens, nullo modo interdicendum docet; nec vacuum dimittendum, sed adjuvandum, idque gratis, una tantum conditione posita, ut amicum se fore et ablatarum civitatum nullam repetiturum juret. Eam a prudentia laudat Liberus, et consilium cum Crale cæterisque amplectitur. Imperator suum consilium de concedendis quæ Crales peteret, iratus repudiat. 953

**CAP. XLV.** — Crales imperatori læta nuntiat et rogat, ne semel ablatas urbes repetat, quod ille promittit, si fœdes servent. Præsentem archiepiscopo inter Cralem et imperatorem juramenta dantur certis conditionibus. De Chrele Triballo contentio. Quo honore adveniens archiepiscopus exceptus fuerit. Chreles quare ad Cralem reverti voluerit. Melenicus Chreli traditur. Controversia propter eundem inter reges. Rhentina castellum Syrgi deditur; ejus in præsidarios et cives quosdam tyrannis. 959

**CAP. XLVI.** — Apocauchus quid Polystylus egerit; quid ad Didymotichenses scriperit, qui acerbis litteris respondet, ei gens vile et mores improbos exprobrantes, ac se in Cantacuzeni auctoritate futuros testificantes et tabellariis sequentibus malum minitantes. Apocauchus Byzantii cum plausu excipitur et pro libidine imperat. Iffenes uxoris et ejus fratris super Cantacuzeno metus. 967

**CAP. XLVII.** — Tentantur ducum et militum animi de fide erga Cantacuzenum. Comitopus dux se ab eo statum proficitur et ad idem cæteros hortatur, vulgare ipsum de eorum fidelitate certior fieri. Batatzes ejus orationem approbat, juramentum urget, juratur. Nuntius ab imperatore cum ejus signo in cera; qui tamen de suo etiam addit et rem gestam, quominus audientes constistet, imperfecte narrat. 971

**CAP. XLVIII.** — Suburbanus populos in oppidum insurgit: præsidium erumpit, hostem ligit, qui per varias urbes dispergitur. Eades destruantur. Episcopi vaticinium evenit. Proceres Triballus promissi auxilii penitet; obsidem filium requirunt. Liberus nillam suam Manuelli Cantacuzeni filio desponderi cupit. Utrique petitioni imperator annuit. Liberus voto peritus læta ur 977

**CAP. XLIX.** — Imperator cum auxiliis Pheras venit. Syrges sit Armeniorum rex jure paterno. Pheræ deditionem pertinaciter recusant. Ducum et exercitus morbi et funera. Apocauchus Christopo in præsidia mittit. Triballos ablutientes imperatoris pudor retinet. Romani tumultuantes ab eodem amice increpantur. Facta potestate plurimi ab eo Christopolim discedunt. Ducum ibidem perjurium. Transfugatum ad imperatorem reversio. 981

**CAP. L.** — Mendacium ducum apud Christopolim. Inde Byzantii publica lætitia. Quod ibid in propter Cantacuzenum multi perperci, itemque in aliis urbibus. Quæ contra illi faverent. Immanitas præfectorum per aliquot

exempla, et cujusdam Persæ captivi humanitas in flagellatos impostor sacræ confessioni illudens. Iterum de victo Cantacuzeno gratiæ aguntur. 985

CAP. LI. — Imperator a Crale Edessam repetit et accipit statim; iterumque ob defectum præsidii imponendi eidem ad tempus relinquit. Apocauchus Didymotichum invadit, sed frustra. Emphythium castellum obsidet. Didymotichii ad verum nuntium colligunt animos. Emphythii obsidio solvitur. Didymotichii penuria victus laboratur; Scythiæ populatam venientes, vacui redeunt. Scopelensis Scythas temere aggressi, peccatum suum magno luunt. Apocauchus bellum protostratori genero committit, qui ab episcopo monetur, ut labore supervacaneo desistat. 989

CAP. LII. — Legatio Annæ ad Cralem cum promissis. Responsio Crales et fides. Item procerum Triballorum constantia erga imperatorem, quem Macarius episcopus de ingrato animo reprehendit. Legatum ad imperatorem mittendum suadet. Imperator acriter illum, ut hominem improbum, ambitiosum ac proditorem et homicidam insecratur. 993

CAP. LIII. — Thessali se Cantacuzeno dedunt ultro. Narrat legatis fortunam suam. Causam edit, cur in Thessaliam venire per se nequeat, et Joannem Angelum præfectum designat. Thessali eum libenter accipiunt. Nulla quam Cantacuzeno eidem dedit pro suspitione tyrannidis affectata a se depellenda, ipsaque ejusdem bullæ verba recitata, in qua multa Christiane et ad pios mores accommodate dicta. Commendatio Joannis Angeli eximia, quem præfectum Blachiæ et castellorum creat. Conditione ei imposita enumerat. 999

CAP. LIV. — Vocatur Didymotichum ab obsessis imperator; venturum se promittit. Apocauchus Cralem convenit. Utriusque scopus et Apocauchi in Cantacuzenicos sævitia. Stratopedarcha eum de inani sumptu in classem accusat et pacem cum Cantacuzeno suadet. Cur ab eo consilio abhorreret imperatrix. Crales imperatorem Pheras usque comitatur. 1011

CAP. LV. — Crales Pheræos ad deditiorem imperatori faciendum hortatur. Recusant pertinaciter, præcipue Constantinus Palæologus et metropolitanus. Conditio eis oblata ab imperatore et repudiata, interfecto etiam legato crudelissime. Miles Romanus desperans, Didymotichum redire percipit; sequitur consilium imperator. Crales Pheræis vastitatem inferi. Triballi imperatorem in Thraciam sequentes, quales fuerint. Ad Cralem pro majori auxilio redire decernit: dissentientibus Romanis ac nolentibus, cogitur parere imperator et Didymotichum tendere. Monetur a Didymotichensibus de periculo. Miraculum circa iteras ad imperatorem et reversio ad Triballos. Protostrator suis fit suspectus. Apocauchus Byzantii cum gratulationibus excipitur. Falsus de Cantacuzeno ruitur. Apocauchus quosdam custodia mulat. 1017

CAP. LVI. — Concio Irene imperatricis magnanimitatis plena. Ad Alexandrum Mæsozum regem de societate legato et falsa promissio, certis de causis. Alexander Cantacuzeni reditum impedire, eumque occidere conatur. Calliditas in copiis Didymotichum missis. Fames oppidanorum. Mæsozum ducum fraus. Mæsi nolunt ab urbe recedere. Episcopi corhoratio et prædictio; item epistola ad Apocauchum pro Cantacuzeno et quædam vaticinia. Mæsi Persarum adventu territi fugiunt. Eorum satrapam Amurium ut Irene imperatrix accepit. Ejusdem amor in Cantacuzenum et moderatio. Transitus per murum apud Christopolim. 1025

CAP. LVII. — Pheræi Amurium commentitiis litteris circumscribunt. Quingenti Persæ mortui frigore præter captivos. Amurii domum redit. Didymotichenses prædones præ frigore ad hostes confugientes quomodo habiti. Oppida se imperatrici dedere cupientia, cur non recipiantur. Angores et sollicitudines Cantacuzeni, cui Arbenus homo obcurus auxilium spondet et de Berthæa acquirenda consilium data. Crales in ea se gratificandi propensa voluntas. Quibus de causis facta deditio. Ad imperatorem legati, qui eum averant. Admonitio Craleus de non cunctando. 1035

CAP. LVIII. — Imperatorem Berrhœenses læti accipiunt. Thessalonicam invadit, a qua occupanda perzelotas et populum impeditur. Crales perfidia, qui et Thessalonicensem præfectum in imperatorem extimulat. Germani eum deserere volunt, quibus obsequens Berrhœam redit. Naves plurimas Thessalonicam appellantur. Propter exundantem Axium imperator affligitur. Triballorum dolus. Ex consultatione decernitur tentandum transitum. Filii duo imperatoris commendantur. 1045

CAP. LIX. — Rusticus imperatori insidias Triballorum

detegit, cujus indicio flumen vado transeunt. Berrhœam veniunt, ubi Germani congiarium accipiunt. Insidiarios ad Cralem deferuntur. Duces ei ad supplicium deduntur, quibus ignoscit. Apocauchus Cralem in imperatorem incendit. Ejusdem simulatio et imperatoris responsum acre, atque ex parte ironicum. Cum ex tribus unum ei faciendum sit, demonstrat nullum profuturum. Periculum ejusdem elegantis fabella deciarat. Sibi illa vix facilia ostendit et ejus imbelliam, ut supra irridet. 1047

CAP. LX. — Querit et suis optinabilibus consilium Apocauchus. Monomachus assentatores reprehendit; Cantacuzenum a constantia in rebus adversis commendat; et felicitatem prædicat, pacemque cum eo suadet, semel pro legato Byzantium offert. Approbatur ejus sententia a cæteris; Apocauchus solus repudiat. 1048

CAP. LXI. — Apocauchus Cralem ad arma sollicitat. Crales dolose obsides a Berrhœensibus petit. Imperatorem ad consultationem lusingose evocat, et quomodo ab eo sit delusus. Laus divine providentiæ erga imperatorem. Apocauchus Berrhœotas ad defectionem hortatur, cui aculeatissime rescribunt, eumque contemnunt et in fide imperatoris permansuros ostendunt. Miraculum de imperatore a sagittario non læso, etiam tertium. Petit veniam sagittarius. Aguntur Deo gratiæ. 1061

CAP. LXII. — Consultatio Apocauchi. Duplex sententia Monomachi. Hæret magnus dux, et revertendum statuit. Vafur denuo Monomachi consilium. Persarum apud Berrhœam atrocitatis. Cantacuzenus ducibus stoliditatem objicit. Castellum captum. Crudelitas Apocauchi in Theodorum Pëpagomenum. Obscurus a Cantacuzeno dicti expositio. Mare custoditur. 1067

CAP. LXIII. — Cantacuzenus Amurium ex Asia evocat. Apocauchus eum muneribus pervertere conatur, et Byzantium fugit. Tristitia Amurii ex falso nuntio. Ejusdem oratio, qua causam expellitionis, studium Cantacuzeni juvandi, et amorem erga eum incredibilem sollicitudinemque magnam demonstrat. Suadet exustis navibus per continentem ad imperatorem contendendum. Præclare item suos ad laborem non refugitandum exuscitat. Navigatio in Macedoniam. 1071

CAP. LXIV. — Persæ circa Thessalonicam loca deprædantur. Imperator curat de Crales regio incursetur. Ad eundem legato, qua fides ei promittitur. Thessalonicam venit cum copiis. Amurii occursum. Zelotarum sævitia in imperatoris studiosos. In Thraciam cum Amurio discedit. Peritheorium obsidet. Humanitas imperatoris in captivum. Legatio de pace ad imperatricem. Rapitur in oñium Apocauchus. Amurius quoque separatim eam ad pacem impellit, et a sua cum Cantacuzeno amicicia terret. 1079

CAP. LXV. — Legatus Cantacuzeni crudeliter et ignominiose habetur. Maledicta Apocauchi in imperatorem et ejus scopus. Litteræ sibi missas ab Apocauchum Amurium non operas imperatori deserit, facti consilium offert. Episcopi Didymotichensis divinus nuntius. Læticia de reditu imperatoris et feræ. Quid Glabæ cuidam prædixerit idem episcopus. Castella duo et agrætes se dedunt, quibus Momitzilus prædicatur, cujus mores describuntur. 1085

CAP. LXVI. — Didymotichum imperator cum Amurio venit. Thraciæ urbes imperium recusantes, pœnas luunt. Inventus urbes occupat. Morbus Amurii. Præsidium missum Adrianopolim. Prædones apud Didymotichum cæduntur et capiuntur. Amurii mortem evadit, consilio imperatoris obsecutus. Petitur auxilium ab Mæsozum rege, et dantur ei urbes novem. Quomodo conjurati Persæ et Thracia educere conati sint, pro quemdam Mauromatem, a quo annonam accipiebant. Amurium suos retinere in Thracia nequit, et de eo apud imperatorem ejus querimonia. 1091

CAP. LXVII. — Amorio gratias agit imperator, legationem de pace Byzantium mittendam suadet, quo ad discessum necessaria suppetaat. Reprehenditur Constantinopoli Amurius, quo se apud Cantacuzenum nimis abjiciat et abjecerit. Naves et pecuniam ei promittunt. Is se et imperatorem defendit. Locus elegans de discrimine servitutis. Petitur ab eo discessus. 1097

CAP. LXVIII. — Imperator silium ægrotum visitat. Miraculum circa imperatorem et comites a Persis conservatos. Duo Persæ exploratores a prædopibus male accipiuntur. Pugna inter imperatoris et Byzantios apud Asomatium. Stratagema imperatoris et victoria. Reditus in castra. Gratiarum actio pro ejus et comitum incoluntate. Hortatio de vigiliis nunquam omittendis. Discessus Amurii in Asiam et ejus promissa. Quomodo idem discessus imperatori commodavit. A quibus illi statim bellum. Gratianopolis obsidit, et pactum cum captivis. Smyrna capta, naves Hæricæ incense. 1101

**CAP. LXXIX.** — Persarum et Tribalorum certamen. Persæ astu quodam vincunt, et pacta mercede Cantacuzeno servant. Gratianopolis capitur. Quomodo Angelitæ præfectus pecuniam suppeditari non modicam. Obitus episcopi Didymotichensis. Alexander Mœsus Morriam ingressus, imperatoris adventu audito, trans Hebrum fugit. Legatis respondet. 1109

**CAP. LXXX.** — Momitizius tres naves Persicas exurit. Persæ reliqui socios, quos ab eodem occisos falso intellexerant, ulcisci ardent. Imperator de improviso superveniente Momitizilo, magnum adit periculum, et suis fugientibus, contra insequentes strenue se defendit. Lantzaretii fidelitas erga dominum quam fideliter remuneratur imperator. Momitizilus despota ab imperatrice creatur, cui veniam petenti imperator ignoscit, et ejus dignitatem auget. Persæ ex pacto missionem petunt, et in Asiam revertuntur. 1115

**CAP. LXXXI.** — Imperator Palæologus ægrotus Byzantium redit. Mœsus fedifragus Apocauchus auxilium mittit. Enpythium obsidet frustra. Ab imperatore ut versipellis et mendax reprehenditur. Callidum imperatoris consilium. Gener Apocauchi in Hebro submergitur. Profectio ejusdem Didymotichum cum exercitu. Imperator ex composito cataphractus expectat. Repelluntur qui oppugnatum venerant. Apocauchus Morriam vastat. Momitizilus ab imperatrice et imperatore deficit, ac proprium principatum molitur. 1119

**CAP. LXXXII.** — Præsides imperii statum illius miserum dolent, et imperatrici pacem suadent. Apocauchus Byzantium veniens, insalutata imperatrice in arcem suam concedit. Patriarchæ inconstantiam objicit, in quanto periculo sit docet, secum ad implacabiles inimicitias in imperatorem hortatur. Quid in imperatrice et liberum gratiam fecerit, prædicat. Galalam quoque objugatum, ad suas partes reducit, et ei filiam suam uxorem dat, eumque et socios archontas de impudentia reprehendit. 1125

**CAP. LXXXIII.** — Legatio Apocauchi ad imperatricem, qua in Cantacuzenum de integro inflammatur. Apocauchus iterum dominatur, quanquam modestius, et legationem suadet, quo sibi consulat. Mittitur legatio cum binis epistolis, quæ recitantur. Continent autem lætitiâ de abdicatione Cantacuzeni, quam eum meditari, Apocauchus mentitus fuerat. Legati cum conditione se venturos præsignificant. Imperatoris æquanimitas. 1129

**CAP. LXXXIV.** — In acta imperatoris inquiritur, et bene gessisse rempublicam ostenditur: adversarii consuluntur. Responsum imperatoris ad legatos. Exprobrat principibus ignobilitatem et imprudentiam; statum rempublicæ deporat. Apocauchum exagitat, et objecta sibi crimina diluit, cum recriminatione in patriarcham. Repetuntur quæ inter ipsum et imperatricem super imperio deponendo, ac recipiendo eodem patriarcha internumto acta sint. Item quæ inter ipsum et patriarcham, ut ejus perfidia pateat. Queritur etiam de legatis suis constantinopoli injuriosissime habitis, et de iniquitate in se demonstrata. Separatim Apocauchum insectatur. Patriarcham cum suis auctorem esse calamitatis bello acceptæ probat, et quam multiplex ea fuerit, docet. Rejicit etiam quod patriarcha scripserat, abdicanti se, et penitenti viscera Ecclesiæ aperta esse et poenam condonandam. Item de vi excommunicationis disserit. Concludit eos malorum omnium causam existitisse, et imperium ambire, pacisque summum desiderium denuo significat. 1133

**CAP. LXXXV.** — Legati Pheræi veniam et opem flagitant, consilio Tribalorum principum. Documentum inconstantis fortunæ Pheræi. Legatos recreat imperator humanissimus. Byzantinos legatos illorum exemplo terret, imperium defendi non posse per inductionem docet. Contra legatorum affirmationem imperatricem sui juris non esse ostenditur. Bona cum spe dimituntur Pheræi et a Momitizili militibus spoliantur. Chrysobergis legati constantia in arcanis reticendis. Gavella deditur. Iterum pax per ministrum imperatricis rogatur. 1155

**CAP. — LXXXVI.** — Castella dedita. Causa defectionis et deditiois Batatzæ. Remuneratio illius et cognatorum. Sultani Satrapæ beneficentia. Consuetudo diluculo prandendi. Chores cives terræ motu ob maledictionem ponuntur. Ignoscitur his ab imperatore. Muri Chorzæ reedificantur. Studiosi imperatoris exterminantur, et ad imperatricem reditur. 1161

**CAP. LXXXVII.** — Magnus dux cur iterum exercitui præfectus. Per insidias Cantacuzenum conatur occidere. Minaces ad eum litteras dat. Respondet acriter, eique sua merita ut ingratisimo, et summam improbitatem

objicit. In voce oixix arguitur: Apocauchum ut senem imbellem irridet. Heracleam venit, inde alio procedit. Persæ auxiliares loca circa Byzantium devastant. Fastus Apocauchi intolerabilis. Thraciæ urbes se imperatori dedunt; ejus in præfectis dimitendis humanitas. Comparatio imperatoris cum conjuratis, et ex horum vituperatione illius laus eximita. 1165

**CAP. LXXXVIII.** — Urbes ad Pontum incursantur ab imperatore. Accessit ab amicis Adrianopolim. Eorum contra vetitum temeritas. Imperatricis pars urbem recuperat. Manuel Apocauchi filius, præfectus urbis ad Cantacuzenum deficit, humaniter accipitur et honoratur. Apud Byziam quid actum, et qua arte eos ad ditionem permoveere conatus sit imperator. 1171

**CAP. LXXXIX.** — Amzus Persa socium ad imperatorem occidentum subornatum prodit. Eum occidi imperator velit, liberumque dimitit. Bizyenses habita consulti ne se dedunt. Acclamatur Annæ imperatrici et Blio, deinde Cantacuzeno et uxori. Deditio plurium oppidorum. Manuel Asanes fit præfectus Byzæ. Miserabilis exitus prostratoris, et aliorum amicorum Apocauchi. Eiusdem astus, quo ignavia opinionem effugeret; et ejus non insularis irrisio, gravisque reprehensio. 1175

**CAP. LXXX.** — Lepide et nequiter deceptus Galalas homo corpulentus et obesus, super ducentia Apocauchi filia. Et quomodo Apocauchus eum conatus sit vitæ privare, imposturis admirabilibus et simulationibus vaferimis. Notandum hoc exemplum, si ullum aliud hujus generis. 1179

**CAP. LXXXI.** — Orchanis Persæ societatem præ imperatrice Cantacuzenus obtinet. Capta ab eo oppida ad Pontum. Mirabile somnium Manuelis ejus filii. Imperator ad portas Byzantii venit. Apocauchus cum paucis egressus refugit. Romani et Persæ agrum, imperatore et Romanis commiserantur. 1183

**CAP. LXXXII.** — Galatæ cupientes de auctore belli et causis cognoscere, legatos ad Cantacuzenum sciscitatum mittunt. Il sunt duo monachi, quorum alter Annæ imperatricis cognatus. Respondens imperator rem a capite accessit, et quam indigna perpessus sit docet. De Persis etiam advocatis se defendit, et adversarios eorum opem frustra implorasse docet. Quantum temporis in hoc colloquio consumptum fuerit. 1189

**CAP. LXXXIII.** — A loco communi exordium Aregi monachi, non esse ferendam sententiam altera parte inaudita. Se imperatorem odisse ejus ex auditis, postea factum amicissimum, ejusque laudes etiam in Italia prædicaturum. Querit quid de pace cogitet. Imperator se ipsius amantem demonstrat. De adversariorum scelere conqueritur. Si imperatorem esse sinant et collegam imperatoris, quid facturus sit. Ejus amor erga commune mirificus. Qua conditione imperio cedere velit. 1195

**CAP. LXXXIV.** — Orationem imperatoris laudat Aregus, responsumque accipit, Byzantium dicta renuntianda. Ejus precibus imperator cum exercitu recedit. Aregus Byzantii litteras reddit, de pace principes appellat. Apocauchus arma Byzantii et preces indicit, se cum Cantacuzeno congressurum simulat, re infecta in urbem redit. Oppida quædam capit imperator. Prædicatorum excursionses. Epistola Apocauchi et patriarchæ ad Cantacuzenum, de abdicatione et servando promissa. Aregus monachus Græci sermonis ignarus deluditur. Imperator epistolam quam ferebat et interpretatur: ille stomachatur. Imperator quoque in filios ut mendaces et sycophantas invehitur, celestemque illis vindictam minatur. 1201

**CAP. LXXXV.** — Apocauchus frustra Empyrites oppugnat, portoria exigit; sed res non procedit, quia potentia deest. Quomodo dissimulante irrisus fuerit a proceribus. Exprobratur Apocauchus per Aregum fraudulentia, ignavia et timiditas. Vocatus Aregus venire contemnit, et Apocauchum cum sociis palam de impietate et impudentia accusat. Byzantium infestus venit imperator et recedit. Adrianopolis et oppidula circum circa se dedunt. Cum tribus deditis quid egerit imperator, et quomodo ad ejus partes accesserit, intellectu ejusdem proposito in imperio retinendo. Juramento fidem obligant. Præfecti tres quamvis discendi potestate liberaliter facta, fidem ei jurant, præfecturasque recipiunt. 1209

**CAP. LXXXVI.** — Cur Amurius ad imperatorem redire non potuerit. Legatio ad Sarchanem de transitu per Lydiam. Persæ in Mœsiam fruunt; cum Romanis Momitizili petunt, qui bellum frustra deprecatur. A Perithiensiibus eum quinqueaginta intronititur; in pugna occumbit. Ejus exercitus fortissime dimicans partim cæditur, partim capitur. Huic fortunæ illacrymat impera-

tor. Locus communis de mutabilitate fortunæ. Xanthiensis suos interfectos lugenti, urbem dedunt. Mira imperatoris in conjugem Monitizii humanitas. 1215

CAP. LXXXVII. — De Crale ut iudifrago ulciscendo. Pheras ad defectionem a Romanis sollicitantur. Factio imperatoris auxilium petit. Minalur Crale, in discedat, et adus frangere desinat. Repetuntur imposturæ Apocauchi. Eius consilium de relinquenda continentis, et mari habiando. Tyrannis ejusdem in Byzantiis carcere et pecunia multandis ac sporandis. De carcere quem ædificatæ cogitabat. Quomodo cum imperatrice affinitatem per filie matrimonium quæsierit, et litteris supposititiis ei periculum creavit. Responsum Clementis papæ; et quid facturus Apocauchus si dolus ubi procederet. 1221.

CAP. LXXXVIII. — Custodia se mutat Apocauchus; irremem ad fugam paratam habet. Laborat summa invidia. Urget ædificationem carceris. De pacto a victis occiditur. Ejus cadaver, et caput resectum de muro ostentantur. Interfectores a populo paucis effugientibus obtruncantur. Amicorum et uxoris litteræ ad Cantacuzenum super morte Apocauchi, et invitatio Byzantium, ejusque occupandi commoditas. 1227

CAP. LXXXIX. — Legationis ad Cralem relatio; consilium de factione illius Pheris exigenda. Suadent in concilio proceres eundem Byzantium sine mora, quos imperator reiecit. Petrus Pheras sibi prius eundem. Persæ duces vincunt, statim cum omnibus copiis Byzantium redeunt; uxor Apocauchi Epibatæ secedit. Imperator culpam a missarum Pherarum, et urbium Macedonia in Persas duces conjicit, quibus persuadet, uti secum in Macedonia revertantur. Sulimanus Persa moritur. Amurius ad suam provinciam defendendam redit donum; Sarchani innocentie suæ vix fidem fecit. Crates Pheras occupat; se Romanorum et Triballorum imperatorem proclamari jubet. Filium Cralem appellat. 1231.

CAP. XC. — Batatzes ab imperatore relictus, agrum Byzantium vastat. Ad imperatricem ex ambitione delicit. Quare imperatrix a pace tantopere abhorruerit. Imperator Batatzem ad idem servandum hortatur. Eius simulatio. Imperatorem ad arma contrase cogit. Somnum imperatoris. A Persis propter Cantacuzenum Batatzes occiditur. Emphyrite oppidulum imperatrici deditur. Imperator Byzantium cogitat, quem Hierax, et Paraspondylus cum cohortibus sequuntur. Phrangopulus agrotus, contraque voluntatem imperatoris in castra adductus, proditis insidiis eum servat. 1237

CAP. XCI. — Hierax necem imperatoris promittit. Eius rei nuntius non creditur imperator. Postea credens. Hieracem officii admonet. Negat ille factum. Creditur. De novo cum Byzantiis agit perfidus, et idem facit quidam Paraspondylus, cui Hieracem prodit duabus de causis. Hierax in pugna vulneratur, ab imperatore visitur; molliter reprehensus iterum se innocentem esse mentitur. Byzantium fugit. Quomodo se Byzantiis de cade non obita excusavit. Paraspondylus ad imperatorem transfugit. Amici imperatoris proditi, ad eum se recipiunt. Imperator Selybriam redit. Hierum pene occupatum, ac mox per negligentiam amissum. 1243

CAP. XCII. — Imperator Cantacuzenus coronatur ab Hierosolymitano patriarcha, uxorem coronat. Constantinopolitanus patriarcha ab episcopis excommunicatur. Imperator filium designare imperatorem recusat. Quo animo ad imperium accesserit; in qua oratione suam causam de non affectata tyrannide præclare agit, ut ante hæc sapient, et integritatem suam declarat. 1249

CAP. XCIII. — Castis Thessalonicensium causa exponitur, quam Palæologus Joannis Apocauchi in præfectura collega præbuit, dum potestatem abutitur; quem Apocauchus occidit. Zelotarum sese us et impietas. A populo quidam trucidantur. Unus per forum trahitur, lapidibusque et lignis impetitus occiditur. Apocauchus se pro Cantacuzenico gerit, Zelotas punit. defectionem ad imperatricem simulat, patre occiso Cantacuzenismum aperire profectetur, et Thessalonica ei tradit, concilio approbante. Georgius Cocalas, et Andreas Palæologus laudantur. 1255

CAP. XCIV. — Legati ad Cantacuzenum tres. Quæ Thessalonicensis a filio ejus petiverint; lætitia de imperatrice; Andreas Palæologus turbas facit ex ambitione,

pro quo certare parati sunt classarii et gravis armaturæ milites. Zelotæ populum rursus concitant Apocauchi legatus ad Palæologum cum vulnerare effugit. Cocalas eum decipit. Causæ cur optime sperarent, qui autem arcem sedebant. Cocalas fraudulente et perversitas. Militum Apocauchi timiditas et peridia. Arx a Palæologo occupatur. Apocauchus cum centum prope civibus carceri traditur. Falsus rumor de victis. Apocauchus de muro præcipitatus, capite truncatur. Idem fit aliis. De esu humani adipis. Matthæus imperatoris filius in Thracia rem bene gerit. 1259

CAP. XCV. — Imperator frustra cum amicis Byzantium clam agit. Patriarcha Constantinopolitanus, a papa electus, Smyrnæ in templo a Persis occiditur cum aliquot nobilibus. Chii Genuensibus coacti se dedunt. Phaceolatus cum suis turrem capta Chio Byzantium reit; onerariam Genuensem capit et spoliat; vectores interficit; a Galatais sacer fit. Imperatrix Mpatricis Carbonæ principis opem invocat. Eius fratrem exercitu ducem facit. Phacerasis victoria de Tomprotitza. Orchanes filiam imperatoris uxorem petit, responsum differtur. Proceres et Amurius dandam suadent. Apud Selybriam sponsa populo eum singulari cæremonia ostentatur. Eximia laus ejusdem. 1267

CAP. XCVI. — Ex urbibus duabus ad Pontum missi speculatores, quorum indico sicarius deprehenditur, qui se a facinore imperatoris voce deterritum narrat. Imperatrix cum optimatibus suis Sarchanis satrapæ Lydiæ opem quærit. Amurii techna ad Cantacuzenum adjuvandum. Sarchanis copie ad imperatorem deficiunt; potestatem orant eundi Byzantium, pro donis et pecunia accipiendis. Cum iis præses paciscontur. Deterruntur per Cantacuzenum Persæ a perfidioso facto. Obvios capiunt et spoliant Convivio ab imperatore duces accipiuntur; qui Byzantios præternavigantes sagittas petunt. Donatis ducibus domum remittuntur Persæ. Mæsiam de prædantur. Imperator excusatur. Eius querela de Romanis hostibus, ut auctoribus maiorum omnium. 1275

CAP. XCVII. — Monomachus quidam ad occidentum imperatorem submittitur. Dolus ejus et insidiæ. Veneni presentia notabilis. Imperator ab amicis præmonetur; insidiator impune dimittitur. Zyraeces domesticus imperatricis Constantinopolis sub imperatore redigenda consilia agit. Odium Galatarum in Phaceolatum, et illius occidendi studium. Imperatricis pro eo sollicitudo. Eius satellitium, et cogitatio de via imperatori in urbem paranda, ac super ea re cum Zyraece pactum. Microcephalus ad imperatorem legatus deligitur. Eundem adversarii deligunt, ut quosdam interimant de imperatoriis. Imperator ad suspicionem vitandam Adrianopolim abit. 1281

CAP. XCVIII. — Causa, cur imperatrix a patriarcha alienata sit. Res a capite accessit. Furor et insaniam patriarchæ in damnandis et puniendis recte de religione sentientibus. Apud imperatricem ab episcopis de moribus et religione accusatur. Eiusdem imperatricis diligentia in Ecclesia tuenda, et iudiciæ synodus. 1287

CAP. XCIX. — Nuntiatur adventus Cantacuzeni Byzantium. Cur non crederit statim imperatrix. Cur imperator non plus militum adduxerit. Eius sollicitudo et dolor. Amici cum timore portam Auream perfodiunt. Patriarcha exauctoratur. Imperator cum piæ populi urbem ingrediens, direptionem interdicit. Imperatrix palatium communit; ei Galatæ invitati succurrunt, sed a populo repelluntur. Imperator apud episcopos et cleri principes pro se causam dicit. Imperatricis minatur, nisi ad pacta veniat. Ad eam legatos mittit; quanto in periculo sit, ostendit. 1293

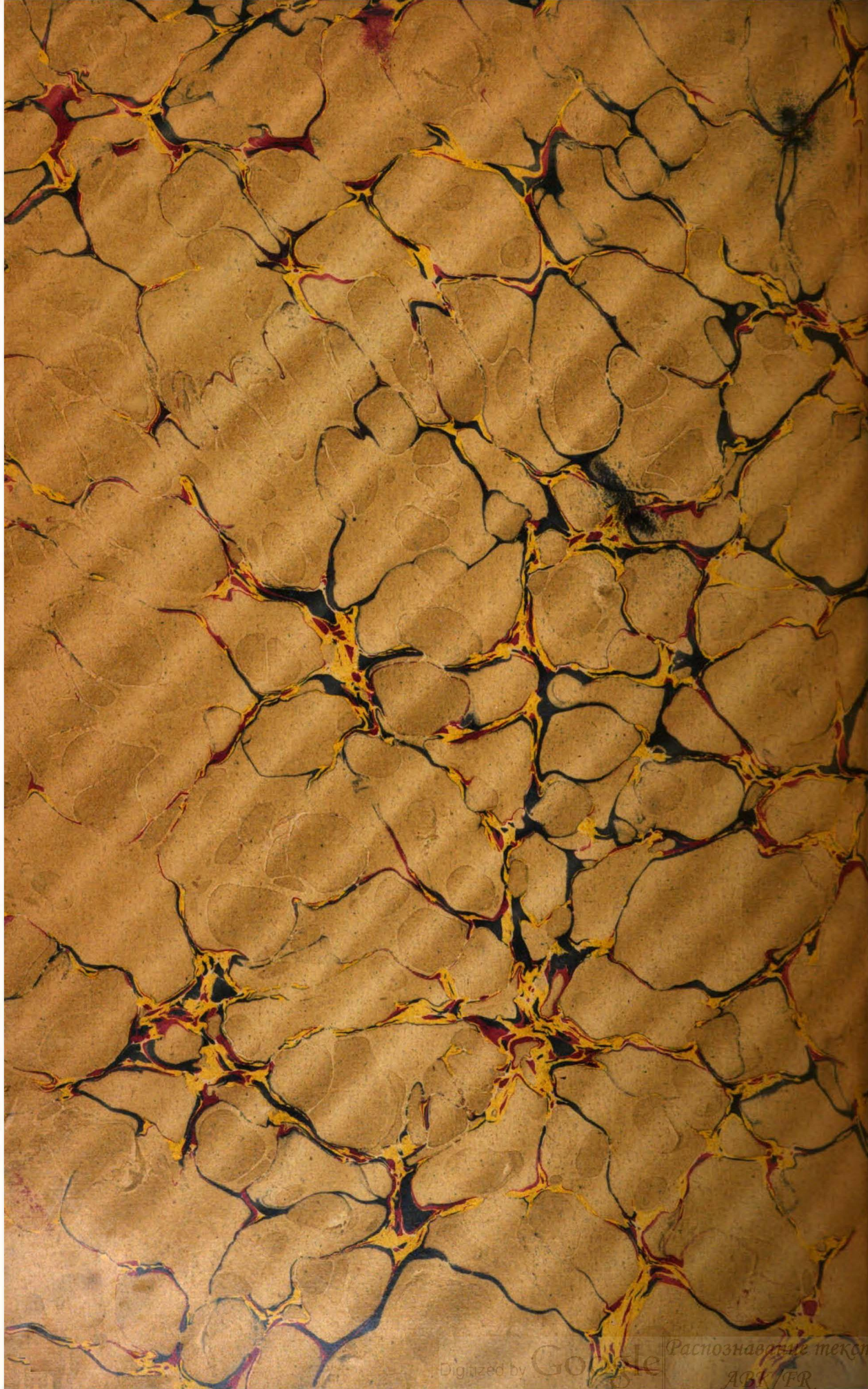
CAP. C. — Laudatur virtus imperatoris. Imperatrix legationem contemnit. Imperator summopere contristatur. Cause cur vehementer imperatrix timeat. Castellum in Blachernis expugnatur. Propugnatores palatii defectionem meditantur. Joannes imperator adolescens patri auctor fit compositionis. Legato ad imperatorem, qua se imperatrix submittit. Amaris socer legatus ut ingratus reprehenditur. Pa amas alter legatus de constantia commendatur. Conditiones pacis aliquot, et utrumque juramenta. Imperator in palatium ingreditur. 1295

FINIS TOMI CENTESIMI QUINQUAGESIMI TERTII.





Replaced with Comrade Mordant





UNIVERSITY OF MICHIGAN  
3 9015 07838 4727

Replaced with Commercial Microform

Replaced with Commercial Microform

G.E. STECHERT  
& CO.

Распространение текста

АВК/ГК





Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

### **Правила использования**

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.  
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.  
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.  
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.  
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

### **О программе Поиск книг Google**

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

### **Usage guidelines**

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

### **About Google Book Search**

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>